Caii Plynii Secundi Naturalis historiae liber I

[-- tricesimiseptimi],

Venetiis, 1472

Aquest llibre s'ha restaurat, el dia 26 de febrer de 2018,

gràcies a l'apadrinament de:

Anònim

Emilio Casariego Vales

Sílvia Coll-Vinent Puig

Colo Gómez Arozamena

Gregorio Granados Jurado

Carlos Lloch Bargalló

Naiara Rubio Peña

José Manuel Torre Crespo

Monestir Sant Pere de les Puel·les

Taller de Restauració de Documents Gràfics

Monestir de Sant Pere de les Puel·les. Barcelona

de la Biblioteca publica Episcopal de Barcelona

CAIVS PLYNIVS MARCO SVO SALVTEM.

PErgratum eſt mihi: ꝙ tam diligenter libros auunculi mei lectitas: ut hr̄e ōnes uelis: quæraſq; qui ſint omnes. Fungar indicis partibus. Atq; etiam quo ſint ordine ſcripti: notum tibi faciam. Eſt enim hæc quoq; ſtudioſis non iniucūda cognitio. De iaculatione equeſtri unus. Hunc cum præfectus alæ militaret: pari ingenio curaq; cōpoſuit. De uita Pomponii ſecundi duo: a quo ſingulariter amatus hoc memoriæ amici quaſi debitum munus exoluit. Bellorum germaniæ. xx. quibus omnia quæ cum germanis geſſimus: bella collegit. Inchoauit cum in germania militaret: ſomnio monitus. Aſtitit enim ei quieſcēti Druſi Neronis effigies: q germaniæ latiſſime uictor ibi periit. Commendabat memoriam ſuam: orabatq; ut ſe ab iniuria obliuionis aſſereret. Studioſi tres quos ī ſex uolumina propter amplitudinē diuiſit: quibus oratorem ab incunabulis inſtituit & perfecit. Dubii ſermōis octo ſcripſit ſub Nerone nouiſſimis annis: cum omne genus ſtudiorum paulo liberius et erectius periculoſum ſeruitus feciſſet. A fine Aufidi Baſſi. xxxi. Naturæ hiſtoriarū. xxxvii. opus diffuſum: eruditum: nec minus uariū q̃ ipſa natura. Miraris ꝙ tot uolumīa multaq; in iis tam ſcrupuloſa homo occupatus abſoluerit. Magis miraberis: ſi ſcieris illum aliq̃diu cauſas actitaſſe. Deceſſiſſe anno ſexto & quinquageſimo. Medium tempus diſtentum impeditumque qua officiis maximis q̃ua amicicia principum egiſſe. Sed erat acre ingenium: incredibile ſtudium: ſumma uigilātia. Lucubrare a uulcanalibus incipiebat: non auſpicandi cauſa ſed ſtudendi ſtatim a nocte multa. Hyeme uero ab hora ſeptima: uel cū tardiſſime octaua ſæpe ſexta. Erat ſane ſomni parciſſimi. Nonnunq̃ etiam inter ipſa ſtudia inſtantis & differentis: ante lucem ibat ad Veſpaſianū imperatorem: nā ille quoq; noctibus utebat̃. Inde ad delegatum ſibi officiū. Reuerſus domū quod reliquum temporis: ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe: quē interdiu leuem & facilem ueteꝝ more ſumebat: æſtate ſiquid ocii iacebat ī ſole. Liber legebat̃: ānotabat: excerpebatq;. Nihil enī unq̃ legit: quod nō excerperet. Dicere etiā ſolebat: nullum eſſe librum tam malum: ut non aliqua parte prodeſſet. Poſt ſolem plerunq; frigida aqua lauabatur. Deīde guſtabat: dormiebatq; minimum. Mox quaſi alio die ſtudebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur: annotabatur: & quidē curſim. Memini quendam ex amicis cum lector quædam pronuntiaſſet perperā: reuocaſſe: & repeti coegiſſe. Huic auunculum meū dixiſſe: intellexeras? Nēpe cum ille annuiſſet: Cur ergo reuocabas? Decem amplius uerſus hac tua interpellatiōe perdidimus. Tāta erat parſimonia temporis. Surgebat æſtate a luce. Cœna hyeme intra primā noctis: & tāq̃ aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores urbiſq; fremitū. In receſſu ſolū balinei tempus ſtudiis eximebatur. Cum dico balinei: de interioribus loquor. Nam dum diſtringitur: tergiturq;: audiebat aliquid: aut dictabat. In itinere quaſi ſolutus cæteris curis: huic uni uacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus: cuius manus hyeme manicis muniebantur: ut ne cæli quidem aſperitas ullum ſtudiis tempus eriperet. Qua ex cauſa romæ quoq; ſella uehebatur. Repeto mē correptum ab eo cū ambularem: Poteras īquit has horas nō perdere. Nam perire omne tēpus arbitrabat̃: quod ſtudiis non impartiretur. Hac intentione tot iſta uolumina peregit: electorūq; cōmentarios centum ſexaginta mihi reliquit. Opiſtographos quidem minutiſſimis ſcriptos. Qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe: potuiſſe ſe: cū procuraret: uendere in hiſpania hos commentarios Lartio Licinio. cccc. milibus nummū. & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne uidetur tibi recordanti quantum legerit: quantum ſcripſerit: nec in officiis ullis nec in amicicia principum fuiſſe? Rurſus cum audis: quid officiorū ſtudiis laboris impenderit: nec ſcripſiſſe ſatis: nec legiſſe? Quid eſt enim quod non ille aut occupatiōes impedire: aut hæc inſtantia nō poſſit efficere? Itaq; ſoleo ridere: cū me q̃dā ſtudioſū uocant. qui ſi cōparer illi: ſim deſidioſiſſimus.

Del collegio de la Compa de Jesus de Barcelona

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .I.

CAIVS PLYNIVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS DOMITIANO SVO SALVTEM. PRAEFATIO.

LIBROS NATVRALIS HISTORIAE NO-
uitium camœnis quiritium tuorum opus natum
apud me proxima fœtura licentiore epiſtola nar-
rare conſtitui tibi iucundiſſime imperator. Sit.n.
hæc tui præfatio ueriſſima: dum maxīo cōſeneſcit
in patre. Nāq; tu ſolebas putare eſſe aliqd meas
nugas: ut obiicere moliar Catullum conterraneū
meum. Agnoſcis & hoc caſtrēſe uerbum. Ille enī
ut ſcis: permutatis prioribus ſyllabis duriuſculū
ſe fecit: q̄ uolebat exiſtimari a uernaculis tuis: &
famulis. Simul ut hac mea petulātia fiat: quod
proxime nō fieri queſtus es: ī alia procaci epiſto-
la noſtra: ut in quædam acta exeāt. Sciantq; omnes: q̄ ex æquo tecum uiuat impium.
Triumphalis & cenſorius tu ſextumque conſul ac tribuniciæ poteſtatis particeps. Et
quod iis nobilius feciſti: dū illud patri pariter & equeſtri ordini præſtas præfectus præ-
torii eius: omniaq; hæc reipub. Et nobis quidem qualis in caſtrēſi contubernio? Nec
quicq̄ mutauit in te fortunæ amplitudo in iis: niſi ut prodeſſe tantundem poſſes: &
uelles. Itaq; cum cæteris in ueneratione tui pateant omnia illa: nobis ad colendum te
familiarius audacia ſola ſupereſt. Hanc igitur tibi imputabis: & in noſtra culpa tibi
ignoſces. Perfricui faciem: nec tamen profeci. Quando alia uia occurris ingens. Et
longius etiam ſubmoues ingenii facibus. Fulgurat in nullo unq̄ uerius dicta uis elo-
quentiæ. Tibi tribunitiæ poteſtatis facūdia. Quāto tu ore patris laudes tonas? Quā-
to fratris amas? Quantus in poetica es? O magna fœcunditas animi. Quēadmodū
fratrem quoq; imitareris: excogitaſti. Sed hæc quis poſſet intrepidus æſtimare? ſubi-
turus ingenii tui iudicium: præſertim laceſſitum? Neque enim ſimilis eſt conditio
publicantium: & nominatim tibi dicantium. Tum poſſem dicere: quid iſta legis im-
perator? Humili uulgo ſcripta ſunt: agricolarum: opificum turbæ: deniq; ſtudiorū
ocioſis. Quid te iudicem facis? Cum hanc operam condicerem: non eras in hoc albo.
Maiorem te ſciebam: q̄ ut deſcenſurum huc putarem. Præterea eſt quædam publica
etiam eruditorum reiectio. Vtitur illa &. M. Tullius extra omnem ingenii aleam po-
ſitus. Et quod miremur: per aduocatum defēditur. Hæc doctiſſimum omniū Perſiū
legere nolo. Lælium Decimum uolo. Quod ſi hoc Lucillius qui primus cōdidit ſtili
naſum: dicēdum ſibi putauit. Si Cicero mutuandū: præſertim cum de repub. ſcribe-
ret: quanto nos cauſatius ab aliquo iudice diffidimus? Sed hæc ego mihi nunc patro-
cinia ademi nuncupatione. Quāplurimū refert: ſortiatur ne aliquis indicē: an eligat.
Multumque apparatus intereſt apud inuitatum hoſpitem & oblatum. Cum apud
Catonem illum ambitus hoſtem: & repulſis tanquam honoribus ineptis gaudentem:
flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati: hoc ſe facere: pro īnocētia: quod
in rebus humanis ſummū eſſet: profitebāt. Inde illa nobilis. M. Ciceronis ſuſpiratio.
O te fœlicem. M. Porti a quo rem improbam petere nemo audet. Cum tribunos ap-
pellaret. L. Scipio Aſiaticus: īter quos erat Gracchus: hoc atteſtabat: uel inimico iudici
ſe approbare poſſe. Adeo ſummum quiſq; cauſæ ſuæ iudicem facit: quēcunq; eligit:
Vnde prouocatio appellatur. Te quidem in excelſiſſimo humani generis faſtigio po-
ſitum ſumma eloquentia ſumma eruditione præditum religioſe adiri etiam a ſalutā-
tibus ſcio. Et ideo immenſa præter cæteras ſubit cura ut quæ tibi dicātur: cum digna

ſint. Verum & diis lacte ruſtici multæq; gentes ſupplicant. Et mola tãtũ ſalſa litant:
qui non habent thura. Nec ulli fuit uitio: deos colere quoquo modo poſſet. Meæ
quidem temeritati acceſſit hoc quoque: ꝙ leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos.
Nam nec ingenii ſunt capaces: quod alioquin nobis perq̃mediocre erat. Neque ad-
mittunt exceſſus aut orationes: ſermoneſue: aut caſus miſerabiles: uel euentus uarios
non alia iucunda dictu ac legentibus blanda. Sterili materia rerum natura: hoc eſt
uita narratur. Et hæc ſordidiſſima ſui parte: ut plurimarum rerum: aut ruſticis uo-
cabulis: aut externis: immo barbaris: cum honoris præfatione ponendis. Præterea in-
tereſt nõ trita auctoribus uia: nec qua peregrinari animus expectet. Nemo apud nos
quidem qui attentauerit: nemo apud græcos qui unus omnia ea tractauerit: inueniť.
Magna pars ſtudiorum amœnitates quærimus. Quæ uero tractata ab aliis dicuntur:
immenſæ ſubtilitatis obſcuris reꝝ tenebris premunť. Iã omnia attingenda quæ græci
taſidiopædias uocant: & tamen ignota aut incerta ingeniis facta. Alia uero ita multis
prodita: ut in faſtidium ſint adducta. Res ardua: uetuſtis nouitatem dare: nouis au-
ctoritatem: obſoletis nitorem: obſcuris lucem: faſtiditis gratiam: dubiis fidem: om-
nibus uero naturam: & naturæ ſuæ omnia. Itaque etiam non aſſecutis: uoluiſſe:
abunde pulchrum atq; magnificum eſt. Equidem ita ſētio: peculiarē in ſtudiis cauſã
eorum eſſe: qui difficultatibus uicti: utilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placendi.
Idq; & in aliis operibus ipſe feci. Et profiteor me mirari Liuiũ auctorem celeberrimũ:
in hiſtoriarum ſuarum: quas repetit ab origine urbis: quodam uolumine ſic orſum.
Iam ſibi ſatis gloriæ quæſitum: & potuiſſe ſe deſinere: ni animus inquies paſceretur
opere. Profecto enim populi gentium uictoris & romani nominis gloriæ: non ſibi cõ-
poſuiſſe illa decuit. Maius meritum eſſet: operis amore: non animi cauſa ꝑſeueraſſe.
Et hoc populo romano præſtitiſſe: non ſibi. Viginti milia reꝝ dignarũ cura: quoniã
ut ait Domitius Piſo: Theſauros oportet eſſe non libros: lectiõe uoluminum circiter
duum milium: quorum pauca admodum ſtudioſi attingũt propter ſecretũ materiæ:
ex exquiſitis auctoribus centum incluſimus. xxxvi. uoluminibus: adiectis rebus pluri-
mis quas aut ignorauerãt priores: aut poſtea inuenerat uita. Nec dubitamus multa
eſſe: quæ & nos præterierint. Homines enim ſumus: & occupati officiis. Subſiciuiſq;
qetis temporibus iſta curamus: id eſt nocturnis. Nequid noſtris putes ceſſatũ horis.
Dies uobis impendimus. Cum ſomno ualitudinem cõputamus: uel hoc ſolo premio
contenti: ꝙ dum iſta (ut ait. M. Varro) muſſitamus: pluribus horis uiuimus. Pro-
fecto enim uita uigilia eſt. Quibus de cauſis atque difficultatibus nihil auſo ꝓmitte-
re. Hoc ipſum tu præſtas quod ad te ſcribimus. Nec fiducia operis hæc eſt: ſed indi-
catura. Multa ualde precioſa ideo uidentur: quia ſunt templis dicata. Nos quidem
omnes patrem te: fratremq; diximus: opere iuſto temporum noſtrorum hiſtoriã orſi
a fine Aufidi Baſſi. Vbi ſit ea quæres. Iampridem per acta ſanciť. Et alioqn ſtatutum
erat hæredi mandare: nequid ambitioni dediſſe uita iudicaretur. Proinde uero occu-
pantibus locum faueo ego & poſteris: quos ſcio nobiſcum decertaturos: ſicut ipſi fe-
cimus cum prioribus. Argumentum huius ſtomachi mei habebis: ꝙ in his uolumi-
nibus auctorum nomina prætexui. Eſt enim benignum (ut arbitor) & plenũ ingenui
pudoris: fateri per quos profeceris. Non ut pleriq; ex iis: quos attici fecerunt. Scito
enim conferentem me auctores deprehendiſſe a iuratiſſimis & proximis ueteres tran-
ſcriptos ad uerbum: neque nominatos. Non illa uirgiliana uirtute ut certarent. Non
ciceroniana ſimplicitate qui in libris de republica Platonis ſe comitem profitetur. In
conſolatione filiæ Crantorem inquit ſequor. Item Panætium de officiis. Quæ uolu-
mina eius ediſcenda nõ modo in manibus habēda quotidie noſti. Obnoxii profecto
animi & infœlicis ingenii eſt: deprehendi in furto malle: q̃ mutuũ reddere: cũ præſertĩ
ſors fiat ex uſura. Inſcriptionis apud græcos mira fœlicitas. Cærion ĩſcripſere: quod
uolebãt ĩtelligi fauũ. Alii cæras amaltheas: quod copiæ cornu: uelut lactis gallinacei

ſperare poſſis in uolumīe hauſtum. Iam iam mos pandectæ Enchyridiaſmon Pinax-
chidion inſcriptiones: propter quas uadimonium deſeri poſſit. At cum intraueris: dii
deæq; q̄ nihil in medio inuenies. Noſtri craſſiores ātiquitatum exēploꝝ artiumque.
Quā faceti ſſimi lucubrationem dico: qui ait: Bibaculus erā & uocabar Pantomimus.
Aſſerit Varro ī ſatyris ſuis ſuſtulit & flexibula. Apud græcos deſiit nugari Diodorus.
Et bibliothecis hiſtoriam ſuam inſcripſit. Appion quidam grāmaticus hic quem Ty-
berius Cæſar cymbalū mundi uocabat: quoniā publicæ famæ tympanū potius uideri
poſſet: immortalitate donari a ſe ſcripſit: ad quos aliqua componebat. Me uero non
pœnitet: nullum feſtiuiorem excogitaſſe titulum. Et ne in totum uidear græcos īſec-
tari: ex illis nos uelī intelligi: pingiq; conditoribus: quos in libellis his īuenies abſoluta
opera: & illa quoq; quæ mirando non ſatiamur: pendenti titulo inſcripſiſſe. ut Apel-
les faciebat: aut Polycletus: tanq̄ īchoata ſemper arte: & imperfecta: ut cōtra iudiciorū
uarietates ſupereſſet artifici regreſſus ad ueniam: uelut emēdaturo qcqd deſideraret:
ſi non eſſet interceptus. Quare plenum uerecundiæ illud eſt: ꝙ omnia opera tanquā
nouiſſima inſcripſere: & tanq̄ aliquid ſigulis fato ſit ademptum. Tria non amplius
ut opinor: abſolute quæ traduntur inſcripta: ille fecit: quæ ſuis locis reddam. quo ap-
paruit ſummam artis ſecuritatem auctori placuiſſe. Et ob id magna īuidia fuere oīa
ea. Ego plane meis adiici poſſe multa confiteor. Nec his ſolis: ſed & omnibus quæ
edidi. Vt obiter caueam iſtos homeromaſticas. Ita enim uerius dixerim: quoniā au-
dio & ſtoicos & dialecticos & epicureos quoq;. Nam de grammaticis ſemp expectaui
parturiri aduerſus libellos quos de grammatica edidi. Et ſubinde abortus fecere iam
decem annis: cum celerius etiam elephanti pariant. C. Tuberōis etiā aduerſus Theo-
phraſtum hominem in eloquentia tātum: ut nomen diuinū inde inuenerit: ſcripſiſſe
etiam fœminam: & prouerbium inde natū ſuſpendio arborem eligendam. Nō queo
mihi temperare: quominus ad hoc pertinentia ipſa cenſorii Catonis uerba ponam.
Vt inde appareat: etiam Catoni de militari diſciplina commentanti: qui ſub Africano
immo uero ſub Annibale didiciſſet militare. Et ne Africanū quidem ferre potuiſſet:
qui imperator triumphum reportaſſet: paratos fuiſſe iſtos: qui obtrectatione alienæ
ſcientiæ famam ſibi aucupantur. Quid enim ad te in meo uolumine? Scio ego
quæ ſcripta ſunt. Hæc ſi palam proferātur: multos fore qui inuiti legent. Sed ii po-
tiſſimum qui ueræ laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes ſino præterfluere. Nec
Plancus illepide: qui cum diceretur Aſinius Pollio oratiōes in eū parare: quæ ab ipſo
aut liberis poſt mortem Planci ederentur: ne reſpondere poſſet: Cum mortuis nō niſi
laruas luctari. Quo dicto ſic repercuſſit illas: ut apud eruditos nihil impudentius iu-
dicetur. Ergo ſecuri etiam contra uitilitigatores quos Cato elegāter ex uitiis & litiga-
toribus compoſuit. Quid enim illi aliud q̄ litigant: aut litem quærunt? Exequemur
reliqua propoſiti. Quia uero occupationibus tuis publico bono parcendum erat: qd
ſingulis cōtineatur libris: huic epiſtolæ ſubiunxi. Summaq; cura ne perlegendos eos
haberes: operam dedi. Tu per hoc & aliis præſtabis: ne perlegant. Sed ut quiſq; deſi-
derauerit aliquid id tantum quærat. & ſciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in
litteris noſtris Valerius Soranus in libris quos epoptedon ſcripſit. Vale.

SVMMATIM HAEC INSVNT LIBRIS SINGVLIS.

PRimo præfatio operis ad Domitianum imperatorem. Item auctoꝝ nomina ex q̄bus deſūpſit ea quæ pſeq̄t libris ſex & triginta: capita rerum ſingularum attingens.	Libros
Secundo de mundo elementis & ſyderibus.	Mundum.
Tertio primus & ſecundus europæ ſinus.	Hactenus.
Quarto tertius europæ ſinus.	Tertius.

Quinto deſcribitur africa.	Africam.
Sexto aſiæ deſcriptio continet.	Aſia.
Septimo de homine & rebus ab homine inuentis.	Mundus.
Octauo terreſtrium animalium genera.	Ad reliqua.
Nono aquatilia.	Animalium.
Decimo uolucrum genera.	Sequitur.
Vndecimo inſecta animalia.	Reſtant.
Duodecimo plantæ odoratorum.	Animalium.
Tertiodecimo plantæ arborum peregrinarum.	Hactenus.
Quartodecimo plantæ uitium.	Externæ.
Quintodecimo plantæ arborum frugiferarum.	Oleam.
Sextodecimo plantæ arborum ſilueſtrium.	Pomiferas.
Septimodecimo plantæ ſatiuarum.	Natura.
Octauodecĩo natura frugũ & cerealiũ ac ſtudia agriculatoris.	Sequitur.
Nonodecimo linum ſpartũ & hortenſia.	Syderum.
Viceſimo quæ cibis & medicinæ ĩ plãtis ſatiuis conueniãt.	Maximum.
Viceſimoprimo flores & coronamenta.	In hortis.
Viceſimoſecundo coronæ & medicinæ ex herbis.	Compleſſe.
Viceſimotertio medicinæ ex uino & arboribus urbanis.	Peracta.
Viceſimoquarto medicinæ ex arboribus ſilueſtribus.	Ne ſiluæ.
Viceſimoquinto medicinæ herbarum ſponte naſcentium.	Ipſa quæ.
Viceſĩoſexto noui morbi & medicĩæ q̃rũdã herbaꝝ p morbos.	Senſit.
Viceſimoſeptimo herbæ aliæ quædam & medicinæ.	Creſcit.
Viceſimooctauo medicinæ ex homine & animalibus magnis.	Dicta erat.
Viceſĩonono de medicĩæ auctoribus: & medicĩæ ex reliq̃s aĩalibus.	Natura.
Triceſimo magia & medicinæ quædam per mẽbra.	Magicas.
Triceſimoprimo medicinæ ex aquatilibus.	Aquatilium.
Triceſimoſecundo reliqua ex aquatilibus.	Ventum.
Triceſimotertio metalla auri & argenti.	Metalla.
Triceſimoquarto metalla æris: & plũbi: & artifices ærarii.	Proxime.
Triceſimoquinto pictura coloreſq; & pictores.	Metallorum.
Triceſimoſexto marmora & lapides.	Lapidum.
Triceſimoſeptimo gemmæ.	Vt nihil.

LIBRO SECVNDO CONtinet de mũdo: & cæleſtibus: & terreſtribus: & aeriis.

An finitus ſit mundus: et an unus. Ca. i.
De forma eius. Ca. ii.
De motu eius. Ca. iii.
Cur mundus dicatur. Ca. iiii.
De q̃ttuor elementis. Ca. v.
De ſeptem planetis. Ca. vi.
De deo. Ca. vii.
De nat͡a ſydeꝝ errãtiũ. Ca. viii.
De lunæ natura. Ca. viiii.
De defectu ſolis & lunæ et de nocte. Ca. x.
De ſydeꝝ magnitudĩe. Ca. xi.
Quæ q̃s inuenerit in obſeruatione cæleſti. Ca. xii.
De defectibus. Ca. xiii.
De lunæ motu. Ca. xiiii.
Errantium motus: & luminum canonica. Ca. xv.
Quare eadem alias altiora: alias inferiora uideantur. Ca. xvi.
Catholica ſyderum errãtium. Ca. xvii.
Quæ ratio colores eorũ mutet. Ca. xviii.
Solis motus & dierum

inæqualitatis ratio. Ca. xviiii.
Quare Ioui fulmina
aſſignentur. Ca. xx.
Interualla ſyderum. Ca. xxi.
De ſyderum muſica. Ca. xxii.
De mundi geometria. Ca. xxiii.
De repentinis ſyderibus. Ca. xxiiii.
De cometis:& cæleſtibus prodigiis:na/
tã:& ſitu:& gñibus eo℞. Ca. xxv.
Hipparchus de ſyderibus per exempla
hiſtorica:faces:lampades:trabes:boli/
des:& chaſma cæli. Ca. xxvi.
De cæli coloribus. Ca. xxvii.
De flamma cæli. Ca. xxviii.
De coronis cæleſtibus. Ca. xxix.
De circulis repentinis. Ca. xxx.
Plures ſoles. Ca. xxxi.
Plures lunæ. Ca. xxxii.
Dierum lux nocte. Ca. xxxiii.
Clypei ardentes. Ca. xxxiiii
Oſtentum cæli. Ca. xxxv.
De diſcurſu ſtella℞. Ca. xxxvi.
De ſtellis caſtoribus. Ca. xxxvii
De aere. Ca. xxxviii
De æſtatis tẽpeſtatibus. Ca. xxxviiii
De caniculæ exortu. Ca. xl.
Vis tempo℞ ãni ſtatuta. Ca. xli.
De incertis tẽpeſtatibus. Ca. xlii.
De hymbribus. Ca. xliii.
Quare lapides pluant. Ca. xliiii.
De tonitruis & fulguribus Ca. xlv.
Qua ratiõe echo reddat̃. Ca. xlvi.
De uentis. Ca. xlvii.
Naturæ & obſeruationes
uentorum. Ca. xlviii.
Ventorum genera. Ca. xlviiii
De repentinis flatibus. Ca. l.
Alia prodigioſa genera.
tempeſtatum. Ca. li.
Quibus in terris ful/
mina non cadant. Ca. lii.
Fulgu℞ gña & miracula. Ca. liii.
De obſeruationibus. Ca. liiii.
De fulmĩbus euocãdis. Ca. lv.
Catholica fulgurum. Ca. lvi.
Quæ non feriãt̃ fulmĩe. Ca. lvii.
De ꝓdigioſis pluuiis lac/
te:ſanguine:carne:ferro:
lana:lateribus coctis. Ca. lviii.
De crepitu armorum & tubarum
de cælo audito. Ca. lviiii.
De lapidibus e cælo
cadentibus. Ca. lx.
De arcu cæleſti. Ca. lxi.
De grandine:niue:pruina:
nebula:rore. Ca. lxii.
De nubium imaginibus. Ca. lxiii.
De proprietatibus
cæli in locis. Ca. lxiiii.
De natura terræ. Ca. lxv.
De forma terræ. Ca. lxvi.
De antipodibus an ſint. Ca. lxvii.
Quomõ aq̃ ſit terræ ĩnexa. Ca. lxviii.
De nauigatione maris:
& fluminum. Ca. lxix.
Quæ portio terræ hĩtet̃. Ca. lxx.
Mediã eſſe mundi terrã. Ca. lxxi.
De ſyde℞ ĩæq̃litate:& de
eclipſi:& ubi:& quare. Ca. lxxii.
Quæ ratio diurnæ
lucis in terris. Ca. lxxiii.
Gnomica de eadem re &
horologio primo. Ca. lxxiiii.
Vbi & q̃ndo nullæ ũbræ. Ca. lxxv.
Vbi bis anno umbræ:&
ubi in contrarium. Ca. lxxvi.
Vbi longiſſimus dies:&
ubi breuiſſimus. Ca. lxxvii.
Item de horologio. Ca. lxxviii
Quomõ dies obſeruent̃. Ca. lxxviiii
Differẽtiæ gẽtiũ & ratio. Ca. lxxx.
De motu terræ. Ca. lxxxi.
De terræ hiatibus. Ca. lxxxii.
Signa motus futuri. Ca. lxxxiii
Auxilia cõtra motus
futuros. Ca. lxxxiiii
Portẽta terra℞ ſemel uiſa. Ca. lxxxv.
Miracula terræmotus. Ca. lxxxvi
Quibus locis maria
receſſerint. Ca. lxxxvii
Ratio inſula℞ enaſcẽtiũ. Ca. lxxxviii
Quæ & quibus tempo/
ribus enatæ ſunt. Ca. lxxxix
Quas terras interru/
perint maria. Ca. lxxxx.
Quæ inſulæ continenti
adiunctæ. Ca. xci.
Quæ terræ ĩ totũ mari
permutatæ. Ca. xcii.
Quæ terræ ipſæ ſe

ſorbuerunt. Ca. xciii.
Quæ urbes hauſtæ ſint a mari. Ca. xciiii.
De piaculis. Ca. xcv.
De terris ſēp tremētibus. Ca. xcvi.
De īſulis ſēp fluctuātibus. Ca. xcvii.
Quibus in terris non pluat: & aceruata terrarū miracula: & cæteroꝝ elementoꝝ. Ca. xcviii.
Qua ratione æſtus maris accedant & recedant. Ca. xcix.
Vbi æſtus extra rationem. Ca. c.
Miracula maris. Ca. ci.
Quæ poteſtas lunæ & terrena & marina. Ca. cii.
Quæ ſolis & quare ſalſum mare. Ca. ciii.
Item de natura lunæ. Ca. ciiii.
Vbi altiſſimum mare. Ca. cv.
Miracula aquarum: fontium: & fluminū. Ca. cvi.
Ignium & aquarū iūcta miracula & de maltha. Ca. cvii.
De naptha. Ca. cviii.
De ſēp ardentibus locis. Ca. cviiii.
Igniū per ſe miracula. Ca. cx.
Terræ uniuerſæ menſura longitudo & latitudo. Ca. cxi.
Harmonica mūdi ratio. Ca. cxii.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes. cccc. xvii.

¶ EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Sulpitio Gallo: Tyberio Cæſare imperatore: Q. Tuberōe: Tul. Cicerone. L. Piſone. T. Liuio: Cor. Nepote: Statio Seboſo: Cœlio Antipatro: Fabiāo: Antiate: Mutiano: Cecina qui de etruſca diſciplina ſcripſit. Tarquitio. L. Iulio: Aquilaq;: Itē Sergio.

¶ EXTERNIS.

Platōe: Hipparcho: Timarcho: Petoſiri: Neocepſo: Pythagoricis: Poſidonio Caſimandro: Epigene Gnomonico: Euclide: Cerano phō: Eudoxo: Democrito: Critodemo: Thraſillo: Serapione: Dicearcho: Archimede: Oneſicrito: Eratoſthene: Pythea: Herodoto: Ariſtotele: Cteſia: Artemidoro: Epheſio: Iſidoro caraceno: Theopompo.

LIBRO TERTIO CONTINENTUR ſitus: gentes: maria: oppida: portus: mōtes: flumina: menſuræ: populi qui ſunt aut fuerunt.

De europa. Ca. i.
Bethycæ longitudo & latitudo. Ca. ii.
Hiſpania citerior. Ca. iii.
Narbonenſis prouincia. Ca. iiii.
Italia: tyberis: roma: campania. Ca. v.
Corſica. Ca. vi.
Sardinia. Ca. vii.
Sicilia. Ca. viii.
De lipara. Ca. viiii.
De locris italiæ fonte. Ca. x.
Secundus europæ ſinus. Ca. xi.
Regio italiæ quarta. Ca. xii.
Quinta regio. Ca. xiii.
Sexta regio. Ca. xiiii.
Octaua regio. Ca. xv.
De pado flumine. Ca. xvi.
De italia tranſpadana regio nona. Ca. xvii.
Venetia decima regio. Ca. xviii.
De iſtria. Ca. xviiii.
De alpibus & gentibus alpinis. Ca. xx.
Illyricum. Ca. xxi.
Liburnia. Ca. xxii.
Macedonia. Ca. xxiii.
Norici. Ca. xxiiii.
Pannonia. Ca. xxv.
Dalmatia. Ca. xxvi.
Meſia. Ca. xxvii.
Inſularum ionii & hadriatici ſumma. Oppida gētes. xxvi. Summa flumina clara. Summi montes præclari. Summæ inſulæ. Summa ea quæ ītercidere oppida & gentes. Summa res & hiſtoriæ: & obſeruationes. ccc. xxvi.

¶ EX AVCTORIBVS.

Turranio Gracculo: Cor. Nepote. T. Liuio: Catōe Cēſorio. M. Agrippa. M. Varrōe: Diuo Auguſto: Varrōe Atracino: Antiate: Rigino. L. Vetere: Pomponio Mela: Curione prē: Cœlio: Arūcio: Seboſo: Licinio Mutiano: Fabritio Thuſco. L. Ateio Capitōe: Verrio Flacco. L. Piſone. C. Eliano: Valeriano.

¶EXTERNIS.
Artemidoro: Alexandro Polyhiſtore: Thucydide: Theophraſto: Iſidoro: Theopōpo: Metrodoro Scepſio: Callicrate: Xenophonte Lāpſaceno: Diodoro ſyracuſano: Nymphodero: Calliphane: Timagene.

LIBRO QVARTO CONtinentur ſitus: gētes: maria: oppida: portus: mōtes: flumina mēſuræ: populi qui ſunt aut fuerunt.

Epirus.	Ca. i.
Aetolia.	Ca. ii.
Locri.	Ca. iii.
Peloponneſus.	Ca. iiii.
Achaia.	Ca. v.
De arcadia.	Ca. vi.
Græcia & attica.	Ca. vii.
Theſſalia.	Ca. viii.
Magneſia.	Ca. ix.
Macedonia.	Ca. x.
Thracia.	Ca. xi.
Inſulæ inter eas terras inter quas creta: euboia: cyclades: ſporades: mæotis: helleſpontus: ponti: mæotidis: daciæ: ſarmatiæ: ſcythiæ.	Ca. xii.
Inſulæ ponti.	Ca. xiii.
Germaniæ.	Ca. xiiii.
Inſulæ in gallico oceano.	Ca. xv.
Britannia hibernia.	Ca. xvi.
Gallia.	Ca. xvii.
Lugdunenſis gallia.	Ca. xviii.
Aquitania.	Ca. xix.
Citerior hiſpania.	Ca. xx.
Luſitania.	Ca. xxi.
Inſulæ in oceano.	Ca. xxii.
Vniuerſæ europæ mēſura.	Ca. xxiii.

Summa oppida & gentes. Sūma flumina clara. Summa montium clara. Sūma inſulæ quæ intercidere oppida & gentes. Sūma res hiſtoriæ & obſeruationes.

¶EX AVCTORIBVS.
M. Varrone: Catone cenſorio. M. Agrippa: diuo Auguſto: Varrone Atracino: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere: Pōponio: Mela: Licinio: Mutiano: Fabritio Thuſco: Ateio Capitone: Athetophilologo.

¶EXTERNIS.
Polybio: Hecateo: Hellanico Damaſceno: Eudoxo: Dicearcho: Timoſthene: Ephoro: Cratete grammatico: Serapione antiochenſe: Callimacho ſiculo muſico: Alexandro Polyhiſtore: Thucidide: Doſiade: Anaximandro: Philiſtide Malore: Dionyſio: Ariſtide: Callidemo: Menechino: Eratoſthene: Anticlide: Heralide: Philemone: Aieneponte: Pythea: Iſidoro: Philenide: Xenagora Aſtynomio: Staphylo: Agoraſtocrito: Metrodoro: Cleobulo: Poſidonio.

LIBRO QVINTO CONtinentur ſitus: gētes: maria: oppida: portus: montes: flumina: mēſuræ: populi qui ſunt aut fuerunt.

De mauritania.	Ca. i.
Tingitania prouincia.	Ca. ii.
Numidia.	Ca. iii.
Africa.	Ca. iiii.
Cyrene.	Ca. v.
Libya mareotis.	Ca. vi.
Inſulæ circa africam: & aduerſarum africæ.	Ca. vii.
Aethiopes.	Ca. viii.
De aſia.	Ca. ix.
Alexandria.	Ca. x.
Arabia.	Ca. xi.
Syria palæſtina phœnicis.	Ca. xii.
Idumæa ſyria: palæſtina: ſamaria: aſcalum: azotus: cæſarea.	Ca. xiii.
Iudæa: galilea: hiericho: emmaus: lydda: iope.	Ca. xiiii.
Iordanis.	Ca. xv.
Aſphaltides.	Ca. xvi.
Gens heſſenorum.	Ca. xvii.
Decapolis.	Ca. xviii.
Tyrus & ſidon.	Ca. xix.
Mons libanus.	Ca. xx.
Syria anthiochia.	Ca. xxi.
Caſſius mons.	Ca. xxii.
Cœle ſyria.	Ca. xxiii.
Euphrates.	Ca. xxiiii.
Palmira.	Ca. xxv.
Hierapolis.	Ca. xxvi.

Cilicia et adiunctæ gentes pamphilia: iſauria: homanadū: piſſidia: lycaonia:

taurus mons:lycia. Ca. xxvii.
Indus fluuius. Ca. xxviii.
Laodicea:apamea:ionia. Ca. xxix.
Epheſus æolis troas
pergamus. Ca. xxx.
Inſulæ āte aſiam:pamphilium mare:
rhodus:ſamus:chius. Ca. xxxi.
Helleſpontus miſia phrygia galacia
nicea bithynia boſphorus. Ca. xxxii.
Summa oppida & gentes. Sūma flu/
mina clara. Summa montium clara.
Summa inſulæ.cxviii. Summa quæ
intercidere oppida. Summa res hiſto/
riæ & obſeruationes.

¶EX AVCTORIBVS.

Agrippa:Suetonio Paulino: Varrone Atracino: Cornelio Nepote: Higino: L. Vetere: Mela: Domitio Corbulone: Licinio Mutiano: Claudio Cæſare: Aruntio: Liuio filio: Seboſo in actis triumphorum.

¶EXTERNIS.

Iuba rege:Hecateo:Hellanico damaſ/ceno: Dicearcho: Bione: Timoſthene: Philenide: Xenagora: Aſtynomio: Staphylo: Dionyſio: Ariſtotele: Ariſtocrito: Ephoro: Eratoſthene: Hipparcho: Panetio: Serapione Antiocheno: Callimacho: Agathocle: Polybio: Timeo: Machania: Herodoto: Myrſilo Alexādro Polyhiſtore: Metrodoro: Poſidonio: qui peri pluton: id eſt de diutiis: periegeſeos: id eſt de terræ ambitu. Sotade: Periandro: Arctare Sicyonio: Eudoxo: Antigene: Callicrate: Xenophonte Lampſaceno: Diodoro ſyracuſano: Hannone: Himilame: Nymphodoro: Calliphone: Artemidoro: Megaſthene: Iſidoro: Eubolo: Ariſtocreonte.

LIBRO SEXTO CONTInentur ſitus: gentes: maria: oppida: portus: flumina: menſuræ: populi qui ſunt aut fuerunt.

Ponti mariandinorum. Ca. i.
Gens paphlagonum:
& cappadocum. Ca. ii.
Cappadocia. Ca. iii.
Themiſtidæ regiōis gētes. Ca. iiii.
Regio colchica:anchei:&
cæteri eodem tractu. Ca. v.
Boſphorus cimmericus
mæotis. Ca. vi.
Gentes circa mæotim. Ca. vii.
Armeniæ duæ. Ca. viii.
Armenia maior. Ca. ix.
Albania hiberia. Ca. x.
Portæ caucaſiæ. Ca. xi.
Inſulæ in ponto. Ca. xii.
Gentes in ſcythico oceano. Ca. xiii.
Media:caſpiæ portæ:
caucaſiæ. Ca. xiiii.
Gētes circa hyrcanū mare. Ca. xv.
Item gentes. Ca. xvi.
Scytharum gentes. Ca. xvii.
Fluuius ganges. Ca. xviii.
Ganges indiæ. Ca. xix.
Indus fluuius. Ca. xx.
Arii & iunctæ gentes. Ca. xxi.
Taprobanæ inſula. Ca. xxii.
Capiſſenæ daritis carmāia. Ca. xxiii.
Sinus perſicus & arabicus. Ca. xxiiii.
Caſcandrus inſula:
parthorum regna. Ca. xxv.
Media:meſpotamia:
babylon:ſeleucia. Ca. xxvi.
Flumen tigris. Ca. xxvii.
Arabia:nomades:nabathæi:omani:
tilos:et ogyris inſulæ. Ca. xxviii.
Sinus maris rubri troglodytici
& æthiopici. Ca. xxix.
Multiformes & miræ
hominum effigies. Ca. xxx.
Inſulæ æthiopici maris. Ca. xxxi.
De fortunatis inſulis. Ca. xxxii.
Terræ per menſuras
computatæ digeſtio. Ca. xxxiii.
Digeſtio terrarum in parallelos
& umbras pares. Ca. xxxiiii.
Summa oppida.c.lxxxxv.Sūma gen/
tes.d.lxvi. Summa fluminum clara
.c.lxxxx. Summa mōtes clari.xxxviii.
Summa inſulæ.cviii.Summa quæ in/
tercidere oppida aut gentes.lxxxxv.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruatiōes
duo milia.cc.xiiii.

¶EX AVCTORIBVS.

M. Agrippa: Varrone Atracino: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere: Mela:

Pomponio:Domitio Corbulone:Licinio Mutiano: Claudio Cæſare: Aruntio: Seboſo: Fabricio Thuſco. T.Liuio: Seneca:Higidio.

¶EXTERNIS.

Iuba rege:Hecateo:Hellanico damaſceno: Eudoxo: Dicearcho: Betonio: Timoſthene:Patrocle:Demodemãte: Clitarcho:Eratoſthene:Alexãdro Magno:Ephodoro:Hipparcho: Panetio: Callimacho:Artemidoro:Apollodoro Agathocle : Polybio : Vinaco Siculo: Alexandro Polyhiſtore : Iſidoro: Hãmometo:Metrodoro:Poſidonio:Oneſicrito: Nearcho Megaſthene: Diogenete:Ariſtocreonte. Bione: Dialdone: Simonide minore:Baſile:Xenophonte Lampſaceno.

LIBRO SEPTIMO CONtinent gentiũ mirabiles figuræ.

Gentiũ mirabiles figuræ. Ca. i.
De ſcythis:& aliarum diuerſitate gentium. Ca. ii.
De prodigioſis partubus. Ca. iii.
De mutatione ſexus:& geminis partubus. Ca. iiii.
De hoïe gñando:& pariẽdi tẽpora per illuſtria exẽpla menſibus ſeptẽ ad.xi. Ca. v.
De conceptibus & ſigna ſexus in grauidis pertinentia ãte ptũ. Ca. vi.
De conceptu hominum & generatione. Ca. vii.
De agrippis. Ca. viii.
Mõſtroſi ptus exciſi utero Ca. ix.
Qui ſint uopiſci. Ca. x.
Exẽpla numeroſæ ſobolis. Ca. xi.
Exempla ſimilitudinum. Ca. xii.
Quæ ſit generãdi ratio. Ca. xiii.
Itẽ de eodẽ multiplicius. Ca. xiiii.
De menſtruis mulierum. Ca. xv.
Item de ratione partuũ. Ca. xvi.
Inſignia corporum. Ca. xvii.
Exempla uariaꝝ figuraꝝ. Ca. xviii.
Diuerſoꝝ moꝝ exẽpla. Ca. xix.
De fortitudïe & uelocitate Ca. xx.
De uiſu. Ca. xxi.
De auditu. Ca. xxii.
Exempla patientiæ. Ca. xxiii.
Memoriæ exempla. Ca. xxiiii.
Laus.C.Iulii Cæſaris. Ca. xxv.
Laus Pompeii Magni. Ca. xxvi.
Laus Catonis primi. Ca. xxvii.
Item de fortitudine. Ca. xxviii.
Diuerſæ laudes plurimoꝝ. Ca. xxix.
De Platone: Ennio: Virgilio. M.Varrone:&.M.Cicerone. Ca. xxx.
De morum honeſtate. Ca. xxxi.
De auctoritate. Ca. xxxii.
De diuinitate. Ca. xxxiii.
De Naſica. Ca. xxxiiii
De pudicitia. Ca. xxxv.
De pietate. Ca. xxxvi.
De artiũ plurimarũ excellẽtia aſtrologia:grãmatica:geometria. Ca. xxxvii
Item mira opera artificis. Ca. xxxviii
De ſeruitiis. Ca. xxxix.
De præſtantia gentium. Ca. xl.
De fœlicitate fœminæ. Ca. xli.
Varia exempla fortunæ. Ca. xlii.
De bis proſcriptis.L.Sylla: Q.Metello. Ca. xliii.
De altero Metello. Ca. xliiii.
De diuo Auguſto. Ca. xlv.
Quos beatiſſimos dii iudicauerunt. Ca. xlvi.
Quem uiuentem ut deũ coli iuſſerunt. Ca. xlvii.
De ſpatiis uitæ lõgiſſimis. Ca. xlviii.
De uarietate naſcendi. Ca. xlix.
In morbis uaria exempla. Ca. l.
De ſignis mortis. Ca. li.
De his qui elati reuixerũt. Ca. lii.
De mortibus repentinis. Ca. liii.
De ſepultura. Ca. liiii.
De anima:uel de manibus:uel de reſurrectione uerba gentilium inania. Ca. lv.
Quæ qs ĩuenerit in uita. Ca. lvi.
In quo primus gentium conſenſus. Ca. lvii.
De litteris antiquis. Ca. lviii.
Quando primum tonſores romæ. Ca. lix.
Quãdo primũ horologia. Ca. lx.

Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes.dcc.xlvii.

¶EX AVCTORIBVS.

Verrio Flacco:Cn. Gelio: Licinio

Mutiano: Mutio: Maſurio: Sabino: Agrippino: Claudio Cæſare. M. Cicerone: Aſinio Pollióe: Meſſalla: Ruffo: Nepote Cornelio: Virgilio. L. Cordo Meliſſo: Seboſo: Cor. Celſo: Maximo Valerio: Trogo: Nigidio Figulo: Pōponio Attico: Pediano Aſconio: Sabino: Catone cenſorio: Fabio Veſtale.

EXTERNIS.

Herodoto: Ariſtea: Betone: Sigono Cratere: Agatharcide: Calliphane: Ariſtotele: Nymphodoro: Apollodoro: Philarcho: Damone: Megaſthene: Cteſia: Taurone: Eudoxo: Oneſicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocrate medico: Aſclepiade medico: Heſiodo: Anacreonte: Theopompo: Hellanico damaſceno: Ephodoro: Epigene: Beroſo: Petoſiri: Neocepſo: Alexandro: Polyhiſtore: Oneſicrito: Xenophonte: Callimacho: Democrito: Diulio: Polyhiſtore hiſtorico: Stratone qui contra Ephori theoremata ſcripſit. Heraclide Pontico: Aſclepiade qui Tragodumena philoſopho: Stephano: Egeſia: Archimacho: Thucydide: Mneſtygitióe: Xenagora: Metrodoro Scepſcio: Anticlide: Critodéo

LIBRO OCTAVO CONTINENTUR animalium terreſtrium naturæ peditantum.

De aïalibus terreſtribus: elephātorum cōmēdatio: & de ſēſu eoꝝ. Ca. i.
Quando primū iuncti. Ca. ii.
De docilitate eoꝝ. Ca. iii.
De clæmētia eoꝝ: & ꝙ picula ſua ītelligāt: & de tigridis truculētia Ca. iiii.
De intellectu & memoria eorum. Ca. v.
Quando primū in italia. Ca. vi.
Pugnæ eorum. Ca. vii.
Quomodo capiant᷑. Ca. viii.
Quomodo domant᷑. Ca. ix.
De partu eorum & reliqua natura. Ca. x.
Vbi naſcantur: & de diſcordia eorum & draconum. Ca. xi.
De ſolertia animalium. Ca. xii.
De draconibus. Ca. xiii.
De ſerpētibus maxīs & boīs Ca. xiiii.
De ſcythicis animalibus: & ſeptentrionalibus. Ca. xv.
De leonibus. Ca. xvi.
De pantheris. Ca. xvii.
De tigridis natura & camelis: & camelopardali: & quādo primū uiſa romæ Ca. xviii.
De chao: & cepho. Ca. xix.
De rhinocerote. Ca. xx.
De lyncibus & ſpingibus: & crocutis: cercopithecis: indicis bubus: leucrocutis: eale: tauris æthiopiæ: manticora: monocerote: catoblepa: baſiliſco. Ca. xxi.
De lupis. Ca. xxii.
De ſerpentibus. Ca. xxiii.
De ichneumone. Ca. xxiiii.
De crocodilo & hippopotamo. Ca. xxv.
Quis primus romæ hippopotamum & crocodilos oſtendit: & medicinæ ab animalibus repertæ. Ca. xxvi.
Quæ animalia q̄s herbas oſtenderunt cerui: lacerti: hirundines: teſtudines: muſtela: ciconia: aper: anguis: draco: panthera: elephas: urſi: cerui: palūbes: colūbæ: grues: coruus. Ca. xxvii.
Prognoſtica animaliū. Ca. xxviii.
Ciuitates & gentes a minutis animalibus deletæ. Ca. xxix.
De hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. Ca. xxx.
De ranis: & uitulis marinis: & ſtellionibus. Ca. xxxi.
De ceruis. Ca. xxxii.
De tragelapho & chameleōte & reliqs colorem mutantibus. Ca. xxxiii.
De tarando & lycaone: & thoe. Ca. xxxiiii
De hyſtrice. Ca. xxxv.
De urſis & fœtibus eoꝝ. Ca. xxxvi.
De muribus ponticis & alpinis: & herinaciis. Ca. xxxvii
De leontophono: lynce: melibus: & ſciuris. Ca. xxxviii
De uiparcocleis: & lacertis. Ca. xxxix.
De canibus. Ca. xl.
Ad canis rabidi morſum. Ca. xli.
De natura equorum. Ca. xlii.

De aſinis et mulis. Ca. xliii.
De bubus. Ca. xliiii.
De api boue. Ca. xlv.
De nat̃a pecoꝝ et pecudũ. Ca. xlvi.
De gñibus lanaꝝ et ueſtiũ Ca. xlvii.
De muſmono. Ca. xlviii.
De capris & gñatiõe eaꝝ. Ca. xlix.
De ſuibus & nat̃a eaꝝ. Ca. l.
De uiuariis beſtiarum. Ca. li.
De ſemiferis aĩalibus. Ca. lii.
De ſimiis. Ca. liii.
De leporibus. Ca. liiii
De dammis. Ca. lv.
De muribus & gliribus. Ca. lvi.
Quæ animalia quibus locis non ſint. Ca. lvii.
Quæ aduenis noceant. Ca. lviii.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruatiotiones. dcc. lxxxviii.

¶EX AVCTORIBVS.

Mutiano: Icilio: Verrio Flacco. L. Piſone: Cornelio: Valeriano: Catone cẽſorio: Feneſtella: Trogo: Actio: Columella: Virgilio. Varrone. L. Metello: Scipione: Cornelio Celſo: Nigidio: Trebio Nigro: Põponio Mela: Manilio Sura.

EXTERNIS.

Iuba rege: Polybio: Oneſicrito: Iſidoro: Antipatro: Ariſtotele: Demetrio Phyſico: Democrito: Theophraſto: Euante: Apocha qui olympionica: Hierone rege: Attalo rege: Philometere rege: Cteſia: Duride: Philiſto Archita: Philarcho: Amphiloco: Ateneo: Anaxipoli Thaſio: Apollodoro Lẽnio: Ariſtophane Mileſio: Antigono Cineo: Agathocle Chio: Apollonio Pergameno: Ariſtandro Ateneo: Bacchio Mileſio: Bione: Solenſe: Cherea Ateneo: Diodoro Prienneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Euagone Thaſio: Euphronio Ateneo: Hegeſia Maroneo: Menandro Priennio: Heracleote: Menecrate poeta: Androtione qui de agricultura ſcripſit: Eſcrione qui item Dionyſio qui Magonem tranſtulit. Diophane qui ex Dionyſio Epitoma fecit. Archelao rege Nicandro.

lIBRO NONO CONTInentur animalium aquaticorũ hiſtoriæ et naturæ.

De aquatilium natura. Ca. i.
Quare maxima in mari animalia. Ca. ii.
De indici maris beluis. Ca. iii.
Quæ in oceano quoq; maxima. Ca. iiii.
De tritonum nereidum & elephãtorũ marinorum figuris. Ca. v.
De balenis & orcis. Ca. vi.
An ſpirent piſces? an dormiant? Ca. vii.
De delphinis & eorum natura mirabili. Ca. viii.
De torſionibus. Ca. viiii.
De teſtudibus qũo capiãt. Ca. x.
Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit. Ca. xi.
Tegmenta aquatilium. Ca. xii.
De uitulo marino. Ca. xiii.
De piſcibus pilo carentibus: et qũo pariant: et quot eoꝝ gña. Ca. xiiii.
De nominibus & naturis multorum piſcium. Ca. xv.
De auguriis & diuerſitate piſcium. Ca. xvi.
De mugili et aliis piſcibus. Et ꝙ non idẽ ubiq; placeant. Ca. xvii.
De mullo: coracino: ſalpa: & ſalmone. Ca. xviii.
De exocœto: & muribus: polypis: & murenis. Ca. xix.
Digeſtio piſcium in figuras corporum. Ca. xx.
De anguillis. Ca. xxi.
De captura earum in lacu benaco. Ca. xxii.
De murenæ natura. Ca. xxiii.
De planis piſcibus. Ca. xxiiii.
De echino piſce: eiuſq; natura mirabili. Ca. xxv.
De uarietate nat̃æ piſciũ. Ca. xxvi.
De miluo piſce & dracone marino. Ca. xxvii.
De piſcibus ſanguine carentibus. Ca. xxviii.
De lolligine & ſepiis et polypis: et naupliis. Ca. xxix.

De onigena locuſtis &
cācris cocleis & cōchis. Ca. xxx.
De cancris. Ca. xxxi.
De cocleis. Ca. xxxii.
De pectinibus. Ca. xxxiii.
De diuitiis marinis. Ca. xxxiiii
Quomodo naſcantur:& ubi. Et qūo
inueniunt margaritæ. Ca. xxxv.
De natura purpuræ &
muricis. Ca. xxxvi.
Quot ſunt genera. Ca. xxxvii
Quo capiantur tēpore. Ca. xxxviii
Romæ quādo uſus
purpuræ. Ca. xxxix.
De precio earum. Ca. xl.
De tingendo amethyſtio:
& cocco byſſino. Ca. xli.
De pinna & pinnotere:&
aquatilium ſenſu. Ca. xlii.
De ſcolopendris uulpibus
& glanis. Ca. xliii.
De ariete piſce. Ca. xliiii.
De his quæ tertiam naturam habent
non animalium:neq; fruticum:& de
urticis & ſpongiis. Ca. xlv.
De caniculis marinis. Ca. xlvi.
De animantibus quæ ſilicea teſta:&
quæ ſine ullo includuntur:& reliquis
ſordidis animalibus. Ca. xlvii.
De uenenatis marinis. Ca. xlviii.
De morbis piſcium. Ca. xlix.
De gñatione eoꝝ mira. Ca. l.
Item de generatione:& qui piſces oua
pariant. Ca. li.
De uuluis piſcium. Ca. lii.
De longiſſīa uita piſciū. Ca. liii.
De uiuariis oſtrearum:&
qs ea primus inuenerit. Ca. liiii.
Quis primus murenarum
uiuaria fecerit. Ca. lv.
De coclearum uiuariis:&
quis primus inſtituit. Ca. lvi.
De piſcibus terrenis. Ca. lvii.
De muribus nili. Ca. lviii.
De anthia piſce:& quo
modo capiatur. Ca. lix.
De ſtellis marinis. Ca. lx.
De dactylis eorumque
miraculis. Ca. lxi.
De inimicitiis & amicitiis inter ſe
aquatilium. Ca. lxii.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruatio-
nes.dc.l.

EX AVCTORIBVS.

Turranio: Gracchulo: Trogo: Mœcenate: Albo Flauo: Cor. Nepote: Valerio Mimographo: Fabiano: Feneſtella Mutiano: Helio Scilone: Statio Seboſo: Meliſſo: Seneca: Cicerone: Macro: Aemilio: Meſſalla Coruino: Trebonio Nigro: Nigidio.

EXTERNIS.

Ariſtotele: Archelao rege: Callimacho: Democrito: Theophraſto: Thraſillo: Hegeſidemo: Cudnio: Alexandro Polyhiſtore.

LIBRO DECIMO CONTInētur naturæ & hiſtoriæ animalium uolatilium.

De natura auium. Ca. i.
De phœnice. Ca. ii.
De aquilis. Ca. iii.
Quando legionum ſigna
eſſe cœperint. Ca. iiii.
Mirum de aquila. Ca. v.
De uulturibus. Ca. vi.
De ſanquale. Ca. vii.
De accipitribus. Ca. viii.
De cocyce quæ a ſuo genere
interimitur. Ca. viiii.
De miluis. Ca. x.
Digeſtio auium p gña. Ca. xi.
De inauſpicatis auibus
cornice:coruis:bubone. Ca. xii.
De incendiaria. Ca. xiii.
De cliuina. Ca. xiiii.
De auibus incognitis. Ca. xv.
De auibus nocturnis. Ca. xvi.
De noctuis. Ca. xvii.
De pico martio. Ca. xviii.
De uncos ungues hñtibus
& digitos. Ca. xix.
De pauonibus:& quis eos
primus comederit. Ca. xx.
De gallis & qūo caſtrent̄:
& gallinaceo locuto. Ca. xxi.
De anſeribus:& quis primus iecur an-
ſerinum comederit:& de adipe anſeri-
no comageno. Ca. xxii.

De gruibus:ciconiis:oloribus:&
peregrinis auibus:&
coturnicibus:de glotte. Ca. xxiii.
De hirũdinibus:merulis:
turdis:& ſturnis:
turturibus & palũbis Ca. xxiiii.
Quæ auiũ pennes:quæ
ſemeſtres:quæ trimeſtres. Ca. xxv.
De auibus mira. Ca. xxvi.
De auibus ſeleucidibus. Ca. xxvii.
De ibi. Ca. xxviii.
Quæ aues in qbus locis nõ
ſunt:& quæ mutãt colorẽ
& uocẽ:& de luſciniis. Ca. xxix.
De merulis. Ca. xxx.
Tempus auiũ genituræ. Ca. xxxi.
De halcyonibus & de diebus earum
nauigabilibus:& gauie:&
reliquo aq̃ticaꝝ gñe. Ca. xxxii.
De diuerſitate nidificãtiũ auiũ agathi-
lis cĩnamulgis & pdicibus. Ca. xxxiii.
De columbis. Ca. xxxiiii
De palũbibus & differẽtia
columbarum. Ca. xxxv.
De paſſeribus. Ca. xxxvi.
De tinungulo. Ca. xxxvii
De uolatu & ĩceſſu auiũ. Ca. xxxviii
De apodibus. Ca. xxxix.
De caprimulgis & plateis. Ca. xl.
De ingeniis auium. Ca. xli.
De carduele & pſytaco &
auibus quæ loquunt᷑. Ca. xlii.
De coruoꝝ intelligentia. Ca. xliii.
De diomedeis auibus. Ca. xliiii.
Quæ aĩalia nihil diſcant. Ca. xlv.
De potu auium. Ca. xlvi.
De ematopodi:onocrotali:
& de peregrinis auibus. Ca. xlvii.
De multarum auium
nominibus & natura. Ca. xlviii.
De nouis auibus
& fabuloſis. Ca. xlix.
Quis gallinas farcire ĩſtituerit:
de auiariis:& qs ea primus
inſtituerit. Ca. l.
De eſopi patina. Ca. li.
De gñatione auiũ:& præter aues quæ
q̃drupedes oua pariant. Ca. lii.
De tẽpore & gñatione
incubatus auiũ et coitu. Ca. liii.
De uitiis et remediis
incubantium. Ca. liiii.
De auguriis ouorum. Ca. lv.
Quæ gallinæ optimæ. Ca. lvi.
De morbis eaꝝ et remediis Ca. lvii.
De cõceptu et numero
fœtus auium. Ca. lviii.
De pauone et anſeribus. Ca. lix.
De ardeolis et quomodo
ſeruentur optime oua. Ca. lx.
Quæ uolucrum ſola aĩal
pariat et lacte nutriat. Ca. lxi.
De cõceptu uipæ et ptu et
quæ terreſtriũ oua pariãt. Ca. lxii.
De generatiõe terreſtriũ. Ca. lxiii.
De uaria gñatione auiũ. Ca. lxiiii.
De murium fœtu. Ca. lxv.
De ſpina hoĩs ãguẽ naſci. Ca. lxvi.
De ſalamandra. Ca. lxvii.
De iis quæ naſcũt᷑ ex nõ genitis:
& quæ nata nihil gignũt. Ca. lxviii.
De ſenſibus animalium. Ca. lxix.
Auditum et olfactum
eſſe piſcibus. Ca. lxx.
Tactum communem
eſſe omnibus. Ca. lxxi.
Quæ uenenis uiuant:
et quæ terra. Ca. lxxii.
De cibo et potu quorũdã. Ca. lxxiii.
Quæ inter ſe diſſideãt:et
quæ inter ſe conueniant. Ca. lxxiiii.
De ſomno animalium. Ca. lxxv.
Summa res et hiſtoriæ et obſeruatio-
nes.dcc.xxiiii.

¶EX AVCTORIBVS.

Manilio:Cornelio:Valeriano:Actio:
Vmbricio meliore:Maſſurio Sabino:
Antiſtio Labeone:Trogo:Cremutio:
M. Varrone:Macro Aemilio: Emiſ-
ſio:Mutiano Nepote:Fabio pictore:
T.Lucretio:Cor.Celſo:Oratio Delu-
ſone: Higino:Saſernis:Nigidio:Ma-
nilio Sura.

¶EXTERNIS.

Homero:Phœmonoe: Philemone:
Boeto qui ornytogonia illa quæ de
auguriis. Ariſtotele: Theophraſto:
Callimacho:Eſchylo:Hierone rege:
Philometere rege:Archyta: Amphilo-
cho athenienſe: Anaxipoli Thaſio:

Apollodoro Lēnio Ariſtophane Mileſio Antigono Cymeo : Agathocle Chio: Apollōio pergamēo: Ariſtādro. Athēeo Bacchio: Mileſio: Bione Solēſe: Cherea athenienſe. Diodoro Prienio : Dione Colophonio: Democrito: Diophane nicenſe: Epigene Rhodio : Euagora Thaſio: Euphrōio: Atheneo Iuba Androtione qui de agricultura. Aſcrione qui item. Dionyſio qui Magonem tranſtulit. Dyophane qui ex Dyoniſio epitoma fecit. Nicandro Oneſicrito: Philarcho: Heſiodo.

LIBRO VNDECIMO CONtinentur hiſtoriæ & naturæ paruorum animalium & reptilium.

De inſectorum genere. Ca. i.
De ſubtilitate natūæ ī his. Ca. ii.
Vtrum ſpirēt an habeant ſanguinem. Ca. iii.
De corpore eorum. Ca. iiii.
De apibus. Ca. v.
Qui ordo natūæ in eis. Ca. vi.
De uocabulis operis Ca. vii.
Ex quibus floribus opera fiant. Ca. viii.
De amatoribus earū. Ca. ix.
Ratio operis. Ca. x.
De fucis. Ca. xi.
Quæ natūa mellis. Ca. xii.
Quæ optima mella. Ca. xiii.
Quæ genera mellis in ſingulis. Ca. xiiii.
Quomodo probēt mella. Ca. xv.
De tertio genere mellis : & quomodo apes probēt. Ca. xvi.
Quæ regiminis ratio. Ca. xvii.
De genere apum & quæ inimica apibus. Ca. xviii.
De morbis apum. Ca. xix.
De continendis apibus : & quomodo reparent. Ca. xx.
De ueſpis & crabronibus Ca. xxi.
De bombicibus: & bombyli: & necydalo: & quis primus bombicinā ueſtem inuenerit. Ca. xxii.
De bombice coa. Ca. xxiii.
De araneis: & generatione eorum. Ca. xxiiii.
De ſcorpionibus. Ca. xxv.
De ſtellionibus. Ca. xxvi.
De cicadis. Ca. xxvii.
De pēnis inſectorum : & ſcarabeis & reliqs ſcarabeorum generibus. Ca. xxviii.
De locuſtis. Ca. xxix.
De formicis noſtratibus. Ca. xxx.
De indicis. Ca. xxxi.
De diuerſitate inſectorū. Ca. xxxii.
De animalibus ī ligno & ex ligno naſcentibus. Ca. xxxiii.
De animali cui cibi exitus non eſt. Ca. xxxiiii.
De tineis: & culicibus: & diuerſitate earum. Ca. xxxv.
De pyrali ſiue pyrauſta. Ca. xxxvi.
Hiſtoria naturæ aīalium per ſingula membra. Ca. xxxvii.
De ſanguine: & quorum celerrime ſiccetꝰ : quorum nō coeat: quorum grauiſſimus : uel teneriſſimus: quorum nullus. Ca. xxxviii.
An in ſanguine principatus & tergore: & pilis: & mammis: & ueſtitu. Ca. xxxix.
Notabilia animalia quæ mammis. Ca. xl.
De lacte & unde caſeus non fiat. Ca. xli.
De diuerſitate caſeorum. Ca. xlii.
Differentia membrorum hominis a cæteris aīalibus. Ca. xliii.
De ſimiaꝝ ſimilitudine. Ca. xliiii.
De unguibus. Ca. xlv.
De ungulis. Ca. xlvi.
De pedibus auium & unguibus. Ca. xlvii.
De pedibus īſectoꝝ a duobus ad centum. Ca. xlviii.
De pomilionibus : & genitalibus. Ca. xlviiii.
De caudis. Ca. l.
De uocibus. Ca. li.
De agnaſcentibus mēbris: & dicta Ariſtotelis de uita hominis. Ca. lii.
De anima & de habitu animalium

et quæ guſtata interimant:& de uictu
hominis: & quibus de cauſis non
coquatur. Ca. liii.
Dæ corpulentia augenda uel minuē-
da: & quæ guſtu famem ac ſitim
ſedent. Ca. liiii.
Sūma res & hiſtoriæ & obſeruatiões
.ii.m.cc.lxx.

¶EX AVCTORIBVS.

Marco Varrone. Higino : Scropha :
Saſerna:Celſo Cornelio: Emilio Ma-
cro:Virgilio:Columella : Iulio Aqlio
qui de thuſca diſciplina ſcripſit. Tar-
quitio qui item. Vmbritio qui item.
Catone Cenſorio:Domitio Caluino:
Trogo: Meliſſo: Dabiano Mutiano :
Nigidio Manilio:Opio.

¶EXTERNIS.

Ariſtotele : Femocrito : Neoptolemo
qui mella ſcripſit. Ariſtomacho qui
item. Philiſto qui item. Nicandro:
Menecrate:Dionyſio qui Magonem
tranſtulit. Empedocle : Callimacho:
Attalo rege:Apollodoro qui de beſtiis
uenēatis. Hippocrate:Eriphilo:Eraſy-
ſtrato:Aſclepio:Themiſōe : Poſidōio
Stoico: Menandro Priennēſe : Hera-
clide:Euphronio:Ateneo: Theophra-
ſto:Heſiodo: Philometere rege.

LIBRO .XII. CONTINE-
tur de arboribus.

De arborꝝ honore:& qn̄ platanus pri-
mū ī italia:& de nata eaꝝ.Ca. i.
De chameplatano: & quis
totonderit uiridaria. Ca. ii.
De peregrinis arboribus:
& malo aſſyrio. Ca. iii.
De indiæ arboribus uel qn̄
romæ hebenus primum. Ca. iiii.
De ſpina & ficu indicis. Ca. v.
De arbore pala & arboribus indicis
ſine nōibus & laniferis Ca. vi.
De piperis arboribus:& gariophylo:&
aliis pluribus. Ca. vii.
De machir & arboribus
gentis amanæ. Ca. viii.
De bdellio & arboribus
perſici maris. Ca. ix.
De arboribus perſicæ īſulæ:& lanige-
ris arboribus. Ca. x.
De goſſampino & arboribus ex qui-
bus ueſtes fiunt:& quibus modis cō-
ſtent arborꝝ fructus. Ca. xi.
De coſto:& nardo:& differentiis
nardi. Ca. xii.
De aſſaro amomo:& amomi:& de
cardamomo. Ca. xiii.
De thure & arboribus
thuris. Ca. xiiii.
De nata thuris & gn̄ibus. Ca. xv.
De myrrha: et arboribus
myrrhæ. Ca. xvi.
De generibus myrrhæ: et
nata: et precio eius. Ca. xvii.
De maſtice:ladano:et bruta:enhemo:
et ſtrobo:et de ſtyrace. Ca. xviii.
De felicitate arabiæ. Ca. xix.
De cinnamomo:et xilocinnamomo :
et caſia. Ca. xx.
De iſocīnamo:et cācamo:
ac taro. Ca. xxi.
De ſerichato et gabalio:
de myrobalano. Ca. xxii.
De phoenicobalano et
calamo odorato. Ca. xxiii.
De hāmōiaco: et ſpagno. Ca. xxiiii.
De cypero:et ſpalathro :
et maro. Ca. xxv.
De balſamo: et opobalſamo:et xylo-
balſamo : et ſtyrace : et
galbana. Ca. xxvi.
De panace:et ſpōdylio:et
malobathro. Ca. xxxii.
De oleo omphacio. Ca. xxviii.
De iryo: et oenanthe : et de elate ar-
bore:et cinnamo comaco. Ca. xxix.
Summa res hiſtoriæ:et obſeruationes
.cccc.lxviii.

¶EX AVCTORIBVS.

M.Varrōe:Mutiano:Virgilio Fabia-
no:Seboſo: Pomponio Mela:Flauio
Proculo:Trogo:Higino:Claudio Cæ-
ſare: Cor. Nepote: Sex. Nigro: qui
græce de medicina ſcripſit. Caſſio He-
mina. L .Piſone: Tuditano: Antiate.

¶EXTERNIS.

Teophraſto:Herodoto:Calliſtēe: Iſi-
gono : Clitarcho : Anaximene: Duri-
de : Nearcho : Oneſicrito: Polycrito :

Olympiodoro: Diogeneto: Nigibulo: Anticlide: Carete Cydõeo: Mẽechino: Dorotheo: Xeniade Eolico: Anteo: Epipodo: Cherea: Dẽocle: Ptolemæo lago: Marſya macedone: Zoillo: Item Democrito: Amphilocho: Ariſtõacho: Alexãdro Polyhiſtore: Iuba: Apollodoro q de odoribus ſcripſit. Heraclide medico: Archidemo: Item Dionyſio: Item Democle: Item Euphrone: Item Opſenide: Itẽ Diagora: Item Iolla: Item Heraclide tarẽtino: Zenocrate epheſio.

LIBRO TERTIODECIMO cõtiet̃ de ũguẽtis & arboribus maritis.

De ũguẽtis & qñ priũ ſũt cognita nobis & de cõpoſitiõe. Ca. i.
Quod unguentum regale uocetur: & quæ diapaſmata: & q̃liter ſeruentur. Ca. ii.
Quãta ĩ ũguentis luxuria: & quando primũ romanis ĩ uſu. Ca. iii.
De palmis & natura earũ & generibus. Ca. iiii.
De ſyriæ arboribus. Ca. v.
De terebintho. Ca. vi.
De ficu ægyptia: & cypria. Ca. vii.
De ceraunia: & ſiliqua. Ca. viii.
De perſico ægypti: & ſpina ægyptia. Ca. viiii.
De pruno & arboribus circa memphim. Ca. x.
De gummi generibus: & papyro. Ca. xi.
De generibus chartarũ: & quomodo chartæ fiãt: & de chartarũ probatione & uitiis: & glutino earũ. Ca. xii.
De libris Numæ. Ca. xiii.
De arboribus æthiopiæ. Ca. xiiii.
De atlantis arboribus: & citreis: & quæ in his laudẽtur: & quæ uituperentur. Ca. xv.
De arbore trogete. Ca. xvi.
De arbore loto. Ca. xvii.
De ſcapo ipſo: & radice loti. Ca. xviii.
De paliuro: & punico malo: et de flor̃ punici mali. Ca. xix.
De aſiæ: et græciæ fructibus. Ca. xx.
De timelea ſiue chamelea: et tragacãthe: et de trago ſiue ſcorpione: et myrice: et bria: et galla. Ca. xxi.
De enonymo: et andrachna congrygia: et thapſia. Ca. xxii.
De cappari ſiue cynoſbato aut epheoſtaphyle: et de ſaripha. Ca. xxiii.
De ſpina babylonis regia: et de cytiſo. Ca. xxiiii.
De fruticibus: et arboribus noſtri maris atq; rubri: et indici. Ca. xxv.
Summa res et hiſtoriæ et obſeruationes .cccc.lxviii.

¶ EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fabiano: Seboſo: Pomponio Mela: Fabio: Higĩo: Trogo: Proculo: Claudio Cæſare: Cornelio Nepote: Sex. Nigro q græce de medicĩa ſcripſit. Caſſio Hemina. L. Piſone: Tuditano Antiate.

¶ EXTERNIS.

Theophraſto: Herodoto: Calliſthene: Iſidoro: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Oneſicrito: Olympiodoro: Diogẽeto: Cleobolo: Anticlide: Crate Mitilẽeo: Menetimodoro thebano: Dorotheo athenienſe: Lyco: Anteo: Epippo: Dione: Adimantho: Ptolomæo lago: Marſya macedone: Zoilo: Item Demochrito: Amphilocho: Alexandro Polyhiſtore: Ariſtomacho: Iuba rege: Apollodoro: qui de odoribus ſcripſit. Heraclide medico: Bœone medico: Archidemo: Item Dionyſio: Item Democlide: Item Euphrone. Item Mneſicle: Itẽ Diagora: Item Iolla: Item Heraclide tarentino: Xenocrate epheſio.

LIBRO QVARTODECIMO continet̃ de uitibus et uineis.

De arboribus fructiferis. Ca. i.
De uitium natura: et quibus modis ferant. Ca. ii.
De generibus uitium. Ca. iii.
Item de uitium generibus. Ca. iiii.
Inſignia culturæ uineaꝝ. Ca. v.
De natura uini. Ca. vi.

Vina generoſa. Ca. vii.
Vina tranſmarina. Ca. viii.
De uino quod uocatur bion genera ſeptem. Ca. ix.
De dulciũ generibus.xiiii. Ca. x.
De deuteriis: et ſecundariis uini genera tria. Ca. xi.
Quæ nuper in italia generoſa uina eſſe cœperint. Ca. xii.
De uini obſeruatione Romulo rege poſita. Ca. xiii.
Qui uini uſus antiquis: et de uinis antiquorum. Ca. xiiii.
De apothecis: et de uino opimiano. Ca. xv.
De liberalitate Cæſaris in uino: & qñ primũ genera uini ficticii. Ca. xvi.
De uinis fictitiis. Ca. xvii.
De hydrõelle: & oxymelle. Ca. xviii.
Prodigioſa genera uini. Ca. xix.
Quibus uinis ad ſacra uti fas non ſit: & qbus generibus muſta condiantur. Ca. xx.
De picis generibus: & reſinis: & muſtis cõdiẽdis & de aceto & fæce Ca. xxi.
De cellis uinariis. Ca. xxii.
De uitanda ebrietate. Ca. xxiii.
Summa res: hiſtoriæ: & obſeruationes.d.x.

EX AVCTORIBVS.

Cornelio: Valeriano: Virgilio: Celſo: Catone Cenſorio: Saſernis patre: & filio: Scropha. M. Varrone. D. Syllano: Fabio pictore: Trogo: Higĩo: Flacco: Verrio: Grecino: Iulio Attico: Columella: Maſſurio Sabĩo: Feneſtella: Tergilla: Mactio Plãco: Flauio dorſinio: Sceuola: Helio: Attheio Capitõe: Cotta Meſſallino. L. Piſone: Põpeio Leneo: Fabiano: Seſtio Nigro: Bibio Ruffo.

EXTERNIS.

Heſiodo: Theophraſto: Ariſtotele: Democrito: Attalo rege: Philometere rege: Archyta: Xenophõte: Amphilocho Ateneo: Anaxipoli Thaſio: Apollodoro Lemnio: Ariſtophãe Mileſio: Antigono Cymeo: Agathõe: Apollonio Pergameno: Ariſtãdro Aneo: Botryete: Item Bacchio Mileſio: Bione Solenſe: Cherea athenienſe: Cheriſto: Item Diodoro Prienneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thaſio: Euphrone Ateneo: Androtiõe qui de agricultura ſcripſit. Eſchyrione qui: item. Lyſimaco q item. Dionyſio q Magonem tranſtulit. Dyophãe qui ex Dionyſio epitoma fecit: Aſclepiade medico: Oneſicrito: Eraſiſtrato qui item. Iuba rege.

LIBRO QVINTODECIMO continet de natura frugiferarũ arborum: & cultarum.

Natæ frugiferarũ arborũ Ca. i.
De oleo. Ca. ii.
De natura oliuæ: & oleæ incipientis. Ca. iii.
De natura olei. Ca. iiii.
De cultura oliuarum. Ca. v.
De ſeruandis oliuis: & quomodo faciendum oleum. Ca. vi.
De oleo ficticio. Ca. vii.
De amurca. Ca. viii.
Pomorum omnium genera: & naturæ. Ca. ix.
Nucum pinearum genera quattuor. Ca. x.
De malo cotoneo. Ca. xi.
De perſico genera q̃tuor. Ca. xii.
De pruno genera.xi. Ca. xiii.
De diuerſis generibus malorum genera.xxix. Ca. xiiii.
De pyris: & inſitorum uarietate. Ca. xv.
De pomis ſeruãdis & uuis Ca. xvi.
De cotoneis piris & ſorbis Ca. xvii.
De ficis genera.xxix. Ca. xviii.
De caprifico: & caprificatione. Ca. xix.
De meſpilis: & eorum generibus tribus. Ca. xx.
De ſorbis genera q̃ttuor Ca. xxi.
De nuce iuglande. Ca. xxii.
De caſtaneis genera octo Ca. xxiii.
De ſiliquis: & carnoſis pomis: & moris: & de acinis: & baccis. Ca. xxiiii.
De ceraſis genera octo. Ca. xxv.
De corno: & lentiſco. Ca. xxvi.
De generibus ſuccorum: & de

odore. Ca. xxvii.
De ſuccis fructuum:& arborum:e coloribus:& odoribus:et natа pomorũ:& de cõmẽdatiõe fructuũ Ca. xxviii.
De myrto genera eius. Ca. xxix.
De lauro gña .xiii. Ca. xxx.
Summa res: & hiſtoriæ: & obſeruationes.d.xx.

EX AVCTORIBVS.

Feneſtella:Fabião: Virgilio: Cornelio Valeriano: Celſo: Catone Cenſorio: Saſernis patre et filio: Scropha.M. Varrõe:Diſymmacho: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco Verrio: Græcío Attico:Iulio Sabĩo:Tergilla:Cotta Meſſallino:Columella.L.Piſone: Pompeio leneo: Mactio Planco: Flauio Dorſene:Sceuola: Helio: Atteio Capitone: Seſtio Nigro: Mumio Ruffino.

EXTERNIS.

Heſiodo:Ariſtotele:Democrito:Ierõe rege:Archyta: Phylometere rege: Attalo rege:Xenophonte: Amphylocho Ateneo:Anaxipoli Thaſio:Apollodoro Lemnio:Ariſtophane Mileſio:Antigone Cymeo:Agathocle Chio:Apollodoro Pergameno: Ariſtandro Ateneo:Bacchio Mileſio:Bione Solenſe: Cherea Ateneo: Cheriſto:Item Diodoro Prienneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thaſio: Euphronio Ateneo: Androtione qui de agricultura ſcripſit.Eſchyrione qui item.Dionyſio qui magonem trãſtulit.Diophane q ex Dionyſio epitoma fecit. Aſclepiade medico: Eraſiſtrato item:Comiade qui de conditura uini. Ariſtomacho qui item. Hyceſio qui item. Themiſone medico:Oneſicrito: Iuba rege.

LIBRO SEXTODECIMO continentur ſilueſtrium arborum naturæ. Ca. i.

Gentes ſine arbore & miracula ĩ ſeptentrionalis regionis arboribus. Ca. ii.
De hyrciniæ ſiluæ magnitudine. Ca. iii.
De glandiferis. Ca. iiii.
De ciuica corona: & qui frondea corona donati. Ca. v.
De glande:genera.xiii. Ca. vi.
De fagina glande: & reliquis glãdibus:& carbone: & paſtu porcorum. Ca. vii.
De glande: & q̃ multa præter glãdem eædem ferãt arbores. Ca. viii.
De canchrye:& cocco grano:& agarico & ſubere. Ca. ix.
Quarũ ſit in uſu cortices. Ca. x.
De ſcãdulis:& pinu: pinaſtro:abiete: piceaq;:larice:tæda:taxo. Ca. xi.
Quibus mõis fiãt genera picis:et quõ fiat cædrum:& de ſpiſſa pice quomodo fiat:& quibus modis reſina coquatur. Ca. xii.
De zoſippa:& ſapio: & quarũ arborũ materia in precio. Ca. xiii.
De fraxino gña eius q̃tuor Ca. xiiii.
De tilia genera duo. Ca. xv.
De aceris generibus decẽ. Ca. xvi.
De bruſco molluſco et ſtaphilodẽdro & buxo: genera tria. Ca. xvii.
De ulmo genera q̃tuor. Ca. xviii.
De arborꝝ natа p ſitus. Ca. xix.
Diuiſio generum. Ca. xx.
Quibus folia non decidant: & de rhododendro. Ca. xxi.
Item quibus folia non decidunt: & quibus non oĩa folia cadant: & qbus locis nullæ arborum. Ca. xxii.
De natura foliorum cadentium:& qbus foliorũ uarii colores. Ca. xxiii.
De populo tria genera:et quorum foliorum figura mutetur. Ca. xxiiii.
Quæ folia uerſentur omnibus annis: quæ foliorꝝ eius palinis cura et uſus: et foliorũ mirabilia. Ca. xxv.
De ordine naturæ in ſatis: et de flore arborum: et conceptu:et germinatione et partu: et quó ordine floreant. Ca. xxvi.
De corno et quo tẽpore quæq; ferãt: et quæ fructũ nõ ferãt:et quæ ĩfelices exiſtimãt: et quæ facillĩe fructũ perdunt:et quibus fructus ante q̃ foliũ naſcatur. Ca. xxvii.
De biferis & triferis: & quæ celerrime

ſeeſcãt: & de ætatibus earũ Ca. xxviii.
De moro. Ca. xxix.
De ſilueſtribus. Ca. xxx.
De buxo: & faba græca ſiue
loto. Ca. xxxi.
De ramis cortice: & radi/
cibus arborum. Ca. xxxii.
De prodigioſis arboribus et quibus
modis ſponte naſcuntur: & ꝙ non
oĩa ubiq; naſcunt̃: & quæ nõ
alibi naſcantur arbores. Ca. xxxiii.
De cypreſſo et ꝙ ex terra
noua aliqua ſæpe naſcan/
t̃: quæ ĩ ea ãte nõ fuerũt. Ca. xxxiiii.
De hedera. Ca. xxxv.
De hedera quæ uocatur
ſimilax. Ca. xxxvi.
De aquaticis calamis: et
fruticibus. Ca. xxxvii.
De ſalice genera eius octo:
& quæ præter ſalicẽ ſint
utilia ligatis & de rubis. Ca. xxxviii.
De ſuccis arborum: & na/
tura materiarum: & de
cædendis arboribus. Ca. xxxix.
De teredinibus larice. Ca. xxxx.
De materiis: de magnitudine arborũ:
& quæ cariẽ: & ruinam nõ ſentiũt: &
de ꝑpetuitate materiarũ. Ca. xxxxi.
De teredinibus. Ca. xlii.
De materiis architecti: & quæ materi/
es ad quid utilis: & quæ firmior ma/
teria in tectum. Ca. xliii.
De glutinanda materia: &
lignis ſectilibus. Ca. xliiii.
De arboꝝ ætate: & quæ genera arboꝝ
minime durant. Ca. xlv.
Summa res: & hiſtoriæ: ac obſeruatio/
nes. c. xxxv.

¶ EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Feciale: Nigidio: Cor. Nepote: Higino: Maſſurio: Catone: Mutiano. L. Piſõe: Trogo: Calfurnio: Baſſo: Cremutio: Seſtio Nigro: Cornelio: Boccho: Vitruuio: Græcino.

¶ EXTERNIS.

Alexãdro Polyhiſtore: Heſiodo: Theophraſto: Democrito: Homero: Timeo mathematico.

LIBRO SEPTIMODECIMO continẽtur ſatiuarum: & cultarum arborum naturæ.

Arborũ precia mirabilia. Ca. i.
De natũa cæli ad arbores: & quam
partẽ cæli ſpectare debeãt Ca. ii.
De ſocietate cæli: & terræ
ad arbores. Ca. iii.
De qualitate regionum. Ca. iiii.
Genera terrarum. Ca. v.
De terra quã britãnia: &
gallia amat. Ca. vi.
De græcorum doctrina. Ca. vii.
De terrarum generibus. Ca. viii.
De cineris uſu: & de fimo: et quæ ſata
uberiorem terram faciãt:
et quæ urant. Ca. ix.
De ſatione arborũ: et ꝙ
auulſione naſcũt̃ arbores Ca. x.
De trãſferẽdis ſeĩariis: et
ulmis ſerẽdis: et ſcrobibus Ca. xi.
De interuallis plantandarum arborũ:
et umbris: et ſtillicidiis: et
ubi plantari debeant. Ca. xii.
Quæ arbores tarde creſcant: et quæ
celeriter: et de ſabina. Ca. xiii.
De ſatiõe arboꝝ: et ĩſitiõe:
et quõ ĩuẽta ſit tenera ĩ/
ſerendi implaſtratio. Ca. xiiii.
De uite inſerenda. Ca. xv.
De emplaſtratione. Ca. xvi.
Exemplum huius rei. Ca. xvii.
De cultura talearum: et quibus tem/
poribus inſitio fiat. Ca. xviii.
Quæ arbores ſocietate gaudeant: et
de diſciplina ablaquean/
di: et aculeandi. Ca. xviiii.
De ſalicto et harundineto: et cæteris
cæduis ad ꝑticas: palos. Ca. xx.
De culturis: et diſciplina
excolendaꝝ uinearum. Ca. xxi.
De ſulco: et uinearum
putatione. Ca. xxii.
Ratio arbuſtorum. Ca. xxiii.
De ſeruandis uuis: et
morbis arborum. Ca. xxiiii.
De prodigiis: ex mutatione: et de re/
mediis ex arboribus et quæ irrigatiõe
proficiant: et qualiter rigandũ: et mi/
rabilia de riguis. Ca. xxv.

De rēediis morbo℞ arbo℞ Ca. xxvi.
De caprificatione: et
ſtercoratione. Ca. xxvii.
De diuerſis medicamentis arborum cōtra uenenata aīalia: et cōtra formicas: et cōtra noxia aīalia. Ca. xxviii.
Summa res: et hiſtoriæ: et obſeruationes. d. lxxxi.

¶ EX AVCTORIBVS.

Cor. Nepote: Catone Cenſorio. M. Varrone: Celſo: Virgilio: Higino: Saſernis patre et filio: Scropha: Calfurnio Baſſo: Trogo: Emilio: Macro: Grecino: Columella: Attico: Iulio: Fabiano: Sura: Mālio: Decio: Mundo. C. Epidico. L. Piſone.

¶ EXTERNIS.

Iſidoro: Theophraſto: Ariſtotele: Democrito: Theopompo: Hierone rege: Attalo rege: Archyta: Xenophōte: Amphilocho Athenienſe: Anaxipoli Thaſio: Apollodoro Lemnio: Ariſtophane Mileſio: Antigono Cimeo: Agatocle Chio: Apollonio Pergameno: Bacchio Mileſio: Bione: Cherea Atheniēſe: Cherecto: Itē Diodoro Priēneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Euagene Thaſio: Euphronio: Ateneo: Androtone qui de agricultura ſcripſit. Aſchryone qui itē. Lyſymacho qui item. Dionyſio qui Magonem tranſtulit. Diophane qui ex Dionyſio epitoma fecit. Ariſtandro qui de portentis.

LIBRO OCTAVODECIMO continetur de agricultura.

Quod antiquis maximum ſtudiū agriculturæ fuit. Ca. i.
Quæ corona prīo romæ. Ca. ii.
De iugere: & actu: & legibus circa pecora: & quotiens: & quibus temporibus fiunt: ſumma utilitas annonæ: & q̄ agricultura illuſtres. Ca. iii.
Ratio de agricultura. Ca. iiii.
Laus agricolarū: & quæ obſeruāda ī agro parando. Ca. v.
De uillarū poſitione: & præcepta antiquorū de agro colendo. Ca. vi.
De frugum generibus: & natura. Ca. vii.
Nō oīa frumēti gn̄a ubiq; naſci: & de reliq̄s ī oriente generibus: Ca. viii.
De piſtoriis: & molitura: & farina. Ca. viiii.
De ſimilagine: ſiligine: & de aliis generibus: & de piſtura. Ca. x.
De fermentis: & panis faciendi ratio & genera: & quando primum piſtores romæ: & de cribris: & alica Ca. xi.
De leguminibus. Ca. xii.
De rapis: & napis amiterinis. Ca. xiii.
De lupino. Ca. xiiii.
De uitia: & eruo. Ca. xv.
De fœno: & farragine: & de ocimo: & medica: & cytiſo. Ca. xvi.
De uitiis frugum: & remediis: et quid in quoq; terræ genere debeat fieri. Ca. xvii.
De prodigiis frugum: et arandi diſciplina: et uome℞ gn̄ibus. Ca. xviii.
De temporibus arandi: et iunctione boum. Ca. xix.
De occando: et quodam arationis genere: et de iteratione: et reſectione. Ca. xx.
De cultura terræ. Ca. xxi.
Exempla diuerſa℞ terra℞: et de ſūma fertilitate: et bifera uite: et aquarum differentia. Ca. xxii.
De qualitate terræ: et ſtercoratione. Ca. xxiii.
De bonitate ſeminum: et diſciplina ſeminandi: et quantum ex quoq; gn̄e frumenti in iugero ſerendum: et temporibus ſerendi. Ca. xxiiii.
Digeſtio ſyderū in noctes: et dies. Ca. xxv.
Replicatio totius culturæ: et q̄d quoq; mēſe ī agro fieri oporteat. Ca. xxvi.
Ne agriculæ aſpiciant ſtellas: ſed magis tempora ſerendæ frugis: et ortus occaſuſq; ſyderis ī q̄buſdā herbis: et de ſtella℞ ortu et occaſu. Ca. xxvii.
De pratis: et reparatione prati: et cotibus: et falcibus: et deſcriptio frugum et ſyderum. Ca. xxviii.
De tēpeſtatibus utriuſq; temporis: &

remediis ſterilitatum. Ca. xxix.
De meſſe: et tritico: et pa/lea: et fruméto ſeruãdo. Ca. xxx.
De uindemia: et autumni temporibus. Ca. xxxi.
De lunari ratione. Ca. xxxii.
De uentorum ratione. Ca. xxxiii.
De limitatione agrorū. Ca. xxxiiii.
Prognoſtica tempeſtatū. Ca. xxxv.
Sūma res: et hiſtoriæ: et obſeruatiões. .ii. M. lx.

¶EX AVCTORIBVS.

Maſſurio Sabino: Caſſio Hemina: Verrio Flacco. L. Piſone: Cor. Celſo: Thuranio Gracchulo. D. Syllão. M. Varrone: Catone cenſorio: Scropha: Saſernis patre et filio: Domitio Cal/uino: Higino: Virgilio: Trogo: Oui/dio: Græcino: Columella: Tuberone .L. Aruntio qui græce de aſtris ſcrip/ſit. Cæſare dictatore qui item. Sergio Paulo: Sabino: Fabiano. M. Cicerone: Calfurnio Baſſo: Atteio Capitone: Heſiodo: Theophraſto: Ariſtotele: Democrito: Hierone Rege: Philo/lometere Rege: Attalo Rege: Ar/chelao rege: Archyta: Xenophon/te: Amphilocho Ateneo: Anaxipoli Thaſio: Ariſtophane Mileſio: Apol/lodoro Lemnio: Antigene Miceneo: Agathocle Chio: Apollonio Pergame/no: Ariſtandro Ateneo: Bacchio Mi/leſio: Bione ſolenſe: Cherea athenien/ſe: Chereſto: Item Diodoro Prienneo: Dione Colophonio: Epigene rhodio: Euagora Thaſio: Euphronio Ateneo: Androtione qui de agricultura ſcrip/ſit. Eſchryone qui ité. Lyſimacho qui item. Dionyſio qui Magonem tranſ/tulit. Diophane qui ex Dionyſio epi/toma fecit. Palete: Eudoxo: Philippo: Callippo: Doſitheo: Parmeniſco: Melitone: Critone: Oenopide: Zeno/ne: Eutemone: Harpalo: Hecateo: Anaximandro: Soſigene: Hipparcho Arato: Zoroaſtre: Archibio.

LIBRO NONODECIMO continẽt lini nata: & mirabilia.

De lini ſatione: & generibus eius: & quomodo perficiatur: & de mappis: & lino non ardente: & quando primum in theatris uela. Ca. i.
De ſparti natura: & quando primum uſus eius: & qũo pficiat: & quæ ſine radice naſcãt: & uiuãt. Ca. ii.
De myſi: & tuberibus: de fungis pezi/cis: laſerpitio: & magyderi: & rubia: & radicula. Ca. iii.
De hortorum cura: & digeſtio terræ naſcentiū præter fruges: & frutices. Ca. iiii.
Natura: & gña: & hiſtoria naſcētium ĩ hortis rerū. Ca. v.
De hortéſiū herbarū radicibus foliis floribus coloribus. Ca. vi.
Quoto die quæq; herbæ naſcuntur ſatæ: & quomodo quæq; formãt uel digerantur: & quorum ſingula genera ſunt: & quorum plura. Ca. vii.
Nata: et gña: et hiſtoriæ ad cõdiméda ĩ horto ſatarū rerū. xxxvi. Ca. viii.
De fœniculo: et canabi. Ca. viiii.
De morbis hortorū: et réedia circa for/micas: et erucas: et culices Ca. x.
Quæ magis ſint fortia uel mĩus: et q/bus ſalſæ aquæ proſint. Ca. xi.
Ratio rigandorum hortorum: et quæ tranſlata meliora fiant: et de ſuccis hortenſiorū: et ſaporibus. Ca. xii.
Summa res: et hiſtoriæ: et obſeruatio/nes. M. c. xliiii.

¶EX AVCTORIBVS.

.M. Actio Planco .M. Varrone. D. Syllano: Catone Cenſorio: Higino: Virgilio: Mutiano: Celſo: Columella: Calfurnio: Baſſo: Manilio Sura: Sa/bino: Tyrõe: Licinio macro. Q. Hir/tio: Bibio ruffino: Ceſenneo qui cepu/rica ſcripſit. Caſtritio: item Firmio: itẽ Peritio.

¶EXTERNIS.

Herodoto: Theophraſto: Democri/to: Ariſtomacho: Menandro qui bio/chrea ſcripſit. Anaxilao.

LIBRO VICESIMO CON/tiẽt medicinæ ex iis quæ ĩ hortis ſeruntur.

De cucumere ſilueſtri:& elaterio. Ca. i.
De anguino cucumere: ſiue erratico:& de ſatiuo: & de pepone. Ca. ii.
De cucurbita ſiluẽſ: & rapo Ca. iii.
De naporũ dñis: & raphano ſiluẽſ: & de raphano ſatiuo:& paſtinaca. Ca. iiii.
De ſtaphylino ſiue paſtinaca: & gigidio:& ſiſere:& ſeſeli:& inula: & de cepe ſilueſtri. Ca. v.
De porro ſectiuo:& capitato:& de allio. Ca. vi.
De lactuca ſiluatica ſiue caprina:& eſopo:et iſati: & lactuca ſilueſtri. Ca. vii.
De gñibus betæ:& ĩtubis: & cichorio:& ſeri gña duo. Ca. viii.
De braſſica:& lapſana:de braſſica marina:& ſcylla: & de bulbis:& bulbine. Ca. ix.
De aſparagis: & corruda: et libyco: et horminio. Ca. x.
De apio:& apiaſtro:et helioſelino: et oreoſelĩo. Ca. xi
De petroſelino:et ocĩo. Ca. xii.
De ſilueſtri ocĩo:et eruca: et naſturtio:et ruta. Ca. xiii.
De mẽtaſtro:et mẽta:et pulegio:et nepeta:et de cumino. Ca. xiiii.
De poſca quæ urinã ſtrĩgit:et de cappari:et de liguſtico ſiue panace:et cunila bubula. Ca. xv.
Item de cunila gallinacea:ſiue origão: et cunilagone:et cunila ſatiua & cunila mõtana. Ca. xvi.
De piperiti: et origano: et othimine praſſio:et tragorigano:et heraclio: et lepido: et de gith ſiue melanthio: et aniſo. Ca. xvii.
De aneto:et ſagapenio:et de papauer̃ albo:et nigro:et quõ ſuccus herbarũ colligẽdus eſt:et de opio. Ca. xviii.
De empractico:et erratico: et glaucio ſiue paralio:et heraclio ſiue aphro: et de diacodio. Ca. xix.
De tichymalo:et archalio: et porculaca ſiue peplio: et coriãdro:et de atriplici. Ca. xx.
De malua malope:et althea: et lapatio oxylapato: hydrolapato: et hyppolapato:et bubalapato. Ca. xxi.
De ſinapis tribus generibus:et marrubio: et ſerpillo: et ſiſymbrio: ſiue thymbræo:et de lini ſeĩe: et blito. Ca. xxii.
De meu: et fœniculo: et hippomarathro uel myrſeneo: et canabi: et de ferula:et carduis. Ca. xxiii.
Cõfectio tyriacæ cõpoſitio medicaminis Antiochi. Ca. xxiiii.
Summa medicinæ:et hiſtoriæ: et obſeruationes. M.dc.vii.

¶ EX AVCTORIBVS.

Catone Cenſorio. M. Varrone: Põpeio Leneo: Gallione: Higino: Seſtio Nigro qui græce ſcripſit. Iulio Baſſo qui item. Celſo: Antonio Caſtore.

¶ EXTERNIS.

Democrito: Theophraſto: Orpheo: Menãdro qui biocrea ſcripſit. Pythagora: Nicandro.

¶ MEDICIS.

Nicandro: Hippocrate: Chryſippo: Diocle: Ophione: Heraclide: Hyſeri: Dionyſio: Apollodoro: Tarentino: Apollodoro Citiẽſe: Praxagora: Phiſtonico Medio: Dieuce: Cleopante: Philiſtione: Aſclepiade: Cratecia: Petronio: Diodoto: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora: Andrea: Mneſicle: Epicarmo: Damione: Dalione: Soſimene: Hylepolemo: Metrodoro: Solõe Lycio: Olympiade thebana: Thilino: Petridio: Mictione: Claudio: Xenocrate.

LIBRO VICESIMO PRIMO continentur florum:et coronamentorum naturæ.

De mira florꝝ uarietate. Ca. i.
De ſtrophiolo ſerto: et qui primum flores miſcere cœperint: et quando primum corolla inuẽta: uel appellata et quare. Ca. ii.
Quis primum coronam foliis aureis: et argenteis dedit:et de honore coronarum apud ãtiquos: et de Scipionis honore: et de pactilibus coronis: et

Cleopatræ reginæ facta. Ca. iii.
De roſa in coronis: et de
gñibus eius: & ubi ſerat᷑. Ca. iiii.
De lilio tria genera: et
ratione ea inſerendi. Ca. v.
De uiolis: et de calta: et
baccare: et combreto. Ca. vi.
De floribus antiquis: et de
odoramẽtoꝶ diuerſitate:
et ſaliunca: et polino. Ca. vii.
De ueſtiũ æmulatione cũ
floribus: & amarãto: et chry-
ſocome ſiue chryſiti. Ca. viii.
De honore coronarum: et
cyclamino: & melotro: et tri-
folio tria genera eius. Ca. ix.
De origano: et thymo et melle attico:
et coniza: et iouis flore: et helenio: et
ambrotono: & leucãtemo. Ca. x.
De amaraco uel ſanſuco: et nyctegre-
to: et meliloto: et uiola alba: et codia-
mino: et de ſilueſtribus bulbis: et he-
lichryſo: et lychnis: et de herbis citra
mare. Ca. xi.
De cura apũ: pabulo: et
morbis eaꝶ: & remediis. Ca. xii.
De uenenato melle: et de
remediis mellis uenenati:
et mellis inſani. Ca. xiii.
De melle quod muſcæ non attingũt:
et aluearíis: et cura eorũ ſi famem ſẽti-
ũt apes: et qũo cæra fiat. Ca. xiiii.
De herbis ſponte naſcẽtibus:
et aculeatis. Ca. xv.
De carduo: et helxine: et
tribulo: et anchuſa. Ca. xvi.
De dr̃a herbaꝶ p folia: & quæ her-
bæ toto ãno floreant: et haſtula regia:
et piſtana: & de gladiola. Ca. xvii.
De iunco genera ſex: et de cypero: et
de medicamentis earũ: et de cypiro: et
odorato iunco. Ca. xviii.
Ex roſa medicinæ: et de lilio: et de nar-
ciſſo: et ex uiola: et de bacchare: et cõ-
breto: et aſaro. Ca. xix.
De nardo gallico: et de croco medicĩæ:
et croco mago: et ex ſiri: et ſaliunca: &
holochryſo: & chryſocome:
et meliloto. Ca. xx.
De trifolio: & thymo: &
homerocalle: et de helenio
& ambrotono. Ca. xxi.
Ex leucanthemo: et ſan-
ſuco medicinæ. Ca. xxii.
Ex anemona medicinæ. Ca. xxiii.
Ex oenanthe medicinæ. Ca. xxiiii.
Ex heliochryſo medicĩæ. Ca. xxv.
Ex hiacyntho medicinæ. Ca. xxvi.
Ex uĩcaperuinca medicĩæ. Ca. xxvii.
Ex colocaſia medicinæ. Ca. xxviii.
Ex anthalio medicinæ. Ca. xxix.
De parthenio medicinæ. Ca. xxx.
De ſtrychne medicinæ. Ca. xxxi.
De corcoro. Ca. xxxii.
De perſoluta. Ca. xxxiii.
De mẽſuris: et põderibus. Ca. xxxiiii.
Summa medicinæ: hiſtoriæ: & obſer-
uationes. dcc. xxx.

¶EX AVCTORIBVS.

Catone Cenſorio. M. Varrone: Maſ-
ſurio: Antiate. C. Helio Veſtino: Vl-
pio Ruffino: Hegino: Põ. Mela: Põ-
peio Lenate: Cor. Celſo: Calfurnio:
Baſſo. P. Largio: Licinio Macro: Se-
ſtio qui græce ſcripſit. Iulio Baſſo
qui item. Antonio Caſtore.

¶EXTERNIS.

Theophraſto: Democrito: Orpheo:
Pythagora: Magone: Menandro qui
biocrea ſcripſit. Nicandro: Homero:
Heſiodo: Muſeo: Sophocle:
Anaxilao.

¶MEDICIS.

Mneſteo qui de coronis. Callimacho
qui item. Phania Phyſico: Simo Ti-
mãtho: Hippocrate: Chriſippo: Dio-
cle: Opione: Heraclide: Hiceſio: Dio-
nyſio: Apollodoro Citienſe: Apollo-
doro Tarentino: Protagora: Pliſtoni-
co: Medo: Euche: Chleophanto: Phy-
liſtine: Aſchlepiade: Cartecia: Petro-
nio: Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: Dia-
gora: Andrea: Mneſicle: Epicharmo:
Damione: Dalione: Soſimene: Theo-
polemo: Metrodoro: Solone Lycio:
Olympiade Thebana: Phillino: Pe-
trieo: Myctione: Claudia: Xenocrate.

LIBRO VICESIMO SECVN-
do cõtinet᷑ de autoritate herbaꝶ

De gentibus herbis formæ gratia utentibus. Ca. i.
Quod herbis ueſtes inficiantur Ca. ii.
De corona graminea. Ca. iii.
De raritate eius. Ca. iiii.
Qui ſoli corõa ea donati. Ca. v.
Qui ſolus centurio coronatus. Ca. vi.
Medicinæ ex reliq̃s ornamentis: et eryngе. Ca. vii.
De herba quam centum capita uocant. Ca. viii.
De achano: et glycyrrhiza: & ſtomachice. Ca. ix.
De tribulo: & generibus eius et medicinis. Ca. x.
De ſtœbe: & medicĩs eius. Ca. xi.
De hippophye: & medicinis eius. Ca. xii.
De urtica: & medicĩs eius Ca. xiii.
De lamio: et medicĩs eius. Ca. xiiii.
De ſcorpione gñibuſq; ac medicinis eius. Ca. xv.
De leucacãtha: ſiue phinio: ſiue iſchada: & medicinis eius. Ca. xvi.
De helxine perdicio parthenio ſyderite: & medicinis eius. Ca. xvii.
De chamæleõte gñibuſq;: & medicinis eius. Ca. xviii.
De coronopo: et medcĩs eius. Ca. xviiii.
De ãchuſa: & pſeudãchuſa: & medicinis earum. Ca. xx.
De onichylo: ãthemi: loto: & lotometra: heliotropio: tricocco: & callitricho. Ca. xxi.
De picride: theſio: & aſphodelo: halimo: & acantho: et bupreſti: elaphoboſco ſandice: & laſina: et de caucalide: ſio: ſyllibo: ſcolymo ſiue limonio: et ſoncho condrilo: ſiue condrili: et boletis. Ca. xxii.
De fungis: & ſilphio: & de laſere mede. Ca. xxiii.
De natura mellis: & aqua mulſa: et quare genere ciborum mores immutẽt: et de melitide: et cæra. Ca. xxiiii.
Contra cõpoſitiones medicoꝝ medicinæ ex frugibus. Ca. xxv.

Summa medicinæ: & hiſtoriæ: & obſeruationes. dcccc. vi.

¶EX AVCTORIBVS.

Iiſdem quibus priore libro: & præter eos: Chryſermo: Eratoſthene: Alceo.

LIBRO VICESIMO TERTIo continetur de cultis arboribus.

De medicinis uuarum recentium: & ſarmentis uuarum: & uinaceis: & de uua theriace: & de uua paſſa: & aſtaphide: et aſtaphiſagria: pituitaria: & labruſca: & de uite alba: & nigra: & de muſtis: & uini gñibus. Ca. i.
De aceto ſcyllino: et oxymelle: et ſapa: et fæce uini: aceti: et ſapæ. Ca. ii.
De oleis: et foliis oleæ: flore: et cĩere: et de oliua alba: et nigra: et de amurca. Ca. iii.
De foliis oleaſtri: et œnantino oleo: & coccino: et amygdalino: et laurino: et myrteo: chamemyrſino: et cupreſſino: cytreo: et caryino. Ca. iiii.
De myrobalano palma: et de palma elata. Ca. v.
Medicinæ ex ſingulorum generum flore: foliis: fructu: ramis: cortice ligno ſucco radice: cinere. Ca. vi.
De piris: & eorum obſeruationibus: & de ficorum obſeruatione: & caprifico: & hermea: & aliorũ generibus medicinæ. Ca. vii.
De pineis: & amygdalis: & nuce auellana: & de nuce iuglande: & piſtaciis: & caſtaneis: & ſiliquis: & cornu: unedine: & lauro. Ca. viii.
De myrto ſatiua: & myrtidano: & de myrto ſiluẽ. Ca. ix.

Summa medicinæ: & hiſtoriæ: et obſeruationes. M. cccc. xix.

¶EX AVCTORIBVS

C. Valgio: Pompeio Leneo: Seſtio nigro qui græce ſcripſit. Tul. Baſſo qui item. Antonio Caſtore. M. Varrone: Cor. Celſo: Fabiano.

¶EXTERNIS.

Theophraſto: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro qui biocrea ſcripſit. Nicandro: Homero:

Heſiodo: Muſeo: Sophocle: Anaxilao.

MEDICIS.

Mneſteo: Callimacho: Phania phyſico: Simo: Timariſto: Hippocrate: Chryſippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hideſio: Dionyſio: Apollodoro Citiēſe: Apollodoro Tarentino: Praxagora: Pliſtonico Medo: Dieu che: Chleophanto: Philiſtione: Aſclepiade: Crateua: Petronio: Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora: Andrea: Onorca Mneſicle: Epicharmo: Demione: Datione: Soſimene: Milepoléo: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade Thebana: Phyllino: Petrino: Myctione: Galaucia: Xenocrate.

LIBRO VICESIMO QVARto cōtinētur medicinæ ex arboribus ſilueſtribus.

Lotos. Ca. i.
Glans. Ca. ii.
De coco ilicis: et galla: et uiſco pilulis glāde: de cerri radice: et ſubere. Ca. iii.
De fago: et cupreſſo: et cædro magna: de cædride galbano. Ca. iiii.
De hāmoniaco: et ſtyrace: et ſpondylio: et ſphano: et terebintho: et chamepite: et picio: et reſinis: et picea: et lentiſco. Ca. v.
De pice ſpiſſa: et liqda: & palimpiſſa: & piſſaſphaltos: & zopiſſa: & tæda: & lentiſco. Ca. vi.
De platano: & fraxino: & acere: & alba populo: & ulmo: & tilia: & ſambuco: et iunipero. Ca. vii.
De ſalice: & amerina: & uitilibus: et eriſtro. Ca. viii.
De uirga ſanguinea: & ſilere: et liguſtro: et alno: et edera: et cyſtho: et ciſſo: et erythrano: et chameciſſo: et milace: et de clematida. Ca. ix.
De arundine: et papyro: et hebeno: et rhododendro: de rhuſen: et hydro: et cāchrye: et ſabina: et ſelagine: et ſamulo: et gummi medicinæ. Ca. x.
De ſpina ægyptia: et ſpina alba: et acantho: et acatia. Ca. xi.
De uulgari ſpina: et ſilueſtri: et de ſyriſceptro: et de appēdice ſpina: et pyrachanto: et paliuro: aquifolia: et taxo: et rubis medicinæ. Ca. xii.
De cynobato: et idæo rubo: et rhāno: et lytio: ſarcocolla: et oporice medicinæ. Ca. xiii.
De chamedrye: et chamedaphne: et chamelea: et chameſice: et chameciſſo: et chameleuce: et camecypariſſo: et ampeloprаſo: et ſtachye: et chlinopodio: et cētunculo: et clematide: ægyptia medicinæ. Ca. xiiii.
De aron: et dracunculo: et dracontio: et eri: et millefolio: et herba eiuſdem nomīs: et pſeudouunio: et myrrhi: et onobryche medicinæ. Ca. xv.
De coriaceſia: et callicia: et menaicle: et aliis .xxiii. et medicinis earum: q̄s quidam magicas eſſe dicunt: et de conſidia: et de aproxi: et recidiuis morborum. Ca. xvi.
De eriphia: et lanaria: et ſtratioti medicinæ. Ca. xvii.
De herba quæ naſcitur in capite ſtatuæ: et de herba de fluminibus: et herba lingua: et cribro: et fimetis: et rhodo: et impia: et ueneris pectine: et nodia: et philanthropo: et canaria lappa: et tordyle: et de graīe: et dactylo: et fœnogræco medicīæ Ca. xviii.
Summa medicinæ: et hiſtoriæ: et obſeruationes. M.cccc.xviiii.

EX AVCTORIBVS.

C. Valgio: Pompeio Leneo: Seſtio Nigro qui græce ſcripſit. Iulio Baſſo qui item. Antonio Caſtore. M. Varrone: Cor. Celſo: Fabiano.

EXTERNIS.

Theophraſto: Apollodoro: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magonè: Menandro qui biocrea ſcripſit. Nicādro: Hōero: Heſiodo Muſeo: Sophocle: Anaxilao.

MEDICIS.

Mneſteo: Calliacho: Phania phyſico: Simo: Timariſto: Hippocrate: Criſippo: Diocle: Opiōe: Heraclide: Hiceſio: Dionyſio: Apollodoro Citienſe: Apollodoro Tarantino: Praxagora: Plyſtōico medico: Diocle: Cleopatra:

Philiſtione: Aſclepiade: Crateua: Petronico: Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora: Andrea: Enorta: Marcone ſide: Epicarmo: Demione: Soſimene: Thopolemo: Solone: Lycro: Metrodoro: Olympiade Thebana: Phyllio: Petrieo: Mictiōe: Glaucia: Xenocrate.

LIBRO VICESIMO QVINto cōtinēt naturæ herbarū ſpōte naſcentium: auctoritas herbarum: & de origine uſus earum.

Qui latine uſus herbarum ſcripſerit: & quando ad romanos noticia earum peruenerit: & qui primi græcorum de his compoſuerint: & de herbarum inuentione: & antiqua medicina: & quare minus exerceant earū remedia: & de cynorhodo: & de dracunculo medicinæ. Ca. i.

De quodam peſtifero fonte germaniæ: & de britannica: & maximis morborum doloribus.. Ca. ii.

De moly: et dodocatheo: & pæonia uel pentorobo: uel glycyſide: & panace uel aſclepio: & heracleo panace chironio: & panace centaureo: uel pharnaceo: & heracleo ſyderio: & hyoſcyamo uel apollinari ſiue altercangeno. Ca. iii.

De linozoſte: parthenio: hermipora ſiue potius mercuriali: & achillea: & panace heraclea ſideriti millefolio: & de ſcoparegia: & hermineo teucrio ſplenio: de melampodio ſiue helleboro: quot ue eorum genera: & de nigro helleboro: & albo medicinæ: & quādo detur: et quomodo ſumendum: & quibus non dandum: & ꝙ mures necat. Ca. iiii.

De mithridatia: & ſcordoti ſiue ſcordio: & polemonia uel philæteria uel chiliodynama: et eupatoria: et centaurea ſiue chyronia: & de lecto cētaureo libadio felle terræ: et triorche medicinæ. Ca. v.

De climeno: et gentiana: & lyſimachia: et parthēide: et arteīſia: et ābroſia et nymphea et heracleo ſiue rhopalo et euphorbia: medicīæ. Ca. vi.

De plantagine: & bugloſſo: & cynogloſſo: et buphthalmo: et ſcythica: et de ſpartania: et hippice: et eſchæmōe: & de betonica: et cantabrica: et conſiligine: et hiberida: et chelidonia: & canaria: et elaphoboſco: et dictamno & ariſtolochia: & ꝙ eius delectatione inuoluant piſces: & ſtatim capiantur: & medicinæ contra ſerpentiū ictus ex herbis q̄s ſupius noīauit. Ca. vii.

De argemonia: et agarico: & echyo: & hyoſciamo: & ierebotane: et blattaria: & lemonea: & quīquefolio: et dauco: perſolata: & arctio: et cyclamino: et peucedano. Ca. viii.

De rhyſellio: & cētaurea: et chelidōia: et panace: & hyoſcyamo: & euphorbio. Ca. ix.

De anagallide ſiue acoro: et mandragora: ſiue circelo: et cicuta: et cremno agrio: et molibdena: et iride: et capno: et alice et acoro cotyledo et aizoo: et andrachne: et erigero: et de ophemoro: et de labro ueneris: et de ramiunculo medicinæ: et de oris uitiis. Ca. x.

Summa medicinæ: et hiſtoriæ: et obſeruationes. M. cclxxxxii.

¶EX AVCTORIBVS

Sex. Gallico: Pompeio Leneo: Seſtio Nigro qui græce ſcripſit. Iulio Baſſo qui itē. Antonio Caſtore: Cor. Celſo.

¶EXTERNIS.

Theophraſto: Appollodoro: Democrito: Iuba: Orpheo: Pythagora: Magone: Menādro q biocrea ſcripſit. Nicandro: Homero: Heſiodo: Muſeo: Sophocle: Xantho: Anaxilao.

¶MEDICIS.

Mneſteo: Callimacho: Phania phyſico: Timariſto: Simo: Hippocrate: Chriſippo: Diocle: Ophyone: Heraclide: Hiceſio: Dionyſio: Apollodoro Citiēſe: Apollodoro Tarentino: Praxagora: Pliſtonico medico: Dieuche: Theophanto Philiſtione: Aſclepiade: Crateua: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora: Andrea: Mneſicle: Epicharmo: Demione: Soſimene: Theopolemo: Metroppro: Solone Lytio: Olympiade

Thebana:Phillino:Petrieo:Myctiõe ꝛ
Glaucia: Xenocrate.

LIBRO VICESIMOSEXTO cõtinẽt reliquæ per morborum genera medicĩæ: & de nouis morbis: et de lichene quid ſit: et qñ primum in italia cœperint: et de carbunculo: elephantiaſi:& colo. Ca. i.
Laus Hippocratis. Ca. ii.
De noua medicina:& Aſclepiade medico:et qua ratione ueterẽ medicinam mutauerit. Ca. iii.
Irriſio magicæ artis:et de lichene: & tapſia. Ca. iiii.
Ad ſtrũas:et ad digitos: et ad pectus: et ad tuſſim medicinæ. Ca. v.
De uerbaſco: et chameleuce:uel tuſſilagine:et bechio:et aquilea:et ſaluia. Ca. vi.
Ad lateris dolores: et pectoris:et ad hortopnoeas: ad iocineris dolorẽ cordis dolori pulmoni urinæ tuſſi pectori ulceribus pulmoni renibus epaticis: ad uomitionẽ ad ſigultus pleureticis lateri. Ca. vii.
De oĩbus uitiis uentris: & remediis eorum quæ circa:uel intra ſunt: et de aluo ſiſtẽda:uel ſoluẽda. Ca. viii.
De puleo:et argemone. Ca. ix.
De nymphea:& abſtinẽtia: & appetẽtia ueneris:et de ſatyrio erythrococco: & crategi:et ſideriti. Ca. x.
Medicinæ gñales de pedibus: talis: articulis neruis:et remedia contra morbos:q totum corpus occupant: et de myrtido: et uigiliis: et paralyſi:et de febribus frigidis:et febre iumentorũ: et frenetycis: et chameacte: et aizoo: & igne ſacro. Ca. xi.
Ad eluxata mẽbra: & contra morbũ regium:et contra furunculos:& fiſtulas:et inflationes:et ambuſtionem: & contra alios morbos:ad neruos:& ſanguinem. Ca. xii.
De herba eqſeto: & ſtephanomeli: et eriſitale:et cõtra uermes. Ca. xiii.
De ulceribus:et ad plagas: et de polycnemo. Ca. xiiii.
De plurimis experimẽtis ad ĩficiẽdos capillos:et partus eiiciendos:et continendos:et alioꝶ remedia. Ca. xv.
Sũma medicinæ:et hiſtoriæ: & obſeruationes.M.cc.lxxxxii.

EX AVCTORIBVS.

.M. Varrone.C.Valgio: Põpeio Leneo:Seſtio Nigro qui græce ſcripſit. Iulio Baſſo qui item. Antonio Caſtore: Cornelio Celſo.

EXTERNIS.

Theophraſto:Apollodoro: Democrito:Iuba: Orpheo: Pythagora:Magone:Menãdro q biocrea ſcripſit. Nicãdro: Homero: Heſiodo: Muſeo:Sophocle: Xantho: Anaxilao.

MEDICIS.

Mneſteo: Callimacho: Phania phyſico: Cimarcho: Simo: Hippocrate: Chriſippo:Diocle:Opiõe:Heraclide: Hiceſio:Dionyſio:Apollodoro Citiẽſe: Apollodoro Tarẽtino:Praxagora: Pliſtonico medico: Dieuche: Theophãto:Philiſtione:Aſclepiade: Crateua:Iolla:Eraſiſtrato:Diagora:Andrea:Mneſicle:Epicarmo:Demiõe:Theopolẽo: Metrodoro: Solone Lycio: Thebana Olympiade:Phylino:Petrieo:Myctione:Glaucia:Xenocrate.

LIBRO VICESIMOSEPTIMO cõtinẽt reliq herbaꝶ gña.
De aconito:et panthere quæ extinguitur aconito. Ca. i.
Quod omnium creaturarũ conditor ſit deus. Ca. ii.
De æthiopide: et amaranto: et aloe: et alcea: et alipho: et alſima: et androſace:et ãdroſẽo: et ãbroſia: et ãconi:et anagyro:et ãonymo. Ca. iii.
De aparine: et arctio: et aſpleno: et aſclepiade: et oſtere uel bubonio: et aſcyro uel aſcyroide: et aphace: et de alcibio:et alectorolopho. Ca. iiii.
De alo. Ca. v.
De alga:et actea: et de ãpeloſagria: et abſinthio. Ca. vi.
De abſinthio:et ballote:et botrye fruticoſa:et brauylla:et brio:et bupleuri: et catanante:& calli: & circæa: et circeſio:et trategõo:theligõo:et crocodilio

& cynoſorchy:et chryſolachano:et cu-
culo:et conferua . Ca. vii.
De cocco gnidio:& driopteris : et dry-
phono:et elatine:et empetro ſiue cal-
cifraga: & epicacti: uel helleborine:&
epimedio:et enneaphyllo:& filice pte-
ri:& de femore bubulo . Ca ix.
De glaucio:& glycyſide : & glaphalio
ſiue chamezelo: et galedrago: et hol-
co:et hyoſiri:& holoſteo:&
hypopeſto . Ca. x.
De hypogloſſa: & tremulis hydropi-
cis: cõtra imagĩes orthopnoeas: para-
lyſis incipientes . Ca. xi.
De medio: et myoſota: et myagro: &
natrice:& othone:& onoſma: & ono-
pordo:et oſiri:et oxye: & batrachio:&
polygono : & leucãthemo:et plythéa:
& phyllo:& phellandrio: et phaleri:et
polyrrhizo:& ꝓſerpinaca: & de rheco-
ma:de reſeda:& ſtoechade Ca. xii.
De ſolano:et ſmyrnio:et telephio : et
trichomane:et thalietro: et thlaſpe: et
thragõia: & tragonı:& trago:& trago-
logo:et ſpondile: et ꝙ quidã morbi in
qbuſdã nõ ſũt gẽtibus . Ca. xiii.
Summa medicinæ : & hiſtoriæ : et ob-
ſeruationes.dc.ii.

ℭ EX AVCTORIBVS.

Pompeio Leneo : Seſtio Nigro qui
græce ſcripſit . Iulio Baſſo qui item.
Antonio Caſtore: Cor.Celſo .

ℭ EXTERNIS .

Theophraſto:Apollodoro: qui item :
Democrito : Ariſtogitone : Orpheo :
Pythagora : Magone:Menandro qui
biocrea ſcripſit. Nicandro.

ℭ MEDICIS.

Mneſteo:Callimacho:Timariſto: Si-
mo:Hippocrate:Chryſippo: Diocle :
Apiõe:Heraclide:Hiceſio: Dyoniſio :
Apollodoro Citienſe : Apollodoro ta-
rentino : Praxagora : Pliſtonide me-
dico Dieuche:Cleophãto:Philiſtione:
Aſclepiade : Crateua:Iolla:Eraſiſtra-
ſto:Diagora: Andrea: Mneſicle: Epi-
carmo:Demione:Soſimene:Theopo-
léo: Metrodoro:Solone lycio: Olym-
piade Thebana : Phylino : Petrieo .
Myctione: Glaucia: Xenocrate .

LIBRO VICESIMO OCTA-
uo cõtiẽt medicĩæ ex aĩalibus.
An ſit ĩ medendo aliqua uis uerborũ:
& ſanari:et depelli . Ca. i.
Remedia ex homine con-
tra magos . Ca. ii.
De qbuſdã ſortilegiis:et Ca. iii.
ſaliua hoĩs ieiuni . Ca. iii.
Ad lippitudines oculorũ. Ca. iiii.
De ſternutamento:& ue-
nere:& cæteris remediis . Ca. v.
De remediis muliebribus. Ca. vi.
Medicĩæ ex aĩalibus peregrinis: de ele-
phanto:& leone:de camelo: & hyena:
& crocodilo: & chameleõte:& ſtico:&
hippopotão:& lyncibus. Ca. vii.
Medicinæ cõmunes ex feris aĩalibus:
aut eiuſdem gñis placidis.lactis uſus:
& obſeruationes.& caſeis
butyro:& adipe . Ca. viii.
Medicinæ de apro:& capris : & eqs fe-
ris: et remedia de beſtiis contra omnes
morbos . Ca. ix.
Mira de animalibus . Ca. x.
Sũma medicinæ: et hiſtoriæ:et obſer-
uationes.dc.lxxxv.

ℭ EX AVCTORIBVS.

.M.Varrone.L.Piſõe : Fabiano Ver-
te : Antiate : Verrio Flacco : Catone
Cenſorio : Sergio : Sulpitio : Licinio
Macro : Celſo:Maſſurio : Seſtio Ni-
gro q græce ſcripſit . Bytho dirrhace-
no:Ophilio medico:Granio medicis.

ℭ EXTERNIS .

Democrito: Apollonio qui et mirſin.
Mileto:Artemõe: Sextilio: Homero:
Theophraſto:Lyſimacho:Attalo:Xe-
nocrate:Orpheo qui diophios.Arche-
lao qui itẽ . Demetrio:Sotira : Laide:
Elephãtide: Salpe: Olympiade The-
bana:Diotĩo:Iolla: Myctione:Smyr-
neo:Eſine medico: Hippocrate : Ari
ſtotele:Metrodoro : Icacida medico :
Heſiodo:Dialcone:Cecilio:Bione qui
peri dinameon.Anaxilao:Iuba rege .

LIBRO VICESIMO NONO
cõtinẽt medicĩæ ex animalibus.
De origene medicinæ : et qñ primum
clinice:et quãdo primum iatraliptice:

et de Chryſippo : et Eraſiſtrato : et empirice:et Erophilo:et reliqs illuſtribus medicis.et quotiens ratio medicinæ mutata ſit : et qui primus romæ medicus:et quando:et quid de medicis antiqui romani iudicauerint:et uitia medicinæ. Ca. i.

De medicinis lanarum. Ca. ii.

De ouorum natura. Ca. iii.

Remedia de cane : et ex aīalibus quæ placida non ſunt ſed fera. et ex uolucribus:et contra morſus phalangiorum. Ca. iiii.

De ſeuo camelino : et cane rabido : et lacerta:et anſeribus:et colūbis: et muſtelis remedia. Ca. v.

Ad alopecias tollēdas: et ad pilos redēdos: & ad lēdes tollendas & ad palpebras & ad glaucōata: & ad oculos : & ad parotidas remedia. Ca. vi.

Sūma mediciæ:& obſeruatiōes.d.xxi.

EX AVCTORIBVS.

.M.Varrone.L.Piſone: Verrio Flacco:Antiate:Nigidio: Caſſio Hemina: Cicerone:Plauto:Celſo:Seſtio Nigro q græce ſcripſit. Cecilio medico: Metello: Scipione: Ouidio Poeta: Licinio Macro.

EXTERNIS.

Philopatore:Homero:Ariſtotele:Orpheo:Democrito:Anaxilao.

MEDICIS.

Botrieſe:Apollodoro:Orchidemo:Anaxilao:Ariſtone:Xenocrate : Democrate:Diodoro:Criſippo philoſopho: Ori: Nicandro:Apollonio: Tyaneo.

LIBRO TRICESIMO CONtinentur medicinæ ex animalibus reliquæ prioris libri.

De origine magicæ artis:qñ et a qbus cœperit:& a quibus celebrata fuerit. Ca. i.

Vitupatio Nerōis Cæſaris Ca. ii.

De talpis:& reliquæ medicinæ p morbos digeſtæ in animalibus quorū gña placida ſunt aut fera. Ca. iii.

Ad muliebria mala medenda: et conceptus maturandos. Ca. iiii.

Promiſcuæ medicinæ. Ca. v.

De miraculis q̄rūdā beſtiaꝝ Ca. vi.

Sūma mediæ et obſeruatōes dccc.liiii.

EX AVCTORIBVS.

.M.Varrōe:Nigidio.M.Cicerōe:Seſtio nigro q græce ſcripſit. Licio macro.

EXTERNIS.

Herodoto : Ariſtotele : Hermippo : Homero:Appiōe: Horpheo: Democrito: Anaxilao.

MEDICIS.

Botrio:Apollodoro:Mēadro: Archīede:Ariſtōe:Xēocrate:Diodoro: Chryſippo:Ori:Nicādro: Apollōio tyāeo.

LIBRO TRICESIMO PRImo cōtinentˀ medicinæ ex aq̄tilibus: & aquarū mirabilia.

Aquarum mirabilia. Ca. i.

De differentia aquarum medicinis:& obſeruationibus .cc.lxvi. Ca .ii.

De qualitate aquarum inſalubritate: uel cōmoditate earum. Ca. iii.

Aquaꝝ ſubito naſcentiū aut deſinētiū ratio. Ca. iiii.

Obſeruatio hiſtorica. Ca. v.

Ratio aquæ ducēdæ:& quomodo medicatis utēdū:et qd proſit nauigatio: & mediciæ aquæ mariæ. Ca. vi.

De gñibus ſalis: & cōfecturis: & medicīs:et obſeruatioībus. Ca. vii.

De ſcombro piſce:& muria: et alece. Ca. viii.

De natura ſalis:et eius medicinis. Ca. ix.

De nitri gñibus: et confecturis:& medicis: et obſeruatioībus. Ca. x.

De ſpongiarum natā. Ca. xi.

Summa medicinæ: & hiſtoriæ: et obſeruationes .dcccc.xxiii.

EX AVCTORIBVS.

.M.Varrone: Caſſio Parmenſe:Cicerone : Mutio : Cornelio Celſo: Trogo:Ouidio:Polybio: Sorono.

EXTERNIS.

Callimacho : Cecilio: Cteſia Lyndo : Teophraſto: Eudoxo: Theopompo : Polyclito:Iuba : Lyco:Appione: Epigene : Pelope : Apelle : Democrito : Traſillo:Nicādro: Menādro cōœdo: Attalo : Saluſtio: Dionyſio: Andrea:

Nicecratto: Hippocrate: Anaxilao.

LIBRO TRICESIMO SEcundo continentur reliquæ medicinæ ex aquatilibus.

De echeneide piſce:& mirabili eius ꝓprietate: de torpedīe: et marīo lepore: & mirabilia rubri maris. Ca. i.
De ingeniis:& manſuetudīe quorūdā piſcium: et ubi ex manu edant: et ubi reſpōſa dāť ex piſcibus. Ca. ii.
De his quibus in terris et in aqs uictus eſt: et de caſtoreis medicinæ: et obſeruationes. Ca. iii.
De teſtudine: et multorū piſciū medicinæ: et obſeruationes. Ca. iiii.
Promiſcuæ medicinæ. Ca. v.
Ad febres omnium generum:& cōtra diuerſas īfirmitates. Ca. vi.
Animalium omnium in mari uiuētiū .clxvi. genera eſſe. Ca. vii.
Summa medicinæ:& hiſtoriæ:& obſeruationes .d.cccc.xxviii.

EX AVCTORIBVS.

Licinio Macro: Trebonio Nigro: Seſtio Nigro: qui græce ſcripſit. Ouidio Poeta: Caſſio Heīa: Mecēate. L. Ateio.

EXTERNIS.

Iuba: Andrea: Salpe: Appiōe: Pelope: Apelle: Taſio: Traſillo: Nicandro.

LIBRO TRICESIMO TERtio cōtinētur naturæ metallorꝫ.

Quæ prima cōmendatio metallorum auri:& de origene annulorū aureorꝫ: et modo auri apud ātiquos: et equeſtri ordine:& de iure annulorum aureorum. Ca. i.
De decuriis iudicum: et quotiens nomina equeſtris ordinis immutata:& donis militaribus: et quādo primum corona aurea. Ca. ii.
De reliquo uſu auri in uiris: et mulieribus:& de nummo aureo:& quando primum ſignatum eſt æs: argentum:& aurum. & ante q̃ ſignaretur qui mos in ære:& quæ maxima pecunia primo cenſu:& quotiens:& quibus tēporibus auctoritas auri Ca. iii.
Ratio naturalis auri inueniēdi:& qñ primū aurea ſtatua:& medicinæ ex auro. Ca. iiii.
De chryſocolla:& mædicinæ ex chriſocolla. vi. & mirabilia natā de glutinādis inter ſe perficiendiſq; metallis. Ca. v.
De argento:& argento uiuo:& ſtibia ſiue alabaſtro:& ſcoria argenti:& de ſpuma argenti. Ca. vi.
De minio quantæ auctoritatis fuerit apud romanos:& origine ac īuentiōe eius:& cinnabaris ratione in picturis:& medicinæ de generibus minii:& ratione eius in picturis. Ca. vii.
De hydrargyro: de argento inaurādo: de coticulis in argenti generibus:& experimentis. Ca. viii.
De ſpeculis:& ægyptio argento. Ca. viiii.
De immodica pecunia:& quorum maxīe opes fuerint:& quando primū po. ro. ſtipem ſparſerit. Ca. x.
De luxuria:& frugalitate in uaſis:& lectis argenteis: et quando lāces īmodicæ factæ. Ca. xi.
De ſtatuis argenteis:& cælatura argēti:& cæteris quibuſdā. Ca. xii.
De ſile: et cæruleo: et chryſocolla:& neſtoriano: et cilono: et ꝙ non omni anno æqualiter ſpecies uendantur. Ca. xiii.
Sūma medicinæ:& hiſtoriæ:& obſeruationes .M.cc.xv.

EX AVCTORIBVS.

.L. Piſōe: Antiate: Varrio. M. Varrōe: Cor. Nepote: Meſſalla Ruffo: Marſo Poeta: Butho: Iulio Baſſo q de medicis græce ſcripſit. Seſtio Nigro q item. Fabio Veſtale.

EXTERNIS.

Democrito: Metrodoro ſcepſio: Menechino qui de toreutice ſcripſit. Xenocrate qui item. Antigono qui item. Heliodoro qui de athenienſium anathematis. Paxitele q admirabilia opa ſcripſit. Nymphodoro: Iolla: Apollodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Botrienſe: Archimede: Dionyſio: Ariſtogene: Dēocrito: Mneſicle: Attalo medico: Xenocrate: Zenōe: Tēneſto.

LIBRO TRICESIMOQVARto continentur æris metalla : & ferri: et plũbi: et ſtagni. Ca. i.
Genus æris: quæ corinthia: quæ deliaca: quæ æginetica. Ca. ii.
De candelabris: et tẽplorum ornamentis. Ca. iii.
Quando primum ſimulacrum romæ factum : et de origine ſtatuarum : et honore ſtatuarum: et generibus: et figuris. Ca. iiii.
De ſtatuis togatis: et quibuſdã aliis : et quibus primum in columna: et qñ roſtra: et quando primum publice: et quæ primũ ſtatuæ romæ. Ca. v.
De ſtatuis ſine tunicis: et quibuſdam aliis: et quæ prima romæ ſtatua equeſtris : et quãdo omnes ſtatuæ priuatĩ et publice ſublatæ : et quibus romæ mulieribus : et quæ primæ ab exteris publice poſitæ. Ca. vi.
De antiqs ſtatuariis: et preciis ſignoꝝ immodicis: et coloſſis in urbe celeberrimis. Ca. vii.
Nobilitates ex ære operũ et artificum. ccclxvi. Ca. viii.
Differẽtiæ æris: et mixturæ: et de ſeruando ære. Ca. ix.
De cadmia medicinæ. Ca. x.
De ſcorea: et flore: et ſq̃ma æris: et ſtoniace: et erugĩe: et hyeratio Ca. xi.
De ſcolecia: et calciti: et pſoro: et chalcanto. Ca. xii.
De pompholige: et ſpondio: et antiſpondio: & diphryge: et triente ſeruilio. Ca. xiii.
De ferro: et ferreis metallis: et differentiæ ferri. Ca. xiiii.
De tẽpatura ferri: & medicĩæ ex ferro: et ex erugine : et rubigine: et ſquama ferri: et hygremplaſtro. Ca. xv.
De plumbi metallis: et albo plumbo: et nigro. Ca. xvi.
De ſtagno: et plumbo argentario : et quibuſdam aliis. Ca. xvii.
Medicinæ de plumbo: et ſcoria plũbi de molibdena ſiue galena : de pſymithio : et ſandaraca. Ca. xviii.
Sũma res : et hiſtoriæ: et obſeruationes. dccc. xv.

EX AVCTORIBVS.

L. Piſone: Antiate: Verrio. M. Varrõe Meſſalla : Ruffo : Marſo Poeta: Betho: Iulio Baſſo qui de medicĩa græce ſcripſit. Seſtio Nigro. Item Furio Veſtale.

EXTERNIS.

Democrito: Metrodoro ſceptio: Menechino qui de toreutice ſcripſit. Xenocrate qui item. Antigono qui item. Duride qui item. Heliodoro qui de athenienſium anathemate ſcripſit. Nymphodoro : Andrea : Heraclide : Diagora: Botriẽſe: Iolla: Apollodoro: Archĩede: Dionyſio: Ariſtogene: Diomede: Mneſicle: Xenocrate: Zenone: Theomneſto.

LIBRO TRICESIMO QVInto continetur honos picturæ.
Honos picturæ. Ca. i.
Honos imaginum. Ca. ii.
Quando primum clipei imaginum publice: quando in domibus poſiti: et de picturæ initiis: et monochromatõ: et primis pictoribus : et antiquitate picturarum in italia. Ca. iii.
De pictoribus romanis: et quãdo primum dignitas picturæ : et qui uictorias ſuas pictura propoſuerunt: et quando externis picturis dignitas romæ. Ca. iiii.
Ratio pĩgẽdi de pigmẽtis. Ca. v.
De coloribus natiuis: et facticiis. Ca. vi.
Qui colores udo non inducantur: et quibus coloribus antiqui pinxerunt: et quando primum gladiatorum pugnæ propoſitæ ſunt. Ca. vii.
De ætate picturæ operum : & artificũ iudicata nobilitates. ccc v. Ca. viii.
Primum picturæ certamẽ: et qui primi penicillo pinxerunt. Ca. ix.
De auibus per picturã deceptis: et qd difficillimum ĩ pictura. Ca. x.
De auium cantu compeſcendo: et qui encauſto: et penicillo primus lacunaria: et cameras pinxerit ſparſimq; precia mirabilia picturaꝝ. Ca. xi.
Plaſtices primi ĩuẽtores de ſimulacris:

et uaſis fictilibus: & precio eorum. Ca. xii.
Terræ uarietates: et de puluere puteolano: & aliis terræ generibus quæ ĩ lapidem uertuntur. Ca. xiii.
De parietibus fornaceis & lateritiis: & eorum ratione. Ca. xiiii.
De ſulphure: & alumine: et generibus eorum: & medicinæ. Ca. xv.
De terra ſamia: et eretria: & chia: & ſibaniſia: & phiniti: et apelliti medicinæ. Ca. xvi.
Cretæ genera ad ueſtiũ uſus cimolia: ſarda: umbrica: ſaxũ: argentaria. Ca. xvii.
Qui: & quorum liberti præpoſiti. Ca. xviii.
Terra excalata: et terra clupea: terra balearica: terra ebuſitana. Ca. xix.
Summa medicinæ: & hiſtoriæ: & obſeruationes. d. cccc. lvi.

¶ EX AVCTORIBVS.

Meſſalla oratore: Meſſalla ſene: Feneſtella attico: Verrio. M. Varrone: Cor. Nepote: Decio Euleone: Muciano: Meliſſo: Vitruuio: Caſſio Seuero: Longulano: Fabio Veſtale qui de pictura ſcripſit.

¶ EXTERNIS.

Praſitele: Apelle: Melantio: Aſclepiodoro: Euphranore: Parrhaſio: Heliodoro qui anatemata ſcripſit athenis. Metrodoro qui de architectonice ſcripſit. Democrito: Theophraſto: Appione grãmatico qui de metallica medicina ſcripſit. Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Iolla: Apollodoro: Diagora: Butrienſe: Archydemo: Dionyſio: Ariſtogene: Demade: Mneſicle Xenocrate Zenonis: Theomneſto.

LIBRO TRICESIMOSEXto cõtinẽtur natũæ lapidũ: et luxuriæ marmorum.

Quis primus ĩ publicis operibus oſtenderit. Ca. i.
Quis primus peregrino marmore columnas habuerit romæ. Ca. ii.
Qui primum laudati in marmore ſcalpendo: et quibus temporibus. Ca. iii.
Nobilitates operum: & artificum in marmore cxxvi. de marmore pario: & mauſoleo. Ca. iiii.
Quando primum marmorum in ædificiis uſus: & qs primus romæ cruſtauerit parietes: & quibus ætatibus quæq; marmora in uſum uenerint romæ: & quis primus marmora ſecuerit: & ratio ſecandi de arena. Ca. v.
De naxio: & harmonio: & de generibus marmorũ. Ca. vi.
De alabaſtrite: & tigdino alabandico. Ca. vii.
Ob obeliſco thebaico: alexandrino: & de illo q eſt in cyrco magno. Ca. viii.
De illo qui eſt in campo martio pro gnomone. Ca. ix.
De tertio obeliſco romæ in uaticano. Ca. x.
De pyramidibus ægyptiis & ſphynge. Ca. xi.
De labyrintis ægyptio: lemnio: italico. Ca. xii.
De pẽſili: horto: & oppido: & tẽplo Dianæ epheſiæ. Ca. xiii.
De delubro cyzici: & lapide fugitiuo: & de echo ſepties reſonante: & ædificio ſine clauo & mirabilia ædificiorum romæ. Ca. xiiii.
De magnetis generibus: & medicinis. Ca. xv.
De lapidibus: qui cito abſumunt corpora in eis condita: & de his qui diu ſeruãt: & de thaſio lapide & medicinis eius. Ca. xvi.
De ebore foſſili: & lapidibus oſſeis: & palmatis: &

aliorum generibus. Ca. xvii.
Da corallio: uel pyrrite: & medicinis eius: & oſtracyte: de amantho lapide & medicinis eius: de militino lapide & uiribus eius: de gagate lapide & medicīs eius: de ſpõgiis & phrygio lapide & natura eius. Ca. xviii.
De ematide: & quiq; generibus eius: & ſchiſto. Ca. xix.
De quattuor generibus aetidis: & calamo: & ſamio & arabo: et pumicibus. Ca. xx.
De lapidibus mortarioꝝ medicinalium: et mollibus lapidibus: et ſpeculari lapide: et ſilicibus: et phēgite: & cotibus: & reliquis ad ſtructuram lapidibus igni & tempeſtatibus reſiſtentibus. Ca. xxi.
De ciſternis: & calce: et harenæ generibus: et mixťa calcis: & harēæ: et uitiis ſtructuræ: et coctariis: et columnis. Ca. xxii.
De medicinis calcis: et malta: et gypſo. Ca. xxiii.
De pauimentis: et quãdo primum romæ: et ſubdiualibus pauimentis: et græcanicis: et quando primum cameræ. Ca. xxiiii.
De origine uitri: et ratiõe faciendi: et de obſiano uitro: et generibus multiformibus uitri. Ca. xxv.
Ignium miracula: et medicinæ: prodigia. Ca. xxvi.
Summa medicinæ: et hiſtoriæ: et obſeruationes .d.xxiiii.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Celio: Galba. C. Ictio: Mutiano: Nepote Cornelio. L. Piſõe: Tuberõe: Seneca: Fabio ueſtale: Ammo fæciale: Fabiano: Catone Cẽſorio: Vitruuio.

EXTERNIS.

Theophraſto: Paxitele: Iuba rege: Nicãdro: Sotaco: Sudine: Alexãdro Polyhiſtore: Apione: Pliſtonico: Duride: Herodoto: Euemero: Ariſtagora: Dionyſio: Archemidoro: Bucorida: Antiſthene: Democrito: Demotele: Lycea.

LIBRO TRICESIMO SEPtimo continetur origo gemmarum.

De gemma Polycratis tyrãni: et Pyrrhi regis: et qui ſculptores optimi: et nobilitates artificum: et quis primus dactylothecam romæ habuit. Ca. i.
De gemmis tranſlatis in triumpho Pompeii: et natura criſtalli: et medicinis: et luxuria circa eã: et quãdo primum inuenta mirrhina: et luxuria circa eã: et natura myrrhinorũ: et quæ mẽtiti ſũt auctores de ſuccino. Ca. ii.
De ortu: et medicinis: et generibus: et luxuria ſuccinorum: et lyncurio: et medicinæ. Ca. iii
De adamãtis gñibus: et medicinis: et margaritis. Ca. iiii.
De ſmaragdi gñibus: et gemmis uiridibus tranſlucidis. Ca. v.
De opali generibus: et uitiis: & experimentis: et uariis gemmis. Ca. vi.
De generibus carbũculorũ: et uitiis: et expimẽtis: et gemmis ardentibus. Ca. vii.
De generibus topatii: et callaite: et de gemmis uiridibus nõ trãſlucẽtibus. Ca. viii.
De iaſpidum gñibus. Ca. ix.

De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem. Ca. x.
De gēmis quæ a mēbris hominū cognominant: et quæ ab animalibus: et de his quæ cæteris rebus. Ca. xi.
De gemmis naſcētibus: & facticiis: & figuris gēmarum. Ca. xii.
De ratione probandarū gemmarum. Ca. xiii.
Sūma res: & hiſtoriæ: & obſeruationes .M.ccc.

EX AVCTORIBVS.

.M. Varrone: Actis triumphi: Mecenate: Iaccho: Cornelio: Boccho.

EXTERNIS.

Iuba rege: Xenocrate Zenonis: Sudine: Eſchylo: Phyloxene: Euripide: Nicandro: Satyro: Theophraſto: Carete: Phylomene: Democrate: Xenotio: Metrodoro: Sotaco: Pythea: Timeo Siculo: Nicea: Theocreſto: Aſaruba: Mnaſea: Theomene: Cteſia: Mithridate: Sophocle: Archelao rege: Calliſtato: Democrito: Iſmenio: Olympico: Alexandro Polyhiſtore: Appione: Ori: Zoroaſtre: Zactalia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .II.

¶AN Finitus ſit mundus: & an unus. ¶Ca.i.

MVNDVM ET HOC:QVOD NOMINE alio cælũ appellari libuit: cuius circũflexu tegũtᷣ cuncta: numen eſſe credi par eſt æternũ: ĩmẽſũ: neqꝫ genitum: neqꝫ ĩteriturũ unq̃. Huius extera indagare nec intereſt hominũ: nec capit hũanæ coniectura mentis. Sacer eſt:æternus:ĩmenſus: totus in toto:immo uero ipſe totũ: infinitus:ac finito ſilis. Omniũ rerũ certus & ſimilis ĩcerto. Extra intra cũcta cõplexus in ſe: idẽqꝫ rerũ natᷣæ opus:& rerũ ipſa natura. Furor eſt menſurã eius animo quoſdã agitaſſe:atqꝫ ꝓdere auſos. Alios rurſus occaſione hinc ſũpta:aut his data ĩnumerabiles tradidiſſe mũdos:ut totidẽ reꝝ natᷣas credi oporteret. Aut ſi una ões ĩcubarẽt: totidẽ tamen ſoles:totidẽqꝫ lunas:& cætera etiã in uno & immenſa & innumerabilia ſydera:quaſi nõ eadẽ quæſtiõe ſemꝑ in termino cogitatiõis occurſura deſyderio finis alicuius. Aut ſi hæc infinitas naturæ oĩũ artifici poſſit aſſignari: nõ illud idẽ in uno facilius ſit ĩtelligi tãto præſertĩ ope. Furor eſt ꝑfecto furor egredi ex eo:& tãq̃ ĩterna eius cũcta plane iam ſit nota: ita ſcrutari extera:quaſi uero menſurã ullius rei poſſit agere:qui ſui neſciat:aut mens hominis uidere quæ mundus ipſe nõ capiat.

¶DE Forma eius. ¶Cap.ii.

FOrmã eius in ſpeciẽ orbis abſoluti globatã eſſe nomen in primis & conſenſus in eo mortaliũ orbẽ appellantiũ. Sed & argumenta reꝝ docent:non ſolũ quia talis figura õibus ſui partibus uergit in ſeſe: ac ſibi ipſa toleranda eſt: ſeqꝫ includit & continet nullaꝝ egens cõpaginũ:nec finẽ aut initiũ ullis ſui partibus ſentiens:nec quia ad motum quo ſubinde uerti debeat:ut mox apparebit:talis aptiſſima eſt:Sed oculoꝝ quoqꝫ ꝓbatiõe:ꝙ conuexus mediuſqꝫ quacunqꝫ cernatᷣ:cum id accidere ĩ alia non poſſit figura.

¶DE Motu eius. ¶Cap.iii.

HAnc ergo formam eius æterno & irrequieto ãbitu inenarrabili celeritate .xxiiii. horaꝝ ſpatio circũagi ſolis exortus & occaſus haud dubiũ reliquere:an ſit ĩmẽſus:& ideo ſenſum auriũ facile excedens tantæ molis rotata uertigine aſſidua ſõitus non equidẽ facile dixerĩ:nõ hercle magis q̃ circũactoꝝ ſimul tinnitus ſydeꝝ ſuoſque uoluentium orbes. An dulcis quidẽ & incredibili ſuauitate concentus nobis qui ĩtus agimur iuxta diebus noctibuſqꝫ tacitus labitᷣ mundus:eſſe innũeras ei effigies aĩaliũ reꝝqꝫ cunctaꝝ ĩpreſſas. Nec ut in uolucrum notamus ouis leuitate continua lubricũ corpus:quod clariſſimi auctores dixere teneꝝ argumẽtis ĩdicatᷣ:quoniã inde deciduis reꝝ õĩũ ſeminibus innũeræ in mari præcipue: ac pleꝝqꝫ cõfuſis mõſtrificæ digenerãtᷣ effigies. Præterea uiſus probatiõe alibi plauſtra: alibi urſi:tauri alibi:alibi lr̃æ figura cãdidiore medio ſuꝑ uerticẽ circulo.

¶Cur Mundus dicatᷣ. ¶Cap.iiii.

EQuidem & conſenſu gentium moueor. Nã quẽ κόσμον coſmon græci noĩe ornamẽti appellauerũt: eum & nos a perfecta abſolutaqꝫ elegantia mundum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus: ut interpretatur. M. Varro. Adiuuat reꝝ ordo deſcripto circulo:qui ſignifer uocatᷣ:in.xii.aĩaliũ effigies:& ꝑ illas ſolis curſu cõgruens tot ſæculis ratio.

¶DE Quattuor elementis. ¶Cap.v.

HEc de elemẽtis uideo dubitari quattuor eſſe ea. Ignitũ ſummo: ĩde tot ſtellaꝝ collucẽtium illos oculos. Proximũ ſpiritus:quẽ græci nr̃iqꝫ eodẽ uocabulo aera appellãt. Vitalẽ hunc:& ꝑ cuncta reꝝ meabilẽ totoqꝫ conſertum:cuius ui ſuſpenſam

cũ quarto aquaꝝ eleměto librari medio ſpacii tellurē: ita mutuo cõplexu diuerſitatis
effici nexũ: & leuia ponderibus inhiberi quominus euolent. Contraq; grauia ne ruāt
ſuſpendi leuibus in ſublime tendentibus. Sic pari in diuerſa niſu ui ſua quæque
conſiſtere irrequieto mundi ipſius conſtricta circuitu: quo ſemper in ſe currente imā
atque mediam in toto terrā: eandemq; uniuerſo cardine ſtare pendentem librantem
per quæ pendeat: ita ſolam immobilem circa eam uolubili uniuerſitate: eādemq; ex
õibus necti: eidemq; omnia inniti.

DE Septem planetis. Cap. vi.

INter hanc cælumq; eodē ſpiritu pendent certis diſcreta ſpatiis. vii. ſydera: quæ
ab inceſſu uocamus errantia: cum errent nulla minus illis. quorum medius ſol
fert̃ āpliſſima magnitudine ac poteſtate: nec temporum modo terrarũq;: ſed ſyderũ
etiā ipſoꝝ cæliq; rector. hũc eſſe mundi totius animũ: ac planius mētē: hũc pricipale
naturæ regimē ac numen credere decet opa eius extimantes. hic lucē rebus miniſtrat:
aufertq; tenebras. hic reliqua ſydera occultat. hic uices temporum annumq; ſemper
renaſcentem ex uſu naturæ temperat. hic cæli triſtitiā diſcutit: atq; etiā nubila hũani
animi ſerenat. hic ſuũ lumen cæteris quoq; ſyderibus fœnerat præclarus eximius oīa
intuēs: oīa etiā exaudiens: ut principi lr̃aꝝ Homero placuiſſe in uno eo uideo.

DE Deo. Cap. .vii.

QVapropter effigiem dei formamq; quærere ībecillitatis humanæ reor: quiſquis
eſt deus ſi modo eſt alius: & quacunq; in parte totus eſt ſenſus: totus eſt uiſus:
totus auditus: totus animæ: totus animi: totus ſui. innumeros quidē credere atq; etiā
ex uirtutibus uitiiſq; hominum ut pudicitiam: cõcordiā: mentem: ſpem: honorem:
clæmentiam: fidem: aut (ut Democrito placuit) duos omnino pœnam & beneficium
maiorē ad ſocordiā accedit. fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit ifir-
mitatis ſuæ mēor: ut portionibus coleret quiſq; quo maxīe indigeret. Itaq; noīa alia
aliis gentibus: & numina in iiſdem innumerabilia repimus. Inferis quoq; in genera
deſcriptis morbiſq;: & multis etiam peſtibus dũ eſſe placata trepido metu cupimus.
Ideoq; etiā publice febri fanũ in palatio dicatũ eſt: orbonæ ad ædē lariũ ara: & malæ
fortunæ eſqliis. Quāobrē maior cælitũ populus etiam q̃ hominũ intelligi pōt: cum
ſinguli quoq; ex ſemetipſis totidē deos faciant: Iunones genioſque adoptando ſibi.
Gētes uero quædam animalia & aliqua etiā obſcena pro diis habent: ac multa dictu
magis pudenda per fœtidos cibos & alia ſimilia iurantes. Matrimonia quidem inter
deos credi tantoque æuo ex his neminē naſci: & alios eſſe grādæuos ſemperq; canos:
alios iuuenes: atq; pueros atri coloris aligeros: claudos: ouo editos: & alternis diebus
uiuentes: morienteſq; puerilium ꝓpe deliramentoꝝ eſt. Sed ſuper omnē īpudentiam
adulteria inter ipſos fingi: mox iurgia: & odia: atq; etiā furtoꝝ eſſe: & ſceleꝝ numina.
Deus ē mortali iuuare mortalē. & hæc ad æternam gloriā uia. hac ꝓceres iere romāi.
hac nunc cæleſti paſſu cũ liberis ſuis uadit maximus omnis æui rector Veſpaſianus
Auguſtus feſſis rebus ſubueniens. hic ē uetuſtiſſimus referēdi benemerentibus grãm
mos: ut tales numinibus aſcribant. Quippe & omniũ alioꝝ noīa deoꝝ: & quæ ſupra
ſydeꝝ rettuli ex hominum nata ſunt meritis. Iouē quidē aut Mercuriũ: aliterue alios
inter ſe uocari: & eſſe cæleſtis nomēculaturæ quis non interpretatione naturæ fateat̃?
Irridendum uero agere curā reꝝ hũanaꝝ illud quicquid ē ſummũ. An ne tam triſti
atq; multiplici miniſterio nõ pollui credamus dubitemuſue? Vix prope eſt iudicare
utrum magis conducat generi humano quando aliis nullus eſt deorum reſpectus:
aliis pudendus: externis famulant̃ ſacris: ac digitis deos geſtant: & monſtra quoque:
quæ colunt damnāt: & excogitant cibos: imperia dira in ipſos ne ſomno quidē qeto
irrogāt. Non matrimonia non liberos: non deniq; quicq̃ aliud niſi iubentibus ſacris
diligunt. Alii in ipſo capitolio fallunt: ac fulminantem peierant Iouem. & hos iuuāt
ſcelera: illos ſacra ſua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has utraſq; ſentētias mediũ
ſibi ipſa mortalitas numen: quominus etiā plana de deo cõiectatio eſſet. Toto qppe

mundo & locis omnibus : omnibuſq; horis:omnium uocibus fortuna ſola inuocat̃. & una nominatur.una accuſat̃.una agitur rea.una cogitat̃.Sola laudat̃: ſola arguit̃: & cum conuitiis colitur. uolubiliſq; a pleriſq; uero & cæca etiam exiſtimata : uaga: inconſtans:incerta:uaria:indignorumq; fautrix.huic omnia expenſa:huic oĩa ferunt̃ accepta.& in tota ratione mortalium ſola utranq; paginam facit. Adeoq; obnoxiæ ſumus ſortis:ut ſors ipſa pro deo ſit:qua deus probatur incertus.Pars alia & hanc pellit:aſtroq; ſuo euẽtus aſſignat:& naſcendi legibus:ſemelq; in omnes futuros unq̄ deo decretum.In reliquum uero ocium datur. Sedere cœpit ſententia hæc:pariterq; & eruditum uulgus & rude in eam curſu uadit.Ecce fulgurum monitus:oraculorum præſcita:aruſpicum prædicta:atq; etiam parua dictu in auguriis ſternutamenta : & offenſiões pedum.Diuus Auguſtus læuum prodidit ſibi calceum præpoſtere ĩdutũ: quo die ſeditione militari prope afflictus eſt.Quæ ſingula improuidam mortalitatẽ inuoluunt:ſolum ut inter iſta uel certum ſit nihil eſſe certi:nec miſerius quicq̄ hoĩe: aut ſuperbius.Cæteris quippe animantium ſola uictus cura eſt.In quo ſpõte naturæ benignitas ſufficit:uno quidem uel præferenda cunctis bonis:ꝙ de gloria de pecunia ambitione ſuperq; de morte non cogitant.Verum in his deos agere curã reꝝ hũanaꝝ credi ex uſu uitæ eſt:pœnaſq; maleficiis aliquando ſeras occupato deo in tanta mole: nũq̄ autem irritas eſſe.Nec ideo proximum illi genitum hominem ut uilitate iuxta bæluas eſſet. Imperfectæ uero in hominem naturæ præcipua ſolatia ne deum quidẽ poſſe omnia. Nanque nec ſibi põt mortem conſciſcere:ſi uelit: quod homini dedit optimum in tãtis uitæ pœnis:nec mortales æternitate donare:aut reuocare defũctos: nec facere ut qui uixit:non uixerit:qui honores geſſit:non geſſerit.Nullumq; habere ĩ præterita ius præterq̄ obliuionis.Atque(ut facetis quoque argumentis ſocietas hæc cum deo copuletur)ut bis dena uiginti nõ ſint.ac multa ſimiliter efficere non poſſe: per quæ declaratur haud dubiæ naturæ potẽtia. Id quoque eſſe quod deũ uocamus. In hæc diuertiſſe non fuerit alienum propter uulgatam aſſidue quæſtioné de deo.

Sola fortuna laudatur et arguitur.

Diuus Augustus.

Nec quicq̄ miserius homin[e]

id esse quod deum vocamus

DE Natura ſyderum errantium. Cap.viii.

HInc redeamus ad reliqua naturæ ſydera:quæ affixa diximus mundo:non illa ut exiſtimat uulgus ſingulis attributa nobis & clara diuitibus:mĩora pauperibus: obſcura defectis:& pro ſorte cuiuſq; lucentia ad munera mortalibus. Quia nec cum ſuo quæq; homine orta moriuntur:nec aliquem extingui decidua ſignificant. Non tanta cælo ſocietas nobiſcum eſt: ut noſtro fato mortalis ſit ille quoq; ſydeꝝ fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam uim abundantia reddunt:cum decidere creduntur:ut apud nos quoq; id luminibus accenſis liquore olei notamus accidere. Cæterum æterna eſt cæleſtibus natura intexentibus mundum intextuque concretis. potentia autem ad terrã magnopere eorũ pertinens:quæ propter effectus claritatẽq; & magnitudiné in tanta ſubtilitate noſci potuerunt: ſicut ſuo demõſtrabimus loco. Circulorum quoq; cæli ratio in terræ mẽtione aptius dicetur:quando ad eã pertinet tota ſigniferi modulatio inuentionibus non dilatis. Obliquitatem eius intellexiſſe: hoc eſt reꝝ fores aperuiſſe Anaximander mileſius traditur primus olympiade .lviii. Signa deinde in eo Cleoſtratus:& primum arietis ac ſagittarii.Sphæram ipſam ante multo Atlas. Nunc relicto ipſius mũdi corpore reliqua inter cælum terraſq; tractẽt̃. Summũ eſſe quod uocant Saturni ſydus:ideoq; minimũ uideri & maximo ambire circulo:ac.xxx.anno ad breuiſſima ſedis ſuæ principia regredi certum eſt. Omnium aũt errantium ſyderũ meatus:interq; ea ſolis & lunæ cõtrarium mundo agere curſũ: ideſt læuũ: ſẽp illa in dextram præcipiti : & quanuis aſſidua conuerſione immenſæ celeritatis attollantur ab eo:rapianturq; in occaſum:aduerſo tamen ire motu:ꝑ ſuos quæq; paſſus ita ferri ne conuolutus aer eandem in partem æterna mundi uertigine ignauo globo torpeat : ſed findatur aduerſo ſyderum uerbere diſcretus & digeſtus. Saturni autem ſydus gelidæ ac rigentis eſſe naturæ: multoque ex eo ĩferiorem Iouis

circulũ:& ideo motu celeriore duodenis circũagi annis. Tertiũ Martis:quod quidam Herculis uocant:ignea ardẽtis ſolis uicinitate binis fere annis conuerti. ideoq; huius ardore nimio & rigore Saturni interiectũ ambobus ex utroq; tẽperari Iouẽ:ſalutarẽq; fieri deum. Inde ſolis meatũ eſſe partiũ quidem trecentarum .lx. Sed ut obſeruatio ũbrarꝝ eius redeat ad notas quinos annis dies adiici:ſuperq; quartam partẽ diei. Quã ob cãm quĩto ãno unus ĩtercalaris dies additᷣ:ut tpr̃m rõ facilius ſolis itĩeri cõgruat. Infra ſolem ambit ingens ſydus appellatũ Veneris:alterno meatu uagum: ipſiſque cognominibus æmulum ſolis & lunæ. præueniens quippe & ante matutinũ exoriẽs: luciferi nomen accipit:ut ſol alter: diemque maturans. Contra ab occaſu refulgens nuncupatᷣ ueſper:ut prorogans lucem:uicemue lunæ reddens. Quam naturam eius Pythagoras ſamius primus deprehẽdit olympiade circiter .xxxii. qui fuit urbis romæ annus .c.xlii. Largiori magnitudine extra cuncta alia ſydera eſt claritatis quidẽ tantæ: ut unius huius ſtellæ radiis ũbræ reddantᷣ. Itaq; & in magno nominũ ãbitu eſt. Alii enim Iunonis:alii Iſidis:alii matris deum appellauere. Huius natura cũcta generãtᷣ ĩ terris. Nãq; in alterutro exortu genitali rore cõſpergens nõ terræ mõ cõceptus ĩplet: uerꝝ animãtiũ quoq; omniũ ſtimulat. Signiferi aũt ambitũ peragit tricenis & duodequinquagenis diebus:ab ſole nunq̃ abſiſtens partibus ſex atq; quadragĩta lõgius: ut Timæo placet. Simili rõne: ſed nequaq̃ magnitudine ſcilicet:aut ui proximũ illi Mercurii ſydus a quibuſdam appellatum Apollinis inferiore circulo fertᷣ .ix. diebus ociore ãbitu mõ ante ſolis exortum:mõ poſt occaſũ ſplendẽs. nunq̃ ab eo .xxii. ptibus remotior:ut Cteſias & Soſigenes docent. Ideo & peculiaris horꝝ ſyderꝝ ſtatio eſt:neq; cõmunis cũ ſupradictis. nãq; ea & quarta parte cæli a ſole ab eſſe & tertia: & aduerſa ſoli ſæpe cernuntᷣ. maioreſq; aliis habent cuncta plenæ cõuerſionis ãbitus in magni anni rõne dicendos.

❡ DE Lunæ natura. ❡ Cap. viiii.

SEd omnium admirationẽ uincit nouiſſimum ſydus terriſq; familiariſſimum: & in tenebrarꝝ remediũ ab natura repertum lunæ. Multiformi hæc ãbage torſit ingenia contẽplantiũ:& ꝓximũ ignorati ſydus maxĩe indignãtiũ:creſcẽs ſemper:aut ſeneſcens. Et modo curuata in cornua:mõ æqua ꝓportiõe diuiſa:mõ ſinuata ĩ orbẽ. maculoſa:eadẽq; ſubito prænitens. immẽſa orbe pleno: ac repente nulla. alias pnox: alias ſera. & parte diei ſolis lucem adiuuans. deficiens & ĩ defectu tamen conſpicua. Quæ menſis exitu latet cũ laborare non creditᷣ. Iã uero hũilis & excelſa:& ne id qdẽ uno mõ:ſed alias admota cælo:alias contigua montibus:nunc in aquilonẽ elata:nũc in auſtros deiecta. Quæ ſingula in eã deprehendit hominũ primus Endymion:& ob id amore eius captus fama traditus. Non ſumus profecto ingrati erga eos:qui labore curaq; lucẽ nobis aperuere. In hac luce mira quoq; hũani ingenii peſte ſanguinem:& cædes condere ãnalibus iuuat:ut ſcelera hoĩum noſcantᷣ mundi ipſius ignaris. Proxĩa ergo cardini:ideoq; minimo ãbitu uicenis diebus ſepteniſq; & tertia diei parte pagit ſpatia eadem:quæ Saturni ſydus altiſſimũ .xxx. ut dictum eſt annis. dein remorata in coitu ſolis biduo cũ tardiſſime a triceſima luce rurſus ad eaſdẽ uices exit. Haud ſcio an õiũ quæ in cælo prænoſci potuerũt magiſtra in .xii. ſpatia menſium oportere diuidi annũ:quãdo ipſũ totiẽs ſolẽ redeũdo ad principia cõſequitᷣ. Solis fulgore eam ut reliqua ſydera tegi: ſiquidẽ ĩ totũ mutuata ab eo luce fulgere:qualẽ in repercuſſu aquæ uolitare conſpicimus. Ideo molliore & ĩperfecta ui ſoluere tantũ humorẽ: atq; etiã augere:quẽ ſolis radii abſumãt. ideo & inæquali lumine aſpici: quia ex aduerſo demũ plena reliqs diebus tantũ ex ſe terris oſtendat:quantũ ex ſole ipſa cõcipiat. In coitu quidẽ nõ cerni: quoniã hauſtũ õem lucis aduerſa illo regerat:unde acceperit. Sydera uero haud dubie hũore terreno paſci: quia orbe dimidio nonnũq̃ maculoſa cernantur:ſcilicet nondum ſuppetente ad hauriendum ultra iuſta ui. maculas enim nõ aliud eſſe q̃ terræ raptas cum humore ſordes.

❡ DE Defectu ſolis & lunæ:& de nocte. ❡ Cap. x.

DEfectus autem ſuos & ſolis rem in tota contẽplatione naturæ maxime mirã & oſtẽto ſimilem eoꝝ magnitudinũ umbræq; indices exſtitere. Quippe mãifeſtũ eſt ſolem interuentu lunæ occultari: lunãq; terræ obiectu: ac uices reddi. eoſdẽ ſolis radios luna interpoſitu ſuo auferente terræ: terraq; lunæ. hac uero ſubeũte repẽtinas obduci tenebras: rurſũq; illius umbra ſydus hebetari. Neq; aliud eſſe noctem q̃ terræ ũbrã. Figurã aũt umbræ ſimilẽ metæ ac turbini inuerſo: quando mucrõe tãtũ ĩgruat: neq; lunæ excedat latitudinẽ: quoniã nullũ aliud ſydus eodẽ modo obſcuret: & talis figura ſemper in mucronẽ deficiat. Spatio quidem conſumi umbras indicio ſunt uolucrum præalti uolatus: ergo confinium illis eſt aeris terminus initiumq; ætheris. Supra lunã pura omnia ac diuturnæ lucis plena. A nobis aũt ꝑ noctẽ cernũt̃ ſydera: ut reliqua lumina e tenebris. & propter has cãs nocturno tp̃e deficit luna. Stati aũt atq; menſtrui nõ ſũt utriq; defectus propter obliqtatẽ ſigniferi: lunæq; multiuagos: (ut dictum eſt) flexus: non ſemper in ſcrupulis partiũ congruente ſydeꝝ motu.

DE Syderum magnitudine. Cap. xi.

HAec ratio mortales animos ſubducit in cælũ: ac uelut inde cõtẽplantibus trium maximaꝝ reꝝ naturæ partiũ magnitudinẽ detegit. Non poſſet qppe totus ſol adimi terris intercedente luna: ſi terra maior eſſet q̃ luna. Tertio ex utraque uaſtitas ſolis aperitur: ut non ſit neceſſe amplitudinem eius oculorum argumentis atque cõiectura animi ſcrutari. Immenſum eſſe conſtat: quia arboꝝ ĩ limitibus porrectarũ in quotlibet paſſuũ milia umbras paribus iaciat ĩteruallis: tanq̃ toto ſpatio medius. & quia per æqnoctiũ omnibus in meridiana plaga habitantibus ſimul fiat a uertice. Itẽ quia circa ſolſtitialem circulũ habitantiũ meridie ad ſeptẽtrionẽ umbræ cadant: ortu uero ad occaſũ. quæ fieri nullo mõ poſſent: niſi multo eſſet maior q̃ terra. nec ꝙ montẽ idam exoriens latitudine exuperat dextra leuaq; large amplectens: præſertĩ diſcretus tãto ĩteruallo. Defectus lunæ magnitudinẽ eius haud dubia rõne declarat: ſicut terræ paruitatẽ ipſa deficiens. Nãq; cũ ſint tres umbraꝝ figuræ: conſtetq;: ſi par lumini ſit materia: quæ iactat umbrã: colũnæ effigie iaci nec hr̃e finẽ. Si uero maior materia q̃ lumen: turbinis recti: ut ſit imũ eius anguſtiſſimũ: & ſimili modo infinita longitudo. Si minor materia q̃ lux: metæ exiſtere effigiẽ in cacuminis fine deſinentẽ. talẽq; cerni umbrã deficiente luna palam fit: ut nulla amplius relinquatur dubitatio ſuperari magnitudine terram. Id qdẽ & tacitis ipſius naturæ indiciis. Cur .n. partitis uicibus anni brumalis abſcedit? ut noctium opacitate terras reficiat: exuſturus haud dubie: & ſic quoq; exurens quadã in pte: tanta magnitudo eius eſt.

Quæ quis inuenerit in obſeruatione cæleſti. Cap. xii.

ET rõne qdẽ defectus utrîuſq; primus romãi generis ĩ uulgus extulit Sulpitius Gallus: q cõſ. cũ M. Marcello fuit. ſed tũ tribunus militũ ſollicitudĩe exercitu liberato: pridie q̃ Perſes rex ſuperatus a Paulo eſt: in concionẽ ab ĩperatore ꝓductus ad præcinendã eclipſĩ: mox & compoſito uolumine. Apud græcos autem ĩueſtigauit primus omnium Thales mileſius olympiadis .xlviii. anno quarto: prædicto ſolis defectu: q ſub Halyatte rege factus eſt urbis conditæ anno .c.lxx. Poſt eos utriuſque ſyderi curſum in ſexcentos annos præcinuit Hipparchus menſes gentium dieſque & horas: ac ſitus locoꝝ: & uicos populoꝝ complexus æuo teſte haud alio mõ: q̃ cõſilioꝝ naturæ particeps. Viri ingentes ſupraq; mortalium naturam tantoꝝ numinum lege deprehenſa: & miſera hominũ mẽte abſoluta in defectibus ſtellaꝝ ſcelera: aut mortẽ aliquam ſydeꝝ pauentes. quo in metu fuiſſe Steſichori & Pindari uatum ſublimia ora palã eſt deliquio ſolis. & in luna ueneficia arguente mortalitate: & ob id crepitu diſſono auxiliãte. Quo pauore ignarus cauſæ Nicias atheniẽſiũ ĩpator ueritus claſſẽ portu educere: opes eoꝝ afflixit. Macti ingenio & cæli interpretes reꝝq; nat̃æ capaces argumẽti reptores quo deos homineſq; uiciſtis. Quis .n. hæc cernẽs: & ſtatos ſydeꝝ (quoniam ita placuit appellare) labores nõ ſuæ neceſſitati mortalis genitus ignoſcat:

Nunc confeſſa de iiſdem breuiter atq; capitulatī attingam: rōne admodū neceſſariis locis ſtrictiq; reddita. Nam neq; īſtituti operis talis argumentatio eſt: neq; omnium reꝝ afferri poſſe cāſ minus miꝝ eſt: q̄ conſtare in aliquibus.

¶ DE Defectibus. ¶ Cap.xiii.

DEfectus.cc.xxiii.mēſibus redire ī ſuos orbes certum eſt. Soliſq; defectum non niſi nouiſſima primaue fieri luna: quod uocant coitum. Lunæ autem non niſi plena: ſemperq; citra q̄ proxime fuerit. Omnibus autem annis fieri utriuſq; ſyderis defectus ſtatis diebus horiſq; ſub terra. Nec tamen cum fiant ſuperne ubique cerni: aliquando propter nubila: ſæpius globo terræ obſtante conuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi ſagacitate comptum eſt & lunæ defectum aliquādo qnto menſe a priore fieri: ſolis uero ſeptimo. Eandem bis in triginta diebus ſupra terras occultari: ſed ab aliis atq; aliis hoc cerni. quæq; ſunt in hoc miraculo maxime mira cum conueniat umbra terræ lunam hebetari: nunc ab occaſus parte hoc ei accidere: nūc ab exortus. Et quanā rōne cū ſolis exortu ūbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat ſemel iā acciderit: ut in occaſu luna deficeret utroq; ſuper terrā conſpicuo ſydere. Nā ut in duodecī diebus utrunq; ſydus quæreret̃: & nr̄o æuo accidit: imꝑatoribus Veſpaſianis patre.iii.filio iterum conſſ.

¶ DE Lunæ motu. ¶ Cap.xiiii.

LVnā ſēp auerſis a ſole cornibus ſi creſcat: ortus ſpectare: Si minuat̃: occaſus: haud dubiū eſt. Lucere dodrantis ſemuncias horaꝝ ab ſecunda adiicientē uſq; ad plenū orbē: detrahentēq; in diminutionē.intra.xiiii.aūt partes ſolis ſemꝑ occultā eſſe. Quo argumento āplior errantiū ſtellaꝝ q̄ lunæ magnitudo colligit̃: quādo illæ & a ſeptenis īterdū partibus emergāt. Sed altitudo cogit minores uideri: ſicut affixas cælo ſolis fulgore interdiu non cerni: cū æque die ac noctu luceant. idq; manifeſtum fiat defectibus ſolis: & præaltis puteis.

¶ Errātiū motus: & luminū canonica. ¶ Cap.xv.

ERrantiū autem tres: quas ſupra ſolē diximus ſitas: occultant̃ meantes cum eo. Exoriunt̃ uero matutino diſcedentes partibus nunq̄ āplius undenis. Poſtea radioꝝ eius contractu tegunt̃. & ī triquetro a partibus.c.xx.ſtatiōes matutīas faciūt: quæ & primæ uocant̃. mox in aduerſo a partibus.c.lxxx.exortus ueſꝑtinos. Iterumq; in.c.xx.ab alio latere appropinquante ſtationes ueſꝑtinas: quas & ſecundas uocant: donec aſſecutus in partibus duodenis occultet illas: q ueſpertini occaſus appellātur. Martis ſtella ut ꝓpior etiam ex quadrato ſentit radios ab.lxxx.partibus: ūde & nomē accepit is motus primus & ſecundus nonagenarius dictus ab utroq; exortu. Eadem ſtationalis ſenis mēſibus cōmorat̃ inſignis: alioqn bimeſtris: cū cætere utraq; ſtatiōe quaternos menſes non īpleant. Inferiores aūt duæ occultant̃ in coitu ueſꝑtino ſimili modo: relictoq; ſole totidē in partibus faciunt exortus matutinos. atq; a longiſſimis diſtantiæ ſuæ metis ſolē inſequunt̃. adeptæq; occaſū matutino condūt̃ ac prætereūt. mox eodē interuallo ueſperi exoriūt̃: uſq; ad quos diximus termīos. Ab his retrogradiunt̃ ad ſolē: & occaſu ueſꝑtino deliteſcūt. Veneris ſtella & ſtatiōes duas matutinā ueſꝑtināq; ab utroq; exortu facit: a lōgiſſimis diſtātiæ ſuæ finibus. Mercurii ſtatiōes breuiore momento: q̄ ut deprehendi poſſint. Hæc eſt luminū occultationumq; ratio perplexiore motu: multiſque inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines ſuas & colores mutant. & eædem ad ſeptentrionē accedunt: abeuntq; ad auſtrum. terriſque ꝓpiores: aut cælo repente cernunt̃. In qbus aliter multa q̄ priores tradituri fatemur ea quoq; illoꝝ eſſe muneris: q primi quærendi uias demonſtrauerunt: modo ne quis deſperet ſæcula ꝓficere ſemꝑ. Pluribus de cauſis hæc oīa accidūt. Pr̄ia circulorum eſt quos græci abſidas in ſtellis uocant. etenī græcis utendū erit uocabulis. Sunt autē hi ſui cuiq; eaꝝ: aliiq; q̄ mundo: quoniā terra a uerticibus duobus: quos appellauerunt polos: centrum cæli eſt: non ſigniferi oblique inter eos ſiti. Omnia aūt hæc conſtant rōne circini ſemꝑ indubitata. Ergo ab alio cuiq; centro abſides ſuæ exurgunt. Ideoq;

diuerſos hn̄t orbes motuſq; diſſiles:quoniā īteriores abſidas neceſſe ē breuiores eſſe.

¶ Quare eadem alias altiora:alias inferiora uideantur. ¶ Cap.xvi.

IGitur a terræ centro abſides altiſſimæ ſūt. Saturno ī ſcorpione. Ioui ī uirgīe. Marti in leone. Soli in geminis. Veneri in ſagittario. Mercurio in capricorno. Mediis omnium partibus. Et econtrario ad terræ centrū humillimæ atq; proximæ. Sic fit ut tardius moueri uideant᷑: cū altiſſimo ambitu ferunt᷑: non quia accelerent: tardent ue naturales motus:qui certi ac ſinguli ſunt illis:ſed quia deductas ab ſūma abſide lineas coartari ad centrum neceſſe eſt:ſicut in rotis radios. idemq; motus alias minor centri propinqtate ſentit᷑. Altera ſublimitatum cā:quoniā a ſuo cētro abſidas altiſſimas habent in aliis ſignis. Saturnus in libræ parte uiceſima. Iupiter cācri .xv. Mars capricorni.xxviii. Sol arietis.xxix. Venus piſcium .xvi. Mercurius uirginis.xv. Luna tauri.iiii. Tertia altitudinum rō cæli menſura non circuli intelligit᷑:ſubire eas: aut deſcēdere ꝑ ꝓfūdū aeris oculis æſtimantibus. Huic connexa latitudinū ſigniferi obliqtatiſq; cā eſt. Per hunc ſtellæ:quas diximus errātes:ferunt᷑. Nec aliud habitatur in terris:q̃ quod illi ſubiacet. Reliqua a polis ſqualēt. Veneris tantū ſtella excedit eū binis ꝑtibus. Quæ cā intelligit᷑ efficere:ut quædā aīalia & in deſertis mūdi naſcātur. Luna quoq; ꝑ totā latitudinē eius uagat᷑:ſed ōino nō excedens eum. Ab iis Mercurii ſtella laxiſſīe: ut tamen e duodenis ꝑtibus(tot.n.ſūt latitudines)non āplius octonas perret:neq; has æqualiter. Sed duas medio eius:& ſupra.iiii. infra duas. Sol deinde medio fert᷑ īter duas ꝑtes flexuoſo draconū meatu inæqualis. Martis ſtella quattuor medias. Iouis mediā & ſuꝑ eam duas. Saturni duas:ut ſol. Hæc erit latitudinum rō ad auſtrū deſcendentiū:aut aqlonē ſubeūtiū. Hac conſtare & tertiā illam a terra ſub-euntiū in cælum. Et pariter ſcandi eam quoq; exiſtimauere plerique falſo; Qui ut coarguant᷑:aperienda eſt ſubtilitas immenſa:& omnis eas cōplexa cās. Cōueīt ſtellas in occaſu ueſꝑtino ꝓximas eſſe terræ:& latitudīe & altitudīe:exortuſq; matutinos in initio cuiuſq; fieri. Stationes in mediis latitudinū articulis:quæ uocāt ecleptica. ꝑīde confeſſū ē motū augeri q̄diu in uicino ſint terræ: cū abſcedant in altitudinē:minui. quæ ratio lunæ ſublimitatibus maxime approbat᷑. Aeq; non eſt dubium in exortibus matutinis etiā numeꝝ augeri:atq; a ſtationibus p̄rimis tres ſuꝑiores diminui uſque ad ſtationes ſecundas. Quæ cū ita ſint:manifeſtū erit ab exortu matutino latitudīes ſcandi. quoniam in eo primū habitu incipiant ꝑcius adiici motus. In ſtatiōibus uero primis & altitudine ſubire:quoniam tū primū incipiant detrahi numeri: ſtellæque retroire. Cuius rei rō priuatī reddenda eſt. Percuſſæ in qua diximus ꝑte & triangulo ſolis radio inhibent᷑ rectū agere curſū:& ignea ui leuant᷑ ī ſublime. Hoc nō ꝓtinus intelligi pōt uiſu nr̄o. ideoq; exiſtimant᷑ ſtare:unde & nomē accepit ſtatio. Progredit᷑ deinde eiuſdem radii uiolentia:& retroire cogit uapor reꝑcuſſas. Multo id magis in ueſꝑtino eaꝝ exortu toto ſole aduerſo:cū in ſūmas abſidas expellūtur: minimeque cernūtur:quoniam altiſſime abſunt:& minimo feruntur motu. tanto minores cum hoc ī altiſſimis abſidū euenit ſignis. Ab exortu ueſꝑtino latitudo deſcēditur: parcius iam ſe minuente motu:non tamen ante ſtationes ſecundas augente cum & altitudo deſcenditur ſuꝑueniēte ab alio latere radio:eademq; ui rurſus ad terras deprimente: quæ ſuſtulerit ī cælū ex priore triquetro. tantū ītereſt:ſubeāt ne radii:an ſuꝑueniāt. multoq; eadē magis ī ueſpertino occaſu accidūt. Hæc ē ſuꝑioꝝ ſtellaꝝ rō. Difficilior reliquaꝝ:& a nullo ante nos reddita. ¶ Catholica ſydeꝝ errantiū. ¶ Cap.xvii.

PRimū igitur dicatur cū ſint diuerſæ ſtellæ:cur Veneris ſtella nūq̄ longius.xlvi. partibus:Mercurius.xx.a ſole abſcedant. Sæpe citra eas ad ſolem reciprocent. Conuerſas habent utræq; abſidas:ut infra ſolem ſitæ: tātūq; circulis eaꝝ ſub terra ē: q̄tū ſuperne prædictarum. & ideo non poſſunt abeſſe amplius: quoniam curuatura abſidū ibi non habet longitudinē maiorē. Ergo utræq; ſimili rōne admodū ſtatuunt abſidū ſuaꝝ margines. ac ſpatia longitudinis latitudinū euagatione penſant. At enī

cur nõ ſemp ad.xlvi. & ad ptes.xx.perueniunt:imo uero.Sed rõ canonica fallit.nãq; apparet abſidas quoq; eaꝝ moueri:ꝙ nunq̃ tranſeant ſolẽ.itaq; cũ in partem ipſam eius incidere margines alterutro latere:tũ & ſtellæ ad longiſſima ſua ĩteualla pueĩre intelligunt:cũ citra fuere margines totidẽ ptibus.& ipſæ ocius redire credunt:cum ſit illa ſẽp utriq; extremitas ſũma.Hinc & rõ motuũ conuerſa intelligit. Superiores.n. celerrime ferunt in occaſu ueſpertino:hæ tardiſſime. Illæ a terra altiſſime abſunt:cũ tardiſſime mouent:hæ cũ ociſſime.Quia ſicut in illis ꝓpinqtas centri accelerat:ita ĩ iis extremitas circuli.Illæ ab exortu matutino minuere celeritatẽ incipiunt: hæ uero augere.Illæ retro curſum agunt a ſtatione matutina uſq; ad ueſpertinam.Veneris a ueſptina uſq; ad matutinã.Incipit aũt ab exortu matutĩo latitudinẽ ſcãdere.Altitudinẽ uero ac ſolẽ inſeq a ſtatione matutina ociſſima in occaſu matutino & altiſſima. Digredi aũt latitudine motũq; minuere ab exortu matutino retro qdẽ ire: ſimulque altitudĩe digredi ab ſtatiõe ueſpertina.Mercurii rurſus ſtella utroq; modo ſcãdere ab exortu matutino:digredi uero latitudine a ueſpertino.conſecutoq; ſole ad.xv.ptium interuallum conſiſtit quatriduo ꝓpe ĩmobilis. Mox ab altitudine deſcẽdit:retroque gradit ab occaſu ueſpertino uſq; ad exortũ matutinũ.Tãtumque hæc & luna totidẽ diebus quot ſubiere:deſcendũt.Veneris quĩdecies & pluribus ſubit. Rurſus Saturni & Iouis duplicato digrediunt.Martis etiã quadruplicato.Tanta eſt naturæ uarietas. Sed rõ euidẽs.Nã quæ in uaporẽ ſolis nitunt:etiã deſcendũt ægre.Multa ꝓmi ãplius circa hæc poſſũt ſecreta naturæ legeſq;: qbus ipſa ſeruiat exẽpli gr̃a.In Martis ſydere cuius eſt maxĩe inobſeruabilis curſus:nunq̃ id ſtationẽ facere.Iouis ſydere triquetro raro admodũ ſexaginta ptibus diſcreto.Qui nũerus ſexangulas mũdi efficit formas. Nec exortus:niſi in duobus ſignis tantũ cancri:& leonis ſimul edere. Mercurii uero ſydus in piſcibus exortus ueſpertinos raro facere:creberrime in uirgine.In libra matutinos.Itẽ matutinos in aquario: rariſſimos in leone. Retrogradum in tauro & in geminis non fieri.In cancro uero nõ citra.xxv.ptẽ.Lunã bis coitũ cũ ſole ĩ nullo alio ſigno facere q̃ geminis.Non coire aliquando in ſagittario tantũ. Nouiſſimam uero primamq; eadẽ die uel nocte nullo alio in ſigno q̃ ariete conſpici. Id quoque paucis mortaliũ contigit. Et inde fabula cernendi Lynceo.Non comparere in cælo Saturni ſydus & Martis cũ plurimũ diebus.c.lxx.Iouis.xxxvi.Aut cũ minimũ denis detractis diebus.Veneris .lxix. Aut cum minimum.lii. Mercurii.xiii.Aut cum plurimũ.xvii.

Quæ rõ colores eoꝝ mutet. Cap.xviii.

COlores rõ altitudinũ tẽperat.ſiqdẽ eaꝝ ſimilitudinẽ trahunt: in quarum aera uenere ſubeundo. Tingitq; appropĩquantes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorẽ.Ardentior in ruborẽ.Vẽtoſus in horrorẽ.Sol atque commiſſuræ abſidum:extremæq; orbitæ a terra ĩ obſcuritatẽ.Suus qdẽ cuique color eſt. Saturno candidus:Ioui clarus:Marti igneus:Lucifero candens: Veſperi refulgens: Mercurio radians:Lunæ blandus:Soli:cum oritur:ardens: poſtea radians.His cauſis connexo uiſu:& earum quæ cælo continentur.Nanq; mõ multitudo conferta ĩeſt circa dĩdios orbes lunæ:placida nocte leniter illuſtrante eas. Modo raritas ut fugiſſe miremur plenilunio abſcondente:aut cum ſolis ſupraue dictaꝝ radii uiſus pſtrinxere noſtros. Et ipſa autẽ luna ingruentium ſolis radioꝝ haud dubie differentias ſentit.hebetãte cætera inflexos mundi conuexitate eos:præterq̃ ubi recti anguloꝝ competunt ictus. Itaq; in quadrato ſolis diuidua eſt:in triquetro ſemiambitur orbe.Implet autem in aduerſo.Rurſuſq; minuens eaſdẽ effigies paribus edit interuallis: ſimili ratione qua ſupra ſolem tria ſydera.

Solis motus & dierum inæqualitatis rõ. Cap.xviiii.

SOl aũt ipſe q̃ttuor differẽtias habet bis æquata nocte diei:uerno & autumno: in centrum incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ. Bis permutatis ſpatiis in auctum diei bruma octaua in parte capricorni.Noctis uero ſolſtitio totidẽ

in partibus cancri. Inæqualitatis cā obliquitas eſt ſigniferi : cum pars æquà mundi ſuper ſubterq; terras oībus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna: longiore tractu tenent lucē. Quæ uero obliqua ociore tranſeunt ſpatio.

Quare Ioui fulmina aſſignent̃. Cap. xx.

LAtet pleroſq; magna cæli affectatione compertum a pricipibus doctrinæ uiris ſupernoꝝ trium ſydeꝝ ignes eſſe: q decidui ad terras fulminum nomē habeāt. ſed maxīe ex iis medio loco ſiti. fortaſſis quoniā contagiū nimii hūoris ex ſuperiore circulo: atq; ardoris ex ſubiecto per hunc modū egerat. Ideoq; dictū Iouem fulmina iaculari. Ergo ut e flagrante ligno carbo cū crepitu: ſic a ſydere cæleſtis ignis expuitur præſcita ſecū afferens: ne abdicata qdem ſui parte in diuinis ceſſante operibus. idque maxīe turbato fit aere: qa collectus humor habundantiā ſtimulat: aut quia turbatur quodā ceu grauidi ſyderis partu.

Interualla ſydeꝝ. Cap. xxi.

INteruualla quoq; ſydeꝝ a terra multi indagare tentauerūt. Et ſolē abeſſe a luna undeuiginti ptes: q̃tū lunā ipſā a terra ꝓdiderunt. Pythagoras uero uir ſagacis animi a terra ad lunā. c. xxv. milia ſtadioꝝ eſſe collegit. Ab ea uſq; ad ſolē: duplum. Inde ad duodecī ſigna triplicatū. In qua ſententia & Gallus Sulpitius noſter fuit.

DE Sydeꝝ muſica. Cap. xxii.

SEd Pythagoras interdū ex muſica rōne appellat tonū : q̃tū abſit a terra luna. Ab ea ad Mercurium ſpatii eius dimidiū. Et ab eo ad Venerē. A qua ad ſolem ſeſcuplū. A ſole ad Martē tonū id eſt quantū ad lunā a terra. Ab eo ad Iouē dimidiū. Et ab eo ad Saturnū dimidiū. Et inde ſeſcuplū ad ſignıferū. Ita. vii. tonos effici. quā diapaſon harmoniā uocāt: hoc ē uniuerſitatē concentus. In ea Saturnum Dorio moueri. Mercuriū Phthongo. Iouē Phrygio. & in reliquis ſilia: iucunda magis q̃ neceſſaria ſubtilitate.

DE Mūdi geometria. Cap. xxiii.

STadiū. c. xxv. noſtros efficit paſſus. hoc eſt pedes ſexcentos. xxv. Poſidonius non minus. xl. ſtadioꝝ a terra altitudinem eſſe: in qua nubila ac uenti nubeſq; ꝑueniant. Inde puꝝ liquidūq; & imperturbatæ lucis aerem. Sed a turbido ad lunam uicies centū ſtadioꝝ. Inde ad ſolē qnquies milies. Eo ſpatio fieri ut tā immenſa eius magnitudo non exurat terras. Plures autem nongentis ſtadiis in altitudinem ſubire ꝓdiderūt. Incōpta hæc & inextricabilia: ſed tam ꝓdenda: q̃ ſunt ꝓdita. In quis tamen una rō geometricæ collectionis nunq̃ fallacis poſſit non repudiari: ſi cui libeat altius iſta ꝓſequi. Nec ut menſura (id. n. uelle pene dementis ocii eſt) ſed ut tātū cōiectāti animo cōſtet extimatio. Nā cū trecentis. lx. & fere. vi. partibus orbis ſolis ex circuitu eius patere appareat circulum: per quem meat : ſemperq; dimetiens tertiam partem ambitus : & tertiæ paulominus ſeptimam colligat : apparet dempta eius dimidia : quoniā terra centralis interueniat. ſextā uero partē huius immenſi ſpatii: quod circa terram circuli ſolaris animo cōprehēdit̃: ineſſe altitudinis ſpatio. Lunæ uero duodecimā: quoniam tanto breuiore q̃ ſol ābitu currit. ita ferri eā in medio ſolis ac terræ. Miꝝ quo ꝓcedat improbitas cordis hūani paruulo aliquo inuitata ſucceſſu: ſicut in ſupradictis occaſionem impudentiæ rō largit̃: auſiq; diuinare ſolis ad terram ſpatia. Eadē ad cælū agunt: quoniam ſit medius ſol ut ꝓtinus mundi quoq; ipſius mēſura ueniat ad digitos. quantas enī dimetientes habeat ſeptimas tantas habere circulum duo & uiceſimas: tanq̃ plane a ppendiculo menſura cæli conſtet. Aegyptia rō quam Petoſiris & Necepſos oſtēdere : ſingulas partes in lunari articulo (ut dictū ē) minimo . xxxiii. ſtadiis paulo āplius patere colligit. in Saturni āpliſſio duplū. in ſolis quem mediū eſſe diximus utriuſq; mēſuræ dīdiū. Quæ cōputatio plurimū habet pudoris: quoniā ad Saturni circulū addito ſigniferi ipſius interuallo nec numerabilis multiplicatio efficit̃.

DE Repentinis ſyderibus. Cap. xxiiii.

TEſtant pauca de mundo. nāq; & in ipſo cælo ſtellæ repente naſcunt̃. Plura earū genera.

DE Cometis & cæleſtibus ꝓdigiis : natura: & ſitu: & generibus

eorum. ¶ Cap. uigeſimumquintum.

COmetas græci uocant: noſtri crinitas: horrentes crine ſanguineo: & comarũ mõ in uertice hiſpidas. Iidẽ pogonias: quibus inferiore ex pte in ſpeciẽ barbæ longæ ꝓmittitᷣ iuba. Acontiæ iaculi mõ uibrantᷣ ociſſimo ſignificatu. Hæc fuit: de qua q̄nto conſulatu ſuo Tiberius ĩpator Cæſar præclaro carmine pſcripſit ad hunc diẽ nouiſſĩe uiſam. Eaſdẽ breuiores & in mucronẽ faſtigiatas xiphias uocauere: quæ ſunt omniũ pallidiſſimæ: & quodã gladii nitore: ac ſine ullis radiis: quos Chryſeus auro nomine ſimilis: colore aũt electro raros e margine emittit. Pithetes doliorꝫ cernitur figura in cõcauo fumidæ lucis. Ceratias cornus ſpẽm habet: qualis fuit: cũ græcia apud ſalamĩa depugnauit. Lãpades ardentes imitantᷣ faces. Hippeus eq̄nas iubas celerrimi motus: atq; in orbẽ circa ſe euntis. Fit & candidus cometes argenteo crine ita refulgens: ut uix contueri liceat: ſpecieq; hũana dei effigiem in ſe oſtendens. Fiunt & hirti uillorum ſpecie: & iuba aliqua circundati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in haſta ẽ olympiade centeſima octaua: urbis anno. ccc. lxxxxviii. Breuiſſimum quo cernerentᷣ ſpatiũ ſeptem dierum annotatum eſt. Longiſſimum octoginta. Mouentur autem alii errantium modo. alii immobiles hærent. omnes ferme ſub ipſo ſeptentrione aliqua eius parte non certa: ſed maxime in candida: quæ lactei circuli nomen accepit. Ariſtoteles tradit & ſimul plures cerni nemini compertũ alteri: quod equidem ſciã. Vẽtos autẽ ab iis graues: æſtuſq; ſignificari. Fiunt & hybernis menſibus & in auſtrino polo: ſed ibi citra ullum iubar. Diraq; comperta æthiopum & ægypti populis: cui nomen æui eius rex dedit Typon: ignea ſpecie: ac ſpiræ modo intorta: uiſu quoq; toruo nec ſtella uerius: q̄̃ quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus ſtellis cæteriſq; crines. Sed cometes nunq̄̃ in occaſura parte cæli eſt. Terrificũ magna ex pte ſydus atq; non leuiter piatũ ut ciuili motu Octauio conſule. Iterumque Pompeii & Cæſaris bello. In noſtro uero æuo circa ueneficiũ quo Claudius Cæſar imperiũ reliq̄t Domitio Neroni: ac deinde principatu eius aſſiduum prope ac ſæuum. Referre arbitrantur: in quas partes ſeſe iaculetᷣ: aut cuius ſtellæ uires accipiat: quaſq; ſimilitudĩes reddat: & q̄bus in locis emicet. Tibiarum ſpecie arti muſicæ portendere. Obſcenis aũt moribus: in uerendis ptibus. Signorum ingenii & eruditionis triquetram figuram quadratamue paribus angulis ad aliquos perennium ſtellarum ſitus edunt. Venena fundere in capite ſeptentrionalis: auſtrinæue ſerpentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo romæ admodum fauſtus Diuo Auguſto iudicatus ab ipſo: q̄ incipiente eo apparuit ludis: quos faciebat Veneris genitricis: non multo poſt obitũ patris Cæſaris in collegio ab eo ĩſtituto. Nãq; his uerbis id gaudium ꝓdidit. Iis ipſis ludorum meorum diebus ſydus crinitum per ſeptem dies in regione cæli ſub ſeptentrionibus eſt conſpectum. id oriebatur circa undecimam horam diei. clarũq; & õibus terris cõſpicuum fuit. Eo ſigno ſignificari uulgus credidit Cæſaris animã ĩter deorũ immortalium numina receptam. quo nomine id ĩſigne ſimulacro capitis eius: quod mox ĩ foro conſecrauimus: adiectum eſt. Hæc ille ĩ publicum: interiore gaudio ſibi illum natum ſeſeq; ĩ eo naſci ĩterpretatus eſt. & ut uerum fateamur: ſalutare id terris fuit. Sunt q̄ & hæc ſydera perpetua eſſe credant: ſuoq; ambitu ire. ſed nõ niſi relicta ab ſole cerni. Alii uero q̄ naſci humore fortuito & ignea ui: ideoq; ſolui.

¶ Hipparchus de ſyderibus per exempla hiſtorica: faces: lampades: trabes: bolides: & chaſma cæli. ¶ Cap. uigeſimumſextum.

IDem Hipparchus nunquam ſatis laudatus: ut quo nemo magis approbauerit cognationem cum homine ſyderum: aĩaſq; nr̃as partem eſſe cæli nouam ſtellã & aliam in æuo ſuo genitam deprehendit. eiuſq; motu qua die fulſit: ad dubitationẽ eſt adductus: an ne hoc ſæpius fieretᷣ: mouerẽturq; & eæ: quas putamus affixas. Idẽq; auſus rem etiam deo ĩprobam annumerare poſteris ſtellas: ac ſydera ad nomen expãgere organis excogitatis: per quæ ſingularũ loca atq; magnitudĩes ſignaret: ut facile

diſcerni poſſet ex eo:non mõ an obirent:naſcerenturq;:ſed an omnino aliq̃ trãſirẽt: mouerẽtur ue. Itẽ an creſcerent:minuerenťq; cælo ĩ hæreditate cunctis relicto:ſi qſq̃ q rõnẽ eã caperet:inuentus eſſet. Emicant & faces non:niſi cũ decidunt:uiſæ. qualis Germãico Cæſare gladiatoꝝ ſpectaculũ edẽte:præter ora populi meridião trãſcurrit. Duo genera earum. Lãpades uocãt plane faces. Alterum bolidas:quale mutinẽſibus malis uiſum ẽ. Diſtant ꝙ faces ueſtigia longa faciunt priore ardente pte. Bolis uero ꝑpetua ardens longiorẽ trahit limitẽ. Emicãt & trabes ſimili mõ: quas docos uocãt. quales cũ lacedæmonii claſſe uicti ĩperiũ græciæ amiſere. Fit & cæli ipſius hiatus:quẽ uocant chaſma.

¶DE Cæli coloribus. ¶Cap.xxvii.

FIt & ſanguinea ſpecie:quo nihil terribilius mortalium timori eſt. Incendium ad terras cadens inde. Sicut olympiadis centeſimæſeptimæ anno tertio cũ rex Philippus græciã quateret. Atq hæc ego ratis tp̃ibus natã:ut cætera arbitror exiſtere: non ut pleriq; uariis de cauſis:quas ingenioꝝ acumen excogitat. Quippe ingentium malorum fuere prænuntia. Sed ea accidiſſe non quia hæc facta ſunt arbitror:ueꝝ hæc ideo facta qa incuſſura erant illa raritate timorem. occultã aũt eoꝝ eſſe rõnẽ. Ideoq; non ſicut exortus ſupradictos defectuſq; & multa alia noſci.

¶DE Flamma cæli. ¶Cap.xxviii.

CErnunť & ſtellæ cũ ſole totis diebus pleꝝq;. & circa ſolis orbẽ ceu ſpecie coronæ & uerſicoloris circuli:qualiter Auguſto Cæſare in prĩa iuuenta urbem intrante poſt obitũ patris ad nomẽ ingẽs capeſſẽdũ.

¶DE Coronis cæleſtibus. ¶Ca.xxviiii.

EXiſtunt eædẽ coronæ circa lunam & circa nobilia aſtra cælo quoq; inhærentia.

ECirca ſolẽ arcus apparuit. L. Opimio. iii. Q. Fabio. ii. cõſſ. Orbis. L. Portio. M. Acilio.

¶DE Circulis repentinis. ¶Cap.xxx.

CIrculus rubri coloris. L. Iulio. P. Rutilio conſſ. Fiũt ꝓdigioſi & longiores ſolis defectus:qualis occiſo dictatore Cæſare & Antoniano bello totius pene anni pallore continuo.

¶Plures Soles. ¶Cap.xxxi.

ET rurſus ſoles plures cernunť:nec ſupra ipſũ:nec infra ſe: ſed ex obliquo:nũq̃ iuxta:nec contra terrã:nec noctu: ſed aut oriẽte aut occidẽte. Semel & meridie conſpecti ĩ boſphoro ꝓdunť: q ab matutino tp̃e durauerunt in occaſũ. Trinos ſoles antiqui ſæpius uidere. Sicut SP. Poſtumio. Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Dolobella: &. M. Lepido. L. Plãco conſſ. Et nr̃a ætas uidit Diuo Claudio principe conſulatu eius Cornelio Orfito collega. Plures ſimul q̃ tres uiſi ad hoc æui nunq̃ ꝓdunť.

¶Plures Lunæ. ¶Cap.xxxii.

LVnæ quoq; trinæ:ut Cn. Domitio. C. F. L. Annio cõſſ. apparuere:quos pleriq; appellauerũt ſoles nocturnos.

¶Dieꝝ lux nocte. ¶Cap.xxxiii.

LVmen de cælo noctu uiſũ ẽ. C. Cecilio Cn. Papyrio cõſſ. Et ſæpe alias ut diei ſpẽs noctu luceret.

¶Clypei ardentes. ¶Cap.xxxiiii.

CLypeus ardens ab occaſu ad ortũ ſcintillans tranſcurrit ſolis occaſũ. L. Valerio Cn. Mario cõſſ.

¶Oſtentum cæli. ¶Cap.xxxv.

SCitillã e ſtella cadere & augeri terræ appropĩq̃ntẽ:ac poſtq̃ ĩ lunæ magnitudinẽ facta ſit:illuxiſſe ceu nubilo die. dein cũ in cælũ ſe reciperet: lãpadem factam ſemel unq̃ ꝓdiť Cn. Octauio. C. Scribonio cõſſ. Vidit hoc Licinius Syllanus ꝓcõſul cũ comitatu ſuo.

¶DE Diſcurſu ſtellarum. ¶Cap.xxxvi.

FIeri uidetur & diſcurſus ſtellarum nunq̃ temere:ut non ex ea parte truces uenti cooriãť:& ex iis tũc ꝓcellæ in mari terriſq;.

¶DE Stellis caſtoribus. ¶Cap.xxxvii.

VIdi in nocturnis militum uigiliis inhærere pilis ꝓ uallo fulgurum effigies: Eæ & antennis nauigãtiũ:aliiſq; nauiũ partibus ceu uocali quodã ſono ĩſiſtũt:ut uolucres ſedẽ ex ſede mutãtes. Graues cũ ſolitariæ uenere:mergenteſq; nauigia. & ſi in carinæ ima deciderĩt exurentes. Gemmæ aũt ſalutares:& ꝓſperi curſus prænũtiæ.

quaꝝ aduentu fugari dirā illā ac minacē:appellatāq; Helenā ferunt. & ob id Poluci & Caſtori id numen aſſignant:eoſq; in mari deos inuocant. Hominū quoque capita ueſptinis horis magno præſagio circūfulgent. Oīa īcerta rōne:& in naturæ maieſtate abdita.

DE Aere. Cap.xxxviii.

MActenus de mundo ipſo ſyderibuſq;. Nunc reliqua cæli mēorabilia. Nanq; & hoc cælum appellauere maiores:quod alio nomine aera:ōe quod inani ſimile: uitalē hunc ſpiritū fundit. Infra lunam hæc ſedes:multoq; inferior. Vt animaduerto ꝓpe modū conſtare:infinitū ex ſupiore natura aeris & terreni halitus miſcens utraq; ſorte confundit᷑. Hinc nubila:tonitrua: & alia fulmina. Hinc grandines & pruinæ: hymbres:ꝓcellæ: turbines. Hīc plurima mortaliū mala:& reꝝ naturæ pugna ſecum. Terrena in cælum tendentia deprimit ſydeꝝ uis. Eademq;:quæ ſponte non ſubeant: ad ſe trahunt. Decidunt hymbres. Nebulæ ſubeūt. Siccantur amnes. Ruūt grādines. Torrent radii. Et terram in medium undiq; īpellunt. Iidē infracti reſiliunt. et quæ potuere:auferunt ſecū. Vapor ex alto cadit. rurſūq; in altum redit. Venti ingruunt inanes. Iidēq; cū rapina remeant. Tot aīaliū hauſtus ſpiritū e ſublimi trahit. At ille contra nitit᷑. Telluſq; ut inani cælo ſpiritum infundit. Sic ultro citro cōmeāte nat᷑a: ut tormento aliquo mundi celeritate diſcordia accendat᷑. Nec ſtare pugnæ licet: ſed aſſidue rapta conuoluit᷑. Et circa terrā īmenſo reꝝ cāſ globo tendit: ſubinde ꝑ nubes cælum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaq; præcipua eorum natura ibi: & ferme reliquas complexa cāſ:quoniam & tonitruum & fulminū iactus hoꝝ uiolētiæ pleriq; aſſignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim:ꝙ uento ſint rapti:& multa ſimiliter. Quamobrem plura ſimul dicenda ſunt.

DE Aeſtatis tempeſtatibus. Cap.xxxviiii.

TEmpeſtatū reꝝq; quaſdā ſtatas eſſe cāſ:quaſdā uero fortuitas:aut adhuc rōnis incōptæ manifeſtū eſt. Quis enī æſtates & hyemes quæq; in tpꝛibus ānua uice intelligunt᷑:ſydeꝝ motu fieri dubitet? ergo ut ſolis natura temperando ītelligit᷑ āno. ſic reliquoꝝ quoq; ſydeꝝ ꝓpria ē qbuſq; uis:& ad ſuā cuiq; naturā fertilis. Alia ſunt ī liquorē ſoluti hūoris fœcūda. Alia concreti ī pruinas: aut coacti ī niues:aut glaciati in grandines. Alia flatus teporis. Alia uaporis. Alia roris. Alia rigoris. Nec uero hæc tanta debent exiſtimari:quāta cernunt᷑: cū eſſe eoꝝ nullū minus luna tam immenſæ altitudinis rō declaret. Igit᷑ ī ſuo quæq; motu naturam ſuam exercēt:quod māifeſtū Saturni maxīe tranſitus hymbribus faciunt. Nec meantium mō ſydeꝝ hæc uis ē: ſed multorum etiam adhærentiū cælo quotiēs errantium acceſſu impulſa aut coniectu radioꝝ extimulta ſunt. Qualiter ī ſuculis ſentimus accidere:quas græci ob id pluuio nomine hyadas appellāt. Quin & ſua ſpōte quædam ſtatiſq; temporibus ut hædorū exortus. Arcturi uero ſydus nō ferme ſine ꝓcelloſa grandine emergit.

DE Caniculæ exortu. Cap.xl.

NAm caniculæ exortu accendi ſolis uapores quis ignorat? Cuius ſyderis effectus ampliſſimi in terra ſentiunt᷑. Feruent maria exoriente eo. Fluctuant in cellis uina. Mouentur ſtagna. Origē appellat ægyptus ferā:quā in exortu eius contraſtare: & contueri tradit:ac uelut adorare cū ſternuerit. Canes quidē toto eo ſpatio maxime in rabiē agi non ē dubiū.

Vis temporū anni ſtatuta. Cap.xli.

QVin in partibus quoq; ſignoꝝ quoꝝdā ſua uis īeſt:ut autumnali æquinoctio: brumaq; cum tempeſtatibus confici ſydus intelligimus.

DE Incertis tempeſtatibus. Cap.xlii.

HEc hymbribus tantum tempeſtatibuſq;: ſed multis & corporum & ruris experimentis. Afflant᷑ alii ſydere. Alii commouēt᷑ ſtatis temporibus: aluo:neruis capite:mente. Olea & populus alba & ſalices folia ſolſtitio circunagunt. Floret ipſo brūali die ſuſpenſa ī tectis arentis herba pulegii. Rumpunt᷑ intentæ ſpiritu mēbranæ. Miretur hoc:qui non obſeruet quotidiano experimento herbam unam:quæ uocatur

heliotropiũ: abeũtẽ ſolẽ ĩtueri ſemp õibuſq; horis cũ eo uerti uel nubilo obũbrante. Iam quidẽ lunari poteſtate oſtrearũ conchyliorũq;:& conchaꝝ õiũ corpora augeri:ac rurſus minui. Quin & ſoricũ fibras reſpondere numero lunæ exqſiuere diligẽtiores. Minimumq; aĩal formicam ſentire uires ſyderis interlunio ſemper ceſſantem. Quo turpior homini inſcitia eſt:fatenti præcipue iumentoꝝ quorũdam in oculis morbos cũ luna increſcere ac minui. Patrocinat̃ uaſtitas cæli ĩmenſa diſcreta altitudĩe in duo atq; ſeptuaginta ſigna. Hæ ſũt reꝝ aut animantiũ effigies:in quas digeſſere cælum periti. In his qdã mille ſexcentas ãnotauere ſtellas inſignes uidelicet effectu uiſu ue. Exẽpli gr̃a in cauda tauri ſeptẽ:quas appellauere uergilias. In fronte ſuculas. Booten quæ ſeqtur ſeptẽtriones.

DE Hymbribus. Cap. xliii.

EXtra has cauſas nõ negauerĩ exiſtere hymbres uentoſq;. Quoniam humidam a terra alias uero ꝓpter uapores fumidam exhalare caliginẽ certũ ẽ. Nubeſque liquore egreſſo in ſublime:aut ex aere coacto in liquorẽ egreſſo ĩ ſublime: aut ex aere coacto in liquorẽ gigni. Denſitas eaꝝ corpuſq; haud dubio coniectat̃ argumento:cũ ſolẽ obumbrent. Perſpicuũ alias etiam urinantibus in quanlibet ꝓfundam aquarũ altitudinẽ.

Quare lapides pluant. Cap. xliiii.

IGit̃ nõ eam inficias:poſſe in has & ignes ſupne ſtellaꝝ decidere:quales ſereno ſæpe cernimus. quoꝝ ictu cõcuti aera ueꝝ ẽ:quando & tela uibrata ſtridũt. Cũ uero ĩ nubẽ ꝑuenerint: uaporẽ diſſonũ gigni:ut candente ferro in aquã demerſo. Et fumidũ uorticẽ uolui. Hĩc naſci ꝓcellas.

DE Tonitruis & Fulguribus. Ca. xlv.

ET ſi in nube luctet̃ flatus aut uapor tonitrua edi. Si erumpat ardens:fulmina. Si longiore tractu nitat̃:fulgetra. His findi nubẽ. illis ꝑrumpi. Et eſſe tonitrua ĩpactoꝝ igniũ plagas. Ideoq; ꝓtinus coruſcare igneas nubiũ rimas. Poſſe & repulſu ſyderꝝ depreſſũ:q a terra meauerit:ſpiritũ nube cohibitũ tonare:natura ſtrangulante ſonitũ:dũ rixet̃:edito fragore cũ erumpat:ut in membrana ſpiritu intenta. Poſſe & attritu dũ in præceps ferat̃ illũ: qſquis eſt:ſpiritũ accendi. Poſſe & afflictu nubium elidi:ut duoꝝ lapidũ ſcintillantibus fulgetris. Sed hæc oĩa eſſe fortuita. Hinc bruta fulmina & uana:ut quæ nulla ueniant rõne naturæ. Iis percuti mõtes:iis maria:õeſq; alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto:ſtatiſq; de cauſis: & ex ſuis uenire ſyderibus. Simili mõ uentos uel potius flatus poſſe & arido ſiccoq; anhelitu terræ gigni non negauerĩ. Poſſe & aquis aera expirantibus q neq; in nebulã denſet̃:nec craſſeſcat in nubes. Poſſe & ſolis ĩpulſu agi:quoniã uentus nõ aliud intelligat̃ q̃ fluctus aeris. Pluribuſq; etiam modis. Nãq; & fluminibus & niuibus & e mari uidemus equidem tranquillo:& alios:quos uocant altanos: e terra conſurgere. Qui quidẽ:cum e mari redeunt:tropei uocant̃. Si ꝑgunt apogei.

Qua rõne Echo reddat̃. Ca. xlvi.

MOntiũ uero flexus crebriq; uertices:& conflexa ſubito aut confracta ĩ humeros iuga:concaui ualliũ ſinus ſcindunt ĩ æqualiter inde reſultantẽ aera:quæ cauſa etiã uoces multis in locis reciprocas facit.

DE Ventis. Cap. xlvii.

SIne fine uentos generãt iã qdã etiã ſpecus:q̃lis ĩ dalmatiæ ora uaſto ĩ præceps hiatu. In quẽ deiecto leui pondere:q̃uis tranquillo die turbini ſimilis emicat ꝓcella. nomen loco ẽ ſentaquin. Et in cyrenaica ꝓuincia rupes quædã auſtro traditur ſacra:quam profanũ ſit attrectari hominis manu:confeſtĩ auſtro inuoluente arenas. In domibus etiã multis manufacta incluſa opacitate conceptacula auras ſuas habẽt. adeo cã non deeſt. Sed plurimum intereſt flatus ſit an uentus: illos ſtatus atq; perſpirantes:quos non tractus aliquis: uerum terræ ſentiunt:qui non aura:nõ procella maris:ſed appellatione quoq; ipſa uẽti ſunt. Qui ſiue aſſiduo mũdi ĩcitu & cõtrario ſyderum occurſu naſcuntur: ſiue hic eſt ille generabilis rerum naturæ ſpiritus huc illucq; tanq̃ in utero aliquo uagus:ſiue diſparili errantium ſyderum ictu: radiorũq; multiformi iactu flagellatus aer:ſiue a ſuis ſyderibus exeunt his propioribus:ſiue ab illis cælo affixis cadunt:palam eſt illos quoq; legẽ hr̃e naturæ non ignotã:etiã ſi non

dũ percognitã. ¶ Naturæ & obſeruatiões uentorũ. ¶ Cap.xlviii.

VIginti & ãplius auctores græci ueteres ꝓdidere de iis obſeruationes. quo magis
miror orbe tam diſcordi: & in regna: hoc é ĩ membra diuiſo tot uiris curæ fuiſſe
tam ardua inuentu perquirere: inter bella præſertĩ & infida hoſpitia. Piratis etiã õiũ
mortaliũ hoſtibus: tranſitus fame tenentibus: ut hodie quædam in ſuo qſq; tractu
ex eorum cõmentariis: qui nunq̃ eo acceſſere: uerius noſcant q̃ indigenaꝝ ſcientia:
Nunc uero pace tam feſta: tã gaudente prouentu reꝝ: artiũq; principe: omnino nihil
addiſci noua inquiſitiõe. immo ne ueteꝝ qdé inuenta ꝑdiſci. Non erant maiora pre-
mia in multos diſpſa fortunæ magnitudĩe. & iſta plures ſine premio alio q̃ poſteros
iuuandi eruerũt. Nanque mores hominũ ſenuere non fructus. Et ĩmenſa multitudo
apertũ quocũq; eſt mare hoſpitaliq; littoꝝ õiũ appulſu nauigat. ſed lucri nõ ſciẽtiæ
gr̃a. Nec reputat cæca mens & iam tantum auariciæ intenta: id ipſum ſcientia poſſe
tutius fieri. Quapropter ſcrupuloſius: q̃ inſtituto fortaſſis conueniat opi: tractabo
uentos: tot milia nauigantiũ cernens. ¶ Ventoꝝ genera. ¶ Cap.xlviiii.

VEteres quattuor õino ſeruauere ꝑ totidem mũdi ꝑtes. Ideo nec Hõerus plures
nominat. Hebeti mox iudicatu ſecuta ætas octo addidit: rõne nimis ſubtili &
conſciſſa. Proximis ĩter utraq; media placuit ad breué numeꝝ additis quattuor. Sũt
ergo bini in quattuor cæli ꝑtibus. Ab oriente æqnoctiali ſubſolanus. Ab oriẽte brũali
uulturnus. Illũ apelioten. Hunc græci eurũ appellant. A meridie auſter. Et ab occaſu
brũali africus: noton & liba nominant. Ab occaſu æquinoctiali fauonius. Ab occaſu
ſolſtitiali corus: Zephyron & argeſten uocant. A ſeptẽtrionibus ſeptẽtrio. Interq; eũ
& exortum ſolſtitialem aquilo: Aparctias dicti & boreas. Numeroſior rõ quattuor iis
interiecerat traſceam media regione inter ſeptentrionem & occaſum ſolſtitialem.
Itéq; cætiam media inter aquilonem et exortum æquinoctialem. Ab ortu ſolſtitiali
phœnica media regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter liba & noton
compoſitum ex utroq; medium. inter meridiem & hybernum occidentem libanotõ.
Nec finis. Alii quippe meſen nomine etiãnum addidere inter boream & cæciã. & ĩter
eurum & noton euronoton. Sũt etiam quidam peculiares ꝗbuſq; gentibus uenti: nõ
ultra certum ꝓcedentes tractum: ut athenienſibus ſcyron: paulo ab argeſte deflexus:
reliquæ græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympias uocat᷑. Conſuetudo his õibus
nominibus argeſten intelligit & cætiã. Aliqui uocant helleſpontion: & eoſdem alibi
aliter. Ité in narbonenſi prouincia clariſſimus uentorum eſt circius: nec ulli uiolẽtia
inferior. Oſtiam pleꝝq; recto liguſtico mari perferens. Idem non modo in reliquis
partibus cæli ignotus eſt: ſed ne uiennam quidé eiuſdem prouinciæ urbem attingés:
paucis ante limitibus iugi modici occurſu tantus ille uentoꝝ eſt coercitus. Et auſtros
in ægyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifeſta lex naturæ uentis etiam
& tẽpore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria. Cuius in pr̃icipio fauonii
hybernum molliunt cælum: ſole aquarii .xxv. optinente partem. Is dies ſextus é ante
februarias idus. Competit ferme & hoc omnibus: quos deinde ponam per ſingulas
intercalationes: uno die anticipantibus rurſũq; luſtra ſequenti ordine ſeruantibus.
Fauonium quidam ad .viii. cal. martii chelidoniam uocant: ab hirundinis uiſu: nõ-
nulli uero orithyiam uno & ſeptuageſimo die poſt brumam ab aduentu auiũ flantẽ
per dies nouem. Fauonio contrarius eſt: quem ſubſolanum appellauimus. Datus eſt
autem huic exortus uergiliarũ in totidem ꝑtibus tauri ſex diebus ante maias idus.
quod tempus auſtrinum eſt huic uento ſeptẽtrione contrario. Ardentiſſimo autem
æſtatis tempore exorit᷑ caniculæ ſydus ſole primam parté leonis ĩgrediente. Qui dies
.xv. ante auguſti calend. eſt. Huius exortum diebus octo ferme aquilones antecedũt:
quos prodomos appellant. Poſt biduũ aũt exortus iidé aquilones conſtantius ꝑflant
diebus .xl. quos eteſias uocant. Mollire eos creditur ſolis uapor geminatus ardore
ſyderis. Nec ulli uentorum magis ſtati ſũt. Poſt eos rurſus auſtri frequentes uſq; ad

ſydus arcturi:quod exorit̃.xi.diebus ante æqnoctiũ autumni.Cum hoc corus ĩcipit. corus autumnat.Huic ẽ contrarius uulturnus.Poſt id æquinoctiũ diebus fere q̃truor & .xl. uergiliaꝝ occaſus hyemẽ inchoat. quod tẽpus in tertio idus nouẽbris incidere cõſueuit:hoc eſt aquilonis hyberni.multumq; æſtiuo illi diſſimilis cuius ex aduerſo ẽ africus.Ante brumã aũt ſeptẽ diebus totidẽq; poſtea ſternit̃ mare halcyonũ fœturæ. & inde nomẽ ii dies traxere. Reliquũ tẽpus hyemat.Nec tamẽ ſæuitia tempeſtatum concludit mare.Piratæ primũ coegere mortis piculo in mortẽ ruere:& hyberna expiri maria.Nunc idẽ auaricia cogit. Vẽtorum etiam frigidiſſimi ſunt:quos a ſeptẽtrione diximus ſpirare.Vicinus his corus.Ii & reliquos cõpeſcunt:& nubes abigũt.Humidi auſter africus:& præcipue auſter italiæ.Narrant & in ponto cæcian ĩ ſe trahere nubes. Sicci corus & uulturnus præterq̃ deſinentes.Niuales aquilo & ſeptentrio.Grandines ſeptẽtrio importat & corus.Aeſtuoſus auſter. Tepidi uulturnus & fauonius. Iidem ſubſolano ſicciores.& in totum ões a ſeptentrione & occidente ſicciores: q̃ meridie & oriente.Saluberrimus aũt õium aquilo.Noxius auſter & magis ſiccus:fortaſſis quia humidus frigidior eſt.Minus eſurire eo ſpirante creduntur animantes.Eteſiæ noctu deſinũt flare:& a tertia diei hora oriunt̃.In hiſpania & aſia ab oriente flatus eſt eoꝝ. In ponto ab aquilone.Reliqs in ptibus a meridie. Spirant aũt & a bruma:qui uocãt̃ ornithiæ:ſed leniores:& paucis diebus.Permutãt & duo naturã cũ ſitu.Auſter africæ ſerenus.Aquilo nubilus.Omnes uenti uicibus ſuis ſpirant maiore ex parte. Aut ut contrarius deſinẽti ĩcipiat cũ proxĩe cadẽtibus.Surgunt a leuo latere in dextrum:Vt ſol ambiunt.De rõne eorum menſtrua quarta maxime luna decernit.Iiſdẽ autẽ uẽtis in contrarium nauigat̃ ꝓlatis pedibus:ut noctu plerunque aduerſa uela concurrant. Auſtro maiores fluctus edunt̃ q̃ aquilone:quoniam ille ĩfernus ex imo maris ſpirat: hic ſũmo.Ideoq; poſt auſtros noxii præcipue terræmotus.Noctu auſter:ĩterdiu aqlo uehementior.Et ab ortu flantes diuturniores ſunt ab occaſu flantibus.Septentriones impari fere deſinunt numero.Quæ obſeruatio etiam in aliis multis reꝝ natæ ptibus ualet. Mares itaq; exiſtimantur impares numeri. Sol & auget & comprimit flatus. Auget exoriens occidenſq;. Comprimit meridianus æſtiuis temporibus.Itaq; medio diei aut noctis plerũq; ſopiũt̃:quia aut nimio frigore aut æſtu ſoluũt̃.Et hymbribus uenti ſopiuntur.Expectantur autem maxime unde nubes diſcuſſæ adaperuere cælũ. Omnium quidem ſi libeat obſeruare minimos ambitus redire eaſdẽ uices q̃driẽnio exacto Eudoxus putat:non uentoꝝ mõ:uerum & reliquarum tempeſtatũ magna ex parte.Et eſt principium luſtri eius ſemp intercalari anno caniculæ ortu.De gñalibus uentis hæc.

DE Repentinis flatibus. Cap.L.

NVnc de repentinis flatibus: q exhalant e terra ut dictũ ẽ coorti rurſuſq; deiecti interĩ obducta nubiũ cute:multiformes exiſtũt.Vagi qppe & ruentes torrẽtiũ mõ ut aliquibus placere oſtendimus: tonitrua & fulgura edunt. Maiore uero illati pondere ĩcurſuq; ſi late ſiccam ruperint nubẽ:procellã gignunt:quæ uocatur a græcis ecnephias. Sin uero depreſſo ſinu arctius rotati effregerint ſine igne: hoc eſt ſine fulmine uorticẽ faciunt:qui typhon uocat̃:id eſt uibratus.Ecnephias differt.Hic ſecũ aliquid abreptum e nube gelida conuoluens uerſanſq; & ruinam ſuam illo pondere aggrauans: & locum ex loco mutans rapida uertigine:præcipua nauigantium peſtis: non antennas mõ: ueꝝ ipſa nauigia contorta frangens: tenui remedio aceti ĩ aduenientẽ effuſi cui frigidiſſĩa eſt natura. Idẽ illiſu ipſo repcuſſus correpta ſecũ in cælũ refert:ſorbetq; ĩ excelſum.Quod ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu:ſed minus lato q̃ ꝓcella:nec ſine fragore: turbinem uocant:proxima quæq; proſternentẽ. Idem ardentior:accenſuſq; dũ fuerit: preſter uocatur amburens cõtacta pariter & ꝓterẽs.

Alia prodigioſa genera tẽpeſtatũ. Cap.Li.

NOn fit aũt aquilonius typhon nec niualis:aut niue iacẽte ecnephias. Quod ſi ſimul rupit nubem exarſitq;:& ignem habuit:aut poſtea concepit: fulmen eſt.

Diſtat a preſtere: quo flãma ab igne. Hic late fundit᷑ flatu. Illud conglobat᷑ impetu. Vortex aũt hic remeando diſtat a turbine quo ſtridor a fragore. Procella latitudĩe ab utroq; diſiecta nube uerius q̃ rupta. Fit & caligo belluæ ſilis nube dira nauigantibus. Vocat᷑ & colũna: cũ ſpiſſatus humor rigenſq; ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodẽ genere & ĩ lõgã ueluti fiſtulam nubes aquam trahit.

¶ Quibus in terris fulmina non cadant. ¶ Cap. Lii.

NYeme & æſtate rara fulmina contrariis de cauſis: quoniam hyeme denſatus aer nubiũ craſſiore corio ſpiſſat᷑. omniſq; terraꝝ exhalatio rigens ac gelida q̄cquid accipit ignei uaporis extinguit. Quæ rõ ĩmunẽ ſcythiã & circa rigẽtia a fulminũ caſu præſtat: & e diuerſo nimius ardor ægyptum. ſiqdem calidi ſicciq; halitus terræ raras admodũ: tenueſq; & infirmas denſant᷑ in nubes. Vere aũt & autumno crebriora fulmina: corruptis in utroq; tpĩe æſtatis hyemiſq; cãis. Qua rõne crebra in italia fulmĩa quia mobilior aer mitiore hyeme & æſtate nimboſa: ſemp quodammodo uernat uel autumnat. Italiæ quoq; ptibus iis: quæ a ſeptentriõe deſcendunt ad teporẽ: qualis eſt urbis cãpaniæ tractus: iuxta hyeme & æſtate fulgurat: quod nõ in alio ſitu.

¶ Fulgurũ genera & miracula. ¶ Ca. Liii.

FVlminum ipſorum plura genera tradunt᷑. Quæ ſicca ueniunt non adurunt: ſed diſſipant. Quæ hũida: non urunt: ſed infuſcãt. Tertiũ ẽ quod claꝝ uocãt: mirificæ maxime naturæ: quo dolia exhauriunt᷑ in tactis operimentis: nulloque alio ueſtigio relicto. Aurum & æs & argentum liquat᷑ ĩtus ſacculis ipſis nullo mõ ãbuſtis: ac ne cõfuſo quidẽ ſigno ceræ. Martia princeps romanaꝝ icta grauida partu exaĩato ipſa citra ullum aliud incommodum uixit. In catilinianis prodigiis pompeiano ex municipio. M. Herennius decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

¶ DE Obſeruationibus. ¶ Cap. Liiii.

THuſcorum litteræ nouem deos emittere fulmina exiſtimant. eaq; eſſe undecim generum. Iouẽ. n. trina iaculari. Romani duo tantum ex iis ſeruauere. Diurna attribuentes Ioui. Nocturna Summano. Rariora ſane eadẽ de cauſa frigidioris cæli. Hetruria rumpere a terra quoq; arbitrat᷑: quæ infera appellat brumali tempore facta ſæua maxime & execrabilia: cũ ſint omnia quæ terrena exiſtimant non illa generalia: nec a ſyderibus uenientia: ſed ex proxima atq; turbidiore natura. Argumentũ euidẽs eſt: ꝙ oĩa a ſuperiore cælo decidentia obliquos habeant ictus. Hæc aũt quæ uocantur terrena rectos. Sed quia ex ꝓpiore materia cadunt: ideo credunt᷑ e terra exire: quoniã ex repulſu nulla ueſtigia edant: cũ ſit illa rõ non inferni ictus: ſed aduerſi. Saturni ea a ſydere ꝓficiſci ſubtiliter iſta conſectati putãt: ſicut cremantia a Martis. Qualiter cum uulſinii oppidum thuſcorũ opulentiſſimũ totũ concrematũ ẽ fulmine. Vocant & familiaria in totam uitã fatidica: quæ prima fiunt familiam ſuam cuiq; indepto. Cæterũ exiſtimant non ultra decem annos portendere priuata: præterq̃ hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica nõ ultra triceſimũ ãnũ: præterq̃ ĩ deductiõe oppidorũ.

¶ DE Fulminibus euocandis. ¶ Cap. Lv.

EXtat ãnaliũ mẽoria ſacris ꝗbuſdã & precatiõibus uel cogi fulmĩa uel ĩpetrari. Vetus fama ẽ hetruriæ ĩpetratũ uulſiniis & urbe & agris depopulatis: ſubeũte mõſtro: quod uocauere oltã: euocatum & a Porſenna ſuo rege. & ante eum a Numa ſæpius hoc factitatũ: in primo annaliũ ſuoꝝ tradidit. L. Piſo grauis auctor: Quod imitatũ parum rite Tullũ Hoſtiliũ ictũ fulmine. Lucoſq; & aras & ſacra habemus: inter quæ ſtatores & tonantes et feretrios eliciũ quoq; accepimus Iouẽ. Varia in hoc uitæ ſẽtentia: & pro cuiuſlibet animo. Imperari naturæ audacis ẽ credere. Nec minus hebetis beneficiis abrogare uires: quãdo in fulguꝝ quoq; interpretatione eo profecit ſcientia: ut uentura alio finito die præcinat: & an pemptura ſint fatum: aut apertura potius alia fata quæ lateant: innumerabilibus ĩ utroq; publicis priuatiſq; expimẽtis. Quamobrem ſint iſta (ut reꝝ naturæ libuit) aliis certa: aliis dubia: aliis probata: aliis

dānāda. Nos cætera: quæ ſūt in his memorabilia: non omittemus.

¶ Catholica fulguꝝ. ¶ Cap. Lvi.

FVlgetrū prius cerni q̄ tonitrum audiri cū ſimul fiāt: certū ē. Nec miꝝ quoniā lux ſonitu uelocior. Ictū aūt & ſonitū cōgruere ita modulāte naťa. Sed ſonitū profecti eſſe fulminis: non illati: etiamnum ſpiritum ociorem fulmine. Ideo quati prius omne & afflari: q̄ ꝑcuti. Nec quēq̄ tangi qui prior uiderit fulmen: aut tonitrua audierit. Leua ꝓſpa exiſtimāť: quoniā leua ꝑte mundi ortus eſt. Nec tā aduentus ſpectatur q̄ reditus: ſiue ab ictu reſiliat ignis: ſiue opere confecto aut igne cōſumpto ſpiritus remeet. In. xvi. ꝑtes cælū in eo reſpectu diuiſere thuſci. Pria ē a ſeptētriōibus ad æqnoctialem exortū. Secunda ad meridiē. Tertia ad æqnoctialē occaſum. Quarta optinet quod reliquū eſt ab occaſu ad ſeptentriones. Has in quaternas iteꝝ diuiſere ꝑtes: ex quibus octo ab exortu ſiniſtras: totidē e contrario appellauere dextras. Ex iis maxime diræ quæ per ſeptētriones occaſū attingunt. Itaq; perplurimū refert unde uenerint fulmina: & quo conceſſerint. Optimū ē in exortiuas redire ꝑtes. Ideo cum a prima cæli ꝑte uenerint: & in eandē cōceſſerint: ſūma fœlicitas portendiť: quale Syllæ dictatori oſtentū datū accepimus. Cætera ipſius mundi portione minus ꝓſpera aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas. nec audire: præterq̄ ſi hoſpiti īdicēť aut parenti. Magna obſeruationis huius uanitas: tacta Iunonis æde romæ deprehēſa ē: Scauro cōſ. q mox princeps fuit. Noctu magis q̄ interdiu ſine tonitribus fulgurat. Vnū aīal hominem nō ſemp extinguit: cætera illico: hunc uidelicet natura tribuente honorē: cū tot belluæ uiribus præſtēt. Oīa cōtrarias īcubant ꝑtes: homo niſi cōuertať ui ꝑcuſſus non expirat. Suꝑne icti conſidunt. Vigilans ictus contuentibus oculis: dormiens patentibus reperiť. Hominē ita exaīatū cremari fas non ē. cōdi terra religio tradidit. Nullum aīal niſi exanimatum fulmine accenditur. Vulnera fulminatorum frigidiora reliquo corpore ſunt.

¶ Quæ nō ferianť fulmine. ¶ Cap. Lvii.

EX iis quæ terra gignunť: lauri fruticē non icit. Nec unq̄ altius quinq; pedibus deſcendit in terram. Ideo pauidi altiores ſpecus tutiſſimos putant. Aut tabernacula pellibus belluarum: quas uitulos marinos appellant: quoniā hoc ſolū animal ex marinis nō ꝑcuciat: ſicut nec e uolucribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius teli fingiť. In italia inter terracinā & ædē Feroniæ turres bellicis tꝑibus deſiere fieri: quia nonnullæ eaꝝ ſunt fulmine dirutæ.

¶ DE Prodigioſis pluuiis lacte: & ſāguīe: carne: ferro: lana: lateribus coctis. ¶ Cap. Lviii.

PRæter hæc inferiore cælo relatū in monumenta eſt lacte & ſanguine pluiſſe. M. Acilio. C. Portio cōſſ. Et ſæpe alias carne ſicut. L. Volumnio: Ser. Sulpitio cōſſ. Exq; ea non ꝑputruiſſe: quod non diripuiſſent aues. Itē ferro in lucanis anno anteq̄. M. Craſſus a parthis interemptus eſt: ōeſq; cū eo lucani milites: quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies quæ pluerat ſpongiaꝝ fere ſimilis fuit. Aruſpices cauenda præmonuerunt ſuꝑna uulnera. L. aūt Paulo. C. Marcello conſſ. lana pluit circa caſtellum cariſſanum: iuxta quod poſt annum. T. Annius Milo occiſus ē. Eodē cām dicente lateribus coctis pluiſſe in eius anni acta relatū eſt.

¶ DE Crepitu armoꝝ & tubaꝝ de cælo audito. ¶ Cap. Lviiii.

ARmorum crepitus & tubæ ſonitus auditus e cælo cimbricis bellis accepimus: crebroque & prius & poſtea. Tertio uero conſolatu Marii a mamertinis & tudertibus ſpectata arma cæleſtia ab ortu occaſuq; inter ſe concurrentia: pulſis quæ ab occaſu erāt. Ipſū ardere cælū minime miꝝ ē. Et ſæpius uiſū maiore ui ignis nubibus correptis.

¶ DE Lapidibus e cælo cadentibus. ¶ Cap. Lx.

CElebrant græci Anaxagoram clazomenium olympiadis ſeptuageſimæ octauæ ſecundo anno prædixiſſe cæleſtium litterarum ſcientia: quibus diebus ſaxum caſurū eſſet e ſole. Idq; factū interdiu in thraciæ ꝑte ad egos flumen. qui etiam lapis nunc oſtenditur magnitudīe uehiculi colore aduſto: comete quoque illis noctibus

flagrante. Quod ſi quis prædictum credat: ſimul fateatur neceſſe ẽ maioris miraculi diuinitatẽ fuiſſe Anaxagoræ: ſoluiq; rerum naturæ intellectũ: & confundi oĩa: ſi aut ipſe ſol lapis eſſe: aut unq̃ lapidẽ in eo fuiſſe credat᷑. decidere tamen crebro non erit dubium. In abidi gymnaſio ex ea cã colitur hodieq; modicus q̃dã: ſed quẽ in media terraꝝ caſurum idẽ Anaxagoras prædixiſſe narrat᷑. Colitur & Caſãdriæ: quæ Potidea uocitata ẽ: ob id deducta. Ego ipſe uidi in uocontioꝝ agro paulo ante delatũ.

¶ DE Arcu cæleſti. ¶ Cap. Lxi.

ARcus uocamus extra miraculũ frequentes: & extra oſtentum. nam nec pluuios quidẽ aut ſerenos dies cũ fide portendunt. manifeſtũ ẽ radiũ ſolis ĩmiſſũ cauæ nubi repulſa acie in ſolẽ refringi coloꝝq; uarietatẽ mixtura nubiũ aeris igniũq; fieri. certe niſi ſole aduerſo non fiunt: nec unq̃ niſi dimidia circuli forma nec noctu: q̃uis Ariſtoteles ꝓdat aliquando uiſũ: quod tamen fatetur idẽ nõ niſi triceſĩa luna poſſe. Fiunt aũt hyeme maxĩe ab æq̃noctio autumnali die decreſcente. Quo rurſus creſcẽte ab æquinoctio uerno non exiſtunt: nec circa ſolſtitiũ lõgiſſimis diebus. Bruma uero hoc ẽ breuiſſimis diebus frequenter. Idẽ ſublimes humili ſole: humileſque ſublimi: & minores occidente uel oriente: ſed in latitudinẽ diffuſi: meridie exiles: ueꝝ ãbitus maioris. Aeſtate uero per meridiem non cernunt᷑. Poſt autumni æq̃noctiũ quacunq; hora. Nec unq̃ plures ſimul q̃ duo. Cætera eiuſdẽ nat̃æ non multis dubia eſſe uideo.

¶ DE Grandine: niue: pruina: nebula: rore. ¶ Cap. Lxii.

GRandinẽ conglaciato hymbre gigni & niuẽ eodẽ hũore mollius coacto. Pruinã aũt ex rore gelido. Per hyemẽ niues cadere: non grandines. Ipſaſque grandines interdiu ſæpius q̃ noctu: & multo celerius reſolui: q̃ niues. Nebulam nec æſtate: nec maximo frigore exiſtere. Rores neq; gelu neq; ardoribus neque uentis nec niſi ſerena nocte. Gelando liquorem minui: ſolutaq; glacie non eundem inueniri modũ.

¶ DE Nubium imaginibus. ¶ Cap. Lxiii.

VArietates colorum figurarumque ĩ nubibus cerni: prout admixtus ignis ſupet: aut uincat᷑. ¶ DE Proprietatibus cæli in locis. ¶ Cap. Lxiiii.

PRæterea quaſdã ꝓprietates cæli quibuſdam locis eſſe. Roſcidas æſtate africæ noctes. In italia locris & lacu uelino nullo non die apparere arquus. Rhodi & ſyracuſis nunq̃ tanta nubila obduci: ut non aliqua hora ſol cernat᷑: qualia aptius ſuis referent᷑ ĩ locis. Hæc ſint dicta de aere. ¶ DE Natura terræ. ¶ Cap. Lxv.

SEquit᷑ terra cui uni reꝝ naturæ ꝑtiũ eximia ꝓpter merita cognomen ĩdidimus maternæ uenerationis. Sic hominũ illa: ut cælũ dei. quæ nos naſcentes excipit: natos alit. ſemelq; editos ſuſtinet ſemp. nouiſſĩe complexa gremio: iã a reliq̃ natura abdicatos: tũ maxime ut mater operiens. nullo magis ſacramẽto: q̃ quo nos quoque ſacros facit: etiã monumenta ac titulos gerens: nomenq; ꝓrogãs noſtrum: & mẽoriã extendẽs cõtra breuitatẽ æui. cuius numẽ ultimũ iã nõnullis ĩprecamur iraſci graue: tanq̃ neſciamus hanc eſſe ſolã: quæ nũq̃ iraſcat᷑ homini. Aquæ ſubeunt in hymbres. rigeſcunt in grandines. tumeſcunt in fluctus. præcipitant᷑ in torrentes. Aer denſatur nubibus. furit procellis. At hæc benigna: mitis: indulgens: uſuſq; mortalium ſemper ancilla: quæ coacta generat? quæ ſponte fundit? quos odores ſaporeſq;? quos ſuccos? quos tactus? quos colores? q̃ bona fide creditũ reddit fœnus? quæ noſtri cauſa alit? Peſtifera. n. animantia uitali ſpiritu habente culpã neceſſe ẽ illi ſeminata excipere: & genita ſuſtinere. Sed in malis generantiũ noxa ẽ. Illa ſerpentẽ homine percuſſo non recipit ãplius: pœnaſq; etiã inertiũ nomine exigit. Illa medicas fundit herbas: & ſẽp homini parturit. Quin & uenena noſtri miſerta ĩſtituiſſe credi poteſt: ne ĩ tedio uitæ diræ famis mors terræ meritis alieniſſima lenta nos cõſumeret tabe: ne laceꝝ corpus abrupta diſpergerẽt: ne laquei torqueret pœna præpoſtera: ĩcluſo ſpiritu cui quæreret᷑ exitus: ne in ꝓfũdo quæſita morte ſepultura pabulo fieret: ne ferri cruciatus ſcĩderet corpus. Ita eſt: miſerta genuit id: cuius facillimo hauſtu illibato corpore & cum toto

ſanguine extingueremur nullo labore ſitiētibus ſimiles. Quo taliter defunctos non uolucres nō feræ attigerent: terræq; ſeruaret̃ q ſibi ipſe periſſet. Et ut ueꝝ fateamur: terra nobis maloꝝ remediū genuit: nos illud uitæ fecimus uenenum. nos. n. & ferro: quo carere non poſſumus: ſimili mō utimur. Nec tamen quæreremur merito: etiā ſi maleficii cā tuliſſet. Aduerſus unā quippe naturæ ptē ingrati ſumus: quaſi quæ non ad delicias quaſque: non ad contumelias ſeruiat homini. In maria iacitur: ut freta amittamus. erudit̃ aqs: ferro: ligno: igne: lapide: fruge. Oībus cruciat̃ horis: multoq; plus ut deliciis: q̃ ut alimentis noſtris famulet̃. Illa tamen quæ ſūma patiatur atque extrema cute tolerabilia uideant̃. Penetramus in uiſcera: auri argentiq; uenas & æris ac plūbi metalla fodiētes. gēmas etiā & quoſdā paruulos quærimus lapides ſcrobibus in profundum actis. Viſcera eius extrahimus: ut digito geſtet̃ gemma: quā petimus. Quot manus atterunt̃: ut unus niteat articulus. Si ulli eſſent inferi: iā profecto illos auaritiæ atq; luxuriæ cuniculi refodiſſent. Et miramur ſi eadē ad noxa genuit aliqua. Feræ. n. credo cuſtodiūt illā: arcentq; ſacrilegas manus. Nōne īter ſerpētes fodimus? Et uenas auri tractamus cū ueneni radicibus? Placatiore tamen dea utimur ob hoc: ꝙ oēs hi opulentiæ exitus ad ſcelera cædeſq; & bella tēdūt: quæq; ſāguīe nr̃o rigamus: inſepultis oſſibus tegimus. Quibus tamen uelut exprobrato furore tandem ipſa ſe obducit: & ſcelera quoq; mortalium occultat. Inter crimīa īgrati animi & hoc dixeri: ꝙ naturā eius ignoramus.

DE Forma terræ. Cap. Lxvi.

ESt aūt figura prima de qua cōſenſus iudicat. Orbē certe dicimus terræ globū: quē uerticibus includi fatemur. Neq;. n. abſoluti orbis eſt forma ī tāta mōtiū excelſitate: tanta cāpoꝝ planitie: ſed cuius āplexus: ſi cuncta linearum comprehēdāt̃ ambitu: figurā abſoluti orbis efficiat. id quod ipſa reꝝ naturæ cogit rō: nō eiſdē cauſis quas attulimus ī cælo. Nāq; in illo caua in ſe conuexitas uergit. & cardini ſuo hoc eſt terræ ūdiq; incūbit. Hæc ut ſolida atq; cōferta aſſurgit intumeſcenti ſimilis: extraque portendit̃. Mundus in centrum uergit. At terra exit a centro: immenſū eius globum in formā orbis aſſidua cira eā mundi uolubilitate cogente.

DE Antipodibus an ſint. Cap. Lxvii.

i Ngēs hic pugnā lr̃arū cōtraq; uulgi opinionē circunfundi terræ homines ūdiq; conuerſiſq; inter ſe pedibus ſtare: & cunctis ſimilē eſſe cæli uerticē: ac ſili modo ex quacunq; parte mediā calcari. illo quærente cur non decidant contra ſiti: tanq̃ nō & rō præſto ſit: ut nos non decidere miret̃ illi. Interuenit ſententia quanuis indocili ꝓbabilis turbæ inæquali globo. etſi ſit figura pineæ nucis nihilominus terram ūdiq; incoli. Sed quid hoc refert? alio miraculo exoriente: pendere ipſos ac non cadere nobiſcum ceu ſpiritus uis mundo præſertim incluſi dubiū ſit: an poſſit cadere: natā repugnante: & quo cadat negante. Nam ſicut ignium ſedes non eſt niſi in ignibus: aquarum niſi in aquis: ſpiritus niſi ī ſpiritu: ita terræ arcentibus cūctis niſi ī ſe locus non eſt. Globum tamen effici mirum eſt in tanta planicie maris cāpoꝝq;: cui ſētētiæ adeſt Dicæarchus uir in primis eruditus regum cura ꝑmenſus montes: ex qbus altiſſimum prodidit pelion. M.cc.l. paſſuum rōne ꝑpendiculi nullam eſſe eam portionē uniuerſæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc coniectatio uidet̃ haud ignaro quoſdā alpium uertices longo tractu nec breuiore quinquaginta milibus paſſuū aſſurgere. Sed multo maxīe hæc pugna eſt: ſi coactā in uerticē aquaꝝ quoq; figuram credere cogatur. Atq non aliud in reꝝ naturæ aſpectu manifeſtius. Nanq; dependētes ubiq; guttæ paruis globant̃ orbibus. Et pulueri illatæ frondiūq; lanugini īpoſitæ abſoluta rotūditate cernūt̃. Et in poculis repletis media maxīe tumēt. Quapropter ſubtilitate humoris molliciaq; in ſe reſidente rōne facilius: q̃ uiſu deprehendūt̃. Idq; etiā magis mirum in poculis repletis addito humore minimo circunfluere quod ſuperſit. cōtra euenire pōderibus additis ad uicenos ſæpe denarios. Scilicet qa intus recepta liquorē ī uerticē attollant: ut cumulo eminēte īfuſa dilabāt̃. Eadē ē cā propter quā e nauibus

terra nõ cernat̃:e nauiũ malis cõſpicua. At ꝓcul recedẽte nauigio ſiqd quod fulgeat: religetur in mali cacumine: paulatĩ deſcendere uideat̃:& poſtremo occultet̃. Denique oceanus:quẽ fatemur ultimũ:qua nã alia figura cohæreret:atq; non decideret:nullo ultra margine includente? Ipſũ id ad miraculũ redit:quonam modo etiam ſi globet̃ extremũ non decidat mare?contra quod ut ſint plana maria:& qua uidentur figura: non poſſe id accidere magno ſui gaudio magnaque gloria inuentores græci docent ſubtilitate geometrica. Nãq; cum e ſublimi in inferiora aquæ ferant̃: & ſi hæc natura earũ confeſſa:nec quiſq̃ dubitet: in littore ullo acceſſiſſe eas: q̃longiſſimæ deuexitas paſſa ſit:procul dubio apparere quo qd humilius ſit propius a cẽtro eſſe cerræ: õeſq; lineas quæ emittant̃ ex eo ad ꝓximas aquas breuiores fieri:q̃ quæ ad extremum mare a primis aquis.ergo totas:omniq; ex ꝑte aquas uergere ĩ cẽtrum: ideoq; nõ decidere: quoniã in interiora nitantur. Quod quidẽ & ita formaſſe artifex natura credi debet: ut cũ terra arida & ſicca conſtare ꝑ ſe ac ſine hũore non poſſet: nec rurſus ſtare aqua niſi ſubſtinẽte terra:mutuo amplexu iungerent̃. hac ſinus pãdente:illa uero ꝑmeãte totã:intra:extra:ſupra: uenis ut uĩculis diſcurrẽtibus:atq; etiã ĩ ſũmis iugis erũpẽte. quo ſpiritu acta & terræ pondere expreſſa ſiphonũ modo emicat. tantũq; a periculo decidendi abeſt:ut in ſũma quæq; & altiſſĩa exiliat. Qua rõne mãifeſtum eſt: quare tot fluminum quotidiano acceſſu maria non creſcãt.

Quomodo aqua ſit terræ innexa. Cap. Lxviii.

ESt igitur in toto ſuo globo tellus medio ambitu præcincta circũfluo mari. nec argumentis hoc ĩueſtigandũ:ſed iam exꝑimentis cognitum.

DE Nauigatione maris & fluminũ. Cap. Lxix.

a Gadibus colũniſq; Herculis hiſpaniæ & galliarũ circuitu totus hodie nauigat̃ occidens. Septẽtrionalis uero oceanus maiore ex ꝑte nauigatus ẽ auſpiciis diui Auguſti. Germaniam claſſe circũuecta ad cimbrorum promõtoriũ. & inde immenſo mari proſpecto aut fama cognito: ad ſcythicam plagam & humore nimio rigentia. Propter quod minime ueriſimile eſt illic maria deficere: ubi uis hũoris ſuꝑet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari ſub eodem ſydere pars tota uergens in caſpium mare ꝑnauigata eſt macedonũ armis: Seleucho atq; Antiocho regnantibus. quæ ſeleuchida atq; antiochida ab ipſis appellari uoluere. Circa caſpium quoq; multa oceani littora explorata: paruoq; breuius q̃ totus hinc aut illinc ſeptentrio eremigatus. Vt tamen coniecturæ locum ſic quoq; non relinquã: ingens argumentũ paludis mæoticæ: ſiue ea illius oceani ſinus eſt ut multos aduerto credidiſſe: ſiue ãguſto ſinu diſcreti reſtagnatio. Alio latere gadiũ ab eodem occidente: magna pars meridiani ſinus ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partẽ & oriẽtis uictoriæ Magni Alexandri luſtrauere: uſq; in arabicũ ſinũ. In quo res gerente. C. Cæſare Auguſti filio ſigna nauiũ ex hiſpaniẽſibus naufragiis ferũt̃ agnita. Et Hanno carthaginis potẽtia florẽte circunuectus a gadibus ad finem arabiæ nauigationẽ eã prodidit ſcripto. Sicut ad extera europæ noſcẽda miſſus eodem tẽpore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor eſt Eudoxum quemdam ſua ætate cum Lathyrum regem fugeret arabico ſinu egreſſum gades uſq; peruectum. Multoq; ante eum Cœlius Antipater uidiſſe ſe qui nauigaſſet ex hiſpania ĩ æthiopiam commercii gratia. Idem Nepos de ſeptentrionali circuitu tradit. Q. Metello Celeri. C. Afranii in conſulatu collegæ: ſed tum galliæ proconſuli: indos a rege ſueuorum dono datos: qui ex india commercii cã nauigãtes tempeſtatibus eſſent in germaniam abrepti. Sic maria circunfuſa undique diuiduo globo ꝑtẽ orbis auferunt nobis: nec inde huc: nec hinc illo peruio tractu. Quæ contẽplatio apta detegendæ mortalium uanitati poſcere uidetur: ut totum hoc qcquid eſt in quo ſingulis nihil ſatis eſt: ceu ſubiectum oculis quantum ſit oſtendã.

Quæ portio terræ habitet̃. Cap. Lxx.

IAm primum in dimidio computari mihi uidet̃ tanq̃ nulla portio ipſi decedat

oceano : qui toto circundatus medio & omnes cæteras fundens recipienſque aquas: & quicquid exit in nubes ac ſydera ipſa tot & tantæ magnitudinis paſcẽs: quo tãdem amplitudinis ſpatio terra creditur habitari? improba & infinita debet eſſe tam uaſtæ molis poſſeſſio. Adde ꝙ ex relicto ſpatio plus abſtulit cælum. Nã cũ ſint eius quinq; ꝑtes: quas uocant zonas: infeſto rigore & æterno premit̃ gelu omne quicqd ẽ ſubiectũ duabus extremis utrinq; circa uertices: hũc ꝗ ſeptentrion uocatur: eũq; qui aduerſus illi auſtrinus appellat̃. Perpetua caligo utrobiq; : & aliena mollioꝝ ſyderum aſpectu maligna ac pruina tantũ albicans. Lux uero media terrarum qua ſolis orbita ẽ: exuſta flammis & cremata comminus uapore torret̃. Circa quam duæ tantũ inter exuſtam & rigentes temperant̃. Hæq; ipſæ inter ſe non peruiæ propter incendium ſyderis. Ita terræ tres ꝑtes abſtulit cælum. Oceani rapina in incerto eſt. Sed & relicta nobis una portio haud ſcio an etiam in maiore dãno ſit. Idẽ ſiquidẽ oceanus ĩfuſus in multos: ut dicemus ſinus: adeo uicino acceſſu interna maria allatrat: ut centũ ꝗndecĩ milibus paſſuũ arabicus ſinus diſtet ab ægyptio mari. Caſpius uero. ccc. lxxv. milibus a põtico. Idem interfuſus intrat per tot maria quibus africam europã aſiamq; diſꝑtit. Quãtũ terrarum occupet computetur etiam nunc menſura tot fluminũ tantarum paludũ. Addantur & lacus & ſtagna. Iam elata in cælũ & ardua aſpectu quoq; iuga. Iã ſiluæ ualleſq; præruptæ & ſolitudines: & mille cauſis deſerta detrahant̃. Hæ tot portiones terræ: immo uero ut plures tradidere: mundi punctus: neq;. n. ẽ aliud terra uniuerſa: hæc ẽ materia gloriæ noſtræ. Hæc ſedes. Hic honores gerimus. Hic exercemus ĩperia. Hic opes cupimus. Hic tumultuat̃ hũanũ genus. Hic ĩſtauramus bella etiam ciuilia: mutuiſq; cædibus laxiorẽ facimus terrã. Et ut publicos gẽtiũ furores tranſeam: hæc ĩ qua conterminos pellimus. furtoq; uicini ceſpitẽ noſtro ſolo affodimus: ut ꝗ latiſſĩe rura metatus fuerit: ultraq; famã exegerit accolas quota terrarũ ꝑte gaudeat. uel cũ ad menſurã auariciæ ſuæ propagauerit quã tandẽ portionẽ defũctus eius optineat.

Mediã eſſe mundi terram. Cap. Lxxi.

MEdiam eſſe mundi totius rerram haud dubiis conſtat argumentis. Sed clariſſĩe æquinoctii paribus horis. Nam niſi in medio eſſet: æquales dies nocteſque hr̃e non poſſe deprehenderunt & Dioptræ : quæ uel maxĩe id confirmant: cũ æꝗnoctiali tempore ex eadem linea ortus occaſuſq; cernatur. Et ſolſtitialis exortus ꝑ ſuã lineam brumaliſq; occaſus. Quæ accidere nullo mõ poſſent: niſi ĩ centro ſita eſſet.

DE Sydeꝝ inæqualitate: & de eclipſi: & ubi: & quare. Cap. Lxxii.

TRes autem circuli ſupradictis zonis implexi inæqualitates tempoꝝ diſtĩguũt. Solſtitialis a parte ſigniferi excelſiſſĩa nobis ad ſeptentrionalem plagã uerſus. Contraq; ad aliũ polũ brumalis. Itẽ medio ambitu ſigniferi orbis ĩcedẽs æꝗnoctialis. Reliquorum quæ miramur cã in ipſius terræ figura eſt: quam globo ſimilem & cum ea aquas iiſdem intelligitur argumentis. Sic enĩ fit haud dubie: ut nobis ſeptẽtriõalis plagæ ſydera nunꝗ̃ occidant: contra meridianæ nunꝗ̃ oriant̃. Rurſuſq; hæc ab illis nõ cernantur attollente ſe contra medios uiſus terrarũ globo. Septentriones non cernit troglodytice: & confinis ægyptus. Nec canopũ italia: & quã uocant berenices crinem. Itẽ quã ſub diuo Auguſto cognominauere Cæſaris thronon: ĩſignis ibi ſtella. Adeoq; manifeſto aſſurgens faſtigio incuruatur: ut canopus quartam fere ꝑtem ſigni unius ſupra terrã eminere alexandriæ intuentibus uideat̃. Eadẽ a rhodo terrã quodãmodo ipſam ſtringere. In ponto omnino non cernat̃: ubi maxĩe ſublimis ſeptentrio. Idem a rhodo abſconditur : magiſq; alexandriæ. In arabia nouembri menſe prima uigilia occultus: ſecunda ſe oſtendit. In meroe ſolſtitio ueſperi pauliſꝑ apparet: pauciſq; ãte exortum arcturi diebus pariter cum die cernitur. Nauigantium hæc maxime curſus deprehẽdunt in alia aduerſo in alia prono mari: ſubitoq; conſpicuis: atque ut e freto emergentibus quæ in anfractu pilæ latuere ſyderibus. Neque enim (ut dixere aliqui) mundus hic polo excelſiore ſe attollit: ut undiq; non cernant̃ hæc ſydera. Verũ hæc

Nõq; defectus solis de[illegible] uespertinos orientis ĩcole non ſentiũt: nec matutinos ad occaſũ habitantes: meridianos uero ſepius: etc.

eadem quibuſq; proximis ſubliniora credunt̃: eadẽq; demerſa longinquis. Vtq; nũc ſublimis in deiectu poſitis uidetur hic uertex: ſic ĩ illam terræ deuexitatẽ tranſgreſſis illa ſe attollunt: reſidentibus quæ hic excelſa fuerãt. quod niſi in figura pilæ accidere non poſſet: Ideoq; defectus ſolis ac lunæ ueſpertinos orientis incolæ nõ ſentiũt: nec matutinos ad occaſum habitantes: meridianos uero ſæpius. Nobili apud arabiam Magni Alexandri uictoria luna defeciſſe noctis ſecunda hora eſt prodita. Eademq; ĩ ſicilia exoriens. Solis defectum Vipſano & Fonteio conſſ. qui fuere ante paucos ãnos factum pridie calend. maias campania hora diei inter ſeptimam & octauam ſenſit. Corbulo dux in armenia: inter horam diei decimam & undecimam prodidit uiſũ: circuitu globi alia aliis detegẽte & occultante. Quod ſi plana eſſet terra ſimul omnia apparerent cunctis: noctesq; non fierent inæquales: neq; aliis q̃ in medio ſitis paria duodecim horarum ĩterualla cernerentur. quæ nunc non in omni parte ſimili modo cõgruũt.

¶ Quæ rõ diurnæ lucis in terris. ¶ Cap. Lxxiii.

IDeo nec nox dieſq; q̃uis eadem toto orbi ſimul eſt: oppoſitu globi noctẽ: aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In africa hiſpaniaq; turrium Annibalis. In aſia uero propter piraticos terrores ſimili ſpecularum præſidio excitato: in quis prænuntiatos ignes ſexta hora diei accenſos ſæpe compertũ eſt: tertia noctis a tergo ultimis uiſos. Eiuſdẽ Alexandri curſor Philonides ex ſicyone ad elin mille & ducenta ſtadia nouem diei confecit horis. Indeque quãuis decliui itinere tertia noctis hora remenſus eſt ſæpius. Cauſa ꝙ eũti cum ſole iter erat: eũdẽq; remeans obuium contrario præuertebat occurſu. Qua de cauſa ad occaſũ nauigãtes: q̃uis breuiſſimo die uĩcũt ſpatia nocturnæ nauigationis: ut ſolẽ ipſũ comitãtes.

¶ Gnomica de eadẽ re & horologio primo. ¶ Cap. Lxxiiii.

VAſaq; horoſcopa non ubiq; eidẽ ſunt uſui: trecẽtis ſtadiis aut longiſſime etiã quingentis: mutantibus ſemet umbris. Solis itaq; umbilici quem gnomonem appellant umbra in ægypto meridiano tẽpore æquinoctii die paulo plus q̃ dimidiam gnomonis mẽſurã efficit. In urbe roma nona pars gnomonis deeſt umbræ. In oppido ancona ſupereſt quinta .xxx. In pte italiæ quæ uenetia appellat̃: eiſdẽ horis umbra gnomoni par fit.

¶ Vbi & quãdo nullæ umbræ. ¶ Cap. Lxxv.

SImili modo tradunt in ſyene oppido quod ẽ ſupra alexandriã quinq; milibus ſtadiorum ſolſtitii die medio nullam umbram iaci. Puteũq; eius experimenti grã factũ: totum illuminari. Ex quo apparere ſolẽ illi loco ſupra uerticẽ eſſe. Quod etiam in india ſupra flumen hypaſin fieri tẽpore eodẽ Oneſicritus ſcripſit. Cõſtatq; in berenice urbe troglodytarum: & inde ſtadiis quattuor milibus octingentis .xx. eadẽ gente in ptolemaide oppido quod in margine rubri maris ad primos elephantorum uenatus conditum eſt: hoc idem ante ſolſtitium quadragenis quinis diebus totidẽq; poſtea fieri: & poſt eos nonaginta dies in meridiem umbras iaci. Rurſus ĩ meroe ĩſula quæ eſt caput gentis æthiopum quinq; milibus ſtadiorum a ſyene ĩ ãne nilo habitat̃ bis anno abſumi umbras: ſole duodeuiceſimam tauri partem & quartãdecimã leonis obtinente. In india gente oreum mons eſt maleus nomine: iuxta quẽ umbræ æſtate ĩ auſtrum: hyeme ad ſeptẽtrionem iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi appet ſeptentrio. In eadẽ india patalis celeberrimo portu ſol dexter oritur. umbræ ĩ meridiẽ cadunt. Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum prima tantum noctis pte aſpici: Oneſicritus dux eius ſcripſit. Quibus ĩ locis indiæ umbræ nõ ſint: ſeptẽtrionẽ non conſpici: & ea loca appellari aſcia: nec horas dinumerari ibi.

¶ Vbi bis anno umbræ: & ubi in contrariũ. ¶ Cap. Lxxvi.

ET in tota troglodytice umbras bis .xlii. diebus in anno: Eratoſthenes ĩ cõtrariũ cadere ꝓdidit.

¶ Vbi longiſſimus dies: & ubi breuiſſimus. ¶ Ca. Lxxvii.

SIc fit ut uario lucis incremento in meroe longiſſimus dies duodecim horas æquinoctiales: & octo ptes unius horæ colligat. Alexandriæ uero .xiiii. horas.

In italia.xv. in britannia.xvii. Vbi æſtate lucidæ noctes haud dubie repromittunt id: quod cogit ratio credi: ſolſtitialibus diebus accedēte ſole ꝓpius uerticē mũdi āguſto lucis ambitu ſubiecto terræ continuos dies hr̃i ſenis menſibus.nocteſq; e diuerſo ad brumā remoto. Quod fieri ĩ iſula tile Pythias maſſiliēſis ſcripſit: ſex dieꝝ nauigatiōe in ſeptentrionē a britannia diſtāte. Quidam uero in mona: quæ diſtat a camalduno britanniæ oppido circiter ducentis milibus affirmant.

Item de Horologio. Cap. Lxxviii.

VMbrarũ hanc rationē & quam uocāt gnomonicen ĩueĩt Anaximenes mileſius: Anaximandri de quo diximus: & Thaletis diſcipulus. Primuſque horologium: quod appellant ſcioterıcon: lacedæmone oſtendit.

Quomodo dies obſeruentur. Cap. Lxxix.

IPſũ diē alii aliter obſeruauere. Babylōii ĩter duos ſolis exortus. Atheniēſes ĩter duos occaſus. Vmbri a meridie ĩ meridiē. Vulgus ōe a luce ad tenebras. Sacerdotes romāi & q diē defiiere ciuilē: itē ægyptii & Hipparchus a media nocte ĩ mediā: Minora aũt interualla eſſe lucis inter ortus ſolis iuxta ſolſtitia q̃ æqnoctia apparet: qa poſitio ſigniferi circa media ſui obliqor ē: iuxta ſolſtitiũ uero rectior.

Differentiæ gentiũ & ratio. Cap. Lxxx.

COntexenda ſũt his cæleſtibus nexa cauſis. Nāq; æthiopas uicini ſyderis uapore torreri: aduſtiſq; ſimiles gigni: barba & capillo uibrato: non ē dubiũ. Et aduerſa plaga mundi atq; glaciali candida cute eſſe gentes flauis promiſſas crinibus. Truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. Ipſorumq; crinium argumento illis in ſupera ſuccum reuocari natura uaporis. His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras. Illic uarias effigies animalium prouenire: & maxĩe alitum. Et in multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proceritatem utrobique: illic ignium niſu: hic humoris alimento. Medio uero terræ ſalubris utrinque mixtura. Fertilis ad omnes tractus: modicus corporum habitus. Magna & in colore temperies: ritus molles: ſenſus liquidos: ingenia fœcunda: totiuſq; naturæ capacia. Iiſdē ĩperia quæ nunq̃ extimeſcentibus fuerint: ſicut ne ille quidem his paruerint auulſæ ac pro unitate naturæ urgētis illas ſolitarie.

DE Motu terræ. Cap. Lxxxi.

BAbyloniorum placita motus terræ hiatuſq; & cætera omnia ui ſydeꝝ exiſtimāt fieri. Sed illorum trium: quibus fulmina aſſignant. Fieri autem hæc meantiũ cum ſole aut congruentium & maxime circa quadrata mundi. Præclara quædā eſſe & immortalis ĩ eo (ſi credimus) diuinitas perhibetur Anaximandro mileſio phyſico: quem ferunt lacedæmoniis prædixiſſe: ut urbem ac tecta cuſtodirent: inſtare.n.motũ terræ. Et tum urbs tota eorum corruit. Et taygeti mōtis magna pars ad formā puppis eminens: abrupta cladem inſuper eam ruina preſſit. Perhibetur & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia coniectatio: ſed & illa diuina. hauſtu aquæ e puteo præſenſiſſe ac prædixiſſe ibi terræmotum. Quæ ſi uera ſunt: q̃tum a deo tandem uideri poſſunt tales diſtare dum uiuant? Et hæc quidem arbitrio cuiuſq; exiſtimanda relinquātur. Ventos ĩ cauſa eſſe non dubium reor. Neq; enim unq̃ intremiſcunt terræ niſi ſopito mari: cæloq; adeo tranquillo: ut uolatus auium nō pendeant ſubtracto omni ſpiritu qui uehit. Nec unq̃ niſi poſt uentos conditos ſcilicet ĩ uenas & cauernas eius occulto afflatu. Neq; aliud eſt in terra tremor q̃ in nube tonitruum. Nec hiatus aliud q̃ cum fulmen erumpit incluſo ſpiritu luctante: & ad libertatem exire nitente.

DE Terræ hiatibus. Cap. Lxxxii.

VArie itaque quatit᷑. & mira edũtur operá: alibi proſtratis mœnibus: alibi hiatu profundo hauſtis: alibi egeſtis molibus: alibi emiſſis amnibus: nonnũq̃ etiam ignibus calidiſue fontibus: alibi auerſo fluminum curſu. Præcedit uero comitaturq; terribilis ſonus: alias murmur ſimilius mugitibus aut clamori humano: armorumue pulſantium fragori: pro qualitate materiæ excipientis formaq; uel cauernarum uel

cuniculi per quem meat exilius graſſante in anguſto : eodem rauco . In recuruis reſultante : in duris feruente : in humidis fluctuante & ſtagnantibus. Item feruente contra ſolida. Itaq; & ſine motu ſæpe editur ſonus: nec ſimplici modo quatitur unq̃: ſed tremit: uibratq;. Hiatus uero alias remanet oſtendens quæ ſorbuit: alias occultat ore compreſſo: rurſuſq; ita inducto ſolo : ut nulla ueſtigia extent urbibus plerunque deuoratis agrorumq; tractu hauſto. Maritima autem maxime quatiunt̃. Nec mõtoſa tali modo carent. Exploratum eſt mihi alpes apenninas ſæpius tremuiſſe. Et autũno ac uere terræ crebrius mouentur. Sicut fiunt fulmina. Ideo galliæ & ægyptus minime quatiuntur: quoniã hic æſtatis cauſa obſtat: illic hyemis . Itẽ noctu ſæpius q̃ ĩterdiu. Maximi autem futuri ſigna motus exiſtunt hi matutini ueſpertiniq;: ſed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiem fiunt . Et ſolis lunæq; defectu : quoniam tẽpeſtates tunc ſopiuntur . Præcipue uero cum ſeqt̃ hymbrẽ æſtus : hymbreſue æſtũ.

¶ Signa motus futuri. ¶ Cap. Lxxxiii.

NAuigantes uero ſentiunt non dubia coniectura ſiue flatu intumeſcente fluctu ſubito: aut q̃tiente icti. Intremunt uero & in nauibus poſita æque q̃ ĩ ædificiis: crepituq; prænuntiant. Quin & uolucres non impauidæ ſedent. Eſt & in cælo ſignum præceditq; motu futuro aut interdiu aut paulo poſt occaſum ſereno ceu tenuis lineæ nubis in longum porrectæ ſpatium . Eſt & in puteis turbidior aqua: nec ſine odoris tedio.

¶ Auxilia contra motus futuros. ¶ Cap. Lxxxiiii.

SIcut & ĩ iiſdem eſt remedium: quale cloacæ & crebri ſpecus præbẽt. præcõceptũ enĩ ſpiritum exhalant: quod in certis notatur oppidis: quæ minus quatiuntur crebris ad purgandam eluuiem cuniculis cauata. Multoque ſunt tutiora ĩ iiſdem illis quæ pendent: ſicut neapoli ĩ italia ĩtelligitur : parte eius quæ ſolida eſt ad tales caſus obnoxia. Tutiſſimi ſunt ædificiorum fornices: anguli quoq; parietũ: poſteſq; alterno pulſu renitente. Et latere terreno facti parietes mĩore noxa quatiuntur. Magna differentia eſt & in ipſo genere motus. Pluribus ſiqdem modis quatitur. Tutiſſimum eſt cum uibrat criſpante ædificiorum crepitu . Et cum ĩtumeſcit aſſurgens : alternoque motu reſidet ĩnoxium. Et cum concurrentia tecta contrario ictu arietant : quoniam alter motus alteri renititur . Vndantis inclinatio & fluctus more quædam uolutatio infeſta eſt. Aut cum in unam partem totus ſe motus impellit . Deſinũt aũt tremores cum uentus emerſit. Sin uero durauere: non ante quadraginta dies ſiſtunt̃. Plerunq; & tardius: utpote cum quidam annuo & biennii ſpatio durauerint.

¶ Portenta terrarum ſemel uiſa. ¶ Cap. Lxxxv.

FActum eſt & hoc ſemel : quod equidem ĩ etruſcæ diſciplinæ uolumĩbus ĩueni: Ingens terrarum portentum. L. Martio. Sex. Iulio conſſ. in agro mutinẽſi. nãq; montes duo inter ſe cõcurrerunt crepitu maximo aſſultantes recedenteſq; : inter eos flamma fumoq; in cælum exeunte interdiu ſpectante e uia æmilia magna equitum romanorum familiariumq; & uiatorum multitudĩe. Eo concurſu uillæ omnes eliſæ. Animalia permulta : quæ ĩtra fuerant: exanimata ſunt: anno ante ſotiale bellũ: quod haud ſcio an funeſtius ipſi terræ italiæ fuerit q̃ ciuile. Non minus mirum oſtentum & nr̃a cognouit ætas anno Neronis principis ſupremo: ſicut ĩ rebus eius expoſuimus pratis oleiſq; ĩtercedente uia publica in cõtrarias ſedes tranſgreſſis ĩ agro marrucino prædiis Vectii Marcelli equitis romani res Neronis procurantis.

¶ Miracula terræmotus. ¶ Cap. Lxxxvi.

FIunt ſimul cum terræmotu & inundationes maris: eodẽ uidelicet ſpiritu ĩfuſi: aut reſidentis ſinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extitit motus Tiberii Cæſaris prĩcipatu. xii. urbibus aſiæ una nocte proſtratis. Creberrimus punico bello intra eundem annũ ſepties atq; qnquagies nũtiatus romam. Quo quidem ãno ad thraſimenũ lacũ dimicantes maximũ motũ neq; pœni ſenſere: nec romani . Nec uero ſimplex malũ aut in ipſo tantũ motu periculũ eſt: ſed par aut maius oſtentum.

Nunq̃ urbs roma tremuit:ut non futuri euentus alicuius id prænunciũ eſſet.

¶ Quibus locis maria receſſerint. ¶ Cap. Lxxxvii.

EAdem naſcentiũ cauſa terraꝝ eſt:cũ idem illé ſpiritus attollendo potens ſolo non ualet erumpere. Naſcũt́ enim:nec fluminũ tantũ inuectu ſicut echinades inſulæ ab acheloo amne conuectæ:maiorq; pars ægypti a nilo:in quã a pharo inſula noctis & diei curſũ fuiſſe Homero credimus. Nec receſſu maris ſicut idem Circeus. Quod accidiſſe & in ambraciæ portu decemmiliũ paſſuũ interuallo : & athenienſiũ quinq; miliũ ad pyræeũ: memorat́. Et epheſi ubi quondam ædem Dianæ alluebat. Herodoto qdé ſi credĩus mare fuit ſupra méphin uſq; ad æthiopũ mõtes. Itéq; a plãis arabiæ mare circa iliũ & tota teuthraniæ:q̃q; cãpos intulerit mæander.

¶ Ratio inſularũ enaſcentiũ. ¶ Cap. Lxxxviii.

NAſcũtur & alio modo terræ: ac repéte ĩ aliquo mari emergunt uelut paria ſecũ faciẽte natura : quæq; hauſerit hiatus alio loco reddente.

¶ Quæ & qbus temporibus enatæ ſũt. ¶ Ca. Lxxxix.

CLaræ iam pridem ĩſulæ delos & rhodos memoriæ prodũt́ enatæ. Poſtea mĩores ultra melo:anaphe. Inter lemnũ & helleſpontum nea. Inter lebedum & theon alone. Inter cycladas olympiadis .c.xxxv. anno quarto thera & theraſia. Inter eaſdem poſt annos .c.xxx. hiera:eadéq; automate. Et ab ea duobus ſtadiis poſt annos .c.x. in noſtro æuo. M. Iunio Syllano:&. L. Balbo conſſ. ad́. viii. idus iulii thia.

¶ Quas terras interruperint maria. ¶ Cap. Lxxxx.

ANte nos & iuxta italiam inter æolias inſulas. Item iuxta cretam emerſit e mari mille quĩgétum paſſuum una. Cum calidis fontibus altera: olympiadis .cxliii. anno tertio in thuſco ſinu flagrans hæc uiolento cũ flatu. Proditur quoq; memoriæ: magnam circa illam multitudinem piſcium fluitantem confeſtim expiraſſe quibus ex iis cibus fuiſſet. Sic & pythecuſas in campano ſinu ferunt ortas. Mox in iis montẽ epopon cum repente flamma ex eo emicuiſſet campeſtri æquatum planitie. In eadẽ & oppidum hauſtum profundo. Alioq; motu terræ ſtagnum emerſiſſe. Et alio ꝓuolutis montibus inſulam extitiſſe prochytam. Nanq; & hoc modo inſulas reꝝ natura fecit. Auellit ſiciliam italiæ:cyprum ſyriæ:eubœam boetiæ:eubœæ atlãtem & macriã: belbicum bithyniæ : leucoſiam ſyrenum promontorio.

¶ Quæ inſulæ continenti adiunctæ. ¶ Cap. xci.

RVrſus abſtulit inſulas mari:iũxitq; terris. Antiſſã leſbo: zephiriũ halicarnaſo: ethuſam mindo:domiſton & pernem mileto:arthemiſiam parthenio promõtorio:hybanda quõdam inſula ioniæ .cc. nunc a mari abeſt ſtadiis. Syriten epheſus in mediterranea habet. Deraſidas & ſophoniam uicinam ei magneſia. Epidaurus & oricon inſulæ eſſe deſierũt.

¶ Quæ terræmotu mari permutatæ. ¶ Ca. xcii.

IN totum abſtulit terras. Primum omnium ubi atlanticum mare eſt:ſi Platoni credimus:in medio ſpatio. Mox interno:quæ uidemus hodie merſã acarnaniã ambracio ſinu:achaiam corinthio : europam aſiamq; propontide & ponto. Ad hoc ꝓrupit mare leucada:anthirrhum:helleſpontum:boſphoros duos.

¶ Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt. ¶ Cap. xciii.

ATq; ut ſinus & ſtagna prætereã:ipſa ſe cõdés terra deuorauit. Cybotũ altiſſimũ montem cũ oppido curite: ſiphylum in magneſia. Et prius in eodé loco clariſſimam urbé quæ tantalis uocabatur. Galanis & calanies urbium in phœnice agros: et cũ ipſis phegium æthiopiæ iugũ excelſiſſimũ:tanq̃ non ĩfida graſſarent́ & littora.

¶ Quæ urbes hauſtæ ſint a mari. ¶ Cap. xciiii.

PYrrhã & antiſtã circa mæotin pontus abſtulit. Elicen & burã ſinus corinthius : quarum in alto ueſtigia apparent. Ex inſula ææa amplius .xxx. milia paſſuum abrupta ſubito cum plurimis mortaliũ rapuit. Et ĩ ſicilia dimidiã tyndarida urbem: ac quicquid ab italia deeſt. Similiter in boetia & eleuſina.

¶ DE Piaculis. ¶ Cap.xcv.

MOtus enĩuero terræ ſileantur & quicquid eſt:ubi ſaltem buſta urbium extant. ſimul ut terræ miracula potius dicamus: q̃ ſcelera naturæ. Et hercule nõ cæleſtia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam uaria tam diues tã fœcũda tot ſæculis ſuboriens cum tantũ quotidie orbe toto populẽtur ignes ruinæ naufragia bella fraudes: tantum uero luxuria & tot mortales conterant. Gemmarum pictura tã multiplex. Lapidũ tam diſcolores maculæ. Interq; eos candor alicuius: præter lucem omnia excludens. Medicatorum fontium uis. Ignium tot locis emicantiũ perpetua tot ſæculis incẽdia. Spiritus letales alibi: aut ſcrobibus emiſſi: aut ipſo loci ſitu mortiferi. Alibi uolucribus tantum: ut ſoracte uicino urbi tractu. Alibi præter hominem cæteris animantibus. Nonnunq̃ & homini: ut in ſinueſſano agro & puteolano ſunt. quæ ſpiracula alii uocant: alii charoneas ſcrobes mortiferum ſpiritum exhalantes. Itẽ in hirpinis amſancti ac mephitis eundem locum: quem qui intrauere moriuntur. Simili modo hierapoli ĩ aſia matris magnæ tantum ſacerdoti innoxiũ. Alibi fatidici ſpecus: quorum exhalatione temulẽti futura præcinũt: ut delphis nobiliſſĩo oraculo. Quibus in rebus quid poſſit aliud cauſæ afferre mortalium quiſpiam: q̃ diffuſæ p omne naturæ ſubinde aliter atq; aliter numen erumpens?

¶ DE Terris ſemper trementibus. ¶ Cap.xcvi.

QVædam uero terræ ad ingreſſus tremunt: ſicut in gabinenſi agro non procul urbe roma iugera ferme ducenta equitantium curſu.

¶ DE Inſulis ſemper fluctuantibus. ¶ Cap.xcvii.

SImiliter in reatino quædam inſulæ ſemper fluctuant: ſicut in agro cecubo. Et eodem reatino: mutinenſi: ſtationenſi: in uadimonis lacu. Et ad cutilias aquas opaca ſilua: quæ nunq̃ die ac noctu eodẽ loco uiſitur. In lydia aquæ uocãt calaminæ: non uentis ſolum: ſed etiam contis uel quolibet impulſu multorum ciuiũ mithridatico bello ſalus. Sunt & in nympheo paruæ ſaltares dictæ: quoniam im ſymphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur. In tarquinenſi lacu magno italiæ duo nemora circunferuntur: nũc triquetram figuram edentes: nũc rotũdã complexu uentis impellentibus: quadratam nunq̃.

¶ Quibus in terris nõ pluat: & aceruata terrarũ miracula: & cæterorum elementorum. ¶ Cap.xcviii.

CElebre fanum habet Veneris paphos: in cuius quamdam aream non impluit. Item in nea oppido troadis circa ſimulacrum Mineruæ. In eodem relicta ſacrificia non putreſcunt. Iuxta narpaſa oppidum aſiæ cautes ſtat horrenda: uno digito mobilis. eadem ſi toto corpore impellatur: reſiſtens. In taurorum pœninſula ĩ ciuitate paraſino terra eſt: qua ſanantur omnia uulnera. At circa aſon troadis lapis naſcitur: quo conſumuntur omnia corpora. ſarcophagus uocatur. Duo ſunt montes iuxta flumen indum. Alteri natura eſt ut ferrũ omne teneat. Alteri ut reſpuat. Itaq; ſi ſint claui in calciamento: ueſtigia auelli in altero non poſſe: in altero ſiſti. Locris & crotone peſtilentiam nunq̃ fuiſſe: nec ullo terræmotu laboratum: annotatum eſt. In lycia uero ſemper a terræmotu .xl. dies ſerenos eſſe. In agro harpauo frumentũ ſatum non naſcitur. Ad aras mutias in ueiente & apud thuſculanum & in ſilua ciminia loca ſunt: in quibus in terram depacta non extrahuntur. In cruſtumino natum fœnum ibi noxium: extra ſalubre eſt. Et de aquarum natura complura dicta ſũt.

¶ Qua ratione æſtus maris accedant & recedant. ¶ Cap.xcviiii.

SEd æſtus maris accedere & reciprocare maxime mirum eſt. pluribus qdẽ modis accidit. Verum cauſa in ſole lunaq;. Bis inter duos exortus lunæ affluunt. biſq; remeant: uicenis quaterniſq; ſemper horis. Et primum attollentes ſe cũ ea & mundo ĩtumeſcentes. Mox a meridiano cæli faſtigio uergente in occaſũ reſidentes. Rurſuſq; ab occaſu ſubter ad cæli ima & meridiano contraria accedente inundantes. Hĩc donec iterũ exoriantur: ſe ſorbentes. Nec unq̃ eodem tempore quo pridie refluit: ut ãcillãte

ſydere trahēteq; ſecū auido hauſtu maria:& aſſidue aliunde q̄ pridie exoriēte paribus tamen interuallis reciprocis. Seniſq; ſēper horis non cuiuſq; diei aut noctis aut loci: ſed ab æquinoctialibus. ideoq; īæquales uulgariū horarū ſpatio ut cūq; plures in eas aut diei aut noctis illarū menſuræ cadunt:& æquinoctio tātū pares ubique. Ingens argumentum plerunq; lucis ac uicis etiā diurnæ hebetes eſſe qui negent ſubtermeare ſydera: ac rurſus eadē reſurgere. ſimileq; terris: īmo uero uniuerſæ naturæ & īde faciē in iiſdē ortus occaſuſq; operibus non aliter ſub terra manifeſto ſyderis curſu: alioue effectu: q̄ cū præter oculos noſtros feratur. Multiplex etiānum lunaris differentia. Primumq; ſeptenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduā æſtus. Pleniores ab ea exundāt. Plenaq; maxime feruent. Inde miteſcunt. Pares ad ſeptimā primis. Iterūq; alio latere diuidua augentur. In coitu ſolis pares. Plane eadem aquilonia & a terris lōgius recedente mitiores: q̄ cū in auſtros degreſſa propiore niſu uim ſuā exercet. Per octonos quoq; annos ad principia motus & paria incrementa centeſīo lunæ reuocāt͛ ābitu: augente ea cuncta ſolis annuis cauſis duobus æquinoctiis maxime tumentes. & autumnali amplius q̄ uerno. Inanes uero bruma:& magis ſolſtitio. Nec tamen in ipſis: quod dixi: temporum articulis: ſed paucis poſt diebus: ſicuti neq; in plena aut nouiſſima ſed poſtea: nec ſtatim ut lunam mundus oſtendat: occultetue: aut media plaga declinet: uerum fere duabus horis æquinoctialibus ſerius: tardiore ſēp ad terras omnium: quæ geruntur in cælo: effectu cadente q̄ uiſu: ſicuti fulguris & tonitrui & fulminum. Omnes enim æſtus in oceano maiora integunt ſpatia: inundantque q̄ in reliquo mari: ſiue quia totum ī uniuerſitate animoſius eſt q̄ ī parte: ſiue qa magni-tudo aperta ſyderis uim laxe graſſantis efficacius ſentit eādem anguſtiis arcentibus. Qua decauſa nec lacus nec amnes ſimiliter mouentur. Octogenis cubitis ſupra bri-tanniam intumeſcere æſtus Pytheas maſſilienſis auctor eſt. Interiora autem maria clauduntur ut portu. Quibuſdam tamen ī locis ſpatioſior laxitas ditiōi paret: utpote cum plura exempla ſunt in tranquillo mari nulloq; uelorum impulſu tertio die ex italia peruectorum uticam æſtu feruente. Circa littora autem magis q̄ ī alto deprehē-dunt͛ hi motus: quoniā & in corpore extremo pulſū uenarum: id eſt ſpiritus magis ſentiunt.

Vbi æſtus extra rationē. Cap. C.

IN pleriſq; tamen æſtuariis propter diſpares ſyderum in quoq; tractu exortus diuerſi exiſtunt æſtus tempore non ratione diſcordes: ſicut in ſyrtibus. Et quo-rundam tamen priuata natura eſt: uelut taurominitani euripi. Sæpius & in euboea ſepties die ac nocte reciprocantes. Aeſtus idem triduo in menſe cōſiſtit ſeptīa: octaua nonaq; luna. Gadibus: qui eſt delubro Herculis proximus: fons incluſus ad putei modum: alias ſimul cum oceano augetur: minuiturq;: alias uero utrunq; contrariis temporibus. Eodem in loco alter oceani motibus conſentit. In ripa bethys oppidum eſt: cuius putei creſcente æſtu minuuntur. augeſcunt decedente: mediis temporum immobiles. Eadem natura in hiſpali oppido uni puteo: cæteris uulgaris. Et pōtus ſēp extra meat in propontidem: introrſus in pontū nunq̄ refluo mari.

Miracula maris. Cap. Ci.

OMnia plenilunio maria purgant͛: quædam & ſtato tempore. Circa meſſanam & milyas fimo ſimilia expuunt͛ in littus purgamenta. Vnde fabula ſolis boues ibi ſtabulari. His adde: ut nihil quod equidem nouerī prætercam: Ariſtoteles nullū aīal niſi æſtu recedente expirare affirmat. Obſeruatum id multum in gallico oceano: & duntaxat in homine compertum.

Quæ poteſtas lunæ & terrena & marina. Cap. Cii.

QVo uera coniectatio exiſtit haud fruſtra ſpiritum ſydus lunæ exiſtimari. & hoc eſſe quod terras ſaturet: accedenſq; corpora impleat: abſcedenſq; inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia. Et maxime ſpiritum ſentire: quibus ſāguis nō ſit. Sed & ſanguinem hominum etiam cum lumine eius augeri ac minui. Frondes

quoq; & pabula (ut ſuo loco dicet̃) ſentire: in omnia eadẽ penetrante ui.

¶ Quæ ſolis & quare ſalſũ mare. ¶ Cap. Ciii.

ITaq; ſolis ardore ſiccat̃ liquor. & hoc eſſe maſculum ſydus accepimus torrens cũcta ſorbenſq; . Sic mari late patenti ſaporem incoqui ſalis: aut ꝗa exhauſto inde dulci tenuiq; quod facillĩe trahat uis ignea: omne aſperius craſſiuſq; linquatur. ideo ſũmã æquorũ aquã dulciorem profunda. Hãc eſſe ueriorẽ cãm aſperi ſaporis: q̄ ꝙ mare terræ ſudor ſit æternus. Aut ꝗa plurimũ ex arido miſceat̃ illi uapore. Aut ꝗa terræ nat̃a medicatas aq̃s inficiat. Eſt in exemplis Dionyſio ſiciliæ tyrãno: cũ pulſus eſt ea potentia: accidiſſe prodigiũ: ut uno die ĩ portu dulceſceret mare.

¶ Item de natura lunæ. ¶ Cap. Ciiii.

E Contrario ferũt lunæ fœmineũ ac molle ſydus. Atq; nocturnũ ſoluere hũorẽ. Et trahere: non auferre. Id manifeſtum eſt: ꝙ ferarũ occiſa corpora in tabẽ uiſu ſuo reſoluat. Somnoq; ſopitis torporem contractũ in caput reuocet. Glaciẽ refũdat. Cũctaq; humifico ſpiritu laxet. Ita pẽſari naturæ uices. Sẽperq; ſufficere: aliis ſyderꝫ elementa cogentibus: aliis uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum eſſe: ſicut in marinis ſolis.

¶ Vbi altiſſimũ mare. ¶ Cap. Cv.

ALtiſſimum mare .xv. ſtadiorum Fabianus tradit. Alii in ponto ex aduerſo coraxorum gentis: uocant bathea ponti: trecentis fere a continenti ſtadiis ĩmenſã altitudinem maris tradunt uadis nunquam repertis.

¶ Miracula aquarum fontium & fluminũ. ¶ Ca. Cvi.

MIrabilius id faciũt aquæ dulces iuxta mare: ut fiſtulis emicantes. nã nec aquarꝫ natura a miraculis ceſſat. Dulces mari inuehuntur leuiores haud dubie. Ideo & marinæ: quarum natura grauior magis: inuecta ſuſtinẽt. Quædam uero & dulces ĩter ſe ſupermeant alias. Vt in fucino lacu inuectus amnis: in lario addua: in uerbano ticinus: in benaco mintius: in ſeuinno ollius: in lemanno rhodanus. Hi trans alpes ſuperiores in italiam multorum milium tranſitu hoſpitales: ſuas tãtũ nec largiores q̄ intulere aquas euehentes. Proditum hoc & in oronte amne ſyriæ: multiſque aliis. Quidam uero odio maris ipſa ſubeunt uada: ſicuti arethuſa fons ſyracuſanus: ĩ quo redduntur iacta in alpheum: qui per olympiam fluens peloponneſiaco littori ĩfũdit̃. Subeunt terras rurſuſque redduntur: lycus in aſia: eraſinus in agnolica: tigris in meſopotamia. Et quæ ĩ Aeſculapii fonte athenis merſa ſũt: in phalerico redduntur. Et in atinate campo fluuius merſus poſt .xx. milia paſſuum exit: et in aquileienſi timauus. Nihil ĩ aſphaltice iudææ lacu: qui bitumẽ gignit: mergi põt. Nec ĩ armeniæ maioris arithiſſo. is quidem nitroſus piſces alit. In ſalentino iuxta oppidũ mãduriã lacus ad margines plenus: neq; exhauſtis aquis minuitur: neq; infuſis augetur. In ciconum flumine & in piceno: lacu uelino lignum deiectum lapideo cortice obducit̃. Et in ſurio colchidis flumine adeo ut lapidem plerũq; durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine ſilero ultra ſurrentum nõ uirgulta modo immerſa: uerꝫ & folia lapideſcunt: alias ſalubris potus eius aquæ. In exitu paludis reatinæ ſaxum creſcit. et in rubro mari oleæ uirenteſq; frutices enaſcũtur. Sed & fontium plurimorum natura mira eſt feruore. idq; etiam in iugis alpium: ipſoq; ĩ mari: & inter italiam & enariam ut in baiano ſinu: & in liri fluuio: multiſq; aliis. Nam dulcis hauſtus ĩ mari plurimis locis ut ad chelidonias inſulas & arabum: & in gaditano oceano. Patauinorum aquis calidis herbæ uirentes innaſcuntur: piſanorum ranæ. Ad uetulonios in hetruria non procul a mari piſces. In caſinate fluuius appellat̃ ſcatebra frigidus abũdãtior æſtate. In eo ut in arcadiæ ſtymphali enaſcuntur aquatiles muſculi. In dodone Iouis fons cum ſit gelidus: & immerſas faces extinguat: ſi extinctæ admoueãtur accendit. Idem meridie ſemper deficit: q̄ decauſa anapauomenon uocãt. Mox increſcens ad medium noctis exuberat. ab eo rurſus ſenſim deficit. In illyriis ſupra fontem frigidum expãſæ ueſtes accẽdũt̃. Iouis Hammonis fõs ĩterdiu frigidus: noctibus feruet. In troglodytis

fons ſolis appellat᷑:dulcis & circa meridiem maxime frigidus.Mox paulatī tepeſcēs:
ad noctis media feruore & amaritudīe infeſtat᷑.Padi fons mediis diebus æſtiuis uelut
interquieſcens ſemper aret. In tenedo inſula fons ſemper a tertia noctis hora ī ſextā
ab æſtiuo ſolſtitio exundat.Et in delo inſula inopus fons eodem:quo nilus modo ac
pariter cum eo decreſcit : augeturue . Contra timauū amnē inſula parua in mari eſt
cū fontibus calidis:qui pariter cū æſtu maris creſcunt:minuunturq;.In agro pitinate
trans appenninum fluuius nouanus:omnibus ſolſtitiis torrens bruma ſiccatur . In
faliſco clitumni amnis aqua potata cādidos boues facit. In boetia amnis melas oues
nigras.Cephiſus ex eodem lacu profluens:albas rurſus nigras penitus.Ruffaſq; iuxta
iliū xāthus:ūde & nomen amni.In ponto fluuius aſtaces irrigat cāpos:ī qbus paſtæ
oues nigro lacte æque gentes alunt . In reatino fons neminia appellatus alio atque
alio loco exoritur annonæ mutationem ſignificās. Brondiſii in portu fōs īcorruptas
præſtat aquas nauigātibus.Lynceſtis aqua:quæ uocatur acidula: uini mō temulētos
facit:item in paphlagonia & in agro caleno.In andro inſula templo Liberi pr̄is fontē
nonis ianuariis ſēper uini ſapore fluere Mutianus ter conſ.credit.dioſtedoſia uocat᷑.
iuxta nonacrinam arcadiæ ſtyx nec odore differens:nec colore epota illico necat.Item
in beroſo taurorum colle tres fontes ſine remedio ſine dolore mortiferi.In carthinenſi
hiſpaniæ agro duo fontes iuxta fluunt:alter omnia reſpuens:alter abſorbens.In eadē
gente alius aurei coloris omnes oſtendit piſces :nihil extra illam aquam cæteris
differentes.In comēſi iuxta lariū lacum fons largus horis ſingulis ſemper ītumeſcit:
ac reſidet.In cydonia īſula ante leſbum fōs calidus uere tantum fluit. Lacus ſannaus
ī aſia circunnaſcente abſcinthio inficitur. Colophone ī Apollinis Clarii ſpecu lacuna
eſt:cuius potu mira redduntur oracula bibentium breuiore uita . Amnes retrofluere
& noſtra uidit ætas Neronis principis annis ſupremis : ſicut in rebus eius retulimus.
Iam ōes fontes æſtate q̄ hyeme gelidiores eſſe : quē fallit? Sicut illa permira naturæ
opera æs & plumbum in maſſa mergi.Dilatata fluitare.Eiuſdēq; pōderis alia ſedere:
alia inuehi.Onera in aqua facilius moueri.Thyreum lapidem q̄uis grādem īnatare.
eundemq; comminutum mergi. Recentia cadauera ad uadum labi . Intumeſcentia
attolli.Inania uaſa haud facilius q̄ plena extrahi.Pluuia ſalinas aquas dulciores eſſe
q̄ reliquas.Nec fieri ſalem:niſi admixtis dulcibus . Marīas tardius gelare: et celerius
accendi.Hyeme mare calidius eſſe: autumno ſalſius.Omne oleo tranquillari. Et ob
id urinātes ore ſpargere:quoniam mitiget naturam aſperam:lucēq; deportet. Niues
in alto mari non cadere.Cum omnis aqua deorſum feratur:exilire fontes.Atq; etiam
in ætnæ radicibus flagrantis in tātum ut quinquagena & centena milia paſſuum
arenas flammarum globus eructet.

¶ Ignium & aquarum iuncta miracula & de maltha. Cap.Cvii.

i Amq; & ignium:quod eſt naturæ quartum elementum:reddamus aliqua mi
racula .Sed primum ex aquis . In comagene urbe ſamoſata ſtagnum ē emittēs
limum: maltham uocant: flagrantem. Cum quid attingit ſolidi:adhæret . Præterea
tactus ſequitur fugientes.Sic defendere muros oppugnāte Lucullo:flagrabatq; miles
armis ſuis.Aquis etiam accenditur.Terra tantum reſtingui docuere experimēta.

DE Naptha. ¶ Cap.Cviii.

SImilis eſt naturæ napthæ:ita appellatur circa babyloniam:& in auſtagenis par
thiæ profluens bituminis liquidi mō.Huic magna cognatio igniū.Trāſiliūtq;
protinus in eā undecunq; uiſā.Ita ferunt a Medea pelicem crematā:poſtq̄ ſacrificata
ad aras acceſſerat:corona igne rapta. ¶ DE Semp ardentibus locis. Ca.Cviiii.

u Erum in montium miraculis ardet ætna noctibus ſemper : tātoq; æuo ignium
materia ſufficit.Niualis hybernis tēporibus:egeſtumq; cinerem pruinis opiēs.
Nec in illo tātum natura ſæuit exuſtionem terris denunciās . Flagrat in phaſe lyciæ
mons chimæra:& quidem immortalis diebus ac noctibus flāma.Ignem eius accendi

aqua : extingui uero terra aut fœno Gnidius Cteſias tradit . Eadem in lycia epheſti montes tæda flãmãte tacti flagrant adeo: ut lapides quoq; riuorum & arenæ in ipſis aquis ardeat. alitq; ignis ille pluuiis. Baculo ſi quis ex iis accẽſo traxerit ſulcos: riuos ignium ſequi narrãt . Flagrat in bactris cophanti noctibus uertex . Flagrat in medis & ceitia gente confinio perſidis. Suſis quidem ad turrim albam. xv. caminis maximo eo℞. Et iterdiu campus babyloniæ flagrat quadam uelut piſcina iugeri magnitudĩe. Item æthiopum iuxta heſperum montem ſtellarum modo campi nocte nitẽt. Sĩliter in megalipolitanorum agro : tametſi internus ſit ille iucundus : frondemque denſi ſupra ſe nemoris non adurens : & iuxta gelidum fontem ſemper ardens . Nymphei crater dira apolloniatis ſuis portendit : ut Theopompus tradidit. Augetᷣ hymbribus egeritq; bitumen temperandum fonte illo inguſtabili: alias omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? In medio mari hiera inſula ardet. Aeolia inſula iuxta italiam cũ ipſo mari arſit per aliquot dies: ſotiali bello: & donec legatio ſẽatus piauit. Maxĩo tamen ardet incendio theonochema dictum æthiopum iugum . Torrenteſque ſolis ardoribus flammas egerit. Tot locis: tot incendiis rerum natᷓa terras cremat.

Ignium per ſe miracula. ¶ Cap. Cx.

PRæterea cũ ſit huius unius elemẽti ratio fœcunda: ſeq; ipſa pariat : & minimis creſcat ſcintillis: quid fore putandum eſt in tot rogis terræ? Quæ eſt illa natura quæ uoracitatem auidiſſimam in toto mundo ſine damno ſui paſcit ? Addantur iis ſydera innumera: ingẽſq; ſol. Addantur humani ignes: et lapidum quoq; ĩſiti natæ: attrita inter ſe ligna: iam nubium & origines fulminum. Excedit profecto oĩa miracula: ullum diem fuiſſe: quo non cuncta cõflagrarent: cum ſpecula quoque concaua: aduerſa ſolis radiis facilius etiam accendãtur: q̃ ullus alius ignis. Quid ꝙ ĩnũerabiles partus: ſed naturales ſcatent? In nympheo exit e petra flamma: quæ pluuiis accendit. Exit & ad aquas ſcancias. hæc quidem inualida cum tranſit: nec longe in alia durans materia. Viret ex æterno hunc fontem igneum contexens fraxinus . Exit in mutineſi agro ſtatis uulcano diebus . Reperitur apud auctores ſubiectis ariciæ aruis ſi carbo deciderit ardere terram. In agro ſabino & ſidicino unctum flagrare lapidẽ. In ſalẽtino oppido natiam impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum : protinus flammam exiſtere. In laciniæ Iunonis ara ſub diuo ſita: cinerem immobilem eſſe: perflantibus undiq; procellis. Quin & repentinos ignes exiſtere & in aquis. Et in corporibus etiam humanis emicuiſſe. Thraſimenum lacum arſiſſe totum. Seruio Tullio dormienti in puericia ex capite flammam emicuiſſe . L. Martium in hiſpania interemptis Scipionibus concionantem: & milites ad ultionem exhortantem arſiſſe ſimili mõ Valerius Antias narrat. Plura mox & diſtinctius. Nunc enim quadã mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egreſſa mens interpretationem naturæ: feſtinat legẽtiũ animos per totum orbem ueluti manu ducere.

¶ Terræ uniuerſæ menſura longitudo & latitudo. Cap. Cxi.

PArs nr̃a terrarum de qua memoro ambiente (ut dictum eſt) oceano: uelut ĩnatãs lõgiſſĩe ab ortu & ab occaſu patet: hoc eſt ab india ad Herculis colũnas gadibus ſacratas: octogĩta qnq; milia ſexagĩtaocto milia paſſuũ: ut Artemidoro placet auctori. Vt uero Iſidoro nõagĩtaocto milia decẽ & octo. Artemidorus adiicit ãplius a gadibus circuitu ſacri ꝓmõtorii ad promõtoriũ artabrũ: quo lõgiſſĩe frõs ꝓcurit hiſpãiæ octingẽta milia nonagintaunũ. Id menſuræ duplici currit uia. A gange amne oſtioq; eius: quo ſe in eoum oceanũ effundit per indiã parthienenq; ad myriandrum urbem ſyriæ in iſſico ſinu poſitã quinquaginta quinq; milia paſſuũ decẽ & nouẽ. Inde ꝓxĩa nauigatione cyprũ inſulã patarã lyciæ rhodũ aſtypalæã in carpacio mari in inſulas laconicæ tænarum. Lylibæum ſiciliæ caralium ſardiniæ trigĩta quattuor. Deĩde gades duodecim milia quinquaginta. Quæ menſura uniuerſa ab eo mari efficit nonaginta octo milia paſſuum ſexaginta nouem . Alia uia quæ certior itinere terreno maxime

patet a gange ad euphratem amnē:quinquaginta milia paſſuū.xxi.Inde cappadociæ in mazaca.cc. milia.xliiii. Inde per phrygiam:cariam:ephesum : quadrīgenta milia paſſuum.xcviii.Ab epheſo per ægæum pelagus delum ducenta milia.Iſthmū ducēta duodecim milia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco ſinu patras pelopōneſi ducenta duo milia quingenti.Leucadem octingenta ſex milia quingenti . Corcyram totidem.Acroceraunia : centum trigītaduo milia quingenti.Brunduſiū octogītaſex milia quingenti.Romam.ccc.milia ſexaginta. Ad alpes uſq; calcincomacum uicum quingenta decem & octo milia. Per galliam ad pyreneos montes illibriū quingenta quinquagintaſex milia.Ad oceanum & hiſpaniæ oram trecenta triginta duo milia . Traiectu gadis ſeptem milia quingenti . Quæ menſura Artemidori rōne nonaginta efficit ſexagintanouem.Latitudo autem terræ a meridiano ſitu ad ſeptētrionē: dimidio fere minor colligitur : quinquaginta quattuor milium ſexagintaduo . Quo palam fit q̄tum & hinc uapor abſtulerit & illic rigor. neq; enim deeſſe arbitror terris:aut nō eſſe globi formam.Sed inhabitabilia utrinq; incomperta eſſe . Hæc menſura currit a littore æthiopici oceani qua modo habitatur:ad meroen quingenta quinquaginta milia.Inde alexādriam duodecī milia q̄nquaginta. Rhodum quingēta octogītatria. Gnidum octogintaquattuor milia quingenti.Coum.xxv.milia.Samū cētum milia. Chium octogintaquattuor milia.Mytilenen ſexaginta quinq; milia.Tenedō.xcviiii. milia.Sigæum promontoriū.xii.milia quingenti.Os ponti.ccc.duodecim milia .d. Carambin promontorium.ccc.l.Os mæotidis.ccc.xii.milia.d. Oſtium tanais .cclxv. milia.Qui curſus cōpēdiis maris breuior fieri poteſt.lxxxix.M.Ab oſtio tanais nihil modicum diligētiſſimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta exiſtīauit: cum circa tanain ſarmatarū gentes degere fateretur ad ſeptentriones uerſas. Iſidorus adiecit.xii.milia.l.uſq; ad tilen. quæ coniectura diuinationis eſt. Ego non minore q̄ proxīe dicto ſpatio ſarmatarꝶ fines noſci intelligo.Et alioq̄n quantū eſſe debet quod innumerabiles gentes ſubinde ſedem mutantes capiat? Vnde ulteriorem menſuram inhabitabilis plagæ multo eſſe maiorē arbitror.Nā & a germania īmenſas inſulas nō pridem compertas cognitū habeo. De longitudine ac latitudine hæc ſunt:quæ digna mēoratu putē. Vniuerſū aūt hūc circuitū Eratoſthenes ī ōiū q̄dē litterarꝶ ſubtilitate: & in hac utiq; præter cæteros ſollers quē a cunctis probari uideo ducētorꝶ q̄nquagīta duorum miliū ſtadiū prodidit. Quæ menſura romana cōputatione efficit trecenties quindecies centena milia paſſuū . Improbū auſū:uerum ita ſubtili argumentatione comprehenſum:ut pudeat non credere.Hipparchus & in coarguendo eo & ī reliqua omni diligentia mirus adiicit ſtadiorum paulominus.xxv.milia.

Harmonica mundi ratio. ¶ Cap.Cxii.

ALia Dionyſiodoro fides : neque enim ſubtraham exemplum uanitatis græcæ maximum . Melius hic fuit geometrica ſcientia nobilis.Senecta diem obiit in patria . Funus duxere ei propinquæ : ad quas pertinebat hæreditas . Eæ cum ſecutis diebus iuſta peragerent:inueniſſe dicuntur in ſepulchro epiſtolā Dionyſiodori noīe ad ſuperos ſcriptam.Perueniſſe eum a ſepulchro ad īfimam terram:eſſeq; eo ſtadiorꝶ quadragintaduo milia . Nec defuere geometræ:qui interpretarentur ſignificare epiſtolam a medio terrarum orbe miſſam quo deorſum ab ſummo longiſſimum eſſe ſpatium & idem pilæ medium. ex quo conſecuta computatio eſt: ut circuitu eſſe.cc. quinquagintaquinq; milia ſtadia pronūciarēt.Harmonica rō quæ cogit rerū naturā ſibi ipſam congruere:addit huic mēſuræ ſtadia ſeptē milia.terrāq; nonageſimāſextā milleſimā totius mundi partem facit.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS. PROOEMIVM.

HACTENVS DE SITV ET MIRACVLIS terræ:aquarũq; ac ſyderũ:& ratiõe uniuerſitatis atq; menſura. Nunc de partibus : quãq̃ infinitũ id quoq; exiſtimatur : nec temere ſine aliqua reprehenſione tractatum. Haud ullo in genere uenia iuſtior eſt:ſimodo minime mirꝝ ẽ hominẽ genitũ nõ omnia humana nouiſſe. Quapropter auctorem neminem unum ſequar. Sed ut quẽq; ueriſſimum in quaq; parte arbitrabor: quoniam commune ferme omnibus fuit : ut eos quiſque diligẽtiſſime ſitus diſceret: in qbus ipſe ꝓdebat. Ideo nec culpabo:aut coarguã quẽq̃. Locoꝝ nuda nomina & quanta dabitur breuitate ponentur:claritate cauſiſq; dilatis ĩ ſuas partes. Nunc enim ſermo de toto eſt. Quare ſic accipi uelim: ut ſicut uidua fama ſua nomĩa qualia fuere primordio ãte ullas res geſtas nuncupẽtur ; & ſit quædã ĩ iis nomẽclatã quidem:ſed mundi:rerumq; naturæ. Terrarum orbis uniuerſus ĩ tres diuiditur ꝑtes: europam:aſiam:africam. Origo ab occaſu ſolis ; & gaditano freto : qua irrumpens oceanus atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra africa eſt. Leua europa. Inter has aſia eſt. Termini:amnes tanais & nilus :Xii.M. paſſuum in longitudinem quas diximus fauces oceani patent. quinque milium in latitudinem a uico mellaria hiſpãiæ ad promontorium africæ album:auctore Turãnio Grachula iuxta genito. T. Liuius: ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt: ubi minus .vii. M. paſſuum:ubi uero plurimũ .x. M. Tam modico ore tã immenſa æquoꝝ uaſtitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequẽtes qppe tæniæ cãdicãtis uadi carinas territãt. Qua de cauſa limen interni maris multi eum locũ appellauere. Proxima autem faucibus utrinque impoſiti montes coercent clauſtra : abila africæ: europæ calpe laborum Herculis metæ. Quam ob cauſam indigenæ columnas eius dei uocãt. credũtq; ꝑfoſſas excluſa antea admiſiſſe maria:& reꝝ natᷓæ mutaſſe faciẽ.

DE Europa. Cap. i.

p Rimum ergo de europa altrice uictoris omnium gentium populi : longeque terrarum pulcherrima:quam pleriq; merito non tertiam portionem fecere:ueꝝ æquam in duas partes ab amne tanai ad gaditanum fretum uniuerſo orbe diuiſo. Oceanus hoc:quod dictum eſt : ſpatio atlanticum mare infundens : & auido meatu terras quæcũq; uenientem expauere demergens: reſiſtentes quoq; flexuoſo littorum anfractu lambit: europam uel maxime receſſibus crebris excauans. Sed in quattuor præcipuos ſinus. Quorum primus a calpe hiſpaniæ extimo (ut dictum eſt)monte : locrobrutinum uſq; promontorium immenſo ambitu flectitur. In eo prima hiſpãia terrarum eſt ulterior appellata. Eadem bethyca. Mox a fine tirgitano citerior : eadẽq; tarraconenſis ad pyrenea iuga. Vlterior in duas per longitudinem ꝓuĩcias diuidiť. Siquidem bethycæ latere ſeptentrionali prætenditur luſitania amne ana diſcreta. Ortus hic in aminitano agro citerioris hiſpaniæ:& modo ſe in ſtagna fundẽs : modo in anguſtias reſorbens : aut in totum cuniculis condens: & ſæpius naſci gaudens in atlanticum oceanum effunditur. Tarraconenſis autem hinc affixa pyreneo: totoque eius a latere decurrens & ſimul ad gallicũ oceanũ hibero mari tranſuerſa ſe pãdens. ſolorio monte & oretanis iugis carpentaniſque & aſturũ a bethyca atque luſitania diſtinguiť. Bethyca a flumine eam mediam ſecante cognominata:cũctas prouinciarũ diuiti cultu & quodã fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici cõuẽtus ei quattuor.

Gaditanus:cordubenſis: aſtyſitanus:hiſpalenſis. Oppida omnia numero .clxxii. In
iis coloniæ ſeptẽ.Municipia.xviii.Latio ãtiquitus donata.xxix.Libertate.vi. Fœdere
.iii.Stipendiaria.c.xx.Ex his digna mẽoratu aut latio ſermone dictu facilia.a flumĩe
ana littore oceani oppidum oſſonoba aſturiæ cognominatũ. interfluentes luxia &
urium arenæ montes.Bethys fluuius.Littus curſenſe inflexo ſinu. Cuius ex aduerſo
gadis ĩter ĩſulas dicendæ. Promontorium Iunonis. Portus ueſippo. Oppida belon
mellaria. Fretum ex atlãtico mari.Cartheia:cartheſos a græcis dicta.Mõs calpe.dein
littore interno oppido berbeſula cũ fluuio. Item ſalduba oppidũ : uel malacha cum
fluuio fœderatorũ.Dein menoba cũ fluuio. Sexifirmum cognomĩe iuliũ.Sexabdera
Murgis. Bethycæ finis.Orã eã uniuerſã originis pœnorũ exiſtĩauit.M. Agrippa.Ab
ana autem atlantico oceano obuerſa baſtulorum turdulorumque eſt.In uniuerſam
hiſpaniam.M.Varro perueniſſe iberas & pſas & phœnicas : celtaſq; & pœnos tradit.
Luſum enĩ Liberi patris ac Lyſam cũ eo bacchantem nomẽ dediſſe luſitaniæ:& Pana
præfectum eius.Vuniuerſa autem quæ de Hercule ac Pyrene uel Saturno tradunt:
fabuloſa in primis ut arbitror. Bethys in tarraconenſi prouĩcia:non ut aliqui dixere
menteſa oppido:ſed tygenſi exoriens ſaltu: iuxta quem tader fluuius q carthaginẽſẽ
agrum rigat: ille ocior refugit Scipionis rogũ.uerſuſq; in occaſum oceanum atlãticũ
prouĩciam adoptans petit : modicus prĩo:ſed multorum fluminum capax.quibus
ipſe famã aq̃ſq; aufert.Bethycæ primũ ab oſſigetania infuſus amœno blãdus alueo.
crebris dextra leuaq; accolit oppidis.celeberrĩa inter hũc & oceani orã ĩ mediterraneo
ſegeda:quæ augurina cognomĩatur. Iulia quæ fidentia.Vrgao quæ alba.Ebura quæ
cerialis.Siliberi quod liberini.Libida quæ clauſa : Stici quod iulienſes.Veſci quod
fauẽtia:ſingilia:hegua:auia:ebdanum:agla minor:hebura.Caſtra uaria:epiſimbriũ:
ipho noua : illyrico:oſca: eſcua : ſuccabon:uditanum.Tuati uetus obuia baſtetaniæ
uergentis ad mare. Conuentus uero cordubenſis circa flumen ipſum oſſigi: quod
cognominatur laconium.Iliturgi.quod forum iulium.Ipaſturgi:quod triumphale.
Sitia &.xiiii.M.p.remotum in mediterraneo.Obulco quod bontificenſe appellatur.
Mox ripepora fœderatorum. Sacimaritalium onuba.Et dextra corduba colonia pa/
tritia cognominata.Inde primũ nauigabili bethyæ.Oppida carbulo decumo.Fluuius
ſingilis eodem bethys latere incedens.Oppida hiſpalenſis conuentus: celtiaca:uaca/
mana:acria:ilipa:cognomĩe ila italica. Et a leua hiſpali colonia cognoĩe romuliẽſis.
Ex aduerſo oppidum oſſet:quod cognominatur iulia conſtantia. Virgentium:quod
Iulii gẽitor.Hippo cauraſiarum.fluuius menoba & ipſe a dextro latere ĩfuſus.Ac ĩter
æſtuaria bethys oppidum nebriſſa cognomĩe ueneria & colobona.Colonia aſta : quæ
regia dicitur.Et in mediterraneo aſida:quæ cæſariana.Singilis fluuius in bethyn quo
dictum eſt ordine irrumpẽs aſtygitanam coloniam alluit cognomine auguſtã firmã:
ab ea nauigabilis.Huius conuentus ſunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ cogno/
minatur auguſta gemella.Ituci quæ uirtus iulia.Atubi quæ claritas iulia. Vrſo quæ
genua urbanorum.Inter quæ fuit munda cum Pompeii filio capta. Oppida libera
aſtygie uetus:oſtippo: ſtipẽdiaria:callet: calucula:caſtragẽina:ilipula mĩor:merucra:
ſucrana:obulcula:onĩgis.Ab ora uenti ꝓpe menobã amnẽ & ipſum nauigabilẽ haud
procul accolunt alontigi:celi:aloſtigi. Quæ autem regio a bethye ad fluuium anam
tendit: extra prædicta beturia appellatur in duas diuiſa partes: totidemque gentes.
celticos qui luſitaniam attingunt:& hiſpalenſis conuẽtus. Turdulos qui luſitaniam
& tarraconenſem accolunt.iura cordubã petunt. Celticos a celtiberis ex luſitania ad/
ueniſſe manifeſtũ eſt ſacris lingua oppidorum uocabulis: ſacriſque cognominibus ĩ
bethyca diſtĩguuntur. Serica quæ dicitur fama iulia. Vertobrige concordia iulia:
Segede:reſtituta iulia:contribute iulia.Vcultuniacũ quæ & turiga nũc ẽ.Lacimurge:
conſtantia iulia. Tereſibus fortunales : & callenſibus emanici.Præter hæc in celtica
acimbro:arũda:arũci:turobriga:laſtigi:alpeſa:ſepone:ſerippo. Altera beturia quam

diximus turdulorum: et conuentus cordubenſis habent oppida nõ ignobilia: Arſam mellariã mirobicam regiones oſintiadis iſeponem. Gaditani conuentus ciuium romanorum. Regina latinorum. Regia. Cariſa cognomĩe aurelia. Vrigia cognominata caſtrꝝ iulium. Item Cæſaris ſalutarienſis. Stipendiaria baſaro: belippo: barbes: ulula: ciprobaſſis: progallet: cappagum: oleatro: icocio: brana: liſculaſa: guntiaſa: andoriſe. Porro longitudinem uniuerſam eius prodidit. M. Agrippa. cccc. lxv. M. p. Latitudinẽ. cc. lvii. M. Sed cum termini carthaginẽ uſq; procederent. Quæ cauſa magnos errores computatione menſuræ ſæpius parit. Et dum alibi mutato prouinciarũ modo: alibi itinerũ auctis aut diminutis paſſibus: incubuere maria tam longo æuo: alibi ꝓceſſere littora. Torſere ſe et fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde aliis exordiũ menſuræ ẽ: et alia meatus. ita fit: ut nulli duo concinant.

Bethycæ longitudo & latitudo. Ca. ii.

Bethycæ lõgitudo nũc a caſtulonis oppidi fine gadis. cc. l. M. Et a murgi maritĩa ora. xxii. M. p. ãplior. Latitudo a carteiana ora. cc. xxxvi. M. Agrippã quidem ĩ tãta uiri diligẽtia: præterq; in hoc opere cura cũ orbẽ terrarũ urbi ſpectãdũ ꝓponeret: cæce erraſſe quis credat? & cũ eo diuum Auguſtũ? Is nãq; complexã eã porticum ex deſtinatione & commentariis. M. Agrippæ a ſorore eius inchoatã peregit.

Hiſpania citerior. Cap. iii.

Citerioris hiſpaniæ ſicut compluriũ prouinciarũ aliquãtũ uetus forma mutata eſt: utpote cum Pompeius magnus trophæis ſuis quæ ſtatuebat in pyreneo. d. ccc. xlvi. oppida ab alpibus ad fines hiſpaniæ ulterioris ĩ ditionẽ a ſe redacta teſtatus ſit. Nunc uniuerſa prouincia diuiditur in conuentus ſeptem. Carthaginenſẽ: tarraconenſem: cæſarauguſtanum: clunienſem: aſturum: lucrenſem: bracarum. Accedunt inſulæ: quarum mentione ſepoſitæ ciuitates: prouincia ipſa præter contributas aliis. cc. xciii. continet oppida. In iis colonias. xii. Oppida ciuiũ romanorum. xiii. Latinorꝝ ueterum. xviii. Fœderatorum unum. Stipendiaria. cxxxii. Primi in ora baſtuli: poſt eos quo dicitur ordine intus recedentes menteſani: oretani: & ad tagum carpentani. iuxta eos uaccei: uectones: & celtiberi: atrebaci. oppida oræ proxima urci. Adſcriptũq; bethycæ barea regio mauritania: mox deitania. Dein cõteſtania: carthago noua: colonia: cuius a promontorio quod ſaturni uocatur: cæſaream mauritaniæ urbẽ. clxxxvii. M. paſſuum traiectus. Reliqua in ora flumen tader: colonia immuni. Ilici unde ilicitanus ſinus. in eam contribuuntur icoſitania: mox latinorum lucentium: dianium: ſtipendiarium: ſucro fluuius: & quondam oppidum. Cõteſtaniæ finis regio idetania amœno prætendente ſe ſtagno ad celtiberos recedens. Valentia colonia. iii. M. p. a mari remota. Flumen turium: tãtundem a mari ſagũtum ciuium romanorꝝ oppidũ. uide nobile flumen idubeda: regio ilergaonum. Iberus amnis nauigabili commercio diues ortus in cantabris haud procul oppido iuliobrica. ccccl. M. p. fluens. nauium. p. cclx. M. a uaria oppido capax: quem propter uniuerſã hiſpaniam græci appellauere iberiam. Regio ceſſetania: flumen ſubi: Colonia: Tarraco Scipionum opus: ſicut carthago pœnorum. Regio ilergetũ: oppidum ſubur: flumẽ rubricatum: a quo laletani & indigetes. Poſt eos quo dicetur ordine ĩtus recedẽtes radice pyrenei: auſetani: itani: lacetani. Perq; pyreneum ceretani: dein uaſcones. In ora autẽ colonia barcine cognoĩe fauentia. Oppida ciuium romanorum betulo illuro. Flumen larnum blande fluens alba. Emporia geminum hoc ueterum incolarum & græcorum: qui phocentium fuere ſoboles. Flumen ticher. ab eo pyrenea Venus in latere promontorii altero. xl. M. Nũc per ſingulos conuentus reddentur inſignia præter ſupradicta tarracone diſceptant populi. xliiii. quorum celeberrimi ciuium romanorum dertuſãi biſgargitani. Latĩorũ auſetani cæretani: qui iuliani cognoĩant: & qui auguſtani: ſedetani: gerũdẽſes: geſſoriẽſes teari: q iulienſes. Stipẽdiariorꝝ aquicaldenſes: onenſes: betulonenſes. Cæſarauguſtana colonia immunis amne ibero affuſa: ubi oppidum antea uocabatur ſaldyba

regionis reditaniæ:recipit populos.lii.Ex iis ciuiũ romanorum bellitanos celſenſes,
Ex colonia calaturiganos:qui naſici cognomĩãtur.Ilerdenſes ſurdaonum gẽtis iuxta
quos ſicoris fluuius : oſcenſes regionis ueſſetaniæ turiaſſonenſes.Latinorum ueterũ
caſcantenenſes ergauicenſes gracchuritanos leonicenſes oſſigerdenſes . Fœderatos
tarragenſes . Stipendiarios arcobrienſes andologenſes arocelitanos burſaonenſes
calaguritanos : qui fibularenſes cognominantur . Complutenſes carenſes cincienſes
cortoenſes daminitanos larnenſes lurſenſes ſpalenſes ilumberitanos lacetanos
iubienſes pompolonenſes ſegiſenſes. Carthaginem conueniunt populi.lxii.exceptis
inſularũ incolis. ex colonia accitania gemelleſenſes & libiſoſona cognomine foroau/
guſtana:quibus duabus ius italiæ datum.Ex colonia ſalarienſe oppidani latii ueteris
caſtulonenſes:qui cæſariuenales appellantur.Setabitani qui auguſtani:ualerienſes .
Stipendiariorum autem hi celeberrimi albanenſes baſtiani conſaburenſes dianenſes
egeleſtani lorcitani laminitani menſani : qui & oritani . Menteſani: qui & baſtuli .
Oretani:qui & germani cognominantur . caputq; celtiberiæ ſegobrigenſes carpetani
& toletani tago flumini impoſiti.dein uicienſes uirgilienſes . In conuẽtũ cluniẽſem
uarduli ducunt populos.xiiii. ex qbus labanenſes tãtũ nominare libeat. Turmodigi
quattuor in quibus ſegiſamonenſes & ſegiſamaiulienſes.In eundẽ conuentũ carietes
& uennenſes quinq; ciuitatibus uadunt. Quarum ſunt uelienſes:eodẽ pelleodeones
celtiberorum .iiii.pupulis: quorum numantini fuerę clari:ſicut in uacceorum.xviii.
ciuitatibus intercatinienſes palatini locobrigenſes caucenſes . Nam in cantabris
quattuor populis iuliobrica ſola memoratur.in autrigonum decẽ ciuitatibus tritiũ :
& uirroueſca.Areuacis nomen dedit fluuius areua. horum ſex oppida raguntia & ibi/
xama:quæ nomina crebro aliis ĩ locis uſurpantur. Præterea ſegouia & noua auguſta
termes:ipſaque clunia celtiberiæ finis . Ad oceanum reliqua uergunt uarduliqu e ex
prædictis & cantabri.Iunguntur iis aſturum.xii.populi diuiſi in auguſtanos aſturica
urbe magnifica.In his ſũt girri peſici lacienſes zoelæ . Numerus omnis multitudinis
ad.cc.lx.M.liberorum capitum.Lucenſis conuentus populorum eſt.xvi.præter celti/
cos & leuahios ignominoſæ ac barbaræ appellationis . Sed liberorum capitum ferme
.clxvi.Simili modo bracarũ .xxiiii.ciuitates.cc.lxxv.capitum . ex quibus præter ipſos
bracaros iuballi celerni galleci equeſilici querquerni citra faſtidium nominentur .
Longitudo citerioris hiſpaniæ eſt ad finem caſtulonis a pyreneo .d.c.vii.M.p.& ora
paulo amplius.Latitudo a tarracone ad littus olarſonis .ccc.vii. E radicibus pyrenei
ubi cuneatur anguſtiis inter duo maria paulatim:deinde ſe pandens : qua contingit
ulteriorem hiſpaniam:tantundem & amplius latitudinem adiicit.Metallis:plumbi:
ferri:æris:argenti:auri tota ferme hiſpania ſcatet.Citerior & ſpecularibus lapidibus.
Betica & minio.Sunt & marmorum lapidicinæ uniuerſæ hiſpaniæ.Veſpaſianus im/
perator Auguſtus iactatus procellis reip. latii ius tribuit . Pyrenei montes hiſpanias
galliaſq; diſterminant:promontoriis in duo diuerſa maria proiectis.

¶ Narbonenſis prouincia. ¶ Cap.iiii.

NArbonenſis prouincia appellatur pars galliarum : quæ interno mari alluitur :
bracchata ante dicta : amne uaro ab italia diſcreta alpiumque ſaluberrimis ro/
mano imperio iugis . A reliqua uero gallia latere ſeptentrionali montibus gebenna
& urbibus agrorum cultu uirorum moꝝq; dignatione amplitudine opum nulli pro/
uinciarum poſtferenda:breuiterq; italia uerius q̃ prouincia.In ora regio ſardonum :
ĩtuſq; conſuaranorum.Flumina technumner nodubrum. Oppida illiſeberæ magnæ
quondam urbis tenue ueſtigium.Ruſcino latinorum:flumen atax e pyreneo rubrẽſẽ
permeans lacum.Narbo martius decumanorum colonia .xii. M . paſſuum a mari
diſtans. Flumina araris liria . Oppida de cætero rara præiacentibus ſtagnis agatha
quondam maſſilienſium & regio uolcarum tectoſagum. atq; ubi rhoda rhodiorum
fuit:unde dictus multo galliarũ fertiliſſimus rhodanus fluuius ex alpibus ſe rapiẽs

per lemānum lacum:ſegnemq; deferens ararim : nec minus ſe ipſo torrentem iſaram
& truentiam. Libyca appellantur duo eius ora modica . Ex iis alterum hiſpanienſe :
alterum metapinum: tertium idemq; ampliſſimum maſſalioticum. Sunt auctores &
heracleam oppidum ī oſtio rhodani fuiſſe: ultra foſſam ex rhodano. c. paſſibus Marii
opere & nomine inſigne ſtagnum. Aſtromela oppidum maritima auaricorū ſuperq;
campi lapidei Herculis prœliorum memoria. Regio anatiliorum & intus deſuuiatiū
cauaꝝq;. rurſus a mari tricoriū & ītus tricolloꝝ. Vocontioꝝ:& ſegouellaunoꝝ : mox
allobrogum ac in ora maſſilia græcorum phocenſium . Fœderata promontorium :
zoachitariſta portuſregio clamatulicorum . Dein ſuelteri: ſupraq; uerucini . In ora
autem hac athenopolis maſſilieſium forum Iuliioctauianorum colonia: quæ pacēſis
appellatur:& claſſica amnis ſiue argenteus. Regio oxibiorum ligaunorumque: ſuper
quos ſuebri quariates adunicantes . At in ora oppidum latinum antipolis . Regio
deciatium. Amnis uarus ex alpium mōte cemeno profuſus. In mediterraneo colonia
arelate ſextanorum: beterræ ſeptumanorum: arauſio ſecundanorum. In agro cauarū
ualentia: uiēna: allobrogum. Oppida latina aquæſextiæ ſalubiorum: auenio cauarū:
aptaiulia uulgientium alebecerioꝝ apollinarium : alba heluoꝝ: auguſta tricaſtinoꝝ:
Abatilia area bormannico macina bellio carcaſū uulgarū tectoſagū ceſſero carban-
torathe: meminorum: cenicenſes: cambolectri: qui atlantici cognominantur. Forum
Voconi: glarum Liuii. Leuteuani: q et foroneroniēſes. Nemauſū aremicorū. Piſcenæ
ruteni ſannagenſes toloſani tectoſagii aquitaniæ contermini ataſcodinitarii cononi-
enſes umbranici. Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo capita uaſgo & lucus auguſti.
Oppida uero ignobilia. xix. ſicut . xxiiii. nemauſenſibus attributa . Adiecit formulæ
Galba imperator ex inalpinis aganticos atq; bodiontios: quorum oppidum dina .
Longitudinē prouinciæ narbonenſis . cccc. lxx. M. paſſuū Agrippa tradit. Latitudinē
. cc. lxviii.

¶ Italia: Tyberis: Roma: Campania. ¶ Cap. v.

ITalia dehinc: primiq; eius ligures : mox hetruria: umbria: latium: ubi tyberina
oſtia:& roma terrarum caput. xvi. M. p. interuallo a mari . Volſcorum poſtea
littus:& campaniæ: picentium inde: ac lucanum brutiumq;. quo longiſſīe in meridiē
ab alpium pene lunatis iugis in maria excurrit italia. Ab eo græciæ ora. Mox ſalētini:
peduculi: apuli: peligni: frētani: marrucini: ueſtini: ſabīi : picētes: galli: ūbri: hetruſci:
ueneti: carni: iapides: iſtri: liburni. Nec ignoro īgrati ac ſegnis animi exiſtimari poſſe
merito : ſi breuiter atq; in tranſcurſu in hunc modum dicatur terra omnium terrarū
alumna . eadem & parens numine deum electa : quæ cælum ipſum clarius faceret :
ſparſa congregaret īperia. rituſq; molliret:& tot populorum diſcordes feraſq; līguas
ſermonis commercio contraheret ad colloquia:& humanitatem homini daret. breui-
terq; una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Et quid agam : tāta nobilitas
omnium locorum: quos quis attigerit? tāta rerum ſingularum populorumq; claritas
tenet. Vrbs roma uel ſola in ea & digna etiam feſta ceruice facies quo tandem narrari
debet opere? Et qualiter campaniæ ora per ſe felixq; illa ac beata amœnitas: ut palam
ſit uno in loco gaudentis opus eſſe naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perennis ſalu-
britatis cæli temperies eſt: tam fertiles campi: tam aprici colles: tam innoxii ſaltus: tā
opaca nemora: tam munifica ſiluarum genera: tot montium afflatus : tanta frugum
& uitium olearumq; fertilitas: tam nobilia pecori uellera: tam opima tauris colla: tot
lacus: tot amnium fontiumque ubertas : totam eam perfundens: tot maria: portus .
Gremiumq; terrarum commercio patens undiq; . & tanq̄ ad iuuandos mortales ipſa
auida in maria procurrens. Neq; ingenia rituſq; ac uiros & lingua manuq; ſuperatas
commemoro gentes. Ipſi de ea iudicauere græci: genus ī gloriā ſui effuſiſſimū quotā
partem ex ea appellando græciam magnam . Nimirum id quod in mentione cæli
fecimus: hac quoq; in parte faciendum eſt: ut quaſdam notas ac pauca ſydera attin-
gamus . Legētes tantū quæſo meminerint ad ſingula toto orbe ediſſerenda feſtinari.

Eſt ergo folio maxīe querno aſſīilata:multo proceritate āplior q̄ latitudine in leuo ſe flectens cacumine:et amazonicæ figura deſinens parmæ.ubi a medio excurſu cynthos uocatur per ſinus lunatos duo cornua emittens leucopetram dextra lacinium ſiniſtra. Patet lōgitudine ab alpino fine prætoriæ auguſtæ per urbem capuam:eq; curſu meāte rhegiū oppidum ī humero eius ſitū:a quo ueluti ceruicis īcipit flexus:decies centena & uigīti milia paſſuum. multoque amplior menſura fieret lacinium uſque : ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo eius uaria eſt.cccc.x. milium īter duo maria īferum & ſuperum:amneſq; uarum atq; arſiam mediam atq; ferme circa urbē romam ab hoſtio aterni amnis in hadriaticum mare influentis ad tyberina hoſtia .c. . xxx .vi. & paulominus a caſtronouo hadriatici maris alpium ad thuſcum æquor . Haud ullo in loco.cc. in latitudinem excedens . Vniuerſæ autem ambitus a uaro ad arſiam.xxx.M.paſſuum:lviii.efficit.Abeſt a circundatis terris hiſtria ac lyburnia: q̄buſdam locis.c.milia paſſuum.Ab epiro & illyrico .l. Ab africa minus .cc. ut auctor affirmat Varro.Ab ſardinia.c.xx.milia.A ſicilia.M.d.A corſica minus.lxx.Ab iſſa.l. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem . Sed ſiquis diligenti ſubtilitate id exigat:inter ſextam horam:primamq; brumalem.Nunc ambitum eius urbeſque enumerabimus . qua in re præfari neceſſarium eſt auctorem nos diuum Auguſtum ſecutores:deſcriptionemq; ab eo factam italiæ totius in regiones.xi. Sed ordine eo q̄ in littorum tractu fiet urbium quidem uicinitates oratione utiq; præpropera ſeruari non poſſe.itaq; interiori in parte digeſtionem ī litteras eiuſdem nos ſecutos coloniaꝝ mentione ſignata : quas ille in eo prodidit numero. Nec ſitus origineſq; pſeq̄ facile eſt.Ingaunis liguribus ut cæteri omittantur agro tricies dato . Igitur ab amne uaro nicea oppidum a maſſilienſibus conditum. Fluuius pado : alpes populiq; in alpinis multis nominibus: ſed maxime capillati oppido uedianciorum : ciuitatiſgemellio : portus Herculis:menœchi:liguſtica ora. Ligurum celeberrimi ultra alpes ſaluideceates:moxubii:citrauenæ:meſturi:ſotibagieni: ſtati:ellibi:uelli:aielli : euburiates:caſmonates:ueliates.& quorum oppida ī ora proxima dicemus . Flumē rutuba:oppidū albium : intemilium : flumē merula:oppidum albingaunum: portus uadū:ſabaciū: flumen porcifera : oppidum genua : fluuius feritor : portus delphini. Tigulia ītus & ſegeſta tigulliorum: flumen macra liguriæ finis.A tergo autem ſupradictorū omniū apenninus mons italiæ ampliſſimus perpetuis iugis ab alpibus tendens ad ſiculum fretum.Ab altero eius latere ad padum amnem italiæ ditiſſimum : omnia nobilibus oppidis nitēt. Libarna dertonacolonia: trira:barderatæ:īduffria:polētia:carrea:quod potentia cognominatur.Forofului quod ualentinum . Auguſta uaciennorum alba pompeia aſta aquæ ſcatiellorum.Hæc regio ex deſcriptione Auguſti nona eſt . patet ora liguriæ īter amnes uarum & macrā .cc.xi.M.p. Adnectitur ſeptimæ:ī q̄ hetruria eſt ab amne macra : & ipſa mutatis ſæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiq̄tus pelaſgi.Hos lydi:a quorum rege tyrrheni:mox a ſacrificio ritu lingua græcorū thuſci ſunt cognominati.Primum hetruriæ oppidum luna portu nobile . Colonia luca a mari recedens.propiorq; piſa inter amnes auſerem & arnum orta a Pelope piſiſque. ſiue a tenucanis græca gente. Vada uolaterrana:fluuius cecina populorum hetruſcoꝝ quondam hoc tantum in littore.Hincamnes prile : mox umbro nauigiorum capax & ab eo tractus umbriæ portuſq; telamon : coſa uolgentium a populo ro.deducta. grauiſce caſtrū nouū:pyrgi:cæretanus amnis:& ipſū cære.Intus mil.paſſibus q̄ttuor agilla a pelaſgis cōditoribus dictū alſiū: phregne. Tyberis amnis a macra.cc.lxxxiiii. .M.p.Intus colōiæ faliſca argis orta ut auctor ē Cato:quæ cognoīāť hetruſcorū lucus. Colōiæ ruſellana:ſaniēſis:critona:de cætero arētini ueteres:arētini fidētiores:arētini: iulienſes: amitinēſes:aquaſenſes cognomine taurini blerani cartonienſes:capinates. Cluſini noui:cluſini ueteres.Fluētini præfluenti arno appoſiti:feſulæ: ferentinum : feſcennia:hortanum : herbanū: nepe . Nouem pagi præfecturæ claudiæ.Foro clodi:

piſtoriũ:peruſia:ſuanenſes:ſatnini: qui ãte aurinini uocabãtur:ſubertani:ſcatones: tarquinieſes:thuſcanienſes:uertulonienſes:uerentani:eſetini. Volaterrani cognomie hetruſci. Volſinienſes ĩ eadem parte:oppidorũ ueterũ nomĩna retinẽt agri cruſtumi-nus caletranus. Tyberis antea tybris appellatus:et prius albula e media fere lõgitudie apennini finibus aretinorũ profluit:tenuis prio nec niſi piſcinis cortiuatus emiſſuſq; nauigabilis:ſicuti tinna & glanis influentes in eum nouenorum ita conceptu dierum ſi non adiuuẽt hymbres:ſed tyberis propter aſpera & confragoſa. Ne ſic qdẽ præterq̃ trabibus uerius q̃ ratibus lõge meabilis. Fertur per.c.l.M.p. non procul tiferno puſia & otriculo hetruriam ab umbris ac ſabinis:mox citra.xiii.M.p.urbis ueientẽ agrum a cruſtumino:dein fidenate:latinumq; a uaticano dirimens. Sed ĩtra tinnã & glanim duobus & .xl. fluuiis auctus:præcipuis autem nare & aniene.qui & ipſe nauigabilis. Latium includit a tergo:nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis. Et ideo quanlibet magnarum nauium ex italo mari capax rerum ĩ toto orbe naſcẽtiũ mercator placidiſſimus. Pluribus prope ſolus q̃ cæteri ĩ omnibus terris amnes accolit aſpiciturq; uillis. Nulliq; fluuiorum minus licet incluſis utrinq; lateribus. nec tamen ipſe pugnat quanq̃ creber ac ſubitis incrementis:& nuſq̃ magis aquis q̃ in ipſa urbe ſtagnantibus. Quĩimmo uates intelligit potius ac monitor auctu ſemper religioſus uerius q̃ ſæuus. Latiũ antiquum a tyberi circeios ſeruatũ eſt.M.paſſuũ.l.lõgitudie: tam tenues primordio imperii fuere radices. Colonis ſæpe mutatis tenuere alii aliis tẽporibus. Aborigines:pelaſgi:arcades:ſiculi: arunci:rutyli. Et ultra circeios: uolſci: oſci:auſones unde nomen modo latii proceſſit ad lirin amnem. In principio eſt oſtia colonia a romano rege deducta. oppidum laurentum locus ſolis indigetis: amnis numicus. Ardea a Dane Perſei matre condita. Dein quondam aphrodiſium antium colonia. Aſtura flumen & inſula:fluuius nympheus:cloſtra romana. Circeii quondã inſula immenſo quidem mari circundata(ſi creditur Homero)& nunc plane. Mirum ẽ: quod hac de re tradere hominũ noticiæ poſſumus. Theophraſtus q prio externorũ aliqua de romanis diligẽtius ſcripſit. Nam Theopompus: ante quẽ nemo mentionẽ habuit:urbem duntaxat a gallis captam dixit. Clytarchus ab eo proximus legationẽ tantum ad Alexandrum miſſam. hic iam plus q̃ & fama circeiorum inſulæ & mẽſurã poſuit ſtadia.lxxx.ĩ eo uolumine:quod ſcripſit Nicodoro atheniẽſium magiſtratui: qui fuit urbis noſtræ.cccc.lx.ãno. Quicquid eſt ergo terrarum præter .x.M.p.prope ambitus adnexum ĩſulæ. Poſt eum annum acceſſit italiæ aliud miraculum a circeiis. Palus pontina eſt:quem locum.xxiiii.urbium fuiſſe Mutianus ter conſul prodidit. dein flumen ufens ſupra quod tarracina oppidum lĩgua uolſcorum anxur dictum. ibi fuere amyclæ a ſerpentibus deletæ. dein lacus fadanus:caieta portus. Oppidum formiæ antiqua læſtrygonum ſedes. ultra fuit oppidum pyræ:colonia minturnæ lyri amne diuiſa glanico appellato. Sinueſſa extremum in abiecto latio:quã quidã dixere ſinopem uocitatam. Hinc felix illa campania eſt. Ab hoc ſinu ĩcipiunt uitiferi colles: & temulentia nobilis:ſucco per omnis terras ĩclyto. atq;(ut ueteres dixere) ſummum Liberi patris cum Cerere certamen. Hĩc ſetini & cecubi obtenduntur agri. Iis iungunt falerni:caleni. Dein conſurgũt maſſici gaurani:ſurrentiniq; montes. ibi leborini cãpi ſternuntur:& ĩ delicias alice epulantur menſis. Hæc littora fontibus calidis rigantur. Præterq; cætera ĩ toto mari conchylio piſce nobili annotantur. Nuſq̃ generoſior oleæ liquor. Et hoc quoq; certamẽ hũanæ uoluptatis tenuere oſci:græci:ũbri:thuſci:cãpãi. In ora ſauo fluuius. Vulturnum oppidum cum amne:liternum:cumæ chalcidẽſiũ: miſenum: portus baiarũ:bauli:lacus lucrinus & auernus. iuxta quẽ cimeriũ oppidũ quondã:dein puteoli colonia dicæarchia dicti:poſtq; phlegræi cãpi. Acheruſia palus cumis uicina. Littore aũt hoc neapolis chalcidenſium:& ipſa parthenope a tumulo ſirenis appellata. Herculanium Pompeii:haud procul expectante monte ueſuuio. Alluente uero ſarno amne ager nucerinus eſt.&.viiii.M.paſſibus a mari ipſa nuceria

Surrentum cū promontorio Mineruæ ſirenum quondam ſede nauigatione a circeiis duo de.lxxx.M.paſ. patet.Regio ea a tyberi prima italiæ ſeruatur ex deſcriptiōe Augusti.Intus colōiæ capua a.xl.campo dicta:aquinum: ſueſſa:uenafrum:ſora:teanū: ſidicinum cognomine nola. Oppida abellinum: aritia:alba longa:acerani: allifani: atinates:aletrinates:anagnini:atellani:ueſulani:arpinates:auxiniates:auxellani: alfaterni .Et qui ex agro latino: item hernico: item labicano cognominati.Bouelle:calatie:caſinum:calenum:capitulum:hernetum:cernetani qui mariani cognominãtur. Corani a Dardano troiano orti.Cubulterini:caſtrimonienſes: cingulani:gabienſes. ĩ monte albano foropopulienſes.Ex falerno:fruſinates: ferentinates:freginates: frabaterni ueteres: frabaterni noui.Ficolenſes fregellani:foroappi:forentani:gabini:interãnates: ſuccaſani qui et lirinates uocãtur.Ilionenſes:lauini:norbani: normẽtani. Preneſtini urbe quõdam ſtephane dicta:priuernates:ſetini:ſignini:ſueſſulani:telini: trebulani cognomine balimenſes. Trebani:thuſculani:uerulani:ueliterni:ulubrẽſes: uluarnates.ſuper quæ roma ipſa:cuius nomen alterum dicere arcanis cerimoniarum nefas habetur: optimaq; et ſalutari fide abolitum annuntiauit Valerius ſoranus: luitq; mox pœnas.Nõ alienum uidetur inſerere hoc loco exemplum religionis ãtiquæ ob hoc maxime ſilẽtium inſtitutæ.Nãq; diua Angerona:cui ſacrificatur ad diem.xii. kalẽdãs ianuarii:ore obligato obſignatoq; ſimulacrum habet. Vrbem tris portas habentem Romulus reliquit: aut ut plurimis tradẽtibus credamus:quattuor. Mœnia eius colligere ãbitu imperatoribus cẽſoribuſq; Veſpaſianis: ãno cõditæ.d.ccc.xxviii. .M.paſſuum.xiii.M.cc.complexa montes.vii.Ipſa diuiditur in regiões.xiiii. Cõpita ſingularum.cc.lxv.p.eiuſdem ſpatii menſura currente a miliario in capite romani fori ſtatuto ad ſingulas portas:quæ ſũt hodie numero.xxxiiii.ita ut.xii. portæ ſemel numerentur prætereanturq; ex ueteribus ſeptem:quæ eſſe deſierunt. efficit paſſuum per directum.xxx.M.d.v.lxii.ad extrema uero tectorum cū caſtris prætoriis ab eodẽ miliario per uicos omnium uiarum menſura colligit paulo amplius.lxx.M. paſſuū. Quod ſiquis altitudinem tectorum addat:dignam profecto æſtimationem cõcipiat: fateaturq; nullius urbis magnitudinem ĩ toto orbe potuiſſe ei comparari.Clauditur ab oriente aggere Tarquinii Superbi inter prima opere mirabili. Nanq; eum muris æquauit:qua maxĩe patebat aditu plano:cætero munita erat præcelſis muris aut abruptis montibus:niſi ꝙ expatiantia tecta multas addidere urbes:in prima regione. Præterea fuere in latio clara oppida ſatricum: pometia: ſcaptia: pitulum: politorium: tellene: tifata:cecina: ficana:cruſtumium: meridia: medullum:corniculū: ſaturnia ubi nunc roma eſt.Antipolis quod nunc ianiculum in parte romæ.antẽna: camerium:collatia: amitinū:norbe:fulmo.& cum iis carnem in monte albano ſoliti accipere populi albenſes.Albani: eſolani:accienſes:abolani:nubetani: bolanitii:ſuetani:coriolani:fidenates:coretii:hortenſes:latinienſes: longani: manates: macrales: muniẽſes:olliculani:octulani:pedani:polletaurini:querquetulani:ſicanni:ſiſolẽſes: tolerienſes:tutienſes: uimiterali:uelienſes:uenetulani:uicellenſes. Ita ex antiquo latio.liii. populi interiere ſine ueſtigiis.In cãpano autem agro ſtabie oppidum fuit uſq; ad Cn.põpeium &.L.Catonem cõſſ.a pridie kalend.maii.quo die Sylla legatus bello ſociali id deleuit:quod nūc in uillas abiit.Intercidit ibi & taurania.Sunt & morientis ſcalini reliquiæ.Præterea auctor eſt Antias oppidum latinoꝝ apiolas captum a.L.Tarquinio rege. ex cuius præda capitolium is ĩ fine inchoauerit.A ſurrentino ad ſilaꝝ amnem.xxx.M.paſſus ager picentinus fuit thuſcoꝝ templo Iunonis argie ab Iaſone cõdito inſignis.Intus oppidum ſalerni: picentia.A ſilaro regio tertia & ager lucanus brutiuſq; incipit. Nec ibi rara incolarum mutatio.Tenuerũt eum pelaſgi: & notri:itali:morgetes:ſiculi: græciæ maxĩe populi: nouiſſime lucani a ſamnitibus orti duce Lucio.Oppida peſtum a græcis poſidonia appellatum:ſinus peſtanus:oppidum elea:quæ nunc uelia promõtorium.Palinuꝝ a quo ſinu recedẽte traiectus ad

coloniam regiam .c. M .paſſus . Proximum autem huic flumen melphes:oppidum
buxentum græciæ prius magnæ:nunc lucaniæ. Laus amnis : fuit & oppidum eodem
nomine. Ab eo brutium littus:oppidum blanda:flumē baletum:portus parthenius.
& phocēſiū ſinus uibonēſis:locus clampeciæ. Oppidū tempſa a græcis temeſe dictū:
& crotonienſium terina: ſinuſq; ingēs terinus. Oppidum conſentia. Intus ī penīſula
fluuius acheron a quo oppidani acherontini. Hippo : quod nunc uibonem ualentiā
appellamus. portus Herculis:metaurus amnis:tarentum oppidum:portus Oreſtis &
meddua. Oppidum ſcylleū:cratis fluuius pater ut dixere Scyllæ. Dein colonia regia:
ſiculum fretum:ac duo aduerſa promontoria ex italia cenis:e ſicilia pelorum.xii.ſta-
diorum interuallo. Vnde rhegium.xliii.paſſuum. Inde apennini ſilua:ꝑmontorium
leucopetra.xii.M.paſſibus ab ea locri cognomīati.li.a promontorio zephyrio abſūt:
a ſilaro.ccc.iii.M. Et includitur europæ ſinus primus in eo quem maria nuncupant.
unde irrumpit atlanticum ab aliis magnum;qua intrat porthmos a græcis : a nobis
gaditanū fretum cum ītrauit. Hiſpanum quatenus hiſpanias abluit. Ab aliis ibericū
aut balearicū. Mox gallicum ante narbonenſem prouinciam: hinc liguſticum. Ab eo
ad ſiciliam inſulam thuſcum . quod ex græcis alii notium : alii tyrrhenum:e noſtris
plurimi inferum uocant. Vltra ſiciliam quod eſt ad ſalentinos : auſonium Polybius
appellat. Eratoſthenes autem īter oſtium oceani & ſardiniam quicquid eſt ſardonū.
Inde ad ſiciliam tyrrhenum:ab hac cretam uſq; ſiculum:ab ea creticum. Inſulæ p hæc
maria primæ omnium pityuſæ a græcis dictæ a frutice pineo : nunc ebuſus uocatur :
utraq; ciuitate fœderata:anguſto freto interfluente.patent.xlii.M.paſſibus.abſūt ab
dianio.lxx.ſtad.totidem dianium per continentem a carthagine noua.tantundem a
pityuſis in altum baleares duæ: et ſucronem uerſus colubraria. Baleares funda belli-
coſas:græci gymnaſias dixere. Maior.c.M.p.eſt lōgitudine : circuitu uero .cccc.lxxx.
.M.oppida habet ciuium romanorum palmam & polentiam latinorum ciuium.&
tucini quod fœderatum bochorum fuit:ab ea .xxx.M.p.diſtat minor : longitudine
.xl.M.circuitu.c.l.M.paſſuū. Ciuitates habet labonem: ſaniſerā:magonē . a maiore
.xii.paſſuum in altum abeſt capraria inſidioſa naufragiis:& e regione palinæ urbis
meraria ac tiquadra patria Annibalis. Ebuſi terra ſerpentes fugat : colubrariæ parit.
Ideo infeſta omnibus niſi ebuſitanam terram inferentibus.græci ophiuſam dixere .
Cuniculos ebuſis gignit populantes balearium meſſes . Sunt aliæ.xx. ferme paruæ
mari uadoſo . Galliæ autem hinc ora in rhodani oſtio metina : mox quæ blaſconus
uocatur:& ſtechades a uicinis maſſilienſibus dictæ : propter ordinem quo ſitæ ſunt
erunt nomina ſingulis prote meſe: quæ & pomponiana uocatur : tertia hype. Ab iis
ſturium:phœnice:philarero:& lerina aduerſū antipolin:ī q̄ uergoani oppidi mēoria.

Corſica. Cap.vi.

IN liguſtico mari eſt corſica:quam græci cymon appellauere: ſed thuſco ꝓpior
a ſeptentrione in meridiem proiecta.longa paſſuum.cl.M.lata maiore ex parte
.l.circuitu.ccc.xxii.M. Abeſt a uadis uolaterranis.lxii.M.p. Ciuitates habet .xxxiii.&
colonias marianam a Mario deductam: aleriam a dictatore Sylla . Citra eſt oglaſa :
Intra uero lx. M . paſſibus a corſica:planaria a ſpecie dicta æqualis freto : ideoque
nauigiis fallax:amplior gorgona & capraria: quam græci ægilon dixere. Item igiliū:
& dianium quam artemiſiam:ambæ contra coſanum littus:& contra littus uaponæ:
menaria:colūbaria: uenaria:ilua:cum ferri metallis circuitu.c.p.a populonio .x.M.
A græcis ætalia dicta.ab ea planaſia .xxxviiii.M. Ab iis ultra tyberina oſtia ī antiano
ſtura.mox palmaria ſinonia aduerſum formias pontiæ . In puteolano ſinu
pandataria ꝓchyta nō ab Eca Aeneæ nutrice : ſed quia ꝓfuſa ab ænaria erat. Aenaria
ipſa a ſtatiōe nauium Aeneæ Homero inarimæ dicta.græcis pythecuſa: nō aſymiarū
multitudine : ut aliqui exiſtimauere : ſed a figulinis doliariorum.inter pauſilipum
& neapolin megaris .mox a ſurrento.viii.M. paſſibus diſtantes Tyberii pricipis arce

nobiles captea circuitu.xl.M.p.c.x.leucothea. Extra quē conſpectū pelagus africam
attingens.Sardinia minus.viiii.M. paſſibus a corſicæ extremis etiamnum anguſtias
eas arcentibus inſulis paruis:quæ cuniculariæ appellantur.Itemque pinton & foſſæ:
a quibus fretum ipſum taphros nominatur.

¶ Sardinia. ¶ Cap.vii.

SArdinia ab oriente patens .c. lxxxviii .M.paſſuū : ab occidente.c.lxxii.milia:a
meridie.lxxiiii.milia : a ſeptētriōe.c.xxii.Circuitu.d.lxii.milia.Abeſt ab africa
calaritano promontorio ducenta milia . a gadibus.xiii.l.habet & a garditano ꝓmō/
torio duas inſulas:quæ uocantur Herculis a ſulcherſi enoſin: a calaritano ficariam .
Quidam haud procul ab ea etiam beleridas ponunt : & callodem:& quam uocant
hieracam.Celeberrimi in ea populorum ilienſes : ſalari:corſi. oppidorum .xiiii. ſul/
chitani:ualentini: neapolitani:bocenſes:calaritani ciuium romanorum:& norenſes.
Colonia autem una: quæ uocatur ad turrim libyſonis . Sardiniam ipſam Timæus
ſandaliotin appellauit ab effigie ſoleæ . Myrſilus ichnuſam a ſimilitudine ueſtigii .
Contra peſtanum ſinum leucaſia eſt a ſirene ibi ſepulta appellata . Contra ueliam
pontia & iſacia: utræque uno nomine œnotrides:argumentum poſſeſſæ ab œnetriis
italiæ:& contra uibonē paruæ quæ uocantur ithaceſiæ Vlyxis ſpecula.

¶ DE Sicilia. ¶ Cap.viii.

VErum āte omnes claritates ſicilia ſicania a Thucydide dictā. Trinacria a pluri/
bus aut triquetra a triangula ſpecie:circuitu patens ut auctor eſt Agrippa.d.c.
.xviii. M .paſſibus: quondam brutio agro cohærens:mox interfuſo mari auulſa .xii.
.M.in longitudinem freto.In latitudinem autem.cxd . Iuxta coloniam regiā ab hoc
dehiſcendi argumento:rhegium græci nomen dedere oppido in margine italiæ ſito .
In eo freto eſt ſcopulus ſcylla:item carybdis. Mare uorticoſum : ambo clara ſæuitia.
Ipſius triquetræ ut diximus promontorium pelorus uocatur: aduerſus ſcyllā uergēs
in italiam:pachynam in græciam.cxliiii.M. ab eo diſtante peloponneſo.Lilybeum in
africam.c.lxxx. M . interuallo a Mercurii promontorio: & a calaritano ſardiniæ .c.
uiginti . M . Inter ſe autem hæc promontoria late diſtant his ſpatiis. Terreno itinere
a peloro pachinum.c.lxvi.M.paſſus.Inde lilybeum.cc. M . Inde pelorum.c.lxx.M.
coloniæ ibi urbes ac ciuitates.lxxii.A peloro mare ioniū ora ſpectāte oppidū meſſana
ciuium romanorum:qui mamertini uocantur. Promontorium drepanum : colonia
taurominium:quæ antea naxos:flumen aſines : mons ætna nocturnis mirus īcēdiis.
Crater eius patet ambitu ſtadia .xx. fauilla taurominium & catinā uſque peruenit
feruens.fragor uero ad maronem & gemellos colles . ſcopuli tres Cyclopum . Portus
Vlyxis : colonia catina:flumina ſymethum terias . Intus leſtrigoni campi . Oppida
leontini : megaris : amnis pantagies : colonia ſyracuſæ cum fonte arethuſa . Quā/
quam: & temenitis:& archidemiſa : & magea : & cyane : militiæ fontes in ſyracu/
ſano potātur agro.portus nauſtathmus : flumen florus : promontorium pachynū:
a qua fronte ſiciliæ flumen hirminium . oppidum camarina : fluuius celas : op/
pidum agragas : quod agrigentum noſtri dixere . thermæ colonia:amnes agathema
therypſa celinus.Oppidū lilybeū.ab eo promontorium drepana:mox eryx . Oppida
panormum: ſolinium : hymera cum fluuio cephaledi : ſeleuntinum: agathyrnum:
tyndaris colonia:oppidum myle.Et unde cepimus pelorus . Intus latinæ conditio/
nis centuripini: nepini: ſegeſtani . Stipendiarii : aſſorini: ætnēſes:aggerini:aceſtei:
acrenſes:bidini:citatiarini: drepanitani:argeſtini:aceſtiēſes:erycini:entelletini : neti/
ni:edini:eguini:gelani:galatheni:haleſini:ennenſes:hybleenſes : hebrytenſes:herbē/
ſes:herbulenſes:halicēſes:hadranitani: macarenſes:hypanēſes:ietenſes:mutruſtani :
magellini:murgentini:muticenſes:menanini:naxinonii:petini:paropini : teraphiti/
enſes:ſemellitani:ſeſcherini:ſelinunti:ſimeti:hilarēſes:tiſſinenſes: triocalini:triraci/
enſes : zandei meſſeniorū. Hoꝝ ī ſiculo freto ſūt inſulæ in africam uerſæ gaulos me/
lita a camarina.lxxxiiii.M.paſſibus.a lilybeo.c.xiii. coſira: erōneſos:cereine:galatha:

lepaduſa: æthuſa quam alii æguſã ſcripſerunt. bucion ætnæ. Et a ſeleũte.lxxv.milia oſteades : cõtraq; paropinos uſerca. Citra uero ſiciliã ex aduerſo metauri amnis.xxii. ferme paſſuum ab italia .vii. æoliæ appellatæ. Eædem lipareorum & epheſtiades a græcis: a noſtris Vulcani. Aeoliæ q Aeolus iliacis tp̃ribus ibi regnabat.

DE Lipara Cap.viii.

Lipara cũ ciuium romanorum oppido dicta a Liparo rege: qui ſucceſſit Aeolo: antea longinis uel meligonis uocitata. abeſt .xxii. M .p. ab italia ipſa circuitu paulo minori. Inter hanc & ſiciliam altera antea theraſia appellata : nunc hiera quia ſacra Vulcano eſt: colle in ea nocturnas euomente flammas. Tertia ſtrongyle a lipara mille paſſus ad exortum ſolis uergens : in qua regnauit Aeolus : quæ a lipara liquidiore flamma tantum differt. Cuius fumo qui nam flaturi ſint uenti in triduo prædiſcere incolæ traduntur : unde Aeolo uentos paruiſſe exiſtimatum. Quarta didyme minor q̃ lipara. Quinta eriphuſa. Sexta phœnicuſa pabulo proxĩarũ relicta. Nouiſſima eademq; minima euonymos. Hactenus de primo europæ ſinu.

DE Locris italiæ fronte. Cap.ix.

A Locris italiæ frons incipit: magna græcia appellata in tres ſinus recedẽs auſonii maris: quoniã auſones tẽuere primi. patet.lxxxii.M.paſſuũ: ut auctor ẽ Varro. pleriq;.lxxii .M. fecere. in ea ora flumina innumera : ſed memoratu digna loconus ſagra: & ueſtigia oppidi caulonis: myſtia: conſilinum caſtrum : carcinum: quod eſſe longiſſimum italiæ promontorium aliqui exiſtimant. Dein ſcyllaceus: & ſcolagium ſcyllaceum: & ſcyletum a thenienſibus cum conderent dictum. Quem locũ occurrens therineus ſinus peninſulam efficit. & in ea portus qui uocatur caſtra Annibalis: nuſq̃ anguſtiore italia.xl.M.paſſuum latitudo eſt. Itaq; Dionyſius maior interciſã eo loco adiicere ſiciliæ uoluit. Amnes ibi nauigabiles carcinas: crotalus: ſemyrus : arocha: targines. Oppidum intus petilia: mons clybanus: promontorium lacinium : cuius ante oram inſula .x. M .p. a terra dioſcoron. altera calypſus quam ogygiam appellaſſe Homerus exiſtimatur. Præterea tiriſeranus ameloeſſa. Ipſum a caulõe abeſſe .lxx.M. paſſibus ꝓdidit Agrippa.

Secundus Europæ ſinus. Cap.x.

A Lacinio promontorio ſecundus europæ ſinus incipit: magno ambitu flexus. & acroceraunio epiri finitur promontorio. a quo abeſt.lxxv. M. paſſibus oppidũ Croto: amnis neethus. Oppidum thurium ĩter duos amnes cratin & ſybarin: ubi fuit urbs eodẽ noĩe. Sĩiliter eſt inter ſyrin & acrin heraclea aliq̃ndo ſyris uocitata. Fluĩa thalandrum: caſuentum. oppidum metapontum: quo tertia italia regio finitur. Mediterranei brutiorum apruſtani tantum. Lucanorum autem hinc atinates: buxẽtini : eburini: grumentini: potentini: ſontini: ſyrini: tergilani: urſentini : uolſẽtani: quibus numeſtrani iunguntur. Præterea ĩteriſſe thebas lucanas Cato auctor eſt. & mardoniã lucanorum urbem fuiſſe Theopompus: in qua Alexander epirotes occubuerit. Connectitur ſecunda regio amplexa hirpinos: calabriam: apuliã : ſalentinos.cc.l.M.ſinu qui tarentinus appellatur ab oppido laconum in receſſu hoc intimo ſito contributa eo maritima colonia: quæ ibi fuerat. Abeſt.cxxxvi.M.p. a lacinio promontorio : aduerſam ei calabriam in peninſulam emittens. Græci meſſapiam a duce appellauere : & ante peucetiam a Peucetio Oenotri fratre. In ſalentino agro ĩter promõtoria: c.M. paſſuum inter ſunt. Latitudo penĩſulæ a tarento brunduſium terreno itinere .xxxii. M.paſſibus patet: multoq; breuius a portu ſaſina. Oppida ꝑ continentem a tarento uaria cui cognomen apule: meſſapia: aletium. In ora uero ſenonum gallipolis : quæ nunc eſt anxa .lxii.M.paſſibus a tarento. Inde.xxxiii.M.ꝓmontorium quod acran iapygiam uocant : quo longiſſime in maria excurrit italia. Ab eo baſta oppidum & hydruntum.x.M.ac.viiii.M.paſſuum: ad diſcrimen ionii & hadriatici maris. qua in græciã breuiſſimus tranſitus. Ex aduerſo apollonia oppido latitudĩe ĩtercurrẽtis freti .l.non amplius paſſuum. Hoc interuallum pedeſtri continuare tranſitu pontibus

iactis primum Pyrrhus epiri rex cogitauit. Poſt eum. M. Varro cũ claſſibus Pompeii pyratito bello præeſſet. Vtrunq; aliæ impediere curæ. Ab hydrũte ſoletum deſertum. dein fratuertium: portus tarentinus: ſtatio militũ luſpia: baleſſum: celium. Brũduſiũ .l. M: paſſuum ab hydrunte: in primis italiæ portu nobile ac uelut certiore tranſitu: ſicuti longiore excipiente illyrica urbe dirrachio. cc. xxii. M. traiectu. Brũduſio conterminus pediculorum ager nouem adoleſcentes totidemque uirgines ab illyriis. xiii. populos genuere. Pediculorum oppida rhudia: ſtegnatia: barion ante iapyx a Dedali filio: a quo & iapygia. amita pactius: aufidus ex hirpinis mõtibus canuſiũ præfluẽs. Hinc apulia Dauniorum cognomine a duce Diomedis ſocero: in q̃ oppidum ſalapia Annibalis meretricio amore inclytum; Sipontum: uria: amnis cerbalus Dauniorum finis. portus aggaſus. Promontorium montis gargani a ſalentino ſiue iapygio. c. xxx. iiii. M. paſſibus ambitu. gargani portus garnæ: lacus pantanus: flumen portuoſum frẽto teanum apuloꝶ. Itemq; larinũ: diternia: tifernus amnis. Inde regio frẽtana. Ita apulorum genera tria: teani a duce. Gares. Lucani qui ſubacti a Calchãte tenuere loca quæ nunc tenent etinates. Dauniorum præter ſupradicta coloniæ luceria: uenuſia. Oppida canuſium arpi aliquando hargos hippium Diomede condente. Mox argirippa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes monadorum: dardorumq; & urbes duas quæ in ꝓuerbii ludicrum uertere apinam metaicram. Cætera ĩtus. In ſecunda regione hirpinoꝶ colonia una beneuentũ auſpicacius mutato nomine: quæ quõdã appellata maleuentũ. auſeculani: aquiloni: abellinates cognomine protropi: compſani: caudini ligures: qui cognominantur cornelani: & qui bebiani: ueſcellani: deculani: aletrini: abellinates cognomĩati marſi. atrani: ecani: alfellani: artinates: arpani: uorcani: collatini: corinenſes. & nobiles clade romana cannenſes. dirini: forentani: genuſini: herdorienſes: irini: larinaces: cognomine frentani: etinates. ex gargano mateolani: nerecini: matini: rubuſtini: ſiluini: ſtrapellini: tẽmãtini: uibinates: uenuſini: ulurtini. Calabroꝶ mediterranei egetini: butuntinenſes: deciani: brumbeſtini: narbonenſes: baltonenſes: ſtulnini: tutini. Salentinoꝶ aletini: baſterbini: neretini: ulentini: ueretini.

Regio Italiæ quarta. Ca. xi.

SEquitur regio quarta gentium uel fortiſſimarum italiæ in ora frẽtanorum a tiferno flumẽ triniũ portuoſum. oppida biſtoniũ: buca: ortona. aternus amnis. Intus anxani cognomine frentani: caretini ſupnates & infernates lanuenſes. marrucinorum teatini. pelignorum corfinienſes: ſupequani: ſulmonẽſes. marſoꝶ anxãtini: atinates: ſucẽtes: lucentes: marruuii. Albenſium alba ad fucinum lacũ. Aeꝗculanorũ eliternini: carſeolani. Veſtinorum angulani: pẽnienſes: peltuinates: quibus iungunt aufinates: ciſmontani. Samnitium: quos ſabellos & græci ſaunitas dixere. Colonia bouianum uetus: & alterum cognomĩe undecumanorum: aufidenates: eſernini fagi: fugali ficolẽſes: ſepinates treuẽtiates. Sabĩorum amiternini: curẽſes: forum decii: foꝶ nouum: fidenates: ĩteramnates: nurſini: nomẽtani: reatini: trebulani: ꝗ cognominãt mutueſti: & qui ſuffenates: tyburtes: parinates. In hoc ſitu ex æꝗculis ĩteriere comini: tadiates: acedici: alfaterni. Gelianus auctor ẽ lacu fucino hauſtum marſorũ oppidũ archippe cõditum à Marſya duce lydorum. Item urticinorum ĩ piceno deletum a romãis Valeriãus. Sabini (ut quidam exiſtimauere) a religiõe & deorum cultu ſeuini appellati uelinos accolũt lacus roſcidis collibus. Nar amnis exhaurit illos ſulphureis aquis. Tyberim ex his petẽs replet e mõte fiſcello labẽs iuxta uacunæ nemora & reate ĩ eoſdem cõditus. At ex alia parte anio ĩ mõte trebanorum ortus lacus tris amœnitate nobiles qui nomẽ dedere ſublaqueo: defert ĩ tyberin. In agro reatino cutyliæ lacum: ĩ quo fluctuet ĩſula: italiæ umbilicum eſſe. M. Varro tradit. Infra ſabinos latium eſt: a latere picenum: a tergo umbriã apenninis iugis ſabinos utrĩq; uallãtibus.

Quinta regio: Ca. xii.

QVĩta regio piceni eſt quondam uberrime multitudĩs. ccc. lx. milia picentium ĩ

fidem romãi populi uenere. Orti ſũt a ſabinis uoto uere ſacro. Tenuere ab aterno amne: ubi nũc ager hadrianus & hadria colonia a mari. vii. milium paſſuum flumẽ uomanum: ager prætutianus palmẽſiſq;. Item caſtrumnouũ: flumẽ batinũ: truẽtum cum amne quod ſolum liburnorum ĩ italia: reliquum eſt. flumĩa albulates: ſuinum: heluinum quo finitur prætuciana regio: & picẽtium ĩcipit. Cupra oppidum: caſtellũ firmãorum: & ſuper id colõia aſculũ piceni nobiliſſima. Intus nobana: ĩ ora cluana: potentia: numana a ſiculis cõdita. Ab iiſdem colõia ancon appoſita promontorio cũero ĩ ipſo flectẽtis ſe ore cubito a gargão. c. lxxxiii. M. paſſibus. Intus auſinates: ue-regrani: cĩgulãi: cuprẽſes: cognomĩe mõtani: falariẽſes: pauſulãi: plyniẽſes: ricinẽſes: ſeptempedani: tollentinates: triacenſes cum urbe ſaluia: polentini.

Sexta regio. Cap. xiii.

FVngitur hic ſexta regio umbriam complexa: agrumq; gallicum circa ariminũ. Ab ancone gallica ora ĩcipit: togata gallia cognomine. Siculi & liburni plurimi eius tractu tenuere in primis palmenſem: prætutianum hadrianumq; agrum. Vmbri eos expulere: hos hetruria: hanc galli. Vmbrorum gens antiquiſſima italiæ exiſtĩat: ut quos umbrios a græcis putẽt dictos: ꝙ inundatione terraꝝ hymbribus ſupfuiſſẽt. Trecenta eorum oppida thuſci debellaſſe reperiuntur. Nunc in ora flumẽ eſis: ſene-gallia: metaurus fluuius: colõia fanum fortunæ: piſauꝝ cum amne. Et ĩtus hiſpellũ: tuder. De cætero amerini: attidiates: aſirinates: arnates: eſinates: camertes: caſuẽtini: carſulani: doiates cognomine ſalentini: fulginates: foroflamminienſes: foroiuliẽſes cognomine concubienſes: forobremitiani: foroſempronienſes: inginini: interannates cognomine nartes: meuanates: meuanionenſes: matilicates: narnienſes: quod oppidũ nequinum antea uocitatum eſt. nucerini cognomine fauonienſes: & camellani: otri-culani: ortani: pitulani cognomine piſuertes: ætali: mergentini: peſtini: ſetinates: ſarſinates: ſpoletini: ſuareani: ſeſtinates: ſuillates: adinates: trebiates: tuſſicani: tiber-nates cognomine tyburini: & allimetaurenſes: ueſionicates: urbinates cognomine metaurenſes: & allihortenſes: metionenſes: uindinates: uiuentani. In hoc ſitu ĩteriere feliginates: & qui cluſiolũ tẽuere: ſupra ĩterannani: & ſarranates cum oppidis acerris quæ uafriæ cognominabantur. Turocelo: quod uettiolum. Item ſolinates: ſuriates: fallienates. Apienates interiere & arienates cum crinouolo: & uſcidicani: & plãgenſes: piſinates: cæleſtini. Ameriam ſupraſcriptã Cato ante Perſei bellũ cõditam ãnis. dcccc. lxiiii. prodidit.

Octaua Regio. Cap. xiiii.

OCtaua regio determinatur: arimino: pado: apẽnino. In ora fluuius cruſtumiũ: ariminum colonia: cum amnibus arimino & apruſa. Fluuius hĩc rubico quõdã finis italiæ. Ab eo ſapis: & uitis: & anemo. Rauẽna ſabinorum oppidum cum amne bedeſe ab ancone. c. ii. M. paſſibus: nec procul a mari umbrorum butriũ. Intus colõia bononia felſina uocitata cũ prĩcipis hetruriæ eſſet. brixillũ: mutina: parma: placẽtia. Oppida ceſena: claterna: foroclodii: liuii. Populi truẽtinoꝝ: cornelii: licinii: fauẽtini: fidẽtini: oteſini: padinates: regiẽſes a Lepido. Solonates: ſaltes: q galliani cognomĩãt. aquinates: tãnitãi. Veliates cognomĩe ueteti: regiates: urbinates. In hoc tractu ĩterie-rũt boii: quoꝝ tribus. cxii. fuiſſe auctor eſt Cato. Item ſenones: q ceperãt romã.

DE Pado flumĩe. Cap. xv.

PAdus e gremio ueſuli mõtis celſiſſimũ ĩ cacumẽ elati finibus liguꝝ gabiẽnorũ uiſẽdo fõte proflués cõdẽſq; ſeſe cuniculo: & ĩ forouibiẽſium agro iteꝝ exoriẽs: nulli amniũ claritate ĩferior: a græcis dictus eridanus ac pœna Phæthõtis illuſtratus. Augetur ad canis ortus liquatis niuibus: agris q̃ nauigiis torrẽtior: nil tamẽ ex rapto ſibi uẽdicãs. Atq; ubi liqt agros: ubertate largior. ccc. M. paſſibus a fõte addẽs meatu duodenonagĩta. Nec amnes tãtum apẽninos alpinoſq; nauigabiles capiẽs: ſed lacus quoq; immẽſos ĩ eum ſeſe exonerãtes omni numero. xxx. flumĩa ĩ mare hadriaticum defert. Celeberrima ex iis apẽnini latere iactum: tanarum: trebiam placẽtinum: tarum

niciam:gabellum:ſculternam:renum. Alpium uero ſturam : morgum:durias:duas: ſeſſitem:ticinum:lambrum:adduam:ollium:mītium. Nec alius amnium tam breui ſpatio maioris īcrementi eſt. Vrgetur qppe aquarum mole : & ī profūdum agitur. grauis terræ quanquam deductus ī flumīa & foſſas īter rauēnam altinumq; paſſuū .c.xx.M.tamē quia largius uomit : ſeptem maria dictus facere. Anguſta foſſa rauēnā trahitur:ubi paduſa uocatur:quondā meſſanicius appellatus. Proximum īde oſtium magnitudinē portus habet: qui uatreni dicitur.quo Claudius Cæſar e britānia triūphās prægrādi illa domo uerius q̄ naue ītrauit hadriam. Hoc ante eridanum oſtium dictum eſt:ab aliis ſpireticum ab urbe ſpira:quæ fuit iuxta : præualens ut delphicis creditum eſt theſauris cōdita a Diomede. Auget ibi padum uatrenus amnis:ex foro-cornelienſi agro. Proximum inde oſtium capraſiæ:dein ſagis:dein uolane:quod ante alane uocabatur. Omnia ea foſſas fluminaq; primi aſagi fecere thuſci egeſto amnis impetu per trāſuerſum ī hatrianorū paludes:quæ.vii.maria appellātur:nobili portu oppidi thuſcorum hadriæ:a quo hadriaticum mare ante appellatum: quod nunc hadriaticum. Inde oſtia a plena carbonaria ac foſſiones philiſtinæ : quod alii tartarum uocant:omnia ex philiſtinæ foſſæ abūdatione naſcētia: accedētibus ateſi ex tridētinis alpibus & togiſono ex patauinorum agris. Pars eorum & proximum portum facit brūdulum:ſicut edronem mediacidua ac foſſa clodia. His ſe padus miſcet:ac per hæc effunditur plerunq;:ut in ægypto nilus:quod uocant delta. triquetramque figuram ī alpes atq; oram maris facere proditur ſtad.ii.M.circuitu. Pudet a græcis italiæ rōnē mutuari. Metrodorus tamen Sceptius dicit : quoniam circa fontem arbor multa ſit picea:quæ pades gallice uocetur:padum hoc nomen accepiſſe. Ligurum quidē lingua amnem ipſum bodincum uocari : quod ſignificet fundo carentem. Cui argumento adeſt oppidum iuxta induſtria uetuſto nomine bodincomagum : ubi præcipua altitudo īcipit.

¶ DE Italia tranſpadana:regio nona. ¶ Ca.xvi.

TRanſpadana appellatur ab eo : regio.ix.tota ī mediterraneo: cui maria cuncta fructuoſo alueo īportat. Oppida uibiforū ſeguſio. Coloniæ ab alpiū radicibus auguſta taurinorum antiqua ligurum ſtirpe:inde nauigabili pado. Dein ſalaſorum auguſta prætoria iuxta gemīas alpium fauces graias atq; pœninas. His pœnos:graiis Herculem tranſiſſe memorant. Oppidum eporedia ſibyllinis libris a po. ro. condi iuſſum. Eporedicas enim galli bonos equorum domitores uocant. Vercellæ libitiorū ex ſaluis ortæ : nouaria ex uertamacoris uocantiorum:hodieq; pagus. Non (ut Cato exiſtimat) ligurum ex quibus leui & marici condidere ticinum non procul a pado : ſicut boii tranſalpes profecti laudem pompeiam : inſubres mediolanū : orobiorum ſtirpis eſſe comum atq; bergomum:& liciniforum:& aliquot circa populos auctor ē Cato:ſed originem gentis ignorare ſe fatetur:quam docet Cornelius Alexāder ortam a græcia:ītepretatione etiam nominis uitam ī mōtibus degentibus. In hoc ſitu īteriit oppidum orobiorum barra:unde bergomates Cato dixit ortos: etiamnum prodente ſe altius : q̄ fortunatius ſiti. Interiere & eaturi gens īſubrum exules:& ſpira ſupradicta. Item melpum opulentia præcipuum : quod ab īſubribus & boiis & ſenonibus deletum eſt eo die:quo Camillus ueios cepit:ut Nepos Cornelius tradit.

¶ Venetia decima regio. ¶ Cap.xvii.

SEquitur decima regio italiæ hadriatico mari appoſita : cuius uenetia fluuius ſilis ex montibus tauriſanis : oppidum altinum:flumen liquētia ex montibus opiterginis:& portus eodem nomine:colonia cōcordia: flumen & portus romatinū : tiliauentū maius minuſq; : anaſſum:quo uaramus defluit. alſa : natiſo cum turro præfluente aquileiam coloniam.xii.M.paſſibus a mari ſitam. Carnorum hæc regio iunctaq; regiōi iapidum:amnis timauus:caſtellum nobile uino pucinū. Tergeſtinus ſinus:colonia tergeſte. xxx. M. iii. M. ab aquileia:ultra quam ſex milia paſſuum formio amnis.ab rauenna.c.lxxxix.paſſibus:antiquus auctæ italiæ terminus. Nunc

uero iſtriæ: quam cognominatā tradunt a flumīe iſtro in hadriam effluēte e danubio amne eodemq; iſtro ex aduerſo padi fauces:contrario eorum percuſſu:mari īteriecto dulceſcente . Pleriq; dixere falſo & Nepos Cornelius etiam padi accola.nullus enim ex danubio amni ī mare hadriaticum effūditur.Deceptos credo quoniam argo nauis flumine in mare hadriaticum deſcendit: nec procul tergeſte . Nec iam conſtat quo flumine.Humeris trauectam alpes diligentiores tradunt . ſubiiſſe autem iſtro: dein ſao:dein nauporto:cui nomen ex ea cauſa eſt inter hemonaim alpeſq; exorienti.

¶ DE Iſtria. ¶ Cap.xviii.

IStria ut peninſula excurrit. Latitudinem eius.xl.M.paſſuum:circuitū uero.c. .xxii.M. prodidere quidam . Item adhærentis liburniæ & panatici ſinus. Alii liburniæ.c.lxxx.M. nonnulli ī panaticum ſinum iapidiam promouere:a tergo iſtriæ .c.xxx.M.paſſuū.dein liburniam.c.l.M.fecere. Tuditanus: q domuit iſtros: ī ſtatua ſua ibi inſcripſit ab aquileia ad titium flumē ſtad.cc.M.Oppida iſtriæ ciuiū romāoꝝ agida:parentium. Colonia pola quæ nunc iuliapietas quondam a colchis condita . Abeſt a tergeſte.c. M . n . p .mox oppidum nexantium . & nunc finis italiæ fluuius arſia.Polā ab ancona traiectus .c.xx.M. paſſibus eſt. In mediterraneo regionis decīæ colonia:cremona:brixia cenomannorum agro. Venetorum autem natri Aceſtæ & oppida acelum:patau ium:opitergium:belunium:uicentia : mantua thuſcorū trans padum ſola reliq ua. Venetos troiana ſtirpe ortos auctor eſt Cato. Cenomānos iuxta maſſiliā habitaſſe. In uolſcis fertini:& tridētini:& beruenſes. Rhetica oppida rhetoꝝ & euganeorum Veronā : iulīeſes carnorum.Dein quos ſcrupuloſe dicere nō attīeat: alutraenſes : aſſeriates:flamonienſes : uanienſes tuli cognomine culici:foroiulienſes cognomine trāſpadani:foretani:nedinates:quarqueni:tauriſani:cogīeſes : uaruani. In hoc ſitu interiere per oram iraminæ:pellaon:paſicium:ex uenetis:atina:& cælina: carnos ſegeſte:& ocra. Tauriſcis:noreia. Et ab aquileia ad duodecimum lapidē deletū oppidum etiam inuito ſenatu a .M.Claudio.L.Marcello.L.Piſo auctor eſt . In hac regione &.xi.lacus inclyti ſunt. amneſq; eorum partus aut alumni ſi modo acceptos reddunt:ut adduam larius : ticinum uerbanus:mintium benacus : ollium ſebinus: lambrum eupilis:omnes incolas padi. Alpes in longitudinem.x.M. paſſuum patere a ſupero mari ad inferum Cælius tradit. Timagenes .xxii.M. paſſuum deductis in in latitudinem. Cornelius autem Nepos.c.M.T.Liuius tria milia ſtadiorum: uterq; diuerſis in locis. Nam & centum milia excedunt aliquando ubi germaniam ab italia ſubmouent.nec.lxx.M.explent.reliqua ſui parte gracilis ueluti naturæ prouidentia. Latitudo italiæ ſubter radices earum a uaro per uada ſabacia:taurinos:comū:brixiā : ueronam: uicentiam:opitergū:aqleiā:tergeſte:polā arſiā.dcc.xlii.M.p.colligit.

¶ DE Alpibus & gentibus alpinis. ¶ Cap.xix.

INcolæ alpium multi populi:ſed illuſtres a pola ad tergeſtis regionē:ſecuſſes : ſubocrini:atali:menocaleni:iuxtaq; carnos quondam tauriſci appellati : nunc norici. His contermini rheti:& uindelici:omnes ī multas ciuitates diuiſi. Rhetos thu-ſcorum prolem arbitrantur a gallis pulſos duce Rheto . Verſo deinde italiā pectore alpium latini iuris euganeæ gentes : quarum oppida .xxxiiii. enumerat Cato : ex iis triumpilini uenalis cum agris ſuis populus. Dein canuni:complureſque ſiles finitīis attributi municipiis. Lepontios:& ſalaſos tauriſcæ gētis idem Cato arbitratur. Cæteri fere lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretatione græci nominis credunt : præuſtis ītra ſinus alpium niue membris:eiuſdem & graios fuiſſe poſitos ī tranſitu . Graiarum alpium īſulas præſtāteſq; genere euganeos īde tracto nomine. Caput eoꝝ ſtheonos: rhetorū uennonenſes:ſaruneteſq; ortus rheni amnis accolunt. Lepontiorū qui uiberi uocantur:fontem rhodani eodem alpium tractu. Sūt præterea latio dōati īcolæ:ut octodurenſes & finitimi centrones:cottianæ ciuitates : eturi e liguribus orti. uagienni ligures:& q montani uocātur. Capillatorumq; plura genera ad confinium

liguſtici maris. Nō alienum uidetur hoc loco ſubiicere īſcriptionem e trophæo alpiū quæ talis ē. Imperatori Cæſari diui filio Aug. pontifici maximo imp. xiiii. tribunitiæ poteſtatis: Senatus populuſq; romanus: q eius ductu auſpiciiſque gentes alpinæ ōes quæ a mari ſupo ad inferum ptinebāt: ſub impium po. ro. ſunt redactæ. Gētes alpīæ deuictæ: triumpilini: canuni: uēnotes: uenonetes: hiſarci: breuni: naunes: focunates. uindelicorum gētes quattuor: conſuanetes: uirucinates: licates: cattenates: ābiſontes: ruguſci: ſuanetes: callucones: brixentes: lepontii: uiberi: nautuates: ſeduni: uaragri: ſalaſſi: acitauones: medulli: ucenni: caturiges: brigiani: ſōtiontii: brodiōtii: nemaloni: edemnates: eſubiani: ueamini: gallicæ: triulatti: ectini: uergunni: eguituri: nemeturi: oratelli: ueruſi: uelauni: ſuetri. Non ſūt adiectæ cottianæ ciuitates. xii. quæ nō fuerāt hoſtiles: ſed item attributæ mūicipiis lege pompeia. Hæc eſt italia diis ſacra. hæ gētes eius. hæc oppida populorū. Sup hæc italia quæ. L. Aemilio Paulo. C. Statilio Regulo conſulibus: nunciato gallico tumultu ſola ſine externis ullis auxiliis: atq; etiam tunc ſine tranſpadanis equitum. lxxx. M. peditum. dcc. M. armauit. Metallorum omniū fertilitate nullis cedit terris. Sed īterdictū id uetere cōſultu patrū italiæ parci iubētiū.

Illyricum. Cap. xx.

ARſia gens liburnorum iūgitur uſq; ad flumen titium. Pars eius fuere mētores: hymani: encheleæ: dudini: & quos Callimachus peucecias appellat. Nūc totum uno nomine illyricum uocatur generatim: populorum pauca effatu digna aut fœlicia nomina. Conuentum ſcardonitanum petunt iapides: & liburnorum ciuitates. xiiii. e quibus laciniēſes: ſcultinos: burniſtas: olboneſes nominare nō pigeat. Ius italicū habent eo cōuentu alutæ fanates: a quibus ſinus nominatur. Lopſi uarubarini īmuneſq; aſſeriates: & ex inſulis fertinates curittæ. Cæterum per oram oppida aneſactio aluona: flamona: tarſatica: ſema: lopſica: ortoplyma: regium: argiruntum: corinium: enona ciuitas: pauſinus: flumen telaulum: quo finitur iapidia. Inſulæ eius ſinus cū oppidis præter ſupra ſignificata: abſyrtium: arba: tragurium: iſſa: pharos: paros ante. Rurſus in cōtinente: colonia iadera quæ a pola. c. lx. M. p. abeſt. inde. xxx. M. colentū inſula. xviii. oſtium titii fluminis.

Liburnia. Ca. xxi.

LIburniæ finis & initium dalmatiæ ſcardona ī amnē. ea. lxii. M. paſſuū a mari: dein tariotarum antiqua regio & caſtellum tariona. Promontoriū Diomedis: uel ut alii penīſula Hillis circuitu. c. M. paſſuum tragurium ciuiū romāoꝝ marmore notum ſiculi. In quem locum diuus Claudius ueteranos miſit. Salona colonia ab iadera. cc. xxii. M. paſſuum. Petunt in ea iura iuribus deſcriptis in decurias. ccc. lxii. dalmatæ. xxii. decuni. cc. xxxix. ditiones. lxix. mazei. lii. ſardiates. In hoc tractu ſunt burnum mandetrium: tribulium. nobilitata prœliis caſtella petunt & ex īſulis ſtati: colentini: ſepari: epetini. Ab his caſtella piguntiæ: rataneum: narona colonia. Tertii conuentus a ſalona. lxxii. M. paſſuum appoſita cognominis ſui fluuio a mari. xx. M. paſ. M. Varro. lxxxix. ciuitates eo uenditaſſe auctor eſt. Nunc prope ſoli noſcuntur cerauri decuriis. xxiiii. diuerſi. xvii. deſitiates. c. iii. docleates. xxxiii. deretini. xiiii. deremiſtæ. xxx. dindari. xxxiii. glīditiones. xliiii. melcomani. xxiiii. nares. c. ii. ſcirtari. lx. xii. ſiculotæ. xxiiii. Populatoreſq; quondam italiæ uardei nō amplius q̄. xx. decuriis. Præter hos tenuere tractū eū œuei: partheni: hemaſi: marſthitæ: armiſthæ. A narone amne. c. M. paſſuum abeſt epidaurum colonia. Oppida ciuium romanorū rhiziniū: aſcriuium: butuanium: olchinium: quod ātea colchiniū dictum eſt a colchis cōditū. amnis dirino: ſuperq; eum oppidum ciuiū ro. ſcodra a mari. xix. M. paſſuū. Præterea multoꝝ græciæ oppidoꝝ deficiens memoria: necnon & ciuitatū ualidarū. Eo nanque tractu fuere labeates enederudini: ſaſſei: grabei: proprieq; dicti illyrii: & taulanti: & pyrei. Retinet nomen in ora nympheum promontorium. Lyſſū oppidū ciuium ro. ab epidauro. c. M. paſſuum.

Macedonia Cap. xxii.

ALyſſo macedonia prouincia: gentes parthini & a tergo eorum diſſaretæ. mōtes

candauiæ a dirrachio.lxxix.M.paſſuum.In ora uero ciuium romanorum epidamnũ colonia propter inauſpicatum nomen a romanis dyrrachium appellata. Flumẽ aous a quibuſdam eas nominatum.Apollonia quondam corinthiorum colonia. iiii. M: paſſuum a mari recedens.Cuius in finibus celebre nympheũ accolunt barbari amãtes & belliones. At ĩ ora oppidum oricum a colchis conditum.Inde initium epiri.Mõtes acroceraunii:quibus hunc europæ determinauimus ſinum. Oricum a ſalẽtino italiæ promõtorio diſtat.lxxxv.M.paſſus:a tergo carnoꝝ & iapidũ q̃ ſe effert magnus iſter.

Norici. Cap.xxiii.

RHetis iũgũtur norici. Oppida eorum uirunum:celeia:taurnia:agũtũ:uiuana:momnia:claudia: flauium:ſoluenſe. Noricis iunguntur lacus peiſo: deſerta boiorum.Iam tamen colonia diui Claudii ſabaria:& oppida carambaria iulia.

Pannonia. Cap.xxiiii.

HAbitãtur inde glandifera pannoniæ: qua miteſcentia alpium iuga: p medium illyricũ a ſeptẽtriõe ad meridiẽ uerſa molli ĩ dextra ac leua deuexitate cõſidũt.

Dalmatia. Cap.xxv.

QVæ pars ad mare hadriaticum ſpectat:appellatur dalmatia & illyricum ſupradictum.Ad ſeptentriones pannonia uergit. finitur inde danubio.In ea colõiæ monã ſiſcia.Amnes clari & nauigabiles ĩ danubium fluũt drauus ẽ noricis uiolẽtior. Sauus ex alpibus carnicis placidior.c.xv.M.p. interuallo. Drauus per ſerretes: ſerapillos:iaſos:ſandrizetes. Sauus per colapianos breucoſq;. Populorum hæc capita. Præterea ariuates:aſali:amantes:belgites:carthari:cornacates: erauiſci: hercuniates: latouici:oſeriates:uartiani:monſclaudius:cuius in fronte ſcordiſci:in tergo tauriſci. Inſula in ſauo metubarris amnicarum maxima.Præterea amnes memorandi:colapis in ſauuum influens iuxta ſiſciam gemino alueo inſulam ibi efficiens: quæ ſegeſtica appellatur.Alter amnis bacuntius in ſaum ſirmio oppido ĩfluit: ubi ciuitas ſirmienſium & amantinorum. Inde .xlv. M. paſſuum taurunum ubi danubio miſcetur ſaus. Supra influunt ualdanus urpanus: & ipſi non ignobiles.

Meſia. Cap.uiceſimumſextũ.

PAnnoniæ iũgitur prouincia: quæ meſia appellatur ad põtũ uſq; cum danubio decurrens.Incipit a confluente ſupradicto.In ea dardani:celegeri: triballi: trimachi:mœſi:thraces:pontoq; contermini ſcythæ. Flumina clara dardanus: margis: pingius:timachus ex rhodope:oeſcus ex emo:utus:eſcamus:ieterus. Illyrici latitudo qua maxima eſt.ccc.xxv.M.p.colligit.Longitudo a flumine arſia ad flumẽ drinium .dccc.M.a drinio ad promontorium acroceraunium.c.lxxii.M.Agrippa ꝓdidit uniuerſum hunc ſinum italiæ & illyrici ambitus.xiiii.M.In eo duo maria quo diſtĩxĩus fine inferum ſiue ionium in prima parte.interius hadriaticum:quod ſuperũ uocãt. Inſulæ in auſonio mari præter iam dictas memoratu dignæ nullæ. In ionio paucæ calabro littore ante brunduſium:quarum obiectu portus efficicitur. Contra apulum littus diomedea conſpicua monumento Diomedis.& altera eodem noĩe a quibuſdã teutria appellata.Illyrici ora mille amplius inſulis frequentatur natura uadoſi maris æſtuariiſque tenui alueo intercurſantibus.clare antea oſtia timaui calidorũ fõtium cum æſtu maris creſcentium iuxta iſtrorum agrum. Ciſſa pullariæ & abſyrtides graiis dictæ a fratre Medeæ ibi interfecto: nũc abſyrtium. iuxta eas electridas uocauere: in quibus proueniret ſucinum:quod illi electrum appellant uanitatis græcæ certiſſimum documentum.Adeo ut liſſa quas earum deſignent:haud unq̃ cõſtiterit. Contra iader eſt iſſa.Quæque appellatæ cõtra liburnos creteæ aliquot.Nec pauciores trucones liburnicæ.Celaduſe intra ſurium bubus & capris laudata battriaſa ciuium romanorum reliqua: & cum oppido pharia.ab his corcyra melena cognominata: cũ gnidiorum oppido diſtat uigintiduo milia paſſuum. Inter quam & illyricũ melita. Vnde catulos melitos appellari Callimachus auctor eſt .xxii. M .paſ.Ab ea .iii.M.

claphites. In ionio autem mari ab arico. M. M. p. Saſonis piratica ſtatione nota.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .IIII.

Sinus claritatis lr̃aꝝ & omnis fabuloſitatis.

TERTIVS EVROPAE SINVS ACROCERAVNIIS incipit montibus. Finitur helleſponto. Amplectitur præter minores ſinus .xix. xxii. M. paſſuum. In eo epirus: acarnania: ætolia: phocis locris: achaia: meſſenia: laconia: argolis: megaris: attica boetia. Iterũq; ab alia mari eadem phocis: & lo[illegible] doris: phthiotis: theſſalia: magneſia: macedonia: thracia. Omnis græciæ fabuloſitas: ſicut & litterarum claritas ex hoc primum ſinu effulſit. Quapropter in eo paululum cõmorabimur. Epiros in uniuerſũ appellata: acroceraunus incipit montibus. In ea primi chaones: a quibus chaonia. dein theſproti: antigonenſes: locus aornos: & peſtifera auibus exhalatio. Ceſtrini: perrhebi: quorum mõs pindus caſſopei: driopes: ſellæ: pelopes: moloſſi. apud quos dodonei Iouis templum oraculo illuſtre. Talarus mons centũ fõtibus circa radices Theopompo celebratus.

Epirus. Cap. i.

OPirus ipſa ad magneſiam macedoniamq; tendens a tergo ſuo daſſarethas ſupradictos liberam gentem: mox ferã dardanos habet. Dardanis leuo triballi prætenduntur latere. Et meſicæ gentes a fronte iunguntur: medi: ac denſelatæ quibus thraces ad pontum uſque pertingentes. Ita ſuccincta rhodopes: mox & emi uallatur excelſitas. In epiri ora caſtellum in acroceraunus chimera: ſub eo aquæ regiæ fons. Oppida meandria. Ceſtriæ flumẽ theſprotia: uethimius: colonia butrotum: maxĩeq; nobilitatus ambrocius ſinus faucibus ſpatioſum æquor accipiẽs. Longitudĩs trigĩta nouem milia paſſuum: latitudinis quĩdecim milia. In eum defertur amnis acheron e lacu theſprotiæ acheruſia profluẽs trigintaſex milia paſſuum: inde & mille pedum ponte mirabilis omnia ſua mirantibus. In ſinu oppidum ambracia. Moloſſorum flumĩa: alphas: arathus. Ciuitas anactoria: lacus pãdoſia. Acarnania quæ ãtea curetis uocabatur. Oppida heraclea chinus. Et in ore ipſo colonia Auguſti actiũ cum templo Apollinis nobili ac ciuitate libera nicopolitana. Egreſſos ſinu ambracio in ionium: excipit leucadium littus: promõtorium leucates. dein ſinus: ac leucadia ipſa penĩſula quondam meritis appellata opere accolarum abſciſa a continenti ac reddita uentorũ flatu congeriem arenæ accumulantium: qui locus uocatur diorectus ſtadiorũ longitudine trium. Oppidum in ea leucas quondam neritum dictum. Deĩde acarnanum urbes halyzia: aſtacus: argos amphilochicum cognomĩatum. Amnis achelous e pĩdo fluens atq; acarnaniam ab ætolia dirimẽs: & artemicã inſulam aſſiduo terræ inuectu continenti annectens.

Aetolia. Cap. ii.

a Etolorum populi athamanes: tymphei: epirimẽſes: perrhebi: dolopes: marages: atraces a quibus atrax amnis ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum calidon eſt ſeptem milium quingẽtorum paſſuum a mari iuxta euenum amnẽ. dein matina molycria. cuius a tergo chalcis & mons eſt praſus. At in ora promontorium antiriũ: ubi oſtium corinthiaci ſinus minus mille paſſuum latitudine influentis: ætoloſque dirimentis a peloponneſo. Promontorium quod contra ꝑcedit: appellatur rhion: ſed in corinthiaco ſinu. Oppida ætoliæ naupactum: eupalimna. Et in mediterraneo pleuron: haliſoma. Montes clari: ĩ dodone tõmarus: in ambracia acranos: ĩ acarnania

aracynthus . In ætolia achaton : panetolium : madimium.

Locri. ¶ Capitulum.iii.

PRoximi ætolis locri : qui cognominãtur ozolæ immunes . Oppidum eanthe : portus Apollinis pſeſtis:ſinus chryſeus. Intus oppida argon:eupolea:peſtum : calamiſus. Vltra cirrhei phocidis campi:oppidum cirrha:portus caleon. A quo ſeptẽ milia paſſuum introrſus liberum oppidum delphi ſub monte parnaſo:clariſſimi in terris oraculi Apollinis. Fõs caſtalius. Amnis cephiſus præfluẽs delphos ortus in lilea quõdã urbe. Præterea oppidũ chryſa & cũ ulẽſibus : antycira:naulocũ:pyrrha:ãphiſa immunis: tricone:trycorimbus : myrenaque regio taulis appellata . Dein in intimo ſinu ãgulus boetiæ alluit cũ oppidis gymnis:thebis:quæ corſicæ cognoĩatæ ſũt iuxta heliconẽ . Tertium ab hoc mari boetiæ oppidum page unde pelopõneſi ꝓſilit ceruix.

¶ Peloponneſus. Cap.iiii.

PElopõneſus apie ãte appellata:& pelaſgia peninſula haud ulli terræ nobilitate poſtferenda inter duo maria : ægæum & ionium platani folio ſimilis propter anguloſos receſſus:circuitu quingentorum ſexagĩta trium milium paſſuum colligit auctore Iſidoro .Eadem per ſinus pene tantundem adiicit. Anguſtiæ unde procedit : iſthmos appellatur. In eo loco irrumpẽtia e diuerſo quæ dicta ſũt maria a ſeptẽtriõe exortu eius:omnem ibi latitudinem uorando:donec cõtrario incurſu æquoꝝ tantoꝝ in quinq; milium paſſuum interuallo exeſis utrinq; lateribus anguſta ceruice peloponneſum contineat hellas. Corinthiacus hinc : illinc ſaronicus appellatus ſinus . Legeæ hinc cenchreæ:illinc anguſtiarum termini:longo & ancipiti nauium ambitu : quas magnitudo plauſtris tranſuehi ꝓhibet. Quam obcauſam ꝑfodere nauigabili alueo anguſtias tentauere Demetrius rex:dictator Cæſar. C. prĩceps:Domitius Nero: infauſto:ut omnium patuit exitu:ĩcepto. Medio hoc interuallo: quod iſthmi appellauimus:applicata colli habitatur colonia corinthus:antea ephyre dicta:ſexagenis ab utroq; littore ſtadiis e ſumma ſua arce:quæ uocatur acrocorinthus. in qua fõs pyrene diuerſa duo maria proſpectans . Octogintaſeptem milium paſſuum ad corinthiacũ ſinum traiectus eſt patras a leucade. Patras colonia in longiſſimo ꝓmõtorio pelopõneſi condita ex aduerſo ætoliæ & fluminis eueni minus mille paſſuum:ut dictum eſt interuallo:in ipſis faucibus ſinum corinthiacum octogĩta qnq; milium paſſuum in lõgitudinẽ uſq; ad iſthmon tramittũt.

Achaia. ¶ Cap.v.

AChaiæ nomem ꝓuinciæ ab iſthmo ĩcipit:antea egialos uocabatur ꝓpter urbes ĩ littore ꝑ ordinem diſpoſitas. Primæ ibi quas diximus:lecheæ corĩthioꝝ portus. Mox olirus pelleneorum caſtellum. Oppida helice:bura:ĩ quæ refugere hauſtis prioribus ſyciõ:egira:egiõ:erineos. Intus cleone:hiſie:palinhormus portus. Demõſtratũq; iam rhium:a quo promõtorium quinq; milium paſſuum abſunt patræ: quas ſupra memorauimus. Locus pheræ in achaiam nouem montium ſcio eſſet. Notiſſimus fõs cymothoe. Vltra patras oppidum olenum: colonia dyme:loca bupraſum hormine : ꝓmontorium auraxus:cyllæ ſinus:ꝓmontorium chelonates. Inde cyllenen duorum milium paſſuum:caſtellum philium. Quæ regio ab Homero arethuſe dicta :poſtea aſophis : inde eliorum ager:qui antea epie uocabatur . Ipſa elis in mediterraneo : & apilo duodecim milibus paſſibus: intus delubrum olympii Iouis ludorum claritate faſtus græciæ complexum. Piſa eorum quondam oppidum præfluẽte alpheo amne . At in ora promontoriũ ichthis. Amnis alpheus nauigabilis prope ſex oppida. Aulon brepium:promontorium platanodes. Omnia hæc ad occaſum uerſa. Ad meridiẽ aũt cypariſſius ſinus cum urbe cypariſſa ſeptuaginta duorum milium paſſuum circuitu. Oppida pilos:metone:lucus elis ꝓmontoriũ acritas:ſinus aſineus ab oppido aſinæ. coroneus a corona . Finiuntur tænaro ꝓmontorio . Ibi regio meſſenia duodeuiginti mõtium. Amnis pamiſus. Intus autem ipſa meſſene:ithome:œchalia:arene:ptœleõ: thryron:doriõ:zancle: uariis temporibus clara. Huius ſinus circuitus octoginta milia

paſſuum. Traiectus uero triginta milia. Dehinc a tænaro ager laconicus liberæ gẽtis. Et ſinus circuitu ducenta ſex milia: traiectu trigintanouem milia. Oppida tænarum amycle: pheræ: leutra. Et intus ſparta: therãne: atque ubi fuere cardami: lepitame: antiane: locuſtiree: egerania. Mõs taygetus: amnis eurotas: ſinus ægilodes. Oppidũ pſammathus. Sinus cytheates ab oppido: ex quo ad cretam inſulã certiſſimus curſus. Omnia autem maleo ꝓmontorio includunt᷑. Qui ſequitur ſinus ad ſcylleũ argolicus appellatur: traiectu quĩquaginta milia paſſuum. Idem ambitu centũ ſeptuagĩtaduo milia. Oppida boea epidaurus limera cognomĩe: zarax: ciphanis portus. Amnes inachus: eraſinus: inter quos argos hippium cognominatum. Supra lacũ lernen a mari quadringentis milibus nouẽq; additis milibus micenæ. Et ubi fuiſſe tyrintha tradũt: & locus mantinea: montes arthemius: apeſanthus: aſterion: parparus: aliiq; undecim numero. Fontes niobe: amymone: pſãmathe. A ſcylleo ad iſthmum cẽtum ſeptuagĩtaſeptem milia paſſibus oppida harmione: troezene coriphaſium appellatum: quæ alias inachium: alias dipſium argos. Portus chenitas: ſinus ſaronicus: olim querno nemore redimitus: unde ei nomen: ita græcia antiqua appellante quercum. In eo epidaurum oppidum Aeſculapii delubro celebre. Pireũ promõtoriũ: portus antedus: & bucephalio: & quas ſupra dixeramus cenchreæ. Iſtmi pars altera cum delubro Neptunni quinquennalibus inclyto ludis. Tot ſinus peloponnẽſem oram lancinãt. tot maria allatrant. Siquidem a ſeptentrione ionium irrumpit. Ab occidente ſiculo pulſatur. A meridie cretico urgetur: ab oriente brumali ægæo: ab oriente ſolſtitiali myrtoo: quod a megarico incipiens ſinu: totam atticam alluit.

DE Arcadia. ¶ Capitulum. vi.

MEditerranea eius arcadia maxime tenet undiq; a mari remota: initio drymodis: mox pelaſgis appellata. Oppida eius prophis: mantinea: ſtymphalum: tegea: antigonea: orchomenum: phineum: pallãtium: unde palatium romæ. Megalepolis: cartina: bocalium: crannõ: parrhaſiæ: thelphuſa: mænala: here: phile: pallene: pĩcina: ethelepre: arcalie: parthenium: elee: methydrium: eniſphe: maciſtum: lampadia: clitorium: cleone. Inter quæ duo oppida regio nemea eſt thembinadia uocitata. Montes in arcadia phole cum oppido. Itẽ cyllene: lyceus: in quo lycei Iouis delubrũ. menalus: arthemiſius: parthenius: lãpheus: nonacris. Præterq; ignobiles octo. Amnes ladon e paludibus. phineus & erimanthus e monte eiuſdem nominis: in alpheum defluens. Reliquæ ciuitates in achaia dicendæ: alithrei: ab ea tepurgenſes: pereate: paregenite: tortuni: tiphanai: triuſi: trirenſes. Vniuerſæ achaiæ libertatem Domitius Nero dedit. Peloponneſus in latitudine a ꝓmontorio maleæ ad oppidum rhegeum corinthiaci ſinus centum ſexaginta milibus paſſibus patet. At in tranſuerſũ ab elide epidaurum centum uigĩtiquinq; milibus. Ab olympia argos ꝑ arcadiã ſexagĩtaocto milibus. Ab eodem loco ad phliunta dicta menſura eſt centum quinquaginta miliũ paſſuũ. Vniuerſa aũt uelut penſante æquorum ĩcurſus natura ĩ montes ſex atq; ſeptuaginta attollit᷑.

¶ Græcia & attica. Cap. vii.

AB iſthmi anguſtiis hellas incipit: a noſtris græcia appellata. In ea prima attica antiquitus atte uocata. attingit iſthmũ ꝑte ſui quæ appellat᷑ megaris a colonia megara e regiõe pagaꝝ. Duo hæc oppida excurrente pelopõneſo ſita ſũt utraq; ex ꝑte uelut in humeris helladis pagei centum. c. lii. M. paſſibus: & amplius egoſthenenſes contributi megarẽſibus. In ora autẽ hac portus ſchenos. Oppida duo cremion: ſcyronia ſaxa ſeptẽ milia lõgitudĩe geranea: megara eleuſin. Fuere & enoa: & ꝓbalĩthos: quæ nunc non ſunt. Ab iſthmo quinquagintaduorum milium paſſuum pyreus: & phalera portus duorum milium paſſuum muro recedentibus athenis iuncti. Libera hæc ciuitas: nec indiga ullius preconii amplius: tanta claritas ſupfluit. In attica fõtes cephiſia: larine: calliroe: nemee: crunos. Montes: brileſſus: ægialus: icarius: hymetus: lycabettus: lacus ſelinos. A pireo quadragĩtaduobus mil. paſſibus ſunium doriſcum

ꝓmõtorium. Polypoſtere: brauron: ion quõdam oppida. Rhamnos pagus : Marathõ campus. Triaſſus oppidum: miletum & oropus in confinio boetiæ. Cuius anthedon: oncheſthos: theſpiæ liberum oppidum lebedea . Nec cedentes athenis claritate : quæ cognominantur boetiæ thebæ duorum numinum Liberi atque Herculis (ut uolunt) patria. Et muſis natale in nemore helicone aſſignãt. Dat̃ & his thebis ſaltus citherõ : amnis iſmenius. Præterea fontes in boetia œdipodia pſammate dirce: epigranea: are-thuſa: hippocrene: aganippe: gargaphie. Mõtes extra prædictos: micaleſus: adiliſius : acontius. Reliqua oppida inter megaram & thebas: leuthre: haliartus: platee: pheræ : aſpledon: hile: ethiſbe: erythre: gliſſa: cophe. Iuxta cephiſum amnem lamie: & anichie medion: phligone: grephis: corone: acharo. In ora autem infra thebas: ocale : etheon : iolcos: ſchenos: peteon: hyrie : mycaleſſus: hyreſeon : pteleon : olyros. Tanagra liber populus . Et in ipſis faucibus euripi quem facit obiectu inſulæ eubœæ aulis capaci nobilis portu boetos. Hyanias antiquitus dixere locri. Deinde pygmenidi cognoĩant̃: olim leleges appellati: per quos amnis cephiſus defertur in mare. Oppida opus: unde opontinus ſinus ginuſæ phocidis. In littore unum daphnus . Introrſus autẽ lariſſe : clatea. & in ripa cephiſi ut diximus: lilea delphoſq;: uerſenemis & hyampolis. Rurſus in locrorum ora: in qua larymna : tronium : iuxta quod boagrius amnis defertur in mare. Oppida naricum: alope: ſcarpia. Poſtea maliacus ſinus ab incolis dictus: ĩ quo oppida halcyone: econia: phalarna. Doris deinde in qua ſparchos: erineon: bolon: pi-dus cythinum . doridis a tergo mons eſt oetha . Sequitur mutatis ſæpe nominibus hemonia. Eadem pelaſgicum argos. Hellas eadẽ theſſalia & driopis ſemper a regibus cognominata. Ibi genitus rex noĩe Græcus a quo græcia. ibi Hellenes a quo hellenis. Hos eoſdem Homerus tribus noĩbus appellauit: myrmidonas: & hellenas & achæos. Ex iis phthiotæ nominãtur dorica accolentes . Eorum oppida echinus in faucibus ſperchii fluminis. Thermopylarum anguſtiæ : quo argumẽto quattuor milia paſſuũ in heraclea trechin dicta eſt: mõs ibi callidromus: oppida celebria hellas: halos: lamia: phthia: arne.

Theſſalia. ¶ Cap. viii.

IN theſſalia autem amnis orcomenus minilus antea dictus. Et oppidũ alimon ab aliis elmon: atrax : palamna : fons hiperia . Oppida theræ: quarum a tergo pierus ad macedoniam ꝓtenditur: lariſſa: gomphi: thebæ: theſſaliæ : nemus pteleon : ſinus pagaſicus: oppidum pagaſa . Idem poſtea demetrias dictum: tricea. Pharſalici campi cum ciuitate libera crannon iletia. Montes phiotidis nympheus quondam topiario naturæ opere ſpectabilis : buzigeus: donaceſa: bromius: daphus: achimaron: athamas: ſtephane. In theſſalia ſunt quattuor atq; trigĩta montes: quoꝝ nobiliſſimi cerceti: olympus: pieris : oſſa : cuius ex aduerſo pindus : & othris : laphytarum ſedes ad occaſum uergentes. Ad ortus pelios: omnes theatrali modo inflexi caueatis ãte eos ſeptuagĩtaquĩq; urbibus. Flumĩa theſſaliæ: apidanus phœnix: enipheus: onochonus: laminiſſus. Fons meſſeis: lacus bebeis. Et ante cunctos claritate peneus : ortus iuxta gomphos: interq; oſſam & olympum nemoroſa conualle defluẽs quingentis ſtadiis dimidio eius ſpatio nauigabilis. In eo curſu tempe uocantur quinq; milium paſſuũ longitudine: & ferme ſex latitudine ultra uiſũ hominis attollẽtibus ſe dextera leuaq; leniter conuexis iugis. intus ſua luce uiridãte allabit̃ peneus uiridis calculo amœnus circa ripas gramine: canorus auium concentu. Accipit amnem orcon. Nec recipit: ſed olei modo ſupernatantem (ut dictum eſt ab Homero) breui ſpatio portatum ab-dicat: pœnales aquas diriſque genitas argenteis ſuis miſceri recuſat.

¶ Magneſia. Capitulũ. ix.

t Heſſaliæ annexa magneſia eſt: cuius fons libetra. Oppida ormenium : pyrrha: meton: olizon. Promontorium ſepias. oppida caſiana: ſpalatra . ꝓmontorium eantium. oppida meliboea: rhybus: erimne: oſtium penei: oppidum omolium: orthei: theſie: pelin: nathocum: achie: cricon: crannon: acarne: dorion: melite: phila: ceponie.

Epiri:achaiæ:atticæ:theſſaliæ in porrectum longitudo quadringentorum octoginta
milium paſſuum traditur:latitudo ducentoꝝ nonagintaſepté miliū.

Macedonia. Cap.x.

MAcedonia poſtea.cl. populorum duobus inclyta regibus quondamque terrarū
imperio:emathia antea dicta.Hæc ad epiroticas gentes in ſolis occaſū recedens
poſt terga magneſiæ atq; theſſaliæ infeſtatur a dardanis. Partem eius ſeptentrionalē
penia ac pelagonia protegunt a triballis. Oppida egle: in quo mos ſepelire reges.
Beroa & in regione quæ pieria appellatur a nemore egidium. In ora heraclea: flumen
apilas.oppida phina:oloros. Amnis haliacmō. Intus haloritæ: uallei:philacei:cyrrhe/
ſtæ:thiriſſei. Pella colonia. Oppidum ſtobici ciuium romanorum. Mox antigone eu/
ropus ad axium amnem:eodemq; noīe amnis p quod rhedias fluit:ſcydra:phordea:
emiora:gorgidone. Mox in ora ichne: fluuius axius. Ad hunc finem dardani:treres:
pieres macedoniam accolūt. Ab hoc amne peoniæ gētes:parocei:heordēſes:halmopi:
pelagones:migdones. Montes rhodope:ſcopius: orobellus. Dein præiacente gremio
terrarum arecuſi:antiochenſes:idomenenſes:doberienſes:trienſes: allatenſes: accla/
riſtenſes:morilli:garreti:lynceſtæ: enoricœni:& mātini liberi:atq; oreſtæ colōia. bulli/
denſes:edienſes:xylopolitæ:cotiſei liberi:heraclea:ſcyntiga:thimphei:coronei. In ora
ſinus macedonici oppidum calaſtia.& intus phileros:lethe. Medioque flexu littoris
theſſalonice liberæ conditionis. Ad hanc a dirrachio centum quattuordecim milium
paſſuum thermæ. In thermico ſinu oppida dicea:padina:dera:ſcione. Promontoriū
chanaſtreum. Oppida phalene phlegra. Qua in regione montes hypſizorus: epitus:
alchione:leuomne. Oppida:niſſos:phryx: eleō:mende & hippalenſis:iſthmo:quōdā
potidea:nunc caſandria colonia:athemus olypixus ſinus:metiberna. Oppida iſcella:
ampelos:torone:ſoggoſtedes:fretumq;. Mons athō:quem Xerſes rex perſaꝝ cōtinēti
abſcidit: in longitudine paſſuum mille quingētorum. Mons ipſe a planicie excurrit
in mare ſeptuagintaquinq; milia paſſuum. Ambitus radicis cētum quīquagīta milia
colligit. Oppidū in cacumine fuit acroton. Nunc ſunt uranopolis:paleotrū:thyrſus:
oleon:apollonia.cuius incolæ macrobii cognominantur. Oppidum caſſera: fauceſq;
a latere iſthmi. Acanthus:iſtria:gyraſſitonia:heraclea. Regio mygdoniæ ſubiacens: in
qua recedētes a mari apollonia arethuſa. In ora rurſus poſidium. Et ſinus cū oppido
cermoro:amphibolis. Libera gens byſalthæ. dein macedoniæ terminus. Amnis ſtrymō
ortus in emo. Memorandum in ſeptem lacus eum fundi priuſq̄ dirigat curſum. Hæc
eſt macedonia terrarum imperio potita quondam. Hæc aſiam:armeniam: iberiam:
albaniam:cappadociam:ſyriam:ægyptum:taurum: caucaſum tranſgreſſa. Hæc in
bactris:medis: perſis dominata toto oriente poſſeſſo. Hæc etiam indiæ uictrix per
ueſtigia Liberi patris atq; Herculis uagata. Hæc eadem eſt macedonia cuius uno die
Paulus Aemilius imperator noſter ſeptuagintaduas urbes direptas uendidit. Tantam
differentiā ſortis præſtitere duo homines.

Thracia. Cap.xi.

THracia ſequitur inter ualidiſſimas europæ gentes in ſtrategeas quinquaginta
diuiſa. Populorum eius quos nominare nō pigeat: amnem ſtrimonē accolūt
dextero latere denſelethæ:& medi byſalthas uſq; ſupradictos. Leuo digerri. Beſſorūq;
multa nomina ad neſtum amnem pangei montis ima ambientem:inter heletos:dio/
beſos:carbileſos:inde briſas:ſapheos. Adomantes odryſarum gens infundit hebrum
accolentibus:carbiletis:pyrogeris:drugeris:ceniſtis:biſalthis:benis:corpillis: botieis:
edonis. Eodem ſunt ī tractu ſyaletæ: priantæ:dobangæ:thynicæ:laletæ maiores emo:
mīores rhodopæ ſubditi. Inter quos hebrus amnis. Oppidū ſub rhodope pēcropolis
antea:mox a cōditore philippopolis: nunc a ſitu termontium dicta. Emi excelſitas
ſex mil.p.ſubitur. Auerſa eius & ī iſtrū deuexa:meſi:getæ:aoti:gaugdæ clariæq;. Sub
iis carrei ſarmatæ:quos areates uocant. Scythæque & circa ponti littora moriſenæ:
ſcithoniæ:quæ Orphei uatis genitores optinent. Ita finit iſter a ſeptentrione. Ab ortu

pōtus ac ꝓpontis. A meridie ægeū mare: cuius in ora aſtrumone: apollonia: ceſimna: neapolis: batos. Intus Philippi colonia. Abſunt a dirrachio .ccc. uigintiquiq; ſcotuſa dipyros ciuitas. Neſti amnis oſtium. Mōs pangeus: heraclea: olynthos. Abdera libera ciuitas. Stagnū biſtonum & gens. Oppidum fuit tyrida Diomedis equorum ſtabulis dirum. Nūc ſunt diceæ: iſmaron: locus parthenion: phaleſina: maronea: prius ortha-gurea dicta. Mons ſerium & zonetum. Locus doriſcus centum uigīti milia hominū capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitum. Os hebri. Portus tentoris. Oppidū enos liberum cum Polydori tumulo. Ciconum quondam regio. A doriſco incuruatur ora ad macronticos centum uigintiduorum milia paſſuum. Circa quem locum fluuius melas a quo ſinus appellatur. Oppida cipſelabis: ante macronticos dictum: qui a propontide ad meleam ſinum inter duo maria porrectis muris procurrentē excludit cheronneſum. nanq; thraciæ altero latere a pontico littore incipiens: ubi iſter amnis immergitur: uel pulcherrimas in ea parte urbes habet: iſtropolin: mileſiorum tomos. Scalatinq; quæ antea aceruetis uocabatur: heracliam habuit & bizonen terræ hiatu raptam. Nūc habet dionyſiopolin: crunon antea dictam. Alluit ziras amnis. Totum eum tractū ſcythæ aroteres dicti tenuere. Eorum oppida aphrodiſias: libiſtos: zigere: brocobe: eumeneda: parthenopolis: gerania. Vbi pygmeorum gēs fuiſſe prodit̄: quos gatizos barbari uocant. creduntq; a gruibus fugatos. In ora a dionyſiopoli eſt odeſſus mileſiorum. Flumen panuſus. Oppidum tretanarum locus. Mōs hemus uaſto iugo procumbens in pontum. Oppidum habuit ī uertice ariſteum. Nūc ī ora meſembriā: anchileum: ubi meſembria fuerat. Aſticæ regio habuit oppidum anthium: nunc eſt apollonia. Flumina paniſa: rira: ſtearus: oroſines. Oppida tinnias: halmideſſos: de-uelcon cum ſtagno: quod nunc deultum uocāt: uteranorum: phynopolis: iuxta quā boſphorus. Ab iſtri oſtio ad os ponti paſſuum quingentoꝝ quinquagintaqnq; mil. alii fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde ad murum ſupradictum centum quin-quaginta. Ab eo ceron eſt centum uigintiſex mili. Sed a boſphoro ſinus caſthenes: Portus ſenum: & alter qui mulierum cognominatur. Promontorium chryſoceras: in quo oppidum byzantium liberæ conditionis: antea lygos dictum. Abeſt a dirrachio .dcc.xi. mil. paſſuum. Tantum patet longitudo terrarum inter hadriaticum mare & propontidem. Amnes bithynias: pidaras: ſiue tidas. Oppida ſelimbria perinthus lati-tudine ducentorum pedum continenti annexa. Intus bizia arx regum thraciæ a Terei nefaſto crimine inuiſa hirundinibus: regio celica: colonia flauiopolis: ubi antea zela oppidum uocabatur. & a bizie quinquaginta mil. paſſuum apros colonia: quæ a philippis abeſt centum. lxxxviii. mil. paſſ. At in ora amnis erginus. Oppidum ganos fuiſſe fertur & lyſimachia. Iam in cheronneſo. alius nanque ibi iſthmos anguſtias ſimiles eodem nomine & pari latitudine illuſtrant: duæ urbes utrinque littora haud diſſimili modo tenuere. Pactiæ a propontide: cardia a melane ſinu. Hæc ex facie loci nomine accepto utræq; comprehenſæ. Poſt hæc e lyſimachia quinq; milia paſſuum a longis muris. Cheronneſos a propōtide habuit tyriſtaſin: critoten: ſciſſam flumini ego appoſitam. Nunc habet a colonia a propontide. xxii. mili. ſeſton: et ex aduerſo coloniæ pharianæ. Et helleſpōtus ſeptē ut diximus ſtadiis europam ab aſia diuidēs: illic inter ſe contrarias urbes habet: in europa callipolin & ſeſton: in aſia lampſacum & abydon. Dein ꝓmontorium cheronneſi maſtuſia aduerſum ſigeaco: cuius in frōte obliqua cynoſſema: ita appellat̄ Hecubæ tumulus. ſtatio acheroū. Turris & delubrū Proteſilai. Et in extrema cheronneſi fronte: quæ uocatur eleū: oppidum eleus. Dein petenti melanem ſinum portus cœlos: & panormus: & ſupradicta cardia. Tertius europæ ſinus ad hunc modum clauditur. Montes extra prædictos thraciæ edomus: gygemoros: meritus: melampillus. Flumina in hebrum cadentia: bargus: ſuemus. Macedoniæ: thraciæ: helleſponti longitudo ſupradicta. Quidam. dcc.xx. M. faciunt. Latitudo. ccc. lxxxiiii. M. eſt. Egeo mari nomen dedit ſcopulus inter tenum: & chium.

uerius q̃ inſula: ex eo noı̄e a ſpecie capræ: quæ ita a græcis appellatur: repente ı̄ medio mari exiliens. Cernunt eum a dextera pte andrum nauigantes ab achaia: dirum ac peſtiferum. Aegei pars myroodatus appellatur ab ı̄ſula parua: quæ cernit̃ macedoniã a gereſto petentibus haud ꝓcul eubœæ caryſto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellant. Macedonicum quodcunq; macedoniam aut thraciam attigit. Græcienſe qua græciam alluit. Nam græci & ionium diuidunt in ſiculum ac creticũ ab ı̄ſulis. Item icarium quod ē ı̄ter ſamum & myconen. Cætera nomina ſinus dedere quos diximus. Et maria quidem gēteſq; ı̄ tertio europæ ſinu ad hũc modũ ſe habēt.

¶ Inſulæ ı̄ter eas terras ı̄ter q̃s creta: euboia: cyclades: ſporades: mæotis: helleſpōtus: ponti: mæotidis: daciæ: ſarmatiæ: ſcythiæ. ¶ Cap.xii.

i INſulæ autem ex aduerſo theſprotiæ a butroto duodecim mil. paſſibus. eadem ab acroceraunis quinquaginta mil. cum urbe eiuſdem nominis corcyra liberæ ciuitatis & oppido caſſiope: temploq; caſſii Iouis: paſſuum nonagintaſeptem mil. in longitudine patens: Homero dicta ſcheria & pheacia: Callimacho etiam drepane. Circa eam aliquot. Sed ad italiam uergens thoronos: ad leucadiam paxoe duæ quı̄q; mil. diſcretæ a corcyra nec procul ab iis. Ante corcyram ericuſa: marathe: elaphuſa: maltace: trachie: pythionia: pthichia: taracie. Et a phalacrio corcyræ ꝓmōtorio ſcopulus in quem mutatam Vlyxis nauem a ſimili ſpeciē fabula eſt. Ante leucadiã ſibora. Inter leucadiam autem & achaiã permultæ: quarum teleboides eædem quæ thaphiæ ab incolis ante leucadiam appellantur: ſaphioſis: arnoxia: prineſſa. Et ante ætoliam echinades: ægialia: cotonis: thyatira: geoaris: dionyſia: cirnus: chalcis: pinara: myſtus. Ante eas in alto cephalania: zacinthus: utræq; liberæ. Ithacha: dulichium: ſamos: crocilea: paxos. Cephalania quondam melena dicta undecim paſſuum abeſt: circuitu patet quadragintaquattuor. M. Same diruta a romanis: adhuc tamen oppida tria habet. Inter hanc & achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua zacynthus aliquãdo appellata hyrie cephalaniæ a meridiana parte. xxii. milia abeſt: mons elatus ibi nobilis. Ipſa circuitu colligit trigintaſex mil. Ab ea ithaca duodecim mil. diſtat: in qua mons neritus. Tota uero circuitu patet uigintiquinq; milia paſſuũ. Ab eo araxũ peloponneſi ꝓmontorium duodecim mil. paſſ. Ante hanc in alto aſteris. Prothe ante zacynthum trigintaquı̄q; milia paſſuum. In eurum uentum ſtrophades duæ: ab aliis plotæ dictæ. Ante cephalaniã letoia. Ante pilum. iii. ſpageta: & totidem ãte meſſenē œnuſta. In ſinu aſineo threſthirides: in laconico teganiſa: cothon. Cythera cũ oppido antea porphyris appellata. Hæc ſita ē a maleæ ꝓmontorio quinque milia paſſuum ancipiti ꝓpter anguſtias ibi nauium ambitu. In argolica pythiuſa: irine: ephire cõtra hermonium agrum tiparenus epiropia colonis: ariſtera contra troezenum caulauria quinquaginta mil. paſſuum diſtans a plateis: bellina: laſia: baucidias. Cõtra epidaurũ cethiphalos: ſytionneſos. vi. mil. paſſuum abeſt a continente. Ab hac egina liberæ cõditionis. xvii. M. paſſuum: cuius uiginti. M. p. nauigatio ē. Eadem autem a pireo athenienſium portu duodecim mil. paſſuum abeſt: ante enone uocitata. Spireo promõtorio obiacent eleuſa: dendros: graugiæ duæ: cetiæ duæ: ſelacoſa: dacēchris: ſaſpis: ſeptem. Et in megario ſinu ethrurides quattuor. Egila autem. xv. paſſuum a cythara: eademq; a cretæ phalaſarna oppido uigintiquinq; paſſuum. Ipſa creta altero latere ad auſtrum altero ad ſeptentrionem uerſa inter ortum & occaſum: quæ porrigitur centum urbium clara fama. Doſiades eam a creta nympha heſperidis filia: Anaximãder a rege curetum: Philiſtides: Moletes: Crates: primũ aeriam dictam: deinde poſtea curetim appellauere. Et macaron nonnulli a temperie cæli appellatam exiſtimauere. Latitudine nuſq̃ quinquaginta milia paſſuum excedens: & circa mediam ſui partem maxime patens. Longitudı̄e implet. cc. lxx. mil. paſſuum. Circuitu. d. lxxxix. flectēſq; ſe in creticum pelagus ab ea dictum: qua longiſſima eſt ad orientem ſammonium promõtoriũ aduerſum rhodo. Ad occidentem criu metopon cyrenas uerſus expellit.

Oppida eius inſignia palaſerne:clea:cyſamon:pergamum:cidon:minoum: apteron:
pantomatrium:amphimala : rhitimna : panormium: cyteum: apollonia: matium:
heraclia:miletos:āpela: hierapicna:lebena: hierapolis . Et in mediterraneo cortyna :
epheſtum:gnoſſum:polirenum:myrhina:lycaſtus:rhamnus:lyctus:dium:aſiū: phi-
leros:rhition:clatos:ſphere:olypiſos:laſpha:eleuterne: therapne : manathuſa:githi-
ſos:& aliorum circiter.lx.oppidorum memoria extat. Montes cadiſchus:idæus:dicti-
neus:crocus . Ipſa abeſt a promontorio ſuo quod uocatur criu metopon : ut prodit
Agrippa a cyrenarum promontorio phicunte.c.xxv.p. Item cadiſto a meleo pelopō-
neſi.lxxx. A carpato inſula:promontorio ſammonio.lx.M.in fauonium uentū. Hæc
inter eam & rhodum interiacet : reliqua circa eam ante peloponneſum duæ coſicæ :
totidem mylæ & a latere ſeptentrionali dextera cretam habent. Contra cydoniā:leuce
& due budroe. Contra matium drya . Contra itanum promontorium oniſa leuce .
Contra hierapycnam cryſa gaudos. Eodem tractu ophius ſabuto: aramnus circūuec-
tiſq; criu metopon. tres acauſagores appellatæ. Hæ ante ſammonium promōtorium
phocæ:plachiæ:ſimides:naulocos:armedō:zephyre. Ac ī hellade etiānū ī egeo lycades
ſcarphia:coreſa :phocaſia . compluresſque aliæ ex aduerſo atticæ ſine oppidis & ideo
ignobiles. Sed contra eleuſina clara ſalanus ante eam pſytalia . A ſunio uero helene
.v.M.paſſuum diſtans. Dein coeos ab ea totidem:quam noſtri quidem dixere ceam.
Græci & hydruſam auulſam eubœæ. Quingentis longa ſtadiis fuit quondam : mox
quattuor fere partibus quæ ad boetiam uergebant : eodem mari deuoratis . Oppida
habet reliqua iulida:carthea. Intercidere cereſſa:phœceſſa. Ex hac ꝓfectā delectation
fœminis ueſtem auctor ē Varro. Eubœa & ipſa auulſa boetiæ & a modico īterfluēte
euripo ut ponte iungatur ad meridiem promōtoriis duobus geraſto ad atticā uergēte
& ad helleſpōtū caphareo inſignis a ſeptentrione ceneo. nuſq̄ latitudinē ultra.xl.M.
paſſuū extēdit : nuſq̃ īfra.xx.M.cōtrahit. Sed ī lōgitudinē uniuerſæ boetiæ ab attica
theſſaliā uſq; prætētā ī.c.l.M.paſſuū. Circuitu uero .ccc.lxv. abeſt ab helleſpōto ꝑte
capharei.cc.xxv. urbibus clara quondam pyrrha:portamo:neſſo:cerintho:oreo: dio :
edepſo:achalia: nunc chalcide:cuius ex aduerſo in continēti aulis eſt geraſto:eretria:
caryſtos:oroſtane:oritano:arthemiſia: cum fonte arethuſa flumine lelanto : aquiſq;
calidis : quæ elopiæ uocantur. Caryſtus nobilis:notiorq; tamē marmore caryſtio ante
uocitata eſt chalcodotis:aut macris : ut Dionyſius:& Ephorus tradunt : ut Ariſtides
macra:ut Challidemus chalcis:ære ibi primum reperto:ut Menechinus abantias :ut
poetæ uulgo aſopis. Extra eam in myrtoo multæ ſed maximæ illuſtres glauconneſos:
& begilia: & a promontorio gereſto circa delum in orbem ſitæ:unde & nomē traxere
cyclades. Prima earum andrus cum oppido:abeſt a gereſto.x.M.paſſuū:a ceo .xxxix.
mil. Ipſam Myrſilus cauron: deinde antandron cognominatam tradit. Callimachus
laſſiam. Alii nonagriam:hydruſā:epagrin. Patet circuitu.xc.iii.M.p. Ab eadē andro
paſſus mille:& a delo.xvii. mil. Tenos cum oppido in quindecim milia paſſuū por-
recta. Quam propter aquarum abundātiam Ariſtoteles hydruſam appellatam ait .
aliqui ophiuſā. Cæteræ mycone cum monte dimaſto a delo .xvii.mil.paſſuū. Scyros
ſiphnus āte eropia & acis appellata:circuitu uigintiocto milia paſſuum:ſeriphus.xii.
præpeſinthus citanos. Ipſaq; longe clariſſima cycladum media a templo Apollinis &
mercatu celebrata delos:quæ diu fluctuata(ut proditur)ſola motū terræ nō ſenſit ad
.M. Varrōis ætatem . Mutianus prodidit bis cōcuſſam. Hāc Ariſtoteles ita appellatā
ꝓdidit:quoniā repente apparuerit enata. Egloſthenes cynthiā: alii ortygiā : aſteriā:
lagiā:cerhā:mydiā:cynethū:pyrpilen:igne ibi primū repto. Cīgit̃ quīq; .M. paſſuū.
aſſurgit cintho monte. Proxima ei rherene:quā Anticlides celaduſā uocat.. Item ar-
themiten Helladius. Syros: quā circuitu patere.xx.M. paſſuū ꝓdidere ueteres. Mu-
tianus .clx. Olearus paros cum oppido ab delo trigintaocto mil. marmore nobilis
quam primo plateam poſtea minoida uocarunt . Ab ea ſepties quingenta naxus a

delo.xviii.M. cum oppido:quā ſtrongylen : deinde dian:mox dionyſiada a uinearū fertilitate:alii ſiciliam minorem aut callipolin appellarunt.Patet circuitu ſeptuagintaquinq; milia paſſuum:dimidioq; maior eſt q̄ paros. Et hactenus quidem cycladas ſeruant.Cæteras: quæ ſequūt̃: ſparodes.Sūt aūt hellene:phocuſa:hecaria:ſchinuſa: polegrados.Et a naxo decem & ſeptem milia paſſuum icaros:quæ nomē mari dedit. tantundem ipſa in longitudinem patens : cum oppidis duobus : tertio amiſſo ante uocata doliche:& maris:& ichthiſuſa.Sita eſt ab exortu ſolſtitiali delo quinquaginta milia paſſuum.Eademq; a ſamo trigintaquinq; milia:inter eubœam & andrū decem milia paſſuum freto.Ab ea gereſtum.c.xii.M.quinquaginta paſſuum . Nec deinde ſeruari poteſt ordo.Aceruatim ergo ponentur reliquæ.Scyros a naxo quattuordecim milia paſſuum Homeri ſepulchro ueneranda. Longitudinis uigintiquīq; mil.antea phœnice appellata.Odua letādro gyaros cum oppido circuitu duodecim .M. paſſuū ꝓpe.Abeſt ab andro ſexagintaduoꝝ mil.paſſuū.Ab ea ſyrnos octuagīta mil.paſſuū. Cynethus atelos: ūguēto nobilis a Callimacho agathuſa appellata.Donyſa pathmos circuitu trigīta mil.paſſuum.Caruſa:lebīthus:gyrus:cynara:ſycinus:quæ ātea œnos. cheratia quæ onus.caſos quæ aſtragale . cimolus quæ echinuſa . Melos cum oppido quam Ariſtides mimblida appellat:Ariſtoteles zephyriam:Callimachus mimallida: Heraclides ſiphnum & acitiam.Hæc inſularum rotūdiſſima eſt.Poſt machia hypere quondam patage:& ut alii platage:nunc amorgos polyegas.Philetera cum primum emerſit caliſte dicta.Ex ea auulſa poſtea theraſia atque inter duas enata : mox automate. Eadem hiera enata . Diſtat ios a thera uigītiquinque mil.paſſuum.Sequūtur lea:aſcania:canaphe:hippurus:hippurtuſa : aſtiphalea liberæ ciuitatis circuitu octogītaocto.M.paſſ. Abeſt a cadiſto crete cētū uigītiqnq; mil.ab ea platea ſexaginta mil. unde caminia trigintaocto milia.Azibinta:laniſe: atragia : pharmacuſa : techedia : chalcia:calymna.ī qua oppidum co.coreſia:olymnos . A qua carpatum:quæ nomen carpatio mari dedit uigintiquinque mil.paſſuum . Inde rhodum africo uento .l.M. paſſuum. A carpato ad caſſon.vii mil.A caſſo ſammonium cretæ promontoriū.xxx. .M.In euripo aūt euboico primo fere introitu petaliæ.iiii.inſulæ & in exitu athlante cyclades:& ſporades: ab oriente littoribus icariis aſiæ : ab occidente myrtois atticæ : a ſeptentrione ægeo mari: a meridie cretico & carpatio incluſæ.cc.M.paſſuum ī longitudinem:& per.cc.M.in latitudinem iacent. Pagaſicus ſinus ante ſe habet eutyciā & cynetum:ſyrum ſupradictam. Sed cycladum & ſporadum extimam gerontiā:ſcadiram:thermeuſim:irheſiam:ſolymniam:eudemiam:neam quæ Mineruæ ſacra eſt. Athos ante ſe quattuor parethum cum oppido quondam euonum dictam nouem mil.paſſuum:ſcyathum.xv.mil.imbrum cum oppido.lxxxviii.M.paſſuum. Eadem abeſt a maſtuſia cherōneſi.lxxv.M.paſſuum.ipſa circuitu.lxii.M.p. Perfūdit̃ amne illiſo.Ab ea lénos.xxii.M. quæ ab atho.lxxxvii.mil. Circuitu patet.xxii.mil.d.paſſ. Oppida habet epheſtiam & myrinam:in cuius forum ſolſtitio athos eiaculat̃ umbrā. Ab ea thaſos libera .vi.mil.paſſuū:olim eria uel etria dicta.Inde abdera a continenti .xxii.M.paſſuum:ad athos.lxii mil. tantundem ad inſulam ſamothracē:quæ libera ante hebrum ab imbro.xxxii.mil.a lemno.xxii.mil.d.attollitur monte ſaoce .x.mil. paſſuum portuoſiſſima omnium . Callimachus eam antiquo nomine dardaniam nominat:inter cheronneſum & ſamothracen:utrinq; fere .xv.mil. Haloneſos ultra gethone:lamponia:alopeconneſus haud procul a cælo . Cheronneſi portu & quædā ignobiles:deſertis quoq; redduntur in hoc ſinu quarum.M.inueniri potuerūt noīa. Deſticos:ſarnos: cyſſiros:carbruſa:calathuſa:ſcylla:dialeon dicta melantia : drachanon:arroneſus:diethuſa:ſcapos:capheris:meſatea:eantiron:phateronneſos:pateria: calethe:neriphus:polendos . Quartus e magnis europæ ſinus:ab helleſponto īcipiēs mæotis oſtio finitur. Sed totius ponti forma breuiter amplectenda ē:ut facilius ptes noſcant̃. Vaſtū mare præiacens aſiæ & ab europa porrecto cheronneſi littore expulſū

anguſto meatu irrumpit in terras ſeptem ſtad. ut dictum eſt : interuallo europam auferens aſiæ. Prīas anguſtias helleſpōtū uocant. Hac Xerxes perſarū rex cōſtrato in nauibus ponte duxit exercitū. Porrigitur īde tenuis euripus :lxxxvi. M. paſ. ſpatio ad urbem priapum aſiæ: qua Magnus Alexander tranſcendit. Inde expatiatur æquor : rurſuſq; in arctum coit laxitas. Propontis appellat᷑. Anguſtiæ thracius boſphorus latitudine. d. paſſuum: qua Darius pater Xerxis copias ponte tranſuexit: Tota ab helleſponto lōgitudo. cc. M. xxxix. M. paſſuum. Dein uaſtum mare. Pontus euxinus qui quondā axenus longe refugiētes occupat terras: magnoq; littorū flexu retro curuatus in cornua ab iis utrinque porrigitur: ut ſit plane arcus ſcythici forma. medio flexu iungit᷑ oſtio mæotici lacus cīmerius boſphoros: idos uocat᷑. ii. M. d. paſſuū latitudine. At īter duos boſphoros thracium & cimmerium directo curſu: ut auctor eſt Polybius .d. paſſus interſunt. Circuitu uero totius ponti uicies ſemel milia ut auctor eſt Varro: & fere ueteres. Nepos Cornelius. ccc. M. l. adiicit. Artemidorus uicies nouies decem nouem milia facit. Agrippa. xxiii. lx. M. Mutianus. xxviii. lxv. M. Simili mō europæ latere menſuram alii q̄ttuordecies. lxxviii. M. paſ. determinauere. alii ūdecies .lxx. M. M. Varro ad hunc modum metitur. Ab hoſtio ponti apolloniam. clxxxviii. .M. d. paſ. Calatin tantundem. Ad oſtiū iſtri. cxxv. Ad boryſtenen. ccl. M. Cherōneſū heraclidarum oppidum. ccclxxv. M. paſ. Ad panticapeum: quod aliqui boſphorum uocant: extremum in europæ ora. cc. M. xxii. d. quæ ſumma efficit. xiii. mil. xxxvi. M. :d. Agrippa a bizantio ad flumen iſtrum. dlx. Inde panticapeum. dcxxx. Inde lacus ipſe mæotis tanain amnem ex rhipheis montibus defluentem accipiens nouiſſimū inter europam aſiamq; finem. xiiii. M. vi. M. circuitu patere traditur. Ab aliis. xi. M. .xxv. Ab oſtio eius ad tanais ortū directo curſu. ccclxxv. M. paſſus eſſe conſtat. Accolæ ſinus eius in mentione thraciæ dicti ſunt iſtropolin: inde oſtia iſtri. Ortus hic in germaniæ iugis montis arnobæ: ex aduerſo raurici galliæ oppidi: multis ultra alpes milibus: ac per innumeras lapſus gentes danubii nomine immenſo aquarum auctu: & unde primum illyricum alluit: iſter appellatur: ſexaginta amnibus receptis: medio ferme numero eorum nauigabili in pontum uaſtis ſex fluminibus euoluitur. Primū oſtium peuces. Mox ipſa peuce inſula: in qua proximus alueus appellatus. xix. paſſ. magna palude ſorbetur. Ex eodē alueo & ſuper iſtropolin lacus gignit᷑. lxiii. M. paſ. ābitu: halmirin uocāt. Secūdū oſtiū naracuſtoma appellat᷑. Tertiū caloſtoma iuxta īſulā ſarmaticā. Quartū pſeudoſtoma & inſula conopōdiabaſis: poſtea boryoſtoma & ſpireoſtoma. Singula autem ora tanta ſunt: ut prodatur in. xl. M. paſ. longitudīs uinci mare: dulcemq; intelligi hauſtum. Ab eo in plenum quidem omnes ſcytharum ſunt gentes uarie tamen littori appoſita tenuere alias gethæ: daci a romanis dicti: alias ſarmatæ: a græcis ſauromatæ: eorūq; hamoxobii aut corſi: alias ſcythæ degeneres & a ſeruis orti: aut troglodytæ: mox alani: & toxalani. Superiora autem īter danubiū & hyrcinum ſaltum uſq; ad pannonica hyberna carnunti germanorumq; ibi cōfiniū. Campos & plana iagyges: ſarmatæ uero mōtes & ſaltus. pulſi ab his daci ad pathiſſū amnem amoros ſiue duria eſt a ſueuis: regnoq; uanniano dirimens eos. Ex aduerſo abſternæ tenent: haliq;. Inde germani. Agrippa totum eum tractum ab iſtro ad oceanum bis ad decies centum milia paſſus: in longitudine quattuor milibus q̄dringētis. In latitudine ad flumen uiſchiam a deſertis ſarmatiæ prodidit. Scytharum nomen uſq;quaq; tranſit in ſarmatas atq; germanos. Nec aliis priſca illa durauit appellatio: q̄ qui extremi gentium harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt. Verū ab iſtro oppida crenne ſcepolium. Montes macrocrennius clarus. Amnis tyra oppido nomen imponens: ubi antea ophiuſa dicebatur. In eodem inſulam ſpatioſam incolunt tyragetæ. Abeſt ab pſeudoſtomo iſtri oſtio. cxxx. mil. Mox aſtacæ cognomines flumini: ultra quos erobizi: flumen rhode: ſinus ſaggaricus: portus ordeſus. Et a tyra. cxx. mil. paſſuum flumen boryſtenes: lacuſq; & gens eodē nomine & oppidum a mari recedēs

.xv.mil.paſ. Olbiopolis & miletopolis antiquis nominibus. Ruſus ī littore portus achæorum. Inſula achillis tumulo eius uiri clara. Et ab ea centum uigintiquinque milia paſſuum: peninſula ad formam gladii in tranſuerſum porrecta exercitatione eiuſdem cognominata dromos achilleos. Cuius lōgitudinem octoginta milia paſſuū tradidit Agrippa. Totum enim tractum ſardi ſcythæ & ſcyraci tenent. Inde ſilueſtris regio: hyleum mare: quo alluitur cognominant. Enœcadloæ uocantur incolæ. Vltra panticapes amnis: qui nomadas & georgos diſterminat: mox aceſinus. Quidā penticapem confluere intra olbiam cum boryſtene tradunt. Diligentiores hipanin tanto errore eorum: qui illum ī aſiæ parte prodidere. Mare ſubit uaſto receſſu donec quīq; milibus paſſuum interuallo abſit a mæotide: uaſta ambiens ſpatia multaſq; gentes. Sinus garcinites appellatur: flumen placyris. Oppida nauarum: gorcine. A tergo lacus buges foſſa miſſus in mare. Ipſe buges a coreto mæotis lacu ſinu petroſo diſcluditur dorſo. Recipit amnes bugem gerrhum hypanin ex diuerſo uenientes tractu. Nam gerrhus baſilidas & nomadas ſeparat. Hypanis per nomadas & hyleos fluit manu facto alueo in bugem: naturali in coretum. Regio ſcythiæ ſendica nominatur. Sed a carcinte taurica incipit quondam mari circufuſa & ipſa: quaque nunc iacent campi. Deinde uaſtis attollitur iugis. Trigīta ſunt eorum populi. Ex iis mediterranei.xxvii. Sex oppida: orgocyni: caraſeni: aſſyrani: tractari: arciſſali: tecali: caliordi. Iugum ipſū ſcythotauri tenent. Clauduntur ab occidente cheronneſo: ab ortu ſcytiſſa taucis. In ora a carcinite oppida tagræ in ipſis anguſtiis peninſulæ. Mox heraclea cherōneſus: libertate a romanis donatum. Megarice uocabatur antea præcipui nitoris in toto eo tractu cuſtoditis græciæ moribus: quinque milibus paſſuum ambiente muro. Inde parthenium promōtorium taurorum ciuitas placia. Symbolum portus. Promōtoriū criu metopon aduerſum carambico aſiæ promontorio: per medium euxinum percurrens centum ſeptuaginta milia paſſuum interuallo: quæ maxime ratio ſcythici arcus formam efficit. Ab eo taurorum portus multi: & lacus. Oppidum theodoſia a criu metopo.cxxii.M.paſ. A cheronneſo.cxlv.M. Vltra fuere oppida cyte: zephiriū: acre: nympheum: dia. Reſtat longe ualidiſſimum in ipſo boſphori introitu panticapeum mileſiorum a theodoſia mille trigintaquinque paſſuum: a cimmero uero oppido trans fretum ſito mille .d. ut diximus ſpatium. Hæc ibi latitudo aſiam ab europa ſeparat. eaq; ipſa pedibus plerunq; peruia glaciato freto boſphori cimmerii. Latitudo duodecim.d.paſſuum. Oppida habet hermiſium: mirmetium: & intus īſulā alopecē. Per mæotin autem ab extremo iſthmo: qui locus taphræ uocatur: ab ore boſphori ducenta ſexaginta milia paſſuum longitudo colligitur. A taphris per cōtinētē introrſus tenent auchetæ: apud quos hypanis oritur. Neuroæ: apud quos boryſthenes geloni: tugaſetæ: budini: baſilidæ: & ceruleo capillo agathyrſi. Super eos nomades. Deinde anthropophagi. A bute ſup mæotin ſauromatæ: & heſſedones. At p oram ad tanain uſq; mæotæ a quibus lacus nomen accepit. Vltimiq; a tergo eorum arimaſpi. Mox rhiphei montes. Et aſſiduo niuis caſu pinnarum ſimilitudine pterophoros appellata regio. pars mundi dānata a natura rerum: & denſa merſa caligine: neq; ī alio q̄ rigoris opere gelidiſq; aquilonis conceptaculis. Pone eos montes ultraque aquilonem gens fœlix (ſi credīus quos hyperboreos appellauere) annoſo degit æuo: fabuloſis celebrata miraculis. Ibi creduntur eſſe cardines mundi: extremiq; ſyderum ambitus: ſemeſtri luce & una die ſolis auerſi: non ut imperiti dixere ab æquinoctio uerno in autumnū. Semel in anno ſolſtitio oriunt iis ſoles: brumaq; ſemel occidunt. Regio aprica: fœlici temperie: omni afflatu noxio carens. Domus iis nemora luciq; & deorū cultus. Viritī gregatīq; diſcordia ignota & ægritudo omnis. Mors non niſi ſatietate uitæ epulatis: delibutiſque ſenibus luxu ex quadam rupe in mare ſalientiū. hoc genus ſepulturæ beatiſſimum. Quidam eos in prima pte aſiæ littorum poſuere non in europa: q ſunt ibi ſimilitudine & ſitu attacori nomine. Alii medios fecere eos inter utrumq; ſolem

antipodum occaſum exorientemq; noſtrum. quod fieri nullo mõ poteſt cõſtare tam
uaſto mari īteruenïente. Qui alibi q̄ in ſemeſtri luce cõſtituere eos:ſerere matutinis:
meridie metere:occidente ſole fœtus arborum decerpe:noctibus in ſpecus cõdi tradi-
derunt. Nec libet dubitari de gente ea:cum tot auctores ꝓdāt:frugũ primitias ſolitos
delon mittere Apollini:quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas hoſpitiis gētiũ
ꝑ annos aliquot uenerabiles:donec uiolata fide ī proximis accolarum finibus depo-
nere ſacra ea īſtituere. Hiq; ad conterminos deferre:atq; ita delum uſq;. Mox & hoc
ipſum exoleuit. Sarmatiæ:ſcythiæ:tauricæ:oīſq; a boryſtene amne tractus longitudo
.d.cccc.lxxx.M. Latitudo.d.cc.xvii.M.a.M. Agrippa tradita ē. Ego īcertā ī hac terraꝝ
ꝑte mēſurā arbitror. Veꝝ īſtituto ordīe reliqua huius ſinus dicant̃. Et maria qdē eius
nũcupabimus.

Inſulæ ponti. Cap.xiii.

HEllespontus inſulas non habet ī europa dicēdas. In ponto duæ .M.d. paſſibus
ab europa.xiiii.milia ab hoſtio cyaneæ:ab aliis ſymplegades appellatæ:traditæ-
q; fabulis inter ſe concurriſſe:quoniā paruo diſcretæ interuallo ex aduerſo ītrātibus
geminæ cernebantur: paulumq; deflexa acie coeũtium ſpeciem præbebant. Citra iſtrũ
apolloniatarum una octoginta milia a boſphoro thracio. Ex qua.M. Lucullus Capi-
tolinum Apollinem aduexit. Inter oſtia iſtri quæ eſſent diximus. Ante boryſthenem
achillea eſt ſupradicta. Eadem leuce & macaron appellata. Hanc temporum horum
demonſtratio a boryſtene centum quadraginta milia ponit: a tyra.cxx. M .a peuce
inſula quinquaginta .M. Cingitur circiter.x. milia.paſſ. Reliquæ in carcinitis ſinu
cephallones:rhoſphodus:amacra. Nõ eſt omittenda multorum opinio priuſquam
digrediamur a ponto:qui maria omnia interiora illo capite naſci non gaditano freto
exiſtimauere:haud improbabili argumento:quoniam æſtus ſemper e ponto ꝓfluens
nunquam reciprocetur ad eundem. Deinde eſt ut extera europæ dicātur: trāſgreſſiſq;
in rhipheos montes littus oceani ſeptentrionalis in leua donec perueniatur gades le-
gendum. Inſulæ complures ſine nominibus eo ſitu traduntur. ex quibus āte ſcythiā
quæ appellatur bannonia: unam abeſſe a ſcythia diei curſu:in quam ueris temperie
fluctibus electrum eiiciatur Timæus prodidit. Reliqua littora incerta ſignata fama.
Septētrionalis oceanus amalchium eum Vecatæus appellat a paropaniſo amne qua
ſcythiam alluit. quod nomen eius gentis lingua:ſignificat congelatum. Philemon
morimaruſam a cimbris uocari:hoc eſt mortuum mare. Inde uſq; ad promontorium
rubeas. Vltra deinde crenium. Xenophon lampſacenus a littore ſcytharum tridui
nauigatione inſulam eſſe immenſæ magnitudinis baltiam tradit. Eandem Pythias
baſiliam nominat. Feruntur & oonæ:in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant.
Alii:in quibus equinis pedibus homines naſcantur:hippopodes appellati. Fanefiorũ
aliæ in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota ītegāt. Incipit
inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonum:quæ eſt prima. Inde germaniæ ſeuo
mons ibi immenſus:nec rhipheis iugis minor immanem ad cimbrorum uſq; promõ-
torium efficit ſinum:qui codanus uocatur refertus īſulis. quaꝝ clariſſīa ſcandinauia
eſt:incompertæ magnitudinis.portionem tantum eius quod ſit notum: hilleuionũ
gente quingentis incolente pagis:quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec ē
minor opinione eningia. Quidam hæc habitari ad uiſulam uſq; fluuium a ſarmatis
benedis:ſcyris:hyrris tradunt. Sinum clylipenum uocari:& in oſtio eius īſulā latrin.
Mox alterum ſinum lagnum conterminum cimbris. Promontorium cĩbroꝝ excurrēs
in maria longe peninſulam efficit:quæ hauſtiſus appellatur: uigintitria milia paſſ.
Inde inſulæ romanis armis cognitæ. Earum nobiliſſimæ burcana fabaria a nr̃is dicta
a frugis ſimilitudine ſponte prouenientis. Item gleſſaria a ſucino militiæ appellata
a barbaris auſterania.præterq; actania. Toto autem hoc mari ad ſcaldin uſq; fluuiũ
germaniæ accolunt gentes haud explicabili menſura: tam immodica prudentium
diſcordia eſt. Cræci & qdā noſtri uigītiquīq; milia paſſuũ orā germaniæ tradiderũt.

Agrippa cum rhetia & norico longitudinem.dc. milia octogintaſex milia paſſuum. Latitudinē ducenta quadragītaocto.M.

¶Germaniæ. ¶Cap.xiiii.

RHetiæ prope unius maiore latitudīe: ſane circa exceſſū eius ſubactis. Nam germania multis poſtea annis nec tota percognita eſt. Si coniectare pmittitur haud multum ora deerit græco℞ opinioni:& longitudini ab Agrippa traditæ. Genera germanorū quinq;. Vindili:quorum pars burgundiones:uarinnæ:charini:guttones. Alterum genus īgeuones:quorum pars cimbri:teutoni a cauchorum gente. Proximi autem rheno iſteuones: quorum pars cimbri mediterranei: hermiones quorū ſueui hermūduri:chatti:cheruſi. Quīta pars peucini:baſternæ ſupradictis cōtermini dacis. Amnes clari ī oceanū defluūt:gutallus:uiſtillus ſiue iuſtilia:aluus:uiſurgis: ammiſſuis:rhenus : moſa. Introrſus uero nulla īferius nobilitate hercyniū iugū prætendit.

¶Inſulæ ī gallico oceano. ¶Cap.xv.

i IN rheno autē ipſo prope centū milia paſſuū ī longitudinē nobiliſſīa batauorū īſula & cannenefatū:& aliæ friſiorū:cauco℞:friſiabonum:ſturio℞: morſatio℞: quæ ſternuntur inter helinum : ac fleuum . ita appellantur oſtia in quæ effuſus rhenus ab ſeptentrione in lacus ab occidente in amnem moſam ſe ſpargit: medio inter hæc chore modicum nomini ſuo cuſtodiens alueum.

¶Britannia Hibernia. ¶Cap.xvi.

EX aduerſo huius ſitus britannia īſula clara græcis noſtriſq; monumentis. Inter ſeptentrionem & occidentem iacet:germaniæ galliæ hiſpaniæ multo maximis europæ partibus magno interuallo aduerſa. Albion ipſi nomen fuit: cum britanniæ uocarentur omnes de quibus mox paulo dicemus. Hæc abeſt a geſoriaco morinorum gentis littore proximo traiecto quinquaginta milia milium. Circuitu uero patere trigintaocto milia paſſus.lxxv.M. Pythias & Iſidorus tradunt:triginta prope iā ānis noticiam eius romanis armis non ultra uicinitatem ſiluæ calidoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem octingentorum milium paſſuum credit eſſe. Latitudinem tricentorum milium credit. Et eandem hiberniæ latitudinem. Sed longitudinem ducentorum .M.p.minorem. Super eam hæc ſita abeſt breuiſſimo tranſitu a ſilurum gente .xx.M. paſſuum. Reliquarum mella .cxxv.M. circuitu amplior proditur. Sunt autem hinc .xl.M.paſ. orcades:modicis īter ſe diſcretæ ſpatiis. Septē acmodæ:& triginta hebudes. Et inter hiberniam & britanniā mona:manapia:ricnea: uectis:ſilimnus:andros. Infra uero ſiambis:& axantos. Et ab aduerſo in germanicū mare ſparſæ gleſſariæ quas electridas græci recentiores appellauere : ꝙ ibi electrum naſceretur. Vltima omnium:quæ memorantur:tyle.ī qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus cancri ſignum ſole tranſeunte. Nulloſque contra per brumam dies. Hæc quidam ſenis menſibus continuis fieri arbitrātur. Timæus hiſtoricus a britānia introrſus ſex dierum nauigatione abeſſe dicit inſulam mitterin: in qua cādidū plūbū proueniat. Ad eam britannos uitilibus nauigiis corio circunſutis nauigare. Sunt & q alias prodāt ſcandiam: dumnam:bergos:maximamque omnium uerigon:ex qua in tylen nauigetur. A tyle unius diei nauigatione mare concretum a nonnullis cronium appellatur.

¶Gallia. ¶Cap.xvii.

g GAllia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera diuidit amnibus maxime diſtincta. A ſcalde ad ſequanam:belgica. Ab eo ad garūnam: celtica. Eademq; lugdunenſis. Inde ad pyrenei montis excurſū:aquitania aremorica ante dicta. Agrippa uniuerſarum galliarum īter rhenum & pyreneum atq; oceanum ac montes cebennam & iuram:quibus narbonēſem galliā excludit:longitudinē .cccc. .xx.M. paſſuum. Latitudinem.ccc.xiii.computauit. Aſcaldi īcolunt:exerni: texādri pluribus noībus.deīde menapii:morini:oromāſaci iūcti pago:qui cerſiacus uocatur. Britāni:ambiani:bellouaci:baſſi. Introrſus catoſlogi : attrebates: neruii liberi : uero mādui:ſueuconi:ſueſſiōes:ueruni liberi:ulmanetes liberi:tūgri:rinuci: friſi:auones:

betaſi:leuci liberi:treueri liberi antea:& lingones fœderati:rheni fœderati:mediomatrici:ſequani:rauraci:heluetii.Colonia equeſtris & rauriaca. Rhenum autē accolētes germaniæ gētium ī eadem prouīcia:nemetes:triboci: uangiones:īcubi:colōia agrippinēſis : guberni : butani : & quos in īſulis diximus rheni.

Lugdunēſis gallia. Capitulū.xviii.

LVgdunēſis gallia habet lexouios:uellocaſſes:galletos:uenetos:abrīcatuos:oſſiſinos: flumē clarum ligerī . Sed penīſulā ſpectatiorem excurrētem ī oceanū a fīe oſſiſinoꝝ circuitu.dc.xxv.M.paſ.lōgitudīe.In latitudīe cētū.xxv.M.Vltra eā uānetes.Intus aūt hedui fœderati:carauteni fœderati:boii:ſenones. Aulerci ꝗ cognoīāt eburones:& qui cenomani:meldi liberi:pariſii:trecaſſes:andegaui:īducaſſes:bodicaſſes:uenelli:carioſuelites:diablīdi:rhedones:turones:iteſui:ſecuſii:albii liberi:ī quoꝝ agro colonia lugdunum.

Aquitania. Cap.xix:

AQuitanicæ ſūt:ābulatri:anagnutes:pictones:ſantones liberi:bituriges liberi:ſexignani cognomine ubiſci:aquitani unde nomen prouinciæ : ſediboniates . Mox in oppidum contributi conuenæ:begerbi:tarbelli quattuor:ſignani: cocoſates : ſexſignani:uenami:enobriſates:belendi : ſaltus pyreneus:infraqꝫ meneoſi:oſqdates:montani:ſybillates:camponi:bercorcates:pimpedimui:ſaſſumini:uellates:tornates:conſoranni:auſci:eluſates:ſottiates:oſſidates:campeſtres:ſuccaſſes: latuſates : baſabocates:uaſſei:ſennates:cambolectri : ageſſinates pictonibus iuncti. Hinc bituriges liberi qui cubi appellātur.Dein lemouices:arueni liberi:gabales. Rurſus narbonēſis prouinciæ contermini ruteni:cadurci:antobroges.Tarnæqꝫ amne diſcreti a toloſanis petrogori.Maria circa oram ac rhenum ſeptentrionalis oceanus: inter rhenū & ſeq̄nā britannicus:inter rhenum & pyreneum gallicus.Inſulæ complures uenetorum & quæ uenetica appellantur : et inter aquitanicum ſinum .

Citerior hiſpania. Capitulum.xx.

APyrenei promontorio hiſpania incipit anguſtior non gallia modo: uerum etiā ſemetipſa:ut diximus:immenſum quantum hinc oceano:illinc hiberico mari comprimentibus . Ipſa pyrenei iuga ab exortu æquinoctiali in occaſum brumalem breuiores latere ſeptentrionali q̄ meridiano hiſpanias faciunt.Proxima ora citerioris eſt eiuſdem tarraconenſis ſitus a pyreneo per oceanum baſtonum ſaltus . Aolarſo: uaſdulorum oppida : moroſgi:menoſta: ueſperies:amanum portus : ubi nūc obrica flaui colonia ciuitatum nouem. Regio cantabrorum:flumen ſanga: portus uictoriæ iuliobricenſium.Ab eo loco fōtes hiberi quadragīta milia paſſuū.Portus biendium: origeni mixti cantabris.Portus eorum ueſei:ueca. Regio aſturum : noega oppidum in peninſula piſici.Et deinde conuentus lucenſis a flumine nauia.Albiones: cibarci: egouarri cognomīe namarini:iadoni:arrotebæ: promontorium celticum.Amnes florius:nelo:celtici cognomine neriæ: ſuperqꝫ tamarci : quorum in peninſula treſaræ : ſeſtianæ Auguſto dicatæ:& Toporio oppidū noela.Celtici cognomine præſtamartii: cileni.Ex īſulis nominandæ:corticata:& aunios:acilenſis:conuentus bracharum : heleni:groni:caſtellum tide: græcorum ſobolis omnia.Inſulæ cycæ . Inſigne oppidum abobrica .Minius ānis quattuor.M.paſ.ore ſpatioſus.leuni:ſeurbi:bracharū oppidū auguſta quos ſuper gallecia.Flumē limia. Durius amnis e maximis hiſpaniæ ortus ī pelondonibus:& iuxta numātiam . Lapſus dein per areuacos uacceoſqꝫ diſtermīatis ab aſturia uectonibus:a luſitania gallecis . Ibi quoqꝫ turdulos a bracharis arcēs:oīſqꝫ dicta regio a pyreneo metallis referta auri argēti ferri plūbi nigri albiqꝫ.

Luſitania. Capitulum.xxi.

ADurio luſitania incipit.Turduli ueteres : peſuri : flumen uagia : oppidū talabrica : oppidum & flumen eumenium : oppida conimbrica:colippo : euburobritium.Excurrit deinde in aliud uaſto cornu promōtorium:quod alii artabrum appellauere:alii magnū:multi ulyſipponēſe ab oppido: terras maria cælū diſterminās:

Illo finit' hiſpaniæ latus. Et a circuitu eius ĩcipit frõs ſeptẽtrionis.

Inſulæ ĩ oceano Cap.xxii.

h Inc oceanus q & gallicus occaſus: illinc oceanus atlanticus promõtorii excurſũ .xl.M.prodidere. Alii.xc.M.paſ.ad pyreneum. Inde non pauci duodecim qnq̃ginta milia.& ibi gẽtem artabrũ quæ nũq̃ fuit: manifeſto errore. Arrotebras enĩ quos ante celticum diximus promõtorium hoc ĩ loco poſuere litteris permutatis. Erratum & ĩ amnibus ĩclytis ab minio: quem ſupra diximus.cc.M.paſſuum ut auctor ẽ Varro: abeſt eminius: quem alibi quidam ĩtelligũt: & lineam uocãt: obliuiõis ãtiqs dictus: multumq; fabuloſus. Ab durio tagus.cc.milium paſſuum ĩteruenĩete mũda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo cẽtum ſexagĩta mil. paſſuũ promõtorium ſacrum e media prope hiſpãiæ frõte proſilit quattuordecĩ mili.paſſuum. Inde & pyreneum medium colligit ut Varro tradit. Ab ana uero: quo luſitaniam a betica diſcreuimus: cẽtum uigĩtiſex.M.paſſum: a gadibus cẽtum duo.M.paſ. additis gẽtes celticæ t̃duli: et circa tagũ uetones. Ab ana ad ſacrum luſitani. Oppida memorabilia a tago in ora: olyſippo equarũ e fauonio uento conceptu nobile: ſalatia cognominata. Vrbs imperatoria: merobrica promõtorium ſacrum: et alterum ceneus. Oppida oſſonobia balſa myrtili. Vniuerſa prouincia diuiditur in conuentus tres: emericenſem: pacenſem: ſcalabitanum. Tota populorum.xlvi.in quibus coloniæ ſunt quinq; municipiũ ciuium romanorum latii antiqui quattuor. Stipendiaria trigintaſex. Coloniæ auguſta emerita anæ fluuio appoſita: mertallinenſis: pacenſis: norbenſis cæſariana cognomine. Contributa ſunt in eam caſtra iulia: caſtra cecilia. Quinta eſt ſcalabis: quæ præſidiũ iulium uocatur. Mũicipium ciuium romãorum olyſippo: fœlicitas iulia cognoĩatũ. Oppida ueteris latii ebora: quod idem liberalitas iulia & myrtilis & ſalatia quæ diximus ſtipendiariorum: quos nominare non pigeat. Præter iam dictos in betica cognominibus: auguſtobrigenſes: emienſes: aranditani: taxabritenſes: blaxenſes: cæſarobricenſes: caperenſes: caurenſes: colarnici: bilitani: concordienſes: & bocori: interauſẽſes: latiẽſes: mirobrigenſes: qui celtici cognominantur: medubrigẽſes qui plumbarii: ocelenſes: lãciẽſes: turduli qui barduli & tapori. Luſitaniam cũ aſturia & gallecia patere longitudine.d.xl.paſ. latitudĩe.d.trigĩtaſex mil. Agrippa prodidit. Omnes autem hiſpaniæ a duobus pyrenei promotoriis per maria totius oræ circuitu trigĩtanouem .M.duodecim colligere exiſtimantur: ab aliis uigintiſex mili. Ex aduerſo celtiberiæ cõplures ſũt ĩſulæ caſſiterides dictæ a græcis a fertilitate plũbi & e regiõe arrotrebarũ promontorio deoꝝ ſex: quas aliqui fortunatas appellauere. In ipſo uero capite: mox beticæ ab oſtio freti paſſus ſeptuagĩtaquĩq; mil. gadis longa: &(ut Polybius ſcripſit) duodecim mil.lata.iii.mil. paſſuum abeſt a continente. Proxĩa parte minus pedes dcc. Reliqua plus ſeptem mil. ipſius ſpatium quindecim.M.paſſ.eſt. Habet oppidũ ciuium romãorum quod appellatur auguſtana urbs iulia. Gaditani ab eo latere quo hiſpaniam ſpectat: paſſibus fere centum. Altera ĩſula eſt ĩ longum ducentorũ miliũ paſſuum quadragĩta.M.lata. In qua prius oppidum gadium fuit. Vocat' ab Ephoro & Phyllide erithea: a Timæo & Sylæo aphrodiſias: ab indigenis Iunonis. Maiorem Timæus potinuſam a puteis uocitatam ait. noſtri tarteron appellant: quam pœni appellarunt gadiritam. Pæonica diruta punica lingua ſeptem ſignificante. Erythea dicta eſt: quoniam tyrii ab origine eorum orti ab erythreo mari ferebantur. In hac Geriones habitaſſe a qbuſdam exiſtĩantur: quorum armẽta Hercules abduxerit. Sũt q aliã eſſe eã: & cõtra luſitaniã arbitrent': eodẽq; noĩe quondã ibi appellant.

Vniuerſæ europæ menſura. Cap.xxiii.

P Eracto ambitu europæ: reddẽda cõſũmatio eſt: ne qd ĩ expedito nõ ſit noſcere uolentibus. Longitudinem eius Artemidorus atq; Iſidorus a tanai uſque gades octogĩtaq̃ttuor mil.q̃ttuordecĩ paſſuũ ꝓdiderũt. Polybius latitudĩẽ europæ ab italia ad oceanum ſcribit.xi.M.quĩquagĩta eſſe etiam tum ĩcomperta magnitudĩe huius.

Eſt autem ipſius italiæ: ut diximus: duodecĩ. M. uiginti ad alpes. Vnde lugdunum ad portũ morinoꝝ britannicũ: qua uidetur menſuram agere Polybius. xiii. M. xviii. Sed certior mẽſura ac lõgior ad occaſũ ſolis æſtiui oſtiũq; rheni p caſtra legionũ germãiæ ab iiſdem dirigitur alpibus duodecim mil. q̃dragintatriũ paſſuũ. Hinc deinde africa atq; aſia dicentur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .V.

Africæ deſcriptio.

AFRICAM GRAECI LIBYAM APPELLAuere: qua mare ante eam libycum ĩcipiẽs ægypto finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit ſinus: longe ab occidente littorũ obliquo ſpatio. Populorum eius oppidorumq; noĩa uel maxĩe ſunt ĩeffabilia: præterq̃ ipſorum linguis: & alias caſtella ferme inhabitant.

Mauritania. Cap. primũ.

PRincipio terrarum mauritaniæ appellant̃ uſq; ad Caium Cæſarẽ Germanici filium regna. Sæuitia eius ĩ duas diuiſa eſt prouĩcias. Promontorium oceani extimũ ãpeluſia noĩatur a græcis. Oppida fuere: liſſa: cottæ: ultra columnas Herculis. Nunc eſt tingi quondã ab Anteo conditum: poſtea a Claudio Cæſare cũ coloniã faceret: appellatũ traducta iulia. Abeſt a belone oppido beticæ proximo traiectu triginta mil. paſſuũ. ab eo uigĩtiquinq; mil. in ora oceani colonia Auguſti: iulia conſtantia: zubil regũ ditioni exẽpta et iura ĩ beticam petere iuſſa: et ab eo. xxxii. M. paſſuũ colonia a Claudio Cæſare facta lixos: uel fabuloſiſſime ab antiquis narrata. Ibi regia Antei certamenq; cũ Hercule: et heſperidum horti. Affunditur autem huic æſtuarium e mari flexuoſo meatu: in quo draconis cuſtodiæ inſtar fuiſſe nunc interpretantur. Amplectitur intra ſe inſulã: quã ſolam e uicino tractu aliquãto excelſiores non tamen æſtus maris inundant. Extat in ea et ara Herculis: nec præter oleaſtros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentoſa græciæ mendacia de iis et amne lixo prodita: qui cogitẽt noſtros nup paulominus monſtrifica quædam de iiſdẽ tradidiſſe. Præualidam hanc urbem maioremq; magna carthagine. Præterea ex aduerſo eius ſitã et prope immẽſo tractu. Ab tingi quoq; aliã Cornelius Nepos audaciſſĩe credit ab lixo quadragĩta mil. paſſuum. In mediterraneo altera Auguſti colonia eſt babba: iulia cãpeſtris appellata. Et tertia banaſa. lxxv. mil. ualentia cognominata. Ab ea trigintaquinq; mil. paſſuũ: uolubile oppidum: tantundem a mari utroq; diſtans: et in ora a lixo quinquaginta mil. amnis ſububus: præter banaſam coloniã defluens: et magnificus et nauigabilis. Ab ea totidẽ milibus paſſuum oppidum ſala eiuſdẽ nominis fluuio impoſitum: iã ſolitudinibus uicinum elephantorumq; gregibus infeſtum. Multo tamẽ magis: autololum gentem per quã iter eſt ad montem africæ uel fabuloſiſſimum atlantem. E mediis hunc arenis ĩ cælum attolli prodiderunt: aſperum: ſqualentem: qua uergat ad littora oceani: cui cognomen impoſuit. Eundẽ opacum nemoroſumq; et ſcatebris fontium riguũ qua ſpectat africam fructibus omniũ generũ ſpõte ita ſubnaſcẽtibus ut nunq̃ ſatietas uoluptatibus deſit. Incolarum neminem ĩterdiu cerni: ſilere omnia haud alio q̃ ſolitudinum horrore ſubire tacitam religionem animos propius accedentium: præterq; horrorem elati ſuper nubila atq; in uicinia lunaris circuli. Eundẽ noctibus micare crebris ignibus ægypanum ſatyrorumq; laſciuia. impleri tibiarũ ac

fiſtulæ cantu tympanorumq; et cymbalorum ſonitu ſtrepere. Hæc celebrati auctores prodidere: præter Herculi et Perſeo laborata ibi. ſpatiū ad eum immenſum ícertūq;. Fuere et Hannonis carthaginenſium ducis commentarii punicis rebus florentiſſimis explorare ambitum africæ iuſſi: quē ſecuti pleriq; e græcis noſtriſq;. Et alia quædam fabuloſa & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere: quarum nec memoria ulla nec ueſtigium extat. Scipione Aemiliano res ī africa gerente Polybius annaliū cōditor ab eo accepta claſſe ſcrutandi illius orbis gratia circunuectus prodidit a monte eo ad occaſū uerſus ſaltus plenos feris: quas generat africa: ad flumē anatin. cccc. octogīta quinq; mil. paſ. Ab eo lixū. ccv. M. paſ. Agrippa lixū a gaditano freto cētum. xii. mil. paſ. abeſſe. Inde ſinum qui uocetur ſaguti. Oppidum in promontorio mulelacha. Flumina ſububam et ſalat. Portum rutubis a lixo. cccxiii. mil. paſ. Inde promontoriū ſolis: portum riſardir. Gætulos: autoteles: flumen coſenum: gentem ſelatitos: et maſa-tos: flumen maſathat: flumen darat: in quo crocodilos gigni. Deinde ſinum. dc. xvi. mil. paſ. Includi montes barce promontorio excurrente in occaſum: quod appellatur ſutrentium. Poſtea flumen palſum: ultra quod æthiopas peroros: quorum a tergo poruſios. Iis iungi mediterraneo gætulos daras. at in ora æthiopas daratitas. Flumen bambothum crocodilis & hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos uſque ad eum: quem eonochema dicemus. Inde ad promontorium heſperum nauigatione dierum ac noctium decem. In medio eo ſpatio atlantem locauit: a cæteris omnibus ī extremis mauritaniæ proditum. Romana arma prīmū Claudio prīcipe ī mauritania bellauere Ptolemæū regem a Caio Cæſare interemptum: ulciſcente liberto Aedemōe: refugientibuſq; barbaris uentum conſtat ad montem atlantem. Nec ſolum cōſulatu perfunctis atq; e ſenatu ducibus qui tum res geſſere: ſed equitibus quoque romanis qui ex eo præfuere: ibi atlātem penetraſſe gloria fuit. Quinq; ſūt ut diximus romanæ coloniæ in ea prouīcia. peruiumq; famæ uideri poteſt. Sed id plerunque fallaciſſimo experimento deprehenditur: quia dignitate indagare uera pigeat: ignorātiæ pudore mentiri nō piget. haud alio fidei proniore lapſu: q̄ ubi falſæ rei grauis auctor exiſtit. Et equidem minus miror incomperta quædam eſſe equeſtris ordinis uiris. Iam uero & e ſenatu non aliunde intrantibus q̄ cauſa luxuriæ: cuius efficaciſſima uis ſentitur atq; maxima cum ebori: cædroq; ſiluæ exquirantur: omnes ſcopuli gætuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora abſala centum quīquagīta. M. paſſuum flumen aſanam marino hauſtu: ſed portu ſpectabile: mox amnem quem uocāt fuut. Ab eo ad dirin hoc enim atlanti nomen eſſe eorum lingua conuenit. cc. M. paſſuum interueniente flumine: cui nomen eſt uior. Ibi fama exiſtere circa ueſtigia habitati quondam ſoli uinearum palmetorumq; reliquias. Suetonius Paulinus: quē cōſulem uidimus: primus romanorum ducum tranſgreſſus quoq; atlantem aliquot milium ſpatio prodidit de excelſitate quidem eius quæ cæteri. Imas radices denſis altiſque repletas ſiluis: incognito genere arborum: proceritatem ſpectabilem enodi nitore: frondes cupreſſis ſimiles: præter grauitatem odoris tenui eas obduci lanugine: qbus addita arte poſſe quales bombice ueſtes confici. Verticem altis etiam æſtate operiri niuibus. Decumis ſe eo perueniſſe caſtris: & ultra ad fluuium qui niger uocatur: per ſolitudines nigri pulueris eminentibus interdum uelut exuſtis cautibus loca īhabita-bilia feruore: quanq̄ hyberno tempore expertos. Qui proximos inhabitent ei ſaltus refertos elephantorum ferarumque & ſerpentium omni genere canarios appellari. Quippe uictum eius animalis promiſcuum iis eſſe: & diuidua ferarum uiſcera. Iunctam æthiopū gentē quos perorros uocant ſatis conſtat. Iuba Ptolemæi pater: qui primus utriq; mauritaniæ imperauit: ſtudiorum claritate memorabilior etiā q̄ regno ſimilia prodidit de atlante: præterq; gigni ibi herbam euphorbiā noīe ab inuentore medico ſuo appellatā. Cuius lacteū ſuccū miris laudidus celebrat in claritate uiſus cōtraq; ſerpētes & uenena oīa: priuatī dictato uolumīe. Et ſatis ſuperq; de atlante.

Tingitaniæ prouincia. Cap.ii.

TIngitaniæ prouinciæ longitudo.clxx.M. paſſuum eſt : & gens in ea quondam præcipua maurorũ:unde nomen prouinciæ:quos pleriq; maurusios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas reddit familias.Proxima illi maſſeſylorum fuerat:ſed ſili modo extincta eſt.Getulæ nunc tenent gẽtes:bamuræ:multoſq; ualidiſſĩi autololes. Et horũ pars quondam neſimi:qui auulſi iis propriã fecere gentem uerſi ad æthiopas. Ipſa prouincia ab oriente montoſa fert elephantos.In abila quoque monte & quos ſeptem fratres a ſimili altitudĩe appellant freto imminẽti iũcti abilæ.ab iis ora ĩterni maris.Flumen tamũda nauigabile quondam & oppidum . Flumẽ laud & ipſũ nauigiorũ capax.Ruſaddir oppidũ et portus maluana.Fluuius nauigabilis ſiga.Oppidũ ex aduerſo maluanæ in hiſpania ſitũ.Syphacis regia:alterius iam mauritaniæ. Nãq; diu regũ nomina optinuere:ut bogudiana appellaretur extima.Itemque bocchi quæ nũc cæſariẽſes.Ab ea portus magnus harpatio appellatus ciuiũ romanorũ oppidum. amnis mulucha Bocchi maſſeſylorũq; finis . Quizacenitana peregrinorũ oppidum. Arſennaria latinorũ tria mil. paſſuũ a mari.Carcenna colonia Auguſti:legio ſecũda. Item colonia eiuſdem deducta cohorte prætoria gunugii.Promontoriũ Apollinis . Oppidũq; ibi celeberrimũ cæſarea antea uocitatũ iol Iubæ regia a diuo Claudio coloniæ iure donata eiuſdẽ iuſſu deductis ueteranis.Oppidũ nouũ & latio datũ tipaſa . Itemq; a Veſpaſiano imperatore eodẽ mũere donatũ icoſio. Colonia Auguſti ruſguniæ.Ruſucuriũ ciuitate honoratũ a Clandio.Ruzaſus colonia Auguſti.Salde colonia eiuſdẽ:gigili oppidũ.Tucca ĩpoſitũ mari & flumini ampſagæ.Intus colonia auguſta quæ item ſucha:baritem:tubi:ſubtu.Ciuitates:tirmici:tigauæ.Flumina iſarges : gẽſnabades:ſardana : lauerna:bargenſina:turebi: flumen uſariens nauigabile. flumen ampſaga abeſt a cæſarea.cc.xxxiii.M.paſſuum. Vtriuſq; mauritaniæ lõgitudo .dccc. .M.paſ.xxxix.M.Latitudo.ccccl.xvii.M.p.

Numidia. Cap.iii.

AB ampſaga numidia eſt : Maſiniſſæ clara nomine : metagonitis terra a græcis appellata.Numidæ uero nomades a permutandis papilionibus mapalia ſua: hoc eſt domus plauſtris circunferentes.Oppida cullurus:ichadæ.Ab ea ad quadragintaocto.M.paſſuum in mediterraneo colonia cirtha ſitianorum cognomine . Et alia intus ſicca.Liberumq; oppidum bulla regia.Et in ora tacatua hippo regius . Flumen armua.Oppidum tachabracha ciuium romanorum . Tuſca fluuius:numidiæ finis . Nec præter marmoris numidici ferarumq; prouentum aliud inſigne.

Africa. Cap.iiii.

ATuſca zeugitana regio:& quæ ꝓprie uocet africa ẽ. Tria ꝓmõtoria:candidum. mox Apollinis aduerſũ ſardiniæ.Mercurii aduerſũ ſiciliæ ĩ altũ ꝓcurrẽtia duos efficiũt ſinus hiponẽſẽ ꝓximum ab oppido quod hipponẽ dirutũ uocant diarrhitũ a græcis dictũ propter aquaꝝ irrigua.Cui finitimũ theudalis immune oppidũ longius a littore. Dein promontorium Apollinis:& in altero ſinu utica ciuium romanorum Cathonis morte nobilis . Flumen bagrada . Locus caſtra cornelia.Colonia carthago magnæ ĩ ueſtigiis carthaginis:colonia maxulla.Oppida carpi: miſua.Et liberꝝ clupea in ꝓmõtorio Mercurii.Itẽ libera curubiſne Apollinis.Mox africæ ipſius alia diſtĩctio. libyphoenices uocantur qui bizantium incolunt:ita appellatur regio.ccl.M.paſſuum per circuitum fertilitatis eximiæ cum centeſima fruge agricolis fœnus reddente terra. Hic oppida libera leptis adrumẽtum ruſpina thapſus.Inde thena aueſinacõ madeſtachape:ſabrata contingens ſyrtin minorem.ad quam numidiæ et africæ ab ampſaga longitudo.dlxxx.M.paſſuum.Latitudo qua cognitum eſt.cc.M.Ea pars quã africã appellauimus diuiditur in duas prouincias:ueterem et nouam diſcretas foſſa. Inter africanum ſequẽtem et reges thenas uſq; perducta:quod oppidum a chartagĩe abeſt .cc.xvii.M.paſſus.Tertius ſinus diuiditur in geminos duarum ſyrtium uadoſo ac reciproco mari.Diſrhoos:ad proximam quæ minor eſt a carthagine .ccc.M.paſſuũ ut

Polybius tradit. Ipſam centum. M. paſſ. aditu. ccc. M. ambitu. Et terra hæc aũt ſyderꝶ obſeruatione nobilis. Ad eam per deſerta harenis pq; ſerpẽtes iter eſt. Excipiũt ſaltus repleti ferarũ multitudine: & introrſus elephãtorum ſolitudines: mox deſerta uaſta. utrinq; garamãtes ab augylis dierum duodecim itinere diſtantes. Super illos fuere gens pſylli: ſup quos lacus Lycomedis deſertis circundatus. Augyle ipſi medio fere ſpatio locantur ab æthiopia: quæ ad occidentem uergit: & a regione quæ duas ſyrtes interiacet: pari utrinque interuallo: ſed littore inter duas ſyrtes ducentoꝶ qnq̃ginta milia paſſuũ. Ibi ciuitas oenſis. Cyniphos fluuius ac regio. Oppida neapolis: taphra habrothonum. Leptis altera: quæ cognominatur magna. Syrtis maior circuitu cẽtum uigintiquĩq;. M. paſſuũ. aditu aũt. ccc. xiii. M. Inde accolit gens ciſipadum. In ĩtimo ſinu fuit ora lotophagon: quos qdam alachroas dixere: ad philenorum aras. ex arena ſũt eæ. Ab iis non ꝓcul a continente palus uaſta ad amnem tritonem. Nomenq; ab eo accepit: palãtias appellata a Callimacho: et citra minorẽ ſyrtin eſſe dicta: a multis uero inter duas ſyrtes. Promontorium quod maiorem includit burion appellat̃: ultra cyrenaica prouincia. Ad hunc finem africa a fluuio Ampſaga populos uigintiſex habet: qui romano parent imperio. In iis colonias ſex præter iam ſupradictas uthinam tuburbin. Oppida ciuium romanorum quindecim ex quibus ĩ mediterraneo dicenda abſuritanum: abutucenſe: aboriente canophicum: chimanenſe: rhimituenſe: thunuſidienſe: tuburbienſe: tybidrumenſe: tibigenſe. Vcitana duo maius et minus. uagenſe. oppidum latinum unum uzzalitanum. Oppidum ſtipendiarium unum. Caſtris corneliis oppida libera triginta ex quidus dicenda intus acolitanum: acharitanum: auinenſe: abziritanum: canopitanum: melzitanum: mararenſe: ſalaphitanũ: tuſdritanum: diricenſe: thiphicẽſe: tuniſẽſe: ſchoedenſe: tagaſenſe: ſigenſe. uluſuburitanũ: uagienſe aliud: ſigenſe: zianiẽſe. Ex reliquo numero non ciuitates tantũ: ſed pleræq; etiã nationes iure dici poſſũt: ut nattabudes: capſitani: muſulani: ſabarbares: maſſyllini ciues uamacures: ethini: muſſini: marchubi: et tota gætulia ad flumen nigrum: q africam ab æthiopia dirimit.

Cyrene. Cap. v.

CYrenaica eadem pentapolitana regio illuſtratur Hãmonis oraculo: quod a cyrenis abeſt. cccc. M. paſſuum fonte ſolis: pentapolis urbibus maxime quinq; berenice: arſinoe: ptolemaide: apollonia: ipſaq; cyrene. Berenice in ſyrtis extimo cornu ẽ quondam uocata heſperidum ſupradictarum uagantibus græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius lethon: lucus ſacer: ubi heſperidum horti memorantur. Abeſt ab lepti. ccc. lxxxv. mil. paſ. ab ea arſinoe theutyra uocitata. xliii. M. paſ. Et deĩde ptolemais antiquo nomine barce. xxii. M. paſ. Mox. ccl. M. promontorium phycus per creticum mare excurrit diſtans. cccl. mil. paſ. a tænaro laconicæ promontorio: a creta uero ipſa. cxxv. mil. Poſt id cyrene a mari. xi. mil. paſ. A phicunte appolloniam. xxiiii. mil. paſ. ad cherronneſum. lxxxviii. mil. paſſuum. Vnde catabathmum. ccxvi. M. paſ. accolunt marmaridæ a pharedoni ferme regione ad ſyrtin uſq; maiorẽ porrecti. Poſt eos acraucæ leſatiani. In ora ſyrtis naſammones: quos antea meſammones græci appellauere ab argumento loci: medios inter arenas ſitos. Cyrenaicus ager quindecĩ. M. paſſuum latitudine a littore arboribus fertilis habetur. Intus eodem ſpatio frugibus tantũ. mox. xxx. M. paſſuum latitudine: et. ccl. M. paſ. longitudine laſeri modo. Poſt naſammonas haſbytæ et macæ uiuunt. Vltra eos Hammanientes. xi. dierum itinere a ſyrtibus maioribus ad occidentem: et ipſi quaquauerſus arenis circũdati: puteos tñ haud difficiles binum fere cubitorũ ĩueniũt altitudine: ibi reſtagnãtibus mauritaniæ aquis. Domos ſale e montibus ſuis exciſo ceu lapide conſtruunt. Ab iis ad troglodytas hyberni occaſus plaga dierum quattuor iter: cum quibus commertium gemmæ tantum: quam carbunculum uocamus: ex æthiopia uectæ. Interuenit ad ſolitudines africæ ſuper minorem ſyrtin dictas uerphazania: ubi gentem phazaniorum urbeſq; alelen et cillabam ſubegimus. Item cidamum e regione ſabrate. Ab his mons longo

ſpatio in occaſū ab ortu tēdit: ater a noſtris dictus a natura aduſto ſimilis: aut ſolis repercuſſu accenſo. Vltra eū deſerta. Matelgæ oppidum garamātum. Itemq; detris affuſo fonte a medio die ad mediā noctem aquis feruentibus: totidē horis ad mediū diem rigentibus. clariſſimumq; oppidum garadamum caput garadamanthum: oīa armis romāis ſuperata: et a Cornelio Balbo triumphata: unius omniū curru externo et quiritiū iure donato. Quippe gadibus nato ciuitas romana cum Balbo maiore patruo data ē. Et hoc mirum ſupradicta oppida ab eo capta auctores noſtros ꝓdidiſſe. Ipſum in triūpho præter cydamum et garradamum omniū aliarū gentium urbiūq; numina ac ſimulacra duxiſſe: quæ fuere hoc ordine. Tabidium oppidum. Niteris nationis gligemela oppidum. Bubeium natio uel oppidū. Enipi natio. Thubē oppidū. Mons nomine niger: nitibrum rapſa oppida: diſcera natio: detri oppidum: flumen nathabur: tapſagum oppidum: nannagi natio: boin oppidum: pege oppidum: flumē daſibari. Mox oppida cōtinua baracū: buluba: alaſi: galſa: balla: maxalla: zizama. Mons gyri: in quo gemmas naſci titulus prodidit. Ad garamantas iter inexplicabile adhuc fuit latronibus gentis eius. puteos qui ſunt non alte fodiendi ſi locorū noticia aſſit: arenis operientibus. Proximo bello quod cū oenſibus romani geſſere auſpiciis Veſpaſiani imperatoris compendium uiæ quatriduo deprehenſū eſt. hoc iter uocatꝰ præter caput ſaxi. finis cyrenaicus catabathmos appellatur oppidum et uallis repēte conuexa. Ad eum terminū cyrenaica africa a ſyrti minore decies ſexagīta. M. paſſuū in longitudinem patet. In latitudine qua cognitum eſt. d. ccc. paſſuum.

Libya mareotis. Cap. vi.

EA quæ ſequitur regio mareotis libya appellatur ægypto cōtermina. Tenēt marmarides: adirmachidæ: deinde mareotæ. Mēſura a catabathmo ad paretoniū .lxxxvi. M. paſſuum. In eo tractu intus apis intereſt nobilis religiōe ægypti locus. Ab eo paretonium. lxii. M. paſ. Inde alexandriam. c. M. paſſuum. latitudo. clxix. eſt. Eratoſthenes a cyrenis alexandriam terreſtri itinere .d. xxv. M. prodidit. Agrippa totius africæ a mari atlantico cum inferiore ægypto. lxxxv. M. paſſuum longitudinē poſuit. Polybius et Eratoſthenes diligentiſſime exiſtimati ab oceano ad carthaginē magnā .lxvi. milia paſſuum. Ab ea canopum nili proximum oſtium. xvi. M. paſſuum. xxix. fecerunt. Iſidorus a tingi canopum .xxxv. xcix. M. paſſuum. Artemidorus. xl. minus q̄ Iſidorus.

Inſulæ circa africā: et aduerſaꝝ africæ. Cap. vii.

INſulas non ita multas complectuntur hæc maria. Clariſſima eſt menix lōgitudine. xxxv. paſ. latitudine. xxv. ab Eratoſthene lotophagites appellata. Oppida habet duo meningen ab africæ latere: et altero thoiar. Ipſa a dextro ſyrtis minoris ꝓmontorio paſſibus. cc. ſita. ab ea. c. p. contra leum cercina cum urbe eiuſdem nominis libera: longa. xxv. M. paſſuum: lata dimidium eius ubi plurimum. At in extremo non plus. v. M. paſſus. hinc perparua carthaginem uerſus cercinitis ponte iungitur. Ab iis .l. M. fere paſſuum lipaduſa longa. vi. M. p. Mox gauleegalata: cuius terra ſcorpionē dirū animal africæ necat. Dicuntur et in clupea emori. cuius ex aduerſo coſſyria cum oppido. ac contra carthaginis ſinū duæ e gremio æreæ aræ. Reuera autē ſcopuli uerius q̄ inſulæ: inter ſiciliam maxime et ſardiniā. Auctores ſunt et has quondam habitatas ſubſediſſe. Interiori autē ambitu africæ ad meridiē uerſus: ſupq; gætulos īteruenientibus deſertis primi omniū libyi ægyptii: deinde leucæ æthiopes habitant.

Aethiopes. Cap. viii.

SVper eos æthiopū gētes nigritæ a quo dictū eſt flumine. Gymnetes pharuſi etiā oceanum attingētes: quos in mauritaniæ fine diximus: perorri. Ab iis omnibus uaſtæ ſolitudines orientem uerſus: uſq; garamātes: augilaſq; et troglodytas: ueriſſīa opinione eoꝝ qui deſertis africæ duas æthiopias ſuperponunt: et āte omnes Homeri qui biptitos tradit æthiopas ad orientē occaſumq; uerſos. Nigri fluuio eadem natura quæ nilo: calamum et papyrum et eaſdem gignit animantes: iiſdemq; temporibus

augeſcit. Oritur ĩter tareleos æthiopas:& œcalicas. Horum oppidum mauin quidam ſolitudinibus interpoſuerunt. Atlãtas iuxta eos:ægipanas ſemiferos:& blemmias:& gamphaſantas:& ſatyros:& himantopodas. Atlantes degeneres ſunt humani ritus ſi credimus. Nam neq; nominum ullorum inter eos appellatio eſt: & ſolem orientem occidentemq; dira imprecatione contuentur:ut exitialem ipſis agriſq;. neq; ĩſomnia uiſũt q̄lia reliq mortales. Troglodytæ ſpecus excauãt. hæ illis domus. uictus ſerpẽtiũ carnes. ſtridorq; non uox:adeo ſermonis cõmercio carent. Garamantes matrimonioꝝ exortes:paſſim cum fœminis degunt. Augilæ tantum inferos colunt. Gamphaſantes nudi:præliorumq; expertes nulli externo congregantur. Blemmiis traduntur capita abeſſe:ore & oculis pectori affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingitur forma. Himantopodes loripedes quidam:qbus ſerpẽdo ingredi natura eſt. Pharuſi quondam perſæ comites fuiſſe dicuntur Herculis ad heſperidas tendẽtis. Nec de africa plura:quæ memorentur:occurrunt.

¶DE Aſia. ¶Cap.viiii.

ADhæret aſia:quam patere a canopico oſtio ad põti oſtium Timoſthenes .xxvi..xxxviii. M. paſſuum tradidit. Ab ore autem ponti ad os mæotis Eratoſthenes .xv.xlv. M. paſſuum. Vniuerſam uero cũ ægypto ad tanain Artemidorus & Iſidorus .lxxxviii.d.ccl. M. paſſus. Maria eius cõpluria ab accolis traxere nomina:quare ſimul indicabuntur. Proxima africæ incolitur ægyptus introrſus ad meridiem recedẽs: dõec a tergo prætendãtur æthiopes. Inferiorem eius partem nilus dextra leuaque diuiſus amplexu ſuo determinat canopico oſtio ab africa:ab aſia peluſiaco.clxx. M. paſſuum interuallo. Quam ob cauſam inter ĩſulas quidam ægyptum rettulere:ita ſe findente nilo:ut triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi græcæ litteræ uocabulo deltam appellauere ægyptum. Menſura ab unitate aluei:unde ſe primum findit in latera: ad canopicum oſtium.cxlvi. M. ad peluſiacum.cclvi. M. eſt. Summa pars contermina æthiopiæ thebais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorum:quas nomos uocãt: ombiten:phanturiten:apollopoliten: hermotiten: tiniten:phanturiten: copititen: tentiriten:diopoliten: anteopoliten:aphrodipoliten:lycopoliten. Quæ iuxta peluſiũ eſt regio nomos habet barbetiten:bubaſtiten: thyetroiten:taniten. Reliq̃ autẽ arabicũ hammoniacum tẽdentem ad Hammonis Iouis oraculum oſirintiten:leõtopoliten: atribiten: ſynopoliten:hermopoliten:xoiten: mendeſium: ſebenniten: ſabaſtiten: letapoliten:heliopoliten:proſobiten:cynopoliten:thermopoliten:bruſophiten: omphiten:ſaiten:ptenethum:pthemphũ: naucratiten: ueratiten:meletiten:gymnopoliten:menelaiten. Alexandriæ regione. Item libyæ mareotis:heracleopolites ẽ ĩ inſula nili:longa paſſus.l. M. ĩ qua & oppidum Herculis appellatum. Arſinoitæ duo ſunt. hi & memphites uſq; ad ſummum delta ꝑueniunt. Cui ſunt contermini ex africa duo œaſitæ. Quidam ex iis aliqua nomina ꝑmutant:& ſubſtituunt alios nomos: ut heroopoliten:crocodilopoliten. Inter arſinoiten autẽ ac mẽphiten lacus fuit circuitu .ccl. M. p. aut ut Mutianus tradit.cccl. M. & altitudinis.l. p. manufactus a rege qui fecerat Mœridis appellatus. Inde.lxxii. M. p. ꝓpe abeſt memphis quondã arx ægypti regum. Inde ad Hammonis oraculum.xii.dierum iter eſt. Ad ſciſſuram autem nili quod appellauimus delta.xv. M. p. Nilus ĩcertis ortus fõtibus:ut ꝑ deſerta & ardẽtia & immenſo longitudinis ſpatio ambulans famaq; tantum inermi quæſitu cognitus ſine bellis:quæ cæteras omnes terras inuenere:originem(ut Iuba rex potuit exquirere) in monte inferioris mauritaniæ non ꝓcul oceano habet:lacu ꝓtinus ſtagnante: quẽ uocãt hilidẽ. Ibi piſces repiũt’ alabetæ:coracini:ſiluri:crocodilus quoq;. Inde ob argumẽtũ hoc cæſareæ ortus creditur:ĩ his quæ nili alueo ſpectantur:hocq; lacu educant’. in heſeo dicatus ab eo ſpectat’ hodie. Præterea obſeruatũ eſt:ꝓut in mauritania niues hymbreſue ſatiauerint:ita nilum increſcere ex hoc lacu. Rurſus indignatur fluere ꝑ arenoſa & ſqualentia. Conditq; ſe aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore in

cæſarienſis mauritaniæ gente maſeſylum erumpit.& hominum cœtus ueluti circun-
ſpicit iiſdem animalium argumentis.Iterũ arenis receptus conditur rurſus.xx. dierũ
deſertis ad ꝓxĩos æthiopas.Atq; ubi iterꝶ ſenſerit hominẽ ꝓſilit fonte(ut ueriſimile ẽ)
illo quẽ nigrũ uocauere.ĩde africã ab æthiopia diſpeſcẽs etiã ſi nõ ꝓtinus populis feris
tamen & belluis frequens:ſiluarumque opifex:medios æthiopas ſecat cognominatus
aſtapus:quod illarum gentium lingua ſignificat aquam e tenebris ꝓfluentẽ.Inſulas
ita innumeras ſpargit: quaſdamque tam uaſtæ magnitudinis quãq̃ rapida celeritate
ut tamen dierum quinq; curſu non breuiore tranſuolet: circa clariſſimã eaꝶ meroen
aſtabores leuo alueo dictus:hoc eſt ramus aquæ uenientis e tenebris . Dextera uero
aſtuſapes : quod latentis ſignificationem adiicit . Nec ante nilus q̃ ſe totum aquis
concordibus rurſus iunxit . Sic quoq; etiamnum gyriſantes nominatus per aliquot
milia:& in totum Homero ægyptus:aliiſq; triton . Subinde inſulis impactus:totidẽ
incitatus iritamentis.Poſtremo incluſus montibus: nec alibi torrentior uectus aquis
properantibus ad locum æthiopum: qui catadupi uocatur:nouiſſimo cataracte inter
occurſantes ſcopulos non fluere immẽſo fragore credit̃ ſed ruere. Poſtea lenis & con-
fractis aquis:domitaq; uiolẽtia:alioquin & ſpatio feſſus multis quamuis faucibus in
ægyptium mare ſe euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam ſpatiatus
ægyptũ fœcundus innatat terræ. Cauſas huius incremẽti uarias prodidere:ſed maxĩe
probabiles eteſiarum eo tempore ex aduerſo flãtium repcuſſu ultro in ora acto mari.
Aut hymbres æthiopiæ æſtiuos iiſdem eteſiis nubila illo ferentibus e reliquo orbe.
Timæus mathematicus occultam protulit rationem.Phialam appellari fontem eius:
mergiq; in cuniculos ipſum amnem uapore anhelãtem fumibus cautibus ubi cõdit̃.
Verum ſole per eos dies comminus facto extrahi ardoris ui & ſuſpenſum abundare :
ac ne deuoretur abſcondi.Idq; euenire a canis ortu per introitum ſolis ĩ leonẽ : cõtra
perpendiculum fontis ſydere ſtante:cum in eo tractu abſumantur umbræ. Pleriſque
e diuerſo opinatis largiorem fluere ad ſeptentrionem ſole diſcedente:quod in cancro
& leone euenit.Ideoq; tunc minus ſiccari. Rurſus in capricornum & auſtrinũ polum
uerſo ſorberi:& ob id parcius fluere.Sed Timæo ſiqs extrahi poſſe credat:ũbraꝶ defe-
ctus iis diebus & locis ſine fĩe abeſt.Incipit creſcere luna noua quæcũq; poſt ſolſtitiũ
eſt ſenſim modiceq; cancrum ſole tranſeunte : abundantiſſime autem leonem . Et
reſidet in uirgine iiſdem quibus accreuit modis.In totum autem reuocatur ĩtra ripas
in libra:ut tradit Herodotus centeſimo die.Cum creſcit reges aut præfectos nauigare
eo nefas iudicatum eſt.Auctus eius per puteos menſuræ notis deprehendunt̃ . Iuſtũ
incrementum eſt cubitorum ſedecim. Minores aquæ non omnia rigant . Ampliores
detinent:tardius recedendo.Hæ ſerendi tempora abſumunt ſolo madente . Illæ non
dant ſitiente. Vtrunq; reputat prouincia.In duodecim cubitis famem ſentit. In.xiii.
etiamnum eſurit.Xiiii.cubita hilaritatẽ afferunt.xv.ſecuritatẽ.xvi.delicias. Maximũ
incrementum ad hoc æui fuit cubitorũ.xviii.Claudio principe.Minimũq; pharſalico
bello:ueluti necem Magni prodigio quodam flumine auerſante . Cum ſtetere aquæ
aptis molibus admittunt̃.Vt quæq; liberata eſt terra:ſerit̃. Idem amnis unus omniũ
nullas expirat auras.Ditionis ægypti eſſe incipit a fine æthiopiæ ſyene:ita uocat̃ ĩſula
.c.M.paſſuum ambitu . In qua ceraſtæ ſunt latere arabiæ : & ex aduerſo inſulæ.iiii:
pile.dc.M.paſſ.& a nili fiſſura:unde appellari diximus deltam. Hoc ſpatium edidit
Artemidorus:& in eo.cc.l.oppida fuiſſe.Iuba.cccc.M.paſſus. Ariſtocreon ab elephã-
tide ad mare.d.ccl.M.paſſuum.Elephantis inſula infra nouiſſimum cataractẽ .cccc.
.M.paſſus:& ſupra ſyenem.xvi.M.habitat̃.Nauigationis ægyptiæ finis ab alexãdria
.dlxxxv.M.paſſuum:intantum errauere ſupraſcripti.Ibi æthiopicæ cõueniũt naues .
Nanq; eas plicatiles humeris tranſferunt quotiẽs ad cataractas uentũ eſt . Aegyptus
ſuper cæteram antiquitatis gloriam.xx. urbium ibi Amaſe regnãte habitata præfert.
Nunc quoq; multis etiam ſi ignobilibus frequẽs celebratur tamen Apollinis : mox

leucothoe:& dioſpolis magna. Eadē thebe:portarū.c. nobilis: fama copioſā īdicarū arabicarumq; mercium nilo proximum emporiū. Mox Veneris oppidum:& iterum Iouis actentiris:infra quod abydus Memnonis regia & Oſiris tēplo īclytum.vii.dierū itinere ī lybiam remotum a flumine. Deīde ptolemais: & panopolis ac Veneris iteꝝ. & in libyco lycon ubi montes finiunt thebaidē. Ab iis oppida Mercurii: alabaſtrum canum:& ſupradictum Herculis. Deinde arſinoes:& iam dicta mēphis: inter quam & aſinoiten nemeon. In libyco turres quæ pyramides uocātur. Labyrinthus ī miridis lacu nullo addito ligno exædificatus:& oppidū crialon. Vnū præterea intus & arabiæ cōterminū claritatis magnæ ſolis oppidū.

¶ Alexandria. ¶ Cap.x.

ſ SEd iure laudetur ī littore ægyptii maris alexandria: a magno Alexādro condita in africæ parte ab oſtio canopico.xii.milium paſſuum:iuxta mareotim lacum: qui lacus antea arapotes nominabatur. Metatus eſt eam Dinocrathes architector pluribus modis memorabili ingenio:quindecim milium paſſuum laxitate inſerta ad effigiem macedonicæ chlamydis orbe gyrato laciniosſam dextra leuaque anguloſo procurſu:iam tum tamen quinta ſitus parte regi dicatā. Mareotis lacus ad meridianā urbis partem euripo e canopico oſtio mittitur ex mediterraneo commercio. Inſulas quoq; plures amplexus.xxx.M.paſſ.traiectu.cd.ambitu: ut tradit Claudius Cæſar. Alii ſchœnos in latitudinem patere.xl.faciunt:ſchœnumq; ſtadia.xxx. Ita fieri lōgitudiuis.cl.M.paſſuum:tantundem & latitudinis. Sunt in honore & intra decurſus nili multa oppida:præcipue quæ nomina dedere oſtiis nō omnibus.xi.n.reperiūtur: ſuperq; quattuor quæ ipſi falſa ora appellant. Sed celeberrimi ſeptem:proximo alexandriæ canopico:deinde bolbitino:ſebenitico:phānitico:mendeſico:tanico: ultīoq; peluſiaco. Præterea buthos pharbœtos:leontopolis: atribis:Iſidis oppidum: buſiris: cynopolis: aphroditos:ſais:naucratis:unde oſtiū quidā naucraticū noīant:'quod alii heracleoticum:canopico: cui.vi.M.paſſus proximum eſt:præferentes.

¶ Arabia. ¶ Capitulū.xi.

VLtra peluſiacum arabia eſt ad rubrum mare pertingens & odoriferam illam ac diuitem & beatæ cognomine inclytam. Hecatabanum & eſbonitaꝝ & ſcenitaꝝ arabum uocatur ſterilis:præterq̄ ubi ſyriæ confinia attīgit:nec niſi caſio mōte nobilis. His arabes iunguntur:ab oriente canchleis:a meridie cedreis quidem:dein ābo nabatheis. Heroopoloticus uocatur:alterq; lelaniticus ſinus rubri maris ī ægyptū uergētis :cl.M.paſſuum interuallo. Inter duo oppida læana:& in noſtro mari gaza. Agrippa a peluſio arſinoen rubri maris oppidum per deſerta centum uigintiquīq;.M.paſſuū tradit. Tam paruo diſtat ibi tanta rerum naturæ diuerſitas.

¶ Syria paleſtina phœnicis. ¶ Cap.xii.

i IVxta ſyria littus occupat quondam terrarum maxima & pluribus diſtincta nominibus. Nanq; paleſtina uocabatur qua contingit arabas. & iudæa & cœle: dein phœnice & qua recedit intus damaſcena: ac magis etiam nunc meridiana babylonia. Et eadē meſopotamia inter euphraten & tigrin:quaq; tranſit taurū: rophœne. Citra uero etiam comagene. Et ultra armeniam adiabene: aſſyria ante dicta.& ubi ciliciam attingit antiochia. Longitudo eius inter ciliciam & arabiam.cccclxx.M.paſ. eſt. Latitudo a ſeleucia epieria ad oppidum in euphrate zeugmam.dxxv.M.p. Qui ſubtilius diuidunt:circum euphraten ſyriam phœnicem uolunt:& eſſe orā maritimā ſyriæ:cuius pars ſit idumæa & iudæa:deinde phœnicē:deīde ſyriam. Id quod præiacet mare totum:phœnicum appellatur. Ipſa gens phœnicum in gloria magna litterarū inuentionis:& ſyderum naualiumq;:ac bellicarum artium. A peluſio capriæ caſtra: caſius mons: delubrum Iouis caſii:tumulus magni Pompeii tracine. Arabia finitur a peluſio.lxv.M.paſſuum.

¶ Idumæa ſyria:paleſtina:ſamaria:aſcalū:azotus:cæſarea. ¶ Ca.xiii.

m MOx idumæa incipit & paleſtina ab emerſu ſirbonis lacus:quem quidam.cl.M.

paſſ.circuitu tradidere . Herodotus caſio monti applicuit . Nunc eſt palus modica . Oppida rhino:colura.& intus raphace:gaza:& intus anthedon:mons angaris.Regio per oram ſamaria:oppidum aſcalo liberum: azotus:ſamnes duæ.Altera intus ioppe phœnicum antiquior terrarum inundatione ut ferunt. Inſidet colli præiacente ſaxo: in quo uinculorum Andromedæ ueſtigia oſtendunt.Colitur illic fabuloſa ceto. Inde apollonia : ſtratonis turris : eadem cæſarea ab Herode rege condita . Nunc colonia prima flauia a Veſpaſiano īperatore deducta.Finis palæſtines.clxxxix.M.paſſuum a confinio arabiæ.Deinde phœnices.Intus autem ſamaria.Oppida neapolis quod ātea mamortha dicebatur.Sebaſtæ in monte altiore gamala.Supra idumæā & ſamariam.

¶ Iudæa:galilæa: hiericho:emmaus:lydda:ioppe. ¶ Cap.xiiii.

IVdæa longe lateq; funditur. Pars enim ſyriæ iuncta galilæa uocatur . Arabiæ uero & ægypto proxima parea aſperis diſperſa montibus : et a cæteris iudæis iordane amne diſcreta.Reliqua iudæa diuidit̄ ī toparchias decē:quo dicemus ordine. Hierichontem palmetis conſitam fōtibus irriguā:emmaū : lyddam:iopicam:acrabathenam:et zophaniticam:thamiticam:bethole:et tephene:norine in qua fuere hieroſolyma longe clariſſima urbium orientis:nomen iudææ:modo herodiū cum oppido illuſtri eiuſdem nominis.

¶ Iordanis. ¶ Cap.xv.

IOrdanis amnis oritur e fonte paneade: qui cognomē dedit cæſareæ de qua dicemus:amnis amœnus:& q̄tinus locoꝝ ſitus patit̄: ābitioſus: accoliſq; ſe præbens uelut īuitus:aſphaltiten lacū dirū natura petit:a quo poſtremo ebibit̄: aquaſq; laudatas perdit peſtilentibus mixtas.Ergo ubi prima cōuallium fuit occaſio: in lacū ſe fundit:quem plures geneſaram uocant.xvi.M. paſſuum longitudinis.vi.M.latitudinis:amœnis circunſeptus oppidis:ab oriente iuliade & hippo:a meridie tharicie: quo et nomine aliqui etiā lacū appellāt :ab occidēte tiberiade aquis calidis ſalubri.

¶ Aſphaltides. ¶ Cap.xvi.

ASphaltides nihil præter bitumē gignit:unde et nomē.Nullū corpus aīaliū recipit:tauri cameliq; fluitant.Inde fama nihil ī eo mergi. Lōgitudine excedit cētū milia paſſuum:latitudine maxima uigintiquinq; implet:minima ſex.Proſpicit eum ab oriente arabia nomadum: a meridie acharon:ſecunda quondā arx iudææ ab hieroſolymis.Eodem latere eſt calidus fons medicæ ſalubritatis:callirhoe aquarū gloriā ipſo nomine præferens.

¶ Gens heſſenorū. ¶ Cap.xvii.

AB occidentali littore heſſeni:quos fugitant uſq;q̄q; nocentes. Gēs ſola et ī toto orbe præter cæteras mira: ſine ulla fœmina ōi uenere abdicata ſine pecūia ſotia palmaꝝ. In diem ex æquo conuenarum turba renaſcitur.longe frequētantibus: quos uita feſſos ad mores eorū fortunæ fluctibus agitat.Ita per ſæculorū milia incredibile dictu:gens æterna eſt.in qua nemo naſcitur.Tā fœcunda illis aliorū uitæ pœnitentia eſt.Infra hos engadda oppidum fuit ſecundum ab hieroſolymis fertilitate palmetorumq; nemoribus:nunc alterū buſtum.Inde maſada caſtellum in rupe:& ipſū haud procul ab aſphaltite.Et hactenus iudæa eſt.

¶ Decapolis. ¶ Cap.xviii.

IVngitur e latere ſyriæ decapolitana regio a numero oppidoꝝ: in qua nō omnes eadē obſeruant.Plurimi tamen damaſcum et opoton riguas amne chryſorhoa. fertilem philadelphiam:raphanam:omnia ī arabiam recedentia.Scythopolin antea niſā a Libero p̄re ſepulta nutrice ibi ſcythis deductis . Gaddara hieramiace præfluēte et iam dictum hippodion.Pellam aquis diuitem: galaſā canatā.Intercurrūt cīgūtq; has urbes tetrarchiæ:regnorum inſtar ſingulæ:& in regna contribuuntur : traconitis paneas.In qua cæſarea cum ſupradicto fonte abila:arca:ampelœſſa : gabe.

¶ Tyrus & ſidon. ¶ Ca.xviiii.

HInc redeūdum eſt ad oram atq; phœnicem.Fuit oppidum crocodilo. eſt flumē nemptoria urbi undoſum . Sigaminum promontorium : carmelumq;.Et in monte oppidum eodem nomine : quondam egabatana dictum.Iuxta getta gebba.

Riuus pagida ſiue belus: uitri fertiles arenas paruo littori miſcēs. Ipſe e palude cēdeuia a radicibus carmeli ꝓfluit. Iuxta colonia Claudii Cæſaris ptolemais: quæ quondā acce. Oppidum ecdippa: promontorium album. Tyrus quondā inſula præalto mari ſeptingentis paſſibus diuiſa. Nunc uero Alexādri oppugnātis opibus continens: olī partu clara urbibus genitis lepti: utica: & illa romāi imperii æmula terrarum orbis auida carthagine etiam gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis eius nobilitas conchylio atque purpura conſtat. Circuitus decem nouem mil. paſſuum eſt. Intra paletyro incluſa. Oppidum ipſum uigintiduo ſtadia optinet. Inde ide ac ſarepta: & ornithon oppida. Et ſidon artifex uitri: thebarūq; bœtiarum parens.

¶ Mons libanus. ¶ Cap.xx.

ATergo eius mons libanus orſus centum quinquaginta ſtadiis zymiram uſque porrigitur: quæ cœleſyria cognominatur. Huic par interiacente ualle mons aduerſus antelibanus obtenditur quondam muro coniunctus. Poſt eum introrſus decapolitana regio eſt. Prædictæq; cum ea tetrarchiæ & palæſtines tota laxitas. At in ora nunc ſubiecta libano fluuius nagoras: beritus colonia: quæ fœlix iulia appellatur. Leontos oppidum: flumen lycos: palæbiblos: flumen adonis. Oppida biblos: botris: ſycarda: trieris: calamos: tripolis quondam. Tyrii et ſidonii et araradii optinent orthœleutheros flumen: oppida zymira: marathos: contraq; ararados ſeptem ſtadiorū oppidum. Et inſula ducentis paſſibus a continente diſtans. Regio in qua ſupradicti deſinunt montes. Et interiacentibus campis bargilus mons incipit. Hinc rurſus ſyria: deſinente phœnice. Oppida carnebala: neapaltos. Gabala promōtoriū ī quo laodicea libera: dipolis: heradea: caradrus: poſidium.

¶ Syria antiochia. ¶ Capitulum.xxi.

DEinde promontorium ſyriæ antiochenæ. Intus ipſa antiochia libera: epidaphnæis cognoīata oronte amne diuidit̃. In ꝓmōtorio autem ſeleucia libera pieria appellata.

¶ Caſius mons. ¶ Ca.xxii.

SVper eam mons eodem quo alius nomine caſius. cuius excelſa altitudo quarta uigilia orientem p tenebras ſolem aſpicit breui circumactu corporis diē noctēq; pariter oſtendens. Ambitus ad cacumen. xix. M. p. eſt. altitudo p directū. iiii. At in ora amnis orontes natus īter libanum & antelibanum iuxta heliopolin. Oppidū rhoſos: & a tergo portæ quæ ſyriæ appellantur interuallo rhoſiorum mōtium & tauri. In ora oppidum myriandros. Mons amanus: in quo oppidum bomitæ. Ipſe ab ſyris ciliciam ſeparat.

¶ Cœle ſyria. ¶ Ca.xxiii.

NVnc interiora dicātur. Cœle habet apameām marſya amne diuiſā. Anazerinoꝝ tetrarchia bambicen: quæ alio nomīe hierapolis uocatur. Syris uero magog ibi ꝓdigioſa. Atargatis græcis hoc decreto dicta colitur chalciden cognominata adira bellum: unde regio chalcidene fertiliſſīa ſyriæ. Et īde cyrreſtica: irneazates: gīdarenos: gabenos: tetrarchias duas quæ granii comatitæ uocāt̃. Hermiſenos: hylatas. Itureoꝝ gentem: & qui ex iis betemi uocantur. Mariaminitanos. Tetrarchiam quæ māmiſea appellatur. Paradiſum: pagnas: penelenitas: ſeleuciam: præter iam dictas duas: quæ ad euphraten: & quæ ad amellum uocantur. Tardicenſes. Reliqua autem ſyria habet: exceptis quæ cum euphrate dicentur arbethuſios: berœneſos: epiphanenſes. Ad oriētē laodicenos: qui ad libanum cognominantur: leucadios: lariſſæos: præter tetrarchias in regna deſcriptas barbaris nominibus decem & ſeptem.

¶ Euphrates. ¶ Cap.xxiiii.

ET de euphrate hoc ī loco dixiſſe aptiſſimū fuerit. Oritur ī præfectura armeniæ maioris caranitide. Vt prodidere ex iis q proxime uiderunt Domitius Corbulo in monte aga. Licinius Mutianus ſub radicibus mōtis: quem capoten appellāt: ſupra zimarā duodecim milia paſſuū initio pyxirates nominatus. Fluit derzenen primum: mox anetiā: armeniæ regiones a cappadocia excludens. Daſcuſa abeſt a zimara. lxxxv.

mil.p.Inde nauigatur paſtonam quinq̃ginta mil.paſſus. Melitenen cappadociæ uigītiſeptem mil.paſſus.Elegeam armeniæ.x.mil.p. acceptis fluminibus lyco:arſania:arſano.Apud eligeā occurrit ei taurus mons.Nec reſiſtit: quāq̃ duodecim mil.paſſ. latitudine ꝑforata præualens. omniam uocāt irrumpentem.Mox ubi cornu ꝑfregit: euphraten.ultra quoque ſaxoſum ac uiolentum arabiā. Inde leua merorum dictam regionē tricena menſura: dextraq; commagenem diſterminat.Pontis tamen:etiam ubi taurum expugnat:patiens. Apud claudiopolin cappadociæ curſum ad occaſum ſolis agit.Primo hunc illi impugnatus curſum taurus aufert: uictuſque & abſciſſus ſibimet alio modo uincit:ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur:hoc eunte quo uult:illo ꝓhibēte ire qua uelit. A cataractis iterum nauigat̃ q̃draginta mil.paſſus inde commagenes apud ſamoſata. Arabia præter ſupradicta habet oppida edeſſam: quæ quondam antiochia dicebatur.Callirhoen a fōte noīatā carthas clade Craſſi nobiles.Iungitur præfectura meſopotamiæ originē a ſyris trahēs ī qua ante muſia:& nicephorium oppida.Mox arabes q rhetaui uocātur. Hoꝝ caput ſyngara. A ſamoſatis autem latere ſyriæ:marſyas amnis influit. Gingla comagenem finit.Merorum ciuitas īcipit.Oppida alluūt̃:epiphania:& ātiochia:quæ ad euphratē uocantur.Item zeugma.lxxii.mil.paſſus a ſamoſatis tranſitu euphratis nobilis.Ex aduerſo apameam ſeleucus.Idem utriuſq; cōditor ponte iunxerat.Qui cohærent meſopotamiæ:rhoali uocantur.At in ſyria oppida europum:tapſacum quondam:nunc amphipolis. Arabes ſchœnitæ ita ferūtur uſq; uram locum:in quo conuerſus ad orientem relinquit ſyriæ palmirenas ſolitudines:quæ uſq; ad petram urbem & regionē arabiæ fœlicis appellatæ pertinent.

¶ Palmiras. ¶ Cap.xxv.

PAlmira urbs nobilis ſitu diuitiis ſoli et aquis amœnis:uaſto undiq; ambitu arenis includit agros:ac uelut terris exempta a rerum natura priuata ſorte inter duo imperia ſumma:romanorum:parthorumq;.Et prima in diſcordia:cuius ſemper utrinq; cura abeſt a ſeleucia parthorum: quæ uocatur ad tigrin:quīgētis trigītaſeptē mil.paſſibus.A proximo uero ſyriæ littore ducentis quinquagintaduobus mil.et a damaſco uigintiſeptem mil.paſ.

¶ Hierapolis ¶ Cap.xxvi.

PRropius infra palmiræ ſolitudines ſtellendena regio eſt:dictaq; iam Hierapolis ac berœa & chalcis.Vltra palmirā quoq; ex ſolitudinibus iis aliquid optinet hemeſatem elatium: dimidio propior petræ q̃ damaſcus.Arura huic proxima ē.Philiſcū oppidū parthorū ad euphraten:ab eo ſeleuciam dierum decē nauigatio totidēq; fere babylonē.Scinditur euphrates a zeugmate.lxxxiiii.mil.paſſibus circa uicū maſſicen.Et parte leua in meſopotamiā uadit per ipſam ſeleuciam:circaq; eā præfluēti īfuſus tigri.Dexteriore autem alueo babylonē quondam chaldææ caput petit:mediamq; permeans.Item quas otrim uocant:diſtrahitur in paludes.Increſcit autem et ipſe nili modo ſtatis diebus paulum differens:ac meſopotamiam inundat ſole optinente uiceſimam partem cācri. Minui incipit in uirgine et leone tranſgreſſo. In totū uero remeat in uiceſima nona parte uirginis.

¶ Cilicia: et adiūctæ gentes:pamphilia:iſauria:homanadū:piſidia:lycaonia:taurus mons:lycia. ¶ Cap.xxvii.

SEd redeamus ad oram ſyriæ:cui proxima eſt cilicia.Flumen diaphanes:mōs crocodilus.ꝑte amani mōtis.Flumina andracus:pynarus:lycus:ſynus iſſicus. Oppidum iſſos: idē alexandria:flumē chlorus:oppidū aege liberū:amnis pyramus: portæ ciliciæ:oppida mallos:magirſos:et intus tharſos.Campi alei: oppida caſſiponis. Mopſos liberū pyramo impoſitum.thynos:zephyrium:ſancile.Amnes ſaros:cydnus tharſum hileram urbē ꝓcul a mari ſecans.Regio celendiritis cum oppido.Locus nympheum ſoloe ciliciæ:nūc pompeiopolis. Adara:cybira:pynare:pedalie:hales:arſinoe: tabe:dorion.Iuxtaq; mare coriſos:eodem nomine oppidum & portus & ſpecus.Mox flumen callicadnus.Promontorium ſarpedon:horrida horme.Mili ꝓmontorium:et

oppidum Veneris:a quo ꝓxime cyprus inſula. Sed & in continente oppida myanda
anemurium:coraceſium:finiſq; antiquus ciliciæ:melas amnis. Intus autem dicendi
anazarbeni : qui nunc cæſarauguſtani : caſtabala : epiphania : quæ antea eniandos:
eleuſa:iconium. Seleucia ſupra amnem callicadnū traçeotis cognomīe:a mari relata:
ubi uocabatur hormia. Præterea intus flumina lipparis : bombos: paradiſus . Mons
imbarus. Ciliciæ pamphyliā omnes iunxere:neglecta gente iſaurica. Oppida eius ītus
iſauria:clybanus:lalaſis fluuius.decurrit hic autē ad mare a nemuriæ regione ſupra-
dicta. Simili modo omnibus:qui eadem cōpoſuere: ignorata eſt contermina illi gens
homanadum.quorū intus oppidum homana. Cætera caſtella.xliiii.inter aſperas cō-
ualles latent. Inſident uerticem piſidæ quondam ſolymi appellati:quorū colonia cæ-
ſarea:eadem antiochia. Oppida oronda:agaleſos. Hos includit lycaonia in aſiaticam
iuriſdictionem uerſa: cū qua cōueniūt philomeliſēſes:tymbriani:leucolithi:pelteni:
tyrienſes. Datur & tetrarchia ex lycaonia:qua parte galatiæ contermina eſt:ciuitatum
quattuordecim urbe celeberrima iconio. Ipſius lycaoniæ celebrātur thebaſa in tauro:
idæa in confinio galatiæ atq; cappadociæ. A latere autem eius ſuper pamphyliā uēiūt
thracum ſoboles nyliæ. Quorū aricanda oppidum:pamphilia ante moſopia appella-
ta. Mare pamphilium cilicio iungitur. Oppida eius ſydæ:et in monte aſpendum plā-
taniſtum:perga. Promontorium leucolla:mons ſardemiſus. Amnis eurymedon iuxta
aſpēdum fluēs caractes:iuxta quē lyrneſus & olbia. Vltimaq; eius oræ phaſelis: iūctū
ei mare lycium eſt:genſq; lycia: unde uaſtus ſinus. Taurus mōs ab eois ueniens litto-
ribus chelidonio promontorio diſterminatur.immenſus ipſe:et innumerarum gen-
tium arbiter:dextro latere ſeptentrionalis:ubi primum ab indico mari exurgit: leuo
meridianus et ad occaſum tendens:mediamq; diſtrahens aſiam: niſi opprimēti ter-
ras occurrerēt maria. Reſilit ergo ad ſeptentriones. Flexuſq; īmenſum iter quærit:ue-
lut de induſtria rerum natura ſubinde æquora opponente:hinc phœnicum:hīc pōti-
cum:illinc caſpium et hyrcanium:contraq; mæotium lacum torquetur. Itaq; colliſus
inter hæc clauſtra:& tamen uictor flexuoſus euadit uſq; ad cognata riphæorum mō-
tium iuga numeroſis nominibus:et nouis quocunq; incedit inſignis. Imaus prima
ꝑte dictus:mox edigis:paropaniſus:circius:cambades: pharphariades: choatras: ore-
ges:oroādes:nypetes:taurus. Atq; ubi ſe quoq; exuperat caucaſus:ubi brachia emittit
ſubinde tentanti maria ſimilis ſarpedon:coraceſius:gargus:iterumq; taurus etiā ubi
dehiſcit:ſeq; populis aperit:portarū tamē nomine unitatem ſibi uēdicans:quæ alibi
armenicæ:alibi caſpiæ:alibi ciliciæ uocantur. Quin etiam confractus effugiens quoq;
maria plurimis ſe gentium nominibus hinc & illinc implet.et a dextra hyrcanius caſ-
pius:a leua pariedrus moſchicus:amozonicus:coraxicus:ſcythicus appellatus. In uni-
uerſum uero græce ceraunius. In lycia igitur a promontorio eius oppidum ſemena:
mōs chimæra noctibus flagrans. Hepheſtium ciuitas:et ipſa ſæpe flagrantibus iugis.
Oppidum olympus ibi fuit:nunc ſunt montana gage corydalla: rhodiopolis. Iuxta
mare limira cum amne:in quem aricandus influit:et mons maſicitus:andria ciuitas
mira:oppida aperie & antipellos:quæ quondam habeſſus.atq; ī receſſu pellus. Deīde
phyrra. Itemq; xanthus a mari quindecim mil.paſſuum:flumenq; eodē nomine. De-
inde patara:quæ prius pataros.et in monte ſydinia. Promōtorium gragus. Vltra par
ſinus prioribus. Ibi pyrama:et in quæ lyciniā finit Telmeſus. Lycia quōdā ſeptuagīta
oppida habuit : nunc trigintaſex habet . Ex iis celeberrima præter ſupradicta canas:
cādima:ubi laudatur oeniū nemus. Pedalia coma præfluēte . Edeſa cyane:aſcādialis:
amelas:noſcopium:troa:telendus. Comprehendit & in mediterraneis caballiā: cuius
tres urbes:oemanda:balbura:bubona: Telſmeſo. Aſiaticum mare ſiue carpatium:&
quæ ꝓprie uocatur aſia: in duas eam ꝑtes Agrippa diuiſit. Vnam incluſit ab oriente
phrygia & lycaonia : ab occidente ægæo mari: a meridie ægyptio:a ſeptentrione pa-
phlagonia. Huius longitudinem.cccc.lxx.M.p.latitudinem.ccc.xx.M.fecit. Alteram

determinauit ab oriente armenia minore : ab occidente phrygia lycaonia pāphylia :
a ſeptentrione prouincia pontica: a meridie mari pamphylio . Longa .d.lxxv.M.p.
lata trīgētorum uigintiquinq; mil. In proxima ora caria ē:mox ionia. Vltra eā æolis:
media doride. Circunfūditur mari utroq; laterre ambiēte. In ea promōtoriū pedaliū.
Amnis glaucus deferēs temedum. Oppidum dædala cyria fugitiuorum. flumē axon:
oppidū calinda.

Indus fluuius. Cap. xxviii.

AMnis indus in cybirātarum iugis ortus recipit ſexaginta perennes fluuios : tor-
rentes uero amplius centum. Oppidum caunos liberum:dein pyrnos . Portus
creſſa:a quo rhodus īſula paſſuū.xx.mil. Lacus lorima. Oppida thyſanuſa:paridion:
larymna. Sinus tymnias. Promontorium aphrodiſias:oppidum hydas. Sinus ſchœ-
nus. Regio bubaſſus. Oppidum fuit acanatus:alio nomīe dulopolis. Eſt ī ꝓmōtorio
gnidos libera:triopia:deīde peguſa eſt ſtadia appellata. Ab ea doris incipit: ſed prius
teſga. Et mediterraneas iuriſdictiones indicaſſe conueniat. Vna appellatur cybira-
tica. Ipſum oppidum phrygiæ eſt. Cōueniunt eo.xxv.ciuitates.

Laodicea:apamea:ionia. Cap.xxix.

CEleberrima urbs laodicea impoſita eſt lyco flumini latera alluentibus aſopo
& capro:appellata primo dioſpolis:dein rhoas. Reliqui in eo conuentu : quos
nominare non pigeat : hydrelitæ: timiſiones:hieropolitæ. Alter conuentus a ſinnade
accipit nomen. Cōueniūt lycaones:appiani:corpeni:dorilei:mudei:iulienſes:& reliq
ignobiles populi.xv. Tertius apameam uadit: ante appellatam celenas:dein ciboton.
Sita eſt in radice montis ſigniæ:circūfuſa marſya:obrima:orba fluminibus ī mæādrū
cadentibus. Marſyas ibi redditur ortus:ac paulo mox conditus:ubi certauit tibiarum
cantu cū Apolline. Aulocrenes ita uocatur conuallis.x.M.paſſus phrygiā ab apamea
petentibus. Ex hoc conuētu deceat nominare metropolitas:dionyſiopolitas: euphor-
benos:ac moneſos:peltenos:ſiluianos:reliqui ignobiles.ix. Doridis ſinu leucopolis:
amaxitos:eleuſis: & eutene. Deinde cariæ oppida piacium:eutane:halycarnaſus. Sex
oppida contributa ei ſunt a magno Alexandro thagele:aſideni: ednaſſa:uraniū : pe-
daſum:telmeſſum. Habitatur inter duos ſinus ceraunicum:& iaſium . Inde mindos:
& ubi fuit palemindus:nariandus:neapolis:arianda:termera libera:bargilia: & a quo
ſinus iaſius:oppidum iaſus. Caria interiorum nominum fama prænitet. Quippe ubi
ſunt oppida mylaſa libera antiochia: ubi fuere ſeminethos & chranaos oppida. nunc
eam circunfluunt mæander & moſſinus . Fuit in eo tractu & mæandropolis . Eſt eu-
menia cludro flumini appoſita. Glaucus amnis:lyſias oppidum:& othruſa : berecyn-
thius tractus:niſa trallis. Eadem euantia & ſeleucia & antiochia dicta. Alluit eudone
amne. Perfunditur thebaide. Quidam ibi pigmæos habitaſſe tradunt . Præterea ſunt
thydonos pyrrha:eurome:heraclea:myſon:alabanda libera:quæ conuentum eum co-
gnominauit. Stratonice:alibra libera:hynidos:ceramus:throcene:phorontis. Longī-
quiores eodem diſceptant foro orthronienſes:halydienſes ſeu hippini:xiſtrani:hydi-
enſes:apolloniatæ: trapezopolitæ: aphrodienſes liberi. Præter hæc coſinus : harpaſa
appoſita fluuio harpaſo quo & trallicon cum fuit alluebatur . Lydia autem perfuſa
flexuoſi amnis mæandri recurſibus ſuper ioniam procedit : phrygiæ ab exortu ſolis
uicina:ad ſeptentrionē myſiæ : meridiana parte carian amplectens:meonia ante ap-
pellata. Celebratur maxime ſardibus in latere tmoli montis:qui ante tymolus appel-
labatur uitibus conſitus:ex quo ꝓfluente pactolo : eodemq; chryſorhoa ac fōte tarne
a meoniis ciuitas ipſa lyde myde uocitata eſt:clara ſtagno gygeo. Sardiana appellatur
nunc ea iuriſdictio. Conueniuntq; in eā extra prædictos macedones cadueni: loreni :
philadelpheni:& ipſi in radice tmoli cogamo flumini appoſiti. Meonii:tripolitani.
Iidem & antoniopolitæ mæādro alluūtur. Apolloniheritæ: myſotmolitæ & alii igno-
biles. Ionia ab iaſio ſinu incipiens:numeroſo ābitu littorum flectitur. In eā primus
ſinus baſilicus. Poſſideum promontorinm & oppidum : oraculum brancidarum

appellatum:nunc didymei Apollinis a littore ſtadiis.xx.M.& īde .clxxx.M. miletus ioniæ caput.Lelegeis antea & phytiuſa & anactoria nominata.ſuper.lxxx. urbium p cuncta maria genitrix: nec fraudanda ciue Cadmo:qui primus proſaicam orationem condere inſtituit . Amnis mæander ortus eſt lacu in monte aulocrene : plurimiſque affuſus oppidis:& repletus fluminibus crebris ita ſinuoſus flexibus: ut ſæpe credatur reuerti.Apamenam primum peruagat' regionem:mox eumeneticam:ac dein hircalleticos campos: poſtremo cariam placidus:omneſq; eos agros fertiliſſimo rigans limo. Ad decimū a mileto ſtadiū lenis illabitur mari.Inde mons latinus.Oppida heraclea . Montis eius cognominis cariæ minus:quod primo cōdidiſſe iones narrantur athenis profecti.naulocum:prienne.In ora quæ trogela appellatur:geſſus amnis.Regio ōibus ionibus ſacra:& ideo panionia appellata.Iuxta fugitiuis conditum(uti nomē indicio eſt)phygela fuit:& maratheſium oppidum.Supra hæc magneſia mæandri cognomīe īſignis a theſſalica magneſia orta.Abeſt ab epheſo .xv.M.paſſus.Trallibus eo āplius .ccc.M.antea theſſaloce & androlytia nominata & littori appoſita.Deraſidas inſulas ſecum abſtulit mare.Intus & tyana alluitur : & lyco pelopea: aliquando & euhippiā cognominata.In ora autem matium : epheſus amazonum opus multis āte expetita nominibus.Alopes cum pugnatum apud troiam eſt:mox ortygia:& morges : uocata & ſmyrna eſt:cognomīe thracia:& hemonion:& ptele.Attollitur monte pione.alluit' caſtro in cylbianis iugis orto: multoſq; amnes deferente & ſtagnum pegaſeum quod phyrites amnis expellit. Ab iis multitudo limi eſt:qua terras propagat.Mediiſq; iam campis ſyrien inſulam adiecit.Fons in urbe callippia templum Dianæ complexa . e diuerſis regionibus duo ſelinuntes.Ab epheſo mathiū aliud colophoniorū. Et intus ipſa colophon haleſo affluente . Inde Apollinis clarii phanum lebedos fuit:& notiū oppidum.Promontorium cyreneum:mons mimas.ccl.M.paſſus excurrens:atque in continentibus campis reſidens.Quo in loco Magnus Alexander intercidi planiciē eā iuſſerat.vii.M.d.paſſuum longitudine:ut duos ſinus iūgeret : erythraſq; cū mimāte circunfūderet.Iuxta eos fuerūt oppida pteleon:helos:doryōn:nunc eſt aleon.fluuius corineon.Mimantis promontoriū:clazomene:parthenie:& epiothophoria appellatæ cum inſulæ eſſent.Alexander idem per duo ſtadia continenti adnexuit. Interiere ītus daphnus & hermeſia: & ſyphilum quod ante tanealis uocabatur caput meoniæ : ubi nunc eſt ſtagnum ſalocobite & tharceopolis ſubſtituta ſyphilo:& inde illicolpe & hīc libade regredientibus.Inde abeſt.xii.M.ab amazone condita:reſtituta ab Alexandro. In ora ſmyrna amne melete gaudens non ꝓcul orto . Montes aſiæ nobiliſſimi in hoc tractu fere explicāt ſe: maſtuſia a tergo ſmyrnæ & thermetis olympi radicibus iūctus. Is in dracone deſinit:draco in tmolo:tmolus ī cadmo:ille in tauro.A ſmyrne hermus amnis campos facit:& nomini ſuo adoptat . Oritur iuxta adorilaū phrygiæ ciuitatē: multoſq; colligit fluuios : inter quos phrygem : qui nomine gēti dato: a caria eam diſterminat:hyllum & cryon:& ipſos phrygiæ:meſiæ:lydiæ amnibus repletos . Fuit ī ora eius oppidum temnos:nunc in extremo ſinu ſmyrne ceſſeopoli oppidum. Leuce dein ꝓmōtorium quod inſula fuit:finiſq; ioniæ.Smyrneum conuentum magna ps æoliæ:quæ mox dicet':frequētat:præterq; macedones hyrcani cognoīati:et magnetes. A ſyphilo uero epheſum alterum lumen aſiæ:remotiores cōueniūt cæſariēſes:metropolitæ:cilbiani īferiores et ſupiores myſii macedōes: metaurēſes: bruilitæ:hibepeni : dioſieritæ.

Epheſus:æolis:troas:pergamus. Ca.xxx.

aAEolis ꝓxima eſt quōdam myſia appellata:et quæ helleſpōto adiacet troas. Ab ea phoecea: aſcanius portus.dein fuerat lariſſa et cymemirina:quæ ſabaſtopolī ſe uocat.et intus ægea italiæ poſidea:neanticos:temnos.In ora autem titanus amnis: et ciuitas ab eo cognomīata.Fuit et grinia:nūc tantum portus ſolis īſula apprehēſa . Oppidū elea:et ex myſia uēiēs caicus amnis:oppida pythane: canaius am.Intercidere canelyſi:macea:atarnea:carene:ciſtene:cylla:cocylle:thebæ:aſtyre:chryſa: palæcepſis:

gergetha:noendros.Nūc eſt perperene ciuitas.Heracleotes tractus.Coriphas oppidū.
Amnis grylioſolius.Regio aphrodiſias:quæ ante politiceorgas.Regio ſcepſis. Flumē
euenum:cuius in ripis intercidere lyrneſſos et miletos. In hoc tractu ida mons. Et in
ora quæ ſinum cognominauit et cōuentum adramiteos olim pedaſus dicta.Flumina
aſtron:cormalos:cryanos:alabaſtros:hieros:exida.Intus mons gargara:eodēq; nomīe
oppidum.Rurſus in littore antandros edonis prius uocatá : deinde cymeriſſos: eadē
apollonia.Fuit & palamedium oppidum.Promontorium lectum diſterminās æolida
& troada.Fuit et polymedia ciuitas : et chryſſa et lariſſa alia : zmintium templum
durat.Intus colonia intercidit deportans adramiteum negocia apolloniatæ arhīdaco
amne ereſi milepolitæ pemanetii: macedones aſcylacæ polycnei:pionitæ:cilices:man-
dagandeni:myſani:abreteni:& helleſpontii appellati:& alii ignobiles . Troadis prīus
locus amaxicus:dein crebenia . Ipſaq; troas antigonia dicta:nunc alexandria colonia
romana.Oppidum nee.Scamander amnis nauigabilis:& in promontorio quondam
ſigæum oppidum.Dein portus achæorum: in quem īfluit xanthus ſimoenti iunctus
ſtagnūq; prius faciens.Palæſcamāder.Cæteri Homero celebrati rheſus:heptaphorus:
careſus:rhodius ueſtigia non habēt.Granicus diuerſo tractu in propontida fluit . Eſt
tamen & nūc ſcamandria ciuitas parua.Ac mille quingentis paſſibus remotū a portu
ilium immune:unde omnis rerum claritas. Extra ſinum ſunt rhetea littora rheteo &
dardanio & ariſbe oppidis habitata. Fuit & achilleon oppidū iuxta tumulū Achillis
conditum a mitylenæis:& mox athenienſibus:ubi claſſis eius ſteterat. In ſigæo fuit &
æantion a rhodiis conditum:in altero cornu Aiace ibi ſepulto.xxx.ſtadiorum interuallo
a ſigæo & ipſo in ſtatione claſſis ſuæ.Supra æolida & partē.Troadis in mediterraneo
eſt:quæ uocatur teutrania:quam myſi antiquitus tenuere. Ibi caicus amnis iā dictus
oritur.Gés ampla per ſe:etiam cum totum myſia appellaretur.In ea epionie:andera:
idale:ſtabulum: coniſium : tegium : balcetiare: teutranie:ſarnaca:halyſerne.Lycide
parthenium:cambre:oxyopum:lygdanum : apollonia. Longeque clariſſimum aſiæ
pergamum:quod intermeat ſilenus: præfluit titius profuſus pindaſo monte . Abeſt
haud procul elea:quā in littore diximus.Pergamena uocatur eius tractus iuriſdictio.
Ad eam conueniūt thiatereni: mygdones:moſſini:bregmēteni:hieroconitæ:ppereni:
tyareni:hiropolienſes:hermacopolitæ:attalenſes:pantaenſes:appollodoniēſes:aliæq;
in honore ciuitates.A rheteo dardanium oppidum paruum abeſt ſtadia.lxx.M. Inde
.xviii.M. promontorium trapeze . Vnde primum concitat ſe helleſpontus . Ex aſia
interiſſe gentes tradit Eratoſthenes:ſolymorum: lelegum:bebricum:colycantiorum :
trepſedorum.Iſidorus arienos & capretas: ubi ſit apamea condita a Seleuco rege īter
ciliciam : cappadociam: cataoniam : armeniam . Et quoniam ferociſſimas gentes
domuiſſet:initio dameam uocatam.

Inſulæ ante aſiam:pamphilium mare:rhodus:ſamus:chius. ¶ Ca.xxxi.

i Nſularum āte aſiam prima eſt ī canopico oſtio nili a Canopo Menelai guber-
natore(ut ferunt)dicta.Altera iūcta pōte alexandriæ colonia Cæſaris dictatoris
pharus:quondā diei nauigatione diſtans ab ægypto: nunc e turri nocturnis ignibus
curſum nauium regens.Nanq; fallacibus uadis alexandria tribus omnino adit᷑ alueis
maris.Tegamo:poſidonio:tauro.In phœniceo deinde mari ē ante ioppe paria .Tota
oppidum in qua obiectam beluæ Andromedam ferūt : & iam dicta arados:inter quā
& continentem.L.cubita alto mari: ut auctor eſt Mutianus:e fonte dulcis aqua tuba
coriis facta uſq; ad uadū trahitur.Pāphyliū mare ignobiles īſulas habet.Cilicium ex
quinq; maximis cyprum ad ortum occaſumq; ciliciæ ac ſyriæ obiectam : quōdā nouē
regnorum ſedem. Huius circuitum Timoſthenes .cccc.xxix.M.d.prodidit. Iſidorus
.cccl.xxv.M. Longitudinem inter duo promontoria dinareta & acamanta quod eſt
ad occaſum.Artemidorus.c lxii.d.Timoſthenes.cc.uocatam antea acamantida.Phi-
lonides ceraſtin.Xenagoras et aſpeliam: et amathuſā et macarā.Aſtynomus cripton

et coliniam. Oppida ĩ ea.xv.paphos:palæpaphos:curias:cithium:corinæũ:ſalamina: amathus:lamphetos:ſoloe:amaſos:epidarum citri:arſinoe:carphaſium:colee. Fuere et ibi cynidia:maleum:idalium. Abeſt ab emurio calicie.L.p. Mare quod prætendit uocant aulona cilicium. In eodem ſitu eleuſa inſula eſt:& quattuor ãte ꝓmontoria. Ex aduerſo ſyriæ clydes. Rurſuſq; ab altero capite ſtiria. Contra neamphaum hierie & cephia. Contra ſalaminam ſalamine. In ſigæo autem mari illyris: telendos:attæ: leboſa. Cypriæ tres ſteriles:& dionyſia prius caretha dicta. Deinde contra tauri ꝓmõtorium peſtiferæ nauigantibus chelidoniæ totidem. Ab iis cũ oppido leucolla:pactia: eliſia:nymphalis:meris:megiſta cuius ciuitas interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed contra chiemerã:dolichiſtæ:chirogylium: crambis:arogæ:enagora.viii.M.paſſus dædaleon duæ cypron tres ſtrogilæ:& contra ſidima antiochia claueumq; uerſus amnem lacuſa macris didyme: helbos cope:aſpis:& ĩ qua oppidum interiit telãdria.ꝓximaq; cunorodoſa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu .c.xxv.M. paſſuum. Aut ſi potius Iſidoro credimus.c.iii.habitata urbibus:lyndo:camyro: zalyſo: nunc rhodo. Diſtat ab alexãdria ægypti.d.lxxviii.M.ut Iſidorus tradit. Vt Eratoſthenes.cccc.lxix. M. Vt Mutianus.d.a cypro.c.lxvi. Vocitata eſt ãtea ophiuſa:aſteria:edria:trinacria combira:petoeſſa:atabiria ab rege. Deinde macria & olœſſa. Rhodiorũ ĩſulæ:carpatus quæ mari nomen dedit. Caros ac neelimnia ſcyros diſtans ab gnido .xii.M.d. Porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter rhodum gnidumq; ſime. Cingitur .xxxvii.M.d. Portus benigne præbet octo. Præter has citra rhodum cyclops tergamõ: cordylus:adiabethæ.iiii.Hymos:calche cum oppido ſeutluſa:narthecuſa:dymaſtos: Progne & a gnido ciſeruſa:therion:archia:galigne:cum tribus oppidis nououiſtyro: mendetero: & marconneſo. Oppidum ceranyus. In cariæ ora quæ uocantur argiæ numero.xx.ethecuſa: lepſia: hieros. Nobiliſſima uero in eo ſinu co ab halycarnaſo .xv.paſſuum diſtans circuitu.c.M.ut plures exiſtimãt merope uocata. Chea ut Staphylus:meropis ut Dionyſius: dein nymphea. Mons ibi prion et nyſiron. Abruptam illi putant quæ porphyris antea dicta eſt.hinc carianda cum oppido. Nec procul ab halicarnaſo pidoſus. In ceramico autem ſinu priapõneſos: hipponneſos:pſere:mya: lampſa:emindus:paſſala:cruſa:pyrrhe:ſephiuſa:melanum: palumque a continente diſtans:quæ uocata eſt cinædopolis:probroſis ibi relictis a rege Alexandro. Ioniæ ora egeas et corſeas habet:& icaron de qua dictum eſt. Ladem: quæ prius late uocabatᷓ: atq; inter ignobiles aliquot. Diſcumelitas:mileros:lucinas: mycalem: trogilias:treſpylion:argennon:ſcandalion:ſamon liberam circuitu .lxxxvii.M.d. Aut ut Iſidorus .c. Parthemiam primum appellatam: ut Ariſtoteles tradit: poſtea adriiſam: dein anthemuſam. Ariſtocritus adiicit melamphylum: dein cypariſiam. Ab parthenio aruſam:ſtephanẽ. Amnes in ea imbraſus:cheſius:ibetthes. Fontes eucarto:leutothea. Mons gergecius. Adiacẽt inſulæ rhipara: nymphea. Achillea par claritate ab ea diſtat .xciii.M.paſſus cũ oppido. Chios libera quã ethaliam Ephorus priſco noĩe appellat. Metrodorus & Cleobolus Chiã a Chiõe nympha:aliqui a niue.& macrin:& pythiuſã. Montem habet pillineum. Marmor chium circuitu.c.xxv.M.paſſus colligit:ut ueteres tradidere. Iſidorus.ix.M.adiicit. Poſita eſt inter ſamum & leſbum. Ex aduerſo maxime erythrarum. Finititimæ ſunt thelluſa:quam alii dapnuſam ſcribũt: oenus: elaphites:eurianaſſa:arginuſa:cum oppido. Iam hæ circa epheſum: & quæ Piſiſtrati uocãt atinæ.myõneſos:clareuſa. In utraq; oppida intercidere. Poroſelene cũ oppido. cercie:halene:commone:illetia:lepria:& rheſperia:ꝓcuſe:bolbule: pheate: priapos: ſyce:melane:enareſidus:apele:dremuſa:anhydros:ſtopelos:ſicuſa:marathuſa: phyle perhireauſa: multæq; ignobiles. Clara uero in alto theos cum oppido a chio .lxxi.M. .d. Tãtundem ab erythris. Iuxta ſmyrneã ſunt periſterides. Cateria:alopece:eleuſa: bachina:pyſtira: comyonneſos:megale. Ante troada aſcaniæ:plateæ tres. Dein lamiæ plitaniæ duæ: platæ:ſcopelos:getone:artheidon celæ:laguſæ:didyme. Clariſſima aũt

leſbos a chio.lxv.M.p.Hermete:& laſia:pelaſgia:egira æthiopiæ macaria appellata: Fuit nouem oppidis inclyta. Ex iis pyrrha hauſta eſt mari. Ariſbe terrarum motu ſubuerſa. Antiſſam methymna traxit in ſeipſã octo urbibus aſiæ.xxxvii.M. paſſuũ uicina. Et agamede obiit:& hiera. Reſtant ereſon:pyrrha:& libera mitylenæ amnibus .l.potens. Tota inſula circuitur: ut Iſidorus .clxviii.M. paſſibus. Vt ueteres.cxcv. M. Montes habet lepethymnum:ordimum:macyſtum:creonem:olympum. A ꝓxia continẽte abeſt.vii.M.d.paſſus. Inſulæ appoſitæ ſcandalion. Leucæ.v. Ex eis cydonea cum fõte calido. Argemmiſæ.iiii.paſſus diſtãt. Dein pheluſa pedna. Extra helleſpõtũ aduerſa ſigæo littori adiacet tenedus:leucophris dicta & phœnice & lyrneſſos. Abeſt a leſbo.lvi.M.paſſus:á ſigæo.xii.M.d.

¶Helleſpontus:myſia:phrygia:galacia:nicea:bithynia:boſphorus. ¶Ca.xxxii.

IMpetum deinde ſumit helleſpontus:& mare ĩcumbit uorticibus:limitẽ fodiẽs donec aſiam abrumpat europæ. Promõtorium id quod appellauimus trapezã ab eo.x.M.paſſuum ad abydum oppidum:ubi anguſtiæ ſeptem ſtadiorum. Deinde percote oppidum & lampſacum ãtea pyttiuſſa dictum. Paruum colonia quã Hõerus adraſtiam appellauit. Oppidum priapos:amnis abſepus:zelia:ꝓpontis:ita appellatᷣ ubi ſe dilatat mare. Flumen granicum artage:portus ubi oppidum fuit ultra ĩſulam: quam continẽti iunxit Alexander. In qua oppidum mileſiorum cyzicũ ãtea uocitatũ archonneſus:& dolionis & didymis:cuius a uertice mõs didymis. Mox oppida placia ariacos cylace:quorũ a tergo mons olympus myſus dictus. Ciuitas olympena. Amnes horiſius:& rhyndacus:ante lycus uocatus. Oritur in ſtagno artinia iuxta miletopolĩ. Recipit mageſton & pleroſq; alios. Aſiam bithyniamq; diſterminans. Ea appellata ẽ cronia:dein theſſalis:deinde malianda: & ſtrymonis. Hos Homerus halizonas dixit: quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit immenſa attuſa nomine. nunc ſũt.xv.ciuitates:inter quas gordiocone quæ iuliopolis uocatur:& in ora daſtylos. Deinde flumẽ gebes:& intus elgas oppidum:quæ germanicopolis:alio nomine booſcœte. ſicut apamea quæ nunc myria. Colophoniorum flumen ethelecanticus troadis finis: et myſiæ initium. Poſtea finis in quo flumen aſcanium: oppidum brialion: amnes hylas: & chios cum oppido eiuſdem nominis:quod fuit emporium nõ ꝓcul accolẽtis phrygiæ a mileſiis quidem conditũ. In loco tamen qui aſcaniæ phrygiæ uocabatᷣ. Quapropter non alibi aptius de ea dicitur. Phrygia troadi ſuperiecta populiſq; a ꝓmontorio lecto ad flumen celeum prædictis ſeptentrionali ſui parte galatiæ contermina: meridiana lycaoniæ:pyſidæ:mygdoniæ. ab oriente cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrĩa pręter iã dicta:mangyra:andria:celene:coloſſe:carina:cotton:cerane:iconiũ:mydiũ. Sunt auctores tranſiſſe ex europa myſas & brygos & thynos:a quibus appellãtᷣ myſi phryges bithyni. Dicendum ſimul uidetur & de galatia quæ ſuppoſita agros maiori ex parte phrygiæ tenet. Caputq; quõdam eius gordium. Qui ptem eã ĩſedere galloꝝ toloſtobagi & uoturi & ambiati uocantur: qui meoniæ & paphlagoniæ regionem. Troginæ prætenditur cappadocia a ſeptentrione:& ſolis ortu. Cuius uberrimã ptem occupauere tectoſages:ac teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi uero ac tetrarchiæ omnes numero.cxcv. Oppida tectogaſum: anquira: troginorum: tauinum: toloſtobagorũ:piſimius. Præter hos celebres attalenſes:alaſenſes:comẽſes:didyenſes: hieronenſes:lyſtrene:neapolitani:œandenſes:ſeleucenſes:ſebaſteni: timoniacenſes: thebiſeni. Attingit galatiam & pamhyliam gabaliam & mylias:qui circa barin ſunt: & cyllanticum & oronticum pyſidiæ tractum. Item lycaoniæ ptem obigenen. Flumĩa ſunt in ea præter iam dicta ſangarium:& gallus a quo nomen traxere matris deum ſacerdotes. Nunc reliqua in ora ario intus et bithynia bruſa ab Annibale ſub olympo condita. Inde nicea.xxv.M.paſſus interueniente aſcanio lacu. Deinde nicea ĩ ultimo aſcanio ſinu:quæ prius oluia et pruſias. Item altera ſub hippio monte. Fuere pythopolis:parthenopolis:gariphanta. Sunt in ora amnes eluis:bryazon:plataneus: areus:

iſiros:gendos qui & chryſorboas.Promontorium in quo megarice oppidũ fuit. Inde
cruſpedites ſinus uocabatur:quoniam id oppidum uelut ĩ lacinia erat.Fuit & aſtacũ:
unde & ex eo aſtacenus idem ſinus.Fuit & libyſſa oppidum:ubi nunc Annibalis tãtũ
tumulus:& ĩ intimo ſinu nicomedia bithyniæ præclara.Leucatas promõtorium:quo
includitur aſtacenus ſinus a nycomedia.xlii.M.quingentis paſſibus. Rurſus coeũti-
bus terris anguſtiæ pertinentes uſq; ad boſphorum thracium.In iis galeadon libera a
nycomedia.lxxii.quingentorum proceraſtis ante dicta:deinde compuſa. Poſtea græ-
corum oppidum quod locum eligere neſciſſent : ſeptem ſtadiis diſtans a byzeantio
tanto fœliciore omnibus modis ſede. De cætero intus in bithynia colonia apamena:
agrippenſes: iuliopolitæ:bithyniotæ. Flumina ſyriũ:lapſias:pharmicas:alces:crynis:
lyleus:ſcopius:hieras qui bithyniam & galathiã diſtermĩat. Vltra calchadona:deĩde
chryſopolis fuit:deĩde nicopolis:a qua nomen etiamnũ ſinus retinet. In quo portus
amyci.deinde naulocium:promontorium eſtiæ:templum Neptunni.Boſphorus qn-
gentorum paſſuum interuallo aſiam europæ iterum auferens.abeſt a calchadone.xii.
.M.d.paſſuum. Inde fauces primæ.viii.M.cc.l.paſſuũ:ubi ſpiropholis oppidũ fuit.
Tenent orã õem thyni:interiora bithyni.Finis aſiæ ẽ:populoꝝq;.cc lxxxii.M.q ad eũ
locum a fine lyciæ numerantur. Spatium helleſponti & propontidis ad boſphorum
thracium.c lxxxviii.M.p.diximus.A calchadone ſigæum.Iſidorus.ccc.xii.M.d.paſſ.
Inſulæ in propontide ante cyzicum elaphoneſus : unde cizicenum marmor : eadem
neuris & proconneſus dicta.Sequuntur ophiuſa : cania: plebe: zeopelos : porphyri-
one:halone cum oppido dephace:polydora: utarceon cum oppido. Eſt & contra ni-
comediam demonneſos. Item ultra heracleam aduerſa bithyniæ ethynias : quam
barbari bithyniã uocent. Eſt & antiochiæ & cõtra fauces rhyndaci beſbicos .xviii.M.
paſ.circuitu. Eſt & elea:& duæ rhodiæ: aſſoe:crebintos:magale:chalcitis:pythiodes.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .VI.

PRAEFATIO.

PONTVS EVXINVS ANTEA AB IN-
hoſpitali feritate axenos appellatus eſt:peculiari
ĩuidia naturæ ſine ullo fine indulgentis auiditati
maris.Et ipſe in europã aſiamq; funditur. Non
fuerat ſatis oceano ambiſſe terras : et ptem earũ
aucta inanitate abſtuliſſe. Non irrupiſſe fractis
montibus calpeque africæ auulſa multo maiora
abſorbuiſſe q̃ reliquerit ſpatia. Nõ p helleſpõtũ
ꝑpontida infudiſſe : iterum terris deuoratis. A
boſphoro quoque in aliã uaſtitatem pãdit nulla
ſatietate:donec expatiãti lacus a mæoti rapinam
ſibi iungant. Inuitis hoc accidiſſe terris indicio
ſũt tót ãguſtiæ: atq; tã parua naturæ repugnãtis interualla : ad helleſpõtũ octĩgétoꝝ
.xxy.M.p. ad boſphoros duos:uel bubus meabili tranſitu. Vnde nomen ambobus :
& tanquam in diſſotiatione germanitas concors.Alitum quippe cantus : canumque
latratus inuicem audiuntur. Vocis etiam humanæ commercia inter duos orbes ma-
nente colloquio:niſi cum id ipſum auferunt uenti. Menſuram ponti a boſphoro ad
mæotium lacum quidam fecere.xiiii.xxxviii.M.d.paſſuum .Eratoſthenes .c. mino-
rem. Agrippa a calchadone ad phaſin.x.M. Inde boſphorum cimerium .ccc.lx. M .
Nos interualla generatim ponimus comperta in noſtro æuo : quando etiam in ipſo
ore cimmerio pugnatum eſt.Ergo a faucibus boſphori eſt amnis rhebas : quem aliq

rheſum dixerunt: deinde ſyris. Portus calpas. Sangaris fluuius ex inclytis. Oritur in phrygia. accipit uaſtos amnes: inter quos tembrogium & gallum. Et idem ſangarius a pleriſq; dictus coralius: a quo incipiunt mariandini ſinus: oppidumq; heraclea lyco flumini appoſitum. Abeſt a pōti ore miliariis ducentis portus aconæ ueneno aconito dirus. Specus acheruſia. Flumina pedopiles: callichorum ſonautes. Oppidum titium ab heraclea. xxxviii. M. paſſuum. Fluuius billis.

Gens paphlagonum: & cappadocum. Cap. ii.

VLtra quem gens eſt paphlagonia: quam philemeniam aliqui dixerunt: incluſā a tergo galatia. Oppidum maſtya mileſiorum: deīde cromna. quo loco henetos adiicit Nepos Cornelius: a quibus in italia ortos cognomines eorum uenetos credi poſtulat. Seſamum oppidum quod nunc amaſtris. Mons ſcytorus a cio. lxiii. M. paſ. Oppida chimolis ſtebane. Amnis parthenius. Promotorium carambis uaſto excurſu abeſt a pōti oſtio. ccc. xv. M. paſſus: uel ut aliis placuit. ccc. l. M. Tātūdem a cīmerio: aut ut aliqui maluere. ccc. xii. M. d. Fuit & oppidum eodem nomine: et aliud inde armine: nunc eſt colonia ſinopecyteros. Aquitoro. clxiiii. flumen uaretum. Gens cappadocum. Oppidum caturia iacelum. Amnis halys a radicibus tauri per catoniam cappadociāq; decurrens. Oppida gange: caruſa: de. Amyſum liberum a ſinope. c. xxx. M. paſſuum. Eiuſdemq; nominis ſinus tanti receſſus ut aſiam pene inſulam faciāt: ducentis milibus paſſuum aut amplius: per continentem ad iſſicum ciliciæ ſinū. quo in omni tractu proditur tres tantum gentes græcas iure dici doricam: ionicā: æolicā. Cæteras barbarorum eſſe. Amyſo iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate cōditum. Victo eo pompeiopolis utrunq; appellatum eſt.

Cappadocia. Capitulū. iii.

c Appadocia intus habet coloniam Claudii Cæſaris archelaidem: quam præfluit hylas. Oppido camana: quod ſalius: neoceſſaream quod lycus: amaſiam quod iris. In regiōe hac cazacena in colopena a uero ſabaſtiam & ſabaſtopolin. Hæc parua: ſed paria ſupradictis. Reliqua ſui parte habet melitam a Semiramide conditā haud procul euphrate. Diocæſarieam: tiaram: caſtaliam: magnopolin: zelam. Et ſub monte atarga onyzacam quæ temiſcyra nunc cæſarea nominatur. Cappadociæ ps prætenta armeniæ maiori melitene uocatur: commagenæ cataonia: phrygiæ gauphauritis: fargauraſene cammanene: galaciæ morimeni. ubi diſtermīat eos cappadox amnis a quo nomen traxere: antea leucoſyri dicti. A neocæſarea ſupradicta minorem armeniam lycus amnis diſterminat. Eſt et ceranus intus clarus. In ora autem ab amyſo oppidum & flumē ſcadiſia lycaſtum: a quo themiſyrena regio. Iris flumē deferens lycū. Ciuitas iela intus nobilis clade Triarii & uictoria. C. Cæſaris. In ora amnis thermodoon ortus ad caſtellum: quod uocant phanoriam: præterq; radices amazonii mōtis lapſus. Fuit oppidum eodem nomīe: & alia qnq; amazonicus: themyſira: ſotira: amaſia: comara.

Themiſtidæ regionis gentes. Cap. iiii.

NVnc matium. Gentes cenarum chalybum. Oppidum cotylorum. Gentes tybareni: maſini notis ſignantes corpora. gens macrocephali: oppidum ceraſus: portus cordulæ. Gētes bechyres buxeri: flumē melas. Gens macrones ſydoni flumēq; ſydenum: quo alluitur oppidum balemonium ab amyſo. c. xx. M. paſſus. Inde fluīa laſonium: melanthium & ab amyſo. lxxx. M. paſſ. Pharnace oppidum: tripolis caſtellum & fluuius. Item philocalia: et ſine fluuio liuiopolis. Et a pharnace. c. M. paſ. Trapezus liberum uaſto monte clauſum. Vltra quod gens armenocalybes: & maior armenia. xxx. M. paſſuum diſtans. In ora ante trapezunta flumen eſt pyſites. Vltra uero gēs annorumenicorum. Flumen abſarum cum caſtello cognomine in faucibus: a trapezunte. c. xl. M. p. eius loci a tergo montium hiberia eſt. In ora uero eniochi: ampreutelazi. Flumina acampſeonyſis: nogrus: bathis. Gentes colchorum. Oppidum matium. Flumen heracleum: & promōtorium eodem noīe. Clariſſimuſq;

ponti phaſis: oritur ĩ moſchis. Nauigatur quanlibet magnis nauigiis .xxxviii. M. d. paſſus. Inde mĩoribus lõgo ſpatio põtibus. c. xx. puius. Oppida ĩ ripis habuit cõplura. Celeberrima tyrida aceum cygnũ: & ĩ faucibus phaſin. Maxime autem inclaruit ea ɪxv. M. p. a mari: ubi hippos & cyanos uaſti amnes e diuerſo in eum confluunt. Nunc habet ſyrium tantũ: & ipſum ab amne influente ibi cognominatũ: uſq; quo magnarũ nauiũ capacẽ eſſe diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles: inter quos glaucum. In ora eius ĩſulæ ſine nomine. Abeſt a ſarro. lxxv. M. Inde aliud flumen garien. Gens ſaltiæ in antiquis phthirophagi dicti & alaſanni. flumen cobũ e caucaſo p ſuanos fluens: dein rhoan. Regio agritite: amnes ſigania: terſos: atelpos: chryſorboas: gens abſylæ: caſtellum ſebaſtopolis. Aphaſide. c. M. p. gens ſanigarum: oppidum cygnus: flumen & oppidũ penius. Deinde multis noĩbus eniochorũ gentes.

Regio cholchica anchæi & cæteri eodẽ tractu. Cap. v.

SVbiicitur ponti regio colchica: in qua iuga caucaſi ad rhipheos mõtes torquẽt: ut dictũ ẽ: altero latere ĩ euxinũ & mæotin deuexa: altero in caſpiũ & hyrcaniũ mare. Reliq̃ littora fere nationes tenent melacleni coraxi urbe colchorum dioſcuriade iuxta fluuium antemunta. Nũc deſerta: quondã adeo clara: ut Timoſthenes in eam .ccc. nationes: quæ diſſimilibus linguis uterentur: deſcendere prodiderit. Et poſtea a noſtris. c. xxx. interpretibus negocia ibi geſta. Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio: Caſtoris ac Pollucis aurigis putãt: a quibus ortam eniochorũ gẽtem feram conſtat. A dioſcuriade oppidum heracleum diſtat a ſebaſtopoli. Octuaginta milia paſſuum anchei mardi cercete. Poſt eos ſerri cæphalotomi. In intimo eo tractu phytis oppidum opulentiſſimũ ab eniochis direptum eſt. A tergo eius epagerrite ſarmatarũ populus in caucaſi iugis: poſtq̃ ſaromatæ. Ad hos confugerat Mythridates Claudio principe. narrauitq; thalos iis eſſe cõfines qui ab oriente caſpii maris fauces attĩgerẽt. ſiccari eas æſtu recedente. In ora autem iuxta cercetas flumẽ icaruſa cũ oppido hiero: & flumine ab heracleo. c. xxxvi. M. Inde promontorium cronea quo ſupciliũ arduum tentorete. Ciuitas ſindica ab hiero. lxvii. M. d. p. flumen ſceaceriges.

Boſphorus cimmericus: mæotis. Cap. vi.

INde ad boſphori cimmerii ĩtroitũ. lxxxviii. M. d. p. Sed ipſius peninſulæ inter pontum & mœtium lacum excurrentis non amplior. lxxxvii. M. d. p. longitudo eſt. Latitudo nuſquam intra duo iugera: eonem uocant. Ora ipſa boſphori utrinq; ex aſia atq; europa curuatur in mœtin. Oppida in aditu boſphori primo hermonaſa. Dein cepe mileſiorum. Mox ſtratoclia: & phanagoria: & pene deſertũ apatos: ultioq; in oſtio cĩmeriũ: quod antea cerberion uocabatur.

Gentes circa mæotim. Cap. vii.

INde mæotis lacus in europa dictus. A cimmerio accolunt meotici: hali: ſerni: ſerrei: ſcizi: gypſi. Dein tanain amnem gemino ore influentem incolũt ſarmatæ medorum (ut ferunt) ſoboles. Et ipſi in multa genera diuiſim. Primo ſauromatæ. gynei: gratumenæ: unde amazonum connubia. Dein euazæ: cottæ: cyzimeni: meſſeniani: chotobocci: choatæ: cyzæ: tindari: thuſſagetæ: thuracæ: uſque ad ſolitudĩes ſaxoſis conuallibus aſperas: ultra quas arymphei qui ad harriſeos pertinent mõtes. Tanain ipſum ſcythæ ſilin uocant. Mæotin temerinda quod ſignificãt matrem maris. Oppidum in tanais quoq; oſtio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde cluzomeni: & macones. Poſtea panticapenſes. Sunt qui circa mæotin ad ceraunios mõtes altiores has tradunt gentes: a littore napras: ſupraq; eſſedonas: colchis iunctos: ac montium cacuminibus. Dein carmacas: oranos: nautagas: mazacas: aſcantios: acapeatas: agagamatas: phycers: thimoſolos: aaſcomarcos. Et ad iuga caucaſi: icatalas: imaduchos: ranos: anclacas: tydios: caraſtaſcos: autiandas. Lagoũ amnem ex montibus catheis: in quẽ defluit opharus. Ibi gentes caucadas: opharitas. Amnem menotharũ imituenis ex montibus ſcĩſũ. Inter agdeos: carnapas: gardeos: acciſos: gabros: gregaros. Circaque

ſontē imittiſi:imituos:& aparthenos. Alii influxiſſe eos cuitas : anheetas:ſatarneos : aſāpatas. Abis tanaitas:& napheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen ochariū labipcantecos:& ſapeos tradunt. Tanaim uero tranſiſſe ſatareos:herticeos : ſpondolycos : ſynhietas:amaſſos:iſſos:catacetos:tagoros:catonos:neripos: agādeos : mādareos ſathurcheos: ſpaleos. Armeniæ duæ. Cap.viii.

PEracta eſt interior ora:omneſq; accolæ. Nunc reddatur ingens ī mediterraneo ſinu. In quo multo aliter ac ueteres prodituꝝ me nō eo inficias anxia perqſita cura rebus nuper in eo ſitu geſtis a Domitio Corbulone:regibuſq; inde miſſis ſupplicibus:aut regum liberis obſidibus. Ordiemur autem a cappadocum gente. Lōgiſſime hæc ponticarum omnium introrſus recedens minorem armeniam maiorēq; & cōmagenem leuo ſuo latere tranſit. Dextra uero omnes in aſia dictas gentes plurimis ſupfuſa populis:magnoq; impetu ſcandens ad ortum ſolis & tauri iuga trāſit lycaoniā : pyſidiam:ciliciam. Vadit ſuper ātiochiæ tractum:& uſq; ad cyreſtricam eius regionē: pte ſua quæ uocat̃ cataonia. Cōtēdit itaq; ibi lōgitudo aſiæ.xii.l.M.p.efficit. Latitudo.d.c.M.xl.M. Armenia maior. Cap.ix.

ARmenia autem maior incipit a pariedris montibus. Euphrate amne ut dictum eſt:aufertur cappadociæ: & qua diſcedit euphrates meſopotamiæ haud minus clara amne tigri. Vtrunq; fundit ipſa. Et initium meſopotamiæ facit inter duos ānes ituræ. Quod intereſt ibi tenent arabes orei. Sic finem uſq; ī adiabenem perfert. Ab ea trāſuerſis iugis incluſa. Latitudinem in leua pandit ad cyrum amnem tranſuerſa in araxem. Longitudinem uero ad minorem uſq; armeniam abſaro amne in pontum defluente & pariedris montibus:qui fundūt abſarum:diſcreta ab illacoriis. Oritur in eniochis montibus quos alii coraxicos uocauere. Araxes eodem monte euphrates quo .vi.M.paſſuum interuallo auctuſq; amne muſi & ipſe (ut plures exiſtimauere)a cyro defertur in caſpium mare. Oppida celebrantur ī minore:cæſarea:zanicopolis. In maiore arſāmote euphrati proximum. Tigri argathiocerta. In excelſis aūt tigranocerta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuerſæ magnitudinem:Aufidus quinquagies centena milia prodidit. Claudius Cæſar longitudinem a daſcuſa ad confinium caſpii maris.xiii.M. paſſuum. Latitudinem dimidium eius. A tigranocerta ad hiberiam diuiditur:quod certum eſt: in præfecturas:quas.ii.ſtrategias uocant. Quaſdam ex iis uel ſingula regna quondam barbaris nominibus.c.xx. Claudūt eam ab oriēte mōtes: ſed non ſtatim ceraunii:nec adiabene regio. Quod intereſt ſpatiis cepreheni tenent. Ab iis iuga ceraunia. Vltra adiabeni tenent. Per conualles autem proximi armeniæ ſunt menobardi : & moſcheni. Adiabenē tigris & montium ſinus munii cingunt. Ab leua eius regio medorum eſt: & proſpectus caſpii maris. Ex oceano hoc ut ſuo loco dicēus:fūdit̃:totūq; caucaſi his mōtibus cīgit̃. Hoꝝ īcolæ p cōfiniū armeniæ nūc dicent̃. Albania:hiberia. Cap.x.

PLaniciem omnem a cyro uſq;:albanorum gens tenet. Mox hiberum diſcreta ab iis amne oeazane in cyro:e caucaſiis montibus defluente. Præualent oppida albaniæ cabalaca. Hiberiæ pharmaſus iuxta flumē neoris. Regio thaſiæ:& triare uſq; ad partedoros montes. Vltra ſunt colchicæ ſolitudines:quarum a latere ad ceraunios uerſo armenochalybes habitāt : & moſcorum tractus ad hiberum amnem in cyrum defluentem:& infra eos fucaſani.& deinde macherones ad flnmen abſarū. Sic plana ac deuexa optinentur. Rurſus ab albaniæ confinio tota montium fronte gentes ſiluorum fere:& infra lupeniorum:mox diduri: & ſodii.

Portæ caucaſiæ. Cap.xi.

AB his ſunt portæ caucaſiæ magno errore a multis caſpiæ dictæ : ingens naturæ opus & montibus interruptis repente ubi fores obditæ ferratis trabibus ſubtermedias amne dyriodori fluente. Citraq; in rupe caſtello quod uocatur cumania : cōmunito ad arcendas tranſitu gentes innumeras. ubi loci terrarū orbe portis diſcluſo :

ex aduerſo maxime armaſtis oppidi hiberum a portis caucaſiis per montes gurduuos ualli. Suani indomitæ gentes auri tãtum metalla fodiunt. Ab iis ad pontum uſque eniochorũ plurima genera: mox acheorum. Ita ſe habet terrarum ſinus e clariſſimis. Aliqui inter pontum & caſpium mare.ccc.lxxv.M. paſſus non amplius intereſſe tradiderunt. Cornelius Nepos.c.l.M. tãtis interim ãguſtiis infeſtatur aſia. Claudius Cæſar a cimmerio boſphoro ad caſpium mare.c.l.M.prodidit.eaq; perfodere excogitaſſe Nicanorem Seleucum quo tẽpore ab Ptolemæo Ceraunio ſit ĩterfectus. A portis caucaſiis ad pontum .cc. M .paſſus eſſe conſtat fere.

Inſulæ in ponto. Cap.xii.

INſulæ in ponto planiteæ ſiue cyaneæ: ſiue ſymplegades. Deinde apollonia tynnimas dicta: ut diſtingueretur ab ea: quæ eſt in europa. Diſtat a continente paſſibus mille. Cingitur.iii.M.& contra pharnaceã calcheritis: quã græci ariã dixeſt. ſacrãq; Marti.& in ea uolucres cum aduenis pugnaſſe pennaꝝ ictu.

Gentes in ſcythico oceano. Cap.xiii.

NVnc omnibus: quæ ſunt interiora aſiæ: dictis: rhiphæos montes tranſcendat animus. dextraq; littora oceani incedat. Tribus hic e partibus cæli alluẽs aſiam ſcythicus a ſeptentrione: ab oriente eous: a meridie indicus uocatur. Varieq; per ſinus & incolas in complura nomina diuiditur. Verum aſiæ hæc quoq; magna portio appoſita ſeptentrioni iniuria ſyderis rigẽtis uaſtas ſolitudĩes habet. Ab extremo aquilõe ad initium orientis æſtiui ſcythæ extra eos ſunt. Vltra aquilonis initia hyperboreos aliqui poſuere: pluribus in europa dictos. Primum inde noſcitur ꝓmontoriũ celtice lytarmis. Fluuius carambucis ubi laſſata cum ſydeꝝ ui rhipheorum montiũ deficiũt iuga. Ibiq; arimpheos quoſdam accepimus haud diſſimilem hyperboreis gentem. Sedes illis nemora. Alimẽta baccæ. Capillus iuxta fœminis uiriſq; in probro exiſtiãt. Ritus clæmentes. itaq; ſacros haberi narrant: inuiolatoſq; eſſe etiam feris accolarum populis. Nec ipſos modo: ſed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam ſcythæ cimmerii: ciſianthi: georgi: & amazonum gens. Hæc uſq; ad caſpiũ & hyrcaniũ mare. Nanq; id erumpit ſythico oceano in aduerſa aſiæ pluribus nominibus accolaꝝ appellatum: celeberrimis duobus caſpio & hyrcano. Non minus hoc eſſe q̃ pontum euxinum Clytarchus putat. Eratoſthenes ponit & menſuram ab exortu ad meridiem per caduſiæ & albaniæ orã quinquies q̃draginta ſtadia. Inde per aratiaticos: amarbos: hyrcanos ad oſtium zoni fluminis quater octingenta ſtadia. Ab eo & oſtiũ laxatiſum mille quadraginta: quæ ſumma efficit quindecies.lxxv.M.paſſus. Artemidorus hinc detrahit.xxv.M.paſ. Agrippa caſpium mare gẽteſq;: quæ circa ſunt & cũ iis armeniã diſterminatas ab oriente oceano ſerico: & ab occidente caucaſi iugis: a meridie tauri: a ſeptentrione oceano ſcythico patere qua cognitum eſt.ccccxc.M.paſſus ĩ lõgitudĩe. .ccxc.M.in latitudinem prodidit. Non deſunt uero qui eius maris uniuerſũ circuitũ a freto.xxv.M.paſſuum tradunt. Irrumpit autem arctis faucibus in longitudinem ſpatioſis. At ubi cœpit in latitudinem pandi: lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotium lacum ab ore diſcedens ſcythici arcus: ut auctor eſt.M. Varro ſimilitudine. Primus ſinus appellatur ſcythicus: utrunq; enim accolunt ſcythæ.& per ãguſtias ĩter ſe commeãt. Hinc nomades & ſauromatæ multis nominibus: illinc abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra mucronem ipſum faucium tenẽt udini ſcythaꝝ populus. Deĩde p orã albani (ut ferunt) ab Iaſone orti: ante quos mare quod eſt: albanũ noĩat. Hæc gẽs ſuperfuſa mõtibus caucaſiis ad cyꝝ amnẽ armeniæ cõfiniũ atq; hiberiæ deſcẽdit: ut dictum eſt. Super maritima eius udinorumq; gente ſarmatæ: utidorſi: aroteres prætenduntur. Quorum a tergo ĩdicatæ iam amazones: & ſauromatides. Fluĩa per albaniã decurrunt in mare caſos & albaneos. Deinde cambyſes: in caucaſiis ortus montibus: mox cyrus in coraxitis ut diximus. Oram omnẽ a caucaſo præaltis rupibus inacceſſo patere .cccc.xxv.paſſuum auctor eſt Agrippa. A cyro caſpium mare uocari

incipit.accolunt caſpii.Corrigendus eſt error in hoc loco multorum: & eorum etiã:q
in armenia res proxime cum Corbulone geſſere . Nanq; ii caſpias appellauere portas
hiberiæ:quas caucaſias diximus uocari.Situſq; depicti & ĩde miſſi hoc nomẽ ĩſcriptũ
habent . Et Neronis principis comminatio ad caſpias portas tendere dicebatur:cum
peteret illas:quæ per hiberiã in ſarmatas tendunt:uix ullo propter appoſitos montes
aditu.Ad caſpium mare ſunt aliæ caſpiis gentibus iunctæ.quod dignoſci nõ poteſt :
niſi ĩ comitatu rerum Alexandri Magni.Nanque perſaꝝ regna:quæ nunc parthorum
ĩtelligimus : ĩter duo maria perſicũ & hyrcanum caucaſiis iugis attolluntur utrĩq; per
deuexa laterum.Armeniæ maiori a frontis pte:quæ uergit in commagenem:cephenia
ut diximus copulatur:eiq; adiabene aſſyriorum initium.Cuius pars eſt arbelitis: ubi
Dariũ Alexãder debellauit:proxĩa ſyriæ.Totã eã macedones mygdoniã cognoĩauerũt
a ſimilitudine . Oppida alexandria item antiochia quam nyſibin uocant . Abeſt ab
artaxatis.dcc.l.M.p. Fuit & ninus impoſita tigri ad ſolis occaſum ſpectans quõdam
clariſſima . Reliqua uero fronte qua tendit ad caſpium mare atrapatenæ:ab armenia
etene regione diſcreta araxe.Oppidum eius gazæ ab artaxatis q̃drĩgenta q̃nquaginta
.M.p.Totidẽ ab ecbathanis medoꝝ:quoꝝ pars ſũt atrapateni.

Media:caſpiæ portæ:caucaſiæ. Cap.xiiii.

E Chathana caput mediæ eſt. Seleucus rex condidit.A ſeleucia magna.dcc.l.M.
paſſibus : a portis uero caſpiis.xx.M.Reliqua medorum oppida phiſagãzaga:
apamea rhaphane cognominata. Cauſa portarum nominis eadem quæ ſupra:inter-
ruptis anguſto tranſitu iugis:ita ut uix ſingula meent plauſtra:longitudine .viii.M.
paſſuum toto opere manufacto.Dextra leuaq; ambuſtis ſimiles impendent ſcopuli
ſitiente tractu per.xxxviii.M. paſſus . Anguſtias impedit corriuatus ſalis e cautibus
liquor:atq; eadẽ emiſſus.Præterea ſerpẽtiũ multitudo niſi hyeme trãſitum nõ ſinit.

Gentes circa hyrcanũ mare. Cap.xv.

A Diabenis connectuntur carduci quondam dicti : nunc cordueni : præfluente
tigri.Iis pratitæ paredoni appellati:q tenent caſpias portas.Iis a latere occurrũt
altero deſerta parthiæ & cythenis iuga. Mox eiuſdem parthiæ amœniſſimus ſitus: q
uocatur choara.Duæ urbes ibi parthorum appoſitæ quõdam medis : cauliope & alia
in rupe iſſatis quondam. Ipſius uero parthiæ caput hecatompylos abeſt a portis .c.
.xxxiii.M.paſſuum.Ita parthorum quoq; regna foribus diſcludũtur. Egreſſos portis
excipit protinus gens caſpica ad littora uſq; : quæ nomen portis & mari dedit . Leua
montoſa . Ab ea gente retrorſus ad cyrum amnem produntur .cc.xx. M .paſſuum .
Ab eodem amne ſi ſubeatur ad portas .dcc.M.p.Hunc enim deĩde cardinẽ Alexãdri
Magni itinera facere. Ab iis portis ad indiæ principium ſtadia .xv.dc.lxxxx.M.pro-
cedendo ad bactra oppidum:quod appellant zariaſta:milies tria milia .dcc.M. Inde
ad artaxaten amnem.v.M.

Itẽ gentes. Cap.xvi.

A Caſpiis ad orientem uerſus regio eſt apauortene dicta.& in ea fertilitatis ĩclytæ
locus.Clareium mõs: gẽtes papyri:nariaci:ſtauri:hyrcani:a quorum littoribus
idem mare hyrcanium uocari incipit a flumine ſideri.Citra id amnes maziris:ſtraor:
omnia ex caucaſo.Sequit᷑ regio margiane apricitatis inclytæ:ſola ĩ eo tractu uitifera.
Vndiq; incluſa montibus amœnis: ambitu ſtadiorum mille quingentorũ : difficilis
aditu propter arenoſas ſolitudines per.c.xx.M.paſſus.& ipſa contra parthiũ tractũ
ſita:in qua Alexander alexandriam condiderat.qua diruta a barbaris Antiochus Se-
leuci filius eodem loco reſtituit ſeleuciam. Nam interfluente amargo qui corriuatur
in zotale.Is maluerat illam antiochiam appellare . Vrbis amplitudo circuitum .lxx.
ſtadiis.In hanc Orodes romanos craſſana clade captos deduxit. Ab huius excelſis per
iuga caucaſi protenditur ad bactros uſq; gens mardorum fera ſui iuris.Ab eo tractu
gentes oceani commori:berdrigei:harmatropi:cemari:commani:mirrhaſi:aremãdri:
ianei.Flumina mãdrum: cridinum. Vltraq; coraſini:gaudari:araſini:parcani:arãgæ:

parrhaſini:maratiani:naſotiani:arſilegi:quos græci caduſios appellauere:maticoni. Oppidum heraclea ab Alexādro conditum : quod deinde ſubuerſum ac reſtitutum Antiochus achaida appellauit. Dribrices:quoꝝ medios fines ſecat oaxus amnis ortus ī lacu oaxo:ſyrmatæ:oxii:tagenioci:bateni:ſaraparæ:bactri quorum oppidū zariaſtes quod poſtea bactrum a flumine appellatū eſt. Gens hic optinet aduerſa montis paropanyſi:& aduerſus fontes indi. Includitur fluīe ocho. Vltra ſogdiani: oppidum pāda. & ī ultimis eorum finibus alexādria ab Alexādro Magno conditum oppidum. Aræ ibi ſunt ab Hercule & Libero patre cōſtitutæ:itē Cyro & Semiramide atq; Alexādro. Finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum: includente flumine laxere: quod ſcythæ ſylin uocant. Alexander militeſq; eius tanain putauere eſſe. Trāſcendit eū ānē Dæmonas Seleuci & Antiochi regū dux:quē maxīe ſeqmur ī iis. araſq; Apollini dydimæo ſtatuit. ¶ Scythaꝝ gentes. ¶ Cap. xvii.

Vltra ſunt ſcytharum populi. Perſæ illos ſagas uniuerſos appellauere a ꝓxima gente. Antiqui arameos. Scythæ ipſi perſas chorſaros : & caucaſum montem graucaſum : hoc eſt niue candidnm. Multitudo populorum innumera:& quæ cum parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum ſacæ:maſſagetæ:dahæ : eſſedones:aſtacæ : thumnici:perſtithomototi:hiſti:edones:camæ:camacæ:euchatæ: cotieri : antariani : piacæ:arimaſpi antea cacidiri : aſſai: oetei. Ibi napei interiſſe dicuntur & appellæi. Nobilia apud eos flumina mandragreum: & caſpaſum. Nec in alia parte maiorem auctorum inconſtantiam credo propter innumeras uagaſq; gentes. Hauſtum ipſius maris dulcem eſſe & Alexander Magnus prodidit:&. M. Varro talem perlatū Pōpeio iuxta res gerenti mithridatico bello:magnitudine haud dubie influentium amnium uicto ſale. Adiicit idem Pompeii ductu exploratum in bactros .vii. diebus ex india peruenire ad icarum flumen:quod in oxum influat. Et ex eo per caſpium in cyrum ſubuectos. Et quinq; non amplius diebus terreno itinere ad phaſin in pontū indicas poſſe deuehi merces. Inſulæ toto eo mari multæ. Vulgata una maxime tuzaga a caſpio mari ſcythicoq; oceano. In eam curſus inflectitur ad orientem conuerſa littorum fronte. Inhabitabilis eius prima pars a ſcythico promontorio ob niues. Proxīa inculta ſæuitia gentium antropophagi ſcythæ inſident humanis corporibus ueſcētes. Ideoq; iuxta uaſtæ ſolitudines:ferarumq; multitudo haud diſſimilem hominū īmanitatem obſidens. Iterum deinde ſcythæ:iteꝝq; deſerta cum belluis uſq; ad iugum incumbens mari:quod uocant tabin. nec āte dimidiam ferme lōgitudinem eius oræ: quæ ſpectat æſtiuum orientem inhabitatur illa regio. Primi ſunt hominum qui noſcantur : ſeres lanitio ſiluarum nobiles:perfuſam aqua depectentes frondium caniciem. Vnde geminus fœminis noſtris labor redordiendi fila : rurſumq; texendi tā multiplici opere tam longinquo orbe petitur:ut in publico matrona tranſluceat. Seres mites quidem: ſed & ipſis feris perſimiles. Cœtum reliquorum mortalium fugiunt:cum commercia expetant. Primum eorum noſcitur flumen pſitaras:proximum carabi : tertiū lanos : a quo promontorium:chryſe ſinus: cyrnaba flumen:attanos ſinus. Et gēs hominum attacorū apricis ab omni noxio afflatu ſecluſa collibus: eadem qua hiperborei degūt temperie. De iis priuatim cōdidit uolumen Amometus:ſicut Ecatheus de hyꝑboreis. Ab attacoris gentes thynni & phocari & iam indorum caſyri ītrorſus ad ſcythas uerſi humanis corporibus ueſcuntur. Nomades quoq; indiæ uagantur. Sunt ꝗ ab aquilōe contingi ab ipſis & cyconas dixere:& bryſanos. Sed īde(ut plane conſentiunt omnes) emodi montes aſſurgunt. Indorumq; gens incipit non eo tantum mari adiacēs:ueꝝ & a meridiano quod indicum appellauimus:quæq; pars orienti aduerſa recto prætēditur ſpatio ad flexum & initium indici maris. xviii. lxxv. M. p. colligit. Deinde qua flectit̄ in meridiē. xxiiii. lxxv. M. paſſus:ut Eratoſthenes tradit uſq; ad īdū:qui eſt ab occidente finis indiæ. Cōplures autē totā ipſius longitudinem. xl. dierū noctiumque uelifico nauiū curſu determinauere. Et a ſeptentrione ad meridiē. xxviii. l. M. paſſus.

Agrippa longitudinis.xxxiii.M.latitudinis.xxiii.M.prodidit. Poſidonius ab æſtiuo ſolis ortu ad hybernũ exortũ metatus eſt:eã aduerſã galliæ ſtatuẽs : quam ab occidẽte æſtiuo ad occidentem hybernum metabatur totã a fauonio. Itaq; obuerſã eius uenti afflatu iuuari ĩdiã.ſalubrẽq; fieri haud dubia ratiõe docuit. Alia illius cæli facies. Alii ſyderum ortus. Binæ meſſes in anno. Binæ æſtates:media inter illas hyeme eteſiarum flatu. Noſtra uero brumali. Lenes ibi auræ. Mare nauigabile. Gentes & urbes ĩnũerabiles. Siquis omnes perſeq uelit. Etenĩ patefacta eſt non mõ Alexãdri Magni armis : regumq; qui ei ſucceſſere:circunuectis etiam in hyrcanium mare & caſpium Seleuco & Antiocho:præfectoq; claſſis eorum Patroclem. Verum & aliis auctoribus græcis:q cũ regibus ĩdicis morati ſunt:ſicut Megaſthenes & Dionyſius a Philadelpho miſſus ex ea cauſa uires quoque gentium prodidere. Non tamen deeſt diligentiæ locus:adeo diuerſa & ĩcredibilia tradũt. Alexãdri Magni comites ĩ eo tractu ĩdiæ quẽ ſubegerãt: ſcripſerũt.xv.M.oppidoꝝ fuiſſe. nullũ cõminus gẽtiũ.ix. Indiamq; tertiam partem eſſe terrarũ omniũ:multitudinem gẽtiũ innumerã probabili ſane ratione. Indi enim prope gentium ſoli:nunquam emigrauere finibus ſuis. Colliguntur a Libero patre ad Alexandrum Magnum reges eorum.cliii.annis.vi.M.cccc.ii. adiiciunt & menſes tres. Amnium mira uaſtitas. Proditur Alexandrum magnum nullo die minus ſtadia ſexcenta nauigaſſe in indo:nec potuiſſe ante menſes quĩq; enauigare adiectis paucis diebus: & tamen minorem gange eſſe conſtat. Seneca etiam apud nos. Megaſtenes tentata indiæ commentatione.lx.amnes eius prodidit. Gentes duodeuiginti centũq;. Par labor ſit montes enumerare. Iunguntur inter ſe hymaus:hemodus:paropanyſus: caucaſus.p.a.R.a.quibus tota decurrit in planiciem immenſam & ægypto ſimilem. Verum ut terrena demonſtratio intelligatur: Alexandri Magni ueſtigiis inſiſtamus. Diognetus & Betonis itinerum eius mẽſores ſcripſere a portis caſpiis hecatompylon parthorum quot diximus milia eſſe. Inde alexandriam arion:quam urbem is rex cõdidit.d.lxxv.M. Inde ad prophitaſiam drangarum.cxcix.M. ad cricaſiorum oppidũ :d.d.lxv. Inde orthoſpanum.clxxv.M. Inde Alexãdri oppidum.l.M. In quibuſdam exemplaribus diuerſi numeri reperiuntur. Hanc urbem ſub ipſo caucaſo eſſe poſitã. Ab ea ad flumen chepta:& oppidum ĩdorum peucodatim.cc.xxvii.M. Inde ad flumẽ indum & oppidum taxilla.lx.M.ad hydaſpen fluuium clarum .c.xx.M.ad hyſpaſin non ignobiliorem .lxix.cccxc. M. qui fuit Alexandri itinerum terminus:exuperato tamen amne ariſq; ĩ aduerſa ripa dicatis. Epiſtolæ quoq; regis ipſius cõſentiunt his. Reliqua ĩde Seleuco Nicanori peragrata ſunt:ad heſidrum.c.lxix.M. Iomanẽ amnẽ tantundem. Exemplaria aliqua adiiciunt .v.M.paſſus. Inde ad gãgem.cxii.M. ad rhodaphã .clxix.M.alii.ccc.M.xxv.M. In hoc ſpatio produnt ad callinipaxa oppidũ .clxvii.d.alii.cclxv.M. Inde ad confluentem iomanis amnis & gangis .dc.xxv.M. Pleriq; adiiciunt.xiii.M. ad oppidumque polypodra.cccc.xxv. Ad oſtium gãgis .dc. .xxxviii.M.d.gẽtes quas memorare non pigeat:a mõtibus hemodis:quoꝝ ꝓmõtoriũ himaus uocatur : incolarum lingua niuoſum ſignificante: iſari:coſyri:izgi & p iuga chiſotoſagi:multaꝝq; gẽtiũ cognomen bracmanæ quorũ macco calingæ fluĩa pumas & cãnas:quod in gange influit ãbo nauigabilia. Gentes calingæ ꝓxiæ mari & ſupra mandæi:malli:quoꝝ mons mallus tractuſq; eius finis ganges.

Fluuius ganges. Cap.xviii.

HVnc alii ĩcertis fontibus ut nilum rigantẽq; uicina eodem modo. Alii ĩ ſcythicis mõtibus naſci dixerunt. Influere in eũ.xix.amnes. Ex iis nauigabiles præter iã dictos crenacã:uamã:rhumuobã:caſphagũ ſonũ. Alii cũ magno fragore ipſius ſtatĩ fontis erũpere:deiectũq; p ſcopuloſa & abrupta ubi primũ molles planicies cõtigat ĩ quodã lacu hoſpitari. Inde lenẽ fluere: ubi minimum .viii.M.paſſuũ latitudine: ubi modicũ:ſtadioꝝ cẽtũ. Altitudine nuſq̃ minore paſſuũ.xx.M.

Ganges indiæ. Cap.xix.

n Ouiſſiæ gẽtes gangaridũ:calignarũ.Regio pertalis uocat̃.Regi.lxx.M.peditũ:
equites mille: elephanti .dcc.in procinctu bellorũ excubant. Nanq; uita miti/
oribus populis ĩdorũ multipartita degitur. Alii tellurẽ exercent. Miliciã alii capeſſũt.
Merces alii ſuas euehunt. Res externas inuehunt. Reſpublicas optimi ditiſſimique
temperãt. Iudicia reddunt. Regibus aſſident. Quintũ genus celebratæ illic & prope ĩ
religionẽ ueriæ ſapientiæ deditũ:uolũtaria ſẽper morte uitã accenſo prius rogo finit.
Vnũ ſup hoc eſt ſemiferum : ac plenum laboris ĩmẽſi:a quo ſupradicta continentur
uenandi elephantes domandiq;. Iis arant. Iis ĩuehunt. Hæc maxime nouere pecuaria.
His dimicant:militantq; pro finibus. Delectũ ĩ bellua uires & ætas:atq; magnitudo
faciunt. Inſula in gange ẽ magnæ amplitudinis gentẽ continens unam modogalincã
noĩe. Vltra ſiti ſunt modubæ molindæ . Vbere cum oppido eiuſdẽ noĩs magnifico
modroeſi:preti:caliſſæ:ſaſuri:ſaſſulæ:colubæ:orculæ:abali:taluctæ. Rex horũ peditũ
.l.milia:eqtũ q̃ttuor milia:elephãtorũ.cccc.ĩ armis habet. Validior deĩde gẽs andaræ
pluris uicis.xxx.oppidis:quæ muris t̃ribuſq; muniũt̃. Regi præbet peditũ cẽtũ milia:
eqtũ duo milia:elephãtos mille. Fertiliſſĩi ſũt auri dardæ:ſetæ uero argenti. Sed oĩũ
in india prope:non modo in hoc tractu potentiam claritatemq; antecedunt praſi
ampliſſima urbe ditiſſimaq; palybotra:unde quidam ipſam gentẽ palybotros uocãt:
immo uero tractum uniuerſum a gange. Rege eorum peditum ſexcenta milia:eqtũ
.xxx.milia:elephantorum nouem milia per omnes dies ſtipendiãt̃. Vnde coniectatio
ingens opum eſt. Ab iis in interiore ſitu monedes & ſuari:quorum mons malleus: in
quo umbræ ad ſeptentrionem cadunt hyeme: æſtate in auſtrum:per ſenos menſes .
Septentriones eo in tractu ſemel in anno apparere:nec niſi.xv.diebus: Beton auctor
eſt. Hoc idem pluribus locis indiæ fieri: Megaſthenes. Auſtrinum polum ĩdi dramaſa
uocant . Amnis iomanes per gangem & palybothros decurrit:inter oppida methora
& cyriſoborca. A gange uerſa ad meridiem plaga tinguntur ſole populi iam quidem
infecti:nondum tamen æthiopum modo exuſti. quantum ad indum accedũt:tantũ
colore præferunt ſydus. Indus ſtatim a praſiorum gente:quorũ in montanis pygmæi
tradũt̃. Artemidorus inter duos amnes.xxi.milia paſſuũ:intereſſe tradit.

Indus fluuius. Cap.xx.

INdus ſandus ab incolis appellatus in iugo caucaſi montis:quod uocat̃ paro/
panyſus aduerſus ſolis ortum effuſus:& ipſe undeuiginti recipit amnes . Sed
clariſſimos hydaſpen quattuor alios afferentem:cantabram tres. Per ſe uero nauiga/
biles aceſinum & hypaſin.quadam tamen aquarum modeſtia nuſquam latior quin/
quaginta ſtadiis:aut altior.xv.paſſus: ampliſſimam inſulam efficiens:quæ praſiane
nominatur:& aliam minorem quæ pacale. Ipſe per.xii.xl.paſſuum pauciſſimis auc/
toribus nauigatus : & quodam ſolis comitatu in occaſum uerſus oceano ĩfunditur.
Menſuram in ora ad eum ponam ut inuenio generatim : quanquam inter ſe nullæ
congruant. Ab oſtio gangis ad promontoriũ galingon & oppidũ dandagula .dccxxv.
milia paſſuum. Ad tropina.xii.M.xxv. Ad perimulæ promontoriũ:ubi ẽ celeberrimũ
indiæ emporiũ.dccl.ad oppidum in inſula quam ſupradiximus patalam.dcxx.milia
paſſuũ. Gentes montanæ inter eum & iomanem : ceſi : cetriboni ſilueſtres. Deinde
megallæ:quorum regi quingenti elephanti: peditũ & eqtũ numerus ĩcertus. Chryſei
paraſangæ:aſangi:tigri feras ſcatẽtes. Armant peditũ.xxx.milia:elephãtos.ccc. eqtes
.dccc. Hos includit indus montium corona circundatos : & ſolitudinibus.dcxxv.
milia. Infra ſolitudines dari:ſuræ. Iterũque ſolitudines:per.clxxxvii.milia paſſuum:
plerunq; harenis ambientibus haud alio modo q̃ inſulas mari. Infra deſerta hæc mal/
tecoræ:ſingæ:marohæ:rarungæ : moruntes:& maſuæ:pangungæ:ialii. Hi montium
qui perpetuo tractu oceani oram tenent:incolæ liberi & regum exptes multis urbibus
montanos optinent colles . Nareæ deinde quos claudit mons altiſſimus indicorum
capitalia. Huius incolæ alio latere late auri & argẽti metalla fodiunt. Ab iis oraturæ.

Quorũ regi elephanti quidem.x.milia. Sed ãplæ uires peditum. Varetatæ qui ſub rege elephãtos nõ alũt fiducia equitũ peditũque. Odõboeræ:ſalabaſtræ:horatæ urbe pulchra foſſis paluſtribus munita:p quas crocodili humani corporis auidiſſimi aditũ niſi põte nõ dãt. Et aliud apud illos laudatur oppidum automela impoſitum littori quinq; amnium in unum cõfluẽte cõcurſu: emporio nobili. Regi eorum elephantos mille. dc. peditum.cl.equitum.v. Pauperior charmarũ rex:elephãtos.lx.paruaſque reliquas uires habet. Ab iis gẽs pande ſola ĩdo℞ regnata fœminis. Vnã Herculi ſexus eius genitã ferunt:ob idq; gratiorem:regno donatam præcipuo. Ab ea deducẽtes originẽ ĩperitãt.ccc.oppidis:peditũ.cl.milia:elephantis quingentis. Poſt hanc trecẽta℞ urbium ſyrieni:derangæ:poſingæ:buzæ: gogiarei:umbræ:nereæ:brancoſi:nobundæ: cocondæ: neſæi:pedatritæ:ſalobriaſæ : oloſtræ patalam inſulam attigentes : a cuius extremo littore ad caſpias portas.xviii.xxv.milia produntur. Hinc deinde accolunt indum aduerſus eos euidenti demonſtratione amatæ:bolingæ: gallitalutæ:dimuri: megari:ordabæ:meſæ:abhiſuri:ſyleni. Mox deſerta ĩ.ccl.milia paſſuũ. Quibus exuperatis organagæ:abaortæ:ſibaræ: ſuertæ. & ab iis ſolitudines prioribus pares. Dein ſorophages:ſargæ:baragomatæ. Vmbrittæq; : quorum.xii.natiões:ſinguliſque binæ urbes. Aſeni trium urbium incolæ. Caput eorum bucephala Alexandri regis equo:cui fuerat hoc nomen:ibi ſepulto cõditum. Mutani ſuper hos caucaſo ſubiecti. Soleadæ: ſondræ:tranſgreſſiſq; indum:& cum eo decurrentibus ſamarabriæ:ſambraceni:briſabritæ:orſiandi : xenitaxilæ cum urbe celebri. Iam ĩ plana demiſſo tractu cui uniuerſo nomen amandræ. Populi quattuor peucolitæ:arſagalitæ: geretæ:aſoi. Etenim pleriq; ab occidente non indo ãne determinant:ſed adiiciunt quattuor:ſatrapias:gedroſos : archaotas:arios : paropanyſdas:laſdas.

Arii & iunctæ gentes. Cap.xxi.

VLtimo fine cophetæ fluuio:quæ omnia ariorum eſſe aliis placet. Necnõ & nyſã urbem pleriq; indiæ adſcribunt:montemq; merum Libero patri ſacrum. Vnde origo fabulæ Iouis fœmine editum. Item aſpagonas gentem uitis & lauri & buxi : pomorumq; omnium in græcia naſcentium fertilem. Quæ memoranda & ꝓpe fabuloſa de fertilitate terræ ac genere frugum arborũq; aut ferarum ac uolucrũ & aliorum animalium traduntur : ſuis quæq; locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quattuor uero ſatrapiæ mox paulo ad taprobanam inſulam feſtinãte animo. Sed ante ſunt aliæ petalæ quã ſignificauimus in ipſis faucibus indi triquetra figura.ccxx..M.paſſuum latitudĩe. Extra oſtium indi chryſæ & argyræ fertiles metallis ut credo. Nam quod aliqui tradidere aureum argẽteumq; iis ſolum eſſe: haud facile crediderĩ. Ab iis.xx.M.paſſuum crocale. Ab ea.xii.M.paſſuũ bibaga oſtreis & cõchyliis referta. Deĩde toralliba.ix.M.paſſuũ a ſupradicta:multæq; ignobiles.

Taprobanæ inſula. Cap.xxii.

TAprobanem alterum orbem terrarum eſſe diu exiſtimatum eſt antichthonum appellatione. Vt liqueret inſulam eſſe Alexandri Magni ætas reſq; præſtitere. Oneſicritus claſſis eius præfectus elephãtos ibi maiores bellicoſioreſq; q̃ ĩ india gigni ſcripſit. Megaſthenes flumine diuidi. Incolaſq; palæogones appellari auri margaritarumq; grandium fertiliores q̃ indos. Eratoſthenes & mẽſuram prodidit lõgitudinis .vii.milia ſtadiorum:latitudinis.v.milia.nec urbes eſſe:ſed uicos ſeptingẽtos. Incipit ab eoo mari inter ortum occaſumq; ſolis indiæ prætenta:& quõdam credita.xx.dierũ nauigatiõe a praſiana gente diſtare:mox quia papyraceis nauibus armamẽtiſque nili peteretur ad noſtrarum nauium curſus .vii. dierum interuallo taxato. Mare intereſt uadoſum : ſenis non amplius altitudinis paſſibus : ſed certis canalibus adeo ꝓfũdũ ut nullæ anchoræ ſidant. ob id nauibus utrinq; proræ ne per anguſtias aluei circũagi ſit neceſſe. Syderum in nauigando nulla obſeruatio. Septentrio non cernitur. Sed uolucres ſecum uehunt emitentes ſæpius.meatumq; earum terras petentiũ comitãt.

Nec pluſq̃ ternis menſibus in anno nauigant. Cauent a ſolſtitio maxime. c. dies tunc illo mari hyberno. Hactẽus a priſcis memorata. Nobis diligẽtior noticia Claudii prĩcipatu cõtigit. Legatis etiam ex inſula aduectis. Id accidit hoc modo. Annii Plocamii qui maris rubri uectigal a fiſco redemerat: libertus circa arabiam nauigans aqlõibus raptus præter carmaniam quintodecimo die hippuros portum eius ĩuectus hoſpitali regis clæmẽtia ſex mẽſiũ tẽpore imbutus alloqo pcontãti poſtea enarrauit romanos & Cæſarẽ miꝝ ĩ modũ inauditos iuſticia ille ſuſpexit: ꝙ pares pondere denarii eſſẽt in captiua pecunia: cum diuerſæ imagines indicarẽt a pluribus factos. Et hoc maxime ſollicitatus ad amicitiã: legatos quattuor miſit prĩcipe eorũ Rhachia. Ex iis cognitũ .d. eſſe oppida. Portum contra meridiẽ appoſitum oppido paleſimundo omniũ ibi clariſſĩo ac regia. cc. p. Lebis ſtagnũ intus megiſba .ccclxxv. M. paſſuũ ãbitu inſulas pabuli tantũ fertiles cõplexũ. Et ex eo duo ãnes erũpe paleſimundũ iuxta oppidum eiuſdem noĩs influentẽ in portũ tribus alueis. v. ſtadiorũ artiſſimo. xv. ãpliſſĩo. Alteꝝ ad ſeptentrionẽ indiãq; uerſus cydara noĩe. Proximũ eſſe indiæ promontoriũ: quod uocatur colaicum quatridui nauigatione: medio incurſu ſolis inſula incurrẽte. Mare id colore puiridi: præterea fruticoſum arboribus iubas eaꝝ gubernaculis deterẽtibus. Septentriones uergiliaſq; apud nos ueluti in nouo cælo mirabantur. Lunam quidem apud ipſos non niſi ab octaua. ad. xv. ſupra terram aſpici fatentes. Canopum lucere noctibus ſydus ingens & clarum. Sed maxime mirum iis erat umbras ſuas in noſtrũ cælum cadere non in ſuum: ſoleq; a leua oriri & in dextra occidere potiuſq̃ e diuerſo. Iidem narrauere latus inſulæ quod prætenderetur indiæ. x. M. ſtadiorum eſſe ab oriente hyberno ultra montes emodos. Saeras quoq; ab ipſis aſpici: notos etiã cõmercio patriæ mabaciæ commeaſſe eo aduẽis ibi feras occurſare. Ipſos uero excedere hominũ magnitudinem: rutilis comis: ceruleis oculis: oris ſono truci nulli commercio linguæ. Cætera eadẽ quæ noſtri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces poſitas iuxta uenalia tolli ab iis ſi placeat permutatio. non aliter odio triſtiore luxuriæ q̃ ſi perducta mens illuc uſq; cogitet quid & quod petatur: & quare. Sed ne taprobane quidẽ q̃uis extra orbem a natura relegata noſtris uitiis caret. Aurum argentumq; & ibi in precio. Marmor teſtudinis ſimile. Gẽmæ margaritæque in honore multo præſtantiores. Et totus luxuriæ noſtræ cumulus ipſorum opes maiores eſſe dicebant: ſed apud nos opulentiæ maiorem uſum. Seruum memini: non in diem aut interdiu ſõnũ. Edificia modice ab humo extantia. Annonam nunquam augeri. Nõ fora liteſue eſſe. Coli Herculem. Eligi regem a populo ſenecta clæmẽtiaq; liberos non habentem. Et ſi poſtea gignat abdicari: ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei a populo .xxx. dari. nec niſi plurium ſententia quenquam capite damnari. Sic quoq; appellationem eſſe ad populum. Lxx. iudices dari: ſi liberent ii reum: amplius. xxx. iis nullã eſſe dignationem: grauiſſimo probro. Regi cultum Liberi patris: cæteris arabum. Regem ſiquid delinquat: morte mulctari nullo interimente: ſed auerſantibus cunctis: & commercia etiam ſermonis negantibus. Feſta uenatione abſumi. Gratiſſimam eam tigribus elephantiſq; conſtare. Agros diligenter coli. Pomis abundare. Eſſe & in piſcatu uoluptatem: teſtudinum maxime. quarum ſuperficie familias habitantium contegi: tanta repiri magnitudine. Vitam hominum centum annis modicam. Hæc comperta de taprobane. Quattuor ſatrapiæ: quas ĩ hũc locũ diſtulimus ita ſe habẽt.

¶ Capiſſenæ: dariti: carnania. ¶ Cap. xxiii.

A Proximis indo gentibus montana capiſſenæ habent capiſſam urbẽ quã diruit Cyrus. Aracoſia cum oppido & flumĩe eiuſdem nominis: quod quidam cutim dixere a Semiramide conditum. Amnis hermandus perfluens per abeſten rhacoſiorum. Proximos iis meridie ad patrem arochatarum faciunt dexendruſos: a ſeptẽtriõe paropanyſidas. Cartana oppidum ſub caucaſo: quod poſtea cecrogonis dictum. Hæc regio eſt ex aduerſo bactrianorũ. Deinde eius oppidum alexandria a cõditore dictũ:

Syndraci:daugalæ:parapianæ:cãtaces:magi. Ad caucaſũ cadruſi oppidũ ab Alexãdro
cõditum. Infra hæc omnia ora arabindo. Ariana regio ambuſta feruoribus deſertiſq;
circundata. Multa tamen interfuſa opacitate cultores congregat circa duos maxime
fluuios tõderon & aroſapen. Oppidũ artaco anarius amnis:q præfluit alexandriã ab
Alexandro conditam. Patet oppidum ſtadia.xxx.multoq; pulchrius:ſicut Acticinius
tradit artacabene. Item ab Antiocho munitum ſtadia.L.deinde doriſci gens. Amnes
pharnacotis:oppradus:prothaſia. Oppidum zaraſpa℞:drangæ:argetæ:zarangæ: ge
druſi. Oppida peucolis lymphorta:methoricum:deſerta. Amnis manain. Auguttiri
gens. Flumen boru. Genſurbi flumen nauigabile ponamus pando℞ finibus. Item
cabyrus ſuaro℞ oſtio portuoſus. Oppidum condigramma. Flumen cophes. Influunt
in eum nauigabilia ſaddarus:paroſpus:ſcdinus. Arianæ ptẽ eſſe daratim aliq uolũt.
menſuramq; ꝓdunt utriuſq; longitudine.xviiii.l.milium paſſuũ: latitudĩe dimidio
minorem q̃ indiæ. Alii gedruſos & ſyros poſuere per.c.xxxiiii.M.p.mox ichthiopha
gos. Oritas propria non indorum lingua loquentes per .cc.M. paſſus. Inde poſuere
arbiorum gentem per.cc.M.paſſus. Ichthiophagos omnes Alexander uetuit piſcibus
uiuere. Vltra deſerta. Deĩde carmania:ac perſis atq; arabia. Sed priuſq̃ hæc generatĩ
perſequamur:indicare conuenit quæ prodit Oneſicritus claſſe Alexandri circũuectus
in mediterranea perſidis & indiæ narrata proxime a Iuba. Deinde eam nauigationẽ
quæ his annis comperta ſeruatur hodie. Oneſicriti & Nearchi nauigatio:nec nomĩa
habet manſionum nec ſpatia. Primumq; xylenopolis ab Alexandro condita: unde
cœperunt exordium. Iuxta quod flumen aut ubi fuerit:non ſatis explanatur. Hæc
tamen digna memoratu produntur. Ab iis oppidum a Nearcho cõditũ in nauigatiõe
ea. Flumen nabrum nauium capax contra inſulam diſtans .lxx. ſtadiis. Alexandria
condita a Leonato iuſſu Alexandri in finibus gentis. Argenuus portu ſalubris. Flumẽ
tumberum nauigabile. Circa quod pariræ. Deinde ichthiophagi tam longo tractu: ut
.xx.dierum ſpatio prænauigauerint inſulam quæ ſolis appellatur: & eadem cubile
nympharum rubens:in qua nullum non animal abſumitur incertis cauſis. Ori gens.
Flumen carmaniæ hytanis portuoſum & auro fertile. Ab eo primum ſeptentriones
apparuiſſe adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus: nec totis unquam.
Achemenides uſq; illo tenuiſſe. Aeris & ferri metalla & arſenici ac minii exerceri. Inde
promontorium carmaniæ eſt. Ex quo in aduerſo ora ad gentem arabiæ macas tra
iectus diſtat.L.M.p. Inſulæ tres quarum orada tantum habitatur a coſa a continenti
.xxv.M.p. Inſulæ quattuor intimo ĩ ſinu ante perida. Circa has hidri marini uicenũ
cubitorum adnatantes terruere claſſem. Inſula acrotadus. Item gauratæ: in quibus
chiana gens. Flumen hyperis in medio ſinu perſico onerariarũ nauium capax. Flumẽ
ſitiogagus quo ſpaſargadas ſeptimo die nauigatur. Flumen nauigabile phirſtimus.
Inſula ſine noĩe. Flumen granius modica℞ nauiũ capax p ſuſianẽ fluit. Dextera eius
accolũt deximõtani:q bitumẽ pficiũt. Flumẽ zarotis oſtio difficili niſi peritis. Inſulæ
duæ paruæ. Inde uadoſa nauigatio paluſtri ſimilis. Per euripos tamen quoſdã pagit.
Oſtium euphratis. Lacus quem faciunt euleus & tigris iuxta cariacen. Inde tigiſuſa.
Feſtos dies ibi agentem Alexandrũ inuenerunt ſeptimo menſe poſtq̃ digreſſus ab iis
fuerat patalis tertio nauigationis die. Sic Alexãdri claſſis nauigauit. Poſtea ab ſyagro
arabiæ promontorio patalen fauonio quem hypalũ ibi uocant: peti certiſſimũ uide
batur.xiii.M.xxxii.paſſuũ æſtĩatione. Secuta uero ætas ꝓpiorem curſũ tutioremque
indicauit:ſi ab eodem ꝓmontorio zigerum amnẽ portũ ĩdiæ peteret. Diuq; ita naui
gatum eſt:donec compendia inuenit mercator:lucroque india admota eſt. Quippe
omnibus annis nauigatur ſagittariorum cohortibus impoſitis. etenĩ pyratæ maxime
infeſtabãt. Nec pigebit totum curſũ ab ægypto exponere nunc primum certa noticia
pateſcente. Digna res nullo anno minus hic quingenteſimis ĩperii noſtri exhauriente
india & merces remittente:quæ apud nos centuplicato ueniant. Mille milibus paſſuũ

ab alexãdria abeſt oppidũ iuliopolis. Inde nauigãt nilo coptũ.ccciii.M.paſſuum.qui curſus eteſiis flãtibus peragitur.xv.diebus. A copto camelis itur aquationum ratione manſionibus diſpoſitis. Prima appellatur hydreum .xxxii. Secunda in monte diei itĩere. Tertia ĩ altero hydremate a copto.xcv. Deĩde ĩ mõte. Mox ad hydreũ Apollinis a copto.c.lxxxiiii.M.paſſus. Rurſus ĩ monte. Mox ad nouum hydreum a copto.cc.xxxiii.p. Eſt & aliud hydreũ uetus. Troglodyticum noĩat᷑: ubi præſidium excubat diuerticulo duũ miliũ. Diſtat a nouo hydremate quattuor.M. paſſuũ. Inde berenice oppidum: ubi portus rubri maris a copto.cc.lviii.p. Sed qa maior pars itineris cõficitur noctibus propter æſtus: & ſtatim die abſumuntur totum a copto berenicen iter duodecimo conficitur die. Nauigare incipiũt æſtate media ante canis ortũ: aut ab exortu ꝓtinus. Veniũtq; circiter.xxx.die ocelin arabiæ: aut canen thuriferæ regiõis. Eſt & tertius portus: qui uocatur muza: quem indica nauigatio non petit: nec niſi thuris odorũq; arabicorumq; mercatores. Intus oppida regia eius: unũ appellatur ſaphar: aliudque ſabe. Indos autem petentibus utiliſſimum eſt ab oceli egredi. Inde uento hipalo nauigant diebus.xl.ad primum emporium indiæ. Muzirum nõ expetendum propter uicinos pyratas: qui optinent locum nomine hydras: neque eſt abundans mercibus. Præterea longe a terra abeſt nauium ſtatio. lintribuſq; efferũtur onera quæ geruntur. Regnabat ibi: cum proderem hæc: Celebothras. Alius utilior portus gentis necanidon: qui uocatur becare. Ibi regnat Paridion: longe ab emporio mediterraneo diſtãte oppido quod uocatur moduſa. Regio autem ex qua piper monoxylis lĩtribus becaren conuehunt: uocatur cõtionara: quæ omnia gẽtium portuumue aut oppidoꝝ nomina apud neminem priorum inueniuntur. quo apparet mutari locorum ſtatus. Ex india renauigant menſe ægyptio tybi incipiẽte noſtro decembri: aut utiq; mechiris ægypti intra diem ſextum: quod fit intra idus iañ. noſtras. Ita euenit ut eodem anno remeent. Nauigant autem ex india uẽto uulturno: & cum intrauere rubrum mare africo uel auſtro. Nũc reuertemur ad propoſitum. Carmaniæ oram patere duodecies .L.M.paſſuũ Nearchus ſcripſit. Ab ĩitio eius ad flumẽ ſabin.c.M.p. Inde uineas coli & arua. flumẽ iananin.xxv.M.ſpatio. Regio uocat᷑ arnixia. Oppida carmaniæ: zethis alexandria. Irrumpit deinde & in hac parte geminum mare in terras quod rubrum dixere noſtri: græcia erythreum a rege Erythra. Aut ut alii ſolis repercuſſu talem reddi colorẽ exiſtimantes. Alii ab arena terraq;. Alii tali aquæ ipſius natura.

¶ Sinus perſicus & arabicus. ¶ Cap.xxiiii.

SEd in duos diuiditur ſinus. Is qui ab oriente eſt: perſicus appellatur.xxv.M. paſſuum circuitu: ut Eratoſthenes tradit. Ex aduerſo eſt arabia: cuius .xii.M. paſſuum longitudo. Rurſus altero ambitur ſinu arabico nominato oceanum ꝙ ĩfluit azanium appellãt. Perſicum introitũ.v.M. paſſuũ latitudinis: alii quattuor fecerũt. Ab eo ad intimum ſinũ recto curſu.xi.M.xxv.prope modum conſtat eſſe: & ſitũ eius humani capitis effigie. Oneſicritus & Nearchus ab indo amne in ſinum perſicũ atq; illinc babylonem ab Euphratis paludibus ſcripſerũt.xxv.M.paſſuum eſſe. In carmaniæ ãgulo ſũt chelonophagi teſtudinũ ſuperficie caſas tegẽtes: carne ueſcẽtes. A fluĩe arabi ꝓmõtoriũ ipſũ ĩhabitãt: præter capita toto corpore hirti coriiſq; piſciũ ueſtiti.

¶ Caſcandrus inſula: parthorũ regna. ¶ Cap.xxv.

AB horum tractu indiam uerſus caſcandrus deſerta inſula in oceano .M.paſſus traditur. Iuxta eam freto influente ſtoidis quæſtuoſa margaritis a promõtorio. Carmanis iũgũt᷑ armozei. Quidam interponũt arbios.cccc.xii.paſſus toto littore. Ibi portus macedonum & aræ Alexandri. In ꝓmontorio amnes ſiccanas: dein dratinus & ſalſus. Ab eo ꝓmontorium themiſteas. Inſula aphrodiſias habitatur. Inde perſidis initium ad flumen oratim: quo diuiditur ab elimaide. Contra perſidem inſulæ philos caſandra aracha cum monte præalto Neptunno ſacra. Ipſa perſis aduerſus occaſum ſita optinet littora.d.l.M. paſſus etiam ĩ luxum diues in parthoꝝ iam pridẽ trãſlata

nomen. Horũ de imperio nũc paucis. Regna parthoꝝ duodeuiginti ſũt omnia. ita
enim diuidũt ꝓuincias circa duo: ut diximus: maria rubꝝ a meridie: hyrcanũ a ſeptẽ
triõe. Ex iis. xii. quæ ſupiora dicunt: incipiũt a confinio armeniæ caſpiiſq; littoribus.
Pertinent ad ſcythas: cũ qbus ex æquo degunt. Reliqua. vii. regna inferioraa ppellãt.
Quod ad parthos attinet ſemp fuit parthia in radicibus montium ſæpius dictorum:
q omnes eas gentes prætexũt. Habẽt ab ortu arios: a meridie carmaniam & arianos:
ab occaſu parthitas medos: a ſeptentriõe hyrcanos. Vndiq; deſertis cincta. Vlteriores
parthi nomades appellãtur. Citra deſerta. Ab occaſu urbes eoꝝ: quas diximus: iſſatis
& calliope: ab oriente æſtiuo pyropum: ab hyberno mania. In medio necatonpylos.
Arſace regio niſea parthienæ nobiles: ubi alexandropolis a cõditore.

¶ Media: meſopotamia: babylon: ſeleucia. ¶ Cap. xxvi.

NEceſſariũ eſt in hoc loco ſignare & medoꝝ ſitũ: terraꝝq; faciem circũagere ad
pſicũ mare: quo facilius deinde reliqua noſcant. Nanq; media ab occaſu trãſ
uerſa oblique parthiæ occurrens: utraq; regna includit. Habet ipſa ab ortu caſpios
& parthos: a meridie ſithacenem & ſuſianen & perſida: ab occaſu adiabenen: a ſep
tentrione armeniam. Perſæ rubrum mare ſemp accoluere: propter quod is ſinus pſi
cus uocatur. Regio ibi maritima cyribolus. Quia uero ipſa ſubit ad medos elymas
megala appellatur locus arduo montis aſcenſu per gradus introitu anguſto ad per
ſopolin caput regni dirutã ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus laodiceã
ab Antiocho conditã. Inde ad orientem magi optinent fraſargida caſtellum: in quo
Cyri ſepulchrum eſt. Et horum egbathana oppidum: tranſlatum ab Dario rege ad
montes. Inter parthos & arianos excurrunt parathaceni. His gentibus & euphrate
inferiora regna includũtur. Reliqua dicemus a meſopotamia excepto mucrone eius
arabumq; populis in priore dictis uolumine. Meſopotamia tota aſſyrioꝝ fuit uicatĩ
diſperſa: præter babylona & ninum. Macedones eam in urbes congregauere propter
ubertatem ſoli. Oppida præter iam dicta habet ſeleuciam: laodiceam: arthemitã. Itẽ
in arabum gente qui arroei uocantur & mardani: antiochia: quæ a præfecto meſopo
tamiæ Nicanore condita: nicanoria uel arabes uocatur. Iungũtur iis arabes. Introrſus
eldamarii. Super quos ad pellacontã flumẽ bura oppidum: ſalmani & maſei arabes.
Gordiacis uero iuncti aloni: per quos zerbis fluuius in tigrin cadit: azones: ſilices:
montani: & orontes. Quorum ad occidẽtem oppidum gauecamela. Itẽ ſue ĩ rupibus.
Supra ſiciclaſſi. iii. M. p. per quos lycus ex armenia fert. Abſitris ad hybernũ exortũ.
Azochis oppidum. Mox in campeſtribus oppida dioſpage: polyteba: ſtratonigea: an
themus. In uicinia euphratis nicephorion: quod ut diximus Alexander iuſſit condi
propter loci opportunitatem. Dicta eſt & in zeumate apamia: ex qua oriẽtem petẽtes
excipit oppidum apprime munitum quondam ſtadiorum. lxx. amplitudine & ſatra
parum regia appellatum: quo tributa conferebant. Nunc in arcem redactum. Durant
ut fuerant hebata: & ductu Pompeii Magni terminus romani imperii oruros. A zeu
mate. cc. l. M. p. Sunt qui tradunt euphratem Cobaris præfecti opere deductum: ubi
eum diximus fidi: ne præcipiti curſu babyloniam ĩfeſtaret. Ab aſſyriis uero uniuerſis
appellatum armalchar: quod ſignificat regium flumen. Qua deriuat oppidum fuit
agrani e maximis: quod diruere perſæ. Babylon chaldaicaꝝ gẽtiũ caput diu ſummã
claritatem optinuit in toto orbe: ꝓpter quam reliqua pars meſopotamiæ: aſſyriæq;
babylonia appellata eſt. lx. M. paſſus ãplexa muris ducenos pedes altis: qnquagenos
latis. In ſigulos pedes ternis digitis mẽſura ãpliore q̃ nr̃a: interfluo euphrate mirabili
opere utroq;. Durat adhuc ibi Iouis beli templum. Inuentor hic fuit ſyderalis ſciẽtiæ.
Cætero a circuitu ſolitudinẽ reddit exhauſta uicinitate ſeleuciæ ob id conditæ a Nica
nore intra nonageſimum lapidem in confluentem euphratis foſſa ꝑducti atq; tigris:
quæ tamen babylonia cognominatur libera: hodie ac ſui iuris macedonumq; moris.
Ferunt ei plebes urbanæ ſexcentæ eſſe. Situm uero mœnium aquilæ pandentis alas.

agrum totius orientis fertiliſſimum. Inuicem ad hanc exhauriendam & theſiphontẽ iuxta tertium ab ea lapidem in callonitide cõdidere parthi: quod eſt nunc caput regni. Et poſtq̃ nihil ꝓficiebatur nup Vologeſus rex aliud oppidum uelogeſocertã ĩ uicino condidit. Sunt etiam nunc ĩ meſopotamia oppida hipparenum chaldæorũ doctrina claꝝ. & hoc ſicut babylon iuxta flumen narragam qui dedit ciuitati nomen. Muros hipparenorum perſæ diruere. Orchani quoq; tertia chaldæorum doctrina in eodem ſitu locantur: ad meridiem uerſi. Ab iis notitæ & orthophanitæ & greciochantæ. Euphrate nauigari babylonem & perſico mari. cccc. xxii. M. p. tradũt Nearchus & Oneſicritus. Qui uero poſtea ſcripſere: a ſeleucia. ccccxc. M. Iuba a babylõe caracen. c. lxxv. .M. d. Fuere aliqui ultra babylonem continuo alueo priuſquam diſtrahitur ĩ irrigua .lxxxvii. M. Vniuerſo autem curſu. xi. M. paſſuum. Inconſtantiã mẽſuræ diuerſitas auctorum facit: cũ perſæ quoq; ſchenos & paraſangas alia menſura determinent. Vbi deſinit alueo munire ad confinium caracis accedente tractu ſtatim infeſtãt attali latrones: arabum gẽs. Vltra quos ſenitæ. Ambitu uero euphratis nomades arabiæ uſq; ad deſerta ſyriæ: unde in meridiem flecti eum diximus ſolitudines palmirenas relinquẽtẽ. Seleucia abeſt a capite meſopotamiæ euphraten nauigãtibus undecies. xxv. M. paſſ. A mari rubro ſi tigri nauiget̃. ccc. xx. M. A zeumate. d. M. xxvii. Zeuma a ſeleucia ſyriæ ad noſtrum littus. c. xxxii. M. p. Hæc ẽ ibi latitudo terrarum ĩter duo maria. Parthici uero regni. d. cccc. M. xliiii. p. Eſt etianũ oppidum meſopotamiæ ĩ ripa tigris circa confluentes: quod uocant digbani. ¶ Flumẽ tigris. ¶ Ca. xxvii.

SEd & de tigri ipſo dixiſſe coueniat. Oritur in regione armeniæ maioris: fonte cõſpicuo in planicie. Loco nomẽ elogoſine eſt. Ipſius qua tardior fluit: diglito. Vnde concitatur a celeritate tigris incipit uocari: ita appellant medi ſagittam. Influit in lacum arethiſſam omnia illata pondera ſuſtinentem & nitrum nebulis exhalantẽ. Vnum genus ei piſcium eſt. & hic aquæ tranſcurrentis non miſcetur alueo: ſicut nec e tigri piſces in lacum tranſnatant. Fertur autem & curſu & colore diſſimilis. Tranſuectuſq; occurrente tauro mõte ĩ ſpecu mergitur. Subterq; lapſus a latere altero eius erumpit. Locus uocatur zoroanda. Eũdem eſſe manifeſtũ eſt quod demerſa perfert. Alterum deinde tranſit lacum qui theſbitis appellatur: rurſuſq; in cuniculos mergit̃. & poſt. xxv. M. p. circa nympheum redditur tam uicinum arſaniæ. Fluere eũ ĩ regionẽ arheni: Claudius Cæſar auctor eſt: ut & cum intumuere confluant: nec tamẽ miſceat̃. Leuiorq; arſanias innatat. iiii. M. ferme ſpatio. Mox diuiſus in euphraten mergitur. Tigris autem ex armenia acceptis fluminibus claris partheni agnice pharione: arabas oreos adiabenoſq; diſterminans: & quam diximus meſopotamiam faciens luſtratis montibus choridiorum circa apameam meſenes oppidum citra ſeleuciam babyloniã .c. xxv. M. paſſuum diuiſus ĩ alueos duos. Altero meridiẽ ac ſeleuciam petit meſenen perfũdens. Altero ad ſeptentrionem flexus eiuſdem gentis tergocãpos cauchas ſecat. Vbi remiauere aquæ paſitigris appellatur. Poſtea recipit ex media hydaſpen: atq; ut diximus inter ſeleuciam & theſiſphontem uectus: in lacus chaldaicos ſe fundit. eoſq; .lxxv. M. paſſuum amplitudine implet. Mox uaſto alueo profuſus dextra caracis oppidi infert̃ mari perſico decimo ore. Inter duorum amnium oſtia. xxvi. M. paſſuum fuere. Aut ut alii tradunt ſeptem. M. utroq; nauigabili. Sed lõgo tempore euphraten præcluſere orcheni & accolæ agros rigantes: nec niſi poſt tigrin defertur ĩ mari. Proxĩa tigri regio paropotamia appellat̃. In ea dictum eſt de meſene. Oppidũ eius dibitach. Iunguntur callonitis cum theſiphonte: non palmetis modo: uerum & olea pomiſq;: aliiſq; arbuſtis nobilis. Ad eam puenit iagrus mons ex armenia inter medos adiabenoſq; ueniens ſupra echatenen & perſidem. Callonitis abeſt a perſide. cccc. lxxx. M. paſſuum. Tantum a caſpio mari & aſſyria abeſſe compẽdio itinerum aliqui tradunt. Inter has gẽtes atq; meſſenen ſytacene eſt: eadẽ arbelitis & paleſtinæ dicta. Oppidum eius ſytace græcorum ab ortu eſt & ſabdata. Ab occaſu autẽ antiochia ĩter duo flumĩa

tigrin & tornadotum. Itē apameæ cui nomē Antiochus matris ſuæ impoſuit: tigris
circunfunditur. Hæc diuiditur archoo. Infra ē ſuſiane: ī qua uetus regia perſarum.
Suſa a Dario Hiſtapis filio cōdita. Abeſt a ſeleucia babylonia.cccc.l.M.p. Tātudē
ab egbatanis medorum p montē charbantum ī ſeptētrionali. Tigris alueo oppidum
ē barbethace. Abeſt a ſuſis.c.xxxv.M.p. Ibi mortaliū ſoli aurum in odio cōtrahūt.
Id defodiunt ne quo cui ſit in uſu. Suſianis ad orientem uerſus iunguntur oxii la-
trões & mizeorū.xl.populi liberæ feritatis. Supra eos parent parthuſi mardi & ſaitæ
hyi qui prætenduntur ſupra helimaida: quam perſidi in ora iunximus. Suſa a perſico
mari abſunt.cc.l.M.paſſibus: q̄ ſubiit ad eam claſſis Alexandri paſitigri ītus ad lacū
chaldaicum uocatur aphle. unde ſuſa nauigatione.lxv.M.d.p. abſunt. Suſianis ab
oriente ſunt choſiei. ſupra choſieos ad ſeptentrionem meſabenæ ſub monte cābalido
qui eſt caucaſi ramus. Inde molliſſimo tranſitu in bactros. Suſianen ab helemaide
diſterminat amnis euleus ortus in medis: medioq; ſpatio cuniculo cōditus: ac rurſus
exortus p meſobatenen lapſus circuit arcem ſuſaꝝ ac Dianæ templum auguſtiſſimū:
cum illis gentibus & ipſe in magna cerimonia ſit. Siquidem reges nō ex alio bibunt:
& ob id in longinqua portant. Recipit amnes edippum præter aſilum a montibus
perſarum uenietem ad unum ex ſuſianis oppidum. Iuxta eum magoga a carace.xv.
paſſuum. Quidam hoc in extrema ſuſiane ponunt ſolitudinibus proximum. Infra
euleum elymas eſt in ora iūcta perſidi. a flumīe orati ad caracen.cc.xl.M.p. Oppida
eius ſeleucia & ſoſirate appoſita monti caſyro. Oram quæ præiacet minorū ſyrtium
uice diximus inacceſſam ceno plurimum limi deferentibus brixa & ortacea amnibus
madente: & ipſa elymaide in tantum ut nullus ſit niſi circuitu eius a perſide aditus.
Infeſtatur a ſerpentibus quos flumina deportant: pars eius maxime inuia characene
uocat͛ ab oppido arabiæ claudente regna: de quo dicemus expoſita prius. M. Agrippæ
ſententia. Nanq; is mediā & parthiā & perſidem: ab oriente indo: ab occidente tigri:
a ſeptentrione tauro caucaſo: a meridie rubro mari terminatas patere in longitudinē
terdecies.xx.M.p. in latitudine.d.ccc.xl. prodidit. Præterea per meſopotamiam ab
oriente tigri: ab occaſu euphrate: a ſeptentrione tauro: a meridie mari perſico incluſā
longitudine octingentorum.M.p. latitudine.ccc.lx. Charax oppidum perſici ſinus
intimum: a quo arabia eudemon cognomīata excurrit: habitatur in colle manufacto
inter confluentes dextra tigrin leua euleum.iii.M.p. laxitate conditum eſt. primum
ab Alexādro Magno colonis ex urbe regia durine: quæ tum īteriit: deductis militūq;
inutilibus ibi relictis alexandriam appellari iuſſerat: pagumque pelleneum a patria
ſua quē proprie macedonum fecerat. Flumina id oppidum expugnauere. Poſtea
Antiochus reſtituit quintus regum: & ſuo nomine appellauit. Iterumq; infeſtatum
Paſſiones Sogdonaci filius rex finitimorum arabum: quem Iuba ſatrapen Antiochi
fuiſſe falſo tradit: oppoſitis molibus reſtituit: nomen ſuū dedit emunito ſitu iuxta
in longitudinem.vi.M.p. latitudine paulominus. Primo fuit a littore ſtadiis.x. &
maritimum etiam ipſanda porticus habet. Iuba uero prodente.L.M.paſſus. Nunc
abeſſe a littore.c.xx.M. Legati arabū noſtriq; negociatores: qui īde uenere: affirmāt.
Nec ī ulla parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ. Magis id mirū
eſt æſtu longe ultra id accedente non repercuſſa. Hoc in loco genitum eſſe Dionyſiū
terrarum orbis ſitus recentiſſimum auctorem conſtat: quem ad commentāda omnia
in orientem præmiſit diuus Auguſtus ituro in armeniam ad parthicas arabicaſque
res maiore filio. Non me præterit: uec ſum oblitus ſui quenq; ſitus diligentiſſimū
auctorem uiſum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma romana
ſequi placet nobis. Iubamq; regem ad eūdem Claudium Cæſarem ſcriptis uoluībus
de eadem arabica expeditione.

¶ Arabia: nomades: nabatæi: omani: tilos: & ogyris inſulæ. ¶ Cap.xxviii.

ARabia gentiū nullis poſtferenda āplitudine longiſſīa a monte amano a regiōe

ciliciæ cõmageniſque deſcẽdit ut diximus multis gẽtibus eoꝝ deductis illo a Tigrane
magno:ſponte uero ad mare noſtrũ littuſque ægyptiacũ ut docuimus.nec non & in
media ſyriæ ad libanũ montẽ penetrantibus nubeis quibus iunguntur ramiſi.deinde
teranei.deinde patami. Ipſa uero peninſula arabia ĩter duo maria rubrũ perſicumq;
pcurrẽs quodã naturæ artificio ad ſimilitudinẽ atque magnitudinẽ itali maris etiam
circũfuſa. In eandẽ etiã cæli partem nulla differentia ſpectat. Hæc quoq; ĩ illo ſitu.
Fœlix eius populus. A noſtro mari uſq; ad palmirenæ ſolitudĩes diximus. Reliq̃ nũc
inde peragemus. Nomades ĩfeſtatoreſq; chaldæorũ ſcenitæ ut diximus:claudunt.&
ipſi uagi:ſed a tabernaculis cognominati: quæ ciliciis metãt̃ ubi libuit. Deĩde naba-
thei oppidũ incolunt petram nomine ĩ conualle paulominus.ii.M.p.amplitudinis
circundatũ montibus inacceſſis: amne interfluente. Abeſt a gaza oppido littoris nr̃i
.dc.M.a ſinu perſico.c.xxii.M. Huc conuenit utrunq; biuium eorũ:q ſyriæ palmirã
petiere: & eorum qui ab gaza uenerunt. A petra incoluerunt omani ad characen op-
pidis quondam claris ab Semiramide conditis abeſamide & ſoroactia. Nunc ſunt
ſolitudĩes. Deĩde ẽ oppidũ quod characenoꝝ regi paret ĩ paſitigris ripa forath noĩe.
In quo a petra cõueniũt characeni. Inde.xii.M.paſ. ſecũdo æſtu nauigãt. E parthico
enim regno nauigantibus uicus theredon. Infra confluentem euphratis & tigris leua
fluminis chaldæi optinẽt:dextra nomades ſcenitæ. Quidam & alia duo oppida lõgis
interuallis tigris pernauigari tradunt barbathiam:mox tumatham quod abeſt a petra
decem dierum nauigatione. Noſtri negociatores dicunt characenorum regi parere &
apameam ſitam ubi reſtagnatio euphratis cum tigri confluat. Itaq; molientes incur-
ſionem parthos:operibus abiectis inundatione arceri. Nunc a charace dicemus oram
Epiphanio primum exquiſitam: locus ubi euphratis oſtiũ fuit flum ẽ ſalſũ. Promõ-
torium chaldone:uoragini ſimilius:q̃ mari per.L.paſſus ore:flumen achanũ:deſerta
.c.M. paſſus uſq; ad ĩſulam barum. Sinus capeus quem accolũt gaulopes & chatei.
Sinus gerraicus. Oppidum gerra .v.M. paſſuum amplitudine:turres habet ex ſalis
quadratis molibus. A littore.L.M.p. regio attenæ. Ex aduerſo tilos inſula totidem
milibus a littore. Plurima margaritis & celeberrima cum oppido eiuſdem nominis.
Iuxtaq; altera in ora promontoria eius .xxii.d. paſſuum. Vltra magnas aſpici ĩſulas
tradunt:ad quas non ſit peruentum. Fluuius ambitum.c.xii.M.d.paſſuum a pſide
longius abeſſe.adiri uno alueo anguſto. Inſula aſgilia. Gentes nocheti:zurachi:bor-
godi:catharreĩ : nomades. Flumen cynos. Vltra nauigationem incompertam ab eo
latere propter ſcopulos tradit Iuba. Prætermiſſa mentione oppidi omanoꝝ batraſa-
aues & tomamem . quod priores celebrem portum carmaniæ fecere. Item omen &
athane: quæ nunc oppida maxime celebrari a perſico mari noſtri negociatores dicũt
a flumine canis:ut Iuba tradit mons aduſto ſimilis. Gentes epimaranitæ. Mox ich-
thiophagi. Inſula deſerta : gentes bathymi. Eblithei montes. Inſula omœmus
portus machorbe. Inſula etaxalos.Onchobrice gens cadei. Inſulæ ſine nominibus
multæ. Celebres uero iſura rhinnea & proxima ĩ qua ſcriptæ ſunt ſtellæ lapideæ lr̃is
incognitis. Goboea portus:bragæ inſulæ deſertæ. Gens caludei:dabanegoris regio.
Mons orſa cum portu. Sinus duatus. Inſulæ multæ. Mons tricoriphos. Regio
cardalena. Inſulæ ſolanidæ : capina. Item ichthiophagorum. deinde glari. Littus
hãmaeũ ubi auri metalla. Regio canauna. Gentes apitami:gaſani. Inſula deuua-
de. Fons goralus garpheti. Inſulæ alaea & amnamethus. Gens clare. Inſulæ chelo-
nitis : ichtiophagon: multhe. Eodanda deſerta baſag. Multæ ſabæorum. Flumina
tharnar amnũ: Inſulæ dolicæ. Fontes daulotes dora. Inſula epteros: labanis:cobo-
ris:ſãbrachate : et oppidũ eodẽ nomine in cõtinenti. A meridie inſulæ multæ:maxĩa
camari:flumen myſecros : portus leupas. Scenitæ ſabæi. Inſulæ multæ. Emporium
eorũ acila: ex quo in indiã nauigatur. Regio amithoſcuta:damnia. Mizi maiores &
minores:drimati:naumachæ. Horum promõtoriũ contra carmaniam eſt. diſtat.L.

.M.p.Mira res ibi tradit̃. Numeniū ab Antiocho rege miſenæ præpoſitū ibi uiciſſe.
Eodem die claſſe æſtuq; reuerſo:iteꝝ eqtatu cōtra perſas dimicātē & gemina trophæa
eodē ī loco Ioui ac Neptūno ſtatuiſſe. Inſula ī alto ob id iacet ogyris:clara Rutha re-
ge ibi ſepulto. Diſtat a cōtinēte.c.xxv.M.paſſuum. Circuitu.c.xii.M.d. Nec minus
altera clara in azanio mari dioſcyrida diſtans a ſyagro extimo promontorio.cc.lxxx.
.M.p. Reliq ī continēte a noto etiānū autaride:in mōtes octo dierū tranſitus. Gētes
larēdani:gathaphani:cebranitæ pluribus oppidis:ſed maxīa nagia & thomna tēplorū
.lxv. Hæc eſt amplitudinis ſignificatio hoc promontoriū:a quo ad continētē troglo-
dytarum.L.M.paſſuū thoani: acthei:catamoctitæ:tonabei:antidalei:lexianæ:agrei:
cerbani:ſabei arabū propter thura clariſſimi : ad utraq; maria porrectis gētibus. Op-
pida eorū ī rubro littore maerine: marma:corolia:ſabatra. Intus oppida naſcus:car-
daua:carnus . & quo merces odorū deferūt tomala. Pars eoꝝ aſcramitæ quoꝝ caput
ſabotale.lx.M.tēpla muris īcludens. Regia tamē ē omniū:mare libata. Sinū optinēt
.xciiii.M.paſſuū:refertū īſulis odoriferis. Atramitis ī mediterraneo iūgūtur. Minei
mare accolunt:& elamitæ. Oppidū eiuſdē nominis. Iis iūguntur cagulatæ. Oppidū
ſibi:quod græci appoten uocant arſicodani. Vadei oppido magno: baraſei:lechieni:
ſygaros inſula: quam canes non intrant:expoſitiq; circa littora errando moriuntur.
Sinus intimus in quo leanitæ q nomen ei dedere. Regia eorum agra:& ī ſinu leanar:
uel ut alii elana.nam & ipſum ſinum noſtri elaniticum ſcripſere:alii alaniticū: Arte-
midorus alanaticum: Iuba leniniticū. Circuitus arabiæ a caraceleana colligere ꝓdit̃
quadragies octiēs.lxv:paſſuū. Iuba paulominus .xl.M.putat: Latiſſīa ē a ſeptētriōe
inter oppida horoeum & caracen. Nunc & reliqua mediterranea eius dicant̃. Naba-
theis thimaneos iunxerunt ueteres. nūc ſūt taueni:ſuelleni:arraceni:arreni. Oppidū
ī quo omnis negociatio cōueīt. Hemuatæ:analitæ. Oppida domada:egrata:mudei.
Oppidum badanatha:charei. Oppidum chariati achoali. Oppidū phoda:ac minei a
rege cretæ Minoe (ut exiſtimāt)originem trahentes.quorum charmei oppidum.xiiii.
.M.paſſuum maribba baramalacum:& ipſum non ſpernendum. Item carnon tham-
mei.& hoꝝ origo Rhadamanthus putatur frater Minois. Hemerite maſſala. Oppida:
hamirei:ſannei:chantace bactias:harma: Oppidū gedranite:ampre:iliſanite:bachili-
te:ſammei:amathei. Cum oppidis neſſa & cenneſſeri. Zamareni cū oppidis ſaiace
ſcantate : bacaſchami. Rhiphearma oppidū quo uocabulo appellant hordeū. Autei
& rhaui gyrei & mathatei. Helmodenes cum oppido ebode. Agacturi in montibus
oppido.xxv.M.p: In quo fons emiſchabales:quod ſignificat camelorum oppidum.
Amyelomei colonia mileſiorum. Actrida oppidum calingii.quorum mariba oppidū
ſignificat dominos omnium. Oppida pallon murannimal. iuxta flumen per quod
euphraten emergere putant. Gentes agrei hammoni. Oppidum athene cauranani:
quod ſignificat ditiſſimos armento. Coranitæ:ceſani:choani. Fuerūt & græca oppida
arethuſa:lariſſa: chalcis deleta uariis bellis. Romana arma ſolus ī eam terram adhuc
intulit Aelius Gallus ex equeſtri ordine: Nam Caius Cæſar Auguſti filius proſpexit
tantum arabiam. Gallus oppida diruit nō nominata ab auctoribus q ante ſcripſerīt:
negran anneſtum:neſcam:maguſum:tammacum:labeciam:& ſupradictam maribā:
circuitu.vi.M.p. Item caripeta:quo longiſſime proceſſit. Cætera explorata rettulit.
Nomades lacte & ferina carne ueſci: Reliquos uinū ut īdos palmis exprimere. Oleū
ſeſamæ. Numeroſiſſimas eſſe homeritas minoas:fertiles agros palmetis arbuſtis. In
pecore diuites cembanos & areos:armis præſtare maxime chatamonitas. Carreis latiſ-
ſimos & fertiliſſimos agros. Sabeos ditiſſimos ſiluarū fertilitate odorifera : auri me-
tallis agrorū riguis mellis cæræq; prouentu. Deīde de odoribus ſuo dicemus uoluīe.
Arabes mitrati degūt:aut intonſo crine:barba abraditur:præterq̄ in ſuperiore labro.
Aliis & hæc intonſa.mirumq; dictu ex innumeris populis pars coæqua ī commerciis
aut latrociniis degit. In uniuerſū gentes ditiſſimæ:ut apud quas maxīe opes romãoꝝ

parthorumq; ſubſiſtant : uendentibus quæ e mari aut ſiluis capiant:nihilq; inuicem
redimentibus. Nunc reliquam oram arabiæ contrariam perſequemur. Timoſthenes
totum ſinum quatridui nauigatione in longitudinem taxauit:bidui latitudinem.
Anguſtias.iiii.M.d. paſſus. Eratoſthenes ab oſtio.xiii.M. in quanq; partem. Arte/
midorus arabiæ latere.xiiii.l.M.

¶ Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. Cap.xxix.

t Roglodytico uero ũdecies.lxxxiii.M.d.paſſus ptolemaida uſq;.Agrippa .xiiii.
paſſus.xxxii.ſine differentia laterum. pleriq; latitudinem .cccc.lxii. prodidere̅
faucis quæ hyberno orienti obuerſa alii quattuor.M.alii.vii.M.alii.xii.M. paſſuum
patere. Situs autem ita ſe habet. A ſinu leantico aliter ſinus:quē arabes aeant uocāt:
in quo oroon oppidũ eſt.Fuit & cambyſo inter nelos & marchadas: deductis eo ægris
exercitus.Gens tyra. Daneon portus:ex quo nauigabilem alueum perducere ĩ nilum
qua parte ad delta dictum decurrit.Lxii.d.p. interuallo : quod inter flumen & rub℞
mare ĩtereſt:primus omnium Seſoſtris ægypti rex cogitauit : mox Darius perſarum:
deinde Ptolemæus ſequēs: qui & duxit foſſam latitudine pedum.c. altitudine.xxx.
in longitudine.xxxvii.d. paſſuum uſq; ad fontes amaros.Vltra deterruit ĩundatiõis
metus excelſiore tribus cubitis rubro mari comperto q̃ terra ægypti. Aliqui eam non
afferunt cauſam:ſed ne ĩmiſſo mari corrumperetur aqua nili quæ ſola potus præbet.
Nihilominus iter totum terendo frequentatur a mari ægyptio quod ē triplex. Vnũ
a peluſio per arenas in quo niſi calami defixi regant uia non reperitur: ſubinde aura
ueſtigia operiente.Alterum uero duobus milibus paſſuum ultra caſpium montem:
quod a.lx.M.p. redit in peluſiacam uiam. Accolunt arabes autei. Tertium a gerro
quod adipſum uocant. Per eoſdem arabes.lx.p.propius aſperum montibus & inops
aquarum. Eæ uiæ omnes arſinoen ducunt conditam ſororis nomine ĩ ſinu charãdra
a Ptolemæo Philadelpho : qui primus troglodyticen excuſſit amnem : qui arſinoen
præfluit:ac ptolemæum appellauit. Mox oppidum paruum eſt aenum pro quo alii
phileterias ſcribunt. Deinde ſunt azarei.ex troglodytarum connubiis arabes feri. In/
ſulæ ſapirene ſcitala mox deſerta admyos herino.ubi fons tadnos: mons eos : inſula
lambe. Portus multi. Berenice oppidum : matris Philadelphi nomine.ad quod iter
a copto diximus.Arabes autei & gnebadei troglodytice quam priſci michoen alii mi/
doen dixere.Mons pentedactylos.Inſulæ ſtenetyræ aliquot halonneſes nõ pauciores:
cardamin. Topazos quæ gẽmæ nomen dedit.Sinus inſulis refertus ex iis:quæ maren
uocatur:aquoſa quæ eratanos : ſinentes. Regum ii præfecti fuere. Introrſus candei
quos ophiophagos uocant:ſerpentibus ueſci aſſueti : neq; alia regio fertilior earum.
Iuba qui uidetur diligentiſſime proſecutus hæc:omiſit in hoc tractu niſi ſi exēplariũ
uitiũ eſt:berenicen alterã quæ panchryſos cognoĩata eſt. Tertiam quæ epidires ĩſignē
loco: Eſt enim ſita in ceruice longe procurrente:ubi fauces rubri maris quattuor.M.
.d.paſſus ab arabia diſtant. Inſulæ ibi cytis topazium ferens & ipſa ultra ſiluas ubi
ptolemais a Philadelpho condita ad uenatus elephantorũ:ob id epitherias cognoĩata
iuxta lacum monoleum. Hæc eſt regio ſecundo uolumine a nobis ſignificata.In qua
:xl.diebus ante ſolſtitium totidemque poſtea hora ſexta conſumuntur umbræ:& in
meridiem reliquis horis cadunt. Cæteris diebus in ſeptentrionem:cũ in berenice quã
primam poſuimus:ipſo die ſolſtitii ſexta hora umbræ in totum abſumãt̃. Nihilque
adnotat̃ aliud noui. D.c.ii.M.p.interuallo a ptolemaide res ingentis exēpli:locuſq;
ſubtilitatis immenſæ mundo ibi deprehenſo cum indubitata ratione umbrarum.
Eratoſthenesq; menſuram terræ prodere inde cœperit. Hinc aſaniũ mare. Promon/
torium quod aliqui hyſpalum ſcripſere. Lacus mandalum. Inſula caſitis:& in alto
multæ : in quibus teſtudo plurima. Oppidum ſace. Inſula dephindis. Oppidum
aduliton.Aegyptiorum hoc ſerui a dominis profugi cõdidere. Maximũ hic emporiũ
troglodytarum etiam æthiopum. Abeſt a ptolemiade.v.dierũ nauigatione. Deferũt

plurimũ ebur. Rhinocerotũ cornua. Hippopotamorũ coria:celtiũ:teſtudinũ ſpĩgia: mãcipia. Supra æthiopes arroteras ĩſulæ quæ alien uocãt. Itẽ bacchias:& ãtibacchias: & ſtratioton. Hĩc ĩ ora æthiopiæ ſinus ĩcognitus:quod admiremur cũ ulteriora mercatores ſcrutentur. Promõtoriũ in quo eſt fons cutius expetitus nauigantibus. Vltra iſidis portus.x.dierum remigio ab oppido adulitarum diſtans. In eum a troglodytis myrrha confertur. Inſulæ ante portum duæ pſeudopylæ uocantur.interiores totidẽ pylæ.in altera ſtellæ lapideæ litteris incognitis. Vltra ſinus abalitus. Inſula diodori & aliæ deſertæ. Oppidum gaza. Promõtoriũ & portus moſſilicus:quo cynnamomũ deuehitur. Hucuſq; Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui unum æthiopiæ oppidũ ultra ponunt in littore baragaza. A moſelite promõtorio atlanticum mare incipere uult Iuba:præter mauritanias ſuas : gadis uſq; nauigandum choro. Cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A promontorio indorum quod uocatur leptecara: ab aliis drepanum: proponit recto curſu præter exuſta & malacho inſulam.xv.M.p. eſſe. Inde ad locum quem uocant ſceneos.cc.xxv.M. Inde ad inſulam ſadanum.c.l. .M.p. Sic fieri adapertũ mare.xviii.lxxxv.M. Reliqui omnes propter ſolis ardorem nauigare poſſe non putauerunt. Quin & commercia ipſa infeſtant ex inſulis arabes aſtytæ appellati:quoniam bubulos utres binos ſternentes ponte pyraticam exercent ſagittis uenenatis. Gentes troglodytarum Iuba tradit Herotoas a uenatu dictas mire uelocitatis ſicut ichthiophagos natãtes ceu maris aĩalia. Bargenos:zageras:chalybas: ſaxinas : ſyrecas : daremas : domazenes . Quin & accolas nili a ſyene non æthiopum populos : ſed arabum eſſe dicit uſq; meroen. Solis quoq; oppidum quod non procul memphi in ægypti ſitu diximus arabas conditores habere. Sunt & q ulteriorẽ ripam æthiopiæ auferant adnectantq; africæ. Ripas autem incolere propter aquam. Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo traduntur ordĩe:utriq; ponemus. A ſyene & prius arabiæ latere gens cataduppi. Deinde ſcyenitæ. Oppida tacompſon quam quidam appellarunt thathicen:araman:ſeſamon:ſandura : naſaudum:anaudoma:cumara:beta:& bochiana:leuphitorga:tantarene:meechindita : noa:gophoa: gyſtate:megeda:lea:rhẽnia:nupſia:direa:pataga: bagada:dumana : rhadata.in quo felis aurea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo mallo : proximum meroe.Sic prodidit Bion:Iuba aliter. Oppidum limum in monte megaticos inter ægyptum & æthiopiam:quod arabes myrſon uocauere. Deinde tacompſon:aranium: ſeſanium: pidne:mamuda:corambin. Iuxta eã bituminis fontem:hammodata:proſda: paréta: mama:teſſata:gallas:zoton:gaucomene:meumpidi:botas: endonda : cametas. Nomadas in tabernaculis uiuentes:cyſtæ pẽmani:gadagaleni:paroi: prĩmi: nupſii:deſeleni:patini:grambreues:magaſne:ſegaſmala:crãda:denna: cadeumna:thena:batha: alana:macua:ſcãmos:goram. In inſula ab iis ab Alexandro callim : ſeren : mallos: agocen. Ex africæ latere tradita ſũt eodem nomine tacompſos altera ſiue pars prioris mogora:ſea:edoſa:pelenaria:epyndis:maguſa:bauma:linitima:ſpyntuma:ſydopta: genſoa:pindicitora:cugoa:orſima:ſuaſa:mauma:rhuma :'urbuma : mulona : quod oppidum græci hypatiton uocarunt. Pagoargas:zamnes: unde elephanti incipiant. Mamblia : berreſa : cetuma. Fuit quondam & epis oppidum contra meroen anteq̃ Bion ſcriberet deletum. Hæc ſũt prodita uſq; meroen ex quibus hoc tempore nullũ ꝓpe utroque latere extat. Cæteræ ſolitudines. Nuper renunciauere principi Neroni miſſi ab eo milites prætoriani cũ tribuno ad explorãdũ: inter reliqua bella æthiopicũ cogitanti. Intrauere autẽ & eo arma romana diui Auguſti temporibus duce.P.Petronio & ipſo equeſtris ordinis præfecto. Aegyptus oppida eorũ expugnauit quæ ſola inuenerat quo dicemus ordine:ſplegin:primin:boccin:furumin: cambuſin:attenan: ſtadiſin:ubi nilus præcipitans ſe fragore auditum accolis aufert. Diripuit & nepata. Lõgiſſimi autẽ a ſyene progreſſus.dccc.lxx.M.p. nec tamẽ arma romana ſolitudinẽ ibi fecerunt. Aegyptiorum bellis attrita eſt æthiopia uiciſſim imperitando ſeruiẽdoq;

clara & potens etiam uſq; ad troiana bella Mēnone regnāte. Et ſyriæ imperitaſſe eam
noſtroq; littore ætate regis Cephei patet Andromedæ fabulis. Simili modo & de mē/
ſura eius uaria ꝓdidere. Primus Dalion ultra meroen lōge ſubuectus. Mox Ariſto/
creon & Bion & Baſilis Simonides minor etiā quinquennio in meroe moratus cum
de æthiopia ſcriberet. Nam & Timoſthenes claſſium Philadelphi præfectus ſine mē/
ſura dierū.lx.a ſyene meroen iter prodidit. Eratoſthenes.dc.M.xxv.Artemidorus.d.
.c.M. Seboſus ab ægypti extremis ſexdecies.lxxv.M.p. unde ꝓxime dicti.lxv. Verū
omnis hæc finita nuper diſputatio eſt: quoniam a ſyene.dcccc.lxii.M. Neronis ex/
ploratores renunciauere his modis. A ſyene hieraniſicamenon.liiii.M.paſſuū. Inde
tania.lxxv.M.p.regione enominiton. Aethiopum primi.c.xx.M. Acinam.lxiiii.M.
Pitaram.xxv. Tergedum.c.vi.M. Inſulam gagauden eſſe in medio eo tractu. Inde
primū uiſas aues pſitacos:& altera quæ uocatur artigula: animal ſpingion a tergēdo
cynocephalos. Inde nabatha.lxxx.M. Oppidum id paruum inter prædicta ſolū. Ab
eo ad inſulā meroen .ccc.lx.M. Herbas circa meroen demū uiridiores ſiluaꝝq; aliqd
apparuiſſe: rhynocerotum elephantorumque ueſtigia. Ipſum oppidum meroen
ab introitu inſulæ abeſſe.lxx.M.p.Iuxtaq; aliam inſulam tractu dextro ſubeuntibus
alueo quæ portum faceret:ædificia oppidi pauca. Regnare fœminā Candacem:quod
multis iam annis nomen ad reginas tranſit. Delubrum hammonis ē ibi religioſum
& toto tractu ſacella. Cæterum cum potirentur rerum æthiopes: inſula ea magnæ
claritatis fuit. Tradunt armatorū.cc.l.M.dare ſolitam:artificum.iiii.M.alere.Reges
æthiopum.xlv.& hodie traduntur.

Multiformes & miræ hominum effigies. Cap.xxx.

VNiuerſa uero gens etheria appellata eſt: deinde atlantia. mox a Vulcani filio
Aethiope æthiopia. Animalium hominumq; effigies monſtriferas circa extre/
mitates eius gigni minime mirum:artifici ad formanda corpora:effigieſque celandas
mobilitate ignea. Ferunt certe ab orientis parte intima gentes eſſe ſine naribus æq̄li
totius corporis planicie. Alias ſuperiore labro orbas:alias ſine linguis. Pars etiā ore
concreto & naribus carens: uno tantum foramine ſpirat. Potumque calamis auenæ
trahit & grana eiuſdem auenæ ſponte prouenientis ad ueſcendum. Quibuſdam pro
ſermone nutus motuſque membrorum eſſe. Quibuſdam ante Ptolemæum latirum
regem ægypti ignotus fuit uſus ignium. Quidam & pigmæorum gentem ꝓdiderūt
ante paludes:ex quibus nilus oriretur. In ora enim ubi deſiimus continui montes ar/
dentibus ſimiles rubent. Troglodytis & rubro mari a meroe tractus omnis q̄ ſuppōit
a napata tridui itīere ad rubrum littus aqua pluuia ad uſum cōpluribus locis ſeruat:
fertiliſſima regione quæ intereſt auri. Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet. Deīde
cōtra meroen megabarri:quos aliq̄ adiabaras nominauere: oppidū habēt Apollinis.
Pars eorum nomades quæ elephantis ueſcitur. Et ex aduerſo ī africæ parte macrobii.
Rurſus a megabarris memnones:& danelli dierumq; uiginti interuallo critēſi. Vltra
eos dochi. Deinde gymnites ſēp nudi. Mox anderæ: mathitoe: meſagebes hiporeæ
atri coloris tota corpora rubrica illinūt. At ex africæ pte medimni. Deinde nomades
cynocephalorum lacte uiuentes:olabi:ſorbotæ: qui octonum cubitoꝝ eſſe dicuntur.
Ariſtocreon libyæ latere a meroe oppidum tolen dierum quinq; itinere tradit. Inde
dierum.xii. eſar ægyptiorum oppidum.quo pſammeti cum fugerent in eo ꝓduntur
annis.ccc.habitaſſe. Contra in arabico latere diaron oppidum eſſe eorū. Bion autem
ſapen uocat quod ille eſar: & ipſo nomine aduenas ait ſignificari. Caput eorum in
inſula ſembobitin: & tertium in arabia ſai. Inter montes autem & nilum ſymbarri
ſunt phaliges. In ipſis uero montibus aſchae multis nationibus. Abeſſe a mari dicūt
dierum quinq; itinere. Viuunt elephantorum uenatu. Inſula in illo ſambritarum
regioni paret. Ab ea nubei æthiopes dierum octo itinere. Oppidū eorum nilo impo/
ſitum tenupſi ſambri: apud quos quadrupedes omnes ſine auribus etiam elephanti.

At ex africæ parte ptoembari tónemphoæ:qui canem pro rege habēt:motu eius ĩperia augurātes. Aruſbi oppido lōge a nilo ſito. Poſtea achiſarim phaliges marigerricaſamarri. Bion & alia oppida in inſulis tradit. Aſembobiti meroen uerſus dierum toto itinere.xx. Proximæ inſulæ oppidum ſebarritarū ſub regina. Et aliud aſara. Alterius oppidum danden. Tertiam medoen uocant:in qua oppidum aſel. Quartam eodem quo oppidum nomine garoden. Inde paropas oppidū. Nauos:modundæ:mādatini:ſecanduni:co'ligati:ſecandæ:naueċtabæ:cumi:agropſi:ægyptani:candragori arabum ſummorum. Regio ſupra ſirbitum:ubi deſinūt montes:traditur a quibuſdā habere maritimos æthiopas niſicaſtes:niſitas quod ſignificat ternum & quaternū oculorum uiros:non quia ſic ſint: ſed quia ſagittis præcipua contēplatione utūtur. Ab ea uero parte nili quæ ſupra ſyrtes maiores oceanūq; meridianum protēditur:dalion uocatos eſſe dicit pluuia tantum aqua utētes: ciſoros lōgoporos. Ab eocalicibus dierū quinq; itinere uſibalcos:iſuelos:peruſios:ualios:ciſpios. Reliqua deſerta. Deinde fabuloſa ad occidētē uerſus nigroæ: quorum rex unum oculum habeat in frōte. Agriophagi: pantherirū & leonū carnibus maxime uiuētes. Pamphagi oīa mādētes. Anthropophagi hūana carne ueſcētes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabathitæ q̄drupedū ferarum modo uagi. Deinde heſperiæ ſperorgi:quos in mauritaniæ confinio dixius. Pars quædam æthiopum locuſtis tantum uiuit fumo & ſale duratis ĩ ānua alimenta. Ii quadrageſimum uitæ annum non excedunt. Aethiopum terram uniuerſam cum mari rubro patere in longitudinem ſemel & uicies.lxx.M. paſſus. In latitudinem cū ſupiore ægypto duodecies.xcvii.M. Agrippa exiſtīauit. Quidā lōgitudinē ita diuiſerūt. A meroe ſirbitū .xv. dieꝝ nauigatione. Ab ea.xii.ad dabellos. Ab iis ad oceanū æthiopicū.vi.dieꝝ iter. In totū enī ab oceano ad meroen .dcc.M.xxv.M.p.eſſe inter auctores fere conuenit. Inde ſyenem quantum diximus. Sita eſt æthiopia ab oriente hyberno ad occidentem hybernum. Meridiano cardine ſiluæ hebeno maxime uirent meridiana eius parte imminens mari mons excelſus æternis ardet ignibus æonocauma dictus a græcis: a quo nauigatio quatridui ad promontorium quod heſperion ceras uocatur confine africæ: iuxta æthiopas & heſperios. Quidam & in eo tractu modicos colles amœna opacitate ueſtitos ægipanū:ſatyrorūq; produnt.

Inſulæ æthiopici maris. Cap.xxxi.

INſulas toto eo mari & Ephorus cōplures eſſe tradit & Eudoxus & Timoſthenes. Clytarchus uero Alexandro regi renūciatam adeo diuitem: ut equos ĩcolæ talentis auri permutarent. Alteram ubi ſacer mons opacus ſilua reptus eſſet diſtillātibus arboribus odore miræ ſuauitatis. Contra ſinum perſicum cernen noīat̄ inſula aduerſa æthiopiæ. Cuius neq; magnitudo neq; interuallum a continente cōſtat. Aethiopas tātum populos habere traditur. Ephorus auctor eſt: a rubro mari nauigātes in eam non poſſe propter ardores ultra quaſdam columnas (ita appellantur paruæ ĩſulæ) prouehi. Polybius in extrema mauritania contra montē atlantē a terra ſtadia octo abeſſe prodidit cernen. Nepos Cornelius ex aduerſo maxime carthaginis a cōtinente.p.mille:non ampliorē circuitu .ii.M. Traditur & alia inſula contra montem atlantem & ipſa atlantis appellata. Ab ea quinq; dierum nauigatione ſolitudines ad æthiopas heſperios:& promontorium quod uocamus heſperionceras: inde primum circunagente ſe terrarum fronte in occaſum ac mare atlanticum. Contra hoc quoque promontorium gorgones inſulæ narrantur. Gorgonum quondam domus bidui nauigatione diſtantes a continente ut tradit Xenophon lampſacenus. Penetrauit ĩ eas Hanno pœnorum imperator. Prodiditq; hirta fœminarum corpora uiros pernicitate euaſiſſe. duarumq; gorgadum cutes argumēti & miraculi gratia in Iunonis templo poſuit:ſpectatas uſq; ad carthaginem captam. Vltra has etiamnum duæ heſperides ĩſulæ narrantur. Adeoq; omnia circa hæc incerta ſunt:ut Statius Seboſus a gorgonū inſulis prænauigatione atlantis dierum.xl.ad heſperidum inſulas curſū prodidere.

ab iis ad heſperionceras unius. Nec mauritaniæ inſularum certiór fama eſt. Paucas modo cõſtat eſſe ex aduerſo autologũ a Iuba reptas: ĩ qbus gætulicã purpurã tĩguere ĩſtituerat.

¶DE Fortunatis ĩſulis. ¶Cap.xxxii.

SVnt qui ultra eas fortunatas putãt eſſe: quaſdamq; alias: quarum numero idẽ Seboſus etiam ſpatia cõplexus. Iunoniam abeſſe a gadibus .dcc.l.M.p.tradit. Ab ea tantundem ad occaſum uerſus pluuialiam caprariamq;. In pluuialia non eſſe aquam niſi ex hymbribus.ab iis.cc.l.M.p. Fortunatas cõtra leuam mauritaniæ.viii. .M.p. Oram ſolis uocari in conualle a conuexitate & planaſiam a ſpecie conuallis: circuitu.ccc.M.paſſuum. Arborum ibi proceritatem ad centum quadragintaq̃ttuor pedes adoleſcere. Iuba de fortunatis ita inquiſiuit: ut ſub meridiem poſitas eſſe ꝑpe occaſum a purpurariis .dcc.xxv.M. paſſuum: ſic ut.cc.l.ſupra occaſum nauigetur: Deinde per .ccc.lxxv.M.p. ortus petatur. Primam uocari ombrion nullis ædificiorũ ueſtigiis. habere in montibus ſtagnum. arbores ſimiles ferulæ. ex qbus aq̃ exprimatur ex nigris amara: ex candidioribus potui iucunda. Alteram ĩſulam iunoniã appellari. In ea ædiculam eſſe tãtum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem noĩe minorem. Deinde caprariam: lacertis grandibus refertam. In cõſpectu earum eſſe ninguariam: quæ hoc nomen accepit a perpetua niue nebuloſa. Proximam ei canariam uocari a multitudine canum ingentis magnitudinis. ex quibus perducti ſũt a Iuba duo: qui caperent ibi faſtigia ædificiorum. Cum autem copia omnes pomorum & auium oĩs generis abundent: hanc & palmetis cariotas ferentibus ac nuce pinea abundare. Eſſe copiam quoq; mellis. Papyrum quoq; & ſiluros ĩ amnibus gigni. Infeſtari eas beluis quæ expellantur aſſidue putreſcẽtibus. At abunde orbe terrarum extra intra ĩdicato collecta in artum menſura æquior uidetur.

¶Terræ per menſuras computatæ digeſtio. ¶Cap.xxxiii.

POlybius a gaditano freto lõgitudine directo curſu ad os mæotis.xxxiiii.xxxvii. .M.d.paſſuum prodidit. Ab eodẽ initio ad oriẽtẽ recto curſu ſiciliã: duodecies .lx.M.d.p. Cretam.ccc.lxxv.p. Rhodũ.c.lxxxvii.d.p. Cheledonias tantũdẽ. Cyprũ .cc.xxv.p. Inde ſyriæ ſeleuciam pieriam .c.xv. paſſ. Quæ computatio efficit uicies ter.xl.M.paſſus. Agrippa hoc idẽ interuallum a freto gaditano ad ſinũ perſicum per longitudinem directam .xxxiiii.xl.M. paſſuum taxat. In quo haud ſcio an ſit error numeri: quoniã idẽ a ſiculo freto alexandriam curſus.xii.l.M.p.tradidit. Vniuerſus autẽ circuitus ꝑ ſinus dictos ab eodẽ exordio colligit intra mæotin lacum.c.lvi.M.p. Artemidorus adiicit.dcc.lvi.M. Idẽ cum mæotide.c.lxxiii.xc.paſſus eſſe tradit. Hæc eſt menſura inermium & pacata audacia fortunam prouocãtium hominum. Nunc ipſarum partium magnitudo comparabitur: utcunq; difficultatem afferet auctorum diuerſitas. Aptiſſime tamẽ ſpectabitur ad longitudinẽ latitudine addita. Eſt ergo ad hoc præſcriptum europæ magnitudo.lxxxi.xlviii.M.p. Africæ ut media ex omni uarietate prodẽtium ſumatur computatio: efficit longitudo.xxxvii.xlviii.M. Latitudo qua colitur nuſq̃m.cc.l.M.p.excedit. Sed quoniã a cyrenaica eius parte.d.cccc.x.M. .p.eã fecit Agrippa: deſerta eius ad garamantas uſq; qua noſcebantur: complectẽs: uniuerſã mẽſuram quæ uẽit ĩ computationem .xlvi.viii.M.p.efficit. Aſiæ lõgitudo in confeſſo eſt .lxiii.M.dccc.l.M.p. Latitudo ſane computetur ab æthiopico mari alexandriam iuxta nilum ſitam: ut per meroen & ſyenem menſura currat.xviii.lxxv. .M.paſſuum. Apparet ergo europam paulominus dimidia aſiæ parte maiorem eſſe q̃ aſiam. Eandem altero tanto & ſexta parte africæ ampliorem q̃ africam. Quod ſi miſceant̃ omnes ſũmæ: liquido patebit europam totius terræ tertiam eſſe partem & octauam paulo amplius. Aſiam uero quartam & quartamdecimam. Africam autẽ qntam & inſuper ſexageſimam. His addemus etiamnum unam græcæ inuentionis ſententiam uel exquiſitiſſimæ ſubtilitatis ut nihil deſit in ſpectando terrarum ſitu indicatiſq; regionibus noſcat̃ & quæ cuiq; earũ ſocietas ſit ſiue cognatio dierum ac

noctiũ.qbuſq; ĩter ſe pares ũbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddet̃ hõc etiam: terraq; uniuerſa in membra cæli digeret̃. Plura ſunt aũt hæc ſegmenta mundi: quæ noſtri circulos appellauere: græci paralellos.

¶ Digeſtio terrarũ in paralellos & umbras pares. ¶ Cap.xxxiiii.

PRincipiũ habet indiæ pars uerſa ad auſtrũ. Patet uſq; arabiam & rubri maris accolas. Cõtinent̃ gedroſi:perſæ:carmani:elimæi:parthienæ:aria: ſuſiane:meſopotamia ſeleucia cognominata. Babylonia arabia ad petras uſq;. Syria cele: peluſiũ ægypti. Inferiorq; ora quæ uocat̃ alexãdriæ africæ maritima. Cyrenaica oppida omnia. Tapſus:hadrumentũ:clupea:carthago. Vtica utraq; hippo. Numidia:mauritania utraq;: atlãticum mare: colũnæ Herculis. In hoc cæli circumplexu æqnoctii die media umbilicus:quem gnomonem uocãt:ſeptem pedes lõgus: umbrã nõ ãplius quattuor pedes longam reddit. Noctis uero dieique longiſſima ſpatia horas.xiiii. æquinoctiales habẽt.breuiſſĩa econtrario.x. Sequẽs circulus incipit ab india uergẽte ad occaſum. Vadit per medos:parthos:perſepolin:citima perſidis:arabiã citeriorem: iudæã: libani mõtis accolas. Amplectitur babylonẽ:hydumæã:ſamariã:hieroſolymã: aſcalonem:ioppã:cæſaream:phœnicem:ptolemaidem:ſidonem:tyrũ:beritũ:botrin: tripolin:byblum:antiochiam:laodiceam:ſeleuciã: ciliciæ maritima:cyprũ:auſtrinã: cretam:lilybæum in ſicilia:ſeptẽtrionalia africæ: & numidiæ. Vmbilicus æquinoctio .xxxv.pedum:umbram.xxiiii.pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima .xiiii. horarum æquinoctialium eſt:accedente iis quinta parte unius horæ. Tertius circulus ab indis timauo proximis oritur. Tendit per caſpias portas:mediæ proximas: cataoniam:cappadociam:taurum:amanum:iſſum:cilicias portas:ſolos:tharſũ: cyprum: piſidiam:pamphyliam:ſyden:lycaoniã:lyciam:patharam:xanthum: caunũ: rhodũ: coum:halycarnaſum:gnidum:doriadum:delum:cycladas medias: cithium:malean: argos:laconiam:elin:olympiam:meſſeniam:peloponneſum:ſyracuſas:catinã: ſiciliã mediam:ſardiniæ auſtrina: carteiam:gades. Gnomonis cunctæ umbram. lxxvii.unciarum faciunt. Longiſſimus dies eſt æquinoctialium horarum.xiiii.atq; dimidiæ cũ .xxx.parte unius horæ. Quarto ſubiacent circulo quæ ſunt ab altero latere timaui. Cappadociæ auſtrina:galatia:myſia:gardus: zmyrna: ſypolus:tmolus mons:lydia: caria:ionia: tralis:colophon:epheſus:miletos: ſamos:chios: icarium mare:cyclades ſeptentrionales:athenæ: megara:corinthus: ſicyon: achaia:patare:iſthmus:epirus: ſeptentrionalia ſiciliæ: narbonenſis galliæ exortiua:hiſpaniæ maritima a carthagine noua & inde ad occaſum. Gnomoni.xxi.pedũ:reſpondent umbræ.xvii.pedum. Lõgiſſimus dies habet æquinoctiales horas quattuordecim & duas tertias unius horæ. Quinto continentur ſegmento ab introitu caſpii maris bactria: hyberia: armenia: myſia:phrygia:helleſpontus:troas:tenedus:abidos:ſcepſis: iliũ:ida mons:cyzicum: lampſacũ:ſinope:amiſũ:heraclea in ponto: paphlagonia: lemnus:imbrus:thaſſus: caſãdria:theſſalia:macedonia:lariſſa:amphipolis: theſſalonice:pella: edeſus:beroea: pharſalia:cariſtũ:eubœa:boeotũ:chalcis:delphi:acarnania:ætolia:apollonia: brũduſiũ:tarẽtũ:thurii:locri:regiũ: lucani:neapolis:puteoli:thuſcũ mare:corſica:baleares: hiſpania media. Gnomonis ſeptẽ pedes: umbris ſex. Magnitudo diei ſũma horarũ æquinoctialium quindecim. Sexta cõprehenſio qua continetur urbs roma ãplectit̃ caſpias gentes:caucaſum:ſeptentrionalia armeniæ: apolloniam ſupra rhyndacum: nicomediã:niceã:chalcedonẽ:byzantiũ:lyſimachiã:cheronneſũ:melanẽ ſinũ:abderã: ſamothraciam:maroneã:oenũ:beſſicã:thraciam:medicã:pæoniã:illyrios: dyrrachiũ: canuſiũ:apuliæ extima:campaniam:& etruriam:piſas:lunam:lucam:genuã:liguriã: antipolin:maſſiliam:narbonẽ:tarraconẽ:hiſpaniam terraconenſẽ mediam: & inde p luſitaniam. Gnomoni pedes nouẽ: umbræ octo. Longiſſima diei ſpatia horarum æquinoctialiũ quindecĩ addita nona parte unius horæ. Aut (ut Nigidio placuit) qnta. Septima diuiſio ab altera caſpii maris ora incipit. Caditq; ſupra callatin:boſporum:

boryſthenem:ſtomos: thraciæ auerſa : triballos: illyricī reliqua : hadriaticum mare: aquileiam:altinum:uenetiam:uincentiam:patauium:ueronam:cremonam:rauēnā: anconam:picenum:marſos:pelignos:ſabinos:umbriā:ariminum:bononiā:placētiā: mediolanū. Omniaq; ab apennino. Tranſq; alpes galliam:aquitaniā:uiennam:pi/ reneum:celtiberiam. Vmbilico.xxxv.pedum:umbræ.xxxvi. Vt tamen in ptē uenetiæ exæquetur umbra gnomoni. Ampliſſima dies horarū æquinoctialiū.xv.& quītarum partium horarum trium. Hactenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequētium diligentiſſimi quod ſupereſt terrarū tribus aſſignauere ſegmētis. A tanai per mæotin lacum & ſarmatas uſq; boryſthenem:atq; ita per dacos partemque germaniæ gallias oceani littora amplexi:quod eſſet horarum.xvi. Alterum per hyperboreos & britāniā horarum.xvii. Poſtremum ſcythicū a rhiphæis iugis ī thilem:in quo dies cōtinuarēt ut diximus:nocteſq; per uices. Iidem & ante principia quæ fecimus poſuere circulos duos. Primum per inſulam meroen & ptolemaidem in rubro mari ad elephantorū uenatus cōditā:ubi longiſſimus dies.xii.horaꝝ eſſet:dimidia hora amplior. Secūdū per ſyenē ægypti euntē qui eſſet horaꝝ .xiii. Idēq; ſigulis dimidia horaꝝ ſpatia uſq; ad ultimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .VII. PROOEMIVM.

DE Animalibus.

AVNDVS ET IN EO TERRAE GENTES maria inſulæ inſignes urbes ad hunc modum ſe habent. Animantiū in eodē natura nullius ꝓpe partis contēplatione minor eſt. Siquidē cū oīa exequi hūanus nequeat animus. Principiū iure tribuetur homini : cuius cauſa uidet᷑ cuncta alia genuiſſe natura. magna & ſæua mercede contra tanta ſua munera:ut non ſit ſatis æſtīare:parens melior homini an triſtior nouerca fuerit. Ante oīa unū animātium cūctorū aliena alienis uelat opibus. Cæteris uarie tegumenta tribuit:teſtas: cortices:coria:ſpinas:uillos:ſetas: pilos: plumā: pennas:ſquamas:uellera. Truncos etiā arboreſq; cortice īterdū gemino a frigoribus & calore tutata eſt. Hominē tātū nudū & ī nuda humo natali die abiicit ad uagitus ſtatī & ploratū.nullūq; tot aīaliū aliud ad lachrymas: & has protinus uitæ prīcipio. At hercule riſus præcox illi & celerrimus ante quadrageſimum diem nulli datur. Ab hoc lucis radimento:quod ne feras quidem inter nos genitas : uincula excipiunt. & omnium membroꝝ nexus atq; infœliciter natum iacet manibus pedibuſq; deuinctis flens:animal cæteris īperatuꝝ. & a ſuppliciis uitam auſpicatur:unam tantū ob culpā quia natum eſt. Heu dementia ab iis initiis exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos. Prima roboris ſpes: primumq; tēporis munus quadrupedi ſimilē facit. Quādo hoīs inceſſus? quando uox? quando firmum cibis os? q̄diu palpitans uertex? Summæ īter cuncta aīalia ībecillitatis indicium. Iam morbi tot atque medicinæ tot contra mala excogitare:& hæ quoque ſubinde nouitatibus uictæ. Cætera ſentire naturam ſuam: Alia pernicitatē uſurpare: alia præpetes uolatus:alia uires : alia nare. Hominē ſcire nihil ſine doctrina:non fari:non ingredi : non ueſci:breuiterq; non aliud natæ ſpōte q̄ flere. Itaq; multi extitere:qui non naſci optimum cenſerent:ut q̄ ociſſime aboleri. Vni animantium luctus eſt datus. Vni luxuria : & quidē innumerabilibus modis ac

per ſingula mēbra uni ambītio. Vni auaricia. Vni īmenſa uiuendi cupidō. Vni ſupſtitio. Vni ſepulturæ cura. Atq; etiam poſt ſe defutura. Nulli uita fragilior. Nulli reꝝ omniū libido maior. Nulli pauor cōfuſior. Nulli rabies acrior. Deniq; cætera aīantia in ſuo genere probe degunt. Congregari uidemus & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentium morſus non petit ſerpentes. Ne maris qdē beluæ ac piſces niſi in diuerſa genera ſæuiūt. At hercule hōi pluria ex hoīe ſūt mala.

q. homini ex hoīe plura ſint mala. In hoc vide Tullium in fine p. li. de officiis

Gentium mirabiles figuræ. ¶ Cap. primum.

ET de uniuerſitate quidem generis humani magna ex parte in relatione gentiū diximus. Neq; enī ritus moreſq; nunc tractamus. Innumeri ſunt: totidem pene quot ſunt hominum cœtus. Quædam tamen non omittenda duco: maxīeque longius a mari degentium. in quibus prodigioſa aliqua & incredibilia multis uiſum iri haud dubito. Quis enī æthiopas anteq̄ cerneret credidit? aut cui non miraculo eſt cum primum in notitiā uenit? Quāmulta fieri non poſſe: priuſq̄ ſint facta: iudicāt. Naturæ uero reꝝ uis atq; maieſtas in ōibus momentis fide caret: ſiquis modo partes eius ac non totā cōplectatur animo. Ne pauones ac tigriū pantheraꝝque maculas & tot animalium picturas cōmemorē: paruū dictu: ſed īmenſū æſtimatione tot gentiū ſermones: tot linguæ: tanta loquendi uarietas ut externus alieno pene non ſit hoīs uice. Iā in facie uultuque noſtro cum ſint decē aut paulo plura mēbra nullas duas in tot milibus hominum indiſcretas effigies exiſtere, quod ars nulla in paucis numero præſtet affectādo. Nec tamē ego in pleriſq; eoꝝ obſtrīgā fidē meā. potiuſq; ad auctores relegabo: qui de dubiis rogentur omnibus. Modo ne ſit faſtidio græcos ſeq: tanto maiore eorum diligentia uel cura uetuſtiore.

¶ DE Scythis: & aliarum diuerſitate gentium. Cap. ii.

e Sſe ſcytharum genera & quidem plura: quæ corporibus humanis ueſcerentur: indicauimus. Id ipſum incredibile fortaſſe: ni cogitemus in medio orbe terraꝝ ac ſicilia & italia fuiſſe gentes huius monſtri cyclopas & leſtrigonas: & nuperrīe trans alpes hominem immolari gentium earum more ſolitum: quod paulo a mandendo abeſt. Sed & iuxta eos qui ſunt ad ſeptentrionem uerſi: haud procul ab ipſo aqlonis exortu ſpecuq; eius dicto: quē locum geſglithron appellant: produnt arimaſpi quos diximus uno oculo in fronte media īſignes: quibus aſſidue bellum eſſe circa metalla cum gryphis ferarum uolucri genere quale uulgo traditur: eruente ex cuniculis auꝝ mira cupiditate & feris cuſtodientibus & arimaſpis rapientibus: multi ſed maxime illuſtres Herodotus & Ariſteas proconneſius ſcribunt. Super alios aūt anthropophagos ſcythas in quadam conualle magna timaui montis regio eſt: quæ uocatur abarimon. in qua ſilueſtres uiuunt homines auerſis poſt crura plantis eximiæ uelocitatis: paſſim cum feris uagātes. Hos in alio nō ſpirāre cælo. Ideoq; ad finitimos reges nō pertrahi. Neq; ad Alexandrum Magnum pertractos Beton itinerum eius menſor prodidit. Priores anthropophagos quos ad ſeptentrionem eſſe diximus decē dierum itinere ſupra boryſthenem amnem: oſſibus humanorum capitum bibere. Cutibuſq; cum capillo pro baltelibus ante pectora uti Iſigonus niceenſis. Idem in albania gigni quoſdam glauca oculorum acie a puericia ſtatim canos: qui noctu pluſq̄ interdiu cernant. Idem itinere dierum. x. ſupra boryſthenem ſauromatas tertio die cibū cape ſemper. Crates pergamenus in helleſpontum circa parium genus hominum fuiſſe tradit: quod ophiogenes uocat: ſerpentium ictus contactu leuare ſolitos. & manu impoſita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc eſſe paucos ibi: quorum ſaliuæ contra ictus ſerpētium medeantur. Similis & in africa gēs pſyllorum fuit ut Agatharchides ſcribit a Pſyllo rege dicta: cuius ſepulchrum in parte ſyrtium maiorum eſt. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale ſerpentibus: ex cuius odore ſopirent eas. Mos uero liberos genitos protinus obiiciendi ſæuiſſimis earum. Eoque genere pudicitiā coniugū experiēdi: nō profugientibus adulterino ſāguine natos ſerpētibus,

Hæc gẽs ipſa quidem prope internetione ſublata eſt a naſamonibus: qui nunc tenẽt eas ſedes. Genus tamen hominum ex iis qui profugerant: aut cum pugnatum eſt abfuerant: hodieq; remanet ĩ paucis. Simile & in italia marſorum gente durat: quos a Cyrces filio ortos ferunt. & ideo ineſſe iis uim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus contra ſerpentes ineſt uenenum. Feruntq; ictas ſaliua ut feruentis aquæ contactu fugere. Quod ſi in fauces penetrauerit etiam mori. Idq; maxime humani ieiuni oris. Supra naſamonas confineſq; illis maclias androgynas eſſe utriuſq; natẽ inter ſe uicibus coeũtes Calliphanes tradit. Ariſtoteles adiicit dextram mammam iis uirilem: leuam muliebrem eſſe. In eadem africa familias quaſdam effaſcinantium Iſigonus & Memphodorus tradũt: quarum laudatione intereant probata: areſcãt arbores: emoriant̃ infantes. Eſſe eiuſdem generis in triballis & illyriis adiicit Iſigonus qui uiſu quoq; effaſcinent. interimantq; quos diutius ĩtueãt̃: iratis precipuæ oculis: quod eorũ malũ facilius ſentire puberes. Notabilius eſſe: ꝙ pupillas binas in oculis ſingulis habeant. Huius generis fœminas in ſcythia quæ uocant̃ uitiæ: prodit Apollonides. Philarchus & in ponto tibiorũ genus: multoſq; alios eiuſdem natẽ: quoꝝ notas tradit in oculo altero geminam pupillam: in altero equi effigiem. Eoſdẽ præterea nõ poſſe mergi nec ueſte qdẽ degrauatos. Haud diſſimile his genus pharmacum ĩ æthiopia ꝓdidit Damon: quorum ſudor tabem contactis corporibus afferat. Fœminas quidem ões ubiq; uiſu nocere quæ duplices pupillas habeant Cicero quoq; apud nos auctor eſt. Adeo naturæ: cum ferarum more ueſcendi humanis corporibus in homine rabiem genuiſſet: gignere in toto corpore & quorundam oculis quoque uenena placuit: ne quid uſquam mali eſſet: quod in homine non eſſet. Haud procul urbe roma in faliſcorum agro familiæ ſunt paucæ: quæ uocantur hirpiæ: quæ ſacrificio annuo: quod fit ad montem ſoractem Apollini: ſup ambuſtam ligni ſtruẽ ambulantes non adurunt̃. & ob id perpetuo ſenatuſconſulto militiæ omniumque alioꝝ muneꝝ uacationẽ habẽt. Quorũdam corpori partes naſcũt̃ ad aliq̃ mirabiles: ſicut Pyrrho regi pollex in dextro pede: cuius tactu lyenoſis medebat̃. Hũc cremari cum reliquo corpore nõ potuiſſe tradũt. Cõditũq; loculo in templo. Præcipue ĩdia æthiopumq; tractus miraculis ſcatent. Maxima in india gignũt̃ animalia. Indicio ſunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tãtæ proceritatis tradũtur: ut ſagittis ſuperari nequeãt. Hæc facit ubertas ſoli: temperies cæli: aquaꝝ abundantia: ſi libeat credere: ut ſub una ficu turmæ condant̃ equitũ. Arũdines uero tantæ proceritatis: ut ſingula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi qna cubita conſtat longitudine excedere. Non expuere: non capitis: non dentiũ aut oculoꝝ ullo dolore affici. Raro aliaꝝ corporis partium: tam moderato ſolis uapore durari. Philoſophos eoꝝ: quos gymnoſophiſtas uocant: ab exortu ad occaſũ periſtare contuentes ſolem immobilibus oculis. Feruentibus arenis toto die alternis pedibus inſiſtere. In mõte cui nomen eſt milo: homines eſſe auerſis plantis: octonos digitos in ſingulis pedibus habẽtes auctor eſt Megaſthenes. In multis autem montibus genus hoĩum capitibus caninis: feraꝝ pellibus uelari: pro uoce latratum edere: ũguibus armatum uenatu & aucupio ueſci. Hoꝝ ſupra. cxx. M. fuiſſe prodũt̃. Cteſias ſcribit in q̃dã gente indiæ fœminas ſemel in uita parere: genitoſq; confeſtim caneſcere. Itẽ hoĩũ genus q monoſceli uocarẽt̃: ſingulis cruribus miræ pnicitatis ad ſaltũ. Eoſdẽq; ſciopidas uocari: q ĩ maiore æſtu humi iacẽtes reſupini ũbra ſe pedũ ꝓtegãt. Nõ lõge eos a troglodytis abeſſe: Rurſuſque ab iis occidentem uerſus quoſdam ſine ceruice: oculos in humeris habẽtes. Sunt & ſatyri ſubſolanis indoꝝ montibus: catardulorũ dicit̃ regio: pniciſſimũ animal tanq̃ quadrupedes tam recte currẽtes: humana effigie ut propter uelocitatem niſi ſenes aut ægri non capiant̃. Choromandarum gentem uocat Tauron ſilueſtrẽ ſine uoce ſtridoris horrendi hirtis corporibus: oculis glaucis: dẽtibus caninis. Eudoxus in meridianis indiæ uiris plantas eſſe cubitales. Fœminas

adeo paruas ut ſtruthopodes appellētur. Megaſthenes gentem inter nomadas indos
nariū loco foramina tantū habētem anguium modo loripedem: uocari ſcyritas: Ad
extremos fines indiæ ab oriente circa fontem gangis aſtomorum gentem ſine ore:
corpore toto hirtam ueſtiri frōdium lanugine:halitu tantū uiuentem & odore quem
naribus trahāt. Nullū illis cibū:nullūq; potum. Tātum radicū florūq; uarios odores
ſilueſtrium malorū:quæ ſecum portant longiore itinere:ne deſit olfactus. Grauiore
paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte mōtiū ſpitha/
mæi pygmæiq; narrantur:ternas ſpithamas longitudine hoc eſt ternos dodrātes non
excedentes. Salubri cælo:ſemperq; uernante:montibus ab aquilone oppoſitis: quos
a gruibus infeſtari Homerus quoq; prodidit. Fama eſt inſidentes arietum caprarūq;
dorſis armatos ſagittis ueris tempore uniuerſo agmine ad mare deſcendere: & oua
pulloſq; earum alitum conſumere:ternis eam expeditionem menſibus cōfici: aliter
futuris gregibus non reſiſti. Caſas eorum luto penniſque & ouorum putaminibus
conſtrui. Ariſtoteles ī cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his ut reliq. Cirnos
indorum genus Iſigonus tradit annis centenis quadragenis uiuere. Item æthiopas
macrobios & feras exiſtimant:& qui athon montem incolant. Hos ꝗdē quia uipinis
carnibus alantur: itaq; nec capiti nec ueſtibus eorum noxia corpori ineſſe animalia:
Oneſicritus quibus in locis indiæ umbræ non ſint: corpora hominum cubitoꝝ ꝗnū
& binorum palmorum exiſtere. & uiuere annos. cxxx. nec ſeneſcere:ſed ut medio æuo
mori. Crates pergamenus indos qui centenos annos excedant: gymneſtas appellat:
non pauci macrobios. Cteſias gentem ex iis quæ appellatur pandoræ:in conuallibus
ſitam:annos ducenos uiuere:in iuuenta candido capillo qui in ſenectute nigreſcat.
Contra alios q̄dragenos nō excedere ānos iunctos macrobiis:quorum fœminæ ſemel
pariant. Idq; & Agatharchides tradit. Præterea locuſtis eos ali:& eſſe pernices. Man/
dorum nomen iis dedit Clytarchus & Megaſthenes. tricentoſq; eoꝝ uicos annūerāt.
Fœminas ſeptimo ætatis anno parere: ſenectam quadrageſimo anno accidere. Arte/
midorus in taprobana inſula longiſſimam uitam ſine ullo corporis langore traduci.
Viros īdorum quoſdā cum feris coire:mixtoſq; & ſemiferos eſſe partus. In colīguis
eiuſdem indiæ gente quinquennes concipere fœminas: octauum uitæ annum non
excedere. Et alibi cauda uilloſa homīes naſci ꝑnicitatis eximiæ. Alios auribus totos
contegi. Soritas ab indis arabis fluuius diſterminat. Ii nullum alium cibum nouere
q̄ piſcium:quos unguibus diſſectos ſole torreāt:atq; ita panem ex iis faciūt: ut refert
Clytarchus. Troglodytas ſuper æthiopiam ueolociores eſſe equis pergamenus Crates.
Item æthiopas octona cubita longitudīe excedere:ſirbotas uocari gētem eā nomadū
æthiopum ſecundum flumen aſtragum ad ſeptētrionē uergētem. Gēs meniſminoꝝ
appellata abeſt ab oceano dierum itinere. xx. Animaliū quæ cynocephalos uocamus
lacte uiuunt:quorum armenta paſcit maribus īteremptis præterq̄ ſobolis cauſa. In
africæ ſolitudinibus hominum ſpecies obuiæ ſubinde fiūt: momentoq; euaneſcunt.
Hæc atq; talia ex hominum genere ludibria ſibi:nobis miracula īgenioſa fecit natura.
Et ſingula quidem quæ facit ī dies aut ꝓpe horas quis enumerare ualeat? Ad detegē/
dam eius potētiā ſatis ſit īter ꝓdigia poſuiſſe gētes. Hīc ad confeſſa ī homine pauca.

DE Prodigioſis partubus. Cap. iii.

TErgeminos naſci certum eſt Oratiorum Curatiorumque exemplo. Supra īter
oſtēta adducitur:præterq̄ ī ægypto:ubi fœtifer potu nilus proxīe ſupremis diui
Auguſti ānis Fauſta quædā e plebe oſtiæ duos mares:totidem fœminas enixa famē:
quæ ſecuta eſt:portendit haud dubie. Reperitur & ī pelopōneſo binos quater enixa:
maioremq; partē ex omni eius uixiſſe partu. Et ī ægypto ſeptenos utero ſimul gigni
auctor eſt Trogus. Gignunt᷑ & utriuſq; ſexus:quos hermaphroditas uocamus:olim
androgynos uocatos & ī prodigiis habitos: nunc uero ī deliciis. Pompeius Magnus
in ornamētis theatri mirabiles fama poſuit effigies: ob id diligētius magnoꝝ artificū

ĩgeniis elaboratas. Inter quas legitur Eutice a.xx.liberis rōgo illata trallis enixa.xxx. partus. Alcippe elephantum quanq̃ id inter oſtenta eſt. Nãq; & ſerpentem peperit ĩter initia marſici belli Ancilla. Multiformes pluribus modis ĩter monſtra partus eduntur. Claudius Cæſar ſcribit hippocentauꝶ ĩ theſſalia natum eodem die ĩteriiſſe. Et nos principatu eius allatum illi ex ægypto in melle uidimus. Eſt inter exempla in uterum protinus reuerſus infans ſagunti quo ãno ab Annibale deleta eſt.

¶ DE Mutatione ſexus & geminis partubus. ¶ Cap.iiii.

EX fœminis mutari in mares:non eſt fabuloſũ. Inuenimus in ãnalibus Licinio Craſſo.C.Caſſio Longino conſſ. Caſini puerum factum ex uirgine ſub parentibus:iuſſuq; aruſpicum deportatum in inſulã deſertam. Licinius Mutianus ꝓdidit uiſum a ſe argis Ariſtontem cui nomen Areſtuſæ fuiſſe.nupſiſſe etiam.mox barbam & uirilitatem proueniſſe.uxorem duxiſſe. Eiuſdem ſortis & ſmyrnæ pueꝶ a ſe uiſũ. Ipſe in africa uidi mutatum ĩ marẽ nuptiaꝶ die.L.Coſſicium ciuẽ tiſdritanũ. Editis geminis raꝶ eſſe aut puerperæ aut puerperio prætẽrq̃ alteri uitã. Si uero utriuſque ſexus editi ſint gemini:rariorem utriq; ſalutẽ. Fœminas gigni celerius q̃ mares:ſicuti celerius ſeneſcere. Sæpius uero moueri mares in utero:& in dextra fere parte:in leua fœminas cõſtat.

¶ DE hoĩe generãdo:& pariẽdi tp̃ra ꝑ illuſtria exẽpla a mẽſibus ſeptẽ ad.xi. Ca.v.

CAeteris aĩantibus ſtatutum & pariendi & partus egerendi tempus eſt. Homo toto anno & incerto gignitur ſpatio. Alius ſeptimo menſe:alius octauo:& uſq; ad initia decimi undecimique. Ante ſeptimũ menſẽ haud unq̃ uitalis eſt. Septimo non niſi pridie poſteroue plenilunii die aut interlunio cõcepti naſcuntur. Tralaticiũ in ægypto eſt & octauo gigni. Iam quidem & in italia tales partus eſſe uitales. Cõtra priſcorum opiniones uariant hæc pluribus modis. Veſtilia .C. Herdicii ac poſtea Pomponii atq; Orfiti clariſſimoꝶ ciuium coniunx ex iis quattuor partus enixa ſẽper ſeptimo menſe: genuit Suillum Ruffum undecimo:Corbulonẽ ſeptimo : utrunque conſulẽ:& poſtea Ceſoniam Caii principis coniugẽ octauo. In quo menſiũ numero genitis intra quadrageſimum diem maximus labor grauidis. Quarto autem & octauo menſe letales in iis abortus. Maſurius auctor eſt .L. Papyrium prætorem ſecundo hærede lege agente bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe:cum mater partum.xiii.menſibus diceret tuliſſe: quoniam nullũ certũ tpũs pariendi ſtatutum uideretur.

¶ DE Conceptibus & ſigna ſexus ĩ grauidis pertinentia ante partũ. ¶ Cap.vi.

A Conceptu decimo die dolores capitis:oculoꝶ uertigines tenebræq;:faſtidium ĩ cibis: redundatio ſtomachi indices ſunt hominis inchoati. Melior color marẽ ferenti:& facilior partus. Motus in utero quadrageſimo die. Contraria oĩa in altero ſexu. Ingeſtabile onus. Crurum & inguinũ leuis tumor. Primus autem nonageſimo die motus. Sed plurimum langoris in utroq; ſexu capillum germinante partu: & in plenilunio.quod tempus editos quoq; infantes præcipue infeſtat. Adeoque inceſſus atq; õe qcqd dici põt:in grauida refert: ut ſalſioribus cibis uſæ carentem unguiculis partum edant.& ſi reſpirauere:difficilius enitãtur. Oſcitatio quidem in enixu letalis eſt:ſicut ſternuiſſe a coitu abortiuum.

¶ DE Conceptu hominum & generatione. ¶ Cap.vii.

MIſeret atq; etiã pudet æſtimantẽ q̃ ſit friuola aĩaliũ ſupbiſſimi origo:cũ pleꝶq; abortus cã fiat odor a lucernaꝶ extinctu. His principiis naſcuntur tyranni. Carnifex his animus. Tu qui corporis uiribus fidis:Tu q fortunæ munera ãplexaris: & te nẽ alumnum quidem eius exiſtimas:ſed partũ:Tu cuius ſemper ĩ uictoria mẽs: Tu qui te deũ credis aliquo ſucceſſu tumens: tanti tamen perire potuiſti. Atqui etiã hodie minoris potes quantulo ſerpentis ictus dente. Aut etiam ut Anacreon poeta acino uuæ paſſæ. ut Fabius ſenator prætor in lactis hauſtu uno pilo ſtrangulatus. Is

demũ ꝓfecto uitã æq̃ lance penſitabit:q ſemp fragilitatis hũanæ memor fuerit.

DE Agrippis. Cap.viii.

IN pedes ꝓcedere naſcentẽ contra naturã eſt.e quo argumento eos appellauere agrippas ut ægre partos.q̃liter.M.Agrippã ferunt genitũ unico ꝓpe fœlicitatis exemplo in omnibus ad hunc modũ genitis.quãq̃ is quoq; aduerſa pedũ ualitudĩe: miſera iuuẽta exercito æuo inter arma hoſteſq; & ad mortẽ obnoxio acceſſu : infœlici terris ſtirpe omni : ſed per utraſque Agrippinas maxime: quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere : totidem faces generis humani. Præterea breuitate æui quinquageſimo uno raptus anno: in tormentis adulteriorum coniugis ſoceriq; prægraui ſeruitio luiſſe præpoſteri ortus augurium exiſtimatur. Neronẽ quoque paulo ante principem & toto principatu ſuo hoſtem generis humani pedibus genitũ parens eius ſcribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominẽ gigni mos eſt:pedibus efferri.

Monſtruoſi partus exciſi utero. Cap.ix.

AVſpicatius enecta parẽte gignũt̃:ſicut Scipio Africanus prior natus: primuſq; Cæſar a cæſo matris utero dictus.qua de cauſa & Ceſones appellati. Simili mõ natus & Manilius:qui carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui ſint uopiſci. Cap.x.

VOpiſcũ appellabant unũ e geminis:qui recenti utero naſceretur altero ĩterẽpto abortu. Nanq; maxima &ſi rara circa hoc miracula exiſtunt.

Exempla numeroſæ ſobolis. Cap.xi.

PRæter mulierem pauca animalia coitũ nouere grauida. Vnũ qdẽ omnino aut alterum ſuperfœtat. Extat in monumentis etiã medicoꝝ & qbus talia cõſectari curæ fuit:uno abortu duo puerperia egeſta. Sed ubi paululum tp̃is ĩter duos conceptus interceſſit:uterq; eſt perfectus:ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit.Et in ea quæ gemino partu alteꝝ marito ſimilem:alteꝝ adultero genuit. Itẽ Procõneſia ancilla quæ eiuſdem diei coitu alteꝝ domino ſimilem : alteꝝ procuratori eius. Et in alia quæ unũ iuſto partu:quĩq; menſiũ alteꝝ edidit. Rurſus in alia quæ ſeptẽ mẽſiũ edito puerperio : inſecutis menſibus geminos enixa eſt. Iam illa uulgata eſt uarie. Ex integris trũcos gigni. Ex trũcis ĩtegros. Eademq; parte truncos. Signa quædam neuoſque & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu dacorum originis nota ĩ brachio redditur.

Exẽpla ſimilitudinũ. Cap.xii.

IN Lepidoꝝ gentẽ tres ĩtermiſſo ordĩe obducto mẽbrana oculo genitos accepimus. Sĩles qdẽ alios auo. Et ex geminis quoq; alteꝝ p̃ri: alteꝝ matri. Annoq; poſt genitũ maiori ſimilem fuiſſe ut geminum. Quaſdam ſibi ſimiles ſemp parere: quaſdã uiro:quaſdã nulli:quaſdã fœminã p̃ri: marem ſibi. Indubitatũ exemplũ eſt Nicei nobilis poetæ byzantii geniti : qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differente:ipſe in auũ degenerauit æthiopem. Similitudinum qdem ĩ mente reputatio eſt. & in qua credãtur multa fortuita pollere:uiſus:auditus:memoriaque. hauſtæ imagines ſub ipſo conceptu. Cogitatio etiã utriuſlibet aĩo ſubito trãſuolãs effingere ſimilitudinem aut miſcere exiſtimatur. Ideoq; plures in hoĩe q̃ in cæteris õibus aĩalibus differentiæ:quoniã uelocitas cogitationũ animiq; celeritas & ingenii uarietas multiformes notas ĩprimit:cũ cæteris aĩantibus immobiles ſĩt animi:& ſĩles õibus ſinguliſq; in ſuo cuiq; genere. Antiocho regi ſyriæ e plebe nomine Artẽo ĩtãtũ ſimilis fuit: ut Laodice coniunx regia necato iã Antiocho munus ꝑ eũ cõmẽdatiõis: regniq; ſucceſſionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe:& Publicius etiã ſeruitute liberatus indiſcreta ꝓpe ſpecie fuere ſimiles: illud os ꝓbũ reddentes: ipſũq; honorem eximiæ frontis. Qualis cã p̃ri quoq; eius Menogenis coci ſui cognomen impoſuit Strabonis a ſpecie oculoꝝ nomen habẽtis uitiũ imitata. Et Scipioni in ſeruo Serapione uictimarii negociatoris uili mancipio. Eiuſdem familiæ Scipioni poſt Cneum cognomẽ Saluntominus dedit. Sicut Spinter Secundanus Retiariuſq;

Pamphylius collegio Lentuli & Metelli conſulum. In quo perq̃infortune fortuitũ hoc quoq; fuit: duoꝝ ſimul conſulũ in ſcæna imagines cerni. E diuerſo. L. Plancus orator hiſtrioni Rubrio cognomen impoſuit. Rurſus Curioni patri Burbuleius. Itẽq; Meſſallæ cenſorio Menogenes perinde hiſtriones. Suræ quidem proconſulis etiam rictum in loquendo contractionemq; linguæ & ſermonis tumultum: non imaginem modo piſcator quidam in ſicilia reddidit. Caſſio Seuero celebri oratori armentarii Myrmillonis obiecta ſimilitudo eſt. Toranius .M. Antonio iam triumuiro eximios forma pueros alterum in aſia genitum: alteꝝ tranſalpes ut geminos uendidit. Tanta unitas erat. Poſtq̃ deinde ſermone pueroꝝ detecta fraude a furente increpitus Antonio eſt inter alia magnitudinẽ precii requirente (nã ducentis erat mercatus ſeſtertiis) reſpondit uerſutus ingenii mango ob id ipſum ſe tanti uendidiſſe: quoniam non eſſet mira ſimilitudo ĩ ullis eodẽ utero editis. Diuerſaꝝ q̃dẽ gẽtiũ natales tã cõcordi figura reperiri: ſup õem eſſe taxationẽ. Adeoq; tẽpeſtiuã admirationẽ intulit: ut ille ꝓſcriptor animus mero & contumelia furẽs nõ aliud in cenſu magis & ĩ fortuna ſua duceret.

Quæ ſit generandi ratio. Cap. xiii.

EStquædã priuatim diſſotiatio corpoꝝ: & ĩter ſe ſterilis. At ubi cum aliis iũxere gignunt: ſicut Auguſtus & Liuia. Item alii aliæq; fœminas tantum generant: aut mares. Plerũq; alternant: ſicut Gracchorum mater duodecies: & Agrippina Germanici nouies. Aliis ſterilis eſt iuuẽta. Aliis ſemel in uita datur gignere. Quædã nõ perferunt partus. Quales ſiquando medicina & cura uicere: fœminam fere gignunt. Diuus Auguſtus in reliqua exemplorum raritate neptis ſuæ nepotem uidit genitum quo exceſſit anno .M. Syllanum: q cum aſiam optineret poſt conſulatum Neronis principis ſucceſſione ueneno eius interemptus eſt. Q. Metellus Macedonicus: cũ ſex liberos relinqueret: undecim nepotes reliquit. Nurus uero: generoſq; & omnes qui ſe patris appellatione ſalutarent .xxvii. In actis diui Auguſti tp̃um ĩuenit̃ .xii. cõſulatu eius quem .L. Sylla collega ad .iii. idus aprilis geſſit: Criſpinum Hylarium ex ĩgenua plebe feſulana cum liberis nouẽ: in quo numero filiæ duæ fuerunt: nepotibus .xxvii. ꝓnepotibus .xxix. neptibus nouem præalta põpa cũ õibus his in capitolio ĩmolaſſe.

Item de eodem multiplicius. Cap. xiiii.

MVlier poſt quinquageſimũ annũ non gignit. maiorq; pars quadrageſimo profluuiũ genitale ſiſtit. Nã in uiris Maſiniſſam regem poſt octogintaſex annos generaſſe filiũ: quẽ Metymathnum appellauerit: claꝝ eſt. Catonem cenſoriũ octogeſĩo exacto e filia Salonii clientis ſui: q̃ de cauſa alioꝝ eius liberoꝝ ꝓpago Liciniani ſunt cognoĩati. hi Saloniani: ex quibus Vticenſis fuit. Nuper etiã .L. Voluſio Saturnino in urbis præfectura extĩcto: notũ ẽ Corneliã e Scipionũ gente Voluſiũ Satñinũ q fuit conſul poſt .lxii. annũ genuiſſe. Et uſq; ad .lxxv. apud ignobiles uulgaris repit̃ gñatio.

DE Menſtruis mulieꝝ. Cap. xv.

SOlum autem aĩal menſtruale mulier eſt. Inde unius utero quas appellarunt molas. Ea eſt caro informis inanima ferri ictum & aciem reſpuens mouetur. Siſtitq; menſes & ut partus: alias letalis: alias una ſeneſcens: aliquanto aluo citatior excidens. Simile q̃ddã & uiris in uentre gignitur: quod uocant ſcyron: ſicut Oppio Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperitur mulieꝝ ꝓfluuio magis mõſtrificũ. Aceſcunt ſuperuẽtu muſta. Sterileſcunt lacte fruges. Moriuntur inſita. Exuruntur hortorum germina. Et fructus arboꝝ q̃bus inſidere: decidunt. Speculorum fulgor aſpectu ipſo hebetatur. Acies ferri præſtringitur: eboriſq; nitor. Aluei apum emoriuntur. Aes etiam ac ferꝝ rubigo ꝓtinus corrumpit: odorque dirus aera. Et in rabiem aguntur guſtato eo canes. atq; inſanabili ueneno morſus infigitur. Quin & bituminum ſequax alioquin & lenta natura ĩ lacu iudææ qui uocatur aſphaltites: certo tp̃e amni ſupernatans nequit ſibi auelli ad õem contactum adhærens præterq̃ filo quod tale uirus infecerit. Etiã formicis animali minimo ineſſe ſenſum eius ferunt: abiiciq;

geſtatas fruges:nec poſtea repeti. Et hoc tale tãtumq; õibus tricenis diebus malum ĩ muliere exiſtit:& trimeſtri ſpatio largius. Quibuſdã uero ſæpius mẽſe: ſicut aliqbus nunq̃.ſed tales non gignunt. Quando hæc eſt generando homini materia germinis e maribus coaguli modo hoc in ſeſe glomerante . quod deinde tpr̃e ipſo animatur: corporat̃q;. Ergo cũ grauidis fluxit inualidi aut nõ uitales partus edunt̃ aut ſanioſi: ut auctor eſt Nigidius.

Item de rõne partuum. Cap.xvi.

IDem lac fœminæ non corrumpi alenti partum:ſi ex eodem uiro rurſus conceperit arbitratur. Incipiente autem hoc ſtatu atq; deſinente conceptus facillimi traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuã accepimus inunctis medicamine oculis:ſaluiam infici. Cæterꝝ editis primores ſeptimo menſe gigni dentes:priuſq; in ſupera fere parte:haud dubium eſt. Septimo eoſdem decidere anno:alioſque ſuffici. Quoſdam & cum dentibus naſci:ſicut.M.Curium : qui ob id Dentatus cognoĩatus eſt:& Cn.Papyrium Carbonem præclaros uiros. In fœminis ea res ĩauſpicati fuit exempli regum tpr̃ibus:cũ ita nata eſſet Valeria exitio ciuitati in quã delata eſſet:futũ reſponſo aruſpicum uaticinãte. Seſſapiã etiã illa tempeſtate florẽtiſſimã deportata eſt ueridico exitio cõſecuto. Quaſdã cõcreto genitali gigni ĩfauſto omine. Cornelia Gracchorum mater indicio eſt. Aliqui uice dentium cõtinuo oſſe uno gignũt̃:ſicuti Pruſiæ regis bythyniorum filius ſuperna parte oris. Dentes autem tantum ĩuicti ſũt ignibus.. Nec cremantur cum reliquo corpore. Iidem flammis indomiti tabe cauant̃ pituitaue. Candorẽ trahũt quodã medicamine. Vſu atterunt̃. Multoq; primum in aliqbus deficiunt.Nec cibo tantum & alimentis neceſſarii.Quippe uocis ſermoniſq; regimen primores tenent concentu quodã excipientes ictũ linguæ: ſeriẽq; ſtructuræ: atq; magnitudine mutilantes molienteſue aut hebetantes uerba. Et cum defluxere explanationem omnem adimentes. Quin & augurium in hac eſſe creditur parte. Triceni bini uiris attribuunt̃:excepta turduloꝝ gente. Quibus plures fuere longiora promitti uitæ putant ſpatia. Fœminis minor nũerus. Quibus in dextra pte gemini ſuperne a canibus cognominati:fortunnæ blandimenta pollicentur. ſicut ĩ Agrippĩa Domitii Neronis matre contra in leua. Hominem priuſq̃ genito dente cremari mos gentium non eſt. Sed mox plura de hoc cum mẽbratĩ hiſtoria decurret. Riſiſſe eodẽ die quo genitus eſſet unũ accepimus hoĩem Zoroaſtren.Eidem cerebꝝ ita palpitaſſe ut impoſitam repelleret manum : futuræ præſagio ſcientiæ . In trimatu ſuo cuique dimidiam eſſe menſuram ſtaturæ certũ eſt . In plenũ aũt cuncto mortalium generi minorem in dies fieri ꝓpe modũ obſeruat̃. Raroſq; patribus proceriores conſumẽte ubertatem ſeminũ exuſtione in cuius uices nunc uergat æuum . In creta terræmotu rupto monte inuentum eſt corpus ſtans.xlvi.cubitoꝝ.quod alii Orionis:alii Etionis fuiſſe tradunt. Oreſtis corpus oraculi iuſſu refoſſũ ſeptẽ cubitoꝝ fuiſſe monimentis credit̃. Iã uero ante annos ꝓpe mille uates ille Homerus non ceſſauit mĩora corpora mortaliũ q̃ priſca conqueri. Neuii Pollionis ãplitudinẽ ãnales nõ tradũt. Sed quia populi cõcurſu pene interemptus eſſet:ꝓdigii uice habitũ. Proceriſſimũ hominem ætas noſtra diuo Claudio principe Gabbaram noĩe ex arabia aduectũ nouẽ pedum & totidẽ unciaꝝ uidit. Fuere ſub diuo Auguſto ſemipede addito . Quoꝝ corpora eius miraculi gr̃a in cõditorio ſaluſtianoꝝ aſſeruabãt̃ hortoꝝ. Puſioni & Secũdillæ erant noĩa. Eodẽ præſide minimus homo duos pedes & palmum Conopas noĩe in deliciis Iuliæ neptis eius fuit:& mulier Andromeda liberta Iuliæ Auguſtæ. Maniũ maximũ &.M.Tulliũ eqtes romanos binum cubitoꝝ fuiſſe auctor ẽ Varro. Et ipſi uidimus ĩ loculis aſſeruatos. Seſqpedales gigni quoſdam longiores in trimatu implentes uitæ curſũ: haud ignotũ eſt. Inuenimus ĩ monumentis ſalaminæ Eutimenis filiũ in tria cubita triẽnio adoleuiſſe ĩceſſu tardũ:ſẽſu hebetẽ: & iã puberẽ factũ uoce robuſta abſumptum contractione membroꝝ ſubita triennio circunacto. Ipſi non pridẽ uidĩus eadem ferme oĩa præter pubertatẽ ĩ filio Cornelii Taciti eqtis romani belgicæ galliæ

In trimatu ſuo cuique eſſe menſuram

rōnes ꝓcurātis. Ectapelos græci uocāt eos. In latino non habent nomen.

Inſignia corporum. Cap.xvii.

QVod ſit homini ſpatium a ueſtigio ad uerticem: id eſſe ſparſis manibus inter longiſſimos digitos obſeruatum eſt. Sicuti uires quibuſdā dextera parte maiores. Quibuſdā æquas utraq;. Aliq̄bus leua manu præcipuas. Nec id ūq̄ ī fœminis. Mares præſtare pondere. Et defuncta uiuentibus corpora oīum aīaliū. Et dormiētia uigilātibus. Viroꝝ cadauera ſupina fluitare. Fœminaꝝ ꝓna: uelūt pudori defunctaꝝ parcente natā.

Exempla uariaꝝ figuraꝝ. Cap.xviii.

COncretis quoſdam oſſibus ac ſine medullis uiuere accepimus. Signū eoꝝ eſſe nec ſitim ſentire: nec ſudorē emittere. Quāq̄ & uoluntate ſciamus ſitim uictā. Eq̄tē q; romanū Iuliū uiatorē e uocontioꝝ gēte fœderata in pupillaribus annis aquæ ſubter cutē fuſæ morbo ꝓhibitū humore a medicis: naturā feciſſe conſuetudine: atq; ſenecta caruiſſe potu. Nec non & alii multa ſibi imperauere.

Diuerſorum morum exempla. Cap.xix.

FErunt Craſſum auum Craſſi in parthis iterempti nunq̄ riſiſſe. Ob id Agelaſtū uocatum. Sicuti nec fleſſe multos. Socratem clarum ſapiētia eodē ſemp̄ uiſū uultu: nec aut hylari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quendam toruitatemq; naturæ duram & inflexibilem. Affectuſq; humanos adimit: quales apathes græci uocant. Multos eius generis experti: quodq; miꝝ ſit: auctores maximæ ſapientiæ. Diogenem cynicū: Pyrrhonem: Heraclitum: Timonē. Hūc q̄dē etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc parua naturæ inſignia in multis uaria cognoſcunt: ut ī Antonia Druſi nunq̄ expuiſſe. In Pōponio cōſulari poeta nunq̄ ructaſſe. Quibus natā cōcreta ſūt oſſa: q̄ ſūt rari admodū: cornei uocāt.

DE Fortitudine & uelocitate. Cap.xx.

COrpore ueſcos eſſe: ſed eximiis uiribus Tritanum in gladiatorio ludo ſānitiū armatura celebrem: filiūq; eius militem magni Pompeii: & rectos & trāſuerſos cancellatim toto corpore habuiſſe neruos in brachiis etiam manibuſq; auctor ē Varro ꝓdigioſa uirium elatione. Atq; etiam hoſtem ab eo ex prouocatione dimicātē īermi dextra uno digito ſuperatum: & poſtremo correptum in caſtra tranſlatum. A Iunius Valens meruit in prætorio diui Auguſti centurio uehicula cum culeis onuſta donec exinanirent: ſuſtinere ſolitus. Carpenta cōprehenſa una manu retinere obnixius cōtranitentibus iumentis. Et alia mirifica facere: quæ īſculpta monumento eius ſpectantur. Ideo. M. Varro: Ruſticellus inquit Hercules appellatus: mulū ſuū tollebat. Fufius Saluius duo centenaria pondera pedibus: totidem manibus: & ducenaria duobus humeris contra ſcalas ferebat. Nos quoq; uidimus Athanatum noīe: prodigioſæ oſtentationis quinquagenario thorace plumbeo īdutum. Cotniſq; q̄ngētorū pondo calciatum per ſcenam ingredi. C. Milonem athletam cum conſtitiſſet: nemo ueſtigio educebat. Malum tenenti nemo digitum corrigebat. Cucurriſſe mille centū .lx. ſtadia ab athenis lacedemonē biduo philippidē magnū erat: dōec Caniſtius curſor lacedæmonius & Philonides Alexandri Magni a ſytione helyn uno die .M.ccc.ii. ſtadia cucurrerunt. Nunc quidem in cyrco quoſdam. clx. paſſus tolerare non ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipſano conſſ. annos .viiii. genitum puerum a meridie ad ueſperum .lxxv. milia paſſuum cucurriſſe. Cuius rei admiratio ita demum ſolida pueniet: ſiquis cogitet nocte ac die lōgiſſimum iter uehiculis tribus Tiberiū Neronē emenſū feſtinātem ad Druſum fratrem ægrotātem in germania. In ea fuerūt ducenta milia paſſuum.

DE Viſu. Cap.xxi.

OCuloꝝ acies uel maxime fidem excedentia inuenit exempla. In nuce incluſam iliada Homeri carmen in membrana ſcriptum tradidit Cicero. Idem fuiſſe qui uideret .cxxxv. M. paſſuum. Huic & nomē. M. Varro reddidit: Strabonem uocatū. Solitum autem punico bello a lilybæo ſiciliæ promontorio exeunte claſſe carthaginis

portu etiam numerꝝ nauium dicere. Callicrates ex ebore formicas & alia tam parua fecit aīalia: ut ptes eaꝝ a cæteris cerni non poſſent. Mermecides quidā in eodem gñe inclaruit. a quo quadrigā ex eadem materia quā muſca integeret alis fabricatam: & nauem quam apicula pennis abſconderet. ¶ DE Auditu. ¶ Cap. xxii.

AVditus unum exemplum habet mirabile. Prœlium quo ſybaris deleta eſt: eo die quo geſtum erat: auditum olympiæ. Nam cymbricæ uictoriæ Caſtoreſque romani qui perſicam uictoriā ipſo die quo cōtigit nunciauere uiſus & auditus & nu/minū fuere præſagia. ¶ Exempla patiētiæ. ¶ Cap. xxiii.

PAtientia corporis ut eſt crebra ſors calamitatum: innumera documēta peperit. Clariſſimum in fœminis Leænæ meretricis exemplum: quæ torta non īdicauit Harmodium & Ariſtogitonem tyrannicidas. In uiris Anaxarchides qui ſili de cauſa cū torqueret̄ præciſā e dentibus linguā: unāq; ſpē indicii ī tyrannos expuit.

¶ Memoriæ exempla. ¶ Cap. xxiiii.

MEmoria neceſſarium maximæ uitæ bonū cui præcipua fuerit: haud facile dictu eſt: tam multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex ōibus in exercitu ſuo militibus noīa reddidit. L. Scipio populo romāo. Cyneas Pyrrhi regis legatus ſenatui & equeſ/tri ordini romæ poſtero die q̄ aduenerat. Mithridates duaꝝ & uiginti gentium rex: totidem linguis iura dixit: pro contione ſingulas ſine interprete affatus. Carmadas quidam in græcia quæ quis exegerit uoluīa in bibliothecis legentis mō repræſētauit. Ars poſtremo eius rei facta & inuenta eſt a Simonide medico. Conſumata a Metro/doro Sceptio: ut nihil nō iiſdem uerbis redderetur auditū. Nec aliud eſt æque fragile in homine morborum & caſus iniurias atq; etiam metus ſentiens alias particulatim: alias uniuerſa. Ictus lapide oblitus eſt lr̄as tantum. Ex præalto tecto lapſus: matris & affinium propinquoꝝq; cepit obliuionem. Alius ægrotus: ſeruoꝝ etiā. Sui uero noīs oblitus Meſſalla Coruinus orator. Itaq; ſæpe deficere tētat & meditatur uel qeto corpore & ualido. Somno quoq; ſerpente cōputat ut īanis mens quærat ubi ſit loci.

¶ Laus. C. Iulii Cæſaris. ¶ Cap. xxv.

ANimi uigore præſtantiſſimum arbitor. C. Cæſarem dictatorem. Nec uirtutem conſtantiamq; nunc commemoro: nec ſublimitatem omnium capacem quæ cælo cōtinētur: ſed proprium uigorem celeritatemq; quodam igne uolucrē. Scribere & legere ſimul dictare & audire ſolitum accepimus. Epiſtolas uero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare: aut ſi nihil aliud ageret: ſeptēis. Idē ſignis collatis quinquagies dimicauit. Solus. M. Marcellum tranſgreſſus qui undequadragies di/micauerat. Nam præter ciuiles uictorias undecies centum & nonagintaduo milia hominum occiſa prœliis ab eo: non equidem in gloria poſuerim. Tantam etiā coactā humani generis iniuriam: quod ita eſſe confeſſus eſt ipſe: bellorum ciuilium ſtragem non prodendo. Vt iuſtius Pompeio Magno tribuatur: octingentas quadragintaſex naues piratis ademiſſe. Cæſari propriū & peculiare fuit præter iā ſupradicta clæmētiæ inſigne: qua uſq; ad pœnitentiam omnes ſuperauit. Idem magnanimitatis pħibuit exemplum: cui comparari non poſſit aliud. Spectacula enim edita: effuſaſque opes aut operum magnificentiam in hac parte enumerare: luxuriæ fauentis eſt. Illa fuit uera & īcomparabilis inuicti animi ſublimitas: captis apud pharſaliā Pōpeii Magni ſcriniis epiſtolaꝝ: iteꝝq; apud tapſū Scipionis ea optīa cōcremaſſe fide: atque non legiſſe. ¶ Laus Pompeii Magni. ¶ Cap. xxvi.

VEꝝ ad decus imperii romani non ſolum ad uiri unius pertinet uictoriā. Pōpeii Magni titulos omnes triumphoſq; hoc in loco nuncupare: æquato non modo Alexandri Magni rerum fulgore: ſed etiam Herculis prope ac Liberi patris. Igit̄ ſicilia recuperata: unde primum Syllanus in reipublicæ cauſa exoriens auſpicatus ē. Africa uero tota ſubacta & in ditionem redacta: Magniq; noīe ſpolium inde capto eques ro/manus id quod antea nemo curru triūphali reuectus eſt. Et ſtatim od ſolis occaſum

tranſgreſſus excitatis in pyreneo trophæis:oppida octĩgenta.lxxvi.ab alpibus ad fines
hiſpaniæ ulterioris ĩ ditione redacta:uictoriæ ſuæ aſcripſit. Et maiore aĩo Sertorium
domuit. Belloq; ciuili quod omnia cõcutiebat externa extincto:iterum triumphales
currus eques romanus induxit. Totiens imperator anteq̃ miles. Poſtea ad tota maria
& deĩde ſolis ortus miſſus hos rettulit patriæ titulos more ſacris certamĩbus uĩcẽtiũ.
Neq; enĩ ipſi coronant̃:ſed patrias ſuas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit : in
delubro Mineruæ quod ex manubiis dicabat. Cn. Pompeius Magnus ĩperator bello
.xxx.ãnoꝝ confecto fuſis fugatis occiſis ĩ deditionem acceptis hominũ centies uicies
ſemel octuagĩta tribus milibus. Depreſſis aut captis nauibus .dccc.xlvi. Oppidis caſ/
tellis mille qngentis.xxxviii. ĩ fidem receptis: terris a mæotis lacu ad rubꝝ mare ſub/
actis uotũ merito Mineruæ. Hoc eſt breuiarium eius ab oriente. Triũphi uero quem
duxit ad.iii.kalen .octob. M. Meſſalla. M. Piſone conſſ. præfatio hæc fuit. Cũ oram
maritimam a prædonibus liberaſſet:& imperiũ maris populo romano reſtituiſſet: ex
aſia : ponto: armenia:paphlagonia:cappadocia:cilicia:ſyria:ſcythis:iudæis:albanis:
hiberia ĩſula:creta:baſternis:& ſuper hæc de regibus Mithridate atq; Tigrane trium/
phauit. Sũma ſũmaꝝ in illo gloria fuit : ut ipſe in contione dixit:cum de rebus ſuis
diſſereret. Aſiam ultimã ꝓuinciaꝝ accepiſſe: eãdẽq; mediã patriæ reddidiſſe. Siquis
e contrario ſimili modo uelit pcenſere Cæſaris res:q maior illo apparuit:totũ ꝓfecto
terraꝝ orbẽ enumeret:quod infinitum eſſe conueniet.

Laus Catonis primi. ¶ Cap.xxvii.

C Aeteris uirtutũ generibus uarie & multi fuere præſtantes. Cato primus portiæ
gentis tres ſũmas in hoĩe res præſtitiſſe exiſtimatus ẽ:optimus orator:optimus
imperator:optimus ſenator. Quæ mihi oĩa etiã ſi non prius attamen clarius fuiſſe ĩ
Scipione Aemiliano uidentur. Dẽpto præterea plurimoꝝ odio:quo Cato laborauit.
Itaq; ſit ꝓprium Catonis quater & quadragies cãm dixiſſe:nec quenq̃ ſæpius poſtu/
latum:& ſẽp abſolutũ.

¶ Itẽ de fortitudine. Cap.xxviii.

f Ortitudo in quo maxime extiterit:immenſæ quæſtionis eſt. Vtiq; ſi recipiatur
poetica fabuloſitas. Q .Ennius. T. Cecilium Teucrũ:fratremque eius præcipue
miratus ꝓpter eos ſextũ ãnalẽ adiecit. L. Sicinius Dentatus qui tribunus plebis fuit
.Sp. Tarpeio. A. Thermo conſſ. haud multo poſt exactos reges innumeroſiſſima ſuf/
fragia habet centies uicies prœliatus:octies ex ꝓuocatione uictor.xlv. cicatricibus ad/
uerſo corpore inſignis nulla in tergo. Item ſpolia cepit .xxxiiii. Donatus haſtis puris
duodeuiginti. Phaleris.xxv. Torquibus tribus &.lxxx. Armillis.clx. Coronis.xxxvi.
Ciuicis.xiiii. Aureis.viii. Muralibus tribus. Obſidionali una. Fiſco æris.x. Captiuis
.xx.milibus. Imperatores nouem ipſius maxime opera triũphãtes ſecutus. Præterea
quod optimum in operibus eius reor : uno ex ducibus. T. Romulo ex conſulatu ad
populũ cõuicto male acti imperii rei militaris. Haud minora forent Manlii Capito/
lini decora:ni perdidiſſet illa exitu uitæ.ante.xvii.annos bina ceperat ſpolia. Primus
oĩũ eques coronã muralem acceperat.vi.ciuicas.xxxvii.dona.xxxiii.cicatrices aduerſo
corpore exceperat. P. Seruilium magiſtrum equitũ ſeruauerat:ipſe uulneratus hũeꝝ
ac femur. Sup omnia capitoliũ ſũmãq; rem ĩ eo ſolus a gallis ſeruauerat:ſi nõ regno
ſuo ſeruaſſet. Veꝝ' ſunt in his quidẽ uirtutis opera magna : ſed maiora fortunæ. M.
Sergio ut equidẽ arbitror nemo queq̃ hominũ iure prætulerit licet pronepos Catilina
gr̃am nomini derogarit. Secundo ſtipẽdio dextram manũ pdidit. Stipẽdiis duobus
ter & uicies uulneratus eſt: ob id neutra manu neutro pede ſatis utilis. Vno tantum
ſeruo plurimis poſtea ſtipendiis debilis miles. Bis ab Annibale captus. Neq; enim cũ
quolibet hoſte res fuit. bis uinculoꝝ eius profugus.xx. mẽſibus nullo non die ĩ cathe/
nis aut compedibus cuſtoditus. Siniſtra manu ſola quater pugnauit : duobus equis
inſidente eo ſuffoſſis. Dextram ſibi fecit ferreã : eaq; religata prœliatus. Cremonam
obſidiõe exemit. Placentiã tutatus eſt. Duodena caſtra hoſtiũ nõ gallia cepit. Quæ

oĩa ex orõne eius apparent habita cum ĩ prætorio ſacris arceretur a collegis ut debilis.
Quos hic coronaꝝ aceruos conſtructurus hoſte mutato? etenim plurimũ refert ĩ quæ
cuiuſq; uirtus tẽpora inciderit. Quas trebia ticinuſq; aut thraſimenus ciuicas coro-
nas dedere? Quæ cannis corona merita? unde fugiſſe uirtutis ſummum opus fuit.
Cæteri profecto uictores hominum fuere. Sergius uicit etiam fortunam. Ingeniorũ
gloriæ quis poſſit agere delectum p tot diſciplinaꝝ gña & tãtã reꝝ opeꝝq; uarietatẽ?
niſi forte Homero uate græco: nullũ fœlicioré extitiſſe cõuenit: ſiue opis fortuna ſiue
materia æſtimet. Diuerſæ laudes plurimoꝝ. ¶ Cap. xxix.

ITaq; Alexander Magnus: etenim inſignibus iudiciis optime citraq; inuidiam
tã ſupba cenſura paget. Inter ſpolia Darii perſaꝝ regis unguẽtoꝝ ſcrinio capto
quod erat auro: gẽmiſq; ac margaritis precioſum: uarios eius uſus amicis demõſtrãti-
bus: quando tedebat unguenti bellatorẽ & militia ſordidũ: ĩmo hercule inqt: librorũ
Homeri cuſtodiæ det: ut precioſiſſimum humani animi opus q̄ maxime diuiti opere
ſeruaretur. Idem Pindari uatis familiæ penatibuſq; iuſſit parci: cum thebas raperet.
Ariſtotelis philoſophi patriam cõdidit: tantæq; reꝝ claritati tam benignũ teſtimõiũ
miſcuit. Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis. Sophoclem tragici
cothurni principẽ defunctum ſepelire Liber pater iuſſit obſidentibus mœnia lacedæ-
moniis Lyſandro eoꝝ rege in qete ſæpius admonito: ut pateret humari delicias ſuas.
Requiſiuit rex qui ſupremum diem athenis obiſſet: nec difficulter ex iis quæ deus
ſignificaſſet: intellexit. pacemq; funeri dedit.

¶ DE Platone: Ennio: Virgilio. M. Varrone: &. M. Cicerone. Cap. xxx.

PLatoni ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrannus alias ſæuitiæ ſuperbiæq; natus
uittatam nauem miſit obuiam. Ipſe quadrigis albis egredientẽ ĩ littore excepit.
Viginti talentis unã orõnẽ Iſocrates uendidit. Aeſchines athenienſis ſummus orator
cum accuſationem qua fuerat uſus: rhodi legiſſet: legit & defẽſionem Demoſthenis:
ob quam in illud depulſus fuerat exilium. Mirãtibuſq;: tum magis fuiſſe miraturos
dixit: ſi ipſũ orantem audiuiſſent: calamitati teſtis ingens factus inimici. Thucydidẽ
imperatorem athenienſes in exilium egere: reꝝ conditorem reuocauere: eloquentiam
mirati cuius uirtutem damnauerãt. Magnũ & Menandro in comico ſocco teſtimõiũ
regum ægypti & macedoniæ contigit claſſe & per legatos petito. Maius ex ipſo: regiæ
fortunæ prælata lrãꝝ conſcientia. Perhibuere & romãi proceres etiã exteris teſtimõia.
Cn. Pompeius confecto mithridatico bello intraturus Poſidonii ſapientiæ ꝓfeſſione
claræ domum: fores percuti de more a lictore uetuit. & faſces lictorios ianuæ ſubmiſit
is: cui ſe oriens occidenſq; ſummiſerat. Cato cenſorius in illa nobili trium ſapientiæ
proceꝝ ab athenis legatione audito Carneade: q̄primũ legatos eos cẽſuit dimittẽdos:
quoniã illo uiro argumẽtãte qd ueri eſſet haud facile diſcerni poſſet. Quanta morũ
commutatio? Ille ſemper alioquĩ exitiali appellans nomine uniuerſos ex italia pellẽ-
dos cenſuit græcos. At pronepos eius uticenſis Cato unum: ex tribunatu militũ phi-
loſophum: alterum ex cypria legatiõe deportauit. Eandẽq; lĩguã ex duobus Catõibus
in illo abieciſſe: in hoc ĩportaſſe memorabile eſt. Sed & nroꝝ gloriã percenſeamus:
Prior Africanus. Q. Ennii ſtatuam ſepulchro ſuo imponi iuſſit: claꝝq; illud nomen
ĩmo uero ſpolium ex tertia orbis parte raptũ ĩ cinere ſupremo cum poetæ titulo legi.
Diuus Auguſtus carmina Virgilii cremari contra teſtamenti eius uerecundiã uetuit.
Maiuſq; ita uati teſtimonium cõtigit: q̄ ſi ipſe ſua carmina probauiſſet. M. Varrõis
in bibliotheca: quæ prima in orbe ab Aſinio Pollione de manubiis publicata romæ &
unius uiuẽtis poſita imago eſt: haud minore (ut equidem reor) gloria prĩcipe oratore
& ciue ex illa ĩgenioꝝ quæ tunc fuit multitudĩe uni hanc coronam dante: q̄ cum eidẽ
Magnus Pompeius pyratico ex bello naualem dedit. Innumerabilia deĩde ſũt exẽpla
romana: ſi perſequi libeat: cũ plures una gens in quocunq; gñe eximios tulerit: q̄ cæ-
teræ terræ. Sed quo &. T. M. Tulli piaculo taceam? quoue maxime excellentẽ ĩſigni

prædicē: quo potius q̄ uniuerſi populi & illius gentis ampliſſimo teſtimonio: & tota uita tua ad conſulatum tantum operibus electus: Te dicente legem agrariam: hoc eſt alimenta ſua abdicarunt tribus. Te ſuadēte Roſcio theatralis ſeditionis auctori leges ignouerunt: notataſq; ſe ſedes ignominiæ diſcrimine æquo animo tulerunt. Te orāte proſcriptoꝝ liberos honores petere puduit. Tuū Catilina fugit ingeniū. Tu. M. Antoniū proſcripſiſti. Salue primus oīū parens pr̄iæ appellate. primus in toga triūphū linguæq; laureā merite: & facundiæ lr̄aꝝ latinaꝝ parens æque ut dictator Cæſar hoſtis quondā tuus de te ſcripſit: oīū triūphorum laureā adepte maiorem. Quāto plus eſt ingenii romani terminos intantum promouiſſe: q̄ imperii.

¶ DE Morum honeſtate. ¶ Cap. xxxi.

REliquis animi bonis præſtitere & apud cæteros mortales ſapientia: ob id Cati Corculi apud romanos cognomīati. Apud græcos Socrates oraculo Apollinis Phytii prælatus cunctis.

¶ DE Auctoritate. ¶ Cap. xxxii.

RVrſus mortales oraculoꝝ ſocitatē dedere Chiloni lacedæmonio: tria præcepta eius delphis conſecrando aureis lr̄is: quæ ſunt hæc. Noſſe ſe quenque. Et nihil nimiū cupe. Comitēq; æris alieni atq; litis eſſe ſpōſionem. Quin & funus eius: cum uictore filio olympiæ expiraſſet: gaudio tota græcia ꝓſecuta eſt.

¶ DE Diuinitate. ¶ Cap. xxxiii.

DIuinitas & quædā cælitum ſocietas nobiliſſīa ex fœminis ī ſibylla fuit: ex uiris ī Melāpode apud græcos: apud romāos ī Martio.

¶ DE Naſica. ¶ Ca. xxxiiii.

VIr optimus ſemel a condito æuo iudicatus eſt Scipio Naſica a iurato ſenatu. Idē in toga candida bis repulſa notatus a populo. In ſumma ei in pr̄ia mori nō licuit. Nō hercule magis q̄ extra uīcula illi ſapiētiſſīo ab Apolline iudicato Socrati.

¶ DE Pudicitia. ¶ Cap. xxxv.

PVdiciſſima fœmina ſemel matronaꝝ ſententia iudicata eſt Sulpitia Paterculi filia: uxor Fuluii Flacci electa ex centū præcipuis: quæ ſimulachrum Veneris ex ſibyllinis libris dedicaret. Iteꝝ religiōis expimēto a Claudia inducta romam deorum matre.

¶ DE Pietate. ¶ Cap. xxxvi.

PIetatis exempla infinita quidem toto orbe extitere: ſed romæ unū cui cōparari cuncta non poſſint. Humilis in plebe & ideo ignobilis puerpera ſupplicii cā carcere incluſam matrem cum impetraſſet aditum a ianitore ſemper excuſſa ne quid inferret cibi: deprehenſa eſt uberibus ſuis alens eā. Quo miraculo matri ſalus donata filiæ pietate eſt. Ambæq; perpetuis alimentis. Et locus ille eidem conſecratus ē deæ. C. Quintio. M. Attilio conſulibus templo pietatis extructo: in illius carceris ſede: ubi nunc Marcelli theatrū eſt. Gracchorum pater anguibus apprehenſis in domo cū reſponderetur ipſum uicturum: alterius ſexu interempto: immo uero inquit meum necate. Cornelia enim iuuenis eſt: & parere adhuc poteſt: hoc erat uxori parcere: & rei publicæ cōſulere: idq; mox conſecutum eſt. M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritate poſt repudium obiit. P. Rutilius morbo leui impeditus nuntiata fratris repulſa in conſulatus petitione ilico expirauit. Publius Catienus philotimus patronū adeo dilexit: ut hæres omnibus bonis inſtitutus in rogum eius ſe iaceret.

¶ DE Artiū plurimaꝝ excellentia aſtrologia: grāmatica: geometria. ¶ Cap. xxxvii.

VAriaꝝ artiū ſcientia innumerabiles enituere: quos tamen attingi par ſit florem hominum libantibus. Aſtrologia Beroſus: cui ob diuinas prædictiones athenienſes publice in gymnaſio ſtatuam inaurata līgua ſtatuere. Grāmatica Apollodorus cui amphyctiones græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina pollēs q uenīētē ab illyriis peſtilētiam prædixit: & diſcipulos ad auxiliandum cira urbes dimiſit. Cui ob meritum honores illos quos Herculi decreuit græcia. Eandem ſcientiam in Theombroto Ptolemæus rex megalenſibus ſacris donauit centum talentis ſeruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama eſt extracta Philippi regis oculo ſagitta: & citra

deformitatē oris curata orbitate luminis. Summa aūt Aſclepiades pruſienſis cōdita noua ſecta ſpretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis : reperta ratione qua uinum ægris medetur: relato e funere homine & conſeruato. Sed maxime ſponſione facta cum fortuna ne medicus crederetur: ſi unq̄ inualidus ullo modo fuiſſet ipſe. & uictor ſuprema in ſenecta lapſu ſcalarum exanimatus eſt. Grande & Archimedi geometricæ ac machinalis ſcientiæ teſtimonium .M. Marcelli contigit : interdicto cum ſyracuſæ caperentur: ne uiolaretur unus: niſi fefelliſſet imperiū militaris imprudētia. Laudatus Cteſiphon Gnoſius æde epheſiæ Dianæ admirabiliter fabricata. Philon athenis armamētario mille nauiū. Chtheſibius pneumatica rōne & hydraulicis orgāis repertis. Dinocrates metatus Alexandro condente in ægypto alexandriam. Idem hic imperator edixit: ne quis ipſū alius q̄ Apelles pingeret: q̄ Pyrgoteles ſculperet : q̄ Lyſippus ex ære duceret. quæ artes pluribus inclaruere exēplis.

¶ Itē mira opera artificis. ¶ Cap. xxxviii.

ARiſtidis thebani pictoris unam tabulā centum talentis rex Attalus licitatus ē. Octoginta emit duas Cæſar dictator Medeam & Aiacem Timomachi ī templo Veneris genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturā magnetum exitii haud mediocris pari rependit auro. Rhodum non incendit rex Demetrius expugnator cognoīatus ne tabulam Protogenis cremaret a parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus eſt : gnidiaque Venere præcipue: ueſano amore cuiuſdam iuuenis inſignis & Nicomedis æſtimatione regis grandi gnidiorum ære alieno pmutare eam conati. Phidiæ Iupiter olympius cotidie teſtimōium phibet: Mentori capitolinus & Diana epheſia: quibus fuere conſecrata artis eius uaſa.

¶ DE Seruitiis. ¶ Cap. xxxix.

PRecium hominis in ſeruitio geniti maximum ad hāc diem quod eqdē cōpererī fuit grāmaticæ artis Daphnidis Cn. piſaurenſe uendente: &. M. Scauro prīcipe ciuitatis. iii. M. dcc. ſeſtertiis licente. Exceſſere hoc ī noſtro æuo nec modice hiſtriōes. Sed libertatē ſuā mercati. Quippe cum iam apud maiores Roſcius hiſtrio .iii. M. d. Anniam mercaſſe prodat̃: niſi ſiquis in hoc loco deſiderat armeniaci belli paulo āte ꝓpter Tyridaten geſti diſpenſatorem quem Nero .iii. c .xxx. manumiſit. Sed hoc precium belli non hominis fuit. Tā hercule q̄ libidinis non formæ Paronetemi ſpadonis Seiano. iii. M. d. mercante Sutorio Priſco. Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus ī luctu ciuitatis: quoniā arguere nulli uacabat.

¶ DE Præſtantia gentium. ¶ Cap. xl.

GEntium in toto orbe præſtantiſſima una ōi uirtute haud dubie romana extitit. Fœlicitas cui præcipua fuerit hōi non ē hūani iudicii: cū proſperitatē ipſā alius alio mō & ſuopte ingenio qſq; terminet. Si ueꝝ facere iudiciū uolūus ac repudiata ōi fortunæ ābitione decernere: mortaliū nemo eſt fœlix. Abūde igit̃ atq; indulgenter fortūa decidit̃ cū eo: q iure dici nō īfœlix pōt. Quippe ut alia nō ſīt: certe ne laſſeſcat fortūa metus ē. Quo ſemel recepto ſolida fœlicitas nō ē. Quid ꝙ nemo mortaliū ōibus horis ſapit: utināq; falſū hoc & nō a uate dictū q̄plurī iudicēt. Vana mortalitas: & ad circunſcribēdā ſeipſā īgenioſa: computat more thraciæ gētis: quæ calculos colore diſtinctos pro expimēto cuiuſq; diei in urnā condit: ac ſupremo die ſepatos dinumerat: atq; ita de unoquoq; pronunciat. Quid ꝙ iſte calculi candore illo laudatus dies originē mali habuit? Quā multos accepta afflixere īpia? Quā multos bona pdidere & ultīs merſere ſuppliciis. Iſta nimiꝝ bona ſi cui īter illa hora ī gaudio fuit. Ita ē ꝓfecto alius de alio iudicat dies: & tamē ſupremus de ōibus. Ideoq; nullis credēdū eſt. Quid ꝙ bona malis paria non ſunt etiam pari numero? Nec lætícia ullo minimo mœrore penſanda. Heu uana & īprudens diligētia. nūerus dieꝝ cōputat̃ ubi quærit̃ pondus.

¶ DE Fœlicitate fœminæ. ¶ Cap. xli.

VNa fœminaꝝ in ōi æuo Lāpido lacedæmonia refert̃: quæ regis filia: regis uxor:

regis mater fuit. Vna Berenice quæ filia ſoror mater Olympionicarum. Vna familia Curionum: in qua tres continua ſerie oratores extiterunt. Vna Fabiorum: ĩ qua tres cõtinui principes ſenatus. M. Fabius Ambuſtus: Fabius Rutilanus filius. Q. Fabius Gurges nepos.

¶ Varia exẽpla fortunæ. ¶ Cap. xlii.

CAetera exẽpla fortunæ uariantis ĩnumera ſunt. Etenĩ quæ facit magna gaudia niſi ex malis? Aut quæ mala ĩmenſa: niſi ex ĩgẽtibus gaudiis?

¶ DE bis proſcriptis. L. Sylla. Q. Metello. ¶ Cap. xliii.

SEruauit proſcriptum a Sylla. M. Fiduſtium ſenatorem ãnis. xxxvi. Sed iterum proſcriptus: ſuperſtes Syllæ uixit uſq; ad Antoniũ. Conſtat nulla alia de cauſa ab eo proſcriptum: q̃ quia proſcriptus fuiſſet. Triũphare. P. Ventidium de parthis uoluit quidem ſolum: ſed eundem in triumpho aſculano Cn. Pompeii Strabonis duxit puerum. Quanq̃ Maſſurius auctor eſt bis in triumpho ductum. Cicero mulionem caſtrenſem furfaraneum fuiſſe. Plurimi iuuentam inopem in caliga militari toleraſſe. Fuit & Balbus Cornelius maior conſul. Sed accuſatus atq; de iure uirgarũ ĩ eum iudicem ĩ exilium miſſus. Primus externorum atq; etiam in oceano genitorũ uſus illo honore: quem maiores latio quoq; negauerunt. Eſt &. L. Fuluius ĩter ĩſignia exempla thuſculanorum rebellantium cõſul: eodem quoq; honore cum tranſiſſet exornatus confeſtim a populo romano: qui ſolus eodem anno quo fuerat hoſtis: romæ triumphauit ex iis: quorum conſul fuerat. Vnus hominum ad hoc æui fœlicis ſibi cognomen aſſeruauit. L. Sylla. Ciuili nempe ſanguine ac patriæ oppugnatione adoptatus: & quibuſdam fœlicitatis ĩductus argumentis: ꝙ proſcribere tot milia ciuiũ ac trucidare potuiſſet. O praua interpretatio & futuro tempore infœlix. Nõ melioris ſortis tunc fuere pereuntes: quorum miſeremur hodie: cum Syllam nemo nõ oderit? Age non exitus uitæ eius omnium proſcriptorum ab illo calamitate crudelior fuit: erodente ſe ipſo corpore & ſupplicia ſibi gignente? quod ut diſſimulauerit: & ſuprẽo ſomno eius ciui immortuus quodammodo eſt: credamus ab uno illo inuidiã gloria uictam. Hoc tamẽ nempe fœlicitati ſuæ defuiſſe confeſſus eſt: ꝙ capitolium non dedicauiſſet. Q. Metellus in ea oratione quam habuit in ſupremis laudibus patris ſui. L. Metelli pontificis: bis conſulis: dictatoris: magiſtriequitum. Quindecĩuiri agris dandis. qui primus elephantos primo punico bello duxit in triũpho. ſcriptũ reliquit. Decem maximas res optimaſq; in quibuſq; quærendis ſapientes ætatem exigerent: cõſummaſſe eum. Voluiſſe enim primarium bellatorem eſſe. Optimum oratorem. Fortiſſimum imperatorem. Auſpicio ſuo maximas res geri. Maximo honore uti. Summa ſapientia eſſe. Summum ſenatorem haberi. Pecuniam magnã bono modo inuenire. Multos liberos relinquere. Et clariſſimum in ciuitate eſſe. Hæc contigiſſe ei: nec ulli alii poſt romam conditam. Lõgum ẽ refellere & ſuperuacuum: abũde uno caſu refutante. Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit ſenectam amiſſis incendio cum Palladium raperet ex æde Veſtæ: memorabili cauſa: ſed euentu miſero. Quo fit ut infœlix quidem dici non debeat: fœlix tamen eſſe non poſſit. Tribuit ei populus romanus quod nunq̃ ulli alii ab condito æuo: ut quotiens in ſenatum iret: curru ueheret’ ad curiã: magnũ & ſublime: ſed ꝓ oculis datum.

¶ DE Altero Metello. ¶ Cap. xliiii.

HVius quoq;. Q. Metelli qui illa de patre dixerat filius inter rara fœlicitatis humanæ exempla numeratur. Nam præter honores ampliſſimos: cognomenque macedoniæ a quattuor filiis illatus eſt rogo: uno prætore: tribus coſularibus: duobus triumphalibus: uno cenſorio. quæ ſingula quoq; paucis contigere. In ipſo tamẽ flore dignitatis ſuæ ab Catinio Labeone: cui cognomen fuit Macerioni tribunoplebis quẽ e ſenatu cenſor eiecerat: reuertens e campo meridiano tempore uacuo foro & capitolio ad tarpeium raptus ut præcipitaretur: conuolante quidem tam numeroſa illa cohorte: quæ patrem eum appellabat. Sed ut neceſſe erat in ſubito tarde & tanq̃ in

exequias cum reſiſtendi ſacroq; ſanctum repellendi ius non eſſet:uirtutis ſuæ opera
& cenſura periturus : ægre tribuno qui intercederet: recepto a limine ipſo mortis re/
uocatus alieno beneficio poſtea uixit . Bonis inde etiam conſecratis a damnatu ſuo
tanq̄ parum eſſet faucium certe intortarum : expreſſiq; per aures ſanguinis pœnam
exactam eſſe . Equidem & Africani Aemiliani inimicum fuiſſe inter calamitates
duxerim:ipſo teſte Macedonico. Siquidem liberis dixit : Ite filii celebrate exequias:
nunq̄ ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iā balearicis & creticis diadematis
iam Macedonicus ipſe. Verum ut illa ſola iniuria æſtimetur : quis hunc iure fœlicē
dixerit periclitatum ad libidinem inimici? nec Africano ſaltem perire. Quos hoſtes
uiciſſe tanti fuit? Aut quos non honores curruſq; illa ſua uiolentia fortuna retroegit
per mediam urbem cenſore tracto? Etenim ſola hæc moriendi ratio fuerat:tracto in
capitolium illo:in quod triumphās ipſe deorum exuuiis ne captiuos quidē ſic traxe/
rat. Maius hoc ſcelus fœlicitate conſecuta factum eſt periclitato Macedonico : uel
funus tantum ac tale perdere:in quo a triumphalibus liberis portaretur in rogū uelut
exequiis quoq; triumphans.Nulla eſt profecto ſolida fœlicitas:quā contumelia ulla
uitæ rūpit:ne dū tanta . Quod ſupereſt:neſcio maior gloriæ an indignationi dolor
accedat:inter tot Metellos tā ſceleratā Catinii audaciā ſemp fuiſſe īultā.

DE Diuo Auguſto. Cap.xlv.

IN diuo quoq; Auguſto:quem uniuerſa mortalitas in hac cenſura nuncupat:ſi
diligenter æſtimentur cuncta : magna ſortis humanæ reperientur uolumina.
Repulſa in magiſterio equitum apud auunculū:& contra uoluntatem eius prælatus
Lepidus. Proſcriptionis inuidia in collegam. Collegium in triumuiratu peſſimorū
ciuium:nec æqua ſaltē portione:ſed prægraui Antonio. Philippenſi prœlio: morbo:
fuga:& triduo in palude latebra ægroti. Et ut fatēt Agrippa & Mœcenas aqua ſubter
cutem fuſa. Turgida latera. Naufragia ſicula. Et alia ibi quoq; in ſpelunca occulta/
tio. Iam in nauali fuga urgente hoſtiū manu preces Proculeio mortis admotæ. Cura
peruſinæ contentionis. Sollicitudo Martis actiaci. Pannoniciq; belli. Ruinæ pōtis.
Tot ſeditiones militum. Tot ancipites morbi corporis. Suſpecta Marcelli uota. Pu/
denda Agrippæ ablegatio. Totiens petita inſidiis uita. Incuſatæ liberorum mortes:
luctuſq; non tantum orbitate triſtes. Adulterium filiæ. Et conſilia patricidæ palam
facta. Contumelioſus priuigni Neronis ſeceſſus. Aliud neptis adulterium. Iuncta
deinde tot mala. Inopia ſtipendii. Rebellio illyrici. Seruitioꝝ delectus. Iuuentutis
penuria. Peſtilentia urbis. Fames ſitiſq; italiæ. Deſtinatio expirandi. Et quatridui
inedia maior pars mortis in corpus recepta. Iuxta hæc uariana clades : & maieſtatis
eius fœda ſuggillatio. Abdicatio Poſthumi Agrippæ poſt adoptionem. Deſiderium
poſt relegationem. Inde ſuſpicio in Fabium. Arcanoꝝq; proditionē. Hinc uxoris &
Tyberii cogitatiōes ſuprema eius cura. In ſūma deus ille cælūq; neſcio adeptus magis
an meritus hærede hoſtis ſuæ filio exceſſit.

Quos beatiſſimos dii iudicauerunt. Cap.xlvi.

SVbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad caſtigandā hoīū uanitatē
a deo emiſſa.duo ſūt hæc. Phedium fœliciſſimum qui pro patria proxīo occu/
buiſſet.Iteꝝ a Gyge rege tūc ampliſſimo terraꝝ cōſultum Aglaum Prophodium eſſe
fœliciorem. Senior hic in anguſtiſſimo arcadiæ angulo paruū ſed annuis uictibus
large ſufficiens prædium colebat:nunq̄ ex eo egreſſus. Atq; ut e uitæ gn̄e manifeſtū
eſt:minima cupidine minimum in uita mali expertus.

Quem uiuentem ut deū coli iuſſerunt. Cap.xlvii.

COnſecratus eſt uiuus ſentienſq; oraculi eiuſdem iuſſu & Iouis deoꝝ ſūmi aſti/
pulatu Eutimus poeta ſemper olympiæ uictor & ſemel uictus. Patria ei locri ī
italia. Ibi imaginem eius eſſe:& olympiæ alteram eadem die tactam fulmine. Calli/
machū ut nihil aliud miratū uideo:ad eūq; iuſſiſſe ſacrificari.quod & uiuo factitatū

& mortuo.nihilq; adeo mirꝝ aliud q̄ hoc placuiſſe diis.

DE Spatiis uitæ longiſſimis. Cap.xlviii.

DE ſpatio atq; longinquitate uitæ hominũ non locoꝝ mõ ſitus: ueꝝ exempla ac ſua cuiq; ſors naſcendi: incertũ fecere. Heſiodus q primus de hoc aliq̃ ꝓdidit: fabuloſe (ut reor) multa de hominum æuo referens cornici nouem noſtras attribuit ætates. Quadruplũ eius ceruis. Id triplicatũ coruis. Et reliq̃ fabuloſius: in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Argantonio tarteſiorum regi.cl. tribuit ãnos. Cynire cyprioꝝ decẽ ãnos ãplius. Aegimio ducentos. Thepompus Epimenidi Gnoſio.cliii. Hellãicus quoſdã ĩ ætolia epioꝝ gẽtis ducẽtos explere. Cui aſtipulat᷑ damiates mẽorãs Pictoreũ ex iis præcipuũ corpore uiribuſq; etiã trecẽtis uixiſſe. Ephodorus arcadũ reges trecẽtis ãnis. Alexãder & Cornelius Dãdonẽ quẽdã ĩ illyrico qngẽtis uixiſſe. Xenophon Impetrim pulutinioꝝ ĩſulæ regẽ ſexcẽtis. atq; ut parce mẽtitus ẽ filiũ eius octĩgentis. Quæ oĩa inſcitia temporum acciderunt. Annum enim alii æſtate unum determinabãt: & alterum hyeme. Alii quadripartitis temporibus ſicut arcades: quoꝝ anni trimeſtres fuere. Quidam lunæ ſenio: ut ægyptii. Itaq; apud eos aliq & ſingula milia annorum uixiſſe produntur. Sed ut ad confeſſa trãſeamus. Argantoniũ gaditanum octoginta annis regnaſſe prope certum eſt: putant quadrageſimo cœpiſſe. Maſiniſſã .xl. ãnis regnaſſe indubitatum eſt. Gorgiã ſiculum centum octo uixiſſe. .Q. Fabius Maximus ſexaginta tribus annis augur fuit .M. Perpenna & nuper .L. Voluſius Saturninus omnium quos in conſulatu ſententiam rogauerãt: ſuperſtites fuere. Perpenna ſeptem reliquit ex iis quos cenſor legerat. Vixit ãnos nonagĩtaocto. Qua ĩ re & illud adnotare ſuccurrit: unũ õino quinquẽniũ fuiſſe quo ſenator nullus moreretur cum Flaccus & Albinus cenſores luſtrũ condidere.: uſq; ad proxĩos cẽſores ab anno urbis quingenteſimo ſeptuageſimonono. M. Valerius Coruinus cẽtũ ãnos impleuit. Cuius inter primum & ſextum conſulatum .xlvi. anni fuere. Idem ſella curruli ſemel ac uicies ſedit: quotiẽs nemo alius. Aequauit eius uitæ ſpatiũ Metellus põtifex. Et ex fœminis Liuia Rutilia nonaginta ſeptẽ annos exceſſit. Statilia Claudio principe ex nobili domo: nonaginta uouem. Terentia Ciceronis .cyii. Clodia Ofeli.cxv. Hæc quidem etiam enixa quĩdecies. Luceia mima centum annis in ſcæna pronunciauit. Galeria Copiola Emboliaria: reducta eſt in ſcænam Cn. Pompeio. Q. Sulpitio conſu. ludis pro ſalute diui Auguſti uotiuis: annum centeſimumquartum agens. Quæ producta fuerat tyrocinio a. M. Pompeio ædili plebis .C. Mario Cn. Carbone conſſ. ante ãnos nonagintaunum. Et a Magno Pompeio magni theatri dedicatione anus pro miraculo reducta. Sammullam quoq; centũ decem annis uixiſſe auctor eſt Aſconius Pedianus. Minus miror Stephanionem qui primus togatus ſaltare inſtituit: utriſq; ſaltaribus ludis ſaltaſſe: & diui Auguſti & quos Claudius Cæſar conſulatu ſuo quarto fecit quando ſexaginta tres non amplius anni interfuere: quãq̃ & poſtea diu uixerit. In tmoli mõtis cacumine quod uocant tẽpſin.cl. annis uiuere Mutianus auctor eſt. Totidẽ annos itẽ cenſũ Claudii Cæſaris cenſura. T. Fallonium bononienſem. idq; collatis cenſibus quos ante detulerat: uitæq; argumentis (etenim id curæ principi erat) ueꝝ apparuit.

DE Varietate naſcendi. Cap.xlix.

POſcere uidetur locus ipſe ſyderalis ſcientiæ ſententiam. Epigenes.cxxii. annos impleri negauit poſſe. Beroſus excedi centum ſeptemdecim. Durat & ea ratio quam Petoſyris ac Necepſos tradiderunt. & trimorion appellant a trium ſignoꝝ portione: qua poſſe in italia tractu.cxxvi. annos uitæ contingere apparet. Negauere illi quenq̃ nonaginta partium exortiuam menſuram quod anaphoras uocant trãſgredi: & has ipſas ĩcidi occurſu maleficorum ſyderum: aut etiam radiis eorũ ſoliſq;. Rurſus Aeſculapii ſententiam ſecuti: qui ſtatuta uitæ ſpatia a ſtellis accipi dicit. Sed quantũ primum tribuat: incertum eſt. Rara autem eſſe dicunt longiora tempora quãdoqdẽ momentis horarum inſignibus lunæ dierumue ſeptem atq; .xxiiii. quæ nocte ac die

obſeruantur: ingens turba naſcatur: ſcanſili annorum lege occidua: quã climacteras appellant: non fere ita genitis quinquageſimumquartum annũ excedẽtibus. Primũ ergo artis ipſius incõſtãtia declarat q̃ ĩcerta res ſit. Accedunt experimenta & exempla recentiſſimi cenſus quem intra quadriennium imperatores Cæſares Veſpaſiani pater filiuſq; cenſores egerunt. Nec ſunt oĩa uaſaria excutienda. Mediæ tantũ partis inter apenninum montem padumque ponemus exempla. Centum uiginti natos annos parmæ tres edidere. Brexilli unum.cxxv. Parmæ duos.c.xxx. Placentiæ annũ.c.xxxi. Fauẽtiæ unam mulierem.cxxxii. Bononiæ. L. Terentium Marci filium. Arimini uero .M. Apomum. C. & L. Tertullam.cxxxvii. Citra placentiam in collibus oppidum eſt uelleiacium: in quo.cc.x. natos ãnos ſex detulere: quattuor centenos uicenos: unũ.cl. .M. Mutius. M. filius Galrius Fœlix: ac ne pluribus moremur in re confeſſa: in regione italiæ octaua centenum annorum cenſi ſunt homines.liiii. Centenum denum hoĩes.lvii. Centenum uicenum quinum hoĩes duo. Centenũ tricenum hoĩes q̃ttuor. Centenum tricenum quinum aut ſeptenum totidem. Centenum quadragenũ hoĩes tres. Alia mortalitatis inconſtantia. Homerus eadem nocte natos Hectorẽ & Polydamanta tradit: tam diuerſæ ſortis uiros. C. Mario. C. Carbone.iii.conſſ.ad.v.kalen. iunias. M. Celius Ruffus & Cornelius Licinius Caluus: eadem die geniti ſũt: oratores quidem ambo: ſed tamen diſpari euentu. Hoc etiam iiſdem horis naſcentibus ĩ toto mũdo quotidie euenit. Pariterq; domini ac ſerui gignũt᷑: reges & inopes.

¶ In morbis uaria exempla. ¶ Cap. L.

P.Cornelius Ruffus qui conſul cum Manio Curio fuit: dormiẽs oculorum uiſũ amiſit: cum id ſibi accidere ſomniaret. E diuerſo Phalereus iam tũ deploratus a medicis uomicæ morbo: cum mortem in acie quæreret uulnerato pectore medicinã inuenit ex hoſte. Q. Fabius Maximus conſul apud flumen iſaram prœlio commiſſo aduerſus allobrogum regem aruernorumq; gentes ad.vi.idus auguſtas.cxxx.pduellium cæſis: febri quartana liberatus eſt in acie. Incertum ac fragile nimirum eſt hoc munus naturæ quicquid datur nobis. Malignum uero & breue in iis etiam quibus largiſſime contingit: uniuerſum utiq; æui tempus intuentibus. Quid ꝙ æſtĩatione nocturnæ quietis dimidio quiſq; ſpatio uitæ ſuæ uiuit: pars æqua morti ſimilis exigitur: aut pœnæ niſi contigit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui ſenſu carent. Nec ſenectæ ĩ pœnam uiuacis. Tot periculorũ genera: tot morbi: tot metus: tot curæ: totiens inuocata morte ut nullum frequentius ſit uotum. Natura uero nihil hoĩbus breuitate uitæ præſtitit melius. Hebeſcunt ſenſus. Membra torquẽtur. Præmoritur uiſus: auditus: inceſſus: dentes etiam ac ciborum inſtrumenta. & tamen uitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id ſolitarium reperit᷑ exẽplũ. Xenophilũ muſicum ducentis & quĩq; ãnis uixiſſe ſine ullo corporis incõmodo. At hercule reliquis omnibus per ſingulas membrorum partes qualiter nullis aliis animalibus: certis peſtifer calor remeat horis: aut rigor: neq; horis modo: ſed & diebus noctibuſq; trinis quadriniſue etiam toto anno. atque etiam morbus eſt aliquis per ſapientiam mori. Morbis enim quoq; quaſdam leges natura impoſuit. Quadrini circuitus febrẽ: nũq̃ bruma nunq̃ hybernis menſibus incipere. Quoſdam poſt ſexageſimũ uitæ ſpatium non accedere. Alios pubertate deponi: a fœminis præcipue. Senes minime ſentire peſtilẽtiam. Nanq; uniuerſis gẽtibus ingruunt morbi: & generatim modo ſeruitiis: modo procerum ordini: alioſq; per gradus. Qua in re obſeruatũ ĩ meridianis ptibus ad occaſũ ſolis peſtilentiã ſẽp ire. Nec uq̃ fere aliter fieri niſi hyeme: nec ut ternos excedat menſes.

¶ DE Signis mortis. ¶ Cap. Li.

i IAm ſigna letalia ĩ furoris morbo riſum. Sapiẽtiæ uero ægritudĩe fimbriaꝝ curã & ſtragulæ ueſtis plicaturas. A ſomno moriẽtium neglectũ pegrãdis humoris e corpore effluuium: ĩ oculorum quidem & narium aſpectu ĩdubitata maxime: etiam ſupĩo aſſidue cubitu. Venaꝝ ĩæquali aut formicãte pcuſſu. Et alia quoq; Hippocrati

prĩcipi medicĩæ obſeruata ſũt. Et cũ ĩnũerabilia ſit mortis ſigna:ſalutis ſecuritatiſq; nulla ſũt. Quippe cum cenſorius Cato ad filium de ualitudinis quoq; obſeruatiõe ut ex oraculo aliquo prodiderit: ſenilẽ iuuẽtam præmaturæ mortis eſſe ſignũ. Morborum uero tam ĩfinita eſt multitudo:ut Pherecides ſyrius copia ſerpẽtiũ ex corpore eius erumpente expirauerit. Quibuſdam perpetua febris eſt ut.C.Mæcenati. Eidem triennio ſupremo nullo horæ momento cõtigit ſomnus. Antipater ſydonius poeta õibus bonis uno die natali tantum corripiebatur febre : & eo cõſũptus ẽ ſatis longa ſenecta.

DE his qui elati reuixerunt. Cap.Lii.

AViola cõſularis ĩ rogo reuixit. Et quoniam ſubueniri non potuerat præualente flamma:uiuus crematus eſt. Similis cã in.L.Lamia prætorio uiro tradit̃. Nã Celium Tuberonem prætura functum a rogo relatum Meſſalla Ruffus & plerique tradunt. Hæc eſt conditio mortaliũ. Ad has & eiuſmodi occaſiones fortunæ gignimur : uti de homine ne forte morti quidem debeat credi. Reperimus inter exempla Hermotini clazomenii animam relicto corpore errare ſolitam:uagamq; e longinquo multa annunciare : quæ niſi a præſenti noſci non poſſent : corpore interim ſemianimi:donec cremato eo inimici qui Cantaridæ uocabantur remeanti animæ uelut uaginam ademerint. Ariſtei etiam uiſam euolantem ex ore in proconneſo corui effigie. Quæ magna queritur fabuloſitate quam equidem & in gnoſio Epimenide ſimili modo accipio. Puerum æſtu & itinere feſſum in ſpecus ſeptem & quinquagita dormiſſe annis:rerum faciem mutationemq; mirantem uelut poſtero experrectũ die. Hinc pari numero dierum ſenio ingruente:ut tamen in ſeptimum & quĩquageſimũ atq; centeſimum uitæ duraret annum. Fœminarum ſexus huic malo uidetur maxĩe opportunus conuerſione uuluæ:quæ ſi corrigatur: ſpiritus reſtituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolumen Heraclidis ſeptẽ diebus fœminæ exanimis ad uitã reuocatæ. Varro quoq; auctor eſt uiginti uiris agros diuidentibus capuæ quendam q̃ efferretur feretro domum remeaſſe pedibus. Hoc idẽ aquini accidiſſe. Romæ quoq; Corfidium materteræ ſuæ maritum funere locato reuixiſſe:& locatorem funeris ab eo elatum. Adiecit miracula quæ tota indicaſſe conueniat. E duobus fratribus equeſtris ordinis Corfidio maiori accidiſſe:ut uideretur expiraſſe:apertoq; teſtamento recitatũ hæredẽ minorem funeri inſtitiſſe. Interim ei qui uidebatur extinctus plaudendo cõcinuiſſe myſteria:& narraſſe a fratre ſe ueniſſe. Commendatam ſibi filiam ab eo. Demonſtratum præterea : quo in loco defodiſſet aurum nullo conſcio: & rogaſſe:ut iis funeribus quæ comparaſſet:efferretur. Hoc eo narrãte fratris domeſtici ꝓpere annũciauere exanimatum illum. Et aurum ubi dixerat: repertum eſt. Plena præterea uita eſt his uaticiniis:ſed non conferenda:cũ ſæpius falſa ſint. Sicut ingenti exemplo docebimus. Bello ſiculo Gabienus Cæſaris claſſium fortiſſimus captus a Sex.Pompeio iuſſu eius inciſa ceruice & uix cohærente:iacuit in littore tota die. Deĩde cũ aduesperauiſſet:cum gemitu precibuſque congregata multitudine petiit:uti Pompeius ad ſe ueniret: aut aliquem ex caris mitteret. Se autem ab ĩferis remiſſum:habereque quod nunciaret. Miſit plures Põpeius ex amicis:quibus Gabienus dixit inferis diis placere Pompeii cauſas & partes pias. Proinde euentum futurum quem optaret:hoc ſe nunciare iuſſum. Argumentum fore ueritatis ꝙ peractis mandatis protinus expiraturus eſſet. Idq; ita euenit. Poſt ſepulturam quoq; uiſorum exempla ſunt : niſi ꝙ naturæ opera non prodigia cõſectamur.

DE Mortibus repentinis. Cap.Liii.

IN primis aũt uiſa miraculo ſũt atq; frequẽtia mortis repẽtinæ. hæc ẽ ſũma uitæ fœlicitas: quam eſſe naturalẽ docebimus. Plurĩas prodidit Verrius. Nos cum delectu modum ſeruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem de quo diximus: Sophocles & Dionyſius ſiciliæ tyrannus. uterque accepto tragicæ uictoriæ nũcio. Mater pugna illa cannẽſi filio incolumi uiſo contra falſum nuncium. Pudore Diodorus ſapientiæ dialecticæ profeſſor luſoria quæſtione non protinus ad interrogationes

Stilbonis diſſoluta. Nullis euidētibus cauſis obire dum calciantur matutino duo
Cæſares. Prætor: & prætura populi romani functus dictatoris Cæſaris pater. Hic piſis
exanimatus: ille romæ. Q. Fabius Maximus in conſulatu ſuo pridie kalend. ianu. in
cuius locum. M. Orellius pauciſſimarum horarum conſulatum petiit. Item. C. Vul-
catius Gurges ſenator: omnes adeo ſani atq; tempeſtiui: ut de progrediēdo cogitarēt.
.Q. Emilius Lepidus iam egrediens incuſſo pollice limini cubiculi. C. Aufidius cum
egreſſus in ſenatum iret offenſo pede in comitio. Legatus quoque qui rhodioꝝ cām
in ſenatu magna cum admiratione orauerat: in limine curiæ protinus expirauit pro-
gredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus præfectura & ipſe functus: cū a puero quæſiſſet
horas. A Pompeius in capitolio cum deos ſalutaſſet. M. Iuuentius Thalna cōſul: cū
ſacrificaret. C. Seruilius Panſa: cum ſtaret in foro ad tabernam hora diei ſecunda ī. P.
Panſam fratrem īnixus. Bebius iudex: dum uadimonium differri iubet. M. Terētius
Corax: dum tabellas ſcribit in foro. Nec non & proximo anno: dum conſulari uiro in
aurem dicit eques romanus ante Apollinem eboreum qui eſt in foro Auguſti. Super
omnes. C. Iulius medicus: dum inungit ſpecillum per oculum trahens. A. Manlius
Torquatus conſularis: cum in cœna placentam appeteret. L. Dutius medicus Valla:
dum mulſi potionem haurit. Ap. Saufeius: cum a balneo reuerſus mulſum bibiſſet:
ouumq; ſorberet. P. Quintius Scapula: cum apud Aquilum Gallum cœnaret. Deci-
mus Saufeius ſcriba: cum domi ſuæ pranderet. Cornelius Gallus prætorius: &. Q.
Heterius eques romanus in Venere obiere. Et quos noſtra annotauit ætas duo eque-
ſtri ordīs in eodem Pantomimo mythico tum forma præcellente. Operoſiſſīa tamē
ſecuritas mortis in. M. Ofilio Hylaro ab antiquis traditur. Comœdiarum hiſtrione:
cum populo admodum placuiſſet natali die ſuo: cōuiuiūq; haberet edita cœna calidā
potionem in pultario popoſcit: ſimulq; perſonam eius diei acceptam ītuēs: coronam
e capite ſuo in eam tranſtulit: tali habitu rigens nullo ſentiente: donec accubantium
proximus tepeſcere potionem ammoneret. Hæc fœlicia exempla. At cōtra miſeriaꝝ
innumera. L. Domitius clariſſimæ gentis apud maſſiliam uictus: corfini captus ab
eodem Cæſare ueneno poto propter tediū uitæ: poſtq̃ biberat: omni opere ut uiueret:
annixus eſt. Inuenitur in actis Fœlicis Ruſſei aurigæ iam igne illato in rogum eius
unum e fauentibus iecisse ſeſe friuolum dictu ne hoc gloriæ artificis daret᷑: aduerſis
ſtudiis copia odorum corruptum criminantibus. Cum ante non multo. M. Lepidus
nobiliſſimæ ſtirpis: quem euenti anxietati diximus mortuum: flāmæ ui e rogo eiectus
recondi propter ardorem non potuiſſet: iuxta ſarmētis aliis nudus crematus ē.

DE Sepultura. Cap. Liiii.

IPſum cremare apud romanos non fuit ueteris inſtituti. terra condebantur. At
poſtq̃ longinquis bellis obrutos erui cognouere: tunc inſtitutum: & tamē mul-
tifarie priſcos ſeruauere ritus. Sicut in cornelia domo: nemo ante Syllam dictatorē
traditur eſſe crematus. Idq; eum uoluiſſe: ueritum talionē eruto. C. Marii cadauere.
Sepultus intelligit᷑ quoquomodo conditus. Humatus uero humo cōtectus.

DE Anima uel de manibus uel de reſurrectiōe uerba gētiliū īania. Cap. Lv.

POſt ſepulturam aliæ atq; aliæ manium ambages. Omnibus a ſuprema die eadē
quæ ante primū. Nec magis a morte ſēſus ullus aut corpori aut animæ q̃ ante
natalem. Eadem enim uanitas in futuꝝ etiam ſe propagat: & in mortis quoq; tēpora
ipſa ſibi uita mentit᷑: alias immortalitatem animæ: alias tranſfigurationē: alias ſenſū
inferis dando & manes colendo: deumq; faciendo qui iam etiam homo eſſe deſierit.
Ceu ullo modo ſpirando ratio homini a cæteris animalibus diſtet. Aut nō diut᷑niora
in uita multa reperiant᷑: quibus nemo ſimilem diuinat immortalitatē. Quod autem
corpus animæ proſeq᷑ materiam? Vbi cogitatio illi? quomodo uiſus: audituſq;? aut
q̃ tangit? qui uſus eius? aut quod ſine his bonū? Quæ deinde ſedes? quantaue mul-
titudo tot ſæculis animaꝝ? uelut umbraꝝ? Puerilium iſta deliramentoꝝ. Auidæque

nũq̃ deſinere mortalitatis commenta ſũt. Similis & de aſſeruandis corporibus hoĩũ ac reuiuiſcendis promiſſa a Democrito uanitas qui non reuixit ipſe. malique ipſa demẽtia eſt: iterari uitam mortemq;. Quæ genitis quies ũq̃: ſi in ſublimi ſẽſus animæ manet: inter ĩferos umbræ? Perdit profecto iſta dulcedo credulitaſq; præcipuũ natæ bonũ mortem. ac duplificat obitus ſi dolere etiam poſt futuri æſtimationem euenit. Etenim ſi dulce uiuere: cui poteſt eſſe: uixiſſe? At quãto facilius certiuſq; ſibi quenq; credere: ac ſpecimen ſecuritatis antegenitali ſumere expimẽto.

¶ Quæ quis inuenerit in uita. ¶ Cap. LVI.

COnſẽtaneũ uidet̃ priuſq̃ digrediamur a natã hominum: indicare quæ cuiuſque ſciẽtia a quocunque inuenta ſunt. Emere ac uẽdere inſtituit Liberpater. Idem diadema regum inſigne & triumphum inuenit. Ceres frumenta cum antea glande ueſcerentur. Eadẽ molere & conficere: ĩ attica italia & ſicilia: ob id dea iudicata. Eadẽ prima leges dedit. Vt alii putauere Rhadamanthus. Litteras ſemper arbitror aſſyrias fuiſſe. Sed alii apud ægyptios a Mercurio: ut Gelius. Alii apud ſyros reptas uolunt. Vtiq; in græciam attuliſſe e phœnice Cadmum ſedecim numero .A.B.C.D.E.G.I. .L.M.N.O.P.R.S.T.V. Quibus troiano bello Palamedem adieciſſe quattuor hac figura .ξ.θ.φ.χ. Totidem poſt eum Simonidem medicum .υ.ζ.κ.ω. Quarum omnium uis in noſtris recognoſcitur. Ariſtoteles decemetocto priſcas fuiſſe.α.β.γ. .δ.ε.ζ.κ.λ.μ.ν.ο.ϖ.ξ.C.τ.υ.χ. Et duas ab Epicharmo additas..θ.χ. q̃ a Palamede mauult. Anticlides in ægypto inueniſſe quẽdam nomine Menona tradidit: quindecĩ annis ante Phoroneum antiquiſſimum græciæ regem. id monumentis approbare conatur. E diuerſo Epigenes apud babylonios ſeptingentorum uiginti ãnoꝝ obſeruationes ſyderum coctilibus laterculis inſcriptas docet: grauis auctor in primis. Qui minimum Beroſus & Critodemus q̃drĩgentorum octoginta annoꝝ. ex quo apparet æternus litterarum uſus. In latium eas attulerunt pelaſgi. Laterarias ac domos conſtituerũt primi Eurialos & Hyperbios fratres athenis: antea ſpecus erant ꝓ domibus. Gelio Doxius Celii filius lutei ædificii inuentor placet: exemplo ſũpto ab hirũdinũ nidis. Oppidum cecrops a ſe appellauit cecropiam: quæ nunc eſt arx athenis. Aliqui argos a Phoroneo rege ante conditum uolũt. Quidam & ſicyonem. Aegyptii multo ante apud ipſos dioſpholin. Tegulas inuenit Cinyra Agriopæ filius: & metalla æris: utrunq; in inſula cypro. Item forcipem: marculum: uectem: incudem. Puteos Danaus ex ægypto aduectus in græciã quæ uocabat̃ argidipſion. Lapidicinas Cadmus thebis. Archeophraſius ĩ phœnice. Traſon muros. Turres: ut Ariſtoteles: Cyclopes. Phœnices ut Theophraſtus. Aegyptii textilia. Infecere lanas ſordibus lydi. Fuſos in lanificio Cloſter filius Arachnæ. Linum & retia Arachnæ. Fulloniam artem Nitias megarẽſis. Sutrinam Boetius. Medicinam ægyptii apud ipſos uolunt repertam. Alii per Arabum Babylonis & Apollinis filium. Herbariam & medicamẽtariã a Chirone Saturni & Phyllyræ filio. Aes cõflare & tẽperare Ariſtoteles Lydum ſcyten mõſtraſſe. Throphraſtus Delam phrygẽ putat. Aerariam fabricam alii Chalybas: alii Cyclopas. Ferrum Heſiodus in creta eos qui uocati ſunt dactyli idæi. Argentum inuenit Erichthonius athenienſis: ut alii Ceacus. Auri metalla & conflaturam Cadmus phœnix ad pangeum montẽ. Vt alii Thoas & Eaclis ĩ panchaia aut Sol Oceani filius: cui Gelius medicinæ quoq; inuẽtionem ex melle aſſignat. Plumbum ex caſſiteride ĩſula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere Cyclopes. Figulinas Chorebus athenienſis. In iis orbem Anacharſis ſcythes: ut alii Hyperbeos corinthius. Fabricam materiarum Dedalus: & in ea ſerram aſciam perpendiculum: terebrã: glutinũ: lithocolliam. Normam fornicem autem & libellam & tornum & clauem Theodorus Samius. Menſuras & põdera Phidon Argiuus. aut Palemedes ut maluit Gelius. Ignẽ e ſilice Pyrodes Cilicis filius. At eundem aſſeruare in ferula Prometheus. Vehiculum cum q̃ttuor rotis: phryges. Mercaturas pœni. Culturas uitium & arboꝝ Eumolphus

athenienſis. Vinū aqua miſceri Staphilus Sitheni filius. Oleū & trapetas Ariſteus athenienſis: idem mella. Bouem & aratrum Briges atheniēſis: ut alii Triptolemus. Regiam ciuitatem ægyptii. Popularem attici. Poſt Theſeum tyrannus primus fuit Phalaris agrigenti. Seruitium inuenere lacedæmonii. Iudicium capitis in areopago primum actum eſt. Prœlium afri contra ægyptios primi fecere fuſtibus quos uocant phalangas. Clipeos inuenerunt Proetus & Acrius inter ſe bellantes: ſiue Chalcus Athamantis filius. Loricam Mydias meſſenius. Galeam: gladium: haſtam lacedæmonii. Ocreas & criſtas cares. Arcū & ſagittam Scythem Iouis filium. Alii ſagittas Perſen Perſei filium inueniſſe. Lanceas ætolas. Iaculum cum amento ferūt īuēiſſe Aetolum Martis filium. Haſtas uelitares Tyrrhenum: pilumq;. Pētheſileā amazonē ſecurim. Piſeum uenabula. Et in tormentis ſcorpionem Cretas. Catapultam ſyros. Phœnicas baliſtam & fūdam. Aeneam tubam piſeum Tyrrhenum. Teſtudines Artemonem clazomenium. Equum qui nunc aries appellatur: in muralibus machinis Aepium ad troiā. Equo uehi Bellerophōtē. Frenos & ſtrata equorum Peletronium. Pugnare ex equo theſſalos qui centauri appellati ſunt: habitantes ſecundum pelium montē. Bigas primū iūxit phrygū natio. Quadrigas Erichtonius. Ordinē exercitus: ſigni dationem: theſſeras: uigilias inuenit Palamedes troiano bello. Specularē ſignificationem eodē bello Sinon. Inducias Lycaon. Fœdera Theſius. Auguria ex auibus Caras a quo caria appellata. Adiecit ex cæteris aīalibus Orpheus. Aruſpiciū Delphus. Igniſpicia Amphiaraus. Auſpicia auium Tyreſias thebanus. Interpretationē oſtentoꝶ & ſomnioꝶ Amphictyon. Aſtrologiam Atlas Libyæ filius. Vt alii ægyptii. Vt alii aſſyrii. Sphæram in ea mileſius Anaximander. Ventoꝶ rōnē Aeolus Hellenis filius. Muſicam Amphion. Fiſtulam Pan. Monaulū Mercurius. Obliquā tibiam Mydas in phrygia. Geminas tibias Marſyas. In eadem gente lydios modulos Amphion. Dorios Thamyras thrax. Phrygios marſyas phryx. Citharam Amphyon. Vt alii Orpheus. Vt alii Linus. Septem chordis additis Terpander. Octauam Symonides addidit: nonam Timotheus. Cithara ſine uoce cecinit Thamyras prius. Cum cantu Amphion. Vt alii Linus. Cithara edita carmina compoſuit Terpander. Cum tibiis canere uoce troezenius Dardanus inſtituit. Saltationem armatam curetes docuere. Pyrrhicen Pyrrhus: utranq; in creta. Verſū heroicū pythio oraculo debemus. De poematum origine magna quæſtio eſt. Ante troianū bellum probantur fuiſſe. Proſam orationē condere Pherecydes ſyrius iſtituit tp̄e Cyri regis. Hiſtoriam Cadmus mileſius. Ludos gymnicos in arcadia Lycaon. Funebres Acaſtus in iolcho. Poſt eū Theſeus in iſthmo. Hercules olympiæ athleticam. Pythus pilam luſoriā. Gyges Lydius picturam ī ægypto. In græcia uero Pyrrhus Dædali cognatus ut Ariſtoteli placet. Vt Theophraſto Polygnotus athenienſis. Nauē primus ī græciā ex ægypto Danaus aduexit: ante ratibus nauigabatur inuentis ī mari rubro īter īſulas a rege Erythra. Reperiuntur qui myſos & troianos priores excogitaſſe in helleſponto putent: cum tranſirent aduerſus thracas. Etiā nunc in britannico oceano utiles corio circūſutæ fiunt. In nylo ex papyro & ſcirpo & arundine. Longa naue Iaſonē primū nauigaſſe Philoſtephanus auctor eſt. Egeſias Parrhalū. Cteſias Samyrā. Saphanus Semyramin. Archimachus Aegæonem. Biremem Damaſthenes erythreos feciſſe. Triremem Thucydides Amoclen corīthium. Quadriremē Ariſtoteles carthaginēſes. Quinqueremem inſtituit Neſichthon ſalaminius. Sex ordinū Zenazoras ſyracuſius. Ab ea ad deciremem Neſigiton. Alexandrum Magnum ferunt inſtituiſſe ad duodecim ordines. Philoſtephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim. Demetrium antigoni ad.xxx. Ptolemæum philadelphum ad.xl. Ptolemæum philopatorē qui Tryphon cognoīatus eſt ad.l. Onerariā Hippus tyrius inuenit. Lēbū cyrenenſes. Cymbam phœnices. Celocē rhodi. Cercirā cyprii. Sydeꝶ obſeruationē in nauigādo phœnices. Remum copæ. Latitudinem eius platæ. Vela Icarus. Malū & antemnam

Dædalus. Hippagũ ſalaminii. Aut ut Pericles: atheniẽſes. Tectas lõgas taſii. Antea ex ꝓra tãtũ & puppi pugnabat̃. Roſtra addidit Piſeus. Tyrrheni ãchorã. Eupalamius eãdẽ bidentẽ. Anacharſis harpagonas. Et manus Pericles atheniẽſis. Amminicula gubernãdi Typhis. Claſſe prĩceps depugnauit Minos. Aĩal occidit prĩus Hyperbius Martis filius. Prometheus boué. In quo primus gentium cõſenſus. Cap. Lvii.

GEntiũ conſenſus tacitus primus oĩũ conſpirauit ut ionũ lr̃is uterent̃.

DE Litteris antiquis. Cap. Lviii.

u Eteres græcas fuiſſe eaſdem pene quæ nũc latĩæ ĩdicio erit delphica tabula ãtiq æris quæ eſt hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cũ inſcriptione tali. ναυσικράτης τισαμένου ἀθηναῖος ἀνέθηκεν.

Quando primum tonſores romæ. Cap. Lix.

ſ Equẽs gẽtiũ cõſẽſus in tõſoribus fuit: ſed romãis tardior. In italiã ex ſicilia uenere: poſt romã conditã ãno quadringenteſĩo quinq̃geſimoquarto: adducẽte .P. Ticinio Mena: ut auctor eſt Varro. ante ĩtonſi fuere. Primus oĩũ radi quotidie inſtituit Africanus. Sequens diuus Auguſtus cultris ſemper uſus eſt.

Quando primum horologia. Cap. Lx.

t TErtius conſenſus fuit in horaꝝ obſeruatione iam hac rõne accedens. Quando & a quo in græcia repertæ diximus in ſecundo uolumine. Serius etiã hoc romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantum & occaſus nominatur. Poſt aliquot annos adiectus eſt & meridies accenſo conſulum id pronunciante cum Curio inter roſtra & argeorum theſin proſpexiſſet talem ſolem. A columna ænea ad carcerẽ inclinato ſydere ſupremam pronunciauit. Sed hoc ſerenis tantum diebus uſque ad primum punicum bellum. Princeps romanis ſolarium horologium ſtatuiſſe ante .xii. annos q̃ cum Pyrrho bellatum eſt ad ædem Quirini. L. Papyrius Curſor cum eadẽ dedicaret a patre ſuo uotam a Fabio Veſtali ꝓditur. Sed neq; facti horologii rõnẽ uel artificis ſignificat: nec unde tranſlatum eſt: aut apud quem ſcriptum id inuenerit. M. Varro primum ſtatutum in publico ſecundum roſtra ĩ columna tradit bello punico primo a. M. Valerio Meſſalla conſule catina capta ĩ ſicilia. Deportatum inde poſt .xxx. ãnos q̃ de papyriano horologio tradit̃: anno urbis quadrĩgẽteſĩo ſeptuageſĩoſeptĩo. Nec cõgruebãt ad horas eius lineæ. Paruẽt tamẽ ei ãnis ũdecentũ: dõec. Q. Martius Philippus q cũ. L. Paulo fuit cenſor diligentius ordinatũ iuxta poſuit. Idq; munus ĩter cenſoria opa gratiſſĩe eſt acceptum. Etiamnum tamen nubilo ĩcertæ fuere horæ uſq; ad ꝓximũ luſtrũ. Tũc Scipio Naſica collega Lenati prĩus aq̃ diuiſit horas æque noctiũ ac dieꝝ. Idq; horologiũ ſub tecto dicauit: ãno urbis .d.lxxxxv. tã diu po. ro. indiſcreta lux fuit. Nũc reuertamur ad reliqua aĩalia: primũq; terreſtria.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VIII.

DE Aĩalibus terreſtribus. Elephantoꝝ commendatio: & de ſenſu eoꝝ. Ca. i.

AD RELIQVA TRANSEAMVS ANIMALIA: & primum terreſtria. Maximum eſt elephas: proximũq; humanis ſẽſibus. Quippe ĩtellectus illis ſermõis patrii. Et in primis obediẽtia. officioꝝq; quæ didicere: memoria. Amoris & gloriæ uoluptas. Immo uero quæ etiam in hoĩe rara ꝓbitas: prudentia: æquitas. Religio quoq; ſyderũ ſoliſq; ac lunæ ueneratio. Auctores ſunt: ĩ mauritaniæ ſaltibus ad quendam amnem cui nomen eſt anulo niteſcente luna noua greges eorũ deſcẽdere: ibique ſe purificantes ſolenniter aqua circunſpergi:

atque ita ſalutato ſydere in ſiluas reuerti uitulorum fatigatos præ ſe ferentes. Alienæ quoq; regionis intellectu creduntur maria tranſituri non ante naues conſcendere: q̃ inuitati rectoris iureiurando de reditu. Viſiq; ſunt feſſi ægritudine: quando & illas moles infeſtant morbi: per herbas ſupini in cælum iacentes: ueluti tellure precibus alligata. Nã quod ad docilitaté attinet. Regem adorant. Genua ſũmittũt. Coronas porrigunt. Indicis arabici minores: quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. ¶ Cap. ii.

ROmæ iuncti primum ſubiere currum Pompeii Magni africo triumpho. quod prius india uicta triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuiſſe Pompeii triũpho iunctos egredi porta. Germanici Cæſaris munere gladiatorio quoſdam inconditos motus edidere: ſaltantium modo. Vulgare erat per auras arma iacere: non auferentibus uentis: atq; inter ſe gladiatorios congreſſus edere: aut laſciuiente pernicitate colludere. Poſtea & per funes inceſſere. Lecticas etiam ferentes q̃terni ſingulas: puerperas imitãtes: pleniſq; hominum tricliniis accubitu: iere p lectos ita libratis ueſtigiis: ne quis potantium attingeretur.

¶ DE Docilitate eorum. Cap. iii.

c Ertum eſt unum tardioris ingenii in accipiendis quæ tradebantur: ſæpius caſtigatum uerberibus eadem illa meditantem noctu repertum. Mirum maxime & aduerſis quidé funibus ſubiere. Sed regredi magis utiq; pronis. Mutianus ter cõſul auctor eſt: aliquem ex iis & litterarum ductus græcarum didiciſſe: ſolitũq; perſcribere eius linguæ uerbis. Ipſe Egio hæc ſcripſi: & ſpolia celtica dicaui. Itemque ſe uidente puteolis cum aduecti de naue egredi cogerẽtur: territos ſpatio procul põtis a cõtinẽte porrecti: ut ſeſe longinquitatis æſtimatione fallerent: auerſos retrorſus iſſe. Prædam ipſi in ſe expetendam ſciunt ſolam eſſe in armis ſuis quæ Iuba cornua appellat: Herodotus tanto antiquior: & conſueto melius dentes. Quamobrem deciduos caſu aliquo uel ſenecta: defodiunt. Hoc ſolũ ebur eſt. Cæterum & in iis quoq; quod corpus intexit: uilitas oſſea. quanq̃ nuper oſſa etiam in laminas ſecari cœpere penuria. etenĩ rara amplitudo iam dentium præterq̃ ex india reperitur. Cæteꝝ in noſtro orbe ceſſere luxuriæ. Dentium candore ĩtelligitur iuuenta. Circa hos belli cura ſumma. Alterius mucroni parcunt: ne ſit prœliis hebes: alterius operario uſu fodiunt radices. Impellũt moles. Circũuentiq; a uenantibus primos conſtituunt. quibus ſunt munimini: ne tãti prœliũ putetur. Poſtea feſſi: ĩpactos arbori frangunt. Prædaq; ſe redimũt.

DE Clæmentia eoꝝ: & q' picula ſua ĩtellıgãt: & de tigridis truculẽtia. ¶ Cap. iiii.

m MIrum in pleriſq; animalium ſcire quare petantur. Sed & per cuncta qd caueãt. Elephas homine obuio forte in ſolitudine & ſimpliciter oberrãte clæmens placiduſq; etiam demonſtrare uiam traditur. Idem ueſtigio hominis animaduerſo priuſq̃ homine: intremiſcere inſidiarum metu. Subſiſtere ab olfactu. Circunſpectare. Iras proflare. Nec calcare: ſed cretum proximo tradere. Illum ſequenti: nũcio ſimili uſq; ad extremum. Nunc agmen circumagi: & reuerti: aciemq; dirigi. Adeo omnium odori durare uirus illud maiore ex parte: ne nudorum quidem pedum. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta: atq; ipſa elephanti quoq; ſpnens ueſtigia: homine uiſo tranſferre dicitur protinus catulos. Quo nam modo agnito? ubi ante conſpecto illo quem timet? etenim tales ſiluas minime frequentari certum eſt. Sane mirantur ipſã ueſtigii raritatem. Sed unde ſciunt timendos eſſe? immo uero cur uel ipſius cõſpectũ paueant: tanto uiribus magnitudine uelocitate præſtantiores? Nimirum hæc eſt natura rerum: hæc potentia eius: ſæuiſſimas ferarum maximaſq; quæ nunq̃ uidiſſent: quod debeant timere: & ſtatĩ ĩtelligere cur ſit timendum.

¶ DE Intellectu & memoria eoꝝ. Cap. v.

e Lephanti gregatim ſemper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu. Cogit ætate proximus. Amnem tranſituri: minimos præmittunt. ne maioꝝ ingreſſu

atterente alueum creſcat gurgitis altitudo. Antipater auctor eſt duos Antiocho regi ĩ bellicis uſibus celebres etiam cognominibus fuiſſe: étenim nouere ea. Certe Cato cũ imperatorum nomina annalibus diſcriberet: eum qui fortiſſime prœliatus eſſet in punica acie ſutrum tradidit uocatum: altero dente mutilato. Antiocho uadum fluminis experienti: renuit aiax: alioquĩ dux agminis ſemper. Tum pronuntiatum eius fore principatum qui tranſiſſet: auſumque patroclum. ob id phaleris argenteis quo maxime gaudent: & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur inedia mortẽ ignominiæ prætulit. Mirus nanq; pudor eſt. Victuſq; uocem fugit uictoris. Terram ac uerbenas porrigit. Pudore nunq̃ niſi in abdito coeunt: mas quinquennis: fœmina decennis. Initur autem biennio: quinis ut ferũt cuiuſque anni diebus: nec amplius. Sexto pfunduntur amne: non ante reduces ad agmẽ. Nec adulteria nouere. Nullaue propter fœminas inter ſe prœlia: cæteris animalibus pernicialia. Nec quia deſit illis amoris uis. nanq; traditur unus amaſſe quandam in ægypto corollas uendentem. Ac nequis uulgariter electam putet: miretur gratam Ariſtophani celeberrimo in arte grammatica. Alius Menandrum ſyracuſanum incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi deſiderium eius quotiens non uideret: inedia teſtatus. Et unguentariã quãdam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta gaudium a conſpectu: blãdiciæq; incõditæ: ſtipes quas populus dediſſet ſeruatæ: & in ſinum effuſæ. Nec mirꝫ eſſe amorem: quibus ſit memoria. Idem nanq; tradit agnitum ĩ ſenecta multos poſt annos qui rector in iuuenta fuiſſet. Idem diuinationẽ quãdam iuſtitiæ. Cũ Bocchus rex. xxx. elephantos totidem in quos ſæuire inſtituerat: ſtipitibus alligatos obieciſſet: pcurſãtibus inter eos qui laceſſerent: nõ potuiſſe effici ut crudelitatis alienæ miſterio fungerent.

Quando primum in italia. Cap. vi.

e Lephantes italia primum uidit Pyrrhi regis bello: & boues lucas appellauit in lucanis uiſos: anno urbis quadringenteſimo ſeptuageſimoſecundo. Roma autem ĩ triumpho ſeptem annis ad ſuperiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quinquageſimoſecũdo uictoria. L. Metelli põtificis in ſicilia de pœnis captos. Cxlii. fuere trauecti ratibus: quas doliorũ conſertis ordinibus impoſuerant. Verrius eos pugnaſſe in cyrco interfectoſq; iaculis tradit penuria conſilii: quoniam neque ali placuiſſet neq; donari regibus. L. Piſo inductos dũtaxat in cyrcum: atq; ut contẽptus eoꝝ increſceret ab operariis haſtas præpilatas habentibus: per cyrcum totum actos. Nec qd dein de iis factum ſit: auctores explicant: q nõ putãt ĩterfectos.

Pugnæ eorum. Cap. vii.

CLara eſt unius e romanis dimicatio aduerſus elephantum: cum Annibal captiuos noſtros dimicare inter ſe coegiſſet. Nanq; unum qui ſuperat: obiecit elephanto & illum dimitti pactus ſi interemiſſet. Solus ergo ĩ harena cõgreſſus magno pœnorum dolore confecit. Annibal cum famam eius dimicationis contemptum allaturam beluis intelligeret: equites miſit: qui abeuntem interficerent. Promuſcidem eorum facillime amputari Pyrrhi prœliorum experimentis patuit. Romæ pugnaſſe Feneſtella tradit primũ õium in cyrco Claudii pulchri ædilitate curruli. M. Antonio. A. Poſthumio conſſ. ãno urbis ſexcẽteſimo quĩquageſĩoquinto. Item poſt ãnos. xx. Lucullorum ædilitate curruli aduerſos tauros. Pompeii quoq; altero conſulatu dedicatione templi Veneris uictricis pugnauere in cyrco. xx. aut ut quidam tradunt. xvii. Gætulis ex aduerſo iaculantibus: mirabili unius dimicatione qui pedibus confoſſis repſit genibus in cateruas: arrepta ſcuta iacens ĩ ſublime: quæ decidentia uolubilitate ſpectantibus uoluptati erant in orbem circumacta: uelut arte nõ furore beluæ iacerẽt. Magnum & in altero miraculũ fuit uno ictu occiſo. Pilum ſub oculo adactũ ĩ uitalia capitis uenerat. Vniuerſi eruptionẽ tentauere non ſine uexatione populi circundatis clauſtris ferreis. Qua de cauſa Cæſar dictator poſtea ſimile ſpectaculum editurus

Euripis arenam circundedit : quos Nero princeps ſuſtulit:equiti loca addens. Sed põpeiãi amiſſa fugæ ſpe miſericordiã uulgi ĩenarrabili habitu quærẽtes ſupplicauere quadã ſeſe lamentatione complorantes:tanto populi dolore: ut oblitus imperatoris ac munificentiæ honoriſue exquiſite flens uniuerſus cõſurgeret.diraſq; Pompeio:q̃s ille mox luit:pœnas ĩprecaretur. Pugnauere & Cæſari dictatori tertio conſulatu eius .xx.contra pedites quingentos. Iterumq; totidem turriti cum ſexagenis propugnatoribus:eodem quo priores numero peditum : & pari equitum e diuerſo dimicante. Poſtea ſingulis principibus Claudio & Neroni in conſummatione gladiato℞. Ipſius animalis tanta narrat̃ clæmentia contra minus ualidas:ut in grege pecudũ occurrẽtia manu dimoueat:nequid obterat imprudens. Nec niſi laceſſiti noceãt:ideoq; gregatĩ ſemper ambulent. Minime ex omnibus ſoliuagi. Equitatu circumuecti ĩfirmos aut feſſos uulneratoſue ĩ medium agmen recipiunt:ac uelut imperio aut ratione per uices ſubeunt. Capti celerrime mitificantur hordei ſucco.

Quomodo capiantur. Cap.viii.

Capiuntur autem in india unum ex domitis agente rectore : qui deprehenſum ſolitarium:abactũue a grege uerberat ferũ. Quo fatigato trãſcendit ĩ eum:nec ſecus ac priorem regit. Africa foueis capit:in quas deerrante aliquo : protinus cæteri congerunt ramos : moles deuoluunt : aggeres conſtruunt . Omnique ui conantur extrahere. Antea domitandi gratia regis equitatu cogebant in conuallem manufactã & longo tractu fallacem. Cuius incluſos ripis foſſiſq; fame domabãt. Argumentum erat ramus homine porrigente clæmenter acceptus. Nunc dentium cauſa. Pedes eo℞ iaculantur alioquin molliſſimos. Troglodytæ contermini æthiopiæ qui hoc ſolo uenatu aluntur: arbores propinquas itineri eorum cõſcendunt. Inde totius agminis nouiſſimũ ſpeculati:extremas in clunes deſiliunt. Leua apprehenditur cauda. Pedes ſtipantur in ſiniſtro fœmine. Ita pendens:alterũ poplitem dextra cedit:ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens:alterius poplitis neruos ferit: cuncta præceleri pernicitate peragens . Alii tutiore genere : ſed magis fallaci intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent. Alii connixi pari conatu tendunt:ac prætereuntibus ſagittarum uenabula infigunt. mox ſãguĩs ueſtigiis ſequũt̃. Elephanto℞ generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur. Cap.ix.

Domantur autẽ rabidi fame & uerberibus:elephantis aliis admotis qui tumultuantem cathenis coerceant. Alias circa coitus maxime efferantur . & ſtabula indorum dentibus ſternunt. Quapropter arcent eos coitu.fœminarumque pecuaria ſeparant. quæ haud alio modo q̃ armentorum habent. Domiti militãt:& turres armatorum in hoſtes ferunt : magnaq; ex parte orientis bella conficiunt. Proſternunt acies.proterunt armatos. Iidem minimo ſuis ſtridore terrentur. Vulneratique & territi retro ſemper cedunt:haud minore partium ſuarum pnicie. Indicũ afri pauẽt. nec contueri audent. Nam & maior indicis magnitudo eſt.

DE Partu eo℞ & reliqua natura. Cap.x.

Decem annis geſtare in utero uulgus exiſtimat. Ariſtoteles biennio:nec amplius q̃ ſingulos ſemel gignere:pluresq; uiuere ducentis annis:& quoſdam trecentis. Iuuenta eorum ſexageſimo incipit. Gaudent amnibus maxime. Et circa fluuios uagantur:cum alioquĩ nare propter magnitudinem corporis non poſſint. Idẽ frigoris impatientes. Maximum hoc malum:ĩflationemq; & profluuium alui:nec alia morborum genera ſentiunt. Olei potu tela quæ corpori eorum inhæſerãt:decidere ĩuẽio. A ſudore autem facilius adhæreſcere . Et terram ediſſe iis tabificum eſt : niſi ſæpius mandant. Deuorant autem & lapides. Truncos quidem gratiſſimo ĩ cibatu habent.

Palmas excelſiores fronte proſternunt. ac ita iacentium aſſumunt fructum. Mandũt ore. Spirant & bibunt: odoranturque haud improprie appellata manu. Animalium maxime odere murem. & ſi pabulum in præſepio poſitum attingi ab eo uidere: faſtidiunt. Cruciatum in potu maximũ ſentiunt hauſta hyrudine: quã ſanguiſugã uulgo cœpiſſe appellari aduerto. Hæc ubi in ipſo amne canali ſe uixit: intolerando afficit dolore. Duriſſimum dorſo tergus. Ventres molles. Setarum nullum tegumentum. Ne in cauda quidem præſidium abigendo tedio muſcarum. Nãq; id & tanta uaſtitas ſentit. Sed cancellata cutis & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examina: artatis in rugas repente cancellis comprehenſas enecant. Hoc iis ꝓ cauda pro iuba pro uillo eſt. Dentibus ingens precium: & deorum ſimulacris lautiſſima ex iis materia. Inuenit luxuria commendationem. & aliam expetit ĩ callo manus uim ſaporis. haud alia de cauſa credo q̃ quia ipſum ebur ſibi mãdere uidetur. Magnitudo dẽtium uidetur quidem ĩ templis præcipua. Sed tamẽ ĩ extremis africæ: qua cõfinis æthiopiæ eſt: poſtium uicem in domicilíís præbere. Sepeſq; ĩ iis & pecorũ ſtabulis palos elephantorũ dẽtibus fieri Polybius tradidit auctore Gauluſa Regulo.

¶ Vbi naſcãtur & de diſcordia eorum & draconum. ¶ Cap. xi.

ELephantes fert africa ultra ſyrticas ſolitudines: & ĩ mauritania. Ferũt æthiopes & troglodytæ ut dictum eſt. Sed maxĩos india. Bellanteſque cum iis perpetua diſcordia dracones tantæ magnitudinis ut & ipſos circunflexu facili ambiant: nexuq; nodi ꝑſtringant. Commoritura dimicatio: uictuſq; corruẽs complexũ elidit põdere.

¶ DE Solertia animalium. ¶ Cap. xii.

MIra animalium pro ſe cuiq; præcipua ſollertia eſt: ut iis una ſcandendi ĩ tãtam altitudinem difficultas. Draco itaq; iter ad pabula ſpeculatur. Ab excelſa ſe arbore iniicit. Scit ille imparem ſibi luctatum contra nexus. Itaq; arborum aut rupiũ attritũ quærit. Cauent hoc dracones. obidq; greſſus primũ alligant cauda. Reſoluũt illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput condunt. pariterq; ſpiritum præcludunt. & molliſſimas lancinant partes. Idem obuii deprehẽſi in aduerſos erigunt ſe: oculoſq; maxime petunt. Ita fit ut plerunq; cæci ac fame & mœroris tabe cõfecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ diſcordiæ cauſam attulerit: niſi naturæ ſpectaculum ſibi ac paria componentis. Eſt & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidiſſimum eſſe ſanguinem: ob id æſtu torrente præcipue a draconibus expeti. Quamobrẽ ĩ ãnes merſos inſidiari bibentibus artatiſq; illigata manu ĩ aurem morſum defigere: quoniã is tantum locus defendi non poſſit manu. Dracones eſſe tantos ut totum ſãguinem capiãt. Itaq; elephantos ab iis ebibi: ſiccatoſq; cõcidere & dracones ĩebriatos opprimi commoriq;.

¶ DE Draconibus. ¶ Cap. xiii.

GEnerat dracones æthiopia indicis pares uicenum cubitorum. Id modo mirum unde criſtatos iuba crediderit. Aſachei uocantur æthiopes: apud quos maxime naſcant̃. Narrat̃ ĩ maritimis eorum quaternos quinoſq; inter ſe cratium mõ ĩplexos erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula arabiæ uehi fluctibus.

¶ DE Serpentibus maximis & bois. ¶ Ca. xiiii.

MEgaſthenes ſcribit in india ſerpentes in tantam magnitudinem adoleſcere: ut ſolidos hauriant ceruos: tauroſq;. Metrodorus circa rhindacum amnem ĩ põto ut ſuperuolantes q̃uis alte perniciterq; alites hauſtu raptas abſorbeant. Nota eſt in punicis bellis ad flumen bagradam a Regulo imperatore baliſtis tormentiſq; ut oppidum aliquod expugnata ſerpens centum uiginti pedum longitudinis. Pellis eius maxillæq; uſq; ad bellum numantinum durauere romæ in templo. Faciunt his fidẽ in italia appellatæ boæ ĩ tantam magnitudinem exeuntes: ut diuo Claudio principe occiſæ in uaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Aluntur primo bubuli lactis ſucco unde nomẽ traxere. Cæteroꝝ aĩaliũ quæ modo conuecta undiq; italiæ cõtigere

ſæpius:formas nihil attinet ſcrupuloſe referre.

DE Scythicis animalibus & ſeptentrionalibus. Cap.xv.

PAuciſſima ſcythia gignit inopia fructuum. Pauca contermina illi germania. Inſignia tamen boum ferarum genera:iubatos biſontes: excellentique & ui & uelocitate uros: quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat africa uituli potius ceruice quadam ſimilitudine. Septentrio fert & equorum greges ferorum:ſicut aſinorum aſia & africa. Præterea alcen ni proceritas aurium & ceruicis diſtinguat:iumento ſimilem. Item natam in ſcadinauia inſula: nec ũq̃ uiſã in hoc orbe:multis tamẽ narratam machlin haud diſſimilem illis:& núllo'ſuffraginũ flexu. Ideoq; non cubantem & accliuem arbori in ſomno. eaq; inciſa ad īſidias capi: Alias uelocitatis memoratæ. Labrũ ei ſuperius prægrãde. ob id retrograditˀ ī paſcẽdo: ne in priora tendens inuoluatur.'Tradunt in moenia feram quæ bonaſus uocetˀ eqna iuba:cætera tauro ſimilẽ: cornibus ita in ſe inflexis:ut nõ ſint utilia pugnæ:q̃propter fuga ſibi auxiliari: reddentem ea fimum interdum & trium iugerum longitudine. cuius contactus ſequẽtes ut ignis aliquis comburat. Mirum pardos pãtheras leones: & ſimilia condito in corporis uaginas unguium mucrone ne refringantˀ hebetenturq; ingredi:auerſiſq; falculis currere.nec niſi appetendo prætendere.

DE Leonibus. Cap.xvi.

LEoni præcipua generoſitas tũc cum colla armoſq; ueſtiunt iubæ. id enim ætate contingit e leone conceptis. Quos uero pardi generauere: ſemper inſigni hoc carent. Simili modo fœminæ. Magna iis libido coitus:& ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime ſpectat inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus:uarie fœminis cuiuſq; generis mares aut ui aut uoluptate miſcente. Vnde etiã uulgare græciæ dictum:Semper aliquid noui africam afferre. Odore pardi coitum ſentit in adultera leo.totaq; ui cõſurgit in pœnã.Idcirco aut culpa flumine abluitur:aut longius comitatur. Semel autem edi partũ lacerato unguium acie utero in enixu uulgum crediddiſſe uideo. Ariſtoteles diuerſa tradit uir quem in his magna ſecuturus in parte præfandum reor. Alexandro Magno rege īflãmato cupidine animalium naturas noſcendi: delegataq; commentatione Ariſtoteli ſummo in omni ſcientia uiro aliquot milia hominum in totius aſiæ græciæq; tractu parere iuſſa omnium quos uenatus aucupia piſcatuſq; alebant. Quibuſque uiuaria: armenta:aluearia:piſcinæ auiaria ī cura erãt:nequid uſq̃ genitum ignoraretur ab eo. Quos percontando.L.ferme uolumina illa præclara de animalibus condidit. Quæ a me collecta in artum cum iis quæ ignorauerat:quæſo ut legentes boni conſulant: in uniuerſis rerum naturæ operibus: medioq; clariſſimi regum omnium deſiderio cura noſtra breuiter peregrinãtes. Is ergo tradit leænam primo fœtu parere qnq; catulos: ac per annos ſingulos uno minus: ab uno ſterileſcere. Informes minimaſque carnes magnitudine muſtelarum eſſe initio. Semeſtres uix īgredi poſſe: nec niſi bimeſtres moueri. In europa autem inter acheloum tantum & neſum amnes leones eſſe: ſed longe uiribus præſtantiores iis quos africa aut ſyria gignant. Leonum duo genera. Compactile & breue criſpioribus iubis.Hos pauidiores eſſe:q̃ longo ſimpliciq; uillo. eos contemptores uulnerum. Vrinam mares crure ſublato reddere: ut canes. Grauẽ odorem:nec minus halitum. Raros in potu. Veſci alternis diebus. A ſaturitate īterĩ triduo cibis carere. Quæ poſſint in mandendo ſolida deuorare:nec capiente aluo cõiectis in fauces unguibus extrahere:ut ſi'fugiendum ſit:non in ſatietatem abeat. Vitã iis longam docet:argumento ꝙ pleriq; dentibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes:in ſenecta hominem appeti ab iis refert. Quoniam ad perſequẽdas feras uires non ſuppetant. Tunc obſidere africæ urbes.eaq; de cauſa crucifixos uidiſſe ſe cũ

Scipione:quia cæteri metu pene ſimilis abſterrerentur eadem noxa. Leoni tãtum ex feris clæmentia ĩ ſupplices. Proſtratis parcit. Et ubi ſæuit: in uiros priuſq̃ in fœminas fremit. Infantes non niſi in magna fame. Credit libya intellectum prouenire ad eos precum. Captiuam certe Getuliæ reducem audiui multorum in ſiluis impetum a ſe mitigatum alloquio auſæ ſe dicere fœminam profugam infirmam ſupplicem aĩalis omnium generoſiſſimi: cæteriſq; impetrantis: indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiuſq; uel caſu: mulceri alloquiis feras. Quippe iã ſerpentes extrahi cãtu: cogiq; ĩ pœnam. Verum falſumue ſit: uita decreuerit. Leonum animi index cauda: ſicut & equorum aures. Nãq; & has notas generoſiſſimo cuique natura tribuit. Immota ergo placido clæmens blandientiq; ſimilis. quod rarum eſt. crebrior enĩ iracundia eius. In principio terra uerberatur. Incremẽto terga ceu quodã inicitamẽto flagellantur. Vis ſumma in pectore. Ex omni uulnere ſiue ungue ĩpreſſo ſiue dẽte: ater profluit ſanguis. Iidem ſatiati innoxii ſunt. Generoſitas in periculis maxime deprehenditur: nõ ĩ illo tãtũmodo ꝙ ſpernẽs tela diu ſe terrore ſolo tuetur: ac uelut cogi teſtatur. Cogiturq; nõ tãq̃ periculo coactus: ſed tanq̃ amẽtia iratus. Illa nobilior animi ſignificatio quãlibet magna canum & uenãtium urgẽte ui: contẽptim reſtitanſq; cedit in cãpis: & ubi uideri poteſt. Idem ubi uirgulta ſiluaſq; penetrauerit: acerrimo curſu fertur: uelut deputans abſconſiõe turpitudinem. Dum ſequit̃: inſilit ſaltu: quo in fuga nõ utitur. Vulneratus obſeruatione mira percuſſorem nouit: & in q̃talibet multitudine appetit. Eũ uero qui tela quidem miſerit: ſed tamẽ nõ uulnerauerit: correptum raptatumq; ſternit nec uulnerat. Cum pro catulis fœta dimicat: oculorum aciem traditur defigere in terram: ne uenabula expaueſcat. Cæterum dolis carẽt & ſuſpicione. Nec limis ĩtuẽtur oculis: aſpiciq; ſimili modo nolunt. Creditũ eſt a moriente humum morderi: lachrymãq; leto dari. Atq; hoc tale tamq; ſæuũ animal rotarum orbes circũacti: curruſq; inanes: & gallinaceorum criſtæ cantuſq; etiã magis terrẽt. Sed maxĩe ignes. Aegritudĩem faſtidii tãtũ ſẽtit: ĩ qua medetur ei cõtumelia. ĩ rabiem agente ãnexarum laſciuia ſimiarum. Guſtatus deĩde ſanguis in remedio ẽ. Leonum ſimul pugnam pluriũ romæ princeps dedit. Q. Scæuola. P. Fabius ĩ curruli ædilitate. Centum autem iubatorum primus omnium. L. Sylla: qui poſtea dictator fuit in prætura. Poſt eum Pompeius Magnus in cyrco. dc. ac in iis iubatorum. ccc. xv. Cæſar dictator quadringentos. Capere eos ardui erat quondã operis: foueiſq; maxĩe. Principatu Claudii caſus rationẽ docuit pudẽdã pene talis feræ nomine: paſtoris gætuli ſago contra ingruentis impetum obiecto. Quod ſpectaculum in arenã protinus tranſlatum eſt: uix credibili modo torpeſcente tanta illa feritate: q̃uis leui iiectu opto capite: ita ut deuinciatur non repugnans. Videlicet omnis uis conſtat in oculis. Quo minus mirum ſit a Lyſymacho Alexandri iuſſu ſimul incluſo ſtrãgulatum leonem. Iugo ſubdidit ẽos. Primuſq; romæ ad currum iunxit. M. Antonius: & quidem ciuili bello: cum dimicatum eſſet in pharſalicis campis non ſine oſtento quodam tempore illo generoſos ſpiritus iugum ſubire prodigio ſignificante. Nam ꝙ ita uectus eſt cum Mima cytheride ſupra monſtra etiam illarum calamitatum fuit. Primus aũt hominum leonem manu tractare auſus & oſtendere manſuefactum Hanno e clariſſimis pœnoꝝ traditur. Damnatuſq; illo argumento quoniam nihil nõ perſuaſurus uir tam artificis ingenii uidebatur & male credi libertas ei: cui in tantum ceſſiſſet etiã feritas. Sunt uero & fortuita eorum quoq; clæmẽtiæ exempla. Mentor ſyracuſanus in ſyria leone obuio ſuppliciter uolutante attonitus pauore: cum refugienti undique fera opponeret ſeſe: & ueſtigia lamberet adulanti ſimilis: animaduertit in pede eius tumorem uulnuſq;: & extracto ſurculo liberauit cruciatu. Pictura caſũ hunc teſtatur ſyracuſis. Simili modo Helpis ſamius natione in africam delatus naue: iuxta littus conſpecto leone hiatu minaci arborem fuga petit Liberopatre inuocato: quoniã tum præcipuus uotorũ locus eſt: cum ſpei nullus eſt. Sed neq; profugienti cũ potuiſſet:

fera ĩſtiterat:& procumbens ad arborem hiatu quo terruerat: miſeratioñe quærebat. Os morſu auidiore adhæſerat dentibus: cruciabatq; inedia. Tum pœna in ipſis eius telis ſuſpectantem ac uelut mutis precibus orantem dum fortuitu fidens non ẽ cõtra feram. Multoq; diutius miraculo q̃ metu ceſſatum eſt. Digreſſus tãdem euellit præbenti:& q̃ maxime opus eſt accõmodanti. Traduntq; quãdiu nauis ea ĩ littore ſtetit rettuliſſe gratiam uenatus aggerendo. Qua de cauſa Liberopatri templum in ſamo Helpis ſacrauit: quod ab eo factũ græci σωτηρος νεως διονυσον:id eſt ſaluatoris templum Dionyſii appellauere. Miremur poſtea ueſtigia hominum intelligi a feris cum etiam auxilia ab uno animalium ſperent. Cur enim non ad alia iere? aut unde medicas manus hominis ſciũt? Niſi forte uis malorum etiã feras omnia expiri cogit.

DE Pantheris. Cap.xvii.

AEque memorandum & de panthera tradit Demetrius phyſicus. Iacẽtẽ ĩ media uia hominis deſiderio repente apparuiſſe patri cuiuſdam Philinis aſſectatoris ſapientiæ:illum pauore cœpiſſe regredi. Feram uero circũuolutari nõ dubie blãdiẽtẽ ſeſe conflictantem mœrore:qui etiam in panthera intelligi poſſet. Fœta erat: catulis procul in foueam delapſis. Primum ergo mirationi fuit:non expaueſcere. proximũ ei curam intendere. ſecutuſq; qua trahebat ueſtem unguium leni iniectu: ut cauſam doloris intellexit:ſimulq; ſalutis ſuæ mercedem:exemit catulos. eaq; cũ iis ꝓſequẽte uſq; extra ſolitudĩes deductus læta atq; geſtiente:ut facile appareret gratiam referre: & nihil inuicem imputare. quod etiam in homine rarum eſt. Hæc fidem etiam Democrito afferunt qui Thoantem in arcadia ſeruatum a dracone narrat. Eũ nutrierat puer dilectum admodum. pauenſq; ſerpentis naturam & magnitudinem metuens: in ſolitudines tulerat. In quibus circumuento latronum inſidiis agnitoq; uoce ſubuenit. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis cum eſſẽt expoſiti: produntur: ſicut de conditoribus noſtris a lupa:magnitudini fatorum accepta ferri æqus q̃ feraꝝ naturæ arbitror. Panthera & tigris macularum uarietate prope ſolæ beſtiarum ſpectantur. Cæteris unus:ac ſuus cuiuſq; generis color eſt. Leonum tãtum ĩ ſyria niger. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferunt colore earum mire ſollicitari quadrupedes cunctas:ſed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo reliqua dulcedine inuitatas corripiunt. Sunt qui tradant in armo iis ſimilem lunæ eſſe maculam creſcentem ĩ orbes:& cauantem pari modo cornua. Nunc uarias & pardos qui mares ſunt:appellant in eo omni genere creberrimo in africa ſyriaq;. Quidam ab iis pantheras ſolo candore diſcernunt. nec ahuc aliam differentiam inueni. Senatuſconſultum fuit uetus: ne liceret africanas in italiam aduehere. Contra hæc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunuſplebis: permiſitque cyrcenſium gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate ſua uarias .cl. uniuerſas miſit. Deinde Pompeius Magnus quadringentas decem. Diuus Auguſtus quadringentas .xx. Idem. Q. Tuberone Fabio Maximo conſſ. iiii. nonas maii theatri Marcelli dedicatione tigrin prĩus oĩũ romæ oſtedit in cauea mãſuefactã. Diuus uero Claudius ſimul quattuor.

DE Tigridis natura:& camelis:& camelopardali: & quãdo primũ uiſa romæ. Capittulũ .xviii.

TIgrin hyrcani & indi ferunt animal uelocitatis tremẽdæ: & maxime cognitæ dũ capitur. Totus eius fœtus qui ſemper numeroſus eſt:ab inſidiante rapit̃ equo q maxime pernici atq; ĩ recentem ſubinde tranſfertur. At ubi uacuum cubile repperit fœta (maribus enim cura non eſt ſobolis) fertur præceps odore ueſtigans. Raptor appropinquante fremitu abiicit unum ex catulis. Tollit illa morſu & pondere etiam ocior acta remeat. iterumque conſequitur & ſubinde:donec in nauem regreſſo irrita feritas ſæuit in littore. Camelos inter armenta paſcit oriens: quorum duo genera

bactriæ & arabiæ:differũt:ꝙ illi bina habent tubera in dorſo: hi ſingula & in pectore alterum cui incumbant. Dentium ſuperiore ordine ut boues carent in utroq; genere. Omnes autem iumentorum ĩ iis terris dorſo fungũt͛:atq; etiam equitatu in prœliis. Velocitas inter equos. Sed ſua cuiq; menſura:ſicuti uires:nec ultra aſſuetũ procedit ſpatiũ:nec plus inſtituto onere recipit. Odium aduerſus equos gerũt naturale. Sitĩ & q̃triduo tolerant. Implent͛ cũ bibẽdi occaſio eſt & in præteritũ & in futuꝝ:obt͛bata conculcatione prius aqua : aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis. Quidam & centenis. Vtrunq; rabiem & ipſi ſentiunt. Caſtrandi genus etiã fœminas quæ bello præparentur inuentum eſt. Fortiores ita fiunt coitu negato. Horũ aliqua ſimilitudo in duo tranſfertur animalia. Nabuna æthiopes uocant:collo ſimilẽ equo pedibus & cruribus boui: camelo capite: albis maculis rutilũ colorem diſtĩguẽtibus: unde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæſaris cyrcẽſibus ludis primum uiſa romæ. Ex eo ſubinde cernitur aſpectu magis q̃ feritate conſpicua:quare etiam ouis fere nomen inuenit.

¶DE Chao & cepho. ¶Cap.xix.

POmpeii Magni primum ludi oſtenderunt chaum:quem calliraphiũ uocabãt: effigie lupi:pardorum maculis. Iidem ex æthiopia quas uocant cephos:quarũ pedes poſterioribus pedibus humanis & cruribus: priores manibus fuere ſimiles hoc animal poſtea roma non uidit.

¶DE Rhinocerote. ¶Cap.xx.

RIſdem ludis & rhinoceros unius ĩ nare cornu qualis ſæpe uiſus. Alter hic gẽitus hoſtis elephanto:cornu ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ. In dimicatiõe aluũ maxime petens quam ſcit eſſe molliorem. Longitudo ei par. Crura multa breuiora. Color buxeus.

¶DE Lyncibus:& ſphingibus:& crocutis: cercopithecis:indicis bubus:leucrocutis: eale:tauris æthiopiæ:mãticora:monocerote:catoblepa:baſiliſco. ¶Cap.xxi.

LYncas uulgo frequentes & ſphingas : fuſco pilo:mammis in pectore geminis æthiopia generat: multaque alia monſtro ſimilia. Pennatos equos & cornibus armatos:quos pegaſos uocant. Crocutas uelut ex cane lupoq; conceptos:oĩa dẽtibus frangentes:protinuſq; deuorata conficientes uentre. Cercopithecos nigris capitibus: pilo aſinino:& diſſiles cæteris uoce. Indicos boues unicornes tricorneſq;. Leucrocutã ꝑnicioſiſſimam feram:aſini fere magnitudine:clunibus ceruinis:collo cauda pectore leonis:capite melium: biſulca ungula : ore ad aures uſq; reſciſſo:dentium locis oſſe perpetuo. Hanc feram humanas uoces tradunt imitari. Apud eos & quæ uocat͛ eale magnitudine equi fluuiatilis : cauda elephãti:colore nigra uel fulua. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua habens mobilia : quæ alterna in pugna ſiſtit.uariatque infeſta aut obliqua:utcunq; ratio mõſtrauit.Sed atrociſſimos habet tauros ſilueſtres maiores agreſtibus : uelocitate ante omnes : colore fuluos : oculis cæruleis : pilo in contrarium uerſo:rictu ad aures dehiſcente. Iuxta cornua mobilia. Tergoris duricia ſilicis:omne reſpuens uulnus. Feras omnes uenantur. Ipſi non aliter q̃ foueis capti feritate ſemper intereunt. Apud eoſdem naſci Cteſias ſcribit : quam manticoram appellat triplici dentium ordine pectinatim coeũti. Facie & auriculis hominis oculis glaucis colore ſanguineo:corpore leonis. Cauda ſcorpionis modo ſpicula infigẽtem: Vocis ut ſi miſceatur fiſtulæ & tubæ cõcentus. Velocitatis magnæ: humani corporis uel præcipuæ appetentem. In india & boues ſolidis ungulis unicornes:& feram noĩe axin:hinnuli pelle : pluribus candidioribuſq; maculis ſacrorum Liberipatris. Orſei indi ſimias cãdentes toto corpore uenantur. Aſperrimam autem feram monocerotẽ: reliquo corpore equo ſimilem : capite ceruo : pedibus elephanto: cauda apro : mugitu graui:uno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente. Hanc feram uiuam negant capi. Apud heſperios æthiopas fons eſt nigris:ut pleriq; exiſtimauere

nili caput:ut argumēta quæ dixīus: perſuadent. Iuxta hunc fera appellat̃ catoblepas modica alioquin:cæteriſq; mēbris iners:caput tantū prægraue ægre ferens: id deiectū ſemper in terram. Alias internecio humani generis omnibus:qui oculos eius uidere: confeſtim expirantibus. Eadem & baſiliſci ſerpentis eſt uis. Cyrenaica hunc generat prouincia.xii. nō amplius digitoꝝ magnitudine. Cādida in capite macula ut quodā diademate inſigni. Sibilo omnes fugat ſerpētes. Nec flexu multiplici nec ut reliquæ corpus impellit: ſed celſus & erectus in medio incedens. Necat frutices nō cōtactas modo: uerum & afflatas. exurit herbas. rumpit ſaxa. Talis uis malo eſt. Creditum quōdam ex equo occiſo haſta:& per eam ſubeunte ui:non equitem modo: ſed equū quoq; abſumptum. Huic tali monſtro(ſæpe .n. enectum concupiuere reges uidere) muſtellarum uirus exitio eſt:adeo naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Interficiūt eos cauernis facile cognitis: ſola tabe. Necant illi ſimul odore:moriūt̃q;:& natæ pugnā conficiunt.

DE Lupis. Cap.xxii.

ſ SEd ī italia quoq; creditur lupoꝝ uiſus eſſe noxius. Vocēq; homini quē priores contemplentur:adimere ad præſens. Inertes hos paruoſque africa & ægyptus gignunt: aſperos truceſq; frigidior plaga. Homines in lupos uerti: rurſuſq; reſtitui ſibi:falſum eſſe confidenter exiſtimare debemus:aut credere omnia quæ fabuloſa tot ſæculis comperimus. Vnde tamen iſta uulgo infixa ſit fama in tantū ut ī maledictis uerſipelles habeant: indicabitur. Euanthes inter auctores græciæ non ſpretus tradit arcadas ſcribere ex gente Antæi cuiuſdam ſorte familia electum ad ſtagnum quoddā regionis eius duci.ueſtituq; in quercu ſuſpenſo tranare: atq; abire in deſerta: tranſfigurariq; ī lupum: & cum cæteris eiuſdem generis congregari per annos nouē. Quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerit: reuerti ad idem ſtagnum: & cum tranatauerit: effigiem recipere ad priſtinum habitum addito nouem annorum ſenio. Addit quoq; Fabius eandem recipere ueſtem. Mirum eſt q̃ procedat græca credulitas. Nullum tā impudens mendacium eſt:ut teſte careat. Itaq; Copas qui olympionica ſcripſit:narrat Demenetum parrhaſium in ſacrificio quod arcades Ioui Lyceo humana etiam cum hoſtia faciebant: immolati pueri exta deguſtaſſe & ī lupum ſe cōuertiſſe. Eūdē decimo anno reſtitutum athleticæ reſtitiſſe ī pugilatu:uictoremq; uictoria olympia reuerſum. Quin & caudæ huius animalis creditur uulgo ineſſe amatorium uirus: exiguo in uillo.eumq; qui capiatur:abiicere. Nec idem pollere:niſi uiuenti direptū. Dies quibus coeant:toto anno non amplius .xii. Eundem in fame ueſci terra. Inter auguria ad dexteram commeantiū præciſo itīere ſi pleno id ore fecerit: nullū ōium præſtantius. Sūt ī eo gñe qui ceruarii uocantur: qualem e gallia in Pompeii Magni arena ſpectatum diximus. Huic q̃uis in fame mandenti ſi reſpexit: obliuionem cibi ſurrepere aiunt:digreſſumq; quærere aliud.

DE Serpentibus. Cap.xxiii.

q Vod ad ſerpentes attinet:uulgatum eſt colores earum pleraſq; terras habere in quas occultentur. Innumera eſſe genera. Ceraſtis corpore eminere. Cornicula ſæpe quadrigemina quorum motu reliquo corpore occultato ſollicitent ad ſe aues. Geminum caput amphesibenæ:hoc eſt & ad caput & ad caudam tanq̃ parū eſſet uno ore fundi uenenum. Aliis ſquamam eſſe: aliis picturas. Omnibus exitiale uirus. Iaculum ex arborum ramis uibrari. Nec pedibus pauendas tantum ſerpentes: ſed & miſſili uolare tormento. Colla aſpidum intumeſcere nullo ictus remedio: præterq̃ ſi confeſtim partes contactæ amputentur. Vnus huic tam peſtifero animali ſenſus uel potius affectus eſt. Coniuga ferme uagantur:nec niſi cum compare uita eſt. Itaque alterutra interempta:incredibilis alteri ultionis cura. Perſequitur interfectorē:unūq;

eum in quātolibet populi agmine noticia quadam infeſtat. Perrumpit omnes difficultates. Permeat ſpatia: nec niſi amnibus arcetur aut præceleri fuga. Non eſt fateri rerum natura largius mala aut remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit eoſq; nō in frōte: nec ex aduerſo cernere: ſed in temporibus. Itaq; excitat̃ ſed ſæpius auditu q̄ uiſu.

¶DE Ichneumone: Cap.xxiiii.

h Abet deinde interneciuum bellum cum Ichneumone. Notum eſt animal hac gloria maxime in eadem natum ægypto. Mergit ſe limo ſæpius: ſiccatque ſole. Mox ubi pluribus eodē modo ſe coriis loricauit: in dimicationem pergit. In ea cauda attollens: ictus irritos auerſus excipit: dōec obliquo capite ſpeculatus īuadat ī fauces. Nec hoc contentus: aliud haud mitius debellat animal.

DE Crocodilo & hippopotamo. ¶Cap.xxv.

CRocodilum habet nilus quadrupes malū: & terra pariter ac flumine infeſtum. Vnum hoc animal terreſtre līguæ uſu caret. Vnum ſuperiore mobili maxilla īprimit morſum alias terribile: pectinatim ſtipante ſe dentium ſerie. Magnitudine excedit plerunq; duodeuiginti cubita. Parit oua quanta anſeres. Eaq; extra eū locū tranſferens ſemper incubat: prædiuinatione quadam ad quē ſummo auctu eo anno egreſſurus ē nilus. Nec aliud animal ex mīori origine ī maiorē creſcit magnitudinē. Et unguibus hic armatus ē contra omnes ictus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes aqua: tēporis utrunq; ratione. Hunc ſaturum cibo piſcium: & ſemper eſculēto ore in littore ſomno datum: parua auis: quæ trochilos ibi uocatur: rex auium ī italia: īuitat ad hiādum pabuli ſui gratia: os primum eius adſultim repurgans: mox dētes: & ītus fauces quoq; ad hanc ſcabēdi dulcedinem q̄maxime hiantes. In qua uoluptate ſōno preſſum conſpicatus Ichneumon per eaſdem fauces ut telū aliquod immiſſū erodit aluum. Similis crocodilo: ſed minor etiam Ichneumone eſt in nilo natus ſcincos: contra uenena præcipuum antidotum. Item ad inflammandam uirorum uenerem. Verum ī crocodilo maior erat peſtis q̄ ut uno eſſet eius hoſte natura contenta. Itaq; & delphini immeantes nilo: quorum dorſo tanq̄ ad hunc uſum cultellata īeſt penna abigentes eos præda: ac uelut in ſuo tantum amne regnantes alioquī impares uiribus ipſi aſtu interimunt. Callent enim in hoc cuncta animalia: ſciuntq; non modo ſua commoda: uerum & hoſtium aduerſa. Norunt ſua tela. norunt occaſiones: parteſque diſſidentium in bellis. In uentre mollis eſt: tenuiſq; cutis crocodilo. ideo ſe ut territi immergunt delphini: ſubeunteſq; aluum illam ſecant ſpina. Quin & gēs hominum eſt huic beluæ aduerſa in ipſo nilo: & in interiore habitans nitria ab inſula ī q̄ habitat appellata. Menſura eorum parua: ſed præſentia animi ī hoc tantum uſu mira. Terribilis hæc contra fugaces belua eſt: fugax contra inſequentes. Sed aduerſum ire ſoli hi audent. Quin etiam flumini innatant. Dorſoq; equitantium modo impoſiti hiantibus reſupino capite ad morſum addita ī os claua dextra ac leua tenentes extrēa eius utrinq; ut frenis in terram agunt captiuos: ac uoce etiam ſola territos cogūt euomere recentia corpora ad ſepulturam. Itaq; ei uni inſulæ crocodili non adnatant. Olfactuq; eius generis hominum ut Pſyllorum ſerpentes fugātur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua: extra acerrimi uiſus. Quatuorq; menſes hyemis inedia ſemper tranſmittere ī ſpecu. Quidam hoc unum quādiu uiuat creſcere arbitrāt̃. Viuit aūt longo tēpore. Maior altitudine in eodem nilo belua hippopotamus edit̃. Vngulis binis quales bubus: dorſo equi: & iuba: & hinnitu: roſtro reſino: cauda torta & dentibus aprorum aduncis: ſed minus noxiis. Tergoris ad ſcuta galeaſque impenetrabilis: præterq̄ ſi humore madeat. Depaſcitur ſegetes: deſtinatiōe ante ut ferunt: determinatas in diem & ex agro ferētibus ueſtigiis ne quæ reuertenti inſidiæ comparent̃.

Quis primus romæ hippopotamū & crocodilos oſtēdit: & medicinæ ab animalibus repertæ. ¶Cap.xxvi.

p Rimus eum & quinq; crocodilos romæ ædilitatis ſuæ ludis. M. Scaurus tem⸗
porario euripo oſtendit. Hippopotamus ĩ quadã medendi parte etiã magiſter
exiſtit: aſſidua nanq; ſatietate obeſus exit in littus: recentes arundinum cæſuras per⸗
ſpeculatus: atq; ubi acutiſſimum uidet ſtipitem imprimens corpus: uenam quãdam
in cute uulnerat. atque ita profluuio ſanguinis morbidum alias corpus exonerat: &
plagã limo rurſus obducit.

Quæ animalia quas herbas oſtẽderũt cerui: lacerti: hirundines: teſtudĩes: muſtela:
ciconia: aper: anguis: draco: panthera: elephas: urſi: cerui: palumbes: columbæ: grues:
coruus. Cap. xxvii.

SImile quiddam & uolucris ĩ eadem ægypto monſtrauit quæ uocatur ibis: roſtri
aduncitate per eam partem ſe perluens: q̃ reddi ciborum onera maxime ſalubre
eſt. Nec hæc ſola multis animalibus reperta ſunt uſui futura & homini. Dictamum
herbam extrahendis ſagittis cerui monſtrauere percuſſi eo telo: paſtuque eius herbæ
eiecto. Iidem percuſſi a phalangio quod eſt aranei genus aut aliquo ſimili: cancros
edendo ſibi medentur. Eſt & ad ſerpẽtiũ ictus præcipua qua ſe lacerti: quotiens cum
his conſeruere pugnam: uulnerati refouẽt. Chelidoniam uiſui ſaluberrimã hirũdĩes
monſtrauere: uexatis pullorum oculis illa medentes. Teſtudo cunilæ: quã bubulã
uocant: paſtu uires contra ſerpentes refouet. Muſtela ruta in murium uenatu cum
iis dimicatione conſerta. Ciconia origano. Edera apri in morbis ſibi medentur. Et
cancros ueſcendo maxime mari eiectos. Anguis hyberno ſitu membrana corporis
obducta fœniculi ſucco impedimentum illud exuit: nitiduſq; uernat. Exuit autem a
capite primum: nec celerius q̃ uno die ac nocte replicans: ut extra fiat mẽbranæ quod
fuerat intus. Idẽ hyberna latebra uiſu obſcurato: marathro herbæ ſeſe affricãs oculos
ĩungit ac refouet. Si uero ſquamæ obtorpuere: ſpinis iuniperi ſe ſcabit. Draco uernã
nauſeam ſilueſtris lactucæ ſucco reſtringit. Pantheras per carnes fricatas aconito ue⸗
nantur iidem barbari. Occupat ilico fauces earum angor. Quare pardalianthes id
uenenum appellauere quidam. At uera contra hæc incrementis hominis ſibi medẽt:
& alias tam auida eorum: ut a paſtoribus ex ĩduſtria in aliquo uaſe ſuſpenſa altiusq̃
ut queat ſaltu contingere: iaculando ea petendoq; defigi & poſtremo expirare: alioqn
uiuacitatis adeo lẽtæ: ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas cameleonte concolori
fronde deuorato: occurrit oleaſtro huic ueneno ſuo. Vrſi: cum mandragoræ mala
deguſtauere: formicas lambunt. Ceruus herba cynare uenenatis pabulis reſiſtit. Pa⸗
lumbes: graculæ: merulæ: perdices: lauri folio annuum faſtidium purgant. Columbæ
turtures: & gallinacei herba quæ uocatur helxine. Anates anſeres cæteræq; aquaticæ
herba ſiderite. Grues & ſimiles iunco paluſtri. Coruus occiſo chameleonte qui etiã
uictori nocet: lauro infeſtũ uirus extinguit.

Prognoſtica aĩaliũ. Cap. xxviii.

m Ilia præterea utpote q̃plurimis animalibus eadem natura rerum cæli quoque
obſeruatione & uentorum & hymbrium & tempeſtatum præſagia aliis alia de⸗
derit, quod perſequi immenſum eſt: æque ſcilicet q̃ reliquam cum ſigulis hominum
ſotietatem. Siquidem & pericula præmonent: non fibris modo extiſque: circa quod
magna mortalium portio hæret: ſed alia quadam ſignificatione. Ruinis ĩminẽtibus
muſculi præmigrant. Aranei cum telis primi cadunt. Auguria quidem artẽ periculis
fecere. Apud romanos ſacerdotum collegium uel maxime ſolenne eſt. In thracia
locis rigentibus & uulpes aĩal alioquin ſollerti auditu: amnes gelatos lacuſq; nõ niſi
ad paſtus ituræ redituræq; trãſeũt. Obſeruatũ eã aure ad glaciẽ appoſita coniectare
craſſitudinẽ gelu.

Ciuitates & gẽtes a minutis animalibus deletæ. Cap. xxix.

NEc minus clara exitii documenta ſunt etiam ex contemnendis animalibus. M.
Varro auctor eſt a cuniculis ſuffoſſum in hiſpania oppidũ: a talpis ĩ theſſalia:
ab ranis ciuitatem in gallia pulſam: ab locuſtis in africa. Ex gyaro cycladum inſula
amyclios a muribus fugatos: in italia amyclas a ſerpẽtibus deletas. Citra cynamulgos

æthiopas late deſerta regio ẽ a ſcorpionibus & ſolipygis gẽte ſublata. Et a ſcolopẽdris
abactos otrerieres auctor ẽ Theophraſtus. Sed ad reliqua feraꝝ genera trãſeamus.

¶DE Hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. ¶Cap.xxx.

HYenis utrãq; eſſe naturã:& alternis ãnis eſſe marẽ:alternis fœminã fieri. Parere
ſine mare uulgus credit. Ariſtoteles negat. Collum & iuba continuitate ſpinæ
porrigit̃.flectiq; niſi circũactu totius corporis nequit. Multa præterea mira tradũtur.
Sed maxĩe ſermonẽ hũanũ ĩter paſtoꝝ ſtabula aſſimulare. Nomẽq; alicuius addiſcere
quẽ euocatũ foras laceret. Itẽ uomitionẽ hoĩs imitari ad ſollicitandos canes:quos in/
uadat. Ab uno aĩali ſepulchra erui:inꝗſitiõe corpoꝝ. Fœminã raro capi. Oculis mille
eſſe uarietates:colorũq; mutatiões. Præterea umbræ eius cõtactu canes obmuteſcere.
Et ꝗbuſdã magicis artibus õe aĩal quod ter luſtrauerit:ĩ ueſtigio hærere. Huius gñis
coitu leæna æthiopica parit crocutam ſimiliter uoces imitantẽ hoĩum pecoꝝq;. Acies
ei ꝑpetua in utraq; ꝑte oris:nullis gingiuis dente continuo.quæ ne contrario occurſu
hebetet̃: capſaꝝ mõ ĩcludit̃. Hoĩum ſermões imitari & mãticoran ĩ æthiopia auctor
eſt Iuba. Hyenæ plurĩæ gignunt̃ in africa : quæ & aſinoꝝ ſilueſtriũ multitudinem
fũdit. Mares in eo gñe ſinguli fœminaꝝ gregibus ĩperitãt. Timẽt libidinis æmulos.
Et ideo grauidas cuſtodiunt. Morſuq; natos mares caſtrãt. Contra grauidæ latebras
petunt & parere furto cupiũt: gaudentq; copia libidinis. Eaſdẽ ꝑtes ſibi ipſi pontici
ãputãt fibri ꝑiculo urgente: ob hoc ſe peti gnari. Caſtoreũ id uocãt medici:alias aĩal
horrendi morſus. Arbores iuxta flumina ut ferro cædit. Hominis parte comprehẽſa:
non anteq̃ fracta concrepuerint oſſa:morſu reſoluit. Cauda piſciũ iis.Cætera ſpecies
lutræ. Vtrunq; aquaticũ. Vtriq; mollior pluma pilus.

¶DE Ranis & uitulis marinis & ſtellionibus. ¶Cap.xxxi.

RAnæ quoq; rupetæ:quaꝝ & ĩ terra & ĩ hũore ẽ uita:pluris refertæ medicamĩbus
deponere ea quotidie ac reſumere paſtu dicunt̃ : uenena tãtũ ſibi reſeruantes.
Similis & uitulo marino uictus in mari ac terra. Simile fibro & ingeniũ. Euomit fel
ſuũ:ad multa medicamẽta utile. Itẽ coagulũ ad comitiales morbos:ob ea ſe peti pru/
dẽs. Theophraſtus auctor ẽ:angues eo mõ & ſtelliones ſenectutẽ exuere:eãq; ꝓtinus
deuorare:præripientes comitiali morbo remedia. Eoſdem peſtiferos ferunt ĩ græcia:
ĩnocuos eſſe in ſicilia.

¶DE Ceruis. ¶Cap.xxxii.

CEruis quoq; ẽ ſua malignitas:quãq̃ placidiſſĩo aĩaliũ urgente ui canũ ultra cõ/
fugiunt ad hominẽ. Et ĩ pariendo ſemitas minus cauẽt:hũanis ueſtigiis tritas
q̃ quæ ſecretæ ac feris opportunæ. Conceptus eaꝝ poſt arcturi ſydus. Octonis men/
ſibus ferũt partus:& interdũ geminos. A conceptu ſeparãt ſe. At mares relicti: rabie
libidinis ſæuiunt. Fodiunt ſcrobes. Tunc roſtra eoꝝ nigreſcunt:donec aliqui abluãt
hymbres. Fœminæ aũt ante partũ purgãt̃ herba quadã quæ ſeſelis dicit̃: faciliore ita
utentes utero. A partu duas habent herbas quæ aros & ſeſelis appellant̃. Paſtæ redeũt
ad fœtũ. Illos imbui lactis prĩo nolunt ſucco q̃cũq; de cauſa. Editos partus exercent
curſu:& fugã meditari docent. Ad prærupta ducunt. Saltũq; demonſtrãt. Iã mares
ſoluti deſiderio libidinis auide petũt pabula. Vbi ſe præpingues ſẽſere latebras quæ/
runt:fatentes incommodum pondus:& alias ſemper in fuga aꝗeſcũt:ſtãteſq; reſpici/
unt. Cũ ꝓpe uẽtũ ẽ:rurſus fugæ præſidia repetẽtes. Hoc fit inteſtini dolore tã ĩfirmi
ut ictu leui rũpat̃ intus. Fugiũt aũt latratu canũ audito. Aura ſẽp ſecũda ut ueſtigia
cũ ipſis abeãt. Mulcent̃ fiſtula paſtorali & cãtu. Cũ erexere aures acerrimi auditu:cũ
remiſere:ſurdi. Cæteꝝ aĩal ſĩplex:& omnium reꝝ miraculo ſtupens: in tãtũ ut equo
aut bucula accedente propius:hominẽ iuxta uenantẽ non cernãt:aut ſi cernunt:arcũ
ipſũ ſagittaſq; mirent̃. Maria tranãt gregatĩ nantes porrecto ordine:& capita ĩponẽ/
tes præcedẽtiũ clunibus:uicibuſq; ad terga redeuntes. Hoc maxĩe notat̃ a cilicia cypꝝ
traiicientibus. Nec uident terras : ſed in odore eaꝝ natant. Cornua mares habent:
ſoliq; aĩaliũ õibus annis ſtatuto ueris tp̃e amittũt. Ideo ſub ipſa die q̃maxĩe inuia

petunt. Latent amiſſis uelut inermes. Sed & ipſi bono ſuo inuidẽtes. Dextrũ cornu negant inueniri:ceu medicamẽto aliquo præditũ. Idq; mirabilius fatẽdum ẽ:cũ & in uiuariis mutent omnibus annis. Defodi ab iis putant. Accenſis aũt utriſlibet odore ſerpentes fugãtur:& comitiales morbi deprehendũt. Indicia quoq; ætatis ĩ illis gerũt ſingulis annis adiicientibus ramos uſq; ad ſexennes. Ab eo tpr̃e ſimilia reuiuiſcunt. Nec põt ætas diſcerni. Sed dentibus ſenecta declaratur. Aut enim paucos aut nullos habent:nec in cornibus imis ramos:alioquin ãte frontẽ ꝓminere ſolitos iunioribus. Nõ decidunt caſtratis cornua: nec naſcũt. Erũpũt aũt renaſcentibus tuberibus prio aridæ cutis ſimilia. Eadẽ teneris ĩcreſcũt ferulis arũdineas ĩ pãniculas molli plumata lanugine. Quãdiu carent iis:noctibus ꝓcedunt ad pabula. Increſcentia ſolis uapore durant:ad arborẽ ſubinde experientes. Vbi placuerit robur: in apta ꝓdeũt. Capti iã ſunt edera in cornibus uiridãte ex attritu arboꝝ:ut in aliquo ligno teneris dũ expiũt innata. Fiunt aliquando ex candido colore qualem fuiſſe tradit. Q. Sertorii ceruam: quã eſſe fatidicam hiſpaniæ gentibus perſuaſerat. Et iis ẽ cũ ſerpẽte pugna. Inueſtigãt cauernas: nariũq; ſpiritu extrahũt renitẽtes. Ideo ſingulare abigendis ſerpẽtibus odor aduſto cornu ceruino. Contra morſus uero præcipuum remedium ex coagulo hinnuli in utero occiſi. Vita ceruis in cõfeſſo longa:poſt centũ annos aliq̃bus captis cũ torq̃bus aureis:quos Alexander Magnus addiderat:adoptis iã cute ĩ magna obeſitate. Febriũ morbos non ſentit hoc aĩal. Quin & medet huic timori. Quaſdam nos principes fœminas ſcimus õibus diebus matutinis carnẽ eã guſtare ſolitas & longo æuo caruiſſe febribus. Quod ita demũ exiſtimãt ratũ:ſi uulnere uno interierit.

¶DE Tragelapho & chameleonte & reliq̃s colorẽ mutantibus. ¶Cap.xxxiii.

EST eadem ſpecie barba tantũ et armoꝝ uillo diſtans:quem tragelaphon uocant: non alibi q̃ iuxta phaſin amnem naſcens. Ceruos africa ꝓpemodum ſola non gignit. At chameleontem & ipſa:quãq̃ frequẽtiorẽ india. Figura & magnitudo erat lacerti:niſi crura eſſent recta & excelſiora. Latera uentri iungunt ut piſcibus & ſpina ſimili mõ. Eminet roſtrũ ut in paruo ſit haud abſimile ſuillo. Cauda prælonga in tenuitatẽ deſinens : & ĩplicans ſe uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardior ut teſtudini. Corpus aſpeꝝ ut crocodilo. Oculi in receſſu cauo:tenui diſcrimine prægrandes:& corpori concolores. Nunq̃ eos operit. Nec pupillæ motu:ſed totius oculi uerſatione circumaſpicit. Ipſe celſus hianti ſemp ore. Solus aĩaliũ nec cibo nec potu ſẽp alitur:nec alio q̃ aeris alimento. Circa caprificos ferus:ĩnoxius alioqn. Et coloris natura mirabilior. Mutat nãq; eũ ſubĩde & oculis & cauda et toto corpore. Redditq; ſẽp quẽcũq; proxime attingit præter rubrum candidũq;. Defũcto pallor eſt. Caro in capite & maxillis:& ad cõmiſſurã caudæ admodum exigua: nec alicubi toto corpore. Sãguis ĩ corde & circa oculos tãtũ. Viſcera ſine ſplene. Hybernis menſibus latet ut lacerta.

¶DE Tarando:& lycaone: & thoe. ¶Cap.xxxiiii.

MVtat colores ſcythaꝝ tarandus nec aliud ex iis quæ pilo ueſtiuntur: niſi ĩ indis lycaon cui iubata traditur ceruix. Nam thoes lupoꝝ id genus eſt procerius lõgitudine:breuitate crurum diſſimile:uelox ſaltu. Venatu uiuens : innocuũ homini. Habitum nõ colorem mutat. Per hyemes hirti : æſtate nudi. Tarando magnitudo quæ boui ẽ. Caput maius ceruino:nec abſimile:cornua ramoſa:ungula bifida:uillus magnitudine urſoꝝ. Sed cum libuit ſui coloris eſſe: aſino ſimilis eſt. Tergori tanta duricia:ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum fruticum floꝝ locoꝝq; reddit metuens in quibus latet. Ideoque raro capit. Miꝝ eſſet habitum corpore tam multiplicẽ dari:mirabilius & uillo.

¶DE Hyſtrice. ¶Cap.xxxv.

HYſtrices generat india:& africa ſpina contectas:ac erinaceoꝝ genere:ſed hyſtrici lõgiores aculei:et cũ intendit cutẽ miſſiles. Ora urgentium figit canũ:et paulo longius iaculat. Hybernis autẽ ſe mẽſibus condit. Quæ natũ multis:et ãte oĩa urſis.

¶DE Vrſis et fœtibus eorum. ¶Cap.xxxvi.

EOrum coitus hyemis initio : nec uulgari quadrupedum more : ſed ambobus cubantibus: complexiſq;. Deinde ſeceſſus in ſpecus ſeparatim in qbus pariūt triceſimo die:ac plurimum quinos. Hi ſunt candida informiſq; caro paulo muribus maior:ſine oculis ſine pilo. Vngues tantum prominent. Hanc lambendo paulatim figurāt. Nec quicq̄ rarius homines q̄ pariētē uidere urſam. Ideo mares quadragenis diebus latēt. Fœminæ quaternis menſibus. Specus ſi non habuere:ramoꝝ fruticūq; congerie ædificant impenetrabiles hymbribus : mollique fronde conſtratos. Primis diebus bis ſeptenis tā graui ſomno premunt: ut ne uulneribus quidē excitari queāt. Tunc mirum in modum ueterno pingueſcunt. Illi ſunt adipes medicaminibus apti contraq; defluuium capilli tenaces. Ab his diebus reſidunt:ac priorum pedum ſuctu uiuunt. Fœtus rigētes apprimendo pectori fouent: nō alio incubitu q̄ oua uolucres. Mirum dictu credit Theophraſtus per id tempus coctas quoque urſorum carnes ſi aſſeruentur increſcere. Cibi tunc nulla argumenta : nec niſi humoris minimum in aluo īueniri. Sanguinis exiguas circa corda tantū guttas:reliquo corpori nihil īeſſe. Procedunt uere : ſed mares præpingues. Cuius rei cauſa non prompta eſt. Quippe nec ſomno quidem ſaginatis præter quatuordecim dies:ut diximus. Exeuntes herbā quādā aron nomine laxādis inteſtinis alioquin concretis deuorant. Circaq; ſurculos dentium prædomātes ora. Oculi eorum hebetantur crebro. Qua maxīe cauſa fauos expetunt:ut conuulneratum ab apibus os leuet ſanguine grauedinem illā. Inualidiſ-ſimum urſo caput : quod leoni fortiſſimum. Ideo urgente ui præcipitaturi ſe ex aliq̄ rupe:manibus eo operto iaciuntur:ac ſæpe in arena colaphis inflictis exanimantur. Cerebro ueneficium eſſe hiſpaniæ credunt: occiſorumq; ī ſpectaculis capita cremant. teſtato quoniā potum in urſinam rabiem agat. Ingrediuntur et bipedes. Arborem auerſi diripiunt. Tauros ex ore cornibuſq; eorum pedibus omnibus ſuſpenſi pōdere fatigant. Nec alteri animalium ī maleficia ſtultitia ſollertior. Annalibus notatum ē .M.Piſone.M.Meſſalla conſſ.ad.xiiii. kalendas octobris: Domitium Aenobarbum ædilem currulem urſos numidicos.c.& totidem uenatores æthiopas in cyrco dediſſe. Miror adiectum numidicos fuiſſe:cum in africa urſos non gigni conſtet.

¶DE Muribus ponticis & alpinis:& herinaceis. ¶Cap.xxxvii.

COnduntur hyeme & pontici mures duntaxat alibi. Quorum palatum ī guſtu ſagaciſſimum auctores quonā modo intellexerint:miror. Conduntur & alpini quibus magnitudo media eſt. Sed hi pabulo ante in ſpecus coniecto:cum qdā narrēt alternos:marem ac fœminam ſupra ſe complexo faſce barbæ ſupīos cauda mordicus apprehenſa inuicem detrahere ad ſpecum. Ideoq; illo tēpore detrito eſſe dorſo. Sūt his pares & in ægypto. Similiter reſident in clunes : & in binis pedibus gradiuntur: prioribuſq; ut manibus utūtur. Præparāt hyemi & herinacii cibos:ac uolutati ſupra iacentia poma affixa ſpinis unum non amplius tenentes ore portant ī cauas arbores. Iidem mutationem aquilonis in auſtrū condentes ſe in cubile præſagiunt. Vbi uero ſenſere uenantem cōtracto ore pedibuſq; ac parte omni inferiore qua rarā & īnocuā habent lanuginem cōuoluuntur in formam pilæ:nequid comprehendi poſſit præter aculeos. In deſperatione uero urinam ex ſe reddunt tabificam tergori ſuo ſpiniſque noxiam:propter hoc ſe capi gnari. Quāobrem exinanita prius urina uenari ars ē. Et tum præcipua dos tergoris. Alias corrupta fragilis putribus ſpinis atq; deciduis : etiā ſi uiuat ſubtractus fuga:ob id non niſi in nouiſſīa ſpe maleficio illo pfūdit. Quippe & ipſi odere inſitum ueneficiū:ita parcentes ſibi:terminumq; ſupremū opperientes: ut ferme ante captiuitas occupet. Calidæ poſtea aquæ aſperſu reſoluit pila:appre-henſuſq; pede altero e poſterioribus ſuſpendio ac fame necatur. Aliter nō ē occidere & tergori parcere. Ipſum animal non uerentur pleriq; dicere uitæ hominū ſupuacuū eſſe ſi non ſint illi aculei. Fruſtra uellerum mollicies in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur ueſtes. Magnū fraus & ibi lucrū monopolium inuenit. De nulla

re crebrioribus ſenatuſcõſultis nulloq; nõ principe adito querimoniis ꝓuincialibus. Vrina & duobus aliis animalibus ratione mira eſt.

DE Leontophono: lynce: melibus & ſciuris. Cap. xxviii.

LEontophonon accepimus uocari paruum: nec aliubi naſcens q̃ ubi leo gignit᷑. Quo guſtato tanta illa uis eſt: ut cæteris quadrupedũ imperitans ilico expiret. Ergo corpus eius aduſtum aſpergunt aliis carnibus polentæ modo inſidiantes feræ: necãtq; etiam cinere tam cõtraria eſt peſtis. Haud immerito igitur odit leo. uiſumq; frãgit & citra morſũ exaĩat. Ille cõtra urinã ſpargit prudẽs hãc quoq; leoni exitialẽ. Lyncũ humor ita redditus ubi gignũt᷑: glaciat᷑: areſcitue ĩ gemmas carbũculis ſimiles & igneo colore fulgẽtes: lyncuriũ uocatas: atq; ob id ſucino a pleriſq; ita gn̄ari ꝓdito. Nouere hoc: ſciũtq; lynces & ĩuidentes: urinã terra operiunt: eoq; celerius ſolidatur. Illa alia ſollertia in metu melibus ſufflata cute diſtẽtæ ictus hominũ & morſus canũ arcent. Præuidẽt tẽpeſtatẽ & ſcyuri: obturatiſq; qua ſpiraturus eſt uentus cauernis: ex alia parte aperiũt fores decretos. Ipſis uilloſior cauda ꝓ tegumẽto eſt. Ergo ĩ hyemes aliis prouiſum pabulum: aliis pro cibo ſomnus.

DE Vipera: cocleis: & lacertis. Cap. xxxviiii.

SErpẽtiũ uipera ſola terra dicit᷑ condi. Cæteræ arboꝝ aut ſaxorũ cauis. & alias uel annua fame durant: algore mõ dẽpto. Oĩa ſeceſſus tpr̃e ueneno orba dormiũt. Simili mõ & cochleæ. illæ quidem iteꝝ & æſtatibus adhærẽtes maxime ſaxis: ut etiam iniuria reſupinatæ auulſæq; non tamẽ exeãt. In balearibus uero ĩſulis cauaticæ appellatæ nõ prorepũt e cauis terræ neq; herba uiuunt: ſed uuæ modo ĩter ſe cohærẽt. Eſt & aliud genus minus uulgare. Ad hærẽt operculo eiuſdẽ teſtæ ſe operientes: obrutæ terra ſẽp. Hæ & circa maritimas tãtũ alpes quondã effoſſæ. cœpere iam erui et ĩueliterno. õium tamen laudatiſſimæ in aſtypalea inſula. Lacertæ inimiciſſimũ genus cochleis. Negant᷑ ſemeſtrẽ uitã excedere. Lacerti arabiæ cubitales. In india uero in niſa monte .xxiiii. in longitudine pedum: colore fului aut punicei aut cærulei.

DE Canibus. Cap. xl.

EX iis quoq; aĩalibus quæ nobiſcũ degũt: multa ſũt cognitu digna. Fideliſſimi ante omnia homini canes atq; equi. Et pugnaſſe aduerſus latrones canem pro domino accepimus: confectumq; plagis a corpore non receſſiſſe uolucres & feras abigentem. Ab alio in epiro agnitum in conuentu percuſſorem domini: laniatuque & latratu adactum: ut cogeretur fateri ſcelus. Garamantem regẽ canes ducenti ab exilio reduxere prœliantes contra reſiſtentes. Propter bella colophonii: itẽq; caſtabalenſes cohortes canũ habuere. Eæ primæ dimicabant in acie nunq̃ detrectantes. Hæc erant fidiſſima auxilia: nec ſtipendiorum indiga. Canes defendere cimbros cæſis dominis eorum plauſtris impoſitis. Canis Iaſone Lycio ĩterfecto cibum capere noluit: ĩediaq; conſumptus eſt. Is uero cui nomen hyrcani reddidit Durides accenſo regis Lyſimachi rogo: iniecit ſe flammæ. Similiterq; Hieronis regis. Memorat & Pyrrhũ Gelonis tyranni canem Philiſtus. Memorat᷑ & Nicomedis bithyniæ regis uxore eius Cõſynge lacerata propter laſciuiorem cũ marito iocum. Apud nos Volcatiũ nobilẽ ꝗ Ceſeliũ ius ciuile docuit aſturcone e ſuburbano redeũtẽ cũ adueſperauiſſet canis a graſſatore defendit. Item Celium ſenatorem ægrũ placẽtiæ ab armatis oppreſſũ. Nec prius ille uulneratus eſt: q̃ cane interempto. Sed ſuper omnia in nr̃o æuo actis po. ro. teſtatũ Appio Iunio & .P. Silio conſſ. cum aĩaduerteret᷑ ex cã Neronis Germanici filii ĩ. T. Sabinum & ſeruitia eius: unius ex iis canem nec a carcere abigi potuiſſe: nec a corpore. receſſiſſe: abiecto ĩ gradibus gemitoriis mœſtos edentẽ ululatus magna populi ro. corona circũſtãte. ex qua cũ ꝗdã ei cibũ obieciſſet: ad os defũcti tuliſſe. Innatauit idẽ ĩ tyberim cadauere abiecto ſuſtentare conatus: effuſa multitudĩe ad ſpectãdã animalis fidẽ. Soli dominũ nouere. Et ignotũ quoq; ſi repente ueniat: intelligunt. Soli noĩa ſua: ſoli uocẽ domeſticam agnoſcunt. Itinera q̃uis longa meminere. Nec ulli præter

hominē mēoria maior. Impetus eoꝝ & ſæuitia mitigatur ab homine cōſidēte humi. Pluria alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu ſollertia & ſagacitas præcipua eſt. Scrutatᷣ ueſtigia atq; perſequitᷣ. Comitantē ad feram inquiſitorē loro retrahens: q̄uis aquam tranſiliēs ſe occultaſſet: quam ſignificans demonſtratio ē cauda primū deinde roſtro. Ergo etiam ſenecta feſſos cæcoſq; ac debiles ſinu ferunt: uētos & odorē captantes: prodenteſq; roſtro cubilia. E tigribus eos indi uolunt cōcipi: & ob id in ſiluis coitus tpr̄e alligant fœmīas. Primo & ſecundo fœtu nimis feroces putāt gigni. Tertio demum educant. Hoc idem e lupis galli: quorum greges ſuū quiſq; ductorē e canibus & ducē habēt. Illum in uenatu comitantur: illi parēt. Nāq; inter ſe exercēt etiam magiſteria. Certum eſt iuxta nilum amnem currentē lābere: ne crocodilorum auiditati occaſionē præbeāt. Indiam petēti Alexandro Magno rex albaniæ dono dederat inuſitatæ magnitudinis unum: cuius ſpecie delectatus iuſſit urſos: mox apros & deinde damas emitti cōtēptu immobili iacēte. Eaq; ſegnicie tāti corporis offenſus īpator generoſi ſpiritus eū īterimi iuſſit. Nūciauit hoc fama regi. Itaq; alteꝝ mittēs addidit mādata: ne ī paruis experiri uellet: ſed in leone elephātoue. Duos ſibi fuiſſe. Hoc interempto præterea nullum fore. Nec diſtulit Alexander leonemq; fractum ꝓtinus uidit. Poſtea elephantum iuſſit induci haud alio magis ſpectaculo lætatus: horrētibus quippe p totum corpus uillis ingēti primū latratu intonuit. Mox ī ceruicē aſſultans contraq; beluam exurgens hinc & illinc artifici dimicatiōe: qua maxīe opus eſſe infeſtans atq; euitans: dōec aſſidua rotatū uertigine afflixit: ad caſum eius tellure cōcuſſa. Canum generibus annui partus. Iuſta ad pariendum annua ætas. Gerunt ī utero ſexagenis diebus. Gignunt cæcos & quo largiore alūtur lacte: eo tardiorem uiſum accipiunt: non tamen unq̄ ultra uiceſimumprimum diem: nec ante ſeptimum. Quidam tradunt ſi unus gignatur nono die cernere. Si gemini decimo: idemq; in ſingulos adiici: totidemque eſſe tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina ſit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu qui nouiſſimus cernere incipit: aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum ſyrio ardente homini peſtifera ut diximus: ita morſis letalis aquæ metus. Quapropter obuiam itur per.xxx. eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut ſi præuenerit morbus ueratro.

¶ Ad canis rabidi morſum. ¶ Cap.xli.

AD morſum uero unicum remedium oraculo quodam nuper repertū radix ſilueſtris roſæ quæ cynorhoda appellatur. Columella auctor ē: ſi quadrageſimo die q̄ ſit natus caſtretᷣ morſu cauda: ſūmuſq; eius articulus auferatur: ſequēti neruo exempto nec caudam creſcerere: nec canes rabidos fieri. Canē locutū in ꝓdigiis quod eqdem annotauerim accepimus: & ſerpentē latraſſe: cū pulſus eſt regno Tarquinius.

¶ DE Natura equorum. ¶ Cap.xlii.

EIdem Alexandro & equi magna raritas contigit. Bucephalan eum uocarūt: ſiue ab aſpectu toruo: ſiue ab inſigni taurini capitis armo impreſſi. Sedecī talentis ferunt ex Philonico pharſali grege emptum etiam tum puero capto eius decore. Neminem hic alium q̄ Alexandrum regio inſtratus ornatu recepit in ſedem: alios paſſī reiiciens. Idem in prœliis memoratæ cuiuſdam perhibetur operæ. Thebaꝝ oppugnatione uulneratus: in alium tranſire Alexandrum non paſſus. Multa præterea eiuſdē modi. Propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: urbem tumulo circundedit nomīe eius. Nec Cæſaris dictatoris quenq̄ alium recepiſſe dorſo equus traditur. Idemque hominis ſiles pedes priores habuiſſe: hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædē. Fecit & diuus Auguſtus equo tumulū: de quo Germanici Cæſaris carmē ē. Agrigēti complurium equorum tumuli pyramides habēt. Equum adamatum a Semiramide uſq; ad coitum Iuba auctor eſt. Scythæ quidē equitatus & equorum gloria ſtrepūt. Occiſo deniq; ipſorum regulo ex prouocatione dimicāte hoſtem cum uictor ad ſpoliandum ueniſſet: ab equo eius ictibus morſuq; confectum. Alium detracto oculoꝝ

oculorum operimentō & cognito cum matre coitu:petiſſe prærupta:atq; exanimatū.
Equam eadem ex cauſa in reatino agro laceratumq; pariter aurigam īuenimus. nāq;
& cognationum intellectus in iis eſt. Itaque in grege prioris anni ſorore libentius
etiā q̄ matre equa comitatur. Docilitas tanta eſt:ut uniuerſus ſybaritāi exercitus eq/
tatus ad ſymphoniæ cantū ſaltatione q̄dā moueri ſolitus inueniat̃. Iidem præſagiūt
pugnā:& amiſſos lugēt dominos: lachrymaſq; interdū deſiderio fundūt. Interfecto
Nicomede rege : equus eius inedia uitam finiuit. Philarchus refert Centaretrium e
galatis ī prœlio occiſo Antiocho potitum equo eius. Conſcendiſſe ouantem. At illū
indignatione accenſum:domitis frenis ne regi poſſet præcipitem in abrupta iſſe:exa/
nimatumq; una. Philiſtus a Dionyſio relictū ī ceno hærētem ut ſeſe euelliſſet ſecutū
ueſtigia domini:examine apum iubæ īhærente:eoq; oſtento tyrannidem a Dionyſio
occupatā. Ingenia eorum īenarrabilia iaculantes obſequio expiūt̃: difficiles conatus
corpore ipſo:nixuq; īuitātiū. Iā tela humi collecta eq̄ti porrigunt. Nam in cyrco ad
currus uincti non dubie intellectū adhortationis & gloriæ fatentur. Claudii Cæſaris
ſæculariū ludoꝝ cyrcenſibus excuſſo ī carceribus auriga albati eq palmā occupauere:
primatū obtinuere : oppoſita effūdentes oīa:quæ contra æmulos debuiſſent:pitiſſio
auriga inſiſtente facientes: cū puderet hominum artes ab equis uīci : peracto legitīo
curſu ad metā ſtetere. Maius auguriū circa priſcos plebeiis cyrcēſibus excuſſo auriga:
ita ut ſi ſtaret:in capitolium cucurriſſe equos: ſedemq; ter luſtraſſe. Maximum uero
eodem perueniſſe habenas cū palma & corona effuſo Ratumena q ibi uicerat. Vnde
poſtea nomen portæ eſt. Sarmatæ longinqua itinera acturi:inedia pridie præparant
eos:exiguū tātū potū īpartientes:atq; ita per centena milia & quinquaginta cōtinuo
curſu euntibus inſident. Viuunt annis quidem quīquagenis. Fœminæ mīore ſpatio.
Eædem quinquennio finem creſcendi capiunt : mares anno addito. Forma equorū
quales maxime legi oporteat : pulcherrime quidem Virgilio uate abſoluta eſt. Sed
& nos diximus in libro de iaculatione equeſtri condito : & fere inter omnes conſtare
uideo. Diuerſa autem cyrco ratio quæritur. Itaq; cum bimi in alio ſubigant̃ imperio
non ante quinquennes ibi certamen accipiunt. Partum ī eo genere undenis mēſibus
ferunt:duodecimo gignunt. Coitus uerno æquinoctio bimo utrinq; uulgaris. Sed a
trimatu firmior partus. Generat̃ mas ad ānos trigintatres. Vtpote cum a cyrco poſt
uiceſimum annum mittantur ad ſobolem reparandam. Et ad quadraginta duraſſe
tradunt:adiutum modo ī attollenda priore parte corporis. Sed ad generandū paucis
animalium minor fertilitas. Quadecauſa per interualla admiſſuræ dantur:nec tamē
quīdecim initus eiuſdem anni ualet tolerare. Equarum libido extinguit̃ iuba tonſa.
Gignunt annis omnibus ad quadrageſimum. Vixiſſe equum ſeptuagintaquinque
annis proditur. In hoc genere grauida ſtans parit:præterq; cæteras fœtum diligit. Et
ſane equis amoris innaſci ueneficium : hippomanes appellatum in fronte caricæ
magnitudīe:colore nigro.quod ſtatim edito partu deuorat fœta. Aut partū ad ubera
non admittit : ſiquis præreptum habeat. Olfactu in rabiem id genus agit̃. Amiſſa
parente in grege armenti:reliquæ fœtæ educant orbum. Terram attingere ore triduo
proximo q̄ ſit genitus negant poſſe. Quo quis acrior : in bibendo profundius nares
mergit. Scythæ per bella fœminis uti malunt:quoniā urinā curſu nō īpedito reddāt.
Cōſtat in luſitania circa ulyxipponem oppidū & tagū amnem equas fauonio flante
obuerſas animalem concipere ſpiritum:idq; partum fieri:& gigni perniciſſimum ita:
ſed triēniū uitæ nō excedere. In eadem hiſpania galleca gens & aſturia eſt equini gn̄is.
Hi ſunt quos tiheldones uocamus. Minori forma appellatos aſturcones gignunt.
Quibus non uulgaris īcurſu gradus:ſed mollis alterno crurum explicatu glomeratio.
Vnde eq̄s coluti carpe īcurſus tradit̃ arte. Equo fere q homini morbi præterq; ueſicæ
conuerſio:ſicut omnibus in gn̄e ueterino.

¶ DE Aſinis & mulis. ¶ Cap. xliii.

a A Sinum quadringẽtis nummis emptum. Q. Aſio ſenatori auctor eſt. M. Varro: haud ſcio an omnium precio animalium uicto opera ſine dubio geruli mirifica arando quoq;. Sed mularum maxime pro generatione patria etiam ſpectat̃ in his. arcadibus in achaia: in italia reatinis. Ipſum animal frigoris maxime impatiens: ideo nõ generat̃ in ponto. nec in æquinoctio uerno ut cætera pecua admittit̃: ſed ſolſtitio. mares in remiſſione operis deteriores. Partus a. xxx. menſe ociſſimus: ſed a trimatu legitimus: Totidem quot equæ & eiſdem menſibus & ſimili modo. Sed incontinens uterus urinã genitalem reddit: ni cogatur in curſum uerberibus a coitu. Raro gemĩos parit. paritura lucẽ fugit: & tenebras quærit: ne conſpiciatur ab homine. Gignit tota uita quæ eſt ei ad. xxx. annum. partus caritas ſumma: ſed aquarum tediũ maius. Per ignes ad fœtus tendunt. Eæ item ſi riuus minimus interſit: horrent ita: ut pedes oĩo caueant tingere. nec niſi aſſuetos potant fontes: qui ſunt in pecuariis. Atq; ita ut ſicco tramite ad potum eant. nec pontes tranſeant per raritatem plantarum trãſlucẽtibus fluuiis. mirumq; dictu ſitiunt: & ſi immutentur aquæ ut bibant: cogẽdæ exonerãdæue ſunt: nec niſi ſpatioſe incubant alias atteruñt. Varia nãq; ſõnio uiſa concipiunt ictu pedũ crebro: qui niſi per inane emicuerit repulſu durioris materiæ claudıtatem ilico affert. quæſtus ex his opima prædia exuperat. Notum eſt in celtiberia ſingulas q̃dragenis milibus nummorum emi. Ad mularum maxime partus aurium referre in his & palpebrarum pilos aiũt: q̃uis enim unicolor toto reliquo corpore: totidẽ tamẽ colores quot ibi fuere reddit. Pullos earum epulari Mecenas inſtituit: multum eo tempore prælatos onagris. poſt eum interiit auctoritas ſaporis. Sed aſino moriente uiſo celerrime id genus deficit.

DE Mulis. Capitulum. Lii.

E X aſino & equa mulus gignitur menſe. xiii. animal uiribus in labore eximium. Ad tales partus equas neq; quadrimis minores: neq; decennibus maiores legũt. arceriq; utrunq; genus ab altero narrant: niſi infantia eius generis quod ineant lacte hauſto. Quapropter ſurreptis ſtatim pullis in tenebris equarum uberi aſinarumue eculeos admouent. Gignitur autem mula ex equo & aſina: ſed effrenis & tarditatis ĩdomitæ. lenta omnia eſſe uetulis. Conceptum ex equo ſecutus aſini coitus abortu perimit: non item ex aſino equi. Fœminas a partu optime. vii. die impleri obſeruatũ eſt: mares fatigatos melius implere. quæ non priuſq̃ dentes: quos pullinos appellãt iaciat: cõceperit: ſterilis intelligitur: & quæ non primo initu generare cœperit. Equo & aſina genitos mares hinulos antiqui uocabant: contraq; mulos quos aſini & equæ generarent. obſeruatum ex duobus diuerſis generibus nata tertii generis fieri: & neutri parentum eſſe ſimilia. eaq; ipſa quæ ita nata ſunt non gignere in omni animalium genere: iccirco mulas non parere. Eſt in annalibus noſtris peperiſſe ſæpe: ueꝝ ꝓdigii loco habitum. Theophraſtus uulgo parere in cappadocia tradit: ſed eſſe id animal ibi ſui generis. Mulæ calcitratus inhibetur uini crebriore potu. In plurium græcorum eſt monumẽtis cum equa muli coitu natum: quem uocauerunt hinum. i. paruũ mulũ. Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ ueloces in curſum: duricia eximia pedum: uerum rugoſo corpore: indomito animo ſed generoſo. onagro & aſina geĩtus omnes antecellit. Onagri in phrygia & lycaonia præcipui. pullis eorum ceu præſtantibus ſapore africa gloriatur: quos laliſiones appellant. Mulum. lxxx. annis uixiſſe athenienſium monumentis apparet. eo gauiſi cum templum in arce facerent: quod derelictus ſenecta cadentia iumenta comitatu uiſuq; exortaretur decretum fecere: quo caueretur: ne frumentarii negociatores ab incerniculis eum arcerent.

DE Bubus. Capitulum. Liii.

B Vbus indicis camelorum altitudo tradit̃: cornua in latitudinem quaternorum pedũ. In nr̃o orbe epiroticis laus magna a Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id conſecutus eſt non ante quadrimatum ad partus uocandos. Prægrandes itaque fuere: hodieq; reliquiæ ſtirpium durant. At nunc aniculæ ad fœcunditatem poſcunt̃:

tolerantius tamen bimæ. Tauri generationem quadrimi ĩplent.& ſingulis denæ codẽ
ãno traduntur.Si autem poſt coitum in dextram partem abeãt tauri:generatos mares
eſſe:ſi in leuam fœminas.Conceptio uno initu peragitur.quod ſi forte pererrauit.xx.
poſt die marem fœmina repetit.Pariunt menſe.x.quicquid ante genitum inutile eſt.
Sũt auctores ipſa complẽte.x.mẽſem duos parere:nũc raro gemĩos.Coitus a delphini
exortu ad pridie nõn.ianuarii diebus.xxx.aliquibus & autũno:gẽtibus qdẽ quæ lacte
uiuũt ita fœtus diſpẽſantibus:ut õi tpr̃e ãni ſupſit id alimẽtũ. Tauri nõ ſæpius q̃ bis
die ĩeũt.Boues aĩaliũ ſoli & retro ãbulãtes paſcũť: apud garamãtas qdẽ haud aliter.
Vita fœĩs.xv.ãnis lõgiſſĩa:maribus.xx.Robur ĩ ꝗmatu.lauatione calidæ aquæ tradũť
pĩgueſcere:& ſiqs ĩciſa cute ſpiritũ ĩ uiſcera haꝝdĩe adigat.Nõ degeneres exiſtĩari etiã
mĩus laudato aſpectu:plr̃imũ lactis alpĩs:qbus mĩmũ corporis plr̃imũ laboris capite
nõ ceruice iũctis. Syriacis nõ ſũt palearia:ſed gibber ĩ dorſo.Carici quoq; ĩ pte.Aſiæ
fœdi uiſu tubere ſup armos a ceruicibus eminẽte:laxatis cornibus excellentes in opere
narrãť.Cæteri nigri coloris cãdidiue ad laborẽ dãnãť.Tauris minora q̃ bubus cornua
tenuioraq;.Doĩtura boũ in trimatu:poſtea ſera:ãte præmatũra.optĩe cũ doĩto iuuẽcus
ĩbuiť.Sotiũ.n.laboris agriq; culturæ habemus. Hoc aĩal tantæ apud priores curæ:ut
ſit ĩter exẽpla dãnatus a populo rõano die dicta qui cõcubĩo ꝓcaci rure omaſũ ediſſe
ſe neganti occiderit bouẽ:actuſq; ĩ exiliũ tãq̃ colono ſuo interẽpto. Tauris ĩ aſpectu
generoſitas torua frõte:auribus ſetoſis:cornibus in ꝓcinctu dimicationẽ poſcẽtibus.
ſed tota cõminatio prioribus ĩ pedibus ſtat:ira gliſcẽte alternos replicãs ſpargenſq; ĩ
altũ harẽã:& ſolus animaliũ eo ſtimulo ardeſcẽs. Vidimus ex impio dimicãtes:& ideo
ſe demõſtratos rotari cornibus cadẽtes excipi:iteꝝq; reſurgere mõ iacẽtes ex humo tol-
li bigaꝝq; etiã curru citato uelut aurigas inſiſtere. Theſſaloꝝ gẽtis inuentum ẽ equo
iuxta quadrupedãte cornu intorta ceruice tauros necare.Primus id ſpectaculum dedit
romæ Cæſar dictator:hinc uictimæ optimæ & lautiſſima deoꝝ placatio.huic tantum
animali õniũ qbus ꝓcerior cauda nõ ſtatim nato cõſũatæ ut cæteris mẽſuræ: creſcit
uni dõec ad ueſtigia ima ꝑueniat.Quãobrẽ uictimaꝝ ꝓbatio in uitulo ut articulum
ſuffraginis cõtingat:breuiore nõ litãt. Hoc quoq; notatũ uitulos ad aras hũeris ho-
minis allatos nõ fere litare:ſicut nec claudicante:nec aliẽa hoſtia deos placari:nec tra-
hẽte ſe ab aris. Eſt frequẽs in ꝓdigiis priſcoꝝ bouẽ locutũ:quo nũciato ſenatum ſub
diuo haberi ſolitum.

DE Apiboue. Capitulum. Liiii.

BOs ĩ ægypto etiã numinis uice colitur.Apim uocant:inſigne ei in dextro latere
candicãs macula cornibus lunæ creſcere incipiẽtis nodus ſub lingua quẽ cãtaꝝ
appellant.Non ẽ fas eũ certos uitæ excedere ãnos.merſũq; in ſacerdotũ fonte enecãt
quæſituri luctu aliũ:quẽ ſubſtituãt:donec inueniant mœrẽt. Deraſis etiã capitibus
nec tãen uſq̃ diu quæriť.Inuẽtus deduciť a ſacerdotibus memphim. Sunt delubra ei
gemina quæ uocant thalamos auguria populoꝝ.alteꝝ intraſſe lætũ eſt:in altero dira
portendit.Reſponſa priuatis dat e mãu conſulẽtiũ cibũ capiẽdo.Germanici Cæſaris
manũ auerſatus eſt haud multo poſt extincti.Cætero ſecretius cũ ſe ꝓrupit in cœtus
incedit ſũmoto ſtrepitu lictoꝝ.grexq; pueroꝝ comitať carmen honori eius canentiũ:
intelligere uideť & adorari uelle.hi greges repente lymphati futũra præcinũt.Fœmina
bos ſemel ei ãno oſtendiť ſuis & ipſa inſignibus q̃q̃ aliis:ſẽperq; eodem die & ĩueniri
eam extinguiq; tradũt.Memphi eſt locus in nilo:quẽ a figura uocãt phialã omnibus
annis ibi aureã pateram argenteãq; mergentes:diebus quos habent natales apis.ſeptẽ
hi ſunt:miꝝq; neminẽ per eos a crocodilis attingi. octauo poſt horam diei.vi.redire
beluæ feritatem.

DE natura Pecudũ & Pecorum. Ca. Lv.

MAgna & pecori gratia uel in placamentis deorum:uel in uſu uellerum.ut boues
ſumptum hominum excolũt:ita corpoꝝ tutela pecori debetur.generatio bimis
utrãq; ad nouenos annos:quibuſdam & ad.x. primi pares minores fœtus.coitus
omnibus ad arcturi occaſum: id eſt a tertio idus maias ad aqlæ occaſum.i.xiii.kalẽ.

auguſti.Gerunt partum diebus.cl. poſtea cõcepti inualidi.cordos uocabant antiqui poſt id tẽpus natos.Multi hybernos agnos præferũt uernis: quoniam magis interſit ãte ſolſtitium:q̃ ante brumam firmos eſſe:ſolumq; hoc animal utiliter bruma naſci. Arieti naturale agnas faſtidire: ſenectam ouiũ conſectari:& ipſe ſenecta melior:illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetᷣ cornu iuxta aurẽ terebrato.Dextro teſte præligato fœminas generat:leuo mares. Tonitrus ſolitariis ouibus abortus ĩfeꝝt.Remediũ ẽ cõgregare eas:ut cœtu iuuẽtᷣ.Aquilonis flatu mares cõcipi dicũt:auſtri fœmĩas. Atq; in eo genere arietũ maxĩe ſpectãtᷣ ora:qa cuius coloris ſub lingua habuere uenas: eius & lanitiũ ẽ ĩ fœtu:uariũq; ſi plures fuere:& mutatio aquaꝝ potuſq; uariat.Ouiũ ſũma genera duo tectũ & colõicũ.Illud mollius:hoc in paſcuo elegãtius: quippe cũ tectũ rubis ueſcatᷣ.Operimẽta eis ex arabicis præcipua.lana autẽ laudatiſſima apula & quæ ĩ italia græci pecoris appellatᷣ:alibi italica.Tertiũ locum mileſiæ oues optinẽt:apuliæ breues uillo:nec niſi penulis celebres.Circa tarentũ canuſiumq; ſummam nobilitatẽ hẽnt.In aſia uero eodẽ genere laodiceæ. alba circũpadãis nulla præfertᷣ.nec libra cẽtẽos nummos ad hoc æui exceſſit ulla.Oues nõ ubiq; tondẽtᷣ.durat quibuſdã in locis mos uellendi. Coloꝝ plura genera qppe cũ deſint etiam nomina eis:q̃s natiuas appellant aliquot modis.

¶ DE Generibus lanarum & ueſtium. ¶ Ca. Lvi.

HIſpania nigri uelleris præcipuas habet:pollẽtia iuxta alpes:canuſia rutili: quas erythras uocãt.Itẽ betica ut canuſiũ. fuluas tarẽtũ ac pulliginis ſuæ:& ſuccidis ōnibus uſus medicatus.hyſtriæ liburniæq; pilo propior q̃ lanæ pexis aliẽa ueſtibus:& quã ſola ars ſcutulato textu cõmẽdat. In luſitania ſimilis circa piſcĩas ꝓuĩciæ narbonẽſis.Sĩlis & in ægypto:ex qua ueſtis detrita uſu tĩgitᷣ:rurſuſq; æuo durat.Eſt & hirtæ filo craſſo in tapetis ãtiqſſĩa grã.Iã certe priſcos iis uſos Homerus auctor ẽ.aliter hæc galli tingũt:aliter parthoꝝ gẽtes.Lanæ & per ſe coactæ ueſtẽ faciunt:& ſi addatᷣ acetũ etiã ferro reſiſtunt:ĩmo uero etiam ignibus. Nouiſſimo ſui purgamẽto qppe ahenis coquẽtiũ extractæ indumentis uſum ueniũt:gallıaꝝ(ut arbitror)ĩuentũ.certe gallicis hodie nomĩbus diſcernuntᷣ:nec facile dixerĩ qua id ætate cœperit. Antiqs enim torus e ſtramento erat:q̃liter nũc etiã ĩ caſtris gauſape. patris mei mẽoria cœpere ãphimala nr̃a:ſicut uilloſa & etiam uentralia. Nã tunica lati claui in modũ gauſape texi nunc primũ ĩcœpit.lanaꝝ nigræ nullũ colorẽ bibunt.De reliq̃ꝝ ĩfectu ſuis locis dicẽus. In cõchyliis marĩs aut herbaꝝ natura:lanã colo & fuſo Tanaqlis:quæ eadẽ Caia Cecilia uocata ẽ:ĩ tẽplo.M.Anci duraſſe ꝓdẽte ſe auctor ẽ.M.Varro:factãq; ab ea togã regiã ũgulatã ĩ æde fortunæ: q̃ Seruius Tullius fuerat uſus.Inde factũ ut nubẽtes uirgĩes coĩtaretᷣ colus cõpta & fuſus cũ ſtamĩe.Ea prĩa texuit rectã tunicã:q̃ ſĩul cũ toga pura tyrões ĩduũtᷣ:nouæq; nuptæ.Vngulata ueſtis prĩo lautiſſĩs fuit:ĩde ſurriculata defluxit. Togas raſas phrygianaſq; diui Auguſti nouiſſĩs tp̃ribus cœpiſſe ſcribit Feneſtella.Crebræ papaueratæ ãtiqorẽ hẽnt origĩẽ:iã ſub Lucilio poeta ĩ Torq̃to notatæ.Prætextæ apud hetruſcos originẽ ĩuenere.Trabeis uſos accipio reges.Pictas ueſtes iã apud Homeꝝ fuiſſe:unde triũphales natæ. Acu facere idæi phryges ĩuenerũt:ideoq; phrygiones appellati ſũt.Auꝝ ĩtexere ĩ eadẽ aſia ĩueĩt Attalus rex:unde nomẽ attalicis. Colores diuerſos picturæ ĩtexere babylõ maxĩe celebrauit:& nomẽ ĩpoſuit. Plurimis uero liciis texere:quæ polymita appellãt:alexandria ĩſtituit. ſcutulis diuidere gallia. Metellus Scipioni triclinaria babylonica ſeſtertiũ octĩgẽtis milibus ueniſſe iam tunc poſuit in capitalibus crimĩbus:quæ Neroni prĩcipi q̃drĩgẽtis milibus ſeſtertiũ nuper ſtetere.Seruii Tullii prætextæ:qbus ſignum fortunæ ab eo dicatæ cooptum erat:durauere ad Seiãi exitum.miꝝq; fuit nec defluxiſſe eas:nec teredonum ĩiurias ſẽſiſſe ãnis .dlx.Vidĩus iã & bidẽtium uellera purpura cocco cõchylio ſexqpedalibus libris ĩfecta: uelut illa ſic naſci cogẽte luxuria.In ipſa oue ſatis generoſitatis oſtẽditᷣ breuitate cruꝝ uẽtris ueſtitu.qbus nudus eſſet:apicas uocabãt:damnabantq;.Syriæ cubitales ouium caudæ:plr̃imumq; ĩ ea p̄te lanicii. Caſtrari agnos niſi qnquemenſtres præmaturum

exiſtimant.

❡DE Muſimonio. ❡Capitulum Lvii.

EST & in hiſpania & maxīe corſica non maxime abſimile pecori gēus muſioniũ caprino uillo q̃ pecoris uelleri propius: quorum e genere & ouibus uatos priſci umbros uocauerũt. Infirmiſſimũ pecori caput: q̃obrē auerſum a ſole paſci cogēdum. Q̃ſtultiſſīa animaliũ lanata. q̃ timuere ingredi unũ cornu rapto ſequũt̃. Vita lōgiſſīa annis decem: in æthiopia. xiii. Capris eodem loco. xi. in reliquo orbe plurimum octo. Vtrunque genus intra quartum coitum impletur.

❡DE Capris & generatione earum. ❡Ca. Lviii.

CAPRÆ pariũt & quaternos: ſed raro admodum. ferũt. v. mēſibus: ut oues. Capræ pīguedīe ſterileſcũt. Trimæ mīus utiliter generāt & ī ſenecta: nec ultra q̃driēnium. Incipiunt. vii. menſe & adhuc lactantes. Mutilũ in utroq; ſexu utilius. Primus in die coitus nō īplet: ſequens efficacior: ac deīde cōcipiunt nouēbri menſe: ut martio pariāt turgeſcētibus uirgultis. Aliquādo aniculæ: ſēp bimæ: in trimatu īutiles pariunt octōis ānis. Abortus frigori obnoxius. Oculos capra ſuffuſos iũci pũcto ſāguīe exonerat: caper rubi. Solertiā eius aīalis Mutianus uiſā ſibi ꝓdidit ī pōte prætenui duabus obuiis e diuerſo cũ circũactũ āguſtiæ nō caperēt: nec reciprocationē lōgitudo ī exilitate cæca torrēte rapido mīaciter ſubterfluēte alterā decubuiſſe: atq; ita alterā ꝓculcate ſupgreſſā. Mares q̃maxīe ſimos lōgis auriculis īfractiſq; armis q̃uilloſiſſīos ꝓbant. Fœmīaꝝ generoſitatis inſigne laciniæ corporibus & ceruice binæ depēdētes. Nō ōibus cornua: ſed qbus ſunt in his & īdicia ānoꝝ ꝑ incrementa nodoꝝ. Multis lactis maior ubertas. Auribus eas ſpirare: nō naribus: nec ũq̃ febri carere Archelaus auctor ē. Ideoq; fortaſſis ꝙ aīa his q̃ ouibus ardentior: calidioreſq; cōcubitus. Tradunt & noctu non mīus cernere q̃ īterdiu. & ideo caprinũ iecur: ſi ueſcat̃: reſtituit ueſptinā aciē his: quos nyctilopas uocāt. In cilicia circaq; ſyrias uillo tōſili ueſtiũt̃. Capras in occaſũ decliui ſole in paſcuis negant cōtueri inter ſeſe: ſed auerſas iacere. Reliqs autē horis inter ſe aduerſas & cognitiores. Depēdet omniũ mento uillus: quē arũcũ uocant. hoc ſiquis apprehenſā ex grege unā trahat: cæteræ ſtupentes ſpectant. Id etiā euenire cũ quandā herbā aliqua ex eis momorderit. Morſus eaꝝ arbori exitialis. oliuam lambēdo quoq; ſterilem faciunt. eaq; ex cauſa Mineruæ immolatur.

❡DE Suibus & natura earum: ❡Capitulum Lviiii.

SVILLI pecoris admiſſura a fauonio ad æquinoctiũ uernũ ætatis. viii. mēſe: qbuſdā ī locis etiā a. iiii. uſq; ad. viii. ānũ. partus bis in āno: tēpus utero. iiii. menſiũ. Numerus fœcunditatis ad uicenos: ſed educare tā multos nequeunt. Diebus. x. circa brumā ſtatī dētatos naſci Nigidius tradit. Implent̃ uno coitu qui & gemīatus ꝓpter facilitatē abortiēdi remediũ ne prīa ſubactione: neq; ante flacidas aures coitus fiat. Mares nō ultra trimatũ generāt. Fœmīæ ſenectute feſſæ cubātes coeũt. Comeſſe fœtus his nō ē ꝓdigiũ. Suis fœtus ſacrificio die. v. purus eſt. pecoris die. vii. bubus. xxx. Corũcanius rumīalis hoſtias donec bidentes fierent: puras negauit. Suē oculo amiſſo putant cito extingui: alioqn uita ad. xv. annos: qbuſdā uicenos. Veꝝ efferant̃. & alias obnoxiũ genus morbis anginæ maxīe & ſtrumæ. Index ſuis īualidæ cruor ī radice ſetæ dorſo euulſæ. Caput obliquũ in inceſſu. penuriā lactis præpingues ſētiunt: & primo fœtu minus ſunt numeroſæ. In luto uolutatio generi grata: intorta cauda: Id etiam notatũ facilius iacere ī dexterũ q̃ leuũ detortā. pīgueſcũt. lx. diebus: ſed magis tridui inedia ante ſaginationē orſa. Animaliũ hoc maxīe brutũ: animāq; ei ꝓ ſale datā non illepide exiſtimabat̃. Cōptũ agnita uoce ſuarii furto abactos: merſo nauigio īclīatiōe lateris unius remeaſſe. qn & duces in urbe foꝝ nundinariũ domoſq; petere diſcunt. & feri ſapiũt ueſtigia palude cōfũdere: urina fugā leuare. Caſtrant̃ fœminæ ſic quoq; uti cameli poſt bidui inediā ſuſpenſæ pernis prioribus uulua reciſa celerius: ita pingueſcunt: & adhibetur ars iecori fœminarum ſicut anſeꝝ. Inuentum. M. Apicii fico carica ſaginatis ac ſacietate necatis repente mulſi potu dato. neq; alio ex animali

numeroſior materia ganeæ.I.ꝓpe ſapores cũ cæteris ſiguli.Hic cēſoriaꝝ legũ paginæ
interdictaq; cœnis abdoīa glādia teſticuli uuluæ ſincipita uerrīa:ut iā Publii mimoꝝ
poetæ cœna:poſtq̄ ſeruitutē exuerat:nulla mēoret̃ ſīe abdomine:etiā uocabulo ſumīs
ab eo īpoſito.placuere autē & feri ueſicæ.Catōis cēſoris oṓes aprinũ exprobrāt callũ.
In tres tamē ptes diuiſo apro media ponebāt lũbos aprunos appellata . Solidũ aprũ
romanoꝝ primus in epulis appoſuit.P.Seruilius Rullus pr̄ eius Rulli:q Ciceronis in
cōſulatu legē agrariā ꝓmulgauit.tā ꝓpīq̄ origo nũc quottidianæ rei eſt.& hoc ānales
notarũt hoꝝ.s.ad emendationē moꝝ:q̄bus notata q̄dem eſſet cœna . ſed ī pricipio
bini terniq; pariter mādebāt apri. ❡DE Viuariis beſtiarum. ❡Cap.Lx.

VIuaria eoꝝ cæteroꝝq; ſilueſtriũ prius togati gn̄is īueīt Fuluius Hirpīus: q ī tar/
qnēſi feras paſcere īſtituit.Nec diu imitatores defuere.L.Lucullus:&.Q .Hor/
tēſius.Sues feræ ſemel āno gignũt.Maribus ī coitu plrīma aſpitas.tũc īter ſe dimicāt
īdurātes attritu arboꝝ coſtas:lutoq; ſe tergorātes.Fœmīæ ī ptu aſpiores:& fere ſīliter
ī oī genere beſtiaꝝ.Apris maribus nō niſi āniculis gn̄atio.In īdia cubitales dētiũ flexus
gemini ex roſtro:totidē a frōte ceu uituli cornua exeunt.Pilus æreo ſimilis agreſtibus:
cæteris niger. At ī arabia ſuillũ genus non uiuit ī ullo genere.

❡DE Semiferis animalibus. ❡Cap. Lxi.

AEque facilis mixtura cũ fero:q̄liter natos ātiq hibridas ſues uocabāt.Seīferos ad
hoīes quoq; ut ī Caiũ Antoniũ Ciceronis ī cōſulatu collegā appellatiōe trāſlata
nō ī ſuibus tātũ:ſed ī oībus quoq; aīaliũ cuiuſcũq; generis ullũ ē placidũ.Eiuſdē in/
uenit̃ & feꝝ: utpote cũ hoīũ etiā ſilueſtriũ tot genera prædicta ſint. Capræ tñ ī plrī/
mas ſīlitudines trāſfigurāt̃.Sunt capræ.ſũt rupicapræ.ſũt ibices pnicitatis mirandæ.
q̄q̄ onerato capite uaſtis cornibus gladioꝝq; uaginis in hæc ſe librant : ut tormento
aliquo rotati in petris potiſſimũ & mōte aliquo in aliũ trāſilire cupiētes:atq; recurſu
pnici quo libuerit exultāt. Sũt & origes ſoli a q̄buſdā dicti cōtrario pilo ueſtiti:& ad
caput uerſo. Sunt & damæ:& pigargi:& ſtrepſicerotes:multaq; alia haud diſſimilia.
Sed illa alpes: hæc trāſmarini ſitus mittũt. ❡DE Simiis. ❡Cap. Lxii.

SImiaꝝ quoq; genera hoīs figuræ ꝓxīa caudis inter ſe diſtinguũt̃.Mira ſolertia
uiſco īungunt laqueos:calceariq; imitatione uenātiũ tradunt̃. Mutianus & la/
trũculis luſiſſe fictis cera:nuces uiſu diſtinguere.Cornelius luna caua triſtes eſſe:q̄bus
ī eo genere cauda ſit:noua exultationē adoriri . Nāq; defectũ ſydeꝝ & cæteræ pauent
q̄drupedes.Simiaꝝ generi præcipua erga fœtũ affectio . Geſtāt catulos: quos māſue/
factæ intra domos peperere.oībus demōſtrant:tractariq; gaudēt:tractatu gratulatiōē
ītelligētes.Itaq; magna ex pte cōplectēdo necāt. Efferacior cynocephalis natura:ſicut
mitiſſia ſatyris.Calitrices toto pene aſpectu differũt.barba ē ī facie:cauda late diffuſa
priori pte.hoc aīal negat̃ uiuere in alio niſi in æthyopiæ : quo gignit̃ : cælo.

❡DE Leporibus. ❡Cap. Lxiii.

LEpoꝝ plura ſũt genera ī alpibus cādidi:q̄bus hybernis mēſibus ꝓ cibatu niuem
credunt eſſe.Certe liqueſcēte ea rutileſcunt ānis oībus.Et ē aliquod aīal ītolerā/
di rigoris alũnũ lepoꝝ generis.Sunt & quos hiſpania cuniculos appellat fœcũditatis
īnumeræ:famēq; balearibus inſulis populatis meſſibus afferēs . Fœtus uētre exſectos
uel uberibus ablatos nō repurgatis interraneis gratiſſīo in cibatu hn̄t:laurices uocāt.
Certũ ē balearicos aduerſus ꝓuentũ eoꝝ auxiliũ militare a diuo Auguſto petiſſe.ma/
gna ꝓpter uenatũ eoꝝ in terris gr̄a ē.Iniciunt eas in ſpecus q ſunt multifores ī terris:
unde & nomē aīali.atq; ita eiectos ſuperne capiũt.Archelaus auctor ē quot ſint cor/
poris cauernæ ad excremēta:lepori totidē ānos eſſe ætatis. Varius certe nũerus repit̃.
Idē utrāq; uī ſingulis ineſſe:ac ſine mare æque gignere.Benigna circa hoc nat̃a īnocua
& eſculēta animalia fœcunda generauit.Lepus oīum prædæ naſcēs ſolus:præter daſi/
podē ſupfœtat :aliud educās:aliud in utero pilis ueſtitũ:aliud īplume:aliud īchoatā
gerens partē.Necnō & ueſtes leporino pilo facere tentatum ē tactu nō pinde molli:ut

in cute propter breuitatem pili dilabi. ¶DE Damis. ¶Cap. Lxiiii.

DAmæ manſueſcunt raro: cum feræ iure dici nõ poſſint. Cõplura nãq; ſunt nec placida nec fera: ſed mediæ ĩter utrũq; naturæ: ut ĩ uolucribus hirũdĩes: apes ĩ campo: in mari delphini. quo in genere multi & hos incolas domus impoſuere.

¶DE Muribus & Gliribus. ¶Cap. Lxv.

MVres haud ſpernendũ in oſtẽtis etiã publicis aĩal. arroſis lauini clypeis argẽteis marſicũ portẽdere bellũ: Carboni ĩpatori apud cluſium faſciis ꝗbus in calciatu utebatᷣ exitium. Plura eoꝝ genera in cyrenaica regiõe: alii lata frõte: alii acuta: alii herinaceoꝝ genere pungẽtibus pilis. Theophraſtus auctor ẽ in gyaro inſula cum incolas fugaſſẽt: ferꝝ quoq; roſiſſe. cõſtat id quod iacturã qdã & ad chalybas fecere ĩ ferrariis officinis. aurariis qdẽ in metallis ob hoc aluos eoꝝ excidi: ſẽpq; id furtũ deprehendi: tantã eſſe dulcedinẽ furandi. Veniſſe murẽ. cc. nummis caſilinũ obſidẽte Hãnibale: eumq; qui uẽdiderat fame interiſſe: emptorem uixiſſe annales tradunt. Cum cãdidi prouenere lætũ faciunt oſtentum. Nam ſoricum occentu dirimi auſpicia annales referunt. Sorices & ipſos hyeme cõdi auctor ẽ Nigidius: ſicut glires quos cẽſoriæ legis principes. Q. Scaurus: &. M. ĩ conſulatu nõ alio mõ cœnis ademere q̃ cõchylia: aut ex alio orbe cõuectas aues. Semiferꝝ & ipſum aĩal: cui uiuaria ĩ doliis idem ꝗ apris inſtituit. qua in re notatum non congregari: niſi populares eiuſdem ſiluæ. & ſi miſcenturᷣ alienigenæ: niſi amne uel monte diſcreti interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta alunt inſigni pietate. ſeniũ finitᷣ hyberna qete. Cõditi. n. & hi cubant: rurſus æſtate iuueneſcũt: ſili & muſtellis qete.

¶Quæ aĩalia ꝗbus locis nõ ſit. ¶Ca. Lxvi.

SIc mirum rerum naturam non ſolum alia aliis dediſſe terris aĩalia: ſed in eodẽ quoq; ſitu quædam aliquibus locis negaſſe. In meſia ſilua italiæ nõ niſi in pte repiuntᷣ hi glires. In lycia dorcades nõ tranſeunt montes ſyris uicinos. Onagri montẽ q̃ cappadociam a lycia diuidit. In helleſponto in alienos fines non cõmeant cerui & circa argmuſã elaphũ mõtẽ nõ excedunt auribus etiã ĩ mõte fiſſis. ĩ pordoſelene ĩſula uiciniam muſtellæ non tranſeunt. In boetia leucadia illatæ ſolum ipſũ fugiunt: quæ iuxta in orchomeno tota ſubruunt arua talpæ: quibus e pellibus cubicularia uidimus ſtragula. Adeo ne religio qdem a portentis ſummouet delitias. In ithaca lepores illati moriuntᷣ. extremis qdem in littoribus. in ebuſo ĩ littoribus cuniculi ſcatent iuxta hiſpaniã baleareſq;. Cyrenis mutæ fuere ranæ. Illatis e continente uocalibus durat genus earum. Mutæ ſunt etiam nunc cicadæ in ſeripho inſula. Eædem alio tranſlatæ canũt. quod accidere & in lacu theſſaliæ ſicendo tradunt. In italia muribus araneis uenenatus eſt morſus. Eoſdẽ ulterior appennina regio non habet. Iidẽ ubicunq; ſint orbitam ſi tranſiere moriuntᷣ. In olympo macedoniæ monte non ſunt lupi: nec ĩ creta inſula: Ibi quidem non uulpes urſiue: aut omnino ullum maleficum aĩal: præter phalãgiũ. Aranei id genus de quo dicemus ſuo loco mirabilius ĩ eadem inſula. ceruos præterq̃ ĩ cidoneatarum regione nõ eſſe. Item apros: & artagenas: herinaceos. In africa autẽ nec apros: nec ceruos: nec capreas: nec urſos.

¶Quæ aduenis noceant. ¶Ca. Lxvii.

IAm quædã aĩalia innoxia indigenis aduenas interimunt ſicut ſerpentes. ꝑcunt in myrinthe quos terra naſci ꝓditᷣ. Item in ſyria angues circa euphratis maxĩe ripas dormientes ſyros non attingunt. Aut etiam ſi calcati momordere non ſentiunt maleficia alios cuiuſq; gentis infeſti auide & cum cruciatu exanimantes: quãobrẽ & ſyri non necant eos. Contra in aletenio cariæ monte Ariſtoteles tradit a ſcorpiõibus hoſpites non ledi: indigenas interimi. Sed reliquoꝝ quoq; animaliũ: & præterea terreſtrium dicemus genera.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XIIII.

DE Aquatilium natura. Cap. .i.

ANIMALIVM: QVAE TERRESTRIA APpellauimus: hominũ quadã conſortione degẽtia ĩdicata natura ẽ. Ex reliq̃s minimas eſſe uolucres cõueĩt. Quamobrem prius æquorum: amnium: ſtagnorumque dicentur.

Quare in mari maxĩa aĩalia. Cap. .ii.

SVnt autẽ cõpluria in his maiora etiã terreſtribus. Cã euidẽs humoris luxuria. alia ſors alitum q̃bus uita pendentibus. In mari autem tã late ſupino molliq; ac fertili accremẽto accipiẽte cãs genitales ſublimi ſẽpq; pariente natura pleraq; etiã mõſtrifica repiũť perplexis & ĩ ſemet aliter atq; aliter nunc flatu: nunc fluctu conuolutis ſeminibus atq; principiis. Vt uera fiat uulgi opinio q̃cq̃d naſcať in parte naturæ ulla: & in mari eſſe: præterq; multa: quæ nuſq̃ alibi rerꝝ q̃dẽ non ſolum aĩalium ſimulacra ineſſe licet intelligere ĩtuẽtibus uuã: gladiũ: ſerras. Cucumim uero & in colore & in odore ſimilẽ. quo minus mirẽur equorum capita in tam p̃uis eminere cocleis.

DE Indici maris belluis. Cap. iii.

p Lurima autem & maxima in indico mari aĩalia. e q̃bus balenæ q̃ternũ iugerum: priſtes ducenũ cubitorꝝ: q̃ppe ubi locuſtæ q̃terna cubita ĩpleãt. Anguillæ quoq; ĩ gãge ãne tricẽos pedes. Sed ĩ mari belluæ circa ſolſtitia maxĩe uiſunť. Tunc illic ruunt turbines: tũc ĩbres: tunc deiectæ montiũ iugis ꝓcellæ ab imo uertũt maria: pulſataſq; ex ꝓfundo belluas cũ fluctibus uoluunt: & alias tanta thynnorꝝ multitudine: ut magni Alexãdri claſſis haud alio mõ: q̃ hoſtiũ acie obuia cõtrariũ agmẽ aduerſa frõte direxerit. Aliter ſpſis nõ erat euadere: q nõ uoce: non ſonitu: nõ ictu: ſed fragore terrẽť: nec niſi ruina ťbãť. Cadara appellať rubri maris peniſula ingens. huius obiectu uaſtus efficiť ſinus. xii. dierꝝ & noctiũ remigio enauigatus Ptolemæo regi: q̃do nullius auræ recipit afflatum. huius loci q̃ete præcipua ad ĩmobilẽ magnitudĩem belluæ adoleſcũt. Cedroſii: qui arabim amnẽ accolunt: Alexandri Magni claſſium præfecto ꝓdidere in domibus fores maxillis belluarꝝ facere: oſſibus tecta cõtignare. ex quibus multa q̃dragenũ cubitorꝝ longitudinis repta. Exeunt & pecori ſimiles belluæ ibi in terrã. paſtæq; radices fruticũ remeãt. & quædã equorꝝ: aſĩorꝝ: taurorꝝ capitibus: quæ depaſcũť ſata. Maximum animal in ĩdico mari priſtis: & balena eſt.

Quæ in quoq; oceano maxima. Cap. .iiii.

i N gallico oceano phyſeter ingentis colũnæ mõ ſe attolens: altiorq; nauiũ uelis diluuiẽ quandã eructans. In gaditano oceano arbor ĩ tantũ uaſtis diſpanſa rãis: ut ex ea cã fretũ nũq̃ intraſſe credať. Apparẽt & rotæ appellatæ a ſimilitudĩe q̃ternis diſtinctæ radiis modiolos earum oculis duobus utrinque claudentibus.

DE Tritonum & Nereidum & Elephantorꝝ marinorꝝ figuris: Ca. .v.

t Iberio principi nunciauit oliſiponẽſium legatio ob id miſſa uiſum auditumq; ĩ quodã ſpecu cõcha canentem tritonẽ: q̃ noſciť forma. Et nereidũ falſa opinio nõ ẽ ſquaĩs mõ hiſpido corpore etiã: in quo hũanã effigiẽ hẽnt. Nanq; hæc in eodem ſpectata littore ẽ: cuius moriẽtis etiã gãnitũ triſtẽ accolæ audiuere longe. Et diuo Auguſto legatus galliæ cõplĩes ĩ littore appere exanimes nereidas ſcripſit. Auctores hẽo ĩ equſtri ordĩe ſplẽdẽtes uiſũ ab his ĩ gaditão oceano marinũ hoĩẽ toto corpore abſoluta ſĩlitudine aſcendere nauigia nocturnis tẽporibus. ſtatĩq; degrauari quas inſederit

ꝑtes:& ſi diutius ꝑmaneat etiã mergi. Tiberio prĩcipe cõtra lugdunẽſis ꝓuĩciæ littus ĩſulaꝝ trecentas ãplius belluas reciprocãs deſtituit oceanus miræ uarietatis & magnitudĩs:nec pauciores ĩ ſãtonũ littore. Interq; reliq̃s elephãtos & arietes candore tantũ cornibus aſſimilatis:nereidas uero multas. Turanius uero ꝓdidit expulſam belluam ĩ gaditana littora:cuius inter pinnas duas ultĩæ caudæ cubita .xvi. fuiſſent. dẽtes eiuſdẽ .cxx. Maxĩi dodrãtiũ mẽſura:minimi ſẽipedũ. Belluæ: cui dicebatᷣ expoĩta fuiſſe Andromeda:oſſa romæ apportata ex oppido iudeæ iope oſtẽdit ĩter reliq̃ miracula ĩ ædilitate ſua. M. Scaurus lõgitudĩe pedũ .xl. altitudĩe coſtaꝝ ĩdicos elephãtos excedente: ſpinæ craſſitudĩe ſexqpedali.

DE Balenis & Orcis. ¶ Cap. .vi.

BAlenæ & in nr̃a maria penetrant. In gaditano oceano nõ añ brumã conſpici eas tradũt. Cõdi autẽ æſtatis tp̃ribus ĩ quodã ſinu placido & capaci mire gaudẽtes ibi parere. Hoc ſcire orcas ĩfeſtã his belluã:& cuius imago nulla repræſẽtatiõe exprimi poſſit alia:q̃ carnis ĩmenſæ dẽtibus truculẽtæ. Irrũpũt ergo ĩ ſecreta:ac uitulos eaꝝ & fœtas uel etiã ĩ ãnũ grauidas lacerãt morſu:ĩcurſuq; ceu liburnicaꝝ roſtris fodiũt. Illæ ad flexũ ĩmobiles:ad repugnãdũ inertes & põdere ſuo oneratæ. Tũc qdẽ & utero graues pariẽdiue pœnis ĩualidæ ſolũ auxiliũ nouere:in altũ ꝓfugere:& ſe toto defẽdere oceano. Cõtra orcæ occurrere laborant:ſeſeq; opponere:& cautiũ ãguſtiis trucidare:in uada urgere:ſaxis illidere. Spectãtᷣ ea prælia ceu mari ipſo ſibi irato nullis ĩ ſinu uẽtis. Fluctibus uero ad anhelitus ictuſq;:q̃tos nulli tᷣbies uoluãt. Orca & in portu hoſtiẽſi uiſa ẽ oppugnata a Claudio principe. Venerat tũc exædificante eo portum inuitata naufragiis tergoꝝ euectoꝝ e gallia:faciãſq; ſe ꝑ cõplĩes dies alueũ in uado ſulcauerat: accumulata fluctibus in tantũ:ut circũagi nullo mõ poſſet:& dũ ſagenã pſeqtᷣ ĩ littus fluctibus ꝓpulſa eminẽte dorſo multũ ſuper aq̃s carinæ uice inuerſæ. protendi iuſſit Cæſar plagas multiplices ĩter ora portus. ꝓfectuſq; ipſe cũ prætoriãis cohortibus populo ro. ſpectaculũ præbuit:lãceas cõgerente milite e nauigiis aſſultantibus. quoꝝ unũ mergi uidĩus reflatu belluæ oppletũ ũda. Ora balenæ hẽnt ĩ frõtibus. Ideoq; ſũma aq̃ ãnatantes ĩ ſublime nĩbos efflãt.

¶ An ſpirent piſces:an dormiãt. Cap. .vii.

s Pirãt autẽ cõfeſſiõe oĩũ & pauciſſĩa alia in mari: quæ ĩternoꝝ uiſceꝝ pulmonẽ habẽt:quoniã ſĩe eo nullũ aĩal putatᷣ ſpirare. nec piſciũ brãchias hñtes anhelitũ reddere: ac ꝑ uices recipe extiant:quoꝝ hæc opĩo ẽ. nec multa alia gñ̃a etiã branchiis carẽtia. in q̃ ſñ̃ia fuiſſe Ariſtotelẽ uideo & multis pſuaſiſſe doctrinã indaginibus. nec me ꝑtinus huic opinioni eoꝝ accedere haud diſſimulo:quoniã & pulmonũ uice aliis poſſũt alia ſpirabilia ĩeſſe uiſcera ita uolẽte nata:ſicut & ꝓ ſãguĩe multus alius humor. In aq̃s qdẽ penetrare hũc uitalẽ halitũ qs miretᷣ?q etiã reddi ab his eũ cernat: & ĩ terras tanto quoq; ſpiſſiorẽ naturæ ptẽ penetrare argumento aĩaliũ:quæ ſẽp defoſſa uiuunt ceu talpæ. Accedit apud me certæ efficaciæ ut credã oĩa in aqs ſpirare naturæ ſuæ ſorte:primũ ſæpe ãnotata piſciũ æſtiuo calore quædã anhelatio:& alia trãqllo uelut oſcitatio. ipſoꝝ quoq; q ſunt in aduerſa opinione de ſõno piſciũ cõfeſſio. Quis .n. ſine reſpiratione ſõno locus? Præterea bullantiũ aq̃ꝝ ſufflatio:lunæq; effectu:cõchaꝝ quoq; corpora augeſcẽtia ſup oĩa ẽ: ꝙ eſſe auditũ & odoratũ piſcibus nõ erit dubiũ ex aeris utrũq; materia. Odorẽ qdẽ nõ aliud q̃ infectũ aera intelligi poſſe. q̃obrẽ de his opinetᷣ:ut cuiq; libitũ erit. Branchiæ nõ ſunt balenis:nec delphinis. hæc duo gñ̃a fiſtulis ſpirãt:quæ ad pulmonẽ ꝑtinent. Balenis a frõte:delphinis a dorſo. & uituli marini:quos uocant phocas:ſpirant & dormiũt ĩ terra. Item teſtudines de qbus mox plura.

DE Delphinis. ¶ Cap. .viii.

u VElociſſimũ oĩm aĩaliũ nõ ſolũ marinoꝝ delphĩus:ſed ocior uolucre:acrior telo. ac niſi multũ infra roſtrũ os illi foret medio pene in uẽtre. Nullus piſciũ celeritatẽ eius euaderet:ſed affert morã ꝓuidentia naturæ:qa niſi reſupini atq; conuerſi nõ corripiunt. quæ cã præcipue uelocitatẽ eoꝝ offẽdit. Nã cũ fame concitati fugiẽtẽ in uada ima perſecuti piſcẽ diutius ſpiritũ cõtinuere:ut arcu emiſſi ad reſpirandum

emicāt.tātaq; ui exiliunt:ut pleꝝq; uela nauiū trāſuolent uento.Agunt uere cōiugia. pariunt catulos.x.menſe:æſtiuo tempore.īterdū & binos nutriunt uberibus ſicut balena.atq; etiā geſtant fœtus ī infantia infirmos.qnetiā adultos diu comitātur magna erga ptū caritate.adoleſcunt celeriter .x.annis putant̃ ad ſūmā magnitudīem peruenire. Viuunt etiā tricenis.quod cognitū præſciſſa cauda ī expimentū.abdunt̃ tricenis diebus circa canis ortū.occultant̃q; incognito mō.quod eo magis miꝝ ē : ſi ſpirare ī aqua nequeunt.Solent in terrā erūpere īcerta de cā.nec ſtatī tellure tacta moriuntur: multoq; ocius fiſtula obturata. Lingua ē his cōtra natā aq̃tilium mobilis breuis atq; lata haud differens ſuillæ.ꝓ uoce gemitus hūano ſimilis:dorſū repandū:roſtꝝ ſimū. q̃ de cā nomē Simōis ōes miro mō agnoſcūt.maluntq; ita appellari.Delphinus non tātū hoīs amicū aīal:ueꝝ & muſica arte mulcet̃ ſymphoniæ cātu:& præcipue hydrauli ſono.Hoīem nō expaueſcit ut alienum: obuiam nauigiis uenit . alludit exultans: certat etiā:& q̃uis plena præterit uela.Diuo autē Auguſto principe lucrinū lacum inuectus pauperis cuiuſdā pueꝝ ex baiano puteolos in ludum lr̄aꝝ itātē:cum meridiāo īmorans appellatum eum Simonis noīe ſæpius fragmentis panis:quē ob id ferebat allexiſſet:miro amore dilexit . Pigeret referre:ni res Mœcenatis & Flauiani & Flauii Alfii multoꝝq; eſſet lr̄is mādata.quocunq; diei tpr̄e īclamatus a puero q̃uis occultus atq; abditus ex imo aduolabat:paſtuſq; e manu præbebat aſcenſuro dorſū pennæ aculeos uelut uagina cōdens.receptumq; puteolos ꝑ magnum æquor in ludū ferebat. Sīli mō reuehēs plr̄ibus ānis:dōec morbo extīcto puero ſubīde ad cōſuetū locū uētitās triſtis & merenti ſīlis ipſe quoq;:quod nēo dubitaret: deſiderio expirauit.Alius inter hos ānos in africo littore hipponis diaritis ſimili mō ex hominum manibus ueſcens ferenſq; ſe tractandum:& alludens nantibus:īpoſitoſq; portans unguēto punctus a Flauiano ꝓconſule africæ.& ſopitus(ut apparuit)odoris nouitate fluctuatuſq; ſimilis exanimi caruit hominū cōuerſatione:ut iniuria fugatus ꝑ aliquot mēſes.mox reuerſus in eodē miraculo fuit . Iniuriæ poteſtatum in hoſpitales ad uiſendū uenientium hipponenſes in necem eius compulerunt . Ante hæc ſimilia de puero in ialiſo urbe memorant̃ . cuius amore ſpectatus longo tēpore dum abeuntem ī littus auide ſeq̃t̃: in harenā inuectus expirauit . pueꝝ Alexander Magnus babylone Neptūni ſacerdotio præfecit amorem illum numinis ꝓpitii fuiſſe interpretatus . In eadē urbe ialiſo Egeſidemus ſcribit & aliū pueꝝ Hermiā noīe ſimiliter maria pereq̃tantē eū repētinæ ꝓcellæ fluctibus exanimatus eſſet relatū delphinūq; cām læti fatentē non reuerſum ī maria:atq; in ſicco expiraſſe.Hoc idē & naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit : nec modus exēploꝝ.Eadē āphilochii:& tarētini de pueris delphīſq; narrāt . Quæ faciūt: ut credat̃ Arionem quoq; citharedicæ artis interficere nautis in mari parantibus ad intercipiendos eius quæſtus eblanditum:ut prius caneret cithara.congregatis cantu delphinis cū ſe ieciſſet in mare exceptū ab uno tænaꝝ in littus ꝑuectū. Eſt ꝓuinciæ narbonenſis & in nemuſienſi agro ſtagnū laterna appellatū:ubi cum hoīes delphini ſocietate piſcant̃:innumera uis mugilū ſtatuto tpr̄e āguſtis faucibus ſtagni in mare erūpit obſeruata æſtus reciprocatione.q̃ de cā prætendi non queunt retia : quæ molē pōderis nullo mō tolerent:etiā ſi non ſolertia inſidiet̃ tpr̄i. Sīli rōne in altū ꝓtinus tēdunt:quod uicino gurgite efficere:locūq; ſolum pandendis retibus habilē effugere feſtināt.quod ubi aīaduertere piſcantes:cōcurrit autē multitudo tēporis gnara & magis etiā uoluptatis huius auida : totuſq; populus e littore q̃to pōt clāore conciet Simonē ad ſpectaculi euentū.Celeriter delphini exaudiunt deſideria aq̃lonū flatu uocē proſequente: auſtro uero tardius ex aduerſo referente.ſed tum quoq; improuiſo in auxilium aduolant.propere apparet acies:quæ ꝓtinus diſponit̃ in loco:ubi coniecta ē pugna.Opponunt ſeſe ab alto: trepidoſq; in uada urgent.Tunc piſcatores circundāt retia:furciſq; ſubleuant.At mugilū nihilominus uelocitas tranſilit.At illos excipiūt delphini:& occidiſſe ad pn̄s cōtenti cibos ī uictoriā differunt.Operæ prælium feruet:

ieludiq; retibus ſe fortiſſie urgētes gaudēt. Ac ne id ipſum fugam hoſtium ſtimulet: inter nauigia & retia natātesue hoīes ita ſenſī elabunť: ut exitus non appareat. Saltu: quod ē alias blādiſſimū his: nullus conať euadere: ni ſūmittāť ſibi retia. egreſſi ꝓtīus ante malū præliantť. Ita pacta captura quos interemere diripiunt: ſed enixioris operæ q̄ ī unius diei premiū ut cōſcii ſibi opperiūť ī poſteꝝ. nec piſcibus tātū: ſed īteriectu panis ac uino ſatiantť. Qu e de eodē gn̄e piſcādi in latio ſinu conſul Mutianus tradit: & hoc differunt: ꝙ ultro neq; inclamanti præſto ſint: parteſq; e manibus accipiant. & ſuū quēq; cubantes cū delphinis ſotiū hēant: q̄uis noctu & ad faces. ipſis quoq; inter ſe ē publica ſocietas. Capto a rege cariæ alligatoq; in portu delphino ingens reliquoꝝ cōuenit multitudo mœſtitia q̄dā: quæ poſſet intelligi miſeratione petens: donec ditti rex eū iuſſit. qn & puos ſēp aliqs grādior coitať ut cuſtos. cōſpectiq; ſūt iā defunctū portātes ne laceretť a belluis.

DE Torſionibus aq̄tilibus. Cap. viiii.

DElphinoꝝ ſīlitudinē hēnt q uocāť torſiones. Diſtant & triſtitia q̄dem aſpectus. Abē. n. illa laſciuia maxīe: tn̄ roſtris caniculaꝝ maleficentia aſſimulati.

DE Teſtudinibus quomodo capiantur. Cap. x.

TEſtudines tantæ magnitudīs indicū mare eīttit: ut ſingulaꝝ ſupficie hītabiles caſas integant. atq; inter inſulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Capiūť multis q̄dē modis: ſed maxīe euectæ in ſūma pelagi: aut meridiano tp̄e blādito eminente toto dorſo p tranq̄lla fluitantes. quæ uoluptas libere ſpirandi in tantū fallit oblitas ſui: ut ſolis uapore ſiccato cortice nō queāt mergi. inuitæq; fluitēt opportūæ uenātiū prædæ. Ferunt & paſtū egreſſas noctu auideq; ſaturatas laxari. atq; ut remearīt matutīo ſumma ī aq̄ obdormiſcere. id ꝓdi ſtertentiū ſonitu. Tūq; leuiter capi. Annatare. n. ſīgulis ternos. a duobus in dorſū uerti. a tertio laqueū inici ſupinæ: atq; ita ad terrā a pluribus trahi. In phœnicio mari haud ulla difficultate capiūť. ultroq; ueniunt tp̄e ſtatuto āni in ānem eleutherū effuſa multitudīe. Dentes nō ſūt teſtudini: ſed roſtri margines acuti ſupna pte inferiorē claudente pixidū mō. In mari uiuunt conchyliis tanta oris duricia: ut lapides cōminuant. In terrā egreſſæ in herbis pariunt oua auiū ouis ſīlia ad centena numero. eaq; defoſſa extra aq̄s & coopta terra ac pauita pectore & complanata incubant noctibus. educant fœtus annuo ſpatio. q̄dam oculis ſpectando quoq; oua foueri ab his putant. Fœmīa coitū fugere: donec mas feſtucam aliquā īponat aduerſe. Troglodytæ cornigeras hēnt: ut ī lyra annexis cornibus latis: ſed mobilibus: quoꝝ ī natādo reīgio ſe adiuuāt. Celtīū gēus id uocať eximiæ teſtudīs: ſed raræ. nāq; q̄ſi ſcopuli præacuti chelonophagos terrent. Troglodytæ autē: ad quos annatant: ut ſacras adorant. Sunt & terreſtres: quæ ob id in operibus cherſinæ uocāť ī africæ deſertis: q̄ pte maxīe ſitiētibus harēis ſq̄llēt roſcido (ut crediť) humore uiuētes. neq; ibi aliud aīal ꝓueīt.

Quis prius Teſtudīes ſecare īſtituerit. Cap. xi.

TEſtudinum putamīa ſecare ī lamīas lectoſq; & repoſitoria his ueſtire Carbilius Pollio inſtituit prodigi & ſagacis ad luxuriæ inſtrumenta ingenii.

Tegmenta aquatilium. Cap. xii.

AQuatilium tegmēta plīa ſūt. Alia corio & pilis tegūť ut uituli: hippotami. Alia corio tantū ut delphini. Cortice ut teſtudīes. Silicū duricia ut oſtreæ: & cōchæ: Cruſtis ut locuſtæ. Cruſtis & ſpīs ut echini. Squamis ut piſcis. Aſpera cute ut ſquatīa q̄ lignum & ebora polliūť. Molli ut murenæ. Alia nulla ut polypes.

DE Vitulo marino. Cap. xiii.

QVæ pilo ueſtiunť aīal pariunt ut priſtis: balena: uitulus. Hic parit ī terra pecudū more. ſecūdo ptus reddit initu. Canū mō cohæret & parit nūq̄ geīis plīes. educat māmis fœtū. non an̄. xii. diē deducit ī mare: ex eo ſubīde aſſuefaciens. Interficiunť difficulter: niſi capite eliſo. Ipſis in ſono mugitus: unde nomē uituli accipiunt. Tenent diſciplinā. uoceq; piter & uiſu populū ſalutant. Condito freītu noīe uocati reſpōdēt. Nullū aīal grauiore ſōno premiť. Pēnis: q̄bus ī mari utūť: humi quoq; uice

pedum ſerpũt.Pelles eoꝝ etiã detractas corpori ſẽſũ æquoꝝ retĩere trãdũt:ſẽpq; æſtu maris recedẽte ĩhorreſcere.Præterea dextræ pennæ uĩ ſoporiferã ĩeſſe:ſõnoſq; allicere ſubditam capiti. ¶ DE Piſcibus pilo carentibus:& quomodo pariant.& quot eorũ genera. ¶ Capitulum.xiiii.

PIlo carẽtiũ duo oĩo ut aĩal pariunt: delphinus ac uipera.Piſciũ ſpẽs ſũt.lxxiiii. præter cruſtis intecta quæ ſunt .xxx. De ſingulis alias dicẽus.Nunc.n. naturæ tractantur inſignium. ¶ DE Nomibus & naturis multoꝝ piſciũ. ¶ Cap.xv.

PRæcipua magnitudĩe thynni ĩnuenimus talenta.xv.pependiſſe. Eiuſdẽ caudæ latitudinẽ duo cubita & palmũ.Sũt & in qbuſdã ãnibus haud mĩores:ſylurus in nilo:eſos in rheno:attilus in pado inertia pingueſcens ad mille aliq̃do libras cathenato captus hamo:nec niſi boum iugis extractus.Atq; hũc mĩmus appellatus clupea uenam q̃dam eius ĩ faucibus mira cupidine appetens morſu exanimat.Sylurus graſſatur ubicũq; eſt omne aĩal appetens equos.innatantes ſæpe demergens præcipue in meno germaniæ ãne ꝓpter liſboum.& in danubio mari extrahit̃ porculo marino ſillimus.& in boriſthene mẽorat̃ præcipua magnitudo nullis oſſibus ſpiniſue ĩterſitis: carne prædulci.In gange indiæ plataniſtas uocant roſtro delphini & cauda:magnitudine autẽ.xv.cubitorũ.In eodem eſſe Statius Seboſus haud modico miraculo affert uermes branchiis binis.lx.cubitorum cæruleos:qui nomen a facie traxerunt.his tãtas eſſe uires : ut elephantos ad potum uenientes mordicus comprehenſa manu eoꝝ abſtrahant.Thynni mares ſub uentre non habent pinnam.Intrant magno mari pontũ uerno tempore gregatim:nec alibi fœtificant.Cordilla appellat̃ ptus q fœtas redeũtes in mare autumno comitatur.Limoſæ uero:aut e luto pelamides incipiunt uocari: & cum ãnuũ exceſſere tempus thynni hi membratim cæſi ceruice & abdomĩe cõmẽdãt̃: atq; edulio recenti duntaxat.& tum quoq; graui ructu cætera pte plenis pulpamẽtis ſale aſſeruantur . Melandrya uocat̃ cæſis quercus aſſulis ſimillima. uiliſſima ex his quæ caudæ proxima:quia pingui carent.ꝓbatiſſima ea quæ faucibus. At in alio piſce circa caudam exercitatiſſima pelamides ĩ alica coctæ particulatimq; confectæ ĩ genera ciborum diſpartiuntur.Piſcium genus omne præcipua celeritate adoleſcit maxime in ponto.Cauſa multitudo ãnium dulces inferentium aquas.amiam uocant. cuius incrementum ſingulis diebus intelligitur.cum thynnis hæc & pelamides in pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum ſuis quæq; ducibus.& primi omniũ ſcombri: qbus & in aqs ſulfureus color:extra qui cæteris . Hiſpaniæ cœtarias hi replent thynnis non commeantibus.Sed in pontum nulla intrat beſtia piſcibus malefica præter uitulos & paruos delphinos . Thynni dextera ripa intrant : exeunt leua . Id accidere exiſtimat̃:quia dextro oculo plus cernunt utroq; hebete natura . Eſt ĩ euripo thracii boſphori:quo propontis euxino iungit̃ in ipſis europam aſiamq; ſeparantis freti anguſtiis ſaxum miri candoris a uado ad ſumma perlucens iuxta calcedonem in latere aſiæ . huius aſpectu repente territi ſemper aduerſus bizantii promontorium ex ea cã appellatum auricornu præcipiti petunt agmine.Itaq; omnis captura bizantii eſt magna calcedonis penuria.M.P.medii interfluentis euripi.opperiunt̃ autem aquilonis flatum:ut ſecũdo fluctu exeant ex ponto.nec niſi intrantes pontum bizantii capiũt̃. Bruma non uagantur.ubicũq; deprehenſi uſq; ad æquinoctium ibi hybernant . Iidẽ ſæpe nauigia uelis euntia comitantes mira quadam dulcedine per aliquot horarum ſpatia:& paſſuum milia a gubernaculis nõ ſeparant̃:ne tridente quidem ĩ eos ſæpius iacto territi. Quidam eos:qui hoc & thynnis faciant: pomphilos uocant . Multi in propõtide æſtuant:pontum non intrant.Item ſoleæ cũ rumbi intrant:nec ſæpia eſt cum loligo reperiat̃: ſaxatilium turdus & merula deſunt:ſicut conchylia cum oſtreæ abundant . Omnia autem hybernant ĩ ægæo. Intrantium portum ſoli non remeant trichiæ: græcis enim in pleriſq; nominibus uti par erit:quando aliis atq; aliis eoſdem diuerſi appellauere tractus.Sed hi ſoli hiſtrum amnẽ ſubeunt.ex eo ſubterraneis eius

uenis in adriaticum mare defluunt . Itaq; & illic deſcendentes nec unq̄ ſubeuntes e
mari uiſunt᷑. Thynnorum captura ē a uergiliarum exortu ad arcturi occaſum.reliquo
tēpore hyberno latent in gurgitibus imis:niſi tempore aliquo euocati aut plēiluniis.
Pingueſcunt & in tantum:ut dehiſcant. Vita longiſſima his biennio. Animal ē paruū
ſcorpionis effigie:aranei magnitudīe.hoc ſe & thynno & ei:qui gladius uocat᷑:crebro
delphini magnitudinem excedenti ſub pinna affigit aculeo:tantoq; infeſtat dolore:
ut naues ſæpenumero exiliant. Quod & alias faciunt aliorum uim timentes. Mugiles
maxīe tā præcipuæ uelocitatis:ut tranſuerſa nauigia interim ſuperiactent.

¶DE Auguriis & diuerſitate piſcium. ¶Ca.xvi.

SVnt & piſcibus præſcita in hac parte auguria. Siculo bello ambulante in littore
Auguſto piſcis e mari ad pedes eius exiliit : quo argumento uates reſpondere
Neptūnū pr̄em adoptantē eū ſibi Sexto Pōpeio repudiato. Tāta erat naualis rei glr̄ia
ſub pedibus Cæſaris futuros:q maria tp̄e illo tenerent. Piſciū fœminæ maiores q̄ ma/
res. In quodā genere omino nō ſūt mares:ſicut ī ery thinis & chromibus.omnes enim
ouis grauidæ capiunt᷑. Vagant᷑ gregatī fere cuiuſq; generis ſquamoſi. Capiūt᷑ añ ſolis
ortū. Tū maxime piſcium fallit᷑ uiſus.noctibus qdem illuſtribus æque q̄ die cernūt.
Aiunt & ſi iteret᷑ gurges īterelſe capturæ.itaq; plr̄es ſecundo tractu trahi q̄ prīo:guſtu
olei maxime. Dein modicis ībribus gaudent:aluntq;.qppe & haꝝdies:q̄uis in palude
prognatæ:nō tñ ſine ībre adoleſcunt. & alias ubicūq; piſces in eadē aq̄ aſſidui:ſi non
affluat exanimant᷑. Prægelidā hyemē omnes ſentiunt:ſed maxīe q lapidē hr̄e ī capite
exiſtimant᷑ ut lupi:coracini:ſciena:pagri. Cū aſperæ hyemes fuere:multi cæci capiūt᷑.
Itaq; his menſibus iacēt in ſpeluncis conditi:ſicut in terreſtriū gn̄e rettulius. Maxime
hippurus & coracinus hyeme non capi:præterq̄ æſtatis diebus paucis:& iiſdem ſemp.
Item murena & orphus:conger:percæ & ſaxatiles omnes.terra qdem:hoc ē uado ma/
ris excauato condi per hyemes torpedinē piſtā ſoleamq; tradunt. Quidā rurſus æſtus
impatientia mediis feruoribus ſexagenis diebus latent:ut glaucus:aſelli:auratæ. Flu/
uiatilium ſylurus canuculæ exortu ſyderat᷑:& alias fulgore ſopit᷑. Hoc & ī mari acci/
dere cyprio putant:& alioqn totum mare ſentit exortum eius ſyderis:quod maxime ī
boſphoro apparet. Algæ.n.& piſces ſuperferunt᷑ ab imo uerſa oīa.

¶DE Mugili & aliis piſcibus. Et ꝙ nō idē ubiq; placeāt. ¶Ca.xvii.

MVgilum natā ridet᷑ ī metu capite abſcondito totos ſe occultari credentiū. Iiſdē
tñ tanta facilitas:ut in phœnice & narbonenſi ꝓuincia coitus tp̄e e uiuariis
marem linea longinq̄ ꝑ os ad brachias religata emiſſum in mare : eademq; linea re
tractum fœminæ ſequāt᷑ ad littus:rurſuſq; fœminā mares ꝑtus tēpore. Apud āti quos
piſcium nobiliſſimus habitus accipēſer unus omnium ſq̄mis ad os uerſis cōtra aquā
nando meat.nullo nunc in honore ē.quod qdē miror:cum ſit rarus īuentu. Quidā eū
elopem uocāt. Poſtea præcipuā auctoritatē fuiſſe lupo & aſellis Cornelius Nepos &
Laberius poeta mimoꝝ tradidere . Lupoꝝ laudatiſſimi:q appellant᷑ lanati a candore
mollitiaq; carnis. Aſelloꝝ duo gn̄a collyri mīores & brachi:q nō niſi in alto capiūt᷑:
ideoq; prælati prioribus.at in lupis in amne capti præferūt᷑.nūc ſcaro dat᷑ prīcipatus:
q ſolus piſciū dicitur ruminare:herbiſq; ueſci:non aliis piſcibus mari carpathio ma/
xīe frequēs. Promōtoriū troadis lectū ſpōte nūq̄ trāſit. Inde aduectos Tiberio Clau/
dio prīcipe Optatus Elipertius præfectus claſſis inter hoſtiēſē & cāpaniæ orā ſparſos
diſſeminauit. Quinquennio fere cura ē adhibita:ut capti redderent᷑ mari. Poſtea fre/
quentes inueniunt᷑ italiæ littore non añ ibi capti. Admouitq; ſibi gula ſapores:piſci/
bus ſatis:& nouū incolā mari dedit : ne qs pegrinas aues rōæ parere miret᷑. Proxima
ē his menſa generis dūtaxat muſtellaꝝ: q̄s miꝝ dictu inter alpes lacuſq; reciæ bigā/
tinus æmulas marinis generat. Ex reliq̄ nobilitate & gr̄a maxīa ē & copia mullis:ſicut
magnitudo modica:binaſq; libras ponderis raro admodū exuperant : nec in uiuariis
piſciniſq; creſcunt . Septentrionalis tantū hos:& ꝓxīa occidētis parte gignit oceāus.

Cætera eorum gña plra. Nã & alga uefcũť:& oſtreis:& limo:& alioꝝ piſcium carne:&
barba gemina iſigniunť inferiori labro. Lutariũ ex his uiliſſimi gñis appellant. Hunc
ſẽp comitať ſargus nomine alius piſcis: & cænũ fodiẽte eo: excitatũ deuorat pabulũ.
nec littoralibus gra. Laudatiſſimi conchyliũ ſapiunt. Nomen his Feneſtella a colore
mollioꝝ calciamentoꝝ datũ putat. Pariũt ter ãno. his certe totiens fœtura apparet.
Mullũ expirantẽ uerſicolori q̃dã & numeroſa uarietate ĩpectari proceres gulæ narrãt
rubẽtiũ ſquamarũ multiplici mutatione palleſcentẽ: utiq; ſi uitro ſpectetť incluſus.
.M. Apicius ad omnem luxum ingeniũ maius in inſectoꝝ garo (nã ea quoq; res co/
gnomen inuenit)necari eos præcellens putauit:atq; e iecore eoꝝ alecẽ excogitare pro/
uocauit. Id.n.ẽ facilius dixiſſe:q̃ qs uicerit. Aſinius Celer e conſularibus hoc piſce ꝓ/
digus Claudio principe unũ mercatus octo milibus nũmum. Mullus æq; reputatione
aufert tranſuerſũ animũ ad cõtẽplationem eoꝝ:q ĩ conquæſtione luxus coquos emi
ſingulos pluris q̃ equos querebanť. Adhuc coci triumploꝝ preciis panť:& coquorum
piſces:nulluſq; ꝓpe iã mortalis æſtimať plris:q̃ q peritiſſĩe cenſũ dñi mergit.

¶ DE Mullo Salpa & Salmone. Ca.xviii.

m Vllum.lxxx.libraꝝ in mari rubro captũ Licinius Mutianus ꝓdidit. Quanta
mercatura cũ luxuria ſuburbanis littoribus inuentũ ẽ.& hæc naťa ut alii alibi
piſces principatũ optineant. Coracinus in ægypto zeus idem faber appellať. gadibus
circa ebuſũ ſalpa. obſcenus alibi. & q nuſq̃ pcoq poſſit:niſi ferula uerberatus. In aq/
tania ſalmo fluuiatilis marĩs õibus præferť. Piſciũ alii brãchias multiplices hẽnt:alii
ſimplices:alii duplices. his aquam acceptã ore emittũt. Senectutis indiciũ ſquamaꝝ
duricia:quæ non ſunt omnibus ſimiles. Duo lacus italiæ in radicibus alpiũ larius &
uerbanus appellanť:in qbus piſces omnibus annis uergiliaꝝ ortu exiſtunt ſquamis
conſpicui crebris atq; præacutis clauorum caligarium effigie: nec amplius q̃ circa eũ
menſẽ uiſũť.

DE Exocœto. ¶ Ca.xviiii.

MIrať arcadia ſuum exocœtum appellatum ab eo:q; in ſiccũ ſõni cã exeat. Circa
clitoriũ uocalis hic tradiť & ſine branchiis. Idẽ aliqbus ãdonis dictus. Exeunt ĩ
terram:& q marini mures uocanť:& polypi:& murenæ. qn & in indiæ fluminibus cer/
tũ genus piſcium:ac deinde reſilit. Nam ſtagna & amnes tranſeunt. pleriſq; & euidẽs
rõ ẽ:ut tuto fœtus edãt:qa non ſint ibi:qui deuorent fœtus fluctuſq; minus ſæuiant.
Has intelligi ab his cãs:ſeruariq; tempoꝝ uices magis mireť ſiqs reputet quoto cuiq;
hominũ noſci uberrimã eſſe capturam ſole tranſeunte piſcium ſignum.

¶ Digeſtio piſcium in figuras corpoꝝ. Cap.xx.

m Arinoꝝ alii ſunt plani ut rũbi ſoleæ ac paſſeres:q a rũbis ſitu tantum corporũ
differunt. Deſter reſupinatus eſt illis:paſſeri leuus. alii longi ut murena:cõger:
Ideo pennarum quoq; fiunt diſcrimina:quæ pedum uice datæ ſunt piſcibus. Nullis
ſupra qnas:quibuſdã binæ:quibuſdam trinæ:aliquibus nullæ. In fucino tantũ lacu
piſcis ẽ:qui octonis pẽnis natat. binæ omnino lõgis:ut lõbricis:& anguillis:& cõgris.
nullæ ut murenis:quibus nec branchiæ. Hæc omnia flexuoſo corpoꝝ ĩpulſu ita mari
utunť:ut ſerpentes terræ in ſicco quoq; repunt. ideo etiam uiuaciora talia.& e planis
aliq̃ non habent pennas:ut paſtinacæ. Ipſa.n. latitudinẽ natant.& quæ mollia appel/
lãtur:ut polypi:quoniã pedes uicẽ pẽnarum illis præſtant.

DE Anguillis. ¶ Cap.xxi.

ANguillæ octonis uiuũt annis. Durant & ſine aq̃ ſenis diebus aquilone ſpirãte:
auſtro paucioribus. At hyemẽ eædẽ in exigua aq̃ non tolerant:nec in turbida.
ideoq; circa uergilias maxĩe capiũtur:flumĩbus tñ præcipue turbidis. Paſcũtur nocti/
bus:exanimes piſciũ ſolæ nõ fluitãt.

¶ DE Lacu benaco. Cap.xxii.

l Acus ẽ italiæ benacus ĩ ueronenſi agro minciũ ãnẽ tranſmittens:ad cuius emer/
ſus ãnuo tpr̃e octobri fere mẽſe autumnali ſydere ut palam ẽ hyemato lacu fluctibus
glomeratæ uoluuntur in tãtũ mirabili multitudine:ut in excipulis eius flumĩs ob hoc

ipſum fabricatis ſingulorum milium globi reperiantur.

DE Murena. Cap.xxiii.

m Vrena quocūq; tp̄e parit: cū cæteri piſces ſtato pariāt. Oua eius citiſſīe creſcūt ī ſicco littore. elapſas uulgus coitu ſerpentium īpleri putat. Ariſtoteles myrinum uocat marem: qui generat. Diſcrimen eſſe: ꝙ murena uaria & infirma ſit: myrinus unicolor & robuſtus: denteſq; extra os hēat ī gallia ſeptentrionali. Murenis omnibus dextera in maxilla ſeptenæ maculæ ad formā ſeptentriōis aureo colore fulgent dūtaxat uiuentibus: ꝑiterq; cū aīa extinguuntur. Inuenit in hoc aīali documenta ſæuiciæ Vedius Pollio eques ro. ex amicis diui Auguſti uiuariis eaꝝ īmergēs dānata mācipia: nō tanq̄ ad hoc feris terraꝝ nō ſufficiētibus: ſed qa in alio genere totū ꝑiter hominē diſtrahi ſpectare nō poterat. Ferunt aceti guſtu præcipue eas in rabiē agi. Tenuiſſimū his tergus. Contra anguillis craſſius: eoq; uerberari ſolitos tradit Verrius prætexatos: & ob id multā his dicit non inſtitutam.

DE Planis piſcibus. Ca.xxiiii.

p Lanoꝝ piſciū alteꝝ eſt genus: quod ꝓ ſpina carthilaginē hēt: ut rapæ: paſtīacæ: ſq̄tinæ: torpedo: & quos bouis lamiæ aqlæ ranæ nomibus græcia appellat. quo in numero ſūt ſq̄li quoq; q̄uis non plani. Hæc græce in uniuerſum ſelache appellauit Ariſtoteles prīus. Hoc nomē eis īpoſito nos diſtīguere nō poſſūus: ni carthilagīata appellare libeat. Oīa autē carnoſiora ſūt talia: & ſupīa ueſcunt̄ ut ī delphīs dixīus. Et cū cæteri piſces oua ꝑiāt: hoc genus ſolū ut ea: quæ cete appellāt: aīal parit excepta: quā ranam uocant.

DE Echino. Cap.xxv.

e St puus admodū piſcis aſſuetus petris echinus appellatus. hoc carinis adherēte naues tardius ire credūt̄: īde nomīe īpoſito. Quam ob cām amatoriis quoq; ueneficiis infamis ē: & iudicioꝝ ac litiū mora. quæ crimīa una laude penſat. Fluxus grauidaꝝ utero ſiſtens: ꝑtuſq; cōtiens ad puerperiū: tn̄ in cibos nō admittit̄. Pedes eū hr̄e arbitrat̄ Ariſtoteles: ita poīta pennarum ſīlitudine. Mutianus muricē eſſe latiorē purpura: neq; aſpero: nec rotundo ore: neq; in angulos ꝓdeunte roſtro: ſed ſīplice concha utroq; latere ſeſe colligente. qbus inhærentibus plenam uentis ſtetiſſe nauē portantē nuncios a Periandro ut caſtrarent̄ nobiles pueri: conchaſq; (id præſtiterunt) apud gnidioꝝ Venerem coli. Trebius Niger pedalem eſſe & craſſitudīe quinq; digitoꝝ naues morari. Præterea hanc eſſe uim eius aſſeruati in ſale: ut auꝝ quod deciderit ī altiſſīos puteos: admotus extrahat.

DE Varietate naturæ piſciū. Cap.xxvi.

m Vtant piſces colorem: candidæ hyeme menæ: & fiunt æſtate nigriores. Mutat & phycis reliquo tp̄e candida: uere uaria. Eadē piſciū ſola nidificat ex alga: atq; in nido parit. Volat hirundo ſane ꝑquamſīlis uolucri hirundini.

DE Miluo piſce & Dracone marino. Cap.xxvii.

i Tem miluus ſubit in ſummā maria piſcis ex argumento appellatus lucerna: līguaq; ignea ꝑ os exerta tranqllis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari ſexqpedalia fere cornua: quæ ab his nomē traxit. Rurſus draco marīus captus atq; īmiſſus in harenam cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat.

DE Piſcibus ſanguine carentibus. Cap.xxviii.

p Iſciū qdā ſāguine carent. De qbus dicēus. Sūt autē tria gn̄a ī primis quæ mollia appellant̄. deinde contecta cruſtis tenuibus. poſtrēo teſtis cōcluſa duris. Mollia ſunt loligo: ſæpia: polypus & cætera eius gn̄is. His caput inter pedes & in uentre: pediculi octoni omnibus. Sæpiæ & loligini pedes duo. ex his longiſſimi & aſperi qbus ad ora admouent cibos: & in fluctibus ſe uelut anchoris ſtabiliūt: cæteri cirri cū qbus uenant̄.

DE Loligine: & Sæpiis: & Polypis: & Naupliis. Ca.xxix.

l Oligo etiā uolitat extra aquam ſe efferēs: quod & petūculi faciunt ſagittæ mō. Sæpiaꝝ generis mares uarii & nigriores: cōſtantiæq; maioris. Percuſſæ tridente fœminæ auxiliantur. At fœmīa icto mare fugit. Ambo autē ubi ſenſere ſe apprehendi effuſo atramēto: quod ꝓ ſanguine his ē: infuſcata aqua abſcondunt̄. Polypoꝝ multa

genera. Terreni maiores q̄ pelagici. & ōnes brāchiis ut pedibus ac maībus utūť: cauda
uero quæ ē biſulca & acuta in coitu. Eſt polypis fiſtula ĩ dorſo: q̄ tranſmittunt mare:
eāq; mō ĩ dexterā ptē mō in ſiniſtrā trāſferunt. Natant obliq in caput: quod præduꝝ
ē ſufflatiōe uiuentibus. Cæteꝝ p brachia uelut acceptabulis diſpſis eo hauſto quodā-
mō cui adhæreſcunt: tenent ſupini: ut auelli non queant. Vada non apprehendunt: &
grādibus minor tenacitas. Soli molliū in ſiccū exeūt dūtaxat aſperū. leuitatē odere.
Veſcunť conchylioꝝ carne: quoꝝ cōchas cōplexu criniū frangunt. Itaq; præiacētibus
teſtis cubile eorum deprehendiť. Et cū alioqn brutū hēať aīal: ut quod ad manū hoīs
ānatat: in re quodāmō faīliari callet. Omnia in domū comportat. dein putamīa roſa
carne egerit. annatanteſq; piſculos ad ea uenať. colorem mutat ad ſilitudinē loci : &
maxīe in metu. ipſū brachia ſua rodere falſa opinio ē. Id. n. a congris euenit ei. ſed re-
naſci ſicut colchotis & lacertis caudas haud falſū. Inter præcipua autē miracula eſt q
uocať nautilos: ab aliis pōpilos. Supinus in ſūma æquoꝝ peruenit: ita ſe paulatim
ſubrigens: ut emiſſa omni p fiſtulā aq̄ uelut exoneratus ſentina facile nauiget. poſtea
duo prima brachia retorquens membranā inter illa miræ tenuitatis extendit: q̄ ueli-
ficante in auras cæteris ſubremigans brachiis media cauda ut gubernaculo dirigit: ita
uadit alto liburnicarum gaudens imagīe. Siqd pauoris interueniat hauſta ſe mergēs
aqua.

¶DE Onigena Locuſtis & Cancris Cocleis & Conchis. ¶Ca. xxx.

POlypoꝝ gn̄is onigena dicta graui capitis odore. Ob hoc maxīe murenis ea con-
ſectantibus. Polypi binis mēſibus condūť. ultra bimatū nō uiuūt. Pereūt autē
tabe ſemper: fœminæ celerius: & fere a ptu. Nō ſunt prætereunda &. L. Lucullo ꝓcō-
ſule beticæ cōperta de polypis: quæ Trebius Niger e comitibus eius ꝑdidit: auidiſſīos
eſſe cōchaꝝ. Illas ad tactum cōprimi præcidētes brachia eoꝝ: ultroq; eſcā ex prædāte
capere. Carēt conchæ uiſu omniq; ſenſu alio q̄ cibi & periculi. Inſidianť ergo polypi
apertis: impoſitoq; lapillo extra corpus ne palpitatu eiciantur: ita ſecuri graſſantur
extrahuntq; carnes. illæ ſe contrahunt ſed fruſtra diſcuneatæ: tanta ſolertia aīalium
hebetiſſimis quoq; ē. Præterea negat ullum eſſe atrocius aīal ad conficiendū hoīem
in aqua. Luctať. n. cōplexu: & ſorbet acceptabulis: ac numeroſo ſuctu detrahit eū. In
naufragos urinātiſue ĩpetū capit: ſed ſi inuertať elangueſcit uis. Exporrigunt. n. ſe
reſupinati. Mire omnibus maris expetentibus odorem quoq; eorum: q̄ de cā & naſſis
illinūť. Cætera quæ idem rettulit: mōſtro ꝓpiora poſſunt uideri. Carteie ĩ cetariis aſ-
ſuetus qdam polypus exire e mari in lacus eoꝝ aptos : atq; ibi ſalſamenta populari.
conuertit in ſe cuſtodum indignationem aſſiduitate furti immodici. Sæpes erant his
obiectæ: ſed has tranſcendebat per arborem : nec deprehendi potuit: niſi canū ſaga-
citate. Hi redeuntem circumuaſere noctu: concitiq; cuſtodes expauere nouitatem.
Primū omniū magnitudo inaudita erat. Deinde color muria obliti odore diri: qs ibi
polypum expectaſſet: aut ita cognoſceret: cū monſtro dimicare ſibi uidebanť. Nāq;
& afflatu terribili canes agebat nūc extremis crinibus flagellatos: nunc robuſtioribus
brāchiis clauarum modo incuſſos. ægreq; multis tridentibus confici potuit. Oſtēdere
Lucullo caput eius dolii magnitudine amphorarum. xv. capax. atq; (ut ipſius Trebii
uerbis utar) barbas: quas uix utroq; brachio complecti eſſet: clauarū modo toroſas lō-
gas pedum. xxx. acceptabulis ſiue caliculis urnalibus peluium modo. Dentes magni-
tudini reſpondentes. reliquiæ aſſeruatæ miraculo pependere pondo ſeptingentorum.
Sæpias quoq; & loligines eiuſdem magnitudinis expulſas in littus illud idem auctor
eſt. In noſtro mari loligines quinum cubitorum capiunť: ſæpiæ binum. neq; his bi-
matu longior uita. Nauigerā ſimilitudīem & aliam in propontide uiſam ſibi ꝑdidit
Mutianus concham eſſe achati modo carinatam inflexa puppe prora roſtrata. In hāc
condi nauplium animal ſæpiæ ſimile ludendi ſocietate ſola. duobus hoc fieri gn̄ibus.
Tranquillo. n. uectorē demiſſis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus inuitent: eaſdē
in uſu gubernaculi porrigi pandiq; concharum ſinus aura. huius uoluptatem eſſe ut

ferat::illius ut regat:ſimulq; eandem deſcendere incluſo ſinu:fluctu hauſto:territam uiſu. id enĩ ut conſtat rumore nauigantium humana calamitas in cã ẽ. Locuſtæ cruſta fragili muniunt᷑ in eo genere:quod caret ſanguine. latent menſibus quinis. Similiter cancri qui eodem tpr̃e occultant᷑:& ambo ueris principio ſenectutem ãguium more exuũt reuocatione tergorum. Cæteꝝ in aquis natant. Locuſtæ reptantium mõ fluitãt. ſi nullus ingruat metus recto meatu cornibus:quæ ſunt rotunditate præpilata:ad latera porrectis. Iiſdẽ erectis ĩ pauore oblique ĩ latere procedũt. cornibus inter ſe dĩcãt. Vnũ hoc aĩaliũ niſi uiuum feruenti aqua ĩcoq̃t᷑:fluida carne nõ hẽt callum.

DE Cancris. Cap.xxxi.

VIuunt petroſis locis: cancri mollibus. hyeme aprica littora ſectãt᷑. æſtate ĩ opaca gurgitum recedunt. Oĩa eius generis hyeme lædũt᷑. autũno & uere pĩgueſcunt: & plenilunio magis:qa nocte ſydus tepido fulgore mitificat . Cãcroꝝ genera carabi: aſtaci:tacineæ:paguri heracleotici:leones:& alia ignobiliora . Carabi a cæteris cancris cauda diſtant. In phœnice hippoe uocant᷑:tantæ uelocitatis ut conſeq nõ ſit. Cancris uita lõga:pedes octoni õnes in obliquũ flexi. Fœminæ prĩus pes duplex:mari ſĩplex. Præterea bina brachia dẽticulatis forcipibus. ſuperior ꝑs in primoribus his mouetur ĩferiore immobili:dextrũ brachiũ õibus maius . Vniuerſi:ubi aliquando cõgregant᷑: os ponti euincere non ualent. Quãobrẽ egreſſi circũeunt:apparetq; tritũ iter. Pinnoteras uocat᷑ mĩmus ex õni gñe:ideo opportunus ĩiuriæ. huic ſolertia ẽ inaniũ oſtreaꝝ teſtis ſe condere:& cum accreuerit:migrare in capaciores. Cancri in pauore etiã retrorſũ pari uelocitate redeunt. dimicant inter ſe ut arietes aduerſis cornibus incurſantes. contra ſerpentium ictus medent᷑. Sole cancri ſignum tranſeunte & ipſoꝝ cũ exaĩati ſint:corpus trãſfigurari in ſcorpiones narrant᷑ in ſicco. Ex eodẽ gñe ſunt echini:qbus ſpinæ pro pedibus. ingredi ẽ his in orbem uolui. Itaq; detritis ſæpe aculeis inueniũt᷑. Ex his echinometræ appellãt᷑:quoꝝ ſpinæ longiſſimæ. calices minimi:nec õnibus idẽ uitreus color. Circa turonem candidi naſcunt᷑ ſpina ꝑua . oua omniũ amara qna numero:ora in medio corpore in terrã uerſa. Tradunt ſæuitiam maris præſagire eos:correptiſq; opperiri lapillis:mobilitatẽq; pondere ſtabilientes nolunt uolutatione ſpĩas atterere. quod ubi uidere nautici ſtatim plr̃ibus anchoris nauigia infrenant.

DE Cocleis. Cap.xxxii.

IN eodem genere ſunt cocleæ aq̃tiles terreſtreſq; exerentes ſe domicilio:binaque ceu cornua ꝓtẽdẽtes cõtrahenteſq;. oculis carent:ideoq; corniculis prætẽtãt iter.

DE Pectinibus. Cap.xxxiii.

PEctines ĩ mari ex eodẽ genere hẽnt᷑. Reconditi & ipſi ĩ magnis frigoribus ac magnis æſtibus:ungueſq; uelut igne lucentes in tenebris etiam ĩ ore mandẽtium. Firmioris iã teſtæ murices:& cõchaꝝ genera:in qbus magna ludentis naturæ uarietas: tot colorũ differentiæ : tot figuræ planis & concauis lõgis lunatis in orbem circũactis dimidio orbe cæſis in dorſũ elatis leuibus rugatis denticulatis ſtriatis uertice mutricatim intorto:margine ĩ mucronem emiſſo:foris effuſo:intus replicato . Iã diſtĩctiõe uirgulata : crinita : criſpa : cuniculatim pectinatim imbricatim undata cancellatim reticulata:in obliquum : in rectũ expãſa:prædenſata:porrecta : ſinuata: breui nodo ligatis:toto latere connexis:ad plauſum apertis:ad buccinam recuruis. Nauigãt ex his neritæ:præbenteſq; concauã ſibi ꝑtẽ: & alterã auræ opponentes per ſũma æquoꝝ uelificant. Saliunt pectines:& extra uolitant:ſeq; & ipſi carinant.

DE Diuitiis marinis. Cap.xxxiiii.

SEd qd hæc tam ꝑua cõmemoro:cum populatio moꝝ atq; luxuria non aliunde maior:q̃ e concharum genere ꝓueĩat᷑. Iam qdẽ ex tota reꝝ natura dãnoſiſſimũ uentri mare eſt tot modis:tot menſis:tot piſcium ſaporibus:qbus precia capientium periculo fiunt.

Quomodo naſcant᷑ & ubi. Et quomodo inueniũt᷑ margaritæ. Capitulum.xxxv.

SEd quota hæc portio ē reputãtibus purpuras:cõchylia: margaritas?paꝝ ſcilicet
fuerat in gulas condi maria:niſi manibus:auribus:capite:toto corpore a fœmĩs
iuxta uiriſq; geſtarent?Quid mari cũ ueſtibus?Quid undis fluctibuſq; cum uellere?
Nõ recte recipit hæc nos reꝝ natura niſi nudos.Eſto.ſit tãta uentri cũ eo ſocietas.qd
tergori?Paꝝ ſit niſi q ueſtimur:periculis etiam ueſtiamur.Adeo p totum corpus aĩæ
hoĩs quæſita maxĩe placent.Principium ergo culmẽq; omnium reꝝ precii margaritæ
tenent.Indicus maxime has mittit oceanus.Inter illas belluas tales tantaſq;:q̃s dixĩus
p tot maria uenietes tã longo terraꝝ tractu e tantis ſolis ardoribus atq; indicis quoq;
inſulis petuntur & admodum paucis.Fertiliſſia ē taprobane & torois: ut diximus in
circuitu mundi.Item perimula ꝓmontorium indiæ.Præcipue autem laudantur circa
arabiam in perſico ſinu maris rubri.Origo autem atq; genitura cõchæ ē haud multũ
oſtrearum conchis differens.Has ubi genitalis anni ſtimulauerit hora:pandentes ſeſe
q̃dam oſcitatione ĩpleri roſcido conceptu tradunt.grauidas poſtea eniti. partumque
cõchaꝝ eſſe margaritas:ꝓ q̃litate roris accepti. Si purus ĩfluxerit:candorem conſpici.
Si uero turbidus & fœtum ſordeſcere.Eundem pallere cælo minante conceptum. Ex
eo qppe conſtare:cæliq; eis maiorem ſocietatem eſſe q̃ maris.inde nubilum trahit co/
lorem:aut ꝓ claritate matutina ſerenum. Si tempeſtiue ſatient᷑:grandeſcere & ptus.
Si fulguret:comprimi conchas:ac pro ieiunii modo minui.Si uero & tonuerit: paui/
das ac repente compreſſas:quæ uocant phyſemata:efficere ſpeciem:ueꝝ inani inflatã
ſine corpore.Hos eſſe conchaꝝ abortus.Sani qdem partus multiplici conſtant cute:
non ĩpproprie callũ ut exiſtĩari corporis poſſit. Itaq; & purgant᷑ a peritis . Miror ipſo
tantũ eas cælo gaudere.Sole rubeſcere:cãdoremq; perdere ut corpus humanũ. Quare
præcipuum cuſtodiunt pelago altius merſæ:q̃ ut penetrent radii.Flaueſcunt tamẽ &
illæ ſenecta:rugiſq; torpeſcunt:nec niſi ĩ iuuenta conſtat ille: qui querit᷑ uigor.Craſ/
ſeſcunt etiam in ſenecta:conchiſq; adhæreſcũt.nec iis auelli queũt:niſi lima.Quibus
una tantum ē facies & ab ea rotunditas:auerſis planicies:ob id tympania nominant᷑.
Cohærentes uidemus in conchis hac dote unguenta circunferentibus.Cætero in aqua
mollis unio exẽptus ꝓtinus dureſcit.Concha ipſa cum manum uidet:cõprimit ſeſe:
operitq; opes ſuas:gnara propter illas ſe peti.manumq; ſi præueĩat acie ſua abſcidit:
nulla iuſtiore pœna:& aliis munita ſuppliciis. Quippe ĩter ſcopulos ps maior ĩueĩt᷑.
ſed in alto quoq; comitant᷑ marinis canibus.nec tñ aures fœminarũ arcentur.Quidã
tradunt ſicut apibus : ita concharum examinibus ſingulas magnitudine & uetuſtate
præcipuas eſſe ueluti duces : miræ ad cauendum ſolertiæ.Has urinantium cura peti.
Illis captis facile cæteras pallantes retibus includi.Multo deinde obrutas ſale in uaſis
fictilibus eroſa carne omni nucleos quoſdam corpoꝝ:hoc eſt uniones decidere ĩ ima.
Vſu atteri nõ dubium ē: coloremq; indiligentia mutari.Dos omnis ĩ cãdore:magni/
tudine:orbe:leuore:pondere:haud promptis rebus in tantum:ut nulli duo reperiant᷑
ĩdiſcreti.Vnde nomen unionũ romanæ ſcilicet impoſuere deliciæ.Nam apud græcos
non ē:nec apud barbaros ĩuẽtores eius aliud:q̃ margaritæ.Et in candore ipſo magna
differentia.Clarior in rubro mari repertus.Indicus ſpecularium lapidum ſq̃mas aſſi/
milat:alias magnitudine præcellens. Sũma laus coloris eſt exaluminatos uocari : &
ꝓcerioribus ſua gr̃a eſt.Eleucos appellant faſtigata longitudine. Alabaſtroꝝ figura ĩ
pleniore orbe deſinentes.Hos digitis ſuſpendere:& binos ac ternos auribus:fœmĩarũ
gloria eſt.Subeunt luxuriæ eius nomina & tedia exquiſita perditione potatu. Siqdẽ
cum id fecere crotalia appellãt:ceu ſono quoq; gaudeant: & colliſu ipſo margaritaꝝ.
Affectantq; iam & pauperes lictorem fœminæ : in publico unionem eſſe dictantes .
Quin & pedibus:nec crepidarum tãtum obſtragulis : ſed totis ſocculis addunt.Neq;
.n. geſtare iam margaritas:niſi calcent:ac p uniones etiam ambulent:ſatis ē. In nr̃o
mari reperiri ſolebant:crebrius circa boſphorum thracium:ruffi ac parui in conchis:
quas myas appellant.At in acarnania quæ uocat᷑ pinna gignit.quo apparet non uno

conchæ gñe naſci. Namq; & Iuba tradit arabicis concham eſſe ſimilem pectini īſecto: hirſutam echinoꝝ mõ. Ipſum unioné in carne ipſa eſſe grandini ſilem. Conchæ non tales ad nos afferunt᷑. Nec in acarnania añ laudati reperiũt᷑: enormes & feri: coloriſq; marmorei. Meliores circa actiũ: ſed & ii parui. Et in mauritaniæ maritimis. Alexãder Polyhiſtor: & Sudines ſeneſcere eos putãt: coloremq; expirare. Eoꝝ corpus ſolidũ eſſe manifeſtum eſt: ꝙ nullo lapſu frangunt᷑. Non autem ſemper in media carne repiũt᷑: ſed aliis atq; aliis locis. Vidimuſq; iam extremis etiã marginibus uelut e concha exeuntes. Et in quibuſdã q̄ternos: qnoſq;. Pondus ad hoc æui ſemunciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In britãnia puos atq; decolores naſci certũ é: quoniã diuus Iulius thoracé qué Veneri genitrici in tẽplo eius dicauit: ex britannicis margaritis factum uoluerit intelligi. Lolliam Paulinã: quæ fuit Caii principis matrona: ne ſerio quidé aut ſolenni cerimoniarum aliquo apparatu: ſed mediocrium etiam ſponſaliũ cœna uidi ſmaragdis margaritiſq; opertam: alterno textu fulgentibus toto capite crinibus ſpiris auribus: collo monilibus digitiſq;. quæ ſumma q̄dringeſies ſeſtertiũ colligebat. Ipſam confeſtim patam nuncupationem tabulis ꝓbare. Nec dona ꝓdigi principis fuerant: ſed auitæ opes ꝓuinciaꝝ ſcilicet ſpoliis partæ. Hic é rapinarum exitus. Hoc fuit quare. M. Lollius infamatus regum muneribus ī toto oriente īterdicta amicitia a Caio Cæſare Auguſti filio uenenum biberet: ut neptis eius quadringeſies ſeſtertium opta ſpectaret᷑ ad lucernas. Computet nũc aliquis ex alia pte: q̄tum Curius aut Fabritius in triumphis tulerint: & imaginetur eoꝝ fercula: & ex altera pte Lolliam unam imperii mulierculam accubantem: non illos curru detractos q̄ in hoc uiciſſe malit? Nec hæc ſumma luxuriæ exempla ſunt. Duo fuere maximi uniones per omne æuũ: Vtrũq; poſſedit Cleopatra ægypti reginarum nouiſſima per manus orientis regum ſibi traditos. Hæc: cum exquiſitis quotidie Antonius ſaginaret᷑ epulis: ſupbo ſimul ac ꝓcaci faſtu ut regina meretrix lauticiã eius omné apparatumq; obtrectans: quærẽte eo quid aſtrui magnificentiæ poſſit: reſpõdit: una ſe cœna cẽties ſeſtertiũ abſũpturã. Cupiebat diſcere Antonius: ſed fieri poſſe nõ arbitrabat᷑. Ergo ſpõſióibus factis: poſtero die quo iudicium agebat᷑: magnificam alias cœnã: ne dies periret: ſed quottidianã Antonio appoſuit irridenti computationemq; expoſtulanti. At illa corollariũ id eſſe: conſumpturamq; ſe ea in cœna taxationé confirmãs: ſolãq; ſe centies ſeſtertium cœnaturam: inferri mẽſam ſecundam iuſſit. Ex præcepto miniſtri unum tãtũ uas añ eã poſuere aceti: cuius aſperitas uiſq; in tabé margaritas roſoluit. gerebatq; auribus tum maxīe ſingulare illud & uere unicum naturæ opus. Itaq; ſpectante Antonio quidnã eſſet actura: detractum alterum merſit: ac liquefactum abſorbuit. Iniecit alteri manũ .L. Plãcus iudex ſponſionis eius: eum quoq; paranti ſimili modo abſumere. Victũq; Antonium ꝓnunciauit homine irato. Comitet᷑ fama unionis eius paré facta illa tãtæ quæſtionis uictrice regina diſſectũ: ut eſſet in utriſq; Veneris auribus romæ ī pãtheo: dimidia eoꝝ cœna. Non ferẽt tñ hanc palmã. ſpoliabunt᷑q; etiã luxuriæ glĩa. Prior id fecerat romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aeſopi filius relictus ab eo in amplis opibus hæres: ne triumphatu ſuo nimis ſupbiat Antonius pene hiſtrioni compatus. Et quidé nulla ſponſione ad hoc ꝓductus: quo id magis regium erat: ſed ut expiret᷑ in gloria palati quid ſaperent margaritæ: atq; ut mire placuere: ne ſolus hoc ſciret: ſingulos uniones cõuiuis ad ſorbendum dedit. Romæ in ꝓmiſcuum ac frequentem uſum ueniſſe: alexãdria in ditioné redacta. Primum auté cœpiſſe circa ſyllana tpĩa minutas & uiles Feneſtella tradit manifeſto errore: cum Elius Stilo iugurthino bello unionũ nomé impoſitum maxime grandibus margaritis ꝓdat. Et hoc tñ æternæ ꝑpe poſſeſſionis é. ſeqt᷑ hæredé. In mancipatum uéit: ut prædium aliquod. Conchylia & purpuras omnis ora atterit. quibus eadem mater luxuria paria pene etiã margaritis precia fecit.

¶ DE Natura purpuræ & muricis. ¶ Ca. xxxvi.

PVrpuræ uiuũt annis plurimum ſeptenis. Latẽt ſicut murices circa canis ortum

tricenis diebus. Cōgregāt̄ uerno tēpore: mutuoq; attritu lentorē cuiuſdā cæræ ſaliuāt: ſimili modo & murices. Sed purpuræ florē illum tingendis expetitum ueſtibus in mediis hēnt faucibus. Liquoris hic ē minimi in cādida uena. Vñ precioſus ille bibitur nigrātis roſæ colore ſublucēs. Reliquū corpus ſterile. Viuas capere contendunt: qa cū uita ſua ſuccū illū euomūt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferūt. minores cum trapetis frangūt: ita demū rorē eū excipientes tyrii. Præcipuus hic aſiæ. In enynge africæ: & gætulo littore oceani. In læonica europæ. Hinc faſces ſecureſque romanæ uiam faciunt. Idemq; pro maieſtate in puericia ē. Diſtinguit ab eqte curiam. Diis aduocat̄ placādis. omnemq; ueſtē illumīat. In triumphali miſcet̄ auro. q̄propter excuſata & purpuræ ſit inſania. Sed unde conchyliis precia? Quis uirus graue ī ſucco: color auſterus in glauco & iraſcēti ſilis mari. Lingua purpuræ longitudīe digitali: qua paſcit̄ pforando reliq̄ conchylia: tanta duricia aculeo ē. Aqua dulci enecant̄: & ſicubi flumini immergūt̄: alioqn captæ diebus qnq̄genis uiuunt ſaliua ſua. Conchæ omnes celerrime creſcunt: præcipue purpuræ. Anno magnitudinē implēt. Quod ſi hactenus tranſcurrat expoſitio: fraudatā ſe ptinus luxuria credat. Nos indiligētiæ dānet. Quāobrē pſequemur etiā officinas: ut tāq̄ in uictu frugum noſcit̄ rō: ſic omnes qui iſtis gaudēt premio uitæ ſuæ calleāt. Concharum ad purpuras & conchylia eadē qdē ē materia: ſed diſtat temperamēto. Duo ſunt gñā. Buccinum minor concha ad ſilitudinē eius buccini: quo ſonus editur. unde & cā nomini rotunditate oris in margine inciſa. Alterum purpura uocat̄ caliculatim pcurrente roſtro: & caliculi latere introrſus tabulato qua proferat̄ lingua. Præterea clauatum ē ad turbinē uſq;: aculeis ī orbē ſeptenis fere: qui non ſunt buccino: ſed utriſq; orbes totidem quot hēnt ānos. Buccinum non niſi petris adhæret. Circaq; ſcopulos legit̄.

¶ Quot ſunt gñā. ¶ Cap. xxxvii.

PVrpuræ nomīe alio pelagiæ uocat̄. Earꝝ gñā plīa. pabulo & ſolo diſcreta. Lutēſe putri limo. & algenſe enutritum alga uiliſſimum. Vtriſq; melius teniēſe ī tenei maris ora collectū. Hoc quoq; tñ etiā nū leuius atq; dilutius. Calculoſæ appellantur a calculo maris mire apto conchyliis: & longe optimo purpuris. Dialutenſe id ē uario ſoli genere paſtū. Capiunt̄ autē purpuræ paruulis rariſq; conchis textu ueluti naſſis ī alto iactis. Inē iis eſca cluſiles mordaceſq; concharum: quales uidēus. has ſemineces: ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcentes. Appetunt eas purpuræ: porrectiſq; līguis infeſtant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt ſeſe: comprimuntq; mordentia: ita pēdentes auiditate ſuā purpuræ tollunt̄.

¶ Quo capiat̄ tpe. ¶ Ca. xxxviii.

CApi eas poſt canis ortum aut āte uernum tēpus utiliſſimum: quoniā cū fœtificauere fluxos hēnt ſuccos. Sed id tingentū officinæ ignorant: cum ſūma uertat̄ in eo. Eximit̄ poſtea uena: quā diximus. Cui addi ſalem neceſſarium: ſextarios ferme in libras centenas. Macerari triduo iuſtum. qppe maior uis tanto q̄to recēſior. Feruere in plūbo: ſinguliſq; aquæ amphoris centenas atq; quinquagenas medicaminis libras æquari: ac modico uapore terreri: & ideo lōginque fornacis cuniculo. Ita deſpumatis ſubīde carnibus: quas hæſiſſe uenis neceſſe ē: decimo ferme die liquatis cortina uellus elitriatū mergit̄ ī expimētum. Et dōec ſpei ſatiſfiat urit̄ liquor. Rubeus color nigrāte deterior. Quinis lana potat horis. Rurſuſq; mergit̄ carminata: donec omnem ebibat ſaniē. Buccinum p ſe damnat̄: quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligat̄. nimiæq; eius nigriciæ dat auſteritatem illam nitoremq;: qui quærit̄ cocci. Ita pmixtis uiribus: alterꝝ altero excitat̄: aut aſtringit̄. Summa medicamīum in libras. Vellerum buccino ducentæ: Pelagio. cxi. Ita fit amethyſti colos eximius ille. At tyrius pelagio primum ſatiat̄ immatura uiridiq; cortina: mox pmutat̄ ī buccina. Laus ei ſumma in colorē ſanguinis cōcreti nigricās aſpectu. Ideq; ſuppectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dr̄ ſāguis.

¶ Romæ qñ uſus purpuræ. ¶ Cap. xxxix.

PVrpuræ uſum romæ ſēp fuiſſe uideo. ſed Romulo in trabea. Nā toga prætexta

& latiore clauo Tullum Hoſtilium e regibus primum uſum : hetruſcis deuictis ſatis conſtat . Nepos Cornelius:qui diui Auguſti prĩcipatu obiit: Me ĩqt iuuene uiolacea purpura uigebat:cuius libra denariis centum uenibat:nec multo poſt rubra tarentĩa. Huic ſucceſſit dibapha tyria:quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Létulus Spinter ædilis currulis prĩus ĩ prætexta uſus improbabat᷑ . qua purpura qs nõ iã ĩqt triclinaria facit? Spĩter ædilis fuit urbis cõditæ ãno .dcc. Cicerone conſ. Dibapha tunc dicebat᷑:quæ bis tincta eſſet:ueluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pene commodiores purpuræ tingunt᷑. In cõchyliata ueſte cætera eadem ſine buccino: præterq; ius temperaturæ. Aeque pro indiuiſo humani potus excremento:dimidia & medicamina addunt᷑. Sic gignit᷑ laudatus ille pallor ſaturitate fraudata:tantoq; dilucidior q̃to magis uellera eſuriunt.

¶DE Precio earum. ¶Cap.xxxx.

PRecia medicamento ſunt quidem ꝓ fertilitate littoꝶ uiliora. Non tñ uſq̃ pelagi libras qnq̃genos nummos excedere:& buccini centenos ſciant:q iſta mercantur immenſo. Sed alia ſunt:nec habent finem uitia. iuuatq; ludere impendio:& luſus gemĩare miſcendo iterum:& ipſa adulterare adulteria naturæ:ſicut teſtudines tingere: argentum auro confundere:ut electra fiant:addere iis æra:ut corinthia.

¶DE Tingendo amethyſtio:& cocco byſſino. ¶Ca.xxxxi.

NOn ẽ ſatis abſtuliſſe gẽmæ nomẽ. Amethyſtũ rurſũ abſolutus ĩebriat᷑ tyrio:ut ſit ex utroq; nomẽ ĩprobũ. Thyriamethyſtus ſili luxuria duplex . Et cũ confecere cõchylia:tranſire melius in tyriũ putant. Pœnitentia hoc primũ debet ĩueĩſſe artifice mutante quod dãnabat. ĩde rõ ẽ nata. Votum quoq; factum e uitio portẽtoſis ĩgeniis: & gemina demonſtrata uia luxuriæ:ut color alius operiret᷑ alio: ſuauior ita fieri leuiorq; dictus. qn & terrena miſcere : coccoq; tinctum tyrio tingere ut fieret his byſſinũ. Coccum galatiæ rubẽs gramen:ut dicemus in terreſtribus : aut circa emeritã luſitaniæ in maxĩa laude ẽ. Veꝶ ut ſimul pagant᷑ nobilia pigmenta:anniculo gramini lãguidus ſuccus. Idẽ a quadrimo euanidus. Ita nec recenti uires:neq; ſeneſcẽti. Abũde tractata eſt rõ:qua ſe uiroꝶ luxa fœmĩarũq; forma credit ampliſſimam fieri.

¶DE Pinna & Pinnotere:& aq̃tiliũ ſenſu. ¶Cap.xxxxii.

COncharũ gñis & pinna ẽ. Naſcit᷑ in limoſis ſubrecta ſẽp: nec unq̃ ſine comite: quẽ pĩnoterẽ uocãt. alii pĩnophylacẽ:id ẽ ſuilla pua. aliubi cãcer:dapis aſſectator. Pandit ſe pinna lumĩbus orbum corpus intus minutis piſcibus præbens. Aſſultãt alii ꝓtinus:& ubi licentia audacia creuit:ĩplent eam . Hoc tempus ſpeculatus index morſu leui ſignificat. Illa ore compreſſo quicqd incluſit:exanimat. ptẽq; ſocio tribuit. Quo magis miror quoſdam exiſtimaſſe aquatilibus nullũ in eſſe ſenſum . Nouit torpedo uim ſuam ipſa non torpens . merſaq; in limo ſe occultat : piſces qui ſecuri natãtes obtorpuere corripiẽs. Huius iecori teneritas nulla præfert᷑. Nec mĩor ſolertia ranæ : quæ in mari piſcatrix uocat᷑. eminentia ſub oculis cornicula t᷑bato limo exerit: aſſultantes piſciculos pertrahẽs:donec tam prope accedant:ut aſſiliat. Sĩli mõ ſq̃tina & rhombus additi pĩnas exertas mouent ſpecie uermiculorũ. Itemq; quæ uocat᷑ raia. Nam paſtinaca latrocinatur ex occulto tranſeuntes radio:quod telum eſt ei figens. Argumenta ſolertiæ huius:quod tardiſſimi piſciũ hi mugilem uelociſſimum omniũ hñtes ĩ uentre repiũt᷑.

¶DE Scolopendris Vulpibus & Glanis. ¶Ca.xxxxiii.

SColopendræ terreſtribus ſimiles:quas centipedes uocãt:hamo deuorato omnia interanea euomũt:donec hamum egerant. deinde reſorbent. At uulpes marinæ ſili in periculo glutiunt amplius uſq; ad infirma lineæ:quæ facile prærodãt. Glaucius qui & glanis uocat᷑ auerſus mordet hamos:nec deuorat:ſed eſca ſpoliat.

¶DE Ariete piſce. ¶Cap.xxxxiiii.

GRaſſatur aries ut latro. Et nunc grandioꝶ nauium in ſalo ſtantium occultatus umbra:ſiquẽ nãdi uoluptas inuitet:expectat. Nunc elato extra aquam capite: piſcantium cymbas ſpeculatur:occultuſq; adnatans mergit.

¶ DE His quæ tertiam naturam habēt non aīalium:neq; fruticum. Et de urticis & ſpongiis. ¶ Capitulum.xxxxv.

EQuidem & iis ſenſum ineſſe arbitror:q nec aīalium:neq; fruticum:ſed tertiam ex utroq; naturā habēt:urticis dico & ſpongiis. Vrticæ noctu uagantur:noctuq; mutantur:carnoſæ frondis. Iis natura ut carne ueſcantur. Vis pruritu mordax. eadēq; quæ terreſtris urticæ. Cōtrahit ergo ſe q̄maxime rigens:ac prænatante piſciculo frōdē ſuam ſpargit. Complectenſq; deuorat. alias marcenti ſimilis:& iactari ſe paſſa fluctu algæ uice contractos piſces:attrituq; petræ ſcalpentes pruritum inuadit. Eadē noctu pectines & echinos pq̄rit. Dum admoueri ſibi manum ſentit:colorem mutat:& contrahitur. Tacta uredinem mittit:paulumq; ſi fuerit interualli:abſconditur. Ora ei in radices eſſe traduntur. Excrementa per ſumma tenui fiſtula reddi . Spongiarum tria genera accipimus:ſpiſſum:ac prædurum:& aſperum. Tragos id uocatur. Spiſſum & mollius. magis tenue denſūq; ex quo penicilli:achilleum. Naſcuntur omnes ī petris. Alunt̄ conchis: piſce:limo. Intellectum ineſſe iis apparet:quia ubi auulſorem ſēſere: cōtractæ multo difficilius abſtrahunt̄. Hoc idem fluctu pulſante faciunt. Viuere eſca manifeſto conchæ minutæ in iis repertæ oſtendunt. Circa toronem ueſci illis auulſas etiam aiunt. & ex relictis radicibus recreſcere. In petris cruoris quoq; inhæret color africis præcipue quæ generant̄ in ſyrtibus. maxime fiunt mancæ. Sed molliſſīæ circa lyciam. In profundo autem nec uentoſo:molliores. In helleſponto aſperæ . Et denſæ circa maleam. Putreſcunt in apricis locis:ideo optime in gurgitibus uiuentibus idēq; madentibus nigricans color. Adhærent nec p̄te nec totæ. interſunt.n. fiſtulæ quædam inanes quaternæ fere aut quinæ:per quas paſci exiſtimant̄. Sunt & aliæ: ſed ſupernæ concretæ. Et ſubeſſe membrana quædam radicibus earum intelligit̄. Viuere conſtat longo tempore . Peſſimum omnium genus earum ē: quæ aplyſiæ uocant̄:quia erui non poſſunt:in quibus maxime ſunt fiſtulæ: & reliq̄ dēſitas ſpiſſa.

¶ DE Caniculis marinis. ¶ Cap.xlvi:

CAnicularum maxime multitudo circa eas urinantes graui periculo infeſtat. Ipſi ferunt & nubem quādam craſſeſcere ſuper capita animalium planoꝝ piſcium ſimilem prementem eos:arcentemq; a reciprocando . & ob id ſtilos præacutos lineis annexos hr̄e ſeſe:quia niſi perfoſſæ ita non recedant:caliginis & pauoris(ut arbitror) opere. Nubem.n.& nebulam cuius nomīe id malum appellant:inter aīalia illa haud ultra comperit quiſq̄. At cum caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces: omnemq; candorē corporum appetunt. Salus una in aduerſas eundi:ultroq; terrendi. pauet.n. hominem æque:ac terret. Et frons æqua in gurgite . Vt ad ſumma aquæ uentum eſt: ibi periculum anceps. adempta ratione contra eundi:dum conetur emergere. Et ſalus ōnis in ſociis. Funē illi religatum ab humeris eius trahunt. Hunc dimicans:ut ſit piculi ſignū:leua quatit. Dextera apprehenſo ſtilo in pugna eſt. Modicus alias tractus. Vt prope carinā uentū eſt:niſi præceleri ui repente rapiant:abſumi ſpectant. Ac ſæpe iam ſubducti e manibus auferunt̄:ſi non trahentium ope conglobato corpore ī pilæ modū ipſi ſe adiuuere. Protēdunt quidē tridentes illi. Sed monſtri ſolertia ē nauigiū ſubeundi:atq; ita e tuto præliādi. Omnis ergo cura ad ſpeculandū hoc malū īſumit̄.

¶ DE Animantibus quæ ſilicea teſta:& quæ ſine uillo includuntur: & reliquis ſordidis aīalibus. ¶ Capitulum.xlvii.

CErtiſſima eſt ſecuritas uidiſſe planos piſces:quia nūq̄ ſūt: ubi maleficæ beſtiæ. Qua de cauſa urinantes ſacros appellant eos. Silicea teſta incluſis fatēdum eſt nullum eſſe ſenſum ut oſtreis. Multis eadem natura quæ frutici ut olothyris:pulmonibus:ſtellis. Adeoq; nihil nō gignit̄ in mari ut cauponaꝝ etiam æſtiua aīalia pernici moleſta ſaltu:aut quæ capillus maxime celat:exiſtant:& circumglobata eſcæ ſæpe extrahuntur. Quæ cauſa ſōnium piſciū in mari noctibus infeſtare exiſtimat̄. Quibuſdā uero ipſis innaſcūt̄:quo in numero chalcis accipitur.

¶DE Venenatis marinis. ¶Cap.xlviii.

NEc uenena ceſſant dira ut in lepore:qui in indico mari etiam tactu peſtilens:
uomitum diſſolutionemq; ſtomachi protinus creat . In noſtro offa informis:
colore tantum lepori ſimilis . In indis & magnitudine & pilo duriore . Tantũ uiuus
ibi capitur.Eq; peſtiferum aĩal araneus ſpinæ in dorſo aculeo noxius . Sed nullũ uſq̃
execrabilius q̃ radius ſuper caudam eminẽs trigonis:quam noſtri paſtinacã appellãt.
Quin conchylii magnitudine arbores infixus radici necat. Arma ut telum perforat
& ferri & ueneni malo.

¶DE Morbis piſcium. ¶Cap.xlix.

MOrbos uniuerſa gñа piſcium ut cætera aĩalia etiam fera non accipimus ſentire.
Verum ægrotare ſingulos manifeſtum facit aliquorum macies: cum in eodem
genere præpingues alii capiant̃.

¶DE Gñatiõe eoꝵ mira. ¶Cap.L.

QVonam modo gñent:deſiderium & admiratio hominum differri non patitur.
Piſces attritu uentrium coeunt:tanta celeritate ut uiſum fallant . Delphini &
reliq̃ cete ſili modo:& paulo diutius.Fœmĩa piſcis coitus tp̃e marẽ ſeqt̃: uentrẽ eius
roſtro pulſans.Sub ptu mares fœminam ſiliter oua ueſcẽtes eaꝵ.Nec ſatis ẽ gñationi
per ſe coitus:niſi editis ouis inter ſe uerſando mares & fœminæ uitale aſpſerĩt uirus.
Non omnibus id contingit ouis in tanta multitudĩe:alioqn replerentur maria & ſta-
gna:cum ſinguli uteri innumerabilia concipiãt.

¶Item de generatione.& q piſces oua piãt. ¶Cap.Li.

PIſcium oua in mari creſcunt.quædam ſumma celeritate ut murenarum.quædã
paulo tardius.Plani piſcium:qbus cauda non obeſt:aculeiq; ut teſtudĩes & raiæ
in coitu ſuperueniunt.Polypi crine uno fœminæ naribus adnexo.Sæpiæ & lolligines
linguis componentes inter ſe brachia:& in contrariũ nãtes:& pariunt ore.Sed polypi
in terram uerſo capite coeũt.Reliqua mollium tergis:ut canes.Item locuſtæ & ſqllæ.
Cancri ore.Ranæ ſuperueniũt: prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente:
poſterioribus clunes.Pariunt minimas carnes nigras quas gyrinos uocant: oculis tñ
& cauda inſignes.mox pedes figurantur:cauda findente ſe in poſteriores.Mirumque
ſemeſtri uita reſoluuntur in limum nullo cernente.& rurſus uernis aqs renaſcuntur
quæ fuere natæ:perinde occulta rõne cum õnibus ãnis id eueĩat. Et mytuli & pectĩes
ſponte naturæ in harenoſis proueniunt. Quæ durioris teſtæ ſũt:ut murices purpuræ
ſaliuario lentore . Sicut aceſcẽte humore culices:atque ſpuma maris incaleſcẽte cum
admiſſus ẽ hymber.Quæ uero ſiliceo tegmĩe opiũtur: ut oſtrea putreſcẽte limo : aut
ſpuma circa nauigia diutius ſtãte:defixoſq; palos:& lignũ maxĩe.Nup cõptũ ĩ oſtrea-
riis:humorẽ iis fœtificum lactis modo effluere.Anguillæ atterũt ſe ſcopulis.ea ſtrig-
mẽta uiueſcũt.Nec alia ẽ eaꝵ ꝓcreatio.Piſciũ diuerſa genera nõ coeũt præter ſq̃tinã
& ranam:ex qbus naſcit̃ priori pte ranæ ſimilis:& nomẽ ex utroq; compoſitum apud
græcos trahit.Quædã tẽpore ãni gignũt̃:& in humore ut ĩ terra. Vere pectines:lima-
ces:hirudĩes.eodẽ tẽpore euaneſcunt.Piſciũ autẽ lupus & trichias bis ãno parit . Et
ſaxatiles omnes.Mulli ter:ut chalcis:cyprinus:exien . Scorpiones bis ac ſargi uere &
autũno.Ex planis ſq̃tina ſola autũno:occaſu uergiliaꝵ . Plurimi piſcium tribus mẽ-
ſibus:aprili:maio:iunio.Salpæ autũno.Spari:torpedo:ſq̃li circa æqnoctium.Molles
uere.Sæpia omnibus mẽſibus . Oua eius glutino atramẽti ad ſpeciẽ uuæ cohærentia
maſculus ꝓſeqt̃ afflatu:alias ſterileſcũt.Polypi hyeme coeũt. Pariũt uere oua tortili
uibrata pampino:tanta fœcunditate:ut multitudĩem ouoꝵ occiſi nõ recipiãt cranos
capitis:quæ prægnãtes tulere . Ea excludũt qnq̃geſĩo die.e qbus multa ꝓpter numeꝵ
intercidunt.Locuſtæ & reliqua tenuioris cruſtæ ponũt oua ſupra oua:atq; ita ĩcubãt.
Polypus fœmĩa modo in ouis ſedet:modo cauernam cãcellato brachiorum implexu
claudit.Sæpia in terreno parit:inter harũdines aut ſicubi enata alga.Excludit qntode-
cimo die.Lolligines in alto cõſerta oua edũt ut ſæpiæ. Purpuræ:murices:eius deniq;
generis uere pariunt.Echini oua plenilunĩis hñt hyeme . Et coclеæ hyberno tempore

naſcūtur. Torpedo octogenos fœtus hñs inuenit̄. Ea quæ ītra ſe parit oua præmollia in alium locum uteri tranſferēs: atque ibi excludēs. Sīli modo omnia quæ cartilaginea appellauimus: ita fit ut ſola piſcium & aīal pariant: & oua cōcipiāt. Silurus mas ſolus omnium edita cuſtodit oua: ſæpe & quinquagēis diebus ne abſumāt̄ ab aliis. Cæteræ fœminæ in triduo excludunt: ſi mas attigit. Acus ſiue belonæ unus piſcium dehiſcēte ꝑpter multitudinem utero parit. A ꝑtu calleſcit uulnus: quod & in cæcis ſerpētibus tradūt. Mus marinus ī terras ſcrobe effoſſa parit oua: & rurſus obruit terra. Triceſīo die refoſſa aperit. fœtumque in aquam ducit.

¶ DE Vuluis piſcium. ¶ Cap. Lii.

ERrythini & chanæ uuluas habere tradunt̄. Qui trochos appellat̄ a græcis ipſe ſe inire. Aquatilium omnium fœtus inter initia uiſu carēt.

¶ DE Longiſſima uita piſcium. ¶ Ca. Liii.

AEui piſcium memorandum nuꝑ exēplum accepimus. Pauliſipum uilla ē cāpaniæ haud procul neapoli. In ea in Cæſaris piſcinis a Pollione Vedio coniectum piſcē: ſexageſimum poſt annū expiraſſe ſcribit Anneus Seneca. Duobus aliis æq̄libus eius ex eodē genere etiā tunc uiuētibus. Quæ mētio piſcinaꝝ admonet: ut paulo plr̄a dicamus hac de re: priuſq̄ digrediamur ab aquatilibus.

¶ DE Viuariis oſtrearum. & qs ea prīus inuenerit. ¶ Cap. Liiii.

OStreaꝝ uiuaria primus ōniū Sergius Orata īuenit ī baiano: ætate. L. Craſſi oratoris añ marſicū bellū. nec gulæ cā: ſed auariciæ: magna uectigalia tali ex īgenio ſuo ꝑcipiēs. Vt q prīus pēſiles īueīt balineas ita māgonizatas uillas ſubīde uēdēdo. Iis primus optimū ſaporē oſtreis lucrinis adiudicauit: quādo eadē aq̄tilia genera aliubi atq; aliubi meliora. Sicut lupi piſces in tyberi amne inter duos pontes: rombus rauennæ: murena in ſicilia: elops rhodi: & alia genera ſimiliter: ne culinaꝝ cēſura pagat̄. Nondū britannica ſeruiebant littora: cum Orata lucrina nobilitabat. Poſtea uiſū tāti in extrema italia petere brunduſium oſtreas ac uelitis. Sed īter duos ſapores nuꝑ excogitatum famem longæ aduectionis a brūduſio cōpaſcere in lucrino. Eadē ætate prior Lucinius Murena reliquoꝝ piſciū uiuaria īuenit. Cuius deīde exēplū nobilitas ſecuta ē. Philippus: Hortēſius. Lucullus exciſo etiā monte iuxta neapolim maiore īpendio q̄ uillā ædificauerat: euripū & maria admiſit. Qua de cauſa Magnus Pōpeius Xerxē togatum eum appellabat. Quadraginta ipſius piſcinæ. A defuncto illo uenire piſces.

¶ Quis primus murenaꝝ uiuaria fecerit. ¶ Cap. Lv.

MVrenarum uiuarium priuatim excogitauit Chirrus añ alios: qui cœnis triumphalibus Cæſaris dictatoris ſex milia numero murenaꝝ mutua appēdit. Nam ꝑmutare qdē precio noluit: aliaue merce. Huius uillā inter q̄ modicū. xl. piſcinæ uēdiderūt. Inuaſit deinde ſingulorum piſcium amor. Apud baulos in ꝑte baiana piſcinā habuit Hortēſius orator. Murenam adeo dilexit: ut exanimatā fleſſe credat̄. In eadē uilla Antonia Druſi murenæ quam diligebat in aures addidit: cuius propter famam nōnulli baulos uidere cōcupiuerunt.

¶ DE Cocleaꝝ uiuariis. & qs primus īſtituit. ¶ Cap. Lvi.

COclearū uiuaria īſtituit Fuluius Lupinus ī tarqnīēſi paulo añ ciuile bellum: quod cum Pompeio Magno actum ē: diſtīctis quidem generibus earum: ſepatī ut eſſent: albæ quæ in reatino agro naſcūt̄. ſepatī illyricæ: qbus magnitudo præcipua. africanæ: qbus fœcūditas. ſolitanæ quibus nobilitas. Quin & ſaginā eaꝝ cōmētatus eſt. Sapa & farre: aliiſq; generibus: ut cocleæ quoq; altiles ganeam implerent. Cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta ſit: ut octoginta quadrantes caperent ſigulaꝝ calices auctor ē. M. Varro.

¶ DE Piſcibus terrenis. ¶ Cap. Lvii.

PIſcium genera etiā nū a Theophraſto mira produntur circa babylonis rigua decedētibus fluuiis ī cauernas aq̄s hñtes remanere. Quoſdā īde exire ad pabula pennulis gradientes crebro caudæ motu. contraq; uenātis refugere in ſuas cauernas:

& ĩ iis obuerſos ſtare. Capita eoꝝ eſſe ranæ marinæ ſimilia : reliquas partes gobiorū: brāchias ut cæteris piſcibus . Circa heracleā & toronē & lycū amnē eſſe multipharia. In ponto unum genus eſſe: quod extremas fluminum aquas ſectet : cauernaſq; ſibi faciat in terra. atq; in iis uiuat etiam reciprocis ānibus ſiccato littore. Effodi ergo. motu demum corporum uiuere eos approbant. Circa heracleam eandem eodemq; lyco āne decedente ouis relictis in limo generari piſces qui ad pabula petenda palpitent exiguis brāchiis. Quod fieri non indigo humoris : propter quod & anguillas diutius uiuere exemptas aquis. Oua autem in ſicco maturari: ut teſtudinum. Eadem ĩ ponti regione apprehendi in glacie piſcium quoſdam maxime gobiones non niſi patinaꝝ calore uitalem motum fatētes. In iis quidē tametſi mirabilis: ē aliqua rō. Idem tradit in paphlagonia effodi piſces gratiſſimos cibis terrenos altis ſcrobibus. in his locis ubi nullæ reſtagnent aquæ. Miratq; & ipſe gigni ſine coitu. Humoris quidem uim aliquā ineſſe quā puteis arbitrat: cum nonnulli reperiant piſces. Quicqd ē hoc certe minus admirabilem talpaꝝ facit uitā ſubterranei aīalis : niſi forte uermium terrenoꝝ & iis piſcibus natura ē.

¶ DE Muribus nili. ¶ Cap. Lviii.

VErum ōnibus iis fidē nili ĩundatio affert omnia excedentem miracula. Quippe deturgente eo muſculi reperiant inchoato opere genitalis aquæ terræq;: iā parte corporis uiuentes nouiſſia effigie: etiā num terrena.

¶ DE Anthia piſce: & quomodo capiat. ¶ Cap. Lix.

NEc de āthia piſce ſileri conuenit. Itaq; pleroſq; aduerto credidiſſe apud chelidonias inſulas: q̄s diximus aſiæ ſcopulos in mari ante promontorium ſitas . Ibi frequens hic piſcis. & celeriter capit uno gñe: puo nauigio & concolori ueſte : eadēq; hora p aliquot dies continuos piſcator enauigat certo ſpatio. eſcamq; proiicit. qcqd ex eo mutet: ſuſpecta fraus prædæ ē. Cauenſq; quod timuit: cum id ſæpe factum eſt: unus aliquando conſuetudine inuitatus anthias eſcam appetit. Notat hic intentiōe diligenti: ut auctor ſpei: cōciliatorq; capturæ. neq; .n. ē difficile cum p aliquot dies ſolus accedere audeat: tandem & aliquos ĩueīt: paulatī comitatior . Poſtremo greges adducit innumeros: iam uetuſtiſſis qbuſq; aſſuetis piſcatorem agnoſcere: & cibum e manu rapere. Tum ille paulum ultra digitos ĩ eſca iaculatus hamum ſigulos inuolat uerius q̄ capit: ab umbra nauis breui conatu abſens: ita ne cæteri ſētiāt alio ĩtus excipiēte cētonibus raptū: ne palpitatio ulla aut ſonus cæteros abigat. Conciliatorē noſſe ad hoc prodeſt: ne capiat . pcit piſcator fugituro in reliquum gregem. Ferūt diſcordē ſotium duci ſotii inſidiatum pulchre noto cepiſſe maleficia uoluntate . Agnitum in macello a ſotio cuius iniuria erat: & dati dāni formula ex edicto cōdēnatum . Addit Mutianus æſtimata lite decem libris . Idem āthiæ cum unum hamo teneri uiderint: ſpinis quas in dorſo ſerratas habent lineā ſecare traduntur: eo qui tenetur extendēte: ut præcidi poſſit. At inter ſargos ipſe q tenet ad ſcopulos lineā terit.

¶ DE Stellis marinis. ¶ Cap. Lx.

PRæter hæc claros ſapientia auctores uideo mirari ſtellam in mari. Ea figura eſt pua admodum caro intus: extra duriore callo . Huic tā igneum feruorem eſſe tradunt: ut omnia in mari contacta adurat. Omnem cibum ſtatī pagat . Quibus ſit hoc cognitum experimentis: haud facile dixerim . Multo mirabilius dixerim id cuius experiendi quotidie occaſio eſt.

¶ DE Dactylis eoꝝq; miraculis. ¶ Cap. Lxi.

COncharum e gñe ſunt dactyli ab humanorum unguium ſīlitudīe appellati . Iis natura in tenebris remoto lumīe: alio fulgore clarere : & quāto magis humorē habeāt. Lucere ĩ ora mādentium. Lucere in manibus: atq; etiam in ſolo: ac ueſte decidētibus guttis: ut pculdubio pateat: ſucci illam naturam eſſe: quā miremur etiam in corpore.

¶ DE Inimicitiis & amicitiis ĩter ſe aq̄tilium. ¶ Cap. Lxii.

SVnt & inimicitiaꝝ atq; cōcordiæ miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrāt. Cōger & murena caudas ĩter ſe prærodentes. Polypum in tātum locuſta pauet:

ut ſi iuxta uiderit:õnino moriat̃.Locuſtã cõger.Rurſus polypũ cõgri lacerãt.Nigidius auctor ẽ prærodere caudã mugili lupũ.eoſdẽq; ſtatis mẽſibus cõcordes eſſe.Omnes autem uiuere:qbus caudæ ſic ãputẽt̃.At e cõtrario amicitiæ exẽpla ſũt:præter illos de quorum dixĩus ſocietate.Balenæ muſculus quãdoq; prægraui ſuperciliorum põdere obrutis eius oculis ĩfeſtãtia magnitudĩem uada prænatãs demonſtrat.oculorumque uice fungit̃.Hinc uolucrum naturæ dicentur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.X.

DE Natura auium. Cap.i.

SEQVITVR NATVRA AVIVM:QVARVM grãdiſſimi & pene beſtiarũ generis ſtrutiocameli. Africi uel æthiopici altitudinem eqtis inſidentis equo excedunt:celeritate uĩcunt.ad hoc demum datis pennis ut currentem adiuuent. Cætero non ſunt uolucres:nec a terra tollunt̃. Vngulæ iis ceruinis ſĩles:qbus dimicãt: biſulcæ comprehẽdẽdis lapibus utiles:quos ĩ fuga cõtra ſequentes ĩgerũt pedibus.Concoquẽdi ſine delectu deuorata mira natura. Sed non minus ſtoliditas:ĩ tãta reliqui corporis altitudĩe cũ colla frutice occultauerint: latere ſeſe exiſtimantiũ . Premia ex iis oua ꝓpter ãplitudĩem ꝓ qbuſdã hĩta uaſis:conoſq; bellicos & galeas adornantes pennæ.

DE Phœnice. Cap.ii.

a Ethiopes atq; indi diſcolores maxime:& inenarrabiles ferunt aues . Et añ õnes nobilem arabiæ phœnicem.haud ſcio an fabuloſe unum in toto orbe:nec uiſũ magnopere.Aquilæ narrat̃ magnitudine:auri fulgore circa colla : cætera purpureus: cæruleam roſeis caudam pẽnis diſtinguentibus. Criſtis faciem:caputq; plumeo apice honeſtare.Primus atq; diligentiſſimus togatorum de eo prodidit Manilius ſenator ille maximis nobilis doctrinis: doctore nullo.Auctor eſt neminem extitiſſe q uiderit ueſcentem.Sacrum in arabia ſoli eſſe.Viuere annis ſexcentis ſexaginta. Seneſcẽtem caſia:turiſq; ſurculis conſtruere nidum:replere odoribus : & ſuperemori . Ex oſſibus deinde ac medullis naſci primo ceu uermiculum.inde fieri pullum.Principioq; iuſta funeri priori reddere:& totum deferre nidum ꝓpe pancaiam in ſolis urbem:& in ara ibi deponere.Cum huius alitis uita magni conuerſionem anni fieri prodit idẽ Manilius.Iterumq; ſignificationes tempeſtatum & ſyderum eodem reuerti.Hoc autẽ circa meridiem incipere:quo die ſignum arietis ſol intrauerit . Et fuiſſe eius conuerſionis annum prodente ſe.P.Licinio.M.Cornelio cõſſ. ducẽteſimum quintumdecimum. Cornelius Valerianus phœnicem deuolauiſſe in ægyptum tradit.Q .Plautio.Sex. Papinio conſſ.Allatumq; eſſe in urbẽ Claudii principis cenſura: anno urbis.dccc. Et in comitio propoſitum:quod actis teſtatum ẽ.Sed quæ falſa eſſe nẽo dubitarit.

DE Aquilis.Cap.iii.

e X iis quas nouimus:aquilæ maximus honos:maxĩa & uis.Sex earum genera. Melenætos a græcis dicta:eadẽq; in ualeria minima magnitudine: uiribus præcipua:colore nigricans.Sola aquilarum fœtus ſuos alit. Cæteræ(ut dicemus)fugant. Sola ſine clãgore:ſine murmuratione.Conuerſat̃ autem in montibus.Secũdi generis pygargus in oppidis & in campis albicante cauda . Tertii morphos quam Homerus & parcnon uocat.aliqui & plancũ & anatariam.Secunda magnitudine & ui.huicque uita circa lacus . Phœmonœ Apollinis dicta filia dentes ei eſſe prodidit. mutæ alias

carēti lingua. Eandēq; aquilarū nigerrimam:prominētiore cauda.cōſēſit & Boetius. Ingeniū eſt ei teſtudines raptas frangere e ſublimi iaciendo:quæ ſors interemit poetā Aeſchylum:prædictam ſatis(ut ferunt)eius diei ruinam ſecura cæli fide cauentē. Item quarti generis eſt percepterus.eadē morat̃ p lacus:uulturina ſpecie:alis minimis:reliquas magnitudine añcellēs:ſed ībellis & degener:utpote quam uerberet coruus. Eadē ieiunæ ſemp auiditatis:& querulæ murmurationis.ſola aquilarum exanima fert corpora. Cæteræ:cum occidere:conſidunt. Hæc facit ut quintum genus gneſion uocetur uelut uerum ſolumq; incorruptæ originis:media magnitudine:colore ſubrutilo:rarū conſpectu. Supeſt halietus:clariſſima oculorum acie:librās ex alto ſeſe.uiſoq; ī mari piſce:præceps in eum ruēs:& diſcuſſis pectore aquis:rapiens. Illa quam tertiā diximus circa ſtagna aquaticas aues appetit:mergētes ſe ſubīde:dōec ſopitas laſſataſq; rapiat. Spectanda dimicatio:aue ad pfugia littorum tēdēte:maxime ſi condēſa harundo ſit. Aquila in deiectu abigente alia:& cum appetit in lacus cadēte: umbramq; ſuā nanti ſub aqua a littore oſtēdēte. Rurſus aue in diuerſa:& ubi minime ſe credat ſpectari: emergēte. Hæc cā ē gregatim auibus natādi:quia plres ſimul non infeſtant̃: reſperſu pēnarum hoſtē occæcantes. Sæpe & aquilæ ipſæ non tolerantes pondus apprehēſum una mergunt̃. Halietus tantum implumes etiam num pullos ſuos pcutiens ſubinde cogit aduerſos intueri ſolis radios. & ſi cōniuētē flētēq; aīaduertit: præcipitat e nido uelut adulterinum & degenerē. Illum cuius acies firma cōtraſteterit:educat. Halieti ſuum genus non hñt:ſed ex diuerſo aquilarum coitu naſcunt̃. Id quidē quod ex iis natum ē:in oſſifragis genus hēt:e quibus uultures progenerant̃ minores.& ex iis magni qui omnino nō generant. Quidam adiiciunt genus aquilæ quam barbatā uocāt: thuſci uero oſſifragam:tribus primis:& quinto aquilarum gñi medificat̃. Nido lapis ætites:quē aliqui dixere gagiten: ad multa remedia utilis:nihil igne depdēs. Eſt autē lapis iſte prægnans:ītus cum quatias alio uelut in utero ſonante.ſed uis illa medica: non niſi in nido direptis. Nidificat ī petris & arboribus. Pariunt oua terna. Excludūt pullos binos:uiſi ſunt & tres aliquando. Alterum expellunt:tedio nutriēdi. Quippe eo tpr̃e ipſis cibum negauit natura proſpiciens:ne omnium ferarum fœtus raperēt̃. Vngues quoq; earū inuertunt̃ diebus iis. Albeſcunt inedia pēnæ:ut merito ptus ſuos oderint. Sed eiectos ab iis cognatum genus oſſifragi excipiunt:& educant cum ſuis. Verum adultos quoq; pſequit̃ parēs:& longe fugat:æmulos ſcilicet rapinæ. Et alioqn unum par aquilarum magno ad populandum tractu ut ſatiet̃:indiget. Determināt ergo ſpatia:nec in proximo prædāt̃. Rapta non protinus ferunt:ſed primo deponūt. exptæq; pondus tunc demum abeunt. Oppetunt non ſenio nec ægritudine:ſed fame: intantum ſuperiore accreſcēte roſtro:ut adūcitas aperiri non queat. A meridiano autem tpr̃e operant̃:& uolant.prioribus horis diei donec impleant̃ hominum conuētu fora ignauæ ſedēt. Aquilaꝶ pēnæ mixtas reliquarum alitum pēnas deuorant. Negant unq̄ ſolā hāc alitē fulmīe exanimatā. Ideo armigerā Iouis conſuetudo iudicauit.

Quādo legionum ſigna eſſe cœperint. Cap.iiii.

r Omanis eam legionibus. C. Marius in ſecundo conſulatu ſuo proprie dicauit. Erat & antea prima cum quattuor aliis lupis: minotauris:equis:apris:quæ ſingulos ordines añibant. Paucis añ annis ſola in aciem portari cœperat. Reliq̄ in caſtris relinquebant̃. Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatum non fere apud legiones unq̄ hybernatum eſſe in caſtris:ubi aquilarum non ſit iugum. Primo & ſecundo gñi non minorum tantum quadrupedum rapina:ſed etiam cum ceruis prælia. Multum puluerem uolutatu collectum inſidēs cornibus excutit in oculos:pēnis ora uerberās: donec præcipitet in rupes. Nec unus hoſtis illi ſatis eſt. Acrior ē cum dracone pugna: multoq; magis anceps etiam ſi ī aere. Oua hic conſectatur aquilæ auiditate malefica. At illa ob hoc rapit ubicūq; uiſū. Ille multiplici nexu alas ligat:ita ſe īplicās ut ſimul decidat.

Mirum de aquila. Cap.v.

ESt pcelebris apud ſeſton urbē aquilæ gloria educatam a uirgine rettuliſſe gratiā: aues primo mox deinde uenatus aggerētē. Defuncta poſtremo ī rogum accēſū eius inieciſſe ſeſe: & ſimul conflagraſſe. Quamobcauſam incolæ: quod uocant heroū: in eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis: quoniam illi deo ales aſcribit̃.

¶ DE Vulturibus. ¶ Cap. vi.

VVlturum præualēt nigri. Nidos nemo attigit: ideo etiam fuere qui putarēt illos ex aduerſo orbe aduolare falſo. Nidificant. n. in excelſiſſimis rupibus: fœtus q̄dem ſæpe cernunt̃ fere bini. Vmbricius aruſpicum in noſtro æuo peritiſſius parere tradit oua tredecim. Vno ex iis reliq̄ oua nidumq; luſtrare: mox abiicere. Triduo autē ante aut biduo uolare eos ubi cadauera futura ſunt.

¶ DE Sanquale. ¶ Cap. vii.

SAnqualem auē atq; īmuſulū augures romani magnæ quæſtioni habēt. Immuſulum aliqui uulturis pullum arbitrant̃ eſſe: & ſanqualem oſſifragam. Maſſurius ſanqualem oſſifragam dicit eſſe. Immuſulū autem pullum aqlæ: priuſq̄ albicet cauda. Quidam poſt Mutium augurem uiſos nō eſſe romæ confirmauere. Ego: quod ueriſimilius eſt: in deſidia rerum omnium non arbitror agnitos.

¶ DE Accipitribus. ¶ Cap. viii.

ACcipitrum gn̄a ſedecim īuenimus. Ex iis circon claudum altero pede ꝓſperrimi augurii nuptialibus negociis & pecuariæ rei. Triorchē a numero teſtiū: cui prīcipatum in auguriis Phemonœ dedit. Buteonem hūc appellant romani. Familia etiā ex eo cognominata cum proſpero auſpicio in ducis naui ſediſſet. Eſaloa græci uocāt: qui ſolus omni tempore apparet. Cæteri hyeme abeunt. Diſtinctio generum ex auiditate. Alii non niſi ex terra rapiunt auem. Alii non niſi circa arbores uolitantem. Alii ſedentem in ſublimi. Aliqui uolantem in aperto. Itaq; & columbæ nouere ex iis pericula: uiſoq; confidunt: uel ſubuolant: contra naturam eius auxiliantes ſibi: in inſula africæ cerno in oceano. Accipitres totius maſſiliæ humi fœtificant. Nec alibi naſcunt̃: illis aſſueti gentibus. In thraciæ pte ſup amphipolin homines atq; accipitres ſocietate quadam aucupantur. Hi ex ſiluis & arundinetis excitant aues. illi ſupuolātes deprimunt. Rurſus captas aucupes diuidunt cum iis. Traditum ē miſſas ī ſublīe ibi excipere eos: & cum tempus ſit capturæ: clangore ac uolatus genere inuitare ad occaſionem. Simile quiddam lupi apud mæotin paludem faciunt. nam niſi partem a piſcantibus ſuam accepere: expanſa eorum retia lacerant. Accipitres auium nō edūt corda. Nocturnus accipiter cymindis uocat̃: rarus etiam in ſiluis: interdiu minus cernēs. Bellum īternecium gerit cum aquila. cohærēteſq; ſæpe prehendunt̃.

¶ DE Cocyce quæ a ſuo genere interimitur. ¶ Cap. ix.

COcyx ex accipitre uidet̃ fieri: tempore anni figuram mutans: quoniam tūc non apparēt reliqui: niſi pquāpaucis diebus. Ipſeq; modico tempore æſtatis uiſus: non cernit̃ poſtea. Eſt autem neq; aduncis unguibus ſolus accipitrum: nec capite ſilis illis: neq; alio q̄ colore: at rictu columbi potius. Quin abſumit̃ ab accipitre: ſi quando una apparuere. Sola omnium auis a ſuo genere interēpta. Mutat autem & uocem. Procedit uere. Occultatur caniculæ ortu. Semperq; parit ī alienis nidis: maxime palūbiū maiori ex pte ſingula oua: quod nulla alia auis: raro bina. Cauſa ſubiiciendi pullos putat̃: ꝙ ſciat ſe inuiſam cunctis auibus: nam minuta quoq; infeſtant. Ita nō fore tutam gn̄i ſuo ſtirpem opinat̃: ni fefellerit. Quare nullum facit nidum. alioqn trepidum animal. Educat ergo ſubditum adulterato fœta nixu. Ille auidus ex naſa præripit cibos reliquis pullis. Itaq; pingueſcit: & nitidus in ſe nutricē conuertit. Illa gaudet eius ſpecie. miratq; ſeſe ipſam: ꝙ talem pepererit. Suos comparatione eius damnat: ut alienos. Abſumiq; etiam ſe inſpectāte patit̃: donec corripit ipſam quoq; iā uolādi potens. Nulla tū auium ſuauitate carnis comparat̃ illi.

¶ DE Miluis. ¶ Cap. decimum.

Milui ex eodem accipitrum genere magnitudĩe differũt. Notatũ ĩ iis rapaciſſiam & famelicã ſemp alitẽ: nihil eſculenti rapere ũq̃ ex funeꝝ ferculis: nec olympiæ ex ara. Ac ne ferẽtiũ qdẽ manibus: niſi lugubri municipioꝝ immolãtiũ oſtẽto. Iidem uident’ artẽ gubernandi docuiſſẽ caudæ flexibus in cælo monſtrãte nat’a quod opus eſſet in profũdo. Milui & ipſi hybernis menſibus latent: non tamen ante hirũdines abeũtes. Tradũt’ autem & ſolſtitiis affici podagra.

Digeſtio auium per genera. Cap. xi.

Volucrũ prima diſtinctio pedibus maxime cõſtat. Aut. n. adũcos ũgues habent: aut digitos: aut palmipedũ in genere ſũt: uti ãſeres: & aquaticæ fere aues. Adũcos ũgues habentia carne tantũ ueſcũt’ ex parte magna.

DE Inauſpicatis auibus Cornice: Coruis: Bubone. Cap. xii.

Cornices & alio pabulo. Atq; duriciam nucis roſtro repugnãtẽm uolantes ĩ altũ in ſaxa tegulaſue iaciunt iterum ac ſæpius: donec q̃ſſatam perfringere queãt. Ipſa ales eſt inauſpicatæ garrulitatis: a quibuſdam tamen laudata. Ab arcturi ſydere ad hirundinum aduentum notat’: eam in Mineruæ lucis templiſq; raro: alicubi õino non aſpici: ſicut athenis. Præterea ſola hæc etiam uolantes pullos aliq̃diu paſcit. In auſpicatiſſima fœtus tempore: hoc eſt poſt ſolſtitium. Cæteræ omnes ex eodem gñe pellunt nidis pullos: ac uolare cogunt. Sicut & corui: qui & ipſi non carne tantũ alũt’: ſed robuſtos quoq; fœtus ſuos fugant longius. Itaq; paruis in uicis non plus bina coniugia ſunt. Circa cranonem quidem theſſaliæ ſingula perpetuo. Genitores ſoboli loco cedunt. Diuerſa in hac & ſupradicta alite quædam. Corui añ ſolſtitium generãt. Item ægreſcunt ſexagenis diebus: ſiti maxime: anteq̃ fici coquant’ autumno. Cornix ab eo tempore corripit’ morbo. Corui pariunt cũ plurimum quinos. Ore eos parere aut coire uulgus arbitrat’. Ideoq; grauidas ſi ederint coruinum ouum: per os partum reddere. atq; in totum difficulter parere: ſi tecto inferant’. Ariſtoteles negat. Non hercule magis: q̃ in ægypto ibim. Sed illam exoſculationem: quæ ſæpe cernit’: qualem in columbis eſſe. Corui in auſpiciis ſoli uident’ intellectũ habere ſignificationum ſuaꝝ. nam cum mediæ hoſpites occiſi ſunt: omnes e peloponneſo & attica regione uolauerunt. Peſſima eoꝝ ſignificatio cum glutiunt uocem uelut ſtrangulati. Vncos ungues & nocturnæ aues habent: ut noctuæ: bubo: ululæ. Omnium horum hebetes interdiu oculi. Bubo funebris & maxime abominatus publicis præcipue auſpiciis. Deſerta ĩcolit: nec tantum deſolata: ſed dira etiam: & inacceſſa. Noctis monſtrum: nec cantu aliquo uocali: ſed gemitu. Itaq; in urbibus: aut omnino in luce uiſus: dirum oſtẽtum eſt. Priuatorum domibus inſidentem plurimum ſcio non fuiſſe feralem. Volat nũq̃ quo libet: ſed tranſuerſus aufert’. Capitolii cellam ipſam intrauit Sex. Papellio Iſtro: L. Pedanio conſſ. propter quod nonis martiis urbs luſtrata ẽ eo ãno.

DE Incendiaria. Cap. xiii.

Inauſpicata ẽ & incẽdiaria auis: ꝓpter quã ſæpenumero luſtratam urbem ĩ ãnalibus inuenimus: ſicut. L. Craſſo. C. Mario conſſ. Quo anno & bubone uiſo laſtrata ẽ. Quæ ſit auis ea nec reperit’: nec tradit’. Quidam ita interpretãt’ incẽdiariam eſſe: quæcũq; apparuerit carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alii ſpinturnicem eam uocãt. Sed hæc ipſa quæ eſſet inter aues: qui ſe ſcire diceret: non inueni.

DE Cliuina. Cap. xiiii.

Cliuinam quoq; auem ab antiquis nominatam animaduerto ignorari. Quidã clamatoriam dicunt: Labeo ꝓhibitoriã. Et apud Nigidiũ ſubis appellat’ auis: quæ aqlaꝝ oua frãgat.

DE Auibus incognitis. Cap. xv.

Svnt præterea complura genera depicta in hetruſca diſciplina ſæculis non uiſa: quæ nunc defeciſſe mirum eſt: cũ abũdẽt etiã quæ gula hũana populat’.

DE Auibus nocturnis. Cap. xvi.

Externorum de auguriis peritiſſime ſcripſiſſe Illapſas nomine putat’. Is tradit

noctuā bubonē picū arbores cauātē trogonē cornicem a cauda de ouo exire: quoniā pondere capitū peruerſa oua poſteriorē ptē corpoꝝ fouēdā matri applicēt.

¶DE Noctuis. ¶Cap.xvii.

NOctuaꝝ contra aues ſollers dimicatio. Maiore circundatæ multitudīe reſupinæ pedibus repugnant: collectæq; in arcum roſtro & unguibus totæ tegūt̃. Auxiliat̃ accipiter collegio quodam naturæ: bellumque partitur. Noctuas ſexagenis diebus hyemis cubare: & nouem uoces habere tradit Nigidius.

¶DE Pico martio. ¶Cap.xviii.

SVnt & puæ aues uncoꝝ ūguiū: ut picus martius: cognomine inſignes & ī auſpiciis magnæ. Quo in gñe arborum cauatores ſcandentes in ſubrectum felium modo. Illi uero & ſupini percuſſi corticis ſono pabulū ſubeſſe intelligunt. Pullos in cauis educant auiū ſoli. Adactus cauernis eoꝝ a paſtore cuneus: admota quadā herba ab iis elabi credit̃ uulgo. Trebius auctor eſt: clauū uel cuneū adactū q̄ta ui libeat in arbores: in qbus nidū habeat: ſtatim exilire cū crepitu arboris: cum inſederit clauo aut cuneo. Ipſi principales latio ſunt in auguriis: a rege qui nomen huic aui dedit. Vnum eorum præſcitū tranſire non queo. In capite prætoris urbani. L. Tuberonis ī foro iura pro tribunali reddentis ſedit ita placide: ut manu apprehenderetur. Reſpondere uates exitium imperio portendi: ſi dimitteret̃. At ſi exanimaret̃ prætori. Et ille autē protinus concerpſit. Nec multo poſt impleuit prodigium. Veſcunt̃ & glande in hoc genere: pomiſq; multæ: ſed quæ carne tantum non uiuunt. Excepto miluo: quod ipſum in auguriis diꝝ ē.

¶DE Vncos ungues hñtibus & digitos. ¶Cap.xix.

VNcos ungues habētes omnino non congregant̃: & ſibi quoq; prædāt̃. Sūt autē omnes fere altiuolæ: præter nocturnas: & magis maiores. Omnibus quibus alæ grandes: corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris raro conſiſtunt: curuatura unguium prohibente. Nūc de ſecundo ordine dicamus: quod in duas diuidit̃ ſpēs: oſcines & alites. Illarum gñi cantus oris: his magnitudo differentiam dedit. Itaque præcedēt ordīe ōnes reliq̄s.

¶DE Pauonibus: et qs eos prius comederit. ¶Cap.xx.

IN his pauonum genus cum formam tum intellectum eius & gloriam gemināntes. Laudatus expandit colores: aduerſo maxime ſole: quia ſic fulgētius radiāt. Simul umbræ quoſdam repercuſſus cæteris qui in opaco clarius micant conchata quærit cauda. Omneſq; in aceruum contrahit pēnarum quos ſpectari gaudet oculos. Idem cauda annuis uicibus amiſſa cum foliis arborum donec renaſcat̃ iteꝝ: cū flore pudibundus ac mœrens quærit latebram. Viuit annis. xxv. Colores incipit fundere in trimatu. Ab auctoribus non glorioſum tantum animal traditur: ſed & maliuolum: ſicut anſerum uerecundum. quoniam has quoq; quidam addiderunt notas in his: haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia romæ primus occidit orator Hortenſius a dialicii cœna ſacerdotii. Saginare primus inſtituit circa nouiſſimum piraticū bellum. M. Aufidius Lurco. exq; eo quæſtu redditus is ſeſtertiū ſexagena milia habuit.

¶DE Gallis & quomodo caſtrēt̃: & gallinaceo locuto. ¶Cap.xxi.

PRoxime gloriam ſentiunt & hi noſtri uigiles nocturni: quos excitandis ī opera mortalibus: rumpendoq; ſomno natura genuit. Norunt ſydera: & ternas diſtinguūt horas interdiu cantu. Cum ſole eunt cubitum. Quartaq; caſtrenſi uigilia ad curas laboremq; reuocant. Nec ſolis ortum incautis patiunt̃ obrepere. Diemq; ueniētē nunciant cantu: ipſum uero cantum plauſu laterum. Imperitāt ſuo generi. Et regnū in quacunq; ſunt domo exercent. Dimicatione paritur hoc quoq; inter ipſos: uelut ideo tela agnata cruribus ſuis intelligentes. Nec finis ſæpe commorientibus. Quod ſi palma contingit: ſtatim in uictoria canunt: ſeq; ipſi principes teſtant̃. Victus occultatur ſilēs: ægreq; ſeruitium patit̃. Et plebs tamen æque ſuperba gradit̃: ardua ceruice: criſtis celſa. Cælumq; ſolum uolucrum aſpicit crebro. In ſublime quoq; caudā falcatā erigens. Itaq; terrori ſunt etiam leonibus generoſiſſimis ferarum. Iam ex his quidā ad

bella tantum & prælia aſſidua naſcunt̃: quibus etiam patrias nobilitarũt rhodum:ac tanagram. Secũdus eſt honos habitus melicis & chalcidicis:ut plane digni aliti: tantũ honoris præbeat romana purpura. Hoꝝ ſũt tripudia ſolliſtima. Hi magiſtratus nr̃os quotidie regũt:domuſq; ipſi ſuas claudunt:aut reſerant. Hi faſces romanos ĩpellũt: aut retinẽt. Iubent acies aut prohibent. Victoriarum õniũ toto orbe partarũ auſpices. Hi maxime terrarum imperio imperitant. Ex iis etiam fibræ ſũt : quæ haud aliter q̃ optimæ uictimæ diis gratæ. Habent oſtenta ex ſe & præpoſteri eoꝝ ueſptiniq; cãtus. Namq; totis noctibus canendo boetiis nobilem illam aduerſus lacedæmonios præſagiuere uictoriã:ita cõiecta interpretatiõe:quoniam uicta ales illa nõ caneret. Deſinũt canere caſtrati. Quod duobus fit modis:lũbis aduſtis candẽte ferro:aut imis cruribus. Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pingueſcũt. Pergami õnibus annis ſpectaculum gallorum publice edit̃ ceu gladiatorum. Inuenit̃ in annalibus in ariminenſi agro. M. Lepido. Q. Catulo cõſſ. in uilla Galerii locutũ gallinaceũ ſemel:quod eqdẽ ſciam.

¶DE Anſeribus. Et quis primus iecur anſerinum comederit. Et de adipe anſerino comageno. ¶Capitulum.xxii.

EST & ãſeri uigil cura capitolio teſtata deſẽſo:p id tempus canum ſilentio ꝓditis rebus. Quam ob cauſam cibaria ãſerum cenſores in primis locant. Quin & fama amoris : argis delecta forma pueri nomĩe Oleni:& Glauces Ptolemæo regi cithara canentis: quã eodẽ tempore & aries amaſſe prodit̃. Põt & ſapientiæ uideri ĩtellectus iis eſſe: ita comes ꝑpetuo adhæſiſſe Lacydi philoſopho dr̃:nuſq̃ ab eo:nõ in publico: non in balneis:non noctu:non interdiu digreſſum. Nr̃i ſapientiores:q eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinem creſcit. Exemptum quoq; lacte mulſo auget̃. Nec ſine cauſa in quæſtione ẽ: Quis primus tãtum bonum inuenerit: Scipio an Metellus uir conſularis:an. M. Seſſeius eadem ætate eques romanus? Sed (quod cõſtat) Meſſalinus Cotta Meſſalæ oratoris filius palmas pedum ex iis torrere: atq; patinis cũ gallinaceorum criſtis condire repperit. Tribuet̃.n.a me culinis cuiuſq; palma cum fide. Mirum in hac alite:ex thurinis romam pedibus uenere. feſſi ꝓferũt̃ ad primos. ita cæteri ſtipatiõe naturali propellunt eos. Candidorum alterum uectigal in pluma. Velluntur quibuſdam locis bis anno. rurſus plumigeri ueſtiunt̃. molliorq; quæ corpori q̃proxima. Et e germania laudatiſſima. Candidi ibi:uerum mĩores. gãzæ uocantur. Precium plumæ eorum in libras denarii quini. Et inde crimina plerunque auxiliariũ præfectis a uigili ſtatiõe ad hæc aucupia dimiſſis cohortibus totis. Eoque deliciæ ꝓceſſere:ut ſine hoc inſtrumẽto durare iam ne uiroꝝ quidem ceruices poſſit. Aliud repperit ſyriæ ꝑs:quæ comagene uocat̃.adipem eorum in uaſe æreo cũ cĩnamo niue multa obrutum : ac rigore gelido maceratum ad uſum præclari medicaminis: quod ab gente dicitur comagenum. Anſerum generis ſunt penolopes : & quibus lautiores epulas non nouit britannia chenalopeces fere ãſere minores. Decet & erythrotaonas ſuus nitor:abſolutaq; nigricia:in ſuperciliis cocci rubor. Alterum eorum genus uulturum magnitudinem excedit:quorum & colorem reddit. Nec ulla auis excepto ſtruciocamelo maius corpore ĩplẽs pondus:in tantum aucta:ut in terra quoq; immobilis prehendat̃. Gignunt eos alpes:& ſeptentrionalis regio. In auiariis ſaporẽ perdunt. Moriunt̃ contumacia ſpiritu reuocato. Proximæ eis ſunt:quas hiſpania aues tardas appellat. Græci otidas:damnatas in cibis.emiſſa enim oſſibus medulla:odoris tediũ extẽplo ſeqt̃.

¶DE Gruibus:Ciconiis:Oloribus:& peregrinis auibus:& Coturnicibus:de Glotte. ¶Cap.xxiii.

INducias habet gens pygmeorum abſceſſu gruum (ut diximus) cũ iis dimicãtiũ. Immenſus eſt tractus quo ueniunt ſiquis reputet a mari eo. Quando ꝓficiſcũt̃ cõſentiunt. Volant ad proſpiciendum altæ. Ducem quem ſequant̃:eligunt. In extrẽo agmine per uices qui acclament diſpoſitos habent:& qui gregem uoce cõtineant. Excubias hñt nocturnis tẽporibus:lapillum pede ſuſtinẽtes:qui laſſatis ſomno decidẽs

indiligentiam ſono coarguat. Cætera dormiunt capite ſubter alam condito alternis pedibus inſiſtentes. Dux erecto prouidet collo: ac prædicit. Eæ eædem manſuefactæ laſciuiunt: gyroſq; quoſdam indecoro curſu uel ſingulæ peragunt. Certum eſt pōtum tranſuolaturas primum ōnium anguſtias petere inter duo ꝓmōtoria criumetopum & caramben. mox ſaburra ſtabiliri. cum medium trãſierint: abiici lapillos e pedibus. cum attigerint continentem: & e gutture arenam. Cornelius Nepos: qui diui Auguſti principatu obiit: cũ ſcriberet turdos pauloañ cœptos ſaginari: addidit ciconias magis placere q̃ grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur: illam nẽo uelit tetigiſſe. Ciconiæ quonam e loco ueniant: aut quo ſe referant: incōptum adhuc ẽ. E lōginquo uenire non dubium: eodem quo grues mō. Illas hyemis: has æſtatis aduenas. Abituræ cōgregantur in loco certo: comitatæq; ſic: ut nulla ſui gñis relinquatᷣ: niſi captiua & ſerua: ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen diſcedentiũ: cum diſceſſuꝝ appareat: nec uenire: ſed ueniſſe cernimus. utrũq; nocturnis fit temporibus: & quãuis ultra citraue peruolent: nũq̃ tamen aduenisſe uſq̃: niſi noctu exiſtimantᷣ. Pithonis comen uocant in aſia patentibus campis: ubi congregatæ inter ſe commurmurant. Eam deniq;: quæ nouiſſimo aduenit: lacerant: atq; ita abeunt. Notatum poſt idus auguſtas non temere uiſas ibi. Sunt qui ciconiis non ineſſe linguas cōfirment. Honos iis ſerpẽtiũ exitio tantus: ut ĩ theſſalia capitale fuerit occidiſſe: eadem legibus pœna: quæ in homicida. Simili anſeres quoq; & olores ratione commeant. Sed hoꝝ uolatus cernitᷣ: liburnicarum more roſtrato impetu feruntᷣ: facilius ita findentes aera q̃ ſi recta fronte impellerent a tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigitᷣ agmen: largeq; ĩpellenti præbetᷣ auræ. Colla imponunt præcedẽtibus. Feſſos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eoſdem repetũt. Genitricum ſenectam inuicem educãt. Olorum morte narratᷣ flebilis cantus: falſis (ut arbitror) aliquot experimentis. Iidem mutua carne ueſcuntur inter ſe. Verum hæc commeantium per maria: terraſq; pegrinatio non patitᷣ deferri minores quoq; quibus eſt natᷣa ſimilis. Vtrunq; enim ſupradictas magnitudo & uires corporum inuitare uideri poſſunt. Coturnices etiam ſemp añ ueniunt q̃ grues. Parua auis: & cum ad nos uenit terreſtris potius q̃ ſublimis. Aduolant & eæ ſimili modo nō ſine periculo nauigantium: cum appropinquare terris. Quippe uelis ſæpe incidunt: & hoc ſemper noctu: merguntq; nauigia. Iter ẽ iis per hoſpitia certa. Auſtro non uolant humido ſcilicet & grauiore uẽto. Aura tñ uehi uolunt: propter pondus corporum: uireſq; puas. Hinc uolantium illa conqueſtio labore expreſſa. Aquilone ergo maxime uolant ortygometra duce. Primam earum terræ appropinquantem accipiter rapit. & ſẽp hic remeantes comitatũ ſollicitant. abeuntq; una per ſua ſigna glottis & otus & cenchramus. Glottis plongam exerit linguam: unde ei nomẽ. Hanc in initio blãdita pegrinatione auide prouectam. Pœnitẽtia in uolatu cum labore ſcilicet ſubit. Reuerti incomitatam piget: & ſequi: nec unq̃ plus uno die pagit. In proximo hoſpitio deſerit. Verũ inuenitur alia añcedẽte anno relicta. Simili modo in ſingulos dies. Cẽchramus perſeuerantior feſtinat etiam peruenire ad expetitas ſibi terras. Itaq; noctibus is eas excitat: admonetq; itineris. Otus bubone minor ẽ: noctuis maior: auribus plumeis eminentibus: unde & nomẽ illi. Quidam latine aſionem uocant. Imitatrix alias auis ac paſita: & quodam gñe ſaltatrix. Capitur haud difficulter ut noctuæ: intẽta in aliquo circumeunte alio. Quod ſi uẽtus agmẽ aduerſo flatu cœperit inhibere: ponduſculis lapidum apprehẽſis: aut gutture arenaᷣ repleto ſtabilitæ uolant. Coturnicibus ueneni ſemẽ gratiſſimus cibus. Quam ob cauſam eas damnauere mẽſis. Simulq; comitialẽ ꝓpter morbũ deſpui ſuetũ: quẽ ſolæ aĩaliũ ſẽtiunt: præter hominem.

¶ DE Hirũdĩbus: Merulis: Turdis: & Sturnis: Turtᷣibus & Palũbis. ¶ Cap. xxiiii.

ABeunt & hirundines hybernis menſibus ſola carne ueſcẽs auis: ex iis quæ adũcos ungues nō habẽt. ſed in uicina abeũt africos ſecutæ montiũ receſſus: inuẽtæq; iam ſunt ibi nudæ atq; deplumes. Thebarum tecta ſubire negantᷣ: quoniam urbs illa

ſæpius capta ſit. Nec bizecis ĩ thracia ꝓpter ſcelera Terei. Cecina uolaterrãus equeſtris ordinis quadrigarum dominus comprehẽſas ĩ urbẽ ſecũ afferẽs uictoriæ nũcias amicis mittebat: in eundẽ nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in annalibus ſuis: cum obſideretur præſidium romanum a liguſtinis hirundinẽ a pullis ad ſe cum epiſtola allatam: ut lino ad pedẽ eius alligato nodis ſignificaret: quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ turdiq; & ſturni ſimili mõ in uicina. Sed ii plumam non amittunt: nec occultantur: niſi ſpe cibi: quo hybernum pabulum petant. Itaq; in germania hyeme maxime turdi cernunt᷑. Vere turtur occultat᷑: pennaſq; amittit. Abeunt & palumbes: quonam & in iis incertum. Sturnoꝝ gñi propriũ cateruatim uolare: & quodam pilæ orbe circumagi omnibus in mediũ agmẽ tendentibus. Volucrũ ſoli hirũdini flexuoſi uolatus: uelox celeritas. quibus ex cauſis neq; rapinæ cæteraꝝ alitũ obnoxia ẽ. Eadẽ demũ ſola auiũ nõ niſi ĩ uolatu paſcit᷑.

Quæ auiũ perennes: quæ ſemeſtres: quæ trimeſtres. Cap. xxv.

TEmporꝝ magna differẽtia auibus. Perennes ut columbæ. Semeſtres ut hirũdĩes. Trimeſtres ut t᷑di: & t᷑tures: & quæ cũ fœtum eduxere: abeũt: ut galguli: upupæ.

DE Auibus mira. Cap. xxvi.

AVctores ſunt omnibus annis aduolare ilium ex æthiopia aues: & confligere ad Memnonis ſepulchrũ: quas ob id memnonidas uocant. Hoc idem q̃nto quoq; anno facere eas in æthiopia circa regiam Mẽnonis exploratum ſibi Cremutius tradit. Simili modo pugnãt meliagrides in boetia africæ: hoc eſt gallinarum genus gibberꝝ: uariis ſpſum plumis: quæ nouiſſimæ ſunt peregrinarum auium in menſas receptæ ꝓpter ingratum uirus. Verum Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

DE Auibus ſeleucidibus. Cap. xxvii.

SEleucides aues uocant᷑: quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant caſini montis incolæ fruges eoꝝ locuſtis uaſtantibus. Nec unde ueniant: quoue abeãt compertum: nunq̃ conſpectis niſi cum præſidio earum indiget᷑.

DE Ibi. Cap. xxviii.

INuocant & ægyptii ibes ſuas contra ſerpẽtium aduentum. Et cyrenaici Achorẽ deum muſcaꝝ multitudĩe peſtilẽtiã afferẽte: quæ ꝓtinus ĩtereũt q̃ litatũ ẽ illi deo.

Quæ aues in q̃bus locis nõ ſũt: & quæ mutãt colorẽ & uocẽ & luſciniis Capitulum. xxix.

SEd in ſeceſſu auium & noctuæ paucis diebus latere tradunt᷑. Quarum genus in creta inſula nõ eſt. Et etiam ſi qua inuecta ſit: emorit᷑. Nã hæc quoq; mira naturæ differẽtia. Alia aliis locis negat: tanq̃ gñа frugum fruticumue: ſic & animalium non naſci: tranſlatitiorumq; inuecta mori. Miꝝ quidẽ eſt illud unius generis aliti aduerſum. Quæ nã eſt iis naturæ inuidia? aut qui terrarũ dicati auibus termini? Rhodus aquilam non habet. Tranſpadana italia iuxta alpes larium lacum appellat amœnũ arbuſto agrum: ad quem ciconiæ non traſmeant. Sicuti nec octauum circa lapidem ab eo. Immenſa alioq̃n finitimo ĩſubrum tractu examina gracculorum monedulaꝝ: cui ſoli aui furacitas auri argentiq; præcipua mire eſt. Picus martius in tarentino agro negat᷑ eſſe. Nuꝑ & adhuc tñ rara ab apœnino ad urbem uerſus cerni cœpere picarum genera: quæ longa inſignes cauda uariæ appellant᷑. Proprium iis calueſcere omnibus annis cum ſerit᷑ rapa. Perdices non tranſuolãt boetiæ fines in attica. Nec ulla auis in põto ĩſula ĩ qua ſepultus eſt Achilles: ĩſeſtat ſacratam ei ædem. In fidenate agro iuxta urbem ciconiæ nec pullos: nec nidum faciunt. At in agrum uolaterranum palũbium uis e mari quot ãnis aduolat. Romæ in ædem Herculis in foro boario nec muſcæ: nec canes intrant. Multa præterea ſimilia: quæ prudẽs ſubĩde omitto in ſigulis generibus faſtidio ꝑcẽs. Quippe cũ Theophraſtus tradat inuectitias eſſe in aſia etiã columbas: & pauones: & ceruos: & in cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oſcines: ferẽ mutãt colorem uocemq; tempore anni: ac repẽte fiũt aliæ. Quod ĩ grãdiore alitum

genere grues tãtum. Eæ.n.ſenectute nigreſcũt. Merula ex nigra ruffeſcit. Canit æſtate.
hyeme balbutit. circa ſolſtitium muta. Roſtrum quoq; ãniculis in ebur trãſfigurat':
duntaxat maribus. Turdis color æſtate circa collum uarius: hyeme cõcolor. Luſciniis
diebus ac noctibus cõtinuis quĩdecim garrulus ſine intermiſſu cãtus: dẽſãte ſe frõdiũ
germĩe nõ ĩ nouiſſimũ digna miratu aue. Primum tãta uox tam paruo ĩ corpuſculo:
tam ꝑtinax ſpiritus. Deĩde ĩ ꝑna ꝑfecta muſicæ ſciẽtia modulatus edit' ſonus: & nunc
cõtinuo ſpiritu trahit' ĩ lõgũ: nũc uariat' ĩflexo: nũc diſtĩguit' cõciſo: copulat' intorto:
ꝓmittit': reuocat': ĩfuſcat' ex ĩopinato. Interdũ & ſecũ ipſa murmurat: plenus: grauis:
acutus: creber: extentus. ubi uiſũ eſt uibrans: ſũmus: medius imus. breuiterq; omnia
tam paruulis in faucibus: quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominũ excogi-
tauit. Vt non ſit dubium hanc ſuauitatem præmonſtratam efficaci auſpicio: cum ĩ ore
Steſichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artes eſſe plures: ſingulis ſunt cantus:
& non iidem omnibus: ſed ſuus cuiq;. certant inter ſe: palamq; animoſa contentio ẽ.
Victa morte finit ſæpe uitam: ſpiritu prius deficiẽte q̃ cantu. Meditant' aliæ iuniores:
uerſuſq; quos imitẽt' accipiunt. Audit diſcipula intẽtione magna: & reddit. uicibuſq;
reticent. Intelligit' emendatæ correptio: & in docente quædã reprehenſio. Ergo ſeruoꝝ
illis precia ſunt: & quidem ampliora q̃ quibus olim armigeri parabantur. candidam
ſcio inconditã: alioquin quod eſt prope inuſitatum uenuſſe: quæ Agrippinæ Claudii
principis cõiugi dono daret'. Viſum iam ſæpe iuſſas canere cœpiſſe: & cũ ſymphonia
alternaſſe. ſicut homines repertos: qui ſonum earum addita in tranſuerſas labias frõ-
de arundinea quaſi foramine inſpirantis linguæ: ut parua aliqua appoſita mora in-
diſcreta redderent ſimilitudĩe. Sed eæ tãtæ: tãq; artifices argutiæ a.xv. diebus paulatĩ
deſinunt: nec ut fatigatas poſſis dicere aut ſatiatas. mox æſtu aucto in totum alia uox
fit: nec modulata aut uaria. Mutat' & color. Poſtremo hyeme ipſa non cernit'. Linguis
eaꝝ tenuitas illa prima non eſt: quæ cæteris auibus. Pariunt uere primo: cũ plurimũ
ſena oua. Alia ratio ficedulis. nam formam ſimul coloremq; mutant. hoc nomen nõ
niſi autũno habent. poſtea melancoryphi uocant'. Sic & erythacus hyeme: idẽ phœni-
curus æſtate. Mutat & upupa ut tradit Eſchylus poeta. obſcena alias paſtu auis. criſ-
ta uiſenda plicatili: contrahens eam ſubrigenſq; per longitudinem capitis. Oenanthe
quidem etiam ſtatos latebræ dies habet: exoriente ſyrio occultata: ab occaſu eiuſdem
prodit. Quod miremur ipſis diebus utrũq;. Chlorion quoq; qui totus eſt luteus: hye-
me nõ uiſus circa ſolſtitia ꝓcedit.

¶ DE Merulis. ¶ Cap.xxx.

MErulæ circa cyllenẽ arcadiæ: nec uſq̃ aliubi candidæ naſcuntur. Ibis circa peluſiũ
tantum nigra eſt: cæteris omnibus locis candida.

¶ Tempus auium genituræ. ¶ Cap.xxxi.

OScines præter exceptas: non temere fœtus faciunt añ æquinoctium uernũ: aut
poſt autũnale. añ ſolſtitium autem dubios: poſt ſolſtitiũ uitales.

DE Halcyonibus: & de diebus earum nauigabilibus. Et Gauie: & reliquo aq̃ticaꝝ
genere. ¶ Cap.xxxii.

EOq; maxime ſunt inſignes halcyones. Dies earum partus qui maria quoq; na-
uigãt nouere. Ipſa auis paulo amplior paſſere: colore cyaneo ex ꝑte maiore tãtũ
purpureis & candidis admixtis pennis: collo gracili ac procero. Alterum genus earum
magnitudine diſtinguit' & cantu. Minores in arundinetis canunt. Halcyonem uidere
rariſſimum eſt: nec niſi uergiliarum occaſu: & circa ſolſtitia brumamue naue aliquã-
do circumuolata: ſtatim ĩ latebras abeuntem. Fœtificant bruma: qui dies halcyonides
uocant': placido mari per eos & nauigabili ſiculo maxime. In reliquis partibus ẽ quidẽ
mitius pelagus. Siculum utiq; tractabile. Faciunt autem ſeptem ante brumam diebus
nidos: & totidem ſequẽtibus pariunt. Nidi earum admirationem habent: pilæ figura
paululum eminenti: ore perq̃anguſto: grandium ſpongiarum ſimilitudine. Ferro ĩ-
tercidi non queunt: frangunt'q; ictu ualido: ut ſpuma arida maris. nec ũde cõfigãtur

inuenit᷑.Putāt ex ſpinis aculeatis.Piſcibus enim uiuunt.Subeunt & in amnes.Pariūt oua quina.Gauiæ in petris nidificāt.Mergi in arboribus . Pariunt plurimum terna. Sed gauiæ æſtate:mergi incipiente uere.

¶DE Diuerſitate nidificātiū auiū Agathylis Cīnamulgis & Perdicibus. ¶Ca.xxxiii.

HAlcyonum nidi figura reliquarum quoq; ſolertiæ nos admonet . Neq; alia pte ingenia auium magis admirāda.Hirundines luto conſtruunt:ſtramento roborāt. Siqñ īopia eſt luti:madefactum multa aq̄ pennis puluerem ſpgunt.Ipſum uero nidum mollibus plumis flocciſque conſternunt tepefaciendis ouis ſimul : ne durus ſit infātibus pullis . In fœtu ſūma æquitate alternant cibum.Notabili mūdicia egerunt excrementa pullorum. Adultioreſq; circumagi docent : & foras ſaturitatem emittere.Alterū genus hirundinum eſt ruſticarum & agreſtium:quæ raro ī domibus diuerſos figura:ſed eadem materia confingūt nidos totos ſupinos faucibus porrectis in āguſtum utero capaci. Mirum q̄ peritia occultādis habiles pullis & ſubſternendis molles.In ægypti heracleotico oſtio molē continuatione nidorum euagāti nilo inexpugnabilem opponūt ſtadii uere unius ſpatio:quod humano opere perfici nō poſſet. In eadem ægypto iuxta oppidum copton inſula eſt ſacra Iſidi : quam ne laceret ānis idem muniunt opere incipientibus uernis diebus palea & ſtramento roſtro firmātes continuatis per triduum noctibus tanto labore:ut multas in opere emori cōſtet.eaq; militia illis cum anno redit ſemper.Tertium eſt earum genus quæ ripas excauāt:atq; ita in terram fœtificant.Harum pulli ad cinerem ambuſti mortifero faucium malo: multiſq; aliis morbis humani corporis medent᷑.Non faciunt hæ nidos. Migrantque multis diebus añ ſi futurum eſt:ut auctus amnis attingat.In gñe uiteriparum eſt:cui nidus ex muſco arido ita abſoluta perficit᷑ pila:ut īueniri non poſſit aditus. argathylis appellat᷑: eadem figura ex lino intexens.Picorum aliquis ſuſpendit᷑ in ſurculo primis in ramis:cyathi modo:ut nulla quadrupes poſſit accedere.Galgulos quidē ipſos dependentes pedibus ſōnū capere confirmant:quia tutiores ita ſe ſperant.Iā publicū quidem omnium eſt:tabulata ramorum ſuſtinendo nido prouide eligere:cameraque ab hymbri aut fronde protegere denſa. In arabia cinnamulgus auis appellat᷑.cinnami ſurculis nidificat.Plumbatis igit᷑ eos & ſagittis decutiunt indigenæ mercis gratia . In ſcythis auis magnitudine otidis binos parit in leporina pelle ſemper in cacuminibus ramorum ſuſpenſa.Picæ cum diligentius uiſum ab homine nidum ſenſere:oua traſgerūt alio.Hoc ī iis auibus: quaꝝ digiti nō ſint accōmodati cōplectēdis trāſferēdiſq; ouis miro tradit᷑ mō.Nāq; ſurculo ſup bina oua impoſito:ac ferrumīato alui glutino ſubdita ceruice medio æqua utrinq; libra deportant alio . Nec uero iis mīor ſolertia: quæ cunabula in terra faciunt corporis grauitate prohibitæ ſublime petere. Merops uocat᷑ genitores ſuos recōditos paſcens pallido intus colore pennarum:ſupne cyaneo: priori ſubrutilo.nidificat in ſpecu:ſex pedum defoſſa altitudine . Perdices ſpina & frutice ſic muniunt receptaculum:ut contra feras abunde uallent᷑ . Ouis ſtragulum molle puluere contumulant.nec in quo loco peperere: īcubāt . neue cui frequentior conuerſatio ſit ſuſpecta:tranſferunt alio.Illæ quidem & maritos ſuos fallunt:quoniā intēperātia libidīs frangunt earum oua:ne cubando detineāt᷑ . Tunc īter ſe dimicant mares deſiderio fœminarum. Victum aiunt uenerem pati.Id quidem & coturnices. Trogus inquit & gallinaceos aliquando.Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos iniri promiſcue.Capiunt᷑ quoq; pugnacitate eiuſdem libidīs contra aucupis īdicem exeūte in prælium duce totius gregis.Capto eo procedit alter:ac ſubīde ſiguli. Rurſus circa conceptum fœminæ capiunt᷑ contra aucupem fœmina exeūte:ut rixādo abigat eum.Nec in aīali alio par opus libidīs.Si contra mares ſteterint fœminæ:aura ab iis flāte prægnantes fiunt.Hiantes autem exerta lingua per id tempus æſtuant.cōcipiuntq; ſuperuolantium afflatu . ſæpe uoce tantum audita maſculi. Adeoq; uīcit libido etiam fœtus caritatem : ut illa furtim & in occulto incubās cum ſit fœmina

aucupe accedẽte ad marem recanat:reuocetq;.& ultro præbeat ſe libidini. Rabie qdẽ tãta ferũt’:ut ĩ capite aucupãtium ſæpe cæcæ metu ſedeant. Si ad nidum is cœperit accedere:ꝓcurrit ad pedes eius fœta prægrauem aut delumbem ſeſe ſimulãs:ſubitoq; in procurſu:aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala:aut pedibus:aut procurrit iterum iamiam prehenſurum effugiens ſpe fruſtrans:donec in diuerſum abducat a nidis. Eadem iam pauore libera:ac materna uocante cura in ſulco reſupina gleba ſe terræ pedibus apprehẽſa operit. Perdicũ uita ad ſexdecĩ ãnos durare exiſtĩat’.

DE Columbis. Cap.xxxiiii.

a B iis columbaꝝ geſta ſpectant’ maxime ſimili ratione. Mores ĩde:ſed pudicitia illis pria. et neutri nota adulteria. Cõiugii fidẽ nõ uiolant:cõmunemq; ſeruãt domum. Niſi cælebs aut uidua domum non relinquit.& imperioſos mares ſubinde etiam iniquos ferunt. Quippe ſuſpitio eſt adulterii:quamuis natura non ſit. Tunc plenum querela guttur:ſæuiq; roſtro ictus:mox in ſatiſfactione exoſculatio. & circa ueneris preces crebris pedũ orbibus adulatio. Amor utriq; ſobolis æqualis. Sæpe & ex hac cauſa caſtigatio pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti ſolatia & miſteria ex mare. Pullis primo ſalſiorem terram collectam gutture in ora inſpuunt:præparantes tempeſtiuitatem cibo. Proprium gñis eius & t̃turum:cum bibant:colla non reſupinare; large bibere iumentorum modo.

DE Palumbibus & differentia columbarum. Cap.xxxv.

u Iuere palũbes ad triceſimum ãnum:reliquos ad.xl. Ariſtoteles auctor eſt. Vno tamen incommodo unguium: eodem & argumento ſenectæ:qui citra perniciẽ recidũt’. Cantus omnibus ſimilis atq; idem. terno conficit’ uerſu:præterq̃ in clauſulæ gemitu. hyeme mutis:uere uocalibus. Nigidius putat cum oua incubãt ſub tecto nominata:palumbem relinquere nidos. Pariunt autem poſt ſolſtitia. Colũbæ & t̃tures octonis ãnis uiuũt.

DE Paſſeribus. Cap.xxxvi.

c Ontra paſſeri minimũ uitæ:cui ſalacitas par. Mares negãt’ ãno diutius durare. argumento:quia nulla ueris initio appareat nigritudo in roſtro:quæ ab æſtate incipit. Fœmĩs longiuſculũ ſpatium. Verum columbis ineſt qdam gloriæ ĩtellectus. Noſſe credas ſuos colores:uarietatemq; diſpoſitam: quæ etiam ex uolatu creduntur plaudere in cælo:uarieq; ſulcare. Qua in oſtentatione ut uictæ præbentur accipitri:ĩplicatis ſtrepitu pẽnis:qui nõ niſi ipſis alarum humeris elidit’. Alioqn ſolito uolatu multum uelociorem ſpeculatur occultus fronde latro: & gaudentem in ipſa gloria rapit.

DE Tinungulo. Cap.xxxvii.

o B id cum iis habenda eſt auis:quæ tinungulus uocat’. Defendit.n. illas:terretq; accipitres natali potentia in tantum:ut uiſum uocemque eius fugiant. Hac de cauſa præcipuus columbis amor eorum. Feruntq; ſi in quattuor angulis defodiãt’ in ollis nouis oblitis non mutare ſedem columbas. Quod auro infectis alarum articulis quæſiuere aliqui:non aliter innoxiis uulneribus:multiuaga alioqn aue. Eſt enĩ ars illis inter ſe blandiri:& corrumpere alias:furtoq; comitatiores reuerti. Quin & internũtiæ ĩ rebus magnis fuere:& epiſtolas adnexas earum pedibus obſidiõe mutinẽſi in caſtra cõſulum pertulere. D. Bruto mittente. Quid uallum & uigilum obſidio:atq; etiam retia amne prætenta profuere Antonio:per cælum eũte nũtio? Et harum amore inſaniunt multi. ac ſuper tecta exædificant turres iis. nobilitatemq; ſingularum & origines narrãt:uetere iã exemplo. Laxius eques romanus añ bellum ciuile põpeianũ denariis quadringentis ſingula paria uendicauit:ut. M. Varro tradit. Quin & patriã nobilitauere:in campania grandiſſimæ prouenire exiſtimatæ. Harum uolatus in reputationem cæterarum quoque uolucrum nos impellit.

DE Volatu & inceſſu auiũ. Cap.xxxviii.

o Mnibus aĩalibus reliquis certus & uniuſmodi:& in ſuo cuiq; gñe inceſſus eſt. Aues ſolæ uario meatu ferunt’:& in terra:& ĩ aere. Ambulãt aliquæ ut cornices.

Saliunt aliquæ ut paſſeres:merulæ.Currũt ut perdices ruſticulæ.Ante ſe pedes iaciũt ut ciconiæ & grues. Expandunt alas pẽdenteſq; raro interuallo q̃tiũt. Aliæ crebrius: ſed & primas dũtaxat pẽnas. Aliæ & tota latera pandũt. Quædam uero maiore ex pte compreſſis uolant. Percuſſoq; ſemel aliquæ & gemino ictu aere ferũt:uelut incluſum eũ prementes. Iaculant ſeſe in ſublime:in rectũ: in pronũ. Impingi putes aliq̃s. Aut rurſus ab alto cadere has:illas ſalire. Anates ſolæ:quæq; ſunt eiuſdem generis ĩ ſublime ꝓtinus ſeſe tollunt:atq; e ueſtigio cælum petũt:& hoc etiam ex aq̃. Itaq; ĩ foueas qbus feras uenamur:delapſæ ſolæ euadunt. Vultur & fere grauiores niſi ex procurſu aut altiore tumulo ĩmiſſæ nõ euolãt. Cauda regunt aliæ. Circunſpectãt aliæ:flectũtq; colla. Nonnullæ ueſcunt ea:quæ rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multæ. Aut econtrario ſemper in uolatu ſilent. Subrectæ:pronæ:obliquæ in latera:in ora. Quædã & reſupinæ ferunt:ut ſi pariter cernant: plura gña non in eadem nata meare uideãt.

DE Apodibus. Cap.xxxix.

p Lurimum uolant quæ apodes uocant:quia careant uſu pedum. Ab aliis cypſeli appellant hirundinum ſpecie. Nidificant in ſcopulis. Hæ ſunt quæ toto mari cernunt. Nec unq̃ tam longo naues:tamq; continuo curſu recedunt a terra: ut non circumuolitẽt eas apodes. Cætera gña reſidunt:& ſiſtunt. His quies niſi ĩ nido nulla. Aut pẽdẽt:aut iacent. & ingenia æque uaria:ad paſtum maxime.

DE Caprimulgis & Plateis. Cap.xl.

c Aprimulgi appellant grãdiores:merulæ aſpectu:fures nocturni.interdiu enim uiſu carent. Intrant paſtorum ſtabula.caprarumq; uberibus aduolant ſuctum ꝓpter lactis.q̃ iniuria uber emoritur.capriſq; cæcitas q̃s ita mulſere:oborit. Platea nominat aduolans ad eas:quæ ſe in mari mergunt:& capita illarum morſu corripiens: donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis ſe impleuit conchis: calore uẽtris coctas euomit.atq; ita ex iis eſculẽta legit teſtas excreãs.

DE Ingeniis auium. Cap.xli.

u Illaribus gallinis & religio ineſt. Inhorreſcũt edito ouo:excutiũtq; ſeſe. & circũactæ purificant:aut feſtuca aliq̃ ſeſe & oua luſtrant.

DE Carduele & Pſytaco & auibus quæ loquũt. Cap.xlii.

m Inimæ auium cardueles imperata faciunt:nec uoce tantum:ſed pedibus & ore pro manibus. Eſt quæ boum mugitus imitet in arelatẽſi agro taurus appellata: alioqn pua. Eſt quæ equorum quoq; hinnitus anthus nomine: herbæ pabulo aduẽtu eorum pulſa imitat ad hunc modum ulciſcens. Super omnia humanas uoces reddũt pſytaci:& quidem ſermocinantes. India autem hanc mittit. Sitacem uocant:uiridem toto corpore torque tantum miniato in ceruice diſtinctã. Imperatores ſalutat:& quæ accipit uerba ꝓnũciat. In uino præcipue laſciua. Capiti eius duricia eadẽ quæ roſtro. Hæc cũ loqui diſcit:ferreo uerberat radio. Non ſẽtit aliter ictus. Cum deuolat roſtro ſe excipit.illi innitit.leuioremq; ſe ita pedum infirmitati facit. Minor nobilitas:quia non ex longinquo uenit:ſed expreſſior loq̃citas certo gñi picarum eſt. Adamãt uerba quæ loquunt. Nec diſcũt tantum:ſed diligunt.meditanteſq; intra ſemet cura atque cogitatione intentionem non occultãt. Conſtat emori uictas difficultate uerbi:ac niſi ſubinde eadem audiant: memoria falli.quærenteſq; mirum in modum hylarari: ſi interim audierint id uerbum. Nec uulgaris iis forma:quamuis non ſpectanda. Satis illis decoris in ſpecie ſermonis humani eſt. Verum addiſcere alias negant poſſe:q̃ quæ ex gñe earum ſunt:quæ glande ueſcunt. Et inter eas facilius quibus quini ſũt digiti ĩ pedibus. Ac ne eas q̃dem ipſas primis duobus uitæ annis. Latior iis eſt lingua õnibus in ſuo cuiq; gñe quæ ſermonem imitant humanum:q̃q̃ id pene in omnibus cõtingit. Agrippina coniunx Claudii Cæſaris turdũ habuit(quod nũq̃ añ)imitantem ſermões hominũ:cum hæc proderem. Habebant & Cæſares iuuenes item ſturnum: luſcinias græco atq; latino ſermone dociles. Præterea meditãtes ĩ diẽ:& aſſidue noua loquẽtes

longiore etiam cõtextu. Docẽt’ ſecreto: & ubi nulla alia uox miſceat’: aſſidẽte q crebro dicat ea: quæ cõdita uelit addiſci: aliquo blandiente.

¶ DE Coruoꝝ intelligentia. ¶ Cap. xliii.

REddat’ & coruis ſua gr̃a indignatione quoq; populi romani atteſtata non ſolũ conſcia. Tiberio prĩcipe ex fœtu ſupra Caſtoꝝ ædem genitus pullus ĩ oppoſitã ſutrinam deuolauit: etiam religione commendatus officinæ dño. Is mature ſermoni aſſuefactus omnibus matutinis euolans in roſtra: ĩ forum uerſus Tiberium: deinde Germanicum & Druſum Cæſares nominatim: mox tranſeuntem populum romanũ ſalutabat. Poſtea ad tabernam remeãs: plurium ãnorum aſſiduo officio meritus. Hũc ſiue æmulatione incitatus mãceps proxime ſutrinæ: ſiue iracũdia ſubita ut uoluit uideri: excrementis eius poſita calceis macula exanimauit: tãta plebei conſternatione: ut primo pulſus ex ea regione: mox & interemptus ſit. funuſq; innumeris aliti celebratum exequiis. Conſtratum lectum ſuper æthiopum duoꝝ humeros præcedente tibicine: & coronis omniũ generum ad rogum uſq;: qui cõſtructus dextra uiæ appiæ ad ſecundum lapidem in campo ridiculi appellato fuit. Adeo ſatis iuſta cã populo ro. uiſa eſt exeq̃rum ingeniũ auis: aut ſupplicii de ciue romano in ea urbe: in q̃ multoꝝ principum nemo deduxerat funus. Scipiõis uero Aemiliãi poſt carthaginem numãtiamq; deletas ab eo: nemo uindicauerat mortẽ. Hoc geſtum. M. Seruilio. C. Ceſtio conſſ. ad. v. kal. aprilis. Nunc quoq; erat ĩ urbe roma hæc prodente me eq̃tis romani cornix e betica primum colore mira admodum nigro. deinde plura contexta uerba exprimens: & alia atq; alia crebro addiſcens. Necnon & recens fama Crateri monocerotis cognomine in troecena regione aſiæ coruorum opera uenantis. eo ꝙ deuehebat in ſiluas eos inſidentes humeris. atqui coruiculos illi ueſtigabãt. agebãtq;: eo ꝑducta conſuetudine ut exeuntem ſic comitarent’ & feri. Tradendum putauere memoriæ q̃dam uiſum per ſitim lapides congerentem in ſitulam monumenti: in qua pluuia aq̃ durabat: ſed quæ attingi non poſſet. ita deſcẽdere pauentem expreſſiſſe tali cõgerie: quæ poturo ſufficeret.

¶ DE Diomedeis auibus. ¶ Cap. xliiii.

NEc diomedeas prætéribo aues. Iuba cataractas uocat. Et eis eſſe dentes oculoſq; igneo colore: cætero candidas tradens. Duos ſemper iis duces. Alterum ducere agmen: alterum cogere. Scrobes excauare roſtro: inde crate conſternere: & operire terra quæ añ fuerit egeſta. In iis fœtificare. Fores binas omnium ſcrobibus. Oriẽtẽ ſpectare quibus exeãt in paſcua: occaſum quibus redeant. Aluum exoneraturas ſubuolare ſẽp: & contrario flatu. Hæ in ſolo loco totius orbis uiſuntur: in inſula quam diximus nobilem Diomedis tumulo atq; delubro contra apuliæ oram: fulicarum ſimiles. Aduẽas barbaros clangore infeſtant. Græcis tantum adulant’: miro diſcrimine: uelut gñi Diomedis hoc tribuentes. Aedẽq; eius quotidie pleno gutture madentibus pennis pluũt atq; purificant. Vnde origo fabulæ Diomedis ſotios ĩ eaꝝ effigies mutatos.

¶ Quæ aĩalia nihil diſcãt. ¶ Cap. xlv.

NOn omittendum eſt: cum de ingeniis diſſerimus: e uolucribus hirundines eſſe indociles. Et e terreſtribus mures: cum elephanti iuſſa faciant. Leões iugum ſubeant. In mari uituli: totque piſcium gña miteſcant.

¶ DE Potu auium. ¶ Cap. xlvi.

BIbunt aues ſuctu cæteræ. Sed ex iis q̃bus longa ſunt colla intermittentes capite reſupinato ueluti infũdentes ſibi. Porphyrio ſolus morſu bibit. Idem ex ꝓprio genere omnẽ cibum aqua ſubinde tĩgens: deinde pede ad roſtrum ueluti mãu afferẽs. Laudatiſſimi in commagene. Roſtra iis & prælonga crura rubent.

¶ DE Hematopodi & Onocrotali. Et de ꝑegrinis auibus. ¶ Cap. xlvii.

HAec q̃dẽ & hematopodi multo mĩori: quanq̃ eadẽ cruꝝ altitudĩe. Naſcitur in ægypto. Inſiſtit ternis digitis. Præcipue ei pabulũ muſcæ. Vita ĩ italia paucis diebus. Grauiores õnes fruge ueſcũt’. Altiuolæ carne tãtũ. Inter aq̃ticas mergi ſoliti

ſũt deuorare:quæ cæteræ reddũt. Olorꝵ ſimilitudinem onacrotali habent :nec diſtare exiſtimarent̃ omnino:niſi faucibus ipſis ĩeſſet alterius uteri gẽus. huc õnia ĩexplebile animal cõgerit:mira ut ſit capacitas:mox perfecta rapina ſeſẽ inde in os reddita ĩferã in aluum ruminantis modo defert. Gallia hos ſeptẽtrionalis proxima oceano mittit. In hercinio germaniæ ſaltu ĩuſitata gña alitum accepius:qꝵ plumæ igniũ mõ colu‑ceant noctibus. In cæteris nihil præter nobilitatẽ lõgĩq̃tate factã mẽoradũ occurrit.

DE Multaꝵ auiũ nominibus & nat̃a. Cap. xlviii.

PHalerides in ſeleucia parthorum & in aſia aquaticarum laudatiſſimæ. Rur‑ſus phaſianæ in colchis geminas ex pluma aures ſubmittunt : ſubriguntque. Numidicæ in parte africæ numidia : omneſq; iam in italia . Phœnicopteri lĩguam præcipui ſaporis eſſe Apicius docuit nepotum omnium altiſſimus gurges. Atagẽ ma‑xime ionius celebrat. uocalis alias:captus uero obmuteſcẽs : quondam exiſtimatus ĩ‑ter raras aues. Iam & in gallia hiſpaniaq; capitur:& alpes etiam ubi & phalacrocoraces aues balearium inſularum peculiares. Sicut alpium phyrrhocorax luteo roſtro niger & præcipuo ſapore. Lagopus pedes leporino uillo ei nomẽ hoc dedere. Cætero cãdidæ columbarum magnitudine. Non extra terram in qua naſcit̃ eam ueſci facile:quando nec uiua mãſueſcit:& corpus occiſæ ſtatim marceſcit. Et alia nomine eodem a cotur‑nicibus magnitudine tantum differẽs croceo tinctu cibis gratiſſima. Viſam ĩ alpibus ab ſe peculiarẽ ægypti ibim Megnatius Caluinus præfectus earum ꝓdidit.

DE Nouis auibus & fabuloſis. Cap. xlix.

VEnere in italiam bodriaceſes bellis ciuilibus transpadum externæ & nouæ aues. ita.n. adhuc uocãt̃ turdorum ſpecie: paulum infra columbas magnitudine:ſa‑pore gratæ. Baleares inſulæ nobiliorem etiam ſupradicto porphyrionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore mẽſarum ẽ. Item uipiones. ſic.n. uocant mĩorẽ gruem. Pegaſos equino capite uolucres:& griphas auritos aduncitate roſtri fabuloſos reor. Illos in ſcythia:hos ĩ æthiopia . Equidẽ & tragopanadem:quam plures affirmãt maiorem aquila cornua in temporibus curuata habentem ferruginei coloris tantum capite phœniceo. Nec ſirenes impetrauerĩt fidem:licet affirmet Dino Clytarchi cele‑brati auctoris pater in india eſſe. mulceriq; earum cantu:quos grauatos ſõno lacerãt. Qui credit iſta & Melampodi profecto aures lambẽdo dediſſe intellectum auium ſer‑monis dracones non abnuet. Vel quæ Democritus tradit nominando aues:qꝵ cõfuſo ſanguine ſerpẽs gignat̃ : quem qſqs ederit intellecturus ſit alitum colloq̃a . Quæq; de una aue galerita priuatim cõmemorat:etiam ſine iis immenſa uitæ ambage circa auguria. Nominãt̃ ab Homero ſcopes auium genus. Neq; harum ſatyricos motus cũ inſidẽt pleriſq; memoratos:facile conceperim mẽte. Neque ipſæ iam aues naſcuntur. Quaobrem de confeſſis diſſeruiſſe præſtiterit.

Quis gallinas farcire ĩſtituerit : de auiariis:& qs ea prius ĩſtituerit. Cap. L.

GAllinas ſaginare deliaci cœpere. Vñ peſtis exorta opimas aues & ſuopte corpore unctas deuorandi. Hoc primum antiquis cœnarum interdictis exceptũ ĩuenio iam lege. C. Fannii conſulis undecim ãnis añ tertium punicum bellum:neq̃d uolucꝵ ꝓponeret̃:præter unam gallinam:quæ non eſſet altilis . Quod deinde caput trãſlatũ p omnes leges ãbulauit. Inuẽtumq; diuerticulum ẽ ĩ fraude earum gallinaceos quoq; paſcẽdi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbantur . Fœminæ qdẽ nõ omnes ad ſaginam eligũt̃:nec niſi in ceruice pingui cute . Poſtea culinarum artes ut clunes ſpectẽtur:ut diuidant̃ in tergora:ut a pede uno dilatatæ repoſitoria occupẽt. Dedere & parthi cocis ſuos mores. nec tñ in hoc mãgonio qcq̃ totum placet:hic clune alibi pectore tantum laudatis. Auiaria primus inſtituit:incluſis omnium generum auibus M. Lælius Strabo brunduſii equeſtris ordinis . Ex eo cœpimus carcere animalia co‑ercere:qbus nat̃a cælũ aſſignauerat.

DE Aeſopi patina. Cap. Li.

MAxime tñ inſignis ẽ ĩ hac mẽoria Clodii Aeſopi tragici hiſtrionis patina ſexcẽtis

ſeſtertiis taxata . in qua poſuit aues cantu aliquo aut humano ſermone uocales
nummis ſex ſingulas coēptas:nulla alia inductus ſuauitate : niſi ut in iis imitationé
homĩs mãderet:ne quæſtus qdẽ ſuos reueritus illos opimos & uoce meritos : dignus
ꝓrſus filio a quo diximus deuoratas margaritas. Nõ ſit tñ(ut uerum fatear)facile ĩter
duos iudicium turpitudĩs:niſi quod minus ẽ:ſũmas reꝝ natæ opes:q̃ hominũ lĩguas
cœnaſſe. ¶DE Gñatiõe auiũ : et præter aues quæ quadrupedes oua piãt. ¶Ca.Lii.

GEneratio auium ſimplex uidetˀ eſſe:cum & ipſa ſua hẽat miracula: quoniam &
q̃drupedes oua gignunt: chamæleontes: lacertæ:& quæ diximus inter ſerpẽtes.
Pẽnatorum autem infœcunda ſunt quæ aduncos hñt ungues gñi . Nulla ex iis ſupra
q̃terna edit oua. Tribuit hoc auium gñi natˀa:ut fœcũdiores eſſẽt fugaces eaꝝ q̃ fortes.
Plurima piunt ſtrutiocameli:gallinæ:perdices ſali. Coitus auibus duobus modis:fœ-
mina humi cõfidẽte ut in gallinis:aut ſtãte ut in gruibus. Ouorum alia ſunt cãdida
ut columbis:perdicibus . Alia pallida ut aq̃ticis. Alia punctis diſtincta ut meleagridũ.
Alia rubri coloris ut phaſianis:cẽchridis. Intus autem omne ouum uolucrum bicolor.
Aq̃ticis lutei pluſq̃ albi:idq; ipſum magis liuidum q̃ cæteris. Piſciũ unus color:ĩ quo
nil cãdidi. Auium oua ex calore fragilia. Serpentium ex frigore lenta. Piſciũ ex liquore
mollia. Aq̃tilium rotunda. Reliq̃ fere faſtigio cacuminata . Exeũt a rotundiſſima ſui
pte:dum pariũtˀ molli putamine:ſed protinus dureſcẽte:qbuſcunq; emergunt por-
tionibus. Quæ oblonga ſint oua:gratioris ſaporis putat Oratius Flaccus . Fœminam
edunt quæ rotundiora gignuntˀ: reliq̃ marẽ . Vmbilicus ouis a cacumine ineſt : ceu
gutta eminẽs in putamĩe. ¶DE Tpẽ & gñatiõe ĩcubatus auiũ & coitu. ¶Ca.Liii.

QVædam omni tempore coeunt ut gallinæ.& pariunt:præterq̃ duobus mẽſibus
hyemis brumalibus. Ex iis iuuencæ plura q̃ ueteres: ſed minora . Et in eodem
fœtu prima & nouiſſima : Eſt autem tanta fœcunditas:ut aliquæ & ſexagena pariãt.
Aliquæ quotidie: aliquæ bis die: aliquæ ĩ tantum ut effœtæ moriantˀ. Hadrianis laus
maxima . Columbæ decies anno pariunt : quædam & undecies . In ægypto etiam
brumali menſe. Hirundines:& merulæ:& palumbi:& turtures bis anno pariunt. Cæ-
teræ aues fere ſemel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes pene cõtextim
in ſeceſſu generant. A coitu decem diebus oua matureſcunt in utero . Vexatæ autem
gallinæ & columbæ penna euulſa aliaue ſimili iniuria diutius. Omnibus ouis medio
uitelli pua ineſt uelut ſanguinea gutta:quod eſſe cor auium exiſtimant . Primum in
omni corpore id gigni opinantes. In ouo certa eſt gutta:ea ſalit:palpitatq; . Ipſũ aĩal
ex albo liquore oui corporatˀ. Cibus eius ĩ luteo eſt. Omnibus intus caput maius toto
corpore. Oculi compreſſi capite maiores. Increſcente pullo candor ĩ medium uertitˀ.
luteum circumfunditˀ uiceſimo die:ſi moueatˀ ouum. Iam uiuentis intra putamẽ uox
auditˀ. Ab eodem tempore plumeſcit ita poſitus:ut caput ſupra dextrum pedem hẽat:
dexterã uero alã ſupra caput. Vitellus paulatim deficit . Aues omnes in pedes naſcũtˀ
contra q̃ reliq̃ animalia. Quædam gallinæ omnia gemina oua piunt:& geminos ĩter-
dum excludunt:ut Cornelius Celſus auctor eſt: alterum maiorem . alioquin negant
omnino geminos excludi. Plus uicenaqna incubanda ſubiici uetant. Parere a bruma
incipiunt. Optima fœtura añ uernum æquinoctium . Poſt ſolſtitium nata non ĩplẽt
magnitudinem iuſtã:tãtoque minus q̃to ſerius puenere.

¶DE Vitiis & remediis incubãtiũ. ¶Cap.Liiii.

OVa incubari infra decem dies edita utiliſſimum. Vetera aut recentiora ĩfœcũdã.
Subiici impari numero debent. Quarto die poſtq̃ cœpere incubari ſi cõtra lumẽ
cacumine ouorum apprehẽſo una manu purus & uniuſmodi perluceat color: ſterilia
exiſtimãtur eſſe. proq; eis alia ſubſtituenda. Et in aq̃ eſt experimentum. ĩane fluitat.
Itaq; ſidentia:hoc eſt plena ſubiici uolunt. Concuti uero expimento uetant: quoniã
non gignãt confuſis uitalibus uenis. Incubationi datur initium poſt nouã lunã : qa
prius inchoata nõ proueniãt. Celerius excludũtˀ calidis diebus. Ideo æſtate ũdeuiceſi-

educũt fœtũ : hyeme uiceſimoqnto . Si in cubatu tonuerit:oua pereũt.& accipitris audita uoce uitiant̃.Remedium contra tonitruũ:clauus ferreus ſub ſtramine ouorũ poſitus:aut terra ex aratro.Quædam autem & citra incubitum ſponte natura gignit: ut in ægypti figmentis eſt ſcriptum. De quodam uinipotore reperit̃ ſyracuſis tã diu potare ſolitum:donec ab eo coopta ĩ terra fœtũ ederẽt oua.Quin & ab hoĩe ꝑficiũt̃.

¶ DE Auguriis ouoꝝ. ¶ Cap.Lv.

LIuia Auguſta prima ſua iuuenta Tiberio Cæſare ex Nerone grauida:cũ parere uirilem ſexum admodũ cuperet:hoc uſa ẽ puellari augurio . Ouũ ĩ ſinu fouẽdũ atq; cum deponendum haberet:nutrici per ſinũ tradendo ne ĩtermitteret̃ tepor . Nec falſo Auguſta auguriata prodit̃ imperatoris inde fœta.Sed ĩuentũ ut oua calido ĩ loco impoſita paleis igne modico fouerent̃ homine uerſãte ꝑiter nocte ac die:& ſtatuto die illinc erumpere fœtus.Tradit̃ quædã ars gallinarii cuiuſdã dicentis quid ex q̃q; eſſet. Narrant̃ & mortua gallina mariti earum uiſi ſuccedẽtes inuicem:& reliq̃ fœtæ more facientes:abſtinenteſq; ſe a cantu. Sup omnia eſt anatum ouis ſubditis atq; excluſis admiratio prima non plane agnoſcentis fœtum . Mox incertos concubitus ſollicite conuocantis. Poſtremo lamenta circa piſcinæ ſtagna mergẽtibus ſe pullis nat̃a duce.

¶ Quæ gallinæ optimæ. ¶ Cap.Lvi.

GAllinarum gñoſitas ſpectat̃ criſta erecta:interdum & gemina:pennis nigris:ore rubicundo:digitis imparibus:aliq̃do & ſuper quattuor digitos tranſuerſo uno. Ad rem diuinam luteo roſtro pedibuſq; puræ non uident̃ . Ad optanea ſacra nigræ. Eſt & pumilionum genus non ſterile in iis:quod non in alio genere alitum.ſed qbus certa fœcunditas rara & incubatio ouis noxia.

¶ DE Morbis earum & remediis. ¶ Cap.Lvii.

INimiciſſima autem omnium generi pituita:maximeq; inter meſſis & uĩdemiæ tẽpus.Medicina in fame:& cubatus in fumo:ſi utiq; ex lauro aut herba ſauina fiat.Penna per tranſuerſas inſerta nares:& per omnes dies mota . Cibus allium cum farre aut aqua perfuſus in qua lauerit noctua auis cum ſemine uitis albæ coctus : & quædã alia.

¶ DE Conceptu & numero fœtus auiũ. ¶ Cap.Lviii.

COlumbæ proprio ritu oſculant̃ añ coitum . Pariunt fere bina oua:ita natura moderante: ut aliis crebrior ſit fœtus:aliis numeroſior . Palumbes & turtures plurimum terna.nec pluſq̃ bis fere pariunt:atq; ita ſi prior fœtus corruptus ẽ. & q̃uis tria pepererint:nunq̃ plus duobus educant.Tertium quod irritum eſt:urinũ uocant. Palumbes incubat fœmina poſt meridiana ĩ matutinum:cætero mas. Columbæ marẽ ſemper & fœminam pariunt.priorem marem : poſtridie fœminam . Incubant in eo gñe ambo.interdiu mas:noctu fœmina.Excludunt uiceſimo die. pariunt a coitu.v. Aeſtate qdem interdum binis menſibus terna edunt paria . nãq; octauodecimo die excludũt:ſtatimq; concipiunt.Quare inter pullos ſæpe oua inueniunt̃:& alii ꝓuolãt. alii erumpũt.Ipſi deinde pulli qnquemeſtres fœtificãt. Et ipſæ autẽ ĩter ſe(ſi mas nõ ſit)fœminæ æq; ſaliũt. pariũtq; oua irrita:ex qbus nihil gignit̃:quæ hypenemia græci uocant.

¶ DE Pauone & ãſeribus. ¶ Cap.Lix.

PAuo a trimatu parit. primo anno unum aut alterum ouum : ſequẽti quaterna qnaue : cæteris duodena non amplius. intermittens binos dies ternoſue parit. & ter anno:ſi gallinis ſubiiciant̃ incubanda.Mares ea frangunt deſiderio incubãtiũ. Quapropter noctu & in latebris pariunt:aut in excelſo cubantes . & niſi molli ſtrato excepta frangũt̃.Mares ſinguli qnis ſufficiũt coniugibus. Cũ ſingulæ aut binæ fuere:corrumpit̃ ſalacitate fœcũditas.Partus excludit̃ diebus ternouenis:aut tardius triceſimo.Anſeres ĩ aq̃ coeũt:pariũt uere.Aut ſi bruma coiere:poſt ſolſtitium:q̃dragĩta ꝓpe.Bis ãno ſi piorẽ fœtũ gallinæ excludant:alias plurima oua ſexdecim:pauciſſima ſeptem.Siqs ſubripiat pariũt:donec rumpant̃. Aliena non excludunt . Incubanda ſubiici utiliſſimum nouem aut undecim.Incubant fœminæ tantum tricenis diebus.

Si uero tepidiores ſint:uiceſĩoqnto.Pullis eoꝝ urtica contactu mortifera.Nec minus
auiditas:nũc ſatietate nimia:nũc ſuamet ui:quando apprehenſa radice morſu:ſæpe
conantes auellere ante colla ſua abrumpunt . Contra urticam remedium ſtramento
ab ĩcubatu ſubdita radix eaꝝ. DE Ardeolis & quomõ ſeruẽt optĩe oua. Ca.Lx.
ARdeolaꝝ tria genera:leucon:aſterias:pellos.Hi in coitu angũt.Mares qdem cũ
uociferatu ſanguinem etiã ex oculis profũdũt. Nec minus ægre piũt grauidæ.
Aqla tricenis diebus incubat:& fere maiores alites.Minores uicenis ut miluus & acci-
piter. Sĩgulos uere parit:nũq̃ plus ternos.Is q ægolios uocat:q̃ternos.Coruus aliq̃do
& qnos.Incubant totidem diebus.Cornicem incubantem mas paſcit. Pica nouenos.
Melãcoriphus ſupra uiginti parit:ſẽper numero impari ĩæq̃lia . nec alias in pluribus
tanta fœcũditas:maior tamẽ paruis.Hirũdini cæci primo pulli.Et fere omnibus qbus
numeroſior ptus.Irrita oua quæ hypenemia diximus:quæq; aut mutua fœminæ ĩter
ſe libidĩs imaginatione concipiunt:aut puluere:nec columbæ tantum : ſed & gallinæ
perdices:pauones:anſeres:chenalopeces. Sunt autem ſterilia & minora:ac minus iu-
cundi ſaporis:& magis humida.Quidam & uento putant ea gñari:qua de cauſa etiã
zephyria appellant. Hæc autem uere tantum. Vrina fiunt incubatione derelicta:quæ
alii cynoſura dixere.Oua aceto macerata ĩ tantum emolliunt: ut per annulos trãſeãt.
Seruari ea in lomento:aut hyeme in paleis:æſtate in furfuribus utiliſſimum.Sale ex-
inaniri credũt. Quæ uolucꝝ ſola aĩal piat & lacte nutriat. Cap.Lxi.
VOlucrum animal parit ueſpertilio tantum:cui membrana ceu pẽnæ. Eadẽ ſola
uolucrum lacte nutrit ubera admouens.geminos uolitat amplexa infantes: ſe-
cumq; deportat.Eidem coxendix una tradit:& in cibatu culices gratiſſimi.
DE Cõceptu uiperæ & ptu:& quæ terreſtrium oua piant. Cap.Lxii.
CVrſus in terreſtribus oua pariunt ſerpentes : de quibus nondum dictum ſit.
Coeunt complexu adeo circumuolutæ ſibi:ut una exiſtimari biceps poſſit . Vi-
peræ mas caput inſerit in os:quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terreſtriũ eadẽ
ſola ĩtra ſe parit oua unius coloris & mollia:ut piſces. Tertia die intra uterum catulos
excludit.deĩde ſingulos diebus ſingulis parit uiginti fere numero . Itaq; cæteri tardi-
tatis impatientes:perrumpunt latera occiſa parente . Cæteræ ſerpentes contecta oua
in terra incubant:& fœtum ſequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubãt mas
& fœmina.Sed reliquoꝝ quoq; terreſtrium reddat gñatio.
DE Gñatiõe terreſtrium. Cap.Lxiii.
BIpedũ ſolus hõ aĩal gignit.Homini tãtũ primi coitus pœnitẽtia auguriũ ſcilicet
uitæ a pœnitẽda origĩe. Cæteris aĩalibus ſtati p tpĩa anni cõcubitus.Homini(ut
dictũ ẽ)õnibus horis dieꝝ noctiũq;.Cæteris ſatietas ĩ coitu:homini ꝓpe nulla.Meſſal-
linaClaudii Cæſaris coniũx hanc regalẽ exiſtimãs palmã : elegit in id certamen no-
biliſſimam e proſtitutis ãcillam mercenariæ ſtipis:eamq; die ac nocte ſuperauit qnto
ac uiceſimo concubitu.In hominum gñe:maribus diuerticula ueneris excogitata õnia
ſcelere naturæ: fœmĩs uero abortus . Quantum in hac pte multo nocentiores q̃ feræ
ſumus. Viros auidiores ueneris hyeme:fœmĩas æſtate Heſiodus ꝓdidit.Coitus auer-
ſus elephantis:camelis:tigribus:lyncibus:rhinoceroti:leoni:daſipodi:cuniculis:qbus
auerſa genitalia.Cameli etiam ſolitudines aut ſecreta certa petunt.: neq; interuenire
dat ſine pernicie.Coitus tota die eſt tantum iis ex omnibus:qbus ſolida ungula.In q̃-
drupedum gñe mares olfactus antecedit.Auertunt & canes:phocæ: lupi: in medioq;
coitu.inuitiq; etiam cohærent.Supradictorum plerumq; fœminæ priores ſupueniũt.
Reliqs mares.Vrſi autẽ ut dictum eſt humanitus ſtrati . Herinacii ſtantes ambo ĩter
ſe complexi.Feles mare ſtante:fœmina ſubiacente.Vulpes in latere proiectæ : marẽq;
fœmina amplexa.Taurorum ceruorumque fœminæ uim non tolerant . Ea de cauſa
ingrediunt in cõceptu.Cerui uiciſſim ad alias tranſeunt:& ad priores redeunt.Lacer-
tæ ut ea quæ ſine pedibus ſũt:circũplexu uenerem nouere.Omnia aĩalia quo maiore

corpore:eo mĩus fœcũda ſũt.Sĩgulos gignũt elephãti:cameli:equi.Achãtis duodẽos auis minima.Ociſſime pariũt:quæ plurimos gignũt.Quo maius eſt aĩal:tãto diutius formaťĩ utero.Diutius geſtãť qbus lõgiora ſunt uitæ ſpatia.Neq; creſcẽtiũ tẽpeſtiua ad generãdum ætas.Quæ ſolidas hñt ungulas ſingulos:quæ biſulcas & gemĩos piũt. Quorum in digitos pedum fiſſura diuiſa eſt:eo numeroſiora in fœtu. Sed ſuperiora omnia perfectos edunt partus:hæc inchoatos.In quo ſunt genere leænæ:urſæ: & uulpes. Informia etiã magiſ q̃ ſupradicta urſæ pariunt.rarumq; ẽ uidere pariẽtes. poſtea lãbendo calefaciunt fœtus omnia ea:& figurãt.pariunt plurimũ quaternos. Cæcos autem gignunt canes:lupi:pantheræ:thoes. Canum plura ſunt genera. Laconicæ octauo mẽſe utrinq; generant.ferunt.lxx.diebus: & plurimum tribus mẽſibus. cæteræ canes & ſemeſtres coitum patiuntur. Implentur omnes uno coitu. Quæ ante iuſtum tẽpus cõcepere: diutius cæcos habẽt catulos.nec omnes totidem diebus. Exiſtimantur in urina attollere crus feræ ſemeſtres:id eſt ſignum conſumati uirium roboris:fœminæ hoc idem ſidentes.Partus duodeni: quibus numeroſiſſimi: cætero quini: ſeni: aliquando ſinguli. quod prodigioſum putant. Sicut omnes mares aut omnes fœminas gigni. Primos quoq; mares pariunt: in cæteris alternant: ſi ineant opportuno:& recto menſe.Ineuntur a partu ſexto mẽſe; Octonos laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt laconici ãnis denis: fœminæ duodenis. Cætera genera quindecim annos: aliquando uiginti. Nec tota ſua ætate generant: fere a duodecimo deſinentes. Felium & ichneumonum reliqua ut canum. Viuunt annis ſenis. Daſipodes omni menſe pariunt. & ſuperfœtant: ſicut lepores. A partu ſtatim implentur. Concipiunt quãuis ubera ſiccante fœtu. pariunt non cæcos. Elephanti ut diximus: pariunt ſingulos magnitudine uituli trimeſtris. Cameli duodecim menſibus ferunt a trimatu: pariunt uere. Iterũq; poſt annum implentur a partu. Equas autem poſt tertium diem aut poſt unũ ab enixu utiliter admitti putant:coguntq; inuitas. Mulier ſeptima die cõcipere facillime creditur. Equarum iubas tonderi præcipiunt:ut aſinorum in coitum patiãtur hũilitatẽ: comantes enim gloria ſuperbire. A coitu ſolæ animaliũ currunt: ex aduerſo aqlonũ: auſtrorumue prout marẽ aut fœminam concepere. Colorem illico mutant rubriore pilo: uel quicunq; ſit: pleniore.Hoc argumento deſinunt admittere etiam uolẽtes. Nec ĩpedit partus quaſdam ab opere.Falluntq; grauidæ. Viciſſe olympia prægnãtẽ equam Hecratidis theſſali inuenimus. Equos & canes & ſues initum matutinum appetere:fœminas autem poſt meridiem blandiri diligentiores tradũt.Equas domitas.lx.diebus equire:anteq̃ gregales. Sues tantum coitu ſpumam ore fundere. Verrem ſubantis audita uoce niſi admittatur:cibum non capere uſq; in maciem.Fœminas tantum efferari: ut hominem lacerent:candida maxime ueſte indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ aſperſo. Auiditas coitus putatur ex cibis fieri. Sicut uiro eruca:pecori cepa.Quæ ex feris mitigẽtur:nõ concipere ut anſeres:apros uero tarde: & ceruos:nec niſi ab infantia educatos. Mirum eſt:quadrupedum prægnãtes uenerẽ arcent:præter equam & ſuem. Sed ſupfœtant & daſipus & lepus tãtũ.

DE Varia gñatiõe auium. Cap.Lxiiii.

q QVæcũq; aĩal pariunt: in capita gignunt circumacto fœtu ſub enixum: alia in utero porrecta.Quadrupedes geſtanť extenſis ad longitudinem cruribus:& ad aluum ſuam applicatis.Homo in ſemet conglobatus inter duo genua naribus ſitis. Molas de quibus añ diximus:gigni putãt:ubi mulier nõ ex mare:uerum ex ſemetipſa tantum conceperit.ideo nec animari:quia non ſit ex duobus. Altricẽq; habere per ſe uitam illã:quæ ſatis arboribuſq; contingat:ex omnibus quæ pfectos fœtus uel tãtos & ĩnumeroſos edũt.Itẽ plures cõtra natã ſolidipedũ aut biſulcoꝝ.

DE Murium fœtu. Cap.Lxv.

s SVpra cũcta eſt murium fœtus haud ſine contatiõe dicendus.quanquã auctore

Ariſtotele & Alexandri Magni militibus gñatio eorum lambendo conſtare:non coitu dicat᷑. Ex una genitos. cxx. tradiderunt. Apud perſas uero prægnantes ueneris patiẽtis & utero parientis repertas. Et ſalis guſtatu fieri prægnantes opinant᷑. Ita deſinit mirũ eſſe: ũde uis tãta meſſes populet᷑ murium agreſtium. In qbus illud quoq; adhuc latet: quonãmodo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimes reperiunt᷑: neq; extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadẽ pueniunt. Et iam inde fugauerũt accolas. Prouentus eorum ſiccitatibus tradunt. Et iam obituris uermiculũ in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus: ſicut herinaceis. Iidẽ bipedes ãbulant: ceu alpini. Cũ diuerſi quoq; gñis coiere animalia: ita demum gñant: ſi tẽpus naſcẽdi par hñt. Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere (ut credit᷑ uulgo) Ariſtoteles negat. Neq; incubant eædem oblitæ quo ſint in loco enixæ: quoniam huic aĩali nulla memoria. Itaq; catuli per ſe erumpunt.

¶ DE Spina hoĩs anguem naſci. ¶ Cap. Lxvi.

ANguem ex medulla hominis ſpinæ gigni accepimus a multis. Pleraq;.n. occulta & cæca origine pueniũt: etiam in quadrupedum gñe.

¶ DE Salamandra. ¶ Cap. Lxvii.

SIcut ſalamandra aĩal lacerti figura ſtellatum nũq̃ niſi magnis hymbribus pueniẽs: & ſerenitate deficiens. Huic tantus rigor: ut ignem tactum extinguat non alio modo q̃ glacies. Eiuſdem ſanie: quæ lactea ore uomit᷑: quacunq; pte corporis humani contacta toti defluunt pili. idq; quod cõtactũ ẽ: colorẽ ĩ uitiliginẽ mutat.

DE Iis quæ naſcũt᷑ ex nõ genitis: & quæ nata nihil gignũt. ¶ Cap. Lxviii.

QVædam uero gignunt᷑ ex non genitis: & ſine ulla ſimili origine ut ſupradicta: & quæcũq; æſtas aut uer: ſtatũq; tẽpus anni generant. Ex iis quædã nihil gignunt: ut ſalamandræ. Neq; eſt ĩ iis genus maſculinum fœmineumue. Sicut neq; ĩ ãguillis: omnibuſq; quæ nec aĩal nec ouum ex ſeſe generant. Neutrum eſt & oſtreis genus: & cæteris adhærentibus uado uel ſaxo. Quæ autem p ſe generant᷑ ſicuti infra mares ac fœminas deſcripta ſunt: ita generant quidem ea aliquid coitu: ſed imperfectum & diſſimile: & ex quo nihil amplius gignat᷑: ut uermiculos muſcæ. Id magis declarant naturæ eorum: quæ inſecta dicunt᷑. Arduæ explanationis omnia: & priuatim dicato opere narranda. Quapropter ut ingenium prædictoꝝ ita & reliq̃ ſubtexet diſertatio.

¶ DE Senſibus aĩalium. ¶ Cap. Lxix.

EX ſenſibus añ cætera homini tactus: deinde guſtus. Reliqs ſuperat᷑ a multis. Aqlæ clarius cernunt. Vultures ſagacius odorant᷑. Liquidius audiunt talpæ obrutæ terra: tam denſo atq; ſurdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium in ſublime tẽdẽte ſermonẽ exaudiunt. & ſi de iis loq̃re intelligere etiã dicunt᷑: & pfugere. Auditus cui hominũ primo negatus eſt: huic & ſermõis uſus ablatus. Nec ſũt nat᷑aliter ſurdi: ut non iidem ſint & muti. In marinis oſtreis auditum eſſe non eſt ueriſimile: ſed ad ſonum mergere ſe ſolent. Ideo & ſilẽtiũ ĩ mari piſcãtibus.

¶ Auditum & olfactum eſſe piſcibus. ¶ Cap. Lxx.

PIſces quidem auditus nec membra hñt nec foramina. Audire tñ eos palam eſt: ut patet cum plauſu congregari feros ad cibum conſuetudine in quibuſdam uiuariis ſpectet᷑. Et in piſcinis Cæſaris gña piſcium ad nomẽ uenire: quoſdam ſigulos. Itaq; produt᷑ etiam clariſſime audire mugil: lupus: ſalpa: chromis: & ideo in uado uiuere. Olfactum iis eſſe manifeſtum patet. Quippe non omnes eadem eſca capiũtur. & priuſq̃ appetant: odorant᷑. Quoſdã & ſpeluncis latentes ſalſamento illitis faucibus ſcopoli piſcator expellit: uelut ſui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntq; ex alto etiam ad quoſdam odores: ut ſepiam uſtam: & polypum: quæ ob id coguntur in naſſas. Sẽtinæ quidem nauium odorem fugiunt pcul. Maxime tñ piſcium ſãguinẽ. Nõ poteſt petris auelli polypus. Idem cunicula admota ab odore ptinus reſilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiũt᷑. Nã de reliquo aĩalium gñe quis dubitet? Cornus ceruini

odore ſerpētes fugātur. Sed maxime ſtyracis origani aut calcis aut ſulphuris formicæ necantur. Culices acida petūt: ad dulcia non aduolāt.

¶ Tactum communem eſſe omnibus. ¶ Cap. Lxxi.

Tactus ſeſus omnibus eſt etiam quibus nullus alius. nam & oſtreis & terreſtribus uermibus. Quo exiſtimauerim omnibus ſenſum guſtus eſſe. Cur. n. alios alia ſapores appetūt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prædāt: alia ūguibus. Alia roſtri adūcitate capiūt. Alia latitudine ruūt: Alia acumine excauāt. Alia ſugunt. Alia lambūt: ſorbēt: mādūt: uorāt. Nec minor uarietas in pedum miſterio: ut rapiāt: diſtrahāt: teneāt: premant: pēdeāt: tellurem ſcabere nō ceſſēt.

¶ Quæ uenenis uiuāt: & quæ terra. ¶ Cap. Lxxii.

Venenis capreæ & cořnices (ut diximus) pinguēſcūt placidiſſima aīalia: at ſerpētes ouis. Spectanda quidem draconum arte: aut enim ſolida hauriūt: ſi iam fauces capiūt: quæ deinde in ſemet conuoluti frāgūt ītus: atq; ita putamīa excutiūt: aut ſi tenerior eſt & catuli adhuc ætas orbe apprehēſa ſpira: ita ſēſim uehēmēterque præſtringūt: ut amputata pte ceu ferro: reliquam: quæ amplexu tenet: ſorbeāt. Simili modo auibus deuoratis ſolidis cōtentione plurima: & cætera oſſa reuomūt. Scorpiōes terra uiuūt. Serpētes cum occaſio eſt: uinum præcipue appetūt: cum alioquin exiguo indigeant potu. Eædem minimo & pene nullo cibo cum adſeruantur incluſæ: ſicuti aranei quoq;: alioquin ſuctu uiuentes. ideo nullum interit fame aut ſiti uenenatū. Nam neq; caloris uim hn̄t: neq; ſanguinis: neq; ſudoris: quæ auiditatem naturalem ſale augent. In quo gn̄e omnia magis exitialia: ſi ſuum genus edere an̄q̄ noceāt. Cōdit in theſauros maxillarum cibum ſpongionum & ſatyrorum genus. Mox inde ſenſim ad mādēdū māibus exprimit. Et quod formicis in ānū ſolēne ē: his ī dies uel horas.

¶ DE Cibo & potu quoꝝdā. ¶ Cap. Lxxiii.

Vnum aīal digitos hn̄tium herba alitur lepus: ſed & fruge. Solidipedes & biſulci ſues omni cibatu & radicibus. Solidipedum uolutatio propria. Serratoꝝ dētiū carniuora ſunt omnia. Vrſi & fruge: frōde: uindemia: pomis uiuunt & apibus: cācris etiam & formicis. Lupi ut diximus & terra in fame. Pecus potu pīgueſcit: ideo ſal illis aptiſſimus: item ueterina. quanq̄ & fruge & herba: ſed ut bibere: ſecedunt. Ruminant præter iam dicta: ſilueſtrium cerui: cum a nobis alunt. Omnia autem iacentia potius q̄ ſtantia: & hyeme magis q̄ æſtate ſeptenis fere menſibus. Pontici quoq; mures ſili modo remādunt. In potu: quibus ſerrati dentes: lambunt. Et mures hi uulgares: q̄uis ex alio gn̄e ſint. Quibus continui dētes ſorbent: ut equi: boues. Neutꝝ urſi: ſed aquā quoq; morſu uorant. In africa maior ps ferarum æſtate non bibunt īopia hymbriū. Quamobcauſam capti mures libyci ſi biberint moriunt. Orygem perpetuo ſitiētem africa gn̄at: ex nat̄a loci potu carentem cum mirabili modo ad remedia ſitiētiū. Nāq; gætuli latrones eo durāt auxilio repertis ī corpore eorum ſaluberrimi liquoris hauſtu ueſicis. Inſidunt in eadem africa pardi condenſa arbore. occultatiq; eius ramis ī prætereuntia deſiliunt: atq; e uolucꝝ cæde graſſāt. Feles quidem quo ſilētio q̄ lenibus ueſtigiis obrepunt auibus? q̄ occulto ſpeculatu in muſculos exiliunt? Excremēta ſua effoſſa obruūt terra: intelligentes odorē illū īdicē ſui eſſe.

¶ Quæ īter ſe diſſideant: & quæ īter ſe cōueniāt. ¶ Cap. Lxxiiii.

Ergo & alios ſenſus quoſdam eſſe q̄ ſupradictos haud difficulter apparet. Sunt enim quædam iis bella: amicitiæq;. unde & affectus præter illa quæ de qbuſq; eorum ſuis diximus locis. Diſſident olores & aquilæ. Coruus & cloreus noctu inuicem oua exquirentes. Simili modo coruus & miluus illo præripiente huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ & trochilus (ſi credimus) quoniam rex appellat auium. Noctuæ & cæteræ minores aues. Rurſus cum terreſtribus muſtela & cornix. Turtur & pyralis. Ichneumones & ueſpæ. Phalanges & aranei. Aquaticæ anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ īuicem fœtibus inſidiantes. Egithus auis minima

cum aſino. Spinetis enim ſe ſcabẽdi cauſa atterens: nidos eius diſſipat. quod illa adeo pauet: ut uoce omnino rudẽtis audita oua eiiciat: pulli ipſi metu cadãt. Igit̃ aduolãs ulcera eius roſtro excauat. Vulpes & milui. Angues & muſtelæ & ſues. Eſalon uocat̃ ꝑua auis oua corui frangens: cuius pulli infeſtant̃ a uulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipſãq; uellit. quod ubi uiderint corui: contra auxiliant̃: uelut aduerſus cõmunem hoſtem. Et achantis ĩ ſpinis uiuit: iccirco aſinos & ipſa odit flores ſpinæ deuorantes. Egithum uero in tãtũ ut ſanguinem eoꝝ credant non coire: multiſq; ob id ueneficiis infament. Diſſident thoes & leones: et minima æque ac maxima. Formicoſã arborem ſorices cauent. Librat araneus ſe filo in caput ſerpẽtis porrectæ ſub ũbra arboris ſuæ. tantaq; ui morſu cerebꝝ apprehendit: ut ſtridẽs ſubinde: ac uertigine rotata: ne filum qdem deſup pẽdẽtis rumpere adeo non fugere queat: nec finis añ mortem eſt. Rurſus amici pauones et columbæ: turt̃es et pſitaci: merulæ et turdi: cornix et ardeolæ. Cõtra uulpiũ genus communibus inimicitiis. Harpe et miluus contra triorchin. Quin et affectus ĩdicia ſũt etiam in ſerpẽtibus immitiſſimo aĩaliũ gñe. Dicta ſũt quæ arcadia narrat de domino a dracone ſeruato: et agnito uoce hominis. De aſpide miraculũ a Philarcho tradit̃. Is enim auctor ẽ: cũ ad mẽſam cuiuſdam ueniẽs ĩ ægypto aleret̃ aſſidue enixam catulos: quorum ab uno filium hoſpitis interẽptũ. Illam reuerſam ad conſuetudinem cibi: intellexiſſe culpam: & necem intuliſſe catulo: nec poſtea in tectum id reuerſam.

DE Somno aĩaliũ. Cap. Lxxv.

s Omni quæſtio nõ obſcuram coniectationem habet. In terreſtribus omnia: quæ cor habent: dormire manifeſtum ẽ. Aquatilium quoq; exiguum quiddam: etiã qui de cæteris dubitant: dormire tamen exiſtimant: non oculorum argumento: quia non habent genas: uerum ipſa quiete cernuntur placida ceu ſoporata: neq; alia q̃ caudis mouentia: & ad tumultũ aliquem expauentia. De thynnis confidentius affirmat̃. Iuſta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autem piſcium in uado: ut manu ſæpe tollãtur. Nam & delphini balenæq; ſtertentes etiam audiunt̃. Inſecta quoq; dormire ſilentio apparet: quia nec luminibus quidem admotis excitentur. Homo genitus premitur ſomno per aliquot menſes. Deinde longior in dies uigilia. Somniat ſtatĩ ĩfãs. Nam & pauore expergiſcitur: & ſuctum imitatur. Quidam uero nunq̃: quibus mortiferum fuiſſe ſignum contra conſuetudinem ſomnioꝝ ĩuenimus exempla. Magnus hic ĩuitat locus & diuerſis refertus documentis: utrum ne ſint aliqua præſcita animi quieſcentis? Qua fiant ratione: an fortuita res ſit ut pleraq;? Et ſi exemplis agatur: profecto paria fiant. A uino & a cibis proxima atq; in redormitione uana eſſe uiſa ꝑpe conuenit. Eſt autem ſomnus nihil aliud q̃ animi in medium ſeſe receſſus. Præter hominem ſomniare equos: canes: boues: pecora: capras palam eſt. ob hoc creditur & in omnibus quæ animal pariunt. De iis quæ oua gignunt incertũ eſt. Sed dormire ea certum. Verum & ad inſecta tranſeamus. Hæc nanque reſtant immenſæ ſubtilitatis animalia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VNDECIMVS. PROOEMIVM.

DE Inſectis aĩalibus: ut ſũt Apes: Formicæ: et huiuſmodi.

RESTANT IMMENSAE SVBTILITA-tis animalia: quãdo aliqui ea neq; ſpirare & ſine ſanguine eſſe etiam prodiderunt.

DE Inſectoꝝ gñe. Cap. i.

m Vlta hæc & multigena terreſtrium uolu-crũq; uita. Alia pẽnata ut apes. Alia utroq; modo ut formicæ. Aliqua & pennis & pedibus carentia. Et iure omnia inſecta appellata ab inci-ſuris: quæ nunc ceruicum loco: nunc pectorum atq; alui præcincta ſeparant membra tenui modo fiſtula cohærentia. Aliquibus uero non tota inci-ſura eas ambiente rugas: ſed in aluo aut ſuperne tãtũ ĩbricatis flexiliũ uertebris: nuſq̃ alibi ſpectatiore naturæ reꝝ artificio.

DE Subtilitate naturæ in his. Cap. ii.

i N magnis ſiquidẽ corporibus aut certe maioribus facilis officina ſeq̃ci materia fuit. In his uero tã paruis atq; tam nullis quæ ratio? quãta uis? tam ĩextricabilis perfectio. Vbi tot ſẽſus collocauit in culice? Et ſunt alia dictu minora. Sed ubi uiſum in ea prætẽdit? Vbi guſtatum applicauit? Vbi odoratum inſeruit? Vbi uero truculẽtã illam & portione maximam uocem ingenerauit? Qua ſubtilitate pennas adnexuit? Prælongauit pedum crura? Diſpoſuit ieiunam cauam uti aluum? Auidam ſanguinis & potiſſimũ humani ſitim accendit? Telum uero perfodiẽdo tergori quo ſpiculauit ingenio? Atq; ut in capaci cum cerni non poſſit exilitas: ita reciproca gñauit arte: ut fodiẽdo acuminatum pariter ſorbendoq; fiſtuloſum eſſet. Quos teredini ad pforãda robora cum ſono teſte dentes affixit? potiſſimumq; e ligno cibatum fecit? Sed turri-geros elephãtorum miramur humeros: taurorumq; colla: & truces in ſublime iactus: tigrium rapinas: leonũ iubas: cum rerum natũa nuſq̃ magis q̃ in minimis tota ſit. Quapropter quæſo ne noſtra legentes (quoniam ex his ſpernunt multa) etiam relata faſtidio dãnẽt: cũ ĩ contẽplatione naturæ nihil poſſit uideri ſupuacuũ.

Vtrum ſpirent an habeant ſanguinem. Cap. iii.

i Nſecta multi negarũt ſpirare id ratione perſuadentes: quoniam uiſceri ĩteriori nexus ſpirabilis nõ ineſſet. Itaq; uiuere ut fruges arboreſq;. Sed plurimũ ĩtereſſe ſpiret aliquid: an uiuat. Eadem de cã nec ſanguinem iis eſſe: qui ſit nullis carentibus corde aut iecore. Sic nec ſpirare ea quibus pulmo deſit. Vnde numeroſa quæſtionum ſeries exorit̃. Iidem enim & uocem eſſe iis negant in tanto murmure apum: cicadarũ ſono: & aliis quæ ſuis æſtimabunt̃ locis. Nam mihi contuenti ſemper ſuaſit rerum natura nihil incredibile exiſtimare de ea. Nec uideo cur magis nõ poſſint trahere ani-mam talia & uiuere: q̃ ſpirare ſine uiſceribus. Quod etiam in marinis docuimus: q̃uis arcente ſpiritum denſitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua & animatu carere in ipſo ſpiritu uiuentia. Habere ſenſum uictus gñationis atq; operis & de fu-turo etiam curam. Et q̃uis non ſint membra: quæ uelut carina ſenſus inuehant: eſſe tamen iis auditum: olfactum: guſtatum: eximia præterea naturæ dona: ſolertiã: ani-mum: artem: quis facile crediderit? Sãguinem non eſſe iis fateor: ſicut ne terreſtribus quidem cunctis inter ſe ſimilem quidem: ut ſepiæ in mari ſanguinis uires attramẽtũ optineat: purpurarũ generi infector ille ſuccus. ſic inſectis quiſquis eſt uitalis hũor: hic erit ſanguinis loco. Sed exiſtimatio ſua cuiq; ſit. Nobis propoſitum eſt naturas rerum manifeſtas indicare: non cauſas iudicare dubias.

DE Corpore eorum. Cap. iiii.

i Nſecta ut intelligi poſſit: non uidentur neruos habere: nec oſſa: nec ſpinas: nec cartilaginem: nec pinguia: nec carnes: nec cruſtam quidem fragilem: ut quædã marina. nec iure dicetur cutis: ſed mediæ cuiuſdam inter omnia hæc naturæ corpus

arenti ſimile neruo mollius: in reliquis partibus ſiccius uerius q̄ durius. Et hoc ſolum iis eſt: nec præterea aliud. Nihil intus niſi admodum paucis inteſtinum implicatum. Itaq; diuulſis præcipua uiuacitas: & partium ſingularum palpitatio. Quia quæcunq; eſt ratio uitalis: illa non certis ineſt membris: ſed toto in corpore: minime tñ capite. Solumq; non mouet̄ niſi cum pectore auulſum. In nullo gñe plures ſunt pedes. Et q̄bus ex iis plurimi: diutius uiuunt diuulſa: ut in ſcolopendris uidemus. Habēt autem oculos: prærerq; ſēſus tactum & guſtatum: aliqua & odoratum: pauca & auditum.

DE Apibus. Cap. v.

SEd inter omnia principatus apibus & iure præcipua admiratio. Solis ex eo gñe hominum cā genitis. Mella contrahunt ſuccumq; dulciſſimum atq; ſubtiliſſimum ac ſaluberrimum. Fauos confingunt & ceras. Illæ ad uſus uitæ laborem tolerāt. Opera conficiunt. Rempublicā habent: conſilia priuatim: ac duces gregatim. Et quod maxime mirum ſit: mores habent. Præterea cum ſint neq; manſueti generis neq; feri: tamen tanta eſt natura rerum: ut prope ex umbra minimi aīalis incomparabile effecerit qddam. Quos efficaciæ induſtriæq; tātæ comparemus neruos? q̄s uires? quos ratione mediuſſidius uiros? hoc certe præſtantioribus quo nihil nouere niſi commune. Nō ſit de aīa quæſtio. conſtet & de ſanguine: q̄tulum tñ eſſe in tantulis poteſt. Aeſtimemus poſtea ingeniū.

Qui ordo naturæ ī eis. Cap. vi.

HYeme condūt̄. Vnde enim ad pruinas niueſq; & aquilonum flatus pferendos uires? Sane & inſecta ōnia: ſed minus diu. Quæ pietibus nr̄is occultata: mature tepefiūt. Circa apes aut temporum locorumue ratio mutata eſt: aut errauerūt priores. Cōdūt̄ a uergiliarum occaſu: ſed latent ultra exortum. Adeo non ad ueris initium ut dixere: nec ut quiſq̄ in italia de alueis exiſtimat. Añ fabas florētes non exeūt ad opera & labores. nulluſq; (cum per cælum licuit) ocio perit dies. Primū itaq; fauos cōſtruūt. ceram fingūt: hoc eſt domos cellaſq; faciunt. Deinde ſobolē: poſtea mella: ceram ex floribus. Melligenem a lachrymis arborum quæ glutinum pariūt ſalicis ulmi arūdis ſucco: gummi: reſina. Iis primum alueum ipſum intus totum ut quodam tectorio illinūt: & aliis amarioribus ſuccis contra aliarum beſtiolarum auiditates. id ſe facturas conſciæ quod concupiſci poſſit. Iis deinde fores quoq; latiores circūſtruūt.

DE Vocabulis operis. Cap. vii.

PRima fundamenta operis metyn uocant periti: ſecunda piſſocæron: tertia propolin. Inter coria ceraſq; magni ad medicamina uſus. Metys cruſta eſt prīa ſaporis amari. Piſſocæros ſuper eam uenit picantium modo ceu dilucior ceræ initiū populorumq; mitiore gūmi. Propolis craſſioris iam materiæ additis floribus. nundū tamē cera: ſed fauoꝝ ſtabilimentum: qua omnes frigoris aut iniuriæ aditus obſtruūt̄: odore etiā nunc graui: ut qua pleriq; pro galbano utant̄. Præter hæc conuehet̄ rhithace quam alii ſandaracam: alii cerinthum uocant. Hic erit apum dum operant̄ cibus: q ſæpe inuenit̄ in fauorum inanitatibus ſepoſitus: & ipſe amari ſaporis: ſed plenus humoris cibus. Gignitur autem rore uerno: & arborū ſucco gummi modo: africi mīor: auſtri flatu nigrior: aquilonibus melior & rubens. Plurimum in græcis nucibus Menecrates florem ait eſſe futuræ meſſis indiciū: ſed nemo præter eū.

Ex q̄bus floribus opera fiant. Cap. viii.

CAeras ex omnium arborum ſatorumq; floribus confingunt: excepta rumice & chenopode. Herbarum hæc gñā. Falſo excipitur ſpartum. quippe cum hiſpania multa in ſpartariis mella herbam eam ſapiunt. Falſo & oleas excipi arbitror. quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certum ē. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem non modo corporibus inſidunt. Operant̄ intra. lx. paſſus. Et ſubinde conſūptis in proximo floribus: ſpeculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehenſæ in expeditione excubant ſupinæ: ut alas a rore ꝓtegāt.

DE Amatoribus earum. Cap. ix.

NE quis miretur amore earum captos Ariſtomachum ſoléſem duo de.xl.annis
nihil aliud egiſſe. Hyliſcum uero thaſium in deſertis apes colentem Agrium
cognominatum: qui ambo ſcripſere de iis.

¶ Ratio operis. ¶ Cap.x.

RAtio operis: interdiu ſtatio ad portas more caſtrorum. Noctu qes in matutinũ
donec una excitet omnes gemino aut triplici bombo: ut buccino aliquo. Tunc
uniuerſæ prouolant: ſi dies mitis futurus eſt. Prædiuinant.n.uentos hymbreſq; : &
tunc ſe continent tectis. Itaq; temperie cæli (hanc.n.inter præſcita hñt) cum agmen
ad opera proceſſit: aliæ flores aggerunt pedibus: aliæ aquam ore: guttaſq; lanugine
totius corporis. Quarum adoleſcentiores ad opera exeunt: & ſupradicta conuehunt.
Seniores intus operant̃. Quæ flores comportant: prioribus pedibus fœmina onerant
propter id nata ſcabra: pedes priores roſtro. totæq; onuſtæ remeant ſarcina pandatæ.
Excipiunt eas ternæ: quaternæq; exonerãt. Sunt enim intus quoq; officia diuiſa. Aliæ
ſtruunt. Aliæ poliunt. Aliæ ſuggerunt. Aliæ cibum comparant ex eo: quod allatum ẽ.
Neq; .n. ſepatim ueſcũt̃: ne inæq̃litas operis aut cibi fiat & temporis. Struunt rurſus
ea orſa concameratione alui. textumq; uel uſq; ad ſumma tecta deducunt: limitibus
binis circa ſingulos actus: ut aliis ĩtrẽt: aliis exeant. Faui ſupiore pte affixi: & paululũ
etiam lateribus ſimul hærent: & pendent una. alueum non contingunt: nunc obliqui:
nunc rotũdi qualiter poſcit alueus. Aliquando & duorum generum: cum duo examĩa
concordibus populis diſſimiles habuere ritus. Ruentes cæras fulciunt pilaꝝ inſtar ĩte⁄
rius a ſolo fornicatis: ut ſit aditus ad ſarciẽdum. Primi fere tres uerſus ĩanes ſtruũt̃:
ne promptum ſit quod inuitet furantem. Nouiſſimi maxime implẽtur melle: ideoq;
auerſo alueo faui eximunt̃. Gerulæ ſecundos flatus captant. ſi cooriat̃ procella: ap⁄
prehenſis peduſculo lapillis ſe librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt.
Iuxta uero terram uolant in aduerſo flatu uepribus hebetato. Mira obſeruatio operis.
Ceſſantiũ inertiam notant: caſtigant: mox & puniunt morte. Mira mundicia. Amo⁄
liunt̃ omnia e medio. nullæq; inter opera ſpurciciæ iacent. Quin & excrementa opã⁄
tium intus ne longius recedant: unum congeſta in locum turbidis diebus & operis
ocio egerunt. Cũ adueſperaſcit: ĩ alueo ſtrepũt minus ac minus: dõec una circũuolet:
eodem quo excitauit bombo: ceu quietem capere imperans. Et hoc caſtrorum more.
Tunc repẽte õnes cõticeſcũt. Domos primum plebeiis exædificãt: deĩde regibus.

¶ DE Fucis. ¶ Cap.xi.

SI ſperat̃ largior prouẽtus: adiiciunt̃ contubernia & fucis. Hæ cellarum minimæ:
ſed ipſi maiores apibus. Sũt autem fuci ſine aculeo uelut imperfectæ apes: no⁄
uiſſimæq; a feſſis & iam emeritis inchoatæ: ſerotinus fœtus & quaſi ſeruitia uerarum
apum. Quamobrem imperant iis: primoſq; in opera expellunt: tardantes ſine clæ⁄
mentia puniunt. Neq; in opere tantum: ſed in fœtu coadiuuant eas: multum ad
calorem conferente turba. Certe quo maior eorum fuerit multitudo: eo maior fiet ex⁄
aminum prouentus. Cum mella cœperint matureſcere: abigunt eos. Multæ ſingulos
aggreſſæ trucidant. Nec id genus niſi uere conſpicit̃. Fucus ademptis alis in alueum
reiectus ipſe cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in una parte aluei extruũt
amplas: magnificas: ſeparatas: tuberculo eminentes. Quod ſi exprimat̃: non gignũt̃
ſoboles. Sexangulæ omnes cellæ: a ſingulorum eæ pedum opere. Nihil hoꝝ ſtatuto
tpr̃e: ſed rapiunt diebus ſerenis munia. & melle uno alteroue ſummũ die cellas replẽt.

¶ Quæ natura mellis. ¶ Cap.xii.

VEnit hoc ex aere: & maxime ſyderum exortu. præcipueq; in ipſo ſyrio explẽdente
fit: nec omnino prius uergiliarum exortu ſublucanis temporibus. Itaque cum
prima aurora folia arborum melle roſcida ĩueniũt̃. Ac ſiqui matutĩo ſub diuo fuere:
unctas liquore ueſtes: capillumq; concretum ſentiunt. Siue ille eſt cæli ſudor: ſiue
quædã ſyderum ſaliua: ſiue purgantis ſe aeris ſuccus: ſiue aquæ eſt & purus ac liq̃dus
& ſuæ naturæ: q̃lis defluit primo. Nunc uero e tanta cadens altitudine: multumque

dum uenit ſordeſcẽs & obuio terræ halitu infectus præterea a frõde ac pabulis potus:
& ĩ uterculos congeſtus apũ. Ore enim eũ uomũt. Ad hæc ſucco florum corruptus &
alueis maceratus: totienſq; mutatus: magnam tñ cæleſtis naturæ uoluptatẽ affert.

Quæ optima mella. Cap. xiii.

IBi optimus ſemper: ubi optimorum doliolis florum conditᷣ. Atticæ regionis hic
& ſiculæ hymeto & hybla ab locis: mox callimne inſula. Eſt autem initio mel ut
aqua dilutum: & primis diebus feruet ut muſta: ſeq; purgat. Viceſimo die craſſeſcit.
Mox obducitur tenui membrana: q̃ feruoris ipſius ſpuma concreſcit. Sorbetᷣ optimũ
& minime frõde infectũ e quercus tiliæ arundinũ foliis.

Quæ gña mellis in ſingulis. Cap. xiiii.

SVmma quidẽ bonitatis natiõe cõſtat (ut ſupradiximus) pluribus modis. Aliubi
enim faui cæra ſpectabiles gignuntᷣ: ut in pelignis: ſicilia. Aliubi mellis copia:
ut in creta: cypro: africa. Aliubi magnitudine: ut in ſeptentrionalibus: uiſo iam in
germania octo pedum longitudinis fauo: in caua parte nigro. In quocũq; tñ tractu
terna ſũt mellis gña. Vernum ex floribus conſtructo fauo: quod ideo uocatᷣ anthinũ.
Hoc qdam attigi uetant: ut largo alimento ualida exeat ſoboles. Alii ex nullo minus
apibus reliquũt: quoniam magna ſequatᷣ ubertas magnorum ſydeꝝ exortu. Præterea
ſolſtitio cum thynnis & uua florere incipiũt: præcipua cellarum materia. Eſt autem in
eximendis fauis neceſſaria diſpenſatio: quoniam inopia cibi deſperant: moriuntᷣq;:
aut effugiũt. Contra copia ignauiam affert. Maciem melle non rhithace paſcũt. Qui
autem ſunt diligentiores: ex hac uindemia duodecimam partem apibus relinquunt.
Dies ſtatutus inchoandi ut quadam lege naturæ ſi ſcire: aut obſeruare homĩes uelint:
triceſimus ab educto examine. fereq; maio mẽſe includitᷣ hæc uindemia. Alteꝝ genus
ẽ mellis æſtiui: quod ideo uocatᷣ horeum a tempeſtiuitate præcipua ipſo ſyrio explen-
deſcente poſt ſolſtitium diebus. xxx. fere. Immẽſa circa hoc ſubtilitas naturæ morta-
libus patefacta eſt: niſi fraus hominũ cuncta pernicie corrumperet. Namq; ab exortu
ſyderis cuiuſcunq;: ſed nobilium maxime aut cæleſtis arcus ſi non ſequantᷣ hymbres:
ſed ros tepeſcat ſolis radiis: medicamẽta non mella gignũtᷣ oculis ulceribus: ĩterniſq;
uiſceribus dona cæleſtia. Quod ſi ſeruetᷣ hoc ſyrio exoriente: caſuq; congruat in eũdẽ
diem: ut ſæpe ueneris aut iouis mercuriiue exortus non alia ſuauitatis: uſuſq; morta-
lium malis a morte uocandis q̃ diuini nectaris fiat.

Quomõ ꝓbentᷣ mella. Cap. xv.

MEl plenilunio uberius capitᷣ: ſerena die pĩguius. In omni melle quod ꝑ ſe fluxit:
ut muſtum oleumq;: appellatᷣq; tacitum: maxime laudabile eſt. Aeſtiuũ õne
rutilum ut diebus confectum ſiccioribus. Aptiſſimum in æſtimatione e thymo coloris
aurei: ſaporis gratiſſimi: cum ſit palam doliolis pingue: marino e rore ſpiſſũ. Quod
concreſcit autem: hoc minime laudatᷣ. Thymoſum non coit: & tactu prætenuia fila
mittit. Quod primum grauitatis argumentum eſt: abrumpi ſtatim & reſilire guttas:
uilitatis indicium habetᷣ. Sequens probatio ut ſit odoratum & ex dulce reglutinoſum
perlucidum. Aeſtiua mellatione decimam partem Thaſio Dionyſio apibus relinqui
placet: ſi pleni fuerint aluei. Si minus ꝓ rata portiõe: aut ſi inanes: omnino nõ attigi.
Huic uindemiæ attici ſignum dedere initiũ caprificialẽ diẽ Vulcano ſacrum.

DE Tertio gñe mellis: & quomõ Apes ꝓbẽtᷣ. Cap. xvi.

TErtium genus mellis minime probatum: ſilueſtre quod ericeum uocant. Cõue-
hitᷣ poſt primos autumni hymbres cum erica ſola floret in ſiluis: ob id arenoſo
ſimile. Gignitᷣ id maxime arcturi exortu a pridie idus ſeptembris. Quidam æſtiuam
mellationem ad arcturi exortum proferunt: quoniam ad æquinoctium autumni ab
eo ſuperſunt dies. xiiii. Et ab æqnoctio ad uergiliarum occaſum diebus. xlviii. Plurimi
ſyderitẽ: athenïẽſes tetradicẽ appellãt: eubœa ſiſarum: putãtq; apibus eſſe gratiſſĩam:
fortaſſis quia tunc nulla alia ſit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ & uergiliaꝝ

occaſu idibus nouẽbris fere includitur. Reliqui ex ea duas partes apibus rõ ꝑſuadet:
& ſemper eas partes fauorum: quæ habeant rhitacem. A bruma ad arcturi exortum
diebus.lx.ſomno alunt’ ſine ullo cibo. Ad arcturi exortum ab æquinoctio uerno tepi-
diore tractu iam uigilant. Sed etiam tunc alueo ſe continent: ſeruatoſq; in id tempus
cibos repetunt. In italia uero hoc idẽ a uergiliarum exortu faciũt: & in eũ dormiũt.
Alueos qdã in eximẽdo melle expendunt: ita dirimentes quantum relinquant. Aeqtas
etiam in eis obſtringit’. Feruntq; ſocietate fraudata alueos mori. In primis præcipitur
ut lauti puriq; eximant mella. Furem & mulierum menſes odere. Cum eximunt’ mel-
la: apes abigi fumo utiliſſimum: ne iraſcantur: aut ipſæ auidæ uorent. Fumo crebriore
etiã ignauia eaꝝ excitatur ad opera. Nã ubi incubauere: fauos liuidos faciunt. Rurſus
nimio fumo inficiunt’: quarum iniuriam celerrime ſentiunt mella: uel minimo con-
tactu roris aceſcentia. Et ob id inter gña ſeruat’ quod acarnon uocant. Album mel nõ
fit quod bithymum eſt: ſed oculis & ulceribus aptiſſimum. Fœtus quonammodo ꝓ-
generarent: magna inter eruditos & ſubtilis quæſtio fuit. Apum.n.coitus uiſus eſt
nunq̃. Plures exiſtimauere oportere confici floribus compoſitis: apte atque utiliter.
Aliqui coitu unius: qui rex in quoq; appellet’ examine. Hunc eſſe ſolũ marẽ præcipua
magnitudine: ne fatiſcat. Ideo fœtum ſine eo non edi: apeſq; reliquas tanq̃ marem
fœminas comitari: non tanq̃ ducem. Quam probabilem alias ſententiam fucorum
euentus coarguit. Quæ enim rõ ut idem coitus alios perfectos: imperfectos generet
alios? Propior uero prior exiſtĩatio fieret: ni rurſus alia difficultas occurreret. Quippe
naſcunt’ aliquando in extremis fauis apes grandiores: quæ cæteras fugant. Oeſtrus
uocat’ hoc malum: quonam modo naſcens: ſi ipſæ ſe fingunt? Quod certum ẽ: galli-
narum modo incubant. Id quod excluſum eſt primum uermiculus uidetur candidus
iacens tranſuerſus: adhærenſq; ita: ut paſcere uideat’. Rex ſtatĩ mellei coloris ut electo
flore ex omni copia factus: neq; uermiculus: ſed ſtatim penniger. Cætera turba cum
formam capere cœpit nymphæ uocant’: ut fuci ſirenes atq; cephenes. Siqs alterutris
capita demat: priuſq̃ pẽnas habeant: pro gratiſſimo ſunt pabulo matribus. Tempore
procedente ĩſtillant cibos: atq; incubant tum maxime murmurantes caloris ut putãt
faciendi gr̃a neceſſarii excludendis pullis: donec ruptis membranis quæ ſingulos cin-
gunt: ouorum modo uniuerſum agmen emergat. Spectatum hoc romæ conſularis
cuiuſdam ſuburbano alueis cornu laterne tranſlucido factis. Fœtus intra.xlv.diem
peragit’. Fit in fauis quibuſdam qui uocat’ clerus amaræ duricia cæræ: cum fœtum ĩde
non eduxere morbo aut ignauia: aut in fœcunditate naturali. Hic eſt abortus apum.
Protinus autem educti operant’ quadam diſciplina cum matribus. Regemq; iuuenẽ
æqualis turba comitat’. Reges plures inchoant’ nec deſunt. Poſtea ex iis ſoboles cum
adulta eſſe cœpit concordi ſuffragio teterrimos negant: ne diſtrahant agmina. Duo
autem gña eorum: melior niger: uariuſq;. Omnibus forma ſemper egregia: & duplo q̃
cæteris maior. Pennæ breuiores: crura recta: ingreſſus celſior. In fronte macula quodã
diademate cãdicãs. Multũ etiam nitore a uulgo differunt.

Quæ regiminis rõ. Cap.xvii.

QVærat nũc aliquis: unus ne Hercules fuerit? et quod Liberipatris ſepulchrum?
& reliqua uetuſtatis ſitu obruta. Ecce in re parua: uilliſq; noſtris annexa: cuius
aſſidua copia eſt: non conſtat inter auctores. Rex nullum ne ſolus habeat aculeum
maieſtate tantum armatus: an dederit eum quidem natura: ſed uſum eſſe tantum
negauerit. Illud cõſtat: imperatorem aculeo non uti. Mira plebeii circa eum obediẽtia:
cum procedit una eſt. Totum examen circa eum conglobat’. Cingit: protegit: cerni nõ
patit’. Reliquo tempore cum populus in labore eſt: ipſe opera intus circuit ſimilis ex-
hortanti ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam: lictoreſq; aſſidua cuſtodientes
auctoritate. Procedit foras non niſi migraturo examine. Id multo intelligitur ante
aliquot diebus murmure intus ſtrepẽte apparatus indicio diem tempeſtiuũ eligẽtiũ.

Siquis alam ei detruncet:non fugiet examen. Cum proceſſere:ſe quæq; proximam illi cupit eſſe:& in officio conſpici gaudet. Feſſum humeris ſubleuant. Validius fatigatũ ex toto portant. Siqua laſſata deficit:aut forte aberrauit:odore proſequitur. Vbicũq; ille conſedit:ibi cunctarum caſtra ſunt. Tunc oſtenta faciunt priuata ac publica uua dependente in domibus templiſue ſæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platonis:tunc etiam ſuauitatem illam prædulcis eloquii portendentes. Sedere in caſtris Druſi imperatoris: cum proſperrime pugnatum apud arbalonem eſt: haud quaquã perpetua aruſpicum coniectura:qui dirum id oſtentum exiſtimant. Semper duce prehẽſo totum tenet́ agmen. Amiſſo dilabit́:migrantq; ad alios. Eſſe utiq; ſine rege non poſſunt. Inuitæ autem interimunt eos cum plures fuere:potiuſq; naſcentiũ domos dirimunt. Si prouentus deſperat́:tunc & fucos abigunt. Quanq̃ de iis uideo dubitari:propriumq; iis genus eſſe aliquos exiſtimare. Sicut furibus grandiſſimis ĩter illas:ſed nigris:lataq; aluo. Ita appellatis:quia furtim deuorent mella. Certum eſt ab apibus fucos interfici. Vtiq; regem non hñt. Sed quomodo ſine aculeo naſcant́: in quæſtione eſt. Humido uere melior fœtus: ſicco mel copioſius. Quod ſi defecerit alicuius aluei cibus:impetum in proximas faciunt rapinæ propoſito. At illæ contra dirigunt aciem:& ſi cuſtos aſſit:alterutra pars quem ſuis fauere ſentit:non appetit eum. Et aliis quoq; ſæpe dimicãt cauſis:eaſq; acies cõtrarias duo ĩperatores ĩſtruũt. Maxĩa rixa & ĩ cõuehẽdis floribus exorta:& ſuos qbuſq; euocãtibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota diſcutit́. Recõciliãt́ uero lacte:uel aq̃ mulſa.

❡DE Gñe Apum:& quæ inimica apibus. ❡Cap.xviii.

APes ſunt & ruſticæ ſilueſtreſq;:horridæ aſpectu:multo iracũdiores:ſed opere ac labore præſtantes. Vrbanarum duo gña. Optimæ breues:uariæq;:& ĩ rotũditatẽ compactiles. Deteriores longæ:& qbus ſimilitudo ueſparum: etiamnũ deterrimæ ex iis piloſæ. In põto ſunt quædam albæ:quæ bis in menſe mella faciunt. Circa thermodoontem autem fluuium duo gña. Aliarum quæ in arboribus mellificãt. Aliarũ quæ ſub terra:triplici cærarum ordine uberrimi prouentus. Aculeum apibus natã dedit uẽtri conſertum:ad unum ictum hoc infixo. Quidam eas ſtatim emori putant. Aliq nõ niſi intantum adacto:ut inteſtinum ſæpe aſſequat́. Sed fucos poſtea eſſe:nec mella facere:uelut caſtratis uiribus. Pariterq; & nocere & prodeſſe:dein deſinere. Eſt ĩ exẽplis equos ab iis occiſos. Odere fœdos odores. procul fugiunt:ſed & infectos. Itaq; ũguẽta redolentes infeſtant. Ipſæ plurimorum aĩalium iniuriis obnoxiæ. Impugnant eas naturæ eiuſdem degeneres ueſpæ atq; crabrones: & e culicum gñe qui uocãt́ muliones. Populant́ hirundines & quædam aliæ aues. Inſidiant́ aquantibus ranæ:quæ maxima earum eſt operatio:tum cum ſobolem faciunt. Nec eæ tãtum quæ ſtagna riuoſq; obſidẽt:uerũ & rubetæ ueniunt ultro:adrepẽteſq; floribus opertas ſufflant ab hoc ſpatio prouolant:confeſtimq; abripiunt́. nec ſẽtire ictus apium ranæ tradunt́. Inimicæ & oues:difficile ſe e lanis earũ explicantibus. Cancrorum etiam odore ſiquis iuxta coq̃t: exanimant́. Quin & morbos ſuapte natura ſẽtiunt. Index eorum triſtitia torpẽs. Et cum añ fores in teporẽ ſolis promotis aliæ cibos miniſtrant. Cum defunctas ꝓgerũt. Funerantiũq; more comitant́ exequias. Rege ac peſte cõſumpto:mœret plebs ignauo dolore. Non cibos conuehunt. Non procedunt:triſti tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahit́ itaq; deducta multitudĩe:alias ſpectantes exanimẽ luctũ non minuũt. Tũc quoq; ni ſubueniat́:fame moriũt́. Hylaritate igit́ & nitore ſanitas æſtimat́.

❡DE Moribus apum. ❡Cap.xix.

SVnt & operis morbi:cum fauos non explẽt:cleron uocant. Iidẽ blapſigoniam ſi fœtum non pagant. Inimica & echo ẽ reſultanti ſono: qui pauidas alterno pulſet ictu. Inimica & nebula. Aranei quoq; uel maxime hoſtiles cum præualuere ut intexant:enecant alueos. Papilio etiam ignauus & inhonoratus; luminibus accenſis aduolans peſtifer: nec uno modo. nam & ipſe cæras depaſcit́: & relinqt excrementa:

q̄bus teredines gignūť. filis etiam araneus quacūq; íceſſerit alarū maxime lanugines obtexit. Naſcūtur & in ipſo ligno teredines: quæ cæras præcipue appetūt. Infeſtat & auiditas paſtus nimia florū ſatietate uerno maxime tēpore aluo cita. Oleo quidē non apes tātum: ſed omnia inſecta exanimantur: præcipue ſi capite ūcto in ſole ponātur. Aliq̄do & ipſæ contrahūt mortis ſibi cās: cum ſēſere eximi mella: auide uorantes. Cætero præpcæ: & quæ alioqn ꝓdigas atq; edaces nō ſecus ac pigras & ignauas ꝑturbēt. Nocent & ſua mella ipſis. illitæq; ab aduerſa ꝑte moriunť: tot hoſtibus: tot caſibus. & quota portione eorum commemorata: tam munificum animal expoſitum eſt. Remedia dicemus ſuis locis. Nūc.n.ſermo de nat̄a ē.

¶ DE Cōtinēdis apibus: & quomō reparēť. ¶ Cap. xx.

GAudent plauſu atq; tinnitu æris. eoq; conuocanť. quo manifeſtum ē auditus quoq; íeſſe ſēſū. Effecto opere: educto fœtu fūctæ munere ōni: exercitationē tñ ſolemnem hñt. Spatiatæq; in apto: & in altum datæ gyris uolatu editis tum demum ad cibum redeunt. Vita eis lōgiſſima: ut proſpere inimica ac fortuita cedant: ſeptenis annis uniuerſa. Alueos nunq̄ ultra decem annos duraſſe prodiť. Sūt q mortuas ſi intra tectū hyeme ſeruēť: deinde ſole uerno torreanť ac ficulneo cinere toto die foueāť: putēt reuiuiſcere. In totum uero amiſſas reparari uentribus bubulis recētibus cū fimo obrutis. Virgilius iuuēcoꝝ corpore exanimato: ſicut equoꝝ ueſpas atq; crabrones: ſicut aſinorum ſcarabeos mutante nat̄a ex aliis quædam in alia. Sed hoꝝ omnium coitus cernūť. & tñ í fœtu eadem prope nat̄a quæ apibus.

¶ DE Veſpis & Crabronibus. ¶ Cap. xxi.

VEſpæ in ſublimi e luto nidos faciunt & in iis cæras: crabrones cauernis ac ſub terra. Et hoꝝ omnium ſexangulæ cellæ. Cætera autem cortice. Araneis fœtus & ipſe inæq̄lis ut barbarus. alius euolat. alius í infantia eſt. alius í uermiculo. Et autūno non uerno omnia ea. Plenilunio maxime creſcunt. Veſpæ quæ ichneumones uocanť (ſūt autem minores q̄ aliæ) unum genus ex araneis pimūt phalangium appellatum. & in nidos ſuos ferūt. deíde illinunt. & ex iis incubando ſuū genus procreant. Præterea omnes carne ueſcūť cōtra q̄ apes: quæ nullum corpus attingūt. Sed ueſpæ muſcas grandiores uenanť. & āputato iis capite: reliquū corpus auferūt. Crabronū ſilueſtres in arborum cauernis degūt. Hyeme ut cætera inſecta condūť. Vita bimatū nō trāſit. Ictus eorum haud temere ſine febri non eſt. Auctores ſūt ter nouenis pūctis interfici hominē. Alioꝝ qui mitiores uidenť duo gña. Opifices minores corpore q moriūtur hyeme. Matres: quæ biennio durant. ii & clæmētes. Nidos uere faciūt fere q̄drifores: í q̄bus opifices gñenť. Iis educatis: alios deinde nidos maiores fingūt: in q̄bus matres futuras producāt. Iam tūc opifices fūgūť munere: & paſcūt eas. Latior matꝝ ſpecies: dubiumq; an hēant aculeos: qa non egrediūť. Et his ſūt ſui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemē decidere aculeos. Nec crabronum autem nec ueſpaꝝ gñi reges aut examía: ſed ſubíde renouať multitudo ſobole.

¶ DE Bombicibus: & Bombylii: & Necydalo: & quis primus bombicinam ueſtem inuenerit. ¶ Cap. xxii.

QVartum inter hæc genus ē bombicum í aſſyria proueniēs: maius q̄ ſupradicta. Nidos luto fingunt ſalis ſpecie applicatos lapidi: tāta duricia: ut ſpiculis pforari uix poſſint. In iis & cæras largius q̄ apes faciūt. Deíde maiorem uermiculum. Et alia hoꝝ origo. Ea grādiore uermiculo gemina ꝓtēdēs ſui gñis cornua. Hi erucæ ſūt. Fit deíde quod uocať bōbylis: ex ea necydalus: ex hoc in ſex mēſibus bōbices. Telas araneorum mō texūt ad ueſtem luxumq; fœminarum: quæ bōbicina appellať. Prima eas retorqueri rurſuſq; texere inuenit: in co mulier Pamphile Platis filia non fraudāda gloria excogitatæ rōnis: ut denudet fœminā ueſtis bōbicina.

¶ DE Bōbice coa. ¶ Cap. xxiii.

ET í co inſula naſci tradūť cupreſſi: terebinthi: fraxini. Quercus florē hymbribus

decuſſum terræ halitu animante. Fieri autem primo papiliões puos:nudoſq;. Mox frigoꝝ impatiētia uillis inhorreſcere:& aduerſus hyemē tunicas ſibi inſtaurare dēſas: pedum aſpitate radēte foliorum lanuginē in uellera. Hāc ab his quoq; cogi ſubigiq; unguium carminatione:mox trahi inter ramos:tenuari ceu pectine. Poſtea apprehēſā corpori inuolui nido uolubili. Tūc ab homine tolli:fictilibuſq; uaſis tepore & furfuꝝ eſca nutriri. Atq; ita ſubnaſci ſui gñis plumas:quibus ueſtitos ad alia pēſa dimitti. Quæ uero capta ſint lanificia hūore lēteſcere:mox in fila tenuari iūceo fuſo. Nec puduit has ueſtes etiam uiros lenitate uſurpare ,ppter onera æſtiua. In tantum a lorica gerēda diſceſſere mores:ut oneri ſit etiā ueſtes. Aſſyria tñ bōbice adhuc fœmīs cedius.

DE Araneis & gñatiōe eorum. Cap. xxiiii.

ARaneoꝝ his nō abſurde iungat̃ natura : digna uel præcipue admiratiōe. Plura autem horum ſunt gña:nec dictu neceſſaria in tanta notitia. Phalangia ex iis appellantur. quorum noxii morſus:corpus exiguum:uarium acuminatum: ad ſaltū ingrediētium. Altera eorum ſpecies nigri prioribus cruribus longiſſimis. omnibus internodia terna in cruribus lupoꝝ mō. Minimi non texunt. Maiores in terra cauernaꝝ exigua ueſtibula præpādunt. Tertium eorundem genus erudita operatiōe cōſpicuū. Ordit̃ telas: tantiq; operis materiæ uterus eius ſufficit : ſiue ita corrupta alui natura ſtatuto tempore ut Democrito placet:ſiue eſt intus quædam lanigera fertilitas: tam moderato ungue:tam tereti filo & tam æq̄li deducit ſtamina ipſo ſe pōdere uſus. Texere a medio incipit circinato orbe ſubtemina adnectens : maculaſq; paribus ſemper interuallis: ſed ſubinde creſcentibus ex anguſto dilatans indiſſolubili nodo īplicat. Quanta arte celant pedicas ſcutulato rete ad capiendas muſcas circa graſſantes? q̄ nō ad hoc uidet̃ ptinere crebra tapexitas telæ: & quadam politura artis:ipſa p ſe tenax rō textrinæ? q̄ laxus afflatus ad non reſpuenda quæ ueniant? ſinus derelicto laxo prætēti ſumma pte:ut arbitrari liceat illa:quæ difficile cernunt̃:atq; ut in plagis lineæ offēſæ præcipitant̃ in ſinum. Specus ipſæ qua cōcameratæ architectura? & cōtra frigora q̄to uilloſior? q̄ remotus a medio aliudq; agēti ſimilis? Incluſus uero ſic ut ſit nec ne ītus aliquis cerni non poſſit. Age firmitas q̄ta irrumpētibus uētis ? q̄ puluerum mole degrauāte? Latitudo telæ ſæpe inter duas arbores cum exercet artem & diſcit texere. Lōgitudo fili a culmine: ac rurſus a terra p illud ipſum uelut reciprocatio : ſubitq; piter ac fila deducit. Cum uero captura incidit: q̄ uigilans & patus ad curſum? Licet extrēa hæreat plaga ſemper in medium currit:ex quo ſic maxime totum concutiēdo īplicet. Sciſſa protinus reficit ad polituram ſarciens. Nanq; & lacertarum catulos uenantur. hos primum tela inuoluentes:& tunc demum labra utraq; morſu apprehendentes āphitheatrali ſpectaculo cum contingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe īcremēto āniū futuro:telas ſuas altius tollunt. Iidem ſereno non texunt:nubilo texunt. Ideoq; multæ araneæ hymbrium ſigna ſunt. Fœminam putant eſſe quæ texat:marem q uenatur. Ita paria fieri merita. Cōiugio aranei conueniunt clunibus. Pariunt uermiculos ouis ſimiles. Nam nec differri horum genit̃a pōt:quoniam inſectorum uix ulla alia narratio ē. Pariunt autem omnia in telas expanſa:quia ſaliunt atq; ita emittunt. Phalāgius tātum in ipſo ſpecu incubat magno numero. Qui ut emerſerit:mr̄em conſumit: ſæpe & pr̄em. Adiuuat enim īcubare. Pariūt autem & tricenos: cæteræ pauciores. Et īcubant triduo. Conſumūtur aranei quater ſeptenis diebus.

DE Scorpionibus. Cap. xxv.

SImiliter his & ſcorpiones terreſtres uermiculos ouorum ſpecie pariunt:ſiliterq; pimunt. Peſtis importuna ueneni ſerpētiū:niſi q; grauiore ſupplicio lēta p triduum morte conficiunt. Virginibus lætali ſemper ictu:& fœmīs fere in totum. Viris autem in matutino exeuntes cauernis priuſq̄ aliquo fortuito ictu ieiunum egerant uenenum. Sēp cauda in ictu eſt:nulloq; momento meditari ceſſat:ne quando deſit occaſioni. Ferit obliquo ictu & īflexu. Venenum ab iis candidum fundi Apollodorus

rigorem hyemis uermiculos fœtus ſui nidulant᷑. Volitant alii magno cũ murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris foraminibus excauant nocturno ſtridore uocales. Lucent ignium mõ noctu lateꝝ & clunium colore lampyrides: nunc pennarum hiatu refulgẽtes: nũc uero compreſſu obumbratæ non ante matura pabula: aut poſt defecta conſpicuæ. Econtrario tenebrarum alumnæ blattæ uitam lucemq; fugiunt in balneis maxime humido uapore ꝓgnatæ. Fodiũt ex eodem gñe rutili atq; prægrandes ſcarabei tellurem aridam: fauoſq; ꝑuæ & fiſtuloſæ modo ſpongiæ medicato melle fingũt. In thraciæ ꝑtibus iuxta olympum locus ẽ ꝑuus: in quo unũ hoc aĩal exãimat᷑: ob hoc cantharolethrus appellatus. Pennæ inſectis õnibns ſine ſciſſura. Nulli cauda: niſi ſcorpioni. Hic eoꝝ ſolus & brachia habet: & in cauda ſpiculũ. Reliquoꝝ ꝗbuſdã aculeus in ore ut aſilo: ſiue tabanum dici placet. Item culicibus & quibuſdam muſcis. Omnibus autem his in ore & pro lingua ſunt hi aculei. quibuſdam hebetes: neq; ad punctum: ſed ad ſuctum: ut muſcarum generi. in quo lingua euidens fiſtula eſt. Nec ſunt talibus dentes. Aliis cornicula añ oculos prætendunt᷑ ignauia: ut papilionibus. Quædam ĩſecta carent pennis ut ſcolopẽdræ. Inſectorum pedes quibus ſunt in obliquũ mouẽt᷑. Quorũdã extremi longiores foris curuãt᷑: ut locuſtis.

DE Locuſtis. Cap. xxix.

h Ae pariunt in terra dimiſſo ſpinæ caule oua cõdẽſa autũni tempore. Ea durant hyeme ſub terra. Subſequẽti anno exitu ueris emittunt paruas nigrantes: & ſie cruribus: penniſq; reptantes. Itaq; uernis aquis intereunt oua: ſicco uere maior ꝓuẽtus. Alii duplicem earum fœtum: geminũq; exitum tradũt. Vergiliarum exortu ꝑire. deinde ad canis ortũ obire: & alias renaſci. Quidam arcturi occaſu renaſci. Mori mr̃es cum pepererint certum eſt uermiculo ſtatim circa fauces innaſcẽte: qui eas ſtrãgulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratione morientes ſerpentem (cũ libuit) necant ſingulæ: faucibus eius apprehenſis mordicus. Non naſcunt᷑ niſi in planis & rimoſis locis. In india ternum pedum longitudinis eſſe tradũt᷑: cruribus & fœmĩbus ſerrarum uſum præbentes cum inaruerint. Eſt & alius earum obitus. Gregatĩ ſublatæ uento in maria aut ſtagna decidunt. Forte hoc caſuq; euenit: non ut priſci exiſtĩauere: madefactis nocturno humore alis. Iidem ꝗppe noctibus non uolare eas propter frigora tradiderũt. Ignari etiam longinꝗ̃ maria ab iis tranſiri: continuata plurium dieꝝ profectione. Quod maxime miremur: famẽ quoq;: quam ꝓpter externa pabula præterq; ſciunt imminere. Ac dearum iræ peſtis ea intelligit᷑. Nanq; & grandiores cernũt᷑: & tanto uolant pennarũ ſtridore: ut aliæ alites credant᷑: ſolemq; obumbrent: ſollicite ſuſpectantibus populis: ne ſuas operiant terras. Sufficiunt ꝗppe uires. & tanꝗ̃ parũ ſit maria trãſire: immenſos permeant tractus. Diraq; meſſibus contegunt nube: multa contactu adurentes. Omnia uero morſu erodentes: & fores quoq; tectorum. Italiã ex africa magna cohorte infeſtant: ſæpe populo ad ſibyllina coacto remedia cõfugere: inopiæ metu. In cyrenaica regione lex eſt ter anno debellandi eas. Primo oua obterendo: deinde fœtum: poſtrẽo adultas. Deſertoris pœna in eum qui ceſſauerit. Et in lemno inſula certa menſura præfinita eſt: quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referant. Gracchulos quoq; ob id colũt aduerſo uolatu occurentes earum exitio. Necari & in ſyria militari imperio cogunt᷑. Tot orbis ꝑtibus uagat᷑ id malum. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum proficiſci ab occipitio uidet᷑. Eo loco in commiſſura ſcapularum habere ꝗ̃ſi dentes exiſtimant᷑. eoſq; inter ſe terendo ſtridorem edere: circa duo æꝗnoctia maxime: ſicut cicadæ circa ſolſtitium. Coitus locuſtarum: q & ĩſectoꝝ omniũ quæ coeunt: marem portante fœmina: in eum fœminaꝝ ultimo caudæ reflexo tardoq; digreſſu. Minores autem ĩ õni hoc gñe fœmĩs mares.

DE Formicis nr̃atibus. Cap. xxx.

p Lurima inſectorum uermiculum gignunt. Nam & formicæ ſimilem ouis. Vere & hæ ut apes communicantes laborem. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ cõdũt.

Ac ſiqs compararet onera corporibus earum:fateat̃ nullis portione uires eſſe maiores. Gerunt ea morſu. Maiora auerſæ poſtremis pedibus moliũt̃:humeris obnixæ. Et iis reip.rõ memoria:cura. Semina arroſa condũt:ne rurſus ĩ fruges exeãt e terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta hymbre proferũt atq; ſiccant. Operant̃ & noctu plena luna. Eædem interlunio ceſſant. Iam in opere qui labor:̃quæ ſedulitas:̃ Et quoniam ex diuerſo conuehũt altera alterius ignara:ut ſigna inuicem recognoſcant:certi dies ad recognitionem mutuam nũdinis dant̃. Quæ tunc eaꝝ concurſatio:̃ q̃ diligẽs:̃ Cum obuiis quædam collocutio atq; pcontatio. Silices itinere eaꝝ attritos uidemus:& in opere ſemitam factam:ne quis dubitet q̃libet ĩ re qd poſſit quãtulacũq; ſedulitas. Sepeliũt̃ ĩter ſe uiuẽtiũ ſolæ:præter hominẽ. Nõ ſũt ĩ ſicilia pẽnatæ.

DE Indicis. Cap.xxxi.

i Ndicæ formicæ cornua erythris in æde Herculis fixa miraculo fuere. Auꝝ ex cauernis egerunt terræ:in regione ſeptentrionaliũ indorum:qui dardæ uocant̃. Ipſis color felium. Magnitudo ægypti luporum. Erutũ hoc ab iis tempore hyberno indi furãt̃:æſtiuo feruore conditis propter uaporem in cuniculis formicis: quæ tamẽ odore ſollicitatæ ꝓuolant:crebroq; lacerãt: q̃uis præuelocibus camelis fugiẽtes. Tãta pernicitas feritaſque eſt cum amore auri.

DE Diuerſitate inſectoꝝ. Cap.xxxii.

m Vlta autem inſecta & aliter naſcunt̃. Atq; aſilus in primis. Inſidet ex rore hic raphani folio primo uere:& ſpiſſatus ſole:in magnitudinem milii cogit̃. Inde oritur uermiculus puus.& tridua eruca:mox urica:quæ adiectis diebus creſcit immobilis duro cortice. Ad tactum mouetur aranei. Hæc eruca: quam chryſalidem appellant:rupto deinde cortice uolat papilio.

DE Animalibus in ligno & ex ligno naſcẽtibus. Cap.xxxiii.

s Ic quædam ex hymbre gñant̃ in terra:quædam & in ligno. Nec.n.& coſſi tãtũ in eo:ſed etiam tabani ex eo naſcunt̃:& alia ubicunq; humor ẽ nimius. Sic ĩtra hominẽ tineæ tricenum pedum:aliq̃do & plurium lõgitudine:iam in carne exanimi. uiuẽtium quoq; hominũ capillo. Qua fœditate & Sylla dictator & Alcman ex clariſſimis græciæ poetis obiere. Hoc quidem & aues ĩfeſtat. Phaſianas uero interimit:niſi puluerantes ſeſe. Pilos hñtium aſinum tantum immunẽ hoc malo credunt:& oues. Gignũt̃ autem & ueſtis gñe:præcipue lanicio interemptaꝝ a lupis ouium. Aq̃s quoq; q̃ſdam qbus lauamur: fertiliores eius gñis inuenio apud auctores. Quippe cum & ceræ hoc gignant:quod animaliũ minimum exiſtimat̃. Alia rurſus generãt̃ ſordibus aridi ſoli:poſterioꝝ cruꝝ laſciuia petauri & auris. Alia puluere humido in cauernis uolucria.

DE Animali cui cibi exitus nõ ẽ. Cap.xxxiiii.

e Stañal eiuſdem tpr̃is infixo ſemp ſanguini capite uiuens:atq; ita intumeſcens: unum añalium cui cibi non ſit exitus:cum nimia dehiſcit ſatietate alimẽto ipſo moriens: Nunq̃ in iumentis gignit̃:in bubus frequens:in canibus aliq̃do:in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc ſolum. Aeque ẽ mira ſanguinis & hirudinum gñi in paluſtri aqua ſitis. Nãq; & hæ toto capite cõdũt̃. Eſt & uolucre canibus peculiare ſuũ malũ:aures maxĩe lãcinãs:quæ defẽdi morſu non queũt.

DE Tineis & Culicibus & diuerſitate earum. Cap.xxxv.

i Dem puluis in lanis & ueſte tineas creat:præcipue ſi araneus una includat̃. ſitit enim:& omnẽ humorẽ abſorbẽs ariditatem ampliat. Hoc & in chartis naſcit̃. Eſt earum genus tunicas ſuas trahẽtium quo cocleæ modo. Sed hoꝝ pedes cernũtur. ſpoliatæ expirant. Si accreuere faciunt chryſalidẽ. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficorum:& pyri:& peuces:& cynacanthæ:& roſæ. Venenum hoc remedia ſecum habet. Alæ medẽt̃:quibus demptis lætale eſt. Rurſus alia gña culicũ aceſcens natã gignit. quippe cũ & ĩ niue cãdidi repiant̃:& uetuſtiores uermiculi in media qdẽ altitudĩe rutili. nam & ipſa nix uetuſtate rubeſcit:hirti pilis:grãdiores:

torpēteſq;.

DE Pyrali ſiue Pyrauſta. Cap.xxxvi.

Gignit aliq̄ & contrarium naťa elementum. Siquidem in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muſcæ magnitudinis uolat pēnatum q̄drupes. appellať pyralis a qbuſdam pyrauſta. Quandiu eſt in igne uiuit. Cum euaſit longiore paulo uolatu tunc moriť. Hypanis fluuius in ponto circa ſolſtitium defert acinoꝝ effigie tenues mēbranas: quibus erumpit uolucris q̄drupes ſupradictæ modo. nec ultra diem uiuit: unde hemerobion uocať. Reliquis talium ab initio ad finem ſeptenarii ſūt numeri. Culici et uermiculo ter ſepteni. Corpus parientibus quater ſepteni. Mutatiōes et in alias figuras tranſitus trinis aut q̄drinis diebus. Cætera ex iis pennata: autūno fere moriūť. Tabani qdē etiā cæcitate. Muſcis hūore exāimatis: ſi cinere cōdāť: redit uita.

Hiſtoria naturæ aīalium per ſingula mēbra. Cap.xxxvii.

ITaq; nunc p ſingulas ptes corporis præter iā dictas mēbratim tractetur hiſtoria. Caput hn̄t cuncta quæ ſanguinem. In capite paucis aīalium niſi uolucribus apices. diuerſi qdem gn̄is. Phœnici plumarum ſerie medio eo exeūte alio. Pauonibus crinitis arbuſculis. Stymphalidæ cirro. Phaſianæ corniculis. Præterea parco: atq; ab illo galerita appellata quōdam. Poſtea gallico uocabulo etiam legioni nomē dederat alauda. Diximus & cui plicatilē criſtā dediſſet naťa p mediū caput a roſtro reſidentē. Et fulicaꝝ generi dedit cirros. Pico martio & gruibus arieæ. Sed ſpectatiſſimū īſigne gallinaceis corpore conſerratum: nec carnem id eſſe: nec cartilaginem: nec callum iure dixerimus: uerum peculiare. Draconum enim criſtas qui uiderit: non reperiť. Cornua multis quidem & aq̄tilium & marinorum & ſerpētium uariis data ſunt modis. Sed quæ iure cornua intelligānť: q̄drupedi tantum generi. Acteonem. n. & cippum etiam in latina hiſtoria fabuloſos reor. Nec alibi maior laſciuia naturæ luſit aīaliū armis. Spſit hæc in ramis: ut ceruorum. Aliis ſimplicia tribuit ut in eodem gn̄e ſubulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas: digitoſq; emiſit ex iis: unde platycerotas uocant. Dedit ramoſa capreis: ſed pua: nec fecit decidua. Conuoluta ī āfractum arietū generi: ceu ceſtus daret: infeſta tauris. In hoc quidem gn̄e & fœmīs tribuit. In multis tantum maribus. Rupicapris in dorſum adunca: damis in aduerſum. Erecta autem rugarumq; ambitu contorta & in leue faſtigium exacuta ut lyras decerēt ſtrepſiceroti: quem addacē africa appellat. Mobilia eadem: ut aures phrygiæ armētis. Troglodytaꝝ in terram directa: quadecauſa obliqua ceruice paſcunť. Aliis ſingula: & hæc medio capite aut naribus: ut dximus. Iam q; aliis ad incurſum robuſta. Aliis ad ictū pluribus modis: ſupina: conuerſa: connexa: omnia in mucronem migrantia. In quodā gn̄e ꝓ manibus ad ſcabēdū corpus. Cochleis ad prætentādū iter. In corpore cornua hæc ſicut ceraſtis: aliquando & ſingula. Cochleis ſemp bina: & ut prætendanť: ac reſiliant. Vrorum cornibus barbari ſeptentrionales potant: urnaſq; binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa his pila cuſpidant. Apud nos in lamina ſecta traſlucēt. atq; etiam lumen incluſum latius fundunt. multaſq; alias ad delicias conferunť: nūc tincta: nunc ſublita: nunc quæ ceroſtrata picturæ gn̄e dicūť. Omnibus autem caua. & in mucrone demum concreta ſunt. Ceruis tantum ſolida: & omnibus ānis decidua. Boū attritis ūgulis cornua ūguēdo a ruina medēť agricolæ. Adeo ſeq̄x naťa ē: ut ī ipſis uiuētiū corporibus feruēti cæra flectāť: atq; īciſa naſcētiū ī diuerſas ptes torqueanť: ut ſingulis capitibus q̄terna fiāt. Tenuiora fœmīs plerūq; ſunt: ut in pecore. Multis ouium nulla: nec ceruarum: nec qbus multifidi pedes: nec ſolidipedum ulli: excepto aſino indico: q uno armatus eſt cornu. Biſulcis bina tribuit. Nulli q ſuperne primores hn̄t dentes. Qui putant eos ī cornua abſumi: facile coarguunť ceruarum natura: quæ nec dentes hn̄t: ut neq; mares: nec tamen cornua. Cæterorum oſſibus adhærent. Ceruorum tantum cutibus enaſcunť. Capita piſcibus portione corporum maxima: fortaſſis ut merganť. Oſtrearum gn̄i nulla: nec ſpongiis: nec aliis fere: qbus ſolus ex ſenſibus tactus eſt. Quibuſdam indiſcretum caput eſt: ut cancris. In capite cunctoꝝ

animalium homini plurimus pilus. Iā qdē ꝓmiſcue maribus ac fœmīs. apud ītonſas
utiq; gentes: atq; etiam nomīa ex eo capillatis alpium incolis galliæ comatæ: ut tamē
ſit aliqua ī hoc terrarū differētia. Quippe miconii carētes eo gignūtur: ſicut in cauno
lientoſi. Et quædam aīalium natᷓaliter caluent: ſicut ſtrutiocameli & corui aquatici:
qbus apud græcos nomen eſt inde. Defluuium eorum in muliere raꝝ. In ſpadonibus
nō uiſum. Nec in ullo añ ueneris uſum. Nec infra cerebrum: aut infra uerticem. Aut
circa tp̄ra: atq; aures. Caluicium uni tantum aīalium homini: præterq̄ innatum. Ca/
nicies homini tātū & equis. Sed homini ſēper a priori p̱te capitis: tū deīde ab auerſa.
Vertices bini homini tātum. Aliqbus capitis oſſa plana: tenuia: ſine medullis: ſerratis
pectinatim ſtructa compagibus. Perfracta non queūt ſolidari. Sed exempta modice
nō ſunt lætalia in uicem eorum ſuccedente corporea cicatrice. Infirmiſſima eſſe urſis:
duriſſima pſitacis ſuo diximus loco. Cerebꝝ omnia hn̄t animalia quæ ſanguinē. Aeq;
& ī mari quæ mollia appellauimus: quamuis careant ſanguine: ut polypi. Sed homo
portione maximum & humidiſſimum: omniumq; uiſceꝝ frigidiſſimū: duabus ſupra
ſubterq; membranis uelatum: q̄ꝝ alterutram rumpi mortiferum ē. Cætero uiri q̄ fœ/
minæ maius. Homībus hoc ſīe ſāguīe ſīe uenis: & reliqs ſine pīgui. Aliud eſſe q̄ me/
dullam eruditi docent: quoniam coquendo dureſcat. Omnium cerebro medio inſūt
oſſicula p̱ua. Vni hominum ī īfātia palpitat: nec roborat᷑ añ primū ſermōis exordiū.
Hoc eſt uiſceꝝ excelſiſſimū: ꝓximumq; cælo capitis: ſine carne: ſine cruore: ſine ſor/
dibus. Hic hēt ſenſuum arcem. Huc uenarum omnis a corde uis tendit. Hic definit.
Hic culmen altiſſimum. Hic mentis ē regimē. Omnium autem aīalium in priora ꝓ/
num: qa & ſenſus āte nos tendūt. Ab eo ꝓficiſcit᷑ ſomnus. Hinc capitis nutatio. Quæ
cerebrum nō hn̄t: non dormiunt. Ceruis in capite ineſſe uermiculi ſub līguæ īanitate
& circa articulum: qua caput iungit᷑ humero numero. xx. ꝓdūt᷑. Aures homini tātum
immobiles. Ab iis Flaccoꝝ cognomīa. Nec in alia p̱te fœmīs maius īpēdiū margaritis
dependētibus. In oriēte qdē & uiris auꝝ geſtare eo loci decus exiſtimat᷑. Aīalium aliis
maiores: aliis mīores. Ceruis tantum ſciſſæ: ac uelut diuiſæ. Soricibus piloſæ. Sed ali/
quæ omnibus aīal dūtaxat gn̄antibus: excepto uitulo marino: atq; delphino: & quæ
cartilaginea appellauimus: & uiperis. Hæ cauernas tātū hn̄t aurium loco: præter car/
tilaginea & delphinum: quem tamen audire manifeſtum ē. Nam & cantu mulcent᷑:
& capiunt᷑ attoniti ſono. Quonam mō audiāt: miꝝ. Iidem nec olfactus ueſtigia hn̄t:
cum olfaciāt ſagaciſſime. Pennatorum aīalium buboni tantum: & oto plumæ uelut
aures. Cæteris cauernæ ad auditum. Simili modo ſq̄migeris atq; ſerpētibus. In equis
& omnium iumentorum gn̄e indicia animi præferunt. Feſſis marcidæ. Nutātes paui/
dis. Subrectæ furentibus. Reſolutæ ægris. Facies homini tantū. Cæteris os: aut roſtra.
Frons & aliis. Sed homini tātum triſtitiæ: hilaritatis: clæmentiæ: ſeueritatis index in
aſſenſu eius. Supercilia homini & p̱iter & alterne mobilia: & in iis p̱s animi. Negāus
an ānuimus: hæc maxime indicāt. Faſtus ſuperbia aliubi conceptaculum: ſed hic ſedē
hēt. In corde naſcit᷑: hic ſubit: hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiuſq; inuenit in
corpore: ubi ſolitaria eſſet. Subiacent oculi p̱s corporis precioſiſſima: & q lucis uſu
uitam diſtinguāt a morte. Nō omnibus aīalium hi. Oſtreis nulli. Quibuſdā cōchaꝝ
dubii. Pectines. n. ſiqs digitos aduerſum hiantes eos moueat: contrahunt᷑ ut uidētes.
Et olentes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedum talpis uiſus nō eſt. Oculorū
effigies ineſt: ſiqs prætentam detrahat membranam. Et īter aues ardeolarum genera:
quos leucos uocant: altero oculo carere tradunt. Optimi augurii cum ad auſtꝝ uolāt:
ſeptētrionēue. Solui enim pericula & metus narrāt. Nigidius nec locuſtis nec cicadis
eſſe dicit. Cocleis oculorum uicem cornicula bina prætētatu adīplent. Nec lumbricis
ulli ſunt: uermiumue generi. Oculi homini tātum diuerſo colore. Cæteris ī ſuo cuiq;
generi ſīles. Et equoꝝ qbuſdam glauci. Sed ī homīe numeroſiſſime diuerſitatis atq;
differētiæ: grādiores: modici: p̱ui: ꝓminentes: quos hebetiores putant. Conditi quos

clariſſie cernere:ſicut in colore caprinos.Prætetea alii cõtuent̃ longinq̃. Alii niſi ꝓpe
admota non cernunt. Multorum uiſus fulgore ſolis cõſtat nubilo die nõ cernẽtium:
nec poſt occaſũ.Alii ĩterdiu hebetiores:noctu præter cæteros cernũt. De geminis pu-
pillis:aut qbus noxii uiſus eſſẽt:ſatis dixĩus.Tyberio Cæſari ĩ tenebris clariores ferũt.
Ipſi aliam q̃ genitorum mortaliũ fuiſſe natam.Orcis in tenebris clariores ferũt. Ty-
berio Cæſari ipſi aliã q̃ genitoꝝ mortaliũ fuiſſe natam:ut expgefactus noctu pauliſp
haud alio modo q̃ luce clara contueret̃ omnia : paulatim tenebris ſeſe obducentibus.
Diuo Auguſto equorum modo glauci fuere:ſupraq; hominẽ albicantis magnitudĩs.
Quamobcauſam diligentius ſpectari eos iracunde ferebat.Claudio Cæſari: ab ãgulis
candore carnoſo:ſanguineiſq; uenis ſubĩde ſuffuſi . Caio principi rigentes . Neroni
niſi cum cõniueret:ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caii prĩ-
cipis ludo fuere.In iis duo omnino q contra comminationem aliquam nõ cõniuerẽt:
& ob id inuicti.Tantæ hoc difficultatis eſt homini.Pleriſq; uero naturale : ut nutare
non ceſſent:quos pauidiores accepimus . Oculos unicolores nulli cum cãdore õibus
mediuſculo differentes.Neq; ulla ex pte maiora indicia animi cunctis aĩalibus : ſed
maxĩe homini:id ẽ moderationis:clæmentiæ:miſericordiæ:odii:amoris:triſtitiæ : læ-
titiæ.Contuitu quoq; multiformes:truces:torui:flagrantes:graues:trãſuerſi:limi:ſũ-
miſſi:blandi.Profecto in oculis animus inhabitat. ardent:incenduntur:humectant:
cohibent.Hinc illæ miſericordiæ lachrymæ.Hos cũ oſculamur:animum ipſũ uidẽur
attingere.Hinc fletus & rigantes ora riui. Quis ille humor eſt in dolore tam fœcũdus
& patus? Aut ubi reliquo tẽpore ? Aĩo autẽ uidẽus . Aĩo cernĩus.Oculi ceu uaſa quæ-
dã uiſibilẽ eius partem accipiunt:atq; tranſmittũt. Sic magna cogitatio obcæcat ab-
ducto intus uiſu.Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt animo caligante.Quin
& patẽtibus dormiũt lepores:multiq; hominũ:quos corybãtian græci dicunt.Tenui-
bus multiſq; membranis eos natura cõpoſuit:calloſis cõtra frigora:caloreſq; ĩ extrẽo
tunicis: q̃s ſubĩde purificãt lachrymationũ ſaliuis : lubricos propter ĩcurſãtia & mo-
biles.Media eorum cornea feneſtrauit pupilla: cuius anguſtiæ non ſinunt uagari in-
certam aciẽ:& uelut canali dirigunt:obiterq; incidentia facile declinant.aliis nigra:a-
liis atra:aliis ruffa:aliis glauci coloris orbibus circundatis:ut habili mixtura accipiat̃
circũiecto candore lux:& temperato repercuſſu non obſtrepat.adeoq; iis abſoluta uis
ſpeculi:ut tam parua illa pupilla totam imaginem reddat homĩs . Ea cauſa eſt:ut
pleræq; alitum e maĩbus hominũ oculos potiſſimum appetant : ꝙ effigiem ſuã ĩ iis
cernentes:uelut ad cognata deſideria ſua tendunt.Veterina tãtũ quædã ad ĩcrementa
lunæ morbos ſentiunt.Sed homo ſolus emiſſo humore cæcitate liberat̃ . Poſt uiceſĩũ
ãnũ multis reſtitutus eſt uiſus.Quibuſdam ſtatĩ naſcentibus negatus nullo oculoꝝ
uitio.Multis repente ablatus ſili modo nulla præcedente iniuria.Venam ab iis pertĩ-
gere ad cerebrum peritiſſimi auctores tradũt.Ego & ad ſtomachum crediderim. Certe
nulli ſĩe redundatione eius eruit̃ oculus.Morientibus illos operire : rurſuſq; in rogo
patefacere qritiũ magno ritu ſacrum eſt.Ita more cõdito:ut neq; ab homĩe ſupremũ
eos ſpectari fas eſt:& cælo non oſtẽdi nefas.Vni aĩaliũ homini deprauãt̃:ũde cogno-
mina ſtrabonũ & pætoꝝ.Ab iiſdem:q altero lumĩe orbi naſcerẽt̃:coclites uocãt̃.Quis
pui utrĩq; ocelli lucini iniuriæ cognomen habuere.Nocturnorum aĩalium ueluti fe-
lium ĩ tenebris fulgent:radiantq; oculi ut contueri non ſit.Et capræ lupoq; ſplendẽt:
lucemq; iaculant̃.Vitulo marino & hyenæ ĩ mille colores tranſeunt ſubinde.Quin &
ĩ tenebris multorum piſcium refulgent : ſicut aridi robuſtiq; caudices uetuſtate pu-
treſq;.Non cõniuere diximus:quæ non obliquis oculis:ſed circũacto capite cernerẽt.
Chamæleonis oculos circũagi totos tradũt.Cancri ĩ obliquũ aſpiciunt. Cruſta fragili
ĩcluſis rigentes.Locuſtis ſqlliſq; magna ex pte ſub eodẽ munimento præduri eminẽt.
Quorum duri ſunt:mĩus cernunt:q̃ quorum humidi.Serpẽtium catulis & hirũdinũ
pullis ſiqs eruat:renaſci tradunt . Inſectorũ omniũ & qbus teſtacea operimẽta oculi

mouent':ſicut q̄drupedum aures. Quibus fragilia operimenta:iis oculi duri. Omnia
talia & piſces & inſecta non hn̄t genas:nec integunt oculos. Omnibus mēbrana uitri
mō tranſlucida optendit'. Palpebræ in genis homini utrīq;. Mulieribus etiam infectæ
quotidiano:tanta eſt decoris affectatio:ut tingāt' oculi quoq;. Alia de cā hoc natura
dederat ceu uallum quoddam uiſus & ꝓminens munimentum circa occurſātia aīa/
lia:aut alia fortuitu īcidentia. Defluere eas haud īmerito uenere abundātibus tradūt.
Ex cæteris nulli ſunt:niſi qbus & ī reliquo corpore pili. Sed q̄drupedi ī ſuperioribus
tantum genæ. Volucribus ī īferiore. Et qbus molle tergus ut ſerpentibus. Et q̄drupe/
dibus:quæ oua piunt:ut lacertæ. Strutiocamelus alitū ſola ut homo utrīq; palpebras
habet. Nec genæ qdem omnibus:ideo neq; nictatiōes iis:quæ aīal gn̄ant. Grauiores
alitum inferiore gena conniuent. Eædem nictant' ab angulis membrana obeunte. Co/
lumbæ & ſilia utraq; conniuēt. At q̄drupedes quæ oua piūt ut teſtudines:crocodili: ī/
feriore tantum ſine ulla nictatione:ꝓpter præduros oculos. Extremum ābitum genæ
ſupioris antiq cilium uocauere:unde & ſupcilia. Hoc uulnere aliquo deductum non
coaleſcit. In paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ homini tātū: quas
priſci genas uocabant.xii.tabularum īterdicto radi a fœmīs eas uetantes. Pudoris hæc
ſedes. Ibi maxīe oſtēditur rubor. Infra eas hilaritates riſumq; īdicantes buccæ. Et alti/
or homini tātum:quem noui mores ſubdola irriſione dicauere naſus. Nō alii aīaliū
nares eminēt. Auibus:ſerpētibus:piſcibus foramīa tantum ad olfactus:ſine naribus.
Et hīc cognomīa ſimoꝝ ſilonū. Septimo mēſe genitis ſæpenumero foramīa auriū &
nariū defuere. Labra qbus brochi labeones dicti. Et os ꝓbū duriuſue aīal gn̄antibus.
Pro iis cornea & acuta uolucribus roſtra. Eadem rapto uiuentibus adunca. Collecto
recta. Herbas ruētibus limūq; redūca ut ſuū generi. Lata ī uſum iumentis uice mãus
ad colligenda pabula. Ora apertiora laniatu uiuentibus. Mentum nulli præter ho/
minem:nec malæ. Maxillas crocodilus tantum ſupiores mouet. Terreſtres q̄drupedes
eodem quo cæteræ more:præterq̄ ī obliquum. Dentium tria gn̄a. Serrati:aut cōtinui
aut exerti. Serrati pectinatim coeuntes:ne contrario occurſu atterant':ut ſerpentibus:
piſcibus:canibus. Continui ut homini:equo. Exerti apro:hippopotamo: elephanto.
Continuoꝝ q digerūt cibum lati & acuti. Qui conficiunt:duplices. Qui diſcrimināt
eos canini appellant'. Hi ſunt ſerratis longiſſimi. Cōtinui aut utraq; ꝑte oris ſunt:
ut equo. Aut ſupiore primores nō ſunt:ut bubus ouibus:omnibuſq; quæ ruminant.
Capræ ſupiores nō ſūt:præter primores geīos. Nulli exerti qbus ſerrati. Raro fœmīæ
& tamen ſīe uſu. Itaq; cum apri ꝑcutiant:fœmīæ ſues mordent. Nulli cui cornua ex/
erti. Sed ōnes ſui cōcaui. Cæteris dentes ſolidi. Piſcium omnibus ſerrati præter ſcaꝝ.
huic uni aq̄tilium plani. Cætero multis eoꝝ ī lingua: & toto ore:ut t'ba uulnerum
molliant:quæ attritu ſubigere non queunt. Multis & in palato atq; etiam in cauda.
Ptæterea in os uergentes:ne excidant cibi nullum habentibus retinendi amminiculū.
Sīles aſpidi & ſerpentibus: ſed duo in ſuperna ꝑte dextra leuaq; longiſſimi:tenui fi/
ſtula perforati ut ſcorpionum aculei uenenum infundentes: non aliud hoc eſſe q̄ fel
ſerpentium. Et inde uenis ſub ſpina ad os perueīre:& has per uentrem deſcendere:di/
ligētiſſimi auctores ſcribunt. Quidam unum eſſe eum:& quia ſit aduncus:reſupīari
cum momorderit. Aliq tunc decidere eum:rurſuſq; recreſcere facilem decuſſu:& ſine
eo eſſe quos tractari cernamus. Scorpiōis caudæ ineſſe eū:& pleriſq; ternos. Viperæ dē/
tes gingiuis cōdūt'. Hæc eadem prægnās uneneno impreſſo dentium repulſu: uirus
fūdit in morſus. Volucꝝ nulli dentes præter ueſptiliōem. Cameli ſoli ex iis:quæ non
ſunt cornigera:ī ſupiori maxilla priores non hn̄t. Cornua habentium nulli ſerrati. Et
cochleæ dentes hn̄t:indicio eſt a minimis eaꝝ deroſas uites. At in marinis cruſtata &
cartilaginea priores hr̄e. Item echinis qnos eſſe:unde ītelligi potuerit miror. Dentiū
uice aculei inſectis. Simiæ dentes ut homini. Elephanto intus ad mandendum q̄ttuor
præterq; eos q ꝓminēt. Maſculis reflexi:fœmīs recti:atq; proni. Muſculus marinus:

q̧ balenā ãcedit:nullos habet.Sed pro iis ſetis intus:os hirtū:& līguā etiā appellatā. Terreſtriū minutis q̄drupedibus primores bini:utrinq; longiſſimi.Cæteris cum ipſis naſcūť.Homini poſtq̄ natus ē ſeptimo mēſe.Reliqs ppetui manēt.Mutanť homini: leōi:iumēto:cani:& rumīātibus:ſed leoni & cani nō niſi canini appellati.Lupi dexter caninus in magnis habeť operibus . Maxillares qui ſūt a caninis nullum aīal mutat. Homini nouiſſimi q gemini uocāť:circiter uiceſimū ānū gignūť:multis & octogeſīo. Fœmīs quoq;:ſed qbus ī iuuēta nō fuere nati:decidere ī ſenecta:& mox renaſci certū ē.Zanclen ſamothracenū ciuē:cui renati eſſēt poſt centum & q̄ttuor ānos Mutianus uiſū a ſe ꝓdidit.Cætero maribus plīes q̄ fœmīs ī homīe pecude capriſue.Timarchus Nicoclis filius Pappii duos ordīes habuit maxillarium.Frater eius nō mutauit priores:ideoq; præteriuit.Eſt exēplum dentis homini & in palato geniti.At canini amiſſi caſu aliquo nūq̄ renaſcūť.Cæteris ſenecta rubeſcunt.Equo tantum cādidiores fiunt. Aetas ueterinorum dentibus īdicať . Equo ſūt numero .xl. Amittit triceſimo mēſe primores utrīq; binos.Sequēti āno totidem proxīos:cum ſubeūt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit:q ſexto anno renaſcūť . Vii.omnis habet & renatos & immutabiles.Equo caſtrato prius non decidunt dentes . Aſinorum genus triceſimo menſe ſīliter amittit:deīde ſenis menſibus. Quod ſi nō prius pepererint:q̄ decidant poſtremi:ſterilitas certa.Bobus bis mutanť.Suibus decidunt nūq̄.Abſūpta hac obſeruatiōe ſenectus ī eqs & cæteris ueterinis ītelligiť dētiū brochitate:ſupciliorū canicie:& circa ea lacunis cū fere.xvi.ānorum exiſtimāť. Hominum dētibus quoddā inē uirus.Nāq; & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetant:& columbarum fœtus implumes necāt.Reliq̄ de iis in gn̄atione hominum dicta ſunt. Erumpētibus morbi corpora infantia accipiūt.Reliq̄ aīalia quæ ſerratos habent:ſæuiſſima dētibus.Līguæ nō omnibus eodem mō.Tenuiſſima ſerpentibus & triſulca:uibrans atri coloris: & ſi extrahas:prælōga.Lacertis bifida & piloſa.Vituliſq; marinis duplex.Sed ſupradictis capillamenti tenuitate.Cæteris ad circumlambenda ora.Piſcibus paulominus q̄ tota adhærens: crocodilis tota.Sed ī guſtatu linguæ uice carnoſum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis:omnibuſq; gn̄is eius etiam felibus imbricatæ aſperitatis: & limæ ſīlis:attenuanſq; lambendo cutem homīs.Quæ cā etiam manſuefacta ubi ad uicinū ſanguinem peruenit:ſaliua inuitat ad rabiem.De purpurarum līguis diximus.Ranis prima cohæret.Intima abſoluta a gutture qua uocem mittunt. Mares tum uocātur ololygones ſtato id tempore euenit:cientibus ad coitum fœmīas.Tum ſiqdē īferiore labro demiſſo ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces palpitante ſibi līgua ululatus eliciť.Tūc extenti buccarum ſinus perlucent.oculi flagrant labore perpulſi. Quibus ī poſteriore parte aculei:iis & dentes & lingua.Apibus etiam prælōga eminēs & cicadis.Quibus aculeus in ore fiſtuloſus:iis nec lingua nec dentes.Quibuſdam inſectis intus lingua:ut formicis.Cæterum lata elephanto præcipue.Reliquis ī ſuo gn̄e ſemper abſoluta.Homini tantum ita ſæpe conſtricta uenis:ut intercidi eas neceſſe ſit . Metellum pontificem adeo īexplanatæ fuiſſe accepīus:ut multis menſibus tortus credať:cum meditať in dedicāda æde Opiferæ dicere . Cæteris ſeptīo fere āno ſermonem exprimit.Multis uero talis eius ars contigit: ut auium & aīaliū uocis īdiſcrete edať imitatio.Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua:homini & ī palato. Tonſillæ in homīe.In ſue glandulæ . Quod inter eas uuæ nomīe ultimo dependet palato:homini tantum eſt.Sub ea minor lingua . Nulli oua gn̄antium . Opera eius gemina:duabus interpoſita fiſtulis.Interior earum epigloſſis appellať arteria ad pulmonem atq; cor pertinens.Hanc operit in epulando ſpiritu ac uoce illac meante : ne ſi potus cibuſue in alienum deerrauerit tramitem:torqueat.Altera exterior ē.appellať ſane gula:qua cibus atq; potus deuorať.Tendit hæc ad ſtomachum : is ad uentrem. Hanc per uices operit:cum ſpiritus tantum aut uox commeat:ne reſtagnatio intempeſtiua alui obſtrepat.Ex cartilagīe & carne arteria:gula neruo & carne cōſtat. Ceruix

nulli:niſi qbus utraq; hæc. Cæteris collum:qbus tantum gula. Sed quibus ceruix e multis uertebratiſq; orbiculatim oſſibus flexilis ad circunſpectum articulorum nodis iungitˊ. Leoni tantum:& lupo: & hyenæ ſingulis rectiſq; oſſibus rigẽs. Cætero ſpinæ adnectitˊ. Spina lõbis oſſea:ſed tereti ſtructura per media foramĩa a cerebro medulla deſcendente. Eandem eſſe ei naturam:quam cerebro colligunt:quoniã prætenui eius membrana modo inciſa ſtatim expiretˊ. Quibus longa crura:iis longa & colla. Item aq̄ticis: q̄uis breuia crura hñtibus:ſili modo uncos ungues. Guttur homini tantũ & ſuibus intumeſcit:aq̄ꝝ quæ potantˊ pleꝝq; uitio. Summum gulæ fauces uocantur: poſtremum ſtomachus. Hoc nomĩe eſt ſub arteria iam carnoſa ĩanitas adnexa ſpinæ ad latitudinem ac longitudinem lagenæ mõ fuſa. Quibus fauces non ſunt:ne ſtomachus qdem eſt:nec colla:nec guttur:ut piſcibus. & ora uentribus iunguntˊ. Teſtudini marinæ lĩgua nulla:nec dentes:ſed roſtri acie cõminuit õnia. Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo in modum rubi ad conficiendos cibos decreſcentibus crenis qcqd appropĩq̄t uẽtri. Nouiſſĩa aſpitas ut ſcobina fabri. Cor aĩalibus cæteris ĩ medio pectore ẽ. Homini tantum infra leuam papillam:tˊbinato mucrone ĩ priora eminẽs. Piſcibus ſolis ad os ſpectat. Hoc primum naſcentibus formari ĩ utero tradũt. Deĩde cerebrum:ſicut tardiſſime oculos. Sed hos primum mori: cor nouiſſime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe:& q̄ſi alteꝝ mouetˊ. Intra aĩalia præmolli firmoq; optum membranæ inuolucro:munitum coſtarum & pectoris muro: ut pareat præcipuã uitæ cauſam & originem. Prima domicilia ĩtra ſe aĩo & ſanguini præbet:ſinuoſo ſpecu: & in magnis aĩalibus triplici. In nullo non gemĩo. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora & terga diſcurrunt:ſparſaſq; ramorum ſerie p alias minores omnibus membris uitalem ſanguinem rigant. Solum hoc uiſcerum uitiis nõ maceratˊ:nec ſupplicia uitæ trahit:læſumq; mortem ilico affert. Cæteris corruptis:uitalitas in corde durat. Bruta exiſtimãtˊ aĩalium qbus durum riget:audacia qbus puum ẽ:pauida qbus prægrande. Maximum autem ẽ pro portione muribus:lepori:aſino:ceruo: pantheræ:muſtelis:hyenis & õnibus timidis aut propter metũ maleficis. In paphlagonia bina perdicibus corda. In equorum corde & boum oſſa repiũtˊ:ĩterdũ auguria. Id per ſingulos annos in homĩe ad binas drachmas ponderis ad qnq̄geſimum ãnum accedere. Ab eo detrahi tantundem:& ideo non uiuere hominem ultra centeſimum annum defectu cordis ægyptii exiſtimant:qbus mos eſt cadauera aſſeruare medicata. Hirto corde gigni quoſdam homĩes produnt:neq; alios fortiores eſſe ĩduſtria: ſicut Ariſtomenem meſſenium:q.ccc. occidit lacedæmonios. ipſe conuulneratus & captus ſemel:p cauernam latomiarum euaſit ãguſtias:uulpium aditus ſecutus. Iteꝝ captus: ſopitis cuſtodibus ſomno ad ignem aduolutus lora cum corpore exuſſit. Tertio capto lacedæmonii pectus diſſecuere cauſa uidendi. hirſutumq; cor reptum eſt. In corde ſummo pinguitudo eſt quædam lætis extis. Non ſemper hoc autem in pte extorum habitũ eſt. L. Poſtumio. L. Albino rege ſacrorum: poſt centeſimam uiceſimãtertiam olympiadẽ:cum rex Pyrrhus ex italia diſceſſiſſet:cor in extis aruſpices aſpicere cœperunt. Cæſari dictatori quo die primum ueſte purpurea proceſſit:atq; in ſella aurea inſedit ſacrificãti bis ĩ extis defuit. Vnde quæſtio magna de diuinatiõe argumẽtãtibus: potuerit ne ſine illo uiſcere hoſtia uiuereˊ An ad tẽpus amiſeritˊ Negatˊ cremari poſſe in iis:qui cardiaco morbo obierint. Negatˊ & ueneno interemptis. Certe exeat oratio Vitellii:qua reum Piſonẽ eius ſceleris coarguit:hoc uſus argumẽto: palamq; teſtatus non potuiſſe ob uenenum cor Germanici Cæſaris cremari. Contra gñe morbi deſẽſus ẽ Piſo. Sub eo pulmo ẽ ſpirandiq; officina attrahens:ac reddẽs animam:iccirco ſpongioſus:ac fiſtulis inanibus cauus. Pauca eũ (ut dictũ ẽ) hñt aq̄tilia:ac cætera oua piẽtia exiguum:ſpumoſum nec ſanguineum:ideo non ſitiunt. Eadẽ ẽ cã q̄re ſub aqua diu ranæ & phocæ urinentˊ. Teſtudo quoq; q̄uis prægrandem & ſub toto tegumẽto hẽat: ſĩe ſanguine tñ hẽt. Quãto mĩor hic corporibus: tanto uelocitas maior. Chamæleoni

portione maxīus:& nihil aliud intus. Iecur & dextera ī pte ē. In eo quod caput extorū uocant:magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortem cū periit ab Annibale defuit in extis. Sequēti deīde die:geminum reptum ē. Defuit & Caio Mario cum immolaret uticæ. Item Caio principi kal. ianuariis cum iniret conſulatum: quo anno īterfectus ē. Claudio ſucceſſori eius quo mēſe interēptus ē ueneno. Diuo auguſto ſpoleti ſacrificāti prīo poteſtatis ſuæ die:ſex uictimaꝝ iocinera replicata intrinſecus ab ima fibra repta ſunt. Reſponſumq; duplicaturum intra annum imperium. Caput extoꝝ triſtis oſtenti uiſum tum quoq; eſt:præterꝗ in ſollicitudīe ac metu. tunc. n. pemit curas. At bina iocinera leporibus circa briletum:& tharnē: & in cheronneſo ad propontidem. Miꝝq; tranſlatis alio interit alteꝝ. In eodem eſt etiam fel non omnibus datum aīalibus. In eubœæ chalcide nullum pecori. In naxo prægrāde:geminūq;: ut prodigii loco utrinq; aduenæ. Eq:muli:aſini:cerui:capræ:apri:cameli:delphini non hn̄t. Murium aliq hn̄t. Hominum paucis non eſt : quorum ualitudo firmior & uita longior. Sunt qui equo nō quidem in iecore eſſe:ſed in aluo putent: & ceruo in cauda aut īteſtinis. Ideo tantam hn̄t amaritudinem:ut a canibus non attingant́. Eſt autem nihil aliud ꝗ purgamentum peſſimi ſanguinis:& ideo in materia eius eſt. Certe iecur nulli eſt:niſi ſanguinem hn̄tibus. Accipit hoc a corde cui iungit́:funditq; in uenas. Sed in felle nigro inſaniæ cauſa homini:morſq; toto reddito. Hinc & in mores crimen:bilis nomīe. Adeo magnum eſt in hac pte uirus:cum ſe fundit in animum. Quin & toto corpore uagum colorē quoq; oculis aufert. Illud quidem redditum etiā ahenis. Nigreſcūtq; contacta eo:ne quis miret́ id uenenum eſſe ſerpentium. Carent eo q abſinthio ueſcūt́ in ponto. Sed renibus ex pte tantum altera inteſtino iungit́:ut coruis:cuturnicibus: phaſianis. Quibuſdam inteſtino tātum:ut columbis:accipitre:murenis. Paucis auiū in pectore. Serpentibus portione maxīe copioſum & piſcibus. Eſt autem pleriſque toto inteſtino:ſicut accipitri:miluo. Præterea in pectore eſt & cæteris auibus. Vitulis quidem marinis ad multa quoq; nobile. Taurorū felle aureus ducit́ color. Aruſpices id Neptunno & humoris potentiæ dicauere. Geminumq; fuit diuo Auguſto:quo die apud actium uicit. Murium iecuſculis fibræ ad numeꝝ lunæ dieꝝ in menſe cōgruere dicunt́. totidemq; & inueniri quotum lumē eius ſit. Præterea bruma increſcere. Cuniculorum exta in betica gemina ſæpe reperiunt́. Ranarum rubetaꝝ altera fibra a formicis non attingit́ propter uenenum: ut arbitrant́. Iecur maxīe uetuſtatis patiens: centenis durare annis obſidionum exempla prodidere. Exta ſerpentibus & lacertis longa. Cecinæ uolaterrano dracones emicuiſſe de extis læto prodigio tradit́. Et ꝓfecto nihil īcredibile ſit exiſtimantibus Pyrrho regi quo die periit præciſa hoſtiarum capita repſiſſe ſanguinem ſuum lambentia. Exta homini ab inferiore uiſcerum pte ſepant́ mēbranis:quæ præcordia appellant:quia cordi prætendūt́:quod græci appellauerunt phrenas. Omnia quidem principalia uiſcera membranis propriis ac uelut uaginis incluſit prouidēs natura. In hac fuit & peculiaris cā uicinitas alui:ne cibis ſupprimeret́ animus. Huic certe refert́ accepta ſubtilitas mentis:ideo nulla eſt ei caro:ſed neruoſa exilitas. In eadē præcipua hilaritatis ſedes: quod titillatu maxīe intelligit́ alarum:ꝗs ſubit:non alibi tenuiore cute humana:ideo ſcabendi dulcedine ibi proxīa. Ob hoc in præliis gladiatorūq; ſpectaculis mortem cum riſu traiecta præcordia attulerūt. Subē uenter ſtomachum habentibus:cæteris ſimplex:ruminantibus geminus: ſāguīe carētibus nullus. Inteſtinus. n. qbuſdam ab ore incipiens quadam uia eodem reflectitur: ut ſepiæ & polypo. In homīe adnexus infimo ſtomacho ſilis canino. His ſolis aīalium inferiore pte anguſtior. Itaq; & ſola uomunt:quia repleto propter anguſtias ſupprimit́ cibus. Quod accidere nō pōt iis:quoꝝ ſpatioſa laxitas eū ad inferiora trāſmittit. Ab hoc uentriculo lactes in oue & homine per quas labit́ cibus. In cæteris eæ ilia:qbus capaciora inteſtīa ad aluum. Hominiq; flexuoſiſſimis orbibus. Iccircoq; magis auidi ciborum:qbus ab aluo lōgius ſpatiū. Iidem minus ſolertes:qbus obeſiſſimus uenter.

Aues quoq; geminos ſinus hñt. Quædam unũ: quo mergũť recentia: ut guttur. alteꝶ in quem ex eo dimittũt concoctione maturata: ut gallinæ: palũbes: colũbæ: perdices. Cætera fere carẽt eo: ſed gula patentiore utũť: ut gracchuli: corui: cornices. Quædam neutro modo. Sed uentrem proximum habent: quibus prælonga colla & anguſta: ut porphyrioni. Venter ſolidipedum aſper & durus. Terreſtrium aliis denticulatæ aſperitatis: aliis cancellatim mordacis. Quibus neq; dentes utrinq;: nec ruminatio. Hic conficiunť cibi. Hinc ĩ aluũ delabũť. Medio hæc umbilico adnexa omnibus. In hoĩe ile ĩfima pte ſĩle ſuillo: a græcis appellať colon: ubi doloꝶ magna cauſa ẽ. Anguſtiſſĩa canibus. Quadecã uehementi niſu: nec ſine cruciatu leuant eam. Inſatiabilia aĩalium qbus a uẽtre ꝓtĩus recto ĩteſtino tranſeunt cibi: ut lupis ceruariis: & ĩter aues mergis. Vẽtres & elephãto q̃ttuor. Cætera ſuibus ſĩlia. Pulmo q̃druplo maior q̄ bubulo. Auibus uenter carnoſus calloſuſq;. In uẽtre hirũdinum pullis lapilli candido aut rubẽti colore: q chelidonii uocanť: magicis narrati artibus reperiunť. Et in iuuencarũ ſecũdo uẽtre pilæ rotunditate nigricans tophus: nullo pondere: ſĩgulare (ut putãt) remedium ægre parientibus: ſi tellurem non attigerit. Ventriculi atq; inteſtina pingui ac tenui omento integũť: præterq̃ oua gignẽtibus. Huic adnectiť lyen in ſiniſtra pte aduerſus iecur: cum quo locum aliq̃do ꝓmutat: ſed prodigioſe. Quidam eum putant ĩeſſe oua piẽtibus: itẽ ſerpẽtibus admodum exiguum. Ita certe apparet ĩ teſtudĩe: & crocodilo: & lacertis: & ranis. Cynocephalo aui non eſſe conſtat: neq; iis quæ careant ſanguine. Peculiare curſus inpedimentum aliq̃do in eo. Quamobrem ĩuriť curſoꝶ laborãtibus. Et ꝑ uulnus etiam exempto uiuere aĩalia tradunt. Sunt q putent adimi riſum ſimul homini: intemperantiamq; ioci conſtare lyenis magnitudine. Aſiæ regio ſcepſis appellať: in qua minimos eſſe pecori tradũt: & inde ad lyenem inuenta remedia. At in brileto & tharne: q̃terni renes ceruis. Contra pennatis ſq̃moſiſq;: nulli. Cætero ſũmis adhærent lumbis. Dexter omnibus ẽ latior: & minus pinguis: ſicciorq;. Vtriq; autem pinguitudo e medio exit: præterq̃ in uitulo marino. Aĩalia in renibus pinguiſſima. Oues qdem lætaliter circum eos concreto pĩgui. Aliq̃do in eis inueniũť lapilli. Renes hñt omnia quadrupedũ: quæ aĩal gñant. Oua piẽtium teſtudo ſola: quæ & alia õnia uiſcera. Sed homo bubulis ſĩles uelut e multis renibus compoſitos. Pectus hoc ẽ oſſa præcordiis & uitalibus natura circũdedit. At uẽtri: quẽ neceſſe erat increſcere: ademit. Nulli aĩalium circa uentrem oſſa. Pectus homini tantum latum: reliquis carinatum: uolucribus magis: & inter eas aq̃ticis maxime. Coſtæ homini tantum octonæ: ſuibus denæ: cornigeris tredecim: ſerpentibus triginta. Infra aluum ẽ a priore pte ueſica: quæ nulli oua gignentium præter teſtudinem. Nulli niſi ſanguineũ pulmonẽ hñti. Nulli pedibus carẽtium. Inter eam & aluum arteriæ ad pubem tẽdẽtes: quæ ilia appellãtur. In ueſica lupi lapillus: qui ſyrites appellať. Sed hominum quibuſdam diro cruciatu ſubĩde naſcẽtes calculi: & ſetarum capillamẽta. Veſica membrana conſtat: quæ uulnerata cicatrice non ſolideſcit: neq; q̄ cerebrum aut cor inuoluiť. Plura .n. mẽbranarũ gñа. Fœmĩs eadem omnia: præterq; ueſicæ iũctus utriculus: ũde dictus uterus: quod alio nomĩe locos appellant. Hoc in reliqs aĩalibus: uuluam. Hæc uiperæ & intra ſe pariẽtibus duplex. Oua gñantium adnexa præcordiis. Et in muliere geminos ſinus ab utraq; pte lateꝶ hẽt. Funebris quotiẽs uerſa ſpiritum incluſit. Boues grauidas negãt: præterq̃ dextero uuluæ ſinu ferre: etiam cum gemĩos ferant. Vulua enecto ꝑtu melior q̄ edito. Eiecticia uocať illa. Hæc porcaria. Primiparæ ſuis optĩa. Contra effœtis a ꝑtu præterq̃ eodem die ſuis occiſæ liuida ac macra. Nec nouellarum ſuum præterq̃ primiparatum probanť. potiuſq; ueterum: nec dũ effœtaꝶ: & biduo añ ꝑtũ aut poſt partum aut quo eiecerint die. Proxĩa eiecticia ẽ occiſo uno die poſt partum. Huius & ſumẽ optimum: ſi modo fœtus non hauſerit. Eiecticiæ teterrimum. Antiqui abdomẽ uocabant priuſq̃ calleret id ſciẽtes occidere non aſſueti. Cornigera una parte dẽtata & quæ in pedibus talos hñt ſeuo pingueſcunt. Biſulca ſciſſiſue in digitos pedibus &

nō cornigera:adipe.Concretus hic & cum refrixit fragilis:ſēperq; in fine carnis.Cōtra pĩgue ĩter carnem cutēq;:ſucco liqdum.Quædam non pĩgueſcunt:ut lepus:perdix. Sterilıora cūcta pĩguia:& ĩ maribus & ĩ fœmĩs. Seneſcūt celerius præpĩguia. Omnibus aĩalibus ē quoddā in oculis pingue.Adeps cunctis ſine ſēſu:q nec arterias hēt:nec uenas.Pleriſq; aĩalium ē pinguedo ſine ſenſu.quam ob cauſam ſues ſpirantes a muribus tradūt roſas.Quin &.L.Apronii conſularis uiri filio detractos adipes:leuatūq; corpus immobili onere. Et medulla ex eodem uidet́ eſſe a iuuēta rubēs: & ſenecta albeſcens.Non niſi cauis hæc oſſibus.Nec cruribus iumētoꝝ aut canū. Quare fracta non feruminant́:quod defluēte euenit medulla.Eſt autem pinguis iis: qbus adeps. Seuoſa cornigeris.Neruoſa & in ſpina tantum dorſi oſſa non hn̄tibus ut piſciū gn̄i. Vrſis nulla.Leoni ĩ fœminum & brachiorum oſſibus paucis exigua admodū.Cæteris enim eſt tāta duricia:ut ignis elidat́:uelut e ſilice.Iis dura quæ nō pĩgueſcūt. Aſinoꝝ ad tubas canora.Delphinis oſſa non ſpinæ.animal.n.pariunt.Serpētibus ſpinæ.Aqtilium mollibus nulla.Sed corpus circulis carnis uinctum:ut ſepiæ atq; lolligini. Et inſectis negat́ æque eſſe ulla.Cartilaginea aĩalium aq̄tilium hn̄t medullam in ſpina. Vituli marini cartilaginem:non oſſa.Item omnium auriculæ ac nares quæ modicum eminent flexili mollicia:naturæ prouidentia:ne frangerent́.Cartilago rupta non ſolideſcit.Nec præciſa oſſa recreſcūt: præterq̄ ueterinis ab ūgula ad ſuffragina. Homo creſcit in longitudinē ad annos uſq; ter ſeptenos.Tum deĩde ad plenitudinē. Maxĩe autem pubeſcens nodum quendam ſoluere:& præcipue ægritudĩe ſentit́. Nerui orſo a corde:bubuloq; etiam circumuoluti ſīlem naturam & cauſam hn̄t in omnibus lubricis applicati oſſibus:nodiſq; corporum q uocāt́ articuli.Aliubi interuentu: aliubi ambitu:aliubi trāſitu ligantes. Hic teretes:illic lati:ut in unoquoq; pꝫfcit figuratio. Neq; ii ſolidāt́ inciſi.mirumq; uulneratis ſummus dolor:præſectis nullus.Sĩe neruis ſunt quædam aĩalia:ut piſces.arteriis.n.conſtant.Sed neq; ex molli piſcium generi. Vbi ſunt nerui:interiores cōducūt membra:ſuperiores reuocāt.Inter os latēt arteriæ: id ē ſpiritus ſemitæ.Iis ĩnatant uenæ:id eſt ſanguĩs riui.Arteriarum pulſus ĩ cacumĩe maxĩe membrorum euidens index fere morborum in modulos certos legeſq; metricas per ætates ſtabilis aut citatus aut tardus deſcriptas ab Eriphilo medicĩæ uate:mirāda arte: nimiam propter ſubtilitatem deſertus. Obſeruatio tn̄ crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat.Arteriæ carent ſenſu.nam & ſanguĩe. Nec omnes uitalē continent ſpiritum:præciſiſq; torpeſcit tantum pars ea corporis.Aues nec uenas nec arterias hn̄t.Item ſerpētes:teſtudĩes:lacertæ:minimumq; ſanguĩs.Venæ in prætenues poſtremo fibras ſubter totam cutem diſperſæ:adeo in anguſtam ſubtilitatem tenuāt́: ut penetrare ſāguis nō poſſit:aliudue q̄ exilis humor ab illo q cacumĩbus innumeris ſudor appellat́:ĩ ūbilico uenaꝝ nodoſo coitu.

¶DE Sāguĩe: & quoꝝ celerrĩe ſiccet́: quoꝝ nō coeat: quoꝝ grauiſſius:uel tenuiſſius:quoꝝ nullus. ¶Cap.xxxviii.

SAnguis qbus multus & pinguis iracūdia.Maribus q̄ fœmĩs nigrior.Et ĩ iuuēta magis q̄ ſenio.Et ĩferiore pte pĩguior.Magna & ĩ eo uitalitatis portio. Emiſſus ſpiritus trahit ſecum:& tamen tactū non ſētit.Aĩalium fortiora qbus ſāguis craſſior. Sapiētiora:qbus tenuior.Timidiora:qbus minimus.At qbus nullus hebetia.Tauroꝝ celerrime coit atq; dureſcit:ideo peſtifer potu maxime. Aprorum ac ceruoꝝ capraꝝq; & bubaloꝝ omnium non ſpiſſat́.Pinguiſſimus aſinis.Homini tenuiſſimus. Iis qbus plus q̄terni pedes nullus.Obeſis minus copioſus:quoniam abſumit́ pingui. Profluuiū eius uni fit ĩ naribus homini: aliis nare altera:aliis utraq;. Quibuſdam p ĩferna. Multis per ora ſtatuto tēpore ut nuper Macrio uiro prætorio:& omnibus annis Voluſio Saturnino urbis præfecto:q nonageſimum etiam exceſſit annum. Solum hoc ĩ corpore temporarium ſētit incremētum. Siqdem hoſtiæ abūdantiorem fūdūt: ſi prius bibere. Quæ aĩalium latere certis temporibus diximus:non hn̄t tunc ſanguinē

præter exiguas admodum circa corda guttas:miro opere naturæ.Sicut & in homíe:uí
eius ad minima momēta mutari: non modo tantum in ore ſuffuſa materia: uerū ad
ſingulos animi habitus:pudore:ira:metu:palloribus pluribus mōis:itē ruboris.Alius
enim iræ:& alius uerecūdiæ.nam & in metu refugere & nuſq̄ eſſe certum eſt.Multiſq;
nō trāſfluere trāſfoſſis: quod homini tantum euenit.Nam quæ mutari dixíus:colorē
alienū accipiūt quodā repcuſſu.Homo ſolus in ſe mutat.Morbi ōes:morſq; ſāguinē
abſumūt. ¶An ī ſanguine principatus:& tergore:& pilis: & mammis:& ueſtitu.

¶Cap.xxxix.

SVnt q ſubtilitatem animi conſtare non tenuitate ſāguīs putēt:ſed cute:opimē/
tiſq; corpoꝝ.& tunc magis aut minus bruta eſſe:ut oſtreas & teſtudíes. Boum
tergora:ſetas ſuum obſtare tenuitati innati ſpiritus : nec puꝝ liqdumq; tranſmitti.
Sic & ī homíe cum craſſior calloſiorue excludat cutis. Quæ uero rō crocodilis ſi non
cruori ſed duriciæ tergoris tribuat & ſolertia.Hippopotami corii craſſitudo talis : ut
īde torreant eſcæ . Et tñ ē quædam ingenio medica diligētia. Elephantorum quoque
tergora impenetrabiles ſetas hñt:cum tñ omnium q̄drupedum ſubtilitas animi præ/
cipua perhibeat illis.Ergo cutis ipſa ſenſu caret:maxime in capite . ubicūq; per ſe ac
ſine carne eſt uulnerata nō coit:ut ī bucca cilioq;.Quæ aīal.piūt:pilos hñt.Quæ oua:
pennas:aut ſq̄mas:aut corticem:aut teſtam ut teſtudíes:aut cutem puram ut ſerpē/
tes.Pennarum caules omnium auium præciſæ non creſcūt: uulſæ autem renaſcunt.
Mēbranis uolant fragilibus inſecta.Humētibus hirundines in mari. Siccis īter tecta
ueſptilio.Hoꝝ quoq; alæ articulos hñt.Pili a cute exeunt craſſa hirti. Fœmīs tenuio/
res.Eqs in iuba largi.In armis leoni. Daſipodi & in buccis intus & in pedibus . Quæ
utraq; Trogus & in lepore tradidit . Hoc exemplo libidinoſiores hominum quoque
hirtos colligēs.Villoſiſſimus aīalium lepus.Pubeſcit homo ſolus: quod niſi cōtigat:
ſterilis in gignendo eſt:ſeu maſculus:ſeu fœmía.Pili in homíe ptim ſiul : ptī poſtea
gignunt.Congeniti autem non deſinunt:ſicut nec fœmīs magnopere.Inuentæ tamē
quædam defluuio capitis inualidæ : uelut languidiores cum menſtrui curſus ſtetere.
Quibuſdam poſtgenitæ . Viris ſponte non gignūt . Quadrupedibus pilum cadere
atq; ſubnaſci annuum eſt.Viris creſcūt maxíe in capite:mox ī barba . Reciſi non ut
herbæ ab cætera inciſura augēt:ſed ab radice exeunt.Creſcunt & in qbuſdam morbis:
maxíe tuſſis:& in ſenecta.defunctorum quoq; corporibus. Libidinoſis cōgeniti ma/
turius defluunt. At nati celerius recreſcunt. Quadrupedibus ſenectute craſſeſcūt:la/
næq; rareſcūt.Quadrupedū dorſa piloſa:uentres glabri.Boum coriis glutinū excoqt:
taurorūq;:& id præcipuum.Mammas homo ſolus e maribus habet.Cætera animalia
mammarum notas tantum.Sed ne fœmíæ qdem in pectore:niſi quæ poſſunt partus
ſuos attollere. Oua gignētium nulli.Nec lac niſi aīal parienti.Volucrum ueſpertilio
tantum. Fabuloſū.n.arbitror de ſtrigibus ubera eas īfātium labris immulgere . Eſſe
ī maledictis iā ātiqs ſtrigē cōuenit.Sed quæ ſit auiū cōſtare nō arbitror.

¶Notabilia aīalia quæ mãmis. ¶Cap.xl.

ASinis a fœtu dolent:ideo ſexto menſe arcent ptus:cum equæ anno prope toto
præbeant.Quibus ſolida ungula:nec ſupra geminos ptus.Hæc ōnia binas hñt
mammas:nec aliubi q̄ in femoribus.Eodem loco biſulca & cornigera.Boues q̄ternas.
Oues:capræ binas . Quæ numeroſo fœcunda ptu:& quibus digiti in pedibus : hæc
plures hñt toto uentre duplici ordine:ut ſues.generoſæ duodenas: uulgares binis mi/
nus.Sīliter canes. Alia uētre medio q̄ternas ut pātheræ.Alia binas ut leænæ.Elephas
tantum ſub armis duas:nec in pectore:ſed citra in alis occultas.Nulla in fœminibus
digitos hñtium.Primi geniti in q̄q; parte ſues:primas premūt.Etſi eſcæ ſūt faucibus
proxíæ:tñ ſuam nouit qſq; in fœtu quo genitus eſt ordíe.eaq; alit:nec alia.Detracto
illa alūno ſuo ſterileſcit illico:ac reſilit.Vno uero ex omni t̃ba relicto: ſola munifex
quæ genito fuerat attributa:deſcendit.Vrſæ mammas quaternas gerunt . Delphini

binas in ima aluo papillas tantum: nec euidentes: & paulo in obliquū porrectas. neq; aliud aīal in curſu lābit̃. Et balenæ uituliq; mām̄is nutriūt fœtus.

DE Lacte: & unde caſeus non fiat. Cap. xli.

AM Vlieri añ ſeptimum menſem profuſum lac inutile. Ab eo menſe quod uitalis ē partus: ſalubre. Pleriſq; autem totis mammis: atq; etiam in alarum ſinus fluit. Cameli lac mulget̃: ne iterum graueſcat. Suauiſſimum hoc exiſtimat̃ ad unā mēſurā tribus aquæ additis. Bos añ ptum non habet. Ex primo ſemper a partu coloſtra fiunt. ni admiſceat̃ aqua: ī pumicis modum coeūt duricia. Aſinæ prægnātes cōtinuo lacteſcūt. Pullo eaꝝ ubi pingue pabulū biduo a ptu maternū lac guſtaſſe lætale eſt. Genus mali uocat̃ coloſtratio. Caſeus non fit ex utriq; dētatis: quoniam eoꝝ lac non coit. Tenuiſſimum camelis: mox eq̄bus. Craſſiſſimū aſinæ: ut coaguli uice utāt̃. Conferre aliq̄d & candori in mulieꝝ cute exiſtimat̃. Popea certe Domitii Neronis cōiūx q̄ngētas per omnia ſecum fœtas trahens balneaꝝ etiam ſolio: totū corpus illo lacte macerabat: extēdi quoq; cutem credēs. Omne autem igne ſpiſſatū humore fetueſcit. Bubulū caſeo fertilius q̄ caprinū: ex eadem menſura pene altero tanto. Quæ plures quaternis mammas hn̄t caſeo inutilia. Et meliora quæ binas. Coagulum inutile leporis. Hædi laudatum. Præcipuum tñ daſipodis: quod & profluuio alui medet̃. unius utrinque dentatorum. Miꝝ barbaras gentes: quæ lacte uiuant: ignorare aut ſpnere caſei tot ſæculis dotem: denſantes id alioq̄n in acorem iucundum. Et pingue butyꝝ ſpuma: id ē lactis concretiuſq; q̄ quod ſerum uocat̃. Non omittendum in eo olei uim eſſe: & barbaros omnes infanteſque noſtros ita ungi.

DE Diuerſitate caſeoꝝ. Cap. xlii.

L Aus caſeo romæ: ubi omnium gentium bona iudicant̃: comminus e prouinciis nemauſenſi præcipua: leſuræ gabaliciq; pagis. Sed breuis ac muſteo tātum cōmendatio. Duobus alpes generibus pabula ſua approbāt. Dalmatiæ docleatē mittūt. Ceutrionicæ uatuſicum. Numeroſior apennino cebanus. Hunc & liguria mittit ouiū maxime lactis. Auximatem ex umbria. Mixtoq; etruriæ atq; liguriæ confinio lunēſē magnitudine conſpicuum. Quippe & ad ſingula milia pōdo premit̃. Proximū autē & urbi ueſtinum: cruſtuminūq; & e ceditio campo laudatiſſimum. Et capraꝝ gregibus ſua laus eſt. In recenti maxime: eam augente gratiam fumo: qualis in ipſa urbe conficit̃: cunctis præferendus. Nam galliarum ſapor medicamenti uim optinet. Trās maria uero bithynius fere ī gloria eſt. Ineſſe pabulis ſalem etiam ubi nō det̃: ita maxime ītelligit̃: omni in ſale caſeo ſeneſcente. Quales redire in muſteum ſaporē aceto e thymo maceratos certum eſt. Tradūt Zoroaſtrē ī deſertis caſeo uixiſſe ānis. xx. ita tēpato: ut uetuſtatē nō ſētiret.

Differētia membrorum hominis a cæteris aīalibus. Cap. xliii.

T t Erreſtriū ſolus homo bipes. Vni iuguli: humeri. Cæteris armi. Vni ulnæ. Quibus aīalium manus ſunt intus tantum carnoſæ: extra neruis & cute conſtant. Digiti quibuſdam in manibus ſeni. C. Oratii ex patricia gente filias duas ob id Sedigitas accepi appellatas. Vulcatium Sedigitum illuſtrem ī poetica. Homīs digiti articulos hn̄t ternos. Pollex binos. & digitis aduerſus uniuerſis flectit̃. per ſe uero ī obliquum porrigit̃: craſſior cæteris. Huic minimus menſura par eſt. Duo reliq̄ ſibi. Inter quos medius lōgiſſime protendit̃. Quibus ex rapina uictus quadrupedum q̄ni digiti in prioribus pedibus: reliquis quaterni. Leones: lupi: canes & pauca in poſterioribus quoq; q̄nos ungues hn̄t: uno iuxta cruris articulum dependente. Reliq̄ quæ ſūt minora digitos q̄nos. Brachia nō omnibus paria eſſe. Thracio. n. ſtudioſo in. C. Cæſaris ludo notum eſt dexteram fuiſſe proceriorem. Aīalium quædam ut manibus utuntur prioꝝ miniſterio pedū. ſedētq; ad os illis admouētia cibos: ut ſciuri.

DE Simiaꝝ ſilitudīe. Cap. xliiii.

N Am ſimiaꝝ gn̄a perfectam hoīs ſimulatiōem continent facie: naribus: auribus:

palpebris. Quæ ſolæ quadrupedū & inferiorem hn̄t genam : iam mām̄as in pectore: & brachia:& crura in cōtrarium flexa. Sĩliter in manibus ūgues:digitos: longioremq; medium. Pedibus paulum differunt. Sunt enim ut manus prælongi : ſed ueſtigium palmæ ſĩlæ faciunt. Iis quoq; pollex & articuli ut homini . Et præter genitale tantū. & hoc ĩ maribus. Viſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

¶DE Vnguibus. ¶Cap. xlv.

VNngues:qui clauſulæ neruorū ſummæ exiſtimant̃:omnibus iis q̄bus & digiti. Sed ſimiæ imbricati:homĩbus lati:& defuncto creſcunt. Rapacibus unci. Cæteris recti ut canibus:preter eum qui a crure pleriſq; dependet. Omnia digitos hn̄t quæ pedes:excepto elephanto . Huic enim informes numero q̄dem q̄nq;:ſed indiuiſi:ac leuiter diſcreti:ūguliſq; non unguibus ſimiles:& pedes maiores priores. In poſterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit homĩs modo. Cætera aĩalia ĩ diuerſū. Poſterioribus articuli pedibus q̄ prioribus . Nā̄ quæ aĩal generāt:genua an̄ ſe flectūt: & ſuffraginum artus in aduerſum. Homini genua & cubiti contraria . Item urſis & ſimiarum gn̄i:ob id minime pernicibus. Oua parientibus quadrupedum crocodilo. Lacertis priora genua poſt curuant̃:poſteriora in priorē partem. Sūt autem crura his obliqua humāı pollicis modo. Sic & multi pedibus:præterq̄ nouiſſĩa ſaliētibus. Aues & q̄drupedes alas in priora curuant: ſuffragines ĩ poſteriora. Hoĩs genibus quædam & religio ineſt obſeruatione gentium. Hæc ſupplices attingunt. Ad hæc māus tēdūt. Hæc ut aras adorant : fortaſſis quia ineſt iis uitalitas. Nanq; in ipſa genu utriuſque commiſſura dextra leuaq; a priore pte gemina quædam buccarum inanitas ineſt:qua pfoſſa ceu uinculis ſpiritus fugit. Ineſt & in aliis partibus quædam religio:ſicut dextra oſculis auerſa appetit̃. In fide porrigit̃. Antiq̄s græciæ in ſupplicando mentum attingere mos erat. Eſt in aure ima memoriæ locus:quem tangentes atteſtamur . Eſt poſt aurem æq; dextram nemeſios:quæ dea latinum nomen:ne in capitolio quidem inuenit:quo referimus tacto ore proximum a minimo digitum : ueniam ſermonis a diis expoſcentes. Varices in cruribus uiro tantum:mulieri raro. C. Marium:q ſepties conſul fuit ſtantem ſibi extrahi paſſum unū hominem Oppius auctor eſt . Omnia aĩalia a dextris partibus incedunt:ſiniſtris incubant. Reliq̄ ut libitum eſt: gradiūtur. Leo tātum & camelus pedatim:hoc ē ut ſiniſter pes non tranſeat dextꝝ:ſed ſubſeq̄t̃. Pedes homini maximi: fœmĩs tenuiores . In omni gn̄e ſuræ homini tantum & crura carnoſa. Reperit̃ apud auctores in ægypto quædam non habuiſſe ſuras. Vola homini tantum exceptis quibuſdam. nāq; & hinc cognomĩa inuenta Planci:Plauti: Scauri: Panſæ : ſicuti a cruribus Vari: Vatie : Vatiniiq; uitia . Et ĩ q̄drupedibus ſolidas hn̄t ūgulas quæ non ſunt cornigera . Igit̃ ꝑ eis telū ungula ē illis. Nec talos hn̄t eadē. At quæ biſulca ſunt: hn̄t. Iidem digitos hn̄tibus non ſunt. Neq; prioribus pedibus omnino ulli. Camelo tali ſĩles bubulis:ſed minores paulo . Eſt enim biſulcum diſcrimĩe exiguo pes ſimus ueſtigio carnoſo:ut urſi . Quadecā ĩ lōgiore itinere ſĩe calciatu fatiſcūt.

¶DE Vngulis. ¶Cap. xlvi.

VNgulæ ueterino tātum gn̄i renaſcunt̃. Sues in illyrico quibuſdam locis ſolidas hn̄t ungulas. Cornigera fere biſulca. Solida ūgula & bicorne:nullū . Vnicorne aſinus tantū indicus. Vnicorne biſulcum:orix. Talos aſinus indicus unus ſolidipedū habet. Nam ſues ex utroq; gn̄e exiſtimant̃:ideo fœtus earum. Hominē q exiſtimarūt habere facile conuicti. Lynx tantum digitos hn̄tium ſimile quiddam talo habet. Leo etiānū tortuoſos . Talus autem rectus eſt ĩ articulo pedis uentre eminens:concaua ĩ uertebra ligatus.

¶DE Pedibus auiū & ūguibus. ¶Cap. xlvii.

AVium aliæ digitatæ:aliæ palmipedes : aliæ inter utrunq; digitis diuiſis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti:tres ĩ ſuperiore pte:unus in calce. Hic deeſt quibuſdam longa crura hn̄tibus. Lynx ſola utrĩq; binos habet. Eadem linguam ſerpētium ſĩlem in magnam longitudinem porrigit . Circūagit collum ĩ aduerſū ſe.

Vngues ei grãdes ceu gracchulis. Auium qbuſdam grauioribus in cruribus additi radii. Nulli ũcos hñtium ũgues longi pedes. Porrectis ad caudam ex cruribus uolant. Quibus breues contractis ad mediũ. Qui negant uolucrem ullam ſine pedibus eſſe: confirmant & apodas habere: & ocen: & drepanin in eis: quæ rariſſimæ apparent. Viſæ iam etiam ſerpentes anſerinis pedibus.

DE Pedibus inſectoꝝ a duobus ad cẽtũ. Cap.xlviii.

i Nſectoꝝ aĩalium pedes primi longiores duros hñtibus oculos ut ſubinde pedibus eos tergant: ceu notamus ĩ muſcis. Quæ ex iis nouiſſimos hñt lõgos: ſaliũt ut locuſtæ. Omnibus autem iis ſeni pedes. Araneis qbuſdam prælongi accedũt bini. Internodia ſigulis terna. Octonos & marinis eſſe dixĩus polypis: ſepiis: lolliginibus: cancris: q brachia ĩ cõtrarium mouent: pedes ĩ orbem aut ĩ obliquũ. Iidem ſoli aĩaliũ rotũdi. Cætera binos pedes duces habẽt: cancri tantum quaternos. Quæ hũc numerũ pedũ exceſſere terreſtria ut pleriq; uermes: nõ ĩfra duodenos habent. Aliqua uero & centenos. Numerus pedum ĩpar nulli eſt. Solipedum crura ſtatim iuſta naſcuntur menſura: poſtea exporrigentia ſe uerius q̃ creſcentia. Itaq; in infantia ſcabunt aures poſterioribus: quod addita ætate non queunt: quia longitudo ſupficiẽ corpoꝝ ſolam ampliat. Hac de cauſa inter initia paſci: niſi ſubmiſſis genibus non poſſunt: nec uſq; dum ceruix ad iuſta incrementa perueniat.

DE Pomilionibus: & Genitalibus. Cap.xlviiii.

p Omilionum genus in omnibus aĩalibus eſt: atq; etiam inter uolucres. Genitalia maribus quibus eſſẽt retro ſatis diximus. Oſſea ſunt lupis: uulpibus: muſtelis: uiuerræ. Sunt iis etiam calculo humano remedia præcipua. Vrſo quoq; ſimul ut expirauerit corneſcere aiunt. Camelino arcus intendere orientis populis fidiſſimum. Nec non in aliqua gentiũ quoq; in iis diſcrimĩa. Et ſacrorum etiam citra perniciẽ ãputatis matris deũ gallis. Contra mulieꝝ paucis prodigioſa aſſimilatio ſicut hermaphroditis utriuſq; ſexus. Quod etiã quadrupedum generi accidiſſe Neronis prĩcipatu primũ arbitror. Oſtentabat certe hermaphroditas ſubiuges carpento ſuo: & equas ĩ treberico galliæ agro repertas: ceu plane uiſẽda res eſſet: principem terrarum inſidere portẽtis. Teſtes pecori armentoq; ad crura decidui: ſuibus adnexi: delphino prælongi: ultima condũtᷣ aluo: & elephanto occulti. Qui oua parientium lumbis intus adhærent: q̃lia ociſſima in uenere. Piſcibus ſerpentibuſq; nulli: ſed eorum uice binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria aut ſponte naturæ frangũtᷣ. Idque tertium ab hermaphroditis & ſpadonibus ſemiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores: præterq̃ in pantheris & urſis.

DE Caudis. Cap.L.

c Audæ præter hominem ac ſimias omnibus fere animalibus: & oua gignentibus pro deſiderio corpoꝝ. Nudæ hircis & apris: ſetoſæ ut equis. Amputatæ lacertis & ſerpentibus renaſcuntᷣ. Piſcium meatus gubernaculi modo regunt. Atq; etiam in dextram ac leuam motæ: ut remigio quodam impellunt. Lacertis ĩueniũtᷣ & geminæ. Boum caudis longiſſimus caulis: atq; in ima pte hirtus. Idem aſinis longior q̃ eqs: ſed ſetoſus ueterinis. Leoni infima parte ut bubus & ſorici: & pantheris non item. Vulpibus & lupis uilloſus ut ouibus: qppe ꝓcerior. Sues intorquẽt. Canũ degeneres ſub aluũ reflectũt.

DE Vocibus. Cap.Li.

u Ocem non habere niſi quæ pulmonem & arterias hñt: hoc eſt niſi quæ ſpirãt: Ariſtoteles putat. Iccirco & inſectis ſonum eſſe nõ uocem: intus meãte ſpiritu: & ĩcluſo ſonante. Alia murmur edere: ut apes. Alia cum tractu ſtridorem: ut cicadas. recepto. n. ut duabus ſub pectore cauis ſpiritu mobili occurſante membrana intus attritu eius ſonare uiſcera ſat notum eſt. Cætera ſimul cum uolatu ĩcipere audiri: & deſinere: ut muſcas apes. Sonũ enĩ attritu & interiore aura non anima reddi. Locuſtas pennarum & fœminũ attritu ſonare creditᷣ ſane. Item aq̃tilium pectines ſtridere cũ

uolant. Mollia & cruſta intecta nec uocem: nec ſonum ullum habere. Sed & cæteri piſces q̃uis pulmone & arteria careant: non in totum ſine ullo ſono ſunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillant᷑. Et is qui caper uocat᷑ in acheloo amne: grũnitũ hẽt: & alii de quibus dixĩus oua pariẽtibus. Sibilus ſerpentibus longus. Teſtudini abruptus. Ranis ſonus ſui generis: ut dictum eſt: niſi ſi & in his ferenda dubitatio eſt: qui mox in ore concipit᷑ non in pectore. Multum tamen in his refert & locorum natura. Mutæ in macedonia tradunt᷑. Muti & apri. Auium loquaciores quæ minores: et circa coitus maxime. Aliis in pugna uox ut coturnicibus. Aliis ãte pugnam ut perdicibus. Aliis cũ uicere ut gallinaceis. Iiſdẽ ſua maribus. Aliis eadem ut fœmĩs: ut luſciniarum generi. Quædam toto anno canunt: quædam certis temporibus: ut in ſingulis dictum eſt. Elephas circa nares ore ipſo ſternutamento ſilẽ elidit ſonum: per nares autem tubaꝝ raucitati. Bubus tantum fœmĩs uox grauior: in alio omni gñe exilior q̃ maribus. In homĩe etiam caſtratis. Infantis naſcentis nulla audit᷑ anq̃ totus emergat utero. Prius ſermo anniculo eſt. Semeſtris locutus eſt Crœſi filius in crepũdiis: quo prodigio totũ id concidit regnum. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roborat᷑ a tredecim annis. Eadem in ſenecta exilior. Neq; in alio aĩalium ſæpius mutat᷑. Mira præterea ſunt de uoce magna digna dictu in theatrorum orcheſtris ſcobe aut arena ſuperiecta deuorat᷑: & in rudi parietum circũiectu. Etiam doliis inanibus currit eadẽ concauo uel recto parietum ſpatio: q̃uis leui ſono dicta uerba ad alteꝝ caput pferẽs ſi nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam uultus partem habet. Agnoſcimus eam priuſq̃ cernamus: non aliter q̃ oculis. Totidemq; ſunt eæ: quot in rerum natura mortales: & ſua cuiq; ſicut facies. Hinc illa gentium: totq; linguaꝝ toto orbe diuerſitas. Hĩc tot cãtibus & mod ulis flexiones. Sed añ õnia explanatio animi: quæ nos diſtĩxit a feris. Inter ipſos quoq; hoĩes diſcrimẽ alteꝝ æq; grãde q̃ a belluis fecit.

DE Agnaſcentibus membris: & dicta Ariſtotelis de uita hoĩs: Cap. Lii.

m Embra aĩalibus agnata: inutilia ſunt: ſicut ſextus homini ſẽper digitus. Placuit in ægypto nutrire portentum: binis & in aduerſa capitis parte oculis hominem: ſed iis nõ cernentem. Miror quidẽ Ariſtotelem non mõ credidiſſe præſcita uitæ eſſe aliqua in corporibus ipſis: uerum etiam prodidiſſe. Quæ quanq̃ uana exiſtimo: nec ſine contatione proferenda: ne in ſe quiſq; & auguria anxie quærat: attingam tamen quæ tantus uir in doctrina non ſpreuit. Igitur uitæ breuis ſigna ponit raros dentes: prælongos digitos: plumbeum colorem: pluréſq; in manu inciſuras: nec perpetuas. Contra longæ eſſe uitæ incuruos humeris: & in manu una duas inciſuras lõgas hñtes: & plures q̃.xxxii.dentes habentes: auribus amplis. Nec uniuerſa hæc (ut arbitror) ſed ſingula obſeruat. Friuola ut reor: & uulgo tamen narrata. Addidit morum aſpectus ſili modo apud nos Trogus: & ipſe auctor ſeueriſſĩus: quos uerbis eius ſubiiciã. Frõs ubi eſt magna: ſegnẽ animũ ſubeſſe ſignificat. Quibus pua mobilem. Quibus rotũda iracũdum: uelut hoc ueſtigio tumoris apparente. Supcilia quibus porriguntur in rectum: molles ſignificant. Quibus iuxta naſum flexa ſunt: auſteros. Quibus iuxta tempora inflexa deriſores. Quibus in totum dimiſſa: maliuolos & inuidos. Oculi qbuſcunq; ſunt longi: malificos eſſe indicant. Qui carnoſos a naribus angulos habent: maliciæ nota præuenti. Cãdidi pars extenta notam impudentiæ habet. Qui idẽtidem autem operire ſolent inconſtantiæ. Auriculaꝝ magnitudo: loq̃citatis & ſtulticiæ nota ẽ. Hactenus Trogus.

DE Aĩa: & de hĩtu aĩaliũ: & quæ guſtata ĩterimãt: & de uictu hoĩs: & qbus de cauſis non coq̃t᷑. Cap. Liii.

a Nimæ leonis uirus graue. Vrſi peſtilẽs. Cõtacta halitu eius attingit nulla fera: ciciuſq; putreſcunt afflatæ reliquis. Homĩs tantum nat᷑a infici uoluit pluribus modis: & ciborum ac dentium uitiis: ſed maxime ſenio. Dolorem ſentire nõ poterat: tactu ſenſuq; omni carebat ſine qua nihil ſentit᷑. Eadẽ cõmeabat ab eo recens aſſidue exitura ſupremo: & ſola ex omnibus ſuperfut᷑a. Deniq; hæc trahebat᷑ e cælo. Huius

quoq; tñ repta pœna eſt:ut neq; id ipſum quo uiuit́:in uita iuuaret. Parthoꝝ p[illegible]
hoc præcipue & a iuuenta propter indiſcretos cibos: nanq; & uino fœtent ora n[illegible].
Sed ſibi ꝓceres medéť grano aſſyrii mali:cuius ē ſuauitas præcipua ī eſculēta a[illegible].
Elephantoꝝ aīa ſerpentes extrahit. Ceruoꝝ itē urit. Diximus hominum gña q uenena
ſerpentium ſuctu e corporibus exigerent. Quin & ſuibus ſerpentes in pabulo ſunt. &
aliis uenenum eſt. Quæ inſecta appellauimus:omnia olei aſperſu necantur. Vultures
unguento quidem fugant́. Alia alios appetunt odores. Scarabei roſam. Quoſdam ſer-
pētes ſcorpio occidit. Scythæ ſagittarum ungūt aciem uiperina ſanie & humano ſan-
guine. Irremediabile id ſcelus. Mortem illico affert leui tactu. Quæ animaliū ueneno
paſcerent́:diximus . Quædam innocua alioqn uenenatis paſta noxia fiunt & ipſa.
Apros in pamphylia & ciliciæ mōtoſis ſalamandra ab iis deuorata qui edere:moriūť.
Nec enim eſt intellectus ullus in ſapore uel odore. Et aqua uinumq; interimit. Sala-
mandra ibi immortua:uel ſi omnino biberit:unde poteť. Item rana quā uocāt rubetā:
tantum inſidiarum eſt uitæ. Veſpæ ſerpentes auidæ ueſcunť:quo alimēto mortiferos
ictus faciunt. Ideoq; magna differentia eſt uictus:ut in tractatu piſce uiuētiū Theo-
phraſtus prodit. Boues quoq; piſce ueſci:ſed nō niſi uiuente. Homini cibus utiliſſius
ſimplex. Aceruatio ſaporum peſtifera:& condimēta pernicioſiora . Difficulter autem
perficiuntur omnia in cibis acria : nimia : & auide hauſta : & æſtate q̄ hyeme diffi-
cilius:& in ſenecta q̄ in iuuēta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ:
frigidiora corpora faciunt . Inimicæ oculis maxime:aut dentibus. Sōno concoquere
corpulentiæ q̄ firmitati utilius . Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere.
Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

DE Corpulētia augēda uel minuēda:& quæ guſtu famē ac ſiti ſedēt. Ca. LIIII.

a Vgeſcunt corpora dulcibus atq; pinguibus:& potu . Minuunť ſiccis:& aridis:
ac ſiti. Quædam aīalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibūt. Homini nō
ante diem ſeptimum lætalis inedia. Duraſſe & ultra undecimum pleroſq;. Certum eſt
mori eſuriendi ſemper inexplebili auiditate animalium uni homini. Quædam rurſus
exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant:conſeruantq; uires:ut butyrum:ut titipace:gly-
cyrrizon. Pernicioſiſſimum autē et in omni uita qdē quod nimium. Præcipue tamen
corpori. minuiq; quod graue quodlibet modo utilius. Veꝝ ad reliq̄ naturæ traſeāus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DVODECIMVS. PROOEMIVM.

ANIMALIVM OMNIVM QVAE NOSCI
potuere naturæ generatim membratimq; ita ſe
habent. Reſtant neq; ipſa anima carētia:q̄doqdē
nihil ſine ea uiuit:terra edita:ut inde eruta dicāť:
ac nullum ſileať rerum naturæ opus . Diu fuere
occulta eius beneficia . Summumque munus
homini datum : arbores ſiluæq; intelligebantur.
Hinc primum alimētum. Harum frōde mollior
ſpecus: libro ueſtis. Etiam num gentes ſic degūt.
Quo magis ac magis admireris ab iis principiis
cædi montes in marmora. Veſtes a ſeribus peti.
Vnionem in rubri maris profundo. Smaragdum
in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata ſunt aurium uulnera. Nimirum quoniā par
eſt collo crinibuſq; geſtari:niſi infoderenť etiam corpori. Quamobrem ſequi par eſt
ordinē uitæ:& arbores añ alia dicere:ac moribus primordia ingerere.

DE Arboꝝ honore:& qñ Platanus primū ī italia:& de naťa eaꝝ. Cap. I.

h Ae fuere numinū templa:priſcoq; ritu ſimplici rura etiam nunc deo præcellētē arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atq; ebore ſimulacra q̄ lucos: & ī iis ſilētia ipſa adoramus. Arborum gn̄a numinibus ſuis dicata perpetuo ſeruant̄:ut Ioui eſculus:Apollini laurus:Mineruæ olea:Veneri myrtus:Herculi populus. Quin & ſiluanos faunoſq; & deoꝝ genera ſiluis ac ſua numina tanq̄ e cælo attributa credimus. Arbores poſtea blandioribus fruge ſuccis hominem mitigauere. Ex iis recreās mēbra olei liquor:uireſq; potus uini:tot deniq; ſapores annui ſponte uenientes. & menſæ: depugnet̄ licet earum cauſa cum feris:& paſti naufraugorum corporibus piſces expectant̄:etiamnum tamen ſecundæ. Mille præterea ſunt uſus earum:ſine quis uita degi non poſſit. Arbore ſulcamus maria:terraſq; admouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & ſimulacra numinum fuere:nondum precio excogitato belluaꝝ cadaueri: atq; ut a diis nato iure luxuriæ eodem ebore numinum ora ſpectarēt̄:& mēſaꝝ pedes. Produnt alpibus coercitas & tam inexuperabili munimento gallias hanc primū habuiſſe cauſam ſuperfundendi ſeſe italiæ:ꝙ Elico ex heluetiis ciuis eorum fabrilem ob artem romæ commoratus ficum ſiccam & uuam:oleiq; ac uini præmiſſa remeās ſecū tuliſſet. Quapropter hæc uel bello quæſiſſe uenia ſit. Sed quis non iure miret̄ arborē umbræ gr̄a tantum ex alieno petitam orbe? Platanus ea eſt. Hæc per mare Ionium in Diomedis inſulam eiuſdem tumuli gr̄a primum inuecta. Inde in ſiciliam trāſgreſſa: atq; inter primas donata italiæ etiam ad morinos uſq; peruecta:ad tributarium etiā pertinens ſolum:ut gentes uectigal & pro umbra pendant. Dionyſius prior ſiciliæ tyrannus regiam in urbem tranſtulit eas : domus ſuæ miraculum : ubi poſtea factum gymnaſium. nec potuiſſe in amplitudinem adoleſcere. Haud alias fuiſſe in italia : ac nominatim hiſpania apud auctores inuenit̄. Hoc actum circa captæ urbis ætatem. tantumq; poſtea honoris increuit:ut mero infuſo enutriant̄. Compertum id maxime prodeſſe radicibus. Docuimuſq; etiam arbores uina potare. Celebratæ ſūt primum in ambulatione academiæ athenis cubitorum. xxx. ſex unius radice ramos antecedente. Nunc eſt clara in lycia ſocia gelidi fontis amœnitate itineri appoſita domicilii modo caua octoginta atq; unius pedum ſpecu:numeroſo uertice: & ſe uaſtis protegens ramorum arboribus inſtar agros lōgis optinens umbris:ac nequid deſit ſpeluncæ imagini ſaxea intus crepidinis corona muſcoſos complexa pumices extat : tam digna miraculo:ut Licinius Mutianus ter conſul:& nuper prouinciæ eius legatus ꝓdēdum etiam poſteris putauerit:epulatum intra eam ſe cum duodeuiceſimo comite . Large ipſa toros præbente fronde:ab omni afflatu ſecurum optantem hymbrium per folia crepitus. Lætioremq; marinorum nitore picturæ uarietate laquearium auro cubuiſſe in eadem. Aliud exemplum Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata: laxeq; ramorum trabibus ſcamna patula & in ea epulanti cum ipſe pars eſſet umbræ quindecim conuiuarum ac miniſterii capacem triclinio. quam cœnam appellauit ille nidum. Eſt gortynæ in inſula creta iuxta fontem platanus una inſignis utriuſq; linguæ monumētis:nunq̄ folia dimittens. Statīq; ei græciæ fabuloſitas ſuperfluit:Iouē ſub ea cum Europa cōcubuiſſe. Ceu uero nō alia eius gn̄is eſſet in cypro:ſed ex ea primum in ipſa creta:ut eſt natura hominum nouitatis auida. Platani ſatæ regenerauere uitium:quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior eſt : q̄ ſolē æſtate arcere : hyeme admittere . Inde in italiam quoq; ac ſuburbana ſua Claudio principe Marcelli Eſernini libertus: ſed qui ſe potētiæ cauſa Cæſaris libertis adoptaſſet ſpado theſſalicus prædiues ut merito dici poſſet. Is quoq; Dionyſius tranſtulit id genus. durātq; etiā ī italia portēta terraꝝ:præter illa ſcilicet quæ ipſa excogitauit italia.

DE Chameplatano:& qs totōderit uiridaria. Cap. ii

n Anq; & chameplatani uocant̄ coactæ breuitatis:quoniam arboꝝ etiam abortus inuenimus. Hoc quoq; ergo in genere pumilionum infœlicitas dicta erit . Fit autē & ſerendi genere & recidendi. Primus Cn. Matius ex equeſtri ordīe diui Auguſti

amicus ĩueĩt nemora tonſilia ĩtra hos.lxxx.ãnos.

¶DE Peregrinis arboribus:& Malo aſſyrio. ¶Cap.iii.

PEregrinæ ceraſi perſicæq;:& omnes quarum græca nomĩa aut aliena. Sed quæ ex iis incolaꝝ numero eſſe cœpere:dicẽt̃ inter fructiferas. In præſentia externa proſequemur:a ſalutari maxime orſi. Malus aſſyria:quam alii uocant medicam: uenenis medet̃. Folium eius eſt unedonis intercurrentibus ſpinis. Pomum ipſum alias non mandit̃:odore præcellit foliorũ quoq;:qui tranſit in ueſtes una conditus:arcetq; animalium noxia. Arbor ipſa õnibus horis pomifera ẽ:aliis cadentibus:aliis maturefcentibus: aliis uero ſubnaſcentibus. Tentauere gentes tranſferre ad ſeſe propter remedii præſtãtiam fictilibus in uaſis dato per cauernas radicibus ſpiramẽto. Qualiter õnia trãſitura longius ſeri arctiſſime tranſferriq; quæ meminiſſe conueniet:ut ſemel quæq; dicant̃. Sed niſi apud medos & in perſide naſci noluit. Hæc eſt cuius grana ꝑthoꝝ proceres incoquere diximus eſculentis:commendandi halitus gr̃a. nec alia arbor laudat̃ in medis. Lanigeras ſeꝝ ĩ mẽtione gẽtis eius narrabimus.

¶DE Indiæ arboribus: uel qñ primũ romæ Hebenus. ¶Cap.iiii.

ITem indiæ arboꝝ magnitudinem unam:quam peculiarius Virgilius celebrauit hebenum nuſq̃ alibi naſci profeſſus. Herodotus eam æthiopiæ intelligere maluit tributi uice regibus perſidis e materie eius centenas phalangas tertio quoq; anno penſitaſſe æthiopas cum auro & ebore prodendo. Nõ omittendum id quoq; uicenos dentes elephantorum grandes:quoniam ita ſignificauit: æthiopas eadem cã pẽdere ſolitos:tanta ebori auctoritas erat:urbis noſtræ trecenteſimodecimo ãno. Tunc enim auctor ille hiſtoriam eã condidit Thurius in italia. Quo magis mirum eſt:quod eidẽ credimus:qui padum amnem non uidiſſet: nemini ad id tempus aſiæ græciæq;: aut ſibi cognitum. Aethiopiæ forma ut diximus. Meroen uſq; nuper allatam Neroni prĩcipi raram arborem hebenum. A meroe uſq; ad ſyenem finem imperii per nongenta nonaginta ſex.M.paſſuum:nullamq; aliam niſi palmarum generis eſſe docuit. Ideo fortaſſis in tributorum auctoritate tertia res fuerit hebenus. Romæ eã Magnus Pompeius in triumpho mithridatico oſtendit. Accendi eam Fabianus negat. Vritur tamen odore iucũdo. Duo gñ͂a eius. Rarum id quod melius:arboreum trũco enodi:materiæ nigri ſplendoris:ac uel ſĩe arte ꝓtinus iucũdi. Alteꝝ fruticoſũ cytiſi mõ: & tota india diſpſũ ẽ.

¶DE Spina & Ficu indicis. ¶Cap.v.

IBi & ſpina ſimilis ſed deprehenſa uel lucernis igni protinus tranſiliente. Nunc eas exponam:quas mirata eſt Alexandri Magni uictoria:orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. ipſa ſe ſẽp ſerens:uaſtis diffũdit̃ ramis. quoꝝ põdera adeo in terram curuãt̃:ut annuo ſpatio infigant̃. nouamq; ſibi propaginem faciant circa parentem in orbes:quodam opere topiario. Intra ſepem eam æſtiuant paſtores:opacã pariter & munitam uallo arboris: decora ſpecie ſubter intuenti proculue fornicato ãbitu. Superiores eiuſdem rami in excelſum emicant:ſiluoſa multitudine: uaſto mr̃is corpore:ut.lx.paſſus pleræq; orbem colligant. Vmbræ uero bina ſtadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem amazonicæ habet. Ea cauſa fructum integẽs: creſcere prohibet. Raruſq; eſt:nec fabæ magnitudinem excedens. Sed per folia ſolibus coctus prædulci ſapore digno miraculo arboris gignit̃ circa aceſinẽ maxĩe amnẽ.

¶DE Arbore Pala & arboribus indicis ſĩe nomĩbus & laniferis. ¶Cap.vi.

MAior alia pomo & ſuauitate præcellentior: quo ſapientiores indorum uiuunt. Folium alas auiũ imitat̃ longitudĩe trium cubitorum:latitudĩe duum. Fructũ e cortice mittit admirabilem ſucci dulcedine:ut uno quaternos ſatiet. Arbori nomen palæ:pomo arienæ. Plurima eſt in ſidracis expeditionum Alexandri termino. Eſt & alia ſimilis huic:dulcior pomo:ſed intraneorum ualitudini ĩfeſta. Dixerat Alexãder: nequis agminis ſui id pomum attingeret. Gñ͂a arborum macedones narrauere:ex maiore ꝑte ſine nomĩbus. Eſt & terebintho ſimilis cætera:pomo amygdalis: uel minore

tantum magnitudine:præcipuæ ſuauitatis in bactris. Vtiq; hanc aliqui terebinthum
eſſe proprii generis potius q̃ ſimilem ei putauerunt. Sed unde ueſtes lineas faciunt:
foliis moro ſ̃ilis calice bombicino. Rhodo ſerunt eam in campis:nec ẽ gratior ullaꝝ
ꝓſpectus. Oliua indiæ ſterilis:præterq̃ oleaſtri fructu.

¶ DE Piperis arboribus:& Gariophylo:& aliis pluribus. ¶ Cap. vii.

PAſſim uero quæ piper gignunt:iuniperis noſtris ſ̃iles:quanq̃ in fronte caucaſi
ſolibus oppoſita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina a iunipero diſtant
paruulis ſiliquis:quales in paſſiolis uidemus. Hæ prius q̃ dehiſcant:decerptæ toſtæq;
ſole faciunt quod uocat᷑ piper longum. Paulatim uero dehiſcentes per maturitatem:
oſtendunt candidum piper:quod deĩde toſtum ſolibus:colore rugiſq; mutat᷑. Verũ
& iis ſua iniuria eſt:atq; cæli intẽperie carbũculant᷑. fiuntq; ſemĩa caſſa & ĩania. quod
uocant brechmaſin:indorum lingua ſic ſignificante abortum. Hoc ex omni genere
aſperrimum:leuiſſimumq;:& pallidum. Gratius nigrum:leniuſq; utroq; candidum.
Nõ eſt huius arboris radix:ut aliqui exiſtimauere:quam uocant ſingiuerim: alii uero
gingiberim:quãq̃ ſapore ſ̃ili. Id enim in arabia atq; troglodytica in uillis naſcit᷑: ꝑuæ
herbæ:radice candida. Celeriter ea cariẽ ſentit:q̃uis in tãta amaritudĩe. Preciũ eius
in libras ſex. Piper longum facillime adulterat᷑ alexandrino ſinapi. Emit᷑ ĩ libras. xxv.
album. xvii. nigrum. xiiii. Vſum eius adeo placuiſſe mirum eſt. In aliis q̃ppe ſuauitas
cepit:in aliis ſpecies inuitauit. Huic nec pomi nec baccæ commendatio eſt aliq̃. Sola
placere amaritudine:& hanc in indos peti. Quis ille qui primus cibis experiri uoluit?
aut cui ĩ appetenda auiditate eſurire non fuit ſatius? Vtrũq; ſilueſtre gentibus ſuis ẽ:
& tamen pondere emit᷑ ut aurum uel argentum. Piperis arborem iam etiam hẽt italia
maiorem myrto:nec abſ̃ilem. Amaritudo grano eadẽ quæ piperi myrteo credit᷑ eſſe.
Deeſt toſta illa maturitas:ideoq; & rugarum:coloriſq; ſ̃ilitudo. Adulteratur iuniperi
baccis mire uim trahentibus. In pondere quidem multis modis. Eſt etiamnũ ĩ india
piperis granis ſ̃ile:quod uocat᷑ gariophylon grãdius fragiliuſq;. Tradunt ĩ ĩdico luco
id gigni. Aduehitur odoris gr̃a. Fert & in ſpinis piperis ſ̃ilitudĩem:præcipua amaritu-
dĩe:foliis ꝑuis:dẽſiſq; cypri modo:ramis triũ cubitorum:cortice pallido: radice lata:
lignoſaq;:buxei coloris. Hac in aqua cum ſemĩe excepta in æreo uaſe medicamẽtum
fit:quod uocat᷑ lycione. Ea ſpina & in pelio monte naſcit᷑:adulteratq; medicamẽtum.
Item aſphodeli radix aut fel bubulum aut abſ̃ithium uel thus uel amurca. Abſ̃ithiũ
aptiſſimũ medicĩæ quod ẽ ſpumoſũ. Indi ĩ utribus cameloꝝ aut rhinocerotũ admit-
tũt. Spinã ipſã ĩ græcia q̃dam pixacãthũ chironiũ uocãt.

¶ DE Machir & arboribus amanæ gentis. ¶ Cap. viii.

ET machir ex india aduehit᷑ cortex rubẽs: radicis magnæ: nomĩe arboris ſuæ.
Qualis ſit ea:ĩcomptum habeo. Corticis melle decocti uſus in medicĩa ad dyſẽ-
tericos præcipuus hẽt᷑. Saccaron & arabia fert:ſed laudatius india. Eſt autem mel in
arũdinibus collectum:gummium mõ cãdidum:dentibus fragile. Ampliſſimũ nucis
auellanæ magnitudĩe: ad medicinæ tantum uſum. Contermĩa indis gens ariana ap-
pellat᷑:cuius ſpina lachrymarum precioſa:myrrhæ ſ̃ilis:acceſſu propter aculeos ãxio.
Ibi & frutex peſtilens raphani folio:lauri odore:equos inuitante: qui pene equitatu
orbauit Alexandrum primo introitu. Quod & ĩ gedroſiis accidit. Item laurino folio.
Et ibi ſpina tradita ẽ: cuius liquor aſperſus oculis cæcitatem ĩfert aĩalibus omnibus.
Nec non & herba præcipui odoris referta minutis ſerpentibus:q̃ꝝ ictu protinus mo-
riẽdum eſſet. Oneſicritus tradit ĩ hyrcaniæ conuallibus ficis ſimiles eſſe arbores: quæ
uocẽt᷑ occhi:ex q̃bus defluat mel horis matutĩs duabus.

¶ DE Bdellio & arboribus perſici maris. ¶ Cap. ix.

VIcina ẽſt bactriana:ĩ qua bdelliũ nominatiſſimum. Arbor eſt nigra:magnitu-
dĩe oleæ:folio roboris:fructu caprifici:naturaq; gummi. Alii brochon appellãt:
alii malachran:alii maldacon. Nigrum uero & in offas conuolutum hadrobalum.

Eſſe autem debet trāſlucidum:ſile cæræ:odoratum:& cum fricatᷣ pīgue:guſtu amarū citra acorem. In ſacris uino perfuſum odoratius. Naſcitᷣ & ī arabia īdiaq; & media ac babylone. Aliq peraticum uocāt ex media aduectum. Facilius hoc & cruſtoſius:amariuſq; & gummoſum. Adulteratᷣ amygdala nuce. Cætera eius gña cortice:& ſcordaſti: ita uocatᷣ arbor æmula gummi. Sed deprehenduntᷣ (quod ſemel dixiſſe & ī cæteros odores ſatis ſit)odore:colore:pondere:guſtu:igne. Bactriano nitor ſiccus : multique candidi ungues. Præterea ſuum pondus : quod grauius eſſe aut leuius non debeat. Precium ſincero in libras decem tantum . Gentes ſupradictas perſis attingit rubro mari:quod ibi perſicum uocauimus longe ī terra æſtus agente. Mira arborum natura: nanq; eroſæ ſale īuectis derelictiſq; ſiles ſicco littore radicibus nudis polyporum mō amplexæ ſteriles harenas ſpectantᷣ. Eædem mari aduenīete fluctibus pulſatæ reſiſtūt immobiles. Quin & pleno æſtu operiuntᷣ totæ . apparetq; rerum argumētis aſpitate aquarum illas ali. magnitudo miranda eſt. ſpecies ſimilis unedonis . pomum amygdalis extra : intus contortis nucleis .

¶DE Arboribus perſicæ īſulæ:& lanigeris arboribus. ¶Cap.x.

TYlos inſula ī eodem ſinu eſt:repleta ſiluis qua ſpectat orientem : q̄q; & ipſa æſtu maris perfunditᷣ. Magnitudo ſigulis arboribus fici. flos ſuauitate īenarrabili. Pomum lupino ſile:propter aſperitatem intactum omnibus aīalibus. Eiuſdē inſulæ excelſiore ſuggeſtu lanigeræ arbores alio mō q̄ ſerum. iis folia īfœcunda:quæ ni minora eſſent:uitium poterant uideri . Ferunt cotonei mali amplitudīe cucurbitas: quæ maturitate ruptæ oſtendūt lanuginis pilas: ex qbus ueſtes precioſo līteo faciūt.

¶DE Goſampino:& arboribus ex quibus ueſtes fiunt:& qbus mōis conſtēt arboꝝ fructus. ¶Cap.xi.

ARbores uocant goſampinos fertiliores etiam tylo uero minores:quæ diſtāt decē paſſibus. Iuba circa fruticem lanugines eſſe tradit:linteaq; fieri īdicis præſtantiora. Arabiæ autem arbores ex quibus ueſtes faciant:cynas uocari : folio palmæ ſili. Sic indos ſuæ arbores ueſtiunt. In tylis autem & alia arbor floret albæ uiolæ ſpecie:ſed magnitudīe quadruplici ſīe odore quod miremur. In eo tractu ē & alia ſilis folioſior tamen roſeiq; floris:quem noctu comprimens aperire incipit ſolis exortu. meridie expandit. īcolæ dormire eum dicunt. Fert eadem īſula & palmas:oleaſq;:ac uites:& cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. rigatᷣq; gelidis fontibus:& hymbres accipit. Vicina iis arabia flagitat quādam generum diſtinctionem: quoniam fructus iis conſtat radice : frutice:cortice:ſucco:lachryma:ligno:ſurculo: flore:folio:pomo.

¶DE Coſto & Nardo:& differētiis nardi. ¶Cap.xii.

RAdix & foliū indis eſt maximo precio. Radix coſti guſtu feruens:odore eximio: frutice alias īutili:primo ſtatī ītroitu amnis indi ī patale īſula . Duo ſunt eius gña:nigrum:& quod melius candicans. Precium ī libras.xvi. De folio nardi plura dicere par eſt:ut prīcipali ī unguētis. Frutex eſt graui & craſſa radice:ſed breui ac nigra: fragiliq; q̄uis pīgui. Situm redolente ut cupreſſi aſpero ſapore: folio paruo denſoq;. Cacumīa ī ariſtas ſe ſpargunt: ideo gemīa dote nardi ſpicas ac folia celebrant. Alterū eius genus apud gangem naſcens damnatᷣ in totum ozenitidis nomīe uirus redolens. Adulteratᷣ & pſeudo nardo herba:quæ ubiq; naſcitᷣ:craſſiore atq; latiore folio & colore languido in candidum uergente. Item ſua radice permixta ponderis cauſa:& gummi: ſpumaq; argenti aut ſtibio:cyperiue cortice . Sincerum quidem leuitate deprehēditᷣ: & colore ruffo:odoriſq; ſuauitate & guſtu:maxime ſiccante os:ſapore iucundo. Precium ſpicæ ī libras.lxxxx. Folia diuiſere ad nouam amplitudinem:quod hadroſphærum uocatᷣ:maioribus ſiclis.xxx. Quod mīore folio eſt:meſoſphærum appellatᷣ:emitᷣ .lx. Laudatiſſimum microſphærum e minimis folium:preciumq; eius.lxxv . Odoris gr̄a omnibus:maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. In nr̄o orbe proxime laudatᷣ ſyriacum:mox gallicum. Tertio loco creticum: quod alii qdem

agrion uocāt: alii aliphū:folio oluſatri:caule cubitali geniculato:in purpura albicāte:
radice obliq̃ uilloſaq; & imitāte auiū pedes. Baccaris uocat' nardū ruſticū:de quo di/
cēus īter flores. Sunt autē ea ōnia herbæ:præter indicum. Ex iis gallicum & cū radice
uellit':abluit'q; uino. Siccat' in umbra. alligat' faſciculis in charta nō multum ab īdico
differens: ſyriaco tamen leuius. precium ſiclis.xiii. In iis probatio una:ne ſit fragilia
& arida potius ꝗ ſicca folia. Cum gallico nardo ſemper naſcit' herba quæ hirculus uo/
cat' a grauitate odoris & ſilitudīe: q̃ maxime alteratur. Diſtat ꝙ ſine cauliculo eſt:&
ꝙ mīoribus foliis:ꝙq; radicis neq; amaræ neq; odoratæ.

DE Aſſaro Amomo & Amomi:& de Cardamomo. Cap.xiii.

NArdi uim habet & aſſarum:quod & ipſum aliqui ſilueſtre nardum appellant.
Eſt autem ederæ foliis:rotūdioribus tantū mollioribuſq;:flore purpureo:radice
gallici nardi ſile:acinoſum ſaporis calidi:ac uenoſi. Montibus ī umbroſis bis anno
floret. Optimum in ponto:proximum ī phrygia:tertium ī illyrico. Fodit' cum folia
mittere īcipit. Et ī ſole ſiccat':celeriter ſitum trahens:ac ſeneſcens. Inuenta nup & in
thracia herba eſt:cuius folia nihil ab īdico nardo diſtant. Amomi uua ī uſu eſt īdica
uite labruſca ut alii exiſtimauere:frutice uenoſo palmi altitudīe. carpit'q; cum radice:
manipulatim leniter componit':ꝑtinus fragile. Laudat' q̃ maxime punici mali foliis
ſile:nec rugoſis:colore ruffo. Secunda bonitas pallido: herbaceum peius: peſſimūq;
candidū:quod & uetuſtate euenit. Precium uuæ ī libras ſicli.lxx. Friato uero amomo
.xlviii. Naſcit' & ī armeniæ pte:quæ uocat' ocene:& ī media & ī pōto. Adulterat' foliis
punicis:& gummi liquido:ut cohæreat:cōuoluatq; ſe ī uuæ modum. Eſt & quæ uocat'
amomis minus uenoſa: atq; durior:ac minus odorata a quo apparet aut aliud eſſe:
aut colligi īmaturum. Sīle iis & nomīe & frutice cardamomum:ſemīe oblōgo. Metit'
eodem mō & ī arabia. Quattuor eius gña. Viridiſſimum ac pīgue acutis āgulis cōtu/
max fricāti:quod maxime laudat'. Proximum eius ruffo candicans. Tertium breuius:
atq; nigrius. Peius tñ uarium & facile tritu:odoriſq; parui. Quod uerius coſto uicini/
us eſſe debet. Hoc & apud medos naſcit'. Precium optimi ī libras.xii. Cinamomo
gentilitas proxima erat nilus:ni prius arabiæ diuitias īdicari conueniret:cauſaſq; quæ
cognomen illi fœlicis ac beatæ dedere. Prīcipalia ergo ī illa thus & myrrha. Hæc & cū
troglodytis communis.

DE Thure & arboribus thuris. Cap.xiiii.

THura præter arabiam nullis:ac ne arabiæ quidem uniuerſæ. In medio eius ſunt
fere attramitæ pago ſabæorum capite regni. Sabota ī monte excelſo:a quo octo
māſionibus diſtat regio eorum thurifera. Saba appellat':ꝙ ſignificare græci myſteriū
dicunt:ſpectans ortus ſolis æſtiui undiq; rupibus īuia:& a dextra maris ſcopulis īac/
ceſſa. Id ſolum e rubro lacteum tradit'. Siluarum longitudo eſt ſchœnorum.xx. Lati/
tudo dimidium eius. Schœnus patet Eratoſthenis ratione ſtadia.xl. hoc eſt paſſus.v.
milia. Aliqui.xxii. ſtadia ſingulis ſchœnis dedere. Attollunt' colles alti: decurruntq;
& in plana arbores ſponte natæ. Terram argilloſam eſſe conuenit: raris fontibus ac
nitroſis. Attingunt & miniei pagus alius:p quos euehit' uno tramite anguſto. Hi pri/
mi commercium thuris fecere maximeq; exercent: a quibus et minieum dictum eſt.
Nec præterea arabum alii thuris arborem uidēt:ac ne horum quidem omnes. Ferūtq;
.ccc. non amplius eſſe familiarum: quæ ius per ſucceſſiones id ſibi uendicent. Sacros
uocari ob id: nec ullo congreſſu fœmīarum funerūq; cum incidant eas arbores:aut
metāt:pollui. Atq; ita religione merces augeri. Quidam promiſcuum ius his populis
eſſe tradunt ī ſiluis. Alii per uices annorum diuidi. Nec arboris ipſius quæ ſit facies:
conſtat. Res ī arabia geſſimus: & romana arma ī magnam partem eius penetrauere.
Caius etiā Cæſar Auguſti filius īde gloriam petiit:nec tamen ab ullo (quod eqdē ſciā)
latino arborum eaꝝ tradita eſt facies. Græcorum exempla uariant. Alii folio pyri
minore duntaxat et herbidi coloris prodidere. Alii lentiſco ſimilem ſubrutilo folio.
Quidā terebīthū eſſe:& hoc uiſū Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis uolumībus:

quæ ſcripſit ad Caium Cæſarem Auguſti filiũ ardẽtem fama arabiæ tradit cõtorti eſſe caudicis : ramis aceris maxime ponti. Succum amygdalæ mõ emittere. Taleſque in carmania apparere: et in ægypto ſatas ſtudio Ptholemæoꝝ regnantium. Cortice lauri eſſe conſtat. Quidam et folium ſimile dixere. Talis certe fuit arbor ſardibus. Nam et aſiæ reges ſerendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex arabia uenerunt: omnia incertiora fecerunt. Quod iure miremur : uirgis etiam thuris ad nos commeantibus quibus credi poteſt: matrem quoq; teretẽ & enodi fruticare trunco. Meti ſemel ãno ſolebat mĩore occaſiõe uẽdẽdi. Iã quæſtus alteram uiã affert.

¶ DE Natura thuris & gñibus. ¶ Cap.xv.

PRior atq; naturalis uindemia circa canis ortum flagrantiſſimo æſtu ĩcidẽtibus: qua maxime uideat᷑ eſſe prægnans tenuiſſimuſq; tendi cortex. Laxat᷑ hic plaga: non adimit᷑. Inde proſilit ſpuma pinguis. Hæc concreta denſat᷑: ubi loci nata poſcat tegete palmea excipiente. Aliubi area circum pauita. purius illo mõ: ſed hoc ponderoſius. Quod in arbore hæſit : ferro depectitur: ideo corticoſum : Silua diuiſa certis portionibus mutua innocentia tuta eſt. Neq; ullus ſaucias arbores cuſtodit. Nemo furat᷑ alteri. At hercule alexãdriæ ubi thura interpollant᷑: nulla ſatis cuſtodit diligẽtia officinas. Subligaria ſignant᷑ opifici. Perſona adiicit᷑ capiti: denſuſue reticulus. Nudi emittunt᷑: tanto minus fidei apud nos pœna: ꝗ apud illos ſiluæ habent. Autũno legit᷑ ex æſtiuo ptu. hoc puriſſimum: candidum. Secunda uindemia eſt uere : ad eã hyeme corticibus ĩciſis. Ruffum hoc exit: nec comparandum priori. Illud carfiatum: hoc dathiathum uocant. Credit᷑ & nouellæ arboris cãdidius eſſe : ſed ueteris odoratius. Quidam & ĩ ĩſulis melius putant gigni. Iuba ĩ ĩſulis negat naſci. Quod ex eo rotũditate guttæ pepẽdit: maſculum uocamus: cum alias non fere mas uocet᷑: ubi nõ ſit fœmĩa. Religioni tributum ne ſexus alter uſurparet᷑. Maſculum aliqui putant a ſpecie teſtiũ dictum. Præcipua autem gr̃a eſt mammoſo cum hærente lachryma priore conſecuta alia miſcuit ſe. Sĩgula hæc manum implere ſolita ĩuenio. Cum mĩori diripiendi auiditate lentius naſci liceret. Græci ſtrygoniam & atomum tali mõ appellant : minorẽ autem orobiam. Micas concuſſu eliſas mammam uocamus. Etiam num tñ ĩueniunt᷑ guttæ: quæ tertiã partem minæ: hoc eſt. xxxix. denariorũ pondus æquent. Alexãdro Magno ĩ pueritia ſine parſimonia thura ingerenti aris pædagogus Leonides dixerat: ut illo mõ cum deuiciſſet thuriferas gentes: ſupplicaret. At ille arabia potitus thure onuſtam nauim miſit ei: large exhortatus ut deos adoraret. Thus collectum ſabotã camelis conuehit᷑: porta ad id una patente. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decĩas deo: quem uocant Sabin: menſura nõ pondere ſacerdotes accipiunt. Nec añ mercari licet. Inde impenſæ publicæ tolerant᷑. nam & benigne certo iterum numero deus hoſpites paſcit. Euehi non poteſt: niſi per gebbanitas. Itaq; & hoꝝ regi pẽditur uectigal. Caput eorum thõma abeſt a gaza noſtri littoris iudææ oppido. lxxx. xxxvii. milia paſſuum. Quod diuiditur ĩ mãſiones camelorum. lxii. Sunt & quæ ſacerdotibus dantur portiones ſcribiſq; regum certæ. Sed præter hos & cuſtodes ſatelliteſq; & hoſtiarii & mĩſtri populãtur. Iam quacũq; iter eſt aliubi pro aqua: aliubi pro pabulo aut pro mãſionibus: uariiſq; portoriis pẽdũt: ut ſũptus ĩ ſĩgulos camelos denarium. dc. lxxxviii. ad noſtrum littus colligat. Iterumq; imperii noſtri publicanis penditur. Itaq; optimi thuris libra ſiclorum. vi. precium habet. ſecũda. xii. tertia xiiii. Apud nos adulteratur reſĩæ cãdidæ gẽma pq̃ſili: ſed deprehẽditur ꝗbus dictũ ẽ mõis. Probatur cãdore: ãplitudĩe: fragilitate: carbone. Vt ſtatĩ ardeat. Itẽ ne dẽtẽ recipiat potius q̃ ĩ micas frãgat᷑.

¶ DE Myrrha & arboribus myrrhæ. ¶ Cap.xvi.

AYrrham ĩ iiſdem ſiluis permixtam arborem naſci tradidere aliqui: plures ſeparatim. Quippe multis ĩ locis arabiæ gignitur: ut apparebit ĩ generibus. Cõuehitur & ex ſiluis laudata: petũtq; eam etiã a troglodytis ſabæi trãſitu maris. Satiua quoq; ꝓuenit multum ſiluеſtri prælata. Gaudet raſtris & ablaqueationibus. Melior radice

refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita: nec ſĩe ſpina: caudice duro & intorto: craſſiore q̃ thuris: & ab radice etiã q̃ reliq̃ ſui pte. Corticem lenem: ſilemq; unedoni. Scabrum alii ſpinoſumq; dixere. Folium oliuæ: uerum criſpius: & aculeatum. Iuba oluſatri: aliq ſilem iunipero: ſcabriorem tantum: ſpiniſq; horridam: folio rotũdiore: ſed ſapore iuniperi. Nec non fuere qui e thuris arbore utrunq; naſci mentirentur. Incidũtur bis & ipſæ: iiſdemq; temporibus: ſed a radice uſq; ad ramos qui ualent. Sudãt autem ſponte priuſq̃ incidãtur: ſtacten dictã: cui nulla præfertur. Ab hac ſatiua: & in ſilueſtri quoq; melior æſtiua. Non dãt ex myrrha portiones deo: quoniã & apud alios naſcitur. Regi tñ gebbãnitaꝶ q̃rtas ptes eius pendũt. Cætero paſſim ac uulgo coẽptã ĩ folles cõfarciũt. ipſiq; unguẽtarii digerunt haud difficulter odoris atq; pĩguedĩs argumẽtis.

DE Gñibus Myrrhæ: & natura: & precio eius. Cap. xvii.

GEenera complura. Troglodytica ſilueſtrium prima. Erythrea ſequens & in aqua ſtactea & aſtramitica eſt gebbannitica & auſeritis gebbannitaꝶ regno. Tertia dianitis. Quarta collaticia. Quĩta ſembracena a ciuitate regni ſabæorum mari proxima. Sexta quam duriſitin uocant. Eſt & candida uno tantum loco: quæ ĩ meſſalum oppidum confert᷑. Probat᷑ troglodytica pĩguedĩe: & ꝙ aſpectu aridior eſt: ſordidaq; ac barbara: ſed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitiis ante alias hylaris: ſed uiribus tenuis. In plenum autem probatio eſt minutis glebis: nec rotundis. In cõcretu albicantis ſucci & tabeſcentis: utq; confracta candidos ungues habeat: guſtu leniter amara. Secunda bonitas: intus uaria. Peſſima quæ intus nigra. Peior ſi ſit etiã foris. Precia ex occaſione ementium uaria. Stacteæ a ſex ad q̃nq̃gĩta. Statiuæ ſũmũ ad. xxii. Erythrææ ad. xvi. hãc uolunt arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad. xiii. Seæ uero: quam odorariam uocãt: ad. xiiii. Adulterat᷑ lentiſci glebis & gummi. Item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa: ſicut ponderis ſpuma argenti. Reliqua uitia deprehendunt᷑ ſapore: gummi dente lentiſcentis. Facillime autem adulteratur indica myrrha: quæ ibidẽ quadã e ſpina colligit᷑. Hoc ſolũ peius india affert facili diſtĩctiõe. tãto deterior ẽ.

DE Maſtice: Ladano: & Bruta: Enheno: & Strobo: & de Styrace. Cap. xviii.

ERgo tranſit in maſticem quæ ex alia ſpina fit ĩ ĩdia. Itemque ĩ arabia lamam uocant. Sed maſtice quoq; gemina eſt: quoniam & ĩ aſia græciaq; herba repit᷑ e radice folia emittens: & carduum ſilem alo ſemĩs plenum lachryma: quæ erũpit ĩciſa parte ſumma: uix ut dinoſci poſſit a maſtice uera. Nec non & tertia ĩ ponto eſt bituminis ſilior. Laudatiſſima autem chia candida: cuius precium ĩ libras. xx. Nigræ uero. xii. Chia e lentiſco tradit᷑ gigni gũmi mõ. Adulteratur ut thura reſina. Arabia etiã nũ & ladano gloriat᷑. forte caſuq; hoc & ĩiuria fieri odores plures tradidere. Capras maleficũ alias frondibus aĩal: odoratorum uero fruticum expetentius tãq̃ ĩtelligãt precia carpere germinum caules prædulci liquore turgentes: diſtilãtemq; ab iis caſus mixt᷑a ſuccum improbo barbarum uillo abſtergere. hunc glomerari ĩ puluerem: & incoqui ſole. Et ideo ĩ ladano caprarum pilos eſſe. Sed hoc non alibi fieri q̃ ĩ nabathæis: q ſũt ex arabia contermini ſyriæ. Recentiores ex auctoribus ſtrobon hoc uocant. Traduntq; ſiluas arabũ paſtu caprarum infrĩgi: atq; ita ſuccum uillis inhæreſcere. Verum autem ladanum cypri ĩ ĩſula eſſe. Vt obiter quæq; gña odorum dicãt᷑: q̃uis non terraꝶ ordĩe. Sĩliter & hoc ibi fieri tradunt & eſſe ceſyphum hircorum barbis genibuſque uilloſis inhærens. Sed ederæ flore deroſo paſtibus matutinis cum eſt rorulenta cypros. deĩde nebula ſole diſcuſſa in puluerem madentibus uillis adhæreſcere: atq; ita ladanum depecti. Sunt qui herbam in cypro: ex qua id fiat: ladã appellent. & enim illi ladanum uocant: huius pingui inſidere. Itaque attractis funiculis herbam eam conuolui: atq; ita offas fieri. Ergo ĩ utraq; gẽte bina genera: terrenum: & facticium. Id quod terrenũ eſt friabile: facticiũ lentum. Nec non & fruticẽ eſſe dicunt in carmania & ſuper ægyptum per Ptholemæos tranſlatis plãtis. Aut ut alii generari & id in iis: ut thuris arbore

colligiq; ut gummi inciſo cortice & caprinis pellibus excipi. Precia ſunt laudatiſſimo in libras aſſes. xl. Adulterat᷑ myrti baccis: & aliis animalium ſordibus. Sĩceri odor eſſe debet ferus: & quodãmõ ſolitudinem redolẽs. Ipſum uiſu aridum: ſtatim tactu molleſcere. Accenſum fulgure: odore iucundo gratuitum. Myrrhata deprehenduntur: crepitãtq; in igne. Præterea ſincero calculi potius e rupibus inhærent: q̃ puluis. In arabia & olea dotat᷑ lachryma: q̃ medicamentum conficit᷑ a græcis enhemon dictũ ſingulari effectu contrahẽdis uulnerum cicatricibus. In maritimis eæ fluctibus æſtuq; operiũt᷑. nec baccæ nocet᷑: cum conſtet & ĩ foliis ſalẽ relĩq. Hæc ſunt peculiaria arabiæ. Et pauca præterea alibi communia dicenda: quoniam in iis uincit. peregrinoſq; ipſa myrrhæ odores & ab exteris petit. Tanta mortalibus ſuarum rerum ſatietas eſt: alienarumq; auiditas. Petunt igitur in helimæos arborem brutam cupreſſo fuſæ ſilem: exalbidis ramis iucundi odoris accenſam: & cum miraculo hiſtoriis Claudii Cæſaris prædicatã. Folia eius inſpergere potionibus parthos tradit. Odorem proximum eſſe cædro. fumũq; eius contra ligna alia remedio. Naſcit᷑ ultra phaſin tigrimq; ĩ finibus opimis ſcytræ in monte ſcanthro. Petunt & in carmanos arborem ſtrobum ad ſuffitus ꝑfuſã uino palmeo accẽdẽtes. Huius odor redit a cameris ad ſolum iucundus: ſed aggrauãs capita: citra dolorem tamen. hoc ſomnum ægris quærunt. His commerciis carracem oppidum aperuere: quod eſt illis nundinarium. Inde gabbam omnes petere ſolebant dieꝝ. xx. itinere: et palæſtinam ſyriam. Poſtea carracem peti cœptum: ac regna pthoꝝ ex ea cauſa Iuba auctor eſt. Mihi & ad perſas etiam prius iſta portaſſe: q̃ in ſyriã aut ægyptum uident᷑ Herodoto teſte: qui tradit ſingula milia talentum thuris annua pẽſitaſſe arabas regibus perſarum. Ex ſyria reuehunt ſtyracem: acri odore eius in focis abigentes ſuorum faſtidium. Cætero non alia ligni genera ſunt in uſu q̃ odorata. Ciboſq; ſabæi coquunt thuris ligno: alii myrrhæ. Oppidorum uicorumq; non alio q̃ ex aris fumo atq; nidore. Ad hũc ergo ſanandum urunt ſtyracem in pellibus hircinis: ſuffiũtq; tecta. Adeo nulla ẽ uoluptas: quæ nõ aſſiduitate ſui faſtidium pariat. Eũdẽ & ad ſerpentes fugandos urũt in odoriferis ſiluis frequẽtiſſĩas.

¶ DE Fœlicitate arabiæ. ¶ Cap. xix.

NOn ſunt eorum cinnamomum aut caſia. Et tamem fœlix appellat᷑ arabia falſo & ingrati cognomĩs: quæ hoc acceptũ ſuperis ferat: cum plus ex eo ĩferis debeat. Beatum illa fecit hominẽ etiam in morte luxuria: quæ diis ĩtellexerat genita adhibẽs urendis defunctis. Periti rerum adſtruxerunt nõ ferre tantum annuo fœtu: quantum Nero princeps nouiſſimo pompæ ſuæ die concremauit. Aeſtiment᷑ poſtea toto orbe ſingulis annis tot funera: aceruatimq; congeſta honori cadauerum: quæ diis p ſĩgulas micas dant᷑. Nec minus propicii erãt mola ſalſa ſupplicantibus. Immo uero (ut palã eſt) placatiores. Verum arabiæ etiam nunc fœlicius mare eſt. Ex illo nanq; margaritas mittit. Minimaq; computatione milies cẽtena milia ſeſtertium anniś omnibus ĩdia & ſeres peniĩſulaq; illa imperio noſtro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœmĩæ cõſtãt. Quota enim portio ex illis ad deos quæſo iã uti ad ĩferos ptinet᷑

¶ DE Cinnamomo: & Xilocinnamomo: & Caſia. ¶ Cap. xx.

CInnamomum & caſias fabuloſa narrauit ãtiquitas princepſue Herodotus auiũ nidis: & priuatim phœnicis: in quo ſitu Liber pater educatus eſſet ex ĩuiis rupibus arboribuſq; decuti carnis: quam ipſæ ĩferrent: pondere: aut plumbatis ſagittis. Itẽ caſiam circa paludes propugnãte ũguibus diro ueſptilionũ gñe: aligeriſq; ſerpẽtibus: his commentis augentes reꝝ precia. Commutata uero fabula eſt ad meridiani ſolis repcuſſus: inenarrabilem quendam uniuerſitatis halitum e tota peniĩſula exiſtere tot generum auris ſpirãte concẽtu. Magniq; Alexandri claſſibus arabiam odore primum nunciatam in altum. Omnia falſa: ſiquidem cinnamomum: idemq; cinnamũ naſcit᷑ ĩ æthiopia troglodytis connubio pmixta. Ii mercantes a contermĩs uehunt p maria uaſta ratibus: quas neq; gubernacula regant: neq; remi trahãt uel impellant: nõ uela:

non rõ ulla adiuuet:cum omnium inſtar ibi ſint homo tãtum & audacia . Præterea
hybernum mare exigãt circa brumã euris tum maxime flãtibus. Ii recto curſu ꝑ ſinus
impellunt.atq; a ꝓmontorii ãbitu argeſte deferunt in portum gebbãnitarum : qui
uocat' ocila.Quãobrem illi maxime id petunt. Produntq; uix quinto ãno reuerti ne/
gociatores:& multos interire.Contra reuehunt uitrea:& ænea:ueſtes:fibulas:cum ar/
millis:ac monilibus.Ergo negociatio illa fœminaꝝ maxime fide conſtat . Ipſe frutex
duoꝝ cubitoꝝ altitudine ãpliſſimus : palmiq; minimus.iiii.digitoꝝ craſſitudinis:
ſtatim a terra ſex digitis ſurculoſus:arido ſimilis.Cum uiret non odoratus: folio ori/
gani:ſiccitate gaudens:ſterilior hymbre:ceu diræ naturæ . Gignit' quidem in planis:
ſed denſiſſĩs ĩ uepribus:rubiſq;.difficilis collectu.Metit' nõ niſi permiſerit deus.Iouẽ
hunc intelligunt aliqui. Aſſabinum illi uocant.Xliiii.boum caprarumq; & arietum
extis impetrat' uenia metendi.Non tamẽ aut ãte ortum ſolis:aut poſt occaſum licet.
Sarmenta haſta diuidit ſacerdos:deoq; partem ponit . Reliquum mercator in naſſas
condit.Eſt & alia fama:cũ ſole diuidi:ternaſq; ꝑtes fieri.deĩde ſorte germĩa diſcerni.
quodq; ſoli ceſſerit relĩqui:ac ſponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgultoꝝ tenuiſ/
ſimis partibus ad longitudinem palmi.Secunda proximis breuiore menſura atque
ordĩe. Viliſſimum quod radicibus proximũ:quoniã ibi minimũ corticis ĩ quo ſũma
gratiæ. Quadecauſa præferunt' cacumĩa:ubi plurimus cortex.Ipſum uero lignum in
faſtidio eſt propter origani acrimoniam.xilocinnamum uocat' . Precium eſt in libras
.xx.Quidã cinnami duo gñα tradidere:candidius:nigricanſq;.Et quondã præferebat'
candidum.Nunc contra nigrum laudat'.Atq; etiam uarium præferunt candido: cer/
tiſſĩa tñ æſtimatione ſi ſit ſcabrum:atq; ut inter ſeſe tritum tarde frietur. Damnatur
in primis molle:aut cui albet cortex.Ius eius a gebbannitarum rege ſolo proficiſcitur.
Is edicto mercatu uendit.Precia quondam fuere in libras denariorum mille.Auctum
id parte dimidia eſt incenſis(ut ferunt)ſiluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniq/
tatem præpotentium:an forte : non ſatis conſtat . Auſtros ibi tam ardenter flare:ut
æſtatibus ſiluas accẽdant:inuenimus apud auctores.Coronas ex cĩnamomo ĩterraſili
auro incluſas primus omnium in templis capitolii atq; Pacis dicauit imperator Veſ/
paſianus Auguſtus.Radicẽ eius magni ponderis uidĩus ĩ palacii templo:quod fecerat
diuo Auguſto coniunx Auguſta aureæ pateræ impoſitam : ex qua guttæ editæ annis
omnibus ĩ grana durabantur:donec id delubrum incendio conſumptum ẽ. Frutex &
caſia eſt.iuxtaq; cĩnami cãpos naſcit':ſed in montibus craſſiore ſarmento: tenui cute
uerius q̃ cortice:quem conteri atq; in cinnamomo leuari & exinaniri precium ẽ. Am/
plitudo fruticis trium cubitorum.Colos triplex . Cũ primum emicat cãdidus pedali
menſura.Deinde rubeſcit addito ſemipede.Vltra nigricans.Hæc pars maxĩe laudat':
ac deinde proxima.Damnatur uero candida.Tum ſecant ſurculos longitudĩe binum
cubitorum.Mox præſuunt recentibus coriis quadrupedum ob id interemptorum: ut
iis putreſcentibus uermiculi lignum erodant:& excauent corticem tutũ amaritudĩe.
Probat' recens maxime:& quæ ſit odoris molliſſimi:guſtuue q̃maxĩe feruens: potius
lento tepore leniter mordens : colore purpureo : quæq; plurima minimum ponderis
faciat breui tunicarum fiſtula & non fragili . Ladam uocant talem barbaro nomine.
Alia eſt balſamodes ab odore ſimili appellata:ſed amara.ideoq; utilior medicis:ſicut
nigra ũguẽtis.Precia nulli diuerſiora.Optimi ĩ libras.xl.cæteris.xv.

¶ DE Iſocĩnamo:& Chancamo:ac Taro. ¶ Cap.xxi.

HIs addidere mãgones quam daphnoides uocant:iſocinnamon cognominatam.
Preciumq; eius faciunt.ccc.Adulterat' ſtyrace:& propter ſilĩtudinẽ cortice lauri
tenuiſſĩs ſurculis.Quin & in noſtro orbe ſerit':extremoq; in margĩe imperii:q̃ rhenus
alluit.Viuit in alueariis apum ſata. Color abeſt ille torridus ſole:& ob id ſimul idem
odor.Ex confinio caſiæ cinnamiq; & chancamum ac tarum inuehit':ſed ꝑ nabathæos
troglodytaſq; confines : qui conſedere ex nabathæis.

¶ DE Serichato & Gabalio:& de Myrobalano. ¶ Cap.xxii.

EO comportat᷑ & ſerichatum & gabalium:quæ intra ſe conſumunt arabes : nr̃o orbi tãtum nomĩbus cognita:ſed cum cinnamomo caſiaq; naſcentia. Peruenit tñ aliquando ſerichatum:& in unguenta additur ab aliquibus. Permutat᷑ ĩ libras.vi. Myrobalanum troglodytis & thebaidi & arabiæ:quæ iudæam ab ægypto diſterminat cõmune eſt:naſcens unguento ut ipſo nomĩe apparet.Quo item indicat᷑ & glandem eſſe:arbori heliotropio:quã diceũs ĩter herbas:ſili folio.Fructus magnitudĩe auellanæ nucis.Ex iis in arabia naſcens ſyriaca appellat᷑:& eſt cãdida : contra ĩ thebaide nigra. Præfert᷑ illa bonitate olei quod exprimit᷑. Sed copia thebaica. Inter hec troglodytica uiliſſima eſt.Sũt qui æthyopicam iis præferãt glãdem nigram nec pinguem nucleoq; gracili:ſed liquore q̃ exprimit᷑:odoratiori naſcentẽ ĩ cãpeſtribus.Aegyptiã pĩguiorem eſſe & craſſiori cortice rubẽtem : et quanuis ĩ paluſtribus naſcat᷑ breuiorem ſicciorẽq;. E diuerſo arabicam uiridem ac tenuiorem:& quoniam ſit montoſa ſpiſſiorem. Lõge autẽ optimã petream:ex quo diximus oppido:nigro cortice:nucleo candido. Vnguẽtarii aũt tãtũ cortices premũt.Medici nucleos tũdũt:affuſa eis paulatĩ calida aqua.

¶ DE Phœnicobalano:& Calamo odorato. ¶ Cap.xxiii.

MYrrhobalano ĩ unguentis ſilẽ proximũq; uſũ habet palma ĩ ægypto: quæ uocat᷑ adipſos: uiridis : odore mali cotonei:nullo ĩtus ligno. Colligit᷑ aũt paulo añq̃ incipiat matureſcere.Quod relinquit᷑:phœnicobalanus uocat᷑:& nigreſcit:ueſcẽteſq; inebriat.Myrrhobalano precium ĩ libras binas. Inſtitores & fæcem unguenti hoc nomĩe appellant.Calamus quoq; odoratus ĩ arabia naſcens communis ĩdis atq; ſyriæ ẽ. In qua uincit omnis a noſtro mari centum ſtadiis. Inter libanum montem aliumq; ignobilem:non(ut quidam exiſtimauere)antilibanum in cõualle modica : iuxta lacũ cuius paluſtria æſtate ſiccant᷑:tricenis ab eo ſtadiis calamus & iũcus odorati gignũt᷑. Sane enim dicamus & de iunco q̃uis alio herbis dicato uolumĩe:quoniam tamen hic unguentorum materia tractat᷑.Nihil ergo a cæteris ſui gñis differunt aſpectu:ſed calamus præſtantior odore ſtatim e longĩquo inuitat.mollior tactu. meliorq; q̃ minus fragilis:& q̃ a ſolo ſe potius q̃ q̃ raphani modo frangit᷑. Ineſt fiſtulæ araneum quod uocant florem.Præſtantior eſt cui numeroſius.Reliqua probatio ut niger ſit. Dãnat᷑ alibi. Melior quo breuior & craſſior:lentuſq; ĩ frangendo.Calamo precium ĩ libras.i. iunco.v. Tradũtque iuncum odoratum & in campania inueniri. Diſceſſimus a terris oceanum ſpectantibus ad conuexas in noſtra maria.

¶ DE Hammoniaco & Spagno. ¶ Cap.xxiiii.

ERgo æthiopiæ ſubiecta africa hãmoniaci lachrymam ſtillat in arenis ſuis. Inde etiam nomine Hammonis oraculo iuxta quod gignit᷑ arbor:quam metopion uocant reſinæ modo ut gummi.Gña eius duo traſton maſculi thuris ſilitudĩe:quod maxĩe probat᷑.Alterum pingue & reſinoſum quod pyrama appellant. Adultetat᷑ harenis uelut naſcendo apprehenſis.Igit᷑ q̃ minimis glebis probat᷑ & q̃ puriſſĩs.Precium optimi in libras aſſes.xl. Spagnos ĩter eos ſitus ĩ cyrenaica prouĩcia maxime probat᷑. Alii ibrion uocant.Secundum locum optinet cyprius : tertium phœnicius. Fertur in ægypto naſci.Quin & ĩ gallia:nec dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborũ uilli:quales ĩ quercu maxĩe uidemus:ſed odore præſtantes.Laus prima candidiſſimis atq; altiſſĩs:ſecunda rutilis:nulla nigris.Et in inſulis petriſque nati improbãtur:omneſque:quibus palmarum atq; non ſuus odor eſt.

¶ DE Cypero : & Aſpalathro:& Maro. ¶ Cap.xxv.

CYperus ĩ ægypto eſt arbor ziziphi foliis:ſemine coriandri : candido : odorato. Coquit᷑ hoc ĩ oleo : premit᷑q; poſtea quod cyperus uocat᷑. Preciũ ei ĩ libras.v. Optimum habet᷑ e canopica ĩ ripis nili nata : ſecundum aſcalonæ iudææ : tertium cypro ĩſula odoris ſuauitate. Quidam hanc eſſe dicunt arborem:quæ ĩ italia liguſtrũ uocet᷑. In eodẽ tractu aſpalathros naſcit᷑ ſpina cãdida : magnitudĩe arboris modicæ:

flore roſæ. Radix unguentis expetitur. Tradunt in quocunq; frutice curuetur arquus cæleſtis: eãdem quæcũque ſit aſpalathro ſuauitatem odoris exiſtere: ſed ĩ aſpalathro inenarrabilem quandam. Quidam eum Eriſi ſceptrum uocant: alii ſceptrum Eliſei. Cuius probatio eſt ĩ colore ruffo uel igneo tactuq; ſpiſſo & odore caſtoreo. Permutatᷣ in libras.xv. In ægypto naſcitur & maron peius q̃ lydium : maioribus foliis ac uariis. Illa breuia ac minuta & odorata.

DE Balſamo:& Opobalſamo:& Xylobalſamo:& Styrace:& Galbana. Ca.xxvi.

s SEd õnibus odoribus præfertur balſamum uni terrarum iudææ cõceſſum. Quõdã in duobus tãtũ hortis utroq; regio : altero iugerum.xx.nõ amplius : altero pauciorum. Oſtendere arbuſculam hãc urbi imperatores Veſpaſiani. Clarũq; dictu a Põpeio Magno in triumpho arbores quoq; duximus. Seruit nũc hæc:& tributa pẽdit cũ ſua gente. In totum alia eſt natura : q̃ nři externiq; ꝓdiderant . Quippe uiti ſilior eſt q̃ myrto. Malleolis ſeri diciᷣ nuper iuncta ut uitis.& implet colles uinearum mõ quæ ſine amminiculis ſe ipſæ ſuſtinent. Tõdetur ſiliter fruticans : ac raſtris niteſcit. Properat naſci. Intra tertium annum fructifera. Folium proximum tuberi : perpetua coma. Seuiere in eadem iudæi ſicut in uitam quoq; ſuam. Contra defendere romani. & dimicatum pro frutice eſt. Seritq; nunc eam fiſcus. Nec unq̃ fuit numeroſior aut procerior. Proceritas intra bina cubita ſubſiſtit . Arbori tria gña. Tenui & capillacea coma:quod uocant anthericeum. Alterum ſcabro aſpectu incuruum:fruticoſũ: odoratius:hoc ſtracum appellãt. Tertium eumetes:quia eſt cæteris procerius:leui cortice. Huic ſecunda bonitas: nouiſſima anthericeo. Semen eius eſt uino proximum guſtu: colore ruffum:nec ſine pingui. Peius in grano quod leuius atq; uiridius. Ramus craſſior myrto. Inciditᷣ uitro:lapide:oſſeiſue cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritᷣ ꝓtinus. Eadem amputari ſuperuacua patiens. Incidentis manus libratᷣ artifici tẽpamẽto: ne quid ultra corticem uiolet . Succus e plaga manat:quem opobalſamum uocant: eximiæ ſuauitatis:ſed tenui gutta.ploratu lanis parua colligitᷣ in cornua . Ex iis nouo fictili cõditᷣ:craſſiori ſilis oleo:& in muſto candida. Rubeſcit deĩde:ſimulq; dureſcit: & tranſlucida. Alexandro Magno res ibi gerente toto die æſtiuo unam conchã ĩpleri iuſtum erat. Omni uero fœcunditate e maiore horto:congios ſenos. minore ſigulos: cum & duplo rependebatᷣ argento. Nunc etiam ſingularum arborum largior uena ter omnibus percutitur æſtatibus. Poſtea deputatᷣ. Et ſarmẽta quoq; in merce ſũt. Dccc. amputatio ipſa ſurculuſq; uenit ĩtra quintum demum annum. Xylobalſamũ uocatᷣ: & coquitur in unguentis. Pro ſucco ipſum ſubſtituere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta precium eſt. Præcipua autem gratia lachrymæ:ſecunda ſemini : tertia cortici: minima ligno. Ex hoc buxoſum eſt optimum:quod eſt odoratiſſimum: mordẽs guſtu:feruenſq; in ore. Adulteratᷣ petreo hyperico quod coarguitur magnitudĩe: inanitate:latitudine:ſeu longitudĩe:odoris ignauia:ſapore piperis . Lachrymæ probatio ut ſit pinguis tenuis ac modice ruffa:& in fricando odorata. Secundus cãdido colos. Peior uiridis:craſſuſq;. Peſſimus niger. Quippe ut oleum ſeneſcit. Ex omni inciſura maxime probatᷣ:quod añ ſemel fluxit. Et alias adulteratᷣ ſemĩe ſucco:uixq; maleficiũ deprehenditur guſtu amariore. Eſſe enim debet lenis : non ſubacidus:odore tantum auſterus . Vitiatᷣ & oleo roſæ cypri:lentiſci:balani:terebinthi:myrti:reſina:galbano: cæra cypria:prout quæq; res fuit. Nequiſſime autem gummi:quoniam ipſum quoq; inareſcit ĩ manu ĩuerſa:& ĩ aqua:ſidetq;. Probatio eius gemĩa eſt. Debet ſincerum & inareſcere. ſed hoc & gummi addita fragili cruſta euenit:& guſtu deprehenditur. Carbone uero:quod cæra reſinaq; adulteratum eſt:nigriori flamma. Nam melle mutatũ ſtatim contrahit muſcas. Præterea ſincere denſatᷣ in tepida aqua gutta ſidens ad ima uaſis. Adulterata olei modo innatat. Et ſi metopio uitiatum eſt:circulo cãdido cĩgitᷣ. Summa eſt probatio:ut lac coagulet:& in ueſte maculas non fa ciat. Nec manifeſtior alibi fraus. Quippe milibus denariorum ſextarii empti uendente fiſco.ccc.denariis:

ueneũt. Intãtum expedit augere liquorem. Xylobalſamo precium in libras.vi. Proxĩa ſyria iudææ ſupra phœnicem ſtyracem gignit circa gabala & marathũta & caſſium ſeleuciæ montem. Arbor eſt eodem nomĩe: cotoneo malo ſĩlis lachrymæ ex auſtero iucundioris: intus ſĩlitudo harundinis: ſuccoq; prægnãs. In hãc circa canis ortum aduolãt pẽnati uermiculi erodẽtes: ob id ĩ ſcobe ſordeſcit. Styrax laudat᷑ poſt ſupradicta ex piſidia: ſidone: cypro: cilicia: creta minime. Ex amano ſyriæ medicis: ſed ũguẽtariis magis. Colos in quacunq; natiõe præfertur ruffus & pinguiter lentus. deterior furfuroſus: & cano ſit obductus. Adulteratur cedri reſina: uel gũmi: alias melle: aut amygdalis amaris. Omniaq; ea deprehenduntur guſtu. Precium optimo.xix. Exit & ĩ pamphylia: ſed acrior: minuſq; ſuccoſus. Dat & galbanum ſyria ĩ eodem amano monte: & ferulam: quã eiuſdem nominis reſinæ mõ ſtagonitĩ appellãt. Quod maxime laudãt: cartilaginoſum: purum: ad ſĩlitudinem hammoniaci: minimeq; lignoſum. Sic quoq; adulterat᷑ faba aut ſagapeno. Sincerum: ſi uratur: fugat nidore ſerpentes. Permutatur in libras qnq; medicinæ hoc tantum.

DE Panace: & Spondilio: & Malobathro. Cap.xxvii.

p Anacem & unguentis eadem gignit naſcentem & in ipſo fine arcadiæ. circaque erymãthi fontes: & in africa & in macedonia ferula ſui generis quinq; cubitoꝝ: foliis quaternis: mox ſenis in terram iacentibus: ampla magnitudine rotundis: in cacumen uero oleagineis: ſemine in muſcariis dependente ut ferulæ. Excipitur ſuccus inciſo caule meſſibus: radice in autũno. Laudatur candor eius coacti. Sequẽs pallido ſtatera. Niger colos improbat᷑. Precium optimo ĩ libras bini aſſes. Ab hac ferula differt quæ uocat᷑ ſpondylion: foliis tantum quia ſunt mĩora: & platani diuiſura. Non niſi in opacis gignit᷑. Semẽ eodem nomĩe ſĩlis ſpeciem habet: medicĩæ tantum utile. Dat & malobathron ſyria arborem folio conuoluto: arido colore: ex quo exprimit᷑ oleũ ad unguenta. Fertiliore eiuſdem ægypto: laudatius ex india uenit. In paludibus ibi gigni tradunt: lentis modo: odoratius croco: nigricans: ſcabrumq; quodam ſalis guſtu. Minus probat᷑ candidum. Celerrime ſitum in uetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſĩlis eſſe debet ſub lingua. Odor uero in uino ſufferuefacti añcedit alios. In precio qdẽ ꝓdigio ſĩle ẽ a ſigulis ad.ccc.ꝑuẽire libras. Foliũ autẽ ipſum in libras.lx.

DE Oleo omphacio. Cap.xxviii.

o Leum & omphacium ẽ. Fit duobus generibus & totidem modis ex olea & uite. Olea adhuc alba expreſſa: deterius ex druppa: ita enĩ uocat᷑ priuſq̃ cibo matura ſit: iam tum colorem mutans. Differentia ꝙ hoc uiride eſt: illud candidum. E uite fit pſytia aut aminea: cum ſint acini ciceris magnitudine ante canis ortum. In prima lanugĩe demetitur uua: eiuſq; melligo. Reliquum corpus ſole coquitur. Nocturni rores cauẽtur. In fictili condita melligo colligit᷑: ſubĩde cyprio ære ſeruat᷑. Optĩa quæ ruffa: acriorq; & aridior. Precium omphacio in libras.vi. Fit & alio mõ cum ĩ mortariis uua immatura terit᷑. Siccataq; in ſole poſtea digerit᷑ in paſtillos.

DE Iryo: & Oenanthe: & de Elate arbore: & Cĩnamo comaco. Cap.xxix.

e Odem & iryon pertinet uua populi albæ. Optima circa gnidum aut cariam in ſitientibus aut ſiccis aſperiſq;. Secũda ĩ lycia cædro. Eodem & oenãthe ꝑtĩet. Eſt autem uitis labruſcæ uua. Colligit᷑ cum flore: cum optime olet. Siccatur in umbra ſubſtrato linteo: atq; in cados condit᷑. Præcipua ex parapotamia: ſecũda ab antiochia: atq; laodicia ſyriæ: tertia ex montibus medicis. Hæc utilior medicinæ. Quidã õnibus his præferunt eam: quæ in cypro ĩſula naſcit᷑. nam quæ in africa fit: ad medicos tãtũ pertinet: uocat᷑q; maſaris. Omnis autem ex alba labruſca præſtantior q̃ e nigra eſt. Eſt præterea arbor ad eadẽ unguenta pertinens: quã alii elaten uocant: quod nos albietẽ: alii palmã: alii ſpathen. Laudat᷑ hammoniaca maxime: mox ægyptia. Dein ſyriaca: duntaxat in locis ſitientibus odorata: pingui lachryma: quæ in unguẽta addit᷑: ad domandum oleum. In ſyria gignit᷑ & cinnamum quod comacon appellant. Hic eſt

ſuccus nuci expreſſus:multum a ſurculo ueri cinnami differens:uicina tamen gratia. Precium in libras aſſes quadraginta.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVSDECIMVS. PROOEMIVM.

DE Peregrinis arboribus.

HACTENVS IN ODORIBVS HABENT precia ſiluæ. Erantq; per ſe mira ſingula. Iuuitq; luxuriam ea omnia miſcere : & e cunctis unum odorẽ facere. Ita repta ſũt ũguẽta.

DE Vnguentis:& quando primum ſunt cognita nobis:& de compoſitione. Cap.i.

q Vis primus inuenerit:non traditur. Iliacis tẽporibus non erãt:nec thure ſupplicabat᷑. Cædri tãtũ & citri ſuorum fruticum ĩ ſacris fumo conuolutum nidorem uerius q̃ odorem nouerãt. Iam roſæ ſucco reperto. Nominatur.n.id quoq; ĩ olei laude. Perſarum eſſe debet gentis ũguentũ. Sed & bathylli madent eo:& accerſita commẽdatiõe ingluuie natum uirus extĩguũt. Primum quod equidem inueniam:caſtris Darii regis expugnatis ĩ reliquo eius apparatu Alexander cepit ſcrinium unguentorum. Poſtea uoluptas eius a nr̃is quoq; inter laudatiſſima atq; etiã honeſtiſſima uitæ bona admiſſa eſt. Honoſq; iis & ad defũctos pertinere cœpit. Quapropter plura de eo dicemus:q̃ quæ etiam ii nouerunt. Fruticũ ad præſens nomĩbus tantum indicabuntur. Natura uero eorum ſuis reddetur locis. Vnguẽtis cognomina dedere aliis patriæ:aliis ſucci:aliis arbores:aliis cauſæ. Primũq; id ſcire conuenit:mutata auctoritate ad peius tranſiſſe gloriam. Laudatiſſimum fuit antiquitus in delo inſula:poſtea mendeſium. Nec mixtura tantum & compoſitione hoc accidit:ſed iidem ſucci uarie alibi ad quælibet præualuere:aut degenerauere. Iriũ corinthi diu maxime placuit:poſtea cyzici : ſimili modo rhodinum phaſeli. Quam gloriam abſtulere neapolis:capua:preneſte. Crocinum in ſolis ciliciæ diu maxĩe laudatum:mox rhodi. Oenanthinum in cypro:deĩde ĩ ægypto præpoſitum:poſtea adramiteo : amaracinum in co. Poſtea eodem loco prælatum eſt melinum : cyprinum in cypro. Deinde in ægypto ubi mendeſium & metopium gratius factum eſt. Mox hoc abſtulit phœnice. Et cyprini laudem ægypto reliquit. Panathenaicum ſuum athenæ perſeueranter optinuere. Fuerat & pardalium in tharſo : cuius etiam compoſitio & mixtura oblitterata eſt. Narciſſinum quoq; ex flore narciſſo:deſiit componi. Ratio faciendi duplex:ſuccus:& corpus. Ille olei generibus fere conſtat: hoc odorum. Hæc ſtagmata uocant:illa hedyſmata. Tertius inter hæc eſt colos a multis neglectus. Huius cauſa addunt᷑ cinabari & anchuſa. Sal aſperſus olei naturam coercet. Quibus anchuſa adiecta eſt : ſal non addit᷑. Reſina aut gummi adiiciunt᷑ ad continendũ odorẽ in corpore. Celerrime iis euaneſcit atq; defluit:ſi non ſit hæc addita. Vnguentorum expeditiſſimum fuit:primumq; ut uериſimile eſt e brio & balanino oleo : de quibus ſupradiximus. Increuit deinde mendeſium. Balanino reſina mixta: magiſq; etiã nũ metopio. Oleũ hoc eſt amygdalis amaris expreſſum ĩ ægypto. Cui addidere õphaciũ: cardamomum:iuncum:calamum:mel:uinum:myrrham:ſemen balſami:galbanum: reſinã therebĩthinã. Et e uiliſſimis quidem hodie eſt:ob id creditum & id ĩ uetuſſimis eſſe. quod conſtat oleo myrteo:calamo:cupreſſo:cypro:lentiſco:malogranati cortice. Sed diuulgata maxime unguenta crediderim roſa:quæ plurima ubiq; gignit᷑. Itaque

ſimpliciſſia rhodini mixtura diu fuit:additis omphacio:flore roſæ:crocino:cinabari: calamo:melle:iunco:ſalis flore:aut anchuſa:uino. Similis ratio & in crocino additis cinabari anchuſa uino. Siľis & in ſanſucino admixtis omphacio:calamo. Optimum hoc in cypro & mytilenis:ubi plurima ſanſucus. Miſcent̃ & uiliora genera olei myrto lauro:qbus addit̃ ſanſucinum:lilium: fœnogræcū:myrrha:caſia:nardum iuncus:cī-namomum. E malis quoq; cotoneis & ſtrutheis fit oleum(ut diximus)melinū: quod in unguenta tranſit:admixtis omphacio: cyprino:ſamio:balſamo:iunco:caſia:ābro-tano. Suſinum tenuiſſimum omnium eſt. Conſtat ex liliis:balano:calamo:mello: cinnamomo: croco: myrrha. Et idē cyprinū ex cypro:& omphacio:& cardamomo: calamo aſpalatho:ambrotano. Aliqui & in cyprinum addunt myrrham:& panacen. Hoc optimum ſidone:mox ægypto:ſi non addat̃ ſelaminum oleum. Durat & q̄drie-nio. Excitatur cīnamomo. Telinum fit ex oleo recenti cypro:calamo:melliloto:fœno-græco:melle:mello:oraro:amaraco. Hoc erat celeberrimum Menandri poetæ comici ætate. Poſtea multo ſucceſſit propter gloriam appellatū megalium ex oleo balanino balſamo:calamo:iunco xylobalſamo:caſia:reſina. Huius proprietas ut uentiletur in coquēdo donec deſinat olere. Rurſus refrigeratum odorem ſuum capit. Sīguli quoq; ſucci nobilia ūguenta faciunt. In primis malobathrum:poſtea iris illyrica:& cizicena amaracus. Herbarii in utraq; pauca iis & alia aliis miſcēt. Qui plurima alterutri mel: ſalis florem:omphacium angnifoliam panacen. Externa omnia. Et prodigioſa cīna-mino precia. Adiicitur cinnamomo balaninū oleum:xylobalſamum:calamus:iūcus: balſami ſemina:myrrha:mel odoratum. Vnguentorum hoc craſſiſſimum. Precia ei a denariis.xxxv.ad.ccc.x. Nardinum ſiue foliatum conſtat omphacio:balanino:iunco: coſto:nardo:amomo:myrrha:balſamo. In hoc genere cōueniet meminiſſe herbarum: quæ nardum indicum imitentur ſpecies nouem a nobis eſſe dictas:tāta materia adul-terandi eſt. Ommia autem acutiora fiunt coſto:amomo:quæ maxime nares feriunt. Craſſiora myrrha ſuauioraq;. Medicīæ autem utiliora croco. Acerrima per ſe amomo. Hoc & capitis dolores facit. Quidam ſatis habent aſpergere quæ ſunt precioſiſſima: cæteris decoctis:impendio parcentes:ſed non eadem eſt uis:niſi una decoctis. Myrrha & per ſe unguentum facit ſine oleo:ſtacte duntaxat. Alioquin nimiam amaritudinē affert. Cyprino uiride fit:ſuſino ūguinoſum:mendeſio nigrum:rhodino candidum: myrrha pallidum. Hæc ſūt antiquæ inuentionis genera:& poſtera officinarum furta. Nunc dicet̃ cumulus iſte deliciarum:& ſūma auctoritas rei.

Quod unguentū regale uocet̃:& quæ diapaſmata:& qualiter ſeruēt̃. Cap.ii.

e Rgo regale unguentum appellatum:quod parthoꝝ regibus ita tēpatur. Cōſtat myrobalano:coſto:amomo:cīnamomo:comaco:cardamomo:nardi ſpica:ma-ro:myrrha:caſia:ſtirace:ladano:opobalſamo:calamo:iuncoq; ſyrio:oenanthe:malo-bathro:ſericato:cypro:aſpalato:panace:croco:cyprio:amaraco: colato melle: uino. Nihilq; eius rei cauſa in italia uictrice omnium. In europa uero tota præter irin illy-ricā & nardū gallicū gignit̃. Nā uinū & roſa & myrti folia oleūque cōmunia fere ōniū terraꝝ intelliguntur. Siccis odoribus conſtant quæ diapaſmata uocantur. nam fæces unguenti magmata appellant. Inter ōnes potentiſſius odor quiſquis nouiſſīe addit̃. Vnguenta optime ſeruantur in alabaſtris: odores in oleo. Quod diuturnitati eoꝝ tā-to utilius eſt:quanto pinguius:ut ex amygdalis. Et ipſa unguenta uetuſtate meliora. Sol inimicus iis. Quāobrē in ūbra coquuntur plūbeis uaſis. Experimentum eorum inuerſa manu capit̃:ne carnoſæ partis calore uitiet̃.

Quanta in unguentis luxuria:& quando primū romanis in uſu. Cap.iii.

h Aec eſt materia luxus e cunctis maxīe ſuperuacui. Margaritæ enī gēmæq; ad hæ-redem tñ trāſeunt. Veſtes prolongant tēpus. Vnguenta illico expirant:ac ſuis moriuntur horis. Sūma cōmendatio eorum:ut tranſeuntē fœminā odor inuitet etiā aliud agentē. Excedūtq; quadragenos denarios libræ. Tantū emitur uoluptas aliena.

Eteni odore qui gerit: ipſe nõ ſentit. Sed tñ & hæc aliqua differentia ſignãda ſunt. In. M. Ciceronis monumẽtis inuenitur unguenta gratiora eſſe quæ terrã: q̃ quæ crocũ ſapiant: quando etiã corruptiſſio in genere. Magis tamen iuuat quædã ipſius uitii ſeueritas. Sed quoſdã craſſitudo maxie delectat: id ipſũ approbantes. Liniq; iã nõ ſolũ: ſed & perfundi unguentis gaudent. Vidius etiã ueſtigia pedũ tingi: quod. M. Othonẽ mõſtraſſe Neroni pricipi ferebãt. Quæſo ut qualiter ſentiretur iuuari ab ea parte corporis? Nec non aliquem ex priuatis audiuimus iuſſiſſe ſpargi parietes balnearum unguẽto. Atq; Caium principem ſolitum lauari. Ac ne principale uideatur hoc bonũ: & poſtea quendam ex ſeruis Neronis. Maxime tamen mirum eſt hanc gratiam penetraſſe & in caſtra. Aquilæ certe ac ſigna puluerulenta illa & cuſtodiis horrida iungũt feſtis diebus. Vtinãq; dicere poſſẽus: quis prius iſtituiſſet iſta. Nimirũ hac mercede orbem terrarum corruptæ deuicere aquilæ. Iſta patrocinia quærimus uitiis: ut p hoc ius ſumant ſub caſſide unguenta. Quãdo id primum ad romanos penetrauerit: non facile dixerim. Certum ẽ Antiocho rege aſiaq; deuictis urbis ãno quigenteſimo ſexageſimoqnto. P. Licinium Craſſum: Iulium Cæſarem cenſores edixiſſe: neqs uẽderet unguenta exotica: ſic eni appellauere. At hercules iam quidam etiam in potu addũt. tantiq; amaritudo eſt: ut odore prodigo fruantur ex utraq; parte corporis. L. Plotium. L. Plotii bis cõſulis cẽſoriſue fratrem proſcriptum a triumuiris i ſalernitana latebra unguẽti odore proditum conſtat. quo dedecore tota abſoluta proſcriptio eſt. Quis enim non merito iudicet periſſe tales? Cæterum terrarum omnium ægyptus accõmodatiſſima unguentis. Ab ea campania eſt proxima copia roſæ.

DE Palmis: & natura earum: & gñibus. Cap. iiii.

i Vdæa inclyta eſt: uel magis palmis: quarum natura nunc dicet. Sunt quidem in europa uulgoq; italia: ſed ſteriles. Ferũt in maritimis hiſpaniæ fructum: uerũ immitem: dulcem in africa: ſed ſtatim euaneſcentem. Contra in oriente ex iis uina. Gentiumq; aliquibus panis. Plurimis uero etiam quadrupedum cibus. Quamobrem iure dicentur externæ. Nulla eſt in italia ſponte genita: nec in alia parte terrarum: niſi in calida. Frugifera uero nuſq̃ niſi in feruida. Gignit leui ſabuloſaq; terra: maiore in parte & nitroſa. Gaudet & riguis: totoq; anno bibere cum amet: anno ſitienti. A fimo quidam etiam lædi putant. Et aſſyriorum pars aliqua ſi non riuis miſceatur. Genera earum plurima. Et prima fruticem non excedentia. Sterilem hanc. Aliubi & ipſam fertilem: breueq; ramis obire umbra foliorum. Tectorii uicem hæc parietibus pleriſq; in locis præſtat contra aſpgines. Sunt e procerioribus ſiluæ arbore ex ipſa foliorum aculeo fruticante circa totas pectinatim: quas ſiluestres intelligi neceſſe eſt. Incerta tñ libidine etiam mitioribus ſe miſcent. Reliquæ teretes atq; proceræ denſis gradatiſq; corticum pollicibus: ut orbibus faciles ſe ad ſcandendum orientis populis præbent. Vtilem ſibi arboriſq; induuiis circulũ mira pernicitate tum homine ſubeunte. Coma omnis in cacumine: & pomum eſt: non inter folia ut in cæteris: ſed ſuos inter ramos palmitibus racemoſum. Vtraq; natura uuæ atq; pomi. Folia cultrato mucrone lateribus in ſeſe bifidatis bellas primum demonſtrauere gemmas. Nunc ad funes uitiliũq; nexus & capitum leuia umbracula funduntur. Arboribus immo potius omnibus quæ terra gignit: herbiſq; etiam utrũq; ſexum eſſe diligentiſſimi naturæ tradunt. Quod i plenum ſatis ſit dixiſſe hoc in loco. Nullis tamen arboribus manifeſtius. Mas in palmite floret. Fœmĩa citra florem germinat tantum ſpinæ modo. Vtriſq; autem prima naſcitur pomi caro: poſtea lignum intus: hoc eſt ſemen eius. Argumẽtum quod puæ ſine hoc reperiuntur in eodẽ palmite. Eſt autem oblongum non ut oliuis orbiculatũ. Præterea cæſum a dorſo puluinato & i aluo media fiſſura: pleriſq; umbilicatum: ũde primum ſpargit radix. Seritur autem pronum: & bina iuxta compoſita ſemina: ſupq; totidem: quoniam infirma ſingulis plãta eſt. Quaternæ coaleſcunt. Multis cãdidiſq; lignum hoc a carnibus diſcindit tunicis aliis corpori adhærentibus: laxeq; diſtãs: tãtũ

a cacumīs filo adhærens. Caro matureſcit anno. Quibuſdam tñ in locis ut cypro: q̄q̄
ad maturitaté nõ perueniat: grato ſapore dulcis eſt. & foliũ ibi latius. fructus q̄ reliq̄s
rotũdior. Nec ut deuoretur corpus: uerum ut expuatur ſucco mõ expreſſo. Et ĩ arabia
languidæ dulces tradunť eſſe palmæ. Quã q̄ Iuba apud ſcenitas arabas præfert õnibus
ſaporibus: quã uocãt dabulan. Cætero nõ ſine maribus gignere fœminas ſpõte edito
nemore cõfirmãt. Circaq; ſingulos plures nutare in eũ pronas blãdioribus comis. Illũ
erectis hiſpidum afflatu uiſuq; ipſo & puluere etiã reliq̄s maritare. Huius arbore ex-
ciſa uiduas poſt ſterileſcere fœminas. Adeo eſt ueneris ĩtellectus uti coitus etiã exco-
gitatus ſit ab homine: ex maribus flore ac lanugine: interĩ uero tantũ puluere ĩſpſo
fœmīs. Serunť autẽ palmæ & trunco duoꝝ cubitoꝝ lõgitudine a cerebro ipſo arboris
uiridi fiſſuris diuiſo atq; defoſſo. Et ab radice auulſæ uitalis é ſatus: & ramoꝝ tenerri-
mis. In aſſyria ipſa quoq; arbor ſtrata in ſolo humido tota radicatur: ſed ĩ frutices
non in arborem. Ergo plantaria inſtituunt: anniculaſq; tranſferunt: & iterum bimas.
Gaudent enim mutatione ſedis: uerna alibi: in aſſyria autem circa canis ortum. Nec
ferro attingunt ibi nouellas: ſed religant comas: ut ĩ altitudinem exeant. Robuſtas de-
putant: craſſitudīs gratia ſemipedales ramorũ relinquentes truncos. Qui deciſi alibi
necant matré. Diximus ſalſum ab iis ſolum diligi. Ergo ubi nõ eſt tale: ſalé aſpgũt:
non radicibus ſed longius paulo. Quædam in ſyria & ægypto in binos diuidunt ſe
truncos: in creta & ternos: quædamq; & in quinos. Ferũt ſtatim in trimatu. In cypro
uero ſyria ægypto quadrimæ aliæ: aliæq; quinquemies: aliæ altitudine homīs: nullo
intus pomi ligno q̄diu ſunt nouellæ: ob id ſpadonum accepto nomīe. Genera earum
multa. Sterilibus ad materias operaq; lautiora utitur aſſyria: & tota perſis. Sunt & cæ-
duæ palmarum quoq; ſiluæ: germinãtes rurſus ab radice ſucciſæ. Dulcis medulla eaꝝ
in cacumine quod cerebrum appellant. exemptaq; uiuunt: quod non aliæ. Vocantur
autem chamerepes: folio latiore ac molli: ad uitilia utiliſſimo. Copioſæ in creta: ſed
magis in ſicilia. E palmis prunæ uiuaces: igniſq; lentus. Fructiferarum aliis breuius
lignum in pomo: aliis longius. His mollius: illis durius. Quibuſdã oſſeum: limatũq;
dente contra faſcinantes religione politum. Aliud pluribus ueſtitum paucioribuſue
tunicis: aliud craſſioribus tenuioribuſue. Ita fiunt undequinquaginta genera: ſiquis
omnium perſequi uelit nomina etiam barbara: uinorumq; ex iis differẽtias. Clariſſīe
omnium: quas regias appellauere ab honoribus: quoniam regibus tãtum perſidis ſer-
uarentur babylone natæ uno in horto bagoo. Ita enim uocant ſpadones: qui apud
eos etiam regnauere. Hortus ille nunq̄ niſi dominantis in aula fuit. At in meridiano
orbe præcipuam optinent nobilitatem ſyagri. Proximamq; margarides. Eæ breues: cã-
didæ: rotundæ: acinis q̄ balanis ſiliores. Quare & nomen a margaritis accepere. Vna
earum arbor ĩ chora eſſe tradiť: una & ſyagrorum. Mirumq; de ea accepimus cũ phœ-
nice aue: quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepiſſe: iterum mori: ac
renaſci ex ſeipſa: quod erat prius: pomis refertã. Ipſum pomum grãde: duꝝ: horridũ:
& a cæteris generibus diſtãs: ſapore ferino quem ferme ĩ apris nouimus: euidẽtiſſīeq;
cauſa eſt nomīs. Quarta auctoritas ſcandalidum: a ſilitudīe appellatarum. Iam in
æthiopiæ fine quinq; earum nec plurimas arbores tradunt: non raritate magis q̄ ſua-
uitate mirabiles. Ab iis caryotæ maxime celebrantur & cibo quidem: ſed & ſucco uber-
rimæ. ex quibus præcipua uina orienti iniq̄ capiti: unde pomo nomé. Sed ut copia
ibi atq; fertilitas ita nobilitas in iudæa: nec in tota: ſed hiericũte maxime. Quanq̄ lau-
datæ & rachelaidæ: & phaſelidæ: atq; libyadæ gẽtis eiuſdem conuallibus. Dos his præ-
cipua. Succo pingui lactentibus: quodamq; uini ſapore in melle prædulci. Sicciores
in hoc genere nicolai: ſed amplitudīs præcipuæ. quaterni cubitorum longitudinem
efficiunt. Minus ſpecioſæ: ſed ſapore caryotarum ſorores: & ob hoc adelphides dictæ:
proximam ſuauitatem habent: non tamen eandem. Tertium ex iis genus patet: & ni-
mio liquore abũdat. Rumpitq; ſe pomi ipſius etiam in ſuam matrem ebrietas calcatis

ſimile. Suum genus ſed e ſicciore turba iacens dactylis prælonga gracilitate curuatis ĩ
terram. Nam quos ex iis deorum honori dicamus: idæos appellauit iudæa gens con-
tumelia numinnm inſignis. In totum arentes thebaides atq; arabicæ: macro corpore
exiles: & aſſiduo uapore torrentes. Cruſtam uerius q̄ cutem obducunt. In ipſa quidem
æthiopia friatur hæc: tanta eſt ſiccitas. & farinæ modo ſpiſſatur in panem. Gignit᷑ aūt
in frutice ramis cubitalibus: folio latiore: pomo rotūdo: ſed maiore q̄ mali āplitudĩe.
cæcas uocant. triennio matureſcūt. ſemperque frutici pomum eſt ſubnaſcente alio.
Thebaidis fructus ex templo in cados condit᷑: cum ſui ardoris animam: ni ita fiat: ce-
leriter expiret: marceſcitq; non retoſtus furnis. Ex reliquo genere plebeiæ uidentur.
Syri hoc & Iuba tragemata uocant. Nam in alia parte phœnicis ciliciæq; populari etiã
nomĩe a nobis appellāt᷑ balani. Eoꝝ quoq; plura genera. Differūt figura rotūditatis
aut ꝓceritatis. Differunt & colore nigriores: ac rubentes. nec pauciores fico traduntur
colores. Maxime tamen placent candidi. Diſtant & magnitudine prout multi cubitū
effecere. Quidam ſūt non ampliores faba. Seruant᷑ ii demum: q naſcūt᷑ in ſalſis atque
ſabuloſis: ut in iudæa: & cyrenaica: africa. Non item in ægypto: cypro: ſyria: ſeleucia:
aſſyria. Quãobrem ſues & reliqua animalia ex iis ſaginantur. Vitiati aut uetuſti eius
pomi ſignum eſt: decidiſſe cãdidã uerrucam: quæ racemo adhæſerit. Alexãdri milites
palmis uiridibus ſtrangulati ſunt. In gedroſis id factum eſt pomi genere. Alibi copia
euenit. Eſt enim tanta muſteis ſuauitas: ut finis mãdẽdi nõ niſi ꝑiculo fiat.

DE Syriæ arboribus. Cap. v.

SYria præter hãc peculiares habet arbores. In nucum gñe piſtacia nota. Prodeſſe
aduerſus ſerpentium traduntur morſus & potu & cibo. In ficorum autẽ caricas
& minores eius generis: quæ cottana uocant. Item pruna in damaſco monte nata &
myxa: utranq; iam familiarem italiæ. Ex myxis in ægypto & uina fiunt. Iuniperi ſi-
militudine habent phœnices & cædrum minorem. Duo eius gña: lyria & phœnicia.
Differūt folio. Nam quæ durum: acutum: ſpinoſum habet oxycædros uocat᷑: ramoſa
& nodis infeſta. Altera odore præſtat. Fructum ferunt myrti magnitudine: dulcem
ſapore. Et maioris cædri duo genera. Quæ floret: fructum nõ fert. Fructifera nõ flo-
ret. Et in ea antecedẽtem fructum occupat nouus. Semen eius cupreſſo ſimile. Quidã
cædrelatẽ uocant. Ex hac reſina laudatiſſima. Materiæ uero ipſi æternitas. Itaq; & ſi-
mulacra deorum ex ea factitauerunt. Cædrinus eſt romæ in delubro Apollo Soſianus
e ſeleucia aduectus. Cædro ſimilis in arcadia eſt arbor: quæ ĩ phrygia frutex uocat᷑.

DE Terebintho. Cap. vi.

SYria & terebinthum habet. Ex iis maſcula eſt ſine fructu. Fœmĩarum duo gña.
Alteri fructus rubet lentis magnitudine: alteri pallidus. Cum uite matureſcit:
non grandior faba: odore iucundior: tactu reſinoſus circa idam troadis. Sed in mace-
donia breuis arbor hæc atq; fruticoſa: in damaſco ſyriæ magna. Materies ei admodū
lenta ac fidelis ad uetuſtatem: eximii ac nigri ſplendoris: flos racemoſus oliuæ modo:
ſed rubens: folia denſa. Fert & folliculos emittentes quædam animalia ceu culices: lẽ-
toremq; reſinoſum: qui & ex cortice erumpit. Etiam rhus ſyriæ maſcula fert: ſterili
fœmĩa: folio ulmi: paulo longiore: & piloſo: foliorum inter ſe ſemper contrariis pedi-
culis: gracili: breuiq; ramo. pelles candidæ conficiuntur. Iis ſemen lenti ſimile cū uua
rubeſcit: quod uocat᷑ rhus: medicamentis neceſſarium.

DE Ficu ægyptia & cypria. Cap. vii.

ET in ægypto multa arborum genera: quæ non alibi. Ante omnia ficus ob id æ-
gyptia cognominata. Arbor moro ſimilis: folio: magnitudine: aſpectu. Pomum
fert nõ ramis: ſed caudice ipſo. idq; ipſum ficus eſt prædulcis: ſine granis ĩterioribus
perq̄ fœcundo prouentu: ſcalpendo tantum ferreis unguibus. aliter non matureſcit.
Sed cum factum eſt: quarto die demetitur: alio ſubnaſcente: ſepteno ita numeroſa
partu per ſingulas æſtates multo lacte abundante. Subnaſcitur etiam ſi nõ ſcalpatur

fœtus:quater æſtate.prioremq; expellit immaturum. Materies proprii generis inter
utiliſſimas. Cæſa ſtatim ſtagnis mergit᷑.hoc eſt eius ſiccari. Et primo ſidet:poſtea flu/
itare incipit.certoq; eam fugit alienus humor: qui aluim omnem rigat. Cũ innatare
cœperit:tempeſtiue habet ſignum. Huic ſilis q̃dãtenus quæ uocat᷑ cypria ficus ĩ creta.
Nã & illa in caudice ipſo fert pomum & ramis:cum in craſſitudinem adoleuere. Sed
hæc germina emittit ſine ullis foliis radici ſilia. Caudex arboris populo ſilis:folium
ulmo. Fructus quaternos fũdit:totiens & germinat. Sed groſſus eius non matureſcit:
niſi inciſura emiſſo lacte. Suauitas & interior fici. Magnitudo ſorbi ſilis.

DE Ceraunia & Siliqua. Cap.viii.

SIliqua quam iones cerauniam uocant: trũco & ipſa fertilis: ſed pomo ſiliquæ.
Ob id qdã ægyptiã ficũ dixere errore manifeſto. Nõ enim in ægypto naſcitur:
ſed in ſyria:ioniaq; & circa gnidum:atq; in rhodo:ſemper comantibus foliis:flore cã/
dido:cum uehementia odoris. Plantigera imis partibus:& ideo ſuperficie flaueſcens
ſuccum auferente ſobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto:ſtatim
alteꝝ parit. Poſtea florẽ ꝑ arctuꝝ hyeme fœtus enutriẽte.

DE Perſico ægypti & ſpina ægyptia. Cap.ix.

AEgyptus & perſicã arborem ſui generis habet ſilem piro:folia retinẽtẽ. Fertilitas
aſſidua eius ſubnaſcente craſtino fructu. maturitas eteſiarum afflatu. Pomum
longius piro incluſum amygdalæ putamĩe & corio:colore herbido. Sed ubi nux illi:
huic pomum:differens breuitate ac mollicie. Et q̃uis blandiat᷑ prædulcis ſuauitas:nõ
innocuum. Materies bonitate:firmitudine:nigricia quoq; nihil differens a loto. Si/
mulacra ex ea factitauere nõ eadem gratia q̃ fideli materie:ut ex arbore quam balanũ
appellauimus:magna ex parte contorta. Naualis itaq; tantum eſt. At e diuerſo cinus
in magno honore palmæ ſilis:quãdo & eius foliis utuntur ad textilia. Differt ꝙ ĩ bra/
chia ramorum ſpergit᷑. Pomo magnitudo:quæ manum impleat:colos fuluus. cõmẽ/
dabilis ſucco ex auſtero & dulci. Lignum ĩtus grandis firmæq; duriciæ:ex quo uelares
detornant annulos. In eo nucleus dulcis dum recens eſt. Siccatus dureſcit ad ĩfinitũ:
ut mandi non poſſit niſi pluribus diebus maceratus. Materies criſpioris elegantiæ: &
ob id perſis gratiſſima. Nec minus ſyria ſpina celebratur in eadem gente dũtaxat ni/
gra:quoniã incorrupta etiam in aquis durat:ob id utiliſſima nauium coſtis. Cãdida
facile putreſcit. Aculeus ſpinarum & in foliis. Semen in ſiliquis:quo coria ꝑficiuntur
gallæ uice. Flos & coronis iucundus:& medicamentis utilis. Manat & gummi ex ea.
Sed præcipua utilitas ꝙ cæſa anno tertio reſurgit. Circa thebas hæc:ubi & quercus &
perſica oliua.ccc.a nilo ſtadiis:ſilueſtri tractu & ſuis fontibus riguo.

DE Pruno & arboribus circa memphin. Cap.x.

IBi prunus ægyptia non diſſimilis ſpinæ proxime dictæ. Pomo meſpili:mature/
ſcẽs bruma:nec folia dimittens. Lignum in pomo grande:ſed corpus ipſũ nat᷑a
copiaq; meſſiũ inſtar incolis. Purgatum enim tũdunt:ſeruantq; eius offas. Silueſtris
fuit & circa memphin regio tam uaſtis arboribus:ut terni nequirent uel circumplecti:
unius peculiari miraculo: nec pomum propter uſumue aliquem:ſed euẽtum. Facies
enim ſpinæ.folia habet ceu pennas:quæ tactis ab hoĩe ramis cadũt ꝓtinus:ac poſtea
renaſcũt᷑.

DE Gũmi gñibus:& papyro. Cap.xi.

GVmmi optimum eſſe ex ægyptia ſpina conuenit:uermiculatum:colore glauco:
purum:ſine cortice:dentibus adhærens. Precium eius in libras.xiii. Deterius ex
amygdalis amaris:& ceraſo. Peſſimum ex prunis. Fluit & ex uitibus:ĩfãtiũ ulceribus
aptiſſimum. Et aliq̃do in olea:dentium dolori. Vlmo etiam in corico monte ciliciæ.
Ac iunipero ad nihil utile. Ex ulmi uero gummi & culices ibi naſcunt᷑. Fit & ex ſarco/
colla:ita uocat᷑ arbor:gummi utiliſſimum pictoribus ac medicis : ſile pollini thuris.
& ideo candidum q̃ ruffum melius. Precium eius quod ſupra. Nondum paluſtria at/
tigimus : nec frutices amnium. Prius tamẽ q̃ digrediamur ab ægypto & papyri nat᷑a

dicet̃:cum chartæ uſu maxime humanitas uitæ conſtet & memoria . Et hanc Alexãdri Magni uictoria repertam auctor eſt. M. Varro:cõdita in ægypto alexandria. Antea nõ fuiſſe chartarum uſum. Palmarum foliis primo ſcriptitatum : deĩde quarũdã arborꝝ libris: poſtea publica monumenta plumbeis uolumĩbus: mox & priuata lĩteis cõfici cœpta: aut cæris. Pugillarium enim uſum fuiſſe ante troiana tpr̃a inuenimus apud Homerum. Illo uero prodente:ne terra quidem ipſa tota fuiſſe:quæ nũc ægyptus intelligit̃:cum in ſebenniſtico ſaltem eius nomĩs charta naſcat̃. Poſtea adaggeratã nilo. Siqdem a pharo inſula:quæ nunc alexandriæ ponte iũgit̃:noctis dieiq; uelifico nauigii curſu terram fuiſſe prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolemæi & Eumenis ſupprimẽte chartas Ptolemæo idẽ Varro mẽbranas pergami tradidit repertas. Poſtea promiſcue patuit uſus rei:qua conſtat immortalitas hominum. Papyrum ergo naſcit̃ ĩ paluſtribus ægypti:aut qeſcentibus nili aquis:ubi euagatæ ſtagnant duo cubita nõ excedente altitudĩe gurgitum. Brachiali radicis obliquæ craſſitudĩe:triãgulis lateribus decem nõ amplius cubitorum longitudine:in gracilitatem faſtigiatũ thyrſi modo cacumen includens. Semĩe nullo aut uſu eius alio q̃ floris ad deos coronãdos. Radicibus incolæ pro ligno utunt̃: nec ignis tantum gratia:ſed ad alia quoq; utẽſilia uaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt. Et e libro uela:tegeteſq;:necnon & ueſtem:atq; ſtragula:ac funes. Mandũt quoq; crudum decoctumq;:ſuccum tantum deuorantes. Naſcit̃ & ĩ ſyria circa quem odoratus ille calamus lacum. Neq; ad alios uſus illis q̃ ĩ funibus. Rex Antigonus in naualibus uſus eſt rebus:nõ dum ſparto cõmunicato. Nuper & in euphrate naſcens circa babylonem papyrum intellectum eſt eundem uſum habere quem chartæ. Et tamen adhuc malunt parthi ueſtibus litteras intexere. Præparant̃ ex eo chartæ diuiſæ acu in prætenues:ſed q̃latiſſĩas filluras.

DE Generibus chartarum:& quomõ chartæ fiãt:& de chartaꝝ ꝓbatione & uitiis & glutino earum. Cap. xii.

PRincipatus medio atq; inde ſciſſuræ ordĩe. Hieratica appellabat̃ antiqtus:religioſis tantum uolumĩbus dicata:quæ ab adulatione Auguſti nomen accepit. Sicut ſecunda Liuiæ a coniuge eius. Ita deſcendit hieratica in tertium nomen. Proximũ amphitheatricæ datum fuerat:a confecturæ loco. Excepit hãc romæ Fannii ſagax officina. tenuatamq; curioſa interpollatione:principalem fecit e plebeia. & nomen ei dedit. Quæ non eſſet ita recurata:in ſuo manſit amphitheatrica. Poſt hanc ſaitica ab oppido:ubi maxĩa fertilitas ex uilioribus ramentis. Propiorq; etiam num cortici. Teneotica a uicino loco. pondere iã hæc non bonitate uenalis. Nam amphoretica ĩutilis ſcribẽdo inuolucris chartarum ſegeſtriumq; in mercibus uſum præbet:& ideo a mercatoribus cognominata. Poſt hãc papyrum eſt extremumq; eius ſcirpo ſile:ac ne ad funes quidem niſi in humore utile. Texunt̃q; omnes tabulæ madentes nili aq̃. Turbidus liquor uim glutini præbet cum primo ſupina tabula. Sceda adlinit̃ longitudĩe papyri:quæ potuit eſſe ſegminibus utrĩq; amputatis. Tranſuerſa poſtea crates pagit̃. Premunt̃ deinde prelis:& ſiccantur ſole:atq; inter ſe pagellæ iũgũt̃. A proxĩarum ſẽp bonitate diminutione ad deterrimas. Nũq̃ plures ſcapo q̃ uicenæ. Magna in latitudĩe earum differentia. Xiii. digitorum optimis. Duo detrahũt̃ hieraticæ. Fanniana denos habet. Et uno minus amphitheatrica. Pauciores ſaitica:nec malleo ſufficit. Nam amphoreticæ breuitas ſex digitos nõ excedit. Præterea ſpectãt̃ in chartis tenuitas:dẽſitas: candor:leuor. Primatum mutauit Claudius Cæſar. Nimia qppe auguſtæ tenuitas tolerandis non ſufficiebat calamis. ad hoc tramittens litteras lituræ metum afferebat aduerſis:& alias ĩdecoro uiſu per tranſlucida. Igit̃ & ſecũdo corio ſtamina facta ſunt e primo ſubtegmine. Auxit & latitudinem. pedalis erat menſura:& cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehẽdit uitium unius ſcedæ reuulſione plures infeſtante paginas. Ob hoc prælata omnibus claudia. Auguſtæ ĩ epiſtolis auctoritas relicta. Liuiana ſuã tenuit:cui nihil e prima erat:ſed omnia e ſecũda. Scabricia leuigat̃ dẽte concauo: ſed

caducæ litteræ fiũt. Minus ſorbet. Polit᷑ & charta magis ut ſplendeat. Rebellat ſæpe
humor incurioſe datus. Primoq; malleo deprehendit᷑: aut etiam odore cũ fuerit ĩdi-
ligentior. Deprehẽdit᷑ & lẽtigo oculis: ſed mediis ĩſerta glutinamẽtis ceu tænia fũgio
papyri bibulo ibi uix lr̃a fundente ſe: tantum ĩeſt fraudis. Alius igitur iterum texendis
labor. Glutinum uulgare e pollinis flore temperatur feruente aq̃ minimo aceti aſpſu.
nam fabrili a gummi commiſſuræ fragiles ſũt. Diligentior cura molli panis frumẽta-
cii colata aqua feruente minimũ hunc modum ĩtergerit. atq; etiã nili leuitas ſupat᷑.
Omne autẽ glutinum nec uetuſtius eſſe uno die debet: nec recẽtius. Poſtea malleo te-
nuat᷑: & iteꝝ glutino ꝑcurritur. iterũq; coſtricta erugat᷑: atq; extẽdit᷑ malleo. Ita ſunt
longinqua monumenta Tiberii Caiiq; Gracchorum manus: quæ apud Pomponium
ſecundum uatem ciuemq; clariſſimum uidi annos fere poſt. cc. Iam uero Ciceronis
ac diui Auguſti Virgiliiq; ſæpenumero uidemus.

¶ DE Libris Numæ. ¶ Cap. xiii.

iINgentia quidem exempla contra Varronis ſententiam de chartis reperiuntur.
Nanq; Caſſius Hemina uetuſtiſſimus auctor annalium quarto eorum libro ꝓ-
didit Cn. Terentium ſcribam agrum ſuum in ianiculo repaſtinãtem offendiſſe arcã:
ĩ qua Numa q romæ regnauit ſitus fuiſſet. In eadem libros eius repertos. P. Cornelio
. L. filio Cethego. M. Bebio. Q. filio Pamphilo coſſ. Ad quos a regno Numæ colligũt᷑
anni. d. xxxv. & hos fuiſſe e charta. Maiore etiamnum miraculo: quod tot infoſſi du-
rauerunt annis. Quapropter in re tanta ipſius Heminæ uerba ponam. Mirabãtur alii
quomodo illi libri durare potuiſſent. Ille ita rationem reddebat. lapidem fuiſſe qua-
dratum circiter in media arca uĩctum candelis q̃q̃ uerſum. In eo lapide inſuper libros
impoſitum fuiſſe: propterea arbitrarier eum non computruiſſe. Et libros cædratos:
propterea arbitrarier eum tineas nõ tetigiſſe. Nulla in iis libris ſcripta erãt: niſi phĩæ
pythagoricæ. Eoſq; cõbuſtos a. Q. Petilio prætore: qa philoſophiæ ſcripta eſſẽt. Hoc
idem tradit. C. Piſo cenſorius primo cõmentarioꝝ libro. Sed libros ſeptem iuris põ-
tificii totidem pythagoricos fuiſſe. Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decretorum
libro. xii. fuiſſe. Ipſe Varro humanaꝝ ãtiquitatum. vi. Antias ſecũdos libros fuiſſe.
Ex iis duodecim pontificales latĩos: totidem græcos. Præcepta philoſophiæ cõtinẽtes
idem tertios ponit. quo comburi eos placuerit. Inter omnes uero conuenit ſibyllam
ad Tarqniũ Supbũ tris libros attuliſſe. Ex qbus igni duo cremati ab ipſa. Tertius cũ
capitolio ſyllanis temporibus. Præterea Mutianus ter conſul prodidit nuper ſe legiſſe
cum præſideret lyciæ: Sarpedonis a troia ſcriptam ĩ quodam templo epiſtolæ chartã.
Quod eo magis miror: ſi etiamnum Homero prodente ægyptus non erat. Aut cur ſi
iam hic erat uſus: in plumbeis linteiſq; uolumĩbus ſcriptitatum conſtet? Cur & Ho-
merus in ipſa illa lycia Bellerophonti codicillos datos nõ epiſtolas ꝓdidit? Sterilitatẽ
ſentit hoc quoq;. Factumq; iam Tiberio principe inopia chartæ: ut e ſenatu darentur
arbitri diſpenſandæ. alias in tumultu uita erat.

¶ DE Arboribus æthiopiæ. ¶ Cap. xiiii.

aAEthiopia ægypto contermina. Inſignes arbores non fere habet: præter liniferas:
quarum natura in deſcriptione indorum atq; arabiæ dicta eſt. Propior tamen
huic natura lanæ. maiorq; folliculus granati mõ mali. Sileſq; & ĩter ſe arbores ipſæ.
Præter hãc palmæ quales rettulimus. Inſularum arbores ambitu æthiopiæ & nemora
odorata in mentione earum dicta ſunt.

¶ DE Atlãtis arboribus: & citreis: & quæ in his laudentur: & quæ uituperentur. ¶ Capitulum. xv.

aATlas mõs peculiari ꝓditur ſilua: de q̃ diximus. Cõfines ei mauri: qbus plurima
arbor cædri & menſarum inſania: quas fœmĩæ uiris contra margaritas regerũt.
Extãt hodie. M. Ciceronis in illa paupertate: & quod magis mirum eſt: illo æuo ẽptæ
libris. xi. Cum his memorant᷑ & Galli Aſinii quæ libris. xi. uenundatæ ſunt. Et duæ a

Iuba rege uendēte. Quarum alteri precium fuit libris .xv. alteri paulominus. Interiit nuper incendio: quam Cethegiis decedens libris .xiiii. permutauerat lati fūdi taxatiōe ſiqs prædia tanti mercari malit. Magnitudo ampliſſima adhuc fuit unius commiſſæ ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritaniæ Ptholemæo quattuor pedum & ſemipedis per medium ambitum: craſſitudīe q̄drantali. Maiuſq; miraculum in ea eſt artis latēte iūctura: q̄ potuiſſet eſſe natura ſolide a Nomio Tiberii Cæſaris liberto cognomen trahentis tribus ſicilicis infra .iiii. pedes: totidemq; īfra ſemipedem craſſitudīs. Qua ī re non omittendum uidet᷑: Tiberio prīcipi menſam quattuor pedes ſextante & ſicilico excedentem. Tota uero craſſitudīe ſeſcūciali operimento cōchylii & laminæ per medium ueſtitam fuiſſe: cum tam optīa Nomio liberto eius eſſet. Cuius materia erat tuber hoc ē radicis uitium. Maximeq; ī eo laudatum quod ſub terra totū fuerit & rarius: q̄ quæ ſuperne. quæq; gignunt᷑ etiam ī ramis. Proprieq; quod tanti emit᷑ arborum uitiū eſt: quarum amplitudo ac radices æſtīari poſſunt ex orbibus. Sūt autem cupreſſo fœmīæ etiamnū ſilueſtri ſīles folio: odore: caudice. Anchorarius mōs uocat᷑ citerioris mauritaniæ: q laudatiſſimam dedit cædrum iam exhauſtus. Menſis præcipua dos ī uena criſpis: uel ī uertice paruis. Illud oblongo euenit diſcurſu: ideoq; tigrinæ appellant᷑. Hoc ītorto: & ideo tales pantherinæ uocant᷑. Sunt & undatī criſpæ maiore grā ſi pauonum caudæ oculos imitēt᷑. Magna uero poſt has grā extra prædictas criſpi denſa ueluti grani congerie: q̄s ob id a ſīlitudīe apiatas uocant. Sūma uero omnium in colore. hic maxime mulli placet ſuis refulgens uenis. Poſt hæc āplitudo: etiam totius caudicis. Iuuant plura quoq; ī una menſa uitia. Lignum ita uocat᷑. Materia ſurda & īdigeſta ſimplicitas: aut platani foliorum modo digeſta. Iligneæ uenæ etiam ſīlitudo: uel coloris: & qbuſdam maxīe obnoxias fecere æſtus uentiq; rimæ: aut capillamenta rimas imitata. Poſtea murena nigro tranſcurrens limite: uariiſq; corticū punctis apprehenſus papauerum modo: & ī totum atro propior colos: maculæue diſcolores. Virides terra condunt barbari: & cæra illinūt. Artifices uero frumenti aceruis imponunt ſeptenis diebus: totidem ītermiſſis. Mirumq; ponderi quantum ita detrahant. Naufragia docuere nuper quoq; hanc materiam ſiccatam mari duricie & maturitate īcorrupta ſpiſſari: non ullo modo uehemētius. Nutriunt᷑ optīæ ſplēdeſcūtq;. manuq; ſiccæ fricant᷑: ab alienis maxīe: ne ab accolis lædāt᷑: ut ī iis genitæ. Inter pauca nitidioris uitæ īſtrumēta hæc arbor ē. Quapropter īſiſtēdū ei quoq; paulū uidet᷑.

¶ DE Arbore trogete. ¶ Cap. xvi.

NOta etiam Homero fuit. Trogete uocat᷑: ab aliis thia. Hāc igit᷑ inter odores uri tradit ī deliciis Circes: quam deā uolebat ītelligi: magno errore eoꝝ q odoramenta ī eo uocabulo accipiunt. Cum præſertim eodem uerſu cædrum laricemq; una tradat. In quo manifeſtū eſt de arboribus tantum locutum. Theophraſtus q prīus a Magni Alexandri ætate ſcribit: quæ circa urbis romæ quadringenteſimum q̄drageſimum geſta ſunt annum: magnum iam huic arbori honorem tribuit memoratas ex ea referens templorum ueterum cōtignationes: quandāq; immortalitatem materiæ ī tectis cōtra uitia omnia īcorruptæ. Radice nihil criſpius. Nec aliūde precioſiora opa. Præcipuam autem eſſe eam arborem circa Hammonis delubrum. Naſci & ī inferiore cyrenaicæ parte. De mēſis tamen tacuit. & alias nullius ante ciceronianam uetuſtior memoria eſt: ex quo nouiciæ apparent. Alia eſt arbor eodem nomīe malum ferens execratum aliqbus odore & amaritudīe: aliis expetitum: domos etiam decorans: nec dicēda uerboſius.

¶ DE Arbore loto. ¶ Cap. xvii.

EAdem africa qua uergit ad nos: inſignem arborem loton gignit: quam uocant celtin. Et ipſam italiæ familiarem: ſed terra mutatam. Præcipua eſt circa ſyrtes atq; naſamonas. Magnitudo quæ piro: q̄q̄ Nepos Cornelius breuem tradat. Inciſuræ ī folio crebriores: alioquin ilicis uiderent᷑. Differentiæ plures: eæq; maxime fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ: color croci: ſed ante maturitatem alius atq; alius: ſicut ī

uuis. Naſcit̃ denſus ĩ ramis myrti modo: non ut ĩ italia ceraſi. Tam dulcis ibi cibus: ut nomen etiam genti terræq; dederit nimis hoſpitali aduenaꝝ obliuione patriæ. Ferunt uentris non ſentire morbũ q eum mandant. Melior ſine ĩteriore nucleo: qui in altero gñe oſſeus uidet̃. Vinũ quoque exprimit̃ huic ſile mulſo: quod ultra denos dies negat durare idem Nepos: baccaſq; contuſas cũ ſiliqua ad cibos doliis condi. Quin & exercitus paſtos eo accepimus: ultro citroq; cõmeantes ꝑ africam. Ligno colos niger. Ad tibiaꝝ cãtus expetit̃. E radice cultellis capulos breueſq; alios uſus excogitauit. Hæc ibi nat̃a arboris. Eſt autẽ eodẽ nomĩe & herba: & ĩ ægypto caulis ĩ paluſtrium gñe. Recedẽtibus. n. aqs nili riguis: ꝓueĩt ſilis fabæ caule foliiſq; denſa congerie ſtipatis: breuioribus tantum graciliori buſq;: cui fructus ĩ capite papaueri ſilis ĩciſuris: omnique alio modo. Intus grana ceu milium. Incolæ capita ĩ aceruis putrefaciunt. mox ſepant lauando. & ſiccata tundunt. eoq; pane utũt̃. Miꝝ eſt quod præter hæc tradit̃. Sole occidente papauera ea comprimi & integi foliis. Ad ortum autem aperiri: dõec matureſcant: floſq; qui eſt candidus decidat.

¶ DE Scapo ipſo: & radice loti. ¶ Cap. xviii.

HOc amplius ĩ ea ꝑte tradũt: & ſcapum ipſum & florem ueſpa mergi uſque in medias noctes. Totũq; abire ĩ lacũ: ut ne dimiſſa quidem manu poſſit ĩueniri. Verti deĩde paulatĩq; ſubrigi: & ad exortũ ſolis emergere extra aquã: ac florẽ patefacere: atq; etiãnũ exurgere: ut plãe ab aq̄ abſit alte. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudĩe opertam nigro cortice: qualis & caſtaneas tegit. Interius candidum corpus: gratum cibis: ſed crudum. Gratius decoctum ſiue aqua ſiue pruna. Nec aliũde magis q̄ purgamẽtis eius ſues craſſeſcũt.

¶ DE Paliuro: & punico malo: & de flore punici mali. ¶ Cap. xix.

CYrenaica regio loton ſuæ poſtponit paliuro. Fruticoſior hæc: fructuq; magis rubens: cuius nucleus nõ ſimul mandit̃. Iucũdus per ſe atq; ſuauior eſt uino: quin & uina ſucco ſuo cõmendãs. Interior africa ad garamantas uſq; & deſerta palmaꝝ magnitudine & ſuauitate cõſtat. Nobilis maxĩe circa delubrum Hammonis. Sed circa carthaginem punicum malum cognomen ſibi uendicat. Aliq granatũ appellant. Diuiſit & ĩ gñã: apyrinon uocando cui lignoſus nucleus abeſt. Sed cãdidior ei natura & blãdiores ſũt acini minuſq; amari: diſtincti mẽbranis. Alia ſtructura eoꝝ quædã ut ĩ fauis cõmunis nucleos habentium. Quinque ſpecies: dulcia: acria: mixta: acida: uinoſa. Samia & ægyptia diſtĩguũt̃. Erythrocomis: & leucocomis. Corticis maior uſus ex acerbis ad ꝑficiẽda coria. Flos baluſtiũ uocat̃: & medicinis idoneus: & tingendis ueſtibus: q̄ꝝ color ĩde nomen accepit.

¶ DE Aſiæ & græciæ fructibus. ¶ Cap. xx.

IN aſia & græcia naſcunt̃ frutices. Epicactis: quem alii embolinen uocant: puis foliis: quæ potata contra uenena proſunt. Sicut herices contra ſerpentes. Et in quo naſcit̃ granum gnidium: quod aliqui linum uocant.

¶ DE Timelea ſiue chamelea: & tragacãthe: & de trago ſiue ſcorpione & myrice: & brya: & galla: ¶ Cap. xxi.

FRuticẽ uero timeleã: alii chameleã: alii pyroſachẽ: alii neſtorẽ: alii coenoron. Eſt ſilis oleaſtro: foliis anguſtioribus: gũmoſis ſi mordeãt̃: myrti magnitudĩe: ſeĩe colore: & ſpecie farris: ad medicĩæ tantũ uſũ. Tragion fruticẽ ſola creta inſula gignit terebĩtho ſilẽ & ſemine. quod cõtra ſagittaꝝ ictus efficaciſſimũ tradũt. Eadẽ & tragacãthẽ ſpĩæ albæ radice: multũ prælatã apud medos aut ĩ caucaſo naſcenti. Preciũ eius in libras. xiii. Tragon & aſia fert: ſiue ſcorpionẽ: ueprem ſĩe foliis: ramis rubẽtibus: ad medicinæ uſum. Myricen & italia: quam alii tamaricen uocant. Achaia autem bryan ſilueſtrem: ĩſignem ĩ ea: ꝙ ſatiua tãtũ ferat gallæ ſilem fructum. In ſyria & ĩ ægypto copioſa hæc ẽ: cuius ĩfœlicia ligna appellamus: quæ tñ ĩfœliciora ſũt græciæ. Gignit enĩ arborem oſtrin: quam & oſtream uocant ſolitariam circa ſaxa aquoſa: ſimilem

fraxino cortice & ramis & folio:pilis paulo tamen lõgioribus craſſioribuſq;:ac rugoſis ĩciſuris: quæ per totam diſcurrunt. Semĩe ordeo ſĩli:& colore & materia dura atque firma. qua ĩ domũ illata:difficiles partus fieri produnt:morteſq; miſeras.

¶ DE Enonymo:& andrachna congrygia & thapſia. ¶ Cap.xxii.

NEc auſpicatior ĩ leſbo ĩſula arbor quæ uocat̃ enonymos: nõ abſĩlis punicæ arbori:ĩterq; eam & lauꝝ folii magnitudĩe : figura uero & mollicia punicæ: flore candidior ẽ: ſtatĩ peſtẽ denũciãs.Fert ſiliq̃s ſeſami ſĩles:intus granũ q̃drãgula figura: ſpiſſũ:lætale aĩalibus : necnõ & ĩ folio eadẽ uis.Succurrit aliquãdo præceps alui exĩanitio. Alexãder Cornelius arborẽ eonẽ appellauit:ex q̃ facta eſſet argo ſimilẽ robori uiſcũ ferẽti:quæ nec aq̃ nec igni poſſet corrumpi:ſicuti nec uiſcum:nulli alii cognitã quod eq̃dẽ ſciam. Adrachnen omnes fere græci portulacæ nomine interpretantur: cũ illa ſit herba et andrachne uocet̃ unius litteræ diuerſitate. Cæteꝝ adrachne ẽ ſilueſtris arbor:neq; in planis naſcens:ſimilis unedoni folio tãtum minore:et nũq̃ decidente. Cortice nec ſcabro quidem:ſed qui circungelatus uideri poſſit:tam triſtis aſpectu eſt. Sĩlis & congrygia eſt folio:magnitudĩe minor. Proprietatem habet fructuũ amittẽdi lanuginẽ:pappũ uocant:quod nulli alii arbori euenit.Sĩlis & aparache bifera æque q̃ adrachne. Priorem fructũ ĩcipiente pubeſcere una peragit:alterum in initio hyemis. quales eos : non tradit̃.Et ferulam ĩter externas dixiſſe conueniet:arborumq; generi adſcripſiſſe:quoniam quarũdam naturæ ſicut diſtinguimus:lignum omne corticis loco habẽt:hoc eſt forinſecus: ligni autem loco fungoſam ĩtus medullam ut ſãbuci. Quædam uero inanitatem ut arundĩes.Ferula calidis naſcit̃ locis : atq; trans maria geniculatis nodata ſcapis.Duo eius genera. Nartheca græci uocant aſſurgentẽ ĩ altitudĩe.Nartheciam uero ſemper humilem a genibus exeuntia folia maxima ut quæq; terræ proxima.Cætero natura eadem quæ anetho:& fructui ſĩlis.Nulli fruticũ leuitas maior:ob id geſtata facilius baculorum uſum ſenectuti præbet.Semen ferulæ thapſiã quidam uocauere decepti eo:quoniam ferula ſĩe dubio eſt thapſia:ſed ſui generis:foliis fœniculi:ĩani caule:nec excedẽte baculi longitudine . Semen quale ferulæ : radix candida.Inciſa lac emanat:& contuſa ſucco abdicat.Omnia uenenata. Quippe etiã fodientibus nocet.ſi minima aſpiret aura:intumeſcunt corpora:faciẽq; ĩuadũt ignes ſacri:ob id cæroto prius illinunt. Quibuſdam tamẽ morbis auxiliari dicunt medici permixtam aliis.Item ĩ alopeciis ſugillatiſq; ac liuentibus. Ceu uera remedia deſint: ut ſcelera contractent.Sed iſta prætexuerunt noxio inſtrumento:tantumq; ĩpudẽtiæ eſt:ut uenenum artis eſſe perſuadeant.Thapſia ĩ africa uehementiſſima.Quidã caulem ĩcidunt per meſſes:& ĩ ipſa excauant radice:quo ſuccus confluat. arefactumque tollunt : alii folium. Radicem tondunt ĩ pila : & ſuccum in ſole coactum diuidunt in paſtillos. Nero Cæſar claritatem ei dedit:initio imperii:nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thure cæraq;:& ſequenti die cõtra famã cutẽ ſicerã circũferẽs. Ignẽ ferulis optĩe ſeruari certũ ẽ:eaſq; ĩ ægypto præcellere.

¶ DE Cappari ſiue cynoſbato aut opheoſtaphyle:& de ſaripha. ¶ Cap.xxiii.

i Bi & cappari firmioris ligni frutex:ſeminiſq; & cibi uulgati:caule quoque una plerunq; decerpto.Cauenda eius genera peregrina.Siq̃dem arabicum peſtilẽs. Africum gingiuis inimicum.Marmaricum uuluis:& omnium ĩflationibus.Apulum uomitus facit.Stomachum & aluum mouet. Quidam eum cynoſbaton uocãt : alii opheoſtaphylen:fruticoſi eſt generis.Et ſaripha circa nilum naſcens duorum cubitoꝝ altitudĩe:pollicari craſſitudĩe.Coma papyri:ſilique manditur modo.Radice ferrariis officinis præcipua carbonis uſu propter duriciam.

¶ DE Spina babylonis regia:& de cytiſo. ¶ Cap.xxiiii.

NOn omittendum eſt & quod babylone ſerit̃ in ſpinis:quoniam nõ aliubi uiuit. Eſtq; ſicut uiſcum ĩ arboribus : ſed illud in ſpina tantum:quæ regia uocatur. Mirum ꝗ eadem die germinat quod iniectum eſt.Iniicitur autem ipſo canis ortu:et

mutato colore ĩ nigrũ dureſcere. Cũ cadat: frãgi. Item aliũ q uocet' charitoblepharon efficacem ĩ amatoriis. Spatalia eo facere & monilia fœmĩas. Sẽtire eũ ſe capi: durariq; cornus mõ: & hebetare aciẽ ferri. Quod ſi fefellerint ĩſidiæ: ĩ lapidẽ trãſfigurari.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIIII. IN QVO FRVCTIFERAE ARBORES TRADVNTVR. PROOEMIVM.

EXTERNAE ARBORES INDOCILES, que naſci alibi q̃ ubi cœpere: & quæ in alienas nõ cõmeant terras: hactenus fere ſũt. Licetq; iam de communibus loq: q̃ꝝ omnium peculiaris parens uideri põt italia. Noſcentes tantum meminerint naturas eaꝝ a nobis ĩterim dici: non culturas. q̃q̃ & colendi maxima ĩ natura portio eſt. Illud ſatis mirari nõ queo: ĩteriſſe q̃rũdam memoriam: atq; etiam nominum quæ auctores ꝓdidere: noticiã. Quis enim nõ communicato orbe terrarum maieſtate romãi impii ꝓfeciſſe uitam putet cõmercio reꝝ? Ac ſocietate feſtæ pacis? omniaque: etiã quæ occulta ante fuerant: in ꝓmiſcuo uſu facta? At hercule non repiunt': qui norint multa ab antiquis prodita: tantum priſcorum cura fertilior aut ĩduſtria fœlicior fuit: ante milia annorum: inter principia litterarum Heſiodo præcepta agricolis pandere orſo: ſubſecutiſq; non paucis hanc curã eius: unde nobis creuit labor. Quippe cũ requirenda ſint non ſolum poſtea inuenta: uerum etiam ea quæ inuenerant priſci deſidia rerum internitione memoriæ indicta. Cuius uitii cauſas quis alias q̃ publicas mundi inuenerit? nimirum alii ſubiere ritus. Circaq; alia mentes hominum detinẽt': & auariciæ tantum artes colunt': antea incluſis gentium imperiis intra ipſas. Ideoq; & ingeniis q̃dam ſterilitate fortunæ neceſſe erat animi bona exercere. Reges ĩnumeri honore artium colebant': & in oſtentatione has præferebant: opem & immortalitatẽ ſibi ꝑ illas prorogari arbitrantes. Quare abundabant & premia & opere uitæ. Poſteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit: poſtq̃ ſenator cenſu legi cœptus: iudex fieri cenſu: magiſtratum ducemq; nil magis exornare q̃ cenſus: poſtq̃ cœpere orbitas in auctoritate ſumma & potentia eſſe: captatio in quæſtu fertiliſſimo: ac ſola gaudia in poſſidendo: peſſum iere uitæ precia: omneſq; a maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere: ac ſeruitute ſola profici cœptum. Alius hanc alio mõ: & ĩ aliis adorare: eodem tñ habendi quæſtu ad ſpes hominum tendente uoto. Paſſim uero etiam egregii aliena uitia q̃ bona ſua colere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit: uita ipſa deſiit. Sed nos oblitterata quoq; ſcrutabimur. Nec deterrebit quarundam rerum humilitas: ſicut nec ĩ aĩalibus fecit. Quãq̃ uidemus Virgilium præcellentiſſimum uatem eadem cauſa hortorum dotes fugiſſe: e tãtiſq; quæ rettulit flores mõ rerum decerpſiſſe. Beatum fœlicemq; græciæ quindecim omnino generibus uuarum nominatis: tribus oleæ: totidem pirorum: malo uero tantum aſſyrio: cæteris õnibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus q̃ a uitibus? q̃rum prĩcipatus ĩtãtũ peculiaris italiæ eſt: ut uel hoc uno omnia gentium uiciſſe: quanq̃ odorifera poſſit uideri bona: q̃q̃ ubicũq; pubeſcentium odori nulla ſuauitas præfert'.

DE Vitiũ nat'a: & q̄bus modis ferant. Cap. i.

u Ites iure apud priſcos magnitudine quoq; inter arbores numerabant'. Iouis ſimulacꝝ ĩ urbe populonio ex una conſpicimus uite tot æuis incorruptum. Item maſſiliæ pateram. Metaponti templum Iunonis uitigineis columnis ſtetit. Etiamnũ ſcalis tectum epheſiæ Dianæ ſcãdit' uite una cypria (ut ferũt) quoniã ibi ad præcipuã

altitudiné exeũt. Nec é ligno ulli æternior natã. Veꝝ iſta ex ſilueſtribus facta crediderim: quando hæ uites tõſura annua coercent̃. & uis eaꝝ omnis euocat̃ ĩ palmites: aut deprimit̃ in propagines: ſucciq; tantũ gr̃a ex iis pluribus mõis ad cæli mores ſoliq; ĩgenia. Iam ĩ campano agro populis nubũt: maritaſq; cõplexæ: atq; per ramos earum ꝓcacibus brachiis geniculato curſu ſcandẽtes cacumĩa æquant: ĩtantum ſublimes: ut uidemiator autoratus rogum ac tumulum excipiat. Nullo fine creſcũt. diuidiq; aut potius auelli nequeũt. Villas & domos ambiri ſigularum palmitibus ac ſeq̃cibus loris memoria quoq; dignum. Inter prima Valerianus quoq; Cornelius exiſtimauit. Vna uitis romæ in Liuiæ porticibus ſubdiuales deambulatiões ũbroſis opculis opacat. Eademq; duodenis muſti amphoris fœcũda. Vlmos qdem ubiq; exuperant. Miratũq; altitudinem eaꝝ ariciæ ferũt legatum regis Pyrrhi. Quin eũ facete luſiſſe ĩ auſteriore guſtu uini: merito matrem eius pẽdere ĩ tam alta cruce. Rontotinus uocat̃ & alio nomĩe populus arbor italiæ pagum tranſgreſſis: cuius tabulata in orbem patula replent: puroq; ꝓducto dracone ĩ palmam eius ĩde ſubrectos ramoꝝ digitos flagella diſpgũt. Eædem modici homĩs altitudĩe amminiculatæ ſudibus horrent. uineamq; faciunt: & aliæ improbo reptatu pampinoꝝq; ſupfluitate pitia domini amplo diſcurſu atria media cõplentes. Tot differentias uel ſola tantum italia recipit. Stat ꝓuĩciaꝝ aliq̃ꝝ p ſe uitis ſĩe ullo pedamento: artus ſuos ĩ ſe colligens: & breuitate craſſitudinem paſcens. Vetant hoc alibi uenti: ut in africa & narbonenſis ꝓuinciæ ptibus. Excreſcereq; ultra ſuos pollices prohibitæ: ſemperq; paſtinatis ſiles herbarum modo uagãt̃ per arua: ac ſuccum terræ paſſim uuis bibũt: quæ ob id magnitudinem ĩfãtium pueroꝝ ĩ ĩteriore africæ parte exuperant uites. Vua non alibi gratior callo: ut ĩde poſſit ĩueniſſe nomen duracini durus acinus. Nãq; gñã magnitudĩe: colore: ſaporibus acini: innumera etiã/ nũ multiplicant̃ uino. hic purpureo lucẽt colore: illic fulgẽt roſeo: nitẽtq; uiridi. Cãdidæ enim nigræq; uulgares. Tument uero mãmaꝝ modo bumaſti: prælõgis dactyli porrigũt̃ acinis. Eſt & illa naturæ laſciuia: ut prægrandibus adhæreant pergulis pumites & ſuauitate certantes: leptorogas has uocant. Durant aliæ per hyemem penſili concameratæ nodo. Aliæ ĩ ſua tantum continent̃ anima ollis fictilibus: & ĩſup doliis incluſæ ſtipatæ uinaceis circũſudantibus. Aliis gratiam q & uinis fumus affert: fabriliſq; iis gloriam præcipuam ĩ fornacibus africæ Tiberii Cæſaris auctoritas fecit. Ante eum reticis prior mẽſa erat: & ullis ueronenſium agro. Quĩ & a patientia nomẽ acinis dat̃ paſſis. Cõdũt̃ & muſto uuæ: ipſæq; uino ſuo ĩebriãt̃. Aliæ decoctæ in muſto dulceſcũt. Aliæ uero ſobolem nouam ĩ matre ipſa expectant tranſlucidæ uitro. affertque acinis tãdem: quam ĩ doliis amphoriſue duratricem illam firmitatem auſteritas picis infuſa pediculo. Iam ĩuenta uitis per ſe ĩ uino picẽ habens reſpicienſq; uiennẽſẽ agꝝ. Nobilitas aruerno ſecanoq;: & heluico generibus non pridem illuſtrata. Atque hæc Virgilii uatis ætate ĩcognita. a cuius obitu nonaginta agũt̃ anni. Quid ꝙ ĩſertæ caſtris ſummam rerum imperiũque cõtinent? Centurionum in manu uitis: & optĩo premio tardos ordĩes ad lentas perducit aqlas. atq; etiã ĩ delictis pœnam ipſam honorat. Nec non uineæ oppugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnũ optinent locum: ut per ſeſe uino ipſo remedia ſint.

DE Generibus uitium. Cap. ii.

g Enera uitium comprehendi numero unus exiſtimauit Democritus cũcta ſibi græciæ cognita ꝓfeſſus. Cæteri ĩnumera atq; ĩfinita eſſe prodiderũt. Quod uerius apparebit ex uinis. Nec omnia dicent̃: ſed maxime inſignia: qppe quæ totidẽ ſũt pene: quot agri. Quamobrem celeberrimas uitium aut qbus ẽ aliq̃ proprietate miraculum oſtendiſſe ſatis erit. Principatus dat̃ amineis propter firmitatem ſenio quoq; proficientem utiq;: uiniq; uniuſcuiuſq; uitam. Quinq; eius genera. Ex iis germana mior acino melius defloreſcit. hymbres tempeſtateſq; tolerat. Non item maior ſed in arbore q̃ in iugo minus obnoxia. Gemellarum qbus hoc nomen uuæ ſemper geminæ

dedere:aſperrimus ſapor:ſed uires præcipuæ.Ex iis minor auſtro lædit᷑:cæteris uentis
alit᷑:ut in ueſuuio monte ſurrentiniſq; collibus. In reliqs italia partibus non niſi ar/
bori accommodata.Quintum genus lanatæ:ne ſeres miremur aut indos:adeo lanugo
eam ueſtit.Prima ex amineis matureſcit ociſſime : atq; putreſcit. Proxima dignitas
nomentanis rubente materia. Quapropter qdã rubellas appellauere uineas. Eæ mĩus
fertiles uinaceis:& fæce nimiæ.Contra pruinas fortiſſimæ:ſiccitate magis q̄ hymbre:
æſtu q̄ algore uexant᷑.Quamobrem in frigidis humidiſq; principatum optinent. Fer/
tilior quæ mĩor acino & folio ſciſſa minus. Apianis apes dedere cognomẽ:præcipue
earum auidæ.Ex iis duo genera:lanugine & ipſæ pubeſcũt. Diſtant ꝙ altera celerius
matureſcit:quanq̄ & altera properante.Situs frigidos non reſpuũt : & tamen nullæ
celerius hymbre putreſcũt.Vina primo dulcia auſteritatẽ annis accipiũt:& rubra fiũt.
nulla magis uite gaudet.Et hactenus potiſſima nobilitas dat᷑ peculiaribus atq; uer/
naculis italiæ.Cæteræ aduenere chio thaſoue. Græcula non inferior amineis bonitate
prætenera acino:& uua tam pua:ut niſi pinguiſſimo ſolo colere non proſit. Eugeniã
taurominitani colles cũ g̃noſitatis cognomĩe miſere albano tantum agro : quoniam
tranſlata ſtatim mutat᷑.Nanq; eſt aliqbus tantũ locoꝝ amor:ut omnem in iis gloriã
ſuam relinquant:nec uſq̄ tranſeant totæ.Quod & in retica allobrogicaque:quam ſu/
pra picatam appellauimus:euenit: domi nobilibus nec agnoſcendis alibi. fœcũdæ tñ
bonitatis uice copiam præſtant.Eugenia feruentibus locis:rhetica temperatis:allobro/
gica frigidis:gelu matureſcẽs:& colore nigra.Adhuc ex iis q̄s diximus:ſed etiã e nigris
uina uetuſtate ĩ album colorem tranſeũt.Reliquæ ignobiles. Aliq̄do tamen cæli aut
ſoli opera nõ fallũt uetuſtatem:ſicuti fecenia & cum ea florens biturica. Acino rarior
nũq̄ floris obnoxii:quoniam antecedũt:uentiſq; & hymbribus reſiſtũt. Meliores tñ
algentibus locis q̄ calidis:humidis q̄ ſitientibus. Vix ulla magis tam denſo uuarum
partu impatiens uariantis cæli:ſed contra tenorem unum algoris æſtuſue conſtans.
Quæ minor eſt ex eo g̃ne mollior.in neglecto ſolo moroſa . pingui putreſcit . gracili
omnino non prouenit.Mediam temperiem delicate quærit : ob hoc ſabinis collibus
familiaris.Vua eius indecora uiſu:ſapore iucũda:niſi matura protinus rapiat᷑:etiam
non putreſcens cadit.Cõtra grandines eam tuet᷑ foliorum amplitudo:atque duricia.
Inſignes iam colore inter purpureas nigraſq; medio heluolæ ſæpius uarianti: & ob id
uarianæ a qbuſdam appellatæ.Præfert᷑ in iis nigrior.utraq; alternis annis fertilis.Sed
melior uino cũ parcior.Et preciæ duo g̃na magnitudĩe acini diſcernũt᷑. Quibus ma/
teries plurima:uuaq; ollis utiliſſima:folio apio ſilis. Baliſcã dirrhachini celebrant.
Hiſpaniæ cocolobin uocant:rarior uua:æſtus auſtroſq; tolerat.Capiti inimica.Copia
larga. Hiſpani duo g̃na eius faciũt:unũ oblongo acino:alterum rotũdo:nouiſſimas
uindemiant.Quo dulcior cocolobis:hoc melior. Sed & auſtera tranſit in dulcem ue/
tuſtate:& quæ dulcis fuit:ĩ auſteritatem. Tuncq; albanum uinum æmulant᷑. Tradũt
ueſicæ uitiis utiliſſimum ex iis potum.Albuelis ſummis arboribus eſt fertilior:uiſula
imis.Quamobrem circa eaſdem ſatæ diuerſitate naturæ locupletant. Inerticulã e ni/
gris appellauere iuſtius ſobriam dicturi:inueterato præcipue commendabilem uino:
ſed uiribus ĩnoxiam. Siqdem temulentiam ſola nõ facit.Fertilitas commendat cæte/
ras: principemq; heluenacam.Duo eius genera.Maior quam quidam longam : mĩor
quam arcam appellant:nõ tam fœcũdam:ſed gratiorem hauſtu.Diſcernit᷑ folio circi/
nato. Verum utraq; gracilis:furcas ſubdere iis neceſſarium: alioquin ubertatem ſuã
nõ tolerant.Maritimo afflatu gaudent:roſcido odore. Nulla uitium minus italiam
amat:rara:pua:putreſcens in ea. Vinum quoq;:quod genuit:æſtatem non exuperãs.
Nec alia macro ſolo familiarior.Græcinus qui alioquin Cornelium Celſũ trãſcripſit
arbitrat᷑ nõ naturam eius repugnare italiæ:ſed culturam:auide palmites euocantiũ.
ob id fertilitatem ſuam abſumi:ſi nõ præpinguis ſoli ubertas laſſeſcentem ſuſtieat.
Carbunculari negat᷑:magna dote : ſi uerum eſt:aliq̄ in uite e cælo non eſſe ius.Aeſtũ

fert ſpionia:quam qdam ſpineā uocāt. Autūniſq; & hymbribus pīgueſcit. Quīimmo nebulis una alit᷑: ob id rauennati agro peculiaris. Veniculam īter optīe defloreſcentes:& ollis aptiſſimam campani malūt ſcirculam uocare : alii ſtaculam. Tarracina numiſianam nullas uires ꝓprias habentem:ſed totam perīde ac ſolum ualeat. Surrētinis tñ efficaciſſima teſtis ueſubio tenus. Ibi enim murgentina e ſicilia potiſſīa: quā pompeianam aliqui uocant. Latio demum feracē:ſicut horconia in campania tantū uilitatis cibariæ: ſed ubertate præcipua. Tolerat & ānos moerica contra omnes ictus firmiſſima:nigro acino uinis uetuſtate rubeſcentibus.

Item de uitium gñibus. Cap.iii.

ET hactenus publica ſūt gña. Cætera regionum locorumq;:aut ex iis īter ſe īſito mixta. Siqdem thuſcis peculiaris eſt tudernis æque etiam eius nomīs florētia. Eſt opima arretio talpana & eteſiaca & conſeminia. Talpana nigra candidum facit muſtum. Eteſiaca fallax:quæ quo plus tulit:eo laudabilius fūdit. Mirūq; fœcūditate ceſſat. Cōſeminia nigra uino minime durante. Vua maxīe poſt.xv.dies q̄ ulla alia. Minus fertilis:ſed cibaria. Huius folia ſicuti labruſcæ priuſq̄ decidant:ſāguineo colore mutant᷑. Euenit hoc etiam quibuſdam aliis peſſimi generis argumento. Irtiola umbriæ meuanatiq; & piceno agro peculiaris eſt. Amiternino pumula. Iiſdē bānanica fallax eſt. amant tñ eam. Mutinam uuam Pompeii nomīe appellāt:q̄uis cluſinis copioſiorem. Mutinam & tyburtes appellauere:quāuis oleaginam nuper inuenerint a ſilitudīe oliuæ. Nouiſſima hæc uuarum ad hoc tempus reperta eſt. Vinaciolam ſoli qdem nomīauerūt ſabini ac laurenti. Nam gauranas ſcio a falerno agro trāſlatas uocari falernas celerrime ubiq; degenerantes. Nec nō tarentinum genus aliqui fecere: prædulci uua. Capnias & bucuniates & tarrupia ī thurinis collibus nō ante demetūt᷑ q̄ gelauerit. Pharia gaudēt piſæ. Mutina pruſiniæ nigro acino ītra q̄drīeniū albeſcēte uino. Mirum ubiq; cum ſole circūagi uuam:quæ ob id ſtreptus uocat᷑. Et ī italia gallicam placere. Tranſalpes uero picenam. Dixit Virgilius thaſias & mareotidas & lageas compluresq; externas:quæ nō reperiūt᷑ ī italia:ſed ſūt etiam nūc īſignes uua nō uino ambroſiacā duracina ſīe ullis uaſis ī uite ſeruabilis:tāta eſt contra frigora æſtus tempeſtateſq; firmitas. Nec orthāpelos īdiget arbore aut palis ipſa ſe ſuſtinens. Non itē dactylides digitali gracilitate. Colūbinæ acinoſiſſimæ. Et magis purpureæ cognomīe bimāmiæ:qñ nō racemos:ſed uuas alias gerūt. Item crepidanea:cui nomē a mēſura ē. Itē ſcripula paſſo acino. Et retica ī maritimis alpibus appellata diſſīlis laudatæ illi. Nāq; hæc breuis conferta acino:degener uino:ſed cute omnium tenuiſſima. Nucleo quem chium uocāt:uno ac minimo. Acinum prægrandem unum alterumue habens. Eſt & nigra aminea:cui ſyriace nomen īponūt. Item hiſpana ignobilium probatiſſīa. In pergulis uero ſerūt᷑ eſcariæ appellatæ eduræ acinis:albæ:nigræq;. Et bumaſti totidem coloribus. Ac nondum dictæ ægia & rhodia & uncialis:ueluti a pondere acini. Itē pucina omnium nigerrima. Et coronario naturæ luſu ſtephanitis acinos foliis intercurſātibus. Et quæ forenſes uocāt᷑ celeres prouentu:uendibiles aſpectu:portatu faciles. Contra damnāt᷑ etiam uiſu cinerea & rhabucula:& aſiniſca. Minus tamen caudā uulpiū imitata alopecis. Alexādrina appellat᷑ uitis circa palacraiam breuis:ramis cubitalibus:acino nigro:fabæ magnitudīe:nucleo molli:& minimo:obliqs racemis prædulcibus:folio paruo:& rotūdo ſine diuiſuris. Septimo ab hinc anno in narbonenſis prouinciæ aruo olina inuenta eſt uitis uno die defloreſcens:ob id tutiſſima carbonicā uocant:quam nunc tota prouincia conſerit.

Inſignia culturæ uinearum. Cap.iiii.

CAtonum ille primus triumpho & cēſura ſuper cætera inſignis magis tñ etiānū claritate litterarum:præceptis omnium rerum expetēdaꝝ datis generi romano. Inter prima uero agrum colendi. Illius uero æui confeſſione optimus ac ſine æmulo agricola pauca attigit uitium genera:quarundam ex iis iam etiam nomībus abolitis

toto ſepatim tractatu teſtatus ſententiam.cuius excellentia indicanda eſt:ut in omni
gn̄e noſcamus quæ fuerint celeberrima. Anno.dc.urbis circa captas carthaginem ac
corinthum cum ſupremum is diem obiit:& quantum poſtea.cc.xxx.annis uita ꝓfe/
cerit.Ergo de uitibus uuiſq; ita prodidit. Qui locus uino optimus dr̄ eſſe:& oſtētus
ſolibus; Amineū minuſculum & geminum eugenium heluinum minuſculum cō/
ſerito. Qui locus craſſior aut nebuloſior amineum maius aut murgētinum apicium
lucanum ſerito. Cæteræ uites miſcellæ maxime in quēuis agrum conueniūt. In lora
recte cōdūt̄.Quas ſuſpendas duracinas amineas maiores:uel ad fabrum ferrarium ꝓ/
paſſos: ne recte ſeruant̄. Nec ſūt uetuſtiora de illa re latinæ linguæ præcepta:tā ꝓpe
ab origīe rerum ſumus. Amineam proxime dictam Varro ſcantianam uocat.In nr̄a
ætate pauca exempla conſummatæ huius artis fuere.Verum eo minus omittenda:ut
noſcant̄ etiam premia:quæ ī omni re maxime ſpectant̄. Summam ergo adeptus eſt
gloriam Acilius Stenelius e plebe libertina.lx.iugerum nō amplius uineis excultis in
nomentano agro:atq; æque.cccc.nūmis uenundatis. Magna fama & Vetuleno Egi/
lao perīde libertino fuit in campaniæ rure ueliternino: maiorq; etiam fauore hominū
quoniam ipſū Africani colebat exilium. Sed maxima eiuſdē Stenelei opera Rhēmiū
Palæmonem alias grammatica arte celebrem ī hiſce.xx.ānis mercatum.dc.nummū ī
eodem nomētano decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Eſt autem uſq;quaq; nobilitas
mercis per omnia ſuburbana : ibi tn̄ maxima:quoniam & neglecta per indiligentiam
prædia pauerat. Ac ne in peſſimis q̄dem elegantioris ſoli hæc agreſſus excolere:non
uirtute animi:ſed uanitate.Quæ primo notata mira in illo fuit.Paſtinatas enim de/
integro uineas cura Steneleum agricolam imitatus ad uix credibile miraculum per/
duxit.Intra octauum ānum.cccc:nūmum emptori addicta pendente uīdemia. Cu/
curritq; non nemo ad ſpectandas uuarum in iis uineis ſtrues : litteris eius altioribus
contra id pigra ī ciuitate ſibi patrocinante. Nouiſſime Anneo Seneca principatu tra/
ditionis ac potentia:quæ poſtremo nimia fuit ſuper ipſum. Minime utiq; miraturi
Anneum tanto prædii eius amore captum:ut non puderet inuiſo alias & oſtēto ſuo
tradere palmam eam emptis q̄druplicato uineis illis intra decimum fere curæ ānum:
digna opera quæ in cecubis ſetiniſq; proficeret:quādo & poſtea ſæpenumero ſeptēos
culeos ſingula iugera:hoc eſt amphoras centenas q̄dragenas muſti dedere.Ac ne quis
uictam in hoc antiquitatem arbitraret̄ : idem Cato denos culeos redire ex iugeribus
ſcripſit.Efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori : nō ī rubrū
littus indicumue merces petitas q̄ ſedulum ruris larem. Vino antiqſſima claritas ma/
roneo in thraciæ maritima parte genito:ut auctor eſt Homerus.Neq; enim fabuloſa
aut de origine uarie prodita conſectamur : præter q̄ Ariſteum primum omniū ī eadē
gente mel miſcuiſſe uino ſuauitate præcipua:utriuſq; naturæ ſpōte prouenietis. Ma/
roneum uities tantum addito aquæ miſcēdum Homerus prodidit. Durat etiam uis
in eadem terra generi uigorq; indomitus. Quippe cum Mutianus ter conſul ex iis:q
nuperrime prodidere:ſextarios ſingulos octogenis aquæ miſceri comperit præſens ī eo
tractu. Eſſe autem colore nigrum:odoratū:uetuſtate pīgueſcere. Et pramno quod
Homerus celebrauit:etiam nūc honos durat. Naſcit̄ ſmyrnæ religione iuxta delubꝝ
matris deum.In reliquis generi claritas non fuit alicui.Anno fuit omnium generum
bonitas.L.Opimo conſule:cum.C.Gracchus tri.pl.ſeditionibus agitatis īteremptus
ea cæli temperies fulſit:quam cocturam uocant ſolis opere:natali urbis.dc.xxxiiii.
duratq; adhuc uinea ducentis fere annis iam in ſpeciem redacta mellis aſperi. Etenī
hæc nat̄a uinis in uetuſtate eſt:ne potari per ſe queant ſine prouinciæ aqua:uſque in
amaritudinem carie indomita.Sed cæteris uinis cōmendandis minima aliq̄ mixtura
medicamenta ſunt:quo eius temporis æſtimatione in ſingulas amphoras cēteni nū/
mi ſtatuant̄.Ex iis tn̄ uſura multiplicata ſemiſſibus:quæ ciuilis ac modica eſt. In.C.
Cæſaris Germanici filii prīcipatu ānis cētū ſexaginta ſingulas uncias uini conſtitiſſe

nobili exemplo docuimus: referentes uitã Pōponii Secūdi uatis: cœnãq; quã principi illi dedit. Tãtū pecuniaꝝ detinēt uini apothecæ. Nec alia res maius incrementū ſētit. Ad uiceſimū ãnū maiuſue ab eo diſpēdiū: nō proficiēte precio. Rara quippe adhuc fuere: nec niſi ĩportatis: ſigulis teſtis milia nūmū. Viēnēſes ſoli picata ſua: quoꝝ gña plura dixius: pluris permutaſſe: ſed ĩter ſeſe amore patrio credūt̃. Idq; uinū frigidius reliqs exiſtiat̃ ĩ frigido potu.

DE Natura uini. Cap. v.

u Ino natura ē exhauſto accēdi calore uiſcera intus: foris infuſo refrigerandi. Nec alienum fuerit commemorare hoc in loco: quod Androcides ſapientia clarus ad Alexandrum Magnum ſcripſit: intemperātiam eius cohibens. Vinum potaturus rex: memento te bibere ſanguinem terræ. Sicuti uenenum eſt homini cicuta: ita & uinū. Quibus præceptis ſi ille optēpauiſſet: profecto amicos in temulentia non ĩteremiſſet. Prorſus ut iure dici poſſit: neq; uiribus corporis utilius aliud: neq; aliud uoluptatibus pernicioſius: ſi modus abſit.

Vina gñoſa. Cap. vi.

g Enera autē uini alia aliis gratiora eſſe quis dubitet? Aut nō ex eodem lacu aliud præſtantius potu eſſe altero? Aliud alteꝝ germanitate præcedere ſiue teſta ſiue fortuito euētu? Quamobrem de principatu ſe quiſq; iudicem ſtatuat. Liuia Auguſta .lxxxii. annos uitæ pucino uino rettulit acceptos nō aquoſo. Gignit̃ in ſinu adriatici maris: non procul a timauo fōte: ſaxeo colle: maritimo afflatu: paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamētis iudicat̃. Hoc eſſe crediderim quod græci celebrātes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex adriatico ſinu. Diuus Auguſtus ſetinum prætulit cunctis: & fere ſecuti principes propter confeſſa experimenta non timere cruditatibus noxiis. Ab eo ſaluia naſcit̃ ſupra foꝝ Apii. Antea cecubo erat gñoſitas celeberrima in paluſtribus populetis: ſinu amiclano quod iam intercidit: & in curia coloni lociq; anguſtia. Magis tamen foſſa Neronis: quam a baiano lacu oſtiam uſq; nauigabilem inchoauerat: ſecunda nobilitas falerno agro erat. & ex eo maxime fauſtiano cura culturaq; id collegerat. Exoleuit hoc quoq; nimietate copiæ potius q̃ bonitati ſtudentium. Falernus ager a ponte campano leua petētibus urbanã coloniã ſyllanam nuper capuæ contributam incipit. Fauſtianus autem circiter quattuor miliaria a uico prope cedias: qui uicus a ſinueſſa ſex milibus abeſt. Nec ulli ĩ uino maior auctoritas ſolo. Vinoꝝ flãma accēdit̃. Tria eius gña. Auſterum: dulce: tenue. Quidã ita diſtinguūt. Summis collibus gauranū gigni: mediis fauſtianum: imis falernum. Nō omittendum autem nulli eoꝝ quæ celebrent̃: iucūdum ſaporem uuæ eſſe. Ad tertiam palmam uariæ uenere. Albanæ urbi uicinæ prædulces: ac raræ in auſtero. Itē ſurrentina ĩ uineis tãtum naſcentia cōualeſcētibus maxīe probata: propter tenuitatē ſalubritatemq;. Tiberius Cæſar dicebat cōſēſiſſe medicos: ut nobilitatem ſurrentino darent: alioqn eſſe gñoſū acetum. Caius Cæſar: qui ſucceſſit illi nobilem uappam. Certant maſſica æque ex mōte gaurano puteolos baiaſq; proſpectantia. Nã falerno cōtermĩa ſtatana ad principatus uenere nō dubie: palamq; fecere. Sua qbuſque terris tpĩa eſſe ſecūdum quod rerum prouētus occaſuſq; iūcti. Iis præponi ſolebãt calena: & quæ ĩ uineis arbuſtiſq; naſcūt̃ fūdana. Ex alia uicinia urbis ueliternina priuernatiaq;. Nã quod ſigniæ naſcit̃ auſteritate nimia cōtinendæ utile aluo: ĩter medicamēta numerat̃. Quartum curriculū publicis epulis optinuere a diuo Iulio (is enim prius auctoritatem iis tribuit: ut epiſtolis eius apparet) mamertina circa meſſanam ĩ ſicilia genita. Ex iis potulana ab auctore dicta: in loco proxima italiæ laudant̃ præcipue. Eſt & in eadem ſicilia & taurominitanis honos lagenis pro mamertino plerūq; ſubditis. Ex reliquis autem a ſupero mari pretutia: atq; a neone naſcētia: & quæ a palma una forte enata palmeſia appellant̃. In mediterraneo uero ceſēnatia mecenatiana. In ueronenſi item retica falernis tantum poſthabita a Virgilio. Mox optima ab ĩtimo ſinu maris hadriana. Ab ĩfero autem latinenſia: grauicana: ſtomēſia. Etruriæ palmã luna habet: liguriæ genua. Inter pyreneum alpeſq; maſſilia: gemino ſapore: quando &

Nō de uino :—

cõdiẽdis aliis pĩguius gignit:quod uocãt ſuccoſum. Ceterano ĩter gallias conſiſtit auctoritas. De reliqs ĩ narbonẽſi genitis aſſeuerare nõ ẽ:quoniam officinam eius rei ĩfecere tingẽtes fumo:utinãq; nõ & herbis ac medicamẽtis noxiis. Quippe etiam aloe mercãt̃:quo ſaporem colorẽq; adulterãt. Veꝝ & lõgĩqora italiæ ab auſonio mari non carẽt gloria: tarẽtina: & ſeruitiana:& cõſẽtiæ genita:& tẽpſiæ ac balbiæ lucanaq; añcedẽtibus thurinis. Omnium uero eorum maxĩe illuſtrata meſſalla põtia : & ſalute lagaria nõ procul grumẽto naſcẽtia. Cãpania nuper excitauit nouis nomĩbus auctoritatem:ſiue cura ſiue caſu: ad quartũ neapoli lapidẽ trebellicis: iuxta capuã caulinis: & ĩ ſuo agro trepulanis:alioquĩ ſemper ĩter plebeia & trifollinis gloriata. Nã põpeianis ſũmũ decẽ ãnoꝝ ĩcremẽtũ ẽ nihil ſenecta conferente. Dolore etiã capitũ ĩ ſextã horã diei ſequentis ĩfeſta deprehẽdũt̃. Quibus exẽplis(niſi fallor)manifeſtũ ẽ pĩiam terrãq; referre:nõ uuã. Et ſupuacuã generꝝ cõſectationẽ ĩ numerꝝ:cũ eadẽ uitis aliud aliis locis pullulet. Hiſpaniaꝝ luſitana copia nobilitant̃. Elegãtia uero tarraconẽſia: atq; lauronenſia:& balearica ex ĩſulis conferũt̃ italiæ primis. Nec ignoro multa prætermiſſa pleroſq; exiſtĩaturos:qñ ſuũ cuiq; placet:& quocũq; eat̃:fabula eadẽ repiat̃. Diui Auguſti iudicioꝝ ac palati pitiſſimũ e libertis cenſurã uini ĩ epulas eius faciẽtẽ dixiſſe hoſpiti de ĩdigena uino:nouũ quidem ſibi guſtũ eſſe eũ atq; nõ ex nobilibus: ſed Cæſarẽ non aliud potaturꝝ. Nec negauerim & alia digna eſſe fama. Sed de qbus cõſẽſus æui iudicauerũt hæc ſũt.

Vina tranſmarina. Cap.vii.

n Vnc ſili mõ trãſmarina dicemus. In ſũma gloria poſt homerica illa:de quibus ſupra diximus:fuere thaſiũ:chiũq;. Ex chio quod aruſiũ uocant. Iis addidit leſbiũ Eraſiſtrati maximi medici auctoritas:circiter.cccc.L.anno urbis romæ. Nunc gr̃a añ õnia ẽ clacomenio:poſtq̃ parcius mari cõdiũt. Leſbiũ ſpõte naturæ ſuæ mare ſapit. Nec tmolio p ſe gr̃a ut uino:ſed cuius dulci admixto reliquoꝝ duricia ſuauitatem accipiat ſimul & ætatẽ:quoniã uetuſtiora ꝓtinus uident̃. Ab iis dignatio eſt ſicyonio:cyprio:telmeſico:tripolitico:berritio:tyrio: ſebennitico. In ægypto hoc naſcit̃ tribus gñibus uuaꝝ:ibi nobilius thaſio & alopece. Poſt hæc auctoritas hippodamãtio:mẏſtico:cantharitæ:protopo:cnidio:catacæ:caumenitæ: petritæ : miconio. Nã meſogiten capitis dolores facere cõptũ eſt. Nec epheſiũ ſalubre eſſe : quoniam mari & defruto cõdiat̃. Apamenũ mulſo præcipue cõuenire dr̃: ſicut prætutium in italia. Eſt.n.& hæc ꝓprietas generꝝ:ut dulcia utiq; ĩter ſe non cõgruãt. Exoleuit & ꝓtagion:quod italicis proximũ fecerant Aſclepiadis ſcholæ. Apollodorus medicus ĩ uolumĩe quo ſuaſit Ptolemæo regi quæ uina biberet : italicis etiãtũ ignotis : laudauit in ponto naſpcenitem:mox oroeticũ:eneathẽ:leucadiũ : ambraciotẽ : & quod cũctis prætulit præparẽtiũ. Sed mĩoris famæ eſſe dixit:quoniã ſex ãnos nõ placeret.

DE Vino quod uocat̃ bion gñа ſeptẽ. Cap.viii.

h Actenus bonitas uini nationibus debet̃. Apud græcos iure clariſſimũ nomen accepit:quod appellauerũt biõ ad plurĩos ualitudinũ uſus excogitatũ:ut docebimus ĩ pte mediciæ. Fit autẽ hoc mõ. Vuæ paulũ añ maturitatẽ decerptæ ſiccãt̃ acri ſole ter die uerſatæ p triduũ . quarto exprimũt̃ : dein cadis ſole inueterãt̃. Cui marinã aquã largiorẽ miſcent:a ſerui furto origĩe orta ſic menſurã explẽtis. Idq; trãſlatũ in albũ muſtũ leucochrun appellat̃. In aliis autẽ gẽtibus ſili mõ factũ tethalaſſomenon uocãt. Thalaſſiten autem uaſis muſti deiectis ĩ mare. quo gñe præcox fit & uetuſtius. Nec nõ apud nos quoq; coũ uinũ ex italico faciẽdi rõnẽ Cato demõſtrauit. Sup cætera ĩ ſole q̃driẽnio maturãdũ præcipiẽs. Rhodiũ coo ſĩle eſt:phorineũ ſalſius coo. Omnia trãſmarina ſeptẽ ĩ ſex ãnis ad uetuſtatẽ mediã pueĩre exiſtĩant̃.

DE Dulciũ gñibus.xiiii. Cap.ix.

u Inũ õne dulce mĩus odoratũ.quo tenuius:eo odoratius. Colores uinis q̃ttuor. Albus:fuluus:ſãguĩeus:niger. Pſythiũ & melãpſythiũ paſſi gñа ſũt ſuũ ſaporẽ nõ uini referẽtia. Ciſibilites uero mulſi ĩ galatia naſcens & baliciũ ĩ ſicilia. Nam

ſyreū quod aliī hepſema:nr̄i ſapam appellāt:īgenii nō naturæ opus eſt:muſto uſque
ad tertiā ptē menſuræ decocto.quod ubi factū ad dimidiā eſt: defrutū uocāus . om/
nia ī adulteriū mellis excogitata. Sed priora uua terraq; cōſtāt. Paſſū a græco ciliciū
ꝓbat̃ & africum:& ī italia ꝓuīciiſq; finitimis. Fieri certū eſt ex uua quā græci ſticam
uocāt:nos appianā. Item ſcirpulā diutius ī uite ſole uuis aduſtis aut feruente oleo.
Quidā e q̄cūq; dulci dū præcocta alba faciūt ſiccātes ſole:dōec paulo āplius dimidiū
pōdus ſupſit. Tuſaſq; leniter uuas exprimūt. Deīde quātum expreſſere adiiciūt ui/
naceis aquæ puteanæ:ut & ſecūdariū paſſū faciant. Diligentiores eodem mō ſiccatis
acinos eximūt:ac ſine ſarmentis madefactos uino excellenti dōec intumeſcāt : expri/
mūt.& hoc genus āte cætera laudāt.ac ſili mō aq̄ addita ſecundariū faciunt. Mediū
īter dulcia uinū eſt quod græci aigleuces uocāt: hoc eſt ſemp muſtū.Id euenit cura:
quoniam feruere prohibet̃. Sic enī appellāt muſti ī uina trāſitū. Ergo mergūt e lacu
ꝓtinus ī aqua cados:dōec bruma tranſeat:& cōſuetudo fiat algendi. Eſt etiānū aliud
genus eius p ſe:quod uocat dulce narbonenſis ꝓuīcia:& ī ea maxīe uocōtia. Aſſeruat̃
eius grā uua diutius ī uite:pediculo ītorto. Ab aliis ipſe palmes īcidit̃ ī medullā. Ab
aliis uua torret̃ ī tegulis:ōnia ex heluennaca uite. Iis adiiciunt aliq quod uocāt dia/
chyton:uuis in ſole ſiccatis loco cluſo p dies.vii.ī cratibus totidē pedibus a terra alte:
noctibus a rore defenſis:octauo die calcatis.ita fieri optimi odoris ſaporiſq;. Dulci e
gn̄e eſt & melitites. Diſtat a mulſo quod fit e muſto:cū qnq; cōgiis auſteri muſti cō/
gio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis auſteꝝ. Sed īter hæc gn̄a potuū ponere debeo
& ꝓtropū.Ita appellat̃ a qbuſdā muſtū ſpōte defluens an̄q̄ calcent̃ uuæ. Hoc ꝓtīus
diffuſū lagenis ſuis deferuere paſſi. Poſtea ī ſole.xl.diebus torrent æſtatis ſecutæ ipſo
canis ortu.

DE Deuteriis & ſecūdariis uini gn̄a tria. Cap.x.

NOn poſſunt iure dici uina quæ græci deuterias appellant:Cato & nos lorā:ma/
ceratis aq̄ uinaceis. Sed tamen inter uina operaria numerantur. Tria eorum
genera. Decima parte aquæ addita q̄ muſti expreſſa ſit : & ita nocte & die made/
factis uinaceis : rurſuſque prelo ſubiectis. Alteꝝ quod hoc modo græci factita/
uere:tertia pte eius quod expreſſū ſit addita aquæ:expreſſoq; decocto ad tertias ptes.
Tertiū eſt fæcibus uini expreſſū:quod fæcatū Cato appellat. Nulli ex iis plus q̄ āno
uſus.

Quæ nup ī italia gn̄oſa uina eſſe cœperūt. Cap.xi.

VEꝝ īter hæc ſubit mentē cū ſit gn̄a nobilia quæ proprie uini ītelligi poſſīt.lxxx.
fere ī toto orbe duas ptes ex hoc numero italiæ eſſe. Longe præterea an̄ cunctas
terras:& hīc deīde altius cura ſerpit nō a primordio hanc grām fuiſſe.

DE Vini obſeruatiōe Romulo rege poſita. Cap.xii.

AVctōritatem poſt ſexcenteſimū forte urbis annū cœpiſſe. Romulū lacte non
uino libaſſe īdicio ſūt ſacra ab eo īſtituta:quæ hodie cuſtodiūt morē. Numæ
regis Poſtumi lex eſt. Vino rogū ne reſpgito. Quod ſāxiſſe illū ꝓpter īopiā rei nemo
dubitet. Eadē lege ex īputata uite libari uina diis nefas ſtatuit: ratione excogitata ut
putare cogerēt̃ alias aratores & pigri circa arbuſti pericula. M. Varro auctor ē Mezētiū
etruriæ regē auxilium rutulis cōtra latinos tuliſſe uini mercede:quod tum in latino
agro fuiſſet.

Qui uini uſus ātiqs:& de uinis antiquoꝝ. Cap.xiii.

NOn licebat id fœmīs romæ bibere. Inuenīus īter exēpla Egnati Metentini uxorē
ꝙ uinū bibiſſet e dolio:īterfectā fuſte a marito.eūq; cædis a Romulo abſolutū.
Fabius Pictor ī ānalibus ſuis ſcripſit:matronā:ꝙ loculos ī qbus erant claues uinariæ
cellæ reſignauiſſet:a ſuis īedia mori coactam. Cato ideo ꝓpīquos fœmīs oſculum
dare:ut ſcirēt an temetū olerent. Hoc tū nomen uino erat:unde & temulētia appel/
lata. Cn.Domitius iudex ꝓnūciauit mulierē uideri plus uini bibiſſe : q̄ ualitudīs cā
uiro īſciēte.ac dote mulctauit. Diuq; eius rei magna parſimonia fuit. L.Papyrius ī/
perator aduerſus ſānites dimicaturus uotū fecit:ſi uiciſſet:Ioui pocillū uini. Deniq;
inter dona ſextarios lactis datos inuenimus nuſq̄ uini. Idem Cato cum ī hiſpaniā

nauigaret : ūde cū triūpho rediit:nō aliud īqt uinū bibi q̄ remiges:ītātū diſſīlis iſtis q etiā cōuiuis alia q̄ ſibimetipſis miſtrant:aut ꝓcedēte mēſa ſubiiciūt. Laudatiſſima apud priſcos uina erant myrrhæ odore cōdita:ut apparet ī Plauti fabula : quæ perſa īſcribit̄:q̄q̄ ī ea & calamū addi iubet. Ideo qdā aromaticis delectatos maxīe credunt. Sed Fabius Doſēnus his uerſibus decreuit.

Mittebant uinum pulchrum murrinam. Et in Achariſtione.

Panem & polentam uinum murrinam.

Scæuolam quoq; & Lælium & Atteium Capitonem in eadem ſententia fuiſſe uideo: quoniam in Pſeudulo ſit.

Quod ſi opus ē ut dulce ꝓmant idem ecqd hēant roga.

Murrinam paſſum defrutum mella.

Quibus apparet nō inter uina modo murrinam:ſed inter dulcia quoq; nominatum.

DE Apothecis & de uino opimiano. Cap.xiiii.

A Pothecas fuiſſe:& diffūdi ſolita uina:āno.dc.xxxiii.urbis appet īdubitato opimiani uini argumēto: iā ītelligēte ſuū bonū italia. Nōdū tn̄ iſta gn̄a ī claritate erāt. Itaq; ōnia tūc genita unū hn̄t cōſulis nomē. Sic quoq; diu trāſmarina fuerūt ī auctoritate ad attauos uſq; noſtros etiā falerno iā repto: ſicut apparet ex illo comico uerſu Anaxipolis thaſii.

Quinq; thaſii uini inde depromam falerni bina.

.P.Licinius Craſſus &.L.Cæſar cēſores:āno urbis cōditæ.dc.lxv.edixerūt ne qs uinū græcū amineūq; octonis æris ſigula q̄drātalia uēderet. Hæc.n.edicti uerba ſūt. Tāta uero uino græco gr̄a erat:ut ſigulæ potiones ī uno cōuictu darēt̄. Quibus uinis auctoritas fuerit ſua ī mēſa.M. Varro his uerbis tradit. L.Lucullus puer apud prēm nūq̄ lautū cōuiuiū uidit:ī quo plus ſemel græcū uinū daret̄. Ipſe cū rediit ex aſia milia cadorū:cōgioꝝ diuiſit āplius cētū. C.Cēſius:quē prætorē uidīus:chiū uinū ī domū ſuā illatū dicebat tū primū: cū ſibi cardiaco medicus dediſſet. Hortēſius ſup.x.cados hæredi reliquit. Hactenus Varro.

DE Liberalitate Cæſaris ī uino:& qn̄ primum gn̄a uini ficticii. Cap.xv.

Q Vid ni & Cæſar dictator triūphi ſui cœna uini falerni āphoras cētū : chii cados cētū ī cōuiuia diſtribuit. Idē hiſpanieſi triūpho chiū & falernū dedit. Epulo uero ī tertio cōſulatu ſuo falernū:chiū:leſbiū:mamertinū:quo primū tp̄e quattuor gn̄a uini appoſita cōſtat. Poſtea ergo alia ōnia ī nobilitatē uenerūt circiter ſeptīgēteſimū urbis ānū. DE Vinis fictitiis. Cap.xvi.

I Taq; nō mīora īnumerabilia pene gn̄a ficticii repta multis an̄ ſæculis:quæ nūc dicēus ōnia ad medicīæ uſū ptinētia. Omphaciū quomō fieret ꝓpter unguēta dixīus priore libro. Fit e labruſca:hoc ē uite ſiluestri:quod uocat̄ oenathinū. Flores eius libris duabus ī muſti cado macerati poſt.xxx.dies mutāt̄. Præter hoc radix labruſcæ & acini coria pficiūt. Ii paulo poſtq̄ defloruere:ſigulare remediū hn̄t ad refrigerādū ī morbis corpoꝝ ardores gelidiſſīa(ut ferūt)nat̄a. Pars eoꝝ æſtu morit̄:priuſq̄ reliq q ſolſtitiales dicūt̄. Vniuerſi nūq̄ matureſcūt. Et ſi prius q̄ tota uua matureſcat: īcocta det̄ cibo gallinaceo gn̄i : faſtidiū gignit uuas appetēdi. Ficticioꝝ primū fit ex ipſo uino:quod uocāt aſſinamō hoc mō.Albi muſti ſextarii.xx.aquæ dimidiū.feruet dōec excoq̄t̄ aquæ mēſura. Alii marinæ ſextarios decē:tātūdē pluuiæ:ī ſole.xl.diebus torrēt. Dāt ægris:qbus uini noxā timent. Proximā fit e milii ſemīe mat̄o cū ipſa ſtipula librā & q̄drātē ī cōgios duos muſti macerāt.Et poſt ſeptimū mēſē trāſfuſo. Ex loto arbore frutice herba dictū ē uti quæq; fierēt. Fit & e pomis quæ dicēus:īterpretationibus nō niſi neceſſariis additis. Primūq; ei e palmis:quo pthi & īdi utūt̄:& oriēs totus. Maritīaꝝ q̄s uocāt & cycleas modio ī aquæ cōgiis tribus macerato expreſſoq;. Sic fit & ſycites e fico:quē alii palmiprunū: alii trocin uocāt. Aut ſi dulce eſſe nō libeat:pro aqua tātūdem uinaceoꝝ adiiciūt. Ex cypria fico & acetū fit præcellens: atq;

alexãdrino quoq; melius uinũ. Fit & ex ſiliqua ſyriaca:& e piris: malorꝫq; omnibus gñibus. Sed e punicis quod rhoiton uocãt. Et e cornis:meſpilis:ſorbis: moris ſiccis: nucleis pineis. Hi muſto madidi exprimũt᷑. Supiora p ſe mitia. Myrtitẽ Cato quẽadmodũ fecerit hoc paulo poſt ĩdicabĩus. Græci uero & alio mõ:ramis teneris cũ ſuis foliis ĩ albo muſto decoctis tuſis libra ĩ tribus muſti cõgiis deferuere faciũt: dõec duo ſupſĩt. Quod ita ſilueſtris myrti baccis factũ ẽ:myrtidanũ uocat᷑.hoc manus tĩgunt. Ex iis quæ ĩ hortis gignũt᷑ fit uinũ e radice aſparago:mello:origano:apii ſemĩe: ãbrotono:mẽtaſtro:ruta:nepeta:ſerpillo:marrubio. Manipulos bĩos tũdũt ĩ cadũ muſti: & ſapæ ſextariũ:& aquæ marinæ heminã. E napis fit.x.denariorꝫ põdere ĩ ſextarios binos muſti addito. Itẽ e ſcylla radice. Inter flores & roſæ foliis tuſis:ĩ lĩteoloq; ĩ muſtũ collatis cũ põduſculo ut ſidat.xl.põdere denariorꝫ. In ſextarios uicenos muſti: nec añ tres mẽſes uaſe apto. Itẽ ĩ agro caligo:& aliud e ſilueſtri. Aromatiten quoque ĩuenio factitatũ nõ tãtũ ũguẽtorꝫ cõpoſitiõe. Prĩo ex myrrha:ut dixĩus:mox e nardo celtico:calamo:bitumĩe:offis ĩ muſtũ:aut dulce uinũ deſectis. Alii de calamo:iunco: coſto:nardo:ſyriaco:amomo:caſia:cynnamo:croco palma : agaro : ſimiliter & offa. Apud alios nardi: & malobathri ſex libris ĩ muſti cõgios duos additis. Qualia nunc quoq; fiũt pipere & melle addito:quæ alii cõdita:alii piperata appellãt. Inuenitur & nectarites ex herba:quã alii menaliõ:alii medicã:alii ſymphytõ:alii deamoreſtin: alii nectareã uocãt:radice põderis.xl.denariorꝫ ĩ ſextarios ſex muſti addita. Sĩliter ĩ lĩteo. Ex cæteris herbis collatis fit abſĩthites ĩ.xl.ſextariis muſti abſinthii põtici libra decocta ad tertias ptes:uel ſcopis abſĩthii ĩ uinũ additis. Sĩliter hyſopites e lycio hyſopo ũciis tribus ĩ duos cõgios muſti cõiectis aut tuſis ĩ uinũ. Fiũt utraq; & alio mõ circa radices uitiũ ſato. Sic & helleboriten fieri ex ueratro nigro Cato docet. Sic fit & ſcamonites. Mira uitiũ nat᷑a ſaporẽ alienũ ĩ ſe trahẽdi:q̃lẽ & ſalicũ redolẽt patauinorꝫ ĩ paluſtribus uĩdemiæ. Sic & helleborꝫ ſerit᷑ ĩ thaſo:aut cucumis ſilueſter:aut ſcamonea:quod uinũ ectromatiũ uocãt:quoniã abortus facit. Fit & ex herbis:q̃rꝫ nat᷑a ſuo loco dicet᷑. Eſt & ocha de radice gẽtianæ:& tragoriano:& dictamo:aſſaro: dauco:elebi:panacea:ſpagora:corĩthimo:mãdragora:iũco. Vocarũt & ſycinũ:& ithacomelin: & lectiſpagiten:quorꝫ iã oblitterata rõ ẽ. Ex fruticũ uero gñe cædri utriuſq; cupreſſi: laurus:iuniperi:pini:piri:terebĩthi:callini:lẽtiſci. Baccas aut lignũ recẽs ĩ muſto decoquũt. Item chameleæ & chamepityos & chamedryos lignũ. Eodẽ mõ & ex flore in cõgiũ muſti decẽ denariorꝫ põdere addito.

❡DE Hydromelle & oxymelle. ❡Ca.xvii.

FIt uinũ ex aq̃ ac melle tãtũ. Quĩquẽnio ad hoc ſeruari cæleſtẽ iubẽt aliq prudẽtiores. Alii ſtatĩ ad tertias ptes decoquũt & tertiã mellis ueteris adiiciũt. Deinde xl.diebus canis ortu ĩ ſole hñt. Alii diffuſa ita decĩo die obturãt. Hoc uocat᷑ hydromel:et uetuſtate ſaporẽ uini aſſeqt᷑:nuſq̃ laudatius q̃ ĩ phrygia. Quin et acetũ melle tẽpabat᷑:adeo nihil ĩtẽptatũ ĩ uita fuit. Oxymel hoc uocarũt:mellis decẽ libris : aceti ueteris heminis qnq;:ſalis marini libra:aquæ pluuiæ ſextarios qnq; ſufferuefactis decies:mox elutriatis:atq; ita ĩueteratis. Omnia ab Themiſione ſũmo auctore dãnata. Et hercule coactus eorꝫ uſus uideri põt:niſi ſiqs naturæ opus eſſe credit aromatiten: et ex ũguẽtis uina cõpoſita:aut ut biberẽt᷑ genuiſſe ea frutices. Iſta ſũt cognitu iucũda ſolertia humani animi õnia exq̃rẽte. Nihil qdẽ ex iis ãno durare:præterq̃ quæ uetuſtate ipſa fieri diximus. Et plura ne tricenis qdẽ diebus non erit dubium.

❡Prodigioſa gña uini. ❡Cap.xviii.

SVnt et ĩ uino ꝓdigia. Dicit᷑ ĩ arcadia fieri quod fœcũditatẽ fœmĩs ĩportet:uiris rabiẽ. At ĩ achaia maxĩe circa chariniã abigi ptũ uino: atq; etiã ſi uuã edãt grauidæ:cũ differentia ĩ guſtatu nõ ſit. Troeceniũ uinũ q bibũt : negãt᷑ gñare. Thaſios duo gña uini diuerſa facere ꝓdit᷑. Vnum quo ſõnus cõciliet᷑:alterꝫ uero quo fugetur. Apud eoſdẽ uitis theriace uocat᷑ : cuius & uinũ et uua cõtra ſerpẽtiũ ictus medetur. Libadeos thuris odore:ex q̃ diis ꝓlibant. E diuerſo aſpẽdios dãnata a feris. Ferũt eã

nec ab alite ulla attīgi. Thaſiā uuā ægyptus uocat apud ſe prædulcē quæ ſoluit aluū.
Eſt cōtra ī lycia quæ ſolutā firmat. Aegyptus & ecbolinā hēt abortiuos facientē. Vina
ī apothecis canis ortu mutāt’ quædā: poſteaq; reſtituūt’ ſibi. Sic et maris nauigio: cu-
ius iactatus iis quæ durauerīt: tātū uetuſtatis adiicere ſentit’: q̄tū habuerīt.

Quibus uinis ad ſacra uti fas nō ſit: et qbus gn̄ibus muſta cōdiāt’. Cap. xix.

Et quoniā religiōe uita cōſtat: ꝓlibare diis nefaſtū hēt’ uino præter īputatæ uitis:
fulmīe tactæ: quāq; iuxta hoīs mors laqueo pependerit: aut uulneratis pedibus
calcata: et quod circūciſis uinaceis ꝓfluxerit: aut ſupne deciduo īmūdiore lapſu ali-
quo polluta. Itē græca: quoniā aquā hēat. Vitis ipſa quoq; mādit’ decoctis caulibus
ſūmis: q et cōdiūt’ ī aceto ac muria. Veꝝ et de apꝑatu uini dixiſſe cōuēiat: cum græci
priuatī ea præcepta tradiderint: artēq; fecerīt: ſicut Euphronius et Ariſtomachus et
Cōiades et Hiceſius. Africa gypſo mitigat aſpitatē: nec nō aliqbus ſui ptibus calce.
Græcia argilla aut marmore aut ſale aut mari lenitatē excitat. Italiæ ī pte aliq̄ rabu-
lana pice ac reſīa cōdire muſta: uulgare ē ei: ꝓuíciiſq; finitimis. Anni prioris uina nō
nuſq̄ fæce acetoue cōdiūt. Nec nō et ex ipſo muſto fiūt medicamīa. Decoqt’ ut dul-
ceſcat portiōe uiriū. Nec durare ultra ānuū ſpatiū tale ꝓdit’. Aliqbus ī locis decoquūt
ad ſapas muſta: īfuſiſq; iis ferociā frāgūt. Et ī hoc tn̄ gn̄e & ī ōni alio ſubminiſtrāt
uaſa ipſa condimentis picis. Cuius faciendæ ratio proximo dicet’ uolumine.

DE Picis generibus: & reſinis: & muſtis cōdiēdis: & de aceto & fæce. Cap. xx.

ARboꝝ ſucco manantiū picē reſināq; aliæ ortæ ī oriēte: aliæ ī europā ferūt’. Quæ
ītere aſia utrīq; q̄ſdā hēt. In oriente optimā tenuiſſimāq; terebinthi fundunt.
Deīde lētiſci: quā & maſticē uocāt. Poſtea cupreſſi acerrimā ſapore. Liqdā ōnes & tā-
tū reſinā. Craſſiorē uero & ad pices faciēdas cædrus. Arabica reſīa alba eſt: acri odore
difficilis coquenti. Iudaica calloſior. Et terebīthi quoq; odoratior. Syriaca attici
mellis ſīlitudinē hēt. Cypria añcedit ōnes. Eſt autē melleo colore carnoſa. Colopho-
nia præter cæteras fulua: ſi terat’ alba fit: grauior odore. & ob id nō utūt’ ea ūguētarii.
In aſia quæ fit e picea admodū cādida: ſpagos uocat’. Reſīa ōnis diſſoluit’ oleo. Qui-
dā & creta figulinaꝝ hoc fieri arbitrāt’. Pudetq; cōfiteri: maximū iā honorē eius eſſe ī
euellendis a uiroꝝ corporibus pilis. Rō autē cōdiēdi muſta ī prīo feruore q nouē die-
bus cōplurimum pagit’: aſpſu picis: ut odor uino cōtīgat: & ſaporis quædā acumina.
Vehemētius id fieri arbitrāt’ crudo flore reſinæ. Excitariq; lenitatē. E diuerſo crapulā
cōpeſci: & feritatē nimiā: frāgiq; uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat: uirus addi. Li-
guriæ maxīe circūpadaniſq; muſtis utilitas diſcernit’ hoc mō pugnacibus muſtis cra-
pulæ plus īdit’: lenibus parcius. Sunt q & ex utroq; condiri uelīt. Nec nō alia quæ eſt
multa pice naſa. Vitiūq; muſto qbuſdā ī locis iteꝝ ſponte feruere: q̄ calamitate cum
deferbuit depit ſapor. uappæq; accipit nomē. ꝓbroſū etiā hominū cū degn̄auit aīus.
Acetis. n. neqciæ īeſt uirtus magnos ad uſus: & ſīe qs uita mitior degi nō poſſit. Cæte-
ro uinoꝝ medicamīs tāta cura ē: ut cinere apud quoſdā ceu gypſo alibi qbus dixīus
mōis īſtaurēt’. Sed cinerē e uitis ſarmētis aut quercu præferūt. Quin & marinā aquā
eiuſdē rei gr̄a ex alto peti iubent: ſeruariq; ab æqnoctio uerno: aut certe nocte ſolſtitio
& aqlone flāte hauriri: uel circa uīdemiā ſi hauriat’: decoq. Pix ī italia ad uaſa uino
cōdēdo maxīe ꝓbat’ brutia. Fit e picea reſina. In hiſpania autē e piceaſtris minime
laudata. Eſt. n. reſina haꝝ amara & arida & graui odore. Differētiā rōnēq; faciendi
ꝓxīo uolumīe demōſtrabīus īter arbores feras. Vitia præter ſupradicta acor: aut fu-
midū uirus: aut picis aduſtio. Expimētū uero ſi fragmenta ſubluceāt: ac ſub dente
denteſcat acore iucūdo. Aſia picē īdicā maxīe ꝓbat: græcia piericā: Virgilius nariciā.
Diligentiores admiſcent nigrā maſticē: quæ ī pōto bituminis ſīlis gignit’: et iris radicē
oleūq;. Nā cærā accipientibus uaſis cōptū ē uina aceſcere. Sed trāſferre ī ea uaſa ī q-
bus acetū fuerit: utilius q̄ ī ea ī qbus dulce: aut mulſū. Cato iubet uina cōcinnari: hoc
enim utit’ uerbo: cineris lexiui cum defruto cocti pte quadrīgenteſīa pulegii uel ſalis

ſeſqlibra. Interi et tuſo marmore. Facit et ſulphuris mẽtionẽ. Reſinæ uero ĩ nouiſſĩs. Sup õnia addi matureſcente iã uino iubet muſtũ:quod ille tortinũ appellat:nos intelligĩus nouiſſĩe expreſſũ : et adiici muſtis tĩgendi gr̃a coloris:ut pigmentũ aliquod uini:atq; ita pĩguius fieri. tot ueneficiis placere cogit᷑.et miramur noxia eſſe in uitiũ inclinantes. Expimentũ ẽ laminæ plũbeæ mutatus in eo colos. Propriũ autem inter reliquos liquores uino mulceſcere:aut ĩ acetũ uerti. Extãtq; medicĩæ uolumina. Et fæx uini ſiccata recipit ignes.ac ſine alimento p ſe flagrat. Cinis eius nitri natã habet: eaſdẽq; hẽt uires.hoc ãplius quo pĩguius ſẽtit᷑. DE Cellis uinariis. Cap.xxi.

m Agna et collecto iã uino differentia in cella. Circa alpes ligneis uaſis condunt: circuliſq; cingũt:atq; etiã hyeme gelida ignibus rigorem arcent. Mirꝝ dictu:ſed aliq̃do uiſũ:ruptis uaſis:ſtetere glaciatæ moles ꝓdigii mõ:quoniã uini nat̃a nõ gelaſcit:alias ad frigus ſtupens tãtũ. Mitiores plagæ doliis condũt. Infodiũtq; terræ tota: aut ad portionẽ ſitus. Item cælũ præbent. Alibi uero ĩpoſitis tectis arcent. Tradũt᷑q; ad hæc præcepta. Latus cellæ uinariæ aut certe feneſtras obuerti in aqlonem oportere: uel uſq; in exortũ æqnoctialem. Sterqlinia et arborꝝ radices ꝓcul abeſſe. omniaque odoris euitãdi:facillimo ĩ uina trãſitu. Ficos utiq; et caprificos. Doliis etiã ĩterualla dari:ne ĩter ſeſe uitia ſerpãt:cõtagione uini ſemp ociſſĩa. Quin et figuras referre. Ventroſa ac patula mĩus utilia. Picari oportere ꝓtinus a canis ortu. poſtea pfundi marĩa aq̃ aut ſalſa:ac leui cinere ſarmenti ea aſpgi : uel argilla aſpſa myrrha ſuffiri: ipſaſq; ſæpius cellas. Imbecilla uina demiſſis ĩ terrã doliis ſeruãda. Valida expoſitis: nũq̃ ĩplẽda:& quod ſupſit:paſſo aut defruto pũgẽdũ:admixto croco : pice ueteri:cũ ſapa. Sic coopcula doliorꝝ medicãda addita maſtice ac pice. Bruma apiri uetãt : niſi ſereno die.uetãt auſtro flãte:lunaue plena. Flos uini cãdidus ꝓbat᷑. Rubens triſte ſignũ ẽ:ſi nõ is uini colos ſit. Itẽ uaſis ĩcaleſcentibus:opculiſue ſudãtibus. Quod celeriter florere cœperit:odorẽq; trahere:nõ fore diutinũ. Ipſa quoq; defruta ac ſapa : cũ ſit cælũ ſĩe luna:hoc ẽ ĩ ſyderis eius coitu neq; alio die coq iubent. Præterea plumbeis uaſis:nõ æreis : nucibus iuglãdibus additis. Eas.n.fumũ excipe. Cãpaniæ nobiliſſĩa expoſita ſub diuo ĩ cadis uerberari ſole luna hymbre ac uẽtis aptiſſimũ uidet᷑.

DE Vitanda ebrietate. Cap.xxii.

a C ſiqs diligẽtius reputet:ĩ nulla pte opoſior uita ẽ:ceu nõ ſaluberrimũ ad potũ aquæ liquorẽ nat̃a dederit:quo cætera oĩa aĩantia utũt᷑. At nos uinũ bibere & iumẽta cogimus : tãtoq; ope: tãto labore:& ĩpẽdio cõſtat:quod hoĩs mentẽ mutet:ac furorem gignat:milibus ſcelerꝝ huic deditis tãta dulcedĩe:ut magna ps nõ aliud uitæ premiũ ĩtelligat. Quinĩmo ut plus capiãus:ſucco frãgĩus uires.& alia iritamenta excogitãt᷑:ac bibendi cã etiã uenena cõficiũt᷑. Alii cicutã præſumentibus:ut bibere mors cogat. Aliis pumicis farinã:& quæ referendo pudet docere. Cautiſſĩos ex iis balineis quoq; coq uidẽus:exanimeſq; efferri. Iã uero alios lectũ expectare nõ poſſe:ĩmo uero nec tunicã.nudoſq; ibi ꝓtinus & anhelos ĩgentia uaſa corripere:uelut ad oſtẽtatiõem uiriũ:ac plene ĩfũdere ut ſtatĩ euomãt:rurſuſq; hauriãt.idq; iterꝝ tertioq;:tãq̃ ad pdẽda uina geniti:& tãq̃ effũdi illa nõ poſſĩt:niſi p humanũ corpus. Ad hæc ptinent pegrinæ exercitatiões:& uolutatio ĩ ceno:ac pectoroſa ceruicis repãdæ oſtẽtatio. Per õnia hæc prædicat᷑ ſitis quæri. Iã uero quæ uaſa adulteriis celata᷑ tanq̃ p ſe parꝝ doceat libidĩes temulẽtia. Ita uina ex libidĩe hauriũt᷑:atq; etiã premio ĩuitat᷑ ebrietas. Et ſi diis placet:emit᷑ alius ut uel quãtũ biberit tãtũ edat.& preciũ uinolẽtiæ lege accipit. Alius q̃tũ alia quæſierit : tãtũ bibit. Tũc auidi matronã oculi licent᷑. Tũc graui ꝓdũt᷑ marito. Tũc animi ſecreta ꝓferũt᷑. Alii teſtamẽta ſua nũcupãt. Alii mortifera loquũt᷑.redituraſq; p iugulũ uoces nõ cõtinẽt : q̃multis ita ĩteremptis. Vulgoq; ueritas iã attributa uino ẽ. Interea ut optĩe cadat:ſolẽ oriẽtẽ nõ uident:ac mĩus diu uiuũt. Hĩc pallor:& genæ pendulæ:oculorꝝ ulcera: tremulæ manus effũdentes plena uaſa.& quæ ſit pœna præſẽs:furiales ſõni: & ĩqes nocturna. Premiumq; ſummum

ebrietatis libido portentoſa : ac iucũdũ nefas. Poſtea die ex ore halitus fetidi.ac fere
teꝝ õniũ obliuio:morſq; mẽoriæ. Rape ſe ita uitã prædicãt cũ prioré dié quotidie ꝑ-
dãt. illi uero & ueniente. Tiberio Claudio prĩcipe añ hos.xl.ãnos ĩſtitutũ ut ieiuni
biberent:potuſq; uini añcederent cibos:externis & hoc artibus: ac medicorũ placitis
nouitate aliq̃ ſeſe cõmẽdãtiũ. Gloriã hac uirtute parthi quærũt. Famã apud græcos
Alcibiades meruit. Apud nos cognomẽ etiã Nouellius Tricõgius mediolanenſis : ad
ꝓconſulatũ uſq; e prætura honoribus geſtis:tribus cõgiis(ũde & cognomen illi fuit)
epotis uno ĩpetu:ſpectãte miraculi gr̃a Tiberio prĩcipe in ſenecta iã ſeuero:atq; etiã
alias ſæuo. Sed ipſa iuuẽta ad meꝝ ꝓnior fuerat. Eadẽq; cõmendatiõe credidere.L.
Piſonẽ urbis romæ curatorem ab eo delectũ:q; biduo duabuſq; noctibus ꝑpotationẽ
cõtinuaſſet apud ipſũ iã prĩcipem. Nec alio magis Druſus Cæſar regñaſſe pr̃em Ti-
beriũ ferebat᷑. Tricõgia rara glr̃ia:qñ & hæc ars ſuis legibus cõſtat:nõ labaſſe ſermõe:
nec leuatũ uomitiõe : nõ altera corporis pte. Dum biberet matutinas obiſſe uigilias.
plurimũ hauſiſſe uno potu.plurimũ præterea aliis mĩoribus addidiſſe. optima fide:
nõ reſpiraſſe ĩ hauriendo:neq; expuiſſe:nihilq; ad elidendũ ĩ pauimentis ſomnũ ex
uino reliqſſe:diligenti ſcito legũ cõtra bibendi fallacias. Tergilla Ciceronem.M.F.
binos cõgios ſĩul haurire ſolitũ ipſi obiicit.M.q; Agrippæ a marcido ac temulẽto ſcy-
phũ impactũ. Etenĩ hæc ſũt ebrietatis opera. Sed nimiꝝ hanc gloriã auferre Cicero
uoluit ĩterfectori patris ſui.M.Antonio. Is.n.añ eum auidiſſĩe apprehenderat hanc
palmã:edito etiã uoluĩe de ſua ebrietate: quo p̃ocinari ſibi auſus approbauit plane
(ut eqdẽ arbitror)q̃ta ꝑ temulẽtiã mala terraꝝ orbi ĩtuliſſet. Exiguo tp̃e añ prælium
acciacũ illud uolumẽ euomuit. quo facile ĩtelligat᷑ ebrius iã ſãguĩe ciuiũ:& tãto ma-
gis eũ ſitiẽs. Nãq; & hæc neceſſitas uitiũ comitat᷑:ut bibẽdi cõſuetudo augeat auidi-
tatẽ. Scitũq; ẽ ſcytaꝝ legati:q̃to plus biberĩt:tãto magis ſitire pthos. Eſt & occidẽtis
populis ſua ebrietas:fruge madida. Pluribuſq; mõis ꝑ gallias hiſpaniaſq;:nomĩbus
aliis:ſed rõne eadẽ. Hiſpani iã & uetuſtatem ferre ea gñа docuerũt. Aegyptus quoq;
e fruge ſibi potus ſĩles excogitauit. Nullaq; ĩ pte mũdi ceſſat ebrietas. Meros qppe
hauriũt tales ſuccos:nec diluẽdo ut uina mitigãt. At hercule illic tellus fruges parere
uidebat᷑. Heu mira uitioꝝ ſolertia ĩuẽtũ ẽ queãdmodũ aq̃ quoq; ĩebriaret. Duo ſũt
liquores corporibus humanis gratiſſimi:ĩtus uini:foris olei. Arboꝝ e gñe ãbo præci-
pui. Sed olei neceſſarius. Nec ſegniter uita ĩ eo elaborauit. Quãto tñ ĩ potu ĩgenio-
ſior appebit ad bibẽdũ gñibus cẽtũnonagĩtaqnq;. Si ſpecies uero æſtimet᷑: pene du-
plici numero excogitatis:tãtoq; paucioribus olei.de quo ĩ ſequenti uolumĩe dicẽus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XV.

Naturæ frugiferaꝝ arboꝝ. Cap.i.

OLEAM THEOPHRASTVS CELEBER-
rimus e græcoꝝ auctoribus urbis romæ ãno circi-
ter q̃drĩgẽteſĩo q̃drageſĩo negauit : niſi ĩtra.xl.
milia paſſus a mari naſci. Feneſtella uero õnino
nõ fuiſſe ĩ italia hiſpania atq; africa Tarquinio
Priſco regnãte:ab annis populi ro.clxxxiii. Quæ
nũc pueĩt trãs alpes quoq; & ĩ gallias hiſpaniaſq;
medias. Vrbis qdẽ anno qngẽteſĩoqnto: Appio
Claudio Cæci nepote.L.Iunio cõſſ. olei libræ du-
odenæ aſſibus ueniere. Et mox anno.dc.octoge-
ſĩo . M . Seuius.T.F.ædilis currulis olei denas
libras ſigulis aſſibus præſtitit populo ro.ꝑ totum

ānum. Minus ea miret̃:q ſciat poſt annos.xxii.Cn.Pōpeii.iiii.cōſulatu oleū ꝓuīciis italiā miſiſſe. Heſiodus quoq; ī primis cultū agroꝝ docēdā arbitratus uitā : negauit oleæ ſatorē fructum ex ea pcepiſſe queq̄ tā tarda tūc res erat. At nūc etiā ī plantariis ferūt.trāſlataꝝq; altero āno decerpūt̃ baccæ. Fabianus negat ꝓuēire ī frigidiſſīs oleā: neq; ī calidiſſīs. Gn̄a eaꝝ tria dixit Virgilius:orchites:& radios:& poſias. Nec deſiderare raſtros aut falcē ullā:aut curā. Sīe dubio & ī iis ſolū maxīe cælūq; referre. Veꝝtn̄ attōdēt̃ ſicut & uites:atq; etiā īterradi gaudēt. Cōſequēs eaꝝ uindemia ē : arſque uel maior oleo q̄ muſta tēpandi. Ex eadē qppe oliua differūt ſucci. Primū omniū cruda atq; nōdū īchoatæ maturitatis:hæc ſapore præſtātiſſīo. Quin & ex ea prīa ūda præli laudatiſſīa : ac deīde p diminutiōes:ſiue(ut nup īuētū ē)exilibus tegulis pede īcluſo. Quāto maturior bacca:tāto pīguior ſuccus:minuſq; gratus. Optīa autē ætas ad decerpēdū:īter copiā bonitatēq; īcipiēte bacca nigreſcere. Nr̄i uocāt drupas: græci uero drypetas. Cætero diſtat an maturitas illa ī torcularibus fiat:an ramis. Rigua fuerit arbor:an ſuo tātū bacca ſucco:nihilq; aliud q̄ rores cæli biberit.

DE Oleo. Ca.ii.

VEtuſtas oleo tediū affert nō itē ut uino: plurimūq; ætatis annuo ē : prouida ſi libeat ītelligere nat̃a. Quippe temulentiæ naſcētibus uinis uti neceſſe non eſt. Quinīmo īuitat ad ſeruādū blāda īueterati caries. Oleo noluit parci.fecitq; ueteratū ea neceſſitate ꝓmiſcuū. Et uulgo principatū ī hoc quoq; bono optinuit italia toto orbe:maxīe agro uenafrano:eiuſque pte:quæ licinianū fūdit oleū:ūde & liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vnguēta hanc palmā dedere accōmodato ipſis odore. Dedit & palatū delicatiore ſētētia. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquū certamē īter iſtriæ terrā & beticæ par ē. Vicina bonitas ꝓuīciis:excepto africæ frugifero ſolo. Cæteris totū id nat̃a cōceſſit. Oleū ac uinū nō īuidit tātū:ſatiſque gloriæ ī meſſibus fecit. Reliq̄ erroris plena:quē ī nulla parte uitæ numeroſiorem eſſe docebimus.

DE Natura oliuæ & oleæ īcipiētis. Cap.iii.

OLiuæ cōſtāt nucleo:oleo:carne:amurca. Sanies ē hæc eius amara. Fit ex aqs. Ideo ſiccitatibus minima:riguis copioſa. Suus qdē oliuæ ſuccus ē oleū. idq; præcipue ex īmaturis intelligīus:ſicut de ōphacio docuīus. Auget̃ oleū ab arcturi exortu ad.xvi.kal.octob.poſtea nuclei īcreſcūt:& caro. Cū ſitiēti hymbres copioſi acceſſere: uitiat̃ oleū ī amurcā. Huius color oliuā cogit nigreſcere. Ideoq; īcipiēte nigricia minimū amurcæ : an̄ eā nihil. Et error hominū falſus exiſtīantiū maturitatis initiū:quod ē uitio ꝓximū. Deīde ꝙ oleū creſcere oliuæ carne arbitrant̃:cū ſuccus ōnis in corpus abeat:lignūq; ītus grandeſcat.ergo tū maxīe rigant̃. Quod ubi cura multa ſiue hymbribus accidit:oleū abſumit̃:niſi ſecuta ſerenitate:quæ corpus extenuet. Omnino.n. ut Theophraſto placet: ē olei cā calor.q̄re & ī torcularibus & iā ī macellis multo igni quærit̃. Tertia ē culpa ī parſimonia:quoniā ꝓpter īpēdiū decerpēdi expectat̃ ut decidat oliua. Qui mediū tēpamētū ī hoc ſeruāt:pticis decutiūt cū īiuria arboꝝ ſequētis āni dāno. Quippe oliuātibus lex ātiqſſīa fuit:Oleā ne ſtrīgito:neue uerberato. Qui cautiſſime agunt:harūdīe leui ictu:nec aduerſos pcutiūt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogit̃ decuſſis germinibus. Nec minus ſi expectat̃ ut cadat. Hærendo enim ultra ſuum tēpus:abſumūt uenietibus alimētū:& detinēt locū. Argumentū ē:ꝙ niſi an̄ fauoniū collectæ:nouas uires nō reſumūt:& difficilius cadūt. Primū ergo ab autūni colligit̃ initio ope nō nat̃a: poſia cui plurimū carnis:mox orchites:qbus olei:poſt radios. Has.n.ociſſīe occupat æſtas:qa ſūt tenerrimæ:& amurca cogit decidere. Differūt̃ uero etiā ī martiū menſē calloſæ contra humorē pugnaces:ob idq; minime:licinia cominia. Cōtra ſergia:quā ſabini regiā uocant:nō an̄ fauonii flatū nigreſcētes: hoc ē ad.vi.idus febr. Tūc arbitrant̃ eas matureſcere:& quoniā ꝓbatiſſimū fiat ex iis oleū. Accedere etiā rō prauitati uidet̃. Ferūtq; frigore ſterilitatē fieri:ſicut copiā maturitate:cū ſit illa bonitas nō tpr̄is:ſed gn̄is tarde putreſcentis ī amurcā. Sīlis error collectā ſeruandi in tabulatis:nec priuſq̄ ſudet premendi:cū ōni hora oleū decreſcat;

amurca augeatur. Itaq; uulgo nõ amplius ſenas libras ſigulis modiis exprimi dicũt. Amurcæ menſurã néo agit q̃to eo copioſior repiat̃ ĩ eodẽ gñe diebus adiectis. Omnino ĩ uita error publicus: tumore oliuæ creſcere oleũ exiſtĩantiũ: præſertĩ cũ magnitudĩe copiã olei nõ cõſtare ĩdicio ſĩt quæ regiæ uocant̃: ab aliis maiorinæ: & ab aliis bãbiæ grãdiſſĩæ: alioqn minimo ſucco. Et ĩ ægypto carnoſiſſĩs olei exiguũ. Decapoli uero ſyriæ pq̃paruæ: nec cappari maiores: carne tñ cõmẽdãt̃. Quamobcauſã italicis trãſmarinæ præferũt̃ ĩ cibis: cũ oleo uincãt̃. Et ĩ ipſa italia cæteris picenæ: & ſidicinæ. Sale illæ priuatĩ cõdiũt̃: & ut reliquæ amurca ſapaue. Necnõ aliquæ oleo ſuo & ſine arte ſua cõmẽdatiõe puræ ĩnatãt. Colĩbades frãgũt̃. eædẽq; herbaꝝ uiridiũ ſapore cõdiũt̃. Fiũt & præcoces feruenti aqua pfuſæ: quãlibet ĩmaturæ. mirũq; dulcẽ ſuccum oliuas bibere: & alieno ſapore ĩfici. Purpureæ ſũt & ĩ iis & ĩ uuis ĩ nigrũ colorẽ trãſeũtibus. Poſiæ ſunt & ſupbæ præter iã dicta genera. Sũt & prædulces p ſe tãtũ ſiccatæ: uuiſq; paſſis dulciores. Admodũ raræ ĩ africa: & circa emeritã luſitaniæ. Oleũ ipſum ſale uĩdicat̃ a pĩguitudĩs uitio. Cortice oleæ cõciſæ odorẽ accipit. medicatio alia ut uino. Palati gr̃a nulla ẽ. Nec tã numeroſa differentia. Tribus ut plurimũ bonitatibus diſtat. Odor ĩ tenui argutior: & is tñ etiã ĩ optĩa breuis. ¶ DE Nat̃a olei. ¶ Cap.iiii.

OLeo nat̃a tepefacere corpus: & cõtra algores munire. Eidẽ feruores capitis refrigerare. Vſũ eius ad luxuriã uertere græci uitioꝝ õniũ genitores in gymnaſiis publicãdo. Notũ ẽ magr̃atus honori eius octogẽis ſeſtertiis ſtrigmẽta olei uẽdidiſſe. Oleæ honorẽ romana maieſtas magnũ præbuit: t̃mas eqtũ idibus iuliis ex ea coronãdo. Item mĩoribus triũphis ouantes. Athenæ quoq; uictores olea coronant: græci uero oleaſtro olympiæ. ¶ DE Cult̃a oliuaꝝ. ¶ Cap.v.

NVnc dicent̃ Catonis placita de oliuis. In calido & pĩgui ſolo radium maiorem: ſalentinam: orchitem: poſiã: ſergianã: cominianã: albicerã ſeri iubet. Adiicitq; ſĩgulari prudentia quam eaꝝ ĩfimis locis optimã eſſe dicãt. In frigido autẽ & macro liciniã. Pĩgui. n. aut feruẽti uitiari eius oleũ: arborẽq; ipſã fertilitate cõſumi: muſco præterea & robore ĩfeſtari. Spectare oliueta ĩ fauoniũ loco expoſita ſolibus cẽſet. ¶ DE Seruãdis oliuis: & quomõ faciendũ oleũ. ¶ Cap.vi.

NEc alio ullo mõ laudat cõdi oliuas optime orchites & poſias q̃ uel uirides ĩ muria: uel fractas in lẽtiſco. Oleũ q̃acerbiſſimũ diu optimũ fieri. Cætero q̃primũ e terra colligendã. Si ĩqnata ſit: lauandã. Siccari triduo ſatis eſſe. Si gelent frigora: quarto die premendã. Hãc & ſale aſpgi. Oleũ ĩ tabulato minui: deteriuſq; fieri. Itẽ ĩ amurcã: & flagibus. eæ ſũt carnes: & ĩde fæces. q̃re ſæpius die decapulãdũ. Præterea conchas & plũbeas cortinas aere uitiari. Feruentibus omnia ea fieri clauſiſq; torcularibus: & q̃minime uentilatis. ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de cã e nucleis ipſaꝝ ignis aptiſſimus: & e cortinis ĩ labra fũdendũ: ut fæces & amurca liquent̃. ob id crebrius uaſa mũdãda. Fiſcinas ſpõgia tergendas: ut q̃maxĩe pura ſĩceritas conſtet. Poſtea ĩuentũ ut lauarent̃: utiq; feruenti aq̃. ꝓtinus prælo ſubiicerent̃ ſolidæ. ita. n. amurca exprimit̃. mox trapetis fractæ premerẽt̃. Iteꝝ premi plus q̃ centenos modios nõ ꝓbãt. Fructus uocãt. Quod uero poſt molã primũ ẽ: flos fructus. Tres germiniforos a q̃ternis hoĩbus nocte & die premi iuſtũ ẽ. ¶ DE Oleo factitio ¶ Cap.vii.

NOn erat tũ factitiũ oleũ. ideoq; arbitror nihil a Catone dictũ. Nũc eius genera plura. Primũq; pſequemur ea: quæ ex arboribus fiũt: & ĩter illas añ omnes ex oleaſtro. Tenue id: multoq; amarius q̃ oleæ: tãtũ ad medicamentũ utile. Sĩllimum huic ĩeſt ex chamelea frutice ſaxoſo nõ altiore palmo: foliis oleaſtri: bacciſq;. Proximũ fit & e cyci arbore ĩ ægypto copioſæ. alii ſcrotonẽ: alii rhibĩ: alii ſiſamũ ſilueſtre appellãt. Ibiq; nõ pridẽ. Et ĩ hiſpania repẽte ꝓuenit: altitudĩe oleæ: caule ferulaceo: folio uitiũ: ſeĩe uuaꝝ graciliũ: pallidaꝝq;. Nr̃i eã uocant ricinũ a ſĩlitudĩe ſeminis. Coqt̃ id ĩ aq̃: ĩnatanſq; oleũ tollit̃. At ĩ ægypto ubi abundat ſine igni & aqua ſale aſpſũ exprimit̃: cibis fedũ: lucernis exile. Amygdalinũ quod aliq neopum uocant:

ex amaris nucibus arefactis:& ī offā cōtuſis aſpſū aqua & iteꝝ tuſis exprimitˀ. Fit &
lauro admixto drupaꝝ oleo. Quidāq; e baccis exprimūt tātū. Alii foliis mō. Alii fo-
lio & cortice baccaꝝ. Nec nō ſtiracē addunt:alioſq; odores. Optima laurus ad id lati-
folia:ſilueſtris:nigra baccis. Sīle ē e myrto nigra. Et hæc latifolia melior. Tunduntˀ
baccæ aſpſæ calida aq̄:mox decoquūtˀ. Alii folioꝝ molliſſia decoquūt ī oleo:et expri-
mūt. Alii deiecta ea ī oleū prius ſole maturāt. Eadē rō et ī ſatiua myrto: ſed præfertˀ
ſilueſtris:mīore ſemīe:quā qdē oxymyrſinē uocāt:alii chamemyrſinē:qa coronæ hēt
ſilitudinē. Hæc ē.n.breuis:fruticoſa. Fit et ex citro cupreſſo:nucibuſq; iuglandibus:
quod caryinō uocāt. Malis cædri quod cædreleō. Ex grano quoq; gnidio purgato ſeīe
et tuſo. Itē lentiſco. Nā et cyprinū:etiā e glāde ægyptia ut fieret odoꝝ cā dictum eſt.
Indi etiā ex caſtaneis et ſiſama atq; oriza facere dicūtˀ. Ichthyophagi e piſcibus. Ino-
pia cogit aliqñ luminū cā et e platani baccis fieri aq̄ et ſale maceratis. Et oenāthinū
fit de ipſa oenāthe:ut ē dictū ī ūguentis. Gleucino muſtū incoqtˀ uapore lento. Ab
aliis ſīe igne circundatis uinaceis diebus.xxii.bis ſigulis ꝓmixtis. Cōſumitˀq; muſtū
oleo. Aliq nō ſāſucū tātū admiſcēt:ſed etiā precioſiora odoramēta. Et in gymnaſiis
quoq; cōditˀ odoribus:ſed uiliſſīs. Fit et de aſphalto : calamo:balſamo:iri:cardamo-
mo:meliloto:nardo:gallico:panace:ſanſuco:helenio : cinnami radice:ōniū ſuccis in
oleo maceratis expreſſiſq;. Sic et rhodinū e roſis:iuncinū e iunco:quod ē roſaceo ſil-
limū. Itē hyoſcyamo:lupinis:& narciſſo. Plurimū autē ī ægypto e raphani ſeīe aut
gramine herbæ quod cortinō uocāt. Itē e ſiſama:& urtica:quod agroſtinū appellant.
E lilio & alibi fit ſub diuo ſole luna pruina maceratū. Suis herbis cōponūt īter cap-
padociā & ſeleuciā quod ſeleuticū appellāt:neruis admodū utile. Sicut ī italia e gū-
mi. E pice fit quod picinū appellant:cū cōcoqtˀ uelleribus ſupra halitū eius expanſis
atq; expreſſis. Probatū maxīe e brutia. eſt.n.piguiſſīa & reſinoſiſſīa. Color oleo ful-
uus. Spōte naſcitˀ ī ſyriæ maritimis:quod eleomeli uocant. Manat ex arboribus pī-
gue:craſſius melle: reſina tenuius : ſapore dulci:& hoc medicis. Veteri quoq; oleo
uſus ē ad quædā gña morboꝝ. Exiſtiātˀ & ebori uīdicando a carie utile eſſe. Certe ſi-
mulacꝝ Saturni romæ ītus oleo repletū ē.

DE Amurca. Cap.viii.

SVper ōnia autē celebrauit amurcā laudibus Cato. Dolia oleāria cadoſq; illa ī-
bui:ne bibāt oleū. Amurca ſubigi areas terendis meſſibus ut formicæ rimæque
abſīt. Quin & lutū parietū & tectoria & pauimēta horreoꝝ frumēti. Veſtiariū etiā cō-
tra teredīes:ac noxia aīalia amurca aſpgi. Seīa frugū pfundi. Morbis q̄drupedū ar-
boꝝ quoq; mederi illa:efficaci ad ulcera īteriora humani quoq; oris. Lora etiā ac coria
ōnia & calceamīa:axeſq; decocta ūgi atq; æramēta cōtra erugīnē. Coloriſq; grā elegā-
tioris & toti ſuppellectilē ligneā:ac uaſa fictilia ī qs ficū aridā libeat aſſeruare. Aut ſi
folia baccaſq; & uirgas myrti aliudue id genus ſīle. Poſtrēo ligna macerata amurca
nullius fumi tedio ardere. Oleā ſi lābendo capra līgua cōtigerit : depaueritq; primo
germinatu ſterileſcere auctor ē.M.Varro. Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium gña et naturæ. Cap.ix.

REliq arboꝝ fructus uix ſpecie figuraue nō mō ſaporibus ſucciſq; totiēs ꝑmixtis
atq; īſitis enumerari queūt.

Nucū pineaꝝ gña quattuor. Cap.x.

GRandiſſīs pineis nucibus altiſſīeq; a terra ſuſpēſis:ītus exiles nucleos lacunatis
īcludi toris ueſtitos alia ferrugīs tunica : mira naturæ cura molliter ſeīa collo-
cādi. Haꝝ genus alteꝝ tarentinū digitis fragili putamīe auiūq; expoſitū furto ī arbo-
re. Et tertiū apinū picea ſatiua nucleoꝝ cute uerius q̄ putamīe adeo molli ut ſimul
mādantˀ. Quartū pityia uocāt e pinaſtris: ſigularis remedii aduerſus tuſſī. In melle
decoctos nucleos taurini aqcelos uocāt. Pinea corona uictores apud iſthmū coronātˀ.

DE Malo cotoneo. Cap.xi.

HIs ꝓxīa amplitudīe mala quæ uocāus cotonea:& græci cydonea ex creta inſula
aduecta. Incuruatos trahunt ramos:ꝓhibētq; creſcere parētē. Plura eorū gña.

Chryſomela īciſuris diſtīcta colore ad auꝝ īclīato. Quæ cādidiora nr̄atia cognomīatā
odoris præſtantiſſimi. Eſt & neapolitanis ſuus honor. Minora ex eodē gn̄e ſtrutea
odoratius uibrāt:ſerotino ꝓuētu. Præcocia uero muſtea. Struteis autē cotonea īſita
ſuū genus fecere muluianū:quæ ſola ex iis uel cruda mandūt̛. Omnia iā & uirorum
ſalutatoriis cubilibus īcluſa ſimulacris noctiū cōſciis īpoſita. Sūt præterea ſilueſtria
pua e ſtruteis odoratiſſīa in ſepibus naſcētia. Mala appellamus quāq̄ diuerſī pſica et
granata:quæ in punicis arboribus nouē geneꝝ dicta ſūt. His acinus ſub cortice ītus.
Lignū illis ī corpore. Nec nō et quædā e piris libralia appellata āplitudinē ſibi pōde/
tis noīe aſſerunt.

¶ DE Perſico gn̄a quattuor. ¶ Cap.xii.

SEd perſicoꝝ palma duracinis. Nationum hn̄t cognomem gallica et aſiatica.
Poſt autūnū matureſcūt. æſtate præcocia:ītra.xxx.ānos repta:et prīo denariis
ſingula uenūdata. Supnatia e ſabinis ueniūt: popularia ūdiq;. Pomū innocuū ex/
petit̛ ægris. Preciūq; ſigulis iā triceni nūmi fuere:nullius maiorē. Quod miremur qa
nō aliud fugacius. Lōgiſſīa nāq; decerpto bidui mora eſt.cogitq; ſe uenundari.

¶ DE Pruno gn̄a.xi. ¶ Cap.xiii.

INgens poſtea tr̄ba prunoꝝ uerſicolor:nigra:cādicās. Hordearia appellata a co/
mitatu frugis eius. Alia eodē colore ſeriora maioraq; : aſinina cognominata a
uilitate. Sunt & nigra ac laudatiora cerina atq; purpurea. Necnon ab externa gente
armeniaca:quæ ſola & odore cōmēdāt̛. Peculiaris īpudētia nucibus ē īſitoꝝ quæ fa/
ciē parētis:ſuccūq; adoptiōis exhibēt appellata ab utroq; nucipruna. Et hæc autē &
pſica & cerina:ac ſilueſtria ut uuæ autūno cadis cōdita uſq; ad alia naſcētia ætatē ſibi
ꝓrogāt. Reliquoꝝ uelocitas cito miteſcentiū trāſuolat. Nup ī betica malina appel/
lari cœperūt malis īſita & alia amygdalina amygdalis. His ītus ī ligno nucleus amyg/
dalæ ē.nec aliud pomū īgenioſius gemīatū ē. In pegrinis arboribus dicta ſūt dama/
ſcena a ſyriæ damaſco cognomīata: iā pridē ī italia naſcētia grādiore q̄q̄ ligno & exi/
liore carne:nec ūq̄ ī ruga ſiccata qn̄ ſoles ſui deſūt. Sīul dici poſſunt populares eoꝝ
mixtæ quæ & ipſæ nunc cœpe romæ naſci īſitæ ſorbis. In totū qdē pſica pegrina etiā
aſiæ græciæque eſſe ex nomīe ipſo appet:atq; ex pſide aduecta. Sed pruna ſilueſtria
ubiq; naſci certū ē. Quo magis miror huius pomi mētiōem a Catone nō hītā:præſer/
tim cū cōdenda demōſtraret quædā etiā ſilueſtria. Nā pſicæ arbores ſero & cū diffi/
cultate trāſiere ut quæ ī rhodo nihil ferāt:quod primū ab ægypto eaꝝ fuerat hoſpiti/
um. Falſum ē uenenata cū cruciatu ī pſis gigni:& pœnaꝝ cā a regibus tranſlata:& in
ægyptum terra mitigata. Id enī de pſea diligentiores tradūt:quæ ī totū alia ē: mixis
rubeſcentibus ſilis.nec extra oriētē naſci uoluit. Eā quoq; eruditiores negauerunt ex
pſide ꝓpter ſupplicia trāſlatā:ſed a Perſeo mēphi ſatā.& ob id Alexādꝝ illa coronari
uictores ibi īſtituiſſe ī honorem attaui ſui. Sēp autē folia hēt & poma ſubnaſcētibus
aliis. Sed pruna quoq; ōnia poſt Catonē cœpiſſe manifeſtum eſt.

¶ DE Diuerſis gn̄ibus maloꝝ gn̄a.xxix. ¶ Cap.xiiii.

MAloꝝ plura ſunt gn̄a. De citreis cū ſua arbore dixīus. Medicā autē græci uocāt
patriæ nomīe. Aeq; pegrina ſūt zinzipha & tuberes:quæ & ipſa nō pridē uene/
re ī italiā. Hæc ex africa:illa ex ſyria. Sex.Papinius:quē cōſulē uidīus:prīus utraque
attulit diui Auguſti nouiſſīs tp̄ibus ī caſtroꝝ aggeribus ſata:baccis ſiliora q̄ malis:
Sed aggeribus præcipue decora:quoniā & ītecta iā ſiluæ ſcādunt. Tubeꝝ duo genera.
Cādidū:& a colore ſericū dictū pene pegrina. Sūt ī uno italiæ agro ueronenſi naſcē/
tia quæ lanata appellant̛. lanugo ea obducit. Struteis qdē pſiciſq;: plurimis tamen
peculiare nomē dedit nulla alia cōmēdatiōe īſignibus. Reliq̄ cur pigeat noīatī īdica/
ræ:̛cū cōditoribus ſuis æternā ꝓpagauerint mēoriā:tāq̄ ob egregiū aliqd ī uita factū.
Ni fallor appebit ex eo īgeniū īſerendi:nihilq; tā puū eſſe quod nō gloriā pere poſſit.
Ergo hn̄t originem a Matio Geſtioq; & Mālio: itē Claudio a qbus cotoneo īſito. Ab
Appio e claudia gente appiana ſūt cognomīata. Odor ē his cotoneoꝝ:magnitudoq;.

Sed claudiãis color rubeus. Ac ne qs id ãbitu ualuiſſe claritatis & fãiliæ putet ſũt & ſceptiana ab ĩuentore libertino ĩſignia rotũditate. Cato adiicit qriana:& quæ tradit ĩ doliis cõdi ſcãtiana. Oĩũ autẽ nuprime adoptata ſũt pua gratiſſimi ſaporis quæ pe/ tiſia nomĩãt. Pĩas nobilitauere camerina & græcula. Cætera e cauſis traxere nomen. Germanitatis cohærẽtia & gemella nũq̃ ſingula ĩ fœtu. A colore ſerica: cognatione melappia: muſtea a celeritate miteſcendi. Quæ nũc melimela dicũt a ſapore melleo. Orbiculata ex figura orbis ĩ rotũditatẽ circũacti. Hæc in epiro primũ ꝓueniſſe argu/ mẽto ſũt græci:q epirotica uocãt. Mammaꝶ effigie ortomaſtica. A cõditiõe caſtrati ſeminis:quæ ſpadonia appellãt. Belgemella:a foliis. Foliũ.n.unũ aliqñ & geminum erũpit e latere medio. Celerrime ĩ rugas marceſcũt pãnucea. Stolide tumẽt pulmo/ nea. Sũt qbus ſãguineus ẽ color:origine ex mori inſitu tracta. Cũctis uero quæ fue/ rũt a ſole ptes:rubẽt. Sũt & pua grati ſaporis:atq; etiã acutiora odore: ſiluestria. Id peculiare ĩprobitatis & acerbitatis cõuitiũ: & uis tãta ut aciem gladii pſtrĩgat. Dacis ferme uiliſſimis nomen:q̃q̃ primis aduentu decerpiq; properantibus.

DE Pyris & inſitorum uarietate. Cap.xv.

e Adẽ cã ĩ piris taxat:ſupba cognomĩe. Parua hæc:ſed ociſſĩa. Cũctis autem cru/ ſtumina gratiſſĩa. Proxĩa iis falerna a potu:quoniã tãta uis ſucci abũdat. Lactea hæc uocãt ĩ his:quæ alii colore nigro donãt ſyriæ. Reliquoꝶ nomĩa aliter ĩ aliis atque aliis locis appellãt. Sed cõfeſſis urbis uocabulis auctores ſuos nobilitauere. Decumi/ ana:& ex eo tractũ:quod pſeudodecimianũ uocãt. Dolobelliana lõgiſſimi pediculi. Põponiana cognomĩe mãmoſa:liceriana:ſeueriana:& quæ ex iis nata ſũt tyranniana lõgitudĩe pediculi diſtãtia. Fauoniana rubra: paulo ſupbis maiora. Lateriana anici/ ana. Poſt autũnalia acidulo ſapore iucũda. Tiberiana appellãt quæ maxime Tiberio prĩcipi placuere. Colorãt magis ſole: grãdeſcuntq;: alioqn eadẽ eſſẽt quæ liceriana. Pĩæ nomĩa hñt ſeriſſĩa oĩũ amerina:picẽtĩa:numãtina:alexãdrina:numidiana:græ/ ca:& in iis tarentina:ſignina: quæ alii a colore teſtacea appellãt:ſicut onychina pur/ purea. Ab odore myrrhappia laurea:nardina. A tẽpore hordearia. A collo ãpullacea & coriolana. Brutæ gẽtilitatis cucurbitana. Acidula ſucci. Incerta nominũ cã ẽ bar/ baricis uenerisq;:quæ colorata dicunt. Regiſq;: quæ minimo pediculo. Seſſilia pĩi/ ciis uoconiis uiridibus oblõgiſq;. Præterea dixit uolema Virgilius a Catone ſũpta: qui & ſemẽtina & muſtea noĩat. Pars hæc uitæ iã pridẽ puẽit ad columẽ:exptis cũcta hoibus. Quippe cũ Virgilius ĩſitã nucibus arbutũ:malis platanũ:ceraſis ulmũ dicat. Nec qcq̃ ãplius excogitari põt:nullũ certe pomũ nouũ diu iã ĩuenit. Neq; oĩa ĩſita miſceri fas eſt:ſicut nec ſpinas ĩſeri:qñ fulgura expirari nõ queũt. Facile quoque gña ĩſita fuerũt:tot fulgura uno ictu ꝓnũciãt. Turbinatior piris figura. In iis ſerotĩa ad hyemẽ uſq; ad matrẽ pendẽt gelu matureſcẽtia. Græca:ãpullacea:laurea:ſicut ĩ malis amerina:ſcãtiana. Cõdũt uero pira ut uuæ:ac totidẽ mõis nõ aliter q̃ ĩ cadis. Præte/ rea quæ pomis ꝓprietas piris quoq; uini. Siliter iis ægris medentes ĩ eſcã dãt:ac uino & aq̃ coquũt:atq; pulmẽtarii uicẽ ĩplent:quod nõ alia præter cotonea & ſtrutea.

DE Pomis ſeruãdis & uuis. Cap.xvi.

i Nuniuerſum uero de pomis ſeruandis præcipit. Pomaria in loco frigido ac ſicco cõtabulari. Septẽtrionalibus feneſtris ſereno die patere. Auſtros ſpecula/ ribus arcere. Aqlonis quoq; afflatu poma detpãte rugis. Colligi mala poſt æqnoctiũ autũnale:neq; añ.xvi.lunã:neq; añ primã horã. Cadiua ſepari ſtramentis:ſtoreis:pa/ leiſue ſuſterni. Rara cõponi:ut limites peruii ſpiritũ æq̃lẽ accipiãt. Amerina maxĩe durare: melimela minime.

DE Cotoneis piris & ſorbis. Cap.xvii.

c Otoneis ĩterclusis ſpiramẽtũ õne adimẽdũ. Aut ĩcoq melle ea:ĩmergiue opor/ tere. Punica aq̃ marina feruẽte ĩdurari:mox triduo ſole ſiccata:ita ne nocturno rore contĩgãt:ſuſpẽdi. Cũ libeat uti:aq̃ dulci plui. M.Varro & ĩ doliis arenæ ſeruari iubet: & immatũa obrui terra ĩ ollis fũdo effracto. Sed ſpiritu excluſo:ac ſurculo pice

Sic etiã creſcere amplitudine maiore q̃ poſſint ĩ arbore. Cætera mala foliis ficulneis præterq̃ cadiuis ſingula conuolui. Ciſtiſque uitilibus cõdi. Vel creta figulinarum illini. Pira ĩ uaſis fictilibus picatis ĩuerſis obrui ĩter ſcrobes. Tarẽtina ſeriſſime legi. Anitiana ſeruari & ĩ paſſo. Sorba uero & ĩ ſcrobibus gypſato opculo duũ pedũ terra ſupĩducta ĩ loco aprico ĩuerſis uaſis. Et ĩ doliis ut uuas cũ ramis ſuſpẽdi. E proximis auctoribus qdã altius curã petũt. Putarĩq; ſtatĩ poma ac uites ad hũc uſũ præcipiũt decreſcente luna: poſt horã diei tertiã cælo ſereno aut ſiccis a uẽtis. Siliter delegi & ex locis ſiccis: & añ pfectã maturitatẽ: addito ut luna ĩfra terrã ſit: uuas cũ malleolo ſarmẽtiſue duro dẽptis forcipe corruptionibus acinis ĩ dolio picato recẽti ſuſpẽdi: excluſa õni aura opculo & gypſo. Sic & ſorba & pira illitis õniũ ſurculis pice. Dolia ꝓcul ab aq̃ eſſe. Quidã ſic cũ palmite ĩ gypſo cõdũt: capitibus eius ſcyllæ ĩfixis utrinque. Alii etiam uina hñtibus doliis: dũ ne cõtingãt ea uuæ. Aliq mala ĩ patinis fictilibus fluitantia quo gñe & uino odorem acqri putãt. Aliq õnia hæc ĩ milio ſeruare malũt. Pleriq; uero ĩ ſcrobe duum pedũ altitudĩs arena ſubſtrata: & fictili opculo: dein terra opto. Creta qdã etiã figulina uuas illinũt: ſiccataſq; ſole ſuſpendũt: ĩ uſu diluentes cretã. Eandẽ pomis ĩ uino ſubigũt. Mala uero gñoſiſſĩa eadẽ rõne cruſtãt gypſo uel cæra. Quæ niſi maturuerint: ĩcremẽto calicẽ rũpũt. Sẽp autẽ ĩ pediculos collocãt ea. Alii decerpunt cũ ſurculis: eoſq; ĩ medullã ſãbuci abditos obruũt: ut ſupra ſcriptũ ẽ. Alii ſigulis malis piriſq; ſigula uaſa fictilia aſſignant: & opcula eoꝝ picata dolio iteꝝ ĩcludũt. Nec nõ aliq ĩ floccis capſiiſq; q̃s luto paleato illinũt. Alii hoc idẽ ĩ patinis fictilibus. Aliq & ĩ ſcrobe ſubiecta arena: ita ſicca opiunt: mox terra. Sũt q cotonea cæra põtica illita melle demergãt. Columella auctor ĩ puteos ciſternaſue ĩ fictilibus uaſis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritĩa alpibus ꝓxĩa: uuas ſole ſiccatas iũci faſciis ĩuoluit: cadiſq; cõditas gypſo ĩcludit. Hoc idẽ græci platani foliis aut uitis ipſius: aut fici uno die ĩ ũbra ſiccatis: atq; ĩ cado uinaceis ĩterpoſitis. quo gñe coa uua & berritia ſeruãt̃ nullius ſuauitati poſtferendæ. Quidã ut has faciãt ĩ cinere lexiuio tĩgũt ꝓtinus q̃ detraxere uitibus. mox ĩ ſole ſiccãt. tũ foliis ut ſupra dictũ ẽ ĩuolutas uinaceis ſtipant. Sũt q malũt uuas ĩ ſcobe ramẽtiſue abietis: populi: fraxini ſeruare. Sũt q ſuſpẽdi ꝓcul malis: ꝓtinuſq; ĩ granariis iubeãt: quoniã optĩe ſit opimẽto puluis pẽſilibus. Cõtra ueſpas remedio ẽ oleo aſpgi ex ore: ut de palmis diximus.

DE Ficis gña. xxix. Cap. xviii.

Reliquo gñe pomoꝝ ficus ãpliſſĩa ẽ. Quædãq; & piris magnitudĩe æmula. De ægyptiæ cypriæq; miraculis rettuliſus ĩter externas. Iudæa rubet oliuæ magnitudĩe rotũdior tãtũ ſapore meſpili. Alexãdrinã hãc ibi uocãt: craſſitudine cubitali ramoſã: materia ualidã: lentã: ſĩe lacte: cortice uiridi: folio tiliæ: ſed molli. Oneſicritus tradit ĩ hyrcania multũ nřis eſſe dulciores: fertilioreſq;: utq; modios. cclxx. ſiguæ ferãt. Ad nos ex aliis trãſiere gẽtibus chalcidicæ: q̃ꝝ plura gña. Siqdẽ & lydiæ: quæ ſũt purpureæ. & mamillanæ ſĩlitudinẽ mãmaꝝ hñt. & calliſtrutiæ pti ſapore præſtãtiores ficoꝝ õiũ frigidiſſĩæ. Nã de africanis q̃s multi præferũt cũctis magna quæſtio ẽ: cũ id genus ĩ africã nuprime trãſierit: pñæ nomẽ optinẽt. Nã alexãdrinæ enixiores. Cãdicãs terina cognomĩe delicata. Nigra & rhodia ẽ: & tyburtina de præcocibus. Sũt & auctoꝝ nomĩa iis. Liuiæ põpeiæ ſiccatæ hæ ſolæ ĩ ãnuos uſus aptiſſĩæ cũ mariſcis: & q̃s arũdinei folii macula uariat. Eſt & herculanea: & albicerata: & aratia alba: pediculo minimo latiſſĩa. Prĩo autẽ ꝓueit porphyritis lõgiſſĩo pediculo. Comitat̃ eam e minimis & uiliſſĩs popularis dicta. Contra nouiſſĩa ſub hyeme maturat̃ chelidonia. Sũt præterea eædẽ ſerotinæ & præcoces biferæ alba ac nigra cũ meſſe uĩdemiaq; maturefcẽtes. Serotinæ et a corio appellatæ duro. Ex chalcidicis q̃ꝝdã trifero ꝓuentu. Tarenti tãtũ prædulces naſcũt̃ q̃s uocãt onas. Cato de ficis ſerẽdis ita mẽorat. Ficus mariſcas ĩ loco cretoſo aut apto ſerito: In loco autẽ craſſiore aut ſtercorato africanas: ſed et herculaneas: ſagõtinas: hybernas: telianas atras pediculo lõgo. Poſtea tot ſubiere

nomĩa atq; gña:ut uel hoc ſolũ æſtĩantibus appeat mutatã eſſe uitã. Sũt et hybernæ qbuſdã ꝓuinciis:ſicuti meſiæ:ſed arte nõ nat́a. Paruaꝶ genus arboꝶ poſt autũnum fimo cõtegũt: deprehẽſaſq; ĩ his hyeme groſſos : quæ mitiore cælo refoſſæ cũ arbore atq; in lucẽ remiſſæ nouos ſoles alioſq; q̃ qbus uixere:auidæ tãq̃ iteꝶ natæ accipiũt:et cũ ueniẽtiũ flore matureſcũt:aliẽo præcoces ãno:ĩ tractu uel gelidiſſĩo. Sed a Catone appellata iã tũ africana ammonet et africe ad ĩgens documẽtũ uſo eo pomo. Nanq; pniciali odio carthaginis flagrãs:nepotũq; ſecuritatis ãxius:cũ clamaret ĩ omni ſẽatu carthagĩẽ delẽdã:attulit quodã die ĩ curia præcocẽ ex ea ꝓuĩcia ficũ. Oſtẽdẽſq; pr̃ibus: Interrogo uos ĩqt qñ hoc pomũ dẽptũ putatis ex arbore? Cũ ĩter õnes recens eſſe conſtaret. Atq tertiũ ĩqt añ diẽ ſcitote decerptũ carthagĩe:tã ꝓpe a muris hẽmus hoſtẽ. Statĩq; ſũptũ ẽ punicũ tertiũ bellũ:quo carthago deleta eſt. Quãq̃ Catone ãno ſequẽte rapto. Quid primũ ĩ eo miremur? Curã ĩgenii? an occaſionẽ fortuitã? celeritatẽq; curſus? an uehementiã uiri? Sup õnia eqdẽ ẽ quo nihil eqdẽ duco mirabilius:tãtã illã urbẽ & de terraꝶ orbe p.cxx.ãnos urbis æmulã unius pomi argumento euerſã. Quod nõ trebia aut thraſimenus: nõ cãnæ buſto ĩſignes romãi nois pficere potuere. Nõ caſtra punica ad tertiũ lapidẽ uallata. portæq; colinæ adeqtãs ipſe Annibal tanto ꝓpius carthaginẽ pomo Cato adiri monuit. Colit́ ficus arbor ĩ foro ipſo ac comitio romæ nata ſacra fulguribus ibi cõditis. Magiſq; ob mẽoriã eius quæ nutrix fuit Romuli ac Remi cõditoris appellata:quoniã ſub ea ĩuẽta ẽ lupa ĩfãtibus præbẽs rumen: ita.n.uocabãt mammã. Miraculo ex ære iuxta dicato tãq̃ in comitiũ ſpõte trãſiſſet. Adacto nauigio ilico areſcit. Rurſuſq; cura ſacerdotũ ſerit́. Fuit & añ Saturni ædem urbis anno ducẽteſĩoſexageſio ſublata ſacro a ueſtalibus facto cum Siluani & Iſidis ſimulacꝶ ſubuerteret́. Eadẽ autẽ fortuito ſato adiuuit ĩ medio foro:q̃ſi ſidẽtia ĩperii fundamẽta oſtẽto fatali. Quæ Curtius maxĩs bonis hoc ẽ uirtute ac pietate ac morte præclara expleuerat. Aeq; fortuita eodẽ loco ẽ uitis atq; olea ũbræ gr̃a:ſedulitate plebeia ſatæ. Ara inde ſublata gladiatorio munere diui Iulii:quod nouiſſĩe pugnauit in foro. Admirabilis ẽ pomi huiuſce feſtinatio unius ĩ cũctis ad maturitatẽ ꝓperãtis arte naturæ.

DE Caprifico & caprificatione. Cap.xix.

CAprificus e ſilueſtri gñe ficus nũq̃ matureſcẽs:ſed quod ipſa nõ hẽt aliis tribuens: quoniam ẽ nat́alis cãꝶ trãſitus:atq; e putreſcẽtibus idẽtidẽ gñatur aliqd. Ergo culices parti fraudati alimẽto ĩ mr̃e : hoc ẽ putri eius tabe ex q̃ nati ad cognatam uolãt. morſuq; ficoꝶ crebro hoc ẽ auidiore paſtu aperiẽtes ora eaꝶ:atq; ita penetrãtes intus ſolẽ prio ſecũ ĩducũt. cerealeſq; auras ĩmittũt foribus aptis. mox lacteũ hũorẽ: hoc ẽ ĩfãtiã pomi abſumũt:quod fit & ſpõte. Ideoq; ficetis caprificus pmittit́ ad rõẽ uẽti:ut flatus euolãtes ĩ ficos ferat. Inde reptũ:ut illatæ quoq; aliunde:& ĩter ſe colligatæ ĩiicerẽt́ fico. quod ĩ macroſo & aqlonio ſitu nõ deſiderat́: quoniam ſpõte areſcũt:loci ſitu. rimiſq; eadẽ quæ culicũ opa cã pficit. nec nõ ubi multus puluis: quod euẽit maxĩe frequenti uia appoſita. Nãq; & pulueri uis ſiccãdi:ſuccũq; lactis abſorbẽdi:quæ rõ puluere & caprificatiõe hoc quoq; præſtat:ne decidãt abſũpto humore tenero:& cũ q̃dã fragilitate põderoſo. Ficis mollis õnibus tactus: maturis frumẽta ĩtus. Succus matureſcẽtibus lactis:pcoctis mellis. Seneſcũt ĩ arbore. Anuſq; diſtillãt. Gũmi lachrymã ſiccãt. Honos laudatas ſeruat ĩ capſis. Ebuſo ĩſula præſtantiſſimas ãpliſſĩaſq;:& mox in marrucinis. At ubi copia abũdat ĩplent́ orcæ:ĩ aſia cadi: aut in ruſpina africæ urbe:paniſq; ſimul & obſonii uicẽ ſiccatæ ĩplent. utpote cũ Cato cibaria ruris opariis iuſta ceu lege ſãciens minui iubet p fici maturitatẽ : cum & obſonii uicẽ hẽit recentes ficus. Salis ſiccatis & caſei loco ueſci nup excogitatũ ẽ. Ex hoc gñe ſũt ut diximus caſtaneæ & caricæ. quæq; cõſcendenti nauĩ aduerſus parthos omẽ fecere. M. Craſſo uenales prædicantis uoce cauneæ. Omnia hæc ĩ albẽſe rus e ſyria ĩtulit .L. Vitellius q poſtea cenſor fuit:cũ legatus ĩ ea ꝓuĩcia eſſet:nouiſſĩs Tiberii Cæſaris temporibus.

DE Meſpilis & eoꝶ gñibus tribus. Cap.xx.

MAlorum piroꝝq; gn̄i adnumerēt̃ iure meſpila atq; ſorba. Meſpilis tria genera. Anthedō: ſetania. Tertiū degn̄at. Anthedōi tametſi ſilius ē quod gallicū uocāt: ſetaniæ tn̄ maius pomū: candidi uſq; acini: molliore ligno. Anthedoni cæteris minus pomū: ſed odore præſtātius: & quod diutius ſeruet̃. Arbor ipſa de āpliſſis. Folia an̄q̄ decidāt: rubeſcunt. Radices multæ atq; altæ: & ideo inextirpabiles. Nō fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

¶ DE Sorbis gn̄a q̄ttuor. ¶ Cap. xxi.

SOrbis q̄druplex differentia. Aliis enim eorum rotunditas mali. aliis t̃binatio piri. aliis ouata ſpecies: ceu maloꝝ aliq̄bus. Hæc obnoxia acri odore & ſuauitate iucunda. Cæteris uini ſapor. Generoſiſſima quibus circa pediculos folia. Quartum genus torminale appellāt: remedio tantū probabile: aſſiduum prouentu: minimūq; pomo: arbore diſſimili: foliis pene platani. Non ferunt ante trimatum. Ex ullo gn̄e. Cato & ſorba ſapa condi iubet. Ab iis locum amplitudine uindicauerunt quæ ceſſere auctoritati.

¶ DE Nuce iuglande. ¶ Cap. xxii.

NVces iuglandes q̄q̄ & ipſæ nuptialium feſcenninorum comites: multum pineis minores uniuerſitate. eædemq; portiōe ampliores nucleo. Nec nō & honor his naturæ peculiaris: gemino protectis operimēto: puluinati primum calicis: mox lignei putaminis. Quæ cauſa eas nuptiis fecit religioſas tot modis fœtu munito. quod eſt ueriſimilius: q̄ quia cadendo tripudium ſōnumue faciant. Et has e pſide a regibus tranſlatas indicio ſunt græca nomina. Optimum quippe earum genus perſicū atq; baſilicon uocant. Et hæc fuere prima nomina. Carion a capitis grauedine propter odoris grauitatem cōuenit dictum. Tinguntur cortice earum lanæ: & ruffat̃ capillus primū prodeuntibus nucleis. Id compertum infectis tractatu manibus. Pingueſcūt uetuſtate. Sola differentia generum in putamine duro fragiliue & tenui: ac craſſo loculoſo & ſimplici. Solum hoc pomum natura compactili operimento clauſit. Nāq; ſunt bifidæ putaminum carinæ. Nucleorumq; illis quadriptita diſtinctio lignea īter curſante membrana. Cæteris quicquid eſt ſolidum eſt: ut in auellanis & ipſo nucum genere: quas antea abellinas patrio nomine uocabant. In aſiam græciamq; e ponto uenere: & ideo ponticæ nuces uocāt̃. Has quoq; mollis protegit barba. Sed putamini nucleiſq; ſolida rotunditas ineſt. Eæ & torrentur. ūbilicus illis intus in uētre medio. Tertia ab iis natura amygdalis: tenuiore ſed ſimili iuglandium ſummo operimento. Item ſecundo putaminis. Nucleus diſſimilis latitudine: & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitatur: quoniam græcas nominat: quas quidam & in iuglandium genere ſeruant. Adiicit præterea auellanas: & galbas: prænestinas quas maxime laudat. & conditas ollis ī terra ſeruari uirides tradit. Nunc thaſiæ & albenſes celebrant̃: & tarentinaꝝ duo genera: fragili putamine: ac duro: quæ ſunt ampliſſimæ: & minime rotundæ. Præterea molluſcæ putamen rumpentes. Sunt qui honori nomen interpretentur: & Iouis glandem eſſe dicunt. Nuper conſularem uiꝝ audiui biferas & iuglandes nuces ſe habere profitētem. De piſtaciis & ipſi rettulīus. Et hæc autem idem Vitellius in italiam primus intulit eodem tempore. Simulque ī hiſpaniam Flaccus Pompeius eques romanus: qui cum eo militabat.

¶ DE Caſtaneis gn̄a octo. ¶ Cap. xxiii.

NVces uocamus & caſtaneas: q̄q̄ accommodatiores glandium generi. Armatum iis echinato calice uallum: quod inchoatum glandibus. Mirumq; uiliſſīa eſſe quæ tanta occultauerit cura naturæ. Trini quibuſdam partus ex uno calice: cortexq; lentus. Proxima uero corpori membrana: & in iis & in nucibus ſaporem ni detrahat̃ infeſtat. Torrere has in cibis gratius modulantū: laturas præſtanti ieiunio fœminarū quandam imaginem panis. Sardibus eæ prouenere primum. Ideo apud græcos ſardianos balanos appellant. Nam diuus Tiberius poſtea balanum nomen impoſuit excellentioribus ſatu factis. Nunc plura earum genera. Tarentinæ faciles: nec opoſo ſunt cibo: planæ figura. Rotundior quæ balanitis uocat̃: purgabilis maxime: & ſpōte

ꝓſiliens. Pura & plana eſt ex eis & ſalariana. Tarẽtina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta : quod dicemus ĩ inſitis meterana quã rubens cortex præfert triãgulis & popularibus nigris:quæ coctiuæ uocant̃. Pria laudatiſſis tarentũ: et ĩ cã/pania neapolis. Cæteræ ſuũ pabulo gignũt:ſcrupuloſæ corticis:ĩtra nucleos quoque rumĩatiõe.

¶ DE Siliqs & carnoſis põis et moris:et de acinis et baccis. ¶ Ca.xxiiii.

HAud ꝓcul abeſſe uidet̃ et prædulces ſiliquæ:niſi ꝗ ĩ his cortex ipſe mãdit̃. Di/gitoꝝ hoĩs lõgitudo illis:et interĩ falcata pollicari latitudĩe. Glãdes inter poma numerari nõ poſſũt. Quãobrẽ ĩ ſua nat̃a dicet̃. Reliq̃ carnoſi ſũt gñis.eaq; baccis at/que carnibus diſtãt. Alia acinis caro: alia moris:alia unedonibus:et alia acinis inter cutem ſuccumque : alia mixis:alia baccis : ut oliuis. Moris ſuccus in carne uino/ſus:trini colores:cãdidus prĩo:mox rubẽs:maturis niger. In nouiſſis floret. Inter pri/ma matureſcũt. Tĩgũt manus ſucco. Maturæ ruũt : acerbæ minimũ. In hac arbore ingenia ꝓfecerũt:nec nomĩbus:nec ĩſitis:nec alio mõ q̃ Põpeii. Magnitudĩe differũt mora oſtienſia:et thuſculana. Romæ naſcũt̃ et ĩ rubis:multũ differẽte callo. Aliud corpus eſt et terreſtribus fragis.aliud cõgeneri coꝝ unedoni:quod ſolũ pomũ ſimile frutici terræq; gignit̃. Arbor ipſa fruticoſa. fructus ãno matureſcit.piterq; floret ſub/naſcẽs.& prior coqt̃. Mas ſit an fœmĩa ſterilis ĩter auctores nõ cõſtat. Pomũ ĩhono/rũ:ut cui nomẽ ex argumento ſit:unum tãtũ edẽdi. Duobus tñ hoc noĩbus appellãt græci comaron & memecylõ.ex quo apparet totidẽ eſſe gña & apud nos. Alio nomine arbutus uocat̃. Iuba auctor ẽ:qnq̃genũ cubitoꝝ altitudĩe ĩ arabia eſſe eas. Acinorũ quoq; magna ẽ differentia. Primũ ĩter uuas ipſas callo:teneritate:craſſitudĩe:ĩteriore ligno aliis puo:& aliis etiã gemĩo:q minime feraces muſti. Pluriũ uero differũt hede/ræ ſãbuciq; acini. ĩ figura etiã punici ãgulosi qppe ſoli:nec cutis ulla ſigulis : præter cõmunẽ quæ ẽ cãdida:totiſq; ſuccus & caro ẽ iis præcipue qbus puulũ ĩeſt ligni. Ma/gna & baccis differẽtia. aliæ nãq; ſũt oliuis:lauris:& alio mõ loto:cornis:alia myrtis: lẽtiſco. Aqfolio.n.ac ſpinæ ſine ſucco. Medioq; etiã nũc gñe ĩter baccas acinoſq; ce/raſis. Pomũ iis prĩo cãdidũ:& fere õibus baccis.mox aliis uireſcit : ut oliuis lauris. Rubet uero moris:ceraſis:cornis. Deĩde nigreſcit moris:ceraſis:oliuis.

¶ DE Ceraſis gña octo. ¶ Cap.xxv.

CEraſi añ uictoriã mithridaticã.L.Luculli nõ fuere in italia. At urbis ãno ſexcẽ/teſĩo octogeſĩo is primũ uexit e põto.ãniſq;.cxx.trãs oceanũ ĩ britãniã uſq; p/uenere. Eadẽ ut dixĩus ĩ ægypto nulla cura potuere gigni. Ceraſeoꝝ aproniana ma/xĩe rubẽt.Nigerrima ſũt:ut actia. Cæciliana uero & rotũda. Iulianis gratus ſapor: ſed pene tãtũ ſub arbore ſua:adeo teneris:ut geſtatũ nõ tolerẽt. Prĩcipatus duracinis: quæ cãpania plyniana appellat. In belgica uero luſitanis. In ripis etiã rheni. Tertius iis colos e nigro ac rubẽti uiridiq; ſĩlis matureſcẽtibus ſẽp. Minus qnquẽnio eſt : ꝗ ꝓdiere quæ uocãt laurea:nõ ĩgratæ amaritudĩs ĩſitæ ĩ lauro. Sũt & macedonica puæ arboris:raroq; tria cubita excedẽtis:& minore etiã nũc frutice chameceraſi. Inter prĩa hoc e pomis colono gratiã ãnuã refert. Septẽtriõe frigidiſq; gaudet. Siccat̃ etiã ſole. Cõdit̃q; ut oliua cadis.

¶ DE Corno & lentiſco. ¶ Cap.xxvi.

QVæ cura & cornis atq; lẽtiſco adhibet̃:ne qd nõ hoĩs uẽtri natũ eſſe uideat̃. Mi/ſcẽt̃ ſapores:& alio aluis placere cogit̃. Miſcẽt̃ uero & terræ cæliq; tractus. Inq; alio cibi gñe ĩdia aduocat̃. In alio ægyptus:creta:cyrene: ſigulæq; terræ. Nec ceſſat in ueneficiis uita:dũ mõ õnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarum nat̃a.

¶ DE Gñibus ſuccoꝝ:& de odore. ¶ Cap.xxvii.

INterĩ quæ ſũt cõmunia et pomis:õnibuſq; ſuccis ſapoꝝ gña tredecĩ reperiunt̃. Dulcis:ſuauis: pinguis : amarus: auſterus:acer:acutus:acerbus:acidus:ſalſus. Præter hæc tria gña ſũt:mirabili maxĩe nat̃a. Vnũ ĩ quo plures piter ſẽtiũt̃ ſapores: ut uinis. nãq; ĩ iis et auſterus et acutus et dulcis et ſuauis:õnes alieni. Alteꝝ ẽ genus ĩ quo ſit et alienus qdẽ:ſed et ſuus qdã et peculiaris:ut ĩ lacte. Siqdẽ ineſt ei quod tñ

iure dici nõ põt dulce et pĩgue et ſuaue: optinẽte lenitate:quæ ipſa ſuccedit ĩ ſaporis
uicẽ. Nullus hic aqs:ne ſuccus qdẽ:ut tñ eo ipſo fiat aliqs:ac ſuũ genus faciat. Sẽti/
ri qdẽ aquæ ſaporẽ ullũ : ſuccũue uitiũ ẽ. Magnũ his oĩbus ĩ odore momẽtũ & ma/
gna cognatio q & ipſe nullus ẽ aqs:aut ſi ſentiť omnino uitium eſt. Miꝝ tria naturæ
præcipua elemẽta ſine ſapore eſſe ſĩe odore ſine ſucco:aqua:aer:ignis.

DE Succis fructuũ & arboꝝ:et coloribus & odoribus:& naťa pomoꝝ:& de cõmẽ/
datione fructuum. Cap.xxviii.

ERgo ſuccoꝝ uinoſus piro moro myrto. Minime quod miremur uuis. At pin/
guis oliuæ:lauro:nuci iuglãdi: amygdalis. Dulcis uuis:ficis:palmis. Aquoſus
prunis. Magna ẽ & in colore ſucci differentia. Sãguineus moris:ceraſis: cornis:uuis
nigris. Idẽ albis candidus. Lacteus ĩ capite ficis: in corpore nõ itẽ. Spumeus malis.
Nullus ꝑſicis:cũ præſertĩ duracĩa abũdẽt ſucco. Sed qs eius ullũ dixerit colorẽ? Sua
& ĩ odore miracula. Malis acutus:ꝑſicis dilutus:dulcibus nullus. Nã & uinũ tale ſĩe
odore. Tenue odoratius. Multoq; celerius talia ad uſũ ueniũt:ꝗ pĩguia. Quæ odo/
rata:nõ eadẽ ĩ guſtu tenera:qa nõ ſũt ꝑiter odor & ſapor. Quãobrẽ citreis odor acer/
rimus:ſapor aſprimus: quadãtenus & cotoneis. Nulluſq; odor ficis. Et hactenus ſit
ſpecies ac gña pomoꝝ. Naťas arctius colligi par ẽ. Alia ſiliqs gignũť:ipſis dulcibus:
ſemẽq; cõplexis amaꝝ. Cũ ĩ pluribus ſeĩa placeãt:ĩ ſiliꝗ dãnẽť. Alia baccis ꝗꝝ intus
lignũ & extra caro:ut oliuis:ceraſis. Aliꝗꝝ ĩtus baccæ foris lignũ:ut ĩ iis quæ ĩ ægyp/
to dixĩus gigni. Quæ baccis naťa eadẽ & pomis. Alioꝝ ĩtus corpus & foris lignũ: ut
nucũ. Aliis foris corpus:ĩtus lignũ ut ꝑſicis & prunis. uitiũq; cĩctũ fructu : cũ fruc/
tus alibi muniať uitio. Putamĩe claudũť nuces : corio caſtaneæ. Detrahitur hoc iis.
At ĩ meſpilis mãdiť. Cruſta tegũť glãdes : cute uuæ : corio & mẽbrana punica. Car/
ne & ſucco mora cõſtant : cute & ſucco ceraſi. Quædã ſtatĩ a ligno recedũt: ut nuces
& palmæ. Quædã adhærẽt:ut oliuæ:lauroq;. Quoꝝdã gñi utraq; ẽ naťa:ut perſicis.
Etenĩ duracinis adhæret corpus.e lignoq; auelli neqt:cũ in cæteris facile ſepeť. Qui/
buſdã nec ĩtus nec extra lignũ:ut ĩ palmaꝝ gñe. Aliquoꝝ lignũ ipſũ in uſũ & pomi
uicẽ ut gña mixis:quã ĩ ægypto gigni dixĩus. Quorũdã extra gemina geminãť uitia:
ut ĩ caſtaneis:amygdalis:nucibuſq; iuglãdibus. Quorũdã naťa trigemina ẽ: corpus:
deĩde lignũ:rurſuſq; ſemẽ ĩ ligno: ut ꝑſicis. Quædã ĩter ſe dẽſa : ut uuæ:ſorba quæ
ramos circũdata ex õni ꝑte uuaꝝ mõ degrauãt. Alia rara ut ĩ ꝑſicis. Quædã alio con/
tinẽť:ut granata. Dependẽt alia pediculis ut pira:alia racemis ut uuæ palmæ : alia &
pediculis & racemis ut hederæ ſãbuci. Alia ramo adhærent ut ĩ lauro: quædã utroq;
mõ ut oliuæ. Nã & breues pediculi & lõgi. Quædã uaſculis cõſtãt ut punica et meſ/
pila: lothoſq; ĩ ægypto:et euphrate. Iã uero diuerſa gr̃a et cõmendatio. Carne pal/
mæ placẽt. Cruſta thebaicæ. Succo uuæ & caricæ. Callo pira ac mala. Corpore melime/
la. Mora cartilagĩe. Nuclei grano. Quædã ĩ ægypto cute caricæ. Detrahiť hæc ficis ui/
rẽtibus ut putamẽ. Eadẽ ĩ ſiccis maxĩe placet. In papyris & ferulis ſpĩaq; alba : caulis
ipſe pomũ ẽ. Sũt et ficulni caules. In fruticoſo gñe cũ caule capparis. In ſiliqs uero
quod mãdiť:qd niſi lignũ ẽ? Nõ omittenda ſeĩs eaꝝ ꝓprietas. Nã neq; corpus neq;
lignũ nec cartilago dici põt:neq; aliud nomẽ ĩuẽit.

DE Myrto gña eius.xxix. Cap.xxix.

SVccoꝝ naťa præcipuã admirationẽ ĩ myrto hẽt:qñ ex una õiũ olei uiniq; bina
gña fiũt. Itẽ myrtidanũ ut dixĩus. Et alius uſus baccæ fuit apud ãtiquos : anꝗ̃
pip repireť:libæ optĩẽs uicẽ. Quodã etiã gñoſi obſonii noĩe ĩde tracto:quod etiã nũc
myrtatũ uocať. Eadẽq; origine aproꝝ ſapor cõmendať:pleꝝq; ad ĩtictus additis myr/
tis. Arbor ipſa in europa tetriore cælo quod e cerauniis mõtibus ĩcipit: primũ celcei:
in Elpenoris tumulo uiſa tradiť. Græcũq; ei nomẽ remanet:quo ꝑegrinã eſſe apꝑet.
Fuit ubi nũc roma ẽ:iã tũ cũ cõdereť. Quippe ita tradiť myrtea uerbena romanos ſa/
binoſq; cũ ꝓpter raptas uirgines dimicare uoluiſſẽt:depoſitis armis pacificatos in eo

loco:q nunc ſigna Veneris cluacinæ hēt. Cluere enī ātiq pugnare dicebant. Et in eā quoq; arbore ſuffimenti genus hēt. Ideo tñ electa:quoniam cōiūctioni et huic arbori præeſt Venus. Haud ſcio an primæua etiā ōniū ī locis publicis romæ ſata ſit:fatidico qdé et mēorabili augurio. Iuter ātiqſſīa nāq; delubra hēt Quirini hoc ē ipſius Romuli.ī eo ſacræ myrti fuere duæ añ ædē ipſā p longū tēpus. Altera pñcia appellata:altera plebeia. Pñcia multis ānis præualuit. Flacceſcēte plebeia exuberās ac læta:q̄diu ſenatus quoq; floruit: illa uigens. Plebeia torrida ac ſq̄lida. Quæ poſtq̄ eualuit flaceſcēte pñcia marſico bello:lāguida auctoritas patꝝ facta ē:ac paulatī ī ſterilitatē emarcuit maieſtas. Quī & ara uetus fuit Vēeri myrteæ:quā nūc myrtiā uocāt. Cato tria gñā myrti ꝓdidit. Cādidā nigrā:cōiugalē:fortaſſis a cōiugis ex illo cluacīæ gñe. Nūc & alia diſtīctio ſatiuæ aut ſilueſtris:& ī utraq; latifoliæ. In ſilueſtri ꝓpria oxymyrſine. Satiuaꝝ gñā topiarii faciūt. Tarētiā folio minuto:nr̄atē patulo:exoticā dēſiſſīo:ſenis folioꝝ uerſibus. hæc nō ē ī uſu. ramoſa utraq; alia. Cōiugalē exiſtīo nūc nr̄atē dici. Myrtus odoratiſſīa ē ī ægypto. Cato docuit uinū fieri e nigra:ſiccata uſq; ī ariditatē ī umbra:atq; ita mulſo īdita. Si nō ſiccēt baccæ oleū gigni. Poſtea cōptū & ex alba uinū fieri albū:duobus ſextariis myrti tuſæ ī uini tribus heminis maceratæ:expreſſæq;. Folia & p ſe ſiccant ī farina ad ulceꝝ remedia ī corpore humano leniter mordaci puluere:ac refrigerādis ſudoribus. Quinīmo oleo quoq; miꝝ dictu ineſt qdam uini ſapor: ſimulq; pīguis liquor præcipua ui ad corrigenda uina:ſaccis añ pfuſis. Retinet qppe fæcē:nec præter puꝝ liquorē trāſire patit. datq; ſe comitē præcipua cōmēdatiōe liq̄to. Virgæ quoq; eius geſtatæ mō uiatori ꝓſūt in lōgo itinere pediti. Quin & uirgæ ānuli exptes ferri īguinū tumori medēt. Bellicis quoq; ſe rebus inſeruit: triūphanſq; de ſabinis Poſtumius libertus ī cōſulatu: q prīus ōniū ouās īgreſſus urbē ē : quoniā rēleuiter ſīe cruore geſſerat:myrto Veneris uictricis coronatus īceſſit. optabilēq; arborē etiā hoſtibus fecit. Hæc poſtea ouantiū fuit corona:excepto. M. Craſſo q de fugitiuis & ſpartaco laurea coronatus īceſſit. Maſſurius auctor ē:curru quoq; triūphātes myrtea corona uſos. L. Piſo tradit Papyriū Maſonē:q prīus ī mōte albano triūphauit de corſis myrto coronatū ludos cyrcēſes ſpectare ſolitū. Auus maternus africani ſequētis hic fuit. M. Valerius duabus coronis utebat laurea & myrtea: q & hoc uouerat.

DE Lauro gñā.xiii. Cap.xxx.

l Aurus triūphis proprie dicat uel gratiſſīa domibus:ianitrix Cæſaꝝ pōtificūq;. Quæ ſola & domos exornat : & ante limina excubat. Duo eius genrea tradit Cato : delphicam & cypriam . Pompeius leneus adiecit : quam muſtacem appellauit : quoniam muſtaceiis ſubiiceretur . Hanc eſſe folio maximo flaccidoque & albicante. Delphicam æq̄li colore uiridiorem : maximis baccis : atque e uiridi rubētibus. Hac uictores delphis coronari & triūphātes romæ. Cypriā eſſe folio breui nigro p margines ībricato criſpā. Et poſtea acceſſere gñā cuius hāc ſilueſtrē laurū aliq ītelligūt: nōnulli ſui gñis arborē. Differt color. ē. n. cærulea bacca. Acceſſit & regia:quæ cœpit auguſta appellari āpliſſīa & arbore & folio:baccis guſtatu quoq; non aſpo. Aliq negāt eādē eſſe:& ſuū genus regiæ faciūt lōgioribus foliis latioribuſque. Iidē ī alio gñe bacaliā appellāt hāc quæ uulgatiſſīa ē:baccaꝝq; fertiliſſīa. Sterilē uero eaꝝ(quod maxīe miror)triūphalē. eaq; dicūt triūphātes uti:niſi id a diuo Auguſto cœperit:ut docebīus:ex ea lauru quæ ei miſſa e cælo minima ē altitudīe : folio criſpo ac breui:quæ īuenit rara. Accedit ī topiario opere taxa excreſcente ī medio folio:paruulo ueluti lacinia folii:& ſīe ea ſpadonia mira opacitatis patiētia. Itaque q̄ta libeat ſub ūbra ſolū īplet. Eſt & chamedaphne ſilueſtris frutex:& alexandrina:quā aliqui idæā:alii hippoglotthiō:alii daphnē:alii carpophyllō:alii hypelatē uocāt. Rāos ſpgit a radice dodrātales topiarii:ac coronarii opis:folio acutiore q̄ myrti: molliore et candidiore. Maiore ſeīe īter folia rubro. Plurīa ī ida et circa heracleam ponti:nec niſi in mōtoſis. Id quoq; quod danaides uocat genus ī nominū ābitu eſt. Alii enī pelaſgū

alii euptalõ:alii cephalõ Alexãdri uocãt. Et hic frutex ẽ ramoſus:craſſiore ac molliore
q̃ laurus folio.ex cuius guſtatu accẽdat' os : thuris baccis e nigro ruffis. Notatũ ãtiqs
nullũ genus lauri in corſica fuiſſe.quod nũc ſatũ & ibi ꝓuenit. Ipſa pacifera: ut quã
prætẽdi etiã ĩter armatos hoſtes:qetis ſit ĩdiciũ. Romanis præcipue læticiæ uictoria/
rũq; nũcia. Addit' lr̃is:& militũ lãceis:pilisq;.faſces ĩpatoꝝ decorat. Ex iis in gremio
Iouis optimi maximi deponit':quotiens læticiã uictoria nouã attulit. Idq; nõ qa ꝑ/
petuo uiret:nec qa pacifera ẽ:præferenda utiq; myrto & oleæ ẽ : ſed qa ſpectatiſſima
ĩ mõte parnaſo.Ideoq; etiã grata Apollini: aſſuetis eo dona mittere iã & regibus ro/
manis:teſte.L.Bruto.Fortaſſis etiã ĩ argumẽtũ:quoniã ibi libertatẽ publicã is meruiſ/
ſet : lauriferã tellurẽ illã oſculatus ex reſpõſo. Et qa manu ſataꝝ receptaꝝq; ĩ domos
fulmine ſola nõ icit'. Ob has cãs eqdẽ crediderĩ honorẽ eis hĩtũ in triũphis potius: q̃
qa ſuffimẽtũ ſit cædis hoſtiũ & purgatio:ut tradit Maſſurius. Adeoq; ĩ ꝓfanis uſi/
bus pollui laurũ & oleã fas non ẽ:ut ne ꝓpitiãdis qdẽ numinibus accẽdi ex iis altaria
aræue debeãt. Laurus qdẽ manifeſto abdicat ignes crepitu:& q̃dã deteſtatione : inte/
raneoꝝ etiã uitia & neruoꝝ ligno torquente. Tiberiũ prĩcipẽ tonante cælo coronari
ea ſolitũ ferũt cõtra fulminũ metus. Sed & circa diuũ Auguſtum euenta eius digna
memoratu. Nãq; Liuiæ Druſillæ:quæ poſtea Auguſta mr̃imonii nomẽ accepit:cum
pacta eſſet illi Cæſari:gallinã conſpicui cãdoris ſedenti aqla ex alto abiecit in gremiũ
illæſã. Intrepideq; mirãti acceſſit miraculũ:quoniã tenẽtẽ roſtro laureũ ramũ honu/
ſtũ ſuis baccis. Cõſeruari alitẽ & ſobolẽ iuſſere aruſpices:ramũq; eũ ſeri ac rite cuſto/
diri. Quodq; factũ ẽ ĩ uilla Cæſaꝝ fluuio Tiberii ĩpoſita:iuxta nonũ lapidẽ flaminia
uia : quæ ob id uocat' ad gallinas . mireq; ſilua ꝓuenit. Ex ea triũphãs poſtea Cæſar
lauꝝ ĩ manu tenuit:coronãq; ĩ capite geſſit. Ac deĩde ĩpatores Cæſares cũcti. Tradi/
tuſq; mos ẽ ramos quos tenuerunt:ſerẽdi. Et durãt ſiluæ noĩbus ſuis diſcretæ. For/
taſſis ideo mutatis triũphalibus. Vnius arborũ latĩa lĩgua nomẽ ĩponit' uiris. Vnius
folia diſtĩguũt' appellatiõe.laureã.n.uocãus. Durat & ĩ urbe ĩpoſitũ loco:q̃do laure/
tũ ĩ auẽtino uocat':ubi ſilua lauri fuit. Eadẽ purificationibus adhibet'. Teſtatũq; ſit
obiter & ramo eam ſeri:quoniam dubitauere Democritus & Theophraſtus. Nunc
dicemus ſilueſtrium naturas.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS DECIMVS. PROOEMIVM.

Silueſtriũ arboꝝ naturæ. Cap.i.

POMIFERAE ARBORES:QVAEQVE MI/
tioribus ſuccis uoluptatẽ primæ cibis attulerunt:
& neceſſario alimẽto delicias ĩmiſcere docuerũt.
Siue illæ ultro ſiue ab hoĩe didicere blãdos ſapo/
res adoptiõe & cõnubio:idq; munus etiã feris uo/
lucribuſq; dedĩus ĩtra prædictas cõſtãt. Priũ erat
narrare glãdiferas quoq;: quæ prĩo uictũ morta/
liũ alueꝝt nutrices ĩopis ac feræ ſortis:ni præuerti
cogeret admiratio uſu cõpta : quænã q̃liſq; eſſet
uita ſĩe arbore ulla ſĩe frutice uiuẽtiũ.

Gẽtes ſine arbore:& miracula ĩ ſeptẽtrionalis
regionis arboribus. Cap.ii.

d Ixĩus & ĩ oriẽte qdẽ iuxta oceanũ cõplures ea neceſſitate gentes. Sũt uero & in
ſeptẽtriõe uiſæ nobis caucoꝝ : q maiores mĩoreſq; appellant'. Vaſto ibi meatu
ꝑpetuis bis dierum noctiũq; ſingulaꝝ interuallis effuſus ĩ immenſum agit' oceanus

æternã opiens reꝝ naturæ cõtrouerſiã. dubiũq; terræ ſit:an ps maris. Illic miſera gẽs
tumulos optinet altos: aut tribunalia ſtructa manibus ad expiméta altiſſimi æſtus:
caſis ita ĩpoſitis. nauigantibus ſĩles:cũ ĩtegãt aquæ circũdatæ naufragiis. Cũ uero re/
ceſſerĩt:fugiẽtes cũ mari piſces circa tuguria uenãt. Nõ pecudes hos hr̃e:nõ lacte ali:
ut finitĩos. Ne cũ feris qdẽ dimicare cõtigit õni ꝓcul abacto frutice. Vlua & paluſtri
iũco funes nectũt ad prætexẽda piſcibus retia. Captũq; manibus lutũ uẽtis magis q̃
ſole ſiccantes. Terra cibos & rigẽtia ſeptẽtriõe uiſcera ſua urũt. Potus nõ niſi ex hym/
bre ſeruato ſcrobibus ĩ ueſtibulo dõus. Et e gẽtes certe ſi uincãt̃ hodie a populo ro.
ſeruire ſe dicũt. Ita ẽ ꝓfecto:multis fortũa pcit ĩ pœnã. Aliud ĩ ſiluis miraculũ ĩ to/
tã reliquã germaniã referũt. Addũtq; frigori ũbras:altiſſĩe tñ. Haud ꝓcul ſupradic/
tis caucis circa duos præcipue lacus. Littora ipſa optinẽt quercus maxĩa auiditate
naſcẽdi. ſuffoſſæq; fluctibus aut ꝓpulſæ flatibus uaſtas cõplexu radicũ ĩſulas ſecũ af/
ferũt. Atq; ita libratæ ſtãtes nauigãt ĩgẽtiũ ramoꝝ armamẽtis. Sæpe territis claſſibus
nr̃is:cũ uelut de ĩduſtria fluctibus agerẽt̃:ut ĩ ꝓſpectu ſtãtes noctu:ĩopeſq; remedii
illæ prælũ nauale aduerſus arbores inirẽt.

DE Hyrciniæ ſiluæ magnitudĩe. Ca.iii.

IN eadẽ ſeptẽtriõali plaga hyrciniæ ſiluæ roboꝝ uaſtitas ĩtacta & cõgenita mũ/
do:ꝓpe ĩmortali ſorte:miracula excedit. Vt alia omittãt̃:fide caritura. Cõſtat
attolli colles occurſãtiũ ĩter ſe radicũ repcuſſu. Aut ubi ſecuta tellus nõ ſit:arcus ad
ramos uſq;. & ipſos ĩter ſe rixãtes curuari portaꝝ patẽtiũ mõ:ut t̃mas eqtũ trãſmittãt.

DE Glandiferis. Cap.iiii.

GLandiferi maxĩe gñis õnes:quibus honos apud romanos perpetuus.

DE Ciuica corona:& q frõdea corona donati. Cap.v.

HInc ciuicæ corõæ militũ uirtutis ĩſigne clariſſĩũ. Iã pridẽ uero & clæmẽtiæ ĩpa/
toꝝ:poſtq̃ ciuiliũ belloꝝ ꝓfanatiõe meritũ cœpit uideri:ciuẽ nõ occidere. Ce/
dũt iis murales:uallareſq;:& aureæ:q̃q̃ precio añcedẽtes. Cedũt & roſtratæ:q̃uis ĩ duo/
bus maxĩe ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dãte Magno Põpeio. Itẽq;
.M. Agrippa tribuẽte Cæſare e ſiculis:quæ et ipſa piratica fuere. Antea roſtra nauiũ
tribunali præfixa foro decus erant:ueluti populo ro. ipſa corona ĩpoſita. Poſtq̃ uero
tribunitiis ſeditionibus calcari ac pollui cœpe:poſtq̃ uires ex publico ĩ priuatũ magis
ſiguliſq; ciuiũ quæri:& ſacroſãcta õnia ꝓfana fecere:tũ a pedibus eoꝝ ſubiere ĩ capi/
ta ciuiũ roſtra. Dedit hãc Auguſtus coronã Agrippæ. Sed ciuicã a gñe hũano accepit
ipſe. Antiqtus qdẽ nulla niſi deo dabat̃. Ob id Homerus cælo tãtũ eas & prælio uni/
uerſo tribuit. Viriti uero ne ĩ certamĩe qdẽ ulli. Ferũtq; primũ õniũ Liberꝝ pr̃em ĩpo/
ſuiſſe capiti ſuo ex hedera. Poſtea deoꝝ honori ſacrificãtes ſũpſere uictimis ſĩul co/
ronatis. Nouiſſĩe & ĩ ſacris certamĩbus uſurpatæ:ĩ qbus hodieq; nõ uictori dãt: ſed
pr̃iã ab eo coronari ꝓnũciat̃. Inde natũ:ut etiã triũphaturis cõferrẽt̃ ĩ tẽplis dicãdæ.
mox ut & ludis darẽt̃. Lõgũ ẽ:nec ex ĩſtitutiõe opis diſſerere:qs quã romãoꝝ primus
acceperit. neq;. n. alias nouerãt q̃ bellicas. Quod certũ ẽ:uni gẽtiũ huic plura ſũt gñа
q̃ cũctis. Romulus frõdea coronauit Hoſtũ Hoſtiliũ:ꝙ fidenã prĩus irrupiſſet. Auus
hic Tullii Hoſtilii regis fuit. P. Detiũ pr̃em tribunũ militũ frõdea donauit exercitus
ab eo ſeruatus:ĩpatore Cornelio Coſſo cõſule ſãnitiũ bello. Ciuica iligna prĩo fuit:
poſtea magis placuit ex eſculo Ioui ſacra. Variatũq;:& hoc cũ quercu ẽ:ac data ubiq;
quæ fuerat:cuſtodito tñ honore glãdis. Additæ leges arctæ:& ideo ſupbæ:q̃ſq; cõfer/
re libeat cũ illa græcoꝝ ſũma:quæ ſub ipſo Ioue dat̃. Quiq; pr̃iæ muros prĩus ſcan/
dẽs audẽtẽ irrũpe occidit. Quiq; ciuẽ maluit ſeruare:q̃ hoſtẽ occidere. Vtq; eũ locũ ĩ
quo ſit actũ:optĩeret hoſtis eo die. Vtq; ſeruatus fateat̃:alias teſtes nil ꝓſũt. Vt ciuis
fuerit. Auxiliis q̃uis rege ſeruato decus id nõ dãt. Nec creſcit honos idẽ ĩpatore con/
ſeruato:quoniã cõditores ĩ quocũq; ciuẽ ſũmũ eſſe uoluerũt. Accepta licet uti ppe/
tuo ludis. Inducti ſẽper aſſurgi etiã ab ſenatu ĩ more ẽ. Sedendi ius ĩ ꝓxĩo ſenatui.
Vacatio munerum õniũ ipſi:pr̃iq; & auo pr̃no. XIIII. eas accepit Sictius Dẽtatus ut

rettulimus ſuo loco. Sex. Capitolinus. Is q̄dē & de duce Seruilio. Africanus de pr̄e accipe noluit apud trebiā. O mores æternos: q tāta opa honore ſolo donauerunt. Et cū reliq̄s corōas auro cōmēdarēt: ſalutē ciuis iis ī precio eſſe noluerūt: clara ꝓfeſſiōe: ſeruari q̄dē hoīem nefas eſſe lucri cā.

¶ DE Glāde gn̄a tredecī. ¶ Cap. vi.

GLādes opes eſſe nūc quoq; multaꝝ gentiū etiā pace gaudētiū cōſtar. Nec nō & īopia frugū arefactis molit̃ farina: ſpiſſat̃q; ī panis uſū. Quin & hodieq; per hiſpanias ſecūdis mēſis glans īſerit̃. Dulcior eadē ī cinere toſta. Cautū ē præterea lege. xii. tabulaꝝ: ut glandem ī alienū fūdū ꝓcidentē liceret colligere. Gn̄a eaꝝ multa. Diſtāt fructu: ſitu: ſexu: ſapore. Nāq; alia fageæ glādi figura: alia quernæ: & alia ilignæ. Atq; īter ſe quoq; geneꝝ ſiguloꝝ differētiæ. Præterea ſūt aliæ ſilueſtres: aliæ placidiores: quæ culta optinēt. Iā etiam ī mōtoſis planiſq; diſtāt. Sicut & ſexu mares ac fœmīæ: itē ſapore. Dulciſſīa ōniū fagi: ut q̄ obſeſſos etiā hoīes duraſſe ī oppido chio tradit Cornelius Alexāder. Gn̄a diſtīguere nō dat̃ nomībus: quæ ſūt alia alibi. q̄ppe cū robur quercūq; uulgo naſci uideāus: ſed æſculū nō ubiq;. Quartā uero gn̄is eiuſdē quæ cerrus uocat̃: ne italiæ q̄dē maiori ex p̄te notam eſſe. Diſtīguēus ergo ꝓprietate nat̃aq;. & ubi res coget: etiā græcis nomībus utēdū.

¶ DE Fagina glande: & reliquis glandibus: & carbone: & paſtu porcoꝝ. ¶ Cap. vii.

FAgi glās nucleis ſīlis: triāgula cute īcludit̃. Foliū tenue ac leuiſſimū: populo ſimile: celerrīe flaueſcēs: & media p̄te pleꝝq;. Gignēs ſup̄næ puulā baccā uiridē: cacumīe aculeatā. Fagi glās muribus gratiſſīa eſt. & ideo aīalis eius una ꝓuētus. Glires quoq; ſaginat. Expetit̃ & t̃dis. Arboꝝ fertilitas ōniū fere alternat: ſed maxīe fagi. Glādē quæ ꝓprie ītelligit̃: ferūt robur: quercus: æſculus: cerrus: ilex: ſuber. Cōtinent̃ hiſpido calice ꝑ gn̄a plus minus. Itē cōplectente folia præter ilicē: grauia: carnoſa: ꝓcera: ſinuoſa lateribus. nec cū cadūt flaueſcētia: ut fagi. Pro differētia geneꝝ breuiora uel lōgiora. Ilicis duo gn̄a. Ex iis ī italia folio nō multū ab oleis diſtāt. Milaces a quibuſdā græcis dictæ: in ꝓuīciis aq̄foliæ. Ilicis glans utriuſq; breuior & gracilior: quam Homerus aculon appellat: eoq; noīe a glande diſtīguit. Maſculas ilices negant ferre. Glās optīa ī quercu: atq; grādiſſīa: mox æſculo. Nā roboris p̄ua. Cerro triſtis: horrida: echinato calice ceu caſtaneæ. Sed ī querna alia dulcior: molliorq; fœminæ: maris ſpiſſior. Maxīe autē ꝓbāt̃ latifoliæ ex argumento dictæ. Diſtāt autē īter ſe magnitudīe: & cutis tenuitate. Itē q̄ aliis ſubeſt tunica rubigīe ſcabra: aliis ꝓtinus candidum corpus. Probat̃ & ea: cuius ī balano utrīq; ex lōgitudīe extrēa lapideſcit in duriciam. Melior cui ī cortice: q̄ cui ī corpore. Vtrūq; nō niſi mari. Præterea aliis ouata: aliis rotūda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior: cādidiorue q̄ præfert̃. Amaritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas ꝓceritaſq; differētiā hēt. In ipſis uero arboribus quæ maximā fert: hemeris uocat̃: breuior: & ī orbē comoſa: alaſq; ramoꝝ crebro cauata. Fortius lignū quercus hēt & īcorruptius: ramoſa & ipſa. Procerior tn̄ & craſſior caudice. Excelſiſſīa autē egilops: īcultis amica. Ab hac ꝓxīe latifoliæ proceritas: ſed minus utilis ædificiis. Atq; carbone dotata uitiis obnoxia ē: quāobrē ſolido utūt̃ carbone: ærarioꝝ tātū officinis cōpēdio: quoniā deſinente flatu protīus emoriēs ſæpius recoq̄t̃. Cætero plurīs ſcītillis. Idē e nouellis melior. Acerui cōfertis paleis recentibus luto camināt̃: accenſaq; ſtrue contis pūgit̃ dureſcens calx: atq; ita ſudorē emittit. Peſſīa & carbōi & materiæ haliphleos dicta: cui craſſiſſīus cortex atq; caudex: & plerūq; cauus fūgoſuſq;. Nec alia putreſcit ex hoc gn̄e: etiā cū uiuit. Quin & fulmine ſæpiſſime icit̃: q̄uis altitudine nō excellat. Ideo ligno eius nec ad ſacrificia uti fas hēt̃. Eidē raro glās: & cū tulerit amara: quā præter ſues nullū attīgit animal. Ac ne eæ q̄dem ſi aliud pabulū hēant. Hoc quoq; inter reliq̄ neglectæ religionis ē: q̄ emortuo carbone ſacrificat̃. Glās fagea ſuē hylarē facit: carnē coctibilē: ac leuē: & utilē ſtomacho. Iligna ſuē anguſtā: nitidā: ſtrigoſā: pōderoſā. Querna diffuſā ac grauiſſimā: & ipſa glandiū equæ dulciſſīa. Proxīam huic cerreā tradit Nigidius: nec ex alia

ſolidioré carné:ſed durā. Iligna tentari ſues:niſi paulatī det̄. Hāc nouiſſimā cadere. Fūgoſā carné fieri æſculo:robore : ſubere. Quæ glādé ferūt ōnes & gallā. Alterniſq; annis glādé. Sed gallā hemeris optimā:& coriis pficiédis aptiſſimā. Similem huic latifoliā:ſed leuioré:multoq; minus probatā. Fert & nigrā. Duo.n.gñā ſūt. Hæc tīgédis utilior.

¶ DE Glāde:& q̄ multa præter glādé eædé ferāt arbores. ¶ Cap.viii.

NAſcit̄ autem galla ſole de geminis exeūte erūpens noctu ſemp uniūerſa. Creſcit uno die cādidior. Et ſi excepta eſt æſtu areſcit protinus:neq; ad iuſtū īcremētū puēit:hoc ē:ut nucleū fabæ magnitudīé hēat. Nigra diutius uiret:creſcitq; ut īterdū mali compleat magnitudinem. Optima cōmagena. Deterrima ex robore. Signū eius ꝙ cauernæ tranſlucent. Robur præter fructū plurima alia gignit. Nanq; fert & gallæ utrunq; genus:& quædam ueluti mora ni diſtarent arida duricia plerūq; tauri caput imitantia:quibus fructus ineſt nucleis oliuæ ſimilis. Naſcūt̄ ī eo & pilulæ : nucibus non abſimiles. Intus hñtes flocculos molles:lucernarum luminibus aptos. Nā & ſie oleo flagrant:ſicuti galla nigra. Fert & aliam utilem pilulam cum capillo uerno tpr̄e tū melligeni ſucci. Gignunt & alii ramorum eius pilulas corpori nō pediculo adhærentes:candicantes umbilicis. Cætera nigra uarietate diſperſa. Media cocci colorem hñt. Aptis amara inanitas ē. Aliquādo & culices gignit. Nec nō & e foliis cōuolutas pilulas: & in folio rubētes. Aquoſos nucleos candicantes ac trāſlucidos: q̄diu molles ſint:ī quibus & culices naſcūt̄:matureſcunt ī modum.

¶ DE Canchrye:& cocco grano:& agarico:& ſubere. ¶ Cap.ix.

FErunt robora & canchryn:ita uocat̄ pilula in medicina urendi uim hñs. Gignit̄ & in abiete:larice:picea:tilia:nuce:platano:poſtq̄ folia cecidere hyeme durans. Cōtinet nucleum pineis ſimilem. Is creſcit hyeme. Aperit̄ uere pilula tota. Cadit cū folia cœperint creſcere. Tam multifera ſūt:et tot res præter glandem pariūt robora. Sed et boletos:ſuilloſq; gulæ nouiſſima iritamenta:quæ circa radices gignūt̄. Quercus probatiſſimos. Robur autem et cypreſſus et pinus noxios. Robora ferūt et uiſcū et mella:ut auctor eſt Heſiodus. Conſtatq; rores melleos e cælo ut diximus cadentes non aliis magis inſidere frōdibus. Cremati quoq; roboris cinerem nitroſum eſſe manifeſtum eſt. Omnes tamē has eius dotes ilex ſolo prouocat cocco. Granū hoc. Primoq; ceu ſpectes frutices paruos aquifoliæ ilicis: quiſquilium uocāt:penſioné alterā tributi pauperibus hiſpaniæ donati. Vſū eius gratioré in conchylii mentione tradidimus. Gignit̄ et ī gallacia africa piſidia cilicia : peſſimū in ſardinia. Galliaꝝ glādiferæ maximæ arbores agaricum ferūt. Eſt autem fungus candidus odoratus: ātidotis efficax: in ſummis arboribus naſcens:nocte relucens. Signum hoc eius:quod ī tenebris decerpitur. E glandiferis ſola:quæ uocat̄ egylops:fert pannos arentes : muſtoſo uillo:canos:non in cortice modo:ueꝝ et e ramis dependentes cubitali magnitudine: odoratos ut diximus inter unguēta. Suber minima arbor:glans peſſima:rara: cortex tantum in fructu:præcraſſus ac renaſcens:atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vſus eius anchoralibus maxime nauium:piſcantiumq; tragulis:et cadoꝝ obturamentis. Præterea in hyberno fœminarum calceatu:quamobrem non infacete græci cortices arborum appellant. Sunt qui fœminam ilicem uocent:atq; ubi non naſcitur ilex:pro ea ſubere utunt̄. In carpētariis præcipue fabricis ut circa elin et lacedæmoné. Nunc in italia tota naſcit̄:aut in gallia omnino.

¶ Quarum ſint ī uſu cortices. ¶ Cap.x.

COrtex e fago:tilia:abiete:picea:in magno uſu agreſtium. Vaſa corbeſq;:ac patentiora quædam meſſibus conuehendis uīdemiiſq; faciunt:atq; prætexta tugurioꝝ. Scribit in recēti ad duces explorator incidens litteras a ſucco.nec nō ī quodā uſu ſacrorum religioſus eſt fagi cortex. Sed non durat arbor ipſa.

¶ DE Scandulis et pinu pinaſtro abiete piceaq; larice tæda taxo. ¶ Cap.xi.

SCandulæ e robore aptiſſimæ:mox e glādiferis aliis : fagoq;:facillime ex ōnibus

quæ reſinam ferunt:ſed minime durant:præterq̄ e pino. Scandula contectam fuiſſe romā uſq; ad bellū Pyrrhi:annis q̄dringētis.lxx.Cornelius Nepos auctor ē. Siluarū certe diſtinguebant᷑ inſignibus. Fagus italo Ioui etiam nunc ē ubi lucus fageus fuit: portaq; querculana:colle in quem uimina petebant᷑:totq; lucis qbuſdam & geminis. .Q .Hortēſius dictator cum plebs ſeceſſiſſet in ianiculum:legem in eſculeto tulit:ut ea quod iuſſiſſet:omnes qrites tenerent. Peregrinæ tunc uidebant᷑ : quoniā nō erant ſuburbanæ:pinus atq; abies. Omneſq; quæ picē gignunt:de qbus nunc dicēus. Sīul ut tota condiendi uina origo cognoſcat᷑. Quæ ferunt in aſia aut in oriente prædictis picem. In europa ſex gn̄a cognataꝝ arboꝝ reſinā ferunt. Ex iis pinus: atq; pinaſter folium hn̄t capillamenti mō prætenue:lōgūq;:& mucrone aculeatū. Pinus fert minimū reſinæ:īterdū ex nucibus ipſis de qbus dictū ē. Vixq; ut aſcribat᷑ gn̄i. Pinaſter nihil aliud ē q̄ pinus ſilueſtris:mira altitudine:& a medio ramoſa ſicut pinus ī uertice. Copioſiorem dat hæc reſinā quo dicemus mō. Gignit᷑ & in planis. Eaſdē arbores alio noīe eſſe p oram italiæ quas ſtibulas uocant:ut pleriq; arbitrant᷑:ſed graciles:ſuccinctioreſq;:& enodes liburnicaꝝ ad uſus:pene ſine reſina. Picea montes amat atque frigora:feralis arbor:& funebri indicio ad fores poſita:ac rogis uirens. Iā tn̄ & ī domo recepta:tonſili facilitate. Hæc plurimā reſinā fundit:interueniente candida gemma tam ſili thuri:ut mixta uiſu diſcerni nō queat : & īde fraus ſæpiſſīe aſiæ. Omnibus iis gn̄ibus folia breui ſeta:& craſſiore:duraq; ceu cupreſſis. Piceæ rami pene ſtatī ab radice modici uelut brachia lateribus inhærent. Sīliter abieti expetitæ nauigiis. Situs ī excelſo mōtiū ceu maria fugerit:nec forma alia. Materies uero præcipua trabibus:& pluriſ uitæ opibus. Reſina ei uitium. Vn̄ fructus unus piceæ:exiguūq; ſudat:aliq̄do contactu ſolis. E diuerſo materies quæ abieti pulcherrima:piceæ ad fiſſiles ſcādulas: cupaſq;:& pauca alia ſecamēta. Quīto gn̄i ſitus idē:eadē facies:larix uocat᷑: materia præſtantior longe:incorrupta uis humori contumax:rubens præterea:& odore acrior. Pluſculū huic erūpit liquoris:melleo colore:atq; lētiore:nūq̄ duraſcētis. Sextū genus genus e tæda ꝓprie dicta:abundantior ſucco q̄ reliq̄:ꝑcior liqdiorq; q̄ picea:flammis ac lumini ſacroꝝ etiā grata. Hāc mares duntaxat ferūt:& eā quā græci ſtacten uocāt odoris grauiſſimi. Laricis morbus ē ut tæda fiat. Omnia aūt hæc gn̄a accenſa fuligīe īmodica carbonē repente expuūt:cū eruptionis crepitu. eiaculant᷑q; longe:excepta larice:quæ nec ardet:nec carbonē facit:nec alio mō ignis ui cōſumit᷑:q̄ lapides. Omnia uero ea ꝑpetuo uirēt:nec facile diſcernunt᷑ in fronde etiā a peritis:tāta nataliū mixt᷑a ē. Sed picea minus alta q̄ larix. Illa craſſior leuiorq; cortice:folio uilloſior : pīguior: & dēſior:molliorq; flexu. At piceæ rariora ſiccioraq; folia & tēuiora ac magis algētia. Totaq; horridior ē:& ꝑfuſa reſina. Lignū uero abieti ſimilius. Larix uſtis radicibus nō repullulat:ut in leſbo accidit incenſo nemore pyrrheo. Alia etiamnum generibus ipſis in ſexu differētia. Mas breuior & durior:fœmina procerior:pinguioribus foliis: & ſimplicibus:atq; non rigentibus. Lignum maribus durum:& in fabrili opere contortum. Fœminæ mollius : publico diſcrimine in ſecuribus. Eæ in quocunq; genere deprehendunt marem quippe reſpuuntur:& fragoſius ſidunt : ægrius reuelluntur. ipſaq; materies retorrida:& nigrior maribus radix. Circa idam in troade et alia differentia eſt montanæ maritimæq;. Nanque in macedonia & arcadia circa elin permutant nomina. Nec conſtat auctoribus quod cuiq; generi attribuant:nos iſta romano diſcernimus iudicio. Abies e cūctis ampliſſima eſt.Et fœmina etiam prolixior. Materia mollior:utiliorq;:arbore rotūdior:folio pinnato dēſa ut hymbres nō trāſmittat. at hilarior intuitu. E ramis generum horum pannicularum modo nucamenta ſquāmatim cōpacta dependent:præterq̄ larici. Hæ quoq; abietes maſculæ prima in parte nucleos habent: non item fœminæ. Piceæ uero totis panniculis minoribus gracilioribuſq; minimos ac nigros:propter quod græci phthirophoron eam appellant. In eadē nucamenta compreſſiora maribus ſunt:ac minus reſina roſcida. Similis his etiā nūc

aſpectu ē:ne qd prætereat̃ taxus:minus uirens:gracilisq; & triſtis:ac dira:nullo ſucco:
ex omnibus ſola baccifera. Mas noxio fructu. Letale quippe baccis in hiſpania præ/
cipue uenenum ineſt. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in gallia facta:mortifera fuiſſe
comptum eſt. Hanc Seſtius ſimilacem a græcis uocari dixit. Et eſſe in arcadia tam
præſentis ueneni : ut ſiqui dormiant ſub ea cibumue capiant:moriant̃. Sunt qui &
taxica hinc appellata dicant uenena:quæ nunc toxica dicimus:quibus ſagittæ tĩgãt̃.
Repertum innoxiam fieri:ſi in ipſam arborem clauus æreus addicat̃.

¶ Quibus modis fiant gñа picis:& quomodo fiat cædrum:& de ſpiſſa pice quomõ
fiat:& quibus modis reſina coquatur. ¶ Capitulum.xii.

PIx liquida in europa e tæda coqt̃ naualibus muniendis:multoſq; alios ad uſus.
Lignum eius conciſum furnis ũdiq; igni extra circundato ferro ut prĩus ſudor
aquæ mõ fluat in canali. Hoc in ſyria cædrum uocat̃:cui tanta uis eſt:ut in ægypto
corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſeruentur. Sequens liquor craſſior iam:
picem fũdit. Hæc rurſus in cortinas æreas coniecta:aceto ſpiſſat̃:& coagulata brutiæ
cognomen accipit:doliis duntaxat:uaſiſq; cæteris utilis:lentore ab alia pice differẽs.
Item colore rutilante:& ꝙ pinguior eſt. E tæda omnia illa fiunt. E picea reſina fer/
uentibus coacta lapidibus in alueis ualidi roboris:aut ſi aluei nõ ſint ſtruis cõgerie
uelut in carbonis uſu. Hec in uinum addit̃:farinæ modo tuſa:nigrior colore. Eadem
reſina ſi cum aqua leuius decoquat̃ colet̃q;:ruffo colore lẽteſcit:ac ſtillaticia uocat̃.
Seponunt̃ autem in id fere uitia reſinæ corticiſq;. Alia temperies ad crapulam. nãq;
flos crudus reſinæ cum multa haſtula tenui breuiq; auulſus concidit̃ ad cribrum mi/
nuta:deinde feruenti aqua donec coquat̃:perfũdit̃. Huius expreſſũ pĩgue præcipua
reſina fit:atq; rara:nec niſi paucis in locis ſubalpinæ italiæ:conueniens medicis. Re/
ſinæ albæ congiũ ĩ duobus aquæ pluuiæ coquũt. Alii utilius putant ſine aq̃ coquere
lento igne tota die.utriq; uaſe æris albi. Item terebinthinam in ſartagine referuenti:
hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentiſco.

¶ DE Zoſippa & ſapio:& quarum arborum materia in precio. ¶ Cap.xiii.

NOn omittendum apud eoſdem zoſippam uocari deraſam nauibus maritimis
picem cum cætera:nihil non experiente uita:multoq; efficaciorem ad omnia q/
bus pices:reſinæq; proſunt uidelicet adiecto ſalis callo. Aperit̃ picea e parte ſolari nõ
plaga:ſed uulnere ablati corticis:cum plurimum bipedali hiatu:ut a terra cubito cũ
minimum abſit. Nec corpori ipſi parcit̃:ut in cæteris:quoniã haſtula in fructu eſt.
Verum hæc terræ proxima laudat̃. Altior amaritudinem affert. Poſtea humor omnis
e tota confluit in ulcus. Item in tæda. Cum id manare deſiit:ſimili modo ex alia pte
aperit̃:ac deinde alia. poſtea tota arbor ſuccidit̃:& medulla eius urit̃. Sic & in ſyria
terebintho detrahunt cortices:ibi quidem & e ramis ac radicibus cum reſina damnet̃
ex iis partibus. In macedonia laricẽ maſculam urunt:fœminæ radices tantũ. Theo/
pompus ſcripſit in apolloniatarum agro picem foſſilem non deteriorem macedonica
ĩueniri. Pix optima ubiq; ex apricis aquilonis ſitu. Ex opacis horridior:uiruſq; præ/
ferens. Frigida hyeme deterior:ac minus copioſa & decolor. Quidam arbitrant̃ ĩ mõ/
toſis copia præſtantiorem fieri ac coloratiorem:& dulciorem quoq; & gratiorem dũ
reſina ſit. Decoctam autem minus picis reddere:quoniã in inferꝶ abeat:tenuioreſque
eſſe ipſas arbores q̃ ĩ planis. Sed has & illas ſerenitate ſteriliores. Fructũ quædã ꝓxĩo
anno ab inciſu largiunt̃:aliæ ſecundo:quædã tertio. Explet̃ autem plaga reſina non
cortice nec cicatrice: quæ ĩ hac arbore nõ coit. Inter hæc gña ꝓpriũ qdã fecere ſatiuũ:
quoniam ex cognatione eaꝶ ſerit̃:q̃lis dicta ẽ nucleis. Eiuſq; arboris imas ptes tædas
uocãt:cũ ſit illa arbor nil aliud q̃ picea feritatis paulũ mitigatæ ſatu. Satiui aũt mate/
ries cæſaꝶ e gñe fit:ſicuti docebĩus. ¶ DE Fraxino gña eius q̃ttuor. ¶ Cap.xiiii.

MAteriæ.n. cã reliquas arbores nata genuit. Copioſiſſimãq; fraxinum. Procera
hæc ac teres:pennata & ipſa folio. Multumque Homeri preconio & Achillis

haſta nobilitata. Materies eſt ad plurima utilis. Ea qdē quæ fit in ida troadis ītantū
cædro ſilis:ut ementes fallat cortice ablato. Græci duo gña eius fecere. Longā enodē:
alterā breuē duriorē fuſcioremq;:laureis foliis. Bumeliā uocāt ī macedonia āpliſſimā
lentiſſimāq;. Alii ſitu diuiſere. Campeſtrē.n.eſſe criſpam:mōtanā ſpiſſā. Folia earꝝ
iumentis mortifera: cæteris ruminantiū innocua græci ꝓdidere. In italia nec iumētis
nocet. Contra ſerpētes uero ſucco expreſſo ad potum:& īpoſita ulceribus opifera: ac
nihil æque reperit̃. Tantaq; eſt uis:ut ne matutinas qdem occidenteſue umbras q̃uis
ſint longiſſimæ:ſerpens arboris eius attingat:adeo ipſam ꝓcul fugat. Expta ꝓdius:
ſi fronde ea gyro claudat̃ ignis & ſerpens:in ignes potius q̃ in fraxinū fugere ſerpētē.
Mira nat̃æ benignitas: priuſq̃ hæ ꝓdeāt florere fraxinū:nec añ cōditas folia dīttere.

¶DE Tilia gña duo. ¶Cap.xv.

i IN tilia mas & fœmina differūt omni mō. Nanq; & materies maris dura ruffi-
orq; ac nodoſa & odoratior. Cortex quoq; craſſior: ac detractus īflexibilis. Nec
ſemen fert aut florē ut fœmina. quæ craſſior arbore:materia candida:præcellēſq; eſt.
Mirꝝ in hac arbore fructum a nullo aīalium attingi:foliorum corticiſq; ſuccum dulcē
eſſe. Inter corticem & lignum tenues tunicas multiplici membrana:e qbus uīcula ti-
liæ euocant̃. Tenuiſſimum eorum phillyræ coronarꝝ lēnicis celebres antiquorumque
honore. Materies teredinem non ſentit:ꝓceritate pq̃modica: uerꝝ utilis.

¶DE Aceris gñibus.x. ¶Cap.xvi.

a Cer eiuſdem fere āplitudīs:operꝝ elegantia ac ſubtilitate cædro ſecundū. Plura
eius gña. Album quod præccipui candoris uocat̃ gallicum in tranſpadana ita-
lia tranſq; alpes naſcens. Alterum genus criſpo macularꝝ diſcurſu:qui cū excellētior
fuit:a ſīlitudine caudæ pauonum nomen accepit. In iſtria retiaq; præcipuum. E ui-
liori gñe craſſiuenium uocat̃. Græci ſitu diſcernunt. Campeſtre.n.cādidum eſſe: nec
criſpum:quod glinon uocant. Montanum uero criſpius duriuſq;: etiam nunc e ma-
ſcula criſpius ad lautiora opera. Tertium genus zygiam rubētem fiſſili ligno: cortice
liuido & ſcabro. Hoc alii proprii gñis eſſe malunt:& latine caprinū appellant.

DE Bruſco molluſco:& ſtaphilodēdro & buxo gña tria. ¶Cap.xvii.

PVlcherrimum uero eſt bruſcum:multoq; excellentius etiamnum molluſcum.
Tuber utrūq; arboris eius:ſed bruſcum intortius criſpum. Molluſcum ſīpli-
cius ſparſum. Et ſi magnitudinem menſarum capet:haud dubie præferreret̃ cædro.
Nunc intra pugillares lectorumq; ſilicios aut laminas:raro uſu ſpectat̃. E bruſco fiūt
& menſæ nigreſcentes. Reperit̃ & in alno tuber:tāto deterius q̃to ab acere alnus ipſa
diſtat. Aceris mares prius florent. Etiamnum in ſiccis natæ præferunt̃ aq̃ticis: ſicut
& fraxini. Eſt & trans alpes arbor ſimillima aceri albo in materia:quæ uocat̃ ſtaphy-
lodendron. Fert ſiliquas:& in iis nucleos ſapore nucis auellanæ. In primis uero ma-
teries honorata buxo eſt raro criſpanti:nec niſi radice:cætero lenis:quies materia ſilē-
ti:& q̃dam duricia ac pallore commēdabilis. In ipſa uero arbore topiario opere. Tria
eius gña. Gallicum quod in metas emittit̃:amplitudineq; procerior eſt. Oleaſtrum
in omni uſu damnatum grauem fert odorem. Tertium genus noſtratis uocant. Sil-
ueſtre ut credo: mitigatum ſatu:diffuſius:& denſitate parietum uirens ſemper ac tō-
ſile. Buxus pyreneis ac cythero mōtibus plurima:ac berecynthio tractu. Craſſiſſima ī
corſica florem non ferendo. Quæ cā amaritudinis mellis. Semen illius cūctis aīan-
tibus īuiſum. Hæc in olympo macedoniæ gracilior:ſed breuis. Amat frigida:aprica.
In igne quoq; duricia quæ ferro:nec flamma nec carbone utilis.

¶DE Vlmo gña quattuor. ¶Cap.xviii.

i Nter has atq; frugiferas materiæ uitiumq; amicitia accipit̃ ulmus. Græci duo
eius genera nouere. Montoſam:quæ ſit amplior:campeſtrem quæ fruticoſa.
Italia attinias uocat excelſiſſimas:& ex iis ſiccanas illis præfert:quæ non ſunt riguæ.
Alterꝝ genus gallicas:tertiū noſtrates:dēſiore folio:& ab eodē pediculo numeroſiore.

At quartum ſilueſtre. Inter quas attiniæ non ferunt. Samariamita uero uocatᷣ ulmi
ſemen. Omneſq; e radicum plantis proueniunt. Reliquæ ſemine.

¶ DE Arboꝝ natura per ſitus. ¶ Cap.xix.

NVnc celeberrimis arborum dictis: quædam in uniuerſum de cunctis indicanda
ſunt. Montes amant cædrus larix tæda: & cæteræ e quibus reſina gignitᷣ. Item
aqfolia buxus ilex iuniperus terebinthus populus ornus cornus carpinus. Eſt & in
apennino frutex q uocatᷣ cotinus: ad liniamenta mõ conchylii colore ĩſignis. Mõtes
& ualles diligit abies robur caſtaneæ tilia ilex cornus. Aquoſis montibus gaudẽt acer
fraxinus ſorbus tilia ceraſus. Nõ temere in montibus uiſæ ſunt prunus punicæ ole/
aſtri iuglans morus ſambuci. Deſcendunt etiam in plana cornus corylus quercus
ornus acer fraxinus fagus carpinus. Subeunt & in montoſa ulmus malus pirus lau/
rus myrtus. Sanguinei frutices ilex: tingendiſq; ueſtibus naſcentes geniſtæ. Gaudet
frigidis ſorbus: & magis etiam betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore atq; tenui/
tate terribilis magiſtratuum uirgis. Eadem circulis flexibilis. Item corbium ſportis.
Bitumen ex ea galliæ excoquunt. In eoſdẽ ſitus comitatᷣ & ſpina nuptiarum facibus
auſpicatiſſima: quoniam inde fecerint paſtores qui rapuerunt ſabinas: ut auctor eſt
Maſſurius. Nunc facibus carpinus & corylus familiariſſimæ. Aquas odere cupreſſi
iuglandes caſtaneæ laburnum. Alpina & hæc arbor: nec uulgo nota. Dura ac cãdida
materie: cuius florẽ cubitalem longitudine apes non attingunt. Odit & quæ appel/
latᷣ Iouis barbi in opere topiario tonſilis: & in rotunditatẽ ſpiſſa argenteo folio. Nõ
niſi in aquoſis proueniunt ſalices alni populi ſiler. Liguſtra teſſeris utiliſſima. Item
uaccinia italiæ in aucupiis ſata. Galliæ uero etiam purpurea tingendi cã ad ſeruorum
ueſtes. Quæcũq; cõmunia ſunt mõtibus planiſq; maiora fiũt: aſpectuq; pulchriora.
Quæ ĩ cãpeſtribus: meliora materie. Criſpiora quæ ĩ mõtibus exceptis malis piriſq;.

¶ Diuiſio generum. ¶ Cap.xx.

PRæterea arborum aliis decidunt folia. aliæ ſempiterna coma uirent. Quã dif/
ferentiã neceſſe eſt añcedat prior. Sũt.n.arborum quædam omnino ſilueſtres:
quædam urbaniores: q̃s his placet nomĩbus diſtinguere. Ergo mites: quæ fructu aut
aliq̃ dote ũbrarũue officio humanius iuuant: non improbe dicantᷣ urbanæ.

¶ Quibus folia non decidant: & de rhododendro. ¶ Cap.xxi.

HAꝶ generi nõ decidunt oleæ lauro palmæ myrto cupreſſo pinis hederæ rhodo/
dendro. Et quamuis herba dicatᷣ ſabina rhododendron: ut nomine apparet: a
græcis uenit. Alii neruim uocarunt: alii rhodophanen: ſempiternum fronde roſæ ſili/
tudine: caulibus fruticoſum. Iumentis capriſq; & ouibus uenenũ ẽ. Idẽ homini cõtra
ſerpẽtiũ uenena remedio. ¶ Item quibus folia non decidunt: & quibus nõ õnia
folia cadant: & quibus locis nullæ arborum. ¶ Capitulum.xxii.

SIlueſtrium generis folia non decidunt abieti larici pinaſtro iunipero cædro te/
rebintho buxo ilici aqfolio ſuberi taxo tamarici. Inter utraq; gña ſũt ãdrachne
in græcia: & ubiq; unedo. Reliq̃.n. folia decidunt his præterq̃ in cacuminibus. Non
decidunt autem & in fruticum genere quibuſdam rubo & calamo. In thurino agro
ubi urbs ſybaris fuit: ex ipſa urbe proſpiciebatᷣ quercus una nunq̃ folia dimittens: nec
ãte mediam æſtatem germinans. Idq; mirum eſt græcis auctoribus proditum. Apud
nos poſtea ſileri. Nam locorum tanta uis eſt: ut circa memphin ægypti: & in elephã/
tine thebaidis nulli arbori decidant: ne uitibus quidem.

¶ DE Natura foliorum cadentium: & quibus foliorum uarii colores. ¶ Cap.xxiii.

CAeteræ omnes extra prædictas (etenim numerare longum eſt) folia deperdunt.
Obſeruatumq; non areſcere: niſi tenuia & lata & mollia. Quæ uero nõ decidãt
callo craſſa & anguſta eſſe. Falſa definitio ẽ non decidere iis quarum ſuccus pĩguior
ſit. Quis.n.poteſt in ilice ĩtelligere? Decidere Timæus mathematicus ſole ſcorpionẽ
tranſeũte ſyderis ui: ut quodã ueneno aeris putat. Cur ergo non eadẽ cauſa aduerſũ

omnes polleat:iure miremur. Cadunt plurimis autũno. Quædam tardius amittunt:
atq; in hyemes prorogãt moras. Nec intereſt maturius germinaſſe:utpote cũ quædã
primæ germinent:& inter nouiſſimas nudent̃:ut amygdala fraxini ſambuci. Morus
autẽ nouiſſime germinat:& cũ primis folia dimittit. Magna & in hoc uis ſoli. Prius
decidunt in ſiccis macriſq;:& uetuſtæ prius arbori. Multis etiã añq̃ matureſcat fruc⁄
tus. In ſerotina ficu:& hyberna piro:& malo granato:ẽ pomũ tantũ aſpici in matre.
Neq; iis autẽ quæ ſemper retinent comas:eadẽ folia durant:ſed ſubnaſcentibus aliis
tũc areſcunt uetera. quod euenit circa ſolſtitium. Maxĩe foliorum unitas ĩ ſuo cuiq;
gñe pmanet:præterq̃ populo hederæ crotoni:quam & cinũ dixĩus uocari.

¶ DE Populo tria gña:& quorum foliorum figura mutet̃. ¶ Cap. xxiiii.

POpuli tria gña:alba:& nigra:& quæ libyca appellat̃ minima folio ac nigerrima:
fungiſq; enaſcentibus laudatiſſima. Alba folio bicolor:ſupne cãdicans ĩferiore
pte uiridi. Huic nigræ quæ & crotoni folia in iuuenta circinnatæ rotunditatis ſunt.
Vetuſtiora in angulos exeũt. E contrario hederæ anguloſa rotũdãt̃. Populorũ foliis
grandiſſĩa lanugo. euolat cãdidæ. tradita folio numeroſiore candida:& ut uilli:folia:
granatis & amygdalis rubentia. Mirꝝ in primis id quod ulmo tiliæq; & oleæ: populo
albo & ſalici euenit. Circũagũt̃.n. folia eaꝝ poſt ſolſtitiũ. Nec alio argumẽto certius
intelligit̃ ſydus confectũ.

¶ Quæ folia uerſentur omnibus annis: quæ foliorũ
eius palmis cura & uſus:& foliorum mirabilia. ¶ Cap. xxv.

ESt & publica omnium folioꝝ differentia. In ipſis nanq; ps ĩferior a terra herbi⁄
do uiret colore. Ab eadẽ leuiora. Neruos callũq; & articulos ĩ ſupiore hñt pte.
Inciſuras uero ſubter:ut manus humana. Oleæ ſupnæ cãdidiora:& minus leuia. Itẽ
hederæ. Sed õniũ folia quotidie ad ſolẽ oſcitant:interiores partes tepefieri uolẽtia.
Superior pars omnium lanuginem quantulancunq; habet. Quæ in aliis gentium
lana eſt. In oriente funes ualidos e palmæ foliis fieri dictum eſt:eoſq; in humore uti⁄
liores eſſe. Et apud nos uere palmæ a matre integræ decerpunt̃. Meliores enim ſunt
quæ non diuiſæ fuerint. Siccantur ſub tecto quaternis diebus. Mox ĩ ſole expãdũt̃.
Et noctibus relictæ donec cãdore inareſcant:poſtea in opera diuidunt̃. Latiſſĩa folia
ſunt fico uiti platano. Anguſta myrto punicæ oleæ. Capillata pino cædro. Aculeata
aquifolio:& ilicum generi. Nam iunipero ſpina pro folio eſt. Carnoſa cupreſſo ta⁄
marici. Craſſiſſima alno. Lõga arũdini ſalici. Palmæ etiã duplicia. Circĩnata piro.
Mucronata malo. Anguloſa hederæ. Diuiſa platano. Inſecta pectinũ modo piceæ
abieti. Sinuoſa toto ambitu robori. Spinoſa cute rubo. Mordacia ſunt quibuſdam:
ut urticis. Pungentia pino piceæ abieti larici cædro aquifoliis. Pediculo breui oleæ
& ilici:longo uitibus: tremulo populis. Et hiſdem ſolis inter ſe crepitantia. Iam & ĩ
pomo ipſo mali quodam in genere parua mediis emicant folia. Interim & gemina.
Præterea aliis circa ramos:aliis in cacumine ramorum. Robori et in ipſo caudice. Iã
denſa ac rara:ſempq; lata rariora. Diſpoſita myrto. Concaua buxo. Inordinata põis.
Plura eodem pediculo exeũtia malis piriſq;. Ramuloſa ulmo:et cytiſo. Quibus ad⁄
iicit Cato decidua a populo quernaq; animalibus iubens dari non perarida. Bubus q⁄
dẽ et ficulnea ilignaq; et hederacia. Dãt̃ et ex arũdine ac lauro. Decidũt ſorbo uni⁄
uerſa. Cæteri paulatĩ. Et de foliis hactẽus.

¶ DE Ordine naturæ in ſatis: et de
flore arboꝝ:et cõceptu: et germinatione:et partu:et quo ordine floreãt. ¶ Cap. xxvi.

ORdo autem naturæ annuus ita ſe habet. Primus eſt conceptus flare incipiente
uento fauonio. Exinde fere. vi. idus febru. Hoc.n. maritant̃ uiueſcentia e terra.
Cum etiam equæ in hiſpania ut diximus. Hic eſt genitalis ſpiritus mundi a fouẽdo
dictus:ut quidam exiſtimauere. Flat ab occaſu æquinoctiali uer ĩchoans: cathlitionẽ
ruſtici uocant geſtiente natura ſemina accipere:eaq; anima inferente omnibus ſatis.
Concipiunt uariis diebus:et pro ſua quæq; natura. Alia protinus ut animalia. Tar⁄
dius aliqua et diutius grauida partus gerunt. quod germinatio ideo uocatur. Pariũt

uero cum florent:floſque ille ruptis conſtat utriculis. Sed educatio in pomo ē. Hoc et germinatio arborum. Flos eſt pleni ueris indicium:et anni renaſcentis. Flos gaudiū arborum. Tunc ſe nouas aliaſq; q̄ ſunt:oſtendunt. Tunc uariis coloꝝ picturis in certamē uſque luxuriant. Sed hoc negatum pleriſq;. Nam nec omnes florēt: ſed ſunt triſtes quædam:quæque non ſentiant gaudia ānorum. Nam neque ilex picea larix pinus ullo flore exhylarātur:nataleſue pomorum recurſus ānuos uerſicolori nūtio promittunt. Nec fici atq; caprifici. Protinus enim fructū flores gignunt. In ficis mirabiles ſunt et abortus:qui nunq̄ matureſcunt. Nec iuniperi florent. Quidā earū duo genera tradunt. Alteram florere:nec ferre. Quæ uero non floreat:ferre protinus baccis ſubnaſcētibus quæ biennio hæreant. Sed id falſum:omnibuſq; iis dura facies ſemper. Sic et hominum multis fortuna ſine flore eſt. Omnes autem germināt etiā quæ non florent. Magna et locorum differentia. Quippe cum ex eodem genere quæ ſunt ī paluſtribus priora germinent:mox campeſtria:nouiſſima in ſiluis. Per ſe autē tardius piri ſilueſtres q̄ cætera. Primo fauonio germīat cornus. Proxīe laurus. Pauloq; ante æquinoctium tilia acer. Inter prīas uero populus ulmus ſalix alnus nuces. Feſtinat et platanus. Cæteræ uere concepto aquifoliū terebinthus paliurus caſtanea glandes. Serotino autem germine malus:tardiſſimus ſuber. Quibuſdam geminatur germinatio:nimia ſoli ubertate:aut inuitantis cæli uoluptate:quod magis in herbis ſegetum euenit. In arboribus tamen nimia germinatio elaſſeſcit. Sūt aliæ naturales quidem quibuſdam germinationes:ꝑiterque uernæ:quæ ſuis conſtant ſyderibus:q̄ꝝ rō aptius reddet̃ ab hoc tertio uolumīe. Hyberna aquilæ exortu. Aeſtiua canis ortu. Tertia arcturi. Has duas quidem omnibus arboribus communes putāt. Sentiri autē maxime in fico uite punicis cauſam afferentes:quoniam in theſſalia macedoniaque plurima tunc ficus exeat. Maxime tamen in ægypto apparet hæc rō. Et reliquæ ꝗdē arbores ut primum cœpere continuant germinationem. Robur & abies & larix ītermittunt triptito:ac terna germina edunt. Ideo & inter ſquammas corticem ſpargūt. Quod omnibus arboribus in germinatiōe euenit:quoniam prægnantium rumpitur cortex. Eſt autem prima earum incipiente uere circiter.xv.diebus. Iterum germinant tranſeunte geminos ſole. Sic fit ut dum prima cacumina impellunt̃:ſe cutis aperiat geniculato incremento. Tertia eſt earundem ad ſolſtitium breuiſſima : nec diutius ſeptenis diebus. Clareq; & tunc cernit̃ excreſcentium cacuminum articulatio. Vitis ſola bis parturit:cum primum emittit uuam: iterum cum digerit. Eorum quæ non florēt:ꝑtus tantum eſt:& maturitas. Quædam ſtatim in germinatione florent:ꝓperantq; in eo:ſed matureſcūt tarde:ut uites. Serotino quædam germinatu florēt:maturantq; celeriter:ut morus quæ nouiſſima urbanarum germinat:nec niſi exacto frigore:ob id dicta ſapientiſſīa arborum. Sed cum cœperit in tātum uniuerſa germīatio erumpit ut una nocte peragat etiam cum ſtrepitu. Ex iis quæ hyeme:aꝗla exoriente (ut dixīus)concipiunt:floret prima omnium amygdala:menſe ianuario. Martio uero poma matura. Ab ea proxime florent armeniaca: dein tuberes:& præcoces. Illæ peregrinæ:hæ coactæ. Ordine autem naturæ ſilueſtrium primæ ſambucus : cui medulla plurima. Et cui nulla cornus maſcula. Vrbanarum malus:ꝑuoq; poſt ut ſīul poſſit uideri:pirus & ceraſus & prunus. Sequitur laurus:illāq; cupreſſus. Deinde punica fici. At uites & oleæ florentibus iam his germinant. Concipiunt uergiliarum exortu. Hoc ſydus illarum eſt. Floret aūt ſolſtitio uitis:& quæ paulo ſerius incipit olea. Defloreſcunt omnia ſeptenis diebus:nō celerius. Quædam tardius. Sed nulla pluribus bis ſeptenis. Omnia & intra.viii.iulii idus eteſiaꝝ præcurſu. Nec ſtatī fructus ſeqt̃ ī aliꝗbus.

¶DE Corno & quo tp̄e quæq; ferāt:& quæ fructū nō ferāt:& quæ īfœlices exiſtiāt̃:& quæ facillīe fructū ꝑdūt:& ꝗbus fructus anq̄ foliū naſcāt̃. ¶Ca.xxvii.

COrnus.n. circa ſolſtitia reddit primo cādidum:poſtea ſanguineum. Ex eo gñe fœmina poſt autumnum fert baccas acerbas & īguſtabiles cūctis animantibus.

Ligno quoq; fũgoſa & inutilis. Sumas e fortiſſimis quæ ſit tanta differentia ab eodẽ
gñe. Et terebinthus meſſibus reddit ſemen:& acer:& fraxinus:nuces:& mala:& pira:
præterq̃ hyberna aut præcocia. Autumno glandiferæ. Serius etiamnum uergiliarum
occaſu. Aeſculus tantum autumno. Incipiente autem hyeme quædam gña mali pi-
riq; & ſuber. Abies flores croci colore circa ſolſtitium. Semen uero reddit poſt uer-
giliaꝝ occaſũ. Pinus autem & picea præueniunt germinatione.xv.fere diebus. Semẽ
uero poſt uergilias & ipſæ reddunt. Cædri & iuniperus & ilex annuæ fere habentur.
nouuſq; fructus in iis cum autumno pendet. In maxima tñ admiratione pinus eſt.
Habet fructum matureſcentem.Habet proximo anno ad maturitatem uenturum:ac
deinde tertio.Nec ulla arbor auidius ſe promittit. Quo menſe ex ea nux decerpitur:
eodem matureſcit alia.& ſic diſpenſat́:ut nullo non menſe matureſcant. Quæ ſe in
arbore ipſa diuiſere uocant́ zimiæ. læduntq; cæteras:niſi detrahant́. Fructum arboꝝ
ſolæ nullum ferunt:hoc eſt ne ſemen quidem tamarix. Scopis tantum naſcẽs popu-
lus alnus ulmus attinia alaternus cui folia inter ilicẽ & oliuam. Infœlices aũt exiſti-
mant́:damnatæq; religione quæ neq; ferunt́ unq̃:neq; fructum ferunt. Cremutius
auctor eſt:nunq̃ uirere arborem:ex qua Phyllis ſe ſuſpenderit. Quæ gummi gignũt:
poſt germinationem aperiũt́. Gummi uero non niſi fructu detracto ſpiſſat́. Nouel-
læ arbores carent fructu: quandiu creſcunt. Perdunt autem facillime añ maturitatẽ
palma ficus amygdala malus pirus. Itẽ punica:quæ etiam roribus nimiis & pruinis
florem amittit. Qua de cã inflectũt ramos eius:ne ſubrecti humorem infeſtũ excipi-
ant:atq; contineant. Pirus & amygdala etiam ſi non pluat : ſed fiat auſtrinum cælũ
atq; nubilum amittunt florem: & primos fructus ſi cum defloruere tales dies fuerĩt.
Ociſſime autem ſalix amittit ſemen añq̃ omnino maturitatem ſentiat : ob id dicta
ab Homero frugiꝑda. Secutaq; ætas ſcelere ſuo interpretata eſt hanc ſententiam: qñ
ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentum eſſe conſtat. Sed hoc quoq; ꝓuidẽs
nat́a facile naſcenti & depacto ſurculo incurioſius ſemen dedit. Vna tantum ꝓditur
ad maturitatem proferre ſolita in creta inſula ipſo deſcenſu Iouis ſpeluncæ toruum
ligneumq; magnitudine ciceris. Fiunt uero quædam loci uitio infructuoſa:ſicut in
pharo ſiluacenda:quæ nil fert. Perſicæ arbores in rhodo florent tantum. Fit hæc dif-
ferentia & ex ſexu. In iis eſſe mares quæ non ferunt. Aliqui hoc permutantes mares
eſſe:quæ ferant:tradunt. Facit & denſitas ſterilitatem. Gignentium autem quædam
ex lateribus ramorum & cacumĩbus ferũt:ut pirus punica ficus myrtus. Cætero eadẽ
natura quæ frugibus. nãq; & in eis ſpica in cacumen naſcit́. legumina in lateribus.
Palma ſola ut dictum eſt:in ſpatulis hẽt fructum racemis propendentem. Reliquis
ſub folio pomum:ut protegat́:excepta fico:cui folium maximum umbroſiſſimũq;:
& ideo ſupra id pomũ.ei demũ ſerius foliũ naſcit́ q̃ pomũ. Inſigne prodit́ ĩ quodã
gñe ciliciæ cypriæ helladis:ficos ſub folio:groſſos uero ſupra foliũ naſci. Ficus & præ-
coces hẽt:quas athenis prodromos uocant. In laconico gñe maximæ ſũt.

¶ DE Biferis & triferis:& quæ celerrĩe ſeneſcãt:& de ætatibus eaꝝ. ¶ Cap.xxviii.

SVnt & biferæ in eiſdẽ. In cea inſula caprifici triferæ ſũt. Primo fœtu ſequens
euocat́:ſequenti tertius. Hoc fici caprificant́. Et caprifici aũt ab aduerſis foliis
naſcunt́. Biferæ & in malis ac piris quædã ſicut & præcoces. Malus ſilueſtris bifera.
Sequens eius fructus poſt arctuꝝ: in apricis maxime. Vites qdẽ & triferæ ſunt : q̃s
ob id inſanas uocant:quoniã in iis alia matureſcunt:alia turgeſcũt:alia florent. M.
Varro auctor ẽ:uitẽ fuiſſe zmyrnæ apud matreã triferã: & malũ in agro conſentino.
Hoc autẽ euenit perpetuo in frauẽneſi africæ agro:de quo plura alias:ea ẽ ſoli fertili-
tas. Trifera eſt & cupreſſus. Nãq; baccæ eius colligunt́ menſe ianuario : et maio: et
ſeptẽbri:ternaſq; eaꝝ gerũt magnitudĩes. Eſt uero et in ipſis arboribus:etiã honuſtis
peculiaris differẽtia. Summa ſui ꝑte fertilior ẽ arbutus. Quercus inferiore:iuglãdes:
fici:mariſcæ. Omnes quo magis ſeneſcunt:eo maturius ferunt:et ĩ apricis locis nec

lauro:& īæq̄les. Itē oleæ:cui & ramoſæ. At robori carnoſæ. Robora ſuas ī ꝓfundum
agūt. Si Virgilio qdē credīus æſculus q̄tū corpore eminet:tātū radice deſcēdit. Oleæ
maliſq; & cupreſſis ꝑ ſūma ceſpitū. Aliis recto meatu:ut lauro oleæ. Aliis flexuoſo:
ut fico. Minutis hæc capillamētis hirſuta:ut abies:multæq; ſiluestriū. E qbus mōta/
ni prætenuia fila decerpētes ſpectabiles lagenas & alia uaſa nectūt. Quidā nō altius
deſcēdere radices q̄ ſolis calor tepefaciat. Idq; natˀa loci tenuiores ſiue grauiſſīas dixe/
re:quod falſū arbitror. Apud auctores certe īuenitˀ abietis plātā cum trāſferretˀ: octo
cubitoꝝ ī altitudīe:nec totā refoſſā:ſed abruptā. Maxīa ſpatio atq; plenitudīe & cæ/
dri ē.ab ea platani:roboris:& glādiferaꝝ. Quarūdā radix uiuacior ſupficie:ut lauri.
Itaq; cū trūco inaruit reciſa etiā lætius fruticat. Quidā breuitate radicū celerius ſe/
neſcere arbores putāt. Quod coarguūt fici:q̄ꝝ radices lōgiſſīæ:& ſenectus ociſſima.
Falſū arbitror & quod aliq ꝓdidere:radices arboꝝ uetuſtate minui. Viſa &enī ē āno/
ſa quercus euerſa ui tēpeſtatis:& iugeꝝ ſoli āplexa. Proſtratas reſtitui pleꝝq;:& q̄dā
terræ cicatrice reuiuiſcere:uulgare ē. Et failiariſſimū hoc platanis:quæ pluriū uētoꝝ
cōcipiūt ꝓpter denſitatē ramoꝝ. Quibus amputatis leuatæ onere in ſua ſcrobe repo/
nuntur. Factumq; iam eſt hoc & in iuglandibus:oleiſq;:ac multis aliis.

DE Prodigioſis arboribus:& quibus modis ſponte naſcuntˀ:& ꝙ nō omnia ubiq;
naſcantur:& quæ non alibi naſcantur arbores. Capitulum.xxxiii.

Est ī exēplis & ſīe tēpeſtate ullaue cā alia q̄ ꝓdigii cecidiſſe multas:ac ſua ſpōte
reſurrexiſſe. Factū hoc populi ro.qritibus oſtentū cibricis bellis nuceriæ i luco
Iunonis ulmo poſtq̄ etiā cacumē āputatū erat:quoniā in arā ipſā ꝓcūbebat:reſtituta
ſpōte:ita ut ꝓtinus floreret. A quo deīde tpr̄e maieſtas poppli ro.reſurrexit: quæ an̄
uaſtata cladibus fuerat. Memoratˀ hoc idē factū & in philippis ſalice ꝓcidua atq; de/
trūcata. Et ſtagiris ī muſæo populo alba. Oīa fauſti ominis. Sed maxie miꝝ ātādri
platanus etiā circūdolatis lateribus reſtibilis ſponte facta: uitæq; reddita. Lōgitudīe
.xv.cubitoꝝ:craſſitudīe q̄ttuor ulnaꝝ. Arbores q̄s natˀæ debeāus tribus mōis naſcūtˀ.
Sponte:aut ſeīe:aut ab radice. Cura nūeroſior exiſtit:de q̄ ſuo dicēus uolumīe. Nūc
enim totus ſermo de natˀa ē:multis mōis miriſq; mēorabili. Nāq; nō oīa ī oibus locis
naſci docuimus:nec trāſlata uiuere. Hocq; alias faſtidio:alias contumacia: ſæpius ī/
becillitate eoꝝ quæ trāſferūtˀ:euenit. Alias cælo īuidente:alias ſolo repugnāte. Faſti/
dio balſamū alibi naſci natˀa q̄ in ſyria noluit fere. Necnō & palmā naſci ubiq;: aut
natā pere:uel cū ꝓmiſit etiā oſtēditq; ea educare quæ tāq̄ ī uita peperit. Nō hētuires
frutex cīnami ī ſyriæ uicina puēiēdi. Nō ferūt amomi nardiq; deliciæ: ne ī arabia q/
dē ex india naue pegrinari. Tētauit.n. Seleucus rex. Illud maxie miꝝ ipſas arbores
pleꝝq; exorari ut uiuant atq; trāmigrēt. Aliq̄do & a ſolo īpetrari ut alienas alat: ad/
uenaſq; nutriat.cælū nullo mō qt flecti. Viuit in italia pipis arbor. Caſiæ uero etiā ī
ſeptētrionali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed ūde ſorbētes ſuccū ōnē ex iis ſoles
coquēteſq; lachrymāˀ Illud ꝓxīe miꝝ mutari natˀa ī iiſdē locis atq; īprouiſo ualere.
Cædrū æſtuoſis ptibus dederat.& ī lyciis frigidiſq; mōtibus naſcitˀ. Frigus inimicum
lauro fecerat.ſed ī olympo copioſior nulla ē. Circa boſphoꝝ cīmeriū ī pāticapeo urbe
ōni mō laborauit Mithridates rex & cæteri īcolæ:ſacroꝝ certe cā lauꝝ myrtūq; hr̄e:&
nō cōtigit:cum abūdēt arbores ibi punicæ ficiq;. Iā mali & piri laudatiſſīæ. Frigidas
natˀa eodē tractu nō genuit arbores pinū abietē piceā. Et qd attīet ad pōtū abireˀ Iux/
ta romam ipſā caſtaneæ:ceraſiq; ægre ꝓueniūt. Perſica ī thuſculano. Nec nō nuces
græcæ cum tedio inſeruntur. Terracina ſiluis ſcatet eaꝝ.

DE Cupreſſo:& ꝙ ex terra noua aliq̄ ſæpe naſcātˀ quæ ī ea an̄ nō fueꝝt. Ca.xxxiiii.

CVpreſſus aduena & difficillīe naſcētiū fuit:ut de q̄ uerboſius ſæpiuīq; q̄ de om/
nibus aliis prodiderit Cato. Natu moroſa:fructu ſupuacua:baccis torua:folio
amara:odore uiolenta. Ac ne ūbra qdē gratioſa:materie rara:ut pene fruticoſi gn̄is.
Diti ſacra: & ideo funebri ſigno ad domos poſita. Fœmīa ſterilis diu. Mete demum

aſpectu non repudiata diſtinguẽdis tantũ pinoꝝ ordinibus. Nuncuero tõſilis facta in denſitate parietũ: coercitaq; gracilitate perpetuo tenera. Trahit̃q; etiã in picturas ope hiſtoriali uenatus claſſeſue & imagĩes reꝝ tenui folio breuiq; & uirẽte ſupueſtiẽs. Duo gña eaꝝ. Meta in faſtidiũ conuoluta quæ & fœmĩa appellat̃. Mas ſpgit extra ſe ramos: deputat̃q;: & accipit uitẽ. Vtraq; autẽ ĩmittit̃ in ptıcas aſſereſue ãputatione ramoꝝ: q.xiii.ãno denariis ſingulis ueneũt. Quæſtuoſiſſĩa in ſatus rõne ſilua. Vulgoq; dotẽ filiaꝝ ãtiq plantaria appellabant. Huic pr̃ia inſula creta: q̃q̃ Cato tarẽtinã eam appellat. Credo ꝙ primum eo uenerit. Et ĩ enaria ſucciſa regermĩat. Sed ĩ creta quocũq; loco terram mouerit qſpiam niſi ferat̃ alia: hæc gignit̃ : ꝓtinuſq; emigrat. Illa uero etiam non appellato ſolo ac ſponte: maximeq; in idæis montibus : & quos albos uocant: ſummiſq; iugis ubi niues nunq̃ abſunt plurima. Quod miremur: alibi non niſi in tepore ꝓueniens: & nutricem magnopere faſtidiens. Nec terræ tãtũ nat̃a circa has refert aut perpetua cæli: ueꝝ & quædam tpãria uis hymbriũ. Aliquæ pleꝝq; ſemina afferunt: & certo fluunt gñe. Aliquæ etiam incognito. quod accidit cyrenaicæ regioni cum primum ibi laſſerpitiũ natum eſt: ut ĩ herbaꝝ natura dicemus. Nata ẽ & ſilua urbi ei ꝓxĩa hymbre piceo craſſoq; circiter urbis romæ ãno q̃drĩgẽteſĩo triceſĩo.

¶ DE Hedera. ¶ Cap.xxxv.

HEdera iam dr̃ in aſia naſci. Negauerat Theophraſtus: nec in india niſi ĩ monte mero. Quin & Harpalum õni modo laboraſſe: ut fereret eam in medis fruſtra. Alexandꝝ uero ob raritatem ita coronato exercitu uictorem ex india rediſſe exẽplo Liberi pr̃is: cuius dei & nunc adornant thyrſos galeaſq; etiã ac ſcuta in thraciæ populis ĩ ſolẽnibus ſacris. Inimica arbor ſatis õnibus ſepulchraq; ac muros rũpẽs. Serpẽtiũ frigori gratiſſĩa: ut miꝝ ſit illam in honore ullo hĩtam. Duo gña eius. Pr̃ia ut reliq̃ꝝ mas & fœmĩa. Maior tradit̃ mas corpore: & folio duriore ac pĩguiore: & flore ad purpuram accedente. Vtriuſque autem flos ſimilis eſt roſæ ſiluestri: niſi ꝙ caret odore. Species hoꝝ generꝝ tres. Eſt.n.candida: & nigra hedera: tertiaq; quæ uocat̃ helix. Etiãnum hæ ſpecies diuidunt̃ in alias: quoniam eſt alia fructu tantum candida: alia & folio. Fructumq; candidum ferentium : aliis denſus acinus & grandior racemis in orbẽ circũactis q uocãt̃ corymbi. Itẽ ſileniciũ cuius ẽ minor acinus ſpſior racẽus. Sĩli modo in nigra. Alicui & ſemen nigrum: alii crocatum: cuius coronis poetæ utuntur: foliis minus nigris: quam qdam nyſiam: alii bacchicam uocant: maximis inter nigras corymbis. Quidam apud græcos etiamnum duo gña huius faciunt a colore acinorũ erythranum & chryſocarpum. Plurimas aũt hẽt differẽtias helix: quoniã folio maxĩe diſtat. Parua ſunt et anguloſa concinnioraq;: cum reliquoꝝ gña ſimplicia ſĩt. Diſtat et longitudine internodiorum: præcipue tñ ſterilitate: quoniam fructum non gignit. Quidam hoc ætatis eſſe non generis exiſtimant. primoq; eſſe helicem putant fieri hederam ueſtuſtate. Hoꝝ error manifeſtus intelligit̃: quoniam helicis plura genera reperiuntur: ſed tria maxime inſignia. Herbacea ac uirens quæ plurima eſt. Altera cãdido folio. Tertia uerſicolor quæ thracia uocat̃. Etiamnum herbaceæ tenuiora folia: in ordinem digeſta: denſioraq;. In alio genere diuerſa omnia. Et in uerſicolori alia tenuioribus foliis ac ſimiliter ordinatis denſioribuſq;. In altera neglecta omnia hæc. Maiora quoq; ac minora ſunt folia . maculaꝝq; hĩtu diſtant. Et in candidis alia ſũt candidiora. Adoleſcit in longitudinem maxime herbacea. Arbores autem necat candida: omnemq; ſuccum auferendo tanta craſſitudine auget̃: ut ipſa arbor fiat. Signa eius folia maxima atque latiſſima mammas erigentis quæ ſunt cæteris inflexæ. Racemi ſtantes ac ſubrecti. Et q̃q̃ omnium generi radicoſa brachia huic tamen maxime ramoſa ac robuſta. Ab ea nigræ. Sed proprium albæ ꝙ inter media folia emittit brachia: utrũque ſemper amplectens. Hæc eſt & in muris quanuis ambire non poſſit. Itaq; etiam pluribus locis interciſa uiuit tamen: duratq;: & totidem initia radicũ hẽt: quot brachia. Quibus incolumes et ſolidas arbores ſuggit: ac ſtrangulat. Eſt et in

fructu differentia. Albæ nigræq; hederæ:quoniam aliis tãta amaritudo acini: ut aues non attingant. Eſt & rigens hedera:quæ ſine ãminiculo ſtat. Sola omnium generũ ob id uocata ciſſos. E diuerſo nunq̃ niſi humi repens chameciſſos.

DE Hedera quæ uocat́ ſimilax. Cap.xxxvi.

Similis eſt hederæ e cilicia qdem primum ꝓfecta:ſed in græcia frequẽtior:quam uocant ſimilacẽ denſis geniculata caulibus:ſpinoſa:fruticoſa ramis:folio hederaceo:paruo:non anguloſo:a pediculo emittente pampinos:flore cãdido:olẽte liliũ. Fert racemos labruſcæ mõ nõ hederæ:colore rubro : cõplexa acinis maioribus nucleos undenos:minoribus ſingulos:nigros duroſq; ĩfauſta omnibus ſacris & coronis:quoniam ſit lugubris: uirgĩe eius nominis propter amorem iuuenis Croci mutata ĩ hũc fruticem. Id uulgus ignorans:pleꝝq; feſta ſua polluit hederam exiſtimãdo. Sicut in poetis aut Libero pr̃e aut Sileno:qui omnino neſcit quibus coronet́. E ſimilace fiũt codicilli. Propriumq; materiæ eſt:ut admota auribus leuem ſonum reddat. Hederæ mira ꝓdit́ natá ad expiẽda uina. Si uas fiat ex ligno eius:uina trãſfluere:ac remanere aquã ſiq̃ mixta fuerit.

DE Aq̃ticis calamis & fruticibus. Cap.xxxvii.

Interea q frigidis gaudent aquaticos frutices dicere conuenit. Principatum in iis tenebũt harundines belli paciſq; experimentis neceſſariæ:atq; etiam in deliciis gratæ. Tegulo.n.eaꝝ domus ſuas ſeptentrionales populi operiunt:durantq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuiſſĩe ſuſpẽdũt. Chartiſq; ſeruiũt calami: ægyptii maxime cognatione quadam papyri. Probatiores tñ gnidii : et q ĩ aſia circa anaeticum lacum naſcuntur. Nr̃atibus fungoſior ſubeſt natura : cartilagine bibula. quæ cauo corpore intus ſuperne tenui inareſcit ligno. Fiſſilis præacuta ſemper acie: geniculata. Cætero gracilitas nodis diſtincta leui faſtidio tenuat́ in cacumĩa. Craſſiore peniculo coma:neq; hac ſuperuacua. Aut.n. pro pluma ſtrata cauponaꝝ replet. aut ubi limoſiore callo induruit:ſicut in belgis cõtuſa & interiecta nauiũ cõmiſſuris ferruminat textus:glutino tenacior:rimiſq; explendis fidelior pice. Calamis orientis populi bella conficiunt. Calamis ſpicula addunt irreuocabili hamo noxia. Mortem accelerãt pinna addita calamis. Fitq; & ex ipſo telum aliud fracto in uulneribus. His armis ſolẽ ipſum obumbrant. Propter hoc maxime ſerenos dies optant. Odere uẽtos & hymbres q inter illos pacem eſſe cogunt. Ac ſiquis æthiopas ægyptum arabas ĩdos ſcytas bactras ſarmatarum tot gẽtes & orientis:omniaq; parthorum regna diligẽtius cõputet: æqua ferme ps hominum in toto mũdo calamis ſuperata degit. Præcipuus hic uſus in creta bellatores ſuos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut in cæteris rebus uicit italia:quoniã nullus ſagittis aptior calamus q̃ in rheno bononienſi amne:cui plurima ineſt medulla:ponduſq; uolucre. Contra flatus quoq; peruicax libra. Quippe non eadem gratia belgicis. Hæc & creticis commendationibus: quanq̃ præferãt́ indi: quorum alia quibuſdam uidetur natura quando & haſtarum uicem præbent additis cuſpidibus. Harundini quidem indicæ arborea amplitudo qualem uulgo in templis uidemus. Differre mares ac fœminas ĩ his quoq; indi tradunt. Spiſſius mari corpus: fœminæ capacius. Nauigiorum etiam uicem præſtãt(ſi credimus)ſigula internodia. Circa aceſinẽ amnem maxime naſcunt́. Arundo omnis ex una ſtirpe numeroſa. Atq; etiam reciſa fœcundius reſurgit. Radicis natura uiuax:geniculata & ipſa. Folia ĩdicis tantum breuia. Oĩbus uero a nodo orſa complexu tenues per ambitum inducunt tunicas.atq; a medio internodio cum plurimum deſinunt ueſtire: procumbuntque. Latera arundini calamoq; in rotunditatem bina ſuper nodos alterno ſemper ĩguine: ut alterum ad dextram fiat:alterum ſuperiore geniculo ab leua per uices. Inde exeũt aliquando rami qui ſunt calami tenues. Plura autem genera. Alia ſpiſſior denſiorq; geniculis:breuibus internodiis. Alia rarior maioribus tenuior & ipſa. Calamus uero alius totus concauus:quem ſyringiam uocant:utiliſſimus fiſtulis:quoniam nihil eſt ei chartilaginis atq; carnis. Orchomenius eſt cõtinuo foramine ꝑuius:quẽ auleticon

uocant. hic tibiis utilior:fiſtulis ille. Eſt alius craſſiore ligno & tenui foramine. hunc totum fungoſa replet medulla. Alius breuior:alius procerior:exilior:craſſiorq;. Fruticoſiſſimus qui uocatur donax:nõ niſi in aquaticis natus:quoniam & hæc differẽtia eſt multum prælata arũdine quæ in ſiccis proueniat. Suum genus ſagittario calamo ut diximus. Sed cretico longiſſimis internodiis obſequiumq; quo libeat flecti calefacto. Differentias faciunt & folia non multitudine:uerum robore & colore. Valida laconicis & ab una parte denſiora:quales in totũ circa ſtagna gigni putant. Diſſiles amnicis:longiſq; ueſtiri foliis:ſpatioſius a nodo ſcandente complexu. Eſt & obliqua arundo non in excelſitatem naſcens:ſed iuxta terram fruticis modo ſe ſpargens:ſuauiſſima in teneritate animalibus. Vocat᷑ a quibuſdam elegia. Eſt & in italia naſcens adarcha nomine paluſtris ex cortice tãtum. Sub ipſa coma utiliſſima dentibus:quoniam uis eadem eſt quæ ſinapi. De orchomenii lacus arũdinetis accuratius dici cogit ammiratio ãtiqua. Characian uocabant craſſiorem firmioremq;. Plociam uero ſubtiliorem. Hanc in inſulis fluitantibus natare:illam in ripis expatiantis lacus. Tertia arundo eſt tibialis calami : quem auleticon uocant. nono hic anno naſcebatur. Nam & lacus incrementa hoc temporis ſpatio ſeruabat. Prodigioſus ſiquando amplitudinem biennio extendiſſet : quod notatum apud cheroniam infauſto athenienſium prælio : & apud lebaida ſæpe notatur influente cephiſo. Cum igitur anno permanſerit inundatio proficiunt : in aucupatoriam quoq; amplitudinem. Vocantur zeugitæ. Contra bombyciæ maturius reciproco graciles. Fœminarum latiore folio atq; candidiore:modica lanugine aut omnino nulla ſpadonum nomine inſignibus. Hinc erant armamenta ad incluſos cantus non ſilendos ex reliquo curæ miraculo:ut uenia ſit argento iam potius cani. Cædi ſolebãt tempeſtiue uſq; ad Antigenem tibicinem cum adhuc ſimplici muſica uterentur:ſub arcturo. Sic præparatæ aliquot poſt annos utiles eſſe incipiebant. Tunc quoq; multa domandæ exercitatione:& canore tibiæ ipſæ educendæ:cõprimẽtibus ſe lingulis:quod erat illis theatroꝝ moribus utilius. Poſtq̃ uarietas acceſſit & cãtus quoq; luxuriantes. Cædi añ ſolſtitia cœptæ & fieri utiles in trimatu apertioribus earum ungulis ad flectẽdos ſonos. Quæ inde ſunt & hodie. Sed tũc ex ſua quaq; tantum arundine congruere perſuaſũ erat: et ea quæ radicem anteceſſerat:leuæ tibiæ conuenire:qũæ cacumen dexteræ. Immẽſũ quantum iis prælatis quas ipſe cephiſus abluiſſet. nunc ſacrificæ thuſcorum e buxo. Ludicræ uero loto oſſibuſq; aſininis & argento fiunt. Aucupatoria arundo a panhormo laudatiſſĩa. Piſcatoria ab aritana ex africa. Arũdinis italiæ uſus ad uineas maxĩe. Cato ſeri eam iubet in humidis agris bipalio ſubacto prius ſolo:oculis diſpoſitis interuallo ternorum pedum. Simul & corrudam unde aſparagi fiant:concordare amicitiam. Salicis uero qua nulla aquaticarum utilior licet populi uitibus placeant : & cecubum ducant. Licet alni ſæpes muniant contraq; erumpentium amnium ĩpetus tipaꝝ muro ĩ tutelis ruris excubẽt:ĩ aq̃ ſatæ: cæſæq; denſius innumero hærede ꝓſint.

¶ DE Salice genera eius octo:& quæ præter ſalicem ſĩt utilia ligaturis:& de rubis.
¶ Capitulum.xxxviii.

SAlicis ſtatim plura genera. Nam quædam & ĩ proceritatem magnam emittũt iugis uinearum perticas. Pariuntq; balteo cortice uincula. Et aliæ uirgas ſeq̃cis ad iuncturas lenticiæ. Aliæ prætenues uiminibus texendis ſpectabili ſubtilitate. Rurſus aliæ firmiores corbibus ac plurĩæ agricolarum ſupellectili cãdidiores ablato cortice:leuiq; tractatu mollioribus uaſis q̃ ut e corio fiant:atq; etiã ſupinaꝝ ĩ delicias cathedrarũ aptiſſima. Decidua ſalici fertilitas denſiorq; tonſura ex breui pugno uerius q̃ ramo:non ut remur in nouiſſimis curanda arbore. Nullius quippe tutior redditus minoriſue impendii aut tempeſtatum ſecurior. Tertiũ locum ei in æſtimatione ruris Cato attribuit:prioremq; q̃ oliuetis:q̃q; frumento:aut pratis:nec quia deſint alia uincula. Siquidem & geniſtæ:ithaceæ:& populi:& ulmi:& ſanguinei frutices:& betullæ

& arundo fiſſa & arundinum folia : ut in liguria. & uitis ipſa:reciſiſque aculeis rubi
alligãt:& intorta corylus. Mirũq; contuſo ligno alicui:maiores ad uincula eſſe uires.
Salici autem præcipua dos. Finditur enim græca rubens . candidiorque amerina :
ſed paulo fragilior . ideoque ſolido ligat nexu. In aſia tria genera obſeruant. Ni-
gram utiliorem uiminibus. Candidam agricolarum uſibus. Tertiam quæ breuiſſĩa
eſt helicem uocant. Apud nos quoque multi totidem nomina imponunt. Vimi-
neam uocant eandem purpuream. Alteram nicelinam a colore:quæ ſit tenuior. Ter-
tiam gallicam quæ tenuiſſima. Nec in fruticum nec in ueprium cauliumue : neque
in herbarum aut alio ullo q̃ ſuo genere numerentur iure ſcirpi fragiles paluſtreſque
ad tegulum tegeteſque. E quibus detracto cortice candelæ luminibus & funeribus
ſeruiunt. Firmior quibuſdam in locis earum rigor. Nanq; iis uelificant non in pado
tantum nautici : uerum & in mari piſcator africus præpoſtero more uela intra malos
ſuſpendens. Et mapalia ſua mauri tegunt. Proximeq; æſtimanti hoc uideatur eſſe:
ꝙ in interiore mundi parte pari ſunt papyri uſui : ſed fruticoſi generis ſunt. Inter
aquaticas arbores ſunt & rubi atq; ſambuci fungoſi generis:aliter tñ q̃ ferulæ. Quip-
pe plus ligni ac ſucci utiq; ſambuco . ex q̃ magis canoram buccinam tubamq; credit
paſtor ibi cæſæ ubi galloꝝ cantum frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferunt & alio
genere ſĩlitudinem roſæ:qui uocatur cynoſbatos. Tertium genus idæum uocant græ-
ci a loco.tenuior eſt q̃ cætera:minoribuſq; ſpinis & minus aduncis. Flos eius contra
lippitudinem illinitur ex melle:& ignem ſacrum. Contra ſtomachi quoq; uitia bibit̃
ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atq; paruos:humoris lenti inficiendo maxĩe
capillo:qui & ipſi aqua decocti:manduntur.

DE Succis arborum & natura materiaꝝ:& de cædẽdis arboribus. Cap.xxxix.

HVmor & cortici arborum eſt qui ſanguis eaꝝ ĩtelligi debet:nõ idẽ õnibus. Ficis
lacteus. Huic ad caſeos figurãdos coaguli uis. Ceraſis gũmoſus. Vlmis ſaliuo-
ſus. Lentus ac pĩguis malis. Vitibus & piris aquoſus. Viuaciora qbus lẽtior. Atq; ĩ
totũ corpore arboꝝ:ut reliquoꝝ aĩaliũ: cutis:ſãguis:caro:nerui:uenæ:oſſa:medullæ.
Pro cute cortex. Mirum in moro medicis ſuccum quærentibus fere hora diei ſecunda
lapide inciſus manat:altius fractus ſiccus uidet̃. Proximi pleriſq; adipes. Ii uocant̃
a colore alburnum. Mollis ac peſſima pars ligni etiam in robore facile putreſcens:te-
redini obnoxia:q̃re ſemper ãputabit̃. Subeſt huic caro:cui oſſa:id ẽ materiæ optimũ.
Alternãt fructus quibus ſiccius lignum ut olea:magis q̃ qbus carnoſum:ut ceraſus.
Nec omnibus adeps carneſue largæ:ſicuti nec animalium acerrimis. Neutrum habẽt
buxus:cornus:olea:nec medullam:minimumque etiam ſanguinis. Sicuti oſſa non
habent ſorba:carnem ſambuci : & plurimam ambæ medullam. Nec arundines ma-
iore ex parte. In quarũdam arborum carnibus pulpæ uenæq; ſunt. Diſcrimen earum
facile. Venæ latiores cãdidioreſq;. Pulpæ fiſſilibus inſunt. Ideo fit:ut aure ad caput
trabis quãlibet prælõgæ admota ictus ab altero capite uel grauis ſentiatur: penetrãte
rectis meatibus ſono. Vnde deprehendit̃ an torta ſit materies nodiſq; cõciſa. Qui-
buſdam ſunt tubera:ſicut ſunt in carne glandia. In iis nec uena nec pulpa : quodam
callo carnis in ſe conuoluto. Hoc precioſiſſimum in cædro & acere. Cætera menſarũ
genera fiſſis arboribus circinãtur in pulpã. Alioquin fragilis eſſet uena ĩ orbẽ arboris
cæſa. Fagis pectĩes tranſuerſi in pulpa apud antiquos. Inde & uaſis honos. Manius
Curius iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe:præter guttũ faginũ:quo ſacrificaret. Lignũ
in longitudinẽ ita fluctuat:ut quæ pars fuit ab radice:ualidius ſidat. Quibuſdã pul-
pa ſine uenis: mero ſtamine & tenui conſtat. Hæcq; maxĩe fiſſilia. Alia frangi cele-
riora q̃ findi:qbus pulpa non eſt:ut oleæ uites. At e contrario totum a carne corpus
fico. Tota oſſea eſt ilex:cornus : robur:cytiſus : morus : hebenos : lotos:& quæ ſine
medulla eſſe diximus. Cæteris nigricans color. Fulua cornus in uenabulis nitet
inciſuris nodata propter decorem. Cædrus & larix & iuniperus rubent.

DE Teredinibus larice. Ca. Lviiii.

LArix fœminam habet: quã græci uocant ægida mellei coloris. Inuentũ ẽ pictoꝝ tabellis ĩmortale: nullisq; fiſſile rimis. Hoc lignũ proximũ medullæ ẽ: ĩ abiete leucon græci uocauere. Cædrus quoq; duriſſima: quæ medullæ ꝓxima ut in corpore oſſa deraſo modo limo. Et ſãbuci interiora mire firma tradũt. Nanq; ꝗ uenabula ex ea faciũt: præferũt õibus. Cõſtat.n. ex cute & oſſibus. Cædi tẽpeſtiuũ quæ decorticẽt. Vt teretes ad tẽpla cæteraq; uſus rotũdi cũ germinãt: alias cortice ĩextricabili & carie ſubnaſcẽte ei: materiaq; nigreſcente. Tigna & ꝗbus aufert ſecuris corticẽ a bruma ad fauoniũ: aut ſi præuenire cogamur arcturi occaſu: & ãte eũ fidiculæ. Nouiſſĩa ratiõe ſolſtitio. Dies ſydeꝝ hoꝝ reddẽt ſuo loco. Vulgo ſatis putãt obſeruare: ne quæ dedolãdæ arbores ſternant ãte editos ſuos fructus. Robur uere cæſũ teredinẽ ſẽtit. Bruma aũt neq; uitiat: neq; findit: alias obnoxiũ etiã ut torqueat ſeſe: findatq;. quod ĩ ſubere tempeſtiue quoq; cæſo euenit. Infinitũ refert lunaris ratio: nec niſi a uiceſima in triceſimã cædi uolũt. Inter ões cõuenit utiliſſĩe in coitu eius ſterni: quẽ diem alii interluniũ: alii ſilentis lunæ appellãt. Sic certe Tiberius Cæſar cõcremato ponte naumachiario larices ad reſtituendũ cædi ex retia præfiniuit. Quidã dicunt: ut in coitu & ſub terra ſit luna. quod fieri non põt niſi noctu. Ac ſi cõpetãt coitus in nouiſſimũ diẽ brumæ: illa æterna ſit materies: proxĩe cũ ſupradictis ſyderibus. Quidã & canis ortum addũt: & ſic cæſas materies in foꝝ auguſtũ. Nec nouellæ autem ad materiem nec ueteres utiliſſimæ. Circunciſas quoq; ad medullã alii nõ inutiliter relinquũt: ut omnis humor ſtantibus defluat. Mirum apud antiquos primo punico bello claſſem Duillii imꝑatoris ab arbore exciſa ſexageſimo die nauigaſſe. Contra uero Hieronem regem ducentas. xx. naues effectas diebus. xlv. tradit. L. Piſo. Secundo quoq; punico bello Scipionis claſſis. xl. die a ſecuri nauigauit: tantũ tempeſtiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Cato hominum ſummus in omni uſu: de materiis hæc adiicit. Prælũ e ſappino atra potiſſimũ facito. Vlmeã pineã nuceã: hanc atq; aliã materiem õnem cum effodies: luna decreſcente eximito poſt meridiem ſine uento auſtro. Tunc erit tempeſtiua: cũ ſemen ſuũ maturũ erit. Caueto ne ꝑ rorem trahas: aut doles. Idemq; mox: niſi in trimẽſtri lunaq; dimidiata ne tangas materiem. Tunc ne effodias aut præcidas abs terra. Diebus q̃ttuor ꝓximis: quibus luna plena fuerit: optime eximit. Omnino caueto nigrã materiã ne doles: ne cædas: neue tãgas niſi ſiccã: neue gelidã: neue rorulentam. Tiberius idem & in capitolio condendo ſeruauit interlunia. M. Varro aduerſus defluuia præcepit obſeruandum idem a pleniluniis. Larici & magis abieti ſucciſis humor diu defluit. hæ õiũ arboꝝ altiſſimæ ac rectiſſimæ. Nauiũ malis antẽniſq; ꝓpter leuitatẽ præfert abies. cõmuni ab iis pino: quæ aut q̃driptitos uenaꝝ curſus bifidoſq; habeat: uel õnino ſimplices. Fabrorum inteſtina operaria medulla ſectilis optima q̃dripartitis materiis & mollior q̃ cæteræ. Intellectus ĩ cortice ꝓtinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis eſt. Hacq;: quã diximus: ratione fluuiata decorticatur: atq; ita ſappinus uocatur: ſuperior pars nodoſa duriorq; fuſterna. Et in ipſis aũt arboribus robuſtiores aquiloniæ partes. Et in totũ deteriores ex humidis opaciſque. Spiſſiores ex apricis: & diuturnæ. Ideo romæ inferna abies ſupernati præfert. Eſt per gentiũ quoq; regiones in iis differentia. Alpibus apenninoq; laudatiſſimæ: in gallia ciuribus ac monte uoſego: in corſica: bithynia: ponto: macedonia. Deteriores eneatica & arcadica. Peſſimæ parnaſia & eubœa: quoniam ramoſæ ibi & contortæ putreſcenteſque facile. At cædrus in creta africa ſyria laudatiſſima. Cædri oleo perũcta materies nec tineã: nec cariem ſẽtit. Iunipero eadem uirtus: quæ cædro. Vaſta hæc ĩ hiſpania: maxĩæq; bacæ eis. Medulla eius ubicũq; ſolidior etiã q̃ cædrus. Publicũ omniũ uitiũ uocãt ſpiras ubi ſeſe cõuoluere uenæ atq; nodi. Inueniunt in ꝗbuſdã ſicut in marmore centra: id eſt duritia clauo ſimilis inimica ferris. Et quædã forte accidunt in lapide cõprehenſo aut recepto in corpus: aut alterius arboris ramo.

Megaris diu ſtetit oleaſter in foro:cui uiri fortes affixerãt arma : quæ cortice ãbiente ætas lõga occultauerat.Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo : cũ arbor arma peperiſſet.quod ſucciſæ accidit ocreis galeiſq; ĩtus repertis.Ferũt lapides ita inuentos ad cõtinendos partus eſſe remedio.

DE Materiis. Ca.Lx.

DE Magnitudĩe arborꝝ:& quæ cariẽ & ruinã nõ ſẽtiũt.& de ꝑpetuitate materiaꝝ.

AMpliſſĩa arborꝝ ad hoc æui exiſtimat̃ romæ uiſa:quã ꝓpter miraculũ Tiberius Cæſar in eodẽ põte naumachiario expoſuerat aduectã cũ reliq̃ materie.Durauitq; ad Neronis principis ãphiteatrꝝ.Fuit aũt trabs e larice lõga pedes.cxx.bipedali craſſitudine æq̃lis.quo intelligebat̃ uix credibilis reliq̃ altitudo faſtigiũ ad cacumen æſtimãtibus.Fuit & memoria noſtra in porticibus ſeptorꝝ a.M.Agrippa relicta æque miraculi cauſa:quæ delibatorio ſupfuerat.xx . pedibus breuior:ſeſq̃pedali craſſitudine . Abies admirationis præcipuæ uiſa in naui:quæ ex ægypto Caii principis iuſſu obeliſcũ in uaticano circo ſtatutum:quattuorq; trũcos lapidis eiuſdẽ ad ſuſtinendũ eũ adduxit.Qua naue nil admirabilius uiſũ in mari certũ eſt . Cxx.modii tũc lentis pro ſaburra ei fuere.Lõgitudo ſpatiũ obtinuit magna ex parte oſtienſis portus latere leuo.ibi nãq; demerſa eſt a Claudio prĩcipe cũ tribus molibus turriũ altitudine in ea exædificatis obiter puteolano puluere aduectis.Quæ arboris craſſitudo q̃ttuor hoĩũ ulnas complectẽtiũ implebat.Vulgoq; audit̃.lxxx.nummorꝝ & pluris malos ad eos uenundari uſus.Rates uero cõnecti .xl.ſeſtertiis pleraſq;.At in ægypto ac ſyria reges inopia abietis cædro ad claſſes feruntur uſi.Maxima ea in cypro tradit̃ ad ũdeciremẽ Demetrii ſucciſa.cxxx.pedũ lõgitudinis:craſſitudinis uero ad triũ hominũ cõplexũ. Germaniæ prædones ſingulis arboribus cauatis nauigãt:q̃rũ quædã & triginta hoĩes ferunt.Spiſſiſſima ex omni materie ideo & grauiſſima iudicatur hebenus & buxus: graciles nat̃a:neutra in aquis fluitat nec ſuber ſi demat̃ cortex : nec larix.Ex reliq̃s ſicciſſima lotos:quæ romæ ita appellatur.Deinde robur exalbunatum : et huic nigricans color:magiſq; etiam cythiſo:quæ proxime accedere hebenum uidetur. Quanq̃ non deſint q̃ ſyriacas terebinthos nigriores affirment. Celebratur & Tericles nomine calices ex terebintho ſolitus facere torno.Per quã probatur materies: õniũ hæc ſola ungi uult: meliorq; olea fit.Colos mire adulteratur iuglande ac piro ſilueſtri tinctis atq; in medicamine decoctis.Omnibus quæ diximus ſpiſſa firmitas.Ab his proxima eſt cornus:q̄q̃ non poteſt uideri materies ꝓpter exilitatem.ſed lignum nõ alio pene q̃ ad radios rotarum utile:aut ſiq̃d cuneãdũ ſit in ligno clauiſue figendũ ceu ferreis. Ilex item:& oleaſter:& olea:atq; caſtanea:carpinus : populus . Hæc omnia & criſpa aceris mõ:ſi ulla materies idonea eſſet. Ramis ſæpe deputatis caſtraceo illis eſt:adimitq; uires.De cætero plæriſq; eorꝝ.ſed utiq; robori tanta duritia eſt:ut terebrari niſi madefactũ nõ queat:& ne ſic q̃dẽ adactus auelli clauus . E diuerſo clauũ non tenet cædrus . Molliſſima tilia : eadem uidetur & calidiſſima.argumentum afferunt: ꝙ citiſſime aſcias retundat.Calidæ morus laurus hedera:& omnes quibus igniaria fiũt. Exploratorꝝ hoc uſus in caſtris paſtorumq; repperit:quoniam ad excuciendum ignẽ non ſemper lapidis occaſio eſt.Teritur igit̃ lignum ligno.ignemq; concipit attritu : excipiente materia aridi fomitis fungi uel foliorum facillime conceptum . Sed nihil hedera præſtantius : quæ teratur lauro: laurumq; terat.Probat̃ & uitis ſilueſtris alia q̃ labruſca:& ipſa hederæ modo arborem ſcandens.Frigidiſſima quæcunq; aquatica. Lentiſſima autẽ:& ideo ſcutis faciẽdis aptiſſima:quorꝝ plaga contrahit ſe protinus: clauditq; ſuũ uulnus:& ob id contumacius tranſmittit ferrum : in quo ſunt genere fici: ut ſalix:tilia:betulla:ſambucus: populus utraq;. Leuiſſimæ ex his:ſicut & ſalix: ideoq; utiliſſimæ.Omnes aũt etiam ad ciſtas quæcũq; flexibili crate conſtãt.Habẽt & candorẽ rigoremq;:& ĩ ſculpturis facilitatẽ. Eſt lenticia platano:ſed madida ſicut alno. Siccior eadem ulmo:fraxino:moro:ceraſo:ſed põderoſior.Rigorem fortiſſima

ſeruat ulmus:ob id cardinibus aſſamentiſq; portarum utiliſſima:quoniam minime torquetur:permutanda tantū ſic ut cacumen ab inferiore ſit cardine:radix ſuperior. Palma ē mollis. Et ſuberis materies ſpiſſa. & malus piruſq;: necnō acer:ſed fragiles: & quæcūq; criſpa. In ōnibus ſilueſtris & maſcula differentia cuiuſq; generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus. Niſi quo in genere mares ferunt:ſicut cupreſſus & cornus. Cariem uetuſtatemq; nō ſentiunt cupreſſus:cædrus:hebenus: lotos:buxus: taxus: iuniperus:oleaſter:& olea. & ex reliqs tardiſſimæ larix:robur:ſuber:caſtanea: iuglās. Rimā fiſſurāq; nō capit ſpōte cædrus:cupreſſus:olea. Buxum maxīe æternam putāt: hebenū:& cupreſſū: cædrūq;. Claro de ōnibus materiis īdicio ī tēplo epheſiæ Dianæ utpote tota aſia extruente:cū q̄dringentis annis pactū ſit. Cōuenit tectū eius eſſe e cædrinis trabibus. De ipſo ſimulacro deæ ābigit̃. Cæteri ex hebeno eſſe tradūt. Mutianus ter cōſul ex iis: q proxime uiſo eo ſcripſere: uitigineū:& nunquā mutatū ſepties reſtituto templo. Hanc materiam elegiſſe eandem Canetiam nomen artificis nūcupans. Quod equidē miror:cū ātiquiorem Mineruā nō quoq; mō Libero patri uetuſtatē attribuat. Adiicit multis foraminibus nardo rigari: ut medicatus humor alat:teneatq; iūcturas:q̄s & ipſas eſſe modicas admodū miror. Valuas eſſe e cupreſſo: & iam q̄dringentis prope annis durare materiā omnē nouæ ſimilē. Id quoq; notādū ualuas īglutinis cōpage q̄driēnio fuiſſe. Cupreſſus ī eas electa: quoniā præter cætera uno in genere materiæ nitor maxime ualeat æternus. Nōne ſimulacrū Iouis in arce e cupreſſo durat a condita urbe ſexcēteſīo ſexageſimo primo āno dicatū? Mēorabile & uticæ tēplū Apollinis:ubi indicaꝝ cædroꝝ trabes durāt ita: ut poſitæ fuere prima urbis eius origine annis. M.clxxxviii. Et in hiſpaniis aiunt templum Dianæ a Zacyntho aduectæ cum conditoribus āno ducēteſimo ante excidium troiæ:ut auctor eſt Bocchus:infra oppidū ipſum id haberi. Cui pepcit religiōe inductus Annibal iunipi trabibus etiā nunc durātibus. Sup ōnia memorat̃ ædes in aulide eiuſdē deæ ſæculis ante troianū bellū exædificata. Cuius quoniā gn̄is materiæ ſciētia oblitterata ī plenū dici nō poteſt: utiq; quæ odore præcellāt:ea æternitate præſtare. A prædictis morus ꝓxime laudatur:quæ uetuſtate etiā nigreſcit. Et quæda tn̄ in aliis diuturniora ſunt uſibus q̄ alia. Vlmus ī præflatu firma. Robur defoſſum. Et in aquis quercus obruta. Eadem ſuper terram rimoſa facit opera torquendo ſeſe. Larix in humore præcipua: & alnus nigra. Robur marina aqua corrumpitur. Non improbatur in aqua & fagus & iuglans. Hæ qdem in iis:quæ defodiunt̃:uel principales. Item iuniperus:eadem & ſubdialibus aptiſſima. Fagus & cerrus celeriter marceſcunt. Aeſculus quoq; humoris impatiens. Ecōtra adacta in terrā ī paluſtribus alnus æterna:oneriſq; q̄tilibet patiēs. Ceraſus firma. Vlmus & fraxinus lentæ:ſed facile pādūt̃:flexibiles tamen ſtanteſq; a circūciſura:ſiccatæ fideliores. Laricē in maritimis nauibus obnoxiā teredini tradūt. Et ōia præterq̄ oleaſtrū & oleā. Quædā.n.ī mari:quædā in terra uitiis opportuniora.

¶DE Teredinibus. ¶Ca.Lxi.

INfeſtātiū q̄ttuor genera. Teredines capite ad portionē grauiſſimo:rodūt dentibus. hæ tātū ī mari ſentiūt̃. nec aliā putāt teredinē ꝓprie dici. Terreſtres tineas uocāt. Culicibus uero ſimiles triphas. Quartū ē & e uermiculoꝝ genere:quoꝝ qdem alii putreſcente ſucco:ipſa materie alii pariunt̃:ſicut in arboribus. Ex eis qui ceraſtes uocat̃:cū tātū eroſerit:ut circūagat ſe:generat aliū. Hæc naſci ꝓhibent in aliis amaritudo:ut cupreſſo:in aliis duritia:ut buxo. Tradunt & abietem circa germinationes decorticatam q̄ diximus luna:aquis non corrumpi. Alexādri Magni comites prodiderunt in tilo rubri maris inſula arbores eſſe:ex qbus naues fierent. quas.cc. annis durantes inuentas:& ſi mergerent̃ incorruptas. In eadem eſſe fruticem baculis tantū idoneæ craſſitudinis:uarium tigrium maculis:ponderoſum:& cum in ſpiſſiora decidit:uitri modo fragilem.

¶DE Materiis architecti. Et quæ materies ad qd utilis. & quæ firmior materia ī tectū. ¶Ca.Lxii.

Apud nos materiæ findūt᷑ aliquæ ſponte: ob id architecti eas fimo illitas ſiccari iubent: ut afflatus non noceant. Pondus ſuſtinere ualide abies larix etiam in tranſuerſum poſitæ. robur olea incuruant᷑: ceduntq; ponderi: illæ renitūt᷑. nec temere rūpūt᷑. priuſq; carie q̄ uiribus deficiūt. Et palma arboꝝ ualida: in diuerſū .n. curuat᷑. At populus cōtra ōia īferiora pandit᷑. Palma e contrario fornicat᷑. Pinus & cupreſſus aduerſus cariē tineaſq; firmiſſimæ. Facile pādit᷑ iuglās. Fiūt .n. & ex ea trabes: frāgiq; ſe prænūtiat ſtrepitu. Quod ī ādro accidit: cū e balneis territi ſono ꝓfugerūt. Pinus: piceæ: alni ad aq̄rū ductus in ſtobos cauantur. Obrutæ terra plurimis durant annis. Eædē ſi nō integāt᷑: cito ſeneſcunt: miro modo fortiores ſi humor extra quoq; ſupſit. Firmiſſima in tectū abies. Eadē ualuarū repagulis & ad quæq; libeat inteſtina opera aptiſſima ſiue græco ſiue cāpano ſiue ſiculo fabricæ artis genere ſpectabilis: ramētoꝝ crinibus pāpinato ſemp orbe ſe uoluens ad īcitatos rūcinaꝝ raptus. eadē & curribus maxime ſotiabilis glutino in tantum: ut findatur ante q̄ ſolida eſt.

¶ DE Glutinanda materia: & lignis ſectilibus. ¶ Ca. Lxiii.

Magna aūt & glutinatio: ꝓptereaq; ſectilibus laminis: ac in alio genere operiūt᷑. Stamineā hoc uſu ꝓbāt uenā: & uocāt fertileā argumēto ſimilitudīs: quoniā lacunoſe criſpa. In ōni genere & glutinū abdicāt quædā: & inter ſe & cū aliis īſotiabili glutīo: ſicut robur. Sed nec fere cohærēt: niſi ſimilia nat᷑a: ut ſiqs lapidē lignūq; cōiūgat. Cornū maxime audit ſorbus: carpinus: buxus: poſtea tilia. Cuicūq; operi facilia flexilia ōia: quæ lēta diximus: præterq; morus & caprificus. Durabilia ac ſectilia: quæ modice humida. Arida .n. latius q̄ uiridia ſerris cedūt: præter robur & buxū: quæ pertinacius reſiſtunt: ſerrarūq; dentes replent æqualitate inerti. qua de cauſa alterna inclinatione egerūt ſcobē. Obedientiſſima quocūq; in opere fraxinus. eadēq; corylo haſtis melior: cornu leuior: ſorbo lentior. Gallica uero etiā ad currus flexibilis. Vitem æmularet᷑ ulmus: ni pōdus eſſet in culpa. Facilis & fagus: q̄q̄ fragilis & tenore eodem fictilibus laminis in tenui flexilis. capſiſq; ac ſcriniis ſola utilis. Secatur in laminas ꝑtenues & ilex: colore quoq; nō ingrata: ſed maxime fida iis: quæ terunt᷑: ut rotarum axibus. Ad quos lētore fraxinus utilis: ſicut duritia ilex: & utroq; legit᷑ ulmus. Sūt uero & ꝑui uſus fabriliū miniſterioꝝ īſignes. Ideoq; ꝓditū terebris uaginas ex oleaſtro: buxo: ilice: ulmo: fraxino utiliſſimas fieri. Ex iiſdē malleos. maiores quoq; e pinu & ilice. Et iis aūt maior ad firmitatē cauſa tempeſtiuæ cæſuræ q̄ īmaturæ. Quippe cū ex olea duriſſimo ligno cardines in foribus diutius īmorati plātæ mō germinauerit. Cato uectes aquifolios: laureos: ulmeos fieri iubet. Higinus manubria ruſticis carpinea: iligna: cerrea. Quæ in laminis ſecant᷑: quorumq; operimento ueſtiatur alia materies: præcipua ſunt citrus: terebinthus: aceris genera: buxum: palma: aquifoliū: ilex: ſambuci radix: populus. Dat & alnus (ut dictum eſt) tuber ſectile: ſicut cædrus acerq;. Nec aliarum tubera in precio. Mediaq; pars arborum criſpior: & quo propior radici minoribus magiſq; flexibilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ arborē alia ītegi: & uiliores ligno precioſiores cortice fieri: ut una arbor ſæpius ueniret. Excogitatæ ſūt & ligni bratteæ. Nec ſatis: cœpe tingi animaliū cornua: dētes ſecari: lignumq; ebore diſtingui: mox operiri. Placuit deinde materiem & in mari quæri. Teſtudo in hoc ſecta. Nuperq; portentoſis ingeniis principatu Neronis inuentum: ut pigmentis perderet ſe: pluriſq; ueniret imitata lignum. ſic lectis precia quærūtur. ſic terebīthū uinci iubent. ſic cædrum precioſius fieri. ſic acer decipi. mō luxuria non fuerat contenta ligno: iam lignum emi teſtudinem facit.

¶ DE Arboꝝ ætate. & quæ genera arborum minime durant. ¶ Ca. xvii.

Vita arborum quarundā īmenſa credi poteſt: ſiquis profunda mundi & ſaltus inacceſſos cogitat. Verum ex iis: quas memoria hominum cuſtodit: durāt in ueliterno Africani prioris manu ſatæ oliuæ. Item myrtus eodem loco conſpicuæ magnitudinis. Subeſt ſpecus in quo manes eius cuſtodire draco trahitur. Romæ uero

diſcrimen ĩ iis:quæ folia mittãt:& ipſi decidere. Cõtra ĩhærere nato in æterna frõde. Omnino aũt ſatũ nullo modo naſcit᷑. nec niſi per aluũ auiũ redditũ:maxĩe palũbis & turdis. Hæc eſt nat᷑a : ut niſi maturatũ in uentre auiũ nõ proueniat. Altitudo eius nõ excedit cubitalem ſemꝑ fruticoſi ac uiridis. Mas fertilis:fœmina ſterilis. aliq̃ndo non fert. Viſcum fit ex acinis:q colligũtur meſſiũ tempore immaturi. Nã ſi acceſſere hymbres: amplitudine q̄dem augent᷑:uiſco uero marceſcũt. Siccãt᷑ deĩde:& aridi tũdũt᷑. ac cõditi in aq̃ putreſcũt duodenis fere diebus. Vnũq; hoc reꝝ putreſcẽdo gratiã inuenit. Inde in ꝓfluẽte rurſus malleo tuſi amiſſis corticibus ĩteriore carne lẽteſcũt. Hoc ẽ uiſcũ pẽnis auiũ tactu ligãdis:iuglãdis oleo ſubactũ cũ libeat inſidias moliri. Nõ eſt omittenda in ea re & galliaꝝ admiratio. Nihil habent druides(ita ſuos appellant magos)uiſco & arbore in q̃ gignat᷑(ſi mõ ſit robur)ſacratius. Iã p ſe roboꝝ eligũt lucos:nec ulla ſacra ſine ea fronde conficiũt:ut inde appellari quoq; interpretatione græca poſſint druides uideri. Enimuero q̄cq̄d adnaſcatur illis:e cælo miſſum putant: ſignũq; eſſe electæ ab ipſo deo arboris. Eſt aũt id raꝝ admodũ inuentu: & repertum magna religione petit᷑. Et ante õnia ſexta luna:quæ prĩcipia mẽſiũ annorũq; iis facit & ſæculi poſt triceſimũ ãnũ:q̄a iam uiriũ abunde habeat. nec ſit ſui dimidia. omnia ſanãtẽ appellãtes ſuo uocabulo. Sacrificio epuliſq; rite ſub arbore præparatis : duos admouẽt candidi coloris tauros:quoꝝ cornua tũc primũ uinciant᷑. Sacerdos candida ueſte cultus arborem ſcãdit. Falce aurea demetit. Candido id excipit᷑ ſago. Tũ demũ uictimas immolãt:precãtes ut ſuũ donũ deus ꝓſperũ faciat iis:q̄bus dederit. Fœcũditatem eo poto dari cuicunq; animaliũ ſterili arbitrant᷑. Contraq; uenena õnia eſſe remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunq; religio eſt.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEPTIMVSDECIMVS. PROHOEMIVM.

Arboꝝ precia ĩmirabilia. Ca.i.

NATVRA ARBORVM TERRA MARIQVE ſponte ſua prouenientium dicta eſt. Reſtat earũ quæ arte & humanis ingeniis fiunt: uteriuſq̃ naſcuntur. Sed prius mirari ſuccurrit quæ abſtulimus penuria pro indiuiſo poſſeſſa a feris: depugnãte cũ iis homine circa caducos fructus. Circa pẽdẽtes uero & cũ alitibus. In tãta delitiaꝝ precia uẽiſſe clariſſĩo(ut eq̄dem arbitror) exẽplo .L. Craſſi:atq; Cn. Domitii Aenobardi. Craſſus orator fuit ĩ primis nominis romani. Domus ei magnifica:ſed aliquãto præſtantior in eodẽ palatio. Q. Catuli:q cimbros cum. C. Mario fudit. Multũ uero pulcherrima cõſenſu omniũ ætate ea in colle uiminali. C. Aq̄lii equitis romani clarioris etiã tũ q̃ iuris ciuilis ſciẽtia: cũ tñ obiecta Craſſo ſua eſt. Nobiliſſimaꝝ gẽtiũ ambo Craſſus atq; Domitius cenſurã poſt conſulatũ ſimul geſſere ãno cõditæ urbis ſexcenteſĩo ſexageſĩoſecũdo frequentem iurgiis ꝓpter diſſimilitudinẽ moꝝ. Tũc Cn. Domitius ut erat uehemens natura præterea accenſus odio:quod ex æmulatiõe auidiſſimũ eſt:grauiter increpuit tanti cenſorem habitare pro domo eius milia nummoꝝ identidem ꝓmittens. Et Craſſus ut præſens ingenio ſemꝑ & faceto lepore ſollers cõcedere ſe reſpondit:exceptis ſex arboribus. ac ne uno q̄dem denario ſi adimerent᷑:emptã uolente Domitio. Craſſus utrũne igitur ego ſum inquit quæſo Domiti exemplo graui & ab ipſa mea cenſura notandus:qui in domo quæ mihi hæreditate obuenit comiter ha' item: n tu qui ſex arbores æſtimes᷑ Eæ fuere loti patula ramorum opacitate laſciuæ. Cæcina Largo e ꝓceribus crebro in iuuenta noſtra eas in

domo ſua oſtẽtãte. Durauerũtq; (quoniam & de lõgiſſimo æuo arboꝝ diximus) ad Neronis principis incendia: quibus cremauit urbem: ãnis .clxxx. poſtea cultu uirides iuueneſq;: ni princeps ille acceleraſſet etiã arboꝝ mortẽ. Ac neqs uilẽ de cætero Craſſi domũ: nihilq; in ea iurgãte Domitio fuiſſe dicẽdũ præter arbores iudicet: iã colũnas q̃ttuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad ſcænam ornãdã aduectas in atrio eius domus ſtatuerat: cũ in publico nõdũ eſſent ullæ marmoreæ. Tã recens ẽ opulẽtia tã-toq; tũc plus honoris arbores dõibus afferebãt: ut ſine illis ne inimiciciaꝝ qdẽ preciũ ſeruauerit Domitius. Fuere ab iis & cognoĩa antiqs: Frõdicio militi illi: q præclara facinora uulturnũ tranſnatans frõde capiti impoſita aduerſus Annibalẽ edidit. Sto-lonũ Liciniæ genti (ita. n. appellat᷑ in ipſis arboribus fruticatio inutilis: unde & pam-pinatio ĩuenta) primo Stoloni dedit nomẽ. Fuit & arboꝝ cura legibus priſcis. cautũq; eſt duodecim tabulis: ut q iniuria cecidiſſet alienas: lueret in ſingulas ſiclos æris .xxv. Quid exiſtimamus? futuras ne eas credidiſſe ad ſupradictam æſtimationẽ illos: qui frugiferas tãti taxauerãt? Nec minus miraculũ in pomo eſt multaꝝ circa ſuburbana fructu ãnuo addito binis milibus nummũ maiore ſingularũ reditu: q̃ erat apud ãti-quos prædioꝝ. Ob hoc inſita & arboꝝ quoq; adulteria excogitata ſunt: ut nec poma pauperibus naſcerentur. Nũc ergo dicemus quo maxime modo tãtum ex iis uectigal cõtingat: uerã colẽdi rationẽ abſolutãq; ꝓdituri. Et ideo nõ uulgata tractabimus: nec quæ cõſtare aĩaduertĩus: ſed incerta atq; dubia: in quibus maxime fallit᷑ uita. Nam diligentiã in ſupuacuis affectare nõ noſtrũ eſt. Ante õia aũt in uniuerſum & quæ ad cũcta arboꝝ genera ptinẽt: in cõmune de cælo terraq; dicemus.

¶ DE Natura cæli ad arbores. & quã partẽ cæli ſpectare debeant. ¶ Ca. ii.

AQuilone maxime gaudent: denſiores ab afflatu eius lætioreſq; & materiæ fir-mioris. Qua in re pleriq; fallũt᷑: cũ in uineis pedamẽta nõ ſit a uento eo oppo-nenda: & id tãtũ a ſeptentrione ſeruandũ. Quinimmo tempeſtiua frigora plurimũ arboꝝ firmitati cõferũt: & ſic optime germinãt. alioquin ſi blandiant᷑ auſtri defati-ſcentes: ac magis etiã ĩ florem. Nã ſi cum defloruere: ꝓtinus ſequãt᷑ hymbres: ĩ totũ poma depereũt. adeo ut amigdala & piri: etiã ſi õino nubilũ fiat auſtrinuſue flatus: amittant fœtus. Circa uergilias qdem pluere: inimiciſſimũ uiti & oleæ: quoniã tũc coitus eſt eaꝝ. Hoc eſt illud q̃triduũ oleis decretorium. hic articulus auſtrinus nubili ſpurci quod diximus. Fruges quoq; peius matureſcũt auſtrinis diebus: ſed celerius. Illa ſũt noxia frigora: quæ ſeptentrionibus aut præpoſteris fiũt horis. Hyemẽ qdem aqloniam eſſe: õnibus ſatis utiliſſimũ. Hymbres uero tũc expetendi euidens cauſa ẽ: quoniã arbores fœtu exĩanitas: & folioꝝ quoq; amiſſione languidas natᷓle eſt auide eſurire. Cibus aũt eaꝝ hymber. quare tepidã eſſe hyemem: ut abſumpto partu arborũ ſeq̃tur protinus conceptus: id eſt germinatio. ac deinde alia floreſcendi exinanitio: inutiliſſimũ experimentis credit᷑. Quinimmo ſi plures ita cõtinent᷑ anni: etiam ipſe moriũt᷑ arbores: quoniã nemini dubia pœna eſt in fame laborãtium. Ergo qui dixit heymes ſerenas optãdas: nõ pro arboribus uota fecit. Nec p ſolſtitia hymbres uitibus cõducũt. hyberno qdem puluere fieri meſſes lætiores luxuriãtis ĩgenii fertilitate dictũ eſt. Alioquĩ uota arboꝝ cõmunia ſũt frugũq;: niues diutinas ſedere. Cauſa nõ ſolum qa animã terræ euaneſcentem exhalatione includũt: & comprimũt: retroq; agunt in uires frugũ atq; radices: ueꝝ ꝙ & liquorem ſenſĩ præbent: puꝝ præterea leuiſſimũq;: quãdo nix aq̃ꝝ cæleſtium ſpuma eſt. Ergo humor ex iis non uniuerſus ingurgitans diluenſq;: ſed quomodo ſitit᷑ diſtillans uelut ex ubere alit omnia: quæ non inundat. Tellus quoq; illo mõ fermenteſcit: & ſucci plena: ac lacteſcentibus ſatis nõ effœta cũ tempus aperit: tepidis arridet horis. Ita maxime frumenta pingueſcunt: præterq̃ ubi calidus ſemper aer eſt: ut in ægypto. Continuatio. n. & ipſa conſuetudo idem quod modus alibi efficit. Plurimũq; prodeſt: ubicũq; nõ eſſe quod noceat. In maiore pte orbis cũ præcoces excurrere germinatiões euocatæ indulgentia cæli ſecutis frigoribs

exuruntur. Qua de cauſa ſerotinæ hyemes noxiæ ſilueſtribus quoq;. quæ magis etiā
dolent urgente umbra ſua: nec adiuuante medicina: quoniā ueſtire teneras intorto
ſtramento in ſilueſtribus nō eſt. Ergo tēpeſtiuæ aquis hybernis primum hymbribus.
Deīde germīatiōe antecedētibus. Tertiū tēpus eſt cū educāt poma: nec ꝓtinus: ſed iā
ualido fœtu. Quæ fructus ſuos diutius cōtinēt: lōgioreſq; deſiderāt cibos: iis & ſeroti
næ aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis. Hæ iā pluuiæ generis cuiuſq; arboribus diuerſo
modo deſiderant: aliis alio tēpore maturātibus. Quapropter iiſdē hymbribus quædā
lædi uideas: alia iuuari. Et in eodē gn̄e ſicut in piris: alio die hyberna quærūt pluuias:
alia uero præcocia. Vt pariter qdem ōia deſiderēt. hybernū tēpus eſt āte germīatione
quæ aqlonē auſtro utiliorē facit. Ratio eadē mediterranea maritimis præfert (ſūt. n.
plerunq; frigidiora) & montoſa planis: & nocturnos hymbres diurnis. Magis fruunt
aqs ſata: nō ſtatim auferēte eas ſole. Conuexa & ſitus uineaꝝ arbuſtorūq; ratio ē: q̄s
in horas debeāt ſpectare. Virgilius ad occaſus ſeri damnauit. Aliqui ſic maluere: q̄ in
exortu. A pluribus meridiem probari aduerto. Nec arbitror perpetuum quicq̄ in hoc
præcipi poſſe. Ad ſoli naturam: ad loci ingeniū: ad cæli cuiuſq; mores dirigenda ſol/
lertia eſt. In africa meridiē uineas ſpectare & ſi uiti īutile: colono ſalubre eſt: quoniā
ipſa meridianæ ſubiacet plagæ. Quapropter ibi qui in occaſum aut ſeptentriones cō/
ſeret: optime miſcebit ſolū cælo: cū Virgilius occaſus improbet. Nec de ſeptentrione
relinqui dubitatio uidet. Atq in ciſalpina italia magna ex parte uineis ita poſitis:
cōpertū eſt nullas eſſe fertiliores. Multū rationis obtinent uenti. In narbonenſi pro/
uīcia atq; liguria & parte etruriæ contra circium ſerere imperitia exiſtimatur. Eūdēq;
obliquū accipe prouidentia. Is. n. ibi æſtatem temperat: ſed tanta plerunq; uiolentia
ut auferat tecta.

DE Societate cæli & terræ ad arbores. Ca. iii.

QVidam cælum terræ parere cogūt: ut quæ in ſiccis ſeruantur orientem ac ſep/
tentriōes ſpectent. Quæ ī hūidis meridiem. Nec nō ex ipſis uitibus cauſas mu
tuāt. In frigidis præcoces ſerendo: ut maturitas ātecedat algorem. Quæ poma uiteſq;
rores oderint cōtra ortus: ut ſtatī auferat ſol. Quæ ament ad occaſus: uel etiā ad ſep/
tentriones: ut diutius eo fruāt. Cæteri uero fere rationem naturæ ſecuti in aqlonem
obſeruare uites: & arbores poni ſuaſere. Odoratiorem etiā fieri talem fructū Demo/
critus putat.

DE Qualitate regionū. Ca. iiii.

AQuilonis ſitum uentorumq; reliquoꝝ diximus ſecūdo uolumine. Dicemuſq;
proxīo plura cæleſtia. Interī manifeſtū uidet ſalubritatis argumentū: quoniā
in meridiem etiā ſpectātiū ſemp āte decidūt folia: ſimilis & ī maritimis cauſa. Qui/
buſdā locis afflatus maris noxii: in plurimis iidem utiles. Quibuſdā ſatis e lōgīquo
aſpicere maria iucūdū. Propius admouere ſalis halitū īutile. Similis & fluminū ſta/
gnoꝝq; rō. Nebulis adurūt aut æſtuātia refrigerāt opacitate: atq; etiā rigore gaudēt:
quæ diximus. Quare experimentis optime creditur. A cælo proximum eſt terræ
dixiſſe rationem haud faciliore tractatu. Quippe nō eadem arboribus cōuenit & fru/
gibus. plerūq; nec pulla qualē habet cāpania: ubiq; optima uitibus. Aut quæ tenues
exhalat nebulas. Nec lubrica multis laudata. Cretā in albenſiū pōpeianoꝝq; agro &
argillā cūctis ad uineā generibus āteponūt. q̄q̄ præpingues quod accipit ī eo genere
inuicem ſabulū albū. In ticinienſi: multiſq; in locis nigrū. itemq; rubrū etiā pingui
terræ permixtū infœcūdū eſt. Argumenta quoq; iudicantiū ſæpe fallunt. Non utiq;
ſolū lætū eſt: in quo ꝓceræ arbores nitent: præterq̄ illis arboribus. Quid enim abiete
procerius? Aut quæ uixiſſe poſſit alia in loco eodem? Nec luxurioſa pabula pinguis
ſoli ſemp iudiciū habent. Nā qd laudatius germaniæ pabulis? & tamen ſtatī ſubeſt
harena: tenuiſſimo ceſpitū corio. Nec ſemp aquoſa eſt terra: cui ꝓceritas herbarum.
nō hercle magis q̄ pinguis adhærens digitis: quod in argillis arguitur. Scrobes qdem
regeſta in eos nulla complet: ut denſa atque rara ad hunc modum deprehendi poſſit.
ferroq; omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iuſto deprehenditur pōdere.

Quod.n.terræ põdus iuſtũ ĩtelligi poteſt? Nec fluminibus aggeſta ſemp laudabilis: quando ſeneſcant ſata quædam aqua. Sed neq; illa quæ laudatur: diu præterq̃ ſalici utilis ſentit᷑. Inter argumenta ſtipulæ craſſitudo eſt tanta alioquĩ in leborino campaniæ nobili campo: ut ligni uice utant᷑. Sed idem ſolũ ubicũq; arduũ opere: difficile cultu: bõis ſuis acrius pene q̃ uitiis quem affligit agricolam. Et carbũculus quæ terra ita uocat᷑. Emẽdari uitẽ hac terra putat᷑. Nã tofus ſcaber nat᷑a fricabilis expetit᷑ quoq; ab auctoribus. Virgilius & quæ filicẽ ferat: nõ improbat uitibus. Salſæq; terræ multa melius credũt᷑: tutiora uitiis innaſcentiũ animaliũ. Nec colles opere nudãtur: ſiquis perite fodiat. Nec cãpi õnes minus ſoles atq; perflatus q̃ opus ſit: accipiunt. Et q̃ſdã pruinis ac nebulis paſci diximus uites. Omniũ reꝝ ſunt quædã in alto ſecreta: & ſuo cuiq; corde præuidẽda. Quid quod mutatur ſæpe iudicata quoq; ac diu cõprehẽſa? In theſſalia circa lariſſã emiſſo lacu frigidior facta ea regio eſt. oleæ deſierunt: quæ prius fuerãt. Itẽ uites aduri: quod non ãtea thracia ſenſit amoto hebro. Et circa philippos cultura ſiccata regio mutauit cæli habitũ. At in ſyracuſano agro aduena cultor: elapidato luto: ſole prodidit fruges: donec regeſſit lapides. In ſyria leuẽ tenui ſulco ĩprimũt uomerẽ: qa ſubeſt ſaxũ exurens æſtate ſemina. Iã in quibuſdã locis ſimiles æſtus ĩmodici & frigoꝝ effectus. Eſt fertilis thracia frugũ rigore & æſtibus africa & ægyptus. In chalchia rhodioꝝ inſula locus qdã ẽ in tãtũ fœcũdus: ut ſuo tempore ſatum demetãt hordeũ: ſublatũq; ꝓtinus ſerãt: & cũ aliis frugibus metãt. Glareoſum oleis ſolũ aptiſſimũ in uenafrano: pinguiſſimũ in betica. Punica uina in ſaxo coquũtur. Cecubæ uites in pontinis paludibus madent. Tãta eſt argumẽtorũ & ſoli uarietas ac differẽtia. Cæſar Vopiſcus cũ cauſã apud cẽſores ageret: cãpos roſiæ dixit italiæ ſemẽ eſſe: in qbus perticas pridie relictas gramẽ operiret. Sed nõ niſi ad pabulũ probãtur. Nõ tamen indociles nat᷑a nos eſſe uoluit: & uita cõfeſſa fecit etiã ubi bona certa non fecerat. Quamobrem prius dicamus crimina.

Genera Terraꝝ. Ca.v.

TErrã amarã ſiue macrã ſiqs ꝓbare uelit. Demõſtrãt eã atræ degenereſq; herbæ. Frigidã aũt retorride nata. Itẽ uliginoſã triſtia. Rubricã oculi. Argilloſã quæ opi difficillĩa: quæq; raſtros ac uomeres ĩgẽtibus glebis oneret. q̃q̃ aliq̃do nõ quod opi: hoc & fructui ſit aduerſũ. Itẽ ecõtrario cineraceã: & ſabulũ albũ. Nã ſterilis dẽſa callo facile deprehendit᷑: uel uno ictu cuſpidis. Cato breuiter: atq; ex ſuo more uitia determinat. Terrã carioſam caue: neue plauſtro neue pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari: ut pene ueſtigiis quoq; ĩterdicat? Redeãus ad ligni cariem. & inueniemus illa: quæ ĩ tantum abominantur uitia: aridæ fiſtuloſæ ſcabræ caneſcentis exeſæ pumicoſæ. Plus dixit una ſignificatione: q̃ poſſit ulla copia ſermonis enarrari. Eſt.n. interpretatione uitioꝝ q̃dã nõ ætate: quæ nulla ĩ ea ĩtelligi poteſt: ſed natura ſua anus terra. & ideo infœcunda ad omnia: atq; etiam imbecilla. Idem agrũ optimũ iudicat ad radicẽ mõtiũ: planicie in meridiem excurrente: quæ eſt totius italiæ ſitus. Terram uero teneram quæ uocet᷑ pulla. Erit igit᷑ hæc optima & opiſatiua. Intelligere mõ libeat dictam mira ſignificatione tenerã: & qcq d optari debet: in eo uocabulo ĩueniet᷑. Illa temperate ubertatis. Illa mollis: facilisq; culturæ: nec madida: nec ſitiens. Illa poſt uomerẽ niteſcens: q̃lem fons ingenioꝝ Homerus in armis ab eo cælatã dixit. addiditq; miraculũ increſcentis: quanuis fieret in auro. Illa q̃m recentem exquirunt improbæ alites uomerem comitantes: coruique aratoris ueſtigia ipſa rodentes. Reddatur hoc in loco luxuriæ quoq; ſententia & aliq̃ in ꝓpoſitũ. Certe Cicero lux doctrinaꝝ altera: Meliora ĩqt ũguẽta ſũt quæ terrã: q̃ quæ crocũ ſapiunt. Hoc.n.maluit dixiſſe: q̃ redolent. Ita eſt profecto. Illa.n.erit optima: quæ unguenta ſapiet. Quod ſi admonendi ſumus: qualis ſit terræ odor ille: q quæritur: cõtĩgit ſæpe etiam quieſcẽte ea ſub occaſu ſolis: in quo loco arcus cæleſtis deiecerit capita ſua. & cũ a ſiccitate cõtinua immaduerit hymbre: tũc emittit illũ ſuũ halitum diuinum ex ſole conceptum: cui cõpari ſuauitas nulla poſſit. Is eſſe odor in cõmota debebit.

reptuſq; neminē fallet. ac de terræ odore optīe iudicabit. Talis fere ē ī noualibus cæſa uetere ſi ua: quæ cōſēſu laudat᷑. Et in frugibus qdē ferēdis eadē terra utilior ītelligit᷑: quotiens ītermiſſa cultura quieuit. quod in uineis nō fit. Eoq; diligētius eligēda eſt: ne uera exiſtat opinio eorū: q iā italiæ terrā exiſtimauere laſſā. Opis qdē facultas in aliis generibus cōſtat e cælo: nec poteſt arari poſt hymbres aliq̄ ubertatis uitio lenteſcens. Cōtra in byzantio africæ illū cētena & quīquagena fruge fertilē cāpum: nullis cū ſiccus eſt arabilē tauris: poſt hymbres uili aſello & a parte altera iugi anu uomerē trahente uidimus ſcindi. Terrā. n. terra emendari: ut aliqui præcipiūt: ſuper tenuem pingui iniecta aut gracili: bibulaq; ſup humidā ac præpinguē: dementiæ operarii eſt. Quid enim poteſt ſperare: qui talem colit?

¶ DE Terra: quam Britānia & Gallia amat. ¶ Ca. vi.

ALia eſt ratio: quā britānia & gallia inuenere alendi eā: ipſa. quod genus uocant margā. Spiſſior ubertas in ea intelligit᷑. Eſt aūt qdā terræ adeps ac uelut glādia in corporibus ibi dēſāte ſe pīguitudinis nucleo. Nō omiſere & hoc græci.

¶ DE Græcorū doctrina. ¶ Ca. vii.

QVid enī intentatū illis? Laucargyllion uocāt candidam argyllā: qua ī megarico agro utūt᷑. ſed tātū in humida frigidaq; terra. Illas gallias britāniaſq; locupletātis cū cura dici cōuēit. Duo genera fuerāt. Plura nuper exerceri cœpta ꝓficiētibus ingeniis. Eſt. n. alba: ruffa: colūbina: argyllacea: tofacea: arenacea. Nata duplex: aſpa aut pīguis. Experimenta utriuſq; in manus: uſuſq; geminus: aut ut fruges tātū alant aut eædē & pabulū. Fruges alit tofacea alba: quæ ſi ſit inter fōtes reperta: eſt ad infinitū fertilis: ueꝝ aſpera tractat᷑. & ſi nimia iniecta eſt: exurit ſolū. Proxima eſt ruffa: quæ uocat᷑ capnumargos intermixto lapide terræ minutæ harenoſæ. Lapis cōtūditur in ipſo cāpo: primiſq; ānis ſtipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tñ minimo leuitate dimidio minoris q̄ cæteræ inuehit᷑. Inſpergit᷑ rara: ſale eam miſceri putāt. Vtrūq; hoc genus ſemel iniectū in. l. ānos ualet & frugū & pabuli ubertate.

¶ DE Terrarū generibus. ¶ Ca. viii.

QVæ pingues eſſe ſentiūt᷑: ex iis præcipua alba. Plura eius genera. Mordaciſſimū quod ſupra diximus. Alterū genus albæ cretæ argētaria eſt. Petit᷑ ex alto in centenos pedes actis plerunq; puteis ore anguſtatis intus ut in metallis ſpatiante uena. Hac maxīe britānia utit᷑. Durāt ānis. lxxx. Neq; eſt exemplū ullius: q bis in uita hanc eidem iniecerit. Tertiū genus cādidæ gliſchromargon uocāt. Eſt autem creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̄ frugū fertilior: ita ut meſſe ſublata āte ſementem alterā lætiſſimū ſecet᷑. Dū in fruge eſt: nullū aliud gramen emittit. Durat. xxx. ānis denſior iuſto. Cymini mō ſtrāgulat ſolū. Colūbinā gallia ſuo nomine glaucopelon appellat: glebis excitat᷑ lapidū modo. Sola gelatione ita ſoluit᷑: ut tenuiſſimas bratteas faciat. Hæc ex æquo fertilis. Harenacea utunt᷑ ſi alia nō ſit in uliginoſis uerticibus: & ſi alia ſit: ubi hos gentiū ſolos nouimus: q fertiliſſimū agrū colentes: q̄cūq; terra īfra pedes tres effoſſa & pedali craſſitudine iniecta lætificēt. Sed ea nō diutius ānis decē ꝓdeſt. Hedui & pictones calce uberrimos fecere agros: quæ ſane & oleis & uitibus utiliſſīa reperitur. Omnis aūt marga arato iniicienda eſt: ut medicamentū rapiatur: & fimi deſiderat aliquantulū. Quæ primo plus aſpera & quæ in herbas nō effūdit᷑. alioquin nouitate quæcūq; fuerit: ſolum lædet. Ne ſic qdē primo anno fertilis. Intereſt & q̄li ſolo quæratur. Sicca enim humido melior. Arido pīguius. Temperata alterutra creta uel columbina conuenit.

¶ DE Cineris uſu: & de fimo. Et quæ ſata uberiorē terrā faciāt: & quæ urāt. ¶ Ca. ix.

TRanſpadanis cineris uſus adeo placet: ut anteponant fimo iumentoꝝ. quod qa leuiſſimū eſt: ob id exurūt. Vtroq; tamen pariter non utuntur in eodem aruo: nec in arbuſtis cinere: nec quaſdam ad fruges ut diximus. Sunt qui puluere quoque uuas ali iudicent: pubeſcenteſq; puluerent: & uitiū arborumq; radicibus aſpgant.

Quod certũ eſt narbonenſi ꝓuĩciæ & uindemias certius ſic eo coqui: qa plus puluis ibi q̃ ſol cõfert. Fimi plures differentiæ. Ipſa res ãtiq̃. Iam apud Homeꝝ regius ſenex agrum ita ſuis manibus lætificans repitur. Argeus rex in græcia excogitaſſe traditur. Diuulgaſſe uero Hercules in italia. quæ regi ſuo Stercuto Fauni filio ob hoc ĩuentũ ĩmortalitatẽ tribuit. M. Varro prĩcipatũ dat turdoꝝ fimo ex auiariis. quod etiam pabulo boum ſuũq; magnificat. neq; alio cibo celerius pĩgueſcere aſſeuerat. De noſtris moribus bene ſperare ẽ: ſi tanta apud maiores fuere auiaria: ut ex iis agri ſtercorarẽt. Proximũ Columella colũbariis: mox gallinariis facit: natãtiũ alitũ damnato. Cæteri auctores cõſenſu humanas dapes ad hoc in primis aduocãt. Alii ex iis præferũt hominũ potus in corioꝝ officinis pilo madefacto. Alii per ſeſe aq̃ iterũ largiuſq; etiam q̃ cũ bibitur admixta. Quippe plus iam ibi male domandũ eſt: cũ ad uirus illud uini homo acceſſerit. Hæc ſũt certamina qbus ĩuicem ad tellurem quoq; alendam utũtur homines. Proxime ſpurcicias ſuũ laudant. Columella ſolus damnat. Alii cuiuſcunq; q̃drupedis exitioſũ. Aliqui colũbaꝝ præfert. Proximũ deĩde capraꝝ eſt. Ab hoc ouiũ. Deĩde boũ. Nouiſſimus iumentoꝝ. Hæ fuere apud priſcos differentiæ. ſimulq; præcepta non inuenio re tali utendi: quando & hic uetuſtas utilior. Viſumq; iã eſt apud quoſdã prouĩcialiũ in tantũ abũdãte geniali copia pecudũ farinæ uice cribris ſuperiniici: fetore aſpectuq; temporis uiribus ĩ quãdã etiã gratiã mutato. Nuper repertum oleas gaudere maxime cinere e calcariis fornacibus. Varro præceptis adiicit equino: q̃ ſit leuiſſimum ſegetes alẽdas. Prata uero grauiore: & quod ex hordeo fiat. Multaſq; gignit herbas. Quidã etiã bubulo iumentoꝝ præferũt: ouillũq; caprino. Oĩbus uero aſiniũ: quoniã lentiſſime mãdant. E cõtrario uſus aduerſus utrũq; pronunciat. Inter ões aũ cõſtat: nihil eſſe utilius lupini ſegete: priuſq̃ ſiliquet̃ aratro uel bidẽtibus uerſa: manipuliſue circa radices arboꝝ uel uitiũ obrutis. Etiam ubi non ſit pecus culmo ipſo uel etiã filice ſtercorare arbitrant̃. Cato: ſtercus unde fiat: ſtramenta: lupinũ: paleas: fabalia: ac frondis iligneas: quernaſq; ex ſegete euellito. Ebulum: cicutam: & circũ ſalicta herbã auctã: uluãq; ea ſubſternito ouibus: frondemq; putridam. Vinea ſi macruerit: ſarmẽta ſua cõburito: & itidẽ inarato. Itemq; ubi ſaturus eris frumentũ: oues ibi delectato. Nec non & ſatis qbuſdã ipſis paſci terrã dicit. Segetem ſtercorant fruges lupinũ faba uicia. Sicut e cõtrario cicer quia uellitur & quia ſalſũ eſt: hordeũ fœnugræcũ: eruũ. Hæc omnia ſegetẽ exurũt: & õnia quæ uellũt̃. Nucleos ĩ ſegetẽ ne indideris. Virgilius & lino ſegetẽ exuri & auena & papauere arbitratur. Fimeta ſub diuo cõcauo loco & qui humorẽ colligat: ſtramento intecta ne in ſole areſcant. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innaſcant̃ iis ſerpentes. Fimum miſcere terræ: plurimũ refert: fauonio flante ac luna ſitiente. id pleriq; praue intelligunt a fauonii ortu faciendũ. ac februario menſe tantũ: cũ id pleraq; ſata aliis poſtulent menſibus. Quocunq; tempore fiat: curandum ut ab occaſu æquinoctiali flante uento fiat: luna decreſcente: ac ſicca. Mirũ in modũ augetur ubertas affectuſq; eius obſeruatiõe tali.

De Satione arboꝝ: & q̃ aulſione naſcũtur arbores. Ca. x.

ABũde prædicta ratione cæli ac terræ. Nunc de his arboribus dicemus: quæ cura hominũ atq; arte ꝓueniũt. Nec pauciora ꝑpe ſũt gñа: tã benigne natæ gratiã rettuliſus. Aut. n. ſemine ꝓueniũt aut plantis radicis: aut ꝓpagine: aut auulſiõe: aut ſurculo: aut inſito & conſecto arboris trunco. Nam folia palmaꝝ apud babylonios ſeri atq; ita arborẽ ꝓuenire Trogũ credidiſſe demiror. Quædam pluribus generibus ſerũtur: quædã õnibus. Ac pleraq; ex iis natura ipſa docuit: & in primis ſemẽ ſerere: cũ decidens exceptumq; terra uiuiſceret. Sed quædã nõ aliter ꝓueniunt: ut caſtaneæ: iuglandes: cæduis duntaxat exceptis. Ex ſemine aũt quanq̃ diſſimili ea quoq; quæ & aliis modis ſeruntur: ut uites & mala atq; pira. nanq; iis pro ſemine nucleus: non ut ſupradicti fructus ipſe. Et meſpila ſemine naſci poſſũt. Omnia hæc tarda prouẽtu ac degenerantia. & ĩſito reſtituẽda. Interdũ etiã caſtaneæ. Quibuſdam natura contra

omnino nō degenerandi quoquomodo ſerantur:ut cupreſſis:palmis:lauris.Nāq; & laurus pluribus modis ſerit᷑.Genera eius diximus . Ex iis auguſta & bacalis: et pinus ſimili modo ſerūt᷑.Bacæ mēſe ianuario aqlonis afflatu ſiccante legūt᷑: expādūturq; raræ:ne calefiāt aceruo.Poſtea quidā fumo ad ſerendū paratas urina madefaciunt. alii in qualo pedibus in ꝓfluēte deculcāt:donec auferat᷑ cutis.Alioquī uligo infeſtat: nec patit᷑ naſci.In ſulco repaſtinato palmi altitudīe uicenæ fere aceruatī mēſe mar-tio.Eædē & propagine ſerunt᷑.Triumphaliſq; talea tantū.Myrti genera ōnia ī cāpāia baccis ſerunt᷑: romæ ꝓpagine tarētina.Democritus & alio modo ſeri docet grādiſſīs baccaꝝ tuſis leuiter ne grana frāgāt᷑:eaq; intrita reſte circunligari:atq; ita ſeri:parietē fore dēſitatis:ex quo uirgulæ differant᷑.Sic & ſpinas ſepis cauſa ſerūt uomice moris ſpinaꝝ circūlita.Pilas aūt laurus & myrti inopia a trimatu tempeſtiuū eſt trāſferre. Inter ea:quæ ſemine ſerūt᷑:Mago in nucibus operoſus eſt.Amygdalæ in argilla molli meridiem ſpectanti ſeri iubētur.Gaudere eas in dura calidaq; terra.In pīgui & hūida mori ac ſterileſcere.Serēdas q̄maxime falcatas & e nouella: fimoq; diluto maceratas ꝑ triduū: aut pridie q̄ ſerant᷑ aqua mulſa.Mucrone defigi aciem lateris.In aquilonē ſpectare:ternas ſimul ſerendas:trianguli ratione:palmo inter ſe diſtantes:denis die-bus adaq̄ri donec grādeſcāt.Iuglandes nuces porrecte ſeruntur cōmiſſuris iacētibus. Pineæ nucleis ſeptenis fere in ollas ꝑforatas additis:aut ut laurus quæ bacis ſeritur. Citrea grano & propagine.Sorba ſemine & a radice planta & auulſione proueniunt. ſed illa in calidis:ſorba & in frigidis:& humidis.Natura & plantaria demonſtrauit: multaꝝ radicibus pullulāte ſobole denſa:& pariente matre quas enecet.eius quippe umbra turba indigeſta premit᷑:ut in lauris:punicis:platanis:ceraſis:prunis.Paucorū in hoc genere rami parcunt ſoboli:ut ulmorum palmarūq;.Nullis uero tales pulluli ꝓueniunt:niſi quaꝝ radices amore ſolis atq; hymbris in ſumma tellure ſpatiantur. Omnia ea non ſtatim moris eſt in ſua locari:ſed prius nutrici dari: atq; in ſeminariis adoleſcere:iterūq; migrare.Qui tranſitus miꝝ in modum mitigat etiā ſilueſtres:ſiue arboꝝ quoq; ut hominū natura nouitatis ac peregrinatiōis auida eſt:ſiue diſcedētes uirus relīquūt:māſueſcūtq; tractatu ceu fere dū radici auellit᷑ planta.Et aliud genus ſimile natura præmōſtrauit.Auulſiq; arboribus ſtolones uixere.Quo in genere & cū parui ſūt:auellūtur:partemq; aliquā e matris quoq; corpore auferūt ſecū fimbriato corpore.Hoc modo plantant᷑ punicæ:coryli:mali:ſorbi:meſpili:fraxini : fici. In pri-miſq; uites.Cotoneū ita ſatū degenerat.Ex eodē inuentu eſt:ſurculos abſciſos ſerere. hoc primo ſepis cauſa factū ſambucis:cotoneo :& rubis depactis.Mox & culturæ:ut populis: alnis:ſalici:quæ uel inuerſo ſurculo ſerit᷑. Iā eæ ibi diſponūt᷑:ubi libeat eſſe eas.Quāobrē ſeminarii curā ante cōuenit dici q̄ trāſeat᷑ in alia genera.Nanq; & huic prīcipio eligi ſolū refert:quoniā nutricē indulgentiorem eſſe : q̄ matrē ſæpe cōuenit. Sit ergo ſiccū ſuccoſūq; bipalio ſubactū:aduenis hoſpitale:& q̄ ſimillimum terræ in quā tranſferendū ſit.Ante omnia elapidatum munitumq; ad incurſū etiā gallinacei generis.Quamminime rimoſū:ne penetrās ſol exurat fibras. Interuallo ſeſq̄pedum ſeri ne ſe inter ſe contingant: & noceant.Præter alia uitia etiam uermioſa fiūt.Ideo ſarriri cōuenit ſæpius:herbaſq; auelli.Præterea ſemina ipſa fruticantia ſupputare: ac falcē pati cōſueſcere. Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hominis ad ſolem recipiendū. atq; integi culmo ad frigora arcenda.Sic piroꝝ maloꝝq; ſemina nutriri. ſic pineas nuces . ſic cupreſſos ſemine ſatas & ipſas.Minimis id granis cōſtat:ut uix perſpici quædā poſſint.Nō omittendū naturæ miraculū : ex tā paruo gigni arbores: tanto maiore tritici & hordei grano : ne quis fabā reputet.Quid ſimile originis ſuæ habēt maloꝝ piroꝝq; ſemina?His prīcipiis reſpuētē ſecures materiē naſci indomitā: ponderibus immenſis prela:arboris uelis turribus muriſq; impellēdis arietibus. Hæc eſt natura eius.hæc potentia.Sup ōnia erit e lachryma naſci aliquid:ut ſuo loco dice-mus.Ergo e cupreſſo fœmina(mas enim ut diximus:nō gignit)pilulæ collectæ:q̄bus

docui mẽſibus ſiccãt̃ ſole:ruptæq; emittũt ſemẽ formicis mire expetitũ : ãpliato etiã miraculo tãtuli animalis cibo abſumi natalem tantaꝝ arboꝝ. Serit̃ menſe aprili area æq̄ta cylindris:aut uolgiolis dẽſũ. terraq; cribris ſupcernit̃ pollicis craſſitudĩe. Cõtra ĩmane põdus attollere ſe nõ ualet. retorquet̃q; ſub terra. ob hoc parcit̃ ueſtigiis. Leniter rigatur a ſolis occaſu in trinis diebus:ut æq̄liter bibat donec erũpãt. Differũt̃ poſt ãnũ dodrãtali filo. cuſtodita tẽperie:ut uiridi cælo ferãtur ac ſine aura. Mirũq; dictu periculũ tãtũ eo die ẽ:ſi rorauerit quantulũcũq; hymbrẽ:aut ſi afilauerit. De reliquo tutæ ſũt perpetua ſecuritate. Aquaſq; poſtea odere. Et zizifa grano ſerũt̃ meſe aprili. Tuberes melius inſerũt̃ ĩ pruno ſilueſtri & malo cotoneo. Et ĩ calabrya ea eſt. Spina ſilueſtris:quæcunq; optime & mixas recipit:utiliter & ſorbos.

DE Tranſferendis ſeminariis:& Vlmis ſerendis & ſcrobibus. ¶ Ca. xi.

PLantas ex ſeminario tranſferre ĩ aliud priuſq̄ ſuo loco ponãt̃:operoſæ præcipi arbitror:licet tranſlatione folia latiora fieri ſpondeãt. Vlmoꝝ priuſq̄ folio ueſtiant̃. Samara colligenda eſt circa martias kalen. cũ flaueſcere incipit:deĩde biduo ĩ umbra ſiccata ſerenda denſa in refracto terra ſuper minutatim cribrata craſſitudine quæ in cupreſſis. Pluuiæ ſi non adiuuent:rigandã. Deferendæ ex areaꝝ uenis poſt annũ in ulmaria interuallo pedali in unanquãq; partẽ. Maritas ulmos autumno ſerere utilius:quia carent ſemine. Nã eæ e plantis ſeruntur. In arbuſtũ quinquennes ſub urbe tranſferũt̃:aut(ut q̄duſdã placet)quæ uicenũ pedũ eſſe cœperũt. Sulco q̄ nouenarius dicitur:altitudine pedũ trium:pari altitudine. & eo amplius circa poſitas pedes terni undiq; e ſolido adaggerantur. Arulas id uocant in cãpania. Interualla ex loci natura ſumuntur. Aridiores ſerendas in cãpeſtribus cõuenit. Populos & fraxinos q̄a feſtinãtius germinant:diſponi quoq; maturius cõuenit. Hoc eſt ab idibus febru. plãtis & ipſas naſcentes. In diſponendis arboribus arbuſtiſq; ac uineis q̄ncuncialis ordinũ rõ uulgata & neceſſaria:nõ perflatu modo utilis:ueꝝ & aſpectu grata quocunq; mõ intueare in ordinẽ ſe porrigente uerſu. Populis eadẽ ratio ſemine qua ulmos ſerendi: tranſferendi quoq; e ſeminariis eadem & ſiluis. Ante omnia igitur in ſimilẽ trãſferri terrã aut meliorẽ oportet. nec e tepidis aut præcocibus in frigidos aut ſerotinos ſitus: ut neq; ex iis ĩ illos. Præfodere ſcrobes ante(ſi fieri poſſet)tanto:donec pingui ceſpite obducantur. Mago ante annũ fieri iubet:ut ſolẽ pluuiaſq; cõbibant:aut ſi conditio largita non ſit:ignes ĩ medios fieri ãte menſes duos:nec niſi poſt hymbres in iis ſeri. Altitudinẽ eaꝝ in argilloſo aut duro ſolo triũ cubitoꝝ eſſe in q̄q; partem. In prunis palmo amplius. & ubique caminata foſſura ore compreſſiore ſint. Nigra uero terra duo cubita & palmum q̄dratis angulis. Eadẽ menſura græci auctores cõſentiunt:non altiores q̄no ſemipede eſſe debere:nec latiores duobus pedibus. Nuſq̄ uero ſerq̄pede minus altos : quoniã ĩ humido ſolo ad uicina aquæ perueniat. Cato ſi locus aquoſus ſit inquit : latas pedes ternos. In faucibus imiſq; palmũ & pedem:altitudĩe quattuor pedũ:eas lapide cõſterni:aut ſi non ſit perticis ſalignis uiridibus. Si neq; eæ ſint: farmentis:ita ut in altitudinem ſemipedem trahantur. Nobis adiiciendum uidetur ex prædicta arboꝝ natura : ut altius dimittantur eæ:quæ ſumma tellure gaudent:tanq̄ fraxinus:olea. Hæc & ſimilia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris ſat eſt: ſi altitudinis pedes ternos effecerint. Excide inquit radicẽ iſtam Papyrius Curſor imperator ad terrorem preneſtinoꝝ prætoris. Deſtringi ſecurius ſe teſte: innoxium abradi partes:quæ ſe nudauerĩt terra. Aliqui lapides rotũdos ſubiici malunt:q̄ & cõtineant humorẽ:& trãſmittant. Nõ item planos facere:& a terreno arcere radicẽ exiſtimãtes. Glarea ſubſtrata inter utranq; ſẽtentiã fuerit. Arborem nec minorẽ bima nec maiorẽ trima tranſferri quidã præcipiũt. Alii cum annũ impleat. Cato craſſiorem quinque digitis non omiſit. Idem ſi abſtineret:meridianam cæli partem ſignare in cortice : ut tranſlata iiſdem & aſſuetis ſtatueret̃ oris:ne aquiloniæ meridianis oppoſitæ ſolibus finderẽtur:& algerẽt meridianæ aquilonibus. Quod e diuerſo affectãt etiam q̄dã in

uite ficoq; ꝑmutantes in cōtrariū. Denſiora.n.folia ita fieri magiſq; protegere fructū & minus amittere. ficūq; ſic etiā ſcanſilē fieri. Pleriq; id demū cauēt: ut plaga depu- tati cacuminis meridiē ſpectet: ignari fiſſuris nimii uaporis opponi. Id q̄dē in horā diei quītā uel octauā ſpectare maluerim. Aeq; latet non negligendū: ne radices mora inareſcāt: neue a ſeptētriōībus: aut ab ea parte cæli uſq; ad exortū brumalem uento flante effodiāť arbores: aut certe non aduerſæ iis uentis radices præbeantur. Propter quod emoriūť ignaris cauſæ agricolis. Cato omnes uentos & hymbrem quoq; in tota tranſlatione dānat. & hoc ꝓderit q̃plurimū terræ in q̃ uixerint radicibus cohærere: ac totas ceſpite circūligari. Cū ob id Cato in cordibus tranſferri iubeat. Proculdubio uti- liſſime q̄dē ſūmā terrā cōtentus eſt ſubdi. Quidā punicis malis ſubſtrato lapide nō rūpi pomū in arboribus tradūt. Radices inflexas poni melius. Arborem ita locari: ut media ſit totius ſcrobis neceſſariū. Ficus ſi in ſicilia: bulborum hoc genus eſt: ſeritur: ociſſime ferre traditur pomū: neq; uermiculationi obnoxium. Quo uitio non carent reliq̄ poma ſimiliter ſata. Radicū eius magnā adhibendā curā ut exemptas appareat: nō auulſas: quis dubitet? q̃ tatiōe & reliqua cōfeſſa omittimus. ſicuti terrram circa radices feſtucato ſpiſſandā. Quod Cato primū in ea re eſſe cenſet. Plagam quoque a trunco oblini fimo & foliis præligari præcipiēs.

DE Interuallis plātandaꝝ arboꝝ. Et ūbris: & ſtillicidiis. Et ubi plātari debeāt. Ca.xii.

HVius loci pars eſt ad interualla pertinēs. Quidam punicas: & myrtos: & lauros dēſiores ſeri iuſſerunt. In pedibus tñ nouenis. Malos amplius paulo. uel magis etiā piros. magiſq; amygdalas: & ficus. quod optime diiudicabit ramoꝝ amplitudinis rō: locoꝝq;: & umbræ cuiuſq; arboris: quoniā has quoq; obſeruari oportet. Breues ſunt q̃uis magnaꝝ arboꝝ: q̄ in orbē ramos circinent: ut in malis piriſq;. Eædem enormes ceraſis: lauris. Iam quædā umbraꝝ proprietas. Iuglādiū grauis & noxia: etiam capiti humano: omnibuſq; iuxta ſatis. Negat germina & pinus. Sed uentis utraque reſiſtit: quoniā & ꝓtecta uineaꝝ ratione egent. Stillicidia pinus: quercus: ilicis pōderoſiſſīa. Nullū cupreſſi. umbra minima: & in ſe circūuoluta. Ficorū leuis: q̃uis ſparſa. ideoq; inter uineas ſeri non uetantur. Vlmoꝝ leuis: etiā nutriēs quæcūq; opacat. Sed attico hæc quoq; uideť e grauiſſimis. nec dubito ſi emittāť in ramos. Conſtrictæ q̄dē ulmi noxiā eſſe non arbitror. Iucunda & platani q̃q̃ craſſa. Licet gramini credere non ſoli: haud alia lætius operiente toros. Populo nulla ludentibus foliis. Pinguis alno: ſed paſcens ſata. Vitis ſibi ſufficit mobili folio: iactatuq; crebro ſolē ūbra tēperās. Eodē graui protegens in hymbre. Omniū fere leuis umbra: quoꝝ pediculi longi. Non faſti- dienda hæc quoq; ſcientia: atq; non in ultimis ponenda. q̃ñ quibuſq; ſatis ūbra: aut nutrix aut nouerca eſt. Iuglandiū q̄dē pinoꝝq; & piceaꝝ & abietis q̃cūq; attigere: nō dubie uenenū eſt. Stillicidii breuis diffinitio ē. Omniū: quæ ꝓiectu frōdis ita diffū- dunť: ut ꝑ ipſas non defluat hymbres: ſtilla ſæua eſt. Ergo plurimum intererit hac in quæſtione terra in q̃ ſeremus: in q̃tū arbores q̃ſq; alat. Iā ꝑ ſe colles minora quærunt īterualla. Ventoſis locis crebriores ſeri cōducit. Olea tñ maxīo interuallo: de qua Ca- tonis italica ſententia eſt. In.xxv.pedibus minimū: plurimū.xxx.ſeri. Sed hoc uariať locoꝝ natura. Non alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Maliarias uocari multas narrat a pōdere olei: quod ferāt ānuo prouentu. Ideo.lxxv. pedes Mago interuallo dedit undiq; etiā in macro ſolo ac duro atq; uentoſo. Cū mi- nimū.xlv. Betica q̄dem uberrimas meſſes inter oleas metit. Illam inſcitiam pudendā eſſe cōueniet: & adultas inter ſeſe luctari iuſto plus. & in ſenectā præcipitare: aut ple- runq; ipſis: qui poſuere coarguentibus imperitiā ſuā totas excidere. Nihil eſt fœdius agricolis: q̃ geſtæ rei pœnitentia. multo iam ut præſtet laxitate delinquere.

Quæ Arbores tarde creſcāt: & quæ celeriter: & de ſabina. Ca.xiii.

QVædā aut natura tarde creſcūt. & in primis ſemine tātū naſcētia: & longo æuo durātia. At quæ cito occidūt: uelocia ſūt: ut ficus: punica: prunus: malus: pirus:

myrtus:ſalix:& tamē ātecedūt diuitiis. In trimatū.n.fere incipiūt oſtēdentes & ante. Ex iis lētiſſīa pirus. Ociſſima ōiū cypirus & pſeudocapirius frutex. ꝓtinus.n.floret: ſemēq; profert. Omnia uero celerius adoleſcūt ſtolonibus ablatis:unamq; in ſtirpem redactis alimētis. Eadē nat'a & ꝓpagines docuit. Rubi nāq; curuati gracilitate & ſimul ꝓceritate nimia defigūt rurſus in terrā capita. Iteꝝq; naſcūt':ex ſeſe repleturi omnia: ni reſiſtat cultura:ꝓrſus ut poſſīt uideri homines terræ cauſa geniti. Ita peſſima atq; execranda res ꝓpaginē tamē docuit:atq; radicē acq̄ri uiridem. Eadem autem natura ē hederis. Cato ꝓpagari præter uitem tradit ficū oleam punica maloꝝ genera omnia. Laurum:prunos:myrtus:nuces:auellanas:& preneſtinas: platanū. Propagationum duo genera:ramo ab arbore depreſſo in ſcrobē quattuor pedū quoq;.& poſt bienniū amputato flexu:plantaq; tranſlata poſt trimatū: q̄s ſi longius ferre libeat: in qualis ſtatim aut uaſis fictilibus defodere ꝓpagines aptiſſimū:ut in iis tranſferant'. Alterū genus luxurioſius. radices in ipſa arbore ſollicitando traiectis p uaſa fictilia uel q̄los ramis terraq; circūpactis:atq; hoc blādimento īpetratis radicibus:inter poma ipſa & cacumina (in ſūma.n. cacumina hoc modo petunt' audaci ingenio) arborē aliā longe a tellure faciēdi. Eodē quo ſupra biennii ſpatio abſciſa propagine:& cū q̄lis illis ſata. Sabina herba ꝓpagine ſerit':& auulſiōe. Tradūt fæce uini aut e parietibus latere tuſo mire ali. Iiſdē modis roſmarinū ſerunt:& ramo:quoniā neutri ſemen. Rododendron propagine & ſemine.

DE Satione arborum:& inſitione. Et quomō inuenta ſit tenera inſerendi implaſtratio. Ca.xiiii.

ſ Emine quoq; inſerere natura docuit raptim auium fame deuorato:ſolidoq; & alui tepore madido cū fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arborū lecticis: & uentis ſæpe tranſlato in aliquas corticū rimas:unde uidimus ceraſum in ſalice: platanū in lauro:laurū ī ceraſo:& baccas ſimul diſcolores. Tradūt & monedulā cōdentē ſemina in theſauros cauernaꝝ eiuſdē rei præbere cauſas. Hinc nata inoculatio ſutoriæ ſimili fiſtula aperiēdi in arbore oculū cortice exciſo:ſemēq; īcludēdi eadē fiſtula ſublatū ex alia. In ficis aūt & malis hæc fuit inoculatio antiq̄. Virgiliana quærit ſinū in nodo germine expulſi corticis:gemmāq; ex alia arbore īcludit. Et hactenus natura ipſa docuit. Inſitionem aūt caſus magiſter alius:& pene numeroſior: ad hunc modū. Agricola ſedulus caſā ſepis munimento cingens: quo minus putreſcerent ſudes:limē ſubdidit ex hedera. At illæ uinaci morſu apprehenſæ ſuā ex alieno fecere uitam:apparuitq; truncū eſſe pro terra. Aufert' ergo ſerra æqualiter ſuperficies: leuigat' falce truncus. Ratio poſtea duplex. Et prima inter corticem lignūq; inſerēdi. Timebāt priſci truncū fidere. Mox inforare auſi medio. Ipſiq; medullæ calamū īprimebāt unū inſerētes. neq;.n.plures capiebat medulla ſubtilior. Poſtea ratio uel ſenos adiecit mortalitati eoꝝ ex numero ſuccurrere perſuaſa per media trūco leniter fiſſo: cuneoq; tenui fiſſuram cuſtodiente: donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus. Multa in hoc ſeruanda. Primū omniū quæ patiat' coitū talē arbor:& cuius arboris calamus. Varie quoq; & nō iiſdem partibus. Subeſt omnibus ſuccus. Vitibus ficiſq; media ſicciora:& e ſumma parte conceptus:ideo illinc ſurculi petuntur. Oleis circa medias ſuccus:inde & ſurculi. Cacumina ſitiunt. Facillime coaleſcunt. Quibus eadem corticis nat'a: quæq; pariter florentia eiuſdem horæ gignationem ſuccorumq; ſotietatem habent. Lenta.n.res quotiens humidis repugnant ſicca:mollibus corticū duri. Reliqua obſeruatio ne fiſſura in nodo fiat:repudiat quippe aduenā īhoſpitalis duritia:ut in pte nitidiſſīa:ne longior multo tribus digitis:ne obliqua:ne trāſlucens. Virgilius ex cacumine inſeri uetat. Certumq; eſt ab humeris arboꝝ orientem æſtiuū ſpectātibus ſurculos petendos:& e feracibus & e germine nouello:niſi uetuſtæ arbori inſerant'. ii enī robuſtiores eſſe debent. Præterea ut prægnantes:hoc eſt germinatione turgentes:& q parere illo ſperauerint āno. Bimi utiq; nec tenuiores digito minimo. inſerunt' aūt & inuerſi cū id agit':ut minor altitudo in latitudinem ſe fūdat. Ante ōia

gemmātes nitere cōueniet:nihil uſq̄ ulceroſū eſſe aut retorridū. Spei fauet medulla
calami cōmiſſuræ:ſi in matre ligni corticiſq; iungat̃.Id.n.ſatius q̄ foris cortici æq̄ri.
Calami exacutio medullam ne nudet.Tenui tñ̄ fiſtula detegat: ut faſtigatio leui de/
ſcendat cuneo tribus nō āplior digitis.Quod facillime cōtingit tinctū:aq̄ radētibus
ne excuciat̃ in uento:ne cortex a ligno decidat alterutri.Calamus ad corticē uſq; ſuū
deprimat̃.Ne laxet̃ dū deprimit̃:neue cortex replicet̃ in rugas.ideo lachrymātes cala/
mos inſeri nō oportet. Non hercule magis q̄ aridos:qa illo mō labat humore nimio
cortex. Hoc uitali defectu nō humeſcit neq; cōcorporat. Id etiā religionis ſeruāt:ut
luna creſcente calamus utraq; deprimat̃ manu.Et alioquī in hoc ope duæ ſimul ma/
nus minus nitūt̃ neceſſario tēperamento.Validius.n.demiſſi tardius ferunt:fortius
durāt.Cōtrariū ex diuerſo:ne hiſcat nimiū rima:laxæq; capiat:aut ne paꝝ exprimat:
aut cōpreſſū necet.Hoc maxīe præcauēdū:ut præualidæ accipiētis trūco ī media fiſ/
ſura reliq̄t̃.Quidā ueſtigio fiſſnræ falce in trūcis facto ſalice præligāt marginē ipſū.
poſtea cuneos figūt cōtinente uīculo libertatē dehiſcendi. Quædā in plātario inſita
eodē die trāſferūt̃.Si craſſior trūcus inſerat̃:inter corticē & lignū inſeri melius cuneo
optime oſſeo:ne cortice rūpatur laxato.Ceraſi libro dempto findūt̃.Hæ ſolæ & poſt
brumā inſerūtur:dempto libro habent ueluti lanuginē:quæ ſi cōprehendit inſitum:
putrefacit. Incolumi cuneo adactū utiliſſime aſtringit̃.Inſerere aptiſſimū q̄ ꝓximū
terræ patiat̃ nodoꝝ trūciq; ratio.Eminere calami ſex digitoꝝ longitudine nō āplius
debēt.Cato argyllæ uel cretæ harenā fimūq; bubulū admiſceri:atq; ita uſq; ad lento/
rem ſubigi iubet.idq; interponi & circūlini.Ex iis quæ cōmentatus eſt:facile apparet
illa ætate inter lignū & corticē:nec alio mō inſerere ſolitos:aut ultra latitudinē duū
digitoꝝ calamos dimittere.Inſeri aūt præcepit pira ac mala p uer:& poſt ſolſtitiū die/
bus.L.poſt uidemiā.Oleas aūt & ficos p uer tātū luna ſitiente:hoc eſt ſicca.Præterea
poſt meridiē:ac ſine uento auſtro.Mirū ꝙ nō cōtentus inſitū muniſſe:ut dictū eſt:&
ceſpite ab hymbre frigoribuſq; ꝓtexiſſe ac mollibus bifidorū uiminū faſcibus:līgua
bubula(herbæ id genus eſt)inſup obtegi iubet:eāq; illigari opertā ſtramētis. Nūc aūt
abūde arbitret̃ paleato luto libro farcire duos digitos inſito extante.Verno inſerētes
tēpus urget:incitantibus ſe gēmis:præter q̄ in olea:cuius diutiſſime oculi parturiūt:
minimumq; ſucci habēt ſub cortice:q nimius inſitis nocet. Punica uero & ficū:q̄q̄
alias ſicca ſint:recraſtinare minime utile. Pirū uel florentē inſerere licet:& in maiū
quoq; menſē ꝓtendere inſitionē.Quod ſi longius afferāt̃ pomoꝝ calami rapo īfixos
optime cuſtodire ſuccū arbitrant̃:ſeruariq; inter duos hymbrices iuxta riuos uel pi/
ſcinas utrinq; terra obſtructos.

DE Vite inſerenda. Ca.xv.

u Itiū uero in ſcrobibus ſiccis ſtramento opertos ac deīde terra obrutos:ut cacu/
mine exiſtāt.Cato uitē tribus modis inſerit. Præſectam findi iubet p medullā.
In eā ſurculos exacutos:ut dictū eſt:addi.medullas iūgi.Altero ſi ſeſe uites cōtīgāt:
utriuſq; in obliquū latere cōtrario adraſo iūctis medullis colligari.Tertiū genus eſt:
terebrare uitem in obliquū ad medullā:calamoſq; addere lōgos pedes binos:atq; ita
ligatū inſitū intritaq; illitum operire terra calamis ſubrectis.Noſtra ætas correxit:ut
gallica uteret̃ terebra:quæ excauat nec urit:quoniā aduſtio omnis hebetat.atq; ut gē/
maſcere incipiens ligetur calamus. Nec plus q̄ binis ab inſito emineat oculis ulmeo
uimine alligatus:binaq; circundaretur acie a duabus partibus:ut inde potius diſtillet
humor:q maxime uites infeſtat.Deīde cū eualuiſſent flagella pedes binos:uinculum
inſiti incideret̃ ubertati craſſitudine permiſſa. Vitibus inſerendis tempus dedere ab
æqnoctio autumno ad germinationis initia.Satiuæ plantæ ſilueſtriū radicibus inſe/
rūt̃ natura ſiccioribus.Si.n.ſatiuæ ſilueſtribus inſerantur: degenerant in feritatem.
reliq̄ cælo conſtāt.Aptiſſima inſitis ſiccitas.Huius.n.remedium appoſitis fictilibus
uaſis modicus humor per cinerem diſtillat.Inoculatio rores amat leues.

DE Emplaſtratione. Capitulum ſextumdecimum.

E Mplaſtri ratio & ipſa ex ĩoculatiõe nata uideri poteſt. Craſſo aũt maxĩe cortici cõuenit ſicut eſt ficis. Ergo ãputatis õibus ramis ne ſuccũ auocẽt: nitidiſſima in parte q̃q; præcipua cernatur hylaritas: exempta ſcutula ita ne deſcendat ultra ferrum cortici imprimitur. ex alia cortex par cum ſui germinis mãma: ſic cõpage denſata ut cicatrici locus non ſit. & ſtatim unitas fiat: non humorem non afflatum recipiens. nihilominus tñ & luto munire & uĩculo melius. Hoc genus nõ pridẽ reptũ uolunt: q nouis moribus fauẽt. Sed id etiã apud ueteres græcos inuenitur: et apud Catonem: q oleã ficũq; ſic inſeri iuſſit menſura etiã præfinita ſecũdũ reliquã diligentiã ſuam. cortices ſcalpro excidi quattuor digitoꝝ longitudĩe: & triũ latitudĩe: atq; ita coagmẽtari & illa ſua intrita oblini. Eadẽ ratione & in malo. Quidam huic generi miſcuere fiſſurã in uitibus exempta cortice teſſella ſurculo a latere plano adigendo. Tot mõis inſitã arborẽ. Vidimus iuxta tyburtes tiliã õni genere pomoꝝ onuſtã alio ramo nucibus: alio baccis: aliũde uite: ficis: piris: punicis: malorumq; generibus. Sed huic fuit breuis uita. Nec tñ omnẽ experimẽtis aſſequi naturã poſſumus. Quædã. n. naſci niſi ſponte nullo modo queunt. Eaq; immitibus & deſertis tantũ locis proueniũt. Capaciſſima inſitoꝝ omniũ dicit̃ platanus: poſtea robur: ueꝝ utraq; ſapores corrumpunt. Quædã õni genere inſerunt̃: ut ficus & punicæ. Vitis nõ recipit emplaſtra: nec qbus tenuis ac caducus rimoſuſq; cortex. Neq; inoculationem ſiccæ aut humoris exigui. Fertiliſſima omniũ inoculatio: poſtea emplaſtratio. Sed utraq; infirmiſſima. Et quæ cortice nitunt̃ tãtũ: uel leui aura ociſſĩe deplantant̃. Inſerere firmiſſimũ & fœcũdius q̃ ſerere.

¶ Exemplũ huius rei. ¶ Capitulũ ſeptimũdecimũ.

N On eſt omittẽda raritas unius exempli. Corellius eques romanus Aceſte gẽitus inſeruit caſtaneã ſuomet ipſã ſurculo in neapolitano agro. Sic facta ẽ caſtanea quæ ab ipſo nomẽ accepit inter laudatas. Poſtea hæres eiuſdẽ libertus: corellianã iteꝝ inſeuit. Hæc eſt inter eas differentia illa copioſior. Hæc corelliana melior. Reliq̃ gña caſus ingenio ſuo excogitauit: ac defractos ſerere ramos docuit: cũ pali defixi radices cepiſſẽt. Multa ſic ſerũt̃. In primiſq; ficus: omnibus quidẽ aliis modis naſcens: præterq̃ talea. Optime qdẽ ſi uaſtiore ramo pali modo exacuto adigat̃ alte exiguo ſuper terrã relicto capite: eoq; ipſo harena coopto. Ramo ſerũt̃ & punica palis laxato prius meatu: itẽ myrtus. Oĩũ hoꝝ lõgitudine triũ pedũ: craſſitudine minus brachiali. Cortice diligenter ſeruato: trũco exacuto. Myrtus & taleis ſerit̃. Morus talea tãtũ: quoniã in ulmo eã inſeri: religio fulgurũ ꝓhibet. Quapropter de taleaꝝ ſatu nũc dicẽdũ eſt. Seruandũ in eo ante õnia: ut taleæ ex feracibus fiant arboribus: ne curuæ: neue ſcabræ aut bifurcæ: ne tenuiores q̃ ut manũ ĩpleat: ne minores pedalibus: ut illibato cortice. atq; ut ſectura ĩferior ponatur ſẽp: & quod erit ab radice. accumuleturq; germinatio terra: donec robur planta capiat.

¶ DE Cultura taleaꝝ. Et qbus temporibus inſitio fiat. ¶ Ca. xviii.

B Væ cuſtodiẽda ĩ taleaꝝ cultu Cato iudicauerit: ipſius uerbis optĩe præcipiẽus. Taleas oleaginas: q̃s ĩ ſcrobe ſaturus eris: tripedaneas facito. Diligenterq; tractato: ne liber laboret: cũ dolabis aut ſecabis. Quas in ſeminario ſaturus eris: pedales facito. Eas ſic inſerito. locus bipalio ſubactus ſit beneq; gluttus. Cũ taleã demittis: pede taleã opprimito. Si parũ deſcendat: malleo aut mateola adiicito: cauetoq; ne librũ ſcĩdas. Cũ adiicis: palo prius locũ ne feceris quo taleã demittas. Ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ ſũt: tum deniq; curæ ſint: ubi liber ſe uertet. Si in ſcrobibus aut in ſulcis ſeras: ternas taleas ponito. Eas diuaricato ſup terram: nec plus q̃ttuor digitis. Tranſuerſo ſemine uel oculis ſerito. Diligenter eximere oleam oportet: & radices q̃ plurimas cum terra ferre. Vbi radices bene operueris: calcare bene: ne quid noceat. Si quis quærat quod tempus oleæ ſerendæ ſit: agro ſicco per ſementem: agro læto per uer. Oliuetum diebus. xv. ante æquinoctium uernum incipito putare. Ex eo die dies . xl. recte putabis. Id hoc modo putato. Qua locus recte ferax erit: quæ arida erunt: &

ſi qd uétus interfregerit in ea õnia eximito. Qua locus ferax nõ erit: id plus cõcidito: aratoq; bene: enodatoq;. Stirpes leues facito. circũ oleas autũno ablaqueato: & ſtercus adiicito. Qui oliuetũ ſæpiſſime & altiſſime miſcebit: is tenuiſſimas radices exarabit. Radices ſi ſurſũ abibũt: craſſiores fiẽt: & eo in radices uires oleæ abibũt. Quæ genera olearũ uel in quo genere terræ uiuere & ſeri debeãt: ſpectariq; olueta: dixĩus ĩ ratione olei: Mago in colle & ſiccis & argilla & inter autumnũ & brumã ſeri iuſſit. In craſſo aut humido aut ſubriguo a meſſe ad brumã. Quod præcepiſſe eũ africæ ĩtelligitur. Italia quidẽ nũc uere maxime ſerit. Sed & autumno ſi libeat. Poſt æquinoctium. xl. diebus ad uergiliarũ occaſũ. xiiii. ſoli dies ſũt: qbus ſeri noceat. Africæ peculiare qdẽ in oleaſtro eſt inſerere. Quadã æternitate conſeneſcũt ꝓxime adoptiõe uirga emiſſa: atq; ita alia arbore ex eadem iuueneſcente. Iteꝝq; & quotiens opus ſit: ut eius eadem olueta cõſtent. Inſerit̃ aũt oleaſter calamo & inoculatione. Olea ubi quercus effoſſa ſit: male ponit̃: quoniã uermes: q raucæ uocãt̃: in radice quercus naſcũt̃: & tranſeũt. Nõ inhumare taleas aut ſiccare: priuſq̃ ferant̃: utilius cõptũ. Vetus oliuetũ ab æquinoctio uerno intra uergiliaꝝ exortũ interradi alternis annis melius inuentum. Item muſcũ circũdare radici. Circũfodi aũt õnibus annis a ſolſtitio duũ cubitorum ſcrobe pedali altitudine. Stercorari tertio ãno. Mago idem amygdalas ab occaſu arcturi ad brumã ſeri iubet. Pira nõ eodẽ tẽpore õnia quoniã neq; floreãt: Eadem oblonga aut rotũda ab occaſu uergiliarũ ad brumã. Reliq̃ genera media hyeme ab occaſu ſagittæ ſubſolanũ aut ſeptentriones ſpectãtia. Laurum ab occaſu aqlæ ad occaſum ſagittæ. Confeſſa. n. de tempore ſerendi quæ ratio eſt uere & autumno. Id ex magna pte fieri decreuere. Eſt & alia hora circa canis ortus paucioribus nota: quoniam non omnibus locis utilis pariter intelligitur. Sed haud omittenda nobis nõ tractus alicuius rõnem: uerum naturæ potius indagantibus. In cirenayca regione ſub eteſiarũ flatu cõſerũt. Nec nõ & in græcia oleã: maxĩe in laconia. Co inſula & uites tunc ſerit. Cæteri apud græcos inoculare & inſerere nõ dubitãt. Sed arborẽ nõ ſerũt. Plurimũq; in eo locorũ natura pollet. Nanq; in ægypto omni ſerũt mẽſe. & ubicũq; hymbres æſtiui non ſũt: ut in india & æthiopia. neceſſario poſt hæc autũno ſerũtur arbores. Ergo tria tẽpora eadem germinationis uer & canis arcturiq; ortus. Neq; enĩ animaliũ tantum eſt ad coitũ auiditas: ſed multo maior eſt terræ ac ſatorum omniũ libido. Qua tẽpeſtiue uti plurimũ intereſt conceptus. Peculiare utiq; in inſitis: cũ ſit mutua cupiditas utrinq; coeundi. Qui uer probãt: ab æqnoctio ſtatĩ admittũt: prædicãtes germina parturire: ideo faciles corticũ eſſe amplexus. Qui præferũt autũnũ: ab arcturi exortu: quoniam ſtatim radicem quandã capiant: & ad uer parata ueniant: atq; nõ protinus germinatio auferat uires. Quædã tamẽ ſtatutum tempus ãni habent ubiq;: ut ceraſi & amygdalæ circa brumã ſerẽdi uel ĩſerẽdi. De pluribus locoꝝ ſitus optime iudicabit. Frigida & aquoſa uerno conſeri oportet. Sicca & calida autumno. Communis quidem italiæ ratio tempora ad hũc modũ diſtribuit. Mora ab idibus februariis in æquinoctium. Pira in autumnũ: ita ut brumã. xv. ne minus diebus antecedãt. Malis æſtiuis & cotoneis: item ſorbis prunis poſt mediam hyemen in idus februarias. Siliquæ græcæ & perſici ante brumã per autumnũ. Nucibus iuglandi & pineæ & auellanæ græcæ atq; caſtaneæ a kalen. martiis ad idus eaſdẽ. Salici & geniſtæ circa martias kalen. Hanc in ſiccis ſemine: illã in humidis uirga ſeri diximus.

Quæ arbores ſocietate gaudeant. Et de diſciplĩa ablaqueãdi: & aculeãdi. Ca. xix.

Eſt etiã nũc noua inſerendi rõ: ne quid ſciẽs quidẽ prætereã: quod uſq̃ ĩueneri a Columella excogitata: ut affirmat ipſe. qua uel diuerſæ inſotiabileſq; naturæ arborum copulentur: ut fici: atq; oleæ. Iuxta hãc ſeri ficũ iubet: nõ ãpliore interuallo q̃ ut contingi large poſſit: ramo oleæ q̃ maxime ſequaci: atq; obedituro. Eumq; omni ĩterim tempore edomari meditatione curuãdi. poſtea fico adepta uires: quod euenire trimæ: atq; utiq; quinquenni ſolet: detruncata ſuperficie ipſaq; deputata: ut dictũ

eſt adraſo cacumine defigi ĩ cruce fici cuſtoditũ uĩculis:ne curuat'a fugiat. Ita quodã propaginũ inſitoꝝq; temperamento triennio cõmuni inter duas matres coaleſcere. quarto anno abſciſũ totũ adoptãtis eſſe:nõdũ uulgata ratione haud mihi certe ſatis cõperta. Cæteꝝ eadẽ illa de calidis frigidiſq; & humidis & ſiccis ſupradicta ratio:& ſcrobes fodere mõſtrauit. In aquoſis .n. neq; altos neq; amplos facere cõuenit. Altos æſtiuoſo ſolo & ſicco:ut q̃maxĩe accipiant aquã:contineantq;. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio eſt. Feruentibus enĩ locis accumulãt æſtate radices. operiuntq;: ne ſolis ardor adurat. Aliubi ablaqueant:perflatuſq; admittũt. Iidẽ hyeme cumulis a gelu uindicant. Contra illi hyeme aperiunt.humoremq; ſitientibus quærũt. Vbicunq; circũfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbẽ ternos: neq; id in pratis: quãdo amore ſolis humoriſq; in ſumma tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidẽ fructus gratia ſerendis inſerendiſq; in uniuerſũ ſint dicta.

DE Salicto & harũdineto: & cæteris cæduis ad perticas:palos. Ca.xx.

HInc reſtat earum ratio:quæ propter alias ſerũtur:uineas maxime:cæduo ligno. Principatũ in iis optinent ſalices:q̃ꝝ ſatio fit loco madido tamen refoſſo duos pedes & ſemipedẽ. talea ſeſquipedali:uel pertica:quæ utilior quo plenior. Interuallo eſſe debent pedes ſenos trimæ. pedibus binis a terra putatione coercentur:ut ſic ſe in latitudinem fundant:ac ſine ſcalis tõdeant'. Salix .n. fœcundior eſt quo terræ ꝓpior. has quoq; omnibus annis confodi iubent menſe aprili. Hæc eſt uiminalium cultura. Perticalis & uirga & talea ſeritur foſſura eadem. Perticas ex ea iuſtũ eſt cædi quarto fere anno. Et hæ autẽ ſeneſcentiũ propagine ſarciũt locũ. pertica ĩmerſa ac poſt ãnũ reciſa. Salicis uiminalis iugera ſigula ſufficiũt .xxv. uineæ iugeribus. Eiuſdẽ rei cauſa populus alba ſeritur bipedaneo paſtinatu:talea ſeſq̃pedali biduo ſiccata palmipede interuallo:terra ſuperiniecta duoꝝ cubitoꝝ craſſitudine. Harundo etiamnũ dulciore q̃ hæ ſolo gaudet. Seritur bulbo radicis:quem alii oculum appellãt dodrãtali ſcrobe: ĩteruallo duũ pedũ & ſemipedis. reficiturq; ex ſeſe uetere harũdineto extirpato:quod utilius reptũ q̃ caſtrare ſicut antea. Nanq; inter ſe radices ſerpunt. mutuoq; diſcurſu necant'. Tempus inſerendi priuſq̃ oculi arũdinũ intumeſcãt:ante kalendas martias. Creſcit ad brumã uſq;:deſinitq; cum dureſcere incipit. Hoc ſignum quod tẽpeſtiuã habet cæſurã. Et hanc autem quotiens & uineã fodiẽdũ putant. Seritur & tranſuerſa nõ alte terra condita. Erũpuntq; ſingulis oculis totidem plantæ. Serit' & deplantata pedali ſulco binis obrutis gemmis:ut tertius nodus terram attĩgat prono cacumine: ne rores concipiat. Cæditur decreſcente luna. Vineis anno ſiccata utilior q̃ uiridis. Caſtanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus: perdurandi peruicacia: regerminatione cædua uel ſalice lætior. Quærit ſolũ facile: necnõ harenoſũ:maxĩeq; ſabulũ humidũ aut carbũculũ:uel tofi etiã farinã quãlibet opaco ſeptentrionalique & præfrigido ſitu:uel etiã decliui. Recuſat eadem galliã rubricã cretã:omnemq; terræ fœcunditatem: ſeri nuce diximus:ſed niſi ex maximis non prouenit. nec niſi quinis aceruatĩ ſatis. Perfrĩgi ſolum debet ſupra ex nouembri mẽſe in februariũ:quo ſolutæ ſponte cadũt ex arbore:atq; ſubnaſcũt'. Interualla ſint pedalia ũdiq; ſulco dodrãtali. Ex hoc ſeminario trãſferũt' in aliud bipedali interuallo plus biennio. Sũt & ꝓpagĩes nulli quidẽ faciliores. Nudata enim radice:tota in ſulco proſternit'. Tũc ex cacumine ſuper terrã relicto renaſcitur & alia ab radice. Sed tranſlata neſcit hoſpitari. pauetq; nouitatem. Biennio fere poſtea proſilit. Ideo nucibus potiuſquã radice plantaria cædua implent'. Cultura non alia q̃ ſupradictis fodiendis ſupputandiſq; per biennium ſequens. De cætero ipſa ſe colit umbra ſtolones ſuperuacuos enecãte. Cæditur intra ſeptimum ãnum. Sufficiunt pedamẽta iugeri unius uicenis uinearum iugeribus:qñ etiã ea bifida ſtirpe fiunt. Durantq; ultra alterã ſiluæ ſuæ cæſurã. Aeſculus ſimiliter prouenit cæſura:triennio ſenior. minus moroſa naſci. In quacunq; terra ſerit': naſcit' e balano ſed nõ niſi æſculi:ſcrobe dodrantali:interuallis duorum pedũ ſerit' leuiter

quater anno. Hoc pedamentũ minime putreſcit. Læſũq; maxĩe fruticat. Præter hæc ſũt cædua quæ diximus: fraxinus: laurus: perſica: corylus: malus: ſed tardius naſcunt̃. terramq; defixa uix tolerãt: non modo humorẽ. Sambucus cõtra firmiſſima ad palũ. taleis ſerit̃ ut populus. Nã de cupreſſo ſatis diximus. Et prædictis uelut armamentis uineaꝝ.

¶ DE Culturis & diſciplina excolendaꝝ uinearũ. ¶ Ca. xxi.

REſtat ipſarum natura præcipua tradenda cura. Vitium ſurculis & quarundam arboꝝ: quibus fungoſior intus natura eſt: geniculatis ramoꝝ nodis interſepiũt medullã. Ferulæ ipſæ breues: & ad ſumma breuiores articulis utiq; duobus ĩternodia includũt. Medulla ſiue illa uitalis anima eſt ante ſe tendit longitudinẽ impellẽs q̃diu nodi peruia patet fiſtula. Cum uero concreti ademere tranſitum: repercuſſa erumpit ab ima ſui parte: iuxta priorem nodũ alternis laterum ſemper inguinibus: ut dictum eſt in arundine ac ferula: quoꝝ dextrũ ab imo intelligit̃ articulo: leuũ in ꝓximo: atq; ita per uices. Hæc uocat̃ in uite gemma: cũ ibi ceſpitẽ facit. Ante uero q̃ faciat in cõcauo oculos: & in cacumine ipſo germen: Sic palmites nepotes uuæ folia pampini gignunt̃. Mirumq; firmiora eſſe in dextra parte genita. Hos ergo: in ſurculis nodos cũ ſeruntur: medios ſecare oportet: ita ne profluat medulla: & in fico qdẽ dodrãtales paxilli ſolo patefacto ſeruntur: ſic ut deſcendant: quæ proxima arbori fuerint. Duo oculi extra terrã emineãt. Oculi aũt in arboꝝ ſurculis proprie uocant̃: ũde germinãt. Hac de cauſa & in plantariis aliquando eodem anno ferũt quos fuere laturi fructus in arbore: cum tempeſtiue ſati prægnantes inchoatos conceptus aliubi pariũt. Ita ſatas ficos tertio anno tranſferre facile. Hoc pro ſeneſcendi celeritate attributum huic arbori: ut citiſſime proueniat. Vitium numeroſior ſatus. Primum omniũ nihil ſerit̃ ex iis niſi inutile & deputatum in ſarmento. Opputatur autem quicquid proximo tulit fructũ. Solebat capitulatus utrinq; e duro ſurculus ſeri: eoq; argumẽto malleolus etiam uocat̃ nunc. Poſtea auelli cum ſua calce cœptus eſt: ut in fico: neq; aliud eſt uiuacius. Tertiũ genus adiectũ etiã nũ expeditius ſine calce: quod ſagittæ uocãt̃: cũ intorti pangũtur. Id enim cum deciſi nec intorti trigemmes. Plures aũt ex eodem ſurculo hoc modo fiunt. Serere e pampinariis ſagittas ſterile eſt non niſi fœcundas oportet. Quæ raros habent nodos: infœcundæ iudicantur. At denſitas gemmarum fertilitatis indiciũ eſt. Quidã ſeri uetant niſi eos qui floruerint ſurculos. Sagittas ſerere minus utile: quoniã in trãſferẽdo facile rumpitur quod ĩtortũ fuit. ſerũt̃ pedali non breuiores longitudine quinq; ſexue nodoꝝ. Pauciores tribus gemmis ĩ hac mẽſura eſſe nõ poterũt. Inſeri eodẽ die quo putant̃: utiliſſimũ. Si multo poſtea neceſſe ſit ſerere cuſtoditos uti præcipimus oportet caueri utiq; ne extra terram poſiti ſole inareſcant: uentoue aut frigore hebetentur. Quid diutius in ſicco fuerint prius q̃ ſerantur: in aqua pluribus diebus reuiuiſcant. Solum apricum: & q̃ ampliſſimum in ſeminario ſiue in uinea bidente paſtinari debet ternos pedes bipalio altæ ĩ area reiici quaternoꝝ pedũ fermento: ita ut in pedes binos foſſa procedat: foſſatum purgari & extendi ne crudum relinquatur. Verum & exigi menſura. Male paſtinatum deprehẽdunt ſcãna inæqualia. Metienda eſt & ea pars quæ interiacet puluinis. Surculi ſerũt̃ & in ſcrobe: & in ſulco longiore: ſuper quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili ſolo fruſtra: niſi ſubſtrato pinguiore. Nec minus q̃ duos integi oportet: & proximam attingi terram: & eodem paxillo deprimi & ſpiſſari. Intereſſe in plantario ſeſqpedes inter bina ſemina in latitudinem: in lõgitudinem ſemiſſes. Ita ſatos malleolos. xxiiii. menſe recidere ad imum articulum: niſi ipſi parcatur. Oculorum inde materia emicat cum aqua. xxxvi. mẽſe uiuæ radix tranſfertur. Eſt & luxurioſa ratio uites ſerendi: ut quattuor malleoli uehemẽti uinculo colligẽt̃ in parte luxurioſa: atq; ita uel ꝑ oſſa bubuli cruris uel ꝑ colla fictilia traiecti obruantur: binis eminentibus gemmis. Humeſcunt hoc modo reciſiq; palmitẽ emittũt. Poſtea fiſtula fracta radix libere capit uires. uuãq; fert: & omniũ corporum ſuorum acinos in alio genere inuentu nouicio

ſiditur malleolus:medullaq; eraſa ĩ ſe colligãt ipſi caules:ita ut gemmis parcat omni modo. Tũ malleolo in terrã fixo:mixta ſeritur. & cũ ſpargere cœperit caules:decidit: foditurq; ſæpius. Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros Columella promittit: cũ uiuere ſemina ipſa p̃ q̃mirũ ſit & medulla adepta naſci. Surculis etiã q̃buſnã ſit articulatio arboris:nõ omittẽdũ uidet. Nãq; buxi tenuiſſis quinis ſeniſue colligatis depacti proueniunt. Quõdã in obſeruatione erat:ut deſtringeret ex imputata buxo: aliter uiuere nõ crediti. Detraxere hæc experimẽta ſeminarii curaq;. Sequit uinearũ ratio. quiq; generũ hæ. Sparſis per terram palmitibus:aut p̃ ſe uite ſubrecta. Vel cũ ãminiculo ſine iugo. Aut pedatæ ſimplici iugo. Aut cõpluuiatæ quadruplici. Quæ pedatæ ratio erit:eadem intelligitur eius quoq;:in qua ſine amminiculo uitis per ſe ſtabit. id enĩ non fit niſi pedamenti inopia. Sĩplici iugo conſtat porrecto ordine: quẽ canterium appellant. Meliorq; ea uino:quando ſibi ipſa nõ obumbrat. aſſiduoque ſole coquitur:& afflatum magis ſentit & celerius rorẽ dimittit. Pãpinatiõi quoq; & occatiõi omniq; operi facilior. Super cætera defloreſcit utilius. Iugum fit pertica aut arundine aut crine funiculoue:ut in hiſpania brunduſioq;. Compluuiata copioſior uino eſt:dicta a cauis ædium cõpluuiis. Diuiditur in quaternas partes totidẽ iugis. Huius ſerendi ratio dicetur. eadem ualitura in omni genere: in hoc uero numeroſior tantum. His uero tribus ſeritur modis. Optime in paſtinato : proxime in ſulco : nouiſſime in ſcrobe. De paſtinatione dictum eſt.

¶ DE Sulco & uinearũ putatione. ¶ Ca. xxii.

SVlco latitudo palæ ſatis eſt. Scrobibus ternorum pedum in q̃cũq; partem. Altitudo ĩ quocũq; genere tripedalis:ideo nec uitis minor trãſferri debet. Extatura etiam num duabus gemmis. Emolliri terram minutis in ſcrobe ima ſulcis fimoque miſceri neceſſariũ. Cliuoſa altiores poſcunt ſcrobes. Præterea puluinatis a deuexitate labris. Quæ ex iis longiores fient:ut uites binas accipiant. e diuerſo aliæ locabuntur. Eſſe uitis radicem in media ſcrobe oportet. Sed ipſam innixã ſolido in orientẽ æquinoctialem ſpectare. Adminicula prima e calamo accipere. uineas limitari decumano. xviii. pedũ latitudĩs ad contrarios uehiculorũ trãſitus:aliiſq; cõuerſis limitibus. denũ pedũ diſtĩgui p̃ media iugera. Aut ſi maior modus ſit:totidẽ pedũ cardĩe quot decumano limitari. Sẽp uero q̃ntanis ſemitari:hoc ẽ ĩ q̃nto quoq; palo ſingulæ iugo pagĩæ ĩcludãt. Solo ſpiſſo nõ niſi repaſtinato:nec niſi uiuæ radicẽ ſeri. Tenero & ſoluto uel malleolũ ſulco uel ſcrobe. In colles ſulcos agere trãſuerſos:melius q̃ paſtĩare ut defluuia palis eorũ contineant. Aquoſo cælo uel ſicco ſolo malleolos ſerere autũno:niſi ſi tractus ratio mutauerit. Siccus. n. & calidus autũno poſcit ſeri. Humidus frigiduſq; etiam ueris exitu. In arido ſolo uiuæ radix quoq; fruſtra ſeritur. Male & in ſiccis malleolus:niſi poſt hymbrem. Aut in riguis:uel frondens uitis:& uſq; ad ſolſtitiũ recte. uſq; uer ut in hiſpania. Quieſcere uentos ſationis die utiliſſimũ. pleriq; auſtros optant. Cato abdicat. Intereſſe medio tẽperamento inter binas uites oportet pedes q̃nos. Minimũ aũt læto ſolo pedes quaternos. Tenui plurimũ octonos. Vmbri & marſi ad uicenos intermittunt arationis gratia in iis: quæ uocant proculeta. Pluuio & caliginoſo tractu rariores poni:ſicco denſiores congruit. Subtilitas parſimoniæ cõpendia inuenit. cũ uinea in paſtinato feratur:obiter ſeminarium faciendi ut uiuæ radix loco ſuo:& malleolus qui transferatur inter uites ordine ſerat. Quæ ratio ĩ iugero circiter .xvi. uiuæ radicem donat. Intra biennium autem fructus:quo tardius in ſato ꝓuenit q̃ in tranſlato. Viuæ radix poſita in uinea poſt annum reſecatur uſq; ad terram:ut unus tantũ emineat oculus amminiculo iuxta affixo: & fimo addito. Simili modo & ſecundo anno reciditur: uireſque concipit:& intra ſe paſcit ſuffecturas oneri:alias feſtinatione pariendi graciliſcat:ac e mucida(ni cohibeatur)caſtigatione tali: in fœtũ exeat tota. Nihil auidius naſcitur:ac niſi ad pariẽdum uires ſeruẽtur:tota fit fœtus. Pedamẽta optima quæ diximus:aut radice:robur:oleaq;:aut ſi nõ ſint:pali iunipero:

cupreſſo:alburno:ſambuco.Reliquorum generum ſudes omnibus annis recidunt᷑. Saluberrima in iugo harundo connexa faſciculis durat qnis annis.Cū breuiores palmites ſarmento iūgūt᷑ inter ſe funiū modo:ex hoc arcus funeta dicūt᷑. Tertius uineæ annus palmitem uelocem robuſtūq; emittit:in quem faciat ætas uitem.Hic in iugū inſilit.Quidā tunc excæcāt eum ſupina falce auferēdo oculos:ut noxia īiuria lōgius euocent. Vtilior.n.conſuetudo pariendi.ſatiuſq; pāpinos adiudicate detergere: uſq; quo placeat roborari eā.Sūt qui uetant tāgi proxīo anno:quo tranſlata ſit:neq; ante quadrageſimū menſē falce curari.Tūc aūt ad tres gemmas recidi.Alii proximo qdē āno recidūt.Sed ut ternos quaternoſue ſīgulis ānis adiiciūt articulos.Quarto demū perducāt ad iugū:ideo utriuſq; fructū tardū.Præterea retorridū & nodoſū puluinoſūq; reddit incremento.Optimū aūt matrē eſſe firmā:poſtea fœtū audacē.Nec tutū eſt:quod cicatricoſum:magno imperitiæ errore.Quicquid eſt tale:plagis naſcit᷑:non e matre.totas.n.habet illa uires dū roborat᷑:& ānuos accipit tota fœtus : cū permiſſū fuerit naſci.Nil natura portionibus parit.Quæ cū excreuerit:ſatis firma protinus in iugo collocari debebit.Si etiānū īfirmior erit ſub ipſo iugo hoſpitari : reciſa uiribus nō ætate decernit᷑.Temerariū eſt āte craſſitudinem pollicarē uiti imperare.Sequenti anno palmites ſalutentur pro uiribus matris:ſinguli aut gemini.Iidem & ſecundo ſi cogit infirmitas:nutriantur.Tertioq; demum anno duo adiiciant᷑.Nec ſūt plures q̄ ternis unq̄ permittendi.Breuiterq; nō indulgendū eſt:& ſemꝑ inhibenda fœcūditas. In ea eſt.n.natura ut parere malit q̄ uiuere.Quicqd materiæ adimit᷑:fructui accedit. Illa ſeīa mauult q̄ fructū gigni:quoniā fructus caduca res eſt . Sic ꝑniciose luxuriat: nec ampliat ſe:ſed egerit. Dabit cōſiliū & ſoli natura.In macro etiā ſi uires habebit: reciſa ītra iugum moretur ne omnis fœtura ſub eo exeat.Minimū id eſſe debebit interuallū:ut attingat iugū: ſupetq; non teneat:adeo non recūbat in eo:nec delicate ſe ſpargat.Ita tēperetur hic modus: ut creſcere etiā malit:q̄ parere . Palmes duas treſue gemmas ſub iugo habere debet ex materiis quibus materia naſcatur. tunc per iugum mergi alligariq; ut ſuſtineatur iugo:non pendeat. Vinculo mox aſtrictius a tertia gēma alligari:quoniā & ſic coercetur impetus materiæ. Dēſioreſq; citra pāpini exultāt. cacumen religari uetāt.Natura hæc eſt:deiecta pars aut præligata fructum dat : plurimumq; ipſa curuatura.Quod citra eſt: materiem mittit:offēſante credo ſpiritu & illa quā diximus:medulla.Quæ ita emicuerit materia : fructū dabit anno ſequente. Sic duo genera palmitū.Quod e duro exit materiāq; in proximū annū ꝓmittit:pāpinariū uocat᷑.aut ubi ſupra cicatricē eſt:fructuariū.Alterū ex amminiculo palmite: ſemperq; fructuariū relinquitur ſub iugo.Et qui uocat᷑ cuſtos.Hic eſt nouellus palmes non longior tribus gemmis:proximo anno materiam daturus:ſi uitis luxuria ſe conſumpſerit.Et alius iuxta eum uerucæ magnitudine:qui furūculus appellatur. Si forte cuſtos fallat.Vitis anteq̄ ſeptimū ānū compleat a ſurculo euocata ad fructum eiuueneſcit:ac moritur.Nec ueterem placet palmitem in longū & ad quartū uſque pedamentū emitti:quod alii dracones:alii iuniculos:ut faciāt quæ maſculeta appellant.cum induruit uitis peſſimū in uinea traducere. Quinto anno & ipſi palmites intorquent᷑.ſingulæq; e ſingulis materiæ emittunt᷑:ac deinde e proximis. prioreſque amputant᷑.Semper cuſtodem relinqui melius.Sed is proximus uiti eſſe debet:nec lōgior q̄ dictū eſt.& ſi luxuriauerint:palmites intorqueri:ut q̄ttuor materias uel duas: ſi uniiuga erit uinea:emittat.Si per ſe uitis ordinabitur ſine pedamēto:qualecūq; tn̄ initio āminiculū deſiderabit : dum ſtare cōdiſcat & recta ſurgere .Cætera primordia eadē.Diuidi aūt putatione pollicis inæquali examine ūdiq; ne prægrauet fructus pte aliq̄:obiter idē deprimēs ꝓhibebit in excelſū emicare. Huic uineæ triū pedū altitudo excelſior nutat:cæteris a quinto:dū ne excedat hominis longitudinē iuſtā. Iis quoq; quæ ſparguntur in terra:breuis ad īnitendū caueas circūdant:ſcrobibus per ambitū factis:ne uagi palmites inter ſe pugnent occurſantes.Maiorq; pars terrarū ita ſupinā

in tellure uindemiã metit. Siquidem & in africa & in ægypto ſyriaq; ac tota aſia &
multis locis europæ hic mos præualet. Ibi ergo iuxta terram cõprimi debet uitis. Eodẽ
modo & tẽpore nutrita radice: quo iniugata uinea: ut ſemp tantũ pollices reliquant
fertili ſolo cũ tribus gẽmis: graciliore quinis. Præſtatq; multos eſſe q̃ longos. Quæ de
natura ſoli diximus: tanto potentiora ſentientur: q̃to propior fuerit uua terræ. Ge-
nera ſeparari ac ſingulis cõſeri tractibus: utiliſſimũ. Mixtura. n. generũ etiã in uino:
nõ modo in muſto diſcors. Aut ſi miſceantur non alia q̃ pariter matureſcentia iũgi
neceſſariũ. Iuga altiora quo lætior ager: & quo planior. Itẽ roſcido: nebuloſo: minuſq;
uẽtoſo cõueniũt. Cõtra humiliora gracili: & arido: æſtuoſo: uẽtiſq; expoſito. Iuga ad
pedamentũ q̃ arctiſſimo nodo uĩciri oportet: uitem leui contineri. Quæ genera uitiũ
& in quali ſolo cæloq; eſſent conſerenda: cum enumeraremus naturas eaꝝ & uinoꝝ:
notauimus. De reliquo cultu uehementer ambigitur. Pleriq; æſtate tota poſt ſigulos
rores confodi iubent uineã. Alii uetant gemmantem: decuti enim oculos tactuq; in-
trantium deteri: & ob id arcendũ procul omne quidem pecus: ſed maxime lanatum:
quoniã facillime auferat gemmas. Inimicos & pubeſcẽte uua raſtros. Satiſq; eſſe ui-
neã ter anno confodi: ab æquinoctio uerno ad uergiliarum exortum: & canis ortum:
& nigreſcente acino. Quidã ita determinant: ueterem ſemel a uindemia ante brumã:
cum alii ablaqueare & ſtercorare ſatis putent. Iterum ab idibus aprilis ãteq̃ cõcipiat.
hoc eſt in. vi. idus maii. Deinde priuſq̃ florere incipiat: & cum defloruerit: & uariãte
ſe uua. Peritiores affirmant ſi iuſto ſæpius fodiatur: intantum tenereſcere acinos: ut
rumpantur. quæ fodiuntur: ante feruentes horas diei fodiendas conuenit. Sicuti lu-
tum neq; arare neq; fodere. Foſſione puluerẽ excitatum cõtra ſoles nebulaſq; ꝓdeſſe.
Pampinatio uerna in confeſſo eſt ab idibus maiis intra dies. x. utique anteq̃ florere
incipiat: & eam infra iugũ debere fieri. De ſequẽte uariant ſententiæ. Cũ defloruerit:
aliqui pãpinandũ putant. Alii ſub ipſa maturitate. Sed de his Catonis præcepta de-
cernent. Nanq; & putationum tradenda ratio eſt. Protinus hanc a uindemia ubi cæli
tepor indulget: adoriuntur. Sed hoc fieri nũq̃ debet ratione naturæ ante aq̃læ exortũ:
ut in ſyderum cauſis docebimus proximo uolumine. Immo uero fauonio: quoniam
ãceps culpa ſit præproperæ feſtinatiõis. Si ſaucias recẽti medicina mordeat quædam
hyemis ruminatio: certũ eſt gẽmas earũ frigore hebetari. Plagaſq; findi. Et cæli uitio
exuri oculos lachryma diſtillante. Nã gelu fragiles fieri quis neſciat? Operarũ iſta cõ-
putatio eſt. In latifundis non legitima naturæ feſtinatio quo maturius putãtur aptis
diebus: eo plus materiæ fundunt: quo ſerius: eo fructũ uberiorẽ. Quare macras prius
conuenit putare: ualidas nouiſſime. Plagã omnẽ obliquã fieri: ut facile decidãt hym-
bres: & ad terram uerti q̃ leuiſſima cicatrice acie falce exacta: plagaq; cõuelata. Recidi
autem ſemper inter duas gemmas: ne ſit uulnus oculis in reciſa parte. Nigrã eſſe eã
exiſtimant: & donec ad ſynceram ueniatur recidendã: quoniã e uitioſa materie utilis
non exeat. Si macra uitis idoneos palmites nõ habeat: ad terram recidi eam: nouoſq;
elici utilſſimũ. In pampinatione non hos detrahere pãpinos q cũ uua ſint. id. n. uuas
ſupplantat: præterq̃ in nouella uinea. Inutiles iudicantur in latere nati non ab oculo.
Quippe etiã uua quæ naſcatur e duro rigeſcẽte: ut niſi ferro detrahi nõ poſſit. Peda-
mentum quidam inter duas uites utilius putant ſtatui: & facilius ablaqueantur ita:
meliuſq; eſt uniiugæ uineæ: ſi tamen & ipſi iugo ſint uires: nec flatui infeſta regio. In
quadripartita q̃ proximũ oneri ãminiculũ eſſe debet: ne tamen impedimentũ ſẽtiat
ablaqueatio cubito abeſſe non amplius. Ablaqueari autem priuſq̃ putari iubẽt. Cato
de omni cultura uitium ita præcipit. Quã altiſſimã uineam facito. Alligatoq; recte:
dũ ne nimiũ cõſtringas. hocq; modo eam curato. Capita uitium putata circũfodito.
Arare ĩcipito. Vltra citraq; ſulcos perpetuos ducito. Vites teneras q̃ primũ ꝓpagato.
Veteres q̃ minimũ caſtrato. Potius ſi opus fuerit deiicito: biẽnioq; poſt præcidito.
Vitẽ nouellã reſecari tum erit tẽpus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit: ſulcos

inter ponito. Ibiq; uiuam radicem ſerito. Vmbram a ſulcis remoueto:crebroq; fodito. In uinea ueteri ſerito ocimũ. Si macra erit : quod granum capit:ne ſerito. Et circũ capita addito ſtercus : paleas uinaceas:aliquid horunce. Vbi uinea frondere cœperit: pampinato . Vineas nouellas alligato crebro : ne caulis præfringatur . Et quæ iam in perticam ibit: eius pampinos teneros alligato leuiter:porrigitoq; . Quæ ubi recte ſteterint:ubi uua uallaria fieri cœperit: uites ſubligato. Vitis inſitię una eſt per uer. Altera cum uua floret.ea optima eſt . Vineam ueterẽ ſi in aliũ locũ tranſferre uoles: duntaxat brachiũ craſſũ primum deputato. Binas gemmas nec amplius relinquito. ex radicibus bene effodito. Et caue radices ne ſaucies . Ita uti fuerit : ponito ĩ ſcrobe : aut in ſulco:operitoq;:& bene occultato. eodẽq; mõ uineam ſtatuito:alligato: floxatoq; uti fuerit:crebroq; fodito . Ocimum quod in uinea ſeri iubet:antiq appellabant pabulũ umbræ patiens quod celerrime proueniat.

¶ Ratio arbuſtorũ. ¶ Ca.xxiii.

SEequitur arbuſti ratio mirum in modum damnata a Saſerna patre filioq;:celebrata Scrofæ:uetuſtiſſimis poſt Catonem peritiſſimiſq;:ac ne a Scrofa quidẽ niſi uni italiæ conceſſa:cum tam longo iudicetur æuo. Nobilia uina non niſi in arbuſtis gigni : & in iis quoque laudatiora ſũmis: ſicut uberiora imis:adeo excelſitate proficitur. Hac ratione & arbores eligunť. Prima omniũ ulmus:excepta ꝓpter nimeã frondem atinia. deinde populus nigra eadẽ de cauſa minus denſa folio. Nõ ſpernũt pleriq; & fraxinum ficumq; & etiam oleam ſi non ſit umbroſa ramis . Harum ſatus cultuſq; abunde tractatus eſt . Ante triceſimumſextum menſẽ attingi falce uetãtur . alterna ſeruantur brachia. Alternis putanť annis. Sexto anno maritanť. Trãſpadana italia præter ſupradicta:cornu : populo: tilia:acere : orno:carpino : quercu arbuſtat agros. Venetia ſalice ꝓpter uliginem ſoli. Et ulmus detruncata a media inter ramoꝝ ſcamna digeritur:nulla fere.xx. pedũ altiore arbore. Tabulata earum ab octauo pede altitudinis dilatanť in collibus ſicciſq; agris. A duodecimo in cãpeſtribus & humidis. Meridianum ſolem ſpectare palmites debẽt. Rami a proiectu digitorum mõ ſubrigi tonſili in iis tenuium quoq; uirgultorum barba ne obumbrent. Interuallum iuſtum arborum ſi aretur ſolum:quadrageni pedes in terga:frontemq;: in latera uiceni . Si nõ areť:hoc in õnes partes. Singulis denas ſæpe adnutriunt uites: damnato agricola minus ternis. Maritare niſi ualidas inimicũ:enecante ueloci uitiũ incremẽto. Serere tripedaneo ſcrobe neceſſarium:diſtantes inter ſeſe:arboremq; ſĩgulis pedibus . Nihil ibi malleolis atq; paſtinationi. Nulla fodiẽdi impendia:utpote cum arbuſti ratio hoc peculiari dote præſtet:ꝙ in eodem ſolo ſeri fruges & uitibus prodeſt. Superq; ꝙ uĩdicans ſe altitudo:non ut in uinea ad arcendas animaliũ iniurias pariete uel ſepe:uel foſſarum utiq; impendio muniri ſe cogat in arbuſto. Et prædicta eſt ſola uiuæ radicis ratio. Item propaginum:& hæc gemina ut diximus. Qualorũ in ipſo tabulato maxĩe probata:quoniam a pecore tutiſſima eſt. Altera deflexa uite uel palmite iuxta ſuam arborem:aut citra proximam cælibem. Quod ſupra terrã eſt e matre radi iubetur:ne fruticet. In terra non pauciores gemmæ quattuor obruuntur ad radicem capiendam. extra in capite binæ relinquũť. Vitis in arbuſto quattuor pedes in longo conſtat:õni ſulco tres lato:alto duos cum ſemipede. Poſt annum propago inciditur ad medullã. ut paulatĩ radicibus aſſueſcat ſuis. Caulis a capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus abſcidiť:reponiturq; altius in terram:ne ex reciſo frondeat. Tolli uiua radix a uĩdemia protinus debet. Nuper repertum draconem ſerere iuxta arborem: ita palmitem appellamus emeritum pluribuſq; induratũ annis. Hunc præciſũ ꝗmaxĩa amplitudine tribus partibus longitudinis deraſo cortice quatinus obruatur: unde & raſilem uocant:deprimere ſulco:reliqua parte ad arborẽ erecta:ociſſimum in uite. Si gracilis ſit uitis aut terra uſitatum eſt ꝗ proxime ſolum decidi:donec firmetur radix: ſicut neq; roſcidam ſeri: neq; ſeptentrionis flatu . Vites aquilonem ſpectare debent ipſæ. Palmites autem earundẽ ad meridiẽ. Non eſt feſtinandũ ad putationẽ nouellæ:

ſed primo in circulos materies colligenda.nec niſi ualidæ putatio admouēda.Seriora
fere āno ad fructū arbuſta:q̄ uitis iugata.Sūt qui ōnino putari uetant:priuſq̄ arboꝝ
longitudinē æquauerit.Prima falce ſex pedes a terra recidatur: flagello infra relicto
& naſci coacto in curuationem materiæ.Tres ei gemmæ non amplius deputato ſup-
ſint.Exq; iis emiſſi palmites proximo anno imis inferantur ſcamnis: ac per ſingulos
annos ad ſuperiora ſcandant:relicto ſēper duramento in ſingulis tabulatis & emiſſa-
rio uno:qui ſubeat uſquequo placuerit.De cætero putatione ōni:flagella quæ proxīe
tulerint:recidant̃.Noua circūciſis ūdiq; capreolis aſpergant̃ in tabulatis. Vernacula
putatio deiectis per ramos uitiū crinibus circunueſtit arborem: crineſq; ipſos uuis.
gallica in traduces porrigitur. Emiliæ uiæ in radices atiniarum ambitu frondē earū
fugiens.Eſt quorundā imperitia ſub ramo uitem uinculo ſuſpendendi ſuffocātium
iniuria:quando contineri debet uimine non arctari. Quinimmo etiā quibus ſalices
ſuperſunt:molliore hoc uīculo facere malūt:herbaq; quā ſiculi uocāt āpelodeſmen.
Græcia uero uniuerſa iūco cypero ulua. Liberā quoq; uinculo ꝑ aliquot dies uagari:
& īconditā ſpargi:atq; in terra quam per totū annū ſpectauerit:recumbere. Nāq; ut
ueterina a iugo & canes a curſu uolutatio iuuat: ita tum & uitium porrigi lumbos.
Arbor quoq; ipſa gaudet aſſiduo leuata onere ſimilis reſpiranti. Nihil eſt in opere
naturæ:quod non exemplo dierum noctiumq; aliquas uices feriarum uelit:ob id ꝓ-
tinus a uindemia putari: & laſſas etiānū fructu edito improbatur:ut putatæ rurſus
alligentur alio loco. Nanq; orbita uinculi ſentitur uexatione non dubia. Traducis
gallicæ cultura binis utrīq; lateribus:ſi pars q̄drageno diſtet ſpatio:quaternis.Viceno
inter ſe obuii miſcentur alliganturq; uno conciliati uirgultorū comitatu obiter ligati
qua deficiant: Aut ſi breuitas nō patiatur ipſoꝝ: adalligato ꝓtēdūt̃ in uiduā arborē
iunco.Traducem bimū præcidere ſolebant. Oneratis enim uetuſtate melius donare
tempus ut tranſilē faciāt:ſi largiat̃ craſſitudo.Alias utile toros futuri draconis paſci.
Vnū etiānum genus eſt mediū inter hæc & propaginem.Totas ſupplantandi ī terrā
uites cuneiſq; findendi: & in ſulcos plures ſimul ex una propagandi gracilitate ſin-
gularum firmata circūligatis haſtilibus:nec reciſis qui a lateribus excurrūt: pāpinis.
Nouarienſis agricola traducū turba non cōtentus:nec copia ramoꝝ:impoſitis etiānū
patibulis palmites circūuoluit.Itaq; præter ſoli uitia cultura quoq; torua fiūt uina.
Alia culpa iuxta urbem uaracinis quæ alternis putantur annis:nō quia id uiti cōdu-
cat:ſed quia uilitate reddituum impendia exuperent.Medium temperamentum in
carſulano ſequūt̃:carioſaſq; tātū uitis partes incipiētes marceſcere deputādo:cæteris
ad uuā relictis detracto onere ſuperuacuo pro nutrimento omni eſt raritas uulneris.
ſed niſi pingui ſolo talis cultura degenerat in labruſcam. Arbuſta arari q̄ altiſſime
deſiderant:&ſi tantam frumenti ratio non exigit.Pampinari ea non eſt moris:& hoc
compendiū operæ.Deputantur cum uite pariter interlocata:denſitate ramorum q̄ ſit
ſuperuacui:& abſumant alimēta. Plagas ad ſeptentrionem aut ad meridiē ſpectare
uetuimus.Melius ſi neq; in occaſus ſolis:diu.n.dolent talia quoq; ulcera & difficile
ſaneſcunt algendo minus æſtuandoue. Non eadem in uite quæ in arbuſtis libertas:
quoniam certa latera & facilius abſcondere:& detorquere quo uelis.plagas in arborū
tonſura ſupinare uelut calices faciendi:ne conſiſtat humor.Viti adminicula addēda
quæ ſcandat apprehenſa ſi maiores ſint.

¶DE Seruandis uuis:& morbis arborum.¶Ca.xxiiii.

VItiū geneроſarū pergulas quinquatribus putandas: & quarū ſeruare uuas li-
beat decreſcente luna:tradūt.Quæ uero interlunio ſint putatæ:nullis animaliū
obnoxias eſſe.Alia ratione plena luna noctu tondendas:cum ſit ea in leone ſcorpiōe
ſagittario tauro:atq; in totum ſerendas plena aut creſcente utiq; cenſent.Sufficiunt
in italia cultores deni in centena iugera uinearum.At abunde de ſatu cultuq; arborū
tractato:quoniā de palmis ac cytiſo in peregrinis arboribus affatim diximus:ne quid

deſit:indicanda reliqua natura ſit:magnopere pertinens ad omnia ea. Infeſtant̃ nāq; & arbores morbis. Quid.n. gentiū caret iis malis? Et ſilueſtriū quidem pernicioſos negāt eſſe. Vexariq; tātū grandine in germinatione aut flore. Aduri quoq; feruore aut flatu fragiliore præpoſtero die q̃ ſuo. frigora etiā obſunt:ut diximus. Quid ergo? non ne & uites algore intereunt? hoc quidem eſt quo deprehendat̃ ſoli uitiū:quoniā non euenit niſi in frigido. Itaq; per hyemes cæli rigorem probamus. Non enī ſolum infirmiſſimæ arbores gelu periclitantur: ſed maximæ. uexatiſq; ita prima cacumina inareſcunt:quoniam præſtrictus gelu non potuit eo peruenire humor. Arboꝝ quidā communes morbi: quidā priuati generū. Communis uermiculatio eſt. Sideratio:& dolor membrorū:unde partiū adhibita ſotietate nominū quoq; cū hominū miſeris trunca dicimus certe corpora:& oculos germinū exuſtos:ac multa ſimili ſorte. Itaq; laborant & fame & cruditate:quæ fiunt humoris q̃titate. Aliquæ uero & obeſitate:ut omnia quæ ferunt reſinam:nimia pinguedine in tædam mutant̃. Et cū radices quoq; pingueſcere cœpere:intereunt. ut animalia nimio adipe q̃to & peſtilentia per genera: ſicut inter homines:nunc ſeruitia nunc plebes urbana uel ruſtica. Vermiculantur magis minuſue quædam:omnes tamē fere. Idq; aues caui corticis ſono experiunt̃. Iā qdem & in hoc luxuria eſſe cœpit:prægrandeſq; roboꝝ delicatiores uti in cibo. coſſes uocāt. Atq; etiā farina ſaginati. Ii quoq; altiles fiūt. Maxime aūt arborū hæc ſētiūt: piri:mali:fici. minuſq; quæ amaræ ſunt & odoratæ. Eoꝝ qui in ficis exiſtūt: alii naſcūtur ex illis:alios parit qui uocatur ceraſtes. Omnes tamē in ceraſtē figurāt̃:ſonūq; edunt paruuli ſtridoris. Et ſorbus arbor infeſtatur uermiculis ruffis piloſis: atq; ita emorit̃. Meſpila quoq; in ſenecta obnoxia ei morbo eſt. Sideratio tota e cælo cōſtat: q̃propter & grādo in iis cauſis intelligi debet. & carbūculatio: quod pruinarū īiuria euenit. hæc.n. uerno tempore inuitatis & erūpere audentibus ſatis mollibus īſidens adurit lacteſcentes germinū oculos:quod in flore carbunculū uocāt. Pruinæ pnicioſior natura:quoniā lapſa perſidet:gelatq;:ac ne aura quidē ulla depellitur:quia non fit niſi immoto aere & ſereno. Propriū tamen ſiderationis eſt ſub ortu canis ſiccitatū uapor:cū inſitæ ac nouellæ arbores moriuntur: præcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationem: q̃m æque ac ficus ſentit:clauū etiā patitur:ſiue fungū placet dici uel patellā. hæc eſt ſolis exuſtio. Nocere tradit Cato & rubrū muſcū. Nocet plerūq; uitibus atq; oleis & nimia fertilitas. Scabies cōmunis omnium eſt. Impetigo & quæ adnaſci ſolēt cochleæ peculiaria ficorum uitia. Nec ubiq;. Sunt.n. quædā ægritudīes & locoꝝ. Veꝝ ut homini neruorū cruciatus:ſic & arbori. ac duobus æque modis. Aut enī in pedes hoc eſt radices erūpit uis morbi:aut in articulos:hoc eſt cacuminū digitos:qui lōgiſſime a toto corpore exeūt. inareſcūt ergo & ſūt apud græcos ſua nomina utriq; uitio. Vndiq; primo dolor:mox & macies earū partiū fragilis:poſtremo tabes morbuſq; nō intrāte ſucco:aut non perueniente:maximeq; id fici ſentiūt. Caprificus omnibus immunis eſt:quæ adhuc diximus. Scabies gignit̃ roribus lentis poſt uergilias. nam ſi rariores fuere perfundunt arborem:non ſcalpunt ſcabie. Cæterū ſi cadūt. Siue hymbres nimii fuere. Alio mō ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter nermiculationē & ſiderationem morbus peculiaris articulatio tribus de cauſis. Vna ui tempeſtatū germinibus ablatis. Altera ut notauit Theophraſtus in ſupinū exciſis. Tertia culturæ īperitia læſis. Omnes.n. eaꝝ iniuriæ ī articulis ſentiūt̃. Siderati͞ois genus eſt in his defloreſcētibus roratio. Aut cū acini priuſq̃ creſcant:decoquuntur in callum. Aegrotant & cum alſere:læſis uredine attonſarū oculis. Ex calore hoc euenit intempeſtiuo:quoniā omnia modo conſtant:certoq; temperamento fiunt. Et culpa uinitorum colentiū:cū præſtringuntur ut dictum eſt. Aut circunfoſſor īiurioſo ictu uerberauit. Vel etiam ſubarator imprudens luxauit radices:corpuſue deſquāmauit. Eſt & quædā contuſio falcis hebetioris. Quibus omnibus cauſis difficilius tolerant frigora aut æſtus:quoniam in ulcus penetrat omnis a foris iniuria. Infirmiſſima uero

malus:maximeq; quæ dulcis eſt.Quibuſdam debilitas ſterilitatē nō necem affert: ut
ſiquis pino cacumen auferat uel palmæ.Sterileſcunt.n.nec moriunt̃.Aegrotāt aliq̃
& poma ipſa per ſe ſine arbore:ſi neceſſariis temporibus hymbres aut tepores uel af/
flatus defuere:aut contrario abundauere.Decidūt.n. aut deteriora fiunt.Peſſimū eſt
inter omnia cū defloreſcentem uitem & oleā percutit hymber:quoniā ſimul defluit
fructus.Sunt eadem cauſa naſcentes & erucæ dirū animal:erodūtq; frōdē:aliæ florē.
Oliuaꝝ quoq; ut ī mileto:ac depaſtam arborem turpi facie relinquūt. Naſcitur hoc
malū tempore humido & lento . Fit aliud ex eodem ſi ſol acrior inſecutus inuſſerit
ipſum uitium:ideoq; mutauit.Eſt etiānum peculiare oliuis ac uitibus:quod araneū
uocant:cum ueluti telæ inuoluunt fructum & abſumunt.Adurunt & flatus quidam
eas maxime: ſed & alios fructus.Nam uermiculationem & poma ipſa per ſe qbuſdā
annis ſentiunt:mala:pira:meſpila:punica.In oliua ancipiti euentu:quando ſubeunt
nati fructum adimunt.Augent ſi in ipſo nucleo fuere erodentes eum.Gigni illos ꝓ/
hibent pluuiæ quæ fiunt poſt arcturum. Eædem ſi auſtrinæ fuere:generāt.In drup/
pis quoq; quæ matureſcētes tūc ſūt præcipue caducæ:id riguis magis euēit:etiā ſi nō
ceciderint:faſtidiendis.Sunt & culicum genera aliquibus moleſta:ut glandibus fico
q uidet̃ ex humore naſci tūc dulci ſubdito corticibus.Et ægrotatio qdē fere in iis eſt.
Quædā tēpoꝝ cauſæ aut locoꝝ nō ꝓprie dicūt̃ morbi: quoniā ꝓtinus necant: ſicut
tabes cum inuaſerit arborem:aut uredo. Vel flatus alicuius regionis proprius: ut eſt
in apulia atabulus:in eubœa olympias.hic enim ſi flauerit circa brumam: exurit fri/
gore areſaciens:ut nullis ſolibus poſtea recreari poſſint.Hoc genere cōualles & appo/
ſita fluminibus laborāt:præcipueq; uitis:olea:ficus. Quod cū euenerit:detegit̃ ſtatī
in germinatione. In oliuis tardius. Sed in omnibus ſignum eſt reuiuiſcendi:ſi folia
amiſere.alioqn q̃s putes præualuiſſe:moriunt̃.Nonnūq̃ inareſcūt folia:eadēq; reui/
uiſcūt.Aliæ in ſeptentrionalibus:ut in ponto phrygia frigore aut gelu laborāt:ſi poſt
brumā cōtinuauere.xl.diebus.Ibi aūt & ī reliq̃s partibus:ſi protinus editis fructibus
gelatio magna conſecuta eſt:etiā paucis diebus necat.Quæ iniuria hominū cōſtant:
ſecūdas habent cauſas. Pix:oleū:adeps inimica præcipue nouellis.Cortice in orbe de/
tracto necant̃:excepto ſubere:quod ſic etiā iuuat̃:craſſeſcēs enī præſtrīgit & ſtrangu/
lat.Nec andrachne offendit̃:ſi nō ſimul incidat̃ & corpus.Alioquin & ceraſus & tilia
& uitis corticē mittūt:ſed nō uitalē:nec proximū corpori:uerū eū q ſubnaſcente alio
expellit̃.Quaꝝdā naťa rimoſus cortex:ut platanis.Tiliæ renaſcit̃ paulomīuſq̃ totus.
Ergo iis quaꝝ cicatricē trahit:medent̃ luto fimoq;:& aliqn̄ proſūt:ſi nō uehementior
frigoꝝ uel caloꝝ uis ſecuta ē.Quædā tardius ita moriūt̃:ut robora & quercus. Refert
& tēpus āni.Abieti enī & pino ſiq̃s detraxerit ſole taurū uel geminos tranſeūte cum
germināt:ſtatī moriūt̃.Eandē iniuriā hyeme paſſæ diutius tolerant.Similiter ilex &
robur & quercus.Quod ſi anguſta decorticatio fuerit: nil nocet ſupradictis. Infir/
miores quidem & in ſolo gracili uel ab una tantū parte detractus interemit.Similem
& decacuminatio rationē habet cupreſſi:piceæ:cædri. Eæ enī detractio cacumine aut
ignibus aduſto:intereunt. Similē & depaſtio animaliū. Oleam qdem etiā ſi lambat
capra ſterileſcere auctor eſt Varro:ut diximus.Quædam hac iniuria moriūt̃.Aliqua
deteriora fiūt:ut amygdalæ.ex dulcibus enim tranſfigurant̃ in amaras.Aliq̃ uero etiā
utiliora: ut apud chios pirus quā phocida appellāt.Nam detrūcatio diximus quibus
prodeſſet.Intereūt pleraq; & fiſſa ſtirpe:exceptis uite malo fico punica. Quædā uel
ab ulcere.Ficus hanc iniuriam ſpernit:& omnia quæ reſinā gignunt. Radicibus am/
putatis mori:minime mirū eſt.Pleræq; tamen non ōnibus:ſed maximis:aut quæ ſūt
inter illas uitales:abſciſis moriūt̃.Necat inuicē inter ſeſe ūbra. Vel dēſitate atq;a ali/
menti rapina.Necat & hedera uinciens.Nec uiſcū prodeſt:& cytiſus:nec aureo quod
alimon græci uocant.Quorundā natura non necat quidem:ſed lædit odore aut ſucci
mixtura:ut rhaphanus & laurus uitem.Olfractrix enim ītelligitur.et tangi eā odore

mirum in modū.ideoq; cū iuxta ſit:auerti & recedere:ſaporēq; inimicū fugere.Hinc ſumpſit Androcides medicinā contra ebrietates rhaphanū mādi præcipiens. Odit & caulem:& omne olus.Odit & corylum:niſi procul abſint triſtis atq; ægra.Nitrū qdē & alumen marina aq̄ calida & fabæ putamina uel erui ultima uenena ſunt inter uitia arborum.

DE Prodigiis ex mutatione:& de remediis ex arboribus:& quæ irrigatione proficiant:& qualiter rigandū:& mirabilia de riguis. Ca.xxv.

EST & prodigiis locus.Inuenimus enim ſub foliis natas uitem ficū & malū punicum ſtirpe fructum tuliſſe:non palmite aut ramis:uitē uuas ſine foliis:oleas quoq; amiſiſſe folia baccis hærentibus.Sūt & miracula fortuita.Nam & oliua ī totū ambuſta reuixit.Et in boetia deroſæ a locuſtis ficus iterum germinauere.Mutantur arbores & colore. Fiuntq; ex nigris cādidæ:non ſemper prodigioſæ:& maxime quæ ex ſemine naſcūt̃:ut populus alba in nigram tranſit.Quidam & ſorbum ſi in calidiora loca uenerit:ſterileſcere putant.Prodigio aūt fiunt ex dulcibus acerba poma:aut dulcia ex acerbis . E caprifico fici : et contra.Graui oſtento cum in deteriora mutantur: ex olea in oleaſtrū:ex cādida uua & fico in nigras:ut laodiceæ Xerxis aduētu platano in oleam mutata.Qualibus oſtentis Ariſtandri apud græcos uolumen ſcatet : ne in infinitū abeamus . Apud nos uero.C.Epidii commentarii: in quibus arbores locutæ reperiant̃. Subſedit in cumano arbor graui oſtento:paulo āte Pompeii Magni bella ciuilia:paucis ramis eminentibus.inuentū ſybillinis libris internicionem hominum fore:tantoq; eam maiorem q̄to propius ab urbe poſtea facta eſſet.Sūt prodigia & cū alienis locis naſcunt̃:ut in capitibus ſtatuarū:uel aris.& cū in arboribus ipſis alienæ. Ficus in lauro nata eſt cyzici ante obſidionem . Simili modo trallibus palma in baſi Cæſaris dictatoris circa bella ciuilia eius . Nec non & romæ in capitolio in capite bis bello perſei enata palma uictoriā triūphoſq; portendit: ac tēpeſtatibus ꝓſtrata.eodē loco ficus enata eſt.M.Meſſallæ.C. Caſſii cenſorū luſtro.a quo tempore pudiciciam ſubuerſā Piſo grauis auctor ꝓdidit.Super omnia quæ unq̄ audita ſunt:etiā ꝓdigiū in noſtro æuo Neronis principis ruina factū in agro marrucino Vectii Marcelli e primis equeſtris ordinis oliueto uniuerſo uiā publicā trāſgreſſo: aruiſq; inde e cōtrario in locū oliueti profectis.

DE Remediis morborū arborū Ca.xxvi.

NVnc expoſitis arborū morbis: conſentaneū ē dicere & remedia.Ex iis quædam ſūt cōmunia ōniū:quædā propria quarūdā.Cōmunia : ablaqueatio:accumulatio:afflari radices: aut cooperiri:riguis dato potu uel ablato fimi ſucco refectis.Putatione leuatis onere.Item ſucco emiſſo quibuſdā ueluti detractio ſāguinis circūraſi corticis.uitiū extenuatio:& domitura palmitū.Gemmaꝝ(ſi frigus retorridas hirtaſq; fecerit) repumicatio & quædā politura.Arborum iis aliæ magis:aliæ minus gaudēt . ueluti cupreſſus & aquā aſpernatur et fimū et circūfoſſurā amputationemq; et ōia remedia odit.Quinetiam necatur.Riguis et uites et punicæ præcipue aluntur. Ficus ipſa arbor riguis alitur . Pomū uero eius inareſcit:amygdalæ ſi colant̃:foſſione florē amittūt.Nec inſitas circunfodere oportet:priuſq̄ ualidæ ferre cœperint poma.Pluriæ aūt amputari ſibi uolūt oneroſa ac ſuperuacua:ſicut nos unguē et capillū.Recidūt̃ ueteres totæ.Ac rurſus a ſtolone aliquo reſurgunt : ſed non omnes: nec niſi quarum naturam pati diximus.Rigua æſtiuis uaporibus utilia:hyeme inimica:autūno uaria. et hoc eſt ex natura ſoli.Quippe cū uindemiator hiſpaniarum ſtagnante ſolo uuas demetat.Cæterum maiore in parte orbis etiam pluuia aut omni aqua ſeri et arari nō conuenit . Circa canis ortum rigua maxime proſūt:ac ne tūc quidem nimia:quoniā inebriatis radicibus nocent.Et ætas modū temperat.Nouellæ enī minus ſitiūt.Deſiderant autem maxime rigari:quæ aſſueuere . Contra ſiccis locis genita non expetunt humorem:niſi neceſſarium.Aſperiora uina rigari utiq; cupiunt.In ſulmonenſi italiæ agro pago fabiano:ubi et arua rigant̃:mirum ꝙ herbæ aqua illa necātur:fruges alūt̃. et riguis pro ſarculo eſt.In eodem agro bruma:tanto magis ſi niues ſcateant geletue.

ne frigus uites adurat:circūfūdūt riguis:quod ibi tepidare uocant:memorabili naťa in amne ſolo.Sed eædem in æſtate uix tolerandi rigoris.

DE Caprificatione & ſtercoratione. Ca.xxvii.

c Arbunculi ac rubiginum remedia demonſtrabimus uolumine proximo.Interī eſt & caprificatio quædā ī remediis.Cum macie corticis ex ægritudine aſtrīgēte ſe:iuſtoq; plus uitalia arborū cōprimente exactā falcis aciem utraq; manu īprimētes perpetuis inciſuris deducunt:ac ueluti cutem laxant.Salutare id fuiſſe argumēto ſūt dilatatæ cicatrices:& internato corpore expletæ. Magnaq; ex parte ſimilis hominum medicina & arborum eſt : quando earū quoq; terebrātur oſſa . Amygdalæ ex amaris dulces fiunt:ſi circunfoſſo ſtipite:& ab ima parte circunforato defluēs pituita abſtergatur.Et ulmis detrahitur ſuccus īutilis ſupra terrā foratis uſq; ad medullā ī ſenecta: aut cum alimento nimio abundare ſentiunť.Idem & ficorum turgido cortice īciſuris in obliquū leuibus emittiť.Ita fit ne decidant fructus.Pomiferis : quæ germināt:nec ferunt fructū:fiſſa radice indiť lapis:fertileſq; fiunt.Hoc idem & amygdalis e robore cuneo adacto.In piris ſorbiſq; e tæda ac cinere & terra cooperto etiam radices circuncidiſſe prodeſt.Vitium luxuriantium:ficorumq; & circunciſis cinerem addidiſſe.Fici ſerotinæ fiunt:ſi primæ groſſi cū fabæ magnitudinem exceſſere:detrahāť.Subnaſcūť enī quæ ſerius matureſcunt.Eædē cum frondere incipiunt : ſi cacumina rami cuiuſq; detrahātur : firmiores fertilioreſq; fiunt . nam caprificatione maturata in ea culices naſci e groſſis manifeſtū eſt:quoniam cum euolauere:non inueniūť intus grana quæ ī eos uerſa apparet.Exeūdi tāta ē auiditas:ut pleriq; aut pede relicto:aut pēna pariter erumpant.Eſt & aliud genus culicū quos uocant centrinas fucis apum ſimiles ignauia maliciaq; cum pernicie uerorum & utilium . Interimūt.n.illos atq; ipſi moriūť. Vexant & tineæ ſemina ficorū.Cōtra quas remediū in eadem ſcrobe defodere italicā lentiſcū inuerſa parte:quæ fuerit a cacumine. Vberrimas autem ficus lubrica amurca diluta & cum fimo infuſa radicibus frondere incipientiū facit . Caprificoꝝ laudanť maxime nigræ : & in petroſis:quoniā frumēta plurima habeat caprificatio ipſa poſt hymbrem.In primis autem cauendum:ne ex remediis uitia fiant.quod euenit nimia aut ītempeſtiua medicina.Interlucatio arboribus prodeſt:ſed ōniū annoꝝ trucidatio inutiliſſima.Vitis tantū tonſurā annuam quærit.Alternā myrtus:punicæ:oleæ:quia celeriter fruticeſcunt.Cæteræ rarius tondentur.Nulla autumno.Ac ne raduntť quidē niſi uere putatione.Plagæ ad uitalia ſunt omnia quæcunq; non ſuperuacua. Similis ſtercoratio.Gaudent ea:ſed cauendū eſt:ne in feruore ſolis admoueatur:ne immaturius:ne ualidius q̃ opus ſit.Vrit uineas ſuillū:niſi quīquennio interpoſito:præterq̃ ſi riguis diluatur.Et e coriariorum ſordibus:niſi admixta aqua.item largius.Iuſtum exiſtimāt:ī denos pedes q̃dratos tres medios.Id quidē ſoli natura decernit.Colūbino ac ſuillo plagis quoq; arborum medentur.Si mala punica acida naſcāť: ablaqueatis radicibus fimū ſuillū adhibent:eo anno uinolenta:proximo dulcia futura.Alii urina hominis aqua mixta riganda cenſent quater anno:ſingulis amphoris:aut cacumina ſpargi uino laſere diluto.Si findāť in arbore:pediculū intorqueri.Ficis utiq; amurcā adfūdi.Cæteris arboribus ægris fecē uini:aut lupinū circū radices eaꝝ ſeri.Aq̃ quoq; lupini decocti circūfuſa pomis prodeſt.Fici:cū uulcanalibus tonuerit: cadēt. Remediū eſt:ut ante ſtipula ordeacea areæ ſtringanť.Ceraſos præcoces facit:cogitq; matureſcere calx admota radicibus.Et hæc ante omnia poma interuelli melius eſt: ut quæ relicta ſunt grandeſcant.

DE Diuerſis medicamētis arboꝝ cōtra uenenata aīalia:& cōtra formicas:& cōtra noxia animalia. Ca.xxviii.

q Vædam pœna emendātur:aut morſu excitanť:ut palmæ & lentiſci.Salis enim aquis alunť.Salis uī & cinis ſed leniorem habet:ideo ficis aſpergūtur rutaq; ne fiāt uermioſæ:neue radices putreſcāt. Quin & uitium radicibus aquā ſalſam iubent affundi:ſi ſint lachrymoſæ . Si uero fructus earum decidant : cinerem aceto aſpergi:

ipſaſq; inlini: aut ſādaraca ſi putreſcat uua. Si uero fertiles nō ſūt: aceto acri ſubacto cinere rigari atq; oblini. Quod ſi fructū non maturēt: prius inareſcentē: præciſarū ad radices plagam fibraſq; aceto acri & urina uetuſta madefacere: atq; eo luto obruere. ſæpe fodere. Olearum: ſi parū promiſere fructus: nudatas radices hyberno frigori opponunt. eaq; caſtigatione ꝓficiunt. Omnia hæc annua cæli ratiōe conſtant. Et aliqñ ſerius poſcunt: aliquādo celerius. Nec non ignis aliquid prodeſt: ut arundini. ābuſta nanq; denſior mitiorq; ſurgit. Cato & medicamēta quædā cōponit : menſuræ quoq; diſtinctione ad maiorū arborū radices amphorā ad minorū urnam amurcæ & aquæ portionem æquam : ablaqueatis prius radicibus: paulatim affūdi iubens. In olea hoc amplius: ſtramentis ātea circūpoſitis: item fico. Huius præcipue ueterem terram adaggerari radicibus. Ita futurū ut non decidant groſſi: maiorq; fœcunditas: nec ſcabra proueniat. Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea: amurcæ cōgios duos decoctos in craſſitudinem mellis: rurſuſq; cum bituminis tertia parte in ſulphuris quarta ſub diuo uſquequo exardeſcat ſub tecto. Hoc uites circa capita ſub brachiis ungui. ita nō fore conuoluolū. Quidam contenti ſunt fumo huius mixturæ ſuffire uineas ſecūdo flatu continuo triduo. Plerique non minus auxilii & alimenti arbitrantur in urina: q̄ Cato in amurca addita modo aquæ pari portione: quoniam per ſe noceat. Alii uoluocem appellant animal prærodēs pubeſcentes uuas. Quod ne accidat falces cū ſint exacutæ fibrina pelle detergunt: atq; ita putant. aut ſanguine urſino liniri uolūt poſt putationem eaſdem. Sunt arborū peſtes & formicæ. has abigunt rubrica ac pice liq̄da perunctis caudicibus. Necnon & piſce ſuſpenſo iuxta in unū locū congregant. Aut lupino trito cū oleo radices linunt. Multi & talpas amurca necāt. Contraq; erucas & mala: ne putreſcant: lacertæ uiridis felle tangi cacumina iubēt. Priuatim autem cōtra erucas ambiri arbores ſingulas a muliere incitati menſis nudis pedibus recincta. Itē ne quod animal paſtu malefico decerpat frondem : fimo boum diluto aſpergi folia: quotiens hymber interueniat : quoniā abluatur ita uirus medicaminis : mira quædā excogitante ſollertia humana. Quippe cū auerti carmine grandines credant pleriq;. cuius uerba inſerere nō equidem ſerio auſim: quanq̄ a Catone prodita. Contra luxata membra inunguenda harundinū fiſſuræ. Idem arbores religioſas lucoſq; ſuccidi permiſit ſacrificio prius facto. cuius rei rationē notionemq; eodē uolumine tradit.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER OCTAVVSDECIMVS. PROHOEMIVM.

Quod ātiq̄s maximū ſtudiū agriculturæ fuit. Et de hortorum ſingulari diligētia. Ca. i.

SEQVITVR NATVRA FRVGVM: HORtorumq;: ac florū. Quæq; alia: præter arbores: aut frutices benigna tellure ꝓueniūt: uel per ſe tātū herbarū immenſa contēplatione: ſiquis æſtimet uarietatē: numeꝝ: flores: odores: coloreſq;: & ſuccos: ac uires earum : quas ſalutis: aut uoluptatis hominum gratia gignit. Qua in parte primum ōniū patrocinari terræ: & adeſſe cunctoꝝ parenti iuuat: quāq̄ inter initia operis defēſæ: quoniā tñ ipſa materia intus accedit: ad reputationē eiuſdē patiētis & noxia. Noſtris eā criminibus urgēus. culpāq; noſtrā illi īputāus. Genuit uenena : ſed qs ſneuit illa præter hominē? Cauere ac refugere alitibus: feriſq; ſatis eſt. Atq; cum

in arbores exacuāt:limētq; cornua elephanti: & duro ſaxo rinocerotes:& utroq; apri
dentiū ſiccas:ſciātq; ad nocendum ſe præparare animalia.quod tamen eorū tela ſua:
excepto homine:uenenis tingit ? Nos & ſagittas ūgimus:& ferro ipſi nocētius aliqd
damus.Nos & flumina inficimus:& rerū naturæ elementa.Ipſū quoq;:quo uiuitur:
aeré in perniciem uertimus.Neq; eſt ut putemus ignorari ea ab animalibus:quæ qdé
quæ prępararent contra ſerpentiū dimicationé:quæ poſt præliū ad medédū excogi-
tarét indicauimus.Nec ab ullo præter hominem:ueneno pugnatur alieno.Fateamur
ergo culpā:ne iis quidé:quæ naſcunť:contenti.etenī quādo plura eoꝝ genera hūana
manu fiūt.Quid?nō & homines quidā ad uenena naſcūť?Atra hominū ceu ſerpētiū
lingua uibrat:tabeſq; animi:contrectata adurit culpantiū omnia . Ac dirarū alitum
modo:tenebris quoq; : & ipſarum noctium quieti inuidentiū gemitu:quæ ſola uox
eoꝝ eſt:ut inauſpicataꝝ animātiū uice:obuii quoq; uetent agere:aut prodeſſe uitæ .
nec ullum aliud abominati ſpiritus premiū nouere : q̄ odiſſe omnia. Verū & in hoc
eadem naturæ maieſtas:tanto plures bonos genuit ac fruges:q̄nto fertilior in iis:quæ
iuuāt:aluntq; . Quorū æſtimatione & gaudio:nos quoq; relictis:exuſtioni ſuæ iſtis
hominum turbis:pergamus excolere uitā:eoq; conſtantius:quo opere nobis maior:q̄
famæ gratia expetitur . Quippe ſermo circa rura eſt:agreſteſq; uſus.Sed quibus uita:
honoſq; apud priſcos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ. Cap.ſecundum.

a Ruorum ſacerdotes Romulus in primis inſtituit:ſeq; duodecimū fratré appel-
lauit . inter illos ab Acca Laurentia nutrice ſua : ſpicea corona:quæ uitta alba
colligaretur:in ſacerdotio ei pro religioſiſſīo inſigni data . Quæ prima apud romāos
fuit corona.honoſq; is non niſi uita finitur : & exules etiam:captoſq; comitať. Bina
tunc iugera populo ro.ſatis erant : nullique maiorem modum attribuit:quo ſeruos
pauloante principis Neronis cōtempto:huius ſpatii uiridia:& piſcinas iuuat habere
maiores.gratumque:ſi non aliquem & culinas. Numa inſtituit deos fruge colere:&
mola ſalſa ſupplicare.atq;(ut auctor eſt) hemina.far torrere : quoniam toſtum cibo
ſalubrius eſſet.Id uno modo conſecutum:ſtatuendo non eſſe purum ad rē diuinam:
niſi toſtū.Is & Fortunæ caluæ īſtituit farris torrendi ferias : et æque religioſas termi-
nis agroꝝ . hos enī deos tunc maxime nouerant.Seiamq; a ſerendo:Segeſtā a ſegeti-
bus appellabāt . quaꝝ ſimulacra ī cyrco uidemus. Tertiā ex his nominare ſub tecto:
eſt religio.Ac ne deguſtabant qdé nouas fruges aut uina: anteq̄ ſacerdotes primitias
libaſſent. DE Iugere & actu:& legibus circa pecora:& quotiens & quibus té-
poribus fiunt ſūma utilitas annonæ:& qui agri cultura illuſtres. Ca.iii.

i Vgerū uocabatur : quod uno iugo boum in die exarari potuiſſet.Actus in quo
boues agerentur:cū aratur uno impetu iuſto.hic erat.c.xx.pedū. duplicatuſq;
in longitudinem:iugerum faciebat.Dona ampliſſima imperatorū:ac fortium ciuiū
quantū quis uno die plurimum circūarauiſſet.Item quartarii farris:aut heminæ cō-
ferente populo.Cognomina etiā prima inde:Pilūni:qui pilum piſtrinis inuenerūt .
Piſones a piſendo.Iam Fabiorū:Lentinorū:Ciceronum:ut quiſquis aliquod optime
genus ſereret.Iuniorum familiæ bubulcū nominarunt:qui bubus optime utebatur .
Quin & in ſacris nihil religioſius confarrationis uinculo erat.Nouæq; nuptæ farreū
præferebāt.Agrum male colere:cenſorium probrum iudicabatur.Atq;(ut refert Cato)
quem uirum bonum colonum dixiſſent:ampliſſime laudaſſe exiſtimabant.Hinc &
locupletes dicebant:loci hoc eſt agri plenos.Pecunia ipſa a pecore appellabať.Etiam
nunc in tabulis cenſoriis paſcua dicunť omnia:ex quibus populus redditus habet :
quia diu hoc ſolum uectigal fuerat.Multatio quoque non niſi ouium : boumque
impendio dicebatur. Non omittenda priſcarum legum beniuolentia.Cautū quippe
eſt:ne boué priuſq̄ oué nominaret:qui indiceret multā.Ludos boū cauſa celebrātes :
bupetios uocabant. Seruius rex ouiū boumq; effigie primum aras ſignauit.Frugem

quidem aratro quæſitam furtim nocte pauiſſe:ac ſecuiſſe puberi duodecim tabulis capitale erat.ſuſpenſũq; Cereri necari iubebant grauius:q̃ homicidio cõuictũ.ĩpubẽ prætoris arbitratu uerberari:noxamue:duplionemue decerni.Iam diſtinctio honoſq; ciuitatis ipſius non aliunde erat.Ruſticæ tribus laudatiſſimæ eorũ:q rura haberent. Vrbanæ uero in quas tranſferri ignominia eſſet deſidiæ probro. Itaq; quattuor ſolæ erant:a partibus urbis:in quas habitabant:ſuburbana:pallatina:collina : eſquilina. Nundinis urbem reuiſitabant:& ideo comitia nundinis haberi non licebat:ne plebs ruſtica auocaretur.Quies ſomnuſq; in ſtramentis erat. Gloriam deniq; ipſã a farris honore:adoriam appellabant.Equidẽ etiam uerba priſcæ ſignificationis admiror.Ita enĩ eſt in cõmentariis pontificum. Augurio coronario augendo dies conſtituantur: priuſq̃ frumenta uaginis exeant:& anteq̃ in uaginas perueniant.Ergo iis moribus nõ modo ſufficiebant fruges nulla prouinciarũ paſcente italiã:ueꝝ etiã annonæ uilitas incredibilis erat.Mannius Martius ædilis plebis primũ frumentũ populo in modios aſſibus donauit.Minutius Augurinus:qui.Sp.Helium coarguerat:farris precium in trinis nũdinis ad aſſẽ redegit:undecimus plebei tribunus:qua de cauſa ſtatua ei extra portam trigeminã a populo ſtipe collata ſtatuta eſt. Trebius in ædilitate aſſibus populo frumentũ præſtitit.quã ob cauſã & ei ſtatuæ in capitolio & palatio dicatæ fũt. Ipſe ſupremo die populi humeris portatus in rogum eſt.Verũ quo ãno mater deum aduecta romã eſt : maiorem ea æſtate factã eſſe:q̃ antecedentibus annis decem facta eſſet : tradunt.M.Varro auctor eſt:cũ.L.Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos:aſſibus ſingulis farris modios fuiſſe. item uini congios. ficiq; ſiccæ pondo .xxx.olei pondo.x.carnis pondo.xii.Nec e latifundiis ſinguloꝝ contingebat arcẽtiũ uicinos. Quippe etiam lege Stolonis Licini incluſo modo quingentorũ iugerum:& ipſo ſua lege damnato:cum ſubſtituta filii perſona amplius poſſideret.luxuriantis iam reipublicæ fuit iſta menſura.Manii quidem Curii poſt triumphos : immẽſumq; terrarũ adiectũ imperio:nota concio eſt : pernicioſũ intelligi ciuem:cui ſeptẽ iugera non eſſent ſatis.Hæc autẽ menſura plebi poſt exactos reges aſſignata eſt. Quænam ergo tantæ ubertatis cauſa erat? Ipſorũ tunc manibus imperatorũ colebãtur aggri (ut fas eſt credere)gaudente terra uomere laureato: & triũphali aratore.Siue illi eadẽ cura ſemina tractabant:q̃ bella:eademq; diligentia arua diſponebant : q̃ caſtra:ſiue honeſtis manibus:omnia lætius proueniũt:quoniã & curioſius fiunt. Serentem inuenerunt dati honores Serranũ:ũde cognomẽ.Aranti q̃ttuor ſua iugera in uaticano: quæ prata quĩtia appellantur:Cincĩnato uiator attulit dictaturam:& quidẽ(ut tradit Norbanus)nudo plenoq; pulueris etiã nũ ore.cui uiator:uela corpus inq̃t : ut ꝓferã ſenatus populiq; romani mandata. Tales tum etiã uiatores erant:quibus id ipſum nomen inditũ eſt: ſubinde ex agris ſenatũ duceſq; accerſentibus. At nũc eadam illa uĩcti pedes:damnatæ manus:inſcripti uultus exercẽt. Non tamẽ ſurda tellure : quæ parens appellatur : coliq; dicit̃ & ipſa:honore hinc aſſumpto: ut nunc inuitata ea:& indigne ferente credat̃ id fieri.Sed nos miramur ergaſtuloꝝ nõ eadẽ emolumẽta eſſe: quæ fuerũt ĩperatorũ.Igitur de cultura agri præcipere prĩcipale fuit:& apud exteros. Siquidẽ & reges fecere Hiero: Philometer: Attalus:Archelaus.et duces Xenophon: & pœnus etiã Mago.Cui quidem tantum honorẽ ſenatus noſter attribuit carthagine capta:ut cũ regulis africæ bibliothecas donaret:unius eius duode.xxx.uolumina cenſeret in latinã linguã tranſferenda:cum.M.Cato præcepta cõdidiſſet:peritiſq; lĩguæ punicæ dãdũ negociũ. In quo præceſſit omnis uir tũ clariſſimæ familiæ.D.Syllanus ſapientiæ cõpoſitiſſĩæ.quos ſequeremur prætexuimus in hoc uolumine non ingrate nominãdo.M.Varronem:qui octogeſimũ primum uitæ annũ agens de ea re ꝓdẽdũ putauit.

Ratio de agricultura. Ca.iiii.

a Pud romanos multo ſerior uitium cultura eſſe cœpit.Primoq;:ut neceſſe erat: arua tãtũ coluere. Quoꝝ nobis ratio nũc tractabitur nõ uulgari modo:uerum

ut adhuc fecius:& uetuſtis:& poſtea inuētis ōni cura perquiſitis:cauſaq; reꝝ & ratiōe ſimul eruta.Dicemus & ſydera.Syderūq; ipſoꝝ terreſtria ſigna dabimus indubitata: quādoqdē qui adhuc ea diligētius tractauere:qbuſuis oratoribus potius : q̄ agricolis ſcripſiſſe poſſūt uideri.Ac primū ōniū oraculis maiore ex parte agemus:quæ non in alio uitæ genere plura:certioraue ſunt.Cur enī nō uideatur oracula a certiſſimo die: maximeq; ueridico uſu profecta?Principiū aūt a Catone ſumemus.

Laus agricolarū:& quæ obſeruāda in agro parando.Ca.v.

FOrtiſſimi uiri & milites ſtrenuiſſimi ex agricolis gignūt: minimeq; malecogitantes.Prædium ne cupide emas.In re ruſtica:operi ne parcas.In agro emēdo: minime . Quod male emptū eſt ſemper pœnitet.Agrū paraturos ante omnia īntueri oportet aquarum uī:aut uicinū.Singula magnas interpretatiōes habēt:nec dubias. Cato in cōterminis hoc amplius æſtimari iubet : quo pacto uiuāt. In bono eſt inqt religione bene utenti.Attilius Regulus ille:punico bello bis cōſul:aiebat:neq; fœcūdiſſimis locis inſalubrem agrū parandū:neq; effœtis ſaluberrimum.Salubritas loci non ſemper incolarū colore detegit:quoniā aſſueti in peſtilentibus durant.Præterea ſunt quædam partibus anni ſalubria.Nihil autem ſalutare eſt:niſi quod toto anno ſalubre.Malus eſt ager:cū quo dominus luctatur.Cato inter prima ſpectari iubet:nū ſolū ſua uirtute ualeat:qua dictū eſt poſitione.Vt operariorū copia prope ſit.Oppidumq; ualidum.Vt nauigiorum euectus:uel itinerum.Vt bene ædificatus:& cultus. in quo falli pleroſq; uideo.Segnitiem.n.prioris domini:pro emptore eſſe arbitrant. Nihil eſt dānoſius deſerto agro.Itaq; Cato:de bono domino melius emi:nec temere contemnendam alienam diſciplinā: agroq; ut homini:q̄uis quæſtuoſus ſit:ſi tamen & ſumptuoſus:non multum ſupereſſe.Ille in agro quæſtuoſiſſimam iudicat uitem: non fruſtra:quoniā āte ōnia de īpenſæ ratione cauit.Proxime hortos irriguos:nec id falſo:ſi ſub oppido ſint.Et prata:quæ ātiq parata dixere.Ideq; Cato interrogatus:qs eſſet certiſſimus quæſtus?reſpōdit:ſi bene paſcas.Qui proximus ſit.At bene ſumma omniū in hac ſpectanda fuit:ut fructus is maxime probaretur:q q̄ minimo īpendio cōſtaturus eſſet.Hoc ex locorū occaſione:aliter alibi decernitur.Eodemq; pertinet:q; agricolā uendacē oportere eſſe dixit. Fūdū in adoleſcentia conſerendū ſine cōtatiōe: ædificādū nō niſi cōſito agro.Tunc quoq; contanter:optimūq; eſt:ut uulgo dixere: aliena inſania frui:ſed ita:ut uillaꝝ tutela nō ſit oneri.eū tñ : q bene habitet:ſæpius uentitare in agrū.Frontemq; domini plus ꝓdeſſe:q̄ occipitiū : nō mentiunt.

DE Villarū poſitione:& præcepta antiquoꝝ de agro colendo.Ca.vi.

MOdus hic probat:ut neq; fundus uillā quærat:neq; uilla fūdū.Nō ut fecerint : iuxta diuerſum:eadē ætate exemplis.L.Lucullus.Q .Scæuola.Cum uilla Scæuolæ fundus careret : uilla Luculli agro.Quo in genere cēſoria caſtigatio erat:minus arare:q̄ uerrere.Nec hoc ſine arte quadā eſt. Nouiſſimus uillam in miſinenſi poſuit .C.Marius.vii.conſul : ſed peritia caſtra metandi.ſicut comparatus ei in cæteris etiā Sylla fœlix.Quos cæcos fuiſſe:dicere conuenit.Neq; iuxta paludes ponendam eſſe: neq; aduerſo amne . Quāq̄ Homerus omnino e flumine ſēper ātelucanas auras inſalubres:ueriſſime tradit.Spectare in æſtuoſis locis ſeptētrionē debet:meridiē ī frigidis. In tēperatis:exortū æquinoctialē.Agri ipſius bonitas:quibus argumētis iudicāda ſit: q̄q̄ de terræ optimo genere differentes:abunde dixiſſe poſſumus uideri : etiam nū tñ traditas notas ſubſignabimus Catonis maxime uerbis.Ebulū:uel prunus ſilueſtris: uel rubus:bulbus minutus:trifoliū:herba pratenſis:quercus ſilueſtris:pirus:maluſq; frumētarii ſoli notæ.Item nigra terra & cinerei coloris.Omnis creta coquit: niſi permacra.Sabulū etiā:niſi id prenue ē.& multo cāpeſtribus magis : q̄ cliuoſis reſpōdēt eadem.Modū agri in primis ſeruandū antiq putauere.Quippe ita cenſebant:Satius eſſe minus ſerere:& melius arare.Qua in ſententia & Virgiliū fuiſſe uideo.Verumq; confitentibus:latifundia prodidere italiam.Iam uero & prouincias ſex: & ſemiſſem

domini africæ poſſidebant:cũ ĩterfecit eos Nero princeps.Nõ fraudabo magnitudĩe
hac quoq; ſua Cn.Pompeiũ : qui nũq̃ agrum mercatus eſt cõterminũ.Agro empto:
domũ uendendam ĩclæmenter:atq; nõ ex utilitate publici ſtatus Mago cenſuit.Hoc
exordio præcepta pandere ingreſſus:ut tamẽ appareat aſſiduitatem deſideratã ab eo.
De hinc peritia uillicorꝶ in cura habẽda eſt.Multaq; de iis Cato præcepit.Nobis ſatis
ſit dixiſſe:q̃proximũ domino corde eſſe debere:& tamẽ ſibimetipſi non uideri. Coli
rura ergaſtulis:peſſimũ eſt:ut quicqd agit́ a deſperantibus.Temerariũ uideatur unã
uocẽ antiquorũ poſuiſſe:& fortaſſis incredibile penitus æſtimẽt: Nihil minus expe-
dire:q̃ agrum optime colere.L.Tarius Ruffus infima nataliũ humilitate: conſulatũ
militari induſtria meritus antiquæ alias parſimoniæ circiter mille ſiclos liberalitate
diui Auguſti cõgeſtũ uſq; ad detractionẽ hæredis exhauſit agros in piceno coemẽdo:
colendoq; in gloriã.Internetionẽ ergo:famẽq; cẽſemus? Immo hercule iudico modũ
rerũ omniũ utiliſſimũ.Bene colere neceſſariũ eſt.Optime damnoſũ.Præterq̃ ſobole
ſua colono:aut paſcendis.Alioquin domino aliquas meſſes colligere non expedit:ſi
computet́ impẽdiũ operæ.Nec temere oliuã:nec quaſdã terras diligenter colere:ſicut
in ſicilia tradũt:itaq; decipi aduenas. Quonã igitur modo utiliſſime colunt́ agri? ex
oraculo ſcilicet:malis:ac bonis.Sed defendi æquũ eſt abauos:qui præceptis ſuis pro-
ſpexere uitæ.Nãq; cũ dicerẽt malis:intelligere uoluere uiliſſimos. Summũ ꝓuidẽtiæ
illorũ fuit: ut q̃minimum eſſet impendii.Præcipiebant enĩ iſta:q triumphali denas
argenti libras in ſupellectile crimini dabant.q mortuo uillico relinquere uictorias:&
reuerti in ſua rura poſtulabant:quorꝶ prædia colenda ſuſcipiebat reſpub.exercituſq;
ducebãt : ſenatu illis uillicante.Inde illa reliqua oracula.Neq̃ agricolã eſſe:quiſquis
emeret:quod præſtare ei fundus poſſet.Malum patrẽfamilias: quiſquis interdiu fa-
ceret:quod noctu poſſet:niſi in tẽpeſtate cæli.Peiorẽ:q profeſtis diebus ageret:quod
feriatis deberet.Peſſimũ:q ſereno die ſub tecto potius operaretur:q̃ in agro.Nequeo
mihi temperare:quo minus unũ exemplũ antiquitatis afferã.ex quo intelligi poſſit:
apud populũ etiã de culturis agendi morẽ fuiſſe.qualiter defendi ſoliti ſint illi uiri:
C.Furius Creſinus e ſeruitute liberatus:cũ in paruo admodũ agello largiores multo
fructus perciperet:q̃ ex ampliſſimis uicinitas. In inuidia magna erat:ceu fruges alie-
nas pelliceret ueneficiis.Quãobrẽ ã Sp. Albino curruli die dicta metuẽs dãnationẽ:
cũ in ſuffragiũ tribus oporteret ire:inſtrumentũ ruſticum omne in forum attulit:&
adduxit filiã ualidã:atq;(ut ait Piſo)bene curatã:ac ueſtitã:ferramenta egregie facta:
graues ligones:uomeres põderoſos:boues ſaturos.Poſtea dixit: Veneficia mea q̃rites
hæc ſũt.Nec poſſũ uobis oſtẽdere:aut in forum adducere lucubrationes:uigiliaſq;:&
ſudores.Omniũ ſententiis abſolutus itaq; eſt. Profecto opera:non impenſa cultura
conſtat . Et ideo maiores fertiliſſimũ in agro oculum domini eſſe dixerunt . Reliqua
præcepta reddentur ſuis locis:quæ propria ſingulorũ generũ erunt.Interim cõmunia
quæ ſuccurrũt:nõ omittemus.Et in primis Catonis humaniſſimũ:& utiliſſimum.Id
agendũ:ut diligãt uicini.Cauſas reddit ille:quas exiſtimamus nulli eſſe dubias.Inter
prima idem cauet:ne familiæ malæ ſint . Nihil ſero faciendũ in agricultura omnes
cenſent.Iterũq; ſuo quæq; tẽpore facienda.Et tertio præcepto prætermiſſa fruſtra re-
uocari.De terra carioſa execratio Catonis abunde indicata eſt . Quãq̃ prædicere non
ceſſat is.Quicqd per aſellum fieri poteſt utiliſſime conſtat.Filix biennio moritur: ſi
frondẽ agere nõ patiaris.Id efficaciſſime contingit germinãtis ramis baculo decuſſis .
ſuccus enĩ ex ipſa defluẽs necat radices.Aiũt & circa ſolſtitiũ auulſas nõ renaſci.Nec
harundine ſectas.Aut exaratas uomeri harũdine impoſita.Similiter & harundinem
exarari:filice uomeri ĩpoſita præcipiunt.Iuncoſus ager uerti pala debet.At in ſaxoſo
bidẽtibus.Fruteta igni optime tollũt́. Humidiorẽ agrum foſſione cõcidi:atq; ſiccari
utiliſſimũ eſt.Foſſas aũt retuſis locis apertas reliq̃.In ſolutiore terra ſepibus firmari.
In reprocibus:ac ſupinis lateribus procumbere quaſdam obſerari : & in alias dirigi .

maiores patētioreſq;:ſi ſit occaſio:ſilice uel glarea ſterni: ora utrinq; lapidibus ſtatuminari:& alio ſuperītegi. Siluæ extirpandæ rationē Democritus ꝓdidit. Lupini flore in ſucco cicutæ uno die macerato:ſparſiſq; radicibus.

DE Frugū generibus & natura. Ca. vii.

ET quoniā præparatus eſt ager:natura nunc indicabiť frugū. Sūt aūt duo prima earū genera. Frumenta:ut triticū hordeū. Et legumina:ut faba & cicer. Differētia uero notior:q̄ ut indicari deceat. Frumenti ipſius totidem genera:p tempora ſatu diuiſa. Hyberna:quæ circa uergiliarū occaſū terra per hyemem nutriūtur:ut triticū:far:hordeū. Aeſtiua:quæ æſtate ante uergiliarū exortū ſerūtur:ut milium:panicum:ſiſama:horminum:irio italiæ duntaxat ritu. Alioquī in græcia & aſia ōnia uergiliaꝝ occaſu ſerūť. Quædā aūt utroq; tempore ī italia. Ex his quædā & tertio:ueris ſcilicet. Aliqui uerna:milium:panicū:lentem:cicer. halicam appellant. Semētica aūt triticū:hordeum:fabam:napū:rapā. Et in tritici genere pars aliqua pabuli eſt quadrupedū cauſa ſati: ut farrago. Et in leguminibus: ut uitia. At communis quadrupedum:hominumq; uſui lupinus. Legumina omnia:ſingulas habent radices:præter fabam:eaſq; ſurculoſas:quia nō in multa diuiduntť. altiſſimas autem cicer. Frumenta multis radicātur fibris ſine ramis. Erumpit a primo ſatu hordeum die ſeptimo. Legumīa quarto:uel cū tardiſſime. vii. Faba a. xv. ad. xx. Legumina ī ægypto tertio die. Ex hordeo alteꝝ caput grani in radicē exit:alterū ī herbā:quæ & prior floret. Radicē craſſior pars grani fundit:tenuior florem. Cæteris ſeminibus eadē pars:& radicem & florem. Frumenta hyeme in herba ſūt. Verno tempore faſtigiāť in ſtipulā:quæ ſūt hyberni generis. At miliū & panicū in culmē geniculatū & cōcauū. Siſama uero in ferulaceū. Omniū ſatoꝝ fructus aut ſpicis cōtinetur: ut tritici:hordei. muniturq; uallo ariſtaꝝ quadruplici:aut includiť ſiliquis:ut leguminū:aut uaſculis:ut ſiſamæ ac papaueris. Miliū ac panicū tantū pro indiuiſo & paruis auibus expoſita ſunt:indefenſa quippe membranis continenť. Panicū a paniculis dictū:cacumine languido nutāte: paulatī extenuato culmo:pene in ſurculū:prædenſis aceruať granis: cum longiſſima pedali obſimili come granū cōplexæ:quæ fimbriato capillo curuať. Sunt & panico genera. Māmoſo:epāno:puis racemato paniculis: & cacumine gemino. Quī & colore diſtīguitur:candido:nigro:ruffo:etiam purpureo. Panis multifarie & e milio fit:e panico rarius. Sed nullū frumento ponderoſius:aut quod coquendo magis creſcat. Lx. enim pōdo panis e modio reducunt:modiumq; pultis ex tribus ſextariis madidis. Milium intra hos decem ānos ex india in italiam inuectū eſt:nigrum colore: amplum grano:harundineū culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptem:prægrādibus culmis. Lobas uocant:omniū frugum fertiliſſimū. Ex uno grano terni ſextarii gignunť. Seri debet in humidis. Frumenta quædam:in genu tertio ſpicam incipiunt concipere. Quædā in quarto:ſed etiamnū occultam. Genicula autem ſunt tritico quaterna: farri ſena:hordeo octaua. Sed non ante ſupradictum geniculorum numerum conceptus eſt ſpicæ. qui ut ſpecie ſui fecerit:quattuor:aut quinq; tardiſſime diebus florere īcipiūt. totidemq; aut paulo pluribus defloreſcunt. hordea uero cum tardiſſime. vii. Varro q̄ter nouenis diebus fruges abſolui tradit:& menſe nono meti. Fabæ in folia exeunt:ac deinde caulem emittunt:nullis diſtinctum internodiis. Reliqua legumina ſurculoſa ſunt. Ex iis ramoſa cicer:eruum:lens. Quorundā caules ſparguntť in terrā:ſi nō habeant adminiculum:ut piſoꝝ. quod ſi nō habuere deteriora fiunt. Leguminū unicaulis faba ſola. Vnus & lupinis. Cæteris ramoſus pretenui ſurculo. Omnibus uero fiſtuloſus. Folium quædā a radice mittunt: quædā a cacumine. Frumētum uero:& hordeū uiciaq;:& quicqd in ſtipula eſt:in cacumine unum folium habet. Sed hordeo ſcabra ſunt:cæteris leuia. Multiplicia cōtra fabæ:ciceri:piſo. Frumētis folium harūdinaceū. Fabæ rotundum:& magnæ leguminum parti. Longiora eruiliæ:& piſo. Faſiolis uenoſa. Siſamæ & irioni ſanguinea. Cadunt folia lupino tantum:& papaueri. Legumina

diutius florent:& ex iis eruũ ac cicer:ſed diutiſſime faba.xl.diebus. Non aũt ſinguli ſcapi tã diu:quoniã alio deſinẽte:alius incipit.Nec tota ſeges ſicut frumenti pariter. Siliquantur uero omnia diuerſis diebus : & ab ima primũ ꝑte paulatĩ flore ſubeũte. Frumenta:cũ defloruere:craſſeſcũt:maturantq;.cũ plurimũ diebus.xl.perficiuntur. Item faba:pauciſſimis cicer.Id enĩ a ſemente diebus.xl.perficit.Milium:& panicũ:& ſiſama: & õnia æſtiua q̃draginta diebus maturant a flore.Magna terræ:cæliq; differentia.In ægypto enĩ hordeũ ſexto a ſatu menſe:frumenta ſeptimo metunt. In hellade hordeum.In pelopõnenſo octauo. et frumẽta etiãnũ tardius . Grana in ſtipula crinito textu ſpicãt.In faba leguminibuſq; alternis lateribus ſiliq̃nt.Fortiora hyeme frumenta:leguminaq; in cibo . Tunicæ frumento plures.Hordeũ maxime nudũ:& halica : ſed præcipue auena . Calamus altior frumento : q̃ hordeo. Ariſta mordacior hordeo.In area exteruntur triticum & ſiligo & hordeũ . Sic & ſerunt pura:qualiter molũt:quia toſta non ſũt.E diuerſo far: miliũ panicũ purgari niſi toſta nõ poſſũt. Itaq; hæc cũ ſuis folliculis ſerunt cruda. Et far in uaginulis ſuis ſeruãt ad ſatus:atq; non torrent.Leuiſſimũ ex iis hordeũ:raro excedit.xv.libras.et faba.xxii.Ponderoſius far.magiſq; etiamnũ triticũ. Far in ægypto olyra conficitur. Tertiũ genus ſpicæ hoc ibi eſt . Galliæ quoq; ſuũ genus farris dedere:quod illic brance uocãt:apud nos ſandalã nitidiſſimi grani.Et alia differentia eſt:ꝙ fere quaternis libris plus reddit panis: q̃ far aliud.Populũ romanũ farre tãtũ e frumento.ccc.annis uſum Verrius tradidit. Tritici genera plura quæ fecere gentes . italico nullũ equidẽ comparauerĩ candore:ac pondere.quo maxime decernit.Montanis modo competur italiæ agris externum.In quo principatum tenuit boetia:deinde ſicilia:mox africa.Tertium põdus erat thracio:ſyrioq;:deinde ægyptio:athletaꝝ cum decreto:quorum capacitas iumẽtis ſimilis: quem diximus ordinem fecerat.Græcia & ponticũ laudauit:quod in italiam non ꝑuenit . Ex omni eodẽ genere grani prætulit oreuntiũ & tragũ dignes:& ſelinuncium argumento craſſiſſimi calami.Itaq; pingui ſolo hæc genera aſſignabat. Leuiſſimum & maxime inane:ſeu tenuiſſimi calami ĩ humidis ſeri iubebat : quoniã multo egeret alimento.Hæ fuere ſententiæ Alexandro Magno regnãte:cum clariſſima fuit græcia atque in toto orbe terrarum potentiſſima: ita tamen:ut ante mortem eius annis fere centum quadragintaquĩque Sophocles poeta in fabula Triptolemo : frumentum italicum ante cuncta laudauerit:ad uerbum tranſlata ſententia.

Et fortunatam italiam frumento caneſcere candido .

Quæ laus peculiaris hodie italico eſt. Quo magis admiror poſteros græcorũ nullam mentionẽ huius feciſſe frumẽti.Nũc ex iis generibus:quæ romã inuehũt : leuiſſimũ eſt gallicũ:atq; e cherſonneſo aduectũ:quippe non excedũt in modiũ uicenas libras: ſiquis granũ ipſũ põderet . Adiicit ſardiũ ſex libras: alexandrinũ & trientes.Hoc eſt & ſiculi pondus.Boeticũ totã libram addit: africũ & dodrantes. In tranſpadana italia ſcio uicenaſq;nas libras farris modios pẽdere.Circa cluſiũ & ſenas.Lex natæ certa eſt:ut in quocũq; genere:pane militari:tertia portio ad grani pondus accedat. Sicut optimum eſſe frumentũ:quod impactum congiũ aquæ capiat. Quibuſdã generibus per ſe pondus:ſicut balearico:modio tritici:panis põdo.xxx. reddit.Quibuſdã ĩpermixtis:ut cyprio:& alexandrino.xx.prope libras non excedentibus. Cyprium fuſcum ẽ.panẽ nigrũ facit.itaq; miſcet alexãdrinũ cãdidũ.redduntq;.xxv.pondo . Thebaicũ libras adiicit. Marina aqua ſubigi:quod pleriq; maritimis in locis faciunt:occaſione lucrandi ſalis:uiliſſimum.non alia de cauſa opportuniora morbis corpora exiſtunt. Galliæ & hiſpaniæ frumẽto in potum reſoluto : q̃bus diximus generibus:ſpuma ita cõcreta pro frumẽto utunt:q̃ de cauſa leuior illis:q̃ cæteris panis eſt.Differẽtia eſt & calami.Craſſior q̃ppe melioris eſt generis. Plurimis tunicis thracium triticum ueſtit ob nimia frigora illi plagæ exq̃ſitum.Eadẽ cauſa & trimeſtria inuenit detinentibus terras niuibus.quod tertio fere ſatũ mẽſe:ut ĩ reliquo orbe:metit. Totis hoc alpibus

notum:& hyemalibus ꝓuſciis.Nullum hoc frumēto lætius. Vnicalamū præterea:nec uſq; capax.ſeriturq; non niſi tenui terra. Eſt & bimeſtre circa thraciū ſinum:quod .xl.die quo ſatum eſt matureſcit.mirumq; nulli frumento plus eſſe ponderis:& furfuribus carere. Vtit̃ eo & ſicilia & achaia:mōtoſis utraq; partibus. Eubœa quoq; circa cariſtum. In tātum fallit̃ Columella:q ne trimeſtris qdē ꝓprium genus exiſtimauerit eſſe:cum ſit ātiqſſimum. Græci trimenon uocāt. Tradunt in bactris grana tantæ magnitudinis fieri:ut ſigula ſpicas noſtras æquent. Primum ex ōnibus frumētis ſeritur hordeum. Dabimus & dies ſerendi cuiq; generi:natura ſinguloꝝ expoſita. Hordeum indis ſatiuum & ſilueſtre:ex quo panis apud eos præcipuus. Italici qdē maxīe oriza gaudēt:ex q̄ ptiſanā cōficiūt:quā reliq mortales ex hordeo. Orizæ qdē folia carnoſa: porro ſimilia:ſed latiora:altitudo cubitalis:flos purpureus:radix gēmeæ rotūditatis. Antiqſſimū in cibis hordeum ſicut athenienſium ritu:Menādro auctore:apparet:& gladiatoꝝ cognomine:q hordearii uocabāt̃. Polētā quoq; græci nō aliūde præferunt. pluribus fit hæc modis. Græci perfuſū aq̄ hordeū ſiccāt nocte una:ac poſtero die frigūt:deīde molis frāgūt. Sūt q uehemētius toſtū:rurſus exigua aq̄ aſpergāt: ſiccētq; priuſq̄ molāt. Alii uero uirētibus ſpicis:decuſſū hordeū recēs purgāt. madidūq; ī pila tūdūt:atq; ī corbibus eluūt.ac ſiccatū ſole:rurſus tūdūt:& purgatū molūt. Quocūq; aūt gn̄e præparato:uicenis hordei libris:ternas ſemīs lini:& coriādri ſelibras:ſaliſq; acetabulo: torrētes āte oīa miſcēt ī mola. Qui diutius uolunt ſeruare:cū polline: ac furfuribus ſuis cōdūt nouis fictilibus. Italia ſine pfuſione toſtū in ſubtilem formā molit:iiſdē additis:atq; etiā milio. Panē ex hordeo antiqs uſitatū uita dānauit:q̄drupedūq; tradidit refectibus. Ptiſanæ inde uſus ualidiſſīus:ſaluberrimuſq; tantopere probat̃. Vnū laudibus eius uolumē dicauit Hippocrates clariſſīus medicinæ ſciētiæ. Ptiſanæ bonitas præcipua uticenſi. In ægypto uero ea eſt:quæ fit ex hordeo: cui ſunt bini anguli. In boetia & africa genus ex quo fiat hordei: glabrū appellat Turranius. Idem olyram & oriſam eandem eſſe exiſtimat. Ptiſanæ conficiendæ uulgata ratio ē. Simili modo ex tritici ſemine tragū fit in cāpania tantū & ægypto. Amilū uero ex ōi tritico ac ſiligine. Sed optimū ex trimeſtri. Inuētio eius chio inſulæ debetur:& hodie laudatiſſimū inde eſt appellatū ab eo:ꝙ ſine mola fiat. Proximum trimeſtri:quod ē minime ponderoſo tritico. Madeſcit dulci aqua in ligneis uaſis:ita ut integat̃:qnqes in die mutata. Melius ſi & in nocte:ita ut miſceat̃ pariter:emolitū priuſq̄ aceſcat. linteoq; aut ſportis ſiccatū:tegulæ infundit̃ illitæ fermento:atq; ita in ſole denſat̃. Poſt chiū maxīe laudat̃ creticū:mox ægyptiū. Probat̃ autē leuitate:& leuore:atq; ut recēs ſit. Iam & Catonis dictu. Apud nos hordei farina & ad medēdū utunt̃. Mirūq; ī uſū iumētoꝝ:ignibus durato:ac poſtea mollito: offiſq; humana manu dimiſſis maiores in aluū uires:toroſq; corporis fieri. Spicæ quædā binos ordines habent:quædā plures uſq; ad ſenos. Grano ipſi aliquot differentiæ:lōgius:leuiuſq;:aut breuius:aut rotūdius:cādidius:nigrius:uel cui purpura eſt. Vltimo ad polentā cōtra tēpeſtates cādido maxima infirmitas. Hordeū frugū ōiū molliſſimū eſt.ſeri non ualet: niſi in ſicca & ſoluta terra:ac niſi læta.palea ex optimis. Stramento uero eius:nullū comparatur. Hordeū ex omni frumento minime calamitoſum:quia tollitur anteq̄ triticū occupet rubigo. Itaq; ſapientes agricolæ triticum cibariis tantum ſerunt. Hordeū ſarculo ſeri dicunt:propterea celerrime reddit:fertiliſſimumq;. Quod in hiſpania:& carthagine aprili mēſē collectū eſt.hoc ſeritur eodem menſe in celtiberia:eodēq; anno bis naſcit̃. Rapitur omne a prima ſtatim maturitate:feſtinantius q̄ cætera.fragili enim ſtipula: & tenuiſſima palea granum continetur. Meliorem etiam polentam fieri tradunt: ſi non exacta maturitate tollatur.

¶ Non oīa frumenti gn̄a ubiq; naſci.& de reliqs in oriente generibus. ¶ Ca.viii.

f Rumenti genera nō eadē ubiq;:neq; ubi eadē ſūt:iiſdē nominibus. Vulgatiſſīa: far:quod adoreū ueteres appellauere:ſiligo:triticū. Hæc plurimis terris cōmūia

Arinca galliaꝝ propria.copioſa & italiæ eſt. In ægypto autē:ac ſyria:ciliciaq;:& aſia: ac græciæ parte:peculiares zea:olyra:typhe. Aegyptus ſimilaginē cōficit e tritico ſuo neq̄q̄ italicæ parē.Qui zea utūt':nō habēt far.Eſt & hæc italiæ: in cāpania maxime : ſemenq; appellatur.hoc habet nomē res præclara:ut mox docebimus: propter quam Homerus zederos arura dixit.Nō ut arbitrāt' aliqui : quoniam uitā donaret.Amy-lū quoq; ex ea fit:priore craſſius. hæc ſola differentia eſt. Ex omnigenere duriſſimū far:& cōtra hyemes firmiſſimū.patit' frigidiſſimos locos:& minus ſubactos:uel æſtu-oſos:ſitienteſq;:prius antiqs latio cibus:magno argumento in adoreæ donis: ſicuti diximus.Pulte aūt:nō pane lōgo tēpore uixiſſe romanos manifeſtū . quoniā inde & pulmētaria hodieq; dicūt'.Et Ennius ātiquiſſimus uates obſidionis famē deſcribens offā eripuiſſe plorātibus liberis patres cōmemorat.Et hodie ſacra priſca:atq; nataliū pulte fritilla conficiunt'.uidet'q; tā puls ignota græciæ fuiſſe:q̄ italiæ polenta.Tritici ſemine auidius nullū eſt:nec quo plus alimenti trahat.Siliginem dixerī ꝓprie tritici delicias.candor eſt:& ſine uirtute:& ſine pondere:cōueniens humidis tractibus:q̄les italiæ ſunt : & galliæ comatæ. ſed & trans alpes in allobrogū tantū aruernorūq; agro pertinax.In cæteris ibi partibus biennio: in triticū tranſit.Remedium:ut grauiſſima quæq; grana eius ſerant'.

¶DE Piſtoriis & molitura & farina. ¶Ca.ix.

C Siligine lautiſſimus panis. piſtrinarūq; opera laudatiſſima. Præcellit in italia: ſi cāpana piſis natæ miſceat'.ruffior illa:at piſana candidior : ponderoſior uero cretacea.Iuſtū ē e grano cāpaniæ:quā uocāt caſtratā:e modio redire ſextarios q̄ttuor ſiliginis.Vel e gregali ſine caſtrat'a:ſextarios qnq;.Præterea floris ſemodiū. Et cibarii: quod ſecūdariū uocāt:ſextārios.iiii.Furfuris ſextarios totidem.E piſana aūt ſiliginis ſextarios qnq;.Cætera paria ſūt.Cluſina arretīaq; etiānū ſextarios ſiligīs aſciūt:ī reli-qs pares.Si uero pollinē facere libeat.xvi.pōdo panis redeūt.Et cibarii tria.Furfuꝝq; ſemodiū.molæ diſcrimine hoc conſtat.Nā quæ ſicca molūt':plus farinæ reddūt.quæ ſalſa aqua ſparſa:candidiorem medullā:uerū plus retinēt in furfure.Farinam a farre dictā:nomine ipſo apparet.Siligineæ farinæ modius gallicæ.xxii.libras panis reddit. Italicæ duabus:tribuſue āplius:ī artoptitio pane.Nā furnaceis binas adiiciunt libras: in quocunq; genere.

¶DE Similagine & Siligine:& de aliis generibus & de piſtura.¶Ca.x.

SImilago ex tritico fit laudatiſſima .Ex africo iuſtū ē e modiis redire ſemodios . & pollinis ſextarios quinq;.ita enī appellant in tritico:quod florem in ſiligine. Hoc ærariæ officinæ chartariæq; utunt'.Prætera ſecundarii ſextarios quattuor:furfu-rumq; tantūdem.Panes uero e modio ſimilaginis.c.xxii.e floris modio.c.xvii.Preciū huic annona media in modio farinæ.xl.aſſes.Similagini caſtratæ octonis aſſibus ā-plius.Siligini caſtratæ duplū.Eſt & alia diſtinctio:ſimilago.l.pollin aūt.xvii.pondo panis reddere uiſa tritici.xxx.cū triēte.& ſecūdarii panis qnas ſelibras: totidē cibarii: & furfurū ſextarios ſex.Siligo nūq̄ matureſcit pariter:nec ulla ſegetū minus dilatio-nem patit' ꝓpter teneritatem . iiſq; quæ maturuere ꝓtinus granū dimittentibus:ſed minus q̄ cætera frumenta in ſtipula periclitat':quoniā ſemper rectā haber ſpicā : nec rorem continet:q rubiginem faciat.Ex africa dulciſſimus panis.ipſa ſpiſſior:q̄ far:& maior.ſpica eadem:& ponderoſior.Raro modius grani nō.xvi.libras īplet.Exterit' in græcia difficulter. Ob id iumentis dari ab Homero dicta : hæc enim eſt:quam uocat olyram . Eadem in ægypto facilis:fertiliſq;.Far ſine ariſta eſt.Item ſiligo excepta ea : quæ laconica appellatur.Adiiciūt' iis gn̄a:bromos:ſiligo excepticia:& tragos:externa omnia:ab oriente inuecta:orizæ ſimilia.Tiphe & ipſa eiuſdem generis:ex qua fit in noſtro orbe oriza.Apud græcos eſt: & iſia.Tradūtq; eam:ac tiphen:cū ſit degeneres: redire ad frumentū:ſi piſtæ ſerant':nec protinus:ſed tertio anno.Tritico nihil eſt fer-tilius.hoc enī natura ei tribuit:quoniā eo maxime alat hominem:utpote cū e modio ſi ſit aptū ſolū:q̄le in byzantio africæ campo:centeni quīquageni modii reddantur.

Miſit ex eo loco diuo Auguſto procurator eius ex uno grano uix credibile dictu quadringenta paucis minus germina.extātq; de ea re epiſtolæ.Miſit & Neroni ſimiliter .ccc.xl.ſtipulas ex uno grano. Cū centeſimo quidem & leontini ſiciliæ campi fūdūt. aliiq;:& tota bethyca:& in primus ægyptus.Fertiliſſima tritici genera:ramoſum:aut quod centigranū uocāt.Inuentus eſt iā & ſcapus unus centū fabis honuſtus. Aeſtiua fruméta dixīus ſiſamā:miliū:panicū.Siſama ab īdis uenit.ex ea & oleū faciūt.Color eius cādidus.huic ſimile eſt ī aſia græciaq; eriſimū.idēq; erat:niſi pīguis eſſet quod apud nos uocāt irioné:medicāinibus annumerandū potius:q̄ frugibus. Eiuſdē natæ & horminū a græcis dictū:ſed cymino ſimile:ſerit̄q; cū ſiſama hoc & irione. Nullū animal ueſcit̄ uirentibus.Piſtura nō omniū facilis.Quippe & hetruria ſpicam farris toſti piſente pilo præferrato:fiſtula ſerrata:& ſtella intus denticulata:ut niſi intenti piſant:concidant̄ grana ferroq; frangant̄.Maior pars italiæ ruido utit̄ pilo:rotis etiā q̄s aq̄ uerſet obiter:& molat. De ipſa ratione piſendi Magonis ꝓponetur ſententia. Triticū ante perfundi aq̄ multa iubet:poſtea euelli.Deinde ſole ſiccatū : pila repeti. Simili modo hordeū.huius ſextarios.xx.ſpargi duobus ſextariis aquæ.Lentē torrere prius:deīde cū furfuribus leuiter piſi.Aut addito in ſextarios.xx.lateris crudi fruſto: & arenæ ſemodio.Eruiliam iiſdem modis:qbus lentem.Siſamā in calida maceratam exporrigi. Deinde confricari:frigidæ immergi:ut paleæ fluctuent.iterumq; exporrigi in ſole ſuper lintea . quod niſi feſtinato peragatur: lurido colore muceſcere. Et ipſa autem quæ eualuantur:uariam piſturarū rationē habent.Acus uocat̄:cū per ſe piſit̄: ſpica tantū aurificū ad uſus.Si uero in area teritur:cū ſtipula:palea:ut maiore in terraꝝ pte:ad pabula iumentoꝝ.Milii & panici & ſiſamæ appludā uocant purgaméta: alibi aliis nominibus.Milio campania gaudet præcipue pulteq; cādidā ex eo facit.Fit & panis prædulcis.Sarmatarū quoq; gentes hac maxime pulte alunt̄ : & cruda etiam farina equino lacte:uel ſanguine:e cruris uenis admixto.Aethiopes non aliā frugem q̄ milii hordeiq; nouere.Panico & galliæ quædā præcipue aqtania utitur . Sed circūpadana italia addita faba:ſine qua nihil conficiunt . Ponticæ gentes nullum panico præferunt cibum.Cætero æſtiua frumenta riguis magis etiam q̄ hymbribus gaudent . Milium & panicum aquis minime:cum in folia exeunt . Vetant ea inter uites:arboreſq; frugiferas ſeri:terram emacrari hoc ſatu exiſtimantes.

¶ DE Fermētis:& panis faciendi ratio & genera:& quando primum piſtores romæ : & de cribris:& alica. ¶ Capitulum undecimum .

MIlii præcipuus ad fermenta uſus e muſto ſubacti in annuū tempus . Simile fit ex tritici ipſius furfuribus minutis & optimis: e muſto albo triduo maturato ſubactis:ac ſole ſiccatis.Inde paſtillos ī pane faciendo dilutos:cū ſimilagine feminis feruefaciunt:atq; ita farinæ miſcent:ſic optimū panē fieri arbitrantes.Græci in binos ſemodios farinæ ſatis eſſe beſſes fermēti conſtituere.Et hæc quidem genera uīdemiis tantū fiunt. Quo libeat uero tempore ex aqua hordeoq; bilibres offæ feruenti foco: uel fictili patina torrentur cinere:& carbone uſq; dum rubeant.poſtea operiuntur in uaſis:donec aceſcant.hinc fermentum diluitur . Cum fieret autem panis hordeaceus eruiliæ:aut cicerulæ farinæ ipſæ admixtione fermentabantur. Iuſtūq; erat duæ libræ in quinq; ſemodios.Nunc fermentū fit ex ipſa farina:quæ ſubigit̄:priuſq̄ addat̄ ſal: ad pultis modū decocta:& relicta donec aceſcat. Vulgo uero nec ſufferuere faciūt:ſed tantum pridie aſſeruata materia utunt̄.Palamq; natura eſt acore fermentari:ſicut & ualidiora eſſe corpora quæ fermentato pane alūtur. quippe cū apud ueteres ponderoſiſſimo cuiq;:præcipua tritico ſalubritas perhibita ſit.Panis ipſius uaria genera ꝑſequi ſuperuacuū uidetur.alias ab obſoniis appellari:ut oſtrearii ; alias a deliciis ut artolagani : alias a feſtinatiōe ut ſpeuſici.Necnō a coquendi ratione ut furnacei : uel artopteſii:aut in clibanis cocti:nō pridem etiā e parthis aduecto.quē alii aquaticum uocant: quoniā aq̄ trahitur a tenui:& ſpongioſa inanitate.alii parthicū .Sūma laus

ſiliginis bonitate:& cribri tenuitate conſtat. Quidā ex ouis:aut lacte ſubigūt. Butyro
uero gētes etiā pacatæ ad operis piſtorii gn̄a tranſeunte cura. Durat ſua piceno in pa-
nis inuentione gratia:ex alicæ materia:cū nouē diebus macerata: decimo ad ſpeciem
tracta:& ſubacta uuæpaſſæ ſucco eſt. ibi poſtea in furnis ollis indita:quæ rumpant̃:
ibi torrent. Neq; eſt ex eo cibus niſi madefacto:quod fit lacte maxime mulſo. Piſto-
res romæ nō fuerunt ad perſicū uſq; bellū:annis ab urbe condita ſup quīgētos octo-
ginta. Ipſi panes faciebāt quirites:mulierūq; id opus erat. ſicut etiā nūc in plurimis
gentiū. Artopteſiā Plautus appellat in fabula:quā aulularíam ſcripſit. magna ob id
concertatiōe eruditoꝝ:an is uerſus poetæ ſit illius:certūq; ſit Attei Capitōis ſētētia:
toſtū panē lautioribus coquere ſolitos:piſtoreſq; tātū eos:q far piſebāt:noīatos. Nec
cocos uero habebant in ſeruitiis:eoſq; ex macello cōducebant. Cribrorū genera galliæ
ſetis equorū inuenere : hiſpaniæ lino excuſſoria & pollinaria : ægyptus e papiro atq;
iunco. Sed inter hæc dicatur prima & alicæ ratio:præſtantiſſimæ ſaluberrimæq;. quæ
palma frugū indubitanter italiam contingit. fit ſine dubio & in ægypto:ſed admodū
ſpernenda. In italia uero pluribus locis:ſicut ueronenſi piſanoq; agro. In campania
tamē laudatiſſimus campus eſt:montibus ſubiacet nimboſis totis quidē. xl. milibus
paſſuū planicie. Gratia terræ eius:ut protinus ſoli natura dicatur: puluerea ſumma:
inferior bibula:& pumicis fiſtulans uice. Montiū quoq; culpa in bonū cedit. crebros
enim hymbres percolat:atq; tranſmittit. nec dilui:aut madere uoluit ꝓpter facilitatē
culturæ. Eadē acceptū humorē nullis fontibus reddat:ſed temperat. & concoquēs ītra
ſe uice fuſi continet. Seritur toto anno:panico ſemel:bis farre. Et tamen uere:ſegetes
quæ interqeuere:fundunt roſā:odoratiorem ſatiua:adeo terra nō ceſſat parere. Vnde
uulgo dictum:plus apud campanos unguenti:q̃ apud cæteros olei fieri. Quantū aūt
uniuerſas terras campus circūcāpanus antecedit:tantum ipſū pars eius: quæ laboriæ
uocātur:quem phlegræū græci appellant. Finiuntur laboriæ uia ab utroq; latere con-
ſulari : quæ a puteolis:& quæ a cumis capuā ducit. Alica fit e zea: quā ſemē appella-
uimus. Tundit̃ granū eius in pila lignea. Nā lapidis duritia conteritur. nobilius:ut
notū eſt:pilo uīctorum:penali opera. Primori ineſt pixis ferrea:excuſſis inde tunicis.
iterū iiſdē armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt alicæ tria gn̄a:minimū:
ac ſecundarium:grandiſſimū uero apherema appellāt. Nondū habent candorē ſuū:
quo præcellunt. Iam tamen alexandrinæ præferunt̃. poſtea mirum dictu:admiſcetur
creta:quæ trāſit in corpus:coloremq;: & teneritatem affert. Inuenit̃ hæc īter puteolos
& neapolim:in colle leucogeo appellato. Extatq; diui Auguſti decretum:quo āno ad
uicena milia neapolitanis ꝓ eo numerari iuſſit e fiſco ſuo: coloniam deducēs capuā.
adiecitq; cauſam afferendi:quoniā negaſſent campani alicam confici ſine eo metallo
poſſe. In eodē repitur & ſulphur. Emicantq; fontes oraxi oculoꝝ claritati: & uulneꝝ
medicinæ:dentiumq; firmitati. Alica adulterina fit maxime e zea : quæ ī africa dege-
nerat:latiores eius ſpicæ:nigrioreſq;:& breui ſtipula. Piſunt cum arena:& ſic quoque
difficulter conterūt utriculos:fitq; dimidia modii menſura. poſteaq; gypſi pars q̄rta
inſpergit̃:atq; ut cohæſerit:farinario cribro ſubcernūt. Quæ in eo remāſit:exceptitia
appellatur:& grandiſſima eſt. Rurſus quæ tranſit:arctiore cernitur : & ſecūdaria uo-
catur. Item cribraria:quæ ſimili modo in tertio remanſit cribro anguſtiſſimo:& tātū
harenas tranſmittente. Alia ratio ubique adulterandi. Ex tritico candidiſſima atque
grandiſſima eligunt grana:& ſemicocta in ollis:poſtea arefaciunt ſole ad initiū:rur-
ſuſq; leuiter aſperſa molis frangunt. Ex zea pulchrius:q̃ ex tritico fit granum : q̄uis
id alicæ uitiū ſit. Candorem autem ei pro creta:lacti incoctis mixtura confert.

❡ DE Leguminibus ❡ Capitulum duodecimum.

S Equitur natura leguminū. inter quæ:maxīe honos fabæ. Quippe ex qua tenta-
tus ſit etiam panis. Lomentum appellatur farina ea:adgrauaturq; pondus illa
& omni legumine. Iam uero & pabulo uenalis. Fabæ multiplex uſus:ōiū q̄drupedū

generi:præcipue homini.Frumento etiam miſcetur apud pleraſq; gentes:& maxime
panico:ſolida:ac delicatius fracta.Quī & priſco ritu:fabacia ſuæ religionis diis ī ſacra
eſt: præualens pulmentarii cibo: & hebetare ſenſus exiſtimata:inſōnia quoq; facere.
ob hoc pythagorica ſententia damnata. Vel(ut alii tradidere)quoniā mortuoꝝ animæ
ſunt in ea:qua de cauſa parentando utiq; aſſumitur. Varro & ob hæc flaminē ea non
ueſci tradit: quoniam & in flore eius litteræ lugubres reperiantur. In eadem pecu-
liaris religio. Nanq; fabam utiq; in frugibus referre mos eſt:auſpicii cauſa:quæ ideo
referuia appellat̄.Et auctionibus eam adhiberi lucroſū putant. Sola certe frugū etiā
exeſa replet̄ creſcente luna.Aqua marina aliaue ſalſa non percoquit̄.Seritur āte uer-
giliarū occaſū leguminū prima:ut antecedat hyemem.Virgilius per uer eā ſeri iubet
circūpadanæ italiæ ritu.Sed maior pars malunt fabalia maturæ ſationis: q̄ trimeſtrē
fructum eius. Nanq; ſiliquæ:cauleſq; gratiſſimi ſunt pabulo pecori. Aquas in flore
maxime concupiſcit: cum uero defloruit: exiguas deſiderat. Solum in quo ſata eſt
lætificat ſtercoris uice.Ideo circa macedoniā:theſſaliamq; cum florere incepit:uertūt
arua.Naſcitur & ſua ſponte pleriſq; in locis:ſicut ſeptentrionalis oceani inſulis: q̄s
ob id noſtri fabarias appellant.Item in mauritania ſilueſtris paſſim: ſed prædura:&
quæ percoqui non poſſit.Naſcitur & in ægypto ſpinoſo caule. q̄ de cauſa crocodili
aculeos timentes refugiunt.Longitudo ſcapo quattuor cubitorum eſt. Ampliſſima
craſſitudo.octona genicula habet:molli calamo. Sīle caput papaueri: colore roſeo.
In eo fabæ non ſupra tricenas.Folia ampla:fructus ipſe amarus & odore.ſed radix p-
q̄lata. Incolaꝝ cibus cruda.& omnino decocta:harundinū radicibus ſimilis.Naſcit̄
& in ſyria ciliciaq;:et in thorone chalcidis lacu.Ex leguminibus autem nouembri ſe-
runtur lens:& in græcia piſa.Lens amat ſolum tenue magis q̄ pingue: cælum utique
ſiccum.Duo genera eius in ægypto:alterum rotundius:nigriuſq;:alterum ſua figura
unde uario uſu tranſlatū eſt in lenticulas nomē.Inuenio apud auctores æq̄nimitatē
fieri ueſcentibus ea.Piſum in apricis ſeri debet:frigorū impatiētiſſimū.Ideo in italia
& in auſteriore cælo:non niſi uerno tempore:terra facili:ac ſoluta. Ciceris natura eſt
gigni cum ſalſilagine:ideo ſolū urit.Nec niſi madefactum pridie ſeri debet.Differē-
tiæ plures magnitudine:figura:colore:ſapore.Eſt enim arietino capiti ſimile:ūde ita
appellat̄.Albū:nigrūq; eſt:& columbinū: quod alii ueneriū uocant:cādidū:rotūdū:
leue.Arietino minus:quod religio peruigiliis adhibet. Eſt & cicercula minuti ciceris
inæqualis āgulos habēs ueluti piſum.Dulciſſimum autem id: quod eruo ſimillimū:
Firmiuſq;:quod nigrū & ruffum:q̄ quod album.Siliquæ rotundæ ciceri: cæteriſque
leguminum longæ:& ad figuram ſeminis latæ.Piſo cilindraciæ.Faſiolorum cū ipſis
māduntur granis .Serere eos q̄ uelis terra licet:ab idibus octobris in kalen.nouēbris.
Legumima cum matureſcere cœperīt:rapienda ſunt:quoniā cito exiliunt.latentq; cū
decidere:ſicut & lupinum.

DE Rapis & napis amiterinis. Capitulum.xiii.

QVanq̄ prius dixiſſe conueniat de rapis.in trāſcurſu eas attigere noſtri:paulo di-
ligentius græci: & ipſi tamen inter hortenſia. Si iuſtus ordo fiat: a frumento
protinus:aut certe faba dicēdis:quando alii præſtantior uſus ab iis non eſt. Ante oīa
nanq; cunctis animalibus naſcuntur:nec in nouiſſimis.ſatiant ruris alitum quoque
genera:magiſq; ſi decoquant̄ aqua.quadrupedes & fronde earū gaudent.Et homini
non minore rapaciorum ſuis horis gratia:q̄ cimarum.flaccidorum quoq;:& ī horreis
enecatorum:uel maiore:q̄ uirentium.Ipſa uero durant & in ſua terra ſeruata.& poſt
a paſſo pene ad alium ꝓuentū famēq; ſentiri ꝓhibent.a uino:atq; meſſe tertius hic
trāſpadanis fructus.Terram non moroſe eligit.pene ubi nihil aliud ſeri poſſit: Ne-
bulis: & pruinis:ac frigore ultro alūtur:amplitudīe mirabili.Vidi.xl.libras excedētia.
In cibis quidem noſtris pluribus modis cōmendantur. durantq; ad alia ſinapis acri-
monia domita:etiā coloribus picta: præter ſuū ſemē:ſex aliis:purpureo quoq;:neq;

aliud ĩ cibis tĩgui decet. Genera eoꝝ græci duo prima fecere: maſculinũ fœmininũq;: et ea ſerendi modo: ex eodem ſemine. Denſiore enim ſatu: maſculeſcere: itẽ in terra difficili. Semẽ præſtãtius quo ſubtilius. Species uero omnium tres. Aut enim in latitudinẽ fundi: aut in rotunditatem globari. Tertiam ſpeciem ſilueſtrem appellauere: in longitudinẽ radice procurrente: rhaphani ſimilitudine & folio anguloſo ſcabroq;: ſucco acri. Qui circa meſſẽ exceptus: oculos purgat: medetq; caligini: admixto lacte mulierũ. Frigore dulciora fieri exiſtimãtur & gradiora. Tepore in folia exeũt. Palma in nurſino agro naſcentibus. Taxatio in libras: ſeſtertii ſinguli: & in penuria bini. Proxima in algido natis. Napi uero amiternini: quorum eadem fere natura: gaudent æque frigidis. Serunť & ante kalen. martias: in iugero ſextarii quattuor. Diligentiores qnto ſulco napũ ſeri iubẽt: rapã q̃rto: utroq; ſtercorato. Rapã latiorem fieri ſi palea ſemineť. Serere nudum uolũt: precantem ſibi & uicinis ſerere ſe. Satus utriq; generi iuſtus ĩter duoꝝ numinũ dies feſtos Neptũni atq; Vulcani. Ferũtq; ſubtili obſeruatione: quota luna: ꝓcedente hyeme: nix prima ceciderit: ſi totidem numinũ die intra prædictum temporis ſpatium ſeranť: mire prouenire. Serunť & uere in calidis atque humidis.

DE Lupino. Ca.xiiii.

LVpino eſt uſus proxius: cũ ſit & homini: & q̃drupedũ generi ungulas habenti cõmunis. Remediũ eius ne metentes fugiant exiliendo: ut ab hymbre tollatur. Nec ullius: quæ ſerunť: natura aſſẽſu terræ mirabilior eſt. Primum omniũ: cum ſole quotidie circũagiť: horaſq; agricolis etiã nubilo demõſtrat. Ter præterea floret: terrã amat: terraq; operiri nõ uult. Et unũ hoc ſeriť: nõ arato: ubi fuerit maxĩe ſabuloſa: & ſicca: atq; etiã harenoſa. Coli utiq; non uult. Tellurem adeo amat: ut q̃uis frutero ſolo coniectũ inter folia uepreſq;: ad terram tamen radice perueniat. Pĩgueſcere hoc ſatu arua: uineaſq; diximus. Itaq; adeo non eget fimo: ut optimi uicem repræſentet. Nihilq; aliud nullo ĩpendio cõſtat: ut quod ne ſerendi quidẽ gratia opus ſit afferre. ꝓtinus ſeritur ex aruo. Ac ne ſpargi quidem poſtulat: decidens ſponte. Primũq; õiũ ſeritur: nouiſſimum tollitur. Vtrunq; ſeptembri fere menſe: quia ſi non anteceſſerit hyemem: frigoribus obnoxiũ eſt. Impune præterea iacet: uel derelictum etiã: ſi non ꝓtinus ſecuti obruant hymbres: ab omnibus animalibus amaritudine ſua tutum. Plerunq; tamẽ leui ſulco integunt. Ex denſiore terra: rubricã maxime amat. Ad hanc alendã poſt tertiũ florem uerti debet: in ſabulo poſt ſecundũ. Cretoſa tãtũ limoſaq; odit: & in iis non prouenit. Maceratum calida aqua: homini in cibo eſt. Nam bouem unũ modii ſinguli ſatiant: ualidumq; præſtãt. Quando etiam impoſitum puerorum uentribus pro remedio eſt. Condi in fumo maxime conuenit: quoniã in humido uermiculi umbilicũ eius in ſterilitatẽ caſtrant. Si depaſtum ſit in fronde: inarari ꝓtinus ſolum eſt opus.

DE Vitia & eruo. Ca.xv.

ET uitia pingueſcunť arua. nec ipſa agricolis operoſa: uno ſulco ſata. nõ ſarriť: non ſtercoratur: nec aliud q̃ deoccatur. Sationis eius tria tempora. Circa occaſũ arcturi: ut decẽbri mẽſe paſcat: tunc optĩe ſeritur in ſemen: æque nanq; fert depaſta. Secunda ſatio menſe ianuarii eſt: nouiſſima martio: ac tum ad frondem utiliſſima. Siccitatem ex omnibus: quæ ſeruntur: maxime amat. non aſpernatur etiam ũbroſa. Ex ſemine eius: ſi lecta matura eſt: palea cæteris præfertur. Vitibus prærĩpit ſuccum: langueſcuntq; ſi in arbuſtis ſeratur. Nec erui operoſa cura eſt. hoc amplius: q̃ uicia runcatur. & ipſum medicaminis uim optinens. Quippe per eum diuum Auguſtum curatum: epiſtolis ipſius memoria extat. Sufficiunt ſingulis boum iugis modii quini ſati. Martio menſe ſatum: noxium eſſe bubus aiunt. Item autumno grauedinoſum. Innoxiũ aũt fieri: primo uere ſatũ.

DE Fœno & farragine & de ocino & medica & cytiſo. Ca.xvi.

ET ſilicia: hoc eſt fœnũ græcũ: ſcarifatione ſeritur: nõ altiore quattuor digitoꝝ ſulco. quãtoq; peius tractatur: tanto prouenit melius. Rarum dictu: eſſe aliqd:

cui ꝓſit negligentia. Id autē: quod ſecale atq; farrago appellat᷑: occari tātū deſiderat.
Secale taurini ſub alpibus aſiā uocāt: deterrimū: & tātū ad arcēdū famē utile. fœcūda
ſed gracili ſtipula: nigricia triſte ſed pondere præcipuū. Admiſcet᷑ huic far: ut mitiget
amaritudinē eius: & tñ ſic quoq; ingratiſſimū uentri eſt. Naſcit᷑ qualicūq; ſolo: cū
cēteſimo grano. ipſūq; pro lætamine eſt. Farrago ex recrementis farris prædēſa ſerit᷑:
admixta aliqñ & uicia. Eadē aliqñ in africa fit ex hordeo. Omnia hæc pabularia. De-
generatq; ex leguminibus: quæ uocat᷑ cracca. intātū colūbis grata: ut paſtas ea negent
illius loci fugitiuas fieri. Apud ātiquos erat pabuli genus: quod Cato ocinū uocat.
quo ſiſtebāt aluum bubus. id erat e pabulis ſegete uiridi deſecta: anteq̃ gelaret. Sura
Manulius id aliter interpretat᷑. & tradit fabæ modios. x. uiciæ duos: tātūdē & eruiliæ ĩ
iugero: autūno miſceri & ſeri ſolitos. Melius & auena græca: cui non cadit ſemē: ad-
mixta. hoc uocitatū ocinū: boūq; cā ſeri ſolitū. Varro appellatū a celeritate ꝓueniēdi
a græco: quod ocys oceos dicunt. Medica externa etiam græciæ ut a medis aduecta ꝑ
bella perſarū: quæ Darius intulit. Sed uel in primis dicenda tāta dos eius: ut cū uno
ſatu: āplius q̃ tricenis annis duret. Similis eſt trifolio caule: foliiſq; geniculata: qcqd
in caule aſſurgit: in folia cōtrahitur. Vnum de ea & cytiſo uolumē Amphilocus fecit
cōfuſū. Solū ĩ quo ſeratur: elapidatū: purgatumq;. Subigitur autūno. mox aratū &
occatū ĩtegit᷑ crate iterū & tertio: qnis diebus interpoſitis & fimo addito. Poſcit aūt
ſiccū: ſuccoſū: uel riguū. Ita præparatū ſeritur menſe maio: alias pruinis obnoxia.
Opus eſt denſitate ſeminis omnia occupari: internaſcenteſq; herbas excludi. Id præ-
ſtant in iugera modia uicena. ĩmouendū ne adurat: terraq; protinus integi debet. ſi
ſit humidū ſolū: herboſumue uincitur & deſciſcit in pratū. Ideo protinus altitudine
unciali herbis omnibus liberanda eſt: manu potius q̃ ſarculo. Secatur incipiens
florere: & quotiens refloruit. id ſexies euenit per annos: cū minimum quater. ĩ ſemen
matureſcere prohibendum eſt: quia pabulum utilius eſt uſq; ad trimatū. Verno ſeri
debet: liberariq; cæteris herbis: ad trimatū marris a ſolo radi. Itaq; reliquæ herbæ ĩter-
eūt ſine ipſius damno: ꝓpter altitudinē radicum. Si euicerint herbæ: remediū unicū
eſt: aratio: ſepius uertendo: donec omnes aliæ radices intereāt. Dari nō ad ſatietatem
debet: ne repellere ſanguinem neceſſe ſit: & uiridis utilior eſt. Areſcit ſurculoſe: ac po-
ſtremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiſo: cui & ipſi principatus datur in
pabulis: affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum omniū nat᷑a peragenda eſt:
cuius in parte de uitiis quoq; dicatur.

¶DE Vitiis frugum & remediis: & qd in quoq; terræ gñe debeat ſeri. ¶Ca. xvii.

PRimum omnium frumenti uitium auena eſt. Et hordeū in eā degenerat: ſicut
ipſa frumēti fit inſtar. Quippe cum germaniæ populi edāt eam: neq; alia pulte
uiuāt. Soli maxime cæliq; humore hoc euenit uitiū. Sequentē cauſam habet ĩbecilli-
tas ſeminis: cum diutius retentū eſt terra: priuſq̃ erūpat. Eadem eſt ratio ſi carioſum
fuit: cum ſereretur. Prima autē ſtatim eruptione agnoſcit᷑. ex quo apparet in radice
eſſe cauſā. Eſt & aliud ex uicino auenæ uitiū: cum amplitudine inchoata granum:
ſed non dum natura: priuſq̃ roboretur corpus afflatu noxio caſſum & inane a ſpica
euaneſcit quodam abortiuo. Venti autem tribus temporibus nocent frumento: &
hordeo. In flore: aut protinus cum defloruere: uel matureſcere incipientibus. Tunc
enim exinaniunt grana. Prioribus cauſis naſci prohibent. Nocet & ſol creber e nube.
Naſcunt᷑ & uermiculi in radice: cum ſemētem hymbribus ſecutis incluſerit repētinus
calor humorem. Gignuntur & in grano: cum ſpicæ in pluuiis calor inferueſcit. Eſt &
cantharis dictus ſcarabeus paruus frumēta erodēs. Omnia ea aĩalia cū cibo deficiūt.
Oleum: pix: adeps contraria ſeminibus. Cauendumq; ne contacta eis tunc ſerantur.
Hymber ĩ herba utilis q̃rto. Florētibus aūt frumento & hordeo nocet. Leguminibus
ĩnocuus: prætreq̃ ciceri. Matureſcentia frumēta hymbre læduntur: & hordeū magis.
Naſcitur & herba alba: panifico ſimilis: occupans arua: pecori quoq; mortifera. Nam

lolium:& tribulum:& carduum:lappamq; non minus q̃ rubũ: inter frugũ morbos
potius q̃ ĩter ĩpſius terræ peſtes numeraueri. Cæleſte frugũ:uineaꝝq; malũ nullo mi-
nus noxium eſt rubigo. frequentiſſima hæc in roſcido tractu:cõuallibuſq;: ac pflatũ
nõ habẽtibus. E diuerſo carẽt ea uẽtoſa:& excelſa. Inter uitia ſegetũ & luxuria eſt: cũ
onerata fertilitate procumbunt. Cõmune aũt omniũ ſatoꝝ uitium urica:etiã ciceris.
cũ ſalſilaginẽ eius abluẽdo hymber dulcius id facit. Eſt herba quæ cicer enecat:& eruũ
circũligando ſe:uocatur orobanche. Triticum ſimili modo era. Hordeũ feſtuca quæ
uocat̃ ægilops. Lentẽ herba ſecuridaca:quam græci a ſimilitudine pelecinon uocant.
Et hæ qdẽ cõplexu necãt. Circa philippos aũt antraniũ nominãt in pĩgui ſolo herbã:
qua faba necat̃. Era nõnũq̃ in macro:cũ udã qdã uẽtus afflauerit. Eræ granum mini-
mũ eſt in cortice aculeato. Cũ eſt in pane:celerrime uertigines facit. Aiuntq; in aſia &
græcia balneatores:cum uelint turbã pellere:carbonibus id ſemen iniicere. Naſcitur
& phalangius in eruo beſtiola aranei generis:ſi hyems aquoſa ſit. Limaces naſcuntur
in uitia:aliquando e terra cocleæ minutæ mirum in modum erodentes eã. Et morbi
quidem hi ſunt. Remedia eoꝝ:quæcunq; pertinent ad herbas in ſarculo: & cũ ſemen
iactatur cinere. Quæ uero in ſemine & circa radicem conſiſtunt: præcedente cura ca-
uẽt̃. Vino aũt ſeĩa pfuſa minus ægrotare exiſtimãt. Virgilius nitro & amurca pfũdi
iubet fabam:ſic etiam grandeſcere promittit. Quidam uero ſi triduo ante ſatũ urina
& aqua maceret̃:præcipue adoleſcere putant. Ter quidẽ ſartã modiũ fractæ e modio
ſolidæ reddere. Reliqua ſemina cupreſſi foliis tuſis ſi miſceant̃:non eſſe uermiculis
obnoxia: nec ſi interlunio ſerant̃. Multi ad milii remedia rubetam noctu aruo circũ-
ferri iubent: priuſq̃ ſarriatur. defodiq; in medio incluſam uaſe fictili:ita nec paſſerem
nec uermẽ nocere:ſed eruẽdã priuſq̃ metat̃:alioqn amaꝝ fieri. Quĩ & armo talpæ cõ-
tacta ſemina uberiora eſſe. Democritus ſucco herbæ:quæ appellatur aizoon ĩ tegulis
naſcens tabuliſeſſũ latine uero ſeduma(ut dicit ille) medicata ſeri iubet oĩa ſemina.
Vulgo uero ſi dulcedo noceat:& uermes radicibus inhæreant: remedium eſt amurca
pura:ac ſine ſale ſpargere:deinde ſarrire. ſi in articulum ſeges ire cœperit:runcare ne
herbæ uincant. Peſtem a milio:atq; panico:ſturnoꝝ paſſerũue agmina ſcio abigi her-
ba:cuius nomen eſt ignotũ:in quattuor angulis ſegetis defoſſa. mirũ dictu:ut õnino
nulla auis intret. Mures abiguntur cinere muſtelæ:uel felis: diluto & ſemine ſparſo:
uel decoctarum aqua. ſed redolet uirus animalium eorum etiam in pane. ob id felle
bubulo ſemina attingi utilius putant. Rubigo quidem maxima ſegetum peſtis:lauri
ramis in aruo defixis:trãſit in earum folia ex aruis. Luxuria ſegetum caſtigatur dẽte
pecoris in herba dũtaxat:& depaſtæ quidem uel ſæpius nullam in ſpica ĩiuriã ſẽtiũt.
Retonſarum uero etiam ſemel omnino:certum eſt granum longius fieri: ſed inane
caſſũq; ac ſatum non naſci. Babylone tamen bis ſecant:tertio depaſcũt: alioqn folia
tantum fierent:ſic quoq; cum quintodecimo fœnore meſſes reddit exilitas ſoli. Veꝝ
diligentioribus cum centeſimo quinquageſimo. Neq; eſt cura difficilis. q̃ diutiſſime
aquari gaudent:ut præpinguis & denſa ubertas diluatur. Limum aũt non inuehunt
euphrates tigriſq;:ſicut in ægypto nilus. Nec terra ipſa herbas gignit. Vbertatis tamẽ
tantæ ſunt:ut ſequente anno:ſponte reſtibilis fiat ſeges:ĩpreſſis ueſtigio ſeminibus.
Quæ tãta ſoli differentia ammonet terræ genera in fruges deſcribere. Igitur Catonis
hæc ſententia eſt. In agro craſſo & læto frumentum ſeri. Si uero nebuloſus ſit: idem:
Raphanũ:miliũ: panicũ in frigido & aquoſo prius ſerẽdũ:poſtea in calido. In ſolo
autẽ rubricoſo:uel pullo:uel arenoſo:ſi nõ ſit aquoſũ:lupinũ. In cretoſo & rubricoſo
& aquoſiore agro:adoreũ. In ſicco & nõ herboſo:nec umbroſo triticũ. In ſolo ualido
fabam. Viciam uero:q̃ minĩe aquoſo herbidoq;. Siliginem & triticum in aperto loco
edito:qui ſole q̃ diutiſſime torreatur. Lentẽ in fruteto:& rubricoſo:qui non ſit herbi-
dus. Hordeum in nouali:et in aruo quod reſtibile poſſit fieri:trimeſtre:ubi ſementẽ
maturam facere non poſſit: & cuius craſſitudo ſit reſtibilis. Subtilis & illa ſententia

Serenda eſſe ea in tenuiore terra: quæ non multo indigent ſucco: ut cytiſus & cicer: exceptis leguminibus quæ uelluntur e terra: non ſubſecantur. Vnde & legumina appellata: quia ita legũtur. In pingui aũt quæ cibi ſũt maioris: ut olus: triticũ: ſiligo: linum. Sic ergo tenue ſolum hordeo dabitur: minus enĩ alimenti radix poſcit. Leuior terra: dẽſiorq; tritico. In loco humili far adoreũ potius: q̃ triticũ feret. Temperato & triticum & hordeum. Colles robuſtius: ſed minus reddunt triticũ. Far & ſiligo & cretoſum & uliginoſum ſolum ſortiuntur.

DE Prodigiis frugum & arandi diſciplina & uomerꝝ generibus. Ca. xviii.

ESt & in frugibus oſtentũ. Semel (quod equidem ĩuenerim) accidit. P. Elio Cn. Cornelio conſſ. quo anno ſuperatus eſt Annibal. In arboribus enim tunc nata ꝓdunt frumenta. Et quoniam de frugum terræq; generibus abunde diximus: nunc de arandi ratione dicemus: ante omnia ægypti fœlicitate cõmemorata. Nilus ibi coloni uice fũgens euagari incipit (ut diximus) a ſolſtitio: aut noua luna: ac primo lẽte deinde uehementius q̃diu in leone ſol eſt. mox pigreſcit: in uirginem tranſgreſſo: atq; in libra reſidet. Si. xii. cubitos nõ exceſſerit: fames certa eſt: nec minus ſi. xvi. exuperauerit. tanto enim tardius decidit: quanto abundantius creuit: & ſementem arcet. Vulgo credebatur ab eius deceſſu ſerere ſolitos: mox ſues impellere ueſtigiis ſemina deprimentes. & in madido ſolo credo antiquitus factitatum. Nunc quoq; nõ multo grauiore opera: ſed tamen inarari certũ eſt: abiecta prius ſemina in limo digreſſi amnis: hoc eſt nouembri menſe incipiente. poſtea pauci runcant: quod botaniſmon uocant. Reliqua pars: non niſi cum falce arua uiſit: paulo ante kalen. aprilis. Peragitur autem meſſis menſe maio: ſtipula nunq̃ cubitali. Quippe ſabulum ſubeſt: granũq; limo tantum continetur. Excellentius in thebaidis regionibus frumentum: q̃ paluſtribus ægyptiis. ſimilis ratio: ſed fœlicitas maior: babylõiæ ac ſeleutiæ euphrate: atq; tigri reſtagnantibus: quoniam ibi rigandi modus manu temperatur. Syria quoque tenui ſulco arat: cum multifariam ĩ italia octoni boues ad ſingulos uomeres anhelãt. In omni quidem parte culturæ: ſed ĩ hac maxime ualet oraculum illud. Quid quæq; regio patiatur. Vomerum plura genera. Culter uocatur prædenſam prius: q̃ præſcindatur: terram ſecans: futuriſq; ſulcis ueſtigia præſcribens inciſuris: q̃s reſupinus in arando mordeat uomer. Alterum genus eſt uulgare roſtratũ uti uectis. Tertiũ: in ſolo facili: nec toto porrectum dentali: ſed exigua cuſpide: in roſtro latior. hæc quarto generi: ſed exacutior in mucronẽ faſtigata. eodemq; gladio ſcindens ſolum: & acie laterum radices herbarum ſecans: non pridem inuentum in rhecia. Galliæ uero duas addiderunt rotulas: quod genus uocant plammorati. Cuſpis effigiem palæ habet. ſerunt ita non niſi culta terra: & fere noua. Latitudo uomeris ceſpites uerſat. Semen protinus iniiciũt. Crateſq; dẽtatas ſupertrahunt. nec ſarrienda ſunt hoc modo ſata. ſed proſellis binis terniſq; ſic arãt. Vno iugo boum cenſeri anno: facilis ſoli q̃dragena iugera: difficilis tricena: iuſtum eſt.

DE Temporibus arandi & iunctione boum. Ca. xviiii.

IN arando magnopere ſeruandũ eſt Catonis oraculum. Quid eſt primũ? Agrũ bene colere. Quid ſecundũ? Bene arare. Quid tertium? ſtercorare. Sulco uario ne ares. tempeſtiue ares. Tepidioribus locis a bruma ꝓſcĩdi arua oportet: at frigidioribus ab æqnoctio uerno. Et maturius ſicca regione q̃ humida: maturius denſa terra q̃ ſoluta: pingui q̃ macra. Vbi ſiccæ & graues æſtates: terra cretoſa aut gracilis: utilius inter ſolſtitiũ et autumni æquinoctium aratur. Vbi leues æſtus: frequentes hymbres pingue herboſumq; ſolum: ibi melius caloribus. Altum & graue ſolum: etiam hyeme moueri placet. Tenue ualde & aridum paulo ante ſationis tempus. Sunt & hic ſuæ leges. Lutoſam terram ne tãgito. Vi omni arato. priuſq̃ ares: ꝓſcindito. hoc utilitatẽ habet: ꝙ inuerſo ceſpite herbarum radices necantur. Quidam utiq; ab æquinoctio uerno proſcindi uolunt. quodque uere ſemel aratum eſt: a temporis argumento:

ueruactũ uocat̃.hoc in nouali atq; reqeto neceſſarium eſt. Nouale eſt:quod alternis annis ſeritur. Araturos boues q̃ arctiſſime iungi oportet:ut capitibus ſublatis arent. ſic minime colla contũdunt. Si inter arbores uiteſq; aretur fiſcellis capiſtrari:ne germinum tenera præcerpant. Securiculam inſitiuam pẽdere:qua intercidãt̃ radices.hoc melius:q̃ conuelli aratro:boueſq; luctari. In arando uerſũ peragi:nec ſtrigare in actu ſpiritus. Iuſtũ eſt proſcindi ſulco dodrãtali: iugerum uno die.iterari ſeſquiiugerũ:ſi ſit facilitas ſoli. Si minus proſcindi ſemiſſẽ:iterari aſſem. qñ & aĩaliũ labori natura leges ſtatuit. Omne aruũ rectis ſulcis:mox & obliqs ſubigi debet. In collibus:trãſuerſo tãtũ mõte arat̃:ſed modo in ſuperiora:modo in inferiora roſtrante uomere. Tantũq; eſt laboris homini:ut etiam boũ uice ſungat̃. Certe ſine hoc aĩali montanæ gẽtes ſarculis arãt. Arator:niſi incuruus:preuaricatur. Inde tranſlatum hoc crimen ĩ forũ. Ibi itaq; caueatur:ubi inuentum eſt. Purget uomerem ſubinde ſtimulus cuſpidatus rulla. Scãna inter duos ſulcos cruda ne relinquãt̃:glebæ ne exultent. Male arat̃ aruũ: quod ſatis fragilibus occãdũ eſt. Id demũ recte ſubactũ erit:ubi non intelliget̃ utro uomer ierit. In uſu eſt:& collecticias ĩterponere:ſi ita locus poſcat:ãpliore ſulco:quæ in foſſas aquam educant.

❡DE Occando:& quodã arationis gñe:& de iteratione:& reſectione ❡Ca.xx.

ARatione per tranſuerſũ iterata:occatio ſequitur:ubi res poſcit:crate uel raſtro. Et ſato ſemine:iteratio. Hoc quoq;: ubi conſuetudo patitur crate dentata:uel tabula aratro adnexa: quod uocant lerare: operiẽtes ſemina.unde primum appellata deliratio eſt. Quarto ſeri ſulco Virgilius exiſtimatur uoluiſſe:cũ dixit optimam eſſe ſegetem:quæ bis ſolem bis frigora ſenſiſſet. Spiſſius ſolum ſicut plerunq; in italia quinto ſulco ſeri melius eſt:in thuſcis uero nono. At fabam:& uiciam non proſciſſo ſerere ſine dãno:cõpendiũ operæ eſt. Non omittemus unã etiãnũ arandi rationem:in tranſpadana italia bellorum iniuria excogitatam. Salaſſi cum ſubiectos alpibus depopularentur agros:panicum miliumq; iam excreſcens tentauere. poſtq̃ reſpuebat nat̃a ĩararũt. At illæ meſſes duplicatæ docuere:quod nũc uocãt artrare: id ẽ aratrare: ut credo tunc dictum. Hoc fit uel incipiente culmo:uel tum iã ſi aut bina:ternaue emiſerit folia. Nec recens ſubtrahemus exemplum: in treuerico agro tertio ante hunc ãnum compertũ. Nã cum hyeme prægelida captæ ſegetes eſſent:reſeuer̃t:reſarriẽtes campos menſe martio:uberrimaſq; meſſes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradet̃ p gña frugũ.

❡DE Cultura terræ. ❡Ca.xxi.

SIliginem:far:triticum:ſemen:hordeum occato:ſarrito runcato:quibus dictum erit diebus. Sĩgulæ operæ cuiuſq; generi ĩ iugero ſufficient. Sarculatio ĩduratã hyberno rigore ſoli triſticiam laxat temporibus uernis: nouoſq; ſoles admittit. Qui ſarriet:caueat ne frumenti radices ſuffodiat. Triticum:hordeum : ſemen : fabam bis ſarrire:melius. Runcatio cum ſeges in articulo eſt: euulſis inutilibus herbis:frugum radicem uindicat.ſegetemq; diſcernit a ceſpite. Leguminum cicer eadem:quæ far deſiderat. Faba runcari non geſtit:quoniam euincit herbas. Lupinum rũcat̃ tãtũ. Miliũ panicum occatur:& ſeritur:non iteratur:non runcatur. Sicilia & faſioli occant̃ tãtũ. Sũt genera terræ:quarum ubertas pectinari ſegetem in herba cogat. Cratis & hoc genus dẽtatis ſtilis ferreis. Eadẽq; nihilominus & depaſcunt̃. Quæ depaſta ſũt:ſarculo iterum excitari neceſſarium. At in bactris:africa:cyrene õnia hæc ſuperflua: quæ fecit indulgentia cæli.& a ſemente non niſi nonis mẽſibus in aream redeunt:quia ſiccitas coercet herbas:fruges nocturno tactas rore nutriens. Virgilius alternis ceſſare arua ſuadet.& hoc(ſi patiãt̃ ruris ſpatia)utiliſſimũ ꝓculdubio eſt. Quod ſi neget cõditio: far ſerendum:unde lupinum: aut uicia:aut faba ſublata ſint:& quæ terram faciant lætiorem In primiſq; & hoc notandum:quædam propter alia ſeri obiter : ſed parum prouenire: priori diximus uolumine : ne eadem ſæpius dicantur. Plurimum enim refert ſoli cuiuſque ratio.

¶ Exẽpla diuerſaꝝ & de ſũma fertilitate:& bifera uite:& aq̃ꝝ differẽtia. ¶ Ca.xxii.

CIuitas africæ in mediis ſita arenis: ſyrtis petentibus leptin:quæ magna uocat᷑: Tacape fœlici ſup omne miraculum riguo ſolo: ternis fere milibus paſſuũ in omnẽ partẽ. Fons abũdat largus quidẽ:ſed certis horaꝝ ſpatiis diſpẽſatus ĩter ĩcolas. Palmæ ibi prægrãdi ſubdit᷑ olea. huic ficus:fico pũica:illi uitis. ſub uite ſerit᷑ frumẽtũ: mox legumẽ:demũ olus. oĩa eodẽ anno:omniaq; aliena ũbra alũt᷑. Quaterna cubita eius ſoli in q̃dratũ:nec ut apporrectis metiant᷑ digitis ſed in pugnũ cõtractis:q̃ternis denariis uenũdãt᷑. Sup õnia ẽ:biferã uitẽ bis ãno uĩdemiare. & niſi multiplici partu exinaniatur ubertas:pereant luxuria ſinguli fructus. Nunc uero toto anno metitur aliquid. Conſtatq; fertilitati nõ occurrere homines. Aquaꝝ quoq; differẽtia magna riguis eſt. In narbonẽſi prouĩcia nobilis fõs orge nomine ẽ. In eo herbæ naſcũt᷑ ĩtãtũ expetitæ bubus:ut merſis capitibus totis eas quærãt uiribus. Sed illas in aq̃ naſcẽtes: certum eſt non niſi hymbribus ali. Ergo quiſq; ſuã terrã:aquãq; nouerit.

¶ DE Qualitate terræ & ſtercoratione. ¶ Ca.xxiii.

SI fuerit illa terra:q̃m appellauimus teneram:poterit ſublato hordeo:miliũ ſeri. eo condito raphanus:iis ſublatis hordeum:uel triticũ ſicut ĩ campania. ſatiſq; talis terra arat᷑:cũ ſeritur. Alius ordo:ut ubi adoreũ fuerit:ceſſet quattuor menſibus hybernis & uernã fabã recipiat:aut antehyemalẽ:ne ceſſet. Necnõ minus pinguis alternari poteſt ita: ſi frumento ſublato legumen tertio ſeratur. Gracilior & in ãnum tertiũ ceſſet. Frumẽtum quidam ſeri uetant:niſi in ea:quæ proximo anno quieuerit. Maximam huius loci partem ſtercorationis optinet ratio:de qua & priore diximus uolumine. Hoc tantũ unum in confeſſo eſt:niſi ſtercorato ſeri non oportere:quanq̃ & hic leges ſint propriæ. Milium: panicum:rapa:napus niſi ĩ ſtercoratione nõ ſerãt᷑. Nõ ſtercorato frumẽtũ potius:q̃ hordeũ ſerito. Item in noualibus tãetſi in illis fabã ſeri uolunt:eandẽ ubicunq; q̃ recentiſſime ſtercorato ſolo. Autũno aliquid ſaturus ſeptembri menſe fimũ inaret poſt hymbrẽ. Vtiq; ſi uerno erit ſaturus:p hyemẽ fimũ diſponat. Iuſtũ eſt ueges.xviii.iugero tribui. Diſpgere aũt:priuſq̃ areſcat:aut iactato ſemine. Si hæc omiſſa ſit ſtercoratio:ſequẽs ẽ priuſq̃ ſerat ãte puluerẽ. Quod ut hãc quoq; curã determinemus:iuſtũ eſt ſingulas ueges fimi denario ire:in ſingulas pecudes minores. in maiores denas:niſi hic male ſubſtrauiſſe pecori colonũ appareat. Sũt q optĩe ſtercorari putẽt ſub diuo retibus incluſa pecoꝝ mãſiõe. Ager ſi nõ ſtercorat᷑ alget:ſi nimiũ ſtercoratus eſt adurit᷑. Satiuſq; eſt id ſæpe:q̃ ſupra modũ facere. Quo calidius ſolũ eſt:eo minus addi ſtercoris:ratio eſt.

¶ DE Bonitate ſeminum & diſciplina ſeminandi:& quantum ex quoq; genere frumenti in iugero ſerendũ:& temporibus ſerendi. ¶ Ca.xxiiii.

SEmen optimũ ãniculũ:bimũ deterius:trimum peſſimũ:ultra ſterile. Et in imo õniũ definita genere ratio eſt. Quod ĩ ima areæ ſubſedit:ad ſemẽ reſeruãdũ ẽ. id .n. optimũ quoniã grauiſſimũ. Neq; alio mõ utilius diſpergit᷑. Quæ ſpica p interualla ſemina habebit:abiiciet᷑. Optimũ eſt granũ:quod rubet:& dentibus fractũ eũdẽ habet colorem. Deterius:cui plus intus albi eſt. Certũ terras alias plus ſemĩs recipe: alias minus. Religioſũq; inde primũ colonis auguriũ: cũ auidius accipiat eſurire credit᷑:& comeſſe ſemẽ. Sationem locis humidis celerius fieri ratio eſt: ne ſemẽ hymbre putreſcat. ſiccis ſerius ut pluuiæ ſequant᷑: ne diu iacens atq; nõ cõcipiẽs euaneſcat. Itẽq; feſtinata ſatione denſũ ſpargi ſemen: qa tarde concipiat:ſerotina rarum:quia denſitate nimia necet᷑. Artis quoq; cuiuſdã eſt æqualiter ſpargere. Manus utiq; congruere debet cũ gradu:ſempq; cũ dextro pede. Fit quoq; quorũdã occulta ratione:ꝙ ſors genialis:atq; fœcũda eſt. Non tranſferendũ eſt ex frigidis locis ſemen in calida: neq; ex præcocibus in ſerotina. nihilq; in contrariũ prærripere quadã falſa diligẽtia. Serere in iugero tẽperati ſoli:iuſtũ ẽ tritici:aut ſiliginis modios.v. farris:aut ſemĩs: quod frumenti genus ita appellãus.x. hordei.vi. fabæ quintã partẽ amplius:q̃ tritici.

uiciæ.xii.ciceris & cicerculæ & piſi.iii.lupini.x.lentis.iii. Sed hanc cū fimo arido ſeri
uolūt.Erui.vi.ſiciliæ.vi.faſioloꝝ.iiii.pabuli.xx.milii:panici ſextarios quattuor. Pī/
gui ſolo plus:gracili minus.Eſt & alia diſtinctio.In denſo aut cretoſo: aut uliginoſo
ſolo tritici:aut ſiliginis modios.vi. In ſoluta terra:& nuda:& ſicca:& læta quattuor.
Macies.n.ſoli maior:niſi rarū culmū habeat:ſpicā minutā facit:& īanē.Pīguia arua
ex una ſemīs radice:fruticē numeroſū fūdūt.dēſāq; ſegetem ex raro ſemine emittūt.
Ergo inter quattuor & ſex modios: pro natura ſoli:alii quīq; nō minus ſeri:plureſue
præcipiūt.Item in conſito:aut cliuoſo:aut macro hoc ꝑtinet.Oraculū illud magno/
pere cuſtodiendū:ſegetē ne defruges.Adiecit his Accius in praxidico:ut ſereret: cum
luna eſſet in ariete:geminis:leone:libra:aquario.Zoroaſtres:ſole.xii.partes ſcorpiōis
tranſgreſſo:cū luna eſſet in tauro.Seqť huc dilata:& maxima indigens cura:de tem/
pore fruges ſerendi quæſtio: magnaq; ex parte ratione ſyderū cōnexa. Quamobrem
ſententias ōniū in primis ad id pertinentes exponemus.Heſiodus : qui prīceps ōniū
de agricultura præcepit:unū tēpus ſerendi tradidit : ad uergiliarū occaſū. Scribebat
enī in boetia helladis:ubi ita ſeri diximus.Inter diligentiſſimos cōuenit:ut in alitum
q̄drupedūq; genitura:eſſe quoſdā ad cōceptū impetus terræ.Hos græci ita definiūt:
cum ſit calida:& humida.Virgilius triticum & far ad uergiliarum occaſū ſeri iubet:
hordeū inter æquinoctiū autūni & brumam. Viciam uero:faſiolos:& lentem boote
occidente.Quo fit:ut horū ſyderū:aliorūq; exortus & occaſus dirigendi ſint in ſuos
dies. Sunt qui & ante uergiliarum occaſum ſeri iubeant duntaxat in arida terra:ca/
lidiſq; prouinciis.Cuſtodiri enim ſemen:corrumpente humore:& a proximo hymbre
uno die erumpere.Alii ſtatim ab occaſu uergiliarū ſequi hymbres a ſeptimo fere die.
Aliq in frigidis ab æquinoctio autumni:in calidis ſerius: ne āte hyemem luxurient.
Inter ōnes autem cōuenit:circa brumā ſerendū nō eſſe magno argumento:quoniam
hyberna ſemina cū ante brumā ſata ſint ſeptimo die erumpant : ſi poſt brumā:uix
.xl.Sunt q properent:atq; ita pronūtient:feſtinatā ſementem ſæpe decipere:ſerotinā
ſēp.Ecōtrario alii uel uere potius ſerendū: q̄ male in autūno.Atq; ubi fuerit neceſſe
inter fauonium & uernum æquinoctium. Quidā omiſſa cæleſti cura ut inutili:tem/
poribus definiunt. Vere linum:& auenam:& papauer.atq; uti nunc etiā tranſpadani
ſeruant:uſq; in quinquatribus fabam.ſiliginem nouembri menſe:far ſeptembri ex/
tremo:uſq; in idus octobris.Alii poſt hunc diem in kalend.nouembris. Ita his nulla
naturæ cura eſt:illis nimia.Et ideo cæca ſubtilitas:cū res inter ruſticos geratur lr̄arūq;
expertes:non modo ſyderum.Et confitendum eſt cælo maxime conſtare ea. Quippe
Virgilio iubente prædiſci uentos āte ōnia:ac ſyderū mores. neq; aliter q̄ nauigātibus
ſeruari.Spes ardua & immenſa:miſceri poſſe cæleſtem diuinitatem īperitiæ:ſed con/
templanda tamen grandi uitæ emolumento.Prius tamen ſyderalis difficultas:quam
ſenſere etiam periti:ſubiicienda contemplationi eſt.quo deinde lætior mens diſcedat
a cælo:& facta ſentiat:quæ futura prænoſci non poſſunt.

¶ Digeſtio ſyderum in noctes & dies ¶ Ca.xxv.

PRimū ōnium dieꝝ ipſoꝝ anni:ſoliſq; motus : ꝓpe inexplicabilis ratio eſt.Ad
.ccc.lxv.adiiciunt etiamnū intercalarios diei noctiſq; q̄drantes:Ita fit ut tradi
non poſſint certa ſyderum tempora.Accedit confeſſa rerum obſcuritas: nūc præcur/
rente:nec paucis diebus:tempeſtatum ſignificatione: quod ꝓchemaſin græci uocāt:
nunc poſtueniēte:quod epichemaſin.& plerūq; alias citius:alias tardius cæli effectu
ad terrā deciduo.unde uulgo:ſerenitate reddita:cōfectū ſydus audimus. Præterea cū
ōnia hæc ſtatis ſyderibus:cæloq; adfixis cōſtent: īteruen iunt motus ſtellaꝝ grādines:
hymbres:& ipſi non leui effectu ut docuimus.turbantq; conceptæ ſpei ordinem.Idq;
ne nobis tantum putemus accidere:& reliqua fallit animalia:ſagaciora circa hoc: ut
uita eoꝝ cōſtet.æſtiuaſq; alites præpoſtere:aut præpropere rigore. nec ante hybernos
æſtus.Ideo Virgilius errantium quoq; ſydeꝝ rationem ediſcendā præcepit:āmonens

obſeruandum frigidæ ſaturni ſtellæ tranſitum . Sunt qui certiſſimū ueris indicium arbitrent᷑ ob infirmitatem aīalis:papilionis ꝓuentum . Ideo ipſo anno cū cōmentaremur hæc:notatū eſt:ꝓuentū eoꝝ ter repetito frigore extīctum. aduenaſq; uolucres ad.vi.kalend. februarii ſpem ueris attuliſſe: mox ſeuiſſima hyeme conflictatas . Res anceps:primū ōnium a cælo peti legem.Deinde eam argumentis eſſe quærēdā. Supōnia eſt mūdi cōuexitas:terrarumq; globi differentia : eodem ſydere alio tēpore aliis aperiente ſe gentibus.Quo fit:ut cauſa eius nō iiſdem diebus ubiq; ualeat.Addidere difficultatem & auctores:diuerſis in locis obſeruando: mox etiam in iiſdem diuerſa prodendo.Tres aūt fuere ſectæ:chaldæa:ægyptia:græca . His addit apud nos quartā Cæſar dictator:ānos ad ſolis curſū redigēs ſigulos: Soſigene perito ſcientiæ eius adhibito.Et ea ipſa ratio poſtea cōperto errore:correcta eſt.ita ut duodecī ānis cōtinuis non intercalaretur: quia cœperat ſydera annus morari:qui prius antecedebat.Et Soſigenes ipſe tribus cōmentationibus : quanq̄ diligentior eſſet cæteris:nō ceſſauit tn̄ addubitare:ipſe ſemet corrigēdo . Auctores ꝓdidere ea:quæ prætexuimus uolumini huic:raro illius ſētentia cū alio congruente.Minus hoc in reliquis miꝝ:quos diuerſi excuſauere tractus.Eoꝝ q in eadē regione diſſidere:unā diſcordiā ponemus . Exēpli gratia:occaſum uergiliarum matutinum Heſiodus (nam huius quoq; nomine extat aſtrologia)tradidit fieri : cum æquinoctium autumni conficeretur . Thales.xxv.die ab æquinoctio:Anaximander uigintinouem:Eudemon.xlviii. Nos ſequemur obſeruationem Cæſaris.maximeq; hæc erit italiæ ratio . Dicemus tamē & aliorū placita. id quoniā nō unius terræ:ſed totius naturæ īterpretes ſumus:nō auctoribus poſitis: id enī uerboſū eſt:ſed regionibus: ut legentes tātū meminerint:breuitatis gratia.Cū attica nominata fuerit ſimul intelligere cycladas īſulas.Cū macedonia:magneſiam: thraciā . Cum ægyptus:phenicem:cyprū ciliciam . Cū boetia:locridē phocidē & finitimos ſemper tractus. Cum helleſpontus:cherſōneſū:& cōtinentia uſq; atho mōtē. Cum ionia:aſiam & īſulas aſiæ.Cū pelopōneſus:achaiā & ad heſperū iacētes terras. Chaldæi:aſſyriam & babyloniam demonſtrabunt.Africā:hiſpaniam:gallias ſileri nō erit mirum.nemo.n.obſeruauit in iis:qui ſyderū proderet exortus,non tamē difficili ratione dinoſcent᷑ in illis quoq; terris digeſtione circulorū:quā in ſexto uolumine fecimus:qua cognitio cæli non gentiū modo:ueꝝ urbiū quoq; ſingularū intelligitur: nota ex iis terris quas nominauimus:ſumpta conuexitate circuli pertinentis ad quas quiſq; quæret:& terras ad earum ſyderum exortus : per omnium circulorum pares umbras.Indicādū & illud tempeſtates ipſas ardores ſuos habere q̄drinis ānis.& eaſdē nō magna differētia reuerti ratiōe ſolis:octonis uero augeri eaſdē:cēteſima reuoluēte ſe luna.Omnis aūt ratio obſeruata eſt tribus modis:exortu ſyderū:occaſuq; & ipſoꝝ temporū cardinibus.Exortus occaſuſq; binis modis intelligunt᷑ . Aut enim aduentu ſolis occultant᷑ ſtellæ:& conſpici deſinunt.aut eiuſdē abſceſſu proferūt ſe ī emerſū. Hoc melius: q̄ exortū conſuetudo dixiſſet:& illud occultationē potius q̄ occaſū.Illo modo quo die incipiunt apparere:uel deſinunt:oriente ſole:aut occidente:matutini ueſpertiniue cognominati : prout alterutris eorum mane uel crepuſculo contingit. dodrātes horarū:cū minimū:interualla ea deſiderāt ante ſolis ortū:uel poſt occaſū: ut aſpici poſſint.Præterea bis quædam exoriuntur:& occidūt.Omniſq; ſermo de his eſt ſtellis:q̄s adhærere cælo diximus.Cardo tēporū:quadripartita āni diſtinctione cōſtat.Per incrementa lucis auget᷑ hoc a bruma & æquat᷑ noctibus:uerno æquinoctio in diebus.xc.tribus horis.Deīde ſuperat noctes ad ſolſtitiū diebus.xciiii. horis.xii.uſq; ad æquinoctiū autūni. & cum æquata die procedit ex eo ad brumam diebus.lxxxix. horis tribus.Horæ nunc in omni acceſſione æquinoctiales:non cuiuſcūq; diei ſignificant᷑:ōneſq; eæ differentiæ fiunt in octauis partibus ſingulorū . Bruma capricorni ad octauo kalend . ianuarii fere . Aequinoctium uernum: arietis.Solſtitium:cancri. Alteꝝq; æquinoctium:libræ.Qui & ipſi dies raro:non aliquos tēpeſtatū ſignificatus

habent.Rurſus hi cardines ſingulis etiamnum articulis temporum diuiduntur:per media omnes dierum ſpatia.quoniam ĩter ſolſtitium & æquinoctiũ autũni.fidiculæ occaſus qui autumnum inchoat dies.xlvi.At ab æquinoctio eo ad brumam uergiliaꝝ matutinus occaſus hyemem :dies.xliii.Inter brumam & æquinoctiũ dies.xlv.Flatus fauonii uernum tempus.Ab æquinoctio uerno ĩitium æſtatis.dies.xlviii.uergiliarum exortus matutinus.Nos incipiemus a ſemẽtibus frumẽti:hoc eſt uergiliarum occaſu matutino:nec deinde paruorum ſyderum mentione:concidenda ratio eſt:& difficultas rerum augenda:cũ ſydus uehemens orionis iiſdem diebus longo decedat ſpatio. Sementibus tempora pleriq; præſumũt.& ab .xi.die autũnalis æquinoctii fruges ſerunt:adueniente coronæ exortu continuis diebus certo prope hymbrium promiſſu. Xenophon non anteq̃ deus ſignũ dederit.Hoc Cicero nouembris hymbre fieri interpretatus eſt:cum ſit uera ratio nõ prius ſerendi q̃ folia ceperĩt decidere. Hoc ipſo uergiliarũ occaſu fieri putãt.Aliqui ad.iii.idus nouembris ut diximus ſeruant: quoniã id ſydus etiam ueſtis inſtitoris eſt.& eſt in cælo notatu facillimũ. Ergo ex occaſu eius de hyeme augurantur:quibus eſt cura negociatoris ĩſidiandi auariciæ.Nubilo occaſu pluuioſam hyemem denunciat:ſtatimq; augent lacernarum precia. Sereno aſperam & reliquarum ueſtiũ accendunt. Sed ille indocilis cæli agricola hoc ſignum habeat inter ſuos uepres:humũq; ſuam aſpiciens cũ folia uiderit decidua.Sic iudicatur ãni temperies:alibi tardius: alibi maturius.Ita.n.ſẽtitur:ut cæli lociq; efficit natura.Idq; in hac ratione præcellit:ꝙ eadem & in mundo publica eſt & unicuiq; loco peculiaris. Miretur hoc qui non meminerit ipſo brumali die pulegium in carnariis florere:adeo nihil eſſe occultum natura uoluit.& ſerendi igitur hoc ſignum dedit.Hæc eſt uera interpretatio argumentum naturæ ſecũ afferẽs.Quippe ſe & terra peti ſuadet: promittitq; quandam ſtercoris uicem:& contra rigores terram:ſatuſq; operiri a ſe nuntiat:& monet feſtinari.Varro in fabæ utiq; ſatu:hanc obſeruationem cuſtodiri præcipit.Alii plena luna ſerendam.Lentẽ uero a.xxv.ad.xxx.Viciam quoq; iiſdem lunæ diebus.ita demum ſine limacibus fore.Quidam pabuli cauſa ſic ſeri iubẽt:ſeminis autem uere. Eſt et alia manifeſtior ratio:mirabiliore naturæ ꝓuidẽtia.In qua Ciceronis ſẽtentiam ipſius uerbis ſubſignabimus .

Iam uero ſemper uiridis:ſemperq; grauata
Lentiſcus triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu.
Ter fruges fundens:tria tempora monſtrat arandi.

Ex iis unum hoc erit idẽ & lino & papaueri ſerendo.Cato de papauere ita tradit.Virgas & ſarmẽta:quæ tibi in ſatione ſuꝑant:in ſegete cõburito. ubi eas combuſſeris: ibi papauer ſerito ſilueſtre:quod in miro uſu eſt melle decoctum ad faucium remedia. uiſq; ſomnifera etiam ſatiuo.Et hactenus de hyberna ſemente.

¶ Replicatio totius culturæ:et quid quoq; menſe in agro fieri oporteat.¶Ca.xxvi.

VErum ut pariter omnis culturæ quoddam breuiarium pagatur:eodem tempore conuenit & arbores ſtercorare:accumulare itẽ uineas. Sufficit in iugerũ opera: et ubi patietur loci ratio:arbuſta ac uineas putare:ſeminariis ſolum bipalio præpare: foueas aperire:aquã de agro pellere : torcular lauare et recondere. A kalend. nouembris gallinis oua ſupponere nolito:donec bruma conficiat̃.In eum diem terna dena ſubiicito æſtate tota:hyeme pauciora:non tamẽ infra nouena . Democritus talẽ futuram hyemẽ arbitratur:qualis fuerit brumæ dies & circa eũ terni.Itẽ ſolſtitio æſtatẽ. Circa brumã pleriq; biſſeptẽ halcyonũ fœtura uentoꝝ quietem mollius cælũ: ſed & ĩ his & ĩ aliis omnibus ex euẽtu ſignificationũ ĩtelligi ſydera debebũt : nõ ad dies utiq; præfinitos ſpectari tẽpeſtatũ uadimõia. Per brumã uitẽ ne colito.Vina tũ defæcari: etiam diffũdi Higinus ſuadet a cõfecta ea ſeptimo die utiq; ſi ſeptima luna cõpetat. Ceraſa circa brumam ſeri.Bubus glandẽ tũc aſꝑgi conuenit in iuga ſingula modios. largior ualitudinem infeſtat.& quocũque tempore det̃ ſi minus.xxx.diebus cõtinuis

data ſit:narrant uerna ſcabie pœnitere. Materiei cædēdæ tempus hoc dedimus. Reliq̄ opera nocturna maxime uigilia conſtant:cum ſint noctes tanto ampliores. Qualos: crates fiſcinas texere. faces incidere. rudicas præparare interdiu. xxx. palos. lx. In lucubratione ueſpertina rudicas. v. palos. x. Totidem antelucano. A bruma in fauoniū Cæſari nobilia ſydera ſignificant. iii. kalend. ianuarii matutino:canis occidens. Quo die atticæ finitimis regiōibus aquila ueſperi occidere traditur. Pridie nonas ianuarii Cæſari delphinus matutīo exorit́:& poſtero die fidicula. Quo ægypto ſagitta ueſperi occidit. Itē ad. vi. idus ianuarii eiuſdē delphini ueſptino occaſu: cōtinui dies hyemāt italiæ. & cū ſol in aq̄riū ſentiat́ trāſire:quod fere xvi. kalēd. februarii euēit. viii. kalēd. ſtella regia uenus appellata Tuberōi ī pectore leōis occidit matutīo. Et pridie nonas februarii:fidicula ueſperi. Huius tēporis nouiſſimis diebus: ubicūq; patiet́ cæli ratio: terrā ad roſaꝝ:& uineæ ſatū uertere bipalio oportet. Iugero operæ. lx. ſufficiūt. Foſſas purgare:aut nouas facere. Antelucāis ferramēta acuere:manubria aptare. Dolia q̄ſſa ſarcire:ipſorumq; lanas ſcabendo purgare: aut nouas facere. Antelucanis a fauonio in æquinoctiū uernū Cæſari ſignificat. xvii. kalen. martii triduū uarie. &. viii. kalen. hirūdinis uiſu:& poſtero die arcturi exortu ueſpertino. Item. iii. nonas martii Cæſar cancri exortu id fieri obſeruauit. Maior pars auctorū uindemitoris emerſu. viii. idus aquilonis piſcis exortu:& poſtero die orionis. In attica miluum apparere obſeruatur. Cæſar & idus martias ferales ſibi annotauit ſcorpionis occaſu. Xv. uero kalen. aprilis italiæ miluum oſtendit. Xii. kalen. equū occidere matutino. Hoc interuallū temporis uegetiſſimū agricolis:maximeq; operoſum eſt. In quo præcipue fallunt́. neq; enim illo die uocātur ad munia:quo fauonius flare debeat:ſed quo cœpit. Hoc acri ītētiōe ſeruandum eſt. hoc illo menſe ſignum deus habet:obſeruatione minime fallaci: aut dubia. Siquis attendat:unde ſpiret is uentus: quaq; parte ueniat:diximus ſecundo uolumine:& dicemus mox paulo operoſius. Interī eo die:quiſqs ille fuerit:quo flare cœperit:nō utiq;. vi. idus februarii: ſed ſiue anteq̄ uer præuenerit:ſiue poſtq̄ hyemarit:poſt eam diem inq̄ innumera ruſticos cura diſtringat. & prima quæq; peragātur: quæ differri nequeunt. Trimeſtria ſerantur. Vites putent́ qua diximus ratione. Oleæ curentur. Poma ſerant́:inſerant́q;. Vineæ paſtinentur. Semina digerant́. Inſtaurētur alia. Harundines:ſalices:geniſtæ ſerant́:cædant́q;. Serant́ uero ulmi:populi:platani: uti dictum eſt. Tum & ſegetes conuenit purgare. Sarrire hybernas fruges: maximeq; far. Lex certa in eo cū quattuor fibrarū eſſe cœperit. Faba uero nō āteq̄ trium folioꝝ. Tunc quoq; leui ſarculo purgare uerius:q̄ fodere. Florentem utiq;. xv. primis diebus non attingere. Hordeū niſi ſit ſiccū:ne ſerito. Putationem æquinoctio pactā habeto. Vineæ iugerū quaternæ operæ putant:alligantq;. In arbuſto ſingulæ operæ. xv. arbores. Eodem hoc tempore hortorū roſariorumq; cura eſt. quæ ſepatim proximis uoluminibus dicentur: eodē & topiariorum. Tunc optimæ ſcrobes fiūt. Terra ī futurū ꝓſcindit́: Virgilio maxime auctore:ut glebas ſol coquat. Vtilior ſententia:quæ non niſi tēperatū ſolū in medio uere arari iubet:quoniā in pingui ſtatim ſulcos occupāt herbæ. in gracili inſecuti æſtus exiccant. certumq; ſuccū futuris ſeminibus auferunt. Talia autūno melius arari certū eſt. Cato uerna opera ſic definit. ſcrobes fieri ſeminaria propagari in locis craſſis:& humidis:ulmos:ficos:poma: oleas:prata ſtercorari luna ſitiente. quæ rigua non erunt:ab afflatu fauonii defēdit. purgari herbas. malas radicitus erui. ficus interpurgari. ſeminaria fieri. & uetera ſarciri. Hæc anteq̄ uinea florere incipiat. Itemq; piro florente:arare incipiat macra:harenoſaq;. poſtea utique grauiſſima & aquoſiſſima. ita poſtrēo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lētiſci primum fructum oſtendentis:ac piri florentis. Erit & tertio in bulborum ſatu ſcyllæ. Item in coronamentorum narciſſi. nanq; & hæc ter florent. primoq; flore primam arationem oſtendunt:medio ſecundam:tertio nouiſſimam: quando inter ſeſe alia: alias notas præbent. Ac non in nouiſſimis cauetur: ne fabis florentibus attingatur

hedera.id enim noxium & exitiale eſt ei tempus. Quædam uero & ſuas habẽt notas ſicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acetabuli modo germinent: tunc maxime ſerendas ficus. Aequinoctium uernũ ad.viii.kalen. aprilis peragi uidetur. Abeo ad uergiliarum exortũ matutinũ: Cæſari ſignificant kalen. aprilis.iii.nonas aprilis: in atti a uergiliæ ueſperi occultãtˀ. Eædẽ poſtridie in boetia. Cæſari aũt & chaldæis nonis ægypto orion & gladius eius incipiunt abſcondi. Cæſari.vi.idus ſignificatur hymber libræ occaſu.xiiii.kalend.maii. Aegypto ſuculæ occidunt ueſperi: ſydus uehemens: & terra mariq; turbidum.xvi.atticæ.Xv.Cæſari: cõtinuoq; triduo ſignificat. Aſſyriæ aũt .xii.kalen.hoc eſt uulgo appellatũ ſydus paliliciũ: quoniã.xi.kalen.maii urbis romæ natalis: quo fere ſerenitas redditˀ. Claritatẽ obſeruatiõi dedit: niboꝝ argumento: hyadas appellantibus græcis has ſtellas. quod noſtri a ſimilitudine cognominis. Græci propter ſues impoſitũ arbitrantes: imperitia appellauere ſuculas. Cæſari ad.viii.kalẽ. notatˀ dies.vii.kalen. Aegypto hedi exoriũtur. vi.kalen.boetiæ & atticæ canis ueſperi occultatur. Fidicula mane oritur.v.kalend. Aſſyriæ orion totus abſconditˀ. Tertio aũt canis. VI.nonas maii Cæſari ſuculæ matutino exoriũtur. Et octo idus Capella pluuialis. Aegypto autẽ eodem die canis ueſperi occultatur. Sic fere ĩ.vi.idus maii: q eſt uergiliarum exortus decurrunt ſydera. In hoc temporis interuallo.xv.diebus primis agricolæ rapienda ſunt ea: quibus peragendis ante æquinoctium non ſuffecerit. Dũ ſciat inde natam exprobrationem fœdam putantiũ uites per imitationẽ cantus alitis temperarii: quem cuculũ uocant. Dedecus enĩ habetˀ: obprobriũq; meritum: falcem ab illa uolucre in uite deprehendi: ut ob id petulantiæ ſales etiam cum primo uere ludantur. Auſpicio tamen deteſtabiles uidentur. adeo minima quoq; in agro naturalibus trahuntur argumentis. Extremo aũt panici: miliiq; ſatio eſt. Iuſtum eſt hoc ſeri maturato hordeo: atq; etiam in eodẽ aruo. Eſtq; ſignũ illius maturitatis: & hoꝝ ſationis commune: lucentes ueſpere ꝑ arua cicidelæ. ita appellãt ruſtici ſtellãtes uolatus. Græci uero lampyridas: incredibili benignitate naturæ.

¶ Ne agricolæ aſpiciant ſtellas: ſed magis tempora ſerendæ frugis & ortus occaſuſq; ſyderis in quibuſdam herbis. & de ſtellarum ortu & occaſu ¶ Ca.xxvii.

IAm uergilias ĩ cælo notabiles natˀa fecerat. nõ tñ iis cõtẽta: terreſtres fecit alias ueluti uociferans: Cur cælum ĩtuetis agricola? Cur ſydera quæris ruſtice iam te breuiore ſõno feſſum premũt noctes. Ecce tibi ĩter herbas tuas ſꝑgo peculiares ſtellas: eaſq; ueſpere & ab opere diſurgẽti oſtendo. Ac ne poſſis præterire: miraculo ſollicito. Videſne ut fulgor igni ſimilis: alarum compreſſu tegatur? ſecũ lucẽ habeat & nocte? Dedi ecce tibi herbas horarũ indices: & ut ne ſic quidem oculos tuos a terra reuoces. Heliotropium ac lupinum circumagũtˀ cũ ſole. Cur etiam nũc altius ſpectas? ipſũq; cælũ ſcrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergilias. In certis eæ diebus proueniunt. durantq; fœdere ſyderis huiuſce. Partũq; eas illius eſſe certum eſt. Proinde quiſquis æſtiuos fructus ante illas ſeuerit: ipſe fruſtrabitur ſeſe. Hoc interuallo & apicula procedens fabã florere indicat. fabaq; floreſcens eã euocat. Dabitur & aliud finiti frigoris indicium. Cum germinare uideris morum: iniuriã poſtea frigoris timere nolito. Ergo operator. Taleas oliuarum ponere. Ipſaſq; oleas interradere. Rigare prata æquinoctii diebus primis. Cum herba creuerit in feſtucã: arcere aquas. Vineas pãpinare. Et huic lex ſua cũ pãpini quattuor digitos lõgitudĩe expleuerĩt. Pãpinat una opera iugerum. Segetes iterare. Seritˀ uero diebus.xx. Ab æqnoctio: ſartura nocere & uineæ & ſegeti exiſtimatˀ. Et oues lauãdi hoc idem tempus eſt. A uergiliaꝝ exortu ſignificãt Cæſari poſtridie: arcturi occaſus matutini.iii.idus maii. Fidiculæ exortus. xii.kalend.iunii. Capella ueſpere occidens. Et in attica canis.xi.kalen. Cæſari orionis gladius occidere ĩcipit.iii.nonas iunii. Cæſari & aſſyriæ aquila ueſpi oritˀ.viii.idus. Arcturus matutino occidit. italiæ.viii.&.iiii.idus. Delphinus ueſpi exoritˀ.Xvii.kalen.iulii gladius oriõis exoritur. Quod in ægypto poſt quatriduũ.xi.kalen. eiuſdem orionis gladius Cæſari

occidere incipit.viii.kalend.Iulii uero longiſſima dies totius anni & nox breuiſſima ſolſtitium conficiunt.In hoc temporis interuallo uineæ pāpinātur.curat᷑q; ut uinea uetus ſemel foſſa ſit:bis nouella.Oues tōdētur.Lupinū ſtercorādi cauſa uertit᷑.Terra proſcīdit᷑.Vicia in pabulū ſecat᷑.Faba metit᷑:deinde concutitur.

¶DE Pratis & reparatiōe prati:& cotibus:& falcibus:& deſcriptio frugū:& ſydeꝝ.¶Ca.xxviii.

PRata circa.kalen.iunii cædūt᷑:quoꝝ facillima agricolis cura:ac minimi īpendii. hæc de ſe poſtulat dici.Relinq debent in læto ſolo:uel humido : uel riguo.eaq; aq̄ pluuia rigari uia publica.Vtiliſſimum ſimul & herbæ arare:deinde cratire ; ſerere florē ex fœnilibus:atq; ex præſepibus fœno dilapſū ſpargere : priuſq̄ cratiantur , nec primo anno rigari.nec paſci ante ſecūda fœniſecia:nec herbæ uellant᷑:obtrituq; hebe-tentur.Seneſcūt prata:reſtituiq; debent: faba in iis ſata:uel rapis:uel milio:mox īſe-quente anno frumento:rurſuſq; in prata tertio relinq. Præterea quotiens ſecta ſint: ſicilire:hoc ē quæ fœniſeces prætereunt ſecari .Eſt enim in primis inutile enaſci her-bas ſementaturas.Herba optima ī prato trifolii:proxīa graminis:peſſima mimmuli. Siliqua etiam dira ferendis.inuiſa & equiſelis eſt a ſimilitudine equinæ ſetæ. Secādi tempus cum ſpica defloreſcere cœperit:atq; roborari:ſecādūq; anteq̄ inareſcat. Cato fœnū inquit non ſeces:priuſq̄ ſemen maturum ſit . Quidam pridie rigant ubi ſunt rigua.Noctibus roſcidis ſecari melius . Quædā partes italiæ poſt meſſem ſecant.Fuit hoc quoq; maioris impēdii apud priores:creticis tantū:trāſmariniſq; cotibus notis: nec niſi oleo falcis aciem excitātibus.Igit᷑ cornu propter oleū ad crus ligato: fœniſex incedebat.Italia aquarias cotes dedit:limæ uice īperātes ferro . Sed aquaria protinus uirent.Falciū duo genera.Italicū breuius:ac uel īter uepres quoq; tractabile. Galliaꝝ latifundia maioris compendii:quippe medias cædunt herbas:breuioreſq; prætereūt . Itali fœnum ex una dextera manu ſecant.Iuſtum eſt una opera iugerū ī die deſecari. Alligariq; manipulos tria milia.cc.quaternoꝝ pondo . Sectum uerti ad ſolē:nec niſi ſiccum conſtrui oportet. Ni fuerit hoc obſeruatum diligenter : exhalare matutino nebulam quandā:metaſq; mox ſole accendi:& conflagrari certum eſt.Rurſus rigari deſecta oportet:ut ſecetur autumnale fœnū : quod uocant cordū . Interānæ in ūbria quater anno ſecantur etiā non rigua.Ter uero pleriſq; in locis:& poſtea ī ipſo pabulo non minus emolumēti eſt:q̄ a fœno.Armentorum id cura: iumentoꝝq; ꝑgeneratio ſuum cuiq; conſilium dabit.Optimum maxime quadrigarū quæſtus.Solſtitiū pagi in octaua parte cancri &.viii.kalen.iulii diximus.Magnus hic anni cardo : magna res mundi.Ex hoc uſq; ad brumā decreſcūt dies:qui creuerūt ſex mēſibus.Ac ſol ipſe ad aquilonem ſcandens aſper : ardua emēſus : ab ea meta incipit flecti : & digredi ad auſtrum:aucturus noctes aliis ſex menſibus:ablaturuſq; diei menſurā.Ex hoc deīde conuehēdi:rapiendiq; fructus alios:atq; alios:tēpus. & præparandi ſe contra ſæuam: feramq; hyemē.decebatq; hoc diſcrimē indubitatis notis ſignaſſe natᷓā. Quāobrē eas māibus ipſis agricolaꝝ īgeſſit.uertiq; iuſſit ipſa die folia:& eſſe cōfecti ſyderis ſignū. Nec ſilueſtrium tātum arborū: remotarūq;:ne in ſaltus deuios:monteſq; eūdū eſſet quærentibus ſigna:non rurſus proximarum:urbanarūq;:& quæ topiario tātum uſu colunt᷑:quanq̄ & in iis illa uiſant᷑. Vertit oleæ ante pedes ſatæ.Vertit tiliæ:ad mille uſus petendæ . Vertit populi albæ:etiam uitibus nuptæ. Adhuc parū eſt īquit ulmū uite dotatam habes.& huius ueterinorum pabulo uerſa folia ſtringis.ſtringēs autem deputas.Aſpice & tenebis ſydus.alia p̄te cælū reſpiciūt : q̄ quā ſpectauere pridie.Sa-lice omnia alligas:humillima arboꝝ: ipſe toto capite altior:& huius folia circūagūt᷑: quid te ruſticū quereris? Non ſtat per me:quo minus cælū ītelligas:& cæleſtia ſcias. Dabo & auribus ſignum.Palumbiū utiq; exaudi gemitus. Tranſiſſe ſolſtitiū cātu ne putes:niſi cum incubantē uideris palumbem. A ſolſtitio uſq; ad fidiculæ occaſū.vi. kalen.iulii Cæſari oriō exorit᷑.Zona aūt eius.iiii.nonas aſſyriæ.Aegypto uero procyō matutino æſtuoſus: quod ſydus apud romanos non habet nomen ; niſi caniculam

hāc uelimus intelligi:hoc eſt minorē canē. Sane ut in aſtris pingit᷑. Eſt aũt magnope pertinēs:ſicut paulo mox docebimus.iii . nonas chaldæis corona occidit matutino. Atticæ oriõ totus eo die exorit᷑. pridie idus iulii.& ægyptiis orion deſinit exoriri.Xvi. kalend.auguſti aſſyriæ proceron exoritur. Deinde poſtridie fere ubiq; cõfeſſum inter õnes ſydus indicans:quod canis ortũ uocamus:ſole primā partē leonis ĩgreſſo. Hoc fit poſt ſolſtitiũ.xxiii.dies. Sentiũt id maria & terræ : multæ uero & feræ ut ſuis locis diximus. Neq; eſt ei minor ueneratio:q̃ deſcriptis in deos ſtellis. Accenditq; ſolem & magnam æſtus optinet cauſā. Xviii.kalen.auguſti ægypto aquila occidit matutino: eteſiaꝝq; prodromi flatus incipiũt.quod Cæſar.x.kalen.ſentire italiam exiſtimauit. Aquila atticæ matutino occidit.iii . kalend . regia in pectore leonis ſtella matutino Cæſari immergit᷑:octauo idus auguſti. Arcturus medius occidit.iii.idus fidicula occaſu ſuo autumnũ inchoat:uti is adnotat . Sed & uera ratio id fieri inuenit.vi. idus eiuſdem. In hoc temporis interuallo res ſũma uitiũ agit᷑ decretorio uuis ſydere illo: quod caniculā appellauimus:unde carbunculare dicunt᷑ ut quodā uredinis carbone exuſtæ.non cõparantur huic malo grandinis procellæ.nec quæq; unq̃ annonæ intulere caritatem. Agroꝝ quippe mala ſunt illa. Carbunculus autem regionum late patentium:nõ difficili remedio:niſi calumniari magis naturam rerum homines:q̃ ſibi prodeſſe mallent . Ferunt Democritum:qui primus intellexit:oſtenditq; cum terris cæli ſocietatem: ſpernentibus hanc curam eius opulentiſſimis ciuibus prouiſa olei caritate ex futuro uergiliarũ ortu:qua diximus ratione:oſtendemuſq; iam plenius : magna uilitate tunc propter ſpem oliuæ:coemiſſe in toto tractu õne oleũ :mirātibus qui paupertatē:& quietē doctrinarũ ei ſciebant in primis cordi eſſe. Atq; ut apparuit cauſa:& ĩgēs diuitiaꝝ curſus:reſtituiſſe mercedē anxiæ:& auidæ dominoꝝ penitētiæ. contentus ita ꝓbaſſe:opes ſibi:cum uellet in facili fore. Hoc Seſtius poſtea e romāis ſapientiæ ſectatoribus athenis fecit eadem ratione.tāta litterarum occaſio eſt. Quas equidē miſcebo agreſtibus negociis:q̃ potero dilucide:atq; perſpicue . Pleriq; dixere: rorem inuſtum ſole agri frugibus rubiginis cauſam eſſe : & carbunculi uitibus.quod ex parte falſũ eſſe arbitror. omnemq; uredinem frigore tantũ innoxio conſtare ſole. Id manifeſtũ fiet attēdentibus. Nam primũ omniũ hoc non euenire niſi noctibus:& ante ſolis ardorē:deprehendituręq;.totũq; lunari ratione conſtat: quoniā talis iniuria non fit niſi interlunio:plenaue luna:hoc eſt præualente. utroq; enĩ habitu plena eſt: ut ſæpius diximus.ſed interlunio omne lumen quod a ſole accipit:cælo regerit. Differentia utriuſq; habitus magna : ſed manifeſta.nanq; interlunio æſtate calidiſſima eſt:hyeme gelida. Ecõtrario in plenilunio æſtate gelidas facit noctes:hyeme tepidas. cauſa euidens . Sed alia reddit᷑ a Fabiano græciſq; auctoribus. Aeſtate enĩ interlunio neceſſe eſt:ut cũ ſole nobis ꝓxĩo circulo currat : igne eius cõinus recepto candēs:eadē interlunio abſit hyeme quādo abſedit & ſol. Itē plenilunio æſtiuo ꝓcul abeat auerſa ſoli.hyeme autē ad nos ꝑ æſtiuũ circulũ accedat. Ergo per ſe roſcida : quotiens alget: infinitum quantũ illo tempore cadentes pruinas congelat. Ante omnia aũt duo gñа cæleſtis iniuriæ meminiſſe debemus. Vnũ:quod tempeſtates uocamus : ĩ qbus grandines:ꝓcellæ:cæteraq; ſimilia intelligũt᷑. quæ cum acciderint:uis maior appellatur. Hæc ab horridis ſyderibus exeũt:ut ſæpius dixĩus:ueluti arcturo: orione: hædis. Alia ſunt illa:quæ ſilente cælo:ſereniſq; noctibus fiunt:nullo ſentiente:niſi cũ facta ſũt. publica hæc: & magnæ differentiæ a prioribus: aliis rubiginem:aliis uredinem : aliis caniculum appellantibus. Omnibus uero ſterilitatē. De his nũc dicemus:a nullo āte nos prodita:priuſq; cauſas reddemus.

DE Tēpeſtatibus utriuſq; tēporis : & remediis ſterilitatũ. Ca.xxix.

DVæ ſunt præter lunarem:pauciſq; cæli locis eſſe conſtat. Nanq; uergiliæ priuatĩ attinēt ad fructus:ut quaꝝ exortu æſtas incipiat: occaſu hyems:ſemeſtri ſpatio:intra ſe meſſes:uindemiaſq;:& omniũ maturitatē complexæ. Eſt præterea in cælo

q uocatur lacteus circulus:etiam uiſu facilis. Huius defluuio:uelut ex ubere aliquo ſata cuncta lacteſcunt:duorum ſyderũ obſeruatione: aquilæ in ſeptentrionali parte:& ĩ auſtrina caniculæ: cuius mẽtionẽ ſuo loco fecimus. Ipſe circulus fertur p ſagittariũ & geminos:ſolis centrum infra æquinoctialem circulum ſecans:commiſſuras eorum optinente hinc aquila:illinc canicula. Ideo effectus utriuſq; ad omnes frugiferas pertinet terras: quoniã in iis tantũ locis ſolis terræq; cẽtra congruũt. Igit horum ſyderum diebus: ſi purus atq; mitis aer genitalem illum:lacteũq; ſuccũ tranſmiſerit in terras: læta adoleſcunt ſata. Si luna qua dictũ eſt ratione:roſcidũ frigus aſperſerit: admixta amaritudo:ut in lacte:puerperium necat. Modus in terris huius iniuriæ:quã fecit in quacunq; cõuexitate comitatus utriuſq; cauſæ. Et ideo non pariter in toto orbe ſẽtit: ut nec dies. Aquilam diximus in italia exoriri ad.xiii.kalend.ianuarii.nec patit ratio naturæ quicq̃ in ſatis ãte eum diem ſpei eſſe certæ. Si uero interlunium incidat:õnes hybernos fructus:& præcoces lædi neceſſe ẽ. Rudis fuit priſcorum uita:atq; ſine litteris: nõ minus tamen ingenioſã fuiſſe in illis obſeruationem apparebit:q̃ nunc eſſe rõnẽ. Tria nanq; tempora fructibus metuebãt:propter quod inſtituerũt ferias:dieſq; feſtos rubigalia: floralia:uinalia. Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui.xi.quæ nunc agunt ad.vii.kalen.maii:quoniã tunc fere ſegetes rubigo occupat. Hoc tẽpus Varro determinat ſole tauri partem decimam optinente:ſicut tũc ferebat ratio. Sed uera cã eſt:q poſt dies undeuiginti ab æquinoctio uerno:per id quatriduum: uaria gentium obſeruatione in.iiii.kalen. maii canis occidit:ſydus & per ſe uehemens:& cui præoccidere caniculam neceſſe ſit. Idem itaq; floralia.iiii.kalend.eaſdem inſtituerunt urbis anno quingenteſimo ſextodecimo:ex oraculis ſybillæ:ut omnia bene defloreſcerent. Hunc diem Varro determinat:ſole tauri partem quartamdecimam optinente. Ergo ſi in hoc quatriduũ inciderit pleniluniũ:fruges & omnia:quæ florebunt:lædi neceſſe erit. Vinalia priora:quæ ãte hos dies ſunt.ix.kalen.martii: deguſtandis uinis ĩſtituta nihil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus ad uites:oleaſq;: quoniam earum conceptus exortu uergiliarum incipit ad.vi.idus maii:ut docuimus. Aliud hoc q̃triduũ eſt:quod neq; rore ſordere uelint. exhorrent enim frigidum ſydus arcturi poſtridie occidens:& multo minus plenilunium incidere. IIII.nonas iunii iterum aqla exorit ueſperi:decretorio die florentibus oleis:uitibuſq;:ſi pleniluniũ in eum incidat. Eqdem & ſolſtitium.viii.kalen.iunii:in ſimili caſu dixerim: & canis ortum:poſt dies a ſolſtitio.xxiii. Sed interlunio accidẽte:quoniam uapore conſtat culpa:aciniq; præcoquũt ĩ callũ. Rurſus pleniluniũ nocet ad.iiii.nonas iulii cũ ægypto canicula exorit. Vel certe.xvi.kalen. auguſti cum italiæ. Item.iiii.kalen.auguſti cum aquila occidit: uſq; in.x.kalend.eiuſdem. Extra has cauſas ſunt uinalia altera:quæ aguntur ad.xiii. kalend.ſeptembris. Et Varro a fidicula incipiente occidere mane determinat:quod uult initiũ autumni eſſe. Et hunc diem feſtum tempeſtatibus leniendis eſſe ĩſtitutũ. Nunc fidiculam occidere ad ſextum idus auguſti ſeruatur. Intra hæc conſtat cæleſtis ſterilitas. Neq; negauerim poſſe eam permutari arbitrio legentium:locorum æſtimãtiũ naturas. Sed a nobis rationẽ demonſtratam eſſe ſatis eſt. Reliqua obſeruatiõe cuiuſq; cõſtabunt. Alterutrum quidem fore in cauſa:hoc eſt plenilunium:aut interlunium: non erit dubium. Et in hoc mirabilem admirari benignitatem naturæ ſuccurrit. Iam primum hanc iniuriam õnibus annis accidere nõ poſſe:propter ſtatos ſyderũ curſus. Nec niſi paucis noctibus ãni. Idq; quãdo futurum ſit:facile noſci. Ac ne p õnes mẽſes timeret earum quoq; lege diuiſũ. Aeſtate interlunia præterq̃ biduo:ſecura eſſe. Hyeme plenilunia. Nec niſi æſtiuis:breuiſſimiſq; noctibus metui. nõ diebus itẽ ualere. Præterea tã facile intelligi:ut formica minimum animal interlunio quieſcat. Plenilunio etiam noctibus operetur. Auem param oriente ſirio ipſo die non apparere:& donec occidat. E diuerſo uirionem prodire ipſo ſolſtitii die. Neutrum uero lunæ ſtatum noxium eſſe:nec noctibus quidem:niſi ſerenis:& omni aura quieſcente. quoniam

neq; ī nube:neq; ī flatu cadūt rores.Sic quoq; nō ſine remedio.Sarmēta:aut paleaꝝ aceruos:& euulſas herbas:fruticeſq; per uineas:cāpoſq; cū timebis:incendito.fumus medebitur.Hic e paleis & contra nebulas auxiliatur:ubi nebulæ nocēt.Quidam tres cancros uiuos cremari iubēt ī arbuſtis:ut carbūculi nō noceāt.Alii ſiluri carnē leuiter uri a uento:ut per totā uineam fumus diſpergat̃.Varro auctor eſt:ꝙ ſi fidiculæ occaſu:quod eſt initiū autumni:uua picta conſecretur inter uites minus nocere tēpeſtates.Archibius ad Antiochū ſyriæ regē ſcripſit: Si fictili nouo obſerata:obruat̃ rubeta rana in media ſegete:nō eſſe noxias tempeſtates.Opera ruſtica huius īterualli.Terrā iterare . Arbores circūfodere.Vbi æſtiuoſa regio poſcat:accumulare.Germinātia:niſi in ſolo luxurioſo:fodienda non ſunt.Seminaria purgari ſarculo. Meſſem hordeaceā facere.Aream ad meſſem creta præparare Catonis ſententia:amurca temperata:Virgilii operoſius . Maiore ex parte æquant tantum:& fimo bubulo dilutiore illinunt. Id ſatis ad pulueris remedium uidetur.

DE Meſſe & tritico & palea & frumento ſeruando. Ca . xxx:

MEſſis ipſius ratio uaria.Galliarū latifundiis ualli prægrandes:dentibus ī margine infeſtis:duabus rotis per ſegetem impellūt̃: iumento in contrariū iūcto.ita direptæ in uallum cadunt ſpicæ.Stipulæ alibi media falce præciduntur:atq; inter duas mergites ſpica deſtringitur.Alibi ab radice euellunt.Quod qui faciunt:ꝓſcindi ab ſe obiter agrum interpretantur: cum extrahant ſuccum.Differentia hæc.Vbi ſtipula domos contegunt:q̄ longiſſimam ſeruant. Vbi fœni inopia eſt:ſtramēto paleā quærunt.Panici culmo non tegunt.Milii culmū fere inurūt.Hordei ſtipulam bubus gratiſſimam ſeruant.Panicum & milium pectine manuali ſigillatim legunt galliæ. Meſſis ipſa alibi tribulis in area : alibi equorum greſſibus exteritur.Alibi perticis flagellatur.Triticū quo ſerius metitur:copioſius inuenitur . Quo celerius uero:eo ſpecioſius:ac robuſtius.Lex aptiſſima anteq̄ granū indureſcat:& cū iam traxerit colorē. Oraculū uero:biduo celerius meſſem facere:potius q̄ triduo ſerius.Siliginis & tritici etiam ratio in area horreoq;.Far(quia difficulter excutitur) conuenit cum palea ſua condi & ſtipula tantum:& ariſtis liberatur.Palea plures gentium pro fœno utuntur. Melior ea quæ tenuior:minutiorq;:& pulueri propior.Ideo optima:e milio.Proxīa: hordeo . Peſſima ex tritico : præterq̄ iumentis opere laborantibus.Culmum ſaxoſis locis cum īaruerit:baculo frangunt:ſubſtratu animalium.Si palea deficit: & culmus terit̃.Ratio hæc:maturius deſectus:muria diu aſpgit̃ . dehinc in manipulos ſiccatus conuoluitur : atq; ita pro fœno bubus datur.Sunt qui accēdunt in aruo & ſtipulas: magno Virgilii preconio.Sūma aūt ratio:ut herbarū ſemen exurant. Ritus diuerſitatē:magnitudo facit meſſiū:& raritas operarioꝝ.Connexa eſt ratio frumēti ſeruādi. Horrea operoſa:tripedali craſſitudine:pariete lateritio:exædificari iubēt aliq. Præterea ſuperne impleri:nec adflatus admittere: aut feneſtras habere ullas.Alii ab exortu tantū æſtiuo:aut ſeptentrione:eaq; ſine calce cōſtrui:quoniā ſit frumento īimiciſſīa. Nā quæ de amurca præceperīt:indicauimus.Alibi contra:ſuſpendūt granaria lignea columnis:& perflari undiq; malunt : atq; etiam a fundo.Alii omnino pendūt : & ab afflatu extenuari granum arbitrātur.& ſi tegulis ſubiaceat : conferueſcere.Multi uētilare quoq; uetant.gurgulionem enim non deſcendere infra quattuor digitos:nec āplius periclitari . Columella & fauonium uentum conferre frumento prædicit:quod miror equidem ſicciſſimum alioquin.Sunt qui rubetā ranam in limine horrei pede e longioribus ſuſpenſam inuehere iubeant . Nobis referre plurimum tempeſtiuitas cōdendi uidebitur. Nam ſi parum toſtum:atq; robuſtum collectum ſit:aut calidum conditum:inimica innaſci neceſſe eſt.Diuturnitatis cauſæ plures.Aut in ipſius grani corio: cum eſt numeroſius:ut milio.Aut ſucci pinguedine:qui pro humore ſufficit tantū:ut ſiſamæ.Aut amaritudine:ut lupino:& cicerculæ . In tritico maxime creſcūt animalia:quoniā ſpiſſitate ſua cōcaleſcit:& furfure craſſo ueſtitur. Tenuior hordeo

palea:exilis & legumini. Ideo non generant. Faba craſſioribus tunicis operitur: ob hoc efferueſcit. Quidam ipſum triticũ diuturnitatis gratia aſpergunt amurca: mille modios q̃drãtali. Alii chalcidica: aut cariotica creta: aut etiã abſinthio. Eſt & olynthi: ac perinthi: eubœæ terra: quæ corrũpi nõ ſinat. Nec fere condita in ſpica læduntur. Vtiliſſime tamen ſeruãt in ſcrobibus: quos ſyros uocãt: ut in cappadocia: & thracia: & hiſpania: africa. Ante õnia ut ſicco ſolo fiant curat. Mox ut palea ſubſternantur. Præterea cum ſpica ſua conduntur. Ita frumenta ſi nullus ſpiritus penetret: certũ eſt nihil maleficum naſci. Varro auctor eſt ſic conditum triticum durare annis quinq̃ginta: milium uero centum. Fabam & legumina in oleariis cadis oblita cinere: longo tempore ſeruari. Idem fabam a Pyrrhi regis ætate ĩ quodam ſpecu ambratiæ: uſq; ad piraticum Pompeii magni bellũ duraſſe: ãnis circiter. c. xx. Ciceri tãtũ nullæ beſtiolæ in horreis innaſcunt. Sũt qui urceis cinere ſubſtratis: & illitis: acetũ habẽtibus: leguminum aceruos ſuperingerãt: ita non naſci maleficia credentes. Alii q ĩ ſalſamẽtariis cadis gypſo illinant. Alii qui lentem aceto laſerpitiato reſpergant: ſiccatamq; oleo inungant. Sed breuiſſĩa obſeruatio: quod uitiis carere uelis: interlunio legere. Quare plurimũ refert: cõdere qs malit: an uendere. Creſcente enim luna frumẽta grãdeſcũt.

¶DE Vindemia & autumni temporibus. ¶Ca. xxxi.

SEquitur ex diuiſione temporum. Autũnus a fidiculæ occaſu ad æquinoctium: ac deinde uergiliarum occaſum: initiumq; hyemis iis interuallis ſignificatur. Pridie idus auguſti atticæ equus oriens. Veſpa ægypto & Cæſari delphinus occidẽs. Xi. kalen. ſeptẽbris Cæſari & aſſyriæ ſtella: quæ uindemiator appellatur: exoriri mane incipit: uindemiæ maturitatẽ ꝑmittens. Eius argumẽtum erũt acini colore mutati. Aſſyriæ. v. kalen. & ſagitta occidit: & eteſiæ deſinunt. Vindemiator ægypto nõ exorit. Atticæ arcturus matutino & ſagitta occidit mane. V. idus ſeptembris Cæſari capella oritur ueſperi. Arcturus uero medis pridie idus: uehemẽtiſſimo ſignificatu terra: mariq; per dies quinq;. Ratio eius hæc traditur. Si delphino occidente hymbres fuerĩt: non futuros per arcturum. Signum orientis eius ſyderis ſeruetur hirũdinum abitus: nanq; deprehenſæ intereunt. Xvi. kalen. octobris ægypto ſpica: quã tenet uirgo: exorit matutino: eteſiæq; deſinũt. Hoc idem Cæſari. xiiii. kalend. Xiii. aſſyriæ ſignificant. & . xi. kalen. Cæſari cõmiſſura piſciũ occidens. Ipſumq; æquinoctii ſydus. viii. kalend. octobris. Deĩde conſentiũt (quod eſt rarum) Philippus: Calippus: Doſitheus: Parmeniſtus: Conõ: Criton: Democritus: Eudoxus: Ion. iiii. kalẽ. octobris capellã matutino exoriri. Et. iii. kalend. hædos. Vi. nonas octobris atticæ corona exoritur. Mane aſiæ & Cæſari. V. kalend. eniochus occidit matutino. III. kalen. Cæſari corona exoriri ĩcipit. Et poſtridie occidũt: abditi ueſperi. Viii. idus octobris Cæſari fulgens ĩ corona ſtella oritur. Et tertio idus uergiliæ ueſperi. Ididus corona tota. Vi. kalend. nouẽbris ſuculæ ueſperi exoriunt. Pridie kalen. Cæſari arcturus occidit: & ſuculæ exoriunt cum ſole. IIII. nonas arcturus occidit ueſperi. V. idus nouẽbris gladius orionis occidere ĩcipit. Deinde tertio idus uergiliæ occidunt. In his tempoꝝ interuallis opera ruſtica: napos: raphanos ſerere: quibus diebus dixĩus. Vulgus agreſte & rapam poſt ciconiæ diſceſſũ male ſeri putat. Nos õnino poſt uulcanalia: & præcocia cum panico. A fidiculæ aũt occaſu uiciam: paſſiolos: pabulũ. Et hoc ſilente luna ſeri iubent. Et frõdis præparãdæ tempus hoc eſt. Vnus frõdator quattuor frondarias fiſcinas complere in die iuſtum habet. Si decreſcente luna præparet nõ putreſcit. Aridã colligi non oportet. Vĩdemiã antiq nunq̃ exiſtimauere maturam ãte æquinoctiũ. Iã paſſim rapi cerno. Quãobrẽ & huius tempora notis: argumentiſq; ſignent. Leges ita ſe habent. Vuam calidam ne legito: hoc eſt ĩ eius ſiccitate. Ac niſi hymber interuenerit. Hanc nec legito rorulẽtã: hoc eſt ſi ros nocturnus fuerit: Nec prius q̃ ſole diſcutiatur: Vĩdemiare incipito: Cũ ad palmitem pampinus procumbere cœperit: aut cum exempto acino ex denſitate interuallũ nõ cõpleri apparuerit acinũ non augeri. Acino plurimũ refert: ſi cõtingat

creſcente luna uindemiare. Preſſura una culleos.xx.īplere debet. Hic eſt pes iuſtus. Ad totidē culleos:& lacus. Xx.iugeribus unū ſufficit torculū. Premūtq; aliq ſigulis. Vtilius binis:licet magna ſit uaſtitas ſingulis. Longitudo in iis refert:non craſſitudo. Spatioſa melius premūt. Antiqui funibus:uittiſq; loreis ea detrahebant.& uectibus: intra cannos:inuenta gæcanica:mali rugis per cocleas bullātibus palis: affixa arbori ſtella:a palis arcas lapidū attollente ſe cum arbore:quod maxime probat᷑. Intra.xxii. hos ānos īuentū paruis prælis:& minori torculari:ædificio breuiore:& malo ī medio decreto:tympana impoſita uinaceis:ſuperne toto pondere urgere:& ſuper præla cō ſtruere cōgerié. Hoc & poma colligendi tempus:& obſeruatio:cū aliquod maturitate non tempeſtate deciderit. Hoc & fæces exprimēdi. Hoc & defrutū coquendi: ſilente luna noctu:aut ſi interdiu plena. Cæteris diebus:aut ante exortū lunæ:aut poſt occaſū. Nec de nouella uite:aut paluſtri. Nec niſi e matura uua. Nec niſi e foliis deſpumandum. Quia ſi ligno contingatur uas:aduſtum ac fumoſum fieri putant. Iuſtum uindemiæ tempus ab æquinoctio ad uergiliarum occaſum dies.xliiii. Ab eo die oraculum occurrit:frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & kalend. ianuarii defectu uaſorum:uindemiātes uidi.piſciniſq; muſta condi aut uina effundi priora: ut dubia reciperentur. Hoc non tam ſæpe prouentu nimio euenit:q̄ ſegnitia inſidiātium caritati ciuili. Sed æqui patriſfamilias modus eſt annonæ:cuiuſq; āni utilitate. Id peræque lucroſiſſimū. Reliqua de uinis affatim dicta ſunt. Item uindemia facta oliuam eſſe rapiendam. Et quæ ad oleum pertinent: quæq; a uergiliarum occaſu agi debent.

DE Lunari ratione. Ca.xxxii.

His quæ ſunt neceſſaria: adiicientur de luna uentiſq; & præſagiis: ut ſit tota ſyderalis ratio perfecta. Nanq; Virgilius etiā in numeros lunæ quædā digerēda putauit:Democriti ſecutus oſtentationem. Nos legum utilitas:quæ in toto opere: in hac quoq; mouet parte. Omnia quæ cæduntur:carpunt᷑:tunduntur innocentius decreſcente luna:q̄ creſcente fiunt. Stercus niſi decreſcente luna:ne tangito. Maxīe aūt intermenſtrua dimidiaque ſtercorato. Verres: iuuencos:arietes hædos:decreſcente luna caſtrato. Oua luna noua ſupponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arborum radices luna plena operito. Humidis locis interlunio ſerito: & circa interlunium quatriduo. Ventilari quoq; frumenta:ac legumina: & condi circa extremam lunam iubent. Seminaria cum luna ſupra terram ſit fieri. Calcari muſta cū luna ſub terra. Item materies cædi:quæq; alia locis ſuis diximus:neq; facilior eſt obſeruatio:ac iam dicta a nobis ſecundo uolumine:ſed quod intelligere uel ruſtici poſſit. Quotiēs ab occidēte ſole cernit᷑: prioribuſq; noctis horis lucebit:creſcēs erit. Et oculis dimidiata iudicabitur. Cum uero occidente ſole orietur ex aduerſo: ita ut pariter aſpiciant᷑: tunc erit plenilunium. Quotiens ab ortu ſolis oritur:prioribuſq; noctis horis detrahet lumē:& in diurnas extendet:decreſcens erit. Iterūq; dimidia. In coitu uero: quod interlunium uocāt:cum apparere deſierit. Supra terras autem erit: quamdiu & ſol. Interlunio:& prima tota die:ſecūda hora noctis:uno diſtante ſicilico:ac deīde tertia: uſq; ad quintamdecimam multiplicatis horarum iiſdem portionibus:quintadecima tota ſupra terras noctu erit: eademq; ſub terris tota die.xvi.ad primæ horæ nocturnæ dextātem ſicilicum ſub terra aget:eaſdēq; portiones horarū per ſingulos dies adiicit: uſq; ad interlunium.& q̄tum primis partibus noctis detraxerit:quod ſub terris agat: tātūdem nouiſſimis ex die adiiciet ſup terram. Alternis autē menſibus.xxx.implebit numeros. Alternis uero detrahet ſingulos. Hæc erit ratio lunaris.

DE Ventorum ratione. Ca.xxxiii.

Ventorū paulo ſcrupuloſior obſeruatio. Solis ortu:quocūq; libeat die:ſtātibus hora diei ſexta:ſic ut ortum eum a ſiniſtro humero habeant: contra mediam faciem meridies:a uertice ſeptentrio erit:qui ita limes per agrum currit:cardo appellatur. Circumagi deinde melius eſt:ut umbram ſuam quiſq; cernat:alioquin poſt

hoīnē erit. Ergo pmutatis lateribus: ut ortus illius diei a dextro humero fiat: occaſus a ſiniſtro: tunc erit hora ſexta: cum minima umbra contra mediū fiat hominem. Per huius mediam lōgitudinem duci ſarculo ſulcum: uel cinere lineā: uerbi gratia: pedū .xx. conueniet. mediāq; mēſurā: hoc eſt in decimo pede circūſcribi circulo paruo: q uocet umbilicus. quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uentus ſeptentrionalis. Illo tibi putator arborum plagæ nec ſpectēt: neue arbuſta: uineaue niſi in africa: cyrenis: ægypto. Illinc flante ne arato: quæq; alia præcepimus. Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiem ſpectans: hæc uentū auſtrū dabit: quē a græcis notum diximus uocari. Illinc flatu ueniēte: materiā uineāq; agricola ne tractes. Humidus aut æſtuoſus italiæ eſt. Africæ quidem incendia cum ſerenitate affert. In hunc italiæ palmites ſpectent: ſed non plagæ arborum uitiumue. Hūc oliueti metator: uergiliaꝝ q̄triduo. Hunc caueat inſitor calamis: gemmiſq; inoculator. De ipſa regionis eius ora præmonuiſſe conueniet. Frondem medio die arborator ne cædito. Cum meridiem adeſſe ſenties paſtor: æſtat: contrahente ſe umbra: pecudem a ſole in opaca cogito. Cum æſtate paſces: in occidentem ſpecta ante meridiem: poſt meridiem in oriētem. Aliter noxium: ſicut hyeme: & uere in rorulentum duceres. Nec contra ſeptentrionē paueris ſupradictum. Clodunt ita: lippiuntue ab afflatu: & aluo cita pereunt. Qui fœminas concipi uoles: in hunc uentum ſpectantes iniri cogito.

DE Limitatione agrorum. Capitulum .xxxiiii.

DIximus: ut in media linea deſignaretur umbilicus. Per hunc mediū tranſuerſa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali: ad occaſum æquinoctialem. Et limes qui ita ſecabit agrum: decumanus uocabitur. Ducant̄ deinde aliæ duæ lineæ: inde his olbiquæ: ita ut a ſeptentrionis dextera: leuaq; ad auſtri dextram ac leuā deſcēdāt. Omnes per eundem currant umbilicum. Omnes inter ſe pares ſint: ōniū interualla paria. Quæ ratio ſemel in quoq; agro ineunda erit: uel ſæpius: ſi libeat: ita uite ligno facienda: regulis paribus ī tympanū exiguū: ſed circinatū adactis. Ratione qua doceo occurrendū ingeniis quoq; imperitorum eſt. Meridiem excuti placet: quoniā ſemper eſt idem. Sol autē quottidie ex alio cæli momēto q̄ pridie oritur. Ne quis forte ad exortū capiendā putet lineam. Ita cæli exacta parte: quod fuerit lineæ caput ſeptētrioni proximū: a parte exortiua ſolſtitialē habebit exortum: hoc eſt longiſſimi diei: uētūq; aquilonem: boream a græcis dictum. In hunc ponito arbores: uiteſq;. Sed hoc flante ne arato. Frugē ne ſerito. Semen ne iacito. Præſtringit enim atq; percellit hic radices arborū: quas poſiturus afferes. Præmonitus eſto. Alia robuſtis proſūt: alia īfātibus. Nec ſū oblitus in hac parte uentū a græcis poni: quē cæciā uocāt. Sed idē Ariſtoteles uir immenſæ ſubtilitatis: qui idipſum fecit: rationem conuexitatis mundi reddit: qa contrarius aquilo africo flat. Nec tamen eum toto anno in prædictis timet agricola. Mollit ſydera æſtate media: mutatq; nomen: & eteſias uocatur. Ergo cum frigidum ſenties: caueto. Ac quacūq; aquilo prædicitur. Tanto pernicioſior ſeptentrio eſt. In hūc aſiæ: græciæ: hiſpaniæ: maritimæ: italiæ: cāpaniæ: apuliæ arbuſta: uineæq; ſpectāt. Qui mares cōcipi uoles: in hunc paſcito: ut ſic in eundem ineāt. Ex aduerſo aqlonis ab occaſu brumali africus: quem græci lyba uocant. In hunc a coitu: cum ſe pecus circūegerit: fœminas conceptas eſſe ſcito. Tertia a ſeptentrione linea: quam p latitudinē umbræ duximus: & decumanam uocamus: exortū habebit æquinoctialē: uentumq; ſubſolanū a græcis apeliotē dictū. In hūc ſalubribus locis uillæ: uineæq; ſpectēt. Ipſe leniter pluuius: tamen eſt ſiccior fauonio. Ex aduerſo eius ab æquinoctiali occaſu: zephyrus a græcis nominatur. In hunc ſpectare oliueta Cato iuſſit. Hic uer īchoat: aperitq; terras: tenui frigore ſaluber. Hic uites putandi: frugeſq; curandi: arbores ſerendi: poma inſerēdi: oleas tractandi ius dabit. afflatuq; nutricum exercebit. Quarta a ſeptentrione linea: eadem auſtro ab exortiua parte proxima: brumalē habebit exortū uentumq; uulturnum: eurum a græcis dictum: ſicciorem & ipſum: tepidioremq;. In

hunc apiaria:& uineæ italiæ galliarumq; ſpectare debent. Ex aduerſo uulturni flabit
chorus:ab occaſu ſolſtitiali & occidētali latere ſeptentrionis: a græcis dictus argeſtes:
ex frigidiſſimis & ipſe:ſicut omnes qui a ſeptentrionis parte ſpirant. hic & grādines
īfert. cauendus et ipſe:non ſecus ac ſeptentrio. Vulturnus ſi a ſerena cæli parte cœpit
flare:non durabit in noctem. At ubi ſubſolanus in maiorem partē noctis extenditur:
qſqs erit uentus:ſi feruidus ſentiet̃:pluribus diebus permanebit. Aqlonē prænuntiat
terra ſicceſcens. Sed roreſcens repente:auſtrū immiſcet humeſcens in rore occulto.

❡ Prognoſtica tempeſtatum. ❡ Ca. xxxv.

ETenim prædicta ratione uentorū:ne ſæpius eadem dicantur:tranſire conuenit
ad reliq̄ tēpeſtatū præſagia. quoniā & hoc placuiſſe Virgilio magnope uideo.
Siquidē in ipſam meſſem ſæpe concurrere prælia uentorū damnoſa īperitis refert.
Tradunt enim eundem Democritū: metente fratre eius Damaſo ardentiſſimo æſtu:
oraſſe ut reliquæ ſegeti parceret:raperetq; deſecta ſub tectum:paucis mox horis ſæuo
hymbre uaticinatione approbata. Quīimmo & arūdinem non niſi impendente plu-
uia ſeri iubent:et fruges inſecuturo hymbre. Quamobrem & hæc breuiter cōtīgemus:
ſcrutati maxime pertinentia. Primumq; a ſole capiemus præſagia. Purus oriens:atq;
non feruens:ſerenum diem nuntiat. At hybernam pallidus grandinem. Si & occidit
pridie ſerenus:& oritur:tāto certior fides ſerenitatis. Concauus oriens pluuias prædi-
cit. Item uentos:cum ante exorientem eum nubes rubeſcūt. Quod ſi & nigræ rubēti-
bus interuenerint:& pluuias. Cum orientis atq; occidentis radii rubent:coire pluuias.
Si circa occidentem rubeſcunt nubes:ſerenitatem futuræ diei ſpondent. Si in exortu
ſpargentur:partim ad auſtrum:partim ad aquilonē:pura circa eum ſerenitas ſit licet:
pluuiam tamen uentoſq; ſignificabunt. Si in ortu:aut in occaſu contracti cernētur
radii hymbrem. Si in occaſu eius pluet: aut radii in ſe nubem trahent: aſperam in
proximum diem ſignificabūt tempeſtatem. Cum oriente radii nō illuſtres eminebūt:
quāuis circundati nube non ſint:pluuiam portendent. Si ante exortū nubes globa-
buntur:hyemem aſperā denuntiabūt. Si ab exortu repellent̃:& ad occaſum abibunt:
ſerenitatem. Si nubes ſolē circūcludēt:quāto minus luminis relīquēt:tāto turbidior
tēpeſtas erit. Si uero etiā duplex orbis fuerit:eo atrocior. Quod ſi in exortu fiet ita:
ut rubeſcant nubes:maxima oſtendetur tempeſtas. Si non abibunt:ſed incūbent:a
quocūq; uento fuerint:eū portendēt. Si a meridie:& hymbrem. Si oriens cinget̃ orbe:
ex qua pte is ſe aperit:expectet̃ uentus. Si totus defluxerit æqualiter ſerenitatē dabit.
Si in exortu lōge radios per nubes porriget:& medius erit īanis pluuiam ſignificabit.
Si ante ortū radii ſe oſtendent aquam & uentū. Si circa occidentem cādidus circulus
erit notis:leuem tempeſtatem. Si nebula:uehementiorem. Si cadente ſole:uentū. Si
ater circulus fuerit:ex qua regione is eruperit:uentum magnum. Proxima ſunt iure
lunæ præſagia. Quartam eam maxime obſeruat ægyptus. Si ſplendens exorta puro
nitore fulſerit:ſerenitatem. Si rubicunda:uentos. Si nigra:pluuias portendere credit̃.
In quinta cornua eius obtuſa:pluuiam. Erecta & infeſta uentos ſemper ſignificant.
Quarta tamen maxime. Cornu eius ſeptentrionale acuminatū atq; rigidū:illū præ-
ſagit uētum. Inferius auſtrum. Vtraq; recta: noctem uentoſam. Si q̄rtū orbis rutilus
cinget:uentos & hymbres præmonebit. Apud Varronē ita eſt. Si quarto die luna erit
directa:magnam tempeſtatem in mari præſagiet:niſi ſi coronam circa ſe habebit &
eam ſinceram:quoniam illo modo non ante plenam lunam hyemandum oſtendit.
Si plenilunio per dimidium pura erit:dies ſerenos ſignificabit. Si rutila:uentos. Ni-
greſcens:hymbres. Si caligo orbis nubē incluſerit:uentos qua ſe ruperint. Si gemini
orbes cinxerint:maiorem tempeſtatem. Et magis ſi tres erunt:aut nigri:aut īterrupti:
atq; diſtracti. Naſcens luna ſi cornu ſuperiore obatro ſurget:pluuias decreſcēs dabit.
Si inferiore ante plenilunium. Si in media nigritia illa fuerit:hymbrē in plenilunio:
Si plena circa ſe habebit orbem:ex q̄ parte is maxīe ſplēdebit:ex ea uentū oſtendet.

Si in ortum cornua craſſiora fuerint:horridam tempeſtatem. Si ante quartam non apparuerit uento fauonio flante:hyemalis toto mēſe erit. Si.xvi.uehementius flāmea apparuerit:aſperas tempeſtates præſagiet. Sunt & ipſius lunæ octo articuli:quotiēs in angulos ſolis incidit:pleriſq; inter eos tantū obſeruantibus præſagia eius. hoc eſt tertia.vii.xi.xv.xix.xxiii.xxvii.& interlunium. Tertio loco ſtellarum obſeruationem eſſe oportet. Diſcurrere eæ uidētur interdū:uentiq; protinus ſequunť in quaꝝ parte ita præſagauere. Cælum cum æqualiter totum erit ſplendidū articulis temporū quos propoſuimus: autūnum ſerenum præſagabunt & frigidū. Si uer et æſtas non ſine riguo aliquo trāſierint:autūnum ſerenū & denſū:minuſq; uentoſū facient. Autūni ſerenitas uentoſam hyemem facit. Cum repente ſtellarum fulgor obumbrať:uti neq; nubilo neq; caligine fluitans:graues denūtianť tempeſtates. Si uolitare plures ſtellæ uidebunť:quo feruntur albeſcentes:uentos ex iis partibus nuntiant. Ac ſi circa pure ſtabunt certos. Si id in partibus pluribus fiet:inconſtantes uentos effūdēt. Si ſtellaꝝ errantium aliquā orbes incluſerint hymbres. Sunt in ſigno cancri duæ ſtellæ paruæ aſelli appellatæ:exiguū inter illas ſpatiū optinente nubecula:quā præſepia appellāt. Hæc cū cælo ſereno apparere deſierit: atrox hyems ſequiť. Si alteram eaꝝ aqloniam caligo abſtulerit:auſter ſæuit. Si auſtrinam aquilo. Arquus cū ſunt duplices:pluuias nuntiant. A pluuiis ſerenitatem non perīde certam. Circuli noui circa ſydera aliqua pluuiam. Cum æſtate uehementius tonuerit:q̄ fulſerit: uentos ea parte denuntiat. Ecōtra ſi minus tonuerit:hymbrem. Cum ſereno cælo fulget:pluuiæ erūt & tonitrua & hyemabit. Atrociſſime autem cum ex omnibus quattuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tantum:in poſteꝝ diem aquā portendit. Cum a ſeptentrione uētū. Cum ab auſtro uel choro aut fauonio nocte ſerena fulgurauerit: uentum & hymbrē ex iiſdem regionibus demonſtrabit. Tonitrua matutina uētum ſignificant. Hymbrē meridiana. Nubes cum ſereno cælo ferunť: a quacūq; parte id fiet: expectenť uenti. Si eodē loco globabūť:appropinquāte ſole diſcutientur. Et hoc ſi ab aquilone fiat: uentos: ſi ab auſtro:hymbres portendēt. Sole occidente ſi ex utraq; parte eius cælū patet:tempeſtatē ſignificabunt. Vehementius atræ ab oriente in noctē aquā mināť. Ab occidente in poſterum diem. Si nubes ut uellera lanæ ſpargenť multæ ab oriente: aquā in triduū præſagient. Cū in cacuminibus montium nubes conſident hyemabit. Si cacumina pura fient:diſſerenabit. Nube grauida cādicāte quod uocāt tempeſtatē albam:grādo imminebit. Cælo quāuis ſereno nubecula quāuis parua uētū ꝓcelloſū dabit. Nebulæ e mōtibus deſcēdentes:aut cælo cadentes:uel in uallibus ſedētes: ſerenitatem promittunt. Ab his terreni ignes proxime ſignificant. Palladi nāq; murmurantesq;:tempeſtatum nūtii ſentiūtur. Pluuiæ etiā ſi in lucernis fungi. Si f[illegible]xuoſe uolitet flamma:uentum. Et lumina cum præ ſe flammas elidunt:aut uix accēdūtur. Item cum in eo pendentes coaceruātur ſcintillæ: uel cum tollentibus ollas carbo adhæreſcit:aut cum contentus ignis e ſe fauillam diſcutit:ſcintillamue emittit: uel cū cinis in foco concreſcit:& cum carbo uehementer perlucet. Eſt & aquarū ſignificatio. Mare ſi in tranquillo portu a curſu ſtabit:& murmurauerit intra ſe:uentū prædicit. Si idētidem: & hyemem & hymbrem. Littoris ripæq; ſi reſonabunt tranquilla:aſperā tempeſtatem. Item maris ipſius trāquillus ſonitus ſpumæue diſperſæ aut aquæ bullantes. Pulmones marini in pelago:plurimum dierum hyemem portendunt. Sæpe & ſilentio intumeſcit:flatuq; altius ſolito iam intra ſe eſſe uentos fatetur. Equidem & montium ſonitus nemorumq; mugitus prædicunt. Et ſine aura quæ ſentiatur folia ludentia. Lanugo populi aut ſpinæ uolitans. Aquiſq; pluma innatans. Atq; etiam in campis tempeſtatem uenturam præcedens ſuus fragor:& cæli quidem murmur non dubiam habet ſignificationem. Præſagiunt & animalia. Delphini tranquillo mari laſciuiētes flatum ex qua ueniūt parte. Item ſpargētes aquam. Item turbātes tranqllitatem. Lolligo uolitans. Conchæ adhæreſcentes. Echini affligentes ſeſe:aut harena

ſaburrãtes tẽpeſtatis ſigna ſunt. Ranæ quoq; ultra ſolitũ uocales. Et fulicæ matutino
clangore. Item mergi anateſq; pennas roſtro purgantes: uentum Cæteræq; aquaticæ
aues cõcurſãtes. Grues in mediterranea feſtinantes. Mergi maria aut ſtagna fugiẽtes.
Grues ſilentio per ſublime uolantes ſerenitatem. Sic noctua in hymbre garrula. at ſe-
reno tempeſtaté. Coruiq; ſígultu quodam latrãtes: ſeq; concutientes: ſi continuabũt:
uentos. ſi uero carptim uocem reſorbebũt: uentoſũ hymbrem. Graculi ſero a pabulis
recedẽtes: hyemem. Et albæ aues cum congregabunt᷑. Et cũ terreſtres uolucres contra
aquã clangores dabũt: perfũdentes ſeſe. Sed maxime cornix. Hirũdo tam iuxta aquã
uolitans ut pẽna ſæpe percutiat. Quæq; in arboribus habitãt: fugitãtes in nidis ſuis.
Et anſeres continuo clãgore intempeſtiui. Ardea in mediis arenis triſtis. Nec mirum
aq̃ticas: aut in totũ uolucres præſagia aeris ſẽtire. Pecora exultãtia & ĩdecora laſciuia
ludẽtia eandem ſignificationem habent. Et boues cælũ olfactantes: ſeq; lãbẽtes cõtra
pilum. Turpeſq; porci alienos ſibi manipulos fœni lacerãtes. Segniterq; & cõtra in-
duſtriam ſuã formicæ abſconditæ concurſantes aut progerentes oua. Item uermes
terreni erumpentes. Trifolium quoq; inhorreſcere: & folia contra tempeſtatem ſub-
rigere certum eſt. Necnõ & in cõuiuiis menſiſq; noſtris uaſa: quibus eſculẽtũ addit᷑:
ſudorem repoſitoriis linquentia diras tempeſtates prænũtiant.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVSNONVS. PROOEMIVM: IN QVO LINI NATVRA CONTINETVR ET MIRABILIA.

VYDERVM QVOQVE TEMPESTA-
tumque ratio uel imperitis facili atque indubi-
tato modo monſtrata eſt. Verũ q̃a intelligẽtĩbus
non minus conferunt rura deprehendendo cælo
q̃ ſyderalis ſcientia: Agro colendo proximam
multi hortorꝶ curam fecere. Nobis non protinus
tranſire ad iſta tempeſtiuũ uidetur. Miramurq;
quoſdã ſcientiæ gratia eruditionis ſuæ gloriã ex
his petentes tam multa præteriſſe: nulla mẽtione
habita tot rerum ſponte curaue prouenientium:
præſertim cũ pleriſq; earum precio uſuq; uitæ
maior etiã q̃ frugibus perhibeat᷑ auctoritas. Atq;
ut a cõfeſſis ordiamur utilitatibus quæq; nõ ſolũ
terras omnes: uerum etiam maria repleuere: ſerit᷑: ac dici neq; inter fruges neq; inter
hortenſia poteſt linum. Sed in qua non occurrere uitæ parte? Quod ue miraculum
maius. Herbam eſſe quæ admoueat ægyptũ italiæ: ĩtantum ut Galerius a freto ſiciliæ
alexandriam ſeptima die peruenerit. Babillus ſexta: ãbo præfecti. Aeſtate uero proxĩa
Valerius Marianus ex prætoriis ſenatoribus a puteolis nono die leniſſĩo flatu. Her-
bã eſſe quæ gadis Herculis colũnas ſeptimo die hoſtiam afferat: et citeriorẽ hiſpaniã
quarto: prouinciam narbonenſem tertio: africam altero. quod etiã molliſſimo flatu
contingit. C. Flacco legato Vibii Criſpi procõſulis. Audax uita ſcelerum plena aliq̃d
ſeri: ut uentos procellaſq; recipiat. Et parꝶ eſſe fluctibus ſolis uehi. Iam uero nec uela
ſatis eſſe maiora nauigiis. Sed quãuis amplitudini antẽnarum ſingulæ arbores ſuffi-
ciant: ſuper eas tamẽ addi uelorum alia uela. Præterq; alia in proris & alia ĩ pupibus
pandi ac tot modis prouocari mortem. Deniq; tam paruo ſemine naſci: quod orbem
terrarꝶ ultro citroq; portet: tam gracili auena tã non alte a terra tolli: neq; id uiribus
ſuis necti: ſed paſſũ tuſumq;: & in molliciem lanæ coactum iniuria naturæ: ac ſũma
audacia: & quo peruenire nulla execratio ſufficit contra inuentorem dictũ ſuo loco a

nobis:cui ſatis non fuit hominem in terra mori:niſi periret & inſepultus. At nos priore libro hymbres & flatus cauendos frugum cauſa uictuſq; præmonebamus. Ecce ſeritur hominis manu:metitur eiuſdem hominis ingenio quod uētos in mari optet. Præterea ut ſciamus fauiſſe pœnas:nihil gignitur facilius. Vt ſētiamus nolēte id fieri natura:urit agrum:deterioremq; ipſum facit.

¶ DE Lini ſatione:& generibus eius:& quomō pficiatur:& de mappis:& lino non ardente:& quando primum in theatris uela. ¶ Ca. i.

SEritur ſabuloſis locis maxime:unoq; ſulco:nec magis feſtinat aliud. Vere ſatū æſtate uellitur. & hanc quoq; terræ iniuriā facit. Ignoſcat tamē aliquis ægypto ſerēti:ut arabiæ indiæq; merces apportet. Ita ne & galliæ cenſent̄ hoc reditu? Mōteſq; mari oppoſitos eſſe non eſt ſatis:& a latere oceani obſtare ipſum quod uocant īane. Cadurci:caleti:ruteni:bituriges:ultimique hominum exiſtimati morini: immo uero galliæ uniuerſæ uela texunt. Iam quidem & tranſrhenani hoſtes. Nec pulchriorem aliam ueſtem eorum fœminæ nouere. Qua ammonitione ſuccurrit: quod. M. Varro tradit ī ſerranorum familia gentilitiū eſſe fœminas linea ueſte non uti. In germania autem defoſſi & ſub terra id opus agunt. Similiter in italia ratione alia. Nam inter padum ticinumq; amnes:ſubiacent abiterna. In europa lino palma ſecunda. In uicino enim halionis capeſſunt retouina. Et in æmilia uia fauentina candore. Halionis ſemper crudis fauētina præferuntur. Retouinis tenuitas ſumma denſitaſq;. Candor æque ut fauentinis:ſed lanugo nulla. quod apud alios gratiam:apud alios offēſionē habet. Neruoſitas filo æqualior pene q̄ coroneis: tinnituſq; cum dente libeat experiri. Ideo duplex q̄ cæteris precium. Et hiſpania citerior habet ſplendorem lini præcipuū torrētis:in quo politur natura:qui aluit terraconem. Et tenuitas mira ibi primū carbaſis repertis. Nam dudum ex eadem hiſpania zoelicum uenit in italiam plagis utiliſſimum. Ciuitas ea gallaciæ & oceano propinqua. Eſt ſua gloria & Cumano in campania ad piſcium & alitum capturam. Eadem & plagis materia. Neque enim minores cunctis animalibus inſidias q̄ nobiſmetipſis lino tendimus. Sed cumanæ plagæ concidunt apros:& hæ caſſeſue aſperi ferri aciem conuincunt. Vidimuſq; iam tantæ tenuitatis:ut anulū hominis cū epidromibus tranſirent:uno portante multitudinem qua pſaltus cīgerētur. Nec id maxime mirū:ſed ſigula eaꝝ ſtamina cēteno quinquageno filo conſtare:ſicut paulo āte Iulio Lupo q in præfectura ægypti obiit. Mirentur hoc ignorantes in ægyptii quondam regis:quē Amaſyn uocant: thorace in rhodiorū inſula oſtendi in templo Mineruæ. ccc. lxv. filis ſingula fila cōſtare. Quod exemplum per ſe expertum nuper romæ prodidit Mutianus ter conſul:paruaſq; iam reliquias eius ſupereſſe:hac experientiū iniuria. Italia & pelignis etiamnum linis honorem habet:ſed fullonum tantum in uſu. Nullum eſt candidius lanæue ſimilius: ſicut in culcitris præcipuam gloriam cadurci optinent. Galliarum hoc ad tormenta pariter inuentum. Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione ſtramenti. Aegypto lino minimū firmitatis:plurimum lucri. Quattuor ibi genera tainicium:ac pelusiacū:buticū:tentiriticum:cum regionum nominibus:in quibus naſcūt̄. Supior pars ægypti in arabia uergens gignit fruticem:quem aliqui goſſipion uocant. Plures xylon:& ideo lina īde facta xylina. paruulus eſt:ſimileq; barbatæ nucis defert fructū. cuius in exteriore bombice lanugo netur. Nec ulla ſunt eis in candore molliciaue præferenda. Veſtes īde ſacerdotibus ægypti gratiſſimæ. Quartū genus orthominum appellant. Fit e paluſtri uelut arundine duntaxat pannicula eius. Aſia geniſta facit lina ad retia præcipua:in piſcando durantia frutice madefacto. x. diebus. Aethiopes indiq; e malis. Arabes cucurbitis in arboribus ut diximus geniſtis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur:intumeſcente ſemine:aut colore flaueſcente. Tunc euulſum:& ī faſciculos manuales colligatum ſiccatur in ſole pendens:conuerſis ſuperne radicibus uno die: mox quinq; aliis in contrarium inter ſe uerſis faſcium

cacuminibus ut ſemẽ in mediũ cadat. Inter medicamina huic uis:& in quodã ruſtico
ac prædulci italiæ tranſpadanæ cibo: ſed iam pridem ſacrorũ tãtũ gratia. Deĩde poſt
meſſẽ triticeã uirgæ ipſæ mergunt' in aquã ſolibus tepefactã: põdere aliquo depreſſæ.
nulli enĩ leuitas maior. Maceratas indicio eſt mẽbrana laxatior. iterumq; uniuerſæ ut
prius ſole ſiccãt'. mox arefactæ ĩ ſaxo tũdũt' ſtippario malleo. Quod proximũ cortici
fuit: ſtuppa appellat': deterioris lini: lucernarũ fere luminibus aptior. Et ipſa tamen
pectit' ferreis ahenis: donec õnis mẽbrana decorticet'. Medullæ numeroſior diſtĩctio:
cãdore: mollitia. Linũq; nere & uiris decoꝝ ẽ. Cortices quoq; decuſſi clibanis & furnis
præbẽt uſũ. Ars depectẽdi digerẽdiq;. Iuſtũ eſt e quĩquagenis faſciũ libris qnas denas
carminari. Iteꝝ deĩde in filo politur illiſũ crebro in ſilice ex aqua. tectũq; rurſus tun-
dit' clauis: ſemper iniuria melius. Inuentũ iam eſt etiã quod ignibus nõ abſumeret'.
Viuũ id uocãt: ardẽteſq; in focis conuiuiorũ ex eo uidimus mappas ſordibus exuſtis
ſplẽdeſcentes igni magis: q̃ poſſẽt aqs. Regum ĩde funebres tunicæ corporis fauillã
ab reliquo ſeparãt cinere. Naſcit' ĩ deſertis aduſtiſq; ſole ĩdiæ: ubi nõ cadũt hymbres:
inter diras ſerpẽtes. aſſueſcitq; uiuere ardendo. Rarũ inuentu: difficile textu: propter
breuitatem. Ruffus de cætero colos ſplendeſcit igni. Cum inuentum ẽ: æquat precia
excellentium margaritarum. Vocatur autẽ a græcis aſueſtinũ ex argumento naturæ.
Anaxilaus auctor ẽ: lintheo eo circũdatã arborẽ: ſurdis ictibus & q nõ exaudiãt': cædi.
Ergo huic lino prĩcipatus ĩ toto orbe: proxĩus byſſino: mulieꝝ maxĩe deliciis circa elĩ
in achaia genito: q̃ternis denariis ſtipula eius permutata quondã ut auri. Repertaq;
lintheorũ lanugo e uillis nauiũ maritimarũ maxime in magno uſu medicinæ eſt. &
cinis ſpondii uim habet. Eſt & inter papauera genus quoddã: quo candorem lintea
præcipuum trahunt. Tentatum eſt tingi linũ quoq; & ueſtium inſaniã accipere in
Alexãdri Magni primũ claſſibus indo amne nauigãtis: cum duces eius ac præfecti in
certamine quodam uariaſſent inſignia nauiũ. Stupuerũtq; littora flatu uerſicoloria
ſplendente. Velo purpureo ad accium cũ. M. Antonio Cleopatra uenit: eodẽq; effu-
git. Hoc fuit imperatoriæ nauis inſigne. Poſtea in theatris tãtũ umbrã fecere: quod
primus omniũ inuenit. Q. Catulus cum capitolium dedicaret. Carbaſina deĩde uela
primus ĩ theatro duxiſſe tradit' Lentulus Spĩter apollinaribus ludis. Mox Cæſar dic-
tator totum forum romanum intexit. uiamq; ſacram ab domo ſua ac cliuum uſq; in
capitolium. quod murmure ipſo gladiatorio mirabilius uiſũ tradunt. Deinde & ſine
ludis Marcellus: Octauia ſorore Auguſti genitus in ædilitate ſua auunculo. xi. con-
ſule. kalend. auguſti uelis forũ inũbrauit: ut ſalubrius litigantes cõſiſterent. Quantũ
mutatis moribus Catonis cẽſorii: qui ſternẽdũ quoq; forũ muricibus cẽſuerat. Vela
nuper colore cæli ſtellata per rudentes terræ etiam in amphiteatris prĩcipis Neronis
rubent in cauis ædium: & muſcũ ac ſolem defendũt. Cætero manſit candori pertinax
gratia. Honor etiam & troiano bello. Cur enin non & præliis interſit: ut naufragiis?
Thoracibus lineis: paucos tñ pugnaſſe teſtis ẽ Homerus. Hinc fuiſſe & nauiũ arma-
mẽta apud eũdẽ ĩterpretati ſũt eruditiores: quoniã cũ ſparta dixit: ſignificauerit ſata.

¶ DE ſparti natura: & quando primum uſus eius: & quomodo perficiatur: & quæ
ſine radice naſcantur & uiuant. ¶ Capitulum ſecũdũ.

SParti quidẽ uſus multa poſt ſæcula cœptus ẽ. Nec ãte pœnoꝝ arma: quæ primũ
hiſpaniæ ĩtulerĩt. Herba & hæc ſpõte naſcẽs & quæ nõ queat ſeri. iũcuſq; ꝓprie
aridi ſoli uni terræ dato uitio. Nanq; id malũ telluris eſt: nec aliud ibi ſeri aut naſci
poteſt. In africa exiguum & inutile gignitur: chartagineñ hiſpaniæ citerioris portio.
Nec hæc tota: ſed quatinus parit mõtes quoq; ſparto operit. Hĩc ſtrata ruſticis eoꝝ.
hinc ignes faceſq;. hinc calceamina & paſtorum ueſtis: animalibus noxium: præterq̃
cacuminũ teneritate. Ad reliquos uſus laborioſe euellit'. Ocreatis cruribus: mãibuſq;
tectis manicis cõuolutum oſſeis ligneiſue conamentis. Nunc iam in hyemem uix: fa-
cillime tñ ab idibus maiis ĩ iunias. hoc maturitatis tempus. Vulſum faſcibus ĩ aceruo

adunatum biduo tertio reſolutum. Spargitur in ſole: ſiccaturq;.& rurſus in faſcibus reddit ſub tecta. Poſtea maceratur aqua marina optime: ſed & dulci ſi marina deſit. Siccatumque ſole iterum rigatur: ſi repente urgeat deſiderium. ꝑfuſũ calida in folio: ac ſiccatũ ſtans cõpẽdiũ operæ fatetur. Hoc aũt tũdit᷑: ut fiat utile præcipue in aquis: mariq; inuictũ. In ſicco præferũt e canabi funes. Et ſpartũ alitur etiã diuerſũ: ueluti nataliũ ſit ĩpenſa. Eſt qdẽ eius natura interpolis. Rurſuſq; q̄ libeat uetuſtum nouo miſcet᷑. Veruntamen cõplectetur animo: qui uolet miraculũ æſtimare: quãto ſit in uſu õnibus terris nauiũ armamentis: machinis ædificationum: aliiſq; deſideriis uitæ. Ad hos omnes uſuſq; ſufficiant minus. xxx. paſſuum in latitudinem. A littore carthaginis nouæ: minuſq; in longitudine eſſe reperientur. Longius enim uehi ĩpendia prohibent. Iunco græcos ad funes uſos nomini credamus: quo herbã eã appellãt. Poſtea palmarum foliis phyllyraq; manifeſtum eſt. Et inde tranſlatũ a pœnis ſparti uſum perq̄ſimile eſt ueri. Theophraſtus auctor eſt: eſſe bulbi genus circa ripas ãniũ naſcens: cuius inter ſũmũ corticẽ: eamq; partem qua ueſcũtur: eſſe laneã naturam ex qua mapalia: ueſteſq; quõdã conficiebantur. Sed neq; regionẽ ĩ qua id fiat: neq; qcq̄ diligentius: præterq̄ eriophoron id appellari in exemplaribus: quæ equidem ĩueneri: tradit. Neq; omnino ullam mentionem habet bulbi generũ circa ripas amnium naſcẽtis. cuius inter ſummum corticem eãq; partem: qua ueſcũt᷑: ſemper habet ſpartũ. Cuncta cura magna perſecutus. cccc. xc. ãnis ante nos: ut alio iam loco diximus: quo apparet poſt id temporis ſpatiũ in uſum ueniſſe ſpartũ. Et quoniã a miraculis rerũ cœpimus ſequemur eorũ ordinẽ: in quibus uel maximum eſt aliq̄d naſci: aut uiuere ſine ulla radice. Tubera uocãtur hæc undiq; terra circũdata: nulliſq; fibris nixta aut ſaltem capillamẽtis: nec utiq; extuberante loco in quo gignũt᷑: aut rimã agente. Neq; ipſa terræ cohærent. Cortice etiam includũt᷑: ut plane nec terrã eſſe poſſimus dicere: neq; aliud q̄ terræ callũ. Siccis hæc fere & ſabuloſis locis: frutetoſiſq; naſcũt᷑. Excedũt ſæpe magnitudinẽ mali cotonei: etiam librali pondere. Duo eorum genera: harenoſa dentibus ĩimica: & altera ſincera. Diſtinguũt᷑ & colore ruffo nigroq;: & intus cãdido. Laudatiſſima quæ africæ creſcunt. An ne uitium id terræ? Neq; enim aliud intelligi poteſt: malum ne id ea protinus globet᷑ magnitudine qua futuꝝ eſt? Et uiuat ne: an non: haud facile arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi enim ratio cõmunis eſt iis cum ligno. Lartio Licinio prætorio uiro iura reddente in hiſpania carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe: mordenti tuber: ut deprehenſus inde denarius primos dentes ĩflecteret. Quo manifeſtũ erit terræ naturam in ſe globari. Quod certũ eſt ex iis quæ naſcuntur: & ſeri non poſſunt.

¶DE Myſi & tuberibus: de fũgis pezicis: laſerpitio: & magyderi: & rubia: & radicula ¶Ca. iii.

SImile eſt quod in cyrenaica prouincia uocãt myſi: præcipuum ſuauitate: odore ac ſapore: ſed carnoſius. Et quod in trachia cerauniũ. De tuberibus hæc tradũt᷑ peculiariter. Cum fuerĩt hymbres autumnales ac tonitrua crebra: tũc naſci & maxĩe e tonitribus. nec ultra ãnum durare. tenerrima autem uerno eſſe. Quibuſdam locis acceptant᷑ riguis: & ſerũt᷑ ſicut mitylenis. Negant naſci niſi exundatione fluminum inuecto ſemine aptiaris. Eſt autem is locus in quo plurima naſcũt᷑. Aſiæ nobiliſſima circa lampſacũ & alopeconeſum: græciæ uero circa elin. Sunt & in fungoꝝ genere a græcis dicti pezicæ: qui ſine radice aut pediculo naſcuntur. Ab his proximum dicetur auctoritate clariſſimũ laſerpiciũ. quod græci ſilphion uocant: in cyrenaica prouincia reptum: cuius ſuccum uocant laſer. magnificum in uſu medicamentiſq;: & ad põdus argẽtei denarii pẽſũ. Multis iã ãnis in ea terra nõ ĩuenit᷑: quoniã publicani ꝗ paſcua cõducunt: maius ita lucrũ ſentientes depopulant᷑ pecoꝝ pabulo. Vnus aũt caulis nr̃a repertus memoria Neroni principi miſſus eſt. Siquãdo ĩcidit pecus in ſpem naſcẽtis: hoc deprehenditur ſigno: cũ comederit dormiente ꝓtinus: capra & ſternutãte. Diuq; iã nõ aliud ad nos inuehitur: q̄ quod in perſide aut media & armenia naſcitur laſer:

multo infra cyrenaicū. Id quoq; adulteratū gummi : aut ſacopenio : aut faba fracta. Quo minus omittēdum uidetur. C. Valerio. M. Herennio cōſulibus cyrenis aduecta romam publice laſerpitii pondo. xxx. Cæſarē uero dictatorem initio belli ciuilis inter aurum argentumq; protuliſſe ex ærario laſerpitii pōdo. cxi. Id apud auctores græciæ euidentiſſimos inueniſus. Natum hymbre piceo repente madefacta tellure circa heſperidum hortos ſyrtinq; maiorem. vii. annis ante oppidum cyrenaꝝ: quod conditum eſt urbis noſtræ āno. c. xliii. Vim autem illam ꝑ quattuor ſtadiorum ſpatiū in africa ualuiſſe. In ea laſerpitium gigni ſolitum rem feram ac contumacem: & ſi coleretur: in deſerta fugiētem. Radice multa craſſaq;: caule ferulaceo: haud ſimili craſſitudine. Huius folia maſpetum uocabāt: apio maxime ſimilia. Semen erat foliaceū. Folium ipſum uero deciduum. Veſci pecora ſolita: primoq; purgari: mox pingueſcere : carne mirabilē in modū iucunda. Poſt folia amiſſa caule ipſo & homines ueſcebāt decocto aſſo elixoq;. Eorum quoq; corpora. xl. primis diebus purgante a uitiis. Ex his ōnibus ſuccus duobus modis capiebatur: e radice atq; caule. & hæc duo erant nomina rhizias atq; caulias. Vilior ille ac putreſcens radice: cortex niger: & ad mercis adulteria. Succū ipſū in uaſa coniectū admixto furfure ſubinde cōcutiendo ad maturitatē ꝑducebāt: ni ita feciſſent: putreſcentem. Argumētū erat maturitatis color: ſiccitaſq;: ſudore finito. Alii tradunt laſerpitii radicem fuiſſe maiorem cubitali: tuberq; in ea ſuꝑ terrā. Hoc inciſo profluere ſolitum ſuccū ceu lactis ſupernato caule: quē magydarin uocarunt. Folia aurei coloris pro ſemine fuiſſe: cadentia a canis ortu: auſtro flante. Ex iis laſerpitium naſci ſolitum annuo ſpatio & radice & caule conſummentibus ſeſe. Hoc & circūfodi ſolitū ꝓdidere. Nec purgari pecora: ſed ægra ſanari: aut protinus mori. quod in paucis accidere. Perſico Silphio prior opinio congruit. Alteꝝ genus eſt quod magydaris uocatur tenerius: & minus uehemens: ſine ſucco. Quod circa ſyriā naſcit: non proueniens in cyrenaica regione. Gignit & in parnaſo monte copioſum: ꝗbuſdā laſerpitiū uocātibus: perq; ōnia adulteratur rei ſaluberrimæ utiliſſimæq; auctoritas. Ratio ſinceri prīa ī colore modice ruffo: & cū frāgit: cādido ītus: mox trāſlucente gutta aquæ ſaliuaq; liqueſcit. Vſus in multis medicaminibus. Sūt etiamnum duo genera non niſi ſordido nota uulgo: cum quæſtu nullo polleant. In primis rubia tinguēdis lanis & coriis neceſſaria. Laudatiſſima italica: & maxime ſuburbana & omnes pœne prouinciæ ſcatent ea. Sponte prouenit. ſeritq; ſimilitudine eruiliæ. Verum ſpinoſus ei caulis & geniculatus hic eſt ꝗnis circa articulos in orbe foliis. Semē eius rubia eſt. Quot in medicina uſus habet: ſuo dicemus loco. At quæ uocatur radicula : lauandis demū lanis ſuccum habet: mirum quantum conferens cādore: mollitiaq;. Aeq; naſcit ſatiua ubiq;: ſed ſpōte præcipua in aſia: ſyriaq; ſaxoſis & aſperis locis. Trās euphratē tamen laudatiſſima caule ferulaceo tenui: & ipſis cibis indigenarum expetito: & ungenti quicqd ſit: cum quo decoquatur : folio oleæ. Iſatin græci uocant: floret æſtate: grata aſpectu: uerum ſine odore: ſpinoſa: & caule lanuginoſo. Semen ei nullū: radix magna: quæ conciditur ad quem dictum eſt uſum.

¶ DE Hortorū cura & digeſtio terræ naſcentium: præter fruges & frutices. ¶ Ca. iiii.

AB his ſupereſt reuerti ad hortorum curam: & ſuapte natura memorandum. Et quoniā antiꝗtas nihil prius mirata eſt: q̄ & heſperidū hortos: ac regū Adonis & Alcinoi: itemq; penſiles: ſiue illos Semiramis: ſiue aſyriæ rex Cyrus fecerit: de quorū opere alio uolumine dicemus. Romani quidē reges ipſi coluere. Quippe etiā Suꝑbus Tarquinius nuntium illū ſæuum atq; ſāguinarium: filio remiſit ex horto. In. xii. tabulis legum noſtrarum: nuſq̄ nominatur uilla: ſemꝑ in ſignificatione ea hortus. In horti uero ædium. Quā rem comitata eſt: & religio quædam: hortoſq; & fores tantū contra inuidentium faſcinationes dicari uidemus. In remedio ſaturnica ſigna quanq̄ hortos tutelæ Veneris aſſignante Plauto. Iam quidem hortorum nomine ī ipſa urbe delitias: agros: uillaſq; poſſidēt. Prīus hoc īſtituit athenis Epicurus hortoꝝ magiſter.

Vſq; ad eum moris nō fuerat in oppidis haberi rura. Romæ quidē per ſe hortus: ager pauperis erat. Ex horto plebei macellū: quāto innocētiore uictu. Mergi enim credo in profunda ſatius eſt: & oſtrearum genera naufragio exquiri. Aues ultra phaſidē amnē peti: & fabuloſo quidem terrore tutas: immo ſic precioſiores. Alias in numidia atque æthyopia ī ſepulchris aucupari: aut pugnari cū feris mādi ab eo cupiētē: quod mādat alius. At hercule q̃ uilia hæc: q̃ pata uoluptati ſatietatiq;: niſi eadē quæ ubiq; īdignatio occurreret? Ferēdū ſane fuerit exqſita naſci poma: alia ſapore: alia magnitudine: alia monſtro: pauperibus interdicta. Inueterari uina: ſucciſq; caſtrari. Nec cuiq̃ adeo longā eſſe uitam: ut non ante ſe genita potet. E frugibus quoq; quoddā alimentum excogitaſſe luxuriā: ac medullā tātū earū. ſuperq; piſtrinarū operibus & ex celaturis: uiuere alios pane ꝓcerū: alios uulgi: tot generibus uſq; ad infimam plebē deſcēdēte anima. Etiam ne in herbis diſcrimen inuentum eſt? oluſq; differentiā facere in cibo: etiam uno aſſe uenali? Et in his aliq̃ quoq; ſibi naſci tribus negant: caule intantum ſignato: ut pauperis menſa non capiat. Silueſtres fecerat natura horridos: ut quiſque demeteret paſſī. Ecce altiles ſpectant̃ aſparagi. Et rauēna ternis libris rependit. Heu prodigia uentris: mirum eſſet non licere carduis pecori ueſci: non licet plebei. Aquæ quoq; ſeparant̃. Et ipſa naturæ elementa ui pecuniæ diſcreta ſūt. Hi niues: illi glaciē potant. pœnaſq; montium ī uoluptatem gulæ uertunt. Seruatur algor æſtibus: excogitaturq; ut alienis menſibus nix algeat. Decoquūt alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini ſic: quomodo rerūm naturæ placet. Etiā ne herba aliqua diuitiis tantū paſcit̃? Nemo ſacros auentinoſq; mōtes: & iratæ plebis ſeceſſus circunſpexerit? mons enim certe æq̃bit: quos pecunia ſepauerit. Itaq; hercule nullū macelli uectigal maius fuit romæ clamore plebis incuſantis apud omnes principes: donec remiſſū eſt portorium mercis huius. compertumq; non aliter quæſtuoſius cenſū haberi aut tutius ac minore fortunæ iure cum credatur penſio ea pauperū. Is in ſolo ſponſor eſt: & ſub die redditus: ſuperficieſq; cælo quocunq; gaudēs. Hortorum Cato prædicat callentes. Hinc primū agricolæ exiſtimabant̃ priſci: & ſic ſtatim faciebant iudiciū: num quæ eſſet in domo materfamilias. etenim hæc cura fœminæ dicebatur: ubi indiligēs eſſet hortus: quippe e carnario aut macello uiuendū eſt. Nec cautes ut nunc maxime ꝓbabant: damnātes pulmentaria quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere. Nam carnis deſideria etiam erant in exprobratione. Horti maxime placebant: qa non egerent igni: parcerentq; ligno. expetita res & parata ſemper: unde & acetaria appellabantur. Facilia concoqui nec oneraturo ſenſum cibo: & quæ minime accenderent ad deſiderium panis. Pars eorum ad condimenta pertinens: fatetur non domi uerſuram fieri ſolitam. Atq; non indicium piper quæſitū: quæq; tranſmaria petimus. Iā quoq; in feneſtris ſuis plebs urbana in imagine hortorū quotidiana oculis rura præbebant: anteq̃ præfigi ꝓſpectus ōnis coegit multitudinis innumeræ ſæua latrocinatio. Quāobrem ſit aliquis & his honos: neue auctoritatē rebus uilitas adimat: cū præſertī etiā cognomia procerū inde nata uideamus. Lactucinoſq; in ualeria familia nō puduiſſe appellari: & contingat aliq̃ gratia operi: curæq; noſtræ: Virgilio quoq; cōfeſſo quā ſit difficile uerboꝝ honorē tam paruis perhibere. Hortos uillæ iungendos non eſt dubiū: riguoſq; maxime habendos: ſi cōtingat: profluo amne. ſi minus: e puteo pertica organiſue pneumaticis tollendo: non hauſtu rigando. Solum proſcindendū a fauonio: in autumnū præparandū eſt poſt. xiiii. dies. Iterandumq; ante brumam. Octo iugerum operis palarii iuſtū eſt. Fimum tres pedes alte cū terra miſceri. Areis diſtingui: eaſq; reſupinis puluinorū thoris ambiri ſingulis tramitū ſulcis: qua det̃ acceſſus homini: ſcatebriſq; decurſus. In hortis naſcentium alia bulbo commendant̃: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroque: alia ſemine: alia cortice: alia cute aut chartilagine: alia carne: alia tunicis carnoſis. Aliorum fructus in terra eſt: aliorum & extra: aliorum non niſi extra. Quædā iacent: creſcuntq;: & cucurbitæ: & cucumis. Eadem & pendēt: quāq̃

grauiora multo etiam iis:quæ in arboribus gignunť.Sed cucumis cartilagine.Cortex huic uni maturitate tranſit in lignũ.Terra condũť raphani:napiq;:& rapa:atq; alio modo inulæ:ſiſer:paſtinacæ . Quædã uocauimus ferulacea:ut anetũ maluas.Nanq; tradunt auctores in arabia maluas ſeptimo menſe arboreſcere:baculorũ uſũ præbere exemplo:ſed & arbor & malua in mauritania lixi oppidi æſtuario : ubi heſperidum horti fuiſſe prodũť.cc.paſſibus ab oceano iuxta delubrũ Herculis ãtiquius gaditano ut ferũt.Ipſa altitudinis pedes.xx . craſſitudĩs quã cirũplecti nemo poſſit. In ſimili gñe habebiť & canabis.Necnon & carnoſa aliq̃ appellabimus:ut ſpongias in humore pratorum enaſcentes.

Natura & genera:& hiſtoria naſcentiũ in hortis rerum. Ca.v.

FVngorum enim callum in ligni arborũq; natura diximus:& alio genere tuberũ pauloante.Chartilaginei generis:extraque terram eſt cucumis : mira uoluptate Tiberio principi expetitus. Nulli quippe non die contigit ei penſiles eorum hortos : promouentibus in ſolem rotis olitoribus.Rurſuſq; hybernis diebus intra ſpecularıũ munimenta reuocãtibus.Quin & lacte mulſo ſemine eorum biduo macerato: apud ãtiquos græciæ auctores ſcriptum eſt ſeri oportere:ut dulciores fiãt. Creſcunt qua cogũtur forma.In italia uirides & q̃minimi.In prouĩciis q̃maximi & citrini aut nigri . Placent copioſiſſimi africæ ac grandiſſimi.Aſt cum magnitudine exceſſere: pepones uocantur. Viuunt hauſti in ſtomacho in poſterum diem:nec perfici queunt.In cibis non inſalubres:tamen plurimum natant.Oleum odere mire.Nec minus aquas diligunt.Defecti quoq; ad eas modice diſtantes adrepunt.Contra oleum refugiunt.Aut ſiquid obſtet:uel ſi pendeant curuãtur . Idq; uel una nocte deprehenditur.Si uas cũ aqua ſubiiciatur a quattuor digitorũ interuallo deſcendentibus ante poſterum dié. At ſi oleum eodem modo ſit in hamos curuatis.Iidem in fiſtula flore dimiſſo mira longitudine creſcunt.Ecce cum maxime noua forma eorũ in campania ꝓuenit mali cotonei effigie.Forte primo natum ita audio unũ. mox ſemine ex illo genus factum. melopeponas uocãt. Non pendent hi:ſed humi rotũdãť.Mirũ in his præter figurã: coloremq; & odorem:ꝙ maturitatem adepti quãq̃ nõ pendẽtes:ſtatĩ a pediculo recedunt.Columella tradit ſuum commentum:ut toto anno contingant. Fruticem rubi q̃ uaſtiſſimum in apricum locum trãſferre.& recidere duum digitorum relicta ſtirpe circa æquinoctium uernũ.Ita in medulla rubi ſemine cucumeris inſito terra minuta ſimoq; circũaggeratas reſiſtere frigori radices.Cucumerũ græci tria genera fecere.Laconicum:ſcitalicum:boeticum.Ex iis tantũ laconicũ aqua gaudere . Sunt qui herba quæ uocatur culix nomine trita ſemen eorũ maceratum ſeri iubeant:ut ſine ſemine naſcantur.Similis & cucurbitis natura duntaxat in naſcendo.Aeque hyemem odere. Amant rigua ac fimum.Seruntur ambo ſemine in terra ſeſqpedali foſſura inter æqnoctium uernum & ſolſtitium.Parilibus tamen aptiſſime.Aliqui malunt ex kalend. martii cucurbitas:& nonis cucumeres & per quinquatros ſerere ſimili modo reptãtibus flagellis ſcãdentes per arteſum aſpera in tectum uſq; natura ſublimitatis auida. Vires ſine adminiculo ſtãdi nõ ſunt:uelocitas pernix.leui umbra cameras ac ꝑgulas opperiẽtes.Inde hæc duo prima genera.Camerariũ.Et plebeium quod humi crediť. In priore mire tenui pediculo libratur pondus ĩmobile aure.Cucurbita quoq; omnimodo faſtigatur:uaginis maxime uitilibus : coniecta in eas poſtq̃ defloruit:creſcit q̃ cogitur forma.Plerumq; & draconis intorti figura.Libertate uero penſili conceſſa:iã uiſa eſt nouem pedum longitudinis.Particulatim cucumis floret : ſibi ipſe ſupfloreſcens.& ſicciores locos patitur:candida lanugine obductus:magiſq; dum creſcit.Cucurbitarum numeroſior uſus . Et primus caulis in cibo.Atq; ex eo in totum natura diuerſa . Nuper in balnearum uſum uenere urceorum uice.Iam pridem uero etiam cadorum ad uina condenda.Cortex uiridi tener.Deraditur nihilominus cibis . Cibos ſalubres ac leues pluribus modis exiſtimant:qui perfici humano uentre non queant:

ſed nō intumeſcāt.Semina quæ proxīa collo fuerīt:proceras patiūt.Item ab imis:ſed nō cōparādas ſupradictis: quæ in medio rotūdas:quæ lateribus craſſas:breuioreſq;. Siccant̓ in ūbra:& cū libeat ſerere:in aqua macerāt̓. Cibis quo lōgiores tenuioreſq;: eo gratiores.Et ob id ſalubriores:quæ pēdēdo creuere:minimūq; ſeminis tales habēt: duricia eius in cibis gratiā termināte.Eas quæ ſemini ſeruāt̓:āte hyemē præcidi non eſt mos.Poſtea fumo ſiccant̓ condēdis hortenſiorum ſeminibus ruſticæ ſupellectili. Inuenta eſt ratio:qua cibis quoq; ſeruatent̓. Eodemq; modo cucumis uſq; ad alios pœne prouentus.& id quidem iniuria fit.Sed & ſcrobe opaco in loco arena ſubſtrato fœnoq; ſicco opertos: ac deinde terra:uirides ſeruari tradūt.Sūt & ſilueſtres ī utroq; genere : & ōnibus fere hortenſibus.Sed & his medica tantū natura eſt.Quamobrem differentur in ſua uolumina.Reliquā cartilaginum naturæ terra occultāt̓ omnia . In quibus de rapis abunde dixiſſe poteramus uideri:niſi medici maſculini ſexus facerēt in his rotūda.Latiora uero & cōcaua:fœminini:præſtantiora ſuauitate & ad cōdiēdū faciliora.Quæ ſæpius ſata tranſeunt in marem .Iidem naporū quinq; genera fecere: corintheum:cleonæum:lyothaſium:boeticum : & quod per ſe uiride dixerunt.Ex iis in amplitudinem adoleſcit corinthiū nuda fere radice.ſolum enim hoc genus ſupne tendit:nō ut cætera ī terrā.Lyothaliū quidā thraciū appellant: frigorū patiētiſſimū . Ab eo boeticū dulce eſt:rotūditate etiā breui notabile . Neq; ut cleonæum prælongū in totū quidem.Quoꝝ tenuiora folia:ipſi quoq; dulciores . Quoꝝ ſcabra & āguloſa & horrida:amariores.Eſt præterea gēus ſilueſtre: cuius folia ſūt erucæ ſimilia. Palma romæ amiterninis datur: inde nurſiis : tertia noſtratibus.Cætera de ſatu eoꝝ in rapis dicta ſunt.Cortice & cartilagine conſtāt raphani. Multiſq; eorum cortex craſſior etiā q̄ quibuſdā arborum.Amaritudo plurima illi eſt:& pro craſſitudine corticis . Cætera quoq; aliquando lignoſa . Et uis mira colligendi ſpiritum laxandiq; ructum.Ob id cibus illiberalis utique ſi proxime olus mandatur . Si uero cum oliuis diruptis rarior ructus fit:minuſq; fœtidus . Aegypto mire celebratur propter olei fertilitatem: quod de ſemine eius faciunt.Hoc maxime cupiūt ſerere:ſi liceat:quoniā & quæſtus pluſq̄ e frumento:& minus tributi eſt . Nullumq; copioſius oleum. Genera raphani græci fecere tria folioꝝ differentia:criſpi:atq; lenis:& tertium ſilueſtre.atq; huic leuia qdē folia:ſed breuiora ac rotūda:copioſaq; atq; fruticoſa.Sapor aūt aſper:& medicamēti inſtar ad eliciendas aluos.Et in prioribus tamen differentia ſeminis eſt: quoniā aliq̄ admodū exiguum ferunt.Hæc uitia nō cadunt niſi in criſpa folia . Noſtri alia fecere genera.Algidenſe a loco longum atq; tranſlucidum.Alterum rapi figura:quod uocāt ſyriacū:ſuauiſſimū fere ac tenerrimū:hyemiſq; patiens.Præcipuū tamen eſt: quod e ſyria non pridem aduectum apparet:quoniam apud auctores non reperitur . Id autē tota hyeme durat.Etiamnum unū ſilueſtrem græci cheriam uocant : pontici armō : alii leucem : noſtri armoraciam fronde copioſius q̄ corpore.In omnibus aūt ꝓbādis maxime ſpectant̓ caules:in initio enim rotundiores craſſioreſq; ac longis canalibus . Folia ipſa triſtiora:& āgulis horrida.Seri uult rhaphanus terra ſoluta:humida.fimū odit:palea contentus.Frigore adeo gaudet:ut in germania infātium pueroꝝ magnitudinem æquet.Seritur poſt idus febru. ut uernus ſit.Iterūq; circa uulcanalia: quæ ſatio melior.Multi & martio & aprili ſerunt & ſeptembri. Incipiente incremento cōfert alterna folia circū obruere: ipſos uero accumulare. Nam q extra terrā emerſerit: durus fit atq; fungoſus.Ariſtomachus detrahi folia per hyemem iubet. & ne lacunæ ſtagnent accumulare.Ita in æſtate grandeſcere.Quidam prodidere:ſi palo adacto cauerna palea inſternat̓ in ſex digitorum altitudine:deinde ſemen fimumq; & terra cōgeratur ad magnitudinem ſcrobis creſcere.Præcipue tamen ſalſis alūtur. Itaq; etiam talibus aquis irrigant̓.Et in ægypto nitro ſpargunt̓ : ubi ſunt ſuauitate præcipui. In totū quoq; ſalſugine amaritudo eoꝝ eximit̓ . fiuntq; coctis ſimiles . Nanq; & cocti dulceſcunt:& in naporū uicē tranſeunt.Crudos medici ſuadent:ad colligenda acria

uiſceꝶ:dandos cum ſale ieiunis eſſe:atq; ita uomitionibus præparant meatũ. Tradũt & præcordiis neceſſariũ hunc ſuccũ:quando phthiſin cordi intus inhærentẽ nõ alio potuiſſe depelli cõpertũ ſit in ægypto regibus corpora mortuoꝶ ad ſcrutãdos morbos inſecãtibus. Atq; ut eſt græca uanitas:fert́ in tẽplo Apollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus raphanus:ut ex auro duceretur raphanus : beta ex argẽto: rapum e plumbo. Scires nõ ibi genitũ Mãniũ Curiũ imperatorẽ:quem in hoſpitio legatis auꝶ repudiaturo afferentibus:rapum torrentem in foco inuentũ:annales noſtri ꝓdidere. Scripſit & Morchion græcus de raphano unũ uolumen. Vtiliſſimi in cibis hyberno tempore exiſtimãtur. Iidemq; dentibus ſemper inimici:quoniam atterant. Ebora certe poliũt. Odiũ iis cũ uite maximũ. refugitq; iuxta ſatos . Lignoſiora ſunt reliq̃ in cartilaginũ genere a nobis poſita. Mirũq; õnibus uehementiã ſaporis ineſſe. Ex iis paſtinacæ unũ genus agreſte ſponte prouenit. ſcaphylinos græce dicitur . Alterum ſeritur radice uel ſemine prĩo uere uel autũno. Vt Hygino placet:februario:auguſto:ſeptebri:octobri: ſolo q̃altiſſime refoſſo. Annicula utilis eſſe incipit : bima utilior:gratior autumno: patiniſq; maxime. Et ſic quoq; uirus intractabile illi eſt. Hibiſcũ a paſtinaca gracilitate diſtat. Damnatum in cibis : ſed medicinæ utile. Eſt & quartum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ:quã noſtri gallicam uocãt : græci uero glaucon. Cuius genera etiam quattuor fecere:inter medica dicendum. Siſer & ipſum Tyberius prĩceps nobilitauit:flagitans õnibus ãnis a germania. Gelduba appellatur caſtellũ rheno ĩpoſitũ: ubi generoſitas præcipua:ex quo apparet frigidis locis conuenire . Ineſt longitudine neruus:q in decoctis extrahitur:amaritudinis tamen magna parte relicta:quæ mulſo in cibis temperata etiam in gratiam uertitur. Neruus idem & paſtinacæ maiori dũtaxat anniculæ. Siſer his ſeritur menſibus:februario: martio:aprili:auguſto:ſeptẽbri: octobri. Breuior his eſt ſed toroſior : amariorq; inula per ſe ſtomacho inimiciſſima. Eadem dulcibus mixtis ſaluberrima. Pluribus modis auſteritate uicta gratiã inuenit. Nanq; & in pollinem tundit́ arida. liquidoq; dulci temperatur:& decocta poſtea aut adſeruata uel macerata pluribus modis:& tunc mixta defruto : aut ſubacta melle: uuiſue paſſis : aut pinguibus cariotis . Alio rurſus modo cotoneis malis:uel ſorbis: aut prunis. Aliquando pipere aut thymo uariata defectus præcipue ſtomachi excitat. Illuſtrata maxime Iuliæ Auguſtæ quotidiano cibo. Superuacuũ eius ſemẽ:quoniam oculis ex radice exciſis ut harundo ſeritur. Et hæc aũt ſerit́ & ſiſer & paſtinaca utroq; tempore uere & autũno magnis ſeminũ interuallis. nullaue minus quaternoꝶ pedũ quoniã ſpatioſe fruticat. Siſer aũt trãſferre melius. Proxima his eſt bulborum nat́a: quos Cato in primis ſerendos præcipit:celebrans megaricos . Verum nobiliſſima eſt ſcylla:quanq̃ medicamini nata acetoq; exacuendo . Nec ulli amplitudo maior:ſicut nec uis aſperior. Duo genera medicæ. Maſculus albis foliis : fœmina nigris. Et tertiũ genus eſt cibis gratum. Epimenidiũ uocat́:anguſtius folio:ac minus aſpero. Seminis plurimum omnibus. Celerius tamen proueniunt ſatæ bulbis circa latera natis. Et ut creſcant:folia quæ ſunt iis ampla:deflexa circa obruuntur . Ita ſuccum omnem in ſe trahũt capita. Sponte naſcunt́ copioſiſſime in balearibus ebuſoq; inſulis:ac p hiſpanias. Vnum de iis uolumẽ condidit Pythagoras philoſphus:colligens medicas uires: quas proximo reddemus libro. Reliqua bulboꝶ genera differũt colore:magnitudine: ſuauitate. Quippe cum quidã crudi mandant́:ut in cherrõneſo taurica. Poſt hos in africa nati maxime laudant́. Mox apuli genera græci hæc fecere balbinon:ſitanion: pithyon:acrocoriõ:egylops:iſorrynchiõ. In hoc miꝶ:imas eius radices creſcere hyme. Verno aũt cũ apparuerit uiola:minui ac contrahi:tum deinde bulbum pingueſcere. Eſt inter genera quod in ægypto aron uocant:ſcyllæ proximũ amplitudine : foliis lapati:caule recto duũ cubitorum baculi craſſitudine:radice mollioris naturæ:quæ edat́ & cruda. Effodiũtur bulbi ante uer. At deteriores illico fiũt:ſi finduntur. Signũ maturitatis:folia inareſcentia ab imo . Vetuſtiores improbant. Item paruos & longos .

Contra rubicundis rotūdioribuſq; laus:& grandiſſimis. Amaritudo pleriſq; ĩ uertice eſt. Media eorū dulcia. Bulbus non naſci niſi ex ſemine: priores tradiderūt. Sed & in preneſtinis campis ſponte naſcunť: ac ſine modo: etiam in remorū aruis.

De Hortenſiū herbarꝝ radicibus foliis floribus coloribus. Ca. v.

HOrtēſibus ōibus fere ſigulæ radices: ut rhaphano: betæ: apio: maluæ. Ampliſſia aūt lapato: ut quæ deſcendat ad tria cubita. Silueſtri minores tumidæ. Effoſſa quoq; diu uiuit. Quibuſdam tamē capillatæ: ut apio: maluæ. Quibuſdā ſurculoſæ: ut ocino. Aliis carnoſæ: ut betæ: aut magis etiānū croco. Aliquibus ex cortice & carne conſtant: ut rhaphano & rapis. Quorūdam geniculatæ ſunt: ut graminis. Quæ rectā non habent radicem: ſtatim plurimis nituntur capillamentis: ut atriplex: & blitum. Scylla autem & bulbi & cepe & allium: nō niſi in rectum radicantur. Spōte naſcētiū quædam numeroſiora ſunt radice q̄ folio: ut calax: perdiotum: crocum. Florent uero cum fraxino: ſerpillum: ambrotonum: napi: rhaphani: menta: ruta. Et cætera quidem deflореſcūt cum cœpere. Ocimū autem particulatim: & ab imo incipit. Qua de cauſa diutiſſime floret. Hoc & in heliotropio herba euenit. Flos aliis candidus: aliis luteus: aliis purpureus. Folia cadunt a cacuminibus origano: inulæ: & aliquādo rutæ iniuria leſæ. Maxime concaua ſunt cepe: getio. Allium: cepaſq; inter deos iureiurando habet ægyptus. Cepe genera apud græcos: ſarda: ſamothracia: halſidena: ſetania: itē ſcirta. Aſcalonia ab oppido iudææ nominata. Omnibus etiā odor lachrymoſus & præcipue cypriis: minime gnidiis. Omnibus corpus tutum pinguitudinis earū cartilagine. E cunctis ſetania minima: excepta thuſculana ſed dulcis. Scirta autem & aſcalonia cōduntur. Scirtam hyeme cum coma ſua relinquunt. Vere folia detrahunt. Et alia ſubnaſcuntur iiſdem diuiſuris: unde & nomen. Hoc exemplo reliquis quoq; generibus detrahi iubent: ut in capita creſcant: potius q̄ in ſemetipſa. Aſcaloniarum propria natura. Etenim uelut ſteriles ſunt ab radice. & ob id ſemine ſeri illas: non deponi iuſſere græci. Præterea ſerius circa uer cum germinãt transferri. Ita craſſeſcere. Et tunc properare: præteriti temporis penſitatione. Feſtinandū aūt in his eſt: quoniā maturæ celeriter putreſcunt. Si deponãtur: caulē amittunt: & ſemē. ipſæq; euaneſcunt. Eſt & colorū differentia. Samo enim & ſardibus candidiſſimæ proueniūt. Sunt in honore & creticæ: de quibus dubitant an eædem ſı̄t: quæ aſcalonicæ: quoniā ſatis capita craſſeſcunt: depoſitis caulibus & ſemine. Diſtant ſapore tantum dulci. Apud nos duo prima genera. Vnū cōdimentarium: quod illi getion: noſtri pallacanam uocãt. Serit menſibus martio: aprili: maio. Alterū capitatū æque ab æquinoctio autumni uel fauonio. Genera eius auſteritatis ordine: africana: gallica: thuſculana: amiternina. Optima aūt quæ rotundiſſima. Item ruffa acrior q̄ candida: ſicca q̄ uiridis: & cruda q̄ cocta: ſicca q̄ condita. Seritur amiternina frigidis & humidis locis. Et ſola allii modo capite: reliquæ ſemine. Proximaq; æſtate nullum ſemen emittunt: ſed caput tantum: quod inareſcit. Sequenti autem anno permutata ratione ſemen gignitur. Caput ipſum corrumpitur. Ergo omnibus annis ſeparatim ſemen cepe cauſa ſeritur. Sepatim cepe ſeminis. Seruantur autem optime in paleis. Getium pene ſine capite eſt: ceruicis tantum longæ. & ideo totum in fronde: ſæpiuſq; reſecatur: ut porrum. Ideo & illud ſerunt: nō deponunt. Cætero cepas ter foſſo ſolo ſeri iubent: extirpatis radicibus herbarum. In iugere denas libras. Intermiſceri ſatureiā quoniā melius proueniat. Runcari præterea: & ſarriri ſi nō ſæpius quater. Aſcaloniam menſe februario ſerūt noſtri. Semen ceparum nigreſcere incipiēs anteq̄ marceſcat: metūt. Et de porro in hanc cognationem dici conuenit: præſertim cū ſectiuo nuper auctoritatem dederit princeps Nero: uocis gratia ex oleo æſtatis menſium omnibus diebus. Nihilq; aliud ac ne pane quidem ueſcendo. Seritur ſemine ab æquinoctio autūno ſi ſectiuū facere libuerit denſius. In eadem area ſecatur donec deficiat. ſtercoraturq; ſemper. ſi nutriť ĩ capita: anteq̄ ſecetur: cum increuerit: in aliam aream transferatur ſūmis foliis leniter

reciſis ante medullam et capitibus retractis tuniciſue extremis. Antiq ſilice uel tegula ſubiecta capita dilatabãt. Hoc item de bulbis. Nunc ſarculo leuiter cõuellũtur radices ut delumbatæ alant: neq; diſtrahant. Inſingne: q̧ cũ fimo lætoq; ſolo gaudeat: rigua odit. et tamen proprietate quadam ſoli conſtat. laudatiſſimus in ægypto: mox orchiæ atq; ariciæ. Sectiui duo genera. Hoc herbaceũ folio inciſuris eius euidẽtibus quo utũt medicamentarii. Alterũ genus ſuauidioris folii rotundioriſq;: inciſuris leuioribus. Fama eſt Melã equeſtris ordinis reũ ex ꝓcuratione a Tiberio principe accerſitũ ĩ ſũma deſperatiõe ſucco porri ad triũ denariorũ argenteoꝝ pondus hauſto: cõfeſtĩ expiraſſe ſine cruciatu. Ampliorẽ modũ negãt noxiũ eſſe. Alliũ ad multa ruris præcipue medicamenta prodeſſe creditur. Tenuiſſimis & quæ ſeparantur: in uniuerſum uelatur mẽbranis: mox pluribus coagmẽtatur nucleis: & iis ſepatim ueſtitis. Aſperi ſaporis. & quo plures nuclei fuere: hoc eſt aſperius. Tediũ huic quoq; halitu ut cepis: nullum tamen coctis. Generum differentia in tempore. Præcox matureſcit. lx. diebus: tum in magnitudine. Vlpicum quoq; in hoc genere græci appellauere allium cyprium: alii antiſcordon: præcipue africæ celebratum inter pulmentaria ruris grandius. Allio trito in oleo et aceto mirũ q̃tum increſcat ſpuma. Quidam et allium ulpicum ĩ plano ſeri uetant: caſtellatimq; grumulis imponi diſtantibus inter ſe pedes ternos. Inter grana quattuor digiti intereſſe debent. ſimul atq; tria folia eruperint ſarriri. Grãdeſcũt quo ſæpius ſarriuntur. Matureſcentium caules depreſſi in terram obruuntur: ita cauetur ne ĩ frondem luxurient. In frigidis utilius uere ſeri q̃ autumno. Cæterum ut odore careant omnia hæc iubentur ſeri: cum luna ſub terra ſit: colligi cum in coitu. Sine iis Menãder e græcis auctor eſt: allium edentibus ſi radicem betæ ĩ pruna toſtã ſupederĩt odorem extingui. Sunt qui et alliũ et ulpicum inter compitalia ac ſaturnalia ſeri aptiſſime putent. Alliũ et ſemine prouenit ſed tarde. Primo enĩ anno porri craſſitudine capite efficitur. ſequenti diuiditur. tertio conſumatur. pulchriuſq; exiſtimatur tale. a quibuſdã ĩ ſemẽ exire uetatur: ſed ĩtorqueri caulis ſationis gratia ut caput ualidius fiat. Quod ſi diutius alliũ cepeq; ĩueterari libeat: aqua ſalſa tepida capita ĩtinguẽda ſunt: ita diuturniora fient elioraq; uſui: ſed in ſatu ſterilia. Alii contenti ſũt primo ſuper prunas ſuſpendiſſe: abundeq; ita profici arbitrantur: ne germinent. quod facere alliũ cepãq; extra terram quoq; certũ eſt: et cauliculo acto euaneſcere. Aliqui et alliũ palea optime ſeruari putant. Alliũ eſt et ĩ aruis ſponte naſcẽs. alum hoc uocãt: quod aduerſus improbitatem alitum depaſcẽtium ſemina: coctũ: ne renaſci poſſit: abiicit. ſtatimq; quæ deuorauere aues ſtupentes manu capiuntur. et ſi paulum cõmorauere reſopitæ. Eſt et ſilueſtre et quod urſinum uocãt: odore molli: capite prætenui: foliis grandibus. ❡ Quoto die quæq; herbæ naſcuntur ſatæ: & quõ quæq; formantur uel digerantur: & quorum ſingula genera: et quoꝝ plura. ❡ Cap. vi.

IN horto ſatoꝝ celerrime naſcuntur ocimum: blitum: napus: eruca. Tertio enĩ die erũpunt: anetum quarto: lactuca quinto: rhaphanus ſexto: cucumis et cucurbitæ ſeptimo: prior cucumis: naſturtium ac ſinapi quĩto: beta æſtate ſexto hyeme decimo: atriplex octauo: cepe. xix. aut. xx. getiũ decimo aut. xii. Contumacius coriandrum. Cunila quidem et origanũ poſt. xxx. diem. Omnium difficillime apium. xl. eĩ die cum celerrime maiore ex pte emergit. Aliquid et ſeminum ætas confert: quoniam recentiora maturius gignũtur. In porro: getio: cucumere: cucurbita. Ex uetere autem celerius proueniunt: apium: beta: cardamum: cunila: origanum: coriandrum. Mirum in betæ ſemine. non enim tota eodem anno gignitur: ſed aliquid ſequente: aliquid tertio. Itaq; ex copia ſeminis modice naſcitur. Quædam ãno tãtũ ſuo pariũt: quædã ſæpius: ſicut apium: porrum: getium. Hæc enim ſemel ſata pluribus annis reſtibili fertilitate proueniũt. Semina plurimis rotũda: aliquibus oblonga: paucis foliacea: & lata: ut atriplici. Quibuſdã anguſta & canaliculata ut cumino. Differunt & colore: nigro candidoq;: item duricie. Surculacea in folliculo ſunt rhaphano: ſinapi: rapo.

Nudum ſemen apii:coriandri:aneti: fœniculi:cumini. Cortice obducta bliti:betæ: atriplicis:ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil ocimo fœcundius. Cum maledictis ac probris ſerendum præcipiunt: lætius proueniet. Satum etiam paſcitur terra adacta cuminum:& qui ſerūt præcant’:ne exeat. Quæ ī cortice ſūt:difficillime matureſcūt: maximeq; ocimum:& gyt. Siccantur omnia ac ſunt fœcunda. Vtiq; meliora naſcunt’ aceruatim ſato ſemine: q̃ ſparſo. Ita certe porrum & allium ſerunt in laciniis colligatum. Apium etiam paxillo cauerna facta ac fimo ingeſto. Naſcuntur autem ōnia aut ſeīne:aut auulſiōe. Quædā ſeīne & ſurculo:ut ruta:origanū. Ocimū præcidūt n. & hoc cū puēit ad palmæ altitudinē. Quædā & radice & ſeīne:ut cepa:alliū:bulbi:& ſi quorũ radicē minimi florū relinquunt. Eorū uero quæ a radice naſcūt’:radix diuturna & fruticoſa eſt:ut bulbi:getii:ſcyllæ. Fruticant alia & non capite:ut apium:& beta. Caule reciſo fere quidem omnia regermināt:exceptis quæ non ſcabrum caulē habēt. Eſt in uſu uero ocimum:rhaphanus:lactuca. Hanc etiam ſuauiorem putant a regerminatione. Rhaphanus utiq; iucundior detractis foliis anteq̃ decauleſcat. Hoc & in rapis. Nam & eadem direptis foliis cooperta terra creſcunt:durantq; in æſtate. Sīgula genera ſunt ocimo:lapato:blito:naſturtio:erucæ:atriplici:coriandro:aneto. Hæc enī ubiq; eadem ſunt:neq; aliud alio melius uſq̃. Rutam furtiuam tantum prouenire fertilius putant. Sicut apes furtiuas peſſime. Naſcuntur etiam non ſata: mentaſtrū: nepeta:intubum:pulegium. Contra plura genera ſunt eorū:quæ diximus:dicemuſq; in primis de apio.

¶ Natura & genera & hiſtoriæ ad condimenda in horto ſatarum rerum xxxvi. ¶ Ca. vii.

ID enim quod ſponte in humidis naſcitur:helioſelinū uocat’ uno folio:nec hirſutum. Rurſus in ſiccis hippoſelinū:pluribus foliis ſimile helioſelino. Tertiū eſt oreoſelinum cicutæ foliis:radice tenui:ſemine aneti:minutiore tamen. Eſt autem ſatiuis differentia in folio denſo criſpo aut rariore & leuiore. Item caule tenuiore ac craſſiore. Et caulis aliorum candidus eſt:aliorū purpureus:aliorum uarius. Lactucæ græci tria fecere genera. Vnum lati caulis:adeo ut urceola & olitoria ex iis factitari prodiderint. Folium his paulo maius herbaceo & anguſtiſſimum: ut alibi cōſumpto incremento. Alterum rotundi caulis. Tertium ſeſſile:quod laconion uocant. Alii coloris & temporis ſatus genera diſcreuere. Eſſe enim nigras:quarū ſemē mēſe ianuario ſeratur: albas quarum martio:rubentes quarū aprili. At ōniū earū plantas poſt binos menſes differri. Diligentiores plura genera faciunt:purpureas: criſpas:cappadocias: græcas. Longiora his folia:cauliſq; lati. Præterea lōgi & anguſti intubis ſimiles. Peſſimum aū genus cū exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Eſt etiānū alia diſtinctio atræ:quæ miconis uocat’ a copia lactis ſoporiferi: quanq̃ omnes ſomnum parere credant’. Apud antiquos italiæ hoc ſolū genus earū fuit: & ideo lactucæ nomē adeptæ. Purpureā maxīæ radicis:cecilianā uocāt. Rotūdā uero ac minimæ radicis:latis foliis artylida. Quidamq; eumechion:quoniā hæc maxīe refraget’ ueneri. Eſt quidem natura ōnibus refrigeratrix. & ideo æſtate gratæ a ſtomacho faſtidium auferūt: cibiq; appetentiam faciunt. Diuus certe Auguſtus lactuca conſeruatus in ægritudine fertur prudentia Muſæ medici:cum prior eſſet eſca e melle. Religio minime omine caret: intantum recepta commendatione: ut ſeruari etiam in alienos menſes eas oximelite reptū ſit. Sanguinē quoq; augere credūtur. Eſt etiam nū quæ uocat’ caprina lactuca: de qua dicemus inter medicas. Et ecce cū maxime cœpit irrepere ſatiuis admodum probata:quæ cilicia uocatur:folio cappadociæ niſi criſpū latiuſq; eſſet. Neq; ex eodē genere poſſunt dici:neq; ex alio intubi hyemis impatientiores:uiruſq; præferētes:ſed caule non minus grati. Seruntur uerno plantæ eorū:ultimo uere tranſferuntur. Eſt & erraticum intubum:quod in ægypto cichorium uocāt:de quo plura alias. Inuētū omnes thyrſos uel folia lactucarum prorogare urceis conditos ac recentes in patinis coquere. Serunt’ lactucæ anno toto lætis & irriguis ſtercoratiſq; binis menſibus inter

ſemen plantamq; & maturitatem. Legitimum tamen a bruma ſemen iacere:plãtam in fauonio tranſferre. Aut ſemen fauonio:plantã æquinoctio uerno. Albæ maxime hyemem tolerant. Humore omnia hortenſia gaudẽt & ſtercore: præcipue lactucæ: & magis intubi. Seri etiam radices illitas fimo intereſt: & repleri ablaqueatas humo. Quidã & aliter ãplitudinẽ augent:reciſis cũ ad ſemipedẽ excreuerĩt: fimoq; ſuillo recenti i͂litis. Cãdorẽ uero putãt cõtingere iis duntaxat:quæ ſunt ſeminis albi: ſi arena de littore a primo incremẽto congeratur in medias: atq; increſcentia folia cõtra ipſas religentur. Beta hortenſiorum leuiſſima eſt. Eius quoq; a colore duo genera græci faciunt:nigrã:& candidã:quã præferũt: parciſſimi ſeminis:appellantq; ſiculũ:cãdoris ſane diſcrimine præferentes ut lactucã. Noſtri betæ genera faciũt uernũ & autũnale: a tẽporibus ſatiuis. quãq̃ & iunio ſerat᷑. Transferũt᷑ aũt in planta hæ quoq;. & oblini fimo radices ſuas:locumq; ſimiliter madidũ amãt. Vſus iis & cũ lente ac faba. idẽq; qui oleris:& præcipuus:ut lenitas excitetur acrimonia ſinapis. Medici innocentiorem q̃ olus eſſe iudicauere. Quãobrẽ adpoſitas non memini deguſtare etiã religio eſt:utq; ualidis potius in cibo ſint. Gemina iis natura & oleris & capite ipſo exilientis. Bulbis ſpecies ſumma in latitudine. ea contingit ut in lactucis: cum cœperint colorẽ trahere impoſito leui pondere. neq; alii hortenſiorũ latitudo maior. In binos pedes aliquãdo ſe pandunt:multum & ſoli natura conferente eis. Et in circelenſi agro ampliſſime pueniunt. Sunt qui betas punico malo florente optime ſeri exiſtiment:tranſferri autẽ cũ quinq; foliorũ eſſe cœperint. Mira differentia:ſi uera eſt:candidis ſolui aluos:modice nigris inhiberi. Et cum braſſica corrũpatur in dolio uini ſapor: odore betæ foliis demerſis reſtitui. Olus cauleſq;:quibus nunc principatus hortorum: apud græcos in honore fuiſſe non reperio. Sed Cato braſſicæ miras canit laudes:quas in medẽdi loco reddemus. Genera eius facit tria. Vnam extentis foliis:caule magno. Alteram criſpo folio:quã apianam uocat. Tertiam minutis caulibus lenem tenerã:minimeq; probat. Braſſica toto anno ſeritur:quoniam & toto ſecatur. Vtiliſſime tamen ab æquinoctio autũni. Tranſfertur:cum quinq; foliorũ eſt. Cimas a prima ſectione præſtat proxĩo uere. Hic eſt quidam ipſorũ caulium delicatior teneriorq; cauliculus Apitii luxuria. Et per eum Druſo Cæſari faſtiditus non ſine caſtigatione Tiberii patris. Poſt cimã ex eadem braſſica contingunt æſtiui autumnaleſq; cauliculi:mox hyberni: iterumq; cimæ. nullo æque genere multifero:donec ſua fertilitate cõſumatur. Tertia circa ſolſtitiũ:ex qua ſi humidior locus eſt æſtate:ſi ſiccior: autũno plantat᷑. Humor fimuſq; ſi defuere:maior ſaporis gratia eſt: ſi abundauere: lætior fertilitas. Fimum aſininum maxime conuenit. Eſt hæc quoq; res inter opera ganeæ. Quapropter non pigebit uerboſius perſequi. Præcipuus fit caulis ſapore ac magnitudine. Primũ omnium ſi in repaſtinato ſeras:dein ſi terrã fugientes cauliculos ſeces:a terraq; proceritate luxurioſa attollentes ſe exaggerando aliã attumules ita:ne plus q̃ cacumẽ emineat. Tritianum hoc genus uocatur:bis computabili impendio:tedioq;. Cætera genera complura ſũt. cumanũ:ſeſſile:folio capite patulũ. Aricinũ altitudine nõ excelſius:folio numeroſius q̃ tenuius. hoc utiliſſimum exiſtimatur:quia ſub omnibus pene foliis fruticat cauliculis peculiaribus. Pompeianũ procerius caule ab radice tenui intra folia craſſeſcit. rariora hæc:anguſtioraq;:ſed teneritas in dote fit. Frigora non tolerat. Quibus etiam aluntur britiani prægrandes foliis:caule tenues:ſapore acuti. Sabellico uſq; ĩ ammirationem criſpa ſunt folia. quorũ craſſitudo caulem ipſum extenuat: ſed dulciſſimi perhibẽt᷑ ex õibus. Nup ſubiere lacuturres ex cõualle aricina:ubi quõdã fuit lacus turriſq; quæ remanet:capite prægrãdes:folio innumeri. Alii in orbem porrecti. Alii in latitudinẽ toroſi. nec plus ullis capitis poſt tricianũ:cui pedale aliquãdo cõſpicit᷑. Et cima nullis ſerior. Cuicũq; aũt generi pruinæ plurimũ ſuauitatis conferunt. Et niſi obliquo uulnere defendatur medulla:plurimũ nocent. Semini deſtinati non ſecant᷑. Eſt etiam ſua gratia nõnũq̃ plantæ habitu excellentibus. Halmyridia uocãt: quoniã

niſi in maritimis nõ proueniunt. Nauigatiõe quoq; lõginqua uiridibus adſeruatis. Statĩ deſecti: ita ne humũ attingãt: in cados olei quãq̃ proxime ſiccatos obturatoſq; cõduntur: omni ſpiritu excluſo. Sunt qui plantã in transferendo alga ſubdita pediculo nitroue trito: quod tribus digitis capiatur: celeriores ad maturitatem fieri putẽt. Sunt qui ſemen trifolii nitrũq; ſimul tritũ aſpgant foliis. Nitrum etiã in coquendo uiriditatem cuſtodit. Aut apitiana coctura oleo ac ſale priuſq̃ coquãt: maceratis. Eſt inter herbas genus inſerendi præciſis germinibus caulis: & in medullam ſemine ex aliis addito. Hoc & in cucumere ſiluestri. Necnõ olus quoq; ſiluestre eſt triũ foliorũ diui Iulii carminibus præcipue iocis militaribus celebratũ. Alternis quippe uerſibus exprobrauere lapſana ſe uixiſſe apud dyrrachium premiorũ parſimoniã cauillãtes. Eſt autem id cima ſiluestris. Omnium hortenſiorum laudatiſſima cura aſparagis. De origine eorum in ſiluestribus curis abunde dictum: & quomodo eos iuberet Cato in arundinetis ſeri. Eſt & aliud genus incultius: aſparago mitius corruda paſſĩ etiam in montibus naſcens: refertis ſuperioris germaniæ campis: non inſcito Tyberii Cæſaris dicto: herbam ibi quãdam naſci ſimillimam aſparago. Nam quod in heſide cãpaniæ inſula ſpõte naſcitur: longe optimum exiſtimatur hortenſium. Seritur ſpongiis. Eſt enim plurimæ radicis: altiſſimeq; germinat. Viret thyrſo primum emicãte. Qui caulem educens tempore ipſo quo faſtigatus eſt in toros ſtrĩgitur. Poteſt & ſemine ſeri. Nihil diligentius comprehendit Cato. nouiſſimũq; libri eſt: ut appareat repentinam ac nouiciam uiro curam fuiſſe. Locũ ſubigi iubet humidũ aut craſſum. Semipedali undiq; interuallo ſeri: ne calcetur. Præterea ad lineam grana bina aut terna paxillo dimitti. Videlicet ſemine tum tantum ſerebantur. Id fieri ſecundum æquinoctium uernũ. Stercore ſatiari. Crebro purgari. Caueri ne cũ herbis euellantur aſparagi. Prĩo anno ſtramento ab hyeme protegi. Vere aperiri: ſarriri: runcari. Tertio incendi uerno. Quo maturius incenſus eſt: hoc melius prouenit. Itaq; harundinetis maxĩe cõuenit: quæ feſtinant incendi. Sarriri iubet idem non anteq̃ aſparagus natus fuerit: ne in ſarriendo radices uexẽtur. Ex eo uelli aſparagũ ab radice. Nã ſi defringat᷑: ſtirpeſcere & intermori. Velli donec in ſemen eat. Id autem matureſcere ad uer: incendique. Ac rurſus cum apparuerint aſparagi ſarriri: ac ſtercorari. Ac poſt annos nouem cum iam uetus ſit: digeri ſubacto ſolo ſtercoratoq;. Tum ſpõgiis ſeri ſingulorũ pedũ ĩteruallo. Quin & ouillo fimo nominatim uti: quoniam aliud herbaſceret. Nec quicq̃ poſtea tentatum utilius apparuit: niſi ꝙ circa idus februarii defoſſo ſemine aceruatis puulis ſcrobibus ſerũt: plurimũ maceratũ fimo. Dein nexis inter ſe radicibus ſpõgias factas poſt æquinoctium autũni diſponũt pedalibus interuallis: fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius iis ſolum q̃ rauennatiũ. Hortorũ indicauimus corrudam. hunc intelligimus ſiluestrem aſparagum: quẽ græci orminũ aut myacanthon uocant aliiſue noĩbus. Inuenio naſci & arietis cornibus tuſis atq; defoſſis. Poterãt uideri dicta omnia: quæ in precio ſunt: niſi reſtaret res maximi quæſtus non ſine pudore dicenda. Certum eſt quippe carduos apud carthaginem magnam cordubamq; præcipue ſeſtertia ſena milia e paruis iis reddere: quoniã portenta quoq; terraꝝ in ganeã uertimus. etiam ea quæ refugiũt quadrupedes conſciæ. Carduos ergo duobus modis ſerunt autumno: planta & ſemine ante nonas martias. Plantæq; quæ ex eo diſponẽt᷑: ante idus nouembris: aut in locis frigidis circa fauonium. Stercorantur etiã ſi placet: lætiuſq; proueniunt. Ocimũ parilibus optime ſeri ferunt. Quidã & autũno: iubẽtq; cum hyeme ſeratur: aceto ſemen perfundi. Eruca quoq; & naſturcium uel æſtate uel hyeme facillime naſcũtur. Eruca præcipue frigorũ contemptrix diuerſæ eſt: q̃ lactuca naturæ. Concitatrix ueneris. Iccirco iungitur illi fere in cibis: ut nimio frigori par feruor immixtus temperamentum æquet. Naſturtium nomen accepit a nariũ tormẽto. Et ĩde uigoris ſignificatio prouerbio id uocabulũ uſurpauit: ueluti torporẽ excitãtis. In arabia mire amplitudinis dicit᷑ gigni. Ruta quoq; ſeritur fauonio & ab æqnoctio

autumni.Odit hyemem & humorē ac fimū.Apricis gaudet & ſiccis:terra q̃maxime
lateritia.Cinere uult nutriri. Hic & ſemini miſcet̃:ut careat erucis.Auctoritas etiam
peculiaris apud antiquos ei fuit.Inuenio muſtum rutatum populo datū a Cornelio
Cethego in conſulatu collega.Q .Flaminii comitiis pactis.Amicicia eſt ei & cum fico
intantum ut nuſq̃ lætior proueniat q̃ ſub hac arbore. Seritur & ſurculo melius in p/
foratam fabam inditoq; ſucco nutrit comprehendendo ſurculum.Seritur & a ſeipſa.
nanq; incuruato cacumine alicuius rami:cum attigerit terram:ſtatim radicatur.Eadē
& in ocimo natura:niſi ꝙ difficilius areſcit.Sed durata runcatur:nō ſine difficultate
prouenientibus ulceribus:ni munitis manibus id fiat : oleoue defenſis.Conciduntur
autem & eius folia:ſeruanturq; faſciculis.Ab æquinoctio uerno ſeritur apiū: ſemine
paulum in pila pulſato.Criſpius ſic putant fieri:aut ſi ſatum calcetur cylīdro:pedi/
buſue.Proprium ei:ꝙ colorem mutat. Honos ipſi in achaia coronare uictores ſacri
certaminis nemeæ . Eodem tempore ſeritur menta planta:uel ſi nondum germinat.
ſpōgia minus hæc humido gaudet.Aeſtate uiret.Hyeme flaueſcit.Genus eius ſilueſ/
tre mentaſtrum eſt.Et hoc propagatur ut uitis:uel ſi uniuerſi rami ſerantur. Mentæ
nomen ſuauitas odoris apud græcos mutauit: cum alioquin mintha uocaret̃.Vnde
ueteres noſtri nomen declinauerūt . Grato menta menſas odore percurrit in ruſticis
dapibus.Semel ſata diutina ætate durat.Congruit pulegio cuius natura ī coronariis
refloreſcens ſæpius dicta eſt.Hæc quoq; ſeruant̃ ſimili genere:mentā dico pulegiūq;
& nepitam.Condimentoꝝ tamē ōniūq; faſtidiis ciminū amiciſſimū . Naſcit̃ ī ſūma
tellure uix hærens:& in ſublime tendens. In putribus & calidis maxime locis:medio
ſerendū uere.Alterum eius genus ſilueſtre quod ruſticū uocāt: alii thebaicū.Si tritū
ex aqua potetur:in dolore ſtomachi prodeſt.In carpētania noſtri orbis maxīe laudat̃.
Alioquin æthiopico africoq; palma eſt.Quidā huic ægyptiū præferunt.Sed præcipue
oluſatrum miræ naturæ eſt.Hippoſelinū græci uocāt:alii ſmynion.E lachryma cau/
dicis ſui naſcitur.Seritur & radice . Succum eius qui colligūt murræ ſaporem habere
dicūt.Auctorq; eſt Theophraſtus murra ſata natū . Hippoſelinū ueteres præceperāt
in locis incultis:lapidoſis:iuxta maceriā ſeri.Nūc & repaſtinato ſeritur:& a fauonio
poſt æquinoctiū autūnū.Quippe cum capparis quoq; ſeratur ſiccis maxime:area in
defoſſu cauata:ripiſq; undiq; circūſtructis lapide:alias euagat̃ per agros:& cogit ſolū
ſterileſcere.Floret æſtate.Viret uſq; ad uergiliarū occaſū . Sabuloſis familiariſſimū.
Vitia eius quod trans maria naſcitur:diximus inter peregrinos frutices.Peregrinum:
& careum gentis ſuæ nomine appellatum:culmis principale . In quacunq; terra ſeri
uult ratione eadem qua oluſatrū. Laudatiſſimū tamen in caria:proximum phrygia.
Liguſticum ſilueſtre eſt.In liguriæ ſuæ mōtibus ſeritur . Vbiq; ſuauius ſatiuum: ſed
ſine uiribus.Panacem aliqui uocāt.Crateias apud græcos cunilam bubulam eo noīe
appellat.Cæteri fere cunizamidē:cunilaginem. Thymbram uero quæ ſit cunila . Hæc
apud nos habet uocabulū & aliud ſatureia dicta in cōdimentario genere. Serit̃ mēſe
februario:origano æmula.Nuſq̃ utrūq; additur : quippe ſimilis effectus.Sed cunilæ
ægyptium origanū tātū præfertur.Peregrinum fuit & lepidū.Seritur a fauonio.Deī
cū fruticauerit:iuxta terrā præciditur. Tunc runcat̃:ſtercoraturq;.Per biennium hæc.
Poſtea iiſdem fruticibus utunt̃:ſi non ſæuicia hyemis ingrauat:quādo īpatiētiſſimū
eſt frigoꝝ.Exit & in cubitalem altitudinem:foliis laurinis: ſed mollibus.Vſuſq; eius
nō ſine lacte.Git piſtrinis aniſum:& anetum culinis: & medicis naſcunt̃.Sagapenū
& ipſum in hortis quidem:ſed medicinæ tātum. Sunt quædā comitātia alioꝝ ſatus:
ut papauer:nanq; cū braſſica ſeritur.Ac porculaca & eruca cum lactuca.Papaueris ſa/
tiui tria genera.Candidum:cuius ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud
antiquos edebat̃. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur:adfuſo ouo inhærens. Vbi
inferiorem cruſtam apio : gitq; ceriali ſapore condiunt . Alterum genus papaueris
nigrum:cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus thyan uocant

græci : id noſtri erraticum. Sponte quidem: ſed maturius: cum hordeo maxīe naſcit̃: erucæ ſimile: cubitali altitudine: flore ruffo & ꝓtinus deciduo: unde & nomē a græcis accepit. De reliquis generibus papaueris ſpōte naſcentis docebimus ī medicinæ loco. Fuiſſe autem in honore apud romanos ſemper indicio eſt Tarquinius Superbus: qui legatis a filio miſſis decutiendo papauera in horto altiſſima: ſāguinarū illud reſpō-ſum hac facti ambage reddidit. Rurſus alio comitatu æquinoctio autumni ſeruntur coriādrum: anetum: atriplex: maluæ: lappati: cerefoliū. quod pederoton græci uocāt. & acerrimū ſapore: igneiq; effectus ac ſaluberrimum corpori. Sinapi nulla cultura: melius tamen plāta relata. Quin e diuerſo uix eſt ſato ſemel eo liberare locū: quoniā ſemen cadens protinus uiret. Vſus eius etiā pro pulmentario in patellis decocto citra intellectum acrimoniæ. Coquunt̃ & folia ſicut reliquorū olerū. Sunt autem trium generum: unum gracile: alteꝝ rapi foliis ſimile: tertiū erucæ. Semē optimū ægyptiū. Athenienſes napi appellauerūt: alii tapſi: alii ſaurion. Serpylo & ſiſimbrio montes pleriq; ſcatent: ſicut thracia. Aut aquæ deferūt ex iis auulſos ramos: feruntq;. Item ſicyone ex ſuis montibus: & athenis ex hymetto. Simili modo & ſiſimbrium ſerunt. Lætiſſimum naſcitur in puteorum parietibus: & circa piſcinas & ſtagna.

¶ DE Fœniculo & canabe. ¶ Capitulū. viii.

RElīq ſūt ferulacei gn̄is ceu fœniculū: āguibus (ut dixīus) gratiſſimū: ad cōdiēda plurima cū īaruerit. Eiq; pq̄ſimilis thapſia: de qua dixīus īter externos frutices. Deīde utiliſſīa funibus canabis. ſerit̃ a fauonio. Quo denſior ē: eo tenerior. Semē eius cū ē matuꝝ ab æqnoctio autūni defrīgit̃. & ſole aut uēto aut fumo ſiccat̃. Ipſa canabis uellitur poſt uindemiam. ac lucubratiōibus decorticata purgatur. Optima alabādica: plagarum præcipue uſibus. Tria ibi eius genera. Improbatur cortici proximum aut medullæ. Laudatiſſimū eſt e medio: quæ meſa uocatur. Secunda milaſea. Quod ad proceritatem quidem attinet: roſea agri ſabini arborum altitudinem æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semē eius ī italia cibus eſt. Cōdit̃ qppe: duratq; in urceis uel anni ſpatio, Duo ea genera: caules & racemi. Corymbiam hanc uocant: corymboſq; quos condiunt.

¶ DE Morbis hortoꝝ: & remedia circa formicas & erucas & culices. ¶ Ca. ix.

AMorbos hortenſia quoq; ſentiunt: ſicut reliqua terræ ſata. Nanq; & ocimum ſe necat. degeneratq; rite in ſerpillum: & ſiſimbriū in calamintham. Et ex ſemine braſſicæ ueteris rapæ fiunt. Atq; inuicem enecat̃ cyminum ab uno dorſo niſi repur-getur. Eſt autem unicaule: radice bulbo ſimili non niſi in ſolo gracili naſcens. Alias priuatim cymini morbus ſcabies. Et ocimū ſub canis ortu palleſcit. Omnia uero ac-ceſſu mulieris menſtrualis flaueſcunt. Beſtiolarū quoq; genera innaſcuntur. Napis culices: raphano erucæ: & uermiculi. Item lactucis & oleri. Vtriſq; hoc amplius lima-ces & cocleæ. Porro uero priuatim animalia: quæ facillime ſtercore iniecto capiūtur: condentia in id ſe. Ferro quoq; non expedire tangi rutam cunilam mentam ocimū auctor eſt Sabinus Tyro ī libro cepuricon: quē Mœcenati dicauit. Itē cōtra formicas non minimū hortorū exitiū ſi non ſint rigui: remedium mōſtrauit limo marino aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficaciſſime heliotropio herba necantur. Quidā & aquā diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ ſunt: ſiliq̄s una ſeri: ſicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quæ ſi omiſſo iam natæ ſint: remediū abſīthii ſuccus decocti inſperſus ſedi: quā anagoꝝ uocāt. Genus hoc herbæ diximus. Semen olerū ſi ſucco eius madefactū ſeratur: olera nulli animaliū obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas ſi palo imponātur in hortis oſſa capitis ex eqno gn̄e fœminæ duntaxat. Aduerſus erucas & cancrū fluuiatilem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt qui ſanguineis uirgis tangant ea: quæ nolunt his obnoxia eſſe. Infeſtant & culices hortos riguos præcipue ſi ſunt arbuſculæ aliquæ. Hi galbano accenſo fugantur.

¶ Quæ magis ſint fortia uel minus: & quibus ſalſæ aquæ proſint. ¶ Ca.x.

n Am quod ad permutationẽ ſeminũ attinet:quibuſdã ex iis firmitas maior eſt: ut coriãdro:betæ:porro:naſturtio: ſinapi:erucæ:cunilæ:& fere acribus. Infirmiora aũt ſunt atriplici:ocimo:cucurbitæ:cucumi:& æſtiua õnia hybernis magis durãt: minime autem getium. Sed ex iis:quæ ſũt fortiſſima:nullum ultra quadrimatũ utile eſt dũtaxat ſerendo. Cunilis & ultra tempeſtiua ſunt. Peculiaris medicina rhaphano: betæ:rutæ:cunilæ:in ſalſis aqs quæ plurimũ ſuauitati & fertilitati conferunt. Cæteris dulciũ aquaꝝ rigua proſũt. Vtiliſſïæ ex iis aquæ frigidiſſimæ:& quæ potu ſuauiſſïæ. Minus utilis e ſtagno:& quas ſilices inducunt:quoniã herbarũ ſemina inuehũt. Præcipue tamen hymbres alũt. Nam & beſtiolæ innaſcentes necantur.

¶ Ratio rigandorũ hortorũ : & quæ tranſlata meliora fiant: & de ſuccis hortenſiorũ & saporibus. ¶ Capitulum.xi.

h Is horæ rigandi:matutina:atq; ueſpera:ne inferueſcat aqua ſole. Ocimo tãtum & meridiana etiam. Satum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aq̃ aſperſũ. Omnia aũt tranſlata meliora : grandioraq; fiunt:maxime porri : napiq;. In tranſlatione & medicina eſt:deſinuntq; ſẽtire iniurias:ut getium:porrum: rhaphani: apium:lactucæ:rapa:cucumis. Omnia aũt ſilueſtria fere ſũt & foliis minora & caulibus:ſucco acriora:ſicut cunila:origanũ: ruta. Solũmodo ex õnibus lapatũ ſilueſtre melius. Hoc inſatiuum rumex uocatur:naſciturq; fortiſſimũ. Traditur ſemel ſatum durare:nec unq̃ uitiari terra maxime iuxta aquã. Vſus eius cũ ptiſana tantũ in cibis leuiorem gratioremque ſaporem præſtat. Silueſtre ad multa medicamenta utile eſt. Adeoq; nihil amiſit cura:ut carmine quoq; comprehenſũ repperim : in fabis caprini fimi ſingulis cauatis:ſi porri:erucæ:lactucæ : apii:intubi:naſturtii ſemina incluſa ſerantᷣ:mire ꝓuenire. Quæ ſũt ſilueſtria:eadẽ inſatiuis ſicciora intelligũtᷣ : & acutiora. Nanq; & ſuccoꝝ ſaporũq; dicenda differẽtia eſt:uel maior in iis q̃ pomis. Sunt autẽ acres cunilæ:origani:naſturtii:ſinapis. Amari abſĩthii:centaureæ. Aq̃tiles cucumeris: cucurbitæ:lactucæ. Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati:apii:aneti:fœniculi. Salſus tantum e ſaporibus non naſcitur:aliquando extra inſidit pulueris modo : & circulis tãtum aquæ ut intelligatur uana ceu plerunq; uitæ perſuaſio. Panax piperis ſaporẽ reddit. Et magis etiam ſiliquaſtrũ:ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorẽ thuris:murra myrræ. De panace abunde dictũ eſt. Libanotis locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur. Radicem habet oluſatri:nihil a thure differentem. Vſus eius poſt ãnũ ſtomacho ſaluberrimus. Quidã eã nomĩe alio roſmarinũ appellãt. Et ſmyrniũ olus ſeritur iiſdem locis. Murraq; radicẽ recipit. Eadẽ & ſiliquaſtro ſatio. Reliqua a cæteris & odore & ſapore differũt ut anetũ. Tantaq; eſt diuerſitas atq; uis:ut nõ ſolũ aliud alio mutetur : ſed etiam in totũ auferatur. Apio eximi incoctis obſoniis aceto: in eodem cellario ĩ ſaccis odorem uino grauem. Et hactenus hortenſia dicta ſint ciborũ gratia duntaxat. Maximũ quidẽ opus in iiſdem naturæ reſtat : quoniã ꝓuẽtus tantũ adhuc ſũmaſq; quaſdã tractauimus. Vera aũt cuiuſq; natura non niſi medico effectu prænoſci poteſt:opus ingẽs occultumq; diuinitatis:& quo nullũ reperiri poſſit maius. Ne ſingulis id rebus contexeremus:iuſta fecit ratio:cum ad alios medendi deſideria pertinerent:longis utriuſq; dilationibus futuris ſi miſcuiſſemus. Nũc ſuis quæq; partibus conſtabunt. poteruntq; a uolentibus iungi.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XX. PROOEMIVM.

MAXIMVM HINC OPVS NATVRAE ordiemur : & cibos ſuos homini narrabimus. fateriq; cogēus ignota eſſe ꝑ quæ uiuat. Nemo id paruū ac modicū exiſtimauerit nominū uilitate deceptus. Pax ſecū in his aut bellū naturæ dicet᷑: odia amiciciæq; rerū ſurdarū ac ſenſu carentiū. Et quo magis miremur : omnia ea hominum cauſa: quod græci ſimpathian appellauere: ꝗbus cuncta conſtant: ignes aꝗs reſtinguētibns : aquā ſole deuorante : luna ꝑiente. Altero alterius iniuria deficiente ſydere. Atq; ut a ſublimioribus recedamus: ferrū ad ſe trahente magnete lapide: & allio rurſus abigente a ſeſe. Adamātē opū gaudium infragilem omni cætera ui & inuictū: ſanguine hircino rūpēte. Quæq; alia in ſuis dicemus locis paria: uel maiora mira. Tantū uenia ſit: a minimis: ſed a ſalutaribus ordiemur. Primūq; ab hortēſibus.

DE Cucumere ſilueſtri & elaterio. Capitulum. i.

c Vcumim ſilueſtrem eſſe diximus multo infra magnitudinem ſatiui. Ex eo fit medicamentū quod uocatur elateriū ſucco expreſſo e ſemine. cuius cauſa niſi maturius incidatur: ſemen exilit oculorum etiā periculo. Seruatur autem decerptus una nocte. Poſtero die inciditur harundine. Semen quoque cinere conſpergitur ad coercendā ſucci abundantiā: qui expreſſus ſuſcipitur aq̄ cæleſti: atq; ſubſidet. Deīde in ſole cogit᷑ in paſtillos: ad magnos mortalium uſus. Obſcuritates & uitia oculorū ſanat : genarumq; ulcera. Tradunt hoc ſucco tactis radicibus uitiū non attigi uuas ab auibus. Radix autem ex aceto cocta podagris illinitur. Succoq; dentium dolori medetur. Arida cum reſina impetiginem & ſcabiem quā pſoram & lichenas uocant. Parotidas & panos ſanat. Et cicatricibus colorem reddit. Et foliorum ſuccus auribus ſurdis cum aceto inſtillatur. Elaterium tempeſtiuum ē autumno. Nec ullum ex medicamētis longiore æuo durat. Incipit a trimatu. Siquis recentiore uti uelit : paſtillos in nouo fictili igne lento in aceto domet. Idq; melius quo uetuſtius erit. Quem iam ducentis annis ſeruatum eſſe auctor eſt Theophraſtus. Et uſq; ad quinquageſimū lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimentum eſt: ſi admotū priuſq̄ extinguat: ſcintillare ſurſum ac deorſum cogat. Pallidum ac leue herbaceo ac ſcabro melius: ac leniter amarū. Putāt cōceptus adalligato ſemine adiuuari: ſi terram non attigerit. Partus uero ſi in arietis lana alligatum inſciētis lumbis fuerit: ita ut ꝓtinus ab ea eximatur: & rapiatur extra domū ipſam. Cucumim qui magnificant: naſci præcipuum in arabia: mox cyrenis. Alii in arcadia tradunt ſimilem heliotropio: cuius īter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglandis ſemē. Eſſe autem ad ſpeciem ſcorpionis cauda reflexa: ſed candida. Aliqui etiam ab eo ſcorpionū cucumim uocāt. efficaciſſimum cōtra ſcorpionū ictus: & ſemine & elaterio. Et ad purgandum uteꝝ aluoſq;. Modus portione uiriū ab dimidio obolo ad ſolidum. Copioſius necat. Sic & contra phthiriaſin bibitur. Et hydropiſes illitum. Anginas & arterias cū melle & oleo uetere ſanat.

DE Anguino cucumere: ſiue erratico: & de ſatiuo: & de pepone Cap. ii.

m Vlti hunc eſſe apud nos qui anguinus uocatur: ab aliis erraticus: arbitrāt᷑. Quo decocto ſparſa mures de eius medecina non attingunt. Idem podagris cum articulorū morbis decoctū ī aceto illinūt præſentaneo remedio. Lumboꝝ uero dolori ſemine ſole ſiccato: dein trito. xxx. denariorū pōdere in heminā dato aquæ. Sanat & humores ſubitos illitum cum lacte mulieꝝ. Purgat eas elateriū. Sed grauidis abortū facit. Suſpirioſis prodeſt. Morbo uero regio in nares coniectum. Lentigines & maculas e facie tollit in ſole illitum. Multi eadem omnia ſatiuis attribuunt. Magnū etiam

in eis momenti.Nanq; & eorū ſemen quantū tres digiti apprehen[illegible]ſt:cum cumino tritū potumq; in uino tuſſientibus auxiliatur. Sed & phreneticis i[illegible]acte mulieris. Et dyſentericis acetabuli menſura. Purulenta autem expuentibus cum cumino pari pōdere. Et iocineris uitiis in aqua mulſa. Vrinā mouet ex uino dulci. Et in renū dolore clyſteribus ſimul cum cumino infunditur. Pepones refrigerant:maxime in cibo. Et emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. Radix ſanat ulcera concreta in modū faui:quem cæreon uocant. Eadem contra uomitiones ſiccatur in farina tuſa. Datur quattuor obolis in aqua mulſa: ita ut qui biberit:quigentos poſtea paſſus ambulet. Hæc farina & in ſmegmata adiicitur. Cortex quoque uomitionem mouet. faciem purgat. Hoc & folia cuiuſcūq; ſatiui illita. Eadē cū m[illegible]le epinyctidas ſanant. Cum uino canis morſus. Item multipedem:[illegible]a græci uocant, [illegible]longā piloſis pedibus:pecori præcipue nociuā. Morſū tumor inſequitur: & putre[illegible] locus ipſe. Cucumis odore defectū animi. Coctos deraſo cortice ex oleo aceto & melle iucundiores eſſe certum eſt.

DE Cucurbita ſilueſtri & rapo. Ca.iii.

c Vcurbita ſilueſtris quoq; inuenitur ſomphos a græcis appellata inanis:unde & nomen: digitali craſſitudine:non niſi in ſaxoſis naſcens. Huius cōmanducatæ ſuccus ſtomacho admodum prodeſt. Colocinthis uocatur alia:ipſa plena:ſed minor q̄ ſatiua. Vtilior pallida:quando eius ſunt medicinæ. Herbacea arefacta p ſe inanit aluum. Infuſa quoq; clyſteribus inteſtinorum omnium uitiis medetur: & renum:& lumboꝶ:& paralyſi eiecto ſemine. Aqua mulſa in ea coquit̃ ad dimidias:ſic tuſſiēti infunditur obolis quattuor. Prodeſt & ſtomacho farinæ aridæ pilulis cum decocto melle ſumptis. In morbo uero regio utiliter ſemina eius inſumunt̃:& protinus aqua mulſa. Carnes eius cū abſinthio & ſale dentium dolorem tollunt. Succus uero cum aceto calefactus:mobiles ſiſtit. Item ſpinæ & lumborū ac coxarū dolores cum oleo: ſi infricetur. Præterea mirum dictu: ſemina eius ſi fuerint pari numero adalligata febribus ſanare dicūt̃: q̄s græci perihodicas uocāt. Satiuæ quoq; raſæ ſuccus tepefactus auribus medetur. Caro eius interior ſine ſemine clauis pedū & ſuppurationibus:quæ græci uocant apoſtemata. Decoctæ aūt uniuerſæ ſuccus dentium motus ſtabilit. Dolores inhibet. Vinum cū ea feruefactū oculorū etiam impetus. Folia eius etiam cum recentibus cupreſſi contuſa & impoſita. Ipſa quoq; toſta in argilla ac trita cum adipe anſeris:uulneribus medetur. Necnon ramentis corticis recentes podagras refrigerat: & ardores capitis:& maxime infātū. Et ignes ſacros de ſtrigmentis uelis impoſitis uel ſeminibus. Succus ex ſtrigmentis illitus cū roſaceo & aceto febriū ardores refrigerat. Aridæ cinis impoſitus mire combuſta ſanat. Chryſippus medicus dānabat eas ī cibis. Sed omnium conſenſu ſtomacho utiliſſime iudicantur: & interaneorum ueſicarūq; exulcerationibus. Eſt & rapo uis medica. Perniones feruens impoſitum ſanat. Item frigus pellit e pedibus aqua decoctus. Et uis feruens podagris etiam frigidis medet̃. Et crudum tuſum cum ſale cuicunq; uitio pedum. Semen illitum & potum in uino contra ſerpentes & toxica ſalutare eſſe proditur. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. Democritus in totū eū abdicauit in cibis propter inflationes. Diocles magnis laudibus extulit. Etiam uenerem ſtimulari ab eo profeſſus. Item Dionyſius. Magiſq; ſi eruca condiretur. Toſta quoq; articulorum dolori cum adipe prodeſt. Silueſtre rapum in aruis maxime naſcitur:fruticoſum:ſemine candido: duplo maiore q̄ papaueris. Hoc ad albicandam cutem in facie totoq; corpore utuntur mixta urina pari menſura. Nam(ut ſupra diximus)erui:hordei:& tritici:& lupini radix ad omnia inutilis.

DE Naporum differētiis & raphano ſilueſtri:& de raphano ſatiuo & paſtinaca. Capitulum.iiii.

n Apoꝶ duas differētias & in medicina græci ſeruant. Anguloſis folioꝶ caulibus florentes:& quod bunion uocant:purgationibus fœminarū & ueſicæ. Et urinæ utile decoctum potū ex aqua mulſa:uel ſucci drachma. Semen dyſentericis toſtum

tritū in aqua calida e cyathis q̄ttuor. Sed urinā inhibet: ſi nō lini ſemen una bibatur. Alterū genus buniada appellant & raphano & rapo ſimile. Seminis præclari contra uenena: ob id & in antidotis utuntur illo. Rhaphanū & ſilueſtrem eſſe diximus. Lau/datiſſimū in arcadia: quanq̄ & alibi naſcitur: utilior urinæ dūtaxat eiiciendæ. Cætero bilem detrahit. Præterea cortices in uino. Præterea quæ circa eos dicta ſunt: ſtomachū purgant. Pituitam extenuant. Vrinam concitant. Eſt æſtiuoſus in italia & armoraciā uocant ſatiuā. Satiui uero decocti mane poti ad ternos cyathos: cōminuūt: & eiiciūt calculos. Iidem in poſca decocti contra ſerpentium morſus illinuntur. Ad tuſſī etiā mane ieiunis rhaphanus prodeſt cum melle. Semē eorū toſtū: ipſūq; cōmanducatū ad lagaraponon. In aqua foliis eius decoctis bibere uel ſuccum ipſius cyathis binis. contra phlegmoni ipſos illinere tuſos utile. Inchoantibus uero recentem corticem cum melle. Veternoſis autē q̄acerrimos mandere. Semenq; toſtum: dein contritū cū melle ſuſpirioſis. Iidem & contra uenena proſunt. Cæterū ceraſtis ſcorpionibus ad/uerſatur: uel ipſo ſemine infectis manibus impune tractabilibus. Impoſito rhaphano ſcorpionibus moriūt. Salutares & contra fungoꝝ aut hyſtriominæ uenena æque ut Nicāder tradit. Et cōtra uiſcū quoq; dari Apollodori duo iubēt ſcyllæus & tarētinus. Scyllæus ſemen ex aq̄ tritū: tarentinus ſuccū. Lienē item extenuant. Iocineri ꝓſunt: et lumborū doloribus. Hydropicis quoq; ex aceto aut ſinapi ſumpti: & lethargicis. Praxagoras & ilioſis dandos cenſet. Pliſtonices & colicis. Inteſtinorū ulcera ſanant. Ac purulenta præcordiorū: ſi cum melle edantur. Quidam ad hæc coquere eos ī luto illitos malunt. Sic & fœminas purgari. Ex aceto & melle ſumpti inteſtinorū animalia detrahunt. Item ad tertias: decocto eorum poto cum uino enterocelis ꝓſūt. Sāguinē quoq; inutilem ſic extrahunt. Medius ad hæc & ſanguinem excreantibus coctos dari iubet. Et puerperis ad lactis copiā augendam. Hippocrates capillos mulierū defluos fricari rhaphanis. Et ſuper umbilicum imponi contra tormenta uuluæ. Reducūt & cicatricē ad colorem. Semen quoq; ex aqua impoſitum ſiſtit ulcera: quæ phagedenas uocant. Democritus uenerem hoc cibo ſtimulari putat. Ob id fortaſſis uoci nocere aliqui tradiderunt. Folia quæ in oblongis tantum naſcuntur: excitare oculorū aciem dicuntur. Vbi uero acrior rhaphani medicina admota ſit: hyſopum dari protinus im/perant. Hæc antipathia eſt. Et aurium grauitati ſuccum rhaphani inſtillant. Nam uomituris ſūmo cibo eſſe eos utiliſſimū ē. Paſtinacæ ſimile hibiſcū quod molochen agrian uocāt: & aliqui pliſtolochiam. Vlceribus: cartilagini: oſſibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluum ſoluunt: ſerpentes abigunt. Apū: ueſparū: crabronū ictibus illita medētur. Radicē eius ante ſolis ortū erutam inuoluunt lana coloris quē natiuū uocant. Præterea ouis quæ fœminā peperit. Strumiſq; uel ſuppuratis alligāt. Quidam ad hunc uſum auro effodiendam cenſent. Cauendumq; ne terram attīgat. Celſus podagris quæ ſine tumore ſunt: radicē eius ī uino decoctā imponi iubet.

❡DE Staphylino ſiue paſtinaca & gigidio: & ſiſere: & ſeſeli: & inula: & de cepe ſil/ueſtri. ❡Capitulum. v.

ALterum genus eſt ſtaphylinos: quod paſtinacam erraticam uocant. Eius ſemen contritum & in uino potum tumentem aluum & ſuffocationes mulierū do/loreſq; lenit intantum: ut uuluas corrigat. Illitum quoq; paſſionibus uentri earum prodeſt. Viris uero prodeſt cum panis portione æqua tritum. Ex uino potum cōtra uentris dolores. Pellit & urinam. Et phagedenas ulceꝝ ſiſtit recens cū melle īpoſitū. Vel aridæ farinæ inſparſam radicem eius. Dieuces contra iocineris: aut lienis: ilium: lumborum: & renum uitia ex aqua mulſa dari iubet. Cleophantus & dyſentericis ueteribus. Philiſtion in lacte coquit. Et ad ſtranguriam dat radicis uncias quattuor. Ex aqua hydropicis: ſimiliter & opiſtotonicis: & pleureticis: & comitialibus. Habētes eam feriri a ſerpentibus negantur. Aut qui ante guſtauerint: non lædi. Percuſſis im/ponitur cum axungia. Folia contra cruditates manduntur. Orpheus amatorium ieſſe

ſtaphylino dixit:fortaſſis quoniã uenerẽ ſtimulari hoc cibo certum eſt. Ideo cõceptus adiuuare aliqui prodiderunt. Ad reliqua & ſatiua pollet. Efficacior tamen ſilueſtris. Magiſq; in petroſis nata. Semen ſatiuæ quoq; contra ſcorpionũ ictus ex uino aut poſca ſalutare eſt. Radice eius circunſcalpti dentes dolore liberantur. Syria in ortis operoſiſſima. Inde quoq; eſt prouerbium græcis: Multa ſyrorum olera. Simillimam ſtaphylino herbã ſerit: quam alii gigidion uocãt: tenuius tamen & amarius: eiuſdẽq; effectus eſt. Coctum crudumq; ſtomachi magna utilitate. Siccat enim ex alto omnes humores eius. Siſer erraticum ſatiuo ſimile eſt: & effectu. Stomachum excitat. Faſtidiũ abſtergit. Ex aceto laſerpitiato ſumptũ: aut ex pipere & mulſo: uel ex garo: urinã ciet (ut Opinion credit) & uenerem. In eadem ſententia eſt Diocles. Præterea cordi cõuenire conualeſcentium. Aut poſt multas uomitiones perq̃utile. Heraclides cõtra argentum uiuum dedit. Et ueneri ſubinde offenſantem: ægriſq; ſe recolligentibus. Hunc Heſius ideo ſtomacho utile uideri dixit: quoniã nemo tres ſiſeres edendo continuaret. Eſſe tamen utile conualeſcentibus: & ad uitã tranſeuntibus. Satiui priuatĩ ſuccus cum lacte caprino potus ſiſtit aluum. Et quoniã pleroſq; ſimilitudo nominũ græcorum confundit: conteximus & de ſeſeli: ſed hoc eſt uulgaris noticiæ. Optimum maſilienſe. lato enim grano & fuluo eſt. Secundum æthiopicum nigrius. Creticum odoratiſſimũ omnium. Radix iucundi odoris eſt. Semen eius eſſe & uultures dicũt. Prodeſt homini ad tuſſim ueterem. Rupta conuulſa: & in uino albo potum. Item opiſtothonicis: & iocinerũ uitiis: & torminibus: & ſtranguriæ: duarũ: aut triũ linguaꝝ menſura. Sunt & folia utilia: ut quæ partus adiuuent: etiam quadrupedum. Hoc maxime paſci dicuntur ceruæ parituræ. Illinitur & igni ſacro. Multum in ſummo cibo concoctionibus confert uel folio uel ſemine. Quadrupedũ quoq; aluum ſiſtit: ſiue tritum potui infuſum: ſiue mandendo commanducatum e ſale. Boum morbis medetur uel ſi contritum infunditur. Inula quoq; a ieiunis commanducata dentes confirmat: ſi ut eruta eſt terram non attigit. Condita tuſſim emundat. Radicis uero decoctæ ſuccus tineas pellit. Siccata autẽ in umbra farina tuſa & conuulſis: & inflationibus & arteriis medetur. Venenatorum morſus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinunt̃. Cepæ ſilueſtres nõ ſatiuæ olfactu ipſo & delachrymationi & caligini medentur. Magis uero ſucci inunctione. Somnum etiam facere traduntur. Et ulcera oris ſanare cõmanducatæ cum pane. Et canis morſus uirides ex aceto illitæ: aut ſiccæ cum melle & uino: ita ut poſt diem tertium ſoluantur. Sic & tritæ ſanant. Toſtam ĩ cinerem epiphoris multi impoſuere cum farina hordeacea. Et genitalium ulceribus. Succo & cicatrices oculorum & albugines & argemas inunxere. et ſerpẽtium morſus: & omnia uulnera: cum melle. Item auricularum cum lacte mulierum. Et in iiſdem ſonitum aut grauitatem emendantes cum adipe anſerino: aut cum melle: ſtillauere. Et ex aqua bibendum dederunt repente obmuteſcentibus. In dolore quoq; ad dentes colluendos inſtillauere: & plagis beſtiarum omnium: priuatim ſcorpionũ. Alopecias fricuere & pſoras tuſis cepis. Coctas dyſentericis ueſcendas dedere. Et contra lumboꝝ dolores. Purgamento quoq; earũ cremata in cinerem illinentes ex aceto ſerpentium morſibus. In ipſas quoq; multipedes ex aceto. Reliqua ĩter medicos mira diuerſitas. Proximi inutilia eſſe præcordiis & concoctioni. Inflationemq; & ſitim facere dixerũt. Aſclepiadis ſchola ad ualidum quoq; colorẽ profici in cibo. Et ſi ſuccum ieiuni quotidie edant firmitatẽ ualitudinis cuſtodiri. Stomacho utilia eſſe: ac ſpiritus agitatiõi. Ventrem mollire. Hæmorrhoidas pellere ſubditas pro balanis. Succũ cũ ſucco fœniculi contra incipientes hydropiſes mire proficere. Item contra anginas rutæ & melle. Excitari eiſdem lethargicos. Varro quæ ſale aut aceto piſa eſt arefactaque uermiculis non infeſtari auctor eſt.

DE Porro ſectiuo & capitato: & de allio. Capitulum. vi.

POrro ſectiuo ꝓfluuia ſanguinis ſiſti in naribus contrito eo obturatis: uel gallæ

mixto: aut mentæ. Item ex abortu profluuia poto ſucco cum lacte mulierum. Tuſſi etiã ueteri ac pectoris & pulmonis uitiis medeť. Illitis foliis ſananť ambuſtæ epinyctides: ita uocatur ulcus aciem hebetans: et in angulo oculi perpetim humor emanans. Quidam eodem nomine appellãt puſtulas liuentes: ac noctibus inqetãtes. Et alia ulcera cum melle trito. Vel beſtiarum morſus ex aceto. Item ſerpentiũ aliorũ uitia cum felle caprino: uel pari menſura mulſi. Stridores cum lacte mulieris. Capitis dolores ſi in nares fũdať. Dormituriſue ĩ aurẽ duobus ſucci coclearibus: uno mellis. Succus & ad ſerpentiũ ſcorpionũq; ictus in potũ bibiť cũ mero & ad lũboꝝ dolores cũ uino hemina potus. Sãguinẽ uero excreãtibus & phthiſicis diſtillatiõibus lõgis uel ſuccus ex ipſo cibus ꝓdeſt. Itẽ morbo regio: uel hydropicis. Et ad renum dolores cũ ptiſanæ ſucco acetabuli menſura. Idem motus cum melle uuluas purgat. Toſtus uero editur & contra fungorum uenena. Imponitur & uulneribus. Venerem ſtimulat. Sitĩ ſedat. Ebrietates diſcutit. Sed oculorum aciem hebetare traditur. Inflationem quoq; facere: quæ tamen ſtomacho non noceat: uentremq; molliat. Voci ſplendorem affert. Capitato maior eſt ad eadem effectus. Sanguinem reiiciẽtibus ſuccus cum caule: aut thuris farina uel acacia datur. Hippocrates & ſine alia mixtura dari iubet. Vuluaſq; contractas aperiri putat. Fœcunditatem etiam fœminarum hoc cibo augeri. Contritũ ex melle ulcera purgare. Tuſſim. Et diſtillationes thoracis. Pulmonis & arteriæ ſanat uitia datũ in ſorbitione ptiſanæ. Vel crudum præter capita ſine pane: ita ut alternis diebus ſumatur. Vel ſi purulenta excreantur. Sic & uoci uel ueneri: ſõnoq; multum confert. Capita bis aqua mutata cocta aluum ſiſtũt: & inflationes ueteres. Cortex decoctus illituſq; ĩficit canos. Allio magna uis: magnæ etiam utilitates contra aquarũ & quorunlibet locorum mutationes. Serpentes abigit & ſcorpiones odore. Atque ut aliqui tradidere: & beſtiarum õniũ ictibus medetur. Potu uel cibo uel illitu priuatim contra hemorrhoidas prodeſt. Cũ uino reddit uomitum. Ac ne contra araneorũ aut murium uenenatum morſum ualere miremur: aconitum quod alio nomine pardalianches uocatur depellit. Item hyoſcyamum contra canũ morſus. Inq; uulnera cum melle imponitur. Ad ſerpentium quidem ictus potum cum reſtibus ſuis. Efficaciſſĩe ex oleo illinitur. Attritiſq; corporũ partibus. Vel ſi ueſica intumuerit. Quĩ & ſuffitu eo ſecundos partus euocari exiſtimauit Hippocrates: cinere eorũ cum oleo capitis ulcera manãtia ſanitati reſtituens. Suſpirioſis coctum aliqui crudũ id dedere. Diocles hydropicis cum cẽtaurea aut in fico duplici ad euacuandam aluum. Quod efficacius præſtat uiridi cum coriandro in mero potum. Suſpirioſis aliqui & tritũ ĩ lacte dederunt. Praxagoras & contra morbum regium uino miſcuit. Et contra ileum in oleo & pulte ſic illinens. Strumis quoq;. Antiqui & inſanientibus dabant crudum. Diocles phreneticis elixum. Contra anginas tritum imponi & gargariſſare prodeſt. Dentium dolorem tribus capitibus in aceto tritis imminuit. Vel ſi decocta aqua colluantur. addaturq; ipſum in caua dentium. Auribus etiam ĩſtillatus ſuccus cũ adipe ãſerino. Phthiriaſes & prurigines potum. Tuſũ item cũ aceto & nitro. Compeſcit diſtillatiões cum lacte coctũ uel tritum permixtumue caſeo molli. Quo genere et raucitatem extenuat. Vel phthiſin in fabæ ſorbitione. In totum autem coctum utilius eſt crudo: elixumq; toſto. Sic & uoci confert. Tineas & reliqua animalia interaneorum pellit in aceto mulſo coctum. Tenaſmo in pulte medetur. Temporũ doloribus illitũ elixũ & puſtulis coctum cum melle: deinde tritum. Tuſſim cum adipe uetuſto decoctũ: uel cum lacte. Aut ſi ſanguis etiam excreeť: uel purulẽta ſint. Et pituitæ ſub pruna coctum potum & cum mellis pari modo ſumptum. Conuulſis & ruptis cum ſale & oleo. Nam cum adipe tumores ſuſpectos ſanat. Extrahit fiſtulis uitia cum ſulphure & reſina etiam harundines cum pice. Lepras lichenas lentigines exulcerat. ſanatq; cũ origano. Vel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & ſacros ignes. Sugillata aut liuẽtia ad colorem reducit. Combuſtum ex melle credunt & comitialem morbum ſanare:

ſiquis eo in cibo utatur:ac potione. Quartanas quoq; excutere potũ caput unũ cũ laſerpitii obolo. In uino auſtero tuſſim. Et alio modo acceptũ. Suppuratiões q̃ntaſlibet ſanat: fractæ incoctũ fabæ atq; in cibo ſumptũ donec ſanitatem reſtituat. Facit & ſomnos atq; in totum rubicundiora corpora. Veneré quoq; ſtimulat cũ coriandro uiridi tritum potũq; e mero. Vitia eius ſunt: ꝙ oculos hebetat: inflationes facit. Stomachum lædit copioſius ſumptum. Sitim gignit. Cæterum contra pituitã & gallinæ & gallinaceis prodeſt. Mixtum farre in cibo iumentis urinam reddere. Atq; non torqueri tradunt: ſi eo trito natura tangatur.

¶ DE Lactuca ſiluatica ſiue caprina & eſopo & iſati: & lactuca ſilueſtri. ¶ Ca. vii.

LActucæ ſponte naſcentis primum eſt genus eius: quam caprinam uocant. qua piſces in mare deiecta ꝓtinus necant̃ qui ſunt in proximo. Huius lac expiſſatũ mox in aceto pondere obolorum duum: adiecto aquæ uno cyatho hydropicis datur. Caule & foliis contuſis aſperſo ſale nerui inciſi ſanãtur. Eadem trita ex aceto colluta matutinis bis e menſe: dentiũ dolorem prohibet. Alterꝝ eſt genus: quod græci eſopon uocant. Huius folia trita & cum polenta illita ulceribus medentur̃. Hæc in aruis naſcitur. Tertium genus eſt in ſiluis naſcẽs: iſatin uocant. Huius folia trita cum poléta uulneribus proſunt. Quarto infectores lanarum utuntur: quod ſiluaticum uocant. Simile erat lapato foliis: niſi ꝙ plura habet: & nigriora. Sãguinem ſiſtit. Phagedenas & putreſcentia ulcera: quæ ſerpunt: ſanat. Item tumores ante ſuppurationem. Cõtra ignem ſacrum radice uel foliis prodeſt: uel ad lyenes pota. Hæc propria ſigulis. Communia autem: ſponte naſcentibus: candor caulis: interdũ cubitali longitudine. thyrſo & foliis ſcabricia. Ex his rotunda folia & breuia habentem ſũt qui hieraciam uocent: quoniam accipitres ſcalpendo eam: ſuccoq; oculos tingendo obſcuritatem cũ ſéſere diſcutiant. Succus omnibus candidus: uiribus quoq; papaueri ſimilis. Carpitur per meſſes inciſo caule. Conditur fictili nouo: ad multa præclarus. Sanat omnia oculoꝝ uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas: cicatrices: aduſtioneſq; omnes: præcipue caligines. Imponitur etiam oculis in lana contra epiphoras. Item ſuccus aluũ purgat in poſca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino potus. Et folia toſta thyrſuſq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur: maxime contra ſcorpionũ ictus. Verum cõtra longiam commixto uino ex aceto. Aliis quoq; uenenis reſiſtunt: exceptis quæ ſtrangulando necant: aut iis quæ ueſicæ nocent: ité pſimythio excepto. Imponunt̃ & uentri ex melle atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Cratenas eum & hydropicis obolis duobus in aceto cyatho uini dari iubet. Quidam & e ſatiuis colligunt ſucco minus efficaci. Peculiares earum uires ꝑtĩ iam dictæ ſunt. Somnum faciendi: ueneremq; inhibendi: æſtum refrigerãdi: ſtomachum purgandi: ſanguinem augendi. Nunc non paucæ reſtant: quoniã & ĩflationes diſcutiũt. Ructuſq; lenes faciunt. Concoctiones adiuuant. Cruditatem ipſæ nequaq̃ faciunt. Nec ulla res maiorem in cibis auiditatem incitat: inhibetq;. Eadem in cauſa alterutrinq; modus eſt. Sic & aluum copioſiores ſoluunt. Modicæ ſiſtunt. Léticiam pituitæ digerunt. Atq; ut aliqui tradiderunt: ſenſum purgant. Stomachos diſſolutos utiliſſime adiuuant. Vrinæ uſus adiuuant & oxyporoboli aſperitatem addito dulci acrementum aceti temperantes. Si craſſior pituita ſit: ſcyllite aut uino abſinthite. Si & tuſſis ſentiatur: hyſopite admixto. Dantur cœliacis cum intubo erratico. Et ad duriciam præcordioꝝ. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores. Et ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoq; proſunt recentibus priuſq̃ puſtulæ fiant: cum ſale illitæ. Vlcera etiam: quæ ſerpunt: coercent initio cum aſſo nitro. Mox in uino tritæ. Igni ſacro illinuntur. Conuulſa & luxata caulibus tritis cum poléta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones papularũ ex uino & polenta. In colera quoq; coctas patellis dederunt. Ad quod utiliſſime q̃maxíe caule: ſed amaræ. Quidã lacte ĩfũdũt. Deferuefacti ii caules & ſtomacho utiliſſimi traduntur. Sicut ſõno & ſatiua maxíe

lactuca & amara lactéſq;:quã meconidem uocauimus. Hoc lac & oculorum claritati
cum muliebri lacte utiliſſimum eſſe præcipitur:dum tempeſtiue capiti inunguntur.
Oculorum quoq; uitiis quæ frigore in iis facta ſunt. Miras & alias inuenio laudes.
Thoracis etiam uitiis prodeſſe:non ſecus q̃ ambrotonum cum melle attico. Purgari
& fœminas hoc cibo. Semen ſatiuarum contra ſcorpiones dari. Semine trito ex uino
poto & libidinũ imaginationes in ſõno compeſcit. Tẽtãtes aquas non nocere lactucã
edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculo℞ tradiderũt.

¶ DE Generibus betæ & intubis & cichorio & ſeri genera duo. ¶ Capitulum. viii.

HEc beta ſine remedio eſt utraq;. Siue cãdidæ ſiue nigræ radix recẽs & madefacta
ſuſpenſa funiculo contra ſerpentium morſus efficax eſſe dicitur. Candida beta
cocta & cum allio crudo ſumpta contra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruri-
ginem tollũt. Atq; in totum efficacior eſſe traditur nigra. Succus eius capitis dolores
ueteres & uertigines. Item ſonitum aurium ſedat infuſus iis. Ciet urinam. Medetur
dyſentericis iniecta:et morbo regio. Dolores quoq; dentium ſedat illitus ſuccus. Et
contra ſerpentium ictus ualet: ſed huic radici duntaxat expreſſus. Ipſa uero decocta
pernionibus occurrit. Albæ ſuccus epiphoras ſedat fronte illita. Aluminis paruo ad-
mixto:ignẽ ſacrũ. Sine oleo trita licet aduſtis medetur. Et cõtra eruptiones papularũ
cocta. Eadem contra ulcera quæ ſerpunt. Illinitur & alopetiis cruda. Et ulceribus quæ
in capite manant. Succus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Coquitur &
cum lenticula addito aceto:ut uentrẽ molliat. Validius cocta fluctuationes ſtomachi
ſiſtit & uentris. Eſt & beta ſilueſtris:quam limonion uocant. Alii neuroden:multum
minoribus tenuioribuſq; ac denſioribus foliis. Vndecim ſæpe caulium. Huius folia
ambuſtis utilia. guttantia aſtringunt. Semen acetabuli menſura dyſentericis ꝓdeſt.
Aquæ e radice coctæ maculas ueſtium eluere dicũtur: itemq; membranarum. Intubi
quoq; non extra remedia ſunt. Succus eorum cum roſaceo & aceto capitis dolores le-
nit. Idemq; cum uino potus iocineribus & ueſicæ & epiphoris imponitur. Erraticum
apud nos quidã ambugiam appellauere. In ægypto cichorium uocant quod ſilueſtre
ſit. Satiuum autem ſerin:quod ẽ minus & uenoſius. Cichorium refrigerat. Inde cibũ
ſumptum & illitũ collectiones:ſuccuſq; decocti uentrẽ ſoluit. Iocineri & renibus &
ſtomacho prodeſt. Item ſi in aceto decoquatur:urinæ tormina diſcutit. Item morbũ
regium e mulſo:ſi ſine febre ſit. Veſicam adiuuat. Mulierum purgationibus quidem
decoctum in aqua adeo prodeſt:ut emortuos partus trahat. Adiiciunt magi ſucco to-
tius cum oleo pũctos fauorabiliores fieri:& quæ uelint facilius impetrare. Quod qdẽ
propter ſingularem ſalubritatẽ aliqui chreſton appellant:alii pancracion. Et ſilueſtre
genus alii edypnoida uocant:latioris folii. Stomachum diſſolutum aſtringit cocta.
Crudaq; ſiſtit aluũ. Et dyſentericis prodeſt magis cum lente. Rupta & cõuulſa utroq;
genere iuuãtur. Item quibus genitura ualitudinis morbo effluat. Seris & ipſa lactucæ
ſimillía duũ generũ eſt. Silueſtris melior. Nigra iſta & æſtiua. Deterior hyberna:& cã-
didior. Vtraq; tamen ſtomacho utiliſſima:præcipue quem humor uexat. Cum aceto
in cibo refrigerant:uel illitæ. diſcutiuntq; & alios q̃ ſtomachi. Cum polenta ſilueſtriũ
radices ſtomachi cauſa ſorbentur. Et cardiacis illinuntur ſuper ſiniſtram mammam:
& ex aceto. Omnes hæ & podagricis utiles: et ſanguinem reiicientibus. Item quibus
genitura fluit: alterno dierum potu. Petronius Diodotus qui antilegomena ſcripſit:
in totũ damnauit ſeriam multis modis arguens. Sed alio℞ omnium opinio reſiſtit.

¶ DE Braſſica & lapſana:& de braſſica maría & ſcylla & de bulbis & bulbine ¶ Ca. ix.

BRaſſicæ laudes longum eſt exequi:cum & Chryſippus medicus priuatĩ uolumẽ
ei dicauerit per ſingula membra hominis digeſtum: et Dieuches. Ante omnes
autem Pythagoras:& Cato non parcius celebrarint. Cuius ſententiã uel eo diligentius
perſequi par eſt:ut noſcatur qua medicina uſus ſit annis ſexcentis. In tres ſpecies
diuiſere eam græci antiquiſſimi. Criſpam:quam ſelinada uocauerunt a ſimiltudine

apii foliorum:ſtomacho utilem:aluum modice mollientem. Alterã elean latis foliis
e caule exeuntibus:unde cauloden quidam uocauere: nullius in medicina momenti.
Tertia eſt proprie appellata crambe:tenuioribus foliis & ſimplicibus: denſiſſimiſque
amarior:ſed efficaciſſima. Cato criſpam maxime probat: dein lenem: gradibus foliis
caule magno. Prodeſſe tradit capitis doloribus : oculorũ caligini : ſcintillationibuſq;
uel ſtomachi præcordiis. Crudam ex aceto & melle:coriandro:ruta:menta. Laſeris ra-
dicula ſumpta acetabulis duobus matutino. Tantamque eſſe uim:ut qui terant hæc:
ualidiores fieri ſe ſentiant. Ergo uel cum uino tritam ſorbendam: uel ex olei intinctu
ſumendam. Podagræ autem : morbiſq; articularis illini cum rutæ coriandri & ſalis
mica hordei farina. Aq̃ quoq; eius decocta:neruos articuloſq; mire iuuari. Si foueant̃
uulnera & recentia & uetera. Etiam carcinomata quæ nullis aliis medicamẽtis ſanari
poſſint. Foueri prius aqua calida iubet : ac bis die tritam imponi . Sic etiam fiſtulas
eluxatas & tumores euocari:quæq; diſcuti opus ſit. Inſomnia etiam uigiliaſq; tollere
decoctã ſi ieiuni edant q̃plurimam ex oleo & ſale. Tormina ſi decocta iterũ decoquat̃:
addito oleo & ſale cumino polenta. Si ita ſumatur ſine pane:magis profuturã. Inter
reliqua bilem detrahit per uinum nigrum pota . Quin & urinam eius qui braſſicam
potandã æſtimauerit:aſſeruari iubet.calefactamq; neruis remedio eſſe. Verba ipſius
ſubiiciam ad exprimendam ſẽtẽtiam. Pueros puſillos ſi laues illa urina:nũq̃ debiles
fieri. Auribus quoq; ex uino ſuccum braſſicæ tepidum inſtillari ſuadet. Idq; etiã tar-
ditati audientium prodeſſe aſſeuerat. Et impetigines eadẽ ſanare ſine ulcere. Græcorũ
quoq; opĩones iam & Catõis cã poni cõuenit ĩ iis dũtaxat:quæ ille prætermiſit. Biles
detrahere non percoctam putant. Item aluum ſoluere . Eãdemq; bis coctam ſiſtere.
Vino aduerſari:ut inimicam uitibus. Antecedente in cibis caueri ebrietatem . Poſtea
ſumpta crapulam diſcuti. Hunc cibum & oculorum claritati conferre multũ. Succo
uero crudæ angulis uel tantum tactis cum attico melle:plurimum . Facillime cõcoq.
Ciboq; eo ſenſum purgari. Eraſiſtrati ſchola clamat:nihil eſſe utilius ſtomacho:ner-
uiſq;. Ideo paralyticis & tremulis dari iubet:& ſanguinem excreantibus. Hippocrates
cœliacis dyſẽtericis bis coctam cum ſale. Item ad tenaſmon & renum cauſas. Lactis
quoq; ubertatem puerperis hoc cibo fieri iudicans. Et purgationem fœminis. Crudus
quidem caulis ſi edatur: partus quoq; emortuos pelli. Apollodorus aduerſus fũgorũ
uenena ſemen aut ſuccum bibendum cenſet. Philiſtion opiſthotonicis ſuccũ ex lacte
caprino cum ſale & melle. Inuenio & a podagra liberatos edendo eam decoctæq; ius
bibendo. Hoc & cardiacis datum:& comitialibus morbis addito ſale. Item ſpleneticis
in uino albo per dies.xl. Ictericis necnon & phreneticis radicis crudæ ſuccũ gargariſ-
ſandum bibendumq; demonſtrat. Contra uero ſingultus cum coriandro & aneto &
melle ac pipere & aceto. Illitam quoq; prodeſſe inflationibus ſtomachi. Itẽ ſerpentiũ
ictibus. Et ſordidis ulceribus ac uetuſtis:uel ipſa aqua cum hordeacea farina . Succũ
ex aceto uel cũ fœno græco. Sic aliq & articulis podagris ĩponũt. Epinyctidas & qcqd
aliud ſerpit in corpore:impoſita leuat. Item repentinas caligines. Has & ſi manditur
ex aceto. Sugillata uero & alios liuores. Pura illita lepras & pſoras cũ alumine rotũdo
ex aceto. Sic & fluentes capillos retinet. Epicharmus teſtiũ & genitalium malis hanc
utiliſſime imponi aſſerit. Efficacius eandem cum faba trita. Item conuulſis cum ruta.
Contra ardorem febrium & ſtomachi uitia ſemina & ad ſecundas . Et muris aranei
morſus:foliorum aridorum farina alterutra parte exinaniuit . Ex omnibus braſſicæ
generibus ſuauiſſĩa eſt quin et inutilis habet̃.difficilis in coquẽdo et renibus cõtraria.
Illud quoq; non eſt omittendum aquam decoctæ ad tot uſus laudatam fetere humi
effuſam. Stirpium braſſicæ aridorum cinis inter cauſtica intelligitur. Ad coxẽdicum
dolores cum adipe uetuſto. At cum laſere et aceto ĩuicem pſilothri euulſis illitus pi-
lis:naſci alios prohibet. Bibitur et cum oleo ſubferuefactus: uel per ſe elixus ad con-
uulſa et rupta intus:lapſumq; ex alto. Nulla ergo ſunt crimina braſſicæ? Immo uero

apud eoſdem. Animæ grauitatem facere. Dentibus et gingiuis nocere. Et in ægypto propter amaritudinē nō eſtur. Silueſtris ſiue erraticæ immenſo plus effectus laudat Cato. Adeo ut aridæ quoq; farinam in olfactorio collectam uel odore tātum naribus adhibito uitia orium: grauem olentiamq; ſanare affirmet. Hanc alii petream uocant: inimiciſſimam uino: quam præcipue uitis fugiat. Aut ſi non poſſit fugere: moriatur. Folia habet bina rotūda pua lenia plātis oleris ſimilior. Candidior ſatiua & hirſutior. Hanc inflationibus mederi. Melancholicis quoq; ac uulneribus recentibus cū melle: ita ne ſoluantur ante diem ſeptimum. Strumis fiſtulis in aqua cōtritam Chryſippo auctore. Et alii compeſcere mala corporis quæ ſerpūt: nomas uocant. Itē excreſcētia abſumere. Cicatrices ad planum reducere. Oris ulcera & tonſillas manducatā & coctā ſucco gargariſſato cum melle tollere. Itē pſoras & lepras ueteres ipſius tribus ptibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus ſatis eām eſſe contra canis rabioſi morſum imponi. Melius ſi cū laſere & aceto acri. Necari quoq; canes ea ſi detᷣ ex carne. Semen eius toſtum auxiliatur contra ſerpentes: fungorūq; uenena. In tauri ſāguine folia cocta: ſpleneticiſq; in cibo data & cruda illita cū ſulphure & nitro ꝓſūt. Item mammarum duritiæ. Radicum cinis uuæ ī faucibus tumenti tactu medetur. Et parotidas cum melle illitus reprimit. Serpētium morſus ſanat. Virium braſſicæ unū & magnū argumētū addemus & mirabile. Cruſtæ ſi occupēt intus uaſa ōnia in qbus aquæ feruent: intantū ut non ſit eas auellere: ſi braſſica in his decoquatᷣ: abſcedunt. Inter ſilueſtres braſſicas & lapſana eſt: pedalis altitudinis: hirſutis foliis: ſinapi ſimillimis: niſi candidior eſſet flore. Coquitᷣ ī cibo. aluum leniter emollit. Marina braſſica uehementiſſime ex omnibus aluum ciet. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne: ſtomacho inimiciſſima. Scyllarū in medicina alba eſt: quæ maſculus. Fœminæ nigræ. Scylla quæ candidiſſima fuerit: utiliſſīa erit. Huic aridis tunicis direptis quod reliquum e uiuo eſt conſutum ſuſpenditur lino modicis interuallis. Poſtea arida fruſta ī cadum aceti q̄aſperrimi pendentia immerguntur: ita ne ulla parte uas cōtingāt. Hoc fit ante ſolſtitium diebus. xlviii. Gypſo deinde oblitus cadus ponitur ſub tegulis totius diei ſolem accipiētibus. Poſt eum numerū dierum tollitur uas. Scylla eximitᷣ. Acetum tranſfunditur. Hoc clariorem oculorum aciem facit. Salutare eſt ſtomachi laterumq; doloribus parum ſumptū binis diebus. Sed tāta uis eſt: ut auidius hauſtū extinctæ animæ momēto aliquo ſpeciem præbeat. Prodeſt & gingiuis & dentibus uel per ſe cōmanducata. Tineas & reliqua uentris animalia pellit: ex aceto & melle ſūpta. Linguæ quoq; recens ſubiecta præſtat: ne hydropici ſitim ſentiant. Coquitᷣ pluribus modis: in olla quæ coniiciatur in clibanum aut furnum: uel adipe: aut luto illita: aut fruſtatim in patinis. Et cruda ſiccatur: deinde conciditur. Coquiturq; in aceto. Tum ſerpentium ictibus imponitur. Toſta quoq; purgatur: & mediū eius iterum in aqua coquitᷣ. Vſus ſic coctæ ad hydropicos: urinam ciendā tribus obolis cum melle & aceto potæ. Item ſpleneticos & ſtomachicos: ſi non ſentiant ulcus: quibus īnatet cibus. Ad tormina: regios morbos: tuſſim ueterem cum ſuſpirio. Diſcutit & ex foliis ſtrumas: q̄drinis diebus ſoluta. Furfures capitis & ulcera manantia illita ex oleo cocta. Coqtur & in melle cibi gratia: maxime uti coctionem facias. Sic & interiora purgat. Rimas pedū ſanat in oleo cocta & mixta reſinæ. Semē eius lumboꝝ dolori ex melle īponitᷣ. Pythagoras ſcyllam in limine quoq; ianuæ ſuſpenſā malorum medicamētoꝝ ītroitū pellere tradit. Cæterum bulbi ex aceto & ſulphure uulneribus in facie medentur. Per ſe uero triti neruorum contractionem. Et ex uino porrigines. Succum cū melle: canū morſibus. Eraſiſtrato placet cum pice. Sanguinem idem eos ſiſtere tradit illitos cum melle. Alii ſi e naribus fluat: coriandrū & farinam adiiciunt. Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat. Et erumpentia in capite cum uino auſtero aut ouo. Et bulbos epiphoris idem illinit: & ſic lipitudini medetur. Eorumq; uitia quæ ſūt facie rubētes: maxime in ſole illitis cū melle & nitro emendat. Lentiginem: cū uino aut cū cumino

coctis. Vulneribus quoq; mire proſūt per ſe. Aut ut Damion ex mulſo: ſi quinto die ſoluanť. Iiſdem & auriculas fractas curat. Et teſtium pituitas. In articulorꝶ doloribus miſcēt farinā. In uino cocti illiti uentri duriciam præcordiorū emolliūt. Dyſētericis in uino ex aqua cæleſti temperato danť. Ad conuulſa intus cum ſilphio pilulis fabæ magnitudine. Ad ſudoré tuſi illinunť. Neruis utiles. Ideo & paralyticis dantur iuxta in pedibus. Qui ſunt ruffi ex his citiſſime ſanant cum melle & ſale. Venerem maxīe megarici ſtimulāt. Hortēſii partū cum ſapa aut paſſo ſumpti. Silueſtres interaneorꝶ plagas & uitia cum ſilphio pilulis deuoratis ſedant. Et ſatiuorū ſemen contra phalangia bibitur in uino. Ipſi ex aceto illinūť contra ſerpentium ictus. Semen antiqui bibendū inſanientibus dabāt. Flos bulborū tritus crurū maculas: uarietateſq; igne factas emēdat. Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos aſſis minus utiles adiiciūt eſſe. & difficile concoqui ex ui uniuſcuiuſq; naturæ. Bulbinem græci uocant herbam paracæ foliis: rubicūdo bulbo. Hæc traditur uulneribus mire utilis duntaxat recentibus. Bulbus: quem uomitorium uocant ab effectu: folia habet nigra cæteris longiora: utiliſſimus ſtomacho cibus.

¶ DE Aſparagis & corruda & libyco & horminio ¶ Ca.x.

ASparagi (ut traditur) cumino quidem addito inflationes ſtomachi coliq; diſcutiunt. Ventrē leniter molliunt. Pectoris & ſpinæ doloribus: inteſtinorūq; uitiis proſunt. Vino cum coquūtur addito: ad lumborum & renum dolores. Semen trium obolorum pondere: parte cumini bibitur. Venerem ſtimalant. Vrinam cient utiliſſīe præterq̄ ꝗ ueſicam exulcerant. Radix quoq; plurimorum prædicatione trita & in uino albo pota calculos quoq; exturbat. Lumborum & renum dolores ſedat. Quidā ad uuluæ dolorem radicem cum uino dulci propinant. Eadem in aceto decocta cōtra elephantiam proficit. Aſparago trito cum oleo perunctum pungi ab apibus negant. Silueſtrem aſparagum aliqui corrudam: aliqui libycum uocant: attici horminium. Huius ad ſupradicta omnia efficacior uis: & candidiori maior. Regium morbum extenuant. Veneris cauſa aquam eorum decoctam bibi iubent ad heminam. Ad idem & ſemen ualet cum aneto tritum. Ternis utrunq; obolis datur. Et ad ſerpētium ictus ſuccus decoctus. Radix quoq; miſcetur radici marathri inter efficaciſſima auxilia. Si ſanguis per urinam reddatur ſemen aſparagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus quinis diebus Chriſippus dari iubet. Sic & hydropicis contrariū eſſe quāuis urinam moueat: docet. Item ueneri. Veſicæ quoq; niſi coctū aqua. Si canibus detur: occidit eos. In uino decoctæ radicis ſuccus ſi ore contineatur: dentibus mederi.

¶ DE Apio & apiaſtro: & helioſelino: & oreoſelino. ¶ Ca.xi.

APiō gratia uulgo eſt. Nanq; rami largis portionibus per iura innatant. Et in cōdimentis peculiarem gratiam habent. Præterea oculis illitum cum melle: ita ut ſubinde foueantur feruenti ſucco decocti: aliiſq; membrorum. Epiphoris per ſe tritū aut cum pane uel polenta impoſitum mire auxiliatur. Piſces quoque ſi ægrotent in piſcinis: apio uiridi recreantur. Verum apud eruditos non aliud erutum terra in maiore ſententiarum auctoritate eſt. Diſtinguitur ſexu. Chryſippus fœminam eſſe dicit criſpioribus foliis & duris: craſſo caule: ſapore acri & feruido. Dionyſius marē nigriorem: breuioris radicis: uermiculos gignentem. Ambo neutrum ad cibos admittendū: immo omnino nefas. Nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipſius quoq; uiſus claritati inimicū. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos qui ederint: ſterileſcere: mares fœminaſue. In puerperiis uero ab eo cibo comitiales fieri qui ubera hauriunt. Innocentiorem tamen eſſe marem. Eaq; cauſa eſt ne inter nefaſtos frutices damnetur. Mammarum duriciam impoſitis foliis emollit. Suauiores aquas potui incoctum præſtat. Succo maxime radicis cum uino: lūborum dolores mitigat. Eodē

iure inſtillato:grauitatem aurium. Semine urinam ciet:menſtrua:ac ſecūdos partus. Et ſi foueantur ſemīe decocto ſugillata reddit colori:cum oui albo illitum. Aut ex aq̄ coctum potumq; renibus medetur. In frigida tritum oris ulceribus. Semen cum uino uel radix cum ueteri uino ueſicæ calculos frangit. Semen datur ex tribus cyathis ex uino albo. Apiaſtrum Higinus quidem meliſſophylon appellat. Sed in cōfeſſa damnatione eſt uenenatum in ſardinia. Contexenda enim ſunt omnia ex eodem nomine: apud græcos pendentia. Oluſatrum quod hippoſelinum uocant:aduerſatur ſcorpionibus. Poto ſemine torminibus interaneis medetur. Itemque difficultatibus urinæ ſemen eius decoctum ex mulſo potum. Radix eius in uino decocta:calculos pellit & lumborum ac lateris dolores. Canis rabioſi morſibus potum & illitum medetur. Succus eius algentes calefacit potus. Quartum genus ex eodem faciunt aliqui oreoſelinon alio frutice recto ſemine cumino ſimile. Vrinæ & menſtruis efficax. Helioſelino uis priuata contra araneas. Sed de oreoſelino fœminæ purgant̄ e uino.

¶DE Petroſelino & ocimo ¶Ca.xii.

ALio genere petroſelinon quidam appellant in ſaxis natum. Præcipuum ad uomicas coclearibus binis ſucci addıti in cyathum marrubii ſucci:atque ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidam buſelinon differens breuitate caulis a ſatiuo & radicis colore ruffo eiuſdem effectus. Præualere contra ſerpentes potum & litum. Ocimum quoque Chryſippus grauiter increpuit:inutile eſſe dicens ſtomacho:urinæ: oculorum quoq; claritati. Præterea inſaniam facere & lethargicos & iocineris uitia. Ideoq; capras id aſpernari. In hominibus quoq; fugiendū cenſet. Adiiciunt quidā tritum ſi operiatur lapide:ſcorpionem gignere. Commanducatum & in ſole poſitum uermes afferre. Alii uero ſi eo die feriatur quiſpiā a ſcorpiōe qui ederit ocimū: ſanari non poſſe. Quinimmo tradunt aliqui manipulo ocimi cum cancris.x.marinis uel fluuiatilibus trito: conuenire ad eum ſcorpiones a proximo omnes. Diodorus in emitericis etiam pediculos facere ocimi cibum. Secuta ætas alacriter defendit. Nam id eſſe capras. Nec minuſq̄ mentā & rutam ſcorpionum terreſtrium ictibus marinorumq; uenenis mederi cum uino:addito aceto exiguo. Vſu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu ſalutarem eſſe. Item lethargicis & īflāmatis refrigerationi: illitum capitis doloribus cum roſaceo:aut myrteo:aut aceto. Item oculorū epiphoris impoſitum ex uino. Stomacho quoque eſſe utile. Inflationes & ructum ex aceto diſſoluere ſumptum. Aluum ſiſtere impoſitum. Vrinam ciere. Sic & morbo regio & hydropicis prodeſſe. Diſtillationes eo coli & ſtomachi inhiberi. Ergo etiam cœliacis Philiſtio dedit. Et coctum dyſentericis: & contra pliſtonicum. Aliqui & in tenaſmo. Et ſanguinem excreantibus in uino. Duriciamq; præcordiorum. Illinitur mammis. extinguit quoq; lactis prouentum. Auribus utiliſſimum:īfantium præcipue cū adipe anſerino. Semen tritum & hauſtum naribus ſternutamenta. Et diſtillationes capitis quoq; illitū. Vuluas purgat ī cibo ex aceto. Verrucas mixto ceramento ſutorio tollit. Venerem ſtimulat. Ideoq; etiā equis aſiniſq; admiſſuræ tempore ingeritur.

¶DE Silueſtri ocimo:& eruca:& naſturcio:& ruta. ¶Ca.xiii.

SIlueſtri ocimo uis efficacior ad eadem omnia. Peculiaris ad uitia quæ uomitionibus crebris contrahuntur. Vomiciſque uuluæ. Contraq; beſtiarum morſus radix in uino eſt efficaciſſima. Erucæ ſemen ſcorpionum uenenis & muris aranei medetur. Beſtiolas omes innaſcentes corpori arcet. Vitia cutis in facie cum melle illitum. Lentigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad candorem cū felle bubulo. Aiunt uerbera ſubituris potum ex uino duritiam quandam contra ſenſum induere. In condiendis obſoniis:tanta eſt ſuauitas:ut græci euzomon appellauerint. Putant ſubtrita eruca ſi foueantur oculi:claritatem reſtitui. Tuſſim infātium ſedare. Radix

eius in aqua decocta: fracta oſſa extrahere. Nam de uenere ſtimulanda diximus tria folia ſiluestris erucæ ſiniſtra manu decerpta & trita in aqua mulſa ſi bibantur. Econtrario naſturtium uenerem inhibet. Animum exacuit. Vt diximus duo eius genera. Aluum purgat. Detrahit bilem potum in aqua. x. denariorum pondo. Cum lomento ſtrumis illitum opertumq; braſſica: præclare medetur. Alterꝝ eſt nigrius quod capitis uitia purgat. Viſum clarificat. Commotas mentes ſedat ex aceto ſumptum. Lyenem ex uino potū uel cū fico. Tuſſim ex melle ſi quotidie ieiuni ſumát. Semen ex uino omnia inteſtinorum animalia expellit. Efficacius addito mentaſtro. Prodeſt & cōtra ſuſpiria & tuſſim cum origano & uino dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino. Panos diſcutit cum pice: extrahitq; corpori aculeos. Et maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adiicitur ouorum album. Et lyenibus illinitur ex aceto. Infātibus uero e melle utiliſſime. Seſtius adiicit hoc ſerpentes fugare. Scorpionibus reſiſtere. Capitis dolorem contritum: & alopecias emendare. Sinapi grauitaté aurīū trito impoſito auribus cum fico. Dentium dolores infuſo in auris ſucco. Pruriginé & ulcera capitis cum adipe anſerino. Furunculos concoquit cum fermento. Carbunculos ad ſuppurationem perducit: & rumpit. Phagedenas ulcerū expurgat cū melle. Coxendicibus & lumbis cum polenta ex aceto illinitur. Item licheni. Item unguibus ſcabris. Quippe natura eius cauſtica eſt. Optimum autem babyloniū. Siluestri uero ad omnia ea effectus maior. In præcipuis aūt medicaminibus ruta eſt. Latiora ſatiuæ folia. Rami fruticoſiores. Siluestris horrida ad effectū eſt: & ad omnia acrior. Succus exprimitur tuſa ea & aſperſa modice aqua. Et in pyxide cypria adſeruatur. Hic copioſior datus ueneni noxiam optinet. Macedonia maxime: iuxta flumen anacimum. Mirumque cicutæ ſucco extinguitur: adeo etiam uenenorum uenena ſunt. Quando cicutæ ſuccus prodeſt manibus colligentium rutam. Cæterum inter prima īmiſcetur antidotis præcipueq; galaciæ. Quæcunq; autem ruta aut p ſe aut pro antidoto ualet foliis tritis & ex uino ſumptis. Contra aconitum maxime: & uiſcum. Item fungos ſiue in potu detur: ſiue in cibo. Simili modo contra ſerpentium ictus: utpote cum muſtelæ dimicaturæ cum iis rutam prius edendo ſe muniant. Sed ualent & contra ſcorpionum ictus: & araneorum: apium: crabronum: ueſparum aculeos. Et cātaridas: ac ſalamādras: caniſue rabioſi morſus: acetabuli mēſura ſi ſuccus e uino bibitur. Et folia trita uel cōmāducata īponūť cū melle & ſale uel cū aceto & pice decocta. Succo uero perunctos aut etiam habentes negant feriri ab iis maleficiis. Serpenteſq; ſi urať ruta: nidorem fugere. Efficaciſſima tamen eſt ſiluestris radix cum uino ſumpta. Eádem adiiciunt efficaciorem eſſe ſub diuo potá. Pythagoras & in hac maré minoribus herbaceiq; coloris foliis a fœmina diſcreuit: etiam latioribus foliis & colore. Idemque oculis noxiam putauit, falſo: quoniam ſculptores & pictores hoc cibo utuntur oculorum cauſa. Cum pane quoq; uel naſturtio ſatiuæ. Atq; ſiluestris propter uiſum. Vt aiunt multi: ſucco eius cum melle attico inuncti diſcuſſerunt caligines: uel cum lacte mulieris puerum enixæ: uel puro ſucco angulis oculorum tactis. Epiphoras cū poléta impoſita. Lenit autem capitis dolores pota cum uino: aut cū aceto: & roſaceo illita. Si uero ſit cephalea: cum farina hordeacea uel aceto. Eadem cruditates diſcutit: mox inflationes: dolores ſtomachi ueteres. Vuluas aperit. Corrigitque conuerſas illita in melle toto uentre & pectore. Hidropicis cū ficu & decocta ad dimidias partes potaq; ex uino. Sic bibitur & ad pectoris dolores: laterumq; & lumborum. Tuſſes: ſuſpiria: pulmonū: iocinerū: renū uitia: horrores frigidos. Ad crapulæ grauedines. Decoquunť folia poturis. Et in cibo uel cruda uel decocta conditaue prodeſt. Item torminibus in hyſopo decocta. Et cum uino. Sic & ſanguinem ſiſtit interiorem: & narium indita. Sic & collutis dentibus prodeſt. Auribus quoq; in dolore ſuccus infūditur: cuſtodito ut diximus modo. E ſiluestri uero: contra tarditatem & ſonitum cum roſaceo uel cum laureo oleo aut cumino & melle. Succus & phreneticis ex aceto tritæ inſtillatur

in tempora & cerebrum. Adiecerunt aliqui & ſerpillum & laurum illinentes capita & colla. Dederunt & lethargicis ex aceto olfaciendum. Dederunt & comitialibus bibēdū decoctæ ſuccū in cyathis quattuor ante acceſſiones: quarū frigus intolerabile eſt. Alfi-oſiſq; crudam dari in cibo. Vrinam quoq; uel cruentam pellit. Fœminarum etiam purgationes: ſecūdaſq;: etiam emortuos partus: ut Hippocrati uidetur: ex uino dulci nigro pota: itaq; illitam & uuluarum cauſa etiam ſuffire iubet. Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle: cum farina hordeacea. Et contra ileum decocta farina in oleo ac uelleribus collecta. Multi uero & cōtra purulentas excreatiōes ſiccæ drachmas duas: ſulphuris unam & dimidiam ſumi cenſent. Et contra cruentas ramos tres in uino decoctos. Datur & dyſentericis cum caſeo in uino contrita. Dederunt & cum bitumine infrictam potioni propter anhelitum. Ex alto lapſis ſeminis tres uncias: olei libra: uiniq; ſextario illinitur. Cum oleo coctis foliis partibus quas frigus aduſſe-rit. Si urinam mouet (ut Hippocrati uidetur) mirum eſt quoſdā dare uelut inhibētē potui cōtra īcōtinētiā urinæ. Pſoras & lepras cū melle & alumīe illita emēdat. Itē ui-tiligines uel rugas ſtrūas & ſilia cū hircino & adipe ſuillo ac taurino ſepio. Ignē ſacrū ex aceto & oleo: uel pſimythio. Carbūculū ex aceto. Nōnulli laſerpitiū una illīi iubēt. Sine quo epinyctidas puſtulas curant. Imponūt & mammis turgentibus decoctam. Et pituitæ eruptiōibus cū cæra. Teſtiū uero epiphoris cū ramis laureæ teneris: adeo peculiari īuiſceribus his effectu: ut ſilueſtri ruta cū axūgia ueteri illitos ramices ſanari prodant. Fracta quoq; membra ſemine trito cum cæra impoſito. Radix rutæ: ſāguinē oculis ſuffuſum: & in toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat. Ex reliquis quoq; quæ traduntur: mirum eſt: cum feruentem rutæ naturam eſſe cōueniat. Faſci-culum eius in roſaceo decoctum addita uncia aloes perunctis ſudorem reprimere. Itemq; generationes impediri hoc cibo. Ideo profluuio genitali datur. Et uenerem crebro per ſomnia imaginantibus. Præcauendum eſt grauidis abſtineant hoc cibo: necari enim partus inuenio. Eadem ex omnibus ſatis: quadrupedum quoq; morbis ī maximo uſu eſt: ſiue difficile ſpirantibus: ſiue contra maleficorum animalium ictus infuſa per nares ex uino: aut ſi ſanguiſugam exhauſerit: ex aceto: & quocunq; ī ſimili morborum genere ut in homine temperato.

¶ DE Mentaſtro: & menta: & pulegio: & nepeta: & de cumino. ¶ Ca. xiiii.

MEntaſtrum ſilueſtris menta eſt: differens ſpecie foliorum quaſi figura ocimi: pulegii colore. Propter quod quidam ſilueſtrem pulegium uocant. Iis commā-ducatis: & impoſitis ſanari elephantiam: ſicut Magni Pōpeii ætate fortuito cuiuſdā experimento propter pudorem in facie illita compertum eſt. Eadem illinuntur bibū-turq; aduerſus ſcolopendras & ſerpentium ictus drachmis duabus in uini cyathis duobus. Aduerſus ſcorpionum ictus cum ſale oleo & aceto. Item aduerſus ſco-lopendras uis decocti. Aduerſuſq; omnia uenena ſeruantur folia arida ad farinæ modū. Subſtratum uel accēſum fugat ſcorpiones. Potum fœminas purgat a partu. Sed partus necat. Ruptis: conuulſiſq; e partu. Ortopnoicis torminibus cholericis efficaciſſimum. Item lumbis. Podagris īpoſitum. Succus auribus uermioſis inſtillatᷣ. In regio morbo bibitᷣ. Strumis illinitur. Omnia ueneris inhibet. Tineas pellit ex ace-to potum. Contra pruriginem ex aceto infunditur capiti in ſole. Mentæ ipſius odor animum excitat: & ſapor auiditatem in cibis. Ideo in māmarum mixtura familiares ipſæ acceſſeræ: ut coire deſeriq; lac non patiantur. Quare lactis potionibus additur: ne huius coagulati potu ſtrangulentur. Data in aqua & mulſo eadem ui reſiſtere & generationi creditur: cohibendo genitalia denſari. Aeque maribus ac fœminis: ſiſtit ſanguinem & purgationes fœminarum īhibet. Cum amylo ex aqua pota cæliacorum impetus. Syration & uomicas uuluæ curauit. Ille & iocinerum uitia ternis obolis ex mulſo datis. Item ſanguinem excreantibus in ſorbitionem. Vlcera in capite infantiū

mire ſanat. Arterias humidas ſiccat. Siccas adſtrĩgit. Pituitas corruptas purgat ĩ mulſo
& aqua. Voci ſuccus ſub certamine utilis duntaxat: & qui gargariſſatur uua tumen/
te adiecta ruta & coriandro ex lacte. Vtilis & contra tonſillas cum alumine. Linguæ
aſperæ cum melle. Et conuulſa intus per ſe uitiiſq; pulmonis. Singultus & uomitio/
nes ſiſtit cum ſucco granati ut Democritus monſtrat. Recentis ſuccus: narium uitia.
Spiritus ſubductos emendat. Ipſa trita choleras in aceto quidem pota. Sanguinis
fluctiones intus. Ileum etiam impoſita cum polenta: & ſi mammæ tendantur. Illinit᷑
& tẽporibus in capitis dolore. Sumitur et contra ſcolopendras: et ſcorpiones marinos
et ad ſerpentes. Epiphoris illinitur: et omnibus in capite eruptionibus. Item ſedis
uitiis. Impetigines quoq;: uel ſi teneatur tantum: prohibet. Auribus cum mulſo in/
ſtillatur. Aiunt et lyeni mederi eam in horto guſtatam ita ne uellatur: ſi is qui mo/
morderit: dicat ſe lyeni mederi per dies nouem. Aridæ quoque farinæ tribus digitis
apprehenſam et ſtomachi dolorem ſedare in aqua. Et ſimiliter aſperſa in potionem
uentris animalia expellere. Magna ſocietas cum hac ad recreandos defectos animo
pulegio cum ſurculis ſuis in ampullas uitreas aceti utriſque deiectis. Qua de cauſa
dignior e pulegio corona uertigini q̃ e roſis cubiculis noſtris pronunciata eſt. Nam &
capitis dolores impoſita dicitur leuare. Quin & olfactu capita tueri contra frigorum
æſtuſque iniuriam: & ab ſiti traditur. Neq; æſtuare eos qui duos e pulegio ſurculos
impoſitos auribus in ſole habeant. Illinitur etiam in doloribus cum polenta & aceto.
Fœmina efficacior. Eſt autem hæc flore purpureo. Mas cãdidum habet. Nauſeas cum
ſale & polẽta ĩ frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris: ac uentris dolorem. Stoma/
chi autẽ ex aqua intercíſiones ſiſtit. Et uomitiones cum aceto & polenta. Inteſtinorũ
uitia melle decocta & nitro ſanat. Vrinam pellit ex uino: & ſi amineũ ſit. Et calculos
& interiores omnes dolores. Ex melle & aceto ſedat menſtrua: & ſecundas uuluas con/
uerſas corrigit. Defunctos partus eiicit. Semen obmuteſcentibus olfactu admouet᷑.
Comitialibus in aceto cyathi menſura datur. Si aquæ inſalubres bibendæ ſint: tritum
inſpergitur. Salſitudines corporis: ſi cũ uino tradatur: minuit. Neruorum cauſa & in
contractione cum ſale & aceto & melle confricatur opiſtothono. Imbibitur ad ſerpẽ/
tium ictus decoctum. Ad ſcorpionum in uino tritum: maxime quod in ſiccis naſcit᷑.
Ad oris exulcerationes: ad tuſſim efficax habetur. Flos recentis incenſus pulices necat
odore. Xenocrates pulegii ramum lana inuolutum in tertianis ante acceſſionem ol/
factandum dari: aut ſtragulis ſubiici: & ita collocari ægrum: inter remedia tradit. Sil/
ueſtri ad eadem uis efficacior eſt: quod ſimile eſt origano minoribus foliis q̃ ſatiuum:
& a quibuſdam dictamus uocatur. Guſtatũ a pecore capriſq; balatũ concitat. Vnde
quidam græci litteras mutantes blechon uocauerunt. Natura tam feruens eſt ut illi/
tas partes exulceret. Tuſſi ĩterfrictiones fricari ãte balnea conuenit & ante acceſſionũ
horrorem conuulſis & torminibus. Podagris mire prodeſt. Hepaticis cum melle &
ſale bibendum datur. Pulmonum uitia excreabilia facit. Ad lyenem cum ſale utile ẽ.
Et ueſicæ & ſuſpiriis & inflatiõibus decoctum ſucco æqualiter. Et uuluas corrigit. Et
contra ſcolopẽdram terreſtrem uel marinam. Item ſcorpiones. Priuatimue ualet cõ/
tra omnem morſum. Radix contra increſcentia uulnera recens potentiſſima. Arida
uero cicatricibus decorem affert. Item pulegio eſt nepetæq; ſocietas. Decocto enim in
aqua ad tertias diſcutiunt frigora. Mulierumq; menſtruis proſunt. Et æſtate ſedant
calores. Nepeta quoq; uires contra ſerpentes habet. Fumum ex ea nidoremq; fugiũt.
quam & ſubſternere in metu obdormituris utile eſt. Tuſa egilopis imponitur. Et ca/
pitis doloribus recens cum tertia parte panis temperata aceto illinitur. Succus eius
inſtillatus naribus ſupinis: profluuium ſanguinis ſiſtit. Item radix cum myrti ſemĩe
in paſſo tepido gargariſſata anginis medet᷑. Cuminum ſilueſtre eſt prætenue q̃ternis
aut quinis foliis ueluti ſerratis. Et in ſatiuo magnus uſus in ſtomachi præcipue re/
mediis. Diſcutit pituitas & inflationes. Tritum & cum pane ſumptum uel potum

ex aqua uinoque tormina quoque & inteſtinorum dolores. Veruntamen omnem palloré bibentibus gignit. Ita certe ferunt Portii Latronis clari īter magiſtros dicendi ad ſectores ſimilitudinem coloris ſtudiis contra æmulos imitatos: & pauloante Iulium Vindicem adſertorem illum a Nerone libertatis captatiōe teſtamentis ſic lenocinatum. Narium ſanguinem paſtillis inditum: uel ex aceto recens ſiſtit. Et oculorū epiphoris per ſe impoſitum tumentibus cum melle prodeſt. Infantibus imponi in uentre ſatis eſt. Morbo regio in uino albo ab alienis datur.

¶DE Poſca quæ urinam ſtringit: & de cappari: & de liguſtico ſiue panace: & cunila bubula. ¶Capitulum.xv.

AEthiopicum maxime in poſca illinitur cum melle. Africano priuatim urinæ incontinentiam cohiberi putant. Satiuum datur & ad iocineris uitia toſtum tritum in aceto. Item ad uertiginem. Iis uero quos acriore ui urina mordeat in dulci tritum uino. Ad uuluarum uitia in uino. Præterque impoſitis uellere foliis. Teſtium tumoribus toſtum tritumq; cum melle aut roſaceo & cæra. Silueſtre ad omnia eadē efficacius. Præterea ad ſerpentes cum oleo: ad ſcorpiones: ad ſcolopendras. Siſtit & uomitionē: nauſeaſque ex uino: quantum apprehenderint tres digiti. Propter colum quoq; bibitur. Illiniturq; uel penicillis feruens: uel adſtringit̃ faſciis. Strangulationes uuluæ potum in uino aperit tribus drachmis in tribus cyathis uini. Auribus inſtillat̃ ad ſonitus atq; tīnitus cū ſeuo uitulino uel melle. Suggillatis illinit̃ cū melle & uua paſſa & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Eſt cumino ſīllimū quod græci uocant ami. Quidā uero æthiopicū cuminū id eſſe exiſtimāt. Hippocrates regiū appellat: uidelicet qa efficacius ī ægypto iudicauit. Pleriq; alterius natæ ī totū putāt: quoniam ſit exilius & candidius. Similis autem & huic uſus. Nam & panibus alexandrinis ſubigitur. Et cum alimentis interponitur. Inflationes & tormina diſcutit. Vrinam & menſtrua ciet. Suggillata & oculorum epiphoras mitigat. Cū lini ſemine ſcorpionū ictus in uino potum drachmis duabus. Priuatimq; ceraſtarum cum pari portiōe myrrhæ. Colorem quoq; bibentium ſimiliter mutat ī pallorem. Suffitum cum uua paſſa aut reſina: uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas: quæ odorantur id ꝓ coitū. De cappari ſatis diximus inter peregrinos frutices. Non utendum tranſmarino. Innocentius italicum eſt. Ferunt eos qui quotidie id edunt: paralyſi non periclitari. Nec lyenis doloribus. Radix eius uitiligines albas tollit ſi tritæ in ſole fricētur. Spleneticis prodeſt in uino pota. Radicis cortex duabus drachmis dempto balnearum uſu. Feruntque trigintaquinque diebus per urinam & aluum totum lyenem emitti. Bibitur in lumborum doloribus ac paralyſi. Dentium dolores ſedat tritum ex aceto ſemen decoctum: uel manducata radix. Infunditur aurium dolori decoctum oleo. Vlcera quæ phagedenas uocāt folia & radix recens cum melle ſanant. Sic & ſtrumas diſcutit radix. Parotidas uermiculoſq; cocta in aqua. Iocineris quoq; malis medetut. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit. Stomacho inutiles eſſe inter auctores conuenit. Liguſticum aliqui panacem uocant: ſtomacho utile eſt. Item conuulſionibus & inflationibus. Sunt & quidam qui cunilam bubulā appellauerunt uti diximus falſo. Cunilæ præter ſatiuam plura ſunt in medicina gñа. Quæ bubula appellatur: ſemen pulegii habet: utile ad uulnera commanducatum impoſitumq;: ut quinto poſt die ſoluatur. Contra ſerpentes quoque in uino bibitur. Ac tritum plagæ imponitur. Vulnera ab iis facta perfricantur. Item teſtudines cum ſerpentibus pugnaturæ hac ſe muniunt. Quidamq; in hunc uſum panacem uocant. Sedat & tumores & uiriliū mala. ſicca uel foliis tritis ī ōni uſu mire cōgrués ex uino.

Item De cunila: ſiue origano: & de cunilagone & cunila molli: & libanotide: & cunila ſatiua. Capitulum.xvi.

ESt alia cunilacea appellata a noſtris:a græcis origanum heracleoticum.Prodeſt
oculis trita addito ſale.Tuſſim quoq; emendat & iocinerꝝ uitia.Laterꝝ dolores
cum farina oleo & aceto in ſorbitionem temperata.Præcipue uero ſerpentium mor-
ſus.Tertium genus eſt eius:quæ a græcis maſcula:a noſtris cunilago uocatur: odoris
fœdi:radicis lignoſæ:folio aſpero. Vires eius uehementiſſimas in omnibus iis gene-
ribus earum tradunt.Manipulo quoq; eius adiecto:omnes etiá a tota domo blattas
conuenire ad eam.Priuatim aduerſus ſcorpiones ex poſca tollere.Tribus foliis ex oleo
peruncto homine fugari ſerpentes. Econtrario quæ mollis uocat́:piloſioribus ramis
& aculeatis.Trita mellis odorem habet digitis tactu eius cohærentibus.Altera thuris:
quam libanotidem appellauimus.Medetur utraq; cōtra ſerpentes ex uino uel aceto.
Pulices etiam cōtritæ cum aqua ſparſæ necāt.Satiua quoq; ſuos uſus habet.Succus
eius cum roſaceo auriculas iuuat.Ipſa ad ictos bibitur.Fit ex ea montana ſerpillo ſi-
milis:efficax contra ſerpentes.Vrinam mouet.Purgat & a partu mulieres.Concocti-
onem mire adiuuat:& ad cibos auiditatem.Vtraq; uel in cruditate ieiunis in potione
aſperſa.Luxatis quoque utilis. Contra ueſparū & ſimiles ictus ex farina hordeacea &
poſca utiliſſima.Libanotidis alia genera ſuis dicentur locis.

DE Piperiti & origano:& othimine praſio:& tragorigano:& heraclio:& lepidio:
& de gith ſiue melanthio:& aniſo. Capitulum.xvii.

PIperitis: quam & ſiliquaſtrum appellauimus : contra morbos comitiales bi-
bitur Caſtore taliter demonſtrante.Caule rubro & longo:denſis geniculis foliis
lauri:ſemine albo tenui:guſtu piperis. Vtilis gingiuis:dētibus:oris ſuauitati:& ruc-
tibus. Origanum quod in ſapore cunilam æmulatur ut diximus: plura genera in
medicina habet.Othimin uel praſion appellant non diſſimile hyſopo.Priuatim eius
uſus contra torſiones ſtomachi in tepida aqua:& cruditates. Contra araneos:ſcorpi-
oneſque in uino albo. Luxata & incuſſa in aceto & oleo & lana. Tragoriganon
ſimilis eſt ſerpillo ſilueſtri.Vrinā ciet. Tumores diſcucit cōtra uiſcum potum uipe-
ræq; ictum efficaciſſimū:ſtomachoq; acida ructanti & præcordiis. Tuſſiētibus quoq;
cum melle datur:& pleureticis:& peripneumonicis. Heraclium quoque tria genera
habet nigrius latioribus foliis glutinoſum. Alterum exilioribus mollibuſq; ſanſuco
non diſſimile:quod aliqui praſion uocare malunt. Tertium eſt inter hæc medium:
minuſq̃ cætera efficax. Optimum autem creticum: nam & iucunde olet.Proximum
Smyrneum. Deinde heracleoticum ad potum utilius:quod othimin uocant. Com-
munis autem uſus:ſerpētes fugare.Percuſſis eſui dare decoctum.Potu urinam ciere.
Ruptis conuulſis mederi cum panacis radice. Hydropicis cum fico aut cum hyſopo
acetabuli menſuris decoctum ad ſextam.Item ſcabiem:pruriginem:pſoras in deceſſi-
one balnearum.Succus auribus infunditur cum lacte mulieris. Tonſillis quoq; flu-
uiis medetur.Capitis ulceribus.Venena opii & gypſi extinguit decoctum:ſi cū cinere
& uino bibatur.Aluum mollit acetabuli menſura. Sugillatis illinitur.Item dentium
dolori:quibus etiam & candorem facit cum melle & nitro.Sanguinem narium ſiſtit.
Ad parotidas decoquitur cum hordeacea farina. Ad arterias aſperas cū galla & melle
teritur.Ad lyenem folia cum melle & ſale.Craſſiores pituitas & nigras extenuat coc-
tum cum aceto & ſale ſumptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo in nares
infunditur.Laſſi perunguntur ex eo:ita ut ne uenter attingatur. Epinyctidas cū pice
ſanat. Furunculos aperit cum fico trita.Strumas cum oleo & aceto: & farina hordea-
cea. Lateris dolores cum fico illitum . Fluctiones ſanguinis in genitalibus tuſum ex
aceto illitum.Reliquias purgationum a partu.Lepidum īter urentia intelligitur. Sic
& in facie cutem emendat exulcerando: ut tamen cæra & roſaceo facile ſanetur.Sic
lepras & pſoras tollit ſemper facile:& cicatricum ulcera.Tradunt in dolore dentium
adalligatum brachio qua doleat:compeſcere dolorem. Gith ex græcis alii melāthion

alii melaſpmon uocant. Optimum q̃ excitatiſſimi odoris:& q̃ nigerrimum. Medetur ſerpentium plagis & ſcorpionum. Illini ex aceto & melle reperio. Incenſoq; ſerpentes fugari. Bibitur drachma una contra araneos. Diſtillationem narium diſcutit tuſum in linteolo olfactum. Capitis dolores illitum ex aceto:& infuſum naribus. Cum murrino oculorum epiphoras & tumores. Dentium dolores coctum cum aceto. Vlcera oris tritum aut commanducatum. Item lepras & lentigines ex aceto. Difficultates ſpirandi:addito nitro potum. Duricias tumoreſq; ueteres & ſuppurationes illitum. Lac mulierum auget:continuis diebus ſumptũ. Colligitur ſuccus eius ut hyoſcyami. ſimiliterq; largius uenenum eſt. quod miremur:cum ſemen gratiſſime panes etiam condiat. Oculos quoq; purgat. Vrinam & menſtrua ciet. Quinimmo linteolo illigatis tantum granis. xxx. ſecundas trahi reperio. Aiunt & clauis in pedibus mederi tritum in urina. Culices ſuffitu necare. Item muſcas. Et aniſum aduerſus ſcorpiones ex uino bibitur:a Pythagora inter pauca laudatum ſiue crudum ſiue decoctum. Item uiride aridumue omnibus:quæ condiuntur : quæq; intinguntur deſideratum. Panis etiam cruſtis inferioribus ſubditum. Sagis quoq; additur. Cum amaris nucibus uina commendat. Quin ipſum oris halitum iucundiorem facit. Fetoremq; tollit manducatum matutinis cum zmyrneo & melle exiguo. Mox uino collutum uultum iuniorem præſtat. Inſomnia leuat ſuſpẽſum ĩ puluino ut dormientes olfaciant. Appetẽtiã ciborum præſtat. quãdo id quoq; ĩter artificia deliciæ fecere:ex quo labor deſiit cibos poſcere. Ob has cauſas quidam anicetum id uocauere. Laudatiſſimum eſt creticum: proximum ægyptium. Hoc liguſtici uicem præſtat in condimentis. Dolores capitis leuigat ſuffitum naribus. Epiphoris oculorum radicem eius tuſam imponit Iollas. Ipſum cum croco pari modo & uino. & per ſe tritum cum polenta ad magnas fluctiones: extrahendaq; ſiquæ in oculis inciderĩt. Narium quoq; cardines cõſumit illitũ ex aqua. Sedat anginas cum melle ac hyſopo ex aceto gargariſſatum. Auribus infunditur cum roſaceo. Thoracis pituitas purgat toſtum:cũ melle ſumptũ melius. Cũ acetabulo aniſi nuces amaras. l. purgatas tere in melle ad tuſſim. Facillime uero aniſi drachmæ tres:papaueris duæ miſcẽtur melle ad fabæ magnitudinẽ. Et ternis diebus ſumuntur. Præcipuum autem eſt ad ructus. Ideo inflatiõibus ſtomachi & inteſtinoꝝ torminibus:& cæliacis medetur. Singultus & olfactum decoctum potumq; inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates ſuccus decocti. Ipſum cum apio olfactum ſternutamenta inhibet. Potum ſomnum concitat. Calculos pellit. Vomitiões cohibet:& præcordiorum tumores. Et pectorum uitiis. Neruis quoq; quibus ſuccinctum ẽ corpus: utiliſſimum. Prodeſt eius & capitis doloribus inſtillari ſuccum cum oleo decocti. Nõ aliud utilius uentri:& inteſtinis putant. Ideo dyſentericis & in tenaſmis datur toſtũ. Aliqui addunt & opium pilulis in die ternis lupini magnitudine: & in uini cyatho dilutis. Dieuches & ad lumborum dolores ſucco uſus eſt. Semen hydropicis & cæliacis dedit tritum cum menta. Verum & radicem ad renes. Dalion herbarius parturientibus ex eo cataplaſma impoſuit cum apio. Item uuluarum dolori. Deditq; bibendũ cum aneto parturientibus. Phreneticis quoq; illinunt recens cum polenta. Sic & infantibus comitiale uitium aut contractiones ſentientibus. Pythagoras quidem non corripi uitio comitiali in manu habentes. Ideoq; q̃ plurimum domi ſerendum. Parere quoq; facilius olfactantes. Et ſtatim a partu dandum potui polenta aſperſa. Soſimenes cõtra õnes duricias ex aceto uſus eſt. Eo & cõtra laſſitudines in oleo decoquẽs: addito nitro. Semine eius poto:laſſitudinis auxiliũ uiatoribus ſpopondit. Heraclides ad inflationes ſtomachi ſemen tribus digitis cum caſtorei obolis duobus ex mulſo dedit. Similiter ad uentris aut inteſtinorum inflationes. Et ortopnoicis quod ternis digitis prehenderit ſeminis: tãtundẽ hyoſcyami cum lacte aſinino. Multi uomituris acetabula eius & folia lauri decem trita in aqua bibenda inter cœnam ſuadent. Strãgulationes uuluæ ſi manducetur: & linatur calidum : uel ſi bibatur cum caſtoreo in

aceto & melle ſedat. Vertigines a partu cũ ſeie cucumeris & lini pari menſura trinũ
digitorum uini albi tribus cyathis diſcutit. Cleopolemus ad quartanas trinis digitis
ſeminis aniſi & fœniculi uſus eſt in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares mor/
bos cum amaris nucibus illitum. Sunt & qui aſpidum uenenis aduerſari naturam
eius putẽt. Vrinam ciet. Sitim cohibet. Venerem ſtimulat. Cum uino: ſudorem leni/
ter præſtat. Veſtes quoq; a tineis defendit. Efficacius ſemper recens & quo nigrius.
Stomacho tamen inutile eſt præterq̃ inflato.

¶ DE Aneto & ſagapenio: & de papauere albo: & nigro. Et quomõ ſuccus herbarũ
colligendus eſt: & de opio. ¶ Capitulum. xviii.

ANetum quoq; ructus mouet: & tormina ſedat. Aluum ſiſtit. Epiphoris radices
illinũtur ex aqua uel uino. Singultus cohibet ſemen feruens olfactum. Sump/
tum ex aqua: ſedat cruditates. Cinis eius uuam in faucibus leuat. Oculos et genitura͂
hebetat. Sacopenium quod apud nos gignitur: ĩ totum trãſmarino alienatur. Illud
enim ammoniaci lachrymæ ſimile ſagapenion uocatur. Prodeſt laterum & pectoris
doloribus: conuulſis: tuſſibus ueteribus: excreationibuſq;. Præcordiorum tumoribus.
Sanat & uertigines: tremulos: opiſtothonicos: lyenes: lumbos: perfrictiones. Datur &
olfactandum ex aceto in ſtrangulatu uuluæ. Cæteris & potu datur & cum oleo infri/
catur. Prodeſt & contra mala medicamenta. Papaueris ſatiui diximus genera: & ſpõ/
te naſcentis alia promiſimus. Sed ſatiui albi calix ipſe teritur & bibitur ſomni cauſa.
Semen elephãtis medetur. E nigro papauere ſapor gignitur ſcapo inciſo: ut Diagoras
ſuadet: cum turgeſcit. Vt Iollas cum defloreſcit hora diei ſereni: hoc eſt cum ros in
eo exaruerit. Incidi iubent ſub capite & calice. Nec in alio genere ipſum inciditur ca/
put. Succus & hic: & herbæ cuiuſq; lana excipitur. Aut ſi exiguus eſt: ungue pollicis
ut lactucis: & poſtero die magis quod inaruit. Papaueris uero largus denſatur & in
paſtillos tritus in umbra ſiccatur non ui ſoporifera modo uerum ſi copioſior hauriat
etiam mortifera per ſomnum: opion uocant. Sic ſcimus interemptum Licinii Cecinæ
prætorii uiri patrem in hiſpania baiulicum quonia͂ ualitudo impatibilis odium uitæ
feciſſet. Item pleroſq; alios. Quadecauſa magna cõcertatio extitit. Diagoras: & Era/
ſiſtratus in totum damnauere in mortiferum infundi uetantes. Præterea quoniam
uſui noceret. Addidit Andron: ideo non protinus excæcari eo: quoniam adulteratur
alexandrino. Sed poſtea uſus eius non improbatus eſt medicamento nobili: quod
acidion uocant. Semine quoq; eius trito in paſtillos e lacte utuntur ad ſomnum. Itẽ
ad capitis dolores cum roſaceo. Cum his aurium dolori ĩſtillatum. Podagris illinitur
cum lacte mulierum. Sic & foliis ipſis utuntur ad ſacros ignes. Item uulnera cum
aceto. Ego tamẽ damnauerim collyriis addi. Multoq; magis quas uocant lexipyretas:
quaſq; pepticas & cæliacas. Nigrum tamẽ in cæliacis uino datur. Satiuum omne ma/
gis rotundat capita. At ſilueſtri longum ac puſillum: & ad omnes effectus ualentius.
Decoquitur & bibitur contra uigilias: eademq; aqua fouet ora. Optimus in ſiccis: &
ubi raro pluit. Cum capita ipſa & folia decoquuntur: ſuccus meconium uocatur:
multum opio ignauior. Experimentum opii eſt primum in odore. Sincerum enim
perpeti non mox eſt. Dein in lucernis: ut pura luceat flamma: aut extinctum demũ
oleat. Quæ in fucato non eueniunt. Accenditur quoq; difficilius & crebro extinguit͛.
Eſt ſinceri experimentum & in aqua: quia nebula innatat. Fictum in poſca coit. Sed
maxime mirũ æſtiuo ſole deprehẽdi. Sincerum enim ſudat: & ſe diluit: donec ſucco
recenti ſimile fiat. Mneſides optĩe ſeruari putat hyoſcyami ſemĩe adiecto. Alii ĩ faba.

¶ DE Empractico: & erratico: & glaucio ſiue paralio: & heraclio ſiue aphro: & de
diacodio. ¶ Capitulum xix.

INter ſatiuã eſt et ſilueſtria medium genus: quod niſi inaruiſſet: ſpõte naſceret͛.

Rhiam uocauimus & empracticum. Quidam id decerptum protinus cum toto calice mandunt. Aluum exinaniunt capita quinque decocta. In uini tribus heminis pota ſomnum faciunt. Silueſtrium unum genus cæraticum uocant: nigrum: cubitali altitudine: radice craſſa & corticoſa: cauliculo inflexo: ut cornicula. Folia minora & tenuiora q̃ cæteris ſilueſtribus: ſemen exile. Tempeſtiuum eſt menſtruis. Aluum purgat dimidio acetabulo in mulſo. Folia trita cum oleo argemas iumentorum ſanãt. Radix acetabuli menſura cocta in duobus ſextariis ad dimidias: datur ad lumborum uitia & iocineris. Carbũculis medetur ex melle folia. Quidam hoc genus glaution uocãt: alii paralion. Naſcit̃ enĩ in afflatu maris: aut nitroſo loco. Alterum eſt ĩ ſilueſtribus generibus heraclion: uocatur ab aliis aphron. Foliis ſi procul intuearis ſpeciẽ paſſeꝝ præſentantibus: radice in ſumma terræ cute: ſemine ſpumeo. Ex hoc lina ſplendorẽ trahunt æſtate. Tunditur in pila comitialibus morbis acetabuli menſura ſeminis in uino albo: uomitiones enim facit. Medicamento: quod diacodion & aſteriace uocatur: utiliſſimum. Fit autem huius papaueris aut cuiuſcũq; ſilueſtris capitibus. c. xx. in aquæ cæleſtis ſextariis tribus biduo maceratis: in eademq; decoctis: deinde ſiccatis: iterumq; cũ melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere poſtea drachmas ſenas croci: hypociſtidis: thuris: acaciæ: & paſſi cretici ſextarium. Hac oſtẽtatiõe ſimplex quidem & antiqua illa ſalubritas papauere & melle conſtat.

¶ DE Tichymalo: & archelio: & porculaca ſiue peplio: & coriãdro: & de atriplici. ¶ Capitulum. xx.

TErtium genus eſt tichymalon: mecona uocant: alii archalion: folio leui albo: capite magnitudinis fabæ. Colligitur uua florente: ſiccatur in umbra. Semẽ potũ purgat aluũ dimidio acetabulo in mulſo. Cuiuſcunq; autem papaueris caput uiride uel ſiccum illitum: epiphoras oculorum lenit. Opium ex uino meraculo ſi protinus detur: ſcorpionum ictibus reſiſtit. Aliqui hoc tãtum nigro tribuunt ſi capita eius uel folia terantur. Eſt & porculaca: quam peplion uocant: non multum ſatiua efficacior: cuius memorabiles uſus traduntur. Sagittarum uenena & ſerpẽtium hemorrhoidũ: & præſigrum reſtringi. pro cibo ſumpta & plagis impoſita extrahit. Item hyoſcyamo poto e paſſoq; expreſſo ſucco. Cum ipſa non eſt: ſemen eius ſimili effectu prodeſt. Reſiſtit & aquarum uitiis: capitis dolori: ulceribuſq; in uino tuſa & impoſita. Reliq̃ ulcera commanducata cum melle ſanat. Sic & infantium cerebro imponitur. Vmbilicoq; prociduo. In epiphoris uero omnium fronte temporibuſq; cum polenta. Sed ipſis oculis e lacte & melle. Eadem ſi procident prodeſt oculis. foliis tritis cum corticibus fabæ. Puſtulis cum polenta & ſale & aceto ac cæra. Et ulcera oris tumoremque gingiuarum commanducata cruda ſedat. Item dentium dolores. Tonſillarum ulcera ſuccus decoctæ. Quidam adiecere paulum murræ. Nam & mobiles dentes ſtabilit commanducata. Cruditates ſedat: uocemq; firmat: & ſitim arcet. Ceruicis dolores cũ galla & lini ſemine & melle pari menſura ſedat. Mammarum uitia cum melle aut cimolia creta. Salutaris & ſuſpirioſis: ſemine cum melle hauſto. Stomachum in acetariis ſumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et alias manducata refrigerat: etiam inteſtina. Vomitiones ſiſtit. Diſenteriæ & uomicis datur ex aceto uel bibitur cum cumino. Tenaſmis autem cocta & comitialibus cibo uel potu prodeſt. Purgationibus mulierum acetabuli menſura in ſapa. Podagris calidis cum ſale illita & ſacro igni. Succus eius potus renes iuuat ac ueſicas. Ventris animalia pellit. Ad uulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur. Neruorum duricias emollit. Metrodorus qui epitomenton rhizitomumenon ſcripſit: purgationibus a partu dandam cenſuit. Venerem inhibet: uenerisq; ſomnia. Prætorii uiri pater eſt hiſpaniæ princeps: quem ſcio propter impatibiles uuæ morbos radicem eius filo ſuſpenſam e collo gerere: præterq̃ in balneis: & ita liberatum incommodo omni.

Quin etiam inueni apud auctores:caput inde litum: diſtillationem toto anno non ſentire. Oculos tamen hebetare putatur. Coriandrum inter ſilueſtria nõ inuenitur. præcipuum tamen eſſe conſtat ſtatim ægyptium. Valet cõtra ſerpentium genus unũ: quod amphiſbenas uocant: potum impoſitũq;. Sanat & alia uulnera. Epinyctidas quod amphiſbenas uocant: potum impoſitũq;. Sanat & alia uulnera. Epinyctidas

Quin etiam inueni apud auctores:caput inde litum: diſtillationem toto anno non
ſentire. Oculos tamen hebetare putatur. Coriandrum inter ſilueſtria nõ inuenitur.
præcipuum tamen eſſe conſtat ſtatim ægyptium. Valet cõtra ſerpentium genus unũ:
quod amphiſbenas uocant: potum impoſitũq;. Sanat & alia uulnera. Epinyctidas
puſtulas tritum. Sic & omnes tumores: collectioneſq; cum melle aut uuapaſſa. Pa-
nos uero ex aceto tritum. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante
acceſſionem. Vel plura illini fronti. Sunt qui & ãte ſolis ortum ceruicalibus ſubĩci
efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi. Vlcera quoq; quæ ſer-
punt: ſanat cum melle uel uuapaſſa. Item teſtes:ambuſta: carbunculos aures cum
lacte mulieris:epiphoras oculorum:uentris & inteſtinorum fluctiones. Semen ex aq̃
potum bibitur in choleris cum ruta. Pellit animalia interaneorum cum mali punici
ſucco & oleo ſemen potum. Xenocrates tradit rem miram:ſi uera eſt:menſtrua con-
tineri uno die:ſi unum granum biberint fœminæ:biduo ſi duo:& totidẽ diebus quot
grana ſũpſerint. M. Varro coriandro ſubtrito cum aceto:carnem ĩcorruptam æſtate
ſeruari putat. Atriplex & ſilueſtre eſt & ſatiuum : accuſatum a Pythagora tanquam
faceret hydropicos morboſq; regios & pallorem. Coquitur difficillime. Ac ne ĩ hortis
quidem iuxta id naſci quicq̃ niſi lãguidum culpauit. Addidere Dionyſius & Diocles
plurimos gigni ex eo morbos. Nec niſi mutata ſæpius aqua coquendum. Stomacho
cõtrarium eſſe. Lentigines & papulas gignere. Miror quare difficulter ĩ italia id na-
ſci tradiderit Solon ſmyrneus. Hippocrates uuluarum uitiis id infundi cum beta.
Lycus neapolitanus cõtra cantaridas bibendum dedit. Panos:furunculos incipiẽtes:
duricias omnes uel cocto uel crudo utiliter illini putant. Item ignem ſacrum cum
melle aceto nitroq;. Similiter podagris. Vngues ſcabros detrahere dicitur ſine ulcere.
Sunt:qui in morbo regio dẽt ſemen eius cum melle. Arterias & tõſillas nitro addito
perfricẽt. Aluum moueant. Cocto aut per ſe aut cum malua aut lenticula concitãtes
uomitiones. Silueſtri capillos tingũt. Et ad ſupraſcripta utuntur medicina.

¶ DE Malua:malope:& althea:& lapatio:oxylapato:hydrolapato:& hippolapato: & bubalapato. ¶ Capitulum. xxi.

E Cõtrario ĩ magnis laudibus malua ẽ utraq; & ſatiua & ſilueſtris. Duo gña earũ
amplitudine folii diſcernuntur. Maiorem græci malopen uocant in ſatiuis.
Alteram ab emolliendo uentre dictam putant malachen. E ſilueſtribus : cui
grande folium & radices albæ althea uocatur. Ab excellentia effectus:a quibuſdam
ariſtalthea. Omne ſolum in quo ſerũtur pinguius faciunt. Huic contra omnes acu-
leatos ictus efficacior uis:præcipue ſcorpionum ueſparum:ſimiliumq;: & muriſara-
nei. Quin & trita cum oleo qualibet earum peruncti ãte uel habentes:eas nõ feriũt.
Folium impoſitum ſcorpionibus:torporem affert. Valent & cõtra uenena. Aculeos
omnis extrahunt illitæ crudæ aut cum anetho potæ. Decoctæ uero cum radice ſua:
leporis marini uenena reſtĩguunt. Et ut quidam dicũt:ſi uomatur. De eiſdem mira
& alia traduntur. Sed maxime ſi quotidie quis ſucci ex qualibet earũ ſorbeat cyathũ
dimidium:omnibus morbis cariturum. Vlcera manantia in capite ſanant. In urina
putrefactæ lichenas. Et ulcera oris cũ melle. Radix decocta:furfures capitis:& dẽtiũ
mobilitates. Eius quæ unum caulem habet : radice circa dentem: qui doleat:punge
donec deſinat dolor. Eadẽ ſtrumas & parotidas panoſq; addita hominis ſaliua pur-
gat citra uulnus. Semen ĩ uino nigro potum a pituita & nauſeis liberat. Radix mã-
marum uitiis occurrit adalligata in lana nigra. Tuſſim in lacte cocta & ſorbitionis
modo ſumpta quinis diebus emendat. Stomacho utiles Sex. Niger dicit. Olympia-
des thebanus abortiuas eſſe cum adipe anſeris. Aliqui purgari fœminas foliis earũ
manus plenæ menſura in oleo & uino ſumptis. Vtiq; conſtat parturientes foliis
ſubſtratis celerius ſolui: protinus a partu reuocanda: ne uulua ſequatur. Dant &

ſuccum bibendum parturientibus ieiunis in uino decocta hemina. Quin & ſemen tritũ adalligãt brachio genitale nõ continentium. Adeoq; ex ueneri naſcũť:ut ſemẽ unicaulis aſperſum cubitali fœminarum auiditates augere ad infinitum Xenocrates tradat. Item tres radices iuxta adalligatas. Tenaſmo & dyſentericis utiliſſime ĩfundi. Itẽ ſedis uitiis:uel ſi foueanť. Melãcholicis quoq; ſuccus dať cyathis ternis tepidus. Et inſanientibus quaternis. Decoctæ comitialibus heminæ ſucci. Hic & calculoſis & inflatione & torminibus aut opiſthothonico laborantibus tepidus illinitur. Et ſacris ignibus:& ambuſtis decocta in oleum folia imponuntur. Et ad uulnerum impetus cruda cum pane. Succus decoctæ neruis prodeſt:& ueſicæ: & ĩteſtinorum roſiõibus. Vuluas & cibo & infuſione emollit ĩ oleo. Succus decoctæ pori meatus ſuaues facit. Altheæ in omnibus ſupradictis efficacior radix: præcipue conuulſis ruptiſq;. Cocta inaqua aluum ſiſtit. Ex uino albo ſtrumas & parotidas & mammarum inflationes: & panos. In uino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta q̃libet pernitioſæ tuſſi citiſſime medenť. Hippocrates uulneratis ſitientibuſq; defectu ſanguinis radicis decoctæ ſuccum bibendum dedit. Et eam uulneribus cum melle:& reſina. Item conuulſis:luxatis:tumentibus:& muſculis:neruis:articulis impoſuit. Et aſmaticis:ac diſentericis in uino bibendum dedit. Mirum aquã radice ea addita:adenſari ſub diuo:atq; elacteſcere. Efficacior autem quo recentior. Nec lapatium diſſimiles effectus habet. Eſt autem ſilueſtre : quod alii oxalidem appellant: ſatiuo proximum:foliis aquoſis: colore betæ candidæ:radice minima. Noſtri uero rumicẽ alii lapatium cantherinũ ad ſtrumas cum axungia efficaciſſimũ. Eſt & alterũ genus fere oxylapaton uocant. Satiuo idem ſimilius:& acutiora habet folia ac rubriora:nõ niſi in paluſtribus naſcens. Sunt qui hydrolapaton tradunt in aqua natum. Eſt & aliud hippolapaton maius ſatiuo:candidiuſque ac ſpiſſius. Silueſtria ſcorpionum ictibus medẽtur:& ferire prohibent habentes. Radix aceto decocta ſi coletur ſuccus: dentibus auxiliatur. Si uero bibatur:morbo regio. Semẽ ſtomachi ĩextricabilia uitia ſanat. Hippolapati radices priuatim ungues ſcabroſos detrahũt. Dyſentericos ſemẽ duabus drachmis in uino potum liberat. Oxylapati ſemen lotum in aqua cæleſti: ſanguinem prodeſt reiicientibus. Adiecta acacia lentis magnitudine prodeſt. Præſtãtiſſimos paſtillos faciunt ex foliis & radice: addito nitro & uire anguino. In uſu aceto diluunt. Sed ſatiuum in epiphoris oculorum illinunt frontibus. Radice cherias & lepras curãt. In uino uero decocta:ſtrumas & parotidas & calculos. Poto uino & lyenes. Cæliacos æque & dyſentericos & tenaſmos. Ex eademq; omnia efficacius. Vis lapati & ructus facit & urinam ciet & caliginem oculorum diſcutit. Item pruritum corporis in ſolia balnearum additum: aut prius ipſum illitum ſine oleo. Firmat & commanducata radix dentes. Eadem decocta cum uino ſiſtit aluum. Folia ſoluunt adiecto ſale. Adiecit Solon neq; ut omittamus bulapaton:radicis tantum altitudiẽ differens eſt. Et erga dyſentericos efficacis effectus potum ex uino.

¶ DE Sinapis tribus gñibus:& marrubio: & ſerpillo:& ſiſymbrio ſiue thymbræo: & de lini ſemine:& blito ¶ Capitulum. xxii.

SInapis:cuius in ſatiuis tria genera diximus:Pythagoras principatum habere ex iis quorum ſublime uis feratur:iudicauit: quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret. Ad ſerpentium ictus & ſcorpionũ tritum cum aceto illinitur. Fungorum uenena diſcutit. Contra pituitam tenetur ĩ ore:donec liqueſcat:aut gargariſſatur cum aqua mulſa. Ad dẽtium dolorem manditur. Ad uuam gargariſſatur cum aceto & melle. Stomacho utiliſſimum cõtra omnia uitia pulmonibuſq;. Excreationes faciles facit ĩ cibo ſumptum. Datur & ſuſpirioſis. Item comitialibus tepidũ cum ſucco cucumerũ. Sẽſus atq; ſternutamenta capitis purgat. Aluum mollit. Mẽſtrua & urinam ciet. Et hydropicis imponitur. Cum fico & cumino tuſum ternis

partibus comitiali morbo. Et uuluarum conuerſionem ſuffitum excitat odore aceto mixto. Item lethargicos. Adiicitur cordylon. Eſt autẽ ſemen ex ſeſe. Et ſi uehemẽtior ſomnus lethargicos premat: cruribus aut etiam capiti illinitur cum fico & aceto. Veteres dolores: thoracis lumborum coxendicum humerum & in quacunq; p̄te corporis ex alto uitia extrahenda ſunt: illitum cauſtica ui emendat puſtulas faciendo. At in magna duricia ſine fico impoſitum: uel ſi uehementior uertigo timeat' per duplices pannos. Vtuntur ad alopecias cum rubrica: pſoras: lepras: phthiriaſes: lithannicos: opiſthotonicos. Inungunt quoque ſcabras genas aut cum gallica inter oculos cum melle. Succuſq; tribus modiis exprimit' in fictili: caleſcitq; in eo in ſole modice. Exit & e cauliculo ſuccus lacteus: qui ita cum induruit dentium dolori medetur. Semen ac radix cum immaduere: muſto conteruntur. Manuſq; plenæ menſura ſorbentur ad firmandas fauces: ſtomachum: oculos: caput: ſenſuſq; omnes. Mulierum etiam laſſitudines ſaluberrimo genere medicinæ. Calculos quoq; diſcutit potum ex aceto. Illinuntur & liuoribus ſuggillatiſq; cum melle: & adipe anſerino: aut cæra cypria. Fit & oleum ex ſemine madefacto in oleo expreſſoq;: quo utuntur ad neruorum rigores: lumborumq; & coxendicum perfrictiones. Sinapis naturam effectuſq; eoſdẽ habere traditur adarca inter ſiluas intacta cortice planiore ſub ipſa coma naſcẽs. Marrubiũ pleriq; inter primas herbas commendauere: quem græci praſion uocant: alii linoſtrophon: nonnulli philopeda: aut philochares: notius q̄ ut indicandum ſit. Huius folia ſemenq; contrita: proſunt contra ſerpentes: pectorum & lateris dolores: tuſſi ueterem. Et iis qui ſanguinem eiciũt: eximie utile: ſcopis eius cum panico aqua decoctis: ut aſperitas ſucci mitigetur. Imponitur ſtrumis cum adipe. Sunt qui uiridis ſemen quantum duobus digitis capiant: cum farris pugillo decoctum addito exiguo olei & ſalis ſorbere ieiunos ad tuſſim iubeant. Alii nihil comparant. In eadem cauſa marrubii & fœniculi ſuccis ad ſextarios ternos expreſſis decoctiſq; ad ſextarios duos: tum addito mellis ſextario rurſus decocto ad ſextarios duos: ſi cocleari menſura in die ſorbeatur in aquæ cyatho. Et uitilium uitiis tuſum cum melle mire prodeſt. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis conuulſis: ſpaſmatum neruis ſalutare. Potũ aluũ ſoluit cum ſale & aceto. Item mẽſtrua & ſecundas mulierum. Arida farina cũ melle ad tuſſim ſiccam: efficaciſſima eſt. Item ad cancrenas & pterygia. Succus uero articulis & naribus: & morbo regio minuendæq; bili cum melle ꝓdeſt. Item contra uenena inter pauca potens. Ipſa herba ſtomachũ & excreationes pectoris purgat. Cum iride & melle urinam ciet. Cauenda tamen exulceratæ ueſicæ & renum uitiis. Dicitur ſuccus claritatem oculorum adiuuare. Caſtor marrubii duo genera tradit. nigrũ: & quod magis probat: candidum. In ouum inane ſuccum adiicit his: ipſumq; ouum infũdit melle æquis portionibus tepefactum: uomicas rumpere: purgare: perſanare ꝓmittẽs. Illitis etiam uulneribus a cane factis tuſa cum axungia ueteri. Serpillum a ſerpendo putant dictum. Quod in ſilueſtri euenit: in petris maxime. Satiuum non ſerpit: ſed ad palmi altitudinem increſcit. Pinguius uoluntarium: & candidioribus foliis & ramis: aduerſus ſerpẽtes efficax maxĩe cenchrin. Et ſcolopendras terreſtres ac marinas. Et ſcorpiones decoctis ĩ uino ramis foliiſq;. Fugat & odore cõminus ſi urat'. Et cõtra marinorum ueuena præcipue ualet. Capitis doloribus decoctum in aceto illinitur tẽporibus ac fronti cũ roſaceo. Itẽ phreneticis: lethargicis: contra tormina: & urinæ difficultatem: anginas: uomitiones drachmis quattuor datur. Ex aqua bibitur & ad iocinerum dolores. Folia obolis quattuor dantur ad lyenem ex aceto. ad cruentas excreationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis. Siſymbrium ſilueſtre a quibuſdã thymbræum appellatum: pedali non amplius altitudine: quod in riguis naſcitur ſimile naſturtio eſt. Vtrunq; efficax aduerſus aculeata animalia: ut ſunt crabrones & ſimilia. Quod in ſicco ortum odoratum eſt: inſeritur coronis: ãguſtiore folio. Sedãt utraq; capitis dolorem. Item epiphoras ut Pilinus tradit. Alii panem addunt. Alii per

ſe decoquunt in uino. Sanat & epinyctidas cutiſq; uitia in facie mulieꝝ intra quartũ
diem noctibus impoſitum diebuſque detractum. Vomitiones: ſingultus: tormina:
ſtomachi diſſolutiões cohibet ſiue in cibo ſumptum: ſiue ſucco potum. Nõ edendũ
grauidis: niſi mortuo conceptu. Quippe etiam impoſitum eiicit. Mouet urinam cũ
uino potum. Silueſtre & calculos. Quos uigilare opus ſit: excitat infuſum capiti cũ
aceto. Lini ſemen cũ aliis quidem in uſu eſt. Et per ſe mulierũ cutis uitia emẽdat,
in facie. Oculorum aciem ſucco adiuuat. Epiphoras thure & aqua aut cum myrrha.
Cum uino ſedat parotidas. Cum melle aut adipe aut cæra ſtomachi ſolutiones inſp/
ſum polẽtæ modo. Anginas in aqua & oleo decoctum: & cum aniſo illitum. Torret̃
ut aluum ſiſtat. Cæliacis & dyſẽtericis imponitur ex aceto. Ad iocineris dolores eſtur
cum uuapaſſa. Et ad phthiſin utiliſſime. Semine fiunt & eligmata. Muſculorum:
neruorum: articulorum ceruicum duricias. Cerebri membranas mitigat farina ſemĩs
nitro aut ſale aut cinere additis. Eadẽ cum fico item cõcoquit ac maturat. Cũ radice
uero cucumeris ſilueſtris extrahit quæcunq; corpori inhærent. Sic & fracta oſſa. Ser/
pere ulcus ĩ uino decocta prohibet. Eruptiones pituitæ cum melle emendat. Vngues
ſcabros cum pari mõ naſturtii. Et teſtium uitia & ramices cum reſina & murra. Et
cãcrenas ex aqua. Stomachi dolores cum fœnogræco ſextariis utriſq; decoctis ĩ aqua
mulſa. Inteſtinorũ & thoracis pernitioſa uitia clyſtere in oleo & melle. Blitum ĩers
uidet̃ ac ſine ſapore aut acrimonia ulla. unde conuitium fœminis apud Menandrum
faciunt mariti. Stomacho ĩutile eſt. Ventrem adeo turbat: ut cholerã faciat aliqbus.
Dicitur tamẽ aduerſus ſcorpiones potum e uino prodeſſe. Et clauis pedum illini. Itẽ
lyenibus. Et temporum dolori ex oleo. Hippocrates menſtrua ſiſti eo cibo putat.

¶ DE Meu: & fœniculo: & hippomarathro: uel myrſeneo: & canabi: & de ferula: &
carduis. ¶ Cap. xxiii.

MEu ĩ italia nõ niſi a medicis ſerit̃: & iis admodũ paucis. Duo genera eius. Nobi/
lius athamanticum uocant illi tanq̃ ab Athamante inuentum. Hi quoniam
laudatiſſimum ĩ athamante reperiatur: foliis aniſo ſimile: & caule aliquãdo bipedali:
radicibus multis & obnigris: quibuſdam altiſſimis: minus ruffum q̃ illud alteꝝ. Ciet
urinam in aqua potum radice trita uel decocta. Inflationes ſtomachi mire diſcutit.
Item tormina & ueſicæ uitia. Vuluarumq; articulis cum melle. Infãtibus cum apio
illitum imo uentri: urinas mouet. Fœniculum nobilitauere ſerpentes: guſtatu ut
diximus ſenectam exuendo: oculorumq; aciem ſucco eius reficiẽdo. Vnde intellectũ
eſt hominũ quoq; caliginem præcipue eo releuari. Colligitur hoc caule turgeſcente.
In ſole ſiccatur. Inungitur ex melle. Vbiq; hoc eſt. Laudatiſſimum tamen in hiberia
e lachrymis fit & ex ſemine recenti. Fit etiam e radicibus prima germinatione ĩciſis.
Eſt & ĩ hoc genere ſilueſtre: quod alii hippomarathron: alii myrſeneum uocãt foliis
maioribus: guſtu acriore: procerius: brachiali craſſitudine: radice cãdida. Naſcitur in
calidis: ſed ſaxoſis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit: longo & anguloſo
folio: ſemine coriandri. Medicinæ in ſatiuo ad ſcorpionum ictus & ſerpentium: ſeĩe
in uino poto. Succus & auribus inſtillatur: uermiculoſq; in iis necat. Idipſum cõdi/
mentis prope omnibus inſeritur. Oxyporis etiam aptiſſime. Quin & cruſtis ſubdit̃
panis. Semen ſtomachum diſſolutum aſtringit uel in febribus ſumptum. Nauſeam
ex aqua tritum ſedat. Pulmonibus & iocineribus laudatiſſimum. Ventrem ſiſtit: cũ
modice ſumitur. Vrinam excitat. Et tormina mitigat totum decoctum. Lactiſque
defectu potum mãmas replet. Radix cum ptiſana ſumpta renes purgat ſiue decocto
ſucco: ſiue ſemine ſumpto. Prodeſt & hydropicis radix ex uino cocta. Item conuulſis
illinũtur folia tumoribus. Ardentes ex aceto calculos ueſicæ pellunt. Geniture a/
bundantiam quoquomodo hauſtum facit. Verendis amiciſſimum: ſiue ad fouendũ
radice cum uino cocta ſiue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & ſuggillatis cũ

cæra illinũt. Et radice in ſucco uel cũ melle cõtra canis morſum utuntur. Et contra
multipedem ex uino. Hippomarathron ad omnia uehementius. Calculos præcipue
pellit. Prodeſt ueſicæ cũ uino leui. Et fœminarum menſtruis. Efficacius in eo ſemẽ
q̃ radix. Modus in utroq;:quod duobus digitis trito additur in potionem. Petriclius
qui ophiaca ſcripſit:& Mycon qui rhizitomumena:aduerſus ſerpentes nihil hippo/
marathro efficacius putauere. Sane & Nicander nõ in nouiſſimis poſuit. Canabis
in ſiluis primum nata eſt:nigriore folio & aſperior. Semen eius extinguere geniturã
uirorum dicitur. Succus ex eo uermiculos aurium & quodcunq; intrauerit eiicit:ſed
cum dolore capitis. Tantaq; uis ei eſt:ut aquæ infuſa coagulare eam dicatur. & ideo
iumentorum aluo ſuccurrit pota ĩ aqua. Radix contractos articulos emollit in aqua
cocta. Item podagras & ſimiles impetus. Ambuſtis cruda illinit́:ſed ſæpius mutat́:
priuſq̃ areſcat. Ferula ſemen ſimile anetho habet. Quæ ab uno caule diuiditur a ca/
cumine:fœmina putatur. Caules eduntur decocti. Commendantq; muſto ac melle.
ſtomacho utiles. Sin plures ſumpti: capitis dolorem faciunt. Radix denarii põdere
in uini cyathis duobus bibitur aduerſus ſerpentes. Et ipſa radix imponitur. Sic &
torminibus medetur. Ex oleo autem & aceto contra ſudores immodicos uel in febri/
bus proficit. Succus ferulæ aluum ſiſtit fabæ magnitudine deuoratuſq;. E uiridi fe/
rula ramuſculus utilis ẽ ad omnia ea uitia. Ad ſanguinem ſiſtendum decem grana
ſeminis bibuntur in uino trita:uel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum
putant:luna q̃rta:ſexta:ſeptima:linguæ mẽſura. Natura ferulaꝝ murenis infeſtiſſia
eſt. Tactæ ſiquidem ea moriuntur. Caſtor radicis ſuccum & oculorum claritati cõ/
ferre multum putauit. Et de carduorum ſatu inter hortenſia diximus. Quapropter
& medicinam ex iis non differamus. Silueſtrium genera ſũt duo. Vnum fruticoſius
a terra ſtatim. Alterũ unicaule:craſſius.utriq; folia pauca ſpinoſa muricatis cacumi/
nibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos celeriter caneſcẽtem
& abeuntem cum aura. Scolimon græci uocant. Hic anteq̃ floreat contuſus atque
expreſſus: illito ſucco alopecias replet. Radix cuiuſq; ex aqua decocta potatoribus
ſitim facere narratur. Stomachum corroborat. Et uuluis ſi credimus etiam conferre
aliquid traditur:ut mares gignant́.Ita enim Chereas athenienſis ſcripſit:& Glaucias
qui circa carduos diligentiſſius uidet́. Mãducatus carduus hic:odorẽ cõmendat oris.

¶ Confectio tyriacæ compoſitio medicaminis Antiochi. ¶ Ca.xxiiii.

SEd ante diſceſſum ab hortenſibus unam compoſitionem ex iis clariſſimã ſub/
texemus aduerſus uenenata animalia:inciſam lapide uerſibus in limine ædis
Aeſculapii. Serpilli duum denariorum pondus. Opopanacis & milii: tantundem
ſinguloꝝ. Trifolii pondus denarii. Anethi & fœniculi ſeminis & aniſi & amii & apii
denariorum ſenũ ex ſingulis generibus. Erui farinæ duodecim. Hæc tuſa cribrataq;
uino quantum poſſit excellenti digeruntur in paſtillos: uictoriati pondere. Ex iis
ſinguli dantur ex uini mixti cyathis ternis. Hac tyriaca magnus rex Antiochus ad/
uerſus omnia uenena uſus traditur.

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXI.
PROOEMIVM.

DE natura florum & coronamentoꝝ:de mira florum uarietate. ¶ Ca.i.

IN HORTIS SERI ET CORONAMENta iuſſit Cato inenarrabili florum maxime ſubtilitate: quando nulli poteſt facilius eſſe loqui q̄ rerum naturæ pingere: laſciuienti præſertim & in magno gaudio fertilitatis tā uarie ludēti. Quippe reliqua uſus alimenti gratia genuit. Ideoque ſæcula annoſq; tribuit iis. Flores uero odoreſq; de die in diem gignit. Magna ut palā eſt admonitione hominum: quæ ſpectatiſſime floreant: celerrime marceſcere. Sed ne pictura qdē ſufficiente imagini colorum reddendæ: mixturarumq; uarietati: ſiue alterni atque multiplices inter ſe nectantur: ſiue priuatis generum funiculis in orbem: in obliquum: in ambitum: quædam coronæ per coronas currūt.

DE Strophiolo ſerto: & qui primum flores miſcere cœperint: & quando primum corolla inuenta: uel appellata: & quare. Ca.ii.

t Enuioribus utebantur antiqui: ſtrophia appellantes: ūde nata ſtrophiola. Quī & uocabulum ipſum tarde inde cōmunicatum eſt: inter ſacra tantum & bellicos honores coronis ſuum nomen uindicantibus. Cum uero a floribus fierent ſerta: a ſerendo ſeruiæ appellabant. Quod apud græcos quoq; non adeo antiqtus placuit. Arborum enim ramis coronari in ſacris certaminibus mos erat primum. Poſtea uariari cœptum mixtura uerſicolores. Florumq; inuicem odores coloreſq; accendere. Sycion ex īgenio Pauſiani pictoris atq; Glyceræ coronariæ dilectæ admodum illi cū opera eius pictura imitaretur: adinuenit: & illa prouocans uariaret: eſſetq; certamen artis ac naturæ. quales etiā nunc extant artificis illius tabellæ: atq; in primis appellata ſtephanoplocos qua pinxit ipſam. Idq; factum eſt poſt olympiadem centeſimam. Sic coronis e floribus receptis paulo mox ſubiere quæ uocantur ægyptiæ. Ac deinde hybernæ: tum cum terra flores negat: ramento e cornibus tincto. Paulatimq; & romæ ſubrepſit appellatio corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollariis: poſtq̄ e lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis primum coronam foliis aureis: & argenteis dedit: & de honore coronarum apud antiquos: & de Scipionis honore: & de pactilibus coronis: & Cleopatræ reginæ facta. Capitulum.iii.

c Raſſus diues primus argento auroq; folia imitatus ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt quoq; & lenniſci: quos adiici ipſarū coronarum honos erat ꝑpter etruſcas quibus iungi niſi aurei non debebant. Puri diu fuere ii. Celare eos primus inſtituit. P. Claudius Pulcher. Bracteaſq; etiam phyliræ dedit. Semper tamen auctoritas uel ludicro quæſitarum fuit. Nanq; ad certamina in circum per ludos & ipſi deſcendebant. Et ſeruos ſuos quoſq; mittebant. Inde illa .xii. tabularum lex. Qui coronam parit ipſe pecuniaue eius. Virtutis ergo arguitur: quā ſerui eque meruiſſēt. pecuniam partam lege dici: nemo dubitauit. Quis ergo honos: ut ipſi mortuo: parētibuſq; eius dum intus poſitus eſſet: foriſue ferretur: ſine fraude eſſet impoſita. Alias in uſu promiſcuo ne ludicræ quidem erant. Ingenſq; & iis ſeueritas. L. Fuluius argentarius bello punico ſecundo cum corona roſacea interdiu e pergula ſua ī forum proſpexiſſe dictus: ex auctoritate ſenatus in carcerem adductus: non ante finem belli emiſſus eſt. P. Mutianus cum demptam Marſyæ coronā e floribus capiti ſuo impoſuiſſet: atq; ob id duci eū in uincula triumuiri iuſſiſſent: appellauit trib. ple. nec īterceſſere illi aliter q̄ athenis: ubi comeſabundi iuuenes ante meridiem cōuētus ſapiētiū

quoq; doctrinæ frequentabant. Apud nos exemplum licentiæ huius non eſt aliud:q̄
filia diui Auguſti:cuius luxuria noctibus coronatum Marſyā litteræ illius degemūt.
Florum quidem populus romanus honorem Scipioni tantum adhibuit. Suario co/
gnominabatur: propter ſimilitudinem Suarii cuiuſdam negociatoris. Ob id erat in
tribunatu plebei admodum gratus:dignuſq; Africanorum familia. Nec ei fuit ī bōis
funeris impenſa. Aſſes ergo contulit populus ac funus elocauit. quaq; parte ferebatᷣ:
flores e proſpectu omni ſparſi. Et iam tunc coronæ deorum honos erant. Et Lariū
publicorum priuatorumq;. Et ſepulchrorum & manium. Summaq; auctoritas pac/
tili coronæ. Sutiles ſaliorum ſacris inuenimus & ſolennes cœnas. Tranſire deinde
ad roſalia. Eoq; luxuria proceſſit: ut non eſſet gratia niſi mero folio. Sutilibus mox
petitis ab india aut ultra indos. Lautiſſimum quidem habetur e nardi folio eas dari
aut ueſte ſerica uerſicolores unguentis madidas. Hunc habet nouiſſime exitū luxuria
fœminarum. Et apud græcos quidem de coronis priuatim ſcripſere Mneſteus atq;
Callimachus medici: q̄ nocerent capiti: quoniam & in hoc eſt aliqua ualitudinis
portio. In potu atq; hylaritate præcipue odorum ui ſurripiente fallaciter ſollertiam.
Nāq; ſcelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratificationem ipſius reginæ Anto/
nio timente:nec niſi prægustatos cibos ſumente:fertur ab ore eius luſiſſe extremis co/
ronæ floribus ueneno illitis. Ipſaq; capiti īpoſita. Mox p̄cedente hylaritate īuitauit
Antonium:ut coronas biberent. Quis iſtas timeret inſidias? Ergo cōcerpta in cyphū
incipienti haurire:oppoſita manu: en ego ſum inquit illa care Antoni:quā tu noua
prægustantiū diligentia caues:adeo mihi ſi poſſi ſine te uiuere occaſio & ratio adeſt.
Inde eductam e cuſtodia bibere iuſſit illico expirantem. De coronis extra ſupradictos
ſcripſit Theophraſtus apud græcos. Ex noſtris autem īſcripſere aliqui libros ātholo/
gicon. Flores uero perſecutus eſt nemo: q̄ equidem inueniam. Nec nos nunc ſci/
licet coronas nectemus. id enim friuolum eſt. Sed de floribus: quæ uidebūtur dignas
memorabimus. Pauciſſima genera noſtri coronamentorum inter hortenſia nouere:
ac pene uiolas roſaſq; tantum.

DE Roſa in coronis:& de generibus eius:& ubi ſeratur. Cap.iiii.

r Oſa naſcitur ſpina uerius q̄ frutice:in rubo quoq; proueniens. Illic etiam iu/
cundi odoris q̄uis anguſti. Germinat ōnis primo īcluſa granoſo cortice. Quo
mox intumeſcente & in uirides alabaſtros faſtigato: paulatim rubeſcens dehiſcit:ac
ſeſe pandit:in calicis medio ſui ſtantis complexa luteos apices. Vſus eius in coronis
prope minimus eſt. Oleo maceratur. Idq; iam a troianis temporibus Homero teſte.
Præterea in unguēta tranſit:ut diximus. Per ſe medicas artes præbet. Emplaſtris atq;
collyriis imponitur mordaci ſubtilitate. Menſarum etiam deliciis inungendis:minīe
noxia. Contra genera eius noſtri fecere: celeberrima preneſtinam:& campanā. Addi/
dere alii mileſiam:cuius ſit ardentiſſimus colos nō excedentis duodena folia. Proxi/
mam ei trachimiam: minus rubentem. Mox alabandicam uiliorem: albicantibus
foliis. Viliſſimā uero pluribus uel minutiſſimā ſpinioiam. Differūt.n.multitudine
foliorum aſperitate leuore colore odore. Pauciſſima quina folia:ac deinde numero/
ſiora. Cū ſit genus eius: quā centifoliam uocant:quæ eſt in campania italiæ. Græciæ
uero circa philippos. Sed ibi non ſuæ terræ prouentu. Pangæus nanq; mons in ui/
cino fere eſt:numeroſis foliis ac paruis. Vnde accolæ traſferentes conferunt. Ipſaque
plantatione proficiunt. Nō autē talis odoratiſſima eſt. Nec cui latiſſimū maximūq;
folium. Breuiterq; indicium eſt odoris: ſcabritia corticis. Cepio Tiberii Cæſaris prin/
cipatu negauit centifoliam in coronis addi:præterq̄ extremos uelut ad cardines: nec
odore nec ſpecie probabilem. Eſt & quæ græcia appellatur a noſtris:a græcis lichnys
non niſi in humidis locis proueniens:nec unq̄ excedens quinq; folia:uiolæ magnitu/
dine:odore nullo. Eſt & alia græcula appellata: conuolutis foliorum panniculis:nec

dehiſcés niſi manu coacta:ſemperq; naſcenti ſimilis:latiſſimis foliis. Alia funditur e caule maluaceo folia oleacea habens. Muſceton uocant. Atq; inter has media magnitudine autũnalis: q̃m coroneolam uocant:omnes ſine odore. Coroneola in rubo nata tot modis adulteratur. Et alias uera quoq; plurimum ſola præualet. Cyrenis odoratiſſima eſt. Ideoq; ibi unguẽtum pulcherrimum. Carthagine hiſpaniæ hyeme quoq; tota præcox. Refert & cæli temperies. Quibuſdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea magis locis omnibus ſiccis q̃ humidis odoratior. Seri nec pĩguibus uult:neq; argilloſis locis:nec riguis:contenta raris. Proprieq; ruderatum agrum amat. Præcox campana. Sera mileſia. Nouiſſime tamen deſinit preneſtina. Fodiũt altius q̃ fruges: leuius q̃ uites. Tardiſſime proueniunt ſemine:quod in ipſo cortice eſt ſub ipſo flore opertum lanugine. Ob id potius caule conciſo inſeruntur & ocellis radicis: ut harundo. Vnum genus inſeritur pallidæ ſpinoſæ: longiſſimis uirgis quinq;foliæ: quæ a græcula altera eſt. Omni autem reciſione atq; uſtione proficit. Tranſlatione quoq; ut uitis optime ociſſimeq; prouenit. Surculis quaternum digitorum longitudine aut ampliore poſt uergiliarum occaſum ſata. Dein p fauonium tranſlata:pedalibus interuallis: crebroq; circunfoſſa. Qui præcocem faciunt:pedali circa radicem ſcrobe aqua calida infundunt:germinare incipiente calice.

¶DE Lilio tria genera:& ratione ea inſerendi. ¶Cap. v.

l Ilium roſæ nobilitate proximũ eſt:& quadã cognatione unguenti oleiq; quod lilion appellatur. Et impoſitum etiam maxime roſas decet:medio prouentu earum incipiens. Nec ullis florum excelſitas maior. Interdum cubitorũ trium. Languido ſemper collo:& non ſufficiente capitis oneri. Candor eius eximius:foliis foris ſtriatis:& ab anguſtiis in latitudinem paulatim ſeſe laxantibus effigie calathi. Reſupinis per ambitum labris. Tenuiq; filo & ſemine ſtantibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex:& alius calicis alius ſtaminis: differentia anguſta. In unguenti uero oleiq; uſu:folia non ſpernuntur. Eſt flos non diſſimilis illi in herba quã cõuoluolũ uocant:naſcens per fruteta:nullo odore:nec crocis intus.candorem tantum referens: ac ueluti rudimentũ naturæ lilia facere condiſcentis. Alba lilia iiſdem õnibus modis ſeruntur quibus roſa. Et hoc amplius lachryma ſua: ut hippoſelinum. Nihilq; eſt fœcundius. Vna radice quinquagenos ſæpe emittente bulbos. Eſt & rubens lilium: quod græci crinon uocãt. Alii florem eius cynorhodon. Laudatiſſimum ĩ antiochia & laodicea ſyriæ: mox in phaſelide. Quartum locum optinet in italia naſcens. Sũt & purpurea lilia:aliquando gemino caule:carnoſiore tantum radice:maioriſq; bulbi: ſed unius. Narciſũ uocant huius alterum genus flore candido calice purpureo. Differentia liliis eſt & hæc:ꝙ narciſis folia in radice ſunt probatiſſimis in lyciæ mõtibus. Tertio generi cætera eadem.calix herbaceus.omnes ſerotini.poſt arcturum.n.florẽt: ac per æqnoctiũ autumnũ. Inuenta eſt in iis & ratio inſerendi monſtrificis hominũ ingeniis. Colliguntur nanq; menſe iulio ſcapi areſcentes. Liliaq; ſuſpenduntur in fumo. Dein nudantibus ſe nodulis in fæce nigri uini uel græci menſe martio macerantur:ut colorem accipiant:atq; ita in ſcrobiculis ſeruntur heminis fæcis circũfuſis. Sic fiunt purpurea lilia. Mirumq; ita tingi aliquid:ut naſcatur infectum.

¶DE Violis & de calta & baccare & combreto. ¶Cap. vi.

VIolis honos proximus. Earum plura genera. Purpureæ: luteæ: albæ: plantis omnes ut olus ſatæ. Ex iis uero quæ ſponte apricis & macris locis proueniunt: purpureæ latiore folio ſtatim ab radice carnoſa exeũt. ſolæq; græco nomine a cæteris diſcernũtur:appellatæ.ita ut ab iis hyacinthina ueſtis. Sed ſatiuis maxĩa auctoritas luteis. Genera iis thuſculana & quæ marina appellat̃. Folio aliquanto latiore:ſed minus odorato. In totum uero ſine odore minutoq; folio calathiana munus autũni

cæteræ ueris. Proxima ei calta eſt concolori amplitudine. Vincit numero foliorum
marinam quinq; folia non excedentem. Eadem odore ſuperatur. Eſt enim grauis
calta. Non leuior ei quã ſcopã regiam appellant. quanq̃ folia eius oleant:non flores:
Baccar quoq; radicis tãtum odoratæ ẽ:a quibuſdam nardum ruſticum appellatum.
Vnguenta ex ea radice fieri ſolita apud ãtiquos Ariſtophanes priſcæ comœdiæ poeta
teſtis eſt. Vnde quidam errore falſo barbaricam eã appellabit. Odor eſt ei cinnamo-
mo proximus. Gracili ſolo nec humido prouenit. Simillimũ ei combretũ appel-
latur foliorum exilitate uſq; in fila extenuata:& procerius q̃ baccar. Nec hæc ſũt tãtũ
ſed eorum quoq; error corrigendus eſt:qui baccar ruſticum nardum appellauere. Eſt
enim alia herba ſic cognominata:quam græci aſaron uocant. cuius ſpeciem figurãq;
diximus in nardi generibus. Quinimmo aſaron inuenio uocitari:quoniam in coro-
nas non addatur. Crocum ſilueſtre optimũ ſerere in italia minime expedit:ad ſcru-
pula uſq; ſingula areis decoquẽtibus. Seritur radicis bulbo. Satiuũ latius maiuſq;
& nitidius: ſed multo leuius degenerans. Sed ubiq; nec fœcundum etiam cyrenis:
ubi ſemper flores laudatiſſimi. Prima nobilitas cilicio croco:& ibi in corico monte.
Dein lycio monte olympo. Mox centuripino ſiciliæ. Aliqui phlegræo ſecundũ locũ
dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio ſynceri impoſita manu crepat ueluti fra-
gile. Humidum enim quod euenit adulteratione:ſedet. Altera probatio ſi manu
prolata ad ora leniter faciem oculoſq; mordeat. Et per ſe genus ſatiui blandiſſimum
uulgo:cum ſit mediocre: deliacon uocant. Contra cyrenaico uitium quod õni croco
nigrius eſt:& celerrime marceſcit. Optimum ubicunq; quod pinguiſſimum & breui-
bus capillis. Peſſimum uero eſt:quod ſitum redolet. Mutianus auctor eſt ĩ lycia ãno
ſeptimo aut octauo transferri in locum ſubactum:atq; ita degenerans reuocari. Vſus
eius in coronis nuſq̃. Herba enim eſt folio anguſto pene in capillamenti modum.
Sed uino mire cõgruit:præcipue dulci tritum ad theatra replenda. Floret Vergiliarũ
occaſu paucis diebus folio qui florẽ expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatᷣ umbra
melius:etiam hyberna. Carnoſa & illi radix:uiuaciorq; q̃ cæteris. Gaudet calcari:&
atteri pede:pereundoq; melius prouenit. ideo iuxta ſemitas ac fontes lætiſſimum.

DE Floribus antiquis:& de odoramẽtorũ diuerſitate:& ſaliunca:& polio Ca.vii.

TRoianis temporibus ei iã erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat
loton:crocon:hyacinthum. Omnium odoramentorum atq; adeo herbarũ diffe-
rentia eſt in colore & odore & ſucco. Odorato ſapor raro ulli non amarus. Ecõtrario
dulcia raro odorata. Itaq; & uina odoratiora muſtis. Silueſtria magis omnia ſatiuis.
Quorundam odor ſuauior e longinquo:propius admotus hebetatur ut uiolæ. Roſa
recens a longinquo olet:ſicca propius. Omnis autem uerno tempore acrior: & ma-
tutinis. Quicqd ad meridianas horas diei uergit:hebetatur. Nouella quoq; uetuſtis
minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium æſtate media. Roſa & crocũ odo-
ratiora cum ſerenis diebus leguntur. Et omnia ĩ calidis magis q̃ in frigidis. In ægypto
tamen minime odorati flores:qa nebuloſus & roſcidus aer eſt a nilo flumine. Quo-
rundã ſuauitati grauitas ineſt. Quædã cũ uirẽt:non olẽt ꝓpter humorem nimium:
ut buceros quod eſt fœnogræcum. Acutus odor non omnium ſine ſucco eſt:uiolæ:
roſæ:croco. Quæ uero ex acutis ſucco carẽt : eorum omnium odor grauis:ut in lilio
utriuſq; generis. Ambrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundam flos
tantum iucundus:reliquæ partes ignauæ:ut uiolæ:ac roſæ. Hortenſium odoratiſſĩa
quæ ſicca:ut ruta:menta:apium:& quæ in ſiccis naſcuntur. Quædã uetuſtate odo-
ratiora:ut cotonea. eademq; decerpta q̃ in ſuis radicibus. Quædam nõ niſi defracta:
aut ex attritu olent. Alia non niſi detracto cortice. Quædam uero nõ niſi uſta:ſicut
thura myrrhæq;. Flores triti omnes amariores q̃ intacti. Aliq̃ arida diutius odorem
continent:ut melilotos. Quædam locum ipſum odoratiorem faciunt: ut iris. Quin

& arborem totã cuiuſcunq; radices attingũt. Heſperis noctu magis olet: inde nomĩe
inuento. Animaliũ nullũ odoratum: niſi de pantheris quicq̃ dictum eſt: ſi credimus.
Illa quoq; non omittenda differentia: odoramentorum multa nihil pertinere ad co/
ronamenta: ut irin: atq; ſaliuncam: quãq̃ nobiliſſimi ſit odoris utraq;. Sed iris radice
tãtũ cõmẽdat̃: unguentis aut medicinæ naſcens. Laudatiſſĩa in illyrico. Et ibi quoq;
nõ maritimis: ſed ĩ ſilueſtribus drinonis & natrone. Proxĩa ĩ macedonia. Laudatiſſĩa
hæc & cãdicãs. Et ex illis tertiũ locũ habet africana ãpliſſĩa inter õnes: guſtuq; ama/
riſſima. Illyrica quoq; duoꝝ generꝝ ẽ. Rhaphanitis a ſimilitudĩe: quæ & melior. Rhi/
zotomos ſubruffa. Optĩa quæ ſternutamenta tactu mouet. Caulem habet cubitalẽ:
& rectum. Floret diuerſi coloris ſpecie: ſicut arquus cæleſtis: unde & nomen. Non
improbatur & piſidica. Et foſſuri tribus ante menſibus mulſa aqua circũfuſa hoc
ueluti placamento terræ blandiuntur circunſcriptam mucrone gladioue triplici. &
cum legerint: eam protinus in cælum attollunt. Natura eſt feruens. Tractataq; puſ/
tulas ambuſti modo facit. Præcipiturq; ante' omnia: ut caſti legant. Teredines non
ſicca modo: uerum & in terra celerrime ſentit. Optimũ antea irinum leucade & elide
ferebatur. Iam pridem enim & ſeritur. Nunc e pãphylia. Sed cilicum maxĩe laudat̃:
atq; e ſeptentrionalibus. Saliunca folioſa quidẽ eſt: ſed breuis & quæ necti nõ poſſit.
Radici numeroſæ cohæret. herba uerius: q̃ flos: denſa ueluti manu preſſa: breuiterq;
ceſpes ſui generis. Pannonia hãc gignit: & norica: alpiumq; aprica urbium eporedia.
tantæ ſuauitatis ut metallum eſſe ceperit. Veſtibus interponi eã gratiſſimum. Sic
& apud græcos polion herbam inclytam Muſei & Heſiodi laudibus: ad omnia utilẽ
prædicantium. Superq; cætera ad famam etiam dignitatis. Prorſuſq; miram: ſi mõ
ut tradunt: folia eius mane candida: meridie purpurea: ſole occidente cerulea aſpi/
ciũtur. Duo genera eius. Cãpeſtre maius. Silueſtre quod minus eſt. Quidã teucriõ
uocant. Folia canis hominis ſimilia: a radice protinus: nunq̃ palmo altiora. Et de
odoratis floribus ſatis dictum: in quibus unguenta uiciſſe naturam gaudent.

DE Veſtiũ æmulatiõe cũ floribus & amarãto & chryſocome ſiue chryſiti. Ca. viii.

Luxuria ueſtibus quoq; ꝓuocauit eos flores: q colore cõmẽdãt̃. Hos aĩaduerto
tres eſſe principales. Vnum in cocco q in roſis micat. gratius nihil traditur aſ/
pectu: & ĩ purpuras tyrias dibaphaſq; aut laconicas. Aliũ amethyſtõ: q uiola. & ipſe
in purpureum: quemq; hyacinthinum appellauimus. Gñа enim tractamus in ſpẽs
multas ſeſe ſpargentia. Tertius eſt q proprie cõchylii intelligit̃ multis modis. Vnus
in heliotropio & in aliquo ex iis plerunq; ſaturatior. Alius in malua: ad purpuram
inclinans. Alius in uiola ſerotina cõchyliorum uegetiſſima. Paria nunc componũt̃:
& natura atq; luxuria depugnante. Lutei uideo honorem antiquiſſimũ ĩ nuptialibus
flammeis totum fœminis cõceſſum. Et fortaſſis ideo non numerari ĩter principales:
hoc eſt communes maribus ac fœminis quoniam ſocietas principatum dedit. Ama/
ranto nõ dubie uincimur. Eſt autem ſpica purpurea uerius q̃ flos aliquis: & ipſe ſine
odore. Miꝝq; ĩ eo gaudere decerpi: & lætius renaſci. Prouenit auguſto mẽſe. Durat
in autumnum. Alexandrino palma: qui decerptus aſſeruatur. Mirumq; poſtq̃ defe/
cere cuncti flores: madefactus aq̃ reuiuiſcit: & hybernas coronas facit. Summa eius
natura in nomine eſt: appellato quoniã non marceſcit. In nomine eſt & cyani colos.
Item holochryſi. Omnes autem hi flores non fuere in uſu Alexandri Magni ætate:
quoniam proximi a morte eius auctores ſiluere de illis: quo manifeſtum eſt poſtea
placuiſſe. A græcis tamen repertos quis dubitet? non aliter italia uſurpante nomina
illorum. At hercules petilio ipſa nomen impoſuit autumnali circaq; uepres naſcẽti.
& tamen colorem commendat qui eſt roſæ ſilueſtri. Folia parua quina. Mirumq; in
eo flore inflecti cacumine & non niſi retorto folio naſci paruo calice ac uerſicolori
luteum ſemen includente. Luteus & bellio paſtillicantibus quinquagenis quinis

barbulis coronat᷑. Pratenſes hi flores:ac ſine uſu.& ideo pleriq; ſine nõinibus. Quí
& his ipſis alia alii uocabula imponunt. Chryſocome ſiue chryſitis nõ habet latinam
appellationem . Palmi altitudine eſt : comantibus fulgore auri corimbis : radice
nigra ex auſtero dulci:in petroſis opaciſq; naſcens.

DE Honore coronaꝝ:& cyclamino:& melotro:& trifolio tria gña eius. Cap.ix.

ET fere peractis colorũ celeberrimis:tranſeat ratio ad eas coronas:quæ uarietate
ſola placent. Duo earum genera:quando aliæ flore conſtant:aliæ folio. Floré
eſſe dixerim geniſtas. Nanq; & iis decerpitur luteus. Item rhododendron. Item zi-
zippa:quæ & cappadocia uocatur. Iſq; odoratus ſimiliſq; olearum floribus. In ue-
pribus naſcit᷑ cyclaminũ:de quo plura alias. Flos eius coloſſinus in coronas admit-
titur. Folia milacis & ederæ in coronamentum ſe dedere. Coronæq; earum optinent
principatum:de quibus in fruticum loco abunde diximus. Sunt & alia genera nomi-
nibus græcis indicanda:quia noſtris maiore ex parte nomen dare iis defuit cura. Et
pleraq; eorum in exteris terris naſcuntur:nobis tamen conſectata quoniam de natá
ſermo non de italia eſt. Ergo in coronamenta folio uenere melothron:ſpireon:triga-
nõ:cneoron:quod caſiã Higinus uocat. Et quod cunilaginé:conyza:meliſophyllon:
quod apiaſtrum: meliloton quod ſertulam campanam uocant. Eſt enim in cãpania
italiæ laudatiſſima:a græcis ĩ ſunio:mox chalcidica: & cretica:ubicunq; uero aſperis
& ſilueſtribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas indicio eſt nomen ſertulæ
quod occupauit. Odor eius croco uicinus eſt & flos:ipſa cana. Placet maxime:foliis
breuiſſimis atq; pinguiſſimis. Folio coronat & trifoliũ. Tria eius genera. Niphãtes
uocant græci. Alii aſphaltion maiore folio quo utuntur coronarii . Alterum acuto
oxytriphyllon. Tertium ex omnibus munitiſſimũ. Inter hæc neruoſi cauliculi qbuſdã
ut marathro hippomarathro myophano. Vtũtur & ferulis & corimbis & ederæ flore
purpureo. Eſt & in alio genere earum ſilueſtribus roſis ſimilis. Et in iis quoq; colos
tantum delectat. Odor autem abeſt. Et cneori duo genera nigri atq; candidi. Hoc
& odoratum. Ramoſa ambo. Florent poſt æquinoctium autumni.

**DE Origano:& thymo: & melle attico:& conyza:& Iouis flore:& hilenio:& am-
brotono: & leucantemo. Cap.x.**

TOtidem & origano in coronamentis ſpecies. Alterius enim nullum ſemen. Id
autem cui odor eſt:creticum uocatur. Totidem & thymi: cãdidum ac nigricãs.
Floret autem circa ſolſtitia:cum & apes decerpũt. Et augurium mellis eſt. Prouentũ
enim ſperãt apiarii large floreſcente eo. Læditur hymbribus amittitq; florem. Semé
thymi non poteſt deprehendi:cũ origani perq̃minutum non tamen fallat. Sed qd
intereſt id occultaſſe naturam? In flore ipſo ĩtelligitur.ſatoq; eo naſcitur. Quid nõ
tentauere homines? Mellis attici in toto orbe ſũma laus exiſtimat᷑. Ergo trãſlatum
eſt ex attica thymum.& uix flore:uti docemus:ſatum. Sed alia ratio naturæ obſtitit:
non durante attico thymo:niſi in afflatu maris feratur. Erat quidem hæc opinio an-
tiqua in omni thymo. Ideoq; non naſci in arcadia. Tunc oleam non putabãt gigni
niſi intra trecenta ſtadia a mari. Thymis quidem nunc etiam lapideos campos in
prouĩcia narbonenſi refertos ſcimus. hoc pene ſolo reditu e longinqs regionibus pe-
cudum milibus conuenientibus ut thymo ueſcantur. Et conyzæ duo genera in coro-
namentis: mas & fœmina. Differentia in folio. Tenuius fœminæ & conſtrictius an-
guſtiuſq;. Imbricatum maris & ramoſius. Flos quoq; magis ſplendet eius. Serotinus
utriq; poſt arcturum. Mas odore grauior. Fœmina acrior. Et ideo contra beſtiarum
morſus aptior. Folia fœminæ mellis odorem habent. Maſculæ radix a quibuſdam
libanotis appellatur:de qua diximus. Et tãtum folio coronant Iouis flos:amaracus:
hemerocalles:ambrotonũ:helienum: ſiſymbrium: ſerpillum. Omnia ſurculoſa roſæ
modo. Colore tantũmodo placet Iouis flos. Odor abeſt. Sicut & illi qui græce phlox
uocat᷑. Et ramis autem & folio odorata ſunt:excepta ſerpillo. Helenum e lachrymis

Helenæ dicitur natum. Et ideo ĩ helena inſula laudatiſſimum. Eſt autẽ frutex hum- ſe ſpargens dodrantalibus ramulis: folio ſimili ſerpillo. Ambrotonum iucũdi odoris eſt & grauis. Floret æſtate. Flos aurei coloris. Vacuum ſponte prouenit. Cacumine ſuo ſe propagat. Seritur autem ſemine melius q̃ radice aut ſurculo, Semine quoq; non ſine negocio plantaria tranſferuntur. Sic & adonium. Vtrunq; æſtate. Alſioſa enim admodum ſunt. Et ſole nimio læduntur. Sed ubi conualuere: ritu uitis fruti- cant. Ambrotono ſimile odore leucanthemum eſt: flore albo: folioſum.

¶ DE Amaraco uel ſanſuco: & nyctegreto: & meliloto: & uiola alba: & codiamino: & de ſilueſtribus bulbis: & helichryſo: & lychnis: & de herbis citra mare. ¶ Cap. xi.

AMaracum Diocles medicus & ſicula gens appellauere: quod ægyptus & ſyria ſãſucũ. Serit̃ utroq; genere: & ſemine: & ramo: uiuacius prædictis: & odore me- lius. Copioſũ amaraco æque q̃ ambrotono ſemẽ. Sed ambrotono radix una: & alte deſcendens: cæteris in ſummo terræ leuiter hærens. Reliquorum ſatio autũno fere incipiente: necnon & uere quibuſdam locis quæ umbra gaudent & aq̃ ac fimo. Nyc- tegreton inter pauca miratus eſt Democritus: coloris ignei: foliis ſpinæ: nec a terra ſe attollentem: præcipuamq; in gedroſia narrat. Eruitur poſt æquinoctium uernũ radicitus. Siccaturq; ad lunam. xxx. diebus: ita lucens noctibus. Magos parthorũque reges uti hac herba ad uota ſuſcipienda. Eãdem uocari chenamychon: quoniã ãſeres a primo conſpectu eius expaueſcant. Ab aliis nyctipolon: quoniam e lõginquo noc- tibus fulgeat. Melilotos ubiq; naſcitur. Laudatiſſimum tamen in attica. Vbicunq; uero recens: nec candicans: & croco q̃ ſimillima. Quanq̃ ĩ italia odoratior: & cãdida. Florum prima uer nuciãtium uiola alba. Tepidioribus uero locis etiã hyeme emicat. Poſtea quæ appellatur & purpurea. Proxime flammea: quæ & flox uocatur: ſilueſtris duntaxat. Codiaminon bis anno: uere & autumno. Aeſtates hyemeſq; fugit. Serio- res ſupradictis aliquanto narciſus: & lilium trans maria. Et in italia quidẽ ut dixĩus per roſam. Nam in græcia tardius etiamnum anemone. Eſt autem hæc ſilueſtrium bulborum flos: aliaq; q̃ quæ dicetur in medicinis. Sequitur oenanthe: melanthiũ: ex ſilueſtribus helichryſos. Deinde alterum genus anemones quæ timonia uocatur. Poſt hanc gladiolus comitatus hiacynthis. Nouiſſima roſa. Eadem prima deficit: excepta ſatiua. Cæterum hiacynthus maxime durat: & uiola alba: & oenãte. Sed hæc ita ſi deuulſa crebro prohibeatur in ſeminibus. Naſcitur locis tepidis. Odor idem q germinantibus uuis: atq; inde nomen. Hiacynthum comitatur fabula duplex luctũ præferens eius: quem Apollo dilexerat. aut ex Aiacis cruore editi: ita diſcurrentibus uenis ut græcarum litterarum figura ea legatur inſcripta. Helichryſos florem habet auro ſimilem: folium tenue: cauliculum quoq; gracilem: ſed durum. Hoc coronare ſe magi ſi & unguenta ſumantur ex auro quod apyron uocãt: ad gratiam quoq; & uitæ gloriam pertinere arbitrantur. Et uerni quidem flores hi ſunt. Succedunt illis æſtiui lychnis: & Iouis flos: & alterum genus lilii. Item typhon: & amaracus quem phrygiũ cognominant: ſed maxime ſpectabilis pothos. Duo genera huius. Vnum cui flos hiacynthi eſt. Alterum candidius qui fere naſcitur in tumulis: quoniã fortius durat. Et iris æſtate florens. Abeunt & hi: marceſcũtq;. Alii rurſus ſubeunt autũno. Tertium genus lilii: & crocus: & oriſin in utroq; genere: unum hebes: alteꝝ odoratum primis omnia hymbribus emicantia. Coronarii quidem & ſpinæ flore utuntur. q̃ppe cum ſpinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ quoq; condiantur. Hic eſt trans maria ordo florum. In italia uiolis ſuccedit roſa. Huic interuenit liliũ. Roſã cyanus excipit. Cyanum amarãthus. Nam uĩcaperuinca ſemper uiret in modum lineæ foliis geniculatim circundata. Topiaria herba. Inopiam tamen florum aliquãdo ſupplet. hæcq; a græcis camedaphne uocatur: Vita longiſſima uiolæ albæ eſt trimatu. Ab eo tempore degenerat. Roſa & quinquennium perfert non reciſa nec aduſta. illo enim modo iuueneſcit. Diximus & terram referre plurimum. Nam in ægypto ſine odore

hæc omnia. Tantumq; myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis mẽſibus ãtecedit germinatio omnium. Roſaria a fauonio foſſa oportet eſſe: iterumq; ſolſtitio. Et id agendum: ut intra id tempus purgata & pura ſint.

¶ DE Cura apum: pabulo: & morbis earum: & remediis. ¶ Ca. xii.

VErum hortis coronamentiſq; maxime aluearia & apes conueniunt: res præcipui queſtus: compendiique cum fauit. Harum ergo cauſa oportet ſerere thymum: apiaſtrum: roſam: uiolas: lilium: cytiſum: fabã: eruilium: cunilam: papauer: conizã: caſiam: melilotum: meliſſophillum: cerinthen. Eſt autem cerinthe folio candido: incuruo cubitalis: capite concauo mellis ſuccum habente. Horum florum auidiſſime ſunt: atq; etiam ſinapis. quod miremur cum oliuæ florem ab iis non attingi conſtet. Ideoq; hanc arborem ꝓcul eſſe melius ſit: cum aliquas q̃proxime ſeri cõueniat: quæ & euolantium examina inuitent: nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborẽ caueri oportet. Nam flore eius deguſtato aluo concita moriuntur. Remediũ ſorbam cõtuſam e melle præbere iis: uel urinam hominum: uel boum: aut grana punici mali amineo uino conſperſa. Et geniſtas circunſeri aluearíis gratiſſimum. Mirum eſt: dignumq; memoratu de alimentis quod comperi. Hoſtilia uicus alluitur pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia. Noctibuſq; ad quina milia paſſuum contrario amne naues ſubuehũt. Egreſſæ luce apes: paſtæq; ad naues quotidie remeant: mutantes locum: donec pondere ipſo preſſis nauibus plena aluearia intelligantur: reuectiſq; eximuntur mella.

¶ DE Venenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis inſani. ¶ Cap. xiii.

ET in hiſpania mulis prouehunt ſimili de cauſa. Tantumq; pabulum refert: ut mella quoq; uenenata fiant. Heracliæ in ponto quibuſdam ãnis pniciosiſſima exiſtunt: ab iiſdem apibus facta. Nec dixere auctores e quibus floribus ea fierẽt. Nos tamen trademus quæ cõperimus. Herba eſt alba. Vexatio quidem iumentorum eſt: ſed præcipue caprarum: appellata egolethron. Huius flore concipiunt noxium uirus aquoſo uere marceſcente. Ita fit ut non omnibus annis ſentiatur hoc malum. Venenati ſigna ſunt: ꝙ omnino non denſatur: ꝙ color magis rutilus eſt: odor alienus ſternutamenta protinus mouens: ꝙ ponderoſius innoxio. Qui edere: abiiciunt ſe humi refrigerationẽ quærentes. Nã & ſudore diffluunt. Remedia ſunt multa quæ ſuis locis dicemus. Sed quoniam ſtatim repræſentari aliq̃ in tantis inſidiis oportet: mulſum uetus e melle optimo & ruta: ſalſamenta etiam ſi reiiciãtur ſumpta crebro. Certumq; eſt id malum ꝑ excrementa ad canes etiam peruenire: ſimiliterq; torqueri eos. Mulſum tamen ex eo inueteratum innocuum eſſe conſtat. Et fœminarum cutẽ nullo melius emendari cum coſto: ſugillata & aloe. Aliud genus in eodem ponti ſitu uiget ex annona mellis: quod ab inſania quam gignit: mænomenon uocãt. Id exiſtimatur contrahi flore rhododendri: quo ſcatent ſiluæ. Genſq; ea cum cæram ĩ tributa romanis præſtet: mel quoniam exitiale eſt: non uendit. Et in perſide: & ĩ mauritania cæſariẽſis gætulia cõtermina maſſylis: uenenati faui gignũt: qdãq; a pte: quo nihil eſſe facilius poteſt: niſi ꝙ liuore deprehenduntur. Quid ſibi uoluiſſe naturam iis arbitremur inſidiis: ut ab iiſdem apibus: nec õnibus annis fierent: aut nõ totis fauis? Parum enim erat genuiſſe rem ĩ qua uenenum facillime daretur. Etiamne hoc ipſa in melle tot animalibus dedit? Quid ſibi uoluit? niſi ut cautiorem minuſq; auidum faceret hominem. Non enim ipſi melli ſed apibus iam cuſpides dederat & quidem uenenatas. Remedium aduerſus has utiq; non differendo. Ergo maluæ ſucco aut foliorum ederæ perũgi ſalutare ẽ. Vel percuſſos eas bibere. Mirum tamen eſt uenena portantes ore fingenteſq; ipſas non mori. Niſi ꝙ illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus. Sicut cõtra ſerpentes pſyllis: marſiſq; inter homines.

¶ DE melle quod muſcæ non attingunt: & aluearíis & cura eorum ſi famem ſẽtiũt apes: & quomodo cæra fiat. ¶ Cap. xiiii.

a Lliud in creta miraculum mellis. Mõs eſt carina: nouem milia paſſuum ãbitu.
ĩtra quod ſpatium muſcæ nõ reperiũt᷑. Natumq; ibi mel nuſꝗ̄ attingunt. Hoc
experimento ſingulare medicamẽtis eligitur. Aluearia orientem æqnoctialẽ ſpectare
conuenit. Aquilonem euitent. Nec fauonium minus. Aluearia optima cortice. Se⁄
cunda ferula. Tertia uimine. Multi ea & e ſpeculari lapide fecere: ut operantes intus
ſpectarent. Circunlini aluearia fimo bubulo utiliſſimum. Operculum a tergo eſſe
ambulatorium ut properatus intus ſit ꝓſper. Si magnus ſit uterus aluearii ꝓuẽtus
autem ſterilis: ne operandi deſperatione curam abiiciant: id paulatim reduci oportet
fallente operis incremento. Aluearia hyeme ſtramento operiri crebro ſuffiri: maxime
fimo bubulo. Cognatum hoc iis: & innaſcentes beſtiolas necat: araneos: papiliones:
teredines: apeſq; ipſas excitat. Et araneoꝝ quidem exitium facilius eſt. Papilionum
maior peſtis. Tollitur uero cũ matureſcit malua noctu interlunio cælo ſereno accẽſis
lucernis ante alueos. In eam flammam ſeſe ingerunt. Si cibus deeſſe ſentiat᷑ apibus:
uuas paſſas: ſiccaſue: ficoq; tuſas ad fores earum poſuiſſe conueniet. Itẽ lanas tractas
madẽtes paſſo: aut defruto: aut aqua mulſa. Gallinaꝝ etiã crudas carnes. Quibuſdã
etiã æſtatibus iidẽ cibi præſtãdi cũ ſiccitas cõtinua floꝝ alimenta negat. Alueoꝝ: cũ
mel eximitur: illini oportet exitus meliſſophyllo aut geniſta tritis: aut medios alba
uite præcĩgere: ne apes diffugiãt. Vaſa mellaria aut fauos lauari aq̄ præcipiũt. Hac
decocta fieri ſaluberrimũ acetũ. Cæra fit ex expreſſis fauis: ſed ante purificatis aq̄. Ac
triduo ĩ tenebris ſiccatis: quarto die liq̄tis igni ĩ nouo fictili aq̄ fauos tegente: tunc
ſporta collatis. rurſus in eadem olla coquitur cæra cum eadem aqua. excipiturq; alia
frigida: uaſis melle circũlitis. Optima quæ punica uocat᷑. Proxima ꝗ̄maxime fulua:
odoriſq; mellei pura. Natione autẽ pontica. quam conſtare equidem miror ĩter ue⁄
nenata mella. Deinde cretica. plurimum enim ex propoli habet de qua diximus in
natura apium. Poſt has corſica: quoniam ex buxo fit & habere aliquantam uim me⁄
dicaminis putatur. Punica fit hoc modo. Ventilatur ſub diuo ſæpius cæra fulua.
Deinde feruet in aq̄ marina ex alto petita addito nitro. Inde lingulis eligunt florem:
id eſt candidiſſima quæq;: tranſfunduntq; in uas: quod exiguum marinæ habeat fri⁄
gidæ. & rurſus marina decoquunt ſeparatim. dehinc uas ipſum refrigerant. Et cum
hæc ter fecere: uinacea crate ſub diuo ſiccant ſole lunaq;. hoc enim candorem facit: ſi
ſic ſiccatur. Et ne liquefaciant protegunt tenui lintheo. Candidiſſima uero fit poſt
inſolationẽ etiamnum recocta. Punica medicinis utiliſſima. Nigreſcit cæra addito
chartarum cinere. Sicut anchuſa admixta rubet. Varioſq; in colores pigmentis tra⁄
hitur ad reddendas ſimilitudines & innumeros mortalium uſus: parietumq; etiam &
armorum tutelam. Cætera de melle apibuſq; in natura earum dicta ſunt. Et hortoꝝ
quidem omnis fere ratio peracta eſt.

¶ DE Herbis ſponte naſcentibus & aculeatis. ¶ Ca. xv.

s Equũtur herbæ ſponte naſcentes: quibus pleræq; gentium utunt᷑ ĩ cibis: maxi⁄
meq; ægyptus frugum fertiliſſima. Sed ut ſola iis carere poſſit: tanta eſt ciboꝝ
ex herbis abundantia. In italia ꝑpauciſſimas nouimus: fraga: tanum: ruſcum: batin
marinam: batin hortenſianam: quam aliqui aſparagum gallicum uocant. Præter has
paſtinacam pratenſem: lupũ ſalictariũ: eaq; uerius oblectamenta ꝗ cibos. In ægypto
nobiliſſima eſt colocaſſia: quam cyamon uocant aliqui. Hanc a nilo metunt: caule
cum coctus eſt arenoſo in mandendo. Thyrſo autem qui inter folia emicat: ſpectabi⁄
lis foliis lautiſſimis etiam ſi arbores compentur: ad ſimilitudinem eorum: quæ p⁄
ſarta innoſtris manibus uocamus. Adeoq; nili ſui dotibus gaudent: ut implexis co⁄
locaſſiæ foliis in uariã ſpeciem uaſorum potare gratiſſimum habeant. Seritur iã hæc
in italia. Et ĩ ægypto proxima auctoritas cicorio eſt quam diximus ĩtubũ erraticum.
Naſcitur poſt uergilias: floret particulatim. Radix ei lenta: quare etiam ad uincula
utuntur illa. Antalium longius a flumine naſcit᷑ meſpili magnitudine & rotũditate.

ſine nucleo ſine cortice folio cyperi. Mandunt igni paratum. Mandũt & oetum cui pauca folia minimaq;: uerum radix magna. Aracinde quidem & aracos cũ habeant radices ramoſas ac multiplices: nec folium nec herbam ullam aut quicq̃ aliud ſupra terram habent. Reliq̃ uulgarium in cibo apud eos herbarum nomina: condriala: hypocaris: & caucaris: antheriſcum: ſcandix: quæ ab aliis tragopogon foliis croco ſimillimis: partheniũ: ſtrychnum: corcorus. Et æquinoctio naſcentis aphace: achineæ quã epipetron uocant quæ nunq̃ floret. At econtrario aphace ſubinde marceſcente flore emittit aliũ tota hyeme totoq; uere uſq; in æſtatẽ. Multas præterea ignobiles habẽt. Sed maxime celebrant cnicon italiæ ignotam: ipſis autem oleo non cibo gratã. Hoc faciunt ex ſemine eius. Differentia prima ſilueſtris & ſatiuæ. Silueſtrium duæ ſpẽs una mitior eſt ſimili caule tamen rigido. Itaq; & æolii antiqui utebantur. Exilis: quã quidam atractylida uocãt. Semen eius candidũ: & grande: amarum. Altera hirſutior toroſiore caule: & qui pene humi ſerpat: minuto ſemine. Aculeatarum hæc eſt gñis: quoniam diſtinguenda ſunt & genera. Ergo quædam herbaꝝ ſpinoſa ſunt. Quædã ſine ſpinis. Spinoſarum multæ ſpecies. In totũ ſpina eſt aſparagus: ſcorpio: nullũ enim folium habet. Quædã ſpinoſa foliata: ut carduus: eryngion glycyrrhizon. Vrtica iis enim omnibus foliis ineſt aculeata mordacitas. Aliqua & ſecundum ſpinam habent folium: ut tribulus: & ononis. Quædam ĩ folio habent: & in caule ut phleos: quod aliqui ſtoeben appellauere. Hypophes ſpinis geniculatum. Tributa ꝓprietas quod & fructum ſpinoſum habet. Ex omnibus iis generibus urtica maxime noſcit̃: acetabulis in flore purpuream lanuginem fundentibus ſæpe altior binis cubitis. Plures eius differentiæ. Silueſtris quam fœminam uocant: mitior. Et in ſilueſtri quæ dicitur cania acrior. Caule quoq; mordaci fimbriatis foliis. Quæ uero etiam odorem fundit: herculanea uocatur. Semen omnibus copioſum: nigrum. Mirum ſine ullis ſpinarum aculeis lanuginem ipſam eſſe noxiam: & tactu tantum leui pruritum puſtulaſq; confeſtim aduſto ſimiles exiſtere. Notum eſt & remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipſa herba gignitur: nec niſi ſolibus roborata. Incipiens qdẽ ipſa naſci uere non ingrato multis etiam religioſo in cibo eſt: ad pellendos totius ãni morbos. Silueſtrium quoq; radix: omnem carnem teneriorẽ facit ſimul cocta. Quæ innoxia eſt morſu carens: aononium uocatur. De ſcorpione dicemus ĩter medicas.

¶ DE Carduo & helxine & tribulo: & anchuſa. ¶ Ca. xvi.

CArduus & folio & caule ſpinoſas lanugines habet. Item acorna: leucacanthos: onopygos: helxine: ſcolimos. Cameleon in foliis non habet aculeos. Eſt & illa differentia ꝙ quædam ĩ iis multicaulia ramoſaq; ſunt: ut carduus. Vno autem caule nec ramoſum cnidos. Quædam cacumine tantum ſpinoſa ſunt: ut cringili. Quædã æſtate florent ut atractylis: helixinos. Scolimos quoque floret ſero & diu. Diuacrona colore tantum ruffo diſtinguitur: & pinguiore ſucco. Idem erat atractylis quoq;: niſi candidior eſſet: & niſi ſanguineum ſuccum funderet. Qua de cauſa phonos uocatur a quibuſdam odore etiam grauis: ſero matureſcente ſemine nec ãte autumnũ: quãq̃ id de omnibus ſpinoſis dici poſſit. Verum õnia hæc & ſemine & radice naſci poſſũt. Scolimos carduorum generis ab iis diſtat: ꝙ radix eius ueſcendo eſt decocta. Mirum ꝙ ſine interuallo tota æſtate aliud floret in eo genere: aliud concipit: aliud parturit. Aculei areſcente folio deſinunt pungere. Helxine rara uiſu eſt neq; in omnibus terris eſt: radice folioſa: ex qua media ueluti malum extuberat. Cõtacta ſuaue olet. Huius uertex ſummus lachrymam continet iucũdi ſaporis acanthicen maſtichen appellatã. Ectatos quoq; in ſicilia tantum naſcitur ſuæ proprietatis & ipſa. Cuius ĩ terra ſerpũt caules e radice emiſſi lato folio & ſpinoſo. Cauleſq; uocant cactos. Nec faſtidiunt in cibis inueteratos quoq;. Vnũ caulem rectum habent: quem uocãt tenica: eiuſdem ſuauitatis ſed uetuſtatis impatientem. Semen ei lanuginis: quem pappon uocant: quo detracto ex cortice: teneritas ſimilis cerebro palmæ eſt. uocant aſcaliã. Tribulus

non niſi ĩ paluſtribus naſcitur. Dira res alibi. Iuxta nilum & ſtrymonem amnes excipitur in cibis. Inclinatus in uadum: folio ad effigiem ulmi: pediculo longo. At in reliquo orbe gña tria. Cicerculæ folia alteri aculeata. Hic & ſerius floret. Magiſque ſepta obſidet uillarum. Semen ei rotundius nigrum in ſiliqua. Alteri harenaceum. Spinoſorum etiam num aliud genus ononis: in ramis enim ſpinas habet oppoſito folio rutæ ſimili: toto caule foliatum in modum coronæ. ſequitur a frugibus: aratro inimicum: uiuaxq; præcipue. Aculeatarum caules aliquarum per terram ſerpunt: ut eius quã coronopon uocant. Et ex diuerſo ſtans anchuſa inficiendo ligno cæriſq; radice apta. Eſt autem mitior iis anthemis: & phyllanthos: & anemone: & aphace: caule foliato eſt: & crepis & lotos. Differentia foliorũ & hic quæ & in arboribus: breuitate pediculi ac longitudine: anguſtiis ipſis folioꝝ: amplitudine: angulis: inciſuris: odore: flore. diuturnior hic. quibuſdã per partes florentibus ut in ocimo: heliotropio: aphace oenochyte.

¶DE Differentia herbarum per folia: & quæ herbæ toto anno floreant: & haſtula regia: & piſtana: & de gladiolo ¶Cap. xvii.

MVltis ĩter hæc æterna folia: ſicut quibuſdam arborum. In primiſq; heliotropio: adiãto. Aliud rurſus ſpicataꝝ genus ex quo ẽ ſtamnios: alopecuros: ſelapyros: quam quidam ortigyan uocant: alii plantaginem: de qua infra dicemus ĩter medicas. Pyrallis ex iis. Alopecuros ſpicam habet mollem & lanuginem denſam nõ diſſimilẽ uulpium caudis: unde ei & nomẽ. Proxima ei eſt & ſelapyros: niſi ꝙ illa particulatim floret. Cicorion & ſimilia circa terram folia habent germinantes ab radice poſt uergilias. Perditio quam & æoliæ gentes & ægyptii edunt: nomen dedit auis id maxime eruens. Craſſas plurimaſq; habet radices. Item orinthogale caule tenero: cãdido: ſemipedali radice bulboſa: molli tribus aut quattuor agnatis. Coquitur ĩ pulte. Mirũ loton herbam: & egilopa non niſi poſt annum e ſemine ſuo naſci. Mira & anthemidis natura: ꝙ a ſummo flore incipit: cum cæteræ omnes quæ particulatim florent: ab ima ſui parte incipiãt. Notabile & in lappa quæ adhæreſcit: quoniam in ipſa flos naſcitur: non euidens: ſed intus occultus. & intra ſe germinat uelut animalia quæ in ſe pariunt. Item circa opuntem opuntia eſt herba etiam homini dulcis. Mirumq; e folio eius radicem fieri ac ſemina naſci. Laſſine unum folium habet: ſed ita implicatũ: ut plura uideanť. Cyndrilla amara eſt: & acri in radice ſucco. Amara & aphace & quæ picris nominatur: & ipſa toto anno florens. nomen ei amaritudo impoſuit. Notabilis & ſcyllæ crociq; natura: quæ cum omnes herbæ folium primum emittant: moxq; in caulem rotundentur: in iis caulis prior intelligitur q̃ foliũ. Et in croco qdẽ flos impellitur caule. In ſcylla uero caulis exit: deinde flos ex eo emergit. Eademque ter floret: ut diximus: tria tempora ſationum oſtendens. Bulborum generi quidam adnumerant & cypiri hoc eſt gladioli radicem. Dulcis ea eſt: & quæ decocta: panem etiam gratiorem faciat: põderoſiorem ſimul ſubacta. Similis eſt: & quæ cteſion uocatur: guſtu aſpera. Cæteræ eiuſdem generis folio differunt. Aſphodelus oblongum & anguſtum habet. Scylla latum & tractabile. Gladiolo ſimile nomini. Aſphodelus manditur & ſemine toſto: & bulbo. ſed hoc in cinere toſto: dein ſale & oleo addito. Præterea tuſo cum ficis præcipua uoluptate: ut uidetur Heſiodo. Traditur & ante portas uillarum ſatum remedio eſſe contra ueneficorum noxam. Aſphodeli mentionem & Homerus fecit. Radix eius napis modicis ſimilis eſt. Neq; alia numeroſior: octoginta ſimul aceruatis ſæpe bulbis. Theophraſtus & fere græci prĩcipeſq; Pythagoras caulem eius cubitalem & ſæpe duum cubitorum foliis porri ſilueſtris ãtheriſcõ uocauere. Radicem uero id eſt bulbos aſphodelon: noſtri illud albucum uocant & aſphodelum haſtulam regiam. ea eſt caulis acinoſi. Eius duo genera faciunt. Albuco eſt ſcapus cubitalis & ãplius purus leuis. De quo Mago præcipit exitu menſis martii & initio aprilis cum floruerit: nondũ ſemine eius intumeſcente demetẽdũ: ſſĩdẽdoſq; ſcapos: & quarto die in ſolem proferendos. Ita ſiccatis manipulos faciendos. Item

piſtanam dicit a græcis uocari:quam inter uluas ſagittā appellamus. Hāc ab idibus maii uſque ad finem octobris menſis decorticari.atque leui ſole ſiccari iubet. Idem & gladiolum alterum quem cypiron uocant:& ipſum paluſtrem iulio menſe ſecari iubet ad radicem.tertioq; die in ſole ſiccari:donec candidus fiat.quotidie autē ante ſolē occidentē in tectum referri:quoniam paluſtribus defectis nocturni rores uoceāt.

¶ DE Iunco genera ſex:& de cypero:& de medicamentis earum:& de cypiro & odorato iunco. ¶ Capitulum.xviii.

SImilia præcipit de iunco:quem mariſcon appellant:ad texendas tegetes:& ipſū iunio menſe eximi ante iulium medium præcipiens.Cætera de ſiccando eadem quæ de ulua;ſuo loco diximus. Alterum genus iuncorum facit:quod marinum & a græcis oxyſchoenon uocari inueni. Tria genera eius:acuti:ſterilis quē marem & oxyn græci uocant:reliqua fœminini ferentis ſemen nigrum:quem melancranin uocant. Craſſior hic & fruticoſior. Magiſq; etiam num tertius qui uocatur holoſcoenos. Ex iis melancranis ſine aliis generibus naſcit'. Oxys & holoſchenos:eodē ceſpite. Vtiliſſimus ad uitilia holoſchenos:quia mollis & carnoſus eſt. Fert fructum uuarum cohærentium modo. Naſcitur autem is quem marem appellamus ex ſemetipſo: cacumine in terram defixo. Melancranis autem ſuo ſemine. Alioquī omnium radices omnibus annis intermoriūtur. Vſus ad naſſas marinas:uitilium nexus: elegantium lucernarum lumina præcipua medullæ amplitudine. Iuxta maritimas alpes tanta ut inciſo uentre impleant pene unciarum latitudinem. In ægypto uero cribrorum longitudinem non alias utiliorem. Quidam etiamnum unum genus faciunt. Iunci trianguli cyperon uocant.multi enim non diſcernunt a cypiro uicinitate nominis.Nos diſtinguemus utrunq;. Cypirus eſt gladiolus ut diximus radice bulboſa:laudatiſſīus in inſulis creta: dein naxo:& poſtea phœnice. Cretico candor odorq; uicinus nardo: naxio acrior:phœnicio exiguum ſpirans: nullus ægyptio. Nam & ibi naſcitur. Diſcutit duricias corporum. Iam enim remedia dicemus: quoniam & florum odorumq; generi eſt magnus uſus in medicina. Quod ad cypiron attinet: Appollodorum qdē ſequimur:qui negabat bibendum:quanq̄ profeſſus efficaciſſimum eſſe aduerſus calculoſos. Eo fœtas fœminas quidem abortus facere non dubitat. Mirumq; tradit barbaros ſuffitū huius herbæ excipiētes ore lyenes conſumere. Et nō egredi domibus niſi ab hoc ſuffitu. Vegetiores enim firmioreſq; ſic etiā fieri. Intertriginum & alarū uitiis perfricationibuſque cum oleo illitum non dubie mederi. Cyperos iuncus eſt qualiter diximus anguloſus:iuxta terram candidus:cacumine niger:pinguiſq;. Folia ima portaceis exiliora:in cacumine minuta:inter quæ eſt ſemen. Radix oliuæ nigræ ſimilis:quam cum oblonga eſt:cyperida uocant:magni in medicina uſus. Laus cypero. prima hammoniaco: ſecunda rhodio: tertia thracio: nouiſſima ægyptio quæ & confundit intellectum:quoniā & cypiros ibi naſcitur. Sed cypiros duriſſima uixq; ſpirans. Cæteris odor eſt ipſā nardum imitans. Eſt & per ſe indica herba quæ cyperis uocatur:gingiberis effigie: commanducata croci uim reddit. Cypero uis in medicina pſilothri.illinit' pterygis:ulceribuſq; genitaliū & quæ ī humore ſūt oībus:ſicut oris ulceribus. Radix aduerſus ſerpētiū ictus & ſcorpionū præſertī remedio eſt. Vuluas aperit pota. largiori tāta uis:expellit eas: urinā ciet:& calculos: ob id utiliſſima hydropicis. Illinitur & ulceribus quæ ſerpunt:ſed iis præcipua quæ in ſtomacho ſūt ex uino uel aceto illita. Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias: tuſſi medetur. Semen toſtum & in aqua potum ſiſtit aluum:& fœminarum menſes:capitiſq; dolores facit. At qui uocatur holoſchœnos eius quæ proxima ſunt radicis cōmanducantur aduerſus araneorum morſus. Inuenio etiam num unum iunci genus quod tropicen uocāt.huius ſemine ſomnum alici.ſed modum ſeruandum: ne ſopor fiat. Ob id & odorati iunci medicinæ dicentur: quoniam & in ſyria cœle:ut ſuo loco rettulimus: naſcitur. Laudatiſſīus ex nabathæa iūcus cognomīe theucitis. Proxius

babylonius. Peſſimus ex africa ac ſine odore. Eſt autem rotũdus uinoſæ mordacitatis
ad linguam. Sincerus in confricando odorẽ roſæ emittit rubentibus fragmentis. Diſ-
cutit inflationes. Ob id ſtomacho utilis: bilemq; & ſanguinem reiiciẽtibus. Sĩgultus
ſedat. Ructus mouet. Vrinam ciet. Veſicæ medetur. Ad muliebres uſus decoquitur.
Opiſthotonicis cũ reſina arida imponitur. excalefactoria uteros aſtringit: refrigerat.
uſus eius diuiditur in folia & flores. Capita foliorum parteſq; candidæ ungues uocãt
In flore autem aliud eſt ſemen: aliud capillus in capite: aliud cortex: aliud calix. Foliũ
ſiccat̃ aut tribus modis exprimit̃. Per ſe: cũ ungues nõ detrahunt̃: ibi enim humoris
plurimum. Aut cum detractis unguibus reliqua pars aut oleo: aut uino maceratur in
ſole uaſis uitreis. Quidam & ſalem admiſcent: & ãchuſam nonnulli: aut aſphaltum:
aut iuncum odoratum: quia talis maxime ꝓdeſt uuluæ ac dyſentericis. Exprimũtur
eadem folia detractis unguibus trita per linteum ſpiſſum ĩ æreum uas. leuiq; igni ſuc-
cus coquit̃: donec fiat craſſitudo mellis. Ad hoc eligi oportet odoratiſſĩa quæq; folia.

¶ EX Roſa medicinæ: & de lilio & de narciſſo & ex uiola & de baccare & combreto
& aſaro. ¶ Capitulum. xviiii.

VInum quomodo fieret e roſa diximus inter gñа uini. Vſus ſucci ad aures: oris
ulcera: gingiuas: tonſillas: gargariſſatus. Stomachũ: uuluas: ſedis uitia: capitis
dolores. In febre per ſe uel cum aceto ſomnos: nauſeas. Folia utuntur ĩ calliblepharꝭ.
Et ſuccis fœmina aſperguntur. Epiphoras quoq; arida leniunt. Flos ſomnum facit.
Inhibet fluctiones mulierum maxime albas in poſca potus. Et ſanguinis excreatiões.
Stomachi quoq; dolores quantum in uini cyathis tribus. Semen iis optimum cro-
cinum: nec anniculo uetuſtius: & in umbra ſiccatur. Nigrum inutile. Dentiũ dolori
illinitur. Vrinam ciet. Stomacho imponitur. Item igni ſacro non ueteri. Naribus
ſubductum caput purgat. Capita pota uentrem & ſanguinem ſiſtunt. Vngues roſæ
epiphoris ſalubres ſunt. Vlcera enim oculorum roſa ſordeſcunt: præterq̃ in initiis
epiphoræ ita ut arida cum pane imponatur. Folia quidem uitiis ſtomachi: roſiõibus
& uitiis uentris: & inteſtinorum: & præcordiis utiliſſima uel illita. Cibo quoq; lapati
modo condiuntur. Cauendus quoq; in iis ſitus celeriter inſidẽs. Et aridis & expreſſis
aliquis uſus. Diaplaſmata inde fiunt ad ſudores coercendos: ita ut a balneis inareſ-
cant corpora: dein frigida abluantur. Silueſtris cum adipe urſino alopecias mirifice
emendat. Lilii radices multis modis florem ſuum nobilitauere. Contra ſerpentium
ictus ex uino potæ & contra fungorum uenena. Propter clauos pedum in uino deco-
quuntur: triduoq; non ſoluuntur. Cum adipe aut oleo decoctæ pilos quoq; aduſtis
reddũt. E mulſo potæ inutilem ſanguinem cum aluo trahunt. Lyeniq; & ruptis uul-
ſis proſunt. Et menſtruis fœminarũ in uino decoctæ. Impoſitæq; cum melle: neruis
præciſis medentur. Contra lychenas & lepras: & furfures in facie emendant. erugant
corpora. Folia in aceto cocta in uulneribus imponuntur: ſi teſtium in melle cum hy-
oſcyamo & farina tritici. Semen illinitur igni ſacro. Flos & folia ulcerum uetuſtati.
Succus qui flore expreſſus eſt: ab aliis mel uocatur: ab aliis ſyrium ad emolliendas
uuluas: ſudoreſq; faciendos: et ſuppurationes coquendas. Narciſſi duo genera in
uſu medici recipiunt. Vnum purpureo flore. Et alterum herbaceũ. Hunc ſtomacho
inutilem & ideo uomitorium: aluos quoque ſoluentem: neruis inimicum: caput
grauãtem. Et a narce narciſſum dictum: nõ a fabuloſo puero. Vtriuſq; radix ut dixi-
mus mulſei ſaporis eſt. Ambuſtis prodeſt cum exiguo melle. Sic & uulneribus: et
luxatis. Panis uero cum melle & auenæ farina. Sic & infixa corpori extrahit ĩ poléta
tritus: oleoq; cõtuſus. Medetur & lapide ꝑcuſſis. Purgat uulnera permixtus farinæ.
Nigras uitiligines emaculat. Ex hoc flore fit narciſſinum oleum ad emolliendas du-
ricias. Calefaciẽda quæ alſerĩt. Auribus eſt utiliſſĩus. Sed capitis dolores facit. Violæ
ſilueſtres ſunt & ſatiuæ. Purpureæ refrigerant. Contra inflammationes illinuntur
ſtomacho ardenti. Imponũtur & capiti in fronte. Oculoꝝ priuatim epiphoris: & ſede

pcidẽte:uuluaue. Et contra ſuppurationes. Crapulam & grauedines capitis ĩpoſitis coronis:olfactuq; diſcutiunt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum eſt ex iis comitialibus medetur : maxime pueris in aqua potum. Semen uiolæ ſcorpionibus aduerſatur. Contra flos albæ ſuppurata aperit. Ipſa diſcutit. Et alba autem & lutea extenuant menſtrua. Vrinam ciunt. Minor uis eſt recentibus. Ideoq; aridis poſt annum utendum. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus menſes trahit. Radices eius cũ aceto illitæ ſedant lyenem. Item podagram. Oculorum inflationes cum myrrha & croco. Folia cum melle purgant capitis ulcera. Cum cæra rimas ſedis. Et quæ in humidis ſunt. Ex aceto uero collectiones ſanant. Baccar in medicinæ uſu eſt. Aliqui ex noſtris perpẽnſam uocant. Auxiliatur contra ſerpentes. Capitis dolores: feruoreſq;. Item epiphoras. Mammis tumentibus a partu & egilopis. Incipientibuſq; ignibus ſacris. Odor ſomnũ gignit. Radicem decoctã bibere ſpaſticis euerſis conuulſis ſuſpirioſis ſalutare eſt. In tuſſi uetere radices eius tres quattuorue decoquuntur ad tertias partes. Hæcq; potio mulieres ex abortu purgat. Laterum cõpunctiones tollit & ueſicæ calculos. Tunditur cum diapaſmate. Veſtibus odoris gratiæ inſeritur. Combretum quod ſimile ei diximus tritum cum axungia: uulnera mire ſanat. Aſarum iocinerum uitiis ſalutare eſſe traditur:uncia ſumptum in hemina mulſi mixti. Aluũ purgat ellebori modo. Hydropicis prodeſt & præcordiis uuluiſq; ac morbo regio. In muſtum ſi addatur:facit uinum urinis ciendis. Effoditur cum folia mittit. Siccatur in umbra. Situm celerrime ſentit.

DE Nardo gallico & de croco medicinæ:& croco mago & exſiri & ſaliunca & holochryſo & chryſocome & meliloto. Cap.xx.

ET quoniam quidam ut diximus nardum ruſticum nominauere radicem baccaris:contexemus & gallici nardi remedia in hunc locum dilata cũ diſputarẽus de peregrinis arboribus. Ergo aduerſus ſerpentes duabus drachmis in uino ſuccurrit. Inflationibus coli uel ex aqua uel ex uino. Item iocineris & renum ſuffuſiſq; felle. Et hydropicis per ſe uel cum abſynthio. Siſtit purgationes mulierũ. Impetus uero eius quam phun eodem loco appellamus. Radix datur potui trita uel decocta ad ſtrãgulationes uel pectoris dolores uel laterum. Menſes quoq; cit. Bibitur cũ uino. Crocũ cum melle nõ ſoluitur nulloq; dulci. Facillime autem uino:aut aqua. Vtiliſſimum in medicina. Adſeruat̃ cornea pyxide. Diſcutit inflammationes omnes quidem. Sed oculorum maxime ex ouo illitus. Vuluarum quoq; ſtrãgulatus. Stomachi exulcerationes:pectoris:& renum:iocinerum:pulmonum:ueſicarumq; peculiariter. Inflammationi earum uehementer utile. Item tuſſi & pleureticis. Tollit & pruritus. Vrinã cit. Qui crocum prius biberint:crapulam nõ ſentient. Ebrietati eo reſiſtũt. Coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatem. Somnum facit. Caput leniter mouet. Venerem ſtimulat. Flos eius igni ſacro illinitur cum creta cimolia. Ipſum plurimis medicaminibus miſcetur. Collyrio uni nomen dedit. Ex eo quoq; expreſſo unguento crocino: quod crocomigma appellant. Habet ſuas utilitates contra ſuffuſiones oculorum. Vrinas magis excalfacit q̃ crocum ipſum. Optimum quod guſtatum ſaliuam denteſque inficit. Iris ruffa melior q̃ candida. Infantibus eam circunligari:ſalutare eſt. Dentientibus præcipua eſt & tuſſientibus:tinearumue uitio laborãtibus inſtillari. Cæteri effectus eius non multum a melle differunt. Vlcera purgat capitis præcipue. Suppurationes ueteres. Aluũ ſoluit duabus drachmis cum melle. Tuſſim:tormina: inflationes: pota. Lyenes ex aceto. Contra ſerpentium & araneorũ morſus ex poſca ualet. Contra ſcorpiones duarum drachmarum pondere:in pane uel aqua ſumitur. Cõtra canum morſus ex oleo imponit̃. Et contra perfrictiones. Sic & neruorũ doloribus. Lumbis uero & coxendicibus cum reſina illinitur. Vis ei concalfactoria. Naribus ſubducta:ſternutamenta mouet:caputque purgat. Dolori capitis cum cotoneis malis aut ſtruteis illinitur. Crapulas quoq; & ortopnoeas diſcutit. Vomitiones cit

duobus obolis ſumpta. Oſſa fracta extrahit impoſita cum melle. Ad paronychias farina eius utuntur. Cum uino ad clauos uel uerrucas. Triduoq; non ſoluitur. Halitus oris commanducata abolet. Alaꝝq; uitia. Succo duricias omnes emollit. Sōnū conciliat. Sed genituram cōſumit. Sedis rimas & condilomata. Omniaq; in corpore excreſcentia ſanat. Sūt qui ſilueſtrem ſirin uocent. Strumas hæc uel panos uel inguina diſcutit. Præcipitur ut ſiniſtra manu lecta ad hos uſus ſeruetur: colligenteſq; dicant cuius hominis utiq; cauſa eximant. Scelus herbariorum aperietur in hac mētione:partem eius ſeruantium:& quarundam aliarum herbarum ſicuti plantaginis ſubſtituentium ſi parum mercedis tuliſſe ſeſe arbitrantur. Rurſuſq; ut plus operis acquirant:partem eam quam ſeruauere:eodem loco infodiunt. Credo ut uitia quæ ſanauerint:faciant rebellare. Saliūcæ radix in uino decocta:ſiſtit uomitiones. Corroborat ſtomachum. Polio Muſæus & Heſiodus perungi iubent dignationis gratia. Gloriæque auidos polium tractare colere. Polium contra ſerpentes ſubſternitur uel portatur. Medici in uino decoquunt recens uel aridum:illinuntq; uel ſpleneticis ꝓpinant ex aceto. Morbo regio in uino. Et hydropicis incipientibus in uino decoctū. Vulneribus quoq; ſic illinunt. Secundas mulierum partuſq; emortuos repellit. Itē dolores corporis. Veſicas inanit. Et epiphoris illinitur. Nec magis alia herba cōuenit medicamento quod alexipharmacon uocant. Stomacho tamen inutile eſſe. Caputq; eo impleri. Et abortum fieri poto. Aliqui negant. Ad religionem addūt:ubi inuētū ſit:protinus adalligandum contra oculorum ſuffuſionem. Cauendumq; ne terram attingat. Hi & folia eius thymo ſimilia tradunt:niſi ꝙ molliora ſunt & lanatiore canicie. Cum ruta ſilueſtri & ſi teratur ex aqua cæleſti aſpidas mitigare dicitur. At nō ſecus atq; cyamus aſtringit & cohibet uulnera:ꝓhibetq; ſerpere. Holochryſos medet̃ ſtrāguriæ ī uino pota. Et oculoꝝ epiphoris illita. Cū fæce uero uini cremata ī polēta: lichenas emendat. Chryſocomæ radix calfacit & ſtringit. Datur potui ad iocinerum uitia. Item Pulmonum. Vuluæ dolores in aqua mulſa decocta. Ciet menſtrua. Et ſi cruda detur: hydropicorum aquā ſiſtit. Meliſſophyllo:ſiue melitena ſi perungant̃ aluearia non fugient apes. nullo enim magis gaudent flore. Copia iſtius examina facillime continentur. Itē præſentiſſimū eſt contra ictus earum:ueſparumq; & araneorum. Item ſcorpionū. Item contra uuluarum ſtrangulationes:addito nitro. Contra tormina e uino. Folia eius ſtrumis illinuntur. Et ſedis uitiis cum ſale decocta. Succus fœminas purgat. Et inflatiōes diſcutit. Et ulcera ſanat. Articularios morbos ſedat. Caniſq; morſus. Prodeſt dyſētericis ueteribus. Et cæliacis & ortopnoicis lyenibus. Vlceribus thoracis. Caligines oculorum ſucco cum melle inungi eximiū habet̃. Melilotos quoq; oculis medetur cum lacte:aut cum lini ſemine. Maxillarum quoq; dolores lenit. Et capitis cū roſaceo. Itē aurium e paſſo. Quæq; in manibus intumeſcunt uel erumpunt. Stomachi dolores in uino decocta:uel cruda tritaq;. Idē effectus eſt ad uuluas. Teſtes uero & ſedem prociduam:quæq; ibi ſūt uitia:recens ex aqua decocta:uel ex paſſo. Adiecto roſaceo illinuntur ad carcinomata. deferueſcit in uino dulci. Peculiariter & cōtra meliceridas efficax.

DE Trifolio & thymo & hemerocalle:& de helenio:& ambrotono. Cap.xxi.

t Rifolium ſcio credi præualere contra ſerpentium ictus:& ſcorpionum:ex uino aut poſca ſeminis granis.xx.potis. Vel foliis & tota herba decocta. Serpēteſq; nunq̃ in trifolio aſpici. Præterea celebratis auctoribus contra omnia uenena pro antidoto ſufficere.xxv.grana eius.minianthos ex eo appellauimus tradi. Multa alia præterea in remediis eius adſcribi. Sed me contra ſententias eorum grauiſſimi uiri auctoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatū id dicit. Simus quoq; medicus decocti aut contriti ſuccum infuſum corpori eaſdem uredines facere quaſi percuſſis a ſerpente imponatur. Ergo non aliter utendum eo q̃ contra uenena cenſuerunt. Fortaſſis.n.& iis uenenis īter ſe contraria ſit nat̃a:ſicut multis aliis. Item aīaduerto

ſemen eius cuius minima ſint folia utile eſſe ad cuſtodiendam mulierū cutis gratiā in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore & in umbra ſiccari. Duo autē ſunt genera eius. Candidū radice lignoſa in collibus naſcens quod & præfertur. Alterum nigrius floriſq; nigri. Vtraq; oculorum claritati multum conferre exiſtimantur. Et in cibo: & in medicamentis. Item diutinæ tuſſi eligmate faciles excreationes facere cum aceto & ſale. Sanguinem concreſcere non patitur e melle. Longas faucium diſtillationes extra illita cum ſinapi extenuare. Item ſtomachi & uentris uitia. Modice tñ utendum eſt. Condylomata excalfaciunt q̄uis ſiſtunt aluum: quæ ſi exulcerata ſit denarii pondus in ſextarium aceti & mellis addi oportet. Item ſi lateralis dolor ſit: aut inter ſcapulas aut in thorace. Præcordiis medent̄ ex aceto cū melle. Quæ potio datur & in alienatione mentis ac melancholicis. Datur & comitialibus quos correptos olfactus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodeſt & ortopnoicis:& anhelationi. Mulierumq; menſibus retardatis. Vel ſi emortui ſint in utero partus decoctum in aqua ad tertias. Viris uero contra inflationes cum melle & aceto. Et ſi uenter turgeat. Teſteſue aut ueſicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impoſitum. Coxendicibus imponitur cum articularibus morbis: triū obolorum pondere in tribus cyathis aceti & mellis. Et in faſtidio tritum cum ſale. Hemerocalles pallidum e uiridi & molle folium habet: radicē odoratam atq; bulboſam. Quæ cum melle impoſita uentri aquam pellit:& ſanguinem etiam inutilem. Folia epiphoris oculoꝝ: mammarumq; poſt partum doloribus illinūtur. Helenū ab Helenæ lachrymis dixīus natū. Fauere credit̄ formæ. Cutem mulieꝝ ī facie reliquoq; corpore nutrire incorruptam. Præterea putant uſu eius quandam datam gratiam iis: ueneremq; conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino. Eumq; quem habuerit Nepenthes illud prædicatum ab Homero ꝙ ea triſticia ōnis aboleat̄. Eſt autē ſucci prædulcis. Prodeſt & orthopnoicis. Traditio radicis eius in aq̄ prodeſt ieiunis. Eſt autem candidus intus & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus ex uino. Mures quoq; contrita dicitur necare. Ambrotonum duorum traditur generū: cāpeſtre ac mōtanū. Hoc fœīnā: illud marē ītelligi uolumus. Amaritudo abſinthii ī utroq;. Siculum laudatiſſimum: dein gallaticum. Vſus eſt & foliis. Sed maior ſemine ad calefaciēdum. Ideo neruis utile: tuſſi: orthopnoicis: conuulſis: ruptis: lūbis: urinæ anguſtiis. Dat̄ bibendum manualibus faſciculis decoctis ad tertias partes. Ex iis quaternis cyathis bibitur. Datur & ſemen tuſum in aqua drachmæ pondere. Prodeſt & uuluæ. Concoquitur panis cum farina hordeacea & oculorum inflāmatiōibus illinitur. Cotonico malo concocto: ſerpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum uino: illiniturq;. Efficaciſſimum cōtra ea quorum ueneno tremores & frigus accidūt: ut ſcorpionum & phalangiorum: & contra uenena alia pota. Prodeſt & quoquomō algentibus. Et ad extrahēda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interaneoꝝ mala. Ramo eius ſi ſubiiciat̄ puluino uenerem ſtimulari aiunt. Efficaciſſimāq; eſſe herbā contra omnia ueneficia quibus coitus inhibeatur.

EX Leucanthemo & ſanſuco medicinæ. Cap.xxii.

l Eucanthemum ſuſpirioſis medetur: duabus partibus aceti permixtum. Sāſucū ſiue amaracū in cypro laudatiſſimū & odoratiſſimū. Scorpionibus aduerſat̄ ex aceto & ſale illitum. Mēſtruis quoq; multum cōfert impoſitum. Minor eſt eidem poto uis. Cohibet & oculoꝝ epiphoras cū polenta. Succus decocti tormina diſcutit. Et urinis & hydropicis utile. Mouet & nariū ſternutamēta. Fit ex eo oleū quod ſanſucinum uocat̄ aut amaracinum ad excalfaciendos emolliendoſq; neruos:& uuluas calefacit. Et folia ſugillatis cum melle & luxatis cum cæra proſunt.

EX Anemona medicinæ. Cap.xxiii.

a Nemonas coronarias tantum diximus. Nūc reddemus & medicas. Sunt qui phrenion uocent. Duo eius genera. Silueſtris prima. Altera in cultis naſcens:

Vtraq; ſabuloſis. Huiuſq; plures ſpecies. Aut enim phœniceum florem habet:quæ & copioſiſſima eſt: aut purpureum aut lacteū. Harum triū folia apio ſimilia. Nec temere ſemipedalem altitudinem excedunt:cacumine aſparagi. Flos nunq̄ ſe aperit: niſi uento ſpirante:unde & nomen accepit. Silueſtri amplitudo maior: latioribuſq; foliis: flore phœniceo. Hanc errore ducti argemonem putant multi. Alii rurſus pauer:quod rhyan appellauius. Sed diſtictio magna:q̄ utraq; hæc poſtea floret.nec aut ſuccum illarum anemonæ reddūt:aut calices habent:nec niſi aſparagi cacumen. Proſūt anemonæ capitis doloribus:& inflammationibus:uuluis mulierꝝ lacti quoq;. Et menſtrua cient cum ptiſana ſumptæ aut uellere appoſitæ. Radix commanducata pituitam trahit. Dentes ſanat. Decocta oculorum epiphoras. Magi multum qdem iis tribuere. Quamprimum auſpiciatur eo anno tolli iubentes.diciq; colligi eas tertianis: & quartanis remedio. Poſtea alligari florem panno roſeo & in ūbra aſſeruari: ita cum opus ſit:alligari. Quæ ex his phœniceum florem habet radice contrita: cuicunq; animalium impoſita ulcerum facit ſtipticam uim. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

¶ Ex oenanthe medicinæ. ¶ Cap.xxiiii.

O Enāthe herba naſcit̄ in petris:folio paſtinacæ radice magna:numeroſa. Caulis eius & folia cū melle ac uino nigro pota:facilitatē pariēdi præſtant. Secūdaſq; purgāt. Tuſſim e melle tollūt. Vrinā ciēt. Radix & ueſicæ uitiis medet̄.

¶ EX Heliochryſo medicinæ. ¶ Cap.xxv.

H Eliochryſum quod alii chryſāthon uocant: ramulos habet candidos folia ſubalbida: ambrotono ſimilia: ad ſolis repercuſſum aureæ lucis in orbem ueluti corimbis dependentibus:qui nunq̄ marceſcūt.qua de cauſa deos coronāt illo. Quod diligentiſſime obſeruauit Ptholemæus rex ægypti. Naſcitur in frutetis. Ciet urinas e uino pota:& menſes. Duritias & inflammationes diſcutit. Ambuſtis cum melle imponitur. Contra ſerpentium ictus:& lumborum uitia bibitur. Sanguinem concretū uentris ac ueſicæ abſumit cum mulſo. Folia eius trium obolorum pondere ſiſtunt ꝓfluuia mulierum in uino albo. Veſtes tuetur odore non ineleganti.

¶ EX Hiacyntho medicinæ. ¶ Cap.xxvi.

H Iacynthus in gallia eximie ꝓuenit.hoc ibi loco hyſginum tingit. Radix eſt bulbacea mangonicis uenalicis pulchre nota. Quæ in uino dulci illita pubertatē coercet:& non patitur erumpere. Torminibus & araneorum morſibus reſiſtit. Vrinā impellit. Contra ſerpentes & ſcorpiones:morbumq; regium ſemen eius cum ambrotono datur. Lignys quoque flammea illa aduerſus ſerpentes ſcorpiones crabrones ſimiliaq; bibitur e uino ſemine trito. Silueſtris eadem e ſtomacho inutilis. Aluum ſoluit. Ad detrahendam bilē efficaciſſima duabus drachmis. Scorpionibus adeo cōtraria ut omnino uiſa ea torpeſcant. Radicē eius aſiani boliten uocant. Qua alligata oculo:albugines tolli dicūt̄.

¶ EX Vincaperuinca medicinæ ¶ Ca.xxvii.

E T uincaperuinca: ſiue camedaphne arida tuſa hydropicis datur in aqua cocleari menſura. Celerrimeq; reddunt aquam. Eadem decocta in cinere ſparſa uino tumores ſiccat:auribus ſucco medetur. Aluinis impoſita multū ꝓdeſſe dicitur. Ruſci radix decocta bibitur alternis diebus in calculorum ualitudine:& toruoſiore urina:uel cruēta. Radicem pridie erui oportet: poſtero mane decoqui. Ex eo ſextario uini cyathis duobus miſceri. Sūt qui & crudam radicem tritam ex aqua bibant:& in totum ad uirilia cauliculis eius i uino & aceto tritis nihil utilius putāt. Bacħis quoq; aluum mollit. Illinitur podagricis toſta & contuſa. Acinoen & coronarum cauſa & ciborum ægyptii ſerunt. Eademq; erat quæ ocimum:niſi hirſutior ramis ac foliis eſſet:& admodum odorata. Ciet menſes & urinas.

¶ EX Colocaſia medicinæ ¶ Cap.xxviii.

C Olocaſia Glaucias acria corporis leniri putauit: & ſtomachum iuuari.

EX Anthalio medicinæ. ¶ Cap.xxix.

ANthalii quod ægyptii edũt:nullũ aliũ reppi uſũ. & hæc ẽ herba. Antilliũ quã
alii ãticelliũ uocãt:duoꝝ geneꝝ:foliis & ramis lenticulæ ſilis:palmæ altitudĩe:
ſabuloſis apricis naſcẽs ſubſalſa guſtãti. Altera chamepityos ſilis breuior:& hirſutior.
purpurei floris:odore grauis:ĩ ſaxoſis naſcens. Prior uuluis aptiſſĩa. Et ex roſaceo &
lacte ĩpoſita ẽt uulneribus. Bibit̃ ĩ ſtrãguria:renũq; doloribus tribus drachmis. Altera
bibit̃ ĩ duritia uuluaꝝ & ĩ torminibus & in comitiali morbo cũ melle & aceto q̃ttuor
drachmis. ¶ DE Parthenio medicinæ. ¶ Cap. xxx.

COntra ptheniũ alii leucanthen:alii thãnacũ uocãt. Celſus apud nos pelleciũ &
muraliũ. naſcit̃ ĩ hortoꝝ ſepibus:flore albo:odore mali:ſapore amaro. Ad ĩſe/
dẽdũ decoctũ ĩ duricia uuluaꝝ:& ĩ inflãmatiõibus. Siccatũ cũ melle & aceto ĩpoſitũ
bilẽ detrahit atrã. Ob hoc cõtra uertigines utilis. Et calculoſis. Illinit̃ & ſacro igni. Itẽ
ſtrumis cũ axũgia ĩueterata. Magi cõtra tertianas ſiniſtra manu euelli eã iubẽt:diciq;
cuius e cã uellat̃:nec reſpicere. dein eius foliũ ægri linguæ ſubiicere:ut mox in cyatho
aquæ deuoretur. ¶ DE Strychne medicinæ. ¶ Cap. xxxi.

STrychne quã qdã ſtrychnũ ſcripſere:utinã nec coronarii ĩ ægypto uterẽt̃:quos ĩ/
uitat hederæ folioꝝ ſilitudo:ĩ duobus eius gñibus:quoꝝ alterũ cui acini cocci/
nei:granoſi folliculi. Halicaccabũ uocãt & halicalliõ:nr̃i aũt ueſicariã:quoniam ue/
ſicæ & calculis ꝓdeſt:frutex eſt ſurculoſus ueriuſq̃ herba:folliculis magnis:latiſq; &
turbinatis:grãdi ĩtus acino q matẽſcit nouẽbri mẽſe. Tertio folia ſũt ocimi minĩe di/
ligẽter demõſtrãda. remedia. n. nõ uẽena tractãus:qppe ĩſaniã facit puo quoq; ſucco:
q̃q̃ & græci auctores ĩ iocũ uertere. Drachmæ. n. põdere luſũ pudoris gigni dixerũt:
ſpẽs uanas imagĩeſq; cõſpicuas obuerſari demõſtrãtes. Duplicatũ hũc modũ:legiti/
mã ĩſaniã facere. Quicqd uero adiiciat̃ põderi repræſẽtari mortẽ. Hoc ẽ uenenũ quod
ĩnocẽtiſſĩ auctores ſĩpliciter doriõ appellauere: ab eo ꝙ cuſpides ĩ præliis tĩgerẽt̃ illo:
paſſĩ naſcẽte:quo ptius ſpectabat̃. Magi cognoĩauere q neqter occultabant:erytrõ:aut
neurita:ut nõnulli piſone cauẽdi eqdẽ cã curioſius dñdũ. qn & altũ genus ꝙ halicac/
cabõ uocãt:ſoporifeꝝ ẽ:atq; ẽt opio uelocius ad mortẽ:ab aliis moriõ:ab aliis moly ap/
pellatũ. Laudatũ uero a locro ad fruẽdũ & timariſto:qdã ẽt carmĩe mĩore obliuionẽ
ĩducẽtes. qppe præſẽtaneũ remediũ ad dẽtiũ mobiles firmãdos ſi colluerẽt̃. Halicac/
cabo uni exceptionẽ addidere ne diutius id fieret. Delirationẽ. n. gigni eo. Nec demõ/
ſtrãda remedia:quorũ medicĩa maioris mali piculũ afferat. Cõmẽdat̃. n. cibis t̃tiũ:li/
cet præferat̃ hortẽſis ſaporibus. Et nihil ſit corpis maloꝝ cui nõ ſalutare ſit ſtrychnos
Xenocrates prædicet. Nõ tñ auxilia eoꝝ tãti ſũt:ut uel ꝓfutura nõ de iis cõmemorare
nefas putẽ:præſertĩ tãta copia ĩnoxioꝝ medicãĩnũ. Halicaccabi radicẽ bibũt:q ſũt
uaticinãdi callẽtes ꝙ furere ad cõfirmãdas ſr̃ſtitiões aſpici ſe uolũt. Remedio ẽ:id. n.
libẽtius retuleri aq̃ copioſa mulſa calida potui data. Nec illud præteribo aſpidũ nat̃æ
halicaccabum ĩtãtũ aduerſã:ut radice eius ꝓpius admota ſoporet̃:illas ſopore enecãs
uis earum. Ergo trita ex oleo:pcuſſis auxiliat̃. ¶ DE Corcoro. ¶ Cap. xxxii.

COrcoꝝ alexãdrĩi cibi herba ẽ cõuolutis foliis ad ſilitudĩe mori. Præcordiis ut fert̃
utilis:alopetiiſq; & lẽtigĩ. Boũ quoq; ſcabiẽ celerrĩe ſãari ea ĩuẽio. apud Nicãdrũ
qdẽ & ſerpẽtiũ morſus ãteq̃ floreat. Nec de cnico ſiue atrallide uerboſius diſputet̃. Ae/
gyptia herba eſt:& magnũ cõtra uenenata aĩalia præbet auxiliũ. Itẽ aduerſus fũgos.
Cõſtat a ſcorpiõe pcuſſos q̃diu tẽeãt eã herbã nõ ſẽtire cruciatũ. ¶ De pſoluta. ¶ C. xxxiii.

ET pſolutã ægyptus ĩ hortis ſerit coronaꝝ gr̃a. duo gñа eius:fœĩa:ac maſ. Vtraq;
ſubdita uẽerẽ ĩhiberi uiroꝝ maxĩe tradũt. ¶ De mẽſuris & põderibus. ¶ Ca. xxxiiii.

ET quoniã ĩ mẽſuris quoq; ac põderibus crebro græcis noĩbus utẽdũ ẽ:ĩterpreta/
tionẽ eoꝝ ſemel in hoc loco ponẽus. Drachma attica:fere. n. attica obſeruatione
medici utũt̃:denarii argẽtei habet põdus. Eadẽq; ſex obolos põdere efficit. Obolus de/
cẽ calchos. Cyathus pẽdet p ſe drachmas decẽ. Cũ acetabuli mẽſura dicit̃ ſignificat he/
minæ q̃rtã ptẽ ideſt drachmas. xv. Quã nr̃i minã uocãt pẽdet drachmas atticas centũ.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVSSECVNDVS. PROHOEMIVM.

COMPLESSE POTERANT MIRACVlū ſui natura:atq; tellus:reputantium uel prioris tantum uoluminis dotes:totq; genera herbarum utilitatibus hominum aut uoluptatibus genita. Sed quāto plura reſtant: tāto quoq; mirabiliora inuentu. Illa enim maiore parte cibi:aut odoris: decoriſue commendatione ad numeroſa expumēta duxit. Reliquorum potētia approbat nihil ab rerum natura ſine aliqua occultiore cauſa gigni.

DE Gentibus herbis formæ gratia utentibus. Capitulum primum.

e Quidem et formæ gratia ritusq; perpetui ī corporibus ſuis aliquas exterarum gentiū uti herbis quibuſdam aduerto aio. Illinūt certe aliis aliæ faciem in populis barbarorum fœminæ. Mareſq; etiam apud dacos & ſarmatas corpora ſua inſcribunt. Simile plantagini glaſtum in gallia uocatur. Britānorum coniuges nuruſque toto corpore oblitæ quibuſdam in ſacris nudæ incedūt: æthiopum colorem imitantes.

Quod herbis ueſtes inficiant. Cap.ii.

i Am uero īfici ueſtes ſcimus ammirabili ſucco. Atq; ut ſileamus galatiæ:africæ: luſitaniæ granis coccū impatoriis dicatum paludamētis:tranſalpina gallia herbis tyrium atq; conchylium tingit:omniſq; alios colores. nec quærit in ꝓfundis murices: ſeſeq; obiicientes dum præripiunt eſcam bæluis marinis:intacta etiam āchoris ſcrutatur uada:ut inueniat per quod facilius matrona adultero placeat:corruptor inſidietur nuptæ. ſtans et in ſicco carpit quo frugi mōdos exculpat uſu alioquin fulgētis. Inſtrui poterat luxuria certe innocentius. Nunc propoſitum iſta conſectari. nec omittemus: ut ſubiiciendo utiliora luxuriam uilitate circūſcribamus dicturi & alias herbis tingi lapides parieteſq;. Nec tingendi:nec pingendi tamen rōem omiſiſſemus: ſi unq̄ ea liberalium artium fuiſſet. Interim fortius augetur auctoritas:quæ quanta debeat etiam ſurdis:hoc eſt ignobilibus herbis phibebitur. Siquidem auctores impii romani conditoreſq; immenſum quiddam & hinc ſumpſere: quoniam non aliunde ſagmina in remediis publicis fuere:et in ſacris legationibus:q̄ uerbenæ. certe utroque nomine idem ſignificatur:hoc eſt gramen ex arce cum ſua terra euulſum. Hac ſemp et legati cum ad hoſtes clarigatumq; mitterentur uſi:id eſt res raptas clare repetitum: unus utiq; Verbenarius uocabatur.

DE Corona graminea. Ca.iii.

c Orona quidem nulla fuit graminea nobilior ī maieſtate populi terraꝝ prīcipis premiiſque gloriæ. Gemmatæ:et aureæ:uallares:murales:roſtratæ:ciuicæ:triūphales poſt hanc fuere. Sūtq; cunctæ magno interuallo:magnaq; differētia. Cæteras omnes ſinguli et duces ipſi imperatoreſq; militibus:aut aliquando collegis dedere.

DE Raritate eius. Capitulum.iiii.

d Ecreuit in triumphis ſenatus cura belli ſolutus et populus ocioſus gramineam nunq̄:niſi in ſuprema deſperatione. Contigitq; nulli niſi ab uniuerſo exercitu ſeruato ſeruatori decreta. Cæteras imperatores dedere. Hanc ſolam miles imperatori. Eadē uocat᷑ obſidionalis: liberatis obſidione abominādoq; exitio totis caſtris. Quod ſi ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue ſeruato præclarus ſacerq; habetur: quid tandem exiſtimari debet unius uirtute ſeruatus uniuerſus exercitus? Dabat hæc uiridi e gramine decerpto inde:ubi obſeſſos ſeruaſſet aliquis. Nanq; ſummum apud ātiquos ſignum uictoriæ erat:herbam porrigere uictos:hoc eſt terra et altrice ipſa humo et humatione etiam cedere. Quem morem etiā nunc durare apud germanos ſcio.

Qui ſoli corona ea donati. Capitulum.v.

d Onatus eſt ea. L. Sictius Dentatus ſemel cum ciuicas quattuordecim meruiſſet: depugnaſſetq;. c. xx. prælíis ſemper uictor. Tanto rarius eſt ſeruatorem unum a ſeruatis donari. Quidam imperatores et ſæpius donati ſunt: ueluti. P. Decius primus uidelicet tribunus militum ab exercitu. Altera ab iis: qui in præſidio obſeſſi fuerant: quanta eſſet eius honoris auctoritas confeſſus religione: ſiquidem donatus bouem album Marti immolauit: et centum fuluos: qui ei uirtutis cauſa dati fuerant ſimul ab obſeſſis. Hic Decius poſtea conſul et imperio et collegæ ſe pro uictoria deuouit. Data eſt et a ſenatu populoq; romano: qua claritate nihil equidem in rebus humāis ſublimius duco: Fabio illi: qui rem omnē romanam reſtituit nō pugnando. Nec data cum magiſtrum equitum et exercitum eius ſeruaſſet. Tunc ſatius fuit nomine nouo coronari appellatum patrem ab iis: quos ſeruauerat. Sed quo dictum eſt cōſenſu honoratus eſt: Annibale ex italia pulſo. quæ corona adhuc ſola ipſius imperii manibus impoſita eſt. Et quod peculiare ei eſt: ſola a tota italia data.

Qui ſolus centurio coronatus. Capitulum.vi.

p Ræter hos contigit eius coronæ honos. M. Calphurnio Flammæ tribuno militū in ſicilia. Cēturioni uero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Acinati cimbrico bello. Primum pilum is capeſſens ſub Catulo excluſam ab hoc legionem ſuam hortatus tribunum ſuum dubitantem per caſtra hoſtium erumpere interfecit: legionemque eduxit. Inuenio apud auctores eundem: præter hūc honorem aſtātibus Mario & Catulo cōſulibus prætextatum immolaſſe ad tibicinem foculo poſito. Scripſit et Sylla dictator ab exercitu ſe quoq; donatum apud nolam legatum bello marſico. idq; in uilla ſua thuſculana: quæ fuit poſtea Cicerōis: pinxit. Quod ſi uerum eſt: hoc execrabiliorem eum dixerim: quandoquidem eam capiti ſuo proſcriptione detraxit ipſe tāto paucioribus ciuium ſeruatis: q̄ poſtea occiſis. Addat etiam nūc huic gloriæ ſupbū cognomē fœlicem. Ipſe tamē obſeſſus in toto orbe proſcriptus. Hæc corona Sertorio etiam ceſſit. Aemilianū quoq; Scipionem Varro auctor eſt donatum obſidionali in africa Manilio conſule: cohortibus ſeruatis: totidēq; ad ſeruandas eas eductis. Quod et ſtatuæ eius in foro ſuo diuus Auguſtus ſcripſit. Ipſum Auguſtū cū Marco Cicerōe filio conſulem idibus ſeptembribus ſenatus obſidionali donauit: adeo ciuica nō ſatis uidebatur. Nec præterea quenq̄ hac īuenimus donatum. Nullæ ergo herbæ fuere certe in hoc honore: ſed quæcūq; fuerāt in periculi ſede q̄uis ignobiles ignotæq; honorē nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror: cernens negligi ea quoque: quæ ad ualitudinem conſeruandam: cruciatuſque corporis propulſandos: et mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure caſtiget? Addidere uiuendi precia deliciæ: luxuſq;. nunq̄ fuit cupido uitæ maior: nec minor cura. Aliorꝝ hāc operā eſſe credimus. ac ne mandato quidem noſtro alios id agere. mediciſq; prouiſum eſſe: proh bonis ipſi fruimur uoluptatis. & quo nihil equidem probroſius duco: uiuimus aliena fiducia. Immo uero pleriſque ultro etiam in riſu ſumus iſta commētātes. atq; friuoli operis arguimur. Magna quanq̄ immēſi laboris ſolatia ſperni cum rerum natura: quā certe non defuiſſe nobis docebimus: et inuiſis quoq; herbis inſeruiſſe remedia. Quippe cū medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime reſtant ex iis: quas priore libro nominauimus: in quibus ipſius prouidentiā naturæ ſatis ammirari amplectiq; nō eſt. Dederat et quas diximus molles: cibiſq; gratas. Pinxerat & remedia floribus. uiſuque ipſos animos inuitauerat: etiam deliciis auxilia permiſcēs. Inde excogitauit aliquas aſpectu hiſpidas: tactu truces: ut cantum non uocem ipſius fīgētis illas rationemque reddentis exaudire uideamur: ne ſe depaſcat auida quadrupes: nec procaces manus rapiant: ne neglectu ueſtigia obterant: ne inſidens ales infringat: has muniendo aculeis teliſque armando: remediis ut tuta ac ſalua ſint. Ita hoc quoque quod in iis odimus: hominum cauſa excogitatum eſt.

Medicinæ ex reliquis ornamentis et Erynge. Capitulum.vii.

e T clara in primis aculeatarum erynge eſt ſiue eryngion cõtra ſerpentes et uenenata omnia naſcens. Aduerſus ictus morſuſque radix eius bibitur drachmæ põdere in uino. Aut ſi plerunque tales iniurias comitatur et febris ex aqua. Illinitur plagis peculiariter efficax contra chryſodos ac ranas. Omnibus uero contra toxica et aconita efficaciorem Heraclides medicus in iure ãſeris decoctã arbitrat᷑. Apollodorus aduerſus toxica cũ rana decoquit: cæteri in aqua. Ipſa dura: fruticoſa: ſpinoſis foliis: caule geniculato cubitali et maiore aliquãdo. Alia albicãs: alia nigra: radice odorata. Et ſatiua quidem eſt. ſed et ſpõte naſcitur in aſperis et ſaxoſis. et in littoribus maris durior: nigriorq; folio apii.

DE Herba: quã cẽtũcapita uocãt. Cap. viii.

e X iis candidam noſtri centũcapita uocant. Omnes eiuſdem effectus caule et radice in cibos græcorum receptis utroq; modo ſiue coquere libeat: ſiue cruda ueſci. Portentoſũ eſt: quod de ea traditur: radicem eius alterutrius ſexus ſimilitudinẽ referre rara inuentu. Et ſi uiris contigerit mas: etiam amabiles fieri. Ob hoc et Phaonẽ & Leſbium dilectos a Sappho. Multæq; circa hanc non magorum ſolum uanitates: ſed etiam pythagoricorum. Sed in medico uſu præter ſupradicta auxiliatur inflatiõibus: torminibus: cordis uitiis: ſtomacho: iocineri: præcordiis: in aqua mulſa. Lyeni in poſca. Item ex mulſa renibus: ſtranguriæ: opiſthotonicis: ſpaſmis: lumbis: hydropicis: comitialibus: mulierũ menſibus ſiue ſubſidant: ſiue abundent: uuluarum omnibus uitiis. Extrahit infixa corpori cum melle: ſtrumas: parotidas: panos. Recedẽtes ab oſſibus carnes ſanat cum axungia ſalſa & cærato: item fracturas. Crapulã præſũpta arc&. aluum ſiſtit. Aliqui e noſtris ſub ſolſtitio colligi eam iuſſere. Ex aqua cæleſti imponi omnibus ceruicis uitiis. oculorum quoq; albugines ſanare adalligatam tradiderunt.

DE Achano et Glycyrrhiza & Stomachice. Capitulum.viiii.

ſ Vnt qui et achanon eryngio aſcribant ſpinoſam breuemq; ac latam herbã ſpiniſq; latioribus. Hãc impoſitam ſanguinẽ mire ſiſtere. Alii eryngen falſo eãdẽ putauerunt eſſe et glycyrrhizam: quare ſubiungi eam protinus refert. Et ipſa ſine dubio inter aculeatas eſt: foliis echinatis: pinguibus: tactuq; gummoſis: fruticoſa: binorꝫ cubitorum altitudine: flore hyacynthi: fructu pilularum platani magnitudinis. Præſtantiſſima in cilicia: ponto ſecunda radice dulci. et hæc tantum in uſu. Capiturq; ea uergiliarum occaſu: lõga ceu uitium: coloris buxei. Meliorque nigra: quæq; lenta: q̃ quæ fragilis. uſus in ſubditis. decocta ad tertias: cætero ad mellis craſſitudinẽ: aliquãdo & tuſa. e quo genere et uulneribus imponitur: & faucium uitiis omnibus. Itẽ uoci utiliſſimo ſucco ſic ut ſpiſſatus eſt: linguæ ſubdito. Item thoraci: iocineri. Hac dixĩus ſitim: famẽq; ſedari. Ob id quidam adipſon appellauere eam: & hydropicis dedere: ne ſitirent. Ideo & cõmãducata ſtomachica eſt: & ulceribus oris inſperſa ſæpe & ptericis. Sanat et ueſicæ ſcabies: renum dolores: condylomata: ulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis: drachmarum duarum pondere et pipere: hemina aquæ. Commanducata ſanguinem ſiſtit. Sunt qui et calculos ea pelli tradiderunt.

DE Tribulo et generibus eius et medicinis. Capitulum.x.

t Ribuli unum genus in hortis naſcitur. alterum in fluminibus tantum. Succus ex iis colligitur ad oculorum medicinas. Eſt enim refrigerantis naturæ: et ideo utilis contra inflammationes: collectioneſq;. Vlcera per ſe erumpentia et præcipue ĩ ore cum melle ſanat: item tonſillas. Potus calculos frangit. Thraces qui ad ſtrymona habitant: foliis tribuli equos ſaginant. Ipſi nucleo uiuunt panem facientes prædulcẽ: & qui contrahat uentrem. Radix caſte pureq; collecta diſcutit ſtrumas. Semen adalligatum uaricum dolores ſedat. Tritum uero & in aquam ſparſum pulices necat.

DE Stoebe: & medicinis eius. Capitulum.xi.

ſ Toebe: quam aliqui peon uocant: decocta in uino præcipue auribus purulẽtis medetur. Item oculis ictu cruentatis. Hæmorrhoiæ quoq; & dyſenteriæ infuſa.

DE Hippophye et medicinis eius. Cap. xii.

h Ippophyes ĩ ſabuloſis:maritimiſq; naſcit̃:ſpinis albis.Ederæ mõ racemoſa eſt: candidis et ex parte rubentibus acinis.Radix ſucco madet:q aut per ſe cõditur: aut paſtillis farinæ.Hæc bilem detrahit obolo põderis:ſaluberrĩe cum mulſo. Altera hippope ſine caule ſine flore:foliis tantum minutis.Huius quoq; ſuccus hydropicis mire ꝓdeſt. Debent accõmodatæ eſſe equoꝝ naturæ:neq; ex aliis cauſis nomen accepiſſe.Quippe quædã animaliũ remediis naſcunt̃:locupleti diuinitate ad geréda præſidia:ut nõ ſit mirari ſatis ingeniũ eius diſponentis auxilia in gña:in cauſas:in tpr̃a: ut aliis proſit atq; aliis ab horis:dieſq; nullus prope ſine præſidiis reperiatur.

DE Vrtica & medicinis eius. Cap. xiii.

u Rtica qd eſſe inuiſius põt:̃At illa præter oleum:quod in ægypto ex ea fieri diximus: uel plurimis ſcatet remediis.Semé eius cicutæ cõtrariũ eſſe Nicãder affirmat.item fungis in argento uiuo. Appollodorus & ſalamandris cum iure decoctæ teſtudinis.Item aduerſari hyoſcyamo:et ſerpentibus:& ſcorpionibus.Quin illa ipſa amaritudo mordax uuas in ore:ꝓcidenteſq; uuluas:& infantium ſedes tactu reſilire cogit.Lethargicos expgiſcit tactis cruribus:magiſq; frõte.Eadé cãis morſibus addito ſale medet̃.Sãguiné trita naribus ĩdita ſiſtit:& magis radice.Carcinomata & ſordida ulcera ſale admixto:ité luxata.Sanat & panos:parotidas:carneſq; ab oſſibus recedentes.Semen potũ cũ ſapa uuluas ſtrangulãtes aperit:& ꝓfluuia nariũ ſiſtit impoſitũ. Vomitiões in aqua mulſa ſumptũ. a cœna faciles præſtat duobus obolis. Vno auté ĩ uino poto laſſitudĩes recreat. Vuluæ uitiis toſtũ acetabuli mẽſura.Potũ ĩ ſapa reſiſtit ſtomachi inflationibus.Orthopnoicis prodeſt cum melle.et thoracem purgat eodem eclegmate.Et lateri medet̃ cũ ſemine lini.Addũt hyſopum:& piperis aliqd. Illinitur lyeni.Difficilẽ uẽtré toſtũ cibo emollit.Hippocrates uuluã purgari poto eoꝝnũciat. Dolore leuari toſto acetabuli mẽſura dulci pota:& ĩpoſito cũ ſucco maluæ.Inteſtĩoꝝ animalia repellit cũ hydromelite & ſale. Defluuia capitis ſeĩe illito cohoneſtari.Articularibus morbis:et podagricis plurimi cũ oleo uetere:aut folia cũ urſino adipe trita ĩponũt. Ad eadé radix tuſa cũ aceto nõ minus utilis.ité lyeni.& cocta ĩ uino diſcutit panos cũ axũgia uetere ſalſa.Eadé pſilothrum exiccat. Condidit laudes eius Phanias phyſicus:utiliſſimã cibis coctã cõditãue ꝓfeſſus:arteriæ:tuſſi:uentris diſtillatiõi:ſtomacho:panis:parotidis:perniõibus cũ oleo.ſudoré coctã cum conchyliis ciere. Aluũ cum ptiſana.pectus purgare:mulieꝝq; mẽſes cum ſale.ulcera quæ ſerpunt:ꝓhibere. Succus quoq; in uſu eſt.Expreſſus inlituſq; fronti ſanguiné nariũ ſiſtit.Potus urinã ciet.Calculos rumpit.Vuam gargariſſatus reprimit.Semen colligi meſſibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur ad omĩa hæc.Et mitiores quidé teneræq; efficaces. ſed præcipue ſilueſtris illa.Et amplius lepras e facie tollit in uino pota.Si q̃drupedes fœtum non admittãt:urtica naturã fricandã monſtrat.

DE Lamio & medicinis eius. Cap. xiiii.

e A nunc quoq;: quã lamium inter genera eaꝝ appellauimus:mitiſſima & foliis non mordentibus:medet̃ cum mica ſalis cõtuſis incluſiſq; uſtis:& ſtrumis:tumoribus:podagris:uulneribus.Album hét ĩ medio folio:quod ignibus ſacris medet̃. Quidã e nr̃is tpr̃e diſcreuere genera.Autumnalis urticæ radicé alligatam ĩ tertianis: ita ut ægri nuncupẽtur:cũ eruitur ea radix:& dicat̃ quæ et cui et quoꝝ folio eximat̃: liberari morbo tradiderunt.Hoc idé et contra quartanas pollere. Iidem urticæ radice addito ſale infixa corpori extrahi.Foliis cum axungia ſtrumas diſcutit. Vel ſi ſuppurauerint:erodi compleriq;.

DE Scorpiõe gñibuſq; ac medicĩs eius. Ca.xv.

e X argumento nomen accepit ſcorpius herba.Semen enĩ hét ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis:folia pauca. Valet & aduerſus animal nominis ſui.Eſt & alia eiuſdem nominis:effectuſq; eius ſine foliis aſparagi caule in cacumine aculeũ habẽs.

DE Leucacantha:ſiue phinio:ſiue iſchada & medicinis eius. Cap. xvi.

ET inde nomen leucacantha.quā alíi phinion:alii iſchada:alii polygonaton appellāt:radice cyperi:quæ cōmanducata dentium dolorem ſedat.Item laterū & lumborum : ut Hiceſius tradit ſemine poto drachmis octo:aut ſucco.Eadēq; ruptis conuulſis medetur.

DE Helxine Perdicio Parthenio Sylerite:& medicinis eius. Cap. xvii.

HElxinē aliq perdicium uocant:quoniam perdices ea præcipue ueſcantur.alii ſyderiten:nonnulli partheniū.Folia habet mixtæ ſimilitudinis plātagini & marrubio:cauliculos denſos leuiter rubentes.Semina in capitibus lappaceis adhæreſcētia ueſtibus:unde et helxinem dictā uolunt. Sed nos qualis uera eſſet helxine: diximus priore libro.Hæc autem inficit lanas.ſanat ignes ſacros:et tumores:collectiōeſq; ōes & aduſta.Panos ſuccus eius cum pſimithio.Ignes ſacros:tumores:collectiōes:& guttura incipientia turgeſcere.Item ueterem tuſſim cyatho hauſto.Et omīa in humido. Sicut tonſillas et uarices cum roſaceo.Imponit̃ & podagris cum caprino ſeuo:cæraq; cypria.Perdicium ſiue parthenium(nā ſyderitis alia eſt)a nr̄is herba urceolaris uocat̃: ab aliis aſtericum folio ſimilis ocimo:nigrior tantum:naſcens in tegulis:parietiniſq;. Medet̃ cum mica ſalis trita iiſdem omnibus:quibus lamium:& eodem modo. Item uomicæ calefacto ſucco pota.Et cōtra ulcera rupta:lapſuſq;:& præcipitia:aut uehiculorum euerſiones ſingularis. Vernula carus Pericli athenienſium principi:cum is in arce templum ædificaret:repſiſſetq; ſup altitudinem faſtigii:& īde cecidiſſet:hac herba dicit̃ ſanatus mōſtrata Pericli ſomnio a Minerua. quare partheniū uocari cœpta eſt.aſſignaturq; ei deæ. Hinc eſt uernula:cuius effigies ex ære fuſa eſt:et nobilis ille Sparginoptes.

DE Chamæleone gn̄ibuſq; & medicinis eius. Cap. xviii.

CHamæleonem aliqui ixion uocant. Duo genera eius.candidior aſperiora folia hēt.ſerpit in terra:echini mō ſpinas erigēs:radice dulci:odore grauiſſimo.Quibuſdā in locis uiſcum gignit album ſub alis foliorum:maxime circa canis ortū.Quō thura naſci dicunt̃:unde et ixia appellatur. Hac & maſtice utuntur mulieres.Quare et camæleon uocetur a uarietate foliorum euenit.Mutat enim cum terra colores.Hic niger:illic uiridis:alibi cyaneus:alibi croceus:atq; aliis coloribus.Ex iis cādidus hydropicos ſanat ſucco radicis decoctæ.bibitur drachma in paſſo.Pellit & īteraneoꝝ aīalia. acetabuli menſura ſucci eiuſdem in uino auſtero cum origani ſcopis.facit difficultatē urinæ.Hic ſuccus occidit canes ſueſq; in polenta.Addita aqua et oleo contrahit in ſe mures:ac necat:niſi protinus aquam ſorbeant.Radicem eius aliqui conciſam ſeruari iubent funiculis pendentem.decoquuntq; in cibo contra fluxiones: quas græci rheumatiſmos uocant.Ex nigris aliqui marem dixere:cui flos purpureus eſſet:et fœminā: cui uiolaceus. Vno naſcuntur caule cubitali:craſſitudine digitali. Radicibus earum lichenes curantur cum ſulphure et bitumine una coctis.Commanducatis uero dētes mobiles:aut in aceto decoctis.Succo ſcabiem etiam quadrupedum ſanant.Et ricinos canum necant: iuuencas quoq; anginæ modo.quare a quibuſdam ulophiton uocat̃. Eſt et cynizolō propter grauitatem odoris.Ferunt et hæc uiſcum ulceribus utiliſſimū. Omnium autem generum earum radices ſcorpionibus aduerſantur.

DE Coronopo et medicinis eius. Cap. xviiii.

COronopus oblonga herba eſt cum fiſſuris.Seritur interim:quoniam radix cœliacis præclare facit in cinere toſta.

DE Anchuſa et Pſeudanchuſa et medicinis earum. Capitulum.xx.

ET anchuſæ radix in uſu eſt:digitali craſſitudine.Findit̃ papyri modo. manuſq; inficit ſanguineo colore.præparat lanas precioſis coloribus.Sanat ulcera in cærato:præcipue ſenum :item aduſta.Liquari non poteſt in aqua:oleo diſſoluit̃.Idque ſincere experimētum eſt.et ad renum dolores drachma eius in uino.Aut ſi febris ſit ī decocto balani.Item iocinerum uitiis et lyeni et bile ſuffuſis.Lepris et lētigini illinit̃ ex aceto.Folia trita cum melle et farina luxatis imponūtur.Et pota drachmis duabus

in mulſo aluum ſiſtũt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur. Eſt et alia ſimi-
lis pſeudanchuſa ob id appellata: a qbuſdam uero enchiſa: aut doris: & multis aliis
nominibus: lanuginoſior: & minus pĩguis: tenuioribus foliis: & lãguidioribus. Radix
oleum non fundit: ſed rubentem ſuccum. & hoc ab anchuſa diſcernitur. Contra ſer-
pẽtes efficaciſſima potu foliorum uel ſeminis. folia ictibus imponũt. Virus ſerpẽtiũ
fugat. bibitur et propter ſpinam. Folium eius ſiniſtra decerpi iubent magi: et cuius
cauſa ſumatur dici: tertianiſqȝ febribus alligari.

¶ DE Onichylo: Anthemi: Loto: et Lotometra: Heliotropio: Tricocco: et Callitricho. ¶ Cap .xxi.

C Sț alia herba proprio nomine onichylon. quam aliqui anchuſam uocant. alii
archeuion. alii onochelin. aliqui rhexiã. multi enchryſon: puo frutice: flore pur-
pureo: aſperis foliis et ramis: radice meſſibus ſanguinea: cætero nigra. In ſabuloſis
naſcens: efficax contra ſerpentes: maxime uiperas: et radice et foliis: e qȝ cibo ac potu.
Vires habet meſſibus. Folia trita odorem cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus
uulua procidente. Pellit et tineas cum hyſopo: et in dolore renum aut iocineris in aq̃
mulſa ſi febris ſit. Sin aliter: ex uino bibitur. Lentigini ac lepris radix illinit. Habẽtes
eam a ſerpentibus feriri negantur. Eſt et alia huic ſimilis flore rubro minor: et ipſa ad
eoſdem uſus. Traduntqȝ commanducata ea ſi inſpuatur mori ſerpentem. Anthemis
magnis laudibus celebratur ab Aſclepiade. aliqui leucanthemida uocant. alii leu-
canthemum. alii arethemida: quoniam uere floreat. Alii themimalon: quoniã odorẽ
mali habeat. Nonnulli melanthion uocant. Genera eius tria. fronde tantum diſtant
palmum non excedẽtia: paruiſqȝ foliis: ut rutæ cãdidis aut melinis aut purpureis. In
macro ſolo aut iuxta ſemitas colligitur uere: et in coronamenta reponit. Eodẽ tẽpore
& medici folia tuſa in paſtillos digerunt. item florem et radicem. Dant omnia mixta
drachmæ unius pondere contra ſerpẽtium ictus. Pellit mortuos partus. Item mẽſtrua
in potu: & urinam: calculoſqȝ: inflationes: iocinerum uitia: bilem ſuffuſam: egilopiã.
Cõmãducata ulcerum eruptiones manãtes ſanat. Ex oĩbus iis generibus ad calculos
efficaciſſima eſt: quæ florem purpureum habet: cuius et foliorum & fruticis ãplitudo
maiuſcula eſt. Hanc proprie quidam hierãthemin uocãt. Loton qui arborẽ putãt tã-
tum eſſe: uel Homero auctore argui poſſũt. Is enim ĩter herbas ſubnaſcẽtes deoꝝ uo-
luptati loton primam nõiauit. Folia eius cum melle oculorũ cicatrices: argemata: nu-
beculas diſcutiũt. Eſt et lotometra: quæ fit ex loto ſata. ex cuius ſemĩe ſimillĩo porri
fiũt panes in ægypto a paſtoribus: maxime aqua uel lacte ſubacto. Negat quicq̃ illo
pane ſalubrius eſſe: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficilius cõcoquitur: fitque
põderoſus. Conſtat eos qui illo uiuãt: nec dyſẽteria: nec tenaſmo: neque aliis morbis
uẽtris ĩfeſtari. Itaque ĩter remedia eorum habetur. Heliotropii miraculũ ſæpius dixi-
mus cum ſole ſe circũagẽtis: etiam nubilo die: tãtus ſyderis amor eſt: nocte uelut de-
ſiderio cõtrahit cæruleum florem. Genera eius duo: tricoctum: & helioſtrophiũ. Hoc
altius: quãq̃ utrũqȝ ſemipedalẽ altitudinẽ nõ excedat: ab ima radice ramoſũ. Semen
ĩ folliculo meſſibus colligitur. Naſcitur nõ niſi in pĩgui ſolo: cultoque maxime. Tri-
coccum ubique. Si decoquatur: ĩuenio cibis placere. Et in lacte iucũdius aluũ molliri.
Et ſi decocti ſuccus bibatur: efficaciſſime exinaniri. Maioris ſuccus excipitur æſtate:
hora ſexta. miſcetur cũ uino: ſic firmior. Capitis dolores ſedat roſaceo admixto. Ver-
rucas cum ſale tollit ſuccus e folio. Vnde noſtri uerrucariam herbã appellauere: aliis
cognominari effectibus digniorem. Nãqȝ & ſerpentibus & ſcorpionibus reſiſtit ex ui-
no & aqua mulſa: ut Apollophanes et Apollodorus tradunt. Folia ĩfantium diſtilla-
tionibus: quod ſyriaſin uocant: illita medentur. Itẽ cõtractionibus: etiam ſi id comiti-
aliter accidat. Decocto quoqȝ foueri eos ſaluberrimum eſt. Potum id pellit tineas: et
renum harenas. Si cuminum adiiciatur calculos frãgit. Decoqui cum radice oportet.
quæ cũ foliis et hircino ſeuo podagris illinitur. Alterum genus: quod tricoccum ap-
pellauimus: & alio noĩe ſcorpiuron uocatur: foliis nõ ſolum minoribus: ſed etiam in

terrã uergẽtibus.ſemẽ ei eſt effigie ſcorpiõis caudæ.quare nomẽ. Vis ad oĩa uenenata & phalãgias:& cõtra ſcorpiões præcipue illita.nõ feriũtur habẽtes. Et ſi terrã ſurculo helioſtrophii circũſcribat aliquis:negant ſcorpionem egredi. Impoſita uero herba aut ĩde omnĩo reſperſũ protinus mori. Sic ſeminis grana quattuor pota quartanis prodeſſe dicuntur. Tria uero tertianis. Vel ſi herba ter circũlata ſubiiciatur capiti. Semen et uenerem ſtimulat. Cum melle panos diſcutit. Et uerrucas hoc utiq; helioſtrophiũ radicitus extrahit.et excreſcentia in ſedibus. Spinæ quoq; ac lumborum ſanguinem corruptum trahit illitum ſemen et potum in iure gallinacei decoctum:aut in beta et lẽte. Cortex uero liuentibus colorem reddit. Magi helioſtrophium quartanis quater: in tertianis ter alligari iubent ab ipſo ægro:precariq; eum cum ſole iterum ſe:& cum nodis liberandum:et ita facere:non exempta herba. Aliud adiãto miraculum. æſtate uiret.bruma non marceſſit.aquas reſpuit:perfuſum merſumq;. Sicco ſimile eſt: tãta diſſociatio deprehenditur:unde et nomen a græcis. Aliqui frutici topiario. Quidam callitrichon uocãt.alii polytrichon.utrũq; eſt ab effectu. Tingit enim capillum:& ad hoc decoquitur in uino cum ſemine apii adiecto oleo copioſe:ut criſpum denſumq; faciat. Defluere autem prohibet. Duo genera eius:candidius:& nigrum breuiuſq;. Id quod breuius eſt polytrichon:aliq trichomanes uocant. Vtrique ramuli nigro colore uirent foliis filicis:ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt. Omnia autem contrariis pediculis denſa inter ſe ex aduerſo radix nulla: umbroſas petras: parietũq; aſpgines: ac fontium maxime ſpecus ſequitur & ſaxa manantia:quod miremur:cum aquas nõ ſentiat. Calculos e corpore mire pellit:frangitq;:utiq; nigrum. Qua de cauſa potius q̃ ꝗ in ſaxis naſceretur:et a noſtris ſaxifragum appellatum crediderim. Bibitur e uino quãtũ terni decerpſere digiti. Vrinam cient. Serpentium et araneoꝝ uenenis reſiſtũt. In uino decocti aluum ſiſtunt. Capitis dolores corona ex iis ſedat. Cõtra ſcolopẽdræ morſus illinunt̃ crebro auferendi:ne pereant. Hoc et in alopeciis. Strumas diſcutiũt: furfureſque in facie:& capitis manãtia ulcera. Decoctum ex iis prodeſt ſuſpirioſis:& iocineri:& lyeni:& felle ſuffuſis:& hydropicis. Stranguriæ illinunt̃:& renibus cũ abſinthio. Secundas cient et menſtrua. Sãguinem ſiſtunt ex aceto:aut rubi ſucco poti. Infãtes quoq; ulcerati perungũtur ex iis cum roſaceo et uino prius. Folium in urina pueri impubis tritum quidem cum afro nitro & illitum uentri mulierum:ne rugoſus fiat:præſtare dicitur. Perdices et gallinaceos purgatiores fieri putãt in cibum eorum additis:pecoriq; eſſe utiliſſimos.

¶ DE Picride: Theſio:& Aſphodelo: Halimo:& Acantho:& Bupreſti:Elaphoboſco:Scandice: & Laſina:& de Caucalide: Sio:Syllibo:Scolymo ſiue Limonio: & Soncho:Condrilo ſiue Condrili:et Boletis.
¶ Capitulum uigeſimumſecundum.

PIcris ab inſigni amaritudinis cognominatur:ut diximus: rotundo folio. Tollit eximie uerrucas. Theſium quoq; nõ diſſimili amaritudine eſt.ſed purgat aluũ: in quem uſum terit̃ ex aqua. Aſphodelum de clariſſimis herbaꝝ:quam heroion aliq appellauerĩt:Heſiodus & in ſiluis naſci dixit. Dionyſius marem ac fœminã eſſe. Defectis corporibus et ptyſicis conſtat bulbos eius cum ptiſana decoctos aptiſſime mederi:panemque ex iis cum farina ſubactum ſaluberrimum eſſe. Nicander & contra ſerpentes ac ſcorpiones uel caulẽ manthericẽ uocamus:uel ſemen:uel bulbos dedit in uino tribus drachmis. Subſtrauitq; ſomno cõtra metus. Dat̃ & contra uenenata marina:& contra ſcolopendras terreſtres. Cochleæ mire in campania caulẽ eũ pſequunt̃: & ſuggendo arefaciunt. Folia quoq; illinũtur uenenatoꝝ uulneribus ex uino. Bulbi neruis articuliſq; cum polẽta tuſi illinũt̃. Prodeſt & conciſis ex aceto lichenas fricare. itẽ ulceribus putreſcẽtibus ex aqua imponere. mãmaꝝ quoq; & teſtiũ ĩflãmatiõibus. Decocti in fæce uini oculoꝝ epiphoris ſuppoſito linteolo medet̃. Foliis in quocunq; morbo decoctis magis medici utunt̃. Itẽ ad tibiaꝝ tetra ulcera:rimaſq; corpoꝝ q̃cũq; in parte farina arefactoꝝ. Autumno autẽ colligunt̃:cum plurimum ualent. Succus

quoq; ex tuſis expreſſus aut decoctus utilis ſit corporis dolori cum melle. Item odorẽ corporis iucundum affectantibus cum iri arida & ſale exiguo. Folia etiam ſupradictis medẽtur. Et ſtrumis: panis: ulceribus in facie decocta cum uino. Cinis e radice alopecias emendat: et rimas pedum. Decoctæ radicis in oleo ſuccus ꝑniones et ãbuſta. Et ad grauitatem aurium infunditur. A contraria aure in dolore dẽtium. Prodeſt et urinæ pota modice radix: et menſtruis: et lateris doloribus. Item ruptis conuulſis: tuſſibus drachmæ põdere in uino pota. Eadem et uomitiones adiuuat cõmãducata. Seĩe ſumpto turbatur uenter. Chryſermus et parotidas in uino decocta radice curauit. Itẽ ſtrumas admixta cacia ex uino. Quidam aiunt: ſi impoſita radice pars eius in fumo ſuſpendatur: & quarta die ſoluatur: una cum radice areſcere ſtrumam. Sophocles ad podagras utroq; modo cocta crudaq; uſus eſt. Ad perniones decoctam ex oleo dedit. et ſuffuſis felle in uino: et hydropicis. Venerem quoq; concitari cum uino et melle perunctis aut bibentibus tradiderũt. Xenacrates & lichenas & pſoras radice in aceto decocta tolli dicit. Item ſi cocta ſit cum hyoſcyamo & pice liquida: alarum quoq; et fœminum uitia. Et capillum criſpiorẽ fieri raſo prius capite: ſi radice ea fricet̃. Simus lapides renum in uino decocta atq; pota eximit. Hippocrates ſemen eius ad impetus lyenis dari cenſet. Iumentoꝝ quoq; ulcera ac ſcabiem radix illita aut decoctæ ſuccus ad pilum reducit. Mures etiam eadem fugantur. Cauerna præcluſa moriunt̃. Aſphodelon ab Heſiodo quidã halimon appellari exiſtimauere: quod falſũ arbitror. Eſt enĩ ſuo nomine halimon non parui et ipſum erroris inter auctores. Alii enĩ fruticẽ eſſe dicunt denſũ: candidum: ſine ſpina: foliis oleæ: ſed mollioribus. Coqt̃ aũt hoc ciboꝝ gratia. Radix tormina diſcutit drachmæ pondere in aqua mulſa pota. Item conuulſa rupta. Alii olus maritimum eſſe dixere ſalſum: & inde nomen foliis in rotunditatem longis: laudatum in cibis. Duoꝝ præterea generꝝ ſilueſtre: & mitius: utrunque ꝑdeſſe dyſentericis & exulceratis cum pane: ſtomacho uero ex aceto. Vlceribus uetuſtis illinit̃ crudum: & uulnerum recentium impetus lenire perhibet̃: & luxatorum pedum ac ueſicæ dolores. Silueſtri tenuiora folia. ſed in iiſdem remediis effectus maiores: et in ſanãda hominum ac pecoꝝ ſcabie. Præterea nitorẽ corpori fieri: dentibuſq; cãdorem: ſi fricent̃ radice ea. Semine linguæ ſubdito ſitim non ſentiri. Hoc quoque mandi. Et utraq; etiam condiri. Crateias etiam tertium genus tradidit longioribus foliis & hirſutioribus: odore cupreſſi: naſci ſub hedera: maxime prodeſſe opiſthotonicis: cõtractionibus neruorum tribus obolis in ſextarium aquæ. Acanthos eſt topiaria & urbana herba: e lato longoq; folio crepidines marginum adſurgentiumq; puluinorum toros ueſtiẽs. Duo genera eius ſunt: aculeatum & criſpum: quod breuius. Alterꝝ lene: quod aliꝗ pederoton uocant. alii melamphyllum. Huius radices uſtis luxatiſq; mire ꝑſũt. Itẽ ruptis conuulſis: ptyſin metuẽtibus ĩcoctæ cibo: maxime ptiſana. Podagris quoq; illinunt̃ tritæ et calefactæ calidis. Bupleuron in ſponte naſcentium herbaꝝ numero græci habent: caule cubitali: foliis multis: longiſque: capite anethi: laudatum in cibis: Hippocrate in medicina: Glaucone: et Nicandro. Semẽ cõtra ſerpẽtes ualet. folia ad ſecundas fœminaꝝ uel ſuccum ex uino illinũt. Et ſtrumis folia cum ſale et uino. Radix contra ſerpentes dat̃ in uino: et urinæ ciendæ. Bupreſtin magna ĩ cõſtantia græci ĩ laudibus ciboꝝ etiam habuere. Iidẽq; remedia tanq̃ contra uenenum prodiderũt. Et ipſum nomen indicio eſt boum eſſe uenenum: quos diſſilire deguſtata fatent̃. Quapropter nec de hac plura dicemus. Eſt uero cauſa quapropter uenena mõſtremus ĩter gramineas coronas: niſi libidinis cauſa expetenda alicui uidetur: quam nõ aliter magis accẽdi putãt: q̃ potu. Elaphoboſcõ ferulaceum eſt geniculatum: digiti craſſitudĩe: ſeĩe corimbis depẽdẽtibus: ſilis effigie: ſed nõ amaris: foliis oluſatri. et hoc laudatum in cibis. Quippe etiam cõditum ꝑrogatur ad urinam ciendam: lateris dolores ſedãdos: rupta conuulſa ſanãda: inflationes diſcutiendas: coli quoque tormenta. Contra ſerpẽtium omniumq; aculeatorũ ictus. Quippe fama eſt hoc pabulo ceruos reſiſtere

ſerpentibus.Fiſtulas quoq; radix nitro addito illita ſanat.Siccanda auté in eos uſus
prius eſt:ne ſucco eius madeat:qui contra ſerpentiũ ictus facit eam deteriorẽ. Scãdix
quoq; in olere ſilueſtri a græcis ponit́:ut Opion et Eraſiſtratus tradũt.Item decocta
aluum ſiſtit.Semĩe ſingultus confeſtim ex aceto ſedat.Illinitur ambuſtis:urinas cit.
Decoctæ ſuccus prodeſt ſtomacho:iocineri:renibus:ueſicæ. Hæc eſt:quã Ariſtophães
Euripidi poetæ obiicit ioculariter matrem eius ne olus quidem legitimum uẽditaſſe:
ſed ſcandicem.Eadem erat enteriſcus: ſi tenuiora folia & odoratiora hr̃et. Peculiaris
laus eius:ꝙ fatigato uenere corpori ſuccurrit:marceſcenteſq; ſenio iã coitus excitat.
ſiſtit profluuia alba fœminaꝝ.Et laſinæ olus ſilueſtre habet in terra repens cũ lacte
multo:florem fert candidum.conciliũ uocant.et huius eadẽ cõmendatio ad ſtimulã-
dos coitus. Cruda ex aceto ĩ cibo ſũpta mulieribus lactis ubertatẽ præſtat. Salutaris
eſt ptyſin ſentiẽtibus.Infantium capiti illita nutrit capillum:tenacioréq; eius cutem
efficit.Eſt & caucalis feniculo ſimilis:breui caule:flore candido:cordi utilis. Succus
eius bibitur ſtomacho perq̃commodatus:et urinæ:calculiſq; et arenis pellẽdis:& ue-
ſicæ pruritibus.Extenuat & lyenis iocineris renumq; pituitas.Semen mẽſes fœmĩarũ
adiuuat:bilemq; a partu ſiccat.Datur & contra profluuia genituræ uiris. Chryſippus
& conceptionibus eam putat conferre multum. bibitur in uino ieiunis. Illinitur et
contra uenena marinorum:ſicut Petricus in carmine ſuo ſignificat.His adnumerant
ſion latius apio in aqua naſcens:pinguius:nigrius:copioſũ ſemine:ſapore naſturcii.
prodeſt urinis:renibus:lyenibus:mulierumq; menſibus:ſiue ipſum in cibo ſumptũ:
ſiue ius decocti:ſiue ſemẽ e uino drachmis duabus.Calculos rũpit:aqſq; quæ gignũt
eos:reſiſtit.Dyſentericis prodeſt infuſum.Item lentigini illitum:& mulierum uitiis ĩ
facie noctu illitum:momentiq; cutem emendat:et ramices lenit:et ſcabiem equorũ.
Syllibum chamæleonti albo ſimilem æque ſpinoſam ne in cilicia quidem:aut ſyria:
aut phœnice:ubi naſcitur:coquere tanti eſt:ita operoſa eius culina tradit́.In medicĩa
nullum uſum habet.Scolymon quoq; in cibos recipit oriens:& alio nomine limoniõ
appellat.Frutex eſt nunq̃ cubitali altior:criſtiſq; foliorum ac radice nigra:ſed dulci.
Eratoſtheni quoq; laudata in pauperis cœna.Vrinã ciere præcipue traditur. Sanare
lichenas et lepras ex aceto;Venerem ſtimulari in uino:Heſiodo et Alcæo teſtibus:q
florente ea cicadas acerrimi cãtus eſſe:& mulieres libidinis auidiſſĩas:uiroſq; ĩ coitũ
pigerrimos ſcripſere:uelut prouidẽtia naturæ hoc adiumẽto tũc ualẽtiſſimo.Itẽ gra-
ueolẽtiam alarum emendat:radicis emedullatæ uncia in uini falerni heminis tribus
decocta ad tertias:& a balneo ieiuno.Itemque poſt cibum cyathis ſingulis pota.Miꝝ
eſt:quod Xenocrates ꝓmittit experimẽto uitiũ id ex alis per urinã effluere. Eſtur &
ſõchos: ut quem Theſeo apud Callimachum apponat Hecate caule uterq; albus:&
niger.lactucæ ſimiles ambo niſi ſpinoſi eſſẽt.caule cubitali ãguloſo:intus cauo:ſed q
fractus copioſo lacte manet.Albus qui e lacte nitor utilis orthopnoicis lactucaꝝ mõ.
Eraſiſtratus calculos per urinam pelli eo mõſtrat.et oris graueolẽtiam cõmanducato
corrigi.Succus trium cyathoꝝ mẽſura in uino albo & oleo calefactus adiuuat partus:
ita ut a potu ambulent grauidæ.Datur et in ſorbitione.Ipſe caulis decoctus facit la-
ctis abundãtiam nutricibus:coloremq; meliorem infantium.Vtiliſſimus iis:quæ lac
ſibi coire ſentiant;Inſtillatur auribus ſuccus:calidusq; in ſtrãguria bibitur cyathi mẽ-
ſura:et in ſtomachi roſiõibus cum ſemine cucumeris:nucleiſq; pineis.Illinit́ & ſedis
collectionibus.Bibitur contra ſerpentes ſcorpioneſq;.radix uero illinitur.Eademque
decocta in oleo punici mali calice aurium morbis præſidium eſt.Hæc omnia ex albo.
Cleomporus nigro prohibet ueſci:ut morbos faciente:de albo cõſentiens.Agathocles
etiam contra ſanguinem tauri demonſtrat ſucco eius uti.Refrigeratoriam tamẽ uim
eſſe conuenit nigro:ex hac cauſa imponendum cum polenta.Zenon radice albi ſtrã-
guriam docet ſanari. Chondrilon ſiue chõdrile folia habet intubi circũ roſis ſimilia:
caulem minus pedali ſucco madẽtem amaro:radice fabæ ſimili:aliquãdo numeroſã.

Habet proximam terræ maſticem tuberculo fabæ: quæ appoſita fœminaꝝ menſes
trahere dicit̃. Tuſa cum radicibus tota diuidit̃ ĩ paſtillos cõtra ſerpentes argumento
ꝓbabili. Siquidem mures agreſtes læſi ab iis hanc eſſe dicunt̃. Succus ex uino coctæ
aluum ſiſtit. Eadem palpebrarum pilos inordinatiſſimos pro gummi efficaciſſime
regit. Dorotheus ſtomacho et concoctionibus utilem ſuis carminibus pronunciauit.
Aliqui fœminis et oculis: generationiq; uirorum contrariam putauere. Inter ea quæ
temere manduntur: boletos merito poſuerim. Optimus quidem eſt is cibus: ſed ĩmẽ/
ſo exemplo in crimen adductus ueneno Tiberio Claudio principi per hãc occaſionẽ a
coniuge dato Agrippina. quo facto illa terris uenenum alteꝝ ſibiq; ante ões Neronẽ
ſuum dedit. Quorundam ex iis facile noſcũtur uenena: diluto rubore: rancido aſpec/
tu: liuido intus colore: rimoſaſtri pallido per ambitum labro. Non ſunt hæc in qui/
buſdam. ſiccique et nitri ſimiles ueluti guttas in uertice albas ex tunica ſua gerunt.
Voluam enim terra ob hoc prius gignit ipſum: poſtea in uolua ceu in ouo eſt luteũ.
Nec tunicæ minor gr̃a in cibo infantis boleti. Rũpit̃ hoc primo naſcente: mox creſcẽ/
te in pediculo corpus abſumit̃: raroq; unq̃ geminis ex uno pede. Origo prima cauſaq;
limo: & aceſcente ſucco madentis terræ: aut radicis ferme glandiferæ: initioq; ſpuma
lentior. Dein corpus mẽbranæ ſimile. mox partus: ut diximus illa pnicialia prorſuſq;
improbanda: ſi enim caligaris clauus ſi ferri uel calybis aliqua rubigo: aut pãni mar/
cor affuerit: omnem illico ſuccum alienum ſaporemq; in uenenum decoqt: deprehẽ/
diſſeq; niſi agreſtes poſſunt: atq; qui colligunt. Ducunt ipſi alia uitia. nunc quidẽ ſi
ſerpentis cauerna iuxta fuerit: ſi pateſcentes primo adhalauerit: capaci uenenoꝝ co/
gnatione ad uirus accipiendum. Itaq; caueri cõueniet prius q̃ ſe cõdãt ſerpẽtes. ſigna
erunt tot herbæ tot arbores fruticeſq; ab emerſu earum ad latebram uſq; uernãtes &
uel fraxini tantum folia nec poſtea naſcentia: nec ante decidentia. Et boletis quidem
ortus occaſuſq; omnis intra dies ſeptem eſt.

¶DE Fungis et Silphio: & de Laſere medo. ¶Cap. xx.

FVngorũ lentior natura: & numeroſa genera: & origo non niſi ex pituita arboꝝ.
Tutiſſimi qui rubent callo minus diluto rubore q̃ boleti. Mox candidi: uelut
apice flaminis: ĩſignibus pediculis. Tertiũ genus ſuillis uenenis accommodatiſſimũ.
Familias nuper interemere: & tota conuiuia: Anneum Serenum præfectum Neronis
uigilum et tribunos & centuriones quoſq;. Voluptas tanta ancipitis cibi. Quidã diſ/
creuere arborum generibus: fico: ferula: & gummi ferentibus. Nos item fago aut robo/
re aut cupreſſo ut diximus: Sed iſta quis ſpondet ĩ uenalibus? Omniũ colos liuidus.
his aberit ueneni argumẽtum: quo ſimilior fuerit arborum fici. Aduerſus hæc dixĩus
remedia: dicemuſq;. interim ſunt aliqua & in iis. Claudius ſtomacho utiles putat bo/
letos. Siccãtur pẽdentes ſuilli iunco trãſfixi: quales a bithynia ueniũt. Hi fluxiõibus
alui: quas rheumatiſmos uocant: medentur: excreſcẽtibuſq; in ſede carnibus. minuũt
enim eas: et tempore abſumunt. Item lentigines & mulierum uitia in facie leuãt. La/
uantur etiam ut plumbum in oculorum medicamenta. Sordidis ulceribus: et capitis
eruptionibus: canum morſibus ex aqua illinuntur. Libet & coquendi dare aliq̃s cões
in omni eorum genere obſeruatiões: quando ipſæ ſuis mãibus deliciæ præparãt hunc
cibum ſolum: & cogitatione ãte paſcũt̃: ſuccineis nouaculis aut argenteo apparatu
comitãte. Noxii erunt fungi: qui in coquendo duriores fiunt. Innocentiores: q nitro
addito coquẽt̃: ſi utiq; percoquãt̃. Tutiores fient cum carne cocti: aut cum pediculo
piri. Proſũt & pira cõfeſtĩ ſumpta. Debellat eos & aceti natura cõtraria his. Hymbri/
bus proueniũt omnia hæc. Hymbre & ſilphion uenit primo e cyrenis: ut dictum eſt.
Ex ſyria nũc hoc maxime ĩportat̃ deterius parthico: ſed medico melius: extĩcto omni
cyrenaico ut diximus. Vſus ſilphii ĩ medicina. nam folia ad expurgãdas uuluas: pel/
lẽdoſq; emortuos partus decoquũt̃ in uino albo odorato: ut bibat̃ mẽſura acetabuli
a balneis. Radix prodeſt arteriis exaſperatis: & collectionibus ſãguinis illinit̃. Sed &

in cibis cōcoquit̃ ægre. Inflationes facit & ructus. Vrinæ quoq; noxia. Suggillatis cū
uino & oleo amiciſſía:et cū cæra ſtrumis. Verrucæ ſedis crebriore eius ſuffitu cadit.
Laſer e ſilphio profluens quo diximus modo:inter eximia eſt naturæ dona numera-
tum. Pluribus compoſitionibus inſerit̃. Per ſe aūt algores excalfacit. potum neruorū
uitia extenuat. Fœminis datur in uino. Et lanis mollibus admouet̃ uuluæ ad menſes
ciendos. Pedū clauos circūſcarificatos ferro mixtū cæræ extrahit. Vrinam ciet ciceris
magnitudine dilutum. Andrias ſpondet copioſius ſumptum:nec inflationes facere:&
concoctioni plurimum conferre ſenibus & fœminis. Item hyeme q̄ æſtate utilius:ue-
runtamen aquam bibentibus:cauendumque ne qua ſit exulceratio intra. Ab ægritu-
dine recreationi efficax in cibo. Tempeſtiue enim datum cauterium optin&:aſſue-
tis etiam utilius q̄ expertibus. Extera corporum indubitatas confeſſiones habent. Ve-
nena telorum et ſerpentium extinguit potum:ex aqua uulneribus iis circunlinitur.
Scorpionum tantum plagis ex oleo. Vlceribus uero non matureſcentibus cū farina
hordeacea uel fico ſicca. Carbunculis cum ruta uel cū melle:uel per ſe uiſco ſuplitū
ut hæreat:ſic & ad canis morſus. Excreſcentibus circa ſemē cum germine punici mali
ex aceto decoctum. Clauis pedum:q uulgo morticini appellantur:nitro mixto. Ante
ſubactas carnes replet cū uino & croco:aut pipere:aut muriū fimo & aceto. Perniōes
ex uino fouet:et ex oleo coctum imponitur. Sic & callo. Clauis pedum ſupraſis præci-
puæ utilitatis. Contra aquas malas:peſtilentes tractus:uel dies. In tuſſi:uua:fellis
ueteris ſuffuſione:hydropicis:raucitatibus. confeſtim enim purgat fauces:uocemq;
reddit. Podagras in ſpungia dilutum poſtea lenit. Pleureticis in ſorbitione uinū po-
turis datur. contractionibus:opiſthotonicis:ciceris magnitudine cæræ circunlitū. In
angina gargariſſatur. Anhelatoribus & in tuſſi uetuſta cum porro ex aceto dat̃:atq;
ex aceto iis:qui coagulum lactis ſorbuerint. Præcordiorum uitiis:ſyntecticis:comitia-
libus cum uino in aqua mulſa:linguæ:paralyſi. Coxendicibus lumborum doloribus
cum decocto melle illinitur. Non cenſuerim:quod auctores ſuadent:cauernis dentiū
in dolore inditum cæra includi:magno experimēto hominis:qui ſe eadem cauſa præ-
cipitauit ex alto. quippe tauros inflammat naribus illitis. Serpentes auidiſſimas uini
admixtum rumpit:ideo nec inungi ſuaſerim cum attico melle:licet præcipiāt. Quas
habeat utilitates admixtum aliis immenſum eſt referre. & nos ſimplicia tractamus:
quoniam in his naturam eſſe apparet:in illis coniecturam ſæpe fallacem:nulli ſatis
cuſtodita ī mixturis concordia naturæ ac repugnātia. Qua de re mox plura dicemus.

¶ DE Natura mellis & aqua mulſa. Et quare genere ciborū mores īmutē-
tur. Et de melitide:& cæra. ¶ Capitulum. xxi.

NOn eſſet mellis auctoritas ī precio minor q̄ laſeris:ni ubiq; naſceret̃. Illud ipſa
fabricata ſit natura. Sed huic gignēdo animal:ut diximus innumeros ad uſus
ſi quotiens miſceatur æſtimemus. Prima propolis alueorum de qua diximus:aculeos
& omnia īfixa corpori extrahit:tubera diſcutit:dura concoquit:dolores neruorū mul-
cet:ulceraq; iam deſperātia cicatrice īcludit. Mellis quidem ipſius natura talis eſt: ut
putreſcere corpora nō ſinat iucūdo ſapore atq; nō aſpero. Alia q̄ ſalis nat̃a faucibus:
tōſillis:āginæ:omnibuſq; oris deſideriis utiliſſimum:areſcētiq; in febribus liguæ. Iā
uero peripneumonicis pleureticis decoctum. item uulneribus:a ſerpēte percuſſis. Et
cōtra uenena fungorum. Paralyticis in mulſo:quāq̄ ſuæ mulſo dotes cōſtāt. Mel au-
ribus īſtillatū cū roſaceo lēdes & fœda capitis animalia necat. Vſus deſpumati ſēper
aptior:ſtomachū tamē īflat:bilem auget:faſtidiū creat:et oculis per ſe īutile aliqui
arbitrant̃. Rurſus quidam angulos exulceratos melle tāgi ſuadēt. Mellis cauſas atq;
differētias natiōeſq;:& iudicationem in apium:ac deīde florum natura diximus:cū
ratio operis diuidi cogeret miſcēda. Rurſus naturā rerū pernoſcere uolētibus ī mellis
operibus & aqua mulſa tractari debet. Duo genera eius ſubitæ ac recentis:alterum ī-
ueteratæ. Repentina deſpumato melle præclaram utilitatem hab& ī cibo ægrotātiū

leui.hoc eſt alicæ elutæ:uiribus recreandis:ore ſtomachoq; mulcẽdo:ardore refrigerãdo.frigidam enim utilius dari uentri molliendo.Inuenio etiam apud auctores hunc potũ bibẽdum alſioſis.Itẽ animi humilis & præparci:quos illi dixere micropſychos. Eſt & ratio ſubtilitatis immẽſæ a Platõe deſcendens.Corpuſculis reꝝ leuibus ſcabris ãguloſis rotundis magis aut minus ad aliorum naturã accedentibus:ideo non eadẽ omnibus amara aut dulcia eſſe.ſic & in laſſitudĩe proniores eſſe ad iracundiã:& ĩ ſiti. Ergo & hæc animi aſperitas:ſeu potius animæ dulciore ſucco mitigatur.Lenit trãſitũ ſpiritus:& molliores facit meatus:ne ſcindãt euntem redeuntẽq;.Experimenta in ſe cuiq;.Nullius non ira luctuſq; triſticiæ.Omnis animi impetus cibo mollitur.Ideoq; obſeruanda ſunt quæ non ſolum corpoꝝ medicinã:ſed & morũ habent.Aqua mulſa & tuſſientibus utilis traditur.Calefacta incitat uomitiões.Cõtra uenenum pſimythii ſalutaris addito oleo.Item cõtra hyoſcyamum cum lacte maxime aſinino. Et contra hallicaccabim:ut diximus.Infundit̃ & auribus:& genitalium fiſtulis.Vuluis ĩponit̃ cum pane molli.Subitis tumoribus:luxatis:leniendiſq; omnibus.Inueteratæ autem uſũ dãnauere poſteri.Minus ĩnocente aqua:minuſq; uino firmũ.Lõga tñ uetuſtate tranſit in uinum:ut conſtat inter omnes:ſtomacho inutiliſſimũ:neruiſq; contrariũ. Sẽper mulſum ex uetere uino utiliſſimum:facilliẽq; cum melle concorporatur:quod in dulci nunq̄ euenit.Ex auſtero factum non implet ſtomachum.Neque ex decocto melle:minuſq; inflat.quod fere euenit.Appetentium quoq; reuocat auiditatem cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus:calido ſiſtit.Corpora auget.Multi ſenectã lõgam mulſi tantum intritu tolerauere: neq; alio ullo cibo. Celebri Pollionis Romuli exemplo:quem centeſimum annum excedentem cum diuus Auguſtus hoſpes interrogaret:qua nã ratione maxime uigorẽ illum animi corporiſq; cuſtodiſſet:ille rñdit: Intus mulſo:foris oleo.Varro regium morbum cognominatum aquatorum tradit: quoniã curetur mulſo.Melitides quo fieret modo ex muſto & melle docuimus in rõe uini.Sæculis iã fieri non arbitror.Hoc genus inflationibus obnoxium. Solebat tamẽ inueteratum alui cauſa dari in febre.Item articulario morbo:& neruorum ĩfirmitate laborãtibus:et mulieribus uini abſtemiis.Mellis naturæ adnexa cæra eſt:de cuius origine et bonitate nationibuſq; ſuis diximus locis. Omnis autẽ mollit:calfacit: explet corpora.recens melior.Dat̃ in ſorbitione dyſentericis.Fauiq; ipſi in pulte alicæ prius toſtæ.Aduerſat̃ lactis naturæ.ac milii magnitudĩe decẽ grana cæræ hauſta:nõ patiũt̃ coagulari lac in ſtomacho.Si inguẽ tumeat:albam cærã in pube fixiſſe remedio eſt. Nec huius uſus:quos mixta aliis præſtat:enumerare medicina poſſit.ſicuti nec cæteroꝝ quæ cum aliis proſunt.Iſta ut diximus ingeniis conſtãt. Non fecit cærata malagmata:emplaſtra:collyria:ãtidota:parens illa ac diuina reꝝ artifex.Officinaꝝ immo uerius auariciæ cõmẽta ſunt.Naturæ quidẽ opera abſoluta atq; perfecta gignuntur: paucis ex cauſa nõ ex cõiectura rebus aſſumptis:ut ſucco aliquo ſicca temperãtur ad meatus:aut corpore alio humẽtia adnixus.ſcrupulatim quidẽ colligere ac miſcere uires:nõ cõiecturæ humanæ opus:ſed impudẽtiæ eſt.Nos nec indicaꝝ arabicarumque mercium aut externi orbis attingimus medicinas.Nõ placẽt remediis tã longe naſcẽtia.Nõ nobis gignunt̃.immo ne illis quidẽ:alioquin nõ uenderent. Odorum cauſa: unguentoꝝq;:& deliciaꝝ:ſi placet etiã ſuperſtitionis gr̃a emant̃:quoniã thure ſupplicamus & coſto.Salutẽ quidẽ ſine iis poſſe conſtare:uel ob id probabimus:ut tãto magis ſui delicias pudeat.Sed medicinas e floribus coronamẽtiſq; & hortẽſiis:quæq; mandunt̃ herbis ꝓſecuti:quonã mõ frugum omittemus?nimiꝝ & has indicare conueniet.

¶ Cõtra cõpoſitiões medicorum medicinæ ex frugibus. ¶ Cap. xxii.

IN primis ſapientiſſima animaliũ eſſe conſtat:quæ fruge ueſcant̃.Siliginis grana combuſta & trita in uino amineo oculis illita epiphoras ſedãt. Tritici uero ferro combuſta iis:quæ frigus uſſerit:præſẽtaneo ſunt remedio.Farina tritici ex aceto cocta neruorum contractionibus:cum roſaceo uero & fico ſicca mixiſque decoctis.

Furfures tonſillis faucibuſq; gargariſſatione proſunt. Sex. Pōpeius prætorii uiri pater hiſpaniæ citerioris princeps cum horreis ſuis uentilādis præſideret: correptus dolore podagræ merſit ī triticum ſeſe ſuper genua: leuatuſq; ſiccatis pedibus mirabili modo hoc poſtea remedio uſus eſt. Vis tanta eſt: ut cados plenos ſiccet. Paleā quoque tritici uel hordei calidā īponi ramicū incōmodis experti iubent. quaq; decoctæ ſunt aqua foueri. Eſt in farre uermiculus teredini ſimilis: quo cauis dentiū cæra incluſo cadere uitiati dicuntur: etiam ſi fricentur. Olyrā aricam diximus uocari. hac decocta fit medicamentū: quod ægyptii aterā uocant: infantibus utiliſſimū: ſed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones īpetuſq; diſcutit: lenit & cōcoqt. Decoquitur alias in mulſa aqua: aut fico ſicca. Ad iocineris dolores eā ī poſca īpoſitā concoq opus eſt aut cū uino. Cū uero intercōcoquendū diſcutiendūq; cura eſt: tunc ī aceto melius: aut in fæce aceti: aut cotoneis piriſue decoctis. Ad multipedum morſus cum melle. ad ſerpentiū in aceto: & cōtra ſuppurantias. ad extrahendas ſuppuratiōes ex poſca: addita reſina & galla. Ad concoctiones uero & ulcera uetera cum reſina. Ad duricias cū fimo colūbaꝝ: aut fico ſicca aut cinere. Ad neruoꝝ inflammationes: aut inteſtinoꝝ uel auriū uel uirilium dolores cum papauere aut meliloto: & quotiens ab oſſibus caro recedit. Ad ſtrumas cū pice & īpubis pueri urina. Cū oleo & fœno græco contra tumores præcordioꝝ: uel in febribus cum melle uel adipe uetuſto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cū hyoſcyami ſucco illinitur. Ex aceto & melle lētigini. Zea ex qua alicam fieri diximus: efficatior etiam hordeacea uidetur: trimeſtris mollior. Ex uino rubro ad ſcorpionū ictus tepida: & ſanguinē excreantibus. Item arteriæ. Tuſſi cū caprino ſeuo: aut butyro. Ex fœno græco molliſſīa omniū. Vlcera manātia ſanat: & furfures corporis: ſtomachi dolores: pedes & mām̄as cum uino & nitro cocta. Herina magis cæteris purgat ulcera uetera & grāgrenas. Cum rhaphano & ſale & aceto lichenas. Lepras cum ſulphure uiuo. Et capitis dolores cū adipe anſerino īpoſita fronti. Strumas et panos cōcoquit in fimo columbino et lini ſemine decocta in uino. De polētæ generibus in frugū loco ſatis diximus: locoꝝ ratiōe: quæ a farina hordei diſtat eo ꝙ torretur. Ad ſtomachū utilis: aluum ſiſtit: īpetuſq; rubicūdi tumoris. Et oculis illinitur & capitis dolori cum mēta: aut alia refrigerāte herba. Itē pnionibus et ſerpētiū plagis. Itē āmbuſtis ex uino. Inhibet quoque puſtulas. Farina in pollinem ſubacta uī extrahēdi humoris habet: ideo et cruore ſuffuſis in faſcias uſque ſanguinē perducit. efficacius ī ſapa. Imponitur et pedum callo: clauiſq;. Nam cum oleo uetere ac pice decocta polline cōdylomata et alia omnia ſedis uitia q̄maxīe calido mirabilem ī modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina qua chartæ glutinantur: ſanguinem excreātibus datur tepida ſorbēda: efficaciter prodeſt. Alica res romana eſt: et nō pridē excogitata: alioquin non ptiſanæ potius laudes ſcripſiſſēt græci. Nōdū arbitror pompeii magni ætate ī uſu fuiſſe. et ideo uix quicq̄ de ea ſcriptum ab Aſclepiadis ſchola. Eſſe quidem eximie utilem nemo dubitat: ſiue eluta detur ex aqua mulſa: ſiue in ſorbitiōes decocta: ſiue in pulte. Eadem in aluo ſiſtenda torretur. dein fauoꝝ cæra coqt̃: ut ſupra diximus. Peculiaris tamen longo morbo ad tabitudinem redactis ſubuenit: ternis eius cyathis in ſextarium aquæ ſenſim decoctis: donec omnis aqua conſumat̃. poſtea ſextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies mox adiecto melle. Tali ſorbitiōis genere emendantur ſynthexes: quæ ſunt ex iis ſumptæ. Milio ſiſtitur aluus. Diſcutiunt̃ tormina: in quem uſum torretur āte. Neruorum doloribus et aliis feruēs in ſacco ponitur. neque aliud utilius: quoniam leuiſſimum: molliſſimūq; eſt: et caloris capaciſſimum. Itaque talis uſus eius eſt ad omnia: quibus calor ꝓfuturus eſt. Farina eius cum pice liquida ſerpentium et multipede plagis īponitur. Panicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino potū prodeſt dyſentericis. Similiter iis: quæ uaporanda ſunt: excalfactum imponitur. Siſtit aluū ī lacte caprino decoctum: & bis die hauſtum. Sic prodeſt et ad tormina. Seſama

trita in uino ſumpta inhibet uomitiones. Auriũ inflammationi illinitur:et ãbuſtis.
Eadem efficit & dum in herba eſt. Amplius hoc oculis imponit̃ decocta in uino. Sto-
macho inutilis cibus:et animæ grauitatem facit. Stellionum morſibus reſiſtit: item
ulceribus quæ cacoethe uocant. Et auribus oleum:quod ex ea fit:prodeſſe diximus.
Seſamoides a ſimilitudĩe nomẽ accipit:grano amaro:folio minore. Naſcit̃ ĩ glarioſis.
Detrahit bilẽ in aqua potum. Semẽ illinitur igni ſacro. Diſcutit panos. Eſt etiã nunc
aliud ſeſamoides anticyræ naſcens: quod ideo aliqui anticyricon uocãt:cætera ſimile
erigerõti herbæ:de qua ſuo dicemus loco. Granum ſeſamæ datur in uino dulci ad de-
tractiones:quantum trinis digitis capitur. Miſcent & elebori albi unum et dimidium
obolum. Purgationẽ eam adhibẽtes maxime inſanæ melãcholiæ:comitialibus:poda-
gris. Et per ſe drachmæ põdere exinanit. Hordeum optimum quod candidiſſimum.
Succus decocti in aqua cæleſti digeritur in paſtillos:ut infũdatur exulceratis ĩtraneis
& uuluis. Cinis eius ãbuſtis illinitur:et carnibus:quæ recedunt ab oſſibus:et eruptio-
nibus pituitæ:muris aranei morſibus. Idẽ aſperſo ſale ac melle cãdorem dentibus &
ſuauitatẽ oris facit. Eos qui pane hordeaceo utunt̃:morbo pedũ tẽtari negãt. Nouẽq;
granis ſi furunculum quis circunducat:ſingulis ter manu ſiniſtra & omnia in ignem
abiiciat:confeſtim ſanari aiunt. Eſt & herba phœnicea appellata a græcis:a nr̃is uero
hordeum murinum. Hæc trita ex uino pota præclare ciet mẽſes. Ptiſanæ quæ ex hor-
deo fit:laudes uno uolumine condidit Hippocrates:quæ nunc ões in halicã trãſeũt.
Contra quanto innocentior eſt halica:Hippocrates tantum ſorbitionis gr̃a laudauit:
quoniã lubrica ex facili hauriretur:quoniã ſitĩ arcer&:quoniã ĩ aluo nõ tumeſceret:
quoniam facile redderetur. & aſſuetis hic ſolus cibus in febribus die poſſet dari:tantũ
remotus ab iſtis qui medicinam fame exercent. Sorbitione tamen dari totum uetuit.
Aliudue q̃ ſuccum ptiſanæ. Itẽ uetuit q̃diu pedes frigidi eſſent:tunc qdẽ nec potionẽ
dandam. Fit & ex tritico glutinoſior:arteriæq; exulceratæ utilior. Amylõ hebetat ocu-
los:& gulæ inutile contra q̃ creditur. Item ſiſtit aluum. Epiphoras oculoꝝ inhibet: &
ulcera ſanat. Item puſtulas & fluitiones ſanguinis. Genas duras emollit. Datur cum
ouo iis:qui ſãguinẽ reiecerint. In ueſicæ uero dolore ſemuncia amyli cũ ouo & paſſis
tribus ſufferuefacta a balneo. Quin et auenæ farina decocta in aceto tollit neruos.
Panis ipſe quo uiuitur innumeras pene cõtinet medicinas. Ex aqua enim & oleo aut
roſaceo mollit collectiones. Ex aqua mulſa duricias ualde mitigat. Datur ex uino ad
diſcutienda ualens:aut quæ præſtringi opus ſit. Et ſi magis etiamnum ex aceto. Ad-
uerſus acutas pituitæ fluxiões:quas græci rheumatiſmos uocant. Item ad pcuſſa luxa-
ta. Ad omnia autẽ hæc fermentatus:q uocat̃ autopyrus:utilior. Illinit̃ & paronychiis.
Et callo pedum in aceto ueteri. Nauticus panis tuſus atq; iterum coctus ſiſtit aluũ.
Vocis ſtudioſis & cõtra diſtillatiões ſiccum eſſe primo cibo utiliſſimum eſt. Sitanius
hoc eſt trimeſtris incuſſa in facie:aut diſquammata cum melle aptiſſime curat. Can-
didus ægris aqua calida frigidaue madefactus leuiſſimum cibum præbet. Oculorum
tumori ex uino imponitur:ſic et puſtulis capitis:aut adiecta arida myrto. Tremulis
panem ex aqua eſſe ieiunis ſtatim a balneis demonſtrant. Quin et grauitatem odoꝝ
cubiculis uſtus emendat:et uini in ſaccis addito. Auxiliat̃ et faba. Nãque ſolida fricta
feruenſque in acri aceto coniecta:torminibus medet̃. In cibo freſſa et cum allio cocta
contra deploratas tuſſes ſuppuratiõeſque pectorum quotidiano cibo ſumit̃:et com-
manducata ieiuno ore etiam ad furunculos maturãdos:diſcutiendoſue imponit̃. Et
in uino decocta ad teſtium tumores et genitalium. Lomẽto quoque ex aceto decocto
tumores maturat:atque aperit. Item liuoribus combuſtis medet̃. Voci eam prodeſſe
auctor eſt. M. Varro. Fabalium etiam ſiliquaꝝque cinis ad coxendices:et ad neruoꝝ
ueteres dolores cũ adipis ſuilli uetuſtate pdeſt. et p ſe cortices decocti ad tertias ſiſtũt
aluũ. Lens optima quæ facillime coqt̃. eaq; quæ maxime aquã abſorbet. Aciem qdẽ
oculorum obtundit:et ſtomachum inflat. ſed aluum ſiſtit in cibo:magiſq; diſcocta

cæleſti aqua.Eadẽ ſoluit minus percocta.Puſtulas ulcerũ rumpit.Eaq;:quæ intra os
ſunt:purgat:& adſtringit.Collectiões omnes impoſita ſedat:maximeque exulceratas
& rimoſas.Oculorum autẽ epiphoras cum meliloto aut cotoneo.Contra ſuppurãtia
cũ polẽta imponitur.Decoctæ ſuccus ad oris exulcerationes & genitalium adhibetur.
Ad ſedẽ cũ roſaceo aut cotoneo.In iis:quæ acrius remediũ exigũt:cũ putamĩe punici:
melle modico adiecto.Ad id demũ:ne celeriter inareſcat:adiiciunt & betæ folia. Im/
ponit̃ & ſtrumis paniſq; uel maturis uel matureſcentibus ex aceto diſcocta.Rimis ex
aqua mulſa:& grangrenis cum punici germine.Item podagris cum polẽta:& uuluis:
& renibus:& pernionibus.ulceribus difficile cicatricẽ trahentibus.Propter diſſolutio/
nem ſtomachi.xxx.grana lentis deuorantur.In choleris quoq; & dyſenteria efficacior
eſt in tribus aquis cocta.In quo uſu melius ſemper eã torrere:aut tũdere:ut tenuiſſĩa
detur uel per ſe uel cũ cotoneo malo aut piris aut myrto aut intubo erratico aut beta
nigra aut plantagine.Pulmoni eſt inutilis:& capitis dolori:neruoſiſq; omnibus : et
felli:nec ſomno facilis. Ad puſtulas utilis:ignique ſacro & mammis in aqua marina
decocta.In aceto autem duricias & ſtrumas diſcutit.Stomachi quidẽ cauſa polentæ
modo potionibus inſpergitur.Quæ ſunt ambuſta aqua ſemicocta curat.Poſtea trita
& per cribrum effuſo furfure:mox procedente curatione addito melle.Ex poſca coqt̃
ad guttura. Eſt & paluſtris lens & per ſe naſcẽs in aqua non fluente refrigeratoriæ
naturæ.Propter quod collectionibus illinit̃:& maxime podagris:& per ſe et cum po/
lenta.glutinat et interanea procidentia.Eſt ſilueſtris et eleliſphacos dicta a græcis :ab
aliis phacos.Ea eſt ſatiua lẽte leuior:& folio minore atq; ſicciore:& odoratiore. Eſt &
alterũ genus eius ſilueſtris:odore graui.hæc mitior.Folia habet cotonei mali effigie:
ſed minora et candida:quæ cum ramis decoquunt̃.Menſes cit:et urinas:et paſtinacæ
marinæ ictus ſanat.Torporẽ aũt obducit percuſſo loco.Bibitur cum abſinthio ad dy/
ſenteriam.Cum uino eadem cõmorantes mẽſes trahit.Abundãtes ſiſtit decocto eius
poto.Per ſe impoſita herba:uulnerum ſanguinẽ cohibet.Sanat et ſerpentiũ morſus.
Et ſi in uino decoquat̃ pruritus teſtiũ ſedat.Noſtri qui nũc ſunt herbarii eleliſphacõ
græce:latine ſaluiam uocant mente ſimilem canam odoratam.partus emortuos ea
appoſita extrahunt. item uermes auriũ ulcerumque.Cicer et ſilueſtre eſt:foliis ſatiuo
ſimile:odore graui. Sed ſi largius ſumatur:aluus ſoluitur:et inflatio contrahitur:et
tormina.Toſtũ ſalubrius habet̃.Cicercula etiam nunc magis in aluo proficit. Farina
utriuſque ulcera manantia capitis ſanat:efficacius ſilueſtris. item comitiales et ioci/
nerum tumores:et ſerpentium ictus.Cit menſes et urinas:grano maxime. Emendat
et lichenas:et teſtium inflammatiões:regium morbũ:hydropicos.Lædũt omnia hæc
genera exulceratam ueſicam et renes.Grangrenis utiliora cum melle et iis:quæ cacoe/
the uocant̃.Verrucarum in omni genere prima luna ſingulis granis ſingulas tangũt.
Eaque grana in linteolo deligata abiiciũt poſt ſe:ita fugari uitium arbitrãtes. Noſtri
præcipiũt arietinum in aqua cum ſale diſcoquere:ex eo bibere cyathos binos in diffi/
cultatibus urinæ.Sic et calculos pelli:morbumque regium.eiuſdem foliis ſarmẽtiſq;
decoctis aqua q̃maxime calida morbos pedum tolli:& ipſum calidum tritũq; illitũ.
Columbini decocti aqua horrorem tertianæ et quartanæ minuere tradit̃. Nigrũ autẽ
cum gallæ dimidio tritum oculorum ulceribus ex paſſo medet̃. De eruo quædã ĩ mẽ/
tiõe eius diximus:nec potẽtiã ei minorem ueteres q̃ braſſicæ tribuere.Contra ſerpẽtiũ
ictus ex aceto ad crocodilorum: hominumque morſum. Si qs eruũ quotidie ieiunus
edat lyenem eius abſumi certiſſimi auctores affirmant.Farina eius(ut ait Varro)ma/
culas ex toto corpore emendat.Serpere uulnera non patit̃.In mammis efficaciſſimũ.
Carbũculos rũpit ex uino.Vrinæ difficultates:inflãmationẽ:uitia iocineris:tenaſmõ
quæ cibum non ſentiãt:atropha appellata:toſtum et in nucis auellanæ magnitudinẽ
melle collectum deuoratumque corrigit. Item impetigines ex aceto coctũ et quarto
die ſolutum.Panos in melle ſuppurare prohibet impoſitum.Aqua decoctum pniões

& pruritus ſanat fouendo. Quin et uniuerſo corpori:ſi quis quotidie ieiunus biberit:
meliorē fieri colorē exiſtimāt. Cibis idē hominis alienum. Vomitiōes mouet. Aluum
turbat. Capiti & ſtomacho oneroſū. Genua quoq; degrauat. Sed madefactū pluribus
diebus miteſcit. Bubus iumentiſque utiliſſimum. Siliquæ eius uirides:priuſq̄ indu-
reſcāt:cum ſuo caule foliiſque cōtritæ capillos nigro colore inficiunt. Lupini quoq;
ſiluestres ſunt omnimodo minores ſatiuis:præterq̄ amaritudine. Ex omnibus quæ
eduntur:ſicco nulli minus pōderis eſt:nec plus utilitatis. Miteſcunt cinere aut aqua
calida. Diſcolorē hominem frequētiores in cibo exhilarāt. Amari cōtra aſpidas ualēt.
Vlcera atra aridi decorticatique triti ſuppoſito linteolo ad uiuum corpus redigunt.
Strumas parotidas in aceto cocti diſcutiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere
uel in febri dat' ad uētris animalia pellenda minoribus. xxx. annoꝝ. Pueris uero etiam
īpoſiti in uentrē ieiunis proſunt. Et alio genere toſti: & in defruto poti uel ex melle
ſumpti. Iidem auiditatē cibi faciūt. faſtidium detrahunt. Farina eorum aceto ſubacta
papulas prurituſque in balneis illita cohibet:& per ſe ſiccat ulcera. Liuores emēdat.
Inflammatiōes cum polenta ſedat. Silueſtrium efficacior uis eſt contra coxendicū et
lumboꝝ debilitatem. Ex iiſdem decocta lentigines & fouentium cutem corrigunt. Si
uero ad mellis craſſitudinē decoquant' ſatiui:uitiligīes nigras & lepras emendāt. Sa-
tiui quoque rumpunt carbunculos īpoſiti:panos & ſtrumas minuunt:aut maturāt:
Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorē reddunt. Si uero cæleſti aqua decoquāt':
ſuccus ille ſmegma fit:quo ſolēt fouere grangrenas:eruptiōes pituitæ:ulcera manātia
utiliſſimum. Expedit ad lyenē bibere:& cum melle menſtruis hærentibus. Lyeni cru-
di cum fico ſicca triti ex aceto īponunt'. Radix quoque in aqua decocta:urinas pellit.
Medent' pectori cum chameleone herba decocti:aqua in potum collata. Sanant &
ſcabiē quadrupedū omnium ī amurca decocti:uel nitro eo liquore poſtea mixto. Fu-
mus crematorum culices necat. Irionē inter fruges ſeſamæ ſimilem eſſe diximus:& a
græcis eryſimon uocari. Galli uelaꝝ appellāt. Eſt autē fruticoſum:foliis erucæ āguſti-
oribus paulo:ſeīe naſturtii. Vtiliſſimum tuſſientibus cum melle:& in thoracis puru-
lentis excreationibus. Datur & regio morbo:et lumboꝝ uitiis pleureticis torminibus
celiacis. Illinit' uero parotidum & carcinomatum malis. Teſtium ardoribus ex aqua:
alias cum melle. Infantibus quoque utiliſſimum. Item ſedis uitiis & articulariis mor-
bis cum melle et fico. Contra uenena etiam efficax potu. Medet' et ſuſpirioſis. Item
fiſtulis cum axungia ueteri ne intus addatur. Orminum ſemine(ut diximus)cymino
ſimile eſt:cætero porro dodrantali altitudine. Duoꝝ generꝝ:alteri ſemen nigrius et
oblongum. Hoc ad uenerē ſtimulandā:et ad oculoꝝ argema et albugines. Alteri can-
didius ſemen et rotundius. Vtroque tuſo extrahunt' aculei ex corpore per ſe illitum
ex aqua. Folia ex aceto īpoſita panos per ſe uel cum melle diſcutiunt. Item furuncu-
los:priusq̄ capita faciant:ōeſque acrimonias. Quī et ipſæ frugū peſtes ī aliquo ſunt
uſu. Infœlix dictum eſt a Virgilio lolium. hoc tamen mollitum ex aceto coctum īpo-
ſitumq; ſanat īpetigines:celerius quo ſæpius mutatum eſt. Medet' et podagris:aliiſq;
doloribus cū oximelite. Curatio hæc a cæteris differt. aceti ſextario uno dilui:mellis
uncias duas iuſtū eſt. ita tempatis ſextariis tribus decocta farina lolii ſextariis duobus
uſque ad craſſitudinem:calidumque ipſum īponi dolentibus membris. Eadem faria
extrahit oſſa fracta. Miliaria appellatur herba quæ necat milium. Hæc trita et cornu
cum uino infuſa:podagras iumentoꝝ dicit' ſanare. Bromos ſemen eſt ſpicā ferentis
herbæ:naſcit' inter uitia ſegetis auenæ græce genere et folio et ſtipula triticum imitat'.
In cacuminibus depēdentes paruulas ueluti lobas habet. Semen utile ad cataplaſma-
ta atq; hordeum et ſimilia. Prodeſt tuſſientibus ſuccus. Orobanchen appellauimus
necantem eruum et legumina. Alii cynomorion eam appellant a ſimilitudine canini
genitalis:cuius cauliculus eſt ſine foliis pinguis:rubens. Eſtur et per ſe et in patinis:
cum tenera eſt decocta. Et leguminibus innaſcuntur beſtiolæ uenenatæ:quæ manus

pungunt:& periculũ uitæ afferunt. Solifugarum generis. Aduerſus has omnia eadẽ medentur:quæ cõtra araneos:& phalangia demonſtrantur. Et frugum quidẽ hæc ſiit in uſu medico. Ex iiſdẽ fiunt & potus:zythum in ægypto:celia & cerea in hiſpania: ceruiſia & plura genera ĩ gallia:aliiſque prouinciis. quorum omnium ſpuma cutem fœminarum in facie nutrit. Nã ꝙ ad potum ipſum attinet:præſtat ad uini tranſire mentionẽ:atque a uite ordiri medicinas arboꝝ.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVSTERTIVS. PROHOEMIVM.

PERACTA CEREALIVM IN MEDENdo quoque natura eſt. Omniumq; ciborum aut florũ odorumque gratia proueniunt ſupina tellure:non ceſſit his pomona: parteſque medicas pendentibus quoq; dedit:non cõtenta ꝑtegere: arborumq; alere umbra quæ diximus:imo uelut ĩdignata plus auxilii ineſſe iis: quæ longius a cælo abeſſent:quæq; poſtea cepiſſent. Primum enĩ homini cibum fuiſſe inde:& ſic inductos cælum ſpectare:paſciq; & nũc ex ſe poſſe ſine frugibus. Ergo hercule artes in primis dedit uitibus:nõ cõtenta delicias etiam & odores atq; unguenta omphacio & oenanthæ ac maſſari:quæ ſuis locis diximus:nobiliter inſtruxiſſe. Plurimũ ĩquit homini uoluptatis ex me eſt. Ego ſuccum uini:liquorẽ olei gigno. Ego palmas & poma:totq; uarietates. Neq; ut tellus omnia per labores:arãda tauris:terẽda areis: deinde ſaxis:ut quando quantoue opere cibi fiant. At ex me parata omnia:nec curuo adoranda aratro:nec cura laboranda:ſed ſeſe porrigentia ultro. & ſi pigeat attingere etiam cadentia. Certauit ipſa ſecum:pluſq; utilitatis cauſa genuit etiã:q̃ uoluptatis. Folio uitium & pampino capitis dolores:inflammationeſq; corporum mitigant cũ polẽta. Folia per ſe ardores ſtomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei articularios morbos. Pampini triti & impoſiti tumorem omnem ſiccant. Succus eorum dyſentericis infuſus medetur. Lachryma uitium:quæ ueluti gũmi eſt:lepras:& lichenas & pſoras nitro ante præparatas ſanat. Eadem cum oleo ſæpius pilis illitis pſilothri effectum habet maximeq; aqua quam uirides accenſæ uites exudant:qua & uerrucæ tolluntur. Pampini ſanguinem excreãtibus:& mulierum a conceptu defectiõi diluti potu proſunt. Cortex uitium & folia arida uulnerum ſanguinem ſiſtunt: ipſumque uulnus conglutinant. Vitis albæ uiridis tuſæ ſucco & thure impetigines tollũtur. Cinis ſarmentorum uitiumque & uinaceorum condylomatis et ſedis uitiis medetur ex aceto. Item luxatis: et ambuſtis:et lyenis tumori cum roſaceo et ruta et aceto. Item igni ſacro ex uino citra oleum aſpergitur:et intertrigines et pilos abſumit. Dant & bibendum cinerem ſarmentorum ad lyenis remedia aceto conſperſum:ita ut uini cyathi in tepida aqua bibantur:utq; qui biberit in lyene iaceat. Clauiculæ ipſæ qbus repunt uites tritæ et ex aqua potæ ſiſtunt uomitionum conſuetudinem. Cinis uitiũ cum axungia uetere cõtra tumores proficit. Fiſtulas purgat:mox et perſanat:neruorum dolores frigore ortos contractioneſque: contuſas uero partes cum oleo:carnes excreſcentes in oſſibus cum aceto et nitro: ſcorpionum et canum plagas cum oleo. Corticis per ſe cinis combuſtus pilos reddit. Omphacium qua fieret ratiõe incipiẽtis uuæ pubertate in unguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo ptinẽtia indicabimus. Sanat ea:quæ in humido ſunt ulcera oris:tonſillarum:genitaliũ. Oculoꝝ claritati plurimũ cõfert. Scabriciæ genaꝝ ulceribuſq; ãguloꝝ:nubeculis:ulceribus

q̃cũq; in parte manãtibus. Cicatricibus marcidis. Oſſibus purulẽte limoſis. Frãgit̃ uehemẽtia eius melle aut paſſo. Prodeſt dyſẽtericis: ſãguinẽ excreãtibus: ãginis. Omphacio cohæret oenãthe: quã uites ſilueſtres ferunt: dicta a nobis in unguẽti ratiõe. Laudatiſſĩa in ſyria: maxĩe circa anthiochiæ et laodiceæ mõtes. Et ex alba uite: refrigerat: aſtringit: uulneribus inſpergitur: ſtomacho illinitur: utilis urinæ: iocineri. Capitis doloribus: dyſentericis: cœliacis: cholericis. contra faſtidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiões. efficaciſſima ad uitia quæ ſunt in humidis. Ideoq; & oris ulceribus: & uerẽdis: ac ſedi. Cum melle et croco aluum ſiſtit. Genarũ ſcabiẽ emẽdat: oculoꝝq; lachrymatiões. Ex uino ſtomachi diſſolutionẽ. Ex aqua frigida pota: ſãguinis excreatiões. Cinis eius ad collyria & ad ulcera purganda & paronychia: et pterygia probat̃. Vritur in furno donec̃ panis percoquatur. Maſſaris odoribus tantum gignit̃ omnia quæ auiditas humani ingenii nobilitauit: rapere feſtinando.

DE Medicinis uuarum recentium: et ſarmentis uuaꝝ: & uinaceis: et de uua theriace: et de uua paſſa: & aſtaphide: & aſtaphiſagria: pituitaria: & labruſca: & de uite alba et nigra: & de muſtis: et uini generibus. Capitulum. ii.

m Atureſcentium autem uuæ uehementiores nigræ: ideoque uinum ex iis minus iucundũ. ſuauiores albæ: quoniã e tralucido facilius accipitur aer. Recentes ſtomachum & ſpiritum inflant: aluumq; turbant. Itaq; in febri damnãt̃ utiq; largiores. grauedinem enim capiti: morbumq; lethargicum faciũt. Innocentiores quæ decerptæ diu pependere: qua uentilatione etiã utiles fiunt ſtomacho ægriſq;. Nã & refrigerant leniter: & faſtidium auferunt. Quæ autem in uino dulci conditæ fuere: caput tẽtant. Proximæ ſunt penſilibus in palea ſeruatæ. nam et uinaceis ſeruatæ et caput et ueſicã et ſtomachum infeſtant. Siſtunt tamen aluum: ſãguinẽ excreantibus utiliſſĩæ. Quæ uero in muſto fuere: peiorem uim etiamnum habent: q̃ quæ in uinaceis. Sapa quoq; ſtomacho inutiles facit. Saluberrimas putant medici in cæleſti aqua ſeruatas: etiã ſi minime iucundas: ſed uoluptatem earum in ſtomachi ardore ſentient: & in amaritudine iecoris felliſq; uomitiõe. In choleris hydropicis cũ ardore febrium ægrotãtibus. At in ollis ſeruatæ et os et ſtomachum et auiditatem excitant. Paulo tamẽ grauiores exiſtimantur fieri uinaceorum halitu. Vuæ florem in cibis ſi edere gallinacei: uuas nõ attingũt. Sarmenta eaꝝ in qbus acini fuere: aſtringendi uim optinent. Efficaciora ex ollis. Nuclei acinorũ eandẽ uim optinent. Hi ſunt qui in uino capitis dolorẽ faciũt. Toſti tritiq; ſtomacho utiles ſunt. Inſpergitur farina eorum polentæ modo· potionis dyſentericis: et cœliacis: et diſſolutis ſtomacho. Decocto etiam eorum fouere pſoras: et pruritum utile eſt. Vinacei per ſe minus capiti aut ueſicæ nocent q̃ nuclei. Mãmaꝝ inflationi triti cum ſale utiles. Decoctura eorũ ueteres dyſentericos et cœliacos iuuat et potione et fotu. Vua theriace de qua ſuo loco diximus: cõtra ſerpentium ictus ualet. Pampinos quoq; eius edendos cenſent. imponendoſq;: uinumq; et acetum ex iis factum auxiliarem contra eadem uim habet. Vua paſſa: quam aſtaphida uocant: ſtomachũ uentrẽ interanea tẽtaret: niſi ꝓ remedio in ipſis acinis nuclei eſſent. Iis exẽptis ueſicæ utilis habetur et tuſſi alba utilior. Vtilis et arteriæ et renibus: ſicut ex iis paſſũ priuatim e ſerpentibus. Contra emorrhoiam potens. Teſtium inflammationi cum farina cumini: aut coriandri imponuntur. Item carbunculis: articularibus morbis ſĩe nucleis tritæ cum ruta; Fouere ãte uino ulcera oportet. Sanãt epinictidas et dyſẽteriã cum ſuis nucleis: et in oleo coctæ grangrenis illinunt̃ cum cortice rhaphani et melle. Podagris et unguium mobilibus cum panace: et per ſe ad purgãdum os caputq; cum pipere cõmanducãtur. Aſtaphiſagria: ſiue aſtaphis: quã uuam taminiam aliq uocãt falſo: ſuum enĩ genus habet: cauliculis nigris rectis foliis labruſcæ: fert folliculos uerius q̃ acinos uirides ſimiles ciceri. In iis nucleum triãgulũ. Matureſcit cũ uindemia: nigreſcitque cum taminiæ rubẽtes norimus acinos. ſciamuſq; illam in apricis naſci. hãc nõ niſi in opacis. His nucleis ad purgationẽ uti nõ cenſuerim propter ancipitem

ſtrãgulationẽ:nec ad pituitam oris ſiccandam:fauces enim lædunt. Phthiriaſi caput et reliquum corpus liberant triti. Facilius admixta ſandaraca. item pruritu et pſoris. Ad dentium dolores decoquũtur ĩ aceto. Ad aurium uitia:rheumatiſmum:cicatricũ: ulcerum manãtia. Flos tritus in uino contra ſerpentes bibit᷑. Semẽ enim abdicauerim propter nimiam uim ardoris. Quidam eam pituitariam uocant:& plagis ſerpentiũ utiq; illinunt. Labruſca quoque oenanthen fert ſatis dictã:quæ a græcis ãpeloſagria appellatur:ſpiſſis & candicantibus foliis geniculata:rimoſo cortice. Fert uuas rubentes cocci modo:quæ cutem in facie mulierum purgãt:& uariis coxendicum & lũborũ uitiis tuſæ cum foliis et ſucco proſunt. Radix decocta in aqua & in uini coi cyathis duobus humorem alui ciet:ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim eſſe:quã uulgus uuam taminiam uocat. Vtrunque ea pro amuleto:& ad expiationẽ ſãguinis quoque adhibent nõ ultra garganſſatiões:& ne quid deuoret᷑:addito ſale thymo aceto mulſo. Iidẽ & purgatiõibus ancipitẽ tentant. Eſt huic ſimilis:ſed in ſalictis naſcẽs: ideo diſtinguitur nomine cum eoſdem uſus habeat & ſalicaſtrum uocat᷑. ſcabiem & pruriginẽ hominũ & q̃drupedũ aceto mulſo trita hæc efficacius tollit. Vitis alba quã græci ampeloleucen:alii ſtaphylen:alii melothrõ:alii pſilothrum:alii arceſoſtin:alii cedroſin:alii madon appellant. Huius ſarmenta lõgis & exilibus ĩternodiis gẽiculata ſcandunt. Folia pampinoſa ad magnitudinem hederæ diuiduntur ut uitium. Radix alba grandis:rhaphano ſimilis initio:ex ea caules aſparagi ſimilitudine exeunt. Hi decocti in cibo aluum & urinam ciẽt. Folia & caules exulcerãt corpus:utique ulcerum phagedenis & grangrenis tibiaꝝque tedio cũ ſale illinũtur. Semen in uua raris acinis dependet ſucco rubente poſtea croci. Nouere id qui coria perficiũt:illo enĩ utuntur. Pſoris & lepris illinitur. Lactis abũdãtiam facit coctum cum tritico potumq;. Radix numeroſis utilitatibus nobilis:contra ſerpentium ictus trita drachmis duabus bibit᷑. Vitia cutis in facie uaroſq; & lentigines & ſuggillata emendat et cicatrices. Eademq; præſtat decocta in oleo decocto:datur & in comitialibus potus. item mẽte cõmotis:et uertigine laborantibus drachmæ pondere quotidie anno toto. Et ipſa autem largior aliq̃nto purgat ſenſus. Illa uis præclara ꝙ oſſa fracta extrahit in aqua ĩpoſita bryenia. quare quidam hanc albam bryeniam uocant. Alia uero nigra efficacior in eodem uſu cum melle et thure. Suppurationes incipientes diſcutit:ueteres maturat & purgat. Cit menſes & urinam. Eligma ex ea fit ſuſpirioſis et contra lateris dolores:uulſis ruptis. Splenem ternis obolis pota. xxx. diebus conſumit. Illinitur eadẽ cum fico & pterygiis digitorum. Ex uino ſecũdas fœminarum appoſita trahit & pituitam drachma pota ĩ aqua mulſa. Succus radicis colligi debet ãte maturitatem ſeminis. Qui illitus per ſe et cum eruo lætiore quodam colore et cutis teneritate mangonizat corpora. Serpẽtes fugat. Tũdit᷑ ipſa radix cum pĩgui fico:erugatque corpus:ſi ſtatim bina ſtadia ambulent᷑:alias urit:niſi frigida ſtatim abluat᷑. Iucũdius hoc idem præſtat nigra uitis:quoniam alba pruritum affert. Eſt ergo et nigra:quã proprie etiam bryeniam uocant. alii chironiam. alii gynæcanthen aut aproniam:ſimilem priori:præterq̃ colore. Huius ſemen nigrum eſſe diximus aſparago ſimile. Diocles prætulit ueris aſparagis in cibo urinæ ciendæ:lyenique minuendo. In frutetis et harundinetis maxime naſcit᷑. Radix foris nigra:intus buxeo colore:oſſa ĩfracta efficacius extrahit q̃ ſupradicta. Cæterum eidem peculiare eſt:ꝙ iumentorum ceruicibus unice medetur. Aiunt ſiquis in uilla eã extruxerit:fugere accipitres:tutaſq; fieri aues uillaticas. Aliter eadẽ in iumento hoieq; flegma aut ſãguinem q ſcreat᷑:talo circũligata ſanat. Et hactenus de uitiũ generibus. Muſta differentias habent naturales has ꝙ ſunt cãdida aut nigra:aut inter utrunq;. alia ex aliis. ex quibus uinum fiat. alia ex quibus paſſum. curaq; differẽtias ĩnumerabiles facit. In plenum ergo hoc dixiſſe cõueniet. Muſtũ omne ſtomacho ĩutile:ueris iucundum. A balneis raptim et ſine ĩterſpiratiõe potum necat. cantharidum naturæ aduerſatur:item ſerpentibus maxime hæmorrhoiæ et ſalamandræ. Capitis dolores:et

gutturi ĩutilis. Prodeſt renibus: iocineri et interaneis ueſicæ: colleuat enĩ ea. Priuatim cõtra bupeſtrin ualet. Contra meconiũ. lactis coagulationem. Cicutã: toxica: dorycnidium ex oleo potum: redditũq; uomitiõibus. Ad omnia infirmius album: iucundius paſſi muſtũ. & ꝙ minorem capitis dolorem afferat. Vini gña differẽtiaſq; pq̃multas expoſuimus: & fere cuiuſque proprietates. neque eſt ulla pars difficilior tractatu: aut numeroſior. Quippe cum ſit tardũ dictu pluribus proſit an noceat. Præterea q̃ ãcipiti euentu potu ſtatim auxiliũ ſit aut uenenum. Etenĩ de eius natura: quæ ad remedia tantũ pertinent nunc loquimur. Vnum de dando eo uolumen Aſclepiades condidit: ab eo cognominatũ. Qui uero poſtea de uolumine illo diſſeruere: ĩnumeri. Nos iſta romana grauitate artiumque liberalium appetẽtia nõ ut medici: ſed ut iudices ſalutis humanæ diligenter diſtinguemus. De generibus ſingulis diſſerere ĩmenſum & ĩexplicabile eſt diſcordibus medicorũ ſententiis. Surrentinũ ueteres maxime probauere. Sequens ætas albanum: aut falernum. Deĩde alia alii iniquiſſĩo genere decreti: quod cuique gratiſſimum: cæteris omnibus pronunciãdo. Quin ut conſtarẽt ſẽtẽtiæ quota portio tamẽ mortalium iis generibus poſſet uti? Iã uero nec proceres uſq̃ ſinceris. Eo uenere mores: ut nomina cellaꝝ modo ueneãt: ſtatĩq; in lacubus uĩdemiæ adulterent̃. Ergo hercle mirũ dictu innocẽtius iã eſt: quodcunq; et ignobilius. Hæc tamen facere conſtãtiſſime uident̃ ſententiæ uictoriã: quoꝝ mentionẽ fecimus: ſiquis hoc quoque diſcrimẽ exigat. Falernum nec in nouitate nec in nimia uetuſtate corpori ſalubre eſt. Media eius ætas a quintodecimo ãno incipit. Hoc nõ rigido potu ſtomacho utile: nõ item in calido. Et in diutina tuſſi ſorbetur merum utiliter a ieiunis: item in q̃rtanis. Nullo æque uenæ excitãtur. aluum ſiſtit. corpus alit. Creditum eſt obſcuritatẽ uiſus facere. nec prodeſſe neruis: aut ueſicæ. Albana neruis utiliora. Stomacho minus quæ ſũt dulcia uel auſtera. Falerna utiliora. Concoctionẽ minus adiuuãt. Stomachũ modice implẽt. At ſurrẽtina nullo modo: nec caput tentãt: ſtomachi & inteſtinorũ rheumatiſmos cohibẽt. Cecubum iã nõ gignitur. At quæ ſuperſunt ſetina cibos concoqui cogunt. Viriũ plus ſurrentino: auſteritatis albano: uehementiæ minus falerno. Ab iis ſtatana nõ lõgo interuallo abfuerũt. Aluo citæ ſigninum maxĩe cõducere indubitatũ eſt: reliqua in cõmune dicẽtur. Vino alũtur uires: ſãguis: coloſq; hominũ. Hoc quoq; diſtat orbis medius & mitior plaga a circuniectis: quantum illis feritas facit roboris: tãtum nobis hic ſuccus. Lactis potus oſſa alit. Frugum neruos. Aquæ carnes: ideo minus ruboris eſt in corporibus illis: et minus roboris: cõtraque labores patientiæ. Vino modico nerui iuuãtur: copioſiore læduntur. ſic & oculi. Stomachus recreatur. Appetẽtia ciborum inuitatur. Triſtitiæ cura hebetatur. Vrina & algor expellitur. Somnus conciliatur. Præterea uomitionem ſiſtit. Collectiones extra lanis humidis impoſitis mitigat. Aſclepiades utilitatem uini æquari uix deorum potẽtia poſſe pronuntiauit. Vetus copioſiore aqua miſcetur. Magis nouũ urinã expellit: minus ſiti reſiſtit. Dulce minus inebriat: ſed ſtomacho innatat. Auſterum facilius cõcoquitur. Leuiſſimum eſt: quod celerrime inueteratur. Minus infeſtat neruos quod uetuſtate dulceſcit. Stomacho minus utile eſt pĩgue nigrum: ſed corpora magis alit. Tenue & auſteꝝ minus alit: magis ſtomachum nutrit. Celerius per urinam tranſit: tantoq; magis capita tentat. Hoc & in omni alio ſucco ſemel dictum ſit. Vinum ſi ſit fumo inueteratum inſaluberrimum eſt. Mãgones iſta in apothecis excogitauere. Iã & patreſfamilias ætatẽ ademere iis: quæ per ſe cariem traxere. quo certe uocabulo ſatis conſilii dedere priſci: quoniam & in materiis cariem fumus erodit. At nos e diuerſo fumi amaritudine uetuſtatem indui perſuaſum habemus. Quæ ſunt admodum exalbida hæc uetuſtate ĩſalubria fiunt. Quo generoſius uinum eſt: hoc magis uetuſtate craſſeſcit: & in amaritudinem corpori minime utilem coit. Condire eo aliud minus annoſum inſalubre eſt. Sua cuiq; uino ſaliua innocentiſſima. Sua cuiq; ætas gratiſſima: hoc eſt media. Corpus augere uolentibus: aut mollire aluum: conducit inter cibos bibere. Contra

minuentibus:aluumque cohibentibus ſitire in edendo.poſtea parum bibere. Vinum
ieiunos bibere nouitio inuento inutiliſſimum eſt. Curas uigoremq; animi impedit ad
procinctum tendentibus. Somno uero accōmodatū ac ſecuritatibus. Iāq; dudum hoc
fuit:quod homerica illa Helena āte cibum miniſtrauit. Sic quoq; ī prouerbiū ceſſit:
Sapientiam uino obumbrari. Vinoſos dicimus homines:ꝙ ſoli animalium nō ſitiē-
tes bibimus. Aquæ potum interponere utiliſſimū. Itemq; iugi ſuperbibere ebrietati:
quam qdem frigidæ potus extēplo diſcutit. Meracis potionibus per.xx.dies āte canis
ortū totidēq; poſtea ſuadet Heſiodus uti. Merum quidē remedio eſt contra cicutas:
coriandrū:aconita:uiſcum:meconium:argentū uiuum:apes:ueſpas:crabrones:pha-
langia:ſerpentum ſcorpionumque ictus:contraq; omnia quæ refrigerando nocent.
Priuatī cōtra hemorrhoidas:preſteras:fungos.item contra inflāmationes:roſioneſq;
præcordioꝝ:& quorum ſtomachus in uomitiōes effunditur. Et ſi uenter aut īteranea
rheumatiſmū ſentiant. Dyſentericis:ſudatoribus:in lōga tuſſi:in epiphoris meracū.
At uero cardiacis in māma leua merum in ſpungia īponi prodeſt. Ad omnia autem
maxime album inueteraſcens. Vtiliter etiā fouetur uino calido uirilitas iumētis:quo
etiā infuſo cornu laſſitudinē auferri aiūt. Simias quadrupedeſque quibus digiti ſūt:
negāt creſcere aſſuetas meri potu. Nūc circa ægritudines ſermo de uinis erit. Saluber-
rimum liberaliter genitis campaniæ quodcūq; tenuiſſimum. Vulgo uero quod quēq;
maxime iuuerit:ualidum. Vtiliſſimum omnibus ſacco uiribus fractis. Meminerimus
ſuccum eſſe:qui feruēdo uires e muſto ſibi fecerit. Miſceri plura genera ōibus inutile.
Saluberrimum cui nihil in muſto additum eſt.meliuſque ſi in uaſis pix affuit. Mar-
more enī & gypſo aut calce cōdita quis nō etiā ualidus expauerit᷑ In primis igr̄ uinū
marina aqua factū inutile eſt ſtomacho:neruis:ueſicæ. Reſina condita frigidis ſtoma
chis utilia exiſtimantur. Nō expedire uomitionibus:ſicut neque muſtū:neque ſapa:
neque paſſum. Nouitiū reſinatum nulli conducit. Capitis dolorem & uertigīes facit:
ab hoc dicta crapula eſt. Tuſſiētibus:& in rheumatiſmo nominata proſunt.item cœ-
liacis:& dyſētericis:mulieꝝ menſibus. In hoc genere rubrū nigrumue magis cōſtrīgit:
magiſque calefacit. Innocentius pice ſola cōditum. Sed & picem meminiſſe debemus
nō aliud eſſe q̄ cōbuſtæ reſinæ fluxum. Hoc genus uini calefacit:concoquit:purgat:
pectori uētri utile. Item uuluaꝝ dolori ſi ſine febre ſit.ueteri rheumatiſmo:exulcera-
tiōi:ruptis cōuulſis:uomicis:neruoꝝ īfirmitati:īflatiōibus:tuſſi:āhelatiōibus:luxatis
in ſuccida lana impoſitum. Ad omnia hæc utilius id quod ſpōte naturæ ſuæ piceum
recipit:picatumque appellat᷑.heleniatro quoque tamen nimio caput tētari cōueniet.
Quod ad febrium ualitudīes attinet:certū eſt nō dādum in febre:niſi ueteribus ægris
uinum:nec niſi declināte morbo. In acutis uero periculis nullis niſi qui māifeſtas re-
miſſiōes habeāt:& has noctu potius. Dimidia enim pars periculi eſt noctu:hoc ē ſpe
ſomni bibentibus:nec a partu abortuue:nec a libidine ægrotātibus:nec in capitis do-
loribus:nec quorum acceſſiōes cum frigore extremitatū fiant:nec in febri tuſſiētibus:
nec in tremore neruoꝝque doloribus:uel faucium:aut ſi uis morbi circa illa ītelligat᷑:
nec in duricia præcordioꝝ:uenaꝝ uehemētia:neq; in opiſthotonio:tetano:& ſinguelti-
entibus:nec ſi cum febre dyſpnoea ſit. Minime uero oculis rigentibus:& genis ſtanti-
bus:aut defectis:grauibuſq;:nec quoꝝ cōniuentium perlucebunt oculi:neu palpebris
nō coeuntibus. Vel ſi dormiētibus hoc idem eueniet. Aut ſi cruore ſuffundunt᷑ oculi:
uel ſi lachrymæ in oculis erunt. Minime līgua fungoſa:nec graui:et ſubinde īpfecta
loquentibus:nec ſi urina difficile reddetur. Neq; expaueſcentibus repente. Nec ſpaſti-
cis:aut rurſus torpentibus:nec ſi per ſomnos genitura effundet᷑. Cardiacorum morbo
unicam ſpem hāc in uino eſſe certum eſt. Sed id dādum quidam nō niſi in acceſſiōe
cēſent:alii in remiſſiōe. Illi ut ſudorem coerceāt. Hi qa tutius putāt minuēte ſe mor-
bo:quam plurium ſententiam eſſe uideo. Dari utiq; nō niſi in cibo debet.nec a ſōno:
nec præcedente alio potu:hoc eſt utiq; ſitienti:nec niſi in deſperatiōe ſumma:& uiro

facilius q̃ fœminæ:ſeni q̃ iuueni:iuueni q̃ puero:hyeme q̃ æſtate:aſſuetis potius q̃
expertibus. Modus dandi pro uehemētia uini:item mixtura. Atq; uulgo ſatis putant
unum uini cyathum duobus aquæ miſceri. Si diſſolutio ſit ſtomachi dandum:& ſi
cibus nō deſcēdat. Inter uini genera quæ fingi docuimus:nec fieri iā arbitror:eſt ſup-
uacaneus eorum uſus:cum ipſis rebus ex quibus fingitur doceamus uti:& alias modū
exceſſerat medicoꝝ in his oſtentatio:ueluti in apiis uinum utile eſſe ab armorū equi-
tatuſue laſſitudine præcipiētiū:atq; ut reliqua omittamus:etiā ī iunipero. Et ſi quis
ſatius cenſeat abſinthite uino utendum potius q̃ abſinthio ipſo. in reliquis omittat̄.
Et palmeū capiti noxium uētriq; tātum molliendo & ſanguinē excreantibus nō inu-
tile. Fictitiū nō poteſt uideri:quod bieon appellauimus:cū ſit ī eo ſola pro arte feſti-
natio. Prodeſt ſtomacho diſſoluto:aut cibos nō perficiēte:pregnantibus:defectis:pa-
ralyticis:tremulis:uertigini:torminibus:iſchiadicis. In peſtilētia quoq; ac pegrinatio-
nibus uim magnā auxiliādi habere dicitur. Vini etiā uitiū trāſit in remedia. Aceto
ſumma uis eſt in refrigerando:non tamē minor in diſcutiendo. Ita fit ut infuſo terræ
ſpumet. Dictū eſt ſæpius:diceturq; quotiēs cum aliis proſit. Per ſe hauſtum faſtidia
diſcutit. Sīgultus cohibet. Sternutamenta olfactu. Vī in balneis æſtus arcet:ſi cōtine-
atur ore. Quin & cū aqua bibitur. Multorum ſtomacho utiliter gargariſſat̄. Cū eadē
conualeſcētium:& a ſolis ardoribus. Oculis quoque illo modo ſaluberrimū. Plurimū
fotu medetur poſt uredines. Item lepris:furfuribus:ulceribus manantibus:canis mor-
ſibus:ſcorpionum ictibus:ſcolopendrarum:muriſaraneiq;. Contra omniū aculeatoꝝ
uenena & pruritus. item cōtra multipedum morſum. Calidum in ſpungia appoſitū:
aut adiecto ſulphuris ſextante ſextariis tribus aceti aut hyſſopi faſciculo medet̄ ſedis
uitiis. in ſāguinis fluxione poſt exciſos calculos et omnes alias roſiones foris ī ſpūgias
īpoſitum:intus potus cyathis binis q̃ acerrime. Cōglobatum utiq; ſanguinē diſcutit.
Contra lichenas & bibitur & īponitur. Siſtit aluos:& rheumatiſmos īteraneoꝝ īfuſū.
item procidentia ſedis:uuluæque. Tuſſim ueterē inhibet:& gutturis rheumatiſmos:
orthopnœā:dentium labefactionem. Veſicæ nocet:neruoꝝ infirmitatibus. Neſciere
medici quātum contra aſpidas polleret. Nuper ab aſpide calcata percuſſus utrē aceti
ferens:quotiēs depoſuiſſet ſentiebat ictum:alias illæſo ſimilis. Intellectum ibi reme-
dium eſt:potuque ſuccurſum. Neque altero os colluunt uenena exugentes. In totum
uomitrix uis hæc non ciborum modo eſt:uerum & reꝝ plurimaꝝ. Saxa rūpit infuſū:
quæ non ruperit ignis antecedens. Cibos quidem & ſapores non alius magis ſuccus
commendat: aut excitat. In quo uſu mitigatur toſto pane aut uino. Vel accēdit̄ pipe
ac laſare. utique ſale compeſcitur. Non eſt prætereundum in eo exemplum ingens.
Siquidē. M. Agrippa ſupremis ſuis annis cōflictatus graui morbo pedum cum dolorē
eum perpeti nequiret:unius medicorum portentoſa ſciētia ignorante diuo auguſto:
tanti putauit uſu pedum ſenſuq; omni carere:dummō & dolore illo careret:demerſis
in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi euaſit.

¶ DE Aceto ſcyllino:& oxymelle:& ſapa:& fæce uini:aceti:& ſapæ. ¶ Cap. iii.

ACetum ſcyllinum inueteratum magis probatur. Prodeſtq; ſup ea quæ diximus:
aceſcentibus cibis. guſtatum enim diſcutit pœnā eam:& iis qui ieiuni uomūt.
Callum enim faucium facit:ac ſtomachi:odorem oris tollit:gingiuas adſtrīgit:dētes
firmat:colorem meliorem præſtat. Tarditatem quoq; aurium gargariſſatiōe purgat:
& tranſitum auditus aperit. Oculorum aciem obiter exacuit:comitialibus:melācholi-
cis:uertiginoſis:uuluaꝝ ſtrangulationibus:percuſſis:aut præcipitatis. Et ob id ſāguīe
conglobato. Neruis infirmis:renum uitiis perq̃utile. Cauendum exulceratis. Oxymel
antiq(ut Dieuces tradit)hoc mō tempabant. Mellis heminas. x. aceti ueteris heminas
qnq;:ſalis marini pondo:thymbræ quadrantem:aquæ marinæ ſextarios. v. pariter co-
quebant decies deferueſcente cortina:atq; diffundebāt:inueterabantq;. Suſtulit totū
id Aſclepiades:coarguitq;. Nam etiam in febribus dabant. Profuiſſe tamen fatentur

contra ſerpentes:quos ſepas uocant:& contra meconium:ac uiſcum:& āginas calidū gargariſſatum:& auribus:& oris:gutturiſque deſideriis.quæ nunc omnia oxyhalme cōtigūt.id ſale & aceto recēte efficacius eſt. Vino cognata res ſapa eſt:muſto decocto: donec tertia pars ſuperſit.Ex albo hoc melius. Vſus cōtra cātharidas:bupreſti:pinoꝝ erucas:quas pityocampas uocāt.ſalamandras:& cōtra mordētia uenenata. Secundas partuſq; mortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor eſt:uenenū eſſe ſiquis ieiunus a balneis id bibat.Cōſequēs horum eſt fæx uini:ſui cuiuſq; generis.Ergo uini fæci tāta uis eſt:ut deſcēdentes in cupas enecet.Experimentū dimiſſa præbet lucerna q̄diu extinguatur deſcenſiōis periculū denuntiās.Illota miſcetur medicamenti.Cum iridis uero pari pōdere eruptiōibus pituitæ illinitur. Et ſicca uel madida cōtra phalāgias:& teſtium:māmarūq; īflāmatiōes:uel ī q̄cūq; parte corporis.itē cum hordeacea farina & thuris polline in uino decocta crematur:& ſiccatur.Indeq; experimentū eſt legitimæ coctæ:ut refrigerata linguā tactu uideatur urere.Celerrime exanimatur non incluſo condita.Crematio ei multum uirium adiicit. Vtiliſſima eſt ad compeſcendas lichenas:furfureſq; cum fico decocta.Sic & lepris & ulceribus manantibus imponit͛. Fungoꝝ naturæ contraria eſt pota:ſed magis cruda.Oculorum medicamētis cocta & lota miſcetur.Medetur illita & teſtibus et genitalibus.In uino autem aduerſus ſtrangurias bibitur. Cum expirauerit quoq; lauandis corporibus & ueſtibus utilis:tuncq; uſum acaciæ hēt.Fæx aceti pro materia acrior ſit neceſſe eſt:multoq; magis exulceret. Reſiſtit ſuppurationū incremētis:ſtomachum:interanea:uentrē illita adiuuat.Siſtit earum partium rheumatiſmos:et mulierum menſes.Panos diſcutit nondum exulceratos:et āginas.Sacros ignes cum cæra. Māmas lactis ſui impatiētes eadem extīguit. Vngues ſcabros aufert.E ſerpentibus contra ceraſtas ualidiſſima cum polenta.Cum melanthio autē contra crocodili morſus:& canis.Et hæc cremata ampliat uires.Tunc addito lentiſcino oleo illita una nocte ruffat capillum.Eadem ex aqua in liteolo appoſita:uuluas purgat.Sapæ fæce ambuſta ſanātur.Melius addita lanugine arūdinis. Eadem quoq; fæce decocta potaq; tuſſes ueteres. Decoquitur in patinis cum ſale et adipe:ad tumorem quoq; maxillarum & ceruicum.

¶ DE Oleis et foliis oleæ & flore et cinere:et de oliua alba et nigra:et de amurca.
¶ Capitulum quartum.

OLearum proxima auctoritas intelligitur.Folia earum uehementiſſime aſtrīgūt: purgant:ſiſtunt.itaque manducata īpoſita ulceribus medentur:& capitis doloribus illita cum oleo.Decoctum eorum cum melle iis quæ medici uſſerint.Gingiuaꝝ inflammationibus:paronychiis ſordidiſq; ulceribus excreſcentibus. Cum melle ꝓfluuium ſāguinis e neruoſis partibus cohibet.Succus eoꝝ carbunculantibus circa oculos ulceribus excreſcentibus:et puſtulis:ꝓcidentiq; pupillæ efficax.quapropter ī collyria additur.Nam et ueteres lachrymationes ſanat:et genarum eroſiones.Exprimitur aūt ſuccus tuſis:affuſo uino ex aqua cæleſti.Siccatuſque in paſtillos digeritur.Siſtit mēſes in lana admotus uuluæ. Vtilis et ſaniem emanātibus.item cōdylomatis.ignibus ſacris:quæq; ſerpunt ulcera.epinyctidi. Eoſdem et flos earum habet effectus. Vrunt͛ cauliculi floreſcentes ut ſpodii uicem cinis præſtet.Vinoq; infuſo iterum urit͛. Suppurationes et panos illinunt cinere eo:uel foliis tuſis cum melle. Oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accenſi diſtillans ſanat lichenas:furfures:manantia ulcera. Nam lachrymam:quæ ex arbore ipſa diſtillat æthiopicæ maxime oleæ:mirari ſatis non eſt.Reperti ſunt qui dentium dolores illinendos cenſerent:cōtra uenenum eſſe prædicantes:atq; etiam in oleaſtro quærendam. E radice oleæ q̄ tenerrime cortex deraſus:in melle crebro guſtatu medetur ſanguinem reiicientibus:et ſuppurata tuſſiētibus. Ipſius oleæ cinis cum axungia tumores ſanat:extrahitq; fiſtulis uitia:et ipſas ſanat. Oliuæ albæ ſtomacho utiliores:uentri minus.Præclarum habēt anteq̄ cōdiant͛ uſum:recentes per ſe cibi modo deuoratæ.Medentur enī harenoſæ urinæ:itē dētibus:

aut attritis:aut conuulſis. Nigra oliua ſtomacho inutilior:uentri facilior:capiti et oculis non conuenit. Vtraque ambuſtis prodeſt trita & illita. Sed nigra cõmãducať: & protinus ex ore impoſita puſtulas gigni prohibet. Colymbades ſordida ulcera purgãt. Inutiles difficultatibus urinæ. De amurca poteramus uideri ſatis dixiſſe Catonẽ ſecuti:ſed reddenda medicinæ quoq; ratio eſt. Gingiuis & oris ulceribus:dentiũ ſtabilitati efficaciſſime ſubuenit. Item ignibus ſacris infuſa:& iis quæ ſerpunt. ꝑnionibus nigræ oliuæ amurca utilior:item infantibus fouendis. Albæ uero mulierum uuluæ in lana admouetur. Multo autem omnis amurca decocta efficacior. Coqť ĩ cupreo uaſe ad craſſitudinẽ mellis. Vſus eius cũ aceto:aut uino uetere:aut mulſo:ut quæq; cauſa exigat:in curatione oris:dentium:aurium:ulcerum manantiũ:genitalium:rhagadũ. Vulneribus in linteolis imponitur:luxatis in lana. Ingens hic uſus:utique inueterato medicamento. Tale enim fiſtulas ſanat. Infundiť ſedis genitaliũ:uuluæ exulceratiõi. Illinitur uero podagris incipientibus:item articularibus morbis. Si uero cũ omphacio recoquatur ad mellis craſſitudinem:caſuros dentes extrahit. item iumentoꝝ ſcabiem cum decocto lupino et chamæleonthæ herba mire ſanat. Cruda amurca podagras foueri utiliſſimũ.

❡DE Foliis oleaſtri & oenanthino oleo:& coccino:& amygdalino:& laurino:& myrteo chamemyrſino:& cupreſſino:& citreo:& caryino. ❡Ca. v.

OLeaſtri foliorum eadem natura. Spodiumq; e cauliculis uehementius inhibet rheumatiſmos. Sedat inflammatiões oculorum. Purgat ulcera. alienata explet. excreſcentia leniter erodit. Siccat:& ad cicatricem perducit. cætera et in oleis. In hoc autem peculiare:ꝙ folia decoquuntur ex melle:danturq; coclearibus contra ſãguinis excreationes. Oleum tamen acrius atq; efficacius. & os quoq; colluitur illo. Ad dẽtiũ infirmitatem imponuntur folia:& paronychiis:& carbunculis:& contra omnem collectionem cũ uino. Iis uero quæ purgãda ſint:cũ melle. Miſcẽť oculoꝝ medicamẽtis: & coctum foliorum:& ſuccus oleaſtri. Vtiliter etiã auribus inſtillatur cum melle:uel ſi pus effluat. Flore oleaſtri condylomata illinuntur et epinyctides. Item cum farina hordeacea uẽter. In rheumatiſmo cũ oleo. Capitis doloribus. Cutẽ ĩ capite ab oſſibus recedentem cauliculi decocti et cum melle impoſiti comprimunt. Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. Toſti autem et cum melle triti nomas repurgant. Carbunculos rumpũt. Olei naturam cauſaſq; abunde diximus. Ad medicinam ex olei generibus hæc pertinent. Vtiliſſimũ eſt omphacinum:proxĩe uiride. Præterea q̃ maxĩe recens: niſi cum uetuſtiſſimum quæritur:tenue:odoratum. quodq; non mordeat:e diuerſo q̃ in cibos eligitur. Omphacium prodeſt gingiuis. Si cõtineať in ore:dolorem dentium cuſtodit magis q̃ aliud. Sudores cohibet. Oenãthino idem eſt effectus: qui roſaceo. Omni autem oleo mollitur corpus:uigorem et robur accipit. Stomacho cõtrarium. Auget ulcerum ĩcrementa. Fauces exaſperat. Et uenena omnia cohibet:hebetatq;. Præcipue pſimythii et gypſi ĩ aqua mulſa. Aut ficorum ſiccarum decoctũ potũ contra meconium. Ex aqua cõtra cãtaridas bupreſtin ſalamandras pityocampas. Per ſe lotum:redditumq; uomitionibus. Cõtra omnia ſupradicta laudatiſſimum:et laſſitudinum perfrictionumq; refectio eſt. Tormina calidum potum cyathis. vi. magiſq; ruta ſimul decocta pellit. item uẽtris animalia. Soluit aluũ heminæ mẽſura cũ uino et calida aqua potum:aut ptiſanæ ſucco. Vulnerariis emplaſtris utile. Faciẽ purgat. Bubus infuſũ per nares donec ructẽt:ĩflationẽ ſedat. Vetus autẽ magis excalfacit corpora:magiſq; diſcutit ſudores. Duricias magis diffundit. Lethargicis magis auxiliare et ĩclinato morbo. Oculorũ claritati cõfert aliquid cum pari portione mellis:ac opii. Capitis doloribus remedium eſt:item ardoribus in febri cũ aqua. Et ſi uetuſti non ſit occaſio:decoquiť ut uetuſtatẽ repræſẽtet. Oleum coccinũ bibitur ad purgatiões uentris cũ pari caldæ mẽſura. Priuatĩ dicitur purgare præcordia. Prodeſt et articulorum morbis:duritiis omnibus:uuluis:auribus:ambuſtis. Cum cinere uero muricum ſedis ĩflãmationibus:itẽ pſoræ. Colorẽ cutis cõmẽdat:capillũq; fertili natura euocat. Semẽ

ex quo fit:nulla animans attingit.Ellychnia ex uua fiunt claritatis præcipuæ.Ex oleo lumen obſcurum propter nimiā pīguitudinē.Folia igni ſacro illinūtur ex aceto.Per ſe autē recētia māmis:et epiphoris.Eadem decocta in uino īflāmatiōibus cū polenta et croco.Per ſe autem triduo impoſita faciem purgāt.Oleum amygdalinum purgat.mollit corpora.cutē erugat.nitorem cōmēdat.uaros cum melle tollit a facie. Prodeſt et auribus cum roſaceo et melle et mali punici germine decoctum. Vermiculoſque in his necat:& grauitatem auditus diſcutit:ſonos īcertos & tinnitus.obiter capitis dolores:& oculorum.Medet́ furunculis:& a ſole uſtis cum cæra. Vlcera manantia & furfures cū uino expurgat:cōdylomata cū meliloto.Per ſe uero capiti illitum ſomnum allicit.Oleū laurinū utilius quo recētius:quoq; uiridius colore. Vis eius excalfactoria:& ideo paralyticis:ſpaſticis:iſchiadicis:ſuggillatis capitis doloribus īueteratis diſtillatiōibus auribus in calice punici calfactū illinitur.Similis & myrtei olei ratio:adſtrīgit:indurat.medetur gingiuis:dentium dolori:dyſenteriæ:uuluæ exulceratæ:ueſicis:ulceribus uetuſtis uel manātibus cū ſquāma æris & cæra:itē eruptiōibus ābuſtiōibus. Attritas ſanat & furfures rhagadas cōdylomata:articulos luxatos:odorē grauē corporis.Aduerſatur cātharidi bupreſti:aliiſq; malis medicamētis:quæ exulcerādo nocent. Chamemyrſinæ:ſiue oxymyrſīæ eadē natura. Cupreſſinū oleum eoſdē effectus habet quos myrteū:itē citreum.E nuce uero iuglādium:quod caryinum appellauimus:alopetiis utile eſt:& tarditati aurium infuſū:item capitis doloribus illitum.Cæteꝝ iners et graue ſapore corpori.Enīuero ſiquid ī nucleo putridi fuerit:totus modus deperit. Ex gnidio grano factū uī habet quā coccinū. Ex lentiſco factum utiliſſimum acopo eſt.Idēq; proficeret æq; ut roſaceum:ni durius paulo intelligeretur. Vtunt́ eo & cōtra nimios ſudores:papulaſq; ſudorum.Scabiē iumentoꝝ efficaciſſime ſanat. Balaninū oleum repurgat uaros:furunculos:lentigines:gingiuas.Cypros qualis eſſet:& quēadmodum ex ea fieret oleum:docuimus.Natura eius excalfacit:emollit neruos. Folia ſtomacho illinuntur.et uuluæ cōcitatæ ſuccus quoq; eorum apponitur. Folia recētia cōmāducata:ulceribus ī capite manātibus:itē oris medēt́ collectiōibus cōdylomatis. Decoctum folioꝝ ābuſtis & luxatis prodeſt.Ipſa ruffāt capillum tuſa:adiecto ſtrutei mali ſucco.Flos capitis dolores ſedat cum aceto illitus.Idem combuſtus ī cruda olla nomas ſanat:& putreſcentia ulcera per ſe uel cum melle.Odor floris olet:q ſomnum facit.Aſtrīgit gleucinum et refrigerat eadem ratione qua et oenāthinum. Balſaminū longe precioſiſſimum omnium:ut in unguentis diximus:cōtra ōes ſerpentes efficax. oculorum claritati plurimum cōfert.caliginem diſcutit.item diſpnoeas.collectiones omnes duriciaſque lenit.ſanguinem denſari prohibet.ulcera purgat.auribus capitis doloribus tremulis ſpaſticis ruptis perq̄utile.Aduerſat́ aconito ex lacte potū.Febres cum horrore uenientes punctis leuiores facit.utēdum tamen modice:quoniā adurit: augetq; uitia nō ſeruato tempamento.Malobathri quoq; naturā et gn̄a expoſuimus. Vrinā cit.Oculoꝝ epiphoris uino expreſſum utiliſſime īponitur.item frontibus dormire uolentibus: efficacius ſi et nares illinantur:aut ſi ex aqua bibatur. Oris halitus et ſuauitatem cōmendat linguæ ſubditum folium:ſicut et ueſtium odorem īterpoſitum. Hyoſcyaminum molliendo utilius eſt:neruis inutile. Potum quidem cerebri motus facit. Therminum e lupinis emollit proximum roſaceo effectum habens. Narciſſinum dictum eſt cum ſuo flore.Rhaphaninum phthiriaſes longa ualitudīe cōtractas tollit.Scabriciaſque cutis in facie emendat.Seſaminum aurium dolores ſanat: & ulcera quæ ſerpunt:et quæ cacoethe uocant ulcera.Lilinum:quod & phyllinum & ſyrium uocauimus:renibus utiliſſimum eſt:ſudoribuſq; euocādis:uuluæ molliendæ: cōcoquēdoque intus.Selgiticum neruis utile eſſe diximus:ſicut herbaceum quoque: quod eugubini circa flaminiā uiā uendunt.Eleomeli:quod in ſyria ex ipſis oleis manare diximus:ſapore melleo nō ſine nauſea aluum emollit.Bilem præcipue detrahit: duobus cyathis in hemina datis:qui bibere torpeſcunt:excitāturq; crebro.Pugnatores

certaturi præſumunt ex eo cyathum unũ. Piſſino oleo uſus eſt paſſim ad q̄drupedum ſcabiem. Eſt autem uitibus oleiſq; proxima nobilitas palmis. inebriant recẽtes. capitis dolorẽ afferunt: minus ſiccæ. Nec quãtũ uidetur utiles ſtomacho. tuſſim exaſperant. corpus augẽt. Succũ decoctaꝝ antiqui pro hydromelite dabant ægris ad uires recreandas: ſitim ſedandã: in quẽ uſum præferebant thebaicas. Sanguinẽ quoq; excreãtibus utiles: in cibo maxime. Illinuntur caryotæ ſtomacho ueſicæ: uentri inteſtinis. Cum cotoneis & cæra & croco ſugillata emendant. Nuclei palmarum cremati in fictili nouo cinere loto ſpodii uicem efficiunt. miſcenturq; collyriis: & caliblephara faciunt addito nardo. ❡ DE Myrobalano palma: & de palma elata. ❡ Cap. vi.

PAlma quæ fert myrobalanum probatiſſĩa in ægypto. Oſſa non habet reliquarũ mõ in balanis. Aluũ & menſes cit in uino auſtero. et uulnera cõglutiat. Palma elata ſiue ſtate medicinæ confert gramina folia corticem. Folia ĩponuntur præcordiis ſtomacho iocineri: ulceribuſq; quæ ſerpunt cicatrici repugnãtia. Pſoras cortex eius tener cũ reſina & cæra ſanat diebus. xx. Decoquitur & ad teſtiũ uitia. Capillum denigrat ſuffitu. Partus extrahit. Datur bibendus renum uitiis: & ueſicæ: & præcordiorũ. Capiti et neruis inimicus. Vuluæ ac uentris fluctionem ſiſtit decoctũ eius. Itẽ cinis ad tormina potus in uino albo. In uuluarum uitiis efficaciſſimus.

❡ Medicinæ ex ſingulorum generum flore: foliis: fructu: ramis: cortice: ligno: ſucco: radice: cinere. ❡ Capitulum. vii.

PRoximæ uarietates generum medicinarumq;: quæ mala habent. Ex iis uerna acerba ſtomacho inutilia ſunt. Aluũ ueſicã circũagunt. Neruos lædunt. Cocta meliora. Cotonea cocta ſuauiora. Cruda tamen dũtaxat matura proſunt ſanguinem excreãtibus: ac dyſentericis: cholericis: cœliacis. Non idem poſſunt decocta: quoniam amittunt conſtringentem illã uim ſucci. Imponunť et pectori in febris ardoribus: et tum decoquuntur in aqua cæleſti: ad eadẽ quæ ſupraſcripta ſunt. Ad ſtomachi autẽ dolores cruda decoctaue cærati modo imponuntur. Lanugo eorum carbũculos ſanat: cocta in uino & illita cum cæra. Alopecis capillũ reddunt. Quæ ex iis cruda in melle condiuntur: aluum mouent. Mellis autẽ ſuauitati multum adiiciunt: ſtomachoque id utilius faciunt. Quæ uero in melle condiuntur cocta: quidã ad ſtomachi uitia trita cum roſaceo foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lyenibus: orthopnoicis: hydropicis prodeſt: item mãmis condylomatis: uaricibus. flos & uiridis & ſuccus ĩflãmationibus oculorum: excreatiõibus ſanguinis: menſibus mulierum. Fit et ſuccus ex iis mitis cum uino dulci tuſus: utilis cœliacis: & iocineri. Decocto quoq; eoꝝ fouenť: ſi procidant uuluæ & interanea. Fit et oleũ ex iis: quod melinum uocauimus quotiẽs nõ fuerint in humidis nata. Ideo utiliſſĩa quæ ex ſicilia ueniũt. Minus utilia ſcruthia quãuis cognata. Radix eorum circunſcripta terra manu ſiniſtra capitur: ita ut q facit dicat quæ capiat: & cuius cauſa. Sic adalligata ſtrumis medeť. Melimela & reliq̄ dulcia ſtomachũ & uentrẽ ſoluunt: ſiticuloſa: æſtuoſa: ſed neruos nõ lædunt. Orbiculata ſiſtunt aluũ: & uomitiões et urinas ciunt. Silueſtria mala ſimilia ſunt uernis acerbis: aluumq; ſiſtunt. Sane in hunc uſum immatura opus ſunt. Citrea contra uenenum ĩ uino bibunť: uel ipſa uel ſemẽ. faciũt oris ſuauitatẽ decocto eorum colluto aut ſucco expreſſo. Hoꝝ ſemen edendum præcipiunt in malacia pregnantibus. Ipſa uero cõtra infirmitatẽ ſtomachi: & nõ niſi ex aceto facillime mãdunť. Punici mali nouẽ genera nunc iterare ſuperuacuum. Ex iis dulcia: quæ apyrina alio nomine appellauimus: ſtomacho inutilia habenť. inflationes pariunt. dentes gingiuaſq; lædunt. Quæ uero ſapore proxima uinoſa diximus: paruũ nucleũ habentia: utiliora paulo intelliguntur. Aluum ſiſtunt & ſtomachũ duntaxat pauca citraq; ſatietatem. Sed hæc minime danda quanq̄ omnino nulla in febri nec carne acinorum utili nec ſucco. Cauentur æque uomitionibus: ac bilem reiicientibus. Vuam in iis ac ne muſtum quidem: ſed ꝓtinus uinum apuit natura. Vtrunq; uero aſpiore cortice. hic acerbus ĩ magno uſu. Vulgus

coria maxime perficere illo nouit:ob id maliconiū appellāt medici. Vrinā cieri eodem mōſtrant:mixtaq; galla in aceto decocto mobiles dētes ſtabilire. Experit' in grauidaꝝ malacia:et quoniā guſtatu moueat īfantē. Diuiditur malū:cæleſtique aqua madeſcit ternis fere diebus. Hæc bibitur frigida cœliacis:& ſāguinem excreātibus. Ex acerbo fit medicamentū:ſtomachice uocatur. utiliſſimū oris uitiis:narium:aurium:oculorum caligini:pterygiis:genitalibus:& iis quæ nomas uocāt:& quæ in ulceribus excreſcūt. Contra leporē marinum hoc mō acinis detracto cortice tuſis mellis attici ſelibris. Alii hoc modo faciunt. Punica acida multa tunduntur. Succus in cacabo nouo coquitur mellis craſſitudine:ad uirilitatis et ſedis uitia:& omnia quæ lycio curant':aures purulētas:epiphoras incipiētes:rubras maculas. In manibus rami punicoꝝ ſerpētes fugāt. Cortice punici ex uino cocti et īpoſiti perniones ſanātur. Cōtuſum malum ex tribus heminis uini decoctum ad heminā:tormina & tineas pellit. Punicū ī olla noua operculo indito in furno toſtū & cōtritum potumq; in uino ſiſtit aluum. diſcutit tormīa. Primus pomi huius partus florere incipiētis cytinus uocat' a græcis:mire obſeruatiōis multoꝝ experimēto. Si quis unum ex iis ſolutus uiculo omni cictus & calciatus:atq; etiā annuli decerpſerit duobus digitis pollice & quarto ſiniſtræ manus:atq; ita luſtratis leui tactu oculis:mox in os additum deuorauerit ne dēte cōtingat:affirmat' nullā oculoꝝ ībecillitatē paſſuꝝ eo āno. Idē cytini ſiccati tritiq; carnes excreſcentes cohibēt. Gingiuis et dētibus medētur. Vel ſi mobiles ſit:decocto ſucco. Ipſa corpuſcula trita ulceribus:quæ ſerpunt putreſcuntue:illinuntur. item oculorū īflāmatiōi:īteſtiorūq;. & fere ad omnia quæ cortices malorum. Aduerſat' ſcorpiōibus. Nō eſt ſatis mirari curā diligētiāq; priſcoꝝ:qui omnia ſcrutati nihil itentatum reliquere. In hoc ipſo cytino floſculi ſunt:āteq̄ ſcilic& malum ipſum prodeat:erumpētes:quos balauſtium uocari diximus. Hos quoq; ergo experti īuenerunt ſcorpiōibus aduerſari. Siſtūt potu mēſes fœminaꝝ. ſanāt oris ulcera:tōſillas:uuam:ſāguinis excreatiōes:uētris & ſtomachi ſolutiōes:genitalia:ulcera quacunque in parte manātia. Siccauere etiam:ut ſic quoque experirētur. Inuenerūtque tuſoꝝ farina dyſētericos a morte reuocari. Aluū ſiſti. Qui & nucleos ipſos acinoꝝ experiri nō piguit. Toſti tuſique ſtomachum iuuāt. Cibo aut potiōe iſperſi bibuntur ex aqua cæleſti ad ſiſtendū aluum. Radix decocta ſuccū emittit:qui tineas necat uictoriati pondere. Eadem diſcocta in aqua quas lycium præſtat utilitates. Eſt & ſilueſtre punicum a ſimilitudie appellatū. Eius radices rubro cortice denarii pondere ex uino potæ ſōnos faciunt. Semine poto aqua quæ ſubierit:cutem ſiccat. Mali punici corticis fumo culices fugātur.

DE Piris:& eorum obſeruatiōibus:& de ficorum obſeruatiōe:& caprifico:et hermeta:& aliorum generibus medicinæ. Cap. viii.

PIrorum omnium cibus etiam ualētibus oneroſus. ægris quoq; uini mō negatur. Decocta eadem mire ſalubria et grata:præcipue cruſtumina. Quæcunque uero cum melle decocta ſtomachum adiuuāt. Fiūt cataplaſmata e piris ad diſcutiēda corpoꝝ uitia:et decocto ad duricias utuntur. Ipſa aduerſātur boletis atq; fūgis:pelluntq; pōdere & pugnāte ſucco. Pirum ſilueſtre tardiſſime matureſcit. Cōcidit':ſuſpēſumq; ſiccatur ad ſiſtendam aluum:quod et decoctum eius potum præſtat. Decoquunt' et folia cum pomo ad eoſdem uſus. Pirorum ligni cinis contra fungos etiam nunc efficacius proficit. Mala piraque portatu iumentis mire grauia ſunt uel pauca. Remedio aiunt eſſe:ſi prius edenda dentur aliqua:aut utique oſtendantur. Fici ſuccus lacteus aceti naturam habet. Itaque coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi:et in umbra ſiccatur ad aperienda ulcera:cienda menſtrua appoſitus cum luteo oui:aut potus cum amylo. Podagris illinitur. Cum farina fœnograci et aceto. Pilos quoque detrahit. Palpebrarumque ſcabiem emendat:item lichenas et pſoras. aluum ſoluit. Lactis ficulni natura aduerſatur crabronum ueſparumq; et ſimilium ueneniis: priuatim ſcorpionum. Idē cum axungia uerrucas tollit. Folia et quæ non maturuere

fici:ſtrumis illinunt̃.omnibuſq; quæ emollienda ſunt diſcutiendaue.Præſtant hæc & per ſe folia.Et alii uſus eorum tanq̄ in fricādo lichenæ et alopeciis:et quæcūq; exulcerari opus ſit:et aduerſus canis morſus. Ramorū teneri cauliculi cuti īponunt̃. Iidem cū melle ulceribus:quæ cæria uocantur:illinunt̃. Extrahūt infracta oſſa cū papaueris foliis ſilueſtris.Canum rabioſorum morſus folio trito ex aceto reſtinguūt.E nigra ficu candidi cauliculi illinunt̃ furunculis:muriſaranei morſibus cum cæra. Cinis earū e foliis grāgrenis: cōſumēdiſq; quæ excreſcunt. Fici maturæ urinā ciūt.aluū ſoluunt. ſudorem mouent:papulaſq;.Ob id autumno īſalubres:quoniam ſudātia huius cibi opa corpora refrigeſcūt.Nec ſtomacho utiles.Sed ad breue tempus.Et uoci cōtrariæ intelligūntur.Nouiſſimæ ſalubriores q̄ primæ.Medicatæ uero nōnunq̄ iuuenū uires augēt.Senibus meliorem ualitudinē faciūt: minuſq; rugaꝝ.Sitim ſedāt.Calorem refrigerant.ob id nō negandæ in febribus conſtrictis:quas ſtegenas uocāt.Siccæ fici ſtomachum lædunt.Gutturi et faucibus magnificæ utiles.Natura iis excalfaciēdi.Sitim afferunt.Aluum molliunt.Rheumatiſmis eius et ſtomacho contrariæ. Veſicæ ſemp̄ utiles:& anhelatoribus:ac ſuſpirioſis:item iocinerum tenum lyenum uitiis. Corpus & uires adiuuant:ob id ante athletæ hoc cibo paſcebantur.Pythagoras exercitator primum ad carnes eos tranſtulit.Recolligentibus ſe a longa ualitudine utiliſſimæ:item comitialibus & hydropicis.Omnibuſq; quæ maturanda aut diſcutienda ſūt:īponūt̃. efficacius calce aut nitro admixto. At coctæ cū hyſopo pectus purgant:pituitā:tuſſī ueterem.Cum uino autem ad ſedē et tumorem maxillaꝝ et furunculos:panos:parotidas decoctæ illinunt̃. Vtile et decocto earum fouere fœminas. Decoctæ quoq; eædē cum fœnogræco utiles ſunt pleureticis:& peripneumonicis.Cum ruta coctæ & ōibus proſunt tibiaꝝ ulceribus.Cū æris flore et ſpaſticis et pterygiis.Cum punico malo ambuſtis:pernionibus.Cum cæra hydropicis coctæ in uino & cū abſinthio & farina hordeacea nitro addito.Aluum ſiſtunt manducatæ.Scorpionum ictibus cum ſale tritæ illinunt̃.Carbunculos extrahunt in uino coctæ et īpoſitæ.Carcinomati:ſi ſine ulcere eſt:q̄pinguiſſimam ficum imponi:pene ſigulare remedium eſt:itē phagedenæ. Cinis non ex alia arbore aciem purgat acrior:non conglutinat replet aſtringit.Bibitur & ad diſcutiendum ſanguinem cōcretum:item percuſſis:præcipitatis.Conuulſis ruptis cineris cyathis ſingulis aquæ et olei datur tetanicis et ſpaſticis:item potus uel infuſus cœliacis dyſentericis.Et ſi quis eo cum oleo perungatur:excalfacit.item cum cæra et roſaceo ſubactus ambuſtis cicatricem tenuiſſimam obducit.Luſcioſos ex oleo illitus emendat:dentiumq; uitia crebro fricatu.Produnt etiā ſi quis inclinata arbore ſupino ore aliquem nodū eius morſu abſtulerit nullo uidente : atque in aluta īligatum licio e collo ſuſpenderit:ſtrumas et parotidas diſcutit.Cortex tritus cum oleo uētris ulcera ſanat.Crudæ groſſi uerrucas thymo nitro farina additis tollunt.Spodiiq; uicem exhibet fruticum a radice exeuntium cinis.Bis toſtus adiecto pſimythio digerit̃ ī paſtillos ad ulcera oculorum et ſcabriciā.Caprificus etiamnū multo efficacior fico. Lactis minus habet.Surculo quoq; eius lac coagulatur in caſeo.Exceptum id coactumq; in duriciam ſuauitatem carnibus affert.Fricatur diluto ex aceto.miſcetur exulceratoriis medicamentis.Aluum ſoluit.uuluam cū amylo aperit.Pota menſes cit cū luteo oui. Podagris cum farina fœnogræci illinitur.Lepras:pſoras:lichenas:lētigines expurgat. itē uenenatorum ictus:& canis morſus.Dentium quoq; dolori hic ſuccus appoſitus ī lana ꝓdeſt:aut in cauis eoꝝ additus.Cauliculi et folia admixto eruo contra marinoꝝ uenena proſunt.Adiiciunt et uinum.Bubulas carnes additi caules magno ligni compēdio ꝑcoquūt.Groſſi illitæ ſtrumas:et omnium collectionē emolliunt & diſcutiūt. aliq̄tenus et folia.Quæ molliſſima ſunt ex iis cum aceto ulcera manātia et epynictidas et furfures ſanāt.cū melle itē et foliis cærea ſanant:et canis morſus.Recētes cum uino phagedenas.Cum papaueris foliis oſſa extrahunt.Groſſi caprifici inflāmatiōes diſcutiunt ſuffitu.Reſiſtunt & ſāguini taurino poto:& pſimythio et lacti coagulato

potæ.Item aqua decoctæ atq; illitæ parotidas ſanãt.Cauliculi aut groſſi eius q̃minu-
tiſſimæ ad ſcorpionum ictus e uino bibuntur.Lac quoq; inſtillatur plagæ:& folia im-
ponuntur:item aduerſus muremaraneum.Cauliculorum cinis uuam faucium ſedat.
Arboris ipſius cinis ex melle:rhagadia.Radix deferuefacta in uino dentium dolores.
Hyberna caprificus in aceto cocta et trita impetigines tollit.Illinuntur ramenta rami
ſine cortice q̃minutiſſima ad ſcobis modum. Caprifico quoq; medicinæ unius mira-
culum additur.Corticem eius impubeſcẽtem puer impubis ſi defracto ramo detrahat
dentibus medullam ipſam adalligatam ante ſolis ortũ prohibere ſtrumas.Caprificus
tauros quãlibet feroces collo eorum circũdata in tantũ rabidam naturã compeſcit:ut
ĩmobiles præſtet.Herba quoq;:quã græci erin uocãt:reddẽda in hoc loco ꝓpter genti-
litatem. Palmo alta eſt cauliculis quinis fere ocimi ſimilitudine flos candidus:ſemẽ
nigrum paruum tritum cum melle attico oculorum epiphoris medetur.manat lacte
multo et dulci.Herba perq̃utilis aurium dolori nitri exiguo addito.folia reſiſtunt ue-
nenis.Pruni folia decocta tonſillis gingiuis uuæ proſunt in uino decocta:et ſubinde
ore colluto.Ipſa pruna aluum molliunt:ſtomacho nõ utiliſſima:ſed breui momẽto.
Vtiliora perſica:ſuccuſq; eorum etiã in uino aut in aceto expreſſus. Nec eſt alius eis
pomis innocentior cibus.Nuſq̃ minus odoris.Succi plus:qui tamen ſitim ſtimulet.
Folia eius trita illita hemorrhoiã ſiſtũt. Nuclei perſicorum cum aceto & oleo:capitis
doloribus illinuntur.Silueſtrium quidẽ prunorum baccæ:uel e radice cortex in uino
auſtero ſi decoquantur ita:ut triens ex hemina ſuperſit:aluũ et tormina ſiſtũt.Satis
eſt ſingulis cyathos decocti ſumi.Et in iis & ſatiuis prunis eſt limus arborum: quem
græci lichen appellãt:rhagadis et cõdylomatis mire utilis.Mora ĩ ægypto et cypro ſui
generis(ut diximus)largo ſucco abundant.Sũmo cortice deſquammato altiore plaga
ſicca mirabili natura.Succus aduerſat̃ uenenis ſerpentiũ.Prodeſt dyſentericis.Diſcu-
tit panos:omneſq; collectiones.Vulnera cõglutinat.Capitis dolores ſedat:itẽ auriũ.
Splenicis bibitur.Illinitur et contra perfrictiones.Celerrime teredinẽ ſẽtit.Nec apud
nos ſucco uſus minor.Aduerſatur aconito & araneis in uino potũ.Aluum ſoluit. Pi-
tuitaſq; ac tineas et ſimilia uẽtris animalia extrahit. Hoc idẽ præſtat & cortex tritus.
Folia tingunt capillũ cũ fici nigræ et uitis cortice ſimul coctis in aqua cæleſti. Pomi
ipſius ſuccus aluũ ſoluit protinus.Ipſa poma ad præſens ſtomacho utilia:refrigerãt:
ſiti faciunt.Si non ſuperueniat alius cibus:ĩtumeſcunt.Ex ĩmaturis ſuccus:ſiſtit al-
uum:ueluti animalis alicuius in hac arbore obſeruandis miraculis:quæ ĩ natura eius
diximus.Fit ex pomo pãchreſtos ſtomachice:eadẽ arteriace appellata hoc mõ.Sextarii
tres ſucci e pomo leui uapore ad craſſitudinẽ mellis rediguntur.Poſt additur õphacii
aridi põdo duodecĩ:aut myrrhæ.xi.croci.xi.Sed hæc ſimul mixta uel trita miſcentur
decocto.Neq; eſt aliud oris arteriæ uuæ ſtomachi iucundius remediũ.Fit & alio mõ.
Succi ſextarii duo mellis attici decoquuntur ut ſupra diximus. Mira ſunt præterea
quæ produntur.Mora germinatione prius q̃ in folia exeant:ſiniſtra decerpi iubẽtur
futura poma.rhicinos græci uocant. Hi terrã ſi nõ attigere:ſãguinẽ ſiſtũt adalligati.
ſiue ex uulnere fluat:ſiue ore:ſiue naribus:ſiue hæmorrhoidis.Ad hoc ſeruãt̃ repoſiti.
Idẽ præſtare et ramus dicitur:luna plena defractus incipiens fructũ habere. Si terrã
non attigerit priuatĩ mulieribus alligatus lacerto contra abundantiã menſium. Hoc
& quocunq; tẽpore ab ipſis decerptũ ita:ut terrã non attingat:adalligatũq; exiſtimãt
præſtare.Folia mori trita aut arida decocta:ſerpentiũ ictibus imponuntur. Ad idẽq;
potu proficitur.Scorpionibus aduerſat̃ e radice corticis ſuccus ex uino aut poſca po-
tus.Reddenda eſt ãtiquorum cõpoſitio.Succũ expreſſum pomi maturi immaturiq;
mixtũ coquebant in uaſe æreo ad mellis craſſitudinem.Aliqui myrrha adiecta et cu-
preſſo præduratum uas ſole torrebant:permiſcẽtes ſpata ter die.Hæc erat ſtomachice:
quæ et uulnera ad cicatricem ꝑducebat.Alia ratio:ſuccum ſiccato exprimebãt pomo
multum ſapori obſoniorum conferente.In medicina uero contra nomas et pectoris

pituitas:& ubicunqꝫ opus eſſet aſtringi uiſcera. Dentes quoqꝫ colluebant eo. Tertiũ genus ſucci foliis et radice decoctis ad ambuſta ex oleo illinenda. Imponuntur & per ſe folia. Radix per meſſes inciſa ſuccum aptiſſimum dentium dolori collectiõibuſqꝫ & ſuppurationibus habet. aluum purgat. Folia mori in urina madefacta pilũ coriis detrahunt. Ceraſia aluum molliunt. ſtomacho inutilia. Eadem ſiccata aluũ ſiſtunt. urinam ciunt. Inuenio apud auctores ſiquis matutino roſcida deuoret cum ſuis nucleis:intantum leuari aluum:ut pedes morbo liberentur. Meſpila exceptis ſetaniis: quæ malo propriorem uim habent:reliqua aſtringunt ſtomachum:ſiſtuntqꝫ aluũ: item ſorba ſicca. Nam recentia ſtomacho & aluo citæ ꝓſunt.

DE Pineis & amygdalis & nuce auellana:& de nuce iuglande:& piſtaciis:& caſtaneis:& ſiliquis:& cornu:& unedine et lauro. Cap. ix.

n Vces pineæ quæ reſinam habẽt cõtuſæ leuiter additis in ſingulis ſextariis aquæ ad dimidiũ decoctæ ſãguinis excreatiõi medẽtur:ita ut cyathi bini bibantur ex eo. Cortex e pino ĩ uino decoctus cõtra tormĩa datur. Nuclei nucis pineæ ſitĩ ſedant: et acrimoniam ſtomachi:roſioneſqꝫ et cõtrarios humores conſiſtentes ibi:et infirmitatem uirilium roborant:renibus & ueſicæ utiles. Fauces uidentur exaſpare & tuſſim. Bilem pellunt poti ex aqua aut uino aut paſſo:aut balanorum decocto. Miſcetur iis cõtra uehementiores ſtomachi roſiões cucumeris ſemẽ & ſuccus portulacæ. item ad ueſicæ ulcera et renes:quoniam et urinam cient. Amygdalæ amaræ radicum decoctũ cutem ĩ facie corrigit:coloremqꝫ hilariorem facit. Nuces ipſæ ſomnum faciũt & auiditatem. Vrinam et menſes ciunt. Capitis dolori illinuntur. maximeqꝫ in febri:ſi ab ebrietate in aceto & roſaceo ex aquæ ſextario:et ſanguinẽ ſiſtunt. Cũ amylo & menta lethargicis comitialibuſqꝫ proſunt. Capite peruncto epynictidas ſanant. E uino uetere ulcera putreſcentia. Canum morſus cum melle. Et furfures ex facie ante fotu præparata. item iocineris et renum dolores ex aqua potæ. Et ſæpe ex eligmate cum reſina terebinthina. Calculoſis et difficili urinæ in paſſo:et ad purgandam cutem in aqua mulſa tritæ ſunt efficaces. Proſunt eligmate iocineri tuſſi et colo cũ eleliſphaco modice addito. In melle ſumitur nucis auellanæ magnitudine. Aiunt quoqꝫ quinis fere præſumptis ebrietatis non ſentiri putores. Vulpeſqꝫ ſi ederint eas nec contĩgat e uicino aquam lambere:mori. Minus ualẽt in remediis dulces:& eæ tamẽ purgãt & urinã ciunt. Recentes ſtomachum implent. Nucibus græcis cum abſinthii ſemine ex aceto ſumptis morbus regius ſanari dicitur. item illitis per ſe uitia ſedis. Et priuatim cõdylomata. item tuſſi & ſanguinis relictioni prodeſt. Nuces iuglandes græci a capitis grauedine appellauere. Etenim arborum ipſarum foliorũqꝫ uires in cerebrum penetrant. hocqꝫ minore momento:ſed in cibis nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucũdiores. Siccæ uinoſiores:et ſtomacho inutiles:difficiles concoctu:dolorem capitis inferẽtes. Tuſſientibus inimicæ:& uomituris ieiunis. Aptæ tenaſmo ſolo. trahũt enim pituitã. Eædem præſumptæ uenena hebetant. item ãginam cum ruta & oleo. item aduerſãtur cepis:leniuntqꝫ earum ſaporem. Aurium ĩflãmatiõi imponũtur cum mellis exiguo. item ruta mammis & luxatis. Cum cepa autem & ſale & melle canis hominiſqꝫ morſui. Putamine nucis iuglandis dens cauus inuritur. Putamen combuſtum tritũque ĩ oleo aut uino infãtium capite peruncto nutrit capillum:& ad alopecias eo ſic utunť. Quo plures quis nuces ederit:hoc facilius tineas pellit. Et quæ perueteres ſũt nuces grangrenis et carbunculis medẽtur:item ſugillatis. Cortex iuglandium lichenũ uitio & dyſentericis prodeſt. Folia trita cum aceto aurium dolori. In ſanctariis Mithridatis maximi regis deuicti Cn. Pompeius ĩuenit in peculiari cõmẽtario ipſius manu cõpoſitionem antidoti e duabus nucibus ſiccis: item ficis totidem:& rutæ foliis. xx. ſimul tritis:addito ſalis grano:& qui hoc ieiunus ſumat:nullum uenenum nociturum illo die. Cõtra rabioſi quoqꝫ canis morſus nuclei a ieiuno homine commanducati illitiqꝫ præſenti remedio eſſe dicunť. Nuces auellanæ capitis dolorem faciũt & ĩflãmationẽ

ſtomachi:et pinguedini corporis conferunt plus q̄ ſit ueriſimile. Toſtæ et diſtillatiōi medentur. Tuſſi quoq; ueteri tritæ et in aqua mulſa potæ. Quidam adiiciunt grana piperis. Alii e paſſo bibunt. Piſtacia eoſdem uſus et effectus habēt:quos pinei nuclei: præterq̄ ad ſerpētium ictus ſiue edātur ſiue bibātur. Caſtaneæ uehemēter ſiſtunt ſtomachi & uētris fluctiōes. Aluum ciunt. Sanguinem excreātibus proſunt. Carnes alūt. Siliquæ recētes ſtomacho īutiles. aluum ſoluunt. Eædem ſiccatæ ſiſtunt:ſtomachoq; utiliores fiunt. Vrinam ciunt. Syriacas in dolore ſtomachi ternis in aqua ſextariis decoquunt. Quidā ad dimidiū:eumq; ſuccū bibunt. Sudor uirgæ cornu arboris lamīa ferrea cādēte exceptus: non contingente ligno illitaq; inde ferrugo īcipientes lichenas ſanat. Arbutus ſiue unedo fructum fert difficilē cōcoctiōi:& ſtomacho īutilē. Laurus excalfactoriā naturā habet & foliis:& cortice:et baccis. Itaq; decoctum ex iis maxime e foliis prodeſſe uuluis et ueſicis cōuenit. Illita uero ueſpaꝝ crabronumq; et apiū. Itē ſerpentium uenenis reſiſtunt:maxime ſepis dipſadis & uiperæ. Proſunt et menſibus fœminarum cum oleo cocta. Cū polēta autem:quæ tenera ſunt trita īflatiōes oculorū cum ruta:teſtiū cum roſaceo:capitis dolores:aut cum irino. Quin manducata atque deuorata per triduū terna:liberāt a tuſſi. Eadē proſunt ſuſpiriis trita cū melle. Cortex radicis cauendus grauidis. Ipſa radix calculos rumpit. iocineri prodeſt:tribus obolis ī uino odorato pota. Folia pota uomitiōes mouent. Baccæ mēſes trahūt appoſitæ tritæ uel potæ. Tuſſī ueterē et orthopnoeā ſanāt binæ detracto cortice in uino potæ. Si et febris ſit:ex aqua. aut eligmate ex aqua mulſa aut ex paſſo decoctæ. Proſūt et phthiſicis eodē modo:& omnibus thoracis rheumatiſmis. Nam et excoquunt pituitam: et extrahunt. Aduerſus ſcorpiones quaternæ ex uino bibūtur. Epinyctidas ex oleo illitæ et lentigines. Et ulcera manantia:et ulcera oris:et furfures. Cutis pruriginē ſuccus baccarū emendat et phthiriaſin. aurium dolori et grauitati inſtillatur cum uino uetere et roſaceo. Perunctos eo fugiunt uenenata omnia. Prodeſt et contra uenenatoꝝ ictus potus. Maxime autem eius laurus:quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum uino ſerpentibus et ſcorpionibus et araneis reſiſtunt. Ex oleo et aceto illinunt̃ & lyeni et iocineri. Grangrenis cum melle:et in fatigatiōe etiam aut perfrictione ſucco eo perungi nitro adiecto prodeſt. Sunt qui celeritati partus multū cōferre putēt radice acetabuli menſura pota in aqua. Efficacius recentem q̄ aridam. Quidam aduerſus ſcorpionū ictus decem baccas dari iubēt potui. Item et ī remedio uuæ iacētis quadrātem pōdo baccaꝝ foliorūue decoqui in aqua ſextariis tribus ad tertias. eamq; calidam gargariſſare et in capitis dolore impari numero baccas cum oleo cōterere et calfacere. Laurus delphicæ folia trita olfactaq; ſubīde peſtilentiæ cōtagia prohibēt:tāto magis ſi et urant̃. Oleū ex delphica ad cærata acopumq; ad pfrictiōes diſcutiēdas neruos laxandos lateris dolores febreſq; frigidas utile eſt. itē ad auriū dolorem:in mali punici cortice tepefactū. Folia decocta ad tertias partes aquæ uuam cohibēt gargariſſatione. pota alui dolores: inteſtinoꝝq;. Tenerrima ex iis trita in uino papulas pruritusq; illita noctibus proxīe ualēt. Cætera lauri genera. Laurus alexādrina ſiue idea partus celeres facit radice pota trium denariorū pondere in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit:mēſeſq; eodem modo pota. Daphnoides ſiue iis nominibus:quæ diximus ſilueſtris laurus ꝑdeſt:aluum ſoluit recēti folio uel arido drachmis tribus cum ſale et hydromelite mānducata. Pituitas extrahit folium et uomitus:ſtomacho inutile. Sic et baccæ qnæ denæue purgationis cauſa ſumuntur.

DE Myrto ſatiua et myrtidano:et de myrto ſilueſtri. Cap. x.

m Yrtus ſatiua candida minus utile eſt medicinæ nigra. Semē eius medetur ſanguinē excreantibus. itē contra fungos in uino potum. Odorē oris cōmendat uel pridie cōmanducatū. item apud Menandrum ſynariſtuſin hoc edunt. Datur et dyſētericis denarii pondere in uino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis ſanat cum uino ſubferuefactū. Imponitur lippitudini cum polenta. Et cardiacis ī māma ſiniſtra.

Et cõtra ſcorpionis ictus in mero:et ad ueſicæ uitia. Capitis dolores et ægilopas:ãteq̃
ſuppurent:item tumoribus. Exemptiſq; nucleis in uino uetere tritum eruptionibus
pituitæ. Succus ſeminis aluum ſiſtit. Vrinas cit. Ad eruptiões puſtularum pituitæq;
cum cærato illinit̃:et contra phalangias. Capillum denigrat. Lenius ſucco oleum eſt
ex eadem myrto et uinum:quo nunq̃ iebriant̃. Inueteratumq; ſiſtit aluum et ſtoma-
chum. tormina ſanat. faſtidium abigit. Foliorum arentium farina ſudores cohibet in-
ſperſa:uel in febri. Vtilis et cœliacis:et procidentiæ uuluarum: ſedis uitiis:ulceribus
manantibus:igni ſacro fotu:capillis fluentibus:furfuribus:item aliis eruptionibus:
ambuſtis. Additur quoq; in medicamento:quod alephas uocãt:eadem de cauſa qua
oleum ex iis efficaciſſimũ ad ea:quæ in humore ſunt:tanq̃ in ore et uulua. Folia ipſa
fungis aduerſantur trita ex uino:cum cæra uero articularibus & collectionibus. Eadẽ
in uino decocta dyſentericis & hydropicis potui dantur. Siccantur in farina quæ in-
ſpergitur ulceribus:aut emorrhoiæ. Purgant et lentigines:pterygia et paronychia:et
epinyctida:condylomata teſtes:tetra ulcera:item ambuſta cum cærato. Ad aures pu-
rulẽtas & foliis crematis utuntur & ſucco decocto. Comburuntur & in antidota. Item
cauliculi flore decerpti in nouo fictili operto cremati in furno:dein triti ex uino. &
ambuſtis foliorum cinis medetur. Inguen ne intumeſcat ex ulcere:ſatis eſt ſurculum
tantũ myrti habere ſecum nec ferro nec terra contactum. Myrtidanũ diximus quomõ
fieret. uuluæ prodeſt appoſitum fotu:et illitu. multo efficacius & cortice:et folio:&
ſemine. Exprimitur et foliis ſuccus molliſſimis in pila tuſis adfuſo paulatim uino
auſtero. Alias aqua cæleſti:atq; etiam expreſſo utuntur ad oris ſediſq; ulcera uuluæ. &
uentris. Capillorum nigriciam:malarum perfuſiones purgationes lentiginũ: et ubi
conſtringendũ aliquid eſt. Myrtus ſilueſtris ſiue oxymyrſine ſiue chamemyrſine bac-
cis rubentibus et breuitate a ſatiua diſtat. Radix eius in honore eſt:decocta uino ad
renum dolores pota. Et difficili urinæ:præcipueq; craſſæ et grauiter olenti. Morbo re-
gio et uuluarum purgationi trita cum uino. Cauliculi quoq; incipientes aſparagorũ
modo in cibo ſumpti:& in cinere cocti. Semen cum uino potum aut oleo aut aceto
calculos frangit. item in aceto & roſaceo tritum capitis dolores ſedat:et potũ morbũ
regiũ. Caſtor oxymyrſinen myrti foliis acutis:ex q̃ fiunt ruri ſcopæ:ruſcũ uocauit :ad
eoſdẽ uſus. Et hactenus habẽt ſe medicinæ urbanaꝝ arboꝝ. Trãſeamus ad ſilueſtres.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VI-CESIMVSQVARTVS. PROOEMIVM.

Medicinæ ex arboribus ſilueſtribus.

DE SILVAE QVIDEM HORRIDIORq;
naturæ facies medicinis carent:ſacra illa parente
rerum omnium nuſq̃ non remedia diſponente
homini:ut medicina fieret etiam ſolitudo ipſa:
ſed ad ſingula illius diſcordiæ atq; cõcordiæ mi-
raculis occurſantibus. Quercus et olea tã ꝑtinaci
odio diſſident:ut altera ĩ alterius ſcrobe depactæ
moriantur. Quercus uero & iuxta nucẽ iuglãdẽ.
Pernicialia et braſſicæ cum uite odia. Ipſumque
olus quo uitis fugatur:aduerſum cyclamino &
origano areſcit. Quin & annoſas iã & quæ ſternã-
tur arbores:difficilius cædi:ac celerius inareſcere
tradunt:ſi prius manu q̃ ferro attingantur. Pomorum onera a iumentis ſtatĩ ſentiri.
ac niſi prius oſtendantur iis:q̃uis pauca portent:ſudare illico. Ferulæ aſinis gratiſſĩæ

ſunt ĩ pabulo:cæteris uero iumẽtis præſẽtaneo ueneno.qua de cauſa id aĩal Libero p̃ri
aſſignatur:cui ferula.Surdis etiam rerum ſua cuiq; ſũt uenena:ac minimis quoque.
Phyllyra coci et poline nimium ſalem cibis eximunt.Prædulcium faſtidiũ ſal tẽperat.
Nitroſæ aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur:ut intra duas horas bibi poſſint.
Qua de cauſa & in ſaccos uinarios additur polenta.Similis uis rhodiæ cretæ:& argil-
læ noſtrati concordia ualentium.Pix oleo extrahitur quando utrunq; pinguis naturæ
eſt.Oleum ſolũ calci miſcetur quando utrũq; aquas odit. Gũmi aceto facilius eluitur.
Attramentum aqua.Innumera præterea alia: quæ ſuis locis dicẽtur aſſidue.Hic nata
medicina.Hæc ſola naturæ placuerat eſſe remedia parata uulgo:inuentu facilia ac ſine
impendio:ex quibus uiuimus.Poſtea fraudes hominum et ingeniorum capturæ offi-
cinas inuenere iſtas:in quibus ſua cuiq; homini uenalis promittitur uita.Stati com-
poſitiones & mixturæ inexplicabiles decãtantur.Arabia atq; india in medio æſtimãt.
Vlcerïq; paruo medicina a rubro mari imputatur:cũ remedia uera quotidie pauperri-
mus quiſq; cœnet. Nam ſi ex horto aut petat herba:uel frutex quæratur:nulla artiũ
uilior fiet.Ita eſt profecto:magnitudo populi romani perdidit ritus:uincẽdoq; uicti
ſumus. Paremus externis.Et una artium imperatoribus quoq; imperat.Verũ de his
alias plura. Lothon herbam:itemq; ægyptiam eodem nomine:alias et ſyriacã arborẽ
diximus ſuis locis:

Lotos. Cap. ii.

HAec lotos:quæ fabagræca appellatur a noſtris:aluum baccis ſiſtit.Ramẽta ligni
decocta in uino proſunt dyſentericis:menſtruis:uertigini:comitialibus.cohibẽt
et capillum.Mirũ his ramentis nihil eſſe amarius:fructuq; dulcius.Fit et e ſcobe eius
medicamentum:ex aqua myrti decocta ſubacta et diuiſa in paſtillos:dyſentericis uti-
liſſimum pondere uictoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans. Cap. iii.

GLans intrita duritias:quas cacoethe uocãt cum ſalſa axungia ſanat:uehemẽti-
oreſq; lichenas.In omnibus cortex ipſe corticiq; tunica ſubiecta.Hæc decocta
iuuat iliacos.Dyſentericis etiam illinitur:uel ipſa glans.eademq; reſiſtit ſerpentium
ictibus:rheumatiſmis:ſuppurationibus. Folia & baccæ uel cortex uel ſuccus decocti
proſunt contra toxica.Cortex illinitur decoctus lacte uaccino ſerpẽtis plagæ.Datur &
ex uino dyſentericis.Eadem et ilici uis.

De Coco ilicis & galla & uiſco pilulis glãde:de cerri radice & ſubere. Cap. iiii.

COcum ilicis uulneribus ex aceto recentibus imponitur.Epiphoris ex aqua.& ocu-
lis ſuffuſis ſãguine inſtillatur.Eſt autem genus ex eo in attica fere & aſia naſcẽs:
celerrime in uermiculum ſe mutans:quod ideo ſcoletylon uocant:i pbãtq;.Pricipalia
eius genera diximus.Nec pauciora genera gallæ fecimus:ſolidã:perforatam:itẽ albã:
nigram:maiorem:minorem.Vis omnium ſimilis.Optima comagena.Excreſcẽtia in
corpore tollit.Proſunt gingiuis uuæ.Oris exulcerationi.Crematæ & in uino extinctæ
cœliacis:dyſentericis illinuntur. Paronychiis ex melle:et unguibus ſcabris:pterygiis:
ulceribus manantibus:cõdylomatis:uulneribus:quæ phagedenica uocantur. In uino
autem decoctæ auribus inſtillantur:oculis illinuntur.Aduerſus eruptiones & panos
cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem ſedat.itẽ intertrigines:&
ambuſta.Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenem conſumunt.Eadem crematæ et ace-
to ſalſo extinctæ menſes ſiſtunt:uuluaſq; procidẽtes.Potu omnes capillos denigrãt.
Viſcum e robore præcipuum diximus haberi.et quo conficeretur modo.Quidam in
aqua contuſum decoquunt:donec innatet.Quidam commãducantes acinos expuũt
cortices.Optimum eſt:quod ſine cortice eſt:quodq; leuiſſimum:extra fuluum:intus
porraceum.quo nihil eſt glutinoſius:emollit:diſcutit:humores ſiccat ſtrumas cum
reſina & cera.panos mitigat omnis generis.Quidam & galbanũ adiiciũt pari põdere
ſingulorum:eoq; modo et ad uulnera utuntur. Vnguium ſcabricias expellit:ſi ſepte-
nis diebus ſoluantur.nitroq; colluantur.Quidam ad religionem efficacius fieri putãt
prima luna collectum e robore ſine ferro.Si terram nõ attigerit comitialibus mederi.

Cōceptum fœminarum adiuuare:ſi omnino ſecum habeant. Vlcera commādducatu
īpoſituq; efficaciſſime ſanari. Roboris pilulæ ex adipe urſino alopecias capillo replēt.
Cerri folia & cortex et glās ſiccat collectiōes:ſuppuratiōeſq;.fluctiōes ſiſtit. Torpētes
mēbroꝝ ꝑtes corroborat decoctū eius fotu:cui et īſidere expedit ſiccādis aſtrīgēdiſue
partibus. Radix cerri aduerſatur ſcorpionibus. Suberis cortex tritus ex aqua calida et
potus ſanguinem fluentem ex utralibet parte ſiſtit. Eiuſdem cinis ex uino calido ſan-
guinem excreantibus mangnopere laudatur.

¶ DE Fago et cupreſſo & cedro magna:de cedride:galbano. ¶ Cap. v.

FAgi folia mādducantur in gīgiuarum labiorumq; uitiis. Calculis glādis fagineæ
cinis illinitur:item cum melle alopeciis. Cupreſſi folia trita ſerpentium ictibus
īponūt᷑:& capiti cū polēta ſi a ſole doleat.itē ramici:qua de cauſa & bibunt᷑. Teſtium
quoq; tumori cū cærato illinūt᷑. Capillū denigrāt ex aceto. Eadē trita cū duabus parti-
bus panis mollis et e uino amineo ſubacta:pedū ac neruoꝝ dolores ſedāt. Pilulæ ad-
uerſus ſerpētiū ictus bibūt᷑. Aut ſi eiiciat᷑ ſāguis:collectiōibus illinūt᷑. Ramici quoq;
teneræ tuſæ cū axungia & lomēto proſūt. Bibunt᷑ ex eadem cauſa. Parotidi et ſtrumæ
cum farina imponuntur. Exprimitur ſuccus tuſis cū ſemine:qui mixto oleo caliginē
oculorum aufert. Item uictoriati pōdere in uino potus illituſq; cum fico ſicca pigui
exemptis granis uitia teſtiū ſanat. Humores diſcutit:et cū fermento ſtrumas. Radix
cum foliis trita potaq; ueſicæ & ſtranguriæ medetur.et contra phalangias. Ramenta
pota menſes ciunt. Scorpionum ictibus aduerſantur. Cedrus magna:quā cedrelaten
uocant:dat picem quæ cedria uocatur:dentium doloribus utiliſſimam.frangit enim
eos:& extrahit:dolores ſedat. Cedri ſuccus ex ea quomodo fieret diximus. Magni ad
lumina uſus:ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora īcorrupta conſeruat. Vi-
uentia corrumpit mira differentia:cum uitam auferat ſpirantibus:defunctiſque pro
uita ſit. Veſtes quoq; corrumpit:& animalia necat. Ob hoc non cenſeam in anginis
hoc remedio utendum:neq; in cruditatibus:quod ſuaſere aliqui. Guſtu dentes quoq;
colluere ex aceto ī dolore timuerim:uel grauitati aut uermibus aurium īſtillare. Por-
tētum eſt quod tradunt:abortiuum fieri in uenere āte perfuſa uirilitate. Phthiriaſes
perungere eo non dubitauerim:itēq; prurigines. Suadent et contra uenenum leporis
marini bibere in paſſo. Facilius in elephantia:ſi illinātur & ulcera ſordida & excreſcē-
tia in iis. Auctores quidam & oculorum albugines caligineſq; inunxere eo. Et contra
pulmonis ulcera cyathum eius ſorbere iuſſerunt:item aduerſus tineas. Fit ex ea oleū:
quod piſſeleon uocant:uehementioris ad omnia eadem uſus. Cedri ſcobe ſerpentes
fugari certum eſt:item baccis tritis cum oleo ſiqui perungant᷑. Cedrides hoc ē frutices
cedri tuſſī ſanāt.urinam ciunt.aluū ſiſtūt.utiles ruptis cōuulſis:ſpaſticis:ſtrāguriæ:
uuluis admoti. Cōtra lepores marinos eadē:quæ ſupra collectiōibus īflāmatiōibuſq;.
De galbano diximus neq; humidum neq; aridum probatur:ſed quale docuimus. Per
ſe bibitur ad tuſſim ueterem:ſuſpiria: rupta conuulſa. Imponit᷑ iſchiadicis:lateris do-
loribus:panis:furunculis:corpori ab oſſibus recedēti. Strumis:articuloꝝ nodis:dētiū
quoq; doloribus. Illinitur et cum melle capitis ulceribus. Purulentis īfūditur auribus
cum roſaceo:aut nardo. Odore comitialibus ſubuenit:& uuluæ in ſtrangulatu:& ſto-
machi defectu. Abortus non exeūtes trahit appoſitu uel ſuffitu.item ramis hellebori
circunlitum atque ſubiectum. Serpētes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt &
perunctos galbano. Medetur & a ſcorpione percuſſis. Bibitur et in difficili partu fabæ
magnitudine in uini cyatho:uuluaſq; conuerſas corrigit. In myrrha autem et in uino
mortuos partus extrahit. Aduerſatur & uenenis maxime toxicis cum myrrha & uino.
Serpentes oleo & ſpondylio mixto tactu necat. Nocere urinæ exiſtimatur.

¶ DE Hāmoniaco & ſtyrace:& ſpondylio & ſphano:& terebintho & chamepite et
picio et reſinis et picea et lentiſco. ¶ Cap. vi.

SImilis hāmoniaci natura atque lachrymæ ꝓbandæ ut diximus.mollit:calfacit:

diſcutit:diſſoluit.Claritati uiſus in collyriis conuenit.pruritum:cicatrices:albugines oculorum tollit. dentium dolores ſedat:efficacius accenſum. Prodeſt diſpnoicis: pleureticis:pulmonibus:ueſicis:urinæ cruentæ:lyeni:iſchiadicis potum.Sic et aluum ſoluit.Articulis & podagræ cũ pari põdere picis aut ceræ et roſaceo coctum.Maturat panos:extrahit clauos cum melle.Sic et duritias emollit. Lyeni cum aceto et cera cypria uel roſaceo efficaciſſime ĩponitur.Laſſitudĩes perũgi cum aceto et oleo exiguoq; nitro utile. Et ſtyracis naturã in peregrinis arboribus diximus. Placet præter illa quæ diximus:maxime pinguis:purus:albicantibus fragmentis. Medetur tuſſi:faucibus: pectoris uitiis:uuluæ præcluſæ:duritiaue laborãti.Ciet menſes potu:appoſituq;.aluũ mollit.Inuenio potu modico triſticiam animi reſolui:largiore cõtrahi.Sonitus auriũ emendat infuſu:ſtrumas illitu neruorumq; nodos. Aduerſatur uenenis:quæ frigore nocent:ideo & cicutæ.Spondylion una demonſtratum.Infũditur capitibus phreneticorum:et lethargicorum.item capitis doloribus longis.Cũ uetere oleo bibitur et in iocinerũ uitiis:morbo regio:comitialibus:orthopnoicis:uuluaꝝ ſtrangulatione.q̄bus et ſuffitu prodeſt.aluum mollit.Illinitur ulceribus ſerpentibus cũ ruta.Flos auribus purulentis efficaciter infũditur.Sed ſuccus cũ exprimit̃ integẽdus eſt:quoniam mire appetitur a muſcis & ſimilibus.Radix deraſa et in fiſtulas coniecta callum earum derodit.Auribus quoq; inſtillat̃ cum ſucco.Datur et ipſa contra morbum regium:et in iocineris uitio:& uuluaꝝ.Capillos criſpos facit pũcto capite.Sphagnos ſiue ſphacos ſiue bryon:et ĩ gallia(ut indicauimus)naſcitur:uuluis inſidentiũ utilis.Item genibus & fœminum tumoribus mixtus naſturcio et aqua ſalſa tritus. Cum uino aut reſina ſuccus potus urinam pellit celerrime.Hydropicos inanit cum uino et iunipero tritus et potus. Terebinthi folia et radix collectionibus imponũt̃.Decoctum eoꝝ ſtomachũ firmat.Semen in capitis dolore bibitur in uino:& contra difficultatem urinæ.Ventrẽ leniter emollit. Venerem excitat.Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dentiũ dolori proſunt.Cinis corticũ intertrigini & ambuſtis.Potus aluũ ſiſtit.urinã mouet. ſuffitu uuluas corrigit.Piceæ folia priuatim & iocinerũ uitiis ſunt drachmæ pondere ĩ aqua mulſa pota.Siluas eas duntaxat:quæ picis reſinæq; gratia cæduntur utiliſſimas eſſe phthiſicis:aut qui longa ægritudine non recolligunt uires:ſatis conſtat.et illum cæli aera plus ita q̃ nauigationem ægyptiam proficere:plus q̃ lactis herbidos p mõtiũ æſtiua potus.Chamæpitis latĩe aiuga appellat̃.diciturq; propter abortus ab aliis thus terræ.Cubitalibus ramis:flore pinus et odore.Altera breuior & incuruæ ſimilis.Tertia eodem odore:& ideo nomine quoq; paruula collicola:craſſitudine digitali.foliis ſcabris:exilibus:albis:in petris naſcẽs.omnes herbæ:ſed propter cognationẽ nominis nõ differendæ.Proſunt aduerſus ſcorpionum ictus:item iocineri illitæ cum palmis aut cotoneis.Renibus et ueſicæ decoctum earum cum farina hordeacea.Morbo quoq; regio & urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibunt̃.Nouiſſima cõtra ſerpentes ualet cum melle.Sic et appoſita uuluas purgat.Sanguinem defatum extrahit pota.Sudores facit perunctis ea.Peculiariter renibus utilis eſt.Fiunt ex ea et hydropicis pilulæ cũ fico aluum trahentes.Lumborum quoq; dolorem uictoriati pondere in uino finit:et tuſſim recentem.Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eiicere protinus dicitur.Cum honore & pityuſa ſimili de cauſa dicetur:quam quidam in tithymalli genere numerãt. Frutex eſt ſimilis piceæ:flore paruo purpureo.Bilem et pituitam p aluum detrahit. Radix decocti hemina aut ſeminis lingula in balanis.Folia in aceto decocta:furfures cutis emendant.Mammas quoq; mixto rutæ decocto:& tormina:et ſerpentiũ ictus: et in totum collectiões incipientes.Reſinam e ſupradictis arboribus gigni docuimus: et genera eius et nationes in ratione uini ac poſtea in arboribus.cuius ſũmæ ſpecies duæ ſicca et liquida.Sicca:quæ e pinu et picea fit.Liquida e terebintho:larice:lẽtiſco: cupreſſo.nam et eæ ferunt in aſia et ſyria. Falluntur qui eandem putant eſſe e picea atq; larice.Picea enim pinguem et ſuccoſam fundit.larix gracilem ac mellei liquoris

uirus redolentem. Medici liquida raro utuntur et in ouo fere. Larice propter tuſſim
ulceraq; uiſcerum. Nec pinea magnopere in uſu. Cæteriſ non niſi coctis. Et coquendi
genera ſatis demonſtrauimus. In arborum differētia placet terebinthina odoratiſſima
atq; leuiſſima nationū cypria & ſyriaca utraq; mellis attici colore. Sed cypria carnoſi/
or: ſicciorq;. In ſicco genere quærunt ut ſit candida: pura: perlucida. In omni autem ut
montana potius q̃ campeſtris: item aquilonia q̃ ab alio uento. Reſoluitur reſina ad
uulnerum uſus & malagmata oleo: in potiones amygdalis amaris. Natura in medēdo
contrahere uulnera: purgare: diſcutere collectiones: item pectoris uitia. Therebīthina
illinitur & eadem calida membrorum doloribus ſpaſticiſq; illinitur in ſole: totiſque
corporibus. Mangonum maxīe cura ad gracilitatem emendandam: ſpatiis ita laxātiū
cutem per ſingula membra: capacioraq; ciborum facienda corpora. Proximum locū
optinet e lentiſco. Ineſt ei uis aſtringendi. Mouet et ante cæteras urinam. Reliquæ uē/
trem emolliunt. cruda concoquunt. tuſſim ueterem ſedant. Vuluæ onera extrahunt
etiā ſuffitæ. Priuatim aduerſantur uiſco. Panos et ſimilia cum ſeuo taurino & melle
ſanant. Palpebras lentiſcina commodatiſſime replicat. Fractis quoque utiliſſima: et
auribus purulentis: item in pruritu genitaliū. Pinea capitis uulneribus optīe medet̃.

¶ DE Pice ſpiſſa & liquida: & palimpiſſa: & piſſaſphaltos: & zopiſſa: et tæda: et
lentiſco. ¶ Cap. vii.

PIx quoque: unde & quibus conficeretur modis: īdicauimus. Et eius duo genera.
Spiſſum liquidumq;. Spiſſaꝝ utiliſſima medicinæ eſt brutia: quoniā pīguiſſīa
& reſinoſiſſima: utraſq; præbet utilitates. Ob id magis rutila q̃ cæteræ. Id enī quod
in hoc adiiciunt: ex maſcula arbore meliorē eſſe: nō arbitror poſſe intelligi. Picis nat̃a
excalfacit: explet. Aduerſatur priuatim ceraſtæ morſibus cum polenta. item āginæ cū
melle. Diſtillationibus & ſternutamentis. Pituitis aurium īfūditur cū roſaceo. Illinit̃
cum cæra. ſanat lichenas. aluum ſoluit. Excreationes pectoris adiuuat eligmate aut il/
lita. Tonſillis cum melle. Sic et ulcera purgat. Explet cum uua paſſa & axungia. Car/
bunculos purgat: et putreſcentia ulcera. Quæ uero ſerpunt cum pineo cortice aut ſul/
phure. Phthiſicis etiam cyathi menſura quidam dederunt: et contra ueterem tuſſim.
Rhagadas ſedis & pedum: panoſq;: & ungues ſcabros emendat. Vuluæ duricias & cō/
uerſiones odore: item lethargicos: ſtrumas. Item cum farina hordeacea & pueri īpubis
urina decocta ad ſuppurationem ꝑducit. & ad alopecias ſicca pice utūtur. Ad mulieꝝ
mammas brutia ex uino ſubferuefacta cum poline farraceo q̃ calidiſſimis impoſitis.
Liquida pix oleūq;: quod piſſeleon uocant: quēadmodum fieret: diximus. Quidam
iterum decoquunt: & uocant palimpiſſa. Liquida anginæ perunguntur intus & uua.
Ad aurium dolores: claritatem oculorum: oris circunlitiōes: ſuſpirioſas: uuluas: tuſſī
ueterem. Et crebras excreationes pectoris: ſpaſmoſtremores: opiſthotonos: paralyſes:
neruoꝝ dolores præſtantiſſimum. Ad canum & iumentoꝝ ſcabiem. Eſt & piſſaſphal/
tos mixta bitumini pice: naturaliter ex apolloniatarum agro. Quidam autem ipſi
miſcent. præcipuum ad ſcabiem pecorum remedium. Aut ſi fœtus mammas læſe/
rit. Maturum optimum ex eo: quod cum feruet: innatat. Zopiſſam eradi nauibus
diximus cæra marino ſale macerata. Optima hæc a tyrocinio nauium. Additur autem
in malagmata ad diſcutiendas collectiones. Tædæ decoctæ in aceto dentium dolores
efficaciter colluunt. Lentiſci & arbores & ſemen et cortex et lachryma urinam ciunt.
aluum ſiſtunt. Decoctum eoꝝ ulceribus quæ ſerpūt fotu. Illinitur in humidis et igni
ſacro. gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atterunt̃. Mobiles decocto colluūtur.
Capillum tingunt. Lachryma ſedis uitiis prodeſt: cum quid ſiccari excalfieriue opus
ſit. Decoctum et e lachryma ſtomacho utile ructū et urinam mouens: quod et capitis
dolori cum polenta illinitur. Folia uero tenera oculis inflammatis illinunt̃. Itē maſti/
ce lentiſci replicandis palpebris: et ad exterendam cutē in facie et ſmegmata. Adhibet̃
& ſanguinem reiiciētibus: tuſſi ueteri: et ad omnia quæuis. Medet̃ et attritis partibus

ſiue oleo e ſemie eius facto ceræq; mixto:ſiue foliis ex oleo decoctis:ſiue cũ aq̃ uitilia
foueantur. Scio Democritũ medicũ in ualitudine conſidiæ. M. Seruilii conſularis fi
liæ omnem curationem auſteram recuſãtis diu efficaciter uſum lacte caprarum:quas
lentiſco paſcebat.

DE Platano et fraxino et acere et alba populo et ulmo et tilia et ſambuco et iuni
pero. Capitulum. viii.

PLatani aduerſantur ueſpertilionibus. Pilulæ earum in uino potæ. iiii. pondere
omnibus ſerpentiũ & ſcorpionum uenenis:ambuſtis tuſæ aut cum aceto acri
magiſq; ſcyllitino ſanguinẽ omnem ſiſtunt:& lentiginem & carcinomata. Melãdrias
quoq; ueteres addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectiõibus & ſup
purationibus:& decoctum eorum. Cortex autem in aceto dentium remedium ẽ. Folia
eorum tenerrima in uino albo decocta oculorum. Lanugo foliorũ et auribus & oculis
inutilis. Cinis pilularum ſanat ambuſta igni uel frigore. Cortex e uino ſcorpionũ ictus
reſtinguit. Fraxinus quam uim aduerſus ſcorpiones haberet:idicauimus. Semẽ foliis
eius ineſt:quæ medentur iocineris et lateris doloribus in uino. Aquam quæ ſubit cutẽ
extrahunt. Corpus obeſum leuãt onere ſenſim ad maciem reducentia iiſdem foliis cũ
uino tritis ad uirium portionem:ita ut puero quinq; folia tribus cyathis dentur. Ro
buſtioribus. vii. folia quinq; cyathis uini. Non omittendum ramenta eius et ſcobem
a quibuſdam cauenda prædici. Aceris radix cõtuſa iocineris doloribus utiliſſĩe iponit᷑.
Populi albæ uuarũ in unguentis uſum expoſuimus. Cortex potus iſchiadicis & ſtran
guriæ prodeſt. Foliorum ſuccus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenẽ
tibus intertrigo nõ metuatur. Populus nigra efficaciſſima habetur quæ i creta naſcit᷑.
Comitialibus ſemen ex aceto utile. Fundit illa et reſinam exiguam:qua utuntur ad
malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponunt᷑. Humor e cauis populi nigræ
effluens uerrucas papulaſq; ex attritu odoratus tollit. Populi ferunt in foliis guttam:
ex qua apes propolin faciunt. Gutta quoq; aquæ propolis ex aqua remediũ ẽfficax
eſt. Vlmi & folia et cortex et rami uim habent ſpiſſandi et uulnera contrahendi. Cor
ticis utiq; interior tilia lepras ſedat:et folia ex aceto illita. Corticis denarii põdus potũ
in hemina aquæ frigidæ:aluum purgat. Pituitaſq; & aq̃s priuatim trahit. Imponit᷑ &
collectionibus lachryma. Et uulneribus ambuſtiſq; decocto fouere prodeſt. Humor i
folliculis arboris huius naſcens cuti nitorem inducit:faciemq; gratiorẽ præſtat. Cauli
culi foliorum primi uino decocti tumores ſanant:extrahuntque per fiſtulas. Idem
præſtant et tiliæ cortices. Multi corticem commanducatum uulneribus utiliſſimum
putant. folia trita aqua aſperſa pedum tumori. Humor quoq; e medulla uti diximus
caſtratæ arboris effluens:capillum reddit capiti illitus:defluẽteſq; cõtinet. Arbor tilia
leniter tuſa ad eadem fere utilis eſt atq; oleaſter. Folia autem tantum in uſu. & ad in
fantium ulcera in ore. & commanducata et decocta urinam ciunt. mẽſes ſiſtũt illita.
ſanguinem pota detrahũt. Sambucus habet alterũ genus magis ſilueſtre:quod græci
chameacten:alii hellon uocant multo breuius. Vtriuſq; decoctum in uino ueteri fo
liorum uel ſeminis uel radicis ad cyathos binos potum ſtomacho inutile eſt:aluo de
trahens aquam. Refrigerat etiam inflammationẽ:maxime recentis ambuſti. Et canis
morſum cum polenta molliſſimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiões:priuatiſq;
membranæ:quæ circa cerebrum eſt:lenit infuſus. Acini eius infirmiores q̃ reliq̃ tigũt
capillum poti acetabuli menſura. Vrinã mouẽt. Foliorum molliſſima ex oleo & ſale
eduntur ad pituitam bilemq; detrahendam. Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis
eius in uino decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt. Vuluas emolliunt. Has
et foliorum decocto iſidentium. Caules teneri minoris ſabuci in patinis cocti aluum
ſoluunt. Reſiſtunt folia et ſerpentium ictibus in uino pota. Podagris cũ ſeuo hircino
uehementer proſunt cauliculi illiti. Iidemque in aqua macerãtur:ut ea ſparſa pulices
necentur. Foliorum decocto ſi locus ſpargatur:muſcæ necãtur. Boa appellat᷑ morbus

papularum cum rubent corpora.ſambuci ramo uerberatur. Cortex interior tritus ex uino albo potus aluum ſoluit.Iuniperus uel ante cætera omnia excalfacit:extenuat: cedro aſſimilis.Et eius duo genera.altera maior:altera minor. Vtraq; accenſa ſerpẽtes fugat.Semen ſtomachi pectoris lateris doloribus utile.Inflammationes algoreſq; diſcutit.Tuſſes concoquit et duricias.Illitum tumores ſiſtit.Item aluum:bacis ex uino nigro potis:item uentris tumores illitis.Miſcetur & ãtidotis oxyporis.Vrinas cit.Illinitur et oculis in epiphoris. Datur cõuulſis ruptis:torminibus:uuluis:iſchiadicis cũ uino albo potum pilulis quaternis aut decoctis uiginti in uino.Sunt qui & pungant corpus e ſemine eius in ſerpentium metu.

¶DE Salice & amerina & uitilibus et eriſtro

SAlicis fructus ante maturitatem in araneam abit.Sed ſi prius colligat̃:ſãguinẽ reiiciẽtibus prodeſt.Corticis e ramis primis cinis clauum & callum aqua mixta ſanat.Vitia cutis in facie emendat:magis admixto ſucco ſuo.Eſt autem triũ generũ. Vnũ arbor ipſa exudat gummi modo.Alterũ manat in plaga cum flore exciſo cortice trium digitorum magnitudine.Hic ad purgãda quæ obſtent oculis:item ad ſpiſſãda quæ opus ſunt:ciendãq; urinam:& ad omnes collectiones intus extrahẽdas. Tertius ſuccus eſt detruncatione ramorum a falce diſtillans.Ex iis ergo aliquis cum roſaceo ĩ calice punico calfactus auribus infunditur.Vel folia cocta & cum cæra trita ĩponunt̃: item podagricis.Cortice et foliis in uino decoctis foueri neruos utiliſſimũ.Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie.Folia contrita et pota intemperantiã libidinis coercent:atq; in totũ auferũt uſũ ſæpius ſũpta.Amerinæ nigræ ſemẽ cũ ſpuma argẽti pari pondere a balneo illitum pſilothrũ eſt.Nõ multum a ſalice uitilium uſu diſtat uitex:foliorum quoque aſpectu:niſi odore gratior eſſet.ſed græci ligon uocant:alii agnon:quoniam matronæ in theſmophoriis athenienſium caſtitatem cuſtodiẽtes iis foliis cubitus ſibi ſternũt.Duo genera eius.Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit. Minor ramoſa foliis candidioribus lanuginoſis.Prima arborum florem mittit cum purpureo:quæ et candida uocatur.Nigra:quæ tantum purpureum.Naſcunt̃ in paluſtribus campis.Semen potum uini quẽdam ſaporem habet:et dicitur febres ſoluere.Et cum ungãtur oleo admixtum ſudorẽ facere:ſic et laſſitudines diſſoluere.Vrinã ciunt et menſes.Caput tentant uini modo:nam et odor ſimilis eſt.Inflatiões pellũt ĩ inferiora.aluum ſiſtunt.Hydropicis & lyenibus perq̃utiles.Lactis ubertatem faciũt. Aduerſantur uenenis ſerpentium:maxime quæ frigus inferunt.Minor efficacior ad ſerpentes.bibitur ſeminis drachma in uino uel poſca:aut duabus foliorũ tenerrimorum.Illinuntur & utræq; aduerſus araneorum morſus uel perunctis tantũ. Suffitu quoq; aut ſubſtratu fugant uenenata.At uenereæ rei impetus inhibent. Eoq; maxĩe phalangiis aduerſantur:quorum morſus genitale excitat.Capitis dolorem ex ebrietate ſedant cum roſaceo flos teneriq; cauliculi.Seminis decoctum uehemẽtiorẽ capitis dolorem diſſoluit fotu:et uuluam etiam ſuffitu uel appoſitu.Purgat aluum cũ pulegio & melle potum.Vomicas panoſq; difficile cõcoquentes cum farina hordeacea mollit.Lichenas & lentigines cum aphronitro & aceto ſemen ſanat:et oris ulcera et eruptiones cũ melle.Teſtium cum butyro et foliis uitium.Rhagadas ſedis cum aqua illitum.Luxatis cum ſale et nitro & cæra & ſemine & folio. Additur in malagmata neruorum & podagras.Semẽ inſtillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phreneſi.Virgam qui in manu habeant aut cinctu:negantur intertriginem ſentire.Ericen græci uocant fruticem non multum ab ilice differentem colore roris marini:& pene folio.Hoc aduerſari ſerpentibus tradunt.Geniſta quoque uinculi uſũ præſtat.Flores apibus gratiſſimi.Dubito an hæc ſit:quam græci auctores ſparton appellauere:cum ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim.Et nunquid hanc deſignauerit Homerus:cum dixit nauium ſparta diſſoluta?Nondum enĩ fuiſſe africanum uel hiſpanum ſpartum in uſu certum eſt. Et cum ſutiles fierent naues:lino tamen nõ ſparto

unq̄ ſutas. Semen eius: quod græci eodē nomine appellant: in folliculis paſſiolorum modo naſcens: purgat hellebori uice drachma & dimidia pota in aquæ mulſæ cyathis quattuor ieiunis. Ramis ſimiliter fronde in aceto maceratis pluribus diebus & tuſis ſuccum dant iſchiadicis utilem cyathi unius potu. Quidam marina aqua macerare malunt: & infundere clyſtere. Perunguntur eodem ſucco iſchiadici addito oleo. Quidam ad ſtranguriā utuntur ſemine. Geniſta tuſa cum axungia genua dolentia ſanat. Myricen quam & amaricē uocat Leneus ſimilem ſcopis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata ī uino decocta tritaq; cum melle illita. Arbitrantur quidam hāc eſſe tamaricam. Sed ad lyenem præcipua eſt: ſi ſuccus eius expreſſus in uino bibatur. Adeoque mirabilem eius antipathiam cōtra ſolum hoc uiſcerum faciunt: ut affirment: ſi ex ea alueis factis bibant ſues: ſine lyene inueniri. & ideo homini ſplenetico cibū potumq; dant in uaſis ex ea factis. Grauis autem auctor ī medicina uirgam ex eadem fractam: ut neq; terram neq; ferrum attingeret: ſedare uentris dolores aſſcuerauit īpoſitam: ita ut tunica cinctuq; corpori apprimeret. Vulgus infœlicem eam arborem appellat: ut diximus: quoniam nihil ferat: nec ſeratur unq̄. Corinthus & quæ circa eſt regio: brian eam uocat. Eiuſque duo genera facit. ſilueſtrem plane ſterilem: alteram mitiorē. Hæc fert in ægypto ſyriaque etiam abundanter lignoſum fructum maiorem galla: aſperi guſtu: quo medici utuntur uice gallæ: & in compoſitionibus: quas antheras uocant. Lignum autem & flos & folia & cortex in eoſdem uſus adhibētur quanq̄ remiſſiora. Datur ſanguinem reiicientibus cortex tritus: & contra profluuia fœminarū: cœliacis quoque. Idē tuſus impoſituſq; collectiones omnes inhibet. Foliis exprimitur ſuccus. Ad hæc eadem & ī uino decoquūtur. Ipſa uero adiecta melle grangrenis illinunt. Decoctum eorum in uino potum uel impoſitum cum roſaceo & cæra ſedat. Sic et epinyctidas ſanāt. Ad dentium dolorem auriumque decoctum eorum ſalutare eſt: radix ad eadem: ſimiliter folia. Hæc amplius ad ea: quæ ſerpunt: imponuntur cum polēta. Semen drachmæ pondere aduerſus phalangias & araneos bibitur. Cum altilū uero pigui furunculis imponitur. Efficax & contra ſerpentiū ictus præterq̄ aſpidū. Necnō morbo regio: phthiriaſi: lendibuſque decoctum infuſum prodeſt. Abundantiamque mulierū ſiſtit. Cinis arboris ad omnia eadem prodeſt: ſi bouis caſtrati urinæ imiſceat uel in potu uel in cibo uenerem finiri. Carboq; ex eo genere urina ea reſtictus in ūbra eōdit. Idē cū libeat accēdere reſoluit. Magi et id ex ſpadonis fieri urina tradiderūt.

¶ DE Virga ſanguinea & ſilere & liguſtro: & alno: et edera & cyſtho: & ciſſo: et erythrano: & chamæciſſo: et milace: et de clematida. ¶ Cap. x.

NEc uirga ſāguinea fœlicior habetur. Cortex eius interior cicatrices: quæ præſanauere aperit. Sileris folia illita fronti capitis dolores ſedant. Eiuſdem ſemē tritū in oleo phthiriaſes coercet. Serpentes et hunc fruticem refugiunt: baculūq; ruſtici ob id ex eo gerunt. Liguſtrum eadē arbor eſt: quæ in oriente cypros. ſuos in europa uſus habet. Succus eius neruis articulis algoribus: folia ubiq; ueteri ulceri cum ſalis mica: et oris exulcerationi proſunt. Acini contra phthiriaſin: item contra intertrigines: foliaue. Sanant et gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certiſſimo remedio ſunt tumori. Hederæ genera. xx. demonſtrauimus. Natura omniū ī medicīa anceps. Mentē turbat: et caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iiſdem neruis adhibita foris prodeſt. Eadē natura quæ et aceto ei eſt. Omnia genera eius refrigerāt. Vrinam ciunt potu. Capitis dolorem ſedāt: præcipue cerebro: continentiq; cerebrum mēbranæ utiliter mollibus impoſitis foliis cū aceto et roſaceo tritis et decoctis addito poſtea roſaceo oleo. Illinūtur autem fronti et decocto eorum fouetur os: caputq; perungitur. Lyeni et pota et illita pſunt. Decoquuntur et contra horrores febriū: eruptioneſq; pituitæ: aut in uino teruntᷓ. Corymbi quoq; poti uel illiti lyenē ſanāt: iocinera autem illiti. Trahunt et menſes appoſiti. Succus hederæ tedia narium graueolentiaq; emendat: præcipue albæ ſatiuæ. Idem infuſus naribus caput purgat. Efficacius addito

nitro. Infunditur etiã purulentis auribus aut dolẽtibus cum oleo. Cicatricibus quoq; decorem facit. ad lyenes efficacior albæ eſt ferro calefactus. Satiſq; eſt acinos ſex ĩ uini cyathis duobus ſumi. Acini quoq; ex eadẽ alba terni in aceto mulſo poti tineas pellũt. In qua curatione uentri quoq; ĩpoſuiſſe eos utile eſt. Hederæ: quam chriſolarion appellamus: bacis aurei coloris uiginti in uini ſextario tritis ita ut terni cyathi potentur: aquam: quæ cutem ſubierit: per urinam educit. Eraſiſtratus eiuſdẽ acinos. v. tritos in roſaceo oleo: calefactoſq; in cortice punico inſtillauit dentium dolori a contraria aure. Acini qui croci ſuccum habent: præſumpti potu a crapula tutos præſtant. Item ſanguinem excreantes aut torminibus laborantes. Hederæ nigræ candidiores corymbi poti ſteriles etiã uiros faciũt. Illinitur decocta in uino omnium ulcerũ generi: etiam ſi cacohetæ ſint. Lachryma hederæ pſilothrum eſt: phthiriaſinque tollit. Flos cuiuſcũq; generis triũ digitorum carptu dyſentericos et aluum citam emendat ĩ uino auſtero bis die potus. Et ãbuſtis illinitur utiliter cũ cæra. Denigrant capillũ corymbi. Radicis ſuccus in aceto potus cõtra phalangias prodeſt. Huius quoq; ligni uaſe ſpleneticos bibentes ſanari inuenio. Et acinos terunt: moxque comburunt. et ita illinunt ambuſta prius perfuſa aqua calida. Sunt qui et incidant ſucci gratia. eoq; utantur ad dentes eroſos. frangiq; tradunt proximis cæra munitis ne lædantur. Gummi etiam ĩ hedera quærunt: quod ex aceto utiliſſimũ dẽtibus promittunt. Græci uicino uocabulo ciſthon appellãt fruticem maiorẽ thymo foliis ocimi. Duo eius gña. Flos maſculo roſaceus: fœminæ albet. Ambo proſunt dyſentericis & ſolutionibus uentris in uino auſtero trinis digitis flore capto: & ſimiliter bis die poto. Vlceribus ueteribus & ambuſtis cum cæra: & per ſe oris ulceribus. Sub his maxime naſcitur hypociſthos: quam inter hederas diximus. Ciſſos erythranos ab iiſdem appellatur ſimilis hederæ: coxendicibus utilis e uino potus: item lumbis. tantamq; uim accipiunt: ut ſanguinẽ urina detrahant. Item chameciſſon appellant hederã uon attolentem ſe a terra. Et hæc contuſa in uino acetabuli mẽſura lyeni medetur. Folia ambuſtis cũ axũgia. Milax quoq;: qui et autophoros cognomĩatur: ſimilitudinem hederæ habet: tenuioribus foliis. Coronam ex eo factam impari foliorum numero aiunt capitis doloribus mederi. Quidã duo genera milacis dixere. Alterum immortalitati proximum conuallibus opacis cãdentem. Alterum comantibus acinorum corymbis cõtra uenenata omnia efficaciſſĩs: intantum ut acinorum ſucco infantibus ſæpe ſtillato nulla poſtea uenena nocitura ſint. Alterum genus culta amare: & in iis gigni nullius effectus. Illam eſſe milacem priorẽ cuius lignũ ad aures ſonare diximus. Similẽ huic aliq clematida appellauerũt repentem per arbores geniculatam & ipſam. Folia eius lepram purgant. Semen aluũ ſoluit acetabuli menſura in aquæ hemina aut aqua mulſa. Datur ex eadẽ cauſa & decoctum eius.

¶ DE Harundine & papyro: & hebeno: & rhododendro: de rhuſẽ: & hydro: & canchry & ſabina: & ſelagine: & ſamulo: & gũmi medicis. ¶ Cap. xi.

HArundinis genera. xxix. demonſtrauimus: nõ aliter euidentiore illa nat́a quam continuis iis uoluminibus tractamus. Siquidem harũdinis radix cõtrita et impoſita filicis ſtirpem corpore extrahit. item harũdinem filicis radix. ex quo plura gña fecimus. Illa quæ in iudea ſyriaq; naſcitur odorum unguentorumque cauſa: urinam mouet cum gramĩe aut apii ſemine decocta. Cit & mẽſtrua admotu. Medet́ cõuulſis duobus obolis pota: iocineri: renibus: hydropi: tuſſi etiam ſuffitu: magiſq; cũ reſina. Furfuribus ulceribuſq; manãtibus cum myrrha radix decocta. Excipit́ et ſuccus eius: fitq; elaterio ſimilis. Efficaciſſima autem ĩ omni harũdine quæ proxima radici. Efficacia et genicula. Harũdo cypria: quæ donax uocatur: cortice cinere alopecias emẽdat: item putreſcentia ulcera. Foliis eius ad extrahendos eius aculeos utuntur. Efficacius et contra ignes ſacros: collectioneſq; omnes. Vulgaris harũdo extractoriam uĩ habet: et recens tuſa: non in radice tantum. Multum enim et ipſam harũdinem ualere tradunt. Medetur et luxatis: et ſpinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita

& in uino pota:uenerem concitat.Harundinũ lanugo illatæ auribus obtũdit auditũ. Cognita res eſt in ægypto de harundine.Papyro præcipuæ utilitates cum inaruerit:ad laxandas ſiccandaſq; fiſtulas:& in tumeſcendo ad introitum medicamentorum apiendas.Carta quæ fit ex ea cremata:inter cauſtica eſt.Cinis eius ex uino potus ſomnũ facit.Ipſa ex aqua impoſita:callum ſanat. Ne in ægypto quidem naſcit hebenus:ut docuimus.nec tractamus in medicina alienos orbes. Non omittetur tamen propter miraculum.Scobem eius oculis unice mederi dicũt.Lignoq; ad cotem trito cũ paſſo caliginem diſcutit.Ex aqua uero & radice albugines oculorũ.Item tuſſim pari modo dracunculi radicis cum adiecto melle. Hebenum medici & ĩter erodentia aſſumunt. Rhododendros ne nomen quidem apud nos inuenit latinum. Rhododaphnen uocant aut nerium. Mirum folia eius quadrupedum uenenum eſſe. Homini uero contra ſerpentes præſidium:ruta addita & e uino pota.Pecus etiam & capræ ſi aquã biberint:in qua folia ea maduerint:mori dicuntur.Nec rhus latinum nomen habet: cum in uſum pluribus modis ueniat.Nam & herba eſt ſilueſtris:foliis myrti cauliculiſq; breuibus:quæ uenena & tineas pellit.& frutex excoriarius appellatur:ſubrutilus: cubitalis:craſſitudine digitalis.cuius aridis foliis & malicorio coria pficiunt. Medici autem rhoicis utuntur ad contuſa:item cæliacos & ſedis ulcera:aut quæ phagedenas uocant:trita cum melle & illita cum aceto.Decoctũ eorum ĩſtillat auribus purulẽtis. Fit & ſtomachice decoctis ramis:ad eadẽ quæ ex moris:ſed efficacior admixto alumie. Illiniturq; eadem hydropicorum tumoribus.Rhus quæ erythros appellat:frutex eſt: & huius fruticis ſemen uim habet adſtringendi refrigerandique. Aſpergitur pro ſale obſoniis.Aluos ſoluit.Omneſq; carnes cum ſilphio ſuauiores facit.Vlceribus medet manantibus cum melle.Aſperitati linguæ:percuſſis:liuidis:deſquãmatis eodem mõ. Capitis ulcera ad cicatricem celerrime perducit:& fœminarum abũdantiã ſiſtit cibo. Erythrodanus quam aliqui ereuthodanum uocant:nos rubiam qua tinguntur lanæ pelleſq; perficiũtur:in medicina urinam ciet.Morbum regium ſanat ex aqua mulſa. Et lichenas ex aceto illita.Et iſchiadicos:& paralyticos:ita ut bibentes lauẽt quotidie. Radix ſemenq; trahunt menſes.Aluum ſiſtunt:& collectiones diſcutiũt.Contra ſerpentes rami cum foliis imponuntur.Folia & capillum tingũt.Inuenio apud quoſdã morbum regium ſanari hoc frutice:etiam ſi adalligatus ſpectetur tantum.Diſtat ab eo qui aliſſon uocatur:foliis tantum et ramis minoribus. Quique nomen accepit ꝙ a cane emorſos rabiem ſentire non patitur:potus ex aceto adalligatuſque. Mirumq; eſt quod additur:inſaniam conſpecto eo omnino frutice ſanari. Tigẽtibus & radiculã ramos præparat:quam ſtruthion uocari diximus a græcis.Medet morbo regio ipſa decocta & ius potum:item pectoris uitiis.Vrinam ciet.Aluum ſoluit.& uuluas purgat.quamobrem aureum poculum medici uocant. Ea et ex melle prodeſt magnifice ad tuſſim.Orthopnoeæ coclearis menſura.Cum polenta uero & aceto lepras tollit. Eadem cum panace et capparis radice calculos frangit:pellitq;.Panos diſcutit cũ farina hordeacea uino decocta.Miſcetur et malagmatis et collyriis:claritatis cauſa. Ad ſternutamenta utilis inter pauca. Lyeni quoq; ac iocineri.Eadem pota denarii unius põdere ex mulſa aq̃:ſuſpirioſos ſanat.Sic et pleureticos et ões lateris dolores.Apocyni ſemen ex aqua frutex eſt:folio hederæ:molliore tamen et minus longis uiticulis: ſeie acuto diuiſo lanuginoſo:graui odore.Canes et omnes quadrupedes necat ĩ cibo datũ. Eſt et roſmarinum.Duo genera eius.alterum ſterile:alterum cui et caulis et ſemen reſinaceum:quod canchrys uocatur.Foliis odor thuris. Radix uulnera ſanat uiridis impoſita et ſedis procidẽtia:condylomata hemorrhoidos.Succus et fruticis et radicis morbum regium:et ea quæ repurganda ſunt.Oculorum aciem exacuit.Semen ad uetera pectoris uitia datur potui.Et ad uuluas cum uino et pipere.Menſes adiuuat. Podagris illinitur cum erinea farina.Purgat et lentigines:et quæ excalfacienda ſunt: aut cum ſudor quærendus illitum:item conuulſis.Auget et lac in uino potum: item

radix. Ipſa herba ſtrumis cum aceto illinitur: ad tuſſim cum melle prodeſt. Canchrys
multa genera habet ut diximus. Sed hæc: quæ ex rore ſupradicto naſcit᷑: ſi fricetur re-
ſinoſa eſt. Aduerſatur uenenis et uenenatis: præter āguibus. Sudorē mouet. tormina
diſcutit. lactis ubertatem facit. Herba ſabina brathy appellata a græcis duorū generū
eſt. Altera amaraci ſimilis folio eſt: altera cupreſſo. Qua ex re quidā creticā cupreſſū
dixerunt: utilis in ſuffitus pro thure aſſumitur. In medicamentis uero duplicato pō-
dere eoſdem effectus habere quos cynnamum traditur. Collectiōes minuit: & nomas
compeſcit. Illita ulcera purgat. Partus emortuos appoſita extrahit et ſuffita. Illinitur
igni ſacro et carbunculis. Cum melle et uino pota regio morbo medetur. Gallinacei
generis pituitas fumo eius herbæ ſanari tradunt. Similis herbæ huic ſabinæ eſt ſelago
appellata. Legitur ſine ferro dextra manu per tunicā: qua ſiniſtra manu exuit᷑ uelut
furāte: candida ueſte ueſtito pureque lotis nudis pedibus. ſacro facto prius q̄ legat᷑:
pane uinoq;. Fertur in mappa noua. Hāc cōtra omnem perniciem habendam prodi-
dere druidæ gallorum: et contra omnia oculorum uitia fumum eius prodeſſe. Iidem
ſamolū herbā nominauere naſcētē in humidis. Et hanc ſiniſtra manu legi a ieiunis
contra morbos ſuum boumq;. nec reſpicere legentem: nec alibi q̄ in canali deponere:
ibiq; cōterere poturis. Gūmi genera diximus. Ex iis maiores effectus melioris cuiuſq;
erunt. Dentibus inutiles ſunt. Sanguinem coagulant: & ideo reiicientibus ſāguinem
proſunt: item ambuſtis: arteriæ uitiis. Inutilem urinam ciunt. Amaritudines hebetāt
aſtrictis cæteriſq;. Et amygdala amara eſt ſpiſſandiq; uiribus efficacior. Habet excal-
factorias uires. Præponuntur autem prunorum & ceraſorum ac uitium. Siccāt illitæ
& aſtringunt. Ex aceto uero infantium lichenas ſanāt. Proſunt et tuſſi ueteri: quattu-
or obolis in mixto potis. Credūtur et colorem gratiorem facere: ciborumq; appetētiā:
& calculoſis prodeſſe cum paſſo potæ. Oculorum et uulnerum inutilitatibus maxīe
conueniunt. ¶ DE Spina ægyptia & ſpina alba et acātho: & acatia. ¶ Ca. xii.

AB ſpina ægyptia ſpinæ arabicæ laudes in odorum loco diximus. & ipſa ſpiſſat:
ſtringitq; diſtillationes omnes: & ſanguinis excreationes: mēſiūq; abundantiā:
etiam nunc radice ualentior. Spinæ albæ ſemen cōtra ſcorpiōes auxiliatur. Corona ex
ea impoſita capitis dolores minuit. Huic ſimilis eſt ſpina illa: quam græci acanthon
uocant: minoribus multo foliis aculeatis per extremitates & araneoſa lanugine obdu-
ctis. Qua collecta etiam ueſtes quædam bombicinis ſimiles fiunt in oriēte. Ipſa folia
uel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur. Eſt & acaciæ ſpina. Fit in ægypto alba
nigraq; arbore: item uiridi: ſed longe melior eſt prioribus. Fit & in gallatia tenerrima
ſpinoſior arbore. Semen omnium lenticulæ ſimile: minore eſt tantū & grano & folli-
culo. Colligitur autūno: ante collectum nimio ualidius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis
aqua cæleſti perfuſis. mox in pila tuſis: exprimit᷑ organis. tunc denſatur ī ſole morta-
riis in paſtillos. Fit ex foliis minus efficax. Ad coria perficiēda ſemine ꝓ galla utunt᷑.
Foliorum ſuccus & galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui ualde ruffus.
Purpurea aut leucophea: & quæ facillime diluitur. Vis ſumma ad ſpiſſandum refri-
gerandumq; eſt. Oculorū medicamentis ante alias utiles. Lauant᷑ in eos uſus paſtilli.
ab aliis torrentur. ab aliis capilli tinguntur. Sanāt ignem ſacrum. Vlcera quæ ſerpūt:
& humida uitia corporis: collectiones: articulos contuſos: perniones pterygia. Abun-
dantiam menſium in fœminis ſiſtunt: uuluamque et ſedem procidētem: itē oculos:
oris uitia et genitalium.

¶ DE Vulgari ſpina: & ſilueſtri: et de ſyriſceptro: et de appendice ſpina: et pyracā-
tho: et paliuro: aquifolia: et taxo: et rubis: medicinæ. ¶ Cap. xiii.

VLgaris quoq; hæc ſpina: ex qua uenæ fulloniæ implētur: radicis uſus habetur.
Per hiſpanias quidem multi et inter odores et ad unguenta utuntur illa aſpa-
lathū uocantes. Eſt ſine dubio hoc nomine ſpina ſilueſtris ī oriente (ut diximus) can-
dida magnitudine arboris iuſtæ. Sed et frutex humilior: atque ſpinoſus. In ſyria et

rhodiorum inſulis:quam alii ſyniſceptrum:alii adipſatheum ſiue dipſacon ſiue diacheron uocant. Optimus qui minime ferulaceus:rubeus:et in purpuram uergẽs detracto cortice. naſcitur pluribus locis:ſed nõ ubiq; odoratus. Quã uim haberet cæleſti arquu in eum innixo:diximus. Sanat tetra oris ulcera:et ozænas:genitalia exulcerata: aut carbunculantia:item rhagadia:inflationes potu. Diſcutit et ſtrangurias cortex. Sanguinem reddentibus medetur decoctũ eius. Aluum ſiſtit cortex. Similia præſtare ſilueſtrem quoq; putant. Spina eſt appendix appellata:quoniã baccæ puniceo colore in ea appendices uocantur. Hæ crudæ per ſe et aridæ in uino decoctæ aluum citant: ac tormina compeſcunt. Pyrachanti baccæ contra ſerpentiũ ictus bibuntur. Paliurus quoq; ſpinæ genus eſt. Semen eius afri zurã uocant contra ſcorpiones efficaciſſimũ: item calculoſis et tuſſi. Folia aſtrictoriã ui habent. Radix diſcutit panos: collectiões: uomicas. urinas trahit pota. Decoctum eius in uino aluum ſiſtit. Serpentibus aduerſatur. radix præcipue datur in uino. Alioqn folia cõtuſa addito ſale articulorũ morbis imponunt. Proſunt baccæ purgatiõi fœminarum:cæliacis:dyſentericis:ac cholericis. In uino potæ aluum ſiſtunt. Radix decocta et illita extrahit infixa corpori. Vtiliſſima eſt et luxatis tumoribuſq;. Aqfolia arbor in domo aut uilla ſata ueneficia arcet. Flore eius aquam glaciari Pythagoras tradit. Itemq; baculum ex ea factum in quoduis aĩal emiſſum etiam ſi citra ceciderit defectu mittentis:ipſum per ſeſe recubitu ꝓpius adlabi:tam præcipuam naturam ineſſe arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubros ad maleficia tantũ genuit natũa:ideoq; ex eis mora beſtiis uel hoĩbus cibos dedit. Vim habent ſiccandi:aſtringẽdi. Gingiuis:tonſillis:genitalibus accommodatiſſimi. Aduerſantur ſerpentium ſceleratiſſimis hemorrhoidi et præſteri flos aut mora. Scorpionum uulnera ſine collectionũ periculo iungunt. Vrinas ciunt. Caules eorũ tũdũt teneri. exprimiturq; ſuccus. mox ſole cogitur ĩ craſſitudinem mellis ſigulari remedio contra mala oris oculorumq;:ſanguinem excreantes:anginas:uuluas:ſedes:cæliacos: potus aut illitus. Oris quidem uitiis etiam folia commãducata proſunt. & ulceribus manantibus:aut quibuſcunq; in capite illinuntur cardiacis. uel ſic per ſe imponũtur a mamma ſiniſtra. Item ſtomachi doloribus:oculiſq; procedentibus. Inſtillat̃ ſuccus eorum et auribus. Sanat condylomata cũ roſaceo cerato. Calculorumue ex uino decoctum uel præſentaneum remedium eſt. Item per ſe in cibo ſumpti cimæ modo:aut decocti in uino auſtero labantes dentes firmant. Aluum ſiſtunt et ꝓfluuia ſãguinis. Dyſentericis proſunt. Siccantur in umbra ut cinis crematorum uuam reprimat. Folia quoque arefacta et contuſa iumentorum ulceribus utilia traduntur. Mora quæ in iis naſcitur uel efficaciorem ſtomachicẽ præbuere q̃ ſatiua morus. Eademq; cõpoſitiõe uel cum hypociſtide tantum et melle bibuntur in cholera:& a cardiacis:& contra araneos. Inter medicamenta: quæ ſtyptica uocãt:nihil efficacius rubi mora ferẽtis radice decocta in uino ad tertias partes:ut colluant̃ eo oris ulcera & ſedis foueantur. Tãtaq; uis eſt:ut ſpongiæ ipſæ lapideſcãt. Alterum genus rubi eſt in quo roſa naſcit̃. Gignit pilulam caſtaneæ ſimilem:præcipuo remedio calculoſis. Alia eſt cynorhoda:quam proximo dicemus uolumine.

DE Cynobato:& idæo rubo:& rhamno:et lycio:& ſarcocolla:& oponice medicinæ.
Capitulum quartumdecimum.

Cynobaton:quam alii cynoſpaſton:alii neuroſpaſton uocãt:folium hẽt ueſtigio hominis ſimile. Fert & uuam nigram:in cuius acino neruum hẽt. unde neruuſpaſſus dicitur. Alia eſt cappari:quã medici cynobaton appellauerunt. Huius thyrſus ad remedia ſplenis & inflationes cõditus ex aceto mãditur. Neruus eius cum maſtice chia commãducatus os purgat. Ruborum roſa alopecias cum axungia emẽdat. Mora capillum tingunt cum õphacino oleo. Flos mori per meſſes colligitur:candidus pleureticus præcipuus ex uino potus:item cæliacis. Radix ad tertias decocta:aluum ſiſtit & ſanguinem:item dentes collutos decocto. Eodẽ ſucco fouentur ſedis atq; genitaliũ

ulcera. Cinis e radice deprimit uuam. Idæus rubus appellatus eſt: quoniam in ida nõ alias naſcitur. Eſt autem tenerior ac minor rarioribus calamis innocentioribuſq;: ſub arborum umbra naſcens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus ſacris. Stomachiciſq; ex aqua bibendus datur. Cætera eadem præſtat quæ ſupradicta. Inter genera ruborum rhamnos appellatur a græcis candidior: & fruticoſior. Is floret ramos ĩpgẽs rectis aculeis nõ ut cæteri aduncis: foliis maioribus. Alterũ genus eius ſilueſtre nigrius & quadantenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua: fit medicamẽtũ: quod uocatur lycium. Semen ſecundas trahit. Alterq; ille candidior aſtringit magis: refrigerat: collectionibus & uulneribus accommodatior. Folia uero utriuſq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præſtãtius e ſpina fieri tradunt: quam et pyxacanthon chironiam uocant: quales in indicis arboribus diximus: quoniam longe præſtantiſſimum exiſtimatur indicũ. Coquuntur in aqua tuſi rami: radiceſq; ſummæ amaritudinis æreo uaſe fere per triduum. iterumque exẽpto ligno donec mellis craſſitudo fiat. Adulteratur amaris ſuccis: etiam amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidem oculorum medicamentis additur. Reliquo ſucco faciem purgat. & pſoras ſanat: eroſos angulos oculorum: uetereſq; fluctiones: aures purulentas: tonſillas: gingiuas: tuſſim: ſanguinis excreatiões: fabæ magnitudine deuoratum. aut ſi ex ulceribus fluat: illitum rhagadas: genitalium ulcera: attritus: ulcera recentia & ſerpentia ac putreſcentia: in naribus clauos: ſuppurationes. Bibitur et a mulieribus ĩ lacte contra profluuia. Indici differentia glebis extrinſecus nigris intus ruffis: cũ frégeris: cito nigreſcentibus. Aſtrĩgit uehementer cum amaritudine. Ad eadẽ omnia utilis eſt: ſed præcipue ad genitalia. Sũt qui & ſarcocollã & ſpinæ lachrymam putẽt pollini thuris ſimilem cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tuſa ſiſtit fluctiones. Illinitur ĩfantibus maxime. Vetuſtate & hæc maxime nigreſcit. melior quo cãdidior. Vnum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum: quod oporicẽ uocãt. Fit ad dyſẽtericos ſtomachiq; uitia in congio muſti albi lento uapore decoctis malis cotoneis quinq; cum ſuis ſeminibus: puniceis totidem: ſorboꝝ ſextario & pari menſura eius: quod rhun ſyriacon uocant: croci ſemuncia. Coquitur uſq; ad craſſitudinem mellis. His ſubnectemus ea: quæ græci cõmunicatione nominum in ambiguo fecere an ne arborum eſſent.

¶ DE Chamedrye & chamedaphne: & chamelea: & chameſice: & chameciſſo: & chameleuce: & chamecypariſſo: & ãpelopraſo: & ſtachye: & clinopodio: & centunculo: & clematide ægyptia medicinæ. ¶ Cap. xv.

CHamedrys herba eſt: quæ latine trixago dicitur. Aliqui eam chameropem: alii teucriam appellauere. Folia habet magnitudine mentæ colore & diuiſura quercus. Alii ſerratam: & ab ea ſerram inuentam eſſe dixere flore pene purpureo. carpitur prægnans ſucco. In petroſis aduerſus ſerpẽtium uenena potu illituque efficaciſſima. Item ſtomacho tuſſi uetuſtæ pituitæ in gula cohæreſcẽti: ruptis conuulſis: lateris doloribus. Lyenem conſumit. urinam & menſes cit. ob id incipientibus hydropicis efficax manualibus ſcopis eius in tribus heminis aquæ decoctis uſq; ad tertias. Faciũt & ex ea paſtillos terentes eam ex aqua ad ſupradicta. Sanat et uomicas et uetera ulcera uel ſordida cum melle. Fit et uinum ex ea pectoris uitiis. Foliorum ſuccus cum oleo caliginem oculorum diſcutit. Ad ſplenem ex aceto ſumitur. Excalfacit perunctiones. Chamedaphne unico ramulo eſt cubitali fere: folio tenui lauri ſimilitudinẽ. Semen rubens admixtum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat. Ad tormina cum uino bibitur. Menſes ſuccus eius et urinam cit potu: partuſq; difficiles in lana appoſitus. Chamelea ſimilitudinem foliorum oleæ habet. Sunt autem ei mora odorata: in petroſis naſcens palmi altitudinem non excedens. Aluũ purgat. Detrahit pituitam bilemq;: foliis in duabus partibus abſinthii decoctis: ſuccoq; eo cum melle poto. Foliis impoſitis & ulcera purgantur. Aiunt ſiquis ante ſolis ortũ capiat: dicatq;

ad albugines oculorum ſe capere: adalligata diſcuti id uitium. Quoquo mõ collectã
iumentorum pecorumq; oculis ſalutarem eſſe. Chameſice lentis folia habet nihil ſe
attollentia: in aridis petroſiſq; naſcens. Claritati oculorum et contra ſuffuſiones uti-
liſſia: et cicatrices caligines municulas nubeculas in uino cocta: inũcta. Vuluæ dolores
ſedat apposita in linteolo. Tollit et uerrucas omnium generum illita. Prodeſt et or-
thopnoicis. Chameciſſos ſpicata eſt tritici modo: ramulis quinis fere folioſa. cũ floret
exiſtimari poteſt alba uiola: radice tenui. Cuius bibunt iſchiadici folia tribus obolis: ĩ
uini cyathis duobus ſeptem diebus admodum amara potione. Chameleucen apud
nos farranum ſiue farfugium uocant. Naſcit' ſecus fluuios: folio populi: ſed ãpliore.
Radix eius imponitur carbonibus cupreſſi. atque is nidor per infumibulũ imbibitur
ĩ uetere tuſſi. Chamepeuce laricis foliis ſimilis lumborum et ſpinæ doloribus ꝓpitia
eſt. Chamecypariſſos herba ex uino pota contra uenena ſerpẽtiũ omniũ ſcorpionũq;
pollet. Ampelopraſon in uineis naſcitur: foliis porri: ructu grauis. Contra ſerpentiũ
ictus efficax. Vrinam & menſes cit. eruptiones ſanguinis per genitale ĩhibet potum:
impoſitumq;. Datur & a partu mulieribus: & contra canis morſum. Ea quoque quæ
ſtachys uocatur: porri ſimilitudinem habet: longioribus foliis pluribuſq;: et odoris iu-
cundi: coloriſq; in luteũ inclinati. Pellit mẽſtrua. Clinopodion: quod alii clinopictõ:
alii zopyrocheron: alii encimoides appellant: ſerpillo ſimilem: ſurculoſam palmi al-
titudine. naſcitur in petroſis: orbiculato foliorum ambitu: ſpeciem lectipedũ prabẽs.
Bibitur ad conuulſa rupta ſtrangurias: ſerpentium ictus: item decocti ſuccus. Nunc
ſubtexemus herbas mirabiles quidem: ſed minus claras: nobilibus in ſequentia uolu-
mina dilatis. Itali centũculum uocant roſtratis foliis ad ſimilitudinẽ capitis penulam
iacentem in aruis: græci autem clematidem. Eſt eius egregius effectus ad ſiſtẽdã aluũ
in uino auſtero. Idem ſanguinem ſiſtit tritus cum oxymelite: aut aquæ calidæ cyathis
quinq; denarii unius pondere. Sic & ad ſecundas mulierum efficax. Sed græci clema-
tidas & alias habent: unam quam aliqui echiten uocant: alii laginem: nonnulli tenuẽ
ſcamoneam: & pedales folioſos: nõ diſſimiles ſcamoneæ ramos habet: niſi ꝙ nigriora
minoraq; ſunt folia. Inuenit' in uineis aruiſq;. Eſtur uſu ut olus cum oleo et ſale. Al-
uum cit. Eadem a dyſentericis cum lini ſeie in uino auſtero ſorbetur. Folia epiphoris
imponuntur cũ polenta: ſuppoſito udo linteolo. Strumas impoſita ad ſuppurationẽ
perducunt. deinde axungia adiecta percurant: utẽ hemorrhoidas cũ oleo uindi. Phthi-
ſicos iuuant cum melle. Lactis quoq; ubertatem faciunt in cibis ſũpta. Et infantibus
illita capillum alunt. Ex aceto dentium dolores ſedant. Venerem ſtimulãt. Eſt & alia
clematis ægyptia cognomine: quæ ab aliis daphnoides: ab aliis polygonoides uocatur
folio lauri longo: tenuiq;. aduerſus ſerpẽtes ac priuatim aſpides ex aceto pota efficax.
Aegyptus hanc maxime gignit.

DE Aron: & dracunculo: & dracontio: & eri: & millefolio: et herba eiuſdẽ nomĩs:
et pſeudouunio: et myrrhi: et onobryche medicinæ. Cap. xvi.

ESt et aron de qua inter bulbos diximus magnæ cum dracuntio litis. Quidã enĩ
eſſe dixerunt eandem. Glaucias ſatu diſcreuit: dracõtium ſilueſtrem arum pro-
nuntiando. Aliqui radicem aron appellauerunt: caulem uero dracuntium: in totum
alium. Si modo hic eſt: qui uocatur apud nos dracunculus. Nanq; aros radicẽ nigrã
in latitudinem rotundam habet: multo quoque maiorem. et qua manus impleatur.
Dracunculus ſubrutilam et draconis conuoluti modo: unde ei et nomen. Qui et ipſi
græci immenſam poſuere differentiam. Semen dracũculi feruens mordaxq; tradẽdo.
tantumq; ineſſe ei uirus ut olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus
extulere: primum in cibis fœminarum præferentes: quoniam mas dulcior eſſet: et ĩ co-
quendo lentior: pectoriſque uitia purgaret. Aridum impoſitiõe inſpſũ aut elegmate:
urinam et menſes cieret. ſic et in oxymẽlite potum ſtomacho interaneiſq; exulceratis
ex lacte ouillo bibendum. Ad tuſſim in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in

lacte:ut decoctum biberetur.Epiphoris elixum impoſuere:item ſugillatis:tõſillis.Ex
oleo hæmorrhoidũ uitio ĩfudere:lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophan/
tus & pro antidoto contra uenena:pleureticis:peripneumonicis quoq; & tuſſiẽtibus.
Semen intritum cum oleo aut roſaceo infundens auriũ dolori Dieuches.Cleophãtus
tuſſientibus aut ſuſpirioſis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina pmixtũ
in pane cocto dedit.Diodotus phthiſicis e melle eligmate et pulmonis uitiis.oſſibus
etiam fractis impoſuit.Partus omnium animalium extrahit naturæ circũlitũ.Succus
radicis eius cum melle attico:oculorum caligines:ac ſtomachi uitia diſcutit:tuſſĩ de/
cocti ius cum melle.Vlcera omnium generum ſiue phagedenæ ſit:ſiue carcinomata:
ſiue ſerpant:ſiue polypi in naribus:ſuccus mire ſanat.Folia ambuſtis proſũt ex uino
& oleo cocta.Aluum inaniunt ex ſale & aceto ſumpta.Etiam luxatis cocta cum melle
proſunt.Item articulis podagricis cum ſale recentia uel ſicca. Hippocrates quaſlibet
ad collectiones cum melle ĩpoſuit.Ad menſes trahendos ſeminis uel radicis drachmæ
duæ in uini cyathis duobus ſufficiunt.Eadem potio ſi a partu non purgantur:& ſe/
cundas trahit.Hippocrates & radicẽ ipſam appoſuit.Dicunt & in peſtilẽtia ſalutarẽ
eſſe in cibis.Ebrietatem diſcutit.Serpentes nidore cum crematur:priuatimq; aſpides
fugat:aut inebriat:ita ut torpentes inueniantur.Perũctos quoq; areo aut laureo oleo
fugiunt.Ideo et contra ictus dari potu in uino nigro putant utile.In foliis ari caſeus
optime ſeruari traditur.Dracunculus quem dixi:hordeo matureſcente effodit luna
creſcente.omnino habentem ſerpentes fugiunt.Ideo percuſſis prodeſſe in potu aiunt
maiorem:ut & menſes:ſi ferro non attingatur:ſiſtat.Succus eius et auriũ dolori pro/
deſt.Id autem quod græci dracontion uocant triplici effigie mihi demonſtratum eſt
foliis betæ:non ſine thyrſo:flore purpureo.Hoc eſt ſimile aro.Alii radice lõga ueluti
ſignata articuloſaq; monſtrauere tribus omnino cauliculis.Folia eius ex aceto decoq
contra ſerpentium ictus iubentes.Tertia demonſtratio fuit folio maiore q̃ cornus:ra/
dice harundinea:totidem ut affirmabant geniculata nodis:quot hẽret ãnos:totidem
eſſe folia.Hi ea ex uino uel aq̃ cõtra ſerpentes dabant. Eſt & eris quæ in eadẽ ægypto
naſcitur ſimilis aro:minor tãtum:minoribuſq; foliis & utiq; radice:quæ tamẽ oliuæ
grandis magnitudinem implet.Alba geminum caulem:altera unum tantũ emittens.
Medetur utraq; ulceribus manantibus:item combuſtis ac fiſtulis.Collyrio ĩmixta:&
nomas ſiſtunt:decoctarum in aqua & poſtea tritarum roſaceo addito.Sed unũ mira/
culũ ingẽs:contacto genitali cuiuſq; fœminini ſexus:animal ĩ perniciem agi.Myrio/
phyllon:quod noſtri millefolium uocãt:caulis eſt tener.Similis eſt feniculo plurimis
foliis:unde & nomen accepit.Naſcitur in paluſtribus:magnifici uſus ad uulnera. Cũ
aceto bibitur ad difficultates urinæ & ueſicæ:& ſuſpiria:præcipitatiſq; ex alto.Effica/
ciſſima eadem ad dẽtium dolores.Etruria hoc nomine appellat herbam ĩ bratis tenuẽ
a lateribus capillamenti mõ folioſam:eximii uſus ad uulnera:boum neruos abſciſos
uomere ſolidari ea:rurſuſq; iungi addita axungia affirmãs.Pſeudouunion napi folia
habet:fruticans palmi altitudine.Laudatiſſima in creta.Cõtra tormĩa atq; ſtrãguriã:
laterum præcordiorumq; dolores bibuntur rami eius quinis cyathis e niue.Myrrhis :
quam alii myrrhizam:alii myrrhã uocant ſimillima eſt cicutæ. Caule foliiſq; & flore
minor tãtum & exilior:cibo nõ ĩſuauis.Cit mẽſtrua et partus cum uino.Aiunt quoq;
eandem potam in peſtilentia ſalutarem eſſe.Subuenit & phthiſicis in ſorbitiõe.Aui/
ditatẽ cibi facit.Vlcera in facie aut capite ſuccus eius in aqua triduo maceratæ ſanat.
Onobrychis folia habet lentis lõgiora paulo:florem rubẽtem:radicem exiguã et graci/
lem.Naſcitur circa fõtes.Siccata in farinæ modum & inſperſa uino albo ſtrangurias
finit.Aluum ſiſtit.Succus eius perunctis cum oleo ſudores mouet.

DE Coriaceſia:& callicia:& menaide:& aliis.xxiii.& medicinis earum:q̃s qdam
magicas eſſe dicunt:& de cõſidia:& de aproxi:& recidiuis morboꝝ. Cap.xvii.

IN promiſſo herbaꝝ mirabilium occurrit aliqua dicere et de magicis. Quæ enĩ

mirabiliores ſũt?Primi eas ĩ nr̃o orbe celebrauere Pythagoras atq; Democritus cõſec/
tati magos.Coriaceſiã et calliciã Pythagoras qua aquam glaciari tradit:et quarũ men/
tionem apud alios nõ reperio:nec apud eum alia de his.Idem menaidem appellat et
nomine alio corinthadem:cuius decocto in aqua ſucco protinus ſanari ictus ſerpẽtiũ
ſi foueantur:dicit.Eundemque effuſum in herba qui ueſtigio contigerint:aut forte
reſperſi fuerint inſanabiles perire:mõſtrifica prorſus natura ueneni prærerq̃ cõtra ue/
nena.Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba:cuius radix e lõgiquo concipiat
ignes ut napta:de qua in terræ miraculis diximus.Idem tradit:ſiqui morbi humano
corpori acciderint florente aproxi:q̃uis ſanatos admonitionem eorũ ſentire quotiens
florere eam cõtigerit:et frumentum:et cicutam:et uiolam ſimilem cõditionẽ habere.
Nec me fallit hoc uolumen eius a quibuſdam Cleemporo medico aſcribi.Pythagoræ
uero eſſe pertinax fama antiquitaſq; uendicant.Et idipſum auctoritatem uolumĩbus
affert:ſiquis alius curæ ſuæ opus illo uiro dignũ iudicauerit:quod feciſſe ſcimus Cleẽ/
porum:cum et alia ſuo ex nomĩe ederet quis credet?Democriti certe chirocineta eſſe
conſtat.At in iis ille poſt Pythagoram magorum ſtudioſiſſimus quanto portẽtoſiora
tradit?Aglaopotin herbam:quæ admiratione hominum propter eximium colorẽ ac/
ceperit nomen: in marmoribus arabiæ naſcentem perſico latere:qua de cauſa & mar/
maritidẽ uocari.Magos utique ea uti:cum uelint deos euocare.Achemenidon colore
eſt electri ſine folio naſcens in taradaſtilis indiæ.Cuius radix ĩ paſtillos digeſta ĩ dieq;
pota in uino noxii per cruciatus nocte cõfiteantur omnia per uarias numinũ imagi/
nationes.Eãdem hippophoruadem appellat:quoniam equæ præcipue caueant eam.
Theõbrotion.xxx.ſchoenis a Choaſpe naſci pauonis picturis ſimilem odore eximio.
Hanc autem a regibus perſarum comedi aut bibi cõtra omnia corporum incõmoda.
ſtabilitatemq; mentis & iuſticiæ uocari. Eãdem deniq; ſemniona potentiæ maieſtate
appellari.Aliã deinde adamãtidem armeniæ cappadociæq; alumnã.Hac admota leo/
nes reſupinari cum hiatu laxo.Nominis cauſam eſſe ꝙ cõteri nequeat.Arianidem in
arianis gigni igneam colore.Colligi cum ſol in leone ſit.Huius tactu peruncta oleo
ligna accẽdi.Theriocarna in cappadocia & myſia naſcẽte:omnes feras torpeſcere:nec
niſi hyenæ urinæ aſpſu recreari. Ethiopida in meroe naſci.ob id & meroidẽ appellari:
folio lactucæ:hydropicis utiliſſimã e mulſo potã. Ophiuſã in elephãtine eiuſdẽ ethi/
opiæ liuidã:difficilemq; aſpectu:qua pota:terrorem minaſq; ſerpẽtium obuerſari:ita
ut mortem ſibi eo metu cõſciſcãt.ob id cogi ſacrilegos illam bibere.Aduerſari autem
ei palmeum uinum.Thalaſſeglen circa indum amnem ĩueniri:quæ ob id nomĩe alio
potamautis appellatur.Hac pota lymphari homines obuerſãtibus miraculis.Thean/
gelida in libano ſyriæ dicteo cretæ montibus & babylone & ſuſis perſidis naſci:q̃ pota
magi diuinent.Gelotophyllida in bactris et circa boryſthenẽ.Hæc ſi bibat̃ cũ myrrha
& uino:uarias obuerſari ſpecies:ridendiq; finem nõ fieri:ni potis nucleis pineæ nucis
cũ pipere & melle in uino palmeo.Syſſitieterida a conuictu in perſide noiari:quoniã
hilarẽtur illa.eadem protomedia:qua primatum apud reges optineant.Caſigneten:
quoniã ſecum ipſa naſcatur:nec cum ullis aliis herbis.Eãdem dionyſionymphadem:
quoniam uino mire cõueniat.Heliathen uocãt in themiſyriaca regione et ciliciæ mõ/
tibus maritimis:folio myrti.Hac cum adipe leonino decocta addito croco et palmeo
uino perungi magos et perſarum reges:ut fiat corpus aſpectu iucundũ. Ideo eãdem
heliocallidem nominari.Hermeſias ab eodẽ uocatur ad liberos generandos pulchros
bonoſq;.Nõ herba:ſed cõpoſitio e nucleis pineæ nucis tritis cum melle myrrha croco
uino palmeo.poſtea admixto theõbrotio & lacte bibere generatõs iubet:et a cõceptu
puerperas partum nutriẽtes.ita fieri excellentes animo et forma:atq; bonos.Harũque
omnium magica quoq; uocabula põit.Adiecit his Apollodorus aſſectator eius herbã
eſchynomenem:quoniã appropinquante manu folia cõtraheret.Aliã crocidem:cuius
tactu phalãgia morerent̃.Crateias oenotheridẽ:cuius aſperſu e uino feritas omnium

animaliũ mitigaretur. Anacãpſerotẽ celeber arte grãmatica pauloante. cuius omnino tactu redirent amores uel cũ odio depoſita. Et abunde ſit hactenus attigiſſe inſignia magorum in iis herbis: alio de his aptiore dicturus loco.

¶ DE Eriphia & lanaria & ſtracioti medicinæ. ¶ Capitulum. xviii.

ERiphiam multi prodidere. Scarabeum hæc in habena habet ſurſum deorſumq; decurrentem cum ſono hedi: unde et nomen accepit. Hac ad uocẽ nihil præſtãtius eſſe tradũt. Herba lanaria ouibus ieiunis data: lactis abundãtiã facit. Eq; nota lactoris uulgo eſt plena lactis: quod deguſtatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui eſſe dicunt: & alii ſimilem illi: quam militarem uocant: quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinq; ſanat ex oleo ĩpoſita. Celebrat᷑ autẽ & a græcis ſtraciotes. Eſt & ea in ægypto tantum: & inundatione nili naſcit᷑ aizoo ſimilis: ni maiora haberet folia. Refrigerat mire: & uulnera ſanat ex aceto illita: item ignes ſacros ac ſuppuratiões. Saguinẽ quoq; q defluit a renibus pota cũ thure maſculo mirifice ſiſtit.

¶ DE Herba quæ naſcitur ĩ capite ſtatuæ: & de herba de fluminibus: & herba lĩgua: & cribro: & fimetis: & rhodora: & impia: & ueneris pectine: & nodia: & philanthropo: & canaria lappa: & tordyle: & de graĩe: & dactylo: & fœno græco: medicĩæ. ¶ Ca. xviiii.

HErba in capite ſtatuæ nata collectaq; alicuius in ueſtis panno: & alligata in lino ruffo capitis dolorem cõfeſtim ſedare traditur. Herba quæcunque e riuis aut fluminibus ante ſolis ortum collecta: ut nemo colligẽtem uideat: contra tertianas adalligata leuo brachio: ita ut æger quid ſit illud ignoret tertianas arcere tradit᷑. Lĩgua herba naſcitur circa fontes. Radix eius combuſta et trita cum adipe ſuis: adiiciunt ut nigra ſit & ſterilis: alopecias emẽdat ungẽtiũ in ſole. Cribro in limite abiecto: berbæ intus extãtes decerptæ: adalligatæq; grauidis: partus accelerant. Herba quæ gignitur ſupra fimeta ruris: cõtra anginas efficaciſſime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quã canes urinam fundũt euulſa ne ferro attĩgatur: luxatis celerrime medet᷑. Rũbotinũ arborem demonſtrauimus inter arbuſta. Iuxta hãc uiduam uite naſcitur herba: quã galli rhodoram uocãt. caulem habet uirgæ ficulneæ modo geniculatum folia urticæ ĩ medio exalbida. eadẽ procedẽte tẽpore tota rubẽtia: florẽ argenteum: præcipua contra tumores feruoreſq; & collectiones. Cum axungia uero ueteri tuſa: ita ut ferro nõ attĩgatur: qui perunctus eſt: ſi deſpuat ad ſuã dexterã ter: efficacius remedium eſſe aiũt. ſi tres quoq; trium nationũ homines perũgant dextrorſus. Herba ĩpia uocat᷑ ĩcana: toris marini aſpectu thyrſi modo ueſtita atq; capitata. Inde alii ramuli aſſurgunt ſua capitella gerẽtes. ob id impiam appellauere: quoniam liberi ſuper parentem excellãt. Alii potius ita appellatam: ꝗ nullum animal eam attingat: exiſtimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet: præcipuo aduerſus anginas ſucco lacte & uino admixto: mirũq; tradit᷑: nunq̃ ab eo morbo tentari qui guſtauerint. Itaq; & ſuibus dari: quæq; medicamẽtũ id noluerint haurire: eo morbo ĩterire. Sunt qui & in auiũ nidis inſeri aliqd ex ea putẽt: atq; ita nõ ſtrangulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectinem appellant a ſimilitudine pectinum. Cuius radix cum malua tuſa omnia corpori infixa extrahit. Veternoſa curat: quæ exedũ uocatur. Nodia herba coriariorũ officinis etiã hilaris eſt: aliiſue. Nomas curat. Efficaciſſimãq; aduerſus ſcorpiones eſſe potã ĩ uino aut poſca reperio. Philãtropõ herbam græci appellant naſutẽ: quoniam ueſtibus adhæreſcat. Ex haccorona ĩpoſita capitis dolores ſedantur. Nã quæ canaria appellatur lappa cum plantagine et millefolio trita ex uino carcinomata ſanat: ternis diebus ſoluta. Medetur & ſuibus hæc effoſſa ſine ferro & addita in colluuiem poturis uel ex lacte & uino. Quidã adiiciunt et fodientem dicere oportere: hæc eſt herba argemon: quã Minerua repperit ſuibus iis remediũ: q de illa guſtauerint. Tordylen alii ſemen ſilis eſſe dixerũt: alii herbam per ſe: quã et ſyreon uocauerunt. Neq; aliud de ea ꝓditũ inuenio q̃ in montibus naſci. Combuſtam potu ciere menſes: et pectoris excreatiões. Efficacior eſt etiam nunc radice. Succo eius ternis obolis hauſto renes ſanari. Addi

radicem eius et in malagmata. Gramen ipſũ eſt inter herbas uulgatiſſimum. Geniculatis ſerpit internodiis. crebroq; ab iis et ex cacumine nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigãtur. In parnaſo tantum hederacea ſpecie denſius q̃ uſq̃ fruticante: flore odorato candidoq;. Iumentis herba non alia gratior ſiue uiridis ſiue in fœno ſiccata. Tũditur aſperſa aqua. Succum quoq; eius in parnaſo excipi tradunt propter ubertatẽ. Dulcis enim hic eſt. In uicẽ eius in reliqua parte terraꝝ ſuccedit decoctũ ad uulnera cõglutinãda: quod et ipſa herba tuſa præſtat. Tueturque & ab inflãmatiõibus placat. Decocto adiicitur uinũ ac mel: ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæq; tertiæ portiones. Rurſuſq; coquitur in æreo uaſe ad dentium dolores et epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medet᷑ & urinæ difficultatibus. Vlceribus ueſicæ. Calculos frãgit. Semẽ uehemẽtius urinã ĩpellit. Aluũ uomitiõeſq; ſiſtit. Priuatim autem draconum morſibus auxiliat᷑. Sunt qui genicula .ix. uel unius uel e duabus tribuſue herbis ad hunc articulorum numerum inuolui lana ſuccida nigra iubeant: ad remedia ſtrumæ panorumue. Ieiunum debere eſſe qui colligat. Ita ire in domum abſentis cui medeatur: ſuperuenientiq; ter dicere: ieiuno ieiunũ medicamentum dare. Atq; ita adalligare: triduoque id facere. Quod e graminum genere ſeptem internodia habet: efficaciſſie capiti contra dolores adalligatur. Quidã propter ueſicæ cruciatus decoctũ ex uino gramẽ ad dimidias e balneis bibi iubet. Sũt q & aculeatũ gramẽ uocãt trium generum: cum in cacumĩe aculei ſint plurimũ: quod illi dactylon uocant: hos cõuolutos naribus inſerunt extrahuntque ſanguinis ciendi gratia. Alterũ quod eſt aizoo ſimile ad paronychia & pterygia unguium: & cum caro unguibus excreuerit utuntur cum axungia. Ideo dactylon appellãtes quia digitis medeat᷑. Tertiũ genus dactyli ſed tenuis naſcitur in parietinis aut tegulis. huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum ſãguinis e naribus fluctiones ſiſtit. Camelos autem necare traditur in babylonis regione id quod iuxta uias naſcitur. Nec fœnogræco mior auctoritas: quod telin uocãt: alii carphos. Aliq buceras: alii ægoceras: quoniam corniculis ſemẽ eſt ſimile: nos ſiliquam. quod quomodo ſereretur: ſuo loco diximus. Vis eius ſiccare: mollire: diſſoluere. Succus decocti fœminaꝝ pluribus malis ſubuẽit: ſiue duricia: ſiue tumor: ſiue cõtractio ſit uuluæ: fouẽtur: ĩſidũt: ĩfuſũ quoq; prodeſt. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & ĩpoſitũ medet᷑: itẽ ex aceto. Sic iocineri decoctum. Diocles difficile parientibus ſemen eius dedit acetabuli mẽſura tritum in nouẽ cyathis ſapæ ad tertias partes bibere: ut qui biberint in calida lauarẽtur. Et in balneo ſudãtibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a balneo reliquum pro ſummo auxilio. Farinã fœnogræci cum hordeo aut lini ſemine decoctã aqua mulſa contra uuluæ cruciatus ſubiecit. Itemq; impoſuit ĩmo uẽtri. Lepras lẽtigines: ſulphuris pari portiõe mixta farina curauit nitro ãte præparata cute ſæpius die illinens: perungiq; præcipiẽs. Theodorus fœnogræco miſcuit quartã partẽ purgati naſturtii acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnogræci ſemen acetabuli dimidia menſura cum ſapæ & aquæ nouem cyathis ad mẽſes ciendos dedit potu. Nec dubitat᷑ qn decoctum eius utiliſſimum ſit uuluis interaneiſq; exulceratis: ſicuti ſemen articulis atq; præcordiis. Si uero cũ malua decoquatur: poſtea addito mulſo potus ante cætera uuluis interaneiſq; laudatur: quippe cum uapor quoq; decocti plurimum proſit. Alarũq; etiã grauęolentiã decoctũ fœnogræci ſemẽ emendat. Farina prurigĩes capitis furfureſq; cũ uino et nitro celeriter tollit. In hydromelite aũt decocta addita axungia: genitalibus medet᷑: item pano: parotidi: podagræ: chiragræ: articulis carnibuſque quæ recedunt ab oſſibus. Aceto uero ſubacta luxatis. Illinitur et lyeni decocta in aceto et melle tantũ. Carcinomata ſubacta ex uino purgat. Mox addito melle pſanat. Sumit᷑ et ſorbitio e farina ad pectus exulceratũ lõgãq; tuſſim diu decoqt᷑ donec amaritudo deſinat. poſtea mel additur. Nunc ipſa claritas herbarum dicetur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VI-CESIMVSQVINTVS. PROOEMIVM.

Natura herbarum ſpōte naſcētium. Ca.i.

IPSA QVAE NVNC DICETVR HER-
barum claritas:medicinæ tantum gratia gignēte
eas tellure in admirationem curæ priſcorū diligē-
tiæq; animū agit. Nihil ergo intentatū inexptūq;
illis fuit. Nihil deinde occultatū quod nō ꝓdeſſe
poſteris uellent. At nos elaborata iis abſcondere
ac ſupprimere cupimus:& fraudare uitam etiam
alienis bonis. Ita certe recondunt:qui pauca aliq̃
nouere: inuidentes aliis:& neminem docere in
auctoritatem ſcientiæ eſt. tantum ab excogitādis
nouis ac adiuuanda uita mores abſunt. Sūmūq;
opus ingeniorum diu in hoc fuit:ut intra unum-
quenq; recte facta ueterum perirent. At hercule ſingula quoſdam inuenta deorum
numero addidere:omniumque uitam clariorem fecere cognominibus herbarum tam
benigne gratiā memoria referente. Nō æq; hæc cura eorum mira eſſet in iis: quæ ſatu
blandiuntur aut cibo inuitāt:ſed culmina quoq; montiū inuia & ſolitudines abditas
omniſq; terræ fibras ſcrutati īuenere:quid quæq; radix polleret:ad quos uſus herbaꝝ
folia ptinerent:etiam quadrupedum pabulo intacta ad ſalutis uſus uertentes.

Qui latine uſus herbarum ſcripſerint:& quādo ad romanos notitia eaꝝ puenerit:
& qui primi græcorum de his compoſuerint:& de herbarum inuentione:& antiqua
medicina:& quare minus exerceantur earum remedia:et de cynorhodo:& de dracūcu-
lo medicinæ. Capitulum ſecundum.

m Inus hoc q̃ par erat:noſtri celebrauere omnium utilitatū & uirtutū rapaciſſimi.
Primuſque & diu ſolus idem ille. M. Cato omnium bonarum artium magiſter
paucis dūtaxat attigit. Boum etiam medicamina nō omiſſa. Poſt eum unus illuſtriū
tentauit. C. Valgius eruditione ſpectatus:imperfecto uolumine ad Diuū Auguſtū:
inchoata etiam præfatione religioſa:ut omnibus malis humanis illius potiſſimū pri-
cipis ſemper medicetur maieſtas. Ante condiderat ſolus apud nos:quod eqdē inueni:
Pompeius Leneus Magni Pompeii libertus :quo primum tempore hanc ſciētiam ad
noſtros perueniſſe animaduerto. Nāq; Mithridates maximus ſua ætate regum:quem
debellauit Pompeius:omnium ante ſe genitoꝝ diligentiſſimus uitæ fuiſſe argumen-
tis præterq̃ fama ītelligitur. Vni ei excogitatum quotidie uenenum bibere:præſūptis
remediis:ut conſuetudine ipſa innoxiū fieret. Prima inuenta genera ātidoti: ex qbus
unum etiam nomen eius retinet. Illius inuentum autumant manatum ponticorum
miſcere antidotis:quoniam ueneno uiuerent. Ad illum Aſclepiadis medēdi arte clari:
uolumina compoſita extant:cum ſollicitatus ex urbe roma præcepta pro ſe mitteret.
Illum ſolum mortalium Mithridatē. xxii. linguis locutum certum eſt. Nec de ſub-
iectis gentibus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis. lvi. quibus
regnauit. Is ergo in reliqua ingenii magnitudine medicinæ peculiariter curioſus ab
hominibus ſubiectis: qui fuere pars magna terrarum ſīgula exquirens:ſcriniū cōmē-
tationum harum & exemplaria effectuſq; in archanis ſuis reliquit. Pompeius autem
omni regia præda potitus:tranſferre ea ſermone noſtro libertum ſuum Leneū gram-
maticæ artis doctiſſimum iuſſit. Vitæque ita profuit nō minus q̃ reipublicæ uictoria
illa. Præter hos græci auctores medicinæ ꝓdidere:quos ſuis locis diximus. Ex iis Cra-
teias:Dionyſius:Metrodorus ratiōe blandiſſīa:ſed q̃ nihil pene aliud q̃ rei difficultas

ĩtelligatur. Pinxere nãq; effigies herbarum: atq; ſubſcripſere effectus. Verũ & pictura fallax eſt ex coloribus tam numeroſis: præſertim in æmulatione naturæ. multumque degenerat tranſcribentiũ ſors uaria. Præterea parum eſt ſingulas earũ ætates pingi: cũ quadripertitis uarietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri ſermone eas tradidere. Aliqui effigie quidẽ indicata & nudis quidem plerunq; nominibus defuncti: quoniã ſatis uidebat᷑ poteſtates uiq; demõſtrare quærere uolentibus. Nec ẽ difficile cognitu. Nobis certe exceptis admodum paucis contigit reliquas cõtemplari ſcientia Antonii Caſtoris: cui ſumma auctoritas erat in ea arte noſtro æuo. Viſẽdo hortulo eius: ĩ quo plurimas alebat: centeſimum ætatis annum excedens nullum corporis malũ expertus: ac ne ætate quidem memoria aut uigore concuſſis. Nec aliud mirata magis antiq̃tas reperietur. Inuenta iam pridem ratio eſt prænuncians horas non modo dies ac noctes ſolis lunæq; defectum. Durat tamen tradita perſuaſio ĩ magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo nanq; fœminarũ ſcientiam præualere. Certe quid non repleuere fabulis colchis Medea: aliæq;? In primiſq; italica Circe diis etiã adſcripta? Vñde arbitror natũ ut Aeſchylus e uetuſtiſſimis in poetica re refertam italiam herbarũ potẽtia proderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumento etiamnum durãte in marſis a filio eius orta gente: quos eſſe domitores ſerpẽtiũ cõſtat. Homerus quidem primus doctrinarũ & antiquitatis parens: multus alias in admiratiõe Circes: gloriam herbarum ægypto tribuit: tum etiam cum rigaretur ægyptus illa non autem eſſet poſtea fluminis limo inuecta. Herbas certe ægyptias ab regis uxore traditas ſuæ Helenæ plurimas narrat: ac nobile illud Nepenthes obliuionẽ triſticiæ ueniamq; afferens: & ab Helena utiq; omnibus mortalibus propinãdum. Primus autem omnium: quos memoria nouit: Orpheus de iis herbis curioſius aliq̃ prodidit. poſt eũ Muſeus & Heſiodus polion herbam inq̃tum mirati ſũt: diximus. Orpheus & Heſiodus ſuffitiones commendauere. Homerus & alias nominatim herbas celebrat: quas ſuis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus ſapientia primus uolumen de earum effectu cõpoſuit: Apollini: Aeſculapioq;: & in totum diis immortalibus inuentiõe & origine aſſignata. Compoſuit et Democritus: ambo peragratis perſidis arabiæ ethiopiæ ægyptiq; magis. Adeoq; ad hæc attonita antiquitas fuit: ut affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus hiſtoriarum auctor in prima earum tradidit occiſum draconis catulũ reuocatum ad uitam a parente herba: quam balin nominat. Eademque tillonem quem draco occiderat: reſtitutum ſaluti. Et Iuba in arabia herba reuocatũ ad uitã hominem tradit. Dixit Democritus: credidit Theophraſtus eſſe herbam: cuius cõtactu illatæ ab alite: quam rettulimus exiliret cuneus a paſtoribus arbori adactus. Quæ etiam ſi fide carent: admirationem tamen implent: coguntq; confiteri multum eſſe: quod uero ſuperſit. Inde & pleroſq; uideo exiſtimare: nihil non herbarum ui effici poſſe. Sed plurimarum uires eſſe incognitas. Quorum numero fuit Herophilus clarus in medicina a quo ferunt dictum quaſdam etiam fortaſſis calcatas prodeſſe. Obſeruatũ certe eſt: inflammari uulnera ac morbos ſuperuentu eorum: qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina: quæ tota migrabat in græciæ liguas. Sed quare nũc nõ plures noſcunt᷑ cauſæ? niſi ꝙ eas agreſtes litterarumq; ignari experiuntur: utpote q ſoli inter illas uiuant. Præterea ſecuritas quærendi obuia medicorũ turba. Multis etiã inuentis nomina deſunt: ſicut illi quam rettulimus in frugum cura: ſcimuſq; defoſſã ĩ angulis ſegetis præſtare ne qua uis iret. Turpiſſima cauſa raritatis: ꝙ etiam qui ſciũt: demõſtrare nolunt: tanq̃ ipſis periturum ſit quod tradiderint aliis. Accedit ratio inuẽtiõis anceps. Quippe etiam in repertis: alias inuenit caſus: alias (ut uere dixerim) deus. Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus: pauorem aquæ: potuſque omnis afferens odium. Nuper cuiuſdam militantis in prætorio mater uidit in quiete radicẽ ſilueſtris roſæ: quam cynorhodõ uocant: quãq; blanditã ſibi aſpectu pridie ĩ fruteto mitteret filio bibendam in lacte. In luſitania res gerebatur hiſpaniæ proxima parte.

Caſuque accidit:ut milite a morſu canis incipiente aquas expaueſcere ſuperueniret epiſtola orantis:ut pareret religioni. Seruatuſque eſt ex inſperato. Et poſtea quiſquis auxilium ſimile tentauit. Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat:ſpõgiolæ quæ in mediis ſpinis eius naſcitur cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadē prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculum appellatū caulē pollicali craſſitudine uerſicoloribus uiperarum maculis:quam ferebant cõtra omniū morſus eſſe remedium. Alius eſt quem nos in priori uolumine eiuſdē nominis diximus:ſed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis e terra ad primas ſerpentium uernationes bipedali fere altitudine. rurſuſq; cum iiſdem in terram ſe condētis: nec omnino occultato eo apparet ſerpens:uel hoc per ſe ſatis officioſo naturæ munere:ſi tantum præmoneret:tēpuſq; formidinis demonſtraret.

DE Quodam peſtifero fonte germaniæ:& de britannica:& maximis morborum doloribus. Capitulum tertium.

n Ec beſtiarum ſolum ad nocēdum ſcelera ſunt:ſed interim aquarum quoq; ac locorū. In germania trans rhenū caſtris a germanico Cæſare ꝓmotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus:qua pota intra bienniū dētes deciderēt. Cõpageſq; in genibus ſoluerentur. Stomachacen medici uocabant:& ſceletorben. Ei malo repta auxilio eſt herba:quæ uocatur britannica non neruis modo & oris malis ſalutaris:ſed contra anginas quoq; & contra ſerpentes. Folia habet oblonga nigra:radicem nigrā. Succus eius exprimitur et ex radice. Florem uibones uocant:qui collectus priuſq̄ tonitrua audiantur:& deuoratus ſecuros in totum reddit. Fida in qua caſtra erāt noſtris monſtrauere illam. Miror quidem quæ nominis eſſet cauſa:niſi forte confini oceano britanniæ ueluti propinquæ dicauere. Non enim inde appellatam eam:quoniam ibi plurima naſceretur:certū eſt. Etiā tum britannia libera fuit quidem. Nec hic quondā ambitus nominibus ſuis eas adoptādi:ut docebimus feciſſe reges:ut res tāta debeatᷣ: herbam inuenire:uitam iuuare:nõ fortaſſis credet aliquis:cum hæc nr̄a friuola quoq; exiſtimentur:adeo deliciis ſordent:etiam quæ ad ſalutem pertinent. Auctores tamen quarum inueniuntur in primis celebrare par eſt:effectu earum digeſto ī genera morborum. Qua quidem in reputatione miſereri ſortis humanæ ſubit:& præter fortuita caſuſq; et nomina quæ omnis hora excogitat:ad milia morborum ſigulis mortalibus timenda. Qui grauiſſimi ex iis ſint:diſcernere ſtulticia prope uideri poteſt:cum ſuus cuiq; ad præſens quiſq; atrociſſimus uideatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimento aſperrimos cruciatus eſſe calculorum a ſtillicidio ueſicæ. Proximū ſtomachi. Tertium eorum qui ī capite doleant. Nõ ob aliud fere morte conſcita græcis & noxias herbas demonſtratas. miror equidem. nec uenenorum tantum:quoniam ea conditio uitæ eſt:ut mori plerunq; etiam optimi portus ſit:tradatq; Varro Seruium Clodiū equitem romanum magnitudine doloris in podagra coactum ueneno crura pūxiſſe: & poſtea caruiſſe ſenſu omni æque q̄ dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia monſtrandi:qua mentes ſoluerentᷣ? Partus eliderentᷣ? multaq; ſimilia? Ego nec abortiua dico. Ac ne amatoria quidem memoro. Lucullum imperatorem clariſſimū amatorio periiſſe. Nec alia magica portenta:niſi ubi cauenda ſunt aut coarguēda ī primis fide eorum damnata. Satis opere fuit abundeque præſtitum uitæ:ſalutares dixiſſe ac poſtea inuenta.

DE Moly:& dodecatheo:& pæonia uel pentorobo uel glycyſide:& panace uel aſclepio:& heracleo panace:chironio:& panace cētaureo: uel pharnaceo:& heracleo ſiderio:& hyoſcyamo uel apollinari ſiue altercangeno: Capitulum quartum.

l Audatiſſima herbarum eſt Homero teſte:quam uocari ab diis putat moly. Aſt inuentionē eius Mercurio aſſignat. Contraque ſumma ueneficia demonſtrat. Naſci eam hodie circa pheneum & in cyllene arcadiæ tradunt. Specie illa homerica radice rotunda nigraque:magnitudine cepæ:folio ſcyllæ. effodi autē difficulter. Græci

auctores florem eius luteum pinxere: cum Homerus candidum ſcripſerit. Inueni e pitis herbaꝝ medicis: qui & i italia naſci eam diceret. afferriq; campania mihi aliquot diebus effoſſam inter difficultates ſaxeas radicis triginta pedes longæ: ac ne ſic quidē ſolidæ: ſed abruptæ. Ab ea maxima auctoritas herbæ ē quā dodecatheō uocāt: omniū deorum maieſtatem commēdantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradūt. Folia eius ſeptem lactucis ſimillima exeunt: lutea radice. Vetuſtiſſima īuētu peonia eſt. Nomenq; auctoris retinet. Quam quidam pentorobon appellāt: alii glycyſiden. Hæc quoq; difficultas eſt: q eadem aliter alibi nuncupatur. Naſcitur opacis mōtibus caule inter folia digitorum quattuor ferēs in cacumine ueluti græcas nuces quattuor aut quinq;. Ineſt iis ſemen copioſum: rubrum nigrumq;. Hæc medetur & faunoꝝ in quiete ludibriis. Præcipiunt eruere noctu: quoniam ſi picus martius uideat tuēdo in oculos impetum faciat. Panaces ipſo nomine omnium morborum remedia promittit: numeroſum & diis inuentoribus adſcriptum. Vnum quippe aſclepeō cognoīat: quoniam is filiam panaciam appellauit. Succus eius eſt coactus ferulæ q̄lē diximus. Radix ē multi corticis & ſalſi. Hac euulſa ſcrobem repleri uario genere frugū religio eſt: ac terræ piamentum. Vbi: & quo fieret modo & quale maxime probaretur: iteri peregrina docuimus. Id quod e macedonia affertur bucolicon uocant: armētariis ſpōte erumpentem ſuccum excipientibus. hoc celerrime euaneſcit. Et in aliis aūt generibus improbatur maxime nigrum ac molle. id enim argumētum eſt ceræ adulterati. Alteꝝ genus heracleon uocant: & ab Hercule inuentum tradūt. Alii origanum heracleoticū ſiluestre: quoniam eſt origano ſimile: radice inutili. De origano diximus. Tertiū panaces chironeon cognominatur ab inuentore. Foliū eius lappato ſimile: maius tamē & hirſutius. Flos aureus: radix parua. Naſcitur pinguibus locis. Huius flos efficaciſſimus eoq; amplius q̄ ſupradicta prodeſt. Quartum genus panaces ab eodē Chirone repertum centaurion cognominatur. Sed & pharmaceon in controuerſia inuentionis a Pharnace rege deductū. Seritur hoc longioribus q̄ cætera foliis: & ſerratis. Radix odorata in umbra ſiccatur: uinoq; gratiam adicit. Huius genera duo fecere: alteꝝ leuioris folii: alterum tenuioris. Heracleon ſiderion & ipſum ab Hercule inuentum eſt: caule tenui digitoꝝ quattuor altitudine. Flore puniceo foliis coriādri. Iuxta lacus & amnes inuenitur. Omniaq; uulnera ferro illata efficaciſſime ſanat. Et Chironis inuētum ampelos quæ uocatur chironia: de qua diximus inter uites. Sicuti de herba cuius inuentio aſſignatur Mineruæ. Herculi quoq; eā adſcribūt: quæ apollinaris apud arabas altercum ſiue altercangenū: apud græcos uero hyoſcyamos appellatur. Plura eius genera. Vnum nigro ſemine: foliis pene purpureis ſpinoſum. Talis naſcitur in galatia. Vulgare autem candidius eſt & fruticoſius: altius papauere. Tertii ſemen irionis ſemini ſimile: & omnia inſaniam gignentia: capitiſq; uertigines. Quartum genus molle lanuginoſū pinguius cæteris. Candidi ſeminis: in maritimis naſcēs. hoc recepere medici. Item ruffi ſeminis nonnūq̄ ante candidum ruffeſcit: ſi nō maturuit: improbaturq;. Et alioqui nullum: niſi cum inaruerit legitur. natura uini. Ideoq; mentem capitaque infeſtans. Vſus ſeminis & per ſe & ſucco expreſſo. Exprimitur ſeparatim & caulibus foliiſq; utuntur & radice: temeraria i totum ut arbitror medicina. Quippe etiā foliis conſtat mētem corrumpi: ſi plura q̄ quattuor bibantur. Etiam antiqui in uino febrē depelli arbitrabantur. Et oleum fit ex ſemine ut diximus: quod ipſum auribus īfuſū tentat mētem. mireq; cōtra uenenum remedia prodidere iis: qui id bibiſſet: & ipſum pro remediis. adeo nullo omnia experiendi fine: ut cogerentur etiā uenena prodeſſe.

¶ DE Linozoſte parthenio hermipora ſiue potius mercuriali & achillea & panace heraclea ſideriti millefolio: & de ſcopa regia: et hermineo teucrio ſplenio de melāpodio ſiue helleboro: quotue eorum genera: et de nigro helleboro: et albo medicina: et quando detur: et quomodo ſumendum: et quibus non dandum: et q̄ mutet necat.

¶ Capitulum quintum.

LInozoſtis ſiue parthenion a Mercurio ĩuẽtus eſt:ideo apud græcos hermupoan
multi uocant.Eam apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera:maſculus
& fœmina quæ efficacior:caule cubitali interdũ ramoſo in cacumine:ocimo ãguſtio-
ribus foliis:geniculis denſis:alaꝝ cauis multis:ſemine in geniculis depẽdẽte:fœminæ
copioſo:mari iuxta genicula ſtãti rariore ac breui:contortoq;.Fœminæ ſoluto & cã-
dido.Folia maribus nigriora:fœminis candidiora:radix ſupuacua:prætenuis.Naſcũt
in campeſtribus cultis.Mirum eſt quod de utroq; eorum genere proditur.Vt mares
gignantur hunc facere:ut fœminæ:illam .Hoc contingere ſi a conceptu ſuccus pro-
tinus bibatur in paſſo:edãtue folia decocta ex oleo uel ſale:uel cruda ex aceto.Quidã
decoquunt eam in nouo fictili cum heliotropio:& duabus aut tribus ſpicis donec de-
coquatur.Decoctum dari iubent:& herbam ipſam in cibo altero die purgatiõi:muli-
eribus per triduũ.quarto die a balneo coire eas.Hippocrates miris laudibus ĩ mulieꝝ
uſu prædicauit illas.Eaſq; ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit.Ille eas
uuluæ cum melle uel roſaceo uel lilino uel irino admouit:item ad ciendos menſes ſe
cundaſq;. Hoc idem præſtare potu fotuque dixit.Inſtillauit auribus ſurdis ſuccum
inunxitq; cum uino uetere.Aluo folia impoſuit:epiphoris:ſtranguriæ:& ueſicæ.De-
coctum eius dedit cum myrrha et thure.Aluo quidem ſoluendæ:uel in febri decoqt
quantum manus capiat in duobus ſextariis aquæ ad dimidias.bibitur ſale et melle
admixto:necnon cum ungula ſuis aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis
cauſa putauere aliqui utranq; dandam:ſiue cum malua decoctum.Thoracẽ purgãt.
Bilem detrahunt.Sed ſtomachum lædũt.Reliquos uſus dicemus ſuis locis. Inuenit
et achilleon Achilles diſcipulus Chirõis:qua uulneribus mederet:quæ ob id achilleos
uocatur.Hac ſanaſſe Telephum dicitur. Alii primum eruginem inueniſſe utiliſſimã
emplaſtris:ideo depingitur ex cuſpide decutiens eam gladio in uulnus Telephi.Alii
utroque uſum medicamento uolunt.Aliqui et hanc panacem heracleõ:alii ſideriten .
Hanc apud nos millefoliam uocãt cubitali ſcapo ramoſam:minutioribus ꝗ fœniculi
foliis ueſtitam ab imo.Alii fatentur quidem illam uulneribus utilem:ſed uerã achil-
leon eſſe ſcapo cæruleo pedali:ſine ramis ex omni parte ſĩgulis foliis rotũdis elegãter
ueſtitam.Alii quadrato caule:capitibus marrubii folio quercus. Hãc etiam præciſos
neruos glutinare faciunt.Alii ſideriten in maceriis naſcentem cum terit fœdi odoris .
Etiamnum aliam ſimilem huic:ſed candidioribus foliis et pinguioribus tenuioribus
cauliculis in uineis naſcentem.Aliam uero quinum cubitorum ramulis exilibus triã-
gulis:folio filicis pediculo longo:betæ ſemine:omnes uulneribus præcipuas. Noſtri
eam quæ eſt latiſſimo folio:ſcopam regiam uocant.Medetur anginis ſuum. Inuenit
& teucer eadem ætate teucrion:quam quidam hermeneon uocant:ſpargentem iũcos
tenues:folia parua aſperis locis naſcentem:auſtero ſapore:nunꝗ florentẽ.Neq; ſemẽ
gignit.Medetur lyenibus.Conſtatq; ſic inuentam:cum exta ſuper eã proiecta eſſent:
fertur adhæſiſſe lyeni:eumq; inaniſſe.ob id a quibuſdam ſplenion uocatur. Narrant
ſues qui radicem eius edunt:ſine ſplene inueniri:ramis hyſopi ſurculoſã folio fabæ.
eodem nomine appellant:& colligi florentem adhuc iubent adeo florere nõ dubitãt:
maximeq; ex ciliciis et pyſidiæ montibus laudãt. Melampodis fama diuinationis ar-
tibus nota eſt.Ab hoc appellatur unum hellebori genus melampodion. Aliꝗ paſtorẽ
eodem nomine inueniſſe tradunt:capras purgari paſtore illo animaduertente:datoq;
lacte earum:ſanaſſe parotidas furentes.Quamobrem de omnibus eius generibus dici
ſimul conuenit. Prima duo ſunt cãdidum ac nigrum.hoc radicibus tantum ĩtelligi
tradũt pleriq;.Alii folia nigri platani ſimilia & minora nigrioraq;:& pluribus diuiſu-
ris ſciſſa.Alii betæ incipientis.Hæc quoq; nigriora et canaliũ dorſo rubeſcẽtia.Vtraq;
caule palmi ferulaceo bulborum tunicis cõuoluto radice fibrata ceparum mõ. Nigro
equi boues ſues necantur.Itaq; cauent id:cum candido ueſcantur. Tempeſtiuũ eſſe
tradunt meſſibus. Plurimum autem naſcitur in oeta monte. Et optimum uno eius

loco circa epirum. Nigrum ubiq; prouenit: ſed melius in helicone: qui mons & aliis
laudatur herbis. Candidum probatur oeteum. Secundum ponticum. Tertio loco he
leaticum: quod in uitibus naſci ferunt. Quarto parnaſium quod adulteratur ætolico
ex uicino. Nigrum ex iis melampodion uocant: quo & domos ſuffiunt purgantque
aſpergentes ſe & pecora. Cum precatione ſolenni hoc & religioſius colligitur. Primū
enim gladio circūſcribitur. Deinde qui ſucciſurus eſt: ortum ſpectat. Et precatur: ut
id liceat ſibi concedétibus diis facere. Obſeruatq; aquilæ uolatus: fere enim ſecātibus
intereſt. Et ſi prope aduolauerit: moriturum illo anno qui ſuccidit: augurium ē. Nec
albū facile colligit̄: caput aggrauans maxime: niſi præſumatur alliū. & ſubinde uinū
ſorbeatur: celeriterq; fodiatur. Nigrum alii euchymon uocāt: alii polyrrhyſon. purgat
per inferna. Candidum autem uomitione. Cauſaſq; morborum extrahit. quondā ter-
ribile. poſtea tam promiſcuum: ut pleriq; ſtudiorum gratia ad prouidéda acrius quæ
commentabantur: ſæpius ſūptitauerint. Carneadem reſponſurum Zenonis libris:
Druſum quoq; apud nos tribunorum popularium clariſſimum: cui āte omnes plebs
adſtans plauſit: optimates uero bellum marſicum īputauere: cōſtat hoc medicaméto
liberatum comitiali morbo in anticyra inſula. ibi enim tutiſſime ſumitur: quoniam
ut diximus: ſeſamoides admiſcent. Italia ueratrū uocat. Farina eorum per ſe & mixta
radiculæ: qua lanas diximus lauari: ſternutamentū facit. Amboq; ſomnum. Leguntur
autem tenuiſſimæ radices breueſq; ac uelut decurtatæ etiam hæ. Nā ſumma quæ eſt
craſſiſſima cepis ſimilis canibus tantum datur purgationis cauſa. Antiqui radicē cor-
ticemque carnoſiſſimum eligebant: quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis
ſpongiis opertam turgeſcentemq; in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra
ſiccabant iis utentes. Nunc ramulos ipſos ab radice ſua grauiſſimi corticis: ita dates.
Optimum quod acre guſtu feruenſq; in frangendo puluerem emittit. Durare ui eius
.xxx. annis ferunt. Nigrum medetur paralyticis inſanientibus hydropicis dummodo
citra febrim: podagris ueteribus: articulariis morbis. Trahit aluū & bilem pituitaſq;.
Ex aqua datur ad leniter molliendam aluum plurimum drachma: modice quattuor
obolis. Miſcuere aliqui & ſcamoneam: ſed tutius ſalem. In dulcibus datum copioſius
periculum infert. Oculorum caliginem fotu diſcutit. ob id quidam et iunxere. Tritū
ſtrumas ſuppurata duricias concoquit: & purgat: item fiſtulas tertio die exemptum.
Verrucas tollit cum ſquamis æris: & ſandaraca. Hydropicorum uētri īponit̄ cū farina
hordeacea & uino. Pecorum et iumentorum pituitas ſanat ſurculo per aurē traiecto:
& poſtero die eadē hora exēpto. Scabiē quadrupedū cū thure et cæra aro pice uel cum
piſſeleo. Album optimum: quod celerrime mouet ſternutamenta: ſed multū terribili-
us nigro: præcipue ſiquis apparatum poturorum apud āntiquos legat: cōtra horrores
ſtrangulatus intempeſtiuas ſomni uires ſingultus infinitos aut ſternutaméta ſtoma-
chi diſſolutiones: tardiores uomitus aut longinquiores: exiguos aut nimios. Quippe
alia dare ſoliti: quæ concitarent uomitiones: ipſumq; helleborum extraherent medi-
camentis aut clyſteribus: ſæpe etiam ſanguine uenis emiſſo. Li uero & cum proſpere
cedat terribilibus uiſu in uariis coloribus uomitionū: & poſt uomitiones obſeruatiōe
alui: balnearum diſpenſatione: totius corporis cura antecedente: omnia hæc magno
terrore & fama. Nanq; tradunt abſumi carnem ſi coquatur una. Sed antiquorꝫ uitiū
erat: ꝙ propter hos metus parcius dabant: cum celerius erumpat: quo largius ſumit̄.
Themiſon binas non amplius drachmas donauit: ſequentes et q̄ternas dedere. Claro
Herophili preconio: qui helleborum fortiſſimi ducis ſimilitudini æquabat. Cōcitatis
enim intus omnibus: ipſum in primis exire. Præterea mirum inuētum eſt: ꝙ inciſum
forficulis ut diximus: ſcribāt: cortex remanet. hoc inanito medulla cadit. Hæc ī nimia
purgatione data: uomitiones ſiſtit. Cauendum eſt fœlici quoq; cura: ne nubilo detur
die: quippe impetibiles cruciatus exiſtunt. Nam æſtate potius q̄ hyeme dandum non
eſt in dubio. Corpus ſeptem diebus præparandum cibis acribus: abſtinét ia uini: q̄rto

& tertio die uomitionibus:pridie cœnæ abſtinentia. Albũ e dulci dat᷑:aptiſſime uero in lacte aut pulte. Nuper inuenere diſſectis rhaphanis inſerere helleborum:rurſuſq; comprimere rhaphanos:ut tranſeat ius:atque eo lenimẽto dare. Reddi poſt quattuor fere horas incipit. Totum opus ſeptenis peragitur horis. Medetur ita morbis comitialibus ut diximus:uertigini:melãcholicis:inſaniẽtibus:lymphaticis:elephantiæ albæ:lepris:tetano:tremulis:podagricis:hydropicis:ĩcipiẽtibuſq; tympanicis:ſtomachicis: ſpaſticis:clinicis:iſchiadicis:quartanis quæ aliter nõ deſinant:tuſſi ueteri:inflãmationibus:torminibus redeuntibus. Vetant dari ſenibus et pueris. Itẽ mollibus ac fœminei corporis animæue exilibus aut teneris:& fœminis minus q̃ uiris. Itẽ timidis:aut ſi exulcerata ſint præcordia:uel tumeant. minimeue ſãguinem excreantibus:cauſaris uel latere:uel faucibus. Medetur extra corporis eruptionibus pituitæ cũ axungia ſalſa illitum:item ſuppurationi ueteri. Mures polenta admixtum necat. Galli ſagittas in uenenato helleboro tingunt:circunciſoq; uulnere teneriorem ſentiri carnẽ affirmãt. Muſcæ quoq; necantur albo trito & cũ lacte ſparſo. Eodẽ & phthiriaſis emendatur.

DE Mithridatia & ſcordoti ſiue ſcordio. & polemonia uel philæteria uel chiliodynama:et eupatoria & cetaurea ſiue chironia:& de lecto cẽtaureo libadio felle terræ et triorche medicinæ. Cap.vi.

IPſi Mithridati Crateias adſcripſit unã mithridatiam uocatam. Huic folia duo a radice achanto ſimilia. Caulis inter utraq; ſuſtinens roſeum florẽ. Alterã lenẽ ſcordotin ſiue ſcordion:ipſius manu adſcriptam:magnitudine cubitali:quadrãgulo caule ramoſam quernæ ſimilitudine foliis lanuginoſis. Reperitur in ponto campis pinguibus humidiſq;:guſtus amari. Eſt & alterius generis:latioribus foliis:mẽtaſtro ſimilis:plurimoſq; utraq; ad uſus:per ſe & inter alia in antidotis. Polæmoniam alii philæteriam a certamine regum inuentionis appellãt. Cappadoces aũt chiliodynamã radice craſſa:exilibus ramis:quibus in ſummis corymbi dependent:nigro ſemine. cætero rutæ ſimilis. Naſcit᷑ in montoſis. Eupatoria quoq; regiam auctoritatem habet. Caulis lignoſi nigricantis hirſuti:cubitalis aliquando:& amplioribus foliis p̄ ĩterualla.v.folia ut cannabis per ambitum inciſis quinq; partito:nigris & ipſis plumoſiſq; radice ſuperuacua. Semẽ dyſentericis in uino potum auxiliatur unice. Centauria curatus dicitur Chirõ cum Herculis exceptus hoſpitio ptractanti arma:ſagitta excidiſſet in pedem. quare aliqui chironium uocant. Folia ſunt lata & oblonga:ſerrata ãbitu dẽſa ab radice:caules ternum cubitorum geniculati. In iis capita ceu papauer. Radix uaſta:rubeſcens:tenera fragiliſq; ad bina cubita madida. Succo amara cum quadam dulcedine. Naſcitur in collibus pingui ſolo. Laudatiſſima in arcadia:elide:meſſenia:phoruo & lyceo atq; in alpibus:pluribuſq; locis in lycia. Quidã et ex ea lyciũ faciunt. Vis in uulneribus tanta ut cohæreſcere etiam carnes tradant ſi coquat᷑ ſimul. In uſu radix tãtũ duabus drachmis bibẽda qbus dicetur:ſi febris ſit:ĩ aq̃ trita:cæteris ĩ uino. Medetur & ouium morbis decoctæ ſuccus. Eſt alterum centaurion cognomĩe lecton:minutis foliis:quod aliqui libadion uocant:quoniam ſecundum fontes naſcitur:origani ſimile:anguſtioribus & longioribus foliis anguloſo caule paululũ alto fruticãti flore lichenidis:radice tenui & ſupuacua ſucco efficax. Ipſa herba autumno legitur. ſuccus e fronde. Quidam caules conciſos madefaciũt diebus.xviii.atq; ita exprimũt. Hoc centaurion noſtri fel terræ uocant:propter amaritudinem ſũmã. Galli exacum:quoniam omnia mala medicamenta potum e corpore exiccat per aluum. Tertia eſt centauris cognomine triorches. Qui eam ſecat rarum eſt ut non uulneret ſeſe. Hæc ſuccum ſanguineum mittit. Theophraſtus defendi eam:impugnariq; colligentes tradit a triorche accipitrũ genere:a quo et nomen accepit. Imperiti confundunt hæc oĩa:& uini generi aſſignant.

DE Climeno & gentiana:& lyſimachia:& parthenide:& artemiſia:& ambroſia:et nymphea:et heracleo ſiue rhopalo:et euphorbia: medicinæ. Capitulum ſeptimum.

CLimenos a rege herba appellata eſt hederæ foliis ramoſa caule inani: articulis præcicta: odore graui et ſemine hederæ: ſilueſtribus et mōtoſis naſcēs. Quibus morbis pota medeatur: dicemus. Sed hic indicandum eſt dum medeatur: ſterilitatem pota etiam in uiris fieri. Græci plantagini ſimilem eſſe dixerunt: caule quadrato: folliculis cum ſemine inter ſe implexis: uelut in polyporum cirris. Et ſuccus autē in uſu. Vis eius ſumma in refrigerando. Gentianam inuenit Gentianus rex illyriorū ubique naſcētem: in illyrico tamen præſtantiſſimam folio fraxini: ſed magnitudine lactucæ: caule tenero pollicis craſſitudine: cauo et inani: ex interuallis foliato: trium aliquādo cubitorum: radice lenta: ſubnigra ſine odore aquoſa: montibus ſubalpinis plurima. Vſus ī radice & ſucco. Radicis naĩa ē excalfactoria: ſed prægnātibus nō bibēda. Inuēit & Lyſimachus herbā lyſimachiā: quæ ab eo nomē retinet: celebrata Eraſiſtrato. Folia hēt ſalicis uiridia: florē purpureū: fruticoſū: ramulis erectis odore graui. gignit̃ ī aquoſis. Vis eius tanta eſt ut iumētis diſcordantibus iugo īpoſita aſperitatē cōibeat. Mulieres quoq; hac gloriā affectauere. in quibus Artemiſia uxor Mauſoli adoptata herba quæ ātea parthenis uocabatur. Sūt qui ab artemide artemiſiam cognominatā putēt: quoniam priuatim medicatur fœminarum malis. Abſinthis autem modo fruticoſa maioribus foliis pinguibuſq;. Ipſius duo genera. Altera latioribus foliis: altera tenera tenuioribus: & non niſi in maritimis naſcens. Sūt qui in mediterraneis eodē nomine appellant ſimplici caule: minimis foliis flores copioſi erūpentes: cū una matureſcit odore non iniucūdo: quam quidam botryn: alii ābroſiā uocant. Talis in cappadocia naſcit̃. Nymphea nata tradit̃ a nympha Zelotypia erga Herculem rhopalo mortua. q̄re heracleon uocant aliqui: alii rhopalon a radice clauæ ſimili. Ideoq; eos qui bibāt eam. xii. diebus coitu genituraq; priuari. laudatiſſima in orchomeno & marathone boetiæ. Timalon uocāt: quæ ſemen edunt. Naſcitur in aquoſis foliis magnis: & in ſumma aqua & aliis ex radice ꝓdeuntibus flore lilio ſimili: & cū defloruerit capiti papaueris. In caule ſecatur autūno. Radix nigra in ſole ſiccat̃. Aduerſatq; et allium. Eſt et alia nymphea in theſſalia amne pæonio: radice alba: capite luteo: roſæ magnitudine. Inuenit et patrū noſtrorū ætate rex Iuba: quē appellauit euphorbiā medici ſui fratris nomine & muſæ: a quo diuū Auguſtū cōſeruatū īdicauimus. Iidē frēs īſtituere a balneis frigida multa corpora aſtrigi. Antea nō erat mos niſi calida tātū lauari ſicut apud Homerum etiam inuenimus. Sed Iubæ uolumē quoq; extat de ea herba et clarū preconiū. Inuenit eā in monte atlante. ſpectatur foliis acāthinis. Vis tāta eſt: ut uel e lōginquo ſuccus excipiatur inciſæ cōto. Suſcipitur excipulis uētriculo hædino. Humor lactis uidetur effluere. Siccat̃ cōto: ſic thuris effigiē habet. Qui colligūt clarius uidēt. Contra ſerpentes medet̃. Quacūq; pte percuſſa uertice inciſo & medicamēto addito. Ibi geruli qui legūt: hædino lacte adulterāt. ſed diſcernitur igni. id eni quod ſincerū non eſt: faſtidiēdū odorē habet. Multū infra hunc ſuccū eſt q̄ ii in gallia fit ex herba chamelea granū cocci ferēte. Fractus āmoniaco ſimilis eſt: etiam leui guſtu os accēſū diu detinens: et magis ex īteruallo donec fauces quoq; ſiccet.

¶ DE Plātagie & bugloſſo: & cynogloſſo: et buphthalmo: et ſcythica: et de ſpartania: et hippice: et iſchæmōe: et de betōica: et cātabiaca: et cōſiligīe: et hiberida: et chelidonia: et canaria: et elaphoboſco: et dictamno: et ariſtolochia: et q̄ eius delectatiōe īuoluāt piſces et ſtatim capiantur: et medicinæ cōtra ſerpentium ictus ex herbis: quas ſuperius nominauit. ¶ Capitulū. viii.

CElebrauit et Themiſon medicus uulgarē herbā plantaginē tanq̄ inuentor uolumine de ea edito. Duo eius genera. minor anguſtioribus foliis et nigrioribus: linguæ pecorum ſimillimis: caule anguloſo in terram iclinato in pratis naſcens. Altera maior foliis lateꝝ modo incluſa: quæ quia ſeptena ſūt quidā eā heptapleurō uocauere. Huius et caulis cubitalis ē et napi ſimilis. Naſcit̃ ī humidis multo efficacior. Vis mira in ſiccando denſandoq; corpore cauterii uicē optinens. Nulla res æque ſiſtit

fluctiones:q̃s græci rheumatiſmos uocãt.Iungitur huic bugloſſo boũ linguæ ſimilis:
cui præcipuũ ꝙ in uinum deiecta animi uoluptates auget.et uocatur euphraſynum.
Iungitur & cynogloſſos caninas imitans linguas:topiariis operibus gratiſſia.Aiũtq;
eam:quæ thyrſos ſeminis emittat:eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe:
quæ quattuor ad quartanas.Eſt alia ſimilis ei et quæ ferat lappas minutas.Eius ra-
dix pota ex aqua ranis & ſerpentibus aduerſatur.Eſt & buphthalmos ſimilis boum
oculis:folio fœniculi:circa oppida naſcens fruticoſa caulibus:qui & mãdũt decocti.
Quidam chalcian uocant.hæc cum cæra ſcirromata diſcutit.Inuenere herbas & uni-
uerſæ gentes.Scythia eam primũ:quæ ſcythice uocatur:circa boetiã naſcẽs prædulcis.
Aliam quoq; utiliſſimam quam ſpartaniam uocant.Magna & ea commendatio:ꝙ in
ore ea habentes famem ſitimq; non ſentiunt.Idem præſtat apud eos hippice dicta:ꝙ
in equis quoq; eundem effectum habeat.Traduntq; his duabus herbis ſcythas etiã in
duodenos dies durare in fame ſitiq;.Iſchemonẽ thracia inuenit:q̃ ferunt ſanguinem
ſiſti:nõ aperta modo uena:ſed etiam præciſa.Serpit e terra milio ſimilis:foliis aſpis
& lanuginoſis.farcitur in nares.Quæ in italia naſcitur:& ſanguinem eodẽ adalligata
ſiſtit.Vetones in hiſpania eam:quæ betonica dicitur in gallia.In italia autẽ ſerratula
a græcis ceſtron aut pſychroteron ante cunctas laudatiſſima.Exit anguloſo caule cu-
bitorum duum a radice ſpargens folia fere lappati ſerrata ſemine purpureo.Folia ſic-
cantur in farinam plurimos ad uſus.Fit uinum ex ea et acetum ſtomacho & claritati
oculorum. tantumq; gloriæ habet:ut domus in qua ſata ſit:tuta exiſtimet a piaculis
omnibus.In eadem hiſpania inuenta eſt cantabrica per Diui Auguſti tempora a can-
tabris reperta.Naſcitur ubiq; caule iunceo pedali in quo ſunt floſculi oblongi uelut
calathi.In iis ſemen perq̃minutum.Nec alias defuere hiſpaniæ herbis exquirẽdis:ut
in quibus etiamnum hodie in numero ſit lætiore conuictu potionem egentẽ herbis
mulſo additis credidere ſaluberrimam ſuauiſſimamq;.Nec quiſq̃ genera earum iam
nouit aut multitudinem.numerus tamen conſtat in nomine.Noſtra ætas meminit
herbam ĩ marſis repertam.Naſcitur & æquiculis circum uicum neruesiæ:uocat con-
ſiligo.Prodeſt ut demõſtrauimus ſuo loco deploratis in phthiſi. Inuenit nup & Ser-
uilius Democrates primus medẽtium:quam appellauit hiberidam quanq̃ ficto noĩe
inuentioni eius aſſignato carmine.Naſcitur maxime circa uetera monumenta parie-
tinaſq; & occulta itinerum.Floret ſẽper folio naſturtii:caule cubitali: ſemine tã puo
ut uix aſpici poſſit.Radici odor naſturtii.Vſus æſtate efficacior:& recenti tantũ.Tũ-
ditur difficulter.Coxendicibus & articulis omnibus cum axungia modica utiliſſima:
uiris plurimum quaternis horis:fœminis minus dimidio adalligata:ut dein ĩ balneũ
deſcendatur in calidam.& poſtea oleo & uino corpus perungat.diebuſq; uicenis ĩter-
poſitis idem fiat ſiqua admonitio doloris ſuperſit.Hoc modo rheumatiſmos omnes
ſanat occultos.Imponitur non in ipſa inflãmatione:ſed imminuta.Animalia quoq;
inuenere herbas:in primiſq; chelidoniã.Hac enim hirundines oculis pulloꝝ in nido
reſtituunt uiſum:ut quidam uolunt etiam erutis oculis.Genera eius duo.Maior fru-
ticoſo caule:folio paſtinacæ erraticæ ampliore:ipſa altitudine duum cubitorũ.Colos
albicans:flos luteus.Minori folia hederæ rotundiora minus candida. Succus croci
mordax.Semen papaueris.Florent aduentu hirundinum.Diſceſſu marceſcũt.Florẽ-
tibus ſuccus exprimitur:& in æreo uaſe cũ melle attico leniter cinere feruenti decoqt:
ſingulari remedio contra caligines oculorum.Vtuntur & per ſe ſucco in collyriis:quæ
chelidonia appellantur ab ea.Inuenerunt & canes canariam:qua faſtidium deducũt.
eamque in noſtro conſpectu mandunt:ſed ita ut nunq̃ intelligatur quæ ſit.etenim
depaſta cernitur. Notata eſt autem animalis huius malignitas in alia herba maior.
Percuſſus enim a ſerpente:mederi quadam ſibi dicitur.ſed illam homine inſpectãte
non decerpit. Simplicius ceruæ monſtrauere elaphoboſcon:de qua diximus.item
helxinem a partu dictam. Oſtendere(ut indicauimus)dictamum uulneratæ eo paſtæ

ſtatī decidentibus telis.Nō eſt alibi q̄ in creta:ramis prætenue:pulegio ſimile:feruēs
& acre guſtu:foliis tātum utuntur.Flos nullus ei eſt.Semen ut caulis.Radix tenuis
& ſuperuacua.Et in creta autem non ſpatioſe naſcitur.mireq; a capris expetitur.Pro
eo eſt et pſeudodictamum multis in terris naſcens:folio ſimili:ramulis minoribus a
quibuſdā condris uocatum.Minoris effectus ſtatim intelligitur. Dictamum enim
minima portione accendit os.Qui legere eā:in ferula uel arundine cōdūt:præligātq;:
ne potentia euaneſcat.Sunt qui dicant utranq; naſci multiſariam:ſed deteriores in
agris pinguibus:ueram quidam dictamum non niſi in aſperis. Eſt & tertium genus
dictamnum uocatum:ſed neq; facie neq; effectu ſimile folio ſiſymbrii:ramis maiori-
bus procedente perſuaſione illa:quicquid in creta naſcitur:infinito præſtare cæteris
eiuſdem generis alibi genitis.Proxime quod ī parnaſo:alioqui herbiferum eſſe.Et pe-
lium montem in theſſalia.Et eletrium in eubœa.Et totam arcadiam ac lycaoniam.
Tradunt arcades quidem non medicaminibus uti:ſed lacte circa uer:quoniam tunc
maxime ſuccis herbæ turgeāt: medicenturq; ubera paſcuis.Bibūt autem lac uaccinū:
quoniam boues omnino uoriferæ ſunt in herbis.Potētia earum per q̄drupedes etiam
nunc duobus claris exemplis manifeſta fit.Circa abderam & limitem:qui Diomedis
uocatur:equi paſti inflammantur rabie:circa pothniam uero & aſini.Inter nobiliſſias
ariſtolochiæ nomen dediſſe grauidæ uidentur:quoniam eſſet ariſte tecuſes. Noſtri
malumterræ uocant.& quattuor genera eius ſeruant.Vnum tuberibus radicum ro-
tundis foliis inter maluam et hederam nigrioribus pīguioribuſq;.Alterum maſculæ
radice longa quattuor digitorum longitudine:baculi craſſitudine. Tertium lōgiſſiæ
tenuitatis uitis nouellæ cui ſit præcipua uis:quæ & clematitis uocatur:ab aliis cre-
tica. Omnes colore buxeo:caulibus paruis:flore purpureo.Ferunt baculas paruas ut
cappari. Valent radice tātum.Eſt et quæ piſtolochia uocatur quarti generis:tenuior
q̄ proxime dicta:denſis radicis capillamentis iunci plenioris craſſitudine.Hāc quidā
polyrrhizon cognominant.Odor omnium medicatus.Sed oblonga radice tenuiorq;
gratior.Carnoſi enim eſt corticis:unguētis quoq; nardinis cōueniēs.Naſcūt̄ pingui-
bus locis et campeſtribus.Effodere eas meſſibus tempeſtiuū:ita deſquāmato terreno
ſeruantur.Maxime tamen laudatur pōtica.Et ī quocūq; genere pōderoſiſſima quæq;
medicinis aptior.Rotūda cōtra ſerpētes.Oblōga in ſumma tamē gloria eſt etiā inō.
A cōceptu admota uuluis in carne bubula mares figurat:ut traditur.Piſcatores cam-
paniæ radicem eam:quæ rotūda eſt:uenenum terræ uocāt.coramq; nobis contuſam
immixta calce in mari ſparſere.aduolāt piſces cupiditate mira:ſtatimque exanimati
fluitāt.Quæ polyrrhizos cognominatur:cōuulſis contuſis ex alto præcipitatis radice
pota ex aqua utiliſſima eſſe traditur.Semie pleureticis & neruis cōfirmare excalface-
re.Eadem ſatyrion eſt.Verum et effectus earum uſuſq; dicendi ſunt. Ordiendamq;
a malorum omnium peſſimo:id eſt ſerpentium ictu.Medentur ergo britānica herba.
Panaces generum omnium radix e uino.Chironiæ & flos et ſemen potum illitumq;
ex uino et oleo.Priuatiq; quæ cunila bubula appellat̄.Polymōia uel philetæris radicis
drachmis quattuor ex mero.Teucria:ſideritis:ſcordotis:ex uino priuati ad āgues po-
tæ & illitæ:ſiue ſucco ſiue folio ſiue decocto.Cētauriæ maioris radice drachma ī uini
albi cyathis tribus.Gentiana præcipue aduerſus āgues duabus drachmis cū pipere &
ruta uini cyathis.vi.ſiue uiridis ſiue ſicca.Et lyſimachiæ odorem fugiūt ſerpētes.Dat̄
ex uino percuſſis chelidonia.Morſibus imponitur uetonica præcipue:cuius uis tanta
perhibetur:ut incluſæ circulo eius ſerpentes ipſæ ſeſe interimant flagellando. Dat̄ et
ad ictus ſemen eius denarii pondere cum tribus cyathis uini:uel farina drachmis tri-
bus ſextario aquæ imponitur. Cātabricæ:dictami:ariſtolochiæ radicis drachma ī ui-
ni hemina ſæpius bibenda:prodeſt et illita ex aceto.Similiter piſtolochiæ.Quin & ōi-
no ſuſpenſa ſupra focum fugat e domibus ſerpentes.

DE Argemonia:et agarico:et echyo:& hyoſcyamo:& hierabotane:& blattaria:et

lemonia:& quinquefolio:& dauco:& perſolata:& arctio:& cyclamino:& peucedano.

¶ Capitulum nonum.

ARgemonia quoq; radice eius denarii pōdere in uini cyathis tribus potat'. Plura de ea cōuenit dici:cæteriſq; quæ primū nominabūt'. In eo autem genere medē-
di primum conuenit quanq; nominari:in quo maxime ualebit. Folia habet anemonæ
æqualia diuiſa apii modo:caput ī cauliculo papaueris ſilueſtris:item radicē. Succum
croci colore acrem et acutum. Naſcitur et ī aruis apud nos. Noſtri tria genera eius fa-
ciunt. et id demum probāt:cuius radix thus redoleat. Agaricon ut fungus naſcitur in
arboribus circa boſphorum:colore cādido. Datur obolis quattuor cōtritum cū binis
cyathis aceti mulſi. Id quod in gallia naſcitur:īfirmius habetur. Præterea mas ſpiſſior
amariorq;. Hic et capitis dolores facit. Fœmina ſolutior in initio guſtus dulcis:mox
ī amaritudinē trāſit. Echyos utriuſq; gn̄is pulegio ſimilis. Foliis coronata:drachmis
duabus ex uini cyathis quattuor datur. Item altera quæ lanugine diſtīguitur ſpinoſa:
cui et capitula uiperæ ſimilia ſunt. hæc ex uino et aceto. Quidam echyon perſonatā
uocant:cuius folio nullū eſt latius:grandes lappas ferentem. Huius radicē decoctam
ex aceto dant potui. Hyoſcyamum contuſū cum foliis ex uino dat' peculiariter con-
tra aſpidas. Nulla tamē romanæ nobilitatis plus habet q̄ hierabotane. Aliq periſte-
reon:noſtri uerbenacam uocant. Hæc eſt quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus.
Hac Iouis menſa uerritur. Domus purgantur:luſtranturq;. Genera eius duo ſūt. Fo-
lioſa:quam fœminam putant. Mas rarioribus foliis. Ramuli utriuſq; plures:tenues:
cubitales:anguloſi. Folia minora q̄ quercus:anguſtioraque:diuiſuris maioribus. Flos
glaucus:radix longa:tenuis. Naſcitur ubiq; in planis aquoſis. Quidā non diſtīguunt
ſed unum omnino genus faciunt:quoniam utraq; eoſdem effectus habeat. Vtraque
ſortiuntur galli:& præcinunt reſponſa. Sed magi utiq; circa hanc inſaniunt. Hac p-
unctos impetrare quæ uelint:febres abigere:amicicias conciliare:nulliq; non morbo
mederi. Colligi circa canis ortum debere:ita ut ne luna aut ſol conſpiciatur:fauis āte
& melle terræ ad piamentū datis. circunſcriptā ferro effodi ſiniſtra manu:et ī ſublime
tolli. Siccari in umbra ſeparatim:folia:caulem:radicem. Aiuntque ſi aqua ſpargatur
triclinium:qua maduerit:lætiores conuictus fieri. aduerſus ſerpētes conterit' ex uino.
Eſt ei ſimilis uerbaſcon herba:quæ ſæpe fallit pro ea capta:foliis minus candidis:cau-
liculis pluribus:flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit:ideoq; romæ blattaria
uocatur. Lemonium ſuccum lacteum mittit:cōcreſcentem gummi modo humidis
locis. Datur denarii pondus in uino. Quinquefolium nulli ignotum eſt:cum etiam
fraga gignēdo commēdetur. Græci uocant pētapeton ſiue chamezeleon:ſiue pentha-
phillon. Cum effoditur rubram habet radicem. Hæc marceſcens nigreſcit & anguloſa
fit. Nomen a numero folioꝝ habet. Et ipſa herba incipit & deſinit cum uite. Adhibet'
& purgandis domibus. Aduerſus ſerpētes bibitur & eius radix:quæ ſparganion uocat'
ex uino albo. Dauci genera quattuor fecit Petronius Diodotus: quæ perſequi nihil
attinet:cum ſint differentiæ duæ. Probatiſſimæ in creta:mox in achaia & in ſiccis ubi-
cunq; nati:fœniculi ſimilitudine:candidioribus foliis & minoribus hirſutiſq;. Caule
pedali recto:radice ſuauiſſimi guſtus & odoris. Hoc genus in ſaxoſis naſcit' meridia-
nis. Reliqua genera ubiq; naſcuntur terrenis collibus limitibuſq; nec niſi pīgui ſolo:
foliis coriādri:caule cubitali capitibus rotūdis:ſæpe pluribus q̄ ternis:radice ligno-
ſa:ſed cum inaruerit ſuperuacua. Semen eius cymino ſimile. prioris milio albū acre
odoratū ōibus & feruens. Secundū priore uehementius eſt:ideoq; parce ſumi debet.
Si iā maxime tertium genus facere libeat ē ſimile ſtaphylino:quod paſtinacā erraticā
appellant:ſemine oblongo:radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æſtate ſunt intacta
quadrupedi:niſi poſt abortus. Ex aliis uſus fœminis. Ex creta dulcis & magis ad ſer-
pētes eſt. Bibitur e uino drachma una. Datur et quadrupedibus percuſſis. Theonarca
alia q̄ magica & in nr̄o orbe naſcit':fruticoſa:foliis ſubuiridibus:flore roſeo. Serpētes

necat cuicunq; admota fuerit. Et hæc torporem affert. Perſolatã quã nemo ignorat: græci uero arction uocãt: folia habet maiora etiam cucurbitis & hirſutiora nigrioraq; & craſſiora: radicem albam & grãdem. Hæc ex uino bibitur denariorum duũ põdere. Item cyclamini radix cõtra ſerpentes omnes. Folia habet minora q̃ hedera nigriora & tenuiora ſine ãgulis: in quibus albicant maculæ. Caule exiguo inani: floribus purpureis radice lata ut rapum uideri poſſit: cortice nigro. Naſcitur in umbroſis. A noſtris tuber terræ uocat᷑. In omnibus ſerenda domibus: ſi uerum eſt ubi ſata ſit nihil nocere mala medicamenta. Amuletũ uocant: narrantq; ea ebrietatem repræſentari. Addita in uinum radice & ſiccata ſcyllæ modo conſciſa reponit᷑: decoquit᷑q; eadem ad craſſitudinem mellis. Suũ tamen uenenum ineſt ei. traduntq; ſi prægnans radicẽ trãſgrediat᷑: abortum fieri. Eſt et altera cyclaminos cognomie ciſſanthemos geniculatis caulibus ſupuacuis a priore diſtans circa arbores ſe uoluens acinis hederæ: ſed mollibus. Flore candido ſpecioſo radice ſuperuacua. Acini tantum in uſu: guſtu: acri: ſed lenti. Siccantur in umbra: tuſiq; diuiduntur in paſtillos. Mihi et tertia cyclaminos demonſtrata eſt: cognomie chameciſſos uno omnino folio: radice ramoſa: q̃ piſces necabãt᷑. Sed inter primas celebratur peucedanũ: laudatiſſimum in arcadia: mox ſamothrace. Caulis eſt ei tenuis longus: fœniculo ſimilis: iuxta terrã folioſus radice nigra craſſa: graui odore ſuccoſa. Gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumni. Placẽt tenerrimæ & altiſſimæ radices. Hæ conciduntur in quaternos digitos oſſeis cultellis. funduntque ſuccum in umbra capite prius & naribus roſaceo perunctis: ne uertigo ſentiatur. Et alius ſuccus inuenit᷑ caulibus adhærens inciſiſq; manat. Probat᷑ craſſitudine mellea: colore ruffo: odore ſuauiter graui: feruens guſtu. Et hic in uſu & radix: & decoctum eius pluribus medicamentis. Succo tamen efficaciſſimo q reſoluit᷑ amaris amygdalis aut ruta. Bibiturq; contra ſerpentes & ex oleo pũctos tuetur. Ebuli quoq; quem nemo ignorat: fumo fugantur ſerpẽtes. Priuatim aduerſatur ſcorpionibus polymoniæ radix uel alligata tantum. item phalangio ac cæteris minoribus uenenatis. Scorpionibus ariſtolochia agaricum obolis quattuor ĩ uini mixti cyathis totidẽ. Verbenaca & phalangio cum uino aut poſca. Item quinque folium daucum. Verbaſcum græci plomon uocant. Genera habet prima duo. Album in quo mas intelligit᷑. Alterũ nigrum: in quo fœmina. Tertium genus nõ niſi in ſiluis ĩuenitur. Sũt folia braſſicæ latiora: piloſa: caulis erectus: cubitali amplior. Semen nigrum inutile. radix una craſſitudine digiti. Naſcuntur & in campeſtribus. Siluestri folia elelisphaci: alta: ramis lignoſis. Sũt & plomides duæ: hirſutæ: rotũdis foliis: humiles. Tertia lichnitis uocat᷑. Ab aliis autem thryalis foliis ternis aut cum plurimum quaternis craſſis piguibuſq;: ad lucernarum lumina aptis. Aiũt in foliis eius quam fœminam diximus: ficus õino nõ putreſcere. Diſtigui genera hæc pene ſupuacuũ eſt: cũ ſint omnia eiuſdẽ effectus. Cõtra ſcorpiões bibitur radix cum ruta ex aqua: magna amaritudie: ſed effectu pari. Telegonon herba ab aliis ſcorpiõ uocatur propter ſimilitudinem radicis: cuius tactu moriuntur ſcorpiones. Itaq; contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum ſiqs helleboro candido linat: reuiuiſcere aiunt. Telegonon omne q̃drupedẽ necat ĩpoſita uerendis radice. Folio quidem intra eũdem diem quod eſt ſimile cyclamino. Ipſa geniculata naſcit᷑ ĩ opacis. Scorpiõibus aduerſat᷑ & betonicæ ſuccus ac plãtaginis. Sunt & ranis uenena rupetinis maxime uidimuſq; pſyllos in certamine patinis cãdefactas admittẽtes ociore etiam q̃ aſpidum pernicie. Auxiliatur eis phrynon ĩ uino pota. Aliq neurada appellãt: alii polyrrhizon floribus paruis: radicibus multis neruoſis bene olẽtibus. Item alcima quam alii damaſonion: alii pyron appellant. Folia ei plantaginis: niſi anguſtiora eſſent: & magis lacinioſa: conuexaq; in terram. Alias etiam uenenoſa ſimiliter. Caule ſimpliciter tenui: cubitali: capite thyrſi: radicibus denſis: tenuibus: ut ueratri nigri: acribus: odoratis: piguibus. Naſcitur in aquoſis. Alter᷑ genus eiuſdẽ ĩ ſiluis nigrius maioribus foliis. Vſus in radice utriuſque aduerſus ranas et lepores

marinos drachmæ pondere ĩ uino potum. Lepori marino aduerſatur & cyclaminos.
Veneni uim canis quoq; rabidi morſus habent: contra quos erit cynorhodum: de quo
diximus. Plãtago ad omnes beſtiarum morſus pota atque illita prodeſt. Betonica ex
mero ueteri. Periſtereos uocat̃ caule alto foliato cacumine in alios caules ſe ſpargens:
columbis admodum familiaris. Vnde et nomen. Hanc habentes negant latrari a ca/
nibus. Proxima ab his malis uenena ſunt: quæ ſibimetipſis homines excogitãt. Cõtra
hæc omnia: magicaſq; artes erit primum illud Homericum moly: dein mithridatia et
ſcordotis & centaurium. Pota omnia mala medicamenta exigit per aluum. Betonicæ
ſemen in mulſo aut paſſo uel farinæ drachma ĩ uini ueteris cyathis quattuor uomere
cogẽdi atq; iterum bibere. Iis qui quotidie guſtent eam nulla nocita mala medica/
menta tradunt. Poto ueneno ariſtolochia ſubuenit eadem menſura q̃ cõtra ſerpẽtes.
Quinq; folii ſuccus. Agaricũ poſtq̃ uomuerint denarii põdere ex aquæ mulſæ cyathis
tribus. Antirrinũ uocat̃ ſiue phanarinon lychnis agria ſimilis lino radice nulla: flore
hiacynthi: ſemine uitulinario. Ex hoc perunctos uenuſtiores fieri: nec ullo malo me/
dicamento lædi poſſe aut ueneno: ſiqs in brachiali habeat: arbitrant̃ magi. Similiter
eam quam eupleam uocant: traduntq; ea perunctos cõmendatioris eſſe famæ. Arte/
miſiam quoq; ſecum habentibus negant nocere mala medicamenta beſtiamue ullã:
ne ſolem quidem. Bibitur & hæc ex uino aduerſus opium. alligata priuatim potens
tradit̃: potaue aduerſus ranas. Pericarpũ bulbi genus ẽ. Duæ eius ſpẽs: cortice rubro
alterum: alterũ nigro papaueri ſimile. Sed uis maior q̃ priori: utriq; aũt excalfaciẽdo.
Ideo contra cicutam dantur: contra quam & thus et panaces: & chironium præcipue.
Hoc uero et contra fungos. Verum & generatim membratĩq; ſingulis corpoꝝ morbis
remedia ſubtexemus. Orſi a capite. Alopecias emẽdat nympheæ & cicutæ radix: ſi una
tritæ illinantur. Polytricha diſtat a callitricha ꝙ iuncos albos habet & folia plura ma/
ioraq;. Frutice quoq; maior eſt: & defluentem capillum confirmat: & denſat. Itẽ ligu/
laca circa fontes naſcens: cuius radix admixta combuſta teritur cum adipe ſuis nigræ.
id quoq; excipitur ut eius ſit ſuis: quæ nunq̃ pepererit. Sol deinde plurimum confert
illitæ. Similis uſus eſt cyclamini radicis. Pruriginem ueratri radix tollit ĩ oleo decocta
uel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix in oleo cõtrita.
Ariſtolochia & hiberis adalligata hora: uel diutius ſi pati poſſit comitãte balnei uſu.
Medetur & daucum. Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita: & ulcera
capitis ſanat illita. Medetur & periſtereos. Calcalla ſiue leantides uocatur ſemẽ mar/
garitis minutis ſimile dependens inter folia grandia in montibus fere. Huius grana
.xv. in oleo macerantur: atque ita aduerſo capillo caput ungitur. Fit & ex callitriche
ſternutamẽtum. Folia ſunt lenticulæ ſimilia. Caules iuncis tenuiſſimis: radice mini/
ma. Naſcitur in opacis & humidis: guſtatu feruẽs. Hyſopum ĩ oleo contritũ phthi/
riaſi reſiſtit & prurigini in capite. Eſt autem optimum cilicium e tauro monte. Dein
pamphylium: & ſmyrnæum. Stomacho contrarium. Purgat cum fico ſumptum per
inferna: cum melle uomitionibus. putant & ſerpentium ictibus aduerſari tritum cũ
melle & ſale & cumino. Lonchitis nõ (ut pleriq; exiſtimauerũt) eadẽ ẽ: quæ & xiphiõ:
aut phaſganion quanq̃ cuſpidi ſimilis ſemine. Habet enim folia porri rubentia ad
radicem & plura q̃ in caule capitula perſonis comicis ſimilia paruam exerentibus lĩ/
guam radicibus prælongis. Naſcitur in ſitientibus. E diuerſo xiphion & phaſganion ĩ
humidis: cum primum exit: gladii præbet ſpeciem caule duum cubitorum: radice ad
nucis auellanæ figuram fimbriata: quam effodi ante meſſes oportet: ſiccari ĩ umbra.
Superior pars eius cum thure trita æquo pondere admixto uino: oſſa fracta e capite
extrahit: aut ſiquid in corpore ſuppurat: uel ſi calcata ſunt oſſa. Serpentis eadẽ cõtra
uenena efficax. Caput ĩ dolore ueratro ĩ oleo uel roſaceo decocto tritoq; ũgi cõuenit.
Peucedano ex oleo uel roſaceo et aceto. Tepidum hoc prodeſt et doloribus: q pleruq;
ex dimidia parte capitis ſentiũtur: et uertigini. Perungũt et radice eius ſudoris cauſa

eliciendi:quoniã cauſtica uis ei eſt.Pſyllion:alii cynoides:alii chryſalion:alii ſicelicõ: alii cynomylam appellant:radice tenui:ſupuacua:ſarmentoſum:fabæ granis in cacuminibus:foliis canino capiti nõ diſſimilibus:ſemĩe autẽ puniceo:unde et nomẽ hcc ĩ bacis.Ipſa herba in uineis inuenitur.Vis ei ad refrigerandum & diſcutiendũ ingens. Semẽ in uſu.frõti imponitur in dolore:et temporibus:ex aceto et roſaceo:aut poſca: ad cætera illinitur acetabuli menſura ſextario aquæ denſat ac contrahit.Tunc terere oportet:et craſſitudinem illinere cuicunq; dolori et collectioni inflãmationique. Et uulneribus capitis medetur ariſtolochia:fracta extrahens oſſa:et in alia quidẽ parte corporis:ſed maxime e capite.Similiter plyſtolochia.

¶ DE Rhyſellio:& centaurea:& chelidonia:& panace:& hyoſcyamo:& euphorbio. ¶ Capitulum decimum.

RHyſellium nõ diſſimile apio.Huius radix cõmãducata purgat capitis pituitas. Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuuari:ſi addita aqua foueantur. Succo uero minoris cum melle culices nubeculas obſcuritatem diſcuti cicatrices extenuari.Albugines quidem etiam iumẽtorum ſiderite.Iã chelidonia ſupradictis õibus mire medetur.Panacis radicem cum polenta epiphoris imponitur.Hyoſcyami ſemẽ bibunt obolo tantundem meconii adiicientes:uinũq; ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gentianæ ſuccum:quem collyriis acrioribus pro meconio miſcent. Facit claritatem & euphorbium inunctis.Inſtillatur plantaginis ſuccus lippitudini.Caligines ariſtolochia diſcutit.Iberis adalligata capiti cum quinquefolio epiphoras:& ſiq̃ in oculis uitia ſunt:emendat.Verbaſcum epiphoris imponit᷑.Periſtereos ex roſaceo uel aceto.Ad hypochyſis & caliginẽ cyclaminon in paſtillos diluũt.Peucedani ſuccũ ut diximus ad claritatem & caligines cum meconio et roſaceo.Pſyllion illitum frõti epiphoras ſuſpendit. ¶ DE Anagallide ſiue acoro:& mandragora:ſiue circelo:& cicuta:& cremno agrio:et molibdena:et capno:et alia:et acoro:et iride:et cotyledo:et aizoo:et andrachne:et erigero:et de ephemero:& de labro ueneris:et de raminculo medicinæ:et de oris uitiis. ¶ Cap.xi.

ANagallida aliqui acoron uocãt.Duo genera eius.Mas flore phœniceo: fœmina ceruleo:nõ altiores palmo:frutice tenero:foliis puſillis rotũdis ĩ terra iacẽtibus. naſcuntur in hortis & aquoſis.Prior floret cerulea. Vtriuſq; ſuccus oculorũ caliginẽ diſcutit cum melle:et ex ictu cruorem:et argema rubens:magis cum attico melle inunctis.pupillas dilatat:et ideo hoc ĩunguntur ante:quibus paracenteſis fit.Iumẽtoꝝ quoq; oculis medentur.Succus caput purgat per nares ĩfuſus:ita ut deinde uino colluatur.Bibitur et contra angues ſucci drachma in uino. Mirum ꝙ fœminam pecora uitant.At ſi decepta ſimilitudine(flore enim tantum diſtant)deguſtauere:ſtatim eã quæ aſyla uocatur: in remedio quærunt.Ea a noſtris ferus oculus nuncupatur. Præcipiunt aliqui effoſſuris ante ſolem ortum priuſq̃ quicq̃ aliud loquantur:ter ſalutare eam.tunc ſublatam exprimere.ita præcipuas eſſe uires. De euphorbio ſatis dictum eſt:cuius ſuccus lippitudini ſi tumor erit:item abſinthium cum melle tritum:itemq; betonicæ farina cõueniet.Et egilopas ſanat herba eodẽ nomine:quæ in hordeo naſcit᷑ tritici folio ſemine contrito cum farina permixta impoſitaq; uel ſucco.Exprimit᷑ hic e caulibus foliiſq; prægnantibus dempta ſpica:et in trimeſtri farina digerit᷑ in paſtillos. Aliqui et mandragora utebantur.Poſtea abdicatus in hac curatione eſt.Sed epiphoris:quod certum eſt:medetur:et oculorum dolori:radix tuſa cũ roſaceo et uino. Nam ſuccus multis oculorum medicamentis miſcetur. Mandragoram alii circelon uocãt.Duo eius genera.Candidus qui et mas:niger quæ fœmina exiſtimat᷑. Anguſtioribus foliis q̃ lactucæ.Hirſutis et caulibus:radicibus binis:terniſue ruffulis.Intus albis carnoſis:teneriſq; pene cubitalibus.Ferunt mala auellanarum nucũ magnitudie. Et iis ſemen ceupirorum album.Hoc alii arſen:alii morion:alii hypoplomon uocãt. Huius folia alba.Alterius latiora ut lappati ſatiuæ.Cauẽt effoſſuri contrariũ uentũ.

Et tribus circulis ante gladio circũſcribunt. Poſtea fodiunt ad occaſum ſpectantes. Succus fit et e malis et e caule deciſo cacumine et radice: punctis aperta aut decocta utilis uel ſurculo. Cõciſa quoq; in orbiculos ſeruatur in uino. Succus non ubiq; ĩuenitur: ſed ubi poteſt: circa uindemias quæritur. Odor grauis ei: ſed radicis et mali grauior. Mala maturata in umbra ſiccantur. Succus ex iis ſole dẽſatur. Item radicis tuſæ: uel in uino nigro ad tertias decoctæ. Folia ſeruantur in muriis efficacius. Albus rore tantum ſuccus peſtis eſt. Sic quoq; noxiæ uires: grauedinem afferunt etiam olfactu: quã q̄ mala in aliis terris mãdant. Nimio tamen odore obmuteſcũt ignari. Potu q̄dẽ largiore etiam moriuntur. Vis ſomnifica pro uiribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur et contra ſerpẽtes: et ante ſectiones punctioneſq; ne ſentiant. Ob hæc ſatis eſt aliquibus ſomnum odore quæſiſſe. Bibitur et pro helleboro duobus obolis in mulſo. Efficacius helleborum ad uomitiones et ad bilem nigram extrahẽdam. Cicuta quoq; uenenum eſt: publica athenienſium pœna inuiſa. Ad multa tamen uſus non omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem eſt uiridis: et urit plerunq; ut in platanis. Leuis hic et geniculatus ut calami nigricans. Altior ſæpe binis cubitis: in cacuminibus ramoſus. Folia coriandri tenuiora: graui odoratu. Semen aniſo craſſius: radice concaua: nullius uſus. Semini & foliis refrigeratoria uis: quæ ſi enecat: incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedium eſt: prius q̄ perueniat ad uitalia: uini natura excalfactoria. Sed in uino pota irremediabilis exiſtimatur. Succus exprimitur foliis floribuſq;: tunc enim maxime tempeſtiuus eſt & melior. Semine trito expreſſus & ſole denſatus in paſtillos necat: ſanguinem expiſſando. Hæc altera uis. Et ideo ſic necatorum maculæ in corporibus apparent. Ad diſſoluenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerãdum ſtomachum malagma. Præcipuus tamen eſt ad cohibendas epiphoras æſtiuas oculorumq; dolores ſedãdos circunlitum. Miſcetur collyriis. Et alios omnes rheumatiſmos cohibet. Folia quoq; tumorẽ omnẽ dolorẽq; & epiphoras ſedant. Anaxilaus auctor eſt mãmas a uirginitate illitas ſemper eſſe ſtaturas. Quod certum eſt: lac puerperarum mammis impoſita extinguit. Veneremque teſtibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi quibus bibẽda cenſet: nõ equidẽ præcepimus. Maxima uis terræ parthoꝝ: mox laconicæ: creticæ: aſiaticæ. In græcia uero megaricæ: deĩde atticæ. Cremnos agrios gremias tollit oculoꝝ impoſitus: tumorẽ quoq; polẽta addita. Naſcitur uulgo molibdena ideſt plumbago etiam in aruo: folio lappati: craſſa: radice hiſpida. Hæc commãducata: ſi oculis ſubĩde religatᷣ: plumbum quod eſt genus uitii: ex oculis tollit. Capnos prima quam pedes gallinaceos uocãt: naſcens ĩ parietinis & ſepibus: ramis tenuiſſimis ſparſiſque: flore purpureo uiridis: ſucco caliginẽ diſcutit. Itaq; in medicamento oculorum additur. Similis & nomĩe & effectu alia eſt capnos fruticoſa: prætenera foliis coriãdri: cineracei coloris: flore purpureo. Naſcitur in hortis et ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis delachrymationẽq; ceu fumus: ũde nomẽ accepit. Eadẽ euulſas palpebras renaſci ꝓhibet. Acorõ iridis folia habet ãguſtiora tãtũ & lõgiore pediculo: radices nigras: minuſque uenoſas. Cætero & has ſimiles iridis: guſtu acres: odore nõ ĩgratas: ructu faciles. Optĩæ põticæ: dein galaticæ: mox creticæ. Sed primæ ĩ cholchide iuxta phaſin ãnẽ: et ubicũq; in aquoſis. Recẽtibus uirus maius q̄ uetuſtis. Creticæ candidiores ponticis. Siccantur utribus in umbra digitalibus fruſtis. Necnõ inueniũtur qui oxymyrſine radicẽ acorõ uocãt. Ideoq; quidã hanc acron agriõ uocare malunt. Vis ei ad calfaciendum extenuãdumq; efficax cõtra ſuffuſiões & caligines oculorum ſucco eiuſdem poto: cõtraque ſerpẽtes. Cotyledõ paruula herba cauliculo tenero: puſillo: pingui: cõcauo: ut coxẽdices. Naſcitᷣ in maritimis petroſiſq; uiridis: radice oliuæ modo rotunda. Oculis medetᷣ ſucco. Eſt & aliud genus eiuſdem ſordidis foliis: latioribus: denſioribuſq; circa radicẽ uelut oculum cĩgentibus: aſperrimi guſtus: lõgiore caule: ſed pergracili. Vſus eius ad eadem quæ iridis. Aizoi duo genera: maius in fictilibus uaſculis ſeritur: quod aliqui

buphthalmon uocāt:alii zoophthalmon:alii erogennetō:quod amatoriis cōueniat. Alii hypogeſón:quoniam in ſuggrundis fere naſcitur. Sunt qui ambroſiam potius uocāt:& qui amerimnon. Itali ſedum magnum:aut oculum:aut digitellū. Alterum minuſculū:quod eritheles uocant:alii tritheles quia ter floreat:alii chryſotheles:aliq iſoetes. Sed alii itali ſedum:alii aizoum. Vtrūq; quoniam uireat ſemper. Aliq ſempuiuum. Maius cubiti altitudinē excedit:craſſitudine pluſq̄ pollicari. Aliud ī cacumīe linguæ ſimile carnoſum:pingue:largo ſucco:latitudine pollicari. Alia ī terrā cōuexa: alia ſtantia:ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus eſt:ī muris parietiniſq; naſcitur:et tegulis. Fruticoſū a radice & ſurſum uſq; ad cacumen. Foliis āguſtis mucronatis:ſuccoſis:palmo alto caule. radix inutilis. Huic ſimilis eſt:quam græci andrachnen agriam uocant. Itali celebrant in paſtillos latioribus foliis & breuiori cacumine. Naſcitur in petris:et colligitur cibi cauſa. Omniū harum uis eadē:ꝑfrigerare & aſtringere. Medentur epiphoris folia impoſita:uel ſuccus inunctus. Purgant enim ulcera oculorum explentq;:et ad cicatricem perducunt palpebras deglutināt. Eædem capitis doloribus medentur:ſucco uel folio tēporibus illitis. Aduerſant̃ phalangiorū ictibus. Aconito uero maius aizoum præcipue. A ſcorpionibus quoq; feriri id habētē negant. Medentur & aurium dolori. Item ſuccus inunctus hyoſcyami modice. Item achilleæ:& minoris centaureæ:& plātaginis peucedani cum roſaceo & meconio. Acori ſuccus cum roſa. Omnis autem ſtrigili calefactus infunditur. Cotyledon etiā infūdit̃ purulentis cū medulla ceruina calefacta. Ebuli radices tritæ et ſuccus linteo colatus: mox in ſole denſatus & cum opus eſt roſaceo dilutus & calefactus parotidas. Verbanaca quoq;:item plantago ſanat:item ſideritis cum axungia ueteri. Narium ozenas emendat ariſtolochia cū cypero. Dentibus remedio ſunt panacis radix cōmanducata: præcipue chironiæ:item collutis ſucco. Radix hyoſcyami ex aceto manducata. Item polymoniæ commanducantur:& plantaginis radices:aut colluūtur in aceto decoctæ ſucco. Et folia ſūt utilia. Vel ſi ſanguine gingiuæ putreſcant:uel ſemen eiuſdē apoſtemata:& collectiones gingiuarum ſanat. Et ariſtolochia gingiuas denteſue confirmat. Verbenaca cum radice manducata et decoctæ ex uino aut aceto ſuccus collutus. Item quinquefolii radices decoctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero q̄ decoquant̃:aqua marina aut ſalſa lauantur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidā cinere qnq;folii fricare malunt. Et uerbaſci radix decoquitur in uino ad colluendos dentes. Et hyſopo colluuntur:& peucedani ſucco cum meconio uel radicum anagallidis magis fœmīæ ſucco:ab altera nare quam doleat īfuſo. Erigeron a græcis:quæ a noſtris uocatur ſenecio. Hanc ſi ferro circūſcriptam effodiat aliquis:tangatq; ea dentem et alternis ter deſpuat ac reponat in eundē locum:ita ut uiuat herba aiunt dentem eum poſtea non doliturum. Herba eſt theriſſagum ſpecie & mollicia:cauliculis ſubrubicūdis. Naſcit̃ & in tegulis & in muris. Nomē hoc græci dederunt:quia uere caneſcit. Caput eius numeroſa diuiditur lanugine:qualis e ſpinæ īter diuiſuras exeūte. Quare eam Callimachus acanthida appellat:alii pappum. Nec deinde græcis de ea conſtat. Alii erucæ foliis eſſe dixerunt:alii roboris:ſed minoribus multo. Radice alii ſuperuacua:alii neruis utili:alii potu ſtrangulante. E diuerſo quidam regio morbo cum uino dederunt. Et contra omnia ueſicæ uitia:item cordis & iocineris. Renibus extrahere arenam dixere. Iſchiadicis drachmam cū oxymelite ab ābulatione propinauere. Torminibus quoq; in paſſo utiliſſimam:præcordiis etiam:cibo ex aceto eam prædicantes:ferenteſque in hortis. Nec defuere qui et alterum genus facerent. Nec quale eſſet demonſtrarent: contra ſerpentes in aqua bibendam edendamq; comitialibus dantes. Nos eā romanis experimentis per uſus digeremus. Lanugo eius cū croco & exiguo aquæ frigidæ trita: illinitur epiphoris. Toſta cum mica ſalis ſtrumis. Ephemeron folia habet pſillii:ſed minora:caulem parem:florem cæruleum:ſemē ſuperuacuum:radicem unā digitali craſſitudine dentibus præcipuam:conciſam in aceto:decoctāq; ut tepido colluantur.

Et ipſa etiã radix mobiles ſiſtit. Cauis et exeſis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto
trita continetur ore. Eroſis ueratrum nigrum imponitur. Mobiles dentes utralibet
decocta in aceto firmantur. Labrum uenerium uocant in flumine naſcentem. Eſt ei
uermiculus qui circa dentes ligatur: aut cauis dentium cæra includitur. Cauẽdum ne
euulſa herba terram tangat. Ranũculum uocamus: quam græci uatrachion. Genera
eius quattuor: unum pĩguioribus q̃ coriandri foliis: & ad latitudinem maluæ accedẽ/
tibus: colore liuido: caule albo gracili & radice alba. Naſcitur in limitibus humidis &
opacis. Alterum folioſius pluribus foliorum inciſuris: altis caulibus. Tertiũ minimũ
eſt graui odore: flore aureo. Quartum ſimile huic flore luteo. Omnibus uis cauſtica
ſi cruda folia imponantur: puſtulaſq; ut ignis faciunt. Ideo ad lepras & pſoras utũt᷑:
& ad tollẽda ſtigmata. Cauſticiſq; omnibus miſcent. Alopeciis imponũt: celeriter re/
mouentes. Radix in dolore cõmanducata diutius rumpit dentes. Eadem ſicca conciſa
ſternutamentum facit. Noſtri herbarii ſtrumeam uocãt: quoniam medetur ſtrumis
et panis parte in fumo ſuſpenſa. Creduntque ea rurſus ſata rebellare quæ curauerint
uitia. Quo celere & plantagine utunt᷑. Oris ulcera intus ſuccus plantaginis emendat
& folia radiceſq; commanducata: uel ſi rheumatiſmo laboret os. Vlcera fetoremque
quinquefolium. Vlcera pſyllium. Compoſita quoq; ad fetorem uel maxĩe pudendũ
uitium trademus. Ergo folia myrti & lentiſci pari pondere gallæ ſyriacæ dimidium
põdus ſimul terere in uino uetuſto ſparſa mandere matutino optimũ eſt. Vel ederæ
baccas cum caſia & myrrha pari pondere ex uino. Naribus utiliſſimum eſt dracõtii ſe/
men corticum ex melle: etiam ſi carcinomata in iis ſunt. Suggillata hyſopo emẽdãt᷑.
Stigmata in facie mandragora illita delet.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VI- CESIMVS SEXTVS. PROOEMIVM.

Reliquæ per morborum genera medicinæ: & de nouis morbis: & de lichene qd ſit:
& quãdo primũ in italia cœperint: & de carbũculo: et elephantiaſi: et colo. Cap. i.

SENSIT ET FACIES HOMINVM NO/
uos omniq; æuo priore incognitos nõ italiæ mõ:
uerum etiã uniuerſæ prope europæ morbos. Tũc
quoq; nec tota italia nec per illyricum galliaſue
aut hiſpanias magnope uagatos: aut alibi q̃ romæ
circaque ſine dolore quidem ullo: aut ſine pnicie
uitæ: ſed tanta feditate: ut quæcũq; mors præfe/
renda eſſet. Grauiſſimum ex his lichenas appel/
lauere græco nomine: latine quoniã a mento fere
oriebatur ioculari primum laſciuia: ut eſt procax
natura multorum ĩ alienis miſeriis: mox & uſur/
pato uocabulo mentagram: occupantem multis
& intuitus: totoſque utique uultus oculis tantũ
ĩmunibus: deſcendentem uero & in colla pectuſq; ac manus fedo cutis furfure. Non
fuerat hæc lues apud maiores patreſque noſtros. Et primum Tiberii Claudii Cæſaris
principatu medio irrepſit in italia quodam Perſino equite romano quæſtorio ſcriba
cũ in aſia apparuiſſet: inde contagionem eius importãte. Nec ſenſere id malũ fœĩæ
aut ſeruitia: plebeſque humilis et media: ſed proceres ueloci tranſitu oſculi maxime
fediore multorum: qui perpeti medicinam tolerauerant cicatrice q̃ morbo. Cauſticis
nanq; curabatur: nec niſi uſq; in oſſa corpus exuſtum eſſet non rebellante tedio. Ad/
ueneruntq; ex ægypto genitrice talium uitiorum medici hanc ſolam operã afferentes

magna ſua præda. Siquidem certum eſt Manilium Cornutum ex prætoriis legatum aquitanicæ prouinciæ ſeſtertia.cc.elocaſſe in eo morbo ad curandum ſeſe. Acciditque ſæpius: ut noua contra genera morborum gregatim ſẽtirentur. Quo mirabilius quid poteſt reperiri? aliqua gigni repente uitia terrarum in parte certa: certiſque membris hominum: uel ætatibus: aut etiam fortunis. tanq̃ malo eligente: hæc ĩ pueris graſſari: illa in adultis. hæc ꝑceres ſentire: illa paupes. L. Paulo. Q. Martio cenſoribus primũ in italia carbunculum ueniſſe: annalibus cõſcriptum eſt peculiare narbonẽſis ꝓuĩciæ malum: quo duo conſulares obiere: condentibus hæc nobis. eodem anno Jullius Ruffus: &. Q Lecanius Baſſus: ille medicorũ inſcitia ſectus: hic uero pollice leuæ manus euulſo acu ab ſemetipſo tam paruo uulnere ut uix cerni poſſet. Naſcitur ĩ occultiſſimis corporum partibus: & plerunque ſub lingua duricia rubens uariis modis: ſed nigricans capite alias liuida corpus intendens neq; ĩtumeſcens: ſine dolore: ſine prurituː ſine alio q̃ ſomni indicio: quo grauatos in triduo aufert: aliquando & horrorem afferens: circaq; puſtulas paruas: rarius feriens ſtomachum. Fauceſque cum inuaſerit ociſſime exanimans. Diximus elephantiaſin ante Pompeii Magni ætatẽ nõ accidiſſe in italia: & ipſam a facie ſæpius incipientem. In nare prima ueluti lenticula mox inualeſcente per totum corpus maculoſa uariis coloribus & inæquali cute alibi craſſa: alibi tenui dura ceu ſcabie aſpera: ad poſterum uero nigreſcente: & ad oſſa carnes apprimente intumeſcẽtibus digitis in pedibus manibuſq;. Aegypti peculiare hoc malũ: et cum in reges incidiſſet: populis funebre. Quippe in balneis ſolia tẽpabãt humano ſanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus in italia celeriter reſtinctus eſt: ſicut & ille quem gemurſam appellauere priſci inter digitos pedum naſcentem etiã nomine oblitterato. Idipſum mirabile: alios deſinere in nobis morbos: alios durare: ſicuti colum. Tiberii Cæſaris principatu irrepſit id malum. Nec quiſq̃ prior ĩpatore ipſo ſenſit: magna ciuitatis ambage cum edicto eius excuſantis ualitudinem legeret nomen incognitum. Quid hoc eſſe dicemus? aut quas deorum iras? Parũ enim erant homini cætera morborum genera: cum ſuprà.ccc. eſſent: niſi etiam noua timerentur. Neq; ipſi homines pauciora ſibi opere ſuo negocia important. Hæc apud priſcos erãt quæ memoramus remedia medicinam ipſa quodã mõ reꝝ natũ faciẽte & diu fuere.

Laus Hippocratis. Capitulum ſecundum.

HIppocratis certe qui primus medendi præcepta clariſſime condidit: referta herbarum mentione inuenimus uolumina. nec minus Dioclis Cariſtii qui ſecũdus ætate famaque extitit. Item Praxagoræ & Chryſippi: ac deinde Eraſiſtrati. Herophilo quidem quanq̃ ſubtilioris ſectæ cõditori ante omnes celebratam rationem eã paulatĩ uſu efficaciſſimo rerum omnium magiſtro peculiariter utiq; medicinæ ad uerba garrulitatẽq; deſcendẽte. Sedere nanq; in iis ſcholis auditioni occupatum gratius erat: q̃ ire per ſolitudines: & quærere herbas alias aliis diebus anni.

DE Noua medicina et Aſclepiade medico: & qua ratione ueterem medicinã mutauerit. Capitulum tertium.

DVrabat tamen antiqtas firma: magnaſq; confeſſæ rei uindicabat reliqas: donec Aſclepiades ætate Magni Põpeii rhetoricæ magiſter: nec ſatis ĩ ea arte quæſtuoſus ut ad alia ſagacis ingenii huc ſe repente conuertit: atq; ut neceſſe erat homini qui nec id egiſſet: nec remedia noſſet oculis uſuq; pcipiẽda torrenti ac meditata quotidie oratione blandiẽs: omnia abdicauit. totamq; medicinam ad caſũ reuocãdo cõiecturã fecit. Quinq; res maxime cõmunium auxiliorum profeſſus. Abſtinentiam cibi: alias uini: fricationem corporis: ambulationem: geſtationeſq;: cum unuſqſq; ſemetipſum ſibi præſtare poſſet intelligere. Fauentibus cunctis ut eſſẽt uera: quæ facillima erant: uniuerſum prope humanum genus circũegit in ſe: non alio modo q̃ ſi cælo emiſſus aduenisſet. Trahebat præterea mẽtes artificio mirabili uino promittẽdo ægris dãdoq; tẽpeſtiue tum frigidã aquam. Et quoniam cauſas morboꝝ prior ſcrutari Herophilus

inſtituerat:uini rationē illuſtrauerat Cleophantus apud priſcos:ipſe cognominari ſe frigidā dando præferens.& ut auctor eſt.M.Varro:alia quoq; blādimēta excogitabat iam ſuſpēdēdo lectulos:quorum iactatu aut morbos extenuaret:aut ſōnos alliceret: iam balneas auidiſſima hominum cupidine inſtituēdo:& alia multa dictu grata atq; iucunda magna auctoritate.nec minore fama cū occurriſſet ignoto funeri:relato homine ab rogo atque ſeruato:ne quis leuibus momentis tātam conuerſionem factam exiſtimet.Id ſolum poſſumus indignari unū hominem e leuiſſima gente ſine opibus ullis orſum uectigalis ſui cauſa repente leges ſalutis humano generi dediſſe:q̄s tamē poſtea abrogauere multi.Aſclepiadem uero adiuuere multi:quorum cura nimis āxia & rudi aut obruendi ægros ueſte ſudoreſque omni modo ciēdi:nunc corpora ad ignes torredo: ſoleſue aſſidue quærendo in urbe umbroſa:immo uero tota italia impatrice tum primum pēſili balnearum uſu ad infinitum blādiēte.Præterea ī qbuſdā morbis medēdi cruciatus detraxit:ut in anginis quas curabant in fauces organo demiſſo.Dānauit merito & uomitiones tūc ſupra modū frequentes.Arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos:quod eſt magna ex parte uetitum.Itaq; nos in primis quæ ſunt ſtomacho utilia ſignemus.

Irriſio magicæ artis:& de lichene:& tapſia. Capitulum.iiii.

SVper omnia adiuuere eum magicæ uanitates:intātum euectæ ut abrogare herbis fidē cunctis poſſēt.Aethiopide herba amnes ac ſtagna ſiccari cōiectu.Tactu clauſa omnia apiri.Achemenide coniecta in aciē hoſtium trepidare agmina ac terga uertere.Latacen dari ſolitam a perſarum rege legatis:ut quocunq; ueniſſēt omnium rerum copia abundarent:ac multa ſimilia.Vbi nam iſtæ fuere:cum cimbri teutoniq; terribili Marte ulularent?Aut cum Lucullus tot reges magoꝝ paucis legionibus ſterneret?Curue romani duces primam ſemper in bellis rationem commercioꝝ habuere? Cur Hercules Cæſaris miles in pharſalica famē ſenſit:ſi abundantia omnis cōtingere unius herbæ fœlicitate poterat?Non ſatius fuit Aemilianū Scipionē carthaginis portas herba patefacere:q̄ machinis clauſtra per tot ānos q̄tere?Siccēt æthiopide pōtinæ paludes:tantumq; agri ſuburbanæ reddatur italiæ.Nanq; apud eundem Democritū inuenitur compoſitio medicamenti:quo pulchri boniq; et fortunati gignātur liberi. Cur nunq̄ perſarum regi talis eſt dedita?Mirum eſſet profecto hucuſq; prouectā credulitatem antiquorum ſaluberrimis ortā initiis ſi in ulla re modum humana īgenia nouiſſent.Atq nos hanc ipſam medicinam ab Aſclepiade repertam ſuo loco ꝓbaturi ceſſemus:euectam ultra magos etiam. Sed hæc eſt omni in re animorum cōditio: ut a neceſſariis orſa primum cuncta uenerint ad nimium.Igitur demonſtratarū priore libro herbarum reliquos effectus dicemus:adiiciemuſq; quas ratio dictauerit.Sed in lichenis remediis atq; tam fedo etiam malo:plura undiq; aceruabimus:quanq̄ non paucis iam demonſtratis.Medetur ergo plantago trita.Quīquefoliū.Radix albuci ex aceto.Ficulni caules aceto decocti.Hibiſci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice.Et rumicis radix trita ex aceto illinitur.Et flos uiſci cum calce ſubactus.Laudatur & tithymalum cum reſina decoctū.Lichen uero herba his omnibus præfertur:inde nomine inuento.Naſcitur in ſaxoſis folio uno ad radicem lato:caule uno:paruo:longis foliis dependētibus.Hæc delet & ſtigmata.Teritur cum melle.Eſt aliud genus lichenis petris tantum adhærēs:ut muſcus:q & ipſe illinitur.Hic et ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus:& collectiones illitus.Morbū quoq; regium cum melle ſanat ore illito & lingua.Qui ita curantur:aq̄ ſalſa lauari iubentur:ungi oleo amygdalino:hortenſibus abſtinere. Ad lichenas & tapſiæ radice utuntur trita cum melle.Anginæ & argemonia medetur ſumpta ex uino.Et hyſopū cum uino decoctum & gargariſſatum.Peucedanum cum coagulo uituli marini æq̄s partibus.Proſerpinata cum muria et ex oleo trita uel ſub lingua habita.Item ſuccus de quīquefolio potus cyathis tribus.Hic et ōibus faucium uitiis medet̃ gargariſſatus.

Verbaſcum priuatim tonſillis in aqua potum.

¶ AD Strumas:& ad digitos:& ad pectus:& ad tuſſim medicinæ. ¶ Cap.v.

STrumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia. Quīquefolium. Et radix perſolatæ. Item cū axungia operitur folio ſuo impoſita. Item artemiſia. Radix mādragoræ ex aqua. Sideritis lata folia clauo ſiniſtra manu circunfoſſa adalligantur cuſtodienda ſanatis:ne rurſus ſata diro herbariorum ſcelere:ut in qbuſdam rebellet. Quod & in iis:quos artemiſia ſanauerit:prædici reperio. Item in iis quos plantago. Damaſion:quæ & caucalis uocatur:ſub ſolſtitio collecta imponitur ex aqua cæleſti folium tritum uel radix cum axungia tuſa:ita ut impoſita folio ſuo operiatur. Sic & ad omnes ceruicis dolores tumoreſq; quacūq; in parte. Bellis in pratis naſcitur:flore albo aliq̄tenus rubente. Hāc cum artemiſia illitā efficaciorem produnt. Condurdon herba ſolſtitialis flore rubeo ſuſpenſa in collo cōprimere dicit̄ ſtrumas. Itē uerbenaca cum plantagine digitorum uitiis omnibus:& priuatim pterigiis. Quinquefoliū medetur pectoris uitiis. Vel quod grauiſſimum eſt tuſſis huic medetur panacis radix in uino dulci. Succus hyoſcyami etiam ſanguinem excreantibus. Nidor quoque accenſi tuſſientibus. Item ſcordotis mixto naſturtio & reſina cum melle tuſa arida. facit & p ſe faciles excreationes. Item centaurium maius:& ſanguinem reiicientibus. Cui uitio & plantaginis ſuccus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua cōtra purulentas cōtraq; cruentas excreationes. Perſolatæ radix drachmæ pōderis cum pineis nucleis. xi. Peucedani ſuccus. Pectoris doloribus & acorum ſubuenit:& ideo antidotis miſcetur. Tuſſi daucum:item ſcythiaca herba. Ea demum omnibus pectoris uitiis tuſſi & purulenta excreantibus obolis tribus in paſſo.

¶ DE Verbaſco:& chameleuce uel tuſſilagīe:& bechio:& aqlegia:& ſaluia. ¶ Ca.vi.

TOtidem obolis bibitur uerbaſcū:cuius flos aureus. Tanta huic uis ē:ut iumētis etiam non tuſſientibus modo:ſed ilia quoq; trahentibus auxiliet̄ potus. Quod & de gentiana reperio. Radix chameleuce:quæ tuſſilago dicitur:commanducata:& ī uino madefacta non tuſſi tantum:ſed & faucibus prodeſt. Hyſopi quoque. v. ramis cum duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem purgāt. Tuſſim ſedat bechiō:quæ et tuſſilago dicitur. Duo eius genera. Silueſtris ubi naſcitur:ſubeſſe aquas credunt:et hoc habent ſignum aquileges. Folia ſunt maiuſcula q̄ hederæ. v. aut. vii. ſubalbida a terra ſuperne pallida:ſine caule:ſine flore:ſine ſemine:radice tenui. Quidam eādem eſſe bechion et alio nomine chameleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per harūdinē hauſtus aut deuoratus ueterem ſanare dicitur tuſſim. Sed ī ſigulos hauſtus paſſum guſtandum eſt. Altera a quibuſdam ſaluia appellatur ſimilis uerbaſco: cōteritur ea ęt colata calefit. atq; ita ad tuſſim lateriſq; dolores bibitur. Contra ſcorpiones eadem et dracones marinos efficax. Contra ſerpentes quoq; ex oleo perungi ea ꝓdeſt. Hyſopi faſciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tuſſim.

¶ AD Lateris dolores et pectoris ad orthopnoeas ad iocineris dolorē:cordis dolori pulmoni urinæ tuſſi pectori ulceribus renibus epaticis:ad uomitiones ad ſingultus: pleureticis lateri. ¶ Cap.vii.

LAteris et pectoris dolores uerbaſcum cum ruta ex aqua. Betonicæ farina bibitur ex aqua calida. Stomachum corroborat ſcordotis ſuccus:centaurium:gentiana ex aqua potæ. Plantago autem per ſe ſumpta in cibo cum lente halicæue ſorbitione. Betonica alias grauis ſtomacho uitia tamē ſanat pota uel foliis commāducata. Item ariſtolochia pota. Agaricum māducatum ſiccum ut ex interuallo merum ſorbeatur. Nymphea heraclea illita. Peucedani ſuccus. Pſyllion ardoribus īponitur uel cotelydō trita cum polenta:uel aizoum. Molon ſcapo eſt ſtriato foliis mollibus paruis radice quattuor digitoꝝ:in aqua extrema potatur. Vocatur a quibuſdam ſyron:ex uino ſtomacho et diſpnoeæ medetur. Centaurium maius eligmate. Plantago ſucco uel cibo. Betonicæ tuſæ pondo libra mellis attici ſemuncia ex aq̄ calida quotidie bibentibus.

Ariſtolochia uel agaricon obolis ternis ex aq̃ calida aut lacte aſini pota. Ciſſãthemos ad orthopnoeas bibitur. Item hyſopum. Et aſmaticis. Peucedani ſuccus ĩ iocineris dolonbus et pectoris lateriſque ſi febres nõ ſũt. Sãguinem quoq; expuentibus ſubuenit agaricum uictoriati põdere tritum et in mulſa quĩque cyathis datum. Idẽ et amomõ facit. Iocineri priuatim teucria bibitur recẽs drachmis q̃ttuor in poſcæ hemina. Betonicæ drachma una ĩ aq̃ calida cyathis tribus ad cordis uitia: in frigida cyathis duobus. Quinquefolii ſuccus iocineris et pulmõis uitiis: ſãguinemque reiicientibus et cuicũq; ſãguinis uitio intus occurrit. Iocineri anagalides mire proſunt. Capnion herbã qui edere: bilem per urinã trahunt. Acoron iocineri medetur thoraci quoq; et præcordiis. Caucum quæ et ephedra: ab aliis anabaſis uocata naſcitur uentoſo fere tractu ſcãdẽs arborem: et ex ramis propendens folio nullo: cirris numeroſa qui ſunt iunci geniculati: radice pallida. Datur ex uino nigro auſtero trita ad tuſſim: ſuſpiria tormina et ſorbitione facta in quã uinum addi cõuenit. Item gentiana madefacta pridie cõtrita denarii põdere in uini cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet nigras beneolẽtes. medetur non modo pectoris doloribus aut lateris: ſed et cruditates diſcutit iucundo ſapore. Verbenaca uero omnibus uiſceribus medetur lateribus pulmonibus iocineribus thoraci. Peculiariter autem pulmonibus & quos ab iis phthiſis tẽtat. Radix uero herbæ conſiliginis: quam nuper inuentam diximus: ſuum quidem et pecoꝝ omnium remedium præſens eſt. Pulmonum uitio uel traiecta tãtum in auricula. Bibi debet ex aqua: haberiq; in ore aſſidue ſub lingua. Superficies huius herbæ an ſit in aliquo uſu adhuc ĩcertũ eſt. Renibus ꝓdeſt plãtaginis cibus. Betonicæ potus. Agaricũ potũ ut in tuſſi. Tripolium in maritimis naſcitur ſaxis: ubi allidit unda: neq; in mari neq; ĩ ſicco folio ſatis craſſiore: palmo alto in mucrone diuiſo: radice alba odorata craſſa calidi guſtus. Datur epaticis in farre cocta. Hæc herba eadem uidetur quibuſdã quæ poliũ: de qua ſuo loco diximus. Syomphona uel cremphena alternis uiridibus roſeiſq; per caulem foliis in poſca ſanguinẽ reiicientibus medetur. Iocineri autẽ herba meladryũ naſcens in ſegete ac pratis flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex uino ueteri te. Item herba chalcetum e uineis contrita imponitur. Faciles præſtat uomitiões radix betonicæ hellebori modo quattuor drachmis ĩ paſſo aut mulſo. Hyſopum tritum cũ melle utilius præſumpto naſturcio aut irione. Molemonium denarii pondere. Eſt et pſyllibus lacteus ſuccus qui denſatus in gummi ſumitur cum melle ſupradicto pondere: præcipueq; bilem trahit. Rurſus ſiſtunt uomitionem cyminũ ſilueſtre: betonicæ farina. ſumuntur ex aqua: abſtergũtq; faſtidia. cruditateſq; digerunt daucũ betonicæ farina ex aqua mulſa: plantago decocta caulium modo. Singultus hermionũ ſedat. Item ariſtolochia. Suſpiria dimenus. Pleureticis & peripneumonicis cẽtauriũ maius. Item hyſopum bibitur. Pleureticis peucedani ſuccus. Halus autẽ: quã galli ſic uocant: ueneti cotoneam: medetur lateri. item renibus cõuulſiſq; & ruptis. Similis eſt cunilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis: & ſitim ſedat: raſæ radicis alibi albæ alibi nigræ. Eoſdem effectus lateris doloribus habet chamerops: myrteis circa caules geminos foliis capitibus græculæ roſæ ex uino pota. Iſchiadicos dolores & ſpinæ leuat agaricum potũ ut in tuſſi. Item & theocadis aut betonicæ farina ex aqua mulſa.

¶ DE Omnibus uitiis uẽtris & remediis: & eorum quæ circa uel intra ſũt: & de aluo ſiſtenda uel ſoluenda. ¶ Cap. viii.

PLurimum tamen negocii humano generi aluus exhibet. cuius cauſa maior pars mortalium uiuit. Alias enim cibos non tranſmittit: alias non continet: alias nõ capit: alias non conficit. Eoq; mores uenere: ut homo maxime cibo pereat. Peſſimum corporum uas. Inſtat ut creditor: et ſæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaricia expetitur. huic luxuria conditur. huic nauigatur ad phaſin. huic profunda uada exquiruntur. Et nemo uilitatem eius æſtimat conſũmationis feditate. Ergo numeroſiſſima eſt circa hanc medicinæ opera. Siſtit eã ſcordotis recentis drachma cũ uino

trita uel decocta pota. Polemonia quoq;. Et dyſētericis ex uino datur. Verbaſci radix
pota ex aqua duorum digitorum magnitudine. Nymphex heracliæ ſemen cum uino
potum. Radix ſuperior ex ſylphio drachmæ pondere ex aceto. Semen plantaginis in
uino tritum: uel ipſa ex aceto cocta: aut halica ex ſucco eius ſumpta. Item cū lēticula
cocta uel aridæ farina īſperſa potioni cum papauere toſto & trito. Vel ſuccus infuſus
aut potus betonicæ ī uino ferro calefacto. Eadem cœliacis in uino auſtero datur. Iis &
iberis imponitur: ut dictum eſt. Tenaſmo radix nympheæ heracliæ e uino bibit̃. Pſyl-
lium ī aqua cum radicibus decoctum. Aizoi ſuccus aluū ſiſtit & dyſenterias & tineas
rotundas pellit. Symphytis radix dyſēteriam ſiſtit. Item dauci. Aizoum foliis cōtritis
ex uino torminibus reſiſtit. Alcmeæ ſiccæ farina torminibus pota cum uino. Aſtraga-
lus folia habet longa inciſuris multis obliqua circa radicem caules. iii. aut. iiii. foliorū
plenos: florem hiacynthi: radices uiolloſas īplicatas rubras præduras. Naſcit̃ in petro-
ſis apricis: & iiſdem niualibus: ſicut pheneo arcadiæ. Vis ei ad ſpiſſanda corpora. Aluū
ſiſtit radix ī uino pota, quo fit ut moueat urinam repercuſſo liquore: ſicut pleraque
quæ aluum ſiſtunt. Sanat & dyſentericos in uino rubro tuſa. Difficile autem tundit̃.
Eadem gingiuarum ſuppurationi utiliſſima eſt fotu. Colligitur exitu autūni cū folia
amiſerit. Siccatur in umbra. Et ladano ſiſtitur aluus utroq;. Quod ī ſegetibus naſcit̃
contuſo & cribrato: bibitur ex aqua mulſa: item nobili e uino. Ledon appellat̃ herba
ex qua ladanum fit in cypro barbis caprarum adhæreſcens: nobilius in arabia. Fit iā
etiam in ſyria atq; africa: quod taxicon uocant. Neruos enim in arcu circundatos la-
nis trahunt adhæreſcente roſcida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc
grauiſſimum onere eſt: duriſſimum tactu. Plurimum enim terræ colligit: cū ꝓbetur
maxime purum: odoratum: molle: uiride: reſinoſum. Natura ei molliēdi ſiccandi co-
quendi ſomnum alliciendi. Capillum fluētem cohibet: nigriciamq; cuſtodit. Auribus
cum hydromelite aut roſaceo infunditur. Furfures cutis & manātia ulcera ſale addito
ſanat. Tuſſim ueterem cum ſtorace ſumptum. Efficaciſſimum ad ructus. Aluū ſiſtit
& chondris: ſiue pſeudodictamū: hypocilthis: orobation uel orobarche a quibuſdam
dictum malogranato īmaturo ſimilis. Naſcitur ut diximus ſub ciſtho: unde nomen
hoc. Arefacta in umbra ſiſtit aluum: ex uino auſtero nigro utraq;. Duo enim genera
eius cādida & ruffa. Vſus in ſucco. ſpiſſat: ſiccat. Et ruffa magis ſtomachi rheumatiſ-
mos emendat. Pota tribus obolis ſanguinis excreatiōes. Cum amylon dyſēterias pota
& infuſa. Item uerbenaca ex aqua data aut carentibus febre ex uino amineo cocleari-
bus. v. additis in cyathis tribus uini. Lauer quoque naſcens in riuis condita et cocta
torminibus medetur. Potamogetō uero ex uino dyſentericis etiam & cœliacis ſimilis
betæ foliis minoribus tantum hirſutioribuſq; paululum ſupereminens extra aquam
peculiariter refrigerant: ſpiſſant. Vſus in foliis cruribus uitioſis utilia. & cōtra ulcerū
nomas cum melle uel aceto. Caſtor hanc aliter nouerat tenui folio uelut eqnis ſetis:
thyrſo longo & leui in aquoſis naſcentem. Radice ſanabat ſtrumas & duricias. Pota-
mogetón aduerſatur̃ & crocodilis: itaq; ſecum habent eam qui uenātur illos. Aluum
ſiſtit & achillea. Eoſdē effectus præſtat & ſtatice. vii. caulibus ueluti roſæ capita ſuſti-
nens. Ceratia uno folio radice nodoſa & magna in cibo cœliacis & dyſētericis medet̃.
Leontopodion alii liceoron: alii dorypetron: alii toriuētoron uocant: cuius radix aluū
ſiſtit: purgatq; bilem in aqua mulſa addito pondere denariorum duum. Naſcitur in
campeſtri & gracili ſolo. Semē eius potum lymphatica ſōnia facere dicitur. Lagopus
ſiſtit aluum e uino pota aut in febri ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore.
Naſcitur in ſegetibus. Multi ſuper omnia laudant ad deploratos dyſentericos qnque-
folium decoctis in lacte radicibus & potis: & ariſtolochiam in uictoriati pondere in
cyathis uini tribus. Quæ ex ſupradictis calida ſumentur: hæc cādente ferro temperari
aptius erit. E diuerſo purgat aluum ſuccus cētaurii minoris drachma in hemīa aquæ
cum exiguo ſalis & aceti. bilemque detrahit. Maiore tormina diſcutiuntur. Betonica

aluum ſoluit drachmis quattuor:in hydromelitis cyathis nouē. Item euphorbium uel agaricum drachmis duabus cum ſale modico potum ex aqua: aut ī mulſo obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota aut balanis ſubditis. Item chamæciſſi balanus. Hyſopi manipulus decoctus ad tertias cū ſale pituitas trahit illitus: uel cōtritus cum oxymelite & ſale. Pellitq; uētris animalia. Pituitā & bilem detrahit peucedani radix. Aluum purgat anacallis ex aqua mulſa. Item epithymō: qui eſt flos e thymo ſatureiæ ſimilis. Differētia q̧ hic herbaceus ē: alterius thymi albus. Quidā hypopheō uocant: ac ſtomacho minus utilis. uomitiones mouet. ſedat tormina. & inflāmatiōes diſcutit. Sūmitur et ex eligmate ad pectoris uitalia cum melle & aliquādo iride. Aluū ſoluit a quattuor drachmis ad ſex cum mellis exiguo: ſaliſq; & aceti. Quidam aliter epithymū tradunt ſine radice naſci tenui ſimilitudine pallioli rubens: ſiccari ī ūbra. Bibi ex aqua acetabuli menſura. dimidia detrahere pituitam bilemq;. Aluum leniter ſoluit & nymphæa in uino auſtero. Soluit & pygmocomon erucæ foliis craſſioribus & acrioribus radice rotunda lutei coloris terram olente caule quadrāgulo modico tenui flore ocimi. Inuenitur in ſaxoſis locis. Radix eius in aqua mulſa. xii. pōdere denariorum & aluum & bilem & pituitam exinanit. Semē ſomnia tumultuoſa facit una drachma in uino potum. Et capnos ſtrumā diſcutit. detrahit bilem polypodion: quā noſtri filiculā uocāt: ſimilis enim eſt filici. Radix in uſu piloſa: coloris intus herbacei: craſſitudīe digiti minimi acetabulis cauernoſa ceu polyporum cirri ſubdulcis: ī petris naſcēs: aut ſub arboribus uetuſtis. Exprimitur ſuccus aqua madefacta: & ipſa conciſa inſpergitur oleri & betæ uel malu æuel ſalſamento. uel cum pulticula coquit̃ ad aluū leuiter ſoluendam uel in febri. Detrahit bilem & pituitam. Stomachū offēdit. Aridæ farina indita naribus polypum conſumit. floret: et ſemen nō fert. Scamoniū quoq; diſſolutionem facit. bilem detrahit. aluum ſoluit: præterq̄ ſi adiiciāt̃ aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Eſt autem ſuccus herbæ ab radice ramoſæ pinguibus foliis triangulis albis radice craſſa madida nauſeoſa. Naſcitur pingui et albo ſolo. Radix circa canis ortum excauatur: ut in ipſā confluat ſuccus: qui ſole ſiccatus digeritur in paſtillos. Siccatur et ipſa uel cortex. Laudat̃ natiōe colophonium myſiū priennēſe. Specie autem nitidum: et q̄ſimillimum taurino glutini fungoſū tenuiſſimis fiſtulis cito liqueſcens uirus redolēs ſuminoſum linguæ tactu lacteſcens: q̄leuiſſimum cum diluitur albeſcens. Hoc euenit et adulterino: quod fit herbæ farina et tithymalli marini ſucco in iudæa fere: quod etiam ſtrāgulat ſumptum. Deprehēditur guſtu. Tithymallus enim linguam excalfacit bulbi more: nec ante nec poſtea utile. Dedere et per ſe ex aqua uel mulſa et ſale quaternis obolis. Sed utiliſſime cum aloe: ita ut īcipiente purgatione mulſum bibatur. Fit et decoctum radicis in aceto ad craſſitudinē mellis: quo lepræ illinuntur. Et caput ungitur in dolore cum oleo. Tithymallū nr̄i herbam lactariam uocāt: alii lactucā caprinā. Narrātq; lacte eius inſcripto corpore cū īaruerit ſi cinis inſpergatur apparere litteras. et ita quidam adulteras alloqui maluere: q̄ codicillis. Genera eius multa. Primus cognomīatur carachias: qui et maſculus exiſtimat̃: ramis digitali craſſitudine rubris rugoſis quīq; aut ſex cubitali longitudine a radice foliis peneleæ. in cacuminibus coma iunci. Naſcitur in aſperis maritimis. Legit̃ ſemē autumno cum coma: ſiccatum ſole tunditur: et reponitur. Succus uero īcipiente pomorum lanugine defractis ramulis excipitur farina erui aut fici: ut cum iis areſcat. Quinas autem guttas ſingulis excipi ſatis eſt. Traduntq; etiam totiēs purgari hydropicos fico ſumpta: quot guttas et lactis exceperit. Succus cum colligitur: ne attingat oculos cauendum eſt. Fit et foliis tuſis priore minus efficax. Fit et decoctum e ramis. Eſt et ſemen in uſu cum melle decoctum ad catapotia ſoluendæ alui gratia. Semē et dentium cauis cæra includitur. Colluuntur et radicis decoctæ uino aut oleo. Illinunt et lichenas ſucco. Bibuntq; eum ut purgēt uomitiones et aluo ſoluta: alias ſtomacho ínutilem. Trahit pituitam ſale adiecto in potu: bilem afro nitro. Si p̱ aluum purgari

ſuccus ex melle et ſemen ſtrāguriæ. Agaricū obolis tribus in uini ueteris cyatho uno. Trifolii radix drachmis duabus in uino: dauci una drachma uel ſeminis. Iſchiadici et ſemīe et foliis erythridani tritis ſanantur panace pota. et īfricata polemonia. ariſtolochiæ decoctæ foliis. Agarico quidem et neruus qui platys appellatur: atque humerorum dolor ſanatur obolis tribus ī uini ueteris cyatho uno poto. Quīquefolium iſchiadicis & bibitur & imponitur. Item ſcamonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici utriuſq; bibitur ex uino. Sedis uitia & attritus celerrime ſanat plātago. Cōdylomata uero quinquefolium. Sedem cōuerſam cyclamini radix ex aceto. Anagallides cærulea procidentia ſedis retro agit. E diuerſo rubens prouitat. Cotelydon condylomata et hæmorrhoidas mire curat. Teſtium tumores acori radix decocta in uino tritaq; et illita. Intertrigines negat fieri Cato abſinthium ponticum ſecum habentibus.

DE Pulegio & argemone. Cap. x.

a Lii adiiciunt et pulegium quod ieiunus quis legerit: ſi poſt ſe alliget. Inguinis dolores ꝓhibet aut ſedat cœptos inguinaria: quā quidā argemonē uocāt: paſſim in uepribus naſcens. Vt proſit inguinibus in manu tantum habenda eſt. Panos ſanat panaces cum melle. Plantago cum ſale. Quīquefolium. Perſolatæ radix ut ī ſtrumis. Item damaſonium. Verbaſcū cum ſua radice tuſum uino aſperſum: folioq; īuolutū: & ita in cinere calfactum: ut imponatur calidum. Expertique affirmauere plurimum remedium eſſe: ſi uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno: & manu ſupina tangens dicat: Negat Apollo peſtem poſſe creſcere: quā nuda uirgo reſtinguat. atq; ita retorſa manu ter dicat. totienſque deſpuant ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua: radicis ſcamoniæ decoctum cum melle. Sidentis cum adipe ueteri: uel chryſippea cum ficis pinguibus: quæ hoc ab inuentore habet nomē.

DE Nymphea & abſtinentia & appetentia ueneris: & de ſatyrio erythrococco: et crategi et ſideriti. Capitulum. xi.

u Enerem in totum adimit (ut diximus) nymphea heraclia: eadem ſemel pota ī. xl. dies. Inſomnia quoq; ueneris a ieiuno pota & in cibo ſūpta. Illita quoq; radix genitalibus inhibet non ſolum uenerem: ſed affluentiam genituræ: ob id corpus alere uocēq; dicitur. Appetentiam ueneris facit radix e xiphio ſuperior data potu in uino. Item quā cremnon agrion appellant. Et orminos agrios cum polenta contritus. Sed inter pauca mirabilis eſt orchis herba: ſiue ſarapias: foliis porri: caule palmeo: flore purpureo: gemina radice teſticulis ſimili: ita ut maior: ſiue (ut aliqui dicunt) tenuior: ex aqua pota excitet libidinem: minor ſiue mollior e lacte caprino inhibeat. Quidam folio ſcyllæ eſſe dicunt leuiori ac minori: caule ſpinoſo. Eiuſq; radices ſanant oris ulcera: thoracis pituitas. aluum ſiſtūt e uino potæ. Concitatricē uim habet ſatyrion. Duo eius genera: una longioribus foliis q̄ oleæ: caule quattuor digitorū: flore purpureo: radice gemina ad formam hominis teſtium alternis annis ītumeſcēte ac reſidēte. Altera ſatyrion orchis cognominatur: et fœmina eſſe creditur. Diſtinguitur īternodiis et ramoſiore frutice: radice faſcinis utili. Naſcit' fere iuxta mare. Hæc tumores & uitia ptium earum erūpentia cum polenta illita ſedat: uel p ſe trita. Superioris radix in lacte ouis colonicæ data: neruos intendit. Eadē ex aqua remittit. Græci ſatyrion: foliis lilii rubri minoribus et tribus nō amplius e terra exeuntibus tradunt: caule leui cubitali nudo: radice gemina. cuius inferior pars et maior mares gignit: ſuperior ac minor fœminas. Eſt et aliud genus ſatyrion: erythrococcon appellāt: ſemine uiticis: maiore: leui: duræ radicis: cortice rubro: intus album includitur: ſapore ſubdulci. Fert' ī mōtoſis inueniri. Venerem etiam ſi omnino manu teneatur radix ſtimulat. Magis adeo ſi bibatur in uino auſtero. Arietibus quoq; et hircis ſegnioribus ī potu dari. Et a ſarmatis equis ob aſſiduum laborem pigrioribus in coitu: quod uitium proſedamū uocant. Vim eius reſtinguit aqua mulſa aut lactuca ſūpta. In totum quidem græci cū concitationem hanc uolunt ſignificare: ſatyrion appellant. Sic et crategin cognominantes

agaricum cum farina fœnogræci ueſicæ malis: contraq; calculos grauiſſĩs cruciatibus ut diximus: auxilio eſt. Polemonia ex uino pota: item agaricum. Plantago radice uel foliis potis ex paſſo. Et betonica ut in iocinere diximus. Item ramici pota atq; illita. Eadem ad ſtrangurias efficaciſſima. Ad calculos quidam betonicam & uerbenacam & millefolium æquis portionibus ex aqua pro ſingulari remedio bibere ſuadẽt. Strangurias diſcutere & dictamnũ certum eſt. Item quinquefolium decoctum ad tertias ĩ uino ictericis dari atq; illini utiliſſimum eſt. Xiphii quoq; radix ſuperior urinam ciet infantibus. Enterocœlicis datur ex aqua: & illinitur ueſicæ uitiis. Peucedani ſuccus infãtium ramici: et umbilicis eminentibus pſyllion illinitur. Vrinã cient anagallides: achoriq; radicis decoctum: uel ipſa trita potaq;. & omnia ueſicæ uitia ſanat. & calculos herba et radix cotelydonis. Itemq; genitalium inflammationem pari pondere: et caulis et ſeminis & myrrhæ. Ebulũ tenerũ cum foliis tritum ex uino potũ calculos pellit. Impoſitum teſtes ſanat. Erigeron quoq; cũ farina thuris & uino dulci: teſtiũ inflammationes ſanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet: & genitaliũ nomas hypociſthis alba. Artemiſia quoq; dat̃ contra calculos ex uino dulci: & ad ſtranguriã. Dolores ueſicæ ſedat ex uino nympheæ heracliæ radix. Eadẽ uis crethmo ab Hippocrate admodum laudata. Eſt autem inter eas quæ eduntur ſilueſtrium herbaꝝ. Hãcq; certe apud Callimachũ apponit ruſtica illa hecale. Species quæ elatæ hortẽſis. Caulis palmum unum altus. Semen feruens: odoratum ceu libanotidis: rotundum. Siccatũ rumpitur. Habet ĩtus nucleum candidum: quem aliqui cachryn uocant: folio pĩgui: albicante: ueluti oliuæ: craſſiore: & ſalſo guſtu. radices digiti craſſitudĩe tres aut q̃ttuor. Naſcitur in maritimis petroſis. Eſtur crudũ coctumue cum olere odorati ſaporis & iucundi. Seruatur etiam in muria: præcipueque eius uſus ad ſtranguriam folio uel caule aut radice ex uino. Colorem quoque corporis gratiorem facit. Verum largior quoq; inflationes. Aluum ſoluit decocto. Vrinamq;: & a renibus dolorem trahit. Sic & alcmeæ ſiccæ farina in uino pota ſtranguriam tollit: efficacius addito dauco. Lyeni quoq; utilis. Aduerſus ſerpentes bibitur. Iumẽtis quoq; in pituita aut ſtrãguria hordeo inſpſa ſuccurrit. Anthyllion eſt lenti ſimillima: quæ in uino pota ueſicas uitiis liberat. Sãguinẽ ſiſtit. Altera eſt anthylis chamæpityos ſimilis: flore purpureo: odoris grauis: radice ĩtubi: uel magis cepe: ſimilis porculacæ: nigriore radice: ſed ĩutili: naſcẽs in littoribus arenoſis: guſtu amara. In uino cũ aſparagi radice ueſicæ plurimũ ꝓdeſt. Eadẽ præſtat hypericon: quã alii chamæpityn: alii corycon appellant: oleraceo frutice: tenui: cubitali: rubente: folio rutæ: odore acri: ſemine ſiliquæ: nigro: matureſcente cũ hordeo. Natura ſemini ſpiſſandi. Aluum ſiſtit. Vrinã cit. Ad calculos ueſicæ cũ uino bibitur. Eſt aliud hypericon: quod alii charõ appellãt: folio tamarici: & ſub ea naſcit̃: ſed pinguioribus foliis: & minus rubentibus: odoratum: palmo altius: leniter ſuaue: aculeatũ. Vis ſemini excalfactoria: & ideo ĩflationẽ facit enterocœlicis: ſed ſtomacho nõ inutile: præcipue ad ſtranguriam ſi exulcerata nõ ſit ueſica. Medetur & pleureticis ex uino potum. Veſicæ autem callitrichon trita ſimilis cumino medet̃ et data ex uino albo. Verbenaca quoq; foliis decocta ad tertias. uel radix eius e mulſo calido calculos eiicit. Itemq; perpreſſa: quæ arretii & ĩ illyrico naſcit̃: in aqua decocta e tribus hemĩs ad unum & pota. Trifolium ex uino ſumptum: & chryſanthemũ primum. Anthemũ quoq; calculos eiicit: paruis e radice foliis quinis caulibus longis duobus flore roſeo. radices tritæ per ſe: uel lauer crudũ. Silaus naſcitur glareoſis & pennibus riuis: cubitalis: apii ſimilitudine. Coquit̃ ut olus acidum: magna utilitate ueſicæ. Quæ ſi ſcabiẽ ſentiat: panacis radice ſanatur. aliter ĩutilis ueſicis. Calculos pellit malum erraticum radicis libra in uini cõgio decocta ad dimidias. Inde heminæ ſumuntur per triduum. Reliquum ex uino cũ zio: & urtica marina: et daucum: et plantaginis ſemen ex uino. Et herba fuluiana trita ex uino: quæ et nomẽ inuẽtoris habet nota tractãtibus urinas cit. Scordion teſtium tumores ſedat. Hyoſcyamum genitalibus medetur. Peucedani

phthiſin ſanat.& plātagīs ſuccus:ſi bibať.& ipſa decocta ī uino cū ſale et oleo a ſōno
matutino refrigerat.Eadē dať iis:quos atrophos uocant:interpoſitis diebus.Betonica
phthiſicis eligmate cum melle fabæ magnitudine.Agaricum potum duobus obolis ī
paſſo uel dauco cum centaurio maiore in uino.Phagedenis:quod nomen ſine modo
eſurientiū ē:et alias ulcerum:tithymalli medentur cum ſeſamis ſumpti.Inter mala
uniuerſi corporis uigiliæ ſūt pleriſq;.Harum remedio mōſtratur panaces:clymenos:
ariſtolochia:et odore et puncto capite.Ayzoum ſiue ſedum ſi īuolutum pāno nigro
ignorātis puluino ſubiiciatur. Et onothera ſiue onear hilaritatem afferunt in uino.
Amygdalino eſt folio:flore roſaceo:fruticoſa:longa radice:& cū ſiccata ē uinū olēte.
Hæc in potu data feras quoq; mitigat.Cruditates:quæ nauſeam faciunt:digerit beto-
nica. Eadem pota a cœna concoctionem facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ
pondere & crapulā diſcutit.Item agaricum poſt cibos in aqua calida potū.Paralyſin
betonica ſanare dicitur.Item iberis ut dictum eſt.Eadem & torpētibus mēbris ꝓdeſt.
Item argemonia omniaq; quæ periclitentur ſecari diſcutiendo.Comitiales ſanantur
panacis:quam heracleam diximus:radice pota cum coagulo uituli marini:ita ut ſint
panacis tres partes.Plantago pota.Betonica in oxymelitis drachma:uel agarici obolis
tribus.Folia quinquefolii ex aqua.Sanat et archezoſtis:ſed cum amineo pota.Sanat
& bacaris radix arida in puluerem contrita cyathis tribus cum coriandro ī aq̄ calida.
Et centunculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida. Verbenaca ex uino pota.
Hyſopi baccæ ternæ cōtritæ & in aqua potæ diebus ſedecim.Peucedanum cū coagulo
uituli marini æquis portionibus potum.Quinquefolii contrita folia ex uino ſumpta
diebus.xxx.in betonicæ farinæ pōdo denariorum.xiii.cū aceti ſcyllitici cyatho mellis
attici uncia.Scamonium obolis duobus cum caſtorei drachmis quattuor.Febres fri-
gidas leuiores facit agaricum potum in calida aqua.Tertianas ſideritis cum oleo.Itē
ladanum:quod in ſegetibus naſcitur:contuſū.Plantago ex aqua mulſa duabus horis
āte acceſſionem pota binis drachmis.Vel ſuccus radicis madefactæ uel tuſæ.Vel ipſa
radix trita in aqua ferro calfacta.Quidamq; ternas radices in tribus cyathis aquæ de-
dere.Iidem in quartanis quaternas fecerunt. Bugloſſo inareſcente ſiquis medullam
e caule eximat:dicatq; ad quem liberādum febre id faciat:& alliget ei.vii.folia ante
acceſſionem:aiunt a febre liberari.Itemq; betonicæ drachmā in aquæ mulſa cyathis
tribus uel agaricum:maxime in iis febribus:quæ cum horrore ueniunt.Quinquefolii
folia quidam terna tertianis dedere:quaterna quartanis:plura cæteris.aliis omnibus
obolis tribus cum pipere ex aqua mulſa.Verbenaca quidem & iumentorum febribus
in uino medetur.Sed in tertianis a tertio geniculo inciſa:quartanis a quarto.Bibitur
& ſemen hyperici utriuſq; in q̄rtanis & horroribus betonicæ farina:quæ ōes horrores
coercet.Item panaces adeo excalfactoria natura:ut per niuem ituris bibere id ac pūgi
eo præcipiant.Et ariſtolochia perfrictionibus reſiſtit. Phreneticos ſomnus ſanat:qui
contingit peucedano ex aceto capiti infuſo anagallidum ſucco.E diuerſo lethargicos
excitari labor eſt.Hoc præſtat euphorbium(ut perhibēt)ex aceto naribus tactis peuce-
dani ſucco.Cōtra inſanias betonica bibitur.Carbunculos rumpit panaces.Sanat be-
tonicæ farina ex aq̄ aut braſſica cū thure frequēti potu calidæ:uel e carbone ī cōſpectu
extincto fauilla digito ſublata et illita:uel plātago tuſa.Tithymallus characites hy-
dropicos ſanat.panaces.plātago in cibo:cum prius panem ſiccum commederint ſine
potu.Betonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulſi.Vel agaricum:uel
ſemen lonchitidis duabus lingulis ex aqua potum.Pſyllium ex uino.Anagallidum
ſuccus.Cotelydonis radix ex mulſo.Ebuli recentis radix excuſſa tantum nec colluta
q̄tum duo digiti comprehendāt:ex uini ueteris calidi hemina.Trifolii radix drachmis
duabus in uino.Tithymallū:platyphyllon cognomine.Semen hyperici:quod charos
appellatur.Actæ quā quidam eſſe ebulū putant radice contrita in uini cyathis tribus
ſi febris abſit:uel ſemine ex uino nigro.Itē uerbenaca faſciculo manus plenæ decocta

& teliconon:quarum ſemen teſtium ſimile eſt. Tithymalli quoque ramoꝝ medullā
habentes:ad uenerem proniores fieri dicuntur. Prodigioſa ſunt quæ circa hoc tradit
Theophraſtus auctor alioqn grauis:ſeptuageno coitu durare libidinē cōtactu herbæ
cuiuſdā:cuius nomē ſpeciemq; nō poſuit. Sideritis adalligata uarices minuit et ſine
dolore præſtat. Podagræ morbus rarior ſolebat eſſe nō mō patrum auoꝝq; memoria:
uerum etiā noſtra. Peregrinus et ipſe. Nam ſi italiæ fuiſſet antiquitus:latinū nomē
īueniſſet. Inſanabilis nō eſt credendus. quippe quoniam in multis & ſponte deſinit:
& in pluribus curatur. Medētur panacis radices cum uua paſſa:ſuccus hyoſcyami cū
farina:uel ſemen ſcordion ex aceto. Iberis uti dictum eſt. Verbenaca cū axūgia trita.
cyclamini radix:cuius decoctum & pernionibus prodeſt. Podagras refrigerat radix e
xiphio. Semē e pſyllio. Cicuta cum lythargyrio aut axungia. Aizoum in primo īpetu
podagræ rubentis hoc eſt calidæ. Vtrilibet uero conuenit erigeron cum axungia. Plā-
taginis folia trita addito ſale modico. Argemōia tuſa ex melle. Medetur & uerbenaca
illita:aut ſi pedes macerentur in eius decocto. Eſt et lappago ſimilis anagallidi niſi
eſſet ramoſior ac pluribus foliis:aſpera:rugoſa:aſpioris ſucci:grauis odoris. quæ talis
ē mollugo uocatur. Similis & aſperioribus foliis aſparago. Supioris ſuccus expreſſus
pōdere. xi. denariorum in uini cyathis duobus quotidie ſumitur. Præcipue uero libe-
rat eo malo phycoſthalaſſion: id eſt fucus marinus lactucæ ſimilis:qui conchyliis
ſubſternitur:nō podagræ modo:ſed omnibus articulorum morbis impoſitus priuſq̄
exarefiat. Tria autem genera eius. Latum. Et alterum longius:quadantenus rubens.
Tertium criſpis foliis:quo in creta ueſtes tinguntur. omnia eiuſdem uſus. Nicander
eam & aduerſus ſerpentes in uino dedit. Salutare eſt & ſemē eius herbæ:quā pſylliō
appellauimus:madefactum aqua admixtis in heminam ſeminis reſinæ colophoniæ
coclearibus duobus:thuris uno. Laudantur & mādragoræ folia cum polenta tuſa.

Medicinæ generales de pedibus:talis:articulis:neruis:& remedia contra morbos:q
totum corpus occupant:& de myrtido:& uigiliis:& paralyſi:& de febribus frigidis: &
febre iumētorum:& freneticis:& chameacta:& aizoo:& igne ſacro. Cap. xii.

t Alis uero tumētibus limus aquaticus cum oleo ſubactus mire ꝓdeſt. Articulis
ſuccus e centaurio minore. Idem neruis utiliſſimus:item centaurium. Betonica
neruis diſcurrētibus per ſcapulas humeris:ſpinæ:lumbis:pota ut ī iocinere. Articulis
quinquefolium impoſitum. Mandragoræ folia cum polenta. uel radix recens tuſa cū
cucumere ſilueſtri:uel decocta in aqua. Cubitorum ac pedum rimis polypodii radix.
Articulis ſuccus hyoſcyami cum axungia. Amomi ſuccus cum decocto. Itē cētūculus
decocta:uel muſcus recēs ex aqua obligatus donec inareſcat. Item lappæ boariæ radix
e uino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat:omniaque alia frigoris
uitia. Perniunculos curat & cotelydon cum axungia. folia ex batrachio. epithymi ſuc-
cus. Clauos pedum extrahit ladanum cum caſtoreo. Verbenaca ex uino. Nunc pactis
malis:quæ mēbratim ſentiunt:dicemus de iis:quæ totis corporibus graſſāt. Remedia
autem hæc communia inuenio. Ante omnes pota dodecatheū de qua diximus. Deīde
panacis omnium generum radices peculiariter lōginquis morbis. Et ſemē īteraneoꝝ
uitiis. Ad omnes uero corporis dolores ſuccum e ſcordio. Item betonicæ:quæ pota co-
lorem plumbeum corporis priuatim emendat:gratioremq; reducit. Geranion aliqui
myrrhin:alii myrtida appellāt. Similis eſt cicutæ foliis minutioribus & caule breuiori
rotundo:ſaporis et odoris iucundi. Noſtri ſic eam tradunt. Græci foliis cādidioribus
paulo q̄ maluæ:caulibus tenuioribus & piloſis ramoſam ex īteruallis binum palmoꝝ
& in iis foliis:inter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruum. Alterum genus foliis
anemones:diuiſuris longioribus:radice mali modo rotunda:dulci:reficientibus ſe ab
imbecillitate utiliſſima:& fere talis uera eſt. Bibitur contra phthiſin drachma in uini
cyathis tribus bis die. Item cōtra inflatiōes. quæ & cruda idem præſtat. Succus radicis
auribus medetur. Opiſthotonicis ſemē drachmis quattuor cū pipere & myrrha potū

phthiſin ſanat.& plātagis ſuccus:ſi bibať.& ipſa decocta ī uino cū ſale et oleo a ſōno
matutino refrigerat.Eadē dať iis:quos atrophos uocant:interpoſitis diebus.Betonica
phthiſicis eligmate cum melle fabæ magnitudine.Agaricum potum duobus obolis ī
paſſo uel dauco cum centaurio maiore in uino.Phagedenis:quod nomen ſine modo
eſurientiū ē:et alias ulcerum:tithymalli medentur cum ſeſamis ſumpti.Inter mala
uniuerſi corporis uigiliæ ſūt pleriſq;.Harum remedio mōſtratur panaces:clymenos:
ariſtolochia:et odore et puncto capite.Ayzoum ſiue ſedum ſi īuolutum pāno nigro
ignorātis puluino ſubiiciatur. Et onothera ſiue onear hilaritatem afferunt in uino.
Amygdalino eſt folio:flore roſaceo:fruticoſa:longa radice:& cū ſiccata ē uinū olēte.
Hæc in potu data feras quoq; mitigat.Cruditates:quæ nauſeam faciunt:digerit beto-
nica. Eadem pota a cœna concoctionem facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ
pondere & crapulā diſcutit.Item agaricum poſt cibos in aqua calida potū.Paralyſin
betonica ſanare dicitur.Item iberis ut dictum eſt.Eadem & torpētibus mēbris ꝓdeſt.
Item argemonia omniaq; quæ periclitentur ſecari diſcutiendo.Comitiales ſanantur
panacis:quam heracleam diximus:radice pota cum coagulo uituli marini:ita ut ſint
panacis tres partes.Plantago pota.Betonica in oxymelitis drachma:uel agarici obolis
tribus.Folia quinquefolii ex aqua.Sanat et archezoſtis:ſed cum amineo pota.Sanat
& bacaris radix arida in puluerem contrita cyathis tribus cum coriandro ī aq̄ calida.
Et centunculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida. Verbenaca ex uino pota.
Hyſopi baccæ ternæ cōtritæ & in aqua potæ diebus ſedecim.Peucedanum cū coagulo
uituli marini æquis portionibus potum.Quinquefolii contrita folia ex uino ſumpta
diebus.xxx.in betonicæ farinæ pōdo denariorum.xiii.cū aceti ſcyllitici cyatho mellis
attici uncia.Scamonium obolis duobus cum caſtorei drachmis quattuor.Febres fri-
gidas leuiores facit agaricum potum in calida aqua.Tertianas ſideritis cum oleo.Itē
ladanum:quod in ſegetibus naſcitur:contuſū.Plantago ex aqua mulſa duabus horis
āte acceſſionem pota binis drachmis.Vel ſuccus radicis madefactæ uel tuſæ.Vel ipſa
radix trita in aqua ferro calfacta.Quidamq; ternas radices in tribus cyathis aquæ de-
dere.Iidem in quartanis quaternas fecerunt. Bugloſſo inareſcente ſiquis medullam
e caule eximat:dicatq; ad quem liberādum febre id faciat:& alliget ei.vii.folia ante
acceſſionem:aiunt a febre liberari.Itemq; betonicæ drachmā in aquæ mulſa cyathis
tribus uel agaricum:maxime in iis febribus:quæ cum horrore ueniunt.Quinquefolii
folia quidam terna tertianis dedere:quaterna quartanis:plura cæteris.aliis omnibus
obolis tribus cum pipere ex aqua mulſa.Verbenaca quidem & iumentorum febribus
in uino medetur.Sed in tertianis a tertio geniculo inciſa:quartanis a quarto.Bibitur
& ſemen hyperici utriuſq; in q̄rtanis & horroribus betonicæ farina:quæ ōes horrores
coercet.Item panaces adeo excalfactoria natura:ut per niuem ituris bibere id ac pūgi
eo præcipiant.Et ariſtolochia perfrictionibus reſiſtit. Phreneticos ſomnus ſanat:qui
contingit peucedano ex aceto capiti infuſo anagallidum ſucco.E diuerſo lethargicos
excitari labor eſt.Hoc præſtat euphorbium(ut perhibēt)ex aceto naribus tactis peuce-
dani ſucco.Cōtra inſanias betonica bibitur.Carbunculos rumpit panaces.Sanat be-
tonicæ farina ex aq̄ aut braſſica cū thure frequēti potu calidæ:uel e carbone ī cōſpectu
extincto fauilla digito ſublata et illita:uel plātago tuſa.Tithymallus characites hy-
dropicos ſanat.panaces.plātago in cibo:cum prius panem ſiccum commederint ſine
potu.Betonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulſi.Vel agaricum:uel
ſemen lonchitidis duabus lingulis ex aqua potum.Pſyllium ex uino.Anagallidum
ſuccus.Cotelydonis radix ex mulſo.Ebuli recentis radix excuſſa tantum nec colluta
q̄tum duo digiti comprehendāt:ex uini ueteris calidi hemina.Trifolii radix drachmis
duabus in uino.Tithymallū:platyphyllon cognomine.Semen hyperici:quod charos
appellatur.Actæ quā quidam eſſe ebulū putant radice contrita in uini cyathis tribus
ſi febris abſit:uel ſemine ex uino nigro.Itē uerbenaca faſciculo manus plenæ decocta

& teliconon:quarū ſemen teſtium ſimile eſt. Tithymalli quoque ramoꝝ medullā habentes:ad uenerem proniores fieri dicuntur. Prodigioſa ſunt quæ circa hoc tradit Theophraſtus auctor alioq̄n grauis:ſeptuageno coitu durare libidinē cōtactu herbæ cuiuſdā:cuius nomē ſpeciemq; nō poſuit. Sideritis adalligata uarices minuit et ſine dolore præſtat. Podagræ morbus rarior ſolebat eſſe nō mō patrum auoꝝq; memoria: uerum etiā noſtra. Peregrinus et ipſe. Nam ſi italiæ fuiſſet antiquitus:latinū nomē īueniſſet. Inſanabilis nō eſt credendus. quippe quoniam in multis & ſponte deſinit: & in pluribus curatur. Medētur panacis radices cum uua paſſa:ſuccus hyoſcyami cū farina:uel ſemen ſcordion ex aceto. Iberis uti dictum eſt. Verbenaca cū axūgia trita. cyclamini radix:cuius decoctum & pernionibus prodeſt. Podagras refrigerat radix e xiphio. Semē e pſyllio. Cicuta cum lythargyrio aut axungia. Aizoum in primo īpetu podagræ rubentis hoc eſt calidæ. Vtrilibet uero conuenit erigeron cum axungia. Plā-taginis folia trita addito ſale modico. Argemōia tuſa ex melle. Medetur & uerbenaca illita:aut ſi pedes macerentur in eius decocto. Eſt et lappago ſimilis anagallidi niſi eſſet ramoſior ac pluribus foliis:aſpera:rugoſa:aſpioris ſucci:grauis odoris. quæ talis ē mollugo uocatur. Similis & aſperioribus foliis aſparago. Supioris ſuccus expreſſus pōdere. xi. denariorum in uini cyathis duobus quotidie ſumitur. Præcipue uero libe-rat eo malo phycoſthalaſſion : id eſt fucus marinus lactucæ ſimilis:qui conchyliis ſubſternitur:nō podagræ modo:ſed omnibus articulorum morbis impoſitus priuſq̄ exareſiat. Tria autem genera eius. Latum. Et alterum longius:quadantenus rubens. Tertium criſpis foliis:quo in creta ueſtes tinguntur. omnia eiuſdem uſus. Nicander eam & aduerſus ſerpentes in uino dedit. Salutare eſt & ſemē eius herbæ:quā pſylliō appellauimus:madefactum aqua admixtis in heminam ſeminis reſinæ colophoniæ coclearibus duobus:thuris uno. Laudantur & mādragoræ folia cum polenta tuſa.

Medicinæ generales de pedibus:talis:articulis:neruis:& remedia contra morbos:q totum corpus occupant:& de myrtido:& uigiliis:& paralyſi:& de febribus frigidis: & febre iumētorum:& freneticis:& chameacta:& aizoo:& igne ſacro. Cap. xii.

t Alis uero tumētibus limus aquaticus cum oleo ſubactus mire ꝑdeſt. Articulis ſuccus e centaurio minore. Idem neruis utiliſſimus:item centaurium. Betonica neruis diſcurrētibus per ſcapulas humeris:ſpinæ:lumbis:pota ut ī iocinere. Articulis quinquefolium impoſitum. Mandragoræ folia cum polenta. uel radix recens tuſa cū cucumere ſilueſtri:uel decocta in aqua. Cubitorum ac pedum rimis polypodii radix. Articulis ſuccus hyoſcyami cum axungia. Amomi ſuccus cum decocto. Itē cētūculus decocta:uel muſcus recēs ex aqua obligatus donec inareſcat. Item lappæ boariæ radix e uino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat:omniaque alia frigoris uitia. Perniunculos curat & cotelydon cum axungia. folia ex batrachio. epithymi ſuc-cus. Clauos pedum extrahit ladanum cum caſtoreo. Verbenaca ex uino. Nunc pactis malis:quæ mēbratim ſentiunt̃:dicemus de iis:quæ totis corporibus graſſāt̃. Remedia autem hæc communia inuenio. Ante omnes pota dodecatheū de qua diximus. Deīde panacis omnium generum radices peculiariter lōginquis morbis. Et ſemē iteraneoꝝ uitiis. Ad omnes uero corporis dolores ſuccum e ſcordio. Item betonicæ:quæ pota co-lorem plumbeum corporis priuatim emendat:gratioremq; reducit. Geranion aliqui myrrhin:alii myrtida appellāt. Similis eſt cicutæ foliis minutioribus & caule breuiori rotundo:ſaporis et odoris iucundi. Noſtri ſic eam tradunt. Græci foliis cādidioribus paulo q̄ maluæ:caulibus tenuioribus & piloſis ramoſam ex īteruallis binum palmoꝝ & in iis foliis:inter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruum. Alterum genus foliis anemones:diuiſuris longioribus:radice mali modo rotunda:dulci:reficientibus ſe ab imbecillitate utiliſſima:& fere talis uera eſt. Bibitur contra phthiſin drachma in uini cyathis tribus bis die. Item cōtra inflatiōes. quæ & cruda idem præſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſthotonicis ſemē drachmis quattuor cū pipere & myrtha potū

ſiue fœminarũ utero. Item lyſimachia pota uel illita: uel naribus indita. Itẽ plantagĩs
ſemen. Quinquefolium potum & illitum. Cicutæ ſemen in nares ſi inde fluat tritum
ex aqua & ĩditũ. Aizoum. Aſtragali radix ſiſtit. Et iſchemon. Et achillea.

¶ DE Herba equiſeto: & ſtephanomeli: & eriſitale: & cõtra uermes. ¶ Cap. xiiii.

EQuiſetum hippuris a græcis dicta & in pratis naſcẽs: uituperata a nobis. Eſt aũt
puluis terræ equinæ ſetæ ſimilis. lyenis curſorum extinguit decocta fictili nouo
ad tertias q̃tum uas capiat: & per triduum heminis pota. unctis eſculentis ante diem
unum interdicitur. Græcorum uaria circa hãc opinio. Alii pini foliis ſimilẽ nigricãtẽ
eodem nomine appellant: uim eius ammirabilem tradentes: ꝙ etiam ſanguĩs pfluuia
uel tacto eo tantum homine ſiſtat. Alii hippurin: alii ephedron: alii anabaſin uocãt.
traduntq; iuxta arbores naſci & ſcandentem eas dependere comis iũceis multis nigris
ut eſt equorum cauda geniculatis ramis: folia habere pauca: tenuia: exigua: ſemen ro-
tundum ſimile coriandro: radice lignoſa: naſci in ãbuſtis maxime. Vis eius ſpiſſare
corpora. Succus ſanguinem e naribus fluentem incluſus ſiſtit. Item aluum. Medetur
dyſentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinã cit. Tuſſim orthopnoeã ſanat.
Item rupta: & quæ ſerpunt. Inteſtinis & ueſicæ folia bibuntur. Entherocelen cohibet.
Faciũt & aliam hippurin breuioribus & mollioribus caulibus cãdidioribuſq;: pq̃utilẽ
iſchiadicis: & uulneribus ex aceto impoſitam: propter ſanguinẽ ſiſtẽdũ. Et nymphea
trita plagis imponitur. Peucedanum cum ſemine cupreſſi bibitur: ſi ſãguis p os red-
ditus eſt: fluitq; ab infernis. Syderitis tantam uim habet: ut q̃uis recenti gladiatoris
uulneri illigata: ſãguinem claudat. Quod facit & ferulæ cinis uel carbo. Fungus uero
etiã efficacius qui ſecundum radicem eius naſcitur. Per nares autem fluenti & cicutæ
ſemen tritũ ex aqua: ĩditũq; efficax habetur. Itẽ ſtephanomelis ex aq̃. Betonicæ farina
e lacte caprino pota ſiſtit ex ubere fluentem. Plantagoq; cõtuſa. Eiuſdẽ ſuccus uomẽ-
tibus ſanguinem datur. Ad erraticum autem radix perſolatæ cũ axungia uetere illita.
Potatur a ruptis conuulſiſq; et ex alto deiectis centaurium maius. Gentianæ radix
trita uel decocta: uel ſuccus betonicæ. Et hoc amplius addo: iocineris aut lateris cõtor-
tionibus: panaces ſcordion ariſtolochia pota cum agarico. Itẽ contuſis et euerſis potũ
duobus obolis in mulſi cyathis tribus. Aut ſi febris ſit: in aqua mulſa uerbaſcũ: cuius
flos ſimilis auro ẽ. Acori radix. Ayzoum omne. Sed e maiori ſuccus efficaciſſĩe. Item
ſymphyti radices: uel decoctum. Daucũ crudũ. Eryſithales ẽ flore luteo foliis achãti.
Bibitur e uino. Item chamerops: & in ſorbitiones irio uel plantago omnibus modis.
Item phthiriaſi: quo Sylla dictator cõſumptus eſt. Naſcuntur quoque in ſanguine
ipſo hominis animalia exeſura corpus. Reſiſtitur uuæ taminiæ ſucco: aut ueratri cum
oleo pũctis corporibus. Taminia quidẽ in aceto decocta: etiã ueſtes eo tedio liberat.

¶ DE Vlceribus: et ad plagas: et de polycnemo. ¶ Cap. xv.

VLcera multorũ ſunt generꝝ: ac multis modis curantur. Panacis omniũ generũ
radix ex uino calido illinitur manãtibus. Siccat priuatĩ quã chironiã diximus.
Cum melle trita tubera aperit: ulceribuſq; quæ ſerpunt. Deploratis auxilio eſt cũ æris
flore uino temperata omnibus modis uel flore uel ſemine uel radice. Eadẽ cũ polenta
uetuſtis uulneribus prodeſt. Heraclion quoq; ſidereon. Apollinaris. Pſyllium. Traga-
cantha. Scordotis cũ melle purgat. Farina eius carnes excreſcẽtes per ſe ĩſpſa cõſumit.
Polemonia ulcera: quæ cacoethe uocãt: ſanat. Centaurium maius ĩſperſum uel illitũ.
Item minoris coma decocta uel trita: uetera quoque ulcera purgat et pſanat. Folliculi
climeni recentibus plagis imponuntur. Illinitur autẽ gentiana ulceribus quæ ſerpũt:
radice tuſa uel decocta in aq̃ ad mellis craſſitudinẽ: uel ſucco uulneribus. Ex ea factũ
lichium. Lyſimachia recentibus plagis medetur. Plantago omnium generꝝ ulceribus:
peculiariter fœminarum ſenum et infantium: igne mollita melior. et cũ cæroto craſſa
ulcerũ labra purgat. Nomas ſiſtit. Et tritã ſuis foliis integere oportet. Suppuratiões:
collectiones: ſinus ulcerũ. Chelidonia quoq; ſiccantur ulcera: adeo ut etiã pro ſpodio

utantur. Eadem iam deſperatis cum axungia imponitur. Dictamnum pota ſagittas pellit: et alia tela extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorũ obolo. Proxime pſeudodictamnum. Vtraq; etiã ſuppurationes diſcutit. Ariſtolochia quoq; putrida ulcera exeſt. Sordida expurgat cum melle. Vermeſq; extrahit: itẽq; clauos ĩ ulceribus natos. Et infixa corpori omnia: præcipue ſagittas et oſſa fracta cum reſina. Caua uero ulcera explet per ſe. Et cum iride recentia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca quíquefolium cum ſale et melle. Radices perſolatæ uulneribus ferro illatis recentibus imponuntur: folia ueteribus. Cum axungia utraque: & ſuo folio operitur. Damaſonium autẽ et ĩ ſtruma. Folia uerbaſci ex aceto aut uino. Periſtereos ad omnia genera uel calloſorum putreſcentiumque ulcerum facit. Manantia nympheæ heracliæ radix ſanat. Item cyclamini radix: uel per ſe: uel ex aceto: & cũ melle. Eadem & contra ſteatomata efficax: ſicut ad ulcera manantia hyſopum. Item peucedanum. cui ad recẽtia uulnera tanta uis eſt: ut ſaniem oſſibus extrahat. Præſtant hoc & anagallides. cohibẽtq; quas uocãt nomas: & rheumatiſmos. Vtiles & recẽtibus plagis: ſed præcipue ſenũ corpori. Cum cæroto apoſtemata: & ulcera tetra folia mandragoræ recentia. Radix uulnera cũ melle aut oleo. Cicuta conſiligini mixta mero. Aizoum herpetas quoque et nomas ac putreſcentia: ſicut erigeron uermioſa. Recentia autẽ uulnera aſtragali radix: & uetera quoq; ulcera purgat hypociſthis utraque. Leontopodii ſemen tritum in aqua et cum polenta illitum ſpicula ſagittariorum extrahit. Item pycnocomi ſemen: tithymallus. Characites ſucco grangrenas phagedenas putria: uel decocto ramorum cum polẽta et oleo. Orchis radices. Hoc amplius & cacoethe ex aceto cum melle ſiccæ & recentes. Per ſe uulnera onothera efferentia ſeſe ſanat. Scythæ uulnera ſcythicæ curãt. Ad carcinomata argemonia ex melle efficaciſſima eſt. Vulneribus perſonatis aſphodeli radix decocta ut diximus: trita cum polenta et illita. Quibuſcunq; uero apollinaris. Aſtragali radix in puluerem trita humidis ulceribus prodeſt. Item callitrix decocta ĩ aq̃. Priuatĩ uero iis quæ calciamẽto facta ſint: uerbenaca. Necnon & lyſimachia cõtrita. Ac nymphea arida ĩfricata. Polytrix ĩueteratis iiſdẽ utilior. Polycnemõ cunilæ bubulæ ſimils ẽ ſemine pulegii ſurculoſa multis geniculis corymbo odorata acri et dulci odore: quæ ferro factis uulneribus commanducata imponitur. quinto die ſoluitur. Symphyton ad cicatricem celerrime perducit. Item ſyderitis. Hæc ĩponitur ex melle. Verbaſci ſeĩe ac foliis ex uino decoctis ac tritis omnia corpori infixa extrahuntur. Item mãdragoræ foliis cum polenta. Cyclamini radicibus cum melle. Triſaginis folia in oleo contrita maxime adhibentur ulceribus: quæ ſerpunt. Et alga in melle trita. Betonica ad carcinomata. Et melandria: ac ueteres addito ſale. Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii radix: quæ & ungues ſcabros aufert. Linozoſtidis utriuſque folia uel ſuccus illitus. Tithymalli omnes genera uerrucarum omnium. Item omnia pterygia: uaroſq; tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

¶ DE Plurimis expimentis ad inficiendos capillos: & partus eiiciẽdos et cõtinẽdos: & aliarum remedia. ¶ Capitulum. xvi.

a ARtemiſiam: & eleliſphacũ alligatas qui habet uiator: negatur laſſitudinẽ ſẽtire. Mulieribus morbis medetur maxime in uniuerſum peoniæ herbæ ſemẽ nigrũ ex aqua mulſa. Eadem & in radice uis. Menſes cit. Panacis ſemen cũ abſĩthio menſes & ſudores. Scordotis potu & illitu. Betonica drachma in uiuo cyathis tribus bibitur contra omnia uuluarum uitia. Aut quæ a partu fiunt. Menſes nimios ſiſtit achillea impoſita: & decoctum eius inſidentibus. Mammis imponitur hyoſcyami ſemen ex uino. Loti radix ex cataplaſmate. Et mammis etiam chelidonia. Secundas morantes uel partus emortuos radices panacis appoſitæ extrahunt. Ipſum panacis ſemẽ e uino potum uuluas purgat: appoſitumque cum melle. Polemonia pota ex uino ſecundas pellit. Nidore purgat uuluas centaurii minoris ſuccus potus. fotuq; menſes cit. Item maioris radix in uuluæ doloribus iiſdem modis prodeſt. Deraſa uero & appoſita

extrahit partus emortuos. Plantago ĩponitur in lana in dolore uuluæ. In ſtrangulatu bibitur. Sed præcipua dictamno uis eſt. Menſes cit. Partus emortuos uel tranſuerſos eiicit. Bibitur ex aqua foliorum obolo: adeo ad hæc efficax: ut ne in cubiculum quidẽ prægnantium inferatur. Nec potu tãtum: ſed & illitu & ſuffitu ualet. Proxime pſeudodictamnum. Sed menſes cit cum mero decoctum pondere denarii. Pluribus tamẽ molochis & ariſtolochia prodeſt. nam & menſes et ſecundas cit. Et emortuos partus extrahit: mirrha et pipere additis pota uel ſubdita. Vuluas quoque procidẽtes ĩhibet potu uel ſuffitu uel ſubiectu maxime tenuis. Strãgulatum ab iis menſiumque difficultatem agaricum tribus obolis tritũ in uini ueteris cyatho potum emendat. Periſteros appoſita in adipe ſuillo recenti. Antirrinon cum roſaceo et melle. Item appoſita nympheæ theſſalæ radix pota dolori medetur. In uino pota nigro profluuia inhibet. E diuerſo ciet cyclamini radix pota et appoſita. Et ueſicæ inſidẽtium decocto medet᷑. Secundas pota ciſſanthemos pellit. Vuluam ſanat. Et xiphii radix ſuperior mẽſes cit drachma ex aceto pota. Peucedanum ſtrangulatus uuluæ nidore uſtũ recreat. Menſes aluoſq; præcipue pſylliũ drachma in cyathis tribus aquæ mulſæ. Semen quoq; mandragoræ potum uuluam purgat. Mẽſes cit ſuccus appoſitus: & emortuos partus. Nimia rurſus profluuia ſiſtit ſemẽ cum uino & ſulphure. Alui ꝓfluuia ſiſtit & cõtrahit batrachion potu: uel cibo ardens alias ut diximus cruda. Sed cocta cõmẽdatur ſale & oleo & cymino. Daucum & menſes & ſecundas potũ facillime pellit. Ladanũ ſuffitu corrigit uuluas. Dolori earum exulceratiſque imponitur. Emortua ſcamonium pellit potum uel appoſitum. Menſes ciet hypericum: utrũq; appoſitum. Ante alia uero ut Hippocrati uidetur eryſimon e uino ſeĩe uel radice. Cortice trahit & ſecũdis ſuccurrit & ſtrãgulatiõibus ex aq̄ pota. Itẽ radix e geranio peculiariter ſecũdis ĩflãmatiõibuſq; uuluaꝝ conueniens. Purgat hippuris pota et appoſita uuluas. Polygonas pota mẽſes cit. Et alcmeæ radix. Folia plantaginis pellũt. Item agaricũ ex aqua mulſa. Artemiſia uuluæ medetur trita ex oleo irino aut fico aut cum myrrha appoſita. Eiuſdem radix pota intantum purgat ut partus enectos extrahat. Menſes & ſecundas cit ramorum decoctum inſidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem omnia ꝓſunt uel ĩpoſita uentri imo cum farina hordeacea. Acharon quoq; utile eſt interioribus fœminarum morbis. Et coniza utraq;. Et cremnos. Et cantillides duæ uuluis utiliſſimæ. Torminibuſque: & ſecundarum more in uino potæ. Callitrix fotu locis medetur. Albugines in capite tollit. Capillos inficit oleo trita. Geranion in uino albo potum. & hypociſthis ĩ rubro ꝓfluuium ſiſtunt. Hyſopum ſuffocationes laxat. Radix uerbenacæ pota ex aq̄ ad omnia in partu aut ex partu mala præſtantiſſima eſt. Peucedano quidam miſcent in uino nigro ſemen cupreſſi contritum. Nam ſemen pſyllii deferuefactum in aqua cum intepuerit: epiphoras omnes uteri lenit. Symphyton tritũ in uino nigro euocat menſes. Partus accelerat ſcordotis pota drachma ſucci in aqua mulſa cyathis q̄ttuor. Dictamni folia præclare dantur ex aqua. Cõſtat unius oboli põdere: uel ſi mortui ſit ĩ utero ĩfantes: ꝓtinus reddi ſine uexatiõe puerperæ. Similiter ꝓdeſt pſeudodictãnũ: ſed tardius. Cyclaminos adalligata. Ciſſanthemos pota. Item betonicæ farina ex aqua mulſa. Arſenogonon & thelygonon herbæ ſunt habentes uuas floribus oleæ ſimiles: pallidiores tamen. Semen album: papaueris modo. Theligoni potu fœminam cõcipi narrant. Arſenogonon ab ea ſemine oleæ nec alio diſtat. Huius potu mares generari phibentur: ſi credimus; alii utrãq; ocimo ſimilem tradunt. Arſenogoni ſemen autem geminum eſſe teſtibus ſimile. Mammarũ uitiis aizoũ: quod digitellũ appellauimus unice medetur. Erigeron ex paſſo mammas uberiores facit. Sonchum in farre coctũ. Quæ uero maſtos uocatur ĩdita pilos mammaꝝ e partu naſcentium & tineas aufert in facie: aliaq; cutis uitia emendat. Gentiana nymphea heraclia illita cyclamini radix maculas omnes. Caucaliæ grana mixta cæræ liquidæ extendunt cutẽ ĩ facie: erugãtq;. Vitia omnia acori radix emẽdat. Capillum lyſimachia flauũ facit. Denigrat hypicõ:

quod & oriſton uocatur. Item ophryos herba: denticulato oleri ſimilis: foliis duobus. Nigriciam dat & palæmonia in oleo decocta. Pſilothrum nos quidẽ in muliebribus medicamẽtis tractamus: uerum etiam uiris in uſu eſt. Efficaciſſimum autem habet archezoſtis. Itẽ tithymalli ſucco uel in ſole cum oleo illito crebro: uel euulſis pilis. Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſopũ ex oleo fotum. Anginas peculiariter ſideritis. Verum et reliqua genera herbarũ reddamus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVS SEPTIMVS. PROOEMIVM.

Reliqua herbarum genera. Cap. i.

QRESCIT APVD ME CERTE TRACTAtu ipſo ammiratio antiquitatis. Quãtoq; maior copia herbarum dicenda reſtat: tanto magis adorare priſcorum in inueniendo curam: in tradẽdo benignitatẽ ſubit. Nec dubie ſuperata hoc mõ poſſet uideri etiã rer; naturæ ipſius munificẽtia: ſi humani operis eſſet inuentio. Nũc uero deorũ fuiſſe eam apparet: aut certe diuinam: etiam cũ homo inuenerit. Eãdemque omnium parentem genuiſſe hæc: & oſtendiſſe: nullo uitæ miraculo maiore: ſi uerũ fateri uolumus. Scythicã herbã a mæotidis paludibus et euphorbeam e monte atlãte: ultraq; Herculis columnas et ipſo rerum naturæ defectu. Parte alia britãnicã ex oceani inſulis extra terras poſitis: itemq; æthiopidẽ ab exuſto ſyderibus axe. Alias præterea aliunde: ultro citroq; humanæ ſaluti in toto orbe terrarum portare ĩmenſa romanæ pacis maieſtate non homines modo diuerſis inter ſe terris gentibuſq;: uerũ etiam montes & excedentia in nubibus iuga paſtuſq; pecorum & herbas quoq; ĩuicẽ oſtẽtãt. Aeternum quæſo deorum ſit munus iſtud. Adeo romanos uelut alterã lucẽ dediſſe rebus humanis uidentur.

DE Aconito & panthera: quæ extinguitur aconito. Cap. ii.

ſ Ed antiquorum curam diligentiamq; quis poſſit ſatis uenerari? cũ cõſtet õium uenenorum ociſſimum eſſe aconitum: & tactis quoque genitalibus fœminini ſexus animalium eodem die inferre mortem. Hoc fuit uenenum quo interemptas dormiẽtes a Calfurnio Beſtia uxores. M. Cecilius accuſator obiecit. Hinc illa atrox ꝑoratio eius ĩ digito eas mortuas. Fabulæ narrauere e ſpumis cerberi canis extrahente ab inferis Hercule. Ideoq; apud heracleam ponticam ubi monſtratur eius ad inferos aditus gigni. Hoc quoq; tamen in uſus humanæ ſalutis uertere. Scorpionum ictibus aduerſari experiendo aconitum datũ ĩ uino calido. Ea eſt natura ut hominẽ occidat: niſi inuenerit quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur: uelut præſentius ĩuento ſolo. hæc pugna eſt cum uenenum in uiſceribus repperit. Mirumq; exitialia ꝑ ſe ambo cum fuerint duo uenena in homine commoriuntur: ut homo ſupſit. Immo uero etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt: demonſtrando quomodo uenenata quoq; ipſa ſanantur. Torpeſcunt ſcorpiones aconiti tactu: ſtupentque pallẽtes & uinci ſe cõfitentur. Auxiliatur eis helleborum albũ tactu reſoluente. Ceditq; aconitũ duobus malis ſuo & omnium. Quod ſiquis illa forte ab homine excogitari potuiſſe credit: ingrate deorum intelligit munera. Tangunt carnes aconito: necantq; guſtatu earum pantheras: niſi hoc fieret repleturas illos ſitus. ob id quidam pardaliãches appellauere. At illas ſtatim liberari morte excrementorum hominis guſtu demõſtratũ.

Quod certe caſu repertum quis dubitet? & quotiens fiat etiam nunc: ut nouū naſci.
quoniam feris ratio & uſus inter ſe tradi non poſſit.

Quod omnium creaturarum conditor ſit deus. Cap. iii.

HIc ergo caſus hic eſt ille: qui plurima inuenit in uita deus. Hoc habet nomē: per
quem intelligitur eadem & parēs rerum omnium & magiſtra utraq; cōiectura
pari: ſiue iſta quotidie feras inuenire: ſiue ſemper ſcire iudicemus. Pudendūq; rurſus
omnia animalia quæ ſint ſalutaria ipſis: noſſe ipſa: præter hominem. Sed & maiores
oculoꝝ quoq; medicamētis aconitū miſceri ſaluberrīe promulgauere: apta ꝓfeſſiōe:
malum quidem nullum ſine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit: qui nulla dixi-
mus uenenata: nunc demonſtrare quale ſit aconitum uel deprehendendi gratia. Folia
habet cyclamini aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirſuta. Radicem
modicam cammaro ſimilē marino: quare quidā cāmaron appellauere. Alii lycoctonō
ex qua diximus cauſa. Radix incuruatur paulum ſcorpionum mō: quare & ſcorpion
aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonō appellare mallent. quoniam ꝓcul & e
lōginquo odore mures necat. Naſcitur in nudis cautibus: quas aconas uocāt. Et ideo
aconitū aliq dixere nullo iuxta ne puluerem qdē nutriente. Hanc aliqui rationē nōis
attulere. Alii quoniam uis eadem in morte eſſet: quæ cotibus ad ferri aciem deterēdā
ſtatimq; admota uelocitas ſentiretur.

DE Aethiopide: & amaranto: & aloe: & alcea: & alipho: & alſina: & androſace: et
androſemo: et ambroſia: et anconi: et anagyro: et anonymo. Cap. iiii.

AEthiopis radix folia habet phlomo ſimilia: magna et multa: & hirſuta ab radi-
ce. Caulem quadrangulum ſcabrum: ſimilem arctio. multis concauum. In aliis
ſemen eruo ſimile candidū geminum: radices numeroſas lōgas. Plenas molles gluti-
noſas guſtu ſiccāti. Creſcuntq; ut cornua poſſint uideri. Præterea in æthiopia naſcūt
& in ida monte troadis: & in meſſenia. Colliguntur autumno: ſiccātur in ſole aliquot
diebus ne ſitum ſentiant. Medentur uuluis potæ in uino albo: iſchiadicis: pleureticis:
faucibus ſcabris: decocta potu dantur. Sed quæ ex æthiopia uenit: eximia eſt atque
illico prodeſt. Amarāton ferulacea eſt duorum palmorum altitudine origano ſimilis
flore: bulbis aureis. Huius uſtæ nidor urinam cit. uuluamq; purgat: tanto magis inſi-
dentibus. Cauſa nominis nō hæc: ſed quoniam diutiſſime nō marceſcit. Aloe ſcyllæ
ſimilitudinem habet maior & pinguioribus foliis ex obliquo ſtriata. Caulis eius tener
eſt rubens medius: nō diſſimilis antherico. Radice una ceu palo ī terra dimiſſa: graui
odore: guſtu amara. Laudatiſſima ex india affertur: ſed naſcitur et in aſia: non tamen
ea utuntur: niſi ad uulnera recentibus foliis. mirifice enim conglutinat: uel ſucco. ob
id in turbinibus cadorum eam ſerunt ut aizoum maius. Quidam et caulem ante ma-
turitatem ſeminis incidunt ſucci gratia: aliqui et folia. Inuenitur & per ſe lachryma
adhærens. Ergo pauimentandum ubi ſata ſit cenſēt: ut lachryma nō abſorbeat. Fuere
q traderent in iudæa ſuper hieroſolymam metallicam eius naturam: ſed nulla magis
improba eſt. neque alia nigrior eſt: aut tumidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida
ruffi coloris friabilis: ac iocineris modo coacta: facile liqueſcens. Improbanda nigra &
dura: harenoſa quoq;: quæ & guſtu ītelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura
eius ſpiſſare: denſare: & leuiter calfacere. Vſus in multis: & prīcipalis aluū ſoluere: cū
pene ſit ſola medicamentorum: quæ per ſe id præſtant. Confirmat etiā ſtomachum:
adeo ut non infeſtet ulla uis contraria. bibit drachma. Ad ſtomachi uero diſſolutionē
in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ: coclearis menſura bis ter ue in die ex īter-
uallis ut res exigit. Purgationis etiam cauſa plurimum tribus drachmis. Efficacior ſi
pota ea ſumatur cibus. Capillum fluentem continet cum uino auſtero capite in ſole
contra capillum perunctо. Dolorem capitis ſedat temporibus & frōti īpoſita ex aceto
& roſaceo. Dilutiorq; infuſa: oculorum uitia omnia ſanari ea conuenit. Priuatī prurī-
gines & ſcabiem genarum. Item inſignita ac liuida illita cum melle: maxime pōtico.

Tonſillas:gingiuas:& oĩa oris ulcera.Sãguinis excreationes ſi modicæ ſint:drachmæ
pondere ex aqua:ſi minus ex aceto pota.Vulnerum quoq; ſanguinem & undecunq;
fluentem ſiſtit per ſe uel ex aceto.Alias etiam eſt uulneribus utiliſſima ad cicatricem
perducens.Eadem inſpergitur exulceratis genitalibus uirorum:cõdylomatis: rimiſq;
ſedis:alias ex uino:alias ex paſſo:alias ſicca per ſe ut exigit mitiganda curatio:aut co-
ercenda.Hemorrhoidum quoq; abundantiam leniter ſiſtit.Dyſenteriæ infũditur.Et
ſi difficilius concoquantur cibi:bibitur a cœna modico interuallo.Et in regio morbo
tribus obolis ex aq̃.Deuorãt pilulæ cũ mellis decocto:aut reſina terebinthina ad pur-
ganda interiora.Digitorum pterygia tollit.Oculorum medicamentis lauat:ut quod
ſit arenoſiſſimum ſubſidat.Aut torretur in teſta:pennaq; ſubinde uerſatur:ut poſſit
æqualiter torreri. Alcea folia habet ſimilia uerbenacæ:quæ & periſtereon cognoĩat.
Caules tres aut quattuor foliorum plenos:florem roſæ:radices albas:cum plurimum
ſex:cubitales:obliquas.Naſcitur in pingui ſolo nec ſicco.Vſus radicis ex uino uel ex
aqua dyſẽtericis:aluo cita:& ruptis cõuulſis. Aliphon cauliculus eſt molli capite nõ
diſſimilis betæ acre guſtatu ac lentum:mordenſq; uehemẽter & accẽdens.Aluũ ſoluit
in aqua mulſa addito ſale modico.Minima potio duarum drachmarum:media q̃ttuor:
maxima ſex:ea purgatione quibus datur e gallinaceo. Alſine:quã quidã myoſoton
appellãt:naſcit in lucis:unde & alſine dicta eſt.Incipit a media hyeme.Areſcit æſta-
te media cum prorepit:muſculorum aures imitatur foliis.Sed aliam docebimus eſſe
quæ iuſtius myoſotis uocet.Hæc eadẽ erat quæ alſine:niſi minor minuſq; hirſuta eſ-
ſet.Naſcit in hortis & maxime ĩ parietibus.Cum teritur:odorẽ cucumis reddit. Vſus
eius ad collectiones:inflãmationeſq;.Quin emẽdat omnia quæ alſine:ſed ĩfirmius.
Epiphoris peculiariter imponitur.Item uerendis:ulceribuſq; cum farina hordeacea.
Succus eius auribus ĩfunditur.Androſaces herba eſt alba amara ſine foliis:folliculos
in cirris habens:& in iis ſemen.Naſcitur in maritimis iſtriæ maxime.Dat hydropicis
drachmis duabus tuſa aut decocta in aqua uel aceto uel uino. Vehemẽter enĩ urinas
cit.Datur & podagris:illiniturq;.Idem effectus eſt et ſeminis. Androſemon:ſiue(ut
alii appellauere)aſcyron:non abſimile eſt hyperico:de qua diximus cauliculis maio-
ribus denſioribuſq; & magis rubẽtibus.Folia alba rutæ figura.Semẽ papaueris nigri.
Comæ tritæ ſanguineo ſucco manantes.Odores tres in uſus.Gignitur in uineis.Fere
medio autumno effoditur:ſuſpenditurq;.Vſus ad purgandam aluũ tuſæ cũ ſemine
potæq; matutino:uel a cœna duabus drachmis in aqua mulſa:uel uino uel aq̃ pura:
totius potionis ſextario.Trahit bilem. Prodeſt iſchiadicis maxime. Sed poſtera die
capparis radicem reſinæ permixtam deuorare oportet drachmæ pondere. Iterumque
quatridui interuallo eadem facere.A purgatione autem ipſa robuſtiores uinũ bibere:
infirmiores aquã.Imponitur et podagris et ambuſtis & uulneribus cohibẽs ſãguinẽ.
Ambroſia uagi nominis eſt:et circa alias herbas fluctuãs:fruticem unum habẽs dẽſũ
ramoſum tenuem trium fere palmorum.Tertia parte radice breuiore foliis rutæ:circa
imum caulem in ramulis ſemen eſt uuis depẽdentibus:odore uinoſo:q̃ de cauſa bo-
trys a quibuſdam uocatur:ab aliis artemiſia.Coronantur illa cappadoces. Vſus eius
ad ea quæ diſcuti opus ſit. Anconin quidam ononida malũt uocare:ramoſã ſimilẽ
fœnogræco:niſi fruticoſior hirſutiorque eſſet:odore iucundo. Poſt uer ſpinoſa.eſtur
etiam muria cõdita.Recens uero margines ulcerum erodit.Radix decoquitur ĩ poſca
dolori dentium.Eadem cum melle pota calculos pellit.Comitialibus dat ĩ oxymelite
decocta ad dimidias.Anagyros:quã aliqui acoton uocant:fruticoſa eſt grauis odore:
flore oleris.Semen in corniculis non breuibus gignit:ſimile renibus:quod dureſcit p
menſes.Folia collectionibus imponuntur.Difficulterq; parientibus adalligãt:ita ut
a partu ſtatim auferantur.Quod ſi emortuus hæreat:et ſecundæ menſeſq; morẽtur:
drachmæ pondere bibuntur in paſſo folia.Sic et ſuſpirioſis dantur.& in uino uetere
ad phalangiorum morſus.Radix diſcutiendis concoquendiſque adhibetur. Semen

commanducatum uomitiones facit. Anonymos a non inueniendo nomine nomen
iuenit. Affertur e ſcythia celebrata et ab Hiceſio non paruæ auctoritatis medico. Item
ariſtogeton in uulneribus præclara ex aqua tuſa et īpoſita. Pota uero mām̄is præcor/
diiſq; percuſſis. Item ſanguinem excreantibus. Putauerunt et bibendam uulneratis.
Fabuloſa arbitror: quæ adiiciuntur: recēte ea ſi uratur: ferrum aut æs ferruminari.

DE Aparine et arctio: & aſpleno: & aſclepiade: & aſtere: uel bubonio: et aſcyro: uel
aſcyroide: & aphace: & de alcibio: & alectorolopho. Cap. v.

a Parinen aliqui omphacocarpon: alii philanthropon uocant: ramoſam: hirſutā:
quinis ſeniſue in orbem circa ramos foliis per interualla. ſemen rotundū durū:
concauum: ſubdulce. Naſcitur in frumentario agro aut hortis pratiſue: aſpitate etiā
ueſtium tenaci. Efficax contra ſerpentes ſemine poto ex uino drachma: & contra pha/
langia. Sanguinis abudantiam ex uulneribus reprimūt folia īpoſita. Succus auribus
infūditur. Arction aliqui potius arcturion uocant: ſimilis eſt uerbaſco foliis: niſi ꝙ
hirſutiora ſunt caule longo molli: ſemine cymini. Naſcitur in petroſis: radice tenera:
alba: dulciq;. Decoquitur in uino ad dentium dolorem: ita ut cōtineatur ore decoctū.
Bibitur propter iſchiada & ſtrāguriam ex uino. Ambuſtis imponitur et pernionibus.
fouentur eadem cum radice ſemine trito in uino. Aſplenon ſunt q hemionō uocāt:
foliis triētalibus multis: radice limoſa: cauernoſa: ſicut filicis cādida: hirſuta: nec caulē
nec florem nec ſemē habet. Naſcitur in petris: parietibus opacis: humidis. laudatiſſia
in creta. Huius foliorum iure in aceto decocto per dies. xxx. poto lyenē abſumi aiunt.
Et illinuntur. Eadem autem ſedant ſingultus: non danda fœminis quoniā ſterilitatē
facit. Aſclepias folia hederæ habet. Ramos longos: radices numeroſas: tenues: odora/
tas: florem aureum: graue ſemen: ſerrulatum. Naſcit̄ in montibus. Radices tormibus
medentur: & cōtra ſerpentium ictus non ſolum potum: ſed etiam illitum. Aſter ab
aliquibus bubonion appellatur: quoniam inguinum præſentaneum remedium eſt.
Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus in cacumine capitula ſtellæ mō radiata.
Bibitur aduerſus ſerpentes. Sed et ad inguinū medicinā: ſiniſtra manu decerpi iubēt:
& iuxta cinctus alligari. Prodeſt et coxēdicis dolori adalligata. Aſcyron & aſcyroides
ſimilia ſūt inter ſe: ſed aſcyron maiores habet ramos: qui aſcyroides uocāt̄ ferulaceos
omnino rubentes: capitulis paruis luteis. Semē in cauliculis puſillū: nigrū: reſinoſū.
Comæ tinctæ uelut cruentatæ. qua de cauſa quidā hanc androſemon uocauere. Vſus
ſeminis ad iſchiadicos potus duabus drachmis: ī hydromelitis ſextario. Aluū ſoluit.
Bilem detrahit. Illinitur et ambuſtis. Aphace tenuia admodum folia habet puſilla.
Altior lenticula eſt. Siliquas maiores fert: in quibus terna aut quaterna ſemina ſunt
nigriora & madidiora et minora lenticula. Naſcitur in aruis. Natura ei ad ſpiſſādum
efficacior q̄ lenti. Reliquo uſu eoſdē effectus habet. Stomachi aluiq; fluctiones ſiſtit
ſemen decoctum. Alcibion qualis eſſet herba apud auctores non repperi. Sed radicē
eius & folia trita ad ſerpentis morſus imponi et bibi iubēt. Folia q̄tum manus capiat
trita cum uini meri cyathis tribus: aut radicem drachmarum trium pondere cum uini
eadem mēſura. Alectorolophos: quæ apud nos criſta dicitur: folia habet ſimilia gal/
linaceæ criſtæ plura: caulem tenuem: et ſemen nigrum in ſiliquis. Vtilis tuſſientibus
cocta cum faba freſſa melle addito: et caligini oculorum. Solidum ſemen coniicit̄ in
oculum: nec turbat: ſed in ſe caliginem cōtrahit. Mutat colorem. ſed ex nigra albicare
incipit. & intumeſcit: ac per ſe exit.

DE Alo. Cap. vi.

a Lum nos uocamus græci ſymphytō petreū: ſimile cunilæ bubulæ: foliis paruis:
ramis tribus aut quattuor: radice a cacuminibus thymi: ſurculoſum: odoratum
guſtu dulce: ſaliuā ciens: longa radice rutila. Naſcitur in petris: ideoq; petreū cogno/
minatum. Vtiliſſimum lateribus: lyenibus: renibus: torminibus: pectoribus: pulmōi/
bus: ſanguinem reiicientibus: faucibus aſperis. Bibitur radix trita et in uino decocta.
& aliquando ſuperlinitur. Quin & commanducata ſitim ſedat. præcipueq; pulmonē

refrigerat. Luxatis quoq; imponitur et conuulſis. Lyeni interaneis. Aluũ ſiſtit cocta ĩ cineres. Detractis quoq; folliculis trita cum piperis nouẽ granis & ex aqua pota. Vulneribus ſanandis tanta præſtantia eſt: ut carnes quoque cum coquuntur conglutinet addita. Vnde & græci nomen impoſuere. Oſſibus quoq; fractis medetur.

DE Alga et actea & de ampelo agria et abſinthio. Cap. vii.

a Lga ruffa & ſcorpionum ictibus. Actea graui foliorum odore: caulibus aſperis geniculatis: ſemine nigro ut hederæ: baccis mollibus. Naſcitur ĩ opacis & aſpis & aquoſis. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria uocatur herba foliis duris cineracei coloris: qualem in ſatis diximus: uiticulis longis calloſis rubentibus: qualiter flos quẽ Iouis flammam appellamus: ignobilis. fert ſemẽ punici mali ſimile ĩ acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis additis uini coi cyathis duobus aluũ ſoluit leniter. Ideo hydropicis datur. Vuluæ uitia & cutis ĩ facie mulierum emendat. Iſchiadicos quoque uri hac herba prodeſt: tuſa cũ foliis & illita cum ſucco ſuo. Abſinthii genera ſunt plura. Santonicũ appellatur a galliæ ciuitate. Ponticum a ponto: ubi pecora pingueſcunt illo: & ob id ſine felle reperiuntur. Neq; aliquod præſtantius. Multumq; italico amarius: ſed medulla pontici dulcis. De uſu eius conuenit dicere herbæ facillĩæ atq; inter paucas utiliſſimæ. Præterea ſacris populi romani celebratæ peculiariter. Siquidem latinarum feriis quadrigæ certãt ĩ capitolio: uictorq; abſinthium bibit. Credo ſanitatem premio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachũ corroborat: & ob hoc ſapor eius in uina tranſfertur: ut diximus. Bibit̃ & decoctum aqua ac poſtea nocte & die refrigeratum ſub diuo decoctis ſex drachmis foliorum cum ramis ſuis in cæleſtis aquæ ſextariis tribus. Oportet et ſalem addi. Vetuſtiſſime in uſu eſt. Bibitur & madefacti dilutum. Ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio ut quiſquis fuerit modus aquæ: tegatur per triduum. Tritum raro ĩ uſu eſt: ſicut & ſuccus expreſſi. Exprimitur autem cum primũ ſemẽ turgeſcit madefactũ aqua triduo recẽs: aut ſiccum ſeptem diebus. Deinde coctum in æneo uaſe ad tertias .x. heminis in aquæ ſextariis. xlv. Iterumq; percolatum. Herba lente coquit̃ ad craſſitudinem mellis qualiter ex minore cẽtaurio quæritur ſuccus. Sed hic abſinthii ĩutilis ſtomacho capitiq; eſt: cum ſit ille decoctus ſaluberrimus. Nãq; aſtringit ſtomachum: bilemq; detrahit. Vrinam cit. Aluum emollit: & in dolore ſanat. Ventris aĩalia pellit. Malaciam ſtomachi & inflammationes diſcutit cũ ſale et nardo gallico: aceto exiguo addito. Faſtidia abſterget. Concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cũ ruta & pipe & ſale. Antiqui purgationis cauſa dabant: cum marinæ aquæ ueteris ſextario ſeminis ſex drachmis: cum tribus ſalis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato ſale. Diligenter autem teri debet propter difficultatem. Quidã et in polenta dedere ſupradictũ pondus: addito pulegio. Alii contra paralyſin. Alii pueris folia in fico: ſic ut amaritudinem fallerent. Facile thoracem purgat cum iride ſumptum. In regio morbo crudum bibitur cum apio aut adianto. Aduerſus ĩflationes calidum paulatim ſorbetur ex aq̃. Iocineris cauſa cum gallico nardo. Lyenis cũ aceto aut pulte aut fico ſumit̃. Aduerſatur fungis ex aceto. Item uiſco. Cicutæ ex uino: & muris aranei morſibus. Draconi marino. Scorpionibus. Oculorũ claritati multum confert. Epiphoris cũ paſſo ĩponit̃. Suggillatis cum melle. Aures eius decoctũ uaporis ſuffitu ſanat. Aut ſi manat ſanies cum melle tritum. Vrinam ac menſes ciunt tres quattuorue ramuli cum gallici nardi radice una cyathis aquæ ſex. Menſes priuatim cum melle ſumptum: et in uellere appoſitum. Anginis ſubuenit cum melle et nitro. Epinyctidas ex aqua ſanat. Vulnera recentia priuſq̃ aqua tãgãtur impoſitum. Prætereaq; capitis ulcera. Peculiariter ilibus ĩponitur cum cypria cæra: aut cum fico. Sanat & pruritus.

DE Abſinthio: et ballote: et botrye fruticoſa: et brauylla: et brio: et bupleuri: et catanance: et calla: et circæa: et circeſio: et crategono: et theligono: et crocodilio: et cynoſorchi: et chryſolachano: et cuculo: et conferua. Cap. viii.

NOn dandum in febri. Nauſeas maris arcet in nauigationibus potum. Inguinũ
tumorem in uentrali habitum. Somnos allicit olfactum: aut inſcio ſub capite
poſitum. Veſtibus inſertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit: et fumo ſi
uratur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum litteras a muſcis tuetur.
Capillum denigrat abſinthii cinis unguento roſaceoq; permixtus. Eſt et abſinthiũ
marinum: quod quidam ſeriphium uocãt: probatiſſimum in taphnis ægypti. Huius
ramum iſiaci præferre ſolẽne habent. Anguſtius priore: minuſq; amarum: ſtomacho
inimicum. Aluum mollit. Pellitq; animalia interaneorum. Bibitur cum oleo et ſale:
aut in farinæ trimeſtris ſorbitione dilutum. Coquitur quantũ manus capiat: in aquæ
ſextario ad dimidias. Balloten alio nomine porrum nigrum græci uocant: herbam
fruticoſam: anguloſis caulibus: nigris: hirſutis: foliis ueſtientibus: maioribus q̃ porri:
& nigrioribus: graue olentibus. Vis eius efficax aduerſus canis morſus: ex ſale foliis
tritis impoſita. Item ad condylomata coctis cinere in folio oleris. Purgat et ſordida
ulcera cum melle. Botrys fruticoſa herba eſt luteis ramulis. Semen circa totã naſcit̃.
folia cicorio ſimilia. Inuenitur in torrẽtium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc cappa-
doces ambroſiam uocãt: alii artemiſiam. Brauylla ſpiſſandi uim habet cotonei mali
modo: nec ãplius de ea tradunt auctores. Brion marina herba ſine dubitatiõe lactucæ
foliis ſimilis rugoſa ueluti contracta: ſine caule ab ima radice exeũtibus foliis. Naſcit̃
in ſcopulis maxime: teſtiſq; terra comprehenſis. Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandiq; uis.
Et collectiones omnes inflammationeſq; cohibendi: præcipue podagræ: & quicquid
refrigerare opus ſit. Bupleuri ſemen ad ictus ſerpẽtium dari reperio. Foueriq; plagas
decocta ea herba: adiectis foliis mori aut organi. Catanancen theſſalam herbam q̃lis
ſit: a nobis deſcribi ſuperuacuum ſit: cum ſit uſus eius ad amatoria tantum. Illud nõ
ab re eſt dixiſſe ad detegendas magicas uanitates electam ad hunc uſum coniectura:
quoniam areſcens contraheret ſe ad ſpeciem unguium milui exanimati. Eadem ex
cauſa et cemos ſilebitur a nobis. Calla duorum generum eſt. Vna ſimilis aro. Naſcit̃
in arationibus. Colligitur anteq̃ inareſcat. Vſuſq; eoſdem habet quos arum. Bibitur
quoq; radix huius ad exinaniendas aluos: mẽſeſq; mulierum. Item caules cum foliis ĩ
leguminibus decocti ſanant tenaſmon. Alterum genus eius quidam anchuſã uocãt:
alii rhinocliſiã. Folia lactucæ lõgiora: plumoſa: radice rubra: quæ ignes ſacros cũ folio
polẽtæ ſanat ĩpoſita. Iocineris aũt uitia ĩ uino albo pota. Circæa ſtrychno ſatiuo ſimi-
lis eſt: flore nigro: puſillo. Paruo ſemine ut milii naſcẽtis in quibuſdam corniculis: ra-
dice ſemipedali: triplici ferme aut quadruplici: alba: odorata: guſtus calidi. Naſcitur ĩ
apricis ſaxis. Diluitur in uino. Bibiturq; ad dolorem uuluæ & uitia. Macerari oportet
in ſextariis tribus quadrãtem radicis tuſæ per noctem et diem. Trahit eadem potiõe
ſecundas ſemine. Lac minuit in uino aut mulſa aqua pota. Circeſion cauliculus eſt
tener duum cubitorũ triangulo ſimilis foliis ſpinoſis circundatus. Spinæ molles ſũt.
Folia bouis linguæ ſimilia: minora: ſubcãdida: & in cacumine capitulata: purpureaſq;
ſoluuntur in lanugines. Hanc herbam radicemue eius adalligatam dolores uaricum
ſanare tradunt. Crategonon ſpicæ tritici ſimile eſt: multis calamis ex una radice ma-
nantibus: multorumq; geniculorum. Naſcitur in opacis ſemine milii: uehementer
aſpero guſtu. Quod ſi bibãt ex uino ante cœnam tribus obolis in cyathis aquæ totidẽ
mulier ac uir ante conceptum diebus quadraginta: uirilis ſexus partum futurũ aiũt.
Eſt et alia crategonos: quæ theligonos uocat̃. Differentia intelligitur lenitate guſtus.
Sunt qui florem crategoni bibentes mulieres intra quadrageſimum diem concipere
tradant. Eadem ſanant ulcera uetera nigra cũ melle: explent ſinus ulcerũ. Et atropha
carnoſiora faciunt. Purulẽta expurgãt. Panos diſcutiunt. Podagras: collectioneſq; õẽs
leniunt: peculiariter mammarum. Theophraſtus arboris genus intelligi uoluit crate-
gonon ſiue crategona: quam italia aquifolium uocat. Crocodilion chamæleontis
herbæ nigræ figuram habet: radice longa æqualiter craſſa: odoris aſperi. Naſcitur in

ſabuletis. Pota ſanguinem per nares pellit copioſum craſſumq;. Atq; ita lyenem con-
ſumere dicitur. Cynoſorchin uel cynoſarcimã: aliq orchin uocãt foliis oleæ mollibus
ternis paruiſq; ſemipedis longitudinis in terra ſtratis: radice bulboſa oblõga duplici
ordine: ſuperiore quæ durior eſt: & inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti in
uineis forte inuenti. Ex iis radicibus ſi maiorem edant uiri mares generari dicũtur. Si
minorem fœminæ: alterum ſexum. In theſſalia molliorẽ in lacte caprino uiri bibunt
ad ſtimulandos coitus: duriorem uero ad inhibendos. Aduerſatur alter alteri. Chry-
ſolachanum ĩ pineto lactucæ ſimile naſcitur. Sanat neruos inciſos ſi cõfeſti ĩponat̃.
Et alibi genus chryſolachani traditur: flore aureo: foliis oleris. Coctum eſtur ut olus
molle. Herba hæc alligata morbum regium habẽtibus: ita ut ſpectari ab iis poſſit: ſa-
nare id malum traditur. De chryſolachano nec ſatis dici ſcio: nec plura reperio: nanq;
et hoc uitio laborauere proximi utiq; herbarii noſtri: quod ipſis notas ueluti uulgares
ſtrictim et nominibus tantum indicauere: tanq̃ coagulo terræ aluum ſiſti: ſtranguriã
diſſolui ſi bibatur ex uino aut aqua. Cuculi folia trita cum aceto: ſerpentiũ ictibus:
& ſcorpionum mederi. Quidam alio hãc nomine ſtrumum appellant: alii græce ſtry-
gnon: acinos habet nigros. Ex iis cyathus ſucci cum mulſi duobus medetur lũbis. Itẽ
capitis doloribus cum roſaceo infuſus. Ipſa ſtrumis illita ſanãdis peculiaris ẽ: alpinis
maxĩe fluminibus. Conferua appellata a conferruminando: ſpongia aquarũ dulciũ
ueriuſq̃ muſcus aut herba uilloſæ dẽſitatis atq; fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio omnibus
fere oſſibus confractis prolapſum ex arbore alta putatorem: circundata uniuerſo cor-
pori: aquam ſuam inſpergentibus quotiens inareſcet: raroq; nec niſi deficientẽ herbã
mutationis cauſa reſoluentibus conualuiſſe uix credibili celeritate.

DE Cocco gnidio et dryopteris et dryphono: et elatine: et empetro ſiue calcifraga:
et epicacti: uel helleborine: et epimedio: et enneaphyllo: & filice pteri: et de femore bu-
bulo. Cap. ix.

COcco gnidio color cocci. magnitudo grano piperis maior. uis ardens. Itaque in
pane deuoratur: ne adurat cum gulam trãſit. Huic uis præſẽtanea cõtra cicutã.
Siſtit aluum. Dipſacos folia habet lactucæ: bulbaſq; ſpinoſas ĩ dorſi medio: caulem
duorum cubitorum iiſdem ſpinis horridum: genicula eius binis foliis amplectẽtibus
concauo alarum ſinu: in quo ſubſiſtit ros ſalſus. In cacumine capitula ſunt echinata
ſpinis. Naſcitur in aquoſis. Sanat rimas ſedis. Itẽ fiſtulas decocta in uino radice uſq;
dum ſit craſſitudo cæræ: ut poſſit in fiſtula collyrium mitti. Item uerrucas omnium
generum. Quidam et alarum quas ſupra diximus ſuccum illinunt iis. Dryopteris
filici ſimilis in arboribus naſcitur: tenui foliorum ſubdulcium ĩciſura: radice hirſuta.
Vis ei cauſtica eſt. Ideo et pſilotrum eſt radix tuſa: illinitur enim uſque dum ſudores
euocet. Iterũq; et tertio: ita ne ſudor abluatur. Dryphonon ſimilis herba ẽ: cauliculis
tenuibus cubitalibus circundatis utrinque foliis pollicari amplitudine: qualibus &
oxymyrſine. Sed cãdidioribus mollioribuſq;: flore candido ſambuci. Edũt cauliculos
decoctos. Semine uero eius pro pipere utuntur. Elatine folia habet caſiæ puſilla pi-
loſa rotunda: ſemipedalibus ramulis quinis ſeniſue a radice ſtatim folioſis. Naſcitur
in ſegetibus. Acerba guſtu: et ideo oculorum fluctionibus efficax: foliis cum polenta
tritis et impoſitis: ſubdito linteolo. Eadem cum lini ſemine cocta ſorbitionis uſu a
dyſenteria liberat. Empetron quam noſtri calcifragam uocant: naſcitur in mõtibus
maritimis fere ĩ ſaxo: quod ꝓpius mari fuerit. Salſa eſt: potaq; bilẽ trahit ac pituitas:
quo longius magiſq; teritur: amarior ſentitur. Trahit aquã. Sumit̃ aũt in iure aliquo
aut in hydromelite. Vetuſtate uires perdit. Recẽs urinas cit decoctum in aq̃ uel tritũ.
calculos frangit. Qui fidem promiſſo huic quærunt: affirmant lapillos qui ſubferue-
fiant una rumpi. Epicactis ab aliis helleborine uocatur: parua herba: exiguis foliis
iocineris uitiis utiliſſima: et contra uenena pota. Epimedion caulis eſt non magnus
hederæ foliis denis atq; duodenis: nũq̃ florens: radice tenui nigra graui odore. Naſcit̃

in humidis:et huic ſpiſſandi refrigerandiqꝫ natura.Fœminis cauenda.Folia in uino trita uirginum mammas cohibent. Enneaphyllon longa folia nona habet:cauſticæ naturæ.Imponitur lana circundata ne urat latus:continuo enim puſtulas excitat:lũborum doloribus et coxendicum utiliſſimum. Filicis duo genera nec florem habent: nec ſemen.Pterin græci uocãt:alii blachnon:cuius ex una radice q̄plures exeũt filices: bina etiam cubita excedentes longitudine:non graues odore.Hanc maré exiſtimant. Alterum genus thelypterin græci uocãt:alii nympheopterin. Eſt autem ſigularis atqꝫ non fruticoſa breuior molliorqꝫ et denſior foliis ad cananiculata. Vtriuſqꝫ radice ſues pingueſcunt.Folia utriſqꝫ lateribus pinnata:unde nomen græci impoſuere. Radices utriqꝫ longæ in obliquum:nigræ:præcipue cum inaruere.Siccari autem eas ſole oportet.Naſcuntur ubiqꝫ:ſed maxime frigido ſolo. Effodi debent uergiliis occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantum:neque ante nec poſtea.Pellũt interaneorũ animalia: Ex iis tineas cũ melle.Cætera ex uino dulci triduo potæ. Vtraqꝫ ſtomacho inutiliſſia. Aluum ſoluit primo bilem trahens:mox aquam. Melius tineas cum ſcamonii pari pondere.Radix eius duorum obolorum pondere ex aqua poſt unius diei abſtinẽtiam bibit́:melle præguſtato contra rheumatiſmos.Neutra danda fœminis:quoniá grauidis abortum:cæteris ſterilitatem facit.Farina earum ulceribus tetris iſpgit́. Iumẽtorũ quoqꝫ ceruicibus.Folia cimicem necant.Serpẽtem non recipiunt.Ideo ſubſterni utile eſt in locis ſuſpectis. Vſtæ etiam fugant nidore.Fecere medici huius quoque herbæ diſcrimen. Optima macedonica eſt. Secunda caſſiopica. Femur bubulum appellat́ herba neruis et ipſa utilis:recẽs ĩ aceto ac trita ſale. Galapſis:aut ut alii galactobdalõ uel galion.Caulem et folia habet urticæ:leuiora:& quæ grauem odorem trita reddãt. Flore purpureo.Naſcitur circa ſepes ac ſemitas ubiqꝫ.Folia cauleſqꝫ duricias et carcinomata ſanãt ex aceto trita & impoſita.Item ſtrumas.Panos:& parotidas diſcutiũt. Ex uſu eſt & decocto ſucco fouere.Putreſcentia quoqꝫ & grangrenas ſanat cum ſale. Glaux antiquitus et galacton uocabatur cythiſo et lenticulæ foliis ſimilis auerſa cãdidiora.Rami in terram ſerpunt quini ſeniue admodum tenues ab radice. Floſculi purpurei exeunt.Inuenit́ iuxta mare.Coquitur in ſorbitione ſimilagis ad excitandã ubertatem lactis.eamqꝫ qui hauſerint balneis uti conuenit.

¶ DE Glaucio et glycyſide et glaphalio ſiue chamezelo et galedrago et holco et hyoſiri & holoſteo & hypopeſto. ¶ Cap.x.

GLaucion in ſyria et parthia naſcitur humilis herba denſis foliis fere papaueris: minoribus tamen:ſordidioribuſqꝫ:odoris tetri:guſtus amari cum aſtrictione. Granum habet crocei coloris.Hoc in olla fictili luto circũlitum in clibanis calefaciũt. deinde exempto ſucco exprimunt eiuſdem nominis. Vſus eſt et ſucci et foliorum ſi terantur aduerſus epiphoras:quæ uniuerſæ uno impetu cadunt.Hinc tẽpat́ collyriũ: quod medici diaglaucion uocant.Lactis quoque ubertas intermiſſa reſtituit́. Sumit́ eius rei cauſa ex aqua. Glycyſide:quam aliqui peoniam aut pentorobon uocãt:caulem habet duum cubitorum:comitantibus duobus aut tribus ſubrutilum cute lauri folia qualia iſſatis pinguiora rotundioraqꝫ et minora.Semen in ſiliquis aliud grano rubente:aliud nigro.Duo autem genera ſũt.Fœmina exiſtimatur:cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut ſex inhærent. Mas plures habet:quoniá non una radice nixus eſt:palmi altitudine:candidaqꝫ.Ea guſtu aſtrigit.Fœminæ folia myrrhá redolent:et denſiora ſunt.Naſcuntur in ſiluis. Tradunt noctu effodiendas:quoniam pico martio impetum in oculos faciente interdiu periculoſum ſit. Radix uero cum effodiatur:periculum eſſe ne ſedes procidant. Magna id uanitate ad oſtentationem rei fictũ arbitror. Vſus in iis diuerſus.Rubra enim grana rubentis menſes ſiſtunt.xv. fere pota in uino nigro.Nigra grana uuluis medentur ex paſſo:aut uino totidẽ pota. Radix omnes uẽtris dolores ſedat in uino.aluũqꝫ purgat.Sanat opiſthotonũ:morbũ regium:renes;ueſicam.Matricem autem et ſtomachum decocta in uino.Aluumque

ſiſtit.Eſtur etiam contra malū mentis.ſed in medēdo.iiii.drachmæ ſatis ſunt.Grana
nigra auxiliantur et ſuppreſſiōibus nocturnis in uino pota quo dictum eſt numero.
Stomacho uero et roſiōibus & eſſe ea et illinire ꝓdeſt.Suppuratiões quoq; diſcutiū-
tur.Recentes nigro ſemine:ueteres rubro.Vtrunq; auxiliatur a ſerpente percuſſis.Et
pueris contra calculos incipiente ſtranguria. Glaphalium alii chamezelon uocant:
cuius foliis albis mollibuſq; ꝓ lomento utuntur.Sane et ſimilia ſunt.Datur in uino
auſtero ad dyſenteriam:uentris ſolutiões. Menſeſque mulierum ſiſtit.Infūdit̃ auté
tenaſmo,Illinitur et putreſcentibus ulcerꝶ. Galedragō uocat Xenocrates leucacātho
ſimilem paluſtrem et ſpinoſam:caule ferulaceo alto:cui ſummo in capite inhæreat
ſimile ouo.In hoc excreſcente ætate uermiculos naſci tradit:quos pyxide cōditos ad-
alligari cum pane brachio ad eam partem qua dens doleat.mireq; illico doloré tolli.
Valere non diutius anno & ita ſi terram nō attigerit. Holcus in ſaxis naſcitur ſiccis.
Ariſtas habet in cacumine tenues culmo:quale hordeum reſtibile.Hæc circa caput ad-
alligata: uel circa lacertum educit e corpore ariſtas. Hanc quidam ob id ariſtidam
uocant. Hyoſiris intubo ſimilis:ſed minor:& tactu aſperior.Vulneribus cōtuſa præ-
clare medetur. Holoſteon ſine duricia herba ex aduerſo appellata a græcis:ſicut fel
dulce:tenuis uſq; in capillamenti ſpeciem:lōgitudine.iiii.digitorum ceu gramé foliis
āguſtis aſtringens guſtu.Naſcitur in collibus terrenis.Vſus eius ad conuulſa rupta ī
uino pota.Vulnera quoque conglutinat.nam et carnes concoquuntur addita. Hy-
popeſton naſcitur in ſpinis: ex quibus fiunt eneæ fulloniæ ſine cauliculo ſine flore
capitulis tantū ianibus et foliis paruis multis:herbacei coloris:radiculas habēs albas
molles.Succus earum exprimitur æſtate ad ſoluendam aluum tribus obolis:maxime
ī comitialibus morbis & tremulis:hydropicis.Cōtra uertigines:orthopnoeas: palyſes
incipientes. DE Hypogloſſa:& hypeto:idæa:iſoſphyro:lathyri:leonto-
petalo:lithapſo:lithoſpermo:lapide uulgari:de limeo:leuco. Cap.xi.

HYpogloſſa folia habet figura ſilueſtris myrti cōcaua ſpinoſa:& in iis ceu līguas
folio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex iis impoſita minuit.
Hypecoon ī ſegetibus naſcitur:foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris ſucco.
Idææ herbæ folia ſūt quæ oxymyrſinæ ahhærentis uelut pampini in qbus flos. Aluū
menſeſq; & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit.Spiſſandi cohibendique naturam
habet. Iſophyllon uocant aliqui phaſelion:quoniam folium quod eſt aniſo ſimile ī
pampinos torquetur.Capitula ſunt in ſūmo capite tenuia plena ſeminis melanthii.
Cōtra tuſſim & cætera pectoris uitia ex melle & aqua mulſa. Item iocineris:utiliſſia.
Lathyris folia habet multa lactucæ ſimilia tenuiora germina multa:in quibus ſemen
tuniculis continetur ut capparis:quæ cum inaruere:eximuntur grana piperis magni-
tudine candida dulcia facilia purgatu.Hæc in cœna in aqua pura aut mulſa pota hy-
dropicos ſanant.Trahunt & bilem.Qui uehementius purgari uolunt:cum folliculis
ipſis ſumunt eam:ſtomachū lædunt.Itaq; inuentū eſt ut cū piſce aut iure gallinacei
ſumerentur. Leontopetalon alii rhopadion uocant folio braſſicæ:caule ſemipedali
leni.cuius ſemé in cacumine in ſiliqs ciceris modo.radix rapæ ſimilis grandis nigra.
Naſcitur in aruis.Radix aduerſatur omnium ſerpentium generibus ex uino pota:nec
alia res celerius proficit.Datur et iſchiadicis. Lycapſos longioribus q̄ lactuca é foliis:
craſſioribuſque.Caule longo hirſutis adnatis multis capitulis flore paruo purpureo.
Naſcitur in campeſtribus.Illinitur cum farina hordeacea igni ſacro. Sudores ī febri-
bus mouet ſucco aquæ calidæ admixto.Inter omnes herbas lithoſpermo nihil eſt mi-
rabilius.Alii qdē hexonychon uocāt:alii dioſpyron:alii heraclion. Herba qncūcialis
fere foliis duplo maioribus q̄ rutæ:ramulis ſurculoſis craſſitudine iunci. Gerit iuxta
folia ſingulas ueluti barbulas:& in earum cacuminibus lapillos candore & rotūditate
margaritarum:magnitudīe ciceris. Duricia uero lapidea.Ipſi qua pediculis adhæreāt
cauernulas habent & intus ſemē. Naſcit̃ & in italia:ſed laudatiſſimum in creta.Nec

quicq̄ inter herbas maiore quidem miraculo aſpexi. Tantus eſt decor uelut aurificū arte alternis inter folia candicantibus margaritis tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. Iacere atq; humi ſerpere auctores tradunt. Ego uulſam non hærentē uidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis in uino albo calculos frangi: pellique cōſtat. & ſtrāguriā diſcuti. neq; in alia herbarū fides eſt. Vſus ſtatim ad quācūque medicinā natam. Sic eſt autē eius ſpecies ut etiam ſine auctore uiſa ſtatim noſci poſſit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muſcum ſiccum canum. Hic fricatur altero lapide addita hominis ſaliua. Illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit dicit: Pheugete canthandes lycos agrios hymas dioci. Limeum herba appellat' a gallis: q̄ ſagittas ī uenatu tīgūt medicamento: quod uenenum ceruarium uocāt. Ex hac in tres modios ſalinati addit' tantum q̄tum in una ſagitta addi ſolet. Ita offa dimittitur in boū faucibus ī morbis. Alligari poſtea ad præſepia oportet donec purgentur. Inſanire enim ſolent. Si ſudor inſequitur: aqua frigida perfundi. Leuce mercuriali ſimilis nomen ex cauſa accepit per medium folium candida linea tranſcurrente. Quare meſoleucon quidā uocāt. Succus eius fiſtulas ſanat. Ipſa contrita carcinomata. Fortaſſis eadem ſit quæ leucas appellatur: contra omnia marina uenena efficax. Speciem eius auctores non tradunt nec aliud q̄ ſilueſtrē latioribus foliis eſſe: efficaciorē hanc ſemine acriore. Leucographis qualis eſſet: ſcriptum non repperi. Quod et magis miror: quoniā utilis prodit' ſanguinem excreātibus tribus obolis cum croco. Item cæliacis trita ex aq̄ & appoſita. Profluuio fœminarum. Oculorum quoque medicamentis. Et explēdis ulceribus: quæ fiunt in teneris partibus corporis.

¶ DE Medio: et myoſota: & myagro: & natrice: & othone: & onoſma: & onopordo: et oſiri: & oxye: & batrachio: & polygono: & leucanthemo: & plythema: & phyllo: & phellandrio: & phuleri: & polyrrhizo: & ꝑſerpinaca: & de rhecoma: de reſeda: & ſtoechade. ¶ Capitulum. xii.

MEdion folia habet iridis ſatiuæ: caulem tripedalem: & in eo florem grandē purpureum rotundū ſemīe minuto: radicem ſemipedalem. In ſaxis opacis naſcit'. Radix drachmis duabus cum melle menſes fœminarum ſiſtit eligmate per aliquot dies ſumpto. Semen quoq; in uino tritum contra abundantiam fœminarum datur. Myoſota ſiue myoſotis leuis herba: caulibus pluribus ab una radice aliq̄tenus rubentibus concauis ab imo: foliis anguſtis oblongis dorſo acuto nigris ꝑ īterualla aſſidue geminatis & tenuibus cauliculis ex taleis prodeuntibus: flore cæruleo. Radix digitali craſſitudine multis capillamētis fibrata. Vis ei ſeptica & exulceratrix. ideoq; egilopas ſanat. Tradunt ægyptii menſis: quem thiatin uocant: die. xxvii. fere in auguſto menſe incurrente: ſiquis huius herbæ ſucco inungatur mane priuſq̄ loquatur nō lippiturū eo āno. Myagros herba ferulacea eſt foliis ſimilis rubiæ tripedanea. Semen oleoſū: quod et fit ex eo. Medetur oris ulceribus perūctis hoc ſucco. Herba quæ uocat' nigina tribus foliis longis intubaceis illita: cicatrices ad colorem reducit. Natrix uocat' herba: cuius radix euulſa uirus hirci redolet. Hac ī piceno a fœminis abigunt: quos mira perſuaſione fatuos uocant. Ergo ſpecies lymphantium hoc modo animorum eſſe credimus: qui tali medicamento iuuentur. Odontites inter fœni genera eſt: cauliculis denſis ab eadem radice geniculatis triangulis nigris geniculis. Folia parua hēt lōgiora tamen q̄ polygonum. Semen in aliis hordeo ſimile florē purpureum: puſillū. Naſcit' in pratis. Decoctum cauliculorum eius in uino auſtero q̄tum manus capiat: dētium dolori medetur: ita ut cōtineat' ore. Othone in ſyria naſcitur: ſimilis erucæ ꝑforatis crebro foliis flore croci. quare quidam anemones uocauerunt. Succus eius oculorum medicamentis conuenit. Mordet enim leuiter & calfacit: aſtringitq; ſiccando. Purgat cicatrices & nubeculas: & quicquid obſtat. Quidam tradunt lauari: atq; ita ſiccatam digeri in paſtillos. Onoſma longa folia habet fere ad tres digitos in terra iacētia tria ad ſimilitudinem anchuſæ inciſa ſine caule ſine flore ſine ſemine. Prægnās ſi edat eā

SOlanū græci ſtrychnō uocāt:ut tradit Cornelius Celſus. Huic uis reprimēdi refrigerādiq;. Smyrnion caulē hēt apii:folia latiora & maxīe circa ſtolōes multos: quoꝝ a ſinu exiliūt pīguia ad terrā īfracta: odore medicato cū q̄dā acrimōia iucūdo colore in luteū lāgueſcēte a capitibus cauliū orbiculato ut apii ſemine rotūdo nigro: q areſcit īcipiēte æſtate. Radix quoq; odorata guſtu acri mordet ſuccoſa mollis. Cortex eius foris niger intus pallidus. Odor myrrhæ habet q̄litatē:unde & nomē. Naſcit̃ & in ſaxoſis collibus in terrenis. Vſus eius excalfacere:extenuare. Vrinā et mēſes ciūt folia et radix. Aluum ſemen ſiſtit. Radix collectiones & ſuppurationes non ueteres. Item duricias diſcutit illita. Prodeſt & contra phalangia ac ſerpentes admixto cāchri aut polline aut meliſſophyllo ī uino pota.ſed particulatim:quoniam uniuerſa uomitionem mouet. Qua de cauſa aliquando cum ruta dat̃. Medetur tuſſi & orthopnoeæ ſemen uel radix. Item thoracis aut lyenis & renum & ueſicæ uitiis. Radix autē ruptis cōuulſis. Partus quoq; adiuuat:& ſecūdas pellit. Dat̃ iſchiadicis cum cretanio in uino. Sudores ciet & ructus. Ideo inflationem ſtomachi diſcutit. Vulnera ad cicatricem ꝑducit. Exprimit̃ ſuccus radicis utilis & fœminis & thoracis:præcordioꝝq; deſideriis. Calfacit.n.& concoq̄t & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potum:quibus & ſuccus illinitur & malagmate cortice arido. Et ad obſonia utuntur cū mulſo et oleo et garo maxīe in elixis carnibus ſimul. Cōcoctiōes facit. Sapore ſimillima pipi. Eadē in dolore ſtomacho efficax. Telephion porculacæ ſimilis et caule et foliis. Rami a radice ſepteni octoniq; fruticant:foliis craſſis:carnoſis. Naſcitur in cultis et maxime inter uites. Illinit̃ lētigini:& cum inaruit:teritur. Illinit̃ et uitiligini:ternis fere menſibus ſenis horis noctis aut diei.poſtea farina hordeacea illinit̃. Medet̃ et uulneribus et fiſtulis. Trichomanes adianto ſimilis eſt:exilius modo:nigriuſq;:foliis lenticulæ denſis:amaris:aduerſis inter ſe. Decoctum eius ſtrangurias ſanat in uino albo potū: addito cymino ruſtico. Succus cohibet capillos defluentes:aut ſi effluxerint reparat. Alopeciaſq; denſat tritum et in oleo illitum. Sternutamenta quoq; guſtatu mouet. Thalietrum folia coriandri habet:pinguiora paulo:caulem papaueris. Naſcit̃ ubiq;: præcipue in campeſtribus. Medentur ulceribus folia cum melle. Thlapſe duum generū eſt anguſtis foliis digitali lōgitudine et latitudine in terram uerſis:in cacumine diuiſis:cauliculo ſemipedali:non ſine ramis peltarū ſpecie: ſemine incluſo lenticulæ effigie:niſi ꝙ infringitur:unde nomen. Flos albicat. Naſcitur in ſemitis et ſepibus. Semen aſperi guſtus. Bilem et pituitā utrunq; extrahit. Modus ſumendi acetabuli menſura. Prodeſt et iſchiadicis infuſū:et donec ſanguinem trahat. Menſes quoque cit:ſed partus necat. Alterum thlaſpen aliq pſiconapa uocant latis foliis:radicibus magnis. Et ipſum utile iſchiadicorum infuſioni. Prodeſt et inguinibus utrūq;. Præcipitur ut q colligit:dicat ſumere ſe contra inguina:et cōtra ōes collectiōes:et contra uulnera.unaq; manu tollat. Tragonia herba q̄lis ſit non traditur. Credo et falſum eſſe promiſſum Democriti. Portētoſum.n.eſt:adalligatam triduo abſumere lyenes. Tragonis:ſiue tragion naſcitur in creta tantum inſula in maritimis:iunipero ſimilis et ſemine et folio et ramis. Succus eius lacteus in gummi ſpiſſatus uel ſemen impoſitione ſpicula e corpore eiicit. Tunditur recens:& cum uino illinitur aut ſiccæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit:mammiſq; unice medetur. Eſt et alia herba tragos:quā aliq ſcorpion uocāt:ſemipede alta fruticoſa:foliis puſillis:racemis rubentibus grano tritici acuto acumine:et ipſa in maritimis naſcens. Huius ramoꝝ .x.aut.xii.cacumina trita ex uino pota cæliacis:dyſentericis:ſanguinem excreantibus menſiumque abundantiæ auxiliantur. Eſt et tragologon: quem alii comen uocant. Caulem habet paruum:foliis croci:radice lōga:dulci:ſuper caulem calice lato:nigro. Naſcitur in aſpis ſine uſu. Et de herbis q̄dem memoria digna hactenus accepimus: aut comperimus. In fine earum admonere nō ab re iudicamus:aliis alias uiriū ætates eſſe. Lōgiſſimo tempore durat elaterium:ut diximus. Chameleon niger.xl.annis.

quod intelligitur a decimo ſtatim die. Vrinã ciẽt et folia et decocta. quæ & orthopno-
icis proſunt. partum quoq; adiuuant. ſecundaſq; pellũt pota ſimili modo. Pelecinũ
in ſegetibus diximus naſci fruticoſã: cauliculis: foliis ciceris. Semẽ ĩ ſiliquis fert cor-
niculorum modo aduncis ternis quaterniſue: quale git nouimus amarum: ſtomacho
utilẽ. Addit̃ ĩ ãtidotis. Polygala palmi altitudinẽ petit: ĩ caule ſũmo foliis lẽticulæ:
guſtu aſtricto. quæ pota lactis abundantiã facit. Pontirris: aut ut alii uocant paroe-
nion uel neuras large fruticat ſpinis retorrida: lanugine ſpiſſa: foliis paruis: rotundis:
ramulis longis: mollibus: lentis: tenuibus: flore longo: herbacei coloris: ſeminis nulli
uſus: ſed guſtu acuto & odorato. Inuenit̃ in aquoſis collibus. Radices habet duas aut
tres binũ cubitoꝝ ĩ altitudĩe neruoſas cãdidas firmas. Circũfodit̃ autũno & præciſo
frutice dat ſuccũ gũmi ſimilẽ. Radix mira uulneribus ſanãdis tradit̃: præcipueq; ner-
uis uel præciſis illita. Decoctũ quoq; eius cũ melle potũ diſſolutiões neruoꝝ: & infir-
mitates & ĩciſuras iuuat. Phalãgites a qbuſdã phalãgiõ uocat̃: ab aliis leucãthemõ:
uel ut ĩ qbuſdã exẽplaribus ĩuenio leucacatha. Ramuli ſũt ei nũq̃ pauciores duobus
ĩ diuerſa tẽdẽtes. Flos cãdidus lilio rubro ſimilis ſeĩe nigro lato ad lẽticulæ dimidiæ
figurã multo tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio uel flore uel ſeĩe auxiliãt̃
cõtra ſcorpionũ phalãgiorũq; & ſerpẽtiũ ictus: itẽ cõtra tormĩa. Plytema qualis ſit:
deſcribere ſupuacuũ habeo: cũ ſit uſus eius tãtũ ad amatoria. Phyllõ a græcis uocat̃
herba in ſaxoſis montibus fœmina magis herbacei coloris: caule tenui: radice parua:
ſemine totũdo: papaueri ſimili. Hæc ſui ſexus facit partus. Mares aũt ſemine tantũ
differũt: quod ẽ ĩcipiente oliua. Vtrũq; bibit̃ in uino. Phellãdriõ naſcit̃ ĩ paluſtribus
folio apii. Bibit̃ ſemẽ eius ꝓpter calculos & ueſicæ incõmoda. Phaleris thyrſum hẽt
longum tenuẽ ceu calamum in ſummo flore inclinatũ. Semen ſimile ſeſamæ. Et hoc
calculos frãgit potũ ex uino uel aceto uel cũ melle et lacte. Item etiã uitia ueſicæ ſa-
nat. Polyrrhizon folia habet myrti: radices multas. Hæ tuſæ dantur in uino con-
tra ſerpẽtes. Proſunt & quadrupedibus. Proſerpinaca herba uulgaris eſt eximi: ad-
uerſus ſcorpiões remedii. Eadẽ cõtrita addita muria & oleo ãginã eximie curari tra-
dunt. Præterea in quantalibet laſſitudĩe recreari defeſſos: etiam cum obmutuerint: ſi
ſubiiciatur linguæ. Si deuoret̃: uomitionem ſeq ſalutarem. Rhecoma affert̃ ex iis:
quæ ſupra pontũ ſunt regionibus. Radix coſto nigro ſimilis minor et ruffior paulo
ſine odore: calfaciẽs guſtu & aſtringens. Eadẽ trita uini colorem reddit ad crocum ĩ-
clinãtem. Illita collectiones inflammationeſq; ſedat. Vulnera ſanat. Epiphoras ocu-
loꝝ ſedat ex paſſo illita. Inſignita cum melle. Et alia liuẽtia ex aceto. Farina eius ĩſp-
gitur cõtra cacoethe & ſanguinem reiicientes drachmæ põdere in aqua. Dyſentericis
etiã & cæliacis ſi febri careant in uino. Sin aliter ex aq̃. Facilius terit̃ nocte ãtecedẽte
madefacta. Datur & decoctum eius bibendum duplici menſura ad rupta cõuulſa cõ-
tuſis ex ſublimi deuolutis. Si pectoris ſit dolores addit̃ pipis aliqd & myrrhæ. Si diſ-
ſolutio ſtomachi ex frigida aq̃ ſumitur: ſiue intus ſiue extra puruletnis excreatiõibus.
Item epaticis ſpleneticis iſchiadicis ad renum uitia: ſuſpiria: orthopnoeas. Arteriæ
ſcabricias ſanat ex paſſo tribus obolis potis trita: aut decoctum eius. Lichenas quoq;
ex aceto ĩpoſita purgat. Bibit̃ cõtra inflatiões & pfrictiões: febres frigidas: ſingultus:
tormina: aſpitates: capitis grauitates: melancholicas uertigĩes: laſſitudinem: dolores:
& conuulſiones. Circa ariminum nota eſt herba: quam reſedã uocant. Diſcutit col-
lectiones: inflammatiõeſq; omnes. Qui curãt ea: addunt hæc uerba: Reſeda morbos
reſeda: ſciſne ſciſne qs hic pullos egerit: radices nec caput nec pedes habeant. Hæc ter
dicunt: totienſq; deſpuunt. Stoechas in inſulis tantum eiuſdem nominis gignitur:
odorata herba: coma hyſopi: amara guſtu. Mẽſes cit potu. Pectoris dolores leuat.
Antidotis quoq; miſcet̃.

¶ DE Solano: & ſmyrnio: & telephio: & trichomane: & thalietro: & thlaſpe: & tragonia: & tragoni: & trago: & tragologo: & ſpõdile. Et q̃ quidam morbi in quibuſdam nõ ſunt gentibus. ¶ Cap. xiii.

SOlanũ græci ſtrychnõ uocãt:ut tradit Cornelius Celſus. Huic uis reprimẽdi re/
frigerãdiq;. Smyrnion caulẽ hẽt apii:folia latiora & maxĩe circa ſtolões multos:
quoꝝ a ſinu exiliũt pĩguia ad terrã ĩfracta: odore medicato cũ q̄dã acrimõia iucũdo
colore in luteũ lãgueſcẽte a capitibus cauliũ orbiculato ut apii ſemine rotũdo nigro:
q areſcit ĩcipiẽte æſtate. Radix quoq; odorata guſtu acri mordet ſuccoſa mollis. Cor/
tex eius foris niger intus pallidus. Odor myrrhæ habet q̄litatẽ:unde & nomẽ. Naſcit̃
& in ſaxoſis collibus in terrenis. Vſus eius excalfacere:extenuare. Vrinã et mẽſes ciũt
folia et radix. Aluum ſemen ſiſtit. Radix collectiones & ſuppurationes non ueteres.
Item duricias diſcutit illita. Prodeſt & contra phalangia ac ſerpentes admixto cãchri
aut polline aut meliſſophyllo ĩ uino pota.ſed particulatim:quoniam uniuerſa uomi/
tionem mouet. Qua de cauſa aliquando cum ruta dat̃. Medetur tuſſi & orthopnoeæ
ſemen uel radix. Item thoracis aut lyenis & renum & ueſicæ uitiis. Radix autẽ ruptis
cõuulſis. Partus quoq; adiuuat:& ſecũdas pellit. Dat̃ iſchiadicis cum cretanio in ui/
no. Sudores ciet & ructus. Ideo inflationem ſtomachi diſcutit. Vulnera ad cicatricem
ꝑducit. Exprimit̃ ſuccus radicis utilis & fœminis & thoracis:præcordioꝝq; deſideriis.
Calfacit.n.& concoq̄t & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potum:quibus
& ſuccus illinitur & malagmate cortice arido. Et ad obſonia utuntur cũ mulſo et oleo
et garo maxĩe in elixis carnibus ſimul. Cõcoctiões facit. Sapore ſimillima pipi. Eadẽ
in dolore ſtomacho efficax. Telephion porculacæ ſimilis et caule et foliis. Rami a
radice ſepteni octoniq; fruticant:foliis craſſis:carnoſis. Naſcitur in cultis et maxime
inter uites. Illinit̃ lẽtigini:& cum inaruit:teritur. Illinit̃ et uitiligini:ternis fere men/
ſibus ſenis horis noctis aut diei.poſtea farina hordeacea illinit̃. Medet̃ et uulneribus
et fiſtulis. Trichomanes adianto ſimilis eſt:exilius modo:nigriuſq;:foliis lenticulæ
denſis:amaris:aduerſis inter ſe. Decoctum eius ſtrangurias ſanat in uino albo potũ:
addito cymino ruſtico. Succus cohibet capillos defluentes:aut ſi effluxerint reparat.
Alopeciaſq; denſat tritum et in oleo illitum. Sternutamenta quoq; guſtatu mouet.
Thalietrum folia coriandri habet:pinguiora paulo:caulem papaueris. Naſcit̃ ubiq;:
præcipue in campeſtribus. Medentur ulceribus folia cum melle. Thlapſe duum ge/
nerũ eſt anguſtis foliis digitali lõgitudine et latitudine in terram uerſis:in cacumine
diuiſis:cauliculo ſemipedali:non ſine ramis peltarũ ſpecie: ſemine incluſo lenticulæ
effigie:niſi ꝙ infringitur:unde nomen. Flos albicat. Naſcitur in ſemitis et ſepibus.
Semen aſperi guſtus. Bilem et pituitã utrunq; extrahit. Modus ſumendi acetabuli
menſura. Prodeſt et iſchiadicis infuſũ:et donec ſanguinem trahat. Menſes quoque
cit:ſed partus necat. Alterum thlaſpen aliq pſiconapa uocant latis foliis:radicibus
magnis. Et ipſum utile iſchiadicorum infuſioni. Prodeſt et inguinibus utrũq;. Præ/
cipitur ut q colligit:dicat ſumere ſe contra inguina:et cõtraões collectiões:et contra
uulnera.unaq; manu tollat. Tragonia herba q̄lis ſit non traditur. Credo et falſum
eſſe promiſſum Democriti. Portẽtoſum.n.eſt:adalligatam triduo abſumere lyenes.
Tragonis:ſiue tragion naſcitur in creta tantum inſula in maritimis:iunipero ſimilis
et ſemine et folio et ramis. Succus eius lacteus in gummi ſpiſſatus uel ſemen impo/
ſitione ſpicula e corpore eiicit. Tunditur recens:& cum uino illinitur aut ſiccæ farina
cum melle. Eadem lactis abundantiam facit:mammiſq; unice medetur. Eſt et alia
herba tragos:quã aliq ſcorpion uocãt:ſemipede alta fruticoſa:foliis puſillis:racemis
rubentibus grano tritici acuto acumine:et ipſa in maritimis naſcens. Huius ramoꝝ
.x.aut.xii.cacumina trita ex uino pota cæliacis:dyſentericis:ſanguinem excreantibus
menſiumque abundantiæ auxiliantur. Eſt et tragologon: quem alii comen uocant.
Caulem habet paruum:foliis croci:radice lõga:dulci:ſuper caulem calice lato:nigro.
Naſcitur in aſpis ſine uſu. Et de herbis q̄dem memoria digna hactenus accepimus:
aut comperimus. In fine earum admonere nõ ab re iudicamus:aliis alias uiriũ ætates
eſſe. Lõgiſſimo tempore durat elaterium:ut diximus. Chameleon niger.xl.annis.

Centaurium nõ ultra duodecĩ. Peucedanũ & ariſtolochia ac uitis ſiluẽris ãno ĩ ũbra ſeruãt. Et animaliũ qdẽ cæteroꝝ nullũ aliud radices a nobis dictas attingit:excepta ſpõdile:quæ ões ꝑſeqt. Genus id ſerpẽtis eſt. Ne illud qdẽ dubitat: omniũ radicũ uim effectuſq; minui:ſi fructus prius matureſcãt. Item ſeminum ãte radice propter ſuccum inciſa. Reſoluit aũt omniũ uis conſuetudĩe. Et deſinunt ꝓdeſſe cum opus ẽ:quæ quotidie ĩ uſu fuere:æque q̃ nocere. Omnes uero herbæ uehemẽtiores effectu uiribuſq; ſunt in frigidis locis & in aqlonis. Item ſiccis. Sũt & gẽtiũ differentiæ nõ mediocres. Sicut accepimus de tineis lõbriciſq; ĩeſſe ægypti arabiæ ſyriæ ciliciæ populis. E diuerſo græciæ phrygiæ omnino nõ naſci. Minus id miꝝ q̃ ꝙ in cõfinio atticæ boetiæq; thebanis ĩnaſcũt:cum abſit atheniẽſibus. Quæ cõtemplatio aufert nos ad ipſorum animaliũ naturas. Ingenitaſq; iis uel certiores morboꝝ omnium medicinas rurſus. Enimuero rerum omnium parẽs nullum animal ad hoc tantum ut paſceret: aut alia ſatiaret:naſci uoluit. Quin artes ſalutares inſeruit & uiſceribus. Quippe cũ ſurdis etiam rebus inſeruerit. Tum uero illa animæ auxilia præſtantiſſima ex anima alia eſſe uoluit contemplatione ante cuncta mirabili.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVS OCTAVVS. PROOEMIVM.

DE Medicinis ex animalibus. Cap.i.

DICTAE ERANT OMNIVM RERVM naturæ inter cælũ ac terram naſcentiũ.reſtabãtq; quæ ex ipſa tellure fodiũtur:ſi nõ herbaꝝ ac fruticum tractata remedia auferrent tranuerſos: ex ipſis animalibus quæ ſanant reperta maiore medicĩa. Qui ergo diximus herbas et floꝝ imagĩes: ac pleraq; inuentu rara ac difficilia:iidem tacebimus: qd in ipſo hoĩe ꝓſit homini? cæteraq; gña remediorũ ĩter nos uiuentia? cum præſertim niſi carenti doloribus morbiſq;: uita ipſa pœna fiat. Minime uero. Quĩ omnẽ ĩſumemus operã:licet faſtidii ꝑiculũ urgeat:quãdo ita decretũ ẽ minorẽ gratiæ q̃ utilitatũ uitæ reſpectũ hr̃e. Quinĩmo externa quoq; et barbaros etiam ritus ĩdagabimus. Fides tantũ auctores appellet.quã q̃ et ipſi cõſenſu ꝓprii iudicii ita eligere laborauimus.potiuſq; curæ rerum:q̃ copiæ inſtitimus. Illud ãmonuiſſe perq̃ neceſſariũ eſt:dictas iã a nobis naturas animaliũ:et quæ cuiuſq; eſſẽt inuenta. Neq; enĩ minus profuere medicinas repiendo:q̃ ꝓſunt præbẽdo. Nũc quæ in ipſis auxiliẽt ĩdicari:neq; illic in totũ omiſſa. Itaq; hæc eſſe quædã alia:illis tamẽ cõnexa. Incipiemus aũt ab homine:ipſũ ſibi exqrẽtes:ĩmenſa ſtatĩ difficultate obuia. Sãguinẽ nãq; gladiatoꝝ bibũt:ut bibẽtibus populis ꝓcul ſĩt comitiales morbi. Quod ſpectare facientes eadẽ harena feras quoq; horror eſt. At hercule illi ex homine ipſo ſorberi efficaciſſimum putant calidum:ſpirãtẽq;:& una ipſã animã ex oſculo uulnerũ.cum plagis hoc. Omniũ feraꝝ qdem animo feriore fas ſit dixiſſe:humano. Alii medullas crurũ quærunt:et cerebrum infãtium. Nec pauci apud græcos ſingulorum uiſcerũ mẽbrorumq; etiã ſapores dixere. Omnia ꝑſecuti uſq; ad reſegmina unguium. Quaſi uero ſanitas uideri poſſit ferã ex hoĩe fieri. Quin morbo dignũ nõ ipſa medicĩæ gr̃a. Egregia hercle fruſtratiõe ſi nõ ꝓſit. Aſpici humana exta nefas habetur:quãtomagis mãdi? Quis iſta ĩuenit oſtẽta? Tecũ.n.res erit euerſor iuris humani:mõſtrorũq; artifex:q primus ea cõdidiſti. Feciſti credo ne uita tui obliuiſceret. Quis ĩuenit ſingula

mẽbra humana mãdere? Qua cõiectura inductus? Quã poteſt medicina iſta originẽ habuiſſe? Quis ueneficia ĩnocẽtiora effecit: q̃ remedia? Eſto barbari externique ritus ĩuenerint. Etiã ne græci ſuas fecere has artes? Democriti extant cõmentatiões ad alia noxii hominis & ex capite oſſa plus ꝓdeſſe: ad alia amici & hoſpitis. Iã uero ui interempti dẽte gingiuas ĩ dolore ſcarificari Apollonius efficaciſſimum ſcripſit. Miletus oculorum ſuffuſiões felle hominis ſanari. Artemon caluaria ĩterfecti: igneq; crematí propinauit aquã e fõte noctu comitialibus morbis. Ex eadem ſuſpendio interẽpti catapotia fecit contra canis rabidi morſus Antheus. Atq; etiam quadrupedes homĩes ſanauere: cõtra inflatiões boum ꝑforatis cornibus inſerẽtes oſſa humana. Vbi homo occiſus eſſet aut crematus ſiliginem quæ ꝑnoctaſſet: ſuum morbis dando. Procul a nobis nr̃iſq; lr̃is abſint iſta. Nos auxilia dicemus nõ piacula. Sicubi lacertis puerparũ uſus mederi poterit. ſicubi ſaliua tactuſue corporis cæteraq; ſimilia. Vitam quidẽ nõ adeo extẽdendã cẽſemus: ut quoquomõ ꝓtrahenda ſit. Quiſqs eſt talis æque moriere etiã cũ obſcenus uixeris: aut nefãdus. Quapropter hoc primũ qſq; in remediis animi ſui habeat: ex omnibus bonis quæ homini tribuit natura: nullum melius eſſe tẽpeſtiua morte. In eaq; id optimũ: ꝙ illã ſibi quiſq; præſtare poterit.

An ſit in medendo aliqua uis uerborum & ſanari & depelli. Cap. ii.

e X homine remedioꝝ primũ maxiæ quæſtiõis & ſemp ĩcertæ eſt: ualeãt ne aliq̃d uerba & incantamenta carminũ. Quod ſi ueꝝ eſt: hominis acceptũ fieri oportere cõueniet. Sed uiritĩ ſapiẽtiſſimi cuiuſq; reſpuit fides. In uniuerſum uero õibus horis hominis credit uita: nec ſentit. Quippe uictimas cædi ſine precatiõe non uidet̃ referre: nec deos rite cõſuli. Præterea alia ſunt uerba impetrantis: alia depulſoris: alia cõmẽtatiõis. Vidimuſq; certis precatiõibus obſecraſſe ſũmos magiſtratus. Et ne q̃d uerboꝝ prætereat̃: aut præpoſteꝝ dicat̃: de ſcripto præire aliquẽ. Rurſuſq; aliũ cuſtodem dare q̃ attendat: aliũ uero præponi q̃ faueri linguis iubeat. Tibicinem canere: ne q̃d aliud exaudiat̃. Vtraq; memoria inſigni quotiẽs ipſæ diræ obſtrepẽtes nocuerint: quotienſue precatio errauerit. Sic repẽte extis adimi capita uel corda: aut gẽĩari uictima ſtãte acciderit. Duratq; immenſo exẽplo Decioꝝ pr̃is filiiq; quo ſe deuouere carmẽ. Extat Tuciæ ueſtalis inceſtæ precatio: q̃ uſa aquam tulit in cribro: anno urbis romæ. dc. nono. Boario uero in foro græcũ græcãq; defoſſos aut aliaꝝ gẽtiũ: cũ q̃bus tũ res eſſet: etiã nr̃a ætas uidit. Cuius ſacri precationẽ qua ſolet præire quindecemuiꝝ collegii magiſter: ſiqs legat: profecto uim carminũ fateat̃. Ea omnia approbantibus octingẽtis. xxx. ãnoꝝ euẽtibus. Veſtales nr̃as hodie credimus nõdũ egreſſa urbe mancipia fugitiua retinere in loca precatiõis. Quod ſi ſemel recipiat̃ ea ratio: & deos preces aliq̃s exaudire aut ullis moueri uerbis: cõfitendum ſit de tota coniectatiõe. Priſci q̃dem nr̃i ꝑpetuo talia ꝓdidere. Difficillimumq; ex iis etiã fulmina elici: ut ſuo loco edocuimus. L. Piſo primo annalium auctor eſt Tullum Hoſtilium regem ex Numæ libris eodem quo illum ſacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniã parum rite quædã feciſſet fulmine ictũ. Multi uero magnaꝝ reꝝ fata & oſtenta uerbis ꝑmutari. Cũ. n. in tarpeio fodientes delubro fundamenta caput humanum inueniſſent: miſſis ob id a ſe legatis etruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclarũ id fortunatũq; cernens: interrogatione in ſuã gentem tranſferre tentauit: ſcipione prius determinata tẽpli imagine in ſolo ãte ſe. Hoc ergo dicitis romani hic tẽplũ Iouis optimi maximi futuꝝ eſt? hic caput inuenimus? Conſtantiſſima annalium affirmatione tranſiturũ fuiſſe fatum in etruriam: ni præmoniti a filio uatis legati romani reſpondiſſent: non plane hic: ſed romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidiſſe tradunt cũ in faſtigium eiuſdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuiſſent. Et iterum ſimili mõ retentum augurium. Hæc ſatis ſint exẽplis ut appareat oſtentorum uires & ĩ nr̃a poteſtate eſſe: ac ꝓut quæq; accepta ſũt ita ualere. In augurũ certe diſciplina conſtat. neq; diras aues: neq; ulla auſpicia pertinere ad eos q̃ quãq; rem ingredientes

obſeruare ſe ea negauerint. Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum eſt. Quin etiã et legum ipſaꝝ in.xii.tabulis uerba ſunt:q fruges excãtaſſet. Et alibi. Qui malum carmẽ incãtaſſet. Verrius Flaccus auctores ponit quibus credat:in oppugna⸗tionibus ãte omnia ſolitum a romanis ſacerdotibus euocari deum:cuius in tutela id oppidum eſſet:promittiq; illi eundem aut ãpliorẽ locum apud romanos cultumue. Durat in pontificum diſciplina id ſacrum. Conſtatque ideo occultatum in cuius dei tutela roma eſſet:ne qui hoſtium ſimili mõ agerent. Defigi quidem miris deprecati⸗onibus nemo non metuit. Huc ꝑtinet:ut ouoꝝ exorbuerit quiſq; calices cochlearũq; ꝓtinus frangi:aut eaſdẽ cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud græcos:Catulli apud nos:proximeq; Virgilii incãtamẽtorum amatoria imitatio. Figulinarũ opera multi rumpi credunt tali mõ. Nõ pauci etiã ſerpẽtes ipſos recãtari. Et hunc unum eſſe ipſis intellectum:cõtrahiq; marſorum cantu etiã in nocturna qete. Etiã parietes incendiorum deprecationibus cõſcribuntur. Neque eſt facile dictu.et externa uerba atq; ĩefficabilia derogant fidẽ. Validius etiã latina inopinata. et quæ ridicula uideri cogit animus ſemp aliqd ĩmenſũ expectãs ac dignum deo mouendo:ĩmo uero quod numini ĩperet. Dixit Homerus ꝓfluuiũ ſãguinis uulnerato fœmine Vlyxẽ ĩhibuiſſe carmine. Theophraſtus ĩſchiadicos ſanari. Cato ꝓdidit luxatis mẽbris carmẽ auxili⸗ari. M.Varro podagris. Cæſarẽ dictatorẽ poſt unũ ãcipitẽ uehiculi caſũ ferũt ſemp ut primum conſediſſet(id quod pleroſq; nunc facere ſcimus)carmine ter repetito ſe⸗curitatẽ itineꝝ aucupari ſolitũ. Licet hãc in partẽ ſiguloꝝ quoq; cõſciẽtiã coarguere. Cur.n. primũ ãni incipientis diẽ lætis precatiõibus inuicẽ fauſtum ominamur? Cur publicis luſtris etiã nomina uictimas ducẽtiũ ꝓſpere legimus? Cur & faſcinatiõibus adoratiõe peculiari occurrimus? Alii græcã Nemeſĩ ĩuocãtes:cuius ob id romæ ſimu⸗lacrum ĩ capitolio eſt:q̃uis latinum nomen nõ ſit. Cur ad mentionem defunctorum teſtamur memoriã eoꝝ a nobis nõ ſollicitari? Cur ĩpares numeros ad omnia uehemẽ⸗tiores credimus? idq; ĩ febribus dieꝝ obſeruatiõe intelligit᷑. Cur ad primitias pomorũ hæc uetera eſſe dicimus:alia noua optamus? Cur ſternutamentis ſalutamus? Quod etiã Tyberiũ Cæſarem triſtiſſimũ(ut conſtat)hominũ in uehiculo exegiſſe tradũt. Et aliq noĩe quoq; cõſalutare religioſius putãt. Quin & abſentes tinnitu auriũ præſen⸗tire ſermones de ſe receptũ eſt. Attalus affirmat ſcorpione uiſo ſiqs dicat duo:cohi⸗beri nec uibrare ictus. Et quoniã ſcorpio admonuit:in africa nemo deſtinat aliquid: niſi præfatus africã. In cæteris uero gentibus deos ãte obteſtat᷑:ut uelint. Nã ſi mens aſſit:nullũ ponere trãſlaticium uidebimur:quoniã multas etiã pollere religiones ma⸗nifeſtũ eſt. Alius ſaliua poſt aurẽ digito relata:ſollicitudinẽ animi ꝓpitiat. Pollices cũ faueamus premere etiã ꝓuerbio iubemur. In adorãdo dextrã ad oſculũ referimus: totumq; corpus circũagimus. Quod in leuum feciſſe galliæ religioſius credunt. Ful⸗getras adorare conſenſus gentiũ eſt. Incendio inter epulas nominato aquã ſub mẽſa ꝓfũdi. Abominamur recedẽte aliquo ab epulis:ſimul uerri ſolũ. Aut bibẽte cõuiua menſã uel repoſitoriũ tolli in auſpicatiſſimum iudicat᷑. Seruii Sulpitii prĩcipis uiri commẽtatio eſt:quãobrem menſa linquenda non ſit. Nondum.n.plures q̃ conuiuæ numerabant᷑. Nam ſternutamento reuocari ferculum menſãue:ſi non poſtea guſtet᷑ aliqd:ĩter dira habet᷑. Omnino aũt eſſe hæc ĩſtituere illi:q omnibus negociis horiſq; intereſſe credebant deos. Et ideo placatos etiam uitiis nr̃is reliquerũt. Quĩ & repẽte conticeſcere cõuiuiũ adnotatum eſt:nõ niſi in pari præſentium numero.q̃ in re fame labor eſt:ad quẽcunq; eoꝝ ꝑtinens. Cibus etiam e manu ꝓlapſus reddebat᷑. Atq; per menſas uetabãt᷑ mundiciarũ cauſa deflare. Et ſunt cõdita auguria qd loquenti cogi⸗tãtiue id acciderit:inter execratiſſima. Si põtifici accidat ditis cauſa epulanti:ĩ mẽſa utiq; id reponi adoleriq; ad larem piatio eſt. Medicamenta priuſq̃ adhibeant᷑ ĩ mẽſa forte depoſita negant᷑ ꝓdeſſe. Vngues reſecari nundinis romanis tacenti atq; a digito indice:multorum pecuniæ religioſum eſt. Capillũ uero cõtrectari contra defluuia ac

dolores capitis.xvii.luna:atq;.xxix. Pagana lege in pleriſq; italiæ prædiis cauetur:ne mulieres p̄ itinera ambulantes torqueāt fuſos:aut omnino detectos ferant:quoniam aduerſetur id omnium ſpei:præcipue frugum. M.Seruilius Nouianus prīceps ciuitatis nō pridem in metu lippitudinis priuſq̄ eam ipſam nominaret:aliuſue ei prædiceret:duabus lr̄is græcis.ρ.&.α.chartam īſcriptam circūligatā lino ſubnectebat collo. Mutianus ter conſul eadem obſeruatione uiuentem muſcam in linteolo albo:his remediis carere ipſos lippitudīe prædicātes. Carmina quædam extant cōtra grandines. Cōtraq; morborum gn̄a. Cōtra ābuſta. Quædā etiā in p̄tus. Sed ī p̄dēdo obſtat ingens uerecundia in tāta animorum uarietate. Qua p̄pter de his ut libitū cuiq; fuerit opinet̄.

❡Remedia ex homine contra magos. ❡Cap.iii.

HOminū mōſtrificas naturas & ueneficos aſpectus plenius diximus in portentis gētiū:& multas aīaliū p̄prietates:quæ repeti ſup̄uacuū ē. Quorūdā hominū tota corpora p̄ſunt:ut ex iis familiis quæ ſunt terrori ſerpētibus:tactu ipſo leuāt p̄cuſſos ſuctuue modico. Quorum e gn̄e ſunt pſylli marſiq;:& q̄ oblōgenes uocāt̄ ī īſula cypro. Ex q̄ familia legatus Hexagō noīe a cōſulibus romæ ī doliū ſerpētiū cōiectus exp̄imenti cauſa circūmulcentibus līguis miraculū præbuit. Signū eius familiæ eſt ſi mō adhuc durat uernis tēporibus odoris uirus. Atq; eorum ſudor quoq; medebat̄:nō mō ſaliua. Nā in inſula nili tentyrii naſcētes tanto ſunt crocodilis terrori:ut uocem quoq; eorum fugiāt. Horum omniū generum ī ſua repugnantia interuētū quoq; mederi cōſtat. Sicut aggrauari uulnera introitu eorum:q̄ unq̄ fuerīt ſerpētiū caniſue dente læſi. Iidē gallinarum incubitus.pecorū fœtus abortu uitiāt. Tantum remanet uirus excepto ſemel malo : ut ueneficio fiāt uenena. Paſſī remedio eſt ablui prius manus eorum: aq̄q; illa eos q̄bus medearis inſp̄gi. Rurſus a ſcorpiōe aliq̄ñ p̄cuſſi nūq̄ poſtea a crabronibus:ueſpis:apibuſue feriunt̄. Minus miret̄ hoc:q̄ ſciat:ueſtem a tineis nō attīgi:quæ fuerit in funere. Serpentes ægre præterq̄ leua manu extrahi.

❡DE Quibuſdam ſortilegiis & ſaliua hominis. ❡Cap.iiii.

PYthagoræ īuētis nō temere fallere:īpoſitiuorum nominum īparē uocaliū numerum clauditates:oculorumue orbitatē ac ſimiles caſus:dextris aſſignare p̄tibus parē leuis. Ferunt difficiles p̄tus ſtatī ſolui:cum q̄s tectum in quo ſit grauida:trāſmiſerit lapide uel miſſili ex iis quæ tria aīalia ſingulis ictibus interfecerit:hominē:aprum:urſā. Probabilius id facit haſta uelitaris euulſa a corpore hoīs:ſi terrā nō attigerit. Eoſdem .n.illata effectus hēt. Sic & ſagittas corpore eductas ſi terrā non attigerint ſubiectas cubantibus amatorium eſſe Orpheus & Archelaus ſcribunt. Quin & comitialē morbum ſanari cibo e carne feræ occiſæ eodē ferro quo homo interfectus ſit. Quorundā p̄tes medicæ ſunt ſicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et elide ſolebat oſtendi Pelopis haſta:quā eburneam affirmabant. Neuos in facie tōdere religioſum habēt etiam nunc multi. Omnium uero in primis ieiunam ſaliuam cōtra ſerpentes præſidio eſſe docuimus. Sed & alios efficaces eius uſus recognoſcat uita. Ita deſpuimus comitiales morbos:hoc eſt cōtagia regerimus. Simili mō & faſcinatiōes rep̄cutimus ſiniſtræ dextræq; clauditatis occurſu. Veniā quoq; a deis ſpei alicuius audacioris petimus in ſinum ſpuendo. Etiam eadē rōe terna deſpuere deprecatione in omni medicina mos eſt:atq; effectus adiuuare. Incipientes furunculos ter præſignare ieiuna ſaliua. Nūc mirum dicemus:ſed exp̄imento facile. Siq̄s pœniteat ictus eminus cōminuſue illati:& ſtatim expuat mediam in manum qua p̄cuſſit:leuat̄ illico p̄cuſſis a pœna. Hoc ſæpe delumbata q̄drupede approbat̄:ſtatī a tali remedio correcto animalis ingreſſu. Quidam uero aggrauant ictus āte conatum ſimili mō ſaliua in manu ingeſta. Credamus ergo & lichenas lepraſq; ieiuno illitu aſſiduo arceri. Itē lippitudines matutīa uelut quotidie inunctiōe. Carcinomata malo terræ ſubacto. Ceruicis dolorem ſaliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata leua ad ſiniſtrum. Si quod animal aurem intrauerit:& inſpuatur exire. Inter amuleta eſt editæ quenque urinæ expuere

Vide bene ī m̄ de ſortilegiis

ſimiliter in calciamentū dextri pedis anteq̄ induat̃. Item cum qs trāſeat locū in quo
aliquod piculum adierit. Martion ſmyrneus ꝗ de ſimplicibus effectibus ſcripſit rū-
pi ſcolopendras marinas ſputo tradit. Item rubetas aliaſq; ranas. Ophilius ſerpētes
ſiqs in hiatum earum expuat. Salpæ torporem ſedari quocunq; membro inſtupente
ſiqs in ſinum expuat. Aut ſi ſupior palpebra ſaliua tangatur. Nos ſic hæc credamus
rite fieri. Extranei interuentu: aut ſi dormiens expectet̃ infans a nutrice terna expui
quāq̄ religiōe mutat & faſcias. Imꝑatorū quoq; nō ſolū infātiū cuſtos qs deus inter
ſacra romana a ueſtalibus colit̃ & currus triūphātiū. Sub his pendēs defēdit medicus
īuidiæ: iubetq; eoſdē recipe. Similis medicīa līguæ ut ſit exorata a tergo fortuna glo-
riæ carnifex. Morſus hoīs inter aſprimos quoq; numerat̃. Medēt̃ ſordes ex auribus.
Ac ne qs miret̃ etiā ſcorpionū ictibus ſerpentiūq; ſtati īpoſitæ. Melius e ꝑcuſſi auri-
bus ꝓſunt. Ita & rediuiua ſanari. Serpentiū uero ictū cōtuſi dentis humani farina.
Capillus puero ꝗ primū deciſus ē podagræ īpetus dicit̃ leuare circūligatus. Et ī totū
īpubiū īpoſitus. Virorꝝ quoq; capillus canis morſibus medet̃ ex aceto. Et capitū uul-
neribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulſo cruci q̄rtanis. Cōbuſtus æq; capillus
carcinomati. Pueri ꝗ primus ceciderit dens: ut terrā non attingat incluſus in armillā
& aſſidue ī brachio habitus muliebriū locorū dolores ꝓhibet. Pollex in pede prælig̃a-
tus ꝓxīo digito tumores inguinū ſedat. In manu dextra duo medii lino leuiter colli-
gati diſtillatiōes atq; lippitudīes arcent. Quin et eiectus capillus calculoſo alligatus
ꝗ ſupra pubem leuare cæteros dicitur: ac iocineris etiam dolores. Ac celeritatē partus
facere. Addidit Granius efficaciorē ad hoc eſſe ferro exēptū. Partus accelerat uicinos
ex quo quæq; cōcepit: ſi cinctu ſuo ſoluto fœminā cinxerit. dein ſoluerit: adiecta pre-
catiōe ſe uīxiſſe eūdē & ſoluturū. atq; abierit. Sanguine ipſius hominis ex q̄cūq; pte
emiſſo efficaciſſīe āginā illini tradunt Orpheus & Archelaus. Itē ora comitiali morbo
lapſorꝝ. exurgere. n. ꝓtinus. Quidā ſi pollices pedum pungāt̃: exq; iis guttæ referant̃
ī faciē. Aut ſi uirgo dextro pollice attigat. Hac cōiectura cēſētes uirgines carnes edē-
das. Eſchines atheniēſis excrementorꝝ cinere āginis medebat̃ & tōſillis: uuiſq;: & car-
cinomatis. Hoc medicamētum uocabāt botryon. Multa gn̄a morborū primo coitu
ſoluunt̃: primoq; fœminarꝝ mēſe. Aut ſi nō id cōtingat: lōginq̄ fiunt: maxīeq; comi-
tiales. Quin a ſerpēte ac ſcorpiōe ꝑcuſſos coitu leuari ꝓdūt. uerū fœminas uenere ea
lædi. Oculorū uitia fieri negāt: nec lippire eos ꝗ cum pedes lauāt aq̄ inde ter oculos
tāgāt. Immatr̃a morte raptorū manu ſtrumas parotidas guttr̃a tactu ſanari affirmāt.
Quidā uero cuiuſq; defuncti duntaxat ſui ſexus leua manu auerſa. Et e ligno fulgu-
re icto reiectis poſt terga māibus demorderi aliqd ad dētē qui doleat admoueri: reme-
dio eſſe ꝓdunt. Sunt qui præcipiant dentem ſuffiri dente hoīs ſui ſexus. Et eū ꝗ ca-
ninus uocet̃ inſepulto exēptum adalligari. Terrā ex caluaria pſilothrꝝ eſſe palpebrarꝝ
tradunt. Herba uero ſiq̄ genita ſit cōmāducata dētes cadere. Vlcera nō ſerpe ex oſſe
hominis circunſcripta. Alii e tribus puteis pari menſura aquas miſcent: & prolibant
nouo fictili. Reliquū dāt in tertianis acceſſu febriū bibēdum. Itē in quartanis frag-
mentum claui a cruce inuolutū lana collo ſubnectunt. Aut ſpartū e cruce: liberatoq;
cōdunt cauerna quā ſol nō attingat. Magorum hæc commenta ſunt. Vt cotem qua
ferramenta ſæpe exacuta ſint: ſubiectam ignari ceruicalibus de ueneficio deficientes
euocare. Indicium ut ipſe dicat: qd ſibi datum ſit & ubi & quo tēpore: auctorē tamē
non nominare. Fulmine utiq; ꝑcuſſo circūactum in uulnus hominem loq protinus
cōſtat. Inguinibus medent̃ aliꝗ licium telæ detractum alligantes nouenis ſeptenisue
nodis ad ſingulos nominantes uiduam aliquā: atq; ita inguina adalligantes licio. Et
clauum: aliudue quod quis calcauerit: alligatum ipſos iubēt gerere: ne ſit dolori uul-
nus. Verrucas auellunt a uiceſima luna in limitibus ſupini ipſā intuētes ultra caput
manibus porrectis: & quicquid cōprehendere eo fricantes. Clauum corporis cū cadat
ſtella ſiquis diſtringat: uel cito ſanari aiunt. Cardinibus hoſtiorum aceto affuſis lutū

frōti illitum capitis dolorem ſedare. Itē laqueū ſuſpendioſi circundatum tēporibus.
Siquid e piſce hæſerit faucibus:demiſſis in aquam frigidam pedibus cadere. Si uero
ex aliis oſſibus:impoſitis capiti ex eodem uaſe oſſiculis. Si panis hæreat:ex eodem in
utrāq; aurē addito pane. Quin & ſordes hoīs in magnis fecere remediis quæſtuoſoꝝ
gymnaſia græcorum:quippe ea ſtrigmenta molliunt:calfaciunt: complent ſudore et
oleo medicinam facientibus. Vuluis inflāmatis cōtractiſq; admouent̃. Sic & menſes
cient. Sedis inflammationes & condylomata leniunt. Item neruorū dolores:luxata:
articuloꝝ nodos. Efficaciora ad eadem ſtrigmenta a balneis.& ideo miſcent̃ ſuppu⸗
ratoriis medicamentis. Nam illa quæ ſunt e ceromate ꝑmixto ceno:articulos tantum
molliunt:calefaciunt:diſcutiūt efficacius:ſed ad cætera minus ualent. Excedit fidem
impudens cura:qua ſordes uirilitatis contra ſcorpionum ictus ſingularibus remediis
celeberrimi auctores clamāt. Rurſus in fœminis quas infantium aluo editas in utero
ipſo cōtra ſterilitatē ſubdi cēſēt.meconiū uocāt. Immo etiā ipſos gymnaſioꝝ raſere
pietes. Et illæ quoq; ſordes excalfactoriā uī hr̄e dicūt̃. Panos diſcutiūt. Vlceribus ſe
nū pueroꝝq; & deſq̄mmatis ābuſtiſue illinūt̃. Eo minus omitti cōuenit ab aīo hoīs
pendentes medicinas. Ex ſub abſtinere a cibo nimio:aut potu.alias uino tātum aut
carne.alias balneis cū qd eoꝝ poſtulet ualitudo:in præſentiſſīs remediis hēt̃. His re⸗
mediis adnumerat̃ exercitatio:intētio uocis:ūgue fricari cū rōe. uehemens.n.fricatio
ſpiſſat lenit mollit. Multa adimit corpus. Auget modica. In primis uero ꝓdeſt ābu⸗
latio:geſtatio:& ea pluribus mōis. Eqtatio ſtomacho & coxis utiliſſīa. Phthiſi naui⸗
gatio. Lōgis morbis locoꝝ mutatio. Itē ſōno mederi ſibi aut lectulo aut rara uomi⸗
tiōe. Supini cubitus oculis cōducūt: at ꝓni tuſſibus. In latera aduerſū diſtillatiōes.
Ariſtoteles & Fabianus plurimū ſōniari circa uernū & autūnū tradūt.magiſq; ſupīo
cubitu:at ꝓno nihil. Theophraſtus celerius cōcoq dextri lateris īcubitu:difficilius in
ſupīs. Solū quoq; remedioꝝ maximū ab ipſo ſibi præſtari pōt:ſicuti līteorū ſtrigili⸗
ūq; uehemētia. Perfūdere caput aq̄ calida āte balneaꝝ uaporationē & poſtea frigida:
ſaluberrimū intelligit̃. Itē præſumere cibos:& īterponere frigidā eiuſdēq; potu ſōnos
añcedere:& ſi libeat interrūpe. Notādū nullū aliud aīal calidos potus ſeq:ideoq; nō
eſſe nat̃ales. Mero āte ſōnos colluere ora:ꝓpter halitus. Frigida aq̄ matutinis īpari
numero ad cauendum dentiū dolores. Ad lippitudines oculoꝝ. Cap.v.

i Tē poſca oculos cōtra lippitudīes. Certa expimenta ſūt totius corpis ualitudīs
in uarietate uictus īobſeruata. Hippocrates tradit non prādentiū exta celerius
ſeneſcere. Verū id remediis cecinit:nō epulis. Quippe multo utiliſſīa eſt tēpātia ī ci⸗
bis. L.Lucullus hāc de ſe præfecturā ſeruo dederat. Vltimoq; ꝓbro maius ī cibis triū⸗
phalibus ſedenti dicebat̃ uel in capitolio epulāti pudēda re:Seruo ſuo facilius parere
q̄ ſibi. DE Sternutamento & uenere & cæteris remediis. Cap.vi.

ſ Ternutamenta pinna grauedinē emendāt.& ſiqs muco nares(ut tradūt)oſculo
attingat ſternutamenta & ſingultū. Ob hoc Varro ſuadet palmā altera manu
ſcalpe. Pleriq; ānulū e ſiniſtra in lōgiſſimū dextræ digitū trāſferri. Aut in aq̄m fer⸗
uentē manus immergere. Theophraſtus ſenes laborioſius ſternuere dicit. Venerem
dānauit Democritus ut in q̄ homo alius exiliret ex hoīe. Eſt hercule raritas eius uti⸗
lior. Athletæ tñ torpentes reſtituunt̃. Venere uox reuocat̃ cum ea cādida declinat in
fuſcā. Medet̃ & lūboꝝ dolori. Oculoꝝ hebetatiōi. Mētecaptis ac melācholicis. Ad⸗
ſidere grauidis uel cū remedium alicui adhibeat̃ digitis pectinatī inter ſeſe amplexis
ueneficiū eſt. Idq; cōptū tradūt Alcmena Herculē pariente. Peius ſi circa unū āboue
genua. Itē poplites alternis genibus īponi. Ideo hæc in cōſiliis ducum poteſtatumue
fieri uetuere maiores uelut ōnē actū īpedientia. Vetuere uero & ſacris uotiſue ſimili
mō intereſſe. Capita aūt apiri aſpectu magr̃atuum nō ueneratiōis cauſa iuſſere:ſed
ut Varro auctor eſt ualitudīs:quo firmiora cōſuetudīe ea fierēt. Cum qd oculo inci⸗
derit:alterū cōprimi ꝓdeſt. Cum aq̄ dextræ auriculæ:ſiniſtro pede exultare capite in

dextꝝ humerꝝ deuexo. Inuicē e diuerſa aure. Si tuſſis concitet:ſaliuā in frōte ab alio afflari. Si iaceat uua:a uertice morſu alterius ſuſpēdi. In ceruicis dolore poplites fri-care. Aut ceruicē in poplitū dolore. Pedes in humo deponi ſi nerui in his cruribuſue tēdāt in lectulo. At ſi ī leua pte id accidat:ſiniſtræ plātæ pollicē dextra manu appre-hēdi. Itē e diuerſo. Extremitates corporis uel auriū uelicatibus pſtrīgi cōtra horrores corporis ſāguīēue nariū īmodicū. Lino uel papyro pricipia gēitaliū:femur mediū:ad cohibēda urinæ ꝓfluuia. In ſtomachi ſolutiōe pedes preſſare:aut manus in feruentē aq̄m dimittere. Iā & ſermōi pci multis de cauſis ſalutare eſt. Triēnio Mœcenatē me-liſſiū accepimus ſilētiū ſibi īparauiſſe a cōuulſiōe reddito ſāguine. Nā e diuerſo ſcā-dēteſq; ac iacētes:ſiqd ingruat cōtraq; ictus ſpiritum cohibere ſingularis præſidii eſt. Quod inuētū eſſe aīalis docuimus. Clauū ferreū defigere in quo loco primum caput defixerit corruēs morbo comitiali abſolutoriū eius mali dicit. Cōtra renū aut lūborꝝ ueſicæq; cruciatus in balnearꝝ ſoliis ꝓnos urinā reddere mitigatoriū hēt. Ac uulnera nodo Herculis prælıgare:mirꝝ quātū ocior medicīa ē. Atq; etiā quotidiani cīctus tali mō uī q̄ndā hēe utilē dicūt. Quippe cū Herculaneū ꝓdiderit. Numerꝝ quoq; q̄ter-nariū Demetrius cōdito uolumīe.& q̄re q̄terni cyathi ſextariiue nō eſſēt potādi. Cō-tra lippitudīes retro aures fricare ꝓdeſt:& lachrymoſis oculis frōtē. Auguriū ex hoīe ipſo nō ē timēdi mortē ī ægritudīe:q̄diu oculorꝝ pupillæ imaginē reddāt. Magna & urinæ nō rō ſolū:ſed etiā religio apud auctores īuenit digeſta ī gn̄a. Spadonū quoq; ad fœcūditatis bn̄ficia. Verꝝ ex iis quæ referre fas ſit:īpubiū puerorꝝ cōtra ſaliuas aſ-pidū q̄s ptyadas uocāt:quoniā uenena ī oculos hōinū expuāt. Cōtra oculorꝝ albugi-nes:obſcuritates:cicatricē:argema:palpebras:& cū erui farina cōtra aduſtiōes. Cōtra auriū pituitas uermiculoſq; ſi decoq̄t ad dimidias ptes cū porro capitato nouo ficti-li. Vaporatio quoq; ea mēſes fœīnarꝝ cit. Salpa fouet illa cū oculos īfirmitatis cauſa illinit ſole uſta cū oui albugīe efficacius ſtrutocameli binis horis. Hac & atramenti lituræ abluūt. Virilis podagris medet argumēto fullonū:quos ideo tētari eo morbo negāt. Veteri ſi miſceat cinis oſtreorꝝ:aduerſus eruptiōes ī corpore īfātiū & oīa ulcera manātia. Ea exeſis:ābuſtis:ſedis uitiis:rhagadiis:& ſcorpionū ictibus illinit. Obſte-tricū nobilitas nō alio ſucco efficacius curari ꝓnūciauit corporꝝ pruritus nitro addito ulcera capitū prurigīes nomas præcipue genitaliū. Sua cuiq; aūt quod fas ſit dixiſſe maxīe ꝓdē. Cōfeſtī pfuſo cāis morſu echinorꝝq; ſpinis īhærētibus & ī ſpōgia laniſue impoſita aut aduerſus canis rabidi morſus cinere ex ea ſubacto. Cōtraq; ſerpentium ictus. Nā cōtra ſcolopēdras mirꝝ ꝓdit uertice tacto urinæ ſuæ gutta liberari ꝓtinus læſos. Auguria ualitudīs ex ea tradunt. Si mane cādida dein ruffa ſit.illo mō cōco-quere:hoc cōcoxiſſe ſignificat. Mala ſigna rubræ. Peſſīa nigræ. Mala bullātis & craſ-ſæ. In q̄ quod ſubſidit ſi albū ē:ſignificat circa articulos aut uiſcera dolorē īminere. Eadē uiridis morbū uiſcerꝝ:pallida bilis:rubēs ſāguīs. Mala & ī q̄ ueluti furfures atq; nubeculæ apparēt. Diluta quoq; alba uitioſa eſt. Mortifera uero craſſa graui odore. Et ī pueris tenuis ac diluta. Magi uetāt eius cauſa cōtra ſolē lunāq; nudari:aut ūbrā cuiuſq; ab ipſa reſpgi. Heſiodus iuxta obſtantia reddi ſuadet:ne deū aliquē nudatio offēdat. Oſtanes cōtra mala medicamēta oīa promiſit auxiliari matutinis horis ſuā cuiq; inſtillatā in pedem.

DE Remediis muliebribus. Cap.vii.

Q Væ ex mulierꝝ corporibus tradūt:ad portētorꝝ miracula accedūt:ut ſileamus di-uiſa mēbratī ī ſcelera:abortus:mēſiū piacula.quæq; alia nō obſtetrices mō:uerꝝ etiā ipſæ meretrices ꝓdidere. Capilli mulieris ſi cremēt:odore ſerpētes fugari. Eodē odore uuluæ morbo ſtrāgulatus reſpirare. Cinere eo qdē ſi ī teſta ſūt cremati: uel cū ſpuma argenti ſcabricias oculorꝝ ac prurigines emendari. Item uerrucas & īfantium ulcera cū melle. Capitis quoq; uulnera & omniū ulcerū ſinus ſimul addito melle & thure. Panos podagras cū adipe ſuillo. Sacrꝝ ignē ſāguinē ſiſti illico:& īformicatiōes corporum. De lactis uſu conuenit eſſe dulciſſimum molliſſimūq;.q̄re & ī lōga febre

cæliaciſq; utiliſſimũ:maxīe eius quæ iã īfãtē remouerit. Et ī malacia ſtomachi:ī febri-
bus:roſiõibuſq; efficaciſſimũ expiũt᷑. Itē mãmarum collectiõibus cũ thure.oculo ab
ictu cruore ſuffuſo & ī dolore aut epiphoris ſi īmulgeat᷑:plurimũ ꝓdeſt.magiſq; cũ
melle & narciſſi ſucco:aut thuris pollīne. Sēpq; in omni uſu efficacius eſſe eius quæ
marē enixa ſit:multoq; efficaciſſimum eius quæ gēinos pepit mares. Et ſi uino ipſa
cibiſq; acrioribus abſtineat. Mixto præterea ouorum cãdido liquore.madidaq; lana
frõtibus īpoſitum fluctiões oculoꝝ ſuſpēdit. Nã ſi rana ſaliua ſua oculum aſpſerit:
præcipuũ ē remediũ. Et cõtra morſum eiuſdē bibit᷑ ſtillat᷑q;. Qui ſimul mr̃is filiæq;
lacte īũctus ſit:liberari oculoꝝ metu ī totã uitã affirmãt. Auriũ quoq; uitiis medet᷑:
modice admixto oleo. Aut ſi ab ictu dolēt:ãſerīo adipe tepefactũ. Si odor grauior ſit
(ut pleꝝq; fit)lõgis uitiis diluto melle lana īcludit᷑. Et cõtra morbũ regiũ ī oculis re-
lictũ īſtillat᷑ cũ elaterio. Peculiariter ualet potũ cõtra uenena quæ data ſunt cũ marīo
lepore bupreſtiq; ut Ariſtoteles tradit dorycnidiõ. Et cõtra īſaniã quæ facta ſit hyo-
ſcyami potu. Podagris quoq; iubēt illini cũ cicuta. Alii cũ hyſopo & adipe ãſerīo:q̃lr̃
etiã uuluaꝝ doloribus īponit᷑. Aluum etiã ſiſtit potũ ut Rabirius ſcribit. Et menſes
ciet. Eius uero quæ fœminã enixa ſit ad uitia tãtũ in facie ſanãda præualet. Pulmo-
nũ quoq; incõmoda lacte mulieris ſanãt᷑:cui admiſceat᷑ īpubis pueri urīa & mel atti-
cũ. Oīa ſiguloꝝ cocleariũ mēſura. Marmora quoq; auriũ eiici īuēio. Eius quæ marē
pepit lacte guſtato canes rabioſos fieri negant. Mulieris quoq; ſaliuã ieiunæ una po-
tētē diiudicãt oculis cruētatis. Et ſi cõtra epiphoras feruētes ãguli oculoꝝ ſubīde ma-
dificēt᷑. Efficacius ſi cibo uinoq; ſe pridie ea abſtinuerit. Inuēio & faſcia mulieris alli-
gato capite dolores minui. Poſt hæc nullus ē mõus. Iã primũ abigi grãdīes t᷑bineſq;
cõtra fulgura ipſa ī mēſe cõnudatas:ſic auerti uiolētiã cæli. In nauigãdo qdē tēpeſta-
tes etiã ſine mēſtruis. Ex ipſis uero mēſibus mõſtrificis alia(uti ſuo loco īdicauimus)
dira & infãda uaticinãt᷑. E qbus dixiſſe nõ pudeat ſi in defectu lunæ ſoliſue cõgruat
uis illa:irremediabilē fieri. Nõ ſegnius & in ſilēte luna coitus ſuos maribus exitiales
eſſe atq; peſtiferos. Purpurã quoq; ab iis eo tp̃re pollui. Tanto uī eſſe maiorē. Quo-
cũq; aũt alio mēſtruo ſi nudatæ ſegetē ãbiãt:erucas ac uermiculos ſcarabeoſq; ac no-
xia alia decidere. Metrodorus Sepſius in cappadocia inuentũ ꝓdit ob multitudinem
cãtharidũ illas ire p media arua retectis ſup clunes ueſtibus. Alibi ſeruat᷑ ut nudis pe-
dibus eãt capillo cinctuq; diſſoluto. Cauēdũ uero ne id oꝛiēte ſole faciãt:ſementē.n.
areſcere. Nouella uitis eius tactu ī ppetuũ lædit᷑. Vt ad noxiã res medicatiſſīa trãſfe-
rat᷑ rutã & ederas illico mori. Multa dixīus de hac uiolētia. Sed præter hæc certum ē
tactis aluearíis apes fugere. Linaq; cũ coquãt᷑ nigreſcere. Aciē ī cultris tõſoꝝ hebeta-
ri. Aes cõtactũ graue uirus odoris accipe & eruginē. Magis ſi decreſcēte luna id acci-
dat. Eq̃s ſi ſint grauidæ tactas abortũ pati. Quī et aſpectu õino q̃uis ꝓcul uiſas:ſi
purgatio illa poſt uirginitatē prima ſit:aut ī uirginea ætate ſpõtanea. Nã bitumē in
iudæa naſcēs ſola hac ui ſpõte ſupari. Et fila ueſtis cõtactæ ut docuimus:ne igne qdē
uīcũt᷑ quo cũcta. Ciniſq; etiã ille ſiqs aſpgat eum lauãdis ueſtibus purpuras mutat.
Floribus colorē adimit. Ne ipſis qdem fœmīs malo ſuo īmunibus. Abortũ facit illi-
tus.aut ſi õino prægnãs ſupgrediat᷑. Quæ Lais & Cleophãtus īter ſe cõtraria ꝓdidere:
de abortiuis carbõe ac radice braſſicæ uel miricæ uel tamarici in eo ſãguīe extīcto. Itē
aſinas nõ cõcipe tot ãnis:quot grana hordei cõtacta ederint. Quæq; alia nũcupauere
mõſtrifica aut inter ſe pugnãtia:cũ hic fœcũditatē fieri iiſdē mõis qbus illa ſterilitatē
ꝓnuntiaret:melius eſt non credere. Bythus dyrrhachinus hebetari aſpectu ſpecularē
nitorē tradit. Iiſdē aduerſa rurſus cõtuentibus. Omnemq; talē uī reſolui ſi nullum
piſcē habeãt ſecũ. Multi uero īeſſe etiã remedia tãto malo aiũt.Podagras illini:ſtru-
mas:& parotidas:panos:ſacros ignes:furũculos:epiphoras tractatu eaꝝ mulieꝝ leni-
ri. Lais & Salpe canũ rabioſoꝝ morſus & tertianas q̃rtanaſq; febres mēſtruo in lana
arietis nigri argēto brachiali incluſo. Diotimus thebanus ueſtis omnino ita infectæ

portiūcula acu:uel pellicio brachiali īſertæ. Sotira obſtetrix tertiāis q̄rtāiſq; efficaciſſi/
mū dixit. Plātas ægri ſubterlini. Multoq; efficacius ab ipſa muliere ēt ignorāti. Sic
& comitiales excitari morboſq; ſanari. Icethidas medicus q̄rtanas coitu finiri īcipiēti/
bus dūtaxat mēſtruis ſpopōdit. Inter ōes uero cōuēit:ſi aq̄ potuſq; formidet a mor/
ſu canis ſuppoſita tātū calici lacinia mēſtruo tīcta tali:ſtatī metū eū diſcuti uidelicet
præualēte ſympathia illa græcoꝝ. Cū rabiē canū eius ſāguīs guſtatu īcipe dixerimus.
Cinere eo iumētoꝝ ōium ulcera ſanari certū ē. Addita caminoꝝ faria & cæra. Macu/
las aūt e ueſte eas nō niſi eiuſdē faria ablui. Cinerē p ſe roſaceo mixtū fœīnaꝝ præci/
pue capitis ſedare dolores illitū frōti. Aſprimāq; uī ꝓfluuii eius eſſe primis ānis uir/
ginitate reſoluta. Id quoq; cōuēit:quo nihil eqdē libētius crediderī:tactis ōino men/
ſtruo poſtibus:irritas fieri magoꝝ artes:gn̄is uaniſſimi ut æſtimare licet. Ponā.n.uel
modeſtiſſimū e ꝓmiſſis eoꝝ. Ex hoīe ſiqdē reſegmīa ūguiū e pedibus māibuſq; cæra
pmixta:ita ut dicat̄ tertianæ uel quotidianæ uel q̄rtanæ febri remediū quæri:āte ſolis
ortū alienæ ianuæ affigi iubēt ad remedia ī iis morbis:q̄nta uāitate ſi falſū ē:q̄ntaue
noxa ſi trāſferūt morbos ad īnocētiores. Ex iis omniū digitoꝝ reſegmina unguiū ad
cauernas formicaꝝ abiici iubēt.eāq; quæ prima cœpit trahere correptā ſubnecti colo:
& ita diſcuti morbū. ¶ Medicīæ ex aīalibus pegrinis:de elephāto & leōe:de came/
lo & hyena:& crocodilo:& chameleōte:& ſtīco:& hippopotamo:& lyncibus ¶ Ca.viii.

HAec ſūt quæ rettuliſſe fas ſit:ac pleraq; ex iis nō niſi honore dicto. Reliq̄ īteſta/
bilia & īfāda:ut feſtinet oro ab hoīe fugere. In cæteris claritates aīaliū aut opū
ſequemur. Elephāti ſāguis præcipue maris fluctiones ōes:q̄s rheumatiſmos uocāt:
ſiſtit. Ramētis eboris cum melle attico ut aiūt:nubeculæ in facie. Scobe paronychia
tollūt̄:efficacius ſi extenuata. Proboſcidis tactu capitis dolor leuatur:efficacius ſi &
ſternutet. Dextra ps ꝓboſcidis cū lemma rubrica adalligata īpetus libidinū ſtimulat.
Sāguis & iſchiadicis ꝓdē. Iecurq; comitialibus morbis. Leōis adeps cū roſaceo cutē ī
facie cuſtodit a uitiis:cādorēq; ſeruat.& ſanat aduſta niuibus articulorūq; tumores.
Magoꝝ uanitates pūctis eo adipe faciliorem gratiā apud reges populoſue ꝓmittunt.
Præcipue tn̄ eo pīgui quod ſit īter ſupcilia:ubi eſſe nullū pōt. Simılr̄ dētis maxime a
dextera pte:uilliq; e roſtro īferiori ꝓmiſſa ſūt. Fel aq̄ addita claritatē oculis inunctis
facit. Et cū adipe eiuſdē comitiales morbos diſcutit leui guſtu:& ut ꝓtinus q ſūpſere
curſu id digerāt. Cor ī cibo ſūptū q̄rtanis medet̄. Adeps cū roſaceo quotidiāis febri/
bus. Perūctos eo beſtiæ fugiūt. Reſiſtere ēt īſidiis uidet̄. Cameli cerebꝝ arefactum
potūq; ex aceto comitialibus morbis aiūt mederi. Itē fel cū melle potū.hoc & āginæ.
Cauda arefacta ſolui aluū. Fimi cinere criſpari capillū cū oleo. Et dyſentericis ꝓdeſt
illitus cinis:potuſq; q̄ntū trinis digitis capit̄:ēt comitialibus morbis. Vrinā fulloni/
bus utiliſſimā eſſe tradūt. Itēq; ulceribus manātibus. Barbaros eā ſeruare qnquēnio.
& heminis pota ciere aluū. Setas e cauda cōtortas:& ſiniſtro brachio illigatas q̄rtanis
mederi. Hyenā magi ex ōibus aīalibus ī maxima admiratiōe poſuerūt:utpote cui &
ipſi magicas artes dederūt:uīq; q̄ alliciat ad ſe hoīes mente alienatos. Permutationes
ſexus ex iis ānua uice dixīus:cæteraq; mōſtrifica nat̄æ eius. Nūc pſeq̄mur quæcūq;
medicīs ꝓdūt̄. Præcipue pātheris eſſe ī metu hyenæ dicunt̄:ut ne conēt̄ qdē reſiſtere.
Et aliqd de corio eoꝝ habentē nō appeti. Miꝝq; dictu ſi pelles utriuſq; cōtrariæ ſuſ/
pēdāt̄ decidere pilos pātheræ. Cū fugiūt uenātē declināt ad dextrā:ut prægreſſi hoīs
ueſtigia occupēt. Quod ſi ſucceſſerit:alienari mēte uel ex equo hoīē decidere. At ſi ī
leuā detorſerit:deficiētis argumentū eſſe:celerēq; capturā. Facilius aūt capi ſi cinctus
ſuos uenator flagellūq; & ipſos equos ſeptēis alligauerit nodis. Mox aūt ut ē ſollers
ābagibus uanitas magoꝝ capi iubet geminoꝝ ſignū trāſeūte luna:ſīguloſq; ꝓpe pi/
los ſeruari. Capitis dolori alligatā cutē ꝓdeſſe quæ fuerit in capite eius. Lippitudini
fel illitū frōtibus. Aut ne omnino lippiat̄ decoctum cū mellis attici cyathis tribus et
croci uncia illitum. Sic & caligīes diſcuti & ſuffuſiōes.claritatem excitari.melius in

ueterato medicamẽto. Aſſeruari aũt ĩ cypria pyxide. Eodẽ ſanari argema: ſcabricias: excreſcẽtia ĩ oculis: itẽ cicatrices. Glaucomata uero iocineris recẽtis ĩaſſati ſanie cum deſpumato melle ĩũctis. Dẽtes eius dẽtiũ doloribus tactu ꝓdeſſe uel alligatos ordĩe. Humeros humeroꝝ & lacertoꝝ doloribus. Eiuſdẽ dẽtes ſi de ſiniſtra ꝑte roſtri eruti ſĩt illigatos pecoris aut capri pelle: ſtomachi cruciatibus. Pulmões ĩ cibo ſũptos cæliacis. Vẽtriculis cinerẽ cũ oleo illitũ. Neruis medullas e dorſo cũ oleo uetere ac felle. Febribus q̃rtanis iecur deguſtatũ ãte acceſſiões. Podagris ſpinæ cinerẽ cum lĩgua & dextro pede uituli marini addito felle taurino oĩa ꝑiter cocta atq; illita hyenæ pelle. In eodẽ morbo ꝓdeſſe: & fel cũ lapide aſio. Tremulis iſchiadicis exiliẽtibus: & ꝗbus cor palpitet: aliꝗd ex corde mãdẽdũ: ita ut reliquæ ꝑtis cinis cũ cerebro hyenæ illinat̃. Pilos ẽt auferri hac cõpoſitiõe illita. aut ꝑ ſe euulſos felle: priuſq̃ renaſci nõ libeat. Sic & palpebris ĩutiles tolli. Lũboꝝ doloribus carnes e lũbis edẽdas: illinẽdaſq; cũ oleo. Sterilitatẽ mulieꝝ emẽdari oculo cũ glycyrrhiza & aneto ſũpto ĩ cibo: ꝓmiſſo in triduum cõceptu. Cõtra nocturnos pauores ũbraꝝq; terrorẽ unus e magnis dentibus lino alligatus ꝓdẽ. Suffiri furẽtes eodẽ & circũligari ãte pectus ſuũ cũ adipe renũ aut iocinere aut pelle præcipiũt. Mulieri prægnãti a pectore hyenæ caro: & pili ſeptẽ & genitale a ceruice ſi alligẽt̃ dorcadis pelle collo ſuſpẽſa: cõtineri ꝑtus ꝓmittũt̃. Venerẽ ſtimulari genitali ad ſexus ſuos ĩ melle ſũpto: ẽt ſi uiri mulierũ coitus oderĩt. Quĩimmo totius domus cõcordiã eodẽ genitali & articulo ſpinæ cũ adhærẽte corio cõſeruatis conſtare: quẽ ſpinæ articulũ ſiue nodũ atlãtion uocãt. Eſt aũt primus. In comitialium quoq; remediis habẽt eũ. Adipe accẽſo ſerpẽtes fugari dicũt. Maxillæ ꝑte cõminuta ĩ aniſo & ĩ cibo ſũpta horrores ſedari. Eodẽ ſuffitu mulieribus mẽſtrua euocari. Tãtũq; ẽ uanitatis: ut ſi ad brachiũ alliget̃ ſuꝑioris roſtri dextræ ꝑtis dẽs: iaculãtiũ ictus deerrat̃os negẽt. Palato eiuſdẽ arefacto: & cũ alumĩe ægyptio calefacto ac ter ĩ ore ꝑmutato: fetores & ulcera oris emẽdari. Eos uero ꝗ lĩguã ĩ calciamẽto ſub pede hẽant: nõ latrari a cãibus. Siniſtra ꝑte cerebri naribus illita: morbos ꝑnicioſos mitigari: ſiue hominũ: ſiue q̃drupedũ. Frontis corium faſcinatiõibus reſiſtere. Ceruicis carnes ſiue mãdãt̃ ſiue bibãt̃ arefactæ: lũboꝝ medẽt̃ doloribus. Neruis a dorſo armiſq; ſuffiẽdos neruoꝝ dolores. Pilos roſtri admotos mulieꝝ labris: amatoriũ eſſe. Iecur potum tormĩbus & calculis mederi. Iã cor ĩ cibo potuue ſũptũ: õibũs doloribus corpoꝝ auxiliari. Lyenẽ lyenibus. Omentũ ulceꝝ ĩflãmatiõibus cũ oleo. Medullas doloribus ſpinæ & neruoꝝ laſſitudini renũ. Neruos potos ĩ uino cũ thure fœcũditatẽ reſtituere adẽptã ueneficio. Vuluã cũ mali punici dulcis cortice ĩ potu datã ꝓdeſſe mulieꝝ uuluæ. Adipe e lũbis ſuffiri difficulter ꝑiẽtes: & ſtatĩ parere. E dorſo medullã adalligatã cõtra uanas ſpẽs opitulari. Spaſticis genitale e maribus ſuffitu. Itẽ lippiẽtibus: ruptis: & cõtra ĩflatiões ſeruatos pedes tactu leuos dextris ꝑtibus: dexteros leuis. Siniſtꝝ pedẽ ſuplatũ ꝑturienti letalẽ eſſe. Dextro illato facile eniti. Mẽbranã quæ fel cõtinuerat a cardiacis potã ĩ uino uel ĩ cibo ſũptã ſuccurrere. Veſicã ĩ uino potã contra urinæ incõtinentiã. Quæ aũt ĩ ueſica ĩuenta ſit urina additis oleo & ſeſamo & melle aſiano hauſtã ꝓdeſſe agrimonio ueteri. Coſtaꝝ primã & octauã ſuffitu ruptis ſalutarẽ eſſe. Ex ſpina uero ꝑturĩentibus oſſa. Sãguinem cũ polenta ſũptũ tormĩbus. Eodẽ tactis poſtibus ubicũq; magoꝝ ĩfeſtari artes. Nõ elici deos: nec colloꝗ: ſiue lucernis: ſiue uiſu: ſiue pluuiis: ſiue aq̃: ſiue pila: ſiue quo alio gñe tẽtẽt̃. Carnes ſi edãt̃: cõtra cãis rabidi morſus efficaces eſſe. Etiãnũ iecur efficacius. Carnes uel oſſa hoĩs ſiquæ ĩ uẽtriculo occiſæ ĩueniãt̃ ſuffitu podagricis auxiliari. Si ũgues ĩueniãt̃ ĩ iis: mortẽ alicuius capientiũ ſignificari. Excrementa ſiue oſſa reddita cũ ĩterimit̃: cõtra magicas ĩſidias pollere. Fimum ꝗ in inteſtinis ĩuentus ſit: arefactum ad dyſentericos ualere potum. Illitumq; cum adipe ãſerino opitulari toto corpore læſis malo medicamento. A cane uero morſis adipem illitum. Et corium ſi ſit ſubſtratum. Rurſus tali ſiniſtri cinere decocto cum ſanguine muſtelæ perunctis omnibus odio euenire. Idem fieri oculo

decocto. Sup oĩa eſt:q; extremã fiſtulã ĩteſtini cõtra ducũ ac poteſtatum ĩiquitates cõminiſtrãt. Et ad ſucceſſus petitionũ:iudicioꝝq; ac litiũ euẽtus ſi oĩo aliq̃ntulũ qs ſecũ hẽat. At eiuſdẽ cauerna ſiniſtro lacerto religata ſiqs mulierẽ reſpiciat:amatoriũ eſſe:tã præſens ut illico ſeq̃t́. Eiuſdẽ loci piloꝝ cinere ex oleo illitũ uiris q ſit ꝓbroſæ molliciei nõ mõ pudicos:ſed & ſeueros mores ĩduere. Proxĩe fabuloſus ẽ crocodilus ĩgenio quoq; illo:cui uita ĩ aqua terraq; communis. Duo.n.gñã eoꝝ. Illius e dextra maxilla dẽtes adalligati dextro lacerto coitus(ſi credimus)ſtimulãt. Canini eius dẽtes febres ſtatas arcẽt repleti.ſũt.n. cani:ita ne diebus qnq; ab ægro cernãt́ q adalligauerẽt de cauſa ægyptii pũgũt adipe ægros ſuos. Alter illi ſimilis multũ ĩfra magnitudinẽ ĩ terra tantum:odoratiſſĩſq; floribus uiuit. Ob id ĩteſtina eius diligẽter exq̃rũt́ iucũdo nidore refracta crocodileã uocãt oculoꝝ uitiis utiliſſimã cũ porri ſucco inunctã & cõtra ſuffuſiões uel caligĩes. Illita quoq; ex oleo cyprino:moleſtias ĩ facie enaſcentes tollit. Ex aq̃ uero morbos ões:quoꝝ natã ſerpit ĩ facie:nitoremq; reddit. Lentigines tollit ac uaros:õeſq; maculas. Et cõtra comitiales morbos bibit́ ex aceto mulſo binis obolis. Appoſita mẽſes ciet. Optĩaque ẽ quæ cãdidiſſĩa:& friabilis:mĩmeq; põderoſa:cũ terat́ ĩter digitos fermẽteſcẽs. Lauat́ ut cæruſa. Adulterãt amylo aut cymolia: ſed maxĩe q captos oriza tãtũ paſcũt. Felle ĩũctis oculis ex melle cõtra ſuffuſiões nihil utilius prædicãt. Inteſtinis & reliquo corpore eius ſuffiri uulua laborãtes ſalutare tradũt. Itẽ uelleribus circũdari uapore eius ĩfectis. Corii utriuſq; cinis ex aceto illitus iis ꝑtibus q̃s ſecari opus ſit:aut nidor cremati ſẽſũ õnẽ ſcalpelli aufert. Sãguis utriuſq; claritatẽ uiſus ĩũctis donat & cicatrices oculoꝝ emẽdat. Corpus ipſũ excepto capite pedibuſq; elixũ mãdit́ iſchiadicis. Tuſſĩ ueterẽ emẽdat:præcipue ĩ pueris. Itẽ lũboꝝ dolores. Et adipem habent:quo tactus pilus defluit. Hic pũctos a crocodilis tuetur. Defluit ĩſtillatq; morſibus. Cor ãnexũ ĩ lana ouis nigræ:cui nullus alius color ĩcurſauerit:& primo ꝑtu genita ſit q̃rtanas abigere dicit́. Iũgemus illis ſimillĩa & ꝑegrina æq; aĩalia. Priuſq; chameleõtẽ peculiari uolumĩe dignũ exiſtimatũ Democrito. Et ꝑ ſĩgula mẽbra deſacratũ nõ ſine magna uoluptate nrã cognitis ꝓditiſq; mẽdaciis græcæ uanitatis. Similis eſt magnitudĩe ſupradicto crocodilo:ſpinæ tãtũ uitio:ac recuruatã:& caudæ ãplitudĩe diſtãs. Nullũ aĩal pauidius eſſe exiſtimat́:& ideo uerſicoloris eſſe demutatiõis. Vis eius maxĩa cõtra accipitꝝ genus. Detrahere.n.ſupra uolãtẽ ad ſe tradit́:& uolũtariũ præbere lacerãdum cæteris aĩalibus. Caput eius & guttur ſi roboreis lignis accẽdãt́ hymbriũ & tonitruũ concurſus facere Democritus narrat. Itẽ iecur ĩ tegulis uſtũ. Reliq̃ ad ueneficia ꝑtinẽtia quæ dicit:q̃q̃ falſa exiſtimãtes omittemus:præterq̃ ĩ riſu coarguẽtiũ. Dextro oculo ſi uiuenti eruat́:albugĩes oculorũ cũ lacte caprino tolli. Lĩgua adalligata:ꝑicula puerꝑii. Eũdẽ ſalutarẽ eſſe ꝑturientibus circa domũ. Sin uero domibus ĩferat́:ꝑniciosiſſimũ. Lĩguã ſi uiuẽti exempta ſit:ad iudicioꝝ euentus pollere. Cor aduerſus q̃rtanas illigatum nigra lana primæ tõſuræ. Pedẽ e prioribus dextꝝ hyenæ pelle illigatũ ſiniſtro brachio:cõtra latrocinia terroreſq; nocturnos pollere. Itẽ dextrã mamillã cõtra formidĩes pauoreſq;. Siniſtꝝ uero pedẽ torreri in furno cũ herba:quæ ẽt chameleõ uocat́. Additoq; ũguento in paſtillos digeri. Eos in ligneo uaſe cõditos:præſtare ſi credimus:ne cernat́ ab aliis q habeat. Armũ dextꝝ ad uĩcendos aduerſarios uel hoſtes ualere utiq; ſi abiectos eiuſdem neruos calcauerit. Siniſtꝝ miꝝ qbus mõſtris cõſecret q̃lĩ ſõnia quæ uelis:& qbus uelis mittãt́:pudet referre. Oĩa ea dextro pede reſolui:ſicut ſiniſtro latere lethargos: quos fecerit dextꝝ. Capitis dolores inſpſo uino in quo latus alterutꝝ maceratum ſit:ſanari fœmĩs. Si ſiniſtri pedis cineri miſceat́ lac ſuillũ podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & ſuffuſiões corrigi ꝓpe credit́ tridui inunctiõe. Serpentes fugari lyene inſtillato. Muſtelas cõtrahi in aquam cõiecto. Corpore uero illito detrahi pilos. Idẽ præſtare narrãt iecur cum ranæ rupetæ pulmone illitum. Præterea iocinere amatoria

diſſoluere. Melāčholicos aūt ſanari ſi ex corio chameleōtis herbæ ſuccus hn̄te bibat᷑.
Inteſtīa & fimū eoꝝ cū id aīal nullo cibo uiuat cū ſimiaꝝ urina illita iimicoꝝ ī mane
odiū & ōniū hōinū iis cōciliare. Cauda flumīa & aq̄ꝝ īpetus ſiſti. Serpētes ſoporari.
Eadē medicata cedro & myrrha illigataq; gēino ramo palmæ ꝑcuſſā aquā diſcuti:ut
quæ ītus ſīt:oīa appareāt. Atq; utinā eo ramo cōtactus eſſet Democritus:quoniā ita
loq̄citates īmodicas ꝓmiſit īhiberi. Palāq; ē:uiꝝ alias ſagacē & uitæ utiliſſimū nimio
iuuādi mortales ſtudio ꝓlapſū. Ex eadē ſimilitudīe ē ſcintus:quē qdā terreſtrē croco-
dilū eſſe dixerūt. Cādidiore aūt & tenuiore cute. Præcipua tamē differētia dinoſcit᷑ a
crocodilo aq̄tico ſq̄mmaꝝ ſeta a cauda ad caput uerſa. Maxīus īdicus:deinde arabi-
cus. Afferūt᷑ ſalſi. Roſtꝝ eius & pedes ī uino albo poti cupiditates ueneris accēdunt.
utiq; cū ſatyrio & erucæ ſeīe ſīgulis drachmis omniū ac ꝑipis duabus admixtis:ita ut
paſtilli ſīgulaꝝ drachmaꝝ bibāt᷑. Per ſe lateꝝ carnes obolis binis cū myrrha & ꝑipe pa
ri mō potæ efficaciores ad idē credūt᷑. Prodeſt & cōtra ſagittas uenenatas:ut Apelles
tradit poſtea ſūptus. In ātidota quoq; nobilia addit᷑. Seſtius pluſq̄ drachmæ pōdere
ī uini hemīa potū ꝑniciē afferre tradit. Præterea eiuſdē decoctū cū melle ſūptū:uenerē
īhibere. Eſt crocodilo cognatio quædā affinitaſq; amnis eiuſdē geminiq; uictus cum
hippopotamo reptore trahēdi ſāguīs ut dixīus. Plurimi aūt ī ſ̄ ſaīticā præfecturā. Hu-
ius corii cinis cū aq̄ illitus panos ſanat. Adeps frigidas febres. Itē fimus ſuffitu. Dē-
tes e ꝑte leua dolores dētiū ſcarificatis gīgiuis. Pellis eius e ſiniſtra ꝑte frōtis ī īguina
adalligata:uenerē īhibet. Eiuſdē cinis alopecias explet. Teſticuli drachma ex aq̄ cōtra
ſerpētes bibit᷑. Sāguīe pictores utūt᷑. Peregrinæ ſunt & lynces:quæ clariſſīæ omnium
q̄drupedū cernūt. Vngues eaꝝ ōes cū corio exuri efficaciſſīe ī carpato inſula tradūt.
Hoc cinere poto præpucia uiroꝝ. Eiuſdē aſpſu fœminaꝝ libidīes inhiberi. Itē pruri-
tus corpoꝝ. Vrina ſtillicidia ueſicæ. Itaq; eā ꝓtinus pedibus obruere tradit᷑. Eadem
aūt & ungulaꝝ dolor mōſtrat᷑ ī remedio. Hactenus de externis. Nunc reuertemur
ad noſtꝝ orbē. Primūq; cōmunia animalium remedia atq; eximia dicemus.

¶ Medicinæ cōmunes ex feris animalibus:aut eiuſdē gn̄ibus placidis. Lactis uſus &
obſeruationes. Et caſeis butyro & adipe. ¶ Cap. ix.

SIcuti e lactis uſu. Vtiliſſimū cuiq; m̄r̄nū cōcipe:nutricis exitioſū ē. Hi ſūt.n.
infātes quæ coloſtrati appellāt᷑:dēſato lacte in caſei ſpēm. Eſt aūt coloſtra prīa
a ꝑtu ſpōgioſa dēſitas lactis. Maxīe aūt alit quodcunq; humanū:mox caprinū. Vn̄
fortaſſis fabulæ Iouē ita nutritū dixere. Dulciſſimū ab hoīs camelinū. Efficaciſſimū
ex aſinis. Magnoꝝ aīaliū & corpoꝝ facilius reddit᷑. Stomacho accōmodatiſſimū ca-
prinū:quoniā frōde magiſq̄ herba ueſcūt᷑. Bubulum medicatius. Ouillū dulcius &
magis alit. Stomacho minus utile:quoniā ē pinguius. Omne aūt uernū aq̄tius æſti-
uo. Et de nouellis. Probatiſſimū uero quod in ūgue hæret nec defluit. Innocentius
decoctū:præcipue cū calculis marinis. Aluus maxime ſoluit᷑ bubulo. Minus inflat
quodcūq; decoctū. Sanat uuas lichenas. Ad oīa utile cōtuſa aut luxata. Maxīe renes
ueſicā interanea fauces pulmōes. Foris pruritū cutis eruptiōes pituitæ cibi aut potus
abſtinētia. Nā ut in achaia bubulū biberēt phthiſici ſyncteticiq; dixīus ī rōe herbaꝝ.
Sūt inter exēpla q aſininū bibēdo liberati ſūt podagra chiragraue. Medici ſpēm unā
addidere lactis gn̄ibus:quod ſchiſton appellauere. Id fit hoc mō. Fictili nouo feruet
maxime caprinū:ramiſq; ficulneis recētibus miſcet᷑:additis totidē cyathis mulſi quot
ſint heminæ lactis. Cū feruet ut circūfūdat᷑:præſtat cyathus argēteus cū frigida aqua
demiſſus ita ne qd infūdat᷑. Deinde igni dēptū refrigeratiōe diuidit᷑ & diſcedit ſerū a
lacte. Quidā & ipſū ſeꝝ iā multo potētiſſimū decoquunt ad tertias ꝑtes:& ſub diuo
refrigerāt. Bibit᷑ autē efficaciſſīe heminis ꝑ interualla ſanis diebus.v.a potu illius ſo-
litis geſtari. Dat᷑ comitialibus melāčholicis paralyticis in lepris elephātiis articulari-
bus morbis. Infūdit᷑ quoq; lac cōtra roſiōes a medicamētis factas. Et ſi urat dyſēteria
decoctū cum marinis lapillis:aut cum ptiſana hordeacea. Itē cōtra roſiōes īteſtinoꝝ

bubulũ aut ouillũ utilius. Recẽs quoq; dyſentericis ĩfũdit᷑. Ad colũ autẽ crudũ. Itẽ
uuluæ:& cõtra ſerpẽtium ictus phthiſicis cãtharidũ:aut ſalamãdræ aut bupreſtis aut
phytocãpes uenenis. Priuatĩ bubulũ iis q colaſtꝝ biberĩt aut cicutã aut doricniũ aut
leporẽ marinũ:ſicut aſininũ cõtra gypſũ et cæruſã:& ſulphur & argẽtũ uiuũ. Item
duræ aluo in febri. Gargariſſat᷑ quoq; faucibus exulceratis utiliſſĩe.& bibit᷑ ab ĩbecil/
litate uires recolligẽtibus:quos atrophos uocãt. In febri ẽt quæ careat dolore capitis.
Pueris ãte cibũ lactis aſinini heminã dari cõuenit.aut ſi in exitu cibi roſiões ſentiant.
Antiqui in arcanis habuerũt. Sed hoc ſi nõ eſſet:habuerũt e caprino. Bubuli ſeꝝ or/
thopnoicis prodeſt ante cætera addito naſturcio. Inunguntur etiam oculi in lactis
heminis ſeſami additis drachmis quattuor:tritis in lippitudine. Caprino lyenes ſa/
nãtur poſt bidui ĩediã tertia die hedera paſtis capris p triduũ poto ſĩe alio cibo. Lac/
tis uſus alias cõtrarius capitis doloribus. Epaticis ſplenicis neruoꝝ uitio fibres hñti/
bus:uertigini præterq̃ purgatiõis grauedĩe tuſſiẽtibus lippis. Suillũ utiliſſimũ tenaſ/
mo dyſẽteriæ:necnõ phthiſicis. Hũc ẽt mulieribus q dicerẽt ſaluberrimũ fuerũt. De
gñibus caſeoꝝ dixĩus:cũ de uberibus ſiguliſq; aĩaliũ mẽbris doceremus. Seſtius eoſdẽ
effectus eqno quos bubulo tradit. Hos uocãt hippacen. Stomacho utiles:q nõ ſunt
ſalſi:ideſt recẽtes. Veteres aluũ ſiſtũt:corpuſq; minuũt:ſtomacho utiliores. In totũ
ſalſa minuũt corpus:alunt mollia. Caſeus recẽs cum melle ſugillata emẽdat. Mollis
aluũ ſiſtit. Sedat tormĩa paſtillis ĩ uino auſtero decoctis:rurſuſq; in patina toſtis cũ
melle:quod ſapꝝ uocãt:q cũ ſale & ſorbis ſiccis e uino tritus potuſq; medet᷑ cæliacis.
Genitaliũ carbunculis caprinus tritus & ĩpoſitus. Itẽ accidus cũ oxymelle. Maculis ĩ
balineo illitus oleo ĩterlinit᷑. E lacte fit & butyꝝ barbaraꝝ gẽtiũ laudatiſſĩus cibus:&
q diuites a plebe diſcernat. Plurimum e bubulo:& ĩde nomẽ. Pĩguiſſimũ ex ouibus.
Fit & ex caprino:ſed hyeme calefacto lacte æſtate expreſſo tãtũ:crebro iactatu in lõgis
uaſis ãguſto foramĩe:ſpiritũ accipiẽtibus ſub ipſo ore alias præligato. Addit᷑ paulum
aquæ ut aceſcat. Quod ẽ maxĩe coactũ ĩ ſũmo fluit.at id exẽptũ addito ſale oxygala
appellãt. Reliq̃ decoquunt in ollis. Ibi quod ſupnatat:butyꝝ ẽ oleoſũ natᷓa. Quod
magis uirus reſpuit:hoc præſtãtius iudicat᷑. Pluribus cõpoſitiõibus miſcet᷑ ĩueteratũ.
Natᷓa eius aſtringere:mollire:replere:purgare. Oxygala fit & alio mõ acido lacte ad/
dito in recẽs:quod dũ aceſcit utiliſſĩũ ẽ ſtomacho. Effectus dicemus ſuis locis. Pro/
xima in cõmunibus laus ẽ adipi:ſed maxime ſuillo. Apud ãtiquos ẽt religioſus erat.
Certe nouæ nuptæ intrãtes etiãnũ ſolẽne habẽt poſtes eo attĩgere. Inueterat᷑ duobus
mõis:aut cum ſale aut ſincerus.tãto utilior:q̃nto ſit uetuſtior. Axungiã ẽt græci ap/
pellauere in uolumĩbus ſuis. Neq; ẽ occulta uiriũ cauſa:quoniã id aĩal herbaꝝ radi/
cibus ueſcit᷑. Itaq; ẽt fimo ĩnumeri uſus. Quãobrẽ non de alia loquemur ſue multo
efficaciore fœĩa:& quæ nõ pepit. Multo uero præſtãtior ĩ apris ẽ. Vſus igit᷑ axungiæ
ẽ ad emolliẽda:excalfaciẽda:diſcutiẽda:purgãdaq;. Medicoꝝ aliq admixto ãſeris adi/
pe tauroꝝq; ſeuo & hyſopo ad podagras uti iubent. Si uero pmanet dolor cum cæra:
myrto:reſina pice. Sĩcera axungia medet᷑ ãbuſtis uel niue. Perniõibus aũt cũ hordei
cinere & galla pari mõ. Prodẽ & cõfricatis mẽbris. Itineꝝq; laſſitudĩes & fatigatiões
leuat. Ad tuſſĩ ueterẽ recens decoqt᷑ q̃drãtis põdere ĩ uini cyathis tribus addito melle.
Vetus ẽt phthiſin ĩ pilulis ſumpta ſanat:quæ ſine ſale ĩueterata ẽ. Oĩo.n.nõ niſi ad
ea quæ purgãda ſĩt:aut quæ nõ ſĩt exulcerata & calida recipit᷑. Quidã q̃drãtes axun/
giæ & mulſi in uini cyathis tribus decoquunt cõtra tuſſĩ:qntoq; die picẽ liqdã ĩ ouo
ſumi iubẽt circũligatis lateribus & pectoribus & ſcapulis eoꝝ q phthiſĩ ſẽtiũt. Tãtaq;
ẽ uis ut genibus ẽt adalligata redeat in os ſapor:eãq; expuere uideant᷑. E ſue quæ non
pepit aptiſſĩe utunt᷑ ad cutẽ mulieres. Cõtra ſcabiẽ uero q̃uis admixto iumẽtoꝝ ſeuo
ꝓ pte tertia & pice piterq; ſubferuefactis. Sincera ptus in abortũ uergẽtes nutrit col/
lyrii mõ ſubdita. Cicatrices cõcolores facit cæruſa admixta uel argẽti ſpuma. At cum
ſulphure unguium ſcabricias emendat. Medet᷑ & capillo fluẽti. Et ulceribus ĩ capite

mulierꝝ cum gallæ pte q̄rta. Et īſumata pilis oculorꝝ. Dat̃ & phthiſicis unciatim cū
uini ueteris hēina decocta:donec tres unciæ e toto reſidāt. Alii & mellis exiguū adii/
ciūt. Panos ſanat illita cū calce. Itē furūculos: duriciēq; māmarꝝ. Rupta & cōuulſa
& ſpaſmata & luxata ſanat. Clauos & rimas coliq; uitia cū elleboro albo. Parotidas
āmixta farina e ſalſamētaria teſta. Quo genere ꝓficit ad ſtrūas. Pruritus & papulas
ī balneo perūctis tollit. Alioq; etiānū mō. Podagricis ꝓdeſt mixto oleo uetere: con/
trito una ſarcophago lapide & qnq; folio tuſa ī uino uel cū calce uel cū cinere. Facit
& peculiare ēplaſtrū. lxxxv.pōdere.C.ſpūæ argēteæ mixtis: utiliſſiū cōtra īflāmatio/
nes ulcerū adipe uerrino cōfici. Et iūgi putāt utile. Iiſq; quæ ſerpāt illīre cū reſina.
Antiq maxīe axibus uehiculorū perūgēdis ad faciliorē circūactū rotarū utebāt̃: unde
nomē. Sic quoq;' utili medicina cū illa ferrugine rotarū:ad ſedis uitia: uirilitatiſq; .
Et p ſe axūgiā medici ātiq maxīe ꝓbabāt rēibus detractā:& exēptis uenis aqua cæleſti
fricabāt crebro. decoquebātq; fictili nouo ſæpius: tū demū aſſeruātes. Conuenitq;
ſalſā magis mollire:excalfacere:diſcutere.utilioreq; eſſe uīo lotā. Maſurius palmam
lupino adipi dediſſe ātiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perūgere poſtes ſolitas :
neqd mali medicāēti īferret̃. Quæ ratio adipis eadē ī iis quæ rūināt: ſeui ē. aliis mo/
dis nō mīoris potētiæ. Perficit̃ ōne exēptis uenis aq̄ marīa uel ſalſa lotū. mox ī pila
tuſū: aſpſū marina. Crebro poſtea coqt̃:donec ōnis aboleat̃ odor. Mox aſſiduo ſo/
le ad candorē reducit̃. A rēibus aūt ōne laudatiſſiū ē. Si uero uetus reuocet̃ ad curā:
liquefieri prius iubēt. Mox frigida aqua lauari ſæpius. deī liquefacere affuſo uino q̄
odoratiſſīo. Eodēq; mō iterū ac ſæpius cogūt:donec uirus euaneſcat. Multi priuati
ſic taurorꝝ leonū pātherarꝝ ac cāelorꝝ pīguia curari iubēt. Vſus dicet̃ ſuis locis. Cō/
munis & ratio medullarꝝ ē. Omnes molliūt:explēt:ſiccāt:excalfaciūt. Laudatiſſima
ceruīa: mox uitulina: dein hircina & caprina. Curāt̃ āte autumnum recētes lotæ:ſic/
catæq; ī ūbra p cribrū. Deīde liquatæ p litea exprimūt̃.ac reponūt̃ ī fictili locis frigi/
dis. Inter oīa aūt cōmunia aīalium fel præſtātius ī effectu. Eſt enī uis eius excalfa/
cere:mordere:ſcindere:extrahere:diſcutere. Minorꝝ aīaliū ſubtilius ītelligit̃. Et ideo
ad oculorꝝ medicamēta utilius exiſtīat̃. Taurīo præcipua etiā ī ære pellioūſq; colore
aureo ducēdis. Omne aūt curat̃ recēs prælıgato ore lino craſſo dēiſſū ī feruētē aquā
ſēihora:mox ſiccatū ſine ſole:atq; ī melle cōditū. Dānat̃ eqnū tātū iter uenena.ideo
Flāminio ſacrorꝝ equū tāgere nō licet:cū romæ publicis ſacris equus etiam immolet̃.
Quī & ſāguis eorꝝ ſtipticā uī habet. Itē equarꝝ præter q̄ uirginū erodit:emargīat:ul/
cerat. Taurinus qdē recēs inter uenena ē:excepta egyra. Ibi enī ſacerdos terræ uaticīa/
tura tauri ſāguinē bibit:priuſ q̄ deſcēdat in ſpecus. Tātū pōt ſympathia illa de qua
loquūt̃: ut aliquādo religione uel loco fiat. Druſus tribunus plebis tradit̃ caprinum
bibiſſe:cū pallore & inuidia ueneni ſibi dati inſimulari. Q.Scipionē inimicū uellet.
Hircorꝝ ſāguini uis eſt: ut ferramētorꝝ ſubtilitas nō aliter acuat̃ aut induret̃ aut ſca/
bricia poliat̃:uehementiuſq; q̄ lima. Non igit̃ & ſāguis animaliū inter cōmunia dici
pōt. Et ideo ſuis quæq; dicēt̃ effectibus. Digeremus enim in animalia ſingula uſus:
plurimūq; cōtra ſerpētes. Exitio iis eſſe ceruos nēo ignorat: ut ſiquæ ſūt extractas
cauernis mādāt. Nec uero ipſis ſpirātes tātū aduerſāt̃:ſed membratim quoq; fugari
eos nidore cornus eorꝝ ſi urat̃ dictū ē. At e ſūmo gutture uſtis oſſibus cōgregari dicū/
tur. Pelles eiuſdem aīalis ſubſtratæ: ſecuros præſtant ab eo metu ſōnos. Coagulum
quoq; ex aceto potum: ab ictu. et ſi ōnino tractatum ſit: eo die nō ferit ſerpēs. Te/
ſtes quoq; eius inueterati:uel genitale maris:ſalutariter dāt̃ ī uino. Item uentres qui
cētipeliones uocāt̃ fugiūt. Et ōnino aliqd cerui habentes aut medulla pūctos ſeuoue
cerui autūnali. Sūmis aūt remediis præfert̃ hinuli coagulū in matris utero execti ut
indicauimus. Sanguine quoq; ceruino ſi una urāt̃ dracontion & cunilago & āchuſa
lentiſci ligno cōtrahi ſerpentes dicunt. Diſſipari deīde ſi ſāguine detracto addiiciat̃
pyretrum. Inuenio apud auctores græcos:animal ceruo mīus:& pilo demum ac dente

ſimili quod ophion uocat᷑. Sardineā eū tātū ferre ſolitā. Hoc ītereſſe arbitror. Et
ideo medicinas ex eo omitto.

¶ Medicīæ de apro: & capris: & eqs feris: & remedia de beſtiis cōtra ōes morbos. ¶ C.x.

APri quoq; cerebrū cōtra eos laudat᷑ cū ſāguīe. Iecur ēt īueteratū potū cū ruta
& uino. Itē adeps cū melle reſinaq;. Sili mō uerrinū iecur exemptis duntaxat
fibris quattuor obolorꝝ pōdere: uel cerebrum ī uino potū. Caprarꝝ cornu uel pilis ac-
cēſis fugari ſerpētes dicūt. Cinerēq; eorꝝ potū uel illitū contra ictus ualere. Itē lactis
hauſtus cū uua aminea. Vel urinæ cū aceto ſcyllitico. Caſeū caprinum cum origano
impoſitum uel ſeuū cū cæra. Milia præterea remediorꝝ ex eo animali demōſtrāt᷑: ſicut
apparebit. quod eqdē miror: cū febri neget᷑ carere. Amplior potentia feris eiuſdem
generis: quod nūeroſiſſimū eſſe dixīus. Alia uero ex hircis. Democritus etiamnum
effectus auget eius q ſīgularis natus ſit. Fimus quoq; caprarꝝ ī aceto decoctus & illi-
tus ī ictus ſerpētiū placet: & recētis cinis in uino. Atq; ī toto difficilius ſe recolligētes
a ſerpētiū ictu: ī caprilibus optīe cōualeſcūt. Qui medicari efficacius uolūt: occiſæ
capræ aluū diſſectā cū ſio ītus repto ſtatī illigāt. Alii carnē recētē hædorꝝ pilo ſuffiūt.
eodēq; nidore fugāt ſerpētes. Vtūt᷑ & pelle eorꝝ recēte ad plagas: carne & fimo eq in
agro paſti. Coagulo leporis ex aceto cōtra ſcorpionē: & murē araneū. Aiūt aūt non
feriri leporis coagulo pūctos. Percuſſis a ſcorpione fimū capræ efficacius cū aceto de-
coctū auxiliat᷑. Lardū iuſq; decocti potū iis q bupreſtī hauſerit. Quin ēt ſiqs aſino ī
aurē dixerit pcuſſū ſe a ſcorpiōe trāſire malū ꝓtinus tradūt. Venenataq; oīa accēſo
eius pulmone fugere. Et fimo uituli ſuffiri pcuſſis a ſcorpione ꝓdeſt. Canis rabidi
morſu facta uulnera circūcidūt ad uiuas uſq; carnes qdā. carnēq; uituli admouēt. &
ius ex eodē carnis decoctæ dāt potui: aut axūgiā cū calce tuſā. Laudāt hirci iecur: quo
impoſito ne tētari qdē aquæ metu affirmāt. Laudāt & capræ fimū ex uino illitū aut
melle. Melis & cuculi & hirūdinis decoctū & potum. Ad reliquos beſtiarꝝ morſus
caprinū caſeū ſiccū cū origano īponūt: & bibi iubēt. Ad hōinis morſus carnē bubulā
decoctā. Efficacius uituli ſi non āte qntū diē ſoluāt. Veneficiis roſtrū lupi reſiſtere
īueteratum aiūt. ob idq; uillarꝝ portis præfigunt. Hoc idē præſtare & pellis e ceruice
ſolida manica exiſtimat᷑. qppe tāta uis eſt aīalis. Præter ea quæ rettulimus & ueſtigia
eius calcata eqs afferūt torporē. Iis q argētū uiuū biberīt: lardū remedio ē. Aſinino
lacte poto: uenena reſtīguūt᷑. Peculiariter ſi hyoſcyamū potū ſit: aut uiſcū: aut cicu-
ta: aut lepus marinus: aut opocarpathū: aut caryce: aut dorycnidiū. Et ſi coagulum
alicui nocuerit. nā id quoq; uenenū ē ī prīa lactis coagulatione. Multos eius & alios
uſus dicemus. Sed meminiſſe oportebit recēti utēdū: aut nō multo poſtea tepefacto.
Nullū enī celerius euaneſcit. Oſſa quoq; aſini cōfracta & decocta: cōtra leporis ma-
rini uenenū dāt᷑. Oīa eadē onagris efficaciora. De eqs feris nō ſcripſerūt græci: quo-
niā terræ illæ nō gignebāt. uerū tamē fortiora eadē q̄ ī equis ītelligi debēt. Lacte eqno
uenena leporis marini & toxica expugnāt᷑. Nec uros aut biſōtes græci ī expimētis ha-
bēt quāq̄ boue fero refertis īdiæ ſiluis portione tamē eadē efficaciora oīa ex iis credi
par ē. Sic quoq; lacte bubulo cūcta uenena expugnari tradūt: maxīe ſupradicta: & ſi
ephemerꝝ īpactū ſit: aut ſi cātharides datæ uomitione oīa egeri. Sic & caprino iure
cātharides. Cōtra ea uero quæ exulceratiōe enecāt: ſeuū uitulinū ſeu bubulū auxiliat᷑.
Nā cōtra ſāguiſugas potas butyrū remedio ē cū aceto ferro calefacto. Quod & p ſe
ꝓdeſt cōtra uenena. Nā ſi oleū nō ſit: uicē eius repræſētat. Multipedū morſus cum
melle ſanat. Oīa ſeſāī quoq; iure poto uenena ſupradicta expugnari putāt. Priuatī
uero aconita & cicutas. Itēq; uitulino ſeuo. Caprinus caſeus recēs iis q uiſcū biberīt.
Lac uero cōtra cātharidas remedio ē. & cōtra ephemerī potū cū tāinia uua. Sāguis ca-
prinus decoctus cum medulla: cōtra toxica uenena ſumitur. Hædinus contra reli-
qua. Coagulum hædi contra uiſcum: & chameleonem album: ſanguinemque
taurinum: contra quem & leporis coagulū ē ex aceto. Contra paſtīacā uero et omniū

marinoꝝ ictus uel morſus coagulū leporis:uel hædi:uel agni drachmæ pōdere ex ui-
no. Leporis coagulū & cōtra uenena addit̃ ãtidotis. Papilio quoq; lucernaꝝ lumini-
bus aduolãs ĩter mala medicaméta numerat̃. Huic cōtrarium eſt iecur caprinū:ſicut
fel ueneficiis ex muſtela ruſtica factis. Hĩc deĩde reuertemur ad genera morborum.
Capilli defluuia urſinus adeps mixto ladano & adiãtho cōtinet. Alopeciaſq; emẽdat
& raritaté ſupciliorꝝ cū fūgis lucernaꝝ ac fuligine quæ ẽ in roſtris eaꝝ. Prurigini cum
uino ꝓdeſt. Ad hãc & cornus ceruini cinis e uino:utq; nõ tediū aĩalis eius capillis ĩ-
creſcat. Itẽ fel caprinū cū creta cymolia & aceto:ſic uti paululū capilli ĩareſcãt. Itẽ fel
hircinū cū urina tauri. Si uero uetus ſit ẽt:furfures adiecto ſulphure emẽdat. Cinere
genitalis aſini ſpiſſari capillū putãt:& e canicie uindicari ſi raſis illinat̃. Plūboq; tri-
tus cū oleo dẽſari:& aſinini pulli cū urina.admiſcẽtq; nardū:faſtidii gr̃a. Alopecias
felle taurino cū ægyptio alumĩe tepefactas illinūt. Capitis ulcera manãtia urina tau-
ri efficaciter ſanat. Itẽ hoĩs uetus ſi cyclaminū adiiciat̃ & ſulphur. Efficacius tamen
uitulinū fel. Quo cū aceto calefacto tollũt̃ & lẽdes. Seuū uitulinū cū ſale tritū ca-
pitis ulceribus utiliſſimū. Laudat̃ & uulpiū adeps:ſed præcipue fel & fimū cū ſinapi
pari mõ illitū. Caprini cornus farina uel cinis magiſq; hircini addito nitro & tamari-
ci ſeĩe:& butyro:oleoq; prius capite raſo mire cōtinẽt ita fluẽtẽ capillū. Sicut & canis
cinere ex oleo illito ſr̃cilia nigreſcūt. Lacte caprino lẽdes tolli tradūt. Fimo cū melle
alopecias expleri. Itẽ ungulaꝝ cinere cū pice fluẽtẽ capillū cōtineri. Leporinus cinis
cū oleo myrteo capitis dolores ſedat. Itẽ aq̃ pota quæ de bouis aut aſini potu relicta
ẽ. Et ſi credimus uulpis maſculæ genitali circūligato. Cornus ceruini cinis illitis ex
aceto aut roſaceo aut ex irino:oculoꝝ epiphoras. Eaſq; bubulo ſeuo cū oleo cocto il-
linūt. Ceruini cornus cinis ſcabricias eodẽ ũguine ſanat. Mucrões aũt ipſos efficaci-
ores putãt. Lupi excremẽtis circūlini ſuffuſiões ꝓdeſt. Cinere eoꝝ cum attico melle
ĩūgi obſcuritates. Itẽ felle urſino. Epinyctidas adipe aprino cū roſaceo. Vngulæ aſi-
ninæ cinis inūctus e ſuo lacte cicatrices oculoꝝ & albugĩes tollit. Medulla bubula ex
dextro crure priore trita cū fuligĩe pilis et palpebraꝝ uitiis ſigulis occurrit. Callible-
phari pari mõ fuligo in hoc uſu tẽpat̃. Optĩe et lichno papiraceo. Oleoq; ſeſamino.
Fuligĩe ĩ nouo uaſe pẽnis deterſa. Efficaciſſime tamẽ euulſos ibi pilos coercet. Felle
tauri cū oui albugĩe collyria fiūt.aq̃q; diſſoluta ĩūgunt̃ p q̃triduū. Seuum uituli cū
ãſeris adipe et ocimi ſucco genaꝝ uitiis aptiſſimum eſt. Eiuſdẽ medulla cum pari põ
dere cæræ et olei uel roſacei addito ouo duriciæ genaꝝ illinunt̃. Caſeo molli caprino
ĩpoſito ex aq̃ calida epiphoræ ſedãt̃. Si tumor ſit:ex melle. Vtrunq; uero ſero calido
fouẽdū. Sicca lippitudo lumbulis ſuum toſtis atq; cōtritis et ĩpoſitis tollit̃. Capras
negãt lippire:quoniã eæ q̃ſdã herbas edãt. Itẽ dorcades. Et ob id fimum earum cæra
circundatum noua luna deuorari iubẽt:quoniã noctu æq; quoq; cernãt. Sãguine hir-
ci ſanari luſcioſos putãt nyctilopas appellãt græci. Capræ uero iocinere ĩ uino auſtero
decocto. Quidã iaſſati iocineris ſanie ĩungunt. Aut felle capræ:carneſq; eas ueſci:et
dum coquãtur:oculos uaporari præcipiunt. Id quoq; referre arbitrãt̃:ſi rutili coloris
fuerĩt. Volunt et oculos ſuffiri iocinere ĩ ollis decocto. Quidã ĩaſſato. Fel qdẽ capri-
num pluribus mõis aſſumũt cum melle cōtra caligĩes. Cum ueratri cãdidi tertia pte
cōtra gleucomata.Cū uino cōtra cicatrices:et albugĩes:et caligĩes:et pterygia:et arge-
mata. Ad palpebras uero euulſo prius pilo cum ſucco oleris:ita ut unctio inareſcat.
Cōtra ruptas funiculas cum lacte mulieris. Ad oĩa autẽ ĩueterata fel efficacius putãt.
Nec abdicãt fimū ex melle illitum epiphoris. Cōtraq; dolores medullã. Itẽ pulmonẽ
leporis. Sedat caliginẽ fel cū paſſo aut melle. Lupino quoq; adipe uel medulla ſuū
fricari oculos cōtra lippitudĩes præcipiunt. Nã uulpinã lĩguã hñtes in armilla lippi-
turos negãt. Auriū dolori et uitiis medet̃ urina apri ĩ uitro ſeruata. Fel apri uel ſuis:
uel bubulū cū oleo citreo et roſaceo æquis portiõibus. Præcipue uero taurinum cum
porri ſucco tepidum:uel cum melle ſi ſuppurent. Contraque odorem grauem per ſe

tepefactũ ĩ mali corio. In ea ꝑte rupta cũ lacte mulieꝝ efficaciter ſanat. Quidã ẽt in
grauitate aures ſic pluẽdas putant. Alii cũ ſenecta ſerpẽtiũ & aceto ĩcludũt lana ãte
aq̃ calida collutas. Et ſi maior ſit grauitas auriũ fel cũ myrrha & ruta ĩ mali corio ex-
calfactũ ĩfũdũt. Lardũ quoq; pĩgue. Itẽ fimũ aſini recẽs:cui roſaceũ ĩſtillat᷑. Oĩaq;
ea tepefacta. Vtilior eq ſpuma:uel eqni fimi recẽtis cinis cũ roſaceo. Seuũ bubulum
cũ adipe ãſerino.butyꝝ recẽs.urina capri uel tauri:aut fullonia uetus calfacta uapore
ꝑ lagenæ collũ ſubeũte. Admiſcẽt & aceti tertiã ꝑtẽ. Et aliqd urinæ uituli q nõdum
herbã guſtauerit. Fimũ ẽt mixto felle eiuſdẽ. Et cutẽ quã relĩquũt ãgues:excalfactis
prius auribus. Lana autẽ medicamĩa ea ĩcludũt᷑. Prodẽ & ſeuũ uituli cũ ãſeris adipe
& ocimi ſucco.cũ eiuſdẽ medulla admixto cumino trito ĩfuſa. Virus uerrinũ e ſcrofa
ex coitu exceptũ:priuſq̃ terrã attĩgat cõtra dolores. Auribus fractis glutinũ e natis ui-
tuloꝝ factũ & ĩ aq̃ liq̃tũ. Aliis uitiis adeps uulpiũ. Itẽ fel caprinũ cũ roſaceo tepido
aut porri ſucco aut ſi ſĩt rupta ibi aliq̃ e lacte mulieris. Si grauitas ſit audiẽdi:fel bu-
bulũ cũ urina capræ:uel hirci uel ſi pus ſit. In quocũq; autẽ uſu putãt hæc efficacio-
ra ĩ cornu caprino ꝑ dies.xx.ĩfumata. Laudãt & coagulũ leporis tertia denarii ꝑte di-
midia quoq; ſagapeni ĩ amineo uino. Parotidas urſinus adeps cõprimit pari põdere
ceræ & taurini ſeui. Addũt qdã hippociſtidem:& ꝑ ſe butyꝝ illitum ſi prius foueant᷑
fœnogræci decocti ſucco:efficacius cũ ſtrychno. Proſunt & uulpiũ teſtes:& taurinus
ſãguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta ĩſtillata auribus. Fimũq; eiuſdẽ cũ axun-
gia illitũ. Dẽtes mobiles cõfirmat ceruini cornus cinis.doloreſq; eoꝝ mitigat:ſiue ĩ-
fricẽt᷑:ſiue colluãt᷑. Quidã efficaciorẽ ad ões eoſdẽ uſus crudi cornus farinã arbitrãt᷑.
Dẽtifricia utroq; mõ fiũt. Magnũ remediũ ẽ & ĩ lupoꝝ capitis cinere. Certũq; ẽ ĩ ex-
cremẽtis eoꝝ pleꝝq; ĩueniri oſſa. Hæc adalligata eũdẽ effectũ hñt. Itẽ leporina coa-
gula ꝑ aurẽ ĩfuſa:cõtra dolores. Et capitis eoꝝ cinis dentifricium ẽ. Adiectoq; nardo
mulcet graueolẽtiã oris. Aliq murinoꝝ capitũ cinerẽ miſcuiſſe malũt. Repit᷑ ĩ latere
leporis acui os ſimile.hoc ſcarificari dẽtes ĩ dolore ſuadẽt. Talus bubulus accẽſus eos
q labãt cũ dolore admotus cõfirmat. Eiuſdẽ cinis cũ myrrha dẽtifriciũ ẽ. Oſſa quoq;
ex ungulis ſuũ cõbuſta eundẽ uſũ præbẽt. Itẽ oſſa ex acetabulis ꝑnaꝝ circa quæ coxẽ-
dices uertũt᷑. Iiſdẽ ſanari dimiſſis ĩ fauces iumẽtoꝝ uerminatiões notũ ẽ. Sed & cor-
ruptos dẽtes cõfirmari. Aſinæ quoq; lacte ꝑcuſſu uexatos:aut dẽtiũ eiuſdẽ cinere. Ly-
ene itẽ eq cũ oleo ĩfuſo ꝑ aurẽ. Eſt autẽ hoc nõ hippomães:quod alioqn noxiũ omit-
to. Sed ĩ equoꝝ genibus ac ſr̃ ungulas præterea ĩ corde equoꝝ ĩuenit᷑ os dẽtibus cani-
nis maxĩe ſimile.hoc ſcarificari dolorẽ.aut exẽpto dẽte e mortui eq maxillis ad numeꝝ
eius q doleat demõſtrãt. Eq̃ꝝ uirus a coitu ĩ lychnis accẽſũ Anaxilaus ꝓdidit eqnoꝝ
capitũ uiſus repræſẽtare mõſtrifice. Similr̃ ex aſinis. Nã hippomanes tãtas ĩ uenefi-
cio uires hẽt:ut affuſũ æris mixturæ ĩ effigiẽ equæ olympiæ admotos mares equos ad
rabiẽ coitus agat. Medet᷑ dẽtibus & fabrile glutinũ ĩ aq̃ decoctũ illitũq; & mox paulo
detractum:ita ut cõfeſtĩ colluãt᷑ uino:ĩ quo decocti ſunt cortices mali punici dulcis.
Efficax hẽt᷑ & caprino lacte collui dentes uel felle taurino. Taloꝝ capræ recentiũ cinis
dentifricio placet. Et oĩũ fere uillaticaꝝ q̃drupedũ:ne ſæpius eadẽ dicãt᷑. Cutẽ ĩ facie
erugari & tenereſcere:& cãdorem cuſtodiri lacte aſinino putãt. Notumq; eſt:quaſdã
quotidie.dcc.cuſtodito numero fouere. Poppeaq; hoc uxor Nerõis prĩcipis ĩſtituit.
Balneaꝝ quoq; ſic ſolio teꝑato:aſinoꝝ gregibus ob hoc eã comitantibus. Impetus
pituitæ ĩ facie butyro illito tollũt᷑. Efficacius cũ cæruſa. Sĩcero uero ea uitia quæ ſer-
pũt:ĩſup ĩpoſita farina hordeacea. Vlcera ĩ facie mẽbrana e ꝑtu bouis madida. Fri-
uolũ licet uideat᷑ nõ tamen omittendũ ꝓpter deſideria mulieꝝ. Talũ cãdidi iuuenci
.xl.diebus noctibuſq; donec reſoluat᷑ ĩ liquorẽ decoctũ & illitũ lĩteolo candorẽ cutiſq;
erugationem præſtare. Fimo taurino malas rubeſcere aiũt:nõ ut crocodileã illini me-
lius.ſed foueri frigida & ãte & poſtea iubent. Aeſtates & quæ diſcolorem faciũt cutem
fimũ uituli cũ oleo & gũmi manu ſubactũ emendat. Vlcera oris & rimas ſeuũ uituli

uel bouis cũ adipe ãſeris:& ocimi ſucco. Eſt & alia mixťa ſeuo uituli cũ medulla cer/
ui & albæ ſpinæ foliis una tritis. Idē præſtat & medulla cũ reſina.uel ſi uaccina ſit.
Iuſq; e carne uaccīa. Lichenas oris præſtãtiſſīe uĩcit glutinũ factũ e genitalibus uitu/
loꝝ liq̃tũ aceto cũ ſulphure uiuo ramo ficulneo ꝑmixtum:ita ut bis die recēs illinať.
Itē lepras ex melle & aceto decoctũ:q̃s & iecur hirci calidũ illitũ tollit:ſicut elephãti/
aſin fel caprinũ. Etiãnum lepras ac furfures tauri fel addito nigro. Vrina aſini circa
cãis ortum:maculas ĩ facie. Fel utriuſq; ꝑ ſeſe aq̃ infractũ:euitatiſq; ſolibus ac uẽtis
poſt detractã cutē. Similis effectus & in taurino ſeuo uitulinoue felle cũ ſeīe cunilæ
ac cinere e cornu ceruino:ſi canicula exoriēte cõburať. Aſinino ſeuo cicatricibus ac li/
cheni lepriſq; maxīe color reddiť. Hirci fel lētigies tollit:admixto caſeo & uiuo ſul/
phure ſpõgiæq; cinere:ut mellis ſit craſſitudo. Aliq ĩueterato felle uti maluere:mix/
tis calidis furfuribus põdere oboli unius:q̃ttuorq; mellis prius defricatis maculis.Ef/
ficax eiuſdē & ſeuũ cũ melãthio & ſulphure & iride. Labroꝝ fiſſuris cũ adipe anſerio
ac medulla ceruina reſinaq; & calce. Inuēio apud auctores iis q lentiginē hẽãt negari
magicæ ſacrificioꝝ uſũ. Lacte bubulo aut caprino tõſillæ & arteriæ exulceratæ leuãť.
Gargariſſať tepidũ ut ē expreſſũ aut calefactũ. Caprinũ utilius cũ malua decoctũ &
ſale exiguo. Lĩguæ exulceratiõi & arteriaꝝ ꝓdē:ius ſi omaſi gargariſſať. Tõſillis aũt
priuatī renes uulpiũ aridi cũ melle triti illitiq;. Anginæ fel taurinũ uel caprinũ cum
melle. Iecur melis ex aq̃ oris grauitatē. Vlceraq; butyꝝ citiſſīe ſanat. Spinã aliudue
qd faucibus adhærēs felis extrĩſecus fĩo ꝑfricatis aut reddi aut delabi tradũt. Strũas
diſcutit fel aprinũ uel bubulũ tepidũ illitũ. Nã coagulũ leporis e uino ĩ lĩteolo exul/
ceratis dũtaxat ĩponiť. Diſcutit & ũgulæ aſini uel eq cinis ex oleo aq̃ illitus & urina
calefacta. Et bouis ũgulæ cinis ex aq̃. Fimũ quoq; feruēs ex aceto decoctũ:teſteſque
uulpini. Prodē & ſapo galloꝝ hoc ĩuentũ:rutilãdis capillis ex ſeuo et cinere. Optius
fagino et caprino duobus mõis ſpiſſus ac liqdus. Vterq; apud germãos maiore ĩ uſu
uiris q̃ fœīs. Ceruicũ dolores butyro aut adipe urſino ꝑfricãť. Rigores bubulo ſeuo:
quod & ſtrũis ꝓdē cũ oleo. Dolorē ĩflexibilē opiſthotonõ uocãt:leuat urīa capræ au/
ribus ĩfuſa:aut fimũ cũ bulbis illitũ. Vngues cõtuſos fel uniuſcuiuſq; aĩalis circũliga/
tũ. Pterygia digitoꝝ fel taurinũ aridũ aq̃ calida diſſolutũ. Quidã adiiciũt ſulphur et
alumē:pari põdere õiũ. Tuſſĩ iecur lupi ex uino tepido ſanat. Vrſinũq; fel admixto
melle. Aut ex cornu bubuli ſũmis ꝑtibus cinis. Vel ſaliua eq:triduo potu eã mori tra/
dũt. Pulmo ceruinus cũ gula ſua arefactus ĩ fumo:deĩ tuſus:ex melle quotidião elig/
mate. Efficacior eſt ad id ſubulo ſeruoꝝ gñis. Sãguinē expuētes ceruini cornus cinis.
Coagulũ leporis tertia ꝑte denarii cũ terra ſamia et uino myrteo potũ ſanat. Eiuſdē
fimi cinis ĩ uino ueſpi potus:noctňas tuſſis. Pili quoq; leporis ſuffiti extrahunt pul/
mõibus difficiles excreatiões. Purulētas aũt exulceratiões pectoris pulmõiſq; et a pul/
mõe graueolētiã halitus butyꝝ efficaciſſīe iuuat cum pari mõ mellis attici decoctum
donec ruffeſcat.et matutinis ſũptum ad mēſurã lĩguæ. Quidã ꝓ melle laricis reſinã
addere maluerunt. Si ſãguis reiiciať:efficacē tradunt bubulum ſãguinē modice et cũ
aceto ſũptum. Nã de taurino credere temerariũ eſt. Sed glutinum taurinum tribus
obolis cum calida aq̃ bibiť ĩ uetere ſãguinis excreatiõe. Stomachum exulceratũ lactis
aſinini potus reficit. Item bubuli. Roſiones eius caro bubula admixto aceto et uino
cocta. Rheumatiſmos cornus ceruini cinis. Sanguinis excreationes hædinus ſanguis
recens ad cyathos ternos:cum aceto acri pari modo feruens potus. Coagulũ tertia ꝑte
ex aceto potum. Iocineris dolores lupi iecur aridum ex mulſo. Aſininum iecur aridũ
cum petroſelini ꝑtibus duabus ac nucibus tribus ac melle tritum et in cibo ſumptũ.
Sanguis hircinus cibo aptatus. Suſpirioſis ante omnia efficax eſt potus eqferorum
ſanguis. Proxime lactis aſini tepidi cum bulbis decocti: ita ut ſerum ex eo bibatur:
addito in tres heminas cyatho naſturcii albi perfuſi aqua:deinde melle diluti. Iecur
quoq; uulpinum aut pulmo ĩ uino nigro aut fel urſinũ ĩ aqua laxat meatus ſpirãdi.

Lumborum dolores et quæcunq; alia mollire opus ſit: urſino adipe pfricari cõuenit. Cinerem aprini aut ſuilli fimi inueterati aſpergi potione uini. Afferunt et magi ſua commenta. Primum omniũ rabiem hircorum ſi mulceatur barba mitigari. Eadem præciſa non abire eos in alienum gregem. Huic admiſcẽt fimum caprinum. & ſubdito linteolo ũcto caua manu quantum pati poſſit feruens: ſuſtineri iubent: ita ut ſi leua pars doleat. Hæc medicina ĩ dextera manu fiat: aut econtrario. Fimum quoq; ad eum uſum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis eſt donec uapor ad lũbos ſentiatur puenire. Poſtea uero manum porro tuſo illinunt. Item lumbos ipſo fimo cum melle. Suadẽtq; in eodem dolore et teſtes leporis deuorare. Iſchiadicis fimũ bubulum imponunt calfactum in foliis cinere feruenti. In renum dolore leporis renes crudos deuorari iubent: aut certe coctos ita ne dente cõtingantur. Ventris qdem dolore tentari negant talum leporis habentes. Lyenem ſedat fel apri uel ſuis potum uel ceruini cornus cinis in aceto. Efficaciſſime tamen inueteratus lyen aſini: ita ut in triduo ſentiatur utilitas. Aſinini pulli fimum quod primum edidit: polean uocant: ſyn dant in aceto mulſo. Datur et equi lingua inueterata ex uino præſentaneo medicamento: ut didiciſſe ſe ex barbaris Cecilius & Bion tradidit. Et lyen bubulus ſimili mõ. Recẽs autem aſſus uel elixus in cibo. In ueſica quoq; bouis allii capita. xx. tuſa cum aceti ſextario imponũtur ad lyenis dolorem. Eadem ex cauſa emi lyenem uituli q̃nti indicatus ſit: iubent magi nulla precii contatione: quoniam hoc quoq; religioſe pertineat. Diuiſumq; p longitudinem annecti tunicæ utrinq; & induentem pati recidere ad pedes. Dein collectum in umbra arefacere. Cũ hoc fiat ſimul reſidere lyenem ægri uitiatum: liberariq; cum morbo dicitur. Prodeſt et pulmo uulpiũ cinere ſiccatus atq; in aqua potus. Item hædorum lyen impoſitus. Aluum ſiſtit ceruinus ſanguis. Item cornus cinis. Iecur aprinum ex uino potum citra ſalem: recenſq;. Item aſſũ: uel ſuillũ uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulũ leporis in uino ciceris magnitudine: Aut ſi febris ſit ex aqua. Aliqui et gallam adiiciunt. Alii per ſe leporis ſanguine cõtenti ſunt lacte cocto. Equini fimi cinis ĩ aqua potus. Taurini cornus ueteris e pte iam cinis ĩſperſus potioni aquæ. Sanguis hircinus in carbone decoctus. Corium caprinũ cum ſuo pilo decoctum ſucco epoto. Coagulũ equi et ſanguis caprinus uel medulla uel iecur aluum ſoluit. Fel lupi cũ elaterio umbilico illigatũ: uel lactis equini potus. Item caprini cum ſale et melle. Capræ fel cum cyclamini ſucco et aluminis modico. Aliqui et nitrum et aquam adiecisſe malunt. Fel tauri cum abſinthio tritum ac ſubditum paſtillo. Butyrum largius ſumptum cæliacis et dyſentericis medet᷑. Iecur uaccinum. Cornus ceruini cinis tribus digitis captus in potione aquæ. Coagulum leporis ſubactum in pane. Si uero ſanguinem detrahunt in polenta. Aprini uel ſuilli uel leporini fimi cinis inſperſus potioni tepidi uini. Vituli quoq; ius uulgariter datũ inter auxilia cæliacorum & dyſentericorum traduntur. Lactis aſinini potus utilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino utriq; uitio. Item polea ſupradicta. Equi coagulũ: quod aliqui hippacen uocant: etiam ſi ſanguinem detrahant: uel fimi cinis. dentiumq; eiuſdem tuſorum farina ſalutaris dicitur. Et bubuli lactis decocti potus. Dyſentericis addi mellis exiguum præcipiunt. Et ſi tormina ſint: cornus ceruini cinerem: aut fel taurinum cymino mixtum. Et cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caſeus recens uaccinus immittitur ad utrũq; uitium. Item butyrum heminis quattuor cum reſinæ terebinthinæ ſextante: aut cũ malua decocta: aut roſaceo. Datur & ſeuũ uitulinum aut bubulum. Item medullæ excoquuntur cum farina et cæra exiguoq; oleo: ut ſorberi poſſit. Medulla et in pane ſubigitur. Lac caprinum ad dimidias ptes decoctũ. Si ſint et tormina: additur protropũ. Torminibus ſatis eſſe remedii ĩ leporis coagulo poto e uino tepido uel ſemel arbitrantur aliqui. Cautiores et ſanguine caprino cum farina hordeacea et reſina uentrem illinunt. Ad omnes epiphoras uentris illini caſeum mollem ſuadent. Veterem autem ĩ farina tritum cæliacis & dyſẽtericis

dari: cyatho caſei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dyſentericis. Iecur aſſum capræ cœliacis ſubuenit: magiſq; etiam hirci cū uino auſtero decoctum: potūq; uel ex oleo myrteo umbilico impoſitum. Quidā uero decoquūt a tribus ſextariis aquæ ad heminam addita ruta. Vtuntur et lyene aſſo capræ hircique et ſeuo hirci in pane qui cinere coctus ſit: capræ a renibus maxime ut ꝑ ſe hauriatur: protinuſq; modice frigidam ſorberi iubent. Aliqui et in aqua decoctum ſeuum ammixta polenta et cymino et aneto acetoq;. Illinunt et uentrem cœliacis fimo cū melle decocto. Vtuntur ad utrumq; uitium et coagulo hædi in uino myrteo magnitudine fabæ poto: et ſanguine eiuſdem in cibum formato: quem ſanguiculum uocant. Infundunt dyſentericis et glutinum taurinum aqua calida reſolutū. Inflationes autē diſcutit uitulinum fimum in uino decoctum. Inteſtinorū uitiis magnopere ꝓdeſt coagulum ceruorum decoctum cum lente betaq;: atq; ita in cibo ſumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo ſale addito. Et ſi coagulum addatur maioribus emolumentis fiet. Eademq; uis eſt et in ſeuo caprino et in ſorbitione aliqua uti protinus hauriatur frigida aqua. Item fœminum hedi cinis rupta inteſtina ſarcire mire traditur. Fimum leporis cū melle decoctū et quotidie fabæ magnitudine ſumptum ita ut deploratos ſanauerint. Laudāt et caprini capitis cum ſuis pilis decocti ſuccum. Tenaſmos id eſt crebra et inanis uoluntas egerendi tollitur poto lacte aſinino: itē bubulo. Tinearū genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri oſſa ſi terram non attigerint: colo medētur adalligata brachio. Polea quoq; ſupradicta magnopere ꝓdeſt in ſapa decocta. Item ſuilli fimi farina addito cymino in aqua rutæ decoctæ. Cornus ceruini teneri cinis cochleis africanis cum teſtis ſuis tuſis mixtus in uini potione. Veſicæ calculorumq; cruciatibus auxiliatur urina apri: et ipſa ueſica pro cibo ſumpta. Efficacius ſi prius fumo maceratur utrunq;. Veſicā elixam mandi oportet et a muliere fœminæ ſuis. Inueniuntur et in iocineribus eorum lapilli haud duriciae lapillis ſimiles candidi ſicuti in uulgari ſue: quibus contritis atq; potis in uino: pelli calculos aiunt. Ipſi apro tam grauis ſua urina eſt: ut niſi egeſta fugæ non ſufficiat: ac uelut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inueterati in uino poti calculos pellunt. In perna ſuum articulos eſſe diximus: quoꝝ decoctum ius facit urinæ utilius. Aſinini renes inueterati: tritiq; et in uino mero dati ueſicæ medentur. Calculos expellunt lyenes equini ex uino aut mulſo poti diebus .xl. Prodeſt et ungulæ equæ cinis in uino aut aqua. Item fimum caprarum in mulſo: efficacius ſilueſtrium. Pili quoq; caprini cinis. Verendorum carbunculis cerebrum apri uel ſuis ſanguiſq;. Vitia uero: quæ in eadem parte ſerpunt: iecur eorum combuſtum maxime iuniperi ligno cum charta armeniaca ſanat. Fimi cinis fel bubulum cum alumine ægyptio ac muria ad craſſitudinem mellis ſubactum. inſuper beta ex uino cocta impoſita. caro quoq;. Manantia uero ulcera ſeuum cum medulla uituli in uino decoctum: uel caprinum cum melle rubiq; ſucco. Vel ſi ſerpant: fimum etiam prodeſſe cum melle dicunt: aut cum aceto: et per ſe butyrum. Teſtium tumor cū ſeuo uituli addito nitro cohibet. Vel fimo eiuſdem ex aceto decocto. Vrinæ incontinentiam cohibet ueſica aprina ſi aſſa mandatur. Vngularum apri uel ſuis cinis potioni inſperſus. Veſica fœminæ ſuis combuſta ac pota. Item hædi. Vel pulmo. Cerebrū leporis ī uino. Eiuſdē teſticuli toſti uel coagulum cum anſerino adipe in polenta. Renes aſinini in mero triti potiq;. Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci demonſtrant urinam facere in canis cubiculo: ac uerba adiicere: ne ipſe urinā faciat: ut canis in ſuo cubiculo. Rurſus ciet urinam ueſica ſuis: ſi terram non attigerit: impoſita pubi. Sedis uitiis præclare ꝓdeſt fel urſinum cum adipe. Quidam adiiciunt ſpumam argenti ac thus. Prodeſt et butyrum cum adipe anſerino ac roſaceo. Modū ipſæ res ſtatuunt: ut ſit illitu faciles. Præclare medetur et taurinum fel in līteolis conceptis. Rimaſq; ꝓducat

ad cicatricem. Inflationibus in ea pte ſeuũ uituli maxime ab inguinibus cum ruta.
Cæteris uitiis medetur ſanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum condylo-
matis per ſe. Item fel lupinum ex uino. Panos & apoſtemata in quacunque pte ſan-
guis urſinus diſcutit. Itẽ taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium tradit̃
in calculo onagri: quem dicunt cum interficiatur: reddere urina liquidiorem in initio:
ſed in terra ſpiſſantem ſe. Hic adalligatus fœmini omnes impetus diſcutit: omniq;
ſuppuratione liberat. Eſt autem rarus inuentu: nec ex omni onagro: ſed celebri reme-
dio. Prodeſt et urina aſini cum melanthio. Et ungulæ equinæ cinis cum oleo et aqua
illitus. Sanguis equi præcipue admiſſarii. Et ſanguis bubulus. Item fel. Caro quoq;
eoſdem effectus habet calida impoſita. Et ungulæ cinis ex aqua aut melle. Vrina ca-
prarum. Hircorumq; carnes in aqua decoctæ. Aut fimum ex iis cum melle decoctum.
Fel urſinũ ſiue uerrinũ. Vrina ſuum ĩ lana impoſita. Fœmina atteri aduriq; equita-
tu notum eſt. Vtiliſſimum eſt ad omnes inde cauſas ſpumã equi ex ore inguinibuſq;
illinire. Inguina et exulcerum cauſa intumeſcunt. Remedio ſunt equi ſetæ tres totidẽ
nodis et ceſtros herba adalligatæ intra ulcus. Podagris medetur urſinus adeps: tau-
rinumq; ſeuum pari pondere & ceræ. Addunt quidam hippociſtidem & gallam. Alii
hircinum præferunt ſeuum cum fimo capræ et croco et ſinapi cum caulibus ederæ
tritis ac appendicio uel flore cucumeris ſilueſtris. Item bouis fimum cum aceti fæce.
Magnificant & uituli qui nondum herbam guſtauerit fimum. Aut per ſe ſanguinem
tauri. Vulpem decoctam uiuam donec oſſa tantum reſtent. Lupumue uiuum oleo
ceroti modo incoctum. Seuum hircinum cum helſines parte æqua: ſinapis tertia. Fi-
mi caprini cinerem cum axungia. Quin et iſchiadicos uri ſub pollicibus pedum eo fi-
mo feruente utiliſſime tradunt. Articulorumq; uitiis fel urſinum utiliſſimum eſſe et
leporis pedes adalligatos. Podagras quidam mitigari pede leporis uiuentis abſciſo ſi-
quis ſecum aſſidue habeat. Perniones urſinus adeps: rimaſq; pedum omnes arcet. Ef-
ficacius alumine addito. Seuum caprinum. Dentium equi farina. Aprinũ uel ſuillũ
fel. Cum adipe pulmo impoſitus. Et ſi ſubtriti ſint contuſiue: offenſione. Si uero
aduſti frigore: leporini pili cinis. Eiuſdem pulmo contuſis diſſectus: aut pulmonis
cinis. Sole aduſta ſeuo aſinino aptiſſime curantur. Item bubulo cum roſaceo. Clauos
et rimas calliq; uitia fimum apri uel ſuis recens illitum ac tertio die ſolutum ſanat.
Talorum cinis pulmo aprinus: aut ſuillus: aut ceruinus. Attritus calciamentorũ uri-
na aſini cum luto ſuo illita. Clauos ſeuum bubulum cum thuris polline. Perniones
uero corium combuſtum. Melius ſi ex uetere calciamento. Iniurias a calciatu ex oleo
corii caprini cinis. Varicum dolores ſedat fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis
addito melle modico. Itemq; omnia inflãmata ac ſuppurationes minantia. Eadẽ res
et podagricis prodeſt et articulariis morbis e maribus præcipue uitulis. Articulorum
attritis fel aprorum uel ſuum linteo calefacto impoſitum. Vituliq; qui nundũ herbã
guſtauerit fimum. Item caprinum cum melle et aceto decoctum. Vngues ſcabros ſe-
uum uituli emendat. Item caprinum admixta ſandaraca. Verrucas uero aufert uitu-
lini fimi cinis ex aceto. Aſini urinæ lutum. Comitiali morbo teſtes urſinos ediſſe pro-
deſt: uel aprinos bibiſſe ex lacte equino aut ex aqua. Item aprinam urinam ex aceto
mulſo. Efficacius quæ inaruerit in ueſica ſua. Dantur et ſuum teſticuli inueterati tri-
tiq; in ſuis lacte præcedente uini abſtinentia et ſequente continuis diebus. Dantur et
leporis ſale cuſtoditi pulmones cum thuris tertia parte in uino albo per dies. xxx. Itẽ
coagula. Eiuſdem aſini cerebrum ex aqua mulſa infumatum prius in foliis ſemũcia
per dies. Vel ungularũ eius cinis cochlearibus binis toto menſe potus. Item teſtes ſa-
le aſſeruati et aſperſi potioni in aſinarum maxime lacte uel ex aqua. Membrana ptus
earum præcipue ſi marem pepererint: olfacta accedente morbo comitialium reſiſtit.
Sunt qui e mare nigroq; cor edendum cum pane ſub diuo prima aut ſecunda luna
præcipiant. Alii carnem: aliqui ſanguinem aceto dilutum per dies. xl. bibendum.

Q uidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miſcent. Eadem potione et lympha-
ticis medentur. Comitialibus datur et lactis equini potus lichenæq; ĩ aceto mulſo bi-
bendum. Dantur et carnes caprinæ in rogo hominis toſtæ ut uolunt magi. Seuum
earum cum felle taurino pari pondere decoctum: et in follitudo fellis recõditum: ita
ne terram attingat. Potum uero ſublime ex aqua. Morbum ipſum deprehendit ca-
prini cornus uel ceruini uſti nidor. Sideratis urina pulli aſinini nardo admixto per
coniunctionem prodeſſe dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis. Sanguis aſinini
pulli ex uino. Item fimum aſinini pulli: quod primum edidit a partu: datum fabæ
magnitudine e uino medetur intra diem tertiũ. Eadẽ et ex equino pullo ſimiliterq;
uis eſt. Fractis oſſibus præſentaneus maxillarum apri cinis uel ſuis. Item lardũ elixu
atq; circũligatum mira celeritate ſolidat. Coſtis quidem fractis laudatur unice capri-
num fimum ex uino uetere: aperit: extrahit: perſanat. Febres arcet ceruorum caro ut
diximus. Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt oculus lupi dexter ſalſus
adalligatuſq; ſi credimus magis. Eſt genus febrium quod ephemerinum uocãt. Hoc
liberari tradunt: ſiquis e uena auris aſini tres guttas ſanguinis in duabus heminis
aquæ hauſerit. Quartanis magi excremẽta felis cum digito bubonis adalligari iubẽt.
et ne recedant: non remoueri ſepteno circuitu. Q uis hoc quæſo inuenire potuit?
Quæ eſt iſta mixtura? Cur digitus bubonis potiſſimum electus eſt? Modeſtiores iecur
felis decreſcente luna occiſæ inueteratum ſale ex uino bibendum ante acceſſiones
quartanæ dixere. Idem magi fimi bubuli cinere conſperſo puerorum urina illinunt
digitos pedum: manibuſq; leporis cor adalligant. Coagulum ante acceſſionem pro-
pinant. Datur et caſeus caprinus recens cum melle diligenter ſero expreſſo. Melan-
cholicis fimum uituli ĩ uino decoctũ remedio eſt. Lethargicos excitat aſini lyen nari-
bus illitus ex aceto. Caprini cornus nidor: aut pilorum: iecur aprinum. Itaq; et ueter-
noſis datur. Phthiſicis medentur iecur lupi ex uino. Macræ ſuis fœminæ herbis paſtæ
lardum. Carnes aſininæ ex iure ſumptæ. Hoc genere maxime ĩ achaia curãt id malũ.
Fimi quoq; aridi: ſed pabulo uiridi paſto boue fumum arundine hauſtum prodeſſe
tradunt. Bubuli quoq; cornus mucronem exuſtum duorũ cocleariũ menſura addito
melle pilulis deuoratis. Capræ ſeuo ĩ pulte halicacia et phthiſin et tuſſim ſanari. Vel
recenti cum mulſo liquefacto: ita ut uncia in cyathũ addatur: rutæq; ramo permi-
ſceatur: nõ pauci tradũt. Lupi & capræ ſeui cyatho uel lactis pari menſura deploratũ
phthiſicum conualuiſſe: certus auctor affirmat. Sunt et qui ſuum fimi cinerem pro-
fuiſſe ſcripſerint in paſſo. Et cerui pulmonem maxime ſubulonis ſiccatum in fumo:
tritumq; in uino. Hydropicis auxiliatur urina ueſicæ apri paulatim data in potus.
Efficacius quæ inaruerit cũ ueſica ſua. Fimi taurini maxime ſubulonis: ſed et bubuli:
de armentinis loquor. Q uidã bolbiton uocant. Cinis cocleariorũ trium in mulſi he-
mina bouis fœminæ in mulieribus: et ex altero ſexu in uiris: quod ueluti myſterium
occultarunt magi. Fimum uituli maſculi illitum. Fimi uitulini cinis cum ſemine ſta-
phylini æqua portione ex uino. Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorem putãt
hircorum: utiq; ſi lentiſco paſcantur. Igni ſacro urſinus adeps illinitur: maxime qui
eſt ad renes. Vitulinum fimum recens: uel bubulũ. Caſeus caprinus ſiccus cũ porro.
Ramenta pellis ceruinæ deſecta pumice ex aceto trita. Ruborem cum prurigene equi
ſpuma aut ungulæ cinis. Eruptionibus pituitæ: aſinini fimi cinis cum butyro. Papulis
nigris caſeus caprinus ſiccus ex melle et aceto in balneis oleo remoto. Puſtulis ſuilli
fimi cinis aqua illitus: uel cornus ceruini cinis. Luxatis recens fimum aprinum uel
ſuillum. Item uitulinum. Verris ſpuma recens cum aceto. Fimum caprinum cum
melle. Bubula caro impoſita tumorem ſanat. Fimum ſuillum in teſta calefactũ
tritumq; cum oleo: duricias corporum omnes tollit optime. Adeps e lupis illi-
tus in iis quæ rumpere opus eſt: plurimum proficit. Fimum bubulum in cinere ca-
lefactum: aut caprinum in uino uel aceto decoctum. In furunculis ſeuum bubulum

cum ſale. Aut ſi dolor eſt: intinctum oleo liquefactum ſine ſale. Similiq; mõ caprinũ
in ambuſtis. Prodeſt urſinus adeps cum lilii radicibus. Aprinum aut ſuillum fimum
inueteratum. Setarum ex iis e penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus. Tali bubuli
cinis cũ cæra et medulla ceruina. Fel tauri. Fimũ leporis. Sed caprarum fimum ſine
cicatrice ſanare dicitur. Glutinum præſtantiſſimum fit ex auribus taurorum & ge-
nitalibus. Nec quicq̃ efficacius prodeſt ambuſtis. Sed adulteratur nihil æque qbuſ-
uis pellibus inueteratis calciamentiſq; etiam decoctis. Rhodiacum uero fideliſſimũ.
Eoq; pictores et medici utũtur. Id quoq; quo cãdidius: eo probatius. Nigrũ et ligno-
ſum damnatur. Neruorum doloribus fimum caprinum decoctum in aceto cum
melle utiliſſimum putant: uel putreſcente neruo. Spaſmata et percuſſu uitiata fimo
aprino curant uere collecto et arefacto. Sic et quadrigis agendis tractos: rotaue uul-
neratos. Et quoquo modo ſanguine cõtuſo: uel ſi recens illinatur. Sũt qui id coxiſſe
aceto utilius putent. Quin et in potu farinam eam ruptis conuulneratiſq; et euerſis
ex aceto ſalutarem promittunt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt. Ferũtq;
et Neronem principem hac potione recreari ſolitum: cũ ſic quoq; ſe trigario appro-
bare uellet. Proximam ſuillo fimo uim putant. Sanguinem ſiſtit coagulum ceruinũ
ex aceto. Item leporis: Huius quidem et pilorum cinis. Item ex fimo aſinino cinis. Et
pilorum quidẽ cinis illitus. Efficacior uis e maribus aceto admixto. Et ĩ lana ad omne
profluuium impoſito. Similiter ex equino capite: et fœminæ. Aut fimi uitulorũ cinis
illitus ex aceto. Item caprini cornus uel fimi ex aceto. Hircini uero iocineris diſſecti ſa
nies efficacior. Et cinis utriuſq; ex uino potus: uel naribus ex aceto illitus. Hircini
quoq; utris uinarii dumtaxat cinis cum pari põdere reſinæ. Quo genere ſiſtit̃ ſãguis:
et uulnus glutinatur. Hædinum quoq; coagulum ex aceto: et fœminum eius com-
buſtorum cinis ſimiliter pollere traduntur. Vlcera ſanat in tibiis cruribuſq; adeps ur-
ſinus admixta rubrica. Quæ uero ſerpunt: fel aprinum cum reſina et cæruſa. Maxil-
larum apri uel ſuum cinis. Fimum ſuum illitum ſiccum. Item caprinum ex aceto
ſubferuefactum. Cætera purgantur et explentur butyro. Cornus ceruini cinere. Vel
medulla cerui. Felle taurino cũ cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hircino. Fimum
recens ſuum. Vel inueterati farina illinit̃ uulneribus ferro factis. Phagedenis et fiſtu-
lis immittitur fel tauri cum ſucco porri aut lacte mulierum. Vel ſanguis aridus cum
cotyledone herba. Carcinomata curat coagulum leporis cum pari pondere capparis
aſperſum uino. Grangrenas urſinum fel penna illitum. Aſini ungularũ cinis ea quæ
ſerpunt ulcera inſperſus. Sanguis equi adrodit carnes ſtiptica ui. Item fimi equini ĩ-
ueterati fauilla. Ea uero quæ phagedenas uocant in ulcerum genere corii bubuli cinis
cum melle. Caro uituli recentia uulnera non patitur intumeſcere. Fimum bubulum
cum melle. Fœminum uituli cinis ſordida ulcera: & quæ cacoethe uocant e lacte mu-
lieris ſanat. Recentes uero plagas ferro illatas glutinum taurinum liquefactũ tertio
die ſolutũ. Caſeus caprinus ſiccus ex aceto ac melle purgat ulcera. Quæ uero ſerpũt
cohibet ſeuum cum cæra. Item addita pice ac ſulphure percurat. Similiter proficit ad
cacoethe hædi fœminini cinis e lacte mulieris. Et aduerſus carbunculos ſuis fœminæ
cerebrum toſtum illitumq;. Scabiem hominis aſininæ medullæ maxime abolẽt. Vri-
næ eiuſdem cum ſuo luto illitæ. Butyrum etiam quod in iumentis proficit cũ reſina
calida. Glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce. Fel caprinum cum
aluminis cinere. Boas fimum bubulum: unde et nomẽ traxere. Canum ſcabies ſanat̃
bubulo ſanguine recenti. Iterumq; cum inareſcat illito: et poſtero die abluto cinere
lixiuio. Spinæ et ſimilia corpori extrahuntur felis excrementis. Item capræ ex uino.
Coagulo quocunq;: ſed maxime leporis cum thuris polline et oleo: aut cũ muſci pari
pondere: aut cum propoli. Cicatrices nigras ſeuum aſininum reducit ad colorem. Fel
uituli extenuat calefactum. Medici adiiciũt myrrhã & mel et crocum. æreaq; pyxide
condunt. Aliqui & florem æris miſcent. Mulierum purgationes adiuuat fel taurinũ

lana ſuccida appoſitum. Olympias thebana addidit hyſopum et nitrum. Cornus ceruini cinis potus. Item uuluæ laboranti. Illitumquoq; et fel taurinum cũ opio appoſitum obolis binis. Vuluas et pilo ceruino ſuffiri prodeſt. Tradunt ceruas: cũ ſenſerít ſe grauidas: lapillum deuorare: quem in excrementis repertum aut in uulua (nam et ibi inuenitur) cuſtodire partus adalligatum. Inueniuntur et oſſicula in corde et uulua perquamutilia grauidis parturientibuſq;. Nam de punice qui in uaccarum utero ſimili modo reperitur: diximus in natura boum. Lupi adeps illitus uuluas mollit. Dolores earum iecur. Carneſq; lupi ediſſe parturis prodeſt. Aut ſi incipientibus ꝑturire ſit iuxta qui ederit. Adeo ut etiam contra illita noxia ualeat. Eundem uero ſupuenire pernitioſum eſt. Magnus & leporis uſus mulieribus. Vuluas adiuuat pulmo aridus potus. Profluuia iecur cum ſamia terra ex aqua potum. Secundas coagulum. Cauẽt pridiana balnea. Illitum quoq; cum croco & porri ſucco: uellere appoſitum abortus mortuos expellit. Si uuluæ leporum in cibis ſumantur: mares concipi putant. Hoc et teſticulis eorum et coagulo profici. Conceptum leporis utero exemptum iis: quæ parere deſierint: reſtibilem fœcunditatem afferre. Sed et pro conceptu leporis ſaniem et uiro magi propinant. Item uirgini nouem grana fimi ut ſtent ꝑpetuo mammæ. Coagulo quoq;. Ob id cum melle linunt ſanguinem ubi euulſos pilos renaſci nolũt. Inflationi uuluæ fimũ aprinũ ſuillumue cum oleo illini prodeſt. Efficacius ſiſtit farina aridi ut aſpergatur potioni: uel ſi grauidæ aut puerperæ torqueantur. Lacte ſuis poto cum mulſo adiuuantur partus mulierum. Per ſe uero potum deficientia ubera puerperarum replet. Eadem circumlita ſanguine fœminæ ſuis minus creſcunt. Si dolent lactis aſinini potu mulcentur. Quod addito melle ſumptum et purgationes earꝫ adiuuat. Sanat et uuluarum exulcerationes eiuſdem animalis ſeuum inueteratum: et ĩ uellere appoſitum duriciam uuluarum emollit. Per ſe uero recens uel inueteratũ ex aqua illitum pſilothri uim optinet. Eiuſdem animalis lyen inueteratus ex aqua illitus mammis abundantiam facit. Vuluas ſuffitu corrigit. Vngulæ aſininæ ſuffitæ ꝑtum maturant: ut uel abortus euocetur. nec aliter adhibetur: quoniam uiuentem partum necat. Eiuſdem animalis fimum ſi recens imponatur: profluuia ſãguinis mire ſedare dicitur. Nec non et cinis eiuſdem fimi: qui et uuluæ prodeſt impoſitus. Equi ſpuma illita per dies .xl. priuſq̃ naſcantur primum pili reſtinguuntur. Item cornus ceruini decocto. Melius ſi recentia ſint cornua. Lacte equino iuuantur uuluæ collutæ. Quod ſi mortuus partus ſentiatur: lyen ex aqua dulci potus eiicit. Item ungulæ ſuffitu aut fimum aridum. Vuluas procidentes butyrum infuſum ſiſtit. Induratam uuluã ap͛it fel bubulum roſaceo admixto: foris uellere cum reſina terebinthina impoſito. Aiunt et ſuffitu fimi e mare boue procidentes uuluas reprimi: partus adiuuari. Conceptus uero uaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum eſt. Hanc emẽdari Olympias thebana affirmat felle taurino et adipe ſerpẽtium et erugine addito melle medicatis locis ante coitus. Vitulinum quoq; fel ſi ĩ purgationibus fuerit ſub coitu aſperſum uuluæ etiã duriciã uẽtris emollit: et profluuiũ minuit umbilico peruncto. atq; in totum uuluæ ꝓdeſt. Modũ ſtatuunt fellis pondere denarii ad apu tertiam ammixto amygdalino oleo: quantum eſſe ſatis appareat. hoc in uellere imponunt. Maſculi fel uituli cum mellis dimidio tritum ſeruatur ad uuluas. Carnem uituli ſi cum ariſtolochia inaſſatam edant circa conceptũ: mares parituras ꝓmittũt. Medulla uituli in uino et ex aqua decocta cum ſeuo exulcerationibus uuluarum impoſita prodeſt. Item adeps uulpium: excrementumq; felium cum reſina et roſaceo impoſitum. Caprino cornu ſuffiri uuluam utiliſſimum putant. Silueſtriũ caprarum ſãguis cum palma marina pilos detrahit. Cæterarũ uero fel callum uuluarũ emollit inſperſum: et a purgatione conceptus facit. Sic quoq; pſilothri uis efficit͛ euulſis pilis triduo ſeruat͛ illitum. Profluuium q̃uis immenſum urina capræ pota ſiſti obſtetrices promittunt. et ſi fimum illinatur. Membrana caprarum ĩ aqua partu edito ĩueterata

potuq; ſumpta in uino:ſecundas pellit.Hædorum pilis ſuffiri uuluas utile putant.
Et ĩ ꝓfluuio ſãguinis coagulum bibi aut hyoſcyami ſemine imponi.E boue ſilueſtri
nigro ſi ſãguine ricini lumbi perũgantur:mulieri tedium ueneris fieri dicit Eſchines.
Idem amoris pota hirci urina ammixto propter faſtidium nardo. Infantibus nihil
butyro utilius per ſe et cum melle:priuatim & in dentitione: & ad gingiuas:& ad oris
ulcera.Dens lupi adalligatus infantium pauores prohibet:dentiẽtiq; morbos. Quod
et pellis lupina præſtat. Dentes quidem eorum maximi equis quoq; adalligati infa/
tigabilem curſum præſtare dicunt᷑. Leporum coagulo illito ubere ſiſtitur infantium
aluus.Iecur aſini ammixta modice panace inſtillatum in os a comitialibus morbis et
aliis infantes tuetur.Hoc.xl.diebus fieri præcipiunt.Et pellis aſinina iniecta impaui/
dos infantes facit. Dentes:qui equis primum cadũt: facilem dentitionem præſtãt in/
fantibus adalligati.Efficacius ſi terram non attigere.Lyen bubulus ĩ melle editur. Et
illinitur ad lyenis dolores.Ad ulcera manantia cũ melle.Lyen uituli ĩ uino decoctus
tritusq; et illitus ulcuſcula oris.Cerebrum capræ magi per annulum aureum traiectũ
prius q̃ lac detur ĩfantibus:inſtillatur contra comitiales:cæteroſq; infãtium morbos.
Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet: maxime puellas.
Lacte caprino uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ faciles dẽtitiones faciũt. Som/
nos fieri lepore ſumpto in cibis Cato arbitratur. Vulgus et gratiam corpori in nouẽ
dies friuolo quidẽ loco. Cui tamẽ aliq̃ debeat ſubeſſe cauſa ĩ tãta perſuaſione. Magi
felle capræ ſacrificatæ dũtaxat illito oculis uel ſub puluino poſito ſomnũ allici dicũt.
Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis. Coitũs autẽ ſtimulat
fel aprinum illitum.Item medullæ ſuum hauſtæ. Seuum aſininum anſeris maſculi
adipe permixto illitũ.Item a coitu equi Virgilio quoq; deſcriptum uirus et teſticuli
equini aridi ut potioni inſeri poſſint:dexterue aſini teſtis in uino potus ꝓportione:
uel adalligatus brachiali.Eiuſdem a coitu ſpuma collecta roſeo panno et ĩcluſa argẽ/
to ut Eſchines tradit.Salpe genitale in oleum feruens mergi iubet ſepties:eoq; pungi
pertinentes partes.Bialcon cinerem ex eodem bibi uel tauri a coitu urinã:lutoq; ipſo
illini pubem.At e diuerſo muris fimo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatẽ arcet
pulmo apri aut ſuis aſſus a ieiuno cibo præſũptus eo die.Item hædinus.

Mira de animalibus. Capitulum.xi.

m Ira præterea traduntur in eiſdem animalibus. Veſtigium equi excuſſũ ungula
(ut ſolet plerunq;)ſiquis collectum reponat:ſigultus remediũ eſſe recordãtibus
quonam loco id repoſuerint. Iecur luporum eqnæ ungulæ ſimile eſſe. Et rumpi
equos qui ueſtigia luporum ſub equite ſequãt᷑.Taliſq; ſuũ diſcordia uim quãdam
ineſſe in incendiis ſi fimi aliquid egerat᷑ e ſtabulis facilius extrahi. Nec recurrere oues
boueſq;.Hircorum carnes uirus non recipere:ſi panem hordeaceum eo die quo inter/
ficiantur ederint.Laſerue dilutum biberint.Nullas uero teredinem ſentire luna de/
creſcente induratas ſale.Adeoq; nihil omiſſum eſt:ut leporem ſurdum celerius pin/
gueſcere reperiamus. Animalium uero medicina.Si ſanguis profluat iumẽtis: ſuillũ
fimũ ex uino infundendum.Boum autem morbis ſeuum ſulphur uiuum allium ſil/
ueſtre ouum coctum.Omnia hæc trita in uino danda.aut uulpis adipem.Carnem ca/
ballinam diſcoctam potu ſuum morbis mederi.Omnium uero quadrupedũ morbis
capram ſolidam cum corio et ranam rubetam diſcoctas. Gallinaceos non attingi a
uulpibus qui iecur animalis eius aridum ederint. Vel ſi pellicula ex eo collo induta
galli interierit.Similia in felle muſtelæ.Boues in cypro contra tormina hominum ex/
crementis ſibi mederi.Inſuper pedes boum ſi prius cornua pice liquida pungantur.
Lupos in agrum non accedere:ſi capti unius pedibus infractis cultroq; adacto pau/
latim ſanguis circa fines agri ſpargatur.atq; ipſe defodiatur in eo loco ex quo cœpit
trahi. Aut ſi uomerem quo primus ſulcus eo anno in agro ductus ſit excuſſũ aratro
focus lariũ quo familia conuenit:abſumat. Ac lupum nulli animalium nociturum

in eo agro q̃diu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia ſui generis: quæ aut placida non ſunt: aut fera.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVSNONVS. PROOEMIVM.

DE Medicina et īuentoribus eius. de origine medicinæ: et quando primũ clinice: et quando primũ iatraliptice. et de Chryſippo: et Eraſiſtrato: et Empirice: et Erophilo: et reliquis illuſtribus medicis. Et quoties ratio medicinæ mutata ſit. Et q primus romæ medicus: et quando. Et quid de medicis antiqui romani iudicauerint. Et uitia medicinæ. Capitulum primum.

NATVRA REMEDIORVM: ATQVE multitudo inſtantium ac præteritorum: plura de ipſa medẽdi arte cogũt dicere. q̃q̃ non ignarus ſī nullis ãte hæc latio ſermõe cõdita: ãcepſq; ac lubricũ eſſe rerũ omniũ nouarũ principiũ: nec aliud utiq; gratiæ q̃ ſterilis difficultatis ī ꝓmẽdo. Sed quoniã occurrere ueri ſimile eſt omniũ qui hæc noſcant cogitationi: quonã mõ exoleuerint in medicinæ uſu: quæ temperata atq; ptinentia erãt. Mirũq; et indignum ꝓtinus ſubit: nullam artium inconſtantiorem fuiſſe. Et etiã nunc ſæpius immutari contigerit cũ ſit fructuoſior nulla. Diis primum inuentores ſuos aſſignauit: et cælo dicauit. Nec nõ et hodie multifaria ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine: ictum fulmine Aeſculapiũ fabulata: quoniam Tyndaridam reuocauiſſet ad uitam. Næc tamen ceſſauit narrare alios reuixiſſe opera ſua clara troianis temporibus a quibus fama certior uulnerum duntaxat remediis. Sequentia eius mirum dictu ĩ nocte denſiſſima latuere: uſq; ad pelopõneſiacum bellum. Et tunc eam reuocauit in lucẽ Hippocrates genitus in inſula co: in primis clara et ualida ac Aeſculapio dicata. Is: cum fuiſſet mos liberatos morbis ſcribere in templo eius dei: qui auxiliatus eſſet: ut poſtea ſimilitudo proficeret: exſcripſiſſe ea traditur. Atq; ut Varro apud nos credit iã tẽplo cremato is inſtituiſſe medicinam hanc: quæ clinice uocatur. Nec fuit poſtea quæſtus modus: quoniam Prodicus Selymbriæ natus diſcipulus eius īſtituiſſet quam uocant iatralepticen. Reũctoribus quoq; medicorum ac medicis in eis uectigal inuenit. Hoꝝ placita Chryſippus ingenti garrulitate mutauit. Plurimumq; etiam ex Chryſippo diſcipulus eius Eraſiſtratus Ariſtotelis filia genitus. Hic Antiocho rege ſanato centum talentis donatus eſt a rege Ptolemæo filio eius: ut incipiamus et premia artis oſtendere. Alia factio ab experimentis ſe cognominans Empiricen cœpit in ſicilia a Creõte agrigentino Empedoclis phyſici auctoritate commendato. Diſſideruntq; eæ ſcholæ: et omnes eas damnauit Erophilus in muſicos pedes uenarum pulſu diſcreto p ætatũ gradus. Deſerta inde et hæc ſecta eſt: quoniam neceſſe erat in ea litteras ſcire. Mutata et quam poſtea Aſclepiades (ut rettulimus) īuenerat. Auditor eius Themiſon fuit. Seq; inter initia ſcripſit. Illo mox recedente a uita ſua placita mutauit. Sed et illa Antonius muſa eiuſdem: auctoritate diui Auguſti: quem contraria medicina graui periculo exemerat. Multos præterea medicos celeberrimoſq; ex iis caſſios carpitanos aruncios albucios rubrios. cc. l. ſeſtertia annua mercede iis fuere apud principes. Quæ Stertinus imputauit principibus: ꝙ ſeſtertiis quingenis annuis cõtentus eſſet. Sexcena. n. ſibi quæſtu urbis fuiſſe numeratis domibus oſtendebat. Par et fratri eius

merces a Claudio Cæſare infuſa eſt:cenſuſquæ quanq̃ exhauſtis opibus neapoli
exornata ut hæredi ſeſtertia.ccc.relinqueret:quantum Athena id eſt Arūcius ſolus.
Exortus deinde eſt Vectius ualens adulterio Meſſalinæ Claudii Cæſaris nobilitatus:
paríterq; eloquentiæ aſſectator. Is eam potentiam nactus nouam inſtituit ſectam.
Eadem ætas Neronis principatu ad Theſſalū tranſiliuit delentem cuncta maiorum
placita & rabie quadam in omnes æui medicos perorantem. Quali prudētia īgenioq;
æſtimari uel uno argumento abunde poteſt cum monumento ſuo:quod eſt appia
uia: iatronicen ſe inſcripſerit. Nullius hiſtrionū par:ex quo de comitio e quadrigario
comitatu regreſſus in publico erat. Eum Crinas maſſilienſis arte geminata ut cautior
religioſiorq; ad ſyderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando: horaſque
obſeruādo auctoritate eum præceſſit. Nuperq; ſeſtertia.c.reliquit muris patriæ mœ-
nibus quoq; aliis pene non minori ſumma extructis. Hi regebant fata:cum repente
ciuitatem Charmis ex eadem maſſilia inuaſit:damnatis non ſolum prioribus medicis
uerum et balneis. Frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari pſuaſit. Merſit ægros in
lacus. Videbamus ſenes conſulares uſq; in oſtentationem rigentes. Qua de re extat
etiam Annei Senecæ aſtipulatio. Nec dubiū eſt:omnes iſtos famam nouitate aliqua
aucupantes animas ſtatim noſtras negociari. Hinc illæ circa ægros miſeræ ſententiaꝝ
concertationes:nullo idem cenſente ne uideatur aſſertio alterius. Hinc illa infœlicis
monumenti inſcriptio:turba ſe medicorum periſſe. Mutatur ars quotidie totiēs īter-
pollis. Et ingeniorum græciæ flatu impellimur. Palamq; eſt:ut quiſquis inter iſtos
loquendo polleat imperatorem ilico uitæ noſtræ neciſq; fieri. Ceu uero non milia gē-
tium ſine medicis degant:nec tamen ſine medicina. Sicut populus romanus ultra
ſexcenteſimum annum:neq; ipſe in accipiendis artibus lentus:medicinæ uero etiam
auidus donec expertā damnauit. Etenī percenſere inſignia priſcorum in his moribus
conuenit. Caſſius Hemina ex antiquis auctor eſt primum e medicis ueniſſe romam
pelopōnenſem Archagathū Lyſaniæ filiū. L. Aemilio. M. Liuio conſul. anno urbis
d.xxxv. Eiq; ius quiritium datum et tabernam in compito acilio ēptam. Ob id pu-
blice uulnerarium fuiſſe eum tradūt uocatum. Mireq; gratum aduentum eius īitio.
Mox a ſæuicia ſecandi urendiq; tranſiſſe nomē in carnificē et ī tediū artis. Omneſq;
medicos. quod clariſſime ītelligi poteſt ex. M. Catone:cuius auctoritas triūphus atq;
cenſura etiam quanto non minimum conferunt:tanto plus in ipſo eſt. Quamobrē
uerba ipſa ponemus. Dicam de iſtis græcis ſuo loco Marce fili quid athenis exqſitū
habeam. Et quod bonum ſit illorum litteras aſpicere nō perdiſcere. Vincam nequiſ-
ſimum & indocile genus illorum:& hoc puta uatem dixiſſe. Quandocunq; iſta gens
ſuas litteras dabit:omnia corrumpet. Tunc etiam magis:ſi medicos ſuos huc mittet.
Iurarunt inter ſe barbaros necare omnes medicina. Sed hoc ipſum mercede faciunt:
ut fides iis ſit:et facile diſperdant. Nos quoq; dictitāt barbaros:et ſpurios:noſq; ma-
gis q̃ alios hippicos appellatione fedant. Interdicit ibi de medicis. Atq; hic Cato. dc. v.
anno urbis noſtræ obiit:octogeſimoquinto ſuo:nequis illi defuiſſe publicæ tempora:
aut priuatim uitæ ſpatia ad expediendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rē
utiliſſimam credimus? Minime hercule. Subiicit enim qua medicina uſus et ſe et cō-
iugem uſq; ad longam ſenectam perduxerit:iis ipſis ſcilicet quæ nūc nos trademus.
Profiteturq; eſſe etiam commentarium ſibi quo medeatur filio:ſeruis: familiaribus:
quæ nos per genera uſus ſui diſſerimus. Non rem antiqui damnabant: ſed artem.
Maxime uero quæſtum eſſe immani precio uitæ recuſabant. Ideo templū Aeſculapii
etiam cum reciperetur is deus:extra urbem feciſſe:iterumq; ī inſula traduntur. Et cū
græcos italia pellerent:diu etiam poſt Catonem excepiſſe medicos. Augebo prouidē-
tiam illorum. Solam hanc artium græcarum nondum exercuerat romana grauitas.
In tanto fructu pauciſſimi quiritium attigere:et ipſi ſtatim ad græcos tranſfugæ. Im-
mo uero auctoritas aliter q̃ græce eam tractantibus etiam apud imperitos experteſq;

linguæ non eſt. Ac minus credunt: quæ ad ſalutem ſuam pertinent: ſi ĩtelligũt. Itaq; hercule in hac artiũ ſola euenit; ut cuicunq; medicum ſe profitenti ſtatim credatur: cum ſit periculum in nullo mendacio maius. Nõ tamen illud intuemur. adeo bláda eſt ſpirandi per ſe cuiq; dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inſcitiam capitalem. Nullum exemplum uĩdictæ. Diſcũt periculis noſtris. Et experiméta per mortes agũt. Medicoq; tantum hominem occidiſſe ſumma impunitas eſt. Quinimmo tranſit in conuitium. Et intẽperantia culpatur. Vltroq; qui periere arguuntur. Sed et decuriæ ꝓ more cenſuris principum examinantur. Inquiſitio per parietes agitur. Et q de nummo iudicet a gadibus columniſq; Herculis arceſſitur. De exilio uero non niſi die. xlv. Q uĩq; electis uiris datur tabella. At de iudice ipſo quales in conſilo eunt: ſtatĩ occaſuri? Merito dum nemini noſtrũ libet ſcire: quod ſaluti ſuæ opus ſit. Alienis pedibus ãbulamus. Alienis oculis agnoſcimns. Aliena memoria ſalutamus. Aliena uiuimus opera. Perieruntq; rerum naturæ precia: & uitæ arguméta. Nihil aliud pro noſtro habemus: q̃ delicias. Nõ deſeram Catonem tam ambitioſæ artis inuidia a me obiectũ: & a ſenatu illum qui ita cenſebat. Itaq; non criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit. Quid enim uenenorum fertilius: aut ũde teſtamentorum plures inſidiæ? Iam uero et adulteria etiam in principum domibus: ut euidens ĩ Liuia Druſi Cæſaris. Item Valentis in qua dictum eſt regina. Non ſũt artis iſta: ſed hominum. Nõ magis hæc urbi timuit Cato ut equidem credo: q̃ reginas. Ne auaritiam quidem arguam rapaceſq; nundinas pendentibus fatis et dolorũ indicaturã: ac mortis arma: aut arcana præcepta. Squamam in oculis emouendam potius q̃ extrahendam. Per quæ effectũ eſt: ut nihil magis prodeſſe uideretur: q̃ multitudo graſſantium. Neq; enim pudoris æmuli precia ſũmittunt. Notum eſt ab eodem Archamide unum ægrum ex prouincialibus ſeſtertiis ducentis conductum. Archontio uulnerum medico ſeſtertiis centũ condemnato ademiſſe Claudium principem. Eidẽq; ĩ gallia exulãti et deĩde reſtituto acquiſitum nõ minus intra paucos annos. Et hæc perſonis imputentur. Ne fæcem quidem aut inſcitiam eius turbæ arguamus: ipſorumq; intemperantiam in morbis aquarum calidarum diuerticulis: imperioſam inediam. Et ab iiſdem deficiẽtibus cibo ſæpius die ingeſto. Mille præterea pœnitentiæ modis: culinarum etiam præceptis: et unguentorum mixturis: quando nullas omiſere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces: conciliariq; externa precia diſplicuiſſe maioribus crediderim quidem: non tamen hoc Catonem prouidiſſe: cum damnaret artem. Tyriace uocatur excogitata cõpoſitio luxuriæ. Fit ex rebus externis: cum tot remedia dederit natura: quæ ſingula ſufficerent. Mithridaticum antidotum ex rebus. liiii. cõponitur. Interim nullo pondere æquali: et quarundam rerum ſexageſima denarii unius imperata. Q uo deorum perfidiam iſtam monſtrante? Hominum enĩ ſubtilitas tanta eſſe non potuit. Oſtẽtatio artis et portentoſa ſcientiæ uendicatio manifeſta eſt. Ac ne ipſi quidem illam nouere. Comperiq; uulgo pro cĩnabari indica in medicamenta minium addi inſcitia nominis: quod eſſe uenenum docebimus inter pigmenta. Verum et hæc ad ſigulorũ ſalutem pertinent. Illa autem quæ timuit Cato: atq; prouidit: innocentiora multo et parua opinatu: quæ proceres artis eiuſdem in ſemetipſis fatentur. Illa ꝓdidere impu mores. Illa quæ ſani patimur luctatus cæromata ceu ualitudinis cauſa inſtituta. Balneæ ardentes: quibus perſuaſere in corporibus cibos coqui: ut nemo non minus ualidus exiret. Obedientiſſimi uero efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac uomitiones: et rurſus perpotationes: ac pilorum euiratio inſtituta reſinis eorum. Itemq; pectines in fœminis quidem publicati. Ita eſt profecto: lues morum nec aliũde maior q̃ e medicina. Vatem prorſus quotidie facit Catonem: et eius oraculum: ſatis eſſe ingenia græcorum inſpicere. Hæc fuerint dicenda pro ſenatu illo ſexcentiſq; populi romani annis aduerſus artem: in qua conditione inſidioſiſſima auctoritatem peſſimis boni faciunt. Simul contra attonitas quorundam perſuaſiones qui prodeſſe niſi precioſa

nõ putant. Neque enim dubitauerim aliqbus faſtidio futura quæ dicẽtur animalia. At non Virgilio nefas fuit nominare formicas nulla neceſſitate: et gurguliones ac lucifugis congeſta cubilia blattis. Non Homero ĩter prælia deorũ improbitatẽ muſcæ deſcribere. Non naturæ gignere iſta: cum gignat hominem. Proinde cauſas quiſq; et effectus non res æſtimet. Ordiemur autem a confeſſis: hoc eſt lanis ouibuſq;. Vt obiter rebus præcipuis honos in primis habeatur. Quædam etiã ſi alienis locis: tamen obiter dici neceſſe erit. Nec deeſſet materiæ pompa: ſi quicq̃ aliud intueri liberet: q̃ fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis. Ceu uero id certum eſſet: atq; non fabuloſum. Irridere eſt uitæ remedia poſt milleſimum annum reditura monſtrare.

DE Medicina lanarũ. Cap. ii.

LAnis auctoritatẽ ueteres romani etiã religioſam habuere poſtes a nubẽtibus attingi iubentes. Præterq; cultũ & tutelã contra frigora. Succidæ plurima præſtãt remedia ex oleo uinoq;: aut aceto: prout quæq; mulceri moderiq; opus ſit: et ad ſtrĩgi laxarique: luxatis mẽbris dolentibuſq; neruis impoſitæ: & crebro ſuffuſæ. Quidam etiam ſalem admiſcent luxatis. Alii cum lana rutam tritam adipemq; imponunt. Itẽ contuſis tumentibuſq;. Halitus quoq; oris gratiores facere traditur confricatis dẽtibus atq; gingiuis ãmixto melle. Prodeſt & phreneticis ſuffitu. Sanguinem in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo: & allio indita modico auribus obturatis ſpiſſius. Quĩ & ulceribus uetuſtis ĩponit̃ cũ melle. Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida et oleo aſp̃ſa ſanat. Arietis uellera lota frigidaq; ex oleo madefacta in mulieribus malis inflammationes uuluæ ſedant. Et ſi procidant: ſuffitu reprimunt. Succida lana impoſita ſubditaq; mortuos partus euocat. Siſtit etiã profluuia earum. At canis rabioſi morſibus inculcata poſt diem ſeptimum ſoluitur. Reduuias ſanat ex aqua frigida. Eadem nitro ſulphure oleo aceto: pice liquida feruẽtibus tĩcta q̃ calidiſſima impoſita bis die lumborum dolores ſedat. Sanguinẽq; ſiſtit ex ariete ſuccida: articulos extremitatum præligans. Laudatiſſima omnis e collo. Natione uero galatica: tarentina: attica: mileſia. Succidam imponunt et deſquammatis percuſſis liuidis contuſis colliſis contritis deiectis. Capitis et aliis doloribus ſtomachi ĩflãmtioni ex aceto & roſaceo. Cinis eius illinitur attritis uulneratis ambuſtis. Et in oculorũ medicamẽta additur. Itẽ ĩ fiſtulas: aureſq; ſuppuratas. Ad hæc detonſam eam: alii uero euulſam deciſis ſummis p̃tibus ſiccant. Carpuntq; et in fictili crudo componunt: ac melle perfundunt utrunq;. Alii haſtulis tædæ ſubiectis: et ſubinde interſtratis: oleo aſperſam accendunt. Cineremq; ĩ labellis aqua addita confricant manu: et conſidere patiuntur: idq; ſæpius mutantes aquam donec linguam aſtringat leniter: nec mordeat. Tunc cinerem reponunt. Vis eius ſtiptica eſt: efficaciſſimeq; genas purgat. Quin ipſæ ſordes pecudum ſudorq; fœminum et alarum adhærentes lanis æſopum uocant. Innumeros prope uſus habent. In atticis ouibus genito palma fit pluribus modis. Sed probatiſſimũ lana ab iis p̃tibus recenti concerpta: aut quibuſcũq; ſordibus ſuccidis p̃mũ collectis ac lento igni ĩ æneo uaſe ſufferuefactis et refrigeratis: pinguiq; quod ſupernatat: collecto in fictili uaſe: iterumq; decocta priore materia: quæ pinguitudo utraq; frigida aqua lauatur: & in linteo ſiccatur: ac ſole torretur donec candida fiat ac tranſlucida. Tum in ſtagnia pyxide conditur. Probatio autem ut ſordium uirus oleat: & manu fricãte ex aqua non liquetur: ſed albeſcat ut ceruſa. Oculis utiliſſimum contra inflãmationes genarũq; callum. Quidam in teſta torrendo conficiunt ne pinguedinem amittat: utilẽ talem exiſtimãtes eroſis et duris genis: angulis ſcabioſis et lachrymãtibus. Vlcera nõ oculorum modo ſanat: ſed oris etiam et genitalium cũ anſerino adipe. Medetur et uuluæ ĩflammationibus: et ſedis rhagadis: et cõdylomatis cũ meliloto ac butyro. Reliquos uſus eius ſuo loco digeremus. Sordes quoq; caudarum concretæ in pilulãs ac ſiccatæ per ſe tuſæq; farina et illitæ dentibus mire proſunt etiam labentibus: gingiuiſq; ſi carcinoma ſerpat. Iam uero pura uellera aut per ſe impoſita cæcis doloribus: aut

accepto ſulphure et cinis eorum genitalium uitiis. Tantumq; pollēt ut medicamētis quoq; ſuperponantur. Medentur ante omnia et pecori ipſi ſi faſtidio non paſcatur. Cauda enim q̄artiſſime præligata euulſa inde lana ſtatim ueſcuntur. Tradūtq; quod extra nodum ſit e cauda præmori.

¶ DE Ouorum natura. ¶ Cap. iii.

LAnæ habent et cum ouis ſotietatem ſimul fronti impoſitæ contra epiphoras. Non opus eſt eas in hoc uſu rudiculis eſſe curatas. Neq; aliud q̄ candidum ex ouo infundi ac pollinem thuris. Oua per ſe infuſo candido oculis epiphoras cohibēt: urenteſq; refrigerāt. Quidam cum croco præferunt: et ꝑ aqua miſcēt collyriis. Infantibus uero contra luppitudines uix aliud remediū eſt: butyro ammixto recenti. Eadē cum oleo trita ignes ſacros leniunt betæ foliis ſuperilligatis. Cādido ouorum ī oculis et pili reclinantur hāmoniaco trito ammixtoq;. Et Vari in facie cum pineis nucleis ac melle modico. Ipſa facies illita ſole nō aduritur. Ambuſta aquis ſi ſtatim ouo occupētur: puſtulas non ſentiunt. Quidam ammiſcent farinam hordeaceam et ſalis parū. Vlceribus uero ex ambuſto cum candido ouorum toſtum hordeum et ſuillo adipe mire prodeſt. Eadem curatione ad ſedis uitia utuntur. Infantibus quidem etiam ſiqd ibi procidat. Ad pedum rimas ouorum candido decocto cum ceruſæ denariorū duorum pondere pari ſpumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignem ſacrum cādido ouorum trito cum amylo. Aiunt et uulnera candido glutinari. Calculoſq; pelli. Lutea ouorum cocta ut indureſcant: admixto croco modice: item melle ex lacte mulieris illita dolores oculorum mitigant. Vel cum roſaceo et mulſo lana oculis impoſita: uel cum trito apii ſemine ac polenta in mulſo illita. Prodeſt et tuſſientibus per ſe luteum deuoratū liquidum: ita ut dētibus nō attīgatur. Thoracis diſtillationibus. Fauciū ſcabriciæ. Priuatim contra hemorrhoidū morſum illinitur: ſorbeturq; crudū. Prodeſt et renibus: ueſicæ: roſionibus: exulcerationibuſq;: et cruenta excreantibus. Quinq; ouorū lutea in uini hemina cruda ſorbentur dyſentericis: cū iure putaminis ſui et papaueris ſucco aut uino. Dantur cæliacis cum uuæ paſſæ pinguis pari pōdere: et malicorio per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi ueteris et melle quadrantibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad craſſitudinē mellis et cum opus ſit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis ī aceto. Sic et illita lyenicis. Sanguinem autē reiicientibus cum tribus cyathis mixti. Vtuntur iiſdem ad liuentia ſi uetuſtiora ſint: cum bulbis ac melle. Siſtunt et menſes mulierum cocta et ex uino pota. Inflationes quoq; uuluæ cruda cum oleo ac uino illita. Vtiliora ſunt et ceruicis doloribus cum anſerino adipe et roſaceo. Sedis etiā uitiis durata igni: ut calore quoq; proſint. Et condylomatis cum roſaceo. Item ambuſtis durata in aqua mox in pruna putaminibus exuſtis tum lutea ex roſaceo illinuntur. Fiunt et tota lutea: quæ uocant ſitiſta cum triduo incubata tolluntur. Stomachum diſſolutum confirmant pulli ouorum cū gallæ dimidio: ita ut ne ante duas horas alius cibus ſumatur. Dant et dyſentericis pullos in ipſo ouo decoctos ammixta uini auſteri hemina: et pari modo olei polentæq;. Membrana putaminis detracta ſiue crudo ſiue decocto: labiorum fiſſuris medetur. Putaminis cinis in uino potus ſanguinis eruptionibus. Comburi ſine membrana oportet. Sic fit et dentifricium. Idem cinis et mulierum menſes cum myrrha illitus ſiſtit. Firmitas putaminum tanta eſt: ut recta nec ui nec pondere ullo frangatur: nec niſi paululum īflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partum cum ruta et anetho et cymino pota ex uino. Scabiem corporum ac pruritum oleo et cedria mixtis tollunt. Vlcera quoq; humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris et ſanguinis excreationes ouū crudū cum porri ſectiui ſucco: pariq; menſura mellis græci calefactum hauritur. Dantur & tuſſientibus cocta et trita cum melle: et cruda cum paſſo oleiq; pari modo. Infūdūtur et uirilitatis uitiis ſingula cum ternis paſſi amyliq; ſemuncia a balneis. Aduerſus ictus ſerpentium cocta tritaq; adiecto naſturtio illinūtur. Cibos quot modis īuenit: notū

eſt:cum tranſmittant faucium tumorem calfactuq; obiter foueant. Nullus eſt alius cibus qui in ægritudine alat:neq; oneret. Simulq; uini uſum et cibi habeat. Macera/torum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina ĩ pane ſubactis: cæliaci recreantur. Quidam ita reſoluta in patinis torreri utilius putãt. Quo genere non al/uos tantum ſed et menſes fœminarum ſiſtunt:aut ſi maior ſit impetus cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per ſe lutea ex iis decocta rurſum in aceto donec indu/reſcant. Iterumq; cum trito pipere torrentur ad cohibendas aluos. Fit et dyſentericis remedium ſingulare ouo effuſo in fictili nouo eiuſdemq; oui menſura:ut paria ſint omnia melle mixto mox aceto. Item oleo confuſis crebroq; permixtis. quo fuerint ea excellentiora:hoc præſentaneum remedium erit. Alii eadẽ mẽſura pro oleo et aceto reſinam adiiciunt rubentem uinumq;:et alio modo temperant o ei tantum menſura pari pineiq; corticis duabus ſexageſimis denariorum. Vua eius quod rhun diximus: mellis obolis quinq; ſimul decoctis: ita ut cibus alius poſt quattuor horas ſumatur. Torminibus quoq; multi medentur oua bina cum alis piſcis quattuor una atterẽdo uiniq; hemina calefaciendo atq; ita potui dando. Et ne quid deſit ouorum gratiæ:cã/didũ ex iis admixtum calci uiuæ glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta eſt ut lignũ perfuſum ouo non ardeat. Ac ne ueſtis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantum locuti ſumus:cum et relquarum alitum reſtant magnæ utilita/tes ſicut ſuis dicemus locis. Præterea eſt ouorum genus in magna galliarum fama omiſſum a græcis. Angues ea numerus eſt ouorum conuoluti ſaliuis fauciũ corporumq; ſpumis artifici complexu glomerantur:anguinum appellatur. Druidæ ſibilis id dicũt in ſublime iactari. ſagoq; oportere intercipi ne tellurem attingat. profugere raptorem equo. ſerpentes enim inſequi:donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimẽ/tum eius eſſe ſi contra aquas fluitet:uel auro cinctum. Atq;(ut eſt magorum ſollertia occultandis fraudibus ſagax)certa luna capiendum cenſent. tanq̃ cõſtruere operationẽ eam ſerpentium:humani ſit arbitrii. Vidi equidem id ouum mali orbiculati modici magnitudine. Cruſta cartilaginis uelut acetabulis brachiorũ polypi crebris: inſigne druidis. Ad uictorias litium ac regum aditus maxime laudatur. Tãtæ uanitatis ut habentem id in lite in ſinu equitem romanum euocatum a diuo Claudio principe interemptum non ob aliud ſciam. Hic tamẽ complexus anguium et efferatorum cõ/cordia cauſa uidetur eſſe: quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circũ/data effigie anguium fecerint. Neq; enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt. De ãſerũ ouis magnæ utilitatis ipſoq; ãſere dicturi hoc uolumine debemus honorẽ & coma/genorum clariſſimæ rei. Fit ex adipe anſerum. Alioquin celeberrimi uſus eſt. At hoc ĩ comagene ſyriæ cum cynnamo caſia pipere albo herba quæ comagine uocatur: obru/tis niue uaſis:odore iucundo:utiliſſimum ad pfectiones:cõuulſiones:cæcos aut ſubi/tos dolores:omniaq; quæ a copis curantur. Vnguẽtumq; pariter et medicamẽtum ẽ. Fit et in ſyria alio modo. Adipe auium curato ut dicemus:additis eriſceptro xylobal/ſamo phœniceo tuſo:item calamo ſingulorum pondere qui ſit adipis cymino bis aut ter ſubferuefactis. Fit autem hyeme: quoniam æſtate non glaciat niſi accepta cæra. Multa præterea remedia ſunt ex anſere quod miror æq; q̃ in coruis. Nanq; cũ anſere coruus ab æſtate ĩ autumnum morbo conflictari dicitur. De anſerum honore: quem meruere gallorum in capitolium aſcenſu deprehenſo:diximus.

Remedia de cane:et ex animalibus quæ placida nõ ſũt ſed fera:& ex uolucribus:et cõ/tra morſus phalangiorum. Cap.iiii.

e Adẽ de cauſa ſupplicia annua canes pẽdunt ĩter ædem Iuuẽtutis et Summani uiui in furcas ſambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priſ/corum mores. Catulos lactentes adeo puros exiſtimabant ad cibum:ut etiã placãdis numinibus hoſtiarũ uice uterentur iis. Genito mane catulo res diuina fit:et ĩ cœnis deorum etiam num ponitur. Catulina addita talibus quidem epulis celebres fuiſſe

Plauti fabulæ ſunt indicio. Sãguine canino contra toxica nihil præſtantius putatur.
Vomitiones quoq; hoc animal mõſtraſſe uidetur. Et alios uſus ex eo mire laudatos
referemus ſuis locis. Nunc ad ſtatutũ ordinem pergemus. Aduerſus ſerpentiũ ictus
efficacia habentur fimum pecudis recens in uino decoctum illitumq;. Mures diſſecti
et impoſiti quoꝝ natura non eſt ſpernenda præcipue in aſcenſu ſyderum ut diximus:
cum lumine lunæ fibrarum numero creſcente atq; decreſcente. Tradũt magi iocinere
muris dato porcis in fico ſequi dantem id animal. In homine quoq; ſimiliter ualere.
ſed reſolui cyatho olei poto. Muſtelarũ duo genera. Alterũ ſilueſtre. Diſtãt magni-
tudine. Græci uocant ictides. Harũ fel cõtra aſpidas dicitur efficax:cætero uenenũ.
Hæc autẽ quæ in domibus noſtris oberrat:et catulos ſuos (ut auctor eſt Cicero) quoti-
die trãſfert:mutatq; ſedem ſerpẽtes proſequitur. Ex ea inueterata ſale denarii põdus
in cyathis tribus datur percuſſis:aut uentriculus coriandro fartus inueteratuſq; et in
uino potus. Et catulus muſtelæ etiã efficacius. Quædam pudenda dictu tãta aucto-
rum aſſeueratione commendantur:ut præterire fas non ſit. Siquidem illa concordia
rerum aut repugnantia medicinæ gignuntur. Veluti cimicum animalis fetidiſſimi:et
dictu quoq; faſtidiẽdi natura contra ſerpentium morſus et præcipue aſpidum ualere
dicitur. Item contra uenena omnia. Argumento ꝙ dicũt gallinas quo die id ederĩt nõ
ĩterfici ab aſpide. Carnes quoq; earũ percuſſis plurimũ prodeſſe. Ex iis quæ tradunt
humaniſſimum illinire morſibus cum ſanguine teſtudinis. Item ſuffitu eorũ abigere
ſanguiſugas adhærentes:hauſtaſq; ab animalibus reſtinguere in potu datos. Quãq̃
et oculos quidam iis inungunt tritis cum ſale et lacte mulierum. Aureſq; cum melle
et roſaceo ammixtis. Eos qui agreſtes ſint:et in malua naſcantur crematos cinere p-
mixto roſaceo infundunt auribus. Cætera quæ de iis tradunt:uomicæ et quartanarũ
remedia:aliorũq; morborũ quãq̃ ouo aut cæra aut faba incluſos cenſeant deuorãdos
falſa nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cum argumento adhibent:
quoniam uincatur aſpidum ſomnifica uis ſeptenos ĩ cyatho aquæ dantes puerilibus
annis quaternos. Et ſtranguriæ fiſtulæq; impoſuere:adeo nihil illa rerum omnium
parens ſine ingentibus cauſis genuit. Quin et adalligatos leuo brachio binos lana
ſubrepta paſtoribus reſiſtere nocturnis febribus prodiderunt:diurnis in roſeo panno.
Rurſus iis aduerſatur ſcolopendra ſuffituq; necat. Aſpides percuſſos torpore & ſom-
no necant:omnium ſerpentium minime ſanabiles. Sed et uenenum earum ſi ſãguis
attingit:aut recens uulnus ſtatim ĩterimit. Inueteratũ ulcus tardius. De cætero potũ
quantalibet copia:non nocet. Non enim eſt tabifica uis:itaq; occiſa morſu earum
animalia cibis innoxia ſunt. Contarer in proferendo ex iis remedia:niſi. M. Varronẽ
ſcirem. lxxxiii. uitæ anno prodidiſſe aſpidũ ictus efficaciſſime curari hauſta a ꝑcuſſis
ipſorum urina. Baſiliſci:quem etiam ſerpentes ipſi fugiunt alios olfactu necantem:
qui hominem uel ſi aſpiciat tantum dicitur interimere:ſanguinem magi miris laudi-
bus celebrant coeuntem picis modo et colore dilutum cinnabari clariorem fieri. Tri-
buunt ei et ſucceſſus petitionum a poteſtatibus:& a diis etiam precum:morborum
remedia beneficiorum munere. Quidã id Saturni ſanguinem appellant. Draco nõ
habet uenena. Caput eius limini ianuarum ſubditum propitiatis oratione diis fortu-
natam domum facere promittitur. Oculis eius ĩueteratis et cum melle tritis ĩunctos
non paueſcere ad nocturnas imagines etiam pauidos cordis. Pingue in pelle dorcadũ
neruis ceruinis adalligatum in lacerto conferre iudiciorum uictoriam. Primũ ſpõdy-
lum aditus poteſtatum mulcere. Dentes eius illigatos pellibus caprearum ceruinis
neruis:mites præſtare dominos:poteſtateſq; exorabiles. Sed ſuper omnia eſt cõpoſi-
tio:qua inuictos faciunt magorum mendacia. Cauda draconis et capite uillis leonis
e fronte et medulla eiuſdem equi uictoris ſpuma canis unguibus adalligatis ceruino
corio:neruiſq; cerui alternatis et dorcadis. Quæ arguiſſe non minus refert:q̃ contra
ſerpentes remedia demonſtraſſe:quoniam hæc morborum beneficia ſunt. Draconũ

adipem uenenata fugiunt. Item uirus ichneumonum. Et cutis cinere in aceco pūctos. Viperæ caput impoſitum: uel alterius q̄ quæ percuſſerit: ſine fine prodeſt. Item ſiqs eam ipſam in uapore baculo ſubſtineat: aiunt eum futura præcinere. Item ſiquis exuſtæ eius cinerem illinat. Reuerti autem ad percuſſum ſerpentem neceſſitate naturæ Nigidius auctor eſt. Caput quid diſſecant ſcythæ: ĩterq; aures eximūt lapillum: quē aiunt ab ea deuorari territa. Alii ipſo toto capite utuntur. Fiunt et ex uipera paſtilli qui theriaci uocantur a græcis: ternis digitis utrinq; amputatis: exemptiſq; interaneis et liuore ſpinæ adhærente: reliquo corpore in patina ex aqua et anetho diſcocto: ſpiniſq; exemptis & addita ſimilagine: atq; ita in umbra ſiccatis paſtillis: quibus ad multa medicamenta utunt̃. Significandum uidetur e uipera tātū hoc fieri. Quidā purgatæ ut ſupradictū ē adipē cū olei ſextario decoquūt ad dimidias. Ex eo cū opus ſit ternis ſtillis additis ĩ oleum perunguntur: ut omnes beſtiæ fugiāt eos. Præterea cōſtat cōtra omniū ſerpētiū ictus q̄uis ĩſanabiles ipſarū ſerpētiū exta ĩpoſita auxiliari. Eoſq; q aliq̄ndo uiperæ iecur coctū hauſerĩt: nūq̄ poſtea feriri a ſerpēte. Neq; āguis uenenatus eſt niſi p mēſē luna ĩſtigatus. Sed ꝓdeſt uiuus cōprehēſus: & ĩ aq̄ cōtuſus ſi foueantur ita morſus. Quin & ineſſe ei remedia multa credunt̃: ut dicemus. Et ideo Aeſculapio dicat̃. Democritus q̄dē mōſtrat quædā ex iis cōfici: ut poſſĩt auiū ſermones ĩtelligi. Atq āguis æſculapius epidauro romam aduectus eſt: uulgoq; paſcit̃: & ĩ domibus. Ac niſi incendiis ſemina exuretentur non eſſet fœcunditati eorum reſiſtere. In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus eſt: quod in aqua uiuit. hydri uocant̃, nullis ſerpentium inferiores ueneno. Horum iecur ſeruatum aduerſus percuſſos ab iis auxilium eſt. Et ſcorpio tritus ſtellionum ueneno aduerſatur. Fit enĩ & e ſtellionibus malum medicamentum. Nam cum immortuus eſt in uino faciem eorum qui biberint lentigine obducit. ob hoc in unguento necant eum inſidiantes pelicū formæ. Remediūq; eſt oui luteum & mel ac nitrū. Fel ſtellionum tritum in aqua: muſtelas congregare dicitur. Inter omnia uenenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt: nec plures pariter interimunt: ut omittam: ꝙ perire cōſcientia dicuntur homine percuſſo: neq; amplius admitti ad terras. Salamandra popolos pariter necare improuidos poteſt. Nam ſi arbori irrepſerit: omnia poma inficit ueneno. et eos qui ederint: necat frigida ui nihil aconito diſtans. Quinimmo ſi contacto ab ea ligno uel pede cruſta panis incoquatur idem ueneficium eſt: uel ſi in puteū cadat. Quippe cum ſaliua eius quacunq; parte corporis: uel in pede imo reſperſa omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis et tanta uis ueneni a quibuſdam animalium ut iuibus manditur: dominante eadem illa rerum diſſidentia. Venenum eius extingui primum omnium ab iis quæ ueſcantur illa: uériſimile eſt. His uero ſimilia ſunt quæ produntur cantharidum potu: aut lacerta in cibo ſumpta. Cætera aduerſantia diximus: dicemuſq; ſuis locis. Ex ipſis quæ magi tradunt contra incendia: quoniam ignes ſola animalium extinguat: ſi forent uera iam eſſet expta roma. Seſtius uenerē accendi cibo earum ſi detractis interaneis et pedibus et capite: in melle ſeruentur: tradit. negatq; reſtingui ignem ab iis. Ex uolucribus in auxilio contra ſerpentes primū uultur eſt. annotandum quoq; minus uirium eſſe nigris pennarū. Ex iis enim ſi urāt̃: nidore fugari eas dicunt. Item cor eius alitis habētes tutos eſſe ab impetu nō ſolum ſerpētium: ſed etiam ferarum: & latronum: ac regum ira. Carnibus gallinaceorum ita ut tepebūt auulſæ appoſitis: uenena ſerpētium domātur. Itē cerebro in uino poto. Parthi gallinæ malūt cerebrum plagis imponere. Ius quoq; ex iis potum præclare medetur: & ĩ multis aliis uſibus mirabile. Pantheræ leoneſq; non attingūt pūctos eo: præcipue ſi & allium fuerit incoctum. Aluum ſoluit. Validius e uetere gallinaceo. Prodeſt & contra longinquas febres: & torpentibus membris: tremuliſq;: & articularis morbis: et capitis doloribus. Epiphoris: inflammationibus: faſtidiis incipienti tenaſmo: iocineri renibus ueſicæ. Contra cruditates: ſuſpiria. Itaq; etiam faciendi eius

extant præcepta. Efficacius enim cocti cum olere marino: aut cibio: aut cappari: aut apio: aut herba mercuriali: aut polypodio: aut anetho. Vtiliſſime autē ī cōgiis tribus aquæ ad tres heminas cum ſupradictis herbis: et refrigeratū ſub diuo dari tempeſtiuis antedente uomitione. Non præteribo miraculum quāq̄ ad medicinam nō pertinēs: ſi auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur: conſumunt illud in ſe. ita hoc uenenum auri eſt. At gallinaceis ipſis circulo e ſarmentis addito collo non canunt. Auxiliatur contra ſerpentes et columbarum caro recens conſcerpta: et hirundinum. Bubones pedes uſti cum pulpagine herba. Nec omittam in hac alite quoq; exēplum magicæ uanitatis: quippe præter reliqua portentoſa mendacia. Cor bubonis impoſitum mammæ mulieris dormientis ſiniſtræ: tradūt efficere: ut omnia ſecreta ꝓnūtiet. Præterea in pugnam ferentes idem fortiores fieri. Eiuſdem ouo ad capillos remedia demonſtrant. Quis autem quæſo ouum bubonis uidere potuit cum tam ipſam auē uidiſſe prodigium ſit? quis utiq; experiri et præcipue in capillo? Sanguine quidē pulli bubonis etiam criſpari promittūt capillum. Huius generis prope uideri poſſūt quæ tradunt & e ueſpertilione: ꝙ ſi ſit circunlatus domui uiuus & per ſe feneſtram iuerſo capite infigatur amuletum eſſe. Priuatimq; ouilibus circunlatum totiens & pedibus ſuſpenſum ſurſum in ſupliminare. Sanguinem quoq; eius cum carduo cōtra ſerpē- tium ictus inter præcipua laudant. Phalāgium eſt italiæ ignotum & pluriū generū. Vnum ſimile formicæ: ſed multo maius: ruffo capite: reliqua parte corporis nigra: albis intercurſantibus reſperſus guttis. Acerbior huius q̄ ueſpæ ictus. Viuit maxime circa furnos & molas. In remedio eſt ſi quis eiuſdem generis alterum pcuſſo oſtēdat. Et ad hoc ſeruantur cum mortui inueniuntur. Et cortices eorum contriti & poti medentur. Et muſtelæ catuli ut diximus ſupra. Aeque phalangion græci uocant inter genera araneorum: ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodē phalāgii nomine araneus: lanuginoſus: grandiſſimo capite. quo diſſecto inueniri dicūtur ītus uermiculi duo: adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante ſolis ortum præſtant ne cōcipiant: ut Cecilius in comentariis reliquit. Vis ea annua eſt: quam ſolam ex omni tacito dixiſſe fas ſit: quoniam aliquarum fœcunditas plena liberis tali uenia indiget. Vocatur et rhachino nigro ſimilis ore minimo ſubalbo pedibus breuiſſimis: tāq̄ imperfectis. Dolor a morſu eius qualis a ſcorpione. Vrina ſimilis araneis textis. Idem erat Aſiortion: niſi diſtingueretur uirgulis albis. Huius morſu genua labefactantur. Peior utroq; eſt cæruleus lanugine nigra: caliginem concitans: et uomitus araneoſos: etiamnum deterior: a crabrone penna tantum differens. Hic & ad maciem perducit. Myrmecion formicæ ſimilis capite: aluo nigra guttis albis diſtinguentibus. Veſparū dolore torquet. Tetraganthii duo genera habent. peior medium caput diſtinguente linea alba & tranſuerſum altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus poſteriori parte candicās lentior. Minime autem noxius eodem colore qui telas muſcis in parietibus latiſſime pandit. Contra omnium morſus remedium eſt gallinaceum cerebrum cū piperis exiguo potum in poſca. Item formicæ quinq; potæ. Pecudū fimi cinis illitus ex aceto. Et ipſi aranei quicūq; ī oleo putrefacti. Muris aranei morſus ſanat coagulo agnæ in uino poto. Vngulæ arietinæ cinere cū melle. Muſtelæ catulo ut ī ſerpentibus dictum eſt. Si iumenta momorderit: mus recēs cum ſale imponitur: aut fel ueſpertilionis ex aceto. Et ipſe mus araneus contra ſe remedio eſt diuulſus & impoſitus. Nā ſi prægnans momorderit: protinus diſſilit. Optimum eſt: ſi is imponatur q momorderit. Sed & alios ad hunc uſum ſeruant in oleo aut luto circunlitos. Eſt & contra morſum eius remedio terra ex orbita. Ferunt enim nō tranſiri ab eo orbitam torpore quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maxime inuicem ſtellio traditur: ut uiſu quoq; pauorem iis afferat: & torporem frigidi ſudoris. Itaq; in oleo putrefaciunt eū: et ita eo uulnera perungunt. Quidam oleo illo ſpumam argenteam decoquunt ad emplaſtri genus: atq; ita illinunt. Hunc græci colorem uocāt & aſcalabotē & galeotē

In italia non naſcitur. Eſt enim hic plenus lentigine:ſtridoris acerbi. Et ueſcitur. quæ omnia a noſtris ſtellionibus aliena ſunt. Prodeſt & gallinarum fimi cinis illitus. Draconis iecur. Lacerta diuulſa. Mus diuulſus. Scorpio & ipſe ſuæ plagæ impoſitus aut aſſus in cibo ſũptus:aut potus in meri cyathis duobus. Proprium eſt ſcorpionũ ꝗ manus palmam nõ feriũt. nec niſi pilos attingere. Lapillus qualiſcunq; ab ea pte qua in terra erat:appoſitus plagæ lenit dolorem. Item teſta ſicut erat terra operta ex aliqua parte ſicut erat impoſita:liberare dicitur. Non debent reſpicere q imponunt. Et cauere ne ſol aſpiciat. Vermeſq; terreni triti impoſiti proſũt. Multa & alia ex his remedia ſunt:propter quæ in melle ſeruantur. Noctua apibus contraria & ueſpis crabronibuſq; & ſanguiſugis. Pici quoq; martii roſtrum ſecum habentes:nõ feriunt ab iis. Aduerſantur & locuſtarum minimæ ſine pennis:quas atelabos uocant. Eſt et formicarum genus uenenatum. Non eas nouere in italia. Solifugas Cicero appellat. Salfugas betica. Iis cor ueſpertilionis contrarium omnibuſq; formicis:& ſalamãdris reſiſtit. Cantharidas diximus. Sed & in iis magna quæſtio:quoniam ipſæ uenena ſũt potæ ueſicæ cum cruciatu præcipuo. Coſſinum equitem romanum amicicia Neronis principis notum: cum is lichene correptus eſſet: uocatus ægypto medicus ad hanc ualitudinem eius a Cæſare:cum cantharidum potum præparare uoluiſſet interemit. Verum illitas prodeſſe nõ dubium eſt cũ ſucco taminiæ uuæ:& ſeuo ouis uel capræ. Ipſarum cantharidum uenenum in qua parte ſit:non conſtat inter auctores. Alii in pedibus & capite exiſtimant eſſe. Alii negant. Conuenit tantum pẽnas earũ auxiliari in quacunq; parte ſit uenenum. Ipſæ naſcuntur ex uermiculo in ſpongia maxime cynorhodi: quæ fit in caule. Sed fœcũdiſſimæ in fraxino. Cæteræq; in alba roſa minus efficaces. Potentiſſimæ inter omnes uariæ luteis lineis:quas in pennis trãſuerſas habent. Multum pingues inertiores minutæ latæ piloſæ. Inutiliſſimæ uero unius coloris macræq;. Conduntur in calice fictili non picato & linteo colligato congeſtæ roſa matura. & ſuſpenduntur ſuper acetum cum ſale feruens:donec p linteolũ uaporent. poſtea reponuntur. Vis earum adurere corpus:cruſtas obducere. Eadẽ pityocampis in picea naſcentibus. Eadem bupreſti. ſimiliterq; præparantur. Efficaciſſimæ omnes ad lepras lichenaſq; dicuntur. Menſes cit:& urinam. Ideo & Hippocrates hydropicis dabat. Cantharides obiectæ ſũt Catoni uticenſi ceu uenenũ uendidiſſet ĩ auctione regia:quoniam eas ſeſtertiis. lx. addixerat.

¶DE Seuo camelino:& cane rabido: & lacerta:& anſeribus: & columbis:& muſtelis remedia. ¶Capitulum. iiii.

ET ſeuum autem ſtruto camelinum tunc ueniſſe ſeſtertiis. lxxx. obiter dictum ſit:efficacioris ad omnia uſus q̃ eſt adeps aſinus. Diximus & mellis uenenati genera. Contra quod utuntur melle:in quo apes ſint mortuæ. Idem potum in uino remedium eſt uitiorum:quæ cibo piſcium gignũtur. In canis rabidi morſu tuetur a pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet igne comburi omnia eodẽ modo ut ſemel diximus ĩ uaſe fictili nouo argilla circũlito:atq; ita in furnum indito. Idem & in potione ꝑficit. Quidamq; ob id edendum dederunt. Aliqui & uermen e cadauere canino adalligauere. Menſtruaue canis in panno ſubdidere calici aut intus. Ipſius caudæ pilos combuſtos inſuere uulneri. Cor caninum habentem fugiunt canes. Non latrant uero lingua canina in calciamento ſubdita pollici. Aut caudam muſtelæ quæ abſciſa dimiſſa ſit habentes. Eſt limus ſaliuæ ſub lingua rabioſi canis qui datus in potu fieri hydrophouos nõ patitur. Multo tamen utiliſſime iecur eius qui in rabie momorderit datur. Si poſſit fieri crudum mandendum. Si minus quoquomodo coctum aut ius incoctis carnibus. Eſt uermiculus ĩ lingua canum q uocat a græcis lytta:quo exempto infantibus catulis nec rabidi fiunt nec faſtidium ſetiunt. Idem ter igni circumlatus datur morſis a rabioſo:ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantum eo prodeſt. Aiunt & criſtam galli

contritam efficaciter imponi. Et anſeris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorũ
qui rabidi fuerunt ad eadem remedia in cibo dandi. Quin & necantur catuli ſtatim ĩ
aqua ad ſexum eius qui momorderit: ut iecur crudum deuoretur ex iis. Prodeſt & fi-
mum gallinaceum duntaxat ruffum: ex aceto impoſitum. Et muris araneæ caudæ
cinis ita ut ipſe cui abſciſſa ſit: uiuus dimittatur. Gleba ex hirundinum nido illita ex
aceto: uel pulli hirundinis combuſti. Membrana ſiue ſenectus anguium uernatione
exuta cum cancro maſculo trita. Nam etiam per ſe repoſita in arcis armariiſq; tineas
necant. Tanta uis mali eſt ut urina quoq; calcata rabioſi canis noceat maxime ulcus
habentibus. Remedium eſt fimum caballinum aſperſum aceto & calefactum ĩ fico
impoſitum. Minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morſum: uſq; ĩ ꝓuerbiũ
diſcordiæ ueniſſe. Qui in urinam canis ſuam egeſſerit: torporem lumborum dicitur
ſentire. Lacerta quam hyſepa alii chalcidicen uocant ĩ uino pota: morſus ſuos ſanat.
Veneficiis ex muſtela ſilueſtri factis cõtrarium eſt ius gallinacei ueteris large hauſtũ.
Peculiariter contra aconitum addi parum ſalis oportet. Gallinarum fimũ dũtaxat
candidum in hyſopo decoctum aut mulſo: uenena fungorum boletorumq; aſtrĩgit.
Item inflammationes ac ſtrangulationes. quod miremur cum ſi aliud animal guſta-
uerit id fimum torminibus & inflationibus afficiatur. Sanguis anſerinus cõtra lepo-
res marinos ualet: cum olei æqua portione. Item contra medicamenta mala omnia.
Aſſeruatur cum lemnia rubrica & ſpinæ albæ ſucco paſtillorum drachmis quinq; qui
in cyathis ternis aquæ bibãtur. Item muſtelæ catulus ut ſupra diximus præparatus.
Coagulum quoq; agninum aduerſus omnia mala medicamenta pollet. Itẽ ſanguis
anatum ponticarum. Itaq; & ſpiſſatus ſeruatur uinoq; diluitur. Quidam fœminæ
anatis efficaciorem putant. Simili modo cõtra uenena omnia ciconiarũ uentriculus
ualet. Coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietũ priuatim aduerſus cãtharidas.
Item lac ouium calidum: præter q̃ iis q bupreſtin aut aconitum biberint. Columbarũ
ſilueſtrium fimum priuatim contra argenti uiui potum. Contra toxica muſtela uul-
garis inueterata binis drachmis pota.

¶ Ad Alopecias tollendas: & ad pilos reddendos: & ad lendes tollẽdas: & ad palpebras:
& ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia. ¶ Cap. v.

ALopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprio & melle. Item ungularũ
muli uel mulæ ex oleo myrteo. Præterea (ut Varro noſter tradit) murinũ fimũ
quod item muſcerdas appellat. Et muſcarum capita recentia prius folio ficulneo aſ-
perata. Alii ſanguine muſcarum utuntur. Alii decem diebus cinerem earum illinunt
cum cinere chartæ uel nucum: ita ut ſit tertia pars e muſcis. Alii lacte mulierum cum
braſſica cinerem muſcarum ſubiiciunt. quidam mel tantum. Nullum animal minus
docile exiſtimatur minoriſue ĩtellectus. Quo mirabilius eſt olympiæ ſacro certamine
nubes earum immolato tauro deo quem Myoden uocant extra territorium id abire.
Alopecias cinis e murium capitibus caudiſq; & totius muris emendat: præcipue ſi
ueneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cum melle: aut corium combuſtũ
cum pice liquida. Caput quidem eius uſtum per ſe etiam cicatricibus pilos reddit.
Alopecias autem in ea curatiõe præparari oportet nouacula & ſinapi. Quidã ex aceto
uti maluerunt. Quæ de erinaceis dicuntur omnia tanto magis ualebunt in hyſtrice.
Lacertæ quoq; ut diximus combuſtæ cum radice recentis harundinis: quæ ut una cre-
mari poſſit: minutatim findenda eſt. Itemq; myrteo oleo permixto cineres capillorũ
defluuia continent. Efficacius uirides lacertæ omnia eadẽ præſtãt. Etiã num utilius
ammixto ſale & adipe urſino & cepa tuſa. Quidam denas uirides in decem ſextariis
olei ueteris diſcoquunt: contenti ſemel in menſe ungere. Pellium uiperinaꝝ cinis
alopecias celerrime explet. Itẽ gallinarum fimum recens illitum. Corui ouum ĩ æreo
uaſe permixtum illitumq; deraſo capite: nigritiam capillis affert. Sed donec ĩareſcat:
oleum in ore habendum eſt: ne & dentes ſimul nigreſcant. Idq; in umbra faciendum

eſt:neq; ante triduum abluendum. Alii ſanguine & cerebro eius utuntur cum uino
nigro. Alii excoquunt ipſum:& nocte concubia in plumbeum uas condunt. Aliqui
alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida:nitro præparata cute. Cauſtica
uis earum:cauendumq; ne exulcerent alte. Poſtea ad ulcera ita facta capita murium
& fel murium:& fimum cum helleboro & pipere illini iubent. Lendes tollũtur adipe
canino:uel anguibus in cibo ſumptis ãguillarum modo:aut uernatione earum quã
exuunt pota.prurigines felle ouillo cum creta cyniolia illita capiti donec inareſcat.
Capitis doloribus remedio ſunt cochleæ eæ quæ nudæ ĩueniuntur nondum peractæ
ablato capite:& iis lapidea duritia exempta. Eſt autem ea calculi latitudine: quæ al-
ligatur:& minutæ fronti illinuntur tritæ. Item reſipum oſſa e capite uulturis adalli-
gata:aut cerebrum cum oleo cedrino peruncto capite & intus naribus illitis. Cornicis
cerebrum coctum in cibo ſumptum uel noctuæ idem præſtat. Gallinaceuſq; ſi ĩclu-
ſus abſtineat die ac nocte pari inedia eius q doleat euulſis collo plumis circũligatiſq;
uel criſtis. Muſtelæ cinis illitus. Surculus ex nido milui puluino ſubiectus. Murina
pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas ĩuentæ oſſiculum per
aurem cum ebore traiectum: uel in pellicula canina adalligatum. quod remedium
pluribus ſemperq; prodeſt. Fracto capiti aranei tela ex oleo et aceto impoſita:nõ niſi
uulnere ſanato abſcedit. Hæc & uulneribus conſtrinarum ſanguinem ſiſtit. A cere-
bro uero profluentem ãſeris ſanguis:aut anatis infuſus adeps ſiſtit. Adepſq; earũdẽ
alitum cum roſaceo coctus. Matutino paſcentis harundine caput præciſum maxime
luna plena lineo panno adalligant capitis doloribus licio. Aut cæra alba frõti illinũt.
& pilos caninos panno adalligant. Cerebrum cornicis in cibo ſumptum palpebras
gignere dicitur. Hyſopumq; cum myrrha calidum penicillo illitum. Idem præſtare
muſcarũ:fimi quoq; murini cinerẽ æquis portionibus:ut efficiatur dimidiũ pondus
denarii promittitur:additis duabus ſextis denarii ſextiui ut omnia hyſopo illinantur.
Item murini catuli triti in uino uetere ad craſſitudinem acopi. Pilos in iis ĩcõmodos
euulſos renaſci nõ patitur fel herinacei. Ouorum ſtellionis liquor. Salamandræ cinis.
Cinis lacertæ uiridis:uel ĩ uino albo ſole coactus ad craſſitudinem mellis in æreo uaſe.
Hirũdinis pullorum cinis cum lacte titymalli ſpumaq; cochlearum. Glaucomata di-
cunt magi cerebro catuli ſeptem dierum emundari ſpecillo demiſſo in dexteram ptem
ſi dexter oculus curetur:in ſiniſtram ſi ſiniſter. Aut felle recenti axionis. Noctuarum
eſt id genus maximum:quibus pluma auri modo micat. Suffuſionem oculorum ca-
nino felle malebat q̃ hyenæ curari Apollonius pritaneus cum melle. Item albugines
oculorum. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis claritatem uiſus
reſtitui dicunt. Multoq; magis gliris aut muris ſilueſtris cinere: aut aquilæ cerebro
uel felle. Cum attico melle cinis & adeps ſoricis combuſti tritus. Lachrymoſis oculis
plurimum confert ſtibi. Quod quid ſit:dicemus in metallis. Muſtelæ cinis ſuffuſio-
nibus. Item lacertæ hirundiniſue cerebrum.quæ etiam tritæ coctæue fronti illitæ epi-
phoras ſedant: ſiue per ſe ſiue cum polline ſiue cum thure. Sic & ſolatis id eſt ſole
correptis proſunt. Viuas quoq; cremare:& cinere earum cum melle cretico ĩungi ca-
ligines utiliſſimum eſt. Iumentorum oculis membrana aſpidis quam exuerit cũ adi-
pe eiuſdem claritatem inunctis facit. Viperam uiuam in fictili nouo comburere ad-
dito fœniculi ſucco ad cyathũ unũ & thuris mamma una atq; ita ſuffuſiones oculoꝝ
& caligines inungere:utiliſſimũ eſt. Medicamẽtũ id entheon uocatur. Fit & collyriũ
uipera in olla putrefacta uermiculiſq; enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum
ſale quem lingendo claritatem oculorum conſequuntur & ſtomachi totiuſq; corpo-
ris tempeſtiuitates. Hinc etiam ſal pecori datur ſalubritatis cauſa.& in antidotum
contra ſerpentes additur & attollitur. Quidam & uiperis utuntur in cibis. Primum
omnium occiſæ ſtatim ſalẽ ĩ os addi iubent donec liqueſcat humor quattuor digitoꝝ
mẽſura utrinq; præciſa.exemptiſq; ĩteraneis diſcoquunt ĩ aqua aut oleo ſale anetho

et omnibus aut ſtatim ueſcuntur:aut a pane colligũt ut ſæpius utantur. Ius præter
ſupradicta pediculos e toto corpore expellit:prurituſq; etiam ſummæ cutis. Effectũ
oſtendit & per ſe capitis uiperini cinis. Vtiliſſime oculos inungunt. Itemq; adeps
uiperinus. De felle non audacter ſuaſerim:quæ præcipiunt: quoniam ut ſuo loco
docuimus:non aliud eſt ſerpentium uenenum. Anguium adeps erugini mixtus rup-
tas oculorũ partes ſanat:et mẽbrana ſiue earũ ſenectus uernatione exuta ſi adfricet̃
claritatem oculorum facit. Vlulæ quoq; fel prædicatur ad albugines ſuffuſiones ca-
ligines. Adeps ſimiliter ad claritatem. Aquilæ:quam diximus pullos ad cõtuendum
ſolem experiri:mixto felle cum melle attico ĩungũtur nubeculæ & caligationes ſuffu-
ſioneſq; oculorum. Eadem uis & ĩ uulturino felle eſt cũ porri ſucco & melle exiguo.
Et item in gallinacei felle alligato ad argema:& ad albugines ex aqua diluto. Itẽ ad
ſuffuſiones oculorum maxime cãdidi gallinacei. Fimũ quoq; gallinaceorũ dũtaxat
rubrum luſcioſis illinendum monſtrant. Laudant & gallinæ fel:ſed præcipue adipẽ
contra puſtulas ĩ pupillis. Hos ſcilicet eius rei gratia ſaginãt. Adiuuat mirifice erup-
tas oculorum tuniculas ammixto ſchiſto & hematite lapidibus. Fimum quoq; earũ
dũtaxat cãdidũ in oleo uetere corneiſq; pyxidibus adſeruant ad pupillarũ albugines.
Qua in mentione ſignificandum eſt pauones fimum ſuum reſorbere tradi inuidẽtes
hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in roſaceo efficaciſſimus ad inunctiones
omnium uitiorum putatur. Item fimi eius cinis cũ attico melle. Laudatur & milui
iecur. Fimũ colũbarum ex aceto ad egylopas. Similiter & ad albugines & cicatrices:
Fel anſerinum ſanguis anatum contuſis oculis ita ut poſtea hyſopo & melle ĩungãt̃.
Fel perdicum cum mellis æquo põdere. per ſe uero ad claritatem Dioſcoridis:& Hip-
pocratis ut putant auctoritate adiicitur:ꝙ in argentea pyxide adſeruari iubent. Oua
perdicum ĩ uaſe æreo decocta cum melle:ulceribus oculorum & glaucomatis medẽt̃.
Columbarum turturum palumbium perdicum ſanguis oculis cruore ſuffuſis eximie
prodeſt. In columbis maſculæ efficaciorem putant. Vena autem ſub ala ad hũc uſũ
inciditur:quoniam ſuo calore utilior eſt. Superimponi oportet ſplenium e melle de-
coctum:lanamq; ſuccidam ex oleo et uino. Earundem auium ſanguis nyctilopas
ſanat. Et iecur ouium. Atq; ut ĩ capris diximus efficacius fuluæ. Decocto quoq; eius
oculos abluere ſuadent: & medulla dolores humoreſq; illinunt. Bubonis oculorum
cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimum albugines
extenuat. Item cochlearum cinis. Fimum cenchridis accipitrum generis hanc græci
faciunt. Argema ex melle omnibuſq; quæ ſupra ſcripta ſũt ſanantur. Mel utiliſſimũ
oculis in quo ſũt apes immortuæ. Ciconiæ pullum qui ederit: negat̃ ãnis continuis
lippiturus. Item qui draconis caput habeat. Huiuſq; adipe & melle cum oleo uetere
incipientes caligines diſcuti tradunt. Hirundinum pullos plena luna excæcant:reſti-
tutaq; earum acie capita comburuntur. Cinere cum melle utuntur ad claritatem &
dolores ac lippitudines & ictus. Lacertas quoq; pluribus modis ad oculorũ remedia
aſſumũt. Alii enim uiridem includunt nouo fictili. ac lapillos qui uocantur cenidia:
quæ & inguinum tumoribus adalligari ſolent: nouem ſingulos ſignis ſignantes:&
ſingulos detrahunt per dies. Nono emittunt lacertam. Lapillos ſeruant ad oculorũ
dolores: Alii terram ſubſternunt lacertæ uiridi excæcatæ:& una in uitreo uaſe ãnulos
includunt ferro ſolido uel auro. cum recepiſſe uiſum lacertam apparuerit per uitrum
emiſſa ea annulis contra lippitudinem utuntur. Alii capitis cinere pro ſtibio ad ſca-
bricias. Quidam uiridem longo collo in ſabuloſis naſcentem comburunt: & ĩcipiẽtẽ
epiphoram inungunt. Et item glaucomata. Muſtelæ etiam oculis pũctu erutis aiũt
uiſum reuerti. eademq; quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentis oculum dex-
trũ adalligatum contra epiphoras prodeſſe ſi ſerpens uiua dimittatur. Lachryman-
tibus ſine fine oculis cinis ſtellionis capitis cum ſtibio eximie medetur. Aranei
muſcarii tela: & præcipue ſpelunca ipſa impoſita fronti ad duo tempora: ita ut a

puero impube & capiatur & imponatur. Nec is triduo ſe oſtendat ei cui medeatur.neue alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus: mirabiliter epiphoras mederi dicuntur. Albugines quoq; dicitur tollere inunctione araneus candidus longiſſimis ac tenuiſſimis pedibus contritus in oleo uetere. Sed is etiã cuius craſſiſſimum textũ eſt in contignationibus fere adalligatus panno epiphoras ſanare traditur. Scarabei uiridis natura contuentium uiſũ exacuit. Itaq; gemmarum ſculptores cõtuitu eoꝝ acquieſcũt. Aures purgat fel pecudis cũ melle. Caniniq; lactis ĩſtillatio ſedat dolorem. Grauitatem adeps cum abſinthio & oleo uetere. Item adeps anſerinus. Quidã adiiciunt ſuccum cepe & allii pari modo. Vtuntur & per ſe ouis formicarum.nanq; & huic animali eſt medicina. cõſtatq; urſos ægros hoc cibo ſanari. Anſerum quoq; et omnium auium adeps præparatur.exẽptiſq; uenis omnibus patina noua fictili opta in ſole:ſubdita aqua feruenti liquatur. Siccaturq; lineis ſaccis ĩ fictili nouo repoſitus loco frigido minus putreſcit:addito melle. Murium cinis cum melle inſtillatus: aut cum roſaceo decoctus aurium dolores ſedat. Si aliquod animal in aurem intrauerit: præcipuum remedium eſt murinum fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit:adeps anſerinus cum cepe ſucco. Gliris detracta pelle:inteſtiniſq; exemptis diſcoquitur melle in uaſe nouo. Sed medici malũt nardo decoqui uſq; ad tertias:atq; ita aſſeruari.deinde cum opus ſit ſtrigili tepefacta infundere. Conſtat deplorata aurium uitia eo remedio ſanari. Aut ſi terreni uermes adipe anſeris decocti infundantur. Item ex arboribus rubri cum oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito ſale contuſi & ab ictu læſas aures ſanant. Efficaciſſime autem ferrugineas maculas habentes. Lineis etiam per caudam diſtincte. Millepeda:ab aliis centipeda aut multipeda dicta:animal eſt e uermibus terræ piloſũ multis pedibus arcuatim repens tractuq; cõtrahens ſe: oniſcõ græci uocãt:alii tilon. Efficaciter ſanat aurium dolores in cortice punici mali decoctũ & porri ſucco. Addũt et roſaceum & in alteram aurem infundunt. Illã autẽ quæ non arcuatur ſepa græci uocant:alii ſcolopendram minorem pernicioſamq;. Cochleæ quæ ſunt in uſu cibi cũ myrrha aut thuris polline appoſitæ. Item minutæ & latæ fracturis aurium illinunt cum melle. Senectus ſerpentiũ feruente teſta uſta inſtillatur roſaceo ammixto cõtra omnia quidem uitia efficax:ſed contra graueolentiam præcipue.aut ſi purulentæ ſũt ex aceto. Melius cum felle caprino uel bubulo aut teſtudinis marinæ. Vetuſtior ãno eadem membrana non prodeſt:nec hymbre perfuſa:ut aliqui putant. Item aranei ſanies cum roſaceo:aut per ſe in lana uel cum croco. Auribus prodeſt gryllus cũ ſua terra effoſſus & illitus. Magnam auctoritatẽ huic animali perhibet Nigidius: maiorẽ magi:quoniam retro ambulet:terramq; terebret:ſtridat noctibus. Venantur eum formicæ circũligatæ capillo in cauernam eius coniectæ efflato prius puluere ne ſeſe condat:& ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ abiici ſolet inueterata & in uino trita auribus purulentis calida infunditur. Gallinarum quoq; adeps. Eſt & quædam pinguitudo blattæ ſi caput auellatur. Hanc tritã una cum roſaceo auribus mire prodeſſe dicunt. Sed lanam qua incluſerint poſtpaulum extrahendam.celerrime enim id pingue tranſire in animal: fieriue uermiculum. Alii binas ternaſue in oleo decoctas:efficaciſſime auribus mederi ſcribũt:& tritas ĩ lĩteolo imponi contuſis. Hoc quoq; animal inter pudenda eſt. Sed propter ammirationem naturæ priſcorũq; curã:totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerũt. Molles quas in oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti ſunt. Alterum genus Mylochon appellauere circa molas fere naſcens.has capite detracto attritas lepras ſanaſſe Muſa & Picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus & odoris tedio ĩuiſũ exacuta clune cum piſſeleo ſanare ulcera tradunt alias inſanabilia. Strumas panos diebus.xxi.impoſitas:pcuſſa:cõtuſa:cacoethe:ſcabiẽ: furunculoſq; detractis pedibus et pennis. Nos hæc etiam auditu faſtidimus. At hercule Diodorus & morbo regio et

orthopnoicis reſtitiſſe tradit cum reſina & melle. Tantum poteſtatis habet ars ea pro medicaméto dandi quicquid uelit. Humaniſſimi eorũ cineré crematorũ reſeruádũ ad hos uſus in cornea pyxide cenſuere.aut tritas clyſteribus infundédas orthopnoicis aut rheumaticis. Infixa utiq; corpori illitas extrahere cõſtat. Mel utiliſſimũ auribus quoq; eſt in quo apes emortuæ ſunt. Parotidas comprimit columbinum ſtercus uel per ſe:uel cum farina hordeacea:aut auenacea. Noctuæq; cerebrum uel iecur cũ oleo infuſum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum reſinæ parte tertia illita. Grylli ſiue illiti ſiue adalligati. At reliqua morborum genera medicinaſq; ex iiſdem animalibus aut eiuſdem generis ſequenti dicemus uolumine.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXX. PRAEFATIO.

DE Origine magicæ artis:quãdo & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerit: et reliquæ ex animalibus medicinæ. Capitulum primum.

AAGICAS VANITATES SAEPIVS QVIdem antecedentis operis parte ubicũq; cauſæ locuſq; poſcebant:coarguimus. Detegemus etiam nunc in paucis. Tamen res digna eſt de q̃ plura dicantur:uel eo ipſo quo fraudulentiſſima artiũ plurimum in toto terrarum orbe plurimiſq; ſæculis ualuit. Auctoritaté ei maximã fuiſſe nemo miretur:quando quidem ſola artium tres alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa in unã ſe redegit. Natam primũ e medicina nemo dubitat: ac ſpecie ſalutari irrepſiſſe uelut altioré ſanctioremq; q̃ medicinam:ita blandiſſimis deſideratiſſimiſq; promiſſis addidiſſe uires religionis.ad quas maxime etiam num caligat humanũ genus.atq; ut hoc quoq; ſuggeſſerit miſcuiſſe artes mathematicas nullo non auido futura de ſeſe ſciendi:atq; ea e cælo ueriſſime peti credente. Ipſa poſſeſſis hominum ſenſibus triplici uinculo in tantum faſtigii adoleuit: ut hodieq; etiam in magna parte gentiũ præualeat:& in oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in perſide a Zoroaſtre ut inter auctores conuenit. Sed utrum unus hic tantum fuerit:an poſtea & alius nõ ſatis cõſtat. Eudoxus qui inter ſapiẽtiæ ſectas clariſſimã utiliſſimãq; eã ĩtelligi uoluit: Zoroaſtrem hunc ſex milibus ãnorum ante Platonis mortem fuiſſe prodidit. Sic & Ariſtoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligẽtiſſĩe ſcribit:& uities centum milia uerſuum a Zoroaſtre condita indicibus quoq; uoluminum eius poſitis explanauit.etiam præceptorem a quo inſtitutum diceret:tradidit Agonacem. Ipſum uero quinq; milibus annorũ ante Troianum bellum fuiſſe. Mirũ hoc in primis:duraſſe memoriam artemq; tam longo æuo commentariis nõ intercedentibus: præterea nec claris nec continuis ſucceſſionibus cuſtoditam. Iſtos enĩ qſq; cõmuni auditu ſaltem cognitos habet:qui ſoli cognominantur:Apuſcorũ & Zaratũ medos: babyloniũq; Marmaridium: et arabem Hippocũ: aſſyrium uero Zarmocenidam.quorum nulla extant monumenta. Maxime tamen mirum eſt in bello troiano tantum de ea arte ſilentium fuiſſe Homero:tantumq; operis ex eadem in Vlyxis erroribus: adeo ut totum opus nõ aliunde conſtet. Siquidem Protea & ſirenum cantus apud eum non aliter intelligi uolunt. Circem utiq; & inferorum euocationé ſolũ hac agi. Nec poſtea quiſq̃ dixit: quonam modo ueniſſet telmeſum religioſiſſimam urbem quondam:tranſiſſetq; ad theſſalas urbes. quarum cognomen diu optinuit ĩ

noſtro orbe alienæ gentis. Troianis itaq; temporibus Chironis medicinis contenta eſt
ſolo Marte fulminante. Miror eqdē. Ac illis populis famā eius intantum adhæſiſſe:
ut Menander quoq; litteratū ſubtilitatibus peritus in eadem telmeſo genitus theſſa⁄
lam cognominarit fabulam complexam ambages fœminarum detrahentium lunā.
Orphea putarē e propīquo primū ītuliſſe ad uicinas uſq; ſuperſtitiones ac medicinæ
profectum: ſi non ex perſis eſſet uis tota in thraciamq; magicæ delata fuiſſet. Primus
quod extet ut equidem inuenio commentatus de ea erat Hoſthanes: Xerxem regem
perſarum bello: quod is græciæ intulit comitatus: ac uelut ſemina artis portentoſæ
aſperſiſſe obiter interfecto quacunq; commeauerat mundo. Diligentiores paulo āte
hunc ponūt Zoroaſtrem aliū procōneſium. Quod certū eſt: hic maxime Hoſthanes
ad rabiem non auiditatem modo ſcientiæ eius græcorum populos egit. Quanq̄ ani⁄
maduertam ſummā litterarū claritatem gloriamq; ex ea ſcientia antiquitus & pene
ſemper petitam. Certe Pythagoras: Empedocles: Democritus: Plato ad hāc diſcēdā
nauigauere: exiliis uerius q̄ peregrinationibus ſuſceptis. Hanc reuerſi prædicauere.
hāc ī arcanis habuere. Democritus Appollonicen Captidenē & Dardanū e phœnice
illuſtrauit uoluminibus Dardani e ſepulchro eius petitis. ſuis uero ex diſciplina eorū
editis. Quæ recepta ab aliis hominum atq; tranſiſſe per memoriam æque ac nihil in
uita mirandum eſt. Intantum fides iſtis faſq; omne deeſt. adeo ut ii qui cætera de ui⁄
ro illo probant hæc opera eſſe eius inficientur. Sed fuſtra. Hūc enim maxime affixiſſe
animis eam dulcedinem conſtat. Plenūq; miraculi & hoc pariter utraſq; artes efflo⁄
ruiſſe. medicinam dico: magicēq; eadem ætate illam Hippocrate hanc Democrito il⁄
luſtrantibus circa peloponneſiacum græciæ bellum: quod geſtum eſt a trecenteſimo
urbis noſtræ anno. Eſt & alia magices factio a Moſe etiā num & Lotapea iudæis pē⁄
dens: ſed multis milibus annorum poſt Zoroaſtrem. Tanto recentior eſt cypria. Nō
leuem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit profeſſione ſecundus
Hoſthanes cominatu eius exornatus. Planeq; quod nemo dubitet orbem terrarum
peragrauit. Extāt itaq; & apud italas gentes ueſtigia eius in. xii. tabulis noſtris aliiſq;
argumentis quæ priori uolumine expoſui. Dc. lvii. demum anno urbis Cn. Corne⁄
lio Lentulo. P. Licinio Craſſo cōſulibus: ſenatuſconſultum factum eſt: ne homo im⁄
molaretur. palamq; in tempus ſiluit ſacri prodigioſi celebratio. Gallias utiq; doſſedit
et quidē ad noſtram memoriam. Nāq; Tiberii Cæſaris principatus ſuſtulit druidas
eorū. & hoc genus uatum medicorūq;. Quid ipſe ego hanc memorē artem oceanum
quoq; tranſgreſſam: & ad naturæ inane peruectam in britanniam: quæ hodie eā atto⁄
nite celebrat tantis cerimoniis: ut dediſſe perſis uideri poſſit. Adeo iſta toto mundo
conſenſere q̄q̄ diſcordi & ſibi ignoto. Non ſatis æſtimari poteſt: quantum romanis
debeatur: qui ſuſtulere monſtra: in quibus hominem occidere religioſiſſimum erat.
mandi uero etiam ſaluberrimum. Vt narrauit Hoſthanes: ſpecies eius plures ſūt.

Vituperatio Neronis Cæſaris. Cap. ii.

n Anq; ea quæ a ſphæris & ex aere & ſtellis & lucernis ac peluibus ſecuribuſq; &
multis aliis modis diuina promittit: præterea umbrarū: inferorumq; colloqa:
Quæ omnia ætate noſtra princeps Nero uana falſaq; comperit. Quippe non citharæ
tragiciq; cantus libido illi maior fuit. Fortuna rerum humanarum ſumma geſtiente
in profundis animi uitiis. primumq; imperare diis concupiuit: nec quicq̄ generoſius
ualuit. Nemo unq̄ ulli artium ualidius fauit. Ad hæc non opes illi defuere: nō uires:
non diſcendi ingenium aliaq; non patiente mundo. Immenſum & indubitatum exē⁄
plum eſt falſæ artis quam dereliquit Nero. Vtināq; inferos potius & quoſcunq; de
ſuſpicionibus ſuis deos conſuluiſſet: q̄ lupanaribus atq; proſtitutis mandaſſet inq⁄
ſitiones eas. Nulla profecto ſacra barbari licet feriq; ritus non mitiora q̄ cogitationes
eius fuiſſent. Sæuius ſic nos repleuit umbris. Sunt quædam magis perfugia ueluti
lentiginem habentibus non obſequi numina ut cerni non poſſint. Forte hoc in illo⁄

Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos liberum erat. Pecudes uero quibus nõ niſi ater colos eſſet: facile. Nam hominem immolare etiam gratiſſimum. Magus ad eum Mithridates uenerat: armeniacum de ſe triũphũ afferens: & ideo prouinciis grauis. Nauigare noluerãt: quoniam expuere in maria: aliiſq; mortalium neceſſitatibus uiolare naturam eam fas nõ putant. Magos ſecum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum ĩuitauerat. Non tamen cum regnum ei daret hanc ab eo accipere artem ualuit. Proinde autem ita perſuaſum ſit inteſtabilem irritam inanem eſſe: habentem tamen quaſdam ueritatis umbras: ſed in iis ueneficas artes pollere: non magicas. Quærat aliquis quæ ſint mentiti ueteres magi cum adoleſcentibus nobis uiſus Appion grammaticæ artis prodiderit cynocephaliam herbam: quæ in ægypto uocaretur oſirites diuinam & contra omnia ueneficia. Sed ſi ea erueretur: ſtatim eum qui eruiſſet: mori. Seq; euocaſſe umbras ad percontandum: Homerus qua patria quibuſq; parentibus genitus eſſet. Non tamen auſus profiteri quid ſibi reſpondiſſe diceret.

DE Talpis: & reliquæ medicinæ p morbos digeſtæ in animalibus: quorum genera placida ſunt: aut fera. Cap. iii.

PEculiare uanitatis ſit argumentum: q animalium cunctorum talpas maxime mirãt̃: tot modis a rerũ natura damnatas cæcitatis perpetuæ tenebris etiã nũ aliis defoſſas ſepultiſq; ſimiles. Nullis æque credũt extis. Nullũ religionis capacius iudicant animal: ut ſiquis cor eius recens palpitanſq; deuorarit: diuinationis & rerum efficiendarum euentus promittant. Dente talpæ uiuæ exempto: ſanari dentium dolores adalligato affirmant. Cætera ex eo animali placita eorum ſuis reddemus locis. Nec quicq̃ probabilius inuenietur: q̃ muris aranei morſibus aduerſari eos: quoniam & terram ut diximus orbitis depreſſam auerſantur. Cæterum dentium doloribus (ut iidem narrant) medetur canum qui rabiem præferunt: capitũ crematorum cinis ſine carnibus inſtillatus ex oleo cyprio per aurem cuius e parte doleant. Caninus dens ſiniſter maximus circunſcarificato eo qui doleat: aut draconis os e ſpina. Item enydridis. Eſt autem ſerpens maſculus & albus. Huius maximo dente circunſcarificant. at ĩ ſuperiore dolore duos ſuperiores adalligant: e diuerſo inferiores. Huius adipe pũgũt̃ qui crocodilum captant. Dentes ſcarificant & oſſibus lacertæ e fronte luna plena exemptis: ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentientes adiuuat cum melle. Fit eodẽ modo & dentifricium e caninis dentibus. Cinis e murino fimo inditus: uel iecur lacertarum aridum. Angninum cor ſi mordeatur aut alligetur: efficax habetur. Sũtque ĩter eos qui murem bis in menſe iubeant mandi doloreſq; ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo infuſiq; auriculæ: cuius e parte doleant: præſtant leuamentum. Eorundẽ cinis exeſis dentibus coniectus ex facili cadere eos cogit. Integros dolentes illitus iuuat. Comburi autem oportet in teſta. Proſunt & cum mori radice in aceto ſcyllite decocti ita ut colluantur dentes. Is quoq; uermiculus qui in herba: quæ ueneris labrum appellatur: inuenitur cauis dentium inditus mire prodeſt. Nam erucæ braſſicæ eius cõtactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cum roſaceo. Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dentium inditæ ſtatim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cum mura gingiuis prodeſt. Serpentis cum ſale in olla exuſtæ cinis cũ roſaceo in contrariam aurem infuſus. Anguinæ uernationis mẽbrana cũ oleo tædæq; reſina calefacta & auri alterutri infuſa. Adiiciunt aliqui thus & roſaceum. Eademq; cauis indita ut ſine moleſtia cadant: præſtat. Vanum eſſe arbitror canis ortu angues cauda membranam exuere: quoniam neutrum in italia uiſum eſt. multoq; minus credibile in tepidis regionibus tam ſero exui. Hanc autem uel ĩueteratam cũ cæra celerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguium alligatus dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipſum ſiniſtra manu captum tritũq; ĩ roſaceo & in aurem infuſum cuius a parte doleat: prodeſſe arbitrentur. Oſſiculis gallinarũ

ĩ pariete ſeruatis fiſtula ſalua adacto dẽte uel gingiua ſcarificata ꝓiectoq; oſſiculo ſtatim dolorẽ abire tradunt. Itẽ fimo corui lana adalligato: uel paſſerum cum oleo calefacto & proximæ auriculæ infuſo pruritũ quidem intolerabilem facit. & ideo utilius eſt paſſeris pullorũ ſarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare. Oris ſaporem commendari affirmant murino cinere cum melle ſi fricẽtur dentes. Admiſcent qdã marathri radices. Penna uulturis ſi ſcalpant᷑ dẽtes: acidum halitum faciunt. Hoc idẽ hyſtricis penna feciſſe ad firmitatem pertinet. Linguæ ulcera & labrorum hirundines in mulſo decoctæ ſanant. Adeps anſeris aut gallinæ rimas. Eſopũ cũ galla araneorũ telæ candidæ: & quæ intra bulbos puæ texuntur. Si feruentia os ĩtus exuſſerint: lacte canino ſtatim ſanabitur. Maculas in facie eſopum cum melle corſico quod aſprimũ habet᷑ extenuat. Itẽ ſcobem cutis in facie cum roſaceo impoſitum uellere. Quidã et butyrum addunt. Si uero uitiligines ſint fel caninum prius acu compũctus. Liuentia & ſuggillata pulmones arietum pecudumq; in tenues conſecti membranas & calidi impoſiti: uel columbinum fimum. Cutem in facie adeps anſeris uel gallinæ cuſtodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt: & cinere erinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt. Tollit ex facie uitia & cochlearum quæ latæ & minutæ paſſim inueniuntur cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis ſpiſſat calfacit ſmectica ui. Et ideo cauſticis commiſcetur: pſoriſq; & lepris & lẽtigini illinitur. Inuenio & formicas herculaneas appellatas: quibus tritis adiecto ſale exiguo talia uitia ſanentur. Bupreſtis animal eſt rarum in italia ſimillimum ſcarabeo longipedi. Fallit inter herbas bouem maxime: unde & nomen inuenit. deuoratumq; tacto felle ita inflammat: ut rumpat. Hæc cũ hircino ſeuo lichenas illita ex facie tollit ſmectica ui ut ſupradictum eſt. Vulturinus ſãguis cum chameleonis albæ: quam herbam eſſe diximus: radice & cedria tritus cõtentuſq; braſſica lepras ſanat. Itẽ pedes locuſtarum cũ ſeuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cũ cepa tritus & ſubactus. Vtiliſſimum & in facie ſæpe mel in quo apes ſint emortuæ. Præcipue tamen faciem purgat atq; erugat cygni adeps. Stygmata delẽtur columbino fimo ex aceto. Grauedinem inuenio finiri: ſi quis nares murinas oſculetur. Vua & faucium dolor mitigat᷑ fimo agnorum prius q̃ herbam guſtauerint in ũbra arefacto. Vua ſucco cochleæ acu tranſfoſſæ illita: ut cochlea ipſa in fumo ſuſpendatur. Hirundinum cinere cũ melle. Sic & tõſillis ſuccurritur. Tõſillas & fauces lactis ouilli gargariſſatio adiuuat. Multipeda trita. Fimum columbinum cũ paſſo gargariſſatum etiã cum fico arida ac nitro impoſitum extra aſperitatem faucium & diſtillationes leniunt. Cochleæ coqui debẽt in lacte: demptoq; tantum terreno conteri: & in paſſo dari potui. Sũt q aſtypaleicas efficaciſſimas putent: & in iis ſmegma earum. Lenit & gryllus infricatus. Aut ſiquis manibus quibus eum cõtriuerit: tonſillas attingat. Anginis felle anſerino cũ elaterio & melle citiſſime ſuccurritur. Cerebro noctuæ. cinere hirundinis ex aqua calida poto. Huius medicinæ auctor eſt Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirũdinibus monſtrãtur: pulli ſilueſtrium. Figura nidorum eos deprehendit. Multo tamẽ efficaciſſime ripariarum pulli. Ita uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt multi qui cuiuſcunq; hirundinis pullum edendum cenſent: ut toto anno non metuatur id malum. Strangulatos cum ſanguine comburunt in uaſe: & cinerem cum pane aut potu dãt. Quidam & muſtelæ cineres pari modo ammiſcent. Sic & ad ſtrumæ remedia. Dãt & comitialibus quotidie potu. In ſale quoq; ſeruatæ hirundines ad ãginam una drachma bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficaciſſimum putant. Alii. xxi. tritas ĩ aquæ mulſæ hemina dari ꝑ arũdinem: quoniam dentibus tactis nihil proſunt. Tradunt & murem cum uerbenaca excoctum ſi bibatur is liquor: remedio eſſe. Et corrigiam caninam ter collo circũdatã. Fimum columbinum uino & oleo ꝑmixtum. Ceruicis neruis & opyſthotono ex milui nido ſurculus uitis adalligatus auxiliari dicitur. Strumis exulceratis muſtelæ ſãguis.

Ipſa decocta in uino: non tamen ſectis admouetur. Aiunt & in cibo ſumptam idem efficere. uel cineri eius ſarmẽtis cõbuſtæ miſcetur axungia. Lacertus uiridis adalligatur. Poſt dies. xxx. oportet aliũ adalligari. Quidam cor eius in argenteo uaſculo ſeruant. Ad fœminarum ſtrumas ueteres cochleæ cum teſta ſua tuſæ illinuntur: maxīe quæ frutetis adhærent. Item cinis aſpidum cum ſeuo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo. Item anguium cinis ex oleo illitus: uel cũ cæra. Ediſſe quoq; eos medios abſciſis utrinq; extremis artubus aduerſus ſtrumas prodeſt. Vel cinerẽ bibiſſe in nouo fictili ita crematorũ. Efficacius multo īter duas orbitas occiſorum. Et gryllũ illinire cum ſua terra defoſſum ſuadent. Item fimum columbarum per ſeſe: uel cum farina hordeacea: uel auenacea ex aceto. Talpæ cinere ex melle illinere. Alii iecur eiuſdẽ contritum inter manus illinunt: & triduo non abluunt. Dextrum quoq; pedem eius remedio eſſe ſtrumis affirmãt. Alii præcidũt caput: & cũ terra a talpis excitata tuſum digerunt in paſtillos pyxide ſtagnea. & utuntur ad omnia quæ intumeſcunt: & quæ apoſtemata uocant: quæq; in ceruice ſunt. Veſciq; ſuilla tunc uetant. Tauri uocãtur ſcarabei terreſtres hircino ſimiles. nomẽ cornicula dedere. Alii pediculos terræ uocãt. Ab iis quoq; terram egeſtam illinunt ſtrumis & ſimilibus uitiis: & podagris. triduo nõ abluunt. prodeſtq; hæc medicina in annum. Omniaq; his aſcribunt quæ nos ī gryllis rettulimus. Quidam & a formicis terra egeſta ſic utũtur. Alii uermes terrenos totidẽ quot ſunt ſtrumæ adalligant: pariterq; cum iis areſcũt. Alii uiperam circa canis ortũ circuncidunt ut diximus. Dein mediã comburunt. Deinde cinerem eum dant bibẽdũ ter ſeptenis diebus quantum præhenditur ternis digitis. Sic ſtrumis medent̃. Aliqui uero circunligãt eas lino quo præligata infra caput uipera pependerat: donec exanimaretur. Et millepedis utuntur addita reſinæ terebinthinæ parte quarta. Quo medicamento omnia apoſtemata curari iubent. Humeri doloribus muſtelæ cinis cũ cæra medetur. Ne ſint malæ hirſutæ formicarum oua pueris īfricata præſtãt. Item mangonibus: ut lanugo tardior ſit pubeſcentium ſanguine e teſticulis agnorũ q caſtrant̃. Qui euulſis pilis illitus & cõtra uirus proficit. Præcordia uocamus uno nomine exta in homine: quorũ in dolore cuiuſcunq; partis ſi catulus lactens admoueatur: apprimaturq; iis partibus: tranſire in eum morbus dicitur. Idq; exenterato perfuſoq; uino deprehendi uitiato uiſcere illo quod doluerit hominis: & obrui. aliis religio eſt. Eæ quoq; quas melolonthas uocamus: ſtomachi dolorem ſedant applicatæ ſæpius. Trãſireq; morbos ægritudine eorum intelligitur: plerumq; & morte. Pulmonum uitiis medentur & mures: maxime africani detracta cute in oleo & ſale decocti: atq; in cibo ſumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus medetur. Præcipue uero cochlearum cibus ſtomacho. In aqua eas ſubferuefieri intacto corpore earum oportet: mox ī pruna torreri nihilo addito. atq; ita e uino garoq; ſumi: præcipue africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodeſſe. Id quoq; obſeruant: ut numero impari ſumant. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Proſunt & ſanguinem excreantibus dempta teſta tritæ in aquæ potu. Laudatiſſimæ autem ſunt africanæ. Ex iis olitanæ aſtypaleicæ. Siculæ modicæ: quoniam magnitudo duras facit: & ſine ſucco. Balearicæ quas cauaticas uocant: quoniam in ſpeluncis naſcuntur. Laudatæ & ex inſulis caprearum. Nullæ earum autem cibis gratæ neq; ueteres: neq; recentes. Fluuiatiles & albæ uirus habent: nec non ſilueſtres. ſtomacho utiles. aluum ſoluunt. Item omnes minutæ. Contra marinæ ſtomacho utiliores. Efficaciſſimæ tamen in dolore ſtomachi. Laudatiores traduntur quæcunq; uiuæ cum aceto deuoratæ. Præterea ſũt quæ aceratæ uocantur late multifariã naſcentes: de quarum uſu ſuis dicemus locis. Gallinaceorum uẽtris membrana īueterata & inſperſa potioni diſtillationes pectoris & humidam tuſſim: uel recens toſta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cũ aquæ tepidæ cyathis tribus ſi ſorbeantur: tuſſim ſedant. Diſtillationes ſedat & canina cutis cuilibet digito circundata. Iure perdicum ſtomachus recreatur. Iocinerum doloribus medet̃

muſtela ſilueſtris in cibo ſumpta uel iocinera eius. Item uipera porcelli modo ĩaſſa/
ta. Suſpirioſis multipedæ ita ut ter ſeptenæ in attico melle diluãtur:& p arundinem
bibantur. Omne enim uas earum nigreſcit contactu. Quidam torrentis ſextarium
in patina donec candidæ fiãt excoquunt. Tunc mel immiſcent. Alii centipedã necãt.
& ex aqua calida dari iubent. Cochleæ in cibos iis quos linquit animus:aut quorum
alienatur mens:aut quibus uertigines fiunt:ex paſſi cyathis tribus ſingulæ contritæ
cum ſua teſta et calefactæ in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliq̃ ſingulas pri/
ma die dedere: ſequenti binas:tertio ternas:quarto duas:quinto unam. Sic et ſuſpi/
ria emendãt et uomicas. Eſſe animal locuſtæ ſimile ſine pennis: quod tryxalis græce
uocatur. latinum nomen non habet. Aliqui arbitrantur auctores nec pauciores hoc
eſſe quod gryllus uocet̃. Ex iis.xx.torreri iubent:ac bibi e mulſa contra orthopnoeas
ſanguinemq; expuentibus. Eſt qui cochleis illotis quibuſdam protropum infundat:
uel marinam aquam ita decoquat.et in cibo ſumat.aut ſi tritæ cum teſtis ſuis ſumãt̃
cum protropo. Sic et tuſſi medentur ac uomicas priuatim ſanant melle in quo apes
ſint emortuæ. Sanguinem reiicientibus pulmo uulturinus uitigineis lignis cõbuſtus
adiecto flore mali punici ex parte dimidia. Item cotoneorum liliorumq; iiſdem por/
tionibus potus mane atq; ueſperi e uino ſi febris abſit. Sin minus:ex aqua in qua
cotonea decocta ſunt. Pecudis lyen recens magicis præceptis ſuper dolentem lyenem
extenditur:dicente eo qui medeatur:lyeni ſe remedium facere. Poſt hæc iubent eum ĩ
pariete dormitorii eius tectoue includi & obſignari annulo ter:nouieſq; carmen dici.
Caninus ſi uiuenti exprimatur & in cibo ſumatur:liberat eo uitio. Quidam recentẽ
ſuperilligant. Alii duorum dierum catuli ex aceto ſcyllitico dant ignorãti fel:uel he/
rinacei lyenem. Item cochlearum cinerem cum ſemine lini & urticæ:addito melle do/
nec perſanet. Eliberat & lacerta uiridis eo dolore uiua in olla ante cubiculum dormi/
torii eius cui medetur:ſuſpenſa:ut ægrediens reuertenſq; attingat manu. Cinis e ca/
pite bubonis cum unguento. Mel in quo apes ſunt emortuæ. Araneus & maxime q
lycos uocatur. Vpupæ cor. In lateris doloribus laudatur & cochlearũ cinis ĩ ptiſana
decoctarum: quæ & per ſe illinũtur. Canis rabioſi caluariæ cinis potioni inſpergitur.
Lumborum dolori ſtellio tranſmarinus capite ablato & ĩteſtinus decoctus in uino cũ
papaueris nigri denarii pondere dimidio eo ſucco bibitur. Lacertæ uirides deciſis pe/
dibus & capite in cibo ſumuntur. Cochleæ tres contritæ cum teſtis ſuis atq; ĩ uino de/
coctæ cum piperis granis.xv. Aquilæ pedes euellunt in auerſum a ſuffragine:ita ut
dexter dexteræ ptis doloribus adalliget̃:ſiniſter leuæ. Multipeda quoq;:quam oniſcõ
appellauimus:medetur denarii põdere ex uini cyathis duobus pota. Vermem terrenũ
catillo ligneo ante fiſſo & ferro uincto impoſitũ aqua excepta perfundere & defodere
unde effoderis magi iubẽt:mox aquã bibere catillo:mire id prodeſſe iſchiadicis affir/
mantes. Dyſẽtericos recreant fœmina pecudum decocta cum lini ſemine aqua pota.
Caſeus ouillus uetus. Seuum ouium decoctum in uino auſtero. Hoc & ileo medet̃.
Et tuſſi ueteri. Dyſentericis ſtellio tranſmarinus ablatis inteſtinis & capite pedibuſq;
ac cute decoctuſq; & in cibo ſumptus. Cochleæ duæ cum ouo utraq; cũ putamine
contrita:atq; in uaſe nouo addito ſale & paſſi cyathis duobus:aut palmarum ſucco
& aquæ cyathis tribus ſubferuefactis & in potu datis. Proſunt & combuſtæ ut cinis
earum bibatur in uino addito reſinæ momento. Cochleæ nudæ de quibus diximus:
nafrica maxime inueniuntur:utiliſſimæ dyſentericis. Quinæ combuſtæ cum denarii
pondere dimidii acaciæ. Exq; eo cinere dantur cochlearia bina in uino myrtite: aut
quolibet auſtero cum pari modo calidæ. Quidã omnibus africanis ita utuntur. Alii
totidẽ africanis:uel latas infũdunt potius.& ſi maior fluctio ſit:addunt acacia fabæ
magnitudine. Senectus anguium dyſentericæ & tenaſmis in ſtagneo uaſe decoquit̃
cum roſaceo:uel ſi in alio cum ſtagno illinitur. Ius e gallinaceo iiſdem medetur:ſed
ueteris gallinacei uehementius. Salſum ius aluum cit. Membrana gallinarum toſta

& data in oleo ac ſale cæliacorum dolores mulcet. Abſtinere autem frugibus ante et gallinam & hominem oportet. Fimum columbinum toſtum potumq;. Caro palūbi in aceto decocta dyſentericis & cæliacis medetur. Turdus inaſſatus cum myrti baccis dyſentericis. Item merulæ. Item medetur mel in quo ſint immortuæ apes decoctū. Grauiſſimum uitium apuleios appellatur. Huic reſiſti aiunt diſcerpti ueſpertilionis ſanguine. Etiam illito uentre ſubuenire. Reſiſtit & cochlea ſicut diximus in ſuſpirioſis temperata. Item cinis earum quæ uiuæ crematæ ſint potus ex uino auſtero. Gallinaceorū iecur aſſum cum uentriculi membrana: quæ abiici ſolet inueterata: ammixto papaueris ſucco. Alii recentem torrent ex uino bibendam. Ius perdicum & per ſe uētriculus contritus ex uino nigro. Item palumbus ferus & e poſca decoctus. Lyen pecudis toſtus & in fimo tritus. Fimum columbinum cum melle illitū. Oſſifragi uēter arefactus & potus iis qui cibos non conficiunt: utiliſſimus: uel ſi manu tātum teneāt capientes cibum. Quidamq; adalligant ex hac cauſa: ſed continuare non debent: maciem.n.facit. Siſtit & anatum maſcularum ſanguinem. Inflationem diſcutit cochlearum cibus. Tormina ſanat lyen ouium toſtus: atq; e uino potus. Palūbus ferus ex poſca decoctus. At hippotidis ex uino. Cinis ibidis ſine pennis crematæ potus. Quod præterea traditur ī torminibus. Mirū eſt anate appoſita uentri tranſire morbū: anatēq; emori. Tormina & melle curantur in quo ſunt apes immortuæ decocto. Coli uitium efficaciſſime ſanatur ab aue galerita aſſa in cibo ſumpta. Quidam ī uaſe nouo cum plumis exuri iubēt: conteriq; in cinerē bibiq; ex aqua coctum cochlearibus ternis per quatriduum. Quidā cor eius adalligari fœmini. Alii recēs tepenſq; adhuc deuorari. Conſularis aſprenatum domus eſt: in qua alter e fratribus colo liberatus eſt aue hac in cibo ſumpta: et corde eius in armilla aurea incluſo. alter ſacrificio quodam facto crudis laterculis ad formā camini: atq; ut ſacrū pactum erat obſtructo ſacello. Vnum eſt oſſifrago inteſtinū mirabili natura omnia deuorata conficienti. Huius ptē extremam adalligatam prodeſſe contra colum conſtat. Sunt occulti interaneorum morbi: de quibus mirum proditur. Si catuli prius q̄ uideant applicentur ſtriduo ſtomacho maxime ac pectori. & ex ore ægri ſuctum lactis accipiant: tranſire uim morbi. poſtremo exanimari. diſſectiſq; palam fieri ægri cauſas. Mori & humari debere eos obrutos terra. Magi quidem ueſpertilionis ſanguine contacto uentre in totū annū caueri dolorē tradūt. Aut in dolore ſiquis aquam per pedes fluentem haurire ſuſtineat. Murino fimo cōtra calculos illinere uentrem prodeſt. Herinacei carnē iucūdā eſſe aiunt: ſi capite percuſſo uno ictu interficiatur priuſq̄ in ſe urinam reddat. Eos qui carnem ederint: ſtranguriæ morbum contrahere minime poſſe. Hæc caro ad hūc modum occiſa ſtillicidia ueſicæ emendat. Item ſuffitus ex eodem. Quod ſi urinam in ſe reddiderint: eos qui carnem ederint: ſtrāguriæ morbū cōtrahere traditur. Iubent & uermes terrenos bibi ex uino aut paſſo ad comminuendos calculos: uel cochleas decoctas uti ſuſpirioſis. Eaſdem exemptis teſtis tritiſq; tres ī uini cyathis bibi: ſequēti die duas: tertia die unam ut ſtillicidia urinæ emendent. Teſtarum uero inanium cinere ad calculos pellendos. Item hydri iecur bibi. Vel cinerem ſcorpionum aut pane ſumi. Vel ſiquis cum locuſta edit. Lapillos qui in gallinaceorum ueſica: aut ī palūbium uentriculo inueniantur conteri: & potioni inſpergi. Item membranam e uētriculo gallinacei aridam: uel ſi recens ſit toſtam. Fimum quoq; palumbinum ī faba ſumi contra calculos & alias difficultates ueſicæ. Similiter plumarum cinerem palūbium ferorū ex aceto mulſo. Et inteſtinorū ex iis cinerem cochlearibus tribus e nido hirūdinum. Gryllum dilutum aqua calida. Oſſifragi uentrem arefactum. Turturis fimum in mulſo decoctum: uel ipſius decoctæ ius. Turdos quoq; ediſſe cum baccis myrti prodeſt urinæ. Cicadas toſtas in patellis. Millepedam oniſcon bibiſſe. Et in ueſicæ doloribus decoctum agninorum pedum. Aluū cit gallinaceorum decoctum ius: & acria mollit. Cit & hirundinum fimum adiecto melle ſubditum. Sedis uitiis

efficaciſſima ſunt oeſipum. Quidam adiiciunt pompholium & roſaceum. Canini capitis cinis ſenecta ſerpentis ex aceto ſi rhagades ſint. Cinis fimi canini candidi cum roſaceo. Aiūtq; inuentum Aeſculapii eſſe. Et eodē uerrucas efficaciſſime tolli. Murini fimi cinis. Adeps cygni. Adeps bouis. Procidentia alui. Succus cochlea₊ punctis euocatus irrita depellit. Attritis medetur cinis muris ſiluatici cum melle uel herinacei uel ueſpertilionis:& anſerinus cum cerebro & alumine & oeſipo. Fimum colūbinum cum melle. Condylomatis priuatim araneus dempto capite pedibuſq; infricatus. Ne acria perurant:adeps anſerinus cum cæra punica cæruſſa roſaceo. Adeps cygni. Hæc & hæmorrhoidas ſanare dicūt. Iſchiadicis cochleas crudas tritas cū uino amineo & pipere potu prodeſſe dicunt. Lacertam uiridem in cibo ablatis pedibus ïteraneis capite. Sic et ſtellionem adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis conuulſis fel ouiū cum lacte mulierum. Verendorum formicationibus uerrucisq; medetur arietini pulmonis inaſſati ſanies. Cæteris uitiis uellerum eius uel ſordidorum cinis ex aqua. Seuum ex omento pecudis & præcipue a renibus ammixto cinere punicis ex ſale. Lana ſuccida ex aqua frigida. Carnes pecudis combuſtæ ex aqua. Mulæ ungularum cinis. Dentis caballini cōtuſi farina inſperſa. Teſtibus uero farina ex oſſibus canini capitis ſine carne tuſis. Si decidat teſtiū alter:ſpumā cochlearum illitā remedio eſſe tradūt. Tetris ibi ulceribus & manātibus auxiliantur canini capitis recentis cineres. Cochleæ latæ puæ cōtritæ ex aceto uel cinis eius. Mel ī quo apes ſūt emortuæ cū reſina. Cochleæ nudæ quas in africa gigni diximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo.xxx.q; die reſoluunt. Aliq pro thure bulbum āmiſcent. Hydrocelicis ſtelliones mire ꝓdeſſe traduntur capite pedibus interaneiſq; demptis: reliquum corpus inaſſatum. In cibo id ſæpius datur. Sicut ad urinæ incontinentiā. Caninum adipem cum alumine ſciſſo fabæ magnitudine. Cochleas africanas cum ſua carne & teſta crematas poto cinere. Anſerum trium linguas inaſſatas in cibo. Huius rei auctor eſt Anaxilaus. Panos apit ſeuum pecudū cum ſale toſto. Murinū fimum ammixto thuris polline:& ſandaraca impoſita diſcutit. Lacertæ cinis:& ipſa diuiſa impoſita. Item multipeda contrita:āmixta reſina terebīthina ex parte tertia. Quidam & ſinopidem ammiſcent. Cochleæ cōtuſæ & per ſe cinis inaniū cochlearum cæræ mixtus diſcuſſoriam uim habet. Fimū columbarum per ſeſe:uel cum farina hordeacea:aut auenacea illitum. Cantharides mixta calce panos ſcapelli uice auferunt. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniūt. Varices ne naſcantur: lacertæ ſanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur. Podagras lenit oeſipum cum lacte mulieris & cæruſſa. Fimum pecudū quod liquidum reddunt. Pulmones pecudum. Fel arietis cū ſeuo muris diſſecti impoſiti. Sanguis muſtelæ cum plantagine illitus & uiuæ combuſtæ cinis ex aceto & roſaceo ſi pēna illinať. Vel ſi cæra & roſaceum ammiſceatur fel caninum ita ne manu attingatur:ſed penna illinatur. Fimum gallinarum uermium terrenorum cinis cum melle:ita ut tertio die ſoluātur. Alii ex aqua illinere malunt. Alii ipſo aceto menſura cum mellis cyathis tribus pedibus āte roſaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolores. Bibuntur autē binæ in uino tritæ. Eædem illinuntur cum helſines herbæ ſucco. Quidam ex aceto intriuiſſe contenti ſunt ſale. Quidam ſale cum uipera crematis ī olla noua & ſæpius ſumptis aiunt podagra liberari. Vtile eſſe & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant:ſi inueterato tritoq; quātum tres digiti capiant:bibatur ex aqua. Aut ſi pedis ſanguinem cū urtica uel pennis eorum cum primum naſcentur:tritis cum urtica. Quin & fimus eorum articularibus doloribus illinitur. Itē cinis muſtelæ aut cochlearum & cum amylo uel tragacantho. Incuſſos articulos aranei telæ commodiſſime curant. Sunt qui cinere earum uti malint ſicut fimi columbini cinere:cū polēta & uino albo. Articulis luxatis præſentaneum eſt & ſeuum pecudis cum cinere & capillo mulierum. Pernionibus quoq; imponitur ſeuum pecudum cum alumine. Canini capitis cinis aut fimum

murinum. Quod ſi putrida ſint ulcera cæra ad cicatricem perducunt: uel gryllorum
crematorum fauilla ex oleo. Item muris ſiluatici cum melle. Vermium quoq; terre-
norum cum oleo uetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Vlcera omnia pedum
ſanat cinis earum quæ uiuæ combuſtæ ſint. Fimiq; gallinacei cinis. Exulcerationes
columbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiã calciamentorũ ueteris ſoleæ crematæ cinis.
Agninus pulmo et arietis ſanant. Dentis caballini contuſi farina priuatim ſubleuat.
Lacertæ uiridis ſanguis ſubtritus & hominum & iumentorum pedes ſublitus ſanat.
Clauos pedum urina muli mulæue cum luto ſuo illita. Fimum ouium. Iecur lacertæ
uiridis: uel ſanguiſflocco impoſitus. Vermes terreni ex oleo. Stellionis caput cum ui-
ticis pari modo tritum ex oleo. Fimũ colũbinum decoctum ex aceto. Verrucas uero
omnium generum urina canis recens cum ſuo luto illita. Fimi canini cinis cum cæra.
Fimum ouium. Sanguis recens murinus illitus: uel ipſe mus diuulſus. Herinacei fel.
Caput lacertæ uel ſanguis uel cinis totius. Membrana ſenectutis anguium. Fimum
gallinaceum cum oleo ac nitro. Canthandes cum uua taminia intritæ exedunt. Sed
ita eroſas aliis quæ ad perſananda ulcera monſtrauimus: curari oportet. Nũc autem
reuertemur ad ea: quæ totis corporibus medẽda ſũt. Fel canis nigri maſculi amuletũ
eſſe magi dicunt domus totius. Suffitæ eo purificatæue contra omnia mala medica-
menta. Item ſanguine canis reſperſis parietibus: genitaliq; eius ſub limine ianuæ de-
foſſo. Minus mirentur hæc qui ſciunt fœdiſſimum animal quantum magnificent
ricinum: quoniam uni nullus ſit exitus ſaginæ nec finis alia q̃ morte: diutius in fame
uiuẽti. Septenis ita diebus duraſſe tradunt. At ĩ ſatietate paucioribus dehiſcere. Sũt
qui hunc ex aure ſiniſtra canis omnes dolores ſedare adalligatũ. Fũditũ eũ ĩ augurio
uitalium habent. Nam ſi æger ei reſpondeat qui intulerit a pedibus ſtanti: interro-
gantiq; de morbo: ſpem uitæ certam eſſe. Moriturum nihil reſpondere. Adiiciunt: ut
euellatur ex aure leua canis cui non ſit alius q̃ niger color. Nigidius fugere tota die
canes conſpectum eius qui e ſue id animal euellerit ſcriptum reliquit. Rurſus magi
tradunt lymphatos ſanguinis talpæ aſperſura reſipiſcere. Eos uero qui a nocturnis
diis fauniſq; agitentur: draconis lingua & oculis & felle: inteſtiniſq; ĩ uino & oleo de-
coctis: ac ſub diuo noctu refrigeratis perũctos matutinis ueſptiniſq; liberari pfrictio-
nibus. Remedio eſſe tradit Nicander amphiſibenam ſerpẽtem mortuam adalligatã
uel pellem tantũ eius. Quinimmo arbori quæ cædatur adalligata nõ algere cædẽtes:
faciliuſq; ſuccidere. Itaq; ſola ſerpentium frigori ſe committit prima omniũ ꝓcedẽs
& ante cuculi cantum. Aliud eſt cuculo miraculũ: quo quis loco primum audiat alitẽ
illã: ſi dexter pes circunſcribatur: ac ueſtigiũ id defodiatur: non gigni pulices ubicũq;
ſpargatur. Paralyſin cauentibus pinguia glyrium decoctorum & ſoricum utiliſſima
tradunt eſſe. Millepedas ut in anginis diximus potas. Phthiſin ſentientibus lacertã
uiridem decoctam in uini ſextariis tribus ad cyathum unum ſingulis cochlearibus
ſumptis per dies: donec conualeſcant. Cochlearum cinerem potum in uino. Comiti-
alibus morbis oeſipum cũ myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutum magni-
tudine nucis auellanæ a balneo potum. Teſticulos arietinos inueteratos tritoſq; di-
midio denarii põdere in aqua uel lactis aſinini hemina. Interdicit̃ uini potus quinis
diebus ante & poſtea. Magnifice laudatur & ſanguis pecudum potus. Item fel cum
melle præcipue agninum. Catulus lactens ſumptus abſciſo capite pedibuſq; ex uino
& myrrha. Lyen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis tranſmarini cinis
potus in aceto. Tunicula ſtellionis quam eodem modo ut anguis exuit pota. Quidã
& ipſum arundine exenteratum inueteratũq; bibendum dedere. Alii ĩ cibo in ligneis
uerubus inaſſatum. Operæ precium eſt quomodo præripiatur ſcire cum exuitur
mẽbrana hyberna alias deuoranti eã. quoniã nullum animal fraudulentius inuideri
tradunt. Inde ſtellionum nomẽ aiunt: in maledictum tranſlatum. Obſeruãt cubile
eius æſtatibus. Eſt autẽ in locis hoſtiorum feneſtrarumq;: aut cameris ſepulchriſue.

Ibi uere incipiente fiſſis arundinibus textas opponunt caſas:quarum anguſtiis etiam gaudet:eo facilius exuens circundatū torporem. Sed eo derelicto nō poteſt remeare. Nihil ei remedio in comitialibus morbis præfertur. Prodeſt & cerebrum muſtelæ īueteratum potumq;:& iecur eius. Teſticuli:uuluæq; aut uentriculus inueteratus cum coriandro ut diximus:item cinis. Silueſtris uero tota in cibo ſumpta. Eadem omnia prædicantur ex uipera. Lacerta uiridis cum condimentis quæ faſtidium abſtergant: ablatis pedibus & capite. Cochlearum cinis addito ſemine lini & urticæ cum melle inunctos ſanāt. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. Vel lapilli e uētre pullorum hirundinum ſiniſtro lacerto annexi. Dicuntur.n.excluſo pullo lapillum dare. Quod ſi pullus iis detur incipienti in cibo:quem primū peperit: cum quis primū tentatus ſit:liberatur eo malo. Poſtea medetur hirundinum ſāguis cum thure:uel cor recēs deuoratum. Quin & e nido earū lapillus impoſitus recreare dicitur cōfeſtim:& adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum & ſenectus ſerpentium. Iecur uulturis tritum cum ſuo ſanguine ter ſeptenis diebus potum. Cor pulli uulturini adalligatum. Sed & ipſum uulturem in cibo dari iubent: & quidem ſatiatum humano cadauere. Quidā pectus ei bibendum cenſent:& ī cerrino calice. Aut teſtes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinq; dierum abſtinentia uini ob id inueteratos. Fuere & qui.xx.unam muſcas ruffas:& quidem emortuas in potu darent:infirmioribus pauciores. Morbo reſiſtunt regio ſordes aurium: aut māmarum pecudis denarii pondere cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus. Canini capitis cinis in mulſo. Multipeda in uini hemina. Vermes terren iin aceto mluſo cū myrrha. Gallina ſi ſit luteis pedibus prius aqua purificatis:dein collutis uino quod bibatur. Cerebrum perdicis:aut aquilæ in uini cyathis tribus. Cinis plumarum aut īteraneorum palumbi ſed in mulſo ad cochlearia tria. Paſſerum cinis ſarmentis crematorum cochlearibus duobus in aqua mulſa. Auis Icterus uocatur a colore:quæ ſi ſpectetur:ſanari id malum tradunt:& auem mori. Hanc puto latine uocari galgulū. Phreneticis prodeſſe uidetur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. Nam nō modo muris cerebrum dari potui ex aqua:aut cinerem muſtelæ:uerum etiam inueteratas herinacei carnes quis poſſit furenti etiam ſi certa ſit medicina? Bubonis quidem oculorū cinerem inter ea quibus prodigioſe uitam ludificātur:acceperim. Præcipueq; febrium medicina placitis eorum renunciat. Nanq; & in.xii.ſigna digeſſere eam ſole tranſmeante:iterunq; luna:quod totum abdicandum paucis exemplaribus docebo. Siquidem crematis tritiſq; cum oleo perungi iubent ægros:cum geminos tranſit ſol criſtis & auribus & unguibus gallinaceorum. Si luna raſis barbis eorum. Si uirginem alteruter hordei granis. Si ſagittarium ueſpertilionis alis. Si leonem luna tamaricis fronde:& adiciūt ſatiuæ. Si aquarū e buxi carbonibus tritis. Ex iſtis cōfeſſa aut certe uериſimilia ponemus:ſicut & lethargum olfactoriis excitari. Inter ea fortaſſis muſtelæ teſticulis inueteratis:aut iocinere uſto. Iis quoq; pulmonē pecudis calidū circa caput adalligari putant utile. In quartanis medicinæ clinice prope modum nihil pollet. Quamobrem plura eorum remedia ponemus. Primumq; eū quem adalligari iubent puluerem in quo ſe accipiter uolutauerit lino rutilo in linteolo. Canis nigri dentem longiſſimum. Pſeudoſpecen uocant ueſpam:quæ ſingularis uolitat.hāc ſiniſtra manu apprehenſā ſubnectunt. Alii uero quam quis eo anno uiderit primam. Viperæ caput abſciſum in linteolo:uel cor uiuentis exemptum. Muris roſtellū auriculaſq; ſummas roſeo panno:ipſumq; dimittunt. Lacertæ uiridis dextrum oculum effoſſū mox cum capite ſuo deciſo in pellicula caprina. Scarabeus qui pilulas uoluit. Propter hūc ægypti magna pars ſcarabeos inter numina colit curioſa Appionis interpretatione qua colligit ſolis operum ſimilitudinem huic animali eſſe ad excuſandos gētis ſuæ ritus. Sed & alium adalligant magi cui ſunt cornicula reflexa ſiniſtra manu collectum. Tertium qui uocatur fullo albis guttis diſſectum utriq; lacerto adalligant.

Cætera ſiniſtro. Cor anguinum ſiniſtra manu exemptũ uiuentibus. Scorpionis caudæ quattuor articulos cum aculeo panno nigro:ita ut nec ſcorpionem dimiſſum nec eum qui alligauerit:uideat æger triduo.poſt tertium circuitum id condat. Erucam in linteolo ter lino circundant totidem modis ad ſingulos dicentes quare faciant:q medebuntur. Limacem in pelliculam uel quattuor limacum capita præciſa harundine. Multipedam lana inuolutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt:anteq̃ pennas germinét. Alios e ſpinoſis frutetis lanuginoſos. Quidã ex illis q̃ternos ĩcluſos iuglãdis nucis putamine adalligant. Cochleaſq; quæ nudæ inueniuntur. Stellionem incluſũ capſulis ſubiiciunt capiti:& ſub deceſſu febris emittunt. Deuorari autem iubent cor mergi marini ſine ferro exemptũ:inueteratumq; cõteri:& in calida aqua bibi. Corda hirundinum cum melle. Alii fimũ drachma una:in lactis caprini uel ouilli uel paſſo cyathis tribus ante acceſſiones. Sunt qui totas cenſeant deuorandas. Aſpidis cutem pondere ſexta parte denarii cum piperis pari modo parthorum gentes in remedium quartanæ bibunt. Chryſippus philoſophus tradidit phryganion adalligatum remedio eſſe quartanis. Quod eſſet animal nec ille deſcripſit:nec nos inuenimus qui nouiſſet. Demonſtrandum tamen fuit a tam graui auctore dictum:ſi cuiuſq̃ cura efficacior eſſet ad inq̃rẽdum. Cornicis carnes eſſe:& nidum illinere in longiſſimis morbis utiliſſimum putãt. Et in tertianis fiat poteſtas experiendi: quoniam miſeria ſpei deiecta:an ne aranei quem lycum uocant tela:ipſo ſpecu toto reſina cæraq; impoſita utriſq; tẽporibus:& frõti ꝓdeſt. Aut ipſe calamo adalligatus:qualiter & aliis febribus prodeſſe traditur. Item lacerta uiridis adalligata uiua in eo uaſe: quod capiat. Quo genere & recidiuas freq̃ter abigi affirmãt. Hydropicis oeſipum ex uino addita myrrha modice potui datur nucis auellanæ magnitudine. Aliq addunt & anſerinũ adipẽ & oleum myrteum. Sordes ab uberibus ouium eundẽ effectum habent. Item carnes inueteratæ herinacei ſumptæ. Vomitus quoq; canum illitus uentri: aquam trahere promittitur. Igni ſacro medetur oeſipũ cum pompholonio & roſaceo. Ricini ſãguis. Vermes terreni ex aceto illiti. Gryllus contritus in manibus. Quo genere præſtat: ut qui id fecerit anteq̃ incipiat uitium:toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cauernæ ſuæ tolli. Adeps anſeris. Viperæ caput aridum aſſeruatũ & combuſtum:dein ex aceto impoſitum. Senectus ſerpentium ex aqua illita a balneo cum bitumine & ſeuo agnino. Carbunculus fimo columbino deletur per ſe illito:uel cum lini ſemine ex aceto mulſo. Item apibus quæ in melle ſunt immortuæ impoſitis. Polentaq; impoſita inſpſa. Si ĩ uerẽdis ſit:cæteriſq; ibi ulceribus occurrit e melle oeſipũ cũ plũbi ſquamis. Item fimũ pecudũ incipiẽtibus carbunculis. Tubera et quæcunq; emolliri opus ſit:efficaciſſime anſerino adipe curantur. Idem præſtat & gruũ adeps. Furunculis mederi dicitur araneus ſi prius q̃ nominetur ſit impoſitus:& tertia die ſolutus. Mus araneus pẽdens necatus ſic ut terrã nec poſtea attingat:ter circundatus furunculo totiens expuentibus medente & cui medebitur. Ex gallinaceo fimo quod eſt ruffũ:maxime recẽs illitũ ex aceto. Ventriculus ciconiæ decoctus. Muſcæ impari numero ĩfricatæ digito medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouium uetus cum cinere e capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere punicis & ſalis pari põdere. Ambuſtis capitum canis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ouium cum cæra commixtum. Murium cinis & cochlearum. Eoq; ſic ut ne cicatrix quidem appareat. Item adeps uiperinus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorum nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni uermis cinis cum melle illitus:etiam dolores tollit. Item amphiſbena mortua adalligata. Adeps uulturinus cum uentre arefactus contrituſq; cum adipe ſuillo inueterato. Cinis e capite bubonis in mulſo potus cum lilii radice:ſi magis credimus. In contractione neruorũ caro palumbina in cibis prodeſt:& ĩueterata. Herinacei ſpaſticis. Item muſtelæ cinis. Serpentiũ ſenectus in pelle taurina adalligata ſpaſmos fieri prohibet. Opiſthotonicis

milui iecur aridum tribus obolis in aquæ mulſæ cyathis tribus potum. Rediuiuas & quæ in digitis naſcuntur pterygia tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta ĩ oleo ſuper illito butyro ouillo cũ melle. Itẽ folliculus cuiuſlibet animalis fellis. Vnguium ſcabriciam cãtharides cum pice tertio die ſolutæ: aut locuſtæ frictæ cum ſeuo hircino. Pecudum ſeuum. Aliqui miſcent uiſcum & portulacam: uel æris florem. Ita ut tertio die ſoluant. Sanguinem ſiſtit e naribus ſeuum ex omento pecudum illitum. Item coagulum ex aqua maxime agninum ſubditum uel infuſum etiam ſi alia non ꝓſıt. Adeps anſerinus cum butyro pari pondere paſtillis ingeſtus. Cinis cochlearum terrenarum. Sed & ipſæ extractæ teſtis. E naribus fluentem ſanguinem ſiſtunt cochleæ contritæ fronti illitæ. Aranei telæ ſuppoſitæ. Gallinacei cerebellum: uel ſãguinis profluuia a cerebro. Item colũbinus ſãguis: ob id ſeruatus concretuſq;. Si uero ex uulnere immodice fluat fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impoſitus mire ſiſtit. Et uulneribus medentur eſipum cũ hordei cinere & erugine æquis ꝑtibus. Ad carcinomata ac ſerpentia quoq; ualet. Erodit & ulcerũ margines. Carneſq; quæ excreſcunt: ad æqualitatem redigit. Explet quoq;: & ad cicatricem perducit. Magna uis & in cinere pecudũ fimi ad carcinomata addito nitro: aut cinere ex oſſibus fœminũ agninorum: maxime in iis ulceribus quæ cicatricem non trahunt. Magna & pulmonibus præcipue arietum. Excreſcentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficaciſſime reducũt. Fimo quoq; ipſo ouium ſub teſta calefacto & ſubacto tumor uulnerũ ſedatᷣ. Fiſtulæ purgãtur ſanãturq;. Itẽ epinyctides. Sũma uero uis in canini capitis cinere. Excreſcentia omnia ſpodii uice erodit & ꝑſanat. Item murino fimo eroduntur. Itẽq; muſtelæ fimi cinere. Duricias etiã in alto ulcerum & carcinomata ꝑſequitᷣ multipeda trita: admixta reſina terebinthina & ſinopide. Eademq; utiliſſima ſunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitãtur. Quin & uermium ipſorum genera mirandos uſus habẽt. Coſſes qui in ligno naſcuntur: ſanant ulcera omnia. Nomas uero combuſti cũ pari pondere aniſi & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni adeo: ut neruos quoq; abſciſos illitis ſolidari infra ſeptimũ diem Democritus ꝑſuaſerit. Itaq; ĩ melle ſeruandos cenſet. Cinis eorum margines ulcerum duriores abſumit cum pice liquida uel ſymbolo & melle. Quidam arefactis in ſole ad uulnera ex aceto utuntur: nec ſoluunt niſi biduo intermiſſo. Eadem ratio & terrenarum cochlearum eſt: quæ exempto tuſæq; & impoſitæ: recentia uulnera cõglutinant: & nomas ſiſtunt quæ non adharẽt. Herpes quoq; animal a græcis uocatur: quo præcipue ſanantur quæcunq; ſerpunt. Cochleæ quoq; proſunt cum teſtis ſuis tuſæ cum myrrha quidem & thure etiã præciſos neruos ſanare dicuntᷣ. Draconũ quoq; adeps ſiccatus in ſole magnopere prodeſt. Item gallinacei cerebrum recentibus plagis ſale uiperino in cibo ſumpto. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri & ſanari celerius. Antonius muſa medicus cum incidiſſet ĩſanabilia ulcera: uiperas edendas dabat: miraq; celeritate ꝑſanabat. Tryxalidum cinis margines ulcerum duros aufert cum melle. Item fimus columbinus cum arſenico & melle ea quæ erodenda ſunt. Bubonis cerebro cũ adipe anſerino mire uulnera dicũtᷣ glutinari quæ uocantur cacoethe. Cinis etiam fœminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis ſanat. Vlula quoq; auis cocta in oleo cui liquato miſcetur butyrum ouillum & mel: ad ulcera ſananda ualet. Vlcerum labra duriora apes in melle mortuæ emolliunt. Et elephãtiaſin ſãguis & cinis muſtelæ. Verberum uulnera atq; uibices pellibus ouium recentibus impoſitis oblitterantur. Articulorum fracturis cinis fœminum pecudis peculiariter medetur. Efficacius cum cæra. Idem medicamentum fit ex maxillis ſimul uſtis: cornuq; ceruino & cæra mollita roſaceo. Oſſibus fractis caninum cerebrum linteolo illito ſuperpoſitis lanis: quæ deinde ſubfundantur fere quattuordecim diebus ſolidat. Nec tardius cinis ſilueſtris muris cum melle: aut cum uermium terrenorum cinere. Qui etiam oſſa extrahit. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete ſeuum ex nitro. Lacertæ uiridis

cinis. Vernatio anguium ex uino decocta. Fimum columbinum ex melle. Item uitiligines albas ex uino. Ad uitiliginem & cantharides cum rutæ foliorum duabus ꝑtibus in ſole donec formicet cutis: tolerandæ ſunt. Poſtea fouere: oleoq; perungere neceſſarium: iteꝝq; illinere: idq; diebus pluribus facere cauētes exulceratioñe multā. Ad eaſdem uitiligines & muſcas illini iubent cum radice lappatoria. Gallinarū fimū candidum ſeruatum in oleo uetere cornea pyxide. Veſpertilionum ſanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad ſcabiem uero bubonis cerebrum cum afro nitro. Sed ante omnia ſanguis caninus. Sedant pruritum cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ. Harundines & tela quæq; alia extrahēda ſunt corpori: euocat mus diſſectus impoſitus. Præcipue uero lacerta diſſecta: & uel caput eius tantum contuſum cum ſale impoſitum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia ſectantur contuſæ impoſitæq; teſtis: & eæ quæ mādūtur exemptæ teſtis. Sed cum leporis coagulo efficaciſſimæ. Oſſa anguium eūdē cum coagulo cuiuſcunq; quadrupedis intra tertium diem approbant effectum.

¶ AD Muliebria mala medenda: & conceptus maturandos. ¶ Cap. iiii.

LAudantᷣ & cātharides tritæ cum farina hordeacea. Muliebribus malis mēbranæ a ꝑtu ouium proficiunt: ſicut in capris rettulimus. Fimum quoq; pecudum eoſdem uſus habet. Locuſtarum ſuffitu ſtranguriæ maxime mulierum iuuantur. Gallinaceorum teſtes ſubinde ſi a conceptu edat mulier: mares in utero fieri dicuntᷣ. Partus conceptos hiſtricum cinis potus continet. Maturat caninum lac epotū. Euocat membrana e canum ſecundis ſi terram non attigerit. Lumbos parturientium potus lactis. Fimū murinū aqua pluuia dilutum mammas mulierum a ꝑtu tumeſcētes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo punctarum cuſtodit partus contra abortus. Facilius enituntur quæ fimū āſerinū cū aquæ cyathis duobus ſorbuere. Aut ex utriculo muſtelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & ſcapulas ne nerui doleant: præſtant. Grauidis ſecundas pellunt in paſſo poti. Item per ſeſe impoſiti: mammarum ſuppurationes concoquunt & aperiunt. extrahuntq;: & ad cicatricem perducunt. Lac deuocant poti cum mulſo. Inueniuntur & in gramine uermiculi: qui adalligati collo cōtinent partum. Detrahūtur autem ſub partu: alias eniti non patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoq; cauſa dātᷣ in potu quini aut ſepteni. Cochleæ in cibo ſumptæ accelerant partum. Item cōceptū impoſitæ cum croco. Eædē ex amylo & tragacantho illitæ profluuia ſiſtunt. Proſunt & purgationibus ſumptæ in cibo & uuluam auerſam corrigunt cum medulla ceruina ita ut uni cochleæ denarii pōdus addatur & cypri. Inflationes quoq; uuluarū diſcutiunt exemptæ teſtis: tritæq; cum roſaceo. Ad hoc aſtypaleicæ maxime eliguntᷣ. Alio modo africanæ binæ cum fœnograeco quod tribus digitis capiatur: additis mellis cochlearibus quattuor. Illinuntᷣ aluo prius irino ſucco punctæ. Sunt & minutæ lōgæq; candidæ cochleæ paſſim oberrantes. Eæ arefactæ ī ſole tegulis: tuſæq; ī farina miſcētᷣ lomento æquis portionibus. Cādoremq; & liuorem corpori afferunt. Scabendi deſideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier prægnans ſi tranſcenderit: abortum faciet. Item amphiſbenam mortuam duntaxat. Nam uiuam habētes ī pyxide impune tranſeunt etiam ſi mortua ſit. Atq; adſeruata partus faciles præſtat uel mortua. Mirum ſi non adſeruatā trāſcenderit grauida: innoxiam fieri: ſi ꝓtinus tranſcendat adſeruatam. Anguis inueterati ſuffitus menſtrua adiuuant. Anguium ſenectus adalligata lumbis faciliores partus facit: protinus a puerperio remouenda. Dant & in uino bibendū cum thure. Aliter ſumpta abortū facit. Baculus quo angui rana excuſſa ſit: parturientes adiuuat. Tryxalidum cinis illitus cū melle purgationes. Item araneus ꝗ filum ducit ex alto: capi debet manu caua trituſq; admoueri. Quod ſi redeuntem prehenderit: inhibebit idem purgationes. Lapis aetites in aquilæ reptus nido cuſtodit partus cōtra omnes abortuū inſidias. Penna uulturina ſubiecta pedibus adiuuat parturientes. Ouū corui grauidis cauendum conſtat: quoniā trāſgreſſus

abortus aſperos facit. Fimum accipitris in mulſo potum uidetur fœcundas facere. Vuluarum duritias & collectiones adeps anſerinus:aut cygni emollit. Mãmas a ꝑtu cuſtodit adeps anſeris cum roſaceo & araneo. Phryges & lycaones mãmis puerperio uexatis inuenere otidum adipem utilem eſſe:& iis quæ uulua ſtrãgulentur.& blattas illinunt. Ouorum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus & cæræ ſtantes mãmas ſeruat. Putãt & ter circũdatam ouo perdicis non inclinari. Et ſi ſorbeantur eadem: fœcunditatem facere:lactis quoq; copiam. Cum anſerino adipe perunctis mammis: dolores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiem uuluarun ſedare ſi cum cimice trito illinantur. Veſpertilionum ſanguis pſilothri uim habet:ſed malis puerorum illitus: non ſatis proficit niſi erucæ uel cicutæ ſemen poſtea ĩducatur. Sic enim aut in totum tolluntur pili:aut non excedũt lanuginem. Idem & cerebro eorũ profici putant. Eſt autem duplex rubens utiq; et candidum. Aliqui ſanguinem & iecur eius ammiſcẽt. Quidã in tribus heminis olei diſcoquunt uiperam exemptis oſſibus & pſilothri uice utuntur:euulſis prius pilis:quos renaſci uolunt. Fel herinacei pſilothrum eſt utiq; mixto cerebro ueſpertilionis & lacte caprino. Item per ſe cinis cum lacte.canis primi ꝑtus euulſis pilis quos renaſci nolunt:uel nondum natis perunctis partibus:alii non ſurgũt. Idẽ euenire tradũt ſãguine ricini euulſi cani. Itẽ hirũdinino ſãguine uel felle.

Promiſcuæ medicinæ. Capitulum.v.

OVis formicarum ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradunt. Si uero oculi nigri naſcentium placeant:ſoricem prægnanti edendum. Capilli ne caneſcãt: uermium terrenorum cinere præſtari ammixto oleo. Infantibus qui lacte concreto uexãtur:præſidium eſt agninũ coagulum ex aqua potum. Aut ſi uitium coagulato lacte acciderit:diſcutitũ coagulo ex aceto dato. Ad dentitionẽ cerebrũ pecoris utiliſſimũ eſt. Oſſibus in canino fimo inuentis aduſtio ĩfantiũ quæ uocatur ſiriaſis adalligatis emendatur. Ramices infantium lacertæ uirides admotæ dormientibus morſu emendantur. Poſtea harundini adalligatæ:ſuſpenduntur in fumo. Traduntq; ꝑiter cum ea expirante ſanari infantem. Cochlearum ſaliua illita infantium oculis: palpebras corrigit:gignitq;. Ramicoſis cochlearum cinis cum thure ex oui albi ſucco illitus ꝑ dies.xxx.medetur. Inueniuntur in corniculis cochlearum arenaceæ duriciæ.eæ dentitionem facilem præſtant adalligatæ. Cochlearum inanium cinis admixtus cæræ ꝓcidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri miſceri ſaniẽ punctis emiſſam e cerebro uiperæ. Cerebrum uiperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem ualent & grandiſſimi dentes ſerpentium. Fimum corui lana adalligatum infãtium tuſſi medetur. Vix eſt ſerio complecti quædam non omittenda tamen:quia ſunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iubent. Marem hanc prehendi. Id intelligi & ꝙ ſub cauda unam cauernam habeat. Id agendum ut ꝑ aurum aut argentum aut oſtrum mordeat uitium. Tum in calice nouo illigatur: & in fumo ponitur. Vrina infantiũ cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorũ cornua grandia denticulata adalligata in iis amuleti naturam optinent. Bouis capiti lapillũ tradunt ineſſe:quẽ ab eo expui ſi necem timeat:inopinatis præciſo capite exemptum adalligatumq; mire prodeſſe dentitioni. Item cerebrum eiuſdem ad eundem uſum adalligari iubẽt. Et limacis lapillũ ſiue oſſiculũ quod inuenitur in dorſo. Magnifice iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum. Sicut aures adeps anſerinus cum ocimi ſucco impoſitus. Sũt uermiculi in ſpinoſis herbis aſperi lanuginoſi.hos adalligatos ꝓtinus mederi tradũt infantibus : ſiquid ex cibo hæreat. Somnos allicit oeſipũ cũ myrrhæ momento in uini cyathis duobus dilutum:uel cum adipe anſerino & uino myrtite. Auis cuculus leporina pelle adalligatus. Ardeolæ roſtrũ ĩ pelle aſinina frõti adalligatum. Putant & ꝑ ſe roſtrum eiuſdem effectus eſſe uino collutum. E diuerſo ſomnũ arcet ueſpertilionis caput aridum adalligatum. In urina uirili lacerta necata uenerem eius qui fecerit:cohibet. Nã ĩter amatoria eſſe magi dicũt. Inhibet et fimum cochleæ

et columbinum cum oleo & uino potum. Pulmonis uulturini dexteræ ptes: uenerem cõcitant uiris adalligatæ gruis pelle. Item ſi lutea ex ouis qnq; columbarum admixta adipis ſuilli denarii pondere ex melle ſorbeantur. Paſſeres in cibo uel oua eorũ. Gallinacei dexter teſtis arietina pelle adalligatus. Ibicum cineres cũ adipe anſeris & irino perunctis ſi conceptus ſit: partus continere. Cõtra ĩhibere uenerem: pugnatoris galli teſticulis ãſerino adipe illitis adalligatiſq; pelle arietina tradũt. Item cuiuſcunq; galli gallinacei ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubiiciantur. Cogũt cõcipere inuitas: ſetæ ex cauda mulæ ſi iunctis inter ſe colligentur in coitu. Qui in urinam canis ſuã ĩgeſſerit: dicitur ad uenerem pigrior fieri. Mirum & de ſtellionis cinere ſi uerum eſt in linamento inuolutum in ſiniſtra manu uenerem ſtimulare. Si tranſferatur in dextram: inhibere. Item ueſpertilionis ſanguinem collectum flocco ſuppoſitumq; capiti mulierum libidinem mouere: aut anſeris linguã in cibo uel potione ſũptam. Tyria uero mactato corpore pota. Et membrana ſenectutis anguium triduo inhibet. Ac ſerum exempto caſeo potum cum exiguo ſale. Caſeos ſi cerebrum muſtelæ coagulo addat̃: negant corrumpi uetuſtate: aut a muribus attingi. Eiuſdemq; muſtelæ cinis ſi detur ĩ offa gallinaceis pullis & columbinis tutos eſſe a muſtelis. Iumentorum urinæ tormina ueſpertilione adalligato finiuntur. Vermicatio ter circunlato uerendis palumbo mirum dictu palumbus emiſſus moritur: iumentumq; liberatur confeſtim. Ebrioſis oua noctuæ per triduum data in uino: tedium eius adducunt. Ebrietatem arcet pecudum aſſus pulmo præſumptus. Hirundinis roſtri cinis cum myrrha tritus & in uino quod bibatur inſperſus: ſecuros præſtabit a temulentia. Inuenit hoc Horus aſſyriorum Rex. Præter hæc ſunt notabilia animalium ad hoc uolumen pertinentium. Gromphenam auem in ſardinia narrant grui ſimilem ignotam iam etiam ſardis: ut exiſtimo. In eadem prouincia eſt ophion ceruis tantum pilo ſimilis: nec alibi naſcens. Iidem auctores nominauere ſirulugum. Quod nec quale eſſet animal: nec ubi naſceretur tradiderunt. Fuiſſe quidem non dubito: cum & medicinæ ex eo ſĩt demõſtratæ. M. Cicero tradit animalia bituros uocari: qui uites in campania rodant.

DE Miraculis quarundam beſtiarum. Cap. vi.

Reliqua mirabilia ex iis quoq; dicemus. Non latrari a cane membranam ex ſecundis canis habentem: aut leporis fimum uel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius q̃ uno die uiuere. Eoſq; qui arborarii pici roſtrum habeant & mella eximant ab apibus non attingi. Porcos ſequi eos a quibus cerebrũ corui acceperint in offa. Puluerem in quo ſe mula uolutauerit corpori inſperſum mitigare ardores amoris. Sorices fugari: ſi unus caſtratus emittatur. Anguina pelle & ſale & farre cum ſerpillo contritis uno die: deiectiſq; cum uino in fauces boum uua matureſcente: toto anno eos ualere. Vel ſi hirundinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere e ueſtigio anguium collecto: ſparſas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teſte præligato oues tantum gigni. Non laſſeſcere in ullo labore qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare cum uinum biberint. Vngulas tantum mularum repertas: neq; aliam ullam materiam quæ non perroderetur a ueneno ſtygis aquæ: cum id dãdum Alexandro Magno Antipater mitteret memoria dignũ eſt: magna Ariſtotelis infamia excogitatum. Nunc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXI.

PROOEMIVVM.

Medicinæ ex aquatilibus: Aquarum mirabilia. Cap.i.

AQVATILIVM SEQVVNTVR IN MEdicina beneficia: opifice natura ne ĩ illis qdē ceſſāte et p ūdas fluctuſq; ac reciprocos æſtus amniūq; rapidos curſus ĩprobas exerēte uires. Nuſq̄ potētia maiore ſi ue℞ fateri uolumus. Quippe hoc elementū cæteris omnibus imperat. Terras deuorant aquæ. Flammas necant. Scandunt in ſublime: & cælū quoq; ſibi uendicant. Ac nubiū obtentu uitalem ſpiritum ſtrāgulāt. Quæ cauſa fulmĩa edidit: ipſo ſecum diſcordante mundo. Quid eſſe mirabilius poteſt aqs ĩ cælo ſtantibus? At illæ ceu parū ſit in tātam puenire altitudinē: rapiunt eo ſecum piſcium examina. Sæpe etiam lapides ſubuehunt portantes aliena pondera. Eædem cadentes omnium terra naſcentium cauſa fiunt: prorſus mirabili natura. Siquis uelit reputare ut fruges gignantur arbores fruticeſq; uiuant in cælum migrare aquas animamq; etiam herbis uitalem inde deferre uicta confeſſione. omnis quoq; terræ uires aquarū eſſe beneficii. Qua propter ante omnia ipſarum potentiæ exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

DE Differentia aquarum medicinis: & obſeruatioĩbus. cc. lxvi. Cap. ii.

e Micāt benigne paſſimq; in plurimis terris alibi frigidæ: alibi calidæ: alibi iūctæ ſicut in trebellis aqtanica gente. Exin in pyreneis montibus tenui interuallo diſcernente. Alibi tepidæ gelidæq; auxilia morbo℞ conferentes. Et e cūctis animaliū hominum tantum cauſa erumpentes. Augent numerum deorum numinibus uariis urbeſq; condunt. ſicut puteolos in campania: ſtatielas in liguria: ſeſtias in narbonēſi ꝓuincia. Nuſq̄ tamen largius q̄ in baiano ſinu: nec pluribus auxiliādi generibus: aliæ ſulphuris: aliæ aluminis: aliæ ſalis: aliæ nitri: aliæ bituminis: nonnulla etiam acida ſalſaue mixtura. Vapore quoq; ipſo aliquæ proſunt. tātaq; eſt uis ut balneas calefaciāt: ac frigidam etiam in ſoliis feruere cogant: quæ in baiano poſideanæ uocantur nomine accepto a Claudii Cæſaris liberto. Obſonia quoq; percoquūt. Vaporāt & in mari ipſo quæ Licinii Craſſi fuere. Medioſq; inter fluctus exiſtit aliquid ualitudini ſalutare. Iā generatim neruis proſunt pedibuſue: aut coxendicibus: aliæ luxatis: fractiſue. Inaniūt aluos. ſanant ulcera. capiti auribuſq; priuatim medentur. Oculis uero ciceronianæ. Digna memoratu uilla eſt ab auerno lacu puteolos tendentibus impoſita littori: celebrata porticu ac nemore. Quā & uocabat. M. Cicero academiam ab exemplo athenarum: ibi compoſitis uoluminibus eiſdem nominibus. In qua & monumentum ſibi inſtaurauerat. Ceu uero non & in toto terrarum orbe feciſſet. Huius in parte prima exiguo poſt obitum ipſius: Antiſtio Vetere poſſidente eruperunt fontes calidi pq̄ſalubres oculis celebrati carmine Laureæ Tullii qui fuit e libertis eius. Vt ꝓtinus noſcatur etiam miniſterium eius hauſtus ex illa maieſtate: ponam enim ipſum carmen dignum ubiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua romanæ uindex clariſſime linguæ
Silua loco melius ſurgere iuſſa uiret.
Atq; academiæ celebratam nomine uillam
Nunc reparat cultu ſub potiore Vetus.
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ:
Languida quæ infuſo lumina rore leuant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori
Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.

Vt quoniam totum legitur ſine fine per orbem:
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ. In eadem campaniæ regione ſinueſſanæ aquæ ſterilitatem fœminarum & uirorũ íſaniam abolere produntur. In enaria íſula calculoſis mederi. Et quæ uocat̃ acidula ab teano ſidicino quattuor milibus paſſuũ frigida. Item in ſtabiano quæ dimidia uocatur:& in uenafrano ex fonte acidulo. Idem contingit in uelino lacu potantibus. Item in ſyriæ fonte iuxta taurum montẽ. Auctor eſt. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Gallimachus. Sed ibi in potando neceſſarius modus:ne lymphatos agat. Quod in æthiopia accidere iis:qui e fonte rubro biberint Cteſias ſcribit. Iuxta romam albulæ aquæ uulneribus medent̃. Prægelidæ eæ. Sed ſubcutilæ in ſabinis gelidiſſimæ ſuctu quodã corpora inuadunt:ut prope morſus uideri poſſit. aptiſſimæ ſtomacho:neruis:uniuerſo corpori. Theſpi eorum fons cõceptus mulieribus repræſentat. Item in arcadia flumen elatũ. cuſtodit autem partum. Linus fons in eadem arcadia abortus fieri non patit̃. E diuerſo in pyrrhea flumen quod aphrodiſium uocatur: ſteriles facit. Lacus Amphion uitiligines tollit. Varro auctor eſt Ticium quẽdã prætura functũ marmorei ſigni faciẽ habuiſſe ꝑpter id uitiũ. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medet̃:ſicut apparet in epiſtola Caſſii parmenſis ad. M. Antoniũ. Contra aquaꝶ culpa in troezene:omniũ pedes uitia ſẽtiunt. Tungri ciuitas galliæ fõtem habet íſignẽ plurimis bullis ſtillãtem:ferruginei ſaporis quod ipſũ nõ niſi í fine potus ítelligit̃. Purgat hic corpora. Tertianas febres diſcutit: calculorũq; uitia. Eadẽ aqua igne admoto turbida fit. ad poſterum rubeſcit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & uulneribus medẽt̃. Cicero í admirandis poſuit reatinis tantũ paludibus ungulas iumentorum indurari. Eudicus í heſtia eutiche fontes duos tradit eſſe:ceronẽ ex quo bibentes oues nigras fieri:mellẽ ex quo albas : ex utroq; autem uarias. Theophraſtus in thuriis catharin candorem facere: ſybarim nigritiam bobus ac pecoribus. Quin & homines ſentire differentiã eã. Nã qui ſybarin bibãt:nigriores eſſe:durioreſq; & criſpo capillo. Qui ex cathari:cãdidos: mollioreſq; ac porrecta coma. Item in macedonia quæ uelint ſibi candida naſci ad halialmonẽ ducere : quæ nigra aut fuſca ad axium. Idẽ omnia fuſca qbuſdã in locis tradit naſci:& fruges quoq;:ſicut in meſſapiis. At in leucis arcadiæ quodã fonte mures terreſtres bibere & conuerſari. Erythris aleos amnis pilos gignit in corporibus. In boetia ad Trophonium deum:iuxta flumẽ erynum duo ſũt fõtes:quorum alter memoriam:alter obliuionem affert: inde nominibus inuentis. In cilicia apud oppidum iuſgum riuus fluit unus:ex quo bibẽtium ſubtiliores ſẽſus fieri Varro tradit. In cea inſula fontẽ eſſe qui hebetes facit. Zame í africa ex quo canoras uoces. Vinũ tedio ueniraiis q ex clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus íebriari fõtibus iis quos diximus aſſerũt. Mutianus ãdriæ fõte Liberi patris ſtatis diebus ſeptenis eiuſdẽ dei uinũ fluere. Si auferatur e cõſpectu tẽpli ſapore í aquã trãſeunte. Polyclytus explere olei uicẽ iuxta ſolos ciliciæ fontem. Theophraſtus hoc idem fieri in æthiopia eiuſdẽ uirtutis fõte. Lycos in indiæ terris fõtẽ eſſe:cuius aqua lucernæ ardeãt. Idem ecbathanis traditur. Theopompus in ſcottis lacũ eſſe dicit:qui uulneribus medetur. Iuba í troglodytis lacũ íſanũ malefica ui appellatum:ter die fieri amarũ ſalſumq;:ac deíde dulcẽ:totiẽſq; etiã noctu ſcatẽtẽ albis ſerpẽtibus uicenũ cubitorũ. Idẽ in arabia quoq; fontẽ exilire tãta ui ut nullũ nõ põdus impactũ reſpuat. Theophraſtus marſyæ fontẽ in phrygia ad celenarũ oppidum ſaxa egerere. non ꝑcul ab eo duo ſũt fõtes cyllon & gyllon:ab effectu græcorum nominũ dicti. Cyzice fõs Cupidinis uocatur:ex quo potãtes amorẽ deponere Mutianus credit. Gannone eſt fõs calidus citra fũmum feruorẽ q í uinũ additus triduo calorẽ potionis cuſtodit in uaſis. Sunt & mattiaci in germania fõtes calidi trans rhenum:quorũ hauſtus triduo feruet. Circa margines uero pumicem faciũt aquæ. Quod ſiquid fide carere ex iis aliqua arbitratur: diſcat in nulla pte naturæ maiora eſſe miracula:quãq̃ íter uitia opis abunde multa rettulimus.

Cteſias tradit ſiderĩ uocari ſtagnũ ĩ indis:ĩ quo nihil ĩnatet:ſed oĩa mergant᷑. Celius apud nos ĩ auerno ait etiã folia ſubſidere. Varro aues quæ euolauerĩt emori. Cõtra ĩ africæ lacu apuſcidamo oĩa fluuitãt:nihil ĩmergit᷑. Itẽ ĩ ſiciliæ fõte phinthia:ut Appion tradit. Et ĩ medorũ lacu puteoq; Saturni. Neptunni fõs limire trãſire ſolet in loca uicĩa portẽdẽs aliqd. Mirũ quoq; eſt ꝙ cũ piſcibus trãſit. Reſpõſa ab iis petunt ĩcolæ cibo:quẽ rapiũt ãnuẽtes. Si uero euẽtũ negẽt:caudis abigũt. Amnis olachas in bithynia Brietũ alluit.hoc eſt & tẽplo & deo nomen.cuius gurgite ꝑiuri necãt᷑ parthi uelut flãma urente. In cãtabria fõtes tamarici ĩ augurio habent᷑. Tres ſũt octonis pedibus diſtãtes.ĩ unũ alueũ coeũt uaſto amne.ſĩgulis ſiccãt᷑ duodecies diebus aliq̄ndo uicies citra ſuſpitionẽ ullã aquæ:cũ ſit illis uicinus fõs ſĩe ĩtermiſſiõe largus. Dirũq; eſt nõ ꝓfluere eos aſpicere uolẽtibus:ſicut ꝓxime Lartio Licinio legato poſt præturã poſt ſeptem dies accidit. In iudæa riuus ſabbatis oĩbus ſiccat᷑. E diuerſo miracula alia dira Cteſias ĩ armenia ſcribit eſſe fõtẽ:ex quo nigros piſces illico mortẽ afferre ĩ cibis. Quod & citra danubii exortũ audiui:donec ueniat᷑ ad fõtẽ aluio appoſitũ: ubi finit᷑ id genus piſciũ. Ideoq; ibi caput eius amnis ĩtelligit fama. Hoc idẽ & ĩ lydia ĩ ſtagno nympharꝫ tradũt. In achaia ad pheneum aqua ꝓfluit e ſaxis ſtyx appellata:quæ illico necat ut diximus. Sed eſſe piſces ꝑuos ĩ ea tradit Theophraſtus letales & ipſos:quod nõ ĩ alio gñe mortiferorꝫ fõtiũ. Necare aquas Theopõpus & in thracia apud cychros dicit. Lycus ĩ leontinis tertio die ſi qſq̈ biberit. Varro ad ſoracten ſcripſit eſſe fõtẽ: cuius ſit latitudo quattuor pedũ:ſole oriente eũ exũdare feruẽti ſimilem:aueſq; quæ guſtauerĩt:iuxta mortuas iacere. Nãq; & hæc ĩſidioſa cõditio ꝙ quædã etiã blãdiunt᷑ aſpectu:ut ad nonacrin arcadiæ. Oĩno eĩ nulla deterrent qualitate:ſed hanc putant nimio frigore eſſe noxiã: utpote cũ ꝓfluens ipſa lapideſcat. Aliter circa theſſalica tẽpe quoniã uiſus oĩbus terrori eſt. Tradũtq; etiã æs ac ferrũ erodi illa aqua. Profluit ut ĩdicauimus breui ſpatio. Mirũq; ſiliqua ſilueſtris ãplecti radicibus fõtẽ eũ dicit᷑ ſẽp florẽs purpura. Et quædã ſui gñis herba ĩ labris fõtis uiret. In macedonia nõ ꝓcul ab Euripidis poetæ ſepulchro duo riui cõfluũt:alter ſaluberrimi potus:alter mortiferi: In perpẽrenis fõs eſt:q quãcũq; rigat lapideã facit terrã. Itẽ calidæ aquæ ĩ eubœa. Lebeonẽq; alluit riuus:ĩ quo ſaxa ĩ altitudĩem creſcũt. In eurimenis deiectæ coronæ in fõtẽ lapides fiũt. In coloſſis flumẽ eſt:ĩ quo lateres coniecti lapides extrahũt᷑. In ſcyretico metallo arbores quæcũq; fluĩe alluũt᷑ ſaxa fiũt cũ ramis. Diſtillãtes quoq; guttæ ĩ lapides dureſcũt. In ãtris coryciis nãmioze. In macedonia etiã pẽdẽtes ĩ ipſis cameris. At in corintho cum decidere in quibuſdam ſpeluncis utroq; modo columnas faciunt ut in phauſia cherſonneſi rhodo in antro magno etiam diſcolori aſpectu. Et hactenus contenti ſimus exemplis:

DE Qualitate aquarum:inſalubritate uel cõmoditate earum. Cap.iii.

qVæritur ĩter medicos cuius gñis aquæ ſit utiliſſĩæ. Stagnãtes pigraſq; merito damnãt:utiliores quæ ꝓfluũt exiſtimantes. Curſu.n. ꝑcurſuq; ipſo extenuari atq; ꝑficere. Eoq; miror ciſternarꝫ ab aliqbus maxĩe ꝓbari. Sed ii rationem afferunt quoniã leuiſſĩa ſit hymbriũ aqua:ut quæ ſubire potuerit ac pendere ĩ aere. Ideoq; et niues præferũt᷑ nubibus: niuibuſq; etiã glacies uelut ad ĩfinitũ coacta ſubtilitate. Leuiora eĩ hæc eſſe:& glaciẽ multo leuiorẽ aqua. Horũ ſẽtẽtiã refellere ĩtereſt uitæ. In primis.n. leuitas illa deprehẽdi aliter q̄ ſẽſu uix poteſt:nullo pene momento põderis aquis ĩter ſe diſtãtibus. Nec leuitatis ĩ pluuia aqua argumẽtũ eſt ſubiſſe eã ĩ cælũ:cũ etiã lapides ſubire appareat:cadẽſq; ĩficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aquæ ſordiũ ĩeſſe plurimũ ſẽtiat᷑. citiſſimeq; ideo calefiat aq̄ pluuia. Niuẽ qdẽ glaciẽq; ſubtiliſſimũ elemẽti eius uideri miror:appoſito grãdinũ argumẽto e qbus peſtilentiſſimũ potũ eſſe cõuenit. Nec uero pauci ĩter ipſos e cõtrario:ex gelu ac niuibus ĩſaluberrimos potus prædicãt:quoniã exactũ ſit ĩde:quod tenuiſſimũ fuerit. Minui certe liquorẽ omnẽ cõgelatione deprehẽdit᷑:& rore nimio ſcabiẽ fieri. Pruina uredinẽ

cognatis & niuis cauſis. Pluuias qdē aq̄s celerrīe putreſcere cōuenit: minimeq; durare ī nauigatione. Epigenes autē aquā quæ ſepties putrefacta purgata ſit: ꝓhibet āplius nō putreſcere. Nā ciſternas etiā medici cōfitēt᷑ īutiles aluo duricias faciētes faucibuſq; etiā limi nō aliis īeſſe plus: aut aīaliū quæ āplius faciūt tediū cōfitendū habēt. Nec ſtatī amniū utiliſſimas eſſe. ſicuti nec torrētiū ullius. lacuſq; plurimos ſalubres maxīe. Quædā igit᷑ & huius gn̄is aptiſſīæ aliæ alibi. Parthoꝝ reges ex coaſpe & euleo tātū bibūt. Eæ q̄uis ī lōgīq̄ comitāt᷑ illos. Et hoꝝ placere potū nō qa ſit amnes apparet: quoniā nec e tigri nec euphrate nec e multis aliis bibūt. Limus aquaꝝ uitiū ē: ſi tamē idē amnis āguillis ſcateat: ſalubritatis īdiciū habet᷑. Sicuti frigoris tineas ī fōte gigni. Ante oīa damnāt᷑ amaræ: & quæ ſcrobē ſtatī īplēt. quod euenit troezene. Nā nitroſas atq; ſalmacidas & fæculētas ī deſertis rubrū mare petētes addita polēta utiles ītra duas horas faciūt: ipſaq; ueſcūt᷑ polēta. Damnāt᷑ ī primis fōtes q cenū faciunt: quiq; malū colorē bibētibus referūt: & ſi uaſa ære īficiūt: aut ſi leguīa tarde ꝑcoquūt. Si liquatæ leniter terrā relīquūt: decoctæq; craſſis obducūt uaſa cruſtis. Eſt etiā nū uitiū nō fetidæ mō ueꝝ oīno quicq̄ recipiētis iucūdū ſit illud licet gratūq;: & ut ſæpe ad uicina lactis accedēs. Aquā ſalubrē aeri q̄ſimillimā eſſe oportet. Vnus ī toto orbe tradit᷑ fōs aquæ iucūdæ olētis ī meſopotamia cabille. Fabulæ rationē afferūt: quoniā eo Iuno ꝑfuſa ſit. De cætero aquaꝝ ſalubriū ſapor odorue nullus eſſe debet. Quidā ſtatera iudicāt de ſalubritate: fruſtrāte diligētia: quādo perraꝝ ē ut leuior ſit aliq̄. Certior ſubtilitas īter pares meliorē eſſe quæ calefiat refrigeret᷑q; celerius. Quī exhauſtā uaſis ne manus pēdeāt depoſitiſq; ī humū tepeſcere affirmāt. Ex quonā ergo genere maxīe ꝓbabilis cōtīgit? Puteis nimirū ut in oppidis cōſtare uideo. Sed iis qbus exercitationis ratio crebro hauſtu cōtingit: & illa tenuitas colāte terra. Salubritati hæc ſatis ſūt. Frigori & opacitas neceſſaria. Vtq; cælū uideāt ſuper omnia obſeruatio una. Eadē & ad pēnitatē ꝑtinet ut illa uado exiliat uena nō e lateribus. Nā ut tactu gelida ſit: etiā arte cōtingit. Si etiā expreſſa in altū: aut e ſublimi deiecta uerberatu corripiat aera. In natādo qdē ſpiritū cōtinētibus frigidior ſētit᷑ eadem. Neronis principis inuentū eſt decoquere aquā uitroq; demiſſā in niues refrigerare. ita uoluptas frigoris cōtingit ſine uitiis niuis. Omnē utiq; decoctā utiliorem eſſe cōuenit. Item calefactam magis refrigerari ſubtiliſſimo inuento. Vitioſæ aquæ remediū eſt ſi decoquat᷑ ad dimidias ꝑtes. Aqua frigida iniecta ſiſtit᷑ ſāguis. Aeſtus in balneis arcet᷑ ſiqs ore teneat. Quæ ſūt hauſtu frigidiſſimæ: nō ꝑinde & tactu eſſe alternāte hoc bono multi familiari exemplo colligūt. Clariſſima aquaꝝ omniū in toto orbe frigoris ſalubritatiſq; palma præconio urbis martia eſt inter reliqua deū munera urbi tributa. Vocabatur hæc quōdā aufeia. Fons autem ipſe piconia. Orit᷑ in ultimis mōtibus pelignoꝝ. Tranſit marſos & fucinum lacū romam non dubie petens. Mox ſpecu merſa in tyburtina ſe apit nouem milibus paſſuū fornicibus inſtructis ꝑ inductū. Primus eā in urbem ducere auſpicatus eſt Ancus Martius unus e regibus. Poſtea. Q Martius rex in prætura. Rurſuſq; reſtituit. M. Agrippa. Idem & uirginem adduxit ab octaui lapidis diuerticulo: duo milia paſſuū: præneſtina uia. Iuxta eſt herculaneus riuus: quem refugiens uirginis nomen optinuit. Hoꝝ amniū comꝑatione differentia ſupradicta deprehendit᷑ cū quātū uirgo tactu præſtat: tātum præſtet martia hauſtu. Quāq̄ utriuſq; iāpridem urbi periit uoluptas ambitione auariciaq; in uillas ac ſuburbana decoquentibus publicā ſalutem. Nō abre ſit quærendi aq̄s iunxiſſe rōem. Repiuntur in cōuallibus maxime: & quodā cōuexitatis cardine aut montium radicibus. Multi ſeptentrionales ubiq; ꝑtes aquoſas exiſtimauere. q̄ in re uarietatem naturæ aꝑuiſſe cōueniet. In hyrcanis mōtibus a meridiāo latere nō pluit: ideo ſiluigeri ab aqlōis tantum ꝑte ſunt. At olympus oſſa ꝑnaſus appenninus alpes undiq; ueſtiunt᷑: amnibuſq; ꝑfundunt᷑. Aliq ab auſtro ſicut in creta albi mōtes. Nihil ergo in iis perpetuæ obſeruationis indicabitur. Aquaꝝ ſunt notæ iuncus aut harundo: aut herba de qua

dictum eſt. Multumq; alicui loco pectore incubãs rana. Salix enim erratica & alnus aut uitex aut hedera ſpõte ꝓueniunt & corriuatiõe aquæ pluuiæ in locum humiliorem e ſupioribus defluentis augurio fallaci. Certior multo nebuloſa exhalatio ẽ ante ortũ ſolis lõgius ĩtuẽtibus. Quod ex edito qdã ſpeculãt ꝓni terrã mẽto attĩgẽte. Eſt & peculiaris æſtimatio peritis tãtũ nota:quã feruẽtiſſimo æſtu ſequũtur dieiq; horis ardẽtiſſimis:qualis ex quoq; loco repcuſſus ſplẽdeat. Nã ſi terra ſitiẽte humidior eſt ille:ĩdubitata ſpes ꝓmittit. Sed tãta ĩtẽtione oculoꝝ opus eſt ut ĩdoleſcãt. Quod fugientes ad alia expiméta decurrũt loco ĩ altitudinẽ pedũ quĩq; defoſſo. Olliſq; e figulino ope crudis:aut pũcta pelui ærea coopto lucernaq; ardente cõcamerata frõdibus: dein terra. Si figulinũ humidũ ruptũue:aut ſi ĩ ære ſudor:uel lucerna ſine defectu olei reſticta:aut etiã uellus lanæ madidũ repiat:nõ dubie ꝓmittũt aquas. Quidã & igne prius excolũt locũ:tãto efficaciore uaſoꝝ argumẽto. Terra uero ipſa ꝓmittit cãdicãtibus maculis:aut tota glauci coloris. In nigra enĩ ſcaturigĩes nõ fere ſũt pennes. Figularis creta ſẽp adimit ſpes. Nec ãplius puteũ fodiũt coria terræ obſeruãtes:ut a nigra deſcẽdat ordo ſupradictus. Aqua ſẽp dulcis in argilloſa terra. Frigidior in tofo. Nãq; & hic ꝓbat. Dulces enĩ leueſq; facit:& colãdo cõtinet ſordes. Sabulũ exiles limoſaſq; ꝓmittit. Glarea ĩcertas uenas ſed boni ſaporis. Sabulũ maſculinũ & harẽa carbunculoſa certas ſtabileſq; & ſalubres. Rubra ſaxa optimas ſpeiq; certiſſimæ. Radices mõtiũ ſaxoſæ: & ſilex:hoc ãplius rigẽtes. Oportet autẽ fodiẽtibus humidiores aſſidue reſpõdere glebas:faciliuſq; ferramẽta deſcẽdere. Depreſſis puteis ſulphurata uel aluminoſa occurrẽtia putearios necãt. Expimẽtũ huius periculi eſt demiſſa ardẽs lucerna ſi extĩguat. Tũc ſecũdũ puteũ dextra ac ſiniſtra fodiũt æſtuaria quæ grauiorem illum halitũ recipiant. Fit & ſine his uitiis altitudine ipſa grauior aer:quã emendant aſſiduo linteorum iactatu euentilando donicũ ad aquam uentum eſt. Sine harena tofus ſurgit:ne uenæ obſtruãtur. Quædã aquæ uere ſtatim incipiente frigidiores ſunt:quaꝝ nõ ĩ altum origo eſt:hybernis enĩ cõſtant hymbribus. Quædã canis ortu ſicut in macedonia apparet. Vtrunq; ante oppidum pellam. Incipiente enim æſtate frigida eſt paluſtris. dein maximo æſtu in excelſioribus oppidi riget. Hoc & in chio euenit ſimili ratione portus & oppidi. Athenis & neachronos nimboſa æſtate frigidior eſt. deinde maxĩo æſtu q̃ puteus ĩ Iouis horto at ille ſiccitatibus riget.

Aquarũ ſubito naſcentium:aut deſinentium. Cap.iiii.

MAxime autẽ putei circa arcturum. Nam ipſa æſtate deficiunt. omneſq; quatriduo eo ſubſidunt. Iam uero multi hyeme tota ut circa olympum uere primũ aquis redeũtibus. In ſicilia quidem circa meſſanam & mylas hyeme in totũ ĩareſcũt fontes. Aeſtate exundant. amnemq; faciunt. Appolloniæ in ponto fons iuxta mare æſtate tantũ ſuperfluit:& maxime canis ortu:parcius ſi frigidior ſit æſtas. Quædam terræ hymbribus ſicciores fiunt:uelut in narmenſi agro:quod admirãdis ſuis ĩſeruit M. Cicero:ſiccitate lutũ fieri ꝓdẽs:hymbre autẽ puluerẽ. Omnis aqua hyeme dulcior eſt. Aeſtate autem minus. Autũno minime. Minuſq; per ſiccitates. Neq; æqualis amnium plerunq; guſtus eſt:magna aluei differentia. Quippe tales ſũt aquæ qualis terra per quam fluũt. qualeſq; herbarum quas lauant ſucci. Ergo iidem amnes parte aliqua reperiuntur inſalubres. Mutant ſaporem & influentes riui ut boryſthenem: uictiq; diluũtur. Aliqui uero & hymbre mutantur. Ter accidit in boſphoro:ut ſalſi deciderẽt: necarẽtq; frumẽta. Totiẽs & nili rigua pluuiæ amara fecere:magna peſtilentia ægypti. Naſcũtur fontes deciſis plerunq; ſiluis:quos arborũ alimenta cõſumebant. Sicut in hemo obſidente gallos Caſſandro:cum ualli gratia ſiluas cecidiſſent. Plerunq; uero damnoſi torrentes corriuantur detracta collibus ſilua cõtinere nymbos ac digerere cõſueta. Et coli moueriq; terram callumq; ſummæ cutis ſolui aquarum ĩtereſt. Proditur certe in creta expugnato oppido: quod uocabatur arcadia: ceſſaſſe fontes amneſq; qui in eo ſitu multi erant. Rurſus condito poſt ſex annos emerſiſſe

uti quæq; cœpiſſent partes coli.

Obſeruatio hiſtorica. Cap.v.

TErræ quoq; motus profundunt ſorbentq; aquas ſicut circa pheneum arcadiæ quĩquies accidiſſe conſtat. Sicut & in corico mõte amnis erupit:poſteaq̃ cœptus eſt coli. Illa mutatio mirabilis:nulla euidente cauſa apparet:ſicut in magneſia calidas factas frigidas alias non mutato ſapore. Et in caria ubi Neptumni templum eſt amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in ſalem. Eſt & illa miraculi plena arethuſam ſyracuſis fimum redolere propter olympia:ueriq; ſimile:quoniam alpheus in ea inſula ſub ima maria permeet. Rhodiorũ fons in cherronneſo nono anno purgamẽta egerit. Mutantur & colores aquarũ:ſicut babyloniæ lacus æſtate rubras habet diebus undecim. Et boryſthenes æſtatis temporibus cæruleus fertur:quã̃q omniũ aquarum tenuiſſimus. Ideoq; innatans hypani. In quo & illud mirabile. Auſtris flãtibus ſuperiorem hypanin fieri. Sed tenuitatis argumentũ & aliud eſt:quod nullũ halitũ non modo nebulam emittit. Qui uolunt diligentes circa hoc uideri: dicunt aquas grauiores poſt brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ:& quomodo medicatis utendum:& quid proſit nauigatio: & medicinæ aquæ marinæ. Capitulum.v.

CAeterum a fonte duci fictilibus tubis:utiliſſimum eſt:craſſitudine binum digitorum:commiſſuris pyxcidatis ita ut ſuperior intret calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentum aquæ in centenos pedes ſurſum elici: minimum erit ſi uno cuniculo ueniet in binos actus:laminæ eſſe debebunt:per quas ſurgere in ſublime opus fuerit:e plumbo.ſubit altitudinẽ exortus ſui:ut ſi longiore tractu ueniat ſubeat crebra:deſcendatq; libramenta ne pereant.Fiſtulas denum pedum longitudinis eſſe:legitimum eſt. Et ſi quinariæ erunt:ſexagena pondo pendere.Si octonariæ centena. Si denariæ cẽtena uicena.Ac deinde ad has portiones. Denaria appellatur:cuius laminæ latitudo anteq̃ curuetur digitorum decem eſt.dimidioq; eius quinaria. In omni anfractu enim collis quinariam fieri:ubi dometur impetus:neceſſarium eſt. Itẽ caſtella prout res exiget. Homerum calidorum fontium mentionem non feciſſe demiror:cũ alioquĩ lauari calida frequẽter indiceret.uidelicet quia medicina tunc non erat hæc: quæ nunc aquarum perfugio utitur. Eſt autem utilis ſulphurata neruis. Aluminata paralyticis:aut ſimili morbo ſolutis. Bituminata aut nitroſa qualis cutilia utilis eſt bibendo:atq; purgationibus. Pleriq; in gloria ducunt:plurimis horis perpeti calorẽ earum:quod eſt inimiciſſimũ. Nanq; paulo diutius q̃ balneis uti oportet.ac poſtea frigida dulci nec ſine oleo diſcedentibus:quod uulgus alienũ arbitratur: idcirco non alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & uaſtitate odoris capita replẽtur:& frigore infeſtantur ſudantia:reliqua corporũ pte merſa. Similis error quo quidam plurĩo potu gloriãtur. Vidiq; iam turgidos bibendo:in tantum ut annuli integerentur cute: cum reddi non poſſet hauſta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit ſine crebro ſalis guſtu. Vtuntur & ceno fontium ipſorũ utiliter:ſed ita ſi in litum ſole inareſcat. Nec uero omnes quæ ſint calidæ:medicatas eſſe credendũ:ſicut in ſegeſta ſiciliæ:lariſſa:troade:magneſia:melo:lipara. Nec decolor ſpecies æris argẽtiue:ut multi exiſtimauere:medicaminũ argumentũ eſt.quando nihil eorũ in patauinis fõtibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medendi modus idem & in marinis erit:quæ calefiunt ad neruorũ dolores ferruminata & fracturas oſſaq; contuſa. Itẽ ad corpora ſiccãda. Qua de cauſa & frigido mari utũtur. Præterea eſt alius uſus multiplex. Principalis uero nauigandi pthiſi affectis ut diximus: aut ſanguinẽ egerentibus:ſicut proxime Anneũ Gallionem feciſſe poſt conſulatũ meminimus. Neq; enim ægyptus propter ſe petitur:ſed propter longinquitatem nauigandi. Quin & uomitiones ipſæ inſtabili uolutatione commotæ pluribus morbis capitis oculorum pectoris medentur. Omnibuſq; propter quæ helleborum bibitur. Aquã uero maris

per ſeſe efficaciorē diſcutiendis tumoribus putant medici:ſi illa decoquatur hordea-
cea farina ad parotidas.emplaſtris etiā maxime albis & malagmatis miſcent. Prodeſt
& infuſa cerebro ictu. Bibitur quoq; q̄uis non ſine iniuria ſtomachi ad purgāda cor-
pora bilemq; atram:aut ſanguinem concretum reddendum alterutra ꝑte. Quidam
& in quartanis dedere eam bibendā. Et in tenaſmis articularibuſq; morbis adſerua-
tam:& in hoc uetuſtate uirus deponentem. Aliqui decoctam:omnes ex alto hauſtā
nullaq; dulciū mixtura corruptam. Inquo uſu præcedere uomitum uolunt. Tunc
quoq; acetum aut uinum aqua miſcent. Qui puram dedere raphanos ſupermandi
ex mulſo aceto iubent:ut ad uomitiones reuocent. Clyſteribus quoq; marinam infū-
dunt tepefactam. Teſtiū quidē tumori fouendo:non aliud præferunt. Item ꝑnionū
uitio ante ulcera. Simili modo pruritibus pſoris & lichenū curationi. Lendes quoq;
& tetra capitis animalia hac curantur. Et liuentia reducit eadē ad colorem. In quibus
curationibus poſt marinam aceto calido fouere:plurimum prodeſt. Quin & ad ictus
uenenatos ſalutaris intelligitur: ut phalangiorum & ſcorpionum & phthiade aſpide
reſperſis. Calida autem in iis aſſumitur. Suffitur eadem cū aceto capitis doloribus.
Tormina quoq; & choleram calida infuſa clyſteribus ſedāt. Difficilius perfrigeſcūt
marina calefacta. Mammas rigētes præcordia:maciemq; corporis piſcinæ maris cor-
rigunt. Aurium dolores capitis grauitates cum aceto feruentium uapor. Rubiginem
ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorum quoq; ſcabiem ſanant:lanaſq; emolliunt.
Nec ignoro hæc mediterraneis ſuperuacanea uideri poſſe. Verū & hæc cura præuidit
inuenta ratione qua ſibi quiſq; aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum : ſi
pluſq̄ ſextarius ſalis cum quattuor aquæ ſextariis mergatur:uinci aquam ſaléq; nō
liquari. Cætero ſextarius ſalis cum quattuor aquæ ſextariis ſalſiſſimi maris uim &
naturam implet. Moderatiſſimum autem putant ſupradictam aquæ menſurā octo-
nis cyathis ſalis temperari:quoniam ita & neruos calefaciat:& corpus non exaſperet.
Inueteratur quod uocatur thalaſſomeli æquis portionibus maris:mellis:hymbris ex
alto.& ad hunc uſum aduehunt:fictiliq; uaſe & picato condunt. Prodeſt ad purgati-
ones maxime ſine ſtomachi uexatione & ſapore grato & odore. Hydromeli quoq; ex
hymbre puro cum melle tēperabatur quōdā quod daretur appetentibus uinū ægris:
ueluti innocētiore potu. Damnatum iā multis annis iiſdē uitiis quibus uinum:nec
iiſdē utilitatibus. Quia ſæpe nauigātes defectu aquæ dulcis laborāt:hæc quoq; ſub-
ſidia demōſtrabimus. Expanſa circa nauim uellera madeſcunt accepto halitu maris
quibus humor dulcis exprimitur. Item demiſſæ reticulis in mari cōcauæ e cæra pilæ.
uel uaſa inania obturata dulcem intra ſe colligunt humorem. Nam in terra marina
aqua argilla percolata:dulceſcit. Luxata hominum corpora & quadrupedum na-
tando in cuiuſlibet genis aquā:facillime in artus redeunt. Eſt & ī metu ꝑegrinātiū:
ut tentent ualitudinē aquæ ignotæ. Hæc cauēt a balneis egreſſi ſtatī frigidā ſuſpectā
hauriendo. Muſcus qui in aqua fuerit podagris illitus prodeſt. Item oleo ammixto
talorū dolori tumoriq;. Spumaq; aquæ affrictu uerrucas tollit. Nec non harena lit-
torū maris:præcipue tenuis & ſolibus candens:in medicina eſt ſiccandis corporibus
cooptis hydropicorū aut rheumatiſmos ſētiētiū. Et hactenus de aquis. Nūc & de
aquatilibus. Ordiemur autē ut ī reliqs a pricipalibus eorū:quæ ſūt ſal & ſpōgia.

¶ DE Generibus ſalis:& cōfecturis:et medicinis:et obſeruationibus. ¶ Cap.vii.

SAl omnis aut fit:aut gignitur. Vtrunq; pluribus modis: ſed cauſa gemina:
coacto humore uel ſiccato. Siccatur in lacu tarentino æſtiuis ſolibus.totumq;
ſtagnum ī ſalē abit:modicū alioquī altitudine genua nō excedens. Item in ſicilia in
lacu qui cocāicus uocatur:et alio iuxta gelam. Horū extremitates tantum īareſcunt:
ſicut in phrygia cappadocia. Aſpendi:ubi largius coquitur et uſq; ad mediū lacum.
Aliud etiam in eo mirabile:ꝙ tātundem noctu ſubuenit:quātū die auferas. Omnis
eſt alius ſal minutus:atq; non gleba eſt. Aliud genus ex aquis maris ſponte gignitur

ſpuma ĩ extremis littoribus ac ſcopulis relicta. Hæc enim omnis rore denſatur. Et eſt acrior quæ in ſcopulis inuenitur. Sunt etiam num naturales differentiæ tres. Nanq; in bactris duo lacus uaſti: alter ad ſcythas uerſus: alter ad darios ſale æſtuant. Sicut ad ſtytium in cypro & circa memphin extrahunt lacu. dein ſole ſiccant. Sed & ſũma fluminum denſantur in ſale: amne reliquo ueluti ſub gelu fluente: ut apud caſpias portas quæ ſalis flumina appellantur. Item circa mardos & armenios. Præterea apud bactros amnis ochus et xerxes ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramenta. Sũt et in africa lacus & quidẽ turbidi ſalem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes ſicut pegaſei. Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte prouenientia. Sũt & montes natiui ſalis: ut in indis oromenus: in quo lapidicinarum modo cæditur renaſcens. maiuſq; regum uectigal ex eo eſt: q̃ ex auro atq; margaritis. Effoditur & e terra ut palã ẽ humore denſato in cappadocia. Ibi quidem cæditur ſpecularium lapidum modo. Pondus magnum glebis: quas micas uulgus appellat. Carrhis arabiæ oppido muros domoſq; maſſis ſalis faciunt: aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta peluſium Ptolemæus rex cum caſtra faceret: quo exemplo poſtea inter ægyptũ & arabiã etiam ſqualentibus locis cœptus eſt inueniri detractis arenis. Qualiter & per africæ ſitientia uſq; ad Hammonis oraculum. Iis quidem creſcens cum luna noctibus. Nam cyrenaici tractus nobilitantur hammoniaco & ipſo quia ſub arenis inueniatur: appellato. Similis eſt colore alumini: quod ſchiſton uocant: lõgis glebis: neq; perlucidis: ingratus ſapore: ſed medicinæ utilis. Probatur q̃maxime perſpicuus rectis ſciſſuris ĩſigne. de quo proditur: ꝙ leuiſſimus intra ſpecus ſuos in lucem uniuerſam prolatus: uix credibili pondere ingraueſcat. Sed cauſa euidens cuniculorũ ſpiritu madido ſic adiuuãte moliẽtes ut adiuuent aquæ. Adulteratur ſiculo quẽ cocanicũ appellauimus: necnon &cyprio mire ſimili. In hiſpania quoq; citeriore e gelaeſte cæditur glebis pene trãſlucentibus. Cui iam pridem palma a pleriſq; medicis inter omnia ſalis genera ꝑhibet. Omnis locus in quo reperitur ſal: ſterilis eſt. nihilq; gignit: & in totum ſpõte naſcẽs. Inter hæc ſunt factitii uaria genera. Vulgaris plurimuſq; in ſalinis mari adfuſo: non ſine aquæ dulcis riguis: ſed hymbre maxime iuuante: ac ſuper omnia ſole multo: non aliter inareſcens. Africa circa uticam conſtruit aceruos ſalis ad collium ſpeciem. Qui uero ſole lunaq; induruere: nullo humore liqueſcunt: uixq; etiã ferro cædunt. Fit tamen & in creta ſine riguis in ſalinas mare infundentibus. Et circa ægyptũ ipſo mari influente in ſolum ut credo nilo ſuccoſum. Fit & e puteis in ſalinas ingeſtis. Prima denſatio babyloniæ in bitumen liquidum cogitur oleo ſimile: quo & ĩ lucernis utuntur. Detracto ſubeſt ſal. Et in cappadociæ puteis ac fonte quem in ſalinas ingerunt. In chaonia excoquunt aquam ex fonte: refrigerandoq; ſalem faciunt ĩertẽ nec cãdidum. Galliæ germaniæq; ardẽtibus lignis aquã ſalſam infũdunt. Hiſpaniæ quadam ſui parte puteis hauriunt muriam appellantes. Et illi quidem etiã lignum referre arbitrãtur. Quercus optima ut quæ p ſe cinere ſincero uim ſalis reddat. Alibi corylus laudatur. Ita infuſo liquore ſalſo. Carbo etiam in ſalem uertitur. Quicunq; ligno conficitur ſal niger eſt. Apud Theophraſtum inuenio imbros harundinis & iunci cinerem decoquere aqua ſolitos: donec exiguum ſupereſſet humoris. Quin & e muria ſalſamentorum recoquitur. iterũq; conſumpto liquore ad naturam ſuã redit uulgo heminis iucundiſſimis. Marinorum maxime laudatur cyprius a ſalamine. At e ſtagnis tarentinis. Ac e riguis qui tateus uocatur. Hi duo oculis utiles. A cappadocia uero qui in laterculis affertur: cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit is quem ſtytium appellauimus. Itaq; a partu uentrem eo cum melanthio illinunt. Salſiſſimus ſal qui ſicciſſimus. Suauiſſimus omnium tarẽtinus atq; cãdidiſſimus. Et de cætero fragilis qui maxime candidus. Pluuia dulceſcit omnis. Suauiorẽ tamẽ rores faciunt. Sed copioſum aquilonis flatus. Auſtro non naſcitur. Flos uero ſalis non fit niſi aquilonibus. In igni nec crepitat nec exilit tragaſeus. neq; acanthius ab

oppido appellatus. Nec ullius ſpuma aut ramentum aut tenuis. Agrigentinus igni⸗
um patiens:ex aqua exilit. Sunt et colorum differentiæ. Rubeus memphi. Ruffus ē
circa oxum. Centuripis purpureus. Circa gelam in eadem ſicilia tanti ſplendoris: uti
imaginem recipiat. In cappadocia croceus effoditur tranſlucidus et odoratiſſimus.
Ad medicinæ uſus antiqui tarentinum maxime laudabant. Ab hoc uero quæcunq; e
marinis ex genere eo:præcipue ſpumeū. Iumentorū uero et boum oculis trageſeum
et beticum. Ad obſonium et cibum utilior quiſquis facile liqueſcit. Item humidior.
minorem enim amaritudinem habēt: ut atticus et euboicus. Seruandis carnibus ap⸗
tior acer & ſiccus ut megaricus. Conditur etiam odoribus additis:et pulmentarii uicē
implet excitans auiditatem inuitanſq; in omnibus cibis:ita ut ſit peculiaris ex eo ī⸗
tellectus inter innumera condimenta. Ita eſt in mandendo quæſitus garo. Quin et
pecudes armentaq; et iumenta ſale maxime ſollicitantur ad paſtum:multum largi⸗
ores lacte:multoq; gratiore etiam in caſeo dote. Ergo hercule uita humanior ſine ſale
nequit degere.adeoq; neceſſarium elementum eſt: ut trāſierit intellectus ad uolup⸗
tatem. Animi quoq; ſammia ſales appellantur.omniſq; uitæ lepos & ſumma hilari⸗
tatis laborūq; requies non alio magis uocabulo cōſtat. Honoribus etiam militiæq; ī⸗
terponitur ſalariis inde dictis:magna apud antiquos auctoritate:ſicut apparet ex no⸗
mine ſalariæ uiæ:quoniam illa ſal in ſabinos portari conſuerat. Ancus Martius rex
ſalis modia ſex milia in congiario dedit populis.& ſalinas primus inſtituit. Varro
etiam pulmentarii uice uſos ueteres auctor eſt.eſitaſſe enī ſalem cum pane & caſeo:
ut prouerbio apparet. Maxime tamen in ſacris intelligitur actoritas quādo nulla cō⸗
ficiūtur ſine mola ſalſa. Salinarū ſynceritas ſūmam fecit ſuam differentiā. Quædā
enī fauilla ſalis:quæ leuiſſima ex eo eſt & candidiſſima flos ſalis appellatur. Et flos
quidem ſalis in totum diuerſa res humidioriſq; naturæ & crocei coloris:aut ruffi ue⸗
luti rubigo ſalis. Odore quoq; ingrato ceu gari diſſentiens a ſale non modo a ſpuma.
In ægypto inuenitur uideturq; nilo deferri. Et fōtibus tamen quibuſdam innatat.
Optimum ex eo quod olei quādam pinguitudinem reddit. Eſt enim in ſale pingui⸗
tudo.quod miremur. Adulteratur autem tingiturq; rubrica:aut plerūq; teſta trita.
Qui fucus aqua deprehenditur diluente factitium colorem:cum uerus ille non niſi
oleo reſoluatur:& unguentarii propter colorem eo maxime utantur. Canicia in uaſis
ſumma eſt. Media uero pars humidior ut diximus. Floris natura aſpera excalfactoria
ſtomacho inutilis. Sudorem cit. Aluum ſoluit in uino & aqua acopicis & ſmegma⸗
ticis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficaciſſime. Fæces imæ cōcutiūtur ut color
croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in ſalinis ſalſugo:ab aliis ſalſilago to⸗
ta liquida marina aqua ſalſior ui diſtās. Aliud etiānū liquoris exquiſiti genus quod
garon uocauere inteſtinis piſcium cæteriſq; quæ abiicienda eſſēt:ſale maceratis:ut ſit
illa putreſcentium ſanies. Hoc olim conficiebatur ex piſce:quem græci garon uoca⸗
bant. Capite eius uſto ſuffitu extrahi ſecundas morantes.

DE Scombro piſce:& muria:& alece. ¶ Cap viii.

HVnc e ſcombro piſce laudatiſſimum in finibus carthaginis ſpartarie & cetariis
ſotiorum appellatur ſingulis milibus nummum pmutātibus congios pene bi⸗
nos. Nec liquor ullus pene præter unguēta maiore in precio eſſe cœpit : nobilitatis
etiam gētibus. Scombros quidem & mauritania beticaq; & carteia ex oceano intrātes
capiunt:ad nihil aliud utiles. Laudatur & clazomene garo. Pompeiiq; & Leptis.
Sicut muria antipolis ac thuria. Iā uero & dalmatia. Vitiū huius eſt alex impfecta
nec colata fæx. Cœpit tamen & priuatim ex inutili piſciculo minimoq; confici. Apuā
noſtri aphyen græci uocant:quoniam is piſciculus e pluuia naſcitur. Foroiulienſes
piſcem ex quo faciunt lupum appellant. Tranſiit deinde in luxuriam creuerūtq; ge⸗
nera ad infinitum:ſicuti garum ad colorem mulſi ueteris:adeoq; dilutā ſuauitatem
ut bibi poſſit. Aliud uero ad caſtimoniarum ſuperſtitionē:etiam ſacris iudæis dicatū:

quod fit e piſcibus ſquamma carentibus. Sic alex peruenit ad oſtreas echinos urticas cammaros mullorum iocinera. Innumeriſq; generibus ad ſaporē gulæ cœpit ſal tabeſcere. Hæc obiter indicata ſint deſideriis uitæ:& ipſa tamen nonnulli uſus in medendo. Nanq; & alece ſcabies pectoris ſanatur infuſa per cutem inciſam. Et contra canis morſus draconiſq; marini prodeſt. In linteolis autē concerptis imponitur. Et garo ambuſta recentia ſanantur:ſiquis infundat ac non nominet garum. Cōtra canū quoq; morſus ꝓdeſt:maximeq; crocodili:& ulceribus quæ ſerpūt:aut ſordidis. Oris quoq; & aurium ulceribus:aut doloribus mirifice prodeſt. Muria quoq; ſiue illa ſalſugo:ſpiſſat:mordet:extenuat:ſiccat. Dyſentericis utilis eſt etiam ſi nome ītestina corripit. Iſchiadicis cæliacis ueteribus infunditur. Fotu quoq; apud mediterraneos aquæ marinæ uicem penſat.

DE Natura ſalis:& eius medicinis. Cap.ix.

SAlis natura eſt per ſe ignea & inimica ignibus fugiens eos:omnia erodēs. Corpora uero aſtringens:ſiccans:alligans. Defuncta autem ac putreſcentia ita uēdicans ut duret ea per ſæcula. In medendo uero mordens: adurens : repurgans:extenuans:diſſoluens. Stomacho tantum inutilis præterq̄ ad excitandam auiditatem. Aduerſus ſerpentium morſus cum origano:melle:hyſopo. Contra ceraſten cū origano & cæra aut pice aut melle. Auxiliat̄ cōtra ſcolopendras ex aceto potus. Aduerſus ſcorpionum ictus cum quarta parte lini ſeminis:& oleo uel aceto illitus. Aduerſus crabrones uero:uel ueſpas ſimiliaq; ex aceto. Ad hecerocranas capitiſq; ulcera & puſtulas papulaſue & incipientes uetrucas cum ſeuo uitulino. Item oculorum remediis: & ad excreſcentes ibi carnes totiuſq; corporis pterygia. Sed in oculis peculiariter. Ob id collyriis emplaſtriſq; additur. Ad hoc maxime probatur etateus:aut caunites. Ex ictu uero ſuffuſis cruore oculis ſuggillatiſq; cum myrrhæ pari pōdere ac melle:aut cū hyſopo ex aqua calida:utq; foueātur ſalſugine. Ad hæc hiſpanienſis eligitur:cōtraq; ſuffuſiones oculorum cum lacte in coticulis teritur. Priuatim ſuggillationibus ī linteolo inuolutus crebroq; ex aqua ferueenti impoſitus. Vlceribus oris manantibus in linteolo concerpto. Gingiuarum tumori infricatus. Et cōtra ſcabriciem līguæ frictus comminutuſq;. Aiunt dentes non erodi neq; putreſcere ſiqs quotidie mane ieiunus ſalem contineat ſub lingua:donec liqueſcat. Lepras idem: & furunculos:& lichenas: & pſoras emendat cum paſſa uua exempto eius ligno:& ſeuo bubulo atq; origano ac fermento uel pane:maxime thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tōſillis & uuis cū melle prodeſt. Quicunq; ad anginas. Hic amplius cum oleo & aceto. Eodem tēpore extra fauces illitus cum pice liquida. Emollit & aluum in uino mixtus. Idem noxia: & tinearum genera pellit in uino potus. Aeſtus balnearum cōualeſcentes ut tolerari poſſint:linguæ ſubditus præſtat. Neruorum dolorem maxime uſurpanda obſeruatione circa humeros & renes in ſaccis aqua feruenti crebro madefactus leuat. Colum torminaq; & coxarum dolores potus:& ī iiſdem ſaccis impoſitus candens. Podagras cum farina ex melle & oleo tritus.ibi maxime obſeruanda uſurpatione qua quidem totis corporibus nihil eſſe utilius ſale et ſole dicunt. Itaq; cornea uidemus corpora piſcatorum. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit et clauos pedum. Item perniones. Ambuſtis ex oleo imponitur:aut commanducatus. puſtulaſq; reprimit. Ignibus uero ſacris ulceribuſq; quæ ſerpunt:ex aceto aut hyſopo. Carcinomatis cum uua taminia. Phagedenis ulcerum tritus cum farina hordei ſuperimpoſito linteolo madente uino. Morbo regio laborantes donec ſudent ad ignem contra pruritus quos ſentiunt:ex oleo et aceto infricatus iuuat:et fatigatos ex oleo. Multi et hydropicos ſale curauere:feruoreſq; febrium cum oleo perunxere:et tuſſim ueterem linctu eius diſcuſſere. Clyſteribus infudere iſchiadicis. Vlceribus excreſcētibus uel putreſcētibus impoſuere. Crocodilorum morſibus ex aceto in linteolis:ita ut battuerentur āte ictū ulcera. Bibitur et contra oppium ex aceto mulſo. Luxatis imponitur cum farina et

melle. Item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto totus et illitus cum reſina
prodeſt. Ad omnia autem ſpuma ſalis iucundior utiliorq;. Sed quicunq; ſal acopis
additur ad excalfactiones. Item ſmegmaticis ad extendendam cutem leuandamq;.
Pecorum quoq; ſcabiem et boum illitus tollit. Datuſq; lingendus:et oculis iumētoꝝ
inſpuitur. Hæc de ſale dicta ſint.

DE Nitri generibus:et cōfecturis:et medicinis: et obſeruationibus. Cap.x.

n On eſt differenda et nitri natura non multum a ſale diſtans.et eo diligentius
dicenda:quia palam eſt medicos qui de eo ſcripſere: ignoraſſe naturam. Nec
queq̄ Theophraſto diligentius tradidiſſe. Exiguum fit apud medos caneſcētibus ſic-
citate conuallibus:quod uocant halmigara. Minus etiam in thracia iuxta philippos
ſordidum terra:quod appellant agrium. Nam quercu cremata nunq̄ multū factita-
tum eſt:et iam pridem in totum omiſſum. Aquæ uero nitroſæ pluribus locis repiūt̄:
ſed ſine uiribus denſandi. Optimum copioſumq; in clitis macedoniæ: quod uocāt
caleſtricum candidum purumq; proximum ſali. Lacus eſt nitroſus exiliente e medio
dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis diebus:totidemq; ceſſat ac
rurſus innatat:et deinde ceſſat : quo apparet ſoli naturam eſſe quæ gignat:quoniā
cōpertum eſt nec ſoles proficere quicq̄:cum ceſſet:nec hymbres. Mirum eſt & illud
ſcatebra fonticuli ſemper emicante:lacum nec augeri nec effluere. Iis autem diebus
quibus gignitur ſi fuere hymbres:ſalſius nitrum faciunt.aquilones deterius quia ua-
lidius commouent limum. Et hic quidem naſcitur. In ægypto autē cōficitur multo
abūdantius:ſed deterius. Nam fuſcum lapidoſumq; eſt. Fit pene eodem modo quo
ſal:niſi ꝙ ſalinis mare infundunt.nihilum autem nitrariis. Excedente nilo ſiccātur:
decedente madent ſucco nitri.xl.diebus cōtinuis:non ut in macedonia ſtatis. Si etiā
hymbres affuerint:minus de flumine addunt.ſtatimq; ut denſari eſt cœptum: rapit̄
ne reſoluatur in nitrariis. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad ſcabiem animalium
utilis. Ipſum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu aſanio & quibuſdā
circa chalcida fōtibus ſūmas aquas dulces eſſe:potariq;:inferiores nitroſas. In nitro
optimum quod tenuiſſimum:& ideo ſpuma melior. Ad aliqua tantum ſordidū tāq̄
ad inficiendas purpuras:tīcturaſq; omnes. Magnus & nitro uſus q dicetur ſuo loco.
Nitrariæ egregiæ ægvptiis. Nam circa achatin & memphin tātum ſolebant eſſe.Cir-
ca memphin deteriores. Nam & lapideſcit ibi in aceruis.multiq; ſunt tumuli ea de-
cauſa ſaxei. Faciunt ex iis uaſa. Necnon frequenter liquatum cum ſulphure coquē-
tes in carbonibus. Ad ea quoq; quæ inueterari uolunt illo nitro utuntur. Sunt ibi
nitrariæ:in quibus & ruffum exit a colore terræ. Spumam nitri quæ maxime laudat̄:
antiqui negabant fieri:niſi cum ros cecidiſſet:prægnātibus nitrariis:ſed nōdū pariē-
tibus. Itaq; non fieri incitatis etiam ſi caderet. Alii operimentorum fermento gigni
exiſtimauere. Proxima ætas medicorum aphronitrum tradidit in aſia colligi in ſpelū-
cis molibus diſtillans. Specus eos colligas uocant. Dein ſiccant ſole. Optimū putat̄
lydium. Probatio ut ſit minime ponderoſum:& maxime friabile. Colore pene pur-
pureo. Hoc in paſtillis affertur. Aegyptium in uaſis picatis:ne liqueſcat. Vaſa quoq;
ea ſole inareſcentia perficiūtur. Nitri probatio:ut ſit tenuiſſimum & q̄maxime ſpō-
gioſum fiſtuloſumq;. Adulteratur in ægypto calce. Deprehenditur guſtu. Sincerū
enim facile reſoluitur. Adulteratum pungit. Calce aſperſum reddit odorē uehemēter.
Vritur in teſta opertum ne exiliat.alias igni non exilit nitrum.nihilq; gignit aut alit.
Cum in ſalinis herbæ gignantur:& in mari tot animalia: tantum algæ. Sed maiorē
eſſe acrimoniam nitro apparet:nō hoc tantum argumento:ſed & illo ꝙ nitrariæ cal-
ciamenta protinus conſumunt. Alias ſalubres:oculorūq; claritati utiles. In nitrariis
non lippiunt. Vlcera allata eo celerrime ſanantur. Ibi facta tarde. Cit & ſudorem cū
oleo perunctis:corpuſq; emollit. In pane ſalis uice utuntur caleſtrico. Ad rhaphāos
ægyptio:teneriores eos facit.ſed obſōia alba & deteriora:olera uiridiora. In medicina

autem calfacit:extenuat:mordet:ſpiſſat:ſiccat:exulcerat. Vtile iis quæ euocanda ſit
aut diſcutienda & lenius mordēda atq; extenuāda:ſicut in papulis puſtuliſq;. Qui-
dam in hoc uſu accenſum uino auſtero reſtinguunt:atq; ita trito in balneis utuntur
ſine oleo. Sudores nimios inhibet cum iride arida adiecto oleo uiridi. Extenuat &
cicatrices oculorum & ſcabricias genarum cum fico illitum aut decoctum in paſſo ad
dimidias partes. Item contra argemas oculorum. Vngues decoctum in paſſo in mali
punici calice adiuuat nitrum. Claritatemq; uiſus cum melle inunctum. Prodeſt dē-
tium dolori ex uino ſi cum pipere colluantur. Item cum porro decoctum. Nigreſcē-
tes dentes crematum dentifricio ad colorem reducit. Capitis animalia & lendes necat
cum ſamia terra illitum ex oleo. Auribus purulentis uino liquato infunditur. Sor-
des eiuſdem partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus diſcutit ſiccum additum. Vi-
tiligines albas cum cymolia creta æquo pondere ex aceto in ſole illitum emendat. Fu-
runculos ammixtum reſinæ extrahit:aut cū uua alba paſſa:nucleis eius ſimul tritis.
Teſtium inflammationi occurrit. Item eruptionibus pituitæ in toto corpore cū axū-
gia. Contraq; canis morſus addita reſina initiis cum aceto illinitur. Sic & ſerpētium
morſibus:phagedenis:& ulceribus quæ ſerpunt:aut putreſcunt cum calce ex aceto.
Hydropicis fico tuſum datur:illiniturq;. Diſcutit & tormina ſi decoctum bibatur
pondere drachmæ cum ruta uel anetho uel cymino. Reficit laſſitudines cum oleo ex
aceto perunctorum:& cōtra algores horroreſq; prodeſt:manibus pedibuſq; cōfricatis
cum oleo. Comprimit & pruritus ſuffuſorum felle:maxime cum aceto datum. Suc-
currit & uenenis fungorum ex poſca potum. Aut ſi bupreſtis paſta ſit ex aqua : uo-
mitioneſq; euocat. Iis qui ſāguinem tauri biberint cum laſere datur. In facie quoq;
exulcerationes ſanat cum melle & lacte bubulo. Ambuſtis toſtum donec nigreſcat
tritumq; illinitur. Infūditur urceis & renum doloribus:aut rigori corporum: neruo-
rumq; doloribus. Paralyſi in lingua cum pane imponitur. Suſpirioſis in ptiſana ſu-
mitur. Tuſſim ueterem ſanat flore mixto galbani:reſinæ terebinthinæ pari pondere
omnium:ita ut fabæ magnitudo deuoretur. Coquitur dilutumq; poſtea cum pice
liquida ſorbendum in angina datur. Flos eius cum oleo cyprio:articulorū doloribus
in ſole iucundus eſt. Regium quoq; morbum in uino exterminat potum. Et īflatiōes
diſcutit. Sanguinis profluuiū ſiſtit e naribus ex feruenti aqua uapore naribus rapto.
Pruriginē alumine permixto tollit. Alarum uirus ex aqua quotidiano fotu. Vlcera
ex pituita nata cæra permixtum. Quo genere neruis quoq; prodeſt. Cæliacis īfundit̄.
Perungi āte acceſſiones frigidas nitro & oleo:multi præcepere. Sic & aduerſus lepras
lentigines. Podagricis in balneis uti ſolia nitri ꝓdeſt:atrophis:opiſthotonis:tetanis.
Sal nitrum ſulphuri concoctum in lapidem uertitur.

DE Spongiarum natura. Capitulum.xi.

ſPongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. Quidam eas
ita diſtinguunt. Alias ex iis mares exiſtimauere tenui fiſtula ſpiſſioreſq; pſor-
bentes:& quæ tinguntur in deliciis aliquando & purpura. Alias fœminas maioribus
fiſtulis ac ꝑpetuis maribus duriores. Alias quas appellant tragos tenuiſſimis fiſtulis
æq; denſiſſimis. Candidæ cura fiunt:e molliſſimis recentes per æſtatem tinctæ ſalis
ſpuma:ad lunā & pruinas ſternūtur inuerſæ:hoc eſt qua parte adhæſere:ut candorē
bibant. Animal eſſe docuimus etiam cruore inhærente. Aliqui narrant & auditu regi
eas:contrahiq; ad ſonum:exprimentes abundantiam humoris:nec auelli petris poſſe
ideo abſcindi & ſaniem emittere. Quin & eas quæ ab aquilone ſint genitæ præferunt
cæteris. Nec uſq̄ diutius durare ſpiritum medici affirmant. Sic & prodeſſe corpori-
bus:quia noſtro ſuum miſceant:& ideo magis recentes:magiſq; humidas. Sed mi-
nus in calida aqua minuſq; unctas:aut ūctis corporibus impoſitas. Et ſpiſſas minus
adhæreſcere. Molliſſimū genus earum penicelli oculorum tumores leuant ex mulſo
impoſiti. Itē abſtergēdæ lippitudini utiliſſimi. Eam quæ tenuiſſima eſt molliſſimā

quoq; eſſe oportet. Imponũtur ſpongiæ ipſæ epiphoris ex poſca:& ex aceto calido ad
capitis dolores. De cætero recentes diſcutiũt:molliũt:mitigãt. Veteres conglutinant
uulnera. Vſus earũ ad abſtergẽda:fouenda:opiẽda a fotu dũ aliud imponatᷣ. Vlcera
quoq; humida & ſenilia impoſitæ ſiccãt. Fracturæ & uulnera ſpõgiis utiliſſie fouẽtᷣ.
Sanguis rapitur in ſecando ut curatio pſpici poſſit. Et ipſæ uulnerũ inflãmationibus
imponuntur:nũc ſiccæ:nũc ex aceto inſperſæ:nũc e uino:nũc ex aqua frigida. Ex aq̃
uero cæleſti impoſitæ ſiccant.recentia non patiuntur intumeſcere. Imponuntur et
integris ptibus & fluctuatione occulta laborantibus quæ diſcucienda ſint:& iis quæ
apoſtemata uocant melle decocto perunctis. Item articulariis alias aceto ſalſo madi-
dæ:alias e poſca. Si ferueat impetus ex aqua eadem e callo ſalſo madidæ. At contra
ſcorpionum ictus ex aceto. In uulnerum curatione & ſuccidæ lanæ uicem implent.
Nunc ex uino & oleo:nũc ex eadem. Differentia hæc ꝙ lanæ emolliunt: ſpongiæ co-
ercent rapiuntq; uitia ulcerũ. Circunligantur & hydropicis ſiccæ:uel ex aqua tepida
poſcaue utcunq; blandioribus opus eſt opeririue:aut ſiccare cutem. Imponuntur &
iis morbis:quos uaporari oporteat:feruenti ex aqua perfuſæ expreſſæq; inter duas ta-
bulas. Sic & impoſitæ ſtomacho proſunt:& in febri contra nimios ardores. Sed ſple-
neticis e poſca. Ignibus ſacris ex aceto. Efficaciores quãdo aliud ĩponi oportet:ſic ut
ſanas quoq; partes ſpatioſe operiant. Sanguinis profluuium ſiſtunt ex aceto:aut fri-
gida. Liuorem ab ictu recentem ex aqua ſalſa calida ſæpius mutata. Tollũtq; teſtiũ
tumorẽ doloremq; ex poſca. Ad canũ morſus utiliter conciſæ imponuntur ex aceto
aut frigida:aut melle abunde ſubinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri ſectiui
ſucco ſanguinem reiicientibus hauſtu ſalis ex frigida prodeſt. Item cinis cũ oleo uel
aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex poſca tumorem diſcutiunt.
Omnium autem cinis cum pice crematarum ſanguinem ſiſtit uulnerum. Aliq raras
tantum ad hoc cum pice urunt. Et oculorum cauſa comburuntur in cruda olla figu-
lini operis:plurimum proficiente eo cinere contra ſcabricies genarum: excreſcenteſq;
carnes:& quicquid opus ſit ibi deſtringere:ſpiſſare:explere. Vtilius in eo uſu lauare
cinerem. Præſtant & ſtrigilum uicem linteorumq; affectis corporibus:& cõtra ſolem
apte protegunt capita. Medici ĩſcitia ad duo nomina eas redegere. Africanas : quarũ
firmius ſit robur. Rhodiacaſq; ad fouendum molliores. Nũc autẽ molliſſimæ circa
muros antipolis urbis reperiuntur. Trogus auctor eſt:circa lyciam penicillos molliſ-
ſimos naſci in alto unde ablatæ ſint ſpongiæ. Polybius ſuper ægrum ſuſpenſos:qe-
tiores facere noctes. Nunc præuertemur ad marina animalia:& aquatilia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRI-CESIMVS SECVNDVS. PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus.

VENTVM EST AD SVMMA NATVRAE
exemplorumq; per rerum ordinem:& ipſum ſua
ſponte occurrit immenſum potẽtiæ occultæ do-
cumentum:ut prorſus nec aliud ultra quæri de-
beat:nec par aut ſimile poſſit inueniri : ipſa ſe
uincẽte natura.et qdẽ numeroſis modis declarã-
te.Quid enim uiolentius mari uentiſue:& turbi-
nibus ac procellis quo maiore hominũ ingenio ĩ
nulla ſui parte adiuta eſt: q̃ uelis remiſq;? Ad-
datur his & reciproci æſtus inenarrabilis uis:uer-
ſumq; totum mare in flumen.

DE Echeneide piſce : & mirabili eius proprietate : de torpedine:& marino lepore : & mirabilia rubri maris. Capitulum.i.

t Amen omnia hæc pariterq; eodē impellētia:unus ac puus admodū piſciculus echeneis appellatus in ſe tenet. Ruant uēti licet:et ſeuiant procellæ imperat furori:uireſq; tātas cōpeſcit:et cogit ſtare nauigia.quod nō uīcula ulla:nō anchoræ pondere irreuocabili factæ. Infrenat impetus:& domat mundi rabiem:nullo ſuo labore:nō retinēdo:aut alio modo q̄ adhærēdo.Hæc tantilla eſt ſatis cōtra tot impetus ut uetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponūt ſibi turriū ꝓpugnacula:ut in mari quoq; pugnet̃:uelut e muris. Heu uanitas humana cū roſtra illa ære ferroq; ad ictus armata ſemipedalis īhibere poſſit:ac tenere deuīcta piſciculus. Fertur acciaco marte tenuiſſe prætoriam nauim Antonii ꝓperātis circuire & exhortari ſuos donec trāſiret ī aliā. Ideoq; cæſariana claſſis impetu maiore ꝓtinus uenit. Tenuit & noſtra memoria Caii principis ab aſtura antium remigātis ut res eſt:etiā auſpicalis piſciculus. Siquidē nouiſſime tum ī urbē reuerſus ille imperator:ſuis telis cōfoſſus eſt. Nec lōga fuit illius moræ admiratio ſtatī cauſa ītellecta:cū e tota claſſe quīq;remis ſola non ꝓficeret.& exilientibus ꝓtinus q id quærerēt circa nauim īuenere adhærētē gubernaculo:oſtēderūtq; Caio īdignāti hoc fuiſſe quod ſe reuocaret:quadrīgētorūq; remigū obſeqo cōtra ſe ītercederet. Conſtabat peculiariter miratū quō adhærēs tenuiſſet:nec idē polleret ī nauigiū receptus. Qui tūc poſteaq; uidere:eū limaci magnæ ſimilem eſſe dicūt. Nos plurimorū opiniones poſuimus ī natura aq̄tiliū cū de eo diceremus. Nec dubitamus idē ualere ad oīa genera cū celebri & cōſecrato etiā exēplo apud gnidiam Venerē cōchas quoq; eiuſdē potētiæ credi neceſſe ſit. E noſtris q̄dā latinis remorā appellauere eū. Mirūq; e græcis:alii lubricos ptus atq; ꝓcidētes cōtineri ad maturitatē alligato eo ut diximus ꝓdiderūt. Alii ſale adſeruatū adalligatū grauidis ptus ſoluere:ob id alio noīe odinolyontē appellauere. Quocūq; mō iſta ſe habeāt:quis ab hoc tenēdi nauigia exēplo de ulla potētia naturæ atq; effectu ī remediis ſpōte naſcētiū rerū dubitare debeat? Quin & ſine hoc exēplo p ſe ſatis eſſet. Ex eodē mari torpedo etiā ꝓcul & e longinquo: uel ſi haſta uirgaue attīgat̃:q̄uis prædualidos lacertos torpeſcere.q̄libetq; ad curſum ueloces alligari pedes ꝓdit̃. Quod ſi neceſſe habemus fateri hoc exēplo eſſe uim aliquā quæ odore tātū & quadam aura ſui corporis afficiat mēbra : quid nō de remediorū omnium momētis ſperādū eſt? Non ſūt minus mira quæ e lepore marino tradūt̃. Venenū eſt aliis ī potu:aut ī cibo datus:aliis etiā uiſus. Siquidē grauidæ ſi oīno aſpexerīt fœminā ex eo genere dūtaxat ſtatī nauſea & redūdatione ſtomachi uitiū fatēt̃:ac deinde abortū faciūt. Remedio ē mas ob id īduratus ſale ut in brachialibus habeant. Eadem res ī mari & tactu quidem nocet. Veſcitur eo unū tātum animaliū ut nō intereat. Mullus piſcis:& tenereſcit tantum:& ingratior uiliorq; fit. Homines quibus ī paſtu eſt:piſcē olēt:hoc primo argumēto ueneficium id deprehenditur. Cætero moriūtur totidē diebus quot uixerit lepus. Incertiq; tēporis ueneficiū id eſſe auctor eſt Licinius macer. In īdia affirmāt nō capi uiuētē. Inuicemq; ibi hominē illi pro ueneno eſſe:ac uel digito omnino in mari tactū mori. Eſſe autē āpliorē multo ſicut reliqua animalia. Iuba in iis uoluminibus quæ ſcripſit ad Caium Cæſarē Auguſti filiū de arabia:tradit uitulos marinos ternas heminas capere. Cetos ſexcentorū pedū lōgitudinis:& trecentorū ſexagīta latitudinis ī flumen arabiæ intraſſe:pīguiq; eius negociatores :& omnium piſcium adipe camelos perungi in eo ſitu:ut aſilos ab iis fugent odore.

DE Ingeniis : & manſuetudine quorundam piſcium : & ubi ex manu edant:& ubi reſponſa dantur ex piſcibus. Cap.ii.

m Ihi uidentur mira & quæ Ouidius ꝓdidit piſciū ingenia in eo uolumine quod halieuticon inſcribitur. Scarum īcluſum naſſis nō fronte erūpere:nec infeſtis uiminibus caput īſerere:ſed auerſū caudæ ictibus crebris laxare fores:atq; retrorſum

ita erūpere. Quem luctatum eius ſi forte alius ſcarus extrinſecus uideat: apprehenſa mordicus cauda adiuuare niſus erumpentis. Lupū piſcem rete circūdatū harenas arare caudā: atq; ita cōditum trāſire rete. Murenā maculas appetere ipſas cōſciā teretis ac lubrici tergi: tum multiplici flexu laxare: donec euadat. Polybum hamos appetere brachiiſq; cōplecti: nō morſu: nec prius dimittere q̄ eſcā circūroſerit: aut harundine leuatū extra aquā. Scit & mugil eſſe in eſca hamum: inſidiaſq; nō ignorat: auiditas tamen tāta eſt: ut cauda uerberādo excutiat cibos. Minus ī ꝓuidendo lupus ſollertiæ habet: ſed magnū robur in pœnitendo. Nā ut hæſerit ī hamo: tumultuoſo diſcurſu laxat uulnera donec excidāt inſidiæ. Murenæ āplius deuorāt hamū admouentq; dentibus lineas: atq; ita erodūt. Pytheas id tradit. Idem infixā hamo īuertere ſe: quoniā ſit dorſo cultellato: ſpinaq; lineā præſecare. Licinius Macer murenas tātū fœminini ſexus eſſe tradit: & cōcipere e ſerpentibus ut diximus: ob id ſibilo a piſcatoribus tanq̄ ſerpētibns euocari & capi. Pingueſcere lactatu. Fuſte non interimi. Eaſdem ferula ꝓtinus. Animam in cauda habere certū eſt: eaq; icta celerrime exanimari. at capitis ictu difficulter. Nouacula & ferrū quæ piſce tacta ſūt: olēt. Duriſſimum eſſe piſciū conſtat qui orchis uocet'. rotūdus eſt: & ſine ſquāmis: totuſq; capite cōſtat. Miluago quotiēs cernat' extra aquā uolitās: tēpeſtates mutari Trebius Niger auctor eſt. Xiphiā id eſt gladiū roſtro mucronato eſſe: ab hoc naues ꝑfoſſas mergi in oceano ad locum mauritaniæ qui cotta uocetur: nō ꝓcul a lyxo flumine. Idē lolligines euolare ex aqua tradit: tanta multitudine ut nauigia demergāt. Et manu ueſcūtur piſces in pluribus quidē Cæſaris uillis. Sed quæ ueteres prodidere in ſtagnis non piſcinis ammirati in helore ſiciliæ caſtello nō ꝓcul ſyracuſis. Itē in labra Cnidii Iouis fōte āguillas. Et eæ inaures additas gerūt. Similiter in chio iuxta ſenū delubrū. In meſopotamiæ quoq; fōte chabura de quo diximus piſce. Nam in lycia myris in fonte Apollinis: quē curiū appellant ter fiſtula euocati ueniūt ad augurium. Diripere eos carnes abiectas lætum eſt conſultantibus: caudis abigere dirum. Hierapoli ſyriæ in lacu Veneris æditiuorum uocibus parent uocati: exornati auro ueniunt adulantes. Scalpūtur. ora hiantia manibus inſerendis præbent. In ſtabiano cāpaniæ ad Herculis petram: melanuri ī mari panem abiectum rapiūt. Iidemq; ad nullum cibum in quo hamus ſit: accedūt. Nec illa in nouiſſimis mira: amariſſimos eſſe piſces ad apellem inſulā & ad clazomenas. Contra ad ſcopulum ſiciliæ: ac leptin africæ & eubœam & dyrrhachium. Rurſus ita ſalſos: ut poſſint ſalſamenta exiſtimari. Circa cephaloniam & ampeloporon & deli petras in portu eiuſdem inſulæ dulces. Quam differentiam pabulo conſtare: non eſt dubium. Appion maximum piſcium eſſe tradit porcum: quem lacedæmonii oſtagoriſtum uocant. Grunnire eum cum capiatur. Eſſe uero illam naturæ accidētiam quod magis miremur etiam in locis quibuſdam: appoſito occurrit exemplo. Siquidē ſalſamenta omnium generum in italia beneuenti recentia refici conſtat. Piſces marinos ī uſu fuiſſe ꝓtinus a condita roma: auctor eſt Caſſius Hemina: cuius uerba de ea re hic ſubiiciam. Numa cōſtituit: ut piſces q ſquāmoſi nō eſſēt ni pollincerēt patrimonia ad cōuentus & cōuiuia publica: & priuata cœnaſq; ad puluinaria facilius cōpararent': ni qui ad pollinctum emerent: precio minus parcerent: eaq; præmercarentur. Quantum apud nos indicis margaritis precium eſt de quibus ſuo loco ſatis diximus: tātū apud indos in chorallio. Nanq; iſta ꝑſuaſione gētiū cōſtāt. Gignit' q̄dem & ī rubro mari: ſed nigrius. Item in perſico uocatur iace. Laudatiſſimum in gallico ſinu: circa orcadas inſulas. Et in ſiculo circa heliam & drepanum. Naſcitur & apud grauiſcas: & ante neapolin cāpaniæ: maximeq; rubens ſed molle: & ideo uiliſſimū erythris. Forma eſt ei fruticis: color uiridis. Baccæ eius candidæ ſub aqua ac molles. Exemptæ cōfeſtī durantur & rubeſcunt: quaſi corna ſatiua ſpecie atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapideſcere ſi uiuat. Itaq; occupari euelliq; retibus: aut acri ferramento præcidi. Hac de cauſa cheralium uocitatum interpretātur. Probatiſſimū q̄ maxime rubet

& q̄ramoſiſſimum:nec ſcabroſum aut lapideum:uel rurſus inane aut concauum. Auctoritas baccarum eius non minus indorum uiris quoq; precioſa eſt: q̄ fœminis noſtris uniones indici. Aruſpices eorum uateſq; in primis religioſum id geſtamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore & religione gaudent. Priuſq̄ hæc noteſcerent:galli gladios:ſcuta:galeas:adornabant eo. Nunc tanta penuria eſt uendibili merce:ut pq̄raro cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati:tutelam habere creduntur. Contraq; torminum ac ueſicæ & calculorum mala:in puluerem igne redacti:potiq; cū aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti:aut ſi febris ſit:ex aq̄ ſomnum afferunt. Ignibus diu repugnant. Sed eodē medicamine ſæpius poto tradunt lyenem quoq; abſumi. Sauguinem reiicientibus excreantibuſue medent̄. Cinis eorum miſcetur oculorū medicamentis. Spiſſat enim: ac refrigerat. Vlcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiam rerum attinet:quā græci antipathiā uocant:nihil eſt uenenatius uſq̄:q̄ in mari paſtinaca:utpote cum radio eius arbores necari diximus. Hanc tamen perſequitur galeos. Idem & alios qdē piſces ſed paſtinacas præcipue. Sicut in terra ſerpentes muſtela. Tanta eſt auiditas ipſius ueneni. Percuſſis uero ab ea medetur & hic qdem:ſed & mullus ac laſer.

¶ DE hiis quibus in terris & in aquis uictus eſt:& de caſtoreis medicinæ : & obſeruationes. ¶ Capitulum.iii.

SPectabilis naturæ potentia in iis quoq; quibus & in terris:& in aqua uictus eſt: ſicut & fibris quos caſtores uocant:& caſtorea teſtes eorum. Amputari hos ab ipſis cum capiuntur negat Seſtius diligentiſſimus medicinæ. Quinimo paruos eſſe ſubſtrictoſq; & adhærentes ſpinæ:nec adimi ſine uita animalis poſſe. Adulterari autem renibus eiuſdem qui ſint grandes:cum ueri teſtes parui admodum reperiantur. Præterea ne ueſicas quidem eſſe cum ſit gemīæ quot nulli animaliū. In iis folliculis inueniri liquorem:& aſſeruari ſale. Itaq; inter probationes falſi eſſe folliculos geminos ex uno nexu dependentes:quod ipſum corrumpi fraude coniicientibus gummi cum ſale:aut hammoniacum:quoniam hāmoniaci coloris eſſe debeant circundati liquore ueluti mellis cæroſi:odoris grauis:guſtu amaro:& acri friabiles. Efficaciſſime e ponto galaciæ:mox africæ. Sternutamenta olfactu mouent. Somnum conciliāt cū roſaceo:& peucedano perunctо capite. Et per ſe poti in aqua. Ob id phreneticis utiles. Item lethargicos odoris ſuffitu excitant. Vuluarūq; exanimationes uel ſubditi. & menſes ac ſecundas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleio poti. Medētur & uertigini:opiſthotonis:tremulis:ſpaſticis:neruorū uitiis:iſchiadicis:ſtomachicis: paralyticis:perunctis omnibus:uel triti ad craſſitudinem mellis cum ſemine uiticis ex aceto:aut roſaceo. Sic & cōtra comiciales ſumpti. Poti uero cōtra inflationes: tormina:uenena. Differētia tātum contra genera eſt mixturæ. Quippe aduerſus ſcorpiōes ex uino bibuntur. Aduerſus phalāgia & araneos ex mulſo:ita ut uomitione reddāt̄. Aut ut retineantur:cum ruta. Aduerſus chalcidas cum myrtite. Aduerſus ceraſten & præſteras cum panace:aut ruta ex uino. Aduerſus cæteros ſerpentes cum uino. Dari binas drachmas ſatis eſt:eorum quæ adiiciantur ſingulas. Auxiliantur priuatī cōtra uiſcum ex aceto. Aduerſus aconitum ex lacte:aut aqua. Aduerſus helleborum albū ex aqua mulſa nitroq;. Medentur & dentibus infuſi cum oleo triti in aurem a cuius parte doleant. Aurium doloribus melius ſi cum meconio. Claritatem uiſus faciunt cum melle attico inuncti. Cohibent ſingultus ex aceto. Vrina quoq; fibri reſiſtit uenenis:& ob id ī ātidota additur. Adſeruatur autē optīe ī ſua ueſica ut aliq exiſtimāt.

¶ DE Teſtudīe. Et multorū piſciū medicīæ:et obſeruationes. ¶ Cap.iiii.

GEminis ſimiliter uictus in aquis terraq; et teſtudinum:effectuſq; par ī honore habendo:uel propter excellens in uſu precium figuræq; ueræ proprietatē. Sūt ergo teſtudinum genera:terreſtres:marinæ:lutariæ:quæ in dulci aqua uiuunt. Mas quidem e græcis emydas appellant. Terreſtriū carnes ſuffitionibus ꝓprie : magiciſq;

artibus refutandis:et contra uenena ſalutares produntur. Plurimæq; in africa. Hæ ibi amputato capite pedibuſq; pro antidoto dari dicuntur:& ex iure in cibo ſumptæ. Strumas diſcutere ac lyenes tollere. Itē comitiales morbos. Sanguis earum claritatē uiſus facit.ſuffuſioneſq; oculorum tollit. Et contra ſerpētium omnium et araneorū et ſimilium:et ranarum uenena auxiliatur. Sanguine ſeruato in farina pilulis factis: et cum opus ſit in uino datis. Felle teſtudinum cum attico melle glaucomata inūgi prodeſt. Et ſcorpionum plagæ inſtillari. Tegumēti cinis uino et oleo ſubactus:pedū remas ulceraq; ſanat. Squammæ e ſumma parte deraſæ:et in potu datæ uenerē cohibēt. Eo magis hoc mirum:quoniam totius tegumenti farina accēdere traditur libidinē. Vrinam earum aliter q̄ in ueſica diſſectarum:inueniri poſſe:nō arbitror:et ītra eam eſſe.Hæc quoq; portētoſa magis demonſtratur aduerſus aſpidū ictus ſigulare remedium. Efficacior eſt tamē ut aiunt cimicibus ammixtis. Oua durata illinuntur ſtrumis et ulceribus frigore:aut aduſtione factis. Sorbentur in ſtomachi doloribus. Marinarum carnes ammixtæ ranarum carnibus contra ſalamandras præclare auxiliantur. Neq; eſt teſtudine aliud ſalamandræ aduerſius: Sanguine alopeciarum ſanitas & prurigo omniaq; capitis ulcera curantur. Inareſcere autem eū oportet:lēteq; ablui. Inſtillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduerſus comitiales morbos mā-ditur cum polline frumenti. Miſcetur autem ſanguis heminis tribus aceti hemina uini addita us:& cum hordeacea farina:aceto quoq; ammixto:ut ſit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc ſingula & matutina & ueſpertina dantur:dein poſt aliquot dies ueſpera. Comitialibus inſtillatur ore diductis labris iis: q modice corripiantur. Spaſmo cum caſtoreo clyſtere infunditur. Quod ſi dentes per annū colluātur teſtudinum ſanguine immunes a dolore fiunt. Et anhelitus diſcutit:q̄ſq; orthopneas uocant:ad has in polenta datur. Fel teſtudinum claritatem oculorum facit. Cicatrices extenuat. Tonſillas ſedat:& anginas:& omnia oris uitia. Priuatim nomas ibi. Item ardentium teſtium. Naribus illitū. Comitiales erigit:attollitq;. Idem cū uernatione anguium aceto ammixto:unice purulentis auribus prodeſt. Quidam bubulum fel ammiſcent:decoctarumq; carniū teſtudinis ſuccum addita æque uernatione āguiū. Sed diu in uino teſtudinem excoquunt. Oculorum quoq; uitia omnia fel inunctum cum melle emendat. Suffuſiones etiam marinæ felle:uel cum fluuiatilis ſanguine & lacte mulierum capillus inficitur. Fel & contra ſalamandras: uel ſuccum decoctum bibiſſe:ſatis eſt. Teſtudinum eſt tertium genus in ceno & paludibus uiuētium. Latitudo iis ī dorſo pectori ſimilis:nec cōuexo incurua calice:īgrata uiſu. Ex hac quoq; tamen aliqua contingunt auxilia. Tres nanq; in ſuccenſa ſarmenta coniectæ & diuidentibus ſe tegumentis rapiuntur. Tū euulſæ carnes earum coquūtur in aquæ cōgio ſale modice addito. Ita decoctarum ad tertias partes ſuccus paralyſin : & articularios morbos ſentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas:ſāguinēq; uitiatum. Siſtitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere teſtudinū quæ ſūt ī amnibus diuulſarum pinguia cum aizoo herba tuſa ammixto unguento & ſemine lilii āte acceſſiones perunguntur ægri:præter caput mox conuoluti:calidam aquam bibunt: quartanis liberati dicuntur. Hanc teſtudinem.xv.luna capi oportere:ut plus pinguium reperiatur. Verum ægrum . xvi.luna perungi tradunt. Ex eodem genere teſtudinum ſanguis inſtillatus crebro capitis dolores ſedat. Item ſtrumas. Sunt qui teſtudinum ſāguinē cultro æreo ſupinarum capitibus præciſis excipi nouo fictili iubeant. Ignem ſacrum cuiuſcunq; generis ſanguine illini. Item capitis ulcera manantia:et uerrucas. Iidem promittunt teſtudinum omnium fimo panos diſcuti. Et licet incredibile dictu ſit:ut aliqui tradunt:tardius ire nauigia:teſtudinis pedē dextrū uehentia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia:nō quia ignoremus gratiorē eſſe uniuerſitatem animalium:maioriſq; miraculi. Sed hoc utilius eſt uitæ cōtributa habere remedia:cum aliud alii proſit. Aliud alibi facilius inueniatur. Venenatū mel

diximus ubi naſceretur. Auxilio eſt piſcis aurata in cibo. Vel ſi ex melle ſincero
faſtidium cruditaſue quæ ſit grauiſſima incidat. Teſtudinem circunciſis pedibus:ca/
pite:cauda decoctam antidotum eſſe:auctor eſt Helopi Scincoq; Apelles. Qui eſſet
Scincus diximus. Sæpius uero quantum beneficium præſtaret menſtruis mulierum.
Contra omnia ea auxiliatur:ut diximus:mullus. Item contra paſtinacam & ſcorpiões
terreſtres marinoſq;:& dracones & phalãgia illitus ſumptuſue in cibo. Eiuſdé recẽtis
e capite cinis cõtra omnia uenena:priuatim contra fungos. Mala medicamenta ĩfer/
ri negant poſſe:aut certe nocere ſtella marina uulpino ſanguine illita:& affixa limini
ſuperiori:aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini ſcorpionumq; ictus carnibus earũ
impoſitis : item araneorũ morſus ſanantur. In ſumma contra omnia uenena:uel
potu:uel ictu:uel morſu noxia. Succus earũ ex iure decoctarũ:efficaciſſimus habet́.
Sunt et ſeruatis piſcibus medicinæ. Salſamentorũq; cibus prodeſt a ſerpẽte pcuſſis:
& contra beſtiarũ ictus mero ſubinde hauſto:ita ut ad ueſperam cibus uomitione
reddatur. Peculiariter a chalcide ceraſte:aut quas ſepas uocant:aut helope diſpadeue
percuſſis. Contra ſcorpiones largius ſumi. Sed non euomi ſalſamenta prodeſt:ita ut
ſitis toleretur:& imponere ea plagis conuenit. Contra crocodilorum qdem morſus
non aliud præſentius habetur. Priuatim contra præſteris morſum ſarda prodeſt. Im/
ponuntur ſalſamenta & contra morſum canis rabioſi:uel ſi non ſĩt ferro uſtæ plagæ
corporaq; clyſteribus exinanita. Hæc per ſe ſufficit. Et contra draconem marinum ex
aceto imponitur. Iidem & ex cybio profectus. Draco enĩ marinus ad ſpinæ ſuæ qua
ferit uenenum ipſæ impoſitus:uel cerebro toto prodeſt. Ranarum marinarũ ex uino
& aceto decoctarum : ſuccus contra uenena bibitur:& contra ranæ rupetæ uenenum:
& contra ſalamandras. Fluuiatiles ſi carnes edantur iuſue decoctarum ſorbeat́ pſũt:
& contra leporem marinum:& cõtra ſerpentes ſupradictas. Cõtra ſcorpiões ex uino.
Democritus quidem tradit:ſiquis extrahat ranæ uiuenti linguam nulla alia corporis
parte adhærente:ipſaq; dimiſſa in aqua imponat ſupra cordis palpitationé mulieri
dormienti:quæcunq; interrogauerit:uera reſponſuram. Addunt etiã nũc alia magi:
quæ ſi uera ſunt:multo utiliores uitæ exiſtimantur ranæ q̃ leges. Nanq; harundine
tranſfixa natura per os:ſi ſurculus in menſtruis defigatur a marito:adulterorũ tediũ
fieri. Carnibus earum:uel hamo additis:præcipue purpuras certum eſt allici. Iecur
ranæ geminum eſſe dicunt.obiiciq; formicis oportere.eam partem quam appetant:
contra omnia uenena eſſe pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt:ob id
rupetarum nomine ut diximus:quas græci phrynos uocant:grandiſſimæ cunctarũ:
geminis ueluti cornibus plenæ ueneficiorũ. Mira de his certatim tradunt auctores.
Illatis ĩ populũ ſilẽtiũ fieri. Oſſiculo quod ſit ĩ dextro latere ĩ aquã feruẽtẽ deiecto
refrigerari uas:nec poſtea feruere niſi exẽpto. Extẽplo id ĩueniri. Nã obiecta rana for/
micis: carnibuſq; eroſis ſigula ĩ oleũ addi. Et aliud eſſe ĩ ſiniſtro latere: quo deiecto
feruere uideat́: apocynõ uocari. Canũ ĩpetus eo cohiberi. Amoré concitari: & iurgia:
addito ĩ potioné. Veneré adalligatũ ſtimulare. Rurſus a dextro latere refrigerari fer/
uẽtia. Hoc & q̃rtanas ſanari alligato ĩ pellicula agnina recẽti:aliaſq; febres. Amoré
ĩhiberi eo. Itẽ ex iis ranis lyẽ cõtra uenena quæ fiãt ex ipſis:auxiliat́. Cor uero etiã effi/
cacius ẽ. Coluber ẽ ĩ aqua uiuẽs. huius adipé & fel habentes qui crocodilos uenentur:
mire adiuuari produntur: nihil contra bælua audente. Efficacius etiã num ſi herba
potamogeton miſceatur. Cancri fluuiatiles triti potiq; ex aqua recentes ſeu cinere
adſeruato:contra uenena omnia proſunt:priuatim contra ſcorpionum ictus cũ lacte
aſinino. uel ſi non aſſit:caprino uel quocunq;. Addi & uinum oportet. Necant eos
triti cum ocimo admoti. Eadem uis contra uenenatorum omnium morſus : priuatĩ
ſcytalen:& angues:& contra leporem marinum:ac ranam rupetam. Cinis eorũ ſer/
uatus pdeſt pauori. Prodeſt periclitãtibus ex canis rabioſi morſibus. Quidã adiiciũt
gentianam:& dant in uino. Nam ſi iam pauor occupauerit:paſtillos uino ſubactos

deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis: omnes qui ibi ſunt ſcorpiones ad eum locum coituros magi dicunt. Et cum ocimo ipſos cineremue eorum percuſſis imponunt. Minus in omnibus iis marini proſunt: ut Traxillus auctor eſt. Nihil autem æq; aduerſari ſerpentibus q̄ cancros. Sueſq; ꝑ-cuſſas hoc pabulo ſibi mederi. Cū ſol ſit in cancro: torqueri ſerpentes. Ictibus ſcor-pionū carnes fluuiatilium cochlearum reſiſtūt crudæ uel coctæ. Quidā ob id ſalſas quoq; adſeruant. Imponunt & ipſis plagis. Coracini piſces nilo quidem peculiares ſunt. Sed nos hæc omnibus terris demonſtramus. Carnes eorum aduerſus ſcorpiões ualent impoſitæ. Inter uenena ſunt piſcium porci marini ſpinæ in dorſo cruciatu magno læſorum: remedium eſt limus ex reliquo piſcium eorum corpore. Canis ra-bidi morſu potum expaueſcentibus faciem perūgunt adipe uituli marini. Efficacius ſi medulla hyenæ & oleum e lentiſco & cæra miſceatur. Murenæ morſus ipſarū capi-tis cinere ſanantur. Et paſtinaca contra ſuum ictum remedio eſt cinere ſuo ex aceto illito: uel alterius. Cibi cauſa extrahi debet e dorſo eius quicquid ſimile eſt croco: ca-putq; totum. Et hanc autem & omnia teſtacea modice collui in cibis: quia ſaporis gratia perit. Leporis marini ueneficium reſtinguūt poti hippocāpi. Cōtra dorycniū echini maxime proſunt. Et iis qui ſuccum carphati biberint: præcipue eius iure ſūp-to. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur. Peculiariter uero contra leporis marini uenena & oſtrea aduerſantur. Idem uidetur: nec poteſt uideri ſatis dictum eſſe de iis cum palma menſarum diu iam tribuatur illis. Gaudēt dulci-bus aquis: & ubi plurimi influunt amnes. Ideo pelagia parua & rara ſunt. Gignunt tamen in petroſis: carētibuſq; aquarum dulcium aduentu: ſicut circa grymū & mu-riam. Grandeſcunt ſyderis quidem ratione maxime: ut in natura aquatiliū diximus. Sed priuatim circa initia æſtatis multo lacte prægnantia: atq; ubi ſol penetret ī uada. Hæc uidetur cauſa quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enim prohibet īcrementum: & triſticia minus appetunt cibos. Variant coloribus. Ruffa ī hiſpania. Fuſca in illyrico. Nigra & carne & teſta circeis. Præcipua uero habentur in quacunq; gente ſpiſſa: nec ſaliua ſua lubrica. Craſſitudine potius ſpectāda q̄ latitudine. Neq; in luto capta: neq; in arenoſis. Sed ſolido uado ſpondylo breui atq; non carnoſo: nec fibris lacinioſo: ac tota in aluo. Addunt peritiores notam: ambiente purpureo crine fibras eoq; argumento geneoſa interpretantur callibia parata appellantes. Gaudēt & peregrinatione tranſferriq; in ignotas aquas. Sic brunduſina in auerno. Contra iſta & ſuum retinere ſuccum: & a Lucrinio adoptare creduntur. Hæc ſīt dicta de cor-pore. Dicemus & de nationibus: ne fraudētur gloria ſua littora. Sed dicemus aliena lingua digna quæq;. Peritiſſima huius cēſura in noſtro æuo fuit. Sūt ergo Mutiani uerba quæ ſubiiciam. Cyzizena maiora lucrinis: dulciora britannicis: ſuauiora edulis: acriora lepticis: pleniora lucenſibus: ſicciora coryphatenis: teneriora iſtricis: cādidiora circeienſibus. Sed iis neq; dulciora: neq; teneriora eſſe ulla compertum eſt. In īdico mari Alexandri rerum auctores pedalia inueniri ꝓdidere. Nec non inter nos nepo-tis cuiuſdam nomenculator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cupiēs ut ter mordenda eſſent. Eorum dos in medicina hoc in loco tota dicetur. Stomachū unice reficiunt. Faſtidiis medētur. Addiditq; luxuria frigus obrutis niue: ſūma mō-tium & maris ima miſcens. Molliunt aluū leniter. Eadem cocta cū mulſo tenaſmo qui ſine exulceratione ſit: liberant. Veſicarum ulcera quoq; repurgant. In conchis ſuis cocta ſiue uti clauſa uenerint: mire diſtillationibus proſunt. Teſtæ oſtreorum cinis uuam ſedat: & tonſillas ammixto melle. Eodem modo parotidas: panos: mam-marumq; duricias: capitum ulcera ex aqua: cutemq; mulierum extendit. Inſpergitur & ambuſtis. Et dentifricio placet. Pruritibus quoq; & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ ſi tondantur ſtrumas ſanant: & perniones pedum. Purpuræ quoq; contra uenena proſunt. Et algam maris theriacen eſſe Nicander tradit. Plura eius

genera:uti diximus. Longo folio & latiore:rubente:aliaue criſpo. Laudatiſſima quæ in creta inſula iuxta terram in petris naſcitur. Tinguendis etiam lanis ita colorem alligans : ut elui poſtea non poſſit. E uino iubet eam dari. Alopecias:replet hippocampinus cinis nitro & adipe ſuillo mixtus:aut ſincærus ex aceto. Præparant cutem ſepiarum cruſtæ farina medicamentis. Cutem replet & muris marini cinis cũ oleo. Item echini cum carnibus ſuis cremati cinis. Fel ſcorpionis marini. Ranarũ quoq; trium ſi uiuæ in olla crementur cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capillũ denigrant ſanguiſugæ:quæ in uino nigro diebus.xl.computruere. Alii in aceti ſextariis duobus ſanguiſugarum ſextarium in uaſe plumbeo iubent putreſcere totidem diebus:mox illini in ſole. Sornatius tantam uim habere tradidit: ut niſi oleum ore contineant qui tingunt:dentes quoq; eorum denigrari dicat. Capitis ulceribus muricum:uel purpurarum teſtæ cinis cum melle utiliter illinitur conchyliorum : uel ſi non urantur farina ex aqua doloribus. Caſtoreum cum peucedano & roſaceo. Omnium piſcium fluuiatilium marinorumq; adeps liquefactus oleo ammixto melle oculorum claritati plurimum confert. Item caſtoreum cum melle. Callionymi fel cicatrices ſanat:& carnes oculorum ſuperuacuas conſumit. Nulli hoc piſcium copioſius:ut exiſtimauit Menãder quoq; in comœdiis. Idem piſcis & uranoſcopos uocať ab oculo quem in capite habet. Et coracini fel excitat uiſum. Et marini ſcorpionis ruffi cum oleo uetere:aut melle attico incipientes ſuffuſiones diſcutit. Inungi ter oportet intermiſſis diebus. Eadem ratio albugines oculorum tollit. Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt. Lepus marinus ipſe quidem uenenatus eſt: ſed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulſos cohibet. Et ad hunc uſum utiliſſimi minimi. Item pectunculi ſalſi triti cum cædria. Ranæ quas diphthitas & calamitas uocant:ſanguis earum cum lachryma uitis ſi euulſo pilo palpebris illinatur. Oculorum tumorem ruboremq; ſepiæ cortex cum lacte mulieris illitus ſedat:& per ſe ſcabricias emendat. Inuertunt itaq; genas id agentes:& medicamentum auferunt poſt paulũ. roſaceoq; inungunt:& pane impoſito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctilopes curantur in farina trita:& ex aceto illita. Extrahit & ſquammas eius cinis. Cicatrices oculorum cum melle ſanat pterygia cum ſale:& cadmia ſingulis drachmis. Emendat & albugines oculorum iumentorum. Adiiciunt & oſſiculis eius genas ſi terantur ſanari. Echini ex aceto epinyctidas ſanant. Eundem comburi cũ uiperinis pellibus: raniſq;:& cinerem aſpergi potioni iubent magi claritatem uiſus promittentes. Ichthyocolla apellať piſcis cui glutinoſũ ẽ coriũ. Idemq; nomen glutino eius. Hic epinyctidas tollit. Quidam ex uentre non ex corio fieri dicunt. Ichthyocolla ut glutinũ taurinum laudatur. Põtica cãdida:& carẽs uenis ſquãmiſq;:& quæ celerrĩe liqueſcit. Madeſcere autẽ cõciſa ĩ aq̃:aut aceto nocte ac die. Mox tũdi marĩs lapidibus:ut facilius liqueſcat. Vtilẽ eã in capitis doloribus affirmant:& tetanicis. Ranæ dexter oculus dextro:ſiniſtro leuus ſuſpẽſi e collo natiui coloris pãno lippitudĩes ſanãt. Quod ſi per coitum ranæ eruantur:albuginem quoq;. Alligati ſimiliter in putamine oui. Reliquæ carnes impoſitæ ſuggillationem rapiunt. Cancri etiam oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt. Eſt parua rana in arundinetis:& herbis maxime uiuens muta:ac ſine uoce uiridis ſi forte hauriatur : uentres boum diſtendens. huius corporis humorem penicillis deraſum claritatem oculis inunctis narrant afferre. Ipſaſq; carnes doloribus oculorum ſuperponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidam:ſuccumq; earum qui ita effluxerit admiſcent lachrymæ:quæ ex alba uite emanat:atq; ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu inſtillantes hunc ſuccum in ueſtigia euulſorum. Meges pſilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putreſcentes.& hoc utebatur in multis uariiſq; p aquationes autumni naſcentibus. Idem præſtare ſanguiſugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet in nouo uaſe. Iidem cheni iecur ſiccatum pondere

.xiiii.cum oleo cædrino perunctis pilis nouem menſibus. Auribus utiliſſimum batiæ piſcis fel recens:ſed inueteratum uino. Item bacchi quem quidam myzen uocant. Item callionymi cum roſaceo infuſum. Vel caſtoreum cum papaueris ſucco. Vocāt & in mari pediculos eoſq; tritos inſtillari ex aceto auribus iubent. Et per ſe cōchylio infecta lana magnopere prodeſt. Quidā aceto et nitro madefaciunt. Sūtq; qui præcipue cōtra oīa auriū uitia laudent gari excellentis ſuccum cyathum mellis dimidio amplius aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere. Deinde ſpuma pennis deterſa:et poſtq̄ deſierit ſpumare tepidum infundere. Si tumeant aures coriandri ſucco prius mitigandas iidem præcipiunt. Ranarum adeps inſtillatus ſtatim dolores tollit. Cācrorum fluuiatilium ſuccus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficaciſſime prodeſt. Parotides muricum teſtæ cinere cum melle:uel cōchyliorum ex mulſo curantur. Dentium dolores ſedantur oſſibus draconis marini ſcarificatis gingiuis. Cerebro caniculæ in oleo decocto adſeruatoq;:ut ex eo dentes ſemel anno colluātur. Paſtinacæ quoq; radio ſcarificare gingiuas:& in dolore utiliſſimum. Conteriturq; iis:& cum helleboro albo illitus dentes ſine uexatione extrahit. Salſamentorū etiā fictili uaſe combuſtorum cinis:addita farina marmoris inter remedia eſt. Et cyria uetere eluta in nouo uaſe & inde trita:proſunt doloribus. Aeq; prodeſſe dicuntur omnium ſalſamentorum ſpinæ combuſtæ tritæq; & illitæ. Decoquuntur & ranæ ſīgulæ in aceti heminis:ut dentes ita colluātur: cōtineaturq; in ore ſuccus. Si faſtidiū obſtaret:ſuſpendebat pedibus poſterioribus eas Saluſtius Dionyſius:ut ex ore uirus deflueret in acetum feruens:idq; e pluribus ranis. Fortioribus ſtomachis ex iure edēdas dabat. Maxillareſq; ita ſanari dentes præcipue putant. Mobiles uero ſupradicto aceto ſtabiliri. Ad hoc quidam ranarum corpora binarum præciſis pedibus in uini hemina macerant:& ita collui dentes labentes iubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alii denas in aceti ſextariis tribus decoxere ad tertias partes:ut mobiles dentium ſtabilirent. Nec non.xxxvi. ranarum corda in olei ueteris ſextario ſub ærea teſta diſcoxere:ut infunderent per aurem dolentis maxillæ. Alii iecur ranæ decoctum & tritū cum melle impoſuere dētibus. Omnia ſupraſcripta ex marina rana efficaciora. Si carioſi & fetidi ſunt centum in furno arefieri per noctem præcipiunt. Poſtea tātundē ſalis addi atq; fricari. Enydris uocatur a græcis coluber in aqua uiuens.huius quattuor dentium ſuperioribus in dolore ſuperiorum gingiuas ſcarificant:inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantum earum contenti ſunt. Vtuntur & cancrorū cinere: nam muricum cinis dentifricium eſt. Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenarum cinis cum mellis obolis ternis. Iecur paſtinacæ in oleo decoctum. Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulcerationem ſequi debet curatio quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphini iecur in fictili torrent:donec pinguitudo ſimilitudine olei fluat:ac perungunt. Muricum uel conchyliorum teſtæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus:cutemq; erugat : extenditq; ſeptenis diebus illitus:ita ut octauo candido ouorum foueantur. Muricum generis ſūt quæ uocant græci colytia:alii corythia:turbinata æque. Sed minora multo : efficaciora etiam & oris halitum cuſtodientia. Ichthyocolla erugat cutem : extenditq; in aqua decocta horis quattuor:dein contuſa:colluta:& ſubacta ad liquorem uſq; mellis. Ita præparata in uaſe nouo conditur:& in uſu quattuor drachmis eius binæ ſulphuris:& anchuſæ totidem:octo ſpumæ argenteæ adduntur:aſperſaq; aqua teruntur una. Sic illita facies poſt quattuor horas abluitur.

¶ Promiſcuæ medicinæ. ¶ Capitulum.v.

MEdetur & lentigini cæteriſq; uitiis ex oſſibus ſepiarum cinis. Idem & carnes excreſcentes tollit: & humida ulcera. Pſoras tollit rana decocta ī heminis qnq; aquæ marinæ. Excoqui debet:donec ſit craſſitudo mellis. Fit in mari halcyoneum appellatum ex nidis(ut aliqui exiſtimant) halcyonum & cæycum : ut alii e ſordibus

ſpumarum craſſeſcentibus. Alii e limo:uel quadam maris lanugine. Quattuor eius
genera. Cinereum ſpiſſum odoris aſperi. Alterum molle lenius odore fere algæ. Ter-
tium candidioris uermiculi. Quartum pumicoſius:ſpõgiæq; putri ſimile pene pur-
pureum. Quod optimum id & mileſium uocatur. Quo cãdidius autem hoc minus
probabile eſt. Vis eorum ut exulcerent:purgent. Vſus toſtis & ſine oleo mire:lepras
lichenas:lentigines tollunt cũ lupino:& ſulphuris duobus obolis. Halcyoneo utunt̃
& ad oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cancri cinere cum oleo uſus eſt. Attalus
thynni recentioris adipe ulcera. Menarum muria & capitum cinis cum melle ſanat
ſtrumas. Pungi piſcis eius qui rana in mari appellatur:oſſiculo de cauda:ita ut non
uulneret prodeſt. Id faciendum quotidie:donec procurentur. Eadem uis & paſtina-
cæ radio & lepore marino impoſito:ita ut celeriter remoueatur. Echini teſtis cõtuſis
& ex aceto illitis. Item ſcolopendræ marinæ e melle. Cancro fluuiatili contrito:uel
combuſto ex melle. Mirifice proſunt:& ſepiæ oſſa cum axungia uetere contuſa & il-
lita. Sic & ad parotidas utuntur:& ſcauri piſcis marini iocineribus. Quin & teſtis
cadi ſalſamentarii tuſis cum axungia uetere:muricumq; cinere ex oleo ad parotidas
ſtrumaſq;. Rigor ceruicis mollitur cũ marinis:qui pediculi uocantur drachma pota.
Caſtoreo poto cum pipere ex mulſo mixto ranis decoctis ex oleo & ſale ut ſorbeatur
ſuccus. Sic & opiſthotono medẽtur:& tetano:ſpaſticis pipere adiecto. Anginas me-
narum ſalſarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet. Ranarumq; decoctarum ex
aceto. Succus hic & contra tonſillas prodeſt. Cancri fluuiatiles triti ſinguli in hemi-
nam aquæ:anginis medentur gargariſſati:aut e uino:aut calida aqua poti. Vuæ me-
detur garum cochlearibus ſubditum. Vocem ſiluri recentes ſalſiue in cibo ſumpti
adiuuant. Vomitiones mulli inueterati tritiq; in potione cõcitant. Suſpirioſis caſto-
reo cum hammoniaci exigua portione ex aceto mulſo ieiunis utiliſſime pota. Eadem
potio ſpaſmos ſtomachi ſedat ex aceto mulſo calido. Tuſſim ſanare dicũtur piſciũ
modo e iure decocto in patinis ranæ. Suſpenſæ autem pedibus:cum diſtillauerit in
patina ſaliua earum exenterari iubentur:abiectiſq; interaneis condiri. Eſt rana pua
arborem ſcandens:& ex ea uociferans. In huius os ſiquis expuat ipſamq; dimittat:
tuſſim liberare dicuntur. Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua
calida in tuſſi cruenta. Iocineris doloribus ſcorpio marinus in uino necatur ut inde
bibatur. Conchæ longæ carnes ex mulſo potæ cum aqua pari modo:aut ſi febres ſit:
ex aqua mulſa. Lateris dolores leniunt hippocampi toſti ſumpti. Theteæq; ſimiles
oſtreæ in cibo ſumptæ. Iſchiadicorum muria ſiluri clyſtere infuſa. Dantur autem
conchæ ternis obolis dilutæ in uini ſextariis duobus per dies quindecim. Aluũ emol-
lit ſilurus e iure & torpedo in cibo. Et olus marinum ſimile ſatiuo ſtomacho ĩimicũ
aluum facillime purgat. Sed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur. Et
omnium piſcium ius. Idem & urinas cit e uino maxime. Optimum e ſcorpionibus
& duride:& ſaxatilibus nec uirus recipientibus. Coqui debent cum anetho : apio:co-
riandro:porro:additis oleo et ſale. Purgant et cybia uetera:priuatimq; cruditates pi-
tuitas bilem trahunt. Purgant et myes:quorum natura tota ĩ hoc loco dicetur. Acer-
uantur muricum modo:uiuuntq; in algoſis:gratiſſimi autumno:et ubi multa dulcis
aqua miſcetur mari:ob id in ægypto laudatiſſimi. Procedente hyeme: amaritudinẽ
trahunt:coloremq; rubrum. Horum ius traditur aluum et ueſicas exinanire. Intera-
nea diſtringẽre. Omnia adaperire. Renes purgare. Sanguinem adipemq; minuere.
Itaq; ntiliſſimi ſunt hydropicis: mulierum purgationibus: morbo regio: articulari:
inflationibus. Item prodeſſe felli pituitæq; pulmonis : iocineris ſplenis uitiis:rheu-
matiſmis. Fauces tantum uexant:uoceſq; obtundunt. Vlceraq; quæ ſerpant:aut ſit
purganda ſanant:item carcinomata. Cremati autem ut murices et morſus canum
hominumq; cum melle:lepras:lentigines. Cinis eorum potus emendat caligines.
Gingiuarum & dẽtium uitia:eruptiones pituitæ:& contra dorycnium:aut opocarpũ

antidoti uicem optinent. Degenerant in duas ſpecies in mitulos:qui ſalem uiruſq;
recipiunt:muſcaſq;. Quæ rotunditate differunt : minores aliquanto atq; hirtæ te-
nuioribus teſtis:carne duriores. Mituli quoq; ut murices cinere cauſticam uim ha-
bent:& ad lepras lentigines maculas. Lauantur quoq; plumbi modo ad gingiuarũ
craſſitudines:& oculorum albugines :caligineſq;. Atq; in aliis partibus ſordida ulce-
ra:capitiſq; puſtulas. Carnes uero eorum ad canis morſus imponuntur. Et pelorides
emolliunt aluum. Item caſtorea ex aqua mulſa:drachmis binis. Qui uehementius
uolunt uti:addunt cucumeris ſatiui radicis ſiccæ drachmam:& afronitri duas. The-
teæ torminibus & inflationibus ſuccurrunt. Inueniuntur hæ in foliis marinis ſuggẽ-
tis:fungorum uerius generis q̃ piſcium. Eædem & tenaſmum diſſoluunt : renumq;
uitia. Naſcitur & in mari abſinthium:quod aliqui ſeriphum uocant:circa tapoſyrin
maxime ægypti:exilius terreſtri. Aluum ſoluit:et noxiis animalibus inteſtina liberat.
Soluunt & ſepiæ. In cibo dantur cum oleo et ſale:& farina decoctæ. Menæ ſalſæ cũ
felle taurino illitæ umbilico:aluum ſoluunt. Ius piſcium in patina coctorum cum
lactucis tenaſmum diſcutit. Cãcri fluuiatiles triti ex aqua poti:aluum ſiſtũt. Vrinã
ciunt. In uino aluum. Ademptis brãchiis calculos pellunt tribus obolis cum myrrhæ
tritæ ſingularibus eorum drachmis. Ileos & inflationes caſtoreum cum dauci ſemĩe
& petroſelini quantum ternis digitis ſumatur ex mulſi calidi cyathis quattuor. Tor-
mina uero cum aceto uino mixto. Erythini in cibo ſumpti:ſiſtunt aluum. Dyſen-
tericis medentur rana cum ſcylla decoctæ:ita ut paſtilli fiant. Fel ſiue cor earum cũ
melle tritum ut tradit Niceratus. Morbo regio ſalſamentum cum pipere:ita ut reli-
qua carne abſtineatur. Lyeni medetur ſolea piſcis impoſitus. Item torpedo. Item
rhombus uiuus:dein remittitur in mare. Scorpius marinus necatus in uino: ueſicæ
uitia & calculos ſanat. Lapis qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda põdere oboli
potus. Enhydri iecur. Blendiorum cinis cum ruta. Inueniuntur & in branchia piſcis
uel capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculoſis præclare medentur. Aiuntq; & ur-
ticam marinam in uino potam prodeſſe. Item pulmonem marinum decoctum in
aqua. Oua ſepiæ urinam mouent:renumq; pituitas extrahunt. Rupta conuulſa cã-
cri fluuiatiles triti in aſinino lacte maxime ſanant. Echini uero cum ſpinis ſuis con-
tuſi:& e uino poti calculos. Modus ſingulis hemina bibitur: donec proſit:& alias in
cibis ad hoc proficiunt. Purgatur ueſica & pectinum cibo. Ex iis mares dorcas uocãt
fœminas onychias. Vrinam mares mouent. Dulciores fœminæ ſunt unicolores.
Sepiæ quoq; oua urinam mouent:renes purgant. Euterocelæ lepus illinitur tritus cũ
melle. Iecur quoq; aquatici colubri. Item hydri tritum potumq; calculoſis prodeſt.
Iſchiadicos autem liberant ſalſamenta ex ſiluro infuſa clyſtere:euacuata prius aluo.
Sedis attritus cinis e capite mugilum mullorumq;. Comburuntur autem in fictili
uaſe. Illini cum melle debent. Item capitis menarum cinis ad rhagadas:& ad condy-
lomata utilis:ſicut pelamidum ſalſarum capitum cinis : uel cybiorum cum melle.
Torpedo appoſita procidentis interanei morbum ibi coercet. Cancrorum fluuiatiliũ
cinis ex oleo & cæra:rimas in eadem parte emendat. Item et marini cancri polline.
Panos ſalſamenta coracina diſcutiunt. Sanant interanea et ſquammæ combuſtæ.
Scorpio in uino decoctus:ita ut foueantur ex illo. At echinorum teſtæ contuſæ et ex
aqua illitæ incipientibus panis reſiſtunt. Muricum uel purpurarum cinis utroq; mõ:
ſiue diſcutere opus ſit incipientes:ſiue concoctos emittere. Quidam ita componunt
medicamentum:cæræ et thuris drachmas.xx. Spumæ argenti.xl. Cineris muricum.x.
Olei ueteris heminam. Proſunt per ſe ſalſamenta cocta. Cancri fluuiatiles triti
uerendorum puſtulas diſcutiunt. Cinis ex capite menarum. Item carnes decoctæ et
impoſitæ. Similiter percæ ſalſæ e capite cinis melle addito. Pelamidum capitis cinis
aut ſquatinæ piſcis cutis combuſta. Hæc eſt q̃ diximus lignum poliri:quia et e mari
fabriles uſus exeunt. Proſunt et ſmarides illitæ. Item muricũ:uel purpurarum teſtæ

cinis cum melle. Efficacius crematarum cum carnibus ſuis. Carbunculos uerendorũ priuatim ſalſamenta cocta cum melle reſtinguunt. At teſtem ſi deſcenderit:cochlearum ſpuma illini uolunt. Vrinæ incontinentiam hippocampi toſti:& in cibo ſæpius ſumpti emendant. Item ophidion piſciculus ſcombro ſimilis cum lilii radice. Piſciculi minuti ex uentre eius quos deuorauerit:exempti & cremati:ita ut cinis eorum bibatur ex aqua. Iubent & cochleas africanas cum ſua carne comburi: cineremq; ex uino ſignino dari. Podagris articularibuſq; morbis utile eſt oleum: in quo decocta eſt rana:& ipſarum inteſtina:& rupetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adiiciunt trium rerum æquo pondere. Iubent & lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoq; pellibus calciari maxime pontici fibri. Item uituli marini. Cuius & adeps prodeſt. Item & bryon de quo diximus lactucæ ſimile:rugoſioribus foliis:ſine caule. Natura eſt ei ſtiptica. Impoſitum lenit impetus podagræ. Itẽ alga:de qua ſupradictum eſt. Obſeruaturq; in ea:ne arida imponatur. Perniones emendat pulmo marinus. Cancriq; marini cinis ex oleo. Item fluuiatiles triti ſicq; cinere & oleo ſubacti:& ſiluri adeps. Et in articulis morborum impetus ſedant ranæ ſubinde recentes impoſitæ:quas quidam diſſectas iubent imponi. Morbos abigit ius mitulorum:& concharum comitiales:& ut diximus coagulum uituli marini bibunt cum lacte equino aſininoue:aut cum punici ſucco. Quidam ex aceto mulſo. Nec non aliqui per ſe pilulas deuorant. Caſtoreum in aceti mulſi cyathis tribus ieiunis datur. Iis uero qui ſæpius corripiuntur:clyſtere infuſum mirifice prodeſt. Caſtorei drachmæ duæ eſſe debebunt:mellis & olei ſextarius:& aquæ tantundem. Ad præſens uero correptis olfactu ſubuenit cum aceto. Datur & muſtelæ marinæ iecur. Itẽ muris uel teſtudinum ſanguis.

AD Febres omnium generum:& contra diuerſas infirmitates. Cap.vi.

FEbrium circuitus tollit iecur delphini guſtatum ante acceſſiones. Hippocãpi necantur in roſaceo ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipſi adalligãt ægris. Item ex aſello piſce lapilli qui plena luna inueniuntur in capite alligantur in linteolo. Pagri fluuiatilis longiſſimus dens capillo adalligatus:ita ut quinq; diebus eum qui alligauerit:non cernat æger. Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sunt qui ſtrangulatas in oleo ipſas clam adalligent:oleoq; eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febriũ minuit. Et oleũ in quo inteſtina decocta ſint. Maxime autem quartanis liberant: ablatis unguibus ranæ & adalligatæ & rupetæ. Iecur eius:uel cor adalligatur in panno leucopho. Cãcri fluuiatiles triti in oleo & aqua perunctis ante acceſſiones in febribus proſunt. Aliqui & piper addunt. Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egreſſis bibere ſuadent in quartanis. Aliqui uero ſiniſtrum oculum deuorari iubent. Magi quoq; oculis earum ante ſolis ortum adalligatis ægro:ita ut cæcas dimittant ĩ aquam:tertianas abigi promittunt. Eoſdemq; oculos cum carnibus luſciniæ in pelle ceruina adalligatos:præſtare uigiliam:ſomno fugato tradunt. In lethargumq; uergentibus coagulo balenæ:aut uituli marini ad olfactum utuntur. Aliqui ſanguinem teſtudinum : & lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur:& ſpondylus percæ adalligatus. Quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recentes. Quidam ob id aſſeruãt ſale:ut dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore. Proſunt & ĩ cardiacis. Cachecticis quorum corpus macie conficitur. Theteæ utiles ſũt cũ ruta ac melle. Hydropicis medetur adeps delphini liquatus:& cum uino potus. Grauitati ſaporis occurritur tactis naribus unguẽto:aut odoribus:uel quoquomodo obturatis. Strõbi quoq; carnes tritæ:et in mulſi tribus heminis pari modo aquæ:aut ſi febres ſint:ex aqua mulſa datæ proficiunt. Succus cancrorum fluuiatiliũ cum melle. Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere et farre decoctæ:ac pro cibo ſumotæ ita ut bibatur ex eodem uaſe. Vel teſtudo deciſis pedibus capite cauda et inteſtinis exemptis : reliqua carne

ita condita:ut citra faſtidium ſumi poſſit. Cãcri fluuiatiles ex iure ſumpti:et phthi/
ſicis prodeſſe traduntur. Aduſta ſanantur cancri marini:uel fluuiatilis cinere. Et ea
quæ feruenti aqua combuſta ſint. Hæc curatio etiam pilos reſtituit cum cancrorum
fluuiatilium cinere. Putantq; utendum cum cæra:et adipe urſino. Prodeſt et febri
ranarum fellis cinis. Ignes ſacros reſtinguunt ranarum uiuentium uentres impoſiti:
pedibuſq; poſterioribus pronas adalligari iubẽt:ut crebriore anhelitu proſint. Vtũt
et ſilurorum capitum cinere ſalſamentorum ex aceto. Pruritum ſcabiemq; nõ homi/
num modo:ſed et quadrupedum efficaciſſime ſedat iecur paſtinacæ decoctum ĩ oleo.
Neruos præciſos purpurarum callum quo ſe operiunt:tuſum glutinat. Lethargicos
coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli põdere. Item hichthyocollæ. Tremu/
los iuuat caſtoreum ſi ex oleo perungantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio
fieri. Sanguinem piſcium putant cibo ſiſti polypo tuſo:illitoq;. De quo et hæc tra/
duntur muriam ipſum ex ſeſe emittere:& ideo non debere addi. In coquendo ſecari
harundine:ferro eminente: in uitiumq; trahere natura deſerente. Ad ſanguinem
ſiſtendum & ranarum illinunt cinerem uel ſanguinem arefactum. Quidam ex ea
rana quam græci calamiten uocant:quoniam inter arundines fruticeſq; uiuat:mini/
ma omnium & uiridiſſima cinerem fieri iubent. Aliqui & naſcentium ranarum in
aqua quibus adhuc cauda eſt:in calice nouo combuſtarum cinerem ſi per nares fluat:
inficiendum. Diuerſus hirudinum quas ſanguiſugas uocant : ad extrahendum
ſanguinem uſus eſt. Quippe eadem ratio earum quæ cucurbitarum medicinalium
ad corpora leuanda ſanguine ſpiramenta laxanda iudicantur. Sed uitium quod ad/
miſſæ ſemel deſiderium faciunt circa eadem tempora anni ſemper eiuſdem medicĩæ.
Multi podagris quoq; admittendas cenſuere. Decidunt ſatietate & pondere ipſo
ſanguinis detractæ:aut ſale aſperſæ. Aliquando tamen adfixa relĩquunt capita .quæ
cauſa uulnera inſanabilia facit:& multos interimit: ſicut Meſſallinum e cõſularibus
patriciis cum ad genua admiſiſſet. Inueniunt uirus remedio uerſo:maximeq; ruffæ
ita formidantur. Ergo ſuggentia ora forficibus præcidunt:ac-ueluti ſiphonibus de/
fluit ſanguis:paulatimq; morientium capita ſe contrahunt:nec relĩquuntur. Natu/
ra earum aduerſatur cimicibus:& ſuffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice
liquida combuſtarum cinis:narium profluuia ſiſtit ſucco porri mollitus. Extrahit
tela corpori inhærentia. Sepiarum teſtæ ex aqua ſalſamentorum carnes. Cancri flu/
uiatiles triti. Siluri fluuiatilis:qui & alibi q̃ in nilo naſcitur:carnes impoſitæ recentes:
ſiue ſalſæ. Eiuſdem cinis extrahit & adeps. & cinis ſpinæ eius uicem ſpodii præbet.
Vlcera quæ ſerpunt:& quæ ex iis excreſcunt ex capite menarum cinis:uel ſiluri coer/
cet. Carcinomata per earum capita ſalſarum:efficacius ſi cineri earum miſceatur ſal
& cunila capitata:oleoq; ſubigantur. Cancri marini cinis uſti cum plumbo carcino/
mata compeſcit. Ad hoc & fluuiatilis ſufficit cum melle:lineaq; lanugine. Sed aliq
malunt alumen melq; miſcere cineri. Phagedenæ ſiluro inueterato:& cum ſãdaraca
trito. Cachoete & nomæ & putreſcentia cybio uetere ſanantur. Vermes uero innati
ranarum felle tolluntur. Fiſtulæ aperiuntur ſiccanturq; ſalſamentis cum lĩteolo im/
miſſis. Intraq; alteram diem callum omnem auferunt:& putreſcentia ulcerũ quæq;
ſerpunt emplaſtri modo ſubacta:& illita. Et halpe expurgat ulcera in linteolis con/
cerptis. Item echinorum teſtæ cinis. Carbunculos coracinorum ſalſamenta illita
diſcutiunt. Item mullorum ſalſamenti cinis. Quidam capite tantum utuntur cum
melle:uel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices fel
ſcorpionis marini. Verrucas tollit glauci iecur illitum. Capitis menarum cinis cum
allio tritus ad thymia crudis utũtur fel ſcorpionis marini ruffi. Smarides tritæ illitæ.
Hallex deferuefacta unguium ſcabriciam ciniſq; e capite menarum extenuat. Mu/
lieribus lactis copiam facit glaucus e iure ſumptus:et ſmarides cum ptiſſana ſũptæ:
uel cum fœniculo decoctæ. Mammas ipſas muricum:uel purpuræ teſtarum cinis cũ

melle efficaciter ſanat. Cancri fluuiatiles illiti:uel marini pilos in mamma: uel muricum carnes appoſitæ tollunt. Squatinæ illitæ creſcere mammas non patiuntur. Delphini adipe linamenta accenſa excitant uuluæ ſtrangulatu oppreſſas. Itẽ ſcõbri in aceto putrefacti. Percarum uel menarũ capitis cinis ſale ammixto:& cunila oleoq; uuluæ medetur. Suffitione quoq; ſecũdas extrahit. Item uituli marini adeps ĩſtillatur igni naribus intermortuarum uuluæ uitio:& cum coagulo eiuſdem in uellere impoſitus. Pulmonis marini cinis adalligatus egregie profluuia purgat. Echini uiuẽtes tuſi:& in uino dulci poti. Siſtunt & cancri fluuiatiles triti in uino potiq;. Item ſiluri ſuffitu præcipue africi faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluuia ſiſtere. Ex hyſopo purgare. Et ſi partus ſtrangulet:ſimiliter poti auxiliantur. Eoſdem recentes:uel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrates ad purgationes mortuoſq; partus utitur illis cum quinis lappati radicibus cum ruta & fuligine tritis:& in mulſo datis potui. Item in iure cocti cum lappato & apio menſtruas purgationes expediunt. Lactiſq; ubertatem faciunt. Item in febri quæ ſit cum capitis doloribus:& oculorum palpitatione. Mulieribus in uino auſtero poti prodeſſe dicũtur. Caſtoreũ ex mulſo potum purgationibus prodeſt. Contraq; uuluam olfactum cum aceto & pice:aut ſubditum paſtillis. Ad ſecundas etiam uti eodem prodeſt cum panace in quattuor cyathis uini. Et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed ſi caſtoreum fibrumue ſuperegrediatur grauida:abortum facere dicitur:& periclitari partus ſi ſuperferatur. Mirum & quod de torpedine inuenio. Si capiatur cum luna in libra fuerit:triduoq; aſſeruetur ſub diuo faciles partus facere : poſtea quotiens inferatur adiuuare. Et paſtinacæ radius adalligatus umbilico exiſtimatur idem facere ſi uiuẽti ablatus ſit:ipſaq; denuo in mare dimiſſa. Inuenio apud quoſdam oſtreatium uocari:quod aliqui onychen uocant. hoc ſuffitum uuluæ pœnis mire reſiſtere. Odorem eſſe caſtorei:meliuſq; cum eo uſtũ proficere. Vetera quoq; ulcera & cacoethe eiuſdẽ cinere ſanari. Nam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præſentiſſimo remedio ſanari tradunt cancro fœmina cum ſalis flore contuſo poſt plenam lunam: & ex aqua illita. Pſilothrum eſt thynni ſanguis:fel: iecur ſiue recentia ſiue ſeruata. Iecur etiam tritũ:mixtaq; cædro plumbea pyxide aſſeruatum. Ita pueros pubeſcere negauit Mãgo Salpe obſtetrix. Eadem uis eſt pulmonis marini. Leporis marini ſanguine & felle:uel ſi in oleo lepus hic necetur. Cancri ſcolopendræ marini cinis cum oleo. Vrtica marina trita ex aceto ſcyllito. Torpedinis cerebrum cum alumine illitum .xvi. luna. Ranæ paruæ quam in oculorum curatione deſcripſimus:ſanies efficaciſſĩe pſilothrum eſt:ſi recens illinatur:& ipſa arefacta ac tuſa:mox decocta tribus heminis ad tertias:uel in oleo decocta æreis uaſis. Eadem menſura alii ex quindecim ranis conficiunt pſilothrum:ſicut in oculis diximus. Sanguiſugæ quoq; toſtæ in uaſe fictili:& ex aceto illitæ eundem contra pilos habent effectum. Et ſuffitus urentium eas necat cimices ĩuectas. Caſtoreo quoq; cũ melle pro pſilothro uſi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem pſilothro uellendi prius ſunt pili. Infantium gingiuis dentitionibuſq; multum confert delphini cum melle dentium cinis:& ſi ipſo dente gingiuæ tangantur. Adalligatuſq; idem pauores repentinos tollit. Idem effectus & caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus:aut ulla corporis parte fiant cancrorum fluuiatilium ſuccus cum farina hordeacea ſanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis proſunt. Siriaſiſq; infantium ſpongia frigida cerebro humefacto rana inuerſa adalligata efficaciſſime ſanat:quam aridam inueniri affirmant. Mullus in uino necatus:uel piſcis rubellio:uel anguillæ duæ. Item una marina in uino putrefacta iis qui inde biberĩt:tedium uini affert. Venerem inhibet:& cinis hippopotami frõtis:e ſiniſtra parte pellis in linteolo adalligata. Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Concitant cochlearum fluuiatilium carnes ſale adſeruatæ:& ĩ potu ex uino datæ. Erythini in cibo ſumpti. Iecur ranæ dyrophetes & calamites in pellicula gruis

alligatum:uel dens crocodili maxillaris annexus brachio:uel hippocampus:uel nerui
rupetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rupeta al/
ligata. Equorum ſcabiem ranæ decoctæ in aqua extenuāt:donec illini poſſit. Aiūtq;
ita curatos non repeti poſtea. Et ſalpe negat canes latrare:quibus in offa rana uiua
data ſit. Inter aquatilia dici debet:& calamochnus latine adarcha appellata. Naſcit
circa harundines tenues ſpuma aquæ dulcis ac marinæ ubi ſe miſcent. Vim habet
cauſticam. Ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. Tollit & mulierum len/
tigines in facie. Et calami ſimul dici debent. Phraxmatis radix recens tuſa luxatis
medetur:& ſpinæ doloribus ex aceto illita. Cypri uero qui et donax uocatur cortex:
alopeciis medetur uſtus:et ulceribus ueteratis. Folia extrahunt quæ infixa ſunt cor/
pori:et igni ſacro. Paniculæ flos ſi aures intrauerit:exurdat. Sepiæ atramento tanta
uis eſt:ut in lucerna addito æthiopas uideri ablato priore lumine Anaxialaus tradat.
Rupeta decocta & i aq̄ potu data ſuum morbis medetur : uel cuiuſcunq; ranæ cinis.
Pulmone marino ſi confricetur lignum ardere uidetur:adeo ut faculā ita præluceat.

Animalium omnium in mari uiuentium.clxxvii.genera eſſe. Cap.vii.

p Eracta aquatilium dote non alienum uidetur indicare per tot maria tam uaſta
et tot milibus paſſuum terræ infuſa:extraq; circundata menſura pene ipſius
mundi quæ intelligantur animalia centum.lxxvii.omnium generum eſſe : eaq; no/
minatim complecti:quod in terreſtribus uolucribuſq; fieri non quit. Neq; enim
omnis indiæ æthiopiæq; aut ſcythiæ deſertorumue nouimus feras aut uolucres cum
hominum ipſorum multo plurimæ ſint differentiæ quas inuenire potuimus. Acce/
dat his taprobane inſulæq; aliæ oceani fabuloſe narratæ.profecto cōueniet:nō poſſe
omnia genera in contemplationem uniuerſam uocari. At hercule in tanto mari
oceano quæq; naſcuntur:certa ſunt:notioraq; quod miremur quæ profundo natura
merſit. Vt a beluis ordiamur : arbores phyſethres:balenæ:piſtrices:tritones:nereides:
elephanti:homines qui marini uocantur.rotæ:orcæ:arietes:muſculi :& alii piſcium
forma arietes delphini:celebreſq; Homero uituli. Luxuriæ uero teſtudines:& medicis
fibri:quorum genera nuſq̄ mari accepimus mergi:tantum marina dicentes. Iam ca/
niculæ:drynones:cornutæ:gladii:ſerræ:communeſq; mari terræ anni hippopotami:
crocodili. Et amni tantum ac mari:thynni:thynnides:ſiluri:coracini:percæ. Peculia/
ris autem maris accipēſer:aurata:aſellus:acarne:aphia:alopeca:aguilla:araneus:box:
batia:bachus:batrachus:belonæ:quos aculeatos uocamus:balanus:coruus: citharus.
Rhomborum genera chalcis gobio. Collurus aſellorum generis ni minor eſſet colla:
ſiue parianus: ſiue ſaxtanus.a patria baetica:lacertorum minima : abyſmon : eleſſe:
cybium.ita uocatur conciſa pelamis:quæ poſt.xl.dies a ponto in mæotin reuertitur.
Cordula & hæc pelamis puſilla:cum in pontum e mæotide exit : hoc nomen habet
cantharus.callyonimus.ſiue uranoſcapus.cinædi.ſoleæ. phiſcinulæ. cnidæ. quā nos
urticam uocamus. Cancrorum genera chameciſtite.chameleos. chamepotorides. ge/
neris uarietate diſtantes et rotunditate. chameglycia.menides.quæ ſunt maiores q̄
pelorides.glycia ſiue corophia. Concharum genera īter quæ & margaritiferæ cochleæ
quarum generis pentadactylides.melicembales.echinophoræ dicuntur quibus can/
tant. Extra has ſunt rotundæ in oleario uſu cochleæ.cucumis.cynopos.camymarus.
cynoſdexia.draco. Quidam aliud uolunt eſſe dracunculum. Eſt autem graculæ ſi/
milis. Aculeos in branchiis habet ad caudam ſpectantis. Sic & ſcorpio lædit dū ma/
nu tollitur.erythinus.echeneis.echinus. Elephanti locuſtarum generis nigri pedibus
quaternis biſulcis. Præterea brachia duo binis articulis ſinguliſq; forficulis denticu/
latis. Fabri ſiue zaegauciſci.glaneus. conger. gyres.galeos. garus. hippus.hippuros.
hirundo.ale.pleumon.hippocampos.heparcotinos. Sunt lacertorum genera. lolli/
go uolitans. locuſtæ. lucernæ.liparis.lamyrus. lepus. leones quorum brachia cācris
ſimilia ſunt : reliqua pars locuſtæ. mullus. merula.inter ſaxatiles laudata. mugil.

melanurus.mena.metis.murena.miſmylus.miſcus.murex.oculata.ophidion.oſtria eotia.orcynon.hic eſt pelamidum generis maximus. Neq; redit in mæotim : ſimilis tritoni:uetuſtate melior. Orphus.orthagoriſcus.phager.pichus ſaxſatiliūq; pelamis. Earum generis maxima apolectus uocatur.durius.triton.phorcus.phitharus. paſſer. paſtinaca. Polyporum genera pectines maximi & nigerrimi æſtate. Laudatiſſimi autem mitylenis rhyas.tyndarides ſalonis.altimatia in inſula alexandriæ.in ægypto pectunculi.purpuræ.pegrides.pinna.pinnothere.rhina quem ſquatinam uocamus. Rhombus ſcarus principalis hodie.ſolea.ſargus.ſcylla.ſarda:ita uocatur pelamis lōga ex oceano ueniens.ſcomber.ſalpa.horus.ſcorpena.ſcorpios.ſcyaſcia.ſciena.ſcolopendra.myrus.ægypta.ſtrombus.ſolen ſiue aulos ſiue donax ſiue onyx ſiue dactylus.ſpondylus.mariſtella. ſpongia. Turdus inter ſaxatiles nobilis. tynnus tranus: quem alii xiphiam uocant. Staſſa. torpedo.tethea. triphonon: pelamidum generis magni:ex eo ſerena cymbia fiunt Veneri. Euax.xyphi. Hiis adiiciemus apud Ouidium poſita nomina:quæ apud neminem alium reperiuntur. Sed fortaſſis in ponto naſcuntur:ubi id uolumen ſupremis ſuis temporibus inchoauit. Bopgyrum in ſcopulis uiuentem. Orphum rubentem.rhacinumq; pullum:pictas mormyras: aureiq; coloris chryſon. Præterea paruum teragum:& placentem cauda labrum. Epodas lati generis. Prærer hæc inſignia piſcium tradit : channem ex ſeipſa concipere. Glaucum æſtate nunq̄ apparere. Pompium qui ſemper comitetur nauigiorum curſus. Chromin qui nidificet in aquis. Helopem quoq; dicit eſſe noſtris incognitum undis. Ex quo apparet falli eos:qui eundem accipenſerem exiſtimauerunt. Helopi palmam ſaporis inter piſces multi dedere. Sunt præterea a nullo auctore nominati ſudis latíe appellata:a græcis phyren oſtreæ ſimilis nomine:magnitudine inter ampliſſimos rarus:ſed tamen non degener:& pernæ concharum generis circa pontias inſulas frequētiſſimæ. Stant uelut ſuillo crure longo in harena defixæ.hianteſq; qua limpitudo ē: pedali non minus ſpatio. Cibum uenantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim ſpiſſatos. Intus pro ſpondyli grandis caro eſt. Et hyenam piſcem uidi in oenaria inſula captum caput exerentem. Præter hæc purgamenta aliqua relatu indigna:& algis potius annumeranda q̄ animalibus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRICESIMVS TERTIVS. PROOEMIVM.

Metallorum naturæ.

AETALLA NVNC IPSAEQVE OPES ET rerum precia dicentur:tellurem intus exquirente cura multiplici. Modo quippe alibi diuitiis foditur:quærente uita aurū argentum æs electrū. Alibi deliciis gemmas: & parietum digitorumq; pigmenta. Alibi temeritati ferrum auro etiam gratius inter bella cædeſq;. Perſequimur omnes eius fibras uidemuſq; ſuperexcauatos montes mirantes dehiſcere aliquando: aut intremiſcere illam. Ceu uero nō hoc etiam exemplum īdignationis ſacræ parentis exprimi poſſit. Imus ī uiſcera eius : & in ſede manium opes quærimus: tāq̄ parum benigna fertiliq; qua ſecetur. Inter hæc minimum remediorum gratia ſcrutamur. Cui enim fodiendi cauſa medicina eſt? Quanq̄ & hæc ſumma ſui pte tribuit ut minime pca:faciliſq; in omnibus quæ proſunt. Illa nos premūt:illa nos ad īferos

agunt quæ occultauit atq; demerſit. Illa quæ non naſcuntur:ut repente mens ad inane euolans reputet quis deinde futurus finis eſt:ſæculis omnibus exhauriendi eam quouſq; penetret auaricia? Quā ĩnocēs q̄ beata: immo uero & delicata eſſet uita:ſi nihil aliud de ea niſi quod ſupra terras concupiſceret:haberetq; non niſi quod ſecū eſt? Eruitur quidem aurum & chryſocolla iuxta:ut precioſior uideatur nomē ex auro cuſtodiens. Parum enim erat naturæ unam inueniſſe uitæ peſtem:niſi in precio etiā eſſet ſanies auri. Quærebat argentum auaricia. Boni conſuluit interim inueniſſe minium:rubentiſq; terræ excogitauit uſum. Heu prodigioſa ingenia quot modis auximus precia rerum? Acceſſit ars picturæ:& aurum argentumq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare. Auxere & artem uitiorum iritamenta. In poculis libidines cælare iuuit:ac p obſcenitates bibere. Abiecta ſunt deinde hæc:& ſordere cœpere:& auri argentiq; nimium fuit. Murina & cryſtallina ex eadem terra effodimus:quibus precium faceret ipſa fragilitas.Hoc argumentum opum:hæc uera luxuriæ æſtimata eſt gloria:habere quod poſſet ſtatim totum perire. Nec hoc fuit ſatis : turba gemmarum potamus:& ſmaragdis teximus calices:ac temulentiæ cauſa tenere indiam iuuat:& aurum iam acceſſu eius.

Quæ prima commendatio metallorum auri:& de origine annulorum aureorum:& modo auri apud antiquos:& equeſtri ordine:& de iure ānulorum aureorū. C.i.

u Tinamq; poſſet e uita totū abdicari aurū ſacra fames: ut celeberrimi auctores dixere:proſciſſum conuitiis ab optimis quibuſq;:& ad perniciem uitæ repertū. Quantum fœliciore æuo cum res ipſæ permutabantur inter ſe:ſicut & troianis temporibus factitatum Homero credi conuenit. Ita enī(ut opinor)commercia uictus gratia inuenta:alios coriis boum: alios ferro captiuiſq; rebus emptitaſſe tradit. quā q̄ & ipſe miratus aurum æſtimationes rerum ita fecit:ut centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouē boum. Ex qua cōſuetudine multa legum antiquarum pecore conſtat etiam romæ. Peſſimum uitæ ſcelus fecit: qui annulum primus induit digitis.Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabuloſa arbitror.quan q̄ illi quoq; ferreum annulum dederit ātiquitas: uinculumq; id non geſtamen intelligi uoluerit. Midæ quidem annulum quo circūacto habentem nemo cerneret: quis non etiam fabuloſiorem fateatur? Manus & prorſus ſiniſtræ maximam auctoritatem conciliauere auro:non quidē romani quorū more ferendum erat bellicæ uirtutis inſigne. De regibus romanis non facile dixerim. Nullū habet Romuli in capitolio ſtatua:nec præter Numæ Seruiiq; Tullii alia. Nec .L.quidem Bruti. Hoc in Tarquiis maxime miror:quorum egregia fuit origo: unde hic annulorum uſus uenit.quan q̄ nunc lacedæmōne ferreo utantur. Sed a Priſco Tarquinio omnium primo filium cum in prætextæ annis occidiſſet hoſtem bulla aurea donatum conſtat:unde mos bullæ durauit:ut eorum qui equo meruiſſēt filii id inſigne haberent:cæteri lorum. Et ideo miror Tarquinii eius ſtatuam ſine annulo eſſe. Quan q̄ & de nomine ipſo ambigitur. Id græci a digitis appellauere. Apud nos priſci ungulum uocabant. Poſtea & græci & noſtri ſymbolum. Longo certo tēpore ne ſenatum quidem romanum habuiſſe aureos:manifeſtum eſt. Siquidem iis tantū qui legati ad exteras gentes ituri eſſent:annuli publice dabantur credo:quoniam exterorum honoratiſſimi intelligebantur. Neq; aliis uti mos fuit:q̄ qui ex ea cauſa publice accepiſſent: uulgoq; ſic tr[illegible]abant. Et cum corona ex auro etruſca ſuſtineretur a tergo:annulus ta[illegible]ñ digito ferreus erat:æqua fortuna triūphantis & ſerui coronam ſuſtinentis. Sic triumphauit de Iugurta.C.Marius. Aureum non āte tertiū conſulatum ſumpſiſſe trad[illegible]ur. Ii quoq; qui ob legationem acceperant aureos :in publico tantum utebantur:intra domos uero ferreis. Quo argumento etiā nūc ſpōſæ annulus ferreus mittitur:iſq; ſine gemma. Nec iliacis temporibus ullos fuiſſe annulos uideo:nuſq̄ certe Homerus dicit:cū & codicillos miſſitatos epiſtolarum gratia

indicet:& conditas arte ueſtes:ac uaſa aurea argenteaq;:& ea colligata nodi nõ ãnuli nota. Sortiri quoq; contra prouocationem duces non annulis tradit. Fabricæ etiam deum fibulas:& aliam muliebris cultus:ſicut inaures in primordio factitaſſe ſine mentione annulorum. Et qui primus inſtituit:contanter id fecit:leuiſq; manibus ac latentibus induit:cum ſi honos ſecurus fuiſſet: dextra fuerit oſtentandus. Quod ſi impedimentum potuit in ea aliquod intelligi:etiam inſertorii uſu argumentum ẽ: maius in leua fuiſſe qua ſcutum rapitur. Eſt quidem apud eundem Homerum uirorum crinibus aurum implexum. Ideo neſcio an prior uſus a fœminis cœperit. Romæ quidem non fuit aurum:niſi admodum exiguum longo tempore. Certe cum a gallis capta urbe pax emeretur:non plus q̃ mille pondo effici potuere. Nec ignoro.M. Craſſum duo milia pondo auri rapuiſſe ſuo:& Pompeii tertio conſulatu e capitolini Iouis ſolio a Camillo ibi condita:& ideo a pleriſq; exiſtimari duo milia pondo collata. Sed quod acceſſit:ex gallorum præda fuit:detractumq; ab his in parte captæ urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare ſolitos Torquatus indicio eſt. Apparet ergo gallorum templorumq; tantundem nec amplius fuiſſe. Quod quidem in augurio intellectum eſt:cum capitolinus duplum reddidiſſet. Illud quoq; obiter indicari conuenit:quoniam de annulis ſermonem repetimus: ædituum cuſtodiæ eius deprehenſum fracta in ore annuli gemma ſtatim expiraſſe:& indicium ita extinctũ. Ergo ut maxime duo tantum milia pondo cum capta eſt roma anno trecenteſimo lxiiii.fuere:cum iam capitum liberorum cenſa eſſent.c.lii.milia quingenti.lxxxiii. Eadem poſt annos.ccc.vii.quod ex capitolinæ ædis incendio cæteriſq; omnibus delubris.C.Marius filius preneſte detulerat tredecim milia pondo ſub eo titulo in triũpho tranſtulit Sylla. Et argenti.vii.milia. Idẽ ex reliqua omni uictoria pridie trãſtulerat auri pondo.xv.milia :argenti pondo.c.xv.milia.Frequentior autem uſus annulorum non ante Cn.Flauium Annii filium deprehenditur. Hic nanq; publicatis diebus faſtis:quos populus a paucis principum quotidie petebat : tantam gratiam plebis adeptus eſt:alioquĩ libertino patre genitus:& ipſe Appii Cæci ſcriba: cuius hortatu exceperat eos dies:conſultando aſſidue ſagaci ingenio promulgaueratq;:ut ædilis currulis crearetur cum.Q. Anitio preneſtino:qui paucis ante annis hoſtis fuerat:præteritis.C.Petilio & Domitio : quorum patres conſules fuerant. Additum Flauio:ut ſimul Tribunuſplebis eſſet. Quo facto tanta ſenatus indignatione exarſit:ut annulos ab eo abiectos fuiſſe in antiquiſſimis reperiatur annalibus. Fallit pleroſq; qui tum & equeſtrem ordinem id feciſſe arbitrantur. Etenim adiectum hoc quoq;. Sed & phalera poſita propter quæ nomen equitum adiectum eſt. Annulos quoq; depoſitos a nobilitate in annales relatum eſt: non a ſenatu uniuerſo. Hoc actum.P. Sempronio Longo.L. Sulpitio conſſ. Flauius uouit ædem Concordiæ ſi populo reconciliaſſet ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneret: ex multaticia fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in gratotaſio: qui tunc ſupra comitium erat. Inciditq; in tabula ærea eam ædem . ccc . quattuor annis poſt capitolinam dedicatam. Ita quadringentis.xlviii.a condita urbe geſtum eſt:& primum annulorum ueſtigium extat. Promiſcui autem uſus alterum ſecũdo punico bello. Neq; enim aliter potuiſſent trimodia illa annulorum carthaginem ab Annibale mitti. Inter Scipionem quoq; & Druſum ex annulo in auctione nauali inimiciciæ cœpere. Vnde origo ſotialis belli:& e[illegible]erum. Ne tum quidem omnes ſenatores habuerunt:utpote cum memoria auorum mul[illegible]prætura functi in ferreo conſenuerint: ſicut Calpurniũ & Maniliũ:qui legatus.C.Marii fuerat: iugurthino bello Feneſtella tradit. Et multi.L.Fufidium illum quẽ Scaurus in uita ſua ſcribit. In Quĩtiorum uero familia aurum ne fœminas quidẽ habere mos fuerit. Nulloſq; omnino annulos maior pars gentium hominumq; etiam qui ſub imperio noſtro degunt hodie habeat. Non ſignet oriens aut ægyptus etiam nunc litteris contenta

ſolis. Multis hoc modis ut cætera omnia luxuria uariauit: gemmas addendo exquiſiti fulgoris: cenſuq; opimo digitos onerando. ſicut dicemus in gemmarum uolumine. Mox & effigies uarias cælando: ut alibi ars: alibi materia eſſet in precio. Alias deinde gemmas uiolari nefas putauit: ac ne quis ſignandi cauſa in annulis eſſe intelligeret: ſolidas induit. Quaſdã uero neq; ab ea parte: quæ digito occultatur: auro cluſit aurumq; milibus lapillorum uilius fecit. Contra uero multi nullas admittunt gemmas: auroq; ipſo ſignant: ut Claudii Cæſaris principatu repertum. Nec non & ſeruitia iam ferrum auro cingunt: alia per ſeſe mero auro decorant: cuius licentiæ origo nomine ipſo ĩ ſamothracia id inſtitutum declarat. Singulis primo digitis gerere mos fuerat: qui ſunt minimis proximi. Sic in Numæ & Seruii Tullii ſtatuis uidemus. Poſtea pollici proximo induere etiam deorum ſimulacris. Dein iuuit & minimo dare. Galliæ britanniæq; in medio dicuntur uſæ. Hic nunc ſolus excipitur: cæteri omnes onerantur: atq; etiam priuatim articuli minoribus aliis. Sunt qui tres uni minimo congerant. Alii uero & huic unum tantum: quo ſignanda ſignent. Conditurq; ille ut res rara: & ad iniuriæ uſus indigna: uelut e ſacrario promitur. Et unum in minimo digito habuiſſe precioſioris eſt in recondito ſupellectilis oſtentatio. Iam alii pondera eorum oſtentant. Aliis plures q̃ unum geſtare labor eſt. Alii bratteas inſerunt leuiore materia: & propter caſum gemmarum totam ſollicitudinem putant. Alii ſub gemmis uenena cludunt: ſicut Demoſthenes ſummus oratorum græciæ: annuloſq; mortis gratia habent. Demumq; & plurima opum ſcelera annulis fiunt. Quæ fuit illa priſcorum uita: qualis innocentia in qua nihil ſignabatur? At nunc quoq; cibi ac potus uindicantur annulo a rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones: & in domo turba externa acta. Seruorum quoq; cauſa nomenclator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli marſiferes lociferesue dominorum gentiles: omnem uictũ in promiſcuo habebant: nec ulla domi cuſtodia a domeſticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ: pariterq; qui rapiant eas. Sed & claues quoq; ipſas ſignare non eſt ſatis: grauatis ſomno: aut morientibus annuli detrahuntur: maiorq; uitæ ratio circa hoc inſtrumentum eſſe cœpit. incertum a quo tempore. Videmur tamen poſſe in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem ſami tyrannum: cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus eſt piſce ipſo circiter ducenteſimum.xxx.annum urbis noſtræ interfecto. Celebratiorẽ quidem uſum cum fœnore cœpiſſe argumento eſt conſuetudo uulgi ad ſponſiones etiamnum annulo exiliente: ab eo tempore quo nundum erat arra uelocior: ut plane affirmare poſſimus: nummos ante apud nos cœpiſſe: mox annulos. De nummis paulopoſt dicetur. Annuli diſtinxere alterum ordinem a plebe: ut ſemel cœperant eſſe celebres: ſicut tunica ab annulis ſenatum tantum. quanq̃ & hoc ſero: uulgoq; purpura latiore tunica uſos inuenimus etiam præcones: ſicut patrem.L.Elii Stellionis Præconini ob id cognominati. Sed annuli plane medium ordinem tertiumq; plebi & patribus inſeruere. Ac quod antea militares equi nomen dederant: hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum. Diuo Auguſto decurias ordinante: maior pars iudicum in ferreo annulo fuit. Iiq; non equites: ſed iudices uocabantur. Equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publicorum. Iudicum quoq; non niſi quattuor decuriæ fuere primo. Vixq; milia ſingula in decuriis inuenta ſunt: nondum prouinciis ad hoc munus admiſſis. Seruarumq; in hodiernum diem eſt: ne quis e nouis ciuibus in iis iudicaret.

¶ DE Decuriis iudicum: & quotiens nomina equeſtris ordinis ĩmutata: & donis militaribus: & quando primum corona aurea. ¶ Cap.ii.

DEcuriæ quoq; ipſæ pluribus diſcretæ nominibus fuere Tribunorum æris: & Selectorum: & iudicum. Propter hoc etiamnum Nongenti uocabantur

Nõgenti uocabãt᷑ ex omnibus Selecti ad cuſtodiẽda ſuffragiorum ſcita in comitiis. Et diuiſus hic quoq; ordo erat ſuperba uſurpatione nominum:cum alius ſe Nõgentum:alius Selectum:alius Tribunum appellaret. Tyberii demũ prĩcipatus nono ãno in unitatẽ uenit equeſter ordo annulorumq; auctoritati forma cõſtituta ẽ.C.Aſinio Pollione.C.Antiſtio Vetere cõſſ.anno urbis conditæ.dcc.ſeptuageſimoqnto. Quod miremur futuli pene de cauſa:cum.C. Sulpitius Galba iuuenalem famã apud prĩcipem popinarum pœnis aucuparetur:occupatuſq; in his eſſet queſtus ĩ ſenatu uulgo inſtitores eius culpæ defẽdi ãnulis. Hac de cauſa cõſtitutũ: ne cui ius eius eſſet:niſi cui ingenuꝰ ipſi patri auoq; paterno ſeſtertia.cccc.cẽſus fuiſſẽt:& lege iulia theatrali ĩ.xiiii.ordĩbus ſedẽdi. Poſtea gregatim ĩſigne id appeti cœptũ. Propterq; hæc diſcrimina Caius Princeps decuriam qntã adiecit:tantumq; natum eſt faſtis:ut quæ ſub Diuo Auguſto impleri non potuerant decuriæ nõ capiãt eũ ordinẽ: paſſimq; ad ornamenta ea etiã ſeruitute liberati tranſiliant.quod antea nũq̃ erat factũ: quoniam ĩ ferreo annulo equites iudiceſq; intelligebantur:adeoq; ꝓmiſcuum id eſſe cœpit:ut apud Claudium Cæſarem in cenſura eius unus ex equitibus Flauius Proclus.cccc.ex ea cauſa reos poſtularet. Ita dum ſeparatur ordo ab ĩgenuis: communicatus eſt cũ ſeruitiis. Iudicum autẽ appellatione ſeparari eum ordinem primi omnium ĩſtituere Gracchi diſcordi popularitate ĩ cõtumeliã ſenatus.mox ea debellata:auctoritas nominis uario ſeditionum euentu circa publicanos ſubſtitit.& aliquandiu tertiæ uires publicani fuere. M.Cicero demũ ſtabiliuit equeſtre nomen in conſulatu ſuo ei ſenatũ cõcilians:ex eo ſe ordine ꝓuectũ eſſe celebrãs:& eius uires peculiari popularitate quærẽs. Ab illo tẽpore plane hoc tertium corpus in re publica factũ eſt. Cœpitq; adiici ſenatui populoq; romano equeſter ordo. Qua de cauſa & nũc poſt populum ſcribitur:quia nouiſſime cœptus eſt adiici. Quin etiam ipſum eqtum nomẽ ſæpe uariatũ eſt: in iis quoq; ꝗ ad equitatum trahebãtur. Celeres ſub Romulo regibuſq; appellati ſunt. Deinde flexumines. Poſtea troſſulli:cũ oppidũ ĩ thuſcis citra uolſinios hoc nomine paſſuum.ix.milia ſine ullo adiumẽto peditũ cepiſſẽt. Eius uocabuli uis durauit ultra.C.Gracchũ. Iunius certe ꝗ ab amicicia eius Gracchanus appellatus eſt ſcriptũ reliquit his uerbis. Quod ad equeſtrẽ ordinẽ ꝑtinet ãtea troſſullos uocabãt: nũc equites uocãt. Ideoq; ꝗa nõ intelligũt troſſullus nomẽ quid ualeat:multos pudet eo nomĩe appellari:& cauſã quæ ſupra dicta eſt: exponit. Inuitoſq; etiam num tamen troſſullos uocari. Sunt adhuc aliquæ nõ omittendæ in auro differẽtiæ. Auxiliares quippe externos torquibus aureis donauere:at ciues nõ niſi argẽteis. Præterq; armillas ciuibus dedere:quas non habent externi. Iidem quod magis miremur coronas ex auro dedere ciuibus. Quis primus dõatus ſit ea nõ inueni. Sed quis primum donauerit a.L.Piſone traditur. A. Poſtumius dictator apud lacum regillum caſtris latinorũ expugnatis ei cuius maxĩe opera capta eſſẽt:hãc coronã ex præda dedit. Item .L.Lẽtulus cõſul Seruilio Cornelio merende ſamnitum oppido capto. Sed quinq; librarũ corona Piſo frugi filium ex priuata pecunia donauit. eamq; coronam teſtamento reipublicæ legauit.

¶DE Reliquo uſu auri ĩ uiris:& mulieribus:& de nummo aureo:& quãdo primũ ſignatũ eſt æs argentũ & aurũ:& ãteq̃ ſignaretur qui mos ĩ ære:& quæ maxĩa pecuĩa primo cẽſu:& quotiẽs:& ꝗbus tẽporibus auctoritas auri. ¶Cap.iii.

DEorũ uero honori ĩ ſacris nihil aliud excogitatũ ẽ:q̃ ut auratis cornibus hoſtiæ maiores dũtaxat ĩmolarẽt᷑. Sed ĩ militia quoq; ĩ tãtũ adoleuit hæc luxuria:ut .M.Bruti ĩ philippicis cãpis epiſtolæ reperiãt᷑ fremẽtes fibulas tribunicias ex auro geri. At Hercules idẽ tu Brute mulierũ pedibus aurũ geſtari tacuiſti. Cuius ſceleris nos coarguimus illũ primũ:ꝗ auro dignitatem ꝑ ãnulos fecit:ut habeãt ĩ lacertis iã qdẽ & uiri quod e dardanis uẽit:itaq; & dardanũ uocabat᷑. Viriolæ celticæ dicunt᷑. Viriles celtibericæ. Habeãt fœminæ ĩ armillis digitiſq; totis collo auribus. Per has diſcurrãt

catenæ circa latera:& inſerta margaritaꝝ pōdera e collo dominarum auro pendeāt:
ut in ſomno quoqꝫ unionum conſcientia aſſit. Etiam num pedibus induitur : atqꝫ
inter ſtolam plebemqꝫ hunc medium fœminarum equeſtrē ordinē facit. Honeſtius
uiri pedagogis id damus:balneaſqꝫ diues puerorū forma conuertit. Iam uero etiam
Herpocratem ſtatuaſqꝫ ægyptiorum numinum ī digitis uiri quoqꝫ portare īcipiunt.
Fuit & alia Claudii principatu differentia inſolens iis quibus admiſſionē liberti eius
dediſſent:imaginem principis in annulo ex auro gerendi:magna criminum occaſio/
ne. Quæ omnia ſalutaris exortus Veſpaſiani principis aboleuit:æqualiter publicādo
principem. De annulis aureis eorumqꝫ uſu hactenus dictum ſit. Proximum ſcelus
fecit:qui primus ex auro denariū ſignauit.quod & ipſum latet auctore incerto. Po/
pulus romanus ne quidem argento ſignato ante Pyrrhum regem deuictum uſus eſt.
Libralis unde etiam nunc libella dicitur:& dipōdius appendebatur aſſis. Quare æris
grauis pœna dicta. Et adhuc expenſa in rationibus dicuntur. Item intendia:& pon/
dera. Quin & militum ſtipendiorum:hoc eſt ſtipis ponderandæ penſatores libripē/
des dicuntur. Qua conſuetudine in iis emptionibus quæ mancupi ſunt:etiam nunc
libra interponitur. Seruius rex primus ſignauit æs. Antea rudi uſos romæ Timeus
tradit. Signatum eſt nota pecudum:unde & pecunia appellata. Maximus cēſus.cx.
milia aſſium fuit illo rege. Et ideo hæc prima claſſis. Argentum ſignatum eſt anno
urbis quingenteſimooctogeſimoqnto.Q.Fabio conſule quinqꝫ annis ante primum
bellum punicum.Et placuit denarius ꝓ decē libris æris: quinarius ꝓ quīqꝫ: ſeſterti/
um pro dipondio ac ſemiſſe. Libræ autē pondus æris imminutum bello punico prīo
cū impenſis reſpublica non ſufficeret. Conſtitutumqꝫ ut aſſes ſextantario pondere
ferirentur. Ita ꝗnta ꝑte facta lucri diſſolutum æs alienum. Nota æris fuit ex altera
ꝑte Ianus geminus:ex altera roſtrum nauis. In triente uero & quadrante æs quadrās
antea triuncis uocatus a tribus ūciis. Poſtea Annibale urgēte.Q.Fabio Maxīo dicta/
tore aſſes unciales facti. Placuitqꝫ denarium.xvi.aſſibus ꝑmutari: quinariū octoīs:
ſeſtertium quaternis. Ita reſpub.dimidium lucrata eſt. In militari tamē ſtipendio
ſēp denarius ꝓ decē aſſibus datus. Nota argēti fuere bigæ:atqꝫ quadrigæ:& īde biga/
ti quadrigatiqꝫ dicti. Mox lege papyriana ſemunciales aſſes facti. Liuius Druſus in
tribunatu plebis:octauam partem æris argento miſcuit. Qui nunc uictoriatus appel/
latur:lege clodia ꝑcuſſus eſt. Antea enim hic nummus ex illyrico aduectus mercis
loco habebat̃. Eſt autē ſignatus uictoria:& inde nomen. Aureus nummus poſt ānū
ſexageſimūſecūdū ꝑcuſſus eſt q̄ argēteus:ita ut ſcrupulum ualeret ſeſtertiis uicenis.
quod efficit in libras ratione ſeſtertii:ꝗ tūc erāt:ſeſtertios nōgētos. Poſt hæc placuit
.xl.milia ſignari ex auri libris: paulatīqꝫ prīcipes imminuere pōdus. minutiſſimus
uero ad.xlv.milia. Sed a nūmo prima eſt origo auariciæ excogitata fœnore quæſtuo/
ſaqꝫ ſegnicia. Hæc paulatī exarſit rabie q̄dā nō iā auaricia:ſed fames auri. utpote cū
Sepeius Claudius.C.Gracchi familiaris auro repenſū caput eius exciſum ad Opimiū
tulerit.plūboqꝫ ī os addito paricidio ſuo rēpublicā etiā circūſcripſerit. Nec iā quiri/
tium aliquo:ſed uniuerſo nomine romano īfami:rex Mithridates Aꝗlio duci capto
aurū ī os īfūdit.Hæc parit habēdi cupido. Pudet ītuētem tātū oīa iſta quæ ſubinde
noua græco ſermone excogitāt̃ expreſſo argēteis uaſis auro aut incluſo:ꝗbus deliciis
ueneūt tā aurea q̄ iaurata cū ſciamus īterdixiſſe caſtris ſuis Spartacū ne ꝗs aurū ha/
beret:aut argētū. Tāto fuit plus āīmi fugitiuis noſtris. Meſſalla orator ꝓdidit Anto/
niū triūuirum aureis uſū uaſis in oībus obſcenis deſideriis:pudendo etiam crimine
Cleopatræ. Sūmæ apud exteros licētiæ fuerat poculo aureo puluīo ſubdito Philippū
regē dormire ſolitū. Agomēcelū Alexandri Magni præfectum aureis clauis ſuffigere
crepidas. Antonius Sopus ī cōtumeliā naturæ uilitatē auro fecit opus proſcriptione
dignū. Sed præter alia eqdē miror populum romanum uictis gētibus in tributo ſēp
argentum imperaſſe:non aurum ſicut carthagini cū Annibale uictæ argenti pondo

annua in quĩquaginta ãnos nihil auri. Nec poteſt uideri penuria mũdi id eueniſſe.
Nam Mida: ſed & Crœſus: infinituũ poſſederãt. Iã Cyrus deuicta aſia põdo.xxxiii.
milia inuenerat: præter uaſa aurea aurumq; factum: & in eo folia ac platanũ uitẽq;.
Qua uictoria argenti quingenta milia talentorum reportauit: & craterem Semirami-
dis: cuius pondus.xv.talentorum colligebat. Talentum autem ægyptium põdo.lxxx.
patere Varro tradidit. Iam regnauerat in colchis Salauces & Eſubopes: qui terram
uirginem nactus plurimũ argenti auriq; eruiſſe dicitur in ſuanorum gẽte: & alioqn
uelleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ cameræ: & argenteæ trabes nar-
rantur: & columnæ atq; paraſtate uicto Soſeſtre ægypti rege tam ſuperbo: ut ꝓdatur
annis quibuſq; ſorte reges ſingulos e ſubiectis iungere ad currum ſolitus: ſicq; triũ-
phare. Et nos fecimus quæ poſteri fabuloſa arbitrentur. Cæſar qui poſtea dictator
fuit primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu arenæ argẽteo uſus
eſt: feraſq; argenteis uaſis inceſſere tum primum uiſum. Mox quod etiam in muni-
cipiis æmulantur. C. Antonius ludos ſcæna argentea fecit. Item. L. Murena & Caius
princeps in cyrco pecma duxit. In quo fuere argenti pondo.cxxiiii. Claudius ſuc-
ceſſor eius: cum de britannia triũpharet: inter coronas aureas unam.vii.põdo habuit:
quam cõtuliſſet hiſpania citerior: alteram.ix.quam gallia comata ſicut titulus indi-
cauit. Huius deinde ſucceſſor Nero Pompeii theatrum operui auro in unum diem:
quo Tyridati regi armeniæ oſtenderat. Et quota pars ea apparatus fuit aureæ domus
ambientis urbem? Auri in ærario populi romani fuere Sex. Iulio. L. Aurelio cõſſ. ſep-
tem annis ante bellum punicum tertium põdo.dcc.xxvi.argenti nonagĩtaduo milia
& extra numerũ.ccc.&.lxxv.milia. Item Sex. Iulio. L. Martio cõſſ. hoc eſt belli ſotia-
lis ĩitio: octĩgẽta.xlvi.auri põdo. Cæſar primo ĩtroitu urbis ĩ ciuili bello ſuo ex æra-
rio ꝓtulit laterũ aureorũ.xxvi.milia: & ĩ numero põdo.ccc. Nec fuit aliis tẽporibus
reſpu. locupletior. Intulit & Aemilius Paulus Perſeo rege macedonico deuicto: prædã
põdo triũ miliũ: a quo tempore populus romanus tributũ pẽdere deſiit. Laquearia
quæ nũc & ĩ priuatis domibus auro tegũtur: poſt carthaginem euerſã primo ĩaurata
ſũt in capitolio cenſura. L. Mũnii. Inde trãſiere ĩ cameras. In parietes quoq;: qui iã
& ipſi tãq̃ uaſa ĩaurãtur: cũ ſua ætas uaria de Catulo exiſtimauerit: ꝙ tegulas æreas
capitolii inauraſſet primus. Inuentores auri ſicut metallorũ fere omnium: ſeptimo
uolumine diximus. Præcipuã gratiã huic materiæ fuiſſe arbitror: non colore qui in
argento clarior eſt: magiſq; diei ſimilis: & ideo militaribus ſignis familiarior: quoniã
is longius fulget. manifeſto errore eorum qui colorem ſyderum placuiſſe in auro ar-
bitrantur: cum in gemmis aliiſq; rebus non ſit præcipuus. Nec pondere aut facilitate
materiæ prælatum eſt cæteris metallis: cum cedat per utrunq; plumbo. Sed quia re-
rum uni nihil igne deperit: tota etiã in incendiis rogiſq; durante materia. Quinĩmo
quo ſæpius arſit: proficit ad bonitatem. Auriq; expimento ignis eſt: ut ſimili colore
rubeat ignis. atq; ipſum obrizum uocant. Primum autem bonitatis argumentũ eſt
q̃ difficillime accendi. Præterea mirũ prunæ uiolentiſſimæ ligni indomitum palea ci-
tiſſime ardeſcere. atq; ut purgetur: cum plumbo coqui. Altera cauſa precii maior: ꝙ
minimum uſus deterit: cum argento ære plumbo lineæ ducantur: manuſq; ſordeſ-
cant decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur: aut numeroſius diuiditur: utpote
cuius unciæ in ſeptuagenas & quinquagenas plureſq; bratteas quaternum utræq; di-
gitorum ſpargantur. Craſſiſſimæ ex iis preneſtinæ uocantur: etiam num retinentes
nomen Fortunæ inaurato ibi fideliſſime ſimulacro. Proxima brattea quæſtoria ap-
pellatur. Hiſpania ſtrigiles uocat auri paruulas maſſas: quod ſuper omnia ſolum in
maſſa auramento capitur. Cum cætera in metallis reperta igni perficiantur: hoc ſtatĩ
aurum eſt: conſummatamq; materiam protinus habet cum ita inuenitur. Hæc enĩ
inuentio eius naturalis eſt. Alia quam dicemus coacta. Super cætera nõ rubigo ulla:
non erugo: non aliud ex ipſo quod conſumat bonitatem: minuatue pondus. Iã cõtra

ſalis & aceti ſuccos domitores rerum conſtantia ſupq; omnia netur:ac texitur lanæ
modo:& ſine lana. Tunica aurea triūphaſſe Tarquiniū Priſcum Verrius tradit. Nos
uidimus Agrippinam Claudii principis:edente eo naualis prælii ſpectaculum aſſidē-
tem ei:indutam paludamento:auro textili ſine alia materie. Attalicis uero iāpridē
intexitur inuento regum aſiæ. Marmori & iis quæ candæ fieri non poſſunt oui can-
dido illinitur.ligno glutini ratione compoſita:leucoporon uocant. Quid ſit hoc:aut
quēadmodum fiat:ſuo loco docebimus. Aes inaurari argento uiuo:aut certe hydrar-
gyro legitimum erat.de quibus ut dicemus illorum naturam reddentes: excogitata
fraus eſt. Nanq; æs cruciatur in primis accenſumq; reſtinguitur ſale aceto alumine.
poſtea exarenatur:an ſatis recoctum ſit:ſplendore deprehendente. iterumq; exhalat᷑
igni:ut poſſit edomitū mixtis pumice alumine argento uiuo inductas accipere brat-
teas. Alumen in purgando uim habet. tale eſt qualem eſſe diximus plumbo.

¶ Ratio naturalis inueniendi auri:& quando primum aurea ſtatua:& medicinæ
ex auro. ¶ Capitulum. iiii.

AVrum inuenitur in noſtro orbe:ut omittamus indicum : atq; a formicis: aut
gryphibus apud ſcythas erutum. Apud nos tribus modis fluminum ramentis:
ut in tago hiſpaniæ:pado italiæ:hebro thraciæ:pactolo aſiæ:gange indiæ. Nec ullū
abſolutius aurum eſt:ut curſu ipſo trituq; perpolitum. Alio modo puteorum ſcro-
bibus effoditur:aut in ruina montium. Quare utraq; ratio dicetur. Aurum q quæ-
runt:ante omnia ſegullum tollunt:ita uocatur indicium. alueus ubi id eſt: arenæq;
lauantur.atq; ex eo quod reſedit:coniectura capitur:ut inueniatur aliquando in ſū-
ma tellure protinus rara felicitate:ut nuper in dalmatia principatu Neronis ſigulis
diebus etiam quinquagenas libras fundens cum iam inuentum eſt in ſūmo ceſpite.
Alutationem uocant ſi & auro ea tellus ſubeſt. Cæterum montes hiſpaniæ aridi ſte-
rileſq;:& in quibus nihil aliud gignatur:huic bono coguntur fertiles eſſe. Quod pu-
teis foditur:canalitium uocant:alii canalienſe mamoris gloriæ inhærens:nō illo mō
quo in oriēte ſapphyro atq; thebaico aliiſq; in gemmis ſcītillat. Sed micas amplexū
marmoris:hi uenarum canales per marmor uagantur & latera puteorum & huc illuc:
inde nomine inuento.telluſq; ligneis columnis ſuſpenditur. Quod effoſſum eſt tū-
ditur:lauatur:uritur:mollitur in farinam.nam quod in pilis cudunt apilaſcudem
uocant argentum quod exit a fornace.ſudoremq; equi camino iactatur. Spurcicia
in omni metallo uocatur ſcoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini
fiunt ex taſconio.Hæc eſt terra alba ſimilis argillæ.Neq; enim alia afflatum ignemq;
& ardentem materiam tolerat. Tertia ratio opera uicerit gigantum. Cuniculis per
magna ſpatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem menſura uigi-
liarum eſt.multiſq; menſibus non cernitur dies. Arrugias id genns uocant. ſiduntq;
rimæ ſubito:& opprimunt operarios:ut iam minus temerarium uideatur e profūdo
maris petere margaritas:tāto nocētiores fecimus terras. Relinquūtur itaq; fornices
crebri mōtibus ſuſtinēdis. Occurſāt ī utroq; genere ſilices. Hos igni & aceto rūpūt.
Sæpius uero:quoniā ī cuniculis uapor & fumus ſtrangulat:cædunt fractaris.cl. libras
ferri agentibus. Egerūtq; humeris noctibus ac diebus p tenebras proximis tradētes.
lucē nouiſſimi cernūt. Si lōgior uidet᷑ ſilex:latus ſequitur. Foſſā ambit qete. Tamē
in ſilice facilior exiſtimatur opa. Eſt nanq; terra ex quodam argillæ genere glareæ
mixta:candidam uocāt:prope inexpugnabilis. Cuneis eā ferreis aggrediuntur: & iiſ-
dem malleis.nihilq; durius putāt.niſi ꝙ inter oīa auri fames duriſſima eſt. Peracto
ope ceruices fornicū ab ultīo cædūt.dantq; ſignū rima. Eamq; ſolus intelligit in ca-
cumine mōtis eius puigil.Hic uoce ictuue repēte reuocari operarios iubet: pariterq;
ipſe deuolat. Mōs fractus cadit a ſeſe lōgo fragore:qui cōcipi humana mente non
poſſit:& flatu incredibili. Spectāt uictores ruinā naturæ. Nec tamē adhuc aurū eſt.
Nec ſciere eſſe cū fodere. Tantaq; ad pericula euincenda fuit ſatis cauſæ ſperare quod

cuperēt. Alius par eſt labor uel hoc maioris impēdii flumīa ad lauādā hāc ruinam
iugis mōtiū duxere obiter a cētesīo plerunq; lapide. Corrugos uocant a corriuatione
credo.nimirū & hic labor eſt. Præcepiſſe libramēto oportet ut fruaris quādo īfluat.
itaq; altiſſīs partibus ducit᷑. Conuallis & interualla ſubſtructis canalibus iunguntur.
Alibi rupes īuiæ cædūt᷑:ſedēq; trabibus cauatis præbere cogūt᷑. Is ꝗ cædit:funibus pē-
det:ut procul intuētibus ſpēs nefaria qdē:ſed alitū fiat. Pendētes maiore ex parte
librāt: & lineas itineri præfigūt. Itaq; īſiſtētis ueſtigiis hōinis locus nō ē.Manes tra-
hūt᷑ ad hōines:ut uitiū īportēt. Id genus terræ uriō uocāt. Ergo ꝑ ſilices calculoſue
ducūt᷑:& uriū euitāt. Ad capita deiectus ī ſupciliis mōtiū piſcinæ cauāt᷑:ducenos pe-
des ī q̄ſq; ꝑtes:& ī altitudinē denos. Emiſſaria ī iis qna pedū q̄dratoꝝ ternū fere lī-
quūt᷑:& repleto ſtagno excuſſis obturamētis erūpit torrens:tāta ui ut ſaxa ꝓuoluat.
Alius etiā nū ī plano labor. Foſſæ ī q̄s ꝓfluat cauāt᷑:agāgas uocāt.eæ ſternūt᷑ gradatī.
Frutex ē ulex roris marini ſimilis aſꝑ aurūq; retinēs.Latera cludūtur tabulis:ac ꝑ præ-
rupta ſuſpēdūt᷑:canali ita ꝓfluēte de terra ī mare. His de cauſis iā ꝓmouit hiſpania
ī priore gn̄e:quæ exhauriūt᷑ īmēſo labore ne occupēt puteos ī hoc rigāt᷑.Aurū arrugia
quæſitū nō coqt᷑:ſed ſtatī ſuū ē. Inueniūt᷑ ita maſſæ. Necnō ī puteis etiā denas ex-
cedētes libras. Palacas hiſpani:alii palacranas: iidē quod minutū ē:balucem uocāt.
Vlex ſiccatus urit᷑:& cinis eius lauat᷑ ſuſtrato ceſpite herboſo ut ſidat aurum. Vicena
milia pōdo ad hūc modū ānis ſīgulis aſturiā atq; galletiā & luſitaniam præſtare qdā
tradiderūt:ita ut plurimū aſturia gignat. Neq; ī alia ꝑte terrarū tot ſæculis hæc fer-
tilitas. Italiæ ꝑcitū ē uetere interdicto patrū:ut diximus.alioqn nulla fœcūdior me-
talloꝝ quoq; erat tellus. Extat lex cēſoria uictimiliaꝝ aurifodinæ: qua in uercellenſi
agro cauebat᷑:ne plus qnq; hominū ī ope publicani haberēt. Auꝝ faciēdi ē etiā num
una ratio ex auripigmēto:quod ī ſyria fodit᷑ pictoribus ī ſūma tellure auri colore: ſed
fragili lapidū ſpeculariū modo. Inuitauerat q; ſpes Caium prīcipē auidiſſimū auri:
q̄mobrē iuſſit excoq magnū pōdus:& plane fecit aurū excellēs:ſed ita ꝑui pōderis ut
detrimētū ſētiret illud ꝓpter auariciā exꝑtus:q̄q̄ auripigmēti libræ.xiiii.ꝑmutarent᷑.
nec poſtea tentatū ab ullo eſt. Omni auro īeſt argētū uario pondere:alibi dena:alibi
nona:alibi octaua ꝑte. In uno tantum galliæ metellæ loco:quod uocāt albucrarenſe
.xxxvi.portio īuenitur:ideo cæteris præeſt. Vbicūq; quinta argenti portio eſt:electrū
uocatur. Scrobes eæ reperiuntur in canalienſi. Fit & cura electrum argento addito.
Quod ſi quintā portionem exceſſit:incudibus nō reſiſtit. Eſt electro auctoritas Ho-
mero teſte qui Menelai regiam auro:electro: argento: ebore fulgere tradit. Mineruæ
templū habet lindos inſula rhodiorum:in quo Helena ſacrauit calicem ex electro.
Adiicit hiſtoriam mammæ ſuæ mēſura. Electri natura eſt ad lucernaꝝ lūmīa clarius
argēto ſplēdere. Quod ē natiuū & uenena deprehendit.nāq; diſcurrūt ī calicibus ar-
quus cæleſtibus ſimiles cū igneo ſtridore:& gemina ratione prædicunt. Aurea ſtatua
prima omniū nulla īanitate:& āteq̄ ex ære aliqua illo mō fieret:quā uocāt holoſphy-
ratō ī tēplo Anaetidis poſita dicit᷑. Quod ī ſitu terrarū nomē hoc ſignificauimus:nu-
mine gētibus illis ſacratiſſīo. Direpta ē Antonii parthicis rebus. Scitūq; narrat᷑ dictū
unius ueteranoꝝ bononiæ hoſpitali diui Auguſti cœna cum īterrogaret᷑:eſſet ne ueꝝ:
eū ꝗ primus uiolaſſet hoc numen:oculis mēbriſq; captā exſpiraſſe᷑:reſpondit.n.tum
maxīe Auguſtū de cruore eius cœnare:ſeq; illū eſſe:totūq; ſibi cēſū ex ea rapina eſſe.
Hominū primus & aureā ſtatuā & ſolidā Gorgias Leōtinus delphis in tēplo ſibi po-
ſuit.lxx.circiter olympiade. Tātus erat docēdæ oratoriæ artis quæſtus. Aurū pluribus
mōis pollet ī remediis. Vulneratiſq; & īfātibus applicat᷑:ut minus noceāt:quæ infe-
rantur ueneficia. Eſt & ipſi ſuperlato uis malefica gallinarū quoq; & pecoꝝ fœturis.
Remedium eſt abluere illatū & ſpargere eos quibus mederi uelis. Torretur & cū ſalis
grūmo pōdere triplici miſſo:& rurſū cū duabus ſalis portiōibus & una lapidis quem
ſchiſtō uocāt:ita uirus tradit rebus una crematis ī fictili uaſe ipſū puꝝ & īcorruptū.

Reliquus cinis ſeruatus in fictili & ex aqua illitus: lichenas in facie ſanat. Lomento
id conuenit ablui. Fiſtulas etiã ſanat:& quæ uocantur hemorrhoides. Quod ſi trito
ſpuma adiiciatur putria ulcera & tetri odoris emendat. Ex melle uero decoctum cum
melãthio & illitũ ũbilico leuiter ſoluit aluũ. Verrucas curari eo. M. Varro eſt auctor.

¶ DE Chryſocolla & medicinæ ex chryſocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinandis
inter ſe perficiendiſq; metallis. ¶ Capitulum. v.

CHryſocolla humor eſt in puteis quos diximus:per uenam auri defluens craſſe-
ſcente limo rigoribus hybernis uſq; in duriciam pumicis. Laudatiorem eãdem
in ærariis metallis:& proximam in argentariis fieri cõpertum eſt. Inuenitur & ĩ plũ-
bariis uilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura multum infra
naturalem illam:immiſſis in uenam aquis leuiter hyeme tota:uſq; in iunium menſẽ.
Dein ſiccatis in iunio & iulio ut plane intelligatur nihil aliud chryſocolla q̃ uena pu-
tris .Natiua duritia maxime diſtat. uuam uocant. Et tamen illa quoq; herba:quam
luteam appellant:tinguitur. Natura eſt quæ lino lanæue ad ſuccum bibendum. Tũ-
ditur in pila. deinde tenui cribro ſecernitur:poſtea molitur:ac deinde tenuius ſic cri-
brat'. Quicqd non tranſmeat:reperitur in pila:dein molitur. Puluis ſemper ĩ catinos
digeritur:& ex aceto maceratur:ut omnis duricia ſoluatur. Ac rurſus tunditur dein
lauatur in conchis. ſiccaturq;. tũc tinguitur alumine ſchiſto & herba ſupradicta. pin-
giturq; anteq̃ pingat. Refert q̃ bibula dociliſq; ſit. Nam niſi rapuit colorem:addũt'
& ſcytanum atq; turbyſtum. ita uocant medicamenta ſorbere cogentia. Cum tinxere
pictores: tureſſobitin uocant. Eiuſq; duo genera faciunt. Elutam quæ ſeruatur in
lomenta. Et liquidam globulis ſudore reſolutis. Hæc utraq; genera in cypro fiunt.
Laudatiſſima in armenia. Secunda in macedonia. Largiſſima in hiſpania. Summa
commẽdationis eſt ut colorem herbæ ſegetis lætæ uirentis q̃ſimillime reddat. Viſũq;
eſt iam Neronis principis ſpectaculis arenam cyrci chryſocolla ſterni:cum ipſe con-
colori panno aurigaturus eſſet inducta opificum turba. Tribus eam generibus diſ-
tinguunt. Aſperam quæ taxatur ĩ libras. vii. Mediam quæ denariis quinis. Attritam
quam & herbaceam uocant:quæ. xiii. Sublinunt autem arenoſam:priuſq̃ inducant
atramento & paretonio. Hæc ſunt tenacia eius & colore blanda. Paretoniũ:quoniã
eſt natura pinguiſſimum & propter leuorem tenaciſſimũ atramento aſpergit':ne pa-
retoni cãdor pallorem chryſocollæ afferat. Luteam putant a lutea herba dictam:quã
ipſam cæruleo ſubtritam chryſocolla inducũt:uiliſſimo genere atq; fallaciſſĩo. Vſus
chryſocollæ & in medicina eſt ad purganda uulnera cum cæra & oleo. Eadem per ſe
arida ſiccat:& contrahit. Dat' & in angina ortopnoeaue miſcẽda cum melle. Cõcitat
uomitiones. Miſcetur & collyriis ad cicatrices oculorum:ac uiridibus emplaſtris. Ad
dolores mitigandos & cicatrices trahendas. Hanc chryſocollam medici aceſin appel-
lant quæ non eſt orobitis. Chryſocollam & aurifices ſibi uendicant agglutinãdo auro
& inde omnes appellatam ſimiliter utentes dicunt. Temperatur autem ea cypria eru-
gine & pueri impubis urina:addito nitro. Teritur cyprio ære in cypriis mortariis. ſan-
ternam uocant noſtri. Ita ferruminatur aurum quod argẽtoſum uocant. Signumq;
eſt ſi addita ſanterna niteſcit. E diuerſo eroſum contrahit ſe:hebetat'q;. & difficulter
ferruminatur auꝝ. At id glutinum fit auro & ſpuma argenti ad ſupradicta additis:
unaq; contritis. Contexi par eſt reliqua circa hoc:ut uniuerſa naturæ contingat
ammiratio. Auri glutinum eſt tale. Argilla ferro. Cadmia æris maſſis. Alumen
laminis. Reſina plumbo & marmori. Sed plumbum nigrum albo iungitur. Ipſũq;
album ſibi oleo. Item ſtagnum æramentis ſtagno argentum. Pineis optime lignis æs
ferrumq; funditur. Sed & ægyptia papyro. Paleis aurum. Calx aqua accenditur:&
trachinius lapis. Idemq; oleo reſtinguit'. Ignis autem aceto maxime & uiſco & ouo.
Terra minime flagrat. Carboni maior uis exuſta. Iterumq; flagranti.

¶ DE Argento & argento uiuo:& ſtibia ſiue alabaſtro:& ſcoria argẽti:& de ſpuma

argenti ❡Capitulum.vi.

AB his argenti metalla dicantur: quæ ſequens inſania eſt. Non niſi in puteis
reperitur.nullaq; ſui ſpe naſcitur:nullis ut in auro lucentibus ſcintillis. Terra
eſt alia ruffa:alia cineracea. Excoqui non poteſt niſi cum plumbo nigro:aut cũ uena
plumbi. Galenam uocant quæ iuxta argenti uenas plerunq; reperitur. Et eodẽ ope
ignium deſcendit pars in plumbum.argẽtum autem ſuperne innatat:ut oleum aq̃s.
Reperitur in omnibus pene prouinciis: ſed in hiſpania pulcherrimum. Id quoque
in ſterili ſolo atq; etiam in montibus. Et ubicunq; una inuenta uena eſt:non procul
inuenitur alia. Hoc quidem & in omni fere materia:ũde metalla græci uidẽt dixiſſe.
Mirum adhuc per hiſpanias ab Annibale inchoatos puteos durare ſua ab inuentori/
bus nomina habentes. Ex quis bebelo appellatur hodieq; qui.ccc.pondo Annibali
ſumminiſtrauit in dies. Ad mille quingẽtos iam paſſus cauato monte per quod ſpa/
tium aquitani ſtantes diebus:noctibuſq; egerunt aquas lucernarũ menſura:amnẽq;
faciunt.Argenti uena quæ in ſummo reperta eſt: crudaria appellatur. Finis antiquis
fodiendi ſolebat eſſe alumen inuentum.ultra nihil quærebatur. Nuper inuenta æris
uena infra alumen alba nullum finem ſpei fecit. Odor ex argentifodinis inimicus
omnibus animalibus: ſed maxime canibus. Aurum argentũq; quo mollius eo pul/
chrius. Lineas ex argẽto nigras fieri produciq; miramur. Eſt & lapis ĩ iis uenis:cuius
uomica liquoris æterni argentumuiuũ appellatur. Venenũ rerum omniũ ẽ. Exedit
ac perrumpit uaſa permanẽs tabe dira. Omnia ei innatant præter aurum. Id unum
ad ſe trahit. Ideo & optime purgat cæteras eius ſordes expuẽs crebro iactatu fictilibus
in uaſis ita uitiis abiectis:ut & ipſum ab auro diſcedat. In pelles ſubactas effunditur.
perq; eas ſudoris uice defluens purum relinquit aurum. Ergo & cum æra ĩaurantur:
ſublitum bratteis pertinaciſſime retinet. Verum pallore detegit ſimplices aut præte/
nues bratteas. Quapropter id furtum quærentes oui liquore candido uſum eum ad/
ulterauere. Mox & hydrargiro:de quo ſuo dicemus loco. Et alias argentumuiuum
non largum inuentum eſt. In iiſdem argenti metallis inuenitur:ut proprie dicamus:
ſpumæ lapis cãdidæ nitentiſq;: nõ tamen tranſlucentis.ſtimini appellant:alii ſtibiã:
alii alabaſtrum:aliqui turbaſin. Duo eius genera mas & fœmina. Magis probãt fœ/
minam. Horridior eſt mas:ſcabriorq; & minus ponderoſus:minuſq; rabians & are/
noſior. Fœmina cõtra nitet friabilis:ſiſſuriſq; non globis dehiſcẽs. Vis eius aſtrĩgere
ac refrigerare. Principalis autem circa oculos.nanq; ideo etiam platyophthalmon id
appellauere: quoniam in callibus mulierumq; epiphoris dilatet oculos & fluctiones
inhibeat oculorum:exulcerationeſq;. Farina eius & thuris gummi ammixto ſiſtit &
ſanguinem e cerebro profluentem. Efficacior & contra recentia uulnera. Et cõtra ue/
teres canum morſus inſperſa farina. Et contra ambuſta igni cum adipe ac ſpuma ar/
gena cæruſſaq; & cæra. Vritur autem offis bubuli fimi circumlitum in clibanis.Deĩ
reſtinguitur mulierum lacte. Teriturq; in mortariis ammixta aq̃ pluuia. Ac ſubinde
turbidum tranſfunditur in æreum uas. Et mundatur nitro. Fæx eius intelligitur
plumboſiſſima quæq; ſubſedit in mortario:abigiturq;. Dein uas in quo turbida trãſ/
fuſa ſunt : opertum linteo per noctem relinquitur.& poſtero die quicquid innatat
effunditur:ſpongiaq; aqua tollitur. Quod ibi ſubſedit:flos intelligitur. ac linteo in/
terpoſito in ſole ſiccatur non ut perareſcat. Iterumq; in mortario terit̃: & ĩ paſtillos
diuiditur. Ante omnia autem urẽdi modus neceſſarius eſt:ne plumbum fiat. Quidã
non fimo utuntur coquẽtes:ſed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo ſiccant: fæ/
cemq; abiiciunt.idq; quod defluxerit tranſfundunt. Ac quicquid ſubſidet id colli/
gentes:emplaſtris collyriiſq; miſcent. Scoriam ĩ argento græci uocãt helcyſma. Vis
eius aſtringere & refrigerare corpora. Additur emplaſtris:ut molibdena:de qua dice/
mus in plumbo. Cicatricibus maxime glutinandis:& contra tenaſmos: dyſenteriaſq;
infuſa clyſteribus cum myrteo oleo. Addunt & in medicamenta quæ uocant liparas

ad excreſcentia ulcerum aut ex attritu facta aut in capite manantia. Fit & in iiſdem
metallis:& quæ uocatur ſpuma argēti. Genera eius tria. Optima quā chryſitin uocāt.
Secunda:quā argyritin. Tertia quā molibditin. Et plerunq; omnes hi colores ī eiſdē
tubulis inueniuntur. Probatiſſima eſt attica. Secūda hiſpanienſis. Chryſitis ex ipſa
uena fit. Argyritis ex argento. Molibditis plumbi ipſius fuſura quæ fit puteolis:&
inde habet nomen. Omnis autem fit ex cocta ſua materia ex ſuperiori catino defluēs
in inferiorem. Ex eo ſublata ueruculis ferreis: atq; in ipſa flamma conuoluitur ueru/
culo:ut ſit modici ponderis. Eſt autem ut ex nomine ipſo intelligi poteſt feruescētis
& futuræ materiæ ſpuma. Diſtat a ſcoria quo poteſt ſpuma a fæce diſtare. Alterum
purgātis ſe materiæ:alterum purgatæ uitium eſt. Quidam duo genera faciūt ſpumæ
quæ uocant ſtelerythida & peumenen. Tertium molibdenam in plumbo dicendā.
Spuma ut ſit utilis:iterum coquitur:cōfractis tabulis ad magnitudinem annulorū.
ita accenſa follibus ad ſeperandos carbones cineremq;. Abluitur aceto aut uino. Si/
mulq; reſtinguitur. Quod ſi ſit agyritis:ut candor ei detur:magnitudine fabæ con/
fracta in fictili coqui iubet ex aqua addito in linteolis tritico:& hordeo nouis:donec
ea purgentur. Poſtea ſex diebus terunt in mortariis ter die abluentes aqua frigida.
Et cum deſinant calida:addito ſale foſſili in libram ſpumæ obolo. Nouiſſimo die
condunt in plumbeo uaſe. Alii cum faba candida & ptiſana coquunt & ī ſole ſiccāt.
Alii in lana candida cum faba donec lanam non denigrent. Tūc ſalem foſſilem ad/
iiciunt:ſubinde aqua mutata:ſiccantq; diebus.xl.calidiſſimis æſtatis. Nec nō in uē/
tre ſuillo in aqua coquunt exemptamq; nitro fricant.& ut ſupra terunt in mortariis
cum ſale. Sunt qui non coquant:ſed cum ſale terant. & adiecta aqua abluant. Vſus
eius ad collyria:& nitrum ad muliebrium cicatricum fœditates tollēdas: maculaſq;.
& abluendum capillum. Vis autem: ſiccare: mollire:refrigerare: temperare:purgare:
explere. Vlcerum tumores lenire. Talibuſq; emplaſtris ſupradictis:ignes etiā ſacros
tollit cum ruta:myrtoq; & aceto. Itemq; perniones cum myrto & cæra & abdomine.

¶ DE Minio q̄ntæ auctoritatis fuerit apud romanos & origine ac inuētiōe eius: &
cinnabaris rōne ī picturis & medicīæ de gn̄ibus minii & rōne eius ī picturis. ¶ Ca.xii.

INuenitur in argentariis metallis minium quoq;:& nūc inter pigmenta magnæ
auctoritatis:& quōdā apud romanos nō ſolū maximæ:ſed etiā ſacræ religiōis.
ut auctor eſt Verrius: & cuius ſit neceſſe credere auctoritati. Iouis ipſius ſimulacri
faciem diebus feſtis minio illini ſolitam:triumphātumq; corpora. Sic Camillum tri/
umphaſſe. Hac religione etiam nunc addi in unguenta cœnæ triumphalis:& a cenſo/
ribus in primis Iouem miniandum locari. Cuius rei equidem cauſam miror. quanq̄
& hodie id experi conſtat æthiopum populis: totoſq; eo tingui proceres. huncq; ibi
deorum ſimulacris colorem eſſe. Quapropter diligentius proſequemur ōnia de eo.
Theophraſtus.xc.annos ante Praxibulum athenienſium magiſtrum.quod tempus
exit in urbis noſtræ ducenteſimum quadrageſimum.ix.annum:tradit inuētū miniū
a Callia athenienſe initio ſperāte aurum poſſe excoqui arena rubente in metallis ar/
genti. Hanc fuiſſe originem eius. Reperiri autem iam tum in hiſpaniis ſed durum
& arenoſum. Item apud colchos in rupe quadā inacceſſa ex qua iaculātes decuterēt:
id eſſe adulterum. Optimū uero ſupra epheſum. Cilbianis agris. Arenā cocci colorē
habere. Hanc teri. Dein lauari farinam. Et quod ſubſidat iterum lauari. Differētiā
artis eſſe:ꝙ alii minium faciunt prima lotura. Apud alios id eſſe dilutius. Sequentis
autem loturæ optimum. Auctoritatem colori fuiſſe non miror. Iam enim troianis
temporibus rubrica in honore erat Homero teſte:qui naues ea cōmendat. Alias circa
picturas pigmenta quæramus. Militon uocāt græci minium:quidā cinnabari. Vnde
natus error indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi ſaniem draconis eliſi
elephantorum morientium pondere permixto utriuſq; animalis ſāguine:ut dixīus.
Neque alius eſt color qui in picturis proprie ſanguinem reddat. Illa cinnabaris

antidotis medicamentiſq; utiliſſia eſt. At hercule medici quia cinnabarin uocãt pro ea utuntur hoc minio: quod uenenum eſſe paulo mox docebimus. Cĩnabari ueteres quæ etiã nunc uocant monocromata: pingebant. Pinxerunt & epheſio minio: quod derelictũ eſt quia curatio magni operis erat: prætereaq; utrunq; nimis acre exiſtimat᷑. Ideoq; trãſire ad rubricam & ſinopidem: de quibus ſuis locis dicam. Cinnabaris adulteratur ſãguine caprino: aut ſorbis tritis. Precium ſinceræ nummi quinquaginta. Iuba minium naſci & in carmania tradit. Hermogenes & in æthiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos: nec fere aliunde q̃ ex hiſpania. Celeberrimum ex ſiſaponẽſi regione in betica miniario metallo uectigalibus populi romani nullius rei diligẽtiore cuſtodia. Nõ licet id ibi perficere excoquiq;. Romam perfertur uena ſignata ad dena milia fere pondo annua. Romæ autem lauatur. In uendendo precio ſtatuta lege ne modum excederet. lxx. in libras. Sed adulteratur multis modis: unde præda ſocietati. Nanq; eſt alterum genus in omnibus fere argẽtariis: itemq; plũbariis metallis: quod fit exuſto lapide uenis permixto non ex illo cuius uomicam argentumuiuum appellauimus (is enim & ipſe in argentum excoquitur) ſed aliis ſimul repertis. Steriles etiam plumbi deprehenduntur ſolo colore nec niſi in fornacibus rubeſcentes: exuſtique tunduntur in farinam. Et hoc eſt ſecundarium minium perq̃paucis notum: multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur minium in officinis ſotiorum. Item ſyrico. quonam modo ſyricũ fiat: ſuo loco dicemus. Sublini aut ſyrico minium compendii ratio demonſtrat. Et alio modo pingentium furto opportunum ẽ plenos ſubinde abluentium penicillos. Sidit autem in aqua: conſtatq; furantibus. Sinceri cocci nitor eſſe debet. Secundarii autem ſplendor in parietibus ſentit imaginem. Quanq̃ hoc rubigo quædã metalli eſt. Siſaponenſibus aũt miniariis ſuæ uenæ arena ſine argento excoquit᷑. Auri modo probatur. Auro cãdẽte fucatum nigreſcit. Sincerum retinet colorem. Inuenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri cãdẽtis lamina: ſi non ſit aurum: deprehendi illico. Solis atq; lunæ contactus inimicus. Remedium ut parieti ſiccato cæra punica cum oleo liquefacta candens ſetis inducatur. Iterũq; admotis gallæ carbonibus adurat᷑ ad ſudorem uſq;. Poſtea candelis ſubigat᷑ ac deinde linteis puris ſicut & marmora niteſcunt. Qui minium in officinis poliũt: faciem laxis ueſicis illigant: ne in reſpirando pernitialem puluerem trahant: & tamẽ ut per illas ſpectẽt. Minium in uoluminum quoq; ſcriptura uſurpatur. Clarioreſq; litteras uel in auro uel in marmore etiam in ſepulchris facit.

¶ DE Hydrargyro: de argento inaurando: de coticulis in argenti generibus & experimentis. ¶ Capitulum. viii.

EX ſecundario inuenit uita & hydrargyrum in uicem argenti uiui paulo ante dilatum. Fit autem duobus modis: æreis mortariis piſtilliſq; trito minio ex aceto aut patinis fictilibus impoſitum ferrea concha calice coopertum argilla ſuperillita. Dein ſub patinis accenſum follibus cõtinuo igni. atq; ita calicis ſudore deterſo: q̧ fit argẽteo colore: & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis & lubrico humore cõfluere. Quod cũ uenenum eſſe conueniat: omnia quæ de minio ĩ medicinæ uſu traduntur: temeraria arbitror. præterq̃ fortaſſe ꝙ illitum capiti uentriue ſanguinem ſiſtit: dũ ne quid prætereat in uiſcera: ac uulnus attingat: aliter utendum non equidem cenſeam. Hydrargyro argentũ inauratur ſolum nunc prope: cum & ĩ æra ſimili modo duci debeat. Sed eadem fraus quæ ĩ omni uitæ parte ingenioſiſſima eſt: uiliorẽ excogitauit materiam: ut docuimus. Auri argentiq; mentionem comitatur lapis quem coticulã appellant: quondam non ſolitum inueniri niſi in flumine hymocho ut auctor eſt Theophraſtus. Nunc uero paſſim quem alii heraclium alii lydium uocant. Sũt aũt modici: q̃ternas: uncias lõgitudinis: binaſq; latitudinis non excedẽtes. Quod a ſole fuit in iis melius: q̃ ꝙ a terra. Iis coticulis periti cum e uena lima rapuerint experimentum: ꝓtinus dicunt quantum auri ſit in ea: quantum argenti uel æris ſcrupulari

differentia mirabili ratione non fallente. Argenti duæ differentiæ. Batillis ferreis
candentibus ramento impoſito quod candidum permaneat: probatur. Proxima bo-
nitas ruffo: nulla nigro. Sed experimento quoq; fraus interuenit. ſeruatis enim in
uirorum urina batillis inficitur ita ramentum obiter dum uritur: candoremq; mētit.
Eſt aliquod experimētū politi & in halitu hominis ſi ſudet ꝑtinus nubēq; diſcutiat.

¶ DE Speculis & ægyptio argento. ¶ Cap. ix.

LAminas duci & ſpecula fieri nō niſi ex optimo poſſe creditum fuerat. Id quoq;
iam fraude corrumpitur. Sed natura mira eſt imagines reddendi: quod reper-
cuſſo aere atq; in oculos regeſto fieri conuenit. Eadem ui in ſpeculis uſu polita craſ-
ſitudine: paulumq; propulſa dilatatur in immenſum magnitudo imaginum. Tantū
intereſt: repercuſſum illum reſpuat: an accipiat. Quin etiam pocula ita figurantur:
expulſis intus crebris ceu ſpeculis: ut uel uno intuēte populus totidem imaginū fiat.
Excogitantur & monſtrifica: ut in templo ſmyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ.
Plurimūq; refert: cōcaua ſint & poculi modo an media depreſſa an elata an auerſa
an obliqua ſupina an feſta qualitate excipientis figuræ torquente uenientes umbras.
Neq; enim eſt aliud illa imago: q̄ digeſta claritate materiæ excipientis umbram. Atq;
ut omnia de ſpeculis peragantur hoc loco: optima apud maiores fiebant brunduſina:
ſtagno & ære mixtis. Prælata ſunt argentea. Primus fecit Praxiteles Magni Pompeii
ætate. Nuperq; credi cœptum: certiorē imaginem reddi auro appoſito auerſis. Tīgit
& ægyptus argentum: ut ī uaſis Anubem ſuum ſpectet: pingitq; nō celat argentum.
Tranſiit inde materia & ad triumphales ſtatuas. mirumq; creſcit precium fulgoris ex-
cæcati. Id autem fit hoc modo. Miſcetur argento tertia pars æris cyprii tenuiſſimi
quod coronarium uocant: & ſulphuris uiui quantum argenti. Conflantur in fictili
circumlito argilla. Modus coquendi donec ſe ipſa opercula operiant. Nigreſcit oui
indurati luteo: ut tamen aceto & creta deteratur. Miſcuit denario triumuir Antonius
ferrum. Miſcuit æri falſæ monetæ. Alii e pondere ſubtrahunt: cum ſit iuſtū. lxxxiiii.
e libris ſignari. Igitur ars facta denarios probare tam iucunda e lege plebe: uti Mario
Gratidiano uicatim totas ſtatuas dicauerit. Mirūq; ī hac artium ſola uitia diſcūtur.
& falſum denarii ſpectatur exemplar. pluribuſq; ueris denariis adulterinus emitur.

¶ DE Immodica pecunia: & quorū maximæ opes fuerint: & quādo primū populus ro. ſtipem ſparſerit. ¶ Capitulum. x.

NOn erat apud antiquos numerus ultra centum milia. Itaq; hic & hodie multi-
plicatur ut decies centena milia: aut ſæpius dicantur. Fœnus hoc fecit nūmuſq;
percuſſus: & ſic quoq; æs alienum etiam num appellat̃. Poſtea diuites cognominati.
dum modo notum ſit: eum qui primus acceperit hoc nomen: decoxiſſe creditoribus
ſuis. Ex eadem gente. M. Craſſus negabat diuitem eſſe: niſi qui redditu annuo legio-
nem tueri poſſet. In agris ſuis ſeſtertium. xx. milia poſſedit. Quiritium poſt Syllam
ditiſſimus. Nec fuit ſatis niſi totum parthorum eſuriſſet aurum. Atq; ut memoriā
quidem optimo occupauerit. Iuuat enim inſectari inexplebilem iſtā habendi cupidi-
tatem. Multos poſtea cognouimus ſeruitute liberatos opulentiores pariterque tres
Claudii prīcipatu Pallantem Calliſtum & Narciſſū. Atq; ut hii omittāt̃ tanq̄ adhuc
rerum potiant̃. C. Aſinio Gallo. C. Martio Cyrino Conſſ. ad. vi. ka. febru. C. Cecilius
Claudius Iſidorus teſtamento ſuo edixit: quāuis multa ciuili bello perdidiſſet: tamē
relinquere ſeruorum quattuor milia: centum. xvi. Iuga boum tria milia ſexcēta. Re-
liqui pecoris. cc. quinquaginta. vii. milia. In numerato pōdo ſexcenta milia. Qui fu-
nerari ſe iuſſit ſextertiis. xi. milibus. Congregatæ & excedētes numerū opes. Quota
tamen portio erunt Ptolemæi: quem Varro tradit Pōpeio res gerente circa iudæam:
octona milia equitum ſua pecunia tolerauiſſe. Mille conuiuas totidem aureis
potoriis imitantem uaſa cum ferculis ſaginaſſe. Quota uero illæ ipſæ (neq; enim de
regibus loquor) portio fuerit Pythis bythinii ꝗ platanum auream: uitemq; nobilem

illã Dario regi donauit? Xerxis copias:hoc eſt ſepties.lxxxviii.milia hominũ excepit
epulo. Stipendium quinq; menſium frumentumq; pollicitus:ut e quinq; liberis ſe/
nectuti ſuæ in delectu unus ſaltem concederetur. Hunc quoq; ipſum aliquis cõparet
Crœſo regi. Quæ malum amentia eſt:id in uita cupere: quod aut etiam ſeruis conti/
gerit:aut ne in regibus quidem inuenerit finem? Populus romanus ſtipẽ ſpargere
cœpit: Sp. Poſtumio. Q .Martio Cõſſ. Tanta pecunia erat:ut eam conferret. L.
Scipioni:ex qua is ludos fecit. Nam q; Agrippæ Menenio ſextantes æris in funus cõ/
tulit:honoris id neceſſitatiſq; propter paupertatẽ Agrippæ:nõ largitionis eſſe dixerĩ.

¶ DE Luxuria & frugalitate in uaſis & lectis argenteis:& quando lances ĩmodicæ
factæ. ¶ Capitulum.xi.

VAſa ex argento mira inconſtantia humani ingenii uariat:nullum genus officiæ
diu probando:nunc furniana:nunc clodiana:nunc gratiana. Etenim tabernas
maſſis adoptauimus:nũc anaglypha:in aſperitatemq; exciſa circa linearum picturas
quærimus. Iam uero & menſas repoſitoriis imponimus.& ad ſuſtinenda obſonia
interradimus altera. & intereſt q̃plurimum lima perdiderit. Vaſa coquinaria ex ar/
gento Caluus orator fieri queritur. At nos carrucas ex argento cælare inuenimus.
Noſtraq; ætate Pompeia coniunx Neronis principis delicatioribus iumentis ſuis ſo/
leas ex auro quoq; induere ſolebat. Libras.xxxii. argenti Africanus ſequens hæredi
reliquit. Idemq; cum de pœnis triumpharet:quattuor milia.cccc.lxx. põdo trãſtulit.
Hoc argentum tota carthago habuit illa terrarum æmula:quod nunc in menſarum
eſt apparatu. Poſtea uicta numantia & deleta:idem Africanus ĩ triumpho militibus
.xvii.milia pondo dedit. O uiros illo imperatore dignos:quibus hoc ſatis fuit. Frater
eius allobrogicus primus omnium mille põdo habuit. At Liuius Druſus ĩ tribunatu
plebis.xi. milia. Nam propter quinq; pondo notatum a cenſoribus triũphalẽ ſenẽ:
iam fabuloſum uidetur. Item Catum Elium cum legati ætolorum in conſulatu pran/
dentem in fictilibus adiſſent miſſa ab iis uaſa argentea non accepiſſe:neq; aliud ha/
buiſſe argenti ad ſupremum uitæ diem q̃ duo pocula:quæ.L. Paulus ſocer ei ob uir/
tutem deuicto Perſeo rege donaſſet. Inuenimus legatos carthaginenſium dixiſſe:
nullos hominum benignius inter ſe uiuere q̃ romanos. Eodem enim argento apud
omnes cœnitauiſſe ſeipſos. At hercules Pompeium Paulini equitis arelatenſis filiũ:
paterna quoq; gente pulſum:q;.xii.pondo argenti habuiſſet apud exercitum ferociſ/
ſimis gentibus oppoſitum ſcimus. Lectos uero mulierum iam pridem totos operiri
argento & triclinia quædam quibus argentum addidiſſe primus traditur Caruillius
Pollio eques romanus:non ut opere:aut delicata ſpecie faceret:ſed punica. Idem &
aureos fecit. Nec multo poſt argentei deliacos imitati ſunt. Quæ omnia expiauit
bellum ciuile ſyllanum. Paulo enim ante hæc facta ſunt. Lanceſq; e centenis libris
argenti:quas tunc ſuper quingentas numero romæ fuiſſe conſtat:multoſq; ob eas
proſcriptos dolo concupiſcentium. Erubeſcant annales qui bellum ciuile talibus ui/
tiis imputauere. Noſtra ætas fortior fuit Claudii prĩcipatu. Seruus eius Druſillanus
nomine Rotũdus: diſpenſator hiſpaniæ citerioris quinquagenariam lancem habuit
cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat. Et comites eius octingentas qnq̃gin/
taocto librarum. Quare quæſo?niſi ut q̃ multi eas cõſerui inferrent:aut quibus cœ/
nantibus. Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantum triclinia romæ
fuiſſe argentea. Repoſitoriis argentum addi ſua memoria cœptum Feneſtella dicit:
qui obiit nouiſſimo Tyberii Cæſaris principatu. Sed & teſtudinea tum in uſum ue/
niſſe. Ante ſe autem paulo lignea rotunda ſolida nec multo maiora q̃ menſas fuiſſe.
Se quidem puero : quadrata & compacta aut acere operta ac cædro cœpiſſe. Mox
additum argentum in angulos lineaſq; per commiſſuras. Tympana uero ſe iuuene
appellata tumateras & lances quas antiqui magiras appellauerant. Nec copia tãtum
argenti fuerat uitæ:ſed ualidius pœnæ metu preciũ.Idq; iam pridem ut ignoſcamus

nobis. Delphinos quinis milibus ſeſtertiis in libras emptos.C. Gracchus habuit. L.
uero Craſſus orator duos ſcyphos Mentoris artificis manu cælatos ſeſtertiis centum.
Confeſſus eſt tamen nunq̃ ſe iis uti propter uerecundiam auſum. Sicut eundem.vi.
milia ſeſtertiis in ſingulas libras uaſa empta habuiſſe. Aſia primum deuicta luxuriã
miſit in italiam. Siquidem. L. Scipio tranſtulit in triumpho argenti cælati pondo
milia quadringenta.l. Et uaſorum aureorum pondo.cc.milia ãno conditæ urbis quĩ-
genteſimo ſexageſimoquĩto. Eadem aſia domita:multo etiã grauius afflixit mores:
inutiliorq; uictoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit. Tum enim hæc emendi
romæ in auctionibus regiis uerecundia exempta eſt:urbis anno.dc.xxvi.mediis.lvii.
annis erudita ciuitate amare etiam & non ſolum ammirari opulentiam externam.
Immenſo & achaicæ uictoriæ momento ad impellendos mores:quæ & ipſa hoc inter-
uallo ãno urbis.dc.viii. parthica ſigna & tabulas pictas inuexit: ne qd deeſſet. Pari-
terq; luxuria nata eſt & carthago ſublata:ita congruentibus fatis:ut & liberet ãplecti
uitia:& liceret peccare ex dignatiõe. Hinc aliqui ueterum ut.C.Marius poſt uictoriã
cimbricam cantharis potaſſe: Liberi patris exemplo traditur: ille arator arpinas &
manipularis imperator.

DE Statuis argenteis:& cælatura argenti:& cæteris quibuſdam. Cap.xii.

a Rgenti uſum in ſtatuas primum ad honorem diui Auguſti in adulationem
temporum tranſiſſe falſo exiſtimatur. Iam enim triumpho Magni Pompeii
reperimus tranſlatam Pharnacis: qui primus regnauit in ponto:argenteam ſtatuã.
Item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteoſq;. Argento ſuccedit ex ea re
aliquãdo & auro luxus: fœminaꝝ plebis:compedes ſibi ex eo facientium. q̃s ĩduere
aureas mos triſtior uetat. Vidimus & ipſi Ialerium Tuſcum motum equeſtri ordine
ob inſignem calumniam cum celebritate expectarentur adoleſcentium ſcholæ ex ar-
gento annulos habẽtem.' Et quid hoc attinet colligere cum capuli militum ebore ẽt
faſtidito cælentur argento:uaginæ catillis:baltei laminis crepitent. Iam uero a pæda-
gogis ad tranſitum uirilitatis cuſtodiantur. Argento fœminæ lauentur & niſi argẽtea
ſolia faſtidiant: eademq; materia & cibis & probris ſeruiatur. Videret hæc Fabritius
& ſtratas argento mulierum balineas:ita ut ueſtigio locus non ſit cum uiris lauãtiũ.
Fabritius inq̃ qui bellicoſos imperatores pluſq̃ pateram & ſalinum ex argẽto habere
uetabat. Videret hĩc dona fortiũ fieri:aut ĩ hæc frangi. Heu mores. Fabritii nos pu-
det. Mirum in auro cælando inclaruiſſe neminem:argento multos. Maxime tamen
laudatus eſt Mẽtor:de quo ſupra diximus. Quattuor paria deniq; ab eo õnino facta
ſunt:ac iam nullum extare dicitur. Epheſiæ Dianæ tẽplum iacet. Capitoliũ ĩcendiis.
Varro & æreum ſignum eius habuiſſe ſcripſit. Proximi ab eo ammiratione Acragas
& Boetus & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in ĩſula rhodiorum boeti apud
lyndiã Mineruã in templo. Acragantis in templo Liberi patris in ipſa rhodo bacchæ
centauriq; cælati in cyphis. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido & ueneratio in
ſcyphis. Magna fama poſt hos celebratus eſt Antipater quiq; Satyrum in phyala gra-
uatum ſomno collocauiſſe uerius q̃ cælaſſe dictus eſt Stratonicus. Mox Cyzicenus
Tauricus. Itẽ Ariſton & Onychus Mithylene laudat̃. Et Hecateus. Et circa Magni
Pompeii ætatẽ Praxiteles Poſidonius Epheſius Ledus Stratites:q prælia armatoſq;
cælauit. Zopyrus qui areopagitas & iudicium Oreſtis in duobus cyphis pondo.xii.
æſtimatis. Fuit dein Pytheas cuius duæ unciæ uiginti uenierũt. Vlyxes & Diomedes
erant ĩ phialæ emblemate palladiũ ſurripentes. Fecit idem & cocos Magireſia appel-
latos paruulis potoriis. Sed e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere. Tam
opportuna iniuriæ ſubtilitas erat. Habuit & Teucer Cruſtarius famam. Subitoq;
hæc ars ita exoleuit:ut ſola iam uetuſtate cenſeatur uſq;adeo attritis cælaturis:ne fi-
gura diſcerni poſſit: auctoritas conſtet. Argentum medicatis aquis inficitur atque
etiam afflatu falſo ſicut in mediterraneis hiſpaniæ. In argenti & auri metallis

naſcũť etiam nunc pigmenta. Fit enim cæruleum quod proprie limus eſt. Optimũ
ex eo quod atticum uocatur. Precium in pondo libras.xxii. Proximum marmoroſũ
ſub dimidio attici precio. Tertium genus eſt preſſum: quod alii ſyricum uocant ex
inſula ſcyro. Iam quidem & ex achaia quo utuntur ad picturæ umbras. Precium
in libras huius.hſ.bini. Dipondiis uero detractis quod lucidum uocãt e gallia ueniẽs.
Hoc autem & attico ad lumina utuntur. Ad abacos non niſi marmoroſo: quoniam
marmor in eo reſiſtit amaritudini calcis. Effoditur & ad.xx. ab urbe lapidem in mõ/
tibus. Poſtea uritur preſſum appellantibus qui adulterant. Sed eſſe falſũ aduſtũq;
amaritudine apparet:quoniam reſolutum in puluerem eſt.

DE Sile & cæruleo & chryſocolla & neſtoriano & cilono: & ꝙ non omni anno
æq̃liter ſpecies uendantur. Capitulum.xiii.

s Ile primi inſtituere pingere. Sed Polygnotus & Micon attico duntaxat. Hoc
ſecuta ætas ad lumina uſa ẽ. Ad ũbras aũt ſcyrico & lydio. Lydium ſardibus
emebať:quod nũc obmutuit. Cæruleum arena eſt. Huius genera tria. Antiqus ægyp/
tium.quod maxime probať ſcyricũ.hoc diluiť facile. Cũq; teritur:in q̃ttuor colores
mutať:candidiorẽ nigrioreũe: craſſiorẽ: tenuioreũe. Præferť huic etiãnũ cypriũ. Ac/
ceſſit his puteolanũ & hiſpanienſe:arena ibi confici cœpta. Tinguiť aũt õne & ĩ ſua
coqť herba:bibitq; ſuccũ. Reliqua cõfectura eadem quæ chryſocollæ. Ex cæruleo fit:
quod uocať lomẽtũ. Perficitur id lauãdo terẽdoue & hoc ẽ cæruleo cãdidius. Precia
eius.xxiii.in libra. Cærulei.xviii. Vſus in creta calcis ĩpatiens. Nuꝑ acceſſit & neſto/
rianũ ab auctore appellatũ. Fit ex ægyptii leuiſſĩa parte. Preciũ eius.xl. in libras. Idẽ
& puteolani uſus: præterq; ad feneſtras. Vocant coelon. Nõ pridẽ apportari & in/
dicũ eſt cœptũ. Cuius preciũ.xvii.in libras. Ratio ĩ pictura ad inciſuras. hoc ẽ ũbras
diuidẽdas ab lumine. Eſt & ſubtiliſſimũ genus lomẽti quod dãt tritũ quinis aſſibus
æſtimatũ. Cærulei ſinceri experimẽtũ ĩ carbone ut flagret. Fraus uiola arida decocta in
aqua:ſuccoq; ꝑ lĩteũ expreſſo ĩ cretã erethriam. Vis eius ĩ medicina ut purget ulcera.
Itaq; & ẽplaſtris adiiciũt. Itẽ cauſticis. Teriť difficillĩe ſile. In medio leuiter mordet.
aſtrĩgitq; & explet ulcera. Vriť ĩ fictilibus ut ꝓſit. Precia reꝝ quæ uſq̃ diſpoſuimus:
nõ ignoramus alia in aliis locis eſſe.& oĩbus pene ãnis mutari ꝓut nauigatiões cõſti/
terint: aut ut qſq; mercatus ſit:aut aliquis præualens manceps annonã flagellet: nõ
obliti Demetrium tota helladia Neronis principatu accuſatũ apud conſulem. Poni
tamẽ neceſſarium fuit:quæ plerunq; erant romæ ut exprimeretur auctoritas rerum.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRI/CESIMVS QVARTVS.

PROOEMIVM

Aeris metalla. Ca.i.

PROXIMA DICANTVR AERIS METAL/
la:cui & in uſu proximũ eſt preciũ: Immo uero
ãte argẽtũ: ac pene etiã ante auꝝ corinthio. Sti/
pis quoq; auctoritas ut dixĩus. Hĩc æra militũ:
tribuni ærarii & ærarium:& obærati ab ære dicti.
Docuimus q̃diu populus romanus ære ſignato
tãtũ uſus eſſet:& alia quæ uetuſtas tradidit cum
æqualẽ urbi auctoritatẽ eius declararet a rege Nu/
ma collegio tertio fabrũ ærarioꝝ inſtituto. Vena
quo dictum eſt mõ effodiť:igniq; ꝑficiť. Fit & e
lapide eroſo:quẽ uocãt cadmiã. Celebritas ĩ aſia:
& quondã in campania:nũc ĩ bergomatiũ agro:
extrema parte italiæ. Ferũtq; nuper in germania etiam prouincia repertum.

Genus æris:quæ corinthia:quæ deliaca:quæ æginetica. Cap.ii.

f It & ex alio lapide: quem chalcitem uocāt in cypro:ubi prima fuit æris īuentio. Mox uilitas præcipua repto ī aliis terris præſtantiore:maxime aurichalco:quod ob præcipuā bonitatē āmirationē diu optinuit. Nec repit̃ longo iā tēpore effœta tellure. Proximū bonitate fuit ſaluſtianū in centronū alpino tractu non longi & ipſū æui. Succeſſit & liuianū in gallia. Vtrūq; a metallo℞ dominis appellatum: illud ab amico diui Auguſti:hoc a coniuge: uelocis defectus. Liuianū quoq; certe admodū exiguū inuenit̃. Summa gloria nūc ī marianū cōuerſa:quod & cordubenſe dicitur. Hoc a liuiano cadmiā maxime ſorbet: & aurichalci bonitatem imitatur in ſeſtertiis dipōdiariiſq; cyprio ſuis aſſibus cōtēto. Et hactenus nobilitas in ære nat̃alis ſe habet. Reliqua genera artificio conſtant quæ ſuis locis reddentur:ſūma claritate ante ōnia indicata. Quondā æs cōfuſe auro argētoq; miſcebat̃:& tamē ars precioſior erat. Nūc incertū eſt peior hæc ſit an materia. Mirūq; cū ad infinitū ope℞ præcia hæc creuerit̃: auctoritas artis extincta eſt. Quæſtus enim cauſa:ut omnia:exerceri cœpta eſt: quæ gloriæ ſolebat. Ideo ēt deo℞ adſcripta operi cū ꝓceres gentiū claritatē & hac uia quærerēt:adeoq; exoleuit fundendi æris precioſi ratio:ut iā diu ne fortuna qdē in ære ius artis habeat. Ex illa autē antiqua gloria corinthiū maxime laudat̃:hoc caſus miſcuit. Corintho cum caperetur incēſa:mireq; circa id multorū affectatio fuit. Quippe cum tradatur non aliena de cauſa Verrē quē Cicero dānauerat ꝓſcriptū eſſe ab Antonio: q̄ ꝙ corinthiis ſe ei ceſſurū negauiſſet. At mihi maior pars eorū ſimulare eā ſcientiā uidetur:ad ſegregandos ſe a cæteris:magis q̄ ītelligere aliquid ſubtilius. & hoc paucis docebo. Corinthus capta eſt olympiadis centeſimæ quīq̄geſimæſextæ anno tertio: noſtræ urbis ſexcenteſīooctauo:cū āte in ſæculo fictores nobiles eſſe deſiſſent: quorū iſti ōnia ſigna hodie corinthia appellāt. Quapropter ad coarguendos eos ponemus artificum ætates. nam urbis noſtræ annos ex ſupradicta cōparatione olympiadū colligere facile erit. Sunt ergo uaſa tātū corinthia quæ iſti elegantiores nūc æs ſculpēdo trāſferūt modo in lucernas modo in trullas:nullo mūdicia℞ deſpectu. Eius tria gn̄a. Candidū argento nitore q̄proxime accedens:in quo illa mixtura præualuit. Alterū ī quo auri fulua natura. Tertiū in quo æqualis ōmiū tēperies fuit. Præter hæc eſt:cuius ratio nō poteſt reddi quāq̄ hominis manu facta dederit fortuna temperamētū ſimulacro ſigniſq;. Illud ſuo colore precioſum ad iocineris imaginē uergens: quod ideo hepatizon appellant: procul a corinthio. Longe tamen ante egineticum atque deliacum: quæ diu obtinuere principatum. Antiquiſſima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo concelebrāte toto orbe. & ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcriſq;. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deū ſimulacra: effigiemq; hominū:& alio℞ animaliū. Proxima laus eginetico fuit. Inſula ipſa ē nec gignens: ſed officina℞ tēperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario eſt romæ. Hic eſt exemplar egenetici æris. Deliaci autē Iupiter in capitolio in Iouis tonātis æde. Illo ære Myromilas uſus ē. Hoc Polycletus æqualis atq; cōdiſcipulus. Aemulatio aūt & in materia fuit.

DE Candelabris & templorum ornamentis. Cap.iii.

p Riuatiq; ægina cādelabrorū ſupficiē duntaxat elaborauit:ſicut tarētū ſcapos. ī iis ergo iūcta cōmēdatio officina℞ eſt. Nec pudet tribunatum militariū ſalariis emere:cum ipſū nomē a candelabrorū lumine impoſitū appareat. Accēſo cādelabri talis fuit:ut auctor eſt Dion. Iuſſu preconis Cleſippus fullo gibbere & prætereа alio fœdus aſpectu fabricatus ē:emente id Gegania ſeſtertiis.l.eodemq; oſtētante ī cōuiuio emptū: ludibrii cauſa nudatus. atq; impudentia libidinis receptus in totū mox teſtamentum prædiues numinum uice illud candelabrum coluit. & hāc corīthus fabulā adiecit uīdicatis tamen moribus nobili ſepulchro p quod æterna ſupra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed cū eſſe nulla corinthia candelabra cōſtet: nomen id præcipue in iis celebratur:quoniam Mummii uictoria corinthum quidem

diruit:ſed cōpluribus achaiæ oppidis ſimul æra diſperſit. Priſci limina ét ac ualuas ī tēplis ex ære factitauere. Inuenio & a Cn.Octauio: ꝗ de Perſeo rege naualē triūphū egit factā porticū duplicē ad cyrcū flaminium:quæ corinthia ſit appellata a capitulis æreis columnarū. Veſtæ quoq; ædē ipſā ſyracuſana ſuperficie tegi placuiſſe. Syracuſana ſūt in Pantheo capita colūnaꝝ a.M.Agrippa poſita. Quī etiā priuata opulētia eo mō uſurpata ē. Camillo.n.crimini obiecit.Sp.Caruilus quæſtor:ꝙ ærata hoſtia haberet in domo. Nam triclinia ærata abacoſq; & monopodia Cn.Manlium aſia deuicta primū īuexiſſe triūpho ſuo:quē duxit urbis anno qngēteſīo ſexageſīoſeptīo L.Piſo auctor eſt. Antias quidē. L. Craſſū hæredē. L.Craſſi oratoris multa etiā triclinia ærata ꝗēdidiſſe. Ex ære factitauere & cortinas tripodiū noīe delphicas: quoniā donis maxime Apollinis delphici dicabant̄. Placuere & lychni penſiles in delubris: arborum modo mala ferentium lucentes. Qualis eſt in tēplo Apollinis palatini:quē Alexander thebarum expugnatione captum in cyma dicauerat eidem deo. Tranſit deīde ars ubiq; uulgo ad effigiē deorum.

Quādo primū ſimulacrū romæ factū & de origine ſtatuaꝝ & honore ſtatuarū & generibus & figuris. Capitulum.iiii.

r Omæ ſimulacrū ex ære factū Cereris primū reperio ex peculio. Sp.Caſſii:quē regnū affectātē pater ipſius interemerat. Tranſiit & ab diis ad hominū ſtatuas atq; imagines multis modis. Antiꝗ pingebāt eas bitumine:quo magis mirū eſt:placuiſſe auro integere.Hoc neſcio an romanum fuerit īuētū.Certe etiā romæ nō habet uetuſtatē. Effigies hominū nō ſolebāt exprimi niſi aliqua illuſtri cauſa ꝑpetuitatē merentiū:& primo ſocrorū certaminū uictoria: maximeq; olympiæ ubi ōniū qui uiciſſent:ſtatuas dicari mos erat. Eoꝝ uero ꝗ ter ibi ſuperauiſſent: ex membris ipſorū ſimilitudine expreſſa : quas econas uocant. Athenienſes neſcio an primi omnium Harmodio & Ariſtogitoni tyrānicidis publice poſuerint ſtatuas. Hoc actum eſt eodē anno:quo & reges romæ pulſi. Excepta deinde res eſt a toto orbe terrarū hūaniſſima ābitione. Et iam omniū municipiorū & fori ſtatuæ ornamentū eſſe cœpere: prorogariq; memoria hominū & honores legi æuo:& baſibus inſcribi:ne in ſepulchris tātū legerētur. Mox forū & in domibus priuatis factū.atq; in atriis:honos clientiū inſtituit ſic colere patronos. DE Statuis & ꝗbuſdā aliis:& ꝗbus primū ī columna : & quādo roſtra:& quādo primū publice:& quæ primū ſtatuæ romæ. Cap.v.

t Ogata effigie ātiꝗtus ſtatuæ dicebāt̄. Placuere & nudæ tenētes haſtā ab ephe borū gymnicis exēplaribus:quas achilleas uocāt. Græca res eſt nihil uelare.At ecōtra romana ac militaris thoracas addere. Cæſar ꝗdē dictator loricatā ſibi dicari in foro ſuo paſſus eſt. Nā lupercoꝝ habitu factæ tā nouiciæ ſūt: ꝗ̄ quæ nuper ꝑdidere penulis indutæ. Mācinus eodē habitu ſibi īſtituit quo deditus ē. Notatū ab auctoribus &.L.Actiū poetā ī camœnaꝝ æde maxima forma ſtatuā ſibi poſuiſſe:cū breuis admodū fuiſſet. Equeſtres uero ſtatuæ mō romanā celebrationē habēt:orto ſine dubio a græcis exēplo. Sed illi cælatas tātū dicabāt in ſacris uictores. Poſtea uero & qui bigis uel quadrigis uiciſſent. Vnde & nr̄i currus nati in iis ꝗ triūphauiſſēt. Serū hoc & in iis nō niſi a diuo Auguſto ſeiuges:ſicut & elephanti. Non uetus & bigarū celebratio in iis qui prætura functi curru uecti eſſent ꝑ cyrcum. Antiꝗor colūnarū:ſicut .C.Menio ꝗ deuicerat priſcos latinos:ꝗbus ex fœdere tertias prædæ populus romāus præſtabat. Eodēq; in conſulatu in ſuggeſtu roſtra deuictis ātiatibus fixerat āno urbis .cccc.xvi.Itē.C.Duilio ꝗ primus naualē triūphū egit de pœnis:quæ ē etiā nūc ī foro. Itē.P.Minutio præfecto annonæ:extra portā trigeminā ūciaria ſtipe collata. Neſcio an primo honor talis a populo. Antea.n.a ſenatu erat. præclara res:niſi friuolis cœpiſſet initiis. Nanq; & Atti Nauii ſtatua fuit ante curiā:cuius baſis cōflagrauit curia incenſa.P.Clodii funere. Fuit & Hermodori epheſii in comitio legum:ꝗ̄s decemuiri ſcribebāt: interpretis publice dicata. Alia cā & alia auctoritas maior ī Oratii Coclitis

ſtatua:quæ durat hodieq;: cum hoſtes a ponte ſublicio ſolus arcuiſſet. Equidem &
ſibyllæ tres iuxta roſtra ſunt minores ſint licet. Vna quã Pacuuius Taurus ædilis
plebis inſtituit. Duæ quas.M.Meſſalla. Primas putarem has & Atti Nauii poſitas
ætate Tarquinii Priſci:niſi regum antecedẽtiũ eſſent in capitolio.

¶ DE ſtatuis ſine tunicis & qbuſdam aliis:& quæ prima romæ ſtatua equeſtris:& qñ
omnes ſtatuæ priuatim & publice ſublatæ:& quibus romæ mulieribus:& quæ primæ
ab exteris publice poſitæ. ¶ Capitulum.vi.

EX iis Romuli eſt ſine tunica:ſicut & Camilli in roſtris:& ãte ædem Caſtoꝝ fuit
.M.Tremellii equeſtris togata:q ſamnites bis deuicerat. Captaq; anagnia po-
pulum ſtipendio liberauerat. Inter antiquiſſimas ſunt & Tullii Celii. L.Roſcii. Et
Sp. Matici Fulcini in roſtris a fidenatibus in legatione interfectoꝝ. Hoc a romano
populo tribui ſolebat iniuria cæſis:ſicut.P.Iunio:&.T.Corũcanio:qui ab Teuſa illy-
ricoꝝ regina interfecti erãt. Non omittẽdũ quod annotauere annales:tripedaneas iis
ſtatuas in foro ſtatutas.Hæc uidelicet menſura honorata tũc erat. Nõ prætenbo.C.
Octauiũ ob unũ uerbũ quo regem Antiochũ dilaturum ſe reſponſũ dicentem uirga
quã tenebat forte circũſcripſit:& prius q̃ egrederet̃ circulo illo:reſpõſũ dare coegit. In
qua legatione interfecto ſenatus ſtatuã poni iuſſit q̃ oculatiſſimo loco in roſtris. In-
uenitur & ſtatua decreta & Taraciæ Caiæ ſiue Suffeciæ uirgini ueſtali:ut poneret̃ ubi
uellet.quod adiectũ non minus honoris habet: q̃ ꝙ fœĩæ eſſet decreta. Meritũ eius
ipſis ponã annaliũ uerbis. Quod cãpũ tyberinũ gratificata ea eſſet populo. Inuenio
& Pythagoræ & Alcibiadi ĩ cornibus comitii poſitas cũ bello ſãnitico Apollo pythius
fortiſſimo græcoꝝ gentis iuſſiſſet & alteri ſapientiſſimo ſimulacra celebri loco dicari:
donec Sylla dictator ibi curiam faceret. Mirumq; eſt illos patres Socrati cunctis ab
eodem deo ſapientia prælato Pythagoram prætuliſſe:aut tot aliis uirtute Alcibiadem
aut quenq̃ utroq; Themiſtocli. Colũnarũ ratio erat:attolli ſupra cæteros mortales:
ꝙ & arcus ſignificant nouitio inuento. Primus tamen honos cœpit a græcis. Nul-
liq; arbitror plures ſtatuas dicatas q̃ Phalerio Demetrio athenis. Siquidẽ.ccc.lx.ſta-
tuere:q̃s mox lacerauerũt:nõdum anno hũc numeꝝ dieꝝ excedente. Statuerãt romæ
etiã in õnibus uicis.C.Mario Gratidiano tribus ut diximus.eaſdẽq; ſubuertere Syllæ
introitu. Pedeſtres ſine dubio romæ fuere ĩ auctoritate longo tempore. Equeſtrium
tñ origo perq̃ uetus eſt cũ fœminis etiã honore cõmunicato. Cochliæ enim ſtatua ẽ
equeſtris:ceu parũ eſſet toga eã cingi:cũ nec Lucretiæ:nec Bruto qui expulerãt reges
propter quos Cochlia inter obſides fuerat:decernerentur. Hãc primã & Oratii Co-
clitis publice dicatã crediderĩ. Ante.n. ſibi ac ſibyllæ Tarquiniũ & reges ipſos poſu-
iſſe ueriſimile ẽ:niſi Cochliæ poſitã quoq; Piſo traderet ab iis q una obſides fuerant
redditis a Porſenna.Honorem eius habuit e diuerſo Annius fæcialis. Equeſtrẽ ſtatuã
cõtra Iouis Statoris ædẽ ĩ ueſtibulo ſuperiore domus Valeriæ fuiſſe Publiciæ cõſulis
filiæ:eãq; ſolam fugiſſe. Tyberimq; tranſnatauiſſe: cæteris obſidibus qui Porſennæ
mittebant̃:interemptis Tarquinii inſidiis. L.Piſo prodidit. Idem auctor eſt.M Ae-
milio.C. Põpilio.ii.conſſ.a cenſoribus. P. Cornelio Scipione &.M Popilio ſtatuas
circa forũ eoꝝ qui magiſtratus geſſerant ſublatas omnes: præter eas quæ populi aut
ſenatus ſententia ſtatutæ eſſent. Eam uero quam apud ædem Telluris ſtatuiſſet ſibi
Sp.Caſſius: qui regnum affectauerat:etiam conflatam a cenſoribus. Nimirum ĩ ea
quoq; re ambitioni prouidebant illi uiri. Extant Catonis in cenſura uociferationes:
mulieribus romanis in ꝓuinciis ſtatuas poni. Nec tamẽ potuit ĩhibere:quo minus
romæ ponerẽt̃:ſicuti Corneliæ Gracchoꝝ matri:quæ fuit Africani prioris filia Sedẽs
enim huic poſita:ſoleiſq; ſine amento inſignis in Metelli publica porticu. Quæ ſta-
tua nunc eſt in Octauiæ operibus. Publice autẽ ab exteris poſita eſt romæ a.C. Elio
tribuno plebis lege perlata in Stenniũ Statiliũ Lucanum:qui thurinos bis infeſtaue-
rat.Et ob id Elium thurini ſtatua & corona aurea donarunt. Iidem poſtea Fabritium

donauere ſtatua liberati obſidione. Paſſimq; ſtatuæ ĩ clientela ſunt receptæ. Et adeo diſcrimen omne ſublatum: ut Annibalis etiã ſtatuæ tribus locis uiſantur in ea urbe intra cuius muros ſolus hoſtium emiſit haſtam.

DE Antiqs ſtatuariis & preciis ſignoꝝ ĩmodicis: & coloſſis ĩ urbe celeberrĩs. Ca. vii.

FViſſe aũt ſtatuariam artẽ familiarem italiæ quoq; & uetuſtã indicant Hercules ab Euandro ſacratus ut produ͂t: in foro boario: q triũphalis uocat᷑: atq; ꝑ triũphos ueſtit᷑ habitu triũphali. Præterea Ianus geminus a Numa rege dicatus: q pacis belliq; argumento colit᷑. Digitis ita figuratis: ut trecẽtoꝝ quĩquagintaq́nq; dierum nota ꝑ ſignificationẽ ãni tẽporis & æui ſe deũ indicaret. Signa quoq; thuſcanica ꝑ terras diſperſa: quæ in etruria factitata non eſt dubium. Deorum tantũ putarem eſſe: ni Metrodorus Sceptius cui cognomẽ romani nomĩs Odioſo inditũ eſt. Vulſinios pulſatos propter centũ &. x. ſtatuaꝝ ſigna obiecerit. Mirũq; mihi uidetur cum ſtatuarũ in italia tam uetus origo ſit: lignea potius aut fictilia deoꝝ ſimulacra in delubris dicata uſq; ad deuictã aſiã: unde irrepſit & luxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo: in ea quã plaſticen græci uocant dici conuenientius erit. Etenim prior quã ſtatuaria fuit. Sed hæc ad infinitũ effloruit multoꝝ uoluminũ opere ſiquis plures perſequi uelit. Omnia enĩ quis poſſit? In. M. Scauri ædilitate tria milia ſignorũ in ſcæna tãtũ fuere tẽporario theatro. Mũmius deuicta achaia repleuit urbẽ. Ipſe exceſſit non relicturus filiæ dotem. Cur enim non cũ excuſatione ponat᷑? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiamnũ. lxx. tria milia ſignorũ eſſe Mutianus ter conſul ꝓdidit: nec pauciora athenis & olympiæ. Delphis ſupereſſe credũtur. Quis iſta mortaliũ perſeq poſſit? aut qs uſus noſcẽdi intelligat᷑? Inſignia tñ maxĩe & aliqua de cã notata: uoluptariũ ſit attigiſſe. artificeſq; celebratos nominauiſſe ſingulorum quoq; inexplicabili multitudine cũ Lyſippus ad ſexcenta. x. opera feciſſe tradat᷑. Ante õnia ut arti claritatem poſſent dare uel ſingula. Numerũ apparuiſſe defuncto eo cũ theſauꝝ effregiſſet hæres. ſolitũ. n. ex immani precio cuiuſq; ſigni denarios ſeponere aureos ſingulos. Euecta ſupra humanã fidẽ ars eſt ſucceſſu: mox etiã audacia. In argumentũ ſucceſſus: unũ exẽplũ afferã: nec deorũ nec hominum ſimilitudinis expreſſæ. Aetas noſtra uidit ĩ capitolio: priuſq̃ id nouiſſime conflagraret a Vitellianis ĩcẽſũ in cella Iunonis canem ex ære uulnus ſuũ lambẽtẽ. Cuius eximiũ miraculũ & ĩdiſcreta ueriſimilitudo nõ ex eo ſolũ intelligit᷑: ꝙ ibi dicatus fuerat: ueꝝ & noua ſatiſdatiõe. nã ſũma nulla par uidebat᷑ capite tutelarios cauere ꝓ eo inſtituti publici fuit. Innumera ſũt exẽpla. Moles qppe excogitatas uidẽus ſtatuaꝝ: q̃s coloſſos uocãt turribus pes. Talis ẽ ĩ capitolio Apollo trãſlatus a Lucullo ex apollonia põti urbe. xxx. cubitoꝝ. c. l. talentis factus. Talis ĩ campo martio Iupiter a Claudio Cæſare dicatus: qui ideo uocatur põpeianus a uicinitate theatri. Talis & tarẽti factus a Lyſippo. xl. cubitoꝝ. Mirum in eo ꝙ manus ferunt moles ea ratione libramenti: ut nullis cõuellat᷑ ꝓcellis. Id quidẽ prouidiſſe & artifex dicit᷑: modico ĩteruallo. Vnde maxime opus erat flatũ frangi oppoſita colũna. Itaq; propter magnitudinẽ difficultatemq; moliendi: non attigit eum Fabianus Verrucoſus: cum Herculem qui eſt in capitolio: inde trãſferret. Ante omnes autem in ãmiratione fuit Solis coloſſus rhodi: quẽ fecerat Chares Lyndius Lyſippi ſupradicti diſcipulus. Septuagĩta cubitorũ altitudinis fuit. Hoc ſimulacrum poſt quĩquageſimũſextũ annũ terræmotu ꝓſtratũ. Sed iacẽs quoq; miraculo ẽ. Pauci pollicẽ eius ãplectunt᷑. Maiores ſunt digiti q̃ pleræq; ſtatuæ. Vaſti ſpecus hiant defractis membris. Spectantur intus magnæ molis ſaxa: quorũ pondere illud ſtabiliuerat conſtituens. Duodecim annis tradunt effectum. ccc. talentis: quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii relicta mora & tedio obſeſſa rhodo. Sunt alii minores hoc in eadem urbe coloſſi centum numero. Sed ubicunq; ſinguli fuiſſẽt nobilitaturi locum. Præterq; hos deorũ quinq; quos fecit Braxis. Factitauit coloſſos & italia. Videmuſq; certe Apollinem in bibliotheca templi Auguſti thuſcanicum

.l.pedũ a pollice:dubium ære mirabiliorem an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius
Iouem qui eſt in capitolio uictis ſamnitibus ſacrata lege pugnantibus e pectoralibus
eorũ ocreiſq; & galeis. Amplitudo tanta eſt:ut conſpiciat̃ a Latiario Ioue. Reliqiſq;
limæ ſuã ſtatuam eam fecit quæ eſt ante pedes ſimulacri eius. Habent in eodem capi/
tolio ammirationem & capita duo:quæ.P.Lentulus conſul dicauit. Alterũ a Charete
ſupradicto factum. Alterum fecit Decius comparatione in tãtũ uictus:ut artificium
minime probabilis artificis uideatur. Verꝝ omnẽ amplitudinẽ eius generis ſtatuarum
uicit ætate noſtra Zenodorus Mercurio facto in ciuitate galliæ aruernis per annos.x.
pedum.cccc.in magno precio. Is poſtq̃ ſatis ibi artem approbauerat:romã accitus ẽ
a Nerone:ubi deſtinatum illius principis ſimulacrum coloſſum fecit cẽtum.x.pedũ
longitudine: qui dicatus Solis uenerationi eſt damnatis ſceleribus illius principis.
Mirabamur in officina non modo ex argilla ſimilitudinem inſignem uerũ & de puis
admodũ ſurculis quod primũ operis inſtaurati fuit. Ea ſtatua indicauit interiſſe fũ/
dendi æris ſcientiam:cum & Nero largiri aurum argentumq; paratus eſſet:& Zeno/
dorus ſciẽtia fingẽdi cælandiq; nulli ueterum poſtponeretur. Statuam aruernorum
cum faceret:prouinciæ Vibio Auito præſidente duo pocula Calamidis manu cælata:
quæ Caſſio Syllano auunculo eius præceptori ſuo Germanicus Cæſar adamata do/
nauerat æmulatus eſt:ut uix ulla differentia eſſet artis. Quãtoq; maior ĩ Zenodoro
præſtantia fuit: tanto magis deprehendi æris oblitteratio poteſt.

¶ Nobilitates ex ære operum & artificum. ccclxvi. ¶ Cap.viii.

SIgnis quæ uocant corinthia pleriq; in tantũ capiũtur:ut ſecũ circũferant: ſicut
Hortenſius orator ſphingẽ Verri reo ablatam. Propter quã Cicero illo iudicio
in altercatione neganti ei ſe enigmata intelligere:reſpõdit debere:quoniã ſphingem
domi haberet. Circumtulit & Nero princeps amazonem:de qua dicemus. Et paulo/
ante.C.Ceſtius conſularis ſignũ:quod ſecum etiã in prælio habuit. Alexandri quoq;
Magni tabernaculũ ſuſtinere traduntur ſolitæ ſtatuæ:ex quibus duæ ante Martis ul/
toris ædem dicatæ ſunt:totidem ante regiam. Minoribus ſimulacris ſigniſq; innu/
mera prope artificum multitudo nobilitata eſt. Ante omnes tamen Phidias atheniẽ/
ſis Ioue olympiæ facto ex ebore qdẽ.Sed & ex ære ſigna fecit. Floruit aũt olympiade
octogeſima tertia circiter.ccc.noſtræ urbis anno. Quo eodem tempore æmuli eius
fuere Alcamenes: Critias:Neſtocles:Hegleas. Et deĩde olympiade octogeſimaſeptĩa
Agelades:Callon:Polycletus:Phradmõ:Gorgias:Lacon:Myron:Pythagoras:Scopas:
Perelius. Ex iis Polycletus diſcipulos habuit Argium:Aſopodorum:Alexin:Ariſtidẽ:
Phrinonem:Dinonẽ:Athenodorũ:Demeam: Clitorium:Myronem Lycium. Nona/
geſima.v.olympiade floruere Naucides: Dinomedes: Chanacus: Patroclus. Cente/
ſimaſecunda Polycles: Cephiſodotus : Leuiares: Hypatodorus. Centeſimaquar/
ta Praxiteles: Euphranor. Centeſimaſeptima: Echion: Thermachus. Centeſima/
quartadecima Lyſippus fuit:cum & Alexander Magnus. Item Lyſiſtratus & frater
eius Stennius:Euphronides:Soſtratus:Ion:Syllanion. In hoc mirabile:ꝙ nullo doc/
tore nobilis fuit ipſe.diſcipuloſq; habuit Theuſin:& Iadẽ.Centeſima.xx. Eutyclides:
Eutycrates: Lahippus: Cephiſiorotus:Timarchus:Pyromachus.Ceſſauit deĩde ars:ac
rurſus olympiade centeſima.lv.reuixit cum fuere longe quidem infra prædictos ꝓ/
bati tamẽ Antheus:Calliſtratus:Polycles: Atheneus: Callixenus: Pythocles: Pythias:
Tymoles. Ita diſtinctis celeberrimoꝝ ætatibus:raptĩ trãſcurrã reliquã multitudinẽ &
paſſim diſperſam. Venere autem & in certamen laudatiſſimi q̃q̃ diuerſis ætatibus
geniti quoniam fecerant amazonas:quæ cum in templo Epheſiæ Dianæ dicarentur:
placuit eligi probatiſſimã:ipſorum artificum qui præſentes erãt iudicio:cũ apparuit
eam eſſe:quã omnes ſecundã a ſua quiſq; iudicaſſent. Hæc eſt Polycleti. Proxima
ab ea Phidiæ. Tertia Chreſſilæ. Quarta Cyclonis. Quinta Phradmonis. Phidias
præter Iouem olympium quem nemo æmulatur: fecit & ex ebore æque Mineruam

athenis quæ eſt in parthenonia ſtans. Ex ære uero præter amazonem ſupradictam
Mineruam tam eximiæ pulchritudinis:ut a forma cognomen acceperit. Fecit & cly-
dicum & aliam Mineruam:quā romæ ad ædem Fortunæ Aemilius Paulus dedicauit.
Item duo ſigna: quæ Catulus in eadem æde poſuit: palliata. Et alterum coloſſicon
nudum. Primuſque artem toreuticen aperuiſſe atq; demōſtraſſe merito iudicatur.
Polycletus ſicyonius Ageladis diſcipulus Diadumenum fecit molliter iuuenem.c.ta-
lentis nobilitatum. Item & Doryphorum uiriliter puerum. Fecit & quem canona arti-
fices uocant:liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadam:ſoluſq; hominum
artem ipſe feciſſe artis opere iudicatur. Fecit & deſtringentem ſe. Et nudum talo in-
ceſſentem. Duoſq; pueros. Item talis nudos ludentes:qui uocantur aſtragalizontes.
Et ſunt in Titi imperatoris atrio:quo opere nullum abſolutius pleriq; iudicant. Itē
Mercurium qui fuit liſymachiæ. Herculem qui romæ Antheum a terra ſuſtinentem.
Artemona qui Phaenaporretos appellatus eſt. Hic conſummaſſe hanc ſcientiam
iudicatur:& toreuticen ſic erudiſſe:ut Phydias aperuiſſe. Proprium eiuſdem:ut uno
crure inſiſterent ſigna excogitaſſe:ut ait Varro:& pene ad unum exemplum. My-
ronem eleuteris natum:& ipſum Ageladis diſcipulum bucula maxime nobilitauit
celebratis uerſibus laudata:quando alieno pleriq; ingenio magis q̄ ſuo commendāt.
Fecit & canem: & diſcobolon:& Perſea: & criſtas:& ſatyrum admirantem tibias:&
Mineruam:delphicos pentathlos pancratiaſtas. Herculem etiā qui eſt apud cyrcum
maximum in æde Pompeii Magni. Fecit & Cicadæ monumentum:& locuſtæ ſicut
carminibus ſuis Erina ſignificat. Fecit & Apollinem quem a triumuiro Antonio ſub-
latum reſtituit epheſiis diuus Auguſtus ammonitus in quiete. Primus hic multi-
plicaſſe uarietatē uidetur:numeroſior in arte q̄ Polycletus:& in ſymmetria diligētior.
Et ipſe tamen corporum tenus curioſus:animi ſenſus non expreſſiſſe. Capillū quoq;
& pubem non emendacius feciſſe q̄ rudis antiqtas inſtituiſſet. Vicit eū Pythagoras
ex italia Reginus Pancratiaſte delphis poſito. Eundem uicit & Leontius cum fecit
haſtadie dromonſtylon: qui olympiæ oſtenduntur. Et Iolpis puerum tenentem ta-
bellas eodem loco:& mala ferentem nudum. Syracuſis autem claudicantem: cuius
ulceris dolorem ſentire etiam ſpectantes uidentur. Item Apollinem citharedum:ſer-
pentemq; eius confici ſagittis: qui Dircæus appellatus eſt: quoniam cum thebæ ab
Alexandro caperentur:aurum a fugiēte conditum ſinu eius cælatū eſſet. Hic primus
neruos & uenas expreſſit capillūq; diligētius. Fuit & alius Pythagoras ſamius initio
pictor: cuius ſigna ad ædem Fortunæ huiuſce deæ ſunt ſeminuda:unde & laudata
ſunt. Hic ſupradicto facie quoq; indiſcreta ſimilis fuiſſe traditur. Regini autem di-
ſcipulus & filius ſororis fuiſſe traditur Soſtratii Lyſippus Sicyonius. Duris negat.
Tullius fuiſſe diſcipulum affirmat. Sed primo ærarium fabrum. Audēdi rationem
cepiſſe pictoris Eupompi reſponſo. Eum enim interrogatum quem ſequeretur. an-
tecedentium:dixiſſe demonſtrata hominum multitudine:naturam ipſam imitādam
eſſe:non artificem. Plurima ex ōnibus ſigna fecit: & ut diximus fœcūdiſſimæ artis:
inter quæ diſtringentem ſe:quem. M. Agrippa ante thermas ſuas dicauit:mire gratū
Tyberio principi:qui non quiuit temperare ſibi in eo:quanq̄ īperioſus ſui īter initia
principatus tranſtulitq; in cubiculum:alio ibi ſigno ſubſtituto. Cum quidem tanta
populi romani contumacia fuit:ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenō
conflagitauerit: princepſq; quanq̄ adamatum repoſuerit. Nobilitatur Lyſippus &
temulenta tibicina & canibus ac uenatione. In primis uero quadriga cum ſole rhodi-
orum. Fecit & Alexandrū Magnum multis operibus:a pueritia eius orſus. Quam
ſtatuam inaurari iuſſit Nero princeps delectatus admodum illa. Dein cum precio
periſſet gratia artis:detractum ē aurum precioſiorq; talis exiſtimatur etiā cicatricibus
operis atq; conſciſſuris in quibus aurum hæſerat remanēntibus. Idē fecit Epheſtionē
Alexandri Magni amicum:quem quidam Polycleto aſcribunt:cum is centum prope

annis ante fuerit. Item Alexandri uenationē quæ delphis ſacrata eſt. Athenis ſatyroꝝ
turmā. Alexandrum amicorumq; eius imagines ſumma ōniū ſimilitudine expreſſit.
Has Metellus macedonia ſubacta tranſtulit romam. Fecit & quadrigas multorum
generum. Statuariæ arti plurimum traditur contuliſſe capillum exprimēdo. Capita
minora faciendo q̄ antiqui. Corpora graciliora ſiccioraq;: per quæ proceritas ſignorū
maior uideretur. Nō habet latinū nomē ſymmetria: quā diligētiſſie cuſtodiuit noua
intactaq; ratione quadratas ueterum ſtaturas permutando. uulgoq; dicebat: ab illis
factos quales eſſent homines: a ſe quales uiderentur eſſe. Huius proprie uident̄ eſſe
argutiæ operum cuſtoditæ in minimis quoq; rebus. Filios & diſcipulos reliquit lau-
datos artifices Lahippum & Bedam: ſed ante omnes Eutychratem. quanq̄ is cōſtātiā
patris potius æmulatus q̄ elegantiam auſtero maluit genere q̄ iucundo placere. Itaq;
optime expreſſit Herculem delphis & Alexādrum Theſpin uenatorem & theſpiadū
prælīū equeſtre. Simulacrum Strophonii ad oraculū. Quadrigas Medeæ cōplures.
Equum cum fiſcinis. Canes uenantium. Huius quoq; diſcipulus fuit Thyſicrates &
ipſe ſityonius: ſed Lyſippi ſectæ propior ut uix diſcernantur complura ſigna: ceu Se-
nex Thebanus Demetrius rex: Peuceſtes Alexandri Magni ſeruator. Digni tanta
gloria artifices. Qui compoſitis uoluminibus condidere hæc miris laudibus celebrāt
& Telaphanem Phoceum ignotum alias: quoniam in theſſalia ubi habitauerit: latu-
erint opera eius: alioquī ſuffragiis ipſorum æquatur Polycleto: Myroni: Pythagoræ.
Laudant eius Lariſſam: & Spinarum: Pentachlon: & Apollinem. Alii nō hanc igno-
bilitatis fuiſſe cauſam: ſed quoniam ſe regnum Xerxis & Darii officinis dediderit:
exiſtimant. Praxiteles quoq; marmore fœlicior: ideo clarior fuit. Fecit tamen ex ære
pulcherrima opera. Proſerpinæ raptum. Item Cataglyſam: & ebrietatē: & Liberum
patrem: nobilemq; una ſatyrum: quem græci Periboeoton cognominant. Signa etiā
quæ ante Fœlicitatis ædem fuere. Veneremq; quæ cum ipſa æde īcendio cremata eſt
Claudii principatu: marmore nulli ſuper terras inclyto parem. Item ſtephuſam.
Spelumenen: Oenophoꝝ: Harmodiū & Ariſtogytonem tyrannicidas: quos a Xerxe
perſarum rege captos uicta perſide atheniēſibus remiſit Magnus Alexander. Fecit &
puberem Apollinem ſubrepenti lacertæ cōminus ſagitta inſidiātē: quem Saurochtonō
uocant. Spectantur & duo ſigna eius diuerſos affectus exprimentia flentis matronæ
& meretricis gaudentis. Hanc putant Phrynem fuiſſe. deprehenduntq; in ea amorem
artificis & mercedem in uultu meretricis. Habet ſimulacrum & benignitas eius. Ca-
lamidis enim quadrigæ aurigam ſuū impoſuit. Et ne melior in equoꝝ effigie hoīem
deuiciſſe crederetur ipſe Calamis & alias quadrigas bigaſq; fecit: equis ſemper ſine
æmulo expreſſis. Sed ne uideatur in hominum effigie inferior: Achamene nullius eſt
nobilior. Achamenes Phidiæ diſcipulus & marmorea fecit: & æreum petalū: q uocat̄
encrinomenos. At Polycleti diſcipulus Ariſtides quadrigas & bigas. Et Iphicratis
leæna laudat̄. Scortū hæc lyræ cantu familiaris Harmodio & Ariſtogytoni conſilia
eorum de tyrannicidio uſq; ad mortem excruciata a tyrannis nō prodidit. Quāobrē
athenienſes eam honore habere uolentes: ne tñ ſcortū celebraſſe uiderentur: animal
nominis eius fecere. Atq; ut intelligeretur cauſa honoris in opere linguā addi ab arti-
fice uetuerunt. Bryaxis Aeſculapium & Seleucum fecit. Bedas adorantem Batton
Apollinem & Iunonem: qui ſunt romæ in templo Concordiæ. Creſilas uulneratum
deficientem: in quo poſſit intelligi: quantum reſtat animæ. Et Olympium Periclem
dignum cognomine. Mirumque in hac arte eſt: ꝙ nobiles uiros nobiliores fecit.
Cephiſidorus Mineruam mirabilem in portu athenienſium. Et aram ad templum
Iouis Seruatoris in eodem portu: cui pauca comparantur. Canachus Apollinem
nudum: qui Phileſius cognominat̄ in Didymeo eginetici æris temperatum. Ceruūq;
una ita ueſtigiis ſuſpēdit: ut linū ſubter pedes trahatur alterno morſu digitis calceq;
retinentibus ſolum. ita uertebrato dēte utriſq; in partibus ut a repulſu ꝑ uices reſiliat.

Idem celetizõtas pueros fecit. Chereas Alexandrum Magnum. Et Philippum patrẽ
eius fecit. Cleſilaus Dorophoron: & amazonem uulneratam. Demetrius Lyſi/
machen:quæ ſacerdos Mineruæ fuit ãnis.lxiiii. Idem & Mineruam quæ muſica ap/
pellatur:quoniam dracones in gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu reſonant. Idem
equitem Sarmonem:qui primus de equitatu ſcripſit. Dedalus & ipſe inter fictores
laudatus pueros duos diſtringẽtes ſe fecit. Dynomenes Proteſilaum:& Pythodemũ
luctatorem. Euphranoris Alexander Paris eſt.in quo laudatur:ꝙ omnia ſimul intel/
ligantur. Iudex dearum: amator Helenæ: & tamen Achillis interfector. Huius eſt
Minerua romæ:quæ dicitur Catuleana ĩfra capitolium a.Q .Luctatio Catulo dicata:
Et ſimulacrum boni euentus dextra pateram:ſiniſtra ſpicam ac papauer tenens. Itẽ
Latona puerpera Apollinem & Dianam infantes ſuſtinens in æde Concordiæ. Fecit
quadrigas bigaſq;. Et Clyticon eximia forma. Et uirtutem egregiam:utraſq; coloſ/
treas. Mulierem miniſtrantem & adorantem. Item Alexandrum & Philippum in
quadrigis. Eutyclides eurotan fecit: ĩ qua artem ipſam liquidiorem plurimi dixere.
Hegiæ Minerua Pyrrhuſq; rex laudatur. Et celetizontes pueri. Et Caſtor:ac Pollux
ante ædem Iouis tonantis. Ageſie in pario colonia Hercules Iſidori. Buthyreus Ly/
cius Myronis diſcipulus fuit:qui fecit dignum præceptore puerum ſufflantem lan/
guidos ignes & argonautas. Leocras:aquilam ſẽtientem quid rapiat in Ganymede:
& quid ferat:parcentem unguibus etiam per ueſtem. Puerum Antolycum Pãcratio
uictorem. Propter quem Xenophon ſympoſium ſcripſit. Iouemq; illum Tonantem
in capitolio ante cuncta laudabilem. Item Apollinem diadematum. Luciſcus Lan/
gonem puerum ſubdole ac fucate uernilitatis. Lycius & ipſe puerum ſuffitorem.
Menichini uitulus genu premitur: replicata ceruice. Ipſeq; Menechinus ſcripſit de
ſua arte. Naucides Mercurio & Diſcobolo immolante arietem cenſetur. Naucerus
luctatorem anhelantem fecit. Niceratus Aeſculapium & Hygiam qui ſunt in Con/
cordiæ templo romæ. Phyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Polycles Herma/
phroditum nobilem fecit. Pyrrhus Hygiã & Mineruã. Phœnix Lyſippi diſcipulus
Epidyrſam. Stypax Cyprius uno celebratur ſigno Splachnorte. Periclis olympii
uernula. Hic fuit exta torrens: ignem oris pleni ſpiritu accendens. Syllanion Apol/
lodorum fecit fictorem & ipſum:ſed inter cunctos diligentiſſimum artis & inimicũ
ſui iudicem crebro perfecta ſigna frangentem:dum ſatiare cupiditatem nequit artis.
& ideo inſanum cognominatum. Hoc in eo expreſſit.Nec hominem ex ære fecit:ſed
iracundiam. Et Achillem nobilem. Item Epiſtatem exercentem athletas. Strongiliõ
amazonem: quam ab excellentia crurum Eucnemon appellant. Ob id in comitatu
Neronis principis circumlatam. Item fecit puerum:quẽ amando Brutus philippẽſis
cognomine ſuo illuſtrauit. Theodorus qui labyrinthũ fecit ſami:ipſe ſe ex ære fudit
præter ſimilitudinem nobilem:fama magnæ ſubtilitatis celebratus. Dextra limam
tenet:leua tribus digitis quadrigulam tenuit tranſlatam preneſte: tantæ paruitatis :
ut totam eam currumq; & aurigam integeret alis ſimul facta muſca. Xenocrates
Tiſicratis diſcipulus:aut ut alii Eutycratis:uicit utroſq; copia ſignorũ.& de ſua arte
compoſuit uolumina. Plures artifices fecere Attali & Eumenis aduerſus gallos præ/
lia.Iſigonus:Phyromachus:Stratonicus: Antigonus: qui condidit uolumina de ſua
arte. Boeti quanq̃ argento melior infans eximie anſerem ſtrangulat. Atq; ex õnibus
quæ rettuli clariſſima quæq; in urbe iam ſunt dicata a Veſpaſiano principe ĩ templo
Pacis:aliiſq; eius operibus uiolentia Neronis in urbem conuecta:& ĩ ſellariis domus
aureæ diſpoſita. Prætera ſunt æqualitate celebrati artifices:ſed nullis operũ ſuorum
præcipui. Ariſton qui & argentum cælare ſolitus eſt. Callaſes: Deſias: Cantharus
Sytionius: Dionyſiodorus Critiæ diſcipulus Deliades: Euphorion:Eunicus & He/
catæus. Argenti cælatores: Leſbocles : Prodorus Pythodicus : Polygnotus. Idem
pictores nobiliſſĩ. Itẽ ex cælatoribus:Stratonicus Scinnus:qui fuit Critiæ diſcipulus

Nunc percenſebo eos:qui eiuſdē generis opera fecerūt:ut Apollodorus:Androbolus:
Aſclepiodorus: Aleuas philoſophus: Apellas:& adorantes fœminas Antigonus. Et
luctatores Peryoxyomenon. Tyrānicidaſq; ſupradictos: Antimachus: Athenodorus:
Fœminas nobiles Ariſtodemus:& luctatores bigaſq; cum auriga. Philoſophos Anus
Seleucum regem. Habet quoq; huius gratiam Doryphorus. Cephiſodori duo fuere.
E priore eſt Mercurius Liberum patrem in infantiam nutriens. Fecit & concionantē
manu elata. Perſona in incerto eſt. Sequens philoſophus fecit Coclites qui cum
Phidia Iouem olympium fecerat. Philoſophus item Cleon & Cenchranus & Galli-
cles:& Cephis: & Chalcoſchenes: & comœdos: & athletas: Dahippus: Pella:Iome-
non Daiphron:& Democritus: & Dæmon. Philoſophus Epigenon omnia fere præ-
dicta imitatus præceſſit in tubicine & matrem interfectam: & infantem miſerabi-
liter blandientem. Eubolides digitis computans. Mycon athletis ſpectatur. Me-
nogenes quadrigis. Nec minus Niceratus omnia quæ cæteri aggreſſus: repræſētauit
Alcibiadem:lampadeq; accenſa matrem eius Demareten ſacrificantem. Tiſicrates
bigæ Piſto mulierem impoſuit. Idemq; fecit Martem & Mercurium qui ſunt in
Concordiæ templo romæ. Perillum nemo laudat ſæuiorem Phalaride tyranno: cui
taurum fecit mugitus hominis pollicitus igne ſubdito. & primus eum expertus eſt
cruciatum iuſtiore ſæuitia. In hoc a ſimulacris deum: hominumq; deuocauerat
humaniſſimam artem. Ideo ne tot conditores eius elaborauerant:ut ex ea tormenta
fierent? Itaq; una de cauſa ſeruātur opera eius:ut quiſquis illa uideat:oderit manus.
Sthenius Cererem: Iouem: Mineruam fecit: qui ſunt romæ in Concordiæ templo.
Idem flentes matronas & adorantes: ſacrificanteſq;. Simon canem & ſagittarium
fecit. Stratonicus cælator ille philoſophus. Scopas utraſq;. Athletas autem & ar-
matos & uenatores:ſacrificanteſq; Batton. Eunuchir: Glaucides: Heliodorus: Hy-
canus: Lophon: Lyſon: Leon: Menodorus: Myagarus: Polycrates: Polydus: Py-
thocritus: Protogenes. Iidemque pictura clariſſimi:ut dicemus. Patrochles:Phyllis:
Phyſidonius: qui & argentum cælauit nobiliter natione epheſius. Periclimenus:
Philon: Simenus: Thimotheus: Theomneſtus: Thimarchides: Thimon: Thyſias:
Thraſon. Ex omnibus autem maxime cognomine inſignis eſt Callimachus ſemper
calumniator ſui:nec finem habēs diligentiæ:ob id Cacizotechnos appellatus. Memo-
rabilis exemplo adhibendæ curæ modum. Huius ſūt ſaltantes Lacænæ emendatum
opus. Sed in quo gratiam omnem diligentia abſtulerit. Quem quidem & pictorem
fuiſſe tradunt. Non ære captus nec arte unam ſolummodo Zenonis cypriam ſta-
tuam in expeditione non uendidit Cato. Sed quia philoſophi erat. Vt obiter hoc
quoq; naſcatur tam inane exemplum in mentione ſtatuarum. Eſt & una non præte-
reūda licet auctoris incerti iuxa roſtra Herculis tunicati. Eleo habitu romæ:torua
facie ſentienteque ſuprema in tunica. In hac tres ſunt tituli. Vnus.L.Luculli im-
peratoris de manubiis. Alter qui pupillum Luculli filium ex.S.C.dedicaſſe. Tertius
qui.T.Septimium Sabinum ædilem currulem ex priuato in publicū reſtituiſſe. Tot
certaminum tātæq; dignationis ſimulacrum id fuit. Nunc reuertemur ad differētias
æris & mixturas. In cyprio coronarium & regulare eſt:utrunque ductile. Coronariū
tenuatur in laminas: taurorumq; felle tinctum ſpeciem auri in coronis hiſtrionum
præbet. Idemq; ī uncias additis auri ſcrupulis ſenis prætenui pyropi brattea igneſcit.
Regulare & in aliis fit metallis. Itemq; chaldariorum differentia:ꝙ chaldarium fū-
ditur tantum:malleis fragile: quibus regulare obſequitur:ab aliis ductile appellatū.
quale omne cyprium eſt. Sed & in cæteris metallis cura diſtat a chaldario. Omne.n.
purgatis diligentius igni uitiis excoctiſq; regulare eſt. In reliquis generibus palma
campano. Simile in multis partibus italiæ prouinciiſq;. Sed octonas plumbi libras
addunt:& bene recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentiæ affe-
rat:in gallia maxime ſentitur:ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim

coctura:nigrum atq; fragile conficit. Præterea ſemel recoquunt. quod ſæpius feciſſe bonitati plurimum confert. Id quod notaſſe:non ab re eſt.

Differentiæ æris & mixturæ: & de ſeruando ære. Cap.ix.

AEs omne frigore magno melius fundi. Sequenſq; temperatura ſtatuaria eſt. Eademque tabularis hoc modo. Maſſa proflatur in primis: mox ĩ proflatum additur tertia portio æris collectanei:hoc eſt ex uſu coempti. Peculiareq; in eo condimentum attritu domiti & conſuetudine nitoris:ueluti manſuefacti. Miſcentur & plumbi argentarii pondo duodena: ac ſelibra e centenis proflata. Appellatur etiam nunc & formalis temperatura æris tenerrimi: quoniam nigri plumbi decima portio additur: & argentarii uiceſima. maximeq; ita colorem bibit: quem græcanicũ uocat. Nouiſſima eſt quæ uocatur ollaria:uaſe nomen hoc dãte. Ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio ſi addatur plumbum:colos purpuræ fit in ſtatuarum prætextis. Aera exterſa rubiginem celerius trahũt:q̃ neglecta: niſi oleo perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradunt. Vſus æris ad perpetuitatem monumentorum iam pridem tranſlatus eſt. Tabulis æreis in quibus publicæ conſtitutiones incidantur.

DE Cadmia medicinæ. Capitulum.x.

MEtalla æris multis modis inſtruunt medicinam: utpote cum ulcera omnia ibi ociſſime ſanentur. Maxime tamen prodeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & in argenti fornacibus: candidior ac minus ponderoſa: ſed nequaq̃ comparanda ærariæ. Plura autem genera ſunt. Nanq; ipſe lapis ex quo fit æs cadmia uocatur fuſuris neceſſarius:medicinæ inutilis. Sic rurſus in fornacibus exiſtit aliamq; nominis ſui originem recipit. Fit autem egeſta flammis atq; flatu tenuiſſima parte materiæ:& cameris lateribuſue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuiſſima eſt in ipſo fornacium ore:qua flammæ eluctantur. appellata capnitis:exuſta:& nimia leuitate ſimilis fauillæ. Interior optima:cameris dependẽs:& ab eo argumẽto botryſẽtos cognominata. Ponderoſior hæc priore. Leuior porro ſecuturis. Duo eius colores. Deterior cinereus. Puniceus melior:friabilis:oculorumq; medicamentis utiliſſima. Tertia eſt in lateribus fornacium:quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicit placitis:& ipſa ab argumento cruſta uerius q̃ pumex intus:uarias ad pſoras utilior:& ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra pene cærula:intus onychiti maculis ſimilis. Oſtracitis toga nigra & ceterarum fortiſſima:uulneribus maxime utilis. Omnis autem cadmia in cypri fornacibus optima. Iterum a medicis coquitur carbone puro atq; ubi in cinerem rediit:extinguitur uino amineo quæ ad emplaſtra præparatur: quæ uero ad pſoras aceto. Quidam in ollis fictilibus tuſam urunt:ac lauant in mortariis. poſtea ſiccant. Nymphodorus lapidem ipſum q̃grauiſſimum ſpiſſumq; urit pruna:& exuſtum chio uino reſtĩguit: tunditq;. mox linteo cribrat:atq; in mortario terit. mox aqua pluuia macerat. iterũq; terit quod ſubſedit: donec cæruſæ ſimilis fiat:nulla dentium offenſa. Eadem Lolliæ actio:ſed q̃puriſſimum lapidem eligit. Cadmiæ efectus:ſiccare:ſanare:ſiſtere fluctiones: pterygia: ſordes oculorum purgare: ſcabritiem extenuare:& quicquid in plũbi effectu dicemus. Et æs ipſum ad omnia eadem uritur:præterq; albugines oculorum: & cicatrices. Vlcera quoq; oculorum cum lacte ſanat. Idq; ægyptii collyrii modo terunt in coticulis. Facit & uomitiones e melle ſumptum. Vritur autem cyprium in fictilibus crudis cum ſulphuris pari pondere:uaſe circumlito ſpiramento ĩ caminis: donec uaſa ipſa percoquantur. Quidam & ſalem addunt. Alii alumẽ pro ſulphure. Alii nihil ſed aceto tãtum aſpergunt. Vſtum teritur mortario thebaico. aqua pluuia lauatur. minor effectu. iterumq; adiecta largiore teritur. & dum conſidat:relinquit. hoc ſæpius:donec ad ſpeciem minii redeat. Tũc ſiccatũ ĩ ſole:ĩ ærea pyxide ſeruat.

DE Scoria:& flore:& ſquama æris:& ſtoniace:& erugine:& hyeratio. Cap.xi.

ET ſcoria æris ſimili modo lauatur: minor effectu q̃ æs ipſum. Sed & æris flos
medicinæ utilis eſt. Fit ære fuſo:& in alias fornaces tráſlato:ibi flatu crebriore
excutiunť uelut milii ſquammæ:quas uocant lepidas:& ſic adulteratur flos:ut ſquã-
ma ueneat pro eo. Eſt autem ſquamma æris decuſſa ui clauis in quos panes ærei fer-
ruminantur. In cypriis maxime officinis omnia. Differentia hæc eſt:ꝙ ſquamma ex-
cutitur ictibus iiſdem panibus. Flos cadit ſpõte. Squammæ eſt alterum genus ſub-
tilius ex ſumma ſcilicet lanugine decuſſum:quod uocant ſtomoma. Atq; hæc õnia
medici(quod pace eorum dixiſſe liceat)ignorant. Pars maior & nomina:in tantum a
conficiendis iis medicaminibus abſunt:quod eſſe proprium medicinæ ſolebat. Nũc
quotiens incidere in libellos:componere ex iis uolentes aliq̃:hoc eſt ĩpédio miſerorũ
experiri commentaria: credunt ſemplaciæ ea omnibus quidem fraudibus corrũpéti:
factaq; iam pridem emplaſtra & collyria mercanť:tabeſq; mercium:fraus ſemplaſiæ
ſic exteritur. Et ſquamma autem & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis. dein
lauantur ut ſupra ad eoſdé uſus. Et amplius narium carnoſa uitia. Itemq; ſedis:&
grauitates aurium:per fiſtulas in eas flatu impulſa. Et ulcera oris farina admota.
Tollit & tõſillas cum melle. Fit & ex candido ære ſquãma cypria longe inefficacior.
Nec nõ urina pueri prius macerant clauos paneſq;. Quidam uero excuſſã ſquãmã
terunt:& aqua pluuia lauãt. Dant & hydropicis duabus drachmis in mulſi hemina:
& illinunt cum polline. Eruginis quoq; magnus uſus. Sed pluribus fit ea modis.
nanq; & e lapide ex quo coquitur æs deraditur:& ære candido perforato:atq; in cadis
ſuper acetum ſuſpenſo æreo:obturatumq; operculo:multo probatiore q̃ ſi hoc idem
ſquammis fiat. Quidam uaſa ipſa candidi æris fictilibus condunt in aceto raduntq;
x.die. Alii uinaceis contegunt:totidemq; poſt dies radunt. Alii del matam æris ſco-
bem aceto ſpargunt:uerſantq; ſpatis ſæpius die:donec abſumatur. Eandemq; ſcobẽ
alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ociſſime uero cõtrahit coronariũ eru-
ginem reciſamentis in acetum additis. Adulterant marmore trito maxime rhodiam
eruginem. Alii pumice aut gummi. Præcipue autem fallit atramento ſutorio adulte-
rata. Cætera enim dente deprehenduntur:ſtridentia in frendendo. Experimentum ĩ
batillo ferreo. Nam quæ ſincæra eſt: ſuum colorem retinet: quæ mixta attramento
rubeſcit. Deprehenditur & papyro galla prius macerato. Nigreſcit enim ſtatim eru-
gine illita. Deprehenditur & uiſu maligne uirens. Sed ſiue ſincæram ſiue adulterã
aptiſſimum eſt eius ſiccatam in patina noua uri & uerſari:donec ut fauilla fiat. Poſ-
tea teritur:& reconditur. Aliqui ĩ crudis fictilibus urunt:donec figlinum percoquať.
Nonnulli & thus maſculum ammiſcent. Lauatur auté erugo ſicut cadmia. Vis eius
collyriis oculorum aptiſſima:& delachrymationibus mordendo proficiens. Sed ab-
lui neceſſarium penicillis calidis:donec rodere deſinat. Hieracium uocať collyrium
quod ita maxime conſtat. Temperatur autem idem hammoniaci unciis quattuor:
eruginis cypriæ duabus:atramenti ſutorii:quod chalcantum uocant:totidem. Miſy
uero una : croci.vi. Hæc omnia trita aceto thaſio colliguntur in pilulas:excellentis
remedii contra glaucomatum initia & ſuffuſionum. Contra caliginem & ſcabritias &
albugines ac genarum uitia. Cruda autem erugo:uulnerariis emplaſtris miſceť. Oris
etiam gingiuarumq; exulcerationem mirifice emendat:& labiorum ulcera cum oleo.
Quod & ſi cæra addatur:purgat & ad cicatricem perducit. Erugo & callum fiſtularũ
erodit:uitiorumq; quæ circa ſedem: ſiue per ſe ſiue cum hammoniaco illita:uel col-
lyrii modo in fiſtulas adacta. Eademq; cum reſinæ terebinthinæ tertia parte ſubacta
lepras tollit. ¶ DE ſcolecia:& calciti:& pſoro:& calcanto. ¶ Cap.xii.

ESt & alterum genus eruginis:quam uocant ſcoleciam in cyprio ære. Hoc trito
alumine & ſale aut nitro pari pondere cum aceto albo q̃acerrimo. Nõ fit hoc
niſi æſtuoſiſſimis diebus circa canis ortum. Teritur autem:donec uiride fiat:contra-
hatq; ſe in uermiculorum ſpeciem : unde & nomen. Quod uitiũ ut emendetur:duæ

partes q̃ fuere aceti miſcentur urina pueri impubis. Idem autem in medicamentis & ſanterna efficit qua diximus aurum ferruminari. Vſuſque utriuſq; qui eruginis. Scolecia fit & per ſe raſa ab ærario lapide: de quo nunc dicemus. Chalcitin uocant lapidem:ex quo & ipſum æs coquitur. Diſtat a cadmia: ꝙ illa ſuper terram ex ſubdialibus petris cæditur:hæc ex obrutis. Item ꝙ chalcitis friat ſe ſtatim mollis natura: ut uideatur lanugo concreta. Eſt & alia diſtinctio:ꝙ chalcitis tria genera continet æris: & miſyos & ſorios. de quibus ſingulis dicemus ſuis locis. Habet aũt æris uenas oblongas. Probatur mellei coloris gracili uenarum diſcurſu friabilis: nec lapidoſa. Putant & recentem utiliorem eſſe:quoniam inueterata ſori fiat. Vis eius ad excreſcentia in ulceribus ſanguinem ſiſtere: gingiuas uuam tonſillas farina compeſcere. Vuluæ quoq; uitiis in uellere imponitur. Cum ſucco uero porri uerendorum addit̃ emplaſtris. Maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo diebus.xl. Et colorẽ croci trahit. Tũc ammixto cadmiæ pari põdere medicamentum efficit ſoricon dictũ. Quod ſi duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ temperentur: acrius hoc idẽ fiet. Acrius etiamnũ & uehementius factum ſi aceto q̃ uino tẽperentur. Toſta uero efficacior fit ad eadem omnia. Sori ægyptium maxime laudatur: multum ſuperato cyprio hiſpanienſi & africo:quãq̃ oculorum quoq; curationi quidam utilius cypriũ putãt. Sed in quacunq; natione optimum: cui maximum uirus olfactu: trituq; pinguiter nigreſcens:& ſpongioſum. Stomacho res contraria in tantum:ut quibuſdã olfactu modo uomitiones moueat. Et ægyptium quidem tale. Alterius nationis contritum ſplendeſcit. Et miſy eſt lapidoſius. Prodeſt autem & dentium dolori ſi contineatur: atq; colluat. Et oris ulceribus grauibus:quæq; ſerpunt. Vrit̃ carbonibus ut chalcitis. Miſy aliqui tradiderunt fieri exuſto lapide in ſcrobibus flore eius luteo miſcente ſe ligni pinea fauilla. Re uera autem e ſupradicto fit lapide concretum nat̃a diſcretũq; & optimum in cypriorum officinis:cuius notæ ſunt friati aureæ ſcintillæ:& cum teratur arenoſa natura ſiue terra chalcitidi ſimilis. Hoc autem miſcent qui aurũ purgant. Vtilitas aũt eius infuſi cũ roſaceo auribus purulentis:& lana impoſiti capitis ulceribus. Extenuat etiam ſcabritias oculorum inueteratas. Præcipue utile tonſillis. contraque anginas & ſuppurata. Ratio ut.xvi.drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle:donec lenteſcat. Sic ad ſupradicta utile eſt. Quotiens opus ſit molliri uim eius:mel aſpergitur. Erodit & callum fiſtularum ex aceto fouẽtium: & collyriis additur. Siſtit & ſanguinem:ulceraq; quæ ſerpãt:quæue putreſcant. Abſumit & excreſcentes carnes. Peculiariter uirilitatis uitiis utile : & fœminarum profluuiũ ſiſtit. Græci cognationem æris fecerunt nomine & atramento ſutorio. Appellant enĩ chalcantum. Nec ullius æque mira natura eſt. Fit in hiſpania e puteis ſtagniſue habentibus id genus aquæ. Decoquitur ea ãmixta dulci pari menſura:& ĩ piſcinas ligneas funditur. Immobilibus ſuper has tranſtris dependent reſtes lapillis extentæ:quibus adhæreſcẽs limus:uitreis acinis imaginem quandam uuæ reddit. Exemptũ ita ſiccat̃ diebus.xxx. Color eſt cæruleus:perq̃ ſpectabili nitori:uitrumq; eſſe credit̃. Diluẽdo fit atramentum tinguendis coriis. Fit & pluribus modis genere eo in ſcrobe cauato. Quarum e lateribus diſtillantes hyberno gelu ſtyrias ſtalagmiam uocãt: neq; eſt purius aliud. Sed ex eo candidum colorem ſentientem uiolam leucanthon appellant. Fit & in ſaxorum catinis pluuia aqua corriuato limo gelãte. Fit & ſalis modo flagrãtiſſimo ſole admiſſas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia foſſile aut facticium appellant.hoc pallidius:& quantum colore:tantum bonitate deterius. Probant maxime cyprium in medicinæ uſu. Sumitur ad depellenda uẽtris animalia drachmæ pondere cum melle. Purgat & caput dilutum ac naribus inſtillatum. Item ſtomachum cum melle aut aqua mulſa ſumptum. Medetur & oculorum ſcabriciei doloriq;:necnon & caligini & oris ulceribus. Siſtit & ſanguinem narium. Item hæmorrhoidum. Extrahit oſſa fracta cum ſemine hyoſcyami. Suſpendit epiphoras

penicillo fronti impoſitum. Efficax & in ēplaſtris ad purgāda uulnera: & excreſcētia ulcerum. Tollit & uuas uel ſi decocto tangantur. Cum lini quoq; ſemine ſupponit emplaſtris ad dolores tollendos. Quodque ex eo candicat: in eo uſu præfertur uiolaceis. Et grauitati aurium per fiſtulas inſpiratur. Vulnera etiam per ſe illitum ſanat: ſed tinguit cicatrices. Nuperq; inuentum urſorum in harena & leonum ora aſpergere illo: tantaq; eſt uis in aſtringendo: ut non queant mordere.

¶ DE Pōpholyge: & ſpōdio: & antiſpondio: & diphryge: & triente ſeruilio. Ca. xiii.

ETiam nunc in ærariis reperiuntur quæ uocant pompholygem: & ſpodion. Differētia: ꝙ pōpholyx lotura parat. Spodios illota eſt. Aliqui id quod ſit cādidū leuiſſimūq; pompholygem dixere: & eſſe æris & cadmiæ fauillam. Spodion nigriorē ponderoſioremq; eſſe: deraſam parietibus fornacium mixtis ſcintillis aliquando & carbonibus. Hæc aceto accepto odorem æris præſtat: & ſi tangatur lingua ſaporem horridum. Conuenitq; oculorum medicamentis quibuſcunq; uitiis occurrens: & ad omnia quæ ſpodion. Hoc ſolum diſtat ꝙ huius elutior uis eſt. Additur et ī emplaſtra: quibus lenis quæritur refrigeratio & ſiccatio. Vtilior ad omnia quæ uino lota eſt. Spodios cypria optima. Fit autem liqueſcentibus cadmia & ærario lapide. Leuiſſimū hæc efflatur & ocius: euolatq; e fornacibus: & tectis adhæreſcit. A fuligine diſtans cādore. Quod minus candidum ex ea: immaturæ fornacis argumentum eſt. Hoc qdā pompholygem uocant. Quod uero rubicundius ex iis inuenitur: acriorē uim habet. exulceratq; adeo: ut cum lauatur ſi oculos attingat excæcet. Eſt & mellei coloris ſpodios: in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcunq; genus lauando fit utilius. Purgatur ante pinna: dein craſſiore lotura. Digitis ſcabriciē exterunt. Media uis eius eſt quæ uino lauatur. Eſt & aliqua in genere uini differentia. leni enim lota collyriis oculorum nimium uigiliis fatigatorum apta putatur. Eademq; efficacior ulceribus quæ manant: uel oris: quæ madent: & omnibus medicamentis quæ parantur contra grangrenas. Fit & in argenti fornacibus ſpodios: quam uocant lauriotin. Vtiliſſima autem oculis confirmatur: quæ fit in aurariis. Nec in alia parte magis eſt uitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda eſſēt metalla uiliſſimis rebus: utilitates eadem excogitauit. Antiſpodion uocant cinerem fici arboris uel caprifici uel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus uel oleaſtri uel cytonii mali uel lentiſci. Item ex moris immaturis id eſt cādidis in ſole arefactis: uel e buxi coma: uel pſeudocyperi aut rubi aut therebinthi uel oenantis. Taurini quoque glutinis: aut linteorum cinerem ſimiliter pollere inuentum eſt. Vruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus: donec figlina percoquatur. In ærariis officinis & ſmegma fit: iam liquato ære atq; pcocto: additis etiamnum carbonibus: paulatimq; accenſis: ac repente uehementiori flatu expuitur æris pala quædam. Solum quo excipiatur: ſtratum eſſe debet. Maxili ab ea diſcernitur aqua in iiſdem officinis. Diphryga uocant græci ab eo ꝙ bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato ī caminis: donec excoquatur in rubricam. Fit & in cypro ex luto cuiuſdam ſpecus arefacto prius: mox paulatim circundatis ſarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris fæce ſubſidēte. Differentia eſt quidem: ꝙ æs ipſum in catino defluit: ſcoria extra fornaces: flos ſupnatat. Diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis q coquātur: ferruminari: circa hunc æs feruere. Ipſum uero non percoqui niſi tranſlatum in alias fornaces: & eſſe nodum quendam materiæ. Id quod excocto ſuperſit: diphryga uocant. Ratio eius in medicina ſimilis ſupradictis. Siccare & excreſcentia conſumere & perpurgare. Probatur lingua: ut eam ſiccet tactu ſtatim: ſaporemq; æris reddat. Vnū etiamnum æris miraculum non omittemus. Seruilia familia illuſtris in faſtis triētē æreum paſcit auro & argento: conſumentem utrunq;. Origo atq; natura eius īcōpta eſt mihi. Verba ipſa de ea re Meſſallæ ſenis ponam. Seruiliorꝫ familia habet triētē ſacrum: cui ſumma cum cura magnificentiaq; ſacra quot annis faciunt: quem ferūt

alias creuiſſe alias decreuiſſe uideri:& ex eo aut diminutionem aut honorem familiæ ſignificari.

¶ DE Ferro & ferreis metallis:& differentiæ ferri ¶ Cap.xiiii.

PRoxime indicari debent metalla ferri:optimo uitæ peſſimoq; inſtrumento. Siquidem hoc tellurem ſcindimus : ſerimus arbuſta: ponimus pomeria: uites ſqualore deciſo annis omnibus cogimus iuueneſcere. Hoc extruimus tecta:cædimus ſaxa.omneſq; ad alios uſus ferro utimur. Sed eodem ad bella cædes latrocinia non cõminus ſolũ:ſed ẽt miſſili uolucriq;:nũc tormẽtis excuſſo:nũc lacertis:nũc uero pẽnato quã ſceleratiſſimã humani ingenii fraudem arbitror. Siquidem ut ocius mors perueniret ad hominem:alitem illam fecimus:pennaſq; ferro dedimus. Quamobrẽ culpa eius non natura fiat accepta. Aliquot experimentis probatum eſt poſſe ĩnocẽs eſſe ferrũ. In fœdere quod expulſis regibus populo romano dedit Porſenna:noĩatim comprehenſum inuenimus: ne ferro niſi in agricultura uteretur. Et cũ ſtilo ſcribere intutum ut uetuſtiſſimi auctores prodiderunt. Magni Pompeii in tertio conſulatu extat edictum:in tumultu necis clodianæ prohibentis ullum telum eſſe in urbe. Et tamen uita ipſa non defuit honorem initio habere ferro quoq;. Ariſtonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorem Chlearcum filium præcipitare uolentis & præcipitato illo reſidentis pœnitentiam : ferrum & æs miſcuit:ut rubigine eius per nitorem æris relucente: exprimeretur uerecundiæ rubor. Hoc ſignum extat hodierno die. Eſt in eadem urbe & ferreus Hercules:quẽ fecit Halicon laborum dei patientia inductus. Videmus & romæ ſcyphos e ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obſtitit eadem naturæ benignitas exigentis a ferro ipſo pœnas rubigine. eademque prouidentia nihil in rebus mortalibus faciente:q̄ quod infeſtiſſimum mortalitati. Ferri metalla ubiq; propemodum reperiuntur. Quippe inſula etiam italiæ ilua gignente.minimaq; difficultate cognoſcuntur ipſo colore terræ manifeſto. Sed ratio eadem excoquendis uenis. In cappadocia tantum quæſtio eſt aquæ an terræ fiat acceptum:quoniam pfuſa certo fluuio terra neq; aliter ferꝝ e fornacibus reddit. Differentia ferri numeroſa. Prima in genere terræ cæliue. Alias enim molle tantum plumboq; uicinius ſubminiſtrãt. Alias fragile & eroſum rotarumq; uſibus:& clauis maxime fugiendum:cui prior ratio conuenit. Aliud breuitate ſola placet: clauiſq; caligariis. Aliud rubiginem celerius ſentit. Stricturæq; uocantur eæ omnes:quod nõ in aliis metallis a ſtringenda acie uocabulo impoſito. Et fornaciũ maxima differẽtia eſt. In hiis quidem nucleus ferri excoquitur ad indurandam aciem. Aliquæ modo ſunt ad denſandas incudes malleorumue roſtra. Summa autem differentia in aqua eſt:cui ſubinde candens immergit᷑. Hæc aqua alibi atq; alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri:ſicuti bilbilin in hiſpania & turiaſſonem. Comum in italia cum ferraria metalla in iis locis non ſint. Ex omnibus autem generibus palma ſerico ferro eſt. Seres hoc cum ueſtibus ſuis pellibuſq; mittunt. Secunda parthico: neq; alia genera ferri eximia acie temperantur cæteris enim admiſcẽtur. Mollior complexus ĩ noſtro orbe. Aliubi uena bonitatem hanc præſtat:ut in noricis. Aliubi factura:ut ſulmone aq̄ uti diximus. Quippe cum in exacuendo oleares cotes:& aquariæ æq; differãt. oleo delicatior fiat acies. Mirumq; cum excoquat᷑ uena:aquæ modo liquari ferrum: poſtea in ſpongias frangi. Tenuiora ferramenta oleo reſtingui mos eſt: ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro ſanguis humanus ſe ulciſcitur. Contactum nanq; eo celerius ſubĩde rubiginem trahit. De magnete lapide ſuo loco dicemus: concordiaq; quam cum ferro habet. Sola hæc materia uirus ab eo lapide accipit:retinetq; longo tempore. Aliud apprehendens ferrum:ut annulorum cathena ſpectetur interdum. Quod imperitum uulgus appellat ferrum uiuum:uulneraq; ex tali aſperiora fiant. Lapis hic & in cantabria naſcitur:non ille magnes uerus caute continua: ſed ſparſa bubbatione ita appellant:neſcio an ultro fundendo perinde utilis:nondum enim expertus eſt qſq̄:ferri utiq; inficit aciem:ut magnes. De magnete lapide Dinocrates

ſrchitectus Alexandri Arſinoes templum cōcamerare inchoauerat:ut in eo ſimulacrū
eius e ferro pendere in aere uideretur. Interceſſit mors & ipſius & Ptolmæi regis:qui
id ſorori ſuæ iuſſerat fieri. Metallorum omnium uena ferri largiſſima eſt. Canta-
briæ maritimæ parte qua oceanus alluit:mōs prærupte altus:incredibile dictu:totus
ex ea materie eſt:ut in ambitu oceani diximus. //DE Temperatura ferri:& me-
dicinæ ex ferro:& ex erugine:& rubigine:& ſquāma ferri:& hygremplaſtro. Cap.xv.

f Errum accenſum igni:niſi duretur ictibus: corrumpitur. Rubens nō eſt habile
tundendo:neq; anteq̄ albeſcere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri ſile.
a rubigine uindicatur cæruſſa & gypſo & liquida pice. Hæc eſt temperatura a græcis
anthipatia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferream ca-
tenam apud euphratem amnem in urbe quæ zeugma appellatur:qua Alexander
Magnus ibi uinxerit pontem:cuius annulos qui refecti ſunt rubigine infeſtari: carē-
tibus ea prioribus. Medicina e ferro eſt: & alia q̄ ſecandi. Nanq; circunſcribi circulo
terue cicumlato mucrone & adultis & infantibus prodeſt contra noxia medicamēta.
& præfixos in limine e ſepulchro euulſos clauos:aduerſus nocturnas lymphationes.
Pungiq; leuiter mucrone quo percuſſus homo ſit:cōtra dolores laterum pectorumue
ſubitos qui punctionem afferant. Quædam uſtione ſanantur. Priuatim uero canis
rabidi morſus. Quippe etiam præualente morbo expauenteſque potum:uſta pla-
ga illico liberantur. Calefit etiam ferro candente aqua in multis uitiis: priuatimque
dyſentericis. Eſt & rubigo ipſa in remediis.& ſic Telephū proditur ſanaſſe Achilles
ſiue id ærea ſiue ferrea cuſpide fecit. Ita certe depingitur ex ea decutiens gla-
dio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clauis ueteribus. Vis eius : ligare :
ſiccare : reſtrīgere. Emendat alopecias illita. Vtuntur & ad ſcabritias genarum :
puſtulaſq; totius corporis cum cæra & oleo myrteo. Ad ignes uero ſacros ex aceto. Itē
ad ſcabiem. Paronychia digitorum & pterygia ī linteolis. Siſtit & fœminarum ꝓflu-
uia īpoſita uelleribus. Plagis quoq; recētibus uino diluta & cum myrrha ſubacta. Et
condylomatis ex aceto prodeſt. Podagras quoq; illita lenit. Squamma quoq; ferri
in uſu eſt ex acie aut mucronibus maxime ſimili:ſed acriore ui:q̄ rubigo. Quamobrē
& contra Epiphoras oculorum aſſumitur. Sanguinemq; ſiſtit:cum uulnera maxime
ferro fiant. Siſtit & fœminarum profluuia. Imponitur & contra lyenum uitia. He-
morroidas compeſcit ulcerumque ſerpentia. Et genis prodeſt farinæ modo aſperſa
pauliſper. Præcipua tamen commendatio eius in irge emplaſtro ad purganda uul-
nera fiſtulaſq;:& omnem callum erodendum & raſis oſſibus carnes recreandas. Cō-
ponitur hoc modo. Obolis ex cimolia creta duobus: drachmis ſex ex ære:totidem ex
ſquamma ferri:totidem cæræ:ex oleo ſextarius. His adiicitur cū ſunt repurgāda uul-
nera aut replenda cæratum.

DE Plumbi metallis & albo plumbo & nigro. Capitulum.xvi.

s Equitur natura plumbi. Cuius duo genera:nigrum atq; candidum. Precioſiſ-
ſimum candidum a græcis appellatum caſſiterium: fabuloſeq; narratum in
inſulas atlantici maris peti:uitilibuſq; nauigiis circumſutis corio aduehi. Nunc cer-
tum ē in luſitania gigni & in gallicia ſumma tellure arenoſa & coloris nigri. Pōdere
tantum ea deprehēditur. Interueniunt & minuti calculi:maxime torrētibus ſiccatis.
Lauant eas harenas metallici:& quod ſubſedit coquūt ī fornacibus. Inuenitur & in
aurariis metallis quæ alutia uocant. aq̄ īmiſſa eluūt calculos nigros paulū cādore ua-
riatos:qbus eadē grauitas quæ auro. Et ideo ī colatis ī qbus auꝝ colligit̄ remanēt cū
eo. poſtea caminis ſeparāt̄. Cōflatiq; ī albū plūbū reſoluūt̄. Nō fit ī gallicia nigrū:
cum uicina cantabria nigro tantum abundet. Nec ex albo argentum:cum fiat ex
nigro. Iungi inter ſe plumbum nigrum ſine albo non poteſt. Nec hoc ei ſine oleo.
Ac ne album quidem ſecum ſine nigro. Album habuit auctoritatem & iliacis tem-
poribus teſte Homero criſſiritum ab eo dictum. Plumbi nigri origo duplex eſt.

Aut enim ſua prouenit uena: nec quicq̃ aliud ex ſe parit: aut cum argento naſcitur:
mixtiſq; uenis conflatur. Eius q primus fluit in fornacibus liquor:ſtagnũ appellat̃.
Qui ſecundus argentum. Qui remanſit in fornacibus: galena quæ portio eſt tertia
addita uenæ. Hæc rurſus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

DE Stagno & plumbo argentario:& quibuſdam aliis. Cap.xvii.

s Tagnum illitum æreis uaſis ſaporem gratiorem facit:& compeſcit eruginis
uirus:mirũq; pondus non auget. Specula quoq; ex eo laudatiſſima(ut dixĩus)
brunduſii temperabantur: donec argenteis uti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur
ſtagnum addita æris tertia portione candidi in plumbum album. Fit & alio modo:
mixtis albi plumbi nigriq; libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. Iidem &
tertiarium uocant in quo duæ nigri portiones ſũt:& tertia albi. Precium eius ĩ libras
.xxx. Et hoc fiſtulæ ſolidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus
albi:argentarium uocant.& eo quæ uolunt incoquunt. Precia huius faciunt in põdo
.cxxx. In libras albo per ſe ſincæro precia ſunt.xxx.nigro.xvii. Albi natura plus aridi
habet. Contraq; nigri tota humida eſt. Ideo album nulli rei ſine mixtura utile eſt.
Neq; argentum ex eo plumbatur:quoniam prius liqueſcit argentum. Confirmantq;
ſi minus albo nigri q̃ ſatis ſit miſceatur:erodi ab eo argẽtum. Album incoquit̃ æreis
operibus galliarum inuento:ita ut uix diſcerni queat ab argento . eaque incoctilia
uocant. Deinde & argentum incoquere ſimili modo cœpere:equoꝝ maxĩe ornamẽtis
iumentorumq; iugis. In alexia oppido reliqua gloria biturigum fuit. Cœpere deĩde
& eſſeda baculis & petorita exornare. Similiq; modo ad aurea quoq; & argentea
uehicula inanis luxuria peruenit:quæq; in ſcyphis cerni prodigũ erat:hæc ĩ uehiculis
atteri cultus uocatur. Plumbi albi permixtum in charta eſt:ut liquefactum pondere
uideatur non calore rupiſſe. India neq; æs neq; plumbum habet: gemmiſque ſuis ac
margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fiſtulas laminaſq; utuntur laborioſius ĩ
hiſpania eruto: totaſq; per gallias. Sed in britannia ſummo terræ corio adeo large:
ut lex ultro dicatur: ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc ſunt noĩa. Ioue-
tanum : caprarienſe: oleaſtrenſe. Nec differentia ulla ſcoriæ modo ſit excocta di-
ligenter. Mirumq; in his ſolis metallis ꝙ derelicta fertilius reuiuiſcunt. Hoc ui-
detur facere relaxatis ſpiramẽtis ad ſatietatem infuſus aer: æque ut fœminas quaſdã
fœcundiores abortus facere. Nuper id compertum in betica ſãtarenſi metallo quod
locari ſolitum.x.libris per ducentos ante annos:poſtq̃ oblitteratum erat.lxv.locatũ
eſt. Simili modo antonianũ. In eadem prouincia pari locatione peruenit ad pondo
.cccc.uectigalis. Et mirum aqua addita non liqueſcere uaſa e plũbo conſtat. Eadem
in aqua calculus æreuſue quadrans ſi addatur:uas peruri.

Medicinæ de plumbo:& ſcoria plumbi:de molibdena: ſiue galena:de pſymithio
& ſandaraca. Capitulum.xviii.

i N medicina p ſe plumbi uſus eſt cicatrices reprimere:adalligatiſq; lumborũ &
renũ parti laminis frigidiore natura inhiberi impetus ueneris. Viſaq; in qete
ueneria ſponte naturæ erũpentia uſq; in morbi genus his laminis Caluus orator co-
hibuiſſe tradit̃: uireſq; corporis ſtudiorum labore cuſtodiſſe. Nero quoniã ita diis
placuit: princeps lamina pectori impoſita ſub ea cantica exclamans alendis uocibus
demonſtrauit rationem. Coquit̃ ad medicinæ uſus patinis fictilibus ſubſtrato ſul-
phure minuto laminis impoſitis tenuibus opertiſq; ſulphure & ferro mixtis. Cum
coqtur:munienda in eo opere foramina ſpũs conuenit:alioqn plumbi e fornacibus
halitus noxius ſentit̃ & peſtilens:& canibus ociſſime. Omnium uero metallorum
muſcis & culicibus. Quamobrem non ſunt ea tædia in metallis. Quidam ĩ coquẽdo
ſcobẽ plũbi lim aquæſitam ſulphuri miſcent. Alii cæruſſam potius q̃ ſulphur. Fit &
lotura. Plumbi uſus in medicina:cum ſe ipſo teritur ĩ mortariis plumbeis:addita aq̃
cæleſti:donec craſſeſcat. Poſtea ſupernatãs aqua tollitur ſpongiis:quod craſſiſſimũ

fuit ſiccatũ diuidit̃ ĩ paſtillos. Quidã limatũ plũbũ ſic terũt. Quidã etiã plũbaginẽ
ammiſcẽt. Alii uero acetũ:alii uinũ :alii adipẽ:alii roſã. Quidã in mortario lapideo
& maxĩe thebaico plumbeo piſtillo terere malunt. Candidiuſq; fit ita medicamẽtũ.
Id aũt quod uſtũ eſt plũbũ lauatur & ſtibiis & cadmiæ poteſt aſtringere:ſiſtere:con-
trahere cicatrices. Vſus enim ex eodem & ĩ oculorum medicamentis:& maxime cõtra
procidentiam eorum & inanitatem & ulcerum excreſcẽtia:rimaſq; ſedis aut hæmor-
rhoidas & condylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit. Cinis autem uſti ad ul-
cera ſerpentia aut ſordida. Eademque quæ chartis ratio profectus. Vritur autem in
patinis per laminas minutas cũ ſulphure uerſatũ rudibus ferreis aut ferulaceis donec
liquor mutetur in cinerẽ. Dein refrigeratũ teritur in farinã. Alii elimatam ſcobem
in fictili cado coquunt in caminis: donec percoquatur figlinum. Aliqui cæruſſam
miſcent pari menſura:aut hordeum:teruntq; ut in crudo dictum eſt. & præferũt ſic
tritum plumbum ſpodio cyprio. Scoria quoq; plumbi in uſu eſt. Optimaq; quæ ad
luteum maxime colorẽ accedit ſine plumbi reliqis:aut ſulphuris ſpecie & terra carẽs.
Lauatur hæc in mortariis minutim fracta:donec aqua luteum colorem trahat. & trãſ-
funditur in uas purum:idq; ſæpius:uſq; dum ſubſidat:quod utiliſſimũ eſt. Eoſdẽq;
effectus habet quos plumbum:ſed acriores. Mirari ſuccurrit experientiam uitæ : ne
fæce quidem neu rerũ excrementorumq; fœditate intentata tot modis. Fit & ſpodiũ
ex plumbo eodem quo ex cyprio ære diximus. Lauatur in linteis raris in aqua cæleſti.
ſeparaturque terrenum tranſfuſione: cribratumq; teritur. Quidam puluerem cum
pennis detergere malunt: ac terere in uino odorato. Eſt & molibdena quam alibi
galenam uocauimus:plumbi & argenti uena cõmunis. Melior hæc:q̃nto magis aurei
coloris:quãtoq; minus plumboſa friabilis & modice grauis. Cocta cũ oleo iocineris
colorem trahit. Adhæreſcit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metallicam uocant.
Laudatiſſima quæ in zephyrio fiat. Probantur minime terrenæ minimeq; lapidoſæ.
Coquuntur lauanturque ſcoriæ modo. Vſus in lippara ad lenienda refrigerandaque
ulcera. Emplaſtriſq; quæ non alligantur ſed illita ad cicatricem perducunt in teneris
corporibus molliſſimiſq; ꝑtibus. Cõpoſitio eius eſt libris tribus & cæræ libra una olei
tribus heminis. Quod in ſenili corpore cum amurca additur. Temperat̃ & cũ ſpuma
argenti & ſcoria plumbi:ad dyſenteriam & tenaſmum fouendo calida. Pſymmythiũ
quoq; hoc eſt cæruſſam plumbariæ dant officinæ. Laudatiſſimum in rhodo. Fit autẽ
ramentis plumbi tenuiſſimis ſuper uas aceti aſperrimi impoſitis atq; ita diſtillãtibus.
Quod ex eo cecidit in ipſum acetum arefactum molitur & cribratur. Iterumq; aceto
mixto in paſtillos diuiditur:& ĩ ſole ſiccatur æſtate. Fit & alio modo addito ĩ urceos
aceti plumbo obturatos per dies. x. deraſoq; ceu ſitu ac rurſus deiecto:donec deficiat
materia. Quod deraſum eſt teritur:& cribratur:& coquit̃ in patinis:miſceturq; rudi-
culis donec ruffeſcat:& ſimile ſandaracæ fiat. Dein lauatur dulci aq̃:donec nubeculæ
omnes eluantur. Siccatur ſimiliter poſtea:& in paſtillos diuiditur. Vis eius eadem
quæ ſupradictis. Leuiſſima tantum ex omnibus præter quæ ad candorem fœminarũ
adhibetur. Eſt autem letalis potus:ſicut ſpuma argenti. Poſtea cæruſſa ipſa ſi coq̃t̃
ruffeſcit. Sandaracæ quoque propemodum dicta natura eſt. Inuenitur autem & in
aurariis & in argentariis metallis:melior quo magis ruffa:quoq; magis uirus redolens
ac pura friabiliſq;. Valet purgare:ſiſtere:excalfacere:perrodere. Sũma eius dos ſep-
tica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces pur-
gat cum melle ſumpta. Vocem lympidam ac canorã facit. Suſpirioſis tuſſiẽtibuſq;
iucunde medetur cum reſina terebinthina in cibo ſumpta. Suffita quoq; cum cædro:
ipſo nidore eis medetur. Et arſenicum ex eadem eſt materia. Quod optimũ:coloris
etiam in auro excellentius. Quod uero pallidius aut ſandaracæ ſimilius eſt:deterius
exiſtimatur. Eſt & tertium genus quo miſcetur aureus color ſandaracæ. Vtraq; hæc
ſquammoſa. Illud uero ſiccum purumq;:gracili uenarum diſcurſu fiſſile. Vis eadẽ

quæ ſupra:ſed acrior. Itaqꝫ & cauſticis additur ex pſilotris. Tollit & pterygia digitoꝝ
carneſque narium:& condylomata:& quicqd excreſcit. Torret̃:ut ualidius proſit in
noua teſta:donec mutet colorem.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRI-CESIMVS QVINTVS. PROOEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

METALLORVM QVIBVS OPES CON-
ſtãt: adnaſcentium quoqꝫ eis natura indicata ꝓ-
pemodũ eſt:ita connexis rebus ut immenſa me-
dicĩæ ſilua & officinaꝝ tenebræ & moroſa cælãdi
pingendiqꝫ ac tingendi ſubtilitas ſimul diceret̃.
Reſtant terræ ipſius genera lapidũqꝫ: uel nume-
roſiores ærariæ:plurimis ſigula a græcis præcipue
uoluminibus tractata. Nos ĩ iis breuitatẽ ſeque-
mur utilem inſtituti modo: nihil neceſſariũ aut
natſale omittẽtes. Honos picturæ. Cap.i.

p Rimumqꝫ dicemus quæ reſtant de pictura
arte quondam nobili:tunc cum expeteret̃
a regibus populiſqꝫ:& alios nobilitãte quos eſſet dignata poſteris tradere. Nũc uero
in totũ marmoribus pulſa tum quidem & auro: nec tantum ut parietes toti operiãt̃:
uerũ & interraſo marmore:uermiculatiſqꝫ ad effigies reꝝ & aĩaliũ cruſtis. Nõ placẽt
iam abaci: nec ſpatia montis in cubiculo dilatantia. Cœpimus & lapidem pingere.
Hoc Claudii principatu inuentum. Neronis uero maculas quæ non eſſent in cruſtis
inſerendo unitatem uariare:ut ouatus eſſet Numidicus:ut purpura deſtĩgueret̃ Sin-
nadicus inuenit:qualiter illos naſci optaſſẽt deliciæ. mõtiũ hæc ſubſidia deficiẽtiũ.
Nec ceſſat luxuria id agere:ut q̃plurimũ ĩcẽdiis perdat. Honos imaginũ. Cap.ii.

i Maginum qdẽ pictura:q̃maxĩe ſimiles ĩ æuũ ꝓpagabãt̃ figuræ:quod in totum
exoleuit. Aerei ponũt̃ clipei:argentea facies:ſurdo figurarũ diſcrimĩe ſtatuarũ
capita permutãt̃. Vulgatis iã pridẽ ſalibus etiã carminũ:adeo materiã malũt cõſpici
õnes q̃ ſe noſci. Et ĩter hæc pinacothecas ueteribus tabulis cõſuunt:alienaſqꝫ effigies
colũt: ipſi honorẽ niſi in precio ducẽtes:ut frãgat hæres furis detrahat laqueus. Itaqꝫ
nullius effigie uiuente:imagines pecuniæ nõ ſuas relinquũt. Iidẽ palæſtras athletaꝝ
imaginibus:& ceromata ſua exornant: & uultus Epicuri per cubicula geſtant:ac cir-
cumferunt ſecum. Natali eius uiceſima luna ſacrificãt:feriaſqꝫ õni mẽſe cuſtodiũt:
quas icadas uocãt: ii maxime qui ſe ne uiuentes quidem noſci uolunt. Ita ẽ ꝓfecto:
artes deſidia perdidit. & quoniam animorum imagines nõ ſunt: negliguntur etiam
corporum. Aliter apud maiores in atriis hæ erant:quæ ſpectarentur:non ſigna exter-
norum artificum:nec æra aut marmora. Expreſſi cæra uultus ſigulis diſponebantur
armariis: ut eſſent imagines quæ comitarentur gentilicia funera. Semperqꝫ defũcto
aliquo:totus aderat familiæ eius qui unq̃ fuerat populus. Stemmata uero lineis diſ-
currebant ad imagines pictas. Tabulina codicibus implebantur:& monumentis rerũ
in magiſtratu geſtarum. Aliæ in foribus & circa limina animorũ ingẽtium imagines
erant:affixis hoſtiũ ſpoliis:quæ nec emptori refrĩgere liceret: quæ etiã dominis mu-
tatis:domus ornamenta erant. Eratqꝫ hæc ſtimulatio ſũma & ingens exprobrãtibus
tectis quotidie imbellem dominũ ĩtrare ĩ alienũ triumphũ. Extat Meſſallæ oratoris
indignatio quæ prohibuit inſeri genti ſuæ bleuinorum alienam imaginem. Similis
cauſa Meſſallæ ſeni expreſſit uolumina illa quæ de familiis condidit:cum Scipionis

Pōponiani tranſiſſet atriū:uidiſſetq; adoptione teſtamentaria Saluitonis: hoc enim ei fuerat cognomē: Africanoꝝ dedecore notā irrepētē Scipionum nomini. Sed pace Meſſallaꝝ dixiſſe liceat:etiā mētiri claroꝝ imagines:erat aliqs uirtutū amor:multoq; honeſtius q̄ mereri:ne qs ſuas expeteret. Nō ē prætereundū & nouitiū īuētū. Siqdē nō ſolū ex auro argentoue aut certe ex ære in bibliothecis dicant̃ illi:quoꝝ īmortales animæ in iiſdē locis ibi loquūt̃:qnimmo ēt quæ nō ſūt:figūt̃.pariūtq; deſideria non traditi uultus:ſicut ī Homero euenit:quo maius(ut eqdē arbitror)nullū ē fœlicitatis ſpecimen:q̄ ſēp ōes ſcire cupere qualis fuerit aliqs. Aſinii Pollionis hoc romæ īuētū: q primus bibliothecā dicādo:īgenia hominū rēpublicā fecit. An priores cœperīt alexādriæ & pergami reges q bibliothecas magno certamīe īſtituere:nō facile dixerī. Imaginū amore flagraſſe quōdā teſtes ſūt:& Atticus ille Ciceronis:edito de iis uolumīe: &.M.Varro benigniſſīo īuēto īſertis uoluminū ſuoꝝ fœcūditati nō noībus tantum ſeptīgētoꝝ illuſtriū:ſed & aliquo mō imagibus:nō paſſus ītercidere figuras:aut uetuſtatē æui cōtra hoīes ualere īuētiōi muneris. Etiā diis īuidioſis:qñ īmortalitatē nō ſolū dedit:ueꝝ etiam in ōnes terras miſit:ut præſentes eſſe ubiq; & claudi poſſent.

¶ Quando primum clipei imaginū publice:quādo in domibus poſiti:& de picturæ initiis:& monochromatō: & primis pictoribus:& ātiqtate picturaꝝ ī italia. ¶ Cap.iii.

ET hoc qdē alienis ille præſtitit. Suoꝝ clipeos in ſacro uel publico priuatī dicare primus inſtituit(ut reperio)Ap.Claudius:qui cōſul cū Seruilio fuit:anno urbis ducēteſimo.lix. Poſuit.n.in Bellonæ æde maiores ſuos: placuitq; in excelſo ſpectari & titulos honoꝝ legi. Decora res utiq; ſi liberoꝝ turbæ paruulis imaginibus ceu nidū aliquē ſobolis pariter oſtendant. Quales clipeos nemo non gaudēs fauenſq; aſpicit. Poſt eū.M.Aemilius collega in conſulatu. Q.Luctatii non in baſilica modo æmilia uerum & domi ſuæ poſuit.id quoq; martio exemplo. Scutis.n. q̄libus apud troiam pugnatū eſt:continebant̃ imagines. Vnde & nomē habuere clipeoꝝ:nō ut peruerſa grammaticorum ſubtilitas uoluit a cluendo. Origo plenam uirtutis faciem reddi in ſcuto cuiuſque qui fuerit uſus illo. Pœni ex auro factitauere & clipeos & imagines. ſecumque in caſtris tulere. Certe captis eis talem Haſdrubalis inuenit. Q.Martius Scipionum in hiſpania ultor. Iſq; clipeus ſupra fores capitolinæ ædis uſq; ad īcēdiū primum fuit. Maiorum quidem noſtrorum tanta ſecuritas in ea re annotatur:ut.L. Manlio.Q.Fuluio conſſ. anno urbis quīgenteſimo.lxxv. M. Aufidius tutelæ capitolii redemptor docuerit patres argenteos eſſe clipeos:qui pro æris per aliquot iam luſtra aſſignabantur. De picturæ initiis incerta nec inſtituti operis quæſtio eſt. Aegyptii ſex milibus annorum apud ipſos inuentam priuſq̄ in græciam tranſiret: affirmant. Vana prædicatione ut palam eſt. Græci autem alii apud ſicyones:alii apud corinthios repertam:omnes ab umbra hominis lineis circumducta. Itaq; talē primā fuiſſe. Secundam ſingulis coloribus & monochromaton dictam:poſtquā operoſior inuenta erat. duratq; talis etiamnum. Inuentam linearē dicunt a Phylocle ægyptio uel Cleante corinthio. Primi exercuere Ardices corinthius & Telephanes ſycionius ſine ullo etiam hoc colore. Iam tamen ſpargentes lineas intus. Ideo & quos pīgerent aſcribere īſtitutum. Primus inuenit eos colores:teſte ut ferunt Arato: Cleophantus corinthius. Hunc aut eodē nomine aliū fuiſſe:quem tradit Cornelius Nepos ſecutū in italia Demaratum Tarquinii Priſci romani regis patrem fugientem a corintho iniurias Cypſeli tyranni:ut mox docebimus. Iam enim abſoluta erat pictura etiam in italia. Extant certe hodieq; antiquiores urbe picturæ ardeæ in ædilibus ſacris qbus equidem nullas æque miror tam longo æuo durantes in orbitate tecti ueluti recētes. Similiter lanuuii ubi Atlanta & Helena cōminus pictæ ſūt nudæ:ab eodē artifice. utraq; excellentiſſima forma:ſed altera ut uirgo:ne ruinis quidem templi concuſſæ. Pōtius legatus Caii principis eas tollere conatus eſt libidine accenſus:ſi tecti natura permiſiſſet. Durauere & cæteræ antiquiores & ipſæ. Fatebiturq; qſquis eas diligēter

æſtimauerit:nullã artiũ celerius cõſũmatã:cũ iliacis tẽporibus nõ fuiſſe eã appareat.

¶ DE Pictoribus romanis:& quando primũ dignitas picturæ:& qui uictorias ſuas
pictura propoſuerunt:& quãdo externis picturis dignitas romæ. ¶ Capitulum.iiii.

APud romanos quoq; honos natæ huic arti contigit. Siquidẽ cognomina ex ea
pictoꝝ traxerũt Fabii clariſſimæ gẽtis.princepſque eius cognominis ipſe ædem
Salutis pinxit anno urbis conditæ.cccc.l.quæ pictura durauit ad noſtram memoriã:
æde Claudii prĩcipatu exuſta. Proxime celebrata eſt ĩ foro boario æde Herculis Pacu-
uii poetæ pictura. Ennii ſorore genitus hic fuit:clarioremq; eam artẽ romæ fecit gloria
ſcænæ. Poſtea non eſt ſpectata honeſtis manibus:niſi forte quis Turpiliũ equitem
romanũ e uenetia noſtræ ætatis belle referat: hodieq; pulchris eius operibus ueronæ
extãtibus. Leua is manu pinxit: quod de nullo ante memoratur. Paruis gloriabatur
tabellis:extinctus nup in longa ſenecta. Aterius Labeo prætorius etiam ꝓcõſulatu
ꝓuinciæ narbonenſis functus. Sed ad res in riſu:& iam cõtumelia erat. Fuit & prĩ-
cipũ uirorũ nõ omittendum de pictura celebre conſiliũ.Q.Pedius Nepos.Q. Pedii
conſularis triumphaliſq; a Cæſare dictatore cohæredis Auguſto dati cũ nata mutus
eſſet:eũ Meſſalla orator:ex cuius familia pueri auia erat:picturam docendum cẽſuit.
Idq; etiam diuus Auguſtus cõprobauit. Puer magni profectus in ea arte obiit. Di-
gnatio aũt præcipua romæ increuit(ut exiſtimo)a. M.Valerio Maximo conſule:cum
Meſſalla princeps tabulam picturæ prælii:quo carthaginenſes & Hieronem in ſicilia
deuicerat:propoſuit in latere curiæ hoſtile:anno ab urbe condita quadringenteſimo-
nonageſimo. Fecit hoc qdẽ &.L.Scipio.Tabulãq; uictoriæ ſuæ aſiaticæ in capitolio
poſuit. Idq; ægre tuliſſe fratrẽ Africanũ tradũt iratũ haud ĩmerito:quoniã filius eius
illo prælio captus fuerat.Nõ diſſimilẽ offẽſionẽ & Aemiliani ſubiit.L.Hoſtilius Mã-
cinus: qui primus carthaginem irruperat:ſitum eius expugnationemq; depictas pro-
ponendo in foro:& ipſe aſſiſtens populo ſpectanti ſigula enarrando.Qua comitate
proximis comitiis conſulatum adeptus eſt. Habuit ſcæna ludis Claudii Pulchri ma-
gnam ammirationem picturæ:cum ad tegulaꝝ ſimilitudinem corui decepti imagine
aduolarent. Tabulis autem externis auctoritatẽ romæ fecit primus õniũ.L.Mũmius
cui cognomẽ Achaici uictoria dedit. Nam cum in præda uendenda res diſtraxiſſet:&
rex Attalus ſex milibus ſextertium emiſſet Ariſtidis tabulam Liberumpatrem conti-
nentem:preciũ miratus ſuſpicatus aliquid ĩ ea uirtutis quod ipſe neſciret: reuocauit
tabulam Attalo multum querente:& in Cereris delubro poſuit. Quã primũ arbitror
picturam externã romæ publicatam. Deinde uideo & in foro poſitas uulgo. Hinc
enim Craſſi oratoris ille lepos agentis:cui cum reus ſub ueteribus contextis compella-
tus inſtaret:dic ergo Craſſe qualem me reris? Talem inquit:oſtendẽs in tabula pictũ
infacetiſſime gallum exerẽtem linguam. In foro fuit & illa paſtoris ſenis cũ baculo:
de qua teutonorum legatus interrogatus quanti eum æſtimaret: reſpõdit ſibi donari
nolle talem uiuũ uerumq;. Sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæſar
dictator Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædẽ dicatis. Poſt eũ.M. Agrippa uir
ruſticitati q̃ deliciis propior. Extat certe eius oratio magnifica et maximo ciuium di-
gna de tabulis omnibus ſigniſq; publicandis. Quod fieri ſatius fuiſſet:q̃ in uillarũ
exilia pelli. Verum eadem illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata eſt a
cizicenis.xiii.milia pondo. In thermarum quoq; calidiſſima parte marmoribus in-
cluſerat paruas tabellas:'pauloante cum refringerentur ſublatas. Super õnes diuus
Auguſtus in foro ſuo in celeberrima parte poſuit duas tabulas: quæ belli pictam
faciem habent & triumphum. Idem Caſtores ac uictoriã poſuit:& quas dicemus ſub
artificum mentione in templo Cæſaris patris. Idem in curia quoq;:quam in comitio
conſecrabat:duas tabulas impreſſit parieti. Nemean ſedentem ſupra leonem. Pal-
migeram ipſam aſtante cum baculo ſene. Cuius ſupra caput tabula bige dependet:
quam Nicias ſcripſit ſe inuſſiſſe:tali enim uſus eſt uerbo. Alterius tabulæ admiratio

ẽ puberem filium ſeni patri ſimilem eſſe: ſalua ætatis differentia: ſuperuolante aq̃la draconem complexa. Philochares hoc ſuum opus eſſe teſtatus eſt. Immenſam uel unam ſiquis tãtum hanc tabulam æſtimet: potentiam artis: cum propter Philocharẽ ignobiliſſimos alioquĩ Glauconem filiumq; eius Ariſtippum ſenatus populuſq; romanus tot ſæculis ſpectet. Poſuit & Tyberius Cæſar minime comis imperator in templo ipſius Auguſti quas mox indicabimus.

❡ Ratio pingendi de pigmentis. ❡ Capitulum. v.

HActenus dictum ſit de dignitate artis moriẽtis. Quibus coloribus ſingulis primi pinxiſſent: diximus cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ uocauerint: qui deinde & quæ & quibus temporibus inuenerĩt: dicemus ĩ mentiõe artificũ. quoniã ĩdicare naturas colorum cauſa inſtituti operis prior eſt. Tandem ſe ars ipſa diſtinxit: & inuenit lumen atq; umbras differẽtia colorum alterna uice ſeſe excitante. Deinde adiectus eſt ſplendor: alius hic q̃ lumẽ: quẽ quia inter hoc & umbram eſſet: appellauerunt tonon. Commiſſuras uero colorũ & tranſitus: armogen.

❡ DE Coloribus natiuis & facticiis. ❡ Cap. vi.

SVnt autem colores auſteri aut floridi. Vtrũq; natura aut mixtura euenit. Floridi ſũt: quos dominus fingenti præſtat: minium: armenium: cinabaris: chryſocolla: indicum purpuriſſimũ. Cæteri auſteri. Ex omnibus alii naſcuntur. Alii fiunt. Naſcuntur ſinopis: rubrica: parethonium: melinum: eretria: auripigmentum. Cæteri finguntur. Primumq; quos in metallis diximus. Præterea e uilioribus ochra: cæruſſa uſta: ſandaraca: ſandix: ſyricum: atramentum. Sinopis inuenta eſt primũ in ponto. Inde nomen a ſinope urbe. Naſcitur & in ægypto: balearibus: africa: ſed optima in lemno & in cappadocia. Effoſſa & in ſpelũcis. Quæ ſaxis adhæſit: excellit. Glebis ſuus color: extra maculoſus. Hacq; uſi ſunt ueteres ad ſplendorẽ. Species ſinopidis tres: rubra: & minus rubens: & inter has media. Precium optimæ in libra. xii. denariis. Vſus ad penicillum: aut ſi lignum colorare libeat. Eius quæ ex africa uenit: octoni aſſes. cicerculum appellant. Quæ magis cæteris rubet: utilior abacis. Idem precium eius: quæ preſſior uocatur: & eſt maxime fuſca. Vſus eius ad baſes abacorum. In medicina uero blandus: emplaſtriſq; & malagmatis ſiue ſicca compoſitione eius ſiue liquida. Facilis contra ulcera in humore ſita: uelut oris ſedis. Aluum ſiſtit infuſa. Fœminarũ profluuia pota denarii pondere. Eadem aduſta: ſiccat ſcabritias oculorũ: uino maxime. Rubricæ genus in ea uoluere intelligi quidam ſecundæ auctoritatis. Palmam enim lemniæ dabant: minio proximam. Hæc eſt antiquis multũ celebrata cum inſula in qua naſcitur. Nec niſi ſignata uenũdabatur: unde & ſphragidem appellauere. Hac minium ſublinunt: adulterantq;. In medicina præclara res habetur. Epiphoras enim oculorum mitigat & dolores circũlita. Egilopias manare prohibet. Sanguinem reiicientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & contra lyenum renumq; uitia & purgationes fœminarum. Item & contra uenena & ſerpentiũ ictus terreſtriũ marinorũq;. Omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliqs rubricæ generibus: fabris utiliſſima ægyptia: & africana: quoniam maxime ſorbentur. Picturis autem apta naſcitur: & in ferrariis metallis. Ex ea fit ochra: exuſta rubrica in ollis nouis luto circumlitis. Quo magis arſit in caminis: hoc melior. Omnis autem rubrica ſiccat. Ideoq; & emplaſtris conuenit: igni etiam ſacro. Sinopidis ponticæ ſelibra ſilis lucidi libris. x. & melini græcienſis duabus mixtis: tritiſq; una per dies. xii. eucophorum fit. hoc eſt glutinum auri cum inducitur ligno. Parethonion nomen loci habet ex ægypto: ſpumam maris eſſe dicunt ſolidatam cum limo: & ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo. Fit & in creta inſula atq; cyrenis. Adulteratur romæ creta cimolia decocta conſpiſſataque. Precium optimo in pondo ſex librarum e candidis coloribus pinguiſſimum: & tectoriis tenaciſſimum: propter liuorem. Melinum candidum & ipſum eſt. Optimum in melo inſula. In ſamo quoq; naſcitur. Sed eo nõ utunt̃.

pictores propter nimiam pinguedigem. Accubantes effodiunt ibi inter ſaxa uenas ſcrutantes. In medicina eundem uſum habet quem eretria creta. Præterea linguam tactu ſiccat. Pilos detrahit & mitigat. Precium in libra ſeſtertiis ſingulis. Eſt & colos tertius e candidis cæruſſæ: cuius ratioņe in plumbi metallis diximus. Fuit & terra per ſe in Theodoti fundo inuenta ſmyrnæ:qua ueteres ad nauium picturas utebantur. Nunc omnis ex plumbo & aceto fit:ut diximus. Vſta caſu reperta ĩ incẽdio pyræ cæruſſa in hortis cremata. Hac primus uſus eſt Nicias ſupradictus. Optima nunc aſiatica habetur: quæ & purpurea appellatur. Precium eius in libras æris.v. Fit & romæ cremato ſile marmoroſo & reſtincto aceto. Sine uſta non fiunt umbræ. Eretria terræ ſuæ habet nomen. Hac Nicomachus & Parrhaſius uſi. Refrigerat emollitque. Explet uulnera ſi coquatur. Ad ſiccanda præcipue utilis:& capitis doloribus: & ad deprehendenda pura. Subeſſe enim ea intelligitur ſi ex aqua illita non areſcat. Sandaracam & ochram Iuba tradit in inſula rubri maris topazono naſci. Sed inde non peruehuntur ad nos. Sandaraca quo modo fieret:diximus. Fit adulterina & ex cæruſſa ĩ fornace cocta. Colos eſſe debet flammeus. Precium in libras aſſes quini. Hæc ſi torreatur: æqua parte rubrica ammixta ſandicem facit. Quanq̃ animaduerto Virgilium exiſtimaſſe herbam id eſſe:illo uerſu.

Sponte ſua ſandyx paſcentes ueſtiet agnos.

Precium in libras dimidium eius quod ſandaracæ. Næc ſunt alii colores maioris põderis. Inter facticios eſt & ſyricum:quo minium ſublini diximus. Fit aũt ſinopide & ſandyce mixtis. Atramentum quoque inter facticios erit.quanq̃ eſt & terra geminæ originis. aut enĩ ſalſuginis mõ emanat:aut terra ipſa ſulphurei coloris ad hoc ꝓbat̃. Inuenti ſunt pictores qui e ſepulchris carbones infectos effoderent. Sed importuna hæc omnia ac nouicia. Fit enim & fuligine pluribus modis: reſina uel pice exuſtis. Propter quod officinas etiã ædificauere:fumũ eũ nõ emittentes. Laudatiſſimũ eodẽ modo fit e tædis. Adulterat̃ fornaciũ balnearũq; fuligine:quo ad uolumina ſcribẽda utunt̃. Sũt qui & uini fæcem ſiccatã excoquãt:affirmãtq; ſi ex bono uino fæx fuerit: indici ſpeciẽ id atramẽtum præbere. Polygnotus & Mycõ celeberrimi pictura athenis e uinaceis fecere:ſtigmon appellant. Apelles commentus eſt ex ebore cõbuſto facere: quod elephantium uocant. Apportat̃ & indicũ ex india:inexploratæ adhuc ĩuẽtionis mihi. Fit etiam apud infectores ex flore nigro: qui adhæreſcit æreis cortinis. Fit & e tædis ligno combuſto tritiſq; in mortario carbonibus. Mira in hoc ſepiarũ nat̃a:ſed ex iis non fit. Omne aũt atramentũ ſole perficit̃. Librariũ: & tectorium glutino ammixto. Quod autem aceto liquefactum eſt: ægre eluit̃. E reliquis coloribus quos a dñis dari diximus propter magnitudinem precii ante omnes eſt purpuriſſum e creta argẽtaria cũ purpuris pariter tinguitur: bibitq; eũ colorẽ celerius lanis. Præcipuũ eſt primũ:ferueti aheno rudibus medicamẽtis inebriatũ. Proximũ egeſto eo addita creta in ius idẽ. Et quotiẽs id factũ ẽ:leuat̃ bonitas pro numero dilutiore ſanie. Quare puteolanũ potius laudat̃ q̃ tyriũ aut gætulicũ uel laconicũ: ũde precioſiſſimæ purpuræ. Cauſa eſt ꝙ id genus maxĩe inficit̃:rubiãq; cogit̃ ſorbere. Vtiliſſimũ a canuſio. Preciũ huic a ſingulis denariis in libras ad.xxx. Pingẽtes ſandyce ſubdita mox ouo inducentes purpuriſſum:fulgorem minii faciunt. Si purpurã facere malunt: cæruleum ſublinũt:mox purpuriſſum ex ouo inducũt. Ab hoc maxima auctoritas indico. Ex india uenit arũdinum ſpumæ adhæreſcente limo cũ terit̃ nigrũ. At in diluendo mixturam purpuræ cæruleiq; mirabilem reddit. Alterũ genus eius ẽ ĩ purpurariis officinis innatans cortinis & ẽ purpuræ ſpuma. Qui adulterant uero indico tĩgũt ſtercora colũbina aut cretã ſilenuſiã uel annulariã ultro ĩficiũt. Probat̃ carbone. Reddit.n.quod ſincærũ ẽ flãmã excellẽtis purpuræ:& dũ fumat odorẽ maris olet. Ob id qdã e ſcopulis id colligi putãt. Preciũ ĩdico denarii.xx.ĩ libras. In medicina indicũ rigores et ĩpetus ſedat. Siccat oris ulcera. Armenia mittit quod eius nomine appellatur. Lapis ẽ hic

quoq; chryſocollæ modo infectus. Optimũq; eſt quod maxime uiride ẽ:cõmunicato
colore cũ cæruleo. Solebant libræ eius tricenis nũmis taxari. Inuenta per hiſpanias
harena eſt ſimilem curam recipiens. Itaq; ad denarios ſenos uilitas rediit. Diſtat a
cæruleo candore modico:q teneriorẽ hũc efficit colorem. Vſum in medicina ad pilos
tantũ alendos habet: maximeq; in palpebris. Sunt etiamnũ nouitii duo colores e ui-
liſſimis uiride quod appianũ uocat̃: et quod chryſocollã lotũ mẽtit̃. Ceu paꝝ multa
ſit mẽdacia eius. Fit ex creta uiridi æſtimatũ ſeſtertiis ĩ libras. Annulare quod uocãt
candidũ ẽ:quo muliebres picturæ illuminãtur. Fit & ipſum ex creta ammixtis uitreis
gemmis ex uulgi annulis:unde & annulare dictum.

¶ Qui colores udo non indicantur:& quibus coloribus antiqui pinxerunt:& quãdo
primum gladiatorum pugnæ propoſitæ ſunt. ¶ Cap.vii.

EX omnibus coloribus cretulã amare: udoq; illini recuſant purpuriſſum indicũ
cæruleũ melinũ auripigmẽtũ appianũ. Cæruſſa cæræ tinguntur iiſdẽ coloribus
ad eas picturas quæ inurunt̃ alieno parietibus gñe:ſed claſſibus familiari. Iã uero &
onerariis nauibus :quoniã & picula expĩgimus:neqs miret̃ & rogos pingi. Iuuatque
pugnaturos ad mortẽ aut certe cædẽ ſpecioſe uehi. Qua cõtẽplatiõe tot colorũ tanta
uarietate ſubit ãtiqtatẽ mirari. Quattuor coloribus ſolis ĩmortalia opera illa fecere:
ex albis melino:ex ſilaceis attico:ex rubris ſinopide põtica: ex nigris atramẽto: Apel-
les Echion Melanchius Niconachus clariſſimi pictores: cum tabulæ eorum ſingulæ
oppidoꝝ uenirẽt opibus. Nũc & purpuris in parietes migrãtibus & ĩdia cõferẽte flu-
minũ ſuorũ limũ & draconũ & elephãtoꝝ ſaniẽ nulla nobilis pictura ẽ. Omnia ergo
meliora tũc fuere:cũ minor copia. Ita ẽ:quoniã(ut ſupra dixĩus)reꝝ nõ animi preciis
excubatur. Et noſtræ ætatis ĩſaniam ex pictura non omittam. Nero prĩceps iuſſerat
coloſſeũ pingi.c.xx.pedũ in linteo incognitũ ad hoc tempus. Ea pictura cũ peracta
eſſet in lamianis hortis:accenſa fulmine cũ optima hortoꝝ pte cõflagrauit. Libertus
eius cum daturus eſſet Antii munus gladiatoriũ publicas porticus occupauit pictura
ut conſtat:gladiatoꝝ miniſtroꝝq; õniũ ueris imaginibus redditis. Hic multis iã ſæ-
culis ſummus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera: atq; in publico
exponi cœpta a.C. Terentio Lucano. Iſq; auo ſuo a quo adoptatus fuerat.xxx. pa-
ria in foro per triduũ dedit. Tabulamq; pictã in nemore Dianæ poſuit.

¶ DE Aetate picturæ operũ & artificũ iudicatura nobilitates.cccv. ¶ Cap.viii.

NVnc celebres in ea arte q̃maxima breuitate pcurrã:neq;.n. ĩſtituti opis eſt talis
executio. Itaq; quoſdã uelut in trãſcurſu & in aliorum mẽtione obiter noĩaſſe
ſatis erit:exceptis opeꝝ claritatibus:quæ & ipſa cõueniet attingi:ſiue extãt:ſiue ĩter-
cidere. Nõ cõſtat ſibi ĩ hac pte græcoꝝ diligẽtia q̃ multas poſt olympiadas celebrãdo
pictores q̃ ſtatuarios auctores. Primũq; olympiade nonageſima: cũ & Phidiã ipſũ
initio pictorẽ fuiſſe tradat̃: clipeumq; athenis ab eo pictum. Præterea in confeſſo ſit
octogeſimatertia fuiſſe Paneũ fratrem eius:q clipeũ intus pinxit elide Mineruæ quã
fecerat Colotes Phidiæ diſcipulus:& in faciendo Ioue olympio adiutor. Quid q; in
confeſſo perinde ẽ Bularchi pictoris tabula:in qua erat magnetũ prælium:a Cãdaule
rege lydiæ heraclidarum nouiſſimo: qui & Myrſilus uocitatus eſt : repenſam auro.
Tanta iã dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit neceſſe eſt.duo.n.
deuiceſima olympiade interiit Candaules:aut ut quidam tradunt eodem anno:quo
Romulus: niſi fallor: manifeſta iam tum claritate artis adeo abſolutiore. Quod ſi
pcipit̃:neceſſe ẽ ſĩul appareat multo uetuſtiora prĩcipia eſſe: eoſq; q monochromata
pinxerunt:quorum ætas non traditur. Aliquanto ergo ante fuiſſe Hygiemonẽ Mo-
nochromadã:qui primus in pictura marem fœminãq; diſcreuerit :Eumaꝝ atheniẽſẽ
figuras omnes imitari auſum. Quiq; inuenta eius excoluerit Cimonem Cleoneum.
Hic Cataglypha inuenit: hoc eſt obliq̃s imagines:& uarie formare uultus reſpiciẽtes
ſuſpicienteſue:& deſpicientes. Articulis etiam membra diſtinxit. Venas protulit.

præterq; in ueſte rugas & ſinus inuenit. Paneus quidem frater Phidiæ etiam præliū athenienſium aduerſus perſas apud marathonem factum pinxit. Adeo iam colorū uſus increbruerat:adeo ars perfecta erat:ut ī eo prælio iconicos duces pinxiſſe tradaṫ: atheniēſium Milciadē:Callimachum:Cynegyꝝ. Barbarorum Dariū:Thyſſaphernē.

¶ Primum picturæ certamen:& qui primi penicillo pinxerunt. ¶ Cap.ix.

QVinimmo certamen picturæ etiam florente eo inſtitutum eſt corinthi ac delphis. Primuſque omnium certauit cum Timagora chalcidenſe:ſuperatuſq; eſt ab eo Pythis:quod & ipſius Timagoræ carmīe uetuſto apparet: chronicoꝝ errore nō dubio. Alii quoque poſt hos clari fuere nonageſima olympiade : ſicut Polygnotus Thaſius:qui primus mulieres lucida ueſte pinxit:capita earum mitris uerſicoloribus operuit: plurimumq; picturæ primus contulit. Siquidē inſtituit os adaperire:dētes oſtendere: uultum ab antiquo rigore uariare. Huius eſt tabula in porticu Pompeii: quæ ante curiam eius fuerat. In qua dubitatur aſcendentem cum clipeo pinxerit:an deſcendētem. Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticum quæ poetile uocaṫ gratuito:cum patrem eius Mycon mercede pingeret. Vnde maior huic auctoritas. Siquidem amphictyones:quod eſt publicum græciæ concilium:hoſpitia ei gratuita decreuere. Fuit alius Mycon qui minoris cognomine diſtinguitur:cuius filia Timarete & ipſa pinxit. Nonageſima autem olympiade fuere Aglaophon Cephiſodorus Phrylus Euenor pater Parrhaſii & præceptor Maximi pictoris:de quo ſuis annis dicemus. Omnes hi iam illuſtres:non tamen in qbus hærere expoſitio debeat:feſtinās ad lumina artis:in quibus primus refulſit Apollodorus athenienſis nonageſīatertia olympiade. Hic primus ſpecies exprimere inſtituit:primuſq; gloriam penicillo iure contulit. Eius eſt ſacerdos adorans:& Aiax fulmine incenſus:qui pergami ſpectatur hodie. Neq; ante eum tabula ullius oſtenditur:quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuſis heracleotes intrauit olympiadis nonageſimæquītæ anno quarto:audentemq; iam aliquid penicillum(de hoc enim adhuc loquimur)ad magnam gloriā perduxit. A quibuſdam falſo ī octogeſimanona olympiade poſitus:cū fuiſſe neceſſe eſt Demophilum hymereum:& Neſeam thaſium. Quoniā utrius eorum diſcipulus fuerit:ambigitur. In eum Apollodorus ſupradictus uerſus fecit: Artem ipſis ablatā Zeuſin ferre ſecum. Opes quoq; tantas acquiſiuit:ut in oſtētatione earum olympiæ aureis litteris in palliorum teſſeris intextum nomen ſuum oſtentaret. Poſtea donare opera ſua inſtituit:ꝙ ea nullo ſatis digno precio permutari poſſe diceret: ſicuti Alcmenam agrigentinis: Pana Archelao. Fecit & Penelopen:in qua mores pinxiſſe uideтur: & Athletam. Adeoq; ſibi ī illo placuit:ut uerſum ſubſcriberet celebrem ex eo inuiſuꝝ aliquē facilius q̄ imitatuꝝ. Magnificus eſt Iuppiter eius in throno aſtātibus diis. Et Hercules infans dracones ſtrangulans Alcmena matre coram pauente & Amphitryone. Deprehenditur tamen Zeuſis grandior in capitibus articuliſq;. Alioquī tantus diligentia:ut agrigentinis facturus tabulam:quā in templo Iunonis laciniæ publice dicarent:inſpexerit uirgines eorū nudas:& quinq; elegerit:ut quod in quaq; laudatiſſimum eſſet:pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo. Aequales eius & æmuli fuere Timanthes:Androgydes: Eupompus: Parrhaſius.

¶ DE Auibus per picturam deceptis:& quid difficillimū in pictura. ¶ Cap.x.

DEſcendiſſe hic cum Zeuſide in certamen traditur. Et cum ille detuliſſet uuas pictas tāto ſucceſſu ut ī ſcænā aues aduolarēt:ipſe detuliſſe līteū pictū tradiṫ: ita ueritate repræſētata:ut Zeuſis alitū iudicio timēs flagitaret tādem remoto linteo oſtēdi picturā:atq; intellecto errore cōcederet palmam ingenuo pudore:quoniā ipſe aues fefelliſſet:Parrhaſius autē ſe artificē. Fertur & poſtea Zeuſis pinxiſſe puerum uuas ferentem:ad quas cum aduolarent aues:eadem ingenuitate proceſſu iratus opi & dixit:uuas melius pinxi:q̄ puerū. nā & ſi hoc cōſummaſſem:aues timere debuerāt. Fecit & figlina opera quæ ſola in ambracia relicta ſunt:cum inde muſas Fuluius

nobilior romã tranſferret. Zeuſidis manu romæ Helena eſt in Philippi porticibus.
Et in Concordiæ delubro Marſyas religatus. Parrhaſius epheſi natus : & ipſe multa
conſtituit. Primus ſymmetriam picturæ dedit. Primus argutias uultus : elegantiam
capilli : uenuſtatẽ oris confeſſione artificum in lineis extremis palmã adeptus. Hæc
eſt in pictura ſumma ſubtilitas. Corpora.n.pingere & media rer̃:eſt quidem magni
operis:ſed ĩ quo multi gloriam tulerint. Extrema corpor̃ facere: et deſinẽtis picturæ
modum includere:rarum in ſucceſſu artis ĩuenit᷑. Ambire.n.debet ſe extremitas ipſa:
et ſic deſinere:ut promittat alia poſſe:oſtendatq; etiam quæ occultat. Hanc ei gloriã
conceſſere Antigonus et Xenocrates qui de picturis ſcripſere:prædicantes quoque nõ
ſolum confitentes alia multa. Graphidis ueſtigia extant in tabulis ac membranis ex
quibus proficere dicũt᷑ artifices. Minor tamen uidet᷑ ſibi compatus in mediis corpo-
ribus exprimendis. Pinxit et dæmonem athenienſium argumento quoq; ĩgenioſo.
Volebat nanq; uarium:iracũdum: ĩiuſtum : ĩconſtãtem. Eundem uero exorabilem:
clæmẽtem: miſericordem:excelſum:glorioſum:humilem:ferocem:fugacemq;:et oĩa
pariter oſtendere. Idem pinxit et Theſiam qui romæ in capitolio fuit. Et Nauarchũ
thoracatum. Et in una tabula quæ eſt rhodi:Meleagrum:Herculem:Perſea. Hæc ibi
ter fulmĩe ambuſta:neq; oblitterata hoc ipſo miraculum auget. Pĩxit et Archigallũ:
quam picturam amauit Tiberius princeps.atq; ut auctor eſt Detius Epulo.lx.ſeſter-
tiis æſtimatam cubiculo ſuo incluſit. Pinxit & Creſſam nutricem:infantemq; ĩ ma-
nibus eius. Et Philiſcũ & Liber̃ patrẽ aſtante uirtute:& pueros duos:in qbus ſpectat᷑
ſecuritas & ſimplicitas ætatis. Item ſacerdotem aſtante puero cum acerra & corona.
Sunt & duæ picturæ eius nobiliſſimæ hoplitides. Alter in certamine ita decurrens:ut
ſudare uideat᷑. Alter arma deponens:ut anhelare ſentiat᷑. Laudat᷑ & Aeneas Caſtorq;
ac Pollux ĩ eadem tabula. Item Telephus:Achilles:Agamemnon:Vlyxes facũdus ar-
tifex. Sed quo nemo inſolentius & arrogantius ſit uſus gloria artis. Nã & cognomĩa
uſurpauit abrodietum ſe appellando:aliiſq; uerbis principem artis:& eam ab ſe con-
ſũmatam. Super õnia Apollinis ſe radice ortum.& Herculem quem lyndi fecerat
talem a ſe pictum:qualem ſæpe in quiete uidiſſet. Ergo magnis ſuffragiis ſuperatus
a Timanthe eſt ſami in Aiace:armorum quoq; iudicio Herois nomine. Et ſe moleſte
ferre dicebat:ꝙ iterum ab indigno uictus eſſet. Pinxit & in minoribus tabellis libidĩes
eo genere & petulantibus iocis ſe reficiens. Nam Timanthi uel plurimum affuit in-
genii. Eius.n.eſt Iphigenia oratorum laudibus celebrata. Qua ſtante ad aras pitura
cum mœſtos pinxiſſet omnes:præcipue patruum:cum triſtitiæ omnem imaginẽ con-
ſumpſiſſet:patris ipſius uultum uelauit:quem digne non poterat oſtendere. Sunt &
alia ingenia eius exemplaria:ueluti Cyclops dormiens in paruula tabula. Cuius & ſic
magnitudinem exprimere cupiens pinxit iuxta ſatyros thyrſo pollicem eius metiẽtes.
atq; in oĩbus eius operibus intelligitur plus ſemper q̃ pingit᷑. Et cum ars ſumma ſit:
ingenium tamen ultra artem eſt. Pinxit & Heroa abſolutiſſimi operis:arte ipſa cõ-
plexus uires pingendi.quod opus nunc romæ in tẽplo Pacis eſt. Euxinidas hac ætate
docuit Ariſtidem præclarum artificem. Eupompus Pamphilum Apellis præceptorẽ.
Eſt Eupompi uictor certamine gymnico palmam tenens. Ipſius auctoritas tanta fue-
rit:ut diuiſerit picturam in genera tria:quæ ante eum duo fuere helladicũ & aſiaticũ.
Aſiaticum appellabant propter hunc qui erat ſycionius. Diuiſio helladico tria facta
ſunt. Ioniũ ſicyoniũ atticum. Pamphili pictura eſt cognatio et prælium ad philiũ-
tem et uictoria athenienſium. Item Vlyxes in rate. Ipſe macedo natione:ſed primus
in pictura omnibus litteris eruditus:præcipue arithmetice et geometrice: ſine quibus
negabat artem perfici poſſe. Docuit neminem minoris talento annis decem . quam
mercedem et Apelles et Melantius ei dedere. Et huius auctoritate effectum eſt ſicyo-
ne primum : deinde et in tota græcia : ut pueri ingenui ante omnia antigraphicem:
hoc eſt picturã in ludo docerentur:reciperenturq; ars ea in primum gradum liberaliũ.

Semper quidem honos ei fuit:ut ingenui eam exercerent : mox ut honeſti perpetuo interdicto:ne ſeruitia docerentur. Ideo neq; in hac:neq; in toreutice ullius qui ſeruierit opera celebrantur. Clari etiam centeſimaſeptima olympiade extitere Echion: & Therimachus. Echionis ſunt nobiles picturæ Liber pater : item tragœdia & comœdia: Semiramis ex ancilla adipiſcens regnum : anus lampadas præferens : et noua nupta uerecundia notabilis. Verum & omnes prius genitos futuroſque poſtea ſuperauit Apelles eouſque olympiade centeſima.xii.in pictura prouectus:ut plura ſolus prope q̄ cæteri omnes contulerit:uoluminibus editis quæ doctrinam eam continent. Præcipua eius in arte nenuſtas fuit: cum eadē ætate maximi pictores eſſent:quorum opera cum ammiraretur:collaudatis omnibus : deeſſe iis unam illam uenerem dicebat:quam græci charita uocant. Cætera omnia contigiſſe. Sed hac ſoli ſibi neminem parem. Et aliam gloriam uſurpauit:cum Prothogenis opus immenſi laboris ac curæ ſupra modū anxie miraretur. Dixit enim omnia ſibi cum illo paria eſſe:aut illi meliora:ſed uno ſe præſtare:ꝙ manū ille de tabula neſciret tollere:memorabili præcepto:nocere ſæpe nimiā diligentiam. Fuit autē non minoris ſimplicitatis q̄ artis. Nec cedebat Amphioni de diſpoſitione:nec Aſclepiodoro de menſuris:hoc eſt quanto qd a quo diſtare deberet. Scitum eſt inter Prothogenem & eum quod accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cum Appelles annauigaſſet:auidus cognoſcendi opera eius fama tātū ſibi cogniti:continuo officinam petit. Aberat ipſe:ſed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam picturæ anus una cuſtodiebat. Hæc Prothogenem foris eſſe reſpondit:interrogauitque a quo quæſitum diceret. Ab hoc inquit Apelles:arreptoq; peniculo lineā ex colore duxit ſummæ tenuitatis per tabulam. Reuerſo Prothogeni quæ geſta erant anus indicauit. Ferunt artificem protinus contemplatum ſubtilitatē dixiſſe:Apellem ueniſſe. Non enim cadere in alium tam abſolutum opus. Ipſū tunc alio colore tenuiorem lineam in ipſa illa duxiſſe:præcepiſſeque abeuntem ſi rediſſet ille:oſtenderet.adiiceretque hunc eſſe quem quæreret.atq; ita euenit. Reuertitur.n. Apelles:ſed uinci erubeſcens:tertio colore lineas ſecuit:nullum relinquens amplius ſubtilitati locum. At Prothogenes uictum ſe confeſſus in portum deuolauit:hoſpitem quærens. Placuitque ſic eam tabulam poſteris tradi:omnium quidem: ſed artificum præcipue miraculo. Cōſumptam eam conſtat priore incendio domus Cæſaris in palatio. Auide ante a nobis ſpectatam ſpatioſiore amplitudine:nihil aliud continentem:q̄ lineas uiſum effugientes. Inter egregia multorum opera inani ſimilem & eo ipſo allicientem omniq; opere nobiliorē. Apelli fuit alioqn ꝑpetua cōſuetudo nūq̄ tā occupatā diē agēdi:ut nō lineā ducēdo exerceret artē:quod ab eo ī ꝓuerbiū uenit. Idem ꝑfecta opa ꝓponebat ī ꝑgula tranſeuntibus. Atq; poſt ipſā tabulā latens: uitia quæ notarentur aſcultabat:uulgum diligentiorem iudicem q̄ ſe præferens. Ferūtq; a ſutore reprehenſum ꝙ in crepidis una intus pauciores feciſſet anſas. Eodem poſtero die ſuꝑbe emendationē priſtinæ āmonitiōis cauillāte circa crus indignatū ꝓſpexiſſe: denunciantem ne ſupra crepidā ſutor iudicaret . quod & ipſum in ꝓuerbium uenit. Fuit.n.& comitas illi:propter quam & gratior Alexandro Magno erat:frequenter in officinā uentitanti. Vnde ut iam diximus:ab alio pingi ſe uetuit inueterato edicto. Sed & in officina imperite multa diſſerenti ſilentium comiter ſuadebat : rideri eum dicēs a pueris qui colores tererent. Tantum auctoritatis & iuris erat ei in regem alioquin iracūdum. Quanq̄ Alexander ei honorem clariſſimo præbuit exemplo. Nāq; cum dilectæ ſibi ex pallacis ſuis præcipue nomine Campaſpen nudam pingi ob ammirationem formæ ab Apelle iuſſiſſet:eumq; cum paret captum amore ſēſiſſet:dono dedit eam. Magnus aīo maior imperio ſui : nec minor hoc facto q̄ uictoria aliqua. Quippe ſe uicit:nec thorum tantum ſuum:ſed etiam affectum donauit artifici : ne dilectæ quidem reſpectu motus ut quæ modo regis fuiſſet modo pictoris eſſet. Sunt qui Venerem Dionæam illo pictam exemplari putāt. Apelles & in æmulis benignus

Protogeni dignationem primus rhodi conſtituit. Sordebat ille ſuis : ut plerumque
domeſtica. Percontantiq; quanti licitaretur opera effecta:paruum neſcioqd dixerat.
At ille quĩquagenis talentis popoſcit: famamq; diſpſit ſe emere ut pro ſuis uẽderet.
Ea res concitauit rhodios ad intelligendum artificem : nec niſi augentibus precium
ceſſit. Imaginum ille ſimilitudines adeo indiſcrete pinxit:ut incredibile dictu Appiõ
grammaticus ſcriptum reliquerit:quendam ex facie hominum addiuinantem: quos
Metopus uocant ex iis dixiſſe aut futuræ mortis annos:aut præteritæ. Non fuerat ei
gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo quo regnante alexandriã ui tẽpeſtatis
expulſus ſubornato fraude æmulorum Planoregio inuitatus ad regis cœnam uenit.
Indignantiq; Ptolemæo:& uocatores ſuos oſtendenti ut diceret a quo eoꝝ inuitatus
eſſet:arrepto carbone extincto e foculo:imaginem in pariete deliniauit : agnoſcente
uultum Planoregio ex inchoato protinus. Pinxit & Antigoni regis imaginem altero
lumĩe orbã prius excogitata ratiõe uitia condẽdi. obliquã nãq; fecit:ut quod corpori
deerat:picturæ potius deeſſe uideret'. Tãtũq; ea in pte a facie oſtendit:quã totã pote-
rat oſtẽdere. Sunt inter opa eius expirãtium imagines. Quæ autem nobiliſſima ſint:
non eſt facile dictu. Venerem exeuntem e mari diuus Auguſtus dicauit in delubro
patris Cæſaris:quæ anadyomene uocat':uerſibus græcis tali ope dũ laudat':uicta : ſed
illuſtrata. Huius.n.inferiorem ptẽ corruptã qui reficeret:non poterat inueniri. Veꝝ
ipſa iniuria ceſſit in gloriã artificis. Conſenuit hæc tabula carie. aliamq; pro ea Nero
in principatu ſubſtituit ſuo Dorothei manu. Apelles ĩchoauerat aliã Venerem coiis:
ſupaturus etiam ſuam illam priorem. Inuidit mors pacta pte.nec qui ſuccederet opi
ad præſcripta liniamenta inuentus eſt. Pinxit & Alexandrũ Magnum fulmen tenẽtẽ
in templo epheſiæ Dianæ.xx.talentis auri. Digiti eminere uidentur : & fulmen extra
tabulam eſſe. Sed legentes meminerint:omnia ea conſtare quattuor coloribus. Im-
mane tabulæ precium accepit aureos mẽſura non numero. Pinxit & Megalyſi ſacer-
dotis Dianæ epheſiæ pompã: Clytum equo ad bellum feſtinantem:& ei galeã poſcẽti
armigerum porrigentẽ. Alexandꝝ & Philippum quotiẽs pinxerit:enumerare ſupua-
cuum eſt. Mirantur eius Abronem ſamii. Et Menandrum regem cariæ rhodii. Item
Anceum. Alexandriæ Gorgonas tenentem Tragœdum. Romæ Caſtorem & Pollucẽ
cum uictoria & Alexandro Magno. Item belli imaginem reſtrictis a tergo manibus
Alexandro in curru triumphante. Quas utraſq; tabulas diuus Auguſtus in fori ſui
partibus celeberrimis dicauerat ſimplicitate moderata. Diuus Claudius pluris æſti-
mauit. In utriſq; exciſa facie Alexandri diui Auguſti imagĩes dedere. Eiuſdẽ arbitrat'
manu eſſe & in Antoniæ templo Herculem auerſum:ut quo eſt difficillimum faciem
eius oſtendat uerius pictura q̃ promittat. Pinxit & Heroa nudum:ad quam picturã
natura eum prouocauit. Eſt & equus eius ſiue fuit pictus in certamine quod iudiciũ
ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nãque ambitu æmulos præualere
ſentiens ſinguloꝝ picturas ĩductis equis oſtendit. Apellis tantum equo adhĩniuere.
idq; & poſtea ſemper illius expimẽtum artis oſtentatur. Fecit & Neoptolenium ex
equo aduerſus perſas. Archelaum cum uxore & filia. Antigonum thoracatũ cũ equo
incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundem regem ſedẽtẽ
in equo. Dianam ſacrificantium uirginum choro mixtam : quibus uiciſſe Homeri
uerſus uidetur idipſum deſcribentis. Pinxit & quæ pingi non poſſunt:tonitrua:ful-
getra:fulguraq;:bronten:aſtrapen:ceraunobolon appellant. Inuenta eius & cæteris
eius profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit : quod abſoluta opera atramento
illinebat ita tenui:ut idipſum repcuſſu claritates oculorum excitaret : cuſtodiretq; a
puluere & ſordibus:ad manum intuẽti demum appareret. Sed & cum ratiõe magna:
ne colorum claritas oculorum aciem offenderet ueluti p lapidem ſpecularem intuẽ-
tibus e longinquo. Et eadem res nimis floridis coloribus auſteritatem occulte daret.
Aequalis eius fuit Ariſtides thebanus. Is omniũ primus animũ pinxit:& ſẽſus õnes

expreſſit : quos uocant græci ethe. Item perturbationes : durior paulo in coloribus.
Huius pictura:oppido capto ad matris moriētis ex uulnere mammam adrepēs īfās.
Intelligiturq; ſentire mater : & timere ne e mortuo lacte ſanguinem infans lambat.
Quam tabulā Alexander Magnus tranſtulerat pellam in patriam ſuam. Idē pīxerat
prælium cum perſis centum homines ea tabula complexus pactuſq; in ſigulos mnas
denas a tyranno elatenſium Mnaſone. Pinxit & currentes quadrigas. Et ſupplican-
tem pene cum uoce. Et uenatores cum captura. Et Leontionem pictorem. Et Ana-
pauomenon propter fratris amorem morientem. Item Liberum patrem & Ariadnen
ſpectatos romæ in æde Cereris. Tragœdum & puerum Apollinis. Cuius tabulæ gr͞a
interiit pictoris inſcitia:cui tergendam eam mandauerat.M.Iunius prætor ſub die
ludorum apollinarium. Spectata eſt & ī æde Fidei in capitolio imago ſenis cum lyra
puerum docentis. Pinxit & ægrum ſine fine laudatum. Qua in arte tantum ualuit:
ut Attalus rex unam tabulam eius centum talentis emiſſe tradatur. Simul ut dictū ē
& Protogenes floruit patria phicaunus gentis rhodiis ſubiectæ. Summa eius pauptas
initio:artiſque ſumma intentio:& ideo minor fertilitas. Quis eum edocuerit : non
putant conſtare. Quidam & naues pinxiſſe uſq; ad annum quinquageſimum. Ar-
gumentum eſſe:ꝙ cum athenis celeberrimo loco Mineruæ delubro Popyleō pīgeret
ubi fecit nobilem Paralum & Hammoniadam:quam quidam nauſicam uocant:ad-
iecerit paruulas naues longas in iis:quæ pictores parerga appellant:ut apperet a q̄bus
initiis ad arcem oſtētationis opera ſua perueniſſent. Palmam habent tabularum eius
Ialyſus:qui eſt uſque hodie romæ dicatus in templo Pacis:quem cum pingeret : tra-
ditur madidis lupinis uixiſſe:quoniam ſimul famem ſuſtinerent & ſitim: ne ſenſus
nimia dulcedine obſtrueret. Huic picturæ quater colorem induxit contra ſubſidia
iniuriæ & uetuſtatis:ut decedente ſuperiore inferior ſuccederet. Eſt in ea canis mire
factus:ut quem pariter caſus & ars pinxerit. Non iudicabat ſe exprimere ī eo ſpumā
anhelantis cum in reliqua omni parte quod difficillimum erat:ſibi ipſe ſatiſfeciſſet.
Diſplicebat autē ars ipſa:nec minui poterat:& uidebatur nimia ac lōgius a uarietate
diſcedere:ſpumaq; illa pingi nō naſci ex ore anxio animi cruciatu cum in pictura ueꝝ
eſſe non ueriſimile uellet:abſterſerat ſæpius mutaueratq; penicillum : nullo mō ſibi
approbans. Poſtrēo iratus arti quod intelligeret:ſpongiā impegit īuiſo loco tabulæ.
ex illaq; repoſuit ablatos colores qualiter cura optauerat. fecitque in pictura fortuna
naturam. Hoc exemplo ſimilis et Nealtem ſucceſſus in ſpuma eq ſimiliter ſpongia
impacta ſecutus dr̄ cum pīgeret Popizonta retinente pane. Cum ita Protogenes mō-
ſtrauit & fortuna. Propter hunc Ialyſum ne cremaret tabulas Demetrius rex : cū ab
ea parte ſola poſſet rhodum cape:nō īcēdit. parcēteq; picturæ fugit occaſio uictoriæ.
Erat tunc Protogenes in ſuburbano hortulo ſuo:hoc eſt Demetrii caſtris. Neq; inter-
pellatus præliis inchoata opa intermiſit omnino:ſed accitus a rege interrogatuſque q̄
fiducia extra muros ageret:reſpōdit:ſcire ſe illi cū rhodiis bellum eſſe nō cū artibus.
Diſpoſuit ergo rex in tutelam eius ſtationes:gaudens : ꝙ poſſet manus ſeruare q̄bus
iam pepercerat. & ne ſæpius auocaret:ultro ad eū uenit hoſtis. Relictiſq; uictoriæ ſuæ
uotis inter arma & murorum ictus ſpectauit artificem. Sequiturque tabulam eius
temporis hæc fama:ꝙ eam Protogenes ſub gladio pinxerit. Satyrus hic eſt:quē Ana-
pauomenō uocant:ne quid deſit temporis eius ſecuritati tibias tenēs. Fecit & Cydip-
pen Triptolemū:Cyliſcū tragœdiarum ſcriptorem meditātē & Athletam:& Antigo-
nū regē:& imagīē matris Ariſtotelis philoſophi:q ei etiā ſuadebat: ut Alexandri Ma-
gni opera pingeret:ꝓpter æternitatem reꝝ. Impetus animi & libido in hæc quædam
artis eum potius tulere. Nouiſſime pīxit Alexandrum ac Pana. Fecit & ſigna ex ære:
ut diximus. Eadem ætate Aſclepiodorus fuit:quem ī ſymmetria mirabatur Apelles.
Huic Mnaſon tyrannus pro.xii.diis dedit in ſingulos mnas tricenas. Idemq; The-
omneſto in ſingulos heroas mnas centenas. His ānumerari debet Nichomachus

Ariſtodemi filius:ac diſcipulus. Pinxit hic raptum Proſerpinæ. Quæ tabula fuit in
capitolio in Mineruæ delubro ſupra ædiculam iuuentatis. Et in eodem capitolio alia
quã Plancus imperator poſuerat:uictoria q̃drigam in ſublime rapiens. Hic primus
Vlyxi addidit pileum. Pinxit & Apollinem & Dianam. Deumq; matrẽ in leone ſe-
dẽtem. Et item nobiles uaccas arreptantibus ſatyris. Scyllamq; quæ nunc eſt romæ
in templo Pacis. Nec fuit alius in ea arte uelocior. Tradunt nanq; conductum eum
ab Ariſtrato ſicyoniorꝝ tyranno ad pingẽdum:quod is faciebat Teleſti poetæ monu-
mẽtũ:præfinito die intra quẽ pageret᷑. nec multo añ ueniſſe:accẽſo in pœnã tyrãno:
paucisq; diebus abſoluiſſe celeritate & arte mira. Diſcipulos habuit Ariſtidem fratrẽ
et Ariſtoclẽ filium & Philoxenum eretriũ. Cuius tabula nullis poſtferenda Caſſãdro
regi picta: continuit Alexandri prælium cum Dario. Item pinxit & laſciuiam:in qua
tres Sileni comeſant᷑. Hic celeritatem præceptoris ſecutus:breuiores etiamnum q̃ſdã
picturæ uias & compendiarias inuenit. Annumeratur his & Nicophanes elegans &
cõcinnus:ita ut uetuſta opa pingeret ꝓpter æternitatẽ rerꝝ ĩpetuoſi animi:& cui pau-
ci comparẽt᷑. Coturnus ei & grauitas artis. Multũ a Zeuſide & Apelle abeſt Apellis
diſcipulus Perſeus: ad quẽ de hac arte ſcripſit ꝗ huius fuit ætatis. Ariſtidis thebani
diſcipuli fuerũt & filii Niceros & Ariſtippus:cuius ẽ Satyrus cum ſcypho coronatus.
Diſcipuli eius fuerunt Antorides & Euphranor:de quibus mox dicemus. Nanq; ſub-
texi par eſt : minoris picturæ celebres in penicillo e quibus fuit Pyreicus:arte paucis
poſtferendus. Propoſito neſcio an deſtruxerit ſe:quoniam humilia quidem ſecutus
humilitatis tñ ſummam adeptus eſt gloriam. Tõſtrinas ſutrinaſque pinxit & aſellos
& obſonia ac ſimilia:ob hoc cognominatus Rhyparograuos. In iis conſummatæ uo-
luptatis. Quippe eæ pluris ueniere q̃ maximæ multorum. E diuerſo mediana ut ĩqᵗ
Varro:omnia operiebat Serapionis tabula ſub ueteribus. Hic ſcænas optĩe pĩxit: ſed
hominem pingere non potuit. Contra Dionyſius nihil aliud q̃ homines pinxit : ob
hoc Anthropographus cognominatus. Parua & Calicles fecit. Item Caleces: comicis
tabellis. Vtraq; Anthiphilus. Nam & Heſionam nobilem pinxit:& Alexandrum ac
Philippum cum Minerua:qui ſunt in ſchola ĩ Octauiæ porticibus & Philippi. Liberꝝ
patrem:Alexandrum puerũ: Hippolytum tauro emiſſo expaueſcentem. In Põpeia
uero Cadmum & Europen. Idemq; iocoſo nomine & gryllum ridiculi habitus pĩxit.
Vnde hoc genus picturæ gryllus uocat᷑. Ipſe in ægypto natus didicit a Cteſidemo.
Decet nõ ſileri & ardeatis templi pictorem præſertim ciuitate donatũ. Ibi & carmĩe
quod eſt in ipſa pictura his uerſibus.

Dignis digna loco picturis condecorauit
Reginæ iunonis ſupremæ coniugis tẽplum.
Marcus ludius elotas ætolia oriundus.
Quẽ nũc & poſt ſẽper ob artẽ hãc ardea laudat. Eaq; ſũt ſcripta ãtiqs lr̃is latinis.

Non fraudando & Ludio et diui Auguſti ætate:qui prĩus inſtituit amœniſſimã pietũ
picturam uillas:et porticus:ac topiaria opera:lucos:nemora colles:piſcinas: euripos:
amnes:littora:qualia quis optaret:uarias ibi obambulantium ſpecies:aut nauigãtiũ:
terraq; uillas adeuntiũ aſellis aut uehiculis. Iam piſcantes:aucupanteſq; aut uenãtes
aut etiam uindemiãtes. Sunt in eius exemplaribus nobiles plauſtri acceſſu uillæ:ſub
colliũ ſpõſione mulieres labentes trepidæq; ferunt᷑ plurimæ. Præterea faciles argutiæ:
facetiſſimi ſales. Idẽq; ſubdialibus maritĩas urbes pĩgere inſtituit blandiſſĩo aſpectu
minimoq; ĩpendio. Sed nulla gloria artificum eſt:niſi eorum qui tabulas pinxere:
eoq; uenerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantũ:
nec domos uno in loco mãſuras:quæ ex incẽdiis rapi nõ poſſent. Caſula Protogenes
contentus erat in hortulo ſuo: Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nõdũ libebat
parietes totos pingere. Omnis eorum ars urbibus excubabat:pictorq; res communis
terrarum erat. Fuit et Arellius romæ celebris paulo ante diuum Auguſtum : niſi

flagitio inſigni corrupiſſet artē ſemper alicuius amore fœminæ flagrans.& ob id deas
pingens:ſed dilectarum imagine:itaq; in pictura eius ſcorta numerabantur. Fuit &
nuꝑ grauis ac ſeuerus:idēq; floridus humilis rei pictor Amulius. Huius erat Minerua
ſpectantem aſpectans quacunq; aſpiceret. Paucis die horis pingebat : id quoq; cum
grauitate : ꝙ ſemper togatus quanq̄ in machinis. Carcer eius artis domus aurea
fuit:& ideo non extant exempla alia magnopere. Poſt eum fuere in auctoritate Cor-
nelius Pinus & Actius Priſcus:qui Honoris & Virtutis ædes imperatori Veſpaſiano
Auguſto reſtituenti pinxerunt. Sed Priſcus antiquis ſimilior.

DE Auium cantu compeſcendo: & qui encauſto & penicillo primus lacunaria
& cameras pinxerit:ſparſimq; precia mirabilia picturarum. Cap.x.

NOon eſt omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siqdē
in triūuiratu quodam loco deductus a magiſtratibus ī nemoroſū hoſpitium:
minaciter cum iis poſtero die expoſtulauit:ſomnum ademptum ſibi uolucrum con-
centu. At illi draconem in longiſſima membrana depictum circūdedere loco. Eoque
terrore aues tunc ſiluiſſe narrantur.& poſtea cognitum eſt ita poſſe compeſci. Cæris
pingere ac picturam inurere quis primus excogitauerit:non conſtat. Quidam Ariſti-
dis inuentum putant:poſtea conſummatam a Praxitele. Sed aliquanto uetuſtiores
encauſticæ picturæ extitere:ut Polygnoti & Nicanoris & Mareſilai pariorum. Lyſip-
pus quoq; eginæ picturæ ſuæ inſcripſit Eneten:quod profecto nō feciſſet:niſi encau-
ſtica inuenta. Pamphilus quoq; Apellis præceptor non pinxiſſe tantum encauſtica:
ſed etiam docuiſſe traditur Pauſiam ſicyonium primum in hoc genere nobilē.Brietis
filius hic fuit:eiuſdemq; primo diſcipulus. Pinxit & ipſe penicillo parietes thebis cū
reficerentur quondam a Polygnoto picti:multumq; comparatione ſuperatus exiſti-
mabatur:quoniam non ſuo genere certaſſet. Idem & lacunaria primus pingere inſti-
tuit. Nec cameras ante eum taliter adornari mos fuit. Paruas pingebat tabellas ma-
ximeq; pueros. Hoc æmuli eum interpretabantur facere : quoniam tarda picturæ rō
eſſet illa. Quāobrē daturus celeritatis famam:abſoluit uno die tabellam quæ uocata
eſt hemereſios puero picto. Amauit in iuuenta Glyceram municipem ſuam īuētricē
coronarum:certandoq; imitatione eius ad numeroſiſſimam florum uarietatem ꝑdu-
xit artē illā. Poſtremo pinxit illam ſedentem cum corona. Quæ nobiliſſima tabula
appellata eſt ſtephanoplocos:ab aliis ſtephanopolis:quoniam Glycera coronas uēdi-
tando ſuſtinuerat paupertatem. Huius tabulæ exemplar: quod apographon uocant
.L.Lucullus duobus talentis emit athenis. Pauſias autem fecit & grandes tabulas:
ſicut ſpectatam in Pompeii porticibus boum īmolationē. Eam.n.picturam primus
inuenit:quam poſtea imitati ſunt multi:æq̄uit autem nemo. Añ oīa cū longitudinē
bouis oſtendere uellet:aduerſum eū pīxit:non tranſuerſum. Vnde & abūde ītelligit
amplitudo. Dein cum omnes quæ uolunt eminentia uideri:candifaciant: coloremq;
condiant nigro. Hic totū bouē atri coloris fecit:ūbræq; corpus ex ipſo dedit. Magna
prorſus arte in equo extantia oſtendens:& in confracto ſolida omnia. Sicyone & hic
uitam egit:diuq; fuit illa patria picturæ. Tabulas inde omnes ex publico propter æs
alienum ciuitatis addictas Scauri ædilitas romam tranſtulit. Poſt eū eminuit longe
añ omnes Euphranos iſthmius olympiade ſcilicet centeſimaquarta. Is eſt qui inter
fictores dictus eſt a nobis. Fecit & coloſſos & marmora ac ſcyphos ſculpſit. Docilis
ac laborioſus añ omnes:& in quocunq; gñe excellens ac ſibi æqualis. Hic prīus uidet
& expreſſiſſe dignitates ī ſigna heroum:& uſurpaſſe ſymmetriam. Sed fuit ī uniuer-
ſitate corporum exilior:capitibus articuliſq; grandior. Volumina quoq; compoſuit
de ſymmetria & coloribus. Opera eius ſunt: equeſtre prœlium.xii.dii: Theſeus : in
quo dixit: eūdem apud parrhaſium roſa paſtum eſſe:ſuum uero carne. Nobilis eius
eſt tabula epheſi: Vlyxes ſimulata ueſania bouem cum equo iungens : et Palamedes
dux faſce gladium condens. Eodem tpr̄e fuit et Cyclias:cuius tabulam Argonautas

talentis.c.xliiii. Hortenſius orator mercatus eſt. eiq; ædem fecit in thuſculano ſuo.
Euphranoris aũt diſcipulus fuit Antidotus. Huius ẽ clipeo dimicans athenis et luc-
tator tibicẽq; ĩter pauca laudatus. Ipſe diligentior:q̃ numeroſior:et ĩ coloribus ſeue-
rus. Maxĩe inclaruit diſcipulo Nicia athenienſi:q diligentiſſĩe mulieres pĩxit. Lumẽ
et umbras cuſtodiuit.atq; ut eminerent e tabulis picturæ:maxime curauit. Opa eius
nemea aduecta ex aſia romam a Syllano:quam in curia diximus poſitam. Item Liber
pater in æde Concordiæ. Hiacynthus:quem Cæſar Auguſtus delectatus eo ſecum de-
portauit alexãdria capta. Et ob id Tiberius Cæſar in templo eius dicauit hanc tabulã
Dianæ. Epheſi uero eſt Megalyſi ſacerdotis epheſiæ Dianæ ſepulchrum. Athenis
necromantia Homeri. Hanc uendere noluit Attalo regi talentis.lx.potiuſque patriæ
ſuæ donauit:abundans opibus. Fecit & grandes picturas:in quibus ſunt Calypſo: et
Io:et Andromeda. Alexander quoq; in Pompeii porticibus præcellens:et Calypſo ſe-
dens. Huic quidem aſcribuntur quadrupedes. Proſperrime canes expreſſit. Hic eſt
Nicias de quo dicebat Praxiteles interrogatus:quæ maxime opera ſua probaret in
marmoribus:quibus Nicias manum admouiſſet. Tantum circunlitioni eius tribue-
bat. Non ſatis diſcernitur alius eodem nomine. At hunc eundem quidam faciunt
olympiade centeſima . xii . Niciæ comparatur : & aliquanto præfertur Athenion
Maronites Glautionis corĩthii diſcipulus: et auſterior colore: et ĩ auſteritate iucũdi-
or:ut in ipſa pictura eruditio eluceat. Pinxit ĩ templo Eleuſinæ Philarchum. Athenis
frequentiam:quã uocauere polygenneton. Item Achillem uirginis habitu occultatũ
Vlyxe deprehendente. Et in una tabula quaque maxime inclaruit : agaſonem cum
equo. Quod niſi in iuuẽta obiſſet: nemo ei cõpararetur. Eſt et nomẽ Heraclidi ma-
cedoni. Initio naues pinxit. Captoque rege Perſeo athenas commigrauit:ubi eodem
tempore erat Metrodorus pictor:idemque philoſophus magnæ in utraque ſcientia
auctoritatis. Itaq; cum.L.Paulus deuicto Perſeo petiſſet ab atheniẽſibus ut q̃proba-
tiſſimum philoſophum mitterent ſibi ad erudiendos liberos : itemque pictorem ad
triumphum excolendum : athenienſes Metrodorum elegerunt:profeſſi eundem in
utroq; deſiderio præſtantiſſimũ.quod edicto quoq; Paulus indicauit. Timomachus
bizantinus Cæſaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeã ab eo in Veneris geni-
tricis æde poſitas : octoginta talentis uenundatas. Talentum autem atticum ut ait
Varro.xvi.ſeſtertiis taxatur. Timomachi æque laudãt̃ Oreſtes : Iphigenia in tauris:
et Lecythion agilitatis exercitator : cognatio nobilium palliati: quos dicturos pĩxit:
alterum ſtantem:alterum ſedentem. Præcipue tamen ars ei fauiſſe ĩ Gorgone uiſa ẽ.
Pauſiæ filius & diſcipulus Ariſtolaus e ſeueriſſimis pictoribus fuit:cuius ſunt Epa-
minundas:Pericles:Medea:Virtus:Theſeus. Imago atticæ plebis : boum ĩmolatio.
Sunt quibus & Mechopanes eiuſdem Pauſiæ diſcipulus placeat diligentia:quam in-
telligant ſoli artifices. Alias durus in coloribus:ſed & multus. Nã Socrates iure om-
nibus placet. Taleſq; ſunt eius picturæ. Cum Aeſculapio filiæ Higia: Aegle: Pane:
Calaſus:& Piger qui appellatur Ocnos ſpartũ torquẽs quod aſellus arrodit. Hactẽus
indicatis genere in utroq; proceribus:non ſilebuntur & primis proximi. Ariſtoclides:
qui pinxit ædem Apollinis delphis. Anthiphilus puero ignem cõflante laudatur:ac
pulchre alias domo ſplendeſcente:ipſiuſq; pueri ore. Item lanificio:in quo ꝓperant
omnium mulierum penſa : Ptolemæo uenante. Sed & nobiliſſimo ſatyro cum pelle
pantherina:quem apocoptonta appellant. Ariſtophon Anchalo uulnerato ab apro
cum ſocia doloris Aſtipale. Numeroſaq; tabula:in qua ſunt Priamus:Helena: Cre-
dulitas:Vlyxes:Deiphebus:Dolus. Androbius pinxit Scyllã anchoras perſicæ claſſis
præcidentem. Artemon Danen mirantibus eam prædonibus. Reginam Stratonicẽ:
Herculem & Deianiram. Nobiliſſimas autem quæ ſunt in porticibus Octauiæ opi-
bus. Herculem ab oeta monte exuſta mortalitate conſenſu deorum in cælũ euntem.
Laomedontis circa Herculem & Neptunnum hiſtoriam. Alcimachus:Dioxippum:

q Pãcratio olympiæ circa pulueris iactũ:quod uocãt aconiti:uicit. Coenus ſtẽmata.
Cteſilochus Apellis diſcipulus petulanti pictura innotuit Ioue Liberum parturiente
depicto mitrato & muliebriter ingemiſcente inter obſtetrices & dearum clamorem.
Teſtidemus oecaliæ expugnatione & laodamia. Cleſides reginæ Stratonices iniuria:
nullo enim honore exceptus ab ea: pinxit uoluptatem cum piſcatore:quem reginam
amare ſermo erat . eamque tabulam in portu epheſi propoſuit.ipſe uelis raptus eſt.
Regina tolli uetuit:utriuſque ſimilitudĩe mire expreſſa. Cratinus comœdus athenis
Pompeium pĩxit. Euchides bigam regis cum uictoria. Eudorus ſcæna ſpectatur. Idẽ
& ex ære ſigna fecit. Iphis Neptunno & Victoria. Abron amicitiam & concordiã
pinxit:& deorũ ſimulacra. Leontiſcus Aratum uictorem cum trophæo pſaltriam:
Leon Sappho. Nicæarchus Venerem ĩter Gratias & Cupidinem. Herculem triſtem
inſaniæ pœnitentia. Nealces Venerem ſolers in arte ingenioſo operi ſuperpinxit.
Siquidem cum prælium nauale ægyptiorum & perſarum pinxiſſet:quod in nilo cu-
ius aqua eſt mari ſimilis:factum uolebat intelligi. Argumentoque declarauit: quod
arte non poterat. Aſellum enim in littore bibentem pinxit:& crocodilum inſidiantẽ
ei. Oenias Syngenicon. Philiſcus officinam pictoris:ignem cõflãte puero. Phaleriõ
Scyllam. Simonides Agatharchum & Mnemoſinem. Simus iuuenem requieſcentẽ
officinam fullonis quinquatriis celebrãtem. Idemque Nemeſin egregiam. Theodo-
rus uero emungentem. Idem ab Oreſte matrem & Aegiſthum interfici. Bellumque
iliacum pluribus tabulis:quod eſt romæ in Philippi porticibus:& Caſſandram quæ ẽ
in Concordiæ delubro. Leontius Epicurum cogitantem. Demetrium regem Theon.
Oreſtis inſaniam. Thamyram citharœdum. Tauriſcus Diſcobolum:Clytemneſtrã:
Paniſcum: Polynicem regnum repetentem:& Capanea. Non omittetur ĩter hos in-
ſigne exemplum. Nanque Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipſe
profecit:ut celebrem etiam diſcipulum ipſe reliquerit Paſiam fratrem Egenitæ ficto-
ris. Illud uero perq̃rarum ac memoria dignum etiam ſuprema opera artificum im-
perfectaſque tabulas:ſicut Irin Ariſtidis: Tindaridas Nicomachi:Medeam Thimo-
machi : et quam diximus Venerem Apellis:in maiori ammiratione eſſe:q̃ perfecta.
Quippe in iis liniamenta reliqua:ipſæque cogitationes artificum ſpectantur:atque ĩ
lenocinio commẽdationis dolor eſt. Manus cum id agerent extinctæ deſiderantur.
Sunt etiam num non ignobiles quidem in tranſcurſu tamen dicendi:Ariſtonides:
Anaxander: Ariſtobolus ſyrus: Arceſilas Tiſicratis filius: Coribas Nicomachi diſci-
pulus: Carmanides Euphranoris: Dionyſiodorus colophonius: Diogenes qui cum
Demetrio rege uixit. Eutymedes: Heraclides macedo : Mydon ſolus Philomachi
ſtatuarii diſcipulus: Mnaſitheus ſicyonius: Mnaſidemus Ariſtonidis filius & diſci-
pulus: Neſſus Habronis filius: Polemon alexandrinus: Theodorus ſamius & Ta-
dius Nicoſthenis diſcipuli: Xenon Neoclis diſcipulus ſicyonius. Pĩxere & mulieres.
Timarete Myconis filia Dianam in tabula quæ epheſi eſt in antiquiſſimis picturæ.
Irene Cratini pictoris filia & diſcipula puellam quæ eſt eleuſinæ. Calypſo ſenem &
præſtigiatorem Theodorum. Alciſthene ſaltatorem. Ariſtarete Nearchi filia & diſci-
pula Aeſculapium. Lala cizicena perpetua uirgo. Martia.M.Varronis iuuẽta romæ
& penicillo pinxit:& ceſiro in ebore imagĩes mulierum maxime:& Neapolitanum in
grãdi tabula. Suam quoque imaginem ad ſpeculum. Nec ullius in pictura uelocior
manus fuit. Artis uero tantum:ut multum immanitate precii antecederet celeberrĩos
eadem ætate imaginum pictores Sopylon & Dionyſium:quorum tabulæ pinacothe-
cas implẽt. Pinxit & quædam Olympias:de qua hoc ſolum memoratur:diſcipulum
eius fuiſſe Antobolum. In encauſtice pingendi duo fuiſſe antiquitus genera conſtat:
cæra & ebore ceſiro id eſt uiriculo:donec claſſes pingi cœpere. Hoc tertium acceſſit:
reſolutis igni cæris penicillo utendi:quæ pictura in nauibus nec ſole nec ſale uentiſq;
corrumpitur. Pingunt & ueſtes in ægypto inter pauca mirabili genere. Candida uela

poſtq̄ attriuere illinentes non coloribus:ſed colorem ſorbētibus medicamentis. Hoc
cum fecere non apparet in uelis: ſed in cortina pingi. In feruentes aquas merſa poſt
momentum extrahuntur picta. Mirumq; cum ſit unus in cortina colos: ex illo alius
atq; alius fit ī ueſte accipientis medicamīs qualitate mutatus. Nec poſtea ablui pōt:
ita cortina nō dubie confuſura colores ſi pictos acciperet. Digerit eos ex uno: pīgitq;
dum coquit. Et aduſtæ ueſtes firmiores fiunt:q̄ ſi non urerentur.

¶ Plaſtices primi inuētores:de ſimulacris & uaſis fictilibus & precio eorū. ¶ Cap.xi.

DE pictura ſatis ſupq;. Contexuiſſe his & plaſticē cōueniat:eiuſdē opæ terræ fi⁄
gere ex argilla ſilitudīes:Dibutades ſicyonius figulus prīus īuenit corīthi filiæ
opa . quæ capta amore iuuenis:illo abeūte pegre:ūbrā ex facie eius ad lucernā ī piete
lineis circunſcripſit. Quibus pater eius impreſſa argilla typum fecit : & cum cæteris
fictilibus induratum igni propoſuit.eumque ſeruatum in nympheo:donec corinthū
Mummius euerteret:tradunt. Sunt qui in ſamo primos omnium plaſticen īueniſſe
Ideochum Rhetum & Theodorum tradant multo ante Battiadas corintho pulſos.
Demoratum uero ex eadem urbe profugum qui in etruria Tarquinium Priſcum regē
populi romani genuit:comitatos fictores Eucirapum & Eugrammum. Ab iis italiæ
traditam plaſticen. Dibutadis inuentum eſt rubricam addere: aut ex rubia cretam
fingere. Primuſque perſonas tegularum extremis imbricibus impoſuit:quæ īter ini⁄
tia protypa uocauit. Poſtea idem ectypa fecit. Hīc & faſtigia templorum orta ꝓpter
hunc plaſte appellata. Homīs autem imaginem gypſo e facie ipſa primus omnium
expreſſit:cæraq; in eam formam gypſi infuſa emēdare inſtituit Lyſiſtratus ſycionius
frater Lyſippi de quo diximus. Hic & ſimilitudinem reddere inſtituit. Ante eum
q̄pulcherrimas facere ſtudebatur. Idem & de ſignis effigiem exprimere inuenit. Cre⁄
uitque res in tantum:ut nulla ſigna ſtatuæue ſine argilla fierent. Quo apparet an⁄
tiquiorē hanc fuiſſe ſcientiā:q̄ fundendi æris. Plaſtæ laudatiſſimi fuere Dimophilus
& Gorgaſus. Idemque pictores qui Cereris ædem romæ ad cyrcum maximum utro⁄
que genere artis ſuæ excoluerunt : uerſibus inſcriptis græce quibus ſignificarunt a
dextera opera Dimophili eſſe:a parte leua Gorgaſi. Ante hanc ædem thuſcanica oīa
in ædibus fuiſſe auctor eſt.M. Varro. Ex hac cum reficerentur:cruſtas parietū exciſas
tabulis marginatis īcluſas eſſe. Item ſigna ex faſtigiis diſperſa. Fecit & Calcoſthenes
cruda opera athenis:qui locus ab officina eius ceramicos appellatur. M.Varro tradit
ſibi cognitum romæ Poſſunium nomine a quo factas romæ tubas. Item piſces:quos
aſpectu diſcernere a ueris uix poſſes. Idem magnificat Arceſilaum.L.Luculli fami⁄
liarem:cuius proplaſticen pluris uenire ſolitam ab artificibus ipſis q̄ aliorum opera.
Ab hoc factam Venerē genitricem in foro Cæſaris: & priuſq̄ abſolueretur:feſtinatiōe
dedicandi poſitam. Deinde ei a Lucullo ſeſtertiis.lx.ſignum fœlicitatis locatum:cui
mors utriuſque inuiderit. Octauio equiti romano cratera facere uolenti exemplar e
gypſo factum talento. Laudat & Praxitelem qui plaſticem matrem ſtatuariæ ſculp⁄
turæq; & cælaturæ eſſe dixit. & cū eſſet in omnibus his ſummus:nihil unquam fecit:
anteq̄ finxit. Præterea elaboratam hāc artem italiæ & maxime etruriæ: Turianumq; a
fregellis accitum:cui locaret Tarquinius Priſcus Iouis effigiem ī capitolio dicandam.
Fictilem eam fuiſſe:& ideo mirari ſolere. Fictiles in faſtigio templi eius quadrigæ:de
quibus ſæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem:qui hodieque materiæ nomē
in urbe retinet. Hæ enim tū effigies deū erant laudatiſſimæ. Nec pœnitet nos illorū
qui tales coluere. Aurum enim et argentum ne diis quidem conficiebant. Durant
etiamnum pleriſque in locis talia ſimulacra. Faſtigia quidem templorum etiā ī urbe
crebra et municipiis mira cælatura et arte firmitateque æui certiore auro certe innocē⁄
tiore. In ſacris quidem etiam inter has opes non murinis cryſtalliniſue:ſed fictilibus
prolibatur ſympulis innocentius. Inenarrabili terræ benignitate:ſiquis ſingula æſti⁄
met:etiam ut omittātur ī frugum uini pomorum herbarum fruticum medicamētorū

metallorum generibus beneficia eius:quæque adhuc diximus : uel quæ aſſiduitate
ſatiant. Figlinarum opera: imbricibus tabulis teguliſque ad balneas mammatis uel
ad tecta coctilibus laterculis fundamentiſque : aut quæ rota fiunt etiam fictilibus
doliis ad uina excogitatis:& ad aquas. Propter quæ Numa rex ſeptimum collegium
figuloꝝ inſtituit. Quin et defunctos ſeſe multi fictilibus ſoliis condi maluere:ſicut
.M.Varro pythagorico mō in myrti et oleæ atq; nigræ populi foliis. Maior quoque
pars hominum terrenis utitur uaſis. Samia etiamnum in æſculentis laudant'. Retīet
hanc nobilitatem & arretium in italia & calicum tantum ſurrentum : aſta pollen/
tia in hiſpania & ſaguntū : in aſia pergamum. Habent & trallis opera ſua : et utina
in italia:quoñiam & ſic gentes nobilitantur. Et hæc quoque per maria terraſq; ultro
citroque portantur. Inſignibus rotæ officinis erythris. Hodieque in templo mōſtrāt'
duæ amphoræ propter tenuitatem conſecratæ diſcipuli magiſtrique certamine uter
tenuiorem humū circunduceret. Cois laus maxima : hadrianis firmitas. Nonnullis
circa hoc ſeueritatis quoque exemplis. Q .Coponium inuenimus ambitus dānatum:
quia uini amphoram dediſſet dono ei:cuius ſuffragii latio erat. Atq; ut luxu aliqua
quoq; auctoritas contingat figlinis : tripatinum inquit Feneſtella appellabat' ſūma
cœnarum lauticia. Vna erat murenarum:altera luporum:tertia myxonis piſcis. In/
clinatis iam ſcilicet moribus ut tamē eos præferre græciæ etiam philoſophis poſſius.
Siquidem in Ariſtotelis hæredum auctione .lxx. patinas ueniſſe traditur. Nam nos
cum unam Eſopi tragœdiarum hiſtrionis in natura auium diceremus ſeſtertiis centū
ſtetiſſe:non dubito indignatos legentes. At Hercules Vitellius in principatu ſuo.cc.
ſeſtertiis condidit patinam. Cui faciendæ fornax in campis exædificata erat: quoniā
eo peruenit luxuria:ut etiā fictilia pluris conſtent:q̄ murrina. Propter hāc Mutianus
altero conſulatu ſuo in conquæſtione exprobrauit patinarum paludes Vitellio. Me/
moria nō illa fœdiore:cuius ueneno Aſprenati reo Caſſius Seuerus accuſator obiicie/
bat interiſſe.c.xxx.conuiuas. Nobilitantur iis oppida quoque: ut regium:& cumæ.
Samia teſta matris deum ſacerdotes:qui galli uocantur : uirilitatem amputant. Nec
aliter citra perniciem:ſi.M.Celio credamus:qui linguam ſic āputandā obiecit graui
probro:tanq̄ & ipſe iam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitauit ars?
fractis etiam teſtis utendo ſic ut firmius durent tuſis calce addita : quæ uocant
ſignina. Quo gñe etiā pauimēta excogitauit.

Terræ uarietates: & de puluere puteolano:& aliis terræ gñibus quæ ī lapidē uertūt'. Cap.xii.

VErum & ipſius terræ ſunt alia ſegmenta. Quis.n.ſatis miret' peſſimam eius ptē
medioq; puluerem appellatum in puteolanis collibus opponi maris fluctibus:
merſumq; protinus fieri lapidem unum inexpugnabilem ūdis:& fortiorē quotidie:
utiq; ſi cumano miſceat' cemento. Eadem ē terræ natura in cycizena regione: ſed ibi
nō puluis:uerum ipſa terra qualibet magnitudine exciſa & demerſa in mare lapidea
extrahit'. Hoc idem circa caſſandream produt fieri. Et in fonte gnidio dulci ītra octo
menſes terram lapideſcere. Ab oropo quidem aulidem uſq; quicquid terræ attingit'
mari:mutatur in ſaxa. Nō multū a puluere puteolano diſtat e nilo harena tenuiſſīa
ſui parte:non ad ſuſtinenda maria fluctuſq; frangendos : ſed ad debellanda corpora
palæſtræ ſtudiis. Inde certe Patrobio Neronis principis liberto aduehebatur. Quin
& Leonato & Cratero ac Meleagro Alexādri Magni ducibus ſabulum hoc portari cū
reliqs militaribus cōmerciis repio. Plura de hac pte nō ſū dicturus:nō hercules magis
q̄ de terræ uſu ī cæromatis:qbus exercēdo iuuētus nr̄a corpora uires aīoꝝ pdidit.

DE Parietibus fornaceis & lateritiis & eorum ratione. Cap.xiii.

QVid ? non & in africa hiſpaniaq; ex terra parietes : quos appellant fornaceos
(quoniam fornacum modo circūdati utrinq; duabus tabulis infarciunt' uerius
q̄ inſtruunt') æuis durant:incorrupti hymbribus:uento:ignibus: omnique cemento
firmiores. Spectat etiam nunc ſpeculas Annibalis hiſpania terrenaſque turres iugis

montium impoſitas. Hinc & ceſpitum natura caſtrorum uallis accommodata contra
fluminũ ĩpetus aggeribus. Illini quidẽ crates parietũ luto:& lateribus crudis extrui qs
ignorat?Lateres non ſunt e ſabuloſo:neq; arenoſo:multoque minus calculoſo ducẽ/
di ſolo : ſed e cretoſo & albicãte:aut ex rubrica. Vel ſi iam ex ſabulo e maſculo certe.
Finguntur optime uere. Nam ſolſtitio rimoſi fiunt : quos ædificiis non idoneos
probant. Quin & intritum ipſum eorum priuſq̃ fingantur:macerari oportet. Gña
eorum tria. Lidoron quo utimur:longum ſeſquipede:latum pede. Alterum tetrado/
ron. Tertium pentadoron. Græci enim antiqui doron palmum uocabant : & ideo
dora munera : quia manu darentur. Ergo a quattuor & quinq; palmis prout ſunt:
nominantur. Eadem eſt & latitudo. Minore in priuatis operibus:maiore in publicis
utuntur. In græcia pithacne. In aſia & in ulterioris hiſpaniæ ciuitatibus maſſilia &
calento fiunt lateres:qui ſiccati non merguntur in aqua. Sunt enim e terra pumico/
ſa:cum ſubigi poteſt utiliſſima. Græci:præterq̃ ubi e ſilice fieri poterat ſtructura:pa/
rietes latericios prætulere. Sunt enim æterni ſi ad perpendiculum fiant. Ideo & ad
publica opera & regias domos adduntur. Sic extruxere murum athenis:qui ad montẽ
hymetum ſpectat. Sic patris ædes Iouis & Herculis quamuis lapideas columnas &
epictylia circundarent. Domum regiam Attali trallibus. Item ſardibus Crœſi: quam
geruſia fecere. Halicarnaſi mauſolea:quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidem
exciſum latericiis parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ ligne/
is formis incluſum romam deportauere in ædilitate ad comitium exornandum
Murena & Varro. Quod opus cum per ſe mirum eſſet: tranſlatũ tñ magis mirabãt.
In italia quoq; latericius murus acreti & meuaniæ eſt. Romæ nõ fiunt talia ædificia:
quia ſeſquipedalis paries:non pluſq̃ unam contignatiõem tolerat. Cautumq; eſt:ne
communis craſſior fiat:nec intergerinorum ratio patitur.

¶DE Sulphure & alumine & generibus eorum & medicinæ. ¶Cap.xiiii.

HAec ſint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus uel maxime nat̃a
mira eſt ſulphuris:quo pluria domantur. Naſcitur in inſulis æoliis inter ſiciliã
& italiam:quas ardere diximus. Sed nobiliſſimum in melo inſula. In italia quoque
inuenitur in neapolitano campanoq; agro collibus:qui uocantur leucogabi : quod e
cuniculis effoſſũ:perficitur igni. Genera quattuor. Viuum : quod græci apyron uo/
cãt:naſcitur ſolidum:hoc eſt gleboſum. Eo ſolo ex omnibus generibus medici utũt̃.
Cætera enim liquore conſtant:& conficiuntur oleo ĩcocta. Viuum autem effoditur:
tranſlucetq;:& uiret. Alterum genus appellant glebam:fullonum tantum officiis fa/
miliare. Tertio quoq; generi unus tantum eſt uſus ad ſuffiendas lanas:quoniam cã/
dorẽ tãtum molliciemq; confert. Egula uocat̃ hoc genus. Quarto autem ad lychnia
maxime cõficienda. Cætero tanta uis eſt: ut morbos comitiales deprehendat nidore:
impoſitum igni. Luſit & Anaxilaus eo cãdens in calice nouo prunaq; ſubdita circũ/
ferẽs:ex ardeſcẽtis repercuſſu pallorẽ dirum uelut defũctorum effundente cõuiuiis.
Natura eius excalfacit:concoqt. Sed & diſcutit collectiões corporum:ob hoc talibus
emplaſtris malagmatibuſq; miſcetur. Renibus quoq; & lumbis in dolore cum adipe
mire prodeſt impoſitum. Aufert & lichenas a facie cum terebinti reſina : & lepras.
Harpacticon uocat̃ a celeritate auellendi. auelli.n.ſubinde debet. Prodeſt & ſuſpi/
rioſis linctum. Purulenta quoq; extuſſientibus:& contra ſcorpionum ictus. Vitili/
gines uiuum nitro mixtum:atq; ex aceto tritum & illitum:tollit. Item lendes in pal/
pebris:aceto ſandaracato ãmixto. Habet & in religionibus locũ ad expiandas ſuffitu
domos. Sẽtit̃ uis eius et in aquis feruentibus. Neq; alia res facilius accenditur : quo
appet:igniũ uim magnam etiam ei ineſſe. Fulmĩa et fulgura quoq; ſulphuris odorẽ
habent:ac lux ipſa eorum ſulphurea eſt. Et bituminis uicina eſt natura: alibi limus:
alibi terra. Limus a iudææ lacu ut diximus emergens. Terra in ſyria circa ſydonem
oppidum maritimum. Spiſſantur hæc utraque : et in denſitatem coeunt. Eſt uero

liquidum bitumen ſicut zacynthium & quod a babylone inuehitur. Ibi quidem &
candidum gignit̃. Liquidum eſt & apolloniaticum:quæ omnia græci piſſaſphalton
appellant:ex argumento picis et bituminis. Gignitur et pingue liquoriſque oleacei
in ſicilia:agragantino fonte inficiens riuum. Incolæ id arundinū panniculis colligūt
citiſſime ſic adhæreſcens. Vtunturque eo ad lucernarum lumina olei uice. Item ad
ſcabiem iumentorum. Sunt qui et naphthen de qua in ſecundo diximus uolumine:
bituminis generi aſcribunt. Verum ardens eius uis ignium naturæ cognata procul
abeſt ab omni uſu. Bituminis probatio ut q̃maxime ſplendeat : ſitque pondero-
ſum ac graue. Leue autem modice:quoniam adulteratur pice. Vis bituminis quæ
ſulphuris:ſiſtit:diſcutit:attrahit:glutinat. Serpētes nidore fugat accenſū. Ad ſuffu-
ſiones oculorum et albugines babylonium efficax traditur. Item ad lepras lichenas
prurituſque corporum. Illinitur et podagris. Omnia autem eius genera incōmodos
oculoꝝ pilos replicant. Dentium doloribns medentur ſimul cum nitro illita. Tuſſē
ueterem et anhelitus cum uino potum emendat. Dyſentericis etiam datur eodē mō.
Siſtitque aluum. Cum aceto uero potum diſcutit cōcretum ſanguinem:et detrahit.
Mitigat lumborum dolores : item articulorum. Cum farina hordeacea impoſitum:
emplaſtrum peculiare facit ſui nominis. Sāguinē ſiſtit. Vulnera colligat. Glutinat
neruos. Vtuntur etiam ad quartanas bituminis drachma & hedyoſmi pari pondere
cum myrrhæ obolo ſubacti. Comitiales morbos uſtū deprehendit. Vuluarum ſtrā-
gulationes olfactum diſcutit: cum uino & caſtoreo. Procidentia ſedis ſuffitu re-
primit. Purgationes fœminarum in uino potum elicit. In reliquo uſu eramentis
illinitur : firmatque ea contra ignes. Diximus & tingi ſolitas ex eo ſtatuas & illini.
Calcis quoque uſum præbuit:ita ferruminatis babylonis muris. Placet in ferrariis
fabrorum officinis tingendo ferro : clauorumque capitibus : & multis aliis uſibus.
Nec minor aut ab eo diſſimilis eſt aluminis opera : quod intelligitur ſalſugo terræ.
Plura & eius genera. In cypro candidum & nigrum:exigua coloris differentia : cum
ſit uſus magni:quoniam inficiendis claro colore lanis candidum liquidumque uti-
liſſimum eſt. Contraque fuſcis aut obſcuris nigrum. Et aurum nigro purgatur. Fit
autem omne ex aqua limoque:hoc eſt terræ exudantis natura. Corriuatum hyeme
æſtiuis ſolibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox:candidum fit. Gignitur autem
ĩ hiſpania:ægypto:armenia:macedonia:ponto:africa. Inſulis ſardinia:melo:lipara:
ſtrongyle. Laudatiſſimum in ægypto:proximum in melo. Huius quoque duæ ſpe-
cies:liquidum:ſpiſſumque. Liquidi probatio:ut ſit lympidum lacteumque ſine of-
fenſis fricandi:cum quodam igniculo caloris. Hoc phorimon uocant. An ſit adul-
teratum:deprehenditur ſucco punici mali. Sĩcærum enim mixtura ea nigreſcit. Al-
terum genus eſt pallidæ & ſcabræ naturæ & quod inficitur galla. Ideoque hoc uocāt
paraphoron. Vis liquidi aluminis aſtringere:indurare:rodere. Melle ammixto ſanat
oris ulcera:papulas:prurituſque. Hæc curatio fit in balneis duabus mellis partibus:
tertia aluminis. Virus alarum ſudoreſque ſedat. Sumitur pilulis cōtra lyenis uitia.
Pellendumque pruritum:ac per urinam ſanguinem. Emendat & ſcabiem nitro ac
melanthio admixtis. Concreti aluminis unum genus ſchiſton appellant græci in ca-
pillamenta quædam caneſcentia dehiſcens. Vnde quidam trichitin potius appella-
uere. Hocque fit ex lapide:ex quo & id chalcitin uocant : ut ſit ſudor quidam eius
lapidis in ſpumam coagulati. Hoc genus aluminis ſiccat:minuſque ſiſtit humorem
inutilem corporibus. Sed auribus magnopere prodeſt infuſum:uel illitum: uel oris
ulceribus: dentibuſq; ſi ſaliua cum eo contineatur. Et oculorum medicamētis ĩſerit̃
apte:uerēdiſq; utriuſq; ſexus. Coquitur in patinis:donec liquari deſinat. Inertioris
eſt & alterum genus quod ſtrigilin uocant. Duæ eius ſpecies:fungoſum atq; omniū
ore dilui facile:quod in totum damnatur. Melius pumicoſum: & foraminū fiſtulis
ſpongiæ ſimile:rotundumq; natura:candido propius:cum quadam pĩguedine ſine

arenis friabile:nec inficiens nigricia. Hoc coquitur per ſe carbonibus puris : donec cinis fiat. Optimū ex omnibus quod melinum uocant:ab inſula melo:ut diximus. Nulli uis maior neq; aſtringēdi:neq; denigrandi: neq; indurandi. Nullum ſpiſſius. Oculorum ſcabricias extenuat. Combuſtum utilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinem quoq; ſiſtit in totū foris illitum. Vulſis pilis ex aceto illitū:renaſcentem mollit lanuginem ſummam. Omniū generum uis ī aſtringēdo. Vnde nomen a græcis. Ob id oculorum uitiis aptiſſima ſunt. Sanguinis fluctiones inhibent cum adipe. Sic & infantium ulcera. Putreſcentia ulcerum compeſcit cum adipe. Et hydropicorum eruptiones ſiccat. Et aurium uitia cum ſucco punici mali. Et unguium ſcabricias:cicatricūque duricias : & pterygia:ac perniones. Phagedenas ulcerum ex aceto:aut cum galla pari pondere cremata. Lepras cum ſucco olerum. Cum ſalis uero duabus partibus uitia quæ ſerpunt. Lendes & alia capillorum aīalia permixtum aquæ. Sic & ambuſtis prodeſt:et furfuribus corporum cum pice. Infūditur & dyſentericis. Vuam quoq; in ore comprimit : ac tonſillas. Ad omnia quæ ī cæteris generibus diximus efficacius intelligitur ex melo aduectum. Nam ad reliquos uſus uitæ in coriis laniſq; perficiendis:quanti ſit momenti: ſignificatum eſt. Ab his per ſe omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

DE Terra ſamia & eretria & chia & ſibaniſia & phiniti & appelliti medicīæ. Ca.xv.

ſ Amiæ duæ ſunt:quæ ſyropicon: & quæ aſter appellantur. Prioris laus ut recēs ſit:& lenis:līguæq; glutinoſa. Altera globoſior:candida. Vtraq; urit:ac lauat. Sunt qui præferant priorem. Proſunt ſanguinem expuentibus. Emplaſtriſq; quæ ſiccandi cā componūtur. Oculorum quoq; medicamentis miſcentur. Eretria totidē differentias habet. Nanq; & alba eſt & cinerea:quæ præfertur in medicina. Probatur mollicie:& quod ſi ære producatur:uiolaceum reddit colorem. Vis & ratio eius ī medendo dicta eſt inter pigmenta. Lauatur omnis terra. In hoc enim loco dicemus:pfuſa aqua ſiccataque ſolibus:iterum ex aqua trita ac repoſita:donec cōſidat:& digeri poſſit in paſtillos. Coquitur in calicibus crebro concuſſu. Eſt ī medicamībus & chia terra candicans. Effectus eius qui ſamiæ. Vſus ad mulierum maxime cutem. Idem & ſelinuſiæ. Lactei coloris eſt hæc:& aqua dilui celerrima. Eademque lacte diluta: tectoriorum albaria interpolantur. Phnitis eretriæ ſimillima eſt:grandioribus tantū glebis & glutinoſa:cui effectus idē qui cimoliæ:infirmior tantum. Bitumini ſimillīa eſt ampelitis. Experimentum eius:ſi in cæra accepta olei modo liqueſcat. Et ſi nigricans colos maneat toſtæ. Vſus ad molliendum diſcutiendumque. Ad hæc medicamentis additur:præcipue in calliblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ gñā ad ueſtium uſus cimolia:ſarda:umbrica:ſaxum:argentaria. Cap.xvi.

c Retæ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos pertinentia. Cādidum & ad purpuriſſū inclinans. Vis utriq; ad diſcutiendos tumores:& ſiſtendas fluctiones aceto aſſumpto. Panos quoq; & parotidas cohibet. Et lichenas illita:puſtulaſq;. Si uero aphronitrū & cyprium admiſceatur & acetum:pedum tumores ſanat:ita ut in ſole curatio hæc fiat:& poſt ſex horas aqua ſalſa abluatur. Teſtium uero tumoribus cypria cæra addita prodeſt. Et refrigerandi quoq; natura cretæ eſt. Sudoreſque īmodicos ſiſtit illita. Atq; ita papulas cohibet ex uino ſūpta in balneis. Laudat maxīe theſſalica. Naſcitur & lycia creta circa bubonem. Eſt & alius cimoliæ uſus ī ueſtibus. Nam ſarda quæ affertur de ſardinia:candidis tantum aſſumitur. Inutilis uerſicoloribus. Eſt & utiliſſima omnium cimoliæ generum. præcioſior umbrica: et quā uocāt ſaxum. Proprietaſq; ſaxi:ꝙ creſcit in macerando:atq; pondere emitur: illa menſura. Vmbrica non niſi poliendis ueſtibus aſſumitur. Neq; enim pigebit hanc quoq; ptē attingere:cū lex metella extet fullonibus dicta:quam.C.Flaminius : et.L.Aemilius cēſores dedere ad populum ferendam. Adeo oīa maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic ē. Primū abluit ueſtis ſarda . dein ſulphure ſuffitur . mox deſquammatur cimolia:

quæ eſt coloris ueri. Fucatus.n.deprehēdit’: nigreſcitq; & effundit’ ſulphure. Veros autem & precioſos colores emollit cimolia:& quodā nitore exhilarat cōtriſtatos ſulphure. Candidis ueſtibus ſaxū utilius a ſulphure. Inimicum coloribus. Græcia pro cimolia tymparico utit’ gypſo. Alia creta argentaria appellat’:nitorē argenteū reddēs. Eſt & uiliſſima qua cyrcum prædurere ad uictoriæ notā pedeſq; uenaliū trans mare aduectoꝝ denotare inſtituerunt maiores. Talēq; Plociū mimicæ ſcenæ conditorē & aſtrologiæ cōſobrinū eius Mālium ātiochū: itē grāmaticæ Staberiū Erotē eadē naue aduectos uidere proaui.

Qui & quoꝝ liberti præpoſiti. Cap.xvii.

ſ Ed quid hos refero aliquo lrāꝝ honore commendatos? Talē in cataſta uidere Chriſogonū Syllæ: Amphionem.Q.Catuli īterfectorē: Heronem.L.Luculli: Demetriū Pōpeii: Augēq; Demetrii.quanq̄ & ipſa Pōpeii credita eſt. Et Hipparchū .M.Antonii: Menā & Menecratē Sex.Pōpeii: alioſq; deīceps:quos enumerare iā nō ē:e ſanguīe qritiū & ꝓſcriptionū licentia ditatos. Hoc ē inſigne uenaliciis gregibus: opprobriūq; inſolentis fortunæ:q̄ & nos adeo potiri reꝝ uidīus:ut prætoria quoq; ornamētis decerni a ſenatu iubente Agrippina Claudii Cæſaris uiderimus libertis. Tātūq; non cū laureatis faſcibus remitti illo unde cretatis pedidus aduenīſſent.

Terra excalata:terra clupea:terra balearica:terra ebuſitana. Cap.xviii.

p Ræterea ſūt gn̄a terræ ꝓprietatis ſuæ:de qbus iā dixīus. Sed & hoc loco reddēda natura. Ex galata inſula & circa clupeam africæ ſcorpiones necat balearis & ebuſitana ſerpentes.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRICESIMVS SEXTVS. PROOEMIVM.

Nat’æ lapidū ac marmoꝝ luxuria. Cap.i.

LAPIDVM NATVRA RESTAT:HOC EST præcipua moꝝ inſania: etiā ut gēmæ cū ſucinis atq; criſtalli cū murrinis ſileant’. Oīa nanq; quæ uſq; ad hoc uolumē tractauimus homini aliq̄ ex cā genita uideri poſſūt. Montes nat’a ſibi fecerat ad quaſdā cōpages telluris uiſceribus denſandis. ſimul ad īpetus fluminū domandos: fluctuſque frangendos : ac minime quietas ptes coercendas duriſſīa ſui materia. Cædimus hos:trahimuſque nulla alia q̄ deliciaꝝ cā:quos tranſcēdiſſe quoq; miꝝ fuit. In portēto ꝓpe habuere maiores alpes ab Annibale exupatas:& poſtea a cimbris. Nunc ipſæ cædunt’ in mille gn̄a marmoꝝ. Promontoria apiunt’ mari:& reꝝ nat’a agit’ ī planū. Euehimus eā quæ ſepandis gētibus ꝓ terminis cōſtituta erāt : naueſq; marmoꝝ cā fiunt:ac p fluctus ſcæuiſſimā reꝝ naturæ ptē:huc illucq; portant’ iuga montium: maiore etiānū ueſania:q̄ cū ad frigidos potus uas petit’ in nubila. Cæloq; ꝓxīe rupes cauant’:ut bibatur glacie. Secū qſq; cogitet quæ precia hoꝝ audiat: q̄s uehi trahique moles uideat. Sed & q̄ ſine his multorum fuerit beatior uita:ad q̄q; multoꝝ neces ſit neceſſe iſta facere:īmo uerius pati mortales:quos ad uſus:q̄ſq; ad uoluptates alias niſi ut inter maculas lapidum iaceant : ceu uero non tenebris noctium dimidiæ pti uitæ cuiuſq; gaudia hæc auferētibus. Ingens iſta reputantē ſubit etiā ātiqtatis rubor. Extāt cēſoriæ leges glādia ī cœnis glireſq; & alia dictu minora apponi uetātes. Marmora inuehi:& maria huius rei cā tranſiri:quæ uetaret lex nulla lata eſt.

Quis primus in publicis operibus oſtenderit. Capitulum.ii.

DIcat fortaſſis aliqs:nõ.n.ĩuehebãt᷑. Id qdẽ falſo.ccc.lx.colũnas.M.Scauri ædi/
litate ad ſcenã theatri tp̃rarii & uix uno mẽſe futi ĩ uſu uiderũt portatas ſilẽtio
legum. Sed publicis nimiꝶ ĩdulgentes uoluptatibus. Id ipſũ cur: aut q̃ magis uia ir/
repũt uitia q̃ publica? Eniuero nõ alio mõ in priuatos uſus illa uenere: ebora:aurũ:
gẽmæ.aut qd oĩmodis reliquimus? Veꝶ eſto ĩdulſerĩt publicis uoluptatibus: etiãne
tacuerũt maxĩas eaꝶ atq; adeo duodeq̃dragenũ pedũ lucullei marmoris ĩ atrio Scau/
ri collocari:nec clã illud occulteq; factũ ẽ. Satiſdari ſibi dãni infecti egit redẽptor clo/
acaꝶ cũ ĩ palatio extraherẽt᷑. Nõ ergo ĩ tã malo exẽplo moribus caueri utilius fuerat:
q̃ tacere tantas moles in priuatam domũ trahi præter fictilia deorum faſtigia.

¶ Quis primus peregrino marmore columnas habuerit romæ. ¶ Cap.iii.

NEc põt uideri Scaurus rudi & huius mali ĩprouide ciuitati obrepſiſſe quodã uitæ
rudimento. Iã.n.L.Craſſũ oratorẽ illũ q prius pegrini marmoris colũnas hũit
in eodem atrio: hymetias tñ nec plures ſex aut longiores duodenũ pedũ: quem.M.
Brutus in iurgiis ob id Venerẽ palatinam appellauerat. Nimiꝶ iſta omiſere moribus
uictis:fruſtraq; interdicta quæ uetuerant: cernentes:nullas potius q̃ irritas eſſe leges
maluerunt. Qui nos ſequent᷑:meliores nos eſſe probabũt. Quis.n.tãtaꝶ hodie co/
lũnarum atriũ hẽt? Sed prius q̃ de marmoribus dicamus:hominũ in iis præferenda
iudicamus precia. Ante igitur artifices cenſebimus.

¶ Qui primũ laudati in marmore ſcalpendo: & quibus temporibus. ¶ Cap.iiii.

MArmore ſcalpendo primi omniũ ĩclaruerũt Dipoenus et Scylus geniti in creta
ĩſula etiãnũ medis ĩpantibus:priuſq; q̃ Cyrus ĩ pſis regnare incipet:hoc ẽ olym/
piade circiter qnq̃geſĩa. Ii ſicyonẽ ſe cõtulere: quæ diu fuit officinaꝶ õniũ metalloꝶ
pr̃ia. Deoꝶ quorũdã ſimulacra publice ſĩul locauerant ſicyonii: quæ priuſq̃ abſol/
uerent᷑:artifices iniuriã queſti abierũt ĩ ætolos. Protinus ſicyonios fames inuaſit ac
ſterilitas:mœrorq; dirus. Remediũ petentibus Apollo pythius affuturꝶ reſpondit: ſi
Dipoenus et Scylus deoꝶ ſĩulacra pfeciſſẽt. Quod magnis mercedibus obſequiiſq;
ĩpetratũ ẽ. Fuere aũt ſĩulacra Apollĩs:Dianæ:Herculis:Mineruæ.quod e cælo poſtea
tactũ ẽ.

¶ Nobilitates operum et artificum in marmore.cxxvi.de marmore
pario et mauſoleo. ¶ Capitulum.v.

CVm ii eſſent:iã fuerant ĩ chio inſula Malas ſculptor:dein filius eius Micciades:
ac deĩde nepos Anthermus chius:cuius filii Bupalus et Anthermus clariſſimi in
ea ſciẽtia fuere Hipponactis poetæ ætate quẽ certũ ẽ.lx.olympiade fuiſſe. Quod ſiqs
hoꝶ familiã ad pauũ uſq; retro ag͛at:ĩueniet artis eius originẽ cũ olympiadũ origine
cœpiſſe. Hipponacti notabilis fœditas uultu erat:quãobrẽ imagĩẽ eius laſciuia iocoꝶ
ii propoſuere ridẽtiũ circulis. Quod Hipponax ĩdignatus:amaritudĩe carminũ diſ/
trixit eos in tãtũ:ut credat᷑ aliquos ex iis ad laqueũ cõpuliſſe:quod falſũ ẽ. Cõplura
.n.ĩ finitimis inſulis ſimulacra poſtea fecere:ſicut in delo:qbus ſubiecerũt carmẽ: nõ
uitibus tantum cẽſeri chiũ: ſed & opibus Anthermi filioꝶ. Oſtẽdũt & laſii Dianam
mãibus eoꝶ factã. Et ĩ ipſa chio narrata ẽ opis eoꝶ Dianæ facies ĩ ſublimi poĩta: cu/
ius uultũ ĩtrãtes triſtẽ:abeũtes exhylaratũ putant. Romæ ſigna eoꝶ ſũt ĩ palatĩa æde
Apollinis ĩ faſtigio. Et oĩbus fere quæ diuus Auguſtus fecit. Pr̃is quoq; eoꝶ & deli
fuere opa:& in in libedo inſula. Dipoeni qdẽ ãbracia: argos: cleone: opibus refertæ
fuere. Omnes aũt tãtũ cãdido marmore uſi ſunt e paro ĩſula:quẽ lapidẽ cœpere ly/
chnitẽ appellare:quoniam ad lucernas ĩ cuniculis cæderet᷑:ut auctor eſt Varro:multis
poſtea cãdidioribus repertis. Nup etiã in lunenſiũ lapidicinis. Sed ĩ parioꝶ mirabile
pdit᷑:gleba lapidis unius cuneis diuidentiũ ſoluta imaginẽ Sileni ĩtus extitiſſe. Nõ
omittẽdũ hãc artẽ tãto uetuſtiorẽ fuiſſe q̃ picturã aut ſtatuariã: q̃ꝶ utraq; cũ Phidia
cœpit octogeſĩatertia olympiade:poſt ãnos circiter.ccc.xxxii. Et ipſũ Phidiã tradunt
ſculpſiſſe marmora. Venerẽq; eius eſſe romæ ĩ Octauiæ opibus eximiæ pulchritudĩs.
Alcmanẽ atheniẽſẽ(quod certũ ẽ)docuit ĩ primis nobilẽ:cuius opa atheniẽſes cõplura

in ædibus ſacris poſuere. Præclarãq; Veneris imaginem extra muros quæ appellatur aphrodite exopolis. Huic ſũmã manum ipſe Phidias ĩpoſuiſſe dr̃. Ipſius diſcipulus fuit Agoracritus parius ei ætate gratus. Itaq; e ſuis opibus pleraq; nõi eius donaſſe fert̃. Certauere aũt ĩter ſe ãbo diſcipuli ĩ Venere facienda. Vicitq; Alcmanes nõ ope: ſed ciuitatis ſuffragiis cõtra ꝑegrinũ ſuo fauẽtis. Quare Agoracritus ea lege ſignum ſuũ uẽdidiſſe tradit̃:ne athenis eſſet:& appellaſſe nemeſĩ. Id poſitũ ẽ rhãnũte pago atticæ:quod.M.Varro oĩbus ſignis prætulit. Eſt & ĩ mr̃is magnæ delubro ĩ eadẽ ciuitate Agoracriti opus. Phidiã clariſſimũ eſſe ꝑ õnes gentes quæ Iouis olympii famam ĩtelligũt:nemo dubitat. Sed ut & merito laudari ſciãt etiã q opa eius nõ uiderũt ꝓferemus argumẽto puo & ĩgenii tãtũ. Neq; ad hoc Iouis olympii pulchritudĩe utemur: nõ Mineruæ athenis factæ ãplitudĩe:cũ ſit ea cubitoꝝ.xxvi. Ebore hæc & auro cõſtat: ſed ĩ ſcuto eius in quo amazonũ præliũ cælauit ĩtumeſcẽte ãbitu parmæ eiuſdẽ cõcaua ꝑte deoꝝ & gigãtũ dimicationẽ. In ſoleis uero laphitaꝝ & cẽtauroꝝ:adeo momẽta oĩa cõpacta artis illi fuere. In baſe aũt quod cælatũ ẽ Pãdoras geneſĩ appellauit. Ibi dii ſũt.xx.nũero noſcẽtes uictoriã mirabili & præcipuo precio. Miramur & ſerpentẽ: & ſub ipſa cuſpide æreã ſphĩgẽ. Hæc licet ſint obiter dicta de artifice nũq̄ ſatis laudato ſĩul ut noſcat̃ illã magnificentiã æq̃lẽ fuiſſe & ĩ puis. Praxitelis ætatẽ ĩter ſtatuarios dixĩus:q marmoris glr̃ia ſuꝑauit etiã ſemet. Opa eius ſũt athenis ĩ ceramico:ſed añ oĩa & nõ ſolum Praxitelis:ueꝝ & ĩ toto orbe terraꝝ Venus:quã ut uiderent multi nauigauerũt gnidũ. Duas fecerat:ſĩulq; uẽdebat. Alterã uelata ſpecie quã ob id q̃dẽ prætulerũt optione:quoꝝ cõditio erat coĩ:cũ alterã etiã eodẽ precio detuliſſet:ſeuerũ id ac pudicũ arbitrantes. Reiectã gnidii emerũt:ĩmẽſa differentia famæ. Voluit eam poſtea a gnidiis mercari rex Nicomedes:totũ æs ciuitatis alienũ:quod erat ĩgẽs: diſſolutuꝝ repromittẽs. Oĩa ꝑpeti maluere:nec ĩmerito. Illo.n.ſigno Praxiteles nobilitauerat gnidũ. Aedicula eius tota apit̃:ut cõſpici poſſit ũdiq; effigies deæ: fauente ipſa ut credit̃ facto. Nec mĩor ex q̄cũq; ꝑte ãmiratio ẽ. Ferũt amore captũ quẽdã: cũ delituiſſet noctu ſimulacro cohæſiſſe:eiuſq; cupiditatis eſſe ĩdicẽ maculã. Sũt ĩ gnido & alia ſigna marmorea illuſtriũ artificũ. Liber pr̃ Bryaxidis:& alter Scopæ:& Minerua. Nec maius aliud Veneris praxitelicæ ſpecimẽ: q̄ quod ĩter hæc ſola memorat̃. Eiuſdẽ ẽ Cupido obiectus a Cicerone Verri ille ꝓpter quẽ theſpiæ uiſebãt̃. Nunc in Octauiæ ſcholis poſitus. Eiuſdẽ & alter nudus ĩ pario colonia ꝓpõtidis par Veneri gnidiæ nobilitate & ĩiuria. Adamauit.n.eũ Alchidas rhodius:atq; in eo quoq; ſimile amoris ueſtigiũ reliq̄t. Romæ Praxitelis opa ſũt:Flora:Triptolemus: Ceres in hortis ſeruilianis. Boni euẽtus & bonæ fortunæ ſimulacra ĩ capitolio. Itẽ Menades:& quas Thyeladas uocãt:& Carſatidas:& Sileni ĩ Aſinii Pollionis monumentis: & Apollo & Neptũnus. Praxitelis filius Cephiſodo rei & artis hæres fuit. Cuius laudatũ ẽ pergami Symplegaꝝ ſignũ nobile:digitis corpori uerius q̄ marmori ĩpreſſis. Rõæ eius opa ſũt Latona ĩ palatii delubro: Venus in Aſinii Pollionis monumẽtis: et ĩtra Octauiæ porticus ĩ Iunonis æde Aeſculapius ac Diana. Scopæ uero laus cũ his certãtis. Fecit Venerẽ & Pothõ & Phæthõtẽ:q ſamothraciæ ſãctiſſĩs ĩ cerimoniis colũt̃. Itẽ Apollinẽ palatinũ. Veſtã ſedẽtẽ laudatã in ſeruilianis hortis : duaſq; chameteras circa eã: quoꝝ pares ĩ Aſinii monumẽtis ſũt. Vbi & Canephorus eiuſdẽ. Sed ĩ maxĩa dignatione Cn.Domitii delubro in cyrco flaminio Neptũnus ipſe & Thetis atq; Achilles. Nereides ſupra delphinos & cete & hippocãpos ſedentes. Itẽ tritones:choruſq; Phorci:& piſtrices:ac multa alia marina. Eiuſdẽ mãus oĩa. Magnũ & præclaꝝ opus etiã ſi totius uitæ fuiſſet. Nũc uero præter ſupradicta quæq; neſcĩus:Mars ẽ etiãnũ ſedẽs. Coloſſus eiuſdẽ ĩ tẽplo Bruti Callaici apud cyrcũ eũdẽ ad lauicanã portã eũti. Præterea Venus ĩ eodẽ loco nuda praxitelicẽ illã gnidiã añcedẽs:& quæcũq; aliũ locũ nobilitant. Romæ q̃dẽ magnitudo opeꝝ ẽ iam oblitterata a magnis officioꝝ negocioꝝq; aceruis: quæ õnes a cõtẽplatiõe taliũ abducũt:quoniã ocioſoꝝ:& ĩ magni loci ſilẽtio

apta āmiratio talis ē. Qua de cā ignorat̃ artifex eius quoq; Veneris:quā Veſpaſiāus
īpator in operibus Pacis ſuæ dicauit ātiquorū dignā fama. Par hæſitatio ē in templo
Apollinis ſoſiani Nioben cū liberis morientem Scopas an Praxiteles fecerit. Item
Ianus pater ī ſuo tēplo dicatus ab Auguſto:ex ægypto aduectus:utrius manu ſit:iam
qdem & auro occultatus. Sīliter ī curia Octauiæ quærit̃ de Cupidine fulmen tenen/
te. Id demū affirmat̃:Alcibiadē eſſe pricipē forma in ea ætate. Multa ī eadem ſchola
ſine auctoribus placēt. Satyri q̃ttuor:ex qbus unus Liberꝝ patrē palla uelatū Veneri
præfert. Alter Liberā ſimiliter. Tertius ploratū īfantis cohibet. Quartus cratere alte/
rius ſitim ſedat. Duæq; nimphæ uelificantes ſua ueſte. Nec mīor quæſtio eſt:in ſep/
tis Olympū & Pana Chironemq; cū Achille q fecerīt:præſertī cū capitali ſatiſdatiōe
fama iudicet dignos. Scopas hūit æmulos eadem ætate Bryaxī:& Timotheū:& Leo/
carē:de qbus ſimul dicendū eſt:quoniā piter cælauere mauſoleūq; hoc eſt ſepulchrū
ab uxore Artemiſia factū Mauſulo cariæ regulo:q obiit olympiadis centeſimæ anno
ſecundo. Opus id ut eſſet inter ſeptem miracula:ii maxime artifices fecere. Patet ab
auſtro & ſeptentrione ſexagenos ternos pedes. Breuius a frōtibus toto circuitu pedes
q̃dringentos.xi. Attollit̃ in altitudinem . xxv.cubitis. Cingit̃ colūnis.xxxvi. Ab ori/
ente cælauit Scopas:a ſeptentrione Bryax:a meridie Timotheus:ab occaſu Leocares.
Priuſq; q̃ pagerēt:regina Artemiſia:quæ mariti mēoriæ id opus extrui iuſſerat: obiit.
Nō tñ receſſerūt:niſi abſoluto iā.id gloriæ ipſoꝝ artiſq; monumentū iudicātes. ho/
dieq; certant manus. Aceſſit & qntus artifex. Nāq; ſupra pteron pyramis altitudine
inferiorē æq̃uit.xxiiii.gradibus in metæ cacumē ſe cōtrahens. In ſūmo ē q̃driga mar/
morea:quā fecit Pythis. Hæc adiecta.cxl.pedū altitudīe:totū opus īcludit. Timothei
manu Diana romæ ē ī palatio Apollinis delubro:cui ſigno caput repoſuit Aulanius
Euander. In magna āmiratiōe ē & Hercules Mneſtrati. Et Hecate epheſi in templo
Dianæ poſt ædem in cuius cōtēplationē āmonēt æditui pcere oculis:tanta marmoris
radiatio eſt. Nō poſtferūt̃ & charites ī ꝓpyleis atheniēſiū: q̃s Socrates fecit:alius ille
q̃ pictor:idē ut aliq putāt. Nā Myronis illius:q ære laudat̃:anus ebria eſt ſmyrnæ in
primis inclyta. Pollio Aſinius ut fuit acris uehementiæ:ſic quoq; ſpectari monumen/
ta ſua uoluit. In iis ſūt cētauri nymphas gerētes:Archeſitæ:Theſpiades:Cleomenis:
Oceanus & Iupiter Entochi. Hermerotes Tauriſci nō cælatoris illius: ſed Tralliani.
Iupiter hoſpitalis. Pappipi Praxitelis diſcipuli Zetus & Amphion & Dirce & Tau/
rus:uinculūq; ex eodē lapide. A rhodo aduecta opa Apollonii & Tauriſci parentū. Ii
certamen de ſe fecere Menecraten uideri ꝓfeſſi:ſed eſſe naturalē Artemidorū. Eodē
loco Liber pr̃ Eutychidis māu laudat̃. Ad Octauiæ uero porticū Apollo Philiſci rho/
dii in delubro ſuo. Itē Latona & Diana:& muſæ nouē:& alter Apollo nudus. Eū q
citharā ī eodē tēplo tenet:Timarchides fecit. Intra Octauiæ uero porticus in æde Iu/
nonis:ipſā deā Dionyſius & Polycles. Aliā Venerē eodē loco Philiſcus. Cætera ſigna
Praxiteles. Itē Polycles & Dionyſius Timarchidis filii Iouē q ē in ꝓxīa æde fecerūt.
Pana & Olympū luctantes. Eodē loco Heliodorus:quod eſt alteꝝ in terris ſymplega
nobile. Venerē lauantē ſeſe. Dædalū aſtantem Polycharmus. Ex quo appet ī magni
honoris auctoritate hītū Lyſiæ opus:quod in palatio ſuper arcū diuus Auguſtus ho/
nori Octauii prīs ſui dicauit in ædicula columnis adornata. Id ē q̃driga curruſq;:&
Apollo ac Diana ex uno lapide. In hortis ſeruilianis repio laudatos Calamidis Apol/
linē illius cælatoris. Dactylidis Pythias. Amphiſtrati Calliſthenē hiſtoriaꝝ ſcriptorē.
Deīde multorū obſcurior fama ē:quorūdā claritati ī opibus eximiis obſtāte numero
artificū:quoniā nec unus occupat gloriā:nec plures piter nuncupari poſſūt: ſicuti in
Lachoōte:q ē ī Titi īpatoris domo:opus ōibus & picturæ & ſtatuariæ artis præponē/
dum. Ex uno lapide eū & liberos:draconūq; mirabiles nexus de conſilii ſentētia fe/
cere ſummi artifices Ageſāder & Polydorus & Athenodorus rhodii. Sīliter palatinas
domos Cæſarum repleuere probatiſſīs ſignis Craterus cū Pythodoro. Polydectes cū

Hermolao:Pythodorus alius cum Artemone. Et ſingularis Aphrodiſius trallianis.
Agrippæ Pãtheũ decorauit Diogenes athenienſis & Carſatides. In colũnis tẽpli eius
ꝓbant̃ inter pauca opeꝝ ſicut in faſtigio poĩta ſigna:ſed ꝓpter altitudinẽ loci minus
celebrata. In honore eſt ĩ tẽplo illo Hercules ad quẽ pœni oĩbus annis hũana ſacrifi-
cauerunt uictĩa humi ſtãs:an̄ aditũ porticus agnationes ſitæ. Fuere & Theſpiades ad
ædem Fœlicitatis:q̃ꝝ unã amauit eques romanus Iunius Piſciculus:ut tradit Varro.
Ammirat̃ & Paſiteles:q etiã qnq; ſcripſit uolumina nobiliũ opeꝝ ĩ toto orbe. Natus
hic in græcia italiæ ora & ciuitate romana donatus cũ iis oppidis. Iouẽ fecit eburneũ
ĩ Metelli æde:q̃ cãpus petit̃. Accidit uero ei:ut cũ in naualibus ubi feræ africanæ erãt:
ꝑ caueã ĩtuẽs lẽonẽ cælaret:ut ex alia cauea pãthera erũpet nõ leui ꝑiculo diligẽtiſſimi
artificis. Feciſſe opa cõplura dr̃:ſed quæ fecerit noĩatĩ nõ refert̃. Arceſilaũ quoq; ma-
gnificat Varro:cuius ſe marmoream hũiſſe leænã tradit aligeroſq; ludẽtes cũ ea Cu-
pidines quoꝝ alii religatã tenerent:alii e cornu cogerent bibere:alii calciarent ſoccos:
omnes ex uno lapide. Idem et a Coponio .xiiii. nationes quæ ſunt circa Pompeium
factas auctor eſt. Inuenio et Canacum laudatum inter ſtatuarios:feciſſe marmorea.
Nec minus Sauron atq; Bathracum oblitterari conuenit:qui fecere templa Octauiæ
porticibus incluſa natione ipſi lacones. Quidam & opibus præpotẽtes fuiſſe eos pu-
tant:ac ſua impenſa conſtruxiſſe:inſcriptionem ſperantes. Qua negata:hoc tamen
alio loco & modo uſurpaſſe. Sunt certe etiamnum in columnarũ epyſtiliis ĩſculpta
nominum eorum argumenta rana atq; lacerta. In Iouis æde extitiſſe picturam cul-
tuſq; reliquos õnes fœmineis argumentis conſtat. At.n.facta Iunonis æde cũ ĩferrẽt̃
ſigna:ꝑmutaſſe geruli tradunt̃:& id religioni cuſtoditum : uelut ipſis diis ſedem ita
partitis. Ergo & ĩ Iunonis æde cultus eſt:qui Iouis eſſe debebat. Sũt & ĩ paruis mar-
moreis famam conſecuti Myrmecides:cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis
muſca. Et Callicrates:cuius formicarum pedes atq; alia membra peruidere non eſt.

¶ Quando primum marmorum in ædificiis uſus:& quis primus romæ cruſtauerit
parietes:& quibus ætatibus quæq; marmora in uſum uenerint romæ: & quis primus
marmora ſecuerit & ratio ſecandi de arena. ¶ Cap.vi.

HAec ſint dicta de marmorum ſculptoribus:ſummaque claritate artificum:quo
in tractu ſubit mentem non fuiſſe tum auctoritatem maculoſo marmori: quã
fecere e tapſo cycladum inſularum una:æque & e leſbio:liuidius hoc paulo uerſico-
lores quidem maculas habens. Et in totum marmorum apparatum Menander etiã
diligentiſſimus luxuriæ interpres primus & raro attigit. Columnis demum utebant̃ ĩ
templis:nec læticiæ cauſa:nõ dum enim iſta intelligebantur:ſed quia firmiores aliter
ſtatui nõ poterant. Sic eſt inchoatum athenis templum Iouis olympii:ex quo Sylla
capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamẽ inter lapidem atq; marmor diffe-
rentia iam apud Homerum. dicit enim Paridem os marmoreo ſaxo percuſſum. Sed
hactenus. Regias quoque domos laudatiſſime tum præter æs: aurum: electrum:ar-
gentum : ebore tantum adornans. Primum(ur arbitror)uerſicolores iſtas maculas
chiorum lapidicinæ oſtẽderunt:cum extruerent muros:faceto ĩ id.M.Ciceronis ſale.
Omnibus enim oſtendebant ut magnificum. Multo inquit magis mira res eſſet: ſi
tyburtino lapide feciſſetis. Et hercules non fuiſſet picturæ honos ullus : non modo
tantus:aliqua marmorum auctoritate. Secandi marmor in cruſtas : neſcio an cariæ
fuerit inuentum. Antiquiſſima quod equidem inueniam:Halicarnaſi Mauſoli do-
mus proconneſo marmore exculpta eſt:latericiis parietibus. Is obiit olympiadis cen-
teſimæſextæ anno ſecundo. Vrbis romæ anno.ccc.ſecundo. Primum romæ parietes
cruſta marmoris operuiſſe totius domus ſuæ in cælio mõte Cornelius nepos tradidit
Mamurram formiis natum equitem romanũ præfectum fabiorũ.C.Cæſaris ĩ gallia.
Neq; id indignatio ſit tali auctore inuenta re. Hic nanq; eſt Mamurra Catulli uero-
nenſis carminibus proſciſſus:quẽ ut res ẽ:domus ipſius clarius q̃ Catullus dixit hr̃e:

quicquid habuiſſet comata gallia. Nanque adiecit idem Nepos eum primum totis
ædibus nullam niſi e marmore columnam habuiſſe: omnes ſolidas e caryſtio aut lu/
nenſi. Denique. M. Lepidus Catuli in conſulatu collega primus omnium limina ex
numidico marmore in domo poſuit: magna reprehēſione. Is fuit conſul anno urbis
.dc.lxvi. Hoc primum inuecti numidici marmoris ueſtigium inuenio: non in colū/
nis tātum cruſtiſue ut Mamurra caryſtium poſuit: ſed in maſſa & uiliſſimo liminū
uſu. Poſt hunc Lepidum ferme quadriennio. L. Lucullus conſul fuit: qui nomen (ut
apparet ex re) luculleo marmori dedit: admodum delectatus illo. Primuſque romam
inuexit atrum alioquin: cum cætera maculis aut coloribus commendentur. Naſcitur
autem in nilo inſula. ſolumque pene horum marmorum ab amatore nomē accepit.
Inter hos primum (ut arbitror) marmoreos parietes habuit ſcena; M. Scauri: nō facile
dixerim ſectos an ſolidis glebis politos: ſicuti eſt hodie Iouis tonantis ædes in capito/
lio. Nondum enim ſecti marmoris ueſtigia inuenerat italia. Sed quiſquis primum
inuenit ſecare luxuriamque diuidere: importuni ingenii fuit. Arena hoc fit : & ferro
uidetur fieri ſerra in prætenui linea premente arenas uerſando tractuque ipſo ſecāte.
Aethiopica ad hoc maxime probatur. Nam id quoque acceſſit: ut ad æthiopas uſque
peteretur: quod faceret marmora. Immo uero etiam in indos unde margaritas quoq;
peti ſeueris moribus indignum erat. Hæc proxime laudatur. Mollior tamen quæ ex
æthiopia. Illa enim nulla ſcabricie ſecat. Indica non æque leuigat : ſed ea combuſta
polientes marmora fricare iubentur. Simile & naxiæ uitium eſt & coptidi: quæ uocatˊ
ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus ſecandis. Poſtea reperta eſt ars: non
minus probanda: ex quodam hadriatici maris uado æſtu nudante obſeruatione non
facili. Iā quidem quacunque arena ſecare e fluuiis omnibus fraus artificum auſa ē:
quod diſpendium admodum pauci intelligunt. Craſſior enim arena laxioribus ſeg/
mentis terit. & plus erodit marmoris . maiuſque opus ſcabricia polituræ relinquit.
Ita ſectæ attenuantur cruſtæ. Rurſuſque thebaica polituris accommodatur. Et quæ
fit e toro lapide aut e pumice. Signis e marmore poliendis: gemmiſque etiam ſcal/
pendis atque limandis.

DE Naxio & harmonio & de generibus marmorum. Cap. vii.

n Axium diu placuit ante alia uti. ita uocantur cotes in inſula cypro genitæ. Vi/
cere poſtea ex armenia uectæ. Marmorum genera & colores non attinet dicere
in tanta noticia. Nec facile ē enumerare in tanta multitudine. Quoto enim quoque
loco non ſuum marmor inuenitur? Et tamen celeberrimi generis dicta ſunt ī ābitu
terrarum cum gentibus ſuis. Non omnia autem in lapidicinis gignuntur. Sed multa
& ſub terra ſparſa. Precioſiſſimi quidem generis lacedæmonium uiride : cunctiſque
hilarius. Sic & auguſteum: ac deinde tiberium : in ægypto Auguſti ac Tiberii primū
principatu reperta. Differentiaque eorum eſt ab ophite : cum ſit illud ſerpentium
maculis ſimile: ūde & nomen accepit: ꝙ hæ maculas diuerſo mō colligūt. Auguſteū
undatim criſpum in uertices. Tiberium ſparſim conuoluta canicie. Neq; ex ophite
colūnæ: niſi paruæ admodum īueniuntur. Duo eius genera: molle candidū: nigricāſ
durum. Dicūtur ambo capitis dolores ſedare adalligati: & ſerpentium ictus. Quidā
phreneticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra ſerpentes autem a
quibuſdam laudatur præcipue ex his quem tephriam appellant a colore cineris. Vo/
catur & memphites a loco gemmantis naturæ. Cuius uſus conuenit iis quæ urenda
aut ſecanda ſunt: ex aceto illitus. Obſtupeſcit enim ita corpus ut nō ſentiat cruciatū.
Rubet porphyrites in ægypto ex eo candidis interuenientibus punctis : leucoſtyctos
uocatur. Quantiſlibet molibus cædendis ſufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo Clau/
dio Cæſari procurator eius ī urbem ex ægypto aduexit tris Aſinius Pollio nō admodū
probata nouitate. Nemo poſtea certe imitatus eſt. Inuenit eadem ægyptus ī æthio/
pia quem uocant baſalten: ferrei coloris atq; duriciæ. Vnde & ei nomen dedit. Nūq̄

is autem maior repertus eſt q̃ in templo Pacis ab imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus. Argumento ipſe liberis circa ludentibus:per quos totidem cubiti ſummi incrementi augentes ſe annis eius intelliguntur. Non abſimilis illi narratur in thebis delubro Serapis ut putāt Memnonis ſtatua dicatus: quem quotidiano ſolis ortu cōtactum radiis crepare dicunt. Onychiten etiam tum in arabiæ montibus nec uſq̃ alibi naſci putauere noſtri ueteres. Sed & in germania potoriis uaſis īde factis primū dein pedibus lectorum ſelliſque Cornelius Nepos tradit magno fuiſſe miraculo: cum.P. Lentulus Spinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadorum oſtendiſſet. Poſt quinquennium deinde triginta duorum pedum longitudine columnas uidiſſe. Variatum in hoc lapide poſtea eſt. Nanque pro miraculo inſigni quattuor modicas in theatro ſuo Cornelius Balbus poſuit. Nos ampliores triginta uidimus in ſcena quā Calliſtus Cæſaris Claudii libertorum potentiſſimus exædificauerat.

DE Alabaſtrite & ligdino alabandico. Cap.viii.

h Vnc aliqui lapidem alabaſtriten uocant:quē cauant ad uaſa unguentaria:quoniam optime ea incorrupta ſeruare dicitur. Idemq; etiam exuſtus: emplaſtris conuenit. Naſcitur circa thebas ægyptias:& damaſcum ſyriæ. Hic cæteris candidior. Probatiſſimus uero in carmania:mox in india. Iam quidē & in ſyria aſiaq;. Viliſſius autem & ſine ullo nitore in cappadocia. Probant̃ q̃maxime mellei coloris in uertice maculoſi atq; nō trāſlucidi. Vitia uero ī iis corneus color aut candidus: & quicquid ſimile uitro eſt. Paulum diſtat ab eo ad unguentorum fidem:uti exiſtimant : lygdinus in tauro repertus amplitudine qua lances crateraſq; non excedat. Antea tantum ex arabia aduehi ſolitus candoris eximii. Magnus & contrariæ inter ſe naturæ duobus honos. Coralitico in aſia reperto:menſuræ non ultra bina cubita : candore proximo ebori & quadam ſimilitudine. E diuerſo niger eſt alabandicus terræ ſuæ nomine: quanq̃ & mileti naſcens : ad purpuram tamen magis aſpectu declinante. Idemque liquatur igni:ac funditur ad uſum uitri. Thebaicus intercinctus aureis guttis inuenitur in africæ parte ægypto aſcriptæ coticulis ad terenda collyria quadam utilitate naturæ alia conueniens. Circa ſyenem uero thebaidis ſimites:quem ante pyrrhopœcilon uocabant. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine obeliſcos uocantes ſolis numini ſacratos. Radiorum eius argumentum in effigie eſt:& ita ſignificatur nomīe ægyptio. Primus omnium id inſtituit Mitres qui in ſolis urbe regnabat ſōnio iuſſus: & hoc ipſum inſcriptū eſt ī eo. Etenim ſculpturæ illæ effigieſq; q̃s uidemus:ægyptiæ ſunt litteræ. Poſtea & alii regum in ſupradicta urbe. Sothis quattuor numero:quadragenoꝝ & octonum cubitorum longitudine. Ramiſes autem is quo regnante iliū captum eſt:quadraginta cubitorum. Idemq; digreſſus inde:ubi fuit Mneuidis regia poſuit alium longitudine undecentenis pedibus:pet latera cubitis quattuor.

DE Obeliſco & thebaico alexandrino:& de illo qui eſt in circo magno. Cap.ix.

o Pus id feciſſe dicūtur uiginti milia hominum. Ipſe rex cum ſubrecturus eſſet: uereretur que ne machinæ ponderi non ſufficerent:quo maius periculum curæ artificum denunciaret:filium ſuum adalligauit cacumini:ut ſalus eius apud moliētes prodeſſet lapidi. Hac ammiratiōe operis effectum eſt:ut cum oppidum id expugnaret Cambyſes rex:uentumque eſſet incendio ad crepidines obeliſci : extingui ignē iuberet molis reuerentia qui urbis nullam habuerat. Sunt & alii duo. Vnus a Myrne poſitus:alter a Phio ſine notis quadragintaocto cubitorum. Alexandriæ ſtatuit unū octoginta cubitorum Ptolemæus Philadelphus:quem exciderat Nectabis rex purū. Maiuſque opus fuit in deuehendo ſtatuendoue multo q̃ in excidendo. A Satyro Architecto aliqui deuectum tradunt. Rate ut Callixenus dixit a phœnice foſſa ꝑducta uſque adiacentem obeliſcum e nilo. Naueſque duas in latitudinem patulas: pedalibus ſpatiis ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem menſuram ponderis oneratas ita ut ſubirent obeliſcum pendentem extremitatibus ſuis in ripis utrinque:

poſtea egeſtis laterculis alleuata naue excepiſſe onus ſtatutum. Exciſos autem ſex talis in monte eodem & artificem donatum talentis quinquaginta. Hic autem obeliſcus fuit in arſinoe poſitus a rege ſupradicto:munus amoris in coniuge: eademque ſorore Arſinoe. Inde eum naualibus incommodum Maximus quidam præfectus ægypti tranſtulit in forũ reciſo cacumine dum uult faſtigium addere auratum:quod poſtea amiſit. Et alii duo ſunt alexandriæ ad portum in Cæſaris templo:quos excidit Meſphees rex quadragenum binũ cubitorum. Super omnia acceſſit difficultas mari romam deuehendi:ſpectatis admodum nauibus. Diuus Auguſtus priorem aduexerat miraculi gratia:puteoliſq; naualibus perpetuis dicauerat. Sed incendio cõſũptus eſt. Diuus Claudius aliquot per annos aſſeruatum eum quem Caius Cæſar importauerat:oĩbus quæ unquam in mari uiſa ſũt:mirabiliorem turribus puteolis ex puluere exædificatis perductum oſtiam portus gratia merſit. Alia ex hoc cura nauium quæ tyberi ſubuehebãt.quo experimento palam fuit:non minus aquarum huic amni eſſe q̃ nilo. Is autem obeliſcus quem diuus Auguſtus in cyrco magno conſtituit : exciſus a rege Semneſerteo:quo regnante Pythagoras in ægypto fuit:centum uigintiquinq; pedum eſt:& dodrãtis:præter baſin eiuſdem lapidis. Is uero qui eſt in campo martio nouem pedum minor ẽ a Seſotide. Inſcriptam ambo rerum naturæ interpretatiõem ægyptiorum opere & philoſophiæ continent.

DE Illo qui eſt in campo martio pro gnomone. Cap.x.

EI q ẽ ĩ cãpo diuus Auguſtus addidit mirabilẽ uſum ad deprehendendas ſolis ũbras:dierũq; ac noctiũ magnitudĩes:ſtrato lapide ad obeliſci magnitudinem: cui par fieret umbrarum romæ confecto die ſexta hora paulatimque per regulas quæ ſunt ex ære incluſæ ſingulis diebus decreſceret:ac rurſus augeſceret. Digna cognitu res & ingenio fœcundo. Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit: cuius uertice umbra colligeret̃ in ſemetipſam alia atq; alia incrementa iaculãtẽ apice: ratione ut ferunt:a capite hominis intellecta. Hæc dierum obſeruatio triginta iam fere annis nõ congruit:ſiue ſolis ipſius diſſono curſu & cæli aliqua rõne mutato:ſiue uniuerſa tellure aliquid a centro ſuo dimota:ut deprehẽdi & in aliis locis accipio:ſiue urbis tremoribus ibi tãtũ gnomone ĩtorto:ſiue inũdationibus tiberis ſedimẽto molis facto. quanq̃ ad altitudinẽ ĩpoſitæ rei ĩ terrã quoq; dicant̃ iacta fundamenta.

DE Tertio obeliſco romæ in uaticano. Cap.xi.

TErtius eſt in uaticano Caii & Neronis principum cyrco:ex omnibus unus omnino fractus in molitione eius : quem fecerat Seſotidis filius Nuncoreus. Eiuſdem remanet & alius centum cubitorum : quem poſt cæcitatem uiſu reddito ex oraculo ſoli ſacrauit.

DE Pyramidibus ægyptiis & ſphinge. Cap.xii.

DIcantur obiter & pyramides in eadem ægypto regum pecuniæ ocioſa ac ſtulta oſtentatio. Quippe cum faciendi eas cauſa a pleriſque tradatur: ne pecuniam ſucceſſoribus aut æmulis inſidiantibus præberent : aut ne plebs eſſet ocioſa. Multa circa hoc uanitas illorum hominum fuit:ueſtigiaque complurium inchoatarũ extãt. Vna eſt in arſinoe urbe:duæ in memphi non procul a labyrintho:de quo & ipſo dicemus. Totidem ubi fuit meridis lacus:hoc eſt foſſa grandis. Sed ægyptus inter mira ac memorãda narrat harum cacumina extrema:quæ eminere dicuntur. Reliquæ tres: quæ orbem terrarum impleuere fama:ſane cõſpicuæ undique ãnauigantibus : ſitæ ſunt in parte africæ monte ſaxeo ſterilique inter memphin oppidum:& quod appellari diximus delta a nilo minus quattuor milibus paſſuum : a memphi ſeptem.d. paſſ.a uico appoſito quem uocant buſirin. In quo ſunt aſſueti ſcandere illas. Ante has eſt ſphinx uel magis miranda: qua ſilueſtria ſunt accolentium. Amaſin regem putãt in ea conditum:& uolunt inuectam uideri. Eſt autem ſaxo naturali elaborata: & rubrica. Capitis monſtri ambitus per frõtem centum duos pedes colligit:lõgitudo

pedum centum quadragintatriũ eſt.altitudo a uentre ad ſummam aſpidem ĩ capite ſexagintaduum. Sed pyramis ampliſſima ex arabicis lapidicinis conſtat. Trecenta ſexaginra hominum milia ãnis uiginti eam conſtruxiſſe produntur. Tres uero factæ ãnis ſeptuagintaocto & menſibus quattuor. Nempe qui de iis ſcripſerunt ſunt Herodotus:Euhemerus:Duris ſamius:Ariſtagoras:Dionyſius:Artemidorus: Alexander Polyhiſtor:Butarides:Antiſthenes: Demetrius: Demoteles:Appion. Inter õnes uero eos nõ cõſtat a quibus factæ ſit iuſtiſſimo caſu oblitteratis tãtæ uanitatis auctoribus. Aliqui ex iis prodiderunt in raphanos et allium ac cepas mille octingẽta talenta erogata. Ampliſſima octo iugera optĩet ſoli:quattuor angulorum paribus interuallis p octĩgentos octogintatres pedes ſingulorum laterum altitudo. A cacumĩe pedes qndecim. Alterius interualla ſingula per quattuor angulos pares.dcc.trigintaſeptem comprehendũt. Tertia minor prædictis:ſed multo ſpectatior. Aethiopicis lapidibus conſurgit.ccc.ſexaginta tribus pedibus inter angulos. Veſtigia ædificationum nulla extant. Arena late pura circum lentis ſimilitudine : qualis in maiori parte africæ. Quæſtionum ſumma eſt quanam ratione in tantam altitudinem ſubuecta ſint cementa. Alii enim nitro ac ſale adaggeratis cum creſcente opere. At peracto fluminis irrogatione dilutis. Alii lateribus e luto factis extructos pontes in priuatas domos diſtributos. Nilum enim non putant rigare potuiſſe multo humiliorẽ. In pyramide maxima eſt intus puteus octogintaſex cubitorum:flumen illo admiſſum arbitrant̃. Menſuram altitudinis earum:omniumque ſimilium deprehendere inuenit Thales mileſius umbram metiendo:qua hora par eſſe corpori ſolet. Hæc ſunt pyramidum miracula. Supremumque illud:ne quis regum opes miretur:minimam extitiſſe laudatiſſimam a Rhodope meretricula factam. Aeſopi fabularum philoſophi conſerua quondam & contubernalis hæc fuit:maiore miraculo tantas opes meretricio eſſe cõqſitas quæſtu. Magnificatur & alia turris a rege facta in inſula pharo portũ optinẽte alexandriæ:quam conſtituiſſe.d.ccc.talentis tradunt: magno animo ne qd omittãus Ptolemæi regis : ꝙ in ea permiſerit Soſtrati caſſidis architecti ſtructuræ ipſius nomen inſcribi. Vſus eius nocturno nautarum curſui ignes oſtendere ad prænũtianda uada portuſque introitum. Sicut iam tales compluribus locis flagrãt:ut potneoſicæ ac rauennæ ad uitandum periculum etiam in corriuatione. Flagrant cum eo ſita ea craſſienne. Periculum in corriuatione ignium ne ſydus exiſtimetur:quoniam e longinquo ſilis Flammaꝝ aſpectus ẽ. Hic idẽ Architectus prĩus õniũ pẽſilẽ ãbulationẽ gnidi feciſſe traditur.

¶DE Labyrinthis ægyptio:lemnio:italico. ¶Cap.xiii.

DIcamus & labyrinthos:uel portentoſiſſimum humani ingenii opus. Sed nõ ut exiſtimari poſſit falſũ. Durat etiam nunc in ægypto in heracleopolite nomos qui primus factus eſt ante annos ut tradunt tria milia ſexcentos a Peteſuco rege:ſiuẽ Tithoe. Quanq̃ Herodotus totum opus regum eſſe dicat:nouiſſimeq; Pſammetici. Cauſas faciẽdi uarie ĩterpretãt̃. Demoteles regiam Motherudis fuiſſe. Lycias ſepulchrum Meridis. Plũres ſoli ſacrum id extructum:quod maxime creditur. Hĩc utiq; ſumpſiſſe Dædalum exemplar eius labyrĩthi quẽ fecit ĩ creta:nõ ẽ dubiũ:ſed centeſimã tantũ porrionẽ eius imitatum:quæ itineꝝ ambages occurſuſq; ac recurſus inexplicabiles continet. Non ut in pauimentis puerorũue ludicris cãpeſtribus uidemus breui lacinia milia paſſuum plura ãbulationis continentem:ſed crebris foribus ĩditis ad fallendos occurſus:redeundũq; in errores eoſdem. Secundus hic fuit ab ægyptio labyrinthus:tertius in lemno:quartus ĩ italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti. Aegyptius quod miror equidem in introitu lapideis e paro columnis. Reliquæ erãt ſyenitæ:molibus compoſitis quas diſſoluere:ne ſæcula quidem poſſint: adiuuãtibus Heracleopolitis:qui id opus in uiſu mire infeſtauere. Poſitionem operis eius:ſingulaſq; partes enarrare non eſt:cum ſit in regiones diuiſum atque in præfecturas:quas uocant nomos:ſedecim nominibus eoꝝ totidem uaſtis domibus attributis. Præterea

templa omnium ægypti deorum continet : ſuperque Nemeſes quindecim ædiculis incluſæ. Sunt pyramides complures quadragenarum ulnarum ſenos radice muros optinentes. Feſſi iam eundo perueniunt ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelſa:porticuſque aſcenduntur nonagenis gradibus ōnes. Intus columnæ de porphyrite lapide : deorum ſimulacra : regum ſtatuæ : mōſtrificæ effigies. Quarundam autem domorum talis eſt ſitus:ut adaperientibus fores tonitruum intus terribile exiſtat. Maiore autem in parte tranſitus ē per tenebras.aliæq; rurſus extra murum labyrinthi ædificiorum moles pteron appellant. Inde aliæ perfoſſis cuniculis ſubterraneæ domus. Refecit unus omnino pauca ibi ex monte phado Thebis rex ante Alexandrum Magnum annis quingentis. Id quoq; traditur fulſiſſe trabibus ſpinæ oleo incoctæ dum fornices quadrati lapidis aſſurgerent. De ægyptio & cretico labyrinthis ſatis dictum eſt. Lemnius ſimilis illis columnis tantum centūquinquaginta memorabilior fuit:quarū in officina turbines ita librati pependerūt: ut puero circumagente tornarentur. Architecti illum fecere Zmilus & Rholus & Theodorus indigena. Extantq; adhuc reliqæ eius:cum cretici italiciq; nulla ueſtigia extent. Nanq; & italicū dici conuenit:quem fecit ſibi Porſenna rex etruriæ ſepulchri cauſa:ſimul ut & externorum regum uanitas quoq; ab italis ſuperaretur. Sed cū excedat oīa fabuloſitas:utemur ipſius.M. Varronis ī expoſitiōe eius uerbis. Sepultus ē iqt ſub urbe cluſio:in quo loco monumētum reliquit lapide q̄drato. Sīgula latera pedum lata tricenum:alta quinquagenum. Inque baſi quadrata intus labyrinthum īextricabilem. Quo ſiqs īproperet ſine glomere lini:exitum īuenire nequeat. Supra id q̄dratum pyramides ſtant qnq;. Quattuor in angulis & ī medio una. In imo latæ pedum ſeptuagenumquinum:altæ centum quinquagenum:ita faſtigiatæ:ut ī ſūmo orbis æneus & Pegaſus unus omnibus ſit īpoſitus:ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula:quæ uento agitata longe ſonitus referant:ut dodonæ olim factum. Supra quem orbem quattuor pyramides inſup ſingulæ extant altæ pedum cētenum. Supra quas uno ſolo quinq; pyramides:quarum altitudinem Varronem puduit adiicere. Fabulæ etruſcæ tradunt eandem fuiſſe: quam totius operis : adeo ueſana dementia quæſiſſe gloriam impendio nulli profuturo. Præterea fatigaſſe regni uires: ut tamen laus maior artificis eſſet.

¶DE Penſili horto & oppido:& templo Dianæ epheſiæ. ¶Cap.xiiii.

LEguntur & penſiles hortos:immo uero totum oppidum feciſſe ægyptiæ thebæ: exercitus armatos ſubito educere ſolitis regibus nullo oppidanorum ſentiente. Etiamnum hoc minus mirum:q̄ ꝙ flumine medium oppidum interfluente : quæ ſi fuiſſent:non dubium eſt dicturum Homerum fuiſſe:cum centum portas ibi prædicaret. Græcæ magnificentiæ uera ammiratio extat templum epheſiæ Dianæ ducentis uigīti annis factum a tota aſia. In ſolo id paluſtri fecere:ne terræmotus ſentiret: aut hiatus timeret. Rurſus ne in lubrico atq; inſtabili fundamenta tantæ molis locarēt: ante calcatis ea ſubſtrauere carbonibus:dein uelleribus lanæ. Vniuerſo templo longitudo eſt quadringentorum uigintiquinque pedum: latitudo ducentorum uiginti. Columnæ cētum uiginti ſeptem a ſingulis regibus factæ:ſexaginta pedum altitudīe. Ex iis triginta ſex cælatæ. Vna a Scopa. Operi præfuit Cteſiphō architectus. Sūma miracula:epyſtilia tātæ molis attolli potuiſſe. Id conſecutus eſt ille beronibus arena plenis molli puluino ſuper capita columnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo ut ſenſim totum in colle ſederet. Difficillime hoc contigit in limine ipſo: quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit:nec ſedit. In cubili ergo anxio artifici mortis deſtinatione ſuprema. Traduntque in ea cogitatione feſſum nocturno tempore in quiete uidiſſe præſentem deam:cui templum fiebat:hortantem ut uiueret.ſe compoſuiſſe lapidem:atque ita poſtero die apparuit:pondereq; ipſo correptus uidebatur. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum inſtar optinent:nihil ad

ſpecimẽ nat̃æ ptinẽtia. ¶ DE Delubro Cyzici:& lapide fugitiuo: & de echo ſepties
reſonante:& ædificio ſine clauo:& mirabilia ædificiorum romæ. ¶ Cap.xv.

DVrat & Cyzici delubrum:in quo filũ aureũ cõmiſſuris oĩbus politi lapidis ſub-
iecit artifex eburneum Iouẽ dicaturus intus coronante eo marmoreo Apolline.
Tralucẽt ergo picturæ tenuiſſĩs capillamentis:leniq; afflatu ſĩulacra refouẽte: præter
ingeniũ artificis ipſa materia quãuis occulta in precio opis ĩtelligit̃. Eodẽ ĩ oppido ẽ
lapis:fugitiuus appellatus. Argonautæ eo pro anchora uſi ibi reliquerant. Hunc e
prytaneo:ita uocatur locus:ſæpe profugum fixere plumbo. Eadem ĩ urbe iuxta portã
quæ thracia uocatur turres.vii.acceptas uoces numeroſiore repercuſſu multiplicant.
Nomẽq; huic miraculo echo ẽ a græcis datum. Et hoc quidem natura locoꝝ euenit.
Et plerunque conuallium : ibi caſu accidit. Olympiæ autem arte mirabili modo in
porticu quam oppidani heptaphonõ appellant:quoniam ſepties eadem uox reddit̃.
Cyzici & buleuterion uocant ædificium amplum ſine ferreo clauo ita diſpoſita con-
tignatione ut eximantur trabes ſine fulturis ac reponantur. Quod item romæ ĩ põte
ſublicio religioſum eſt:poſtea q̃ Coclite Horatio defendente ægre reuulſus eſt. Verũ
& ad urbis noſtræ miracula tranſire conuenit:nongentorũque annoꝝ dociles ſcrutari
uiros:& ſic quoq; terraꝝ orbem uictum oſtendere:quod accidiſſe totiens pene:quot
referẽt̃ miracula:appebit. Vniuerſitate uero aceruata & ĩ quẽdã unũ cumulũ cõiecta:
nõ alia magnitudo exurget:q̃ ſi mũdus alius qdã ĩ uno loco narret̃. Nã ut cyrcum
maximum a Cæſare dictatore extructũ lõgitudĩe ſtadioꝝ triũ: latitudĩe unius:ſed cũ
ædificiis iugeꝝ quaternũ ad ſedem ducentoꝝ.lx.miliũ inter magna opera dicamus.
Nonne inter magnifica baſilicam Pauli columnis e phrygibus mirabilem : forumq;
diui Auguſti : templum Pacis diui Veſpaſiani imperatoris Auguſti : pulcherrima
operum quæ unq̃? Pantheon Ioui ultori ab Agrippa factum : cum theatrum ante
texerit romæ Valerius oſtiẽſis architectus ludis Libonis? Pyramidas regum miramur
opera:cum ſolum tantũ foro extruendo ſeſtertiis mille ducentis Cæſar dictator eme-
rit. Et ſiquidem impenſæ mouent captos auaricia animos.P.Clodius quem Milo
occidit:ſeſtertiis.cxlviii.milibus domo empta habitauerit. Quod eqdẽ non ſecus ac
regum inſaniam miror. Itaq; & ipſum Milonem ſeſtertia ſeptĩgẽta milia æris alieni
debuiſſe inter prodigia animi humani duco. Sed tunc ſenes aggeris uaſtum ſpatium
& ſubſtructiones inſanas captioſi mirabãtur. Præterea cloacas operum omniũ dictu
maximum:ſuffoſſis mõtibus:atq; ut pauloante rettulimus:urbe penſili:ſubterq; na-
uigata. Id.M.Agrippa fecit ĩ ædilitate poſt conſulatum per meatus corriuatis ſeptẽ
amnibus curſu præcipiti torrentium modo rapere:atque auferre omnia coactis. In-
ſuper mole hymbrium concitati uada ac littora quatiunt. Aliquando tiberis retro ĩ-
fuſi recipiunt fluctus. Pugnantque diuerſi aquarum impetus intus: & tamẽ obnixa
firmitas reſiſtit. Trahuntur moles internæ tantæ non ſuccumbentibus cauſis operis.
Pulſant ruinæ ſpõte præcipites:aut ĩpactæ incẽdiis. Quatitur ſolum terræmotibus.
Durant tamen a Tarquinio Priſco annis octingentis prope inexpugnabiles. Non
omittendo memorabili exẽplo uel eo magis:quoniam celeberrimis rerũ cõditoribus
omiſſum eſt. Cum id opus Tarquinius Priſcus plebis manibus faceret:eſſetq; labor
incertum longior an periculoſior:paſſim conſcita nece quiritibus tedium fugiẽtibus:
Nouum & inexcogitatum ante poſteaq; remedium inuenit ille rex : ut omnium ita
defunctorum figeret crucibus corpora:ſpectanda ciuibus:ſimul & feris uolucribuſq;
lacerãda. Quamobrẽ pudor romani nominis propius qui ſæpe res perditas ſeruauit
in præliis:tunc quoq; ſubuenit. Sed illo tempore impoſuit iã erubeſcens:cũ puderet
uiuos tanq̃ puditurum eſſet extinctos. Amplitudinem cauis eam feciſſe proditur ut
uehem fœni large onuſtam tranſmitteret. Parua ſunt cuncta quæ diximus : & õnia
uni comparanda miraculo:anteq̃ noua attĩgam. M.Lepido.Q.Catulo cõſſ.ut con-
ſtat inter diligentiſſimos auctores domus pulchrior non fuit romæ:q̃ Lepidi ipſius.

At hercule intra annos.xxxv.eadem centeſimum locum non optinuit. Computet in
hac æſtimatione qui uolet:marmorum molem:opera pictorum : ĩpendia regalia. Et
cum pulcherrĩa laudatiſſimaq; certantes cẽtũ domos:poſteaq; eas ab ĩnumerabilibus
aliis in hunc diem uictas. Profecto incendia puniunt luxum:nec tamẽ effici poteſt:
ut mores aliquid ipſo in homine mortalius eſſe intelligant. Sed eas õnes duæ domus
uicerunt. Bis uidimus urbem totam cingi domibus principum:Caii & Neronis. Et
huius quidem ne quid deeſſet aurea. Nimirum ſic habitarunt illi qui hoc imperium
fecere:tantas ad uincendas gẽtes triumphoſq; referendos ab aratro aut foco exeũtes :
quorum agri quoq; minorem modum optinuere q̃ cellaria iſtorum. Subit uero cogi-
tatio quota portio harum fuerint areæ illæ:quas inuictis imperatoribus decernebant
publice ad exædificandas domos. Summuſq; illarum honos erat:ſicut in.L.Valerio
Publicola:qui primus conſul fuit cum.L.Bruto poſt tot merita:& fratre eius qui bis
in eodem magiſtratu ſabinos deuicerat : adiici decreto : ut domus eorum fores extra
aperirẽt:& ianua in publicum reiiceretur.hoc erat clariſſimum inſigne inter triũpha-
les quoq; domos. Nõ patiemur duos Caios uel duos Nerones ne hac quidem gloria
famæ frui. Docebimuſq; etiam ĩſaniam eorum uictam priuatis operibus.M.Scauri:
cuius neſcio an ædilitas maxĩe proſtrauerit mores ciuiles:maiuſq; ſit Syllæ malũ tãta
priuigni potentia q̃ proſcriptio tot milium. Hic fecit in ædilitate ſua opus maximum
omnium quæ unq̃ fuere humana manu facta:non temporaria mora:uerũ etiã æter-
nitatis deſtinatione. Theatrum hoc fuit. Scæna ei triplex altitudine.ccc.lx.colũnarũ
in ea ciuitate quæ ſex hymetias non tulerat ſine probro ciuis ampliſſimi. Iam pars
ſcænæ e marmore fuit. Media e uitro inaudito etiam poſtea genere luxuriæ. Summæ
tabulis inauratis columnæ ut diximus:imæ duodequadragenum pedum. Signa ærea
inter columnas ut indicauimus:fuerunt tria milia numero. Cauea ipſa cepit hominũ
lxxx.milia:cum Pompeii amphitheatri totiens multiplicata urbe tantoq; maiore po-
pulo ſufficiat large.xl.milia. Sed & reliquus apparatus tantus:attalica ueſte:tabulis
pictis:cæteraq; cura fuit:ut ĩ tuſculanã uillam reportatis quæ ſupfluebãt quotidiani
uſus deliciis incenſa uilla ab iratis ſeruis concremarẽt ad ſeſtertia.M. Aufert animũ
& a deſtinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mẽtis:aliamq; cõnecti
maiorem inſaniam. E ligno.C.Curio qui bello ciuili in cæſarianis partibus obiit:
funebri patris munere cum opibus apparatuq; nõ poſſet ſuperare Scaurũ. Vnde.n.
illi uictricus Sylla?& Metella mater proſcriptionũ ſectrix?unde.M.Scaurus pater
totiens princeps ciuitatis:& marianis ſodaliciis rapinarum prouincialiũ ſinus?cum
iã ne ipſe quidem comparari ſibi poſſet.quando hoc certe incendii illius premiũ ha-
buit conuectis ex orbe terrarum rebus:ut nemo poſtea par eſſet inſaniæ illi. Ingenio
ergo ſuo erat utendum:Curioniq; aliud excogitandum fuit. Operæ precium eſt ſcire
quid inuenerit:& gaudere moribus noſtris:ac noſtro mõ nos uocare maiores. Thea-
tra duo iuxta fecit ãpliſſima e ligno cardinũ ſigulorum uerſatili ſuſpenſa librameto.
in quibus utriſq; antemeridiano ludorum ſpectaculo edito inter ſeſe auerſis:ne ĩuicẽ
obſtreperẽt ſcænæ:& repente circũactis ut conſtiterant. Poſtremo iã die diſcedẽtibus
tabulis & cornibus inter ſe coeũtibus faciebat ãphitheatrũ:& gladiatorum ſpectacula
edebat:ipſum magis auctoratum populum romanum circunferens. Quid.n.miret
quiſq; in hoc primum?inuẽtorem?an inuentum?artificem?an auctorẽ?auſũ aliquẽ
hoc excogitare?an ſuſcipere?patere?an iubere? Super omnia erit populi furor ſedere
auſi tam infida inſtabiliq; ſede. En hic eſt ille terrarum uictor & totius dominator
orbis:qui gentes & regna diriperet:iura exteris mitteret:& quoſdam in numero deorũ
immortaliũ:generis humani portio in machina pendens:& ad piculum ſuũ plaudẽs.
Quæ uilitas animarum iſta?aut quæ querela de cannis?aut quantũ mali potuit acci-
dere?Hauriri urbes terræ hiatibus publicus mortaliũ dolor eſt. Ecce populus ro.uni-
uerſus uelut duobus nauigiis ĩpoſitus binis cardinibus ſuſtiẽt:& ſeipſũ depugnantẽ

ſpectat:periturus mométo aliquo luxatis machinis:& per hoc queritur in tribuniciis concionibus gratia:ut penſiles tribus faceret. Qualia hic in roſtris? Quid non auſurus apud eos quibus hoc perſuaſerit? Vera nanque confitentibus populus romanus funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit uniuerſus. Variauit hanc magnificẽtiam ſuam feſſis turbatiſque cardinibus:& amphitheatri forma cuſtodita nouiſſimo die diuerſis duabus per medium ſcænis athlætas edidit:raptiſq; e cõtrario repẽte pulpitis eodem die uictores e gladiatoribus ſuis produxit. Nec fuit rex Curio aut gentium imperator:non opibus inſignis:uti qui nihil in cenſu habuerit : præter diſcordiam principum. Sed dicãt uera æſtimatione inuicta miracula:quæ.Q .Martius rex fecit. Is iuſſus a ſenatu aquaꝝ appiæ & anienis tegula ductus reficere : nouã a nomine ſuo appellatã cuniculis per montes actis intra præturæ ſuæ tẽpus adduxit. Agrippa uero ĩ ædilitate ſua:adiecta uirginea aqua:cæteriſq; corriuatis atq; emẽdatis lacus.dcc.fecit. Præterea fontes.cv.caſtella.cxxx.compluraq; etiam cultu magnifica & operibus. His ſigna.ccc.ærea aut marmorea impoſuit : & columnas ex marmore q̃dringentas:eaq; omnia ãnuo ſpatio. Adiecitq; ipſe in ædilitatis ſuæ cõmemoratiõe & ludos unde ſexaginta diebus factos:& gratuita præbuit balnea cẽtũ.lxx.quæ nunc romæ ad infinitum auxere numerũ. Vicit antecedentes aquarum ductus nouiſſimũ impẽdium operis inchoati a Caio Cæſare:& peracti a Claudio. Quippe a lapide.xl. ad eam excelſitatem:ut in omnes urbis montes leuarentur:influxere curtius atq; cæruleus fontes. Erogata in id opus ſeſtertia q̄ngenta.lv.milia. Quod ſiquis diligẽtius æſtĩauerit aquarum abundantiam in publico balneis piſcinis domibus euripis hortis ſuburbanis uillis ſpatioq; aduenientis extructos arcus:mõtes ꝑfoſſos:cõualles æq̃tas: fatebitur nihil magis mirandum fuiſſe in toto orbe terrarum. Eiuſdem Claudii inter maxĩa eq̄dẽ ac memoranda duxerĩ:quãuis deſtitutũ ſucceſſoris odio mõtẽ ꝑfoſſũ ad lacũ fucinũ emittẽdũ:ĩenarrabili ꝓfecto ĩpendio:& operioꝝ multitudine ꝑ tot ãnos: cũ aut corriuatio aquaꝝ:q̃ terrenus mons erat egereret in uertice machinis : aut ſilex cæderet. Oĩaq; intus in tenebris fierẽt:quæ neq; concipi aĩo niſi ab iis q̄ uidere:neq; humano ſermone enarrari poſſunt. Nã portus oſtienſis opus prætereo. Itẽ uias ĩter montes exciſas. Mare thirrhenum a lucrino molibus ſecluſum. Tot pontes tantis ĩpẽdiis factos. Et ĩter plurĩa alia italiæ miracula : ipſa marmora ĩ lapidicinis creſcere auctor ẽ Papyrius Fabianus natãæ reꝝ peritiſſimus. Exẽptores quoq; affirmãt cõpleri ſpõte illa mõtiũ ulcera. Quæ ſi uera ſũt:ſpes ẽ:nũq̃ defuturã luxuriam.

¶DE Magnetis gn̄ibus & medicinis. ¶Cap.xvi.

A Marmoribus digredienti ad reliquoꝝ lapidũ inſignes naturas:q̄s dubitet ĩ prĩs magnetem occurrere? Quid.n.mirabilius?aut q̃ in p̄te naturæ maior ĩprobitas dederat uocem ſaxis ut diximus: reſpondentem homini:immo uero & obloquentẽ. Quid lapidis rigore pigrius? Ecce ſenſus manuſq; tributi illi. Quid ferri duricia pugnacius? Sed cedit: & patit mores . trahit nanq; a magnete lapide. Domitrixq; illa rerum omnium materia ad inane neſcioquid currit:atq; ut propius uenit:aſſiſtit.teneturq;:& complexu hæret. Sideritin ob hoc alio nomine appellant:q̄dã heradeon. Magnes appellatus eſt ab inuentore:ut auctor eſt Nicander in india repertus. Nãq; & paſſim inuenit:ut in hiſpania quoq;. Inueniſſe autem fertur clauis crepidarum & baculi cuſpide hærentibus:cũ armenta paſceret. Quinque genera magnetis Sotacus demonſtrat. Aethiopicum: & magneſiacum a macedonia & contermina a bebonœa locatum petentibus dextra. Tertium in echio boetiæ. Quartum circa alexandriam troadem. Quintum in magneſia aſiæ. Differẽtia prima mas ſit an fœmina. Proxĩa in colore. Nam qui in macedonia & magneſia reperiunt : ruffi nigriq; ſũt. Boetius uero ruffi coloris plus habet q̃ nigri. Is qui in troade inuenitur: niger eſt & fœminei ſexus:ideoq; ſine uiribus. Deterrimus autẽ in magneſia aſiæ candidus:neq; attrahẽs ferrum ſimiliſq; pumici. Compertum tãto meliores eſſe:quanto ſũt magis cærulei.

Aethiopicis laus ſumma datur:ponduſq; argento rependitur. Inueniťhic ĩ æthiopia zmiri:ita uocatur regio arenoſa. Ibi & hematites ſanguinei coloris:ſanguinẽq; reddẽs ſi teratur. Sed & crocū. In attrahendo ferrū nō eadem quæ magneti hematite naťa. Aethiopici argumentum eſt:ꝙ magnetem quoq; alium ad ſe trahit. Omnes autẽ hi oculoꝝ medicamentis proſunt ad ſuā qſq; portionẽ. Maxĩeq; epiphoras ſiſtūt. Sanāt & aduſta cremati tritiq;. Alius rurſus ĩ eadẽ æthiopia nō ꝓcul mōs gignit lapidẽ theameden:ꝗ ferꝝ omne abigit:reſpuitq;. De utraq; naťa eius ſæpius diximus.

¶ DE Lapidibus qui cito abſumunt corpora in eis cōdita:& de his ꝗ diu ſeruāt: & de thaſio lapide & medicinis eius. ¶ Cap.xvii.

LApidem e ſcyro inſula integrum fluctuare tradunt: eundem cōminutū mergi. In aſſo troadis ſarcophagus lapis fiſſili uena ſcinditur. Corpora defunctorum condita in eo abſumi conſtat ĩtra.xl.diẽ:exceptis dentibus. Mutianus ſpecula quoq; & ſtrigiles & ueſtes & calciamenta illata mortuis lapidea fieri auctor ẽ. Eius generis & in lycia ſaxa ſunt & in oriente:quæ uiuentibus quoq; adalligata:erodunt corpora. Mitior eſt autem ſeruandis corporibus nec abſumendis chemites ebori ſimillimus: ĩ quo Darium conditum ferunt. Parioq; ſimilis candore & duricia:minus tñ pōderoſus qui porus uocatur. Theophraſtus auctor eſt & trāſlucidos lapides in ægypto inueniri quos ophionitæ ſimiles ait:quod fortaſſis tunc fuerit:quoniam & ii deſinunt: & noui reperiuntur. Aſſius guſtu ſalſus podagras lenit pedibus in uaſe ex eo cauato inditis. Præterea omnia crurum uitia in iis lapidicinis ſanantur:cum in metallis ōnibus crura uitientur. Eiuſdem lapidis flos appellať. in farinam redigendam mollis ad quædam perinde efficax. Eſt autẽ ſimilis pumici ruffo. Ammixtus æri cyprio mammaꝝ uitia emẽdat. Pici autẽ reſinæue ſtrumas & panos diſcutit. Prodeſt & phthiſicis lictu. Cū melle uetera ulcera ad cicatricẽ perducit. Excreſcentia erodit. Et ad beſtiaꝝ morſus utilis. Repugnantia curationi ac ſuppurata ſiccat. Fit cataplaſma ex eo podagricis mixto fabæ lomento.

¶ DE Ebore foſſili & lapidibus oſſeis & palmatis & alioꝝ gñibus. ¶ Cap.xviii.

i IDem Theophraſtus & Mutianus eſſe aliquos lapides:qui pariāt credūt. Theophraſtus auctor eſt & ebur foſſile candido & nigro colore inueniri:& oſſa e terra naſci:inueniriq; lapides oſſeos. Palmati circa mundam in hiſpania:ubi Cæſar dictator Pompeium uicit:reperiuntur : idque quotiens fregeris. Sunt & nigri : quorum auctoritas uenit in marmora:ſicut tænarius. Varro nigros ex africa firmiores eſſe tradit:q̃ in italia. E diuerſo albos coranos duriores:q̃ parios. Idem lunenſẽ ſilicẽ ſerra ſecari. At tuſculanū diſſilire igni. Sabinū fuſcum addito oleo etiā lucere. Idẽ molas uerſatiles uolſine inuentas. Aliquas & ſponte motas inuenimus in prodigiis. Nuſq̃ autẽ hic utilior q̃ in italia gigniť:lapiſq; nō ſaxū ẽ. In quibuſdā uero prouĩciis omnino nō ĩueniť. Sunt qdā in eo gñe molliores:qui & cote leuigantur:ut ꝓcul ĩtuẽtibus ophitæ uideri poſſint. Neq; ẽ alius firmior:qñ & lapidis natura ut lignum ſimiliter hymbres ſoleſq; aut hyemes non patitur. In aliis atq; aliis generibus. Sunt ꝗ & lunā nō tolerent:& ꝗ uetuſtate rubiginem trahant:colorẽue cādidum oleo mutent.

¶ DE Corallio uel pyrite:& medicinis eius & oſtracite:de amātho lapide & medicĩs eius:de militino lapide & uiribus eius:de gagate lapide & medicinis eius:de ſpongiis & phrygio lapide et natura eius. ¶ Cap.xix.

c COrallium lapidem quidam pyriten uocant:quoniam ſit plurimus ignis illi. Sed eſt alius etiamnum pyrites ſimilitudine æris. In cypro eum reperiri uolūt: et in metallis quæ ſunt circa acamaniam : unum argenteo colore : alterum aureo. Coquūtur uarie. Ab aliis iterum tertioque in melle : donec conſumatur liquor. Ab aliis pruna prius : dein melle : et poſtea lauantur ut æs. Vſuſque eorum in medicina excalfacere: ſiccare:diſcutere:humorem extenuare:et duricias nimias mollire. Vtuntur et crudis tuſiſque : ad ſtrumas atque furunculos. Pyritarum etiamnum

aliq genus unũ faciunt plurimũ habẽs ignis:quos uiuos appellãus & põderoſiſſimi ſunt. Hi exploratoribus caſtrorum maxime neceſſarii:qui clauo uel altero lapide p/ cuſſi:& ſcintillas edũt:quæ exceptæ ſulphure aut fũgis aridis uel foliis:dicto celerius ignem trahunt. Oſtraticæ ſimilitudinem teſtæ habent. Vſus eorum pro pumice ad leuigandam cutem. Poti ſanguinem ſiſtunt:& illiti cum melle ulcera doloreſq; mã/ maꝝ ſanãt. Amiãtus alumini ſilis nihil igni deperdit. Hic ueneficiis reſiſtit oĩbus: priuatim magorum. Geoden ex argumento appellant:quoniã amplexus eſt terram: oculoꝝ medicamentis utiliſſimus. Itẽ mammarum & teſtium uitiis. Melitites lapis ſuccũ remittit dulcẽ:mellitũq; tuſus. Et cæræ mixtus eruptiõibus pituitæ maculiſq; corporis medetᷣ:et faucium exulcerationi. Epinyctidas tollit:et uuluaꝝ dolores ĩpo/ ſitus uelleri. Gagates lapis nomen loci et amnis habet gagatis lyciæ. Aiunt et ĩ leuco colla expelli mari:atq; infra duodecim ſtadia colligi. Niger eſt: planus: pumicoſus: non multum a ligno differens: leuis : fragilis:odore ſi teratur grauis. Fictilia ex eo inſcripta non delentur. Cum uritur:odorem ſulphureum reddit. Mirumq; accenditᷣ aq̃:oleo reſtinguitᷣ. Fugat ſerpentes ita recreatq; uuluæ ſtrangulationes. Deprehẽdit ſonticum morbum & uirginitatem ſuffitus. Item ex uino decoctus:dentibus medetᷣ. Strumiſq; cæræ permixtus. Hoc dicuntur uti magi in ea quam uocant necyomãtiã. Id peruri negant ſi euenturum ſit:quod aliquis optet. Spongiæ lapides inueniuntᷣ ĩ ſpongiis: et ſunt natiui. Quidam eos cyſteolithos uocant: quoniam ueſicæ medẽtᷣ. Calculos rumpunt in uino poti. Phrygius lapis gentis nomen habet. Eſt autẽ gleba pumicoſa. Vritur ãte uino perfuſus:flaturq; follibus:donec ruffeſcat:ac rurſus dulci uino reſtinguitur:& hoc trinis uicibus. Tingendis ueſtibus tantum utilis.

DE Hematite & qnq; generibus eius & ſchiſto. Cap.xx.

SChiſtos & hematites cognationem habent. Hematites inuenitur in metallis. Vſtus minii colorem imitatur. Vritur ut phrygius:ſed non reſtinguitur uino. Adulteratur ſchiſto. Hematiten diſcernunt uenæ rubentes : & friabilis eſt natura. Oculis cruore ſuffuſis mire conuenit. Siſtit profluuium mulierum potus. Bibunt eum & qui ſanguinem reiecerunt cum ſucco punici mali. Et in ueſicæ uitiis efficax. Bibitᷣ & in uino cõtra ſerpentium ictus. Infirmior ad omnia eadem eſt:quẽ ſchiſton appellant. Sed in iis commodior croco ſimilis: peculiarius ſplẽdet. Proficit oculorũ lachrymis in lacte muliebri. Procidenteſq; oculos præclare cohibet. Hæc eſt ſẽtentia eorum qui nuperrime ſcripſere. Sed Sotacus e uetuſtiſſimis auctoribus quinq; gñā hematitarum tradit præter magnetem. Principatum dat ex iis æthiopico: oculorum medicamentis utiliſſimo. Et iis quæ panchreſta appellant. Item ambuſtis. Alterũ atrodamanta dicit uocari:colore nigro: pondere ac duricia inſignem: & inde nomen traxiſſe : præcipueque in africa repertam. Trahere autem in ſe argentum æs ferrum. Experimentum eius eſſe in cote ex lapide baſanite. Reddere enim ſuccum ſãguineũ: & eſſe ad iocineris uitia præcipui remedii. Tertium genus arabici facit:ſimili duricia: uix reddentis ſuccum ad cotem aquariam aliquando croco ſimilem. Quarti generis elatiten uocari quandiu crudus ſit: coctum uero militen: utilem ambuſtis. Ad õnia utiliorẽ rubrica. Quinti generis ſchiſtos hæmorrhoidas reprimit. In totum autem hematitas omnes tritos in oleo trium drachmarum pondere a ieiunis ſumendos : ad uitia ſãguinis. Idem auctor eſt ſchiſton eſſe alterius generis q̃ hematiten tradit:quẽ uocãt attractiten. Naſci in africa nigrum attritum reddere aquariis cotibus ab ea pte quæ fuerit ab radice nigrum colorem:ab altera parte croci. Ipſum utilem eſſe oculoꝝ medicamentis.

DE Quattuor gñibus aetitis:& calamo:& ſamio:& arabo:& pumicibus Ca.xxi.

AEtites lapis etiam argumento nominis magnam famã hahet. Repitur in nidis aqlaꝝ:ſicuti ĩ decĩo uolumĩe diximus. Aiunt binos inueniri:marẽ et fœminã. Nec ſine iis parere q̃s diximus aqlas: et ideo binos tantum. Genera eorum quattuor.

In africa naſcētē puſillū & mollē ītra ſe ac uelut in aluo habētē argillā ſuauē:cādidā. Ipſū friabilē quē fœminei ſexus putāt. Marē aūt q in arabia naſcit̄:durū gallæ ſimilē: aut ſubrutilum in aluo habentem durum lapidem. Tertius in cypro inuenit̄:colore illis in africa naſcentibus ſimilis:amplior tamen atq; dilatatus. Cæteris enī globoſa facies. Habet in aluo arenam iucundam & lapillos. Ipſe tam mollis ut etiam digitis fricetur. Quarti generis Taphiuſius appellatur naſcens iuxta leucadem:in taphiuſa qui locus eſt dextra nauigantibus ex hac ad leucadem. Inuenitur in fluminibus cādidus & rotundus. Huic eſt in aluo lapis qui uocatur callimus:nec quicq̄ tenerius. Aetitæ ōnes grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedibus in pelliculis ſacrificati uteri animaliū continent partus:non niſi parturiāt:remouēdi: alioqn uuluæ excidiū fit. Sed niſi parturientibus auferantur:omnino non pariunt. Eſt & lapis ſamius in eadem inſula ubi terram laudauimus:poliēdo auro utilis. Vtilis & in medicina oculorum ulceribus cum lacte quo ſupradictum eſt modo contra ueteres lachrymatiōes. Prodeſt & contra uitia ſtomachi potus. Vertigines ſedat. Mēteſq; cōmotas reſtituit. Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putant. Et ad urinæ difficultates:acopis etiam miſcetur. Probatur grauitate:& candore. Vuluas & partus contineri adalligato eo tradunt. Arabius lapis ebori ſimilis : dentifriciis accommodatur crematus. Priuatim hæmorrhoidas ſanat cum lanugine linteorum: linteolis inſuper impoſitis. Non prætermittenda eſt & pumicum natura:ſiquidem ita appellātur quidā lapides ita eroſi amne:in ædeficiis muſea uocant dependentia ad imaginem ſpecus arte reddēdā. Sed & ii pumices qui ſunt in uſu corporū leuigandoꝝ fœminis iā qdē & uiris atq; ut ait Catullus liberis:laudatiſſimi ſunt in melo cſyro & æoliis inſulis. Probatio in candore & in minimo pondere:& ut q̄maxime ſpongioſi aridiq; ſint:ac teri faciles nec arenoſi in fricando. Vis eorum in medicina:extenuare:ſiccare.in uſtrina ter ſiccantur:ita ut torreantur carbone puro ac totiens uino reſtinguantur albo. Lauantur deinde ut cadmia: & ſiccati conduntur q̄nihil uliginoſo loco. Vſus farinæ eius oculorum maxime medicamentis. Vlcera purgant eorum leuiter:explentque cicatrices & emendant. Quidam tertia uſtione refrigeratos potius q̄ reſtinctos terere malunt ex uino. Adduntur etiam ad malagmata capitum uerendorumq; ulceribus. Vtiliſſima fiunt ex iis dentifricia. Theophraſtus autem auctor eſt potores in certamine bibendi præſumere farinam eius:ſed niſi uniuerſo potu impleātur:piclitari. Tātāq; refrigerādi naťā eſſe:ut muſta feruere deſināt pumice addito.

¶ DE Lapidibus mortarioꝝ medicinaliū:& mollibus lapidibus:& ſpeculari lapide & ſilicibus & phengite & cotibus & reliqs ad ſtructurā lapidibus igni & tēpeſtatibus reſiſtētibus ¶ Ca. xxii.

AVctoribus curæ fuere lapides mortariorū quoq; nec medicinaliū tantū aut ad pigmēta pertinētiū. Etheſiūq; lapidē in iis prætulere cæteris:mox & thebaicū: quē pyrrhopecilion appellauimus. Aliq pſaroniū uocāt. Tertiū ex calazio chryſiten. Medici autē & baſaniten. Hic enī lapis nihil ex ſeſe remittit. Ii aūt lapides q ſuccū reddunt oculorum medicamentis utiles exiſtimantur. Ideoq; æthiopici maxime ad ea probantur. Tenarium uero lapidem & pœnicum et hematiten iis medicamentis prodeſſe tradūt:quæ ex croco componantur. Ex alio tenario qui niger eſt:& ex pario lapide non æque medicis utilem. Potiorem ex lapide Alabaſtrite ægyptio : uel ex ophite albo. Eſt enim hoc genus ophitis: ex quo uaſa & etiam cados faciunt. In ſyphno lapis eſt qui cauatur: tornaturq; in uaſa coquendis cibis utilia:uel ad eſculentorum uſus. Quod in comenſi italiæ lapide accidere ſcimus. Sed in ſyphno ſigulare ꝙ excalfactus oleo nigreſcit:dureſcitq;. Natura molliſſimus tanta q̄litatum differentia eſt. Nam mollicie & tranſalpis præcipua ſūt exempla. In belgica ꝓuīcia candidum lapidem ſerra qua lignum: faciliuſq; etiam ſecātium ad tegulaꝝ & ībricū uicē. Vel ſi libeat:ad quæ uocant pauonacea tegendi genera: & igne quidem durati iidem ſectiles ſunt. Specularis uero quoniam & hic lapis nomen optinet: faciliore

multo natura finditur in q̄libet tenues cruſtas. Hiſpania hunc olim citerior tantum dabat:nec tota ſed intra centum milia paſſuum circa ſegobricam urbem. Iam & cy/
pros et cappadocia et ſicilia:et nuper inuentum africa. Poſtferendos omnes tamen hiſpaniæ : et cappadociæ molliſſimis & ampliſſimæ magnitudinis : ſed obſcuris . Sunt & in bononienſi italiæ parte breues maculoſi complexu ſilicis alligati:quorum tamen appareat natura ſimilis eis q̄ in hiſpania puteis effodiuntur ꝓfūda altitudīe. Necnō & ſaxo incluſus ſub terra inuenitur:extrahiturq;:aut exciditur. Sed maiori parte foſſili natura abſolutus ſegmenti modo: nunq̄ adhuc quinq; pedū lōgitudine amplior. Humore hunc terræ quidā autumant quadā anima cryſtalli mō glaciari. Et in lapidem concreſcere manifeſto apparet: ꝙ cum fere decidere ī puteos tales & medullæ ex oſſibus earum in eadem lapidis natura poſt unam hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira cum ſit mollicia nota perpe/
tiendi ſolis rigoriſq;:nec ſeneſcit ſi modo iniuria abſit:cū hoc etiā ī cemētis multorū generum accidat. Inuenere & alium uſum in ramentis quoq; cyrcum maximū ludis cyrcenſibus ſternendi:ut ſit in cōmendatiōe candor. Nerone principe in cappadocia repertus eſt lapis duricia marmoris candidus atq; tranſlucens:etiam qua parte fuluæ inciderant uenæ:ex argumento phengites appellatus. Hoc conſtruxerat ædē fortunæ quam ſeiam appellant: a Seruio rege ſacratam aurea domo complexus. Quare etiā foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat haud alio q̄ ſpecularium modo: tāq̄ incluſa luce: non tranſmiſſa. In arabia quoq; eſſe lapidem uitri modo tranſlucidū: quo utuntur pro ſpecularibus:Iuba auctor eſt. Nunc ad operarios lapides tranſiſſe conueniat : primumque cotes ferro acuendo. Multa earum genera. Creticæ diu maximam laudem habuere. Secundā laconicæ ex taygeto monte:utræq; oleo indi/
gentes. Inter aquarias naxiæ laus maxima fuit:mox armeniacæ:de quibus diximus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollent: ex aqua arſinoeticæ. Repertæ ſunt & in italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu. Necnon & tranſalpes:quas paſcernices uocant . Quarta ratio eſt ſaliua hominis proficientium. Quæ in tonſtrinarum officinis in/
utilis eſt: fragili mollicia. Flaminitanæ ex hiſpania citeriore in eo genere præcipuæ. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis eſt moroſitate. Quædā tamē loca morem illum habent: ſicuti carthago in africa exercetur halitu maris: fricatur uento:& uerberatur hymbri. Sed cura tuentur:picando parietes quoniam & tectoria calx roditur. Sciteque dictum eſt: ad tecta eos pice ad uinum calce uti: quoniam ſic muſta condiunt. Alia mollicia circa romam fidenati & albanó. In liguria quoque umbria & uenetia albus lapis dentata ſerra ſecatur. Hi tractabiles in opera laborē quoq; tolerant ſub tecto duntaxat. Aſpergine & gelu pruiniſq; rumpunt̃ in teſtas. Nec contra humores & auram maris robuſti. Tyburtini ad reliqua fortes: uapore diſſiliunt. Nigri ſilices optimi:quibuſdam in locis & rubētes. Nōnuſq̄ uero & albi: ſicut in tarquinienſi & anitianis lapidicinis circa lacum uolſinienſem. Et in ſtra/
tonenſi ſūt:qbus ne ignis quidem nocet. Iidē et ī monumēta ſculpti cōtra uetuſtatē quoque incorrupti permanēt. Exq; iis formæ fiunt:in qbus æra funduntur. Eſt et uiridis lapis uehementer igni reſiſtens:ſed nuſq̄ copioſus. Et ubi inuenit̃ lapis non ſaxum eſt. E reliquis pallidus in cemento raro utilis. Globoſus cōtra iniurias fortis: ſed ad ſtructuram infidelis:niſi multa ſuffrenatione deuinctus. Nec certior fluuia/
tilis ſemper ueluti madēs. Remediū eſt in lapide dubio æſtate eum eximere:nec āte biennium eum inſerere tecto:domitum tempeſtatibus. Quæ ex eo læſa fuerint:in ſubterranea ſtructura aptantur utilius. Quæ reſtiterint: tutū eſt cælo committere. Græciæ lapide duro ac ſilice æquo cōſtruunt ueluti lateritios parietes. Cum ita fece/
rint: iſodomos uocant genus ſtructuræ. At cum inæquali craſſitudine ſtructa ſunt pſeudiſodomon. Tertium eſt euplecton tantūmodo frontibus politis. Reliqua for/
tuito collocant. Alternas coagmentationes fieri:ut commiſſuras antecedentiū medii

lapides optineant:neceſſarium eſt:in medio quoq; pariete ſi res patiatur. Si minus: utiq; a lateribus. Medios parietes ſarcire fractis cementis. Dictyotheton uocant reticulatam ſtructuram:q̄ frequētiſſime romæ ſtruunt:rimis opportunam. Structurā ad normam & libellam fieri & ad perpendiculum reſpondere oportet.

¶DE Ciſternis & calce et harenæ gn̄ibus:et mixtura calcis:et harenæ:et uitiis ſtructuræ et coctariis et columnis ¶Cap.xxiiii.

ET ciſternas arena pura & aſpera qnq; partibus:calcis q̄uehementiſſimæ duabus conſtrui cōuenit:fragmētis ſilicis non excedentibus libras. Ita ferratis uectibus calcari ſolū parieteſq; ſimiliter. Vtilius geminos eſſe:ut in priore uitia cōſidāt aquæ: atq; p collū in proximas tranſeat maxime pura aqua. Calcē e uario lapide Cato Cēſorius īprobat. Ex albo melior q̄ ex duro & ſtructuræ utilior. Quæ ex fiſtuloſo:tectoriis. Ad utrunq; dānatur ex ſilice. Vtilior eadem ex effoſſo lapide q̄ ex ripis fluminū collecto. Vtilior e molari:quia eſt quædam pinguior natura eius. Mirum aliquid poſtq̄ arſerit:accendi aquis. Arenæ tria genera. Foſſicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuiatili aut marinæ tertia. Si & teſtæ tuſæ tertia pars addatur melior materia erit. Ab apennino ad padum non inuenitur foſſicia : nec marina. Ruinarum urbis ea maxime cauſa : ꝙ furto calcis ſine ferrumine ſuo cementa componuntur. Intrita quoq; quo uetuſtior eo melior. Vnde & in antiquarū ædium legibus inuenit͛ ne recentiore trima uteretur redemptor quiſq̄. Ideoque nulla tectoria eorum rimæ fœdiuere. Tectoriūq;:quod niſi ter arenato & bis marmorato inductū eſt:non ſatis ſplendoris habet. Vliginoſa & ubi ſalſugo teſtatio uitia ſublini utilius. In græcia tectoriis etiam arenarum quod inducturi ſunt: prius in mortario ligneis uectibus ſubigunt. Experimentum marmorati eſt in ſubigendo: donec rutro non cohæreat. Contra in albario opere : ut macerata calx ceu glutinum hæreat. Sed macerari non niſi a gleba oportet. In elide ædes eſt Mineruæ : in qua frater Phidiæ Panenus tectorium induxit lacte & croco ſubactum:ut ferunt:ideo quæ ſi teratur in ea hodieque ſaliua pollice:odorem croci ſaporemq; reddere traditur. Columnæ eedere dēſius poſitæ:craſſiores uidentur. Quattuor earum genera. Quæ ſextam partem altitudinis in craſſitudine ima habent : doricæ uocantur: quæ nonam ionicæ : quæ ſeptimam thuſcanicæ. Corinthiis eadem ratio quæ ionicis. Et differentia:quoniam capitularis corinthiarum eadem eſt altitudo quæ colligitur craſſitudine ima:ideoque graciliores uidentur ionicis:capitelli enim altitudo tertia præſtat craſſitudinis. Antiq̄ ratio erat columnarum altitudinis tertia pars latitudinum delubri. In epheſiæ Dianæ æde:de qua prius fuit ſermo:primum columnis ſpiræ ſubditæ:& capitella addita.placuitq; altitudinis octaua pars in craſſitudine. & ut ſpiræ haberent craſſitudinis dimidium ſeptimæq; partis detrahentibus ſūmarū craſſitudini. Præter has ſunt quæ uocātur atticæ columnæ quaternis angulis pari laterum interuallo.

¶DE Medicinis calcis & maltha & gypſo. ¶Cap.xxiiii.

CAlcis & in medicīa magnus uſus. Eligit͛.n.recēs:nec aſpſa aquis:urit:diſcutit: extrahit: īcipiētesq; ſerpe ulceꝝ īpetus coercet. Aceto & roſaceo tēperata pducit ad cicatricem. Luxatis quoq; cum adipe ſuillo aut liquida reſina ex melle medetur. Eadem compoſitione & ſtrumis. Malta e calce fit recenti. gleba uino reſtinguitur. Mox tunditur cum adipe ſuillo & ficu duplici linamento. Quæ res ōniū tenaciſſīa: & duriciā lapidis antecedens. Quod maltat͛ oleo pficit͛ āte. Cognita calci reſgypſū eſt. Plura eius genera. Nam e lapide coquitur ut in ſyria ac thuriis. E tertia foditur ut in cypro:ac perrhebie ſumma tellure:& hymeticum eſt. Qui coqt͛ lapis nō diſſimilis alabaſtrite eſſe debet:aut marmoroſo. In ſyria duriſſīos ad id eligūt: coquūtq; fimo bubulo ut celerius urantur. Omnium autem optimum fieri cōpertū ē e lapide ſpeculari ſquamam uitalem habente. Gypſo madido ſtatim utendum eſt:quoniam celerrime coit ac ſiccatur. Tamen rurſus tundi & in farinam reſolui patitur. Vſus

gypſi ī albariis ſigillis ædificiorum & coronis gratiſſimus. Exemplumq; illuſtre. C. Proculeium Auguſti Cæſaris familiarem in maximo ſtomachi dolore gypſo poto cōſciuiſſe ſibi mortē.

¶DE Pauimētis:& qñ primū romæ & ſubdiualibus pauimētis: & græcanicis:& quando primum cameræ. ¶Capitulum.xxv.

PAuimenta originem apud græcos habent elaborata arte picturæ ratione:donec lithoſtrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc generoſus: qui pergami ſtrauit quem uocant Euſaroton Oecon: quoniam purgamenta cœnæ in pauimento quoq; euerri ſolent:ueluti relicta. Fecerat paruis e teſtulis tinctiſq; in uarios colores. Mirabilis ibi columba bibens: & aquam umbra capitis infuſcās abripiente alia eſcā. Dentes uideres in canthari labro. Apricantur aliæ ſcabentes ſeſe. Pauimenta credo primum facta:quæ nunc uocamus barbarica:atque ſubregulanea. In italia e feſtucis cannea.hoc aperte ex nomine ipſo intelligi poteſt. Romæ ſcalpturatum in Iouis capitolini æde primum factum eſt poſt tertium punicum bellum initū. Frequentata uero pauimēta āte cimbricū magna gratia animoꝝ indicio eſt lucillianus ille uerſus. Ante pauimenta atq; emblemata uermiculata.

Subdialia græci inuenere talibus domos contegentes facili tractu & tepente. Sed fallax ubicunq; hymbres gelant. Neceſſariū binas per diuerſū taxationes ſubſterni. Capita earum præfigi ne torqueant̃. Et ruderi nouo tertiam partem teſtæ tuſæ addi. Deinde rudus in quo duæ quintæ calcis miſceant̃ pedali craſſitudine feſtucari. Tūc nucleo craſſo ſex digitos induci & e teſta grandi non minus alia duos digitos ſtrui. Faſtigium uero ſeruari in pedes denos & ſeſcuncem. Ac diligenter cote deſpumare: uerniſq; axibus contribulare. Quæ torquentur inutilia putant. Immo & ſilice aut palea ſubſterni melius eſſe quo minor uis calcis perueniat. Neceſſariū & globoſum lapidem ſubiici. Similiter fiunt ſpicata teſtacea. Non negligendum etiamnū unū genus græcanicum. Solo feſtucato iniicitur rudus aut teſtaceum pauimentū. Dein ſpiſſæ calcatis carbonibus inducitur ſabulo calce ac fauilla mixtis.materia craſſitudīe ſemipedali ad regulam & libellam exigitur:& eſt forma terrena. Si uero cote depolitum eſt:nigri pauimenti uſum optinet. Lithoſtrota cœptauere iam ſub Sylla paruulis certe cruſtis. Extatque hodie quod in Fortunæ delubro preneſte fecit. Pulſa deinde ex humo pauimenta in cameras tranſiere:ut pronum uitium. Et hoc certe inuentum ab Agrippa in thermis quas romæ fecit. Figlinum opus encauſto pinxit. In relqs albaria adornauit. Non dubie uitreas facturus cameras: ſi prius id inuētū fuiſſet:aut a parietibus ſcænæ ut dixīus: Scauri ꝑueniſſet ī cameras. Quāobrē originē uitri dicemus.

¶DE Origine uitri & rōne faciēdi:& de obſiano uitro:& generibus multiformibus uitri. ¶Capitulum.xxvi.

PArs eſt ſyriæ quæ Phœnice uocatur finitima iudææ ītra montis carmeli radices paludem habens quæ uocat̃ candebea. Ex ea credit̃ naſci belus amnis quinq; miliū.p.ſpatio ī mare ꝓfluēs iuxta ptholemaidem coloniā. Lētus hic currit:īſalubris potu ſed cerimoniis ſacer:limoſus:uado profundus. Non niſi refuſo mari harenas fatēt̃. Fluctibus.n. uolutatæ niteſcunt detritis ſordibus. Nūc & a marino credunt̃ aſtringi morſu:non prius utiles. Quīgētoꝝ ē paſſuū nō āplius littoris ſpatiū. Idq; tantū multa ꝑ ſæcula gignēdo fuit uitro. Fama eſt appulſa naue mercatoꝝ nitri cum ſparſi ꝑ littus epulas pararēt:nec eſſet cortinis attollēdis lapidū occaſio:glebas nitri e naue ſubdidiſſe. Quibus accēſis ꝑmixta harena littoris tranſlucētes nobilis liquoris fluxiſſe riuos:& hāc fuiſſe originē uitri. Mox ut eſt aſtuta & īgenioſa ſollertia nō fuit cōtēta nitrū miſcuiſſe: cœptus addi & magnes lapis:quoniā in ſe liquorē uitri quoq; ut ferrū trahere credit̃. Simili mō & calculi ſplēdētes multifariā cœpti uri:deīde conchiæ & foſſiles arenæ. Auctores ſūt ī īdia e cryſtallo fracta fieri:& ob id nullū cōparari indico. Leuibus aūt aridiſq; lignis coqt̃ addito cyprio ac nitro maxime ophirio. Cōtinuis fornacibus ut æs liquatur:maſſæq; fiunt colore pingui nigricantes. Acies tāta

eſt:quacunq; ut citra ullum ſenſum ad oſſa conſecet quicqd afflauerit corporis. Ex maſſis rurſus fundiť in officinis tinguiťq;. Et aliud flatu figurať. Aliud torno teriť. aliud argēti mō cælať. Sidone quōdā iis officinis nobili:ſiqdē etiā ſpecula excogita/uerat. Hæc fuit antiq̄ ratio uitri. Iā uero & in uulturno mari italiæ arena alba naſcēs ſex miliū paſſuū a littore inter cumas atq; lucrinū:quæ molliſſima eſt: pila molaq; teritur. Dein miſcetur tribus partibus nitri pondere uel menſura: ac liquata in alias fornaces tranſfūditur. Ibi fit maſſa quæ uocať hammonitrum. Atq; hæc recoquiť & fit uitrum purū ac maſſa uitri candidi. Iam uero & per gallias hiſpaniaſq; ſimili mō arenæ temperanť. Ferunt Tyberio principe excogitatū uitri tēperamentū ut flexibile eſſet: & totam officinam artificis eius abolitam:ne æris argenti auri metallis precia detraherenť. Eaq; fama diu crebrior q̄ certior fuit. Sed quid refert. Neronis princi/patu reperta uitri arte quæ modicos calices duos:quos appellabant petrotos.hſ. ſex milibus uenderet. In genere uitri & obſidiana numerantur:ad ſimilitudinē lapidis quē in æthiopia inuenit Obſidius nigerrimi coloris:aliquādo & tranſlucidi:craſſiore uiſu atq; in ſpeculis parietum pro imagine umbras reddente. Gēmas multi ex eo fa/ciūt. Vidimuſq; & ſolidas imagines diui Auguſti:capti materia huius craſſitudinis. Dicauitq; ipſe pro miraculo in templo Concordiæ obſidianos quattuor elephantos. Remiſit & Tyberius Cæſar heliopolitarum cerimoniis repertam ibi ī hæreditate eius q̄ præfuerat ægypto : obſidianā imaginē Menelai. Ex quo apparet antiqor materiæ origo nūc uitri ſimilitudine īterpolata. Xenocrates obſidianū lapidē ī īdia & ī ſānio italiæ & ad oceanū in hiſpania naſci tradit. Fit & tincturæ genere obſidianū ad eſca/ria uaſa totū rubens uitrum atq; non tranſlucens: hematinon appellatū. Fit & albū & murrhinū aut hyacinthos ſaphiroſq; imitatū:& ōnibus aliis coloribus. Nec ē alia nū materia ſeq̄cior:aut etiam picturæ accommodatior. Maximus tñ honos ī cādido tranſlucente q̄proxima cryſtalli ſimilitudine. Vſus uero ad potādū argenti metalla &auri pepulit. Eſt autem coloris impatiens ni præcedat frigidus liquor: cum addita aqua uitreæ pilæ ſole aduerſo ī tantum excandeſcant: ut ueſtes exurant. Fragmenta teporata agglutinānť tātū.rurſus adfūdi nō queūt præterq̄ abrupto ſibimet tīgui ue/luti cū calculi fiūt:quos qdā abaculos appellāt:aliquos ēt pluribus mōis uerſicolores. Vitrū ſulphuri concoctū ferruminatur in lapidem. At peractis ōnibus quæ conſtant ingenio artem natura faciente:ſuccurrit mirari nihil pene non igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia. Capitulum.xxvii.

i Gnis accipit arenas:ex qbus alibi uitrū alibi argentū:alibi miniū:alibi plumbi gñā:alibi pigmēta:alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs ſoluūť. Igne ferrū gigniť:ac domať. Igne cremato lapide cemēta ī tectis alligātur. Alia ſæpius uri ꝑdeſt. Eadēq; materia aliud gigniť prīs ignibus:aliud ſecūdis:aliud tertiis. Quādo ipſe carbo uires habere īcipit reſtinctus:atq; ītereſſe creditus:maioris fit uirtutis. Im/mēſa & improba reꝝ naturæ portio. Et ī q̄ dubiū ſit plura abſumat:an pariat. Eſt & ipſis ignibus medica uis. Peſtilentiæ quæ ſolis obſcuratione cōtrahitur ignis ſuffitu multiformiter auxiliari certū eſt. Empedocles & Hippocrates id demōſtrauere diuer/ſis locis. Ad conuulſa uiſcera aut contuſa ut.M.Varro auctor eſt.Ipſis.n.uerbis eius utar. Lix cinis ē inqt foci. Inde enī cinis luxatis potus medetur. Vt licet uidere gla/diatores cum deluſerint hac iuuari potione. Quin & carbūculum genus morbi:quo duos cōſulares nuper abſumptos īdicauimus: querneus carbo tritus cū melle ſanat. Adeo in rebus damnatis quoq; ac iam nullis ſunt aliqua remedia:ut in carbone ecce & cinere. Non præteribo & unum foci exemplum romanis litteris clarū. Tarquinio Priſco regnante tradunt repente in foco cōparuiſe genitale e cinere maſculini ſexus. Eāq;:quæ īſederat ibi: Tanaqlis reginæ ācillā Ocreſtē captiuā cōſurrexiſſe grauidā. Ita Seruiū Tulliū natū qui regno ſucceſſit. Inde & ī regia cubāti puero caput arſiſſe uiſū creditūq; Laris familiaris filiū. Ob id cōpitalia & ludos Laribus primū īſtituiſſe

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRICESIMVSSEPTIMVS ET VLTIMVS. PROOEMIVM.

Origo gemmarum.

VT NIHIL INSTITVTO OPERI DEſit:gemmæ ſuperſunt:& in artum coacta rerum
naturæ maieſtas a multis nulla ſui parte mirabi-
lior. Tantū tribuūt uarietati coloribus materiæ
decori. Violare etiā ſignis gēmas nefas ducētes.
Aliquas uero extra precia ulla taxationemq; hu-
manarum opū arbitrantes ut pleriſq; ad ſūmam
abſolutamq; rerum naturæ contemplationē ſatis
ſit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gēmaꝝ
& quibus initiis in tantū hæc āmiratio exarſerit
diximus quodā tenus ī mētione auri ānulorūq;.
Fabulæ primordiū a rupe caucaſea tradūt Pro-
methei uīculoꝝ īterpretatiōe fatali. primūq; ſaxi fragmētū incluſum ferro ac digito
circumdatum.hoc fuiſſe annulum & hoc gemmam.

DE Gēma Polycratis tyrāni & Pyrrhi regis:& qui ſculptores optimi:& nobilita-
tes artificū:& qui primus dactylothecam romæ habuit. Capitulum.i.

h Is initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata ut Polycrati Seuero ſamio
inſularum ac littorum tyranno fœlicitatis ſuæ: quā nimiam fatebatur eſſe ipſe
ſatis piamēti in unius gēmæ uolūtario damno uideret́ : ſi cū fortunæ nobilitate pa-
ria faceret. Planeq; ab inuidia eius abunde ſe redimi putaret :ſi hoc unum doluiſſet.
Aſſiduo gaudio luxus eo ꝓfectus a nauigio in altum annulum merſit. At illū piſcis
eximia magnitudine regi natus eſcæ uice raptū ut faceret oſtentū: in culinā domini
rurſus fortunæ īſidiātis manui reddidit. Sardonicē eā gēmā fuiſſe conſtat.oſtēdūtq;
romæ:ſi credimus:in Concordiæ delubro cornu aureo Auguſtæ dono incluſā:& no-
uiſſimus : prope locum tot prælatis optinentem. Poſt hunc ānulum regia fama eſt
gēmæ Pyrrhi illius q aduerſus romanos bellū geſſit. Nāq; habuiſſe tradit́ acathen:ī
q̄ nouē muſæ & Apollo citharā tenens ſpectarēt́: nō arte ſed ſpōte naturæ ita diſcur-
rentibus maculis:ut muſis quoq; ſigulis ſua redderent́ īſignia. Nec deinde alia quæ
tradat́ magnopere gēmaꝝ claritas extat apud auctores:præterq̄ Iſmeniā Choraulen
multis fugientibuſq; uti ſolitum comitāte fabula uanitatē eius in dicto in cypro ſex
aureis denariis ſmaragdo in qua fuerat ſculpta Amymone. Et cum duo relati eſſēt:
īminuto precio:male me hercules curatū dixiſſe. Multū.n.detractū erat gemmæ di-
gnitati. Hic uidet́ īſtituiſſe ut omnes muſicæ artis hac quoq; oſtētatiōe cenſerentur:
ueluti Dionyſiodorus æqualis eius & æmulus : ut ſibi quoq; par uideret́. Tertius
q eodē tēpore fuit īter muſicos Nicomachus multas gēmas habuiſſe tradit́:ſed nulla
peritia electas:ſed ſorte quadā. His exēplis initio uoluminis oblatis aduerſus iſtos q
ſibi hāc oſtentationē arrogāt:ut palā ſit eos tibicinū gloria tumere. Hoc ī Polycratis
gēma quæ demōſtratur illibata ītactaq; ab Iſmeniæ ætate poſt multos ānos apparet
ſcalpi etiā ſmaragdos ſolitos. Cōfirmat hāc eādē opinionē edictū Alexandri Magni:
quo uetuit ī gēma ſe ab alio ſcalpi q̄ a Pyrgotele nō dubie clariſſio artis eius. Poſt eū
Apollonides & Cronius in gloria fuere. Quiq; diui Auguſti imaginē ſimilē expreſſit
qua poſtea principes ſignabāt Dioſcorides. Sylla dictator traditiōe Iugurtæ ſēper ſi-
gnauit. Eſt & īter auctores Catienſem illū cuius patrē Scipio Aemilianus ex ꝓuoca-
tiōe interfecerat:pugnæ eius effigie ſignaſſe uulgato Stillonis Præcontini ſale: Quid
nā fuiſſe acturū eū ſi Scipio a patre eius īterēptus eſſet:́ Diuus Auguſtus inter initia

ſphinge ſignauit. Duas autem in matris ãnulis iã indiſcretæ ſimilitudinis ĩuenerat. Altera p bella ciuilia abſẽte eo amici ſignauere epiſtolas & edicta. Quæ ratio tẽporũ nomĩe eius reddi poſtulabat: nõ ĩfaceto lepore accipiẽtiũ enigmata afferre eã ſphĩgẽ. Quĩ ẽt Mecenatis rana p collationẽ pecuniaꝝ ĩ magno terrore erat. Auguſtus poſtea ad deuitãda cõuitia ſphingis Alexãdri Magni imagine ſignauit. Gẽmas plures: quod peregrino appellãt nomine dactylothecã: primus õniũ habuit romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuq; nulla alia fuit: donec Põpeius magnus eam: quæ Mythridatis regis fuerat: inter dona in capitolio dicaret: ut. M. Varro: aliiq; eiuſdẽ ætatis auctores confirmant: multũ prælatã Scauri. Hoc exẽplo Cæſar dictator ſex dactylothecas in æde Veneris genitricis conſecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde unã. Victoria tamẽ illa Põpeii primũ ad margaritas gẽmaſq; mores ĩclinauit. Sicut .L. Scipiõis: & Cn. Mãlii ad cælatũ argentũ & ueſtes attalicas & triclinia ærata. Sicut .L. Mummii ad corinthia & tabulas pictas. ¶ DE Gẽmis tranſlatis in triumpho Põpeii: & natura cryſtalli & medicis: & luxuria circa eã: & qñ primũ ĩuẽta myrrhina: & luxuria circa eã & natã myrrhinoꝝ: & quæ mẽtiti ſũt auctores de ſuccino. ¶ Cap. ii.

RD uti planius noſcatur: uerba ex ipſis Põpeii triũphoꝝ actis ſubiiciã. Ergo tertio triũpho quẽ de piratis: aſia: ponto gentibuſq; & regibus in ſeptimo opis huius uolumĩe indicatis. M. Piſone. M. Meſſalla conſſ. pridie kalendas octobris: die natalis ſui egit: tranſtulit alueum cum teſſeris luſoriũ e gẽmis duabus latũ pedes tres: longũ pedes quattuor. Et neqs de ea re dubitet: nulla gẽmaꝝ magnitudine hodie prope ad hãc ãplitudinẽ accedẽte. In quo fuit luna aurea: põdo. xxx. miliũ. Lectos tricliniares tres. Vaſa ex auro & gemmis abacorũ nouem. Signa aurea tria: Mineruæ matris: & Apollinis coronas ex margaritis. xxx. tres. Montẽ aureũ q̃dratũ cũ ceruis & leonibus & pomis õnis generis circũdata uite aurea. Muſæum ex margaritis: in cuius faſtigio horologiũ erat. Imago Cn. Pompeii e margaritis: illa regio honore grata: illius probi oris uenerãdiq; p cunctas gẽtes illa inq̃ ex margaritis: ſeueritate uicta & ueriore luxuria q̃ triũpho. Quod ꝑfecto inter illos uiros duraſſet cognomen Magni: ſi prima uictoria ſic triũphaſſes de margaritis Magne: tam prodiga re & fœminis reperta: quã habere gerereq; fas nõ ſit. Hinc ſic fieri tuos uultus? ſic te precioſũ uideri? Nõne illa ſimilior tui eſt imago: quã pyrenæi iugis impoſuiſti? Graue profecto fœdũq; probrũ erat: ni uerius ſit eũ deorũ oſtentũ credi oportere. Clareq; intelligi poſſet iam tum illud caput oriẽtis opibus ſine reliquo corpore oſtentatum. Cætera triumphi eiuſdẽ q̃uiſſime ſubiiciam. Reip. datum mille talentum. Legatis & quæſtoribus: qui oras maris defendiſſent ſeſtertia bina milia. Commilitibus ſingulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamen fecit cauſã Caii principis: q ſup omnia muliebria oculos ĩduebat e margaritis. Et Neronis principis qui ſceptra perſonis hiſtrionũ & cubicula uiatoria unionibus conſternebat. Quinimmo etiam ius uidemur pdidiſſe corripiẽdi gẽmata potoria & uariæ ſupellectilis genera annulos tranſeuntes. Quæ. n. non luxuria innocentior exiſtimari poſſit? Eadem uictoria primum in urbem murrina inuexit. Primuſq; Pompeius ſex pocula ex eo triũpho capitolino Ioui dicauit. Quæ ꝑtinus ad hominũ uſũ trãſiere: abacis etiam eſcariiſq; uaſis inde expetitis. Excreſcitq; in dies eius rei luxus murrino. lxxx. ſeſtertiis ẽpto capaci plane ad ſeſtarios tres. Caliceq; potauit ex eo ante hos annos conſularis ob amorẽ abraſo eius margine ut tamẽ iniuria illa precium augeret. Neq; eſt hodie murrini alterius præſtãtior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum ualuerit licet æſtimare ex multitudine: quæ tanta fuit ut auferente liberis eius Nerone Domitio theatrũ peculiare trans tyberim hortis expoſita occuparẽt: hoc a populo impleri cauẽtes. Et dũ pompeianis præludit: etiam Neroni ſatis erat: qui uidit tunc annumerari unius ſcyphi fracta mẽbra: quæ in dolorẽ credo ſæculi inuidiamq; fortunæ tanq̃ Alexandri Magni corpus ĩ cõditorio ſeruari ut oſtentarentur: placebat. T. Petronius cõſularis moriturus inuidia Nerõis

principis ut menſam eius exhæredaret:trullā murrinam. ccc.ſeſtertiis emptā fregit.
Sed Nero ut par erat principem uicit omnes.cccc.ſeſtertiis capedinem unā parando.
Memoranda res tanti imperatorem patremq; patriæ bibiſſe. Oriens murrina mittit.
Inueniuntur enim ibi in pluribus locis nec inſignibus: parthici regni. Præcipua tn̄
in carmania. Humorem putant ſub terra calore denſari. Amplitudine nuſq̄ paruos
excedunt abacos. Craſſitudine rara quanta dictum eſt uaſi potorio. Splendor iis
ſine uiribus:nitorq; uerius q̄ ſplendor. Sed in precio uarietas colorum:ſubinde cir/
cumagentibus ſe maculis in purpurā candoremq;:& tertiū ex utroq; igneſcēte ueluti
per tranſitum coloris purpura rubeſcente aut lacte candeſcente. Sunt q̄ maxime in
iis laudent extremitates:& quoſdā colorum repercuſſus:quales in cæleſti arquu ſpec/
tantur. His maculæ pingues placent. Tranſlucere quicquā aut pallere uitium eſt.
Item ſales uerrucæq; non eminentes:ſed ut in corpore etiam plerunq; ſeſſiles. Aliq̄ &
in odore commendatio eſt. Contraria huic cauſa cryſtallum facit:gelu uehemētiore
concreto. Nec aliubi certe reperitur:q̄ ubi maxime hybernæ niues rigent.glaciemq;
eſſe certum eſt:unde & nomen græci dedere. Oriens & hāc mittit. Sed indicæ nulla
præfert̄. Naſcit̄ & in aſia:uiliſſima circa alabandā & hortoſiam finitimiſq; mōtibus:
item in cypro. Sed laudata in europa alpium iugis. Iuba auctor eſt & in quadam
inſula rubri maris ante arabiam ſita naſci quæ neron uocetur. Et in ea quæ iuxta
gemmam topacion ferat. Cubitalemque effoſſam a Pythagora Ptolemæi regis præ/
fecto. Cornelius Bocchus & in luſitania perquāmirandi ponderis immenſis iugis
deprehenſis ad libramentū aquæ puteis. Mirū & quod Xenocrates tradit epheſius
aratro in aſia & cypro excitari. Non enim inueniri in terreno:nec niſi inter cautes:
creditum fuerat. Similius ueri eſt quod idem Xenocrates tradit torrentibus ſæpe de/
portari. Sudines uero negat niſi ad meridiem ſpectantibus locis naſci. Quod certū
eſt:nō.n.reperitur in aquoſis quanq̄ in regione prægelida:uel ſi ad uada uſq; glaciēt̄
amnes. Cæleſti humore paruaq; niue id fieri neceſſe eſt:ideo caloris īpatiens ī frigido
potu abdicatur. Quare naſcatur anguloſis lateribus:non facile ratio inueniri poteſt.
eo magis ꝙ neque mucronibus eadem ſpecies eſt:ita abſolutus eſt laterum leuor:ut
nulla id arte poſſit æquari. Magnitudo āpliſſīa adhuc uiſa nobis erat:quā ī capitolio
Liuia Auguſta dicauerat: librarum circiter. L. Idem Xenocrates auctor eſt:uas am/
phorale uiſum. Et aliqui ex india cryſtallum ſextariorum quattuor. Nos liquido
affirmare poſſumus in cautibus alpium naſci adeo inuiis ut plerunq; fune pendētes
eā extrahāt. Peritis ſigna & indicia nota ſūt. Infeſtāt̄ plurimis uitiis:ſcabro ferrugīe
maculoſa nube occulta aliquando uomica: præduro fragiliq; centro aſole appellato.
Eſt & ruffa aliquibus rubigo. Aliis capillamētum rimæ ſimile. Hoc artifices litura
occultāt. Quæ uero ſine uitio ſūt:puras eſſe malūt aſyntheta appellātes:nec ſpumei
coloris lympidæq;. Poſtrema uero auctoritas in pondere eſt. Inuenio medicos quæ
ſunt urenda corporum nō aliter utilius id fieri putare q̄ criſtallina pila aduerſis ap/
poſita ſolis radiis. Alius hic furor.hſ.centum.L.milibus trulla una non ante multos
annos mercata a matrefamilias nec diuite. Item Nero amiſſarum reꝝ nūtio accepto
duos calices cryſtallinos in ſuprema ira fregit illiſos. Hæc fuit in uitio ſæculum ſuū
punientis:ne quis alius ex iis biberet. Fragmenta ſarciri nullo modo queunt. Mireq;
ad ſimilitudinem acceſſere uitri: ſed prodigii mō ut ſuum precium auxerint:cryſtalli
non diminuerint. Proximum locum in deliciis fœminarum tamen adhuc tantum
ſucina optinēt: eandēq; omnia hæ quā gemmæ auctoritatē. Sane maiorem aliq̄bus
de cauſis cryſtallina & murrina. Rigidi potus utraq;. In ſucinis cauſā ne deliciæ q̄dē
adhuc excogitauerunt. Occaſio eſt uanitas græcorum diligenter. Legentes modo
æque perpetiant̄ me de ortu eorū:cum hoc quoq; interſit uitæ ſcire poſteros quicq̄d
illi ꝓdidere mirādū. Phæthōtis fulmīe icti ſorores fletu mutatas ī arbores populos la/
chrymis electꝝ ōnibus annis fūdere iuxta eridanū amnem: quem padum uocamus.

Et electrum appellatum : quoniam ſol uocitatus ſit electros : plurimi poetæ dixere: primiq; ut arbitror: Eſchylus: Philoxenus: Nicander : Euripides: Satyrus. Quod eſſe falſum italiæ teſtimonio patet. Diligentiores eorum electridas inſulas ī mari hadriatico eſſe dixerunt: ad quas dilaberet̃ padus. Qua appellatione nullas unq̄ ibi fuiſſe certum eſt. Nec uero ullas ibi appoſitas eſſe in quas quicq̄ curſu padi deuehi poſſit. Nam ꝙ Eſchylus in hyberia hoc eſt in hiſpania eridanū eſſe dixit: eūdemq; appellari rhodanum: Euripides rurſus & Apollonius in hadriatico littore confluere rhodanum & padum: faciliorem ueniam facit ignorati ſucini: in tanta orbis ignorātia. Modeſtiores : ſed æque falſum prodidere in extremis hadriatici ſinus rupibus inuiis arbores ſtare: quæ canis ortu hoc effunderent gummi. Theophraſtus ī liguria effodi dixit. Phæthontem ī æthiopia Hammonis obiſſe. Ob id delubrum ibi eſſe atq; oraculum. Electrumq; gigni. Philemon foſſile eſſe: & in ſcythia erui duobus locis. Candidum atq; cærei coloris : quod uocaretur electrum. In alio loco fuluum quod appellaretur ſualternicum. Demonſtratus lyncurion id uocat: & fieri ex urina lyncum beſtiarum. E maribus fuluum & igneum": e fœminis lāguidius atq; candidum. Alii dixere langurium: & eſſe in italia beſtias langurias. Zenothenis langas uocat eaſdem : & circa padum iis uitam affirmat. Sudines arborem quæ gignat in liguria. In eadē ſentētia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in britannia arboribus effluere: quas electridas uocauit. Pytheas gutonibus germaniæ genti accolis æſtuarium metonomon nomine ab oceano ſpatio ſtadiorum ſex milium. Ab hoc diei nauigatione inſulam abeſſe abalum. Illo uere fluctibus aduehi: & eſſe concreti maris purgamentum. Incolas pro ligno ad ignem uti eo: proximiſque teutonis uendere. Huic & Timæus credidit : ſed īſulam baliſiam uocauit. Philemon negauit flammam ab electro reddi. Nicias ſolis radiorum ſuccum intelligi uoluit. Hos circa occaſum credit uehementiores in terrā actos pinguem ſudorem in ea parte oceani relinquere: deinde æſtatibus ī germanorū littora eiici. Et in ægypto naſci ſimili modo : et uocari ſacal. Item in india: gratiuſq; thure eſſe indis. In ſyria quoq; fœminas uerticillos inde facere: & uocare harpaga: qa folia & paleas: ueſtiumq; fimbrias rapit. Theophraſtus oceano id exæſtuante ad pyrenei promontorium eiici. Quod Xenocrates credidit: qui de iis nuperrime ſcripſit. Viuit adhuc Aſarubas: qui tradidit iuxta atlanticum mare eſſe lacū cephiſida': quem mauri uocent electrum. Hunc ſole excalfactum e limo dare electꝝ fluitās. Mneſias africæ lacum ſicyonem appellatum: & cratinam amnem in oceanum effluentē e lacu: in quo aues quas meleagridas & penolopas uocat uiuere. Ibi naſci ratione eadē qua ſupra dictum eſt de electride lacu. Theomenes dicit: iuxta ſyrtin magnam hortum heſperidum eſſe : ex quo in ſtagnum cadat. Colligi uero a'uirginibus heſperidum. Cteſias indis flumen eſſe hypobarum : quo uocabulo ſignificetur omnia uaſa ferre bona: fluere a ſeptentrione in exortum oceanum iuxta montem ſilueſtrem arboribus electrum ferentibus. Arbores eas aphytacoras uocari : qua appellatione ſignificetur prædulcis ſuauitas. Mithridates ī germaniæ littoribus eſſe inſulam: uocarique eam cædron: cædri genere ſiluoſā : inde defluere in petras. Xenocratis nō ſucinum tātum in italia: uerum etiā thieum uocari : a ſcythis uero ſacrium quoniam & ibi naſcatur. Alios putare in humidia gigni. Super omnes eſt Sophocles tragicus poeta : quod equidem miror tanta grauitate cothurni & præterea uitæ fama alias principali loco genitus athenis rebus geſtis exercitu adiecto. Hic ultra indiam fieri dixit e lachrymis meleagridum auium Meleagrū deflētiū. Quod & crediddiſſe eū: uel ſperaſſe aliis perſuaderi poſſe quis non ueret̃? quāue puericiam aut imperitiam poſſe reperiri quæ auium ploratus annuos credit: lachrymaſue tā grandes: aueſq; e græcia ubi Meleager periit ploratum iſſe ī indos? Quid ergo? Non multa æque fabuloſa produnt poetæ? Sed hoc ea ī re quæ quotidie īuehat̃: atq; abundet: & hoc mendacium coarguat ſerio queq̄ dixiſſe : ſūma hominū contemptio eſt: & intolerāda mēdacioꝝ īpunitas.

¶ DE Ortu & medicinis & generibus & luxuria ſuccinoꝝ: & lyncurio & medicinæ.
¶ Capitulum.iiii.

CErtum eſt gigni ĩ inſulis ſeptentrionalis oceani & a germanis appellari gleſſũ:
itaq; & a noſtris unã ĩſulaꝝ ob id gleſſariam appellatam: Germanico Cæſare
ibi claſſibus rem gerente : auſtrauiam a barbaris dictam. Naſcitur autem defluente
medulla pinei generis arboribus:ut gummi in ceraſis:reſina pineis erumpit humoris
abundantia. Denſatur rigore uel tempore aut mari. Cũ uero intumeſcens æſtus ra-
puit ex inſulis:certe in littora expellitur:ita uolubile ut pendere uideatur. Quod ar-
boris ſuccum eſſe etiam priſci noſtri credidere : ob id ſuccinum appellantes. Pineæ
autem arboris eſſe indicio eſt pineus in attritu odor : & ꝙ accenſum tædæ modo ac
nidore fragret. Affertur a germanis in pannoniam:mox per prouĩciam. Inde ueneti
primum quos græci enetos uocãt:rei famam fecere. Proximæ pannoniæ id accipiẽtes
circa mare hadriaticum. Pado uero adnexa fabulæ uidet' cauſa: hodieq; trãſpadanaꝝ
agreſtibus fœminis:monilium uice ſuccina geſtãtibus maxime decoris gratia. Sed &
medicinæ:quando tõſillis creditur reſiſtere : & faucium uitiis uario genere aquarum
iuxta illos infeſtante guttura ac uicinas carnes. Centum fere milibus paſſuum abeſt
a carnunto littus pannoniæ ex quo id germaniæ inuehitur.præcognitum nup. Vidit
enim eques romanus miſſus ad id comparandum a Iuliano curante gladiatorium
munus Neronis principis. Qui hæc cõmercia & littora peragrauit:tanta copia ĩuecta
ut retia coercendis ſpodium protegentia ſuccinis nodarentur. Arma uero & libitina
totuſq; unius diei apparatus eſſet e ſuccino. Maximum põdus iis glebæ attulit.xiii.
librarum. Naſci & in india certum eſt. Archelaus qui regnauit in cappadocia illinc
cortice inhærente tradit aduehi rude: poliriq; lacte incoctum. Liquidũ prĩo deſtillare
argumento ſunt quædam intus tranſlucentia:ut formicæ aut culices : lacertæq; quas
adhæſiſſe muſteo: non eſt dubium:& ĩcluſas ĩdureſcenti. Genera eius plura. Can-
dida odoris præſtantiſſimi. Sed nec his nec tetris precium. Fuluis maior auctoritas.
Ex iis etiamnũ amplior tranſlucẽtibus:præterq̃ ſi nimio ardore flagrent: imaginẽq;
igneam ineſſe:non ignem placet. Summa laus falernis a uini colore dictis molli ful-
gore perſpicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoq;
notum fieri oportet quocunq; modo tingui libeat:hædorum ſeuo & anchuſæ radice.
Quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digitorum accepta ui caloris
attrahunt in ſe paleas & folia arida:ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; ſuccini
oleo addito flagrant dilucidius diutiuſq; q̃ lini medulla. Taxatio in delitiis tanta ut
hominis q̃uis parua effigies uiuoꝝ hominum uigentiumq; precia ſuperet:prorſus ut
caſtigatio una non ſit ſatis. In corinthiis æs placet auro argentoq; mixtum: ĩ cælatis
ars & ingenia. Murrinorum & cryſtallinorum diximus gratiam. Vniones ꝙ capite
circũferunt': gemmæ digitis. In omnibus deniq; aliis uitiis oſtẽtatio aut uſus placet.
In ſuccinis delitiarum tantũ conſcientia. Domitius Nero in cæteris uitæ ſuæ portẽtis
capillos quoq; coniugis ſuæ Popeæ in hoc nomen adoptauerat quodã etiam carmine
ſuccinos appellando. Et quoniam nullis uitiis deſunt precioſa nomina ex eo tertius
hic quidem colos cœpit expeti a matronis. Vſus tamen ſuccinorum inuenitur aliqs
in medicina:ſed non ob hoc fœminis placent. Infãtibus alligari Amuleti rõne ꝓdeſt.
Calliſtratus & cuicũq; ætati contra lymphatiões prodeſſe tradit. Et urinæ difficulta-
tibus potum:alligatumq;. Hic & differentiam nouã attulit appellando chryſolectrũ
quaſi coloris aurei : & matutino grauiſſimi aſpectus. Rapaciſſimum ignium: & ſi
iuxta fuerint celerrime ardeſcens. Hoc collo alligatum : mederi febribus & morbis.
Tritum cum melle ac roſaceo aurium uitiis. Et ſi cum melle attico conterat': oculorũ
quoq; obſcuritatibus. Stomachi etiam uitiis uel per ſe farina eius ſumpta: uel cum
maſtice ex aqua pota. Succina etiã gemmis quæ ſunt trãſlucidæ:adulterãdi magnũ
habẽt locum.maxime amethyſtis:cum omni ut diximus colore tingant'. DE lyncurio

proxime dici cogit auctorũ pertinacia. Quippe etiam ſi non electrũ id eſſet lyncuriũ tamen gemmam eſſe contendunt. Fieri aũt ex urina quidẽ lyncis. Sed egeſtam terra protinus beſtia operiente eam: quoniam inuideat hominum uſui. Eſſe autem qualẽ ĩ igneis ſuccinis colorem: ſcalpiq;. Nec folia tantum aut ſtramenta ad ſe rapere: ſed æris etiam ac ferri laminas: quod Diocles quidẽ & Theophraſtus credidit. Ego falſũ id totum arbitror. Nec uiſã ĩ æuo noſtro gẽmã ullã ea appellatione. Et quod de medicina ſimul proditur calculos ueſicæ eo poto elidi: & morbo regio occurri: ſi ex uino bibatur aut ſi porteтur. Et tamen nunc gemmarum cõfeſſa dicemus a laudatiſſimis orſi. Nec uero id ſolum agemus: ſed ad maiorem utilitatem uitæ obiter coarguetur magorum infanda uanitas: quando illi uel plurima prodidere de gemmis medicinæ ex iis ſpecies blando prodigio tranſgreſſi.

¶ DE Adamantis gñibus & medicinis & margaritis. ¶ Cap. v.

MAximũ in rebus humanis non ſolum ĩter gemmas precium habet adamas: diu nõ niſi regibus: & iis admodum paucis cognitus: unus modo ĩ metallis reptus: perq; raro comes auri: nec niſi in auro naſci uidebatur. Veteres eum in æthiopũ tãtũ metallis inueniri exiſtimauere: inter delubrum Mercurii atq; inſulam meroen. dixeruntq; non ampliorem cucumeris ſemine aut colore diſſimilẽ inueniri. Nũc genera eius ſex noſcuntur. Indici non in auro naſcentis: ſed quadam cryſtalli cognatione. Siquidem & colore tranſlucido non differt. Et laterum ſexangulo leuore turbinatus in mucronem: aut duabus cõtrariis partibus: quo magis miremur: ut ſi duo turbines latiſſimis ſuis partibus iungantur magnitudine uero etiam auellani nuclei. Similis eſt huic quidem arabicus: minor tantum. Similiter & naſcens: cæteris pallor gentis & in auro non niſi excellentiſſimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur: ita reſpuentes ictum ut ferrum utrinque diſſultet: incudeſque etiam ipſæ diſſiliant. Quippe duricia inenarrabilis eſt: ſimulque ignium uictrix natura: & nunq̃ incaleſcens. Vnde & nomen indomita uis græca interpretatione accepit. Vnum ex iis uocant cenchron: quod eſt milii magnitudine. Alterum macedonicum in philippico auro repertum: & hic eſt cucumi ſemine par. Poſt hos cyprius uocatur in cypro repertus uergens in æreũ colorem. Sed in medicina ut dicemus efficaciſſimus. Poſt hũc eſt ſidirites ferrei ſplendoris: pondere ante cæteros: ſed natura diſſimilis. Nam & ictibus frangitᷣ: & alio adamante perforari poteſt. Quod & cyprio euenit. Breuiterq; ut degeneres noĩs tantum auctoritatem habent. Idque quod totis uoluminibus his docere & mandare conati ſumus de diſcordia reꝝ cõcordiaq;: quã antipathiã ac ſympathiã appellauere græci non aliter clarius intelligi poteſt. Siquidẽ illa inuicta uis duaꝝ uiolentiſſimæ naturæ rerum ferri ignisq; contẽptrix hircino rumpitur ſanguine ac ne aliter q̃ recenti calidoq; macerata: & ſic quoque multis ictibus: tunc etiam præterq̃ eximias incudes malleoſq; ferreos frangens. Cuius hoc ingenio ĩuentum? Quoue caſu repertũ? Aut quæ fuit coniectura experiendi rem immenſi ſecreti: & in fœdiſſimo aĩaliũ omnium. Profecto muneris talis ĩuentio hominis eſt. Nec quærenda in ulla pte natᷓæ ratio: ſed uoluntas. Vt cum feliciter rumpere contingit: in tam paruas frangantur cruſtas: ut cerni uix poſſint. Expetuntᷣ a ſcalptoribus: ferroq; includuntᷣ: nullã non duriciam ex facili cauantes. Adamas diſſidet cum magnete lapide in tantũ: ut iuxta poſitus ferꝝ nõ patiatᷣ abſtrahi: aut ſi admotus magnes apprehenderit: rapiat: atq; auferat. Adamas & uenena irrita facit: et lymphatiões abigit: metuſq; natos expellit a mẽte: ob id quidã eũ anchiten uocauere. Metrodorus Sceptius in eadẽ germania in baliſta ĩſula naſci ĩ q̃ & ſuccinũ quod eqdẽ legerĩ: ſolus dicit: & præfert arabicis. Quod falſũ eſſe qs dubitet? Proximũ apud nos indicis arabiciſq; margaritis precium eſt: de quibus ĩ nono diximus uolumine ĩter res marinas.

¶ DE Smaragdi generibus: & gemmis uiridibus et trãſlucidis. ¶ Cap. vi.

TErtia auctoritas ſmaragdis perhibetᷣ pluribus de cauſis: nullius coloris aſpectus

iucũdior ẽ. Nã herbas quoq; uirentes frõdeſq; haud deſpectamus. Smaragdos uero
tãto libentius: quoniã nihil õino uiridius cõparatũ illis uiret. Præterea ſoli gemmaꝝ
contutu oculos implent: nec ſatiant. Quin et ab intentione alia obſcurata aſpectu
ſmaragdi recreat̃ acies. Scalpentibuſq; gemmas nõ alia gratior oculorum refectio ẽ:
ita uiridi lenitate laſſitudĩe mulcent. Præterea lõginquo amplificantur uiſu: ĩficiẽtes
circa ſe repercuſſum aera non ſole mutati: non umbra: nõ lucernis: ſemperq; ſenſim
radiantes: et uiſum admittentes: ad craſſitudinem ſui facilitate tranſlucida. Quod
etiam in aquis non fit. Iidẽ plerũq; et concaui ut uiſum colligant. Quapropter de/
creto hominũ iis parcit̃ ſcalpi uetitis. Quanq̃ ſcythicoꝝ ægyptioꝝq; tãta duricies eſt
ut nequeãt uulnerari. Quoꝝ uero corpus extẽſũ ẽ: eadẽ q̃ ſpecula rõne ſupini ima/
gines reꝝ rẽddũt. Nero prĩceps gladiatoꝝ pugnas ſpectabat ſmaragdo. Genera eorũ
duodecĩ nobiliſſimi ſcythici ab ea gente ĩ qua reperiuntur: appellati. Nullis maior
auſteritas nec minus uitii. Et quantum ſmaragdi a gemmis diſtant: tantum ſcythici
a cæteris ſmaragdis. Proximam laudem habent ſicut et ſedem bactriani: quos
in commiſſuris ſaxorum colligere dicuntur eteſiis flantibus. Tunc enim tellure
ĩternitẽt qa iis uentis maxĩe arenæ mouentur. Sed hos minores multo ſcythicis eſſe
tradunt. Tertiũ locũ ægyptii habent q eruũt̃ circa copton oppidũ thebaidis ĩ collibus
et cautibus. Reliqua gña ĩ metallis ærariis inueniuntur. Quapropter prĩcipatũ ex iis
ægyptii optinent: doſq; eorum ut ĩ colore liqdo nec diluto: ueꝝ ex humido pinguique
quaq; perſpiciatur imitante tranſlucidũ mare: pariterq; trãſlucet & nitet: hoc ẽ colorẽ
expellit: et aciem recipit. Ferũt et ĩ ea ĩſula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias mar/
moreo leoni fuiſſe inditos oculos e ſmaragdis ita radiãtibus etiã ĩ gurgitẽ: ut territi
inſtrumenta refugerent thynni: diu mirantibus nouitatem piſcatoribus: dõec muta/
uere oculis gemmas. Sed & uitia demõſtrari oportet reperta. Sũt qdẽ õium eadem.
Quædã tamen nationũ peculiaria: ſicut in homine. Ergo cyprii uarie glauci: magiſq;
ac minus ĩ eodẽ ſmaragdo aliis partibus tenorem illũ ſcythicæ auſteritatis non ſemp
cuſtodiunt. Ad hoc qbuſdã intercurrit umbra ſurduſq; fit colos q ĩprobat̃: etiã dilu/
tior. Hincq; gña diſtĩguũt̃. Et ſunt aliqui obſcuri: quos uocãt cæcos. Alii denſi nec
e liqdo trãſlucidi. Quidam uaria nubecula improbati. Aliud ẽ hoc q̃ umbra: de qua
diximus. Nubecula .n. albicantis eſt uitiũ cũ uiridis nõ ptrãſit aſpectus ſed aut ĩtus
occurrit aut excipit in fine uiſũ candor. Hæc coloris uitia: iſta corporis capillamẽtũ
ſal: plumbago. Ab iis æthiopici laudant̃ a copto dieꝝ triũ itinere: ut auctor eſt Iuba:
acriter uirides: ſed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere poſuit
hermieos & perſicos. Illos extumeſcentes pinguiter: perſicos uero nõ trãſlucidos: ſed
iucundi tenoris. Viſũ ĩplere quẽ nõ admittãt. Feliũ pantheraꝝq; oculis ſiles. Nanq;
& illos radiare nec perſpici. Eoſdẽ ĩ ſole hebetari: umbris refulgere: & longius q̃ cæ/
teros nitere. Omniũ hoꝝ etiãnũ uitiũ ꝙ felis colorẽ aut aeris habẽt. In ſole dilucidi
qdẽ ac liqdi: ſed nõ uirides. Hæc uitia & atticis maxime ſẽtiũt̃ ĩ argentariis metallis
reptis: ĩ loco q thyricos uocatur: ſemper minus pingues & e longinquo ſpecioſiores.
Frequens & iis plũbago: hoc eſt ut in ſole plũbei uideãt̃. Illudq; peculiare: ꝙ qdã ex
iis ſeneſcunt: paulatĩ uiriditate euanida: & ſole lædũt̃. Poſt hos medici plurimũ uiri/
ditatis habent interdũ & e ſaphyro. Ii ſunt fluctuoſi: & reꝝ imagines cõplexi: ut uerbi
gr̃a papaueꝝ aut auiũ pinnaꝝq; uel catuloꝝ aut ſiliũ. Qui tamen uirides naſcunt̃:
quoniã oleo meliores fiũt. Neq; ẽ alioꝝ magnitudo amplior. Carchedonii neſcio an
ĩ totũ exoleuerĩt: poſtq̃ metalla æris ibi defecerũt: & ſẽp tamen uiliſſimi fuere mini/
miq;. Iidem fragiles ſed colore ĩcerti et uirentiũ ĩ caudis pauonũ colũbarumq; collo
plumis ſiles: ad ĩclinationẽ magis aut minus lucidi. Venoſi qdẽ: ſquamoſiq;. Pecu/
liare erat ĩ iis uitium ſarcion appellatum. Hoc eſt quædam gemmæ caro. Mox iuxta
carchedonem ĩ qua legebat̃: ſmaragdites uocatus eſt. Iuba eſt auctor ſmaragdũ quẽ
cholan uocant: in arabia ædificioꝝ ornamentis includi. Et lapidẽ quem alabaſtriten

ægyptii uocāt. Cōplures uero e proxīo laconicos in taygeto mōte erui medicis ſiles:& alios in ſicilia. Inſeritur ſmaragdis & quæ uocat̃ tanos:e perſis ueniens gēma ingrate uiridis:atq; intus ſordida. Item chalcoſmaragdos e cypro turbida æreis uenis. Theophraſtus tradit: ī ægyptiorꝝ commentariis reperiri:regi eorꝝ a rege babylonio miſſum ſmaragdū munere.iiii.cubitorū longitudine & triū latitudine. Et fuiſſe apud eos in Iouis delubro obeliſcū e quattuor ſmaragdis quadraginta cubitorꝝ longitudīe. Latitudine uero in una parte quattuor: & ī altera parte duorꝝ. Se aūt ſcribente eſſe ī tyro Herculis templo ſtentenam planā e ſmaragdo: niſi ſi potius pſeudo ſmaragdus ſit. Nā & hoc genus reperiri:& in cypro inuentum ex dimidia p̄te ſmaragdū: ex dimidia iaſpidem:nondū humore ī totū tranſfigurato. Appion cognoīatus Pliſtonices:pauloāte ſcriptū reliqt:eſſe etiānū ī labyrītho ægypti coloſſeū Serapin e ſmaragdo nouē cubitorꝝ. Eādē multis naturā aut certe ſimilē hr̄e berylli uidentur: in india originem habentes:raro alibi reptos. Poliunt̃ ōes ſexangula figura artificū ingeniis: quoniam hebeſcunt:ni color ſurdus repcuſſu angulorꝝ excitet̃. Aliter.n.politi non habent fulgorē eundem. Probatiſſimi ſunt ex iis qui uiriditatem puri maris imitātur.Proximi q uocāt̃ chryſoberylli & ſunt paulo pallidiores:ſed ī aureū colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic eſt pallidius:& a quibuſdā ꝓprii generis exiſtimat̃:uocaturque chryſopylon. Quarto loco numerāt̃ hyacinthizontes. Quinto quos heroides uocāt. Poſt eos autem cerini. Ac deinde oleagini:hoc eſt colore olei. Poſtremi cryſtallis fere ſimiles. Hi capillamenta habent:ſordeſque:alioquin euanidi:quæ ſunt ōium uitia. Indi mire gaudēt longitudine eorꝝ:ſoloſq; gēmarꝝ eſſe prædicāt q carere auro malīt. & ob id ꝑforatas elephātorꝝ ſetis religant. Et alios cōuenit nō oportere ꝑforari:quorꝝ ſit abſoluta bonitas umbilicis ſtatī ex auro capita cōprehendētibus. Ideoq; cylindros ex iis facere malunt q̃ gēmas:quoniā eſt ſūma cōmendatio ī longitudīe. Quidam & anguloſos putant ſtatī naſci : & ꝑforatos gratiores fieri medulla candoris exempta: additoq; auro repcuſſa aut ōino caſtigata cā ꝑſpicuitatis ad craſſitudīē. Vitia præter iā dicta eadem fere quæ ī ſmaragdis & pterygia. In nr̄o orbe aliquando circa pontum inueniri putātur. Indi & alias qdē gemmas cryſtallo inuento adulterare reppererūt: ſed præcipue beryllos.

¶DE Opali gn̄ibus & uitiis & experimētis:& uariis gemmis. ¶Cap.vii.

MInimū : iidemq; plurimum q ab iis differunt opali : ſmaragdis tantū cedētes: India ſolum & horum eſt mater. Atq; ideo eis precioſiſſimā gloriā cōpoſitores gemmarꝝ & maxime inenarrabilem difficultatem dederunt. Eſt .n. in iis carbunculi tenuior ignis. Eſt amethyſti fulgens purpura. Eſt ſmaragdi uirens mare : & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii ſūmo fulgoris augmento colores pigmētorū æquauere. Alii ſulphuris ardentem flāmā: aut etiam ignis oleo accenſi. Magnitudo nucem auellanam æquat : inſigni apud nos hiſtoria. Siqdē extat hodieq; huius gn̄is gemma:ꝓpter quā ab Antonio proſcriptus Nonius ſēator eſt filius Strumæ Nonii eius:quem Catullus poeta ī ſella curuli uiſū indigne tulit. Auuſq; Seruilii Noniani quem conſulem uidimus. Illeq; ꝓſcriptus fugiens hunc e fortunis ſuis ōibus ānulū abſtulit ſecum. Quem certum eſt ſeſtertiis.xx. milibus æſtimatū. Sed mira Antonii feritas atq; luxuria propter gemmā ꝓſcribentis. Nec minor Nonii contumacia proſcriptionem ſuā amantis cū etiā feræ abroſas p̄tes corporis relinquant beſtiæ propter q̄s ſe periclitari ſciant. Vitia opali:ſi color ī flore herbæ quæ uocat̃ heliotropiū exeat: aut cryſtallū aut grādinem. Si ſal interueniat aut ſcabritia : aut cuncta oculis occurſātia:nulloſq; magis īdia ſīlitudīe indiſcreta uitro adulterat. Expimentū ī ſole tātū. Falſis.n.contra radios libratis digito a pollice:unus atque idem trāſlucet colos in ſe conſumptus. Veri fulgor ſubinde uariat:& plus huc illucq; ſpargit:& fulgor lucis in digitos funditur. Hāc gemmā ꝓpter eximiā grām pleriq; appellauere pederota. Sūt & q priuatum eius genus faciunt:ſangenonq; ab indis uocari dicunt. Tradunt̃ naſci

& in ægypto & in arabia:& uiliſſimi in ponto. Item in galatia ac thaſo & cypro qppe opali grām habet. Sed mollius nitet:raro non ſcaber. Summa coloris ex aere & purpura conſtat. Viriditas ſmaragdi deeſt. Conſtatq; melior ille color:cuius fulgor uini colore fuſcatur:q̄ q diluitur aqua. Hactenus de principatu conuenit mulierū maxīe ſenatuſcon. Minus certa ſunt de quibus & uiri iudicāt. Singulorꝝ.n.libido ſingulis precia facit:& præcipue regum. Claudius Cæſar ſmaragdos induebat & ſardonycas. Primus autem romanorꝝ ſardonyce uſus eſt prior Africanus ut tradit Demoſtratus. Et inde romanis hanc gemmā fuiſſe celeberrimā. Quāobrem ꝓximum ei dabimus locum. Sardonyces olim ut ex noīe ipſo apparet intelligebātur candore in ſarda:hoc eſt uelut carnibus ungue hoīs īpoſito & utroq; trāſlucido. Taleſq; eſſe īdicas tradūt Iſmenias:Demoſtratus:Zenothemis:Sotacus. Hi qdem duo reliquas ōes quæ traluceāt cæcas appellantes: quæ nunc nomen abſtulere. Nullo ſardarꝝ ueſtigio arabicæ ſunt. Cœperuntq; pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi : radice nigra:aut cæruleū imitante & unguem: creditum enim candido pingi. Nec ſine quadam ſpe purpuræ candore in miniū tranſeunte. Has indis non habitas in honore Zenothemis ſcribit tantæ alias magnitudinis:ut inde capulos factitarent. Etenim conſtat ibi torrētibus detegi. Et placuiſſe in noſtro orbe initio quoniā ſole ꝓpe gemmarꝝ ſcalptæ cærā non auferrent. Perſuaſimus deinde & īdis ut ipſi quoq; iis gauderent. Vtiturq; perforatis utiq; uulgus tātū in collo. Et hoc eſt nunc indicarum argumentū. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido atq; non gracili:neq; in receſſu gemmæ aut in deiectu renidente:ſed in ipſis umbonibus nitente. Præterea ſubſtrato nigerrimi coloris. Et hoc ī īdicis cæreū:aut corneū īuenit̄:etiā circuli albi:quædāq; ī iis cæleſtis arquus āhelatio ē. Superficies uero locuſtarꝝ maris cruſtis rubentior. Iā melleæ aut fæculentæ(hoc.n. nomē ē uitio) īprobant̄:& ſi zona alba fūdat ſe:nō colligat. Sili mō ſi ex alio colore ī ſe admittat aliqd enormiter. Nihil.n. in ſua ſede alieno interpellari placet. Sunt & armeniacæ ut cæteræ īprobandæ:ſed pallida zona. Exponenda ē & onycis ipſius nat̄a ꝓpter noīs ſocietatē hoc in gēma trāſilit & a lapide ex carmania. Sudines dicit ī gēma eſſe candorē unguis humani ſilitudine. Item chryſolithi colorē & ſardæ & iaſpidis. Zenothemis indicā onycem plures hr̄e uarietates:igneā:nigrā : cingentibus candidis uenis oculi mō īteruenientibus: quarundā oculis obliqs uenis. Sotacus & arabicam onycem tradit. Sed eā a cæteris diſtare ꝙ īdica igniculos habeat albis cingētibus zonis ſingulis pluribuſue:aliter q̄ ī ſardonyce īdica. Illic.n.momentū eſſe:hic circulū. Arabicas onycas nigras īueniri candidis zonis. Satyrus carnoſas eſſe īdicas pte carbūculi pte chryſolithi & amethyſti. Totūq; id gēus abdicat. Verā aūt onycē pluriās uariaſq; cū lacteis zonis hr̄e uenas:ōium in tranſitu colore inenarrabili: & in unum redeunte concentū ſuauitate grata. Nec ſardæ nat̄a differenda ē diuiduæ ex eodē noīe. Quapropter omnium obiter gemmarꝝ ardentiū natura indicanda.

¶DE Gn̄ibus carbūculorꝝ & uitiis & expimētis & gemmis ardentibus. ¶Cap.vii.

PRincipatū habent carbunculi a ſilitudīe igniū appellati:cum ipſi non ſentiant ignes:ob id a qbuſdā apyruſtæ uocati. Horꝝ gn̄a:indici et garamātici : quos et carchedonios uocauere:ꝓpter opulentiā carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos et alabandicos ī ortoſiaca caute naſcentes. Sed q pficiant̄ abandicos. Præterea in omni gn̄e maſculi appellant̄ acriores : at fœminæ lāguidius refulgētes. In maſculis quoq; obſeruāt liqdioris alios flāmæ:nigrioris alios: et quoſdā lucidius ac magis cæteris in ſole flagrātes. Optīos uero amethyſtizontas:hoc ē quorꝝ extremus igniculus ī amethyſti uiolam exeat. Proximos illis quos uocant ſyrtitas pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem ubicunq; : maxime ſolis repercuſſu. Satyrus indicos non eſſe claros dicit:ac plerūq; ſordidos:ac ſemp fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues: lucēq; nō emittentes:ſed conuoluto igne flagrare. Calliſtratus fulgorem carbunculi debere cādidum eſſe poſuit extremo uiſu nubilantem:et ſi ita attollatur:exardeſcentem.ob id

á pleriſq; hunc carbũculum candidum uocari. Qui languidius et liuidius ex indicis lucent liuicontas appellari. Carchedonios multo minores eſſe. Indicos etiam minus ſextarii unius mẽſura cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aſpectus eſſe: ſed igne uel ſole et inclinatione acrius q̃ cæteros excitari. Eoſdẽ obumbrante tecto purpureos uideri. Sub cælo flammeos. Contra radios ſolis et ſcintillare. Cæras ſignantibus iis liqueſcere quãuis in opaco. Multi indicos carchedoniis candidiores eſſe: et e diuerſo inclinatione hebetari ſcripſere. Etiamnum ĩ carchedoniis maribus ſtellas ĩtus ardere. Fœminas uniuerſum fulgorem fũdere extra ſe. Abandicos cæteris nigriores eſſe ſca-broſq;. Naſcũť et in thracia coloris eiuſdẽ ignem minime ſentientes. Theophraſtus auctor eſt et in orchomeno arcadiæ inueniri et in chio. Illos nigriores: e quibuſdam et ſpecula fieri. Eſſe & troecenios uarios interuenientibus maculis albis. Itẽ corinthios ex pallidiore candidos. Maſſilia quoq; ĩportari Boccus & Vlyxippone ſcripſit magno labore ob argillam ſole aduſtis ſaltibus. Nec eſt aliud difficilius : q̃ diſcernere hæc gña: tanta eſt in iis occaſio artis: ſubditis per quæ tranſlucere cogantur. Aiunt ab æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quattuordecim diebus niteſcere : totidem menſibus durante fulgore. Adulterant̃ uitro ſimillimæ. Sed cote deprehenduntur ſicut aliæ gẽmæ facticiæ. Mollior.n.materia & fragilis & centroſa ſcobe deprehẽdũť & pondere quod minus eſt uitreis: aliquando & puſtulis argenti modo relucentibus. Eſt & anthracitis appellata: in teſprotia foſſilis : carbonibus ſimilis. Falſum arbitror quod & in lyguria naſci tradiderunt: niſi forte tunc naſcebanť. Eſſe in iis & præcincti candida uena traduntur. horumq; igneus color ut ſuperiorum eſt. Peculiare quidem ꝙ lacte uelut intermortui extinguuntur. Contra aquis perfuſi exardeſcunt. Cognata eſt huic ſandaſtros : quã aliqui garamantiten uocant. Naſciť in india loco eiuſdem nominis. Gignitur & in arabia ad meridiem uerſa. Commendatio ſumma ꝙ uelut in tranſlucido ſtellantes intus fulgent aureæ guttæ: ſemper in corpore: nunq̃ in cute. Accedit religio narrata a ſyderum cognatione ab inſpectoribus: quoniam fere ſtellaꝶ hyadũ & numero & diſpoſitione ſtellantur. Ob hoc a chaldæis in cerimoniis habitæ & hic mares auſteritas diſtincta quodam uigore appoſita tingueſcens. Indicæ quidẽ etiam hebetare uiſus dicuntur. Blandior fœminis flamma: alliciens magiſq̃ accedẽs. Sũt q præferãt arabicas ĩdicis. Numidæq; chryſolitho illas ſimiles dicunt. Iſmenias uero negat poliri ſandaſtros propter temeritatem & ob id magno uenire. Sunt qui ſandaſita uocent. Inter omnes conſtat: quantũ numero ſtellarum accedat: tantum & precio accedere. Affert errorem aliquando ſimilitudo nominis. Sandaſer Nicander ſandeſerion uocauit: alii ſandareſon. Quidam uero hanc ſandaſtron: illã ſãdareſon: in india naſcẽtem illam quoque & loci nomen cuſtodientem. Malicoloriam ut olei uiridis : omnibus improbatam. Ex eodem genere ardentium lychnites appellata a lucernarum accenſarum præcipua gratia. Naſcitur circa orthoſiam: totaq; carmania ac uicinis locis. Sed probatiſſima in indis. Quam quidam remiſſiorem carbunculũ eſſe dixerũt. Secunda bonitate ſimilis eſt ionis appellata a prælatis floribus. Et alias inuenio differentias. Vnam quæ purpura radiet. Alterã quæ cocco: a ſole excalfactas aut digitorum attritu: paleas & carthaꝶ fila ad ſe rapere. Hoc idem & carchedonius facere dicitur: quãq̃ multo uilior prædictis. Naſciť apud naſamonas in montibus ut incolæ putant hymbre diuino. Inuenitur ad repercuſſum lunæ: maxime plenæ. Car-thaginẽ quondam deportabatur. Archelaus & in ægypto circa thebas naſci tradidit: fragiles: uenoſas: morienti carboni ſimiles. Potoria uaſa & ex hoc lapide & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autem hæc genera ſcalpturæ contumaciter reſiſtũt: parteq; cæræ in ſigno tenent. E diuerſo ad hæc ſarda utiliſſima : quæ nomen cum ſardonyce cõmunicauit. Ipſa gemma uulgaris: & primum ſardibus reperta. Sed laudatiſſima circa babyloniam cum lapidicinæ quædam aperientur: hærens in ſaxi corde. Hocque modo metallum apud perſas defeciſſe traditur. Sed inueniuntur compluribus aliis

Ipſa gemma . Vulgaris : & ſardibus rep[er]ta.

locis:ſicut in ephire & aſſo in india trium generum rubrum: et quod demiũ uocãt a pinguedine: tertium quod argenteis bratteis ſublinitur. Indicaque perlucente craſſiores ſunt arabicæ. Inueniuntur & circa leucada epiri & circa ægyptum quæ brattea aurea ſublinuntur. Et in his autem mares excitatus fulgent. Fœminæ pigriores ſũt: & craſſius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos uſu frequentior. Hac certe apud Menandrum & Philomenem fabulæ ſuperbiunt. Nec ullæ trãſlucenti tardius ſuffuſo humore hebetãtur:oleoque magis q̃ alio liquore. Damnantur ex his melleæ & ualidius teſtaceæ.

DE Gñibus topatii & callaite:& de gẽmis uiridibus nõ trãſlucentibus. Ca.viii.

EGregia etiamnum topatio gloria eſt: ſuo uirẽti genere: & cum repta ẽ prælatæ omnibus. Id accidit in arabiæ inſula:quæ chytis uocatur. In qua troglodytæ prædones:cum diutius fame & tempeſtate preſſi herbas radiceſq; effoderent: eruerũt topazion. Hæc Archelai ſententia eſt. Iuba tobazion inſulã in rubro mari a cõtinẽte ſtadiis.ccc.abeſſe tradit:nebuloſam:& ideo quæſitam ſæpe a nauigãtibus: ex ea cauſa nomen accepiſſe. Topazin enim troglodytarum lingua ſignificationẽ hr̃e quærẽdi. Ex hac primum importatam Berenicæ reginæ: quæ fuit mater ſequentis Ptolemæi a Philemone præfecto regis:ac mire placuiſſe. & inde factã ſtatuam Arſinoe Ptolemæi Philadelphi uxori quattuor cubitorum ſacratam ĩ delubro quod aureũ cognoĩabat. Recentiſſimi auctores & circa thebaidis alabaſtre oppidũ naſci dicunt. Et duo eius genera faciũt praſoidẽ:atq; chryſopteron ſimilẽ chryſopraſio.eius enim tota ſilitudo ad ſuccum porri dirigitur. Eſt autem ampliſſima gemmarum. Eadem ſola nobiliũ limam ſentit. Cæteræ ſaxo & cote poliuntur. Hæc & uſu atteritur. Comitatur eam ſimilitudĩe propior: q̃ auctoritate callais uiride pallens. Naſcitur poſt aduerſa indiæ apud inſulas caucaſi mõtis phicaros ac aſdathas amplitudine cõſpicua:ſed fiſtuloſa ac ſordium plena. Sincærior multo præſtantiorq; in carmania. Vtrobique autem in rupibus inuiis & gelidis: oculi figura extuberans:leuiterque adhærens:nec ut annata petris:ſed ut appoſita. Quapropter ſcãdere ad eam pigricia pedũ equeſtres populos tedet: ſimul & periculũ terret. Ergo euntes e longinquo inceſſunt:& cũ toto muſco excutiunt. Hoc uectigal hocq; geſtamen diutius in ceruice gratiſſimum norunt. Is cenſus:hæc gloria a puericia deiectorum numerum prædicantium. In quo uaria fortuna. Quidam ictu primo cepere præclaras. Multi in ſecundo nullas. Et qdẽ callaides tali ſectura formantur:alias fragiles. Optimus color ſmaragdi ut tamen apparet ex alieno eſt ꝙ placeant. Incluſæ decorantur auro. Aurumque nullæ magis decent. Quæ ſunt earum pulchriores:oleo:unguento:& etiam mero colorẽ depdũt. Viliores conſtantius repræſentant:neq; eſt mutabilior alia aut mendacior uitri. Sunt qui in arabia inueniri eas dicant in nidis auium quas melancholicos uocant. Viridantium & alia plura ſunt genera. Viliorq; eſt turbæ praſius. Cuius alterũ genus ſanguineis punctis abhorret. Tertium uirgulis tribus diſtinctum eſt candidum. Præfertur his Chryſopraſius porri ſuccum & ipſa referente: ſed & paulum declinans a topazio in aurum. Huic et amplitudo ea eſt:ut cymbia etiã ex ea fiant. Cylindri qdẽ celerrime. India has generat et nilion fulgoris ſi ante habeas breuis: et cum intueare fallacis. Sudines uero dicit et in ſyuero atticæ flumine naſci. Eſt autem color fumidæ topazii aut aliquando melleæ. Iuba in æthiopia gigni tradit:et in littoribus amnis quẽ nilum uocauimus:et inde nomen trahere. Non tranſlucet malachites ſpiſſius uirẽs: a colore maluæ nomine accepto:reddendis laudata ſignis:et infantium cuſtodia q̃dã innato contra pericula ipſorum medicamine. Viret et ſæpe trãſlucet iaſpis: etiam ſi uictus a multis antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes. Smaragdo ſimilem indicæ. Cyprii dicunt glaucum pinguemq;. Perſæ aeri ſimilem: ob id uocatur aerizuſa talis. Et iaſpis eſt cærulea circa thermodoontem amnem. In phrygia purpurea. In cappadocia ex pupurea cærulea atque non refulgens. Thracia

indicæ ſimilem mittit. Chalcidia turbidam. Sed minus refert nationes q̄ bonitates
diſtinguere. Optima ergo quæ purpuræ quicq̄ habet: ſecunda quæ roſæ: tertia quæ
ſmaragdi. Singulis autem græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos
uocatur boria cælo autumnali matutīo ſimilis.& hæc erit illa quæ uocatur aerizuſa.
Similis eſt & ſardæ:imitata & uiolas. Non minus multæ ſpecies reliquæ: ſed omnes
in uitio:cæruleæ aut cryſtallo ſimiles aut myxis. Item beterizuſa īproprio uti arbitror
cognomine:uelut e multis eiuſdem generis compoſita gemmis. Quamobrem præ-
ſtantiores fūda clauduntur:id eſt patentes nec præterq̄ margines auro amplectente.
Vitium eſt & breuis in iis nitor & longe ſplendēs: & ſal: & omnia quæ in cæteris. Et
uitro adulterantur:quod manifeſtum fit:cum extra fulgorem ſpargunt:atq; nō in ſe
continent:nec in diuerſa quæ ſphragidas uocāt. Publico gemmaꝝ dominio ī his tātū
dato: quoniā optime ſignent.

¶DE Iaſpidum generibus. ¶Cap.ix.

t TOtus uero oriens pro mauletis tradit̃ teſtari ea:quæ ex iis ſmaragdo ſimilis eſt e
petra per tranſuerſū linea alba præcīgitur:& grāmatias uocatur. Quæ pluribus
polycalamos. Libet obiter uanitatem magicam hic quoq; coarguere: quoniam hanc
concionantibus utilem eſſe prodiderunt. Eſt & onychipūcta quæ iaſponyx uocatur:
& nubem complexa:& niues imitata:quæ ſtellata rutilis punctis eſt: & ſali megarico
ſimilis:& ueluti fumo infecta quæ capnias uocatur. Magnitudinem iaſpidis.xi. un-
ciarum uidimus:formatamq; inde effigiem Neronis thoracatam. Reddetur & per ſe
cyaneo gratia accommodato pauloante iaſpidis nomine: colore cæruleo. Optima
ſcythica:dein cypria:poſtremo ægyptia. Adulteratur maxime tinctura:idq; in gloria
regis ægyptii adſcribitur:qui primus eam tinxit. Diuiditur aūt hæc in mares fœīaſq;.
Ineſt aliquando & aureus puluis non qualis in ſapphirinis. Sapphirus enī & aureis
punctis collucet. Cæruleæ & ſapphiri raroq; cū purpura. Optimæ apud medos:nuſq̄
tamen perlucidæ. Præterea inutiles ſcalpturæ interuenientibus cryſtallinis centris.
Quæ uero ſunt ex iis reſani coloris: mares exiſtimātur. Alius ex hoc ordo purpureis
dabitur:& ab iis diſcedentibus. Principatum amethyſti indicæ tenent. Sed ī arabia
ex ea quoque parte quæ finitima ſyriæ petria uocatur: et in armenia minore: et in
ægypto: & in galatia reperiuntur. Sordidiſſimæ autem atque uiliſſimæ in tharſo &
cypro. Cauſam nominis afferunt: ꝗ uſque ad uini colorem accedens: priuſquam
eum deguſtet: in uiolam deſinit. Fulgorque quidam in illa purpuræ non ex toto
igneus:ſed ī uini colorem deficiens. Perlucent autem omnes uiolaceo colore:ſcalpt̃is
faciles. Indicæ abſolutum purpuræ colorem habent. Ad hancque tinguentium offi-
cinæ dirigunt uota. Fundit autem eum aſpectu leniter blandum:neque in oculos ut
carbunculi uibrat. Alterum earum genus deſcendit ad hyacinthos. Hunc colorem
indi ſacon uocant: talemq; gemmam ſacondion. Dilutior uero ex eodem ſapinos
uocatur. Eadem & paranites in contermino gentis arabiæ. Quartum genus colorem
uini habet. Quintum ad uicinia cryſtalli deſcendit albicante purpuræ deiectu. Hoc
& minime probatur: quando præcellens debet eſſe in ſuſpectu uelut ex carbunculo
refulgens quidam in purpura leuiter roſeus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas
uocari. Alii anterotas. Multi Veneris gemmam quod maxīe uidet̃ de re et ſpecie et
colore extremo gemmæ. Magorum uanitas reſiſtere ebrietati eas promittit: et inde
appellatas. Et præterea ſi lunæ nomē ac ſolis ſcribatur in iis:atq; ita ſuſpendāt̃ collo
e capillis cynocephali uel plumis hirūdinis:reſiſtere ueneficiis. Iā uero quoquomodo
adeſſe reges adituris. Grandinem auertere quoq; ac ſimilia proſpere & locuſtas: pre-
catione addita:quā demonſtrant. Nam e ſmaragdis quoq; ſimilia promiſere:ſi aq̄læ
ſcalperentur:aut ſcarabei. Quæ quidem ſcripſiſſe eos non ſine contēptu et irriſu gn̄is
humani arbitror. Multum ab ea diſtat hyacinthos: tamen e uicino deſcendens.
Differentia hæc: ꝗ ille emicans in amethyſto fulgor uiolaceus dilutus ē in hyacintho.

Primo quoq; aſpectu gratus:euaneſcit anteq̃ ſatiet:adeoq; non ĩplet oculos ut pene
non attingat:marceſcens celerius nominis ſui flore. Hyacinthos æthiopia mittit &
chryſolithos:aureo colore tranſlucentes. Præferuntur iis indicæ. Et ſi uariæ non ſint:
bactrianæ. Deterrimæ autem arabicæ : quoniam turbidæ ſunt & uariæ: & fulgoris
interpellati nubilo macularum : etiam quæ lympidis cõtigere:ueluti ſcobe ſua refer-
tæ. Optimæ uero ſunt:quæ in collatione aurum albicare quadam argenti facie co-
gunt. Funda includuntur perſpicuæ. Cæteris ſubiicitur aurichalcum. Tam&ſi iam
expertes gemmarum uſu appellantur aliqui & chryſelectri in colorẽ electri declinan-
tes.matutinus aſpectus iucundior. Ponticas deprehendit leutias. Quædam in iis
duræ ſunt ruffæq;: quædam molles & ſordidæ. Bocchus auctor eſt & in hiſpania re-
pertas:quo in loco cryſtallum dicit ad libramentum aquæ puteis defoſſis inde erutã.
Et chryſolithon.xii.pondo a ſe uiſam. Fiunt & leucochryſi:interueniente cãdida ue-
na. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & uitreis ſimiles ueluti croco refulgentes. Vi-
treæ uero ut uiſu diſcerni non poſſint. Tactus autem deprehendit tepidior ĩ uitreis.
In eodem genere ſunt melichryſi:ueluti per aurum ſincæro melle tranſlucente: quas
india mittit:quanq̃ ad iniuriam fragiles. Eadem & xyſtion parit plebeiam ibi gem-
mam. Cãdidarum dux eſt pederos: quãq̃ poteſt quæri:an in colore numerari debeat
totiens iactari per alienas pulchritudines nominis:adeo decoris prærogatiua in uoca-
bulo facta eſt. Eſt & ſuum genus expectatione tanta dignũ. Coeunt enim ĩ tranſlu-
cidam cryſtallum uiridis ſuo modo aer ſimulq; purpura:& quidã uini aureus nitor:
ſemper extremus in uiſu.ſed purpura coronatus madere ſingulis uidetur his & ꝑiter
omnibus. Nec gemmarum ulla eſt liquidior capiti iucunda:ſuauis & oculis. Lauda-
tiſſima eſt ĩ indis:apud quos argenon uocatur. Proxima apud ægyptios:ubi ſenites.
Tertia in arabia:uerum ſcabra. Mollius radiat põtica & aſiatica. Ipſæ uero molliores
ſunt galatica:& tragica:& cypria. Vitia earum langor:aut alienis turbari coloribus:
& quæ cæterarum. Proxima candicantium eſt aſteria principatum habens proprie-
tate naturæ:ꝗ incluſam lucem pupillæ modo quandam continet:ac tranſfundit cũ
inclinatione uelut intus ambulantem ex alio atq; alio loco reddens:eademq; contra-
ria ſoli regerens candicantis radios:unde & nomen accepit. difficilis ad cælandum.
Indicæ præfertur in carmania nata. Similiter cãdida eſt quæ uocatur aſtrios cryſtallo
propinquans in india naſcens:& in pallenes littoribus intus a centro: cui ſtella lucet
fulgore lunæ plenæ. Quidam cauſam nominis reddunt:ꝗ aſtris oppoſita fulgorem
rapiat:ac regerat. Optimam in carmania gigni: nullamq; minus obnoxiam uitio.
Ceraunniam enim uocari quæ ſit deterior. Peſſimam lucernarum lumini ſimilem.
Celebrant et aſtroiten: miraſq; laudes eius in magicis artibus Zoroaſtrem ceciniſſe.
Quidam diligentius de ea produnt. Aſtrobolon Sudines dicit oculis piſcium ſimilẽ
eſſe:et radiare candido ut ſolem. Eſt inter candidas et quæ ceraunia uocatur:fulgorẽ
ſyderũ rapiens. Ipſa cryſtallina ſplendoris cærulei in carmania naſcens.Albã eſſe Ze-
nothemis fatetur:ſed habere intus ſtellam concurſantem. Fieri et hebetes ceraunias:
quas nitro et aceto per aliquot dies maceratas concipere ſtellam eam:quæ poſt toti-
dem mẽſes relãgueſcat. Sothacus et alia duo genera fecit ceranniæ nigras rubẽteſq;.
Ac ſimiles eas eſſe ſecuribus.Per illas quæ nigræ ſũt et rotũdæ urbes expugnari et claſ-
ſes:eaſq; betulos uocari. Quæ uero lõgæ ſũt cerauneas. Faciũt et aliã raram admodũ
et parthorum magis quæſitam:quoniam nõ alibi ĩueniatur:q̃ in loco fulmine icto.
Proximum cerauniæ nomen apud eos habet:quæ appellatur iris. Effoditur in quadã
inſula rubri maris:quæ diſtat a beronice urbe.lx.milia paſſuum. cætera ſui ꝑte cryſ-
tallus. Itaq; quidam radicem cryſtalli eſſe dixerunt. Vocatur ex argento iris. Nam
ſub tecto percuſſa ſole:ſpecies et colores arquus cæleſtis in proximos parietes eiacu-
lat̃:ſubĩde mutans:magnaq; uarietate ammirationem ſui augens. Sexangulam eſſe
ut cryſtallum cõſtat. Sed eſſe aliquas ſcabris lateribus et ãgulis inæqualibus dicunt.

In ſole apto proiectis:radios in ſe recandẽtes diſcutere. Aliq̃s uero ante ſe proiecto
nitore:adiacentia illuſtrare. Colores uero non niſi ex opaco reddũt:nec ut ipſæ habe-
ant:ſed ut repcuſſu parietem illidant:optimaq; quæ maximos arquus facit : ſimilli-
moſq; cæleſtibus. Eſt & alia iris cæræ ſimilis:& prædura. Quã Horus crematã tuſãq;
ad ichneomonũ morſus remedio eſſe. Naſci autẽ in perſide tradit. Similis ẽ aſpectu:
ſed non eiuſdem effectus quæ uocatur zeros alba nigraq; macula in tranſuerſũ diſtĩ-
guente cryſtallum. Expoſitis per genera colorum principalium gemmis:reliquas lit-
terarum ordine explicabimus.

¶ DE Quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem. ¶ Cap.ix.

AChates in magna fuit auctoritate:nunc in nulla. Reperta primum in ſicilia
iuxta flumen eiuſdem nominis:poſtea plurimis locis:excedens amplitudine
numeroſa:uarietatibus diuerſis mutantibus cognomina eius. Vocat̃.n.phaſpacha-
tes:cerachates:ſardachates:hæmachates:leucahates:dendrachates:uelut arbuſcula in-
ſignis. Antachates cũ uritur myrrham redolẽs. Coraloachates guttis aureis ſapphiri
modo diſtincta:qualis copioſiſſima in creta ſacra appellata. Putant eam contra
araneorum et ſcorpionum ictus prodeſſe. Quod in ſiculis utiq; crediderim:quoniã
primum eius prouinciæ afflatu ſcorpionum peſtis extinguitur. Et in india inuentæ
contra eadem pollent:& aliis magnis miraculis.reddunt enĩ ſpecies fluminũ nemorꝝ
& iumentorũ:etiã ederæ & ſtatunculas:& equorũ ornamenta. Medici coticulas ĩde
faciunt. Spectaſſe etiã prodeſt oculis. Sitimq; ſedant in os additæ. Phrygiæ uiridia
non habent. Thebis ægyptiis repertæ carent rubentibus uenis:et albis. Et hæ quoq;
contra ſerpentes ualidæ. Eademq; auctoritas & cypriis eſt. Sunt etiã qui maxime
ꝓbent uitreã perſpicuitatem in his. Reperiuntur & in thracia circa oetham. Et in
parnaſo:& in leſbo:ac meſſene:ſimiles illitis floribus:& rhodo. Aliæ apud magos
differentiæ. Leoninæ pelli ſimiles:potentiam habere contra ſcorpiones dicuntur. In
perſis uero ſuffitu earum tempeſtates auerti:& præterea flumina ſiſti. Argumentũ
eſſe ſi in feruentes cortinas additæ refrigerent. Sed ut proſint leoninis iubis alligan-
das. Nam hyænæ pelli ſimilem abominant̃: diſcordialem domibus. Eam uero quæ
unius coloris ſit inuictam athlætis eſſe. Argumentum eius ꝙ in olla plena olei cocta
cum pigmentis:& intra duas horas ſubferuefacta:unum colorem ex omnibus faciat
minii. Acopis nitro ſimilis eſt:pumicoſa: aureis guttis ſtellata. Cũ hac oleũ ſuffer-
uefactum perunctis laſſitudinẽ:ſi credimus:ſoluit. Alabaſtrites naſcitur ĩ alabaſtro
ægypti:& in ſyriæ damaſco candore intercincto uariis coloribus. Quæ cremata cum
foſſili ſale:ac trita grauitates oris & dentium extenuare dicitur. Alectorias uocant ĩ
uẽtriculis gallinacioꝝ inuentas cryſtallina ſpecie:magnitudine fabæ. Quibus Milo-
nem crotonienſem uſum in certaminibus inuictum fuiſſe:uideri uolunt. Androda-
mas argenti nitorem habet ut adamas:quadrata:& ſemp teſſellis ſimilis magnis.pu-
tantq; nomen impoſitũ ab eo:ꝙ impetus hominũ:& iracũdias domet. Eadem ſit an
alia argyrodamas:auctores non explicant. Antiphates nigra contra lucet. Experimẽ-
tum eius ſi coquatur in lacte:facit enim hoc myrrhæ ſimile immiſſa. Eamq; contra
effaſcinationes auxiliari magi uolunt. Arabica ebori ſimillima eſt:& hoc uideretur:
niſi abnueret duricia. Quamq; putant contra dolores neruoꝝ ꝓdeſſe habentibus.
Aromatitis et ipſa in arabia tradit̃ gigni. Sed et in ægypto circa piſas ubiq; lapidoſa:
et myrrhæ coloris et odoris ob hoc reginis frequẽtata. Aſbeſtos in arcadiæ montibus
naſcit̃:coloris ferrei. Aſpilaten Democritus in arabia gigni tradidit ignei coloris. Eã
oportere cameli fimo ſplenicis alligari. Inueniriq; ĩ nido arabicarum alitum. Et aliã
eodẽ nomine ibi in leucopetra naſci argentei coloris:contra lymphatum habendam.
Atizoem in india et perſidis acidiæ mõte naſci tradit argenteo nitore fulgẽtẽ:magni-
tudine triũ digitorũ ad lẽticulæ figurã odoris iucũdi:neceſſariã magis regẽ cõſtituẽ-
tibus. Augites multis nõ alia uidet̃ eſſe q̃ quæ calais. Amphitane alio noĩe appellat̃

chryſocolla in indiæ pte:ubi formicæ eruũt aurũ:in qua ĩuenit᷑ auro ſimilis:q̃drata
figura.affirmaturq; natura eius quæ magnetis:niſi ꝙ augere quoq; aurum traditur.
Aphrodiſiacæ ex candida ruffa eſt. Apiſtos ſeptenis diebus calorem tenet excalfacta
igni:nigra ac põderoſa diſtinguẽtibus eã uenis rubẽtibus. Putãt ꝓdeſſe cõtra frigo⁄
ra. Agyptillã Iacchus ĩtelligit per albũ ſarda:nigraq; uena trãſeũte. Vulgus autem
in nigra radice cæruleam facit. Balanitæ genera duo habent ſubuirides:& corinthii
æris ſimilitudine illa a copto. Hæc ex troglodytica regione ueniũt medias ſecãte flã
mea uena. Batrachitas mittit & coptos. Vnam ranæ ſimilem colore. Alteram ebori.
Tertiã rubẽtis e nigro. Baptes mollis:alioqn odore excellit. Beli oculus albicãs pu⁄
pillã pingit nigrã e medio aureo fulgore lucẽtem. Hæc ꝓpter ſuã ſpeciem:ſacratiſſi⁄
mo aſſyriorũ deo dicat᷑. Aliã autẽ quã belũ notant in arbelis naſci Democritus tradit
nucis iuglandis magnitudine uitrea ſpecie. Baroptenus:ſiue botrypes nigra:ſangui⁄
neis & albis nodis alligata dicit᷑:ueluti portentoſa. Botrytes alia nigra eſt:alia pam⁄
pinea incipiẽti uuæ ſimilis. Boſtrychitẽ Zoroaſtres uocat crinibus mulieꝝ ſimiliorẽ.
Bucardia bubulo cordi ſimilis:babylone tãtum naſcitur. Broniea capitibus teſtudinũ
ſimilis:& tonitrua cadentia ut putãt:reſtrĩgit:& fulmĩe icta reſtinguit:ſi credimus.
Bolæ nimbo inueniuntur glebæ ſimilitudine. Cadmites eadẽ eſſet: quam oſtraciten
uocãt:niſi ꝙ hanc cæruleæ interdũ bullæ cingũt. Calais ſapphirũ imitatur: cãdidior
& littoroſo mari ſimilis. Chamites quibuſdam uidetur ſuũ genus habere plurimis
ſpiris fumida:ut ſuo loco diximus. Cappadocia & in phrygia naſcitur ebori ſimilis.
Calamiten uocant e turbido:feruntq; plures calaicas cõiũctas ſimul inueniri. Cato⁄
chites corſicæ lapis eſt cæteris maior mirabilis:ſi uera traduntur:impoſitam manum
ueluti gummi retinẽs. Catopyrites e cappadocia prouenit. Cepites ſiue cepocapites
candida eſt uenarum nodis coeuntibus cãdore imaginẽ regerens. Ceramites teſtæ co⁄
lorem habet. Cynodiæ inueniunt᷑ in cerebro piſcis eiuſdẽ nominis cãdidæ & oblõgæ:
euentuq; mirandæ:ſi mõ eſt fides:præſagare eas habitum maris nubilo colore aut
tranqllitate. Cærites ceræ ſimilis ẽ:Circos piris:Corſoides caniciei hoĩs:Coralloacha⁄
tes corallo:aureis guttis diſtinctæ. Corallis minio gignit᷑q; in india & ſyene. Crateri⁄
tes inter chryſolithũ & electrũ colorẽ habet prædurae naturæ. Crocallis ceras repræſẽ⁄
tat. Ciſſites circa copton naſcit᷑ cãdida:& uidet᷑ intus habere partũ qui ſẽciat᷑ etiam ſi
creditur. Chalcophonos nigra eſt:ſed illiſa æris tinnitũ reddit tragœdis ut ſuadent
geſtãda. Chelidoniæ duoꝝ ſũt generũ:hirundinũ colore:& alia pte purpureæ nigris
interpellãtibus maculis. Chelonia oculus eſt indicæ teſtudinis: uel portentoſiſſima
magoꝝ mẽdaciis:melle enĩ colluto ore impoſitam linguæ futurorum diuinationem
præſtare ꝓmittũt quĩtadecima luna & ſilẽte tota die:decreſcente uero ãte ſolis ortũ.
Cæteris diebus a prima in ſextã horã. Sũt & chelonitides teſtudinũ ſimiles:ex qbus
ad tempeſtates ſedãdas multa uaticinant᷑. Eam uero quæ ſit aureis guttis cũ ſcara⁄
beo deiectã in aquã feruẽtem:tempeſtates tueri. Calorites herbacei coloris eſt: quam
dicũt magi eam inueniri in ſyllæ auis uentre congenitam ei:ferroq; includi iubent ad
quædam ꝓdigioſa moris ſui. Choaſpites a flumĩe dicta eſt uiridis: fulgoris aurei.
Chryſolampis in æthiopia naſcit᷑ pallidi coloris die:& noctu ignei. Chryſophis aurũ
uidetur eſſe. Cepionidæ in æolide nũc ad arneũ pagũ quondã oppidũ naſcunt᷑ mul⁄
tis coloribus tranſlucentes:alias uitreæ:alias cryſtallinæ:alias iaſpideæ. Sed & ſordi⁄
dis tãtus ẽ nitor:ut imagines reddãt ceu ſpecula. Daphniã Zoroaſtres & Orchaſtres
morbis comitialibus demonſtrant. Diadochos beryllo ſimilis eſt. Diphris duplex cã⁄
dida ac nigra:mas ac fœmina: gentile utriuſq; ſexus diſtinguente linea. Dionyſias
nigra ac dura mixtis rubentibus maculis. Quæ ex aqua trita: ſaporem uini facit: &
ebrietati reſiſtere putatur. Draconites ſiue dracontia e cerebro fit draconum:ſed niſi
uiuentibus abſciſo:nunq̃ gemmaſcit:inuidia animalis mori ſe ſentientis . Igit᷑ mos
eſt:ut dormientibus animalibus caput amputent. Sotacus: qui uiſam eam gemmã

ſibi apud regem ſcripſit:bigis uehi quærentes tradit:& uiſo dracone ſpargere omnia medicamenta:atq; ita præcidere. Eſſe autem candore tranſlucido:nec poſtea poliri: aut artem admittere. Ecardia cognominat' ecardiſte. Vna in qua nigra effigies cordis eminet. Altera eodem nomine uiridi colore:cordis ſpeciem repræſẽtat. Tertia nigrū cor oſtendit reliqua ſui ꝑte candida. Enorchis candida eſt:diuiſaq; fragmẽtis teſtiū effigiem repræſentat. Exhebenū Zoroaſtres ſpecioſā & candidam tradit:qua aurifices aurum poliunt. Eriſtalis cum ſit candida:ad inclinationes rubeſcere uidet'. Erotylos eadem quæ mepicoros & hieronnemon a Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumetis in bactris naſcitur:ſilici ſimilis:& capiti ſuppoſita uiſa nocturna oraculi modo reddit. Eumetren beli gẽmam ſanctiſſimi deorū ſibi aſſyrii appellant porracei coloris ſuperſtitionibus gratam. Eupetalos quattuor colores habẽt: cæruleū:igneū:minii:mali. Eureos nucleo oliuæ ſimilis ẽ:ſtrictæ cõcharꝝ mõ nõ adeo candida. Eurotias ſitu uidet' operire nigriciā. Euſebes ex oleo lapide eſt:ex quo traditur Tyri in Herculis tẽplo facta ſedes:ex qua dii facile ſurgebant. Epimelas fit:cū in cādida gẽma ſupne nigricat colos. Galaxiā aliq galactiten uocāt: ſimilem ꝓxime dictis. Sed intercurrentibus ſanguineis:aut candidis uenis. Galactites ex uno colore lactis eſt. Eandẽ dicūt leucogageā & leucographiā appellāt:& ſynephiten lactis ſucco ac ſapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcūditatẽ:infātiū quoq; alligata collo ſaliuā facere dicit'. In ore autẽ liqueſcere. Eandẽ memoriā adimere dicūt. Mittit eā & achelous amnis. Sūt ꝗ ſmaragdū albis uenis circūligatū galactiten uocent. Galaicos argyrodamāti ſimilis eſt:paulo ſordidior. Inueniuntur autẽ binæ uel ternæ. Gaſidanen medi mittūt coloris olorini ueluti floribus ſperſā. Naſcitur & in arbellis. Hæc quoq; gẽma cõcipere dicitur:& intra ſe partū fateri cõcuſſa. Concipere autẽ trimeſtri ſpatio. Gloſopetra linguæ ſimilis humanæ magnæ ĩ terra nõ naſcit': ſed deficiẽte luna cælo decidere:& lenocināti neceſſaria credit'. Quod ne credamus: ꝓmiſſi quoq; uāitas facit. Vẽtos.n.ea cõprimi narrāt. Gorgõia nihil aliud ẽ q̄ coralliū:nominis cauſa:ꝙ ĩ duriciā lapidis mutat'. Emollit marina fulminibus:& typhoni reſiſtere affirmāt. Genianen eadẽ uanitate ĩimicorꝝ pœnas efficere ꝓmittūt. Heliotropiū naſcit' in æthiopia: africa: cypro: porracei coloris: ſāguineis uenis diſtincta. Cauſa nominis:quoniā deiecta in uas aquæ fulgorẽ ſolis accedẽtem ꝑcuſſu ſāguineo mutat:maxime æthiopica. Eadẽ extra aquā ſpeculi mõ ſolẽ accipit:deprehẽditq; defectus ſubeūtẽ lunā oſtendens. Magorꝝ impudentiæ uel manifeſtiſſimū hoc quoq; exemplū eſt:quoniā amixta herba heliotropio:ꝗbuſdā quoq; additis præcationibus gerentem conſpici negent. Hepiſthites quoq; ſpeculi naturam habet in reddendis imaginibus:q̄ꝗ̄ rutila. Experimentū eſt ſi feruentem aquā addita ſtatĩ refrigeret:aut ſi in ſole addita aridam materiam accendat. Naſcit' ĩ coryco. Hermodochos ex argumento uiriditatis in candida gẽma uel nigra:& aliquando pallida:ambiente circulo aurei coloris appellatur. Hexeconthalithos in ꝑua magnitudine multicolor:hoc ſibi nomen adoptauit. Repit' ĩ troglodytica regione. Hieracites alternat tota miluinis nigricās ueluti plumis. Hymnites ouis piſciū ſimilis eſt:& alia uelut nitro cõpoſita prædura alioqn. Hammonis cornu ĩter ſacratiſſĩas æthiopiæ gemmas aureo colore arietini cornus effigiem reddens:ꝓmittit' prædiuinans oĩa repræſentare. Hormeſion ĩter gratiſſĩas aſpicit' ex igneo colore radians auro: portante ſecū ĩ extremitatibus cādidam lucem. Hyeniæ tabido ĩ uaſe ĩueniri dicūt':& ſi credimus lĩguæ hoĩs ſubditæ futura prædicere. Hæmatites ĩ æthiopia ꝗdem principalis. Sed & in arabia & africa ĩuenit':ſanguineo colore:nõ admittenda promiſſis ad coarguendas barbarorꝝ ĩſidias. Zacthalias babylonius ĩ his libris quos ſcripſit ad regem Mithridatem humana gemmis attribuit fata:has non contentus oculorū & iocinerum medicĩa decoraſſe. A rege etiam aliquid petituris dedit:& litibus iudiciiſq; interpoſuit. In præliis etiam eas ſalutares pronuntiauit. Eſt et alia eiuſdem generis:quæ uocatur henui ab indis:

xanthos appellata a græcis e fuluo cādicās. Idæi dactyli in creta ferreo colore pollicē hūanū exprimūt. Icterias lurido ſimilis:ideo exiſtimat᷑ ſalubris cōtra regios morbos. Eſt & alia eodē noīe liqdior. Tertia folio uiridi ſimilis:latior prioribus pene ſine pōdere uenis luridis. Quartū genus ī eodē colore nigris uenis deſcēdētibus. Iouis gēma cādida ē:nō pōderoſa:tenera. Indica gētiū ſuaꝝ habet nomē:ſubruffo colore:ī attritu ſudorē purpureū emanat. Alia eodē noīe cādida:puluereo aſpectu. Ion apud indos uiolacea ē:ſed raro ſat᷑o colore lucet. Lepidotes:ſquāmas piſciū uariis coloribus imitat᷑. Leſbias leſbi patriæ nomē habēs. Inuenit᷑ & ī īdia. Leucophthalmos rutila alias oculi ſpēm cādidā nigrāq; cōtinet. Leucopetalos:cādorē niuis ex auro diſtīguit. Libanochros thuris ſimilitudinē oſtēdit:ſed ſuccū mellis. Limoniates eadē uidetur: quæ ſmaragdus. De lipare hoc tātū tradit᷑:ſuffita ea:oēs beſtias euocari. Lyſimachus rhodio marmori ſimilis ē aureis uenis.polit᷑ ex marmore:āplitudīe ī āguſtias coeūte: ut īutilia exterāt᷑. Leucochryſos fit chryſolitho īteralbicāte. Memnonia q̄lis ſit non tradit᷑. Medea nigra eſt:a Medea illa fabuloſa īuenta. Habet uenas aurei coloris ſudorē reddit croci:ſaporē autē uini. Meconites papauera exprimit. Mitrax a perſis eſt accepta:& rubri maris mōtibus:multicolor cōtra ſolē uarie refulgens. Meroctes porracea lacte ſudat.Morion indica:quæ nigerrimo colore trāſlucet:uocat᷑ ꝓmnion:in q̄ miſcet᷑ & carbūculi colos. Alexādriū ubi ſardæ. Naſcit᷑ ī cypro tyro & galatia. Xenocrates & ſub alpibus naſci tradit. Hæ ſunt gemmæ quæ ad ſculpt᷑as aptant᷑. Myrites myrrhæ colorem habet:faciemq; minimæ gemmæ unguenti odorem attrita etiā nardi. Myrmedia nigra habet eminentias ſimiles uerrucis. Myrſinites melleū colorem habet:myrrhæ odorem. Meſoleucos eſt mediam gemmā candida diſtīguente linea. Meſomelas nigra uena quemlibet colorem ſecāte ꝑ mediū. Naſomonites eſt ſāguinea nigris uenis. Nebrides Liberopr̄i ſacra nomen traxit a nebridū eius ſimilitudine. Sūt & aliæ nigræ gn̄is eiuſdē. Nympharena urbis & gentis ꝑſicæ nomē habet ſimilis hypodatæ. Olca barbari noīs e nigro fuluoq; ac uiridi & cādido placet. Ombria quā aliq notiā uocant:ſicut ceraunia & broniena:cadere cū hymbribus & fulmībus dicit᷑. eūdemq; effectū hr̄e quem bronea narrat᷑. Præterea ī aras addita ea tradit᷑ libamenta nō āburi. Orites globoſa ſpecie a qbuſdā & ſiderites uocat᷑:ignē nō ſentiens. Oſtracias ſiue oſtracites eſt teſtacea durior altera achatæ ſimilis:niſi ꝙ achates polit᷑a pingueſcit duriori. Tantaq; ineſt uis:ut aliæ gemmæ ſcalpāt᷑ fragmentis eius. Oſtracidi oſtrea nomen & ſimilitudinem dedere. Opphicardelō barbari uocāt:nigrū colore binis lineis albis includentibus. De obſidiano lapide diximus ſuperiore libro. Inueniūt᷑ et gemmæ eodem noīe ac colore:nō ſolū ī æthiopia īdiaq;:ſed etiā ī ſamo ut aliq putāt:& ī littoribus hiſpanienſis oceani. Pāchros fere ex oībus coloribus cōſtat. Panconus lōgior digito:ne cryſtallus uideat᷑ numero pluriū anguloꝝ cauet. Paneros q̄lis ſit:a Metrodoro nō dicit᷑:ſed carmē Timaridis reginæ in eadem dicatum Veneri nō īelegās pōit.ex quo intelligit᷑:addictā ei fœcūditatē. Quidā hāc panſebaſton uocāt. Pōticaꝝ plura ſūt gn̄a. Eſt ſtellata nūc ſāguineis:nūc atris guttis:quæ īter ſacras habet᷑. Alia ꝓ ſtellis eiuſdē coloris lineas hēt. Alia mōtiū cōualliūq; effigies. Philogynos quē & chryſiten uocāt oſtreæ atticæ aſſimilata:īuenit᷑ in ægypto. Phœnicites ex balani ſimilitudīe appellat᷑. Phycites oliuæ. Perileucos fit ab ore gēmæ ad radicē uſq; cādido deſcendente. Pæātides q̄s qdā grauidas uocāt prægnantes fieri & parere dicūt᷑:mederiq; ꝑturiētibus.Natales in macedōia iuxta monumētū Tireſiæ īueniūt᷑: ſpēſq; eis eſt aquæ glaciatæ. Solis gēma candida eſt:& ad ſpeciē ſyderis in orbem fulgentes ſpargit radios. Sagdam chaldæi adhæreſcentem nauibus hn̄t:inuenit᷑ praſini coloris. Samothracia inſula eiuſdē nominis gēmā dat nigram ac ſine pondere:ligno ſimilē. Sauriten in uentre uiridis lacerti arūdine deſecti tradūt inueniri. Sarcites bubulas carnes præſentat. Selenites ex candido tranſlucet melleo fulgore:imaginē lunæ cōtinēs. Redditq; eā in dies ſingulos creſcētis minuētiſq; numero. Naſciq; putat᷑ in

arabia. Siderites ferro ſimilis: & litigio illata diſcordias facit quæq; naſcitur ĩ æthio-
pia. Sideropœcilos ex ea fit uariantibus guttis. Spongites: ſpongiæ nomen repræ-
ſentat. Synodontites e cerebro piſcium eſt: qui ſynodontes uocantur. Syrtitæ in
littore ſyrtium iam quidem lucania inueniuntur melleo colore: croco refulgentes.
Intus autẽ ſtellas continent languidas. Syringites ſtipulæ internodio ſimilis: ꝑpetua
fiſtula cauatur. Tricus ex africa niger eſt: ſed tres ſuccos reddit: a radice nigrũ: medio
ſanguineũ: ſũmo candidum. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi candidis radicibus
ſpectatur. Telicardios colore cordis perſas: apud quos gignit̃: magnopere delectat.
Mucula quã appellant thraciã trium generũ eſt: uiridis aut pallidior. tertia ſãguineis
guttis. Thephrites nouæ lunæ ſpeciem habet curuatæ in cornua: q̃uis cinerei coloris.
Telicos oleæ nucleo ſimilis uidet̃: neq; eſt gemmæ honos: ſed lingentium calculos
frangit pellitq;. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in ſe ſpeciem ruffi crinis.
Veientana italica gemma eſt ueiis repta nigrã materiam diſtinguente limite albo.
Zathenen ĩ media naſci Democritus tradit: electri colore. Et ſiqs terat ĩ uino palmeo
& croco: cæræ mõ lenteſcere odore magnæ ſuauitatis. Zmilaces in euphrate naſcit̃:
proconneſo marmori ſilis: medio colore glauco. Zoronyſios in indo flumĩe naſcit̃:
Magoꝝ gemma eſſe narrat̃: neq; aliud amplius de ea.

De Gemmis quæ a membris hominum cognominant̃: & quæ ab animalibus: &
de his quæ cæteris rebus. Ca. xi.

EſT etiãnum alia diſtinctio quã eqdem fecerim ſubĩde uariata expoſitiõe. Si-
quidem a membris corporum habent nomina. Hepatites a iocinere. Steatites
ſinguloꝝ animalium adipe numeroſa. Adurencis. Triopthalmos ionice naſcit̃ tres
hoĩs ſimul oculos exprimẽs. Ab anĩalibus cognomĩant̃. Carcinias marini cancri co-
lore. Echites uipæ. Scorpites ſcorpionis aut colore aut effigie. Scarites: ſcari piſcis.
Triglites muli. Aegophthalmos caprino oculo. Item alia ſuillo. Et a gruis collo
geranites. Hieracites: accipitris. Aetites a colore aqlæ candicante cauda. Myrmeci-
tes innatã repentis formicæ effigiem habet. Scarabeoꝝ cantharias. Lycophthalmos
quattuor eſt colorum ex rutilo: & ſanguineo in medio nigrum candido cingit̃: ut lu-
poꝝ oculi: illis per omnia ſimilis. Taos pauoni eſt ſimilis. Itemq; aſpidi: quã uocari
timiclonia͂ inuenio. Arenaꝝ ſimilitudo eſt ĩ hãmocryſo uelut auro harenis mixto.
Cenchrites milii granis uelut ſparſis. Dryites: e truncis arboꝝ: hæc & ligni mõ ardet.
Ciſſites in candido collucet ederæ foliis quæ totam tenent. Narciſſites uenis etiam
ederæ diſtinguit̃. Cyamea nigra eſt: ſed fracta ex ſe fabæ ſimilitudinem parit. Py-
rene ab oliuæ nucleo dicta eſt. huic aliquãdo ineſſe piſciũ ſpinæ uidentur. Chalazias
grandinum & colorem & figuram habet: adamantinæ duriciæ. Narrant etiam ĩ ignẽ
additæ manere ſuum frigus. Pyrites nigra quidem: ſed attritu digitos adurit. Polizo-
nos nigra multis zonis candicat. Aſtrapiæ in candido aut cyaneo diſcurrunt e medio
fulminis radii. In phlegonitide intus ardere quædã uidetur flamma quæ non exeat.
In anthracitide ſcintillæ diſcurrere aliq̃ndo uidentur. Enais ſemp rotunditatis abſo-
lutæ in candore eſt leuis. Sed admotum fluctuat intus in ea ueluti in ouis liquor.
Polythrix ĩ uiridi capillat̃: ſed defluuia comaꝝ facere dicitur. Sunt & a leonis pelle:
& panteræ nominatæ leontios pardalios. Colos appellauit chryſolithum aureus.
Chryſopraſum herbaceus. Melleus melichrota quãuis plura eius genera ſint. Meli-
chros eſt geminus parte flauus: parte melleus. Crocias a croco. Polia caniciem q̃n-
dã ſparti ĩducit: eãdẽ duriorem. Nigra ſpartopolia. Rhodites a roſa eſt. Melites
mali coloris. Chalcites ærei. Sicites fici. Ratio nominum nõ eſt in borſycite in nigro
ramoſa candidis aut ſanguineis frondibus. Nec gemite uelut in petra candidis ma-
nibus inter ſe cõplexis. Ananchitide ĩ necromantia dicunt euocari imagines deorum.
Synochitide ũbras inferoꝝ euocatas teneri. Dẽdritide alba defoſſa ſub arbore quæ
cædat̃: ſecuris aciẽ nõ hebetari. Et ſunt multo plures: magiſq; monſtrificæ quibus

barbari dedere nomina : confeſſi lapides eſſe. Nobis ſatis erit in his coarguiſſe
dira mendacia.

De gemmis naſcentibus:& facticiis:& figuris gemmaꝝ. Ca. xii.

GEmmæ naſcũt̃ repente nouæ : ac ſine noĩbus: ut lampſaci ĩ metallis aurariis
una inuenta:quæ propter pulchritudinem Alexandro regi miſſa fuit:ut auctor
eſt Theophraſtus. Coclides quoq; nunc uulgatiſſimæ famæ fiunt uerius q̃ naſcunt̃
in arabia repertis ĩgentibus glebis. Melle excoq tradunt : ſeptenis diebus noctibuſq;
ſine intermiſſione:ita omni terreno uitioſoq; puluere decuſſo purgatã glebã artificii
ingenio uarie diſtribui in uenas ductuſq; maculaꝝ q̃maxĩe uendibili ratiõe ſectãtiũ.
Quondamq; tantæ magnitudinis fecere: ut equis regum in oriente frontalia atq; ꝑ
phaleris penſilia facerent. Et alias omnes gemmæ mellis decoctu niteſcunt:præcipue
corſici. In omni alio uſu acriora abhorrentes. Quæ uariæ ſunt:& ad nouitatem ac-
cedere caliditate ingeniorum contingit:ut nomen uſitatum non habeant. Phyſes ap-
pellant: uelut ipſius naturæ admirationem ĩ iis uendicantes:cũ finis nominum non
ſit. quæ perſequi non equidem cogito : innumera ex græca uanitate conficta. Indi-
catis nobilibus gẽmis : immo etiã plebeiis rariorum generum dictu dignas diſtrĩxiſſe
ſatis erat. Illud mõ meminiſſe conuenit increſcentibus uarie maculis atq; uerrucis
lineaꝝ quæ interueniunt multiplici ductu:& colore mutata ſæpius nomina in eadem
plerunq; materia. Nũc cõmuniter ad omniũ gemmarũ obſeruationem pertinentia
dicemus opiniones ſecuti auctoꝝ. Cauæ aut extuberãtes uiliores uidentur æqualibus.
Figura oblonga maxime probatur. deinde quæ uocatur lenticula. poſtea clipeidos &
rotunda.anguloſis minĩa gratia. Veras a falſis diſcernendi magna difficultas. Quip-
pe cum inuentum ſit ex ueris gemmis in alterius generis falſas traducere. Sardony-
ces e cerauniis glutinantur gemmis ita: ut deprehendi ars non poſſit : aliũde nigro :
aliũde candido:aliunde minio ſumptis:omnibus in ſuo genere probatiſſimis. Quĩ-
immo etiam extant cõmentarii auctorum : quos non equidem demonſtrarim : qbus
modis ex cryſtallo tingantur ſmaragdi: aliæq; tranſlucentes. Sardonyx e ſarda. Itẽ
cæteræ ex aliis. Neq; eſt ulla fraus uitæ lucroſior.

De ratione probandarum gemmaꝝ. Ca. xiii.

NOs contra rationẽ deprehendendi falſas demonſtrabimus: quando etiã luxu-
riã aduerſus fraudẽ muniri decet. Præter illa quæ ĩ principalibus qbuſq; gene-
ribus priuatim diximus. Tranſlucentes matutino probari cenſent : aut ſi neceſſe eſt
in quartam horam:poſtea uetant. Experimenta pluribus modis conſtant. Primum
pondere:ſi grauiores ſentiuntur. Poſt hæc corpore. Ficticiis puſtulæ ĩ profundo ap-
parent. Scabricia in cute. In capillamento frigoris inconſtantia : priuſq̃ ad oculos
perueniat deſinens nitor. Decuſſi fragmenti paulum quod in lamina ferrea teratur
efficaciſſimũ experimento excuſãt mãgones gemmarum. Recuſãt ſimiliter & limæ
probationem. Obſianæ fragmenta ueras gemmas nõ ſcarificant. Ficticiæ ſcarifica-
tionis candicãtiam fugiunt. Tantaq; differentia eſt:ut aliæ ferro ſcalpi non poſſint:
aliæ non niſi retuſo: uerum omnes adamante. Plurimum autem in his terebraꝝ ꝑ-
ficit feruor. Gẽmiferi amnes ſũt axis:mater: ganges. Terrarum autem omniũ ma-
xime india. Etiã pactis omnibus naturæ operibus:diſcrimẽ quoddã reꝝ ipſaꝝ face-
re cõueniat. Ergo in toto orbe: & in quæcunq; cæli cõuexitas uergit: pulcherrima eſt
õniũ rebus meritoq; prĩcipatũ natæ optinens italia rectrix parẽſq; mũdi altera: uiris:
fœminis:ducibus:militibus:ſeruitiis:artiũ præſtãtia:ingenioꝝ claritatibus. Iã ſitu:ac
ſalubritate cæli atq; temperie: acceſſu cunctarum gentium facili: littoribus portu-
oſis : benigno uentorum afflatu. Ei enim contigit recurrentis poſitio in partem

utiliſſimam: & inter ortus occaſuſq; mediam: aquarum copia: nemorum ſalubritate: montium articulis: ferorum animalium innocentia: ſoli fertilitate: pabuli ubertate. Quicquid eſt quo carere uita non debeat: nuſq̃ eſt præſtantius: fruges: uinum: olea: uellera: lina: ueſtes: iuuenci. Ne equos quidem in tricariis præferri ullis uernaculis animaduerto. Metallis auri: argenti: æris: ferri quandiu libuit exercere: nullis ceſſit. Et iis nunc in ſe grauida pro omni dote uarios ſuccos: & frugum pomorumq; ſapores fūdit. Ab ea exceptis indiæ fabuloſis proxīe qdē duxerī hiſpaniā quæcūq; ābit mari.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBRI TRICESIMISEPTIMI ET VLTIMI FINIS IMPRESSI VENETIIS PER NICOLAVM IENSON GALLICVM .M.CCCC.LXXII. NICOLAO TRONO INCLYTO VENETIARVM DVCE.

Iohanniſandreæ epiſcopi alerienſis ad pontificem ſummum Paulum ſecundum uenetum epiſtola.

PRoperatio omnis iure reprehēdi ſolet pater beatiſſīe Paule ſecunde uenete pōtifex maxīe: iis in operibus: quæ uix ſatis maturari queunt. quod ipſe cū multis aliis in rebus ſim expertus: in plyniana tamen recognitione potiſſimum: quæ eiuſmodi quidem eſt: ut ſemper incipi poſſe: nunq̃ digne abſolui ac pro auctoris merito uideatur. Sed quid facerem? tot undiq; flagitantibus in nonū annū premi non potuit emendatio: ne futura quidem exacta poſt nonageſimū. Verſandi erant etiam atq; etiam ſcriptores omnes latini græciq;. Conſulendiq; non tantum ſapientiæ principes: uerum officinaꝝ quoq; omnium opifices. Ac penita abſtruſaq; in artificiis omnibus: & perſcrutanda diligentiſſime: & eruenda planiſſime. Iuuit ſane ac mirifice iuuit conatus meos: quod minime diſſimulandū arbitror: uir ſummæ eruditionis & ſapientiæ Theodorus meus gaza: atq; ita quidem ut abſq; illo neq; ego nec (pene dixerim) mundus hoc munus fuerit impleturus. Codicum noſtrorū lectio ubi in manus hominum uenerint: periculum de ſeſe præbebit noſtræ diligentiæ. Cōferentur cum iis uoluminibus quæ prius habebātur omnia: & ex librorum collatione iudicii cenſura cōſtabit. Quæ mihi ſint uiſa plus habere difficultatis: emolumenti uero rectiſſime etiam inuenta minus: ea ſunt locorum quorundam nomina: & dimenſionum numeri in ſitu terrarum poſiti. Potuiſſent tamen longiſſimo tempore ea quoq; partī ex coſmographis: partim ex hiſtoricis: partī deniq; ex poetis atq; oratoribus ſparſī attentata: & expreſſa nōnunq̃ colligi. Sed diuturnitatis prope immēſæ opus illud fuiſſet. Et legentium plurimi ſibi per ſeſe multa ī dies efficient eo ſtudio meliora. Qua in parte omnes humanitatis ſectatores obſecro: ut ad communem utilitatem ipſi quoq; ſollertia eorum inuenta proponant in medium. Nihil enim unq̃ aut tam exiguum & paruum fuit: aut adeo ingens atq; immenſum: quod non fieret a pluribus melius. Rudimēta ſunt: & inchoata quidē rudimēta noſtræ recognitiones experiēdo utiq; aſſidue profecturæ. Quod ſi in ſuis quiq; regionibus animaduertentes iam minus reſiſtentē lectori Plynium fuerint anniſi cognitos ſibi ſitus ſollertius emendare: & uetuſtatis tenebris ex parte īcognitis præſentium nominū lucem præferre: & more doctiſſimo tum uiros excellentiſſimos tum res ampliter geſtas: qua

ex hiſtoriis maiorū qua ex geſtis recentioribus ſuis locis adiungere: ingens fiet illis
gloria: legentibus utilitas mira:& uoluptas impēdio ſingularis. Iuuare poteſt mul-
tis in locis hanc partem diuini uir ingenii: & facundiæ compoſitiſſimæ prædeceſſor
tuus Pius pontifex maximus Aeneas ſenenſis nomine:qui recto more pontificum
apud romanos gentiles adhuc maximorum:ꝗ ſoli maximos annales ſcriptitabant:
hiſtorica dignitate pluria ſcripſit elegantiſſīe ſimul atq; doctiſſime. Poſſunt ꝓdeſſe
præſules multi immo uero omnes perdocti ſuarum dioceſum loca deſignādo. Eu-
ropam certe longe melius maxima ſui parte ac uerius nos poſſumus: q̄ ueteres ōnes
noſſe. Hæc ipſa tamē ego quoq; ſi uixero: pro mea uirili adhuc ſū diligenter tracta-
turus. Sed eſt hoc quidem opus dierum multorum hominūq; doctiſſimorum atq;
plurimoruum. Menſuræ quidem & fuere hactenus certe:& erunt omni tempore in-
conſtantes rationibus innumerabilibus quæ in prōptu ſunt ōnibus. Verū de coſmo-
graphia hactenus. Cætera ſunt ut ratione ad attingendum faciliora: ita propter rerū
magnitudinem:pondus:uarietatem prope infinita:dum a cælo exorſus Plynius qc-
ꝗd in recognitionem hominum ſcitu dignum ad ætatem ſuam uenerat: quicꝗd opi-
fex rerum deus:& deinceps parens natura crearat:atq; progenuerat: inexplicabili hoc
ingentiſſimoq; opere nulla oratione unq̄ ſatis laudato eſt complexus. In hac tamen
tanta rerum ſumma illud eſt maxime animaduerſu dignum:& ante omnia memo-
randum: diſcere quantum quaue in parte uita ex eo tempore ad noſtram profecerit
tempeſtatem. Detriuit illa quidem quod facile aſſenſerim: multis in rebus iiſq; cla-
riſſimis. Sed aucta eſt in digniſſimis pluribus atq; utiliſſimis:de quibus exempli grā
pauca ſubnectam. Nauigatio ſparſū late orbē maxime omnium artium ſemper una
coniunxit. Illa enim extrema indorum gadibus prope annexuit: & ab æthiopibus
ultimis ad balteum uſq; mare diſcurrit.miſcuitq; res īuicem ortas cælo diuerſiſſimo.
Cæterum in nauigandi arte quid habuit iuſte ac in parte rudis uetuſtas cū poſterioꝝ
inuentis conferendum? Pyxis una magnete moderata plus habet commodi: q̄ omnis
ātiqua in contēplando nauigatio. Res militaris nonne eſt euecta magnopere bōbar-
dis pyxidibuſq;:& id genus multis quas a ſonitu ſclopettos:aut zarbatanas:aut aliter
ruſtice appellāt:excogitatis:quibus uix montes nedum arma muriq; poſſūt reſiſtere?
&ſi in hac parte ſcio multa ueteres habuiſſe miri ingenii:& artificii immortalis. Mel
cannæ ſaccar a Galleno dictum a nobis ſuccarū uix ueteres nouere:cuius hodie tam
multiplex:& numeroſa cōpoſitio eſt: ut ab ea parte ſuauitas deliciarum omnis ſit ad
excolendam uitam induſtrie maxime introducta. Attingāne cætera quæ exquiſitiſ-
ſime Lampus Biragus multumq; inueſtigauit?& ut puto redegit in uolumē. Huiuſ-
modi multa lectione erudimur plyniana: dum quæri ab eo cernētes ſingula acerrīe:
& minutiſſime: permulta tamen habere nos experimur: quæ ille non paucis uolūi-
nibus ſi ſuis quoq; fuiſſent temporibus orta:explicuiſſet. Sed age quid in omnibus
hominum inuentis tanti unq̄ fuit:ut cum impreſſoꝝ noſtroꝝ libraria arte digne con-
ferri:& anteferri queat? Quam gloriā æternus deus tuæ potiſſimū fœlicitati tribuit:
quod alio quoq; loco ſcripſiſſe me memini: ut te pontifice maximo id romæ ſplēdo-
ris & utilitatis aduexerit:unde ingenia monumentaq; ſapientum nulla unq̄ ſit mū-
di ſenectute peritura. Vnde futura omnis ætas ſit incredibiliter ſeſe litterarum gñe
omni excultura. Quæ induſtria ſi fuiſſet apud ueteres:ꝓfecto & Plynii noſtri excel-
lentiſſima alia monumenta:& cæterorum cæleſtium hominum noſtra ætate nō deſi-
derarentur. Equidem pater beatiſſime plynianam recognitionem ampliſſimo do-
mino meo temporali Galiazſfortiæ Vicecomiti duci mediolani inclytiſſimo ſtatuerā
tua fauente mageſtate delegare. Sed exiſtimaui aliquid me adhuc poſſe addere huic
præſtantiſſimo operi:quod ſit deinceps illi principi plus præbiturum uoluptatis.q̄re
ī proximam additionem recognitionemq; hoc illi munus reſeruaui. Tu ſi uides me
iam tantopere uigilaſſe: ut quod prope factu uidebatur impoſſibile: iam aliqua ex

parte ſit inchoatum: nunq̃ enim dicā perfectū: hanc meam uoluntatem conatumq; munificentiſſime pater pro opere computa: & uolentem tanq̃ aſſecutum quod tam enixe cōcupiui gremio foue: iuuaq; auxilio. Tibi det ſancta trinitas: cæliteſq; omnes chori: & primi omnium præſides throni immortalis tui Petrus & Paulus apoſtolorum principes: ut te florentiſſimo & fauſtiſſimo diutiſſime pontifice chriſtianus populus de orbe triūphet infideliū: & contumaciā debellet hæreticorum impietatis. quod ille impleat: q ē ſēp benedictus ī ſæcula amē. Romæ pōtificatus tui fœliciſſimi anno ſexto.

Hereneus lugdunenſis epiſcopus: item Iuſtinus ex philoſopho martyr: item cum diuo Hieronymo Euſebius cæſarienſis: ſerio poſteritatem adiurarunt: ut eorum deſcripturi opera conferrent diligenter exemplaria: & ſollerti ſtudio emendarent. Idem ego tum in cæteris libris omnibus tum maxime ī Plynio ut fiat: uehementer obſecro: obteſtor: atq; adiuro: ne ad priora menda: & tenebras īextricabiles tanti ſudoris opus relabat̄. Inſtauratū aliquātulū ſub romano pōtifice maximo Paulo ſecūdo ueneto.

Biblioteca Episcopal de Barcelona
13030000022857
Inc. 76 - Fol.
Reg. 149657

torpēteſq;.

DE Pyrali ſiue Pyrauſta. Cap.xxxvi.

Gignit aliq̄ & contrarium nat̃a elementum. Siquidem in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muſcæ magnitudinis uolat pēnatum q̄drupes. appellat̃ pyralis a qbuſdam pyrauſta. Quandiu eſt in igne uiuit. Cum euaſit longiore paulo uolatu tunc morit̃. Hypanis fluuius in ponto circa ſolſtitium defert acinorꝝ effigie tenues mēbranas: quibus erumpit uolucris q̄drupes ſupradictæ modo. nec ultra diem uiuit: unde hemerobion uocat̃. Reliquis talium ab initio ad finem ſeptenarii ſūt numeri. Culici et uermiculo ter ſepteni. Corpus parientibus quater ſepteni. Mutatiōes et in alias figuras tranſitus trinis aut q̄drinis diebus. Cætera ex iis pennata: autūno fere moriūt̃. Tabani qdē etiā cæcitate. Muſcis hūore exāimatis: ſi cinere cōdāt̃: redit uita.

Hiſtoria naturæ aīalium per ſingula mēbra. Cap.xxxvii.

Itaq; nunc p ſingulas ptes corporis præter iā dictas mēbratim tractetur hiſtoria. Caput hn̄t cuncta quæ ſanguinem. In capite paucis aīalium niſi uolucribus apices. diuerſi qdem gn̄is. Phœnici plumarum ſerie medio eo exeūte alio. Pauonibus crinitis arbuſculis. Stymphalidæ cirro. Phaſianæ corniculis. Præterea parco: atq; ab illo galerita appellata quōdam. Poſtea gallico uocabulo etiam legioni nomē dederat alauda. Diximus & cui plicatilē criſtā dediſſet nat̃a p mediū caput a roſtro reſidentē. Et fulicarꝝ generi dedit cirros. Pico martio & gruibus arieæ. Sed ſpectatiſſimū īſigne gallinaceis corpore conſerratum: nec carnem id eſſe: nec cartilaginem: nec callum iure dixerimus: uerum peculiare. Draconum enim criſtas qui uiderit: non reperit̃. Cornua multis quidem & aq̄tilium & marinorum & ſerpētium uariis data ſunt modis. Sed quæ iure cornua intelligant̃: q̄drupedi tantum generi. Acteonem. n. & cippum etiam in latina hiſtoria fabuloſos reor. Nec alibi maior laſciuia naturæ luſit aīaliū armis. Spſit hæc in ramis: ut ceruorum. Aliis ſimplicia tribuit ut in eodem gn̄e ſubulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas: digitoſq; emiſit ex iis: unde platycerotas uocant. Dedit ramoſa capreis: ſed pua: nec fecit decidua. Conuoluta ī āfractum arietū generi: ceu ceſtus daret: infeſta tauris. In hoc quidem gn̄e & fœmīs tribuit. In multis tantum maribus. Rupicapris in dorſum adunca: damis in aduerſum. Erecta autem rugarumq; ambitu contorta & in leue faſtigium exacuta ut lyras decerēt ſtrepſiceroti: quem addacē africa appellat. Mobilia eadem: ut aures phrygiæ armētis. Troglodytarꝝ in terram directa: quadecauſa obliqua ceruice paſcunt̃. Aliis ſingula: & hæc medio capite aut naribus: ut dximus. Iam ꝙ aliis ad incurſum robuſta. Aliis ad ictū pluribus modis: ſupina: conuerſa: connexa: omnia in mucronem migrantia. In quodā gn̄e ꝓ manibus ad ſcabēdū corpus. Cochleis ad prætentādū iter. In corpore cornua hæc ſicut ceraſtis: aliquando & ſingula. Cochleis ſemp bina: & ut prætendant̃: ac reſiliant. Vrorum cornibus barbari ſeptentrionales potant: urnaſq; binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa his pila cuſpidant. Apud nos in lamina ſecta traſlucēt. atq; etiam lumen incluſum latius fundunt. multaſq; alias ad delicias conferunt̃: nūc tincta: nunc ſublita: nunc quæ ceroſtrata picturæ gn̄e dicūt̃. Omnibus autem caua. & in mucrone demum concreta ſunt. Ceruis tantum ſolida: & omnibus ānis decidua. Boū attritis ūgulis cornua ūguēdo a ruina medēt̃ agricolæ. Adeo ſeq̄x nat̃a ē: ut ī ipſis uiuētiū corporibus feruēti cæra flectāt̃: atq; īciſa naſcētiū ī diuerſas ptes torqueant̃: ut ſingulis capitibus q̄terna fiāt. Tenuiora fœmīs plerūq; ſunt: ut in pecore. Multis ouium nulla: nec ceruarum: nec qbus multifidi pedes: nec ſolidipedum ulli: excepto aſino indico: q uno armatus eſt cornu. Biſulcis bina tribuit. Nulli q ſuperne primores hn̄t dentes. Qui putant eos ī cornua abſumi: facile coarguunt̃ ceruarum natura: quæ nec dentes hn̄t: ut neq; mares: nec tamen cornua. Cæterorum oſſibus adhærent. Ceruorum tantum cutibus enaſcunt̃. Capita piſcibus portione corporum maxima: fortaſſis ut mergant̃. Oſtrearum gn̄i nulla: nec ſpongiis: nec aliis fere: qbus ſolus ex ſenſibus tactus eſt. Quibuſdam indiſcretum caput eſt: ut cancris. In capite cunctorꝝ

celerrime arborem occupat. Condiunt eo uina:et ideo ſeritur. Spina illa naſcitur et athenis ī longis muris. Frutex eſt et cytiſus ab Antinomacho atheniēſi miris laudibus prædicatus:pabulo omnium. Aridus uero etiam ſuum. Spondetq; iugero eius ānuos perpluris uel mediocri ſolo redditus. Vtilitas herboſa : ergo et eo lætior ſatietas : ꝗ perq̃modico pīgueſcunt et quadrupedia:ita ut iumenta hordeum ſpernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior. Super omnia pecorū medicīa a morbis ōni uſu præſtante. Quin et nutricibus ī defectu lactis aridum atque ī aqua decoctū potui cum uino dari iubet:et firmiores celſioreſq; infātes fore. Viridem etiam gallinis:aut ſi aruerit:madefactum. Apes quoq; nunq̃ de flore cytiſi pabulum contīgentes:ꝓmūt Democritus et Ariſtomachus. Nec aliud mīoris īpendii eſt. Seritur cum hordeo:aut uere ſemīe ut porrum:uel caule autumno āte brumam. Si ſemīe:madidū. Et ſi deſint hymbres:ſatum ſpargitur. Plātæ cubitales perferuntur ſcrobe pedali. Seritur poſt æqnoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetit̃ uerno æqnoctio cū florere deſinit: uel pueri uel anus uiliſſīa opera. Canus aſpectu breuiterq; ſiquis exprimere uelit ſilitudīem:āguſtioris trifolii frutex. Dat̃ aīalibus poſt biduū ſemper. Hyeme uero quod īaruit:madidum. Satiant equos denæ libræ:& portione minora animalia. obiterque inter ordines hoc aīalium capeſtrium fertile eſt. Inuentus hic frutex ī cytno īſula. inde tranſlatus eſt ī omnes cycladas:mox in urbes græcas magno caſei prouentu. Propter quod maxime miror rarum eſſe in italia. Nō æſtuū:nō frigorum:nō grandinum:aut niuis īiuriā expaueſcit. Adiicit Higinus ne hoſtium quidem:ꝓpter nullā grām ligni.

DE Fruticibus & arboribus nr̄i maris atq; rubri & īdici. Cap.xxv.

n Aſcūt̃ & in mari frutices arboreſq;. Minores in noſtro. Rubrum.n.& totus orientis oceanus refertus ē ſiluis. Non habet lingua alia nomen:quod græci uocāt phycos:quoniā alga herbarum magis uocabulum ītelligit̃. hic autem eſt frutex. Folia lata colore uiridi gignit. quod quidam graſon uocant : alii zoſtera. Alterum genus eiuſdem:capillaceo folio:ſīle fœniculo: in ſaxis naſcit̃. Superius inuadit haud ꝓcul littore. Verno utrūq;:& interit autūno. Circa cretam īſulam nato ī petris purpuras quoq; īficiūt. Laudatiſſimo a parte aquilonis:aut ſpongiis. Tertium eſt gramini ſīle: radice geniculata & caule: q̃liter calami. Aliud genus fruticū bryon uocat̃ folio lactucæ:rugoſiore tātum. Iam hoc naſcens. In alto uero abies & quercus cubitali altitudīe. Ramis earum adhærent cōchæ. Quercu etiam tingi lanas tradūt. Glandem etiā q̃ſdā ferre ī alto. Naufragiis hæc deprehenſa urinantibuſq;. Et aliæ tradūt̃ prægrādes circa ſycionem. Vilis enim paſſim naſcit̃. Sed phycos ſīe foliis rubro cortice. Fit & palma fruticū generis extra Herculis colūnas porri frōde. Naſcit̃ frutex & alius lauro & thymo ſīlis:q ambo eiecti ī pumicem tranſfigurant̃. At in oriēte mirꝝ eſt ſtatim a copto per ſolitudīes nihil gigni præter ſpinam:quæ ſitiens uocat̃:& hanc raram admodum. In mari uero rubro ſiluas uiuere:maxime laurꝝ & oliuam ferentem baccas:& cū pluat fūgos:q ſole tacti mutant̃ in pumicē. Fruticū ipſorꝝ magnitudo ternorꝝ eſt cubitorū caniculis referta:uix ut reſpicere e naui tutū ſit:remos plerūq; ipſos inuadentiū. Qui nauigauere in indos Alexandri milites frondem marinarꝝ arborꝝ tradidere ī aq̃ uiridē fuiſſe:exemptam ſole protinus in ſalem areſcentem. Iūcos quoq; lapideos perq̃ſiles ueris per littora:& in alto q̃ſdam arbuſculas:colore bubuli cornus ramoſas:& in cacuminibus rubētes:cū tractarent̃:uitri modo fragiles. In igne autem ut ferrū exardeſcētes:reſtinctis colore ſuo redeūte. Eodem in tractu inſularum ſiluas operit æſtus : q̃q̃ altiores ſint platanis populiſq; altiſſimis: folia laurea:flos uiolæ: & odore & colore. Baccæ ut oleis:& ipſæ odoris iucūdi autūno naſcentes:foliis nūq̃ deciduis. Harꝝ mīores totas integit mare. Maximarꝝ cacumina extant ad quæ naues religant̃:& cū deceſſerit æſtus ad radices. Alias quoq; arbores in alto ab eiſdem accepimus eodē in mari uiſas:ſemper folia retinentes. Fructū earꝝ lupino ſimilem. Iuba tradit circa troglodytarꝝ īſulas fruticem in alto uocari iſidos plomachas corallio ſīlem ſine foliis:præciſū

pingui terra. Silueſtriora omnia tardiora. Quædã ex iis õnino nõ matureſcũt. Item quæ ſubarãtᷣ:aut quæ ablaqueãtᷣ:celeriora neglectis. hæc & fertiliora. Eſt etiãnũ ætatis differẽtia. Amygdala.n.et pirus in ſenecta fertiliſſiæ:ut glandiferæ:et quoddã genus ficoꝝ. Cætera eius in iuuẽta tardiuſqꝫ maturantes. quod notatᷣ in uitibus maxĩe. Vetuſtioribus.n.uinũ melius:nouellis copioſius. Celerrĩe uero ſeneſcit:et ĩ ſenecta deteriorẽ fructũ gignit:malus. Nãqꝫ et minora poma ꝓueniũt:et uermiculis obnoxia. Quin et ĩ ipſa arbore naſcuntᷣ. Ficus ſola ex õniũ arboꝝ fœtu maturitatis cã medicatᷣ. Iã q̃dẽ ex portentis:quoniã maiora ſũt præcocia præpoſteris. Omnia autẽ celerius ſeneſcunt prafœcunda. Quin et protinus moriũtᷣ aliq̃ cælo fœcũditatẽ omnẽ eblãdito. quod maxĩe uitibus euenit.

¶DE Moro. ¶Cap.xxix.

c Ontra morus tardiſſĩe ſeneſcit:fructibus minime laborans. Tarde et ea quorũ criſpa materies:ut acer palma populus. Et ſubarata ocius ſeneſcunt.

¶DB Silueſtribus. ¶Cap.xxx.

SIlueſtria autẽ tardiſſime. Atqꝫ ĩ totũ omnis cura fertilitatem adiicit. Fertilitas ſenectã. Ideoqꝫ & præflorẽt alia & prægerminant:atqꝫ in totum præcocia fiũt: quoniã omnis infirmitas cælo magis accidit. Multæ uero plura gignunt: ut diximus in glãdiferis. Inter quæ laurus uuas ſuas. maximeqꝫ ſterilis quæ nõ gignit aliud:obqꝫ id a q̃buſdã mas exiſtimatᷣ. Ferũt & auellanæ iulos cõpactili callo ad nihil utiles.

¶DE Buxo:& faba græca ſiue loto. ¶Cap.xxxi.

p Luria uero buxus. Nã & ſemẽ ſuũ:& granũ quod cartegon uocant:& a ſeptẽtrione uiſcum:a meridie hyphear:e q̃s plura mox paulo. Interdũqꝫ ꝑiter res q̃ternas hñt. Arboꝝ quædam ſimplices:q̃bus a radice caudex unus & rami frequentes: ut oliuæ:fico:uiti. Quædam fruticoſi gñis:ut paliurus:myrtus. Item nux auellana. Quinĩmo melior eſt & copioſior fructu in plures diſpſa ramos. In q̃buſdã omnino nullus:ut in ſuo gñe buxo loto tranſmarinæ. Quædam bifurcæ:atqꝫ etiã ĩ q̃nas ꝑtes diffuſæ. Quædã ĩdiuiduæ : nec ramoſæ:ut ſãbuci. Quædã indiuiduæ ramoſæ ut piceæ. Quibuſdã ramoꝝ ordo ſicut piceæ:abieti. Aliis inconditus ut robori malo piro. Et abieti q̃dem ſubrecta diuiſura:ramiqꝫ in cælum tendentes:non in latera ꝓni. Miꝝ cacuminibus eoꝝ deciſis moritᷣ. Totis uero detrũcatis durat. Et ſi infra q̃ rami fuere præcidatᷣ:quod ſuꝑeſt uiuit. Si uero cacumẽ tantum auferatᷣ:tota moritᷣ. Alia ab radice brachiata ut ulmus. Alia in cacumĩe ramoſa ut pinus lotos ſiue fabagræca:quã romæ a ſuauitate fructus ſilueſtris q̃dẽ:ſed ceraſorum pene natᷣa lotõ appellãt. Præcipueqꝫ domibus expetitᷣ:ramoꝝ petulantia:breui caudice latiſſima expatiãtiũ ũbra: & in uicinas domos ſæpe trãſilientium. Nulli opacitas breuior:nec aufert ſolẽ hyeme decidentibus foliis. Nulli cortex iucundior aut oculos excipiẽs blãdius. Nulli rami lõgiores ualidioreſqꝫ aut plures:ut dixiſſe totidẽ arbores liceat. Cortice pelles tingũt:radice lanas. Malis ꝓpriũ genus. Feraꝝ.n.roſtra reddũt:adhærẽtibus uni maxĩo mĩoribus. Ramoꝝ aliq̃ cæci q̃ nõ germinant. quod natᷣa fit ſi nõ eualuere: aut pœna cũ ãputatos cicatrix hebetauit. Quæ diuiduis in ramo natura eſt:hæc uiti in oculo: haꝝdini in geniculo. Omniũ terræ ꝓxĩa craſſiora. In longitudinẽ excreſcunt abies: larix:palma:cupreſſus:ulmus:& ſiq̃ uniſtirpia. Ramoſaꝝ ceraſus etiã in.xl.cubitoꝝ trabes æq̃li per totum duum cubitorum craſſitudine reperitᷣ.

¶DE Ramis & cortice & radicibus arboꝝ. ¶Cap.xxxii.

QVædam ſtatĩ in ramos ſꝑguntᷣ:ut mali. Cortex aliis tenuis:ut lauro tiliæ. Aliis craſſus ut robori. Aliis lenis:ut malo fico. Idẽ ſcaber robori palmæ. Omnibus ĩ ſenecta rugoſior. Quibuſdam rumpitᷣ ſponte:ut uiti. Quibuſdam etiam cadit:ut malo unedoni. Carnoſus ſuberi populo. Mẽbranaceus ut uiti harundini. Libris ſilis ceraſo. Multiplex tunicis:ut uitibus tiliæ abieti. Quibuſdam ſimplex:ut fico haꝝdini. Magna & radicum differentia. Copioſæ fico robori platano. Breues & anguſtæ malo. Sĩgulares abieti larici. Sĩgulis.n.ĩnitũtᷣ:q̃q̃ minimis ĩ latera diſpſis. Craſſiores

lotos in Lucinæ area ãno:q fuit ſine magiſtratibus.ccclxix.urbis æde cõdita.Incertũ
q̃tũ ipſa uetuſtior.eſſe q̃dem uetuſtiorem non eſt dubiũ:cũ ab eo luco Lucina nomi/
net'.hæc nũc circiter ãnũ.ccccl.habet .Antiqor enim illa eſt:ſed ĩcerta eius ætas : quæ
capillata dicit':quoniã ueſtaliũ uirginũ capillus ad eam defert'. Verum altera lotos in
uulcanali:quod Romulus cõſtituit ex uictoria de decimis:æquæua urbi in telligitur:
ut auctor eſt Maſſurius.Radices eius in forũ uſq; Cæſaris per ſtationes municipioꝝ
penetrãt.Fuit cum ea cupreſſus æqualis circa ſuprema Neronis prĩcipis ꝓlapſa:atq;
neglecta. Vetuſtior aũt urbe in uaticano ilex: in q̃ titulus æreis litteris hetruſcis reli/
giõe arborẽ iã tũc dignã fuiſſe ſignat. Tyburtes quoq; originẽ multo ante urbẽ romã
habẽt.Apud eos extant ilices tres etiã Tyburno conditore eoꝝ uetuſtiores:apud quas
inauguratus tradit'.Fuiſſe aũt eum tradunt filiũ Amphiarai : q apud thebas obierit
una ætate ante iliacũ bellũ . Sũt auctores & delphicã platanũ Agamemnonis manu
ſatã.Et alterã in caphie arcadiæ luco.Sunt hodie ex aduerſo ilienſiũ urbis iuxta hel/
leſpõtũ in Proteſilai ſepulchro arbores:quæ õibus ephebiis eius cũ intãtũ accreuere:
ut iliũ aſpiciãt:inareſcũt : rurſuſq; adoleſcũt. Iuxta urbẽ aũt quærcus in Ili tumulo
tũc ſatæ dicunt':cũ cœpit iliũ uocari. Argis olea etiã nũc durare dicit':ad quã Ionẽ in
uaccã mutatã Argus alligauerit.In ponto circa heracleam aræ ſunt Iouis Statiui co/
gnomĩe:ibiq; quercus duæ ab Hercule ſatæ.In eodẽ tractu portus Amyci eſt Bebryce
rege interfecto clarus.Eius tumulus a ſupremo die lauro tegit':quam inſanã uocant:
quoniã ſiq̃d ex ea decerptũ inferatur nauibus:iurgia fiant:donec abiiciat'.Regionem
aulocrenen diximus:ꝑ quã ab apamea in phrygiã itur.ibi platanus oſtendit': ex qua
pepẽdit Marſya uictus ab Apolline:quæ iã tũ magnitudine electa eſt. Nec nõ palma
deli ab eiuſdẽ dei ætate conſpicitur.Olympiæ oleaſter:ex quo primus Hercules coro/
natus eſt:& nũc cuſtodit' religioſe.Athenis quoq; olea durare tradit' ĩ certamĩe edito
a Minerua . E diuerſo breuiſſima uita eſt punicis:fico:malis. Ex iis præcocibus bre/
uior q̃ ſerotinis:dulcibus q̃ acutis:& dulcior in punicis. Item in uitibus: præcipueq;
fertilioribus .Grecinus auctor eſt ſexagenis annis duraſſe uites. Vident' & aquaticæ
celerius interire. Seneſcunt quidem uelociter:ſed e radicibus repullulant laurus: &
mali:& punicæ.Firmiſſimæ ergo ad uiuẽdũ oleæ:ut q̃s durare annis.cc.ĩter auctores
cõueniat.Et in ſuburbano thuſculani agri colle :qui corne appellat': lucus antiq̃ re/
ligione Dianæ ſacratus a Latio:uelut arte tõſili coma faginei moris. In hoc arborem
mori eximiã ætate noſtra adamauit Paſſienus Criſpus bis conſul orator Agrippinæ
matrimonio:& Nerone priuigno clarior poſtea:oſculari complectiq; eam ſolitus:nõ
mõ cubare ſub ea:uinũq; illi affũdere. Vicina luco eſt ilex & ipſa nobilis.xxxv.pedũ
ambitu caudicis.x.arbores metiens ſingulas magnitudinis uiſẽdæ:ſiluãq; ſola facit.
Hedera necari arbores certũ eſt.Simile quiddã & in uiſco:tãetſi tardiorẽ eaꝝ iniuriã
arbitrãtur.Nãq; & hoc præter fructus agnoſcitur nõ in nouiſſimis mirabile.Quedã
.n.in terra gigni nõ poſſũt:& in arboribus naſcuntur.namq; cũ ſuã ſedẽ nõ habeãt:
in aliena uiuunt:ſicut uiſcũ.Eſt & in ſyria herba:quæ uocatur caſſitias:non tantum
arboribus:ſed ipſis etiã ſpinis circũuoluens ſeſe.Item circa tẽpla theſſalica quæ poly/
podion uocatur:& quæ dolichos:ac ſerpillũ. Oleaſtro quoq; deputato quod gignit'
uocãt phaunos.Quod uero in hiſpiria fullonia hipophactõ caliculis inanibus:foliis
paruis:radice alba.cuius ſuccus ad detractiões in comitiali morbo utiliſſimus habet'.
Viſci tria genera:namq; eſt in abiete & larice caſſitias. Stelin dicit euboea naſci. Hy/
phear arcadia. Viſcum aũt in quercu:robore:ilice:pruno ſilueſtri:terebĩtho:nec aliis
arboribus adnaſci.Pleriq; copioſiſſimũ in quercu: quod dryos hyphear uocant. In
omni arbore:excepta ilice : & quercu differentiam facit odor uiruſq; & folium non
iucũdi odoris.In utroq; uiſcum amaꝝ & lẽtũ.Hyphear ad ſaginanda pecora utilius.
Vitia modo purgat primo.dein ea pinguefacit:quæ ſuffecere purgationi . Quibus
ſit aliq̃ tabes intus:negãt durare ea.Edendi ratio ætatis q̃dragenis diebus. Adiiciunt